de periculo. Quid hac, inquit, promisſione clarius? Et tamē quoties ſunt ab hoſtibus cæſi & oppresſi? Dicemus igitur promisſiones Dei eſſe vanas & irritas? Nullo modo, ſed oſtēdimus tales promisſiones Dei non pertinere ad incredulos, ad impios, ad ſceleratos, inobedientes, impœnitentes: ne fruſtrà glorieris de ſucceſſione, & promisſione, ſi non ſuccēdas pietati, & non accipias promisſionem fide, atq; fidei obedientia. Atqui promisſio hæc Brenti, non eſt de Spiritusſancti præſentia, qui cuſtodiat ab errore, ſed de felicitate terrena, cuius generis eſſe videntur veteris Teſtamēti promisſiones, quas ſub conditione factas eſſe conſtat omnes: quod etiā ex eo, quod proximè præceſſit, capite liquere cuiuis poteſt, vbi dicit Moſes: Cùm autem dederit tibi Dominus cunctam terram, quam patribus tuis pollicitus eſt, ſi tamen cuſtodieris mandata eius, & feceris quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius omni tempore. Manifeſtiùs autem id videre licet in capite vigeſimooctauo eiuſdem libri, vbi ſic loquitur: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque cuſtodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie: faciet te Dominus Deus tuus excelſiorem cunctis gentibus, &c. Et recenſet benedictiones multas. Quibus recenſitis, ſubdit: Quòd ſi audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt cuſtodias & facias omnia mandata eius, venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ: quas maledictiones deinceps enumerat. Nunquam igitur irritæ fuerunt promisſiones Dei: quoties enim ambulauerunt in viis Domini, fuit ſemper Dominus cum illis: dimicauit pro illis contra aduerſarios, & eruit eos de periculis omnibus. Cæterùm ſi quando dereliquerūt vias Domini, dereliquit eos viciſsim Dominus, nec vnquam eius promisſio vana fuit & irrita. Euangelium contrà diuerſam habet promisſionem: non enim terrena iſta & caduca, ſed ſempiterna felicitas nobis promittitur: neq; tamen abſq; conditione, ſicut vos doceris, ſed ſicut Chriſtus docet, Si vis ingredi in vitam, ſerua mādata. Si hæc ſcitis, beati eritis, ſi feceritis ea: ſicut imitator Chriſti Paulus docet, qui compati nos oportere ſcribit, ſi conglorificari, commori, ſi conuiuere: ſuſtinere, ſi conregnare volumus. Quòd ſi tu nunc ab iſta tuorum doctrina diſcedis, & non ſolùm ad incredulos & impios, verumetiam ad ſceleratos & inobedientes, qui mandata non ſeruant, eiuſmodi promisſiones non pertinere negas: laudamus te, qui cum Eccleſia Catholica tandem aliquando ſentire cœperis, & Chriſti quàm Lutheri doctrinam vel hac ſaltem in parte ſequi malueris: neq; ſola fide, ſed adiuncta ei obediētia Chriſtianos hoc genus promisſiones aſſequi poſſe doceas. Verùm non de hoc promisſionum genere nunc inter nos agitur: libenter hoc tibi concedimus, quòd ſicut ſub lege terrenam, ſic etiam hoc tempore gratiæ cœleſtem beatitudinem non incredulus tantùm & impius, verùm ſceleratus ac inobediens aſſequitur nullus.

Reſpondetur. Differūt promisſiones veteris & noui teſtamenti. Deut.28.

Promisſiones noui Teſtamēti non ſine conditione. Matth.19. Ioan.3. Rom.8. 2.Timoth.2.

Quòd autem priuilegium Petri præcipuè Cathedræ promiſſum ſtatim aliquis amittat, ſimul vt criminis alicuius affinis factus fuerit, nec in eorum, quorum locum tenet, pietatē ſanctitatemq; ſucceſſerit, id verò tibi concedemus nunquam. Etiam qui ſuper Moſi Cathedram ſedebant Scribas & Phariſæos, quāuis dicerent tantùm, & non facerent, audire tamen Chriſtus voluit: & non magis audiri debebunt qui ſedent ſuper Cathedram, quam illa Moſi figurabat, etiamſi dicant & hi, non autem faciant? Dicunt enim quæ Dei ſunt, faciunt quæ ſua ſunt: dicunt bona ex Cathedra Chriſti, faciunt mala ex peſtilentia ſua. Abſit autem vt Cathedræ ſanctitas deſeratur, & propter paſtores malos gregis vnitas diuidatur. Monet Iacobus, ne Chriſti fidem in acceptione perſonarum habeamus. Auguſtinus autem etiam à perfido fidem aliquem percipere poſſe docet. Per aſinam loqui Dominus dignatus eſt, qui minus loquatur per hominem quāuis grauibus flagitiis coopertum? Spiritus vbi vult ſpirat, etiam ſi voluntati eius is qui loquitur, non ſemper conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat: contrà tamen atq; animo deſtinauerat, ſimul ac in conſpectum populi venit, ei benedixit. Saul Rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius poſteaquam poteſtas ei fuit facta, contra quam propoſuerat veniens ad cuneum Prophetarum, in quo Dauid erat, prophetauit & ipſe coram Samuële cum cæteris, cùm factus eſſet ſuper eum ſpiritus Domini. Quis ignorat quales fuerunt Sacerdotum Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi naſceretur Chriſtus interrogati, ſemota quauis cunctatione dixerunt, In Bethlehem Iudæ. Caypha quid potuit eſſe nequius? qui quem ſceleratè nactus erat Pontificatum precio redemptum, geſſit etiam ſceleratius. Et tamen is cùm diceret: Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: non à ſemetipſo hoc dixit, quemadmodum Ioannes teſtatur, ſed cùm eſſet Pontifex anni illius, prophetauit. Si non deſtituebatur dono prophetiæ, quàmlibet eſſet impius qui ſedebat in Moſi Cathedra, certè multò minùs eò deſtitui credendus eſt, qui ſedet in Cathedra Petri, ſuper quem Chriſtus ædificauit Eccleſiam ſuam, cuius à Domino cura ſuſcipitur ſingularis, pro cuius fide propriè ſupplicatur: tanquam aliorum ſtatus certior ſit futurus, ſi mens Principis victa non fuerit, aduerſus quem nunquam eſſe portas inferi præualituras promiſit veritas. Sed audi Brenti, quid de Vigilio Papa traditum ſit annalibus: Per ſcelus ad Pontificatum is peruenerat. Syluerium enim Papam, cuius erat Diaconus, inſtigāte Auguſta, de ſede ſua deturbandum atq; in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia ſe prius & facere & pati para-

Non ob paſtores malos deſerenda Cathedra, aut ſcindenda vnitas.

Iacob.2. Aug lib.1.cap.2. contra literas Petiliani. Num.22. Ioan.3. Dei ſpiritus etiā per malos prophetat, & vera ſanctaque prædicat. 1.Regum 19. Matth.2. Ioan.11. Matth.16. Sedens in Cathedra Pet. non deſtituitur aſsiſtentia Dei in iis quæ ſunt fidei. Exemplum de Vigilio Papa.

tum

tum diceret, quàm vt quod Auguſta tanto ſtudio poſtulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæreſin de ſede Conſtantinopolitana per anteceſſorem ſuum Agapetum deiectus fuerat, in ſedem illam reſtitueret. In huius autem Syluerij locum opera Auguſtæ ſuffectus, ac Pontifex Romanus deſignatus eſt, ea lege, vt quod Syluerius conſtanter facere detractabat, id ipſe facturum ſe, atq; Anthemium ad Eccleſiam Conſtantinopolitanam reſtituturum promitteret. Res eſt admiratione digna: Statim vt Petri Cathedram aſcendit, idem illi quod Sauli euenit: nam ſuper eum quoq; factus eſt ſpiritus Domini. Cumq; longè alio animo ad Eccleſiæ gubernacula accesſiſſet, poſteaquam promisſi fuit admonitus ab Auguſta, prius extrema quæq; ſe paſſurum reſpondit, quàm vt hæreticum in ſedem, ex qua merito ſuo deturbatus fuerat, reſtitueret. Cumq; multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemq; diuturnā in carcere pertuliſſet, paſſus eſt omnia fortiter, quòd multò ſe grauiora ſupplicia commeritum diceret, qui malis artibus Pontificatum aſſequutus, horrendum facinus contra ſanctum Pontificem Syluerium deſignaſſet. Non fuit hic Pontifex in primo ſuo ingreſſu Cayphæ disſimilis: efficit tamen ſedis huius Apoſtolicæ priuilegium, vt à fide non potuerit aberrare: quodq; prius impiè promiſerat, id piè poſteà negauit: ac eo, quo Chriſtianum Pontificem decebat animo, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri ſucceſſore de religione ſtatueret.

Ex quo videre licet, quātum ſit Romanæ ſedis priuilegium. Nam vt ab aliis peccatis non ſemper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Chriſti, quemadmodum ſcribit ſanctus Leo, quod hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in ſeculum. Quæ propriæ ſunt inferorū portæ, nunquam aduerſus hanc ſedem hæreſes vllæ præualuêre, nec deinceps etiam per Dei miſericordiā præualebunt. Recenſentur quidem à nonnullis, qui cùm in Cathedra Petri ſediſſent, in fidem eius non ſucceſſiſſe, nec ab hæreſi dicantur alieni fuiſſe: verùm falſo notam hanc eis inuri dubitandum non eſt.

Quantum ſit priuilegium Rom. Pontificis.

Nam quòd primo loco Marcellinus numeratur, de quo paulò antè fecimus mentionem, eadem ratione dicatur hæreticus Apoſtolus Petrus, quem & ipſum Chriſtum negaſſe conſtat: ſed ſicut is crimen hoc poſteà non lachrymis modò, verùm & fuſo pro Chriſti nomine ſanguine, cùm eum conſtanter ad mortem vſq; cōfiteretur, expiauit: ſic fecit imitator & ſucceſſor eius Marcellinus. De Liberio negari non poteſt, ſparſum fuiſſe rumorem, quòd is in Conſtantij gratiam Arianorum errori ſubſcripſerit. Verùm id Arianorum cōmentum fuiſſe, dubium non eſt, qui ad confirmandam hæreſim ſuam plurimum id momenti allaturum intelligebant, ſi tantus ei Pontifex ſubſcripſiſſe crederetur. Certè qui ſcripſerunt Eccleſiaſticam hiſtoriam, quamuis Græci, & hoc nomine Romanis Pontificibus minùs æqui, nullam ſubſcriptionis eius mentionem feciſſe videntur. Socrates quidem hac de re ſic ſcribit: Principio Liberius Epiſcopus Romanus, ſimulac ſe illi fidei aſſentiri denegauerat, ab Vrſacio in exiliū eiectus eſt, & Felix Eccleſiæ Romanæ Diaconus, Arianæq; ſectæ addictus, per vim & violentiam ab eodem Vrſacio ad eum dignitatis gradum delectus. Et paucis interiectis: Liberius autem non multò pòſt ab exilio reuocatus, ſedem Epiſcopatus propterea recuperauit, quòd Pop. Romanus ſeditione conflata, Felicem Eccleſia illa eiecerat, Imperator ipſe etiam inuito animo illis conſenſerat. An autem inuitus conſenſiſſet, ſi quod vnum tanto ſtudio ab eo extorquere conabatur, Liberius ipſius voluntati de ſubſcribendo aſſenſum præbuiſſet: cùm non alia fuerit cauſa, quamobrem exilio multaretur, niſi quod id facere recuſabat. Porrò Theodoritus, non modò nihil de ſubſcriptione meminit, verumetiam dialogū quendam recenſet inter Conſtantium Imperatorem & Liberium Papam habitum, in quo cum Liberio Conſtantius omnibus modis perſuadere conaretur, vt Athanaſij damnationi ſubſcriberet, nequaquam id ab eo potuit obtinere, cumq; trium dierum ſpacium ad liberandū ei conceſſiſſet, niſi faceret, exilio multandum, reſpondit Liberius: Trium dierum aut menſium ſpacium, rationem non mutat, quare mitte me quò lubet. Sic in exilium ire iuſſus eſt: cumque miſiſſent ei & Imperator & Imperatrix 1000. aureos in ſumptū, vterq; recuſauit, & in Thraciam ſe contulit. Biennio verò dilapſo, Conſtantius Romam proficiſcitur, ibi nobiles matronæ ſupplices ab eo petunt, vt eis paſtorem reſtituat, quod quamuis grauatim conceſſit ille tamen. Zozomenus verò rem ita narrat. Conſtantius Liberio Epiſcopo Romano ad ſe accerſito, perſuadere conatur, vt ſententiæ Epiſcoporū quos circa ſe habebat, aſſentiretur, & Athanaſij condemnationi ſubſcriberet, cùm ſibi refragaretur, cōſtanterq; affirmaret, ſe nunquam illud facturum, iuſſit eum Birrheam vſq;, quod eſt oppidum Thraciæ, relegari. Facit idem etiam dialogi mentionem quem habuit cum Conſtantio, deq; muneribus repudiatis. Quid ſcribi potuit euidentius ab his, quamq; Græcis, ad demonſtrandū, quòd Liberius nunquam vel Athanaſij damnationi, vel Ariano dogmati ſubſcripſerit. Spargebatur quidem rumor de Liberio, ſed eum per calumniam traductū fuiſſe narrat Nicephorus. Quamobrem cum iiſdem temporibus, quibus Socrates & Theodoritus, Eccleſiaſticam hiſtoriam ſcripſiſſet Ruffinus, regreſſum quidem in vrbem fuiſſe Liberium viuente Conſtantio cōmemorat: Sed hoc, inquit, vtrum quòd acquieuerit voluntati ſuæ ad ſubſcribendum, an ad populi Romani

Marcellinus Papa falſo accuſatur impietatis.

Lib.4. cap.10.

Lib.1.cap.27.

gratiam,



D. STANISLAI HOSII S. R. E. TITVLI SANCTI CLEMENTIS PRESBYTERI, CARDINALIS, ET EPISCOPI VARMIENSIS, IN CONCILIO TRIDENTINO PRAESIDIS, OPERA OMNIA, QVORVM CATALOGVM OCTAVA PAGELLA REPERIES.

OPERA HÆC NVNC NOVISSIME AB ipso Auctore diligenter recognita: Confeßionis opus plusquam quadraginta foliis auctum, denuò solerti cura & diligentia, D. Doctoris Henrici Dunghæi Canonici Antuerpiensis edita.

Saluo per omnia S. Sedis Apostolicæ iudicio.



ANTVERPIÆ,
In Ædibus Viduæ & Hæredum Ioannis Stelsij.
M. D. LXXI.
CVM PRIVILEGIO REGIO.

PRIVILEGII SENTENTIA.

Regio edicto cautum eſt, ne quis proximo octennio, citra Viduæ & Hæredum Ioannis Stelſi voluntatem, OPERA OMNIA REVERENDISSIMI DOMINI STANISLAI HOSII CARDINALIS ET EPISCOPI VARMIENSIS, in vnum volumen excuſa ſimul vel ſeparatim, intra omnes huius ditionis fines imprimat, vel alibi impreſſa importet, venalémve habeat, ſub pœnis, in diplomate Regio expreſsis, 20. Octobris, anno 1570. conceſſis & ſubſignatis

I. van Halle.

AVCTOR LECTORI.



Nnus iam quintúsdecimus agitur; cùm in Synodo prouinciali Petricouien. cui præsedit Nicolaus Dziergouuski Archiepiscopus Gnesnensis, certa quædam doctrinæ capita proposita fuerunt, vt suam de illis sententiam Episcopi iurati dicerent. Quoniam verò nudè proferebantur, postulatum à me fuit, vt ea paucis verbis explicarem & illustriora redderem, ac scripto mandata Patribus traderem, quò melius intelligere possent, quid illud foret, de quo iureiurando interposito, sententiã suam essent dicturi. Quod à me pro eo, vt angustiæ temporis ferebant, curatũ est diligenter, conatusq́; sum illa doctrinæ capita in ordinem redacta, scripturarum & Patrum testimoniis, ac probabilioribus etiam rationibus confirmare, quò facilius ad ea calculo suo comprobãda patres adducerentur. Neq; prorsus irritus cecidit labor hic meus: Nam simul vt lecta fuerunt, quæ conscripseram doctrinæ capita, iurarunt in ea statim omnes, qui tum præsentes aderant Episcopi, & libello, quem produxeram, manibus suis subscripserunt, quin etiam, vt is typis mandaretur, decreuerunt. Quoniam verò quatuor tantum dierum spatium ad scribendum mihi datũ fuerat, & res grauis, atque ardua tractabatur, ne quid festinantius Patres de scripto illo statuerent, petiui: simul me facturum recepi, vt intra paucos menses, ea, quæ scripseram, accuratius expẽderem, ac perpolirem, augerem etiam & locupletarem. Assensi sunt non grauatim. Ego verò cum Archiep. vehementer vrgeret, ac editionem maturari postularet, inter varias curas quibus tum distringebar, post vnũ & alterum mensem priorem tantum partem absolui, in qua de fide deq; spe tractabatur. Et est ea Cracouiæ typis excusa. Cùm autem Romam liber perlatus fuisset, Theologorũ iudicio probabatur, Otto verò Truchses Cardinalis Augustanus, cuius insignis pietas, & in sana Ecclesiæ doctrina tuenda, & conseruãda zelus quidã ardẽs orbi testatus est vniuerso, sic labores hos nostros complexus est, vt librũ dignũ duceret, quẽ in oppido suo Dilingensi semel & iterum typis mandandũ curaret, quod etiam diligenter ab eo posteà curatum fuit. Postulauit etiam idem à me, quem auctorem huius libri fuisse cognouerat, vt quod reliquũ erat operis ad se perferendum curarẽ, quo possit integrũ excudi. Quod & Archiep. Salisburgensis Michaël ante tres annos hos in Christo defunctus, cuius & ipsius ingẽs fuit studiũ in ea doctrina quæ cũ Euãgelio Christi cõsentit propaganda suis à me literis contendebat. Quoniã verò iã data per me fuerat Archiep. Gnesnensi reliqua libri pars, qui denuò Moguntiæ totũ opus excudendum curabat, vt inde peterent, rescripsi. Sed in eo castigando non ea fuit cura, quã oportuit, adhibita. Prodiit igitur liber valde mendosus, ac vbi tractatur de cæremoniis à tempore sumptis, ternio totus in eo desiderabatur. Prodiit autem sicut in prioribus editionibus, sic & in hac, auctoris nomine suppresso, neq; factũ est quicquã propius, quàm vt eum in terras Inferioris Germaniæ Theologi Louanienses importari prohiberent. Quẽ tamen statim vt legerant, approbarunt, ac importandi facultatem Bibliopolis concesserunt. Insignis autem ille Theologus Ruardus Tapper admonere me curauit, vt si quid scripturus essem deinceps, aut denuò scripta mea sub incudem daturus, meum nomẽ edere non dubitarẽ. Nã in terras Catholicorũ libros, qui nomen auctoris præfixũ non haberent, importari minimè licere. Quamuis autem facti mei ratio mihi constiterat: cùm tamen ab aliis etiam pluribus, vt nomen meum adscribi facerem, admonerer, non grauatim id fieri passus sum, posteaquam Viennensis Typographus eum denuò recudendi laborem suscepisset. Cunctatus autem is est in editione sua diutius aliquanto, ex quo factum est, vt ex illo Moguntino exemplari, quod pluribus mendis fuit refertum, prius opus hoc Antuerpiæ, quàm Viennæ excuderetur. Ea res animo nostro, non parum attulit molestiæ. Quæ magis etiam est aucta, posteaquam idem Parisiis quoque bis eodem anno factum esse cognouimus, & ab Andoëno Paruo, & à Iacobo Puteano. Quamuis posterior hic, cùm iterum eundem librum ante bienniũ sub incudem dedisset, secundam editionem Viennensem secutus, multò castigatiorem eum in lucem emisit. Ter enim Viennæ liber hic est typis excusus. Hæc autem est Antuerpien. quoq; quarta iam editio, quã fore multò castigatiorẽ confidimus. Nam & Calcographus, cuius industria nobis est plurimum commendata, nihil studij, curæ, laboris, diligentiæ prætermissurum se recepit, vt quam emendatissimus liber hic in lucem prodire posit: & qui pro sua erga Deũ pietate & erga nos amore, corrigendi libri curam non grauatim nostra causa suscepit, vir venerabilis Henricus Zibertus Dunghen S. Theol. Doctor, Canonicus Antuerp. & Pœnitentiarius Apostol. proculdubiò non patietur in hoc munere suam à nobis fidem & diligentiam requiri. Hoc quidem certò possumus affirmare, quod plurimis est

accessionibus locupletata vltra omnes alias priores etiam illam vltimā Rom. editionem: quandoquidem ex nonnullis vetustissimis auctoribus, quos antè videre nobis non contigerat, non pauca adiecimus, ad eorum dogmatum confirmationem, de quibus nunc à nonnullis ambigi videmus. Ioannes enim Stelsius ter opus hoc nostrū prælis mandauit, quartum autem gener hic eius, anno proximo superiore. In posteriore verò Stelsij editione, pleraq; sed non ita multa præter voluntatem nostram addita fuisse comperimus, ex quibus tamen, quod magnopere nos offenderet, non erat ferè, præter id, quod vbi tractamus de impedimētis matrimonij, sunt addita non solùm præter, verùm & contra voluntatem nostram, quædam verba post Cypriani sententiam à nobis excusam, de virginibus Deo dicatis continere nolentibus. Hucusque enim verba nostra sunt. Nil itaque suffragatur istis Cypriani testimonium. Qui verò posteà fuerunt interiecti septem ferè versus, eos pro nostris non agnoscimus, quemadmodum, nec illa quæ in margine sunt annotata. Ac admonitus à nobis correxit quidem errorem hunc gener Stelsij. Sed priusquàm id ab eo factum esset, quater vno anno liber hic Lutetiæ typis fuit mādatus. Et à Iacobo quidem Puteano nil tale commissum animaduertimus. Verùm Ægidius Gorbinus, Guilielmus Desbois, Sebastianus Niuellius in libro suo, quem ante binnium ediderunt, secundæ editionis Antuerpiensis errorem sunt secuti. Excuderunt autem hi Typographi tres vno anno, charactere satis eleganti non solùm opus hoc nostrum Confessionis, verū & alia, quæ scripsimus in hunc vsq; diem omnia, magna cura, vt benè castigata prodiisse videantur. Cæterum in Dialogo, quem nouissimo loco posuerunt, secuti videntur exemplar valdè mendosum, atque ita scriptum, vt plærisque in locis, contrarias in illo sententias videre liceat, his, quæ nos scripsimus. Quod etiam factum animaduertimus in aliis Dialogis, qui in manus nostras inciderunt, ibidem Lutetiæ cum libello nostro de expresso Dei verbo editis forma minore vulgò vocāt in sedecimo, cùm tamen hic ipse libellus noster Dilingæ multò castigatior in lucem prodierit, verùm nūc Domini Henrici Dunghen cuius antè mentionem fecimus libellus hic, de expresso verbo Dei ad exemplar Romæ impressum collatus & adiutus fuit. Vidimus autem hanc ipsam Confessionem nostram Lugduni quoque editam, proximo anno superiore, opera Guilielmi Rouillij, iuxta exemplar, quod à nobis, cùm Romæ fuissemus, datum fuerat, viro illi, excellenti pietate, admirabili prudentia, zelo tuendæ religionis incredibili prædito, Francisco Turnonio, qui tertio ab hinc anno in Christo obdormiuit, cùm principem inter Cardinales locum obtinuisset. Vidimus eandem in Germanicam linguam versam Ingolstadij typis excusam ante biennium ferè, & anno 66. in Gallicam quoque linguam conuersam reperiri audiuimus, eodemq; anno hanc quoque vltimam editionem iam in Flandricam transferri linguam breui ad nos Dominus Henricus Dunghen scripsit. Verùm id valde cuperemus, vt omnes versiones denuò cum hoc Petri Belleri exemplari, quod omnium vltimum est, quo meliores & conuenientiores in lucem prodirent, conferantur. Quominus tibi Lector contemnendus videri debet labor hic noster, cùm opus hoc intra decem plus minus annos, quod quidem ipsis nobis oculis nostris cernere licuit, octies & decies typis mandatum fuerit. Quod & in Hispaniis & in Lusitania, & à reliquis Catholicorum in Anglia cupidè legi multorumq; teri manibus, à viris grauibus & fide dignis accepimus. Nobis quidem hoc labore nostro nil quæsitum est aliud, quàm vt, qui variis & peregrinis hæreticorum doctrinis in patria nostra abducti, à via aberrauerunt, eos in viam reducere, vacillantes autem in prisca religione continere possemus. Quod si sumus aliqua ex parte consecuti, abundè magnum laborum nostrorum fructum tulisse nobis videmur. Abs te verò pie Lector petimus, si quem & ipse fructum legendis his nostris ceperis, vt nos orationibus tuis Deo commendes, atque diligenter illi supplices, quandoquidem præter spem & expectationem nostram, ad munus hoc graue nimis & arduum, ab eo vocati sumus, vt nobis gratiam suam impartiat, quo pro sui nominis gloria & Ecclesiasticæ vtilitate, sic illud geramus, vt ingentium laborum, curarum, ac solicitudinum nostrarum, quibus grauiter premimur, is, quem optant pij omnes, fructus apparere queat.

Scopus huius operis et cōfessionis.

Vale.

SERE-

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO,

DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRAtia Regi Poloniæ, Magno Duci Lituaniæ, Rußiæ, Prußiæ, Masouiæ, Samogitiæ, & cæt. Domino & Hæredi, Domino suo Clementißimo, Nicolaus Dziergouuski Archiepiscopus Gnesnensis, Legatus natus & primas, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.



SI qua gens alia, nostra præ cæteris habere videtur, quod in Domino gloriari, de quo DEO, cuius hoc solius est beneficium, meritò gratias agere posit, ac debeat, quod cùm aliæ pleræque post agnitam veritatem, & receptum semel Christi Euangelium transferri se in aliud cuiusuis potiùs, quàm Christi Euangelium passæ sint, nostra hæc (quod illi perpetuum, cuius hoc inspiratione factum est, DEVS esse velit) quod audiuit ab initio, in eo permansit, neque commisit, vt doctrinis variis & peregrinis abduceretur. Verùm quod Timotheum, ac verum veri DEI cultorem vnumquenque Paulus admonet, depositum fideliter custodiuit, deuitans profanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quas quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Sed hanc illa tantum constantiæ laudem, eripere conatur totius humani generis hostis ille capitalis, quo nihil est ad nostram perniciem instructius, neque vigilantius: Circumit enim semper tanquam Leo rugiens, quærens, quem deuoret. Neque verò non reperit, quòd quærere nunquàm intermittit. Magnam (proh dolor) orbis Christiani partem suis insidiis à CHRISTI corpore, quæ est Ecclesia, segregatam immanis illa bestia iam deuorauit, ac quod malum non pro nostris meritis, sed pro sua gratuita bonitate & misericordia, procul à nostris finibus arcere DEVS velit, ad nos quoque deglutiendos animũ adiecit. Neque verò nunc aliis artibus vtitur Satanas iste, quàm quibus & ab initio semper, & nostro etiam hoc infelici æuo, in finitimis nobis populis irretiendis vsus est. Facilè perspicit, vt est non minus callidus, quàm truculentus, aperto Marte si congredi velit, nihil se proficere posse. Quamobrem longè alia se forma exhibet, quàm ea, quæ est ipsius propria, quam si cernere liceret, auerterentur euestigiò mentes omnium, ac simul vt vidissent monstrum horrendum ingens, non modò vocem non audirent, sed nec aspectum eius ferre possent. Verùm transfigurat se in Angelum lucis: Quibus armis olim caput nostrum, Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, in deserto cùm esset, aggressus est, iisdem membra nunc quoque illius appetit, sub vmbraculis diuinæ legis decipere conatur incautos, ac suæ fraudi sacræ scripturæ prætendit auctoritatem, quodque à sanctissimo quodam doctissimoque viro scriptum est: *Per verba legis, legem impugnat*: Nam proprium sensum verbis abstruit legis, vt suæ mentis prauitatem, legis auctoritate commendet. Sciens enim impietas

[Marginal notes: 1. Cor. 1. — Galat. 1. — 1. Ioan. 2. Heb. 13. — 1. Tim. 6. — 1. Pet. 5. — Diaboli in decipiendo industria. — Nota.]

impietas multùm auctoritatem valere, fallaciam sub eius nomine componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nomine commendetur. Hac arte nimiò plus in hac quoque gente nostra iam profecit, ac sub specioso verbi DEI titulo plurimos decepit, periculum vt sit, nisi DEVS oculis misericordiæ suæ nos aspexerit, ac ab illius insidiis protexerit, ne deteriore sint loco res apud nos, quàm apud finitimos hactenus fuisse videntur. Qui quum iam bona ex parte ad mentem saniorem reuersi sint, ad nos lues hæc serpere cœpit: ac videre licet plerosque tam cæca mente præditos, vt quum non ignorent, qui fuerint aliorum exitus, qui sub obtentu Euangelij sacra profanis, imaque summis miscere conati sunt, haud aliter tamen, quàm si ne tenui quidem auditione quicquam ea de re percepissent, obfirmato animo in eo pertendunt, quod semel prauum in animum induxerunt. Tum autem vident eos, qui à CHRISTI corpore diuulsi, de CHRISTI Euangelio, deque puritate verbi se iactant, in tot sectas miserè dissectos, ipsos inter se digladiari, ipsos inuicem sibi hæreticos esse, neque tamē vel hoc eorū dissidio adduci possunt, vt in viam redeant, vnde aberrasse videntur. Quin eò iam res rediit (quæ res vna omnium maximè est deploranda) quod suis quisque capitis somnia, DEI verbum vocari, & fidem Catholicam haberi vult, ac quantò quisque indoctior est, tantò sibi plus arrogat, tantòque maiore audacia de rebus non intellectis temerè affirmat. Ante hos triginta annos vna tantùm fuit in Christiano fides, quæ nec dici potest fides, nisi vna sit, quum quicquid præter vnam fidem est, perfidiam, non fidem esse dicat Hilarius, nunc isti fidium ex ea ludum fecerunt, ex quo fit, vt quibus in rebus agitur salus nostra, in iis iam ludatur, neque solidi ferè quicquam à multis credatur, dum quouis vento doctrinæ circumlatæ, paulò momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam verò nostrum Episcoporum officium hac in re nonnulli requirebant, qui nos vel hac ex causa non esse immunes à culpa dicerent, quòd nullam certam pastoribus docendi formam præscriberemus, in qua acquiescere possent: quamuis ea pridem à sanctis Patribus præscripta est, nec est quòd quisquam à nobis aliquid noui expectet, quum vitare nouitates Paulus iusserit: Ne tamen videri cuiquam possemus nolle gregis nostri saluti prospicere, conuocauimus ea de re Synodum, in qua cùm esset de tuenda religione, deliberatio suscepta, in eam sententiam itum est ab omnibus, vt certi quidam articuli scriberentur, de quibus singuli Episcopi suo quisque loco sententiā rogati dicerent, iurisiurandi etiam religione interposita, quod non secùs dicat quisque quàm sentiat. Eò enim iam audaciæ atque amentiæ progressos plerosque cernimus ex iis, quibus recepta fides Ecclesiæ non probatur, vt Catholicos etiam viros insimulare audeant, quasi eiusdem sint secum sententiæ. Deinde si quem vident Catholicum recta sentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, non dubitent illi vnum omnium maximè horrendum crimē impingere, quasi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeat, ac quod hæreticos aliquando, nunquàm autem Catholicos fecisse legimus, temporis causa ita sentire se fingat: Sic illi ex sua improbitate probos etiam viros

Hilarius ad Cōstantiū Augustū
Ephe. 4.

viros metiuntur. Hos itaque articulos vno ore ab Episcopis prouinciæ meæ omnibus iuratis, qui tum præsentes aderant, ab eorum verò, qui legitimis de causis abfuerunt, legatis comprobatos, & manu singulorum subscriptos, in ordinem posteà digestos, ac nonnihil expolitos, atque in iustum volumen redactos, visum est tuo, Christianissime Rex, nomini dedicare. Cui enim dicarem rectius, quàm orthodoxæ fidei nostræ propugnatori? quem sancta maiorum vestigia persequentem, diuinitùs datum esse nobis videmus, cuius auctoritate conatus istorum impij sedari possint, qui ad religionem Christianam euertendam conspirasse videntur. Quos, quum Dei metus in officio continere non possit, continet tamen in officio Maiestas tua, pro ea, quæ tibi à Deo concessa est, ad Ecclesiam ipsius defendendam, potestate. Quod vt perpetuò facias, vtque diu te nobis incolumen & felicem conseruet idem ille, qui tibi tam pias istas cogitationes inspirauit Dominus noster Iesus Christus, vnà cum clero vniuerso totius prouinciæ meæ supplex precari nunquam intermitto.

Vide Augu∫t. ad Vincentium Epistolam.



CONTENTA.

Confessio Catholicæ fidei Christiana, à Patribus in Synodo prouinciali habita Petricouiæ anno 1551. mense Maio congregatis. Folio 1.
Propugnatio veræ, Christianæ, Catholicæque doctrinæ, aduersus Ioannem Brentium pro Petro Soto elegantissimè conscripta. 209.
De expresso Dei verbo Libellus, his temporibus maximè necessarius. 313.
Dialogus de eo, num calicem laicis, & vxores Sacerdotibus permitti, ac diuina officia vulgari lingua peragi fas sit. 332.
Iudicium & censura de iudicio & censura ministrorũ Tigurinorum & Heydelbergeñ. De dogmate contra adorandam Trinitatem in Polonia nuper sparso. 347.
De loco & auctoritate Rom. Pontificis, in Ecclesia Christi & Conciliis, ad Stanislai Orechouij Epistolam præfixam, responsio. 369.
Epistola D. Stanislai Hosij Cardinalis VVarmieñ. ad Illustris. Brunsuici Ducem Henricum. 375.
Epistola D. Martini Cromeri, ad Regẽ, Proceres, Equitesque Polonos, in comitiis Varshauiensibus congregatos. 378.
Epistola D. Stanislai Hosij Cardinalis VVarmieñ. ad Senatum Coloniensem. 382.

AVCTORVM NOMINA
QVORVM IN HOC VOLVMINE
PRÆCIPVA FIT
MENTIO.

Abbas Panormitanus.
Abdias Babylonius.
Adelbertus Archiepiscopus Gnesnensis.
Adelhelmus.
Agatho.
Albertus Magnus.
Albertus Pighius.
Alexander Quartus.
Alexander Quintus.
Alexander de Ales.
Algerus.
Aloisius Lipomanus.
Amalarius Treueren. Archiepisc.
Ambrosius.
Anacletus.
Anastasius Papa.
Anastasius Patriarcha.
Anthiochenus.
Annales Polonorum.
Andreas Hierosolymitanus.
Angelomus.
Angelus Politianus.
Anianus interpres Chrysostomi.
Anselmus.
Anselmus Hauesburgen. Episcopus
Antonius Episcopus Constantien.
Antonius Archiepisc. Florentinus.
Aponius.
Aristoteles.
Arnobius.
Athanasius.
Augustinus.
Basilius Magnus.
Beda.
Benedictus.
Bernardus.
Bertramus.
Bonauentura.
Burchardus Episcopus Vormatien.
Caius Papa martyr.
Calixtus Papa.
Cassiodorus.
Celerinus.
Cæsarius Arelatensis Episcopus.
Claudianus.
Clemens Episcopus Romanus D. Petri successor.
Clemens Alexandrinus.
Christianus Drutmarus.
Chromatius.
Cœlestinus Papa.
Conciliorum liber.
Cyprianus.
Cyrillus Alexandrinus.
Cyrillus Hierosolymitanus.
Damascenus.
Decreta, Decretales.
Dionysius Areopagita.
Dionysius Carthusianus.
Dorotheus.
Dydimus.
Epiphanius.
Ephrem Edissenæ Ecclesiæ diacon.
Erasmus Roterodamus.
Euagrius.
Euaristus.
Eucherius
Eusebius, Emissenus.
Euthimius.
Fabianus.
Faustinus.
Franciscus Torensis.
Fulgentius Episcopus Massiliensis.
Gabriel Biel.
Gaudentius.
Gelasius.
Gennadius.
Germanus Patriarch. Constātinop.
Gratianus.
Gregorius Magnus.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Nissenus.
Guilhelmus Durandi.
Guilhelmus Episcopus Parisiensis.
Guilhelmus Bibliothecarius Malmesberiensis.
Guimundus Episcopus Auersanus.
Haimo.
Hieronymus.
Higinus.
Hilarius.
Hildelbertus Cænomanensis Episc.
Hippolitus.
Horatius.
Hormisda.
Hortulus animæ.
Hugo de S. Victore.
Hugo Cardinalis.
Hugo de Prato.
Idacius Clarus.
Ignatius.
Ioannes Chrysostomus.
Ioannes Gerson.
Ioannes Episcopus Romanus.
Iannes Scotus.
Ioannes Cassianus.
Ioannes Cochleus.
Ionas Aurelianensis Episcopus.
Iosephus.
Iræneus.
Isidorus.
Isichius.
Innocentius Tertius.
Iulius.
Iuo Episcopus Carnotensis.
Iustinus Philosophus martyr.
Lactantius Firmianus.
Lantfrācus Episcopus Cantuariēsis.
Leo Magnus.
Leontius Episc. Neapol. insulę Cypri
Liberatus.
Macarius Episcopus.
Macarius Monachus.
Marcus Eremita.
Martianus.
Martialis Lemouicensis Episcopus.
Maxentius.
Maximus Taurinensis Episcopus.
Maximus Tyrius.
Michaël Episcopus Merspurgensis.
Nicephorus.
Nicolaus Papa.
Nicolaus Lyra.
Nicolaus Cabasilas.
Oecumenius.
Optatus.
Origenes.
Osius Episc. Cordubensis.
Pacianus.
Palladius.
Pamphilus martyr.
Paschasius.
Paulus Nolanus.
Paulinus, Aquileiensis Episcopus.
Petrus Chrysologus.
Petrus de Aliaco.
Petrus Lombardus.
Petrus Abbas Cluniacensis.
Philaster.
Philo.
Photius.
Plato.
Plutarchus.
Possidonius.
Primasius.
Proclus Constinopol. Episcopus.
Prosper Aquitanicus.
Prudentius.
Rabanus.
Rabbi Samuël.
Rabini.
Raynerius.
Remigius Antisiodorensis Episc.
Ricardus de Prato.
Ricardus de media villa.
Ruffinus.
Rusticus diaconus.
Rupertus Abbas Tuitiensis.
Sacerdotale Romanum.
Saluianus.
Satyrus.
Serenus.
Seneca.
Sidonius Aruernus.
Simeon Metaphrastes.
Sixtus Papa.
Socrates.
Soter.
Sozimus.
Sozomenes.
Stanislaus Episcopus Cracouiensis.
Stephanus Papa.
Stephanus Episcopus Bostrorum.
Stephanus Brulepher.
Suetonius.
Sulpitius Seuerus.
Syritius.
Tarasius.
Terentius.
Tertullianus.
Telesphorus.
Theodoretus.
Theodorus.
Theonas.
Theophilactus.
Theophilus Alexandrinus.
Thomas de Aquino.
Thomas VValdensis.
Virgilius.
Victor.
Vigilius Episcopus Tridentinus.
Victorinus.
Vincentius Lyrinensis.
Vincentius Beluacensis.
Vrbanus Papa.
Xistus.
Zepherinus.

INDEX

INDEX CAPITVLORVM HVIVS OPERIS, CVIVS PRIOR PARS CAPITIS, POSTERIOR FOLII NVMERVM CONTINET.

1. Quod fides fundamentum sit religionis Christianæ. 1.
2. Quod fides mediatoris, post lapsum primi hominis fuerit, & est omnibus ad salutẽ necessaria, neque potuerit aut possit quisquam absque illa saluari. 1.
3. Quod ecclesia omnia, quæ ad fidẽ mediatoris pertinent, non modò scriptis & sermonibus, verùm & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & variis Cæremoniis mẽtibus fidelium imprimere conata est. Ac primùm de anno in certa tempora distributo, deq; beneficio Christi incarnationis. 2.
4. De beneficio redẽptionis per crucem & mortem Christi factæ. 2.
5. Quod in die Parasceues rectè deploratur Christi passio. 3.
6. De gaudio dominicæ resurrectionis. 3.b
7. De ascensione Christi, deq; extremo iudicio. 4.
8. De S. Spiritu deq; Trinitate. 4.b
9. Quod dictũ Apostoli, dies obseruatis & menses, nihil aduersetur obseruationi dierum, quæ fit in Ecclesia. 5.b
10. Quomodo præcipuè Christi passionis beneficia variis modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primũ de signo Crucis. 6.
11. De crucifixi simulachro. 7.b
12. Quomodo Sacerdotes & Episc. ad cõtemplandũ perpetuo crucis & mortis Christi beneficiũ excitare mater Eccles. conata est. 8.b
13. Quod falso quidã de obscuratis Christi beneficiis, quũ per ipsos potius obscurentur, & omnis eorum memoria extinguatur. 9.
14. Quæ sit vis huius articuli, Credo sanctã Ecclesiãm catholicam. 9.b
15. Scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. 11.
16. Quod Euãgelio credimus, nõ tanquã hominis testimonio, sed tanquã intus loquẽtis Dei voci. 11.b
17. Quod scriptura nihil est certius, quodq; certus ex ea sensus elici possit. ibid.
18. Quod nõ liceat ad suã cuiq; mentem, scripturam accõmodare. 12.
19. Non propterea non esse cõsensum Patrum in scripturis interpretandis sequẽdum, quod vnus aliquis aliquando errauerit. 12.b
20. Descriptio Ecclesię, quodq; sibi nomen eius & auctoritatem vsurpãt etiam hæretici. 13.b
21. Quod quatuor sunt Ecclesię notę, prima est, quod sit sancta. 14.
22. Secunda nota ecclesię, quod sit Catholica. 15.
23. Quomodo dignosci possit homo catholicus, exẽplis illustratur. 16.
24. Quod concilium œcumenicũ Ecclesiam Catholicam repræsentat. 17.
25. Tertia nota Ecclesiæ, quod sit vna. 25 b
26. Quod aliter vnitas retineri non potest, quam si vnus aliquis præsit ecclesię, cui pareãt omnes. 26.b
27. Quarta Eccles. nota, quod sit Apostolica 28.
28. Quod vbi legitima Episcoporũ successio est, ibi doctrina Apostolorũ, ibi vera est vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia. 28.b
29. Quod fides ecclesię propterea deserenda non sit quòd pręsidẽt illi quandoque, qui vitæ non omninò sunt inculpatæ. 31.
30. Quæ sit sanctorũ cõmunio. 32.b
31. Qui sint extra sanctorũ communionem. 33.
32. De Sacramentis. 34.
33. De numero Sacramẽtorum 34.b
34. De Baptismo 35.
35. De suscipientibus baptismum 38.
36. De ministro huius sacramenti 39.
37. De ritibus & Cæremoniis baptismi. 41.
38. De Sacramẽto cõfirmationis. 42.
39. De Sacramento Eucharistiæ 43.b
40. De materia huius sacramẽti 49.b
41. Quod hoc Sacramentũ rectè dicatur sacrificium 54.
42. De effectu Sacramenti Eucharistiæ 67.
43. Quemadmodũ affectos ad hoc sacramentũ accedere oporteat 69.b
44. De Sacramento pœnitentiæ 70.
45. De materia & forma huius sacramenti 70.b
46. De contritione ibid.
47. De cõfessione, & quæ illi respondet, absolutione. 72.
48. De satisfactione 73 b
49. De Sacramento extremę vnctionis 80.
50. De Sacramento Ordinis 80 b
51. De distinctione Ordinum. 81.b
52. De sacris ordinibus, qui maiores vocantur 82.
53. De Sacerdotio 82.b
54. De ministro huius Sacramẽti 87.
55. De Sacramento Matrimonii 91.b
56. De impedimẽtis Matrimonii 93.b
57. De iis, quæ restãt ex symbolo, peccatorum remissione, carnis resurrectione, & vita æterna 106.b
58. De Spe 107.b
59. Expositione Dominicæ orationis auctore D. Cypriano 115.
60. Explicatio Salutationis Angelicę. 119.
61. Quod Iustitia nostra non sit sola fides 121.
62. Quod peccato quolibet mortali fides non amittatur 122.
63. Quod fides à spe & charitate non modò vocabulo, verumetiã rationabili differentia destinguatur 122.b
64. Quod fidei, vt prodesse queat, spẽ & charitatẽ iungi necesse est 123.
65. Quod nihil impossibile Deus præcepit 124.
66. Quod nõ tã natura mandatorũ, quàm nostra fiat ignauia, vt impleri mãdata non possimus, cùm quæ timori grauia sint, leuia sint amori 125.
67. Quod operatur bona Deus in nobis, non ipsis nihil agentibus, verum cõsentientibus & simul operantibus nobis. 126.
68. Quod semel iustificatũ gratia sua Deus nõ deserat, si nõ ab eo deseratur: quodq; charitati nõ modò non impossibile, verùm nec difficile quicquam est 127.
69. Quod christiana iustitia charitas est ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. 127 b
70. Quod per fidem, spẽ & charitatẽ, quæ propemodũ obsoleuerat in nobis, imago dei restauratur. 129.b
71. Quod iustitia Dei iusti sumus, nõ qua Deus ipse iustus est, sed qua nos iustos facit 130.
72. Quod nõ sola iustitię Christi imputatione, sed verè & realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus. 133.b
73. Eorũ cõfutatio, quæ cõtra verè & realiter inhęrentẽ nobis iustitiã à quibusdam proferuntur 136.b
74. Quod præceptũ Charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac vita expleri potest 149.b
75. Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo 153.
76. De præceptis decalogi 154.
77. De primo præcepto ibid.
78. De secundo præcepto 155.b
79. De tertio præcepto ibid.
80. De quarto præcepto 157.b
81. De quinto præcepto 158.b
82. De sexto præcepto 159.
83. De septimo præcepto 161.
84. De octauo præcepto. 161.b
85. De nono & decimo pręcepto. 162.
86. De externo cultu 164.b
87. Cæremoniarum diuisio 165.
88. De Cæremoniis, quæ sumuntur à personis 165.b
89. De Cæremoniis, quæ sumuntur à rebus. 166.
90. De Cæremoniis, quæ sumuntur à loco 169.b
91. De Cæremoniis, quę sumuntur à tempore 175.b
92. De traditionibus 191.
93. Parœnesis cũ totius operis peroratione 202.

CONFES-

CONFESSIO CATHOLICÆ FIDEI CHRISTIANA, PETRI COVIENSIS SYNODI NOMINE A R. D. STANISLAO HOSIO CARDINALE EPISCOPO VARMIENSI conscripta.

PROOEMIVM.



VÆ propria semper hominis existimata sunt, non defuêre, qui cum cæteris animantibus ea nobis esse cōmunia putarent. Nam siue sermone maximè differimus ab iis, quæ bruta vocantur, pręterquã quòd aues humana verba sonantes audire licet, quãdo suas voces cętera viuẽtia propriis inter se notis decernũt atq; dinoscunt, nónne mutuos inter se miscere sermones videntur? siue quis ridere sic homini propriũ esse dicat, vt & omni homini & soli, & semper insit, an non apparet in quadrupedibus nōnullis ridendi quædã ratio, quãdo demulsis auribus, contractoq; rictu, & oculis in lasciuiam resolutis, aut homini alludũt, aut suis quisq; propriis fœtibus? Iam & prouidentia non carent bruta, quando sibi prospiciunt in futurũ, ac cibos olim sumendos reponunt. Qua in re adeò non sunt quibusdã etiã hominibus inferiora, vt pigriorẽ quendam ad formicam ire Sapiens iusserit, vt eius vias consideraret, ac sapientiã disceret, quę quũ non habeat Ducem, non Pręceptorẽ, non Principem, parat æstate sibi cibũ, & in messe cōgregat, quod hyeme comedat. Rationis verò, qua sola maximè nos à reliquis animantibus differre persuasum habemus, nónne signa in multis deprehenduntur? Nam quando vtilia sibi appetunt, cauent ab iis, quæ sunt noxia, quando pericula fugiunt, quando latibula sibi parant in plures exitus disparentia, intelligere certè aliquid videntur. Poterit autem aliquis rationem illis inesse, negare, cùm ipsum etiam hominẽ sæpè deludant? Poterit ea esse ratione destituta affirmare, à quibus vt sapientiam discamus, quorum vt prudentiã imitemur, non mortalium aliquis, verùm ipse nos Deus admonet immortalis? Cuius enim nisi Dei vox est, vt discamus à formica sapientiã? cuius nisi Dei vox est, Estote prudentes sicut serpẽtes? Citat etiam Ambrosius quandam scripturam: Vade ad apem, & vide quomodo operaria est.

Lactan. lib. 3. institu. cap. 10. Hominis differentia & proprietas. Ratio quomodo brutis cōpetat. Prouerb. 6. Rationis signa in brutis. Matth. 10.

Deum itaq; sequutus auctorem, fecit sanctus pater Basilius, cùm quintæ diei opera in iis libris, quos Hexameron inscripsit, enarraret, vt ad quorundam aquatiliũ, volatilium, & quadrupedum imitationem oratione sua mentes hominum inflammaret. Quod modò non totidem verbis posteà factum est ab Ambrosio, cùm idem argumenti genus pertractaret. Sed & B. Ephrem admonet nos: vt apem imitemur.

Basil. Homil. 7. 8. 9. De cōpunctione cordis, lib. 1. ca. 8. Ambr. libro 5. Hexameron. cap. 21.

Non omninò vana, vt eorũ opinio fuisse videatur, qui, quæ nos bruta vocamus animantia, rationis expertia prorsus esse negauerunt. Grauis apud Græcos auctor Plutarchus, librũ etiam ea de re conscripsit, in quo quendam è sociis Vlysis, Circes veneficiis in suem cōuersum, illum persuadere conantem inducit, quòd cum ratione, tum plerisq; mortalibus etiam virtutibus, non exæquent homines modò ea, quę à nobis bruta dicuntur, verùm etiam longo post se interuallo relinquant. Quin & Arnobius multa in illis conspici dicit rationis & sapientiæ simulachra.

Arn. lib. 2. contra gentes.

Ex iis videre licet, quod quæcunq; tandem ea sunt, quibus placet sibi genus hominũ, ac reliquis animantibus anteponi, seq; discerni ab illis vult, ea non minima ex parte cum illis habet communia. Quid igitur esse dicemus, quo maximè discerni possint homines à pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæcunq;, sed sola est religio, quæ nos ab illis discernit. Hoc adeò ipsa etiam figura & status hominis indicat, qui cùm cætera animalia prona terram spectent, solus ex omnibus est vultu in cœlũ erecto, vt vel ex hoc admoneatur homo, quò vultum, eò & mentem spectare debere, non vt, quod Anaxagoræ visum fuit aliquando, Solem & Lunam, verùm vt à quo Sol & Luna, à quo etiã ipse homo, à quo cuncta, quæ vel sub aspectum hominis cadunt, vel solo intellectu comprehendi possunt, condita sunt & creata, eum vt contempletur, eum vt cognoscere, cognitum amare, & eo qui diuinitati propriè debetur, cultu prosequi studeat. Hoc est igitur in homine eximium, hoc est, quo vel solo vel certè maximè differt humanum genus à cæteris viuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum à M. Tullio scriptum legimus, nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchum etiam Vlysses non habuit, quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem inesse brutis probare contendebat, præter vnum hoc, quòd graue diceret esse, rationem iis concedere, quibus Dei cognitio nō sit ingenita. Quæ cùm ita se res habeat, quid est aliud, in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quàm vt ad agnitionem Dei peruenire liceat? ad quem contemplandũ nati esse videmur? vt nisi fecerit quis id, cuius causa productus in hanc lucẽ esse videtur, rectè

Religio sola Dei notitia à brutis hominẽ propriè distinguit. Homo nascitur ad Dei contemplationem.

Psalm.49. recte de illo dici queat: Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Neq; enim iam fere quicquam est in homine, quo dignosci possit à iumentis, si sit agnitione Dei destitutus. Deinde verò affluat aliquis omnibus iis, quæ bona vocantur & sunt: sit iustitiæ, sit continentiæ laudibus insignis, sit omni virtutum genere perpolitus, sit Aristide, sit Catone, sit Phocione sanctior, nisi veri Dei verã agnitionem habuerit, superuacanea illi fuerint hæc omnia: frustrà in illis assequendis laborauerit. Omnis eius iustitia, sicut à Lactantio præclarè scriptũ est, similis erit humano corpori caput non habenti: in quo tametsi membra omnia & locis suis constent, & figura, & habitudine: tamen quoniam deest id, quod est omniũ principale, & vita & sensu caret. Itaq; membra illa formam tantummodo membrorum habent, vsum non habent: tam scilicet, quàm caput sine corpore. Cuius gerit similitudinem, qui cùm Deum nõ ignoret, viuit iniustè. Id enim solùm habet, quod est summum: sed frustrà, quoniam virtutibus tanquam membris caret. Itaque vt sit viuum & sensibile corpus, & agnitio Dei necessaria est, quasi caput, & omnes virtutes quasi corpus: ita fiet homo perfectus ac viuus. Summa tamẽ omnis, in capite est, quod quamuis constare non possit sine membris omnibus, sine quibusdam tamẽ potest. Et erit quidem animal viciosum ac debile, sed viuet tamen: sicut & is qui Deum nouit, & in aliqua re peccat: dat enim veniã peccatis Deus. Quamobrem sine membris aliquibus viui potest, sine capite nullo modo. Hæc res efficit, vt etiamsi naturà boni sint Philosophi, nihil tamen sciant, nihil sapiant. Omnis doctrina & virtus eorum sine capite est, quia Deum nesciunt, qui virtutis & doctrinæ caput est: quem qui non cognoscit, licèt videat, cæcus est: licèt audiat, surdus: licèt loquatur, elinguis est. Cùm verò conditorem, parentemq; rerum cognouerit, tunc & videbit, & audiet, & loquetur: Habere enim caput cœpit, in quo sunt sensus omnes collocati: hoc est, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deũ cognoscere studeamus, etiã atq; etiam omni ope connitamur omnes, vt quò vultus nostros conuersos esse videmus, eò mentes etiam nostras erectas habere queamus, atq; in illius, per quem conditi sumus & redempti, contemplatione versemur, ne simus corpus sine capite, neque simus ij, in quos rectè quadrare possit, quod in Psalmis scriptum legimus: Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbũt, aures habent & non audient. Ad hanc agnitionẽ, contemplationemq; Dei Opt. Max. pios omnes, vt inuitaremus, hæc scribẽdi labor à nobis est susceptus, quę quidem vno verbo religio siue pietas dici potest: Religio quidem, quòd ea tanquam vinculo quodam obstricti Deo sumus & religati: Pietas autem, quòd nõ aliter pios esse licet, quàm Deum ritè colendo. Hac itaq; de re dicere nobis nunc est propositum, quæ sit piè colendi Deum ratio, de qua non leues hoc infelici æuo nostro controuersias excitatas esse videmus. Supplices eum precamur, quem nosse vita est æterna, Dominum nostrum Iesum Christum, vt qui via nobis factus est, pro bonitate sua nobis concedat, sic vt de eo, quod nobis institutum est, disseramus, vt non declinemus neq; ad dextram, neq; ad sinistram: sed via regia incedentes, nihil proferamus, quod non ad ipsius gloriam, quam alteri non dat, propriè pertinere videatur: cui soli studere ipso inspirante, quam solam, pro eo vt vires nobis fuerit, suppeditare dignatus, propagare deliberatum habemus. Quoniam itaq; spiritus Deus est, indubitatum illud erit, quod in spiritu adorari, spiritu coli, spiritualibus exercitiis venerari maximè vult: cuius generis sunt, fides non ficta, spes firma, & charitas de corde puro profecta: Tribus iis, qui propriè debetur Deo cultus absoluitur. Ac si non constaret homo nisi spiritu solo, nihil ab eo prętereà requireretur ad purè Deum colendũ. Quoniam verò corporis quoq; mole premitur, æquum esse videtur, vt non hæc modò, quæ iam cõmemorauimus, interiora, verumetiam externa quoq; ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens, fide, spe & charitate: colat Dominum corpus hominis externis & corporeis rebus, quibus tanquam signis quibusdam suam erga Deum fidem, spem, & charitatem ostendat: vt sic totus homo dicere possit cum Propheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, sic exterior cultus ad interiorem referatur: sine quo frustrà Deus quibuscunq; tandem externis ritibus colitur. Priore itaque loco, de interno: posteriore, de externo Dei cultu verba faciemus: nihil in medium allaturi, nisi quod verbo Dei consentaneum est futurum.

Lactan.li.6. cap.9.
Iustitia sine Dei cognitione similis est corpori humano sine capite.
Psalm.113.
Scopus huius libri est pios ad Dei agnitionẽ et contemplationem perducere.
Religio siue pietas quid.
Ioan.17.
Ioan.14.
Deut.28.
Esaiæ 30.
Ioan.4.
Cultus diuinus seu religio propriè fide, spe, & charitate interius constat, exterius verò paucis cæremoniis per corpus exercendis.
Psalm.83.
Causæ ordinis tractandorum in hoc opere.

QVOD

QVOD FIDES FVNDAMENTVM SIT RELIGIONIS CHRISTIANAE.

CAPVT I.



QVI fidem sanctißimæ religionis, doctrinæq; Christianæ fundamentum, simul ianuam & viam in vitam, ac recursum quendam atque reductionem à corruptione ad incorruptionem, immortalitatemque esse dixerunt, ij verè vim eius expreßisse videntur. Nam per hanc accessum habemus ad patrem, qui vitæ nobis & immortalitatis auctor est. Credere enim oportet accedentem ad Deum. Accedit ad Deum, qui inuocat eum. Quomodo autem inuocabunt, dicit Apostolus, in quem non crediderunt? Fides itaq; cùmprimis est necessaria, sine qua impoßibile est placere Deo: Quam qui non habet, frustra accedit ad Deũ, frustra loquitur, frustra inuocat Deũ, intellexit hoc Propheta, cùm dixit: Credidi propter quod locutus sum. Quin & Apostolus: Et nos, inquit, credimus, propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius, qui se Christianũ profitetur, est, Credo. Hinc est, quòd non Sophi, non Philosophi, sed fideles appellamur.

Chrysost. homi. de fide Abrahã & immolatione Isaac Tomo. 1. & tomo. 4. Homil. de fide, spe, & charitate. Cyril. li. 4. super Ioan. cap. 9. Rom. 5. Hebr. 11. Rom. 10. Hebr. 11. Psal. 115. 2. Cor. 4. Christiani prima vox, credo.

Verùm quid tandem illud est, quod credere nos oportet? nihil aliud quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum. Hæc est fidei nostræ summa, vt credamus, nos, qui primorum parentum nostrorum culpa facti eramus filij iræ, filij gehennæ, rei mortis æternæ, nõ potuisse, neq; posse à morte liberari, nisi per vnum mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus: qui factus est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, verùm & totius mundi: qui lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo: Qui cùm inimici fuissemus, reconciliauit nos Deo patri. Quomodo autem reconciliauit? Vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti fuimus multi: sic per vnius obedientiam iusti constitueremur multi. Factus est enim obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, quò sic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parẽtes nostros admissum, & nos ex impiis iustos factos, per obedientiam suam, quam in perferenda morte crucis ostendit, cum patre suo cœlesti in gratiã reduceret. Hoc qui corde credit, sufficit illi ad iustitiam: qui verò confitetur insuper ore, consequitur salutem. Hoc solum scire se Paulus gloriabatur, scribens ad Corinthios: Cùm venissem, inquit, ad vos fratres, veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Christi. Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Non veni, inquit, syllogismorum captiones, non sophismata, non aliud quippiam huiusmodi vobis afferens: verum sic me vobis exhibui, quasi nihil aliud scirem, præter crucem Christi.

Fidei Christianæ summa. Ephe. 2. 1. Tim. 2. 1. Ioan. 2. Apoc. 1. Rom. 5. Inobedientia primum Adæ peccatum. Philip. 2. Rom. 10. 1. Cor. 2.

In hac sola gloriabatur Paulus, hanc solam se nosse profitebatur, & præ se ferebat: Ab iis verò vehementer animus eius abhorrebat, & eorum consuetudine interdicebat, qui superbi, nihil scientes, languebãt circa quęstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ: cùm seruum Domini non oporteat litigare, sed esse mansuetum ad omnes, docibilem, patientem, &c.

Gal. 6. 2. Tim. 6. 2. Tim. 2. Orig. homil. 2. in Cant. Augu. ad Dard. epist. 57. ad Hila. 89. ad Innoc. 95. ad Optatũ. 157. de peccato originali cõtra Pelagianos ca. 27. in Psal. 77.

Quod fides Mediatoris, post lapsum primi hominis, fuerit, & est omnibus ad salutem necessaria, neque potuerit aut poßit quisquam absque illa saluari.

CAPVT II.

HAEC est igitur fides nostra, in cuius simplicitate regnum est Dei, non in contentione sermonis: vt credamus & confiteamur, quòd non est aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo saluum quenquam factum, aut fieri oporteret, præter nomen illius, qui propterea vocari voluit Iesus, quòd saluũ esset facturus populum suum à peccatis eorum. Ac fides quidem hæc, ante lapsum primi hominis minimè fuit necessaria. Neque enim alia causa fuit quamobrem veniret in mundum Iesus Christus, quàm vt peccatores saluos faceret. Non illum de cœlo ad terram merita nostra bona, sed peccata traxerunt. Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Augustinus, & nulla est causa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parẽtibus nostris priusquam prolapsi fuissent, credere, quòd Deus est, & quod inquirentibus se remunerator est.

Post admissum verò per illos peccatum, iam illud credere nequaquã sufficiebat: necessaria fuit prętereà fides mediatoris, quem cùm ipsi, tum liberi eorum, & posteri, sancti Patriarchę & Prophetæ magno desiderio venturum expectabant, certa spe, & fiducia futurum, vt per eum Deo patri reconciliarentur, & de diaboli potestate eriperentur.

Hieron. cap. 2. et 4. epist. ad Gal. 1. Cor. 4. Ambro. lib. 1. cap. 3. de fide. Act. 4. Mat. 1. Filius hominis cur Iesus vocetur & in mundum venerit. 1. Tim. 1. Fidei gradus. Aug. ser. 8 & 9. de verbis Apost. Hebr. 13.

Quis autem futurus esset mediator ille, Deine filius, an angelus, an alius quispiam, de eo certi aliquid persuasum habere non fuit omnibus necesse: satis erat ad salutem in genere

credere, quòd rationem Deus esset initurus, & viam aliquam humanæ redemptionis inuenturus. Ad explicatius verò & distinctius de mediatore singula credenda, tenebantur ij soli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, sancti Patriarchæ, & Prophetæ, simul sacerdotes, & pontifices, quibus populi docendi munus incumbebat, qui & ante legem obscurius, & post datã à Mose legẽ apertius, quibusdam sacrificiis & cæremoniis venturum Christum mediatorem adumbrabant. Quorum significationem intelligebant ipsi quidem apertius maiores quibus reuelatum erat, futurum, vt virgo conciperet, & pareret filium, qui passione, cruce, & morte sua pro peccatis hominum satisfaceret, qui tertia die à mortuis resurgeret, deinde verò in cœlos ascenderet, inde venturus iudicaret viuos & mortuos: In maiorum autem fide saluabantur minores, qui sub velamine quodam obscurius cognoscebãt, ac fide apprehendebant venturum mediatorem, per quem essent à morte liberandi: cuius venturi fides illustrior fuit sub lege, quàm ante legem.

Legalia vmbræ Christi.

Esa.7. *1.Cor.15.* *Act.1.* *2.Tim.4.*

Posteaquàm verò venit tempus illud acceptabile, venerũt dies salutis, posteaquã apparuit gratia Saluatoris nostri omnibus hominibus, qui dedit semetipsum pro nobis: vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populũ acceptabilem, sectatorem bonorũ operum, tum verò fides mediatoris Christi, qui pacificauit per sanguinẽ crucis suæ, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt, sicut clarior & apertior, ita magis esse cœpit necessaria, vt iã nõ adumbratè sicut sub lege, vel ante legem, neq; sub velamine (quandoquidem Christo mortuo velum templi scissum est) sed clarè, dilucidè, atq; apertè crederent, & confiterentur omnes, quòd venerit iam is, qui finis est legis Christus ad iustitiam omni credenti: cui testimonium perhibent omnes Prophetæ, remissionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui credunt in eum: cuius diem Abraham videre gestiebat, ac vidit, attestante ipso Christo, & gauisus est: vidit autem non carnis, verùm fidei oculis, quibus multò certius videtur. Pro quo mittendo Moses orauit dicens: Obsecro Domine, mitte quem missurus es. Orauit Dauid: cùm aliis in locis, tum ter in vno Psalmo repetens: Ostende faciem tuam, & salui erimus. Orauit Esaias, cum desiderio clamans: Emitte Domine agnum dominatorem terræ. Vtinam dirumperes cœlos & descenderes. Orauit in Canticis Ecclesia dicens: Osculetur me osculo oris sui: sonet vox tua in auribus meis. Quid enim aliud iis verbis à sponso suo Christo petit? quàm vt qui loqueretur iam in Patribus & Prophetis, idem ore proprio tandem aliquando loquatur in carne assumpta.

2.Cor.6. *Tit.2.* *Col.1.*

Credendum quid? *Luc.23.* *Rom.10.* *Act.10.*

Ioan.8.

Exod.4. *Psalm.79.* *Esa.16.* *Esa.64.* *Cant.1.*

Neque verò satis est credere, quòd venerit in hunc mundum, sed & illud fideles omnes tenere memoria necesse est, quòd conceptus est de Spiritu sancto, quòd natus est ex Maria virgine, quòd traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram, quòd ascendit ad cœlos, sedet ad dexteram patris, inde venturus iudicare viuos & mortuos.

Heb.1.

Luc.1. *Mat.1.* *Rom.4.*

Quoniam verò qui virginis filius, idem est & Dei filius, in patrem quoque omnipotentem credere necesse esse, creatorem cœli & terræ: simul & in Spiritum sanctum, ex quo conceptus est. Vt in tribus personis credatur vnus Deus. Distinctionem verò personarum, & vnitatem substantiæ, si qui sunt rudiores, quàm vt comprehendere possint, nõ est adeò necessarium ad salutem, omnibus explicatè credere, vt si quis minus hæc fuerit assequutus, de eius salute dubitandum sit. Tractans materiam hanc Hugo de Sancto Victore, vnam & eandem fuisse docet fidem precedentium & subsequentium, neq; tamen eandem fuisse cognitionem. Nam creuit, inquit, fides per tempora in omnibus, vt maior esset: sed mutata non est, & alia esset. Ante legem Deus creator credebatur, & ab eo salus & redemptio expectabatur, per quem verò & quomodo eadem salus implenda ac perficienda foret, exceptis paucis, quibus hoc scire singulariter in munere datum erat, à cæteris etiam fidelibus non cognoscebatur. Sub lege autem persona redemptoris mittenda prædicebatur & ventura expectabatur. Quæ autem persona hæc foret, homo, vel Angelus, vel Deus nondum manifestabatur. Soli hoc cognouerunt, qui per Spiritum singulariter ad hoc illuminati fuerũt. Sub gratia autem manifestè ab omnibus & prædicatur & creditur & modus redemptionis & qualitas personæ redemptoris. Semper tamen ab initio in Ecclesia fidem & cognitionem fuisse credimus incarnationis & passionis Christi, quia ab initio nunquam defuerunt qui hoc cognouerunt. Alij saluabantur, quia horum perfectioni fide simplici viuebantur, & res benè operando sequebantur: Et alio in loco. Verbum incarnatum, inquit, Rex noster est, qui in hunc mundum venit cum diabolo pugnaturus, & omnes Sancti qui ante aduentum eius fuerunt quasi milites, sunt ante faciem Regis præcedentes, & qui postea veniunt vsque ad finem mundi milites sunt Regem suum subsequentes, & ipse Rex medius est in exercitu suo, hinc inde vallatus incedens & stipatus agminibus suis, & licet in hac tanta multitudine diuersæ armorum species in Sacramentis & obseruationibus præcedentium & subsequentium populorum appareat: omnes tamẽ vni Regi militare, & vnum vexillum sequi probantur, & hostem vnum persequi, & vna victoria coronari. In his omnibus opera restaurationis considerantur, in quibus Diuinarum scripturarum tota versatur intentio. Et æqualis Hugoni Bernardus. Multi ante Saluatoris aduentũ, inquit, Deum omnipotentem

Mat.16. *Act.10.* *Ephe.4.*

lib.1.de sacram. parte.11.cap.6.

In prolog. librorum de sacramentis.ca.2.

Epist.76.

tenentes

tenentes & diligentes suæ salutis gratuitum promissorem, credētes in promissione, fidelem sperantes certissimum Redemptorem, in hac fide & expectatione saluati sunt, licet quando & qualiter & quali ordine salus repromissa fieret, ignoraret.

Quod Ecclesia, omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modò scriptis & sermonibus, uerùm & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & uariis cæremoniis, mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primum de anno in certa tempora distributo, deq; beneficio Christi incarnationis.

CAPVT III.

VErùm videre licet admirabilem quandam curam, & solicitudinem sanctæ matris Ecclesiæ, quæ non contenta vel scripto, vel verbo singula tradidisse, quæ necessariò credenda sunt ad salutem, diligenter vias & rationes omnes persecuta est, quibus ea quàm maximè clara, & manifesta redderet omnibus. Itaque totum anni tempus ita distribuit, certos vt dies institueret, quibus eorum, quæ credere nos oportet, si modò salui esse volumus, ita admoneremur, nunquàm vt elabi è memoria nostra, possent. *Eccle. solicitudo in articulis fidei inculcandis.* *Dierum ratio.*

Quoniam verò primùm inter ea locum obtinet incarnatio Christi, non vtcunq; ad celebrandam huius tanti beneficij memoriā accedere liberos suos voluit, verū tribus & amplius etiam hebdomadis, vt se præparent instituit, ad mediatorem, redemptoremq; suum, eo quo par est honore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduentum: in quo sanctorum Patrum desiderium nobis repræsentat, qui sedentes in tenebris & in vmbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne iustitiæ Solem, Dominum nostrum Iesum Christum, expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicentes: Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis vesperis primæ Dominicæ, & per totum aduentum singulis diebus in Missa beatæ virginis cantantur: Ad quam diluculo surgunt homines, tāquàm vigilantes, atque sui saluatoris aduentum expectantes. Qui verò maiore feruntur erga Christum charitate, carnem etiam suam per omne id tempus ieiunio macerant, quo domitis illius cupiditatibus, tantò magis expediti esse queant ad illum venientem excipiendum, debitoque honore prosequendum, quem tanto studio præstolati fuerunt. Cuius posteaquàm diu multumq; expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quāta est, per Deum immortalem omnium lætitia? quàm profusum gaudium? quàm incredibilis exultatio? quod venerit tandem ille tantoperè desideratus, qui dissolueret iugum nostræ captiuitatis, & nos à graui seruitute, qua diabolo mancipati fueramus, in libertatem assereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex historia didicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad videndum, ad amplexandum, ad exosculandum nostræ salutis auctorem. Illucescente verò Sole, posteaquàm solenni cum gaudio perfecta sunt in templo omnia, quę ad diem hunc tam festum iusta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquàm iis finibus gaudium, & exultatio piorum continetur: verùm in priuatis etiam cuiusque ędibus, non ab adultis modò, verùm & à pueris, ac tantum non ab ipsis lactantibus atque infantibus, natus nobis puerulus, dat⁹ nobis filius, decantatur. Cursitatur per vicos & plateas, in singulis ædibus annunciatur cum iubilo gaudium illud magnum, quod natus est nobis hodie Saluator qui est Christus Dominus. *Christi incarnatio.* *Aduentus quid.* *Luc. 1.* *Mal. 4.* *Esa. 45.* *Rorate quid.* *Ieiunium in aduentu.* *Natalis Christi gaudia.* *Gen. 49.* *Agg. 2.* *Heb. 1.* *Luc. 2.* *Esa. 9.* *Colenda vulgo.* *Luc. 2.* *Ephe. 2.* *Gala. 4.*

Quoniam verò summa tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cùm sit diues in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, misit filium suum factum ex muliere, qui mortem nostram moriendo destrueret, & vitam resurgendo repararet, inuitantur à locupletioribus tenuiores, vt & ipsi qua possint communis omnium tam benigni patroni, vel patris potius liberalitatem imitentur, atq; è suis copiis egentium subleuent inopiam. *Strenæ.*

Hac ratione mater Ecclesia, quæ in symbolo primo loco de Christo nato continentur, in pectoribus liberorum suorum desigenda curauit, vt ne facile excidere possent. Addidit iis etiam ea, quæ non continentur in symbolo. Nam octauo die pòst, circuncisi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati: quadragesimo die post natalem, in templo oblati pueri Iesu memoriam recolit. *Ephe. 4.* *Luc. 2.* *Mat. 2.* *Luc. 2.*

De beneficio Redemptionis per crucem & mortem Christi factæ.

CAPVT. IIII.

PRiusquàm verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in symbolo, de eo, quomodo passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit: quoniā inter omnia Christi beneficia, crucis hoc & mortis eius, vnum omnium præ cæteris est insigne maximè, neque enim nascendo, sed moriendo pro nobis, nos à morte redemit: non in cunis iacendo, sed in cruce spiritum exhalando, pro peccatis nostris satisfaciens, nos cœlesti patri suo reconciliauit: cruci peccatorum nostrorum chirographum affigens, tulit ipsum de medio ac prorsus de rerum natura sustulit. *Col. 2.*

Quoniam itaque salus hæc est, & redemptio nostra, quoniam gloria nostra crux Christi est, triumphus noster crux Christi est, spes omnis, & fiducia nostra, sola crux est Domini *Gal. 6.*

nostri Iesu Christi, ad tantum hoc crucis & mortis beneficium commemorandum, sancta mater Ecclesia non vtcunq;, verùm diligenter preparatis fidelibus suis, accedendum esse putauit. Atq; illud imprimis equum esse duxit, vt socij Christi passionum esse conaremur, si volumus esse socij consolationis, quàm cum illo resurgentes, & in cœlum ascendentes accepturi sumus. Nam nisi commortui fuerimus, non conuiuemus: nisi sustinuerimus, non conregnabimus. Compati necesse est, si quis conglorificari vult. Nam & Christum pati priùs oportuit, atq; ita intrare in gloriam suam. At rectè quidem communicare Christi passionibus intelligitur, qui pro nomine illius quosuis cruciatus, deniq; mortem ipsam perferre, si res ita postulet animo prompto semper est, & parato. Rectè præterea compati & commori ille dicitur, qui desiit à peccatis, vt iam non desideriis hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne viuat temporis.

Societas passionum Christi. 2.Tim.2. Rom.8. Luc.24.

Communicare passionibus Christi quid sit. 2.Cor.1. Philip.3. 1.Pet.4.

Cæterùm ad hæc perficienda, impedimento plerumq; caro est maximè, quæ spiritui aduersatur, vt non quæ volumus, illa faciamus: Hæc itaq; domanda est abstinẽtia, quò facilius crucifigi possit cum suis vitiis & concupiscentiis. Nam sicut equis ferocientibus, & sessori minus iam obtemperantibus, pabulũ subducitur, & pro auena fœnũ datur: ita carni nostræ, ob succi & spirituũ abundantiam spiritui rebellanti subduci alimoniam, & eiusmodi suppeditari ciborũ genus expedit, vnde quàm minimum animo sessori suo recalcitret: vt castigato corpore, & in seruitutem redacto, vegetior ac liberior animus diuinis laudibus insistat, diuinæq; voluntati se tantò facilius attemperet. Cùm enim qui foris est noster homo corrumpitur, tum is qui intus est, renouatur de die in diem: quantò plus conficitur quotidianis laboribus & ieiuniis exterior nostri pars corpus, tantò interior nostri pars, & ea potior animus, deficiente corpore graui suo aduersario vegetior, ac valentior, & aptior efficitur ad hoc, vt Deo vacare, & illius voluntati obsecundare queat. His itaq; causis adducta mater Ecclesia, quò, quæ nobis in mora plerunq; sunt, carnis desideriis vacui, vacare melius tanti beneficij contemplationi possimus quadraginta dierũ ieiunium instituit. Neq; id sine exemplo seruatoris nostri Christi, qui & ipse quadraginta dies in deserto ieiunasse legitur: vt obiter etiam illud in memoriam nobis reuocet, quomodo ille, cuius beneficio nobis contigit, vt explere famem, vt saturi esse queamus, nostra causa esurire dignatus est.

Quadragesimæ ieiuniũ ad quid. Gal.5.

1.Corin.9. 2.Cor.4. Sapien.9.

Mat.4. Hebdomadæ sanctæ obseruatio & encomium. vide apud Chrysost. homil.30. in Genes. Cor.6.

Posteaquàm verò ventum est ad finem quadragesimæ, ad hebdomadam illam, quam iure merito sanctam vocamus, quod in ea repræsentatur nobis Christi passionis mysterium, per quã abluti, sanctificati, iustificati sumus, tũ verò maiore studio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenanda desideria, atq; ad auertendũ animum ab omni rerum terrenarũ cura pertinere putauit. Hinc ille mos quondã à plurimis, nũc verò à paucis, quorũ ardentior est pietas, obseruatus quẽ etiam sua ætate scribit obseruatũ fuisse Epiphanius: quod humi cubabatur, quod afflictiones tolerabantur, quod sicca dũtaxat edebantur, quod precationes, vigilæ, ieiunia seruabãtur, atq; omnes animarũ salutes per sanctas afflictiones exquirebantur. Vacabatur ab omnibus seculi negociis, ne, neq; alia in re per totam illam hebdomadam, quàm in contemplatione summi illius beneficij, quod nobis in ara crucis Dominus noster Iesus Christus, idem & sacerdos & sacrificium, conferre dignatus est, mentes & cogitationes hominum defixæ fuerunt, quo singulari & inæstimabili beneficio, quoniam peccatorum remissionem, fuso pro nobis Christi sanguine, consequuti sumus, tum verò sedulo facere omnes omnia iussit Ecclesia, quo tanti beneficij fructum consequi possent: quem quoniam adipisci non licet, nisi iis, qui peccata sua, quæ tantis Christi cruciatibus causam dederunt in amaritudine mentis suæ recogitant, qui detestati ea, odium eorum cõcipiunt, ac iusto propterea dolore affecti, pro fusis lachrymis ea sacerdoti Dei ministro, cui ligandi, soluendiq; potestas à Deo data est, enumerando recensent, eiusq; ministerio, virtute verò ac merito passionis & mortis Christi ab illis absolui, ac Deo patri, quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari ea qua par est animorum sub missione petunt, vt hoc quoq; sub id tempus à fidelibus fieret, instituit: quo commonefaceret illos, non nisi passionis & mortis Christi merito peccata remitti.

Epiph.lib.3. hæresi.75. Esus siccorum.

Confessio auricularis. Esa.38. Mat.18. Ioan.20. Absolutio à quo & cuius virtute fiat.

Hoc non contenta, simul statuit, vt huius peccatorum remissionis, & cùm Deo patre reconciliationis pignus acciperent, quò tanto magis certi de ea reddi possent: ad viuum & viuificum Christi corpus & sanguinem sumendum, & posteàquàm peccata sua confessi, atque ab eorum nexu soluti essent, accederent: quo sicut ipse vna caro nobiscum, ita nos vicissim non modo caro vna verum & spiritus vnus, &c. cum ipso efficimur, atque illius corpori coniungimur.

Communio seu sacra Synaxis.

Quoniam verò & in sacramento hoc, & quoties memoria dominicæ passionis recolitur, sicut sæpè iam anteà commemorauimus, reconciliationis illius admonemur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem suam Deo patri Christus reconciliauit, fas non esse putauit mater Ecclesia, qui reconciliationis huius memoriam agerent, vt ij simultates aliquas gererent, ac odiis inter se mutuis flagrarent. Quamobrem & illud instituit, vt in hac præcipuè sancta hebdomada, priusquam ad sumendum salutarem illum cibum fideles accederent, qui Sacramentum est pietatis, mysterium pacis, signum vnitatis, vincu-

1.Cor.6. Reconciliatio inimicorum. Rom.5.

vinculum charitatis, confiterentur alterutrum peccata sua, simul veniam peterent, darentq; vicissim. Quod qui secus facerent, quique implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quam ipsi Iudæi flagitium designaret, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes, vt merito à sacris arcendi, quin etiam è piorum cœtu homines impij, neque digni, qui Christianorum appellatione gaudeant, exterminandi sint. *Iacob.5.* *Hebr.6.*

Et quoniam duplex est pœnitentia, priuata vna, publica altera, sicut suo loco fusius dicetur: illam quidem quocunque die fieri permittit Ecclesia, hanc autem alteram statam solennem non existimauit, nisi feria quinta sanctæ hebdomadæ peragi oportere. Est quidem ita, quod omni tempore fungi debent Episcopi legatione ad reconciliandos peccatores de qua loquens Apostolus, cùm dixisset, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis: protinus adiunxit: pro Christo ergo legatione fungimur, tanquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo, visum est tamen, vt isto potissimum die legationis hoc munere fungerentur, quò summus Pontifex noster Iesus Christus assistit vultui Dei pro nobis in multitudine misericordiæ suæ, & semel Sacerdotij secundum ordinem Melchisedech officio perfunctus, cùm sacrificium incruentũ corporis & sanguinis sui sub panis & vini speciebus in vltima illa cœna Deo patri obtulisset, ac eiusdem corporis & sanguinis Sacramentum sub iisdem speciebus post factam oblationem suis discipulis tradidisset, paulò pòst vt sacerdotio secundum Aaron finem imponeret, posteaquàm nouum illud instituerat, sacrificium pro nobis cruentum factus est, semetipsum tradens oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: capi se, ligari, conspui, flagellari, variis probris affici, ac post multos grauissimos cruciatus sibi illatos, tandem se in crucem agi passus, atque ibi pro nobis iustus pro iniustis mori dignatus est. Quam autem ob causam ligata est misericordia? nisi vt miseros peccatores à nexu peccatorum suorum solueret pœnitentes. Quam ob caussam vita mori pro impiis, & mortis æternæ reis dignata est? nisi vt, sicut iam toties dictum est, propitium nobis & placatum patrem suum redderet, apud quem propitiator nobis factus est Christus in sanguine suo. *Pœnitentia duplex publica & priuata.* *Episcopi & sacerdotes Christi legati.* *2.Cor.5.* *Hebr.9.* *Psalm.109.* *Mat.26.* *Ephe.5.* *1.Pet.3.* *Rom.3.*

Quamuis igitur à diuitiis bonitatis Dei nullum tempus vacat, hoc tamen tempus ad reconciliandos grauioribus flagitiis obrutos, visum est maximè accommodum, quo semotis aliis curis omnibus, ac postpositis quibuscunq; seculi cogitationibus per Christum in cruce factæ contemplationi vacatur, quo remissionis peccatorum nobis per mortis illius meritum obtentæ memoria refricatur: nulli vt iam quamlibet grauibus presso criminibus dubitare fas sit, quin qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, is nunquàm sit commissurus, quin simul cum illo sit nobis donaturus omnia, sit concessurus veniam & indulgentiam peccatorum nostrorum omnium: cum præsertim ob hoc ipsum, eum tradiderit. Quandoquidem per Prophetam testatur, quod non ob aliam causam nisi propter scelus populi sui percusserit eum. Qua de re sic aliquando scripsit Cyprianus aut quisquis author fuit sermonum de Carnalib. operibus libri quem ex priscis patribus & excellenti doctrina præditum fuisse constat. Is enim loquens de die cœnæ Domini. Hæc, inquit dies nocti illi contigua est, qua absolutionis nostrę principium Dominus inchoauit: qua à Principibus Sacerdotum ad Romanum Præsidem ductus Iudex omnium sustinuit iudicari, passus est Rex illudi, & vita occidi, descendensq; ad inferos captiuam ab antiquo captiuitatem reduxit. Hoc Ecclesiæ suæ hodierna traditione exemplum relinquens, vt fieret in Ecclesia absolutio peccatorum, & hæreditati redderentur eiecti, & præcedentibus beneficiis quæ supra enumerauimus libertate donarentur pœnitentes: qui secundum merita, nisi gratia subueniret fuerant condemnati. Et omnino conuenit, vt eo tempore quo Christus captiuos eduxit ab inferis, reconciliati peccatores ad Ecclesiam reducantur: & quo confracta sunt infernalis repagula carceris, iudiciaria seueritas mansuescat: & quo ab infernalibus tormentis cessatum est, humana supplicia crudelitatis horrorem deponant. Ex quibus verbis videre licet, quod per ceremoniam hanc, etiam illius articuli, descendit ad inferna, & quemadmodum inde captiuos reduxerit admonemur. *Rom.8.* *Esa.53.* *In sermone de Chrismate.*

Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quod non satis habuit Ecclesia commonefecisse nos, passi, crucifixi, mortui Christi, sed simul indicare voluit, quem essemus fructum ex hac illius passione & morte consequuti, nimirum peccatorum remissionem, & cum Deo patre cœlesti reconciliationem. *Passionis Christi fructus.*

Quod in die Parasceues rectè deploraretur Christi passio.

CAPVT. V.

QVA quidem ex re, & si gaudere nos æquum est & exultare, quod in cruce salutem nostram operatus est Christus, non sine caussa tamen gaudium istud in aliud tempus differendum, sanctam verò hebdomadam hanc omnem, præcipuè verò diem Parasceues in mœrore, luctu, lachrymis consumendam esse censuit Ecclesia. Gloriari quidem nos oportet in cruce Domini nostri Iesu Christi, atque ingentem ex eo consolationem accipere, quòd nos dignos iudicauerit, quos non corruptibilibus auro & argẽto, sed præcioso *Parasceues luctus.* *Gala.6.*

1. Pet. 2. Mortis Christi quæ ad nos causa. sanguine suo redimeret: Verùm sunt quæ nos impediunt, quò minus, quo die redemptionis hoc nostræ mysterium celebramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc nostræ culpæ conscientia. Nos enim sumus qui passioni, qui cruci, qui morti eius causam dedimus, nos illius plaga doloris, nos illius culpa sumus occisionis: Nam ille, quæ non rapuit, exoluit. Traditus est propter delicta nostra: Vulneratus est propter iniquitates nostras: Psalm. 68. Rom. 8. Esa. 53. 1. Pet. 2. attritus est propter scelera nostra. Non ille sua, quæ nulla habuit, sed nostra peccata pertulit in corpore suo super lignum. Meritò itaque gemitus edimus, meritò lachrymas fundimus propter peccata nostra, quæ tam grauia fuerunt, vt nisi morte Christi expiari non potuerint. Tum autem ipse Christus noluisse videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus hos nostra causa pertulit. Sic enim dixit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, Ioan. 16. mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudiũ. Quin etiam exemplo probabili confirmat, huic tantæ rei tristitiam conuenire. Mulier, inquit: cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem peperit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Mulieri comparat 2. Theff. 2. Apoc. 12. Ecclesiam suam, quæ quia Christum diligit, quem ex Deo patre genitum in nostram naturam suscepit, rectè hoc die Parasceues moriente illo, & per mortem quasi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam exeunte, tristitiam habet, & dolet, vt in vtero habens, & clamat parturiens, Quoniam verò postquàm resurrexit æterno suo regno natus, Ioan. 20. Ioan. 16. gauisi sunt discipuli viso domino, sicut ipse dixerat: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta est mulieris, quæ præmissa fuerat, similitudo, quæ postquàm peperit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum.

Quare non sunt audiendi, qui Christi mortem lugubrem esse nolunt, & eam deplorari 1. Corin. 15. Hebr. 2. Isaiæ. 53. Ioan. 10. vetant. Nam etsi preciosam illam & gloriosam esse libenter confitemur, vt quæ mortem, & mortis destruxit auctorem, non continuo tamen non est ipsa lugubris & fidelibus deflenda, pro quorum salute spontè Christus illam exhibuit: Alioqui periculum est, ne de nobis quoq; per Prophetam suum Christus conqueri videatur: Sustinui, qui simul cõtristaretur, & non fuit, & qui consolaretur, nõ inueni. Cùm præsertim per Zachariam prædictũ sit, quòd Psalm. 68. Zach. 12. dolebunt super eũ, sicut doleri solet in morte primogeniti. Non gaudeamus itaq; tũ, quando mundus gaudebat, quando Christum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti insultabant. Non vociferemur cum insanis illis & odio furentibus, crucifige crucifige illum: sed Luc. 23. Luc. 2. cum Maria matre Iesu, cuius tum animam doloris gladius pertransiuit, cumq; sanctis Apostolis, quorum ingens luctus mentes occupauerat, diem, quo Christi crucifixi fit memoria, Ioan. 20. in fletu & planctu transigamus: gaudium verò nostrum in id vsq; tempus differamus, quo ipsi quoq; gauisi sunt discipuli viso Domino: Differamus lætitiam nostram in perendinum diem, quo Christus deuicta morte resurrexit propter iustificationem nostram. Tempus flẽdi, dicit Sapiens, & tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus saltandi: prius flendum Rom. 4. Eccle. 3. est, vt exultare posteà liceat. Euntes ibant & flebant, dicit Propheta, mittentes semina sua: venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Beati flentes, ait Chri- Psalm. 125. Matth. 5. Lucæ. 7. Rom. 12. stus, quoniam ipsi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt cùm tibiis cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cũ flentibus Apostolis, & cum iisdem gaudẽtibus gaudeamus: neque cum perfidis Iudæis commune quicquam habeamus, Christo passo exultantibus, atque illi acerbè insultantibus. Hunc morem iam inde ab ipsis Apostolorum tempo- Act. 14. ribus semper obseruauit sancta mater Ecclesia, simul docens fideles suos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quod per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Vidimus libellum quendam, qui inscribitur: Fragmenta Caroli Magni, in quo inter cætera est etiam fragmentum quoddam incerti auctoris. Ibi tractatur hæc quæstio: Cur sanctorum dies, quibus de hoc sæculo migrauerunt, solenniter & cum magna exultatione celebremus, adeò vt in ipsis, abstinentiæ aliquanto rigore laxato, paulo remissius viuamus, diem verò passionis Christi, quo de hoc mundo per mortem transiit, in magna afflictione & carnis maceratione, cordisque contritione iubeamur celebrare, quem oporteret tanto festiuius atque alacrius coli, quanto constat Christum sanctorum omnium meritum transcendere.

De gaudio dominicæ resurrectionis.

CAP. VI.

Resurrectio Christi. Ioël. 2. QVamobrem ad iucundam illam resurrectionis Christi solennitatem prius nos, peruenire noluit, quàm essemus cõuersi ad Dominum in toto corde nostro in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte prouisum esse cupiebat, qui cùm nõ facilè possint mentis oculos ad ea videnda, quæ sunt spiritus, attollere, nisi vi maiore corporaliter accidentium causarum excitentur, causas, quibus id perfici posset, peruestigauit.

Quadragesima. Quare ieiunium quadraginta dierum, quod pro decimis anni totius offertur Deo, sic disposuit, vt ante sacratissimam Paschatis noctem nullo modo rumperetur à piis. Ita fit, dum per abstinentiam corpus atteritur, nec aliundè laxatio, nisi ab hac Paschali nocte speratur,

vt hæc

vt hæc beata nox etiam à carnalibus tanto maiore cum expectatione & gaudio excipiatur, & antequam veniat sic omnes quadragesimæ dies, qui sunt interiecti, tanquàm diurna viatoris itinera, magno cum desyderio ad constitutum locum properantis, quotidie penè diligenter computentur.

Hac ratione dulcis omnibus hæc solennitas, chara omnibus, desyderabilis cunctis efficitur. Sicut lux in tenebris ambulantibus, sicut fons de petra salientis aquæ, sitientibus, sicut quòd fixit Deus tabernaculũ peregrinãtibus. Hic igitur tempus tam est lætitię, hic exultamus omnes gaudio, memoria nobiscũ repetẽtes, quantũ pro nobis precium Christus persoluerit, per quod peccatorũ nostrorũ remissionẽ consequuti & à durissima captiuitate redempti sumus. *Ioan. 1. Ioan. 4. Heb. 8.*

Quo magis autem absolutum sit gaudium nostrum, passioni & morti Christi resurrectionem quoq; semper adiungimus, quæ nostræ causa est iustificationis. Nam sicut traditus est Christus propter delicta nostra, ita resurrexit propter iustificationem nostram. Vnde colligere licet, quòd qui iustificationem nihil aliud esse volunt, quàm peccatorum remissionem, & cum Deo Patre reconciliationem, ij toto (quod aiunt) cœlo errant. Neq; enim in hac sola re consistit iustificatio, si vetus homo noster exuatur, necesse est insuper indui nouum, qui secundum Deum creatus est in sanctitate & iustitia veritatis. Non satis est veterem Adam eiecisse, nouum etiam Adam præterea Christum complecti necesse est: Non tantùm peccato moriendum, sed viuendum est etiam Deo in Christo Iesu. Non sufficit à peccato liberari, seruos etiam oportet fieri iustitiæ, non commori tantùm, hoc est, defungi peccatis, verùm & resurgere cum Christo opus est. Istud itaq; merito Christi passionis nobis obtigit, quòd sumus mortui peccatis, quòd vetus noster homo crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Verùm hoc satis non est: Necesse est prætereà, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriã Patris, ita & nos fide accensi, simul cum eo resurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipse tradidit, quam in symbolo posteà comprehenderunt Apostoli. Quòd certi simus, tametsi propter eam fidem corpus nostrum occisum fuerit, nihilominus facturum Deum, vt suis promissis maneat, vtq; excitet & nos, sicut excitauit Christum in vitam æternam. Atq; hoc est, quod vocat Paulus iustificari, post adeptam peccatorum remissionem, in eiusmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaq; Christus est, vt in cruce veteris hominis occasum ostenderet. Resurrexit autem, vt in vita sua vitæ nostræ nouitatẽ demonstraret. Duplicatur itaq; gaudium hoc die nostrum, quòd non solùm abolita sunt peccata nostra per mortem Christi, verùm etiam illius resurrectio documento nobis est & exemplo, quomodo mortui per illum pristinis culpis mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam resuscitati, deinceps iustitiæ viuamus, quam illius beneficio consecuti sumus. *Rom. 4. Iustificatio quæ includit. Ephe. 4. Rom. 6. Rom. 6. Spes resurrectionis nostræ. Iustificari apud Paulum quid sit.*

Hæc itaque duo sancta mater Ecclesia præ cæteris inculcanda suis fidelibus, nec ferè abinuicem separanda esse duxit, tanquam ad salutem apprimè necessaria. Nam cùm & illud credere necessarium sit ad salutem, Christum & verum hominem & verum Deum fuisse: verum hominem declarat passio & mors, neque enim potuit pati & mori: nisi homo, verum Deũ declarat resurrectio: neq; enim potuit sua ipsius virtute à mortuis resurgere, nisi Deus. Quamobrem non satis habuit in die Parasceues mortis, in die Paschæ resurrectionis Christi memoriam celebrasse, quin per totum annum vertentem vtriusque nobis memoriam singulis hebdomadis renouet. Nam quod à Christianis feria quarta & sexta ieiunatur, illam rationem reddi scribit Augustinus, quòd cõsiderato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi, die autem vno interiecto, cuius vespere Dominus Pascha cum discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, feriam sextam vulgò vocant, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Tertius autem dies pòst resurrectioni dicatus est, qui propterea dominicus etiam vocatur, quòd in eo Dominus à mortuis resurgens, verè se Deum & Dominum esse declarauit. Quare nõ solo die Paschatis, verùm singulis dominicis diebus processionẽ peragi videmus, qua repræsentatur Apostolorum processio, qui iuxta Christi præceptũ iuerunt in Galilæam, vt ibi viderent Dominum à mortuis resurgentem & Hierosolymam inde posteà redierunt. Sic ergo duos articulos hos docuit nos Ecclesia, vnum de passo, crucifixo, mortuo & sepulto Christo: alterum de eo, quo modo tertia die resurrexit, qui quo magis infigerentur memoriæ nostræ, singulis hebdomadis eorum commemorationem sextis feriis, & diebus dominicis renouari voluit. *Ieiunium quartæ & sextæ feriæ August. ad Casulanũ epist. 86. Mat. 26. Processio dominicalis quid significet. Dominicus dies vnde dictus. Matth. 28.*

De Ascensione Christi, deq; extremo Iudicio.

CAPVT VII.

SIcut autem quadraginta dies ante dominicam resurrectionis in omni abstinentiæ, continentiæque genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia censuit esse relaxanda: vt ad festum vsque Pentecostes non ieiunaretur à cibis, quod est mœrentium: sed in Domino gauderetur. Illud etiam subiecit quasi sub oculos nostros, quomodo quadraginta dies cum suis discipulis versatus est, quibuscum etiam cibum interdum capere *Inter Pascha & Pentecosten non ieiunatur. Ascensio Christi.*

visus est Dominus noster Iesus Christus, quo magis fidem faceret suæ resurrectionis, postea videntibus illis eleuatus, & in cœlum assumptus est. Poterat quidem celerius in cœlum ascendere, sed quoniam non quæ sua, sed quæ nostra sunt, quæsitum venerat (descenderat enim propter nos homines, & propter nostram salutem) quo magis claram, testatamq; cunctis resurrectionem suam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantisper in terris commorari, ascensionisque suæ gloriam in quadragesimum diem differre dignatus est.

Actor.1.

Nulla autem res æquè spem nostram erigit, atq; gloriosa hæc Christi ascensio. Nam passio illius charitatem in nobis accendit, quam cùm ille summam erga nos declarauerit (nam dilectionem hac maiorem habere potest nemo, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis, qua tamen maiorem habuit ille, qui posuit pro inimicis) fieri non potest, quin mutuo illius amore inflammemur, qui prior nos tantoperè dilexit. Resurrectio vero Christi, nō modò de diuinitate ipsius, verùm & de nostræ carnis resurrectione fidem nostram confirmat, & roborat. Si enim credimus, quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Ascensio porrò spem lætificat, quam firmam habemus & indubitatam, quo caput nostrum præcessit, eo nos, qui sumus ipsius membra, sequuturos: cùm præsertim promissum eius habeamus, qui fallere nescit, vbi fuerit ipse, ibi futurum & ministrum.

Ioan.15. 1.Ioan.3. Passio Christi charitatem in nobis accendit. Resurrectio fidē confirmat. 1.Thess.4. Ascensio spem lætificat.

Sed ita nos in spem erigit ascensio, ne prorsus tamen securos & oscitantes esse permittat. Nam eodem ipso die nobis in memoriam reuocatur, quomodo qui ascendit ad cœlos, & sedet ad dextram patris, inde venturus sit iudicare viuos & mortuos. Cantatur enim in Missæ introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aspicientes in cœlum? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, ita veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Vnde docemur venturum eum eadem forma hominis, in corpore glorificato, quod in cœlum secum detulit, ad iudicandū viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Psalmo: Ascendit Deus in iubilo, & Dominus in voce tubæ. Atqui in eiusdem voce tubæ nouissimæ resurgent omnes incorrupti, sententiam Iudicis audituri: qui, quos à sinistris collocauerit, eos ad supplicium ignis æterni condemnabit, quos autem à dextris posuerit, eos ire iubebit in regnum suum cœleste. Propterea & in Prosa canitur illud: Iudex cùm veneris iudicare seculum, da nobis quæsumus sempiternam requiem in sanctorum gloria.

Ioan 12. Iudicii diuini commemoratio. Actor.1. Psal.46. 1.Cor.15. Mat.25.

Sic ergo gaudio, quod ex ascensione Christi capimus, quæ nos in spem erigit futurum vt ipsi quoque simus, vbi caput nostrum est, miscere voluit Ecclesia solicitudinem, quam simul nobis adfert expectatio terribilis illius iudicij, quò & hunc articulum, qui extremus est de Christo, ne ignorare possemus. Cuius etiam commonefacit nos secunda dominica Aduentus. Nam cùm in prima nos amabilis illius admonuisset, quo venit mansuetus, non vt perderet animas hominum, sed vt saluaret, non vt iudicaret mūdum, sed vt mundus per ipsum saluus fieret, in secunda dominica, meminit illius aduentus horrendi, quo qui diuitias bonitatis eius contempserunt, quem recipere redemptorem noluerunt, eum seuerum & inexorabilem Iudicem experientur. Atque ita non tam scribendo aut prædicando, quàm oculis quasi rem subiiciendo, per certorum dierum obseruationes, absoluit omnia mater Ecclesia, quæ de Christo credere necessarium est ad salutem.

Hebr.10. Prima & secunda dominica Aduentus cuius rei nos admoneant. Zach.9. Luc 9. Ioan.3. Rom.2.

De Spiritu sancto, de sancta Trinitate, de festo corporis Christi, deq; pompa siue processione, quæ solennis in eo quotannis haberi consueuit.

CAP. VIII.

SED nec eum articulum prætereundum putauit, quo nos in Spiritum quoque sanctum credere profitemur. Nam & is quemadmodum dudum promissus Apostolis, tandem sit missus quinquagesimo die post quàm Christus resurrexit, festiua solennitate, magnaque cunctorum hilaritate repræsentat, tunc indicans illud impletum esse, quod à Propheta dictum est de Christo: Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.

Pentecoste sancti spiritus festum. Psal.64. Ephes.4.

Quoniam verò & illud credere necessarium est ei, qui saluus esse velit, tres personas vnum esse Deum, sanctissimæ quoque Trinitati festum diem dicauit, quò non solum admoneri populus eius rei, verumetiam è superiori loco doceri posset. Rectè autem octauo die post, quàm Spiritus sanctus esse missus recolitur, festum hoc instituit. Nam antequàm datus esset Spiritus sanctus, confessio Trinitatis celebrata non est, quòd sine dono sancti Spiritus fides illius haberi non potest. Quanuis sanctos Patriarchas & Prophetas Spiritu sancto afflatos, non omnino latuisse mysterium hoc Trinitatis, è multis scripturæ locis manifestum est.

Trinitatis sanctissimæ festum.

Quò magis autem illud imprimeretur mentibus hominū, ita vt elabi facilè non posset, instituit fideles Ecclesia iam inde à pueris, simul vt essent è somno expergefacti, vt surgentes è lecto, se cruce signarent, ac verba hæc proferrent: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, quod ipsum similiter facerent cubitum euntes. Cùm dicerent: In nomine, non autem in nominibus, admonerentur vnius Dei, qui quamuis trinus in personis, vnus tamen est in substantia, simul & eius rei commonefierent, quòd salutem nostram, quæ crucis benefi-

Crucis signatio quando faciēda.

beneficio nobis obtigit, tota Trinitas est operata. Nam inseparabilia sunt opera Trinitatis. Pater filio, sicut & ipse filius testatur, calicem passionis dedit: & ipse filius animæ suæ in potestate sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam. Oblatus est enim, quia ipse voluit, & Spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui dicit: quod Christus per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo.

Ioan. 18. Ioan. 10. Esa. 53. Hebr. 9.

Posteaquàm singula Christi beneficia, quorum in Symbolo fit mentio, diligenter Ecclesia mater nostra statis diebus ad memoriam eorum recolendam instituendis, oculis nostris repræsentauit, visum est etiam illi sacratissimo Christi corporis & sanguinis mysterio celebrando, diem aliquem festum instituere, qui non propterea minore nobis veneratione prosequendus est, quod recentius institutus esse videtur. Vixdum enim anni trecenti intercesserunt, cum Spiritui sancto visum est, Vrbano quarto Ecclesiæ præsidente, dies vt hic festus in orbe ageretur vniuerso, ad eorum fidem illustrandam, qui sub specie panis, verum corpus & sanguinem Christi contineri, profiteri non erubescunt. Constat enim, quod non ita multis ante annis, fuit Berengarius, fuit Petrus Adelhardus, quorum tamen vterq; suum hunc errorem reuocauit, fuerunt Henriciani & Petrobrusiani, qui de veritate corporis & sanguinis Christi in venerabili Eucharistiæ sacramēto, cuius certa semper & indubitata fuit anteà fides in Ecclesia primi dubitationem quandam iniecerunt. Quæ vt omnis ex animis hominum tolleretur, & ne quisquam esset, qui de veritate Christi corporis & sanguinis ambigeret, diem hunc festum instituit, in quo solemnem processionem proxima feria quinta post festum sanctæ Trinitatis, fieri quotannis præcepit, qua testatum fieret omnibus, quotquot sumus fideles & orthodoxi, quod non solùm non erubescimus veritatem hanc, quam à Christo docti sumus profiteri, verùm etiam de hoc Euangelio, hoc est, de Christi crucis & mortis annunciatione, præcipuè gloriamur, deque eo maximè gaudemus & triumphamus. In cuius rei signum, sub visibili panis specie, corpus illud, quod pro nobis in crucem actum, & in mortem traditum est, publica cum lætitia per forum, perque plateas maximo cum honore circumferimus, ac eam, quæ Christi corpori debetur adorationem præstantes, credere nos Christo dicenti profitemur, Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, nec Euangelium illud erubescere, quo nobis hæc tam gloriosa crux illius & mors annunciatur.

Eucharistiæ sacramēto celebrando festū diem Vrbanus. 4. instituit

Matth. 26.

Obseruamus autem hoc in prouincia nostra, quod in hac processione, quatuor Euangeliorum initia decantantur ad quatuor mundi partes, vt palàm fiat hoc Euangelium crucis & mortis Christi: in omnibus mundi partibus ab Apostolis & eorum successoribus fuisse prędicatum.

Euangeliorū initia cur in festo corporis Christi decantentur.

Ac fit quidem huius ipsius rei commemoratio, eo ipso die, qui propriè dies cœnæ Domini dicitur. Sed quoniam sub idem tempus, sicut paulò ante fuit à nobis demonstratum, tristis erat anima Dei & Seruatoris nostri vsque ad mortem, plorabat mater eius Maria, flebant sancti eius Apostoli, mundus verò gaudebat, non visum est satis esse conueniens, vt eo tempore, cum gaudio crucis illius & mortis memoriam celebraremus, quo Christum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti insultabant, sed cùm ipsius Christi, tum sanctæ matris eius, cuius animam doloris gladius pertransiuerat, & Apostelorum eius luctum ac tristitiam exprimeremus, in mœrore & planctu dies illos transigentes, quibus tam crudeliter in Christi corpus est sæuitum. Itaque gaudium hoc in illud tempus quo gauisi sunt etiam ipsi discipuli viso Domino, differendum esse censuit Ecclesia, vt posteaquàm illa pressura præteriit, posteaquàm à mortuis Christus resurrexit, in cœlos ascendit, & promissum Spiritum suum sanctum Ecclesiæ misit, quo docente, & sanctæ Trinitatis mysterium, & huius venerabilis sacramenti arcanum, intelligere nobis datum est, tum demùm summa cum exultatione, crucis hoc & mortis Christi beneficium recoleremus, deque fructu, quem nobis attulit gaudium nostrum orbi testatum faceremus vniuerso.

Marc. 14. Corporis Christi festū cur cū gaudio celebretur. Ioan. 16. Luc. 2.

Ioan. 20.

Quamobrem nihil est aliud hęc processio, quàm gloriosa quædam Christi crucis & mortis prædicatio, deq; superato per crucem diabolo, de morte nostra per mortem Christi deuicta, de remissione peccatorū conciliata, de regni cœlestis hæreditate nobis parta, triumphus quidam & exultatio. Quid autem aliud, quàm hoc est Euangelium nostrum, quod nos non erubescere, cum Paulo profiteri debemus? ac non modò non erubescamus, verumetiā cum eodem dicat quisque nostrum: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Nihil aliud scire, nihil aliud prędicare nos profiteamur, quàm Iesum Christū & hūc crucifixū, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis verò vocatis Iudæis, atq; Græcis, Christum, Dei virtutem, & Dei sapientiam. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

Processio in festo corporis Christi quid.

Rom. 1.

Gal. 6. 1. Cor. 1. & 2.

Vtinam autem non deessent etiam hoc infelici nostro sæculo, quibus Christi crux & mors (in cuius memoriam diem hunc tam festum agimus, corpus illius pro nobis cruci affixum, & morti traditum circumferentes, & quod nos non pudeat Christi crucifixi, palàm orbi ostentantes) vtinam non deessent, inquam, quibus ea res non esset scandalum, quibus non stultitia quædam videretur, qui veritatem de sui corporis veritate dicentem: Hoc

Hoc est corpus meum, arguere mendacij non verentur, realem illius præsentiam in hoc venerabili sacramento negantes. Sed ea res nos deterrere non debet, quominus liberè fidem nostram profiteamur.

Sathanæ studiū in abolendis Christi beneficiis.

Semper hoc fuit sathanæ studium, cùm non aliundè salutem nostram pendere videret, quam ex hac iugi Christi crucis & mortis recordatione, vt eam omni studio vellet extinctam, & ex animis mortalium euulsam: Quod ille quantò laborat diligentius, tantò nobis virilius illi resistendum, tantò magis immensum hoc Christi beneficium, præ nobis est ferendum. Ac si quis ex nobis quæsierit: Quid est, quod hodie tam festum diem agitis? quòd Eucharistiam ita per forum & plateas circumfertis? quòd cereorum tantam vim accenditis? quòd humana voce psallere non contenti, & cymbalis & tubis, & omni musicorum instrumentorum genere lætitiam quandam ingentem præ vobis fertis? huic respondebimns. Hoc est Euangelium nostrum, quod nos non erubescere, in quo nos etiam gloriari cum Paulo profitemur. Christus in nouissima cœna, sui corporis & sanguinis sacramentū nobis vtendum dedit, vt siue manducantes illud ore, & bibentes, siue etiam intuentes & fide percipientes, meminissemus hoc esse corpus illud, quod pro nobis in mortem traditum, hunc esse sanguinem illum, qui in peccatorum nostrorum remissionem fusus est. Huius itaque Christi crucifixi pro nobis & mortui corpus, sub illa specie, qua suis illud Apostolis in cœna nouissima dedit, omnibus ostentamus, illud quàm maximè veneramur & adoramus, in eo & de eo gloriari nos profitemur: de morte deuicta, deque diabolo superato triumphum agimus, ac Deo patri cœlesti gratiam habemus, qui per crucem & mortem filij sui, remissionem nobis peccatorum nostrorum, in filios suos adoptionem, & regni cœlestis hæreditatem contulerit. Quorum omnium beneficiorum memoriam, quantò maiore studio per membra sua sathanas abolere conatur, tantò nos diligentius eam, & dierum obseruationibus, & signis, ac imaginibus, & gestu & habitu, & omni cæremoniarum genere, repræsentari cupimus: hunc verò diem, propriè tanto beneficio, cum lætitia & triumpho celebrando, consecratum habemus.

Ad hunc modum si quis nos interrogauerit, respondebimus, simul fratres nostros admonebimus, vt ostendant, se non erubescere Euangelium, se non erubescere crucem & mortem Christi, cuius memoria, cum gaudio & triumpho celebratur in hac solenni pompa. Nam quem huius Euangelij, quem crucis & mortis Christi pudet, is quiduis potius, quàm Christianus dici meretur, nec est, quod se peruenturum ad ea præmia speret, quæ Christus non aliis promisit, quàm his, qui suam omnem fiduciam in crucis & mortis ipsius meritò collocatam habent. Qui me erubuerit, dicit Christus, hunc filius hominis erubescet cùm venerit in maiestate sua. Omnis autem qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis est. Confiteamur itaq; Christum, non sola fide, verùm & ore, hoc est, externis istis ritibus & cæremoniis, quibus maximè fides illius illustratur, & crucis hoc illius & mortis beneficium, summa cum animi deuotione, veraque cordium lætitia celebremus.

Rom.10.

Hæc est fides Catholica, quam, vt paulò antè diximus, non scribendo neque prædicando modò, verumetiam annum vertentem ita distribuendo, dies vt certi constituerentur, quibus quasi ordine singuli articuli eorum præcipuè, quæ de Christo cognoscēda sunt, non tam auribus, quàm oculis fidelium exponerentur, sitiens nostræ salutis mater Ecclesia, nos fideliter docere semper est conata, quod in eo salutem nostram agi, sciret.

Quod dictum Apostoli, dies obseruatis & menses, nihil aduersatur obseruationi dierum, quæ fit in Ecclesia.

CAPVT IX.

NEque verò defuerunt, qui sanctæ matris nostræ sanctum hoc institutum reprehenderent, quod Iudaicas quasdam obseruationes amplexos esse fideles dicerent. Obiectum est etiam ante mille ducentos annos, quod nunc ab iis, qui pridem sopitas hæreses suscitauerunt, obiici nobis audimus: Dies obseruatis & menses, & tempora, & annos. Sed iis iam pridem ab Origene, atque Epiphanio Græcis, ac Hieronymo, atque Augustino Latinis, ita responsum est, satis vt esse confutati videantur. Neque enim existimandum est, ignorasse matrem Ecclesiam, vel nunc etiam ignorare, quod omnes dies æquales sint, quodque non die Parasceues crucifigitur, neque die dominico resurgit Christus, quodque nullus dies atque adeò nulla sit hora, qua non rectè passionis illius & resurrectionis, ac aliorum quorumcunq; beneficiorum fiat recordatio. Quamobrem receptus Ecclesiæ mos, quo singulis Christi beneficiis recolendis, certos dies instituit, nihil habet cum Iudęorum superstitione commune. Nam illis non est fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecosten agere, tabernacula figere: nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnum immaculatum & offerre Deo patri, & oblatum manducare, quotidie licet simul omnia Christi beneficia repræsentare.

Dierum obseruatio. Con. Celsum lib. 8. Epipha. hær. 75. Hieron. in. 4. cap. ad Galat. August. epist. 119. cap 7. Et contra Adimantum c.16.

Quoniam verò sæculi curis nimiò plus plerique omnes immersi sumus, neque aut orationibus, aut gratiarum actionibus, Deiq; beneficiis recolendis, perinde vt oporteret vacamus,

quid faceret sitiens nostræ salutis mater Ecclesia? permitteretne tantorũ Christi beneficiorũ interire memoriã? quę quàuis in Ecclesiis prędicantur è superiore loco, tamẽ verbi Dei semẽ à spinis nõ rarò suffocatur. Non potuerunt hoc ferre plena charitatis illius erga nos viscera, cùm præsertim salutẽ in eo nostram agi videret. Cùm itaq; cerneret adduci non posse liberos suos, vt quotidie ieiunarẽt, quotidie orarẽt, quotidie Christi corporis & sanguinis communionẽ perciperent, ac in iugi beneficiorum eius meditatione versarentur, fecit illa, Deo & piorum omnium consensu approbante, fecit autem sancti Spiritus docta magisterio, certos vt dies institueret, qui præ cæteris tantorum commemoratione beneficiorum essent insignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere suo curis aliis vacui diligentius fungerentur: non aliud spectans hac dierum præscriptione, quàm vt & admonerentur eorum, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate, tam plena manu conferre dignatus est, & sepositum tamen tempus aliquod haberent, quo diligentius eorum contemplationi vacare liceret. Sic illa à Paulo edocta, omnibus facta est omnia, vt omnes lucrifaceret, & qui non possent adhuc solidum cibum capere, quod is perfectorum est, eos minimè negligendos, verùm tanquàm paruulis lac eis potum dandum esse putauit.

Matth.13. *Dierum obseruationis causa apud vulgum.* *1. Corinth.9. Hebr.5.* *1. Corinth.1.*

Quò manifestius autem fiat omnibus, quòd Ecclesia nullum nouit dierum discrimen, vel ex tremendo sacrificio (quam Missam vocamus) cuius id colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, in cœlum ascensionis, & Spiritus sancti missionis beneficia, nullo non die simul omnia celebrantur per totum terrarum orbem, quàm latè patet Christiana religio, nulla prorsus varietate. Etsi enim verba mutari videmus, idque in iis tantùm, quibus ad sacrificium hoc mentes præparantur, cuius generis sunt, Introitus, Collectæ, Epistola, Graduale, Euangelium, Offerenda, Communio, significationes tamen manent eædem. Quæ verò liturgiæ potissima pars est, & in quo vis tota consistit, Canon, idem perpetuò legitur: vbi ad eundem semper modum præcipuorum Christi beneficiorum simul omnium fit commemoratio, nihil vt ab Euãgelio Missa differre videatur: quin ipsum potius Euangelium & breuis quædam credendorũ omnium nõ tam explicatio, quàm quasi sub oculos subiectio, ac fidelium ad recollendum præcipuè passionis illud immensum beneficium sit excitatio. Quod ita repręsentatur in hoc sacro: vt rectè à Cypriano dictum sit, passionem esse Domini, sacrificium quod offerimus. Ac rectè Germanus Patriarcha Constantinopolitanus admonuerat: Agnoscite eos Sacerdotes qui sacro Altari assistitis, & incruentem victimam sacrificatis, quod viuam Christi passionem annunciatis.

Missæ ratio semper eadem. *Missa ab Euangelio nihil differt* *Cyp.li.2. epist.3.* *In lib. quę inscripsit rerũ Ecclesiastic. cõsideratio.*

Ex iis itaque, quæ peraguntur in hoc sacro, facilè cuiuis perspicuum esse potest, quòd quotidie Christi natalem, quotidie Parasceuen, quotidie Pascha, quotidie in cœlũ ascensionem, quotidie Pentecosten celebrat Ecclesia. Sed quoniã hæc non ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præsertim, qui minores etiam vocantur ad eorũ quoque captum communis nostra mater Ecclesia dimittere se dignata est, certis diebus instituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Quare nihil est, quòd nobis Iudaismum quisquam obiiciat, qui non aliud hac dierum obseruatione, quàm Christi beneficiorum conseruare memoriam, & ea rudibus etiam inculcare conamur, nemo vt sit, qui ignorantiam prætendere queat.

Quomodo præcipuè Christi passionis beneficia variis modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo Crucis.

CAP. X.

Neque verò finibus iis circunscripta fuit anxia de salute nostra matris Ecclesiæ cura & solicitudo: non contenta fuit scriptis consignasse, verbis prædicasse, certis diebus instituendis inculcasse, quæ de Christo credenda sunt, maximè verò, quæ summa credendorum est omnium, ineffabile Christi passionis mysteriũ: etiam signis id repræsentare voluit oculis fideliũ, vt nemo tam esset rudis, quin illud cognoscere posset.

Hinc est ille cruce signandi mos, quem ex Apostolica traditione peruenisse ad nos vel ex eo satis apertè colligere licet, quod ipsos etiam Apostolos illo crebrius vsos, qui fuit æqualis ipsorum, Abdias res eorum gestas scribens testatur. Meminit & Dionysius Pauli discipulus moris huius cruce signãdi, signiq; vitalis vocat impressionem. Clemens verò Pontifex inquit: Tropheo crucis consignans in fronte dicat, &c. Quin & Martialis Lemouicensis Episcopus, quem vnum è septuaginta Christi discipulis esse volunt, monet Burdegalenses, vt crucem Domini semper in mente, in ore, in signo teneant. Crux enim Domini, inquit, armatura nostra inuicta contra sathanam est. Et qui non multum fuit à temporibus Apostolorum remotus Tertullianus: Ad omnem, inquit, progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque nos conuersatio exercet, frontem Crucis signaculo terimus. Ex quibus verissimũ esse constat, quod apud Basilium legimus, Apostolicam hanc esse traditionem. Quem secutus beatus Ephrem cùm admonuisset suos fratres, vt postes suos preciosa ac viuifica cruce coronarent. Pingamus, inquit, in ianuis, atq; in frontibus nostris, & in ore, & in pectore, atq; in membris omnibus viuificũ signum crucis, armemur insuperabili hac Christianorum armatura. Ea enim victrix est mortis, fidelium spes, lux orbis terræ, Paradisi

Dyoni. de cœlest. Hierar. par.2.c.2 *Lib.8. cap.13. cõstitutio. Apost.* *Martia. in epist. ad Burd. cap.8.* *Tertul. Crucis signatio vbique adhibenda.* *Basil. lib. de Spiritu sancto cã.27.* *Ephrem de vera pænitentia.*

Paradisi reseratrix, hæresium profligatrix, dæmonũ expultrix, Monachorum adminiculum, firmamẽtum fidei, magna salutarisque custodia & gloria perpetua orthodoxorum in æternum. Hanc, ô Christiane, armaturam diebus singulis & noctibus, horis atque momentis in omni loco circumferre non desinas, nihilque sine ipsa perficias. Et in eo, qui proximè sequitur libro: Scuti vice crucis signo teipsum muni, signans ex eo membra omnia & cor tuum. Validissima quippè armatura hæc est, nullusq; vnquã tibi nocere poterit, si hac septus fueris. Cyrillus verò: Non pudeat nos, inquit, crucis Christi. Quòd si aliquis id occultet, tu manifestè signa te cruce in fronte, vt dæmones signum Regis videntes, trementes procul fugiant. Fac autem hoc signum & manducans, & bibens: & sedens, & stans, & loquens, & ambulans: in summa, in omni tuo negotio. Et alio loco: Accipe arma contra aduersarios huius crucis. Trophæũ statuas fidem crucis aduersus contradicentes. Cùm enim de Domino, cruceq; cõtra infideles quæstio tibi erit, prius statue manu tua signũ: & obmutescet contradicens. Non pudeat crucem Christi confiteri, Angeli enim gloriantur, dicẽtes Iesum crucifixum quæritis. Non potuisti dicere, ô Angele, Scio quem quæritis meum dominum, sed confidenter dicis: Scio quòd crucifixum. Corona enim est crux & non ignominia. Et nonnullis interiectis. Non pudeat igitur nos crucifixum cõfiteri, sed in fronte cõfidenter signaculum crucis digitis imprimatur, & in aliis omnibus crux fiat, in panibus comedendis, & in poculis bibendis, & in egressu, & in ingressu, ante somnum, recumbendo, & surgẽdo, eundo, & quiescendo. Magna hæc est custodia, quæ propter pauperes gratis datur, sine labore propter infirmos, cùm à Deo sit hæc gratia, signum fidelium, & timor dæmonum. Triumphauit enim de illis in hoc signo, ostentat illud audacter, quando enim viderint crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eum, qui contriuit capita draconis. Neque propterea quod est gratuitum contemnas hoc signaculum, sed ideò magis venerare benefactorem. Et Hieronymus: Claudas cubiculum pectoris, & crebro signaculo crucis munias frontem tuam, ne exterminator Aegypti in te locum reperiat. Et alibi. Ad omnem actum, ad omnẽ incessum manus pingat crucem. Qui etiam alio loco Dauidis illud. Signatum est super nos lumen vultus tui ad crucem quam fronti imprimimus, & ad solennem signandi nos cruce morem refert: Non dissimilia reperiũtur in Sermonibus Ambrosij, qui etiam in lib. de Isaac & Anna ita loquitur. Signaculum Christus in frõte est signaculum in corde. In fronte, vt semper confiteamur, in corde, vt semper diligamus, signaculum in brachio, vt semper operemur. Et ante eum Prudentius.

Cum uocante somno castum petis cubile,
Frontem, locumq; cordis crucis figura signet. Et alio loco.
Reges, Prophetæ, Iudicesq; & Principes,
Virtute, bello, cultibus sacris stylo,
Non destiterunt formam pingere crucis.

Quod verò de Regibus narrat Prudentius, primùm hoc fecisse constat Imperatorẽ Constantinum, quem non in fronte modò sua designasse, verũ & in vexillis & in manu gestasse & numismatibus etiã insculpi, signum crucis fecisse, victorias suas ac triumphos omnes acceptos illi tulisse, qui temporis illius historiam scripserunt, Eusebius, Socrates, Zosomenus, Nicephorus memoriæ prodiderunt. De Theodosio quoq; Imperatore, scribit Nicephorus, quòd is armatura crucis fretus, intrepidus contra Eugenium progrediebatur. De Alexandrinis quoque refert Ruffinus, quòd crucis dominicæ signum vnusquisque in postibus in ingressibus, in fenestris, in parietibus, columnisque depingeret. Quod ipsum Chrysostomus non tantum apud Alexandriam, verùm & alibi passim ita factitatum esse testatur: Crucem, inquit, vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in viis, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigiis, & insulis, in vestibus, in armis, in thalamis, in symposiis, in vasis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorũ picturis, &c. Ac paulò ante. Reges positis diadematis crucem suscipiunt mortis symbolum.

In purpuris crux, in diadematis crux, in precibus crux, in armis crux, in mẽsa sacra crux, & in toto orbe crux, & super Solem fulget crux, quam omnes prius abhorrebant, eius figuram tantopere quærunt vbique, ea inuenitur apud Principes, apud subditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud seruos, apud liberos, subinde omnes ea se signant, inscribendo in nobilissimum membrum nostrum, in fronte enim nostra quasi in columna quotidie figuratur. Sic in sacra mensa, sic in sacerdotum ordinationibus, sic iterum cum corpore in mysticis cœnis fulget. Et alio loco. Omnia quæ ad salutem nostram conducunt, per crucem consumantur. Nam cùm regeneramur, crux Domini adest, cum sacratissimo alimur cibo, cùm in ordinem cõsecrandi statuimur, vbiq; ac semper id victoriæ insigne nobis adsistit. Quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in fenestris, & in fronte quoque ac mente, magno studio crucem inseramus. Et adferens illud ex Paulo: Pretio empti estis. Pretium, inquit, hîc crucem appellauit, quam non simpliciter digito in corpore, sed magna fide in mente formare oportet. Nam si hoc modo eam impresseris, nullus scelestorum dæmonum cùm hastam videat, qua læthale vulnus suscepit, congredi tecum audebit.

De armatura spirituali, cap. 2.
Hieron. ad Demetrium.
Ad Eustochiũ de custodia virgini.
Prudẽ. in hymno ante somnũ, vbi Romani martyris supplicium describit.
Cyril. Catech. 4.
Crux quando & vbi facienda & eius efficacia.
Catech. 13.
Ad Fabiolam de vest. sacerdotalibus.
Serm. 43. Ca. 8.
Euseb. lib. 1. ca. 9 ac lib. 5. & 3. de vita Constãtini.
Socrates lib. 1. cap. 2.
Zoso. lib. 1. ca. 8.
Nice. lib. 7. ca. 37. & 46.
Nice. li. 12 ca. 39.
Ruffin. lib. 2. cap. 29.
Chry. in demonstratione aduersus gentiles quod Christus sit Deus.
Homilia. 55. in Matthæum.
Vide eius declarationes in Psalm. 109.
1. Corin. 6.

Et alio loco: A primis, inquit, annis filios vestros spiritualibus armis muniatis, & cruce frontem sibi signandam muniatis, & priusquam per se ipsi facere possint, vos id facite. Homil. 12. in ep. 1. ad Corinth.

Ex his Chrysostomi verbis, tum aliorum sanctorum Doctorum videre licet, quàm creber vsus illo tempore fuerit signi crucis, quo persuasum erat dæmones etiam ipsos fugari, quos, etiam vel inuitos confessos aliquando fuisse (scribit Ioannes Damascenus) Dominicæ crucis vexillum se sustinere non posse. Qua de re multa scribit Lactantius quoq;, quanto terrori sit dæmonibus hoc signum, cuius rei documenta etiam aliquot profert. Clarissimum autem documentum fuit illud, quod adfert Gregorius Nazianzenus, & eum secuti Theodoritus, Zozomenus, & Nicephorus, quod cùm Iulianus apostata, qui fidem Christi deseruerat, ex consuetudine pristina crucis hoc signum ingruentibus dæmonum terroribus, fronti impressisset, statim omni timore liberatus est, procul dæmonibus fugatis. Athanasius quoque, omnia dæmonum præstigia signo crucis propelluntur. Qua de re plura etiam reperies in eo qui proximè sequitur libro. Qui scribit etiam Antonium Abbatem docuisse suos, vt cùm dæmones viderent, tam se quàm domos suas crucis armarent signaculo. Confestim, inquit, soluentur in nihilum, quia metuunt illud tropheum, in quo Saluator ęreas expolians potestates, eas fecit ostentui, ac murum inexpugnabilem signum crucis appellat. Quam doctrinam discipulus eius Hilarius est sequutus, de quo scribit Hieronymus, quod cùm in fronte crucem signasset, tali casside armatus, fortius contra dæmones præliabatur. Quod cùm alij similiter plerique fecerunt omnes, tum Gregorius etiam ille Taumahirgus, de quo narrat Gregorius Nissenus, quod ei non alia contra dæmones arma fuerint, quàm signaculũ crucis, & Christi nomen. In Panoplia quoq; sua refert Euthymius, quòd idẽ Gregorius, iusserit cruces ligneas quibusdam in locis à se collocatas adorari, & ad eas tanquam ad sacra perfugia concurri. Chrysostomus quoque cruces argenteas & ardentes faces ad supplicationes adhibuisse memoriæ proditum à Socrate legimus. De Iosepho Scitopolitano scribit Epiphanius, quòd accepto vase aquæ, crucis signaculũ proprio suo digito vasi imposuit, & inuocato nomine Iesu, sic dixit: In nomine Iesu Nazareni, quem crucifixerunt patres mei, fiat virtus in hac aqua, ad reprobationem cuiuis incantationis ac magiæ quam infecerunt. Et ad efficaciam potentię ignis, ad perficiendam domum Domini. Et sic accepit aquam in manum, & de aqua singulos fornaces respersit, & dissoluta sunt incantamenta.

Damas. in vita Barlaam & Iosaphat. Lactã. li. 4. c. 27. Gre. Naz. in priore contra Iulianũ oratione. The. lib. 3. cap. 3. Ecclés. hist. Sozo. li. 5. cap. 2. Nice. lib. 10. ca. 3. Aug. tract. 148. in Ioannem. Aug. serm. 181. Aug. serm. 19. de Sanctis. In prima oratione cõtra Idola. De humanitate verbi, eiusque corporali aduẽtu. In vita Antonii. Euthym. 1. tit. 20. Socrat. lib. 6. c. 8.

Quamobrem etiam in sacris operationibus magnus semper fuit crucis vsus, quemadmodum ex his, quæ citata sunt ex Chrysostomo videre licet, à quo non dissentit etiam Augustinus, cùm dicit: Nisi crucis signum adhibeatur, siue frontibus credentiũ, siue ipsi aquæ, qua regenerantur, siue oleo: quo Chrismate vnguntur, siue sacrificio, quo aluntur, nihil eorũ ritè perficitur. Et alio loco: Hoc signo, inquit, crucis, cõsecratur corpus Dominicũ, sanctificatur fons Baptismatis, initiatur Presbyteri, & cęteri gradus ecclesiastici, omnia quæcunq; sanctificantur, hoc signo Dominicæ crucis cõsecrantur. Et iterũ: Huius crucis ministerio, rudes catechisantur, eodẽ mysterio fons regenerationis cõsecratur, eiusdẽ crucis signo per manus impositionẽ, dona gratiarũ accipiunt. Cum eiusdẽ crucis charactere Basilicæ dedicantur. Altaria consecrantur, Altaris sacramenta cum interpositione dominicorum verborum conficiuntur: Sacerdotes & Leuitę per hoc idem ad sacros ordines promouentur. Et vniuersaliter omnia Ecclesiastica Sacramenta in huius virtute perficiuntur. Et alio loco: Non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit, tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat. Hoc ergo in conspectu hominum si feceris, si inde coram hominibus non erubueris, si in conspectu filiorum hominum nec ore nec factis Christũ negaueris, spera tibi perfici dulcedinẽ Dei. Ante vtrunq; verò Cyprianus: Quicunq; sint sacramentorum ministri, qualescunq; sint manus, quę vel mergunt accedentes ad baptismũ, vel vngunt qualecunq; pectus, de quo sacra exeunt verba, operationis auctoritas in figura crucis omnibus sacramentis largitur effectum, & cuncta peragit nomẽ, quod omnibus nominibus eminet, à sacramentorũ vicariis inuocatũ. Meminit idem ad Demetrium scribens, de more frontem cruce signandi. Quamobrem, quæ tanto consensu Patres ferè omnes affirmant, diuinam esse traditionem dubitandum non est.

In Psal. 30. Concil. 3. Cypri. serm. de passione Christi.

Videtur autem totius fidei nostræ compendium in hac vna cruce signandi ratione contineri. Signum crucis tribus digitis exprimendum esse docet Innocentius, ad significandum Trinitatis mysterium. Quod etiam non tacuisse videtur Propheta, cùm dixit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primum à vertice capitis siue frontis, vsque ad vmbilicum: vt indicetur, de summo cœlo egressum in viscera matris descendisse Dei filium: atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram suscepisse. Deinde à sinistro brachio ad dextrum, vbi causa simul incarnationis exprimitur. Nam propterea descendit de cœlo in terram, propterea reliquit domum suam, dimisit hæreditatem suam, dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum: vt nos, qui eramus à sinistris inter hœdos collocandi, transferret ad dextram inter oues suas, vbi vocem illam desideratam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

Inno. lib. 2. c. 44. de altaris sacra. Crucis signũ tribus primis digitis faciendum. Esa. 40. Hiere. 12. Matth. 25.

Mysteria fidei in cruce signatione quanta.

Ecce quãta fidei nostrę mysteria vnica signãdi nos cruce forma, nos mater Ecclesia docuit, vt si nihil prætereà sciret rudis homo, qui satis assequi cętera nõ posset, vel hoc propè solùm ad salutẽ illi sufficere queat. Hîc incarnatio, hîc passio Christi, hîc causa passionis, hîc simul extremũ illud iudiciũ, & spes nostræ vocationis, hîc mysteriũ trinitatis, per quã redempti sumus vnica signatione crucis exprimitur, quandoquidẽ adiungũtur hæc verba: In nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. De qua nos propterea paulò fusius in hac nouissima editione nostra, nobis agendũ esse duximus, quod existere quosdã hoc infelici sęculo nostro videmus qui nõ dubitẽt affirmare, magiã exerceri, quãdo fideles vt se cruce signãt, docẽtur, qui Iulianum etiã apostatã impietate sua superare vidẽtur, qui tanquã probrũ obiiciebat Christianis, quòd crucis lignũ adorarent, imaginẽ illius in fronte & ante domos pingẽtes. Cuius picturę causas, hæc illius impia verba refellens profert Cyrillus Alexãdrinus, qui etiã enarrans illum Esaię locũ: Erit altare Domino in regione Aegyptiorũ, & columna ad cõfinia eius. Columnã interpretatur, S. Crucis signũ, quo obsepiri credentes solẽt. Vsi enim, inquit, semper sumus hac re, cùm omnẽ diaboli insultũ euertimus: & dæmonũ impetus infringimus. Murus enim infractus nobis est crux, & in ea est gloriatio verè salutem adferens.

Caluinistæ notantur.

Cyrill. lib. 6. contra Iul.

Crucis signa conculcanda hæretici quidam docent.

Quin etiã eò progressi sunt audaciæ, atq; amentiæ quidã, quos deflet Apostolus, inimici crucis Christi, vt nõ modò nõ venerandã atq; adorandã, verumetiã confringendã & cõculcandã esse crucẽ doceant, & strenuè quod doceant exequãtur. Henricianorũ & Petrobusianorum impietatẽ referentes, quos ante quadringẽtos annos pręclara quadã Epistola Petrus Clumiacensis confutauit, & quæ sit signo crucis veneratio tribuenda, piè, diserteq; docuit. Quid autẽ non audent homines hoc infelici nostro sæculo: nõ dubitauit quidã dicere, fidem Asinariam eum profiteri, qui prædicat Iesum Christum, & hunc crucifixũ, idq; signo crucis frõti impresso testatur. An autẽ hoc multũ est ab eo diuersum, quod olim Christianos asinarios esse vocatos Tertullianus scribit, & eum secutus Arnobius, cùm illis caput asininum, & cætera quædã insignia obiicerẽtur. Scripsit autẽ ante .700. annos & Ionas Aurelianensis Episcopus aduersus blasphemias Claudij Taurinẽsis libros tres: in quorũ primo meminit, quòd is in dehonorationẽ crucis asinũ adorandũ docuerit, & multa vt mẽtis inops deliramẽta subtexuerit. Quem videtur quidã ex nostri temporis hæreticis, in sua nõ dissimili blasphemia proferenda, secutus. Quem quasi perstringẽs ante .1200. annos ita scripsit Augustinus: Insultet ille crucifixo Christo. Videã ego in frõtibus Regũ crucẽ Christi, quod irridet, ibi saluor. Nihil est superbius ægroto qui deridet medicamentũ suum: si nõ derideret, acciperet ipse & sanaretur. Crux illa signũ est humilitatis. Ille autẽ superbia nimia non agnoscit vnde sanetur tumor animę suæ. Si autẽ ego agnosco, in via ambulo, vsqueadeò de cruce non erubesco: vt non in occulto habeam crucem Christi, sed in fronte portẽ. Multa sacramẽta aliter atque aliter accipimus: quædã sicut nostis, ore accipimus: quædã per totũ corpus accipimus. Quia verò in frõte erubescitur, ille qui dicit: Qui me erubuerit corã hominibus, erubescã eum coram patre meo qui in cœlis est: ipsam ignominiã quodãmodo, & quam Pagani derident in loco pudoris nostri cõstituit. Hactenus Augustinus. Idem alio loco: Qui Christi crucem irrident, à dæmonibus tanquã à bestiis deuorantur. Quid autem aliud per hos ministros suos molitur sathanas, quam vt sublato signo crucis, nulla crucifixi mentio remaneat, sublato crucifixi vocabulo, mortis & passionis Christi recordatio sit ablata. Extincta passionis memoria nulla redẽptę salutis spes, euacuato redẽptionis precio superfit. Sed nos cætera persequamur.

Christiani asinarii vocati. Tert. in apologetico cap. 16. Lib. 2. contra gentes.

In Psal. 141.

In Psal. 46.

De Crucifixi simulachro.

CAPVT XI.

Crucifixi imagines, & vexilla. Crux in supplicationibus cur præferatur.

AD hunc signandi nos cruce morem adiecta pręterea sunt Christi crucifixi simulachra, quæ præferuntur, quoties fiunt supplicationes (quas processiones vulgò vocãt) vna cum vexillis, quæ sunt Christi triumphantis, & in cœlum scandentis insignia, in quibus & ipse Christus ferè depingitur siue sculpitur cruci affixus. Pręferũtur autem hæc ideo, vt indicetur nobis atq; ante oculos nostros ponatur, in quo gloriari, in quo spem nostram habere nos defixam oportet. Per crucis enim vexillũ fortior armatus Dominus noster Iesus Christus morte mortẽ superauit, & effractis inferorũ portis, aditũ in cœlos piis omnibus patefecit. Absit igitur nobis gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi: absit in alio quoquam fiduciã nostrã collocare, quàm in hac, quę salus est & redẽptio nostra. Nam quę potest maior esse nobis gloriãdi materia? quàm quòd Rex ille Regũ & Dominus dominantiũ, cui donatũ est nomen, quod est super omne nomẽ, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestiũ, terrestriũ, & infernorũ, quòd ille Dei filius, Deus ipse, relicto excelso solio, regni sui cœlestis, dignatus est in hanc lachrymarũ vallẽ descendere, & eousq; se deiicere, vt serui speciem in se susciperet, & quidẽ serui nocentis, cùm ipsa esset innocentia: dignatus est ceu facinorosus aliquis capi, alligari, flagris cędi, cõspui, probris innumeris affici dignatus est, quod vnũ omniũ & probrosissimũ fuit: & atrocissimũ supplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autẽ est hęc omnia tam dura perferre propter nos, qui serui, qui peccatores,

Galat. 6.

Apocalyp. 19. Philip. 2.

Rom. 5.

tores, qui inimici, qui impij eramus, oblitus suæ dignitatis, neq; nostræ memor indignitatis, dignatus est adeo nos diligere, vt semetipsum traderet pro nobis. Nunquid hęc nō est iustissima gloriandi causa? Serui cùm ab heris laudātur, qui tamen eiusdē naturę, ex eodē luto con ficti, iisdē sunt fortunæ casibus obnoxij, placent sibi tamē vehemēter hoc nomine. Nos non multò magis nobis placebimus, nō multò magis de eo gloriabimur, quòd ille Dominus, qui solus est verus Deus, quē laudāt Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates, non est dedignatus nostra causa nostram carnem indutus, horrendos in ea sustinere cruciatus, ad extremum verò morte turpissima condemnatus, per crucis crudele supplicium vitam pro nobis profundere? Quis hoc amicus amici causa faceret? quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quāta Dominus pro seruis pati dignatus est? Quam autē aliam ob causam? nisi vt è seruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei Patris, fratres autem suos: hæredes Dei Patris, cohæredes autem suos. Nulla potest esse mundi tanta gloria, quæ cum hac vel minima in parte comparari queat. Est ergo quòd gloriemur in cruce Domini nostri Iesu Christi: est quòd firmam prætereà spem & fiduciā collocemus. Quid enim non certò nobis de tam benefici, tamq; indulgentis, non domini, sed plus quàm patris misericordia polliceri possumus & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui semet tradidit in mortem? Quid est, quod negare queat rogatus, qui tot & tanta beneficia contulit vltrò, non modò non rogatus, verumetiam grauissimis iniuriis multum prouocatus? *Ephes.5.* *Rom.8.*

Hæc est itaque causa, quamobrem in supplicationibus siue processionibus crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa spem nostram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare posse, palàm omnibus faciamus.

Neq; verò præferri tantū crucem instituit Ecclesia, verū & in medio templi cuiusq;, in eminentiori loco, vt ab omnibus conspici posit, & crucis signum altissimis in turribus imposuit, & Christi crucifixi statuā erexit, quò sicut in serpentē æneum quem in deserto Moses exaltauit, qui morsi à serpentibus intuebantur, sanabātur, si qui vellent à morsibus peccatorum sanari, quos intulit serpens Diabolus, in eum intuerentur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus est, certa cum spe remissionis peccatorum illius merito consequendæ. *Crucifixi imago in medio tēpli et crucis signum in turribus cur ponantur.* *Num.21.*

Ac nō in templis modò, verū in viis etiā, & cōpitis Christi crucifixi signū istud erigēdum putauit. Fuit hoc priscis illis tēporibus apud nōnullos in more positū, priusquā ad agnitionē veri Dei peruenissent, vt Mercurij statuas in viis collocarēt, quod hunc Deū itineribus præesse persuasum haberent. Posteaquam verò depulsis errorum tenebris: Euangelij noua lux affulsit, deiectæ sunt statuæ Mercuriales, quæ viarū indices fuerant, & earū in locum erectæ sunt statuę Christi crucifixi: vt ne viatores quidem aliud agentes, tanti beneficij possent obliuisci. Qui simul etiā obiter admonebantur, quandoquidē aduenę sumus omnes & peregrini, neq; manentem hîc habemus ciuitatē, sed futuram inquirimus cęlestē illam Hierusalem: quam ingredi viam oporteret ad eam anhelantibus. Via enim nostra Christus est, is qui dixit: Ego sum via, veritas, & vita. Huius vestigiis incedamus necesse est, si volumus ad cœlestem patriā peruenire, ad quam nisi per crucem aditus non patet, ipso etiā Iesu Christo attestante, qui dixit: Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. *Crucifixi imago in viis.* *1.Pet.2.* *Hebr.13.* *Ioan.14.* *Matth.10.*

Sic igitur & ingredientiū & egredientiū templum, & in viam se dantiū oculis Christi crucifixi simulachrum obiectum semper esse voluit Ecclesia: multò maximè verò eorū, qui ex huius vitæ diuersorio æternā illam in domū migraturi, prę cæteris consolationis plurimū indigent, quò suæ redemptionis precium agnoscerent, ac tanto æquiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata spe cœlestis patris hæredes futuros, cui per Christū cruci affixum abundè pro peccatis omnibus est satisfactū. Quod in iis maiore etiā cura obseruari voluit, qui propter crimen aliquod patratum ad extremū suppliciū ducerentur. Quorum quo magis perterritas esse conscientias oportet, hoc maiore studio solicita de salute eorū mater Ecclesia succurrendū eis esse duxit, ne magnitudine flagitiorū deterriti, consequendæ veniæ spem abiicerent. Eius itaq; factū est institutione, vt cùm ad supplicij locū sontes ducerētur, Sacerdos eos comitaretur, Christi crucifixi signum præferret, plectendorum oculis illud ingereret, atque in cruce Domini nostri Iesu Christi spem suam omnem eos collocare iuberet, de qua cantat Ecclesia: O crux aue, spes vnica. Crux enim est meritum nostrum, crux est refugium nostrum, crux est vita, salus, & resurrectio nostra. Quamobrem hortatur sacerdos ad mortis supplicium condemnatos, quandoquidē sua non possunt, vt Christi crucifixi merita ad Deum patrē allegent. Quid est omne meritū cuiuscunq; hominis, nisi miseratio Domini? Quamobrē ne se crederēt inopes esse meritorū, quādiu miserationū ille Dominus non defuerit, cuius si multæ sunt misericordiæ, multa etiam esse merita sua confiderent: quæ non aliundè quàm ex sola Dei pendent misericordia. Illius ergo satisfactioni inniterentur, illius passionē, crucem & mortē Deo patri ante oculos proponerent, cuius vel vna gutta sanguinis ad abluenda totius orbis peccata cumulatè satisfecit. Propterea dānatus est ille, vt liberaret dānatos: propterea doluit, vt sanaret infirmos: propterea timuit, vt securos faceret: propterea deputatus est inter latrones, quorum alter assumptus, alter est reprobatus, vt exemplum & forma daretur, indissolubilis manens in posteros, quia nec in vltimis Dei clemētia, *Crucifixi imago morituris ostēditur, & morte plectēdis præfertur.* *Chrys. homil. aduersus gētes quòd Christus est deus.* *2.Reg.24.* *Esa.53.* *Matth.27.* *Luc.23.*

pœnitētes excludit, nec vlla hora sera est, cui compunctio districta occurrit, nec eos qui vitæ suæ quocunq; temporis articulo veri sunt Iudices, iterum iudicari. Neq; enim bis in idipsum Deus iudicat, cùm & Paulus dicat: Quod si nos ipsos iudicaremus, nō vtiq; iudicaremur. Impœnitentes itaq; Deus iudicat & damnat: pœnitentes verò quia suscipit à seipsis iudicatos, absoluit: neq; iudicio, quod humanæ pœnitentiæ seueritas protulit, aliquid iustitia cœlestis apponit. Iudicati sunt Aegyptij, cùm redeuntibus super se maris fluctibus inuoluerētur. Iudicati Sodomitę, cùm subuersis vrbibus eorum sulphureis flammis cremarentur: sed si in eisdem subuersionibus gemerent, pœnitentes, temporali pœnæ non succederet æterna: sed esset illis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum, neq; corde cōtritos æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro cōfitens non tantùm indulgentiā meruit, sed etiam Christi familiaris effectus, præmissus est in Paradisum, & regni factus est particeps. Ad hunc modū etiā eos, quorū omnis vita in omni flagitiorū genere volutata est, noluit mater Ecclesia de peccatis suis desperare, sed cōcepto de illis iusto dolore, ad crucis Christi remedium confugere, atq; inde salutem expectare iussit, nullum vt genus hominum fuerit, cui nō maximè, cùm alia omnia, tum hoc præsertim crucis & mortis Christi beneficium sit manifestare conata.

Naum.1. *1.Cor.11.* *Si nos ipsos iudicaremus, &c.* *Exod.14.*

Quomodo Sacerdotes & Episcopos ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est.

CAP. XII.

QVod quoniam populo frequenter inculcare, proprium sacerdotum est munus, hos verò non alia in re dies, noctesq;, quàm in eius assidua meditatione versari voluit, ex eo natæ sunt preces, quas vocant horas canonicas, vt septies in die laudem Deo dicerent sacerdotes, quò sic implerēt illud, quod ab Apostolo scriptū est: Sine intermissione orate, simul illius immensi Christi beneficij recordarentur, per vulgò notos omnibus rythmos: Patris sapiētia, veritas diuina, quid matutina, quid prima, quid tertia, quid sexta, quid nona, quid vespertina, quid hora cōpletorij de Christo factū sit, per singula suppliciorū genera, cū grati animi significatione recolētes, omne vt vitæ suæ tempus in hac vna cogitatione traducere sacerdotes voluerit. Porrò quoties Missæ peragunt sanctū sacrificiū, tum vero, sicut anteà mentio facta est, quicquid est in Euangelio, quod scire omniū interest ad salutem, id nō verbis explicāt modò, verū & habitu, & gestu, & signis, & cæremoniis sub aspectū populi subiiciunt, illud præ cæteris inenarrabile passi, crucifixi, mortui Christi beneficiū, nō auribus magis, quàm oculis hominū inculcātes. Inde signa crucis tam crebra, cùm singulæ crucis singula tormentorū genera designāt, quæ propter nos nocētes, innocens agnus ille, cuius sanguine redempti sumus, perferre dignatus est. Cùm dicit sacerdos: Indulgentiā & remissionē, &c. signū crucis effingit, at per crucē nos reconciliatos & indulgentiā, remissionemq; peccatorū nostrorū cōsecutos esse meminerimus. Idē facit Euangeliū lecturus, vt nihil aliud Euangeliū, quàm crucis esse prędicationē intelligas. Idē quoties protectionis ab æterna damnatione, ereptionis, benedictionis & sanctificationis facit mentionē, vt nobis in memoriam reuocet, quod omnis protectio ab æterna dānatione ereptio, benedictio & sanctificatio nostra nō est aliundè, quàm à cruce Domini nostri Iesu Christi. Similiter cū dicit, Pax domini: crucē effingit, vt in memoriā nobis reducat quod à Paulo scriptū est: Pacificās per sanguinē crucis eius, siue quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt. Quo sic planū fiat omnibus, quod indulgētia, remissioq; peccatorū nostrorū, quod protectio & ab æterna dānatione ereptio, pax & recōciliatio nostra, quod benedictio & sanctificatio nostra, nō est nisi crux domini nostri Iesu Christi, in qua sola gloriamur, in qua sola spē & fiduciā nostrā omnē collocatā habemus.

Horæ Canonicæ. *Psal.118.* *1.Thes.5.* *Missæ ritus.*

Iam ad quorū officiū pertinet nō modò sacrificiū offerre pro populo, verumetiā sacrificātibus præesse, & eos gubernare, atq; vniuerso gregi attēdere, cuius generis sunt Episcopi, nequaquā satis illis esse iudicauit, vel cùm sacris operarētur, vel cùm precū suarū pensum absoluerēt, Christi crucis meminisse, quin punctū tēporis nullū propè prętermitti voluit, prçcipuè quoties domo prodeundū eis foret, quò crucis beneficiū non recolerēt. Hinc ille mos, quòd pendentē de collo crucē gestāt Episcopi, nō ob id modò, ne parū aliquādo sint memores beneficij per crucē accepti, verumetiā vt admoneantur, quò crucifixi vestigiis incedāt, vt sicut ille verè bonus pastor posuit animā suā pro ouibus suis, ita & ipsi à bono pastore pastores ouiū eius cōstituti, ne dubitarent, si res ita ferret, exēplo domini sui ponere animas suas pro ouibus suis, & quālibet acerba supplicia in ipsius præsidio fiducia collocata, sustinere. Hoc enim est quod à suis exigit Christus, cū tollere crucē suā iubet, qui sequi se vult. Quin etiā quò se cunctis crucis esse ministros declarēt, cùm aliàs, tū prçcipuè quoties primū in suę diœceseos ciuitates ingrediūtur, cruce signant obuios quosq;, idq; magis, maioreq; solennitate quadā, cùm sacris operantur, signo crucis benedicūt hominibus: simul illud in memoriā eis reuocantes, quod per crucem peccatorū remissio nobis obtenta est, neq; fructus huius tanti beneficij nisi per crucis memoriam, perq; fiduciam in illa collocatā ad nos redundare queat.

Hebræ.5. *Crucem cur gerant Episcopi.* *1.Ioan.3.* *Benedictio Episcoporum.* *Mat.16.*

Cæterùm Archiepiscopo vltra crucem de collo pendentē præfertur etiam crux quoties in publicū prodit, quò nunquā non ante oculos ipsius versetur, vt quemadmodū Princeps est Episco-

Crux cur præferatur Archiepiscopis.

Episcoporum, ita se Principem esse debere meminerit ad quæuis adeunda pericula pro fide & Ecclesia Christi, proq; salute concrediti sibi gregis conseruanda, quin & ad mortē ipsam, si qua id necessitas postulet, oppetendam.

Potuitne amplius aliquid facere mater Ecclesia, quàm quod fecit, ad mediatoris fidem illustrandam, & quàm maximè propagandam, atq; ad redemptionis nostræ mysterium non auribus modò, verùm & oculis fidelium ingerendum? Quod tanto studio fecisse videtur, vt si qui ratione aut memoria cōprehendere non possent, vel oculis aspicere, ac modò non manibus eis contrectare liceret: adeò se demisit ad captum omnium, vt ne quem lateret ea, sine quorum fide saluus esse nemo potest. Non illa scriptis modò, non viua voce tantùm è superiore templi loco, verùm & certis diebus instituendis, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & variis cæremoniis, & quascunq; vias & rationes ad eam rem accōmodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus iis in mentibus fidelium imprimere conata est, cùm alia omnia quæ in symbolo continentur, quæ breuis est credendorū collectio, tum pręcipuè mediatorem Dei & hominum hominem Iesum Christum, & hunc crucifixum, vt ex illo penderent omnes, in illo proram, quod aiunt, & puppim suæ salutis collocarent. *Symbolū quid.*

Quod falso quidam hoc æuo nostro calumniantur Ecclesiam de obscuratis Christi beneficiis, cùm per ipsos potius obscurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.

CAPVT XIII.

ET sunt intereà filij desertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti, perfricta, quod aiunt, fronte, omni pudore prorsus absterso, matrem suam audent insimulare, quod parum in iis, quæ ad salutem nostram pertinent, docēdis, officio suo functa fuerit. Cōminiscuntur homines audaces & impudētes, quòd iam inde à quadringētis & amplius annis, ignotus orbi Christiano Dei & hominū mediator Christus, quòd eius beneficia obscurata, quòd Euangeliū abscōsum, quòd quiduis aliud potius, quàm Christus in Ecclesia fuerit annunciatus: verū his tandē triginta annis per ipsos mentibus hominū Euangelij noua lux affulserit. Quæ est, si nō hæc est summa impudentia, atq; vna omniū grauissima, minimeq; ferenda calumnia? Legantur Theologorū libri, qui sunt his quadringētis annis conscripti, reperire licebit, quòd nō aliā pleriq; Theologiæ materiā esse voluerint, quàm reparationē hominis lapsi per Christū seruatorē. Notū est autē illud, quod à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quòd sine fide mediatoris Christi nullus mortaliū vel ante legē, vel sub lege, vel sub tēpore gratię saluus factus sit, aut saluus aliquādo fieri possit. In quo explicando ita versantur sancti doctores omnes, vt nō aliūde salutē nostrā pendere doceāt, quàm ex cruce & morte Christi: quā nisi quis expresse crediderit, maximè post peractū iam in cruce redemptionis mysteriū, nisi spē omnē in ea defixā habuerit, eum ad vitā æternā peruenire nō posse: cùm tamē implicita mediatoris huius fides ante Christū natū ad salutē suffecerit. *Esa.30.* *Patres docuisse rectam fidem. Fides mediatoris.* *Lib.3.senten. distinct.25.*

Neque verò scripta magis doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum cōmentum refellunt, quàm ea quæ non semel iam cōmemorata, iterum atq; iterum repetenda sunt, quò magis planum omnibus fieri possit, quàm falso hæc à filiis desertoribus Ecclesiæ impingantur. Quid enim, ita sapiēter annus ab ipso Spiritu sancto distributus, nullus vt sit propemodum articulus fidei, cui non summa cum celebritate recolendo dies aliquis sit dicatus? quid signa, quid simulachra? quid habitus? quid gestus sacerdotū, pręcipuè sacris operantiū? quid varij ritus & cęremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernimus in Ecclesia? quid sibi volūt? quid, nisi quòd modò non edita voce clamant, quòd sicut scriptis & sermonibus, ita dierū obseruationibus, signis, & omni cęremoniarum genere nihil aliud grandi cum fiducia prędicamus, nihil aliud scire nos iudicamus, quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum: quòd in hoc solo, in solo passionis, crucis & mortis eius merito, spem omnem & fiduciam defigēdam esse docemus. Hic est scopus, ad quem hæc omnia referuntur. *1.Corinth.2.*

Ex quo liquidò perspicueq; cognosci potest, quod licet non omnes fortassis ex iis, qui per quadringentos hos annos scripserunt, aurum, argentū, lapides preciosos, verùm alij lignum etiam & stipulam ædificauerint, tamen fundamentū, super quod ædificauerunt, nemo posuerit aliud, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, Dei & hominū mediator, qui factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autē tantùm, sed etiā totius mundi. Quòd si vnquam aliàs, hoc vel maximè tempore videtur mater Ecclesia verbis illis rectè conqueri posse, quæ leguntur in Canticis: Filij matris meæ pugnauerunt cōtra me. Qui sunt enim illi qui per grauem calumniā ab ea, quæ Christi corpus est, quamplurimos auellere laborant? qui ignorati Christi, neq; agniti Euangelij matrem Ecclesiā arguunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriæ crimen impingere? quinàm alij, quàm filij quondā eius, fratres non ita pridem nostri: rectè vt de illis dici possit: Inimici hominis, domestici eius: & quod ab alio Propheta scriptum est: Et fratres tui, & domus patris tui, etiam ipsi pugnauerunt aduersum te, & clamauerunt post te plena voce. Et iterū ab alio Propheta: Homo pacis meæ, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem, quodque apud eundem in alio Psalmo reperitur: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique: & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo. *1.Corinth.3.* *1.Ioan.2.* *Ecclesiæ querela cōtra hæreticos.* *Cantic.1.* *Hiere.12.* *Micheæ.7.* *Psalm.40.* *Psalm.54.*

Schisma nouum. *Psal.67.* *Ephes.4.* *Genes.11.* *Act.4.* *Philip.3.* *1.Cor.1.* *Rom.15.* *Ioan.18.*

Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecũ dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum consensu. Ante triginta hos annos ambulauimus cum consensu in illa domo Dei, in qua nõ facit habitare Deus, nisi vnanimes. Fuit vna fides, vnũ baptisma, terra fuit vnius labij, multitudinis credentiũ erat cor vnũ, & anima vna. Ad quod faciendum iterũ atq; iterum repetendo atq; obsecrando nos Paulus admonet. Idipsum dicebamus, idipsum sentiebamus, idẽ sapiebamus, vno ore honorificabamus omnes Deũ & Patrẽ Domini nostri Iesu Christi. Sed non potuit ferre sathanas cõsensum hunc piorũ, qui cùm sit mendax & mendacij pater, hæc tam apertè falsa de matre Ecclesia cõfinxit, quòd alia ratione se gregem Domini dispergere posse non videbat. Verùm quid in eo ipso loco subiungit scriptura de iis, qui cõsensum hunc piorũ & vnanimitatẽ rumpunt? Veniat, inquit, mors super illos, & descendãt in infernum viuentes. Legimus hoc euenisse Chore, Dathan, Abiron, qui schismatis auctores facti, quoniã seorsim à Mose sacrificare volebãt, viui descenderũt in infernum, operti humo. Verùm & iis, qui nostro hoc æuo segregauerũt semetipsos, idem propemodũ hoc accidere videmus. Etsi enim terra illis non dehiscit, tamen, quod est in prouerbio, viui, videntesq; pereunt. Neq; enim illi non intelligunt vana esse, de quibus Ecclesiã insimulant, sed studio cõtentionis eò progrediũtur, vt videntes non videant, audientes nõ audiant neq; intelligant. Quin quod nobis impingunt, id, in reprobũ dati sensum, ipsi faciunt. Quæcunq; enim Spiritui sancto per os Ecclesiæ statuere visum est, ad illustrandam mediatoris Christi fidem, & ad eius beneficia omnibus inculcãda, hæc isti prorsus euertere sunt conati. Nam obseruationẽ dierũ, quę non ex Iudaica superstitione inducta est, verùm vt quorũ mentes terrenis adhuc desideriis implicãtur, & seculi curis impediũtur, vel ex interuallo tamẽ ad diuinorũ beneficiorũ contemplationẽ respirent, ieiuniorumq; tempora, pręcipuè sextę feriæ quãdo Christi passionis admonemur, & illi nos quasi cõpati velle declaramus, risu & cachinnis omnia prosequũtur. Porrò simulachrà crucifixi, quę terrori sunt dęmonibus, ne quid esset, quod eorum oculos offenderet, quibus cum non vnum se salis modiũ comedisse glorientur, non è viis & competis modò, verùm etiam è templis ipsis eiecerunt, vt ne qua tanti benefici memoria superesset. Benedictionum vsum, quæ per signum crucis fiunt, quò nos per crucem à maledicto liberatos palàm facimus, habent ludibrio, neq; ferre possunt, vt per verbum Dei signo crucis vlla creatura sanctificetur. Pensum quoq; precum, quas horas canonicas vocant, sustulerunt: Et quæ res in terris est vna omnium sacratissima, maximè venerandum illud sacrificium, quod Missam vocamus, vbi summa cum pietate simul omnia Christi beneficia recoluntur, & sub aspectum eorum, qui intersunt, fidelium subiiciuntur, diabolo suggerente, quòd ipsi apertè profitentur, & præ se ferunt, abrogarunt: neq; metuunt Idololatriam pronunciare, si quis ei sacrificio, quod in ara crucis pro nobis Christus obtulit, cuius in Missa memoria quædam fit & repræsentatio, remisionem peccatorum acceptam ferat, ac vt fructum illius ad se redundare faciat, Deum Patrem per ipsum, qui pro nobis factus est sacrificium, filium deprecetur. Adeò quicquid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre nõ possunt. Neq; mirum, cùm non aliud sit scutum, in quo maligni sagittas extinguere liceat, pręter signũ crucis: quo cùm semel victi sint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viso statim in fugam conuertuntur: quorum instinctu fieri ab istis hæc omnia, & euacuetur crux Christi, manifestius est quàm vt dubitari queat.

Schismatis pœna. *Num.16.* *Hæreticorum malignitas.* *Esa.6.* *Matth.13.* *Hæretici obscurant fidem & beneficia Christi.* *Dierum obseruationis causa.* *Lutherus.* *2.Tim.4.* *Ephes.5.*

Hic homo Christianus expendat ipse, atq; intra se tacitus conferat, quæ tot sæculis ab Ecclesia facta sint, vt non scriptis & sermonibus modò, verumetiam dierum obseruationibus, signis, imaginibus, gestu, habitu, varioq; ritu & cęremoniis, Christi beneficia quãlibet etiam rudium pectoribus imprimerẽtur, atq; ea, quæ credere necesse est ad salutem, quasi præmansus ori cibus insererentur: quæ contrà facta sint à filiis alienis hoc infelici æuo nostro ad illa omnia subuertẽda, & eorum memoriam ex animis hominum prorsus euellendã: nõ modò falsa esse intelliget, quæ tam impudenter isti de Ecclesia cõmenti sunt, verũ in eos ipsos multò verius retorqueri posse cognoscet. Sed nos querimoniã hãc missam faciamus, & eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur constitutũ iam sit, quod à matre nostra Ecclesia docti sumus vnũ esse mediatorem Dei & hominũ, hominem Iesum Christum, extra cuius fidem, neq; fuerit adhuc salutem quisquam consequutus, neq; cõsequetur deinceps vnquam. Nam sicut qui præcesserunt Christi passionem, non nisi per illius futuræ, ita qui sequuti sunt, non nisi per illius præteritæ fidem salui facti sunt, & fient. Huc pertinent omnia illa, quæ in symbolo cõtinentur, breuibus per nos, iuxta dierum anni vertentis obseruationẽ cõmemorata.

Fides sub lege et sub gratia.

Quæ sit uis huius articuli, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.

CAPVT XIIII.

Ecclesia vnde constructa. *Chry. Hom.10. in epi. ad Ephes.* *Genes.7.* *De bono coniugali cap.18.*

SEd nunquid hæc ita credere satis est? an alia prætereà requiruntur, quæ nisi quis crediderit, saluus esse non possit? Est vnus articulus in symbolo cumprimis necessarius, quem qui credit, iam cuncta credit ad salutem necessaria. Hic ille est, quo nos credere profitemur, sanctam Ecclesiam Catholicam: quam ex nostris animabus constructam domum esse dicit Chrysostomus. Quam describit Augustinus ex multis animabus vnã ciuitatem habentium vnam animã, & cor vnũ in Deum, quæ vnitatis nostra perfectio post hanc peregrinationem

tionem futura eſt. Hanc qui credit non hoc ſolũ credit, eſſe Eccleſiam, quod credunt hęretici quoq; & ſchiſmatici: ſed ſimul credit, extra illam, ſicut olim extra arcam Noë, ſalutem non eſſe: credit vera eſſe omnia, quæ in ſcripturis omnibus Canonicis ab illa receptis ſcripta continentur: credit illam Spirituſancto congregatam per eundem cõſeruari, & gubernari. Quo duce cùm regatur, credit ſimul eam errare non poſſe. Quamobrem ſanctiſsimam hanc parentem ſuam ea, qua decet pietate veneratur, illi ſe permittit, illi credit, illam audit, illam ſecundum Deum ipſum veretur, quæ de diuinis rebus ipſa ſentit, ſentienda, quę de humanis pręſcribit, facienda, quę prohibet, fugienda eſſe ſine vlla dubitatione cenſet. Huius articuli tanta vis eſt, vt ſi quis hebetioris ingenij cætera non poſsit aſſequi, verùm hoc tãtum cum Paulo profiteatur, ſe ſcire Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixũ, deinde ſe credere ſanctam Eccleſiam Catholicam, vel hoc ad ſalutem illi ſufficere queat. Neque enim qui doctrina, ſed qui pietate cæteris præſtat, is eſt regno cœlorum propinquior. Ignorare pleraq; eſt, ſicut pręclare ſcripſit Tertullianus, ne quid, quod non debeas, noris, quia quod debeas, noſti. Fides tua, dicit Chriſtus, te ſaluum fecit, non exercitatio ſcripturarum. Nihil ſcire, omnia ſcire eſt. Et eius æqualis Clemens presbyter Alexandrinus: Fides, inquit, non ſapientum ſecundũ mundum, ſed eorum, qui ſecundum Deum ſunt ſapientes, eſt poſſeſsio. Illa autem etiam abſq; literis diſcitur. Eius autem ſcriptum, quod ad rudes ignaroſq; homines pertinet, & eſt diuinum, vocatum eſt Charitas, quę eſt decretũ ſpirituale. Et eos ſequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniam, quàm præmiũ ignorare quod credas: quia maximũ fidei ſtipendium eſt ſperare, quæ neſcias, & Cyrillus, Hieroſo. Catacheſi ſexta in his, inquit, quæ de Deo dicuntur, hęc maxima eſt ſcĩetia, ignorantiam fateri. Ante quos etiã Irenęus: Melius eſt, inquit nihil omninò ſcientem quempiam credere Deo, & perſeuerare in eius dilectione, quę hominem viuificat, nec aliud inquirere ad ſcientiam, niſi Ieſum Chriſtũ filium Dei, qui pro nobis crucifixus eſt, quàm per quæſtionũ ſubtilitates & multiloquium in impietatem cadere. Et alio loco: Qui relinquũt pręconium Eccleſię, imperitiam ſanctorum presbyterorũ arguunt, non contemplantes, quanto pluris ſit idiota religioſus, à blaſphemo & impudente ſophiſta. Quamobrem Scribas ad quos percontatum Herodes miſerat vbi Chriſtus naſceretur. Alloquẽs Leo Pontifex. Felicior, inquit, eſt ignorantia infantiũ quos perſecutor occidit, quàm veſtra ſcientia, quos in ſua perturbatione conſuluit. Vos noluiſtis regnum eius recipere cuius oppidum potuiſtis oſtendere: Illi potuerunt pro illo mori, quem nondum poterant profiteri. Huc etiam ſpectare videntur illa Philonis verba, qui fuit omnibus his antiquior: Omnis motus abſq; diuino fauore damnoſus eſt. Et præſtat hic manere oberrando inter mortales, ſicut magna pars humani generis, quàm ad cœlum à ſeipſis elatos ſubuerti per arrogantiam, ſicut plurimis ſophiſtis contigit, ratis ſapientiam inueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus certiſsimam. Non ergo qui quàm plurima memoriter è ſcripturis, plerunq; etiam Pſittaci more nõ intellecta recitat, ſed qui quæ ſcripta ſunt opere complere ſtudet, is eſt, de cuius ſalute ſperandum eſt maximè: cùm pietas diuina non attendat, quanta cognitione credatur, ſed magis quanta deuotione quod creditur diligatur: ſicut ab Hugone ſcriptum legimus. Cuius etiam ęqualis Bernardus quæritur, de eo quòd multi quęrunt ſciẽtiam, pauci verò conſcientiam, cùm ſit vtilius currere ad conſcientiam, quàm ad ſapientiam, niſi ſapientia ſit quæ ædificet conſcientiam: quos ſequutus Ioannes Gerſon: In die, inquit, examinis nouiſsimi, non interrogabimur, quãtum fuerit intellectus noſter acutus & eruditus, ſed qualis fuerit affectus noſter ad Dominum Deum noſtrum, hoc eſt, quàm ſimplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quamq; ſpontaneus & fidelis in Dei ſeruitio. Ante quem Auguſtinus. In die iudicij non damnor, quia dicam neſciri naturam creatoris mei: Si autem aliquid temerè dixero, temeritas pœnam habet, ignorantia veniam promeretur. Et alio loco. Melior eſt fidelis ignorantia, dicit Auguſtinus, quàm temeraria ſcientia. Scientia enim inflat, charitas ędificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiũt cœlũ, & nos cum doctrinis noſtris ſine corde, ecce vbi volutamur in carne & ſanguine.

Fides præfertur ſcientiæ. 1. Cor. 2.

Tert. lib. de præſcriptionib. aduerſus hæreticos.

Clem. libr. 3. pædagogi. ca. 11.

Hilar. lib. 8. de trinitate.

Iren. lib. 2. ca. 43.

Lib. 5.

Sermo. 2. de Epiph.

In lib. de migratione Abrahami.

Deus quid in nobis attendat.

Hugo li. 1. parte 10. cap. 6. de Sacramentis.

Gerſon in libello, An Monachus pro ſtudio poßit negligere diuina Conſiderationes.

In die Trinitat. ſerm. 1.

Auguſt. de verbis Apoſtoli ſermo. 20.

1. Cor. 8.

Idem libr. 3. confeſ. ca. 8.

Quapropter ei, qui eſt ex minoribus, hoc eſt, cui munus alios docendi non incumbit, poſteaquã ea crediderit, quæ de patre, quæ de Filio, quæ de Spirituſancto nudis verbis in ſymbolo ſunt expreſſa, ſatis eſt, ſi de reliquis ea ſe credere profiteatur, quæ credit ſancta Eccleſia Catholica, etiam ſi nullam de illis explicitam fidem habeat. Atque hic eſt articulus, quo præcipuè diſcernuntur à Catholicis hæretici & ſchiſmatici, qui ſi crederent ſanctam Eccleſiam Catholicam, nulla hæreſis, nullum eſſet ſchiſma. Crediderũt omnia Nouatiani, quæ in ſymbolo, queq; in ſcripturis Canonicis continentur: crediderunt Pelagiani: crediderunt Donatiſtæ: crediderunt & alij multi hæretici: neq; cum illis aut de ſymbolo, aut de ſcripturis vlla fuit Catholicis controuerſia: ſed quia ſanctam Eccleſiam Catholicam non crediderunt, inde tot hæreſes, tot ſchiſmata, tot ſectæ tam diſſectæ, non prioribus modò ſæculis, verùm & hoc noſtro cõflatę ſunt. Nam ſi crederetur ſancta Eccleſia Catholica, non ab ea diſcederetur, neq; ſibi quiſquam ſumeret, vt ſuo potius priuato, quàm illius ſpiritu, ſcripturas interpretari vellet. Hanc igitur mordicus teneamus, quodq; ab ipſis Apoſtolorum temporibus vnanimiter ab omnibus obſeruatum eſſe ſummo Chriſtianorum omnium conſenſu conſtiterit,

Hæreſium fons. Catholicos ab hæret. quid diſcernat.

de eo dubitare nefas esse putemus. Neque nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiamsi, quemadmodum ipse per se Christo quondam, ita per sua membra Satanas millies nobis dicat: Scriptum est enim. Non illi se transfiguranti in angelum lucis, atq; ouium vestimentis induto, verùm Ecclesię credamus, quę nũquam sancti Spiritus magisterio destituitur: quẽ se missurũ illi Christus promisit, qui suggereret illi, qui doceret illam omnem veritatẽ, qui cum illa maneret in æternum. Suus quemq; priuatus spiritus fallere potest, cùm scriptum sit: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suũ, & nihil vidẽt: Ecclesiæ spiritus nunquã fallere potest. Illius itaq; definitionibus pareamus: illius, non priuato nostro spiritu scripturas esse nobis interpretandas existimemus. De quibus nobis, qui per Dei gratiã Catholici sumus, qui cũ Cypriano gloriari possumus, quòd non nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis, nulla est cũ nouatoribus huius tẽporis controuersia: De intelligentia hęresis est, non de scriptura: Sensus, vt est apud Hilarium, non sermo fit crimen. Neq; in legendo, sicut scribit Hieronymus, sed in intelligendo scripturæ consistunt. Non in scripturarũ verbis Euãgelium est, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla: non in sermonum foliis, sed in radice rationis.

Matth. 4. *2. Cor. 11.* *Matth. 7.* *Ioan. 14.* *Ioan. 16.* *Ezech. 14.* *Cypria. de simplicitate prælatorum.* *Hila. lib. 2. de Trinitat.* *Hiero. contra Luciferia.* *Idem in 1. cap. ad Galatas.* *2. Tim. 3.*

Quamobrem æquum non est, quod priuato suo iudicio rectum sentit aliquis, id totius vt Ecclesię sensui & consensui anteponat: & quæ sunt in œcumenicis Conciliis rectè constituta, ea in dubium reuocari velit. Quin ea nos mente potius esse præditi debemus, vt in iis, quæ didicimus, permanendum nobis esse putemus. Didicimus enim ab ea, quæ firmamentũ est & columna veritatis, Ecclesia: in illius interpretatione diffinitioneq; nos acquiescere, neque fluctuare, atq; omni doctrinæ vento circumferri oportet. Quod Paulus Timotheum hortatus est, id sibi quisq; nostrum dictum existimet, quicunq; veri Dei verus cultor censeri vult: depositum vt custodiamus, ac deuitemus prophanas vocũ nouitates, quas vniuersitati, quas antiquitati, quas consensui sanctæ Catholicæ Ecclesię cõtrarias esse constat: quę si reciperentur, necesse foret, vt fides beatorũ patrum, aut tota, aut certè magna ex parte violaretur: vt omnes omniũ ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, cõtinentes, virgines, omnes clerici, leuitæ, sacerdotes, tot cõfessorum millia, tantus martyrũ exercitus, tanta vrbium, tanta populorũ celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, reges, gẽtes, regna, nationes, totus postremò iã penè terrarũ orbis, Christo capiti per Catholicam fidem incorporatus, tãto seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, quodq; dictu est abominabile, idola coluisse pronũciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quàm euacuare crucẽ Christi? quàm abolere, obliterare, irritũ reddere beneficium illud immensum passionis & mortis Christi? Quid enim? an non iure merito nobis quoq; dicere liceret, quod Galatis quõdam dixit Paulus: Si seipsum tradidit Christus pro Ecclesia, neq; tamen sanctificauit illam, neq; sanguis illius eam ab operibus mortuis: præcipuè verò ab idololatria emundauit, ergo gratis Christus est mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis, quis mortis illius fructus est, si cuius causa tulit hæc omnia, spõsa ipsius Ecclesia, mater omnium fideliũ, in idolorũ cultu perstat nihilominus? si versatur adhuc in ignorãtię tenebris? Vbi illa Christi promissa? Ego vobiscum sum vsq; ad cõsummationem seculi: Rogabo patrem, & aliũ Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscũ in ęternum. Spiritũ veritatis: sed verum est, quod dicitur veritas: falsum est, quod mentita est iniquitas sibi. Non destituit corpus suũ Ecclesiam caput ipsius Christus, nec aut defuit illi, aut deest, aut deerit vnquã sanctus Spiritus, qui viuificet, qui vegetet, qui doceat illã omnem veritatem, qui regat & gubernet, nullũ vt in errorem aliquando labi potuerit, aut possit. Præclara sunt Ambrosij verba. Nouerimus quia nõ sine discrimine de religionis veritate dubitamus, quam tantorũ sanguine confirmatam videmus. Magni periculi res est, si post Prophetarũ oracula, post Apostolorum testimonia, post Martyrum vulnera, veterem fidem quasi nouellã discutere præsumas, & post tam manifestos duces in errore permaneas, & post morientiũ sudores ociosa disputatione cõtendas. Itaq; iure meritò Gregorius Nazianzenus exclamat in eiusmodi ἵν τῆς ἀσωτίας τὴν ἀποκεκρυμμένην μετὰ χριστὸν σοφίαν σήμερον καταγγέλλουσιν ἐφ᾽ ᾧ καὶ δακρύων ἄξιος. Εἰ γὰρ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ἡ πίστις ἤρξατο, τετρακοσίων σχεδὸν ἐτῶν γεγονότων ἀφ᾽ οὗ Χριστὸς πεφανέρωται, κενὸν ἐν τοσούτῳ χρόνῳ τὸ εὐαγγέλιον ἡμῶν, κενὴ δὲ ἡ πίστις ἡμῶν, καὶ μάτην μὲν οἱ μαρτυρήσαντες ἐμαρτύρησαν, μάτην δὲ τοῦ λαοῦ προέστησαν οἱ τοιοῦτοι καὶ τηλικοῦτοι προστάται.

1. Tim. 3. *Ephe. 4.* *1. Tim. 6.* *Vocum nouitates vitandæ.* *1. Corin. 1.* *Gala. 2.* *Mat. 28.* *Ioan. 14.* *Psalm. 26.* *Ambro. ser. 92.* *Epist. 2. ad Cledonium.*

Quod ita latinè reddi potest. Proh Deũ immortalem quęnã hæc est absurditas? Nunc demũ eam sapientiã quæ tot seculis post natũ Christum fuit abscondita nobis annũciant. Cui rei cũ lachrymis indolendũ est. Nam si à .30. his annis fides initiũ sumpsit, inane fuit per omne tempus hoc Euangeliũ nostrũ, inanis fuit & fides nostra, frustra tot adierũt supplicia S. Martyres, frustra tot populo pręfuerũt tales, ac tanti Antistites. Ad eundẽ autẽ modũ Tertullian. quoq;. Quod apud omnes vnũ inuenitur nõ est erratũ sed traditũ. Audeat ergo aliquis dicere illos errasse, qui tradiderũt quoquo modo sit erratũ. tandiu vtiq; regnabit error, quãdiu hęreses nõ errãt. Aliquos Marcionistas & Valẽtinianos (possemus nos mutatis nominibus dicere Lutheristas & Caluinianos) liberãda veritas expectabat. Interim perperã Euangelizabatur, perperã credebatur, tot opera fidei perperã administrata, tot virtutes, tot chrismata perperã operata, tot sacerdotia, tot ministeria perperã functa, tot deniq; martyria perperã coronata.

In lib. de præscriptionib. aduer. Hæreticos.

Scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum.

CAPVT. XV.

Sed hic dicet aliquis extenuari Dei verbum, eius auctoritati detrahi, maiestatemq; diuinorum oraculorum obscurari, cùm tantũ Ecclesiæ tribuitur. Vocatur in disceptationem hoc tempore, scripturæ ne magis, an Ecclesiæ testimonio sit credendum. Quæ planè videtur inutilis esse contentio. Nam hoc quærere, quid aliud est, quàm quærere, magisne credendum sit Spirituisancto loquenti per os Ecclesiæ, an eidem Spirituisancto loquẽti in scripturis per literas amanuensium suorum Prophetarum & Apostolorum? Omnis veritas à Spiritusancto est. Ille est enim qui docet omnem veritatem. Vt rectè dictum sit à S. Marco Eremita. Quod veritas non loquentis, sed operantis Dei est. Cùm autem Ecclesia sit colũna & firmamentum veritatis, æquè à Spiritusancto illius atq; scripturarum est veritas: cum præsertim, qui docet illam omnem veritatem, vel ipsa veritate attestante, sit Spiritussanctus. *Ioan 16. 1. Tim. 3.*

Quin tamen prior sit auctoritas Ecclesię, quàm scripturę, negari non potest. Multis ante sæculis, quàm hæc verba scripta fuerunt, dic Ecclesię, qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm ethnicus & Publicanus: non fuit obscura Ecclesię & natura, & auctoritas, quę cũ fuerit antiquior quàm vniuersa non modo noui, verũ & veteris testamenti scriptura, creditum est illi sine omni scripturarum præsidio. Apud quoscunq; fuit fides mediatoris, apud eos Ecclesiam fuisse, quatenus ab illa se non præciderunt, dubium non est. Constat autem Adam, Abel, Seth, Enoch, & cęteros deinceps Patriarchas ac Prophetas fidem habuisse mediatoris, quem signis etiam, sacrificiis, cæremoniis adumbrabant. Ex illo itaq; tempore cœpit Ecclesia, quę nunquàm vna & eadem esse desiit, iuxta seriem successionis, continuata ab orbe cõdito vsq; ad nos, vsq; ad sęculi consummationem duratura. Scriptura verò multis fuit sęculis posterior, quam ante Mosen nullam fuisse palam est, inter quem & primum hominem creatum, annorum duo millia trecenti septuaginta tres intercessisse putantur. Nouę quoq; legis scripturam, ea, quæ Christum passum & mortuum est consequuta, pręcessit Ecclesia. Quin & inter alia visum est inter legem veterem & Euangelicam hoc interesse, quod illam in tabulis lapideis Moses consignauit, hanc verò Christus in animis hominũ, in visceribus, & in cordibus eorum, sicut ab Hieremia prędictum erat, inscripsit. Nemini obscurum est, Christum nihil ipsum scripsisse, sed neq; scribendum quicquam Apostolis præcepisse. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prędicarent Euangeliũ omni creaturę, mandasse Christum legimus: vt autem scriberent, mandatum nullum inuenimus. Quam etiam ob causam hereticos nonnullos Euãgeliis credere noluisse scribit Augustinus. Quin etiam hęc ipsa vox Euangelium, traditionis est, non scripturæ. Quid enim aliud significat Euangelium, quàm lętum & bonum, optatumq; nũcium? nimirum redemptionis nostrę peccatorum remissionis, & obtentæ salutis æternæ, quæ passim annunciabatur & prædicabatur omnibus: neq; tamen vlla ea de re scriptura extabat totis annis octo post Christi in cœlos ascensum. Qui cùm intercessissent, tum primum, quæ de Christo Matthæus tradiderat, scripto mandasse legitur: quemadmodum ex Eusebij Chronicis colligere licet. Quem posteà sequuti sunt Marcus, & Lucas, quorum neuter Christum vidisse, sed Marcus ea, quæ de Christo Petrus viua voce prædicauerat scriptis consignasse, Lucas autem Euangelium suum ex ore Pauli scripsisse dicitur. Ioannes verò per annos sexagintaquinq; à Christo mortuo Dei verbum, sicut Augustinus testis est, absque adminiculo scribendi vsque ad vltima Domitiani tempora prædicauit.

De lege Spirituali cap 168. Ecclesia prior quàm scriptura. Mat. 18.

Scriptura à Mose sumpsit exordium. Mosi ætas. Legis veteris & nouæ discrimen. Exod. 34. Hier. 31.

Mat. 28. Marc. 16.

Li. 2. Retra. c. 16. Euãgelium quid.

Euangelium quando scripta. Euse. li. 3. ca. 24. Iren. li. 3. cap. 1. Cont. Valen. Aug. in prolo. Euangelii secundum Ioan. Marc. 14.

Ex quo satis liquet, quòd prior est Ecclesia, prior est illius traditio, prius est Euangelium, quàm scriptura. Dixerat Christus: Amen dico vobis, vbicunq; prędicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, & quod fecit hęc narrabitur in memoriam eius: At quo tempore dixerat hęc Christus, de scribendo Euãgelio ne cogitasse quidem videtur Matthęus, aut quispiam Euangelistarum. Habuit nihilominus auctoritatem suam illius temporis Ecclesia, nõ à scripto, sed viuo Euangelio, hoc est, viua voce tradito & prędicato. Sed nos tamen libenter assentimur, eius temporis Ecclesiam, quę scripturam est sequuta, ab eadem scriptura suã auctoritatem habuisse, & habere. Illa enim nos docet, quòd instruatur à Spiritusancto: illa nos docet, quod sit columna & firmamentum veritatis, & quòd etiam inferorum portę nõ pręualebunt aduersus eam: Illa nos docet, quòd qui non audierit Ecclesiam, sit habendus tanquam Ethnicus & Publicanus. Sed videant interim, qui nomen Ecclesię ferre non possunt, qui tantoperè cupiunt auctoritatem eius eleuatam, ne, qua ratione cõstitutam volunt scripturarũ auctoritatem, ea in contrarium illis recidat, atq; magis ad euertendam, quàm ad stabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de Ecclesię fide imminuerint, tantũ de ipsorum Euangeliorum auctoritate detractum iri dubium non est. Nam vnde illi scire possunt Euangelij scripturã hanc esse Matthęi, aut Marci, aut Lucę, aut Ioannis? Certè non aliundè, nisi ex Ecclesię testimonio: cui si nõ sua tribuetur auctoritas, nulla erit eorum, quę scripta sunt ab Euangelistis, auctoritas. Illa enim nos docuit, vera esse quatuor hęc Euangelia: Nam hoc scriptura nulla probatur, sed sola Ecclesię traditione: cui tantum tribuit Augustinus, vt non dubitanter diceret: Euangelio non crederem, nisi me commoueret auctoritas Ecclesię.

Ecclesiæ & scripturæ auctoritas.

Ioan. 16. 1. Tim. 3. Mat. 16. Mat. 18.

Euangelia ex Ecclesiæ testimonio.

Aug. tomo. 6. contra Epist. fundamenti cap. 5.

Ecclesiæ. Hæc est enim, quæ nos inter scripturas iudicare, quę canonicam à non canonica discernere docuit. Marcus Christum non vidit, vidit Nicodemus: Ecclesiæ tamen auctoritate commoti, atque ab illa edocti, recipimus Marci, reiicimus Euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuāda Ecclesiæ auctoritate quàm quòd maiestas diuinorũ oraculorũ obscuratur, quodq; auctoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hac de re, Ioannis Gersonis, viri cùm docti, tũ pij sententiam adscribere. Scripsit is libellũ cùm primis lectu dignum, de examinatione doctrinarũ: in eo tractans materiā hanc, Durandum à Sancto Portiano sequutus auctorem sic loquitur: Quamuis ab initio militātis Ecclesiæ, quæ cōponebatur ex Apostolis & immediatis successoribus, nouiter & certitudinaliter à Christo doctis, de multis, quæ nō sunt scripta, plus esset credendũ auctoritati talis Ecclesię, quàm Euangelio cuicunq;, priusquam esset ab ea receptũ vel auctorizatum: Nihilominus post approbationem & auctorizationem quatuor Euāgeliorum per dictam Ecclesiam, plus esset credendum Euangelio, quàm alteri cuicunq; humanę auctoritati. Non dicitur quàm totius Ecclesiæ, quoniam illa est auctoritas Dei & Euangelij, nec potest errare in fide, lege stante.

Gers. Par. 1. consi. 5. Durand. in 3. senten. dist. 14. qu. 1.

Quòd Euangelio credimus, non tanquam hominis testimonio, sed tanquam intus loquentis Dei uoci.

CAP. XVI.

Euangelium verbum Dei.

Sed hic iterum dicet aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquàm hominis testimonio, & non tanquàm intus loquentis Dei voci: vis vt accipiam Dei verbum ex humana traditione, & non ex infusa desuper fide? atqui contrarium me docet Paulus, cùm dicit: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Sed & Christus ad Petrum: Beatus es, inquit, Simon Bar-Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Iterum Paulus gloriatur, quòd non ab homine acceperit Euangelium, sed ex reuelatione Iesu Christi. Nos verò libenter concedimus accipienda esse Euangelia, vt verba Dei intus docentis & reuelantis, neq; credendum illis esse, nisi propter Dei vocem intus loquentis. Sed illud intereà scire oportet, ne quis erret, quod Deus multifariàm, multisq; modis loquutus est olim patribus, ac nunc etiam loquitur filiis: Loquutus est per Prophetas, quemadmodum vnus ex illis testatur, dicens: Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis: loquutus est per angelos, sicut in Genesi, apud Zachariam, & in Euangelio videre licet: loquutus est per filium suum incarnatũ: loquutus est per Apostolos: loquutus est & loquitur etiam nunc per Ecclesiam, cui dixit Christus: Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.

Ephe. 2. Mat. 16. Gal. 1. Heb. 1. Psalm. 44. Gen. 18. Zacha. 2. Luc. 2. Mat. 10.

Quando igitur scripturam hanc esse reuelatam à Deo, nos adductos Ecclesiæ auctoritate credere profitemur, hoc affirmare videmur, quòd Spiritussanctus, qui docet Ecclesiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod scriptum est à Matthæo, non esse vocem hominis, verùm intus loquentis Dei: Contra, quod scriptum est à Nicodemo, non Dei, sed hominis vocem esse. Atq; ita omnis auctoritas & scripturarum & Ecclesiæ non est aliundè, nisi à Spiritusancto, à quo etiam est veritas omnis: par vt sit auctoritas vtriusq; Scriptura sortitur auctoritatem ab Ecclesia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hanc & nō aliam esse scripturā canonicam. Rursus, Ecclesia accipit auctoritatem à scriptura, quatenus illa testificatur, quod suggerit illi Spiritussanctus, quòd docet illam omnem veritatem, quòd nunquam illam destituet, sed manebit cum illa in æternum, quòd portæ inferi non præualebant aduersus eam: Quo nomine vocat etiam eam columnam & firmamentum veritatis: & qui non audierit illam, eum haberi vult pro ethnico & publicano.

Scripturæ & Ecclesiæ par auctoritas. Ioan. 14. Ioan. 16. Mat. 16. 1. Tim. 3. Mat. 18.

Quòd scriptura nihil est certius, quodq; certus ex ea sensus elici poßit.

CAPVT. XVII.

Scripturæ certi Index.

Qvod verò certi aliquid è Scripturis elici non posit, hoc nemo dixit vnquam Christianus: quin illud etiam indubitatum habet Ecclesia, nihil esse scriptura certius. Est enim diuinitus inspirata, neq; voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritusancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Quamobrem adeò firmiter habuit persuasum semper Ecclesia, nihil scriptura neq; verius esse, neq; certius: vt & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ manibus cōtrectantur, ea non æquè certa iudicet, atq; illa, quæ in scripturis cōtinentur. Hinc est, quòd in venerabili Eucharistiæ sacramento non oculis fideliũ quisquā, non gustui, non tactui credit, sed credit verbo Dei dicentis: Hoc est corpus meum. Dicat Zuinglius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus hoc significat corpus meum, aut hæc est figura corporis mei, non credit Ecclesia, nisi Christo in Euangelio dicenti, hoc est corpus meum. Tanta est apud illam scripturæ certitudo: Cœlum & terram transitura citius crediderit, quàm vt vel hæc, vel alia quæuis illius verba pessum ire queant.

2. Tim. 3. 2. Pet. 1. Mat. 26. Luc. 21.

Sed quin è scriptura, quæ ipsa vera est & certa, falsus elici sensus queat, quis est, qui ire inficias audeat? cùm de iis ipsis tribus verbis hoc ipsum factum esse infelici hoc æuo nostro videamus. Nam cùm planam, apertam, & omnibus expositam scripturā esse velint, sicut certè in iis verbis vel ipsa luce clarior est, modò captiuet aliquis intellectum suum in obsequium Christi, tamen inter ipsos etiam Zuinglianos decem sectas de tribus his verbis natas esse testatur

Scripturæ sensus ab hæreticis deprauatur. 2. Cor. 10. Lut. li. 1 contra Zuinglium.

testatur nostri temporis hæreseon architectus. Non quòd certum sensum ex eis pridem Ecclesia non elicuerit, sed quòd non defuerint, quibus nõ placerent, nisi singulares intellectus. Sic à Cyrillo quoq; scriptum legimus, quòd omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea quę à Spiritusancto rectè dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem haurientes. *Cyril. Epist. 28. Hila. cont. Const. Epiph. in epist. ad Ioan. Hieroso. de Origene. Et in ca. 23. Hieri.*

Sic ex aliis Christi verbis, Pater maior est me, certum sensum elicuit Ecclesia: quæ, quatenus exinaniuit semetipsum Christus, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, maiorem eo patrem fuisse confitetur, quatenus autem in forma Dei est, Deus ipse & Dei filius, æqualem eum esse Patri asseuerat. Verùm Arrio non satisfecit hic Ecclesiæ sensus, singularem suum intellectum attulit, ac per omnia patrem esse filio maiorem asseuerauit. Si quis explicare conatus esset, qua parte inferior, qua parte filius esset æqualis patri, tanquam humanas traditiones afferentem prorsus eum respuebat, neq; audiendum esse putabat, non aliò semper, quàm ad scripturas prouocabat, subinde & ipse vociferans, verbum Domini, verbum Domini: Euangelium, Euangelium. Ostendi sibi ab Athanasio postulabat, vbi scripta vox hæc Homousios in Euangelio reperiretur, quòd extra scripturas nihil esse recipiendum diceret. Sic Eutyches in Chalcedonensi concilio solas se scripturas scrutari profitebatur, tanquam firmiores patrum expositionibus: Et quærebat, In qua scriptura iacent duæ naturæ? A quo vicissim quæsitum est, quæ scriptura diceret Homousion. Cumq; ille diceret. Ego à sanctis scripturis non didici de duabus naturis, dixit Mamas vicissim. Neq; de Homousio à sanctis scripturis edocti sumus, sed à sanctis patribus, qui scripturas & piè intellexerunt, & fideliter exposuerunt. Non ergo nulla est in scripturis certitudo, sed verum est, quod ab Hilario dictum est: Forma fidei certa est, sed quantum ad hæreticos, omnis sensus incertus est. *Ioan. 14. Philip. 2. Hæretici ex scripturis colligunt sui erroris occasiones. Athan. in disputatione cum Ario coram Probo iudice habita. Actione. 1. Lib. 2. de Trinita.*

Certus est ergo scripturarum sensus in Ecclesia, sed in priuati hominis intellectu tãtò minor est certitudo, quantò suæ magis innitens prudentiæ suũ admirans ingenium, atq; ideò semetipsum segregans, nõ Ecclesię, sed suum spiritum sequitur, dum singularem aliquem intellectum anteà in Ecclesia nõ auditum adferre conatur: Quod faciunt homines audaces, sibi placẽtes, qui sectas nõ metuũt introducere, dum nihil eis placet, quod receptum, & quod est Ecclesiæ iudicio comprobatum. Non itaq; nutat verbum Dei in Ecclesia, neq; nihil è scripturis elici certi potest, sed quod de Paulinis epistolis dicit Petrus, esse in eis quædã intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suã ipsorum perditionẽ: hoc de cæteris quoq; scripturis rectè dici posse manifestũ est. Neq; propterea dubitationis & fluctuationis aculeus animis fideliũ infigitur, quòd è scripturis protulit sententias Arrius, quas ipse iudicauit inexpugnabiles, cũ tamen Ecclesiæ auctoritate sint expugnatę: sed ex eo potius discitur, in scripturis interpretandis non debere quenquã ingenio suo fidere, non debere suum priuatum & singularem, sed Ecclesiæ sensum & consensum sequi. *Scripturarũ certus sensus tantùm in Eccle. 2. Pet. 2. 2. Pet. 3.*

Quòd non liceat ad suam cuiq; mentem scripturam accommodare.

CAPVT XVIII.

VErùm hìc iterum quiritabuntur Martini, verbum nos ad Ecclesiam accommodare velle, cùm Ecclesiã ad verbum accommodari potiùs oporteat. Nos verò nõ hoc volumus: quin rem indignam esse iudicamus, ad Martinorum sensum accõmodari verbum, & secundum eorum dogmata scripturas torqueri, tantumq; tribui suo iudicio velle Martinos, vt id Ecclesiæ totius iudicio anteponãt. Vetus est hæc Basilij quoq; quęrela, quòd veritatis deprauatores non suã scripturæ mentem accommodant, sed ad suam voluntatem mentem scripturarum trahunt. Hoc nos minimè ferendum existimamus, neq; fas esse cuiquam putamus, secundùm spiritũ suum, aut, secundùm sensum humanum scripturas intelligere, cùm, quo spiritu factæ sunt, eo legi desiderent, eo & intelligi velint. Quare cùm humanum esse constet Martinorũ spiritum, fas non esse putamus, vt ad eorum sensum scripturæ torqueantur, verùm illum sensum retinẽdum esse censemus potiùs, quem tot seculis Ecclesiam tenuisse videmus. Glorientur Martini quantum volent de spiritu, quòd certò sciant se eum habere: glorientur ad eundem modum & Anabaptistæ, & Sacramentarij, & Suermeri: Quin & nobis dubium non est, quòd sicut illi, sic & Martini spiritum habent, sed eum, de quo alter eorum non obscurè fert, quòd non vnum salis modium cum illo comederit: Hunc spiritum, dolenter quidem, sed concedimus illis tamen: verùm absit, quòd secundùm illum interpretari scripturas velimus. Ecclesię sanctum spiritum esse promissum, & missum certò scimus, quo nunquàm destituitur, sed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cùm illius mentem sequimur, non hominis, sed Dei mentem sequimur, neq; iuxta hominis, sed iuxta Dei sensum, per os Ecclesiæ loquentis, Dei verbum interpretamur. *Hæretici ad suã mentem scripturas accommodari volunt. In lib. hexameron. Homilia. 2. Bernardus ad fratres de monte Dei. Lutherus.*

Elaborandum est omnibus, vt scripturas eodem spiritu, quo scriptę sunt, intelligere queãt: sed non ideò spretis Patrum interpretationibus, aut Conciliorũ definitionibus, quod ab hęreticis factitatũ semper legimus, & nunc etiam fieri videmus, suæ quisq; debet inniti prudentiæ: cùm scriptum sit: Ne innitaris prudẽtiæ tuę, ne sis sapiens apud temetipsum. Spiritus veritatis olim Ecclesiæ datus manens cũ eadem vsq; ad cosummationẽ seculi, cùm sit spiritus humi- *Patrum interpretationes & Conciliorũ definitiones retinendæ. Prouer. 3.*

humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, nō suggerit, vt reiectis Patrum interpretationibus, innitamur prudentiæ nostræ, neq; vt sepositis sacris literis, solis hominum commentariis inhæreamus, sed suggerit, vt intellectū scripturarū & è scripturis apertioribus, & à sacris interpretibus, & ex antiquis Ecclesiæ traditionibus addiscere studeamus.

Scripturæ sensus vnde petendus & quomodo. *Rom.12.* *Rom.11.* *Esa.5.* *Esaiæ.66.* *Libr.10. recognitionum, & epistol.5.*

Quare qui verum è scripturis elicere sensum conatur, ei cauendum est imprimis, ne velit esse prudens apud semetipsum. Non alta sapientes, dicit Paulus, verùm humilibus consentientes. Noli altum sapere, sed time. Grauiter enim talibus per Prophetam cōminatur Deus, dicens: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes: Abhorret ab huiusmodi sanctus spiritus, qui non requiescit nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones suos. Quamobrem illud seruari oportet, quod beatus Clemens Petri successor admonet: Vt cùm lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur: Sunt enim multa in scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisq; sibi præsumit. Et ideò scripturarum intelligentiam oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Quem sequutus Ireneus: Vbi charismata, inquit, Domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea, quæ est ab Apostolis Ecclesię succesio, & id quod est sanum & irreprobabile sermonis constat. Hi enim & eam quæ est in vnum Deum fidem nostram custodiunt, & scripturas sine periculo nobis exponunt.

Lib.4.cap.45.

Lib.2.eccle.historia cap.9.

Hoc ipsum factum legimus à Gregorio Nazianzeno, & Basilio magno, præcipuis Grecorū theologis: de quibus in Ecclesiastica historia scribit Ruffinus, quòd cum omnibus Grecorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate, sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse constabat. De Bernardo quoq; scribit Gulielmus æqualis eius, quòd legabat ille quidē diligenter Canonicas scripturas, sed simul etiam sanctos & Orthodoxos earum expositores humiliter legens nequaquam eorum sensibus suos sensus æquabat, sed subiiciebat formandos & vestigiis eorum fideliter inhærens, sæpè de fonte vnde ipsi hauserunt & ipse bibebat. Hoc à reliquis quoq; sanctis patribus obseruatum fuisse videmus, quoties illis cum hæreticis congrediendum esset: qui cùm sub vnius vmbra scripturæ versarentur, & in hac sola tanquam in cardine quodam, omnem suæ disputationis vim constituerent, non ad cōfirmationem veritatis, verùm ad perfugium erroris, cui non potuit honestius magisq; populare patrocinium inueniri, scripturas Patres reuerenter accipiebant, sed qui sensus ab hæreticis allatus esset, eum productis maiorum interpretationibus refellebāt, simul Ecclesiasticam sæpè traditionē opponebant. Non satis esse putabāt, si veræ, si salutares, si diuinæ scripturæ esse crederentur, & dicerentur (credunt enim hoc & Iudæi, totius legis & Prophetarum scripturas esse verissimas, esse saltares, esse diuinas) sed sicut illi nos falsò, sic nos verè vicissim illos malè intelligere scripturas, & secùs interpretari arguimus. Credunt & hæretici magna ex parte, verissima & certissima esse omnia, quæ in scripturis continentur, nihil nō salutare, nihil non planè diuinū in illis haberi, qui subinde etiam contra Catholicos & Orthodoxos illos illud proferebant: Scrutamini scripturas: Quærite, & inuenietis: quemadmodum ex Tertulliani libro contra hæreticos scripto videre licet: Verùm id nunquàm sufficere visum est catholicis & orthodoxis. Illud prætereà necessarium esse iudicauerunt, vt quis in captiuitatem redigeret intellectum suum in obsequium fidei: scripturasq; veras esse crederet, non secundū suum sensum, quem sibi præsumpsisset: multò minus autem secundū adulterinas interpretationes eorum, qui segregauerunt semetipsos, sed secundum antiquam Ecclesiæ traditionem expositas: quam sancti patres tanti fecerunt, vt non alia machina contra suorum temporū hæreticos vsi magis fuerint. Hac vsus est antiquissimus Ireneus contra Valentinū hæreticum: hac Tertullianus contra Marcionem: hac Origenes contra Celsum: hac Nicænum conciliū contra Arrium: hac Basilius contra Eunomium & contra Pneumatomachos ad Amphilochium scribens: hac Hieronymus contra Vigilantium, Iouinianum & Luciferianum: hac Cyrillus Alexandrinus contra Nestorium: & ad Armenios scribens Proclus Constantinopolitanus Episcopus: hac Theodoritus in Polymorpho contra sui temporis hæreticos: hac Augustinus contra Donatistas & Iulianum: hac Leo, Gelasius & Ioannes Romani Pontifices & Vigilius Episcopus Tridentinus contra Eutychen & Nestorium: hac Fulgentius contra Arrianos: hac Maxentius in libello fidei, quem sedi Apostolicę legatis obtulit, contra diuersos hęreticos: hac sexta Synodus contra Monothelitas: hac septima contra Iconomachos: hac Beda venerabilis, vbi de diuersitate lunaris discursus agit, hac Petrus Cluniacensis contra Henritianos & Petrobrusianos: hac æqualis eius Bernardus contra Petrum Habailardum: hac Euthymius contra varios multorum temporum hæreticos: hac reliqui sancti Patres ad hæc vsq; nostra tempora contra diuersi generis hæreticos vsi sunt.

Lib.1.cap.4. vide Bernard. *Patrum auctoritas.* *Ad scripturarum intelligentiam quid requiratur.* *Ioan.5.* *Mat.7.* *2.Cor.10.* *Ecclesiasticæ traditionis vis.* *Lib.1.& 2.* *De natura rerum cap.42.*

Non propterea non esse consensum Patrum in scripturis interpretandis sequendum quod unus aliquis aliquando errauerit.

CAPVT. XIX.

Sed hîc

SEd hîc iterum nobis obstrepunt Martini, sanctos Patres homines fuisse, atq; ideò errare potuisse, quin & errasse nonnullos. Obiicitur sanctissimi Cypriani martyris, obiicitur Origenis, obiicitur & Tertulliani error. Atqui hoc ipsum plus facit, ad corroboranda, quàm ad infirmanda ea, quæ per nos asserũtur. Quî enim factũ est, vt erraret Cyprianus? Non illi tantus hic error obrepsit aliundè, quàm quod aliter sentiebat, quàm Ecclesiæ Romanæ consuetudo tulisset: vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouandum esse, verùm id, quod fuit traditum, obseruari debere sanciuerit: quod intelligebat vir sanctus & prudens, rationem pietatis aliud non admittere, quàm vt omnia qua fide suscepta forent à patribus, eadẽ fide filiis consignarentur: nosq; religionem non qua velmus ducere, sed qua duceret illa, sequi oportere: idq; proprium esse Christianæ grauitatis & modestiæ, non sua tradere maioribus, verùm à maioribus accepta seruare: ac iuxta Pauli præceptum, depositum custodire, profanasq; vocum nouitates deuitare. Retẽta est itaq; auctore Stephanò antiquitas, explosa nouitas. *Cyprianus cur errarit.* *1. Tim. 6.*

Neq; verò existimandum est nouitiæ adinuentioni de rebaptizandis hereticis scripturarũ patrocinia defuisse: imò verò tanta vis adfuit ingenij, dicit Vincentius Lirinensis, tanta fuerunt eloquentiæ flumina, tantus assertorum numerus, tanta veri similitudo, tanta diuinæ legis oracula, sed planè nouo ac malo more intellecta, vt omnis illa conspiratio nullo modo destrui potuisse videretur, nisi sola tanti moliminis causa, ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset.

Ex his perspicuum est non propterea Cyprianum errauisse, quòd eũ defecerint in eo, quod asserebat, diuinæ legis oracula, quibus abundabat, sed quòd ea suo, non Ecclesiæ sensu interpretari conabatur. Hoc est, quod dicit de eo Augustinus: Non accipimus quod de rebaptizandis hereticis Cyprianus scripsit, quia hoc Ecclesia nõ accepit, pro qua Cyprianus sanguinẽ suum fudit. Non dixit Augustinus: Non recipimus quia diuinæ legis oraculis non probauit, quæ diceret, (iis enim, verũ prauè intellectis minimè destitutus fuerat Cyprianus) verũ non recipimus, inquit, quia Ecclesia nõ recepit. Idem de Origene, deq; Tertulliano dici potest, qui cùm ingenio suo nimiũ indulgerent, sibiq; plus satis fiderẽt, cùm antiquã religionis Christianæ simplicitatẽ parui penderent, cũ se sapere plus cæteris existimarẽt, cùm Ecclesiasticas, traditiones veterumq; magisteria contẽnerent, scripturas nouo more quodã interpretati, in absurdas opiniones inciderũt, atq; documẽto nobis fuerunt, vt non credamus vni alicui, quantalibet doctrina & eloquentia polleat, quantacunq; etiã sanctitate & auctoritate sit præditus contra cõmunem totius Ecclesiæ sensum & cõsensum aliquid adferẽti: etiam si quã plurima diuinæ legis oracula proferat, etiãsi nihil nisi scripturas, nisi verbũ Dei, nisi Euangelium crepet. Illum verò solũ verè Catholicum & orthodoxũ existimemus, qui veritatẽ Dei, qui Ecclesiã, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: nõ hominis cuiuspiam auctoritatem, nõ amorem, non ingeniũ, non eloquentiã, non doctrinam, sed hæc omnia pro nihilo habens, in fide verò fixus & stabilis permanens, quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiam catholicã docuisse cognouerit, id solũ sibi tenendum credendumq; esse firmiter deliberatũ habet. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes vel contra omnes potius, nouum & inauditum ante hac adferri senserit, non ad religionem, sed ad sui potius tentationem id intelligat pertinere: sibiq; dictum illud existimet: Si surrexerit in medio tui Propheta, & prædixerit signum atq; portentum, & venerit quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur Deos alienos, hoc est, extraneas quasdam opiniones, quæ ab Ecclesiæ traditione sunt alienæ, quas propterea deos vocat Propheta, quòd haud aliter eas colunt & obseruant hæretici, quàm suos deos ethnici: Non audies, inquit, verba Prophetę illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum, an non, in toto corde, & in tota anima vestra. *Contra Cresconium li. 2. c. 32.* *Errorum causæ.* *Deut. 13.* *Dii alieni qui?*

Quæ ergo de Cypriano, de magistro eius Tertulliano, deq; Origene proferuntur, prò nobis magis, quã contra nos faciunt: Nos enim sumus ij, qui dicimus, non esse cuipiam alicuius quãlibet docti, quamlibet etiã sancti viri singularem opinionem sequendã, etiãsi scripturarum examen protulerit: atq; in scripturis interpretandis non vnius alicuius, verùm Ecclesiæ iudicio stãdum esse: Neq; fuit quisquam aliquando catholicus, qui parem esse censeret canonicarũ scripturarum, & vnius alicuius quãlibet excellẽtis doctoris auctoritatem: sed eandem Ecclesiæ totius, quæ nequaquàm in vno aliquo consistit, cùm nomen Ecclesiæ, sicut etiam à Chrysostomo traditum est, nomen sit multitudinis, & iustæ iam ac absolutæ cõgregationis. Eandem igitur Ecclesiæ & scripturæ canonicæ veritatem esse, ab eodem auctore spiritu sancto profectã, nemo catholicus dubitauit vnquã. Libenter & nos cum Augustino solis scripturarũ libris, qui Canonici vocãtur, timorem hunc, honoremq; deferimus, vt nullũ eorum auctorem aliquid errasse scribendo firmissimè credamus: alios autem ita legimus, vt quantalibet sanctitate doctrinaq; prępolleãt, non ideò verũ putemus, quod ipsi ita senserũt, sed quia nobis vel per illos auctores canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero nõ abhorreat, persuadere potuerũt. Atq; ita non solũ quæ scripturis probauerint, sed etiam quæ probabili ratione persuaserint, ea nobis iuxta Augustini sententiam amplectenda putamus. *Opinioni singulari alicuius docti & sancti non est standum, sed ecclesiæ iudicio.* *Ecclesia est multitudinis nomen. Homil 1 in 1. ad Thess.* *Ad Hieronymum epist. 19.* *Ratio probabilis quæ.*

Probabilem autem rationem eam intelligimus, quę tot seculis vniuersæ Ecclesię probata, atq; illius iudicio semper fuit recepta. Si quæ verò magni alicuius doctoris sententia ab vniuersa Ecclesia reiecta est & explosa, qualis est illa Cypriani de rebaptizãdis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, eam nihilominus non modò nõ sequendam, verumetiam prorsus esse fugiendam existimamus. Qua verò de re ita ab vno aliquo scriptum est, priuata vt eius opinio esse videatur, non esse nefas arbitramur de ea nonnunquã dubitare: quinetiã examinare ac excutere diligentius, &, si qua nos ratio probabilis moueat, cõtrarium sentire licet. Sicubi verò idem sentiunt omnes, ita vt quod scriptum est à Tertulliano & Augustino in Aphrica, idem visum fuerit Hilario in Gallia, Ambrosio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chrysostomo in Thracia, Theophylacto in Mœsia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damasceno & Hieronymo in Syria, Basilio in Cappadocia, Origeni, Cyrillo & Athanasio in Aegypto: & qui ad hæc vsq; nostra tẽpora istos sequuti sunt in diuersis orbis regionibus cõmorati, idem & ipsi tanto locorũ & seculorum interuallo disiuncti senserint, sicuti de baptismo paruulorum: de tremẽdo mediatoris Christi sacrificio, quod offertur in altari: de veritate corporis & sanguinis eius: de sanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de statis ieiuniorum diebus: de sacerdotum cœlibatu: de votis monasticis: deq; aliis multis factum esse videmus. Vbi tantus est omnium consensus, minimè dubitare debemus non hominum hanc, verùm Dei vocem esse, per membra sua loquentis: atq; ideò qui contradicit huic Dei voci, eum iure meritò tanquàm ethnicum habemus & publicanum.

Singulares sensus & opiniones examinandæ, vniuersales verò amplectendæ.

Sed hæc iam dicta sufficiant ad ostendendum parem esse scripturarum & Ecclesię auctoritatem: quandoquidem vtriusq; veritas à spiritu sancto est, quo regebantur amanuenses illius, cùm ea, quæ nobis reliquerunt scripto, consignarent: quo regitur etiam nunc Ecclesia, nec ab ea quicquàm decernitur, nisi quod visum est Spirituisancto.

Descriptio Ecclesiæ, quodq; sibi nomen eius & auctoritatem usurpant etiam hæretici.

CAPVT XX.

QVoniam verò fieri videmus, quòd sicut scripturas & earum verum intellectum sibi falsò arrogant hæretici, ita & Ecclesię nomen, cuius auctoritate se premi vident sibi temerè & impudenter vsurpant: ac sicut scripturarũ possessione, in qua pridẽ præscriptũ est à catholicis, à quibus eas habere se negare non possunt: ita piorum cœtu homines impij pios omnes, & in Christiana fide religioneq; fixos & immobiles permanentes, excludunt: illud nobis docendum restat, quibus notis Ecclesia, quæ domus est Dei viui, ab ea, quã odiuit Deus, Ecclesia malignantium discerni rectè possit.

Neq; verò nouum hoc est, quòd qui hostes Ecclesiæ sunt, ipsi dici & videri volunt Ecclesia: Et Irenæi, & Tertulliani temporibus factitatum hoc legimus. Sic enim de sui temporis hæreticis scribit Tertullianus: Faciunt fauos & vespæ, faciunt Ecclesias & Marcionitę. Lactantius quoq; scribit, quod singuli quiq; cætus hæreticorum, se potissimum Christianos, & suam esse catholicam Ecclesiam putant. Et ante eum Cyprianus de Nouitiano memorię prodidit, quòd more simiarum, quæ cùm homines non sint, homines imitantur, cùm ipse in Ecclesia non esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiã esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Et qui sequutus vtrunq; videtur: Hilarius, narrat de Antichristi synagoga, quòd se Christi esse Ecclesiã mentiebatur. Idem faciebant Augustini temporibus Donatistæ. Suo quoq; seculo fuisse scribit Bernardus quosdam, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebant, sed contra dicebãt ei, qui dixit: Non potest abscondi ciuitas supra montẽ posita. Quorum temeritatẽ imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, siue Picardi, Vicleffistæ, & alij id genus hæretici: qui & ipsi sibi sicut sanam doctrinam, ita Ecclesiæ auctoritatem impudenter arrogant. Quãobrem vt ne quis dubitet, vbi sit vera Ecclesia, quæ sint illius notæ breuiter accipiat.

Psalm.25. Lib.5. contra Valentinum. Lib.4 ca.30. diuinarum institutionum. In lib. ad Lubaianum. Lib.4. contra Martionem. Lib. ad Constantinum. Aug. Ser.66. in Cant. Aug. de vnitate Ecclesiæ cap.12. De pastoribus cap.14. Matth.5.

Sunt qui duas tantùm esse velint Ecclesiæ notas, sanam doctrinam, & legitimum Sacramentorũ vsum. Quæ quin Ecclesiæ notæ sint, negari non potest: Certũ est enim, quòd verbum Dei, quòd sanus illius intellectus, quòd Sacramentorum verus vsus, nusquam est alibi, quàm in Ecclesia catholica. Sed facit hæreticorum audacia, difficulter, vt his notis à quibusuis agnosci possit Ecclesia, quibus iam inde à multis seculis nulli fuerunt in eis sibi vsurpandis pertinaciores: Nam sicut nunc sunt qui magis Euangelici dici gaudent, quàm Christiani, vel, hac ratione palàm facientes omnibus, quòd à Christo & eius corpore, extra quod haud dubiè nullum est Euangelium, se diuulserint: propterea verò sibi nomen hoc arrogant, quòd se solos Euangelium, vt ipsi comminiscuntur, multis iam seculis absconditum, è densissimis tenebris eruisse, ac in lucem protulisse, se solos verum illius intellectũ inuenisse, persuasum rudibus esse volunt. Sic & olim fuerunt, qui Gnostici, quòd se solos sapere, se solos omnia scire, & intelligere iactarent: fuerunt qui Apostolici, quòd Apostolorum & doctrinam & vitam imitari se solos gloriarentur, appellari vellent: Christianorum nomen tãquàm tritum & vulgare aspernantes, quòd simplicitatem quandam columbinam redoleret, atque ideò congregatione magis, quàm diuisione, aut singularitate gauderet. Iam inter istos ipsos, qui se vocant Euangelicos, varias sectas reperire licet; sunt Lutherani, sunt Sacramentarij, sunt

Hæretici Gnostici & Apostolici vocari volunt. Euangelicorum istorum varia secta.

sunt Anabaptistæ, quorum singuli ita duas has notas Ecclesiæ suæ proprias esse contendunt, sibiq; pugnantes inter se, verbi puritatem, & verum sacramentorum vsum ita arrogant, vt neutri alteris eas concedant. Quare quærendæ sunt præter has certiores aliæ notæ, quibus omnis de Ecclesia, penes quos ea sit, dubitatio tolli possit. Vnde autem eas petemus, nisi è symbolo? partim eo, quod Apostoli conscripserunt, partim eo, quod à Patribus conditũ est in Concilio Constantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim sancta & catholica Ecclesia: in hoc adduntur aliæ præterea duæ, quòd sit vna, & Apostolica. Hæ quatuor ita sunt Ecclesiæ propriæ notæ, vt eas vsurpare sibi nequaquam possint hæretici.

Ecclesiæ veræ notæ vnde petendæ.

Vt autem qua de re agatur intelligi possit, scire oportet, quòd sicut videmus in vno homine esse vnum animum & vnum corpus, & tamen esse diuersa membra ipsius: ita Ecclesia catholica est vnum corpus, & habet diuersa membra, sicut etiam Paulus meminit: anima autem, quæ corpus hoc viuificat, est Spiritus sanctus, caput verò illius est Christus.

Rom. 12. 1. Cor. 12.

Quòd quatuor sint Ecclesiæ notæ. Prima est, quòd sit sancta.

CAPVT XXI.

Qvatuor autem habet notas, quibus agnosci possit, & ab Ecclesia malignantium discerni. Est enim sancta, est catholica, est vna, est Apostolica. Primò dicitur Ecclesia sancta, non quòd in ea soli iusti sint & sancti: Cùm enim, quod etiam ab Augustino legimus annotatum, à vocatione nomen ducat, multiq; sint vocati, pauci verò electi, certũ est plures in ea, peccatores, quàm iustos, plures esse malos, quàm bonos. Quamobrem designatur in scripturis nomine areæ, in qua sicut est triticum, ita sunt & paleæ: vocatur ager, in quo cum tritico crescũt & zizania: vocatur sagena, in qua congregantur boni pisces & mali: vocatur vinea, in qua sunt palmites proferentes vuas: sunt etiam qui labruscas producant: sunt qui aliquem tamen, sunt qui nullum fructum ferunt: confertur gregi, in quo sunt & hœdi & oues: sunt & arietes & hirci: confertur domui, in qua sunt vasa aurea & argentea, sunt etiam lignea & fictilia: quædam in honorem, quædam verò in contumeliam: Assimulatur thesauro in quo sunt vasa iræ & vasa misericordiæ. Comparatur decem virginibus, quarum quinque sunt fatuæ, & quinque prudentes.

Ecclesiæ veræ quatuor notæ. Mali in Ecclesia. In epist. ad Rom. Inchoatæ salutationem. Mat. 22. Luc. 3. Matth. 13. Esa. 5. Ioan. 15. Mat. 25. Ezech. 34. 1. Tim. 2. Mat. 25.

Quamobrem permixti sunt mali bonis in hac Ecclesia, quæ militans dicitur. Nam soli boni sunt in cœlo, quæ est Ecclesia triũphantium, idẽ nobiscũ corpus: soli mali sunt in inferno qui ad corpus hoc nostrũ, quod idem Christi corpus est, non pertinent. Hæc autẽ nostræ Ecclesia, quæ est super terrã, in qua perpetua quædã est militia, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios etiã vocatos quidem Dei misericordia, sed sua posteà culpa reiectos, quos iure suo sibi vendicat infernus. Quare non ideò sancta dicitur Ecclesia, quòd non sint in ea reiecti quoq; & reprobi, putrida quædã huius corporis mẽbra: sed quòd quicunq; sancti sunt, non nisi in hac ecclesia sancti sunt: extra quã species sanctitatis esse potest, vera sanctitas esse nõ potest. A meliore itaq; sui parte sancta dicitur, sicut regnũ quoq; cœlorum sæpè vocatur à Christo, quòd non nisi intra ipsius septa continentur, quibus potiri datum est regno cœlorũ. Quod etiã indicat author operis imperfecti, in Mat. cùm ait: Quomodo tunc in regno Iudæ quidã Reges extiterũt peccatores, quidã autẽ mediocriter peccatores, in regno autẽ Israël nemo Regũ inuẽtus est iustus: sic & in Ecclesia Christi inueniũtur quidã Episcopi boni & peccatores: in hæresibus autẽ nemo inuenitur omnino rectus, sed omnes peruersi: Quia in auro quidẽ inuenitur scoria & sordes, in sordibus autem non inuenitur aurũ. Dicitur etiã sancta, quasi Christi sanguine tincta: Christus enim eã lauit à peccatis suis in sanguine suo, qui sic eã dilexit, vt seipsum traderet pro illa, vt eã sanctificaret, atq; ab operibus mortuis emundaret sanguine suo. Hac ratione, sicut etiam Augustinus testis est, fideles omnes olim sancti vocabantur. Qua ratione & ab Optato dictum est: Ecclesia vna est, cuius sanctitas de sacramẽtis colligitur, nõ de superbia personarũ põderatur. Ioannes quoq; Chrysostomus. Omnis fidelis, inquit sanctus est, secundum quod fidelis est. Sanctificationẽ enim fides facit. Ac paucis interiectis. Alios dicit esse sanctos vita & fide, alios autem fide tantùm.

Mali in inferno ad Christi corpus non pertinent. Iob. 7. Vide Origenem Homil. 3 in Hieremiam. Sancta Ecclesia dicitur à meliore sui parte. Mat. 13. Mat. 25. Apoc. 1. Ephe. 5. Heb. 9. Homil. 1. Aug. in Psal. 85. Sancti olim qui. Sanctum quid. Lib. 2. contra Parmenianum. Homil. 10. in epist. ad Hebr.

Sunt & aliæ causæ, quamobrem sancta dicitur, sed iis prætermissis, ad eam significationẽ veniamus, quæ propriam & peculiarem Ecclesiæ catholicæ notam adfert. Apud eos, qui latinè scripserunt, sanctum dici legimus, quod firmum est & munitum, vt violari facilè nõ possit, neq; debeat: Sic muros leges vocant sanctos, sic tribunos sanctos, sic ærarium quoq; sanctius appellatum legimus. Hac ratione quoq; vocatur Ecclesia sancta, qua nihil firmius, nihil est fortius, vel quia Christo dicata est, cui quod dedit pater, nemo potest eripere, vel quia super petram ædificata est, ita vt neque pluuiæ, neque flumina, neque venti irruentes eam subuertere possint, atque adeò ne portas quidem inferorum aduersus eam præualituras dixit Christus. Habet enim firmum & stabile fundamentum, de quo dicit Apostolus: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positũ est, quod est Christus Iesus. Huic fundamento cùm innitatur, nulla est, neque fuit, neque erit vis vnquam tanta, qua superari possit. Ideò Chrysostomus fortiorem eam terra, imò fortiorem esse dicit ipso cœlo, vbi radices eam fixas habere affirmat, nõ in terra: Solem vt extingui sit facilius, quàm Ecclesiam obscurari. Hæc est illa terra, quam fundauit Deus in sæcula, de qua dicit idem Propheta:

Ioan. 17. Mat. 7. Ecclesiæ soliditas & robur firmissimum. Matth. 16. 1. Cor. 3. Tomo. 3. Homil. de expulsione sancti Chrysosto.

 Fundasti

Psalm.77. Psalm.120. Esa.60. Acies castrorum Ecclesiæ quæ? Cant.6. Castra Dei. Zach.9. 2.Tim.2.

Fundasti eam super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi. Hoc est illud regnum, de quo scriptum est: Regnum ipsius omnibus dominabitur: de quo & alius Propheta dixit: Gens & regnum, quod non seruierit tibi, peribit: Quod ita factum videmus de omnibus iis gentibus, & regnis, quæ ab hac Ecclesia desciuerunt. Hæc est illa, quam sponsus in Canticis terribilem esse dicit, vt castrorum aciem ordinatam. Castra Dei sunt sancti Dei, charitate ordinati, quibus tanquàm Christi militibus & fidei propugnatoribus munitur, protegitur, & defenditur Ecclesia Dei: de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Circumdabo domum meam (Ecclesiam intellige) ex iis qui militant mihi. Sunt autem qui militant, doctores, antistites, & principes Ecclesiæ: qualis fuit Timotheus, cui dicit Apostolus: Labora sicut bonus miles Iesu Christi: quales fuerunt innumeri martyres, qui vsq; ad sanguinem, quin ad mortem vsq; resistentes vitam etiam suam pro fide Christi certando profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati sunt pagani, omni suppliciorum genere de piis sumendo: conati sunt tyranni, libertatem eripiendo: conati sunt falsi fratres, charitatẽ exterminando: conati sunt Iudęi, fidem impugnãdo: conati sunt schismatici, obedientiã tollendo, & eius vnitatem scindendo: conati sunt hæretici, scripturas adulterando, veritatem earum obscurando, praueq; eas interpretando: Sed fuit hæc acies terribilis omnibus: vicit, fudit, fugauit omnes: vicit paganos, pro Christi fide vitam cum sanguine profundendo tanto animi robore, tanta constantia, tanta alacritate, vt gauderent etiam cùm digni essent habiti, qui pro Christi nomine contumeliam aut supplicium aliquod perferrent: magisq; tortores cruciando, quàm Ecclesiæ filij cruciatus perferendo fatigarentur: vicit tyrannos, in Deo spem ac fiduciam omnem collocando, ac pro se persequentibus illum deprecando: vicit falsos fratres, tolerando: vicit schismaticos, ordinem retinendo, & vnius ductum sequendo, vt de illa quoq; dici rectè posset: Egressi sunt omnes filij Israël, & pariter congregati quasi vir vnus. Erat namque multitudinis credentium cor vnum, & anima vna: vicit Iudæos & Hæreticos, verùm scripturarum sensum, ab illis non intellectum, ab iis prauè detortum aperiendo: Nam Ecclesiæ suæ dixit Christus: Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Neq; dixit magis, quàm præstitit. Quoties enim Ecclesię fuit cum Iudæis & hæreticis de scripturis concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc sapientiam, cui nequaquàm resistere & contradicere potuerunt.

Ecclesiæ hostes varii fortiter superati. Act.5. 1.Reg.11. Act.4. Luc.21.

Est ergo verè sancta, inuicta, & inexpugnabilis Ecclesia, quæ tot tantisq; grauissimorum hostium oppugnationibus, non modò fracta non est & debilitata, verùm confirmata magis & corroborata, rectè vt verus Israël noster verba illa Prophetę vsurpare sibi queat: Sępè expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiã semper fuisse videtur, magis vt impugnationibus cresceret. Quemadmodũ id in figura quadam acciderat filiis Israël: quos quantò magis opprimebant Aegyptij, tantò magis multiplicabantur & crescebant. Quamobrem verè dictum est ab Augustino, quòd Ecclesia oppugnari potest, expugnari non potest. Qua de re sic aliquando scripsit Clemens presbyter Alexandrinus: Et Græcam quidem Philosophiã si quiuis magistratus prohibuerit, ea statim perit: nostram autem doctrinam à prima vsq; prædicatione prohibent simul & reges & tyranni: & singuli duces & magistratus, cum vniuersis satellitibus & innumerabilibus etiam hominibus, in nos belligerantes, & nos pro viribus excindere conantes: illa autem magis etiam floret. Non enim emoritur, vt doctrina humana, neq; flaccescit, vt domum imbecillum. Nullũ enim Dei donũ est imbecillum, manet autẽ eiusmodi, vt prohiberi nequeat. Et æqualis eius Tertulianus de Christianis loquens: Non deficiet, inquit, hæc secta, quam tunc magis ædificari scias, cùm cædi videtur, Quisq; enim tantã tolerantiam spectãs, vt aliquo scrupulo percussus, & inquirere accenditur, quid sit in causa, & vbi cognouerit veritatem, & ipse statim sequitur. Et post eum Hilarius ita de Ecclesia loquitur: Dum persequitur, floret: dum opprimitur, crescit: dum contemnitur, proficit: dum læditur, vincit: dum arguitur, intelligit: tunc stat cùm superari videtur. Gregorius quoque Nazianzenus, Christianismum honoratiorem quàm imbecilliorem persecutionibus redditum esse scribit, quoniam his animæ magis in pietate sunt obfirmatæ & per discrimina tanquàm ferrum candens aquæ vi temperatæ ac solidiores redditæ. Solet enim generosa prudentia pertinaciùs violentiæ resistere, nõ secùs ac flamma ventis agitata, tantò plus accenditur, quantò vehementius inflatur. Et eius discipulus Hieronymus dicit, Ecclesiam persequutionibus inflammari & ardere, sicut olim rubum Moysi, verùm loquente in illa Domino: non perire, neque consumi. Sed & Ambrosius. Sicut aurum bonum, ita Ecclesia, cùm vritur detrimenta non sentit, magis fulgor eius augetur. Et alio loco. Vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, & recisa non minuitur, sed augetur: sic Ecclesia dum ligatur, exuitur: dum humiliatur, attollitur: dum reciditur, coronatur. Qui videtur hæc mutuatus ex Iustino Philosopho & martyre, sic scribente: Quantò magis in nos sæuitur, tantò plures pietatem fidemque per nomen Iesu profitentur: haud secùs quàm si quis vitem putatione prouocet ad vbertatem fructuum. Nam vitis à Deo & seruatore Christo plantata est eius populus. Quanti initio oppugnarunt Ecclesiam, ait Chrysostomus, cùm fidei semina iacerentur, & arma contra eam commota sunt? sed quantò

Psal.128. Ecclesia inexpugnabilis aduersitatib. crescit. Li.6. Stromatũ. Sermone.181. Doctrina Dei prohibitione magis crescit: contrà doctrina humana. ad Scapulam. Lib.7. de trinita. Orati.1. contra Iulian. Ad Fabiolam mansione.8. Lib.9. in ca.20. Luc. Iust. in colloquio cum Triphone. In Psal.118. Sermo.3. In sermo. de Pentecoste.

quantò magis impugnabatur, tātò clarior reddebatur. Et alio loco. Facilius esse dicit Solem extingui quàm Ecclesiam obscurari. Quos omnes sequutus Leo Pontifex: Non minuitur, inquit, persequutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. Et eius æquales Theodoretus de legibus apostolicis loquens: Quamlibet eas abolere conati sunt Aethnici, non dissoluisse tamen dicit: sed multò validiores oppugnando reddidisse. Planeq; illis per similes inuenti sunt, inquit, qui flammam quidem restinguere concupiscunt, oleum verò instillantes ardentiorem illam efficiunt. Etenim hi quoq; cōtra pietatē bello suscepto, piæ veritatis robur manifestius declararunt. Ac veluti quondā rubus ille, quem vidit Moses ardore ignis nō est absumptus: ita nec Christianos bellis petitos tela hostilia consumpserunt. Quin potius sicut lignatoribus siluā cædentibus multò plures pullulant propagines ab radicibus quā sint rami qui incidūtur: Ita nunc quoq; piis compluribus interfectis, multò plures quotidie ad doctrinam Euangelicam accedebant, cruorq; ille cæsorum corporum irrigatio quædā erat nouis in Ecclesia emergentibus plantis. Cuius rei fidem ea nobis faciunt quæ nunc videmus. Infinita enim proportione qui nunc Christianæ fidei titulo decorātur, eos excedunt qui priscis olim temporibus in Christum crediderunt. Hæc nota ita est Ecclesiæ propria, vt eam hæretici sibi nulla ratione queant vsurpare. Stat enim fides & doctrina Ecclesiæ, ac quantò grauioribus machinis ab hæreticis oppugnatur, sibi sanam doctrinam, sibi Ecclesiæ auctoritatem falsò arrogantibus, tātò fit clarior omnibus & illustrior. Contrà verò hęreticorum dogmata diuturnitatem non habuerunt, cùm & ea quę nunc è tenebris eruuntur, & sub Euangelij specioso titulo, populo venditantur, iam inde à mille & amplius annis confutata, abolita, antiquata, calcata sint: sicut paulò pòst clarius indicabimus. Habemus ergo iam Ecclesiæ notam vnam, quam vsurpare sibi Satanæ synagoga non potest.

De verbis Esaiæ Homil. 4.
In serm de festo sanctorum Apostolorum Petri & Pauli.
Hæreticorum dogmata diuturnitatem nō habent.

Secunda nota Ecclesiæ, quòd sit Catholica.

CAP. XXII.

Secunda nota in eodem symbolo Apostolico expressa, quòd vocatur catholica: quod nomen explicans Augustinus: Catholicam, inquit, dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hęreticorum Ecclesię ideò catholicę non dicuntur, quia per loca atq; per suas quasque prouincias continentur: Hæc verò à Solis ortu vsq; ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Extat autem Epistola Patiani de Catholico nomine ad Symphorianum quod irrisisse Nouatianum indicat, quia sub Apostolis nemo catholicus vocabatur. Omnes enim Ecclesiæ per orbem, sicut apud Bedam scriptum legimus, vnam catholicam faciunt, vt rectè dictum sit ab Origene. Catholici dicimur, quia sentimus idē quod vniuersus mūdus. Optatus quoq; lib.4. ab Episcopis diffinitū fuisse scribit: Eam dici Catholicam, quæ esset in toto orbe diffusa terrarum. Quam Græci vocāt catholicam, eam Latinè licet dicere vniuersalem: pertinet enim ad vniuersa loca, pertinet ad vniuersa tempora, pertinet ad vniuersa hominū genera, pertinet ad nationes vniuersas.

Ser.131. & 181. de tempore.
Catholica Ecclesia quid.
Lib.5. histo. Anglica.
De recta in Deum fide.
Vniuersalis quomodo.

Quòd ad omnia loca pertineat, docet scriptura, quæ dicit: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Apostoli enim in mumdum vniuersum ire iussi sunt, & prędicare Euangelium omni creaturæ: quod etiam ita fecerunt. Hinc est, quòd commendans Romanos Paulus: Fides, inquit, vestra annunciatur in vniuerso mundo.

Psalm 18.
Marc. vlt.
Rom. 1.

Quòd pertineat ad vniuersa tempora, ex iis, quę superiùs dicta sunt, facilè perspici potest, cùm demonstratum est, ab Adam cœpisse Ecclesiam, atq; ad nos vsq; peruenisse: ita vt cùm ortu, tum diuturnitate par ipsi mundo sit & ęqualis: neque vt reliqui conuentus hominum, murorum ambitu quodam circumscribatur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, sed ab ortu Solis vsq; ad occasum sit laudabile nomen Domini. Sumpsit igitur initium simul cum orbe condito, duratura vsq; ad finem orbis eiusdem. Fundauit enim eam Deus in æternum, qui dixit: Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi. Et alio loco: Amen dico vobis, non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.

Psalm. 112.
Psal. 47.
Mat. 28.
Luc. 21.

Quòd pertineat ad omnia hominum genera, cuiuscunq; status, conditionis, ætatis, sexus, gentis etiam fuerint, testis est Paulus dicens: Non est in ea distinctio Iudæi & Gręci: non est in ea circuncisio & præputium: non Barbarus & Scytha: non seruus & liber: non masculus neq; fœmina: sed omnia in omnibus Christus: idem Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Rom. 10.
Colos. 3.
Gala. 3.
Ioël. 2.

Quòd pertineat ad vniuersas nationes, indicat ille locus ex Apocalypsi: Redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo, ac natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. Quodq; dicit Petrus: In veritate cōperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eū, & qui operatur iustitiam acceptus est illi. Si ergo per omnia loca, per omnia tempora, per omnes hominū status, & cōditiones, per omnes gentes & nationes dispersa est & diffusa Ecclesia, vbi sunt, qui triginta his annis nati, cū Donatistis de sua paucitate gloriantur? Christi Regis nostri dignitati, sicut Augustinus alicubi quęritur, ea re detrahētes, cū scriptū sit: In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & semper habebit integram Christus hæreditatē suam, & possessionem

Apoc. 5.
Act. 10.
Hæretici paucitate gloriantur.
Lib. 1. cap. vlt. & lib. 2. cap. 19.
Lib. 2. con. Epist. Parmeniani cap. Et lib. 2. contra literas Petiliani cap. 84.

suam terminos terræ. Se potius subtrahunt huic magnæ hæreditati, qui Christo illam conantur subtrahere. Non relinquet Dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris: nec cõtentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planè copiosa apud eum redemptio.

Psalm.85. Prou.14. Psalm.2. Psalm.129.

Hæreticorum paucitas. Basil lib.1.contra Eunomium.

Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem pretij? Etiã Eunomium hoc aliquando postulasse legimus, vt ne maiori parti, néue antiquioribus plus tribuerent: Sed eũ Basilius audiendum non esse putauit: cui visum est indignum non plus aliquid antiquitati dare, non reuereri multitudinem Christianorum, tam eorum qui sunt, quàm eorum qui fuerunt ex eo tempore, quo prædicari cœptũ est Euangeliũ. Vbi sunt, qui tenebras imperitis offundere conantur? dum talem Ecclesiam depingunt, quæ ignoretur, atq; aspectum ac sensum omnem effugiat. Cùm tamen Ecclesiam audiri, atq; ad illam fratris delinquentis nomen deferri Christus iusserit: cùm Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, Ecclesiæ Thessalonicensium scribat Paulus, quas vtiq; sub aspectum hominum cadere oportuit, si denũciari frater, si reddi literæ debuerũt. Christus verò tabernaculum suũ, hoc est Ecclesiam suam, in Sole posuisse legitur, vt eam claram, manifestam, & illustrem omnibus faceret. Qua etiã de causa vocat eam ciuitatem in monte positam, quæ non potest abscondi. Posita est autem supra eum montem, de quo & Esaias & Michæas prædixerunt. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & super colles eleuabitur, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi. Hic est ille mons quẽ vidit Rex Nabuchodonosor ex lapide sine manibus exciso creuisse in montẽ magnum, & orbem vniuersum impleuisse: in quo cõminutis regnis aliis vniuersis, iuxta Daniëlis interpretationẽ, Deus cœli suscitauit regnũ, quod in æternũ nõ dissipabitur, & alteri populo non tradetur. Hunc Daniëlis locũ adducens Bernardus contra sui temporis hæreticos: Itaq;, inquit, lapidem de monte abscissum sine manibus, montem factũ & implentem mundũ, vestris creditis intrusum antris? De hoc monte nemo se Christianus deturbari patiatur. Quod si quis dixerit homini Christiano, sicut Satanas olim dixit Christo: Si filius Dei es, mitte te deorsum, quamlibet multa diuinæ legis oracula produxerit, non committat vnquam, vt ei parere animum inducat. Si quis dixerit: Ecce hîc est Christus, ecce illic: monet nos ipse Christus, nolite credere. Si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Pulchrè hac de re scribit Augustinus: Non audiantur illi, qui ad religionũ scissuras traducunt, dicẽtes: Ecce hîc est Christus, ecce illic. Partes enim ostendunt dicentes: Ecce hîc, ecce illic. Cùm illa ciuitas super montem sit, quem montem nisi eum qui secundũ Prophetiam Daniëlis, ex paruulo lapide creuit, & factus est mons magnus, ita vt impleret vniuersum orbem. Nec illi audiantur, qui nomine secretæ & apocryphę veritatis, & hominum paucitatis dicunt. Ecce in cubiculis, ecce in deserto, quia non potest abscondi ciuitas super montem cõstituta, quia sedes gloriæ exaltata est sanctificatio nostra. Ex quibus Augustini verbis apparet quod faciunt nostri temporis hæretici, fecisse quoq; Manichęos, vt de paucitate suorũ glorientur. Quod apertius etiã indicat in libris quos scripsit contra aduersarium legis & Prophetarum. Paucitatem, inquit hominum in suo errore commendat, quia videlicet paucorum est sapientia, quòd omnibus hæreticis aduersariis Ecclesiæ Catholicæ, quæ per omnes terras copiosa fertilitate diffunditur, in sua cuiusq; propria vanitate cõmune est. Omnes enim de paucitate gloriantur, & seducere si possent multitudinem quęrunt. Idem Donatistę quoq; fecerunt, quẽadmodum apud Optatum videre licet: de quibus Augustinus ita scribit. Nec eos audiamus qui sanctã Ecclesiã quæ vna Catholica est negant per orbẽ esse diffusam, sed in sola Aphrica, hoc est, in parte Donati pollere arbitrãtur. Ita surdi aduersus Prophetã dicentem. Dabo tibi gentes hęreditatẽ tuam, & possessionem tuam terminos terrę. Cresconius quoq; dicebat: In paucis frequenter est veritas. Errare multorum est. Periisse de cætero mundo dicebant Ecclesiam & in parte Donati in sola Aphrica remansisse, quod etiam exemplis probabant Enoch vnum inter omnes homines placuisse Deo. Noë cum coniuge & nuribus & filiis solos in arca seruatos. Loth solum cum filiabus de Sodomis liberatum, & alia eiusmodi quę recenset Augustinus in libro de vnitate Ecclesię, inter quę duas etiam tribus recensebat, quę solę remanserant apud filium Salomonis, cùm alię decẽ ipsius seruo se tradidissent. Sic, inquiebant, vt nunc totus mundus apostatauit: nos autem tãquam duæ illę tribus in templo Dei, hoc est, in Ecclesia permansimus. Sic autẽ eos alloquitur Augustinus. Quid est hæretici quod de paucitate gloriamini, si propterea Dominus noster Iesus Christus traditus est ad mortẽ vt hæreditate multos possideret? Neq; dissimilibus verbis vsus fuit ante August. Hieronymus. Qui cùm Luciferiani dicerẽt, vniuersum mundum esse diaboli, & factum de Ecclesia lupanar, non sine causa Christũ fuisse mortuũ dicit, nec ob Sardorum tantum mastrucam Dei filium descendisse. Ac aliquot chartis interiectis. Si Ecclesiam nõ habet, inquit, Christus, aut si in Sardinia tantũ habet: pauper factus est. En si Britannias, Gallias, Orientem, Indorum populos, & totum semel mundum possidet Sathanas, quomodo ad angulum vniuersæ terræ crucis trophæa collata sunt. De Arrianis quoq; scribit Socrates. Quod cũ illis multitudo populi adhæreret, de multitudine gloriabantur. Cùm autem à se multos ad Ecclesiã deficere viderent, illud ex Euangelio proferebant.

Ecclesia visibilis. Mat.18. Psal.18. Mat.5. Esa.2. Michæ.4. Dan.2. Bern.serm.66. in Cant. Mat.4. Mat.24. August contra Faustum Manichæum li.13.c.13. Lib.2 cap.8. con.Parmẽ. Aug lib.3.con. Crescen.ca.66. Cap.12. Cap.7. Aug.de agone Christiano.c.29. Hieronymus. Lib.5.cap.10.

Multi

Multi sunt vocati,pauci verò electi. Quam ob rem nihil est quòd de paucitate sua glorientur hæretici,nec est quòd dicant:Ecce in cubiculis,ecce in deserto Christus est. Non est caput nisi in corpore suo:non est Christus nisi in sua sancta catholica Ecclesia. Præclarè dixit Hieronymus: Stultum est eum paruo loco vel abscondito quærere,qui totius mundi lumen est. Ecclesia porrò catholica ibi est,vbi est fides catholica. Fides autem catholica ea est,quæ per orbem vniuersum,iuxta Christi preceptum,eadem semper annunciatur:nec vel tempore,vel locis vnquam variatur: à qua si quis dissentiat,is catholicus non est,quòd singularem quandam opinionem,non vnam communem omnium fidem complecti videtur. *In.24.cap.Mat.*

Quomodo dignosci posit Catholicus,exemplis illustratur.

CAP. XXIII.

QVoniam verò sicut Ecclesia,sic fides etiam catholica dicitur,& homo catholicus:quo magis dignoscere catholicum à singulari siue schismatico aut hæretico liceat,exemplis id planum facere conabimur.

Dicit aliquis,absoluta necessitate euenire omnia : non esse liberum,sed seruum hominis arbitrium,non est catholicus. Quid ita? quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Cuius primus auctor cùm fuisse videatur Simon Magus,à Petro Apostolo legitur esse confutatus,sicut à successore ipsius Clemente memoriæ proditum est. Simonem posteà sequuti fuerunt in hac hæresi pertinaciter tuenda Marcion & Manichæus: à Tertulliano & Augustino: Petrus Habailardus ab Anselmo,Bernardo & Thoma confutati: Ioannes Vicleffin Constantiensi primùm,deinde & in Basiliensi Concilio condemnatus. Ab iis maioribus prodierunt,qui nostro hoc æuo Euangelici,quàm Christiani dici malunt. Ac rectè quidem: Hoc enim Euangeliũ,si modò tam impiam,tamq; absurdam doctrinam,tam preclaro nomine dici fas est,è densissimis,vt gloriantur,tenebris erutum atq; in lucem prolatum,nõ à Christo, non à quoquã Apostolorum,sed à Simone Mago sibi per manus traditum acceperunt. *Arbitriũ seruum & non liberum. Clemen.lib.3. recog.epist.190.* *Euangelici nostri temporis.*

Dicit aliquis: Christianos omnes esse sacerdotes, æquè mulierem, aut puerum,vt Papam absoluere,non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Vetus est hæresis hæc Quintilianorum,apud quos Episcoporum & Sacerdotum officio fœminæ fungebantur, sicut auctores sunt Epiphanius & Augustinus. Quem errorem sequuti sunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno,qui & Valdenses vocantur: centum verò & octoginta post annis Ioannes Vicleff hanc hæresim sopitam resuscitauit. Atque ij sunt Apostoli, à quibus hoc Euangelium ad nostri temporis Pseudoeuangelicos manauit. Hæresim hanc suo quoque tempore fuisse Tertullianus indicat in libro de præscriptionibus contra hæreticos. *Omnes esse sacerdotes & fœminã & puerũ eorũ officio fungi. Hære.49. Hære.27.*

Dicit aliquis: Fidem solam ad salutem sufficere,neq; prodesse quicquam opera:non est catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit Ecclesia catholica. Sumpsit error hic originem ex Pauli scriptis malè intellectis,ipso adhuc Paulo superstite,sicut indicare nonnihil videtur Petrus. Quæ res,vt Augustinus testatur, adegisse videtur Iacobum ad epistolam suam scribendam. Posteà,sicut idem tradidit,per Eunomium quendam error hic fuit renouatus: quem ipse refellit in libro,quem inscripsit de fide & operibus. *Fides sine operibus. 2.Pet.vltimo. August.de hæresibus,hæresi.54. De fide & operibus,cap.14.*

Dicit aliquis: Omnia opera esse æqualia,neq; ieiunium vllius,neq; virginitatem esse meriti maioris,quàm coniugium:esse virginitati pares nuptias : non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica, quæ profecta est ab auctore Iouiniano, qui cùm esset Monachus,sicut apud Augustinum legimus,relicto monachatu,velut canis ad vomitum est reuersus: cuius errore seductę sanctę virgines,irritam facientes primam fidem, nupserunt. Quem duobus libris iugulauit Hieronymus. *Virginitatis meritum. August. lib.3.de peccatorũ meritis & remissione,cap.7. 2.Petri.2. 1.Timoth.5.*

Dicit aliquis: Non esse sanctos inuocandos,nec haberi reliquiis eorum honorem oportere:non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica,cuius primus auctor fuisse videtur Eusthatius, in Concilio Gangrensi damnatus,quem sequutus est posteà Vigilantius,per Hieronymum erroris conuictus. *Sanctorũ inuocatio & reliquiæ.*

Dicit aliquis: Missam non esse sacrificiũ:non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinã hanc non recipit Ecclesia catholica. Fuit error hic impius Petrobrusianorum,quos ante quadringentos annos confutauit,vir doctus & pius,Petrus venerabilis Abbas Cluniacensis. *Missa sacrificiũ.*

Dicit aliquis: In ieiunando neque ciborum delectum,neque dierum discrimen vllum habendum esse,quouis tempore cibos quoslibet, etiam si secùs Ecclesiæ constitutionibus cautum sit,rectè sumi: non esse pro mortuis Deum orandum,aut Mediatoris sacrificiũ offerendum: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica,quæ videtur auctores habuisse Iouinianum & Aërium,sicut Philaster,Epiphanius,Hieronymus, Augustinus testantur,ante mille ducentos propè annos hæreseos damnatos. *Ciborum ac dierum delectus. Pro mortuis orandum. Epipha.hære.57. Lib.de hæresib. Hæresi.53.*

Dicit aliquis: Christi & Sanctorum eius imaginibus non modò nullum habendum honorẽ,verumetiã è templis eas eiiciendas esse: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Hæc herefis totis à Christo nato septem seculis nullas egisse radices videtur. Etsi Patriarcha Constãtinopolitanus Tarrhasius (quemadmodum *Imagines sanctorum honorandæ.*

ex actis Nicęnæ secundæ Synodi, quę fuit septima vniuersalis, cognoscere licet) Manichęos, Marcionistas, & eos qui Christi naturas confundebant, quorum Princeps Fullo fuit, imagines respuisse narrat. Prętereà Xaneam quendam Hieropolitanū prius Episcopum quàm esset Christo per baptismū initiatus, & Seuerū hęreticū. Porrò Xeneæ siue Xenaię tribuit elogiū Euagrius, quòd verè vir fuerit à Deo alienus. Nicephorus verò & ante eum Georgius Cedrenus, cuius Annales nuper in lucem prodierunt, peridoneum sathanæ ministrum & impietatis mancipium vocat. Primus inquit Xenaias. O audacem animum & os impudens, qui vocem illam euomuit Christi & eorum qui illi placuerunt, imagines venerandas non esse. Floruit autem Xenaias hic sub Anastasio Imperatore, post annum Christi.500. Ioannes verò Monachus vicarius Orientalium Episcoporū, in eadem septima Synodo primum auctorem huius hæresios esse vult quendam Haraiapechim, quem officinam diabolorum appellat hominum præstigiatorem & veneficum, & Ecclesiæ Dei hostem implacabilem: qui quo tempore vixerit, non satis constat. Eodem autem seculo quo Xenaias, fuisse videtur. Serenus quoq; Masiliensis Episcopus, verùm plus quàm.80.annis interiectis: quem grauiter à Gregorio primo reprehensum esse legimus, quod imagines confregerit. Quanuis autem primus ex Imperatoribus idem fecerit Philipicus, qui non solùm ex templis eas eiicere, verùm & sextam Synodū œcumenicam ex omni hominū memoria tollere conatus est, primū tamen huius hęreseos auctorē Theosterictus esse vult. Leonē Isaurū, qui propterea vocatus etiā est Iconomachus atq; Theomachus, quē hoc nomine tribus libris grauiter insectatus est Ioannes Damascenus, quibus tam piè, tam doctè, tam disertè cultū imaginum defendit, vix vt quicquam ea de re scribi melius potuerit. Quòd autem hic Imperator imagines deiici, abradi, conteri, comburi iussit, fecit in duorum Iudæorū gratiam, & fecit reclamante Patriarcha Germano, viro non minus doctrina, quàm vitæ sanctimonia celebri: quem etiam libidini suæ resistentē loco mouit ac sua dignitate priuauit. Quod facinus minimè sibi ferendū duxit Gregorius Pontifex. Itaq; cùm tres anni nondū intercessissent, Conciliū Romæ congregauit, ad quod cùm Episcopi prope.1000.conuenissent: imaginum veneratio cōprobata. Leo autē Imperator, & cōmunione fidelium & Imperio priuatus est, quodq; per summam iniuriam Germano Patriarchæ fecerat, idem ipse optimo iure passus est. Huic autem scelesto patri multò successit scelestior filius Constantinus, non sine causa Copronimus appellatus. Hunc Theodorus quem Gręci Studitam vocant, malitię domicilium, & multorum capitum draconem appellat. Hunc ingenti crudelitate præditum Venerem coluisse, dæmones inuocasse, nocturna sacra in quibus pueros mactabat fecisse. Paulus Diaconus, Zonarras & Suidas, Georgius Cedrenus, & alij nonnulli memoriæ prodiderunt. Is igitur talis cùm esset, & Romæ Synodum à Gregorio tertio congregatā, ingenti Patrum numero venerationē imaginum approbasse cognouisset. Congregauit ipse quoq; Constantinopoli Synodum, quam septimam Oecumenicam dici voluit, in qua quòd Principi placuit, legis vigorem obtinuit. Eiectis igitur ex templis imaginibus, interdictū est omnibus ne quis eas venerari deinceps auderet. Quod eius decretū cùm posteà Constantinopolitanus Patriarcha sibi displicere non obscurè tulisset: primùm in exilium est missus, deinde cùm fuisset reuocatus, alapis cæsus, asino impositus, in ludis Circensibus circunductus, consputus, puluere conspersus, ad extremum capite truncatus est. Oecumenicū quoq; professorem in schola Constantinopolitana, cum.12.collegis in ædibus Regiis noctu subiectis ignibus idem tyrannus cōburi fecit. Adeò libera fuit illa Synodus, quam nostri quoq; temporis hæretici septimā œcumenicā fuisse volunt: cùm tamē & à tyrāno coacta, tyranniceq; gesta fuerit, & in ea nullus Romani Pontificis Legatus adfuerit. Quin & ab aliis Catholicis soliis (libet enim vti Georgij Cedrini verbis) nimirū Alexandria, Antiochia, & Ierosolyma nemo præsens aderat. Indixit autem Romæ Stephanus Papa paulò pòst Conciliū, ad quod cùm frequentes Patres vocati venissent, Synodus illa Constātinopolitana quæ se dici volebat œcumenicam, tanquam execrabilis & pernitiosa fuit abrogata, simul vt restituerentur imagines vnanimi Patrum consensu decretum est. Cuius etiam successor Adrianus Pontifex iterum Niceæ sub Constantino Copronimo filio & Irene matre eius verè Conciliū œcumenicū conuocauit. Sic enim de eo scribunt Patres in eo congregati, Spiritussancti inspiratione in hoc ipsum conuenientes, eiusdem cooperatione omnes in idem consensimus: Oriens, inquam, Occidens, Septentrio, & Meridies, in vnam vnionem, vt ita dicam, conuenimus, vbi conuenerūt Patriarchæ, si minus per se, saltem per Legatos suos, vbi totus Oriens, Occidens, Septentrio, Meridies, congregatus est: quis ibi dubitet œcumenicum Concilium fuisse: cùm pręsertim etiam octaua Synodus habita Constantinopoli & Florentię, & Anastasius & Photius in libro quem de septem œcumenicis Conciliis conscripsit, & Paulus Diaconus, & Iuo & Gratianus, & Nicephorus, & alij multi, eam pro œcumenica agnoscant. Contra quam tamen editus est liber quidam sub Caroli Magni nomine, anno.1349. cùm tamen nihil minus Carolus Magnus cogitauerit, quàm vt Synodum illam oppugnatam vellet. Scripsit autem Adrianus Papa libellum quendam ad Carolum Magnum, quo liber ille confutatur. Fuit alia quoq; Synodus habita sub eodem Adriano Pontifice Francoforti, quo tempore Carolus Imperator Magnus regna-

Euagr.lib.3.c.31.

Act.3.

Gregor.libr.7. epi.109.l.9.c.9.

Theost.in vita Niceta.

Paul lib.21. Zonarras lib.3. Sui in suo Lexico

Act.7.Epist.2.

Anast.in Præf.8. Synodi. Paul.l.21. suo l. 4.cap.130. Gratian. dist.16. cap.6. Nycepho.ca.1. Tom.20.

regnabat, vbi similiter Pseudosynodus illa septima Constantinopolitana tanquã adulterina reiecta, quin & vsus imaginũ est approbatus. De quarũ cultu tres etiam extant Aurelianensis Episcopi Ionæ libri, quibus ita iubente Lodouico Pio, qui Caroli Magni fuit filius, impia Claudij Thaurinensis contra cultum imaginum scripta piè, doctèq; confutauit. Totis itaq; 100. & paulò plus annis, post annum à nato Christo 700. de imaginibus magnæ fuerunt contentiones, quæ tamen sæculis posterioribus repressæ sunt, præterquã quòd hac ætate nostra, & quibus in locis Valdensis hæresis ante annos plus minus 500. vigebat, in eas alicubi sæuiri cœptum est. Cùm itaq; tot Synodorum decretis Sconodastara hæresis iugulata sit, præcipuè verò secundæ Nicænæ, quam œcumenicam fuisse nemo sanus dubitat. Quisquis diuersum ab ea sentit quæ Catholicam Ecclesiam repræsentabat, Catholicus dici non potest.

Dicit aliquis: Vxores ducendas esse Sacerdotibus: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica: quæ cum Paulo dicit: Si quis contentiosus esse velit, nos consuetudinem hanc non habemus. Hæc hæresis ad auctorem Iouinianum referri potest. Quanuis Epiphanius eam ad Nicolaum, qui fuit Apostolorum temporibus, referre videatur: Nunquam in Ecclesia catholica fuit sacerdotibus licitum vxores ducere, quanuis fas aliquando fuerit, quas duxissent ante sacerdotium, deinceps retinere. Sed alio loco fortassis ea de re fusius dicetur. *Sacerdotum coniugia. 1. Corinth. 11. Hære. 25.*

Verùm quid est necesse singulos hæreticorum errores, quos pridem sopitos videmus hoc tempore resuscitatos, enumerãdo recensere? Vno verbo rem omnem complecti licet. Quisquis œcumenico Concilio legitimè cõgregato non credit, neq; decretis eius paret, sed suum iudicium totius orbis iudio præfert, non catholicus, verùm singularis est: hoc est, schismaticus & hæreticus. Rectè enim à diuo Bernardo dictum est, quòd omnibus vna intentio semper fuit hæreticis, captare gloriam de singularitate scientiæ. Quod ante Bernardum quoque seculis aliquot his verbis è Gregorio scriptum legimus. Communem scientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimentur: occulta & noua semper exquirunt, quæ dum alij nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientiæ singularitate gloriantur. Atq; ideò nisi quòd ipsi sentiunt, rectum putant nihil. Catholicus, sicut antè dictũ est, idem est, quod vniuersalis. Nam quod vniuersis probatur, in eo facilè acquiescit. Qui verò de singularitate scientiæ captat gloriam, existimãs se esse aliquid, cùm nihil sit: atq; inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & cõstructum crescit in augmentũ Dei: non quod vniuersis, verùm quòd sibi soli placet, id solùm recipit: omnes desipere, se solùm sapere persuasum habet: atq; ita quoniam segregat semetipsum ab vniuersitate, neq; rectum esse quicquam putat, nisi quod ipse intelligit, singularis est, hæreticus est, schismaticus est: non est catholicus, neq; pertinet ad Ecclesiam catholicam, verùm ad sathanæ Synagogam. Nihil autem potest hac singularitate Ecclesiæ Dei esse perniciosius: quod etiam Propheta indicat, cùm de vinea Domini, quæ est Ecclesia eius, loquitur, quòd singularis ferus depastus est eam. Quem locũ enarrans Augustinus: Singularis ait, quia superbus. Hoc enim dicit omnis superbus: Ego sum, ego sum, & nemo: sicut etiam apud Isaiam scriptũ legimus: Sapientia tua & scientia tua, deceperunt te, & dixisti in corde tuo: ego sum, & præter me non est amplius. Libet hîc ex Vincentio Lyrinensi Catholici definitionem adscribere: Ille est verus & germanus Catholicus, qui veritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nil præponit. Non hominis cuiuspiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non Philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus stabilis permanẽs quicquid vniuersaliter Ecclesiam Catholicam tenuisse cognouerit, id solùm sibi tenẽdum, credendumq; decernit. Quicquid ab aliquo deinceps vno præter omnes, vel contra omnes sanctos, nouum & inauditũ subinduci senserit, id nõ ad religionẽ, sed ad tentationẽ potius intelligat pertinere. *Catholicus quis. Singularis schismaticus & hæreticus est. Bernard. in cantic. Serm. 65. Iren. lib. 3. cap. 2. Hieronym. in cap. 19. Esaiæ. Greg. lib. 4. mora. cap. 18. Galat. 6. Galat. 2. Singularitate nihil perniciosius Ecclesiæ. Psalm. 79. Isaiæ. 47.*

Quòd Concilium Oecumenicum Ecclesiam catholicam repræsentat.

CAP. XXIIII.

NEque verò dubitare debet quisquam Christianus, quin Concilium Oecumenicum legitimè congregatum Ecclesiam catholicam repræsentet. Quamobrem quod ab illo statuitur, ab Ecclesia sancta catholica statuitur. Quod etiam Augustinus indicat, cùm plenarij concilij sententiam totius Ecclesiæ consentionem vocat. Et ante eum Athanasius: Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in conciliũ coiret. Vniuersum orbẽ vocat trecentos decem & octo Patres in concilio Nicæno congregatos. Et in octaua Synodo, quæ quarta fuit Constãtinopolitana, Bahanis Photium sic alloquutus legitur: Loquere domine Photi, totus mundus hîc est. Totum mundum vocauit Synodum œcumenicam. *Concilium generale Ecclesiam Catholicam repræsentat. August. li. 1. c. 18. de bap. par. cont. Donatist. In epi. de synodis Arrimini & Seleuciæ congregatis. Actione. 5.*

Quoniam igitur Ecclesia Spiritusancto regitur, in his quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest. Qui itaq; non credit œcumenico Concilio, qui non acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuoq; disceptari vult de his, quę semel illius iudicio terminata, rectèq; constituta sunt, non credit sanctam Ecclesiam catholicam: Spiritusancto per os illius loquẽti repugnat: atq; ideò Catholicus aut Christianus dici non *Concilii generalis decretis qui non credit, non credit Ecclesiam Catholicam.*

Matth.18. *Leo epist.78.*

non meretur: sed habendus est, iuxta Christi pręceptũ, tanquã Ethnicus & Publicanus. Pręclarè Leo Pontifex: Quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, & quæ sunt definita cõuellere, quid aliud est, quàm de adeptis gratiã non referre? & ad interdictæ arboris cibũ improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non sunt audiendi, qui denuò de his referri volunt, de quibus decreta conciliorum intercesserũt. Quid enim? Superiorum conciliorum actis rescissis, an non ingens disciplinę, religionis, & institutorum perturbatio, neq; mediocris rerum diuinarum & humanarũ omnium esset confusio sequutura? Quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid Ecclesiæ statu futurum esset perturbatius? Quis tandem quærendi? quis disputandi finis esset expectandus?

A conciliis definita, nõ esse reuocanda in dubium.

Exoptatur Concilium ab omnibus. Quis autem erit eius vsus? si posteaquam decretum in eo quicquam fuerit, post aliquod temporis interuallum de eo, quod semel est decretum, disputare, atq; illud rescindere, vel saltem in dubium reuocare licebit? Quid aliud hoc fuerit, quàm efficere, vt semper fluctuent hominũ conscientiæ, si nihil pro certo & indubitato habuerint? vt possit Paulinum illud dici: Semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenietes. Postulabatur hoc priscis etiam temporibus ab Arrianis, vt quibus de rebus Nicęnæ Synodi decretũ intercesserat, de his denuò disceptare liceret: verùm decretũ est à piis, sufficere debere Nicęnæ Synodi decreta: nec in illis quicquam deinceps curiose diuexãdum esse. Cumq; nouam quandam scripturam de fide (quam nunc vocãt confessionem) Valens & Vrsatius produxissent: iussit Synodus & aliarum hęresum & Niceni quoq; concilij expositionem legi, vt aliis hæresibus damnatis, Nicęnis decretis consentirent: & in posterũ nemo de istis conquereretur, aut Synodum efflagitaret, sed præteritis contentus esset. Absurdum enim esse, quasi iam primùm credere incipientes talia conscribere, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua vsi tam ipsi, quàm maiores, Ecclesiis pręfuissent. In Chalcedonensi verò concilio non permissum est itidem in decreta Nicęnæ Synodi inquiri: quin clamauit sancta Synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista inquirit, anathema sit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidem cùm esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitum est, quàm illud: Num expositionibus trecentorum octodecim sanctorum Patrum, & centum quinquaginta apud Constantinopolim, & in Ephesino Concilio à sanctissimo Episcopo Cyrillo expositæ fidei concordaret. Cumq; omnes Episcopi concordare dixissent, ita statim recepta est, vt qui contrà sentirent, pro hæreticis haberentur. Hoc est, quod ab Athanasio quoq; scriptum legimus: Quæ nunc à tot ac talibus Episcopis probata sunt ac decreta, clareq; demonstrata, superuacaneũ esse denuò reuocare in iudicium, nemo non confitebitur, ne si nunc quoq; examinentur, & denuò iudicentur, ac rursus examinentur, atq; iterum, in infinitum exeat ista curiositas. Leo quoq; Pontifex: Quotiescunq; diuina gratia administrante, illos qui foris sunt, fonte doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas spiritussancti diuinitas in Chalcedonensi Concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrunq; hostem nouellæ perfidię sermonem nostrum cum omni cautela liberemus: non iam, quod absit, tanquam de dubiis differentes, sed auctoritate sua, quæ benè definita sunt, adstruentes. Et iterum: Prænoscat, inquit pietas vestra venerabilis Imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confligendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra illos, à sede Apostolica profecturos: quia de rebus & apud Nicæam & apud Chalcedonam sicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquam dubia & infirma sint, quæ tanta per Spiritumsanctum fixit auctoritas.

2.Timoth.3. *Socrat. lib.2.cap.20.eccle.hist.* *Zozom. lib.4. cap.17.* *Athanas. Apolog.2.* *Leo epist.6.* *Idem epist.78.*

Extat Valentiniani Imperatoris, simul & ipsius collegæ Martiani edictum, in quo decreta Synodi Chalcedonensis rata ab omnibus haberi volũt: vbi his verbis vtuntur: Cesset igitur iam prophana contentio. Nam verè impius atq; sacrilegus est, qui post tot sacerdotũ sententiam, opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippè dementiæ est, in medio & perspicuo die cõmentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatẽ repertam aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Nemo itaq; vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Christiana publicè turbis adunatis & aduenietibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimę Synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere, & publicè disputare cõtendit, cùm ea, quæ nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones, & statuta sanctorũ Patrum trecẽtorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita esse noscuntur. Nam in contemptores huius legis pœna non deerit, quia non solùm contra fidem benè compositam veniunt, sed etiam cum Iudęis & Paganis ex huiusmodi certamine prophanant veneranda mysteria. Quibus verbis etiam ad Palladium scribens Martianus vsus fuisse videtur, sicut in codicem Iustiniani relatum esse legimus.

Chalce. syn. Actione.3. *Non disputandũ de iis quæ semel statuta sunt.*

Est & aliud edictum Martiani ad Constantinopolitanos, vbi dicit: Admonuimus vniuersos, vt de religione disputare definirent, quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maximè cum summo labore & amplissimis orationibus tot venerabiles Sacerdotes, nisi Deo, vt credendũ est, auctore, ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Et Leonem sequutus Gelasius: Patres, inquit, nostri catholici, docti Pontifices in vnaquaq; hæresi: quolibet

Gelasius in epist. ad Episcopos Dardaniæ.

quolibet tempore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atq; Apostolica secundum scripturarum tramitem, prædicationemq; maiorum, facta semel congregatione sanxerunt: inconuulsum voluerunt deinceps, firmumq; constare : nec in eadem hac causa denuò, quæ præfixa fuerant, retractari qualibet recentiori præsumptione permiserunt, sapientissimè prouidentes: quoniam si decreta salubriter, cuiquã liceret iterare, nullum prorsus contra singulos errores stabile persisteret Ecclesię constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neq; dissimilia legũtur apud Symmachum ad clerum Dardaniæ, & apud successorem eius Hormisdam ad Epiphanium scribentem. Quos sequutus Gregorius, quatuor Concilia, quæ suam ætatem præcesserant, sicuti sancti Euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, eum anathemate ferit. Cunctas, inquit, personas, quas illa respuunt, respuo: quas venerantur, amplector. Quia dum vniuersali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere, quos ligant: aut ligare, quos soluunt. Quod ante Gregorium fecisse quoq; Theodosium Cęnobiarcham, auctor est Symeon Metaphrastes. Cùm enim suggestũ is conscendisset in quo solent legere Sacerdotes. Si quis, inquit, quatuor sanctas Synodus nõ tanti esse æstimat, quãti quatuor Euãgelia, sit anathema. In quam sententiam ab Agathone quoq; nonnulla scripta sunt ad Constãtinum Imperatorem, sicut in actione quarta sextæ Synodi Constantinopolitanæ legitur.

Gregor. in registro lib. 1. cap. 24. & lib. 2. cap. 49. & lib. 3. cap. 33.
Quatenus licitum sit disputare de iis, quæ semel in Conciliis sunt decreta, vide. 2. epistolam synodalẽ cõcilii Basiliens.
In vita eius quæ habetur 5. Tomo Lippomani.

Sed isti istud putãt, quod de Dialecticis suis & Rhetoricis, quodq; de locis cõmunibus faciunt: vt quotannis propè scripta sua mutent, idem in tam serio fidei catholicæ negocio facere licere. Sed alia est catholicæ, alia singularis & priuatæ fidei ratio. In illa est constans & perpetua voluntas : in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modò non in dies singulos, sicut scriptum est: Stultus vt luna mutatur. De Regis hominis decreto, posteaquam semel pronunciatum est, disputare fas non est, sed ei parẽre necesse est: & fas erit de Spiritus sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare, atq; illud in dubium reuocare ? Absit à piorũ cordibus hæc tam impia cogitatio. Libet autem etiã eius ea de re sententiã adscribere, qui fuit nostri temporis hæreseon architectus. Is Psalmum 82. enarrans. Legimus, inquit, quid sancti Patres in Concilio Nicæno fecerint, simul vt Arrianorum doctrinam legi audiuerunt, exhibilarunt eam vnanimiter, neq; dignati sunt eam audire, nec passi sunt vt eam defenderent: sed condemnarunt eos euestigiò absq; vlla disputatione, tanquam manifestos blasphematores. Moses etiam in sua lege pręcepit, vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hìc non est multũ disputandum, sed inauditi atq; inaudita causa cõdemnandi sunt tales manifesti blasphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari post vnam atq; alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contẽtiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales communes articuli totius Christianitatis, sunt iam satis auditi, declarati & cõclusi, scripto & confessione totius communis Christianitatis: sunt multis miraculis confirmati, sunt multo sanguine sanctorum martyrum consignati, sunt omnium doctorum libris defensi, neque deinceps vllius indigent magisterio aut artificio. Deinde verò angularium prædicatorum nequitia est cohibẽda, qui nõ vocati, neq; missi, repunt in domos, & venenũ suũ effundunt, priusquam Parochi aut Magistratus reciscere possint. Hi sunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioannem Christus, qui in alienas Ecclesias irruunt, & alienũ officium sibi vsurpant, quod eis non commissum, sed prohibitum est. Hactenus Lutherus.

Lutherus.
Deut. 13.
Titum. 3.
Prædicatores angulares.
Lib. 2. contra Donatistas cap. 3.

Sed scriptum est, aiunt, ab Augustino, etiam ipsa plenaria Concilia, sæpè priora posterioribus emendari. Scriptum est : sed non eo sensu, quasi quòd semel in causa fidei statutum est in vno aliquo plenario Concilio, id in altero retractari posteà liceat. Vel vnum Concilium aliquod plenarium legitimè congregatum proferatur, in quo prioribus plenariis Conciliis itidem legitimè congregatis, contrarium sit aliquid constitutum in his quæ ad fidem pertinent: proferri proculdubiò nullum poterit. Nam si quis vel Ariminense, vel Syrmiense, vel Antiochenum, vel Ephesinum secundum, aut si quæ fuerunt alia eiusdem generis Concilia congregata protulerit, quandoquidem auctoritate Romani Pontificis vel cõgregata, vel comprobata iuxta canones Nicæni Concilij non sunt, legitimè congregata Concilia nequaquam dici possunt, sed conuenticula potius & conciliabula. Est quidem ita, quòd in his quæ facti sunt, fieri potest, vt fallatur aliquando plenarium Conciliũ, non autem in his, quæ fidei. Quo respexisse Augustinum, cùm diceret, plenaria Concilia priora, posterioribus emendari, vel ea, quæ statim sequuntur verba, planum faciunt. Subiungit enim euestigiò: cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. Quamobrem in his, quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorum, & temporum circunstantia, mutationẽ aliquando requirunt, fit nonnunquã, vt priora Concilia posterioribus emendentur: quòd quædã superioribus seculis quadrare poterant, quæ posterioribus minimè conuenire, vel ipsa magistra rerum experientia compertum est. Itaq; cùm longè sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam tamen in eorum plerisq; nimio

Concilia priora à posterioribus quomodo corrigantur.

plus

Can.75. dist.82. cap. presbyter. Cap.6. Cap.5.

plus inerat sæueritatis, quàm posteriora secula ferre non posse videbātur: factū est, vt posterioribus Conciliis emendarētur, mitigarēturq;. Est canon Apostolicus: deponi debere presbyterū fornicātem: quē in Concilio Gangrensi, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatū, pœnamq; mitigatam: Sic in Concilio Nicæno constitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximū à Romano Pontifice locū teneret: cui nō ita multo pōst in Constātinopolitana Synodo prælatus est Constantinopolitanus. Adeò verùm est, quod Isidori, Gregorij, Hieronymiq; productis sententiis ostēdit Gratianus, in plerisq; decernēdis, causam, locum, tempus, personas considerari oportere: quæ quoniam perpetua non sunt, fit vt in eiusmodi, etiam plenariorum conciliorum decreta nonnunquam priora posterioribus emendentur, quæ tamen in his, quæ pertinēt ad fidē, fixa & immobilia esse oportet, ac sempiterno tempore duratura.

Dist.29.cap.3.

Concilia generalia repræsentāt vniuersam Ecclesiam. Chry. Hom.1. in Matth. operis imperfecti.

Neq; verò propterea Concilium œcumenicum non repræsentat Ecclesiam catholicā, quòd non omnes è vulgo ad illud conuocātur, eiq; intersunt. Nam nec fieri id vlla ratione potest: etsi maximè fieri posset, quid tamen aliud turba, quàm turbationem esset allatura? Præclarè dictum est à Ioanne Chrysostomo, quòd multitudo est mater seditionis & cōtumaciæ, paucitas verò magistra disciplinæ. Neq; sine causa multitudo bellua multorum capitum à quodam Poëta vocatur, Patres liberorum suorum saluti & tranquillitati prospicere tenentur: Patrum autem locum in Ecclesia tenent Episcopi. Satis itaq; semper fuit existimatum, si quos oportet de salute liberorū esse solicitos, ad quos ea cura propriè pertinet, hi ex vniuerso orbe Christiano ad Concilium essent conuocati. Cùm de seculi rebus agitur, cumq; de his, quę ad secularem rempublicā pertinent, habetur consultatio, fieri videmus, vt non omnes accersantur vndique, quòd ea res magis ad excitandum tumultū, quàm ad aliquid ex vsu reipublicæ statuendum pertineret. Sed conueniunt Senatores, Optimates, ac Primarij terræ cuiusq; viri, qui posteaquam venerunt, regnum vniuersum aut respublica conuenisse dicitur, & quæ fiunt in eiusmodi conuentu constitutiones, regni cōstitutiones vocantur. Sic Leo Magnus, canonum Nicęæ habitorum decreta, quò trecenti tantùm decem & octo conuenerant Episcopi, à totius mundi Sacerdotibus dicit esse cōstituta. Et alio loco canones illos Spiritu Dei conditos, & totius mundi reuerentia scribit esse consecratos. Quò magis autem intelligi queat, ita se rem habere, manifestum id è scripturis faciemus. Post descriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem, dicit scriptura: Tum congregati sunt omnes maiores natu Israël ad Regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis Domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pōst: Conuertitq; Rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim Ecclesia Israël stabat. Omni Ecclesiæ benedictum: omnem Ecclesiam Israël stetisse dicit: cùm anteà maiores natu tantùm Principes tribuum, & Duces familiarum commemorasset. Quid aliud his verbis indicans, quàm quòd illi repræsentabant omnem Ecclesiam? Nam reliquus ferè cœtus omnis, à primariis pendere consueuit. Apostolorum temporibus Concilium Hierosolymis legimus esse celebratū, quod Lucas describens: Conuenerunt, inquit, Apostoli, & seniores, qui Græcè presbyteri vocātur, videre de verbo hoc. Conuenerūt, ait, non fœminæ, non iuuenes, non laici, sed Apostoli & Presbyteri. Mox inducit Petrum loquentem: quem rectè scribit Hieronymus, Principem in eo Concilio lati decreti fuisse. Post cuius orationem, tacuit, inquit, omnis multitudo: & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quanta Deus fecit signa & prodigia in gentibus per eos. Et postquam tacuerunt respondit Iacobus, &c. Hi sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas: Petrus primo loco, tū Bernabas, Paulus, Iacobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod verò subiungitur: Tum placuit Apostolis & senioribus, cum omni Ecclesia: nequaquam ex eo colligi rectè potest, præter Apostolos quenquam alium dixisse sententiam, cùm disertè scripserit Lucas, multitudinem omnem tacuisse. Quoniam verò Apostolorum decreto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo dissentire sibi quisquam fas esse putauit, quod fuit ab Apostolis decretum: omnibus placuisse, omnes in eo scribitur acquieuisse, & omnium nomine epistola mittitur.

Leo epist.24. & 26.

3. Regum.8.

Actor.15.

Hierony. in epist. ad August.

Placuit Apostolis et senioribus, etc.

Concilia Episcoporum sunt. Aug epist.119. cap.19. & 152. cont. Donast. post collationē. cap.15. Et de bapt. cōt. Donast. li.6. c.35. Et in breuiculo collationum diei tertiæ. August. epist.94. & 119. & epist. 52. & lib.2. cōtra Iulianum. Marcel. epist.2. Leo epist.153. 16. 17. 88. 13. 53. 82. 91

Neq; verò necesse est hac de re multa verba facere. Quotquot habita sunt deinceps Concilia, nō ab aliis, quàm Episcopis habita esse, qui libros Conciliorum legerit, cognoscet. Itaq; & Augustinus vocat nō semel Concilia Episcoporū: ante quem Papa Marcellus, Synodum vniuersalem, Synodum Episcoporum nominauit. Leo quoq; Papa frequenter in epistolis suis vocat Episcopale Concilium. Itidem & Flauianus in epistola ad Theodosium, quæ est inter epistolas Leonis nona. Et Ruffinus nunc Episcopale, nunc Episcoporum Concilium vocat. Extat epistola Pulcheriæ Augustæ inter preambulares epistolas in Synodum Chalcedonensem, qua monet Bythiniæ Strategum, vt Clericos, Monachos, laicos, quos nulla ratio ad Concilium vocat, omnino de ciuitate, deq; locis ipsis vbi Concilium haberetur expelleret. Si quis autem propterea edictum hoc putat auctoritatem non habere, quòd à fœmina profectum est, is, si fortè ignorat, discat, hanc Deo dicatam virginem, cùm ad fratrem eius Theodosium recens ablactatum orbis terrarum imperium esset deuolutum, & fratris, & imperij procuratricem à Deo fuisse constitutam, cumque de ipsius sententia Martianus fuisset mortuo fratre, Imperator designatus, imperij nihilominus consortē fuisse, ac vnà cum illo

Chalce-

Chalcedonensi Concilio interfuisse. De qua scribit Sozomenus, quòd nondum quintumdecimum ætatis annum egressa, supra ætatem sapientissimum ac diuinum spiritum accepit: eiusq; studio & sapientia perfectum esse narrat, vt suis temporibus hæreses non obtinerent. Quam & Leo Pontifex ille, quem ter sanctum & œcumenicum Patriacham, sancta Synodus Chalcedonensis appellauit, scriptis ad eã epistolis aliquot, magnis effert laudibus: Quam Gregorius quoq; Nyssenus oratione sua celebrat, qua vitã illius describit. Quin & in octaua Synodo cùm pro more laudare vellent Eudoxiam Augustam, vocauerunt eam nouã Iudith, nouam Helenam, nouam Pulcheriam. Adeò celebre fuit Pulcheriæ nomen etiã sexcentis pòst annis, quàm fuisset mortua. Sed & in actis concilij Chalcedonensis semel & iterum has voces emissas legimus: Synodus Episcoporum est, nõ Clericorũ: superfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctoritate Synodi confirmatum esse videamus. Ibidem etiam scriptum reperimus, quòd cùm ad Martinum Archimandritam directa fuisset chartula, vt subscriberet, non acquieuerit, dicens: Non est meum subscribere: Episcoporum tantùm est. Auxentius autem Abbas, cùm esset ad eandem Synodum inuitatus, ne venire quidem ad eam voluit, dicens: Non est Monachorũ docere, sed potius doceri, hoc verò iis solis conuenit qui sunt honorati Pontificatu. Vidit hoc Theodosius Imperator, qui sanctæ Synodo scribens Ephesinæ primæ: Illicitum est, inquit, eum, qui non sit ex ordine sanctorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Et in epistola ad Cyrillum quæ habetur in operum eius Tomo quarto. Nos sanè non patiemur, inquit, vt simul & vrbes & Ecclesiæ turbentur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui diiudicandæ præfici oportet eos, qui circunquaque Sacerdotio præsident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & posthac erimus. Vidit & Valentinianus, qui cùm per Episcopum Hypatianum verbis Episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium, fuisset rogatus, vt ipsis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse narrat Sozomenus: Mihi qui in sorte sum plebis, fas non est talia curiosius perscrutari: Sacerdotes, quibus ista curæ sunt, inter seipsos quocunque loco voluerint, conueniant. Ac rectè quidem Valentinianus. Nam sicut legimus in Actis Apost. solos Episcopos posuit Deus regere Ecclesiam suam: illis dictum est: Pascite, qui in vobis est, gregem. Et per Hieremiam Dominus, Dabo, inquit, pastores, qui pascant vos scientia & doctrina. Et ad Timotheum ac Titum scribẽs Apostolus, quem Episcopũ, eundem & doctorem esse vult. Pastorũ est, gregis curam habere pascendo, iubendoque ducere: Ouium est discendo & obtemperando sequi.

Sozo. lib. 9. cap. 1. eccles. hist.

Actione 1.

Symeon Metaphrastes in vita illius.

Fidei tractatio est episcoporum. Epist. 4.

Sozomen. lib. 6. cap. 7. eccl. hist.

Actuum. 10.

1. Petri 5.

Hierem. cap. 3.

Timoth. 3.

Titum. 3.

Pastorũ regere, & ouiũ obedire.

Sed nescis, dicit quidã, ex ouibus pastores esse solere? Scio. Verùm & illud scio priusquam id sint assequutæ, priusquam legitimè sint ad hoc munus vocatæ, pastorum eis officio fungi non licere, cùm scriptum sit: Nec quisquam sibi sumat honorẽ, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Expectent igitur dum vocentur, dum pastores fiant, neq; se prius, quàm factę fuerint, ad munus pastorum ingerant. Quamobrem semper hoc à sancta catholica Ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his, quæ ad fidem catholicam, sanamq; doctrinã pertinerent, non admitterentur nisi catholici Episcopi, etiamsi ad Concilium cõmunicandum ex ordine quoq; Sacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi consueuerunt.

Hebræ. 5.

Quòd autem Reges & Imperatores interfuisse quandoq; legimus, non ob eam rem adfuisse credendi sunt, vt aliquid ipsi statuerent de rebus ad fidem pertinentibus, vtq; sibi earum cognitionem aut iudicium vsurparent, verùm vt auctoritatẽ, vnitatem, & concordiam Concilij tuerentur, & quæ salubriter essent in ea constituta, ea vt seruarentur ab omnibus, prouiderent. Sed hic Varemundus, & hi qui sunt in eadem hæresi, Nicolai Pontificis auctoritatem nobis obiiciunt, cuius verba Gratianus in eum librũ retulit, quem ipse decretorũ inscripsit, ex quibus probare conantur, etiã laicis vel sententiæ dicendæ, vel iudicandi de controuersiis concedi potestatem oportere. Quid autem? an non rectè de istis dicere possumus, quod in eadẽ illa epistola scriptũ à Gelasio profert idẽ Nicolaus: Nobis, inquit, opponũt Canones, dum nesciunt quid loquãtur. Nisi fortè scire quid loquãtur existimandi sunt, qui ipsi tela cõtra se ministrant, qui pro sua sententia tuenda, testimonium ex illa Nicolai Pontificis epistola producunt, in qua nihil aliud per Pontificem agitur, quàm quod etiam Imperatoris Theodosij scripto, cuius paulò antè meminimus, prolato, tractatibus ecclesiasticis eos immiscere se, qui non sint ex ordine sanctorum Episcoporum, illicitum esse docetur. Quæ nanq; res alia causam Nicolao dedit eius epistolæ conscribendæ? quàm quòd Michaël Imperator Constantinopolitanus ad votum secularium, quorum numerosa millia collegerat, congregato Concilio Præsularem cathedram ascendit, & aduersus Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum Sacerdotalis officium arripuit ministerij, quem de sede sua deiecit, & in eius locum Photium quendam suffecit, qui posteà per Adrianum, Nicolai successorem, congregata etiam Synodo Constantinopoli, quæ dicitur octaua, legitimè depositus, & in sedem suam Ignatius restitutus est. Hunc igitur Michaëlem alloquitur Pontifex his verbis: Dicite, quæsumus, vbi legistis, Imperatores antecessores vestros in synodalibus conuentibus interfuisse, nisi fortè in quibus de fide tractatum est, quæ vniuersalis est, quæ omniũ cõmunis est, quę non solùm ad Clericos, verumetiã ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos?

Imperatorum & Regum officium in conciliis.

Gratianus 96. dist. vbi nam.

In epist. ad Faustum Magistrum.

Quid aliud hæc verba sibi volũt, nisi quòd quoties de Domini Sacerdotibus erat iudiciũ, nemo Imperatorũ Synodo interfuerit, cui nec Valẽtinianus Augustus interesse voluisse in eadem epistola cõmemoratur, cùm Sixto Pontifici quædã crimina fuissent obiecta: sed surgẽs à Concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudiciũ suũ: cùm autem de fide tractatũ est, Imperatores nonunquã interfuisse? Nunquid autem quoniã interfuerunt, ideò statim, quod propriũ munus est Episcoporũ, sententias dixerunt? de fidei cõtrouersiis iudicarũt? Minimè gentiũ: Verùm ad hoc tantũ interfuerunt, vt pacem, tranquillitatem, & cõcordiam tuerentur, quodq; de sententia Patrũ in Concilio statutũ esset, id firmũ & ratum esse iuberent, edictisq; propositis, inuiolatè ab omnibus obseruari præciperent.

Fides vniuersalis Verùm vniuersalis est, inquit Nicolaus, fides, cõmunis est omnium, non solùm ad Clericos, verùm & ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos. Quid igitur ex eo colligis? Pertinet ad omnes fides, ergo pertinet ad omnes iudicium de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuersalis est iustitia, cõmunis est omniũ: quid enim sunt regna remota iustitia, nisi mera latrocinia? pertinet ad omnes vt ius suũ cuiq; tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neq; soli Reges aut Principes, aut quibus hæc ab illis est mandata iurisdictio, de causis ciuilibus vel criminalibus iudicandi potestatẽ habebunt? Quid est hoc aliud, quàm ordinẽ ex rebus tollere, quàm sursum & deorsum omnia miscere? quam dum à tyrannide *Dist.18.cap.1.* metuis, anarchiã quandã inducere velle? Profertur & alia Gratiani sententia. Episcoporum Concilia sunt inualida ad definiendũ, atq; ita, si Diis placet, argumẽtatur homo Dialecticus: Nihil quod est inualidũ ad definiendũ, est Conciliũ generale: Concilia Episcoporũ sunt inualida ad definiendum, Concilia igitur Episcoporũ non sunt Concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquã Psittacus verba profert nõ intellecta? Scilicet de *Gratianus.* generalibus Conciliis legitimè congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani sunt: Episcoporũ Concilia, vt ex præmissis apparet, sunt inualida ad definiendum, ad constituendum, non autẽ ad corrigendum. Quòd si præmissa legisset hic homo, nunquã sententiæ Gratiani contrariũ syllogismum produxisset. Quid enim est in præmissis? Legatur tota distin*Concilia Episcoporum quomodo inualida.*ctio, quæ præcessit, nihil aliud in ea reperietur, quàm quòd Marcelli, Iulij, Damasi, Gregorij, Pelagij, Symmachi, sententiis probatur. Concilia Episcoporũ quæ præsentiã Papæ non habent, aut eius auctoritate cõgregata nõ sunt, ad definiendũ & constituendũ aliquid, nihil roboris habere. Saltem glossam legisset subtilis iste disputator, si præmissa legere non vacabat: de prouincialibus Conciliis loqui Gratianum didicisset, quod in eis nihil generaliter consti*Concilia Nationalia.*tui potest. Quamobrem non contra alios magis hęc verba faciunt, quàm cõtra eos, qui Nationale Concilium expetunt, in quo de fidei controuersiis cõstituatur aliquid. Huius generis Concilia planè sunt inualida, & conuenticula potius, conciliabulaq;, quàm Concilia dici merentur. Siquidem fides, quam profitemur, Catholica est, & dicitur, nec ad vnã gentẽ aliquã, sed ad omnes & vniuersos pertinet, qui Christiani censeri volunt, in quacunq; tandem orbis parte sint constituti. Quamobrem seorsum aliquid in gente quapiam à reliquo Christiano populo constituere velle, quid fuerit aliud, quàm ab Ecclesia, fideq; catholica se velle segregare? Huc itaq; respexit Gratianus, cùm dixit, Episcoporum Concilia ad definiendum esse inualida, non quod non aliquid in illis definiri & cõstitui possit, sed quòd iuxta morem in Ecclesia Dei, iam inde à temporibus Apostolorum semper obseruatum, de maioribus causis, fidei pręsertim, ad sedem Apostolicam, aut ad Concilium œcumenicum illius auctoritate *Victor in Vandalica persecut.* congregatum, referre sit necesse. Scripsit de Vandalica persequutione tres libros Victor, Augustini propemodum æquales in eorum altero, crudelem illum tyrannum Hunericum Vandalorum Regem edixisse narrat catholicis, vt ad certũ diem Charthaginem venirẽt, de fidei ratione cum suis Episcopis conflictum inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Episcopus Catholicorũ nomine? Agnoscat, inquit, Rex, nos disputationẽ legis, cum adiutorio Dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assensu, nos non debere asserendæ fidei nostræ causas assumere: debere etiã transmarinarũ omniũ partium, qui nobis sunt in vna religione vel cõmunione consortes, agnoscere, quod totius mundi causa agitur, non specialis prouinciarum Africanarum tantummodò. Cumq; per Obadum Pręposituũ regni sui dici Rex iussisset. Subde mihi vniuersum orbem terrarum, vt sub potestatem meam totus mundus redigatur, & facio, ô Eugeni, quod dicis. Respondit Eugenius: Quod rationẽ non habet, dici non debuit: sic est hoc, quomodo si dicatur homini, vt per aëra feratur & volitet, quod moris non est humanæ naturæ. Dixi enim, si nostram fidem, quæ vna & vera est, potestas regia cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos, scribã & ego fratribus meis vt veniãt coëpiscopi mei, *Ecclesia Romana omniũ ecclesiarũ caput est.* qui vobis nobiscũ cõmunem fidem nostram valeant demonstrare, & præcipuè Ecclesia Romana, quæ caput est omniũ Ecclesiarum. Sensit igitur hoc ipsum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus, in vna aliqua prouincia siue natione, de fide, quæ catholica est, & ad vniuersos pertinet, nihil ita cõstitui posse, vt ratũ ab omnibus haberi sit necesse, nisi fortè sanctæ sedis Apostolicæ subsequuta sit approbatio. Quamobrẽ hæc Gratiani sententia non cõtra nos facit, sed contra eos potius, à quibus tanto studio Nationale Concilium expeti videmus.

Sed inueniuntur inter laicos, dicis, multi doctrinis variis perpolliti, in Theologia etiam exercita-

exercitatiores, quàm sunt multi Episcoporũ. Fac ita esse, nunquid ideò tollemus ordinẽ ex rebus? & non illud studebimus potius vt in eligendis Episcopis Pauli præscriptum, Canonumq; decreta seruentur? Reperiuntur etiam de populo priuati multi, quibus maior inest iurisprudentia, quàm nõnullis ex his, qui cum potestate versantur, siue Regibus, siue Principibus, siue Iudicibus, siue quibuscunq; tandẽ aliis, quibus iuris dicendi potestas est permissa, num igitur tu, quia cautus & prudens tibi videris, ac præ cæteris Iurisconsultus, Regem aut Principem de suo solio deturbabis? ac tibi ipsi dicendi iuris auctoritatem à nemine cõcessam vsurpabis? Potéstne cogitari vel dici quicquam absurdius, & ad seditionem in populo cõtra legitimam potestatem excitandam aptius? Habet autem, vt ne sis nescius, suos etiam Principes Ecclesia, de quibus per Prophetã dictũ est: Constitues eos Principes super omnẽ terram. Hos, inquit Clemens Romanus, Principes vobis, & Reges, præesse putate, ac tributa, sicut Regibus pendite, à vobis enim & ipsos & familiares ipsorũ ali oportet, quẽadmodum Samuël præcepit populo de Rege, & Moses de Sacerdotibus in Leuitico, sic & nos vobis de Episcopis præcipimus. Nam si ibi multitudo pro rata portione tantò Regi munera præstabat, quantò magis & nunc Episcopus accipere debet à nobis, quæ sunt à Deo sibi constituta ad sustentationem suam, & eorum qui sunt cum ipso Clericorũ. Quod si verò aliquid etiam huic orationi addi oportet, plus hic accipiat, quàm ille quondam. Nam ille tantùm ea, quæ pertinent ad militiam administrat, belli, pacísque moderator, ad tuenda corpora. Hic verò Dei Sacerdotiũ administrat, corpus & animam liberans à periculis. Quantò igitur anima à corpore præstantior, tantò Sacerdotiũ regno sublimius. Ligat enim Sacerdotium & soluit eos, qui vel pœna vel venia digni sunt. Itaq; Episcopũ amare debetis vt patrem, timere vt Regẽ, honorare vt Dominũ. Fructus vestros, & opera manuũ vestrarũ in benedictionem vestrã offerentes illi primitias vestras, & decimas vestras, partes vestras, & munera vestra dantes ipsi, tanquã Sacerdoti Dei, primitias frumenti, vini, olei, fructuũ, & omniũ quæcunq; vnus Deus suppeditat vobis, & erit tibi oblatio tua accepta in odorẽ suauitatis domino Deo tuo. Et benedicet dominus opera manuũ tuarũ, & multiplicabit bona terræ tuæ, quãdoquidẽ benedictio super caput largientis. Oportet autẽ vos nosse, quòd quãuis liberauerit vos Dominus à seruitute vinculorũ, quæ fuerunt inducta super vos, & deduxerit vos in locum refrigerij, nec amplius permisit vos sacrificare ratione carentia animalia pro peccatis, liberauerit etiam vos illis expiationibus ab hircis emissariis, à lauacris cõtinuis, & aspersionibus, non tamen ab oblationibus vos liberauit, quas debetis Sacerdotibus, neq; ab ea, quam debetis egentibus, beneficentia. Dicit enim Dominus vobis: Nisi abundauerit vestra iustitia plusquã Scribarũ & Pharisæorũ, non intrabitis in regnum cœlorũ. Sic autem abundabit iustitia vestra, si maiorem curam habueritis Sacerdotum, orphanorũ, & viduarum, sicut scriptũ est: Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in secula. Et iterũ: Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Et rursus: Anima benedicta omnis simplex. Sic itaq; facies tu, sicut Dominus ordinauit, & dabis Sacerdoti ea, quæ debentur ei, primitias, & decimas, area & torcularia pro peccatis tanquam meditatori inter Deum & eos, qui purgationis indigent & venia. Te nanq; dare conuenit, illum autem dispensare tanquam œconomum, & administratorem Ecclesiasticarum rerum. Neq; verò discuties tuum Episcopum, nec obseruabis dispensationem illius, quemadmodum in ea se gerat, quando, cum quibus, vbi, benè, vel malè, vel conuenienter. Habet enim, Iudicem Deum, qui in eius manus dispensationem cõmisit, & dignum eum effecit Sacerdotio tanti loci. Hactenus Clemens de principatu Sacerdotum, libro secundo Constitut. Apost. cap. 37. & 38. 39.

Laici docti an in Conciliis locum habeant.

Potestas spiritualis seculari potestate est superior & dignior.

Psalm. 44.

Episcopis & clericis fructus & primitiæ soluẽdæ

Episcopi Regibus & Principibus præferendi.

Cap. 39.

Sacerdotibus quæ dari debẽt.

Episcopus ecclesiasticarũ rerum dispensator ex Dei cõmissione.

Principatus autem hic Ecclesiæ de quo tractat Clemens, tantò est omni regno excellentior, sicut à Chrysostomo & Gregorio Nazianzeno in oratione, quam de Hieremiæ dictis, præsente Imperatore habuit, scriptũ legimus, quantũ inter spiritum & carnem, inter cœlum & terrã, inter diuina & humana, discrimẽ & interuallũ esse potest. De quo scribit etiã Ambrosius: Quod si Regũ fulgori sublimitatẽ Episcopalẽ cõpares, & Principũ diademati longè diadema fuerit inferius, quã si plũbi metallũ ad auri fulgorẽ cõpares. Chrysostomus quoq;: Maiorem esse Principatũ Sacerdotis quàm Regis. Propterea Rex caput submittit manui Sacerdotis, & vbiq; in veteri scriptura Sacerdotes inungebant Reges. Enarrans illum Psalmi locum Augustinus, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, inquit, pro patribus tuis tibi sunt nati filij? patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi sunt nati filij, constitues eos Principes super omnem terram. Hæc est Ecclesia catholica, filij eius constituti sunt Principes super omnem terram, filij eius constituti sunt pro patribus. Agnoscant qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum Regis, &c. His igitur Principibus, non his qui sibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non sunt, Ecclesias regendi, ligandi, soluendi, deque fidei causis cognoscendi potestas est concessa.

Chrysost. lib. 3. de Sacerdot. Et de verbis Esa. Hom. 4.

Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, etc. explicatur

Imperatoris in octaua Synodo Constantinopol. verba.

Sed libet hîc Catholici cuiusdã Imperatoris verba adscribere, ex octaua Synodo Constantinopolitana, quam in Ecclesię cathedralis Varmiensis Bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina scriptam reperimus. Is, absoluta iam Synodo, oratione quadam ad omnes, qui tum præsentes aderant, vsus, his tandem verbis laicos alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè conuersamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neq; penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari. Hoc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi, & ligandi potestatẽ habent, qui Ecclesiasticas ac cœlestes adepti sunt claues, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantæcunque enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursusque: Quantumcunque Episcopus sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est, in ordine ouium cõstitutis pastores verborum subtilitati discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi & ambiendi? Oportet ergo nos cum timore & fide syncera hos audire, & à facie eorum vereri, cùm sint ministri Domini omnipotentis, & huius formam possideant, & nihil amplius, quàm ea, quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in insaniã accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quod pedes sint minimè cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur Episcopos: quos Ambrosius, Basiliũ Cæsariensem auctorẽ secutus, oculorũ in Ecclesia fungi scribit officio. De quibus etiã in octauo Concilio Toletano legitur, dum secũdum carnis assumptę mysteriũ Ecclesię suę fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in membris eius intentio Episcoporũ officia cernitur peragere oculorum. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quantacunq; religione sit & sapiẽtia laicus, etiãsi vniuersa virtute polleat, fas tamẽ nõ esse cẽset Basilius illi de ecclesiasticis causis sermonẽ mouere, quod propriũ hoc sit Episcopi munus, etiãsi multò sit is in virtute, sapiẽtiaq; inferior: idq; Gregorij, quẽ Theologũ Græci vocant, sententiã sequutus, qui in oratione septima, qua se excusat, cur tam diu à functione abstinuerit ecclesiastica, sic populũ affatur: Vos oues, nolite pascere pastores, neq; super terminos eorũ eleuemini, satis enim vobis est, si rectè pascimini: nolite iudicare Iudices, nec legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquã Deus est seditionis & cõfusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse posit, siue membrũ aliud corporis honorabilius. Sed vnusquisq; fratres in eo ordine, in quo vocatus est, permaneat, licet etiã dignior existat: in illoq; magis pręsentẽ amet claritatẽ, quàm vt eam quã non accepit, quærat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectionis lex soluatur, qua tam terrestria quàm cœlestia sunt colligata: neq; dominationem multiplicẽ sine dominatione faciamus. Hæc Gregorius. Quæ postrema verba sic habẽt Græcè, μηδὲ ποιῶμεν ἀναρχίαν τὴν πολυαρχίαν. Quæ sic Latinè significãtius reddere possis. Neq; committamus vt dum imperare multos volumus, anarchia quædam efficiatur.

Episcoporum dignitas.

Nota. Ecclesiasticas causas laicæ potestati discutere & iudicare nõ licet.

Oculi Ecclesiæ Episcopi Basi. cap.4. Epist.30. Amb. de dignitate sacerdo. cap.6. in Psalm.87.

In sua vocatione cuique perseuerandum.

Intereà tamen illud non concedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Episcopis in Theologia magis exercitatos: Neque enim si quis communes alicuius locos legit diligentius, ideò statim in Theologia dici debet exercitatior, quàm Episcopus. Ac fieri quidem potest, vt reperiatur nonnunquam Episcopus minus in scripturis versatus, quàm exigere videtur ea persona, quam sustinet, num idem propterea de omnibus iudicium esse debet? Nulla est prouincia, in qua non reperire tamen aliquos liceat, minimè vulgari doctrina prędítos. Certè in eo Concilio, quod proximis superioribus annis Tridenti fuit inchoatum, etsi cœtus ingens fuisse dicitur inferioris ordinis virorum, qui doctrina præstare multùm existimarentur, non alij tamen excellere magis visi sunt, quàm Episcopi, à quibus pleraque sunt animaduersa, quæ inferioris ordinis viri docti minimè considerassent. Sed nouum non est, quod ab hæreticis Episcopi catholici prius omnia & facere & pati parati, quàm vt scindi Christi tunicam inconsutilem permitterent, stupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arrius hæreticus, vir Dialecticarum nugarum non imperitus, in quadam epistola, quam historię suę Theodoritus inseruit eos Episcopos, qui sententiæ suæ sunt aduersati, non ineruditos modò, verùm & hæreticos, hæreticus ipse vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quòd is Nicænæ Synodi Patres tanquam simplices & idiotas perstrinxerit, quibus tamẽ hoc elogium tribuit Eusebius, quod eorum alij celebres erant verbo sapientiæ, alij firmitudine & tolerantia continentiæ, alij medio modo ornati. Semper enim quæ præclara, rara sunt, neque fieri potest, vbi maior est aliqua congregatio, vt excellenter omnes docti sint. Sunt alij mediocres, sunt & infra mediocritatẽ constituti: qui sicubi tumor abest & arrogantia, quæ solet eos ferè comitari, qui sunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorum sententiam non inuiti sequuntur. Et certè præstat in eiusmodi cœtu esse aliquem non doctissimum, qui cùm se videre minus intelligat, in eorum, quos plus videre persuasum habet sententia lubens acquiescit, vt sit non inter alta sapientes, verùm humilibus consentientes, quàm tales multos, quales describit Sapiens:

Episcoporum doctrinæ.

Lib.1.cap.9. Socra.li.1.cap.8.

Euf.lib.3.de vita Constantini.

Roma.12. Prouerb.26.

Sapiens: Vidistin' hominem, qui sibi sapiens esse videtur? spes est de stulto, quàm de eo multò maior: Nam qui sunt præfracto animo, nihil vt nisi quod ipsi intelligunt, rectum esse putent, quamuis ad rem potius quàm ad cōponenda dogmatum in Ecclesia dissidia idonei esse videntur. Quam in sententiam etiam à Ioanne Chrysostomo scriptū legimus: Præstat proba ignoratione detineri, quàm falsa opinione mancipari. Nam qui nescit, facilè ratione ducitur: qui verò scire credit cùm nesciat, non potest facilè veritatem suscipere, sed maiori sudore opus est, vt antequam vera inculcentur, falsa ex animo eius eiiciantur. Nam & in charta vbi nihil scriptum est, facilimè scribitur, literis verò plena, non similiter: necesse enim est priora deleri. Et terra facilius aratro proscinditur, quæ nihil habet, quàm quæ vepribus est referta. Nihil igitur impedit, quominus esse Concilia dicantur Episcoporū, etiam si non ita, vt deberent, in sacris literis omnes Episcopi sint versati, cùm præsertim neque fuerit, neque futurum sit Concilium vllum tam œcumenicum, vt omnes ad illud orbis Christiani totius Episcopi conueniant: neque mitti ferè consueuerunt ex vnaquaque prouincia, nisi de quibus est opinio doctrinæ singularis.

Chry. Hom. 70. in Matth. Ignorare quàm falsa nosse præstat.

Verùm interfuerunt Imperatores & Reges Conciliis. Quis negat interfuisse? cùm eos etiam nostro tempore literis Pontificiis ad Concilium inuitari, nemini sit obscurum. Quod verò de causa fidei iudicauerint, hoc est, quod constanter negamus. Euoluantur omnia Concilia, quæ à nato Christo habita sunt ad hæc vsq; nostra tempora, nullum reperietur, in quo sibi quisquam Imperatorum de fidei causa iudicium arrogauerit. Longum autem esset enumerare omnia, præsertim prouincialia, quæ rectè Gratianus ad definiendum & constituendum inualida esse docet, de quibus etiam Canonem quendam legimus octauæ Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tanquam perosum quiddā ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absque principali præsentia celebrari, cùm nusquam sacri Canones conuenire seculares Principes in Conciliis sanxerint, sed solos antistites. Vnde nec interfuisse illos Synodis, exceptis Conciliis vniuersalibus inueniemus. Neq; enim fas est seculares Principes spectatores fieri rerum, quæ Sacerdotibus Dei nonnunquam eueniunt.

Conciliis generalibus Imperatores & Reges solùm interfuerūt, nō vt de fidei causa sententias dicant aut iudicēt.

Actione 10.

Conciliis prouincialibus Principibus secularibus interesse nō licet. Distinct. 16.

Concilia œcumenica, & quid in iis actum.

Cæterùm recēset idē Gratianus, & ante eum Iuo Carnotēsis, octo Synodos œcumenicas: quarū prima Neceę habita est anno à Christo nato trecētesimo tricesimo plus minus: in qua qui Christū creaturam esse asserebat, & eiusdem cum patre substantiæ negabat, Arrij hæresis est extirpata. Secunda quinquaginta sex annis, vel si Georgio Cedreno credimus 60. annis post Constantinopoli: in qua Macedonius est damnatus, qui Spiritum sanctū esse Deū inficiabatur, simul & Apolinarius, qui Christū, ipse demens, esse sine mente blasphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, Ephesi: in qua Nestorius est anathemate redditus exectabilis, qui propria stultitia seductus, aliū ante secula Deū verbū, aliū verò ex Virgine pro nostra salute incarnatū nugatus est. Quarta post interuallū annorū triginta Chalcedone: in qua Eutyches vnà cum Dioscoro, qui duas in vno Christo naturas incōmutabiliter vnitas negauerat: vnam autē naturā ex duabus fuisse cōpositam prodigiose pronunciauerat, infinitis execrationibus est deuotus. Quinta centū & duobus annis pòst, iterū Constantinopoli: in qua Origenes, Euagrius, Didymus propter falsa quædam & peregrina dogmata sunt damnati. Sed Germana quinta Synodus primū in lucē prodiit anno 1567. Nam quæ legitur in prioribus editionibus secundi tomi Conciliorū, nō fuisse videtur Germana quinta Synodus œcumenica. In hac igitur quinta Germana sicut etiam à Gregorio scriptū legimus, Epistola quæ Ibę dicitur, erroris plena reprobatur. Theodorus personā mediatoris Dei & hominū in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiā cecidisse conuincitur, & scripta Theodoreti, perq; B. Cyrilli fides reprehenditur, ausu demētiæ prolata refutantur. Sexta posteaquā centum vigintinouem anni intercesserunt, tertium Constantinopoli: in qua Sergius, Pyrrhus, Petrus, Polychronius, qui vnam tantùm in Christo voluntatem & operationem esse contendebant, è cœtu piorum eiecti, & anathemate sunt percussi. Quod idem aliquot annis ante factum fuit à Martino Papa in Concilio Lateranensi. Septima sexaginta pòst annis, iterum Nicææ in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola vocabant, Basilius, Thedosius, Sisinius, & alij nonnulli sunt hęretici pronunciati. Octaua, post centū plus minus annorum interuallā, quartū Constantinopoli in qua Photius, qui per vim de sede sua deturbato Ignatio Constantinopolitano Patriarcha in locū eius inuaserat, legitimè de eo deiectus, & tanquā nouus Dioscorus, & qui cū Iconomachis facere videretur, anathema pronūciatus est.

Lib. 4. cap. 132.

Hæretici in conciliis generalibus damnati.

Lib. 1. Epist. 24.

In conciliis fuerūt Imperatores.

Interfuit Nicænæ Synodo Constantinus Imperator, sed quomodo interfuit? Cùm paucis postremus omnium ingressus, posita modica quadam sede, non prius consedit, quàm annuissent Episcopi: cumq; de concordia & pace pleraque disseruisset, diligentiorē dogmatum inquisitionem ipsorum sententię permisit, sicut in historiis suis Eusebius, Socrates, Theodoritus, memorię prodiderūt. Itaq; trecentos decem & octo Episcopos in eo Concilio subscripsisse legimus, Constantinū subscripsisse non legimus. Quin illud de eo tradit Zozomenus, quod cùm ipsi fidei scripturam artificiose constructam Arrius obtulisset, arbitratus fuit Imperator eum conformia cum illis sentire, de quibus in Nicęna Synodo cōuenerat: quo nomine

Constantini Imperatoris in Conciliis modestia.

Euseb. li. 3. de vita Constantini. So. lib. 1. cap. 8. Theodor. li. 1. c. 7. Zozom. li. 2. c. 27.

 gauisus

gauisus quidem est, verùm tantùm ipse sibi non permisit, vt eos ad communionem reciperet in iudicium, & cognitionem eorum, quibus secundum Ecclesiæ legem de huiusmodi cognoscendi potestas erat cōcredita. Mittit igitur ad Episcopos Hierosolymis tum temporis congregatos. Ex quibus verbis manifestè constat, quòd secundum Ecclesiæ legem de rebus fidei non licebat aliis cognoscere: præter Episcopos.

Theodosius. *Ad concilium legatus Theodosii cur missus.*

Interfuit Constantinopolitanæ Synodo Theodosius. Nunquid subscripsit? Solos Episcopos centum quinquaginta subscripsisse legimus. Tertiæ Synodo, quæ fuit Ephesi habita, ducentorum Episcoporum, non quidem interfuit Imperator, sed misit loco suo Candidianum. Scribit autem ipse ad Synodum, qua cum potestate miserit, his verbis: Deputatus est, inquit, Candidianus magnificentissimus comes strenuorum domesticorum trāsire vsq; ad sanctissimam Synodum vestram, & in nullo quidem quæ faciendæ sunt de piis dogmatibus quæstiones communicare: Illicitum nanq; est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Ac miserat idem ad eam, quæ iterum fuit Ephesi congregata, Synodum, quæ tamen inter approbatas non numeratur, Elpidium Comitem & Eulogium Tribunum, non vt de causa fidei iudicarent, sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare de his, quæ in Ephesо à sancta Synodo fuerint constituta, & nullum fieri tumultum permittere: Sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studentem ad læsionē sanctæ fidei, hunc custodiæ mancipare. In quam sententiam etiam ad Proclum Asiæ Proconsulem scripta eiusdem Imperatoris extat epistola.

Actione 1. Synodi Chalcedonensis.

Martianus. *Cap. 3.*

Interfuit Chalcedonēsi Martianus, sed à legatis Leonis Papę petitus, vt sui præsentiā præstaret Concilio, quòd ipso absente, se ad Conciliū nō occursuros dicerent, sicut in Breuiario suo testatur Liberatus. Quam autē ad rem interfuit? Narrat hoc ipse dicēs: Ad cōfirmandam fidem, non ad ostendendam virtutē, vt nunc per hanc sanctam Synodū deposita nebula, quę nunc in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia visa est exoriri, semper seruētur quæ statuta sunt. Sexcētos triginta Episcopos subscripsisse legimus, Martianum subscripsisse nō legimus. In quinta, quæ est Constantinopolitana secunda, non interfuit quidē Imperator ipse: verùm Theodorū Sileuciarū cum literis misit ad Synodū scriptis, quæ, posteaquā lectæ fuerūt per Stephanū Episcopū Raphiæ, dixerūt Episcopi: Theodorus vir magnificus exeat, cùm satisfecit piissimi Imperatoris iussioni. Soli centum sexagintaquinq; Episcopi & sententias dixerunt, & subscripserunt. In hunc modum Eutichius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos, decreui & subscripsi. Qua forma etiam subscripserunt omnes alij, Vigilius Pontifex præsens tunc aderat Constantinopoli. Sed quanuis & à Patribus, & ab Imperatore fuerit inuitatus, nec ipse tamē venit, nec misit suo nomine quenquam. Nihilominus recitatæ sunt epistolæ quædā Vigilij ad Rusticū & Sebastianū, & ad Valentinianū, & Aurelianū Episcopos, quarum auctoritatem se secutos Patres ostenderunt in his condemnandis, quos anathema pronunciauerant, vt ne quid præter sententiam eius fecisse viderentur.

Constantinus. *In conciliis Iudices de fidei causa non iudicant, & cur intersint.*

In sexta, quæ fuit Constantinopolitana tertia, & Imperator Constantinus interfuit, & multi cum eo viri illustres, qui etiam gloriosissimi Iudices vocantur, itidem vt in Chalcedonensi Synodo fuerant vocati. Sed nec Imperator, nec quisquam eorum, qui vocantur Iudices, hoc sibi arrogauit, vt de fidei causa iudicaret. Sicut autem in Chalcedonensi, ita in hac sexta Synodo Constantinopolitana non aliam ob rem & Imperatorem & Iudices istos interfuisse liquet, quàm vt ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim aut per tumultū fieret, vt libera cuiq; potestas dicendi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum esset, de eo cognoscerent, ac de sontibus pœnas debitas sumerent. Atq; ad hanc, non ad aliam rem Iudices cōstituti fuisse videntur, quod ex actis vtriusq; Synodi, & quartæ Chalcedonensis, & sextæ Constantinopolitanæ videre licet. Quid enim aliud ibi Iudices, aut etiam Imperator ipse, quàm legi preces, quæ acta essent recitari, authentica monumenta proferri, ad obiecta responderi, si qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant, si qua vis illata, si quid per tumultum factum esset, cognoscebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant in actione prima Chalcedonensi, vbi Iudices & Senatus dixerunt. Dicat sancta Synodus, si canonicis epistolis sanctæ memoriæ Cyrilli consonat interloquutio Eustathij reuerendi Episcopi. Et in octaua actione iidem Iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo est soluta, quippè & Nestorium coram nobis anathematizauit, & à sanctissimo Leone susceptus est, & definitonem fidei suscepit, & epistolæ sanctissimi Leonis subscripsit. Deest igitur vt sententia à Deo amabilitate vestra proferatur, vt Ecclesiam suam recipiat, sicut & sanctissimus Leo iudicauit. Qua sententia per Episcopos lata, dixerunt Iudices, vt secundum decretum sancti Concilij (non suum, aut Imperatoris) Theodoretus Ecclesiam reciperet. Similiter & de Iba factum est, & de aliis nonnullis. Ad eundem modum in sexta quoque Synodo Imperator, & sanctū Conciliū dixisse legūtur. Discurrat Georgius codices, proueniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidē & gloriosissimi Iudices nunc hunc, nunc illū, intromitti iusserunt. Posteaquam verò ventum est ad sententiam cōtra Machariū ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, sed sola sancta Synodus, quemadmodum ex duo-

Actione 10.

decima & sedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, posteaquàm subscripsissent trecenti quinquaginta Episcopi, in ipso fine subscripsisse legitur Imperator in hęc verba: Et subscriptionē piissimi & Christo dilecti Constātini Imperatoris, legimus & cōsensimus. Ac mox: Constātinus piissimus Imperator dixit: Edicat sanctū & vniuersale Concilium, si cū consensu omnium Episcoporū promulgata est definitio, quæ ad præsens celebrata est. Cumq; sanctum Conciliū exclamasset: Omnes ita credimus, edictum scribi fecit Imperator, vt quod fuit à Concilio definitum, id omnes firmiter obseruarent. Ac primus fuit hic, qui subscripsisse Concilij definitioni videtur, sed nō iudicans, verū consentiens tātùm: quod factum etiam à quibusdam in Concilio Arausicano viris illustribus eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali, cùm postularetur à Basilio Imperatore, vt primus ipse subscriberet Concilij decretis, respōdisse legitur. Tranquillissimum imperiū nostrum sequutum præcedentes & iustissimos Imperatores, Constantinum videlicet Magnum, & Theosium ac Martianum, ac cæteros, vult subscribere post subscriptionem omnium Deo amabilium Episcoporum: sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra, subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum vicariorum: Edocti enim sumus à Christo vero Deo nostro, habere exaltantem humilitatem.

Constantini Imper. subscriptio.

Basilii Imper. modestia.

Act. 10.

Ex quibus verbis colligitur, subscripsisse quidē Imperatores in aliis conciliis œcumenicis, verùm in his actis, quæ habemus, præterquam in sexta & octaua Synodo nullius Imperatoris subscriptionem reperire licuit. In Chalcedonensi verò concilio Episcopi subscripserunt hac forma: Flauius episcopus Constantinopolitanus iudicans. Et alio quodā loco, definiens subscripsi: Presbyteri verò simpliciter: Eusebius Presbyter subscripsi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Episcopos & Presbyteros fuit obseruata, vt Episcopi subscriberent, definiui & subscripsi: Presbyteri sequendo, definita subscripsi. In septima Synodo, quę est secunda Nicæna, interfuerūt quidem duo Senatores, sed initio pauca loquuti, perpetuò posteà tacuerunt: Episcopi, qui numero fuerunt trecenti quinquaginta, decreuerunt & subscripserunt, præterea nemo. In octaua Synodo, quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit quidem Basilius Imperator & subscripsit, sed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fidei negocio sumeret, ex his quę superiùs scripta sunt, cognoscere licet. Primo loco subscripserūt legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miserat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Episcopus sanctæ Ostiensis Ecclesiæ, locum obtinēs Domini mei Adriani summi Pontificis & vniuersalis Papæ, omnia quæ superius leguntur, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens, atq; ad voluntatem eiusdem eximij præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & collegæ eius duo vsi sunt. Ignatius verò hac forma subscripsit: Ignatius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ, sanctā hanc vniuersalem Synodū suscipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata & scripta sunt, concordans & definiens subscripsi manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph vices agens Patriarchę Alexandrini, Thomas Antiocheni, Helias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma: Basilius Constātinus & Leo perpetui Augusti in Christo Deo fideles Principes Romanorum: & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quę ab ipsa definita & scripta sunt, cōcordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videre licet, quod Imperatores, vel quicunq; alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquàm iudicantes in fidei aut quacunq; tandem Ecclesiastica causa fecisse viderentur.

In Concilio quibusdā imperatorum subscriptiones reperiuntur. Conciliis Episcoporum & presbyterorum subscriptiones.

In Conciliis Principum laicorum subscriptiones.

Simul & illud notatu dignum est, quod in Oecumenicis Conciliis præsidebant Romani Pōtificis legati. Extat in bibliotheca Vaticana Vigilij libellus manuscriptus, nec adhuc quod sciamus in lucem editus, in quo inserta est professio Mennæ Patriarchæ Constantinopolitani. In ea quatuor synodis œcumenicis enumeratis sic loquitur Mennas. In quibus iuxta tempora sua prædecessores Sanctitatis vestræ beatissimi Papę senioris Romę ipsis synodis præsederunt. In Chalcedonensi quoq; synodo sic legitur. Paschasius & Lucensius Reuerendiss. episcopi, & Bonifacius Presbyter tenentes locum sedis Apostolicę, quia missi apostolici semper in synodis prius loqui & confirmare soliti sunt, per Paschasium dixerunt. Et aliquanto superius: Paruitatem nostrā Pontifex huic sancto Concilio pro se pręsidere pręcepit. Ideoq; necessarium est hæc, quæ in medium proferuntur per nostram interlocutionem disceptari.

Vigilius. In Conciliis generalibus Pontificis Romani legati præsidebant. Act. 10.

Act. 3.

Vsq; eo autem Imperatores catholici iudicium in causa fidei sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id fecisse videantur. Hunericus Arrianus quamlibet sæuus tyrannus, non ipse tamen iudicium de fide sibi sumpsit, sed Patriarcham Cyrillum Iudicem esse permisit. Theodoricus itidem Arrianus ad iudicium Ecclesiasticum vocatus in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negocio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de Ecclesiasticis negociis pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem fecisse quisquā reperiet, id facturum quenquam putamus, qui vel micā in se Christiani pectoris habeat, quiq; catholicus & orthodoxus dici & esse velit? Nihil est quòd in priscis illis cōmemorandis longiores simus, nostri etiam seculi principes non minori præditos religione videre licuit.

Hæretici principes recusarunt iudicium in causa fidei ferre. Victor. lib. 2. de persecutione Vandal. in 4. Synodo Rom. sub Symmacho Papa.

Anni iam triginta & amplius intercesserunt, cùm noua quædam & peregrina dogmata

Lutheranæ hæreseos ortus.

ſparſit in vulgus Martinus Lutherus, qui princeps fuit & auctor ſectarum, quibus miſerandum in modum Germaniam diſſectam eſſe videmus: Quas quæ clades, quæ ſint calamitates conſequutæ, quis eſt qui ſine lachrymis commemorare queat? Si Turcarum ipſe tyrannus cum quamlibet numeroſo exercitu Germaniam peragraſſet, maiore illam clade vix afficere potuiſſet. Hunc itaq; Martinum Lutherum tot ſectarum totq; cladium auctorem, paternè monuerat initio Leo Pontifex, vt errores ſuos reuocaret, atq; ad ſanam aliquando mentem rediret: Sed cùm nihil paternis adhortationibus ſuis profeciſſet, de Concilio patrum ampliſſimorum, & eorum qui doctrina ſacrarum literarum præſtabant, Martinum hæreticũ pronunciauit, ac miſſo ad vnum omnium Chriſtianiſſimum Imperatorem, vereq; catholicum Regem Carolum eius nominis quintum, qui feliciter adhuc imperat legato, poſtulauit ab eo tanquàm primario Eccleſiæ filio & aduocato, vt ſententiam ſedis Apoſtolicæ ſequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari conſueuerunt, iuxta morem à veteribus Chriſtianis & orthodoxis Imperatoribus obſeruari ſolitum. Neq; enim nouum hoc eſt, quod Epiſcoporum ſententiam Imperatores & Reges exequutioni mandare conſueuerunt: Sic namq; Conſtantinum, ſic Valentinianum & Theodoſiũ, ſic Arcadium & Honoriũ & Martianum, & alios feciſſe legimus. Et extat in Synodo quinta Conſtantinopolitana cõſtitutio Iuſtiniani Imperatoris contra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non inſolitam imperio & nos facientes ad præſentem venimus legem. Quoties enim ſacerdotum ſentẽtia quoſdam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit, quemadmodum Neſtorium, Eutychen, Arrium, Macedonium, Eunomiũ, & quoſdam alios, ad iniquitatem nõ minores illis, toties imperium eiuſdem ſententię & ordinationis cum ſacerdotum auctoritate fuit. Horum igitur exemplum ſequutus Carolus quintus Imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, non grauatim ſe facturum oſtendit, quod à primario Eccleſiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò vehemẽter inſtabant nonnulli, vt prius hominem ad ſe vocaret, quàm ad exequutionem decreti à ſede Apoſtolica lati proceſſiſſet: cùm illis negare non potuiſſet, ne quis factum hoc illius ſecùs interpretari poſſit, in edicto ſuo, quod promulgari fecit, cauſam cur eum accerſiri fecerit, his verbis adſcripſit: Non vt nos, inquit, de hoc negocio iudicaremus aut cognoſceremus, cùm id proculdubio ad Romanum Pontificem & ſedem apoſtolicam pertineat: neq; vt res ſacroſanctæ fidei noſtræ nunc tandem poſt tot ſecula per nouas altercationes, cum magno fidelium ſcandalo & perturbatione, ac infidelium deriſione, in controuerſiam vocari pateremur: ſed vt cum vulgi & plurimorum ita petentiũ ſatisfactione, hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus ac ſuaſionibus ad rectam ſemitã, ſi fieri poſſet, reduceremus. Nunquid & hic obſcurè tulit, minimè ſuarum eſſe partiũ de fidei cauſa cognoſcere? Quod clarius etiã oſtendit poſteà, cum poſtulantibus id à ſe nonnullis, non velle ſe quicquam determinare, neq; poſſe concludere de negocio religionis, reſpondit: ſed apud Pontificem Romanum pro officio ſuo diligenter ſe daturum operam de congregando Concilio generali: ſicut in Auguſtanæ confeſſionis exordio legitur.

Decretorum Eccleſiaſticorum principes executores.

Act.1.

Caroli 5. Imper. factum præclarum & laus.

Carolus 5. Imp. fidei & religionis cauſam & negotium cognoſcere & iudicare non ad ſe ſed ad Romanum Pontificem & ſedem Apoſtolicã pertinere dixit.

Sed iam ad reges noſtros veniamus, qui, ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clariſſima Auſtriæ familia maternum ſuum genus ducunt. Et ſanctus ille Rex Sigiſmundus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Chriſto obdormiuit, cùm aliis heroicis virtutibus multis clarus, tùm in tuenda fide catholica conſtantia quadam & animi robore ſingulari præditus: & qui libenter veſtigiis eius incedit ſereniſſimus filius hic eius, eiuſdem nominis ſecundus, quem vtinam paterna felicitate paternos annos aſſequutum, regni huius gubernacula longiſſimo tempore tenentem videamus, nunquid non & ipſi non eodem animo, eadem ſententia, eademq; religione fuerunt? Poſtularunt ab vtroq; nonnulli (quibus rectè dici potuit, neſcitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno ſuo prædicari permitterent: Reſpondit Diuus Pater: ſui non eſſe muneris de puritate verbi cognoſcere, ad Epiſcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio ſe etiam ipſum libenter maieſtas eius ſubmitteret, eorumq; iuriſdictonem ſaluam in omnibus eſſe vellet. Reſpondit iiſdem propè verbis ſereniſſimus filius eius. Neque dubitandum eſt, quin quotquot ſunt catholici Reges & Principes, ſi quis eis iudicium de cauſis fidei delatum vellet, idem omnes vno ſint ore reſponſuri. Quòd ſi maximè ſecùs aliquis feciſſe reperiretur, nec allegandus tamen eſt error, nec defendendus, & verum eſt quod prouerbio dicitur: vna hirundo non facit Ver.

Sigiſmũdi primi regis Pol. pietas & conſtantia. Sigiſmundi Auguſti reg. Pol. pietas.

Mat. 20.

De fidei, & religionis cauſis cognoſcere & iudicare non ad ſe, ſed ad epiſcopos pertinere dixerunt reges.

Auſus eſt & re & nomine Baſiliſcus Imperator circulares dare literas, quibus Chalcedonẽſe Concilium, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipſum fecit Epiſcoporum ſuorum ſententiam ſequutus, qui circularibus eiuſmodi literis etiam ſubſcripſerunt, vt magis exequutoris, quàm Iudicis officio functus videri queat. Sed has tamen ipſas circulares literas nõ ita multò pòſt aboleri, & eis contrarias ſcribi iuſſit, ſicut apud Euagriũ, Liberatũ, Nicephorũ ſcriptum reperimus. Auſus fuit & Leo Imperator imagines demoliri, & ſanctorum venerationi detrahere, ſed aduerſus eum in hæc verba ſcripſit Ioannes Damaſcenus: Non approbo Imperatorem, qui rapta & inuecta tyrannide inuadit ſacerdotij dignitatem.

Baſiliſcus Imp. acceptus ab Epiſcopis.
Euag. li. 3. c. 4.
Lib. cap. 16. in breuiar.
Nicepho. li. 16. c. 3. eccle. hiſt.

Non

Non Imperatores potestatem acceperunt ligandi atq; soluendi. Ac paucis interiectis: Non consentio vt Ecclesia paciscatur se exequuturam imperialis edicti formulam: imò vt mordicus tueatur traditiones à patribus acceptas, siue scripto proditas, siue citra scripturá vsu Ecclesiæ comprobatas. Magis autem placidè simul & festiuè Eulogius Presbyter, quem cùm Barses Valentis Imperatoris Præfectus hortaretur, vt in doctrina fidei se cum Imperatore cõiungeret. Nunquid, ait, vnà cum Imperio etiam ille Pontificatum est consequutus? Nam & Pastorem habemus, & nutus illius sequimur.

Episcopi iudicāt de principibus in causis Ecclesiasticis. Theodor. lib. 7. ca 8. Eccl. hist. Theod. li. 4. c. 18. hist. eccle.

Cùm Gaianas præsente Ioanne Chrysostomo peteret ab Imperatore suę quoq; partis hominibus, hoc est, Arrianis vnam è sacris domibus concedi. Respondit Chrysostomus: Non licere Imperatori aliquid audere in rebus Ecclesiasticis si velit esse omnino pius, quemadmodum in illius vita scribit Symeon Metaphrastes. In eandem sententiam quosdam patres cõtra Leonem Isauricum dixisse, narrat Theostericus vitam Nicetæ magistri sui describẽs, inter quos & hæc Theodori verba recitat. Ne tentes nunc ô Imperator Ecclesiasticum statum dissoluere. Ait enim Apostolus, Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia sua, primùm Apostolos, deinde Prophetas, tertiò pastores, & doctores, ad perfectionem sanctorum. Non dixit Reges. Tibi quidem ô Imperator ciuilis status & exercitus commissus est, hæc igitur cura. Ecclesiam autem pastoribus, & doctoribus, vt ait Apostolus derelinque. At si non vis hoc facere: si quis peruertendæ fidei nostræ causa de cœlo nobis nunciauerit, ipsum non audiemus, tantum abest vt te audituri simus. Neq; dissimilia de quodam Episcopo Oeniandro refert Georgius Cedrenus, in suis Annalibus. Cæterùm Lucifer & Hilarius non minore libertate Constantium adorti sunt, quàm Ioannes Damascenus Leonem. Libet autem abscribere verba Luciferi. Cùm is Deuteronomij locum illum produxisset. Loquere ad Sacerdotes & Iudices, & nunciabunt tibi Iudicium, & facies secundum omne præceptum quod nũciauerint tibi. Homo quicũq; fecerit in superbia, ne audiat sacerdotem, morietur homo ille, & tollet malum de Israël. Quomodo, inquit, dicere poteris, iudicare te posse de Episcopis, quibus nisi obedieris iam quantum apud Deum mortis pœna fueris mulctatus. Cùm hęc ita sint. Tu qui es profanus ad Dei domesticos, quare istam sumis in Dei sacerdotẽ authoritatẽ, cùm etiam ipsos Iudices Iudæos, tum quando in lege manebant Dei, ex genere habere permiserit suo. Hortatus est eundem Constantium Osias Episcopus Cordubensis, &c. vt ne suos comites ad synodos mitteret: Quid enim tale, inquit, à Constante actum est? Aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudiciis Ecclesiasticis interfuit? aut quis ipsius palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem subscriptio fieret? Desine quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij: serua te in illam diem purum, ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere pręcipe, sed potius ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit, nobis, quę sunt Ecclesię, concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium oculis malignis carpit, contradicit ordinationi diuinæ, ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini fias obnoxius. Date, scriptũ est, quæ sunt Cæsaris, Cæsari. & quæ sunt Dei, Deo. Neq; igitur fas est nobis in terris imperiũ tenere: neq; tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes Imperator. Hæc illius epistolæ verba in sua quadam ad solitariam vitam agentes epistola inserit Athanasius: qui nõnullis interiectis: Istud est, inquit, iudicium Episcoporum. Quid cum eo commune habet Imperator? Sin contrà, ista minus Cæsaris conflantur, quid opus est hominibus titulo Episcopi? Quando à cõdito æuo auditum est? quando iudicium Ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem suam accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ ante hac synodi fuerunt, multa iudicia ecclesiæ habita sunt, sed neque patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt: nec Princeps in rebus ecclesiasticis curiosum se prębuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cęsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Nunc autem nouũ quoddam ab Arriana hæresi spectaculum editur: conuenerunt in vnũ hæretici, & Imperator Constantius, vt ille quidem sub prætextu Episcoporum sua potestate aduersus eos, quos velit vtatur, & tamen in persequutione mouenda persequutor non appelletur: illi verò succincti principis potestate insidias faciunt, quibus volunt. Hactenus Athanasius: Et interea profert quidam disputationẽ à Vigilio cõscriptam, inter Arrium & Athanasium, in qua probus quidam Ethnicus sic alloquitur vtrunq; Imperatoris Constantini autoritate commonitus. Percepi inter vos fidei negotium ventilari. Respondit Athanasius: Et quis tam vecors audeat principalia præcepta abnuere? Sic ille fictus Athanasius. At verus Athanasius, cuius verba ex illius germano libro citauimus, longè diuersum sensit. Cæterùm vt ne rerum imperitis imponatur, sciat lector, inter Arrium & Athanasium Alexandrinum coram probo Iudice nullam vnquam disputationem habitam fuisse. Fatetur hoc etiam ipse Vigilius, qui fuit auctor huius libelli de disputatione hac, quod eam sub nomine Athanasij conscripserit tanquam si præsentes, inquit, cum præsentibus ageret, vbi etiam cognitoris persona videtur inducta. Si fuisset vnquam hęc habita disputatio, certè Eusebius, Ruphinus, Socrates, Theodoritus, Zozomenus, Nicæphorus, & alij Scriptores Ecclesiasticę historiæ mentionem illius aliquam fecissent; ficulneum vt planè sit istorum in hac Arrij cum Athanasio disputatione præsidium.

Theost. in vita Nicetæ in 7. tom. Lippomani.

Ad Constantiũ. Impe. pro sancto Athanasio libro priore.

Osii Episcopi adhortatio ad Constantium. Imperator Constantius, ne fidei & religionis causis se immisceat hortatur.

Athanasius.

Lib.1.contra Parmenianum August in breuiculo collationum & aliis multis locis. Epist.168. August. Lib.12.cap.5. eccle.hist.

præsidium. Sed in causa Cæciliani Carthaginen. Archiepiscopi, Constantinum Imperatorem Iudicem fuisse certius est, aiunt, quàm vt inficias ire quisquã possit. Demus hoc. Nam quod hæretici Donatistæ causam hanc ad eum detulerint, & Optatus & Augustinus testantur. Sed intereà scribit Augustinus, quod non est ausus Imperator de causa Episcopi Iudicare, quare discutiendam eam atq; finiendam Episcopis delegauit: Quod & factum est in vrbe Roma Præsidente Melciade cum multis collegis suis. Et extat apud Eusebium Imperatoris epistola, quam ad Melciadem Põtificem ea de re scripsit. Si nulla religione prohibeatur Imperator, quominus de causis Ecclesiasticis iudicaret, cur dicit Augustinus: quòd non fuerit ausus id facere: Sciebat ille quod hoc sui muneris non esset, quamobrem ad Pontificem Romanum, ad cuius cognitionem propriè pertinebat causam remisit. Quin addit Optatus, quod cũ ei preces Donatistarum oblatę fuissent, liuore plenus respõderit: Petitis à me misferculo iudicium, cùm ipse Christi iudicium expectem. Sed quæ posteà consecuta sunt videamus. Fuit Cæcilianus innocens à Pontifice Romano pronunciatus. Donatistæ verò, libet autem Augustini verbis vti, tantæ auctoritatis Episcopos non apud alios collegas, sed apud Imperatorem ausi sunt accusare, quod malè iudicarint. Dedit igitur ille aliud Arelatense iudicium, aliorum scilicet Episcoporum, non quia iam necesse erat, sed eorum peruersitatibus cedens, & omnimodo cupiens tantam impudentiam cohibere. Neq; enim ausus est Christianus Imperator sic eorum tumultuosas & fallaces querelas suscipere, vt de iudicio Episcoporum qui Romæ sederet ipse iudicaret, sed alios Episcopos dedit. Quem etiam iterum exclamasse scribit Optatus: O rabida furoris audacia. Sicut audaciam & impudentiam Donatistarum grauiter Augustinus reprehendit, sic religionem hanc & modestiam Imperatoris laudat: ac lõgè ordinatius eum egisse dicit, cùm Episcoporum causam ad se delatam ad Episcopos remisit, quando quidem eam ad iudicium suum non pertinere sciebat. A quibus tamen cùm iterum ad Imperatorem prouocatum fuisset, scribit Augustinus quod ipsorũ hanc pertinaciam admodum detestatus tãdem eorũ importunitati cesserit, vt de illa causa post Episcopos iudicaret, à sanctis Antistibus posteà veniam petiturus. Habes qualis Iudex in Ecclesiastica causa fuerit Constãtinus, quàm sit hanc Hæreticorum importunitatem detestatus, quàm inuitus munus hoc, quod ad se minimè pertinebat, susceperit. Et intereà non est veritus blatero quidam ineptissimus qui fingit ipse sibi monstra quæ oppugnet, nesciens quid loquatur, aut de quibus affirmet, non est inquam veritus asseuerare, quòd Augustinus Constantini factum hoc, non modò non reprehenderit, verumetiam cum laude retulerit. Si cum laude retulerit quod cesserit hæreticorum peruersitatibus, cur addidit, veniam à Sanctis Antistibus petiturus. Certè quæ cum laude geruntur, eorum veniam petere necesse non est. Quamobrem peccasse quidem Constantinum innuit Augustinus, quòd de Episcopis, etiam post Episcoporum iudicium iudicauerit, sed quoniam inuitus fecit, victus importunitate Donatistarum, quorum pertinaciam hanc vehementer detestatur, huius delicti sui veniam non difficulter eum esse consecuturum iudicauit: cùm præsertim executoris magis quàm Iudicis officio functus videatur. Nec enim diuersum aliquid ab eo quod per Episcopos decretum erat, pronunciauit, sed idem illud prorsus: Cæcilianum innocentissimum accusatores eius improbissimos esse. Legem etiam tulit, vt res conuictorum, & pertinaciter vnitati resistentium fisco vendicarentur. Sed quid opus est pluribus verbis, quod non liceat Imperatoribus de causis Ecclesiasticis iudicare, planum facere enim ipsius ea de re Constantini sententiam audiamus. Narrat Ruffinus in Ecclesiastica sua historia quod qui fuerunt Episcopi Nicææ cõgregati, libellos quosdam obtulerant Constantino, quibus se inuicem accusabant, quos ille recepit quidem à singulis, & eos in sinu suo continuit, nec quid in eis contineretur aperiés, ita fuit Episcopos affatus. Deus vos constituit Sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoq; iudicandi, & ideò nos à vobis rectè iudicamur, vos auté non potestis ab hominibus iudicari. Propter quod Dei solius expectati iudicium, & vestra iurgia quæcunq; sunt ad illud diuinum reseruentur iudiciũ: vos enim nobis à Deo estis dati Dij, & cõueniens non est vt homo Deos Iudicet: sed ille solus de quo scriptũ est. Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio auté Deos discernit. Quàm diuersa fuit hæc Imperatoris pientissimi sententia, ab ea quam profert insulsus hic battalogus. Non Imperatores ille de Episcopis, verùm Episcopos de Imperatoribus cùm esset Imperator ipse iudicare voluit, vt illorum ipse, non auté illi suo iudicio subiicerentur æquum esse censuit. Quid autem si nec illorum diuersa fuit sententia qui causam hanc Ecclesiasticam ad Imperatorem Constantinum detulerant? Quid si iidem illi suũ hoc factum condemnarunt. Instituerat Honorius Imperator, vt collatio fieret inter Augustinum & Donatistas. Quos tum clamores Donatistæ non edebant? quantam ex ea re inuidiam & odium conflare Catholicis conabantur, quòd Ecclesiæ causam apud Imperatorem agerent? Sed quid ad hęc Augustinus? Quod in nobis, inquit, modò reprehendunt, dicentes: Non debere Christianos contra inimicos Christi aliquid à Christianis Imperatoribus postulare, priores idipsi fecerunt. Sic suum hoc factum ipsi Donatistæ reprehenderunt, quos Optatus etiam his verbis alloquitur, Quod de nobis dicitis, quid Christo cum regibus? quid Episcopis cum palatiis? Si nota est nosse Reges, vos tota perfundit inuidia: Nã hoc priores maiores

Epist.162. *Episto.50.* *Epist.162.* *Aug. Epist.48.* *Lib.1.cap.2.* *Aug. Epist.50.* *Optatus.*

vestri

vestri fecerunt. An autem hæc Donatistarum vox eadem propè cum illa non est quam ex Athanasio paulò antè protulimus. Sic & ipsos hæreticos iudicasse videmus nefarium scelus designari si causam Ecclesiæ cognoscat Imperator: quæ quod ad Honorium à Catholicis delata fuit, necessitate factum est, quę cùm ingens telum sit, legem non habere dicitur. Magnus tum fuit furor Donatistarum, qui totam occupauerat Aphricam violentis aggressionibus, latrocinationibus, itinerum obsidionibus, rapinis, ignibus, cædibus sicut scribit August. Multa vastantes, cuncta terrentes. Nihil ab eorum insidiis erat satis tutum, Augustino præsertim, quem sicut memoriæ prodidit Possidonius, velut lupum occidendum esse in defensionem gregis, scilicet sui, dicebant. Hęc igitur necessitas compulit Catholicos vt ab Imperatore Iudicem dari sibi peterent. Et erat hoc extraordinariũ, & agebatur causa mixti fori, cùm in ea ciuilis quæstio facti de Cæciliano versaretur, deq; ordinatore eius Felice, quam ipsi priores olim ad Constantinum detulerant. Deinde, qui præsidebat ei collationi, cognitio magis illi quàm iurisdictio mandata videbatur, vt cognitoris potius quàm Iudicis personam sustineret. Scripsit breuiculum collationis huius Augustinus, non aliud ei quàm cognitoris nomen in eo tribuit. Idem facit & Possidonius. Graues nihilominus ea de re Donatistæ quærimonias edebant. Nefarium esse scelus quęritabâtur Imperatorẽ de causis Ecclesiasticis iudicare: adeò nec ipsis hæreticis tolerabile facinus hoc videbatur. Hæc nos hoc in loco pluribus verbis cõmemoranda duximus in hac nouissima ęditione, quod vidimus insulsi battalogi cuiusdam librum, quem de traditionibus inscripsit, in quo multis modis probare nititur iudicium de causa religionis ad Reges & Principes pertinere. Quo libro sicut nihil infantius, ita nihil potest esse maledicentius: Cùm enim habere se malam causam intelligat, sic se tandem in ea fore superiorem persuasum habet, si Græca, Latina, Germana lingua, quàm plurima probra, conuitia, maledicta mendaciter eiaculatus fuerit in eum, quem non nouit: si sceleratum, impium, diabolicum vocauerit, si in ima tartaris detruserit. Quasi verò maledixisse vicisse sit. Nos verò caput hoc insanum ad Antyciras relegabimus, & ad secundam Synodum veniemus.

Lib.3.con.Iulianum cap.1. In vita Aug. Cap.9.

Cap.13.

Post quem Valentinianus Imperator iunior, Iustinæ matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Cæterùm his ad eum verbis Ambrosiũ scripsisse legimus: Dalmatius me tribunus & notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans vt ipse Iudices legerem, sicut legisset Auxentius, nec tamen expressit eorum nomina, qui fuerant postulati, sed id addidit, quòd in consistorio esset futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ, Cui rei respondeo, vt arbitror, competẽter, nec quisquam contumacem iudicare me debet, cùm hoc asserã, quod augustæ memoriæ pater tuus, non solùm sermone respondit, sed etiam legibus sanxit suis. In causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis (hæc enim verba rescripti sunt) hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si aliàs quoq; argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clementię tuæ? ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? nisi fortè vilis quibusdam tanti Imperatoris existimatur sententia, cuius & fides, confessionis constantia probata est, & sapientia, melioratæ reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti clementissime Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curabimus, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à laico, quid sequitur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat? Episcopus discat à laico? At certè si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est, qui abnuat, in causa fidei, in causa inquam, fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui dicebat, non est meum iudicare inter Episcopos, tua nunc dicit clementia, ego debeo iudicare. Neq; verò scripsit hæc modò, verùm & dixit Ambrosius, quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat: Noli te grauare, inquit, Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere, noli te extollere. Esto Deo subditus: Scriptũ est: Quę Dei, Deo, quę Cæsaris, Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotẽ Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Atq; hæc quidem contra Valentinianum Ambrosius. Qui cũ Aquileiensi Concilio interfuisset, in quo quidam Arrij sectator Palladius, itidem vt nostri temporis hæretici: iudicium Episcoporum fugiebat, ac alios quosdam ex vtraq; parte auditores venire volebat. Quos quæris auditores? inquit Ambrosius: Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de sacerdotibus. Ac paulò pòst: Etsi in multis impietatibus deprehensus sit Palladius, erubiscimus tamen, vt videatur qui sacerdotium sibi vendicat à laicis esse damnatus, qui & in hoc ipso damnandus est, quod laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeant iudicare.

Valentiniani audacia.

Epist.32. Imperator Valent. se Ecclesiasticis rebus immiscens ab Ambro. valdè reprehenditur. Theodosii rescriptum de iudicio in fide.

Episcopi de Imperatoribus & laicis in causa fidei iudicant, non laici de Episcopis.

Epist.33.

Mat.22.

Audin' tu Veremũde quid dicat Ambrosius? In causa fidei negat laicos vnquã de Episcopo iudicasse:

Varemundus valdè cõfutatur.

Episcopi nomine indignus qui laicis sacerdotale ius substernit.

Ambrosii Elogia.

Ruff.li.2.c.15. eccle.hist. Aug.lib.5. conf.ca.13. Basil.epist.55. August. de nup. & concupis. lib.1.cap.35. Idem de cura pro mortuis.cap.17.

iudicasse: in causa fidei Episcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Episcopis iudicare dicit solere: nec esse dignum censet, Episcopi nomine, qui laicis ius sacerdotale substernit: Palladium autem vel hoc ipso nomine damnandum iudicat, quòd laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Quod si tyrannicum esse putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis solos Episcopos in concilium admittendos, nónne tyrannum apertè vocas Ambrosium, cuius hæc est sententia? qui mortem prius oppetere, quàm laicis ius sacerdotale substernere fuit paratus: At quem tu virum insimulare tanti criminis audes? eũ cuius iam inde à mille ducentis annis semper in Ecclesia Dei sacrosancta fuit apud omnes memoria: quem Ruffinus Ecclesiæ murum & turrim validissimã: quem Augustinus ab illo baptizatus, in optimis notum esse scribit orbi terræ, & pium Dei cultorem appellat: quem epistola quadam Basilius celebrat: Cui Pelagius quoq; quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quod in eius præcipuè libris Romana fides eluceat, qui scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituerit: cuius fidem & purissimum in scripturis sensum, ne inimicus quidem ausus sit reprehendere: quem deniq; tanta fuisse vitæ sanctimonia narrat Augustinus, vt eum viuum adhuc etiam dæmones confiterentur, atque vt sibi parceret, obsecrarent. Hunc tu talem virum, cui non catholici modò, verumetiam veritatis hostes hæretici, quin & dæmones ipsi, fidei, doctrinæ, sanctimoniæ, tam illustre testimonium tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam turpem notã inurere audebis? Sed non est tyrannus Varemunde, qui ius suum tuetur: sed Episcopi nomine dignus non est, qui laicis ius sacerdotale substernit. Quin tu potius Varemunde gladiatorio quodam animo viam ad tyrannidem affectare videris, qui pastores loco submoues, qui per vim Episcopos iure suo spoliare, & in ordinem cogere, qui, quæ propria est eorum iurisdictio, eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondam Imperator, vt virum hunc sanctissimum, episcopale suum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & plusquam tyrannum appellaret, sed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multò pòst pœnituit: informatusque fide ac institutis catholici principis Theodosij, tanto in Ambrosiũ affectu pòst incubuit, vt quẽ anteà persequebatur, eum diligeret: quem antè vt aduersarium repellebat, eum vt parentem putaret. Pientissimus autem Imperator Theodosius, quamuis propter patratam cædem ecclesiæ primum ingressu per Ambrosium prohibitus, deinde iam recõciliatus, cancellos egredi iussus esset, intra quos mysteria peragebantur, quod Imperatores purpura faceret, sacerdotes non faceret, non modò tyrannidis ei probrum non obiecit, verumetiã hac ipsa de causa præ cæteris eum Episcopi nomine dignum esse iudicauit, neq; se nosse quenquã affirmauit, qui sciret Episcopum agere, præter vnum Ambrosium. Da Christe tales tyrannos Ecclesiæ tuę multos, qualis vel Ambrosius hic fuit, vel ante eũ Babilas à Chrysostomo celebratus, vel posterioribus seculis Thomas Cantuariensis Archiepiscopus in Anglia, Stanislaus Cracouiensis Episcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Christus autem bonos pastores vocat, si nunc haberet multos Ecclesia, qui laicis ius sacerdotale non substernerent, qui ascenderent ex aduerso, qui murum se pro domo Israël opponerent, ac starent in prælio in die domini, parati semper animas ponere pro ouibus suis, neq; tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neq; tot lupi grassarentur in ouili Christi, neq; tam diu tam fœdè scissam inconsutilem Christi tunicam videremus.

Amb.epist.34. Theo.lib.5.ca.18. eccle.hist. Lib.1. Theodo.pietas & patientia, & in Amb. amor.

Episcopi pro eccle.iuribus zelosi referuntur.

Quid autem dicis Varemunde? si quod tu tyrannicum esse vis, id iustum & legitimũ esse iudicauerint etiam hi, quorum te partis esse non obscurè fers: qui confessionis Augustanæ: quàm Christianæ censeri malunt? Tanta est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis iugula nonnunquàm erumpat. Nunquid non hæc verba sunt vestræ confessionis Augustanæ? Secundum Euangelium, seu; vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Episcopis, hoc est, his, quibus est commissum ministerium verbi & sacramentorum, nisi remittere peccata: item cognoscere doctrinam, & doctrinam dissentientem ab Euangelio reiicere, & impios, quorũ nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ. Audin' tu Varemunde, quid illi ipsi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reiicere, nulla circuitione vsi, disertis verbis iurisdictionis Episcoporum esse dicunt, atq; hac in parte cum catholicis consentiunt. Cur igitur tu, quod in eadẽ illa confessione, quam es amplexus, prohibetur, commisces potestates, Ecclesiasticam & ciuilem? cur laicos irrumpere iubes in alienum officium?

Confess. Augustana concedit iudicium episcopis in causa fidei.

Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipsi concedere coguntur aduersarij, longiores esse nolumus, cùm præsertim instituti nostri non fuerit hoc loco de iurisdictione Episcoporum disserere: sed illud modò propositum habuimus, quæ sit Ecclesia catholica, demonstrare: quo nomine non pars, neq; enim sunt partes in Ecclesia, verùm totum quiddam significatur. Docet hoc Augustinus, explicans illud ex Psalmo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholica iubilet. Catholica totum tenet, quicunq; partem tenet, à toto præcisus est, vlulare vult, non iubilare. Et iterum alio loco. Non audio ostendentes partes: Deus deorum totum mihi ostendit, qui vocauit terram à Solis ortu vsq; ad occasum, totum redemit: partes autem id est, calumniãtes condemnauit.

Partes non esse in Ecclesia, sed apud hæreticos. Psalm.65. In Psal.49.

nauit. Non sunt ergo partes in Ecclesia, quæ totum tenet, in qua idipsum dicunt omnes, vt rectè de ea Propheta scripserit: Hierusalem quę ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. Odiosum est partis nomen. Siquidem de parte dici volunt, ait Augustinus, qui in vnitate non sunt, de altera parte sunt, & de ipsa parte ascendunt, id est, extolluntur, & volunt tollere oues. Et alio loco: Væ illis, qui oderunt vnitatem Ecclesiæ, partes sibi faciunt in hominibus. Et iterum: Omnes hæretici in paucis & in parte sunt: Et ad Seuerinum scribens: Catholica Gręcè appellatur, quòd per totum orbem terrarum diffunditur, hanc ignorare nulli licet, ideò secundum verbum Domini nostri Iesu Christi abscondi non potest. Pars autem Donati in solis Aphris calumniatur orbi terrarum. Et de baptismo contra Donatistas: Induentes lupos suos pellibus ouium, dicunt, Ecce hìc est Christus, ecce illic, & ab vniuersitate ciuitatis super montem constitutæ, ad particulas insidiarum suarum multos separant, & iugulatos absumunt. Et in Ioannem scribens: propter illos qui se diuisuri erāt, & dicturi. Ecce hìc est Christus, ecce illic. Et vellent eū ostendere in parte. Qui emit totum & possedit totū, continuè secutus, adiunxit: Non tātum nostrorum, sed & totius mundi. Apud eos itaq; partes sunt, qui se præciderūt à catholica, de quibus dicit Iudas, quod segregauerunt semetipsos. Quomodo autem segregauerūt? Segregauerūt se suo quodā singulari iudicio, sua quadam solitaria opinione. Nam cùm idem anteà sensissent quod nos, ac quod vniuersa sentit, ac semper sensit Ecclesia, ab eo posteà recesserunt, atque ita singulares quosdam suos intellectus, solitarias suas opiniones sequuti, in varias partes dissecti sunt. Sic à Cypriano dicitur pars Nouati: & in octaua synodo Oecumenica pars Photij: ab Augustino pars Maximiniani, pars Primiani, pars Maiorini, pars Donati sexcentis in locis. Et ferè videre licet Augustinum catholicam, siue orbem terrarum, aut totum, Donati parti opponere. Sic in Psalmo contra partem Donati. Ego Catholica dicor, & vos de parte Donati. Et contra Parmenianum, contra pacem vnitatis, etiam in parte Donati. Et iterum: Frumenta præter partem Donati, in toto terrarū orbe defecerunt. Et iterum: Ab ipsa parte Donati ad vnitatem Catholicam remeare. Sic ad Honoratum scribens: Ecclesia catholica, inquit, est etiam in Aphrica, quia per omnes terras eam Deus esse voluit, & prædixit: pars autem vestra, quæ Donati dicitur: non est in omnibus illis locis, in quibus & literæ, & sermo, & facta apostolica cucurrerunt. Et ad Donatum: Vtrum nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, an pro nefaria dissensione, pro Donati parte, pro sacrilega diuisione, importunitatem, nostræ circa se dilectionis diutius sustinere. Et ad Celerem: Nullam fuisse iustā causam, cur ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica diffunditur, se pars Donati dirimeret. Et ad Generosum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Christianitatem orbis terræ, & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in epistola Episcopi tuæ ciuitatis, anathema esse deberet: quia te à toto præcidere, & in partem contrudere conaretur, & alienare à promissis Dei. Si enim ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quantò certius & verè salubriter ab ipso Petro numeramus? cui totius Ecclesiæ figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferorum non vincent eam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Euaristus, &c. In hoc ordine successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Et alio loco. Vtrum sicut à catholicis videbat, ita etiam in parte Donati electi essent. Et in eodem libro: Quicunque recitabantur catholici Episcopi ex his locis, vbi non erat pars Donati. Et in Psalmos scribens: Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarum, vnde se isti diuiserunt, ponite & partem Donati. Et in alium Psalmum scribens. Tu qui dimisisti vnitatem omnium gentium, & in parte remansisti, polluisti testamentum Christi. Et iterum in alium Psalmum. Qualem vesaniam patiantur hæretici, quæso vt attendatis. Illi præcisi à compagine Ecclesiæ Christi, & partem tenentes, totum omittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem Catholici in omni terra sumus, quia omni terrę communicamus, quacunque gloria Christi diffusa est. Et de verbis Apostoli: Si tu dicis, Christus est sponsus partis Donati, ego tabulas lego, & inuenio esse Christum sponsum Ecclesiæ diffusæ toto orbe terrarum. Et contra Cresconium. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, sic & Christi pacem non respuant in orbem terrarum. Et de vnitate Ecclesiæ. A Christi corpore, quod est Ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunq; diffunditur, sed in alia parte separata inueniatur. Quod genus loquendi etiam in Concilio Aphricano vsurpatum videmus: Vbicunque Catholica fuit, & pars Donati. Et iterum: Si fortè antiqui catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conuersi sunt. Et paulò pòst: Si fuerit Episcopus ad Catholicam ex Donati parte conuersus. Optatus grauiter insectatur Parmenianum, quòd is dixerit duas Ecclesias, duas, inquit, Ecclesias comparare voluisti, quasi sola Aphrica habeat populos Christianos, in qua vitio vestro duę videntur partes effectæ. Et dum immemor factus es Christi dicentis: Vnā esse sponsam suam. Tu in Aphrica non dixisti duas esse partes, sed duas Ecclesias. Certè vna est, quæ ex voce Christi meruit iudicari. Qui, ait, vna est columba mea, vna spōsa mea. Et paucis interiectis, vt ostendam partem vestram cunctis morsibus pastam. Et iterum non-

Psalm.121.
Augu. de verbis domini serm.49.
Idem tract.12. in Ioan.
In Psal.31.
Epist.170.
Math.5.
Tract.1.in Epist.Ioan.
Lib.1.cap.4.
Hæretici quomodo segregant semetipsos.
Cyp.lib.1.epist.3.
Augu.epist.162.
In princ.tomi.3.
lib.1.cap.4.
Lib.3.cap.19.
Lib.2.cap.28.
Epist.162.
Epist.104.
Epist.204.
In appendice epistolarum.
Epist.8.
Psalm.166.
Psal.56.
Epist.165.
In Breuiculo collationum primi diei.cap.8.
Cap.12.
Psalm.54.
Psalm.54.
In Psalm.58.
Ser.31.de verbis Apostoli.
Lib.4.cap.64.
Cap.4.
Cap.84.
Cap.85.
Cap.86.
Lib.2.contra Parmenianum.

nullis interiectis: Gaudet totus orbis de vnitate Catholica præter partem Aphricę: & in eodem libro scribit: Cùm veniret aliquis Donatista, solitum esse dicere. Quid apud vos agitur de parte mea? Quasi iam populum cum Deo diuideret, vt intrepidè suam diceret partem. Et interrogati apud Iudicem: Dixerunt se esse de parte Donati, de Christo tacuerunt. Sic nostra ætate rectè dicitur pars Lutheri, pars Caluini, siue magistri illius Zuinglij, pars Balthasaris Anabaptistæ, & aliorum, qui cùm sint à toto præcisi, Ecclesia & in Ecclesia esse desierunt, cùm Ecclesiæ nomen, sicut etiam à Chrysostomo traditum legimus, consensus concordiæq; nomen sit: vt qui dissecti sunt in varias partes, nequaquam possint appellari hoc cognomine. Nam nisi vna sit, vnam fidem, vnam spem, vnam charitatem retinendo, Ecclesia dici & esse non potest. Sicut Christus diuisus non est, Ita neque corpus eius Ecclesia: vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, vna est domus Dei viui, sancta catholica Ecclesia.

Chrys. Homil. in epist. ad Gala. *1. Cor. 1. Ephe. 4. 1. Tim. 3.*

Tertia nota Ecclesiæ quòd sit una.

CAPVT XXV.

Ecclesia vna.

ATque hæc tertia est Ecclesiæ nota, qua dignosci possit ab iis, qui vel præcisi sunt ab ea: cuius generis sunt, quibus interdictum est piorum cœtu, quos vocamus excommunicatos, vel qui ipsi se vltrò præciderunt: quales sunt hęretici & schismatici. Quos cùm in tot sectas miserè dissectos videamus, manet nihilominus Ecclesia nostra catholica vna, de qua sponsus in Canticis clamat: Vna est columba mea, perfecta mea, vna est matri suæ. Hanc illius vnitatem significauit incõsutilis illa Christi tunica, quam qui Christum crucifixerunt milites, non scindendam, sed iuxta id quod prædixerat Propheta, sortem super eam mittendam esse censuerunt. Hanc significauit vna illa domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Christi ab origine mũdi occisi. Hanc expressit Apostolus cùm dixit: Vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Visibilibus illa rebus, nimirum sacramentis, fidei confessione, bonis operibus, publicis orationibus, in locum etiam sæpè visibilẽ, quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et propterea vocat eam Apostolus vnum corpus, quod ex multis visibilibus membris constet, ne quis commẽtitiam aliquã esse dicat, quæ sub hominis aspectum non cadat. Porrò, qui congregat eam, qui vitã huic præstat corpori, Spiritussanctus est: Propterea spiritum etiam vnũ appellat, quòd per eam in cordibus hominum diffusa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis, vt idipsum dicant, idipsum sentiant, idem sapiant omnes, atq; vnanimes vno ore honorificent Deum & patrem Domini nostri Iesu Christi.

Cant. 6. Ioan. 19. Psalm. 21. Exod. 12. Apoc. 13. Ephe. 4. Vnitas Eccle.

Sola ergo sancta catholica Ecclesia vna est, terra est vnius labij, vnus in ea Christus adoratur, vna regula veritatis obseruatur, deniq; multitudinis credentium est cor vnum, & anima vna. Non cõcordia & voluntate, sed secundum naturã fidei, quæ vna est, quemadmodũ Hilarius interpretatur. Quod etiam Beda testatur his verbis: Reuera omnes per orbem catholici vnam veritatis regulam sequuntur, non autem omnes hæretici & infideles vnanimo errori consentiunt, verùm nõ minus semet alterutrum, quàm ipsam veritatis viam impugnãt. Videre autem licet admirabilem curam illius & solicitudinem in vnitate spiritus retinenda. Cùm enim ex multis constet Ecclesiis, quæ tamen omnes vna sunt Ecclesia, cùm per orbem vniuersum longè lateq; diffusa, linguarumq; & morum in ea sit magna diuersitas: eosdem tamen ritus, easdem vbiq; seruat cæremonias, quin & lingua non nisi vna & eadem nimirũ Latina sacrificia peragit, laudesq; Deo decantat, ea præsertim, quæ est occidentis & septentrionis Ecclesia, vt si quis etiam ab extremo orbe veniat homo Christianus, esse ibi cor vnũ, animam vnam, spiritum vnum intelligat.

Rom. 5. Rom. 15. Gen. 11. Act. 4. Lib. 8. de Trinit. Beda in secundam epist. Ioan.

Nunc tu mihi omnes circumspice, qui nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in eo sui latebras constituant, se ab vna hac sancta catholica Ecclesia segregauerunt, quot homines, tot esse propè de dogmatibus fidei sententias, neq; nobiscum magis, quàm ipsos inter se digladiari & dissidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumentum possit. In vna domo duos aliquando reperire vix licet, qui sibi inuicem ex omni parte consentiant: quodq; maiore etiam dignum est admiratione, aliud eos eiisdem de rebus hodie, cras aliud sentire videas. Hinc illud pręclarè dictum à Christiano & catholico principe Georgio quõdam Saxoniæ Duce commemoratur: Nam scire se quidem dicebat, quid hoc anno crederent vicini sui VVittembergenses: quid verò proximè in sequenti anno credituri essent, se nescire, quòd subindè dogmata sua variarent. Indicant hoc non modò libelli eorum, verùm & ritus toties correcti & mutati. Conati sunt illi alta sapiendo, & humilibus nõ consentiendo, turrim Babel extruere. Ecce autem, quomodo depressit Deus eorum arrogantiam. Quæ fuit aliquando terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarum confusionem factam esse cernimus, vt non modò mutuò se, verumetiam ipsi se non intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem sancta ciuitas Hierusalem, cuius participatio in idipsum, ibi nunc facta est Babylon mater fornicationum, & abominationum, terra facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. De vtraque ciuitate sic scribit venerabilis Beda.

Hæreticorum dissensiones. Georgii Saxoniæ ducis dictum. Rom. 11. Gen. 11. In cap. 5. Marci.

Benè

Bene in Babylonis constructione linguarum vnitas per spiritum superbiæ scissa, in Hierosolyma est per gratiam sancti Spiritus linguarum varietas adunata: & illa confusio, hæc visio pacis interpretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificandos cōfirmat, reprobos autem plures sectæ quàm linguæ dissociãdo confundunt. Quis autem alius exitus est expectandus, nisi quem prædixit Propheta? Diuisum est, inquit, cor eorum, nunc interibunt: cùm præsertim à Christo quoque dictum sit, quòd omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Bellum hæreticorum pax est Ecclesiæ: Fidem illi nostram, sicut ab Hilario scriptum est, dum sibi aduersantur, confirmant. Neque verò nostro tantùm hoc æuo sic accidisse putandum est: Iampridem hoc ita futurum Propheta prædixit. Et concurrere, inquit, faciam Aegyptios aduersus Aegyptios. Scripsit etiam antiquissimus Tertullianus de sui temporis hæreticis, quod etiam à regulis ipsi suis variant inter se, dum suo proinde modulatur vnusquisq; arbitrio, quæ accepit, quemadmodum de arbitrio suo ea composuit ille, qui tradidit. Suo quoque de seculo scribit Hilarius: Periculosum nobis admodum atque etiam miserabile est, tot nunc fides existere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas esse, quot mores: & tot causas blasphemiarū pullulare, quot vitia sunt, dum aut ita fides scribuntur, vt volumus, aut ita, vt volumus, intelliguntur. Et cùm secundùm vnum Deum & vnum Dominum, & vnum baptisma, etiam fides vna sit, excedimus ab ea fide, quæ sola est, & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit. Gregorius quoque Pontifex. Habent, inquit, hoc hæretici proprium: quod in eo gradu in quo de Ecclesia exeunt, diu stare non possunt, sed ad deteriora quotidie ruunt, & sentiendo peiora, in multis se partibus scindunt, atq; à semetipsis plerunq; longius confusionis suæ altercatione diuiduntur. Ante quem auctor operis imperfecti in Matthæum hæreticorum perfidiam assimilat arenæ. Nunquam enim, inquit, sapiunt vnum, sed quot sunt, tot sententias habent. Et in confutatione Synodi, quæ falsò septima dicta est, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatem contēpserint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniformis enim res veritas, mendacium autem in varia distrahitur. Et Nicephorus in sua Ecclesiastica historia sic scribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostræ curam gerit Deus. Nam adulterina Ecclesiæ dogmata, quæ paulatim emicuerant, breui sunt extincta: ita seipsis inter se abolita, cùm alij super alios nouis rebus studerent, atque inter se conflictarentur, non aliter quàm fluctuum commotiones insurgentes subinde atq; decidentes in varias multiplicesque abeunt formas, & postremò vt nihil eorum appareat, euanescunt. Contra veritatis ipsius causa tum incrementa sua capiebat, magisq; indies augebatur, accessionem quãdam & robur certum ex hæreticorum insultu sumens. Semper enim sibi constabat Ecclesiæ catholicæ splendor & status, & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus vitæ, morumq; diuersorum ordo, doctrinæque synceritas apud Grecos simul & Barbaros mirificè relucere cernebatur.

Oseæ 10.
Hæreticorum bellum pax est Ecclesiæ.
Luc. 11.
Lib. 7. de trinitate.
Esa. 29.
De præscriptione aduersus hæreticos.
Hæreticorum mos vt ab inuicem semper dissideant.
In lib. ad Constãtium Augustũ.
Homil. 20.
Actio. 6. secundæ Nicænæ Synodi.
Veritas mendacium.
Lib. 4. cap. 5.

Quoties hæresis exorta est in Ecclesia, nō ferè sola exorta est. Nolo hîc cōmemorare Arrios, Eunomios, Macedonios, Marciones, Seueros, quorū sectæ iam sunt obsoletæ, quos in partes aliquot fuisse diuisos Ambrosius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoritus, Sozomenus, Theodorus in sua Isagoge ad Anastasium, Nicephorus, ac qui præcessit hos omnes Eusebius, memoriæ prodiderunt, ita vt cùm eorum essent plura nomina: vna tamen esset perfidia, impietate non dissonans, communione discordans, non dissimili fraude, sed cogitatione discreta. Neque dicam de iis, quibus æuo suo ante quadringentos annos idem accidisse scribit Bernardus. Patrum aut certè auorum nostrorum memoria secta quædam in Boëmia & Morauia nata est eorum, qui vtramque Speciem eucharistiæ necessariò sumi à Christianis omnibus debere contenderent. Nunquid ea sola fuit? minimè gentium. Simul vt ab Ecclesiæ consensu semel discessum est, ita variæ sunt & multæ ex vna hac hæreses propagatæ, vt, quod omnibus inconfesso est, qui per eas prouincias iter faciunt, intra vnius oppidi mœnia sex aut septem etiam sectas reperire liceat, raraque domus est, in qua non aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Cùm verè dictum sit ab Euagrio, cùm de fide disceptatur: dissident patres à filiis, ac filij à parentibus: maritus à coniuge, ac coniux à marito. Sic fit, vbi ab vno, vbi à vero, vbi ab vnius sanctæ catholicæ Ecclesiæ consensu disceditur: Veritas enim haudquaquam esse multiplex potest: sed vt spiritus diuinus vnicus est, ita verum, quod illo docente cognoscitur, non nisi vnum est. Atq; ea demū vera doctrina est, & hoc veros doctores arguit, quemadmodum à maioribus traditum esse refert Athanasius, vt eadem inter sese profiteantur, neque diuersa sentiant, vel inter ipsos, vel à suis maioribus dissidentes. Etenim qui in hunc modum affecti non sunt, improbi potius quàm veri doctores dicendi sunt. Quamobrem euenit eiusmodi, quod viatoribus vsu venire solet: si quando à recto itinere aberrarunt: Vt enim illi alias ex aliis semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem sequuti, sic isti Duce carentes Ecclesia, quam reliquerunt, cùm de rectæ fidei, religionisque curriculo deflexerint, alia ex aliis impietatis diuerticula sunt ingressi, capitibusque dissecti, cauda verò colligati, in sola vnius sanctæ catholicæ Ecclesiæ sententia oppugnanda sunt concordes,

De fide lib. 1. c. 4.
Hæresi 73.
Lib. 1. cap. 25.
Li. 5. ca. 23. & 4.
Hæresis nunquam sola.
Lib. 2. cap. 29.
Lib. 8 cap. 1.
Lib. 4. cap. 7.
Nice. libr. 12. cap. 29. 30. 31. & 32. eccle. hist.
Bern. serm. 66. in Cant.
Lib. 4. cap. 10.
Veritatem doctrinæ probat cōcordia & cōsensus docentium.
Lib. de decretis Nicænæ synodi cont. Eusebium.
Hæretici in quibus conueniant.

Ioan.19. *Vulpes hæretic. significant & In Psal.80.& 61.* *Chrys.in Psal.96* *Hiero. in 13.cap. Ezechiel.* *Bern.in Cant. homil.65.* *Cant.2.* *Rupertus lib.9. in Apocal.* *Tom.1.lib.2. hæres.59.*

haud aliter, quàm olim Herodes & Pilatus inter se paulò antè dissidentes, in Domini passione fuerunt amicitia fœderati. Huius rei figuram fuisse putat Augustinus, quòd Sampson vulpium caudas colligasse legitur: Vulpes enim insidiosos maximè hæreticos significant, dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus latentes & decipientes, de quibus etiā in Canticis dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminantes vineas. De iis intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypsi scriptum est: Commanducauerunt linguas suas. Quomodo, inquit, commanducauerunt? nimirum contra semetipsos sentiendo. Nam contra catholicam quidem Ecclesiam pari & quasi concordi malignitatis spiritu depugnant, sed cōtra semetipsos discorditer confligendo, hæreses multifidas fecerunt, & ita suas quisque partes defendendo, contendendo, atque rixando, linguas suas commāducant. Pręclarè scriptum est ab Epiphanio. Quemadmodum si quis transitum reperiat in sepe circa publicam viā, & per hunc sibi eundum esse putet, & relicta publica via per hūc eat, putans se propinquissimum habere, vnde reflexu facto rursus viam apprehendat. Ignoret autem quod murus consistit altissimus, & longo interuallo extructus. Percurrat autem & non reperiat per quam viam exitum faciat: & per vnum signū siue miliare progressus, adhuc amplius viam non reperiat, & sic ad plures se cōuertat. Quum autem sic laboret, & facultatē non habeat per quam viam ad rectum iter perueniat: fortassis neq; inuenire poterit, nisi reflexerit per eā, per quam etiam ingressus est. Sic omnis hæresis velut cōpendium quoddam inuenire putans à longa via discessit. Inuentus est autem illi murus infractus ipsa ignorantiæ implicatio. Et non vtiq; inuenerit talis quomodo ad veram viam perueniat, nisi reflexerit ad primariā viā, hoc est Regiam. Sicut etiam lex ipsa palàm clamat sancto Mose dicente: Non declinabimus ad dextram aut ad sinistrā, nō declinabimus hinc aut illinc, via Regia ibimus. Est enim via Regia sancta Dei Ecclesia, & iter veritatis, vnaquæq; verò harum Regia relicta & ad dextram aut ad sinistram inclinatione facta vbi deinceps nimium se in errorem dederit, distrahetur, & non amplius mensuram habet, apud vnamquamq; sectam erroris impudentia.

Quòd aliter unitas retineri non potest, quàm si unus aliquis præsit Ecclesiæ, cui pareant omnes.

CAP. XXVI.

Colos.2.

QVam autem causam esse dicemus, quod cùm perpetuò sibi constet Ecclesia, sitq; admirabilis quædam in ea fidei dogmatum consensio, qui semel ab ea desciuerunt, tanta est eorum inter se distractio, & opinionum varietas? Quam aliam? nisi quod qui permanent in Ecclesia, fas eis non est, vt ambulent inflati sensu carnis suę, vt suos aliquos intellectus adferant singulares, quos mordicus posteà tueantur & defendant: sed cùm sint vnius corporis membra, cuius caput Christus est, necesse est, vt caput suum teneant, atq; in illius obsequium intellectum suum captiuent.

2.Cor.10.

Vnitatis Ecclesiasticæ causa. *Ioan.18.*

Porrò qui caput est Ecclesiæ Christus, ad patrem suum cœlestem ex hoc mundo migraturus, atq; ita facturus, vt genus humanum corporali sua præsentia destitueret, cùm sub suæ tempus passionis orasset patrem, vt eos, quos dederat sibi, seruaret, vt essent vnum, sicut ipse cum patre vnum est, quò facilius vnitas hæc sempiternis temporibus retineri posset, ascensurus ad patrem, vni curam Ecclesiæ suæ mandauit, vni Petro pascendas oues suas commisit, vnum illum principem designauit multis argumentis: vt ipse quidem in cœlis auctor esset vnitatis perpetuæ, Petrus autem, & quisquis ei successisset, eiusdem retinendæ dux & princeps in terris haberetur.

Ioan.21.

Vnitas Ecclesiæ etiam naturalibus rationibus ostenditur. *Vnitas retineri non potest nisi per vnum.*

Vnitatis itaq; constituendæ principium Christus, & retinendæ per eundem Christum Petrus, & eius successor statuitur. Hoc vniuersa credidit antiquitas: Hoc sacrosanctum Nicænum Concilium confessum esse legimus: Hoc modo nō ædita voce clamat ipsa natura, quòd non potest aliter ordo consistere, non potest aliter vnitas in Ecclesia retineri, quàm si præsit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in aliis etiam plerisq; brutis animantibus videre licet. Habent caput vnum, ducem vnum, quem sequuntur: Sic in arboribus videmus multos ramusculos ad virgā, multas virgas ad ramum, multos ramos ad stipitem, multos stipites ad radicem vnam infigi, vt omnia socia fiant, & succū, qui est in radice, participent: sicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pinguedinis factus es. Quòd si in naturis rerum, multò magis idem fieri necesse est in humana societate, quæ nisi ab vno aliquo gubernetur, stare non potest. Propterea dicit Dominus per Prophetam: Suscitabo super eos pastorem vnum. Et rursus: Pastor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio: Erit vnus pastor, & vnum ouile. Quem vnum & solum bonum pastorem libenter Christum agnoscimus, libenter eum esse caput & fundamentum Ecclesiæ profitemur. Quin & illud non obscurè ferimus, nos credere, quòd solus ille sufficiat ad Ecclesiam suam regendam, gubernandam, & in vnitate conseruandam. Cæterùm sicut ipse est, qui sacramenta perficit omnia, ipse est, qui baptizat, ipse est, qui peccata dimittit, ipse est verus sacerdos, qui cùm semetipsum semel obtulerit in ara crucis, sua virtute corpus suum & sanguinem ex eo, quod panis erat & vinum conficit, vt iterum offeratur nō in mortem, sed in mortis recordationem: & tamen quia cum suis fidelibus non erat in corpore permansurus, ministros elegit, quibus in sacramentis admini-

Rom.11.

Ezech.34. *Ezech.37.* *Ioan.10.* *Vnus pastor Christus.*

administrandis vteretur: Sic ipse caput, ipse gubernator est Ecclesiæ suæ, ipse ordinem in ea simul & vnitatem conseruat.

Quoniam verò præsentiam sui corporalem & visibilem Ecclesiæ subtracturus erat, vnius vti ministerio voluit, per quem vnitas hæc retineretur. Et sicut scribit Augustinus. In cathedra vnitatis doctrinā posuit veritatis. Huic itaq; præ cæteris oues loco sui pascendas commisit, ac à seipso petitum cognomen tribuit. Nam cùm petram esse Christum dicat Apostolus, cum Petro in consortium indiuiduæ vnitatis assumpto, nomen hoc communicare dignatus est: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ędificabo Ecclesiam meam. Ab ipso sicut scribit S. Leo quasi quodam capite dona sua velut in corpus, in Ecclesiam diffundi voluit, vt exortem se mysterij intelligeret esse diuini qui ausus fuisset à Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortiū indiuiduę vnitatis assumptū, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: Tu es Petrus, & super hāc, &c. Vt æterni ædificatio tēpli, mirabili munere gratiæ Dei in Petri soliditate consisteret. Cùm autem his Christi verbis vno ore à sanctis Patribus tā Græcis quàm Latinis Ecclesia super Petrum ędificata dicitur, tātum abest, vt quicquā ea re Christi glorię detractum existimari possit, magis vt etiam illustrata videatur. Neq; enim quisquā est, qui eat inficias: quin illud vniuersa prædicat Ecclesia, Christum esse petram illam inuiolabilem, esse lapidem illum angularem, qui fecit vtraq; vnum, esse fundamentum, pręter quod nemo potest aliud ponere. Sed cùm verum sit illud, quod à Diuo Dionysio scriptum est: Bonum esse sui ipsius maximè diffusiuum & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam illustrandā, ad incredibilem sui bonitatem toti mūdo manifestandam, quàm si quod ipsi potestate proprium est, id participatione quadā esse sibi cum homine commune voluisse diceretur? Nunquid non solus ipse est lux inaccessibilis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? & tamen Apostolis dixisse legitur: Vos estis lux mundi. Nunquid non ipse solus bonus est? nam nemo bonus nisi Deus: Sunt & hæc tamen illius verba: Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona, Nunquid non solus ipse peccata remittit? nā hoc non est nisi Dei propriū: eandem tamen potestatem sacerdotibus quoq; concessit, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Sed quid opus est hæc enumerando recensere? Potéstne quicquam esse gloriosius, quàm & dici, & esse Dei filium? Hanc quoque gloriam adeò non inuidit mortaliū generi summa illa bonitas, vt quòd solus ipse natura est, nos quoq; per adoptionis gratiam Dei patris filios & hæredes, fratres autem suos & cohęredes esse vellet. Et nō intelligunt spiritus isti fanatici, iusto Dei iudicio in reprobrum sensum dati, se esse potius, qui Christi gloriam obscurent, dum de illius bonitate detrahunt, quæ illi tanta est, vt cùm semetipsum tradiderit, cū sanguinem suū pro nobis fuderit, verisimile non sit, esse quicquam, quod cōmunicare nobiscum paratus non sit: cùm præsertim ista causa fuerit, quamobrem Dei filius hominis filius fieri dignatus est, vt hominū filiis Dei filios esse liceret. Adducens hunc Euangelij locum Basilius de pœnitentia: Etiamsi Petra est, inquit, non vt Christus petra est, sed vt Petrus petra. Christus enim revera petra est immobilis & incōcussa, Petrus verò propter hanc petram. Largitur enim Deus suas dignitates, non euacuans se, sed habens dat. Lux est, vos estis, inquit, lux mūdi: Sacerdos est, sacerdotes facit. Ouis est, ecce, inquit, mitto vos tanquam oues in medio luporum. Petra est, petram facit, & quæ propria sunt illius largitur seruis. Hoc signum est aliquem esse diuitem, habere & largiri. At nostri diuites quando largiūtur, imminuūt aliquid ex iis, quæ habent, nō enim verè sunt diuites, aliena sunt, quæ posidemus: hic verò sic diues, vt quantumcunq; largiatur, nihilominus æquè diues maneat, tanquam fons quidam perrennis, quantumcunq; ex eo hauseris, fluxus non imminuitur. Cui non dissimilia scribit, qui libenter eum imitatur, Ambrosius. Et æqualis eius Paulinus. Enumeratis multis nominibus, quæ nobiscū Christus communicauit, inter quæ recenset etiam hoc ipsum petræ nomen, cuius gratiā discipulo suo nō negauit. Sed quid miramur, inquit, eū famulis suis indulsisse sua nomina, quibus & patrem suum participat & regnum? Dedit enim potestatem excipientibus se filios Dei fieri, & quantum in ipso est omnibus dixit hominibus, Dij estis & filij excelsi omnes. Et secutus hos Cyrillus Alexandrinus pluribus verbis docet. Quod cū ipse Christus lux vera sit, lucē vocauit Sanctos Apostolos. Et cū ipse naturā solus verè sit filius, nobis in ipsum credentibus potestatē dedit patrē vocandi Deū, vtpotè qui dignitate ac iure filij locupletamur. Cùm ipse sit vnus vniuersorū præceptor, & sortito habeat orbē terrarū: hoc dedit sanctis eos coronās sua gloria: quia ipsius cooperarij extiterint, & ingenui, & germani populorū moderatores, multos lucrati fuerāt. Sic etiā fundamentū & basis inconcussa Christus est, qui omnia coërcet ac cōtinet vt benè firma sint. In ipso enim ædificamur omnes domus spiritualis cōpacti per Spiritū, &c. Nihilominus & Apostolos & Euāgelistas scriptura vocat fundamēta & proxima & viciniora qui fuerunt omnes testes & ministri sermonis facti in confirmationē fidei. Sicut dictū est voce psallētis. Fundamēta eius in mōtibus sanctis. Et à Paulo superędificati super fundamenta Apostolorū & Prophetarū. Sic in Apocal. Murus ciuitatis habēs fundamēta 12. & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorū. Christ⁹ igitur est primū & maximū fundamentū. Qui sicut apertè dicitur, Sāctus Sanctorū: sic figuratè fundamentū fundamentorū. Si Sacramenta cogites,

Epist. 165.
Vnius pastoris Christi decedentis vnus in terra vicarius pastor constituitur.
Epist. 89. ad epis. Prouinciæ. Vien.
Ioan. 21.
1 Cor. 10.
Matth. 16.
Ecclesia super Petrum ædificata.
Ephe. 2.
1. Cor. 3.
De diuinis nominibus cap 4.
Christus sua naturalia bona dignitatesque suas nobis cōmunicat.
Ioan. 8.
Matth. 6.
Mat. 19.
Luc. 5.
Ioan. 20.
Rom. 8.
Basilius.
Diuitis signum.
Amb. in Luc. cap. 9.
Et de pœnitentia lib. 1. cap. 7.
Epist. 4. ad Seuerum.
Ioan. 1.
Psalm. 81.
Lib. 4. in Esa. Orat. 2.

Christus est Sanctus sanctorum: si gregem subditum cogites, Christus est pastor pastorũ: si fabricam cogites, Christus est fundamentũ fundamentorum. Iisdē prorsus verbis vtitur Augustinus, ac mox subdit. In ædificiis istis non potest idē lapis esse in imo & in summo. Si fuerit in imo, in summo non erit. Si in summo fuerit, in imo non erit. Angustias enim omnia penè corpora patiũtur, nec vbiq; esse possunt, nec semper. Diuinitas autem quę vbiq; prestò adest, vndiq; ad eā potest duci similitudo, & totum potest esse in similitudinibus, quia nihil eorũ est in proprietatibus. Nũquid Christus est ianua, quemadmodũ ianuas videmus factas à fabro? Non vtiq;. Et tamen dixit, Ego sum ianua. Aut nunquid sic est pastor quemadmodũ vidimus pastores istos præpositos pecorũ? Et tamen dixit: Ego sum pastor. Et vno loco ambas res dixit. In Euangelio dixit, Quia pastor per ianuam intrat. Et ibi dixit. Ego sum pastor bonus. Et ibi dixit: Ego sum ianua. Pastor intrat per ianuā. Et quis est pastor qui intrat per ianuam? Ego sum pastor bonus. Quæ est ergo ianua qua intras tu pastor bone? Ego sum ianua, Quomodo ergo tu omnia? quomodo ergo per te omnia? verbi gratia, cũ Paulus intrat per ianuam. Nónne Christus intrat per ianuam? Quare? Non quia Paulus Christus, sed quia in Paulo Christus, & per Christum Paulus ipse dixit. An experimentum eius quæritis qui in me loquitur Christus? Cùm sancti eius & fideles eius intrant per ianuā, nónne Christus intrat per ianuam? Quomodo probamus? Quia sanctos ipsos persequebatur Saulus, nondum Paulus, quando exclamauit de cœlo: Saule Saule cur me persequeris? Ergo fundamentũ & lapis angularis est ipse ab imo surgens, si tamen ab imo. Etenim origo fundamenti huius summitatem tenet. Et quemadmodum fundamentum corporeæ fabricæ in imo est: sic fundamentum spiritualis fabricæ in summo est. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis ponendum erat fundamentum. Quia cœlestis fabrica est, ad cœlos processit fundamentum nostrum. Ipse ergo angularis lapis, montesque Apostoli, Prophetæ magni portantes fabricam ciuitatis, faciunt vnum quoddam ædificium.

In Psal. 86.

Continet itaq; virtute sua molē Ecclesiæ Christus, ac inuisibiliter eam gubernat: sed quēadmodum in Sacramentis cũ ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamē vtitur visibiliũ sacerdotum: sic visibilem in terris elegit ministrum, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quē gregem suũ visibilem inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur fundamētum & petra Christus, est igitur fundamentum & petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est idem fundamentum & petra Petrus ipse confitens Christum. Hæc adeò sibi nō aduersantur, vt nisi credas, Ecclesiam super Petrum confitentem Christum ædificatam esse, nihil credas, nec vbi sit Ecclesia scire queas. Nam si petram nolis nisi Christum ipsum intelligere, quod futurũ Christus prędixit, dicet Lutherus. Ecce hîc est Christus: dicet Zuinglius, siue Caluinus, ecce hîc est: Anabaptistæ contrà, apud neutrum esse dicent, sed sibi solis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient, idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quàm commētitia erit Ecclesia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnosci poterit? Si verò petram interpreteris fidem, quam confessus est Petrus, idem illud eueniet. Nam & hanc isti certatim ad se rapient, sibique singuli certatim vsurpabunt.

Petra est Christus, & fides de Christo & Petrus ipse.

Quamobrem si talem esse volumus Ecclesiam, quæ videri & agnosci posit, necesse est, vt visibilem esse petram statuamus, super quam illa sit visibilis ædificata, vt petræ nomine, Petrum Petriq; successorem confitentem Christum intelligi velimus. Hoc est, quod dicit Hieronymus: Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cœlorum accipiant, vt ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite constituto, schismatis tollatur occasio. Quod ante illum scriptum erat etiam à Cypriano. Hoc erant vtiq; cęteri, inquit, Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & potestatis, sed exordiũ ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur. Sed & ante hunc Anacletus, qui vixit Apostolorum temporibus: Licet omnes, inquit, pares essent Apostoli, Petro tamen à Domino est cōcessum, & ipsi inter se idipsum voluerũt: vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est, caput & principium teneret Apostolorum.

Lib. 1. contra Iouinianum.

De vnitate Ecclesiæ.

Epist. 3.

Quoniam itaq; vna est Ecclesia, super vnum, qui claues eius accepit voce Domini fundata est, per quem fit, vt Episcopatus etiam vnus sit multorum Episcoporum concordi numerositate diffusus: sicut ad Iubaianum, & ad Antonianum scribens, testatur Cyprianus. Ambrosius explicans illum Pauli locum: vt scias quemadmodum te oporteat in Dei domo conuersari, quæ est Ecclesia Dei viui, columna & firmamentũ veritatis. Cùm totus, inquit, mundus Dei sit Ecclesia, tamen domus eius dicitur, cuius hodie rector est Damasus. Et eum secutus Augustinus. Contra sedentem, inquit, in cathedra, cui totus orbis Christianus in transmarinis & longè remotis terris, & in ipsis Aphricanis grauioribus, & aduersus eiusmodi fallacias robustioribus cōmunicaret Ecclesiis, Episcopum alterum ordinauerunt. Hieronymus quoque salutem Ecclesiæ dicit à summi sacerdotis dignitate pendere, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesiis efficientur schismata, quot sacerdotes. Neq; enim aliundè schismata & hæreses obortæ sunt, quàm inde, quòd sacerdoti Dei nō obtemperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorũdam præsum-

Ambro. in epist. Pauli 1. ad Tim. 3.
August. contra Parmenianum lib. 1. cap. 3.

Lib. 4. epist. 2.
Hier. contra Luciferan.
Hæreseon & schism. ortus.

præsumptione cōtemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentium Pupianum, & ad Cornelium scribens testatur sanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaq; toti preesse Ecclesię vsq; eo necessarium est, vt absq; hoc Ecclesia vna esse non possit. Vnus autem hic Petri Apostoli successor sit oportet: atque inde est, quòd Ecclesia nostra, quemadmodum vna, ita etiam Apostolica dicitur. *Lib.4.epist.9. Lib.1.epist.3.*

Quarta Ecclesiæ nota, quòd sit Apostolica.

CAP. XXVII.

ET hæc quarta iam est Ecclesiæ nota. Cùm autem vocamus eam Apostolicam, non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neq; enim ab Apostolis, quemadmodum anteà dictum est, verùm ab ipso Adam, siue filio eius Abel exordium sumpsit Ecclesia, quæ ædificata est super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Nam quod Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurum prædixerunt. Qua de re sic aliquando scripsit Origenes: Non ex aduentu Saluatoris in carne sponsam dici, aut Ecclesiam putes, sed ab initio humani generis, & ab ipsa constitutione mundi. Ac paucis interiectis: prima fundamenta cōgregationis Ecclesiæ statim ab initio sunt posita, vnde & Apostolus dicit: Aedificari Ecclesiam non solùm super Apostolorum fundamentū, sed etiam Prophetarum: inter Prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum mysterium prophetauit in Christo, & in Ecclesiam, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem suum. Ob hanc etiam causam vocatur ab Esaia filia Syon, quod sicut annotauit Cyrillus, primi ex sanguine Israëlis oriundi crediderunt. Et gentium Ecclesia velut filia quædam dicta est eius, quæ ab initio ab illis constituta est. Nec dissimiliter Hieronymus hunc Esaiæ locum interpretatur. Dicitur itaque Ecclesia Apostolica, in qua & doctrina Apostolorum, & legitima est Episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra deducta. Porrò doctrina Apostolorum non scripto tantùm, verùm & traditione constat: quos, quæ ad constituendam Ecclesiam, quæ ad fidem, quæ ad religionem, quæ ad ritus & cæremonias pertinent, multa docuisse dubium non est, quæ nusquam scripta reperiuntur. Scribens ad Thessalonicenses Apostolus dicit, State & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Quibus verbis palàm indicat, præter ea, quæ scripserat, se non minus præclara, quin & præclariora solo sermone docuisse, cùm sermonem prius, quàm epistolam nominat. Id quod vel inde magis etiam liquet, quòd qua ratione cœnæ Dominicæ memoria celebrari debeat, verbo tradidisse videtur. Ita enim dicit scribēs ad Corinthios: Cætera (nimirùm de Sacramento Eucharistiæ) cùm venero, disponam. Ex quo loco scribens ad Ianuarium colligit Augustinus, à Paulo totum illum ordinem agendi, quem vniuersa per orbem Ecclesia tenet, institutum esse, quod nulla morum diuersitate varietur. Alio quoq; loco dicit Paulus: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea, tenetis. Rursus Timotheo scribens: Quæ audisti, inquit, à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Irenæo scriptū est: de multis rebus, quæ literis mandatæ non erāt, edoctā ab Apostolis recentē illam Ecclesiā fuisse, quæ successores Apostolorū Episcopi sibi per manus ab illis tradita, suis vicissim ipsi successoribus, Ecclesiæq; tradiderūt.

Ephes.2. *In Cantica Canticorū Homil.2.* *Ecclesiæ initiū in Adam & Eua.* *Gen.cap.2.* *In locū Esaiæ 22.* *Apostolica Eccl. Apostolica doctrina.* *2.Thess.3. Traditio Apost.* *1.Corinth.11. Epist.118.cap.6. Ordo circa Eucharistiam à Paulo institut.* *1.Corinth.11.* *2.Timoth.2.* *Lib.3.cap.4.*

Quamobrem quisquis Apostolicam Ecclesiam credere se profitetur, eum non modò, quæ scripta, verumetiam quæ viua voce tradita sunt per Apostolos, tenere oportet: Quæ nisi recepta fuerint, de summa fidei nostræ periclitabimur. Neque enim alia re magis differre visi sunt à Catholicis hæretici plerique, quàm quòd hi solas recipiebant scripturas, illi verò traditionibus etiam ecclesiasticis inhærendum esse censebant. Sic de Montano scribit Eusebius. Quòd is insolita non contra scripturas, sed contra traditionem & consuetudinem antiquæ successionis, sub specie prophetiæ loqui cœperit. Sic Hilarius, suo quoque tempore cùm dixisset quidam: Nolo verba, quæ nō scripta sunt dici. Dic, inquit, prius si rectè dici putas: Nolo aduersus noua venena nouas medicamentorum comparationes, nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias Concilia recētia. Athanasij verba sunt hæc cùm ex Theognosto, Dionysio Alexandrino, & Origene probasset, filium eiusdem esse cum patre essentiæ. Ecce, inquit, nos quidem ex patribus ad patres, per manus traditam fuisse hanc sententiam demonstrauimus. Vos autem, ô noui Iudæi & Caiphæ discipuli, quos tandem nominum vestrorum potestis ostendere progenitores? Ad eundem modū Ambrosius quoq;.

Catholicorū & hæreticorum discrimen. *Lib.5 hist.c.16.* *In lib.ad Constantium Augustum.* *Hæretici traditionibus conuicti.* *In li.de decretis Nicænæ Synodi cont.Eus.*

Sed dicis, inquit, Homousion nominari non debere, quia in scripturis diuinis non continetur. Quæro & ego homo, qui hoc prohibes, si ideò nominari non debet, quia scriptum non est, an ideò, quia ita credi non liceat. Quod si ita credendum est, cur non ita profitendum? Corde enim, inquit Apostolus, creditur ad iustitiam, ore autem fit confessio ad salutem. Et paucis interiectis: Si enim Substantiæ vocabulum inde times dicere: quia scriptum non est, timere identidem debes Deum ex Deo, lumen ex lumine profiteri. Videtur autem hæc Ambrosius à Gregorio Nazianzeno mutuatus. Similiter Epiphanius cùm quęreret Arriani, quæ scriptura dixit de coëssentialitate, quis ex Apostolis essentiam Dei dixit, quærit

Li.de fide cont. Arrianos, cap.3. *Hære.23.*

vicissim. Respõdete nobis Arrij discipuli, vbi scripta est hæc vox ingenitus, ostendite locum. Neque enim lex dixit, neque Prophetæ, neque Euangelium, neque Apostoli. Si itaque piè dicimus, dictionem non scriptam, estque recepta dum pro gloria Dei dicitur: quid nos reprehendit etiamsi vox coëssentialis non est scripta? Quem sequutus Cyrillus cùm diceret Hermias. At nomen Homousion vbinam ponit scriptura? Respondit: Vbinam oro nominauit scriptura Deum incorporeum, infigurabilem, incircumscriptum, & inregnatũ siue Regi non subditum, & nihilominus ita est nolentibus illis. Nihil damni verbum secum adfert, etiamsi non reperiatur in scripturis: siquidem verissimum fuerit quod per ea significatur. Ex his igitur Athanasij, Epiphanij, Hilarij, Ambrosij verbis, discimus quod Arriani Seleucæ congregati, palàm prædicabant, se nihil præter scripturas diuinas recipere.

Lib.1.de Trin.

Hinc est, quòd apud Theodoritum legimus, ex non scriptis sermonibus, piè tamen intellectis Arrianos esse damnatos. Nam cùm reiicerent illi vocẽ Homousij, propterea quòd nusquam in scripturis reperiretur, Athanasius & qui cum eo faciebant Episcopi catholici, testimonio Patrum, qui doctrinam hanc ab Apostolis receperant, eos refellebant. Nam Apostolorum esse traditionem, quòd filius eiusdem cum patre sit substantiæ, Felix Pontifex ad Benignum scribens, testatur. E scripturis Eluidius Mariæ perpetuam virginitatem: è scripturis Donatistæ, paruulorum baptismum impugnabant. Sed sicut illum Hieronymus, ita hos Augustinus Ecclesiæ traditione refellit: Cuius tantam esse vim Paulus voluit, vt non dubitãter diceret: Etiamsi nos, aut Angelus de cœlo euangelizet vobis præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit: Sicut prædiximus, & nunc iterum dico. Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Non dixit, Si quis vos docuerit aliter, quàm scripsit Matthæus, aut Marcus, aut Lucas, aut Ioannes, aut quàm ipsi scripsimus, sed præter id, quod euãgelizauimus, hoc est, prædicauimus vobis, præter id, quod ipsi coràm docuimus, & concionando tradidimus vobis, pręter id, quod accepistis, hoc est, audiuistis, & coràm didicistis à nobis quatuor esse Euangelia, quæ scriptura nobis prodit? & tamen si quis ea non credat, hæreticus est. Credimus igitur, non quia scriptũ est, sed quia sic ab Apostolis legitima Episcoporum & Sacerdotum successione per manus nobis traditũ est. Ad eundem modum, tres personas Deum vnum esse, nulla nobis expresse tradit scriptura, atque adeò ne reperitur quidem personæ nomen in scripturis de Deo dictum, sicut nec Trinitatis: nos tamen tres personas dicimus, non quia scriptura dicit, inquit Augustinus, sed quia scriptura non cõtradicit, & quia sic ab Apostolis & eorum successoribus traditum accepimus: quorum etiam esse traditionem, vt paruuli baptizentur, Dionysius & Origenes testantur. Sed & quòd in Missæ sacrificio pro defunctis oratur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus. Quòd de maioribus Ecclesię causis ad sedem Apostolicam sit referendum, Apostolos instituisse scribit Zepherinus Pontifex & Martyr: quamuis ante eum, alij quoque nonnulli Symbolum quod vocant Apostolicum, ab Apostolis confectũ esse narrant Clemens, Cyprianus vel potius Ruffinus: illius enim videtur esse symboli explicatio, quę Cypriano quoque inscribitur, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Leo Pontifex, & alij. Neque tamen vel in actis Apostolorum, vel in reliqua noui Testamenti scriptura vniuersa, vlla sit eius rei mentio.

Lib.1.cap.8.

Galat.1.

Quæ scripta non sint credantur tamen.

Aug.lib.7.de trinitate cap.4.

Dion.cap.7.eccl. Hiera.

Orig.lib.5.in epi. ad Rom.

Chrys.homil.3. epist.ad Philip.

Clem.in epist. ad Iacobũ fratrem Domini.

Hieron.ad Pammachiũ aduersus hæreses.

Ioan.Hierosol. Serm.88.

August.ser.115. et.181. de tẽpore.

Leo epi.24.et 13.

Iust.quæst.115.et 118.ad orthodox.

Orig.hom.5.in Numeros.

Tertul.de corona militis.

Athan.in lib.de variis quæst.

Basil.li.de spiritu sancto cap.28.29.

Hieron. contra Luciferanum.

August.de Bapt. paruul. li.2.ca.7.

Sed quorsum attinet singulas Apostolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Iustinum, Origenem, Tertullianum, Athanasium, Basilium, Hieronymum. Multa esse refert Augustinus, quæ neq; in literis Apostolorum, neque in Conciliis posteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, non nisi ab ipsis Apostolis tradita & commendata creduntur.

Ecclesia vera vbi sit.

Quòd ubi legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi uera est una, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia.

CAPVT XXVIII.

Didicimus ergo iam, ibi esse Apostolicam Ecclesiã, vbi est doctrina Apostolorũ. Porrò doctrina Apostolorum ibi est, vbi est legitima Episcoporum succesio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra: quæ succesio vbi non est, ibi non est Ecclesia Christi, sed Satanæ Synagoga. Hanc Ecclesiæ notam quia non habent, non agnoscunt hæretici: nam neque traditiones Apostolicas admittunt, cum Arrianis atque aliis hæreticis nihil præter scripturas recipientes: neque ferre possunt aures eorum, vt de legitima Episcoporum succesione quicquam dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda est nota hæc, quantò magis abhorrere ab illa hæreticos & schismaticos videmus, quandoquidem non fuit ferè quisquam sanctorũ patrum, qui non eam inter præcipuas Ecclesiæ notas numerauerit: Irenæus Apostolorum temporibus fuit proximus, eius hæc verba sunt: Agnitio vera, est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mundo, secundum succesiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et alio loco iis tantùm Episcopis obedire iubet, qui succesionem habent ab Apostolis, qui cum succesione Episcopatus charisma veritatis certum acceperunt: Reliquos verò, qui absistunt, à principali succesione quocunque loco colligantur, suspectos haberi vult. Neq; multò posterior Tertullianus, vbi de hęreticis ait: Cupio, inquit, ostendant

Li.4.c.63.& 43. Pontificũ & Episcoporũ succesio.

De præscri. aduersus hæretic.

oſtendant mihi, ex qua auctoritate prodierint: ędant origines Eccleſiarũ ſuarũ, euoluãt ordinem Epiſcoporũ ſuorum, ita per ſucceſsiones ab initio decurrentẽ, vt primus ille Epiſcopus, aliquem ex Apoſtolis vel Apoſtolicis viris, qui tamẽ cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem & anteceſſorem. Hoc enim modo Eccleſiæ Apoſtolicæ cenſus ſuos deferũt, ſicut Eccleſia Smyrneorũ Polycarpum à Ioanne collocatum refert, ſicut Romanorũ Clementem, à Petro ordinatum ædit, proinde vtique & cæteræ exhibent, quos ab Apoſtolis in Epiſcopatu conſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Qui verò fuit propemodum æqualis eius Origenes: Cùm, inquit, multi ſint, qui ſe putent ſentire, quæ Chriſti ſunt, & nonnulli eorum diuerſa à prioribus ſentiant, ſeruetur verò Eccleſiaſtica prędicatio, per ſucceſsionis ordinem ab Apoſtolis tradita, & vſq; ad pręſens in Eccleſiis permanens: Illa ſola credenda eſt veritas, quæ in nullo ab Eccleſiaſtica diſcordat traditione.

In prooemio li.1. Periarchon.

Porrò Cyprianus tantum huic notæ tribuit, vt Eccleſiam eſſe dicat, plebem Sacerdoti ſuo adunatam, & paſtori ſuo gregem adhærentem. Adducens verba illa Petri: Domine, ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, ſuper quem ædificanda erat Eccleſia, docens, etſi cõtumax & ſuperba audire nolentiũ multitudo diſcedat, quòd Eccleſia tamen Chriſtianorum non recedit. Ad extremum ſcire debes, inquit, Epiſcopum in Eccleſia eſſe, & Eccleſiam in Epiſcopo, etſi qui cum Epiſcopo nõ ſint, in Eccleſia non eſſe, & fruſtrà ſibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cùm Eccleſia, quæ catholica vna eſt, ſciſſa non ſit, neque diuiſa, ſed ſit vtique connexa, & cohærentiũ ſibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Ac rurſus ad Magnum ſcribens: Eccleſia, inquit, vna eſt, quæ vna intus eſſe & foris nõ poteſt. Si enim apud Nouatianum eſt, apud Corneliũ non fuit: ſi verò apud Corneliũ fuit: qui Epiſcopo Fabiano legitima ordinatione ſucceſsit, Nouatianus in Eccleſia nõ eſt. Ibi indicauit Eccleſiã eſſe Cyprianus, vbi fuiſſet Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio eſſe, idem eſſe ſcribit, quod cum catholica Eccleſia cõmunicare.

Lib.4.epiſt.9. *Ioan.6.* *Lib.1.epiſt.6.* *Eccleſia ibi, vbi Papa.* *Lib.4.epiſt.2.*

Neq; diſsimiliter Hieronymus, qui ſcribẽs ad Damaſum: Faceſſat, inquit, inuidia Romani culminis, recedat ambitio, cum ſucceſſore piſcatoris & diſcipulo crucis loquor. Ego nullum primum niſi Chriſtum ſequens, beatitudini tuæ, id eſt, cathedræ Petri communione conſocior ſuper illam petram ædificatam Eccleſiam ſcio: Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt: Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Ac paulò pòſt: Non noui, inquit, Vitalem, Meletium reſpuo, ignoro Paulinum: quicunq; tecum non colligit, ſpargit: qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt. Sic ille vir ſanctiſsimus iuxta ac doctiſsimus, quicunque cum ſucceſſore piſcatoris Damaſo Papa non colligerent, Sataniſtas & Antichriſtos eos haberi voluit: itaque nihil habere cum illis commune volebat. Quod apertius etiam in proximè inſequenti ſcribit epiſtola: In tres, inquit, partes ſciſſa, Eccleſia, ad ſe rapere me feſtinat: Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus eſt. Meletius, Vitalis, atq; Paulinus tibi hærere ſe dicunt: poſſem credere, ſi hoc vnus aſſereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Tanta fuit Apoſtolicæ ſedis auctoritas, vt illi ſe hærere etiam hæretici fingerent, cui qui non eſſet iunctus, eum pro ſuo non habebat Hieronymus. Qui quod eo loco ſcribit, idem etiam Theodoritus teſtatur de Paulino, deque Apollinare quod aſſeuerabat vterque ſe cum Damaſo ſentire, quò facilius morbum ſuum tegere poſſet. Sic de Eutichete ſcribit Leo Pontifex, quòd ſententiam ipſius per omnia ſe ſecuturum ſpoponderit. De Anthemio verò legitur in ſententia Synodi Conſtantinopolitanæ ſecundæ, quòd is ad Patriarchas ſcripſerit, ſe per omnia ſequi Apoſtolicam ſedem. Iuſtinianus verò Imperator in epiſtola ad Epiphanium, quæ eſt in ſexta Synodo: Quia ſæpenumerò, inquit, hæretici in his locis extiterunt, qui iudicio illius venerandæ ſedis ſublati ſunt, licet nobis dicere ac pronunciare omnes eos, qui habere illam pro capite noluerint, non eſſe Dei Sacerdotes, neque fideles ſeruos.

Hiero. in epiſt. ad Damaſum. *Geneſ.7.* *Hæretici etiã ſimgebãt ſe cũ Rom. Pont. ſentire.* *Lib.5.cap.3.* *Epiſt.14.* *Act.4.Synodi 5.*

Auguſtinus in pluribus locis notam hanc agnoſcit: qui diſertis etiam verbis extra Eccleſiam eſſe pronunciat, qui relicto Epiſcopo, Dei ordinatione ſuccedanea præſidente, aut ſibimetipſis, aut ſemetipſos conſtituunt Epiſcopos, Præpoſitos, Primates. Cuius hæc etiam verba leguntur. Multa ſunt, quæ me in Eccleſiæ gremio iuſtiſsimè tenent. Tenet conſenſio populorum, atq; gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata, tenet ab ipſa ſede Apoſtoli Petri, cui paſcendas oues ſuas Dominus poſt reſurrectionem ſuam commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum Sacerdotũ ſucceſsio: tenet poſtremò ipſum catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta ſola Eccleſia obtinuit, vt cùm omnes hæretici ſe catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur? nullus hæreticorum vel baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere. Rurſus in Pſalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, Sacerdotes vel ab ipſa Petri ſede, & in ordine illo Patrum quis cui ſucceſsit videte: ipſa eſt petra, quam non vincunt ſuperbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Pſalmo ſcripſit, in epiſtola ad Generoſum ipſe fecit, ac Romanos Epiſcopos inuicem ſibi ſuccedentes enumerauit à Petro vſque ad Anaſtaſium: Quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, ſucceſsionis nullus Donatiſta Epiſcopus inuenitur. Et contra Fauſtum ſcribens: Vides, inquit, quid hac

In Eccleſia aliquem retinent. Aug. cõtra Epiſt. Manichæi. cap.4. Explicationem huius ſententiæ Auguſtini vide folio 423. Idem in principio Tomi.7. *Epiſt.165.* *Lib.11. contra Fauſt. cap.2.*

in re

Lib.11.contra Faustũ cap.5. Lib.2.contra Donatistas. A beato Petro Apost. Episcopo primario Episcoporũ huc vsque successio in vera ecclesia est & nõ apud hæreticos. Lib.3.cap.3. Epipha.27. hæresi.

in re Ecclesiæ Catholicæ valeat auctoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum, vsque ad hodiernum diem succedentiũ sibi Episcoporũ serie, & tot populorum consensione firmatur. Et paulò pòst: Quę Apostolorum cõfirmata temporibus, per successiones Episcoporum, & propagationes Ecclesiarum tanquam in sede quadam sublimiter cõstituta est, cui seruiat omnis fidelis & pius intellectus. Quod idem ab Optato quoq;, qui fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianum scribens, eum scire dicit, Petro primò cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo vno cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur, vt iam schismaticus esset, qui contra singularẽ cathedram alterã collocaret. Ergo cathedra vnica, quæ est prima, sedet prior Petrus, cui successit Linus, ac enumeratis vsque ad Syricium, qui tum in cathedræ sedebat, Romanis Pontificibus: Vestræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiã vendicare. Simili enumeratione successionis Pontificũ Romanorum, vsus est antiquissimus Epiphanius, & qui pręcessit eũ Ireneus. Quo in loco simul illud asseuerat, quòd ad Romanã ecclesiã, propter potentiorẽ principalitatẽ, necesse est omnẽ cõuenire Ecclesiã, hoc est, eos, qui sunt vndiq; fideles, in qua semper cõseruata est ea, quę est ab Apostolis, traditio. Enumerationẽ autẽ Irenęi trãscripsit in Ecclesiasticã suã historiam Eusebius.

Lib.5.cap.6. Eccles.hist.

Longũ esset singulos enumerando recensere, qui ex hac nota successionis Apostolicę, Ecclesiam agnoscendam esse putauerunt. Qua in sententia cùm fuerint antiquissimi, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus: Optatus, nota hęc Ecclesię, quam sancti Patres agnoscunt, vna omniũ clarissima, maximeq; Ecclesiæ propria est habenda, quantumlibet reclamãtibus hæreticis, qui eam sibi nulla ratione possunt arrogare. Quibus & nos cum Tertulliano & Optato dicere possumus: Ostendant ex qua auctoritate prodierunt: ædant origines Ecclesiarũ suarum, euoluant ordinem Episcoporũ suorũ: reddant originẽ cathedræ suæ: confingant saltem aliquid de successione legitima: sed neq; quod confingant habent. Nam illud in cõfesso est, non modò nullam esse apud illos Sacerdotum & Episcoporũ successionem, qui ante triginta hos annos nati sunt, verumetiam eorum Ecclesias nunc quoq; Sacerdotibus & Episcopis legitimè ordinatis, pręterquam si qui à catholica defecerũt, prorsus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet, sicut sacrificio, ita & Sacerdotio destituta, in horrea nonnulla, pleraq; in stabula vel in caulas conuersa. Egregia verò Ecclesia, in qua nullus Episcopus, nullus Sacerdos, nullum est sacrificiũ: in qua cuiuis de fæce vulgi prorsus illotis, quod aiunt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad verbi ministerium, citra vocationem vllam legitimam, accedere licet. Quare cùm ipsi in Ecclesia non sint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla sit Ecclesia. Cùm enim nisi vna sit, vlla esse non possit, vna autem esse nequeat, nisi ex vno pendeat, qui præsit omnibus, ad vnum hunc expugnandum suas omnes machinas conuertunt. Quod ideò per membra sua facit satanas, sicut à Cypriano scriptum est, ideò præpositum Ecclesiæ sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

Apud hæreticos successio Episcoporum nulla. Hæreticorum templa.

Hæreticorum studium in euertendo Papatu. Lib.1.epist.3.

Itaque Satanistarum non est maius aliud studium, quàm, vt quem Christi vicariũ, quem Petri successorem esse vident, cuius ministerio fieri perspiciunt, vt in Ecclesia spiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius auctoritati detrahãt, eum inuisum & exosum reddãt omnibus: Aliter enim dispergere cum satana nõ possunt, nisi quo ministro Christus vtitur in colligendo grege suo, quem precioso sanguine suo redimere dignatus est, ab eo quàm fieri possit maximè voluntates hominum auersas reddant. Quemadmodum qui vult regnum euersum, aut aliquam in eo seditionem concitatam, caput regni petit imprimis, illud famosis libellis proscrindit, & quibuscunque potest artibus in odium & contemptum omnium adducere conatur: Sic illi, dum hoc vnum student, vt Ecclesiam perturbent, vt illius vnitatem scindant, caput Ecclesiæ sub Christo capite, quibus modis possunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit satanas, quod etiam à Cypriano scriptum est, concordiam simul iunctam omninò vinci non posse. Quamobrem sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare, sic ille, cùm sibi satis aduersus omnes virium non esse videat, circumuenire quærit solitudinem singulorum, ac per quem fieri videt, vt simul iungantur omnes, eum omni ratione cupit euersum. Sed eæ satanæ insidiæ cauendæ sunt piis omnibus, tantoque maiore studio enitendum illis est, vt in vna, sancta catholica, Apostolica Ecclesia perseuerent, quemq; illi præsidere suo loco Christus voluit, ei dicto sint audientes, ad eum, si qua sit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipsis Apostolis institutum est, neque secùs fuit vnquam in Ecclesia catholica obseruatum.

Lib.1.epist.1.

Habentur libri Conciliorum, in quos non modò acta Synodorum, verumetiam epistolæ multorum sanctorum Pontificum & martyrum sunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euaristi, Alexandri, Zepherini, Marcellini, Cornelij, Lucij, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocẽtij, Damasi, Leonis, Agathonis, Gelasij, Hormisdę epistolas, non aliter se rem habere perspiciet. Verùm & ex quatuor illis Conciliis, quæ haud aliter atq; quatuor Euangelia recipiuntur ab omnibus iis, qui Christiani censeri volunt, idipsum cognoscet. Neque diuersum reperiet

in

in Ecclesiastica historia, vbi commemoratur Concilium quoddam Antiochiæ celebratum, auctoritatē vel hoc nomine non habuisse, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Episcopus, nec in locum suum aliquem destinauit, cùm vtique regula Ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiam Romani Pontificis Concilia celebrari. Extat inter Augustini epistolas vna Patrum Concilij Carthaginensis: in qua petunt ab Innocentio Papa, vt Concilij sui statutis Apostolicæ sedis adhibeatur auctoritas. Extat & alia eiusdem argumenti, ab Augustino & cæteris Episcopis in Concilio Mileuitano congregatis scripta. Cui respondēs Innocentius: Diligenter, inquit, & congruè Apostolico consulitis honori: honori, inquam, illius, quem solicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxiis rebus, quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nouistis esse seruatam. Ac paulò pòst: Scientes quòd per omnes prouincias, de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanant, præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & Episcopos nostros non nisi ad Petrū, id est, sui nominis & honoris auctorem referre debere. Quod autem à Patribus in Aphricano & Mileuitano Concilio congregatis, idem cùm ab aliis quibusdam orientalibus Episcopis ad Symmachum scribentibus, tum ab his, qui cum Athanasio cōuenerant Alexādriæ, factum esse legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuersalis Chalcedonensis ad Leonem extat epistola, qua petunt, vt suis decretis eorum honoret iudicium. Extat & Ambrosij epistola, qua Theophilum admonet, vt de causa inter Euagrium & Flauianum ad Romanæ Sacerdotem Ecclesiæ referat.

Synodorū sententia de auctoritate Rom. Ponti. Socra. lib. 2. ca. 8. Eccles. hist. Epist. 90. Lib. de virginitate. Cathedrā Pontificis Rom. in causis fidei & religionis consulunt aliæ Ecclesiæ. Actione. 3. Ambr. epist. 78.

Sed quid catholicos commemoramus? quorum nemo fuit vnquam, qui de fidei causis, si quid esset in dubium vocatum, non ad sedem Apostolicam referendum esse putaret? Etiam hæreticos id fecisse Ecclesiastica docet historia, vbi legitur Eusebius Constantinopolitanus Episcopus ad Pontificem Romanum Iulium misisse, atq; ab eo petiuisse, vt in causa Athanasij Iudex esse vellet. Quod etiam fatetur Athanasius in secunda sua apologia. Quin tota illa Synodus Episcoporum, quæ fuit Antiochiæ cum Eusebio congregata, acta sua eiusdē Pontificis iudicio cōprobari petiuit. Hanc autem de Eusebio historiā diligenter perscripsit Athanasius in epistola quadam ad solitariam vitam agentes, vbi narrat, quod cùm Eusebiani Romam contra Athanasium scripsissent: Episcopus Romanus Synodum fieri iussit, ac presbyteros suos cum literis ad Eusebianos misit, certum diem definiens, vt aut præsentes se sisterent, aut cognoscerent se omnibus modis suspectos haberi. De Vrsacio quoque ac Valente, scribit Epiphanius, quòd vnà cum libellis profecti sunt ad B. Iulium Romanū Episcopum, pro ratione reddenda de suo errore ac delicto, quòd calumnias struxissent Athanasio: ac suscipe, inquiunt, nos ad communionem & pœnitentiam. De Fortunato Pseudoëpiscopo ab hæreticis constituto, deque Basilide, quod ad Petri cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus Habailardus Bernardi temporibus. De Pelagio scribit Augustinus, quòd is literas, quibus se purgaret, libellumq; fidei suæ Romā ad Papam Innocentium miserit, narrat idem de Celestio, quòd is beati Papę Innocentij literis non est ausus obsistere, imò se omnia, quę sedes illa damnauerat, damnaturū esse promisit. Eutichen etiam libellum Leoni misisse, deque iniusta damnatione questum esse patet ex iis, quæ scripsit Leo Pontifex ad Theodosium & ad Flauianum. Flauianus quoq; cur eum excommunicauerit, eidem Leoni causam reddit: & approbat eius hoc factum Leo. Protereus etiam Episcopus Alexandrinus in suspicionem hæreseos vocatus, apud eundem Leonem se purgat, quem posteà Leo catholicum esse Martiano Imperatori indicat. De Pyrrho quoque narrat Zonaras, & ante eum Leo. IX. Pontifex, quod cùm ad sedem suam Constantinopolitanam redire cuperet, se deseruisse Monothelitarū hæresim simulat, libellumq; de fide sua Papæ offert, à quo approbatus est. Inde clàm Rauennam digressus hæresim celare non potuit. Quo comperto, Papa conuocatis suis Episcopis, eum penitus condemnat. Idem hoc factum est à nostri temporis hæresiarcha, cuius hæc verba sunt ad Leonem decimum: Beatissime Papa, prostratum me pedibus tuę beatitudinis offero, cū omnibus, quę sum & habeo: viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocem tuā, vocem Christi in te pręsidentis & loquentis agnoscam. Quamuis hæc illius hypocrisis non diutius, quàm illa Celestij durauerit.

Hæretici ad iudiciū prouocauerūt Roma. Pont. Socr. li. 2. ca. 11. Lib. 1. epist. 3. 4. In epist. ad solitariā vitā agētes. Berna. epist. 109. Et Gotfrid. vitā Bernardi scribēs. August. de gratia Christi cōtra Pelag. lib. 1. cap. 3. & de peccato orig inali, lib. 2. ca. 7. Leo epist. 7. Epist. 10. Protereus ep. 68. Leo epist. 69. In vita Constantis nepotis Heraclii. In epi. ad Mecha. Constan. Imper. Lutherus Leoni Papæ se & sua submittit.

Neque verò sine causa tanta fuit semper Romanæ Ecclesiæ auctoritas, in qua sicut scribit Augustinus, Apostolicæ cathedræ semper viguit principatus. Nam cùm alię omnes Ecclesię, quibus Apostoli præfuerunt, à fide defecerint, sola hæc sancta & Apostolica, mater omnium Ecclesiarum, Christi Ecclesia, per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apostolicæ prædicationis nunquā errasse, nec hæreticis nouitatibus deprauanda succubuisse probatur: sed quam ab exordio fidei Christianæ normā ab ipsis Apostolis accepit, in ea semper illibata permansit. Defecit Hierosolymitana Ecclesia, cui præsedit Iacobus: defecit Achaia, vbi Andreas: defecit Asia, vbi Ioannes: defecit India, vbi Thomas: defecit Persis, vbi Iudas: defecit Aethiopia, vbi Matthęus: defecit Phrygia, vbi Philippus: defecit Gręcia, vbi Paulus: Sola fuit & est Ecclesia Romana, ad quam, sicut præclare scribit Cyprianus, nunquam accessum habere potuit perfidia. De qua Theodoritus ad Renatum Presbyterum ex collegio Cardinalium scribens: Tenet enim, inquit, sancta ista sedes gubernacula gerendarum cuncti orbis Ecclesiarū, cùm propter

Romanæ Ecclesiæ quæ à fide nunquam defecit prærogatiua. August. 162. Ecclesiæ prouinciales à fide defecerunt. Cypr. li. 1. epist. 3. Hiero. lib. 3.

Galat.1.
Rom. fides catholica & inuiolata.

propter alia, tum quia semper hæretici fœtoris expers permansit, neq; vllus vnquã, qui contraria sentiret in ea sedit: quin potius Apostolicam gratiam inuiolatã custodiuit. Extat eiusdem Epistola ad Leonem primum in fine voluminũ Conciliorum, quæ nuper hoc ipso anno sexagesimo septimo sunt impressa Coloniæ, in qua post multa Romanę sedis præconia, scribit se ad Pontificem à Cyrilli sententia appellasse, ac ipsius iudicio, qualecunq; tandem id fuerit, se stare velle promittit. Et ad Ruffinum Hieronymus: Scio, inquit, Romanam fidem, Apostolica voce laudatã, istiusmodi præstigias nõ recipere, etiamsi Angelus aliter annunciet, quàm semel prædicatum est, Pauli auctoritate munitam non posse mutari. Ad Damasum quoq; scribens, apud solos Romanos incorruptã seruari dicit Patrũ auctoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidem, eandem esse vult fidem catholicam. Fidem suam, inquit, quam vocat? eámne qua Romana pollet Ecclesia, an illam, quę in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam responderit, ergo catholici sumus. Rursus ad Pammachiũ, & Oceanum scribens: Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringẽtos annos docere nos niteris, quòd antè nesciuimus? cur profers in mediũ quod Petrus & Paulus ẽdere noluerũt? vsq; ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Ad Demetriadem quoque scribens hortatus, vt S. Innocentis qui Apostolicæ Cathedræ successor est, fidem teneat, nec peregrinam doctrinam recipiat. Ambrosius verò: Percontatus est, inquit, ab Episcopo, vtrũ nam cum Episcopis catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret? Qui etiam alio loco se cupere scribit in omnibus Romanam Ecclesiã sequi. Vsq; adeò autẽ Romana fides catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, noluerit de fide disputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti subditi eam religionem retinerẽt, quam vertex Apostolorũ Petrus initio tradidisset, ac tum Damasus Romanus Episcopus custodiret: Quod non modò in Ecclesiastica legitur historia, verumetiam edictum ipsum in codicem Imperatoris Iustiniani relatum est. In Chalcedonẽsi quoq; Concilio legimus acclamatũ: Omnes ita credimus. Papa Leo sic credit, Cyrillus ita credit, Papa Leo ita interpretatus est. Et iterũ: Omnes sic credimus, Papa Leo sic credit. Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatholius sic credũt. Et iterum: Petrus per Leonẽ ita loquutus est, Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò pòst: Omnes ita credimus. In quinta quoque Synodo Constantinopolitana, Menas Patriarcha Constantinopolitanus cum facta mentione Agapeti Romani Pontificis, quòd Antimum condemnasset, pœnitentiæ nihilominus tempore ei dato damnauit eum, & ipse sua sententia, & posteà verbis his vsus est: Nos enim sicut scit vestra charitas Apostolicã sedem sequimur, & ei obedimus, & ipsius cõmunicatores, communicatores habemus, & condemnatos ab ipsa, & nos condemnamus: sicut Leo ita credimus? in sexta quoq; Constantinopolitana Synodo, cùm itidem legeretur, Pontificis Agathonis epistola, quę scripta fuerunt ab illo tanquã à Spiritusancto dictata, ac per os sancti ac beati Principis Apostolorum Petri, statim receperunt, & amplexi sunt omnes, ac in prophanetico sermone dictum fuit. Charta & atramentum videbatur, & per Agathonem Petrus loquebatur. Et in septima Synodo, quæ fuit iterum habita Nicææ, cùm lectæ fuissent epistolæ duæ Pontificis Adriani, ad Imperatorem vna, ad Patriarcham Tarasium altera, acclamauerũt Patres, Vniuersa sancta Synodus sic credit, & sic docet. Ac singuli posteà sic se credere, sic sentire, sic tenere, sic docere, sic in toto corde confiteri professi sunt.

Idem lib.1. cont. Ruff.

In oratione funebri de obitu fratris.
Sozo. lib.7. ca.4.
Lib.3. de Sacra. cap.1.

Cod. de summa tri. L. cunctos populos.
Actio.2.

Act.4.

Ad Ecclesiam Rom. de fidei causis semper referebatur.
Actione.2.

Ex his omnibus perspicuũ cuiuis esse potest, ex eo tẽpore, quo Christus in cęlũ ascẽdit, quãtum fuerit Apostolicæ, hoc est, Romanę semper Ecclesiæ tributũ, ad quã de fidei causis referebatur, quod ibi potissimũ sarcita iri damna fidei spes esset, vbi nõ posset fides sentire defectũ: Quam solius sedis huius prerogatiuã esse dicit Bernardus. Et sunt intereà, qui nescio cuius VVittembergẽsis, heri, quod aiũt, & nudiustertius natæ Ecclesię iudicio, scripta sua subiicere malũt, quàm illius omniũ antiquissimæ, sanctissimæq; Ecclesiæ, cui totã doctrinã Apostoli cũ sanguine suo profuderũt, cui Euangeliũ suũ Petrus & Paulus sanguine quoq; suo signatum reliquerunt: quæ mille iam quingentis & amplius annis ita est catholica semper & Apostolica habita, nunquam vt vlla fuerit hæreseos labe maculata: in qua videre etiamnum licet viros & vitæ sanctimonia & doctrina præstantissimos. Neque enim existimandum est, si quando ad Petri cathedram de causis maioribus refertur, solum esse Paulum aut Iulium Pontificem, qui de illis iudicet. Habet ille lateri suo assidentes totius orbis viros doctissimos, quibus ipse minimè doctrina secundus præsidet, de quorum consilio de rebus grauioribus pronunciat. Quamobrem ferendi non sunt, qui Pontifici se dicto audientes fore profitentur, non autem Paulo aut Iulio, sibique hoc arrogant, suum vt esse velint iudicium, quando vt Pontifex, quãdo vt Iulius decernat. Quæ si semel admissæ fuerint captiones, omnis erit è terris obedientia sublata: Cur enim non eadem ratione sibi sumat quisquam, vt de Regis sententia iudicet, quod Sigismundum, non autem Regem pronunciasse dicat? Nihil captione hac perniciosius cogitari potest.

Epist.190.

Ecclesia Rom. nulla vnquã hæresi maculata.

Quod

Quòd fides Ecclesiæ propterea deserenda non sit, quòd præsident illi quandoque, qui uitæ non omninò sunt inculpatæ.

CAPVT XXIX.

Caeterùm verum esse illud comperimus, quod ab Augustino scriptum est, quòd cùm non habeant hæretici quod in causa suæ diuisionis defendant, non nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactant, vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbique diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, possint. Nunquam enim id ab vllis hæreticis tam est impudenter factum, quàm hoc infelici nostro seculo fieri videmus. Cùm enim se malam habere causam intelligant, ad eas se artes conuertunt, quibus vti consueuerunt ij, qui malas causas defendendas susceperunt. Cumque sint in Rhetorum præceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborant, quàm vt odio, inuidia, & huiusmodi motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obiicere queant. Quamobrem Ecclesiæ Præsides, præcipuè verò Christi vicarium, Petrique successorem falsis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conantur. Quæ est autem ista tam insana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à Satana auctore profecta? facilè vt satanistam agnoscere liceat. Certè Dei præceptum est: Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito scriptum est: Maledici regnum Dei non consequentur. Atqui ex istorum libris si quis maledicta & conuitia, si falsas criminationes auferre velit, chartas propemodum omnes vacuas reliquerit. Is demùm Euangelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Romanum & reliquos Episcopos omni conuitiorum genere quàm acerbissimè fuerit insectatus. Et quod suo quoque tempore queritur euenisse Basilius, vt quisque lingua est ad maledicendum & blasphemandum procacissima, ita præ cæteris maximè iudicatur idoneus, qui verbi ministerio fungatur.

Epist. 157.
Hæretici criminatores.
Exod. 22.
1. Corinth. 6.
Basil. epist. 69.

Ac demus hoc illis: deflexisse aut deflectere quandoque de recto vitæ curriculo Pontificem: nunquid ideò fides in Christum, quam ille docet, abiicienda est? Præclarè dictum est à Tertulliano: ex personis probamus fidem, an ex fide personas? Dummodo ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum est, quid mea refert, qua sit ille vita? Deinde verò, quis ego sum, qui sedentem in Petri cathedra seruum iudicem alienum? Domino suo ille stat aut cadit, vni illi vitæ suæ, commissiq; Pontificatus rationem redditurus. Cùm ventum erit ad Christi tribunal, ante quod omnes nos oportet manifestari, non quæretur à nobis, quid Pontifex fecerit: non illius, sed nostræ à nobis vitæ ratio reposcetur: referet vnusquisque propria corporis, prout ipse gesserit, siue bonum, siue malum: Prout ipse (inquit) non prout Pontifex gesserit. Quamobrem non sibi sumat ouis, vt à quo venit ipsa iudicanda, pastorem suum iudicet, neque qua sit illa vita, quicquam ad salutem suam interesse putet. Securum te Christus in hac parte fecit, dicens: Quæ dicunt facite: quæ autem faciunt, facere nolite: Dicunt enim, & non faciunt: Dicunt quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: Dicunt bona ex cathedra Mosi, faciunt mala ex pestilentia sua.

Fides ex personis non probanda.
Tert. de præscriptionibus aduersus hæreticos.
Rom. 14.
2. Corinth. 5.
Matth. 23.

Non est itaque deserenda sanctitas cathedræ: neque propter pastores malos, gregis est vnitas diuidenda. Præclarè Augustinus: Si omnes per totum orbem tales essent, quales vanissimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit? & in qua hodie Anastasius sedet? vel Ecclesiæ Hierosolymitanæ, in qua Iacobus sedit, & in qua hodie Ioannes sedet, quibus nos in catholica vnitate connectimur, & à quibus vos nefario furore separastis? Quare appellas cathedram pestilentiæ, cathedram Apostolicam? si propter homines, quos putas legem loqui & non facere, nunquid Dominus Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait: Dicunt enim, & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant vllam facit iniuriam? Nonne illam cathedram Mosi commendauit, & illos seruato cathedræ honore redarguit? Ait enim super cathedram Mosi sedent, quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim, & non faciunt. Hæc si cogitaretis, non propter homines, quos infamatis, blasphemaretis cathedram Apostolicam, cui non communicatis. Sed quid est aliud quàm nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere. Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus, quandoquidem personarum respectus, vt est apud Augustinum, erroris est mater, qui etiam à perfido fidem percipi posse docet. Per asinam loqui Dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitiis coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is, qui loquitur, non conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, contrà tamen atq; animo destinauerat, simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul Rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquam potestas erat facta, contra quam proposuerat, veniens ad cuneum Prophetarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipse coram Samuële cum cæteris, cùm factus esset super eum spiritus Domini. Quis ignorat quales fuerint Sacerdotum Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamẽ vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione,

Contra literas Petil. li. 2. ca. 51.
Personarum respectus in fide periculosus.
Iacob. 2.
Cont. literas Petiliani li. 1. cap. 2.
Num. 22.
Per malos quoque agit & loquitur Deus.
2. Regum. 19.
Matth. 2.

dixerunt: In Bethleem Iudæ. Caipha quid esse potuit nequius? qui quum sceleratè nactus erat Pontificatum precio redemptum gessit, etiam sceleratius: & tamen is cùm diceret, expedit vobis, vt vnus moriatur pro populo, & non tota gens pereat, non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes testatur, sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit. *Ioan.11.* Si non destituebatur dono prophetiæ, quamlibet esset impius, qui sedebat in Mosi cathedra, certè multò minus eo destitui credendus est, qui sedet in cathedra Petri, super quem *Matth.23.* *Matth.16.* Christus ædificauit Ecclesiam suam, cuius à Domino cura suscipitur specialis, pro cuius fide propriè supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit: aduersus quem nunquam esse portas inferi præualituras promisit is, qui mentiri & fallere nescit.

Romanæ cathedræ prærogatiua. Numerentur omnes Pontifices à Petro ad hunc vsque Pium quintum, nullus in ista cathedra sedit Arrianus, nullus Donatista, nullus Pelagianus, nullus Lutheranus, nullus qui hæresim aliquam professus esset. Non abs re autem fuerit: quæ scripta sunt in annalibus de Vigilio Papa, breuibus commemorare. *Vigilii Papæ factũ memorabile.* Cùm is per scelus ad Pontificatum peruenisset, nam Siluerium Papam, cuius erat Diaconus, instigante Augusta de sede sua deturbandum atque in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia se prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt, quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæresim de sede Constantinopolitana per Agapetum antecessorem suum deiectus fuerat, in sedem illam restitueret: posteaquam in locum Siluerij opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Siluerius constanter facere detractabat, id ipse facturum se, atque Anthemium restituturum ad Ecclesiam Constantinopolitanam promitteret, res est admiratione digna, statim vt Petri cathedram ascendit, idem illi quod Saul euenit: nam super eum quoque factus est spiritus Domini, cumque longè alio animo ad Ecclesiæ gubernacula accessisset, admonitus ab Augusta promissi, prius extrema quæque se passurum respondit, quàm vt hæreticum in sedem, ex qua merito suo deturbatus fuerat, restitueret. *Blondus ab inclinatione Rom. Imperii Decade.1. libr.6.* Quòd si negaret in beati Petri sede constitutum, quòd Apocrisarius cùm esset, impudentissimè promiserat adimplere posse. Cumque multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemque diuturnam in carcere pertulisset, tulit omnia forti animo, quòd multò se grauiora supplicia commeritum diceret, qui malis artibus Pontificatum assequutus, horrendum facinus contra sanctum Pontificem Siluerium designasset. Non fuit hic Pontifex in primo suo ingressu Caiphæ dissimilis, effecit tamen sedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non potuerit, quodque impiè promiserat, id piè posteà negauit, ac eo, quod decebat animo Christianum Pontificem, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri successore de religione statueret.

Ex quo videre licet quantum sit Romanæ sedis priuilegium. Nam vt ab aliis peccatis non semper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Christi, quemadmodum scribit sanctus Leo nonus, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ propriæ sunt inferorum portæ, nunquam aduersus hanc sedem hæreses vllæ præualuerunt, nec deinceps etiam per Dei misericordiam præualebunt. *Pontifices Rom. cur sanctissimi.* Quare meritò sanctissimi vocantur, qui sedent in illa cathedra. Quamuis enim non omnes habeant vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest, est tamen, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, *Contra literas Petiliani lib.2. cap.40.* quædam vnctionis: est quædam sacramenti quoque sanctitas, qua carere nunquam possunt. Quamobrem nihil pios mouere debet, si fortè ij præsunt aliquando in Ecclesia, qui non sunt sine crimine. Quin & illud potius reputare secum debet homo Christianus: quòd *Præsides Ecclesiæ non sine voluntate Dei fiũt.* non sine iusto Dei iudicio dantur Ecclesiæ præsides. Nónne duo passeres asse veneunt, dicit Christus, & neuter eorum cadit in terram sine patris vestri voluntate? *Matth.10.* Cùm ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna aut non sciente, aut non permittente Deo in Ecclesia fieri? *Lib.1.epist.3.* & Sacerdotes & dispensatores eius non de eius sententia ordinari? Hoc est, dicit Cyprianus, fidem non habere, qua viuimus, hoc est, Deo honorem non dare, *Scire & nescire Dei quid sit.* cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari scimus & credimus. Ex quibus Cypriani verbis illud discimus, quòd certò nobis persuasum esse debet, Dei iudicio fieri Sacerdotes, Episcopos, & Ecclesiæ Præsides, & eos aut sciente, aut permittente Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat, nescit quos reprobat. Sic enim ait *2.Tim.2.* Paulus de iis, qui probati sunt: Nouit Dominus qui sunt eius. Reprobis verò dicit ipse *Luc.13.* Dominus in Euangelio: Nescio vos vnde sitis. Sic & fatuis virginibus: Amen dico vo- *Matth.25.* bis, nescio vos. Scientе ergo Deo fiunt probati Sacerdotes & Pontifices, permittente autem *Præfecti mali propter populi peccata.* Deo fiunt ij, qui sunt minus probati. Nam facit quandoque Deus hypocritam regnare *Iob.34.* propter peccata populi, vt sit sicut populus ita & Sacerdos: Qui si malus est, sibi malus est, *Esa.24.* neq; tibi quicquam eius improbitas officit, si factis eius malis non communicas. Tibi man- *Sacerdotes mali audiendi.* datum est, non vt in vitam illius inquiras, sed vt, quæ dixerit, facias, cùm præsertim ex ea di- *Matth.10.* cat cathedra, cuius quemadmodũ anteà dictũ est, cura Deo est specialis. Explicans illa verba

diuus

diuus Hieronymus, qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiserat, inquit, qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum, qui me misit. Ad susceptionem magistrorum discipulos prouocauerat. Poterat occulta esse credentium responsio, ergo & Pseudoprophetas & Iudam proditorem debemus recipere, & illis alimoniam ministrare? Hoc Dominus anteà procurans dicit, non personas suscipiendas esse, sed nomina: & mercedem non perdere suscipientes, licèt indignus fuerit, qui susceptus sit. Non personas itaque Christus, sed nomina suscipi vult, hoc est, non vult attendi, qualis persona sit, quóve vitæ merito, cuius ministerio Deus vtitur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in Sacramentis administrandis: Iudas ne sit, an Petrus, an Paulus, attendi non vult, sed solùm hoc quòd sedet in cathedra Petri, quòd Apostolus, quòd Christi legatus, quòd Sacerdos, quòd Episcopus, quòd Angelus est Domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es, hòc solum spectari vult. Si Iudas est, quandoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat, quòd fur est. Audi nihilominus reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obedienter: Quæ dixerit, facito, quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipsum refer animũ, verùm ad illum, cuius nomen gerit. Euangelium, dicit Augustinus, fur quoq; Iudas sine detrimento fidelium prędicauit, ac quicunq; non recepit illum, Christũ ipsum nõ recepit, qui æquè Iudæ dixerat atq; Petro vel Ioanni: Qui vos reiicit, me reiicit. Si verò Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pendebit docentium, aut Sacramenta ministrantium. Prauum est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quive minus sanctus sit, non possit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Itaq; fit nõ rarò, sanctus vt esse videatur, qui non est: quiq; persequutor est, aut Publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem rectè à Propheta dictum est: Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Etiam si quis certò sciat, iustum aliquem & innocentem esse, atq; omni prorsus macula carere, tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nam Domini est salus, &: Vana salus hominis. Pridem hæretici sunt habiti, & Augustini seculo Donatistæ, & Bernardi æuo, qui se vocabant Apostolicos, qui vtriq; noluerunt ibi esse Ecclesiam Apostolicam, vbi non esset vita Apostolica, & Sacramentorum dignitatem ex ministrorum virtute metiebantur.

Malach. 2.
Lib. 2. cont. epist. Parmenian. c. 11.
Ioan. 12.
Hiere. 17.
Hiere. 17.
Psalm. 3.
Psalm. 33.
Bernar. ser. 66. in Cant.

Quamobrem procul absit à mentibus piorum error hic, quin ij potius cùm audiunt eos, qui præsident, aliquorum criminum insimulari, ac eos infamiæ nota aspersos per hominum ora traduci, meminerint scriptum esse: Qui citò credit, leuis est corde: ac Sem & Iaphet imitentur potius laudatos Noë filios, qui tegere sunt & cooperire conati, quàm impium illum Cham, cui meritò posteà pater maledixit, qui verenda patris nudare ausus est. Certùm est, multa crimina falsa contra eos, qui sedent in cathedra Petri, à satanistis confingi: & euenire ferè solet iis, qui summa cum potestate versantur, etiam si nulla in re ab officij sui religione declinauerint, vt voculas tamen hominum, eorumque reprehensionem quandoque non effugiant: vt non sine causa dictum illud celebretur, Regium est malè audire, cùm benè feceris. Tutius fuerit in hanc pártem peccare, si conuitiis istorum, & impudentibus nonnunquam calumniis non modò fides non habeatur, verùm ne aures quidem accommodentur: si modò peccatum dici potest, quod in laude potius poni debet. Ingentem gloriam ex hac sua Christiana pietate & modestia Christianissimus Imperator Constantinus consequutus est, cui cùm essent oblati libelli, in quibus crimina quædam Sacerdotum & Episcoporum continebantur, non satis habuit, quòd eos exuri fecit, cùm se ab illis, non illos à se iudicari oportere diceret, verùm & hoc insuper adiecisse legitur, si fortè suis oculis turpe facinus aliquod Episcopum designantem conspexisset, obtecturus id fuerit paludamento suo, ne cuius oculi ea re offenderentur. Gregorius tractans illum locum ex Genesi de Cham. Quid est ergo, inquit, quod filij verenda patris superiecto dorsis pallio auersi venientes operiunt, nisi quod bonis subditis præpositorum suorum mala displicent. Vt tamen hæc ab aliis occultent operimentum auersi deferunt: quia indicantes factum, & venerantes magisterium nolunt videre quod tegunt.

Eccles. 19.
Genes. 9.
Constantini M. reuerentia erga sacerdotes.
Libelli criminosi contra sacerdotes ab Imp. Constantino combusti. Theodo. li. 1. c. 11.
Genes. 9.
In 24. cap. Iob li. 25. Moral. cap. 22.

Sed hìc dicet aliquis: Quid autem si testatiora sunt non vnius alicuius, verumetiam multorum oculis, quæ ab iis, qui præsident, nefaria patrantur: si non eam quam oporteret Ecclesiæ curam gerere, ac quibusuis aliis in rebus potius, quàm in iis, quæ propriè ad ipsorum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur? Quid aliud quàm illud faciendum est, quod fecisse discipulos legimus, cùm dormiente Christo nauiculam fluctibus operire vidissent, excitarunt enim eum dormientem, dicentes: Domine, salua nos, perimus. Hoc discipulorum exemplum, quicunque pij sunt, imitari debent. Vident nauiculam, in quam ascendit Christus, hoc est, vnam, Sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam, ita procellis ac tempestatibus iactari atque agitari, vt mergenda iamiam esse videatur; Simul & hoc intelligunt,

Præsidētibus malis quid agēdum.
Matth. 8.

tempestatis huius non postremam esse causam, quod in vicariis suis obdormiuit Christus, qui commodis huius mundi deliniti, profundo somno ita sunt consopiti, vt quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queant expergisci. Confugiant ad summum nauclerum Christum: accedant ad ipsum nihil in fide hæsitantes: eum in vicariis suis dormientem excitent, ac supplici voce precantes, exclament: Domine, salua nos, perimus. Expergiscere in iis, quibus in gubernanda Ecclesiæ tuæ naui vices tuas committere dignatus es. Excitet eos è profundo somno spiritus timoris tui, ac per eos iam experrectos impera ventis & mari, quò tandem aliquando sedatis tempestatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas consequatur, vt videntes homines mirentur, & glorificent te, dicentes: Qualis est hic, quia etiam ministris eius venti & mare obediunt?

Malis præsentibus qua ratione succurri poßit.
Prouerb.2.

Hæc est ratio, qua succurri poßit malis præsentibus, vt vita nostra in melius commutata supplices Deum vno ore cuncti precemur, si fortè per eos stat, qui præsunt, quo minus Ecclesiæ periclitanti succurratur, quandoquidem in ipsius manu corda sunt Principum, vt ipse inclinet ea ad illa concilia capienda, quibus diu desiderata pax & tranquillitas Ecclesiæ Dei restitui tandem poßit. Quam enim Satanistæ rationem sequuntur, vt siue declament de loco superiore, siue scribant aliquid, non alia in re plus temporis consumant, quàm in Pontificibus maledictis incessendis, in fama eorum multis etiam confictis criminibus lacerãda, magis id adeò ad maiorem etiam excitandam tempestatem, quàm excitatum tranquillandã facere videtur. Sed hæc tandem dicta sufficiant, quò ad explicationem huius articuli, quo nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profitemur.

Quæ sit Sanctorum communio.

CAP. XXX.

VIsum est autem operæpreciũ, aliquid etiam de Sanctorum cõmunione dicere. Sunt qui putent iis verbis Ecclesiam definiri, quòd ea sit quasi cõmunio quædam, hoc est, societas Sanctorum. Quorum nos hanc sententiam non reiicimus, modò ne solos iustos intelligi sanctos velint. Primis illis Ecclesiæ temporibus, sicut superius etiam à nobis dictum est, vocabantur sancti fideles omnes, quicunq; Christo nomen dedissent, & eius Ecclesiæ asscripti essent, etiamsi minus sanctè atq; integrè vixissent. Horum cõmunionem, hoc est, societatem quandam, Ecclesiam esse libenter concedimus. Est enim Ecclesia fideliũ congregatio, est corpus vnum ex multis membris compactum, cuius caput est Christus: ipsum enim Deus dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundẽ actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Qualis itaq; membrorũ inter se societas est, vt operatio cuiusq; membri cadat in cõmodum totius corporis, talis est inter Ecclesiæ membra, qui sunt fideles, bonorũ operum quædam cõmunio, non solùm eorũ, quæ fecit Christus caput huius corporis, ex quo manat in reliquum corpus omne, & in singula eius membra quicquid est boni, quicquid est meriti: verùm & piorum hominũ omniũ qui sunt, quiq; fuerunt ab initio mundi, nobis vt eorum benefacta subueniant, nos iuuent, nos ædificent, vt bonorũ omniũ spiritualiũ, quæ fiunt, & quæ facta sunt olim in Ecclesia, quoad illius esse membra non desierimus, participes efficiamur. Hoc est quod à Propheta dicitur: Particeps ego sum omniũ timentiũ te, & custodientiũ mandata tua. Hoc est, quod Christus nos orare docens, iubet non sibi quemq; peculiariter petere, sed velut vnius corporis membra, eodẽ animata spiritu, quod in cõmuni cunctis expediat, à cõmuni omniũ patre postulare, dicẽdo: Da nobis, dimitte nobis: libera nos, ita vt alter alterius onera portemus, & sic legem Christi adimpleamus. Hoc est quod apud Hieremiam dicit quoq; Dominus: Circuite vias Hierusalẽ, & aspicite, & quærite in plateis eius, an inueniatis virum qui faciat iudicium, & quærat fidem, & propitius ero ei. Propitiũ se fore promittit Hierusalem dummodo vel vnus aliquis vir iustus reperiatur in ea. Qui scripsit opus imperfectum in Matthæum: Totus, inquit, populus Clericorum meritis & sanctitate saluatur. Hoc est, quod in Euangelio legimus: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet. Et qui recipit iustũ in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Hoc est, quod in Genesi quoq; scribitur: Si decem iusti Sodomis reperti fuissent, quod propter eos non fuerit Deus ciuitatem deleturus. Neque verò eorum tantùm, qui nobiscum in hac vita degunt, verùm & illorum, qui multò felicius cum Christo viuunt, nobis & orationes patrocinantur, & merita suffragantur. Hoc est, quod de tribus pueris dicit Ioannes Chrysostomus: Quoniam seipsos ad impetrandam populo veniam sufficere non credunt, ad Patrum merita cõfugiunt, ipsi verò nihil se amplius profitentur adferre, quàm humiliatum spiritum, ac dolore contritum. Et apertius adhuc in Genesim scribens: Sæpè quando non est inuentus iustus in præsenti vita, propter defunctorum virtutem, viuentium Deus miseretur, & curam habet, vnde clamat, dicens: Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meum. Quasi diceret, licèt ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem, verùm quia solitus sum misericorditer agere, & ad misericordiam proptus sum, propter meipsum faciam, & propter puerum

Sancti olim qui.
Ecclesia quid.
Ephe.5.
Rom.12.
1.Corinth.12.
Cõmunio bonorum in Ecclesia.
Psalm.118.
Matth.6.
Galat.6.
Hiere.5.
Hom.40.
Matth.10.
Genes.18.
Sanctorum merita alios adiuuãt etiã post mortẽ.
Hom.4. in Mat.
Hom.41.
Esa.37.
4.Reg.19.

puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migrauit: Hic erit auctor salutis iis, quia sua sese perdiderunt desidia. Vidisti Domini misericordiam? quomodo eos, qui virtute pollent, toti multitudini opponit, & rependit. Rursus explicans Psalmum quinquagesimum: Hic, inquit, sanctus Dauid, nō solùm cùm esset in corpore, placuit Deo, sed & post mortem suam viuis grande præstitisse solatium inuenitur. Contingit nanque Ezechiæ Regi inimicas in temporibus Iudæorum gentes Hierosolymam circumuallasse, & cùm esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum, & prostratus lachrymis deprecabatur vltionem de aduersariis postulās: Venit ad eum Esaias Propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iam defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid seruum meum. Dauid mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia Dei: Homo mortuus viuo patrocinatur. Et rursus alio loco: Adeò post illa vulnera Dauid refulsit, sic se à maculis abluit, ita mundum effecit animum, vt vel mortuus precantibus succurreret. Et quod de Abraham, id de Dauid quoque Deum dixisse scriptura testatur, imò verò multò magis de Dauid: De Abraham enim scriptum est: Recordatus sum testamenti mei, quod erat ad Abraham: hìc verò non dicit testamenti, sed propter Dauid seruum meum protegam ciuitatem hanc. Repetit idem breuiter scribens in epistolam ad Philippenses. Hieronymus quoque locum hunc explicans Esaiæ: Propter Dauid seruum meum: In tantum, inquit, iustitiam diligit Deus, vt etiam posteros sanctorum hominum, non suo merito, sed maiorum virtute tueatur. Quem secutus Cyrillus quoq;: Propter Dauidem, inquit, quod sanctorum virorum memoriæ hoc beneficij dat, vt obliuiscatur malorum, quæ posteri ipsorum interdum admiserint. Gregorius quoque Magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuantur, sicut ad peccantem Regem Salomonem à Domino dicitur: Quia non custodisti præcepta mea, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud seruo tuo, veruntamen in diebus tuis, non faciam, propter Dauid patrem tuum, neque est quisquam ferè sanctorum, qui non eiusdem sit sententiæ.

Homil. 2.

Hom. 27. in Mat. Ser. 3. & 77. ad populū Anti. & lib. 3. aduer. vituperatores vitæ monasticæ, Homil. de virtutibus & vitiis in 4. to.

Cyrill. lib. 3. tom. 4. cap 73.

Gregor. lib. 5. in 1. Regum ca. 4.

Hæc itaque sanctorum est intelligenda communio: quòd merita sanctorum omnia, tam eorum, qui militant adhuc nobiscum in terris, quàm illorum, qui posteaquam certauerunt bonum certamen, & coronam gloriæ consequuti sunt, iam triumphant in cœlis, nobis communicantur, nobis suffragantur, nos adiuuant. Hoc est, quod contra Faustū scribēs dicit Augustinus: Populus Christianus memorias martyrū religiosa solēnitate cōcelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, & orationibus adiuuetur. Idem enarrans illud Exodi: Sine me, & iratus conteram eos. Hunc verborum istorum sensum esse vult, vt eo modo admoneremur, cùm merita nostra nos grauassent, ne diligamur à Deo, releuari nos apud Deum illorum meritis posse, quos Deus diligit. Nam cùm ab omnipotēte dicitur homini: Sine me, & conteram eos, quid aliud dicitur quàm contererem eos, nisi diligerentur abs te. Quæritur autem & Ambrosius Arrianos in tantum amentiæ prodiisse martyrum, vt negent merita, quorum opera dæmones etiam confitentur, vt ipsis etiam dæmonibus esse peiores videantur. Cæterùm, est sanctus sanctorum Dominus noster Iesus Christus, cuius sanctitate sanctus est, quicunque sanctus est: cuius iustitia iustus est, quicunque iustus est: cuius nisi crux intercesisset, nulla esset sanctitas, nulla esset iustitia, nulla essent merita cuiusquam. Quid enim aliud est hominis meritum, nisi, quemadmodum superius dictum est, miseratio Domini? nisi mors illa crucis acerba, quam ille, misertus generis nostri, nostra causa subire dignatus est? Hanc si sustuleris, quid erunt aliud vniuersę iustitię nostræ, nisi pannus menstruatæ? quæ erunt alia merita nostra, nisi ignis gehennæ? Hic itaque sanctus sanctorum, quem dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, merita sua omnia, præcipuè verò passionis & mortis suæ meritum, cum membris suis communicat. Fit autem ista communicatio per Ecclesiæ Sacramenta, quæ vocātur sancta, quorum & ipsorum est in Ecclesia communio quædam & societas, quemadmodum Paulus dicit: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Quamobrem vbi iisdem sanctis, hoc est, communibus Sacramentis vtuntur omnes, per quæ Christi meritorum facti participes, vnum cum illo capite suo corpus efficiuntur: vbi præterea societas quędam est & communio bonorum operum omnium, quæcunq; vel faciunt, qui versantur adhuc in hoc seculo, vel fecerunt, qui iam recepti sunt in sedes beatorum, ibi rectè sanctorum esse communionem intelligimus.

Festiuitates sanctorum cur instituæ.

L. 2. quæst. in Exod. cap. 149.

Serm. 91.

Lib. 20. cap. 21. Merita sanctorū vnde sint.

Esa. 64.

Sacramenta sancta.

1. Corinth. 10.

Qui sint extra Sanctorum communionem.

CAPVT XXXI.

EXtra communionem hanc sanctorum sunt infideles omnes, quos Ethnicos siue Paganos, aut Gentiles vocamus, qui nunquā in Ecclesia, sed foris fuerunt semper: Quod Paulus indicat, dicens: Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, iudicare? Sunt extra eam, qui prodierunt ex illa, sed segregauerunt semetipsos, vt dicit Iudas, animales, spiritum non

Ethnici, hæretici, et schismatici extra Ecclesiam.

1. Corinth. 5.

1.Ioan.2. habentes, hæretici & schismatici: de quibus dicit Ioannes: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum: qui non satis habēt Matth.24. segregasse semetipsos, verùm seducunt prætereà multos, dicentes: Ecce hîc est Christus, ecce illic: ecce in deserto, ecce in penetralibus. Quos non audiri iubet Christus, quos post vnam ad Titum.3. atq; alteram correptionem vitare præcipit Apostolus, tanquam viperam & basiliscum: quibus etiam aue dici prohibet Ioānes: qui tantùm abest vt in Ecclesia cōmunicandum cum il- 2.Ioan.1. lis putauerit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauantem. Sunt & Iudęi, quorum patres nimirum sancti Patriarchę & Prophetæ, quamuis ad Ecclesiæ nostræ cōmunionem pertineant, quoniam tamen in quem illi venturum credebant Christum, eum isti venisse non credunt, extra cōmunionē hanc sunt. Omnibus iis ad suos profectus, & ad correctionem eorū cùm euigilare voluerint, vtitur Ecclesia. Vtitur enim Gentilibus ad materiā operationis: Hæreticis ad probationē doctrinę suę: Schismaticis ad documentū stabilitatis suę: Iudęis ad comparationem pulchritudinis suę. Alios inuitat, alios excludit, alios relinquit, alios antecedit, omnibus tamen gratiæ Dei participandæ dat potestatē, siue illi informādi sint adhuc, siue reformādi, siue recolligendi, siue admittendi. Sunt autem in Ecclesia carnales etiam quidam, id est, viuentes aut sentientes carnaliter, quos tanquā paleas tolerat, quibus in area frumēta tutiora sunt, donec talibus tegminibus exuantur. Sed quia in hac area pro voluntate quisque vel palea vel frumentum est, tamdiu sustinetur peccatum aut error cuiuslibet, donec aut accusatorem inueniat, aut prauam opinionem pertinaci animositate defendat. Exclusi autem, aut pœnitendo redeunt, aut in nequitiam malè liberi defluunt, ad admonitionē nostræ diligentiæ, aut schisma faciunt ad exercitationem nostræ patientiæ, aut hæresim aliquam faciunt ad examen siue occasionem nostræ diligentiæ. Hæc ex Augustino transcripsimus, qui pulchrè docet tamdiu peccatum aut er- Aug. de vera religione cap.6. rorem cuiuslibet sustineri, donec accusatorem inueniat. Simul autem vt accusati fuerint & conuicti, tanquam putrida membra ab Ecclesiæ corpore resecti, pro ea potestate ligandi & Excōmunicati. soluendi quæ data est Apostolis & eorum successoribus, declarantur, vt pro Ethnicis & Publicanis iuxta Christi præceptum habeantur, atque à communione fidelium reiiciantur: vndè etiam excommunicati dicuntur, quod neque Christi, neque sanctorum cum eis vlla merita communicantur. Quamobrem & à Sacramentis arcentur, & eorum consuetudine piis Excommunicationis vis. omnibus interdicitur. Quòd, si quis rectè expendat, incomparabile damnum est: traduntur enim eiusmodi satanæ, qui cum & Christi meritis, & Ecclesiæ sint suffragiis destituti: ple- Excōmunicatio in nouo testamento et in veteri interfectio fuit. nam in eos accipit potestatem. Hoc nunc agit in Ecclesia, dicit Augustinus, excommuncatio, quod agebat in veteri Testamento interfectio. Tunc, vt est apud Cyprianum, gladio occidebantur, quando adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autem quia circuncisio spiri- In Deut. cap. 17. & 19. tualis esse ad fideles Dei seruos cœpit, spirituali gladio superbi & cōtumaces necantur, dum Lib.1. epist.11. ab Ecclesia eiiciuntur: neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini Hiero. ad Heliodorum. salus esse nisi in Ecclesia possit. Indisciplinatos autem perire, dum non audiunt, nec obtemperant conciliis salubribus, testatur scriptura, quæ dicit: Non diligit indisciplinatus castigan- Excōmunicatio maximè formidanda. tem se, qui autem oderunt corruptionem, consumentur turpiter. Sic ab Hieronymo quoq; scriptum legimus: In veteri quidem lege quicunque sacerdotibus non obtemperasset, aut Epist.1. ad Heliodorum, Hiero. extra castra positus lapidabatur à populo, aut gladio ceruice subiecta contemptum expiabat cruore. Nunc verò inobediens spirituali mucrone truncatur, aut eiectus de Ecclesia rabido dæmonum ore discerpitur. Quamobrem nihil æquè formidandum est homini Christiano, quàm à Christi corpore, quæ est Ecclesia, separari. Si quis enim ab ea separatur, iam non est membrum Christi, non vegetatur Spiritu Christi: à communione sanctorum, hoc est, à participatione sacramentorum, & ab Ecclesiæ suffragiis excluditur. Et fit tanquam Ethnicus Aug. contra aduersariū legis & Prophet. cap.17. & Publicanus: quod multò grauius esse scribit Augustinus, quàm si gladio feriretur, si flamma absumeretur, si feris subiiceretur.

Quamuis autem hæc sit pœnarum grauissima, quoniam tamen, sicut à quodam huius se- Arist.10. Ethic. culi sapienti scriptum est, medicinæ quoq; pœnæ sunt medicinæ, causa debet adhiberi. Neq; Excōmunicatiōe parcē vtendū. propterea nobis hoc animaduersionis genere vtendum est, vt quem è cœtu piorū eiicimus, eum perpetuò iam condemnatum, ac gehennæ suppliciis traditum velimus: verùm illud magis propositū esse nobis debet, vt qui castigatur ad hunc modum, is ad mentem aliquando sanam redeat, atq; ab eo, quo ligatus est vinculo, absolui petat. Hoc à Paulo ita faciēdum 1.Corinth.5. esse discamus licet: is enim ad Corinthios scribens, Iudicaui, inquit, tradere huiusmodi hominem satanæ in interitū carnis, vt spiritus saluus sit. Non ad spiritus, sed ad carnis interitū tradidit eum satanæ, hoc est, vt libido, vt tumor, superbia, contumacia, & si quæ sunt alia carnis opera, ea domarentur, ac planè mortificarentur, quo domitis iis, tanto minore negocio 2.Thess.3. spiritus saluus fieri possit. Ad Thessalonicenses quoq; scribēs: Quod si quis, inquit, non obedierit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & non cōmisceamini cum illo, vt cōfundatur: & nolite quasi inimicū existimare, sed corripite vt fratrē. A quo separationē indixit, dile- Aug. in Psal.54. ctionem non præcidit, in hoc modo vitari eum volens, vt erubescat, & ad mentē sanam redeat. Quod si pudore correptus nō fuerit, tum ipse sibi causa est mortis, non is, qui sanatum

eum

eum hoc remedij genere cupiebat. Docet Augustinus corripiendo nihil aliud agere nos debere, nisi vt ab ista pace, quæ est ad Deum, nõ recedatur, aut ad eum qui recesserat, reuertatur.

Aug. de correpṫ. & gratia cap. 15.

Quod autem excommunicatio mortem & quidem æternam adferat, præter multos alios, docet etiam is, qui pro Christi fide sanguinem suum profudit, sanctus ille Pontifex Vrbanus: Qui prohibens ne facultates Ecclesiæ raperentur in alios vsus conuertendæ, vnicuique diripienti excommunicationem minatus: Hæc, inquit, fratres valdè cauenda sunt & timenda, quia res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed vt communes & Domino oblatæ, cum summo timore non in alios, quàm in præfatos vsus fideliter sunt dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas inde abstrahũt, vbi traditæ sunt: ne pœnam & mortẽ Ananiæ & Saphiræ incurrant, & quod peius est anathema maranatha fiant, & si non corpore, vt Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamen, quæ potior est corpore, mortua, & à consortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vnde attendendum est omnibus, & fideliter custodiendum, & vsurpationis illius contumelia depellenda, ne prædia vsibus sacrorum cœlestium dedicata, à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis seruetur: quoniam iuxta Apostolum tradere oportet hominem huiusmodi Satanæ. Hęc sanctus ille martyr, ante mille trecentos & amplius annos.

Excommunicatio mortem æternam affert. Ecclesiæ bona in prophanos vsus & proprios expendentes excommunicatur. Act. 5.

1. Cor. vlt.

DE SACRAMENTIS.
CAP. XXXII.

QVoniam verò sancta Sacramenta, per quę sanctificamur, & sanctorum communionem, sacramentorum participationem significari diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem Sacramenta signa quędam. Porrò signum, vt est apud Augustinum, est quod pręter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire: Sicut vestigio viso, transisse animal, cuius vestigium est, cogitamus: & fumo viso, ignem subesse cognoscimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiusdem aduertimus: & tuba sonante, milites vel progredi, vel regredi, & si quid aliud pugna postulat, oportere nouerunt. Sic circũcisio fuit signum, per quod veniebatur in agnitionem, eum, qui circuncisus esset, esse Iudæum. Sic baptismus, Eucharistia, & alia Sacramenta sunt signa, quæ pręter speciem, quam ingerunt sensibus, faciunt in agnitionem venire, qui vtuntur illis, eos esse Christianos.

Sacramenta signa efficacia.

Signum quid. Lib. 2. de doct. Christ. cap. 1.

Sunt igitur Sacramenta signa quædam siue symbola, aut notæ, quibus Christiani à non Christianis discernuntur, qualia signa quæuis vt habeat congregatio, necesse est. Nam sicut ab eodem Augustino scriptũ est, in nullum nomen aut verum, aut falsum, coagulari possunt homines, nisi signaculorum vel sacramentorum visibilium aliquo cõsortio colligentur. Neque verò huius tãtùm generis signa sunt sacramenta, sed sunt signa sacræ rei, nimirum inuisibilis gratiæ, quæ in visibili elemẽto cõfertur. Neq; qualiacunq; signa, sed efficacia, vt quę & continẽt ipsam gratiã, & eius causa sunt, atq; id quod signant, efficiunt. Sunt signa, quibus & præteritorũ admonemur, & præsentiũ, & futurorum. Admonemur eius, quę pręteriit, Christi passionis, ex qua virtutem habent omnia sacramenta: admonemur pręsentis gratię, quę nobis confertur sacramenta sumẽtibus: admonemur futurę glorię, cuius quasi pignora quędam sunt, quòd per illa nos ad illam peruenturos certã spem concipimus. Exempli gratia: Cùm baptizamur, admonemur Christi passionis & mortis, quę iam pręteriit: consepelimur enim cum illo per baptismũ in mortem, & in morte ipsius baptizamur, ipsam in nobis repręsentantes. Admonemur pręterea gratię, quę nobis confertur in Baptismo, nimirum peccatorum remissionis, à quibus ita cor emundatur, dũ aqua corpus tangitur, quemadmodum sordes corporis per aquam ablui consueuerunt. Admonemur postremò vitę illius & glorię æternę, ad quam nobis aditus patet per baptismum, quam nos consequuturos hoc quasi pignore dato certos Christus reddidit, si in ea puritate, quam nobis baptismus attulit, permanserimus. Ex quo videre licet, nõ vnius rei signũ esse sacramentum, sicut baptismus passionis Christi, quæ præteriit, signum est rememoratiuum, præsentis gratię demonstratiuũ, futuræ glorię prognosticon. Signa autẽ hęc eiusmodi sunt, quę sub sensum cadere, quæ videri possint, sub quorum tegumento diuina virtus secretius operatur salutem.

Lib. 16. contra Faust. cap. 11. Sacramenta quarum rerum signa sint.

Rom. 6.

Propterea autem virtutem suam in visibilibus eiusmodi signis operari voluit, vt nostræ se imbecillitati diuina maiestas accommodaret. Si tu incorporeus esses, dicit Chrysostomus, nuda ipsa bona incorporea tradidisset tibi: Quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura comparatum est, vt ad eorum, quæ intelligenda sunt agnitionem, non ferè, nisi per ea, quæ sensu percipiuntur, peruenire possimus. Quod non ab huius modò seculi sapiente traditum est, qui dixit: principium nostræ cognitionis esse à sensu, & nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu: verùm ab illo quoq;, qui plenus cœlesti sapientia, scriptum reliquit, quòd inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Quo facilius itaq; secretior operatio Dei mente comprehendi possit, signis quibusdam visibilibus id demonstrari Deus voluit.

Cur in visibilibus signis Deus virtutem suam operari voluit. Chrys. hom. 83. in Matth. Aristo. 2. Posteriorum & 2. de anima. Rom. 1.

luit: cuius etiam ſapientiæ congruebat, vt ſicut à viſibilibus lapſus occaſio ſumpta fuit, ſic in eiſdem viſibilibus remedium inueniret. Signa autem hæc, elementa quoq; licet appellare, ad quæ ſimul vt acceſſerit verbum, iam erunt ſacramenta. Quæ cùm eſſe medicinæ quædam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore conſtat & anima. Quam etiam ob cauſam ab Ambroſio remedia peccantium vocantur, ad vtrunque eas accommodari oportuit, vt eſſet quod corpus tangeret, eſſet præterea quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum, quod illa cùm audit, credit, credendo verò munda fit, & ſanatur à lepra peccatorum, ſicut dicit Chriſtus: Iam vos mundi eſtis propter ſermonem. Quem locum explicans Auguſtinus: Quare non ait, mundi eſtis propter baptiſmum, quo loti eſtis, ſed ait, propter ſermonem quem loquutus ſum vobis? niſi quia & in aqua verbum mundat: Detrahe verbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit ſacramentum, etiam ipſum viſibile verbum. Ac paulò pòſt. Vnde iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, niſi faciente verbo? non quia dicitur, ſed quia creditur. Hinc eſt, quod in actis Apoſtolorum legimus, Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per verbũ Dei. Ante quem etiam Chryſoſtomus: Aqua primatum tenet in elementis, ſed cùm iſtud elementum acceperit Spiritumſanctum, fit ſacramentum, & iam non erit aqua potationis, ſed ſanctificationis, non erit aqua communis, ſed refectionis. Certum autem eſt, quod non prius accepit Spiritumſanctum, quàm verbum acceſſerit. Eſt itaq; ſignum vel elementum in ſacramento inſtar materiæ: verbum verò inſtar formæ.

Sacramenta corporibus & animis accommodatæ. Ambro. lib. 2. ca. 9. de pœnitent. Ioan. 15. Aug. tract. 80. in Ioan. Omnis virtus aquæ in baptiſmo eſt à verbo. Act. 15. Rom. 10. Chryſoſt. in Pſalm. 22.

Neque verò eiuſmodi ſigna ſunt ſacramenta nouæ legis, qualia fuerunt ſacramenta veteris legis: Cùm præclarè ſcriptum ſit ab Euſebio Emiſeno, non enim ſacramenta Eccleſiæ, ſicut ſacramenta ſynagogę, medicinam docent & oſtendunt, ſed ipſa potius ſunt medicina, & remiſsio peccatorum. Hoc eſt, quod ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus, ſacramenta noui Teſtamenti dant ſalutem: ſacramenta veteris legis promiſerunt Saluatorem. Jlla nihil aliud quàm ſignificabant, hæc verò quòd ſignificant, & continent in ſe, & efficiunt. Continent enim in ſe gratiam, & propterea vocantur vaſa gratiæ: & ſunt cauſa illius: non quòd in eis gratia ſubſtantialiter contineatur, vel cauſaliter efficiatur, cùm receptaculum gratiæ ſit anima, ſed quod ipſa ſignificant gratiam, quæ in ipſis inuenitur, & ſemper confertur. Deinde verò ſicut quod eſt in vaſe, nõ eſt de ipſo, nec ex ipſo, ſed ab ipſo hauritur: ſic gratia non eſt à ſacramẽtis, nec de ſacramentis, ſed hauritur à fonte æterno, & ab illo hauritur, ab ipſa anima, de ipſis ſacramentis. Et ſicut quis recurrit ad vas, cùm requirit liquorẽ, ſic quærenti gratiæ liquorem & non habenti, recurrendum eſt ad ipſa ſacramenta, per quæ tanquàm inſtrumenta quædam & vaſa, gratiam curationis à ſummo medico Chriſto haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam ſuam ſacramentis alligaſſe credendus eſt, vt non per alias quoque vias quando vult, eam conferre queat.

Sacramentorum veteris & nouæ legis diſcrimen. Euſeb. in Hom. ſabbati poſt primam dom. quadrage. In Pſal. 73. Infra cap. 34. 35. 38. & 39. Sacramenta vaſa gratiæ quomodo. Sacramentis Deus non alligauit virtutem ſuam.

Quò melius autem res intelligi poſſit, exemplo ſiue ſimilitudine quadam illuſtrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, ſolum eſſe Deum, qui virtute poteſtateq; ſua pulſo morbo ſanitatem reſtituit? Sanare tamen dicitur nihilominus medicina, quòd ſubtracta materia, quæ peccabat, ſanitatem efficit: ſanare dicitur dieta, quòd hominẽ in ſanitate cõſeruat: ſanare dicitur vas, in quo medicina cõtinetur, quod ex illo hauritur: poſtremò ſanare dicitur medicus, tanquam miniſter & inſtrumentum Dei. Sic in curatione morbi ſpiritualis, quæ nil aliud quàm ſanctificatio: ſanctificat ſolus Deus auctoritate ſua: ſanctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc eſt, peccatum: ſanctificat impletio mandatorum vt dieta: ſanctificant ſacramenta, tanquàm vaſa medicinalia, in quibus confertur gratia: ſanctificat ſacerdos tanquam miniſter. Atque hæc quidem de vi ſacramentorum dicta ſufficiant.

Sanctificationis cauſæ multæ. Infra cap. 39.

De numero Sacramentorum.

CAP. XXXIII.

QVod ad numerum ſacramentorum attinet, ſunt qui iam olim receptum & vetuſtate conſecratum, parum prudenter, minus ipſi prudentes inſtitutum fuiſſe dicunt, atque ideò ad examen eũ reuocare conantur. Quod quid aliud eſt, quàm velle populo perſuadere, non ſatis tuta eſſe ac firma fidei noſtræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehenſionis, ſi maioribus noſtris viſum fuit, ſacramenta nouæ legis eo numero complecti, qui ſacris literis admodum eſt familiaris? præſertim cùm non eandem neque vim neque neceſsitatem tribuant omnibus. Quid hîc vel Euangelicæ doctrinæ aduerſatur, vel eam obſcurat, ſi qui Spirituiſancto familiaris eſt numerus, eo ſacramenta comprehendi voluit Eccleſia? cùm etiam dona Spirituſſancti ſeptem recenſeantur: cum ſeptem ſigillis, quibus fuit veteris teſtamenti pagina ſignata, quæ agnus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, reſerauit, ſeptem tubis, quibus Angeli cecinerunt, ſeptem ſtellis, quas habebat ſimilis filio hominis in dextera ſua, ſeptem panibus, quibus Dominus turbas pauit, ſeptem oculis ſuper vnum lapidem, ſeptem lucernis tabernaculi ſuper vnum candelabrum poſitis, ſeptem lotionibus Naaman, ea adumbrata eſſe exiſtimentur: cùm ad ſeptem etiam virtutes animos hominum præparare videantur. Baptiſmus enim eſt ſacramentum fidei: confirmatio ſpei: Eucha-

Sacramentorum ſeptenarius numerus. Eſa. 11. Apoc. 5. Apoc. 8. Apoc. 2. Mat. 15. Zacha. 3.

Eucharistia charitatis: pœnitentia iustitiæ: extrema vnctio perseuerantiæ, quę perfectio quędam est fortitudinis: ordo prudentiæ: matrimonium temperantię. Ad septem etiam hominum genera accommodentur. Baptismus enim est intrantium in vitam: confirmatio pugnantium: Eucharistia vires resumentium: pœnitentia de lapsu resurgentium: extrema vnctio ex hac vita exeuntium: ordo ministrantium: matrimonium nouos milites introducentium. Per baptismum enim spiritualiter renascimur, ac in nouam vitam ingredimur: per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia: quòd si per peccatum in ægritudinem animæ inciderimus, pręstò est pœnitentię remedium, quo spiritualiter sanamur. Porrò extrema vnctione, non solùm spiritualiter, verumetiam pro eo vt animę expedit, corporaliter sanamur: per ordinem autem Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per matrimonium augetur corporaliter.

Zacha. 4. 4. Reg. 5. Sacramenta præparant homines ad septem virtutes. Quomodo accommodentur ad septem hominum genera.

Summa itaq; ratione factum est, vt septenario numero sacramenta comprehenderentur: Ad quę ritè perficienda tria requiruntur: res, tanquàm materia: verba, tanquàm forma: & ministri sacramentum conferentis persona, cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia. Horum trium si desit aliquid, non perficitur sacramentum. Tria autem sunt sacramenta, quæ characterem imprimunt in anima, hoc est, spirituale quoddam signum à cęteris distinctum, indelebile: Baptismus, confirmatio & ordo, propterea iterari non possunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

In sacramentis requirũtur tria.

Sacramenta characterem imprimentia. Character quid.

DE BAPTISMO.

CAP. XXXIIII.

HAC primum quidem locum inter sacramenta baptismus obtinet, quem fidei sacramẽtum esse diximus, quod in eo Christianam fidem profitemur: qua etiam ex causa fidei sigillũ ac tessera quædam Christiani militis vocatur à Basilio. Ante quem etiam Hermas Pauli discipulus aquam Baptismi in quã descendunt homines morti obligati. Ascendunt verò vitæ assignati, sigillum vocat. Et auctor operis imperfecti in Mat. baptismum vocat signaculum fidei. Tertullianus etiam appellat lauacrum obsignationem fidei. Hęc est ianua sacramentorum omniũ, in quorum communionem non admittũtur nisi baptizati: Hoc est nostræ iustificationis exterius ac visibile principium. Quamobrem Dionysius quoq; vocat illud principium sanctissimorum mandatorum. Nam per baptismum incipimus esse membra Christi & corporis eius Ecclesię, quæ est congregatio fidelium: & illius virtute primò fides datur omnibus. Est in hoc sacramento visibile signum, aqua materiæ locum obtinens: quod accedẽte verbo, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, quod verbum forma est huius sacramenti, fit signum sacræ rei, hoc est, inuisibilis gratiæ, quæ non modò significatur, verumetiam confertur multiplex per aquam baptismi, sicut etiam varia est & multiplex aquæ proprietas.

Lib. 1. similitudine. 9. Lib. 3 con. Euno. & in exhortat. ad bapt. & Homil 5. in cap. 4. Matth. Lib. de pœnitentia. Eccle. Hierar. cap. 2.

Ac prima quidem gratia, quæ & confertur & significatur per aquam baptismi est hæc, quòd qui nati eramus mundo, renascimur cœlo: qui nati eramus serui peccati, renascimur liberi iustitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehennæ, renascimur filij gratiæ, filij Dei, hęredes regni cœlorum. Hoc est, quod Paulus baptismum vocat lauacrum regenerationis, dicens: Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritussancti, quem effudit in nos abundè, per Iesum Christum Dominum nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundũ spem vitæ æternæ. Quibus verbis indicat simul Paulus & causam nostræ salutis, & rationẽ, & modum, & finem. Causam esse dicit Spiritumsanctum, cui regenerationem hanc attribuit: sic enim edoctus erat à Christo, qui dixit: nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non introibit in regnum Dei. Quem locum explicans Cyrillus Alexandrinus Gregorij Nazianzeni & Nysseni & Cyrilli Hierosolimitani sententiã sequutus: Cùm non simplex, inquit, sit homo, sed compositus ex corpore sensibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate sua ad vtrumq; possit accõmodari. Spiritu enim sancto spiritus hominis, aqua verò corpus sanctificatur. Quẽadmodum enim viribus ignis intensius aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit, sic Spiritussancti operatione ad diuinam aquæ reformantur virtutem, qua baptizati corpus abstergunt.

Baptismi gratiæ multæ. Regeneratio. Rom. 6. Ephe. 2. 1. Pet. 3. ad Titum. 3.

Salutis humanæ ratio.

Ioan 3. Cyril. lib. 2. in Ioan. cap. 42. Naz in ser. de baptis. Cyril. Cathe. 3.

Ambrosius. Cùm ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat: & corpore: visibile per visibile, inuisibile per inuisibile mysterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur, spiritu animæ delicta mundantur.

Amb. lib. 2. in cap. Lucæ. 3.

Et alio loco. Impossibile, inquit, videbatur, vt peccatũ ablueret aqua, sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantam nobis donauit gratiam. Chrysostomus, Quemadmodum aquæ natura, quæ fuit in Probatica piscina per se non sanabat, sed duntaxat cùm ab Angelo mouebatur: Ita & in nobis non simplex aqua operatur, sed cùm spiritus gratiam accipit, omnia abluit peccata. Cuius diligens sectator Theophilactus illum Euangelistæ locum explicans. Nisi quis renascatur ex aqua & spiritu, &c. Homo, inquit, cùm ex duobus constet,

Amb. lib. 2 de pœnitentia. Chrys. hom. 35. in Ioan.

constet, ex corpore & anima, habet natiuitatis quoq; duplicem modum. Aqua enim si visibiliter accipiatur ad corporis pertinet purificationẽ: Spiritus verò inuisibiliter concurrens ad inuisibilis animæ regenerationem pertinet. Quod si rogas, quomodo aqua potest generare. Interrogabo & ego, quomodo semen & ipsum aquosum existens potest in hominem transformari. Igitur sicut in corporali semine totum est gratiæ diuinæ: ita & in baptismate, aqua subdita est, & Spiritus omnia operatur, & inuocatio per preces, imò Dei pręsentia: Symbola enim sepulturæ & resurrectionis in aqua illa perficiuntur. Tres mersiones triduanæ sepulturæ symbola sunt. Deinde regreditur homo sicut dominus fulgidior & clarior, incorruptionis ferens indumenta, qui in aqua corruptionem submersit. De Syluestro Papa scribit Nicephorus, quòd baptizaturus Imperatorem Constantinum, sic eum fuerit allocutus: Hæc Imperator aqua diuina virtute per inuocationem viuificæ Trinitatis concepta, sicuti extra corpus hominis abluit: ita etiam animam intra à sorde & inquinatione omni mũdificans, splendidiorem solaribus radiis efficit.

Niceph. lib. 7. Cap. 33.
Vis aquæ baptismi.

Quę ergo gratia est in aqua, non ex natura est aquæ, sed ex præsentia Spiritussancti: qui tamen nõ ita causa est regenerationis & renouationis nostræ, vt non simul causa sit eius & pater & filius, cũ inseparabilia sint opera Trinitatis. Et ideò tres personas hoc loco ponit Apostolus, in quarum vno nomine baptizat sacerdos: Non enim dicit in nominibus, sed in nomine patris, & filij, & spiritussancti: vt quorum vna est diuinitas, vna est largitio, nomenq; trinitatis, vnus esse Deus intelligatur: tres enim personæ Deus vnus est. Ac singulis quidẽ personis sua quasi propria tribuuntur: aliter enim causa est pater, aliter filius, aliter spiritussanctus. Pater est causa efficiens principalis, qui saluos nos fecit: filius meritoria, nã per sanguinis ac mortis eius meritũ saluos nos fecit: per eũ spiritumsanctũ in nos effudit, misit eum in corda nostra, clamantẽ Abba pater. Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius causa est spiritussanctus, ex quo & ex aqua renascimur. Deus itaq; trinus & vnus, ipse est, qui saluos nos fecit. Quibus autem rationibus adductus est, vt saluos nos faceret? Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, dicit Paulus, sed secundum misericordiã suam saluos nos fecit. Sed & ad Israël dixit Moses: Scito quòd non propter iustitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc: Quid enim opera, quæ fidem præcesserunt, nisi pœnas ignis æterni merebantur? Facti eramus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ: vt rectè cum Propheta nobis dicere licuerit: Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti: quia non defecerunt misericordiæ eius. Verùm qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, misit Deus filium suum vnigenitum, vt sicut per Mosen exaltatus est in deserto serpens, sic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam.

In nomine patris & filii & spiritussancti, & non in nominibus patris & filii & spiritussancti dicendum est.
Rom. 8.
Gala. 4.
Tit. 3.
Deut. 9.
Esa 64.
Thren. 3.
Ephe. 2.
Ioan. 3.

Neq; tamen satis esse voluit credere: sed adipiscẽdæ salutis, & ad vitam æternã perueniendi, ac in Dei regnum introëundi nobis modum hunc præscripsit, vt fide suscepta renascamur ex aqua & spiritu. Regenerationis itaq; nostræ causam instrumentalem aquam esse baptismi voluit, quod ad illam repræsentandam nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi vis conuenire maximè videtur. Nam & semina ex quibus generantur omnia, non ipsa magis animantia quàm plantæ, humida sunt & ad aquam pertinent. Qua etiam ex causa non defuerunt Philosophi quidam, qui rerum omnium principium aquã esse dicerent. Quare cùm aqua baptizatur homo, non modò significatur, verùm etiam confertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius iræ, ex aqua & spiritu renascatur filius gratiæ.

In baptismo cur aqua adhibetur.

Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuam aquis tactu suæ mundissimæ carnis Christum contulisse, testatur Augustinus. Ambrosius quoq; baptizatus est, inquit, Dominus, nõ mundari volens, sed mundare aquis vt ablutæ per carnem Christi, quæ peccatum nõ cognouit baptismatis ius haberent. Et alio loco. Ideò baptizatur Christus non vt sanctificetur ab aquis, sed vt aquas sanctificet, & purificationem sui purificet fluenta illa quæ tangit. Consecratio enim Christi, consecratio maior est elementi. Cùm enim saluator abluitur, iam tum in nostrum baptismum tota aqua mundatur, & purificatur fons, vt secuturis postmodum populis lauacri gratia ministretur. In eandem sententiam pleraq; scribit in sequenti sermone. Et eos sequutus Beda: Saluatoris enim baptismo purgata sunt potius fluenta, quàm vt ipsa purgarent: ac nouo sanctificationis genere Christum non tam lauit vnda, quàm lota est: atq; ex quo tempore se in aquam mersit, ex eo gurgitum omnium tractus, cunctorumque fontium venas mysterio baptismatis cõsecrauit, vitalemq; gratiam non corpus ex flumine, sed flumen mutuatum est ex corpore. Et qui præcesserunt Bedam, Maximus Taurinensis Episcopus: quod verò fluentis Iordanis baptizatur Iesus, aquę nostro baptismati consecrantur. Et paucis interiectis: Baptizatur ergo Iesus non sibi, sed nobis Baptizatur, non vt purificetur aquis, sed vt aquas ipse purificet: Baptizatur nouus homo, vt noui baptismatis constituat initium. Et iterum: Dominus noster Iesus Christus vel tactu corporis sui, vel transitu gloriæ suæ omnem ad momentum creaturam sanctificat, viuificat, & illustrat. Quas enim consecrat, dum baptizatur; terram sanctificat, dum sepelitur: Mortuos suscitat, dum resurgit, cęlestia glorificat, dum ascendit in cœlum. Chromatius in libello de octo beatitudinibus,

Aquæ virtus purgandi vnde.
Aug. Ser. 29. & 36. de tempore.
In cap. 3. Lucæ.
Serm. 18.
Serm. 21.
Beda lib. 1. ca. 10. in Lucam.
Aqua Christi baptismo sanctificata sanctificat.
Hom. 7. in Epiph.
De octo beatitudinibus.

nibus, Christus inquit Baptizari dignatus est, non vt peccata deponeret, qui peccatum solus non fecerat, sed vt aquas baptismi sanctificaret ad diluenda peccata credentium. Nunquam enim aquæ baptismi purgare peccata potuissent, nisi tactu dominici corporis sanctificatæ fuissent. Et paucis interiectis. Baptizauit quidem Ioannes Dominum ac Saluatorem nostrũ, sed potius baptizatus ille à Christo est. Quia ille aquas sanctificauit, hic aquis sanctificatus est. Ille gratiam donauit, hic accepit, hic peccata deposuit, ille remisit. Quia hic homo, ille Deus, Dei enim est peccata remittere. Gregor. Nazianzenus in oratione quam habuit in Theophania. Videbis, inquit, Iesum in Iordane meam expurgare purificationem, vel potius purificatione aquas sanctificantem. Idem repetit in ea, quæ sequitur homilia. Et eius discipulus Hieronymus, Ipse inquit, D.N. Iesus Christus qui non tam mundatus est à lauacro, quàm lauacro suo cõuersas aquas mundauit. Et auctor operis imperfecti in Matthæũ, quod Chrysostomo tribuitur. Venit, inquit, Iesus ad baptismum, non vt ipse remissionem peccatorum acciperet per baptismum, sed vt sanctificatas aquas relinqueret postmodum baptizandis. Optatus quoq;: Caro Christi ipso Iordane sanctior inuenitur, vt magis aquam ipsam descensu suo mundauerit, quàm ipsa mundata sit. Et Apponius miratur, inquit, Ioannes, cùm videt Christum propter aquarum sanctificationem ad baptismum venientem. Et Bernardus, Baptizatus non te in aquis, sed aquas in te sanctificas, vt per eas sanctificares nos. Qua de re sic ab Eusebio Emisseno scriptum legimus: In Iordanis alueo aquas omnibus gentibus ad salutem humani generis suo baptismate consecrauit, eas enim ille omnibus aquis purior, non tã sanctificandus quàm sanctificaturus intrauit. Quem secutus Leo Pontifex, ait: Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in solo beatæ virginis partu germen edidit benedictum, & à vitio suæ stirpis alienum: cuius originem spiritualem in regeneratione quisq; consequitur, & omni homini renascenti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodem Spiritusancto replente fontem, qui repleuit & virginem, vt peccatum quod ibi vacuauit sacra cõceptio, hîc mystica tollat ablutio. Et proximè in sequenti sermone: Nisi verbum Dei caro fieret, & habitaret in nobis, nisi in communionẽ creaturæ creator ipse descenderet, & vetustatem humanam ad nouum principiũ sua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam vsq; in finem, & super homines insolubilis condemnatio permaneret, cùm de sola conditione nascendi vna cunctis esset causa pereundi. Solus itaq; inter filios hominum Dominus Iesus innocens natus, quia solus sine carnalis concupiscentiæ pollutione susceptus, factus est homo nostri generis, vt nos diuinæ naturæ possemus esse cõsortes. Originem quam sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquæ, quod dedit matri: virtus enim altissimi, & obumbratio Spiritussancti, quæ fecit vt Maria pareret Saluatorem, eadem fecit vt regeneret vnda credentem. Inde est quòd matrem filiorum siue matrem adoptionis, vocat aquam baptismi Dionysius.

In oratione in Theophania. Hom. in. 22. Psal. Contra Luciferanum. Hom. 4. in ca. Mat. 3. Baptizatus cur sit Christus. Libr. 1. Appo. in cõmentariis in Cantic. Bern. in serm. de passione domini, qui sermo à nonnullis Anselmo ascribitur. Homil. 1. de Epiphanio. Sermo. 4. de natiuita. domini. Gen. 3. Ioan. 1. Cap. 2. Eccle. Hierarchiæ.

Hæc est itaq; prima gratia, cuius signum efficax est, quamq; nobis re ipsa confert aqua baptismatis, regeneratio spiritualis, qua iustificati hæredes efficimur secũdùm spẽ vitæ æternæ, qui finis est regenerationis huius, quam præcedit ablutio peccatorum, quæ & ipsa est inuisibilis gratia, cuius visibile signum, & quidem efficax, est baptismus: Propterea vocatur à Paulo lauacrũ, non hoc tantùm loco, quẽ nunc explicauimus, verùm etiã cùm ad Ephesios scribens dicit de Ecclesia, mũdans eã lauacro aquæ in verbo vitæ. Hæc est aqua illa, de qua Propheta prædixit, Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Hic est ille fons, de quo narrat alius Propheta: In die illa, erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Huic ablutioni significandæ quid esse potuit magis accommodum, quàm aqua, per quam sordes corporis abluuntur.

Ablutio peccatorum. Ephe. 5. Ezech. 36. Zacha. 13. Baptismi effecta.

Datur itaq; baptismus in ablutionem, remissionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi vult Augustinus, vt auferre credatur crimina, nõ radere. Nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi, rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata. Cæterùm quamuis, vt idem ait Augustinus, omnia peccata baptismus abluat, & quidem prorsus omnia, dictorum, factorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quæ ignoranter, siue quæ scienter admissa sunt, non tamen aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quamdiu bonum certamen certat: consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto præoccupatur. Deleta est igitur per baptismum iniquitas, sed manet infirmitas. Porrò infirmitas hæc, est concupiscentia carnis, quæ dimittitur quidem in baptismo, verùm non ita vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Nam cùm sine aduersario marcescat virtus, in hoc relinquitur, vt habeat homo baptizatus materiam, virtutem suam exercendi. In huius figura dictum est in libro Iudicum: Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israëlem, & posteà discerent filij eorum certare cum hostibus, & haberent consuetudinem præliandi.

Contra duas epist. Pelag. lib. 1. ca. 12. & li. 3. c. 3. 2. Tit. 4. Gala. 6. Baptismo infirmitas non tollitur. Concupiscentia manens post baptismũ, peccatum figurat & vocatur, sed non est.

Vocatur autem hæc concupiscentia peccatum, non vtiq; quia peccatum est, sed quia peccato primi hominis facta est: sicut scriptura manus cuiusq; dicitur, quòd manus eam fecerit: siue etiam quòd peccandi delectatione moueatur, etsi ei vincente delectatione iustitiæ non consentiatur. Quamobrem & Paulus de hoc peccato scribens nõ dixit, non sit, sed nõ regnet

peccatum

Rom.6. peccatum in vestro mortali corpore. Quia quamdiu corpus nostrum mortale, hoc est, necessitati mortis addictum est, fieri non potest, quin sit in illo fomes concupiscentiæ, qui minus quidem propriè, sed peccatum tamen vocatur.

Quoniam verò per baptismum, in quo vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, virtus peccati, sic est debilitata, regnũ vt illius prorsus esse sublatũ videatur, monet Paulus, vt omni cura prouideamus, ne quod semel amisit, regnũ recuperet. Nam quò habemus concupiscentiã, nihil ex eo nobis damnationis est: cæterùm si seruiamus illi, si regnũ illius feramus, ea demum res reos nos facit æternæ damnationis. Quamobrem haud aliter se habet baptismus ad refrigerandũ æstum concupiscentiæ, quàm se habet aqua ad calorem nimium temperandum: vt aptè admodum & apposite huius quoq; rei sacræ, hoc est, inuisibilis gratiæ visibile signum aqua baptismi dicatur, & quidem signum efficax.

Rom.6. *Concupiscentiæ refrigeratio.*

Remissis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptismi, consequens est simul vt remittatur pœna, quæ peccatis debetur: quod & ipsum fit per aquam baptismi. Sicut enim elementum aquæ flammas huius ignis temporalis extinguit, sic & illa delet incẽdium ignis æterni. Hoc enim persuasum esse debet omnibus in Christũ credentibus, quod à Paulo scriptum est: In baptismo Christo nos commori, atq; haud aliter passionis eius & mortis participes fieri, quam si passi ipsi & mortui essemus. Quoniam verò passione sua Christus pro peccatis totius mundi satisfecit, posteaquàm per baptismum ipsius mẽbra facti sumus, haud aliter magis etiam hac satisfactione Christi liberamur à pœnis omnibus, quæ peccatis nostris debebantur, quàm si ipsi pœnas easdem sustinendo pro illis satisfecissemus. Quod tamen de solis æternis pœnis intelligi debet: has enim & nõ alias morte sua Christus aboleuit. Famem autem, sitim, & alia corporis incommoda, quin & mortem ipsam, qua separatur à corpore anima, minimè sustulisse morte sua Christus credendus est: Nam post acceptum etiam baptismum, æquè sumus iis malis obnoxij, atque anteà fuimus.

Pœnæ æternæ remißio per baptism. *Comparatio elegans. Rom.6.* *Pœnas æternas & non temporales morte suâ Christus aboleuit.*

Habet hoc quoque natura aquæ, clara vt sit & perspicua. Qua ratione cumprimis est idonea ad significandum splendorem iustitiæ, qui baptizatis infunditur: eius iustitiæ, quę virtutes in se continet omnes, qua renouatur homo, non vt iam idem sit, qui prius fuit, verùm à sordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum splendore fiat illustris: quod quidem fit dono Spiritussancti, quem gratiarum & virtutum omnium largitorem accipimus in baptismo, remissionem peccatorum consequuti. Quod illa Petri verba indicant, dicentis: Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis donum Spiritussancti.

Iustitiæ quæ virtutes in se continet omnes fusio. *Act.2.*

Confertur & hæc in baptismo gratia, quòd qui de eo egreditur, illi ianua regni cœlestis aperitur. Applicatur enim baptizato virtus passionis Christi, per quam, quæ fuit anteà clausa, cunctis fidelibus ianua regni cœlestis est aperta. Huic virtuti Christi passionis impiè detrahunt, qui non dubitant affirmare, etiam post passum Christum & mortuum, non peruenisse quenquam sanctorum ad regnum cœlorum. Quod si concedi debeat, nihil nobis fructus attulisse videbitur Christi passio, si non meliore nunc sumus conditione post profusum illius sanguinem, quàm fuerunt sancti Patriarchæ & Prophetæ, qui passionem illius & mortem præcesserunt.

Cœli apertio. Ephe.4. *Sancti post mortem in cœlo sunt.*

Habemus ergo iam quàm varia sit & multiplex gratia, cuius aqua baptismi signum est, & quidẽ efficax: verùm quo nobis hęc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primò, quoniam iniquitates nostræ sunt, quæ diuidunt inter nos & Deum, quæ nos ab illo separant & elongant. (Nam odio Deus habet impium & impietatem eius) reconciliari cum eo necesse habemus. Quod fit, quando pro foribus templi stantes, neq; nos illius ingressu dignos iudicantes, abrenunciamus Satanæ, operibus eius, atq; nos in Christum credere, in illo fiduciam nostram omnem collocare, illi tota mente nos adhærere velle profitemur. Qua professione facta, quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis esse Deum, accedimus ad aquam baptismi: qua cùm abluimur, indubitatum signum accipimus, nos cum Deo patre per mortem filij eius reconciliatos, atq; haud aliter à peccatis omnibus ablutos, quàm ab inquinamentis ablui corpus aqua consueuit: neq; secus per baptismum ignis æterni pœnas, quæ peccatis nostris debebantur: esse deletas, quàm extingui flammarum incendia, per aquam videmus, ita vt plenè iam simus & culpæ & pœnæ remissionem consequuti.

Gratiarum quæ in baptismo conferuntur, ordo & ratio. Esa.59.

Neque verò finibus his clauditur diuina in nos misericordia. Non satis habet post factam reconciliationem nos à peccatis mundasse, & ea nobis vnà cum pœnis illis debitis clementer condonasse, verùm omne gratiarum genus nobis infundens, quo possimus in conspectu illius grati esse, induit eũ, qui baptizatur, nouum hominem, qui secundũ Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Nouus hic homo Christus est, de quo Paulus ait: induimini Dominum Iesum Christum. Hunc induimus in baptismo, sicut idem testatur, dicens: Quicunq; in Christo baptizati estis, Christum induistis. Quid hoc est, Christũ induistis? Facti estis hoc, quod Christus est. Quid est Christus? Est filius Dei: Quod ille naturâ est, hoc vos per gratiam adoptionis facti estis filij Dei. Christus est hæres regni cœlorum, vos quoque non vestro, sed illius merito facti estis hæredes regni cœlorum. Qui veste aliqua induitur, protegitur & conte-

Induere nouum hominem & Christum quid. Ephe.4. Rom.13. Gala.3. *Comparatio.*

& contegitur ea,& apparet sub colore vestis eius,occultato colore proprio: Ad eundem modum,qui Christum induitur,protegitur,& contegitur à Christo,neq; iam apparet in eo peccatum,quod fuit antè, sed sola iustitia & innocentia Christi. Et sicut lignum accensum induitur ignem,& virtutis eius fit particeps, ita baptizatus in Christo, Christum induitur, & virtutum eius fit particeps. Non amplius dicitur filius Adam, neq; reus est deinceps peccati eius,verùm dicitur filius Dei,frater Christi: dicitur hæres Dei,cohæres Christi: dicitur sanctus,innocens,immaculatus,non suam, sed Christi iustitiam indutus, hoc est, non quam à seipso habet,quámve suo merito consequutus, sed quam à Christo acceptam illius meritis est adeptus. Neque enim audiendi sunt,qui nos ea iustitia, qua Christus ipse iustus est,iustos dici volunt: Quin illud potius modis omnibus est tenendum, Christi quidem iustitia nos iustos esse,verùm non ea,qua ipse iustus est, sed ea, quam nobis impertit, qua nos ipse iustos facit,qua donati ab eo renouamur spiritu mentis nostræ,ac non modò reputamur,sed verè iusti nominamur & sumus. Neque enim existimandum est nihil aliud nos in baptismo quàm remissionem peccatorum consequi:renouamur prætereà,atque vt Paulus vocat,noua quædam creatura efficimur.

Iustitia Christi, quam nobis impertit,iusti sumus:non Christi iustitia,qua ipse iustus est.

Ephe.4.

Neq; verò aliud est noua creatura,quàm fides charitate formata,quæ cū baptizamur,per Spiritumsanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus nostris,& nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano & qui eum secutus est, Optato,baptismus non modò mors criminum, verumetiam vita vocatur virtutum,quòd in eo iustitia,quæ virtutes in se continet omnes baptizatis infunditur. Quod eleganti quodā carmine sic expresit Paulinus. Culpa perit,sed vita redit,vetus interit Adam,& nouus ęternis nascitur imperiis. Manet quidem post baptismum eadem compago corporis, quæ fuit antè, sed sepulta peccatorum vetustate mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo reditur. Itaq; non dubitauit Chrysostomus affirmare,quem abluit baptismus Solis radiis eum habere mentem puriorem,& qualis erat iam olim dū conderetur: imò hac illustriorem,quod per illud etiā radicale peccatum euelli patet, vt tu ferrū autúmve recoquendo purū nouumq; facis: ita Spiritus ille sanctus in baptismo velut in fornace recoquit mentē, & peccatum cōsumendo quolibet auro purius splendentē reddit. Prop̄tereà Paulus hoc sacramentum vocat lauacrū regenerationis,& renouationis,in quo adeò mutamur ab illis qui fuimus antè, vt veterē hominem cū suis actibus expoliantes, diuinæ naturæ cōsortes efficiamur, filijq; Dei nominemur & simus: Si autem filij,& hæredes: hæredes quidē Dei,coheredes autem Christi: si tamen cō patimur,vt & conglorificemur. Posteaquàm enim in baptismo Christū induimus,debemus sicut ipse ambulauit,& nos ambulare: & cùm illū oportuerit pati prius,& ita intrare in gloriam suam,non debemus meliore conditione esse velle, quàm fuerit ille, qui principalis est hæres,cuius merito factū est,vt & nobis eiusdem regni cœlestis hęredibus esse liceret,vt sine vllis operibus, sine vllo labore nostro aut molestia, hæreditatem hanc assequi nos posse credamus. Præclarè Paulinus. Tolle crucem,si vis auferre coronam. Si quid autem aut facere nobis,aut pati pro Christi nomine contigerit,nemini dubium esse debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis,iam Christi corpori insitis,iam in Dei filios adoptatis,ad promerendam hæreditatem illius æternæ gloriæ sit vel maximè profuturum.

Noua creatura quid.
Gala.6.
Cyp.lib.2.
Epist.2.
Optat.lib.5.
Ad Seuerum epist.12.

Homil.40.in prim.ad Cori.

Tit.3.
Col.3.
2.Pet.1.
1.Ioan.3.
Luc.24.

Merita nostra.

Est quidem ita, quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, sed nihilominus,quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ,supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Tolle sublimitatem hanc, ad quā nos Deus benignitate sua prouehere dignatus est,qui nos in filiorum suorum numerum adoptauit,qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum,qui diuinæ suæ naturæ consortes reddidit: quis ambiget,quin omnes labores,omnes passiones & tribulationes nostræ,quoniā sunt huius temporis, leues & momentaneæ, neque ad futuram gloriam, quæ sempiterna est,sint condignæ?

Rom.8.
2.Cor.4.

Colloss.1.

Cæterùm duplici ratione meritis operum,quæ fiunt à regeneratis & renouatis, deberi cœlestia præmia dicimus: primùm ex Dei promisso liberali,qui fallere nescit: deinde ex ea dignitate,quam regeneratis nobis præter omne meritum nostrum conferre dignatus est. Christum enim induimus in baptismo: quod ille naturâ est,per adoptionis gratiam filij Dei facti sumus. Quare si Christum induimus,quæ proficiscuntur à nobis opera tanquàm Christi opera placere Deo,neq; secùs ab illo acceptari persuasum habere debemus, Et sicut Paulus dicit: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus: ita & nos post acceptam regenerationis gratiam dicere possumus: Operor autem iam non ego, operatur verò in me Christus, mereor iam non ego, meretur in me Christus: satisfacio iam non ego, satisfacit in me Christus. Huius enim vita viuimus,huius merito meremur.

Meritorum compensandi ratio duplex.

Operum nostrorum dignitas.
Gala.2.

Ex quo videre licet,quemadmodum Christi Gloriam obscurare,crucē euacuare,& sanguinis eius precium imminuere conantur,qui vitæ,qua viuit Christus in nobis,qui meritis operū,quæ operatur in nobis,omnem dignitatem atq; omne præmium ademptū cupiūt. Reuera,si ipsa opera ex se metiare,momētanea sunt,leuia sunt,nō sunt condigna ad futurā gloriā, quæ æterna est; Rectè enim illud dictum est, quod finiti ad infinitum nulla est proportio:

G Sed si

Sed si consideres immensum illud precium sanguinis Christi, quo respersa sunt, ex quo meritum habent omne, illius dignitati derogaueris, quantum operibus derogaueris. Si spectes etiam ea tanquàm ab Adę filio profecta, in quo morti sumus omnes, quamlibet iusta, quamlibet in speciem sancta videantur, haud aliter tamen apparebunt in conspectu Dei, quàm pānus menstruatæ. Si verò contempleris ea tanquàm à filio Dei, tanquam ab eo profecta, qui Christum induit, in quo Christus viuit, in quo Christus operatur, non iam hominis, verùm Christi meritis detraxeris, si nullum eorum esse meritum dixeris.

Hæc nos ideò fusius aliquantò duximus explicanda, planũ vt omnibus faceremus, quantũ sit discrimē inter opera regeneratorũ, qui Christum induti sunt: & eius corpori insiti, atq; infideliũ, qui sunt adhuc filij iræ, filij diaboli. Illis Deum diligētibus, omnia etiã peccata cooperantur in bonum. Vsqueadeò prorsus omnia, vt etiã si qui eorum deuiant, & exorbitent, etiam hoc ipsum sciebat Augustinus facere Deum vt eis proficiat in bonum: quia humiliores redeunt, & doctiores. Sicut etiam à Propheta dictum est: Cùm ceciderit iustus, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam: his contrà, etiam quæ rectè facta videbuntur, magis adeò ad damnationem, quàm ad gloriam æternam profecerint. Nulla enim iustitia extra Christum, nulla sunt extra fidem eius rectè facta: abominatio sunt apud Deum, quæcunque fiunt ab iis, qui non credunt in eum. Quamobrem non mediocria bona sunt, quæ nobis baptismus affert. Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debita remittitur: postquam remissa sunt nobis peccata, regeneramur & renouamur infusa nobis fide spe, & charitate, quæ dicitur iustitia Christiana, neq; iam deinceps filij Adæ, sed filij Dei nominamur & sumus: Si filij, & hæredes: hęredes autē secundum spem vitę ęternæ, quam nos assequuturos certò persuasum habemus, si vel baptizati statim ex hac vita excesserimus, vel post baptismũ ambulauerimus dignè Deo, Deo per omnia placentes: & abundauerimus in omni opere bono: scientes quod labor noster non est inanis in domino, cùm bonorum laborum gloriosus sit fructus, neq; iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis nostri & dilectionis, quam ostenderimus in nomine ipsius.

Rom.8. *Lib.2. de correptione & gratia cap.9. Psalm.37.* *Baptismi bonorum epilogus.* *Rom.8.* *Colloss.1. 1.Cor.15. Sapien.3. Hebr.6.*

Cyrillus recensens ea bona, quæ nobis adfert baptismus, vocat eum captiuitatis liberationem, peccatorum remissionem, mortem peccati, animæ regenerationem, vestimentum candidum, signaculum sanctum, & indelebile, currum ad cœlum, delicias Paradisi, regni cœlestis conciliationem, charismaque adoptionis filiorum.

In procatechesi Catecheseon. Baptismi nomina diuersa.

Atq; hæc quidem de eo, cuius inuisibilis gratię visibile signum sit baptismus, dicta sufficiāt, Nunc de suscipientibus baptismum paucis disseramus.

Visum est autem, quandoquidem offenduntur fortasse nonnulli verbis illis nostris. Quid enim opera, quæ fidem præcesserunt, nisi pœnas ignis æterni merebantur? quo sensu producta sunt à nobis explicare. Fortassis enim sic accipiuntur à nonnullis: quasi nos omnia opera, quæ facta sunt ante fidem, quamlibet ea sint laudabilia, peccati rationem habere doceamus: & quidem talis peccati, quod hominē æterni supplicij reum faciat. Cùm tamen constet, esse quædam opera fidem præcedentia eius generis, vt præparent ac disponant hominem ad gratiam: qualia Cornelij fuisse creduntur. Quod nobis negare, cùm hæc scriberemus, nunquàm in mentem venit, cùm in capite 73. & sequenti, copiosius etiam de illis tractauerimus. Concedimus itaq; libenter, etiam ante fidem esse quædam opera, quæ præparant hominem & disponunt ad gratiam: sed ea tamen eius generis esse non concedimus, vt mereantur gratiam: multominus, vt mereātur eam, quę & ipsa gratia est, vitam æternã: vt ex eo satis liquere possit, quod ante fidem, nullum est meritum (de merito loquimur mercedis æternæ) nisi supplicij. Non quòd non sint opera quædam ante fidem, quæ scholastici vocāt ciuiliter bona, quæ nonnunquàm disponunt ad gratiam: sed quod infidelitatis peccatum tantum est, vt sub hoc vno quasi generali nomine, putet Augustinus omnia peccata contineri: vsq; eo etiam, vt quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat: quod omnis infidelium vita peccatum sit. Porrò stipendium peccati mors: vt non possit non esse verum, quod ante fidem, nullum sit nisi supplicij meritum. Et hoc est, quod ab Augustino scriptum legimus: Quæ sua merita iactaturus esset liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Et iterum. Quid merebaris peccator? Contemptor Dei, quid merebaris? Vide si occurrit tibi nisi pœna, si occurrit tibi nisi supplicium. Et iterum alio loco: Vna erat massa perditionis ante fidem, cui non nisi supplicium debebatur. Et paucis interiectis. Si Dominus retribuere vellet, nihil nisi pœnam debitam retribuisset. Et alio loco: Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur istis operibus, Deus redderet, vtiq; damnaret. Et alio loco: Nihil præcesserat in meritis nostris, nisi vnde damnari deberemus. Et iterum alio loco. Si aliqua bona opera tua præcesserunt, preciũ accepisti, non gratis, precium autem quod nobis debebatur, supplicium est. Itaque neq; Catonis, neq; Photionis, neq; Aristidis, quamlibet ij fuerint iustitiæ laude celebres, eius generis opera fuerunt, vt illis ex hac vita migrantibus aliud deberetur, quàm æternum supplicium. Cùm certissimum sit illud axioma, quod sine fide mediatoris Christi, nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ, saluus factus sit, aut saluus aliquando fieri possit. Hæc fuit, & est sententia nostra.

De operibus fidem præcedentibus. *Act.10. Infra cap.73.* *Tract.89 in Ioan. & contra duas epist. Pelag. lib.3. ca.3. Lib. contra Iulia. cap.3. Epist.105. ad Sixtum. Rom.6. In Psalm.144. In Psal. De verbis Apost. ser.11. In Psalm.181. In Psalm.70. conc.2. In prologo Psal.31. Petrus Lombar. lib.3. sent. dist.25.*

Liben-

Libenter enim confitemur, quicquid est in nobis meriti, quod id non aliundè sit, quàm ex Christi crucis, & mortis merito. Itaque si quis in Christum pro nobis crucifixum & mortuum non credit, si quis in illo fiduciam suam omnem collocatam non habet, indubitanter asserimus, quòd is æternum supplicium mereri potest, æternam gloriam mereri non potest, cùm Christi meritum sit omne meritum nostrum: Illius enim crucis & mortis merito, meremur quicquid meremur. Quem cùm semel induerimus in baptismo, ipse est, qui viuit in nobis, ipse est, qui operatur in nobis, ipse est, qui meretur in nobis. Tolle crucis & mortis eius meritum ex operibus nostris, quid aliud erunt omnes iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Quamobrem, sicut ante fidem nullum esse tale meritum persuasum habemus, cui merces æterna debeatur: sic eorum cæcitatem satis mirari non possumus, qui regeneratorum & fidelium operibus, meritum omne detrahere conantur. Videntur enim ij non intelligere, se non hominum, sed Christi, quem induimus in baptismo, viuentis & operantis & merentis in fidelibus, meritis detrahere, & quantum in ipsis est, crucem eius & mortem euacuare. *Esa.64.*

De Suscipientibus baptismum.

CAP. XXXV.

EX omnibus Ecclesiæ sacramentis nullum est æquè cunctis necessarium atque baptismus, sine quo aut eius voto nihil est, quod quisquam salutem se consequi posse speret. Clara enim sunt & aperta Christi verba, dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non potest introire in regnum Dei. Cuius hæreditatem quisquis adire cupit, necesse est, vt ab eo statu, in quo natus est filius primi Adæ transferatur in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secũdum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum. Quæ translatio, quoniam, vt diximus, in baptismo fit, ad assequendam illam æternam gloriam apprimè cunctis est necessaria. Quamobrem ferendus non est error hic nostri seculi Pelagianorũ, qui contra clarũ & apertum Dei verbũ, contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum asseuerare non dubitant, paruulos fidelium hoc solo, quòd filij sunt fidelium, regnum cœlorum cõsequi. Contra quorum errorem sic iam inde à multis seculis ab Augustino scriptum est: Quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam: vbi propterea cum baptizãdis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari omninò non posse. Verùm idem illi contra sanctorum patrum omnium & Ecclesiæ totius receptum sensum, non verentur illa Christi verba. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non de aquæ elemento, verùm de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atq; amentiæ progressi sunt homines inflati sensu carnis suæ, & non tenentes caput, dum sibi licere volunt iuxta priuatum spiritum suum scripturas interpretari. Sed nos repudiatis horum tam crassis erroribus, cùm Christo capite nostro, & cum eius corpore Ecclesia dicamus & sentiamus, quod nisi quis renatus fuerit ex aqua visibili, & spiritu inuisibili, non potest introire in regnum Dei. Qua tamen de re sentiendum est & illud, quod ab Augustino scriptum est: Baptismi vicem, inquit, aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in Paradiso, non leue documentum beatus Cyprianus assumit. Quod etiam atq; etiam considerans inuenio, non tantùm passionem pro nomine Christi, id quod ex baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem conuersionemq; cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neq; enim latro ille pro Christi nomine crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit passus est, sed dũ patitur credidit: Quantum itaq; valeat etiam sine visibili sacramẽto baptismi, quod ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, in illo latrone declaratum est. Sed tũc impletur inuisibiliter, cùm mysterium baptismi, non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Qui etiam alio loco, Quicunque, inquit, non percepto regenerationis lauacro pro Christi confessione moriuntur, tantum id eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismatis.

Baptismi necessitas. *Ioan.3.* *Baptismus omnibus etiam fidelium prolibus necessarius est.* *Epist.28.* *Ioan.3.* *Lib 4. de baptismo cont. Donatist. cap.23.* *Luc.23.* *Cypr. serm. de cœna domini.* *Rom.10.* *Lib.13. de Ciuitate Dei cap 7.*

Ex quibus Augustini verbis triplicem esse baptismum patres nostri collegerunt, flaminis, fluminis, & sanguinis: quem vltimum eminentiorem esse docet Origenes, eò, qui per aquam traditur. Quo baptismo baptizatã Emerentianã fuisse scribit Ambrosius. Qua de re Clemens quoq; scribit his verbis: Qui martyriũ consequi meruit, gaudeat in Domino, quòd tantam Coronã est adeptus, & per confessionẽ diem clausit extremũ: ac quamuis fuerit Catechumenus, lætus discedat, passio enim quam pro Christo sustinet, cedet ei in veriorem baptismum, quoniam reipsa commoritur Christo, alij in figura. Tertullianus, Sordes, inquit, baptismo abluũtur, maculæ verò martyrio candidãtur, de quo etiã Cyprianus scribit quod sit in gratia maius, in pietate sublimius, in honore preciosius. Baptisma, inquit, in quo angeli baptizant, & in quo & Deus & Christus eius exaltat, baptisma, post quod nemo iã peccat, baptisma, quod fidei nostræ incremẽta cõseruat, baptisma, quod nos de mũdo recedẽtes Deo statim

Baptismus triplex. *Hom.7. in lib. Iudicum Ser.90.* *Lib.5. cap.7. Constit. Apost.* *Oratione.2. de Theophania.* *De corona militis.* *Lib. de exhortatione martyrii.*

 copulat.

copulat. In aquę baptiſmo remiſsio percipitur peccatorũ, in ſanguinis corona virtutũ. Et hos ſecutus Gregorius Nazianzenus, ait: Eſt & quartum baptiſma, quod per martyrium & ſanguinem fit, quo Chriſtus ipſe baptizatus eſt, longè reliquis venerabilius: quoniam ita baptizati, ſecundis ſordibus haud inquinantur. Chryſoſtomus & Baptiſma crucem, & crucem baptiſma rectè dici ſcribit. Quintum baptiſmũ addit Ambroſius in Paradiſi veſtibulo. Poſteaquàm enim peccator excluſus eſt, inquit, cœpit eſſe rhomphæa ignea, qua purificabantur qui in Paradiſum redire cupiebant. De hoc ſcriptum eſſe vult. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igne, nimirum igne purgatorio. Auctor etiam operis imperfecti in Matthæum quinq; genera baptiſmatum recenſet. Ioannes verò Damaſcenus octo recenſet genera baptiſmatũ, ex quibus tamen ſolum illud rectè Sacramentum dicitur, quo regeneramur ex aqua & Spiritu. Ac paruulos quidẽ non ſaluari perſuaſum habuerunt, niſi aut aqua, aut quod de innocentibus illis Herodis iuſſu trucidatis factum legimus, ſanguine ſuo fuiſſent baptizati. Quæ etiam res in cauſa eſt, quòd fœminis baptizandi quoq; poteſtas conceditur, ſi periculum ſit, ne prius infans moriatur, quàm copia ſacerdotis haberi queat. Cæterùm ſi quis ex adultis, nec opinata morte præuentus cùm cuperet maximè, ſacerdotis tamen baptizantis poteſtatem habere non potuit, fit illud, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Coronat Deus intus voluntatem, cùm non inuenit facultatem: Si enim voluntas prõpta eſt, ſecundum id, quod habet, accepta eſt, non ſecundùm id, quod non habet. Affectum Deus penſat, non effectum: Voluntas pro facto reputatur, vbi factum neceſsitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur, qui quamuis ex aqua & ſpiritu renatus non eſſet, quia tamen popoſcit, eo ipſo quod popoſcit, quam deſiderauit gratiam, eum accepiſſe ſcribit Ambroſius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret abſq; actuali baptiſmo ſaluari poſſe neminem. Cuius errorem ad Hugonem ſcribens grauiter confutauit.

Matth.6. Hom.24. in Ioã. Amb. in Pſal.118. ſerm.3. Hom.5. in 4. ca. Matth. Lib.4 ſer. ca.10. Baptizandi poteſtas fœminis permiſſa. Affectũ Deus penſat. Aug. in pſal.103 concione 1. 2. Cor.8. Amb. in orat. funeb. de obitu Valentiniani. Bern. epiſt.77.

Eſt itaq; baptiſmus omnibus ad ſalutem neceſſarius, quem niſi re paruuli receperint, ab ingreſſu regni cœlorum arcentur. In adultis tamen (modò contemptus abſit) ſi baptizantis poteſtas non datur, voluntas prompta ſufficit. Indulgentius autem agitur in eo cum paruulis, quàm cum adultis, quod illis hoc regenerationis beneficium non ſolùm non libentibus, verumetiam reluctantibus quandoq; datur, nec fides in eis propria requiritur, ſed ſatis ad ſalutem eſſe fides Eccleſiæ creditur. Nam quod aſſerunt quidam, propria fide, quam ex auditu verborum formæ baptiſmatis concipiunt, iuſtificari paruulos, commentum id abſurdius eſt, quàm vt refelli oporteat: quandoquidem ſenſus etiam ipſe communis ſatis refellere videtur: ac veriſsimum illud eſſe conſtat, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Eius muneris meritò iuſtificari paruulos, quod eis cùm profuit, neſcierunt. Vſq; adeò autem neſcierunt, vt vocibus etiam quibus poſſent, & motibus reluctari viſi fuerint. Quam etiam cauſam eſſe ſcribit idem quod eis non imputatur, atq; omnis hic eorum reniſus nihil penditur, donec in eis ſacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum eſt, expietur. In tantum enim neſciunt quid faciunt, vt nec facere iudicentur.

Infantes ſine baptiſmo moriẽtes à cœlo arcentur. Infantiũ fides, eſt eccleſiæ fides. Epiſt.108. Epiſt.57.

Quamobrem cùm fides in intellectu & voluntate ſit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non vtantur, portentoſum quiddam eſſe videtur, fidem illis, quæ ex auditu eſt, tribuere, cùm quæcunque fiunt in paruulis, in Eccleſiæ, non in eorum propria fide fiant. Mater enim Eccleſia, cuius brachiis ad baptiſmum feruntur infantes, cor maternum, vt eſt apud Auguſtinum, eis præſtat, vt ſacris myſteriis imbuãtur: quia nondum poſſunt corde ſuo proprio credere ad iuſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendum, linguam accommodat ad confitendum. Neque verò id rationi & æquitati conſentaneum non eſt. Nam cùm aliena pręuaricatione peccatum paruuli contraxerint, vt iræ filij naſcerentur, non iniquum viſum eſt, vt aliena quoq; fide intercedente mundarentur, quo filij gratiæ regenerarẽtur. Credit infans in altero, dicit Auguſtinus, quia peccauit in altero. Et paucis interiectis. Credũt, inquit, & infantes, quomodo credunt? fide parentum, ſi fide parentum purgantur peccata: peccato parentum polluti ſunt, corpus mortis in primis parẽtibus eos generauit peccatores, ſpiritus vitæ in poſterioribus parentibus regenerauit eos fideles. Et alio loco, paruulis ad remiſsionem originalis peccati prodeſt eorum fides, à quibus offeruntur. Vt quaſcunq; maculas delictorum per alios ex quibus nati ſunt contraxerunt: aliorum etiam interrogatione, & reſponſione purgentur. Et alibi. Per alios paruuli credunt, ſicut & ex aliis, quæ illis in baptiſmo remittuntur peccata, traxerunt. Cæterùm quomodo peccatum originis alienum eſſe peccatum dicatur, docet idem Auguſtinus alibi. Peccata, inquit, iſta originalia, ideò dicuntur aliena, quod ea ſinguli de parentibus trahunt. Sed non ſine cauſa dicuntur & noſtra: quia in illo vno omnes ſicut dicit Apoſtolus peccauerunt. Et alio loco. Parentum, inquit, peccata modo quodam dicuntur aliena. Et rurſus modo quodam reperiuntur & noſtra. Aliena quippè proprietate ſunt actionis: & noſtra ſunt contagione propaginis. Itaque Gregorius Nazianzenus de peccato loquens originis. Pro mea, inquit, imbecillitate. Mea enim eſt quę fuit primi parentis infirmitas. Et eò vetuſtior Cyprianus. Quantò magis, inquit, prohiberi non debet infans à baptiſmo, qui recens natus nihil peccauit, niſi quod ſecun-

De peccatorum meritis & remiſsione lib.1. cap.25. Ephe.2. De verbis Apoſtol. ſerm.14. In lib. hom.50. homil. Lib.1. con.2. Epiſtolas Pelagianorum cap.22. Lib. de correptione & gratia. cap.6. Aug. lib.6. cont. Iulianum cap.4. Grego. in Theophanica & Paſcha. Epiſt.8.

secundum Adam carnaliter natus cõtagium mortis antiquæ prima natiuitate contraxit: qui ad remissam peccatorum accipiendã hoc ipse facilius accedit, quod illi remittuntur non propria, sed aliena peccata. Et adhuc vetustior Iustinus paruulos dignos haberi dicit bonis, quæ baptismus adfert eorum fide qui illos baptismo offerunt. Et qui sæculis aliquot fuit iis posterior Bernardus. Saluãtur, inquit, paruuli per fidem nõ tantum suam, sed alienam. Dignum est enim, & ad Dei spectat benignitatem, vt quibus fidem ætas denegat propriã, gratia prodesse concedat alienam. Nec enim omnipotens iustitia propriam ab his putat exigendam fidem, quos nouit propriam nullam habere culpam. Porrò aliena opus est fide: cùm sine sorde non nascantur aliena: quatenus nec à paruulis alienum sit, quod idem omnibus generaliter dicitur, fide mundans corda eorum. Et alio loco. Aliena lauit aqua, quos culpa inquinauerat aliena. Nec tamen sic alienam dixerim vt negem nostram. Alioquin nec inquinaret. Sed aliena est, quia in Adam omnes nescientes peccauimus. Nostra, quia etsi in alio, nos tamen peccauimus: & nobis iusto Dei iudicio imputabatur licet occulto. Et æqualis eius Petrus Cluniacen. ait. Sacramẽto igitur circuncisionis, & aliena fide saluabatur Iudęus. Sacramento baptismi, & aliena fide saluatur per Christi gratiam Christianus.

Iustin in Respon. de necessariis quæstionibus cap. 156.
Bern. epist. 17.
Serm. 1. Dominicæ. 1. post Epiph.
Lib. 1. Epist. 2.

Nec ita solus sentit Augustinus: Nam & Ambrosius aliena confessione credere paruulos docet. Et qui seculis aliquot eos præcessit Iustinus Apostolorum temporibus propinquior, sermonem de pueris faciens, digni, inquit, habentur iis bonis, quæ baptismus adfert eorum fide, qui baptismo illos offerunt. Et qui fuit adhuc Iustino vetustior Dionysius Areopagita, in eadem est sententia. Enarrans illum locum Euangelistæ Beda venerabilis, vbi dixit Christus mulieri Cananitidi: Propter hunc sermonem vade: exiit dæmonium à filia tua. Propter humilem, inquit, matris fidelemq́; sermonem, filiam deseruit dæmonium. Vbi datur exemplum catechisandi & baptizandi infantes, qui videlicet per fidem & confessionem parentum in baptismo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per se sapere, aut aliquid agere possunt boni aut mali. Bernardus, Nemo mihi dicat, quod non habet fidem infans, cui mater impertit suam, inuoluens illi in sacramento, quousq; idoneus fiat proprio non tantùm sensu, sed assensu, euolutam, puramq́; percipere. At in adultis & propria fides requiritur, & ea pœnitentiæ pars, cuius causa fides est, quam contritionem vocamus. Nam per baptismum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouam vitam inchoat: Consepulti enim sumus Christo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus resurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Is autem veteri vitæ peccati mori dicitur, quem illius pœnitet, quiq́; deinceps à peccatis abstinere deliberatum habet: neque ad nouam vitam, cuius principium est ipsa baptismi susceptio, nisi per veteris vitę pęnitẽtiam cuiquam ingressus patet. Hoc est quod ab Augustino dictum est. Nullus voluntatis suæ arbiter constitutus potest nouam vitam inchoare, nisi eũ veteris vitæ pœniteat. Propterea Petrum admonuisse baptizandos legimus, priùs vt pœnitentiam agerent. Quod etiam ab Augustino in catechisando factum esse diligenter videmus. Hæc autem pœnitentia quę requiritur in adulto baptizando, nihil est aliud quàm odium & detestatio vitæ prioris. Neque verò si quis eam aut fidem, aut pœnitentiam, quam oportet, non adferat, ideò non valebit baptismus, cùm verè scriptũ sit ab Augustino, quod non interest cùm de sacramenti integritate & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille, qui accepit Sacramentum: Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad Sacramenti quæstionem nihil interest. Fieri enim potest, vt homo integrum habeat Sacramentum & peruersam fidem, sicut fieri potest, vt integra teneat verba Symboli, & tamen non rectè credat. Et alio loco. Non si vnus bonus, alius malus sit, in malo malus est baptismus, & in bono bonus, sed in vtroq; bonus. Sicut lumẽ Solis vel etiam lucernę, nõ vtiq; deterius est in oculis deterioribus, quàm in melioribus. Sed idem in vtrisq;, quamuis eos diuerse pro illorum diuersitate, vel lætificet, vel excruciet. Et alio loco. Quibusdam baptismus est odor mortis in mortem, quibusdam verò odor vitæ in vitam. Sicut enim qui manducat & bibit sanguinem Domini indignè, iudicium sibi manducat & bibit: sic & qui accipit indignè baptisma, iudicium accipit, non salutem. Nam & Iudas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonum baptisma Christi percepit. Sed quia bono benè non vsi sunt, mali malè vtendo deleti sunt. Bonum est baptisma, bonum est Christi sanguis & corpus, bona est & lex: sed si quis ea legitimè vtatur. Neque enim & quia foris est, diuina non est, aut quia ab alienis habetur, aliena putabitur, aut quia à malis iniustè tractatur, à nobis iustè damnabitur. Atque hæc quidem de suscipientibus baptismi sacramentum.

Amb. de vocatione gentium lib. 2. cap. 5.
Iust. responsionũ lib. quæst. 56.
Diony. in fine ecclesiast. hierarchiæ.
Marc. 7.
Hom. 66. in Cantica.
Pœnitentia in bap. adultorũ necessaria.
Rom. 6.
Mori peccato quid sit.
In tract. de vtilitate pœnitentiæ.
Act. 2.
In eodem quo supra libro.
Aug. lib. 3. c. 14. de baptismo cont. Donatist.
Lib. 4. c. 20. contra Donatistas.
Cont. Fulgentium cap. 6.

De ministro huius Sacramenti.

CAP. XXXVI.

QVod autem ad ministrum attinet, proprius est huius sacramenti minister sacerdos, nisi necessitas aliud postulauerit, quod tempore cuiuis baptizare licet. Hinc est, quod de Eunucho scribit Hilarius, quod sacramentum baptismi adeò impatientis cupiditate desiderij præuenerit, vt à diacono ministerium Apostolici officij salutis suæ cupidus exigeret. Baptismum Apostolici, hoc est, sacerdotalis officij ministerium vocat.

Baptismi minister propriè sacerdos.
In Psalm. 67.
Quis baptizet.

Lib.2.ca.13.cont. epist.Parm.

Augustinus contra Parmenianum scribens. Et si laicus, inquit, aliqua pereuntis necessitate compulsus, quod cũ ipse acceperit, dandum esse addidicit, nescio an piè quispiã dixerit esse repetendũ. Nulla enim cogête necessitate si fiat, alicui muneris vsurpatio est. Si autê necessitas vrgeat, aut nullum, aut veniale delictum est. Sed etsi nulla necessitate vsurpetur, & à quolibet, cuilibet detur: quod datum fuerit, non potest dici non datũ, quamuis rectè dici possit illicitè datum. Illicitam ergo vsurpationê corrigit reminiscentis, & corrigentis affectus. Quod si non correxerit, manebit ad pęnam vsurpatoris, quod datum est, vel eius qui illicitè accepit: non tamen pro non dato habebitur. Neq; vllo modo per deuotum militem, quod à priuatis vsurpatum est, signum regale violabitur. Extat apud Clementem Canon Apostolicus in quo decernitur, neq; clericos baptizare debere, sed solos Episcopos & Presbyteros. Neque verò ad integritatem baptismi quicquam refert, qua vita sit præditus, qui baptizat: Nam neque qui plantat, est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Hic est, qui baptizat. Huius instrumentum est sacerdos. Cęterùm qui sanctificat, qui mundat lauacro aquę in verbo vitæ (vbi minister videtur corporaliter operari) non nisi Christus est. Pręclara sunt Ambrosij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius, nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramenta. Neq; enim humani operis est diuina conferre, tuum domine munus & patris est, qui loquutus est per Prophetas, dicens: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Et libro tertio de Spiritusancto Cap.19. Homines in remissionem peccatorum ministerium suum adhibent, non ius alicuius potestatis exercent, neque enim in suo, sed in Patris & Filij & Spiritussancti nomine peccata dimittuntur. Isti rogant, diuinitas donat: humanum enim obsequium, sed munificentia supernæ est potestatis. Et qui fuit æqualis Ambrosij Gregorius Nazianzenus: Ita considera, inquit, sint annuli duo: aureus hic, ferreus alius, vterque eadem regia imagine sculptus, ceræ ambo imprimantur, quid inter signum hoc & illud intererit? nihil. Discerne materiam in cera, etiam si sapiêtissimus existas, dic quodnám ferri, quódve sit auri signaculum? Sed quo pacto vnum est, quia inter materiam, non characterem est diuersitas: ita & tibi sit omnis baptizator, qui tametsi conditione excellat, æqualis tamen baptismatis vis est, ac vnusquisq; tibi æqualis sit expurgator, qui fide eadem est formatus. Ante quos etiã Cyprianus. Si in Petri vel Pauli nomine baptismi gratia donaretur, posset alius alio videri sublimior, & secundum ministrorum merita hæc singularis gratia æstimari, vt melior esset baptismus eius, qui sanctior videretur, & indignior esset, qui ab eo acciperetur, quem non amplior æstimatio cômendaret. Hæc & in alia sacramêta transferretur iniuria, vt non in eis vnitas, sed diuersitas haberetur, si censerentur à melioribus fieri meliora, & minus haberent vtilitatis & ponderis, quæ fierent ab indignis. Sic Eucharistia vna alia melior, & baptismus pro ministerio vel melior, vel deterior crederetur. Absit hoc à fide catholica, absit in religione Christiana tantæ corruptionis fermentum. Vna nobis fides, vnus Dominus, vnum baptisma: quod si ab indigno fortè fuerit consecratum, nô audet iustus iterare vel corrigere quod semel est factum, quia per quemcunq; fiat, idem est: nec hoc priuilegium meritis est datum, sed gratiæ, & propterea sibi omnipotentia Dei retinet hunc effectum. Quem secutus Ioannes Chrysostom. Nunquid homo est qui baptizat? Homo dexterã peragit, sed Deus manum gubernat. Noli de gratia dubitare, charissime, quia donum Dei est. Attende diligenter, quæ dicuntur, si fortè aliqua causa sacra explicanda est, cùm obtuleris preces, & susceptam acceperis sacram, non requiris, quali calamo subscripserit Rex, neq; in quali charta, neq; quali, quóve attramêto, sed vnum solummodo quæris, si Rex subscripserit, sic & in baptismo, charta conscientia est, calamus lingua Sacerdotis, manus gratia est Spiritussancti. Siue ergo per me, siue per illum qui officio fungitur Sacerdotis, ipsa manus scribit, nos ministri sumus, non authores. Scripserat Cresconius. Sicut qui plantat & rigat, non nisi colonus fidelis & diligens quæritur: Sic etiam in Sacramento baptismatis non nisi fidelis & iustissimus operarius adhibetur. Cui respondet Augustinus. Quasi verò quod infidelis colonus plantauerit propter eius infidelitatem non germinet: vis seminis ac fœcunditas terræ, cœlique temperies, hanc efficaciam diuinitus acceperũt, vt ad propagandos fructus plantatorem vel rigatorem operarium tantummodo expectent qua mente operetur, qua laboret intentione non curent, vtrum Dominum agri fideliter diligat, an sua non illius lucra conquirat. Idem alibi: Si bonus est minister, adhæret Deo, & operatur cum Deo: si autem malus est, operatur per illum Deus visibilem Sacramenti formam, ipsi autem donat inuisilê gratiam. Dispensator fidelis mercedem accipiet vitam æternam. Dispensator autem infidelis cùm cibaria dominica distribuit côseruis, absit vt per suam infidelitatem cibaria inutilia faciat. Idem cùm diceretur ibi esse verum baptisma, vbi est vera fides: fieri potest, inquit, vt aliqui verum habeant baptismum & non habeant veram fidem, sicut fieri potest, vt habeant verum Euangelium, quod non rectè intelligendo, falsi aliquid credant de Deo. Nunquid propter ipsam fidei falsitatem etiam Euangelium, quod verum apud eos inuenitur, detestandum aut emendandum putabimus. Idem alio loco: Sacramenta si eadem sunt, vbique integra sunt, etiam si prauè intelliguntur & discordiose tractantur, sicut scriptura ipsius Euangelij, si eadem ipsa est, vbique integra est, etiam si innume-

Lib.3.cap.11. Const. Apost. 1 Cor.3. Ioan.1. Ephe.5. In prologo librorum de Spiritusancto. Baptizantis dignitas non attendenda. In oratione in sanctũ lauacrum.

In oratione de baptismo Christi.

Baptismi virtus nõ à ministri virtute, sed à Dei omnipotentia & gratia pendet.

De passione Domini.

Tom.5.hom.de in regressu ex Asia.

Aug.con.Cres. lib.3.cap.8.

Epist.188.

Lib.3.cap.49. contra literas Petiliani. Idem de vnico baptismo cap.11.

Lib.3.de bapt. cap.15.& 10.

numerabili falsarum opinionum varietate asseratur. Et paulò superius. Baptismus Christi verbis Euangelicis consecratus, & per adulteros & in adulteris sanctus est, quamuis illi sint impudici & immundi, quia ipsa eius sanctitas pollui non potest. Et in Sacramento suo diuina virtus assistit. Siue ad salutem benè vtentium, siue ad perniciem malè vtentium. An verò Solis vel etiam lucernæ lux cùm per cœnosa diffunditur, nihil inde sordium contrahit, & Baptismus Christi potest cuiusquam sceleribus inquinari? Quem locum imitatus ad Anastasium Augustum scribens Anastasius Papa. Baptismum, quod procul sit ab Ecclesia, siue ab adultero, siue à fure fuerit datum, ad percipientem munus peruenit illibatum, quia vox illa quæ per columbam sonuit, omnem maculam humanæ pollutionis excludit, qua declaratur, & dicitur, hic est qui baptizat. Nam si visibilis Solis istius radij, cùm per loca fœtidissima transeunt, nulla contactus inquinatione maculantur, multò magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus nulla ministri indignitate constringitur: Siquidem omnes qui baptizant, quemadmodum rectè dictum est ab Optato, operarij sunt, non domini, & Sacramenta per se sunt sancta, non per homines, nā Deus lauat, non homo, iuxta illud, Lauabis me, & super niuem dealbabor, operantibus cunctis humana sunt opera, sed Dei sunt munera. Quamobrem siue à fideli, siue à perfido dispensatore baptismi sacramentum aliquis perceperit, spes ei omnis in Christo esse debet, cuius baptismum percipit, non in homine à quo percipit. Nam maledictus homo, qui spem suam ponit in homine, & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir qui cōfidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Quid Ioāne Baptista fuit sanctius? cui propter singularem virtutem & sanctimoniam hoc à Christo tributum elogium legimus, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: Quid cōtrà Iuda proditore sceleratius? Et tamen post Ioannis baptismum, quod baptizauerit Paulus, scribitur: post Iudæ baptismum baptizasse quenquam non comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptismus hominis erat Ioannis, per hominem autem gratia remissionis peccatorum & renouationis, quod Christi munus est proprium, conferri non potuit. Quo verò baptizauit Iudas, fuit baptismus Christi, agni illius immaculati, qui tollit peccata mundi.

Cap.10.

Anastasius.

Optat.lib.5.

Actor.9.

Vide Aug. epist. 48. de baptismo cōtra Donatistas lib.5 cap.9.

De vnitate Ecclesiæ, ca.18. tract.5. in Ioannem.

Non Iudam Ioanni, dicit Augustinus, sed baptismum Christi etiam per manus Iudæ datum. Baptismo Ioannis etiā per manus Ioannis dato rectè præponimus. Pręclare verò discrimen inter Ioānis & Christi baptismū Tertullianus describit, cùm ait: Nihil eum cœleste pręstitisse, sed cœlestibus præministrasse. Quod prædicabat, inquit, baptismū pœnitentiæ in remissionem peccatorum, in futuram remissionem enunciatū est. Siquidem pœnitentia antecedit, remissio subsequitur, & hoc est viam præparare: qui autem præparat, non idem ipse perficit, sed alij perficiendū procurat. Ipse profitetur sua non esse cœlestia, sed Christi, dicendo: Qui de terra est, de terra loquitur: qui de supernis venit, super omnes est. Item sola se pœnitentia tingere, venturum mox qui tingeret in spiritu & igne. Quem secutus Cyprianus: Præparabat, inquit, viam Domino lauando exterius corpora, vt præcederet exterius lauacrum secuturū baptisma, in quo conferretur animarū ablutio & peccatorum remissio. Et Petrus Chrysologus: Per baptisma Ioannis purificabatur homo ad pœnitentiam, non promouebatur ad gratiam. At verò Christi Baptisma, sic regenerat, sic immutat, sic hominē reddit ex vetere nouum: vt præterita nesciat, non recordetur antiqua, qui de terreno cœlestis, cœlestia iam possidet & diuina.

Tertul. oratione de baptis. Christi.

De baptismo Christi.

Serm.137.

Ioan.1.

Porrò Christi baptismum cuiuscunque tandem ministerio semel datum iterari fas non fuit, adeò vt etiam si ab hæretico datus esset, eum repeti non liceret: Quodque maius est, etiam si non baptizatus baptizasset, modò formam debitam obseruasset, valere baptismum, nec eum iterandum esse visum est.

Baptizati ab hæreticis non rebaptizandi.

Verùm illud intereà scire oportet, baptismum esse quidem extra Ecclesiam posse, prodesse non posse. Ecclesia enim Paradiso comparata, sicut ab Augustino scriptum est, indicat nobis posse quidem eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur, etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippè cōmemorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradisum constituta sunt, omnibus notum est: Nec tamen in Mesopotamia, vel in Aegypto, quò illa flumina peruenerunt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso cōmemoratur: ita fit, vt cùm Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitę nō nisi intra Ecclesiam. Et sicut in arca Noë, quę & ipsa figura est Ecclesiæ, non alia, sed eadem aqua in arca positos saluos fecit, & extra arcam positos interemit: sic nō alio, sed eodem baptismo & boni catholici salui fiunt, & mali catholici vel hęretici pereunt. Communis itaq; nobis est cum hæreticis baptismus, sicut & Euangelium cum illis est cōmune, verum illis extra arcam positis, & Euangelium, & baptismus in damnationem, nobis verò vtrunq; est in salutem. Quamobrem redeuntes ad Ecclesiam hæretici rebaptizādi non sunt, verùm post abiuratam hæresim, per manuum impositionem suscipiendi, vt quod acceperāt ad perniciem, habere iam accipiant ad salutem, sicut copiosè de eo cōtra Donatistas scribens multis in locis disserit Augustinus.

Baptismus extra Ecclesiam non prodest.

Lib.4. de vnico baptis. cap.1. & de verbis Domini serm.11.

Genes.2.

Genes.7.

Hæretici abiurata hæresi in ecclesiam recipiendi.

Contra Luciferianos.

Quod autem diximus baptisma Ioannis gratiam remissionis peccatorum non contulisse, vetus est hæc orthodoxorum sententia: sic enim scribit Hieronymus: Sicut Ioannes præcursor Domini, sic & baptismus eius præuius Dominici baptismatis fuit. Ego baptizo vos in aqua, ille vos in spiritu baptizabit. Si autem Ioannes, vt confessus est ipse, non baptizauit in spiritu, consequenter neq; peccata dimisit, quia nulli sine spiritu sancto peccata dimittuntur. Quamobrem & Ambrosius vocat Baptisma Ioannis oculum suppliciorum: Baptisma Christi, oculum gratiarum. Gregorius verò Pontifex: Ioãnes, inquit, peccata soluere non valet, baptizatorũ corpora per aquam lauat: sed tamen mentem per veniam non sanat. Chrysostomus quoq; Baptisma Ioannis, alterius, id est, Christi baptismatis præparationem esse dicit, quod remissionem habuisse negat. Hoc enim, inquit, munus illud baptismatis erat, quod posteà Christus instituit. In hoc enim vetus homo noster crucifixus est ac sepultus, & ante crucem nusquam prorsus remissio extitit peccatorum, siquidem vbique ipsius hoc sanguini deputatur. Idem enim istud Paulus affirmãs, inquit: Sed emundati estis, sed sanctificati estis, non per baptisma Ioannis, sed in nomine Domini nostri Iesu Christri, & Spiritu Dei nostri. Et alibi ipse dicit: Ioannes quidẽ prædicauit baptismum pœnitentiæ, & non ait remissionis, sed vt crederent in aduenientem post eum. Cùm enim nondum pro peccatis mundi hostia fuisset oblata, cùm necdum Spiritussanctus descendisset, nec peccatum esset solutum, nec inter Dominum atq; homines inimicitia sublata, nec maledictio expuncta, quomodo remissio peccatorum facta dicitur? Et non multò pòst: Sancti spiritus gratia in Christi baptismate est, Ioannis verò baptisma hac donatione priuatur. Et alibi sub ipsius Ioannis Baptistæ persona loquens. Non alia, inquit, ratione lauacrum illud est institutum, quàm vt viam reliquis ad Christi fidem præberet. Non enim vt ablutos baptismate mundem, neq; vt à peccatis liberem ad baptizandũ veni, sed vt manifestetur in Israël. Et iterũ: Sicut Ioannes Baptista pręcursor fuit Domini Saluatoris, sic & Baptisma Ioãnis pręcursor fuit Domini Saluatoris. Illud datum est in pœnitentia, hoc in gratia. Nec diuersum ab eo sentit auctor operis imperfecti in Matthæum. Itidem & Augustinus: Non renascebantur, inquit, qui baptismate Ioannis baptizabantur, à quo & ipse baptizatus est, sed quodam præcursorio illius ministerio, qui dicebat: Parate viam Domino, huic vni in quo solo renasci poterant, parabantur. Huius enim baptismus est non in aqua tantùm, sicut fuit Ioannis, verumetiam in Spiritu sancto, vt de illo Spiritu regeneretur, quisquis in Christum credidit: de quo Christus generatus, regeneratione nõ eguit. Et Cyrillus: Ego præparando aqua inquinatos peccatis lauo, vt initium pœnitẽtiæ, & hoc pacto ab his minoribus ad sublimiora vos præparabo. Idem sensit aliquot seculis antè Iustinus. Qui & ipse præludium quoddam Ioannis baptismũ fuisse docet Euangelij gratia. Gregorius quoq; Nazianzenus: Baptizauit Ioannes, inquit, verùm non iam Iudaicè. Quia non in aqua solùm, sed in pœnitentiam: non tamen pœnitus spiritualiter, haud enim addidit, in spiritu baptizat Iesus: verùm in spiritu, hoc erat perfectio. Albinus quoque baptismo Ioannis homines renatos accepisse Spiritum sanctum negat. Et alio loco de eodem loquens: Per aquam, inquit, lauat, sed per veniam non lauat. In eadem sententia est Hugo quoq; de S. Victore, & ante Hugonem Anselmus. Baptismus, inquit, Ioannis non conferebat remissionem peccatorum, quia nondum effusus erat sanguis Christi. Quæritur ergo, si moriebantur, an saluabantur baptismate Ioãnis lauati. Si fidem habebant, in sinũ Abrahę descendebant, in inferno redemptionem expectantes, sicut Abraham, Isaac, qui non receperãt remissionem peccatorum, nisi sub expectatione. Omnes enim antiqui peccatum originale, & sua actualia retinebant, sed quasi dimitti sibi dicebant, dum effusione sanguinis Christi ab eis relaxari in futuro se credebant. Ex quibus omnibus cuiuis perspicuum esse potest, quòd qui baptismo Ioannis remissionem peccatorũ tribuunt, euacuãt crucem Christi, iuxta Chrysostomi sententiã, & mortis illius beneficium extenuãt, cùm ante Christi crucem non fuisse putet ille remissionem peccatorũ, quæ sanguini ipsius deputatur. Quod haud quaquã sic est intelligendũ, quasi nõ fuerint aliqui sanctorũ Patrũ ante crucem remissionem peccatorũ cõsecuti, sed quòd nõ fuit illa plena remissio, quę tunc est, quãdo cum culpa simul & pœna remittitur omnis, de qua dixerũt Prophetæ: Proiecisti post tergum tuũ omnia peccata mea. Proiiciet in profundũ maris peccata nostra. Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata. Hæc remissio datur in baptismo Christi. Cæterũ est alia remissio minus plena, quãdo culpa sic remittitur, vt non statim pœna quoq; omnis tollatur. De qua dixit Paulus: Propter redemptionẽ præcedentiũ delictorũ. Et iterũ: In redemptionẽ earũ præuaricationũ, quę erant sub priori testamento. Antiquis igitur Patribus ante crucẽ & mortẽ, culpã quidem omnẽ, quin & pœnã æternã remissam fuisse dubiũ non est. Quandoquidẽ iuxta fidem, vt ait Apostolus, defuncti sunt, testimonio fidei probati sunt. In fide sanguinis Christi, quem fundendũ esse pro peccatis totius mundi certò persuasum habebãt, saluati sunt. Quòd autẽ non fuerint illis plenè remissa peccata, testatur idem Paulus, dicens Christum esse mortuum in remissionem præcedentium delictorũ. Quæ si plenè cõdonata fuissent Mosi, Aaroni, Dauidi, & aliis sanctis Patribus, qui fuerunt sub lege naturæ, & sub lege scripta, nec ianua cœlestis illis occlusa, nec limbus pro carcere deputatus fuisset. Neç fuisset necesse Zacharię Prophetę

In Psalm.37. & 118. Serm.18. In lib.40 hom.7. Chrys.hom.10. in Matthæum.

1. Corinth.6.

Actuum.1.

Homil.12. Homil.16.in Ioannem. Hom.14. de principio Euangelii secundũ Marcũ.

Homil.3. Augu.in Enchirid.cap.49.

Cyril.lib.1.ca.vlt. Vide eundem contra literas Petiliani lib.2. ca.36. & de baptismo contra Donati: stas lib.5.cap.7. In lib. responsionũ de necessariis quibusdam quæstionib.quæst.37. In sancta Epiphaniarum lumina. Alb. de trinitate li.3.ca.17. in cap. Ioannis.1. & In Matth. cap.3. Lib.2.par.6.c.6.

Zachar.9.

Christum

Chriſtum his verbis alloqui: Tu verò in ſanguine teſtamēti tui eduxiſti vinctos tuos de lacu in quo non eſt aqua, plenā itaque remiſsionem illam, per quam etiā ad cœleſte regnum aditus pateret nemo fuit ante crucem conſecutus. Nondum enim fuit, vt ait Apoſtolus, propalata via ſanctorum. Nondum erat apertum oſtium cœlorum. Quæ fuit illa via? Chriſtus, qui dixit: Ego ſum oſtium. Priuſquam igitur is per crucem ſuam nobis viam demonſtraret, & oſtium regni cœleſtis ipſe primus ingreſſus, morte ſua nobis patefaceret, nemini ſic remiſſa peccata fuerunt, vt ei ſimul aditus ad regnum cœleſte ſtatim pateret. Hoc enim ſolius crucis, & mortis Chriſti beneficium eſt.

De Ritibus & Cæremoniis baptiſmi.

CAP. XXXVII.

ADhibentur autem huic ſacramento quędam cæremoniæ, non illę quidem adeò neceſſariæ, vt ſine illis baptiſmus perfici non poſſit, ſed quas, tamen peccet, ſi quis nulla vrgente neceſsitate, ſolo contemptu prętermittat, cùm earum vſum antiquiſsimum eſſe conſtet: vt ſi quis ab ipſis Apoſtolis per longam Epiſcoporum & Sacerdotum ſucceſsionem nobis per manus eſſe traditas affirmauerit, minimè à vero aberraſſe videatur. Meminerunt enim earum antiquiſsimi quique ſcriptores. *Baptiſmo cæremoniæ cur adhibendæ.*

Adhibentur autem ij ritus, maioris cuiuſdam ſolennitatis & decoris gratia, tribus potiſsimum ex cauſis: primò, vt tantò maiore pietate ac reuerentia ad ſacramentum hoc accedatur, néve communis ablutio quædam eſſe putetur, ſi citra ſolennitatem vllam fiat, atq; ita ſacramentum hoc cōtemni incipiat. Deinde, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus, vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit, vt impediat, quo minus fructum huius ſacramenti baptizandus percipiat. Poſtremò, quò per hæc exteriora, qui ſunt ex fidelibus rudiores, diligentius inſtruantur, aut ſaltem excitentur ad hoc, vt inſtrui deſiderent, quid ſibi ritus iſti velint, atq; ita quæ gerantur in baptiſmo cognoſcant: nihil enim eorum vacat myſterio ſingulari. Quamuis autem hæc pluribus perſequi non eſt præſentis inſtituti, quoniā tamen inſtigante ſatana factum videmus, vt & cæremoniæ vetuſtate conſecratæ à pleriſq; contemnantur, breuiter quid ſibi nonnullæ earum velint explicabimus. *Baptiſmi cæremoniarum expoſitio.*

Principio non ſtatim baptizandus templum ingreditur: neq; enim ſe dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet ſanctitudo, cùm non modò ſit expers omnis ſanctitatis, verùm adhuc diaboli poteſtati ſubiectus, omni ſit ſpurcitia plenus. In hunc pro foribus templi conſtitutum inſufflat Sacerdos: neq; id ſine exemplo Chriſti, cuius perſonam gerit, cuius virtute ſacramentum id confert: qui & ipſe inſufflaſſe in diſcipulos legitur, Spiritum ſanctum eis daturus. Propterea autem exſufflantur paruuli & exorciſantur, dicit Auguſtinus, vt pellatur ab eis diaboli poteſtas inimica, quæ decepit hominē, vt poſſideret homines. Quam alio loco priſcā eſſe traditionem ſcribit: Ac rectè: cùm & Dionyſius Areopagita Pauli diſcipulus, exufflationis & exorciſmi meminerit. *Statio ante fores templi. Pſalm. 2. Inſufflatio. Ioan. 20. Aug. de ſymb. ad catechumenos li. 1. cap. 1. Aug. de gratia et peccato originali cap. 60. Dionyſ. eccle. hier cap. 1.*

Inſufflatione facta, Sacerdos exorciſat: cuius moris meminit etiam Chryſoſtomus. Eſt autem exorciſare, nihil aliud, quàm per diuina verba ſpiritum immundum adiurando expellere: quod Apoſtolorum quoque temporibus factitatum legimus. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Optatus. Neminem fugit, quòd omnis homo, qui naſcitur, quamuis de parentibus Chriſtianis naſcatur, ſine ſpiritu mundus eſſe non poteſt, quem neceſſe ſit ante ſalutare lauacrum ab homine excludi & ſeparari. Hoc exorciſmus operatur, per quem ſpiritus immundus depellitur. *Exufflare, exorciſare quid. In Homil. de Adam & Eua. Lib. 4. contra Parmenianum*

Dum exorciſatur baptizandus, ſignat eum Sacerdos ſigno ſanctæ crucis in fronte primū, vbi ſedes eſt pudoris: deinde in pectore, vt intelligat diabolus, expelli ſe virtute eius, qui in cruce pependit, vnde ſuam virtutem crux contra eum accepit: neq; impedimento ſit, quo minus, qui baptizatur, & corde credat ad iuſtitiam, & ore confiteatur ad ſalutem. Quantum autem exorciſmo & catechiſmo, qui baptiſmum præcedunt, ſancti Patres tribuerint, vel ex eo Chryſoſtomi loco perſpicuum eſſe cuiuis poteſt: vbi quæ præcedunt baptiſmum, vocat arcana verba & metuenda, ac horribiles canones dogmatum de cœlo tranſmiſſorum. Talia viſa ſunt priſcis temporibus viris grauiſsimis: Nunc non deſunt homines impij, qui cachinnis etiam ea proſequi non verentur. Gregorius quoq; Nazianzenus hortatur baptizādum, vt ne ægrè ferat exorciſmi culturam longiorem, neq; ob ipſius prolixitatem defatigetur. Ea enim, inquit, ritè, quæ ad gratiam ſpectant, peragantur. *Crucis ſignatio. Hom. 40. in epi. ad Corinthios. In oratiōe in ſanctum lauacrum.*

Poſt exorciſmū legūtur ſuper baptizandū orationes, vt fiat catechumenus, hoc eſt, vt edoceri poſſit myſterium ſacrę fidei, quæ cùm Dei ſolius donum ſit, ab illo petendā eam eſſe docemur, qui & adiuuat incredulitatē noſtrā, & fidem adauget: qui niſi docuerit intus, fruſtrà vox hominis docentis foris perſtrepit. Rectè autem atq; ordine fit, quòd præcedit catechiſmum exorciſmus: priùs enim eripi vaſa neceſſe fuit iniuſto poſſeſſori diabolo, ac ita demùm in poſſeſsionem victoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem. *Marc. 9. Lucæ. 17. Pſalm. 67.*

Quòd verò ſal in os infantis imponit Sacerdos, quòd aures & nares poſteà ſputo linit: aurium linitio ſignificat receptionem doctrinæ fidei: narium, approbationem: ſal miſſum in os, confeſsionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei: nares, ad percipiendū odorem noti- *Sal & lutum.*

Ioannis.9. Marci.7.

notitiæ eius, labia ad respondendum Sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hæc Sacerdos ad imitationem Christi, quem legimus liniuisse lutum super oculos cæci, & iussisse abire vt ablueret: misisse deinde digitos in auriculas surdi, dixisseq; Epheta, quod est adaperire: expuentem etiã tetigisse linguam muti. Huius autem linitionis minimè recentem vsum esse, vel ex Ambrosij scriptis videre licet.

De sacra.li.1.c.1. Euãgelii lectio. Susceptorũ officii, vt fide instruantur baptizati. Serm.163.de tempore.

Legitur autem dum catechisatur baptizandus, Euangelium, admonentur posteà susceptores siue patrini, vt manus imponant capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteantur symbolum & orationem Dominicam. Tenentur autem susceptores dare operam, vt instruantur paruuli, cùm ad vsum rationis peruenerint, de iis, quæ ad fidem pertinent. Quos & Augustinus in sermone quodam admonuit his verbis: Admoneo fratres charissimi, quicunq; viri, quæcunq; mulieres de sacro fonte filios spiritaliter exceperunt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum extitisse, & ideò semper illis solicitudinem veræ charitatis impendant. Meminit susceptorum Dionysius quoque.

Eccle.Hier.ca.2. Benedictio et manuum impositio. Abrenunciatio.

Quod autem benedictiones cum impositione manuum inter catechisandum fiunt, causa hæc est, vt qui semel per exorcismum pulsus iam est diabolus, ei reditus præcludatur.

Introducitur posteà baptizãdus in Ecclesiam, ac interrogatus à Sacerdote, respondet per susceptores suos, (nisi fortè sit adultus, tum enim ipse loquatur necesse est) abrenunciare se Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius, ac Christo se coniungi velle: in cuius etiam rei signum, singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per Sacerdotem, credere se respondet. De hac abrenunciatione ita scribit Augustinus: In veritate & non in falsitate potestas diabolica exorcisatur in paruulis, eique renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui Domini transferantur. Idem ad Valerium scribens, antiquissimam Ecclesiæ traditionem esse dicit, qua exorcisantur & sufflantur paruuli. Ioannes Chrysostomus nihil hac voce scribit esse tutius: Abrenuncio tibi satana, si ipsam per opera exhibeamus. Hęc enim, inquit, vox, confœderatio cum Domino est, & sicut nos seruos ementes, ipsos qui venduntur prius interrogamus, an nobis seruire velint, ita facit & Christus, quando debet te in seruitutẽ capere, prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannũ dimittere & immitem, & à te fœdera suscipit. Non enim coactum est ipsius imperium. Hortatur itaque non modò cùm in forum prodimus, verumetiam cùm fuerimus egressi ianuæ vestibulum, iis prius verbis vtamur. Abrenuncio tibi satana, & coniungor tibi Christe: nec vnquam absq; hac voce exeamus. Hæc sit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. De hac abrenunciatione, sic ab Hieronymo quoq; scriptum legimus, in mysteriis primum renunciamus ei, qui in occidente est, nobisq; moritur cum peccatis, & sic versi ad orientem pactum inimus cum Sole Iustitiæ, & ei seruitores nos esse promittimus. In Concilio Parisiensi pluribus verbis docetur quid sit abrenunciare dabolo, operibus eius & pompis eius: simul etiam, quod summopere omnes fideles meminisse oporteat pacti quod in baptismate cum Deo fecerunt.

De nupt. & concup.li.1.cap.20.

De nupt. & concup.lib.2.cap.29. Hom.21.ad populum Antioch.

In æditione nouissima Conciliorum tomo.3. li.1. cap.9. & 10.

In Amos cap.6. Vnctio pectoris & scapularum. Ephes.6.

Posteaquàm abrenunciauerunt diabolo, & Christo nomen dederunt, vngit eos Sacerdos oleo, more athletarum, qui stadiũ iam ingressuri sunt, vt futuri iam Christi athletæ designentur, quibus colluctatio futura est, non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & Potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, cõtra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Qua de re ita scribit Augustinus: Christi nomẽ à Chrismate dictũ est: Chrisma autem Græcè, Latinè vnctio nominatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoq; necesse est eum, qui sit baptizatus, vt accepto Chrismate & vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Quin & vetustissimi Dionysius & Tertullianus vnctionis meminerunt. Iustinus quoq; martyr: Vnguento porrò inungimur eius memoriã recolentes, qui vnguenti perfusionem sepulturæ causa fieri voluit, & figura quidem in hac vita, veritate autem in futura, vt participes fiamus, & eorum quę perpessus est Christus, & eorum gloriæ. Vngitur autem & in pectore, vt intrepidus diabolo resistat charitate erga Deum inflammatus, cui nihil est difficile, & inter scapulas, vt ad suaue iugum Domini ferendum tantò fiat robustior.

Tract.33 in Ioan.

Lib.1.epist.12.

Dion. eccle.hier. cap.7. Tertul.de baptismo. In respons.te neces quæst.137.

Matth.11. Immersio trina quid. Damas.lib.4. cap.10. Epist.4. cap.3. Quæst.124.

Vnctione facta baptizatur, ac ter immergitur: quæ trina immersio, vt est apud Damascenum, tres dominicæ dies sepulturę repræsentat, vel etiã trinitatem personarũ. Ante Damascenum autem idem à Leone quoq; Pontifice annotatũ est. Sepulturã, inquit, triduanã imitatur trina demersio: & ab aquis eleuatio, resurgẽtis ad instar est de sepulchro. Et ante vtrunq; Athanasius quod infantẽ in aquã ter immergimus, mortem & triduanã Christi resurrectionem significat. Et Gregorius Nissenus: In terra quidem non sepelimur, sed ad terræ cognatum elementũ aquam venientes, in illa sicut Seruator in terra, nos abscondimus. Idq; cùm ter simul facimus, triduò peractam nobis resurrectionis gratiam effingimus.

In lib.de S.baptismate.

Neque verò id ita fieri necesse est, vt non vna immersione baptismus absolui possit, qua & vnum esse Deum, qui trinus est in personis, & semel tantùm mortuum, nec deinceps amplius moriturum significetur. Quod etiam in Concilio quodam Toletano in detestationem erroris cuiusdam ita constitutum esse legimus, vt vna tantùm fieret immersio. Quin & ipsa

ipsa immersio prętermitti rectè potest, ac vel sola aspersio, vel perfusio, qua multi nunc vtuntur, sufficit, quemadmodum Cyprianus etiam testis est. Porrò aquam qua baptizabatur, consecrari prius consueuisse tradit Basilius ad Amphilochium scribens, & Ambrosius de Sacramentis. Et Cyprianus ad Ianuarium scribens.

In baptismo perfusio & aspersio. Baptismi aqua consecratur. Lib. 4. epist. 7. Ambro. li. 2. ca. 5.

Baptizatum puerum signat cruce, cum Chrismate in vertice capitis Sacerdos super cerebrum, vt hoc signo illum admoneat, quandoquidem vetus homo crucifixus in illo est, atque cum Christo consurrexit, vt in nouitate vitæ ambulet, quę sursum sunt quærat, vbi Christus est in gloria Dei sedens, quæ sursum sunt sapiat, non quæ super terram: quandoquidem ex terreno cœlestis, ex Adæ filio, Dei filius factus est, vt iam non ad aliam illi magis, quàm ad cœlestem hæreditatem aspirare fas sit.

Chrismatis linitio. Coloss. 3.

Posteà dat illi vestem candidam, vt sit iudicium, quemadmodũ scribit Ambrosius, quod exuerit inuolucrum peccatorũ, & induerit innocentiæ casta velamina. Meminit etiam Socrates post Dionysiũ in ecclesiastica historia candidæ vestis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiua ecclesia fuit mos, vt non baptizarentur nisi in vigilia Paschę, & Pentecostes. Qui itaque baptizabantur in vigilia Paschæ, incedebant veste candida inducti per octo dies, ac vocabantur albati, atq; octauo demùm die vestem albam deponebant: vnde tractum nomen dominicæ in albis.

In baptismo vestis candida. Ambro. lib. de iis qui initiãtur mysteriis cap. 7. Socra. li. 7. cap. 7. Dionys. eccles. hist. cap. 2. Albati. Dominica in albis cur dicta.

Quod autem Susceptores, quos Patrinos vocant, adhibentur in baptismo, qui quasi sponsores paruulorũ voluntatis esse videntur, atq; instruere baptizatos de iis, quæ ad fidẽ pertinent, obstricti sunt: est & hoc sicut Dionysius testatur, Apostolicę traditionis. Contrahi autem cognationẽ ex baptismo, recens nõ est. Antiquissimus Origenes huius cognationis meminit, explicans illum Pauli locũ: Lucius & Iason, & Sosipater, cognati mei: Hanc, inquit, cognationem vel consanguinitatem, arbitror esse ex baptismo contractam.

Susceptores. Eccle hist. lib. 7. Cognatio spiritualis. Rom. 6.

Datur extremò baptizato cereus ardens, vt meminerit, quandoquidẽ sponsauit eum sibi Christus in fide, cùm venerit sponsus ad nuptias, quo se præparet ad occurrendũ ei cum lampade non extincta, sicut fatuæ illæ virgines, sed ardente, hoc est, cum fide, non illa mortua, sed quæ igne charitatis accensa, ociosa esse non potest.

In baptismo cereus ardens. Oseæ. 2. Matth. 25.

Hîc perspicere licet, quàm nihil non sacrum, nihil non veneratione dignum sit in his cęremoniis, in quibus recondita sunt mysteria multa homini Christiano cognitu cumprimis necessaria, quę vt scrutetur diligentius, per exteriora hæc excitari videtur. Non sunt itaq; temerè prætermittendæ, quas ipsis etiã Apostolorũ temporibus obseruatas, ac deinceps longo seculorũ tractu nunquã intermissas, ad hæc vsq; nostra tempora ex vetustissimis quibusque scriptoribus abundè liquere potest. Inter quos Cyrillus Hierosolymitanus diligẽter cęremonias omnes in baptismo solitas obseruari, persequitur. Præ cęteris verò Clemẽs Petri successor, baptismi rationẽ explicãs, his verbis vtitur: Datur, inquit, baptismus in mortẽ Iesu, aqua pro sepultura: signatio, pro cruce: vnguentũ est cõfirmatio professionis. Mentio fit Patris, vt causæ, & mittẽtis Spiritussancti, vti testis: Demersio significat, quod cõmorimur, emersio quod resurgimus. Et alio loco: Baptizare debes in nomine Patris, qui misit, Christi, qui venit, Paracleti, qui testimoniũ dedit: Vnges autẽ prius oleo sancto, deinde baptizabis aqua, postremò cõsignabis vnguento, vt vnctio sit participatio Sanctispiritus, aqua sit Symbolum mortis, vnguentũ sigillum pactionum. Si desit oleum, vel vnguentũ, sufficit aqua, & ad vnctionem, & ad sigillum, & ad promissionem morientis, vel potius cõmorientis. Et aliquot capitibus interiectis, de abrenunciatione, de mystici olei, & mysticæ aquæ, & vnguenti mystici benedictione, pluribus verbis tractat. Verùm nos reliqua persequamur.

In tribus primis Catechesibus Mystagogicis. Lib. 3. cap. 17. cõstitut. Apostol. Baptismi cæremoniarum significationes & in iis ordo. Lib. 7 cap. 23. const. Apost. Cap. 41. 42. 43. & 44.

De Sacramento Confirmationis.

CAP. XXXVIII.

BAptismus intrantium est, vt diximus: confirmatio verò pugnantiũ. In Baptismo Christo nomen damus, & eius milites efficimur, atq; ad ineundum prælium cum aduersariis potestatibus præparamur, coronam accepturi, si victores euaserimus: Neq; enim coronabitur quisquam, nisi qui legitimè certauerit. Est quidem ita, quod si qui baptizatur, paruulus præsertim, ex hac vita statim vt baptismum accepit, migrauerit, citra vllam dubitationem, non suis, verùm Christi, quem induit, cuius corpori insitus est, meritis, coronam gloriæ consequitur. Sed cui iam vsum rationis adepto, post acceptum baptismum vitã Deus in hoc seculo propagare dignatur, non est quòd existimet is, nihil aliud sibi restare post batismũ, quàm vt credat ociosus: Imò persuasum sibi hoc habere debet, se ad graue certamen vocari. Quod nisi certauerit bonum hoc certamen, cursumq; consummauerit, nihil est quòd se iustitiæ coronam, quæ non est reposita nisi legitimè certantibus, assequi posse speret. Neq; enim perinde oppugnat homines ante baptismũ Satanas, atq; pòst: Nam qui non sunt baptizati, eos pro suis habet, & omnem in eos tanquã sibi subiectos, potestatem exercet: Qui verò castra sua deseruerunt, atque ad Christi vexillum confugerunt, eos è potestate sua ereptos dolet, at omni insidiarum genere pertrahere rursus in eam, in qua fuerunt ante captiuitatem conatur. Ipse etiam Christus documento nobis esse potest, quem non prius aggressus est tentare Satanas, quàm fuisset à Ioanne baptizatus.

2. Timoth. 2. Confirmationis causa & necessitas. Iob. Ephes. 6. 2. Timoth. 4. Nondum baptizatos pro sibi subiectis habet diabolus. Matth. 12. Lucæ. 11. Matth. 4.

Quam-

Quamobrem cùm in baptiſmo non ad fidem ocioſam,ſed ad pugnam periculoſam vocati ſimus,ad quam rectè gerendam vires noſtræ ſufficere nequaquam poſſunt,dare nobis remedium dignatus eſt Chriſtus in Sacramento confirmationis,in quo confertur nobis is,cuius ope adiuti,facilè poſſumus & carnem & mundum,& eum cui ſemel in baptiſmo renunciauimus,diabolum ſuperare.Is eſt Spirituſſanctus, qui adiuuat infirmitatem noſtram : qui niſi prẹſtò nobis adeſſet,turpiter nos ex acie fugere, atq; hoſtibus noſtris terga dare oporteret,quorũ maior eſt vis,quàm vt ſolis humanis viribus ei reſiſtere queamus . Quamobrẽ ſicut in baptiſmo Spiritumſanctum accepimus in remiſsionem peccatorum, ita in confirmatione datur nobis idem Spirituſſanctus in robur contra hoſtes noſtros , quo adiuti atque animati facilius impetum eorum propulſare queamus.

Iob cap.41.

Sacramenti huius meminit Petri ſucceſſor Clemens,ac abſq; eo negat aliquem perfectum Chriſtianum eſſe, aut ſedem habere inter perfectos poſſe, ſi non neceſsitate, ſed incuria aut voluntate remanſerit.(His enim ille verbis vtitur.) Ac mox ſubdit: Quod à Petro,inquit, accepimus,ac cæteri ſancti Apoſtoli præcipiente Domino docuerunt. Sententiæ Clementis Cornelius quoq; ſubſcribere videtur Pontifex & Martyr,ad Fabium ſcribens, cùm de Nouato,qui iam baptizatus fuerat,dicit:Nec reliqua conſequutus eſt poſt morbum, quæ iuxta Eccleſiæ canonem conſequi debebat,obſignationem videlicet ab Epiſcopo collatam. Cùm autem illa potitus non ſit,quomodo Spiritum ſanctum eſt cõſequutus. Quæ epiſtolæ illius verba in libris Eccleſiaſticæ hiſtoriæ Euſebij legere licet.

Confirmationis antiquitas. Epiſt.3.

Obſignatio.

Lib.9 cap.43.

Materia huius ſacramenti eſt Chriſma ex oleo oliuarum & balſamo cõfectum.Forma eſt hæc,quòd præmiſſo nomine eius,qui confirmatur,dicit Epiſcopus: Signo te ſigno crucis,& confirmo te Chriſmate ſalutis, in nomine patris,& filij,& ſpirituſſancti, vt replearis eodem Spirituſancto,& habeas vitam æternam.Simul vt ad ſignum & elementum viſibile vnctionis,quæ fit in fronte Chriſmate,verbum acceſſerit, fit ſacramentum, hoc eſt,ſacræ rei,nimirum inuiſibilis gratiæ,qua confertur Spiritus ſanctus,ſignum viſibile. Simul enim vt prolatis verbis vnctus fuerit confirmãdus,eueſtigio datur ei Spirituſſanctus,qui tueatur eum aduerſus inſidias diaboli,qui vires & robur ſuppeditet ad omnes aduerſarias poteſtates debellandas.Cùm itaq; tam ſacræ rei ſignũ ſit confirmatio,& quidem efficax,nihil eſt quòd quiſquam dubitare queat,ei ſacramenti nomen tribuere, cùm ab ipſis Apoſtolorum temporibus ad hæc vſq; noſtra fuerit inter ſacramenta numerata. Certè Auguſtinus vocat ſacramentum Chriſmatis: quod quidem,inquit,in genere ſignaculorum ſacroſanctũ eſt, ſicut ipſe baptiſmus.Non minus id quàm ipſum baptiſmum ſacroſanctũ eſſe vult. Numerat etiam Ambroſius contra Marcionem intra ſacramenta,ſpirituale ſignaculum appellans.

Materia. Forma.

Confirmatio ſacramentum eſt. Lib.2.contra literas Petil.ca.104.

Cap.7.de iis qui initiantur myſteriis.

Quòd autem in hoc ſacramento Spirituſſanctus conferatur,aperta ſunt ſcripturæ teſtimonia.Legimus in actis de Petro & Ioanne,quòd imponebant manus ſuper illos, qui Dei verbum in Samaria receperant,& erant baptizati in nomine Domini Ieſu, & accipiebant Spiritum ſanctum. Ac rurſus alio loco de Paulo: Quo facto impoſuit illis manus. Hoc ex actis priore loco producto Cyprianus. Quod,inquit,nunc quoq; apud nos geritur,vt qui in Eccleſia baptizantur,per Præpoſitos Eccleſiæ offerantur,& per noſtram orationem, ac manus impoſitionem Spiritum ſanctum conſequantur,& ſignaculo Dominico conſumentur.

Actor.8. In confirmatione confertur ſpiritus ſanctus vires contra diaboli poteſtates ſuppeditans. Actor.19. Cyprianus de hæreticis.

Neq; vero quia Chriſmatis mentio non fit,ideò putandum eſt eius vſum non fuiſſe temporibus Apoſtolorum. Extat inter alia in libro Conciliorum epiſtola ſancti Fabiani Pontificis & martyris,qui fuit à Petro decimus octauus,quam ſcripſit ad Epiſcopos orientales,in qua diſertis verbis teſtatur , quòd poſtquam cœnauit Dominus cum diſcipulis ſuis, & lauit eorum pedes,Chriſma conficere docuit, Sicut,inquit,à ſanctis Apoſtolis præceſſores noſtrì acceperunt,nobiſq; reliquerunt. Et ſubdit: Ipſa enim lotio pedum,noſtrum ſignificat baptiſmum,quando ſancti Chriſmatis vnctione perficitur atq; cõfirmatur.Hæc ille ante mille trecentos annos.Et eius æqualis Cyprianus librum etiam edidit de Chriſmate. Quod etiam in ampulla ſeculo ſuo conſecrari ſolitum fuiſſe meminit Optatus . Sed & vtroq; vetuſtior Dionyſius Areopagita copioſe de eo multa ſcripſit,ſanctiq; Doctores paſsim in multis locis meminerunt.Ante mille centum annos in Carthaginenſi tertio & quarto,& Toletano primo conciliis,poſteà verò in Anthiſiodorenſi & Bracarenſi fuit conſtitutum,vt ne quiſquam alius præter Epiſcopum Chriſma conſecrare auderet. Quod etiam à Leone Pontifice cautum eſt,dum ad Germaniæ & Galliẹ ſcribit Epiſcopos.Eſt autem materia Chriſmatis cumprimis idonea ad exprimendam ſignificationem eius rei,quæ non modò ſignificatur, verùm etiam confertur in hoc ſacramento.Datur enim in hoc ſacramento plenitudo Sanctiſpiritus ad robur ſpirituale,quod perfectæ iam ætati conuenit,ad quam cùm peruenit homo, incipit actiones ſuas ad alios quoq; communicare, cùm anteà ſibi ſoli viueret. Gratia itaq; Sancti ſpiritus deſignatur oleo.Vnde & Chriſtus dicitur vnctus eſſe oleo lætitiæ, propter plenitudinem Sancti ſpiritus,quam habuit.Admiſcetur autem balſamum,propter fragrantiam odoris,quæ redundat ad alios.Hoc eſt quod dicit Apoſtolus: Chriſti bonus odor ſumus. Quamobrem non quia non eſt expreſſe quicquam in ſcripturis de eo traditum , idcirco vſum eius fuiſſe negandum eſt.Rectè enim ab Auguſtino ſcriptum eſt: Non omnia,quæ facta ſunt ab Apoſto-

Fabianus in epi.

Ioannis.13. Chriſmatis antiquitas & conſecratio.

Optat. li.2.ca.4. Eccle.hierarch.

Epiſt.88. Chriſmatis materia.

Pſalm.44.

Balſamum cur miſceatur oleo. 2.Corinth.2.

Aug.epiſt.108.

Apostolis, etiã scripta inueniuntur, veruntamen facta esse ex cæteris documentis probantur. Fit autem vnctio in fronte Chrismate signo crucis, quod nisi adhibeatur, siue frontibus credentium, siue ipsi aquę qua regenerantur, siue oleo, quo Chrismate vnguntur, nihil eorũ ritè perficitur, dicit Augustinus: Fit itaq; ideò in fronte tanquã in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat: quin illud potius præ se ferat: de illo glorietur, in illo fidat: ex illo animum sumat viriliter contra hostes pugnandi.

Chrismate cur in fronte vngantur fideles. *Tract. 118. in Ioan.* *Aug. in Psal. 30. concione 2.*

Institutum autem est hoc Sacramentũ à Christo, non exhibendo, sed promittendo: Promisit enim ille, cùm dixit: Ego mittam promissum patris in vos. Item: Paracletus autem Spiritussanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per se, sed per Apostolorũ ora sacramentũ hoc patefacere nobis voluit, neq; id sine causa. Nam cùm sacramentũ hoc cõtineat in se plenitudinẽ Sanctispiritus, quæ confertur omnibus, qui Chrismate cõsignantur, quamdiu Christus in hoc seculo versabatur, hæc plenitudo Sanctispiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequam in cœlum Christus ascendisset, dari plenitudo sanctispiritus non debuit: quod etiam ille locus indicat: Nondum erat Spiritussanctus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Neq; verò propterea minoris auctoritatis esse debet hoc sacramentũ, quod à Christo promissum tantùm, ab Apostolis verò est exhibitum. Nam non minus ratum est, dicit Cyprianus, quod dictante Spiritusancto Apostoli tradiderunt, quàm quòd ipse Christus tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit.

Confirmatio à quo instituta. *Luc. 24.* *Ioan. 14.* *Ioan. 16.* *Ioan. 7.* *In serm. de ablut. ped.*

Minister autem huius sacramenti, quod vocat sacramẽtum manuũ impositionis Eusebius Pontifex, non est nisi Episcopus, quòd præter Apostolos nemo sacramentum hoc contulisse legitur: quemadmodũ etiam ab Vrbano, Damaso, Innocentio, & Leone sanctissimis Pontificibus traditum est. Constitutum autem id esse scribit Hieronymus, ad honorem potius sacerdotij, quàm ad legis necessitatem. Quin & in Aurelianensi & Meldensi Conciliis idem est constitutum. Notandum scribit venerabilis Beda, quòd Philippus qui Samariæ Euangelizabat, vnus de septuaginta fuerit. Si enim Apostolus esset, ipse vtique manum imponere potuisset, vt acciperent Spiritum sanctum, hoc enim solis Pontificibus debetur. Nam Presbyteris, siue extra Episcopum, siue præsente Episcopo baptizent, Chrismate baptizatos vngere licet. Sed quod ab Episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cùm tradunt Spiritum paracletum baptizatis.

Confirmare est solius Episcopi. *Euseb. epist. 88.* *Epist. 4.* *Epist. 1. cap. 2.* *Leo epist. 88.* *Con. Luciferian.* *In act. Apo. ca. 8.*

Quò magis autem vis huius sacramenti cognosci possit, visum est adscribere quædam ex epistola Melchiadis Papæ, quam ille ante mille ducentos annos ad Episcopos Hispaniæ conscripsit. De iis verò, inquit, super quibus rogitastis vos informari, id est, vtrum maius esset sacramentum manus impositio Episcoporum, aut baptismus, scitote vtrunque magnum esse Sacramẽtum: Et sicut vnum à maioribus fit, id est, à summis Pontificibus, quod à minoribus perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo Sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte præueniente, nullatenus possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum præueniente morte saluare sine altero potest, aliud autem non potest. Vnde scriptum est: In diebus illis, dicit Dominus, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Aduertamus summas diuitias bonitatis Dei, quòd in confirmandis Neophytis manus impositio tribuit singulis, hoc tunc Spiritussancti descensio in credentium populos donauit vniuersis. Sed quia diximus, quòd manus impositio & confirmatio ad baptismi perfectionem pertineant, & qui iam regeneratus in Christo est, confirmare aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysterium baptismatis, mysterium confirmationis? Aut quantum video, non totum de fonte suscepimus, si post fontem adiectione noui generis indigemus. Non ita, dilectissimi. Attendat charitas vestra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm Imperator quemcunque in militum receperit numerum, non solùm signet receptum, sed etiam armis competentibus instruat pugnaturum: ita in baptizato benedictio illa munitio est. Dedisti militem, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodest, si quisquã parentum magnam pupillo conferat facultatem, nisi prouidere studeat & tutorem? Itaque paracletus regeneraris in Christo, custos & consolator, & tutor est. Ideò dicit sermo diuinus: Nisi Dominus custodierit ciuitatẽ, frustrà vigilat, qui custodit eam. Ergo Spiritussanctus qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu in fonte plenitudinẽ tribuit ad innocentiam: in cõfirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia, in hoc mundo tota ætate victuris, inter visibiles hostes & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismũ confirmamur ad pugnã: in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. Ac si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regneratio per se saluat, mox in pace beati seculi recipiendos: confirmatio autem armat & instruit, ad agones mundi huius & prælia, reseruandos. Qui autem post baptismum, cum acquisita innocentia, immaculatus peruenit ad mortem, confirmatur morte, quia non potest peccare post mortem. Hic si fortè illud etiam requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduentus Spiritus sancti, ipse Dominus

Confirmationis varii fructus & effecta. *Ioël. 2.* *Psalm. 126.*

Ioan.16. eis euidenter exponit: Quæ dico (inquit) vobis, non poteſtis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, ipſe docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm Spiritus ſanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & conſtantiã dilatatur. Itaq; ante deſcenſionem Spiritusſancti, vſq; ad negationem Apoſtoli deterrentur: poſt viſitationẽ verò eius, vſq; ad martyrium contemptu ſalutis armãtur. Secundum hoc per Chriſtum redimimur, per ſpiritum verò ſanctum dono ſapientiæ ſpiritualis illuminamur, ædificamur, erudimur, inſtruimur, conſummamur, vt illam Sanctiſpiritus vocem audire poſſimus: Psalm.31. Intellectum tibi dabo, & inſtruã te in via hac, qua gradieris. 1. Corinth.2. De Spiritusſancto accipimus, vt ſpirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. De Spiritusſancto accipimus, vt ſapiamus inter bonum, malumq; diſcernere, iuſta diligere, iniuſta reſpuere, vt malitiæ ac ſuperbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuerſis illecebris & fœdis, indignisq; cupiditatibus reſiſtamus. De Spiritusſancto accipimus vitæ amorem, & gloriæ ardorem, vt ſuccenſi diuinitus erigere à terrenis mentem ad ſuperna & diuina valeamus. Hæc ideò viſum eſt ex epiſtola ſancti Pontificis adſcribere, vt & dignitas & effectus huius ſacramẽti iuxta eam doctrinam, quæ fuit ante tot ſecula, cognoſci poſſet. Cæterùm non eſſe diſſimulandũ putauimus, quòd vidimus homilias quaſdam Euſebij Emiſſeni editas Lutetiæ ante Annos 1561. in quarũ vna, quæ eſt in die Pentecoſtes, omnia hæc, quæ Melchiadi Pontifici tribuuntur, ad verbum deſcripta ſunt, ab eo loco incipiendo. In diebus illis, &c.

Cyrillus. Porrò quæ ad Chriſmatis rationem pertinent, accuratius ea perſequitur in tertia ſua myſtagogica Catecheſi Cyrillus. Quo etiam in loco non dubitauit iis verbis vti. ὥσπερ γὰρ ἄρτος τῆς εὐχαριστίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτός, ἀλλὰ σῶμα χριστοῦ, οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλόν, οὐδ᾽ ὡς ἂν εἴποι τις, κοινὸν μετ᾽ ἐπικλήσεως, ἀλλὰ χριστοῦ χάρισμα, καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον. Quemadmodum panis Euchariſtię poſt Sanctiſpiritus inuocationem, non amplius eſt panis cõmunis, ſed eſt corpus Chriſti: ſic & ſanctum hoc vnguentum non amplius eſt vnguẽtum nudum, neque (ſi quis ita appellare malit) commune, poſtquam iam conſecratum eſt: ſed eſt Chariſma, quod Chriſti & Spiritusſancti, id eſt, diuinitatis eius præſentiam efficit. Perſequitur autem idem Cyrillus diligenter omnes ritus & cæremonias quibus vtimur in baptiſmo, & hac, & duabus præcedentibus catecheſibus.

De Sacramento Euchariſtiæ.

CAP. XXXIX.

Per baptiſmum exuto veteri homine, nouam quandam viam ingredimur, & Chriſti militiæ adſcribimur. Quò fortius autem ac virilius hoſtium impetũ propulſare queamus, in ſacramento confirmationis chriſmate vngimur: in quo nobis datur Spiritus ſanctus, qui & fiduciam ad pugnandum, & robur præſtet ad hoſtes ſuperandos. *Euchariſtiæ effecta.* Cæterùm cui non modò viuendum, verumetiam pugnandum eſt, is alimonia ſi deſtituatur, neque viuere diu, neque vires ad reſiſtendum habere poteſt. Quare cùm & vita, quam ingreſſi ſumus baptizati, & pugna, quam gerimus chriſmatis vnctione cõfirmati, vtraq; ſit ſpiritualis: *Euchariſtia cibus eſt.* pater ille miſericordiarũ, & Deus totius cõſolationis, vt ne vires noſtræ deficerent, de ſpirituali nobis alimonia prouidendum eſſe putauit. Qua in re ſingularem ſuam erga nos charitatem, maioremq;, quàm vt vlla vis orationis eam ſatis explicare queat, nobis declarauit. Neque enim vulgari aliquo & vſitato cibi genere, ſed ſui ſanctiſsimi corporis, ſui precioſiſsimi ſanguinis alimento nos reficiendos eſſe putauit: quod Angeli videntes tremunt, nec abſq; pauore propter fulgorem, qui inde reſilit, aſpicere poſſunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quò ſic in vnam cum illo maſſam reduceremur: vnũ Chriſti corpus omnes, vna Chriſti caro effecti. *Pſal.109.* Quis loquetur potentias Domini? auditas faciet omnes laudes eius? Quis paſtor vnquam ſuis membris oues ſuas nutriuit? *Matres ne nutricibus proles nutriendas dent admonentur.* Quàm multas matres videmus, quæ nõ ſuis vberibus, quos pepererunt infantes lactauerunt, ſed eos nutricibus alendos dederunt? At non ita Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Nulla dilectio, non dicam verbis explicari, ſed neque cogitatione concipi tanta poteſt, quæ ſit cum hac illius dilectione conferenda. *In Euchariſtia quale corpus Chriſti.* Proprio ille corpore ſuo, proprio ſanguine ſuo nos alere, ſibiq; coniungere & conglutinare dignatus eſt. Illud ipſum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, illum ipſum ſanguinem, qui fuſus eſt in remiſsionem peccatorum noſtrorũ, nobis in cibum & potum dedit. Ipſum quidem, ſed non eo ipſo modo, quo fuit in cruce. Nam neq; ſub illa ſpecie viſibili, qua pependit in cruce: ſed ipſum quidem inuiſibile ſub viſibilibus panis & vini ſpeciebus: neque quale fuit tum, quum eſſet cruci affixum, corruptioni & morti obnoxium, ſed prorſus incorruptibile iam & immortale. *Rom.6.* Chriſtus enim reſurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi amplius non dominabitur. *Ioan.20.* Illud corpus nobis manducandum dedit, quod per clauſum Virginis vterum tranſiuit, quod clauſo tumulo reſurrexit, quod per clauſas ianuas in eum locũ, vbi erant Apoſtoli, ingreſſum eſt: corpus ſpirituale, corpus incorruptibile, corpus glorificatum.

Aliud eſt igitur in hoc ſacramento quod oculis cernitur, aliud quod ſola fide comprehenditur. *Sacramentum quid.* Et propterea vocatur ſacramentũ: ſacræ rei ſignum, & quidem efficax. Sacra res, cuius eſt ſignum hoc ſacramentum, eſt viuum & verũ corpus: eſt viuus & verus ſanguis Domini noſtri

nostri Iesu Christi: quod ita per species istas visibiles panis & vini significatur, vt simul sub illis re ipsa, quamuis inuisibiliter contineatur. Est prætereà signum inuisibilis gratię, quę confertur dignè accedentibus sub istis panis & vini visibilibus speciebus: qua de re posteà disseremus. Nam illud admonendum prius duximus, esse quoddã discrimen inter hoc sacramentum, & alia, quæ & ipsa materiam habent sensibilem. Nam Eucharistia continet in se rem sacram absolutè, nimirùm Christum ipsum, quo nihil magis est sacrosanctum: aqua verò baptismi continet rem sacram, quatenus ad alium illa refertur, & alij communicatur: continet enim virtutem ad abluendum, ad sanctificandum, ad iustificandum. Eadem est & Chrismatis, & similium ratio. Quamobrẽ sacramentum Eucharistiæ perficitur in ipsa materiæ consecratione, alia verò non perficiuntur nisi in applicatione materiæ ad hominem sanctificandum. Exempli gratia: Si benedicatur aqua baptismi, manet nihilominus aqua: Neque enim fit vlla ipsius transmutatio: neque sacramentum dicitur, nisi cùm homo abluitur. At in hoc sacramento simul vt ad elementum panis & vini, verbum accesserit, fit sacramentum: fit, vt Chrysostomus dicit & Theodoritus, transmutatio: vel vt Theophylactus transelementatio, vel vt in magno illo Concilio Lateranensi, in quo & Constantinopolitanus & Hierosolymitanus Patriarchæ præsentes adfuerunt, definitum est, fit transsubstantiatio panis & vini in corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi. Aliquot etiam ante seculis scripsit his verbis venerabilis ille Beda: Panis fit per transmutationem corpus Christi. Transit enim substantia panis in corpus Christi, non forma.

Inter Eucharistiã et alia sacramenta discrimen.

Transsubstantiatio. Transelemẽtatio. Chryso. in Missa. In Polymorpho Dialogo. Theoph. in cap. 14. Marc. In librũ Boëtii de Trinitate.

Quamobrem audiendi non sunt, qui negant esse Christi corpus, nisi cùm sumitur. Fuit hic error etiã Cyrilli temporibus (cuius etiã Thomas meminit) qui scribens ad Calosirium Episcopum Arsinoitem, his verbis vtitur. Libet enim ea Græca adscribere: ἀκούω δὲ ὅτι εἰς ἁγιασμὸν ἄπρακτον φασὶν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομείνοι τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν· μαίνονται, οἱ ταῦτα λέγοντες· οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται Χριστὸς, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ' ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις καὶ ἡ ζωοποιὸς χάρις διηνεκής ἐστιν ἐν αὐτῷ. i. Audio, inquit, quòd dicant, mysticam benedictionem si ex ea remanserint in sequentẽ diem reliquię, ad sanctificationem inutilem esse: Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius est Christus, neque sanctum eius corpus immutabitur, sed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuò manet in illa. Hæc ille ante mille ducentos annos. Benedictionem autem vocat Eucharistiam. Sicut & Chrysostomus explicans illum locum: Calix benedictionis. Cùm benedictionem, inquit, dico, Eucharistiam dico, & dicendo Eucharistiam, omnem benignitatis Dei thesaurum aperio, & magna illa munera commemoro.

In Eucharistia Christũ non esse nisi in vsu tantũ dũ sumitur, error est qui refellitur. Thomas parte. 3. quæst. 76.

Quæ autem per Deum immortalem hæc est audacia atq; amentia, Christi præsentiam in sacramento temporibus & momentis circumscribere velle? deniq; tanquam finium regundorum sis arbiter constitutus, inter sacramentum & non sacramentũ fines & terminos distinguere? Verbi gratia: Si sumpserit cõmunicaturus, fit ita demùm sacramentum: ne fit autem, si non sumpserit. Quid si eo animo cõmunicaturus accedat, vt statim sumat: quoniam verò non temerè dictum est illud, Multa cadunt inter calicem, supremaq; labra, subitò ac repentino casu aliquo ne sumat impediatur, aut animi passus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quicquid tandem eiusmodi euenerit, quod impedimento sit, quò minus sumere queat, quid dicent isti finium regundorum arbitri à Satana constituti? Continuòne Christum à Sacramento discedere, an expectare paulisper dum ad se redeat cõmunicaturus, dum respiret, dum vires colligat ad sumendum? Quòd si pro sua benignitate Christus expectet aliquantisper, scilicet isti præscribent moræ terminum? vt vnam horam, mediam, aut quartam cõmunicaturum impeditum expectet, duásne expectet. Quis est qui statuere possit, absurdáne magis an impia sint hæc Satanistarum commenta, quæ non modò cum verbo Dei, verumetiam cum ipso communi sensu pugnare videntur?

Ecquam scripturam proferunt isti, qui scripturas erroribus suis libẽter obtendunt, ex qua possint ostendere, non esse sub speciebus istis corpus Christi, nisi cùm sumitur sacramentum. Dixit Christus, Hoc est corpus meum. Nunquid addidit quando sumitur? quod certè addidisset ille, qui tantoperè fuit salutis nostræ sitiens, nec nos reos idololatriæ fieri passus esset, si extra sumptionem Christum in hoc sacramento adoraremus. Indicare videtur Gregorius quoque Nissenus, Basilij Magni frater, errorem hunc suo tempore fuisse, cùm dicit: ὁ ἄρτος καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γενέσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενος καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου. Panis, vt inquit Apostolus, sanctificatur per verbũ Dei & orationem, nõ per manducationẽ eò progressus, vt corpus fiat verbi, sed statim in corpus per verbum transmutatus: quemadmodum dictum est à verbo, quòd hoc est corpus meum. Posset his rectè dici, quòd illi populo dictũ est quondã ab Elia: Vsquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autẽ Baal, sequimini illum. Si Christum Deum agnoscitis, sequimini illum: credite illi dicenti: Hoc est corpus meum: non solùm cùm sumitur, sed statim etiã vt verbo Dei consecratur: cuius verbi Dei, non sumptionis meæ aut alterius virtute, quod erat ante consecrationẽ panis, fit corpus Christi. Neque enim

Cap. 37. sermonis catechetici.

3. Regum. 18.

manducatio mea,sed sermo Christi,panis & vini substantiam conuertit in substantiam corporis & sanguinis Christi. Sin autem non creditis Christo dicenti, Hoc est corpus meum, quod revera facitis,cur id obscurè fertis? cur non apertè confitemini vos Baal sequi & illius Prophetis credere,qui dicunt:hoc non est corpus meum:non est verũ quod dixit Christus: non est corpus,sed significat corpus:non est corpus,sed est figura corporis Christi.Si sic detecta persona rem ageretis,quis non statim agnosceret angelos satanæ? quis non quo summo posset studio ab illis sibi caueret? Sed verũ est quod dicit scriptura: Erat serpẽs callidior cunctis animãtibus:Nulla est astutia,quæ cum illius astutia posit cõparari.Intelligit ille,qui non aliundè constat nisi ex dolo & fallaciis,si se subitò talem exhiberet qualis revera est,nihil se profecturum.Nam si statim prorumperet per membra sua,& diceret: Non est corpus Christi,sicut ipse dixit,sed significat modò corpus: est figura corporis: quis esset, qui quos tam impiam vocem proferre audiuisset,eos ferendos,ac non auferendos potius,atque extremis suppliciis afficiendos censeret? Quamobrem pedetentim callidissima bestia in mentes hominum illabendum, ac per gradus quosdã ad extremam hanc impietatem eos adducẽdos esse putauit. Principio verbi Dei speciem prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedita via est) de speciebus huius sacramẽti disceptationem induxit, vt sic,cuius rei symbolum est hoc sacramentum,charitatem ex animis hominum tolleret,vnanimitatemq; scinderet.Deinde corpus exangue dari nobis ad manducandum,neque verum sanguinem,sed cruorem dari bibendum persuadere conatus est, affirmando quòd sub specie panis corpus tantùm sine sanguine, sub specie vini sanguis tantùm sit sine corpore. Hac ille arte cùm effecisset,minus vt iam reuerenter ad hoc sacramentũ homines accederẽt, quod frustrà ab eo vita expectetur,in quo vita nõ est,progressus est vlterius:Neq; tamẽ statim negauit esse corpus Christi,sed panem in sacramẽto simul esse cum corpore Christi docuit,iam pridem sopitam Ioan.Vicleffi,& Ioannis Hussi hæresim renouans: cùm tamẽ Christus non dixerit,hic panis est corpus meum,sed,hoc est corpus meum.

Genes.3. In hæreticis diaboli astutia ad Eucharistiæ sacramentum abolendum.

Panis & vinum in Eucharistia in Christi corpus verũ & sanguinẽ.

Explicans Augustinus illam inscriptionem Psalmi:Psalmus Dauid,cùm mutaret vultum coram Abimelec,& dimisit eum, & abiit:ac locum illum ex libris Regum, secũdum editionem septuaginta,pertractans,Ferebatur in manibus suis: Hoc verò fratres,inquit,quomodo posit fieri in homine,quis intelligat? quis enim portatur in manibus suis?Manibus aliorum portari potest homo,suis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum literam non inuenimus,in Christo autẽ inuenimus.Ferebatur enim Christus in manibus suis,quando cõmendans ipsum corpus suum ait:Hoc est corpus meum,Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Seipsum itaq; ferebat Christus in manibus suis,quando dixit,Hoc est corpus meum,non panem cum corpore,quod nunc per membra sua falsò docet Satanas: Qui posteaquam id persuasit hominibus, manere panem cum Christi corpore, neq; parum venerationis huic venerabili sacramento falsa hac doctrina sua detraxit, serpit bestia longius. Neq; tamen adhuc audet profiteri quod sentit,verùm concedit esse ibi corpus Christi,sed non alio tamen tempore,quàm quo sumitur:qui verò extra sumptionẽ adorauerit,eum idololatriæ reum pronunciat. Hoc posito & cõcesso, tollit sacerdotiũ, tollit sacrificiũ,omnem Christi beneficiorũ memoriã prorsus obliterare conatur, atq; omni ratione diligenter cauet,ne qua in Ecclesia Dei summi illius & immensi beneficij, quo semetipsum Christus dedit redemptionẽ pro nobis,fiat repræsentatio. His ex animi sui sentẽtia cõfectis, tum demũ eò peruenit,quò tendebat initio,vt dicat impius,dicat insipiens in corde suo,non est Deus. Non est Deus in hoc sacramẽto,nõ est in eo corpus Christi,merus est panis pistorius,cui diuinos honores tribuere,est idololatrã esse.Hoc si callida & truculẽta illa bestia statim initio per mẽbra sua dixisset, nullo negocio semota quauis cunctatione fuisset obstructũ os loquentiũ iniqua,neq; facilè quenquã in nassam suã pertraxisset,vt tam impiè voci auscultaret,eiq; fidem haberet. Verùm,vt dictum est,paulatim irrependum in animos hominum, atq; iis gradibus,qui iam enumerati sunt,incedendum esse putauit,quod sciret extremè impiam doctrinam non ita subitò Christiano homini persuaderi posse.

Aug.in Psal.30. 1.Regum.21.

Psal.13.& 52.

Quamobrem quicunq; catholicam & orthodoxam fidem amplectitur,diligenter sibi caueat ab his serpentis insidiis,qui nunquam calcaneo nostro insidiari cessat. Cauendi autem hæc est ratio,si omnẽ disputationẽ fugerit de hoc sacramẽto,in quo stultã Deus fecit sapientiam huius mundi. Nusquã enim Dei maior est tentatio,quàm in hoc sacramẽto,in quo tentat nos Deus, vtrũ credamus illi. Noluit Adam credere Deo,dicenti:In quacunq; die comederitis ex hoc ligno,morte moriemini: credidit serpenti decipienti,cùm diceret: Aperientur oculi vestri,& eritis sicut Dij.Credidit quod non videbat: nam in illo fructu ligni virtutem tantæ rei effectiuam,quam serpens promisit,oculis non cernebat.Credidit serpenti diabolo, non credidit creatori suo Deo, quo illius peccato facti sumus omnes rei mortis æternæ. Sacrilegiũ illud per istud eucharistiæ sacramentũ emẽdari Deus voluit,vt sine vlla dubitatione crederemus filio,dicẽti:Accipite & comedite,hoc est corpus meum:non autem crederemus serpenti decipienti,hoc non est corpus Christi,sed figura eius. Sicut cibum à Deo vetitum Adam gustando è vita beata excidit,sic nos,quem Christus pręcepit cibum manducantes,& verbo

De Eucharistia disputatio fugienda. 1.Corinth.1. Fides probatur in Eucharistia.

Genes.2.

verbo eius credentes, ad vitam per illum amissam redire oportet.

Quamobrem non quærat homo Christianus cum Capharnaitis: Quomodo hic potest nobis carnem suam dare ad manducandum, sed captiuet intellectum suum in obsequium Christi. Dicat quicquid velit: omnis homo mendax, nos credamus ei, qui solus est verax, Deo. Ipse dixit & facta sunt. Ipse dixit, Hoc est corpus meum: ipse dixit, Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Credamus veritati de veritate sui corporis nos admonenti, nec deinceps quæramus, quomodo. Non est impossibile apud Deum omne verbum. Etiamsi Angelus de cœlo nobis aliud annunciaret, quàm quòd Christum Dei filium dicentem audimus, anathema sit, non ei credamus. Non potest mentiri veritas. Verbum Domini manet in æternum. Sensus nostri falli possunt: Christus, qui est veritas, neque falli potest, neque fallere. Viderat Petrus Christum in monte transfiguratum, audiuerat vocem de cœlo allatam: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè placui, ipsum audite: & tamen habemus, inquit, firmiorem propheticum sermonem. Certius illi visum est & firmius, quod à Propheta scriptum legerat, quàm vox de cœlo allata, quàm auribus audierat. Si propheticus sermo tam illi certus visus est, quantò nobis certior videri debet Christi sermo, qui Prophetas inspirauit? Qua de re sic aliquando scripsit Ambrosius: Sermo Christi conficit hoc sacramentum. Quis sermo Christi? Nempè is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est cœlum. Iussit Dominus, & facta est terra. Iussit Dominus, & facta sunt maria. Iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, vt inciperent esse, quæ non erant: quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cœlum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergo tibi vt respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi, quòd iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est. Et alio loco: Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi asseris, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis, vt probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremq; vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virgam tenebat Moses, proiecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis & virgæ? Ac post multa alia exempla eius generis ex veteri Testamento producta, subiungit. Quòd si tantùm valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret: quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantùm valuit sermo Eliæ, vt ignem de cœlo deponeret: non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quòd non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod nō erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisque exemplo astruamus mysterij veritatem. Nunquid naturæ vsus præcesſit, cùm Iesus Dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare consueuit. Liquet igitur, quòd præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc, quod conficimus corpus, ex Virgine est. Quid hîc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex Virgine. Eusebius quoque Emissenus, inquit: Sicut quicunque ad fidem veniens ante verba baptismi adhuc in vinculo est veteris debiti, his verò commemoratis, mox exuitur omni fæce peccati: ita quando benedicendæ verbis cœlestis creaturę sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi numinis consecrentur, substantia illic est vini: post verba autem Christi corpus, & sanguis est Christi. Quid mirum autem est, si ea, quæ verbo creare potuit, possit creata conuertere? imò iam minoris videtur esse miraculi, si id, quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei possit esse difficile, cui facile fuit visibilia & inuisibia voluntatis imperio suscitare: cui facilè fuit hominem de limi materia figuratum, imaginem etiam suæ diuinitatis induere: cui promptum est eum rursum reuocare de inferis, restituere de perditione, reparare de puluere, de terra in cœlum leuare, de homine Angelū facere: corpus humanū conforme corpori claritatis suæ reddere, & figmentum suum in regni sui consortio sublimare, vt qui corpus nostræ fragilitatis assumpserat, nos in corpus suæ immortalitatis assumat. Ad quam gloriosam resurrectionem piis vos operibus præparare dignetur, qui regnat in secula seculorum, Amen. Hæc Eusebius Emissenus Homil. quinta de Paschate. Neque dissimilia his apud Ioannem Damascenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet.

Corpus & sanguinem Christi verè esse in Eucharistia. *Ioan. 6.* *Psalm. 115.* *Rom. 3.* *Psalm. 148.* *Ioan. 6.* *Lucæ. 1.* *Galat. 1.* *Esaiæ 40.* *Matth. 9.* *2. Petri. 1.* *Lib. 4. de sacramento cap. 4.* *Sermo Christi operatorius est.* *Psalm. 148.* *De iis, qui initiantur mysteriis cap. 9.* *Benedictionis maior vis quàm naturæ.* *Exod. 4.* *4. Regum. 1.* *Panis & vini in consecratione in corpus verū Christi & sanguinem trāssubstātiatio.* *Cap. 14.*

Cyrillus quoq; Hierosolymitanus Gręcus (cuius catecheses communicauerat nobiscum, Romæ cùm essemus, Guilhelmus Scirletus Protonotarius Apostolicus, vir pius & doctus, neque mediocri trium linguarum peritia præditus, quam etiam ob causam dignus est à Pio

Cyrillus Hierosolymitanus.

quarto Pontifice iudicatus qui in sacrum Cardinalium collegium proximè superiore anno referretur) in quarta sua catechesi, quam de hoc sacramento conscripsit, iis verbis vtitur: Καὶ αὐτὴ τοῦ μακαρίου Παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ καθέστηκεν ἣν πληροφορῆσαι ὑμᾶς περὶ τῶν θείων μυστηρίων, ὧν καταξιωθέντες, σύσσωμοι καὶ σύναιμοι τοῦ Χριστοῦ γεγόνατε. αὐτὸς γὰρ ἀρτίως ἐβόα, ὅτι ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε λάβετε, πίετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα. αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν; καὶ αὐτοῦ τοῦτο διαβεβαιωσαμένου, καὶ εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτε, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ αἷμα; τὸ ὕδωρ, ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον αἵματι ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν οἶνον μεταβάλλων εἰς αἷμα; εἰς γάμον σωματικὸν κληθεὶς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιΐαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος, οὐ πολὺ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται, ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν Χριστοῦ, ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου δίδοταί σοι τὸ αἷμα. ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτῷ. οὕτω γὰρ καὶ χριστοφόροι γινόμεθα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος, εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδεδεγμένοι μέλη. οὕτω, κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ Χριστὸς τοῖς ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγετέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοότες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλισθέντες ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νομίζοντες, ὅτι ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ ἄρτοι προθέσεως, ἀλλ' ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν. ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος. καὶ τὸ ποτήριον σωτηρίου, ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι κατάλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος. μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ. σῶμα γὰρ καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησις σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλὰ ἡ πίστις σε βεβαιούτω. μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνης τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως, σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ καταξιωθεὶς, καὶ ὑπαγορεύει σοι Δαβὶδ τὴν δύναμιν, λέγων ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με. ὅδε λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τράπεζαν οἱ δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμασαν, ἠλγουμένην καὶ μεμιασμένην καὶ διαβολικῆς πεπληρωμένην δυνάμεως, ἀλλὰ μετὰ τὴν σὴν παρουσίαν ὦ δέσποτα ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν. ὅταν ἄνθρωπος λέγει θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, τί ἄλλο σημαίνει, ἢ τὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡμῖν ἡτοίμασεν ἐξ ἐναντίας, ἀντὶ τοῦ, ἐκ τοῦ ἐναντίον ἀντικειμένην τοῖς δαίμοσι, καὶ μάλα εἰκότως. Ἐκείνη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων. αὕτη δὲ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, ἐλίπανέ σου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μετώπου διὰ τὴν σφραγίδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένησαι εἰς τύπωμα σφραγίδος ἁγιάσματος θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον. ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον λεγόμενον, ὃ λαβὼν Ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, διὰ τοῦτο καὶ Σολομῶν ταύτην αἰνιττόμενος τὴν χάριν ἐν τῷ ἐκκλησιαστῇ, λέγει. δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου τὸν πνευματικὸν δεῦρο καλεῖ, καὶ εἰς τὴν σωτήριον καὶ μακαριοποιὸν κλῆσιν. καὶ πίε τὸν οἶνον σου τὸν πνευματικὸν, οἶνος καὶ ἔλαιον ὑπὲρ κεφαλήν σου ἐκχείσθω ὁρᾷς αὐτὸν καὶ τὸ μυστικὸν αἰνιττόμενον χρῖσμα. καὶ διαπαντὸς ἔσω σου τὰ ἱμάτια λευκὰ, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου ἀποδυσάμενος τὰ παλαιὰ ἱμάτια καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκὰ, χρὴ λευχειμονεῖν διὰ παντὸς οὐ πάντως τοῦτο λεγομένου ὅτι σε δεῖ λευκὰ ἱμάτια περιβεβλῆσθαι ἀεὶ, ἀλλὰ τὰ ὄντως λαμπρὰ καὶ λευκὰ ἀναγκαῖον ἐστὶ περιβεβλῆσθαι. ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον Ἡσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐν τῷ κυρίῳ, ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ με. ταῦτα μαθὼν, καὶ πληροφορηθεὶς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος, οὐκ ἄρτος ἐστὶν εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητός, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ. καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστιν. εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ, καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγεν ὁ Δαβὶδ ψάλλων καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ στήριζου τὴν καρδίαν, μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ, καὶ ἱλάρυνον τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον, ὃ γένοιτο σε ἀνακεκαλυμμένην ἔχοντα ἐν καθαρᾷ συνειδήσει θεᾶσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. AMHN. Quæ nos ita in Latinam linguam conuertimus.

Cyrilli Hierosol. catechesis quarta.

Vel ipsa beati Pauli doctrina abundè sufficere videtur, vt certam vobis de diuinis mysteriis fidem faciat, quibus digni redditi, concorpores, ita vt dicam, & consanguinei Christi facti estis. Ipse enim nuper clamauit, quòd in nocte, qua tradebatur Dominus noster Iesus Christus, accipiens panem, & gratias agens fregit, & dedit discipulis suis, dicens: Accipite

1. Corinth. 11.

& manducate, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, & gratias agens, dixit: Accipite & bibite, hic est sanguis meus. Cùm igitur ipse de pane pronūciauerit ac dixerit, hoc est corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cùm idem ipse tam asseueranter dixerit, hic est sanguis meus, quis vnquam dubitauerit, vt dicat non esse eius sanguinem? Aquam olim in vinum conuertit in Cana Galilææ, quod cùm quandam habeat cum sanguine propinquitatem, facilè in illum transmutatur. Et eum parum dignum existimabimus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutet? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur vocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miraculum: Et non multò magis sic eum corpus & sanguinem suum fruenda nobis donasse, persuasum firmiter habebimus, vt ea cū omni certitudine tāquàm corpus ipsius & sanguinē sumamus? Nam in specie panis dat nobis corpus,

Matth. 26. Ioan. 2.

corpus,& in ſpecie vini dat nobis ſanguinē: vt cùm ſumpſeris,guſtes corpus & ſanguinem Chriſti,factus eiuſdē corporis & ſanguinis particeps. Sic enim efficimur Chriſtophori,hoc eſt,Chriſtum in corporibus noſtris ferentes,cùm corpus eius & ſanguinem in membra noſtra recipimus:ſic ſecundum diuum Petrum diuinæ naturæ conſortes reddimur. Olim cum Iudæis Chriſtus diſſerens:Niſi manducaueritis,inquit,carnem meam,& biberitis meum ſanguinem,non habebitis vitam in vobis. Cùm autem illi,quæ dicta fuerant, non ſpiritualiter accepiſſent,offenſi abierunt retrò : putabant enim,quòd eos ad manducandas carnes,hortaretur.Erant & in veteri teſtamento panes propoſitionis, verùm illi cùm fuerint veteris teſtamenti,finem iam acceperunt. In nouo verò teſtamento, panis eſt cœleſtis & calix ſalutaris,quæ & animam & corpus ſanctificant: Quemadmodum panis corpori congruit, ſic ſermo hic animæ competit. Quamobrem,non ſic hæc attendas velim, tanquam ſint nudus & ſimplex panis,nudum & ſimplex vinum:corpus enim ſunt & ſanguis Chriſti.Nam etiamſi ſenſus illud tibi renunciat,fides tamen te confirmet.Ne iudices rem ex guſtu:ſed te citra vllam dubitationē fides certum reddat,quod ſis dignus factus,qui corporis & ſanguinis Chriſti particeps fieres.Cuius rei quæ ſit vis,explicat tibi Dauid,dicens:Paraſti in conſpectu meo menſam,aduerſus eos,qui tribulāt me. Hoc eſt autem quod dicere vult:Ante aduentū tuum menſam dæmones hominibus parauerant plenam doloris, pollutam, & refertam omni potentia diabolica:ſed poſteaquàm tu adueniſti,ô Domine,paraſti in conſpectu meo menſam. Quando dicit homo, paraſti in conſpectu meo menſam, quid aliud ſignificat,quàm myſticam illam menſam,quam nobis Deus præparauit ex aduerſo? hoc eſt, quæ planè ſit aduerſa & oppoſita dæmonibus.Et rectè id quidem:illa enim communionem habebat cum dæmonibus,hæc verò communionem habet cum Deo.Inpinguaſti in oleo caput meum. Inpinguauit caput tuum in fronte per ſignaculum quod habes Dei, vt per illud efficiare vas ſanctificatum Deo.Et calix tuus inebrians quàm præclarus eſt. Vides hîc calicem vocari,quem cùm accepiſſet Ieſus in manus ſuas,& gratias egiſſet,dixit:Hic eſt ſanguis meus,qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorū. Proptereà Salomon quoq; cùm gratiam hanc in Eccleſiaſte ſignificare vellet: Vade,inquit,comede in lætitia panem tuum ſpiritualem, veni ad ſalutarem, & quæ te beatum reddere poſsit vocationem, & bibe vinum tuum ſpirituale,vinum & oleum ſuper caput tuum effundātur: (Vides quemadmodum alludat ad myſticum Chriſma) & omni tempore veſtimenta tua ſint candida, quia Deo placent opera tua. Poſteaquam ſemel exuiſti vetera veſtimenta,& induiſti alba ſpiritualia, ſemper te candidis veſtitū eſſe oportet. Non hoc dicimus, vt quoquo modo veſtimentis albis induare ſemper, ſed quæ verè nitida ſunt & alba,ea te induere oportet:vt cum beato Eſaia dicere queas:Exultet anima mea in Domino. Hæc cùm didiceris, & cùm certò perſuaſum tibi fuerit,quod qui videtur panis,nō panis eſt,quamuis talis guſtui videatur,ſed corpus Chriſti:& quod videtur vinum,non vinum eſt,quamuis ita guſtus cenſeat,ſed ſanguis Chriſti.Et quoniam de hoc dixit Dauid pſallens: Et panis cor hominis confirmat,vt exhilaret faciem in oleo, confirma cor tuum,cùm illum ſumpſeris tanquam ſpiritualem cibum, & exhilara animæ tuæ faciem.Vtinam autem hac facie reuelata,cum pura conſcientia videre tibi contingat ipſius gloriam,in Chriſto Ieſu Domino noſtro,cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Corpus Chriſti verū ſub panis,et ſanguinem Chriſti verū ſub ſpecie vini nobis dari, clarè exponit.
2.Pet.1.
Ioan.6.
Exod.25.
Pſalm.22.
Matth.26.
Pſalm.103.

Animaduerte Lector diligenter, quòd non dicit in pane,vel ſub pane, vel cum pane, ſed ἐν τύπῳ,hoc eſt,in ſpecie vel ſub ſpecie panis,dat nobis corpus.Non dicit in vino, vel ſub vino,vel cum vino,ſed ἐν τύπῳ,hoc eſt,in ſpecie vel ſub ſpecie vini,dat nobis ſanguinem.Verùm & illud accuratius expende quod dicit. Qui videtur panis,non panis eſt,quamuis talis guſtui videatur,ſed corpus Chriſti.Et quod videtur vinum,non vinum eſt,quamuis ita guſtus cenſeat,ſed ſanguis Chriſti. Quaſi diceret: Eſt quidem ibi ſpecies panis & vini,ſed res ipſa non eſt.Manente enim ſpecie,res ipſa, hoc eſt panis, in ſubſtantiam corporis,& vinum in ſubſtantiam Chriſti ſanguinis transformatur vel tranſelementatur.

Sed & Auguſtinus in ſermone quodam. Hoc accipietis, inquit, in pane, quod pependit in cruce:& hoc accipietis in calice,quod effuſum eſt de Chriſti latere.Erit enim illi mors & non vita,qui mendacem putauerit vitam. Neque multò ſecùs Ioannes Chryſoſtomus,qui fuit Auguſtini æqualis. Num vides,inquit,panem? Num vinum? Num ſicut reliqui cibi in ſeceſſum vadunt? Abſit. Ne ſic cogites. Quemadmodum enim, ſi cera igni adhibita illi aſsimilatur,nihil ſubſtantiæ remanet,nihil ſuperfluit: ſic & hîc puta myſteria conſumi corporis ſubſtantia. Atque Ioannes Damaſcenus cùm pleraque ſcripſiſſet in eandem ſententiam,ſicut ex Ambroſio citauimus, ſubiungit poſteà: Non eſt figura, panis & vinum,corporis & ſanguinis Chriſti: abſit enim hoc: ſed eſt ipſum corpus Domini deificatum: ipſo Domino dicente: HOC EST MEVM (non figura corporis) ſed corpus: & non figura ſanguinis, ſed ſanguis. Et ante hoc ipſis Iudæis: Quoniam niſi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius ſanguinem,non habebitis vitam æternam. Caro mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus. Et rurſus: Qui manducat me, viuet. Ac Damaſceno poſterior Theophylactus: Attende, inquit,quòd panis,qui à nobis in myſteriis māducatur,nō eſt tantùm figuratio quædam carnis Domini,ſed ipſa caro Domini.Non enim dixit,

Auguſtin.ad Neophitos.
Hom. de Euchariſt.in Enceniis.
Lib.4.cap.14.
Matth.26.
Ioan.6.
In cap.6.Ioan.

In cap.6.Ioan. panis quem ego dabo, figura est carnis: sed caro mea est. Transformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem Sanctispiritus, in carnem Domini. Qui verò multò fuit vetustior Eusebius Emissenus verba cœnę domini exponens. Exponit, inquit, Dominus in hoc loco quod significaret cùm alibi diceret: Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis. Ecce sacerdos in ęternum secundum ordinem Melchisedech. Panem & vinum virtute ineffabili in sui corporis & sanguinis substantiam conuertit. Sicut enim Dominus & viuebat & loquebatur, & tamen à discipulis suis comedebatur & bibebatur, ita modò integer & incorruptus manet, & à fidelibus suis in panis & vini Sacramento quotidie bibitur & manducatur. Nisi enim panis & vinum in eius carnem & sanguinem verterentur, nunquàm ipse corporaliter manducaretur & biberetur. Mutantur enim ista in illis, comeduntur & bibuntur illa in istis: quod qualiter fiat ipse solus nouit, qui omnia potest & omnia nouit. Dixit enim tunc per se, dicit & modò per suos ministros. Hoc est corpus meum. Et tāta est eius verbi virtus & efficacia, vt statim fiat quod dicitur.

Euseb. Hom. in dominica palmarum.

Rupertus. Et hoc aliquot seculis posterior vir doctissimus Rupertus abbas Tuitiensis, qui vixit ante annos quadringentos. Nónne hîc idem Euāgelista Ioānes dicit in Apocalypsi? *Apoc. vlt.* Si quis apposuerit ad hæc, apponat super illum Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis Prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ. Nunquid verò minus timenda est hîc illa maledictio, vt non detrahamus vel apponamus quicquam verbis dicentis, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur? Hic est sanguis meus? Cùm enim illo dicente, hoc est corpus meum, nos subauditionem apposuerimus, dicentes figuratiuum, vel per similitudinem dictum, cùm, inquam, illo dicente, hoc est corpus, nos dixerimus, hoc significat corpus, nónne multum est, quod apponimus, vel parua demutatione detrahimus, & sensum generamus, quem tantus auctor Deus & homo nunquam est loquutus, nec ascendit *Obiectio.* vnquàm in cor eius? Nempè cùm obiicit quis, suisq; scriptitat in schedulis, quòd itidem di- *Ioan. 15.* xerit eadem veritas: Ego sum vitis, tam audacter quàm imperitè in argumentum mendosum illud attrahit: cùm statim subsequentia verba dicentis, sicut palmes non potest fructum ferre à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis, manifestè per simili- *Solutio.* tudinem dictum compellant intelligi, prę sertim cùm non signanter dixerit, ego sum hęc vitis, sicut signanter dixit, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, apposita protinus descriptione veræ proprietatis de corpore inquiens, quod pro vobis tradetur, de sanguine autem, qui pro multis effundetur. Igitur ne veniant super nos plagæ nouissimæ, neque apponimus, neque diminuimus quicquam diuinæ definitioni vel descriptioni, quam incarnatum *1. Ioan. 4.* verbum ore proprio deprompsit. Imò quia perfecta charitas foras mittit timorem, non tam plagarum timore, quàm veritatis amore confitemur, quòd panis iste corporeus postquàm signauerit eum pater, & vinū hoc expressum acinis præsentibus, mox vt eodem signo signatum est per manus Ecclesiæ dicentis, vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui Do- *In Canone Missæ.* mini nostri Iesu Christi: vsq; in mei memoriam facietis, corpus & sanguis eius, qui huius traditionis auctor est, & hoc sacrificium ipse Christus est: cuius passionis, vt sacrificium fieret à Deo patre in veritate signatum est. Docet idem, tres modos esse essentiæ, quibus Christi corpus est in Eucharistia, quarto autem differre. Est enim nomine, re, atq; effectu. Est nomine, quia summus cœlorum Pontifex, qui cùm sit ipsa veritas, nomina non vana rebus imponere solet, adeò fortiter hoc nomen impressit, vt non solùm diceret, hoc vocetur corpus meum, hic vocetur sanguis meus, sed hoc est, inquit, corpus meum: hic est sanguis meus. Est etiam re, quia nimirum sanctum sanctorum est, quia verè in illa specie, qua traditus & láceatus est, ipse sanctus sanctorū est. Est nihilominus effectu, quia quam verè in illa specie, qua pependit in cruce, remissionē peccatorum operatus est omnibus, qui illam expectabāt ab origine mundi cum fide, sine legalibus fidei sacramentis à iusto Abel vsq; ad latronem, quē in cruce confitentem suscepit, tam verè in iisdem speciebus panis & vini eandem remissionem operatur omnibus, qui sunt ingressi, vel ingrediūtur ad eam fidem, postquàm illa species hinc trāsiuit, & in cœlum sese recepit. Quartò idem specie differt, quod & plurimum prodest: non modò ne color & sapor humani sanguinis horrorem sumētibus illum faciat, sed vt competenti antidoto nimia parentum nostrorum curetur credulitas. Crediderunt enim deceptori diabolo in eo, quod non videbant, videlicet quod illi signo consequendæ diuinitatis effectiua virtus inesset, & comedentes mortui sunt. Credamus econtrà fideli saluatori Deo, in eo quod non videmus, scilicet panem & vinum in veram corporis & sanguinis transiuisse substantiam: vt comedentes atque bibentes viuamus in æternum.

Corpus Christi in Eucharist. quomodo sit & tribus modis in ea esse docetur.

Eucharist. nonnunquam figura, signum, similitudo, & exemplar dicitur & explicatur. Ac reperiuntur quidem veteres, figuram, signum, similitudinem, exemplar, sacramentum hoc appellasse: verùm non ita, vt ideò veritatem in eo corporis & sanguinis Christi negarēt. Nam & Paulus quòd Christus à morte ad vitam resurrexit, nostri à morte peccati, ad vitam *Rom. 6.* gratiæ resuscitationis similitudinem esse vult. Nunquid ideò veram fuisse mortem, verā Christi resurrectionem negauit? Dicit idem Paulus de Christo, quod sit in similitudinem hominū *Colloss. 1.* factus, num ideò non eum verum hominem esse dicimus? Vocat idem Christum imaginem *Hebr. 1.* inuisi-

inuisibilem Dei, & figuram substantiæ patris, erit autem quisquam tam excors, vt propterea Christum Deum inuisibilem, & eiusdẽ esse cum patre substantiæ negare audeat? Itaq; nihil impedit, quò minus idem mysterium & sit veritas, & figura dicatur. Quemadmodum pluribus id verbis Rabanus in suo libro, quem de sacramento Eucharistiæ inscripsit, ostendere conatur. Proferunt Augustini verba Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, & Algerus: corpus Christi & veritas figura est: Veritas, dum corpus Christi & sanguis virtute spiritus in verbo ipsius, ex panis viniq; substantia efficitur. Figura verò, quod exterius sentitur. *Rom. 6. Colloss. 1. Hebr. 1. Cap. 12.*

Ex quibus Augustini verbis apertè videre licet id, quod ipsi quoq; sensus nobis renunciãt, aliud esse quod videtur, aliud quod intelligitur. Neq; enim quę videntur species panis & vini, sunt ipsum Christi corpus: quod sub illis realiter continetur, sed rectè dici possunt figuræ quædam, siue exemplaria Christi corporis. Repræsentant enim nobis illud Christi corpus exangue, quod in cruce pro nobis pependit: simul & sanguinẽ, qui fusus est ibidem in remissionem peccatorum nostrorum, quòd exangue corpus, & cruor ab illo separatus, nequaquã sub istis speciebus continetur, sed est ibi verus & integer Christus, cum carne, sanguine, anima, & diuinitate sua, qualis à Thoma post resurrectionẽ visus fuit & palpatus. Repræsentãt præterea istæ species mysticum Christi corpus, quæ est colligatio Christianorum ad inuicem, velut membrorum sub vno capite. Vocauit etiam Damascenus hæc mysteria exemplaria futurorum, verùm quo sensu ipse interpretatur, dicens: Non quòd non verè existant corpus & sanguis Christi, sed quòd nunc quidem per ipsa participes reddimur Christi diuinitatis, tũc autem videbimus eum sicuti est, facie ad faciem. Hoc & Cyprianus indicat, dicens: Panem angelorum sub sacramento manducamus in terris, eundem sine sacramento manifestius edemus in cœlis, non ministerio corporali, sæpè repetitis actionibus ad eundem reuertentes, sed consummato sacerdotio nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implens & reficiens nos sufficientia, qua proferet se palàm, absq; vllis integumentis, omnibus conspicabilis, summi præsentia sacerdotis. *In Eucharistia species quid rei præsentent. Lib. 4. cap. 14. In sermo. de cœna domini.*

Itaque ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Augustini verba catholicis obiecta, quæ ex libro sententiarum Prosperi citant iidem illi, quorum suprà meminimus. Sicut ergo cœlestis panis, qui verè Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cùm reuera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce positum est, vocaturq; ipsa carnis immolatio, quæ Sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non in rei veritate, sed significante mysterio: Sic sacramentum fidei, quo baptisma intelligitur, fides est. Vnde idem beatus Augustinus ad Bonifacium: Nonne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento, non solùm per omnes Paschę solennitates, sed omni etiam die pro populo immolatur, nec vtiq; mentitur, qui interrogatus, eum responderit immolari. Si enim Sacramenta quandã similitudinem earum rerũ, quarum sacramenta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine, pleraque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim secundum quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est, ita sacramentum fidei, fides est. Quod ibi dicit Augustinus, secundum quendam modum, non excludit præsentiam realem corporis Christi, sed singulari modo quodam ibi veritatem adesse declarat. Quem alio quodam loco explicat, id est, non vt videatur, quia non hoc corpus, inquit, quod videtis comesturi estis, sed spirituali modo, non sensibus exposito, nec illo manifesto modo, quomodo in cœlo contemplabimur. *Aug. ad Bonifacium. Sacramentum corporis Christi Corpus Christi est. Fidei sacramentum fides est.*

Sed audiamus, quid iis olim responderit Algerus. Notandũ, inquit, est, immolationẽ, quã non rei veritate dixit fieri, sola similitudine sacramenti verã immolationem Christi repræsentantis mortẽ, passionẽ, crucifixionẽ ipso mysterio significãte debere intelligi: sicq; baptisma quod est sacramentum fidei, non in rei veritate, sed sola similitudine fidẽ dici. Quod verò verã carnem Christi suo modo corpus Christi dixit vocari, cùm re vera sui ipsius sacramentũ sit, non ita intelligendũ, quasi nõ verè dicatur corpus Christi, sed suo modo, id est, sibi singulariter proprio: quia cũ omne corpus sit visibile atq; palpabile, solũ corpus Christi post resurrectionem mutata natura non substantia, non est corporale, sed spiritale, inuisibile, vt dictũ est superius. Quòd verò dixit ad Bonifaciũ, sicut sacramentum corporis Christi secundum quendã modum corpus Christi est, ita sacramentum fidei fides est, intelligendũ est de forma panis & vini, quæ non verè, sed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Christi. Quia igitur Augustinus ad comprobandum, quod sacramentum fidei, fides diceretur, duas similitudines dedit, vna actualis sacramẽti, immolationis scilicet imaginariæ: altera verò realis, formæ scilicet panis & vini, vt sicut immolatio imaginaria figuratè vocatur mors, crucifixio Christi, & sicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Christi, sic sacramentum fidei, scilicet baptisma figuratè vocatur fides: Notandum, quòd in altera harum similitudinum, cœlestem panem, qui verè Christi caro est, non communi, sed suo & quasi proprio modo corpus Christi vocari dixit: Quia scilicet corpus illud non corporale sed spiritale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit: In altera autem sacramentũ corporis Christi, id est, formam panis, absolutè secundùm quendam modum corpus Christi dixit, quia commu- *Algerus Lib. 3. de sacrament. Eucharist. ca. 18.*

communi figura non existentium, quod dicuntur, illud dici corpus Christi notauit. Quod autem inuisibile corpus Christi sacramentum visibilis corporis Christi dixit, intelligibiliter tantùm per exteriorem aliquam actionem, & non sensualiter accipiendum est. Quomodo enim more cæterorum sacramentorum visibilium, id quod videri non potest rei visibilis esse poterit signum, nisi exterioris alicuius actionis circa se imaginem habuerit? Hæc Algerus.

Guimundus contra Berengarium lib. 2. Guimundus verò eadem Augustini verba adferens, Hoc, inquit, libera facultate intelligere possumus dictum esse de manna, vel de pane, vel vino Melchisedech, vel de aliquo veterum sacrificiorum, quæ sacramenta corporis & sanguinis Christi fuerũt. Possunt enim quodammodo per figuram corporis & sanguinis Christi appellari, sicut petra vocatur Christus. Et ideò non satis attendit homo quid apponat. Nam si ex abundantia de sacramentis quoq; altaris nostri id velimus accipere, fidelis & facilis intelligentia patet. Cùm enim sacramenta nostra sint substantiuè corpus illud quod est filij Dei proprium, sunt quodammodo per figuram ipsum corpus Christi, cuius sacramenta sunt, id est, Ecclesia. Quod in expositione super Ioannem confirmat Augustinus his verbis: Hunc itaq; cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia. Huius rei sacramentum, id est, vnitatis corporis & sanguinis Christi alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica mensa præparatur, & de dominica mensa sumitur. Idem in quodam sermone de sacramentis. Quia passus est, inquit, pro nobis, commendauit nobis in isto sacramento sanguinem suum & corpus, quod etiam fecit & nos ipsos: nam & nos ipsius corpus facti sumus per misericordiam ipsius, & quod accepimus nos sumus. Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit esse quodammodo societatem corporis, quod est Ecclesia: Non quod ipse cibus & potus sit ipsa societas, sed ipsius societatis sacramentum: Et hoc quod accepimus dixit quodammodo esse nos, quia nostri sacramentum. Ita ergo corpus Christi proprium est quodammodo per figuram illud corpus Christi, cuius est sacramentum, quod est Ecclesia: Nec *Esa. 61.* mirum, cùm ipse Dominus per Prophetam dicit: Indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis. Se dicit sponsum, quia ipse sponsus est, se dicit sponsam, quia ipse est quodammodo illud corpus suum, quod est Ecclesia, cuius ipse est sacramentum. Hanc intelligentiam nobis aptissimè similitudo sequuta commendat. Sicut enim dicimus proprium corpus Domini, alterius sui corporis, quod est Ecclesia, sacramentum: sic baptismum visibilem, visibilis alterius inuisibilis, scilicet baptismi cognoscimus sacramentum. Est namq; baptismus exterior, aqua visibilis carnem abluens: est baptismus interior, fides inuisibilis animam simili modo purificans, teste beato Apostolo, qui ait: Fide mundans corda eorum. Et iterum: Sic & nos saluos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum. Proinde satis conuenienti & sana fide intelligere possumus dixisse Augustinum, sicut sacramentum corporis Christi, id est, sicut illud proprium filij Dei corpus, quod est sacramentum corporis Christi, quæ est Ecclesia, secundùm quendam modum corpus Christi est, illud scilicet cuius est sacramentum, id est Ecclesia: ipsa enim sponsus: ipse secundum quendam modum & sponsa: ita sacramentum fidei, id est, exterior baptismus pro eo quòd fidei signum est, secundum quendam modum fides est.

Actor. 15.
1. Pet. 3.

Ex his patrum sententiis cuiuis perspicuum esse potest, quæ fuerit Ecclesiæ catholicæ per vniuersum orbem diffusæ iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra tempora constans fides de veritate corporis & sanguinis Christi: Itaq; totis mille & amplius annis inconcussa stetisse videtur Ecclesiæ fides de præsentia Christi corporis & Sanguinis in venerabili Eucharistiæ Sacramento. Quod etiam confessus est ipse Ioannes Vicleff, quemadmodum à Thoma Valdensi citatur. Anselmus quoq; testatur his verbis. Inter omnes inquiens hæresium diuersitates, quæ singulæ suo tempore impugnauerunt petram super Petrum ædificatam, & quæ in soliditate sua permanente petra collisę in illa, vt lutea vasa, sunt confractę: huius quæstionis nec mentio facta est, nisi in Nestoriana hæresi sola. In qua assertores eius, in persona Christi diuina ab humanis penitus separantes. Mariam Theotocon, id est, Dei genitricem penitus negantes, sed solius hominis matrem esse affirmantes. Cùm requireretur: Corpus quod de mensa Domini sumimus, cuius esse profiterentur? hæretica prauitate vel temeritate ad suum errorem detorquebant verba Domini, dicentis: Nisi manducaueritis carnem filij hominis. Et ex his verbis astruere conabantur, quod ibi sumimus carnem esse tantum filij hominis, ne si illud corpus Domini esse confiterentur, contra se loquerentur, consentientes in Christo Deo & homine esse vnitatem personæ. Hæc Anselmus. Cæterùm ante septingentos plus minus annos dubitari nonnihil ea de re cœptum est. Quam etiam ob causam à Carolo Caluo Rege iussus presbyter quidam Bertramus librum scripsit, in quo quale corpus in Eucharistia contineretur, explicare conatus est, atq; ita perplexè materiã hanc tractauit, vt quid senserit intelligi vix queat: ac magis in eorum sententiam propendere, sit visus, qui præsentiam Christi corporis in hoc Sacramento negant. Nil tamen is egit ea de re pertinaciter. Quin suam inscitiam propemodum confessus libellum suum his verbis clausit: si hæc minus placuerint, id nostræ deputetur insipientiæ, quæ quod optauit, minus efficaciter valuit

De Sacramen. corporis Christi cap. 18.
Cap. 18. de sacramen.
Bertramus.

valuit explicare. Pertinacior autem paulò fuit in ea ſententia Ioannes Scotus Monachus Benedictinus æqualis Bertrami. Cuius librum ea de re ſcriptum nobis videre non contigit. Verùm adeò non fuit hæc illius opinio recepta, vt cùm eam in auditorio publicè defendere conaretur, graphiis diſcipulorum prius excęcatus, deinde confixus, iuſtam impiæ ſuę doctrinæ mercedem acceperit. Quoniam autem vixit eodem illo ſeculo Paſchaſius, librum & ipſe ſcripſit de corpore & ſanguine Domini in Sacramento Euchariſtiæ, quo quæ minus Catholicè dicta fuerant à Bertramo & Scoto confutauit. *Ioan. Scotus.* *Paſchaſius de Euchariſtia ſcripſit.*

Ex huius autem Scoti libris hæreſim ſuam hauſiſſe Berēgarium narrat Landtfrancus, primus vt ille fuiſſe videatur, qui manifeſtè Chriſto aduerſari non dubitaret dicēti: Hoc eſt corpus meum, ac figuram, ſignificationemq; corporis eſſe affirmaret. Quam etiam ob cauſam à Leone Nono Pontifice Romæ Concilio congregato, communione ſanctæ Eccleſiæ fuit priuatus. Quoniam autem id abſente Berengario factum erat, & adfuturus propediem ſperabatur eodem anno, Vercellenſe Concilium fuit indictum. Ad quod ipſe quidem non venit, duo tamen Clerici, qui ſe legatos eius dixêre, præſtò fuerunt. Qui cùm defendere Berengarium, & eius errorem tueri vellent, primo ſtatim congreſſu victi ſunt. Itaq; poſt exactam de veritate Chriſti corporis & ſanguinis in Euchariſtia diſquiſitionem. Berengarius perpetuo anathemate, niſi reſipiſceret, ab eodem Pōtifice damnatus eſt. Mortuo verò Leone, cùm nondum prorſus malum eſſet ſopitum, Victor ſecundus Papa Concilium Turonis congregauit, in quo tum pręſidebat illius nomine Hildebrandus, qui poſtea Papa factus, Grogorius ſeptimus fuit appellatus. Coram hoc Berengarius panem & vinum in Sacrificio Domini non vmbraticè, ſed verè Chriſti carnem & ſanguinem fieri, dato propria manu Sacramento confirmauit. Sed accidit illi, quod eſt in prouerbio: Canis ad ſuum vomitum reuerſus eſt: & ſus lota in volutabro cœni. Quapropter mortuo Victore, Nicolaus ſecundus Romæ Concilium iterum celebrauit, vbi rationibus apertiſſimis conuictus Berengarius, coram Pontifice & vniuerſa ſynodo centum tredecim Epiſcoporum errorem ſuum anathematizauit, & confeſſionem bonam (libet enim Guimundi verbis vti) quam Turonis fecerat, præbito identidem propriæ manus Sacramento, librisq; ſuis in medio Concilio Vulcano traditis, renouauit illis verbis, quæ in decretorum & ſententiarum libris videre licet. Mortuo verò Nicolao, tertiò in eundem errorem recidit. Quamobrem denuò Romam accerſitus eſt, anno milleſimo ſeptuageſimonono, menſe Februar. Pontificatus Gregorij ſeptimi anno ſexto, vbi cùm ipſius cauſa toto biduo diligenter examinata fuiſſet, errorem ſuum tertio die confeſſus, coram vniuerſo Concilio, tertiò palinodiam cecinit, & abiurata hæreſi, veniam nihilominus impetrauit. Nec ex eo tēpore fuiſſe relapſus legitur. Quin illud potius de eo ſcribit æqualis eius Guilhelmus Bibliothecarius Malmesberienſis, quod cùm in Epiphaniarum die mortem inſtare ſibi videret, producto gemitu, recordatus quot miſeros quondam adoleſcens, primo erroris calore, ſecta infecerit. Hodie, inquit, in die apparitionis ſuæ apparebit mihi Dominus meus Ieſus Chriſtus: propter pœnitentiam, vt ſpero, ad gloriam: vel propter alios, vti timeo, ad pœnam. Sic ille non mediocrem dolorem oſtendit, quòd multos mortalium in hunc tam impium errorem adduxiſſet. *Berengarii hæreſis vnde.* *De Conſ. diſt. 2. cap. ergo.* *Berengarius errorem reuocauit, & abiurauit & Chriſti carnem verè & ſanguinem, in ſacrificio domini fieri ſacramento confirmauit.* *Berengarius tertiò hæreſin reuocauit.* *Berengarius de ſua, multorūque ſeductione dolebat moriturus* *cont. Berēgarium ſcriptorem.* *Guilhel. lib. 3. ca 58. et. 59. de geſtis Anglorum.*

Oppugnauerunt autē Berengariū ſtrenuè, Landtfrancus & Anſelmus Cantuarienſis: Guimūdus Auerſanus: Fulbertus Carnotēſis: Hugo Lingoniēſis: Adelmanus Brixiēſis, Epiſcopi. Hildebertus Archiepiſcopus Turonenſis, & Algerus monachus Cluniacenſis. Primus igitur hæreſis huius auctor Berengarius fuiſſe videtur, cū ante illū nemo tam apertè dogma eccleſię de Euchariſtia oppugnauerit, quem tamen illius ex animo pœnituiſſe, nō obſcuris coniecturis colligere licet. Itaq; cùm, ipſo palinodiam canente, fuiſſet extincta, nondum anni centum interceſſerant, cùm per Petrum à Brugis fuit renouata. De quo ſcribit Petrus Cluniacenſis, quòd Zelus fidelium apud ſanctum Aegidiū, flammas dominicæ crucis ab eo ſuccenſas eum concremando vltus eſt: atq; ita impius ille de igne ad ignem: de tranſeunte ad æternum tranſitum fecit, hærede nequitiæ ſuæ relicto quodam Henrico. Vtriuſq; autem impia dogmata non diſſimilia his, quæ nunc ſparguntur, grauiter admodum, idem Petrus Cluniacenſis in eadem illa Epiſtola cōfutat. Et ab hoc Petro à Brugis atq; Henrico videntur originem traxiſſe Valdenſes, quos etiam Pauperes de Lugduno ſiue Picardos vocāt, cùm ſub illud ipſum tēpus hæc ſecta exorta fuiſſe credatur. Vixit autem ſub idē tempus Petrus Abelhardus quoque: Cui & ipſi Bernardus impingit, quod de Sacramento altaris parū rectè ſenſerit. Extant apud Otthonem Frigenſem Epiſtolæ quædā Innocentij duæ, quibus hæreſim eius damnat. Idem à Lucio quoq; ſecundo factum ſcribit Plato. Verùm & hic ſuos errores omnes recantauit, ac pœnitētiam acturus, vltrò ſibi Cluniacum elegit, vbi reliquū vitę ſuæ tēpus degeret, ac ſeculi curis omnibus relictis, Deo ſoli contēplando vacaret, aſſentiente cōiuge ſua, quæ & ipſa monaſteriū virginū ingreſſa, facta fuit Abbatiſſa. Ad quam extat Epiſtola Petri Cluniacenſis, qua miris laudibus Petri huius Abelhardi ſanctimoniam extollit. *Petrus à Brugis. Epiſt. 1.* *Henricus.* *Valdenſes ſeu Picardi.* *In vita Bernardi lib. 3 cap. 5.* *Lib. 1. cap. 8. Frederici.*

Sub idem tempus fuiſſe nonnulli volunt Almericum quoq;, qui docuerit non aliter eſſe Chriſti corpus in Euchariſtia, quàm in alio quopiam pane, ſed inter errores eius ab Innocentio tertio in Concilio Lateranenſi damnatos hîc non reperitur. *Lib. 5. Epiſt. 20.*

Quod

Quod autem in Oriente quoque secta Sacramentariorum aliquando floruerit, non ita facilè reperiri posse putamus. Quamuis in secunda Nicęna Sinodo cuiusdam erroris circa sacramentum Eucharistiæ Iconomachos arguere videtur Epiphanius.

Epipha. act. 6.

Nicœtas Lib. 3. de rebus gestis Alexii Angli.

Ducentis plus minus post Berengarium annis, historiã quandam scripsit Nicœtas, in qua narrat, quod cùm dogma de diuinis mysteriis vulgatum fuisset, in contrarias factiones Christianos diuiserit. Palàm igitur, inquit, in foro & in triuiis, ab vnoquoque res veneratione & silentio dignè, in contemptum adducebantur. Nam post Georgium Xiphilinum, qui septem annis Ecclesiam gubernauit, Ioannes Camaterus Patriarchalem sedem suscepit, quem cùm oportuisset, quod Xiphilini tempore dogma pullulare cœperat, radicitus extirpare, & subiicere quidem anathemati, qui fuit auctor illius pseudomonachum Siciditam tanquam hæresiacham, & noua introducentem dogmata, & aliis ipsius exemplo silentium imponere, vt mysterium rursus esset mysterium: nihil tale fecit. Verùm differendi quadam arte, & demonstrationibus vsus est, quibus adduci possent ad consentiendum contradicentes: in his, quæ humani ingenij captum excederent, nec vllius artificij indigerent: quin & catecheticas quasdam orationes composuit, quibus ieiuniorum dies instare nunciaret, vt ad spirituale certamen sese instruerent: ac ex parte dogmatis huius meminit, vnde ortum habuerit, & quæ sibi de illo viderentur. Quæ verò dicerent qui contrà sentiunt, silentio præteriit: puto propterea, quod esset refutationem veritus. Cumque in dogma tractandum incubuisset: ea obiiciebat tanquam à contraria sentientibus dicta, quæ neque norant, neque cogitarant vnquam. Nam cùm in quæstionem vocaretur, vtrum quod percipitur à nobis, sanctum Christi corpus incorruptibile sit, quale fuit post passionem & resurrectionem, an corruptibile: quale fuit ante passionem. Orthodoxi quidem dicebant incorruptibile, cùm diuinorum mysteriorum perceptio, confessio quædam sit & recordatio, quemadmodum pro nobis mortuus sit & resurrexerit Dominus, sicut magnus ille Cyrillus in Theologia tradit: & quod si quis particulam acceperit, totum eum Christum acceperit, quem Thomas palpauit: & quod manducat eum qualis fuit post resurrectionem: vt Ioannes Chrysostomus affirmat iis verbis: O rem admirandam, qui sedet ad dexteram Patris, in manibus nostrûm peccatorum inuenitur. Et iterum: Floruit in lege, adoleuit in Prophetis, maturuit in cruce, manducatur post resurrectionem. Et paulò pòst: Nihil aliud id est quod percipitur, quàm illud corpus, quod morte superata, vitæ nostræ fuit exordium. Vt enim modicum fermentum, sicut ait Apostolus, totam massam sibi reddit similem, sic immortale factum Dei corpus, cùm in corpore nostro fuerit, totum id in se commutat & transfert. Illa quoque producta fuerunt Ecclesiæ luminaris Eutichij: Totum igitur sacrosanctum Christi corpus & sanguinem accipit homo, etiamsi particulam aliquam acceperit. Distribuitur enim indiuisibiliter inter omnes propter immixtionem. Quemadmodum sigillum vnum, omnes imagines suas & formas omni materiæ, cui imprimitur, impartit, & nihilominus manet vnum post factam communicationem: non imminutum nec mutatum, propter ea, in quibus expressum est, etiam si numero plura sint. Itidem, quemadmodum vna vox ab vno aliquo prolata, & in aëre diffusa, & in eo qui protulit eam tota manet, & per aërem diffusa tota ad aures omnium perfertur, nemine auditorum plus aut minus percipiente: verùm tota est indiuisibilis & integra apud omnes, quamuis ij, qui audiunt decem millium numerum superent: cùm tamen & ipsa sit corpus. Nihil enim aliud est vox, quàm ictus aër. Nullus itaque dubitet, post mysticum sacrificium & sanctam resurrectionem, incorruptibile & immortale sanctum & viuificum corpus & sanguinem Domini, quod exemplaribus per Sacerdotes imprimitur, non minus, quàm prædicta exempla, suas vires integras conseruare, & totum in totis inueniri. Ponit posteà Nicœtas diuersam hęreticorum opinionem, quam adscribere longum esset. Meminit etiam huius disputationis Eustachius, vitam Eutichij Constantinopolitani Patriarchæ describens, quæ est in. 7. tomo Lippomani.

Corpus Christi totum, quomodo simul multi sumũt, declaratur.

Ex quo colligere licet, quod etiam illo tempore fuerit de hoc sacramento non leuis disceptatio. Quæ tamen citò fuit sopita. Nondum autem intercesserunt anni ducenti, cùm sicut Berengarius in Gallia, sic extitit in Anglia Ioannes Vicleff, qui cùm de venerabili Eucharistiæ Sacramento non diuersum à Berengario sentiret, quoniam tamen, quàm fuisset error illius omnibus detestabilis non ignorabat, minimè fuit ausus id præ se ferre, sed sicut narrat de eo Thomas Valdensis, qui pluribus voluminibus impios eius errores cõfutauit, se nobiscum esse simulabat, cùm non esset: volens videri Catholicus, & æmulus scripturarũ in vultu, plenus Berengarius in fructu, damnat eum, inquit, in verbis, honorat & salutat in sentẽtiis. Præter hos vix fuit alius quisquam, qui palàm hoc tam impium dogma pertinaciter tueri conaretur. Oriens præsertim, intactus ab hac peste fuisse videtur: cùm præter Nestorium, de quo suprà meminimus ex Anselmo, nemo secùs de Sacramento hoc sensisse credatur. Porrò Berengarij seculo Galliam solam & eam non totam, lues hæc fuit peruagata, nusquã extra fines Galliæ progressa. Similiter & Vicleffi doctrina, trecentis plus minus annis pòst, non ferè spargebatur, nisi in certis quibusdam Angliæ locis.

Cæterùm hoc infelici æuo nostro, posteaquàm non infeliciter audacia sua Luthero cessit,

&

& eius verbum apud multos, tanquam Dei verbum adorari cœpit. Andreas Carolstadius, qui Lutheri fidus Achates initio fuerat, suum & ipse nomen ad posteros illustre trāsmittere cupiens, Berengarij veterem hæresim renouauit, ac primus ætate nostra sectæ Sacramentarię fuit auctor. Cuius ingenium non dissimile Berengarij fuisse narratur. Nam sicut Berengarius fuisse scribitur stupidus & arrogans, ac leuissimis moribus præditus, non aliter à Melanchtone depingitur Carolstadius. Sic enim de eo loquitur, vbi agit de causa Sacramentaria. Carolstadius primus excitauit hunc tumultum, homo ferus, sine ingenio, sine doctrina, sine sensu communi, quem nullum vnquam humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus, tantum abest, vt in eo manifestatio aliqua Spiritussancti animaduersa sit. Addit autem & hoc alio quodam loco. Quod sicut Lutherus Papæ, sic ille vicissim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione, controuersiam hanc de cœna Domini mouerit. Ab his itaque Ducibus Sacramētariorum hæresis est profecta, Berengario & Carolstadio, qui stupidissimi fuisse feruntur. Carolstadium porrò, quandoquidem impunè quiduis audendi cuiq; licentia fuit permissa, sequuti sunt Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, per quos tam longè, tamque latè hæresis hæc spurcissima propagata nunc est, vt Lutherana iam extincta propemodum esse videatur. Qua de re gloriantur etiam Sacramentarij, quorum vnus libellum edidit, cuius hæc est inscriptio. Victoria veritatis & ruina Papatus Saxonici. Constat autem, etiam ipsi Luthero, sectam hanc tantæ semper abominationi fuisse, nihil vt sit visus magis execrari. Itaque propagatores illius vocat Sathanę ministros, mendaces, imò mendacium ipsum. Et monet omnes, vt haud aliter sibi caueant à Zuinglio, quàm à Satanæ veneno. Scribit & hoc in quodam libro suo nunquam se legisse turpiorem hæresim, quæ statim initio tot inter se capita, tot sectas habuerit, etiamsi in principali causa, vtpotè in persequendo Christum vnanimes existant. Huius igitur exemplo, qui sunt hodie veri Lutherani, sectam hanc sic execrantur, vt aqua & igni illis interdicant, nec in suis terris Zuingliano, aut Caluiniano cuiquam receptum impunè dari permittant. Quis autem vnquam futurum initio putasset, qua secta non Catholicis magis, quàm ipsis etiam hæreticis tam est detestabilis, eam intra paucos annos tam longè tamque latè propagatam iri? sed verum est, quod scribit ille, quamuis ethnicus ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, τ᾽ἄλλα συμβαίνεσθαι. Licere sibi voluit Lutherus, in pluribus Ecclesiasticæ doctrinæ capitibus, Ecclesiæ iudicio, suum iudicium anteponere, veteres ritus & cæremonias abolere, nouos instituere, sacramentorum numerum imminuere, Sacerdotium & sacrificium abrogare, atq; ita Deum in ordinem quodammodo cogere, cui soli propriè debita seruitus est sacrificium. Plus aliquid permitti sibi voluerunt Zuinglius & Caluinus, & quæ duo Lutherus reliqua fecerat Sacramenta, reiecerunt. Quin & Christum ipsum ex Eucharistia sustulerunt, neq; mendacij veritatem arguere veriti sunt, de veritate, deq; præsentia sui corporis dicentem. Hoc est corpus meum. Quo magis autem blasphemam hanc suam opinionem confirmare queant, negant Christum in natiuitate sua transiuisse per clausum virginis vterum, negant, cùm à mortuis resurgeret, clauso monumento exiuisse, negant à resurrectione per ostia clausa ad discipulos intrasse.

Andr. Carolstadius sacramentariam hæresim renouauit.

In epist. ad Fredericum Niconium.

Sacramentariam hæresim Lutherus & Lutherani abominantur.
In epistola ad Albertum Marchionem in Prussia Ducem.
In confess. de cœna domini.
Contra Zuingliũ, & Caluin. & alios nouos Vicleffistas.
Arist. lib. 1. Physicorum.
Sacramētariæ hæresis propagatio, & blasphemia.

Quorsum autem rem ad extremum euasuram putamus? Quod si non est verum, quod ipsa dixit veritas, accepto pane & vino, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, iuxta receptum tot seculis in Ecclesia sensum, quid impediet, quò minus eadem hac ratione verum esse negetur, iuxta sensum eiusdem Ecclesiæ tot seculis approbatum, quod veritatis dixit discipulus, Verbum caro factum est? Si nihil, nisi quod rationi consentaneum est, credere nos oportet, certè non minus abhorret à ratione, neq; minus cum ea pugnat, eum, qui natura Deus est, carnem nostram indutum, tot & tantis calamitatibus subiectum, tot probris affectum, tot suppliciis excruciatum, mortem ad extremum, & quidem non magis acerbam, quàm ignominiosam crucis mortem oppetiuisse, quàm quod idem Deus, panem in corpus, & vinũ in sanguinem suũ conuerterit. An autem desunt hoc infœlici nostro seculo, qui sicut illud, Hoc est corpus meum, sic & hoc negare non dubitent, Verbum caro factum est? Et fertur quidam, cùm opinionem suā confirmare conaretur, nō esse præsens in Eucharistiæ sacramento Christi corpus: hanc rationem produxisse, quod nullam de virgine carnem Christus vnquā sumpserit, sed haud aliter, atq; Sol pertransit per aquam, nec humoris ex ea quicquam contrahit, sic illum per vterum virginis transiuisse.

Quis autem pius non obturauerit aures suas ad has tantas blasphemias? Quis cum illo sancto viro non exclamauerit, bone Deus, in quæ tempora me seruasti? Sed quod suo tempore dixit Basilius, resolutam esse quamuis blasphemam linguā, id hac ætate nostra, non minus verè dici potest. Nulla est enim tanta blasphemia, quam vel eorum linguæ proferre non audeant, qui dum Ecclesiæ iudicio suum iudicium anteponunt, contra sensum & consensum illius venire nihil dubitant: vel eorum aures ferre non possint, qui magistros hos sequuti, semel ab Ecclesia Dei voluntarij se præciderunt. Huc demum redacta res est, posteaquam sibi quisque licere voluit, quamlibet occulta fidei mysteria pertractare, ac ore in cœlum posito, secreta cœlestia sic rimari, nihil vt suo non tribuat, nihil Ecclesiæ iudicio non deroget. Non potest hac vna re quicquam esse perniciosius. Si quidem homini Christiano

„ Nota.
„
Vox est Polycarpi quemadmodũ citat Eusebius lib. 5. cap. 20. Eccle. hist.
Basilius. Epist. 69.

credendum eſt. Non diſputandum,non diſcutiendum,non quærendum, quomodo. Iuſtus ex fide viuit,dicit ſcriptura,non ex argumentis, aut rationibus. Cœleſtibus myſteriis fidem adhibendo,fit,vt ad fidei præmia perueniamus,ſicur ſcriptum eſt:Credite & intelligetis.Fide autem omiſſa in ratione comprehendẽdis iis,quæ ſenſum omnem & intellectum humanum ſuperant,fruſtrà laboramus. Hoc eſt,quod Sapiẽs nos admonet:Altiora te ne quęſiueris,& fortiora te ne ſcrutatus fueris:ſed quæ tibi præcepit Deus,ea cogita ſemper, & in pluribus operibus eius ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea, quæ ſunt abſcondita,videre oculis tuis.Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria.Præclarè dictum eſt ab Euſebio Emiſſeno. Non cogites,nec intra te dicas:quomodo,aut quo ordine hoc fieri potuit? Diuina opera non diſcutienda ſunt,ſed credenda.Non te confundat,nec trepidum faciat rerum nouitas.Sed ſufficiat tibi omnipotens auctoritas:Sed ſit pro luce rationis magnipotentiæ conditoris. Non cauſeris,ſi non ſubiaceat ſenſui tuo ordinationum cœleſtium magnitudo : excedit diuini opificij dignitas,humanæ mentis anguſtias. Quid ſibi ſpeciale,quid proprium reſeruaret incomprehenſibilis illa maieſtas, ſi ſemper comprehendere poſſit ſapientia hominum,altitudines cœleſtium ſecretorum? Quiſquis ergo ille es,qui obſcurorum profun da,non fide, ſed curioſitate rimaris, hoc potius inſinua cordi tuo,vt diuinas diſpenſationes, quantò difficilius inueſtigare videris, tantò reuerentius admireris . Quid haberent ſuperna pretioſum, ſi noſtræ familiariter ſcientiæ ſubiacerent:Et ideò quantò minus capis operis intellectum, tantò magis diſpenſatoris mirare conſilium. Et iterum : Ne dicas, illud poſsibile eſt,illud fieri non poteſt,quia qui te magna credere iuſſit,omnipotens eſt.Diuinis rebus admiratio adhibenda eſt,non credulitas abneganda.In omnipotentem te credere cõfirmas,ſed ſi de factis eius dubitas,imbecillitatem omnipotentis accuſas.

Abac.2. *Eſa.7.* *Eccle.3.* *De Symbolo. Hom.1.* *Opera diuina credenda,ſed non diſcutienda.* *Hom.proximè ſequenti.*

Hæc de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in ſacramento Euchariſtiæ dicta ſufficiant.

Euch.materia.

De Materia huius Sacramenti.

CAPVT XL.

MAteria huius Sacramenti panis eſt,& vinum aqua mixtum: Neque enim aliter illud conficere licet,cùm ita ſit inſtitutum à Chriſto,cuius inſtitutionem ab homine violari fas non eſt. Quam etiam ita firmiter obſeruauit ſemper, & obſeruat etiamnum Eccleſia Dei, nunquam vt ab ea ſibi diſcedendum eſſe putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter aut conſecrare, aut poſt conſecrationem offerre, aut oblatione facta ſumere:nihil vt ſit, quod arguere quiſquã Eccleſiam inſtitutionis Chriſti violatæ iurè poſſit.

Verùm hìc videre licet miram ſerpentis calliditatem: qui cùm intelligat inuictam eſſe rem concordiam ſimul iunctam,omnia facit vt illam rumpat, vt vnitatem ſcindat,vt coniunctos diuidat ac ſeparet,quod non aliter ſuis inſidiis eos oportunos fore perſpicit.Nam caſtrorum hanc aciem ordinatam perrumpere nulla ratione poteſt : ſed qui deſeruerint ordines, in his debellandis nihil eſt ei negocij . Huc ergo vt adducat homines, quo ſegregent ſemetipſos, nihil curæ,diligentiæ, ac laboris prætermittit. Quamobrem non ſtatim orditur ab eo,quod ſolùm habet maximè propoſitum, vt Chriſtum tollat ex Euchariſtiæ ſacramento,vt corporis eius & ſanguinis veritatem negare doceat, neque enim non intelligit verſipellis iſta beſtia, quod hac ratione facilè deterreret omnes . Quamobrem captat initio beneuolentiam, cùm ſit in artis Rethoricæ præceptis diligenter exercitatus : fingit ſe Chriſti cauſam agere, illius iniuriam dolere:queritur huc audaciæ progreſſos homines , vt illius inſtitutioni derogare,vt contra illam plebi calicem adimere veriti non ſint:Eſſe diſerta Chriſti verba, Bibite ex hoc omnes:contra hæc ventum eſſe,cùm populo calix eſt ſubtractus.Non eſſe ferendam tyrannidem hanc Pontificum,qui tantùm ſibi licere volunt , vt Chriſti etiam inſtitutionem violent . Vides lupum , à quo vt caueremus monuit Chriſtus , veſtimentis ouium indutum ? vides Satanam in angelum lucis transfiguratum ? Dolet ſcilicet iniuriam Chriſti, qui ſtudium ſuum omne in hac vna re conſumit , vt Chriſtum tollat non ex hoc modò ſacramento , verùm ex omni etiam hominum memoria . Quid nos ad hæc? Vellera , quibus obuoluit ſe lupus , hoc eſt , è lege Dei prolatam ſententiam , libenter amplectimur : grata nobis eſt lanarum hæc mollities , verùm intereà cauendum nobis eſt ab aculeis dentium lupi ferocis . Diximus hac de re non pauca , cùm de Eccleſia ſermo nobis eſſet . Quoniam verò temporum horum peruerſitas hoc imprimis poſtulare videtur, inculcandum eſt etiam diligentius.

Satanæ fraudes in decipiendis fidelibus. *Cant.6.* *Mat.26.* *Hæretici lupi dæmoniaci.* *2.Cor.11.*

Libet autem hìc adſcribere grauisſimi,doctisſimiq; viri, cui perpetuum fuit cum hæreticis certamen,ſententiã.Memento,inquit,neminem hæreticorum eſſe,qui ſe nunc nõ ſecundùm ſcripturas prædicare ea,quæ blaſphemat,mentiatur. Hinc enim Marcion,verbum Dei cùm legit,neſcit: hinc Photinus hominem Ieſum Chriſtum cùm loquitur , ignorat:hinc & Sabellius , dum : Quòd ego & pater vnum ſumus , non intelligit , ſine Deo patre , & ſine Deo filio eſt : hinc & Montanus per inſanas fœminas ſuas Paracletum alium defendit : hinc & Manichæus & Marcion legem odit,quia litera occidit,& mundi princeps diabolus eſt. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquuntur,& fidẽ ſine fide prętendunt. Scripturę enim non in legendo

Hæretici ſcripturam & verbum dei prætexũt ſuis dogmatibus. *Ioan.10.* *2.Cor.11.* *Scripturæ non in legendo,ſed in intelligendo ſunt.*

egendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. Ex his Hilarij verbis illud discimus, vt non statim quicquid verbum esse Dei prætenditur, id verbum esse Dei credamus. Non enim quod scriptum in libris Canonicis reperitur, sed quod sanè in illis intellectum est, hoc verbum Dei censendum est. Diximus de Arrio, quòd scripturam protulit, Pater maior est me: Sed quo sensu ille protulit, non erat verbum Dei. Neque verò solus id Arrius. Omnes propemodum hæretici scripturarum testimoniis ad errores suos confirmandos vsi sunt. Nulla enim est ad fallendum via facilior quàm si vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur auctoritas. Quomodo solent qui mortiferos herbarum temperant succos, incondito, aut in aliquo mellito poculo, nescientibus propinare, quod gustus mentita suauitate componunt virus amaritudinis, obscurant fraude dulcedinis. Prouocat prius odor poculi, sed præfocat infusus sapor in venis: mel est quod ascendit in labia, fel est, quod descendit in viscera: Sic isti sub specioso scripturæ & Euangelij titulo, suum legentibus virus, & fel propinant. Mel est, quod ascendit in labia, scriptum & Euangelij nomen: Fel & virus pistilens est, quod in viscera descendit, scripturæ prauus intellectus.

Hilarius in li. ad Constantium. *Ioan. 14.* *Ex Euseb. Emiss. hom. 3. de Epiph. Hæretici comparantur pharmacopolis.*

Scripturam proferebat Nouatus. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritussancti, & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam: Si hoc sensu protulisset, negari vt diceret per hæc verba secundum baptismum, quod, sicut ab Ambrosio, & Augustino animaduersum est, ipsum etiam renouationis verbum satis indicat, quæ in baptismi, non in pœnitentiæ Sacramento confertur. Dei verbum erat, neq; fas esset cuiquã homini Christiano contradicere. Quoniã verò non secundum baptismum per hęc verba, sed lapsis negari pœnitentiam intelligi voluit, tuum hoc verbum erat ô Satana per Nouatum loquentis, non erat Dei verbum. Nunquàm enim, quod dictante scripsit hæc Apostolus, Spiritussanctus, qui summa bonitas est, qui spem in nobis erigit, hoc sensu verba hæc accipi voluit, vt omnem veniæ spem præcideret, si post baptismũ in peccatum prolapsi essemus.

Hebr. 6. *Amb. lib. 2. de pœniten. cap. 2. Aug. in epist. ad Rom.*

Profertur & nunc scriptura. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Si hoc sensu profertur, vt quicunq; rationis compos est, cùm ad baptismum accesserit, fidem adferat, sine qua impossibile est placere Deo, quam nisi attulerit, salutem consequuturus non sit, Dei verbum est omni veneratione amplectendum: Sin autem per hæc verba paruulos à baptismi Sacramento velis exclusos, quod ij fidem non habent, quæ est ex auditu, tuum est hoc verbum Satana, qui saluti mortaliũ inuides, & quibus potes modis etiam impedire conaris, non est verbũ Dei. Nam qui vult omnes homines saluos fieri, qui gustauit mortem pro omnibus, qui sanguinem suum æquè pro paruulis fudit atq; pro adultis, nunquàm eos exclusos à regno suo voluit, ad quod extra baptismũ aut baptismi votum aditus mortalium patet nulli: cùm præsertim etiam in terris versatus, testatam omnibus voluntatem ea de re suam fecerit, dicens: Sinite paruulos venire ad me. Et nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quamuis illi suam fidem propriã ad baptismum non afferant, sufficere tamen illis voluit benignus & misericors Dominus Ecclesiæ fidem, in qua, cùm baptizantur (quoniam fidei sacramentum baptismus est) habitum in eo fidei cõsequuntur, & iã deinceps fideles vocantur & sunt: vt si eo ipso momento, quo baptizati sunt, decesserint, in fide & confessione Christi nominis decessisse credãtur. Nam etsi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere non possunt, si tamen vita suppeditauerit, cùm ad vsum rationis peruenerint, exercebunt.

Marc. vlt. Mat. vlt. *Hebr. 1.* *Baptismus paruulorum.* *1. Tim. 2. Heb. 2. Paruuli baptizādi ex scriptura. Mat. 16. Mat. 18. Vide hic Clem. Hom. lib. 6. c. 15. Constant. Apostolic.*

Profertur ab aliis quoq; scriptura. Non in manu facta sancta Iesus introiuit exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque vt sæpè offerat semetipsum, quemadmodũ Pontifex intrat in sancta per singulos annos, in sanguine alieno (alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.) Nunc autem semel in consummatione seculorũ ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et iterum: Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei: de cætero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Vna enim oblatione consummauit in sempiternum sanctificatos. Si quæ scripta sunt ab Apostolo sic accipiantur, vt visibiliter & sensibiliter semel tantum Christi corpus in ara crucis oblatum fuisse dicatur, eo genere oblationis, quo inspectante populo vniuerso mortem pro nobis oppetere dignatus est, quodque deinceps eiusdem generis alia oblatio non sit expectanda (nam neque necessaria est, cùm ad redimendum genus humanum vniuersum, ad abluendos omnes à peccatis, ad sanctificandos, ad iustificandos omnes, vna illa hostia abundè suffecerit) Dei verbum est: Certum enim est & indubitatum, quòd Christus resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà nõ dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel. Sed si ita hæc verba interpreteris, vt incruentum illud sacrificiũ (sic enim non à Gregorio modò Nazianzeno, verùm & patribus in sacrosancto Concilio Ephesino congregatis appellari legimus) in quo

Hebr. 9. *Hebr. 10.* *Sacrificium missæ à Paulo non tollitur.* *Rom. 6.* *In libris carminum, & in priore ac posteriore contra Iulianum Oratione.*

memoria fit & repręsentatio sacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontificem nostrũ Dominum Iesum Christũ, vt illud in Ecclesia deinceps amplius non esse celebrãdum existimes: tuũ hoc est verbum, ô Satana, qui per impium Caluinũ, & eiusdem farinę nõ paucos alios id populo persuadere conaris: nõ est Dei verbum. Nunquam enim Spiritussanctus, quo suggerente Paulus hæc scripsit, sic ea verba intelligi voluit. Cuius rei, ne cæteros commemorem, vel solus Ioãnes Chrysostomus, Pauli germanus interpres, locuples testis esse potest: qui scribens in illud caput ad Hebræos: Quid ergo nos, inquit? Nónne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius: Et vna hæc est hostia, non multæ. Quomodo vna est, & non multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum: hoc autẽ sacrificium, exemplar est illius: idipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proindè vnum est hoc sacrificium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam: sed vnus vbique Christus, & hîc plenus existens, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ita etiam & vnũ sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quæ tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in cõmemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam cõmemorationem. Non aliud sacrificium, sicut Pontifex, sed id ipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur.

Hom.17. Sacrificium Christi, & nostrũ idẽ & vnũ vbique offertur.

Luc.22. 1.Corinth.11.

Quid dici potuit clarius ad quotidiani sacrificij nostri rationem explicandam? & ad Pauli vel Spiritussancti potius per Paulum loquentis sententiam explanandam? Primùm discrimen ostendit inter sacrificium quod offertur à nobis in altari quotidie, & quod in cruce semel est oblatum à Christo, nunquam ad eundem modum amplius offerendum: quod illud in mortem oblatum sit, hoc fiat in mortis recordationem. Deindè eandem hanc & illam hostiam esse demonstrat: idem enim verum & viuum corpus immolatur in altari, quod semel in ara crucis fuit immolatum, quamuis immolationis eadem ratio non est. Propterea sacrificium hoc vocat exemplar illius, quod in cruce peractũ est. Ibi enim verè oblatus, verè passus, verè mortuus est Christus: hîc eorum, quæ ibi acta sunt, fit repræsentatio. Docet ad extremum, quicquid eius facit Ecclesia, eam ex Christi præcepto facere, qui, quod ipse corpus suum in mortem semel obtulit, à nobis in suæ mortis recordationem iugiter offerri iusserit. Verùm hac de re paulò pòst pluribus differemus, nam nunc ideò tantùm ista commemorare visum est, planũ vt omnibus faceremus, non esse statim tanquam Dei verbum accipiendum, quicquid è scripturis in prauum aliquem sensum detortis, profertur.

Sacrificii Christi in cruce oblati à Missæ sacrificio discrimen.

Scriptura fuit ea quoque, quam contra Christum ipsum tentans eum Satanas adduxit: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Sed quo ipse sensu produxit, non Dei, sed ipsius fuit Satanæ verbum, qui si se trãsfigurat in Angelum lucis, non est magnum, si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ: Non est magnum si fuerunt semper, & sunt etiam nunc Pseudoapostoli & operarij subdoli, transfigurãtes se in Apostolos Christi. Etiam ante natum Christum non nisi sub verbi Dei prætextu Satanas per Pseudoprophetas populum seducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictum: quòd currebant, cùm eos non misisset Dominus: quòd subindè vociferabantur, Verbum Domini, os Domini loquutum est: Hæc dicit Dominus: cùm tamen hæc Dominus loquutus non esset, quæ ipsi dicerent. Iam qui Galatis aliud annunciabant, quàm quod à Paulo acceperant, sub Euangelij titulo doctrinam suam populo venditabant. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quem locum enarrãs Ioannes Chrysostomus: Huiusmodi, inquit, diaboli fraus est, haud quaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent: Desciscite à Christo Galatæ, vitassent eos velut impostores & corruptores: Nunc verò, sinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen impunè, summaq; audacia perfodiebant domum, videlicet iis, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina cælantibus parietum perfossores. Quoniam igitur illi suam imposturam appellabant Euangelium, ipse etiam aduersus nomen repugnat, &c. Quid? an tibi non videtur his verbis eos graphicè depingere, qui Euangelium, qui Dei verbum nostro seculo sic sibi solis arrogauerunt, vt eius possessione Christianos omnes excluderent? adeò, vt nisi Lutheri quis amplectatur imposturam (hanc enim bona pars eorum, qui discesserunt ab Ecclesia, vocat Euãgelium) Christianum censeri nolint, quamlibet is Christi se doctrinam & eius Apostolorum sequi profiteatur, & præ se ferat. Quibus nos rectè cum Paulo dicere possumus: An à vobis Dei verbum processit, aut in vos solos peruenit?

Psal.90. & Matth.4. 2.Corinth.11. Satanas per speudoapostolos olim populum seducebat. Hie.23.24.27. & 29.

Galat.1.

Sed expendamus nunc & hanc scripturam, cuius gratia iam alias aliquot excussimus. Scriptum esse aiunt, Bibite ex hoc omnes.

1.Cor.14. & 11. Laicis sub vnáne an sub vtraque specie cõmunicandum. Bibite ex hoc omnes, quid sit. Matth.26.

Quibus autem verbis rectius istis respondebimus, quàm quibus non dissimili Arrianorum

norum insaniæ respondit olim Ambrosius. Scriptum est, inquiunt, Nemo bonus nisi vnus Deus. Scriptum est, agnosco, sed litera errorem nō habet, vtinam Arriana interpretatio non haberet. Apices in crimine sunt, sensus in crimine. Dictum Domini Saluatoris agnosco, sed consideremus quando dicat, cui dicat, qua circunspectione dicat.

De fide lib. 2. c. 1. In scriptura exponenda considerãdæ circũstantiæ

Hunc si sensum esse vis, vt quibus hoc dictum est, non licere putes Sacerdotibus aut conficere aut offerre, aut oblatione facta Christi corpus & sanguinem sumere, nisi sub vtraque specie, Dei verbũ est: quod obuiis, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur. Sic enim Christus instituit, sic vna, sancta, catholica, Apostolica semper obseruauit Ecclesia, neq; faciet vnquam, vt istud Christi mutet institutũ. Sin autem illud ex his verbis colligere conaris, quod eis tanquam Christi præcepto cuncti cōpellantur ad vtriusq; speciei communionem, quod aliter saluo esse nemini liceat, tuum est hoc verbum, ô Satana, qui per hanc viam & opinionum, & animorum in Ecclesia Dei dissidium excitare conaris: non est verbum Dei. Legantur, quæ præcedunt verba: totus ille locus accuratius expēdatur, cuius erit perspicuum, cùm in domo, vt Pascha cum discipulis suis Christus mãducauit, quàm fuisse, Mariæ domum, quæ fuit Marci mater, scribit Alexander monachus in laudatione, quam edidit in Apostolum Barnabam, vt habetur in septimo tomo vitarum Lipomani: alij quoq; nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præsentem adfuisse præter duodecim Apostolos. Quod etiam à Symeone Metaphraste memoriæ traditum accepimus, qui scribit, quòd cùm traderet mysteria Dominus, discipulos quidem vnà habuit accumbentes, matrem autem iussit curam gerere mulierum, quæ ministrabant. In oratione de vita & dormitione sanctissimæ Deiparæ, quæ habetur inter tomos vitarum, quas in vnum collegit Aloysius Lypomanus Episcopus Veronensis, tomo. 6. Clarius autem id à Clemente demonstratur libro vltimo Constit. Apostolicarũ, & à Iustino in Apologetico. Itaq; solis Apostolis accumbentibus hæc verba dicta esse videntur. Dicit Matthæus: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis. Dicit Marcus: Vespere autem facto, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cùm facta esset hora, discubuit: & duodecim Apostoli cum eo. Putásne temerè factũ esse, quòd numerus iste duodecim ita diligenter ab omnibus Euangelistis expressus est? Præuidebant illi Spiritusancto pleni, futuros nouissimis temporibus, qui ex verbis ipsorum, tanquam à Christo prçceptum esse defenderent, quod ab ipso præceptum est nunquam: atq; ideò in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad solos vt duodecim Apostolos, quos etiam tum Sacerdotes instituit Christus, verba hæc pertinere demonstraret: vt illi necessariò sumerent sacris operantes: cæteri verò, quin & illi ipsi extra sacrificium, Eucharistiam sub vtraque specie sumendi, nulla essent necessitate adstricti.

Cœna Domini in domo Mariæ matris Marci, solis Apostolis præsentibus.

Cap. vlt.

Matth. 26. Marc. 14. Lucæ. 22.

In cœna Apostolos Sacerdotes instituit.

Quamobrem nihil adferunt isti ad institutum suum probandum, ex eo loco, vbi cœnam Domini describitur. Nam quod præceperat Christus, id ab Apostolis factum est, attestante Marco, quòd biberunt ex eo omnes, & fit etiã nunc ab iis, qui sacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetustum Ecclesiæ morem, quo sub altera tantùm specie communicatur, mutantes priuata sua auctoritate sibi calicem vsurparãt, ex his verbis: Bibite ex hoc omnes, errorem suum confirmari non posse: quamobrem ad adstruendum illum, verba potius Christi, quæ sunt apud Ioannem, producenda putauerunt: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis: Quæ tamen verba, qui triginta his annis prodierunt, de spirituali, non de sacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiam si de sacramentali manducatione accipiantur (sicut accipi rectè possunt de vtraq;) tamen in toto illo capite, neq; calicis, neq; vini fit vlla mentio, magis vt ad receptum Ecclesiæ morem, quàm ad istorum errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modò præceptum vbi dari iusserit, sed nec exemplum vbi dederit sub vtraq; specie Christus aliis, quàm Apostolis quisquam in scripturis reperiet, cùm ostendi contrà possit à nobis, qui non erant ex Apostolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc sacramentum sub altera tantùm specie datum esse. Nam quem illis fregerat panem Christus, non simplicem panem, sed sacramentum fuisse corporis & sanguinis Christi testantur vno ore Chrysostomus, Augustinus, Beda, Theophilactus. Quin & Hierosolymis vnius tantùm speciei communionem in vsu fuisse, ex his, quæ de fractione panis in actis Apostolorũ scripsit Lucas, discimus. Totum præterea Ioannis caput sextum, sicut paulò antè commemorauimus, nullam neque calicis, neque vini facit mentionem, nec obscurè indicat, sufficere solam speciem panis, cùm dicit: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Quod si spectes figuras, quibus hoc Sacramentum in lege fuit præsignatum, agnum illum Paschalem, & manna quod de cœlo Iudæis fuit suppeditatum, figuram illius gessisse reperies: De iis comedebant omnes, de liquore verbum nullum. Quin illud in Leuitico potius legitur, quæ libamina iuxta ritum illius temporis oblata, consistebant in liquidis, in vsum Sacerdotum omninò cessisse, neque sibi portionem eorum aliquam offerentes laicos vsurpasse: vt hæc quoque figura ad eum, quem retinet Ecclesia catholica, morem confirmandum pertinere videatur. Ad quem abrogandum non modò nihil profertur è scripturis, verùm etiam ex iis sanè intellectis cuius perspicuum esse potest, vtranque speciem ab iis tantùm,

Ioan. 6. Communio sub vna specie.

Luc. 24.

Chrys. hom. 17. in Matthæum. Aug lib. 3. de consensu Euangelistarum cap. 25. Et de tempore serm. 140. Beda in Luc li. 6. Theophi. in Luc. Actor. 2. Exod. 12. Exod. 16. Leuit. 46. & 16. Communio sub vtraque specie laicis neque præcepta neque necessaria.

qui sacris operantur, alteram extra sacrificium ab omnibus rectè sumi.

Quid ergo quiritaris, ô Satana, præceptũ Christi violari, quod hac quidem de re nullum esse constat? Quid si ille ipse, quo tu quasi flabello quodam vsus es ad istos in Ecclesia Dei ventos & tempestates excitandas, cuius opera tam multos à Christo, & à corpore eius Ecclesia segregasti, testimoniũ contra te feret, nihil esse de vtraq; specie sumẽda à Christo præceptum? Lege quæ scripserit ad Boëmos nondum in reprobũ sensum datus: hæc illius verba reperies. Quoniam pulchrũ quidem esset vtraq; specie Eucharistiæ vti, & Christus hac in re nihil tanquam necessarium præcepit, præstaret pacem & vnitatem, quam vbiq; Christus præcepit, sectari, quàm de speciebus sacramenti contendere. Lege quæ scripsit idem in Eucharistiæ declaratione. Non dixi, inquit, neq; consului, neque est intentio mea, vt vnus, aut aliquot Episcopi propria auctoritate alicui incipiant vtramq; speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in Concilio generali. Sic ille non prorsus adhuc odio erga catholicam Ecclesiam excæcatus. Sed & postquam argumenta illi per te Satana suppeditata sunt, quibus sacrosanctum Missæ sacrificium euertere, atq; ita redemptionis nostræ per Christum in cruce factæ memoriam omnem abolere penitus conaretur, scripsit his verbis in libro, qui de formula Missæ inscribitur: Si quo casu Conciliũ statueret, minimè omnium nos vellemus vtraq; potiri: imò tum primùm in despectum Concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquã vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunq; auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Hæc iuratus ille tuus, œstro tuo percitus: in cuius scriptis, vt facilè mendacem agnoscere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua secum ipse non pugnet.

Luth. ad Boëmos

Cùm itaq; scripturæ, pro recepto magis Ecclesiæ more, quàm contra illum facere videantur, causæ nihil est, quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius vsus in primitiua Ecclesia. Fuit; sed non in vniuersa. Dedit vtranq; speciem Corinthiis Paulus: dedit alteram tantũ Hierosolymitanis Iacobus. Qua de re nullum extabat Christi præceptum, abundabat vnusquisq; in sensu suo. Etiam infantulis mox vt lauacro regenerationis sanctificati sunt, Eucharistia dabatur in Ecclesia primitiua, sicut ex Dionysio Areopagita, Cypriano, Augustino, Innocentio, & Sozimo Pontificibus abundè liquet. Neq; id sine obtẽtu verbi Dei fiebat. Nam siue illud proferas: Bibite ex hoc omnes, si ad alios etiã, quàm ad quos dictũ est Apostolos, referendũ existimas: siue illud, nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis sanguinẽ eius, non habebitis vitã in vobis: vtrunq; æquè ad paruulos atq; ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit omnes, neminẽ excludit: exclusi sunt nihilominus infantes ab vtriusq; specie, vel potius ab ipsius corporis & sanguinis Christi sacramentali participatione, neq; tamen quisquam est ex nouatoribus istis, qui propterea cœlum terræ miscendum putet.

Communicandi mos vetus. Infantibus data olim Eucharistia. Dion. Eccle. hier. cap. 7. Cyp. tract. de lapsis. 5. Aug. epist 107. Et de peccat. merit. & remiss. lib. 1. cap. 20. Et contra Iulia. lib. 3. cap. 11. Et contra Pelag. Hipognosticon, libr. 5. Innoc. epi. 26.

Quid autem causæ est, quamobrem, qua auctoritate fecit Ecclesia, vt ab omni sacramentali Christi corporis manducatione paruulos excluderet, eadem auctoritate non liceat illi iustis & grauibus ex causis, non ab ipsius Christi corporis & sanguinis, sed à speciei tantum alterius vsu, eos, qui sacris non operantur, arcere, cùm sub vna æquè sit integer Christus, atque sub vtraque? neque sit in specie salus, sed in eo, qui sub specie continetur, Domino nostro Iesu Christo, extra cuius nomen aliud non est, in quo nos fieri saluos oporteat, neque vel de altera, vel de vtraque specie extra sacrificium sumenda, Christi præceptum extet vllum, verùm Ecclesiæ potestas concessa sit, quòd ratio temporis postularet, ea de re statuendi. Quanquam & eius rei licet exempla proferre, vbi cùm ratio postulabat, non modò ventum est sine peccato contra Dei præceptum, verumetiam illud ipsum sine expresso Dei mandato est abrogatum, Circuncisio & Sabbatum, quin à Deo præcepta sint, inficias ire potest nemo: & tamen etiam sub lege & circuncisio in deserto, & sabbati sanctificatio bello ingruente sine peccato fuit à Machabæis intermissa: Quin etiam vtrunq; posteaquam Christus morte sua, quod illa figurabant, impleuerat, ab Ecclesiæ consuetudine remotum & prorsus fuit abrogatum. Non quòd vtrunque obseruare malum esset, sed quòd solicita de salute nostra mater Ecclesia, nihil nobis cum Iudæis esse commune voluit. Sed ad nostra Sacramenta veniamus. Nónne Christus formam baptizandi præscripsit? In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Formam tamen hanc Apostolos non obseruasse legimus, quos in solius Iesu nomine baptizasse scribit Lucas, neque tamen vociferabatur quispiam Christi institutionem violari, contraque præceptum eius veniri. Quod apertius certè est de hoc Sacramento quàm de Eucharistia sub vtraque sumenda specie. Postulabat hoc illorum temporum ratio, vt Iesu nomen & eius virtus quàm maximè inculcaretur fidelium mentibus: tum & illud intelligebatur, quòd solius huius nominis appellatio, totius esset deitatis confessio, sicut à Basilio scriptum, & ab Ambrosio legimus repetitum. Quare non hoc ipsum cogitatur in alterius speciei ademptione? quandoquidem vnius sumptio, totius est Christi communicatio. Factum est tamen posteà, vt quam Christus præscripsit formam, ad eam Ecclesiam redeundum esse putaret. Deinde verò, Nónne pręceptũ à Christo videtur, prius vt doceantur, qui baptizandi sunt? Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos. Et alio loco: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Velle videtur, vt fides, quę ex

Actor. 4.

Præcepta Dei mutata. Gen. 17. Exod. 20. Iosue. 1. 1. Machab. 2.

Matth. vlt.

Actor. 8.

Christi nomen.

Basil. ad Amphilochium cap. 12. Ambr lib. 1. de Spiritusſan. ca. 3.

auditu

auditu est, baptismũ præcedat. His scripturæ locis vrgent maximè Anabaptistæ, clamant & ipsi, violari preceptum Christi baptizandis paruulis, qui doceri non possunt: Et tamen ab iis, qui malunt Euangelici quàm Christiani vocari, quòd cuiusuis potius, quàm Christi Euangelium amplectuntur, illi ipsi Anabaptistæ pro hæreticis habentur. Neque videtur eis (& quidem rectè, nam hac in parte cum Ecclesia sentiunt) quicquã fieri contra Christi præceptum baptizãdis paruulis, cùm ad solos adultos hęc verba pertineant. Iam verò quid est baptizare? Nónne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergẽdi ritum religiosè tenuit, & ad posteros etiam transmisit Ecclesia primitiua, neq; tamen continuauit posteritas. Quanta autem religione mos hic in Ecclesia primitiua fuerit obseruatus, vel ex eo colligi potest, quòd cùm Clinici, hoc est, in lecto propter ægritudinem decumbẽtes, aspergi siue perfundi cœpissent, dubitatũ est de perfusione illa, quæ nunc etiam in vsu est, vtrum pro baptizatis habendi essent, qui perfusi tantùm siue aspersi fuissent. Quam dubitationem discutiens Cyprianus nihil referre scripsit, perfunderentúrne, an mergerentur: quòd in Sacramentis salutaribus necessitate cogente, & Deo suam indulgentiam largiente, totum credentibus conferũt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam esse, sed fide potius excipi cœlestem munificentiam. Ecce in vno baptismi sacramento quàm multa mutata sunt, non dicam contra præceptum Christi, sed quod negari certè non potest, contra scripturæ verba: nullos tamen ea res in Ecclesia Dei motus peperit, neque est aliquis, qui tria verba cum quoquam hoc nomine commutanda esse putet.

Baptizare quid sit.

Aspersio Clinicorum efficax.

Lib. 4. epist. 7.

Quæ, malùm, est hæc amentia? quod de speciebus, ex quibus non est salus, tanta est altercatio, cùm tamen neque recens, neque perpetuum sit hoc Ecclesiæ de vtraque specie sumenda interdictũ? Non desunt etiam ex eorum numero qui segregauerunt semetipsos, qui ante mille & centũ annos in Ephesino Concilio, quod est vnũ ex quatuor illis, quæ tanquã quatuor Euangelia à Christianis omnibus recipiuntur, fuisse scribũt decretũ, vt sub specie panis tantũ à laicis Eucharistia sumeretur. Inde traxisse putatur à nonnullis nomẽ, laica cõmunio, cuius in Sardicensis, & in Agatensis Concilij decretis fit mentio. Decretũ autem illud fuisse creditur propter abolendã hæresim Nestorij, qui sub specie panis carnem sine sanguine, hoc est cadauer: sub specie vini sanguinem absq; carne, hoc est cruorem, contineri blasphemabat. Hic error durat etiam nũc, Scimus enim vtriusq; speciei vsum permissum fuisse alicubi quibusdam, cætera catholicis, hac verò sola in re ab Ecclesia segregatis, modò confiterentur, sub specie panis corpus & sanguinem, sub specie vini sanguinem & corpus contineri. Quorum Sacerdotes cùm deliberandi spacium sibi dari petiuissent, postridie in templis populũ è superiore loco admonuerunt: dixisse Christum, accepto pane, hoc est corpus meum nõ addidisse & sanguis: accepto verò calice, hic est sanguis meus, non addidisse & corpus: hominem verò velle, vt dicatur, hoc est corpus & sanguis: hic est sanguis & corpus. Quæsiuerũt deinde, vtri magis credendum sit, Christo ne Deo, Deiq; filio, an homini? magnosq; motus excitarunt, atq; irritos Pontificis conatus, in reducendis illis ad vnitatem Ecclesiæ fecerunt. Non videtur autem hic error esse dissimilis errori Lucianistarum, simul & Apollinaristarum, sicut legitur apud Augustinum. Qui cùm legerent, verbum caro factum est, negabant animam in Christo fuisse, quòd nudè scriptum esset, verbum caro, non autem, caro & anima factum est. Quos reprehendens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit scriptura, Formauit Deus hominem: & non dixit, fecit ipsi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quæ sunt in corpore. Per hoc intelligimus, vnum quid esse ex toto fabrefactũ hominem ipsum, eò quòd non particulatim compositionem totius animalis scriptura explicat.

Vrbanus Regius in prioribus locis communibus. Communio laica sub panis specie tantũ in Ephesino cõcil. decreta.

Aug. de anima & eius orig. li. 1. cap. 18.

Epiph. in Ancorat.

Quæ fuerit igitur causa secundum quosdam interdicendi speciei alterius vsum, iam diximus. Porrò sublata causa, non multò pòst cessauit hoc interdictum, & vtraq; species vsurpari rursus cœpit. Qua tamen in re non idem apud omnes mos obseruabatur, quòd apud alios vtriusq;, apud alios alterius tantùm speciei fuit vsus, donec ad Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum est: Quo ad Ecclesiæ gubernacula sedente, Germania Christi recepit Euangelium: ac ducentis pòst annis Polonia, & succedente tempore nonnullæ Septentrionales aliæ nationes, apud quas vini vsus prorsus fuit incognitus. Nam & in Germania non multò amplius quàm trecenti anni intercesserunt, cùm excoli vineæ cœptæ sunt, quæ tamen & ipsa non vbique vini ferax est. Apud nos verò nunc quidem frequentior, parentum verò nostrorum & auorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit vsus, ac minor etiã, quo tempore primum nostris maioribus Euangelij lumen affulsit. Hoc itaque Gregorio tertio Ecclesiæ vniuersali præsidente ante octingentos plus minus annos tacito quodam populorũ omnium consensu vtriusque speciei communio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cùm alios nuper ad Christi fidem conuersos propter vini penuriam vtraque specie vti non posse viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quòd non vnus & idem apud omnes ritus obseruaretur in hoc præsertim Sacramento, quod propriè symbolum est vnitatis, ab vtriusque speciei vsu abstinendum sibi esse putauerunt, altera tantùm contenti. Giselbertus vixisse creditur ante annos plus minus 600. Docuit is transire substantiã panis in substantiam corporis & sanguinis Christi, & sufficere vnam tantùm speciem exhiberi multitudini.

Speciei alterius vsus quando inoleuerit.

Germania fidem tempore Gregorii recepit. Deinde. 200. annis pòst, Polonia.

In libro altercationum.

Cõcilio Const. qui Episcopi Poloni interfuerunt.

Ac durauit hæc sub vna tantùm specie communicandi consuetudo sine cuiusquam interpellatione vsq; ad tempora Concilij Constantiensis, quod fuit habitum ante annos centum triginta sex: in quo etiam præsentes adfuerunt ex prouincia nostra, Nicolaus Archiepiscopus Gnesnensis, Andreas Posnaniẽsis, & Nicolaus Plocensis Episcopus, qui fuit Iudex commissarius ad audiendas omnes causas nomine nationis Germanicę cõstitutus: ex terris Prussiæ, Ioannes Varmiensis, Procurator Pomesaniensis, Culmensis, & Sambiensis Episcoporũ. Ibi primùm exorti sunt qui dicerent, populum sub vtraque specie, etiam sumpto prandio, vel cœna, suscipere Eucharistiam debere. Qua de re, cùm esset ad Patres Concilij relatum, qui ex toto orbe conuenerant viri sacrarum literarum peritissimi, post maturam deliberationem habitam decretum est, quod consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populum sub vna specie tantùm, & diutissimè obseruata, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, nec sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare: quodq; dicere quod hanc consuetudinem obseruare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debeat erroneum, & pertinaciter asserentes oppositum, tanquam hæretici sint arcendi. Decem & septem annis post habitum est aliud Concilium Basileæ, cui & ipsi Andreas Posnaniensis Episcopus, tunc à sacro Concilio nationis Germanicę Pręsidẽs designatus, & Franciscus Episcopus Varmiensis interfuerunt. In quo cùm itidem de vtraque specie disceptaretur, decretum est & declaratum, quòd fideles laici communicantes & non conficientes, non astringantur ex præcepto Domini ad suscipiendam Eucharistiam sub vtraq; specie: sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis, & cum qua Christus est vsque ad consummationem seculi, ordinare habet, quomodo ipsis non conficientibus ministretur: prout pro reuerentia ipsius sacramenti & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet (secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ) proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantũ, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoq; consuetudo, communicandi laicum populum sub vna specie ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissimè obseruata, & à Doctoribus diuinæ legis, sacrarum scripturarum ac canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore cõmendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Ecce duorum Conciliorum decreta, quibus vsus hic Ecclesiæ sub vna specie cõmunicandi cõfirmatus est: in quibus præsentes etiam adfuerũt ex hac prouincia nostra Episcopi, à Rege missi, qui regni totius nomine ad ea, quæ sunt in illis constituta, suum assensum præbuerunt.

Sessione.

Communio sub panis specie ex Concil. probata. Communionem sub altera specie consuetudinẽ sacrilegam esse asserentes pertinaciter tanquam hæretici arcendi. Sessione. 13. et. 30

Matth. 28.

Fingamus autem controuersum adhuc esse, num adstringamur ex præcepto Domini ad Eucharistiam sub vtraq; specie suscipiendam. Tibi sic, mihi secùs videbitur: quis erit contentionis huius nostrę finis? Iudex vt sit aliquis oportet. Postulari nunc à multis audimus Concilium, atq; id liberum: Quæ potuerunt autem esse Concilia magis libera, quàm hęc duo fuerunt in Germania congregata, in quibus ipsos etiam Pontifices loco suo motos legimus?

Vt admiranda sit eorum vel inscitia, vel impudens comminiscendi quiduis audacia, qui Pontificia tyrannide calicem ademptum populo vociferantur, cùm non modò nullum ostendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando decretum, verùm contrarium à nobis doceri possit. Nam post Ephesinum Concilium, cùm interdicti causa cessasse videretur, ad intermissum sub vtraque specie communicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuisse videtur. Sed isti verum an falsum dicant, nihil sua referre putant, dum Pontifices quibuscunque confictis criminationibus exosos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod à Cypriano scriptum anteà commemorauimus, gubernatore sublato facilius circa Ecclesiæ naufragia se grassari posse. Quamobrem hoc laborat per membra sua, vt illius auctoritatem eleuet, vt ab illius obedientia homines abstrahat. Quanquam à Philippo qui chronici cuiusdam supplementi fuit auctor, memoriæ proditum legimus à Gelasio sanctionem esse latam, qua cautum est vt Sacerdotes, nec Eucharistiam sub vna tantùm consecrarent, nec sub vtraque populo distribuerent.

Serm. 4. in Quadrages.

Lib. 1. epist. 3.

Cæterùm quæ tyrannis est tueri Concilij decreta, neque permittere quæ sunt Ecclesiæ totius auctoritate constituta, vt absque eiusdem auctoritate abrogentur? Si quæ per Principem in comitiis de cunctorum regni ordinum assensu constituta sunt, contra eorum aliquid Princeps ipse venerit, quàm durum id multis videtur? Si verò contraria constitutione aliqua, quod in maioribus regni comitiis summa voluntate omnium sancitum est, id extra comitia solus ipse, paucis in Concilium adhibitis, antiquare conaretur, qui non ederentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quod Principi licere nolunt, id licebit monacho apostatæ, vt excæcatus erga monachã libidine, ac propterea sursum ac deorsum miscere volens omnia, tyrannidem hanc sibi vsurpet, vt quę non de vnius alicuius regni, aut prouincię, sed de totius orbis Christiani, de tot regnorum prouinciarum, populorum, nationum assensu, doctissimis, grauissimis, sanctissimis viris in Concilium adhibitis, in generali Concilio, & eo quidem duplici constituta sunt, ea priuata sua auctoritate, quid dicam auctoritate,

quam

quam nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadam abrogare conetur? Si quæ paulò grauior est causa, dicitur hîc esse comitialis articulus: neq; Principi fas esse putatur, extra comitia quicquã de ea decernere: Et de Eucharistia statuere articulus est monachalis, vt ipse cum sua Nonna decernat, num Constantiensis & Basiliẽsis Concilij decreta rectè se habeãt, nécne? Quæ est, si non hæc est extrema dementia, tantã aut monacho apostatæ, aut Rhetorculo alicui tyrannidẽ permittere, vt is mihi de Conciliorũ decretis, déve sanctorũ Patrũ scriptis ferat sententiã? vt hoc rectũ, illud minus rectum: hoc amplectendũ, illud reiiciendũ esse pronunciet? Certè si quis hoc de regni comitiorũ statutis facere tentaret, aut pro insano haberetur, aut sibi debitas pœnas nõ effugeret. Quid autẽ causę est, cur sanctior esse debeat comitiorũ, quàm Conciliorũ auctoritas? Cur non liceat in illa, quod licere volunt in hac? Dicat quispiam, Legem in comitiis non rectè latam esse, ac suum iudiciũ omnium eorum, qui legem hanc sciuerunt in comitiis, iudicio anteponendum (neque enim deerunt illi rationes, modò nõ prorsus ingenio sit destitutus, quibus eam infirmare conetur) fortassis etiam contra vitam & mores eorum, qui legem sanxerunt, declamabit: verè, an falsò, non multum sua interesse existimans. (Neq; enim fuit maior vnquam non modò dicendi, verumetiam mentiendi quiduis impunitas & licentia, quàm sub isto Euangelio) atq; ita seditionem concitet, num ferendus videbitur? Scilicet, quod contra terræ alicuius comitia factum fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò contra totius orbis comitia factum erit, id ferri poterit? Meritò commendatur ab Eusebio & à Theodoreto præclara Platonis illa sententia. Vobis quidem, inquit, si rectè constitutæ sunt leges, vna certè lex erit præclarissima, quę iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, rectène an contrà, se leges habeant: sed vno omnium ore, vnaque voce, rectè tanquam à Diis positas concedi præcipiat: nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autem, si quid excogitarit, Principibus & æqualibus, nemine iuuenum audiente, referre. Ne quærere quidem vir ille sapientissimus adolescẽtibus permittit, num Laconũ, aut Cretensiũ lex rectè se, an contra habeat. Seni verò non plus cõcedit, quàm vt Principibus referat: quò si iustas & graues aliquas causas attulerit per quos cõdita lex est, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorsus abrogetur. Vult autem id à sene fieri, nemine iuuenum audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quàm rationis magisterio gubernari cõsueuerit. Quam etiam ob causam Aristoteles, humanæ quoq; Philosophiæ minus eos idoneos auditores esse censet. Notum est illud quoq; ex Neuij ludo: Percunctantibus enim, cedo, qui vestram rempublicam tantam amisistis tam citò? respondetur. Prouenie bant oratores noui, stulti, adolescentuli. Temeritas videlicet est florentis ætatis, prudentia senectutis. Nunc non alij de Conciliorũ decretis iudicant audaciúsne dicã an impudẽtius, quàm oratores noui, stulti, adolescentuli: qui simul vt audacius locos communes perlegerint, statim se Theologos profitentur: ac eiusmodi Theologos, vt non illud modò, Super senes intellexi: verùm & id quod proximè præcedit, super omnes docentes me intellexi, sibi arrogare audeant. Adeò verum est quod prouerbio dicitur: Inscitia confidentiã, eruditio cunctationem parit. Dicit scriptura: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de Christi pręcursore, Helia Propheta: Conuertet cor patrum ad filios. Nunc à filiis discunt parentes malè credere, aut nihil credere, illos interrogant, ab illis docentur, & per Antichristi præcursorem corda filiorum in patres, non patrum in filios conuertuntur: vt non hoc filij, quod patres quondam eorum, sed hoc credant superstites patres, quod ab imperitis sæpè adolescentulis filiis suis docentur. Quid esse potest magis absurdum ac præposterum? Laconum aut Cretensium leges haberi Plato vult tanquam à Deo sancitas, vt neq; mutire quisquam contra eas audeat: & quę citra omnem dubitationem à Spiritusancto latæ sunt, qui Conciliis præsidet, afflatuq; suo fouet ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modò quærere de iis, verumetiam eas cõuellere & labefactare velle, rerum imperito adolescenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Augustinus, quanquam de iis homines iudicant cùm eas instituunt, tamen cùm fuerint institutæ & confirmatæ, non licebit Iudici de ipsis iudicare, sed secundũ ipsas. Quantò magis obseruandum est in legibus diuinis, hoc est, auctore Spiritusancto latis, cuius generis sunt, quæ feruntur in generali Concilio legitimè congregato, vt ne cuiquam de illis Iudiciũ permittatur. Præclarè Iulianus ab Imperatore Leone de Calcedonensi Concilio sententiam rogatus, vbi inquit, tantorum erat congregata multitudo Pontificum & sanctorum præsentia Euangeliorũ & frequens simul oratio: illic creaturæ totius opificem inuisibili virtute credimus fuisse præsentem. Atque hæc quidem de vtraque specie.

Non iudicandum de decretis maiorum priuatis hominibus, sed obediendum.

Iuuenes de legib. non iudicent. Plato lib. 1. de legibus. Euseb. lib 12. de præparatiõe Euãgelica cap. 1. Li. 1. Græcarum affectionum.

Lib. 1. Ethicorũ.

Rempub. adolescentium temeritas perdit.

Psalm. 118.

Deut. 32. Lucæ. 1.

Aug. de vera religione cap. 31. De legibus iam constitutis nõ est iudicandum.

Est inter circulares epistolas in. 2. Tomo, Cõciliorũ nouissimè æditorũ post Calcedonen. Concilium.

Hortamur autem, oramus, & per viscera misericordiæ Dei obsecramus fideles omnes in prouincia nostra constitutos, quandoquidem in hoc sacramento varia est & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi resistant. Neque enim aliud ille agit, quàm vt hac de speciebus altercatione à Christo & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quod segregatis facilè se cætera, quæ velit omnia persuadere posse credit. Decet autem fideles omnes expendere, quod sicut in hoc Sacramento verũ est & viuum Christi corpus, sic qui volunt illud sumere ad vitam æternam, & non ad mortem æternam, eos & ipsos oportet esse Christi corpus.

Concordia in hoc sacramẽto potissimum seruanda.

Consi-

Mortis Christi causa.
1. Corinth. 11.
Ioan. 11.
Eucharistiæ sacramentũ Christus cur in panis & vini specie instituerit.
1. Corinth. 10.
1. Corinth. 11.
De speciebus non contendendum.
Actorum 4.
Veritas nimiũ altercando amittitur.
Matth. 26.
Epilogus.

Considerent quid sit quod agatur in hoc sacramento. Quid enim aliud, nisi quod dicit Paulus, mors Domini annunciatur? Quare autem mortuus est? Vt filios Israël qui erant dispersi, congregaret in vnum. Ipse mortuus est ideò, vt congregaret, tu propterea sub vtraque specie sumendum asseris, vt segreges, vt diuidas, vt dispergas, quod ille precioso sanguine suo collegit? Quid est, si hoc non est Antichristum esse? Quid hic est nisi sacramentum pietatis, nisi signum vnitatis, nisi vinculum charitatis? Qua tu fronte audes illud facere causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij? Saltem signa ipsa attende, neque aliud esse velis, quàm quòd per illa notatur. Neque enim sine causa Christus in specie panis hoc sacramentum esse voluit. Vnus enim panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo designauit in hoc sacramẽto Dominus, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit. Qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimoniũ accipit: indignè enim sumit, ac reus erit corporis, & sanguinis Domini: occisor Christi reputabitur: nec minus peccabit, quàm si Christum ipsum crucifixisset, si sanguinem eius fudisset. Ex multis granis vnus efficitur panis: & nos ex multis membris efficimur vnum corpus: corpus autem Christi. Hoc ergo corpus si lanias, si diuidis, quid aliud, quàm denuò flagellas, denuò crucifigis, denuò Christum interficis? Qua crudelitate quæ potest maior excogitari? Quamobrem iterum atque iterum obtestamur per eum ipsum, cuius viuum corpus in hoc Sacramento continetur, vt ab hac tanta crudelitate sibi temperent, quin potius, quod mortis Christi beneficio facti sumus omnes, id esse & permanere velint. Fecit ille nos corpus suum, tradito pro nobis in mortem corpore suo, simus & permaneamus huius, & quidem vnius corporis membra. Erimus autem vnius corporis membra sub Christo capite, si nos ab Ecclesiastici ædificij compage auelli non permiserimus: si id ipsum omnes dixerimus: si non fuerint in nobis schismata: si in eadem fidei regula permanserimus: si cum aliis de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili sacramento vnanimes idem omnes senserimus. Quamobrem non contendamus de speciebus, in quibus nihil est, quod aliquid fiduciæ quisquam collocet, in illo solo spes nobis est omnis defigenda, qui sub speciebus istis visibilibus inuisibilis ipse latet, vereque continetur. Neque enim quod videmus, salutem nobis adfert, sed quem oculis carnis huius cernere non possumus, quem sola fide comprehendere licet, Dominus noster Iesus Christus, qui sub his, quæ videntur, speciebus inuisibilis ipse & immortalis verè continetur, ipse est & non alius, in cuius nomine nos omnes fieri saluos oportet. Qui cùm æquè sit integer sub vna, atque sub vtraque specie, quorsum attinet de speciebus disceptare, ex quibus non est salus? Etiam atque etiam nobiscum. Expendamus quod à Chrysostomo scriptũ est: Quamdiu, inquit, lapides benè cõpacti sunt, nihilq; vacuum inter se habẽt, firmi & infracti perstant. Si verò vel foramen acus duntaxat, quod vtrinq; penetret, aut scissuram, quæ capilli locum teneat fieri contigerit, omnia dissoluuntur, ac pereũt. Ita & Diabolus, donec compacti quidem ac benè compositi fuerimus, nihil suorum omnino poterit inferre. Quamprimùm verò vel modicum nos relaxare poterit, non aliter quàm quasi quidam torrens toto impetu infunditur. Nam vbiq; illi solis duntaxat initiis opus est, & hoc laboriosum est. Si verò nactus fuerit initium nocendi, omnia sibiipsi subindè suopte ingenio vestigat, & amplificat. Præclarè Chrysostomus: Vbiq; solis tantùm initiis opus ait esse Diabolo, nec aliud illi magis esse laboriosum, quàm initium. Quod simul vt nactus est, iam omnia suopte ingenio vestigat & amplificat. An autẽ hoc ita iam euenisse non videmus? Quamdiu erunt compacti Ecclesię lapides, nec vllum vel acus foramen, vel scissura quæ capilli locum haberet fieri permissa est, firmi & infracti persistebamus, nec vllas vires diabolus contra nos habere potuit. Simul vt autem initium separationis & diuisionis in vsu specierum sacramenti Eucharistiæ factum est, quorsum impietatis res progressa non est? Qui de vtraq; specie primùm contendere cœperunt, an ij Christum ex vtraq; paulò pòst non amiserunt? Neque enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc sacramento, nisi merum panem, & merũ esse vinum. Quæ quàm sit horrenda blasphemia, quis non intelligit homo Christianus? Verum est quòd dixit quidam, quãuis Ethnicus: Nimiũ altercando veritas amittitur. Amiserũt illi veritatẽ, amiserunt Christũ de hoc sacramẽto, dum altercationi studentes magis quàm dilectioni mutuæ, non credunt veritati, de veritate sui corporis disertè dicenti, Hoc est corpus meum. Huc perduxit miseros priuatus spiritus, cui plus fidendum esse putauerunt, quàm ei, qui publicè promissus & missus est Ecclesiæ vniuersæ. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra. Num autem his finibus eorum impietas est circunscripta? An & Sacerdotium & sacrificium non abrogarunt? an & Sacramenta simul omnia non abstulerunt? an ipsis etiam scripturis auctoritatem omnem nõ detraxerunt? An eo demùm audaciæ atque amentiæ progressi non sunt, vt & adorãdam Trinitatem blasphemarent, & Christum Deum, Deique filium esse negarent? Nec id obscurè faciunt: Quin gloriantur etiam, & prę se ferunt Lutherum tectum Papatus tantum diruisse, Zuinglium parietes, & viciniora fundamento membra disiecisse dicunt. Se verò pro suo inuicto robore, singularique animi magnitudine ad ipsum fundamentum, quod intactum illi

reliquerant subruendum aggressos esse. Fundamentũ autem Papatus, hoc est, Ecclesiæ Dei, vocant summum salutis nostræ dogma, quo Deum trinum in personis & vnum in essentia, colendum & adorandum esse profitemur. Quàm verè dictum est à Chrysostomo, quòd initiis tantùm opus est diabolo. Posteaquam hoc fecit initium schismatis in vsu specierum sacramenti Eucharistiæ. Quo tandem impietatis ad extremum non prorupit?

Quamobrem cùm nullum Christi institutum, nullum præceptũ videamus de calice cuiquam extra Missę sacrificium dando, cùm Christum etiam ipsum & Apostolos absque calice sub specie panis tantùm Eucharistiam dedisse legamus: cùm certò nobis persuasum sit, nihilo plus sub vtraque, quàm sub vna specie contineri, sub qua æquè vt sub vtraque integer Christus accipitur, ac eadem gratia confertur: Cùm & illud apertè videamus, quòd in hac altercatione de vtraq; specie nihil aliud quærit diabolus, quàm vt foramen duntaxat in Ecclesiæ tecto faciat: vt eo facto haud aliter, quàm torrens aliquis toto impetu in eam infundere se possit. Non altercemur cum inimicis crucis Christi: qui quæ pacificauit ille per sanguinem crucis, quæ per mortem suam congregauit, ea spargere conantur: non contendamus de speciebus, ne quod illis accidit, & ipsi Christum amittamus, ac ad eum similiter, vt ab illis fit, blasphemandum inducamur: verùm ad quod peruenimus, iuxta Pauli consilium, in eo permanentes, idem sapiamus omnes. Ita futurum est, vt ipsi facti corpus Christi mysticum, non ad mortem æternam corpus Christi verum sumamus, sed ad vitam æternam. Verùm ad reliqua pergamus.

Colos.1. *Philip.3.*

Quòd hoc Sacramentum rectè dicatur sacrificium.

CAP. XLI.

INter omnia Sacramenta nullum est hoc vno Eucharistiæ Sacraméto excellentius: quam etiam ob causam à Dionysio, & eum secuto Bernardo, sacramentũ sacramentorũ, & hostia vocatur hostiarum. Nam cùm tria sint, quibus ritè Deus colitur, fides, spes, & charitas, baptismus fidei: ab eo enim fideles appellamur: confirmatio spei, per illud enim erigitur spes nostra, tutore nobis dato Spiritusancto: Eucharistia verò charitatis est Sacramentum: quòd in eo recolimus, quanta fuerit charitas Dei & Domini nostri Iesu Christi erga nos, qui dilectam animam suam dedit in manus inimicorum suorum, ac semetipsum tradidit oblationẽ & hostiam Deo patri pro nobis, vt sanguine suo nos emundaret ab operibus mortuis, ac vicissim charitate erga tam pium & beneficum Seruatorem nostrũ accendimur, omnia & facere, & pati parati, dum gratos nos & memores tantij beneficij præstare possimus. Quare quantò est excellentior charitas, quàm sit fides & spes, tantò præstat hoc Sacramentum aliis omnibus, quòd non modò significat & confert gratiam sicut alia sacramenta, sed eum ipsum, qui fons est & largitor omnis gratiæ verè in se cõtinet Dominum nostrum Iesum Christum.

Eucharistiæ excellentia. Ecclesi.Hier. libr.3. *Hier.12. Hebr.9.*

Intelligit hoc Satanas, quod nullius sacraméti dignitas maior est vel vtilitas, proinde nusquam etiam grauius quàm in hoc sacraméto fideles tentat, quod aut sublatum ex omni hominum memoria, aut certè debito honore spoliatum, ac prorsus cõtemptum esse cupit. Qua tamen in re, vt paulò antè diximus, nihil agit festinanter, sed illud molitur ante omnia, vt à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quò segregatos facilius, eò quò cogitat, perducat. Itaque primùm iniicit altercationem de speciebus, vt persuadeat hominibus, non hoc amplectendum esse, quod visum est Ecclesiæ vniuersæ, neq; illius, sed priuato sensu scripturas interpretari oportere: Quod posteaquàm obtinuit, iam reliqua minore negocio persuadet. Nihil autem æquè conatibus eius obstat, atq; iugis recordatio sacrificij illius, quo semetipsum patri suo cœlesti Christus in ara crucis hostiam obtulit pro peccatis nostris: videt illius virtuti se resistere nequaquam posse: quamobrem illud oppugnat maximè: Neq; tamen apertè, verùm astutè prorsus & callidè. Prædicationem illius permittit, à repræsentatione tamẽ abstineri prorsus vult, quòd ea sublata, fore intelligit, vt prædicatio quoq; succedente tempore languescat. Quamobrem hîc neruos suos omnes exerit: neq; satis habet omnia dixisse, quibus persuadeat nõ esse à Christo aut sacerdotium, aut sacrificium vllum institutum, verùm affingit Ecclesiæ multa, quasi ea sentiat & doceat de hoc tremendo sacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquam. Quare quæ sit Ecclesiæ hac de re sententia, & quàm multa, quàm falsò illi per membra sua Satanas impingat, de eo nonnihil disserendum esse putauimus.

In Eucharistia abolenda Sathanæ conatus.

Illud itaq; scire imprimis oportet, quod cùm diuersæ sint res, quarum per hoc sacramentum admonemur, diuersæ sunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim preterita sunt, partim præsentia, partim futura. Admonemur preteritæ Christi passionis, quæ fuit longè gratissimum Deo sacrificium, quo nos ille Deo patri suo reconciliauit, pro peccatis nostris morte sua satisfecit, ac non modò remissionem peccatorum nostrorum nobis meruit, verumetiam dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, dignos fecit, qui in filios eius & hæredes adoptaremur. Atque hac ratione vocatur hoc sacramentum sacrificium. Sic enim à Cypriano dictum est: Passio Christi, est sacrificium quod offerimus. Vocatur etiam Eucharistia, hoc est gratiarũ actio, quod in hoc sacrificio grata quadam recordatione prosequimur,

Eucharist. appellationes de quibus nos admonẽt. Colos.1. Sacrificium quid operetur. Lib.2.epist.3. Eucharistia quid.

quimur, cùm alia omnia, tum præsertim immensum illud redemptionis nostræ beneficium. Admonemur præsentis vnitatis, quam hoc sacramentũ efficit, atq; ita vocatur Synaxis Græcè, Latinè communio, quod per illud, sicut à Damasceno traditum est, Christo communicamus, carnis eius & diuinitatis participes efficimur, ac sicut cum illo, ita ipsi etiam inter nos vnum reddimur, vt simus omnes vnum corpus sub vno capite Christo, iuxta illud quod à Paulo dictum est: Vnum corpus, vnus panis multi sumus, qui de vno pane participamus. Admonemur postremò eius quòd futurum est, quod sicut in hoc sacramento Christo coniungimur & eo fruimur, nõ in sua, sed in panis & vini specie, ita posteaquam qui non habemus hîc manentem ciuitatem, verùm aduenę sumus & peregrini, ex huius vitę diuersorio in cœlestem illam patriam, ad quam anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciẽ videbimus eum sicuti est, atq; illius aspectu satiabimur, iuxta illud quod scriptum est: Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Hac ratione vocatur viaticum, quòd viam nobis præbet eò perueniendi, quandoquidem in se verè cõtinet eum, qui via nostra est, Dominum nostrum Iesum Christum. Qui etiam est ostium illud, per quod solum, & non per aliud, ad cœlestem illam gloriam ingressus nobis patet.

Synaxis seu communio. *Lib.4.cap.14.* *1.Corinth.10.* *Hebr.13.* *1.Petr.2.* *1.Corinth.13.* *1.Ioan.3.* *Psalm.60.* *Viaticum quid.* *Ioan.24.* *Ioan.10.*

Vt autem intelligi posit, qua ratione sacrificium vocetur, paucis non capitis nostri somnia, neq; cordis nostri visiones, verùm quæ doctissimis, grauissimisque viris iam inde à tot seculis ea de re visa sunt, enarrabimus. Inter quos cùm Principem locum teneat Augustinus, is vbi sacrificium definit, in hæc verba scribit: Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est, sacrum signum est. Quoniam verò erant ipsius quoq; seculo, qui nullum externum & visibile sacrificium esse oportere in Ecclesia Dei dicerent, contra hos quoque his verbis loquitur. Qui verò putant hæc visibilia sacrificia Diis aliis congruere, illi verò tanquam inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, meliorią; meliora qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia: profectò nesciunt hæc ita esse signa illorum, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quocircà sicut orantes atq; laudantes, ad eum dirigimus significantes voces cui res ipsas in corde, quas significamus, offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendũ esse nouerimus, quàm illi cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Ac paulò pòst, de nostro sacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam serui accipiens, mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus) cùm in forma Dei sacrificiũ cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere: per hoc & Sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio: cuius rei sacramentũ esse voluit quotidianum Ecclesiæ sacrificium: cùm ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia, variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquam multis verbis res vna diceretur, vt sine fastidio multum commendaretur. Huic summo, veroq; sacrificio, cuncta sacrificia falsa cesserunt.

Sacrificii ratio. *Lib.10.de ciuit. Dei, cap.5.* *Sacrificiũ quid.* *1.Corinth.9.* *Vocis officiũ est mẽtis conceptum significare.* *Cap.20.* *Sacrificii altaris varia signa erãt.*

Ex his Augustini verbis docemur, quale sit hoc Ecclesiæ sacrificium, de quo nunc disserimus: Est enim sacramentum, hoc est, sacrum signum, illius nunc quidem nobis inuisibilis sacrificij, quo Christus in cruce semetipsum visibiliter obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis. Hoc est quod apertius alio loco scribit idem Augustinus. Hebræi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & variis modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ victimę, quã Christus obtulit: vnde iam Christiani peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. Ac apertius etiam paulò pòst discrimen ostendit inter sacrificia Iudæorum, & quod in cruce Christus obtulit, & quod ex illius institutione nunc offertur in Ecclesia. Loquens enim de eo: Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatẽ reddebatur, post ascensum Christi per sacramẽtum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit significatum, & promissum & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc repræsentatur, & oculis nostris subiicitur, vt iugis tanti beneficij sit memoria. Sacrificia priscorum, figura tantùm fuerunt, & adumbratio quædam: in cruce verè fuit in mortem oblata pro nobis victima nostra, Dominus noster Iesus Christus: qui posteaquàm in cœlum ascendit, nihil nunc aliud fit in Ecclesia, quàm illius oblationis, quæ in cruce facta est, memoria quædam & repræsentatio.

Contra Faustum lib.20.cap.18. *Cap.21.* *Sacrificia Iudæorum à Christi & ecclesiæ sacrificio variè differunt.*

Hinc intelligimus quale sit sacrificium hoc, de quo nunc agimus. Est enim sacrũ signum, quo admonemur illius sacrificij, quod non videmus, quod in cruce pro nobis peractum est. Docemur prætereà ex his, quæ ex Augustino adduximus, quod ita demum sacrificium hoc visibile rectè Deo offertur, cùm illius in cordibus nostris inuisibile sacrificium ipsi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Augustino posterior, Amalarius Treuerensis Archiepiscopus, his verbis admonet: Illud intendendum est, inquit, in omnibus officiis immolationis, tali nomine censendum esse visibile altare, quale est cor offerentium. Quare falsum est, quod fingunt inimici crucis Christi, docere Ecclesiam, quod cæremonia

Sacrificium Missæ quando Deo rectè offertur. *Amalarius.*

Missæ

Missæ ex opere operato sine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero scriptũ fuit aliquãdo priusquam segregasset semetipsum, id docuit, docet, & docebit semper Ecclesia, quòd Missa ex opere operato, id est, ex eo quod institutũ Domini est, id quod geritur, non ex opere operantis, hoc est, ex merito ministri prodest: sed his, qui in illa cõmunicant per fidem & charitatem. Hoc est, quòd ex Augustino adduximus: Sacramentũ in cruce peracti sacrificij, esse quotidianum sacrificium Ecclesiæ, cùm ipsius corporis ipse sit caput Christus, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam consuetus offerri. Quo in loco non obscurè illud indicat, & Ecclesiam per Christum, & Christum offerri per Ecclesiam: quæ nisi capiti suo Christo fide sit & charitate cõnexa, ex ea oblatione, cuius repræsentatio sit in altari, fructus percipi potest nullus. Hoc est etiam, quod à Bonauentura traditum legimus: quod virtus sacrificij dicitur ipsa fides, quæ faciebat sacrificium valere: vel dicitur interna mentis cõtritio, quæ faciebat externum sacrificium virtuosum. Hoc & S. Thomas apertè declarat, cùm dicit: Sicut passio Christi prodest quidem omnibus, quãtum ad sufficientiam, & ad remissionem culpæ, & ad adoptionem gratiæ & gloriæ, sed effectum non habet, nisi in illis qui passioni coniunguntur per fidem & charitatem: ita & hoc sacrificium quod est memoriale Dominicæ passionis, non habet effectum, nisi in illis quæ coniunguntur huic sacramento per fidem & charitatem. Vnde & Augustinus dicit ad Renatum: Quis offerat corpus Christi, nisi pro his qui sunt membra Christi?

Opus operans & operatũ quid. Missa quomodo prodest.

In 4. lib. sentent. dist. 1.

Sacrificium itaq; nostrum non est aliud, quàm illud, de quo dicit Paulus: Pascha nostrum immolatus est Christus. Nam quod Paschæ nomine non solùm illa diei solennitas, verùm & agnus ille significatus fuerit, qui tum iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus: Vbi vis eamus & paremus, vt mãduces Pascha? Et alius apud Lucam, Venit dies azimorum, in quo necesse erat occidi Pascha. Pascha itaq; nostrũ est ipsemet Dei filius: Hic est ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: de quo prædixerat Esaias: Sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se, obmutescet, & non aperiet os suum: Hic est ille agnus, quem venientẽ ad se quasi digito Ioannes Baptista demonstrabat, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est ille agnus immaculatus, cuius precioso sanguine nos redemptos esse scribit Petrus: quem in Apocalypsi ab origine mundi occisum esse legimus. Quotquot enim ab origine mundi salutem consequuti sunt, quotquot deinceps etiam ad finem vsq; seculi salutem consequentur, non per alium consequuti sunt & consequentur, quàm per agnũ hunc pro nobis immolatum, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iustus pro iniustis fudit sanguinem suum, crudelemq; & ignominiosam crucis mortem obiuit, atq; isto corporis & sanguinis sui sacrificio mundum Deo reconciliauit. Hoc est illud sacrificium, illud, inquam, vnicum & singulare sacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant varia illa Patrũ sacrificia, quę & naturæ, & legis tempore fuerũt, incipiendo ab Abel iusto, deinde per Noë, Melchisedech, Abrahã, ad sacrificia legalia Aaron & filiorum eius transeundo: quibus non aliud actum est, quàm vt fixũ hoc in hominũ memoria permaneret, quòd à mundi exordio nulli salus aliter, quàm per huius hostiæ, quam illa sacrificia figurabant fiduciam, contigerit. Sicut autem illa sacrificia Deus Patribus tradiderat, vt per ea magni huius, quod futurum expectabant, sacrificij memoriã in animis suis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atq; orando fructum eius in se transferrẽt, ac per eorum oblationem Dei beneficia grata recordatione prosequerentur: sic Ecclesiæ suæ Christus mundam & salutarem sui corporis & sanguinis oblationẽ sub speciebus panis & vini commẽdauit, qua corporis eius in cruce pro nobis appensi & effusi sanguinis memoriã in animis nostris subinde renouaremus, & fructu millius oblationis in cruce factæ perciperemus, eam nobis applicantes.

1. Corinth. 5. Paschæ nomine quid intelligendum. Marci 14. Lucæ 22. Hier 11. Esai. 53. Ioan. 1.

1. Petri 2. Apoc. 13.

1. Petri 2. 1. Petri 3.

Sacrificia cur data patribus.

Oblatio corporis & sanguinis domini cur nobis relicta.

Cæterùm quòd obiicitur ab inimicis crucis Christi, nusquam præcepisse Christũ offerri, sed manducari tantùm carnem, & bibi sanguinẽ suum iussisse, ac idololatriam esse extra verbum & sine verbo cultus instituere. Si verùm est quod ab illis dicitur, ergo idololatra fuit Abel. Quod enim præceptum habuit de suis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit scriptura, Quòd respexit Deus ad Abel & ad munera eius. Idololatra fuit Noë. Nam & ille quod præceptum, aut quod habuit Dei verbum de altari ædificãdo, & holocaustis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham: idololatra fuit Iob: idololatræ fuerunt & alij nõnulli, quos obtulisse Deo sacrificia, atque ea illi grata & accepta fuisse legimus. Quod dicere quàm sit absurdum, quis non intelligat?

Obiectiones hæreticorum.

Cultus Dei sine verbo Dei. Genes. 4. Genes. 8. Genes. 12. Iob 1.

Quàm falsum autem est, idololatriam & impium atque ingratum Deo cultum esse, qui sine certo & expresso Dei mandato sit institutus, tam falsum est, eum cultũ, quem vocamus Missæ sacrificium, sine verbo Dei & citra mandatũ eius institutum esse: Clarum enim est & apertum Dei verbum, Hoc facite in meam commemorationem: quo non illud modò pręcipit Deus, vt distribuatur sacramentum corporis & sanguinis eius, verumetiam vt benedicatur siue consecretur, ac deinde immoletur, immolatum verò manducetur. Habet autem hoc Hebræorum idioma, vt facere pro offerre dicat: sicut etiam à Marone legimus vsurpatum:

Sacrificium Christianum esse ex verbo Dei. Lucæ 22. 1. Corinth. 11. Facere pro offerre. In Bucol. Eclog. 3.

Exod.29. Leuit.23. Num 6. Iudic.6. 3.Regum 8. Ezech.45.& 43. Lucæ 2. Leuit 9. Hier.lib.1.contra Pelagianum.

Sic facere agnos anniculos in Exodo: facere hircũ pro peccato in Leuitico: facere turtures in Numeris: facere hœdũ in lib. Iudicũ: facere holocaustũ in lib. Regũ: facere septẽ arietes & septẽ vitulos in Ezechiele legimus. Quod vsq; eò nõ eunt inficias illi ipsi, qui Missam sacrificiũ esse negãt, vt cùm aliter elabi se non posse videãt, hoc genere cauilli vtãtur. Esse quidem apud Hebræos idem facere quod offerre: sed cum additamento, sicut dictum est, facere holocaustum, facere hircum, facere hœdum. Quasi verò non legatur apud Lucam: vt facerent pro eo iuxta legis præscriptum, sine additamento. Et ex Leuitico citat Hieronymus iuxta interpretationẽ septuaginta. Accede ad altare, & fac pro peccato tuo: ac paulò pòst: Descenditque, cùm fecit pro peccato. Quæ posteà idem vertit ex Hebræo: Accede ad altare & immola pro peccato tuo. Et rursus: Completis hostiis pro peccato descendit. Vnde perspicuum cuiuis esse potest, quod facere etiam absque additamento nihil aliud sit, quàm immolare & hostias offerre. Sed demus hoc illis, quod non aliter apud Hebræos facere significet offerre, quàm cum additamento. Quid hoc ad eam rem facit, de qua nunc est sermo? Nunquid hîc additamentum non est cùm dicitur? Hoc facite. Præmiserat: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, subiunxit euestigio: Hoc facite, corpus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cùm additamentum videas.

Hoc facite.

Porrò nemini dubium est, fuisse Christum sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, quod & Paulus testatur, & ante illum Propheta dicens, Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Vbi autẽ hoc sacerdotio functus sit, in Euangelio nusquam reperimus, præterquam in nouissima illa cœna. Nam quale fuit sacerdotium, quale sacrificium Melchisedech? Scribitur in Genesi: quod panem & vinum obtulerit. Erat enim Sacerdos Dei altissimi. Nónne Melchisedech Christum sacerdotem adumbrabat? qui & ipse sub speciebus panis & vini corpus & sanguinem suum obtulit: in qua oblatione se sacerdotem esse secundum ordinem Melchisedech declarauit. Nam in ea oblatione, quæ facta est in ara crucis, magis expressa fuisse videtur figura sacerdotij secundum ordinem Aaron, quàm secundum ordinem Melchisedech. Ibi enim cruentam victimam obtulit, & semetipsum verè morti tradidit: Tales autem victimas offerebant Sacerdotes secundum ordinem Aaron. At in nouissima cœna eandem illam hostiam corporis sui & sanguinis obtulit, sed sub iis, quæ Melchisedech obtulerat anteà, panis & vini speciebus. Nihil aliud Melchisedech, quàm panẽ ipsum & vinum: at Christus corpus & sanguinem suum sub panis & vini speciebus obtulit. Et sicut in ara crucis, qui finis legis est Christus, sacrificiis, quę sacerdotes Aaronitę offerebãt, finẽ imposuit, ita in nouissima cœna nouũ sacerdotiũ, nouũ sacrificiũ instituit secundũ ordinem Melchisedech. Constat etiam, quòd in illa cœna Pascha cum suis discipulis mãducabat: Pascha autem non veruecinum, sed multò præstantissimum. Quemadmodũ etiam Tertullianus testatur, dicens: Professus, inquit, Christus se concupiscentia concupisse edere Pascha vt suum, indignũ enim vt quid alienũ concupisceret Deus: Acceptũ panem & distributũ discipulis, corpus suũ illum fecit. Si autẽ (quod in cõfesso est) Pascha cum suis discipulis celebrabat, proculdubiò, qui non venerat soluere legẽ, sed implere, iuxta ritũ legis celebrabat, iuxta quem immolabatur prius agnus, deinde comedebatur. Quare vt figuræ veritas responderet, necesse fuit, vt quod Pascha cum discipulis suis mãducaret Christus, prius offerret corpus suum & sanguinem Deo patri, posteà verò manducandũ traderet. Nam & illud certum est & indubitatũ, quòd agnus ille paschalis in veteri lege, figura fuit agni incõtaminati Domini nostri Iesu Christi: qui semetipsum in ara crucis oblaturus erat hostiã Deo patri: Atqui ea figura non omni ex parte respõdet rei gestæ in ara crucis, sed magis ei quę gesta est in cœna. Nam agnum ab Hebręis immolatum legimus in recordationem eius beneficij, quo liberatus erat populus Israël de seruitute Pharaonis, & eductus de Aegypto: At immolatio agni immaculati, qua semetipsum obtulit hostiam pro nobis in ara crucis, non fuit facta in recordationem alicuius beneficij, sed fuit ipsum beneficium: fuit ipsa liberatio à peccatis: fuit ipsa redemptio de durissimo iugo diabolicæ captiuitatis. Quamobrem necesse fuit, vt per illam immolationem agni paschalis, alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio significaretur, quæ per Christum in nouissima cœna facta est: quam etiam à sacerdotibus fieri deinceps in suam commemorationem, in passionis & mortis recordationem instituit. Præcepit Deus, cùm essent agnum illum immolaturi Iudæi, filios vt suos docerent, quid sibi vellet hæc immolatio. Cùm dixerint, inquit, vobis filij vestri, quæ est ista religio? Dicetis eis: Victima transitus Domini est, quãdo transiuit super domos filiorum Israël in Aegypto, percutiens Aegyptios, & domos nostras liberans. Huius beneficij sui perpetuam memoriã in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non dissimile quiddã fit in hoc altaris sacrificio. Nam & hîc si interrogentur filij Israël (non secundum carnem, sed secũdum promissionem) quænam est ista religio? quid sibi vult quòd sacrosanctum corpus & sanguis Christi sub panis & vini speciebus offerrur in Missa? Rectè respondere possunt, Grata quædam fit cõmemoratio immensi illius beneficij, quo Dei filius homo factus, corpus suũ ex Virgine assumptum pro nobis in mortem tradidit, sanguinem suum in cruce fudit, vt mũdum vniuersum à peccato, & ab æterna damnatione liberaret.

Christum sacrificasse in vltima cœna. Hebr.7. Psalm.109. Genes.14.

Vide Thomã in 3. partem quæst. 22. ad sextum.

Rom.10. Christus in cruce finem imposuit sacrificiis Aaroniticis.

Lib.4. aduersus Marcionem. Matth 26. Matth.5. Exod.12.

Agnus paschalis figura Christi immolatus.

Exod.14.

Exod.12.

Oblatio corporis & sanguinis Christi sub panis & vini speciebus in Missa quid.

Hic

Hic videre licet agni immolationem magis repræsentare eam, quę fit in altari, quàm quæ facta est in cruce. Nam sicut in Paschate Iudæorum, ita & hic præteritæ redemptionis fit recordatio, in cruce autem ipsa præsens fuit redemptio. Quod etiam Chrysostomus indicat, enarrãs illa verba: Hoc facite in meã cõmemorationem. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit & auocat moribus? Nam sicut illud in rememoratione miraculorũ, quæ in Aegypto Patres vestri viderunt, faciebatis, sic & hoc in meã facite cõmemorationem. Quamobrem cùm & mandatũ Christi habeamus, dicẽtis: Hoc facite in meam cõmemorationem, & constet Christum Sacerdotẽ fuisse secundum ordinẽ Melchisedech, neq; reperiatur in scripturis, vbi sit functus hoc Sacerdotio, præterquã in cœna: illud prætereà manifestũ sit, quod in illa cœna Pascha cum discipulis mãducauerit, quod offerri priusquã mãducari iuxta ritũ Iudæorũ cõsueuerat, quis est qui dicere iam audeat, sine Dei verbo cultũ hunc institutũ esse? quem non his modò scripturæ testimoniis, verumetiã Prophetarum oraculis astrui legimus. Apud Malachiam Prophetã ad sacerdotes Iudæorum loquitur Dominus: Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra: Ab ortu enim Solis vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in verbis tria nobis cõsideranda veniunt. Primùm, quòd abolitum Deus voluerit vetus illud sacerdotium, quod erat secundum ordinẽ Aaron, quo solus vtebatur populus Israël. Deinde, quod illi succedere voluerit nouum & æternum sacerdotium secundum ordinẽ Melchisedech, non ex vna Aaron familia, sed ex omnibus Gentibus eligendum. Tertiò, quòd oblatio per sacerdotes nouos offerẽda, futura erat munda, & quę in omni orbis totius loco offerretur. Si quis Prophetæ locum hunc ad eam, quæ in cruce facta est, oblationem referre velit, constat, nec inter Gentes, nec in omni orbis loco, sed in vna Iudæa Christum in mortem semetipsum obtulisse: vt hic sensus ei Prophetæ loco quadrare nõ possit. Si autem de contriti & humiliati cordis sacrificio, deq; puræ mentis & bonæ voluntatis officiis intelligendum existimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium non est: ne id quidem procedet. Etsi enim dubium non est, huius generis sacrificia Deo accepta esse, quis tamen erit, qui gloriari possit se mundum cor habere, atque illius oblationem mundam esse? cùm omnes iustitias nostras esse dixerit alius Propheta, velut pannum menstruatæ, nulla vt alia absolutè munda oblatio rectè intelligi possit præter illam quæ semel in cruce oblata est, cuius in Ecclesia iugis fit commemoratio. Deinde cordis contriti sacrificium non magis huius Ecclesiæ, quæ sequuta est Christi passionem & mortem, quàm illius quæ præcessit, proprium esse videtur, vt æquè in lege atq; nunc offerri potuerit. Quinetiam non ad sacerdotes magis eiusmodi oblatio pertinet, quàm ad alios cuiuscunq; tandem ordinis fideles. Iam & iuge sacrificium illud, quod nouissimis temporibus per Antichristũ sublatum iri Daniël prædixit, quid aliud intelligi rectè potest, quàm istud Christi corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini sacrificium? quod vsq; ad consummationẽ seculi duraturũ esse, dubitãdum non est, quantumlibet nunc etiam illud per suos præcursores oppugnare conatur Antichristus. Sed & simila, quæ pro mundatis à lepra solebat offerri ex more quemadmodũ à Iustino scriptum legimus, figuratè significabat panem Eucharistię, quem in memoriam passionis suæ purgantis ab omni peccato animas hominum, Iesus Christus Dominus noster tradidit posteris, vt interim gratias agamus Deo cùm pro mundo propter hominem creato, tum cæteris, quæ hoc continentur, tum pro redemptione, qua liberati sumus à peccatis, Principatibus ac Potestatibus in vniuersum debellatis iuxta diuinum consilium.

Homil. 83. in Matth. — *Lucæ 22.* — *1. Corinth. 11.* — *Malach. 1. locus explicatur.* — *Oblatio munda in omni loco.* — *Prouerb. 20.* — *Esaiæ. 64.* — *Sacrificium iuge est Missa.* — *Daniel. 8.* — *Leuit. 14.* — *Simila quid significabat.* — *In colloquio quod habuit cũ Triphone Iudæo.*

Habemus itaque iam ita clara & aperta scripturæ testimonia, de quotidiano hoc Christi corporis & sanguinis sub panis & vini speciebus Ecclesiæ sacrificio, nihil vt magis perspicuè dici, scribíve potuerit. Facit nihilominus omnia Satanas, vt clarum etiam scripturarũ intellectum obscuret, ac precium redemptionis nostræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primùm quidem, quod ad Melchisedech attinet, aiunt ministri Satanæ, Apostolorum, vbi de Sacerdotio illius tractat, singula accuratè ac propemodum scrupulose excutere: nomen hominis, sedem regni, perpetuitatem vitæ, ius decimarum, benedictionem persequi, in quibus omnibus minus momenti sit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen verbũ nullum fecerit. Nunquid existimãdum sit obliuione lapsum esse Dei spiritum, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad causam maximè valebat, id omiserit? Quàm ineptum autem hoc est argumentandi genus, non scripsit Paulus, ergo non est? Non scripsit in tota illa epistola esse Christum conceptum de Spiritusancto, esse natum ex Maria virgine, nunquid ideò negabimus ita esse? Non est obliuione lapsus Dei spiritus, ô Satana, quin eo potius vsus est consilio, quo Christus olim, cùm diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modò. Clarè hoc ipsa Pauli verba indicant, statim enim vt fecit Melchisedech mentionem: De quo nobis, inquit, grandis sermo, & in interpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illorum itaque imbecillitas in causa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec solido cibo vti poterant, quod non omnia, ea præsertim, quæ captũ illorũ excedebant, de Melchisedech Apostolus fuit persequutus. Quod etiã testatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis sermo est, & in interpretabilis:

Sacrificium Melchisedech. — *Ioan. 16.* — *Hebr. 5.* — *Ad Euagrium Tomo 3.*

Non quia Apostolus nō potuerit id interpretari, sed quia illius temporis nō fuerit. Hebræis enim, id est, Iudæis persuadebat, non iam fidelibus, quibus passim proderet sacramentū. Verumetiam, si vas electionis stupet ad mysteriū, & de quo disputat ineffabile cōfitetur, quantò magis nos vermiculi & culices, solam debemus scientiā inscitiæ cōfiteri, & amplissimam domū paruo quasi foramine ostendere: vt dicamus duo sacerdotia inter se ab Apostolo comparari, prioris populi, & posterioris, & hoc agi tota disputatione, vt ante Leui & Aaron sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cuius tantùm prædicat meritum, vt futuris sacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totumq; quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi typum referri, cuius profectus Ecclesiæ sacramenta sunt.

Sacerdotia prioris & posterioris populi inter se comparantur.

Extat oratio Gregorij Nazianzeni digna quæ teratur manibus omniū, in qua præclarè de eo disserit, quod nō omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vnaquæq; res bona dicitur, si benè fiat. Neq; tam est rectum aliquid, quod si desit prudentia, non æquè perniciosum euadat, atq; sapienter administratū futurum fuerat salutare. Docere nos hoc vel Christi potest exemplū: qui de sua morte, qua vna re nihil esse potuit humano generi vniuerso salubrius, verba facturus, eam cum discipulis tantum seorsum cōmunicandam esse putauit, quod vulgò mysteriū hoc rectè committi non possit. Permultum in eo positū est, quàm opportuno loco & tempore fiat aliquid, cùm etiā Deum ipsum, si quis consideret diligentius, opportunitatem quandoq; spectasse videamus, præsertim dum se mortalibus aperire, dum luce suæ veritatis mentes eorum illustrare conatur. Nonne vetus Testamentum patrem apertè prædicauit, de filio verò loquutum est obscuris? At noua lex Deum filium palàm est professa: sancti verò Spiritus diuinitatē non ita latè patentibus argumentis explicauit: quæ posteà tamen intellecta & ipsa est. Neq; verò non maxima ratione id ita factum est: sicut à Gregorio quoque Nazianzeno legimus annotatum. Nam nondum patris diuinitate confessa, manifestè filium Deū prędicare: ac rursus nondum Deo filio declarato, Spirituisancto diuinitatem apertè tribuere, quid futurū erat aliud, quàm infantibus lacte alendis solidum cibū māducandum dare? Fecit itaq; Paulus, quod Propheta faciendum admonet, disposuit sermones suos in iudicio, vt ea tantùm proferret, quæ profutura putaret, cętera quamuis cognitu dignissima atq; adeò necessaria, in tempus aliud magis opportunum reseruaret. Quod idem fecisse legitur, cùm sermonē apud Athenienses habuisset. Neq; enim statim à primo destruendas putauit cæremonias idolorum: Statim nanq; sermonē eius aures gentiliū respuisset: verùm ab vno Deo operatore mundi incipit, dicens: Deus qui fecit mundum, & cuncta quæ sunt in eo. Negare non potuerant vnū operatorem esse mundi, vnum Deum, vnum omniū creatorem. Adiunxit eò quòd cœli & terræ Dominus in manufactis nō dignetur habitare. Deinde quod intra auri, argentiq; cassam materiam nequaquā verisimile sit artificio hominis vim diuinitatis includi: erroris remediū docens esse studium pœnitendi. Tunc venit ad Christum, nec tamen Deum maluit quàm hominē nuncupare, dicēs: In viro quo definierit omnibus fidem, suscitans eum ab inferis. Qui enim tractat, inquit Ambrosius, debet audientium considerare personas, ne prius irrideatur quàm audiatur. Quando enim Athenieńses crederent, quia verbum caro factum est, & de spiritu Virgo concepit, qui irridebant, quia resurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionysius Areopagites credidit, & alij crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Quid interest, quo quisque credat ordine? Non in principiis perfecta quæruntur, sed de principiis ad ea quæ perfecta sunt, peruenitur.

De Theologia lib.1.

Matth.26.
Deus in aperiendo se hominibus, oportunitatē spectasse videtur.

Li.5. Theologiæ.

Psalm.111.

Actor.17.

Auditorū ratio habenda.
Lib.6. in Lucam.

Neque verò Paulus modò, verùm & alij Apostoli, sicut à Basilio scriptum legimus, mysteriorum reuerentiam & auctoritatem silentio conseruandam esse putauerunt, ne si vulgò essent omnibus cognita, in cōtemptum venirent. Inde etiam vocata sunt mysteria, quod ea occulta esse, neq; in vulgus prodi oporteret. Quæ etiam causa fuit, quod literis non mandabantur, sed per manus tantùm tradebantur: Sicut de hoc ipso sacrificio loquēs, dicit Basilius. Inuocationis, inquit, verba, dum Eucharistiæ panis ostenditur, & poculum benedictionis, quis sanctorum scripto nobis reliquit? Quamobrem & apud Chrysostomum ita scriptum legimus: Mysteria ideò clausis ianuis celebramus, & eos qui nōdum initiati sunt adesse prohibemus: Non quia infirmitatem mysteriorum aliquam deprehendimus, sed quia ad participationem eorum illi adhuc quos arcemus infirmi sunt. Quin etiam illum locum explicās, Tu es Sacerdos in æternum, Augustinus: Vident Iudæi periisse iam sacerdotium secundum ordinem Aaron, & non agnoscunt sacerdotium secundum ordinem Melchisedech. Tu es sacerdos in ęternum secundum ordinem Melchisedech. Fidelis loquor, siqui non intelligunt cathecumeni, auferant pigritiam, festinent ad notitiam. Non ergo opus est mysteria promere: scripturæ vobis intiment, quid est sacrificium secundum ordinem Melchisedech. Si Augustinus non putauit omnibus prodenda mysteria, quo tempore terrarum orbis magna ex parte Christum agnoscebat, quantò minus id factum oportuit à Paulo, cùm ad eos, qui recens ad fidem Christi conuersi fuerant, neque tanta mysteria capere adhuc poterant, scriberet. Non rectè itaque colligitur, non meminit sacrificij panis & vini Paulus, malè igitur ad Christi sacrificium refertur.

Libr. de spiritu sancto cap.27.
Mysteria in silentio tradita obscurè.

De spiritusan. cap.27.
Homil. 24. in Matth.

Psal.109.

Quod

Quod verò dicunt scripturam dicere, quod protulerit Melchisedech, non autem obtulerit. Siue dicas protulisse, siue obtulisse, quod posterius magis fuit in vsu sanctis Patribus, nihil interest. Nec enim contraria sunt inter se proferre & offerre. Quin offerre nemo potest, nisi prius proferat quod offerat. Sed non ad offerendū, ais, protulit, verùm ad edendū & bibendū. At sicut in scriptura nō reperitur quod protulerit ad offerendū: sic nec hoc quod protulerit ad manducandū & bibendū. Itaque si nihil dicendum est, quod in scripturis expresse non habetur, quid restat aliud quàm vt dicamus quod protulerit ad inspiciēdum? vt videret Abraham panis & vini copiam, & admiraretur, neq; tamen de iis quicquam gustaret. Quod quàm sit absurdū, quis nō videt? At Iosephus nō obtulisse Deo scribit, sed iis qui cum Abraham fuerunt in cibū & potum panem & vinū suppeditasse. Posterius quidē hoc scribit Iosephus, prius ante illud nequaquā: Quin contrariū ex illius verbis docebimus. Quemadmodum nō pugnāt inter se proferre & offerre, ita nō pugnāt inter se proferre ad māducandum, & proferre ad offerendū. Quin grauis auctor Gregorius Nissenus nō dubitauit dicere, quod nemo comedit, nisi quod prius immolatum sit. Quæ verba Theophylactus quoq; repetit in Matthæū scribēs, & iam docuimus quod agnus Paschalis, qui fuit huius nostri sacrificij figura prius immolabatur, deinde manducabatur. Sed excutiamus verba Iosephi quemadmodū habētur in Græco textu. Suppeditauit, inquit, Melchisedech exercitui Abrahā xenia, & magnam copiā cōmeatus prębuit. Et instituto sacro cōuiuio, ipsum Abrahā in hoc laudauit, & Deū qui inimicos eius subiecit, benedicere aggressus est. Non qualecunq;, sed sacrū conuiuium instituisse dicit, quod epulū Latinè, Græcè dicitur εὐωχία. Quāuis autē quoduis epulū etiā prophanū hoc nomine possit appellari: tamē in vtraq; lingua, tam Gręca quàm Latina, nō ferè tribuitur nomē hoc nisi publico, solemniq; cōuiuio, quod vel in dedicatione templi, vel in funere magni alicuius viri, vel in honorē Dei propter partā victoriam institutū sit. Et qui pręerāt apud Ethnicos huic epulo sacerdotes, Latinè vocabātur epulones, qui solemnem ritū in sacrificio peragebāt. Pręcedebat itaq; sacrificiū, sequebatur epulū, siue sacrū conuiuiū, prius offerebatur, posteà comedebatur. Ad eundē modū & Melchisedech, quandoquidē erat Sacerdos altissimi, sicut scriptura dicit, prius offerebat Deo, posteà dabat epulū his qui cum Abrahamo venerāt. Quod clarius etiā ostendit Philo, qui fuit æqualis Iosephi, cùm tractans eandē historiā, ita loquitur: Conspicatus, inquit, magnus ille Pontifex Dei Max. redeuntem Abrahā, reducētemq; suos omnes ad vnum incolumes & victores attonitus tanti facinoris magnitudine, & id quod verū erat, cogitās præsentē eis opem diuinā adfuisse, manus ad cœlū tendens fausta illi precatus est, & epulū victoriale sacrificauit, sociosq; certaminis eius splendidissimo conuiuio excepit: quod Iosephus εὐώχιαν, hoc Philo dixit, τὰ ἐπινίκια ἔθυσε, hoc est epulū victoriale sacrificauit. Prius itaq; sacrificauit epulū, deinde socios certaminis refecit. Qui verò potuerūt melius explicare Mosis verborū sententiā, quàm ij duo, qui fuerūt eiusdem Hebrææ gentis viri doctissimi, disertissimiq;, qui nō tantū ad manducandū, verùm & ad offerendū protulisse Melchisedech panem & vinū disertis verbis ostendunt. Quamobrem cōmentum hoc nō succedit: Quemadmodū nec illud, quod adferūt ex epistola ad Hebræos. Neq; vt sæpè offerat semetipsum. Alioqui oportebat eum frequēter pati: Semel oblatus est ad exhauriēda multorum peccata: Vna oblatione cōsummauit in æternū sanctificatos. Nam quod à Paulo dictū est, libenter accipimus: Quod verò per hæc verba Satanas intelligi vult, reiiciendum esse putamus. Quotquot enim sanctificati & iustificati sunt aut erūt, per vnam oblationē illā in ara crucis factā, sanctificatos nō obscurè ferimus. Explicans epistolā ad Hebręos Theodoritus, quęrit: Si & sacerdotiū, quod est ex lege finē accepit, & sacerdos qui est secundū ordinē Melchisedech obtulit sacrificiū, & effecit, vt alia sacrificia nō essent necessaria: cur noui testamenti sacerdotes mysticā lyturgiā seu sacrificiū peragunt? Sed clarū est illis qui sunt in rebus diuinis eruditi, nos nō aliud sacrificiū offerre, se illius vnius & salutaris memoriā peragere. Hoc enim nobis præcepit ipse Dominus: Hoc facite in meā cōmemorationem.

Contra sacrificiū obiectionum solutiones.

Hebr. 9. Hebr. 10.

In cap. 8.

Præclarè dictum est à Bernardo: Christus pro salute mundi semel factus est hostia salutaris rei reconciliatio generalis, omnibus sacramētis, tam præcedentibus, quàm subsequētibus virtutem dedit & efficatiam, vt tanta & tali hostia sanctificarentur omnes liberandi per illam, vnde legitur. Quia Agnus occisus est ab initio seculi, iis videlicet, qui fuerunt ab initio, ita vt per hoc, quod dicitur, ab initio, determinet, non tempus occisionis, sed salutis. Prius enim mors eius profuit, quàm fuit. In quam sententiam à Leone quoque Pontifice quædam scribuntur. Prius promissio, ac deinde exhibitio. Ab initio ergo seculi occisus est. Cum quo pulchrè cōsentit æqualis eius Hugo de S. Victore. Scias, inquit, quocunq; tēpore ab initio mundi vsq; ad finem nullū fuisse virum bonū nisi iustificatū per gratiam. Gratiam autem nunquā adipisci potuisse nisi per Christum, ita vt homines siue pręcedentes, siue subsequentes vno sanctificationis remedio saluatos agnoscas. Aspice ergo castra Regis nostri & exercitus eius infulgentes armis spiritualibus, quanta pręcedentiū subsequentiūq; multitudine stipatus incedat. Ex his, cuiuis perspicuum esse potest, ab initio mūdi fuisse genus Christianorū, quod pluribus verbis docet Augustinus, qui priores omnes Patriarchas & Prophetas quotquot fidē habuerūt vnius Dei, Christianos dici vult. Ab initio enim, inquit, Saluator promis-

Serm. 2 de cœna Domini.
Oblatio Christi virtutem & efficatiam omnibus sacramētis dedit.

Parte. 8. cap. 2.

Christus ab initio seculi occisus.
In lib. quæst. veteris & noui testamenti cap. 3.

Li.3.c.4. con.24. epistolas Pelagia. Euseb.li.1.Eccle. Historiæ cap.1.

Sacrificia vetera ob promissi sacrificii in cruce offerendi relationem exercebãtur ita sacrificiũ nouum ad memoriã illius in cruce iã oblati sacrificii quotidie Deo patri offertur.

promissus est. Quod suprascripto Apocalypsis loco probat. Itaque semper Christiani reipsa fuerunt, etiamsi nondũ nomine primi illi, sicut alio loco dicit idem Augustinus, & ante eum Eusebius. Nec vllus vnquã iustificatus aut sanctificatus est, nisi per vnam illam oblationẽ, in ara crucis, vel præuisam, vel exhibitã. Sed nec deinceps quenquã iustificatũ & sanctificatum iri, nisi per vnã illam oblationẽ, iam exhibitã. Cæterùm sicut oblatione illa præuisa, non fuerê sublata, quæ pro peccatis offerebantur, vel ante legem vel sub lege sacrificia, quin ea Deo grata potius accidere, quatenus ad præuisum illud in ara crucis, quod præfigurabant, Christi sacrificiũ referebantur, sic per eandem oblationẽ exhibitã, non tollitur quotidianũ hoc quod Ecclesia frequentat sacrificiũ, sed est Deo tantò magis acceptũ, quãtò crebrius & religiosius, per id oblationis in cruce facta memoria repræsentatur. Cùm ergo dicit Apostolus: Semel oblatus est, ad exhaurienda multorum peccata, vna oblatione cõsummauit in æternum sanctificatos. Hoc dicere videtur, quòd nulla fuit, nec est, nec erit vnquam oblatio, qua sint exhausta peccata, vel exhauriantur, qua fuerunt homines sanctificati, vel sanctificarẽtur, præter vnam illam in ara crucis factam. Quæ tam accepta Deo fuit, vt propria sua virtute, ac merito sanctificet, quotquot Deo patri reconciliantur, & reconciliando sanctificantur. Quotquot autem alia sacrificia pro peccatis offerebantur, exhauriendi peccata, & sanctificandi vim, ab hoc vno mutuabãtur, huius vnius virtute, ac merito sanctificabãtur, quatenus ad hoc vnum referebantur. Huic igitur vnico sacrificio veterũ omnia sacrificia cessisse, quæ typũ huius immolationis gesserunt, & vmbram eius fuisse ab Ecclesia docti confitemur.

Veritate & luce præsente cessit quidem vmbra, tamen veritatis seu tanti exhibiti beneficii memoria ob id intermitti non debuit.

Siquidẽ oblatione, hoc est, morte sua, Christus illud ipsum perfecit, & cõsummauit, quod hostiæ, victimæ, sacrificia veterũ promittebant. Promittebant autem fore, vt aliquando Dei filius in assumpta carne morte sua, & profuso precioso sanguine suo genus humanum redimeret. Quod illa vna oblatione perfectum est, cuius oblationis futuræ fide, Deo reconciliati sunt, & sanctificati, quotquot reconciliati sunt & iustificati. Nec alia fuit vnquã, nec est, nec erit reconciliandi ratio. Quamobrem adueniente veritate cesserunt figuræ, adueniente luce, cessit vmbra, nec deinceps adumbratũ illud amplius oportuit, quod iam exhibitũ est, & omnibus reuelatũ. Sed non propterea tanti beneficij iam nobis reipsa præstiti memoria debuit intermitti. Hoc verò cum illa pugnaret Euangelij voce: Hoc facite ad meam cõmemorationem, oblationis illius in cruce factæ memoriã, hoc quotidiano sacrificio perpetuò Deus in Ecclesia suã celebrari voluit, nec vnquã ante consummationẽ seculi intermitti, vt iugiter coleretur per mysteriũ, quod semel offerebatur in pretium, & illa perennis victima, viueret in memoria, & præsens esset semper in gratia. Et sicut priorũ temporũ oblationes, ad exhibendum olim Christi sacrificiũ in cruce, sic nouæ legis hoc sacrificiũ ad exhibitũ iam refertur. In carnalibus illis victimis figuratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris, ipse sine peccato fuerat oblaturus, & sanguinis, quem erat effusurus in remissionem peccatorum. In hoc sacrificio præsens adest caro Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguis quẽ pro nobis effudit. In sacrificiis illis, quid nobis donandũ esset, figuratè significabatur: in hoc, quid iam donatum sit euidenter ostenditur. In illis prænunciabatur Dei filius, pro impiis occidendus, in hoc autẽ occisus annunciatur. Et sicut illa non propterea non fuerũt vera sacrificia, quia signa fuerunt veri sacrificij, quod erat in cruce peragendũ, sic & hoc non propterea, non est verum sacrificium, quia signũ est eiusdẽ veri sacrificij, quo semetipsum in ara crucis pro nobis Christus obtulit. Nisi quis forte sic insaniat vt magis ad rationem sacrificij pertinere putet, quod rem faciendã significet, quàm, quod rem iam factã cõmemoret. Certè sicut cœna nostra non esset cõmemoratio cœnæ dominicæ, imagoq; illius & exemplar, nisi verè mãducaremus, ita nec Eucharistia nostra, verũ exemplar, & imago foret sacrificij, quod in cruce Christus obtulit, nisi verè sacrificaremus. Cuius autẽ rei apud S. Patres mentionẽ fieri legimus crebriorem quàm huius, quæ fit à sacerdotibus Christi corporis & sanguinis oblationis. Quod si Christi sanguis offertur in hoc mysterio, quis iam negare poterit, quin id verè sit sacrificiũ, etiamsi nihilominus exemplar sit illius hostiæ cruentæ, cùm in pretiũ redemptionis nostræ profusus Christi sanguis in ara crucis offerebatur. Quapropter meritò quosdã ridet Innocẽtius Pontifex, qui crederent in Eucharistiæ sacramẽto, non esse Christi corporis, & sanguinis veritatem, ex eo, quòd non raro mysteriũ, imaginẽ, & exemplũ id vocari legimus. Quorũ errorem refellens. Si quia figura, inquit, est sacramentũ altaris, veritas esse negatur, ergo nec mors, nec resurrectio Christi veritas est, si quidẽ eas imaginẽ, & similitudinẽ esse tradit Apostolus, quin & Petrus, exemplũ in sua passione Christum nobis reliquisse scribit. Qua de re etiã pluribus verbis ante eum tractauit Hugo de S. Victore. Nihil igitur impedit, quominus in externo sacrificio forma sit, species imago, & exemplar sacrificij crucis, in corpore verò & sanguine quæ sunt res intus inclusæ veritas existat eiusdẽ sacrificij. Sed quoniam in cruce palàm, & sine mysterio fuit hostia cruenta, in altari verò occultè, & mysticè abscondita, ne nos eodem, quo Christus modo sacrificare putaremur, cum suo Theophilacto, rectè Chrysostomus admonuit. Nos non immolare Christum, sicut seipse in cruce immolauit, sed illius in cruce facti sacrificij recordationem facere. Quæ tamen recordatio, siue commemoratio, non est ociosa, nec vmbratilis, verùm efficit, quod significat. Nam & si Christum denuò non occi-

Sacrificiũ quotidianũ est veri sacrificii imago & verũ sacrificium in quo verũ corpus & sanguis Christi offertur & sumitur.

Lib.4. Mysteriorum Euangelicæ legis.

Lib.2.par.8.cap.6.& 7.

Theo.in cap.10. ad Hebræos. Chryso. hom.17. ad Hebræos.

occidimus, qui resurgens ex mortuis iam non moritur, mortem tamen illius haud aliter, quàm si nunc eam oppetiisset, applicamus, nec sola fide, nec solis verbis, verùm & Symbolis id facimus. Quæ non minorem habent vim, quàm ipsę res haberent, si, cùm earum commemoratio fit, verè patrarentur. In cruento sacrificio crucis, mors quoq; cruenta fuit, in hoc incruento mors etiã est mystica & incruenta, hoc est, effectus mortis, haud aliter, quàm si præsens nunc adesset. Sic enim in hoc mysterio Christi mors, & eius fructus nunc applicatur, ac si nunc ille moreretur: Verissimum enim est quod Abbas Rupertus vir cumprimis doctus aliquando dixit. Quam verè Christus in illa specie qua pendit in Cruce remissionem peccatorum operatus est omnibus, qui illum expectabãt ab origine mundi cum fide, siue legalibus fidei Sacramentis, à iusto Abel vsq; ad latronem, quem in Cruce confitentem suscepit: Iam verè in istis speciebus panis & vini eandem remissionem operatur omnibus qui sunt ingressi, vel ingrediuntur ad eam fidem, posteaquàm illa nimirum humana species hinc transiuit, & in cœlum sese recepit. Ex quo facilè perspicere quiuis potest, quicquid fuit propitiationis, vel in veteris legis sacrificiis, quæ signa fuerunt futuræ, vel in hoc nostro quod præteritæ mortis Christi signum est, id omne tribui ei, quæ facta est in cruce oblationi, quæ licèt semel peracta, semper tamen viget, adeoq; perpetua est, quo ad efficaciam. Atque illius virtute, quod nũquam excidit æternum Christi sacerdotium, quò ministros etiam suos fungi voluit fulcitor. Cyrillus Hierosolymitanus, de Missa verba faciẽs, vocat illam. τὴν πνευματικὴν θυσίαν, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν, hoc est spirituale sacrificium & incruentum cultum. Christi verò corpus, quod præsens adest in altari, vocat ibidem, τὴν θυσίαν ἱλασμοῦ, hoc est hostiam propitiationis. Non obscurè indicans quicquid est propitiationis, non tam actioni sacerdotis, quàm illi hostiæ deberi, quæ pro nobis oblata est in ara crucis, propter quam vocatur Missa, propitiatorium sacrificium, quandoquidem præsens adest in altari corpus illius & sanguis, qui factus est propitiatio pro peccatis nostris, Domini nostri Iesu Christi. In cuius præsentia, sicut verè dictum est à Cypriano, non superuacuæ mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Ante quem etiam Origenes sacrificia veteris legis extenuat. Si referantur, inquit, hæc ad mysterij magnitudinem, inuenies commemorationem istam habere ingẽtis repropitiationis effectum. Sed si redeas ad illum panem qui de cœlo descendit, & dat huic mundo vitam, illum panem propositionis quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine eius: & si respicias ad illam cõmemorationem de qua dicit Dominus. Hoc facite in meam commemorationem, inuenies quod ista est commemoratio sola quæ propitium faciat hominibus Deum. Si ergo intentus Ecclesiastica mysteria recorderis in his quę lex scribit futurę veritatis, inuenies imaginẽ præformatam. Quam etiam ob causam Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, θυσιαστήριον, hoc est altare, vocat ἱλαστήριον id est propitiarium, propter præsentiam illius in ipso, qui est propitiatio nostra. Nec Alexander modò, verùm & Iulius Pontifex, omnia crimina, & peccata deleri dicunt hoc Sacrificio: per quod etiam Cyprianus, Athanasius, & Damascenus, omnes expiari sordes affirmant. Nec dubitauit Augustinus dicere de sacrificiis altaris, quod pro defunctorum animabus offeruntur, quod pro valde bonis gratiarum actiones sunt, pro valdè malis propitiationes sunt. Eusebius vocat redemptionis oblationem. Chrysostomus, & eum secutus Theophilactus, remissionem ei peccatorum tribuere videntur, vt non temere sacrificium hoc, non Eucharisticum tantum, verùm & propitiatorium esse dictum intelligas, propter eam, quæ pręsens adest in altari propitiationem nostram. Quamobrem cũ Ioanne Chrysostomo vnam hanc esse dicimus hostiam cum illa, quæ in cruce peracta est: vnum sacrificium & non aliud, nisi quòd offerendi modus non est idẽ. Ibi facta est oblatio in mortem, hîc fit in mortis recordationem, illa fuit immolatio sanguinea, hæc verò est incruenta: Sic enim appellatur non modò à Gregorio Naziãzeno, Cyrillo, Eusebio, Athanasio, verumetiam à patribus in sacrosancto Concilio Ephesino, congregatis, tum ab Ischirione Diacono in Chalcedonensi Concilio. Et Epiphanio in secũda Nicæna Synodo. Cuius verba sunt hęc. Nemo enim vnquam sanctorum Apostolorum, qui tubæ sunt Spiritussancti, aut gloriosorum Patrum nostrorum, incruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi Domini Dei nostri, & totius suæ dispensationis factum imaginem corporis illius dixerit. Quo loco pluribus verbis Epiphanius Iconomachos insectatur, qui negabant veritatẽ Christi corporis in Eucharistia, sed imaginem tantum & figuram vocabant, quos posteaquã conuincit multis locis ex scriptura prolatis, tandem his verbis vtitur. Legas quousque voles, nunquam inuenies, neq; Dominum, neq; Apostolos, neq; Patres, incruentum illud sacrificium, quod à Sacerdote offertur imaginem dixisse, verum ipsum corpus & ipsum sanguinẽ. Attamen ante sanctificationis consecrationem, quibusdam Patribus piè sanè visum est ἀντίτυπον hoc est, exemplar similis formæ nominare, quorum de numero Eustathius, constans is propugnator orthodoxæ fidei & Arrianicæ insaniæ expugnator clarus, item Basilius eiusdem superstitionis auerruncator, quorum verbis recitatis, ante sanctificationẽ, inquit, ἀντίτυπα vocauerunt, post consecrationem autem corpus & sanguinem Domini. Athanasij verba citantur hæc à Ioanne Damasceno ex quodam sermone de iis qui obdormiuerunt: Si quis,

In sacrificio cruento mors cruenta, in sacrificio incruento mors incruenta & mystica.

In cap. 6. Ioan.

Catechesi mystago. 5.

Serm. de cœna domini.

Hom. 13. in Leuiti. cap. 22.

Dam. lib. 4. par. 14.

Homil 5. de Paschate.

Sacrificio missæ omnium peccatorum remissionem tribuunt doctores.

Hostia eadem diuerso modo oblata.

Hom 17 in epist. ad Hebræos.

Hostia incruẽta.

Greg. Nazian.

Cyrillus interpretatione Anathematismi vndecimi. Et alibi cont. Nestoriũ scribẽs.

Euseb. lib. 10. c. 4. Ecclesi. & in vitã Constant. li. 4. in lib. car. & orat. cont.

Sacrificium incruẽtum quod à sacerdote offertur nusquam imago dicitur.

inquit, diem obierit, licèt in aëre deponatur inhumatus, ne omiseris oleum, & ceram inuocato Christo Deo ad sepulchrum accendere, accepta enim Deo sunt, plurimamq; secũ referunt retributionem. Oleũ enim & cera holocaustũ est: incruentæ autem hostiæ oblatio, propitiatio est. Sed & ante hos omnes Clemens Petri successor ita loquitur de sacerdotibus assistentibus ad altare Dei, προσάγοντες αὐτῷ τὰς λογικὰς, καὶ ἀναιμάκτους θυσίας διὰ Ἰησοῦ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως hoc est, offerentes ei rationales & incruentas hostias per Iesum magnum Pontificem. Et alio loco: Pro sacrificio cruento λογικὴν, καὶ ἀναίμακτον, καὶ τὴν μυστικὴν, hoc est rationale & incruentum ac mysticum sacrificium instituit, quod in mortem Domini per symbola corporis & sanguinis sui celebratur. Et iterum. Offerentem tibi καθαρὰν, καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, hoc est puram & incruentam hostiam, quam per Christum instituisti mysterium noui testamenti. Cruentum igitur sacrificium semel est oblatum in cruce, sed incruentum offertur quotidie. Sic Timotheus etiã Alexandrinus de Constantino Imperatore scribit, quòd iusserit mundum & incruentum Christo Deo nostro quotidie offerri sacrificium. Et eius successor Cyrillus, explicans illum Esaiæ locum. Bibent vinum, per vinum inquit, mysticam benedictionem, & incruentæ hostiæ modum significat, quam in sacris Ecclesiis cõsueuimus administrare. Eustachius quoq; de Eutychio scribit. Quòd sacrificium sine sanguine, & sine diuisione diuisum semper faciebat. Itidem de quatuor Patriarchis Constantinopoli cõgregatis. In magnam inquiens Ecclesiam ingressi sunt, & diuinum incruentumque sacrificium obtulerunt: semel & solum Christum Dominum, Pastorumq; Principem imitati, qui vnica oblatione sanctificauit vniuersos, semel passus in fine seculorum. Sic ab Augustino dictum est: Sæpè ita loquimur, vt pascha propinquante dicamus, crastinum vel perendinam esse Domini passionem, cùm ille ante tam multos annos passus est, nec omninò nisi semel illa passio facta fit. Nempè ipso die dominico dicimus: Hodie Dominus resurrexit: cùm, ex quo resurrexit, tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguat esse mentitos? nisi quia istos dies secundum illorum, quibus hæc gesta sunt, similitudinẽ nuncupamus, vt dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed reuolutione temporis similis eius: & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed iam olim factum est. Nónne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solùm per omnes paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur. Nec vtiq; mentitur, qui interrogatus responderit eum immolari. Pascasius, inquit: Iteratur autem hæc oblatio in conspectu patris, intercessione pro peccatis nostris filij eius, summi ac veri Pontificis, quotidie: licèt Christus semel passus in carne, per vnam eandemque mortis passionem semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgens ad vitam, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quia profectò sapientia Dei patris pro multis causis necessarium hoc prouidit. Gregorius: Debemus quotidiana Deo lachrymarum sacrificia, quotidianas carnis eius & sanguinis hostias immolare. Hæc namque singulariter victima ab æterno interitu animam saluat, quæ illam nobis mortem vnigeniti per mysterium reparat, qui licèt resurgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur: tamẽ in seipso immortaliter atque incorruptibiliter viuẽs, pro nobis iterum in hoc mysterio sacrę oblationis immolatur. Eius quippè ibi corpus sumitur: eius caro in populi salutem patitur, eius sanguis non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi: vnum quoque ex visibilibus atque inuisibilibus fieri? & alio loco. Singulariter namque ad absolutionem nostram oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur, quia is, qui in se resurgens à mortuis iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties ei hostiam suæ passionis offerimus, toties nobis ad absolutionem nostram passionem illius repetamus.

Cle.lib.2.cap.29.

Lib.6.cap.23.

Lib.8.cap.3.

Timotheus vbi scribit de Mœnæ miraculis.

Lib.3.Tom.1. cap.25.

Damasc. in oratione quam inscripsit: Quod qui nuda in fide migrarunt, eos liturgiæ viuorũ beneficia iuuent.

De sacrificio altaris cap.9.

Greg. li.4. dialog. cap.58.

Homil.37.

Adferuntur etiam causæ à solitario quodã in eo libro, quem inscripsit gemmam animæ. Cùm Christus semel, inquit, sua morte credentes redemerit, hoc tamen sacramentum quotidie ob tres causas Ecclesia necessario repetit. Vna est causa, vt in vinea laborantes quotidie eo reficiantur. Alia, vt hi, qui numero fidelium quotidie associantur per illud Christo incorporentur. Tertia vt memoria passionis Christi quotidie mentibus fidelium ad imitationem inculcetur. Est & alius liber venerandæ vetustatis, quem & ipsum sicut priorem hunc in lucem produxit vir benè meritus de Ecclesia Dei Ioannes Cochleus, qui inscribitur Expositio Missæ, in quo proposita quæstione cur quotidie iteratur ista oblatio, cũ Christus saluauit mundũ per vnã passionem suam, & mors illi vltra non dominetur. Respõdetur, quod pro multis causis. Prima quia peccamus quotidie. Secunda eò quòd corpus Christi pœnitentibus post peccata offerri iubeatur, vt salutem per corpus Christi inueniant, atque exeant post pœnitentiam. Tertia, vt magnum beneficium passionis Domini obliuioni non tradatur. Quarta, vt simulet in Ecclesia diem iudicij, in quo iusti ab iniustis separabuntur.

Cap.30. Oblationis quotidianæ causæ tres. 1 2 3

Ioan. Cochleus. 4 causas assignat.

Scripsit

Scripſit ante annos quingentos verſus quoſdam de concordia veteris & noui ſacrificij Cęnomanenſis Epiſcopus Hildelbertus: inter alios etiam leguntur hi verſus.

Mortuus ille ſemel, licèt, vltrò non moriatur:
Idem quotidie ſine uulnere ſacrificatur:
Nam quia peccantes medicina ſemper egemus,
Hanc pro peccatis medicinam ſemper habemus.

In eandem ſententiam ſcripſit propemodum æqualis Paſcaſij, vel qui paulò eum præceſſit Rabanus, quique ſubſequutus eſt poſteà Algerus. *Cap. 22. de ſacramentis altaris lib. 1. cap. 16.*

Ex eo facilè colligimus, quale ſit hoc ſacrificium, de quo tractamus. Eſt enim idem cum eo, quod in cruce peractum eſt, niſi quod non eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatus eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, in altari incruẽto. Ibi paſsibilis & mortalis, hîc impaſsibilis & immortalis: ibi viſibilis, hîc inuiſibilis: ibi in humana ſpecie, hîc ſub ſpeciebus panis & vini: ibi oblatus, credentibus omnibus remiſsionem peccatorũ, & plenam redemptionem obtinuit, hîc non vt peccatorum remiſsionem, & animarum ſalutem iamprimũ ex eo quod per ſacerdotem fit, promeriamur, ſed vt pridem promeritam, per Chriſtum in cruce pendentem, per hoc ſacrificium, quod paſsionem & mortem eius repræſentat, ac memoriam eius nõbis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrem externo hoc, quod in Eccleſia celebratur ſacrificio, non modò non obſcuratur illud, quod in cruce peractum eſt, verumetiã illuſtratur magis. Neq; enim aliò confugimus, quàm ad vnicũ illud, quò defunctus eſt Pontifex noſter Chriſtus in cruce, quò corpus ſuum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, Deo patri ſuo reconciliauit: quò ſanguinem ſuum fudit in remiſsionem peccatorum noſtrorum. Itaq; D. Thomas locum illum Pauli explicans. Vmbram habens lex, &c. Non offerimus, inquit, aliam hoſtiam, quàm illam quam Chriſtus obtulit pro nobis, ſcilicet, ſanguinem ſuum. Vnde non eſt alia oblatio, ſed eſt commemoratio illius hoſtiæ quã Chriſtus obtulit. Hoc facite in meam commemorationem. *Rom. 5. Mat. 26.*

Hîc iterum obganniunt iſti: Si credis te reconciliatũ, peccataq; tibi per ſacrificium in cruce peractũ eſſe remiſſa, quid ergo denuò te reconcilari, peccataq; tibi remitti poſtulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? An illa tibi parum ſufficiẽs videtur oblatio: aut de promiſsis Chriſti dubitas? Minimè verò dubitamus: quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, quod omnis homo mendax, Deus autem verax, atq; adeò veritas ipſa. Neq; poteſt quicquam eſſe certius, quàm quod ab illo dictum aut promiſſum eſt. Cæterùm qui dixit, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur, nimirum in redemptionem veſtram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata. Quoniam verò conſcij nobis ſumus nos ea ſæpè tranſgreſſos eſſe, à facie peccatorum noſtrorum non eſt nobis pax, & à facie iræ eius ſpiritum timoris concipimus, & cum Propheta à iudiciis eius timentes, qui reddit vnicuiq; iuxta opera ſua, etiam de verbo ocioſo rationem exacturus, illi reconciliari poſtulamus per Ieſum Chriſtum, quem poſuit propitiatorem pro peccatis noſtris per fidem, in ſanguine eius. Quamobrem profuſi ſanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam ſubinde renouamus, ac quam ille obtulit in cruce hoſtiam, eam patri ſiſtimus, ſupplices orantes, vt illius contemplatione nobis placatus & propitius eſſe, ſuæq; promiſsionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerſo, nos participes eſſe velit. Scilicet ignorabat Chriſtus remiſſionem omnium totius mundi peccatorum ſacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiam poſt obtentam illam ſuæ mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita noſtra. Quod quorſum attinebat petere ſecũdum iſtos, quandoquidẽ ſemel iam per ſacrificium crucis remiſsio nobis eſt obtenta? Deinde verò, ignorabat Paulus per ſacrificium illud in ara crucis oblatum, eſſe mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios: Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factæ recõciliationi fidebat? imò verò fidebat plurimum: ſicut & nos omnem ſpem & fiduciam noſtram non alia in re, quàm in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum Chriſtus reconciliauit. Cæterùm intelligebat ille ſpiritu Dei plenus, adferri aliquid à nobis oportere, quo fructũ illius conſequi poſſemus. Quamobrem non ſunt audiendi, qui dicunt: oblatus eſt ſemel Chriſtus ad exhaurienda peccata noſtra, & fuit illa oblatio ſufficiens pretium redemptionis noſtræ, non eſt igitur vlla in Eccleſia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumentari licebit: Orauit pro nobis Chriſtus, & fuit eius oratio ſufficiens ad obtinenda omnia ad ſalutem nobis neceſſaria, nam exauditus eſt pro ſua reuerẽtia, nihil itaq; neceſſe eſt nos orare: tulit crucem Chriſtus pro nobis, nihil opus eſt vt nos crucem feramus: Quæ quàm ſit abſurda collectio, quis non intelligit? *Semel reconciliati an opus habeant alia reconciliatione. Ro. 3. & Pſal. 115 Mat. 19. Pſalm. 37. Eſa. 26. Pſalm. 118. Pſalm. 16. Matth. 12. Rom. 3. 2. Cor. 5. Heb. 5.*

Verùm vt planum fiat omnibus, quid illi ſemel in cruce peracto, quid huic quotidiano ſacrificio tribuat Eccleſia, paucis de eo diſſeremus. Sic enim rem accipi volumus. In Chriſti latere, quod in cruce pro nobis apertum eſt, fontem eſſe aquæ vitalis ſalientis in vitam æternam. Ex hoc fonte quiſquis haurit, quiſquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus ſuis mundatur: Per hunc enim fontem abluti, per hunc ſanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternam ſumus conſequuti. Cæterùm qui vult hoc fonte irrigari, & quæ ſalus *Sacrificii vtriuſque effectus. Ioan. 4.*

ex eo

ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat necesse est. Patet hic quidem fons omnibus, & est ita copiosus, vt ad abluendas sordes omnium, ád salutem omnibus conferendam abundè sufficiat. Sed nisi accedas ad illum, nisi haurias ex illo, nihil est, quod alicui vsui fore tibi speres. Quam multi sunt Turcæ, quàm multi hæretici & infideles, quàm multi mali Christiani, quos neq; abluit fons iste, neq; saluté illis adfert. Atqui apertus est omnibus: Gustauit enim Christus mortem pro omnibus: dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: factus est saluator omnium, factus est propitiatio pro peccatis nostris, nō pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi: Interea tamen pereunt multi, non solùm infideles, verumetiam mali fideles, qui confitentur quidem se nosse Deum, sed factis abnegant. Vidēt mensam apparatam: vident delicatissimis epulis instructam: vident fontem aquæ salientis in vitam ęternam, fame nihilominus & siti moriuntur. Quam eius rei causam esse dicemus? quā aliam? Nisi quòd non attingunt id, quod vident, non eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cum Ecclesia Dei, cōfitemur, quòd solus Christus per illud in ara crucis oblatum sacrificium Deo patri suo cumulatè satisfecit: peccatorum nostrorum remissionem, cum Deo patre reconciliationem, filiorum eius adoptionem, regni cœlestis hæreditatem nobis sufficienter promeruit. Addimus & hoc, quòd ad hæc omnia denuò promerenda, nullis sacramentis, nullis sacrificiis, nullis operibus nostris opus nobis est: quod hæc omnia, tradens semetipsum pro nobis hostiam & oblationē Deo in odorem suauitatis, abundè nobis Christus promeruit. Hæc est clara & aperta confessio nostra.

Hebr. 2. 1. Tim. 2. & 4. 1. Ioan. 2. Tit. 1.

Sacrificii in cruce peracti fructus.

Dicet hîc aliquis è satanæ ministris, Ergo tu sententiam nostram confirmas: neq; vlla est eius pro quo tantopere pugnas sacrificij vtilitas. Absit à nobis vt impiam satanæ & ministrorum eius sententiam confirmemus: verùm hoc dicimus, non in hoc, aut sacramentis, aut hoc tremendo sacrificio nos vti, quod noui aliquid nos denuò promereri per hunc vsum persuasum habeamus: verùm vt quod pridem promeruit Christus in ara crucis, id in nos trāsferre, & eius fructū nobis applicare possimus. Hanc ad rem opus est nobis operibus, opus est nobis sacramentis, opus est nobis quotidiano sacrificio, quod in Ecclesia celebratur.

Sacrificii Christi sufficientia exemplo ostenditur.

Quò magis autem intelligi posit, quod dicimus, exemplo id illustrabimus. Est fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expositus, à quo nemo arcetur, quin eo liberè vti possit: tam est autem copiosus & redundans, vt ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas, abundè sufficiat. Num ideò tu sitim tuam expleuisti, aut sordes abluisti, quòd hic fons est in medio omnibus expositus tam copiosus? Certè nisi ad eum accesseris, nisi ex eo hauseris, neque sordes ablueris, neq; sitim sedaueris, neq; vllum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus & redūdans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum ociosus, ac illius tantùm copiam & abundantiam admiratur: verùm illud agit, vt quod videt omnibus communicatum, eius ad se quoq; partem aliquam deriuet: fistulas admouet, siue tubos aut canales, per quos communem aquam in suum quoq; priuatum & proprium vsum transferat. Non dissimilis est ratio fontis huius vitæ perennis, qui in latere Christi in cruce pendentis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis vsum aliquem huius fontis habere, si vis fructum ex eo consequi, necesse est, vt ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, & per eam, qui solus peccata nostra abluit, salutemq; nobis confert, Christi sanguinem ad te deriues atq; attrahas: vt per eum ablutus & sanctificatus, æternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulæ siue canalis, verùm Christi sanguinis te per canalem irrigantis, virtute.

Sacrificii & sacramenti vsus.

Hinc videre licet, quod omnia quæcunq; ad salutem nostram pertinent, non nisi illi soli sacrificio in cruce peracto, non nisi fonti, qui apertus est in Christi latere, tribuūtur: verùm fructum ex illo fonte capere nō possumus, nisi qui fusus est ex Christi latere, sacrosanctus Christi sanguis, eum per instrumenta, & quasi canales quosdam ad nos deriuemus. Eiusmodi canalis est baptismus: eiusmodi canalis est quotidianum hoc sacrificiū, quam vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti sacrificij, & fusi pro nobis preciosi sanguinis, fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falso itaq; nobis impingunt satanæ ministri, quod per quotidianum hoc sacrificium, illud in cruce peractum obscuretur, cùm illustretur magis. An non absurdè facere censeretur, si quis baptizare se volentem insimularet, quod is per baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ? & redemptionem suam in aqua baptismi collocare potius, quàm in Christi sanguine quo solo redempti sumus? cùm baptismo nihil aliud agatur, quàm vt redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, & eius fructum in se transferre queat. Atqui non minus absurdè faciunt, qui nobis obiiciūt, quod per quotidianum istud sacrificium, illud quod in ara crucis peractum est, obscuremus & eius dignitati ac merito detrahamus: cū nihil aliud agatur, nihil aliud quæratur à nobis in hoc quotidiano sacrificio, quàm vt quòd Christus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, & eo ad salutem nostram vti queamus.

Cæterùm ne quis existimet nos cordis nostri visiones loqui, quæ fuerit constans & perpetua Ecclesiæ sententia, de hoc sacrificio paucis adscribendum esse putauimus. Nam sicut humanæ, sic diuinæ quoq; legis melior interpres esse non potest, quàm sit diuturna ipsa consuetudo. Quod autem hæc verba Christi. *Hoc facite, &c.* eo sensu quem nunc Ecclesia retinet accepta semper fuerint, vel ipsa praxis illius indicare satis videtur. Totis mille quingentis annis, quotidianum hoc & iuge sacrificium nunquam in ea celebratum non fuit: nec per tot sæcula quisquã repertus est, aut ex priscis, aut ex recentioribus Theologis, quos quidẽ Catholicos esse constaret, qui contrarium his verbis sensum affingere auderet. Habemus Missæ canonem, quem Romana recitat Ecclesia. Simul vt sub Christi persona dixit Sacerdos. *Hoc quotiescunq; feceritis, in mei memoriam facietis.* statim subiungit, in sua & cuius minister est, Ecclesiæ persona. Vnde & memores Domine nos serui tui eiusdem Christi filij tui tam beatæ passionis, &c. offerimus, &c. De Christo quoq; loquens Ambrosius in sua Missa. Qui formã inquit, Sacrificij salutis perennis instituẽs, hostiam se prius obtulit, & primus docuit offerri. Et in libro de Sacramentis. Quantum sit Sacramentum cognosce. *Quotiescunq; hoc feceritis, toties commemorationem mei facietis, donec iterum adueniam.* Ergo memores gloriosissimæ eius passionis & ab inferis resurrectionis, & in cœlum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, rationabilẽ hostiam, incruentã hostiã, hunc panem sanctũ & calicẽ vitæ æternæ. Et petimus & precamur, vt hanc oblationem suscipias, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & Sacrificium Patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus Sacerdos Melchisedech. Ne verò quis putet solius Ecclesiæ Latinæ sensum hunc fuisse. D. etiam Iacobum, quem Hebræum fuisse constat, recitatis his verbis. *Hoc facite, &c.* subiunxisse mox legimus: Memores igitur & nos peccatores passionũ eius viuificarum, cruces salutaris, & mortis, offerimus tibi Domine hoc sacrificium verendum, & incruentnm, &c. Sed neq; Græcorum diuersa fuit sententia. Missam Iacobi breuiorem reddidit Basilius. Is recitatis verbis. *Hoc facite, &c.* subiungit è vestigio. Memorantes igitur & nos salutarium eius passionum, &c. Tua ex tuis tibi offerimus. Ac aliquantò superius: Tu Domine ostendisti, inquit, nobis magnum salutis mysteriũ, tu idoneos nos fecisti fieri ministros Sancti altaris tui. Ministros altaris dicit, non verbi tantùm. Liturgiã Basilij breuiorẽ reddidit Ioannes Chrysostomus: Recitatis verbis cœnę, subiungit, mox Memores igitur salutaris huius mãdati, & omnium eorum quæ pro nobis facta sunt, crucis, sepulchri, &c. Tua ex tuis tibi offerentes, &c. Quæ verba Germanus Patriarcha Constantinopolitanus explicans. Dominus, inquit noster Iesus, preciosum suum corpus & sanguinem nobis dedit, inquiens. *Hoc facite in mei commemorationem.* Nos autem memores eius mandati, ἀντίτυπα, hoc est: configuralia (sic enim vertit interpres) offerimus, tua ex tuis, &c. Ac paulò superius idem Chrysostomus. Fac nos dignos vt offeramus tibi sacrificia immaculata pro populo tuo, & idoneos nos redde, quos in hoc ministerio tuo posuisti. Et paucis interiectis, Summus Pontifex noster, Sacrificiorum ritum instituisti, ac solennis huius & immaculati sacrificij celebrationem nobis mandasti.

Sacrificium Missæ.

Extat apud Clementem quoq; Lyturgia, qui fuit Pauli discipulus, vbi similiter his verbis recitatis: *Hoc facite, &c.* Memores, inquit, igitur passionis eius & mortis, &c. Offerimus tibi Regi & Deo secundum ipsius ordinationem panem hunc, & calicem hunc, &c. Et aliquantò superius, vbi tractat de ordinatione Episcoporum: Placeat, inquit, tibi laudabiliter offerendo mundam & incruentam hostiam, quam per Christum instituisti, mysterium noui testamenti, &c. Extat Aethiopum quoq; Missa. Posteaquàm in ea dixit Sacerdos. *Quotiens hoc feceritis, &c.* subiungit: Nunc autem recordamur mortis tuæ, atq; resurrectionis tuæ, offerimusq; tibi hunc panem, & hunc calicem, tibiq; gratias agimus, quòd per hoc Sacrificium dignos nos fecisti, standi in conspectu tuo, & sacerdotale coram te officium exercẽdi. Sic videmus quòd non solùm apud Latinos, quin & apud Hebræos (fuit enim Iacobus Hierosolymitanus Episcopus) & apud Græcos, & apud ipsos extremos Aethiopes, nunquàm hæc verba fuerunt secùs intellecta. Sed iam patrum quoq; sententias videamus. Ac primũ quidem quod his verbis, hoc facite in meam commemorationem, Christus hoc in ecclesia fieri sacrificium præceperit, testatur idem Ioannes Chrysostomus, ex cuius Lyturgia quædam recitauimus, epistolam ad Hebræos enarrãs, quemadmodum anteà commemorauimus. Qui etiã illa verba Apostoli explicans. Calix cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? In veteri quidem testamento, inquit, cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret, quod etiam inenarrabilis amoris signum erat: hîc autem multò admirabilius & magnificentius sacrificium præparauit, cùm sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet. Ac vetustior etiam illo Cyprianus. Si Iesus Christus, inquit, Dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primùm obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtiq; ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christum videat obtulisse. Ac vtroque vetustior

Lib. 8. cap. 17. Constitu. Apostolicarum. ibidem. cap. 3.

Chrysost. hom. 17

Hom. 3. in epist. ad Ephe.

Cyp. lib. 2. epi. 3.

Irenæ.lib.4. cap.32. & 34. in fine.

tuſtior Irenæus. Suis,inquit,diſcipulis dans conſilium, primitias Deo offerre ex ſuis creaturis,non quaſi indigenti,ſed vt ipſi nec infructuoſi,nec ingrati ſint,eum qui ex creatura panis eſt,accepit,& gratias egit dicens, Hoc eſt meũ corpus:& calicem ſimiliter,qui eſt ex ea creatura,quæ eſt ſecundum nos,ſuum ſanguinem confeſſus eſt, & noui Teſtamenti nouam docuit oblationem,quam Eccleſia ab Apoſtolis accipiens,in vniuerſo mundo offert Deo,ei qui alimenta nobis præſtat primitias ſuorum munerum in nouo Teſtamento: de quo in duodecim Prophetis Malachias ſic præſignificauit: Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & ſacrificium non accipiam de manibus veſtris: Quoniam ab ortu Solis vſque ad occaſum nomen meum glorificatur inter Gentes, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium purum: quoniam magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: Manifeſtiſsimè ſignificans per hæc,quoniam prior quidem populus ceſſauit offerre Deo:omni autem loco ſacrificium offertur ei,& hoc purum. Et

In Epiſt ad Burdegalen cap.3.

qui fuit Irenæo vetuſtior Martialis,vnus ex ſeptuaginta diſcipulis Domini: Quod,inquit, Chriſti corpus Iudæi per inuidiam in ara crucis immolauerunt,putantes ſe nomen eius abolere, nos cauſa ſalutis noſtræ in ara ſanctificata proponimus, ſcientes hoc ſolo remedio nobis vitam præſtandam, & mortem effugandam. Hoc enim ipſe Dominus noſter iuſsit eos

Euſeb.lib.1.demonſtra. euangelicæ cap.10. Amb.in orat. præparatoria ad Miſſam. Gaudentius ſermo.2.

agere,in ſui commemorationem. Euſebius quoq;:Poſt omnia quaſi mirabilem quandã victimam ſacrificiumq; eximium patri ſuo operatus,pro noſtra omnium ſalute obtulit, eiuſq; rei memoriam vt nos ipſi Deo pro ſacrificio offerremus,inſtituit,Itidem & Ambroſius Deũ alloquens. Accedo,inquit, ad altare tuum, vt offeram tibi ſacrificium,quod tu inſtituiſti & offerri præcepiſti in commemorationem tui pro ſalute noſtra. Et æqualis eius Gaudentius. Et ideò diſcipulis fidelibus mandat, quos primos Eccleſiæ ſuæ conſtituit ſacerdotes, vt indeſinenter iſta vitæ æternæ myſteria exercerent,quæ neceſſe eſt à cunctis ſacerdotibus, per ſingulas totius orbis Eccleſias celebrari, vſque quo Chriſtus iterum de cœlis adueniat, quo & ipſi ſacerdotes, & omnes pariter fidelium populi exemplar paſsionis Chriſti ante oculos habentes, quotidie & gerentes in manibus, ore etiam ſumentes, ac pectore redemptionis noſtræ,incredibilem memoriam teneamus, & contra venena diaboli dulcem medicinã ſempiterni tutaminis conſequamur. Et qui fuit proximus Apoſtolorum temporibus Dionyſius

Diony.de Ecclaſiaſt. Hier.cap.5. parte.3.

Areopagita,de Euchariſtia verba faciens: Hoc,inquit,facimus(vt eloquia aiunt)in eius recordationem. Ac paucis interiectis. Quod hoſtiam ſalutarem, quæ ſupra ipſum eſt,litat,excuſat ſe decenter, ad ipſum exclamans,Tu dixiſti: Hoc facite in meam commemorationem. Et in alio loco capite,vbi de ſacerdotibus tractat. Ipſe,inquit, noſter primus & auguſtiſsimus Pontifex,diſcipulos ad ſacerdotalem functionem promouens,quamuis eſſet tanquam Deus,myſteriorum Princeps, ad patrem tamen ſanctiſsimum diuinumq; ſpiritum, huiuſmodi conſummationis officium refert,diſcipulos vt legimus admonens, ne ab Hieruſalem diſcederét, ſed expectarent promiſsionem patris. Quibus verbis docet,in nouiſsima cœna,promouiſſe

Cœna vltima Apoſtolos ad ſacerdotalem functionem Chriſtus promouit. Clemens lib.8. Conſt. Apoſto. cap. vltimo.

quidem Chriſtum Apoſtolos ad ſacerdotalem functionem,quam τελείωσιν vocat, Cæterùm τελεσιουργίαν quod vertit interpres conſummationis officium, clarius autem explicabitur, ſi quis exercitium dicat ſacerdotalis functionis, id in illud vſque tempus reiecit, dum acciperent promiſſum Spiritum ſanctum. Nec prius eos hoc munere ſacerdotali functos fuiſſe teſtis eſt Clemens,qui pulchrè cum Dionyſio conſentiens,his verbis vtitur. Primus igitur natura Pontifex & vnigenitus Chriſtus, qui non ſibiipſi honorem arripuit, ſed conſtitutus fuit à patre, qui propter nos factus homo & ſpirituale ſacrificium offerens Deo & patri ſuo ante paſsionem nobis ſolis præcepit hoc facere, quanquam præſentes eſſent nobiſcum alij,qui in ipſum crediderunt. Sed non omnino omnis, qui credit continuò ſacerdos eſt, & pontificium conſequitur honorem, poſt autem aſſumptionem ipſius nos oblato ſecundum eius ordinationem ſacrificio puro & incruento,conſtituimus Epiſcopos,Presbyteros & Diaconos numero ſeptem, è quorum numero erat Stephanus, Iuſtinus quoque:

In Apologia ſecunda.

Apoſtoli enim in Commentariis ſuis, quæ Euangelia dicuntur, ita ſibi Ieſum præcepiſſe tradiderunt, cum accepto pane cùm gratias egiſſet, dixiſſe: Hoc facite in mei memoriam, hoc eſt corpus meum, dixiſſe etiam accepto poculo cùm gratias egiſſet, hic eſt ſanguis meus, ſibique ſolis dediſſe. His autem omnibus poſterior Leo: Ieſus, inquit, diſcum-

Leo ſermo.7. de paß. Serm.2.de cœna Domini.

bentibus ſecum diſcipulis ad edendam myſticam cœnam corporis & ſanguinis ſui ordinans ſacramentum, docebat qualis hoſtia deberet offerri Deo. Bernardus ſacerdotes alloquens: Audite modò & obſtupeſcentes admiramini: Nulli angelorum, nullis ſpiritibus ſupernis, ſed hominibus: nec tamen omnibus, ſed ordini veſtro tantùm, mandatam eſſe tanti ſacramenti celebrationem in altari, quod Chriſtus fecit manibus ſuis in cœna paſchali. Expoſitis igitur forma & efficacia ſacramenti, reſtat dicendum: quibus in verbis mandauerit Chriſtus illud celebrandum: Hoc facite, ait, in meam commemorationem. O verba nimis affectuoſa, ô verba pungitiua & penetratiua vſque ad animam. Hoc facite, inquit, in

Lucæ.22. Pſalm.144. Greg.Niſſe.de S.feſto Paſchæ. Orat.prima.

meam commemorationem. Propheta etiam dixit: Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. O ſummè pia & verè ſuauis memoria,annunciare mortẽ Domini,donec veniat. Gregorius verò Niſſenus docet,quod in illa cœna nouiſsima ſe obtulerit his verbis. Qui pro domi-

dominica poteſtate & auctoritate adminiſtrat omnia, non expectat vel ex proditione neceſſitatem, vel Iudæos graſſantes, vel iniquum Pilati iudicium, vt illorum ſcelus ac malitia principium & cauſa communis hominum ſalutis eſſet. Verùm præoccupat Oeconomia quadam violentum impetum, & iuxta quendam ineffabilem ſacrificij modum, & qui ab hominibus cerni nequit, ſeipſum offert oblationem & hoſtiam pro nobis, idem ſimul & ſacerdos & agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Quando autem id fecit? Quando tale ſuum corpus effecit, vt manducari, talem ſanguinem, vt potari poſſet à ſuis familiaribus. Qui igitur dedit diſcipulis ſuis corpus ſuum ad manducandum, manifeſtè demonſtrat, iam perfectam & abſolutam eſſe factam agni immolationem. Neque enim fuiſſet corpus victimæ, vt manducari poſſet idoneum, quamdiu animatum eſſet. Itaque quando præbuit diſcipulis manducandum corpus & ſanguinem ab bibendum, iam latenter pro poteſtate myſterium hoc adminiſtrantis, ineffabiliter & inuiſibiliter corpus immolatum erat, & anima ibi erat, vbi eam poteſtas adminiſtrantis collocauerat, permixta ſibi diuina virtute locum illum in corde terræ peragrans. Quamobrem, ex quo tempore oblatum eſt Deo ſacrificium à magno Pontifice, qui ſuum agnum pro communi peccato ineffabiliter & inuiſibiliter obtulit, ſi quis ex eo tempore tempus immolationis in corde terræ numerauerit à veritate non aberrauerit. Hanc Gregorij Niſſeni ſententiam ſequutus quoq; videtur, qui fuit propemodum æqualis eius, Iſichius Gregorij Nazianzeni diſcipulus. Eius enim hæc ſunt verba: Propter quod non ſolùm dicebat: poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumēdi eam, ſed & præueniens, ſemetipſum in cœna Apoſtolorum immolauit, quod ſciunt qui myſteriū percipiunt virtutem. Hunc Sacerdotē lxx. non ſolùm vnctum ſiue linitū, ſed & conſummatū manibus appellauerunt. Conſumatus eſt in manibus prius in myſtica cœna, accipiens panem & frangens, deinde per crucem, quando ligno affixus eſt. Tunc ſacerdotij ſuſcipiens dignitatem vel potius cùm ſemper habuerit, tunc opere explens etiā hoc, quod pro nobis erat ſacrificiū, conſumauit. Ex quo Gregorij Niſſeni loco verba quædam in ſuos Matthæi commentarios Theophylactus quoq; tranſtulit. Indicat autem ex his vterq; Chriſtum in cœna ſacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech functum fuiſſe? Teſtatur autem & hoc Hieronymus, dicens: Poſtquàm typicum paſcha fuerat impletum, & agni carnes cū Apoſtolis comederat, aſſumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paſchæ tranſgreditur Sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos, panem & vinum offerēs fecerat, ipſe quoq; veritatem ſui corporis & ſanguinis repræſentaret. Et in Epiſtola quadam Paulæ & Euſtochij nomine ſcripſit ad Marcellam. Melchiſedech, inquit, in typo Chriſti panem & vinum obtulit, & myſterium Chriſtianum in ſaluatoris ſanguine & corpore dedicauit. Et in quæſtionibus Hebraicis. Quod autem ait tu es Sacerdos in æternum, &c. Myſterium noſtrum verbo ordinis ſignificatur, nequaquam per Aaron irrationabilibus victimis immolandis. Sed oblato pane & vino, id eſt, corpore & ſanguine Domini. Teſtatur Ambroſius, vbi docet anteriora eſſe myſteria Chriſtianorum, quàm Iudæorum, & diuiniora Sacramenta. Ibi, inquit, ſacramentorum horum figura præceſſit, quando Abraham victor venit, occurrit illi Melchiſedech ſacerdos, & obtulit illi panem & vinum. Ipſe ergo auctor ſacramentorum. Quis eſt Melchiſedech? Rex iuſtitiæ, rex pacis. Quis ergo Rex iuſtitiæ, niſi iuſtitia Dei, qui eſt Dei pax, Dei ſapientia, qui potuit dicere: Pacem meam do vobis. Teſtatur & Eucherius, dicens: Chriſtus non ex tribu Leui, ſed ex tribu Iuda ortus eſt, ex qua tribu nihil de ſacerdotali præcepto accepit, vtique propter myſterium ſacramenti, quod Chriſtianis celebrare præceptum eſt, vt non ſecundum Aaron pecudum victimas, ſed oblationem panis & vini, id eſt, corporis & ſanguinis eius, ſacramentum in ſacrificium offeramus, ibi primùm quippè apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur Deo toto orbe terrarum. Teſtatur Auguſtinus, cùm ait: Tunc benedictus eſt à Melchiſedech, qui erat ſacerdos Dei excelſi, de quo in epiſtola, quæ inſcribitur ad Hebræos, multa & magna conſcripta ſunt. Ibi quippè primum apparuit ſacrificium, quod nunc à Chriſtianis offertur Deo toto orbe terrarum: impleturque illud, quod longè poſt hoc factum per Prophetam dicitur ad Chriſtum, qui fuerat venturus in carnem: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech: non ſcilicet ſecundùm ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus, illuceſcentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Complura ſunt autem Auguſtini loca, in quibus figuram fuiſſe docet Melchiſedech ſacrificium eius, quod nunc offertur in Eccleſia. Verùm adducere ſingula longum foret, neque neceſſarium. Et his omnibus vetuſtior Euſebius: Et ſanè oraculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodum Saluator noſter Ieſus, qui eſt Chriſtus Dei, ipſius Melchiſedech ritu ea, quæ ad ſacerdotium in hominibus gerendum ſpectant, per ſuos miniſtros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui ſacerdos gentium erat, nuſquàm videtur ſacrificiis corporalibus functus, ſed vino ſolo & pane, dum ipſi Abraham benedicit: ita ſanè primus ipſe Saluator ac Dominus noſter, deinde qui ab ipſo profecti ſunt ſacerdotes in omnibus Gentibus, ſpirituale ſecundùm Eccleſiaſticas ſanctiones ſacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & ſalutaris ſanguinis myſteria repræſentant: quæ ſanè myſteria

In Mat. cap. vlt.

Hier. in cap. 27. Matth.

Amb. li. 4. ca. 3. de Sacramentis. Et de his qui initiātur cap. 8.

Euch. lib. 2. in Geneſim.

Aug lib. 16. de ciuitate Dei cap. 22.

Aug. lib. 7 de ciuitate Dei, cap. 17. & 20. Epi. 95. in Pſal. 33. & 109. Pſal.

Euſeb. lib. 5. de monſtra. Euan. cap. 3.

Melchiſedech tanto antè ſpiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vſus fuerat, ſicut etiam Moſi ſcriptura teſtificatur, vbi ait. Et Melchiſedech Rex Salem protulit panem & vinum: Erat autem ſacerdos Dei altisſimi. Vide eundem libro octauo, capite ſecundo. Epiphanius: Viſum eſt vt in veteri ſacerdotio ſacerdotalis dignitas ne conſtituatur, verùm ad id, quod ante Leui, & ante Aaron fuit ſecundùm ordinem Melchiſedech ſacerdotium transferatur: quod ſanè nunc in Eccleſia viget à Chriſto & hucuſque: Ioannes quoque Chryſoſtomus Melchiſedech typum geſsiſſe ſcribit noſtri ſacerdotij. Ioannes Damaſcenus: Pane & vino ſuſcepit Melchiſedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat ſacerdos Dei altisſimi: illa menſa hanc myſticam præfigurauit menſam: Sacerdos ille, Chriſti veri ſacerdotis figuram præ ſe ferebat & imaginem. Et æqualis eius Beda, Chriſtus legalia Sacrificia, ſecundùm ordinem Aaron inſtituta, conuertit in ſacrificia panis & vini, ſecundùm ordinem Melchiſedech. Neq; diuerſa leguntur apud eius diſcipulum Albinum. Tu es, inquit, ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech. Clemens quoque Alexandrinus Melchiſedech, inquit, ſacerdos Dei altisſimi vinum & panem ſanctificatum dedit in typum Euchariſtiæ. Arnobius ante mille trecentos annos, explicans illum locum: Tu es ſacerdos in æternum, ita de Chriſto loquitur. Hic qui per myſterium panis ac vini ſacerdos factus eſt in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech, qui panem & vinum ſolus obtulit in ſacerdotibus, dùm Abraham victor reuertetur de prælio. Qui verò præceſsit hos omnes Cyprianus: Cùm docuiſſet Melchiſedech typum Chriſti portare, prolatis illis verbis. Tu es Sacerdos ſecundùm ordinẽ Melchiſedech. Qui ordo, inquit, vtiq; hic eſt de ſacrificio veniens, & inde diſcedens. Quod Melchiſedech Sacerdos Dei ſummi fuit, quòd panem & vinum obtulit, quòd Abraham benedixit. Nam quis magis Sacerdos Dei ſummi, quàm Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui ſacrificium Deo Patri obtulit, & obtulit hoc idem, quod Melchiſedech obtulerat, id eſt, panem & vinum, ſuum ſcilicet corpus & ſanguinem? Et paucis interiectis. Vt in Geneſi per Melchiſedech Sacerdotem benedictio circa Abraham poſſet ritè celebrari, præcedit antè imago Sacrificij, in pane ſcilicet & vino, conſtituta: quam rem perficiens, & adimplens Dominus, panem & calicem mixtum vino obtulit, & qui eſt plenitudo veritatem præfiguratæ imaginis adimpleuit. Et alio loco. Significata, inquit, olim à tempore Melchiſedech prodeunt ſacramenta, & filiis Abrahæ facientibus opera eius, ſummus ſacerdos panem profert & vinum. Hoc eſt, inquit, corpus meum. Ex recentioribus Rupertus: At verò Chriſtus Rex Salem, id eſt, pacis, Rex inquam, idemque Pontifex magnus, illorum talium hominum diebus natus, ſacerdotio ſuo functus eſt ſecundùm ordinem Melchiſedech: protulit enim panem & vinum dicens, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſanguis meus: & ſic obtulit ſemetipſum pro fideli Abraham verum ſacrificium. Euſebius Emiſſenus inquit, Melchiſedech fuit Sacerdos Dei ſummi dum à præputio, id eſt, à gentili circumciſio futura benedicitur, Eccleſiæ gloria prædicatur, & Synagogæ infideli plebis ex gentibus acquiſita præponitur. Hic ergo Melchiſedech, cuius genealogia vel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione panis & vini hoc Chriſti ſacrificium præſignauit. De quo Propheta prænunciat. Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Hæc ille Homil. 5. de Paſchate.

Epiph lib. 2. contra hære. Hære. 55. — *Chryſo. oratio. 4. contra Iudæos.* — *Damaſ. lib. 4. cap. 4. 14.* — *Beda in Pſal. 33.* — *Albin. in quæſt. in Geneſ.* — *Lib. 4. Stromatum.* — *Arnobius in Pſalm.* — *Cyp. ſerm. de cœna domini.* — *Lib. 2. Epiſtolarum.* — *Rupert. lib. 5. de trini. cap. 12.* — *Melchiſedech ſacerdos.*

Ac ne Iudæorum quoque teſtimonia deeſſe putentur. Ante quingentos quinquaginta annos ſcripſit Rabbi Samuël ad Iſaac in hæc verba: Secundum quod Dauid dicit de eo (Chriſtum intelligit) ipſe eſt ille, cuius ſacerdotium in æternum erit ſecundùm ordinem Melchiſedech, qui fuit Rex & ſacerdos Dei altisſimi ante Aaron. Et attende Domine mi, quanta ſit differentia inter ſacerdotium Aaron, & Domini iuſti illius. Dixit Dominus Domino meo, tu es ſacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & ſacrificium iſtius iuſti Domini, fuit panis & vinum, quod eſt ſecundum ordinem Melchiſedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifeſtè oſtendit, quod ſacrificium finiretur, quando inciperet iſtud ſacrificium in æternum: & ordinatio ſacrificandi ſecundum ordinem Aaron ex toto ceſſaret, quando inciperet ſacrificium in pane & vino æternaliter duraturum. Atque huius quidem Rabi Samuëlis librum in Antonini reperimus hiſtoria. Cæterùm prodière nuper cumprimis eruditæ notationes, in hiſtoriam Sulpitij Seueri, Petri Galeſini: qui locum de Melchiſedech explicans, producit etiam alios Hebræorum Rabinos, nimirum, Nadarzan, Pniam & Oncheluͦ, qui Ianathan, Chaldæum auctorẽ ſecuti, verba Geneſeos de Melchiſedech oblatione volunt intelligi de ſacrificio panis & vini, quod Meſsias erat inſtituturus: quod aliquãtò ante plurium etiã Hebręorum teſtimoniis, itidem probauit Petrus Calatinus, quin & ſubſtantiã panis, in ſubſtantiam Chriſti corporis: ſubſtantiã vini, ſimiliter in ſubſtantiã Chriſti ſanguinis mutari, claris eorundẽ teſtimoniis docet. An autẽ & nobis exclamare cũ Propheta nõ licebit? Stupor & mirabilia, quod qui ſunt hoſtes Euangelij Iudęi, vi veritatis coacti, negare non audent, hoc eos, qui volunt Euangelicorũ nomine cenſeri, tam impudẽter negare?

Rab. Samuel. — *Petrus Calat. li. 10. c. 4. 5 & 6.* — *Hierem. 5.*

Malachiæ quoq; locum, quem adduximus de hoc ſacrificio interpretatur: præter antiquiſſimum Irenæum, Auguſtinus his verbis. Hæc quippè Eccleſia eſt Iſraël ſecundùm ſpiritum, à quo diſtinguitur ille Iſraël ſecundùm carnem, qui ſeruiebat in vmbris ſacrificiorum, quibus ſigni-

Mal. cap. 11. Aug. cont. aduerſ legis & prophet. lib. 1. cap. 20

significabatur singulare sacrificium, quod nunc offert Israël secundùm spiritum, cui dictum atque prædictum est: Audi populus meus, & loquar tibi, Israël & testificabor tibi: & cætera, quæ iam suprà commemoraui. De huius enim domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iste immolat Deo sacrificium laudis non secundùm ordinem Aaron, sed secundùm ordinem Melchisedech. De eo enim dictum est: Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secũdùm ordinem Melchisedech. Nouerunt, qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit. Mutauit quippè sacerdotium secundùm ordinem Aaron: Vnde alius Propheta dicit ad eum, qui carnaliter est Israël: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens & hostiam non accipiam de manibus vestris. Ecce quod est secundùm ordinẽ Aaron. Cur autem hoc accipiat, addit & dicit: quia ab ortu Solis ad occasum glorificatum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia pura. Ecce quod est secundùm ordinem Melchisedech. Vide eundem aduersus Iudæos cap. 9. Eusebius. Hæc omnia quæ ab initio diuinitus prædicta sunt in præsenti tempore per Euangelicam Saluatoris nostri doctrinã, ab omnibus gentibus celebrãtur, Propheticę voci testimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Mosaicis reiectis sacrificiis, quod futurum erat, nostrum ipsorum institutum nunciat dicẽs: Quoniam ab ortu Solis vsq; ad occasum nomen meũ glorificatũ est in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificiũ laudis: sacrificamus Deo plenũ, & odorem afferens, & sacrosanctum sacrificium: sacrificamus nouo more secundum nouum Testamentum, hostiã mundam. Ac paulò pòst: Sacrificamus & incendimus alias quidem memoriam magni illius sacrificij, secundũ ea, quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes. Quemadmodum Melchisedech, qui sacerdos gentium erat nusquã videtur sacrificiis corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt Sacerdotes in omnibus gentibus spirituale secundùm Ecclesiasticas sanctiones Sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant.

Malachiæ locus de hostia munda explicatur.

Iuratio Dei incredulorum increpatio.

Cap. 9. Euseb. lib. 1. demonstra. Euang. ca. 10.

Sacrificiis corporalibus Melchisedech non fuit vsus, sed pane & vino.

Ioannes quoque Chrysostomus hunc ipsum Malachiæ locum adferens: Vides quàm luculenter, quamque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Ac paulò pòst: Vides quòd vbique concessum est angelicum illud sacrificium inclarescere: vides nullis finibus circumscriptum, neque altare, neque canticum: in omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura prima quidem mystica mensa, cœleste summeq; venerandum sacrificium. Copiosius etiam ac magis disertè in secunda contra Iudæos oratione, cùm eundem Prophetæ locum adduxisset. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudæe? Quando in omni loco incensum oblatum est Deo? Quando sacrificium purum? Non possis aliud tempus proferre, quàm hoc, posteaquàm Christus aduenit. Quod nisi de hoc tempore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de Iudaico: etiam legi repugnat Prophetia. Nam cùm Moses vetet vllo alio in loco sacrificium fieri, præterquam quem elegit Dominus Deus, quumque ille in vnum locum sacrificia illa concluserit: nimirum Propheta dicens, quòd in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum, aduersatur ac repugnat Mosi. Verùm nulla est inter eos pugna, neque dissensio. Ille de alio loquutus est sacrificio, & hic de alio pòst vaticinatus est. Vnde hoc declaratur? Tum ex his quæ dicta sunt, tum ex aliis plurimis signis. Ac primum ex ipso loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab ortu Solis vsque ad occasum prædixit hanc culturam esse celebrandam. Prætereà ex sacrificij modo, siquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Deniq; à personis offerentium. Non enim dixit, in Israël, sed in gentibus. Ac ne putares: quòd in vna duabúsve aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus instaurandum esset, non simpliciter dixit in omni loco: sed ab ortu Solis vsque ad occasum: demonstrans, quòd quantum Sol terræ aspicit, tantundem Euangelium esset occupaturum. Purum autem dicit sacrificium, quasi prius illud fuisset impurum, non quidem suapte natura, sed iuxta voluntatem offerentium. Et ideò dixit: Incensum abominatio est mihi: Quanquàm & alioqui si quis ipsum hoc sacrificium conferat cum illo, ingens discrimen inueniet, vt iuxta comparationis rationem solùm hoc purum dici mereatur. Quodque de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit, quod erat glorificatum, propter eminentem gloriam. Idem & hìc iure dixerimus, videlicet quòd hoc sacrificium cum illo collatum solùm dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per sanguinem ac redemptionis precia, sed per spiritus gratiam offertur. Ioannes quoque Damascenus, hæc est, inquit pura, scilicet hostia, & incruenta, quã ab ortu vsq; ad occasum, ipsi offerri, dominus per Prophetã loquitur: Corpus videlicet & sanguis Christi in stabilimentũ videlicet animę & corporis. Haymo quoq; scribẽs in Malachiã: Manifestissima, inquit est Prophetia, nec eget profundiori expositione. Loquitur autem ad sacerdotes propriè, qui

Chrysost. in Psalm. 95.

illicitas victimas offerebant, atq; ideò volūtas Dei, quem exacerbabant, non erat in eis, simul etiam docet carnalibus illorum victimis, Spirituales victimas successuras, nec in vna tantùm prouincia Iudæorum: Sed in omni loco offerri Deo mūdam oblationem, hoc est, sacrificium quod nunc frequentat Ecclesia.

In Malach. Et eum secutus Remigius Antisiod. Episcopus ante.700.prope annos locum hunc explicans: Mundam oblationem esse dixit sacrificium, quod nunc frequentat Ecclesia. Rupertus similiter eum locum enarrans. Et offerent, inquit, nomini meo oblationem mundam, oblationem panis & vini, sacramentum corporis & sanguinis redemptoris sui. Hæc oblatio sic est munda, vt exteriùs nullum habeat cruoris horrorem, & interius siue inuisibiliter mūdet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaq; in gentibus talem oblationem offerentibus magnum est nomen meum, &c. Et qui præcessit hos omnes longè vetustissimus Iustinus Philosophus & martyr, de sacrificio quod offertur in omni loco à nobis gentibus interpretatur Eucharistiæ, tum pane, tum poculo, quo nos clarificare nomen Dei, quod à Iudæis prophanatur, docet. Rabbi Samuël ad Isaac scribens capite vigesimo: Timeo Domine mi, quod Deus elongauit nos à se, & sacrificium nostrum: sed & acceptauit sacrificium gentium, sicut ipse dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non est mihi voluntas in vobis dicit Deus, neque recipiam sacrificium vestrum, quoniam ab ortu Solis vsque ad occasum eius, magnum est nomen meum in gentibus, quæ offerunt nomini meo sacrificium mundum. Ergo apud Deum sacrificium gentium est mundius, quàm sacrificium nostrum. Et insuper quia Deus priuauit nos omni sacrificio, & mūdo sacrificio, vt alios doceret Christianos, vt ipsi vitarent nos, vt non contaminarentur, sicut nos vitauimus gentes omni tempore, quo sacrificium nostrum fuit mundum apud Deum & acceptum. Quod verò produximus ex Danièle de iugi sacrificio, vetustissimus auctor Hippolytus de Missa, quam Græci Liturgiam vocant, rectè intelligi posse docet, cùm de consummatione mundi deq; Antichristo scribēs his verbis vtitur: Lugebunt Ecclesiæ luctum magnum: quia nec oblatio, nec suffitus fiat, nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarū ædes sacræ tugurij instar erunt, preciosumq; corpus & sanguis Christi non extabit in diebus illis, liturgia extinguetur, psalmorum decantatio cessabit: Et paucis interiectis: Venite Pontifices, qui purè mihi sacrificium die nocteq; obtulistis, ac preciosum corpus & sanguinem meum immolastis quotidie. Et beatus Effrem totidem ferè verbis vt Hyppolitus, in eo sermone quem de Antichristo habuit: Lugebunt, inquit, Ecclesię Dei vniuersæ, luctu ineffabili, quia non offertur oblatio diuina, & sanctificatio. Et qui sequutus est eum Chrysostomus, aut quicunq; fuit auctor operis imperfecti. In dimidio hebdomadis, hoc est tribus annis, & sex mensibus, hoc sacrificium Christianum tollendū est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo.

In colloquio quod habuit cum Triphone Iudæo.

R. Isaac.

Hippolitus de Antichristo.

Hom.49 in 24.cap. Mat.

Sed quid opus est omnium ea de re sententias adferre? cùm veterum scriptorum plenæ sint omnes paginæ. In sacrosancto Niceno Concilio simul & in Ephesino, quæ nō minoris auctoritatis habita sunt, quàm ipsa Euangelia, fieri sacrificij huius mentionem legimus. In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad sanctum Concilium, quod in locis quibusdam & ciuitatibus Presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neq; regula, neq; consuetudo tradidit, vt ij, qui offerendi sacrificij non habent potestatem, his qui offerūt, corpus Christi porrigant. Ex Ephesino verò scribunt ad Nestorium patres Concilij, annunciantes ei: Sicut secundū carnem mortem vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionē eius, & in cœlos ascensionē pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesiis sacrificij seruitutē: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus & sanctificamur, participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris, effecti.

Sacrificii Missæ in Niceno & Ephesino Conciliis quomodo fiat mentio.

Fuerunt Augustini temporibus, qui non putarent visibilia Deo sacrificia offerenda. Centū annis pòst fuerunt hæretici, qui sacrificium hoc corporis & sanguinis Christi, quod in Ecclesia celebratur, soli patri immolandum existimarent. Quorum sententiam ad Monimū scribens grauiter Fulgentius confutauit. Et qui videtur eum præcessisse Idacius Clarus aduersus Varimadū Arrianum scribēs: vbi docet, quod sicut patri, ita etiā filio non solùm Christianis temporibus, verumetiam à prisci tēporis sacerdotibus multis variisq; modis sacrificium fuerit oblatum. Prolatisq; ex Danièle, ex Psalmis, & Euangelio Matthæi testimoniis, tandē ita concludit. Sacrificium itaq; quod à Christianis sacris altaribus admouetur, non solùm Deo patri, sed etiam filio cōmuni deuotione offertur, quoniam nec patri sine filio potest offerri, nec filio sine patre sanciri. Omnia autem, quæ scribit in eo loco Idacius, reperiuntur iisdem verbis in Epistola Marcellini Pontificis ad Salomonem, quæ habetur in primo Conciliorum tomo. Sed Augustinus docet Filio vnà cū Patre & Spiritusancto sacrificium panis & vini, in sancta Ecclesia Catholica per vniuersum orbē terrarum offerri. August. de fide ad Petrum diaconum, Cap.19.& libro 10.de Ciuitate Dei Cap.20.

August. lib.10. de ciuitate Dei, cap.9.

Fulg. lib.2.

Idacius.

Ante quadringentos verò annos, fuerūt, quemadmodū anteà meminimus, Hériciani & Petrobrusiani, qui & veritatē corporis & sanguinis Christi in Eucharistia negarent, & Missam nihil esse, nec celebrari debere contenderent. Contra quos, quæ scripta sunt à Petro Abbate Clunia-

Cluniacensi, viro & eruditione, & vitæ sanctimonia præstanti, quoniã digna sunt, quæ legãtur ab omnibus, visum est paulò altius repetita inserere. Loquens enim de sacrificio in cruce peracto: Hoc est, inquit, nostrum sacrificiũ, hoc legis Euangelicæ, hoc noui Testamenti, hoc noui populi holocaustum, quod tunc semel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatũ est, & quod semper in altari ab ipsius populo offerendũ, ab eodem præceptum & institutum est. Non enim aliud tunc oblatum, aliud nũc offertur: Sed quod (vt dictum est) semel Christus obtulit, hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit. Et quia iam expeditior via se præbuit, per quam liberior sermo ad ostendendũ & confutandum stultissimum errorẽ decurrat: audite, non me, sed dominũ: non Chrianum, sed Christum: non hominẽ tantùm, sed Deũ, audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo suo. Dic Domine Iesu Deus noster, Saluator noster, sacerdos noster, hostia nostra, dic: responde aduersariis Testamenti tui, qui volunt rescindere, quod statuisti: eradicare, quod plantasti: destruere quod constituisti, Dic: forsan acquiescent tibi, qui Ecclesiæ tuæ resistunt, verebũtur faciem tuã, qui tuis irreuerenter obuiant mandatis, & si oues tuæ sunt, vocem tuã audient. Ignosce & mihi præsumptuose interroganti, sed tamen pro ecclesia tua, columba tua, sponsa tua, quam isti violare conantur zelanti. Planè isti redemptorem te negant, qui pretium redemptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dedisti (corpus dico tuum) redemptis auferre contẽdunt. Volunt rursum vincire à te olim solutum nodũ captiuitatis, dum largitorẽ respuunt libertatis. Dic ergo domine, testator noui & æterni Testamenti, vtrum Testamentum hoc vnius diei, sicut isti dicunt, esse volueris, an potius æternũ esse decreueris. Audiant isti, non me, sed te, vt conuertantur non ad me, sed ad te. Quid ergo? In cœna vltima, quam cum discipulis tuis vetus Pascha nouo commutans celebrasti, accepisti panem, gratias egisti, fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquàm cœnasti, dicens: Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulachra, quæ oculos habent, & non vident, aures habent, & non audiunt. Auditis hæc non à quolibet doctore, sed ab illo, de quo pater clamans præcipit: ipsum audite: Auditis eundem dãtem corpus. Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœlestia & terrestria, & quicquid visui, auditui, olfactui, gustui, tactui hîc subiacet, corpus est. Vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus, ad excludendũ omne aliud sensibile vel insensibile corpus, postquã dixit, accipite, hoc est corpus, adiunxit, meum. Suũ ergo, nõ alterius corpus discipulis dedit. Rursum, ne fortè alicui cogitatio occulta subreperet. Potuisse creare in manibus corpus, quod suũ quidem esset, sed tamẽ quod ipse erat nõ esset, addidit, quod pro vobis tradetur: Ac si diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere, nolite aliud & aliud cogitare: quia hoc est corpus, non alterũ, non alterius, sed meũ, non permutatum vel nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur, pro vobis crucifigetur, pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est, ait, sanguis, nõ bouis aut arietis, non agni, aut cuiuslibet hominis, sed meus: non alius, vel noua creatione productus, sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus, clauis extortus, lancea excussus. Quid ad demõstrandam veritatẽ corporis & sanguinis domini dici potuit clarius, lucidius, manifestius? Nónne & longè ante passionẽ cõmendans magnificum & salutare sacramentũ discipulis & Iudæis, sæpè dicebat: Nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinẽ, non habebitis vitã in vobis? Et: Panis quem ego dabo, caro mea est? Et: Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris, audito carnis nomine, ab innumera corporũ multiplicitate reuoceris: Rursum audito nomine filij hominis, nõ alterius alicuius carnem existimes, nisi illius, qui cũ esset Dei filius, singulari gratia, solitaria operatione factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendũ, quia vnicè cõplectendum est tantũ tantæ misericordiæ opus, tacito sæpè nomine filij Dei, quod pro se est, nomẽ filij hominis frequentat, quod pro nobis est. Idcircò vocat carnẽ, ne quodlibet corpus putetur: idcircò filij hominis, ne alterius quã sua existimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus transubstantiationem probat, quòd panis in carnem, vinum cõmutetur in sanguinem, postquàm de iugi quoq; sacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod non modò ab incredulis opponitur, sed à fidelibus quæritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cũ Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat? maximè cùm non hîc aliud, & ibi aliud, sed hîc & ibi idem prorsus sacrificium, hoc est, idem Christus offeratur, videndum est: Si enim illud in cruce sufficit, superfluum hoc in altari videtur. Sed non est superfluum: quia certa de causa à Dei filio, qui est iuxta Apostolum Dei sapientia, factum & traditum est: quæ sapientia quia summè rationabilis, imò totius rationis fons & perfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc sacramentum suis tradidit, non absq; certa ratione, vt certum est, fecit, quæ sola omnibus ratio satisfacit, quicunque Christum huius sacramenti auctorem Deum & Dei esse sapientiam credunt. Placuit tamen largitori tanti muneris causam reddere tantæ largitionis, quam causam dando ipsum sacramentum aperuit.

Petrus Abbas Cluniacens. Epist. 1.

Deut. 18. Contra sacramentarios admonitio grauißima. Ioan. 16.

Matth. 26. Luc. 22. Hoc est corpus meum benè explicatur.

Psalm. 113. Matth. 17.

Corpus suum non alterius discipulis suis Christus dedit.

Ioan. 6.

Sacrificiũ corporis & sanguinis Christi quare toties iteratur. 1. Corinth. 1.

Nam postquàm dixit: Hoc facite, statim addidit, in meam commemorationem. Hæc est ergo causa sacramenti commemoratio Christi. Nouerat Saluator quid fecerat, quid facturus erat propter hominem: nouerat singulare opus quod gesserat induendo hominem: nouerat stupendū quod gesturus erat moriendo propter hominem. Sciebat se hoc opere saluaturum hominem, sed absq; huius operis dilectione nullum saluari posse hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summè celebratum, sic mortalibus pro quibus fiebat, summè erat commendandum. Commendandū erat, vtpotè cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro istis tristabatur, cuius nouissimè mors illorum vitæ ministrabatur. Hoc certè solenniter commendandum erat, vt Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari nō poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, nisi signo congruo apparēte. Ne igitur à corde fugeret, quod maximè cordi inesse oportebat, signo rei cōgruente, veluti fune insolubili, colligata est cordi memoria, qua fortiter vinciente, semper redemptus redemptionis pretium cogitare, indeq; redemptori agens gratias, fide, quæ per dilectionē operatur, nequaquàm se ingratum tantæ gratiæ demonstraret. Et posset quidem mentibus humanis huius rei vtcunq; absq; signo visibili inesse memoria, sicut multarum rerum tam diuinarum quàm humanarum recordatio, fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conseruatur: sed quia iuxta quendam:

Missæ sacrificio memoria Christi beneficiorum in nobis excitatur.

Horatius in arte poëtica.

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus:--

Et res tanta erat, vt & ad eam cogitandam, amandam, amplectandam, non segniter, sed insigniter humani animi mouēdi essent, dignum & iustum fuit, vt humanitatis & mortis Christi memoria non tantùm auditu per aures, sed etiam visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signum hoc à Christo propositum est, quod ita signum est, vt sit tamen idem quod signat. Hoc autem contra veteris sacrificij multiplicitatem, quæ in nullo erat idem quod signabat, præter hoc, quod, hoc illud sacrificiū erat, & istud sacrificium est: & illud Deo offerebatur, & istud eidē Deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc nostrum nostri temporis sacrificium, sed non erat hoc, quod istud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaueribus & cruore animalium, hoc de corpore & sanguine filij Dei. Idcircò non erat idem quod signabat: sed istud nostri sacrificij signum non aliud, sed ipsum est quod signat. Ita verò est ei eidem quod signat, vt quantum ad corpus, id est, ad veritatem carnis & sanguinis Christi pertinet, sit idem quod signat. Neq; enim ibi Christus, vt olim dolorem & mortem patitur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autē immolari, cùm licet inuiolabiliter in altari frangitur, diuiditur, comeditur: cum iis, & quibusdam aliis signis, in quantum fieri potest, mors Domini maximè repræsentatur. Vnde, sicut dixi, quantum ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idem quod signat, quàm tamen maximè signat, maximè autem dixi, quia hoc apertissimè Apostolus dicit in versu, quem suprà commemoraui: Quotiescunq;, ait, manducabitis panem hunc, & calicē bibetis, mortem Domini annunciabitis. Quare hoc? Quare nō similiter ô Apostole Dei, dixisti, incarnationem Domini, natiuitatem Domini, circūcisionem Domini, baptismum Domini, vel quod magis videretur resurrectionem Domini, ascensionem Domini? Quare dixisti mortē Domini, quare illa, quæ gloriosa vidētur, dimisisti, & quod erat ignominiosius, elegisti? Vt, inquit, ostenderē, in morte domini singulariter constare salutē mundi: vt ostenderē istud opus eius prępōderare omnibus operibus eius: vt ostenderem tormento illo requiem, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditam vitam. Ita planè & iuxta Apostolum, quando manducatur panis Domini, hoc est, corpus Domini: quando bibitur calix Domini, id est, sanguis Domini, annunciatur, hoc est, repræsentatur mors Domini, quam passus est in cruce, non alia, sed eadem quę est præsens, caro Domini: qua fusus est, non alius, sed idem qui sumitur sanguis Domini. Quod cùm fit, ad hoc vtique fit, vt mens longè vehementius excitata corporis domini susceptione, quàm possit excitari verbi domini admonitione in amorem eius, quem non tantùm audit, sed etiam videt & suscipit, inardescat: & videns verbum carnem factum vt habitaret in nobis, habitās etiam corporaliter, & in se obliuisci iam nullatenus posset, quem fide credit, amore amplectitur, manu contrectat, ore suscipit: quem quondam pro se mortuum ipsa susceptione recolens, & morte ille vitam sibi paratam agnoscēs à mortis operibus abstineat, & sic eidem Christo Domino suo immortaliter iam viuenti in sempiternum conuiuat. Hoc igitur Ecclesiæ sacramentum, quoniam sic assidua sui repræsentatione memoriam innouat, fidem auget, spem roborat, charitatem confirmat, non superfluum, sed valdè necessarium est. Ea propter vt dictum est, Dominus hoc in sui cōmemorationem fieri iussit, ea de causa mortem Domini isto sacramento denunciari Apostolus docuit: vt Christi & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporum prolixitate valeret. Quæ memoria amorem excitans, de animi recessibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuersa repleret, sicque quotidie per hoc sacramentum innouans redemptionē, quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remissionem. Soluit quidem, & plenè tollit

Sacrificii veteris & noui signa differunt.

Christus quomodo in altari dicatur immolari.

1. Corinth. 11. Mortem domini annunciabitis quid.

Ioan. 1.

Mortis domini quotidiana commemoratio quid nobis dat.

peccata

peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamen idcircò, vt dixi, superfluus est in altari oblatus. Et vt, in teipso, à teipso, hoc discas, aduerte quicunq; hæc legis, teq; ipsum interroga, quando magis mouearis (si tamen quod profiteris firmiter credis) vtrum quando dicitur: Christus olim inter homines apparuit: aut quando dicitur: Christus nunc inter homines conuersatur? quando dicitur: Olim in cruce pependit: an quando dicitur: nunc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandum accendat, eius prædicata absentia, an demonstrata præsentia? Sed scio, quia non diffiteris, quod verum est, magis humana corda moueri præsentibus, quàm absentibus rebus, mouetur igitur magis ad præsentem quàm ad absentem: mouetur magis ad visum, quàm auditum Christum: mouetur ad admirandum: mouetur ad amandum, quo amore amanti generatur remissio peccatorum. Cui quantus erga Christũ amor est, tanta est & indulgẽtia, ipso Domino attestante, qui de peccatrice Maria sic ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et cùm rursus scriptum sit: Charitas operit multitudinem peccatorũ. Quantam multitudinem peccatorum operit charitas in Christum, si tantùm operit charitas in proximum? Non est ergo, vt dictum est, superfluum CHRISTI corporis & sanguinis sacramentum, quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remissio comparatur. Non est superfluum: quia non tantùm per id, quòd Deus est, sed etiam per id, quòd homo est, nobiscum est vsq; ad consummationem seculi. Non est superfluum, quia qui per corpus suum redemit nos, per idem corpus suum reficit nos, vt redempti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & pascamur humanitate eius, donec satiemur deitate & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacensis.

Lucæ 7. *1. Pet. 4.* *Missæ sacrificii quotidiani effecta.*

Quid autem dici potuit magis piè, magis religiose, magis etiam disertè, vel ad rationem huius sacramenti & sacrificij explicandam, vel ad immensum illud redemptionis nostræ beneficium illustrandum, vel ad mentes hominũ amore tam benefici redemptoris inflammandas, quàm quòd ab hoc venerabili patre spiritu Dei pleno dictum est? Ex cuius nos libello propterea tam multa describenda, atq; huic loco inserenda curauimus, vt quę fuerit Ecclesiæ fides de hoc sacramento ante quadringentos annos, planum omnibus fieret: simul intelligi posset, quàm impudens cõmentum sit eorum, qui quadringentis his & amplius annis extinctam Euãgelij lucẽ in Ecclesia Dei, Christiq; beneficia omnia obscurata esse, literarũ monumentis prodere veriti non sunt. Cùm si vnquã anteà, illo tempore vel maximè clara, aperta, testataq; fuerint omnibus: Quemadmodũ ex eorum scriptis videre licet, qui vixerũt illo seculo, quod ferax doctissimorum hominum fuisse constat. Nam intra centum annorum spacium tulit ætas illa viros insignes, Anselmũ & Landtfrancum Canthuarienses Archiepiscopos, Guimundum Episcopum Auersanum, Algerum Presbyterum & Petrum Abbatem in monasterio Cluniacensi, Bernardum Claræuallensem, Hugonem de Sancto Victore, Richardum de S. Victore, Petrum Lombardum, fratrem eius Gratianum, & alios nonnullos non doctrina magis, quàm vitę sanctitate claros & illustres. Atqui horum omnium, & cum ea, quæ præcessit, quæ fuit ab ipsis Apostolis, & eorum successoribus, & cum ea, quæ sequuta est Ecclesia, vsq; ad hæc nostra tempora, cùm de rebus aliis omnibus, tum de iugi hoc sacrificio mirus concentus, & incredibilis quædam est consensio. Nam quod Arnobio, Cypriano, Augustino, Fulgentio in Aphrica, idem visum fuit Irenæo, Remigio, Antisiodorensi, & Petro Cluniacensi in Gallia: idem patribus in sacrosanctis Nicæno, & Ephesino Conciliis, ex toto orbe Christiano cõgregatis, idem Ambrosio in Italia, Chrysostomo in Thracia, Theophylacto in Mœsia, Hieronymo & Ioanni Damasceno in Syria, Cyrillo in Aegypto, Eusebio in Palæstina, Landtfranco in Anglia, Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano & Ruperto Tuitiẽsi in Germania, Adalberto Gnesnensi Archiepiscopo, & Stanislao Cracouiensi Episcopo, qui nostræ gentis Apostoli fuerunt in Polonia, qui Euangeliũ sanguine suo signatum nobis reliquerũt. Quod ergo isti omnes, & qui eos vsq; ad hæc nostra tempora sequuti sunt, vnanimiter senserunt, prædicauerunt, literis etiam consignauerunt, atq; ad nos transmiserũt, vicissim à nobis ad posteros nostros transmittendum: isti, inquam, omnes, in tam diuersis regionibus commorati, tanto & locorum & seculorum interuallo disiuncti, quòd nos tanto consensu docuerunt, non hominum hanc magis quàm Dei per os Ecclesiæ suæ loquentis, doctrinam existimare debemus. Quo minus ferendus est inflatus ille sensu carnis suæ, qui nihil morari se scribit, quid tanto consensu loquantur vetusti scriptores. Silicet tu ille es incircuncisus Philistæus, qui exprobrare audes aciei Dei viuentis? qui Ecclesiam vniuersam, quæ columna & firmamentum veritatis, erroris arguere: qui grauissimum etiam idololatrię crimen illi impingere non vereris? Sed qua alia ratione agnosci posset illius minister, qui dixit: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: Qui posteà ad infernum detractus est in profundum laci. Nisi quòd impius hic non vult esse similis altissimo, sed vult esse supra altissimum. Altissimus enim promisit se missurum Spiritum suum, qui doceret Ecclesiã suam, & cum ea maneret in æternum: & iste nescio quis Satanista audet altissimum arguere mendacij, cùm tot seculis Ecclesiam Spiritu Dei destitutam, ac in idololatria versatam esse impudenter asserit.

De sacrificio Missæ patrum consensus. *1. Regum. 17.* *1. Tim. 3.* *Esaiæ 14.*

Sacrificium iuge per omnes mundi partes celebrari.

Percurre Ecclesiam totius orbis vniuersam: Italiam, Hispaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, Hungariam, Boëmiã, Insulas in mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Suetiam, Noruegiam, deinde quæ sunt Mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprũ, Rhodum, Sardiniam, Corsicam: Adde Græcos, Ruthenos, Moschos, tametsi iam schismaticos: adde quotquot in Syria & Armenia Christi nomen profitentur: adde postremò numerosissimos Indiæ populos, toto propemodũ orbe à nobis disiunctos: in omnibus his regnis & prouinciis (præterquam si qui alicubi se viginti aut triginta his annis à Christo & ab eius corpore segregauerunt) iuge hoc sacrificium corporis & sanguinis Christi, & nunc Sacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes isti populi Christum cognouerunt, nunquam celebrare intermisisse reperies: Quod à Christo, vt diximus, institutum, ab eius Apostolis per longam successionem Sacerdotum & Episcoporum per manus traditum, & obseruatum in Ecclesia fuit ad hæc vsque tempora, & non prius intermittetur, quàm finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Christiani consensui vnius alicuius hominis fanatici, nihil sibi non arrogantis, omnia sanctis Patribus detrahentis, omnem omnium Conciliorum auctoritatem eleuantis, sensum anteponemus? O Christe, qui es via nostra, veritas nostra, vita nostra, prius fortunas nostras omnes, prius vitam hanc nostrã mortalem, prius omnia, quę sunt in hoc seculo mortalibus charissima, nobis eripe, quàm in hanc nos mẽtem impelli patiaris. Nullum est discrimen tantum, quod non alacriter subire: nulla tanta difficultas, quam inconstanter perferre: nullum tantum certamẽ, cui non intrepidè nos prius offerre sumus, & esse parati debemus, etiam si eundem illum gustare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amarissimũ bibere dignatus es, te vires suppeditante non modò non fugiendũ nobis, verumetiam expetendum esse putamus, priusquam id faciamus, quod nos impij isti facere iubent, vt te Redemptorem negemus, vt redemptionis nostræ pretium sacrosancti corporis & sanguinis tui iuge sacrificium per Satanam & ministros eius auferri nobis patiamur.

Vnius hominis fanatici sensum totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponendũ non esse.

In Missæ sacrificio euertendo Sathanæ astutia.

Verùm, quod sępè monuimus, nihil est hoc virulento serpente callidius. Nam verbo quidem ille redemptionis nostræ pretium auferre se negat, quin illud potius prædicari velle simulat, cùm tamen re ipsa nihil agat aliud, neq; alia in re curas suas & cogitationes consumat omnes, quàm vt omnem tanti beneficij memoriam sempiterna quadam obliuione prorsus obruat. Contendere quidem primùm illud modò videtur, vt ne sit externum vllum sacrificium. Scriptum est enim: Vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Verùm posteaquam hoc obtinuerit, serpet euestigiò longius, simul & prædicationẽ externam abolendam esse docebit. Scriptum est enim in eadem epistola, & ex Propheta citatum: Non docebit vnusquisq; proximum suum, & vnusquisq; fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum, quoniã omnes scient me, à minore vsq; ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc scripturæ locum externum verbi ministerium abolere conantur? Atqui eadem hoc auctoritate, qua tu, faciunt, & æquè tu fanaticus videri debes, qui per ea, quæ & in hoc, & in proximè insequenti capite scripta sunt, & sacerdotium, & sacrificium externum abrogare niteris: vnde occasionem isti sumpserunt, idem de externa, quam vos in Ecclesia solam esse vultis, prædicatione sentiẽdi. Qui magis autem vobis vestro, quàm illis, quos meritò fanaticos vocatis, suo iudicio scripturas interpretari licebit? Estis autem vtriq; fanatici, qui vos à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segregastis, atque ideò tanta errorum caligine oppressi estis. Verum est enim, quòd vt diceres, dum fanaticos istos insectaris, ipsa abs te inuito veritas extorsit, sanæ intelligentiæ lucem Ecclesiæ promitti. Ac rectè admones, peculiariter id notandum esse. Non est enim extra illam sanæ intelligentiæ scripturarũ lux, cui promissus & missus est Spiritussanctus, à qua, cùm vltrò ipse te præcideris, mirandum non est, si sanæ intelligentiæ lux à te recessit. Scit Satanas, quemadmodum ab Augustino quoque scriptum legimus, externum sacrificium Deo deberi, atque hoc vno signo diuinam seruitutem ab humanis obsequiis discerni. Nam obsequia cætera, quæ diuinitati debentur, ausi sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arrogare. Rarissimi autem commemorantur, qui sibi, vt sacrificaretur cum regia potestate possent, ausi fuerint imperare: Quicunque tamen ausi sunt, per hoc se Deos haberi voluerũt. Quamobrem vt ne quod esset discrimen inter diuinam maiestatem, & inter mundi Principes, vt nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc summo studio contendit & elaborat, vt externum tollat sacrificium, quo nulla vnquam ætas ab orbe condito caruit, etiamsi nunc apud plures, nunc apud pauciores vsus eius fuerit: quò sic tandem dicat impius, dicat insipiẽs in corde suo, non est Deus. Hic est scopus, ad quem tendit Satanas, cuius si nouam hanc doctrinam de externo sacrificio abrogando (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquam fecerat, & more captiuati illius populi sedebit absq; lege, absq; Rege, absq; Sacerdotio, absq; Ephot & Teraphin: cumq; Deo sacrificare cessauerit, & ipse Dei esse cessabit. Erit his temporibus gratiæ, quod nunquam fuit nec tempore iræ, vt Christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus qui semper in mundo fuerat, omninò de mũdo pereat: & qui Deum ritu suo colens, Deo subditus esse probatur, cultum eius abiiciens absq; aliquo Deo prorsus esse videatur.

Hebr.9.

Hebr.8. Hier.9.

Intelligentiæ sanæ lux Ecclesiæ promissa.

Lib.1. contra aduersariũ legis & Prophetarũ c.18. & de ciuit. Dei lib.10. cap.4.

Oseæ 3.

Cùm itaque detectæ iam sint Satanæ fraudes, cùm quorsum tendat serpens hic astutus, planum

planum & manifestum factum sit (neque enim aliud illi propositum est externo sacrificio abolendo, quàm vt redemptorem, vt redemptionis nostræ pretiũ auferat: deniq; vt nos sine Deo esse faciat) viriliter illius conatibus resistamus, ac quantò magis ille cultum hunc Deo debitum, & ab ipso Deo institutum oppugnare fuerit adortus, tantò nos cum maiore pietate frequentemus, tantò crebrius iuge sacrificium hoc, per quod reconciliationem in cruce factam, & peccatorum nostrorum remissionem ibidem nobis obtentã, in nos transferre conamur, in Ecclesia celebremus. Neq; moueat quenquam, quòd non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi possit. Iam enim anteà satis docuisse videmur, non in eo quantum intelligamus, sed in eo quàm piè Deum colamus, salutem nostram positam esse. An existimandum est, intellexisse pueros Hebræorum, quid agerent, cùm in templo clamarent: Osanna filio Dauid? Atqui adeò non fuit hæc eorum quamlibet imperitorũ pietas ingrata CHRISTO, adeò non aspernatus est non intelligentium laudem, vt cùm Principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixissent, Audis quid isti dicunt? non obscurè tulerit, se laude eorum delectari, ac iam pridem à Propheta fuisse prædictũ admonuerit: Ex ore infantiũ & lactentium perfecisti laudẽ. Qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, non quæ ab eorũ supercilio proficiscitur, qui sibi nihil non arrogant, sed infantiũ & lactentium laudem gratam esse Deo.

In sacrificio abolendo Sathanæ studiũ & scopus

Sacra an peragenda sint lingua cuiusque vernacula.
Matth. 21.
Cantare vel legere diuinã scripturam non intellectam, Deo etiã acceptam esse ostenditur.
Psalm. 8.

Iam verò quotusquisq; fuit in populo Israël, qui quid sibi vellent ritus, cæremoniæ, sacrificia veteris legis, perspectum haberet? Certè præter Sacerdotes, Scribas, & Pharisæos, vix millesimus quisq;, quid ea sibi vellent, assequebatur, vt non temerè dictũ fuerit à Pharisæis: Turba hæc, quæ non nouit legem, maledicti sunt. Et tamen ex hac turba, quæ legem ignorare visa est, non ex sapientibus secundũ carnem, elegit Christus: per quos Euangelij sui luce mundũ illustraret: cùm intereà qui de verbo Dei, de scripturarum, de legis peritia tantopere gloriabantur, & sibi solis earum intelligentiam arrogabant, sibi cum sua arrogantia relicti, filij gehennæ facti sint. Non sciscitabantur curiosè qui fuerant è turba, quid in sacrificiis istis fieret: illud scire contenti erant, venturum aliquando mediatorem, per quem salutem ipsis consequi liceret: illum expectabant, illum coli, & adumbrari sacrificiis istis persuasum habebant. In cæteris omnibus, maiorum suorum, hoc est eorum, ex quorum ore legem requirere iussi fuerant, fidem sequebantur, in qua nõ pauciores proculdubiò ex imperita multitudine & simplici plebecula, quàm ex illis, qui diuinæ legis præ cæteris esse periti videbantur, salui facti sunt. Non alia ratio existimanda est eorum, qui Christum sequuti sunt. Etiam si non omnia vulgus intelligat, quæ geruntur in hoc altaris sacrificio, saltem nouerit Iesum Christũ, & hunc crucifixũ, atq; illud sacrificiũ quo semetipsum in cruce Christus obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis, in altari repræsentari intelligat, tam facilè, ac facilius etiam in hac sua simplici fide saluari poterit, quàm qui anxiè disputant, vtrum ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, an ea, quam nobiscum communicat, & suo modo nostram facit, nobis eam imputans, an (quæ est Ecclesiæ sana doctrina) ea quæ Christi merito nobis communicata nobis inhæret, iusti efficiamur.

Ioan. 8.

Fidem maiorum suorum sequatur vulgus, legis & mysteriorũ secreta nõ scrutetur.
Malach. 2.

Cùm locum illum produxisset Origenes ex Paulo, in quo spiritum in nobis ita orare docet, vt sensus sine fructu sit: Intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquãdo noster quidem sensus sine fructu: Spiritus autem, id est, virtutes illæ, quæ animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu animæ sanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia diuinæ virtutes pascantur & epulentur in nobis? Si nos verba diuinæ scripturæ proferamus ex ore, ipse Dominus noster Iesus Christus si nos inueniat his vacantes, non solùm pasci & refici dignatur in nobis, verumetiam si has epulas apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Ac paucis interiectis, etiam malignarũ virtutum insidias effugari sermonibus eiusmodi docet, haud aliter atque precationibus sopitus serpens portatur in manibus. Si legis, inquit, scripturam quam non intelligis, interim hanc primam suscipe vtilitatem, quòd solo auditu velut incantatione quadam noxiarũ virtutum, quæ tibi insidiantur, virtus depellitur. Et iterum post pauca: Hæc idcircò diximus, ne fastidium capiamus audientes scripturas, etiam si non intelligimus: sed fiat nobis secundum fidem nostram credentibus, quia omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est, etiam si non sentiamus vtilitatem, credere tamen debemus, quia vtilis est. Solent Medici prębere interdũ cibum aliquem vel potum (verbi gratia) ad discutiendum caliginem visus: nec tamen in edendo siue potando sentimus, quia vtile est & prodest oculis, sed cùm trãsierit visum cibi illius aut potus virtus, paulatim purgat aspectum, & tum demùm sentire incipimus, quia cibus ille aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credendum est etiam de scriptura sancta, quia vtilis est, & animæ prodest, etiam si sensus noster ad præsens intelligentiam non capit: quoniam vt diximus, & bonæ virtutes reficiuntur, & malæ torpescunt & effugantur.

Homil. 20. in Iosue.

Quamobrem rectè populum institutum fuisse videmus à maioribus nostris, cùm Eucharistiam Sacerdos eleuat, quod est sacrificij signum (nam & in lege quæcunque sacrificabantur, eleuari consueuisse docemur ex Leuitico) vt in genua procidentes, Christum in Eucharistia præsentem adorent: simul in memoriam redeant illius sacrificij, quo ille in crucẽ sublatus, se pro nobis hostiam obtulit Deo. Recogitent etiam secum, quàm acerbos cruciatus,

Eucharist. Eleuatio quare fit, & quid inter eleuandum meditari debeat.
Leuit. 23.

quàm

quàm ignominiosam mortem sustinuit, quodq; his illius tam grauibus supplicijs non nisi peccata nostra causam dederunt. Quare iustum de commissis illis dolorem concipiant, atque modis omnibus ea sibi odio esse, seq; vel maximè ea detestari declarēt, & pectorum tonsionibus, & quibuscunq; rebus aliis externis. Quoniā verò tam preciosa morte sua pro peccatis nostris omnibus Christus planè satisfecit, nulla vt esse possint flagitia tanta, quæ per illam abolita non sint, concepta inde fiducia, adeant ad thronū gratiæ Dei, & cùm nostra merita non habeamus, quæ alligare possimus, allegent Christi merita, hoc ipsum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionē peccatorum nostrorum, Deo patri sistentes: ac supplices illum precētur, qui protector noster est, vt auertat faciem suam à peccatis ipsorum, & respiciat in faciem Christi filij sui vnigeniti: qui cùm esset speciosus forma prę filiis hominū, factus est nostra causa despectus, & nouissimus virorum, vir dolorum, & sciens infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus: Ipse languores nostros tulit, & ipse dolores nostros portauit: ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: ipse oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se, obmutuit. In huius itaq; faciē respiciat, huius merito peccata remittat: atq; concedat, vt quem fructum crucis illud sacrificiū quod in altari reprę̄sentatur, toti mūdo attulit, eum in se trāsferre queant. Sic à maioribus nostris vulgus fuit institutum. Quòd si nihil prætereà de hoc sacrificio intelligeret, vel hoc solùm intellexisse satis illi foret ad salutem.

Hebr.4. *Psalm.36.* *Psalm.44.* *Esai.53.*

Quoniam tamen id horum temporum ratio postulat, dabitur à nobis opera, vt è superiore loco doceatur populus de omnibus his, quæ ad Missæ sacrificiū pertinere videbuntur. De quo conscripti sunt sermones aliquot viri cum primis docti & pij, vereq; catholici Michaëlis Episcopi Mersburgensis, quos interim omnibus commendatos esse, atque manibus omnium teri cuperemus, quòd pro eo, vt hæc tempora postulabant, nemo diligentius est omnia, quæ ad hoc argumenti genus pertinent, persequutus.

Michaëlis Episcopi Mersburgēsis de missa sermones.

Neque tamen existimet aliquis temerè ac sine causa factum esse, quòd vna & sola Latina lingua in occidētali Ecclesia sacra peragūtur, in qua sicut vna est fides, ita visum est æquū, vt vna esset quasi catholica lingua communis omnium gentium & nationum, qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur. Non est in orbe Christiano gens vlla, in qua non multos reperire liceat, ex iis præsertim, qui sunt liberalius educati: qui linguam Latinam si minus exactè, vtcunq; tamen calliant. Ac si qua gens alia, nostra præcipuè permultos habet eius linguæ non omninò rudes: cùm etiam colonos & agricolas reperire liceat in Ecclesia laudes Deo decantantes, ac verba Latina vtcunq; sonantes, eaq; prę̄sertim, quę cantantur in Missæ sacrificio intelligentes. Quàm pulchrū autem & decorū est, cùm peregrinus venerit aliquis, si ea lingua sacra peragi audiat, cuius & ipse rudis non sit? cùm ea quasi propria sit gentis Christianæ: si vnanimes, vno ore, vna etiam lingua glorificantes omnes Deum & patrem Domini nostri Iesu Christi, si eosdem ritus, easdem cæremonias obseruantes videat: vt vel ea res documento esse queat, totius quæ est in orbe Christiano multitudinis credentium esse cor vnum, & animam vnam: Cùm longè diuersum cernere liceat apud eos, qui ab Ecclesia discesserunt, apud quos sicut fides instabilis est, neq; vna, sic ritus quoque & cæremoniæ, quæ cum doctrina simul quotannis variantur. Neq; tamen suis locis & temporibus etiā in templis vernacula lingua cantari prohibuit Ecclesia. Iam anteà cōmemorauimus, quemadmodum etiam vulgaribus cātilenis quàm maximè voluerit inculcata nobis Christi beneficia sitiens nostrę salutis mater Ecclesia: quod in festis Christi natalitiis, festis etiam Paschæ, & Pentecostes dudum recepto more fieri videmus, vt hac quasi nouitate mentes hominum magis etiam excitentur ad spiritualem lætitiam, & cuius beneficij fit in Ecclesia commemoratio, eius memoria tenacius eorum animis infigatur. Cę̄terùm illud ferendū non est, priuatus vt aliquis, cui nulla mandata est auctoritas, quin decet eum potius, ei qui potestatem hanc à Deo concessam habet in omnibus dicto esse audiētem, is hoc sibi sumat, aliquid vt in Ecclesia suo iudicio mutare, aut ritus nouos, nouas etiam cantilenas inducere licere sibi putet, cùm nc ipsis quidē Episcopis eius rei plena potestas concessa sit. Vel Ozę Regis exemplum deterrere prophanos debet, ne, quid eiusmodi sibi arrogēt. Longum autem foret omnia persequi, quæ ad Missæ sacrificium explicandum pertinere videntur, neq; est hoc prę̄sentis instituti. Quamobrem hîc finem faciemus.

Sacra in occidentali eccles. peraguntur sola lingua Latina. *Poloni studiosi Latinæ linguæ.* *Rom.15.* *Actorum.4.* *Linguæ vernaculæ vsus in tēplis carissimus.* *2.Regum.11.*

Quoniam verò quærunt hoc tempore multi, num Dei verbum è superiore loco prædicantem, an sacris operantem sacerdotem audire prę̄stet: vicissim ab illis rectè quæri potest. Scire ne præstet, an facere voluntatem Domini? Non auditores, dicit Paulus, sed factores legis iustificabuntur. Seruus qui cognouit voluntatē Domini sui, dicit Christus, & non fecit secundum voluntatē eius, vapulabit plagis multis, qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porro cùm sacerdotem audis è superiore loco scripturas enarrantem, fit vt intelligas, quæ sit voluntas Domini, vt autē facias, id ab eo præstari non potest, qui prædicat: sed neq; tu quicquā potes viribus tuis solis: opus est eius auxilio, à quo tanquā à fonte quodam perenni manat, quicquid est rerum bonarum. Nam neque qui plantat, est aliquid, neque

Missáne, an concio præstet. *Rom.2.* *Lucæ 12.*

neque qui rigat: sed qui incrementũ dat Deus: hoc est quòd ille dixit Sapiens: Vt sciui, quoniam aliter non possem esse cõtinens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat summa sapientia, scire cuius esset hoc donum, adij Dominum & deprecatus sum illum. Huius exemplum diuinitus inspirata sequi nos docuit Ecclesia, simul vt cognouissemus è superiore loco voluntatem Domini, statim vt adiremus ad Dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis fit repræsentatio, vt eam explendi facultatem nobis concederet: cùm Augustino dicẽtes, Da quod iubes, & iube quod vis: Da, non nostro merito, sed eius qui corpus suũ pro nobis tradere, qui sanguinẽ suum pro nobis fundere dignatus est, cuius rei nunc repręsentatio fit in altari: Huius meritis cõcede nobis, vt iuxta voluntatem tuam, quam è sacerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam nostram instituere, & quem fructum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes esse queamus. Sic olim factitatum est in Ecclesia Dei, non vt hoc infelici seculo nostro: quo simul vt audita est concio, statim proruunt omnes è templo, quasi vel sufficiat nosse voluntatem Dei, neque facere sit necesse, vel si necesse sit facere, quasi ipse ex se satis virium habeat homo ad faciendum, nec opem diuinam implorare oporteat. *1. Corinth. 3. Sapien. 8. Missa post concionem. Lib. 10. confess. cap. 31. & 39.*

Libet hîc adscribere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioãnes Chrysostomus. Ingentem, ait, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quæ modò affluxit, tantaq; cum attentione sermonẽ audit meũ, sępenumerò tempore illo perhorrendo requisiui, & tamẽ nunquam videre potui, atq; ita me vehemens cepit suspiriũ, quòd cùm ego disputo vester conseruus, studium adhibetis & ingenium, contenditis animum, alter alterũ impellit & iactat, vt ipse propius adsit, frequentes ad finem vsq; dicendi patientissimè perseueratis. Cùm autem ipse Christus communis Magister & Dominus, semet in sacris mysteriis ostensurus est vacua desertaque Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorũ, quo pacto isthæc veniam cõsequantur? Facit profectò vestra ista siue desidia, siue negligentia, vt laudem studij auscultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tam vos, quàm me damnet ac reprobet, cùm fructum omnem audiẽti delapsum cernat & vanidum? Nam si cum diligentia his quæ docuissem attenderetis, facto palàm studium faceretis vestrum non verbis tenus, corde habere monstraretis. Sed quod statim cùm audistis, discedtis, & fugam, quasi vos hostis insectaretur, arripitis, coniectari omninò licet, nihil vos recepisse & recondidisse animo vtilitatis. Nam si quæ proposita sunt, recondita in animis vestris seruarentur, prorsus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cum deuotione hortarentur & mouerent. Nunc verò quasi fidicinam audiretis aliquam, sic omni vtilitate vacui, simul ac factus finis dicendi est, discedtis. Sed, ô frigidam excusandi rationem, quam à compluribus reddi audio: Orare vel domi possumus, dicũt, sed homiliã, doctrinamq; audire non nisi in Ecclesia possumus. Te homo decipis, & magno in errore versaris. Nam si & domi quoq; datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam benè ores, quàm in Ecclesia, vbi tot Patres, vbi clamor felici societate excitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras cùm solus Dominum obsecras, atq; tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, sacerdotum clamores: præsunt enim ob eam rem sacerdotes, vt populi orationes, quæ infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cœlum euehãtur. Adde quòd nihil fructus capi ex homilia potest, nisi oratio adiungatur. Porrò sermoni oratio debet anteire. Sic Apostoli dicunt: Nos in oratione & sermonis doctrina perseuerabimus. Sic Paulus facit, cùm in exordiis suarum epistolarum orat, vt perinde quasi lumen lucernæ, lux ipsa orationis regat sermonem ac dirigat. Profectò si orare cum diligentia insuescas, nihil est, quòd doctrinam tui conserui desideres, cùm ipse Deus sine vllo interprete mẽtem tuam abundè luce afficiat. Quòd si omnis oratio tantam vim habeat, longè magis eam, quæ ore multorum proueniat valere consentaneum est. Plus enim neruorum in ea est, & multò audiẽtia maior, quàm in domestica illa & priuata. Vnde id constat? Paulum ipsum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam speramus quòd adhuc eripiet, vobis quoque in oratione pro nobis subuenientibus, vt dono in vos collato, à multis personis gratiæ agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcerem euasit. Oratio enim pro eo ab Ecclesia sedulò agebatur ad Deum. Quòd si Petro oratio Ecclesiæ profuit, & columnam illam ac stabilimen nostræ religionis carcere liberauit, cur eius vim tu contemnis & negligis? Qua te possis purgare ratione? Deum quoq; dicentẽ audi, quàm populo cum beneuolentia inuocante placatur, & parcat. Quippè qui se excusans apud Ionam Prophetam, fruticis argumẽto cucurbitæ, verba ad hunc modum faciat: Tu doles super cucurbita, in qua non laborasti, neq; fecisti vt cresceret. Ego non parcam Niniuæ ciuitati meæ magnæ, in qua habitant plures quàm centum viginti millia hominum? Non sine re amplum populi numerũ proponit, sed vt intelligas plurimũ eam pollere orationẽ, quę cum cõsensu agitur, & iugi cõcordia plurium hominum. Quod exemplo quoq; rei humanæ libet explanare. Nam ante hos annos capti nonnulli sunt tyrannidem appetentes: cuius rei vos etiam meminisse arbitror. Fuit inter eos quidam, dignitate ac principatu præditus, qui cùm damnatus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordia, vniuersus Pretorem adiit, & deprecandi com-

De incomprehensibili Dei natura cõtra Anomæos, homil. 3.

Adhortatio Chrysostomi elegans.

In Ecclesia efficatius oratur quã in domo.

Actor. 1. & 2.

1. Corinth. 7.

Actor. 12.

Ionæ vlt.

In Niniue plusquã centũ viginti milia hominũ habitabant.

Oratio multorũ cum concordia animorum efficacissima.

communi opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira Imperatoris. Quod si cùm iram terreni Imperatoris velitis extinguere, vniuersi cum liberis & vxoribus festinatis, cur quoties ad cœlestem illum Imperatorem placandum, reddendumq; propitium ire pergitis, vt eius iræ eximatis non vnum, vt tunc, nec duos, aut tres, aut centũ, sed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos à flagello liberetis diaboli, foris sedetis, non vniuersi concurritis, & Ecclesiã penetratis, vt Deus vestrã reueritus atq; exosculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata absoluat? Si in negociis necessariis non omni leone vehementius disruptis omnibus vinculis curriculo is, & te confers ad supplicationem cõmunem, quam spem habere possis salutis, ni ita facias? Tempore illo, mi frater charissime, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam Angeli Domino genu flectunt, & Archangeli rogant. Habent sibi tempus ad id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaq; vt homines ramos olearum gerentes mouere Reges consueuerunt, eoq; arboris genere misericordiam cõmemorant & humanitatem: sic Angeli tunc pro ramis oleaginis, corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano. Quasi dicant: Pro his, Domine, rogamus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorũ salute mortem obires, animã in cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuũ largitus es sanguinẽ: pro his oramus, pro quibus hoc corpus immolasti. Agitatos quoq; ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocẽ reddere nequeũt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium. Quæ verba reperiuntur etiam ex magna parte apud eundem, in Homeliis ad populum Anthiochenum. Et alio loco: Hæc ego dixerim ad eos, inquit, qui sanctorum cõmunionem & congregationem relinquunt, & sub horam terribilis mysticæ mensæ in vaniloquentiæ cõuenticulis occupati sunt. Quid facis homo? Non promisisti sacerdoti qui dixit: Sursum mentem & corda. Et dixisti, Habemus ad Dominũ? Non reuereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inueneris, papè, mensa mysteriis instructa est, & agnus Dei pro te immolatur: Sacerdos pro te angitur: sanguis spiritualis ex sacra mensa refluit: Seraphin adstant sex alis faciem tegẽtia: omnes incorporeę virtutes pro te cum sacerdote intercedũt: ignis spiritualis de cœlo descendit: sanguis in cratere in tuam purificationẽ ex immaculato latere haustus est: & non erubescis? nõ reuereris? non cõfunderis? neq; Deum tibi propitiũ facis? non cõscientia tua te iudicat, ô homo? Centum sexaginta horas habẽte hebdomada, vnã & solã horã sibiipsi segregauit Deus, & hãc in opera secularia, & in ridicula, & in cõuenticula insumis: cum qua posteà fiducia ad mysteria accedes? ô quàm polluta cõscientia. Et paulò pòst. Quocirca, fratres, oro vos & obsecro, ne absimus ab Ecclesiis, neq; in aliis colloquiis occupati simus. Stemus tremẽtes & timidi, demissis oculis, renata autem anima, gementes sine voce, iubilãtes corde. Itidem & Cæsarius: Rogo vos fratres Charissimi, & paterna pietate cõmoneo, vt quotiẽs aut in die Dominico, aut aliis maioribus festiuitatibus Missæ fiunt, nullus de Ecclesia discedat, donec diuina mysteria cõpleantur. Et quamuis multi sunt, de quorũ fide & deuotione gaudeamus, sunt tamen plures, minus de salute animæ suæ cogitantes, qui lectis diuinis lectionibus, statim de Ecclesia foris exeunt, cùm tamen etiam dum ipsæ lectiones leguntur, aliqui ex illis ita otiosis & secularibus fabulis occupentur, vt eas nec ipsi audiant, nec alios audire permittant. Isti tales, minus à nobis culparentur, si ad Ecclesiam non venirent. Quia ibi probantur amplius Dominum lædere, vbi peccatorũ potuerunt indulgentiã promereri. Vnde rogo vos fratres, vt humilitatis nostræ suggestionem, non solùm patienter, sed etiam libenter accipiatis. Si enim diligenter attenditis, cognoscetis quia non tunc fiunt Missæ, quãdo diuinæ lectiones in Ecclesia recitantur: sed quando munera offeruntur, & corpus vel sanguis Domini consecratur. Nam lectiones siue Propheticas, siue Apostolicas, siue Euãgelicas, etiam in domibus vestris, aut ipsi legere, aut alios legẽtes audire potestis. Consecrationem verò corporis & sanguinis Christi non alibi nisi in domo Dei audire vel videre poteritis. Ideò qui vult Missas ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare vsquequò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore, compunctoq; corde debet se in Ecclesia cõtinere. Cùm enim maxima pars populi, imò quod peius est, penè omnes, recitatis lectionibus exeunt de Ecclesia. Cui dicturus est Sacerdos: Sursum corda? Nunquid respondere possunt, quãdo deorsum in plateis & corpore simul & corde discedunt? Vel qualiter cum tremore simul & gaudio clamabunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Benedictus qui venit in nomine Domini? Aut quãdo oratio Dominica dicetur, quis est qui humiliter & veraciter clamet: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Cùm enim etiam illi, qui se in Ecclesia cõtinent, si non dimiserint debita debitoribus, ad iudicium magis, quàm ad remedium orationem Dominicã proferunt ex ore, quam implere non probantur in opere, & sine causa dicunt, Libera nos à malo, quando ipsi non desinunt reddere malum pro malo. Si ergo etiam illi periclitantur, qui intus sunt, si implere noluerint, quod promittũt, quid de se cogitant illi, quos aut insatiabilis cupiditas, aut amor seculi istius, ita detinet implicatos, vt eos vnius horæ momento, stare in Ecclesia non permittant? Quibus non sufficit, quòd per totam hebdomadam

Angeli orant pro nobis.

Hom. 29. Chry. tomo. 3. ser. de Euchar.

Obambulones in templo grauiter reprehenduntur.

Ante benedictionem sacerdotis non discedendum è templo. Homil. 5.

Missa celebranda in Ecclesia & nõ alibi quomodo ea audiri debeat fructuose.

madam aut pro necessitate, aut fortè (quod verius est) pro cupiditate iugiter occupantur: adhuc insuper post vnius aut duarum horarum spatium, quo videtur magis corpore quàm corde ad Ecclesiam cõuenire, mittentes dorsa sacrificiis, vel sacerdotibus Dei, ad amplexandam voluntatem seculi huius sine mora aliqua reuertuntur, non agnoscentes quid expetant, quid relinquant, sequuntur tenebras, & deserunt lucem: amplectuntur vmbram, & despiciũt veritatem: dimittunt dulcedinem Christi, & requirunt amaritudinem mundi: diligentes vanitatem, & quærentes mendacium: Verè ignorat, quantum boni in celebrãdis missis agitur, qui de Ecclesia festinus egreditur: Cùm tamen istos tales, si aut Rex, aut aliqua potens persona vocasset ad prandium, velim scire si præsumerent discedere, nisi prius totum prandium compleretur? Etiamsi persona non teneret, gula tenerentur. Quare de cõuiuio hominis nisi prius expeditum fuerit, non discedimus? Nisi quia & ventrem fortè plus quàm expedit implere volumus, & hominem lædere formidamus. Quare de spirituali & diuino conuiuio citò discedimus? Timeo dicere, ne fortè aliqui irascantur, sed tamen tam propter meũ, quàm propter vestrum periculũ, dicturus sum. Hoc ideò facimus, quia nec de cibo animę curamus, nec Dominum timemus, nec hominem reueremur. Et quia Deo propitio, non sunt toti in hac parte culpabiles, sed multi inueniuntur, qui vsq; quo benedictio super populũ detur, de Ecclesia non discedunt, & humiliter orare non solum pro se, sed & pro aliis non desistunt. Illis quibus tãtam cõpunctionem Deus dedit, vt in Ecclesia perseuerẽt, retribuet mercedem: eos verò, qui negligentes sunt, iusto iudicio damnabit. Et ideò, fratres, monete eos, qui nec orationem Dominicã dicere, nec benedictionẽ accipere volunt, & non desinite castigare, dicẽtes eis, & infinitissimè cõminantes, quia nihil eis prodest quod lectiones diuinas audiũt, si antequã diuina mysteria cõpleantur, abscedũt. Illis tamẽ qui in publicis necessitatibus occupãtur, & eis qui aliqua infirmitate prohibẽte expectare nõ possunt, imputare nõ possumus, nec debemus. Ipsi tamen videant in conscientia sua, vtrum eos necessitas retrahat, an voluntas. Vnde iterum atq; iterũ rogo, pariter & contestor, vt omni die Dominica, & præcipuè in maioribus festiuitatibus, donec mysteria diuina cõpleantur, nullus ab Ecclesia abscedat, nisi fortè (de quibus suprà diximus) quos aut grauis infirmitas, aut publica necessitas, stare diutius non permittit. Verè dico fratres, satis durum & propè nimis impium est, vt Christiani non habeant reuerentiam diei Dominico, quam Iudæi obseruare vidẽtur in Sabbato. Cùm enim ipsi infelices ita Sabbatum obseruent, vt in eo nihil terreni operis exercere præsumãt, quantò magis illi, qui non argento, neq; auro, sed pretioso sanguine Christi redem pti sunt, debent attendere pretium suum, & resurrectionis die orationi vacare, & de salute animę suę attentius cogitare? Ad extremum, si toto die Dominico lectioni insistere, & Deo supplicare negligentes, non leuiter in Deum peccamus, quantum mali est, si vel vnius vel duarum horarum spatio, cùm diuina mysteria celebrantur in Ecclesia, stãdi patientiam non habeamus? Sed quod peius est, ita nos amor seculi huius inebriat, vt nos vmbra volaticę falsitatis, ad vana & falsa gaudia, quæ veros dolores pariunt, hoc est, voluptas mundi atq; cupiditas iugiter trahat. Vnde iterum atq; iterum rogo, vt nullus ex vobis de Ecclesia discedat, nisi cùm diuina mysteria ad integrũ fuerint celebrata. Et ita vos in Ecclesia cõtinere, vt nullus ex vobis, otiosis aut terrenis se fabulis studeat occupare. Ego quod & mihi expedit dicere, & vobis audire, humiliter admoneo, pariter & cõtestor. Qui contemnit Præconem, sentiet Iudicem. Ille autem qui me libenter audierit, & quod supplicaui implere cõtenderit, credo in Dei misericordia, quod illi & in hoc seculo, & in futuro repensabuntur præmia gloriosa. Ille verò qui contemnere voluerit, non se poterit ante tribunal Christi excusare, dicendo, se nec a malis prohibitũ, nec ad ea, quæ sunt sancta, & Deo placita, admonitione assidua vocatum. Sed credimus, de Dei misericordia, quòd non de contemptu incursuri æstus iudicium, sed magis pro benigna obedientia, peruenietis ad regnum, Præstet qui cum Patre & Spiritusancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

Ante mille & centũ annos in Agatensi Concilio fuit sancitum, vt Missas die Dominico seculares audirent, & ante benedictionẽ sacerdotis egredi populus ne pręsumeret: Quod si fecissent, ab Episcopo publicè cõfunderẽtur. Quod ipsum etiã in Aurelianensi Concilio tertio paulò pòst fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet, quod ad eum non confugitur, qui solus faciendi, quod audimus, vires suppeditat. Verùm de his satis.

Concil. Agath. Canon. 47.

Concil. Aurelian. Canon. 28.

De effectu Sacramenti Eucharistiæ.

CAP. XLII.

CVm esu ligni vetiti parens noster prolapsus esset in mortem, quam vnà cum peccato propagauit ad vniuersum genus humanum, seipsum Christus in nouissima cœna cibum fidelibus instituit, per quem in vitam resurgere, & illam amissam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hunc nobis præceptum sanaremur: & vnde vulnus est ortum, inde medicina prodiret: vnde subrepsit mors, inde vita veniret. De illius cibi gustu dicitur: Quacunq; die comederitis, morte moriemini: Contrà verò de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternũ. Hoc ergo primũ

Genes. 2. Ioan. 6.

Vita duplex per Eucharistiam.
1. Corinth.15.

nobis præstat hoc sacramentum, vt viuamus. Vita porrò duplex est. Est enim vita gratiæ, quę nobis re ipsa confertur Eucharistiā sumentibus: est vita gloriæ, quam spe quidem consequimur manducantes corpus & sanguinem Domini, reipsa verò non prius adipiscemur, quàm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. De vita gratiæ dicit Christus: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. Tanta est igitur huius cibi vis, vt si quis eum dignè manducauerit, non spirituali modò coniunctione, verumetiam naturali quadam & ea arctissima Christo copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quæ verbi propria facta est, carnis, & pretiosi sanguinis Christi. Quæ sumpta faciunt, vt & Christus in nobis sit, & nos in Christo, non animum tantùm reformante, sed carnem etiam nostram ad vitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: sicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hæc ergo prior est vita, quam qui vita nostra est Christus, qui præsens adest in hoc Sacramento, sub alia quidem forma, sed in propria tamen substantia, nobis confert, cùm corpus illius & sanguinem dignè sumpserimus, vt iam viuamus propter Christum, hoc est, vt mortui peccatis, viuamus deinceps iustitiæ, quæ Christus est: vt cum Paulo dicere possit vnusquisq; nostrum, Mihi quidem viuere Christus est, mori autem lucrum. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Hanc vitam posteaquam consequuti fuerimus per Dei gratiam (illius enim donum est) fieri non potest, quin qui viuit in nobis Christus, cuius spiritu agimur, posteaquā bonum certamen in hoc seculo certauerimus, cursum consummauerimus, fidem seruauerimus, concedat nobis coronæ loco vitam gloriæ, vt quæ ipsi tanquam ei, qui naturā est filius Dei, regni cœlestis hæreditas debetur, eam nos ex huius vitæ diuersorio migrantes, per adoptionis gratiam consequamur. Atq; hic primus est effectus huius Sacramenti.

Eucharistiæ sacramenti efficatia.
Hilar lib 8. de trinitate.
Cyril. lib. 10. in Ioan cap. 13.
1. Petri 2.
Philippen. 1.
Galat. 2.
2. Timoth. 2.

Remißio peccatorum.
Chrys. hom. 84. Ioan. 19.

Quoniam verò cùm illud sumimus, Christi passionis & mortis recordari iussi sumus, fit vt quem illa toti mundo fructū attulit, eius per sumptionem Eucharistiæ participes efficiamur. Fusus enim est de Christi latere in cruce pendentis sanguis in remissionem peccatorum nostrorum. Hanc nobis confert istud Sacramentum. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chrysostomus, Et cōtinuò exiuit sanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim regenerati, sanguine & carne nutriti: hinc mysteria ortum habuerūt, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipso latere hauriens accedas. Neque tamen, quod de remissione peccatorum diximus, id ita accipi velimus quasi eundem effectum Eucharistiæ, quem baptismi & pœnitentiæ sacramento, tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, sed venialia tantùm. Cùm enim in hoc Sacramento insignis illa Christi charitas ante oculos nostros subiiciatur, qua adductus semetipsum redemptionē dedit pro nobis, fit vt vicissim erga illum charitate inflammemur, quæ operit multitudinem peccatorum. Charitas autem cum peccato mortali consistere non potest. Quamobrem prius id expiatum oportet per pœnitentiæ Sacramētum, quàm ad mensam hanc terribilem accedatur: ad quam si quis venerit criminis alicuius capitalis reus, non vitam, sed mortem habebit æternam: reus erit, vt dicit Apostolus, corporis & sanguinis Domini. Quare monet ille, vt probet seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim mandat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.

Eucharistiam dignè sumenti, venialia peccata remittuntur.
1. Petri 4.
1. Corinth 11.

Sacramentum et sacramenti res quid.
In altercatione Synagogæ & ecclesiæ cap 1.
In cap. 11. primæ ad Corinth.
Aug. tract. 25. in Ioannem.
Aug. serm 1. de tempore.
Cœnā domini Petrus & Iudas à domino acceperunt.
Chrys. Hom. 28. in Matth.
De peccatorū meritis & remissione lib 1 cap 24.
Et in homil 29 quod nemo læditur, nisi à seipso.
Leo serm. 3. de passione Domini & 7.
Et cap. [illegible]æ proximè sequitur in dictū Apost. oportet hæreses esse.

Ex his Pauli verbis non obscurè colligi potest, quod non omnes, qui Sacramentum accipiunt, rem accipiunt Sacramenti, posterius enim hoc non accipiunt nisi pij: cùm illud prius commune sit piis cum impiis. Sacramentum autem vocat Giselbertus, exterius elementum, rem verò Sacramēti interiorem gratiam, quæ visibiliter percipitur & inuisibiliter operatur. Et eum secutus Petrus Lombardus, prolatis Augustini verbis: Bonus accipit Sacramentum & rem Sacramenti: malus verò Sacramentum & non rem. Sacramētū appellari dicit corpus Domini. Bonus ergo accipit Sacramentum, id est, carnem Christi propriā, & sanguinem & rem, id est, vnitatem Ecclesiæ: non enim efficitur membrum corporis Christi, quam Augustinus vocat rem siue virtutem sacramenti non consequitur effectum siue fructum Sacramenti, quamuis verū & proprium Christi corpus manducet. Quod ab indignis quoq; manducari, docemur his Pauli verbis, & sic habet Ecclesiæ traditio. Itaq; verè dixit ille: Sumunt boni, sumunt mali, sorte tamen inæquali, vitæ vel interitus. Mors est malis, vita bonis, vide paris sumptionis, quam sit dispar exitus. Ipsum quidem Sacramentum nihil est aliud, quàm vita, quam etiam ob causam à Punicis Eucharistiam vitam appellari solere scribit Augustinus. Sed præclarè dictū est ab eodem. Mutet vitam, si quis vult accipere vitam. Nam si non mutet vitā, ad iudiciū accipiet vitam, & magis ex ipsa corrumpitur, quàm sanatur, magis occiditur, quàm viuificatur. Constat in nouissima cœna, Christum discubuisse cum duodecim, inter quos & Iudas fuit ille proditor, qui factus est & ipse particeps corporis & sanguinis Domini, sicut apertè docent Chrysostomus, Augustinus, Theodoritus, Leo Pontifex, Beda, & alij nōnulli. Sed quoniā non mutauit vitam, ad iudiciū accepit vitam & magis occisus est ex illa, quàm viuificatus. Sicut Iudas, inquit Augustinus, cui buccellā tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in se diabolo præbuit. Sic indignè quisque

sumens Dominicum Sacramētum, non efficit, vt quia ille malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accepit, nihil acceperit: corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus sunt etiam illis, de quibus dicebat Apostolus: Qui manducat indignè, &c. Et alio loco: De ipso pane, & de ipsa dominica manu & Iudas partem & Petrus accepit, & tamen quæ societas, quæ consonantia, quæ pars Petro cum Iuda? Et iterum alio loco: Ex vna re sancta, Iudas sibi sumebat iudicium, Petrus salutem. Et aliquantò antè & Cyprianus Christum alloquens ad mensæ tuæ participationem, inquit, Iudas est admissus. Quem secutus Anselmus in libro, quem inscripsit de corpore & sanguine Domini. Sicut Sol vno radij sui calore, hinc cerā soluit, inde lutū stringit, & non diuersus in se, diuersa operatur in rebus, vtens earū materiis, sicut eas inuenit: sic Christi gratia, quantū in ipsa est, vno modo se in omnes effundit, sed diuersos inueniēs animos, diuersè in eis operatur: hunc in amorē sui misericorditer emolliens, illū iustè non miserēdo indurans. Nam cui vult, miseretur, & quem vult, indurat. Talis fuit Iudas in cōuiuio Saluatoris, cui fuit venenū buccella dominica, quam de manu eius susceperit. Quam cùm suscepit, inimicus in eum intrauit. Non quia malū, sed quia bonū malus malè accepit. De vno enim pane, & Iudas accepit & Petrus: sed tamē quæ pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam, Iudas ad mortem. Quę postrema verba mutuatus est Anselmus ab Augustino, cuius diligēs admodū sectator fuisse videtur. Et qui fuit propemodum Anselmi æqualis Bernardus, adducēs illa Christi verba: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. De bonis, inquit, & dignè sumentibus hoc sentiendum est, non de flagitiosis & pessimis. Sanè in mensa vna in cœna Domini, de vno pane cōsecrato, Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, pessimus in pœnam. Bonus in beneficium, pessimus in testimonium. Bonus in salutem, pessimus in mortem. Quod totum vsq; adhuc in Ecclesia completur in sacramento altaris: bonis quidem in bonū sumentibus, canibus verò, & immundis, non sic. Canes sunt qui irreuerenter accedunt, & ideò iudicati abscedunt. Qui enim secundum carnem viuunt, & post carnalia euagantur, catena vitiorum compediti, cum Iuda proditore venenum accipiūt, spiritualis suspendij laqueum incurrunt, grauissimè damnandi: tum pro multiplici reatu, tum pro Sacramenti contemptu, quod revera accipiunt, sed essentia, non salubri efficacia.

An. epi. 162. & sequēti in pl. 18. Aug. in tract. 26. in Ioan. Serm de ablutione pedū. Et Serm 11. de verbis Domini. Aug. de bapt. cōt. Dona. li. 5 cap. 8. Contra Fulgent. cap. 6. de adulterinis coniugiis lib. 1 cap. 26. Contra Donatist. post. colat. cap. 8. Ansel. cap. 9. de Sacramento corporis Christi.

Bern. in 2 ser. de cœna Domini Ioan. 6.

Et paucis interiectis. Tria in Sacramento altaris attendere debes, speciem panis, veritatem carnis, virtutem gratiæ spiritualis. Vsque ad speciem panis, sensus pertingit exterior, ad veritatem carnis fides interior, ad virtutē gratiæ spiritualis, charitas superior. Speciem panis, rodit aliquando sorex paruissimus, veritatem carnis, Christianus etiam recipit pessimus, virtutem gratiæ spiritualis, non nisi prædestinatus accipit. Quod itaq; videmus, species est panis & vini. Quod autem sub specie illa credimus, verū corpus est, & verus Christi sanguis, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Comestio itaque Sacramentalis, quantum ad visibilem speciem, & quantum ad corporis Christi veritatem, conuenit bonis & malis communiter. Sed est alia comestio, sicut iam diximus, bonorum solummodo, quam per Dei gratiam, & per fidem ex dilectione operantem, vitæ meritum efficit, & affectus mentiū in cordibus percipientium vel ministrantium intercedente spirituali & subtiliori quadam vnione capitis & membrorū. Vnde est illud: Vt nobis fiat corpus & sanguis filij tui. Nobis, inquit, fiat. Fit enim proculdubiò corpus Domini in mensa altaris semper, cùm solemne illud celebratur mysterium, ritu debito: Sed non semper eis fit per quos fit. Vnde illud item in Canone. Vt quotquot ex hac altaris participatione sacrosanctum filij tui corpus & sanguinem sumpserimus, omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Non enim omnes qui corpus Domini sumunt, ex participatione altaris spiritualiter illa benedictione cœlesti & gratia replentur. Vnde est illud: Vt quod temporaliter gerimus, æternis gaudiis consequamur. Item: Vt quæ visibilibus mysteriis sumendo percepimus, inuisibili consequamur effectu.

Panis speciem rodunt mus, sed non Christi carnem.

Christo capiti membra eucharistiæ sumptione vniuntur.

Ex his quoq; Bernardi verbis perspicuum fit, quod multi sumunt sacramentum corporis & sanguinis Christi: rem verò Sacramenti siue fructus eius & effectus non ita multi. Inter quos effectus, est & hic non postremus, quòd sumentes verum & viuum Christi corpus, efficimur & ipsi corpus Christi mysticū, de quo dicit Paulus: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Ac significantius alio loco: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Huius rei quædam indicia sunt species illæ, sub quibus latet hoc sacramentū, sicut & ab Augustino, & ante eum à Cypriano scriptū legimus. Nam Dominus noster corpus & sanguinē suū in iis rebus cōmendauit, quæ ad vnū aliquid rediguntur. Nam panis ex multis granis in vnum constat, & vinū ex multis racemis in vnū confluit, vt vel ex hoc, quid significet hoc Sacramentū, admoneri possimus. Significat enim, quod & nos ad eundem modum cùm simus multi, vnum tamen corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Similiter Eusebius Emissenus Homil. 5. de Paschate. Etiam in hoc ipso, inquit, quod numerosis tritici granis confici nouimus, vnitatem constat assignari populorum. Sicut enim frumentum, quod solita purgantis solicitudine præparatum in candidam speciem molarum labore perficitur, ac per aquam & ignem in vnius panis substantiam congregatur: sic variæ gentes, diuersæque nationes in vnam fidem conuenientes vnum de se

Corpus Christi efficimur. 1. Corinth. 11. 1. Corinth. 10.

Aug. Tract. 6. in Ioan. Cyp. li. 1. epist. 6.

Rom. 12.

Panis mystici interpretatio.

Christi corpus efficiunt: & Christianus populus quasi tritici innumerabilia grana, à sacrilegis nationibus fide purgante atq; cribrante discernitur: & in vnũ quasi infidelium iolio pertrãseunte colligitur: & duorũ testamentorũ instructione, velut frumentũ gemino molarum opere curatum, nitescit: & in illam primæ originis dignitatẽ natiuo candore mutatur: ac per aquam baptismi, vel per ignem Spiritussancti, æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo separari grana ab illius cõfecti panis adunatione non possunt, & sicut aqua ad propriã redire substantiam vino mixta iam non potest: sic & fideles quiq;, atq; sapientes, qui redemptos se Christi sanguine & passione cognoscunt, ita debẽt quasi inseparabilia membra capiti suo fidei conseruatione, & ardentissima religione sociari: vt ab eo non voluntate, non necessitate seiungi, non vlla terrenæ spei ambitione, non deniq; ipsa possint morte auelli. Nec dubitet quisquã, primarias creaturas, nutu potẽtiæ, præsentia maiestatis, in dominici corporis transire posse naturã, cùm ipsum hominem videat, artificio cœlestis misericordiæ Christi corpus effectum. Ex quibus verbis colligitur, quod sacramentũ hoc non significat magis, quàm efficit hanc vnitatẽ. Neq; verò significat magis, quàm efficit hoc ipsum. Hæc est enim huius sacramenti virtus & efficatia, si dignè sumptũ à nobis fuerit, vt vnum cum capite nostro Christo, vnũ etiam ipsi inter nos efficiamur. Quòd enim ex hoc mũdo migraturus patrem suum cœlestem precatus est Christus, vt quos dederat sibi, eos seruaret, vt omnes vnum essent, sicut pater in ipso, & ipse in patre, vt & ipsi in vtroq; vnum essent, hoc perficitur in hoc sacramento. Vnum enim efficimur cum Deo patre, cui voluntate adhæremus: vnũ cum Christo, cui tanquam vnius corporis membra capiti connectimur. Ipsum enim dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Vnum etiam ipsi inter nos, cùm simus membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cuius caput est Christus.

Ioannis 17. *Ephes. 1.*

Ad Christi corpus pertinent etiam defuncti.

Ad hoc autẽ Christi corpus non ij modò pertinent, qui sunt in hac vita superstites, verùm & pij omnes, qui cœlestibus iam gaudiis perfruuntur, & ij simul, qui felicitatem quidẽ eandem expectant, sed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis cõtinentur, ex quibus nisi purgatis illis egredi, regniq; cœlestis, quo nihil coinquinatũ introibit, potiri non licet. Quæ causa est, quòd cùm tremendum illud corporis & sanguinis Christi sacrificiũ peragitur, quò facilius obtineri possit, quod illius immolationis merito, quæ in cruce facta est, concedi nobis petimus, corpus hoc vniuersum simul quasi cõgregatur. Adest enim in eo caput huius corporis Christus, vnũ cum illo manens, cui offertur, vnũ ipse faciens eos, pro quibus offertur, vnus ipse, qui offert & quod offertur: ipse & Sacerdos & sacrificiũ, cuius passio & mors in altari repræsentatur, quam ille propterea dignatus est oppetere, vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Est itaq; inter alios fructus, quos nobis attulit Christi mors, etiã hic, quòd per illam congregamur in vnũ. Quamobrem congregantur in hoc sacrificio, non modò qui corporibus præsentes adsunt, & hac vita mortali fruuntur, verùm & ij, qui iam in cœlis cum Christo triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, superstitum precibus adiuuantur, quò celerius ad illorum societatem peruenire possint.

Ioannis 11.

Mortuorũ memoria in sacrificio.

Terribilis est hæc quasi castrorum acies ordinata Satanæ. Videt enim præsentem in altari Christũ cum omnibus corporis sui membris, cuius ipse caput est: Quare cum aperto Marte nihil sibi profici posse intelligat, quibuscunque potest artibus & insidiis, vt solui possit hæc acies cõtendit & elaborat. Ac primùm quidẽ caput ipsum petit: quod quãuis adesse in altari non ignoret, aliud tamen persuadere membris suis conatur, vt aut esse omnino neget, aut non alio tempore, quàm quò manducatur, esse concedat: oblationis etiã nomẽ ipsum ferre non potest. Deinde verò nec membris parcit, quæ & ipsa grauiter oppugnat. Diximus hoc anteà quoq;, quod nihil obstat æquè conatibus eius, atq; vnitas. Quare sicut Christus omnia fecit, ac mortẽ etiam acerbã & ignominiosam oppetiit, vt cõgregaret dispersos: sic iste cõtrà nihil non facit, vt congregatos dispergat. Vult ab isto corpore, quod in terris adhuc militat, diuisos & segregatos eos, qui cùm & ipsi membra sint eiusdẽ corporis, deuictis hostibus nostris sempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cum Christo triumphant in cœlis. Vult & eorũ memoriam prorsus abolitam, qui quãuis in fide & confessione Christi nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc seculo vixerunt, vt statim ex eo migrantes, ad sedes beatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quod aiunt, & nudiustertius, sed iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, vt & sanctorum Martyrum, & aliorum in Christo defunctorum in sacrificio Missæ fieret memoria, per manus nobis traditũ accepimus. Meminit huius consuetudinis Augustinus his verbis: Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipsis oretur, pro cæteris autem cõmemoratis defunctis oretur, Iniuria est enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus cõmendari. Et rursus alio loco: Ideò quippè ad ipsam mensam non sic eos cõmemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus: sed magis vt ipsi orent pro nobis, vt eorum vestigiis adhæreamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua Dominus dixit non posse esse maiorem. Et clarius etiam contra Faustum scribens: Populus, inquit, Christianus memorias Martyrũ religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationẽ, & vt meritis eorum consocietur, atq; orationibus adiuuetur; ita tamen vt nulli

Aug. Hom. 17. de verbis Apost. *Sanctorum inuocatio.*

Tract. 84. in Ioan. *Vide eundem de sancta virginitate cap. 45.* *Ioan. 15.* *Lib. 20. cap. 21.*

Martyrũ,ſed ipſi Deo Martyrum,quamuis in memorias Martyrũ conſtituamus altaria. Quis enim antiſtitum in locis ſanctorũ corporum aſsiſtens altari,aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo,qui Martyres coronauit apud memorias eorum,quos coronauit: vt ex ipſorum locorũ admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatẽ,& in illos quos imitari poſſumus, & in illum quo adiuuãte poſſumus. Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & ſocietatis,quo in hac vita colũtur ſancti Dei homines, quorũ cor ad talem pro Euangelica veritate paſsionem paratũ eſſe ſentimus. Sed illos tantò deuotius, quantò ſecurius poſt incerta omnia ſuperata: quantò etiam fidentiore laude prædicamus,iam in vita feliciore victores,quàm in iſta adhuc vſq; pugnantes. At illo cultu,qui Græcè latria dicitur,Latinè vno verbo dici non poteſt,cùm ſit quædam diuinitati propriè debita ſeruitus,nec colimus,nec colendũ docemus,niſi vnũ Deum. Cùm autem ad hunc cultũ pertineat oblatio ſacrificij, vnde idololatria dicitur eorũ qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendũ præcipimus,vel cuiquam Martyri,vel cuiquam ſanctæ animæ,vel cuiquam Angelo. Neq; diſsimilia ſcribit in libris de ciuitate Dei. Atq; his verbis abundè declarat,quod ſit diſcrimẽ inter cultũ,qui ſanctis tribuitur,& eum qui Deo ſoli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedant orare poſſumus & debemus,ſacrificium autem præterquã ſoli Deo offerre fas non eſt. Quod propterea tantopere cupit abrogatũ Satanas,vt ne ſit aliquod diſcrimen inter Deũ & homines,quo ſine Deo nos eſſe faciat. Neq; verò ſolus Auguſtinus,verùm & ante eum Cyprianus commemorationis huius ſanctorũ,quæ fit ad altare per Sacerdotem, mentionem facit,vt longè vetuſtiſsimum morem hunc fuiſſe facilè cuiuis cõiicere liceat. Quemadmodũ & illum quo cæterorũ quoq; qui in Chriſto defuncti ſunt,fit memoria,de quo & ipſe his verbis meminit Auguſtinus: Neque enim piorum animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt regnum Chriſti: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in cõmunione corporis Chriſti. Et alio loco,cùm protuliſſet illud ex Machabæorum libris,de oblato pro mortuis ſacrificio: Sed etſi,inquit,nuſquam in ſcripturis veteribus omninò legeretur,non parua eſt vniuerſæ Eccleſiæ,quæ in hac conſuetudine claret auctoritas, vbi in precibus ſacerdotis,quæ Domino Deo ad eius altare funduntur,locum ſuum habet etiam cõmendatio mortuorum. Chryſoſtomus verò Apoſtolicum hoc eſſe inſtitutũ aſſerit,dicens: Non fruſtrà ab Apoſtolis ſancitum eſt,vt in celebratione venerandorũ myſteriorum memoria fiat eorum,qui hinc diſceſſerunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri,multum vtilitatis. Stante ſiquidem vniuerſo populo,manus in cœlos extendente,cœtu item ſacerdotali, verendoq; poſito ſacrificio,quomodo Deum non placaremus pro iſtis orantes? Verùm iſtud quidẽ de illis dicimus,qui in fide abſceſſerunt. Eadẽ repetit in Homil. ad populum Antiochenũ ſcriptis. Sed & ante illum idem proditũ eſt memoriæ per Dionyſium Areopagitam,qui & ipſe cõmemorationem defunctorum in Miſſæ ſacrificio,Apoſtolicam vult eſſe traditionem. Quod vel inde certius cognoſci poteſt,quod à Petri quoq; ſucceſſore Clemente ſcriptum legimus in hæc verba: Conuenite, inquit,in cœmiteria,ſacros libros in his legentes & pſallentes pro his qui dormierũt,Martyribus atq; animabus ſanctis,qui à ſeculo fuerũt,proq; fratribus noſtris,qui in Domino obierunt,& antytipon regalis corporis Chriſti, acceptabilemq; Euchariſtiam offerte in Eccleſiis & cœmiteriis veſtris, atq; in exitu mortuorum pſallentes eos deducite ſi fideles fuerint in Domino. Ioannes verò Damaſcenus vtroq; poſterior,librum etiam ſcripſit de iis,qui in fide hinc migrarũt,quòd ſacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuentur, quem Ioannes Oecolampadius cùm adhuc eſſet catholicus, in Latinam linguam tranſtulit. In eo, illud ipſum quod Chryſoſtomus, atteſtatur his verbis: Diui autem Apoſtoli diſcipuli Saluatoris,qui totum mundi circulum viuum cepêre prædicando verbum,quod ſuis oculis videtant, in tremendis,vitalibusque Sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt,habendam edixerunt. Idem ante Ioannem Damaſcenum teſtatur Iſidorus,dicens: Sacrificium pro defunctorum requie offerri, quia per totum hoc orbem cuſtoditur, credimus quod ab ipſis Apoſtolis traditum ſit. Extat Miſſa D. Iacobi cum præfatione Procli Archiepiſcopi Conſtantinopolitani,qua teſtatur eam ipſius eſſe. Quod idipſum Patres etiam 227. in Trullo Regij Palatij Conſtantinopoli ſub Imperatore Iuſtiniano cõgregati,teſtantur, tum & Nicolaus Metonẽſis Epiſcopus,& Beſſario Cardinalis. Extat & Aethiopũ Miſſa. In vtraq; fit & S. Mariæ virginis,& aliorũ multorũ ſanctorum cõmemoratio. In poſteriore verò formulam hanc videre licet Latinis inuſitatam. Per Stephanũ protomartyrem, Zachariam Sacerdotem, Ioannem Baptiſtã,& per omnes ſanctos Martyres, &c. Item per preces & interceſsionẽ quam pro nobis facit Domina noſtra ſancta & immaculata virgo Maria,& per preces maiorũ Angelorũ, &c. Fit etiam dormientiũ & quieſcentium in fide Chriſti memoria. Extat Miſſa Baſilij,extat & Chryſoſtomi,extat vtriuſque in libro ſacerdotali Græco explicatio. Similiter in vtraque ſanctiſsimæ & intemeratæ,ſuper omnes benedictæ dominatricis noſtræ Dei genetricis & ſemper virginis Mariæ,ſancti Ioannis præcurſoris & Baptiſtæ,ſancti etiam, cuius dies celebratur, & omnium ſanctorum ſimul & dormientium in ſpe reſurrectionis vitæ æternæ,fit memoria. Legimus autem & Liturgiam quandam D. Clementis, in qua

Latria vno verbo propriè reddi non poteſt.

Deo ſoli & non ipſis ſanctis ſacrificium & altaria fiunt.

Lib. 8. cap. 27. & lib. 22. cap. 10. & Ho. 71. de verbis Apo. & tract. 84 in Ioan.

Cultus duplex, alter Dei, alter verò creaturæ.

Cyp. li. 3. epi. 6. et lib. 4. epiſt. 5.

Au. lib. 20. de ciuitate Dei. cap. 9.

In lib. de cura pro mortuis geren. cap. 5.

1. Machab. 12.

Chryſ. in epiſt. ad Philippẽ hom. 3.

Defunctorũ memoria & ſepultura in Cœmeteriis cum cantu.

Hom. 69. & in 1. ad Cor. cap. 15.

Hom 41.

In epiſt. ad Heb. Hom. 32.

In Act. Apoſt. Hom. 21.

In Mat. 32. Ho. 1.

Eccl. Hier. cap. 7.

Lib. 6. cap. 30. conſtit. Apoſt.

Iſidor. lib. 1. de officiis cap. 18.

Lib. 8. ca. 18. Conſtitutionum.

in qua itidem precationes fiunt,& pro viuis,& pro mortuis. Vtitur autem his verbis: Offerimus tibi pro omnibus,qui à seculo placuerũt tibi, sanctis Patriarchis, Prophetis, iustis, Apostolis, Martyribus,&c. Et paulò pòst pro Regibus,& his, qui in sublimitate sunt constituti, oremus vt in pace per ipsos viuamus, vt quietam & tranquillam vitam agentes, versemur in omni pietate & sanctitate. Sanctorum Martyrum memoriam colamus, vt, qui participes fiamus certaminũ, quæ ipsi pertulerunt, digni efficiamur. Pro his qui in fide quieuerunt oremus. Quod verò dicit Clemens: Offerimus pro sanctis Patriarchis,&c. non sic accipiendum est, quasi precibus & oblationibus nostris ipsi indigeant, sed magis offerimus in gratiarum actionem. Certum est, quod sancti Martyres simul vt occisi fuerint pro nomine Christi, cœleste regnum sine vlla cunctatione retinent: quemadmodum iis ipsis verbis scribit etiam Cyprianus: Et tamen idem de Martyribus loquens: Sacrificia, inquit, pro eis semper offerimus. Quod non ita accipiendum est, quasi ipsi indigeant, sed magis, vt gratias agamus Deo de victoria illorũ,& vt ipsi intercedant pro nobis. Quod etiã indicat Cyrillus Hierosolymitanus cùm ita loquitur. Hoc sacrificium tibi offerimus, vt memores simus etiã eorũ qui obdormierunt, primùm Patriarcharũ, Prophetarũ, Apostolorum, Martyrũ, vt Deus orationibus & intercessionibus eorũ, suscipiat nostrã deprecationem. Deinde etiam pro defunctis sanctis Patribus,& Episcopis, deniq; pro omnibus, qui nos præcesserunt, magnã vtilitatem credentes accessurã eorũ animabus, pro quibus offertur deprecatio, præsente sancto & tremendo sacrificio. Et volo vobis id exemplo demonstrare. Scio enim multos hoc dicere, quid inde capit emolumenti anima, si postquam in peccatis migrauerit ex hoc sęculo, in precibus quæ funduntur ad altare, earum fiat memoria. Agè igitur, si Rex quispiam, eos, à quibus offensus est mittat in exilium, deinde qui sunt illi necessitudine coniuncti, corona contexta pro his, qui sunt ea pœna mulctati, eam ipsi offerant, an illis non remittat aliquid de pœna cõstituta? ad eundem modũ & nos pro his, qui obdormierunt, Deo preces offerentes, etiamsi peccatores sint, non coronã contexìmus, sed Christum immolatũ pro nostris peccatis offerimus, deprecantes pro ipsis,& pro nobis benignũ Dominũ. His verbis Cyrillus, quorum postremã partem à Dionysio Areopagita mutuatus videtur, non obscurè significat, in memoriam martyrum offerri sacrificia: nõ quod nos oremus pro ipsis, sed vt ipsorũ potius precibus & meritis iuuemur. Ad eundẽ modũ & Epiphanius quoq; docet, quod in sacris mysteriis,& pro peccatoribus memoriã facimus, vt misericordiã consequãtur. Et pro iustis Patribus,& Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Euangelistis, Martyribus,&c. Cur autem ea fiat rationẽ reddit Nicolaus Cabasilas in eo libro, quem de diuino altaris sacrificio inscripsit: Vbi semel & illud ostendit, plus ad sanctificationem prodesse sacrificium hoc animabus, quæ sunt solutæ corporibus, quàm iis, quæ viuunt in corporibus: quòd expurgantur,& peccatorum remissionem accipiunt per orationes Sacerdotis & donorum intercessionem, nihil minus quàm eorum, qui viuunt. In eo autem sunt meliore conditione, quòd non peccant amplius, nec noua veteribus crimina adiiciunt, sicut faciunt vt plurimum viuentium animæ. Hactenus de Sacramenti huius effectu.

Pro defunctorũ animabus Missæ celebrantur. Pro martyribus & aliis sanctis quomodo celebretur.

Lib.4.epist.5. lib.5.epist.12. Catechesi vlt. mystagogica.

Pro animabus in peccatis hinc discedentibus cur celebretur.

Epiphan. Hæres.71. Cap.33.44.47. & sequẽtibus.

Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat.

CAP. XLIII.

QValiter autem affectum esse oporteat, qui dignè manducare corpus,& bibere vult Christi sanguinem, indicat Paulus cùm dicit: Probet autem seipsum homo,& sic de pane illo edat,& de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Quòd si in veteri lege, vbi figura tantùm fuit, non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quantò minus illud licere debet in hoc Sacramento, in quo verum corpus,& verus est Christi sanguis? Quamobrem suam quisque conscientiam diligenter examinet, priusquam ad hanc mensam accedat, ne quod bonum est malè malus accipiat. Hoc est quod fideles admonet Augustinus: Videte, inquit, fratres, panem cœlestem spiritualiter manducare, innocentiam ad altare apportate, peccata etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera. Antequam ad altare accedatis attendite quod dicitis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi, securus accede, panis est, nõ venenum: sed vide si dimittis: Nam si non dimittis, mentiris,& ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indignè dicit eum accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam. In summa, quisquis ad salutem vult accipere corpus & sanguinem Christi, hoc inprimis eum contendere & elaborare oportet, vt sit membrum Christi, hoc est, vt per fidem & charitatem Christo adhæreat. Nescitis, dicit Paulus, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret Domino, vnus spiritus est.

1. Corinth.11. Eucharistiã sumpturus quomodo se probet.

Tract.26. in Ioan.

Epist.118.cap.3.

1. Corinth.6.

Ex hoc Pauli loco discimus, eius quemq; membrũ esse, cui adhæret. Qui adhæret Christo, membrum est Christi: qui adhæret meretrici, membrum est meretricis: qui adhæret Satanæ,

mem-

membrum est Satanæ. Quamobrem nisi quis hoc egerit, vt sit membrum Christi, nihil est quod communicet corpori & sanguini Christi. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Non est autem Christi membrum, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret, quàm creatori redemptorique suo Christo. Non est membrum Christi, qui fratrem ad Christi corpus pertinentem odio habet. Non est membrum Christi, qui segregat semetipsum à corpore Christi. Denique quicunque criminis alicuius capitalis reus est, non est membrum Christi. Quamobrem si quis eius rei sibi conscius est, non prius ad sumendum viuum & verum Christi corpus accedat, quàm corporis eius mystici membrum factus fuerit, atque vnde auulsus est peccatis suis, Christi corpori se rursus inseri curauerit. Quod ita demum futurum est, si & cum Deo, & cum proximo, qui eiusdem corporis membrum est, reconciliari studuerit, & offensam ipse remittens, & remitti sibi vicissim postulans. Nam cùm omni immunditia atque omni crimine vacare oporteat ad mensam hanc accessurum, nihil tamen æquè illi aduersatur, atque diuisio, atque voluntatis alienatio, atque ira, odium, æmulatio. Rectè enim vocatur hoc ab Augustino sacramentum pietatis, signum vnitatis, vinculum charitatis. Rectè idem admonet, quòd qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Annunciatur in hoc sacramento Christi mors, dicit Paulus. Porrò Christus mortuus est, vt morte sua nos Deo patri suo cœlesti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum secum, vnum nosipsos inter nos faceret. Quisquis igitur hanc vnitatem rumpit, & vel à Christo se lethaliter peccando separauit, vel ab eius corpore, quæ est Ecclesia, suo plus quàm illius iudicio tribuendo, segregauit, vel à quocunq; eiusdem corporis membro per odium & maleuolentiam se diuisit, quid aliud quàm rursus crucifigit sibimetipsi filium Dei, & ostẽtui habet? dum eadem illa designat, propter quæ Christus crucifigi & mori dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus causam dederunt. Atque ita fit, vt non ad vitam, sed ad mortẽ sumat vitam. Reus enim efficitur corporis & sanguinis Domini. Quapropter quisquis vel Deum, vel proximũ se offendisse sibi conscius est, non priùs ad hanc mensam accedat, quàm reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Propheta dictum est: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. Qua de causa monet Athanasius, vt omnes qui pacem amant, inter se concilientur, ac deinde vbi conciliati fuerint, Synaxis celebretur. Narrat idem fuisse morem tunc obseruatum, vt in orationibus peruigilarent & in vigiliis pernoctarent Synaxim celebraturi. Et quam Latini confessionem, Grꝗci vocant ἐξομολόγεσιν, eam præcedere communionem debere docuit ante 1200. Annos Patianus. Quoniam verò rećociliatio eiusmodi, fit per pœnitentiæ sacramentum, de eo nobis dicendum deinceps restat.

2. Cor. 6. *Ho. 6. in Ioan.* *1. Cor. 11.* *Eucharistiam qui indignè accipiunt infirmi sũt & dormiunt multi.* *Hebr. 6.* *1. Cor. 11.* *Psalm. 68.* *Athana. in epist. ad Antiochenos.* *In Apologia ad Constantiũ, & in ea quæ sequitur de fuga sua.* *In Parænesi ad pœnitentiam.*

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAP. XLIIII.

PEr lauacrum regenerationis nouam quandam vitam ingredimur. Nam in eo vetus homo noster crucifigitur, neq; viuit iam in nobis, nisi is qui propter nos & propter nostram salutem homo fieri dignatus est, Deus & Dominus noster Iesus Christus, quem Baptizati induimus. Ingredimur autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & deliciis, sed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie semper stemus. Ad quos hostes nostros superandos, datur nobis in sacramento confirmationis adiutor sanctus spiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propulsare possimus. Datur etiam ad sustẽtandos nos in Eucharistia, non quiuis cibus, sed pretiosi corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Fit nihilominus, quod in præliis vsu venire solet, vt sæpè grauiter ab hostibus nostris sauciati corruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne sic quidem oblitus est misericordiꝗ suæ pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis. Ipse enim est, qui alleuat omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos: Cuius tanta est benignitas & clementia, omnem vt humanam affectionem longo interuallo superet. Magna est matris erga puerum suum infantem benignitas, sed hanc superat patris nostri cœlestis bonitas. Quod hæc ipsius per Prophetam loquentis verba testantur: Nunquid obliuisci, inquit, poterit mulier infantem suum, vt non reminiscatur filij vteri sui? etsi illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiscar tui. Non vult ille benignus & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia, quenquam de venia lapsum desperare, sed huic quoq; rei medium instituit, pœnitentiæ sacramentum, per quod lapso resurgere liceret. Quamobrem sicut baptismus intrantium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium: sic hoc resurgentium sacramentum esse dicitur, cuius virtute fit, vt cùm corruerimus, eleuemur, vt si in ista colluctatione, quæ nobis est aduersus principatus & potestates tenebrarum harum, nos prosterni contigerit, non propterea statim animum abiicere, verùm ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi prostrati, ac vires ad pugnandum recuperare possimus: Vt rectè dictum sit à Philone, Pœnitentiam secundo post integritatem gradu consistere, sicut post sanitatem corporis, reualescẽtiam. Nam qui non venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam, non vult mortem impij, sed magis

Ephe. 6. *2. Cor. 1.* *Psalm. 144.* *Esa. 39.* *Ioël. 2.* *Sacramentorum in ordine vires.* *Ephe. 6.* *Philo. lib. de Abrahamo.* *Matth. 9.*

Ezech.18. vt conuertatur, & viuat. Sic enim per Prophetã loquitur: Nunquid voluntatis meæ est mors impij, & non vt conuertatur à viis suis, & viuat? Ac paulò pòst: Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuaricati estis, facite vobis cor nouum & spiritũ nouum. Et quare moriemini domus Israël? quia nolo mortem morientis dicit Dominus Deus, reuertimini & viuite. Adeò ipse nos inuitat pius & misericors pater, vt reuertamur potius & viuamus, quã vt in peccata prolapsi, de illius benignitate desperemus. Pronior est ad miserendum, quàm nos ad misericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazianzenus, quàm alij acceptant: vt rectè dictum est ab Anselmo, cùm Deum alloquitur, ex naturali bonitate tua in infinitum pronior es ad exaudiendum quantum in te est, quàm nos auidi ad rogandum. Simul vt dereliquerit impius viam suam, ac vir iniquus cogitationes suas, ac ad Dominũ conuersus fuerit, obuiis, quod aiunt, manibus eum ad se reuertentem excipit. Estq; magis gaudium in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis.

In oratione in sanctũ lauacrum. In lib. de mensuratione crucis. Esa.55.

De materia & forma huius Sacramenti.

CAP. XLV.

Pœniten. à Christo instituta.

Neque verò dubitandum est, quin hoc ipsum Pœnitentiæ sacramentum ab ipso Christo fuerit institutum: cuius hæc clarissima verba sunt ad Petrum: Dabo tibi claues regni cœlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis: Tum & ad reliquos Apostolos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Ac post resurrectionem ad eosdem: Accipite Spiritumsanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quibus verbis & materiam & formã huius sacramenti satis expressisse videtur. Est autem duplex materia, propinqua & remota. Sicut statuę propinqua materia est metallum, remota verò aqua: sic & in hoc sacramẽto, remota materia sunt peccata, non quatenus amplectenda, sed quatenus detestanda, ac quã longissimè propulsanda sint, quorum fit à Christo mentio. Vt enim ignis materiam ligna esse dicimus quæ vi ignis consumuntur, ita peccata quæ pœnitentia delentur, rectè huius Sacramenti materia vocantur. Proxima autem materia, sunt actus ipsius pœnitentis. Cùm enim aliquis iusto dolore concepto de peccatis admissis firmo etiam proposito non modò cauendi deinceps, verumetiam satisfaciendi pro illis, ea sacerdoti cõfessus fuerit, hæc ipsa cõfessio ad hunc modum facta, signum est visibile sacræ rei, hoc est, inuisibilis gratiæ, qua sic confesso peccata remittũtur: & quidẽ efficax signum. Nam simul vt ad confessionẽ huiusmodi verbũ accesserit à sacerdote prolatum, ego te absoluo, statim peccata omnia cõtrito & cõfesso remittũtur.

Math.16. Math.18. Ioan.20.

Pœnitentiæ materia duplex.

Pœnitentiæ & aliorũ sacramentorum materiæ diuersitas.

Est autem in huius & aliorum sacramentorum materia, nonnullum discrimen. Nam in aliis substantiæ quædam exteriores materiæ locum obtinent, sicut in baptismo aqua, in confirmatione chrisma, in Eucharistia panis & vinum, in extrema vnctione, & in ordine, vnguentum olei: in hoc ipsa hominis actio materiæ loco est, quodque fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiam vsu venit in sacramentis, quæ medicinæ quædam sunt animarum. Sicut enim quædam sunt medicinæ, quæ in sola illius, qui curatur passione consistunt, cuius generis est sectio vulneris: quædam verò in actione, cuiusmodi est exercitatio corporis: Sic in sacramentis cernere licet alia, quæ consistunt in eius passione, qui sanctificatur, & non actione nisi per accidens, vt illa quinque, quorum anteà meminimus: alia verò in actu eius qui sanctificatur, cuiusmodi sunt hoc pœnitentiæ, matrimoniique sacramentum. Quamobrem actus isti, materiæ locum obtinent, qui sunt tres, contritio, confessio, satisfactio: formæ autem absolutio. Neque verò propterea reiici debet ea forma absolutionis, qua vtitur Ecclesia, quòd ea à Christo instituta aut præcepta esse non legitur: Nam eadem ratione baptismi quoque formam reiiciendam esse dixerimus. Neque enim alia auctoritate dicit sacerdos: Ego te absoluo, quàm qua dicit: Ego te baptizo. Sicut baptizandi formam ex Christi verbis mutuatur, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. sic & absoluendi formam ex eiusdem Christi verbis mutuatur, dicentis ad Petrum: Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Et ad Apostolos omnes: Quorum remiseritis peccata.

Sacramẽta quinque in passione, & duo in actione consistunt.

Pœnitentiæ actus tres, materia, absolutio, pœnitentiæ forma. Mat vlt.

Matth.16. Ioan.20.

Greg. lib. 6. ca.1. in primum Reg. Pœnitentiæ tres partes.

Cæterùm in pœnitente veraciter tria considerari scribit oportere Gregorius: conuersionem mentis, confessionem oris, & vindictam peccati: quæ vulgo vocant contritionem, confessionem, & satisfactionem. De singulis ordine disseremus: ac primùm de contritione, siue conuersione mentis.

DE CONTRITIONE.

CAP. XLVI.

Contritio quid. Gene.4. secundum lxx.

Contritionem rectè dixerimus iustum esse dolorem de peccatis conceptum, cum eorũ detestatione. Dolere autem de peccatis nemo potest, nisi prius ab illis cessauerit. Propterea monet scriptura: Peccasti, quiesce. Et in alia scriptura prius illud legitur:

Derelin-

Derelinquat impius vias, & vir iniquus cogitationes suas: Posteà adiicitur & reuertatur ad Dominum. Atq; apud eundem Prophetam: Quiescite agere peruerse: deinde: Discite benefacere. Paulus etiam cùm esset hortatus Romanos vt induerent arma lucis, priùs admonuit, vt abiicerent opera tenebrarum. Et Ephesios prius deponere iussit secundùm pristinam conuersationem veterem hominem: deinde dixit. Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem. Qui reconciliari vult amico, quibus eum ante hac iniuriis afficiebat, ab eis deinceps iam abstinet, quò facilius redire possit in gratiam. Quæ autem est alia pœnitentiæ ratio, quàm vt reconciliemur Deo, remissione peccatorum nostrorum impetrata? Cessemus itaq; à peccatis necesse est, in quibus quàm diu perstat aliquis, dolere de illis, eaq; ex animo detestari non potest. Primùm itaque cessandum est à peccatis: quod tamen solum non sufficit. Doleamus insuper oportet, quòd ea patrauerimus aliquando: ac sicut ea placuerunt anteà, sic deinceps detestemur & odio habeamus. *Esa. 55.* *Esa 1.* *Rom. 13.* *Ephe. 4.*

Est quidem ita, quod optima pœnitentia est, noua vita: verùm & illud verum est, quod ab Augustino dictum existimatur. Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituerit. Quî namq; fieri potest, vt proponat deinceps aliquis, nihil se nisi benefacere velle, cui, quæ præterierunt malefacta, non displicuerint? Quam Latini pœnitentiam, eam Græci vocant Metanœam, quę Latinè dici potest mentis mutatio, siue resipiscentia: ipso etiam Tertulliano teste, qui scribit in Græco sono pœnitentiæ nomen non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione cõpositum esse. Quæ autem esse potest animi demutatio, vbi quæ prius placuerunt, ea deinceps non displicent? Quomodo mutasse priorem affectionem animi dici poterit, cui placet aliena rapuisse, verùm in posterum nihil eiusmodi patrare deliberatum habet? Quamobrem vel communis ipse sensus indicat, ad nouam vitam inchoandam, opus esse detestatione vitæ prioris & displicentia. Etiam homini si quis reconciliari vult, ostendit sibi displicere, quòd eum aliquando offenderit. Quòd si delectari se offensionibus istis indicauerit, atq; eo nomine sibi placuerit, tantùm abest, vt in gratiam redeundi potestas illi fiat, maiorem etiam vt iram sibi cumulet. Si ad hunc modum agi par est cum homine, æquè vt nos mortali, quo ore ad Deum accedemus? qua fronte ei reconciliari postulabimus, nullum de eo quod ostenderimus, quodque iustam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorem præ nobis ferentes? *Aug. lib. de vtilitate pœnitentiæ. cap. 1.* *Tertul. li. 2. cont. Marcionem.*

Quamuis autem ineptum sit ad hunc modum colligere: Non est scriptum, ergo approbandum non est: tamen & res & nomen ipsum contritionis è scripturis ostẽdi potest. Nam quod vnus ex Prophetis auersionis ab impietate meminit, quid aliud significare vult hoc nomine, quàm odium eorum & displicentiam, quæ prius placuerunt? Nam quem odimus, ab eo libenter nos auertimus. Iam verò ille locus: Postquàm conuertisti me, egi pęnitentiã, & postquam ostendisti mihi, percussi cor meum: confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ, nónne apertè vim contritionis demonstrat? in quo conteritur & percutitur cor, fitq; vt confundamur & erubescamus de his, quę patrata sunt per nos, De hoc genere confusionis dicit Augustinus: Est quædam confusio temporalis, vtilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorrentis, horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. Vnde dicit Apostolus. Quam enim gloriam habuistis tunc in iis, in quibus nunc erubescitis? Ergo erubescere eos dicit iam fideles, non de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionem non formidet Christianus, imò si hanc non habuerit, æternam habebit. Quam in sententiam scribit etiam auctor operis imperfecti in Matthæũ, his verbis: Nunquid nescimus, quia cõfesio peccatorum habet pudorem? & quia hoc ipsum erubescere pœna est grauis? Sed ideò magis iubet nos Deus confiteri peccata nostra, vt verecundiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipsum pars est iudicij. Et Cæsarius: Erubescimus modò paruo tempore pœnitentiam agere, & non timemus sine vllo termino æterna supplicia sustinere! O infelix homo, de ipso vulnere non erubescis, & de ligaturis vulneris erubescis? Peccatum enim vulnus est, pœnitentia ligatura vulneris est. Tu qui pœnitentiam nõ vis agere, sine dubio dissimulas medicamenta tuis vulneribus adhibere, & nõ agnoscis, quia plus factum est, & maiorem horrorem vulnus generat deopertum, quàm si esset medicamentis appositis inuolutum. Neque minus clarus & manifestus est ille locus, quo Dominus non contentus dixisse: Conuertimini ad me in toto corde vestro: addit insuper, in ieiunio, in fletu, in planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quando flere, quando plangere, quando scindere cor iubet, quid aliud quàm contritionem præcipit, sine qua in toto corde nostro conuerti ad Deum non posse videmur? Sed non hoc modo quod significatur eo nomine, verùm ipsum etiã contritionis nomen in scripturis reperire licet. Quod apertè illa verba indicant: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Et illa alterius Prophetæ: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & cõtritum spiritu, & trementem sermones meos? Et apud eundem alio loco: Euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde. Ex quo vel solo discere possumus, qui sanari vult per pœnitentiam, eum contrito corde esse oportere. *Contritio in scripturis ostenditur.* *Ezech. 18. et 33.* *Hier. 31.* *Aug. Concione in Psalm. 30.* *Rom. 6.* *Homil. 3.* *Homil. 6.* *Ioël. 2.* *Psalm. 50.* *Esai. 66.*

Sanctorum verò doctorum vix quisquam est, qui ad contritionem compunctionemque

cordis

cordis non inuitet. Inter Augustini opuscula, etiam vnum illi inscriptum videre licet, de contritione cordis. *Cyp. sermo. 5. de lapsis.* Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pœnitentiæ partem hanc sublatã voluerunt: Agite, inquit, pœnitentiam plenam doloris, ac lamentantis animi probate mœstitiam. Neq; vos quorundam moueat aut error improuidus, aut stupor vanus, qui cùm teneãtur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, vt neq; intelligant delicta, neq; plangant. Ac aliquantò pòst: Qui pœnitentiam criminis tollunt, satisfactioni viam præcludũt: ita fit, vt dum temeritate quorundam promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur. *Tertullia. in li. de pœnitentia.* Sed & vetustior Cypriano Tertullianus scripsit librum de pœnitentia: in quo inter cætera de exomologesi in hunc modum loquitur: *Pœnitentiæ conditiones.* Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ ilicem: de ipso quoque habitu atque victu mandat: Sacco & cinere incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deiicere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare. Cęterùm pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa. Plerunque verò ieiuniis preces, alere ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesq; ad Dominum Deum tuũ, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripsit Ambrosius quoq; de pęnitentia libros duos. Et inter Augustini libros recensentur vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius de medicina pœnitentiæ. Chrysostomi verò complures de ea sunt Homiliæ: de compunctione verò cordis libri duo: ac totidem etiam eadem de re libri beati patris Ephrem: *Ephrem in primitiua ecclesia auctoritas. Hier. de viris illust.* quem ad tantam venisse claritudinem scribit Hieronymus, vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesiis eius scripta recitarentur: qui de pœnitentia quoq; libros duos, & sermonem vnum conscripsit: neq; alia in re magis occupatur, quàm in mentibus hominum ad compunctionem excitandis. *Confessarii est ad compunctionem mentem excitare. Ephrem de pœnitentia, cap. 1.* Cuius etiam hæc verba sunt: Proiice abs te onera peccatorum, offer munera obsecrationum, suppone lachrymas in putredine vulnerum. Intantum enim cœlestis medicus bonus est, vt lachrymis & gemitibus donet vulneribus sanitatem. Accede peccator, & procidens huic benignissimo medico offer lachrymas, quæ ad huiusmodi medicamentũ proficiunt. Sic enim vult cœlestis medicus sanare vnumquenq;, medicamentum diligens lachrymarum. Nihil est enim, quod non cedat & sanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vsquequaq; detinet ægrotum, sed statim sanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Ostende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum est ostium pœnitẽtiæ. Festina peccator, priusquam claudatur. *De extremo iudicio, cap. 5.* Et alio loco: Beatus homo qui habet compunctionem iugiter secundùm Deum, *Compunctionis effecta.* Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compunctio fratres remissionem delictorũ nobis conquirit: cõpũctio fratres, Iesum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eũ desideramus & quærimus. Volo vobis fratres enarrare potentiam lachrymarum: *1. Regum 1.* Anna per lachrymas à Deo Samuëlem Prophetam accepit, ad sublimitatem & gloriationem animę suæ. *Lucæ. 7.* Mulieris etiã peccatricis debita in domo Simonis à Christo domino dimissa sunt, quę lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grandis virtus est lachrymarum, multumque præualent lachrymæ, quæ secundum Deum sunt. Fiduciam Domini semper acquirunt lachrymæ, sordidas cogitationes expellunt, nec proximare eas permittunt animæ compunctionẽ cordis habenti. *Homil. 25.* In quã sententiam pleraq; scribuntur etiã à Macario. *Nazian. in ser. de sanct. luminibus:* Gregorius quoque Nazianzenus vocat pœnitentiam baptismũ lachrymarum. *Epipha. lib. 5.* Sic Abdias quoq; de quodã: Vberrimis, inquit, lachrymarum suarum fontibus iterum baptizatur. *Homil. 9. de pœnitentia.* Chrysostomus quoq; lachrymas vocat secundum Baptisma. *Gre. in hom. ad eos, qui durius alios iudicant.* Sic & Gregorius Nissenus: Lachrymarum, inquit, effusio, baptismi vim habet: gemitusq; reducit gratiam, quæ paulisper excesserat. Isidorus lachrymæ, inquit, pœnitentiam apud Deum pro baptismate reputantur.

Quamobrem & è scripturis, & ex consensu doctorum omnium Ecclesiæ, pars hæc pœnitentiæ probari potest. *Pœnitentiæ tẽpus definire nõ hominis esse videtur.* Quãtum autem temporis ad eam requiratur, non videtur hominis esse definire. *Leo epist. 89. ad Theod.* Præclarè enim scripsit Leo Pontifex, quòd misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur venire moras conuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: *Ezech. 18.* Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. *Esa. 43.* Et alibi: Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. *Psalm. 129.* Et iterum: Quia apud Dominũ misericordia est, & copiosa apud eum redemptio. *Cœlest. ad Episcop. Gall. epi. 2. ca. 2.* Sed & ante eũ Cœlestinus Papa: Salutem, inquit, homini adimit, quisquis mortis tempore pœnitentiam denegauerit, & desperat de clementia Dei, qui eũ ad subueniendum morienti sufficere, vel in momento posse non credit. *Lucæ. 23.* Perdidisset latro in cruce pręmium ad Christi dexteram pendens, si illum vnius horæ pœnitentia non iuuisset. Cùm esset in pœna, promittit: & per vnius sermonis promissionem, habitaculum Paradisi promeruit. Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potius est ęstimanda, quàm tempore: Propheta hoc taliter asserente: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. *Aug. serm. 66. de tempore.* Et æqualis eius Augustinus: Pœnitentia quamuis sit exigui temporis, si intima cordis amaritudine agitur, non despicitur apud Iudicem iustum Deum, qui cordis secreta considerat. *Pœnitentis affectus, potius quam lõgum tẽpus considerat Deus.* Non enim longitudinem temporis tantùm requirit Deus, quantum affectum synceritatis pœnitentis pẽsat. *Chrys. homil. 27. in cap. Gen. 8.* Et qui præcessit hos Ioannes Chrysostomus, cũ esset hortatus populũ, vt ablueret peccata, tum maximè, cùm adhuc relicta esset quadragesimę pars, subdit: Hoc autẽ dixi, nõ quòd

solùm

solùm tanto tempore opus habet peccatorum correctio, sed quia Dominum habemus misericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantùm magno feruore & sobrietate ad ipsum accedamus, reiectis secularibus curis omnibus, & supernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorũ multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quàm trium dierum tẽpore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandam, quæ aduersus se lata erat, sententiam. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neq; vno die opus habebat: Et quid dico die vno? neq; breui hora. Tanta est erga nos Dei misericordia. Nam vbi viderit voluntatis nostræ firmũ propositum, & feruenti nos desiderio ad se accedere, non retardat, neq; differt, sed accelerat, suamq; solitam liberalitatem exhibens, dicit: Adhuc loquente te, dicam, Ecce adsum. Ac qui fuit omnibus his vetustior Cyprianus: Sed & in eodem articulo tẽporis cùm iam anima festinet ad exitum, & egrediẽs ad labia expirantis emerserit, pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec serũ est quod verum, nec irremissibile, quod voluntarium, & quæcunq; necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatũ mutatio, excludit à venia, sed in amplitudine sinus sui, mater charitas prodigos suscipit reuertentes, & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationem meruerat & supplicium, sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum. In momento impietas religionem, crudelitas induit pietatem, & statim consummatus ciuis sanctorum & domesticus Dei permissus est in regnum. Quos omnes secutus Isidorus. In actione, inquit, pœnitentis, non tam considerandа est mensura temporis, quàm doloris, si quis circa finem suum per pœnitentiam desinat esse malus, non ideò debet desperare, quod in termino est vltimæ vitæ: quoniam Deus non respicit quales anteà fuimus, sed quales circa finem vitę existamus. Ex fine enim suo vnumquemque aut iustificat aut condemnat. Sicut scriptum est: Ipse iudicat extrema terræ. Et alibi: Vniuersorum finem ipse considerat.

Ionæ cap. 3. *Cyp. sermo. de cœna domini.* *Pœnitentes gratia Dei omni tẽpore recipit.* *Isid. de pœnitentibus capit. 16.* *1. Regum 2. Iob. 28.*

De Confessione, & quæ illi respondet, Absolutione.

CAP. XLVII.

CAeterùm in pœnitentia hominis Christiani post lapsum, non solùm à peccatis cessatio continetur, & eorum detestatio, aut cor contritum & humiliatum, verumetiam eorundem sacramentalis confessio, saltem in voto, suo tempore facienda: & sacerdotalis, absolutio. Nam cùm sacramentum hoc medicina sit à summo medico Christo instituta, qui sanitatem quidem ipse confert, sed in ea conferenda sacerdotis vtitur ministerio, quẽadmodum etiam Origenes admonet, oportet nos morbum nostrum corã eo, quo ministro Deus in curando eo vtitur, non celare. Fortassis enim, inquit, sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam, aut humores, vel phlegmata, stomacho grauiter & molestè imminentia, si vomuerint, releuantur: ita etiam ij, qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur, & propemodùm suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum, atque omnem morbi digerit causam.

Confessio. *Homil. 2. in Psalm. 37.*

Ac ne quis hoc de ea accusatione confessioneq; dictum interpretetur, quæ coram Deo fit, subdit mox, tantummodo circumspice diligentius, cui debeas confiteri peccatũ tuum. Proba prius medicũ, cui debeas causam languoris exponere: qui sciat infirmari cum infirmante, flere cum flente: qui & condolendi & compatiendi nouerit disciplinã, vt ita demùm, si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem, si quid consilij dederit, facias & sequaris. Si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum, qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortassis & cæteri ædificari potuerũt, & tu ipse facilè sanari, multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est. Et alio loco: Si reuelauerimus peccata, non solùm Deo, sed & his qui possunt mederi vulneribus nostris, atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo, qui ait: Ecce delebo vt nubem iniquitates tuas, & sicut caliginem peccata tua. Quem sequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, fratres, per illum Dominum, quem occulta non fallunt, desinite vulneratam tegere conscientiam. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus, etiam secaturos, etiam perusturos. Meminimus quosdam, remota etiam & verecundia membrorum, non erubescentes, in ferro & cauterio, & grauissima illa pulueris mordacitate, durasse: Et quantum est illud, quod homines præstiterunt? Peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offerenti manus Domino vulnera malè tecta subducet? Et habet aliquid quod in illo erubescat, qui Dominum læsit. An sic illi melius est perire, ne tu pudore timidus, sine pudore moriaris, non faciens pudori locũ, plus de detrimento eius acquiras, cui pro te melius est perire? Quod si fratrum oculos erubescitis, consortes casuum vestrorũ timere nolite. Auctor operis imperfecti in Matthæum, Confessio peccatorum est testimonium conscientiæ timentis Deũ. Qui enim timet iudicium Dei, peccata sua non erubescit confiteri: qui autem erubescit, nõ timet.

Confessio cui sacerdoti facienda. *Homi. 17 in Luc.* *In paranesi ad pœnitentiam.* *Lib. 2. de Pœnitent. cap. 8.* *Confessio peccatorum est testimonium conscientiæ Deum timentis.* *In cap. Mat. 3. Hom. cap. 3.*

Perfectus

Perfectus enim timor soluit omnem pudorem. Illic enim turpitudo confessionis aspicitur, vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid nescimus, quòd confessio peccatorum habet pudorem, & quia hoc ipsum erubescere pęna est grauis? Sed ideo magis nos iubet Deus confiteri peccata nostra: vt verecundiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipsum pars est iudicij: ô misericordia Dei, quem toties ad iracundiam excitauimus, sufficit ei solus pudor pro pęna. *Hom.20.* Chrysostomus Genesim explicans: Confessio, inquit peccatorum, ablutio est delictorum. Vnde cùm Lamech ille suis mulieribus cædes à se commissas detegere, & confiteri non refugit, quali erimus venia digni, si ei qui omnia nostra nouit delicta confiteri nolumus pecca- *Quæst.44.* ta. Eundem de Lamech homicidio locum tractans Theodoritus. Pœnā tamen, inquit, euasit propter confessionem, & contra se ferens sententiam euitauit sententiam diuinam.

In Psalm.37. Sic & Ambrosius: Plurimum reo suffragatur verecunda confessio: & pœnam, quam *Lib. de pœnitentia Cap 8.* euitare defensione non possumus, pudore subleuamus. Et alio loco: Ostende medico *Hieron. in Eccle.10.* vulnus tuum, vt sanari possis: & si non monstraueris: nouit. Sed à te expetit audire vocem tuam. Neque dissimilia sunt, quæ scribit Hieronymus, illud enarrans ex Ecclesiaste: Si momorderit serpens in silentio, non est amplius habenti linguam. Si quem, inquit, serpens Diabolus occultè momorderit, & nullo conscio eum peccati veneno infecerit, si tacuerit, qui percussus est, & non egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandum, facilè ei prodesse non poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat. Et æqualis eius Au- *Aug. sermo.66. de tempore.* gustinus: Quomodo potest medicus vulnus sanare, quod ægrotus ostendere erubescit? Deus *Basil. in regula Monach. cap.98.* confessionem nostram desiderat, vt iustam habeat cognoscendi causam. Gregorius quoque Pontifex: Quid est ergo peccatorum confessio, nisi quædam vulnerum ruptio? Quia pec- *Lib.40.hom.40* cati virus salubriter aperitur in confessione, quod pestiferè latebat in mente. Ante quem *Et in quæst. compendiosis. 288. quæst.* etiam Basilius: Confessio, inquit, peccatorum hanc habet rationem, quam habet vulnus aliquod corporis vel passio, quæ medico demonstranda est. Si ergo non omnibus, qui *Confessarius peritus quærendus.* vitia vel vulnera corporis sui reuelat, nec quibuslibet, sed iis tantummodo, qui summæ peritiæ testimonium habent, & curæ ac medelæ disciplinam, ita confessio peccatorum fieri debet apud eos tantummodò, qui curare hæc præualent, & emendare secundum quod scri- *Rom.15.* ptum est: Vos qui fortiores estis, infirmitatem infirmorum portate, hoc est auferte & ex- *Cap.21.* portate per curationem. Et in eodem libro aliquanto antè. Necessarium, inquit, videtur iis, quibus dispensatio mysteriorum Dei commissa est, confitenda esse peccata. Sic enim & ij, qui antiquitus pœnitebant, inueniuntur apud sanctos, confessi esse peccata sua. Scriptum est *Matth.3.* in Euangelio: Quia Ioanni Baptistæ confitebantur populi peccata sua: & in Actis Apostolo- *Act.19.* rum Apostolis ij, qui baptizabantur.

Ex quibus verbis colligere licet, quanta sit confessionis antiquitas, quam à Domino insti- *Tertul. de trinitate.* tutam esse scribit Tertullianus, ac Ecclesiæ consensus obtinet. Videtur autem illis verbis in- *Confessio instituta à Christo.* stituta, quibus Petro cæterisque Apostolis ligandi soluendiq;, remittendi, retinendique pec- *Matth.16.* cata, potestas à Christo concessa est. Qua vti quemadmodum potuerint Apostoli, vel etiam *Matth.18.* nunc possint eorum successores, intelligi non potest, nisi prius cognouerint, cuius generis ea *Ioan.20.* peccata sint, & quæ medicina sit illis adhibenda. Rectè dicitur à Sapiente: Qui iudicat quod *Prouer.12.* nouit, iustitiæ iudex est. Verùm est & illud, quod ex Hieronymo proximè citauimus, quod ignorat medicina, non curat. Cùm itaque sacerdos, & iudex vice Christi sit, & medicus ab ipso constitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiusmodi sit ignorat, curabit? Deinde verò non sola remittendi, verumetiam retinendi, neque sola soluendi, verumetiam ligandi potestas illi data est. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid soluere debeat, quis scire poterit, si non fuerit illi vulnus indicatum, si pecca- *Absolutio ignotorũ peccatorum.* tum non fuerit manifestatum? Ac fatendum quidem est, quòd ab ignotis etiam nonnunquam sacerdos absoluit, sed non ab his tamen, quæ sciens aliquis proferre nolit, verùm ab iis, quæ vel peccata esse nescit, vel eorum reminisci nō potest. Verùm est enim quod ait Pro- *Psal.18.* pheta: Delicta quis intelligit? Neq; rarò fit, vt etiam grauia peccata per ignorantiam com- *Psalm. eodem.* mittantur. Quin & illud ab eodem Propheta non sine causa dictum est: Ab occultis meis munda me. Quamobrem ad ea manifestanda, quæ vel esse peccata nescimus, vel memoria non tenemus, nemo fuit vnquam obligatus.

Non est itaque dubitandum, quin sicut absolutio à Deo est instituta, ita & confessio, quæ fit per peccatorum enumerationem Dei ministro sacerdoti facta. Quæ duo ita sibi mutuò respondent, vt vbi non est confessio, ibi nulla esse possit absolutio. Sed si quis alium scripturarum locũ à nobis exegerit, vbi Christus confessionem pręceperit, præterea, quæ per nos adducta sunt, ad Petrum & ad reliquos Apostolos dicta, ab eo vicissim exigere licebit, vt & ipse locum ostendat, vbi primùm Ecclesia confessionem præceperit. Quod cùm graue multis onus videatur, certè nemine præcipiente susceptum à fidelibus vltro fuisse, verisimile non est. Quin & illud difficile est creditu, hominis alicuius auctoritate ad hanc rē tam grauem fideles, adigi potuisse. Atqui ostendi non potest, quòd ea fuerit ab Ecclesia instituta, cùm ab ipsis Apostolorum tēporibus ad hæc vsq; nostra in vsu semper fuerit. Ex quo colligere licet,

quòd

quòd viua voce proculdubiò fuerit à Christo tradita, cuius multò maxima dictorum & factorum pars mandata scripturis nō est. Clemens Petri successor hanc Petri doctrinam fuisse refert, quam illum à magistro suo Christo accepisse dubiū non est, vt si fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepserit, non erubescat, qui animæ suę curam gerit, confiteri hæc ei, qui præest, vt ab ipso per verbum Dei, & consiliū salubre curetur. Quò facilius autem perspici posit, eum de occultis peccatis loqui, subiūgit hæc verba. Abiicienda prorsus è corde est omnis intrinsecus latens amaritudo peccati, si qua fortè ex desideriis iniquis, velut ex cibis noxiis, congregata est. *Clemens epist. 1*

Iam illis verbis: Confitemini alterutrum peccata vestra: non tam institutam à Iacobo & præceptam sacramentalē confessionem, quàm eam, quę pridē instituta esset & præcepta, promulgatam, rectè viri quidam pij & docti existimauerunt. Neq; mouere quenquam debet vox hæc alterutrū, vt putet eam ad sacramentalē confessionem, quæ sacerdoti fit, referri non posse. Vir fuit excellens & doctrina & vitæ sanctimonia Hugo de sancto Victore, Bernardi æqualis: is cùm adduxisset hunc Iacobi locū: Quid est, inquit, alterutrū? Ac mox respōdet: non solùm homo Deo, sed inter vos alter alteri, homines hominibus, oues pastoribus, subiecti prælatis, ij qui peccata habēt, iis qui peccata dimittere potestatē habent. Et certè cōmunis hoc loquendi mos obtinet, vt dicatur aliquādo ab Episcopo, siue eius Vicario: Confiteare cui vis. Quæ tamen verba non ita accipiuntur, quasi nō sacerdotibus etiam confitendi potestas permissa sit: verùm illud cōcedi verbis iis videtur, vt non proprio sacerdoti, cui iure tenetur, verū cuicunq; velit alij, modò sacerdoti confiteri posit. Constat hoc, Iacobum nō prius hæc verba protulisse, Confiteamini alterutrum, quàm presbyterorum fecisset mentionem, vt ex vi cuiusdā consequentiæ de illis dicta videantur. Inter opuscula quæ adscribuntur Augustino, extant etiam duo de visitatione infirmorum: In eorū altero scribit his verbis: Sunt quidam, qui sufficere sibi ad salutem autumant, si soli Deo, cui nihil occultum est, quem nullius latet conscientia, sua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubescunt siue dedignantur ostendere se sacerdotibus, quos tamen inter lepram, & lepram discernere per legislatorē constituit dominus. Sed nolo, vt ipsa decipiaris opinione, quatenus confundaris confiteri coram Domini vicario, tabescens præ rubore, vel ceruicosus præ indignatione. Nam ipsius humiliter subeundum est iudicium, quem Dominus sibi nō dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges sacerdotem, & fac ipsum conscientiarum tuarum penitus participem. Nolo seducat te somniantiū illa superstitio, quæ in visitando confirmat, quia saluat, sacerdote inconsulto, ad Deū peccatorum confessio. Nos autem non denegamus, quin sit ad Deū frequenter conferenda peccatorū confessio. Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos suos ad petrā, petra autē Christus est: Sed testamur, & testatur illud sana doctrina: Ne tibi applaudentiū faueas auribus, quoniam prius eges sacerdotis, qui mediator sit ad Deum tuū, salubri iudicio. Alioqui & sub lege & sub gratia, Ite, & ostendite vos sacerdotibus, responsum Domini quomodo consummaretur? Confitemini alterutrum peccata vestra, quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter, Dei vice presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipse tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoq; diligens Augustini sectator, verba hęc Iacobi itidem de sacramentali confessione interpretatur, quam esse necessariā cùm alio quodam in loco, tum in libro quinquaginta homiliarum, testatur Augustinus, dicens: Qui post vxores vestras vos illicito concubitu maculastis, si præter vxores vestras cum aliqua concubuistis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Ecclesia. Nemo sibi dicat, occultè ago, apud Deū ago, nouit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago: Ergo sine causa dictum est: Quæ solueris in terra, soluta erat in cœlo? ergo sine causa sunt claues datæ Ecclesiæ Dei? Frustramus Euangelium Dei, frustramus verba Christi, promittimus vobis quod ille negat, nónne vos decipimus. Sed hæc de necessitate, vtilitateq; confessionis, aut re, aut saltem voto, deque eo quod à Christo sit instituta, dicta sufficiant.

Iacob. 5. *Locus de confess. explicatur.* *Hugo lib. 2. de sacramentis, par. 14. cap. 1.* *August. cap. 4.* *Deutero. 17.* *Psalm. 136.* *1. Corinth. 10.* *Lucæ 17.* *Iacob. 5.* *Beda in Iacobum.* *Aug. hom. 49.* *Marc. 19.* *Matth. 26.*

Cæterùm confessioni respondet absolutio. Ac illa quidem præcepta est omnibus, siue ij è clero sint, siue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & soluendi, sicut ab Ambrosio quoq; scriptū legimus, permissum est solis sacerdotibus. Quamobrem crassus est error eorum, qui dicunt non magis absoluere sacerdotem, aut episcopum, aut Papam, quàm vel mulierem, vel puerum (addere debebāt psitacum quoq;, nā & is æquè vt puer, aut mulier doceri potest vt dicat, ego te absoluo) At non ita Ioannes Chrysostomus, vir non doctrina magis, quàm vitæ sanctitate conspicuus, qui vel hoc nomine sacerdotij dignitatem cuiuis alteri anteferendam esse censet, quòd terrestres dignitates habent quidem vinculi potestatem, sed in corpora tantùm: At sacerdotū vinculum ipsam etiam animam attingit, atque ad cœlos vsque peruadit, vsque adeò, vt quæcunque infernè sacerdotes confecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac seruorum sententiam Dominus confirmet. Quam potestatem non modò nullis regibus & principibus, verùm ne ipsis quidē angelis, aut archangelis datā esse dicit: Et alio loco. A terra, inquit, iudicādi principalē auctoritatē sumit cęlū. Nam iudex sedet in terra, Dominus sequitur seruū, & quicquid hic in inferioribus iudicarit, hoc ille in superius cōprobat. Itaq; medius stat sacerdos inter Deū & naturā humanā.

Absolutio peccatorum solius sacerdotis & non laici est. *Rom. 3.* *Ambro. lib. 1. de pœnit. cap. 2.* *Chrys. lib. 3. de sacerdotio.* *Sacerdotalis dignitas, quæ animā etiam attingit, secularibus dignitatibus præfertur.* *Canone 16. in Matth.* *De verbis Esaiæ Audi Dominus. Homil. 5.*

De qua Hilarius quoq; Petrum alloquens ita dicit: O in nuncupatione noui nominis felix Ecclesię fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis claustra dissolueret: ô beatus cęli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terrestre iudicium pręiudicata auctoritas fit in cœlo, vt quæ in terris, aut ligata sint, aut soluta, statuti eiusdem conditionem obtineant & in cœlo.

Absolutionis vis quæ sit.

Ex quibus verbis illud simul discere possumus, quę sit absolutionis vis, neque enim hoc est absoluere, quod nonnulli somniant, absolutum ostendere, sed quod dixit Christus peccata remittere simul etiam à pœnis, quæ illis debentur soluere. Quod prius in terris, quàm in cœlis fieri etiam Cyprianus indicat, dicens: Cùm permiserit ipse, qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cœlis ligata essent, solui autem possent illic, quæ hîc prius in Ecclesia soluerentur. Quos sequutus Bernardus, de Petro scribens, ait, quòd claues regni cœlorum tam singulariter accepit, vt præcedat sententia Petri, sententiam cœli. Ac ipse quidem hoc auctoritate sua Deus efficit, sed in ea tamen re ministerio sacerdotis vtitur. Itaque quicquid eius sacerdos facit, non sua propria, sed à Deo sibi cōcessa potestate facit. Hunc errorem notasse videtur Ioannes Chrysostomus, his verbis: Corporis lepram purgare, seu verius dicam non purgare quidem, sed purgatos probare, Iudæorum sacerdotibus solis licebat: Neq; nescis quanta cum ambitione, quanto cum studio, ac concertatione sacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò nostris sacerdotibus non corporis lepram, verùm animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Et in Leuiticum scribens Theodoritus. Quemadmodum Sacerdos lepra discernit, ita peccatorum animæ Iudicem ipsum esse oportet.

Cyp. lib. 1. epist. 2. ad Cornelium. Bernar. serm. 1. in die Petri & Pauli.

Chrys. lib. 3. de sacerdotio.

Quæst. 15.

Absoluere non est absolutos ostendere. Hugo lib. 3. de sacramentis par. 14 cap. 8.

Ante quadringentos plus minus annos fuerunt, qui absoluere interpretarentur, absolutos ostendere. Sed eos viri pij & docti, Hugo, & Richardus de sancto Victore grauiter admodum reprehendunt. Ille quidem his verbis: Non dicit quodcunq; solueris, hoc est, vt illi aiunt, solutum ostenderis, fuit solutum, sed erit solutum: quia sententiam Petri non pręcedit, sed subsequitur sententia cœli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod commune fuerit hoc omnibus Apostolis & eorum successoribus, quoniam omnibus ipsis dictum est: Accipite Spiritumsanctum, quorum remiseritis, &c. continenter subdit: Vbi dixit: Si ostenderitis, fuit: Nusquam dixit hoc: sed dixit: Si feceritis, erit. Richardus autē etiam acrius: Extat, inquit, quorundam de potestate ligandi atque soluendi sententia, vt ridenda videatur potius, quàm refellenda. Putant enim & prædicant, sacerdotes non habere potestatem soluendi & ligandi, sed ostendendi homines esse solutos siue ligatos. Sed nunquid Dominus dicit: Quodcunque ligatum ostenderis, erit ligatum, & quodcunque solutum ostenderis, erit solutum? Non ostendendi aliquem ligatum aut solutum, sed ipsa ligandi soluendiq; potestas sacerdotibus à Christo data est, quæ clauium nomine appellatur. Scimus autem, quòd clauis instrumentum est, quo ostium aperitur & clauditur. Regni autem cœlorum ostium per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pœnæ reatum. Clauium itaque nomine potestas significatur, qua obstaculum eiusmodi remouetur. Hæc potestas est in summa trinitate per auctoritatem, vt rectè penes illam dicatur esse clauis auctoritatis: in Christo homine fuit hæc potestas ad remouendum prędictum obstaculum per meritum passionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire, & ideò dicitur à quibusdam habere claues excellentiæ: Quoniam verò ex latere Christi dormientis in cruce sacramenta fluxerunt, quibus Ecclesia fabricata est, ideò in sacramentis Ecclesiæ manet efficacia passionis: propterea ministris etiam Ecclesiæ, qui sunt dispensatores sacramentorum aliqua potestas ad prædictum obstaculum remouendum est collata, non propria, sed diuina virtute, & merito passionis Christi, & hæc potestas metaphoricè clauis Ecclesiæ dicitur, quæ est clauis ministerij. Clauis auctoritatis est penes Deum trinum & vnum: clauis excellentiæ penes Christum hominem, cuius passionis merito, quæ clausa fuerat anteà, nobis ianua regni cœlestis est aperta. Clauis ministerij est penes sacerdotes, qui potestate vtuntur ligandi & soluendi sibi à Christo concessa. Sed hac de re satis.

Ioan. 20. Richard. ca. 12. de potestate ligandi & soluendi.

Claues regni cœl. Regnum cœlorū clauditur per peccatum.

Clauis Ecclesiæ triplex.

De Satisfactione.

CAP. XLVIII.

Tertia pœnitentiæ pars est ea, quam Tertullianus confessione disponi scribit, Satisfactio, quam si quis malit sequelam appellare, nulla est litigandi causa. Nam quæ pręcedebat olim absolutionem, nunc sequi plerunq; consueuit. Fit autem satisfactio per ieiunia, eleemosynas, orationes, & alia pia spiritualis vitæ exercitia. Quod etiā indicat Chrysostomus, cùm ait: Si oraueris & ieiunaueris, & eleemosynā iustè feceris, complesti pretium, redemisti peccata tua, remissa sunt crimina, reparata est vita tua: Augustinus quoq; pro quotidianis, inquit, peccatis sacrificia eleemosynarum, ieiuniorum, & orationum, quisq; pro suis viribus offerre non cesset. Fit autem hæc satisfactio non pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto vnâ cum culpa remittitur, verùm pro pœna temporali, quæ vt sacræ literæ docent, non tota semper (vt in baptismo fit) dimittitur illis, quę gratiæ Dei, quā acceperunt, ingrati, Spiritumsanctum contristauerunt, & templum Dei violare nō sunt veriti.

Tert. in lib. de pœnitentia. Satisfactio etiam sequela dicitur. Satisfactionis opera & efficacia. Chrysost. Tom. 5. Homil. de pœnitentia. In lib. 50. homil. Homil. vltima.

Diximus

Diximus initio cùm de sacramentis agere cœpissemus, quod baptismus fidei, confirmatio spei, Eucharistia charitatis est sacramentum, pœnitentia verò refertur ad iustitiam, maximè in ea parte quę dicitur, satisfactio, quę videtur iniuriæ illatę quædam esse recompésatio. Iam enim baptizatis non perinde facilis, neque tam liberalis & gratuita via patet ad misericordiã diuinam, quàm fuit ipsis baptismus, quem qui suscipiunt, nulla requiritur ab eis satisfactio. Sic enim scriptum est ab Ambrosio: Gratia Dei in baptismate non quærit gemitum, aut planctum, aut opus aliquod, nisi solam ex corde professionem, verùm quia grauiter deliquerant non recipiendo promissum Dei: & quia, quæ grauiter peccantur, non nisi fletu & gemitu ad veniam pertingunt, ne ideò, illos non posse iam accipere misericordiam putarent, quia dolere illos non videbant. Ostendit hoc inter primordia fidei non requiri: Donum enim Dei gratis donat peccata in baptismo. In quam sententiam etiam pleraque scribuntur à Gregorio Nazianzeno. Et ante eum Arnobius Nouatianum alloquens: Tu dicis, inquit, qui adhuc non sunt redempti, ipsi possunt ad indulgentiam per pœnitentiam peruenire. Nos dicimus, illi per fidem solam ad Indulgentiam attingunt. Isti autem qui iam redempti sunt non per fidem solam, quia iam crediderunt, sed per pœnitentiam peruenerunt ad misericordiam Saluatoris. Contra igitur est in hoc pœnitentiæ sacramento. Quantò enim grauius peccat homo fidelis per baptismum Christo semel incorporatus, tantò maior illi difficultas impendet in misericordia diuina impetranda: Vt iure merito Gregorius Nazianzenus, & eum secutus Ioannes Damascenus verè laboriosum baptismum, pœnitentiam appellauerit. Iustum itaque est, vt ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod scriptum est: Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quantùm se glorificauit & in deliciis fuit, tantùm date ei tormentum & luctum. Si magnus est lapsus tuus, dicit Chrysostom. maior sit lachrymarum tuarum torrens. Grandi plaga, dicit Ambrosius, alta & prolixa opus est medicina. Et ante vtrunque Cyprianus, Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus: Alto vulneri diligens & longa medicina non desit, pœnitentia crimine minor non sit. Et secutus eum Augustinus. Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi de iis etiam quæ facta sunt satisfiat Deo, per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis Sacrificium, cooperantibus Eleemosynis. Et eum secutus Eusebius Emissenus: Non putemus tam facilè remitti posse iniusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanandos ipsius cordis dolores. Tota insistendum est spiritus contritione, vt vetusta mala, tanquàm sagittæ de conscientia euellantur. Non sufficit summis labiis dicere: Peccaui: parce, remittte. Saul dicebat: Peccaui, sed non obtinuit illam veniam, quam Dauid vna pœnitentiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessionem nuda magis verba, quàm veri gemitus exprimebant. Quia non compensabat magnitudinem criminis lenta humiliatio supplicantis. Nec leui agendum est contritione, vt debita illa redimantur, quibus mors æterna debetur. Non transitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus. Quæ omnia verba repetit Cæsarius in suis Homiliis. Et iterum Homilia decima: Ieiunia ac vigiliæ, ac sanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, sed maculata corda purificant, membris subtrahunt fortitudinem, sed conscientiis addunt nitorem. Nihilominus de contritione animi redimuntur crimina voluptatum. Per duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. Ac sic mortificatione præsenti, futuræ mortis sententia præuenitur, & dum culpæ auctor humiliatur, culpa consumitur, dumque exterior afflictio voluntariæ districtionis infertur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia debita labor soluit exiguus, quæ vix consumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo causam salutis nostræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere solent Medici, si læsura aliqua vel querela in prima corporis cute sentitur, curatio medicamenti blandioris apponitur: si verò in ossibus vulnus absconditum, aut in viscera profunda immersum est, austeriorem & fortiorem poscit vis occulta medicinam, vt vlceris magnitudo aut sectione, aut exustione supercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio est in ægritudine hominis interioris adhibenda, si leuia sunt fortasse delicta. Verbi gratia: Si homo vel in sermone, vel in aliqua reprehensibili voluptate, si oculo peccauit, aut corde, verborum & cogitationum maculæ quotidiana oratione curãdæ, & priuata compunctione tergendæ sunt. Si verò quisquam conscientiam suam intus interrogans, facinus aliquod capitale commiserit, aut si fidem suam falso testimonio expugnauerit, ac sacrum veritatis nomen periurij temeritate violauerit: Si veram baptismi tunicam cœno commaculati pudoris infecerit, si in seipso nouum hominem nece hominis occiderit, si per augures & diuinos atque incantatores captiuum se diabolo tradiderit: hæc atque huiusmodi commissa expiari penitus communi & mediocri, vel secreta satisfactione non possunt, sed graues causæ, grauiores & acriores publicas curas requirunt, vt qui cum plurimorum destructione se perdidit, cum plurimorum ædificatione se redimat. Homo enim seipsum decipit, si quum in medullis feruere sibi sentiat morbum, per superficiem corporis molle deducat

Chrys. in Sermo. de pœnitentia Tom. 5.

Ambr. in cap. 11. ad Rom.

In Orat. in sancta luminaria.
Arnob in Psalm. 106.

Greg. in orat. in sanctum lauacrũ. Pœnitentia laboriosus baptismus.
Damas. lib. 4. cap. 10. suæ Theol.
Ad virginem lapsam cap. 8.
Deut. 25.
Apoc. 18.
Chrys. hom. 22. ad populum Antiochen.
In sermone de Lapsis.
In lib. 50. homil. homil. vltima.
Euseb. hom. 5. ad monachos.

Homil. 13.

Hominem interiorem & exteriorem similis cura curandi ratio.

Theodo.cap.de pœnitenti.

vnguētum. Sic & Theodoritus in præclaro illo libello, quem inscripsit diuinorum Decretorum epitome. Sunt ergo medicabilia etiam, quæ post baptismum fiunt vulnera, medicabilia autē non, vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationē, & laborem, facti peccati quātitati commoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina, sunt eis manu inpartienda. Nolite, inquit, sanctum dare canibus, nec margaritas porcis.

Absolui qui non possunt. Matth.7. 1.Ioan.2. Lib.2.cap.19. Const. Apostolic.

Et aliquot seculis antè Clemens. Quod eum qui dereliquit, oportet proprij delicti pudore affici, satis demonstrat sermo Mosis pro Maria dictus, quando rogabat, vt ei peccatum remitteretur, ait enim Deus Mosi: Si pater eius spuisset in faciem illius, nónne verecundia affecta esset? septem dies eiiciatur extra castra, & posteà ingrediatur, idem nos facere debemus, & eos qui se peccatorum pœnitere dicunt, segregare per certum tempus secundùm proportionem peccati, deinde pœnitentia peracta recipere, tanquàm patres filios. Et post aliqua interiecta. Nolite pro omni peccato eandem sententiam ferre, sed vnicuique propriam pœnam statuite cum multa prudentia, iudicantes singula delicta parua ac magna, atque aliter quidem æstimabitis peccatum operis, vel sermonis, aliter propositi vel conuicij vel suspitionis. Atque alios quidem minis subiicies, alios subsidiis pauperum, alios ieiuniis affliges, alios segregabis pro delicti magnitudine. Nam lex quoq; non omnibus delictis eandem pœnam decreuit, sed aliter puniebat: quæ in Deum, & quę in sacerdotē, & in sacrum, & in hostiam committebantur: aliter quæ in Regem & Principem, atque ea quæ in militem, & in subditum æqualem, siue quæ in seruum, vel in bona, vel in bruta delinquebantur. Et rursum non erat eadem ratio peccati in parentes, atque consanguineos, & non eodem modo vindicabantur, quæ ex proposito fiebant, & quæ casu, atque illis quidem mors per crucem, vel per lapides pœna statuebatur, iis multa vel verbera vel talionis pœna. Quare vos quoque diuersis delictis diuersas pœnas imponatis, ne fortè aliqua iniuria interueniens, prouocet Deum ad iram. Nam si quod iniustum iudicium exercebitis, eius à Deo mercedem capietis, sicuti enim iudicio iudicatis, iudicabimini. Extat liber qui Spirituale pratum inscribitur quem Sophronio Ioannes Damascenus & Eustachius in secunda Nicæna Synodo, Photius autem Ioanni Moscho, quem Latinè dicere possis Eui ratum, tribuerat: vbi memoratur Ioannes Abbas Monasterij Gigantum, sic peccatorē quendam allocutum esse: Sicut multa & varia sunt vulnera, ita quoque varia sunt & plurima medicamenta, Sed tu si curari vis, dic mihi in veritate opera tua, vt & ego congrua illis adhibeā medicamenta. Aliter enim curatur fornicator, aliter homicida: aliudque est auari remedium, alia mendacis medicina: atque alio fur, alio iracundus, alio adulter medicamine sanatur. Et ne tibi plura vitia enumerem: Quemadmodum in corporalibus infirmitatibus variis varia quoq; remedia adhiberi conspicimus, ita & animæ vitiis, quæ plurima sunt, medicina quoque variè succurrit.

Peccati proprii pudore affici oportet.

Cap.52. Satisfactio seu pœnitentia culpis qualis imponenda.

Cap.78.

Satisfactio duplex.

Fit autem eiusmodi satisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiandam, hæc enim satisfactio soli Christo tribuenda est. Solus ille factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantùm, verùm & totius mundi. Solus ille mortem moriēdo destruxit, per eam pro peccatis nostris abundè satisfecit, per eam patri suo cœlesti nos reconciliauit. Non de hac itaq; satisfactione nunc loquimur, sed de ea quæ in iis maximè pœnitentiæ fructibus consistit, quos iustitię nomine Christus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemosyna, de quibus etiam Augustinus ita loquitur. Hæc iustitia hominis in hac vita, ieiunium, eleemosyna, Oratio siue à nobis ea suscepta, siue per parochos nostros sacramentorumq; dispensatores nobis iniuncta sit: quæ cùm ex fide & charitate peragitur, peccatorum causas excindit, peccati reliquiis medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat: denique & in exemplum adhibetur.

Matth.6.

In Psalm.42.

Satisfactionis vsus.

Est quidem ita, quòd Christus pro peccatis nostris abundè satisfecit, pro nobis tot cruciatus, ac mortem etiā ipsam perferendo: sed num ideò passus est? num ideò satisfecit, vt nos nihil iā patiamur, nihil faciamus, pro peccatis nostris, posteaquā semel à gratia illa exciderimus, quam illi cōmortui, per baptismum cōsequuti fueramus? Quin ille nobis exemplum dedit potiùs, vt eius vestigia sequamur: vt sicut ipse tulit crucem suā, carnem nostram indutus, verùm ab omni peccato prorsus immunis, ita & nos tot peccatis contaminati, tollamus & ipsi crucem nostram. Hoc est quod nos admonet, dicens: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Explicans illa verba Samuëlis ad Saulem Gregorius: Ecce quod remansit, pone ante te. Remansit quidem, inquit, quia non omnia nostra Christus expleuit. Per crucem quidem suā omnes redemit: sed remansit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò residuum viderat qui dicebat: Si cōpatimur, & conregnabimus. Quasi dicat: quod expleuit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remansit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apostolus dicit: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi in corpore meo.

1.Pet.2.

Matth.16.

Greg.lib.4.in librum Reg.cap.4. 1.Regum 9.

Rom.8.

Colloss.1.

Dicit hîc aliquis: Quid ergo mihi contulit crux Christi, si nihilominus opus est assiduè

portare

portare me crucem propriam, quasi illa non suffecerit? Multum adeò contulit. Nullus enim esset nostræ crucis vsus, neq; fructũ ex ea caperemus vllum, nisi Christi crux præcessisset, cuius merito valet nostra crux, quicquid valet. Ad eundem modũ & satisfactionis nostræ pro peccatis nulla esset prorsus vtilitas, nisi Christi satisfactio præcessisset, per cuius mortem & sanguinem efficacia redduntur, & Deo grata, quæ fiunt à nobis in satisfactioné pro peccatis nostris. Quòd ergo prodest nobis nostra satisfactio, non aliter prodest, nisi virtute, merito, & efficacia Christi passionis, quæ fons & fundamentum est omnium bonorum operum nostrorum: quæ iam nõ nostra magis sunt, quàm eius qui viuit in nobis, qui operatur in nobis Christi. De quo dicit Propheta: Domine, omnia opera nostra operatus es in nobis. Hunc itaq; passionis, crucis & sanguinis Christi fructũ habemus, quòd quæ opera nostra quælibet in speciem bona, nihil nobis antea fuerant profutura, ea postquam Christi sanguine tincta sunt, prodesse nobis incipiunt ad placandam iram Dei, & ad satisfaciendum pro peccatis nostris. Noluit Christus passionem & morté suam operculum esse turpitudinis & asylum iniquitatis nostræ, vt quoniã ille satisfecit pro nobis, licere nobis existimemus, vt deinceps ventri iam liberè seruiamus, in omni peccatorum cœno volutemur, atque omnia quæ libido nostra fert, faciamus. Non propterea passus est, non propterea satisfecit pro nobis: sed sicut Petrus docet, ideò peccata nostra, hoc est, pœnam nobis pro peccatis nostris debitam, ipse pertulit in corpore suo, super lignum crucis, vt peccatis mortui, non modò non peccemus deinceps, verùmetiam iustitiæ viuamus, & exhibeamus nos Deo, tanquam ex mortuis viuentes, vt sicut exhibuimus anteà membra nostra seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita deinceps exhibeamus membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem, ne tanti redemptoris mortem & sanguinem, quo sumus à peccatis nostris abluti, pro nihilo habuisse videamur.

Satisfactionis vis à Christo. *Esa. 26.* *1. Pet. 2.* *Roma. 6.*

Ex hoc, quod nos satisfactionem vocamus, exhibere membra nostra seruire iustitiæ in sanctificationem, sicut anteà exhibuimus ea seruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitaté: vt fiat illud quod est apud Prophetam: Sicut fuit sensus vester vt erraretis à Deo: decies tantũ iterum cõuertentes requiretis eũ. Hoc est enim satisfacere, quantũ offendisti Deum peccando, tantũ dare operam, vt eum tibi placatũ reddas, non tantũ à peccatis abstinendo, verũ etiam indebita quædam bona opera faciendo: vt quo ad eius fieri posit, infectum reddere coneris, quod perperã factum est, & præcedentis vitæ studia in diuersum mutes. Qui furabatur, iam nõ furetur, dicit Paulus: magis autem laboret operando manibus, quod bonũ est, vt habeat vnde tribuat necessitaté patienti. Non furari eum, qui furatus anteà fuerat, sed honestis operibus se alere, est resipiscentiæ: suis verò laboribus etiam indigenti victum parare, satisfactionis est: non illius, qua dominis ablata restituuntur: nam hæc restitutio vocari propriè consueuit, sed huius, quam veræ pœnitentiæ partem esse dicimus. Quamobrem Christianus homo non solùm aliena non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriã patientibus subministrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abstulerat, & de cætero thesaurizet sibi in futurum. Quid enim magnum, aut cuius meriti est ab alienis temperare? Faciunt hoc etiam ethnici viri boni: illud verò ad meritum proficit, cùm quis de proprio tribuit egenis. Talis fuit satisfactio Zachæi, qui verè, & ex animo pœnitens, dixit: Ecce dimidium bonorum meorum Domine, do pauperibus: & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: Quæ tam grata Christo fuit, vt mox ei diceret: Hodie salus huic domui facta est. Ad talem satisfactionem inuitat nos Ambrosius, dicens: Nos quoque si tam graue peccatum fuerit, vt minimè solis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniamque ieiunij. Nullum enim tam graue delictum est, quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Propheta: Sicut aqua extinguit igné, ita eleemosyna extinguit peccata. Magna est ergo eleemosyna, quæ ardentiũ criminũ globos, beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, & quodã irriguo largitatis obruit incendia delictorũ, vt quamuis offensus Deus, quãuis criminibus prouocatus, cogatur liberare eleemosynis, qué disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodãmodo, dum cõpellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodemq; homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est, cùm benè agimus, iudex noster est, cùm peccamus. Cõpellitur ergo operibus nostris Dominus, vt nobis misericordiam suam largiatur: atque ideò ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur.

Satisfactio vera. *Baruch. 4.* *Satisfacere quid.* *Ephe. 4.* *Luc. 9.* *Satisfactio Zachæi.* *Ambr. ser. 15.* *Eccle. 3.* *Deus cogitur à nobis quomodo.* *Matth. 11.*

Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quantum ei satisfactioni tribuat Ambrosius, quæ fit per ieiunium & eleemosynam. Neque verò solus ille. Nam & Basilius, per ieiunium, inquit, satisfacite Deo. Et Eusebius Emissenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hîc redimi possunt per emendationem prioris vitæ, per eleemosynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis castitatem, per exercitia iustitiæ & misericordiæ. Nullus est sanctorum, qui non idem cum ipso sentiat. Inter alios, præclarè scripsit Origenes explicans illa Pauli verba: Sicut exhibuistis membra vestra, &c. Dudum currebant pedes vestri ad dæmonum templa, nunc autem concurrant ad Ecclesiam Dei: Currebant prius ad effundendum, nunc ad liberandum sanguinem currant:

Basil. in 1. oratione de laudibus ieiunii. *Orig. in cap. 6. ad Rom.*

protendebantur manus prius vt aliena diriperent: nunc protendantur, vt propria largiantur: circumſpiciebant prius oculi mulierem, aut alienum aliquid ad concupiſcendum, nunc circumſpiciant pauperes egenos, ad miſerendum: aures delectabantur auditu vano, vel bonorum derogationibus, nunc conuertantur ad audiendum verbum Dei, ad explanationem legis, ad capiendam ſapientiam & diſciplinam: Lingua quæ conuitiis, maledictis, & turpiloquiis fuit aſſueta, nunc conuertatur ad benedicendum Dominum, in omni tempore ſermonem ſanum proferat, & honeſtum, vt det gratiam audientibus, eloquatur veritatem cum proximo ſuo. Sed quid opus eſt ſingula perſequi, cùm pateat etiam vniuſcuiuſq; membri miniſterium, quod exhibuit vitiis, aptare virtutibus, & actum quem exhibuit immunditiæ, ad caſtitatem nunc ſanctificationemque conuertere.

Eſt autem admirabilis eorum cœcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera ſatisfactoria meritis & ſatisfactionis Chriſti derogari. Nónne ſicut ille pro peccatis noſtris copioſe ſatisfecit, ita copioſe quoq; nos ab illis redemit, perfectè nos patri ſuo reconciliauit, omnia peccata noſtra pertulit in corpore ſuo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternã? Atqui non obſtantibus iis, fatentur iſti, qui nihil iudicio ſuo non tribuunt, atque illud Eccleſiæ totius iudicio anteponunt, naſci nihilominus paruulos iræ filios, & niſi baptizati fuerint, condemnari: quin & adultos vt iuſtificentur, & fide & baptiſmo opus habere: iuſtificatis idem, præcepta decalogi, lapſis pœnitentiam interiorem eſſe neceſſariam. Si nihil derogat pleniſſimæ Chriſti ſatisfactioni fides, ſi nihil derogat baptiſmus, ſi nihil derogat interior pœnitentia, cur ſecùs iudicant de exteriore pœnitentia, quæ interioris index eſt, deque iis operibus, quæ Chriſtus ipſe, qui eſt iuſtitia noſtra, iuſtitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur? quæ tamen & ipſa, quod iam toties admonuimus, non aliundè pretium habent, quàm ex Chriſti ſanguine, quo reſperſa ſunt: ad quem ſi referantur, non poſſunt Deo grata non eſſe. Quemadmodum rurſus ſi quis aliò referat, nihil aliud ſunt omnes iuſtitiæ noſtræ, quàm pannus menſtruatæ. Sic à Bonauentura ſcriptum legimus: In ſola fide paſſionis Chriſti remittitur omnis culpa, & ſine fide eius nullus iuſtificatur. Et ſecundum hoc omnis ſatisfactio noſtra, virtutem habet à ſatisfactione Chriſti. Sed ipſa ſatisfactio Chriſti habet effectum in membris per ſacramentum Baptiſmi plenum, per Sacramentum pœnitentiæ ſecundum partem, per fidem ante nouam legem, & etiam poſt, & in his qui non poſſunt confiteri, effectum habet adhuc minorem. Vnde omnis ſatisfactio, non tantum de peccato primi parentis, ſed etiam de aliis fundata eſt ſuper ſatisfactionem mediatoris.

Matth.6. *Eſa.64.* *Par.4.diſt.15. Quæſt.1.*

Satisfactio an in ſcriptura fundamentum habeat. *Hæreticorũ mos.* *Matth.3.* *Pœnitentiæ dignos fructus facere quid ſit.*

Verùm & illud ineptum eſt, quòd propterea ſatisfactionem reiiciendam putant, quòd nomen hoc in ſcripturis non reperiri dicant. Non diſsimili ratione reiiciebant vocem homouſion Arriani, quòd eam in ſcripturis non reperiri dicerent. Ac fuit hoc proprium & perpetuum hæreticorum, vt nihil reciperent, quod in ſcripturis non eſſet, quemadmodum fuſius à nobis anteà ſcriptum eſt. Quaſi verò de nomine magis, quàm de re laborandum ſit. Atqui reperitur ipſa res. Quid enim aliud ſibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciendos hortatur Ioannes? Quid aliud ſibi vult, quod annunciabat Paulus, vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? Quid aliud hæc ſignificant, quàm eam, de qua nunc loquimur, ſatisfactionem? Dignos fructus pœnitentiæ facimus, dicit Chryſoſtomus in Matthæum, cùm commiſsis peccatis aduerſa facimus. Aliena rapuiſti, incipe donare propria: longo tempore fornicatus es, à legitimo quoque coniugij vſu ſuſpendere, ac perpetuam continentiam paucorum dierum caſtitate ſæpius meditare: iniuria vel opere quenquam vel ſermone affeciſti, refer benedictionis verba: conuiciis te percutientem, nunc officiis, nunc beneficiis placare contende. (Neque enim vulnerato ſufficit ad ſalutem ſpicula de corpore euellere, ſed etiam remedia vulneribus oportet adhibere.) Deliciis anteà & temulentia diffluebas, ieiunio & aquæ potu vtrunque compenſa, vt famem ſuperes imminentem: Vidiſti impudicis alienum decorem oculis, fœminam omninò iam non videas, maiore tactus cautione poſt vulnera. Et in Ioannem. Oportet vulneribus contrariam adferre medicinam. Verbi gratia: Rapuiſti, pone modum rapinæ, & eius vulneri eleemoſyna medearis. Scortatus es, huic vulneri caſtitatis imponatur medicina. Fratrem calumniatus es & offendiſti, ceſſa à maledictis & charitatem amplectere: & ita per ſingula faciemus, quæ perperam commiſimus neque ſimpliciter his abſtineamus. Et in eundem locum ſcribens: Sicut conſtituiſtis membra veſtra ſerua immundiciæ. Ita conſtituatis ſeruire iuſtitiæ, illum ſic tractat: Vt quantum laboris & moleſtiæ capiunt homines impuras mulieres amando, idque magna cum alacritate, tantundem impendant ſtudij, in amandum Deum & proximum. Quamuis vel dimidiam, vel tertiam eius partem ad extremum exhiberi Deo vult, quàm amantes adhibent meretricibus. Similiter & Baſilius explicans illa Pſalm. 32. verba: In pſalterio decachordo pſallam tibi. Quandoquidem in corpore peccauimus, inquit, cùm membra noſtra ad iniquitatem exhibuimus, corpore etiam confiteamur, eodem inſtrumento vtentes ad peccati diſſolutionem. Conuiciatus es, benedicito: Plus quàm oportet accepiſti, reddito: ebrius fuiſti, ieiunato: arrogans fuiſti, humiliare: inuidiſti, conſolare: occidiſti, marty-

Chryſ. Hom.10. *Pœnitentiæ opera.* *Homil.33.* *Hom.78.in Ioan.* *Baſil. in Pſal.32. homil.contra ebrioſos.*

martyrium pro gratia ſubi, vel quod par eſt, martyrio per tuam exemologeſin proprium corpus afflige: & tunc poſt confeſsionem dignus es pſallere Deo pſalterium decem chordarum. Et alio loco: Medicina, inquit, ſanat peccata magna, ieiunium ebrietatem curet, pſalmus turpem cantum, lachryma ſit riſus medicina, pro ſaltatione genu Deo flectatur, pro tripudio pectus pulſetur, pro veſtiũ ornatu ſuccedat humilitas: ſuper omnia autem eleemoſyna redimat te à peccato: Redemptio enim viri diuitiæ eius. Cyrillus verò Hieroſolymitanus, dignos pœnitentiæ fructus intelligi vult illud, quod ab eodem Ioanne Baptiſta dicitur: Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet eſcas, ſimiliter faciat. Vis, inquit, fieri particeps gratiæ ſpiritusſancti, & non dignaris cibo ſenſibili pauperes? Magna petis, parua cõmunicare non vis. Quam illius interpretationẽ ſequitur etiam Auguſtinus. Præclarè Gregorius Niſſenus, peccatorem pęnitentem cum ægroto morbo ſuo remediũ adhibente comparat. Non eſt conſentaneum, inquit, vt qui ſe ægrotare confitetur, eadẽ victus ratione vtatur, qua vtuntur illi, qui proſpera ſunt valetudine. Quòd cum pluribus verbis demõſtraſſet, tandem ad peccatorem conuerſus: Tu verò, inquit, cuius animus æger eſt, cur non ad Medicum properas? cur non ei confitendo morbum oſtendis tuum? Quid pateris, vt depaſcatur, vt ſerpat, vt inflammetur? Tandem aliquando reſipiſce, & teipſum noſce, Deum offendiſti, Procuratorem tuum irritaſti: eum qui & præſentis vitæ poteſtatem habet, & futuræ Dominus ac Iudex eſt. Delitiis indulgẽs in morbum delapſus es, eum inedia & ieiuniis cura. Animus laborat incontinentia, adhibeatur temperantiæ medicamentum. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrem incidiſti, liberalitate & eleemoſyna depellatur: hæc enim eſt nimium expletæ mentis curatio. Læſit te rerum alienarũ direptio, quæ rapta ſunt ad proprios dominos reuertantur: mendaciũ te proximè duxit ad interitum, veritatis ſtudio periculum euitetur. Quid autẽ aliud eſt ſatisfacere, quàm quod his verbis exprimitur, quodq; Ioannes admonuit, dignos pœnitentiæ fructus facere? Quem locum de hoc genere ſatisfactionis rectè intelligi non modò Ioannes Chryſoſtomus, verumetiam Baſilius, Auguſtinus, Gregorius, Iſichius, Chriſtianus Druthmarus, & alij ſcriptũ reliquerunt. Irenæus de primo parente noſtro ſcribit in hunc modum: Per ſuccinctorium in facto oſtendit ſuam pœnitentiam, foliis ficulneis ſemetipſum contegens, exiſtentibus, & aliis foliis multis, quę minus corpus eius vexare potuiſſent: condignum tamen inobedientiæ amictum fecit, conterritus amore Dei, & retundens petulantem carnis impetum: velut tale quid ſignificans, quoniam quam habui à ſpiritu ſanctitatis ſtolam, amiſi per inobedientiam, & nunc cognoſco, quoniã ſum dignus tali tegumento, quod delectationem quidem nullam præſtat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo loco licet illud colligere, etiam in Paradiſo quodam genere ſatisfactionis primum parentem noſtrum vſum eſſe. Cyprianus quoque lapſos ad ſatisfactionem inuitat, his verbis: Ne ceſſet, inquit, in agenda pœnitentia atque in Domini miſericordia deprecanda, ne quod minus eſſe in qualitate delicti videtur, in neglecta ſatisfactione cumuletur. Confiteantur ſinguli quæſo, fratres, delictum ſuum, dum adhuc qui deliquit, in ſeculo eſt, dum admitti cõfeſſio eius poteſt, dum ſatisfactio & remiſsio facta per Sacerdotem, apud Dominum grata eſt. Conuertamur ad Dominum tota mente, & pœnitẽtiam criminis veris doloribus exprimentes, Dei miſericordiam deprecemur: illi ſe anima proſternat, &c. modumque ſatisfaciendi pluribus verbis poſteà perſequitur: Quàm frequens autem eſt illud apud eundem, ſatisfactionibus, & lamentationibus iuſtis delicta redimi, vulnera lachrymis ablui, precibus Dominum longa & continua ſatisfactione placandum eſſe. Deum plenis ſatisfactionibus deprecandum, operationibus iuſtis Deo ſatisfieri, miſericordiæ meritis peccata purgari. Dominus orandus, Dominus noſtra ſatisfactione placandus eſt.

In Homil. contra ebrioſos.
Prouerbiorũ 13.
In Catec. 4.
Serm. 50. de tempore.
Greg. in orat. ad eos, qui durius alios iudicant.
Hom. 41. & 80. ad populum Antiochenum.
Baſil. in Ethnicis, & in regulis contractioribus quæſt. 287.
Aug. li. 21. de ciuit. Dei, ca. 27. & ſer. 50. cap. 66.
Greg. Homil. 20.
Iſichius li. 4. cap. 14. Leuit.
Druthma. in cap. 3. Matth.
Irenæus. li. 3. c. 35.
Cyp. tract. 5. de lapſis.
Lib. 1. epi. 3. & 8. de vnitate eccleſ.
De opere & eleemoſyna.
De lapſis, &c.

Quod autem ſemel & iterum admonuimus, ſatisfactionem hanc non ita velimus accipi, quaſi culpæ propitiatoria, & æternæ pœnæ ſit abolitoria: ſoli Chriſto tribuendum eſt hoc, ſolus eſt ille qui delet iniquitates noſtras, ſolus eſt ille qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, ſolus eſt ille, qui mortem æternam moriendo deſtruxit. Sed ſolet Deus in hac vita, temporariam pœnam, æternæ loco, peccatis noſtris infligere. Sic enim ait per Prophetam: Viſitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis. Qui locus non obſcurè indicat, quam pœnam comminatus eſt Dominus, quod ea nõ ad internecionem, ſed ad correptionẽ vti voluerit. Multa in ſcripturis eius rei exempla reperire licet. Remiſſum eſt peccatũ diffidentiæ Moſi & Aaron, non tamen eſt remiſſa pœna temporaria: neque enim ingreſſi ſunt in terram promiſsionis. Hoc de reliquo populo Iſraël: hoc de Maria ſorore Moſi, hoc de Dauid Rege factum legimus: quibus omnibus remiſsis peccatis, non ſunt remiſſæ pœnæ temporariæ: quas effugere nobis licet, quãdo ieiunio, oratione, eleemoſyna Deum nobis placatum reddere conamur, ſicut Niniuitas, ſicut Ezechiam, ſicut Achab, & alios feciſſe legimus. Hoc eſt quod à Paulino dictum eſt. Niniuitæ probant, quantum apud diuinam clementiam peccatori remedium ſit, ne ſibi ipſe non parcat, quandoquidẽ ſuffragio pœnitentię reconciliari Deo, meruerũt denunciatum euadere excidiũ, quia ſe ſpontaneis luctibus cruciãdo, diuinam ſententiam pręuenerunt ſua. Hoc eſt quod ab Eucherio Lugdunenſi Epiſcopo ſcriptum eſt: Si peccatum Dauid tam deteſta-

Eſaiæ 53.
1. Ioannis 2.
Pœnam nõ ſemper cum culpa ſimul remitti.
Pſalm. 88.
Num. 11.
Num. 14.
Num. 20.
1. Regum 12.
Ionæ 3
Eſaiæ 28.
3. Regum 2.
Ad Seue. epi. 10.
Euc. in lib. 2. Regum cap. 8.

detestabile Dominus transtulit, quid est quòd omnia, quæ de eodẽ peccato, per Prophetam, ei à Domino dicta sunt, postmodum tolerauit? sed proculdubiò Dominus delet illud: sed sine vltione non deserit: Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicãs percutit. Nequaquam igitur peccato parcit, quod nullatenus sine vindicta dimittit. Sic enim Dauid audire post conuersionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum: tamen & multis pòst cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum quem perpetrauerat, exoluit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluit, sed tamen reatum eiusdem culpæ diluentes, absoluti quoque, adhuc carnaliter obimus: quia delicta nostra, siue per nos, siue per seipsum resecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod iisdem propè verbis in Moralibus à Gregorio scriptum legimus, qui fuisse videtur ducentis plus minus annis posterior. Itidem & ab Angelomo in his commentariis, quos in libros Regum scripsit, vbi Dauidis hanc historiam tractat. In quam sententiam dictum est etiam à Prospero: Peccata siue parua, siue magna, impunita esse non possunt: quia aut homine pœnitẽte, aut Deo in iudicio iudicante, plectuntur. Cessat autem vindicta diuina, si cõuersio pręcurrat humana. Amat enim Deus cõfitentibus parcere, & eos, qui semetipsos iudicant, nõ iudicare.

2.Regum 12.

Gregor.lib 9. cap.27.
Libro 2.

Sentent.210.

Qui verò fuit proximus Apostolorum tẽporibus Iustinus Philosophus, quærit: Cùm omnium Regum Israëlitarum & Iudæorum ardentissimum religionis studium præstiterit Iosias, quî factum sit, quòd gentili gladio vitam violenter posuerit? Ac respondet, hoc ideò factũ esse, quia non obtemperauit Hieremiæ præcepto, qui denunciauerat ei iussu Dei, ne exiret obuiam Aegypti Regi in prælium. Vt igitur eum purum à peccatis ex vita reciperet Dominus Deus, proptereà permisit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedientiæ, ad docendum in posterum homines, ne Prophetis non obediant: tum etiam ad docendum quid sit illud: si iustus ægrè seruatur, improbus & impius vbi comparebit? Verùm & Augustinus contra Faustum scribens, in eadem est sententia: Qui rectè colligit, si dimissa culpa nullus reliquus esset ad pœnam reatus, quòd neq; mortuus Adam, neq; fuisset aliis miseriis, & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, posteaquam, teste Salomone, eduxit eum Deus à delicto suo. Quin & nos morti & multis aliis ærumnis huius vitæ subiecti non essemus, posteaquam originale peccatum nobis in baptismo remissum est, si omnes in vniuersum, pœnę inflictæ pro peccatis, simul cum culpa delerentur.

Iustin. in quæst. ad orthodoxos quæst.79.

August. de pec. mer. & remiss. lib.2.cap.34.

Sapient.10.

Cæterùm videre licet, quòd ipsi sibi non constant, quodque ipsi secum pugnant, qui volunt dimissa culpa, simul dimitti pœnam omnem, etiam temporariam. Cùm enim agunt de peccato originali, quod aliena voluntate contraximus, sic nobis illud remitti per baptismum asseuerant, vt concupiscentia carnis, quæ pœna ipsius est, semper nihilominus in nobis maneat, neq; vlla satisfactione, etiam Christi, possit impediri, quominus propriè sit peccatum. Intereà tamen illi ipsi ex his sceleribus & flagitiis, quæ re ipsa voluntariè patrantur, nullum sequi reatum contendunt, qui non simul cum ipsis per satisfactionem Christi deleatur, vno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc est aliud, quàm peccatum originis grauius facere, quàm actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax remedium ad abolenda peccata existimare, quàm baptismum? Quæ quàm sint absurda, quis est qui non videat? Indicat hoc etiam ille Pauli locus: Quòd si nosmetipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur, ita demùm fore, sicut etiam ab Ambrosio traditum est, vt nobis parcat Deus, si nobis ipsi non pepercerimus. Hoc Tertullianus quoque testatur, dicens: Inquantum non peperceris tibi, intantum tibi Deus (crede) parcet. Quem sequutus Pacianus: Rogo vos, inquit, per fidem Ecclesiæ, fratres, per solicitudinem meam, per communes omnium animas obtestor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat oportuna quamprimum remedia salutis inuadere: deiicere mœroribus animum, sacco corpus inuoluere, cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore conficere, multorum precibus adiuuare. Inquantum pœnæ vestræ non peperceritis, intantum vobis Deus parcet. Et qui fuit Tertulliani propemodum æqualis Origenes: Non expectes, inquit, vt humiliet te Chusarsaton, & inuito necessitas extorqueat pœnitentiam, sed ipse præueni tortoris manus: quia si te ipse emendaueris, si te ipse correxeris, pius est Deus & misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam pœnitendo præuenit. Nam qui sibi nunc in culpa parcit, ei postmodum in pœna non parcitur, dicit Gregorius. Ac qui fuit eiusdem cum Tertulliano gentis Augustinus: In hac, inquit, pœnitẽtia maiorem in se seueritatem vnusquisque debet exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à Deo: sicut Apostolus ait: Si enim nos iudicaremus, à Domino non iudicaremur. Ioannes quoque Chrysostomus eundem illum locum adferens, Si nos ipsos diiudicaremus, non vtique iudicaremur. Vides, inquit, quomodo hîc inflicta pœna, liberat à pœna, quæ illic est. Et in ea Homilia, quæ proximè sequitur, post adducta eadem illa verba: Vt igitur, inquit, neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingrediatur, vitamque explicet, cunctisque commissis diligenter excussis, condemnet animam, quæ hîc patrauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque suam ipsius mentem, suppliciumque à seipso exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligenter actam pœnitẽtiam, per lachymas, per confessionem,

Culpa dimissa an remittatur pœna simul tota.

Si nosmetipsos diiudicaremus explicatur.
1.Corinth.11.

Ad virg.lapsam, cap.8.
Lib. de pœnit.
In Paræn. ad pœnitentiam.

Homil.3. in lib. Iudicum.

Lib.11 cap.19. Moralium.
August. de pœnitentiæ medicina cap.2.
Chrys. de Lazaro concione 3.

sionem, per ieiunium, per eleemosynam, per continentiam & charitatem, vt possimus omnes, omni modo hîc depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci. Sic & Cæsarius: Si enim, inquit, nosmetipsos propria seueritate distinguimus, sententiam futuri Iudicis præuenimus. Qui enim pro peccatis sibiipsi non parcit, Deus citò illi indulgentiam tribuit. Omne peccatum, quod in hoc mundo non corrigitur, in futuro seculo punietur. Cyprianus: Nec eos qui vitæ suæ quocunq; articulo temporis veri sunt Iudices iterū iudicari: quia cum Iudicis & tortoris vices non parcens, peccator assumit, semetipsum persequens dum Confessionem confusione honorat. Holocausti huius incensio in conspectu Dei veniam impetrat. Neq; enim bis in idipsum iudicat Deus, sed impœnitentes ipse iudicat & damnat: Pœnitentes verò quia à seipsis suscipit iudicatos, absoluit. Maximus: Omne peccatum committitur propter aliquam voluptatem, quæ extinguitur aut ἀσκήσει, id est, dura quapiam exercitatione corporali, aut dolore voluntario per pœnitentiam, aut œconomicè illata aliqua calamitate. Si enim nos diiudicaremus, non vtique iudicaremur à Domino. Eusebius quoq; Emissenus ait: Qui placiturus est Deo, ipsi sibi displicet, ipsi sibi quodam modo sub priuata cognitionis sententia, & testis, & accusator, & Iudex est. Ad tales meritò ipse Dominus loquitur: Non iudicabo bis in idipsum, id est, quod tu in te seuerus agnoscis, ego propitius ignoscam: quòd tu tristis accusas, ego lætus absoluam: quod tu recordaris in publicum, ego obliuiscar in æternum. Et quia per pœnitentiam tuam præuenisti sententiam meam, recondam gladium meum: ac me tibi ad remunerationum tempora reseruabo. Ergo charissimi, vnusquisque respiciens se arguat intra se gesta improba, & ante se constituat peccata sua, pronunciās cum Propheta: Et delictum meum contra me est semper. Ante vos sit, vt cōtra vos esse non possit. Ita illud: conuersatio obliuiscatur, vt compunctio recordetur: Ita illud, reatus confessionis ostendat, vt virtus satisfactionis abscondat: Ita viuat in conscientia, vt moriatur in vita. Bernardus quoq;: Vnum est, inquit, si nosmetipsos iudicauerimus, non vtique iudicabimur. Bonum iudicium, quod me illi districto, diuinoq; iudicio subducit & abscōdit: prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis: volo vultui iræ iudicatus præsentari, non iudicandus: Spiritalis homo omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur. Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona, mala melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire ieiuniis, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ: In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini, seruum me inutilem reputabo, qui quod facere debui tantùm feci. Dabo operā, nec lolia pro granis, nec paleas cum granis offerre. Scrutabor ego vias meas & studia mea, quo is qui scrutaturus est Hierusalem in lucernis, nihil inscrutatum in me, siue indiscussum inueniat: neq; enim iudicaturus est bis in idipsum. Ex his, & aliis multis, quorū verba lōgum foret recensere, colligere licet, remissa culpa superesse adhuc reatum ad pœnā temporariam. Quamobrem rectè Sapiens admonuit: Fili peccasti, ne adiicias iterum. Et ne hoc solo securum se quisquam esse putaret: & de pristinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittantur: parum esse iudicans recedere à peccatis, si præterita curare neglexerimus.

Homil. 6. *Homil. 28.* *Cyp. in serm. de passione.* *Maxi. in 2. Hecatontade cap. 41.* *Homil. 6.* *Homil. de pœnit. Niniuitarum.* *Bernar. serm. 55. in Cant.* *Heb. 10.* *1. Corinth. 2.* *Vitam hîc corrigendam esse ostenditur.* *Lucæ 17.* *Sophon. 1.* *Naum. 1.* *Eccles. 21.*

Neque verò pœna tantùm remanet dimissa culpa, verùm & ipsa culpa non ita per pœnitentiā aboletur, vt non illius aliquæ maneāt reliquiæ, quibus pœna debetur. Hoc Dauid exemplo discimus, cui dixerat quidā Nathan, Dominus transtulit peccatū tuū, sed quia remisso peccato reliquiæ peccati remanserāt, orat nihilominus Deum Dauid, vt secundū multitudinem miserationū suarū deleat iniquitatē eius, atq; amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non satis habet curatum esse vulnus (ait Chrysostomus) etiam cicatricem sanari, pristinum etiam decorē restitui petit. Quod fieri videmus in baptismo, vt remissio originalis peccati reatu, reliquiæ tamen eius maneant, fomes ille concupiscentiæ, quem tota vita piis exercitiis oportet mortificare: hoc & in pœnitentiæ sacramento euenit. Manent, quasi fomes quidam, quædam reliquiæ peccati, quas purgare satisfactione salubri necesse est: Cùm præsertim præteritum peccatū in consuetudinē abiit, quod quantò fixerat radices altius, tantò maiore & longiore purgatione opus habet. Nam lauari quidem citò possumus, dicit Bernardus, ad sanandum vero opus est curatione multa. Has peccati reliquias pulchrè describit Chrysostomus his verbis: Non in hoc solùm lædimur à peccato quod peccamus, sed & aliud grauat, quod anima recipit habitū: sicut in corpore per exemplum manifestius videre licet. Sicut enim qui febre laborat, non in hoc solùm læditur, quod ægrotat, sed etiam quòd post morbum infirmior fit, licèt à morbo diutino ad bonam valetudinē redeat. Ita sanè & de peccato dicendum, licèt sanemur, adhuc tamen egemus magna fortitudine. Vide enim, quæso, quendam qui contumelia affecit, & non supplicio affectum: non propter hoc solùm debet lachrymari, quia non cōtumeliæ dat pœnā, sed etiā propter aliam causam, vt lugeat dignum. Et qualis hæc? Quia impudentior facta est anima. Nam vnumquodq; peccatum, vbi patratum fuerit, & ad finem peruenerit, relinquit in animo venenum. Non audis quosdam dicentes, quando à morbo confirmati fuerint: Non ausim aquam bibere? quamuis sanus sit, sed ita morbus læsit. Athanasius hoc interesse scribit inter baptismum & pœnitentiam: Quod cùm pœnitet homo, cessat quidem à peccando, sed habet vulnerū cicatrices: Cæterùm qui baptizatur, veterē quidem hominē exuit, renouatur autem vt denuò renatus per spiritus gratiam. Et Ba-

Culpam nō statim penitus aboleri per pœnitentiam. *2. Regum 12.* *Psalm. 50.* *Chrys. Hom. 2. in Psalmum 50.* *Peccati reliquias piis exercitiis semper mortificare debemus.* *Bern. in serm. de cœna Domini.* *Chrys. in acta Apost. Hom. 41.* *Peccatum relinquit in anima venenum.* *Anima impudentior per peccata efficitur & infirmior.* *Athana. in libro de blasph. in spirit. sanct.* *In oration. non esse dolendum ob eorū obitum qui in fide decesserant.*

Et Basilius in Homilia de pœnitentia: Est spes etiam post peccatum, est sanatio etiam post vlcus, sed manet cicatrix. Et frater eius Gregorius Nissenus, Si quo perturbationum impetus duxerit, bestiarumq; pellem, ad vitia ministram & adiutricem habebit, aliud ei deinde ineundũ erit consiliũ, vt ad bonum perueniat: cùm è corpore egressus, cognita quę inter virtutem & vitium est differentia, non poterit diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo im mixtas, purgatorius ignis abstulerit. Ac paucis interiectis: Aliis autẽ post hanc vitam purgatorio igne materiæ labes & propensionem ad malum abstergentibus, & ad gratiam initio naturæ concessam, voluntaria bonorũ cupiditate redeuntibus. Neq; diuersum sentit ab his alter quasi frater Basilij Gregorius Nazianzenus. Et his omnibus vetustior Origenes: Trãsi nunc ab ista legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima, quæ peccati vulnus accepit, etiam si curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris residentem, quæ cicatrix non solùm à Deo videtur, sed ab iis, qui acceperint ab eo gratiam, per quam videre possint animæ languores, & discernere, quę sit anima ita curata, vt omni genere vestigium illati vulneris, abiecerit, & quę curata sit quidem, sed ferat adhuc veteris morbi ipso vestigio cicatricis indicia. Cyrillus quoq; explicans illa Psalmi verba: Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ. Verborum, ait, & vulnerum reliquias esse dices cicatrices, quæ in carne manẽt si ab aliquo vapulari contingat: quæ nisi sanentur, dolorem non mediocrem afferunt, quoniam in vlcera dilatantur interdum, & ad initia sua recurrunt. Simile quoddam in animis hominum videre licet. Ferit enim peccatum, & tanquã vulnus illis morbũ infert si ad opus deducatur. Quod si quis à peccato desistat, hoc est ab execrãda turpiũ rerum voluptate capienda cesset, & quantũ potest cupiditatis vim prohibeat & opprimat. Et si à cogitationibus illis quodammodo abscondatur, habet tamẽ vulnerũ cicatrices, quę si diu immorari cõtigerit, hæ interim, vt dixi, in vlcera conuertuntur, dum fœda voluptas perpetuò ad prauos exitus deducat. Et Cyprianus: Quàm necessaria, quàm benigna est diuina clementia, quæ cùm sciat non deesse sanitatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis, sanandisq; denuò remedia salutaria. Gregorius Nazianzenus, in oratione qua ad baptismũ cohortatur. Præsertim cùm alia non detur regeneratio neq; refectio, neq; pristinum in statum restitutio, licèt ea maximis gemitibus & lachrymis, ex quibus, vt ego quidem sentio atq; statuo, vix cicatricis obductio sequitur, inquiramus. Et his omnibus vetustior Philo Iudæus: Manent nihilominus in animis cicatrices quædam & vestigia nequitiæ pristinæ.

Purgatorius ignis.
Orig. Hom. 8. in Leuiticum.
In oratione in sanctũ lauacrũ.
Cyp. ser. 1. de eleemosyna.
Philo lib. 2. de monarchia.

Neq; verò tantùm in viuentibus, verumetiã in vita functis manent & cicatrices quædam, ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis satisfit, venialibus tantum, pro quibus debita pœnitentia in hoc seculo peracta non est. Quorum vtrunq; necessariò credi oportere, grauissimis rationibus discimus. Primùm enim illud constat, quod illa cum Christo triumphantiũ Ecclesia, sicut Apostolus testatur, sine macula est & ruga: de qua scriptũ etiam legimus, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatũ. Nam & illud ad eam referri potest, quod via sancta vocabitur, nec transibit per eam pollutus. Quamobrem purgari necesse est cicatrices & maculas peccatorũ, priusquã ad Ecclesiam illam, quæ est sine macula & ruga, peruenire liceat. Quod ex illo Esaię liquet loco: Abluet Dominus sordes filiarum Syon, & sanguinem Hierusalem lauabit de medio eius, in spiritu iudicij & spiritu ardoris. Et ex altero Malachię loco: Ecce venit, dicit Dominus omnipotens, & quis sustinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit vt aspiciat eum? ipse enim quasi ignis cõflans, & quasi herba fullonũ, & sedebit quasi conflans & emundans argentũ, & purgabit filios Leui, & colabit eos, quasi aurum & quasi argentum, & erunt Domino offerẽtes sacrificia in iustitia. Ex vtroque hoc loco rectè id colligit Augustinus. Qui simul ex illis verbis, vbi dicitur, peccatum in Spiritumsanctum non dimitti, neque in hoc seculo, neque in futuro, docet esse quædam peccata, quæ si non in isto, tamen remittantur in futuro seculo. Quod non tam de pœna peccati, quàm de ipso peccato rectè intelligi, cùm ipse Augustinus, tum secuti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atque alij complures, auctores sunt. Deinde verò ita misericors est Deus, vt sit iustus nihilominus: neq; boni quicquã est, quod non remuneretur, neq; mali, quod pœna aliqua nõ prosequatur. Remittit itaq; pœnam æternã pro sua misericordia, sed exigit nihilominus temporalem pro sua iustitia, ne sit malũ prorsus impunitũ. Quamobrem certò persuasum esse debet piis omnibus, restare post hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiantur leuiora peccata eorum, qui dum viuerent, ipsi pœnas de illis sumere conati nõ sunt. Hic est ille ignis, de quo dixisse Apostolum: Saluus erit tanquam per ignem: vetustissimus Origenes, & eum sequuti, Hieronymus, Augustinus, Sedulius, Gregorius, Cæsarius, Anselmus, memorię prodiderũt: Sed libet Augustini verba adscribere. Dicitur, inquit, Saluus erit, sic tamen quasi per ignem: & quia dicitur, Saluus erit, contemnitur iste ignis. Ita planè quamuis salui per ignem: grauior tamen erit iste ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Hunc esse carcerem, de quo Christus loquitur: Non exibis inde donec reddas nouissimũ quadrantem, intelligi vult Ambrosius. Iam illa Apostoli verba: Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorũ. Et illa rursus ex Apocalypsi: Quod nemo inuẽtus est, nec in cœlo, nec in terra, nec subtus terram, qui dignus esset aperire librum:

Purgatorium post hanc vitam.
Ephe. 5.
Apoc. 21.
Esaiæ 35.
Esaiæ 4.
Malach. 3.
Aug. lib. 20. de ciuit. Dei ca. 25.
Matth. 12.
Aug. lib. 21. c. 24. de ciuitate Dei.
Greg. lib dial. 4. cap. 39.
Beda in cap. 3. Marci.
Bern. Hom. 66. in Cant.
1. Corinth. 3.
Orige. Hom. 6. in Exod. & 8. in Leuit. & super Hier. Hom. 12.
To. 8. in psal. 37.
Et in Gene. cõtra Manichæos.
Hier. in fine comment. super Es.
Aug. li. 21. c. 26. de ciuit. Dei, & in Psal. 37. ser. 38. & 41. de sanctis. In Enchir. & ho. 16. in lib. 50. ho.
Gregor. lib. dia. 4. cap. 7.
Ambr. in cap. 12. Luc lib. 7.
Philippen. 2.
Apocalyp. 5.

librum: nunquid non apertè purgatorium indicant? Cui enim dubium esse potest, qui subtus terram in gehenna sunt, eos in Iesu nomine genua non flectere, quem iugiter potius blasphemant? Sed nec aperiendi libri vlla de eis est probabilitas, vt non de aliis intelligi locus hic possit rectius, quàm de iis, quorũ in purgatorio delicta expiãtur. Sed & ex illo Machabæorum libri loco: Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur: rectè colligi potest, esse quædam abdita receptacula, in quibus eorum animę detinentur, qui cum signo fidei in cõfessione Christi nominis ex hac vita decesserunt. Nam pro his qui sunt in cœlo nihil attinet Deum precari, qui cùm summa beatitudine perfruãtur, gratiæ potius agendæ sunt Deo qui tantæ beatitudinis eos participes facere dignatus est, quàm, vt orare pro illis necesse sit. Iniuriam facit Martyri, dicit Augustinus, qui pro illo orat. Qui verò sunt ignis æterni suppliciis destinati, pro eis superuacanea est omnis oratio. Nam in inferno nulla est redemptio. Si itaq; salubris est cogitatio pro defunctis exorare, neq; necesse est orare pro iis, qui sunt in cœlo, quò nulli patet aditus, nisi prius omni peccati reatu sit solutus, superuacaneũ autẽ sit pro iis orare, qui sunt in gehẽna, quid restat aliud nisi tertiũ esse locũ aliquẽ, in quo pœna quadam temporaria purgentur ij, qui non satis purgati ex hac vita migrauerũt?

2. Machab. 12.

Ho. 17. de verbis Apostoli.

Legimus in Genesi, flammeũ gladiũ atq; versatilem ante Paradisum esse collocatum. Quid autem sibi vult flammeus iste gladius? nisi quòd quicunq; deinceps admittendi sunt, illos trãsire per examinatoriũ ignem oporteat, sicut Ambrosius, & eum sequutus Rupertus, locũ hunc interpretãtur. Scribit Gregorius Nissænus de gladio hoc, quod nõ semper ingredientibus, ex aduerso eum stantem scriptura demõstrat. Verumetiã verti fingit, vt indignis quidem aduersus appareat, dignis verò versus à tergo existat, expeditũ eis aditũ patefaciens ad vitam, intra quam illi fiducia certaminũ, illæsi flammã transgressi penetrarunt, qua etiam nos intrepidè superata, intra Paradisum perueniamus per illorũ intercessionem confirmati ad bonam Confessionem in Domini nostri IESV CHRISTI.

Genes. 4.
Gladius flammeus & versatilis quid sit prolixè exponitur.
Ambr. in Psal. 118. serm. 20.
Rupe. lib. cap. 32. in Genesim.
Oratio 2. in 40. Martyres.

Quem secutus Ambrosius, plura genera baptismatũ enumerat. Est etiã baptismũ, inquit, in Paradisi vestibulo, quod antea nõ erat, sed posteaquã peccator exclusus est, cœpit esse: Romphea ignea, quam posuit Deus, quæ antè non erat quando peccatũ non fuit: culpa cœpit, & baptismum cœpit quo purificentur, qui in Paradisum redire cupiebant, vt regressi dicerent: Transiuimus per ignem & aquã. Hîc per aquã, illic per ignem: Per aquã, vt abluantur peccata: per ignem, vt exurãtur. Et paucis interiectis: Et si aliquis vt Petrus sit, vt Ioannes, baptizatur hoc igni: Veniet ergo Baptista magnus, mouebit Rompheã versatilem, dicet his qui à dextris sunt, non habẽtibus grauia peccata. Intrate qui præsumitis, qui ignẽ non timetis. Et aliquãto pòst in eundẽ Psal. scribẽs: Omnes oportet per ignẽ probari, quicunq; ad Paradisum redire desiderãt. Non enim otiose scriptũ est: Quod eiectus Adã & Eua de Paradisi sede, posuit Deus in exitu Paradisi gladiũ igneũ versatilẽ. Omnes oportet transire per flammas: Siue ille Ioannes Euãgelista sit, quẽ ita dilexit Dominus, vt de eo diceret ad Petrũ: Sic eum volo manere, quid ad te, tu me sequere. De morte eius aliqui dubitauerũt, de trãsitu per ignẽ nõ possumus dubitare, quia in Paradiso est, nec separatur à Christo: Siue ille sit Petrus qui claues accepit regni cœlorũ, qui supra mare ambulauit oportet dicat: Transiuimus per ignẽ & aquã, induxisti nos in refrigeriũ. Sed Ioanni citò versabitur igneus gladius, quia non inuenitur in eo iniquitas, quẽ dilexit æquitas. Sed si quid in eo fuit humani vitij, charitas diuina decoxit. Alæ enim eius, sicut alæ ignis. Qui habuerit hîc charitatis ignem, illic ignẽ gladij timere nõ poterit. Ipsi Petro qui mortẽ suam toties pro Christo obtulit, dicet: Transi, recumbe, sed ille dicit, igne nos examinabit, sicut examinatur argentum. Etenim in quo aqua multa excludere non potuit charitatem quomodo eam ignis excludet? Sed ille examinabitur vt argentum, ego examinabor vt plumbum, donec plumbũ tabescat, ardebo, si nihil argenti in me inuentum fuerit, heu me, in vltima inferni detrudar, aut vt stipula totus exurat.

In Psal. 118. ser. 3.

Sermo. 20.

Quod si scripturis etiã probari purgatoriũ non posset, cùm tamen vnanimes, vno ore sancti Doctores omnes à Christo nato ad hæc vsq; nostra tempora, vel pœnarũ ignis purgatorij, vel orationũ & sacrificiorũ pro defunctis meminerint, cùm pleriq; eorũ, nominatim verò Augustinus & Ioãnes Damascenus etiam libros de cura pro mortuis gerenda cõscripserint, quis est, qui dubitare queat Apostolicam hanc esse traditionem, quę tanto omniũ consensu, tot seculis in Ecclesia semper fuit obseruata? Cui qui contradixit Aërius ante mille ducẽtos annos, pro hæretico habitus est, quòd superuacaneas esse diceret orationes & oblationes pro defunctis, sicut apud Philastrum, Epiphanium, Augustinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobrusiani: qui cùm ad eundem lapidem offendissent, per Petrum Cluniacensem, & Bernardum Abbatem Clareuallensem confutati sunt.

Aërii error.

Lib. 50. Homiliarum, Ho. 16.

Liber autem vnicum hîc Augustini locum adscribere: Hi qui temporalibus pœnis, inquit, digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem: per fluuium igneum, de quo propheticus sermo commemorat: Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruentibus globis horrenda transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora: Quantum exegerit culpa, tantùm sibi ex homine vendicabit quædam flam-

flammæ rationabilis disciplina: Et quantũ stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna deseuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneæ ollæ comparat, dicens: Pone ollam super prunas vacuã, donec incalescat æs eius, & stagnũ eius defluat: illic sermones ociosi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo leuiũ peccatorũ, quę puritatem nobilis naturæ infecerant, exudabunt: illic stagnũ vel plumbũ diuersarum passionũ, quæ aurũ diuinæ imaginis adulterauerant, consumentur. Quæ omnia hîc ab anima separari per eleemosynas & lachrymas cõpendiosa transactione potuissent: Quæ eadem ad verbum ferè reperiuntur apud Eusebium Emissenum. Qua de re qui volet plura legere, poterit apud Lactantium lib. 7. institutionum cap. 21. Prudentium in Hamartigenia, Hieronymum cap. 20. in fine cõmentariorum in Esaiam, Et Gregorium Nissenum in disputatione de anima & resurrectione cum sorore Macrina: Nam nobis hoc loco propositũ non est, hoc argumenti genus tractare, obiter tantùm illud significandum esse duximus: Si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc, vel in futuro seculo pro peccatis nostris nobis infligendas, opus esse, vt ipsi nos iudicemus, vt ipsi supplicium de nobis sumamus, vt per ieiunium, orationem, & eleemosynam peccata nostra expiẽtes, Deum nobis placatum reddamus, vt cùm ipsi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atque à pœnis quas longè grauiores eramus commeriti, nos liberet.

Ho. 3. Epiphan.

Atq; hæc est satisfactionis ratio, quæ inter partes siue actus pœnitentiæ tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonnunquam per indulgentias, quæ & ipsæ valent ad peccatorum remissionem. Quo magis autẽ intelligi possit, quæ sit indulgentiarũ vis, sic accipi rem oportet. Dominus noster Iesus Christus, sicut ab Augustino traditũ legimus, vnus est homo cum capite & corpore suo, saluator corporis & membrorũ corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cùm transierit iniquitas in requie vna. Passiones itaq; Christi non in solo Christo, imò passiones Christi, nõ nisi in Christo. Si enim Christũ intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in Christo. Si autẽ Christum intelligas caput tantùm, passiones Christi non in solo Christo. Si enim passiones Christi in solo Christo, siue in solo capite, vnde dicit quoddam membrũ eius Paulus Apostolus, vt suppleam, quæ desunt passionum Christi in carne mea? Nunquid aliquid passionũ deerat in Christo capite? an non passus est, quicquid pati debuit? Nónne ipse dixit, Consummatũ est? Quibus verbis significauit iam de mensura passionũ suarum nihil deesse, quia omnia, quæ dicta de se fuerant, completa essent. Nihil ergo deerat passionibus Christi, quatenus caput est, sed restabãt adhuc, & restant Christi passiones in corpore, in eo corpore, de quo dixit alibi Paulus: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. In huius ergo corporis membris, hoc est, in piis hominibus, qui tanquã caput semel passus est, passus est sæpè, & patitur Christus. Nam vnusquisq; piorũ pro modulo suo exoluit, quod debet, & pro posse viriũ suarũ quasi canonẽ passionum infert, quarũ non erit finis, nisi cùm seculum finitum fuerit. Sic patiebatur Christus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule, quid me persequeris? Membra persequebatur, & tamen se in membris suis pati Christus interpretabatur. Quomodo solet lingua dicere calcato pede, calcas me: Linguã nullus tetigit: cõpassione clamat, nõ attritione: Ita Christus, si quis membro suo faciat iniuriam, si quis illud persequatur, sibi fieri quicquid illi fit, imputat. Quam verò verborum illorũ interpretationẽ adfert Augustinus, eandem & Petrus Lombardus & Anselmus, & alij multi ex recentioribus sequuntur. Libet autem D. Thomæ verba adscribere: Hæc verba secundum superficiem, malum possent habere intellectum, scilicet, quod Christi passio non esset sufficiens ad redemptionem multorum mundorum. Ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Sic intelligendum est quod Christus & Ecclesia est vna persona mystica, cuius caput est Christus, corpus omnes iusti. Quilibet autem iustus est quasi membrum huius capitis, & membra de membro. Deus autem ordinauit in sua prædestinatione quantum meritorum debet esse per totam Ecclesiam, tam in capite quàm in membris, sicut & prædestinauit numerum electorum, & inter hæc merita præcipuè sunt passiones Sanctorũ, Christi scilicet, capitis merita sunt infinita, quilibet verò Sanctorum exhibet aliqua merita secundum mensuram suam. Et ideò dicit, Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, id est, totius Ecclesiæ, cuius caput est Christus, adimpleo, id est: addo mensuram suam, & hoc in carne mea, id est, ipse patiens. Hanc qui capitis cum corpore coniunctionem intelligit, facilè perspicere potest, quæ sint Christi capitis, quæ sint corporis & membrorum eius merita. Nam sicut viuit Christus in membris suis, ita patitur in membris suis, ita meretur in membris suis, ita satisfacit in membris suis. Hoc est quod dicit Paulus, adimplere se quæ desunt Christi passionum in carne sua. Non quòd congeries Christi passionum, quas tanquam caput pertulit, non fuerit sufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius Ecclesiæ peccatis debebantur, sed quòd multa pars passionum eius adhuc corpori eius, quæ est Ecclesia, deest, priusquam persequutionum Christi sit finis quia vsque in finem seculi patitur Christus in suis membris.

Satisfactio tollitur indulgentia. *Indulgentiarum vis.* *Aug. in Psal. 61. & 86.* *Christi duplex acceptio.* *Colos. 1.* *Ioan. 19.* *Christi passiones in corpore complentur.* *1. Corinth. 12.* *Actor. 9.* *1. Corinth. 12.* *Christi passiones adimplere.*

Hinc colligere licet, quòd meritum passionis & mortis Christi, ac sanctorum eius, in quibus patitur & patietur Christus vsque ad consummationem seculi, multò fuerit & sit abundantius, quàm fuerint & sint, & esse possint omnia totius orbis flagitia, ad illa abluenda, pro

Meritum passionis ac mortis Christi & sanctorũ eius superat multò omnia flagitia totius orbis.

quibus vel vna gutta sanguinis sui satisfacere poterat. Nam si potuit dicere beatus Iob: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quam patior in statera: quasi arena maris grauior hæc appareret: certè multò rectius de Christo dici potest, quòd calamitas, quam pertulit iustus pro iniustis, multò grauior est si in statera appendatur, quàm sint omnia peccata in vnum collecta, non vnius, verumetiam si dici possit multorum mundorum, pro quibus eam sustinere dignatus est: meritũ vt illius infinitis partibus omnes iniquitates & scelera totius orbis superare videatur. Ex hac itaq; superabundantia meritorum & satisfactionum Christi & Sanctorum eius, hoc est, capitis & corporis, pendet & constat indulgẽtiarum thesaurus: cuius dispensatio cùm ad alios Episcopos, tum ad summum Pontificem præcipuè pertinet, qui totius Ecclesiæ sub Christo capite caput est: cui Christus ipse peculiariter claues regni cœlorum commisit. Hoc est quod dicit Apostolus: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Et iterum: Dispensatio mihi credita est. Et rursus alio loco: Cui donastis aliquid, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. Effectus ergo siue fructus indulgentiarum hic est, quòd pœnas illius, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per Sacerdotẽ alicui in Sacramento pœnitentiæ iniungitur & pręcipitur, satisfactionis fit remissio siue condonatio. Quoniam verò per iniunctam satisfactionẽ, quam verè pœnitens exequitur, soluitur & aufertur pœna temporalis, quæ peccato, quod patratum est, ex iustitia diuina debetur: consequens est per indulgentias veluti satisfactorias pœnas (tantùm enim valent, modò dignè ac rectè administrentur & acquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iustitiam diuinam, quantum apud eam ipsæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ.

Matth. 16. *1. Corinth. 4.* *1. Corinth. 9.* *2. Corinth. 2.* *Indulgentiarum fructus & effectus.*

Ac ne cui nouum videatur, quòd etiam Sanctorum passiones & merita valere dicimus ad remissionem peccatorum, libet hîc adscribere, quid ea de re vetustissimus & idem doctissimus vir senserit Origenes. Quod Dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleret, nullus qui Christo credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata Sanctorum, id est, Apostoli & Martyres, si poterimus ex scripturis diuinis probare tentabimus. Audi primùm Paulũ dicentẽ: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus vestris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tempus regressionis siue resolutionis meæ instat. Pro his ergo quibus scribebat, expendi se & immolari dicit Apostolus. Hostia autem cùm immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus iugulatur peccata purgentur. De Martyribus autem scribit Ioannes Apostolus in Apocalypsi: Quia animę eorum, qui iugulati sunt propter nomen Domini Iesu, adsistant altari: qui autem assistit altari, ostenditur fungi Sacerdotis officio. Sacerdotis autem officiũ est, pro populi supplicare peccatis. Et in eodem libro: Vide, inquit, ne fortè sicut Dominus & Saluator noster quasi agnus ad occisionem ductus, & in sacrificium altaris oblatus peccatorũ remissionẽ vniuerso præstitit mundo: ita fortassis cæterorũ sanctorũ ac iustorum sanguis fusus est, ad expiandũ pro parte aliqua populũ. Ac interiectis nõnullis, posteaquã docuit, quod etiã Paulus hostiã se obtulerit iugulandã, similiter & alij sancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus est agnus, qui totius mũdi potuit auferre peccatũ: & ideò cessauerũt cæteræ hostiæ, quia talis hæc fuit hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute. Cæteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim: Fili remissa sunt tibi peccata tua. Non est veritus dicere Ioannes Chrysostomus, vel quisquis fuit auctor operis imperfecti in Matthæũ. Sancti quoq; occisi sunt pro salute eiusdem populi, quemadmodũ docet nos Apostolus, dicens: Ego autem impendar & superimpẽdar pro animabus vestris. Item alibi: Ego enim iam deliberor. Hominis libatio alicui pro aliquo offertur. Deo ergo immolandus erat Paulus pro populo, quem docebat. Et quoniam mors Prophetarum sustentabat quidem ex parte salutem humanam, non tamen plenè saluare poterat totum mundum, ideò nouissimè immolatus est agnus, qui totius mundi reatum innocentia sua detergeret. Proptereà & in diebus Scœnopegiæ, quæ interpretatur fixio tabernaculi, diuersæ hostiæ occidebantur in figura Sanctorum. Nouissimè autem occidebatur & agnus. Si ergo agnum illic occisum intelligimus figuram CHRISTI, consequenter & cæteras hostias intelligimus præcedentium Sanctorum occisiones. Sed & CHRISTVS de figurata Sanctorum suorum immolatione dicebat: Holocausta medullata offeram tibi cum arietibus, & incenso: offeram tibi boues cum hircis. Nec enim CHRISTVS aliquando huiusmodi animalia obtulit Patri. Obtulit autem rationabiles arietes, id est, Principes omnium Christianorum, obtulit boues rationales, terram colentes, obtulit etiam hircos ex Gentibus, qui pro nomine CHRISTI sunt passi. Hæc autem diximus, vt ostendamus, tauros & saginata occisa, intelligi debere Sanctos occisos. Omnes ergo Prophetæ & Christus ideò occisi sunt, vt hoc spirituale tabernaculum firmiter figeretur. Non dubitauit Ambrosius ita parentes alloqui: Audistis, parẽtes, quibus erudire disciplinis filias debeatis, vt habere possitis quarũ meritis vestra delicta redimantur. Virgo Dei donum est, munus parentum, Sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est, cuius quotidiano sacrificio vis diuina placatur. Hic Ambrosius meritis virginũ parentũ delicta redimi testatur, & virginẽ vocat matris hostiam,

Sanctorum merita ad remissionem peccatorum valent, ex scripturis probatur. *Orig. Hom. 10. in Num.* *2. Corinth. 12.* *2. Timoth. 4.* *Homil. 24. in Numer.* *Sacerdotis officiũ est in altari pro populi peccatis supplicare.* *Homil. 41.* *De virginibus libro 3.*

In ſerm. de ſancto Stephano.

cuius quotidiano ſacrificio vis diuina placatur. De Stephano narrat Gregorius Niſſenus, quod hic tanquam Sacerdos quidem iuxta legem ſpiritualem, puram hoſtiam immolans, non alicuius, ſed ſuum admouens corpus, & loco libaminis ſanguinem ſpargens, per ſeſe Deum, quem in cœleſtibus adytis cernebat, delinquentibus placabat. Hic Gregorius ſui corporis & ſanguinis ſacrificio Stephanum placaſſe Deum delinquentibus narrat. Gregorius quoque Nazianzenus, in eo ſermone quo Cyprianum laudat, poſteaquam indicauit, quem nobis fructum attulerunt Chriſti paſsiones, qui in crucem aſcendit, & nos eò ſecum deduxit, vt peccatum in eo noſtrum affigeret, de ſerpente triumpharet, lignũ ſanctificaret, Adam denuò ſaluum faceret, imaginem quæ ruinam minabatur, reuocaret, ac reſtauraret. Inter hæc tanta ac talia, non minorem ex martyribus quoque fructum accepiſſe docet, quos vocat holocauſta rationabilia, ſacrificia perfecta, oblationes acceptas, malitiæ expulſionem, ἁμαρτίας κατακλυσμον καὶ κοσμου καθαρσιον, hoc eſt, peccati ſubmerſionem, & mũdi expurgationem. Num autem his verbis Gregorius, non eadem illa Martyribus aliis, quæ Chriſto, quem primum Martyrem vocat, tribuit? Quid enim amplius & magnificentius de illis prædicari potuit, quàm quòd eos non ſolùm holocauſta rationabilia, ſacrificia perfecta, oblationes acceptas, verùm & peccati ſubmerſionem, & mundi expurgationem eſſe dicit? An hæc ſolius Chriſti propria non ſunt? An Agnus ille qui tollit peccata mundi, qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi, qui proiecit in profundum maris omnia peccata noſtra, an agnus ille ſolus Chriſtus non eſt? An alium Gregorius, præter Chriſtum propoſuit nobis propitiatorem in ſanguine ſuo? Scilicet non ſufficit Chriſti ſanguis, ad nos à peccatis noſtris expiandos, niſi Martyrum ſanguis quoque accederet: cui peccati ſubmerſionem, cui mundi Gregorius tribuit expurgationem? Sed non fuit adeò rudis Gregorius, quem non ſine cauſa Græci Theologum vocant, vt neſciret Chriſtum eſſe qui lauit nos à peccatis in ſanguine ſuo, nec tam vel ab omni mente deſertus, vel à pietate remotus, vt quæ ſoli Chriſto gloria debetur, eam in homines tranſlatam vellet. Verùm & hoc intereà non ignorabat, quod etiam in Martyrum ſanguine, non mundabat niſi ſanguis filij Dei, ſanguis Agni illius immaculati, in quo ſuas quoque ſtolas, hoc eſt, virtutum ſuarum indumenta lauerunt, & dealbauerunt etiam ipſi ſancti Martyres: vt & peccati ſubmerſio, & mundi expurgatio non tribuatur niſi Chriſti ſanguini. Ille eſt qui lauat, ille eſt qui dealbat in ſanguine, non eo tantùm quem ipſe caput noſtrum fudit, ab impiis flagellatus & in crucem actus, verùm in eo quem fudit in ſuis membris, in ſuis ſanctis Martyribus, quorum paſsiones, Chriſti fuerunt paſsiones: Chriſti ſanguis in Martyrum ſanguine fundebatur. Quod etiam indicat in Hieremiam ſcribens Origenes, cùm dicit: Si conſideres Martyres vbique condemnatos, & de ſingulis Eccleſiis exhibitos ad tribunal, videbis quomodo per ſingulos Martyres Ieſus condemnetur. Et paulò pòſt: Si condemnatur etiam Chriſtianus, pro hoc tantum quod Chriſtianus eſt, Chriſtus eſt qui condemnatur. Quem ſecutus Leo Pontifex: Paſsio, inquit, Domini vſque ad finem producitur mundi, & ſicut in Sanctis ſuis ipſe honoratur, ipſe diligitur, & in pauperibus ipſe paſcitur, ipſe veſtitur: ita in omnibus qui pro iuſtitia aduerſa tollerant, ipſe compatitur. Et ſucceſſor eius Gregorius Pontifex: Si caput, inquit, noſtrum tormenta noſtra non tangerent, nequaquam pro afflictis membris perſecutori ſuo etiam de cœlo clamaret: Saule, Saule, quid me perſequeris? ſi cruciatus noſtri eius pœnæ non eſſent, conuerſus, afflictuſque Paulus minimè diceret: Suppleo ea quæ deſunt paſsionum Chriſti in carne mea. Extat apud Euſebium ſcriptum quoddam ſeruorum Chriſti, qui Lugdunum & Viennam incoluerunt, vbi de quodam cui Saulus erat nomen ſcribentes. In quo Chriſtus, aiunt, patiens magnam conſecutus eſt gloriam. Sic Theophilactus quoque Pauli locum illum explinans: Abundant paſsiones CHRISTI in nobis. Non ſimpliciter dixit, inquit, paſsiones, ſiue afflictiones, ſed CHRISTI: Chriſti, inquit, paſsiones ſunt, quas hîc nos patimur, noſque efficimur participes afflictionum ipſius. Sic Simon quoque de Caſsia ſcribit: Quod omnis paſsio, quam propter Chriſtum tollerat Eccleſia Chriſti, Chriſti eſt. Nam omne quod quis propter alium inuitè aut voluntariè patitur, eius eſſe dicitur pro quo tolleratur. Nec meritum habet in eo, quòd Eccleſia multa in Martyribus perpeſſa eſt à Tyrannis, aut quod ſibi voluntariè in confesſionibus intulit. Sed pro eo quod pro CHRISTO ſuſtinuit, & ſibi pro CHRISTO ad captandum regnum cœlorum violentiam fecit. Ac per hoc omne bonum, quod pro CHRISTO, aut patiendo, aut aliter agitur, CHRISTI eſt, & agentis à gratia CHRISTI, qua ſibi tribuitur, & vt agatur, ipſe gratiam tribuit, & precium iuſtum in retributione præmiorum per miſericordiam ſuam noſtris actionibus ęqua lance iuſtitia poſuit, nec alicuius exiſtimationis eſſent, niſi ſuis actionibus ſociaret, vt communicatio actionum CHRISTI cum noſtris, ſalutarem effectum tribuat operibus noſtris. Agentis autem eſt, quia libera voluntate id, quod placitum eſt DEI nouit, exequitur. Libera enim voluntas agendi, noſtra facit eſſe quæ facimus. Ac rectè quidem iſti paſsiones piorum pro Chriſto, CHRISTI vocant paſsiones. Sic enim ipſe dixit Chriſtus: Quicquid feciſtis vni ex minimis meis, mihi feciſtis. Itaque Chriſti

Marginal notes: *Orat. 19. in Cyprian.* — *Homil. 11.* — *Serm. 19. de paſsione Domini.* — *Eccleſ. Hiſt. lib. 5. cap. 1.* — *In 1. Corinth. 2.*

Christi sanguis in eo quem fudit, ipse caput nostrũ in suo corpore & in eo sanguine quem fuderunt ipsius membra S. Martyres lauit, & dealbauit stolas, & ipsorum Martyrum & nostras. Ille sanguis remissionem peccatorum & illis & nobis meruit. Ille sanguis & illos, & nos dignos fecit in partem sortis Sanctorum, vt conglorificemur: si tamen compassi fuerimus. Tolle sanguinem hunc à sanguine Martyrum, nil nobis profuerit sanguis Martyrum. Audeo dicere quod citius nos inquinauerit quàm lauerit. Omnis vt iustitia nostra, (libet enim Ambrosij verbis vti) sanguis Christi sit. Omnia vt merita nostra Christi sanguinis merita sint. Siquidē caput, & corpus vnus est Christus, vt si quæ sunt virtutes nostræ, nihil aliud quàm iustitia meritorum sanguinis Christi fulgeat in illis. Quam etiam ob causam, cùm Christi fideles persequeretur Saulus. Non dixit Christus: Saule, Saule, cur persequeris membra mea: Sed cur me persequeris? vt se cum suis membris vnum esse Christum, se persecutionem in illis pati, suum sanguinem in illorum sanguine fundi demonstraret. Detrahere itaque meritis sanctorum, nihil est aliud, quàm detrahere meritis Christi. Christus est enim qui viuit in illis: Christus est qui patitur in illis: Christus est qui meretur in illis: cuius fuso pretioso sanguine fit, vt illorum quoq; fusus pro Christo sanguis valeat nobis ad remissionem peccatorum, quamuis hæc remissio non per alium detur, quàm per Christum.

Sed hæc obiter de Sanctorum meritis, quæ miro quodam consensu semper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris præstantibus, omnibus seculis in Ecclesia celebrata, deque pœnitentia & eius partibus dicta sufficiant. Nunc de Sacramento extremæ Vnctionis dicendum nobis restat.

De Sacramento extremæ Vnctionis.

CAPVT XLIX.

MEdiator Dei & hominum, qui cùm venisset saluum facere quod perierat, dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, non solùm Iesus, verumetiam Christus vocari voluit. At illud quidem nomen inde sortitus est, Matthæo etiam Euangelista teste, quòd ipse saluum facturus esset populum à peccatis eorum. Neque enim est nomen aliud sub cœlo datum hominibus, in quo nos fieri saluos oporteat, præter nomen Iesu. Christus verò ex eo appellatus est, quòd cùm regia simul & sacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat non ab hominibus, verùm ab ipso Deo: non confecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim dicit de eo Propheta: Spiritus Domini vnxit me. Neque vero propterea tantùm Christus nominari voluit, quòd vnctus ipse, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset. Quod pluribus etiam prosequitur Theodoritus, Psalmum vigesimumsextum enarrans.

1. Timoth. 2. Luc. 19. Iesus. Matth. 1. Actor. 4. Christus dicitur, quod spiritusancto vnctus sit. & in alios vnctionis suæ gratiā diffundat. Esai. 61.

Legimus Dauid Regem tribus vicibus vnctum esse. Primùm in domo patris sui. Hæc vnctio significabat illam, quæ fit in baptismo, quæ & ipsa signum est, futuros nos regni illius participes quod expectamus, regni sempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis Deus à constitutione mundi. Secundò vnctus est in Hebron, vt regnaret super domum Iuda, post quam vnctionem mala & aduersa multa passus est. Hæc significabat vnctionem in Sacramento confirmationis, per quam nobis confertur Spiritussanctus ad resistendum diaboli tentationibus, qui nos per omne vitæ nostræ tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, nihil vt aliud sit vita hominis super terram, quàm militia. Tertio iterum vnctus est in Regem super omnem Israël. Post hanc vnctionem in pace regnauit. Hæc significabat vnctionem istam extremam de qua nobis nunc sermo est. Post hanc enim superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptismo inuncti sumus & inaugurati, pace fruamur sempiterna.

Vnctio triplex. Dauid rex ter vnctus, & quid designet. 1. Reg. 16. Vnctio duplex. Luc. 1. 2. Regum 2. Vnctio confirmationis. Iob. 7.

Quemadmodum autem baptismus est intrantium, sic hoc extremæ vnctionis sacramentum est ex hac vita mortali exeuntium. Nam cùm calcaneo nostro serpens callidissimus insidietur maximè, neq; vllo alio tempore nos oppugnet grauius, quàm cùm ex hac vita migrandum est, quod eam etiam ob causam agon vocatur, quòd tum pugna validissima, tum certamen instat grauissimũ, noluit Christus in extremo periculo nostro sua nos ope destitutos esse, verùm sacramentũ hoc extremæ vnctionis instituit, per quod non solùm ad sustinendos, verumetiā ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem sicut pœnitentia ad iustitiā, sic hoc extremæ vnctionis Sacramentum ad fortitudinem refertur, quòd in eo & animæ & corporis robur nobis confertur. Nam vtriusq; morbus propulsatur, animæ cùm peccata remittuntur, quibus nulli possunt esse morbi grauiores: corporis cùm alleuiatur homo: quod tamen non semper euenit. Rectè igitur inter sacramenta hoc quoq; extremæ vnctionis numeratur. Est enim sacræ rei signum efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ, nimirũ peccatorũ remissionis, quæ cōfertur in hoc sacramento: cuius principalis iste fructus est, vt auferatur peccatum eius, qui sacro oleo inungitur: Secundarius autem est corporis quoque sanitas. Legimus apud Marcũ, quòd exeuntes discipuli prædicabāt, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros,

2. Regum 5. Vnctio extrema. Agon mortis vnde dictus. Vnctionis extremæ effectus duplex. Esaiæ 27. Marci 6.

Vnguntur energumeni & ægroti.

& ſanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re teſtimonio: Vnde patet, inquit, ab ipſis Apoſtolis hunc ſanctæ Eccleſiæ morem eſſe traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti vngantur oleo Pontificali benedictione conſecrato. Theophilactus quoque locum eundem enarrans: Quòd vnxerat, inquit, oleo Apoſtoli, ſolus Marcus narrat. Quod & frater Domini Iacobus in Catholica epiſtola dicit: Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper illum, vngẽtes eum oleo. Eſt igitur oleum & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, ſignificatque Dei miſericordiam, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem ſpiritualem accipimus. Expreſsius autem Iacobus effectum huius ſacramenti demonſtrat: Cuius hæc verba ſunt: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmũ, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei. Ex quibus Iacobi verbis diſcimus, nihil extremæ vnctioni deeſſe, quod ad ſacramenti rationem pertinet. Eſt enim elementũ ſiue ſignũ viſibile, quod materiæ locum obtinet, oleum Pontificali benedictione conſecratum, valdè accõmodatum ad demonſtrandum id, quod perſpicitur in hoc ſacramento. Quod enim olei natura præ ſe fert, hoc in huius ſacramenti diſpenſatione in homine ægroto diuina virtute per fidei efficaciam efficitur. Nam ſicut oleum conducit ad labores, & lucis fomentum, & hilaritatem, ita extrema vnctio conducit ad liberandum hominem à labore corporis, ex morbo, & animæ, ex peccatis contracto, lucemque, gaudium, & ſpiritualem hilaritatem confert, modò fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum, cùm accedit verbum, fit ſacramentum: Verbum autem eſt oratio fidei, quando presbyter vngens dicit: In nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, adiunctis piis & ſuccinctis precationibus, ab Ambroſio & Gregorio compoſitis, vt quicquid illicito viſu, auditu, cæteriſque ſenſibus ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum imprecatione pacis. Atque hæc eſt gratia quæ confertur accedente verbo ad elementum, expiatio, remiſsioque peccatorum. Qui verò ſecundarius eſt effectus huius ſacramenti, eum quod non ſemper ægrotus conſequitur, vel ideò fit, quòd animæ non ſemper expedit, vel quòd oratio non ex firma fide proficiſcitur. Vbi enim fides magna eſt & ardens facilè quiduis à Deo impetrat, vbi verò modica fides eſt aut nulla, nihil obtinet. Legimus quòd in ſua patria Chriſtus nullam potuit facere virtutem, propter incredulitatem eorum. Quamobrem non quæuis oratio, ſed fidei oratio, quando quis orat in fide, nihil hæſitans, ea demùm quiduis obtinet. Vbi ergo eſt oratio fidei, modò ne quid ea res ægrotantis animæ ſaluti officiat, nihil dubitandum eſt, quin corporis quoque ſanitatem per vnctionem hanc ſit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita ſancti Martini, quod oleo ſanctificato puellam quandam dira paralyſis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vſus corporis officio fungeretur, ſanitati reſtituit. Commemorat Ruffinus quoque non diſſimilia de diſcipulis Antonij, quòd multos infirmos oleo perunctos curabant. Et de Beniamin Zozomenus. Meminit huius ſacramenti Chryſoſtomus, vbi tractat de ſacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoq; ad Ruſticum ſcribens, & Auguſtinus in locis aliquot: & eius Synchronus Innocentius epiſtola prima, quam ſcripſit ad Decentium capite octauo, vbi inter cætera ſcribit: Pœnitentibus iſtud fundi non poteſt, quia genus eſt ſacramenti. Nam quibus reliqua ſacramenta negantur, quomodo genus vnum putatur poſſe concedi? Sed iam ad ſacramentum Ordinis accedamus.

Iacob. 5. Oleum quid confert.

Infirmatur quis in vobis explicatur. Vnctionis extremæ materia.

Quare nõ ſemper poſt vnctionẽ cõualeſcit ægrotus. Fidei oratio efficax. Matth. 13. Iacob. 1.

Sulp. cap. 21.

Ruff. li. 2. cap. 4. Eccle. hiſt. Chryſ. lib. 3.

Aug. de viſitat. infir. lib. 2. cap. 4. & de rectitudine Catol. conuerſationis.

De Sacramento Ordinis.

CAP. L.

Rom. 13. Ordo in Eccleſia neceſſarius.

Ioan. 11. Ioan. 10. Can. 6. Lib. 1. de ordine cap. 9. Lib. 6. cap. 29. Eccle. Hiſt.

CVm quæ ſunt à Deo, ordinata ſint, non alibi magis requiri videtur, vt ſint ordinata omnia, quàm in Eccleſia: quam à Deo eſſe, dubium non eſt. Ipſe enim Deus & Dominus noſter Ieſus Chriſtus collegit eam, & ædificauit ſanguine ſuo, qui propterea mori dignatus eſt, vt filios Iſraël, qui erant diſperſi, congregaret in vnum, vt eſſet vnus paſtor, & vnum ouile. Quamobrem rectè in Canticis caſtrorum acies ordinata vocari legitur: Neque alia magis re eſt aduerſariis poteſtatibus terribilis, quàm eo ipſo, quòd eſt ordinata. Eſt igitur ordo cum primis in ea neceſſarius, de quo multa præclara tractantur à Gregorio Nazianzeno, in oratione quam inſcripſit de modeſtia in diſputationibus ſeruanda, vbi notatu dignam refert hanc ſentẽtiam συνδῆ μὲν γὰρ τάξις χύει δὲ ἀταξία, hoc eſt, colligit ſiue coniungit ordo, diſſoluit autem ſiue diſiungit inordinatio ſiue ordinis inuerſio. Ab Auguſtino verò ſic ſcriptum legimus: Ordo eſt quem ſi tenuerimus in vita, perducet ad Deum, & quem niſi tenuerimus in vita, non perueniemus ad Deum. Si ergo nõ peruenitur ad Deum, niſi ſit ordo retentus, omnia prius & facere & pati nos oportet, quàm vt eum deſeramus, ne ſi deſeruerimus, eò (quod abſit) nos venire contingat, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat.

Iob. 10. Ordo ſacer ſacramentũ eſſe probatur.

Rectè autem ordinem, quatenus eſt Eccleſiæ ſacramentum, de quo nunc à nobis oratio ſuſcepta eſt, ſignaculum Eccleſiæ quoddam eſſe dicimus, per quod ſpiritualis poteſtas traditur ordinato, ad quam exercendam non licet cuiquam ſeipſum ingerere, verùm vocationem

expe-

expectare necesse est, quæ nihil aliud esse videtur, quàm ordinatio. Hoc est quod Paulus admonet: Ne quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Et rursus alio loco: Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? Hebr. 6. Rom. 10.

Quòd autem ordo, vel quòd rectius dici potest, ordinatio sit sacramentũ, vel ex eo liquet, quod est sacræ rei signum efficax. Est enim visibile signũ, siue forma visibilis inuisibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc sacramento confertur, cùm etiam ipse sit ordo multiplex, quemadmodum paulò pòst docebimus. Signum seu elementum huius Sacramenti, siue quis materiam vocare malit, est in Sacerdotibus vnctio, siue manuum impositio, in reliquis attactus eorum, quæ tangenda sunt. Ad quod elementũ, cùm accedit verbum, fit Sacramẽtum. Nam non significatur modò, verumetiam reipsa confertur inuisibilis gratia, per quam fit, vt tradita sibi spirituali potestate rectè fungi possit ordinatus. Quòd autem conferatur in hoc Sacramento gratia, testis est Paulus, cùm Timotheum suum his verbis alloquitur: Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per Prophetiam, cum impositione manuum Presbyterij. Et iterum ad eundem, dicens: Admoneo te, vt resuscites, gratiam Dei, quæ in te est per impositionem manuũ mearũ. Meminit hoc loco Paulus elementi visibilis manuum impositionis: meminit simul inuisibilis gratiæ: quę per eam cõfertur. Quisquis enim eo, quo debet, affectu, ad hoc Sacramẽtum percipiendum accedit, is virtute diuina ad ardui muneris, quod ei mandatur, exequutionem præparatur & instruitur, simul etiam datur ei diuinitus auctoritas & potestas, rata vt sint & efficacia, quæcunq; sic ordinatus in eo, quod suscepit, officio, iuxta Christi capitis & eius corporis Ecclesiæ institutionem, ritè gesserit. Non enim persona sacerdotis attendi debet, qui eadem est qua cæteri infirmitate præditus, verùm eius à quo missus est potestas, eius qui dixit: Sicut misit me pater, & ego mitto vos: qui baptizandi, qui ligandi & soluendi, qui consecrandæ, distribuendæ, & offerendæ Eucharistiæ, quique cæterorum mysteriorum suorum dispensandorum potestatẽ tradidit. Rectè itaq; inter sacramẽta ordo numeratur. Quod nomẽ illi ab Augustino quoq; tribui legimus, cuius hæc verba sunt. Nam illud quod quidam eorũ veritate conuicti dicere cœperãt, baptismũ quidem non amittit, qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet frustrà & inaniter dici. Primò, quia nulla ostẽditur causa, cur ille qui ipsum baptismũ amittere nõ potest, ius dandi amittere possit. Vtrunque enim Sacramentũ est, & quadam consecratione vtrunq; homini datur, illud cùm baptizatur, illud cùm ordinatur: ideoq; in catholica vtrunq; nõ licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes, etiã præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi, sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctũ est, non in Sacramentis, quæ vbicunq; sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc videatur Ecclesiæ, vt præpositi eorũ veniẽtes ad catolicam societatem, honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis Sacramenta detrahuntur, sed manẽt super eos. Ideoq; non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi sacramẽto fiat iniuria. Et paucis interiectis, de vtroq; loquens: Si vtrunque, inquit, Sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud nõ amittitur, & illud amittitur. Neutri Sacramento iniuria facienda est. Augustini seculo nemo dubitabat ordinem esse Sacramẽtum, hoc nostro cœptum est in dubium reuocari. Et in libro de bono coniugali, vocat itidem Sacramentum ordinationis, cap. 24. Similiter & de baptismo scribens contra Donatistas, vbi vocat etiam illud Sacramentum dandi baptisma. Sic enim loquitur: Sacramentum baptismi est, quod habet qui baptizatur. Et Sacramentum dandi baptismi est, quod habet, qui ordinatur.

Ordinis seu ordinationis materia.
Gratia confertur in hoc sacramẽto.
1. Timoth. 4.
Ordinationis effectus si rectè suscipiatur.
Hebr. 5.
Ioan. 20.
Aug. lib. 2. cont. epi. Parmen. c. 13.
Ordinatio & baptismus non iterantur.
Au. li. 1. cap. 1.

Ex quibus locis, illud discimus, æquè ordinationem sacramentum esse vt baptismum. Et sicut baptismus non iteratur, ita neque ordinatio, quod æquè in illa atq; in baptismo character siue signum imprimitur, quo discernuntur fideles ab infidelibus, sic in ordinatione character imprimitur, quo discernuntur clerici à laicis. Leo quoq; Pontifex primus eius nominis, sacramenti nomen tribuit ordinationi, dicens: Pręter auctoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quòd cùm Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritussancti ad Euangelium gentibus mitterent prædicandũ, ieiunantes & orantes imposuerunt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit: ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. His verbis docemur, non modò sacramẽtum esse ordinationem, verumetiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus esset ieiunio, oratione, tantaq; deuotione dantiũ & accipientium, nisi gratia conferretur? Inde illud institutum videmus, quod non ordinantur sacerdotes, nisi præcedente ieiunio, vel quadragesima, vel eo quod vocatur quatuor temporum, quod ea etiam ex causa institutum esse videtur, vt vno animo, vnoque consensu, placato per ieiunium & eleemosynas Domino precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in messem suam.

Character in baptismo & ordinatione indelebilis imprimitur.
Leo epist. 81.
Ordinatio sanctè & deuotè fiat. Actor. 13.
Ordinationes sacræ cur tempore ieiunii conferantur.
Ieiuniũ quatuor temporum.
Luc. 10.

De distinctione Ordinum.

CAP. LI.

Ordinationes duplices, minores quatuor, & maiores tres.
Tonsura prima.

Diuiduntur autẽ ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominãtur: Ostiarij siue Ianitores, Lectores, Exorcistæ, Acolythi. Maiores tres: Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonsura, quæ non est ordo, sed magis dispositio quædam ad suscipiendos ordines. In qua quod capillorum in modũ coronæ quædam fit resectio, illud significat, eum cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire, regnare est, atque in regnum quoddam spirituale transferri.

Ostiarii.
Ignatius epist. 8. & 12.
Chrys. hom. 60. & 41. ad pop. Antiochen.
Ambr. epist. 33.
Dion. cap. 3. Eccl. hierarch.
Ignat. epist. 8.
Tertul. aduersus hæreticos.
Matth. 11.
Ioan. 10.

Ianitorum siue Ostiariorũ officiũ est, stare ad ostia templi, quos dignos esse sciũt admittare: quos indignos nouerint, eos repellere. Hos Ignatius custodes appellat sanctarũ portarũ. Censebantur autem indigni pagani siue ethnici, catechumeni, hæretici, excõmunicati, energumeni, flagitiosi, pœnitentes, qui excludebantur ab adytis templorum: sicut apud Chrysostomum & Ambrosium videre licet. Videtur hic ordo etiam Apostolorum temporibus fuisse, & ab ipsis institutus esse: quandoquidem Synchronus Apostolorum Dionysius, & qui non magno interuallo eos sequuti sunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Dantur ostiario cùm ordinatur, claues Ecclesiæ: simul admonetur ab Episcopo sic agat quasi rationem Deo redditurus de rebus, quę clauibus iis recluduntur. Officium hoc expressisse videtur Seruator noster, quando flagello de funiculis facto, ementes & vendentes eiecit de templo: Qui etiam ostiũ seipsum appellare dignatus est. Per me, inquit, si quis introierit, saluabitur.

Lectores.
Lucæ 4.
Esaiæ 61.
Cyp. lib. 2. epist. 5.
Lib. 4. epist. 5.
Lib. 3. epist. 22.
Nazian. li. 6. c. 3. in monodia in Basilium.

Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officium Lectoris, vt ex Ecclesiæ traditione, legat in ea Prophetias & lectiones Apostolicas. In cuius rei signum traditur illi codex diuinarum scripturarum, simul admonetur ab Episcopo, vt accipiat, & sit verbi Dei relator: habiturus, si officiũ suum impleuerit, partem cum iis, qui benè ministrauerunt. Quod officium exhibuit Dominus noster in propria persona, quãdo in medio Seniorum librum Esaiæ aperuit, atq; in eo legit: Spiritus Domini super me, &c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Satyrum: apud Gregorium Nazianzenum, Basilium, apud Socratem in Ecclesiastica historia, Ioannem Chrysostomum.

Exorcistæ ordo quid.

Tertius est exorcistarum ordo, cuius est officium eiicere dæmones, & dicere populo, vt qui non cõmunicat, det locum: ac aquam in ministerio fundere. Datur huic per Episcopum codex, in quo scripti sunt exorcismi. Dicitur illi, vt accipiat & cõmendet memoriæ, & habeat potestatem imponẽdi manus super energumenos, siue baptizatos, siue catechumenos. Hoc officio sępè Christum & Apostolos eius functos esse legimus, quando dęmonia ex obsessis corporibus eiecerunt.

Acolyti latinè ceroferarii.
Cerei in templo accenduntur.
Matth. 5.
Ioan. 8.

Quarto loco ordinantur Acolythi, qui Latinè vocantur ceroferarij, quòd accensos cereos ferunt, cùm legitur Euangelium, vel cum offertur sacrificium: non vt propellant tenebras has visibiles, sed vt sicut lumen visibile gestant manibus, quo noctis tenebræ propulsantur, sic luceat lux illorũ coram hominibus, vt videant opera illorum bona, & glorificent patrem nostrum, qui in cœlis est. Hi cùm ordinantur, accipiũt ab Episcopo candelabrum cum cereo. Simul ab eo audiunt, vt accipiant ceroferarium cum cereo, & sciant se ad accẽdenda Ecclesię luminaria mancipatos in nomine Domini. Accipiunt simul vrceum ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam sanguinis Christi. Hoc officium se testatur habere Dominus, dicens: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri Testamento, qui lucernas candelabri cõponebant, & accendebãt igne cœlesti ad illuminandas tenebras aquilonares. In argumento vtriusq; epistolæ ad Thessalonicenses fit Onesimi Acolythi mentio. Vnde colligi potest fuisse hunc ordinẽ, sicuti de aliis quoq; rectè creditur, Apostolorũ temporibus. Extat epistola Caij Papę & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus: In qua monet, ne aliter ordinãdi ad ordines Ecclesiasticos accedãt, quàm vt sit aliquis primò Ostiarius, deinde Lector, posteà Exorcista, inde sacretur Acolythus, demũ Subdiaconus, deinde Diaconus, & posteà Presbyter, & exinde si meretur, Episcopus ordinetur. Sic gradatim ad Episcopi dignitatẽ perueniendũ esse decreuit. Quæ etiam ratio est, quòd sacramentũ hoc ordo vocatur. Aequũ enim esse visum est, quod in gubernatore nauis obseruatur, vt id multò diligentius obseruetur in Ecclesiæ naui gubernãda. Sicut enim in illa non statim alicui gubernacula credũtur, sed primùm adhibetur ad remos, posteà in proram deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multam rerũ maritimarum experientiam consequutus est, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus bellicis, militis primùm officio fungitur aliquis, posteà decurio fit, deinde centurio, ac posteaquam ordines duxit aliquandiu, tandem si sit repertus idoneus, Dux & Imperator militum designatur: Ita fieri oportet in Ecclesia, vt ne quis ad summũ gradum subitò prosiliat, verùm in minoribus aliquandiu se exerceat, ac pedetentim ad maiores progrediatur. Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Basilij docet Gregorius Nazianzenus. Et eius discipulus Hieronymus ad Pammachiũ scribens de erroribus Ioãnis Hierosolymitani. Quin & ita factũ esse narrat à Nepotiano, itidem & à Cornelio Cyprianus, & à Chrysostomo Leo Impera-

Caius Papa ordinandorum ordo.
Nauis materialis gubernationis cũ spirituali naui comparatio.
Hier. in epist. ad Heliod. in Epitaph. Nepotiani.
Cyp. l. 4. epist. 2.

Imperator,qui vitam illius conscripsit. Et à Basilio atq; Athanasio Gregorius Nazianzenus. Sozimus verò Pontifex,qui fuisse videtur Augustini Synchronus, etiam interuallum temporis describit inter vnumquenque gradum, ita vt inter Lectores siue Exorcistas quinquennio teneatur,exinde Acolythus vel Subdiaconus quatuor annis, & sic ad benedictionē Diaconatus si meretur,accedat,in quo ordine quinq; annis si inculpatè se gesserit,hærere debebit:exinde suffragantibus stipendiis per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyteri sacerdotium poterit promereri. De quo loco si eum exactior ad bonos mores vita perduxerit,summum Pontificatum sperare debebit.

Sozim. ad Isichium cap. 3. In ordinationibus faciendum interuallum.

Hinc videre licet,quòd suo quisq; fungebatur ordine in primitiua Ecclesia, & erant certo numero ex vnoquoque ordine constituti: Sicut etiam ab Eusebio scriptum legimus,vbi recenset Episcopum vnum, Presbyteros quadraginta sex,Diaconos septem,Subdiaconos septem, Acolythos quadraginta,& duos exorcistas & lectores cum ostiariis quinquaginta & duos. Epiphanius, vbi ordines enumerat, meminit Episcopi primo loco,deinde Presbyteri, Diaconi,Subdiaconi,Lectorum,Laboratorū, & Ianitorum. Ignatius verò salutari iubet primùm Presbyterum,deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cantores, Ostiarios, Laborantes,Exorcistas, atq; Confessores, extremo verò loco custodes sanctarum portarū. Clemens ita recenset ordines,Episcopi sunt Pontifices vestri,Sacerdotes vestri sunt Presbyteri,Leuitæ vestri sunt,qui nunc Diaconi vocantur,Lectores, Cantores, Ostiarij. Meminit autem & Hypodiaconorum,quos manere iubet,ad mulierum, Diaconos verò ad virorum portas. Tradit etiam formulā Hypodiaconos ordinandi. Cæterùm ordines ij minores inter sacros non numerabantur, sed hi tres tantū ad sacros ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus,Diaconatus,& Sacerdotium. Extat Isidori liber de diuinis officiis,in quo tā de minoribus quàm de maioribus ordinibus diligenter tractat: Qua de re pluribus etiam tractat in Dialogo contra Luciferanum.

Euseb. li. 6. c. 40. Eccle. histo.

Epiph. in fine lib. sui de hæresib.

Epist. 8.

Lib. 2. ca. 29. constitut. Apost.

Lib. 8. c. 15. c. 28.

De sacris ordinibus,qui maiores uocantur.

CAP. LII.

Inter sacros ordines qui maiores appellantur,primum locum obtinet Subdiaconatus. Est autem officium Subdiaconi,aquam ad ministerium altaris præparare, ac tantùm de oblationibus in altari ponere,quantùm sufficere possit populo Dei, tum epistolam cantare: In cuius rei signum accipit patenam & calicem vacuum de manu Episcopi, & admonetur vt videat cuiusmodi ministerium sibi tradatur,atq; ideò ita se exhibeat,vt Deo placere possit. Datur etiam liber epistolarum,diciturq; ei ab Episcopo,vt eum accipiat,& habeat potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei,tam pro viuis,quàm pro defunctis,in nomine Patris & Filij & Spiritussancti. Hoc officio dominus vsus est,quando facta cœna cum discipulis linteo se præcinxit,& mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit & linteo extersit. Qui suscipit hunc ordinem,ei continentiæ lex indicitur, vt impleatur illud quod à Propheta dictum est,Mundamini qui fertis vasa Domini. Aequum enim est vt seipsos exhibeant vasa in honorē non in cōtumeliam,atq; ab omni carnis inquinamento se contineant,qui altari appropinquantes vasa illa ferunt, in quibus corpus & sanguis Domini conficitur. Meminit Cyprianus,qui fuerunt in Ecclesia Carthaginensi, Subdiaconorum, Messiæ, & Clementis,per quos ad Corneliū Papam literas dedit. Quin ipsum Cyprianum ordinasse legimus subdiaconum Optatum. Meminit etiam Philomeni Hypodiaconi.

Subdiaconi officium.

Ioan. 13. Subdiacono continentiæ lex indicitur. Esa. 52.

Cyp. lib. 2. epi. 10. Lib. 3. epist. 21. Lib. 3. epist. 22. Lib. 5 epist. 3.

Hunc ordinem sequitur ordo Diaconorum, qui Latinè possunt dici ministri. Hic ordo Leuitarū appellabatur in veteri Testamento. Præceperat enim Dominus Mosi,vt post ordinationem Aaron & filiorum eius,tribus Leui ad diuini cultus ministerium ordinaretur & consecraretur Domino, & seruirent pro Israël in tabernaculo Dei corā Aaron & filiis eius. Legimus in Actis Apostolorum,septem viros boni testimonij Spiritussancto plenos ad hoc officium electos, & oratione præmissa,manus eis impositas esse. Fuit inter eos Stephanus protomartyr,fuit & Nicolaus auctor sectæ vnius omnium flagitiosissimæ. Inde mos inoleuit,quin etiam decretum intercessit,vt in omni matrice Ecclesiæ,septem Diaconi circa Christi aram,sublimiori gradu,tanquam columnæ septem,Episcopo assistant:habitiq; sunt Diaconi tanquam oculi Episcopi, oberrantes & circumlustrantes cum verecundia actus totius Ecclesiæ:perscrutantes diligentius,si quem videant vicinum fieri præcipitio & proximū esse peccato,vt referant hæc ad Episcopum,vt commonefieri ab eo possit,sicut à Clemente scriptum est. Qui etiam alio loco: Esto,inquit, Diaconus Episcopi auditus,os, cor, anima. Ac plura de ea re scribit libro sequenti cap. 19. Erat autem & hoc Diaconorum officium, quod custodiebant Episcopum à maleuolis hominibus, & consensum eius præbebant sacrificio. Origenes autem Sacerdotes mauult oculos Ecclesiæ dici: quòd speculatores vocentur: Diaconos autem cæterosque ministros mauult existimari manus,quoniam per eos opera spiritualia vniuersa geruntur: populum verò pedes. Temporibus Apostolorum, sicut in Actis legimus, mensis ministrabant, hoc est pecuniam dispensabant, quæ dabatur Apostolis, & in pauperum vsus conuertebant: sicut ex eodem Origene, Chrysostomo,& qui præcessit eum, Cypriano discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem, daturq; illis Euangeliorum

Diaconi qui. Num. 3. Leuit. 8.

Actor. 6.

Diaconi septem in ecclesia & eorum officia.

Clem. epist. 1. ad Iacob. frat. domini.

Org. tract. 5. in Matth.

Act. 6.

Diaconi eleemosynarii dispensatores.

Orig. tract. 15. in Matth.

Chryso. hom. contra cōcubinarios.

Cyp. lib. 2. epi. 8.

liorum liber, & potestas legendi illud conceditur: Neq; legendi modò, verumetiam prædicandi: Quamuis æuo suo scribat Ambrosius prędicandi potestatem Diaconis ademptā fuisse. *Amb. in 4. cap. ad Ephe.* *1. Tim. 3.* Hos Apostolus vult esse pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura: quos primùm etiam probare iubet, & sic ministrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi functus existimatur Christus, quando post cœnam proprio ore & propriis manibus sacramenta confecta dispensauit, & *Matth. 26.* *Ibidem.* quando dormientes Apostolos ad orationem inuitauit, dicens: Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem.

De Sacerdotio.

CAP. LIII.

Sacerdotis officium. Vnus autem omnium excellentissimus est ordo Sacerdotum, cui reliqui omnes subseruiunt. Versatur eius officium circa corpus Christi. Est autem corpus Christi, duplex: Verum, quod à sacerdote consecratum offertur in altari, ac sumere volentibus distribuitur: Mysticum, est Ecclesia, sicut iam antea non vno loco copiose disseruimus. Vnus *1. Cor. 10.* enim panis, Vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Circa vtrunq; versa- *Sacerdotibus multiplex data potestas.* tur sacerdotis officium, cui varia & multiplex potestas conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuū Christi corpus, datur illi potestas consecrandi, offerendi, & iis qui sumere voluerint, distribuendi: idq; ex institutione Christi, qui in cœna illa nouissima sacerdotes in- *Luc. 22.* *1. Corinth. 11.* stituens secundùm ordinē Melchisedech, ac dicēs: Hoc facite in meam cōmemorationem: potestatem hanc illis largitus est, quemadmodum vbi de sacrificio Missæ sermo nobis fuit, pluribus verbis testimonio sanctorum patrum confirmauimus. Quod verò attinet ad mysticum Christi corpus Ecclesiam, datur illis potestas baptizandi: Sic enim Christus dixit Apostolis: *Marc. 16.* *Ioan. 20.* *Matth. 18.* *1. Cor. 4.* *2. Cor. 5.* Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritussancti: Datur potestas absoluendi, quod illa Christi verba indicant. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: Datur potestas prædicandi: Dicit enim idem Christus: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Paulus Apostolus vocat sacerdotes ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Quale sit autem sacerdotis ministerium, docet idem alio loco, cùm dicit: Quod Deus nos recōciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians *Sacerdos nihil aliud quā Christi legatus, minister, dispensator.* *Ioan. 20.* sibi, & non reputans illis delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur: tanquam Deo exhortante per nos, Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Hoc legationis munus tunc mandauit Christus Apostolis & eorū successoribus, cùm post iteratā salutationem, Pax vobis: Sicut me misit pater, inquit, & ego mitto vos. Quomodo enim, vel ad quid misit filium pater, nisi vt inter Deum & homines pacē faceret? Ad hoc igitur ipsum suos in vniuersum orbem filius misit sacerdotes & Episcopos, vt eorum ministerio reconciliarentur Deo, si qui se ab illo disiunxissent, peccatisq; suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus: Misit me pater, idē est cum eo quod dicit Apostolus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quod verò subiungit, Ita & ego mitto vos: idem est cum eo quod idem dicit Apostolus, posuit in nobis verbum recōciliationis: *Pax repetita quid significet.* Pro Christo legatione fungimur. Et: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, repetita vice dixit: Pax vobis: vt insinuaret, & pacem se fecisse illis, & pacem se per illos mittere nobis.

Malach. 2. Ex quo loco colligitur, sacerdotem nihil aliud esse, quàm Christi legatum, qua etiam ex causa dictus est à Propheta angelus Domini exercituum. Quando autem Christi legatum dicimus esse sacerdotem, & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Christus, & caput est & corpus. Pro Christo capite legatione fungitur sacerdos, quando ex loco superiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, simul obsecrat nomine Christi, vt vitia sua detestati, atq; ab illis auersi Deo reconcilientur. Pro Christi corpore, hoc est Ecclesia legatione fungitur, quando stans ad altare, eam quæ, per fusum pro nobis Christi sanguinem, in cruce facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atq; illius eum commonefaciens, supplex rogat in persona totius Ecclesiæ, vt illius reconciliationis virtute, populo suo propitius esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit. Hoc est quod apud Hieremiam legimus, quod missus fuerit ab vniuerso populo, vt oraret pro illis ad Dominum Deum suum. *Hier. 42.* *Lib. 2. de monarchia.* Et dixerūt ad Hieremiam: Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non iuxta omne verbū in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus. Voci Domini Dei nostri ad quem mittimus te, obediemus: Sic ille deferebat preces ad Deum & vicissim populo Dei voluntatē annunciabat. Et apud Philonem. Postulat enim in Sacerdote lex præstantiorem homine indolē, quippè qui Deo sit familiaris præ cæteris, situs in quodā diuinæ humanæq; naturæ (si verū fateri licet) cōfinio, vt hoc mediatore, Deus propicietur hominibus, eiusdem ministerio, porrigat eis largiaturq; suā gratiam. Hoc est quod Hieronymus sacerdotem Dei *Hier. in cap. 1. Malach.* *Chry. de verbis Esa. Hom. 5.* vocat sequestrum & hominum. Hoc est, quod Chrysostomus medium stare dicit, sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc perferentem, Dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos qui offen-

offendimus ex illius manibus eripientem. Hoc est, quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerso terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremq; esse apud Deum dicit, vt hominum omnium nonviuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: itaque quasi mundus vniuersus illi concreditus, atq; omnium sit pater, sic ipsum ad Deum accedere. *Chryf. lib. 6. de sacerdotio.* Ac paulò pòst: Cùm autem ille & Spiritumsanctum, inquit, inuocauerit, sacrificiumq; illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium Domino manibus assiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est. *Hom. de Adam & Sodomitis.* Et idem alibi Hieremiam, inquit, mediatorem Deus facit. Hoc est, quod Ambrosius quoq; Iesum alloquens: Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populum medium esse voluisti, licèt in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum famulum tuum eorum salutis pereat pretium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. *Amb. in oratione priore præparatoria ad Missam.* Et ad Vercellen. Ecclesiam scribens. Officium sacerdotis esse scribit pro aliorum offensa interuenire. Et explicans illum Pauli locum: Orantes pro Christo reconciliari Deo. Pro Christo, inquit, vicarios dedit Apostolos, vt pro ipso prædicarent reconciliari Deo. Hoc est, quod Gregorius quoq; Nazianzenus scribit, esse speciale sacerdotis officium populi mediatorem apud Deum effici. *Greg. Naz. in apologetico.* Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. *Ad Simplicianñ hæreticã epi. 88.* Et eius discipulus Isichius non qualiscunq; dignitas Sacerdotij est. Hinc enim sorte datum est, vt mediator sit inter Deum & homines, & per hanc genus nostrum creatori reconciliatur, in lingua sacerdotum nexus & absolutio nostrorũ peccatorũ consistit. *In cap. Leuit. 22. lib. 6.* Ostendit autem Malachias quantæ dignitatis sit Sacerdos, & quæ ab eo oporteat expectari. Quia labia, inquit, Sacerdotis custodiunt scientiam &c. Itidem ad Proterium Petrus Episcopus Mirenæ, cum suis coëpiscopis Leoni scribens, & Enipus cum aliis Episcopis Prouinciç Ponti ad eũdem scribens, &c. Et eius cognominis Gregorius Romanus Pontifex: Quid antistes inquit, ad dominum, nisi pro delictis populi intercessor eligitur. Quem secutus Bernardus nominis huius Pontifex, hanc Aetymologiã adfert, quod Pontem seipsum faciat inter Deum & proximum. *Epist. 42.* Pertingit, inquit, iste pons vsque Deum ea fiducia, qua non suam, sed illius gloriam quęrit. Pertingit vsque ad proximum, illa pietate, qua & ipsi, non sibi prodesse desiderat. Offert Deo bonus mediator preces & vota populorũ, reportãs illis a Deo benedictionem & gratiam. Et eius ęqualis Hugo de S. Victore. In hoc, inquit, vice mediatoris funguntur Sacerdotes, quo ipsi Domino mensas componunt. Et quod Deũ pro peccatis populi exorãt, & pœnitentes absoluendo recõciliant. *Lib. 2. par. 3. cap. 12. de Sacramentis.* Quapropter cõuenit vt tanquàm boni mediatores inter homines & Deum & præcepta Dei, ad populum deferant veritatẽ prædicando, & preces populi Deo offerant pro peccatoribus intercedendo, &c. Prosper autẽ Aquitanicus vocat Sacerdotes ianuas ciuitatis ęternæ, per quos omnes qui credunt in Christũ ingrediuntur ad Christũ. *Lib. 2. c. 2. de vita contemplatiua.* Et qui fuit his omnibus vetustior, quartus à Petro Pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominũ, ita & vos eius vice in Ecclesia estis cõstituti, vt inter Deũ & homines legatione fungamini. *Greg. li. 1. epistolarum, episto. 24.* Hæc ille scribens ad Episcopos per diuersas regiones constitutos. Et successor eius Euaristus Sacerdotes, inquit, vice Christi legatione funguntur in Ecclesia. *Epist. 2.* Hoc est, quòd à Cœlestino quoq; primo scribitur: *Cœlest. episto. 1. cap. 11.* Cùm sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides, &c. Quæ verba reperiuntur etiam in Homilia de Adam & Eua, quæ Chrysostomo adscribitur. Et qui vixit eodem seculo Augustinus. *August. epist. 9. ad Paulinum respondens quintæ quæstioni.* Tunc, inquit, Antistites velut aduocati susceptos suos, per manus impositionẽ, misericordissimæ offerunt potestati. Et eius æqualis Cyrillus. *De recta fide ad Reginas lib. 2.* Mediator, inquit, quodammodo est sacerdos. Extat Epistola Aegyptiorum Episcoporum, & Cleri Alexãdrini, ad Leonem Augustum apud Nicephorum, *Lib. 15. cap. 17.* in qua patres his verbis vtuntur: Sed neq; Sacerdotalem exhorruerunt functionem μεσιτεύσαν θεῷ καὶ ἀνθρώποις, hoc est, quæ mediatrix est siue media intercedit, inter Deum & homines, quibus iisdem verbis vtuntur etiam ad Anotolium scribentes de cæde Protorij. Et à Cypriano multò ante scriptum est: *Cyp. lib. 1. epist. 3.* Sacerdotibus maior labor incumbit in asserenda, propitiãda, & procuranda Dei maiestate. Et qui præcessit hos omnes, Clemens Petri successor. *Lib. 2. const. Apostolic. cap. 30. Episcoporum functiones.* Vos ô Episcopi, inquit, quibus cum versamini Laicis, estis eis Prophetæ, principes, duces, Reges ἢ μεσῖται θεοῦ καὶ τῶν πιστῶν αὐτοῦ, hoc est, mediatores inter Deum & fideles eius, receptores verbi & annunciatores, periti scripturarum & vocum Dei, & testes voluntatis eius, qui omnium peccata portatis, & de omnibus rationem reddituri estis. Ac quibusdam interiectis. *Lib. 2. const. Apostolic. cap. 29.* Episcopus ipse est verbi minister, legis custos, μεσίτης θεοῦ καὶ ὑμῶν, id est, mediator inter Deum, & vos, in eo, qui præstatur Deo cultu: ipse est doctor pietatis, ipse est secundùm Deum pater vester, qui per aquam & Spiritumsanctum regenerauit vos in adoptionem filiorum Dei, ipse princeps, & dux vester, ipse vester Rex, & potestatem in vos habens, ipse vester terrestris Deus secundum Deum, qui debet apud vos in honore haberi. Nam de eo dixit Deus; Ego dixi, dij estis & filij altissimi. Et Diis non detrahes, Sacerdos

cerdos igitur nihil aliud esse videtur, quàm sicut Paulus dicit, reconciliationis minister. Fungitur autem hoc ministerio, primùm quando annunciat populo per Christum in cruce pro nobis mortuum remissionem peccatorum nobis obtentam, ac Deo patri nos esse reconciliatos. Deinde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam sunt per Christum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil vt ex illius parte desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse ipsi velint, sed pro se quisq; reconciliari Deo conetur. Neq; enim existimare quenquam oportere, quòd hoc solùm sufficiat scire & credere, quòd cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: Verùm necesse est, vt ipsi quoq; adferamus aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in nos transferendum, vt peccata detestemur, quæ diuiserunt inter nos, & inter Dominũ Deũ nostrum, quæ nobis illũ offensum reddiderunt, atq; ab illis, auersi conuertamur ad Dominũ Deum nostrum in toto corde nostro illi nos credamus, in illo spem & fiduciam nostram omnem collocemus, illius amore inflammemur, ac per fidem viuam, & per sacramentorum susceptionem, quæ ab illo sunt instituta, tanquam instrumenta quædam salutis nostræ, denique per orationem ardentem, ac passionis & mortis illius iugem commemorationem, cuius in altari per sacerdotem sacris operantem repræsentatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructum vniuerso mundo mors Christi attulit, eius participes esse queamus. Quamobrem non solùm, cùm prædicat Euangelium sacerdos, minister est reconciliationis, verumetiã cùm baptizat, cùm pœnitentem absoluit, cùm Eucharistiæ sacramentum porrigit, cùm orat pro peccatis populi, cùm corporis & sanguinis Christi sacrificium offert, in omnibus his nihil aliud est, quàm reconciliationis minister, quem non modò verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræsentat, ac quemadmodum ea facta sit in cruce, sub aspectum astantis populi subiicit, atq; omnia facit, vt fidei suæ commissus populus, reconciliationis in cruce factæ fructum consequi possit. Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipso Christo, illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri, ac tanti pretij, quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, Ecclesiæq; totius nomine supplex petit, vt propter fusum filij sui sanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ suæ eam respicere, atq; reconciliationis in cruce factæ fructum ad eam redundare velit. Qua tamen in re nihil aliud, quàm minister est sacerdos. Nam verus sacerdos, verus mediator & reconciliator non est, nisi ille, cui dictum est: Tu es sacerdos in æternum secundũ ordinem Melchisedech: ille de quo scriptum est, quòd factus est propitiatio pro peccatis nostris. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium in altari, ipse & sacerdos & sacrificium, vnum cum eo cui offertur, vnum cum iis pro quibus offertur. Minimè vt diuersum sit illius à nostro sacerdotiũ, & sacrificium. Sed sicut Episcopi, & eius vicarij vnum esse tribunal dicitur, sic omnium sacerdotum & Christi, vnum est sacerdotium, & sacrificium: Sicut igitur in prędicando Euangelio non est sacerdotis nisi ministerium: non enim sacerdos est qui loquitur, sed spiritus patris cœlestis qui loquitur in illo: Quod etiam testatur Paulus dicens: An experimentum quæritis eius, qui loquitur in me, Christi. Testatur etiam eius discipulus Clemens, cùm docet honorare nos debere per eos, qui præsunt Dominum Deum, existimantes quod os Dei sint Episcopi. Sicut in baptizando non est sacerdotis nisi ministeriũ: solus enim verè baptizat, & à sordibus abluit peccatorum, de quo dictum est in Euangelio, Hic est qui baptizat, Dominus noster Iesus Christus: quod & Paulus indicat, cùm reprehendit eos qui baptismum ex ministrorum dignitate metiebantur, dicentes: Ego quidem sum Pauli: alius autem, Ego Apollo: Quid igitur est, inquit, Apollo? quid verò Paulus? Ac mox subdit: Ministri eius, cui credidistis, & vnicuiq; sicut Dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaq; neq; qui plantat, est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Sicut in remittendis peccatis, non est sacerdotis nisi ministerium: Rectè enim illi dixerunt. Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Sicut in aliis quoq; functionibus non est sacerdotis nisi ministerium: nam quod virtutis est & efficatiæ, non præstat nisi solus Deus: sic in consecratione, sic in oblatione, sic in Eucharistiæ distributione, non est sacerdotis nisi ministerium. Testatur hoc Chrysostomus quoq;, qui posteaquàm duriter eos increpauerat, qui post admissa peccata non contriti, neque confessi ad Eucharistiam accedebant (quod tamen ita faciendum esse docent nostri temporis hæretici) cùm illa verba dixisset, Dæmonium patiente peior est, qui postquàm peccauit, accedit: Verùm & tu laice, inquit, cùm sacerdotem videris offerentem, ne tu sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cùm baptizaris, ipse te non baptizat, sed Deus est qui tuum caput inuisibili potentia continet, & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet, ita nunc quoq;. Ac alio loco: Non sunt humanæ virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna confecit, ipse nunc quoq; operatur, ipse perficit: ministrorũ nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Ac rursus in suis in Paulum commentariis: Sacra ipsa oblatio siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos

Reconciliandi cum Deo quid facere debeant. Iohel. 2.

Christus ferè per sacerdotem qui eius in terra legatus est omnia facit. Psalm. 109. 1. Ioan. 2.

Sacerdotium & sacrificium Christi vnum & idem quod omniũ sacerdotum. Matt. 10. 1. Cor. 13. Lib. 2. constit. apostolicarum cap 32. Ioan. 1. 1. Cor. 3.

Chy. Ho. 60. ad populum Antioch. & in Matt. 15. Euch. in peccatis sumens dæmoniaco peior est.

Homil. 83. in Matthæum. In 2. ad Timot. epist. Hom. 2.

cerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam anteà sacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ loquutus est Christus, eadem sunt quæ sacerdotes nunc quoq; pronunciant, ita & oblatio eadem est. Et alio loco, inquit. Et nunc ille præstò est Christus qui illam ornauit mensam, ipse istam quoq; consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensę Domini corpus Christi facit & sanguinem: Sed ille qui crucifixus est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur: & Dei virtute consecrantur & gratia. Hoc est, inquit, corpus meum, hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox quæ dicit, crescite & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: Ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsq; ad hodiernã diem, & vsq; ad eius aduentũ præstat sacrificio firmitate. Similiter & Ambrosius. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus: nũc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiẽs passionẽ: & offert se ipse quasi sacerdos vt peccata nostra dimittat: hîc in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Oecumenius, qui vixit ante nongentos annos, enarrans illum Psalmi locum apud Paulum: Tu es sacerdos in æternum secundũ ordinem Melchisedech: Significat, inquit, sermo, quòd licèt Christus non obtulerit carentem sanguine hostiam, siquidem suum ipsius corpus obtulit, attamen qui ab ipso fungetur sacerdotio, quorum Deus Pontifex esse dignatus est, sine sanguine offerent, nam hoc significat, in æternum. Neq; enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset in æternum, sed respiciens ad præsentes sacrificos, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiam in mystica cęna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij. Similiter locum hunc interpretatur Theophylactus, dicens. Manifestissimè hoc de Christo dictum est: Solus enim ille pane & vino Sacrificium consecrauit perinde ac Melchisedech. Qui verò dixit in æternum: Quoniã etiamnum vnà cum corpore quod pro nobis immolauit apud Deũ & patrem intercedit, hoc est, quas pro nobis pertulit afflictiones vt multum cõmoueat: proponit, etiam sine voce reipsa nimirum patri loquens: pro humana natura filius tuus ego sustinui hæc. Miserere igitur eorum, pro quibus ego pati & mori sustinui. Vel quia, quæ in singulos dies fit, & futura est in perpetuum oblatio, per Dei ministros ipsum habet Pontificẽ & Sacerdotem Dominum atq; adeò ipsam hostiam, qui seipsum pro nobis sanctificat, & frangitur & distribuitur. Quoties enim hæc fiunt, mors Domini annunciatur. Leo quoq; Pontifex. Aliter in Ecclesia Dei quæ corpus est Christi, nec rata sunt sacerdotia, nec vera sacrificia, nisi in nostræ proprietate, naturæ, verus nos Pontifex reconciliet, verus immaculati agni sanguis emũdet. Qui licèt in patris dextera sit constitutus, in eadem tamen carne, quam sumpsit ex virgine sacramentum propitiationis exequitur, dicente Apostolo Christus Iesus qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui est in dextra Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

Chrys. de proditione Iudæ. *Offic. lib. 1. ca. 48.* *Epist. 40. ad Anatolium cap. 1.*

Hinc vel cœco perspicuum esse potest, quàm sit eorum sacrilega audacia, qui sacerdotium, qui sacrificium ex Ecclesia sublatum esse volunt. Cùm verè dixerit Hieronymus: Ecclesia nõ est quæ non habet sacerdotem. Quid enim aliud illi, quàm Christi sacerdotium, Christi sacrificium ex ea tollere, ac redemptionis nostræ pretium nobis auferre conãtur? Manus quidem mortalis, lingua mortalis ministerium hominis est mortalis, verum consecratio, verum oblatio non est nisi ęterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Quemadmodum autem non propterea non rectè dicitur baptizare minister, quia Christus ipse est qui baptizat: non propterea non rectè dicitur peccata remittere minister, quia Christus ipse est, qui peccata remittit: non propterea non rectè dicitur docere minister, quia Christus ipse est vnus magister noster, qui docet nos: non propterea non rectè dicitur interpellare minister quia Christus ipse est, cuius sanguis interpellat pro nobis: ita non propterea non rectè dicitur sacerdotio fungi minister, quia sacerdotio fungitur in altari Christus, quia seipsum hostiam offert Deo patri, sacerdos ille nunc quidem nobis inuisibilis, & immortalis, secundùm ordinem Melchisedech.

Sacrificium & sacerdotium in Eccle. necessarium. Contra Luciferum. *Sacerdotis actio virtuti Christi nihil detrahit.*

Neque iustior est causa externum in sacrificando, quàm in prædicando verbo ministeriũ abrogandi. Nam plures magistros fieri prohibet scriptura: sacrificare non modò non prohibuit vnquàm, verumetiam præcepit Christus, dicens, Hoc facite in meam commemorationem. Quò minus etiam ferendi sunt, qui sacrificandi, quàm qui prædicandi Euangelij ministerium externum abolitum cupiunt. Habent enim ij, quas errori suo prætendant scripturas. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester. Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos: vnctio eius docet vos. Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce Dominum, quia omnes scient me à minore vsque ad maiorem. Has illi cùm scripturas proferant tam apertas, habere tamen videntur aliquem erroris sui prętextum, cùm & illud præ se ferant, pati se non posse, vt obscuretur Christi gloria, vt illius qui verus est magister noster dignitati derogetur, quasi parum idoneus ille sit ad docendos nos, neque citra ministerium hominis id præstare queat. Isti verò quam scripturam proferunt, qua sit sacrificium abrogatum? Certè Paulus non sublatum, sed translatum esse

Iacob. 3. *Lucæ. 22. 1. Corinth. 11.* *Suincfeldianorum error.* *Iacob. 3. Matth. 23. 1. Ioan. 2. Hebr. 8. & Hier. 31.*

Hebræ.7. Matth.5. esse dicit sacerdotium. Sic enim loquitur: Translato sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat. Christus autem dicit, se non venisse legem soluere, sed adimplere. Ad eundem modum, non venit sacerdotium abrogare, sed consummare: Venit quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit sacerdotium Iudæorum? quid aliud quàm vmbra quædam & figura? Quid autem Christi sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, quo nunc illo fungitur in Ecclesia, sacerdos æternus & immortalis per ministros suos mortales? quid nisi corpus ipsum & veritas? Vmbræ corpus, figuræ successit veritas. In vmbratico illo sacerdotio & sacrificio, fusus victimarum sanguis, fundendum pro nobis Christi sanguinem in ara crucis significabat. In hoc autem vero sacerdotio & sacrificio, verum corpus & sanguis Christi fidelium oculis sub panis & vini speciebus exhibeatur, ac queadmodum corpus illud in crucem actū, quemadmodum de pendentis latere sanguis in remissionem peccatorum nostrorum fusus fuerit, repræsentatur. Non igitur sublatum sacerdotium, sed translatum, non abrogatum sed consummatum: sed sicut loquitur Augustinus, per meliorem Sacerdotem, in aliud multò melius augustius & excellentius est mutatum: Sic ab Epiphanio scriptum legimus. Visum est vt in veteri Sacerdotio, Sacerdotalis dignitas ne constitueretur: Verùm ad id quod ante Leui & Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacrificium transferatur. Quod sanè nunc in Ecclesia viget à Christo & huc vsq;. Hîc diserte docet Epiphanius, quomodo translatum sit Sacerdotium, nimirum ab eo quod fuit secundùm ordinem Aaron, ad illud quod est secundùm ordinem Melchisedech: quod fuit multo vetustius, quod etiam nunc in Ecclesia viget à Christo in nouissima cœna institutum: Crassa igitur est eorum, pro, vt sit inscitia, & magna quædam impudentia, qui ex Apostoli verbis illud abrogatum esse colligere conantur: ac omne sacerdotium & sacrificium funditùs ac radicitus euersum & euulsum cupiunt, nullum vt inter laicos & sacerdotes discrimen esse velint: quod quicunque in Christo baptizati sunt, eos esse sacerdotes dicant. Qua de re sic aliquando scripsit Cyrillus in epistola ad Atticum, quam inseruit in suos libros Ecclesiasticæ historię Nicephorus. Professione nostra indignum est, vt sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam communem omnibus esse, quæ tamen eis solis, qui ad eam vocati sunt asseruata esse dicamus.

Sacrificium Iudæorum vmbraticum.

Lib.10. de ciuita. Dei, cap.17.

Hæreticorum adsertiones de redacto in ordinem sacerdotio.

Niceph. lib.14. ca.27. eccle. histo.

Neque verò desunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum est enim, aiunt, & ad omnes in Christo credentes dictum: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et rursus: Qui dilexit nos, & lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes Deo. Et iterum apud eundem: Redemisti nos in sanguine tuo, ex omni tribu, lingua, & populo, natione, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Adeò non desunt Sathanæ diuinæ legis oracula, non tam de abrogato, quàm de exæquato & prophanato ac in ordinem redacto sacerdotio, quibus in prauum sensum detortis, tenebras offundit imperitis, vt in errorem inducat, si fieri possit, etiam electos. Sed nunquid in veteri quoq; lege scriptum non est, & ad filios Israël dictum: Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta? Atqui num ideò nullum fuit sacerdotium secundùm ordinem Aaron? num ideò nullum fuit inter plebem & sacerdotes discrimen? Quamobrem sancta quidem sunt scripturæ verba, quæ adferunt: nihil eis certius, nihil est eis verius: Cœlum & terra prius pessum ierint, quàm vel apex vnus ex illis pereat: Sed si hoc ex illis colligere vis, ex æquo sacerdotes esse omnes, æquè baptizare, æquè prædicare, æquè absoluere posse mulieres, pueros, adde etiam psitacos & graculos, atq; Pontificem quemuis aut sacerdotem: tuum est hoc verbum ô Sathana, non est Dei verbum. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis confundere, qui cœlum terræ, qui sacra prophanis, qui sursum & deorsum miscere conaris omnia. Quoniam verò conatibus hisce tuis opponit se castrorum acies ordinata, quæ non alio nomine tibi magis terribilis est, quàm quòd est ordinata, in hoc totus es, in hoc omnes curæ & cogitationes tuæ consumuntur, vt ordinem ex ea tollere possis, vt ne sit illud, quod Paulus præcepit, omnia honestè & secundùm ordinem fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum, non hoc loquitur per Ioannem Spiritussanctus, quod tu vis: non hoc dicit, quod cuiuis de fæce vulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quinetiam carnifici (quod apud istos, qui hæc à te docti tradiderunt, vsu venisse scimus) prædicare, consecrare, baptizare, absoluere, sacris operari, & quocunq; alio reconciliationis ministerio fungi liceat, verùm illud iis verbis significare voluit, qui Christo nomen dederunt, atque illius corpori per baptismum insiti sunt, eos rectius vocari genus electum, & regale sacerdotium, quàm Hebræos, qui non aliundè magis gloriari solebant, quàm quod secundum carnem ex Abraham essent propagati, qui neque rex fuit, neque sacerdos, cùm nos in Christum credentes, qui & sacerdos iuxta ordinem Melchisedech dictus est, & Rex mansuetus, iustus, & saluos faciens, multò rectius id nobis vendicare possimus, sacerdotis illius & Regis membra facti, quando per lauacrum regenerationis corpori eius sumus insiti. Sic Didymus, sic Basilius, sic Oecumenius, sic Augustinus, sic qui libenter eum sequitur Beda, sic qui non multò fuit illo posterior Rabanus, scripturarum hæc loca interpretantur. Ac libet Augustini verba adscribere: sic enim scribit. Quod autem cùm dixisset: in istis secunda mors

1. Pet.2.

Apoc.1.

Apoc.5.

Matth.24.

Exod.19.

Cant.6.

1. Cor.14.

Sacerdotes & sacerdotium regale.

Psalm.109.

Zach.9.

Basi. serm.2. de baptismo. ca.8.

Aug. lib.20. de ciuit. Dei, ca.10.

Raba. cap.24. de sacram. alt.

non

non habet potestatem, adiunxit, atq; ait: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabunt cum eo mille annis: non vtiq; de solis Episcopis & Presbyteris dictum est, qui propriè iam vocătur in Ecclesia sacerdotes, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticum chrisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis: de quibus Apostolus Petrus, Plebs, inquit, sancta regale sacerdotium.

Apoc. 20.

1. Pet. 2.

Quibus in verbis duo nobis consideranda veniunt: primùm, quòd cùm vocat nos Petrus regale sacerdotium, non hoc vult quòd omnibus reconciliationis ministeriis æquè cuiuis è plebe fungi liceat, atque iis, qui legitimè sunt ad eam rem ordinati, sed illud modò indicat, omnes in Christum credentes fieri per baptismum vnius sacerdotis Christi membra: deinde quòd non alij propriè vocentur sacerdotes, quàm Episcopi & Presbyteri, ad quos propriè ministeria reconciliationis pertinent, cùm aliis è vulgo hæc appellatio nõ conueniat, nisi per metaphoram quandam. Quod indicat etiam Leo Pontifex cùm dicit, eadem ex Petro verba proferẽs: Omnes, inquit, regeneratos crucis signum efficit Reges, Sancti verò Spiritus vnctio consecrat Sacerdotes, vt prẹter istam specialẽ nostri ministerij seruitutem, vniuersi spirituales & rationales Christiani agnoscant se Regij generis, & sacerdotalis officij esse consortes. Docet Epiphanius, quod cùm sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech sit Dominus Iesus Christus, idem & Rex, oportebat eum simul cum lege transferre, tum sacerdotij, tum regni ordinem. Nam regnum eius non erat terrenum. Manet autẽ thronus ipsius, & regni illius non erit finis, & sedet super thronum Dauid: hoc vtiq; regnum Dauid simul cum Pontificatu largitus est Ecclesiæ suæ, hoc est seruis suis Pontificibus ecclesiæ catholicæ, translato in eos throno Dauid non deficiente in æternum. Tractat hac de re Hieronymus quoq; contra Luciferianos scribens, quærit enim, quare laicum venientem ab Arrianis recipiat, Episcopum non recipiat? Respondet Luciferianus: Recipio laicũ, quia errasse se confitetur. Hieronymus contra sub Orthodoxi persona: Recipe & Episcopum, quia errasse se cõfitetur. Ad hæc Luciferianus: Si errasse se confitetur, cur Episcopus perseuerat? deponat sacerdotiũ, concedo veniá petenti. Hieronymus verò: Respondebo tibi, inquit, & ego sermonibus tuis. Si laicus errasse se cõfitetur, quomodo laicus perseuerat? deponat sacerdotium laici, id est, baptismum, & ego do veniam pœnitenti. Scriptum est enim: Regnum quippè nos & sacerdotes Deo patri suo fecit: Et iterum: Gentem sanctam, regale sacerdotium, populum acquisitum. Hic quoq; non obscurè significat Hieronymus: Quod ipsum etiam Chrysostomus explicat, in illum locum: Cùm offers munus tuum ad altare.

Hæresi. 89.
Sacerdotio translato, transfertur regnum.

Hie. cont. Lucif.

Sacerdotium duplex.

Apoc. 1.
1. Pet. 2.
Hom. 16. in Matth.

Longè diuersum esse sacerdotium, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo, quo Presbyteri funguntur & Episcopi: Loquuntur enim illi de sacerdotio laico, quod est baptismus. Nam simul vt quisq; baptizatus est, ex iræ filio, Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orãdi, ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis salutaribus monitus, ac diuina institutione formatus dicat confidenter, Pater noster, qui es in cœlis: ac exhibeat corpus suum hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, in odorem suauitatis. Atque hoc est sacerdotium laici, non autem prædicare, baptizare, absoluere, consecrare, & sacris operari, quę ad solos pertinent Episcopos & Presbyteros. Quod etiam testatur Clemens, cùm ait, Sed neq; Laicos concedimus aliquod sacerdotale munus exercere, veluti sacrificium, baptismum, manus impositionem vel benedictionem. Non enim sibi quis sumit honorem, sed qui vocatur à Deo. Nam per Episcopi manus, datur hæc dignitas. Qui verò ad eam promotus non est, sed eam sibi vsurpat, Oziæ pœnam sustinebit.

Sacerdotiũ laicũ baptismus est.
Matth. 6.
Laicus diuina exercens.
Rom. 12.
Clem. lib. 2. ca. 10 Const. Apostolic.

Ausus fuit Ischyras, quemadmodum in historia sua Ecclesiastica scribit Socrates, facinus patrare multis mortis generibus dignũ. Cùm enim nunquam esset sacerdotiũ sortitus, impo sito sibiipsi Presbyterij nomine, quæ sunt sacerdotis obiuit. Tractat eandem historiá quoq; Theodoretus, & eũ carceri fuisse propterea inclusum narrat Sozomenus. Et extat epistola Synodi Alexandrinæ in secũda Apologia Athanasij, in qua negatur fuisse Presbyter Ischyras, quòd nec ab Ecclesia electus, nec ab Episcopo esset ordinatus. At quo tandem, inquiunt, auctore cõstitutus est? nunquid à Colytho? atqui Colythum in gradu Presbyterij mortuum, omnemq; eius manuũ impositionem rescissam, omnesq; ab eo cõstitutos, in laicorum ordinem redactos esse, & sub nomine Laicorum ad Synaxim admissos: adeò apud omnes constat, vt nemo ea de re dubitandũ putet. Hic multa sunt notatu digna: Primũ quod carceribus mancipatum fuisse tradit Sozomenus: Deinde, quod facinus hoc multis mortis generibus dignũ esse dicit Socrates. Tertiò, quòd Presbyteri, nullá habeant Presbyteros ordinandi potestatem, quæ penes solos est Episcopos, quod verba Synodi Alexandrinæ planum faciunt. Epiphanius quoq; reprehendit Zacheum quendam, quòd audenter sacra mysteria contrectabat, & sacrificia cùm laicus esset, impudenter tractabat.

Socrates. lib. 1. cap. 27. Eccle. historiæ.
Laicus missam celebrans.
Theodoretus lib. 2. cap 8.
Sozomenus lib. 2. cap. 25.
ordinati ab eo qui non est episcopus.

Laicus diuina contrectans.
Epipha. contra hæreses. Tom. 2. lib. 3. in compendiaria fidei doctrina.

Cæterùm quis est, qui non intelligit, si ita sint accipienda scripturarum ista verba, vt quotquot baptizati fuerint, veri sacerdotes censeri debeant omnes, tum futurũ, vt illud necessariò sequatur, Reges quoque vt sint omnes. Nam qui dicti sunt sacerdotes, iidem & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaq; Reges omnes, neque subiectum esse quenquam cuiquam oportebit. Hoc est, quòd maximè laborat Satanas, vt sublato ordine, quá maximè fieri possit

Si omnes baptizati sunt sacerdotes, ergo & reges.

perturbet omnia. Neque verò non pulchrè illi processerunt consilia sua apud vicinos nostros: quibus simul vt persuasit, nihil Pontifici, nihil Episcopis & sacerdotibus esse tribuendum, quòd omnes regale sumus sacerdotium, excusso iugo Pontificis & Episcoporum, quandoquidem non sacerdotes modò, verùm Reges esse omnes eadem scriptura docet, facilè persuasit, vt principum quoque, legitimæq; suæ potestatis iugum excuterent, seruili bello concitato, neque multò pòst, eò quoque perduxit amentiæ miseros, vt Christianissimi Imperatoris iugum excutere molirentur, quem iam scriptis suis de Imperio deturbatum, non amplius Imperatorem, verùm Carolum à Gandauo appellare ausi sunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimum Dominum suum, virum inter alias heroicas virtutes, quibus excellit, incredibili simul erga Deum pietate, religioneque præditum, verbique illius propugnatorem acerrimum, quàm anteà fuerant erga Romanum Pontificem, cæterosque Episcopos & sacerdotes. Adeò videre licet, quod mutuò sibi cohæret vtraque dignitas, Regalis & sacerdotalis, ruere vt altera non possit, quin eodem motu labefactata concidat altera. Neque alios in Regum & Principum fama libellis, quos famosos vocant, proscindendis magis audaces esse, quàm qui prius in laceranda Pontificum & Sacerdotum existimatione calamos suos & linguas exacuerunt, dubium erit nemini, si modò rem diligentius explorare velit. Hi sunt præclari scilicet fructus istius, quemadmodum ipsi vocăt, Euangelij. Si Turcæ Germaniam, quamlibet numeroso exercitu peruasissent, maiorem cladem & exitium adferre non potuissent, quàm quantum cacangelium istud attulisse videmus. Cognitos habebat istorum mores Erasmus Roterodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat commoratus. Is in libro, quem scripsit in hos pseudoeuangelicos, hoc de illis præbet testimonium. At iste, inquit, populus tam Euangelicus, etiam Turcarum Principi dicitur detestabilis, quem ait seditioni natum: Quos subinde tumultus excitat? quoties quàm leuibus de causis procurrit ad arma? ne suis quidem Ecclesiastis satis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Initio tantùm non Deus erat illis Lutherus, nunc iisdem prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere sentire quod cuique libitum est. Huc nimirum tendunt artes Satanæ, vt rupta acie ordinata perturbationem inducat, vt fiat illud, quod scriptum est in libro Iudicum: In diebus illis non erat Rex in Israël, sed vnusquisq;, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Vult vt simus sine lege, sine Rege, sine sacerdotio, sine sacrificio: quod cùm perfecerit, simul & illud nullo negocio perfecerit, vt simus sine Deo. Nam vbi non est sacerdos & sacrificium, ibi nullus Deus agnoscitur: sicut anteà quoque copiosius de eo disseruimus.

Carolus V. Imperator. Potestas secularis & dignitas pereunt sine sacerdotali dignitate. Dignitas secularis & sacerdotalis mutuo cohærent.

Germania per pseudoeuãgelicos infinita damna passa fuit. Erasmi testimonium de Pseudoeuangelistis.

Sacerdos & sacrificium vbi non sunt, ibi nõ agnoscitur Deus. Reconciliationis minister nusquã in nouo testamento sacerdos vocatur, sed presbyter quare id factũ sit.

Ac satis iam planum fecisse videmur, quandoquidem est Dei cultus in Ecclesia, esse in ea sacerdotium, esse & sacrificium. Quòd verò isti dicunt, nusquam reconciliationis ministros in libris noui Testamenti sacerdotes appellari, sed presbyteros tantùm, demus hoc illis. Fieri enim potest, quandiu durauit sacerdotium Iudæorum, vt ne quid cum illis habere commune Christiani viderentur, quòd suos appellari sacerdotes noluerint, sed presbyteros, hoc est, antiquiores, siue digniores, vt augustius quoddam Christianorum quàm Iudæorum sacerdotium esse demonstrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquum foret. Hoc enim Græci πρεσβύτερον, Latini vocant antiquius. Quod autem hoc est collectionis genus? ministros reconciliationis siue presbyteros non reperimus in nouo Testamento vocari sacerdotes, ergo nõ sunt sacerdotes? Nónne ad eundem modum argumentari vicissim licebit? Nomen personæ non modò in noui, sed ne in veteris quidem Testamenti libris de Deo dictum reperimus, non sunt ergo tres personæ Deus vnus: Quin & ipsum trinitatis nomen in scripturis nusquam inuenitur, non est ergo sancta Trinitas? Quis non videt, quàm hæc absurda sint? Sit ita, non fuerit appellatio sacerdotum inter Christianos ante euersam Hierosolymam, & prorsus abolitum Iudæorum sacerdotium: At simul vt illud est deletum, statim à Clemente Petri successore, à Dionysio Areopagita Pauli discipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus aliis ad hæc vsque nostra tempora sacerdotum nomen in Ecclesia frequentari cœpit. Cùm autem Esaias futurum prædixit, vt ex gentibus assumeret Dominus sacerdotes & Leuitas, qui quomodo solebant filij Israël, dum eorum staret religio, & templi cæremoniæ seruarentur, offerrent victimas cum psalmis in domo Domini, nónne clarè de Christi sacerdotibus est loquutus? Verùm quorsum attinet de vocula disceptare? Vbi fuit sacrificium, ibi sacerdotium quoq; fuisse nemo sanus dubitat. Nam hæc duo sic inter se cõiuncta sunt, vt ab inuicem separari non possint: Neq; sacerdos sine sacrificio, neque sacrificium esse potest sine sacerdote.

Sacerdotum nomen in ecclesia quando frequentari cœpit. Esa.66.

Iudic.17. Sacerdos & sacrificium coniuncta.

Fuisse autem sacrificium Apostolorum temporibus si quis ambigit, vel ille in Actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi scribitur: Sacrificantibus illis Domino & ieiunantibus, dixit illis Spiritussanctus, & cætera. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat ministrantibus, Erasmus tamen quod est in Græco λειτουργούντων significantius vertit, cùm sacrificarent. Siquidem λειτουργός non simpliciter sonat ministrum, sed plerunque sacrorum ministrum, & qui fungitur officio sacerdotis pro aliis: & λειτουργεῖν non simpliciter ministrare, sed

Sacrificiũ tempore Apostol. Actor.13. λειτουργός. λειτουργεῖν quid.

ſed ſacrum miniſterium peragere, ſacris operari ſiue ſacrificare: & λειτουργία non quoduis miniſterium, verùm illud vocatur, quod nos Miſſam vocamus. Hinc eſt, quod Baſilius & Chryſoſtomus Miſſas ſuas inſcripſerunt λειτουργίας, Sic autem appellatur Miſſa κατ' ἐξοχήν, tanquam vnum omnium excellentisſimum, Deoque gratisſimum miniſterium, qua ratione Tullius orator: Ariſtoteles Philoſophus, Paulus vocatur Apoſtolus: Ad hunc modum ſacerdos quoque miniſter: & ſacrificium, quod offert, vocatur miniſterium: Non quod alij quoq; non rectè miniſtri dicantur, nam & Principes Dei ſunt & eccleſiæ miniſtri: Sic enim de illis Paulus loquitur, λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσιν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες, hoc eſt, miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruiẽtes, ſed quod illud longè prǽſtantisſimum omnium eſt miniſterium, quo funguntur ſacerdotes. Quod autem λειτουργία ſacrum miniſterium ſiue ſacrificium ſignificet, indicat ille locus apud Lucam: ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, hoc eſt, vt impleti ſunt dies officij eius. Λειτουργίαν tranſtulit interpres officium, nihil aliud intelligere volens, quàm ſacrificiũ: Loquitur enim de Zachariæ ſacerdotis officio. pontifices autem & ſacerdotes ex hominibus aſſumptos pro hominibus conſtitutos veteri lège fuiſſe in his quæ ſunt ad Deum, vt offerrent dona & ſacrificia pro peccatis, cùm à Paulo ſcriptum ſit, nemo eſt tam proteruè improbus, qui negare audeat (quanquam illud temerè nonnulli negant) ad noſtri quoque temporis ſacerdotes hæc Pauli verba rectè referri poſſe.

Miſſa appellatur liturgiæ per Antonomaſian.
Luc. 1.
Hebræ. 8.

Cæterùm aptè atque appoſitè admodum etiam nunc ſacrificium vocatur officium. Sic enim dici ſolet, celebratur nunc officium. Nam cùm officium rectè factum dicatur, nos autem nulla rectè facta proferre poſſimus, quæ quatenus noſtro ſunt, ad iram Dei placandam, & remiſſionem peccatorum obtinendam ſufficere nobis queant, proferimus illud quod omnium rectisſimè factum eſt à ſaluatore noſtro pro peccatis noſtris abolẽdis, proferimus corpus illius & ſanguinem, qui factus eſt nobis iuſtitia & ſanctificatio, & redemptio, factus pro nobis obediens patri vſque ad mortem, mortem autem crucis: ſimul ſupplices deprecamur, vt auertat faciem ſuam à peccatis noſtris, & reſpiciat in faciem Chriſti ſui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis ſecundum peccata noſtra, non iudicet nos ſecundùm actus noſtros, non retribuat nobis ſecũdùm iniquitates noſtras, ſed faciat nobis, Iudicet nos, retribuat nobis ſecundùm iuſtitiam filij ſui, quam ille luens obedientia ſua, peccatum inobedientiæ noſtræ, pro ſua ineffabili miſericordia nobiſcum communicare, nobis impartiri, & noſtram facere dignatus eſt, poſteaquàm ſemel ipſum per fidem & baptiſmum induti ſumus. Eſtne quod officij nomine rectius appellari queat, quàm vnum hoc? Quæ enim ſunt officia? quæ ſunt rectè facta noſtra? quæ coram oculis Dei & Domini noſtri proferre, quibus illum, qui iuſtè peccatis noſtris iraſcitur, propitium nobis & placatum reddere poſſimus? Certè niſi vni illi officio, quod ille nobis pro ſua immenſa bonitate, in cruce moriens, præſtitit, innitantur, nulla ſunt. Qui igitur ſunt iſti tam impij, tam à Chriſto auerſi, qui nobis hoc quod ſolum verè dici meretur officium, eripere conantur? Qui alij, quàm iurati Satanæ miniſtri, quorum omne ſtudium vna hac in re conſumitur, vt immenſum illud redemptionis noſtræ beneficium, in quo ſolo confidimus, in quo ſolo gloriamur, ſempiterna quadam obliuione obruatur? Nobis verò extrema quæque perferre prius contingat, quàm vt tantum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne Sol quidem ipſe æquis oculis aſpicere poſſit.

Sacrificium vocatur officium.
1. Corinth. 1.
Philip. 2.
Pſalm. 50.
Pſalm. 84.

Verùm iuſto dolore commoti ab inſtituto ſumus nonnihil digreſſi. Nunc eò vnde cœpit redeat oratio. Illud enim orſi eramus dicere, quandoquidem ſacrificaſſe conſtat Apoſtolos, quemadmodum clarè liber Actorũ docet, ſacerdotes re ipſa fuiſſe, etiam ſi detur illud, quod propter diſcrimen ſacerdotum legis, ante euerſam Hieroſolymam & extinctum Iudæorum ſacerdotium, presbyteri, quàm ſacerdotes appellari maluerunt. Obiter autem explicauimus, quid ſibi velit Liturgiæ nomen: Significare enim miniſterium ſiue officium per excellentiã quandam, id quod nos Miſſam vocamus, ſiue ſacrificium, vnde & ſacerdotes alicubi vocari officiantes audimus, quod illorum proprium eſt munus & officium ſacris operari, hoc eſt, miſſas celebrare, quod ante mille quoque trecentos annos his verbis teſtatur Fabianus Martyr & Pontifex: Sacerdotes Dominus ſibi elegit vt ſacrificent ei, & offerant oblationes Domino. In quam ſententiam ſcripſit etiam pleraque Chryſoſtomus, Epiſtolam ad Corinthios explicans. Nam & ſi prædicare quoque præclarum ſit, ac Deo maximè gratum officium, non tamen hoc ſacerdotum quondã proprium fuiſſe videtur: quòd ex Poſſidonio colligi poteſt: qui cùm fuiſſet auditor Auguſtini, vitam illius conſcripſit. Narrat is, Valeriũ Hipponenſem Epiſcopum, ordinato in presbyterum Auguſtino, exultaſſe & Deo gratias egiſſe, ſuas exauditas à Domino fuiſſe preces, quas frequentisſimè fuderat, vt ſibi diuinitus homo concederetur talis, qui poſſet verbo Dei & doctrina ſalubri Eccleſiã Dei ædificare, cui rei ſe, homo natura Græcus, minusq; Latina lingua & literis inſtructus, minus vtilem præuidebat. Dedit igitur poteſtatem eidem Auguſtino Presbytero coram ſe in Eccleſia Euangelium prædicandi ac frequentisſimè tractandi, contra vſum quidem & conſuetudinem Aphricanarum Eccleſiarum, vnde etiam ei nonnulli Epiſcopi detrahebant. Clarius etiam hoc indicat Socrates in ſua Eccleſiaſtica hiſtoria, cauſam etiam explicans, quamobrem verbi miniſterio

Sacerdotes officiantes.
Fab. epiſt. 2. ad orientales Epiſc.
Chryſ. in 2. ad Corint. Hom. 13.
Prædicare cuius ſit officium.
Poſſid. ca. 5. de vita Auguſtini.
Soc. lib. 5. cap. 22.

Presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandriæ non committitur verbi ministerium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arrius Ecclesiam turbauit.

Ex his Posidonij & Socratis verbis cernere licet, quàm crassa sit istorum inscitia, qui putant ad hoc ordinari potissimum presbyteros, vt sint verbi ministri, cùm verbi ministerium proprium olim fuerit in multis Ecclesiis Episcoporum, ad quod sacerdotibus aspirare non licuerit: nō quod maior in eo sit dignitas, quàm in altaris ministerio, quod omnia alia excellere, satis iam docuisse videmur: verùm quod ad prædicandi munus non æquè quiuis est idoneus, atq; ad sacrificandum. Nam in ordinando sacerdote non tam spectabatur excellens doctrina, quàm pietas & vitæ sanctimonia. In eligendo autem Episcopo minimè sufficere visum est, si vitæ esset inculpatæ, si ætatem suam omnem sine crimine transegisset: sed requirebatur prætereà, potens vt esset exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt, arguere. Sed hæc de proprio Sacerdotum officio dicta sufficiant.

In eligendo sacerdote, vel Episcopo quid spectabatur. 1. Tim. 3.

Quòd autem ordo Sacerdotij Sacramentum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quòd quæ requiruntur ad Sacramenti rationem, eorum ipsi deest nihil. Est enim sacræ rei signum, & quidem efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ. Signum aut elementum visibile, siue quis materiam dicere malit, est manuum impositio. Neque tamen ea sola: præcedit enim illam benedictio & inunctio, sequitur autem calicis porrectio. Præcipuum tamen in hoc Sacramento signum est, manuum impositio: Nam per benedictionem ordinandus diuinis officiis mancipatur: per vnctionem ad Christi corpus tangendum idoneus redditur: per calicis porrectionem officij ministeriiq; sui admonetur: per impositionem verò manuū omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedente verbo, quod profertur ab Episcopo ordinante, quæ est forma huius Sacramenti. Nam simul vt accedit verbum ad elementū, fit Sacramentum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, vt quæcunq; pertinent ad officium Sacerdotis, ea efficaciter exequi possit omnia. Hinc est, quod non in conferendis modò Sacramentis efficax est Sacerdotis ministerium, verumetiam si quis præoccupatus in delictis fuerit, oratio tamen eius magis efficax esse creditur, quàm cuiusuis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit vitæ integritate præditus.

Sacerdotii ordinem sacramentum esse.

Ordinationis sacræ materia & forma.

Sacerdotis oratio magis efficax.

Etsi autem nulla sit in libris noui Testamenti inunctionis mentio, sed solius manuum impositionis, non ideo tamen existimandum est recens hoc inuentum esse, vt ordinandi Sacerdotes oleo inungantur. Apostolorum hanc esse non scriptam traditionem testis est Anacletus Petri successor. Ordinationes, inquit, Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem prouincia fuerint Episcopis sunt celebrandæ, qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangeliis, quæ prædicaturi sint imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacraque vnctione, exemplo Prophetarum & Regum capita eorum, more Apostolorum & Mosi vngentes, quia omnis sanctificatio constat in Spiritu sancto, cuius virtus inuisibilis sancto Chrismati est permixta: & hoc ritu solennem celebrent ordinationem. Clemens quoque: Omnis, inquit, Pontifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus hominibus oppidò esse debet: quem quasi Christi locum tenentem honorare omnes debent, eique seruire, & obedientes ad salutem suam fideliter existere: scientes, quòd siue honor, siue iniuria, quæ ei defertur, in Christum redundet, & à Christo in Deum. Scripsit de eo copiose Pauli discipulus Dionysius Areopagita: Scripsit & Cyprianus in libello de chrismate edito: meminit Tertullianus. Neque quisquam est veterum penè scriptorum, qui non cum quadam etiam honoris præfatione meminerit. Quominus ferendi sunt, qui nostro hoc æuo sine quadam subsannatione sacri huius vnguenti meminisse non possunt. Quòd si propterea putant esse reiiciendum, quòd Iudæorum quondam fuerit cæremonia genus hoc vngendi, reiiciant & manuum impositionem, quæ & ipsa traxisse videtur ab Hebræis originem, quibus admodum ea fuit familiaris, cùm aliquid commendabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filiis Ioseph. Eodem ritu Moses ordinat Iosue ad populi Dei gubernationem. Numero 27. Eodem ritu Christus benedicit pueris Marc. 10. Ad eundem modum & super caput hostiæ immolandæ manus ponebatur. Et in libris Paralipomenon legitur. Applicuerunt hircos pro peccato, imposueruntque manus super eos, & immolauerunt eos Sacerdotes.

Vnctio sacerdotum.

Anacle. epi. 2. Ordinatio sacerdotum quomodo celebranda.

Clem. epist. 2. ad Iacob. frat. dom. Episc. obediendū.

Luc. 10. Dion. eccle. Hier. cap. 4. Tertul. de carnis resurrectio.

Manuum impositio.

Gene. 48. Leuit. 1. 3. 4. 8. Num. 27. Marc. 10. 2. Par. cap. 29.

Verùm hæc de Sacramento ordinis dicta sufficiant, quod ministrantium est, nam pertinet ad ministerium reconciliationis. Quatenus autem hæc reconciliatio docendo fit aut prædicando, rectè referri posse videtur ad eam virtutem, quæ prudentia dicitur: quandoquidem scriptum est, quòd labia sacerdotis custodient scientiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiam in Euangelio vocat Dominus seruum fidelem & prudentem, quem constituit Dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore. Hoc est, quòd Dionysius quoque sacerdotum ordinem vocat illuminatiuum & lucidum, quòd eorum proprium est munus luce doctrinæ per salutis iter ducere proximos. Et in libris Paralipomenon legitur.

Malach. 2. Matth. 24. Dion. eccle. Hierar. cap. 5. 2. Par. cap. 29.

Domini-

De ministro huius Sacramenti.

CAP. LIIII.

Minister huius sacramenti est Episcopus: cuius hoc solius proprium est munus ordinare. Est autem Episcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo sacramentum est, verùm dignitatis & officij. Nam quemadmodum paulò antè commemorauimus: ex presbyteris, qui multi erant in vna aliqua Ecclesia, vnus eligebatur, qui non reliqui magis gregis totius, quàm ipsorum etiam presbyterorum curam gereret. Ac in sacramẽtis quidem conficiendis & ministrandis, excepta ordinatione & confirmatione nihilo maior est Episcopi, quàm sacerdotis auctoritas, nisi quòd ligandi, soluendiq; potestas tantò maior est penes Episcopum, quantò plus ad eam rem doctrinæ iudiciique requiritur: quibus præ cæteris Episcopum abundare præsumitur, qui vel ipse reliquis rebus iis præstat, vel adiunctos habet saltem lateri suo viros eruditione, iudicioque præstantes, vt, quòd vulgus sacerdotum de grauioribus peccatis perinde facere non potest, quid ligandum, quidve soluendum sit, facilè discernere queat. Inde est illa casuum, vt vocant, reseruatio: quorum nonnulli ad ordinarij cuiusuis, alij verò, qui sunt grauiores, non nisi ad summi Pontificis iudicium spectant. De quo multa doctè & eleganter scripta sunt ante triennium à viro singulari doctrina prædito, qui fuit Catholici Regis apud Pium Quartum Pontificem Orator Francisco VVargas, in præclaro illo libello, quem de Episcoporũ iurisdictione inscripsit. Neq; verò non iuxta scripturarum auctoritatem, in quibus Iethro Mosi concilium dedisse legitur, vt partiretur in alios iudicandi onus. Quicquid maius, inquit, fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantùm iudicent. Hoc igitur exemplo videmus in Ecclesia Dei constitutum, vt grauiores casus Episcopi, grauissimi Pontificis Max. iudicio reseruarentur. Interest autem Ecclesiæ, vt non omnes ab omnibus peccatis absoluendi potestatem habeant, cùm difficultas absolutionis peccandi sæpè frenum iniiciat. Quanquam vbi mortis periculum imminet, à quibusuis quamlibet enormibus peccatis absoluendi cuilibet sacerdoti potestas est concessa. Sic igitur in auctoritate ligandi atque soluendi maior penes Episcopum, quàm sacerdotem, maxima penes Pontificem est potestas, cùm illi præ cæteris dictum sit: Tibi dabo claues regni cœlorum. Quæ verba sic Tertullianus interpretatur, vt per ea soluendi & alligandi potestatem, personaliter Petro collatam esse dicat, non Ecclesiæ. Quod ad reliqua attinet, æquè baptizat, æquè consecrat, æquè sacerdos absoluit vt Episcopus: In hoc ergo pares sunt Episcopus & Sacerdos. Cęterùm quod in humano corpore fieri videmus, vt sit corpus quidem vnum, membra verò multa, omnia autem non eundem actum habeant, idem & in Christi corpore, qui est Ecclesia, cernere licet. Multi namq; corpus vnum sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Hæc cõnexio totius corporis vnanimitatẽ requirit, sed præcipuè concordiã exigit sacerdotum, quibus, vt à Leone Pontifice verè maximo scriptũ est, etsi dignitas nõ est cõmunis, est tamen ordo generalis: Quoniã & inter beatissimos Apostolos, in similitudine honoris, fuit quædam discretio potestatis: & cùm electio par esset omnium, vni tamen datum est, vt cæteris præemineret: De qua forma Episcoporum quoq; est orta distinctio, & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura cõflueret, & nihil vnquàm à suo capite dissideret. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoq; Papam in Epistola ad Orientales scripta reperiuntur, illud discimus, qui non dissensionis, verùm pacis & dilectionis Deus est, eum vt pax & vnitas in Ecclesia sua retineri possit, hanc rationem constituisse, vt non modò discretus esset ordo sacerdotum ab ordine laicorum, verùm & inter ipsos etiam sacerdotes & Episcopos, quamuis ordo generalis non esset, tamen dignitas communis. Non est enim alius Episcoporum, quàm sacerdotum ordo, verùm dignitas maior est Episcoporum. Inter Episcopos autem honoris quidem est similitudo, verùm discretio potestatis. Idem honos, eadem est dignitas Episcopi, qui infimo loco sedet, atque vel Archiepiscopi, vel Patriarchæ, vel summi etiam Pontificis, qui Papa, hoc est Pater Patrum appellatur, qui non magis est Episcopus, quàm quiuis alius ex aliis, qui sunt extremo loco: Cùm verè dictum sit ab Hieronymo: Potentia diuitiarum & paupertatis humilitas vel sublimiorem vel inferiorem Episcopum non facit. Hoc tantùm differt ab aliis quòd illi in partem sunt vocati solicitudinis, penes hunc verò est plenitudo potestatis. Nam si ex æquo possent omnes omnia: retineri vnitas non posset. Quare, sicut anteà docuimus, à Christo fuit institutum, vt de maioribus fidei præsertim causis, ad vnũ illum, qui sedet in Petri cathedra, Pontificem Romanum referretur, quod ab Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra semper quidem à Catholicis, sæpè etiam fuit ab hæreticis obseruatum.

Si quis autem secum diligentius expendat, quàm admirabli consilio hic in Ecclesia sit ordo constitutus, facere non poterit, quin dicat, A Domino factum est istud. Neque enim humani ingenij, verùm diuinę res est sapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res sacras nõ oportere nisi reuerẽter tractari. Quæ autem adhiberi poterit reuerentia, si promiscuè cuiuis è fęce vulgi

Episcopatus non est ordo.

Episcopi officia.

Casuum reseruatio vnde.

Confirm. in

Exod. 18.

Tertul. li. de pœnitencia.

Rom. 12.

Epist. 14.

Episcoporũ ordo.

Papæ seu Pontificis max. eminentia.

Sacerdotes ab Episcopis in quo distinguantur.

In Epist. ad Euagrium.

Ad Nepotianum de vita clericorũ.

Papa pater patrum, penes hunc potestatis plenitudo.

De maioribus fidei causis ad Pont. Rom. referendum.

Psal. 117.

Res sacræ reuerenter tractãdæ

vulgi ad tractandas illas aditus patebit? si baiulis & zonariis, si carnificibus etiam, quod apud istos factum videmus, qui volunt ordinem ex Ecclesia sublatum, si deniq; fœminis, quas ne loqui quidem in Ecclesia permittit Apostolus, verbũ Dei prædicare, baptizare, absoluere, consecrare licebit? De Marcione scribit Epiphanius, quòd is mulieribus fecerit potestatem baptizandi: mox subdit: Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud. Reuera nihil aliud sunt apud istos, quàm ludibria sacramenta omnia, diuinaq; omnia dum ita peruulgantur, ac prophanantur, quæ non nisi maxima cum reuerentia tractari oportebat. Ac rectè de hoc genere hæreticorum scripsit Tertullianus. Ipsæ mulieres hæreticæ quàm procaces? quę audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorũ temerariæ, leues, inconstantes. Nunc neophitos collocant, nunc seculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate non possunt. Nusquã facilius proficitur, quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est, & laicis sacerdotalia munera iniungunt. Quamobrem summa quadam, neq; humana, sed diuina ratione institutum est, vt Ecclesiæ ministrorum ordo distinctus esset à laicis.

1. Cor. 14. 1. Tim. 2. Epiph. lib. 3. contra hæres. Hæresi. 42. Mulierum hæreticarum procacitas. Tertul. præscri. aduer. hæret.

Iam inter ipsos Ecclesiæ ministros & hoc prudenter admodum est excogitatum, vt ne derepentè cuiuis ad sacerdotij gradum prosilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad ostia stabat aliquandiu, quo munere cùm rectè functus esset, dabatur ei potestas legendi prophetias, ac paulò pòst dæmonia expellendi. In quibus officiis cùm diligenter versatus fuisset, iam admittebatur intra cancellos vbi mysteria peragebantur non excludebatur cum cęteris: quin Episcopis & Presbyteris præstò semper aderat, & eos continuè sequebatur, qua etiã ex causa acolythos dictos existimant. Posteaquàm verò ex diuturna cum sacerdotibus consuetudine, ritum sacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouisse visus est, tum primùm ad ordines, qui sacri vocantur, promoueri licebat. Neq; sic tamen statim sacerdos ordinabatur, verùm Subdiacono facto dabatur ei tantùm potestas vasa sacra, calicem, & patenam contrectandi, & ad sacerdotis vsum ferendi, ac epistolam cantandi. Ad Euangeliũ verò cantandum & prædicandum non admittebatur, nisi prius Diaconus esset ordinatus. Cùm verò Lector in scriptis Prophetarum, Subdiaconus in epistolis Apostolorum, Diaconus autem in Euangeliis legendis iustum tempus posuisset, ac per suprascriptos gradus omnes, ritum omnem sacrorum peragendorum diligenter inspexisset, tum primum ad conficiendum & offerendum Christi corpus & sanguinem, ad verbum eius annunciandum, & ad sacramenta fidelibus ministranda admittebatur.

In ordinationibus subordinata progressio est pacis & vnitatis retinaculum.

Atque ita omni ex parte perfectus tandem est ordo, quatenus est sacramentum, nondum tamen perfectus est, quatenus facit ad vnitatem Ecclesiæ tuendam & conseruandam, quæ sine ordine constare non potest. Nam si par esset sacerdotum omnium auctoritas & potestas, effugere schisma non liceret: Futurum enim esset, quod hoc infelici seculo nostro euenisse videmus apud eos, qui semetipsos segregantes, Euangelici quàm Christiani dici maluerunt, vt secundum suum quisque sensum scripturas interpretaretur, suo quisq; iudicio atq; arbitrio sacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac nouos institueret, atq; ita non esset iam Ecclesia terra vnius labij & sermonum eorundem, sed futura esset Babylon quædam, confusis prædicantium linguis, vt non audiat vnusquisq; vocem proximi sui, qualis reuera est apud eos, apud quos omnis Episcoporum iurisdictio & auctoritas est abrogata. Miserandam ibi videre licet Ecclesiæ faciem, non solùm quòd secùs in vna ciuitate docetur quàm in alia, quodq; fidibus luditur, non fides vna retinetur, verumetiam quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in templo, aliud ille è loco superiore detonat: Huic ille Suermerus, ille contrà huic hæreticus est: atq; ita pręclarum istud, si Diis placet, Euangelium secũ ipsum pugnat. Intereà verò, scinditur incertũ studia in contraria vulgus: Hic dicit, ego sum sancti Lutheri: alius, ego verò sancti Zuinglij: alius, ego verò sancti Caluini: alius, ego verò sancti Balthasaris Anabaptistæ: alius, ego verò sancti Suenckfeldij: alius, ego verò sanctorum omniũ Suermerorum. Sic huic sanctum videtur quod Lutherus: illi, quod Caluinus, vel alius quisquam hæreticorũ scripsit, neq; minus habere id vult auctoritatis, quàm ipsum Apostolorum symbolum: neq; iam scripturarum canonicarum, sed alicuius ex hæreticis auctoritate sententiam suam confirmare conatur. Quid hìc aliud expectandum est in hac ipsorum inter se, qui se à Christi corpore auulserunt, dimicatione? quàm quod à Propheta dictum est? Diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Vtinam autem saluis iis, qui errauerunt, primo quoq; tempore error ipse intereat. Huius itaque generis schismata ne orirentur in Ecclesia, aut si quæ orta essent, vt priusquam radices altius agere cœpissent, extirpari tempore possent, prouidere volens Spiritussanctus, posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo: qui ex eo nomen sortiti sunt, quòd omnes inspiciant, cunctaque speculentur, ac diligenter attendant, non modò de populo, verumetiam de clero, quomodo vitam quisq; suam instituat: ac inprimis de doctrina cuiusque accuratius inquirant, quæ si sana non sit, nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam sicubi fidei firmum & stabile fundamentum iactum non est, quicquid superstruxeris, corruet.

Hæreticorum dissidia. Gene. 11. 1. Cor. 3. Luc. 11. Osea. 10. Episcoporum in eccle. necessitas. Act. 20. Episcopi vnde dicti. Vita bona sine doctrina bona proderit nihil.

Quamobrem hæc prima & præcipua Episcoporum cura est & esse debet, sana vt in ecclesia doctrina

Episcoporum munus.

doctrina conseruetur, neque fas cuiquam sit somnia sui capitis pro Euangelio populo vendicare. Planum id anteà fecimus, verbi ministeriū peculiariter ad Episcopos pertinere, quare non est cuiquam licitum illud sibi sumere, nisi mandatum ab Episcopo fuerit. Neque enim alicuius profani Magistratus munus est, arbitratu suo verbi, sacrorumq; ministros instituere, multò minus autem vulgi: de quo præclarè scripsit quidam, quòd non est in eo consiliū, non ratio, non discrimen, non diligētia: semperq; sapientes ea, quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerunt. De quo sic scribit Chrysostomus: Quod si quid sit populus, percontaberis. Est quiddam tumultus, perturbationisque plenum: Est stultitia maiori ex parte constans, atq; compositum, temerè per maris fluctus, varia & pugnante sententia sæpenumerò iactatum. Ad solos Episcopos ea cura propriè pertinet. Legimus Timotheū & Titum à Paulo constitutos Episcopos. Tito verò mandatum ab illo fuisse, vt ipse, non vt populus, qui docendus, non sequendus est, aut profanus Magistratus aliquis cōstitueret per ciuitates Presbyteros. Legat qui volet & acta, & epistolas Apostolorum omnium, nusquam reperiet quòd quicquam in hac parte sibi iuris vel populus, vel profanus Magistratus vsurpauerit. Quin illud potius inueniet, quod Paulus aut Barnabas non Burgimagistri constituerūt per singulas Ecclesias Presbyteros, cum oratione & ieiuniis, quemadmodū & nūc facit Ecclesia.

Cicero pro Plancio vulgus quid. Hom. 26. in ca. 1. Ioan.

Titum 1. Episcoporum aut sacerdotum laicis non conuenit institutio.

Act. num 14. Episcoporum electio laicis non conuenit.

Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit: verùm hoc nunquam fuit, vt ipse sibi constitueret Sacerdotem aut Episcopum: ostendebat quidem quem sibi dari vellet, verùm institutio Sacerdotis non fuit nisi penes Episcopum, Episcopi verò penes Romanum Pontificem. Meminit Chrysostomus electionis, quæ fiebat per populum, verùm ita, minimè vt laudandam, quin reprehendendam potius existimet: his enim verbis vtitur: Ito iam hinc, ac publica festa spectato, ea dico, in quibus dignitatū Ecclesiasticarū electiones de more fiunt, & tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Episcopum, quanta est tota illa subditorum multitudo, quibus elegendi potestas concessa est. Hos omnes tam in multas factiones scindi, neque inter se consentire, neque cum eo, cui sorte Episcopatus delatus est, conuenire videas: sed vnusquisq; à suis vnius partibus stat, alius hunc, alius illum eligens: cuius rei causa hæc est, quòd idipsum non spectant, quòd solùm spectandum fuerat, nempè animi virtutem, sed aliæ sunt causæ quibus honor is conciliatur. Verbi gratia: Hic quòd claro genere natus sit, in Episcopatus, inquit, ordinem cooptetur: illi quòd opibus abundet, neque indigeat alimentis ex Ecclesiæ prouentibus quæsitis: alius quòd ab aduersariis ad nos transfugerit: alius sibi genere propinquum ac necessarium, alius adulatorem cæteris anteponere mauult: Nemo est qui eum qui idoneus sit spectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud orientales eligendi per populum ratio Chrysostomi temporibus. Quin & alibi penes populum electionem Episcoporum fuisse nō obscurè videtur Hieronymus indicare, de qua tamen ita loquitur contra Iouinianū scribens. A qua non diuersa fuit ea, de qua scribit Hieronymus cùm dicit: Nonnunquam errat, inquit, plebis, vulgiq; iudicium, & in sacerdotibus comprobandis, vnusquisq; suis moribus fauet, vt non tam bonum quàm sui similem quærat præpositum. Non dissimilia in laudatione Basilij & Athanasij, patrisq; sui Gregorij, scribit Gregorius Naziāzenus. Et in libro de sacerdotali dignitate Ambrosius cap. 5. Mortuo Theodoro Agrigentino Episcopo, magnam seditionem in populo natam, & tumultum à multitudine conflatum fuisse, scribit Symeon Metaphrastes, cùm simul tres à populo electi fuissent, qui cùm omnes Romam venissent, vt à Pontifice vnius ex illis electio rata haberetur: Pontificem alium nominasse virum insigni pietate Gregorium. Tale quiddam accidisse narrat idem, & ante eum Palladius Chrysostomi discipulus, Constātinopoli mortuo Nestorio. Fit enim, inquit, in eligendis maxima ex parte examinatio, non ex virtute eorum qui adsciscuntur, sed ex eorum qui sunt potentes in eos beneuolentia, &, vel est pura ac syncera, vel accessit muneribus. Nec dissimilia fiebant in Aphrica: Qua etiam ex causa faciendum putauit Augustinus, vt quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat Valerio, sic viuens Ecclesiæ suæ, de successore prouideret, quòd sciret per ambitiosos & contentiosos homines Ecclesias perturbari solere. Neque verò fecit hoc sine exemplo. Nam & Alexander Alexandrinus Episcopus Athanasium, sicut Epiphanius, & ex Apollinario Sozomenus, & Athanasius Petrum sibi successorem delegit, sicut Ruffinus & Theodoritus tradiderunt. Idem Alexandrum Constantinopolitanum, de Paulo Sozomenus, & aliquanto ante Theotecnum Cæsariensem, de Anathalio fecisse scribit Eusebius. Quin & eadem ex causa constitutum fuisse videtur sub idem tempus in Laodicensi Synodo. Non esse permittendum turbis, electiones eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi. Quod idem in capitulis Græcarum Synodorum, repetitum posteà legimus, & in 8. Synodo Constantinopolitana. In quadam ad Cornelium epistola Cyprianus de Episcopi electione mentionem faciens, diuini primùm iudicij, deinde populi suffragij, postremò coēpiscoporum consensus meminit. In ea verò quæ proximè sequitur, de vniuersæ fraternitatis suffragio, deq; Episcoporū qui in præsentia conuenerant iudicio, Sabino delatum Episcopatum scribit. Extat apud Theodoritum Epistola Petri Alexandrini de Lucio, qui mercatus erat Episcopatum. Non hunc, inquit, cōstituerat conuentus orthodoxorum Episcoporum, non verorum Clericorum suffragia, non populi

Chrys. lib. 3. de sacerdotio. Electionem popularem reprehendit Chrys.

Nota.

Lib. 2. contra Iouinianum. In Ezechielis cap. 33. In Aggei cap. 2.

Aug. epist. 110. Ambitiosi perturbant ecclesiam.

Hæresi. 68. Lib. 2. cap. 17. Lib. 2. cap. 3. Lib. 4. cap. 2. Lib. 3. cap. 3. Lib. 7. cap. 32. Cap. 13. Cap. 1.

Cyp. lib. 1. epist. 3.

Lib. 2. cap. 22.

postulatio, quemadmodũ Ecclesiasticis iubetur sanctionibus. Contrà verò in secunda Athanasij Apologia, extat epistola Synodi Alexandrinę, in qua testimonium hoc datur Athanasio, quod omnis multitudo, populusq; Catholicæ Ecclesiæ in vnum coactus, quasi in speciem vnius corporis, & animæ, clamoribus, vociferationibusq; postulauerit Athanasium Ecclesiæ Episcopum dari, atq; vt id facerent Episcopi, qui tum ibi fuerant congregati, per multos dies ac noctes obtestati fuerint, cùm intereà, nec ipsi ab Ecclesia discederent, nec Episcopis discedendi facultatem permitterent.

Athanasius.

Neque dubium est, quin quo tempore vigebat persequutio Christianorum, cùm Episcopatum desiderare nihil tum fuerit aliud, quàm velle Martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maior fuerit populi grauitas & constantia. Posteaquam verò secundis Christianorum rebus paulatim irrepsit ambitio, corrupto iam Ecclesiæ statu, cõmutata fuit ea ratio, ita vt Sacerdotũ quidẽ electio, fidelis verò populi cõsensus tantũ adhiberetur, quemadmodum ex Stephani & Nicolai Pontificum epistolis docemur, ita tamen, vt penes Pontificem Romanum aut certè Metropolitanum, constituendi Episcopum potestas esset: qui nisi quid impediret, non inuitus cleri, plebisq; consensum & desideriũ sequebatur. Morem hunc describit Leo Pontifex his verbis: Vota, inquit, ciuium testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus sacerdotum constituantur. Origenes requiri scribit in ordinando sacerdote & præsentiam populi, vt sciant omnes & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astante populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Sic in veteri quoq; lege coram omni synagoga iubet Deus cõstitui Sacerdotem. Hoc, inquit Cyprianus, instruit & ostendit, ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, vt plebe præsenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima. Idem alio loco in ordinandis Clericis solemus nos antè consulere, & mores atque merita singulorum communi consilio ponderare. Sed verba quæ statim sequuntur id non esse necessitatis indicant: sed expectanda non sunt, inquit, humana consilia cùm pręcedunt diuina suffragia. Episcoporum suffragia: diuina suffragia vocare videtur Lib. 2. epistola 5.

Ambitio minor in primitiua Ecclesia.
Steph. ad Rom. Archiep. Raue.
Nicol. ad Ioan. Rauen. Archie.
Leo epist. 84.
Orig. hom. 6. in Leuit.
Num. 8.
Cyp. epist. 4. li. 1.
Lib. 2. epist. 5.

Quamuis autem hoc nostrum seculum sit longè corruptissimum, obseruari tamen etiam nunc videmus, vt ordinationes fiant præsente populo, cuius & si suffragia non requiruntur, admonetur tamen is, vt si quid habeat quod obiicere possit contra ordinandum, dicat intrepidus: Quod si tacuerint, omnes consensisse iam in ordinandum videntur. Quod ita factitari solitum fuisse testatur etiam Alexander Imperator apud Lampridum, qui vitam illius conscripsit ante annos 1300. & amplius. Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Ecclesiæ præficiendum, non tam imperitæ multitudinis, quàm patronorũ voluntatis & desiderij ratio nunc habetur: Hi quem dignum esse censuerint ad gerendum in Ecclesia sacerdotiũ, offerunt Episcopo, qui si cognouerit idoneum, nihil iam impedit quominus ipsius auctoritate Ecclesiæ illius ministerio fungatur. Sic fieri videmus, vt de minoribus Ecclesiæ ministris penes Episcopos, de Episcopis verò constituendis iudicium & potestas penes eum sit, qui Pater est Patrum, Romanum Pontificem: Sic vnitas in Ecclesia retinetur: sic schismatibus obuiam itur: sic vt idipsum sapiant, idipsum dicant, idem sentiant omnes, prouidetur: dum vnius diœceseos vnus est Episcopus, cui tanquam patri, non reliquus modò grex à Deo ipsi concreditus, verùm & Sacerdotes omnes dicto sunt audientes. Omnium autem Episcoporum in omnibus totius orbis Christiani prouinciis, vnus tanquam communis pater est Romanus Pontifex, ex quo pendent, cuius auctoritatem sequuntur, ad quem de causis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione visum est Spirituisancto concordem in Ecclesia Dei doctrinam conseruare. Nam si vel Magistratui, vel populo cuiuscunq; ciuitatis aut oppidi, iudicio suo, non relata prius re ad Episcopum, citra ipsius auctoritatem constituere sibi Presbyteros liceret, tot essent schismata, quot sacerdotes: ad sua quisq; desideria coaceruarẽt sibi Magistros prurientes auribus: cùm præsertim idem nunc de plerisque in prouincia hac nostra dici possit, quod de Atheniensibus in Actis Apostolorum scriptum legimus, quòd ad nihil aliud vacant, quàm aut dicere, aut audire aliquid noui. Iudicium itaque de verbi ministris, deq; doctrina eorum, non aliorum esse quàm Episcoporum adeò certum est & indubitatum, vt illi ipsi, qui non tam eorum, quàm Christi suaue iugum per eos Ecclesiam suam regentis excusserunt, in confessione sua Augustana disertè scripserint. Hanc Episcoporũ esse iurisdictionem de doctrina cognoscere, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reiicere, simul etiam impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesiæ. Tanta est vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnantibus iis, qui eam oppressam cupiunt, per ipsorum nihilominus iugulum erumpat. Quamobrem verissimè scriptum fuit à Clemente Petri successore, quòd solis Sacerdotibus concessum est vt iudicent, quoniam dictum est eis, Iustum iudicium iudicare. Et rursum: Estote trapezitæ probati, vobis enim Laicis permissum non est, imò contrà, iis, qui iudicandi potestate carent, dictum est: Nolite iudicare, & non iudicabimini.

Ordinandorum ad sacerdotium electio populo præsente.
Patroni Ecclesiarum quid iuris habeant.
Pontifex Rom. omnium Episcoporũ in omnibus prouinciis tanquã vnus communis pater est.
2. Timoth. 4.
Actor. 17.
Episcoporum iurisdictio secundũ Protestantes.
Clem. li. 2. ca. 40. constit. Apost.

Verùm

Verùm hîc isti causificantur esse plerosque indoctos Episcopos, vt de sana doctrina iudicare non possint. Quid si causificatores isti nihil non suo iudicio tribuentes, multò ipsi sint indoctiores? Neque enim nescimus, qui sint isti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeò literarum omnium rudes plerique omnes, vt vix etiam paulùm aliquid vltra prima elementa progressi videantur. Est autem Deo gratia, cuius hoc est solius beneficium, quod nullum fuit vnquam tempus, ex quo lux Euangelij nobis affulsit, quo non habuerit Episcopos hæc nostra prouincia viros & prudentia, & doctrina insignes. Verùm demus hoc illis, reperiri nonnunquam inter eos aliquem non doctissimum: atqui prouidit huic quoq; rei Spiritussanctus: Magna enim ex parte ita videre licet Ecclesias dotatas, vt minimè desint Episcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu suo alere queant. Deinde verò sunt in vnaquaque Cathedrali Ecclesia Sacerdotum collegia constituta, quos Canonicos vocāt, qui sunt à conciliis Episcoporum, in quibus & ipsis reperiuntur sæpè non pauci doctrina præstantes. Quamobrem sicut Moses cùm solus haberet potestatem præesse populo, septuaginta Presbyteros elegit, quibuscum populum iudicaret: sic Episcopus quamuis Principem in Ecclesia locum teneat, adsciscit tamen & ipse Presbyteros, quoties de re aliqua grauiore suscipi deliberationem oportet, sine quorum consilio etiam nihil agi fuisse solitum in Ecclesia scribit Ambrosius. Sed tanta nunc est morum in quibusdam peruersitas, vt cuiusuis potius, quàm Episcopi sui iudicium de doctrina requirant. Aquę furtiuę dulciores, & panis absconditus illis est suauior. Sic alius quispiam neque doctus, neque virtute vlla præditus, quin ex omni vitiorum genere conflatus, modò noui proferat aliquid, quod cum sanctæ catholicæ Ecclesię recepta doctrina pugnet, statim audiunt, & in oculis ferūt, quālibet improbū & indoctum. Atqui non hoc habet Augustana confessio, quam isti se tanquam Christianam amplecti non obscurè ferunt, & in eam se nonnulli conceptis verbis iurasse profitentur: quæ certè iurisdictionem concedit Episcopis de doctrina cognoscendi, & doctrinam ab Euangelio dissidentem reiiciendi. Atque hic necessariò & iure diuino debere dicit eis Ecclesias præstare obedientiam, iuxta illud: Qui vos audit, me audit.

Cont. eos qui causantur imperitiā Episcoporum.

Canonicorum officium.
Exod. 18.

Amb. in c. 5. epi. ad Timoth.
Prouerb. 9.

Augusta. confessio concedit iurisdictionem Episcopis.

Verùm dissidet, aiunt, Episcoporum doctrina ab Euangelio. Quam autem sibi isti non constant, quamq; secum ipsi pugnant. Docent Episcopis iurisdictionem competere de doctrina cognoscendi, & intereà doctrinam eorum tanquam ab Euangelio dissidentem, reiiciunt & cōdemnant. Est ne hoc de doctrina iudicium Episcopis permittere, ac non tibi potius hanc auctoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius te iudicio subiectum, quem haud aliter quàm seipsum te Deus audire voluit? Inde autem schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dicit Cyprianus, dum Episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur. Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionē suam Præpositos & Sacerdotes vocare: ac nisi apud te purgati fuerimus, & sentētia tua absoluti, per te iam sex annis nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs Præpositum, nec grex Pastorem, nec Ecclesia Gubernatorem, nec Christus Antistitem, nec Deus Sacerdotem. Subueniat Puppianus, & sententiam dicat: & iudicium Dei & Christi in apertum referat, ne tantus fidelium numerus, qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur, ne nouus credentium populus nullam per nos cōsecutus esse baptismi & Spiritussancti gratiam iudicetur: ne tot lapsis & pœnitentibus pax data, & communicatio nostra tui examinatione concessa iudicij auctoritate soluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & Episcopatum nostrum cognitionis tuæ vigore firmare: vt Deus & Christus eius agere tibi gratias possint, quòd per te sit Antistes & Rector altari eorum pariter & plebi restitutus. Apes habent Regem, & ducem pecudes, & fidem seruant latrones mancipi, cui obsequio plenæ humilitatis obtemperant. Quantò simpliciores & meliores vobis sunt brutæ pecudes, & muta animalia & cruenti licet ac furentes inter gladios atq; inter arma prædones? Præpositus illic agnoscitur & timetur, quem non sententia diuina constituit, sed in quem factio perdita & nocens caterua consensit.

Episcopalis iurisdictiōis est de doctrina cognoscere et ab euāgelio dissidentem reiicere.
Luc. 10.
Schismata & hæreses vnde.
Cyp. li. 4. epist. 9.

Quod Puppiano sanctus Pontifex & Martyr Cyprianus, hoc sibi quoque dictum isti putent, in quibus tantus est superbiæ tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio, vt ad cognitionem suam Episcopos vocare audeant, ac nisi apud eos purgati, ac eorum sententia sint absoluti, non sex, quemadmodum scribit Cyprianus, sed sexcentis annis, neq; Sacerdotes, neq; Episcopos, neq; sanam Euangelij doctrinam Polonia habuerit, neque Christum vnquā agnouerit. Non fuerit Episcopus Adalbertus, non fuerit Stanislaus, qui Christi Euangelium sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerunt? quàm quod successores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirum de quo initio scripsimus, Iesum Christum, & hunc crucifixum? Hunc non modò sermonibus & scriptis, verùm & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & actione, variisq; cæremoniis, deniq; omni quacunq; fieri potuit ratione, non tantùm animis fideliū insigere, verùm & rudiū oculis ingerere conati sunt, vt si quis mente comprehendere non posset, vel manibus ei contrectare liceret. Istorúmne doctrina dissidet

Polonia quādiu Christiana fuerit.
Adalbertus & Stanislaus Episcopi sancti.
1. Corinth. 2.

Ab Episcopo se segregare, est à Christi corpore separari.
Cyp. lib. 4. epi. 9.
Episcopus in Ecclesia, & Ecclesia in Episcopo.

dissidet ab Euangelio, ac non vestra potius? qui, sicut anteà per nos fuit demõstratum, Christi crucifixi memoriam omnem ex omniũ animis euellere, sempiternaq; obliuione obruere nixi estis, externis illis signis, quibus ea rudiorum animis insculpebatur, abolendis: Vnde etiam ansa data est aliis, quandoquidem externa omnia in contemptũ adduxistis, externum etiam verbi ministeriũ abrogandi. Quid autem aliud est ab Episcopo se segregare, nouamq; sibi cathedram constituere, quàm à Christi corpore, quæ est Ecclesia, separari? Rectè enim præclarus idem Pontifex & Martyr Cyprianus: Illi sunt, inquit, Ecclesia, plebs Sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse.

Schismatis criminis grauitas qualis.
Cypr. tract. 8. vnit. Ecclesiæ.
Titum 3.
Rom. 13.
Schismatis pœna.
Num. 16.
2. Para. 26.
4. Regum 15.
Schismatis crimẽ grauius, quàm idololatriæ.
Aug. de baptismo cont. Donat. lib. 2. cap. 6.
Exod. 32.
Hierem. 36.
Num. 16.

Cæterũ quàm graue sit crimen ab Episcopo se velle secernere, docet idẽ alio loco Cyprianus. (Libenter enim sanctissimi Martyris vtimur testimonio) cuius hæc verba sunt: Auersandus talis, inquit, atq; fugiendus, quisquis fuerit ab Ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & à semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius, & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, contra Dei dispensationem repugnat: Hostis altaris aduersus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequẽs seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis Episcopis & Dei Sacerdotibus derelictis constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia profanare, nec scire, quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi cõtra Mosen & Aaron sacerdotem sacrificandi licentiam vendicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus pependerunt. Terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes atque viuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tantùm eos qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed & cęteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & criminis: qui coagulati cum eisdem simul ad audaciã fuerant, exiens à Domino ignis properata vltione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationem Dei humana voluntate conati. Sic & Ozias Rex, cùm thuribulum ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare nollet & cedere, diuina indignatione cõfusus, & lepræ varietate in fronte maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso Domino, vbi signantur, qui Dominũ promerẽtur. Augustinus grauius esse censet schismatis quàm idololatrię crimen: inde argumento sumpto, quòd multò de schismatis sumptum est suppliciũ atrocius, quàm de quibuscunq; aliis, quibuscunq; tandem flagitiis & sceleribus coopertis. Tempore, inquit, illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monstrauit, & idolũ fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber, ira Regis contemptoris incensus, & schisma tentatum. Et idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cęde, & peregrina captiuitate schisma hiatu terræ, sepultis auctoribus viuis, & cæteris cœlesti igne consumptis. Quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius cõmissum, quod est grauius vindicatum? Vel hinc discãt, quanto se scelere obstringant, quamq; grauiorum suppliciorũ se debitores constituant, qui discessione facta à pastore suo, & à reliquo grege illi adhærẽte, altare cõtra altare erigere, nouamq; sibi cathedram constituere conantur.

Episcopus quid si erret.

Verùm hîc dicet aliquis: Quid tu? Nunquid Episcopos non esse putas homines, qui & errare possint, & docere nonnunquam, quæ cum Euangelio palàm pugnare videantur? Quàm multos autem non tantùm Episcopos, verùm & primi nominis Patriarchas cõmemorare licet, qui in hæresim lapsi discesserunt à fide? Nónne hoc Constantinopolitano, nónne Hierosolymitano, nónne Antiocheno, nónne Alexandrino Patriarchis euenisse legimus? Num igitur si quis talis cõtingat Episcopus, eius mihi nihilominus error sequendus, num eius doctrinæ adhærendum est? Est ita vt dicis, homo est Episcopus, eadem infirmitate qua cæteri mortales, præditus, vt & errare ipse, & alios in errorem inducere possit. Ac vidimus nostra quoq; ætate quosdam Episcopos à fide discessisse: Verùm, quod anteà demonstrauimus, non sine causa constituta sunt collegia sacerdotum, ad quæ de doctrina, si quę parum sana propagari videtur, referre licet, quæ videmus alicubi puram Euangelij doctrinã retinuisse, quam Episcopus fraudibus hæreticorũ seductus deseruerat. Deinde sunt synodi diœcesanæ, est Metropolitanus Episcopus, quem Archiepiscopũ vocant, sunt synodi prouinciales, est postremò Pater Patrum omniũ Romanus Pontifex, sunt Concilia œcumenica: adeò multa remedia Deus instituit ad quę cõfugere liceret, si doctrina Episcopi alicuius suspecta haberetur. Cęterũ vt tu ad cognitionem tuam voces Episcopũ, vt de doctrina illius iudices, vt eam priuato tuo iudicio condemnes, teq; ab illo propria tua auctoritate segreges, sacrilegæ cuiusdam temeritatis, insolentissimæque ac minimè ferendæ est insaniæ.

Sacerdotum praui mores.

Sed hîc iterũ vsitata illa cantilena nobis occinitur: Non fungi officio suo Episcopos, & Sacerdotes: esse mores illorum perditos: esse vitam omni vitiorum genere contaminatam. Atque vtinam quam est vsitata, tam esset falsa cantilena hæc, verùm, proh dolor, veriora sunt & omnium oculis testatiora in plerisque, quàm vt negari possit. Declinatum est ab officij reli-

religione, deflexũ est de recto vitæ curriculo. Omnes declinauimus & inutiles facti sumus. Deq; eo ordine, qui vnus est omnium nobilissimus atq; excellentissimus, rectè dici potest, Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus. Neq; tamen hæc iusta causa est, sicut anteà docuimus, propter vitia eorum, qui præsident, Ecclesiæ communionem deserere velle. Ac responsum quidem est his, vbi de Ecclesia tractauimus: Verùm hîc quoq; non nostris, sed vetustissimorum, eorumq; & doctrina & pietate excellentissimorum virorum, Origenis & Ioannis Chrysostomi verbis respondere visum est.

Psalm. 13. Psalm. 48. Ecclesiæ communio non deserenda propter vitia Præsidum.

Quorũ ille in Ezechiëlem scribens ita loquitur, explicans illum locum: Accepisti vestimenta varia & operuisti idola. Varia vestis, inquit, est & hic vnus in scripturis locus, quo induimur assumentes viscera misericordiæ, benignitatis, mansuetudinis, longanimitatis ad sufferẽdum inuicem. Has varias vestes & pulchros amictus, quos nobis largitus est Deus, si laceramus atq; conscindimus ac circundamus falsæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium est, quin variis vestibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, si rem ipsam manifestius describamus. Vide mihi aliquem Marcionistam, siue discipulum Valentini, aut certè cuiuslibet hæresis defensorem, & considera, quomodo idola sua, id est, figmenta quæ ipse composuit, mansuetudine & castitate vestiat, vt in aures audientiũ facilius ex vitæ bonitate ornatus sermo subrepat: & cùm hoc fecerit, intellige eum assumpsisse vestem variam morum, & conuersationis optimæ, & idolis subiecisse, quæ ipse construxit. Ac iuxta mei quidem animi sensum, multò nocentior est hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina sua habet auctoritatis, eo qui doctrinam conuersatione maculat. Qui enim vitæ pessimæ est, non facilè homines ad falsum dogma sollicitat, nec potest per vmbram sanctitatis audientium decipere simplicitatem: qui verò sermone peruersus est, & disciplinis saluti contrarius, mores autem compositos & ornatos habet, nihil facit aliud, nisi accipit indumenta varia instituti boni & conuersationis quietæ, & circundat ea idolis suis, vt magis decipiat audiẽtes. Idcircò solicitè caueamus hæreticos, qui cõuersationis optimæ sunt, quorũ fortè vitã non tam Deus, quàm diabolus instruxit. Nam quomodo quasdã illecebras escarũ aucupes proponũt, vt facilius aues capiant per oblectamentũ gulæ, sic, vt audacius dicam, est quædã castitas diaboli, id est, decipula humanæ animæ, vt per istiusmodi castitatem & mansuetudinẽ, & iustitiam, possit facilius capere, & falsis sermonibus irretire. Diuersis diabolus pugnat insidiis, vt miserum perdat hominẽ, & bonam malis tribuit vitam ad decipiendos vidẽtes, & malam bonis induit conscientiã. Mihi ipsi qui in Ecclesia prædico laqueos sæpè tendit, vt totam Ecclesiam ex mea cõuersatione confundat: & ideò plus ij, qui sunt in medio oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis, quæ celari non potest, omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum. Omnia, vt diximus, diabolus operatur, & ea quæ videntur esse bona nec sunt, & ea quæ per naturam suam mala sunt, omnia aduersus humanam cõmentatur animam. Vnde qui curã habet vitæ suæ, neq; mansuetudine hæreticorum capitur ad consentiendum doctrinæ eorum, neque meis delictis, qui videor in Ecclesia prædicare, scandalizabitur, sed ipsum dogma cõsiderans, & pertractans Ecclesię fidem, me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet, secundum præceptum Domini, qui ait: Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi: Omnia quæcunq; vobis dicunt, audite & facite, iuxta opera autem illorum nolite facere: dicunt quippè, & non faciunt. Iste sermo de me est, qui bona doceo, & cõtraria gero, & sum sedens super cathedram Mosi quasi Scriba & Pharisæus. Præceptum tibi est, ô popule, si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ, & aliorum ab Ecclesia dogmatum, conspexeris verò meam culpabilem vitam atque peccata, vt non habeas iuxta docentis vitam tuam instituere, sed ea facere, quæ loquor. Nullum imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus, descripti sunt actus Apostolorum, & Prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositum solidum quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cùm dicamus ille docet, & iis quæ docet facit ipse contraria, aduersus præceptum Domini facimus, qui mandauit doctrinas Magistrorum magis considerari debere, quàm vitas.

Ezech. 16. Orig. hom. 7. Hæretici quandoque turpitudinem doctrinæ palliant honestate vitæ. Hæreticus bonæ vitæ periculosissimus. Castitas diaboli. Matth. 23.

Ioannes verò Chrysostomus alteram ad Timotheum epistolam enarrans: Hoc nempè, inquit, est malorũ omnium causa, quòd rectorũ auctoritas periit, nulla illis reuerẽtia habetur, nullus honor, nullus metus. Obedite, inquit, Præpositis vestris, & subditi estote illis. At nũc peruersa confusa sunt omnia. Neq; hæc Præpositorum gratia dico. Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantũ obtemperantes habebunt, idq; pro vtilitate nostra: Hi enim licet honorentur, nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremq; damnationem inde suscipiunt. Et si patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt: imò & meritorum illis accedit cumulus, atq; defensio. Nostri deniq; causa cuncta illi faciunt. Nam siue honorantur à subditis, & hoc illis fieri iubet, quemadmodum dicebat Heli: Assumpsit te de domo patris tui: siue iniuriis afficiãtur, hoc in se Deus ipse perpetitur, sicut ad Samuëlem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus est. Non ergo hæc illorum gratia, sed vestri causa dico. Qui honorat Sacerdotem, Deum quoque honorat: qui

Chrys. Hom. 2. Hebr. 13. Sacerdotes contemnere, quàm periculosum. 1. Regum 2. 1. Regum 8. Honor sacerdotis, honor Dei.

qui verò sacerdotem spernit, ad id sensim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquando cõtumeliosus euadat. *Matth.10.* Qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et Sacerdotes, ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum aspernari didicerunt, quia Mosen contempsere, quia lapidibus illum impetebãt. *Num.11. & 16.* Nam qui piè Sacerdoti afficitur, longè maiori pietate Deum reuerebitur. Etsi enim malus fuerit Sacerdos quispiã, attendit Deus, quòd tui causa illum etiam, qui dignus honore non est, obsequiis foues, ipseq; tibi præmia exoluet. *Sacerdos indignus etiam honorandus.* Si enim qui Prophetã in nomine Prophetæ suscipit, mercedem Prophetę accipiet: profectò & qui cedit & obtemperat Sacerdoti, mercede sua nõ destituetur. *Matth.10.* Nam si vbi de hospitalitate agitur tantũ, vbi quem suscipis ignoras, tantùm præmiorũ accipis: si ei subiiciaris, cui imperat Deus, non multò magis mercede donaberis? *Matth.23.* Super cathedrã, inquit, Mosi sederũt Scribæ & Pharisæi: omnia ergo quæcũq; dixerint vobis facere, facite, secũdum autem opera eorũ ne faciatis. An ignoras quid sit Sacerdos? *Sacerdos est Angelus Domini. Malach.2.* Angelus vtiq; Domini est. Non ex seipso loquitur. Si despicis, non illum despicis, sed Deum, qui illum ordinauit. Sed vnde, inquies, constat, Deũ fuisse illius ordinationis auctorem? Nempè nisi tu hanc habeas opinionem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neq; mysteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergo Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat, etiã indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutem populi moliẽs, non illorum intuens merita. *Num.22.* Nam si per asinæ os, si per Balaam scelestum hominem populi causa loquutus est: multò magis loquitur per Sacerdotẽ, plebis suę gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causæ? quid non loquitur? per quem nõ operatur? Si enim per Iudã operatus est, & per Prophetas, quibus dicturus est: *Matth.7.* Non noui vos, discedite à me, qui operamini iniquitatem: perq; illos, qui dæmones in nomine suo eiecerunt: non magis per Sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? *Sacerdotes non iudicandi.* Namq; si Prępositorũ vitas discutere pergimus, ipsi Doctores nostros ordinare contendimus, peruersoque ordine naturali, quæ suprà sunt, infrà esse volumus, vt superius pedes, inferius verò sit caput. Audi quid Paulus dicat: *1.Corint.4.* Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Et iterum: *Rom.14.* Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quantò minus Magistrum? Nam siquidem hoc statuit Deus, benè facis, peccasq; ni facias: sin verò contraria præcipit, noli præsumere, neq; ea coneris, quę suprà te sunt. *Exod.32. Num.16.* Insurrexerunt aduersus Aaron, post vituli formatam effigiẽ, Chore, Dathan, & Abiron. Quid ergo? Nónne illi periere? *4.Reg.2.* Et ab vrsis duobus 42. pueri, Prophetę Eliseo illudentes, Deo vindice lacerantur. *Galat.1.* Quilibet, quæ ad se pertinent solicitè curet. Nam siquidem fidei dogma peruertat, etiam si Angelus sit, obaudire noli: sin verò recta docet, noli vitæ, sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te, operibusq; moderantem. Non distribuit pauperibus, inquies, non benè dispensat Ecclesiæ res. Vnde tibi id constat? Noli illum culpare antequam discas. Reatum caue. Plurima quippè ex simplici suspicione iudicantur: *Genes.18.* Imitare Deum tuum, audi ipsum dicentem: Discendam & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non est ita vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, Iudicem sustine. Noli præripere Christi Iudicis ordinem, illius est munus ista discutere, nõ tuum. Tu seruus vltimus, non dominus es. Ouis ipse es, pastorẽ noli curiose discutere, ne eius quoq; criminis reus tenearis, quod illum accusare præsumis. *Sacerdoti obtemperandum velut i Christo.* Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit: Nam si illi obtemperas, mercede priuaris. Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam: ne Paulo quidẽ obedire oportet, si quid dixerit propriũ, si quid humanũ, sed Apostolo Christũ in se loquentem circumferenti. *1.Corinth.7. 2.Corinth 13.* Non igitur aliena iudicemus: sua quisq; discutiat, vitamq; diiudicet suã. At debet ille, inquies, melior esse, quàm ego. Cur obsecro? Quia Sacerdos est. Et quid non habet ille amplius quàm tu? Non labores, non angores, non ærumnas? Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi sit melior, te ipsum perdis ac perimis. Sunt verba ista plena arrogantiæ. Vnde enim nosti illum te non esse meliorem? Furatur, inquies, & sacrilegus est. Vnde hoc nosti, ô homo? Cur teipsum per præcipitia impellis? Nempè si quis dixerit, ille purpurã habet, quãuis id scias, aurem obruis: & si arguere posiis, protinus resilis, teq; scire dissimulas, nolens gratis subire periculum. Quid ergo hoc in loco periculum minimè necessariũ suscipis? Non carent reatu hæc verba. *Matth.12.* Audi quid dixerit Christus: Dico autem vobis, quòd omne verbũ ociosum, quodcunq; loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorem? Cur non ingemiscis magis ac pectus tundis, atq; in humũ respicis, imitando *Lucæ 18.* fœlicem publicanũ? Etsi enim melior sis, tamen hæc fœda existimatione tua cuncta perdidisti. Melior es, tace, vt persistas esse melior: Quòd si loquaris, omnia exinanisti. Si te putas esse, desisti: si non putas, multũ sanè profecisti. Si enim qui peccator aduenerat vbi cõfessus est, iustificatus descendere meruit, qui peccator non est, & esse se putat, quid oro non lucrabitur? quantum ex ea humilitate suis adiiciet cõmodis? Vitam tuam diligentius discute. Fur non es? at rapis, at violas, at innumera eiusmodi perpetras. Neque id, vt furtũ probem, dixerim. Absit: imò illud valdè execror, & eum qui est eiusmodi, defleo: Nam dici non potest quàm sit sacrilegium malum: sed vobis parco. Nolo enim virtutem vestrã alios accusando minuere. Quid, oro, publicano deterius? At cùm esset innumeris peccatis obnoxius, Pharisæusq; id

solùm

solùm diceret: Non sum sicut Publicanus iste, omnia perdidit: tu de Sacerdote dicis: Non sum sicut iste sacrilegus, & nõ omnia prorsus amittes? Ista necessariò dicere, ac plurimis verbis prosequi cogor, non Sacerdotũ tantùm gratia, sed vestri. Nam vereor ne hac elatione virtus exhauriatur vestra, in iudiciumq; decidatis. Audi deniq; quid dicat admonens Paulus: Opus autem suum probet vnusquisq;, & tunc in semetipso tantùm habebit gloriam, &, non in altero. Nam, dic oro, si saucius proficiscaris ad Medicum, num omissa cura vulneris tui, studiose Medicum percunctaris, vulnus ille habeat necne? An vero etsi ille sit saucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicisq; sanum illum esse oportuit Medicus cùm sit? Quando verò sanus Medicus non est, abscedo, vulnus meum insanabile referens. Nunquid enim si Sacerdos malus sit, inde solatium capiet subditus? Nihil minus. Cæterùm dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas: dabis etiam & tu tuorum criminum pœnas. Etenim Magister solum iam ordinem implet: Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neq; dicent, Agnosce Dominum: Omnes enim agnoscent me à minimo vsque ad maximum eorum. Cuius ergo rei gratia, inquies, præsidet? cur præpositus est? Ne quæso, Doctores nostros maledictis impetamus, vt ne nosmetipsos lædamus. Nostra, vt dixi omnia discutiamus, & neminem penitus maledicemus. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incõmoda, omnia patris reuerentia conteget. Noli enim, inquiunt, gloriari in ignominia patris tui: neq; enim tibi tam gloria, quàm probrum est: Etsi sensum amiserit, veniam habe: Longè hæc magis in patre spirituali dicenda sunt. Reuerere illum quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deũ precaturus adstat, tui causa preces exoluit, pro te apud illum religio, cultusq; & obsequiũ est, pro te ista omnia. Reuerere hæc ergo, atque considera, accede ad ea summa cum reuerentia. At malus ille est: Et hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet: neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neque nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populũ saluare vellet: num enim Sacerdotis vita, num virtus tantùm conferre potuisset? Non possunt quæ Deus ipse largitur, veluti Sacerdotali virtute perfici: omnia quippè diuinæ sunt gratiæ. Huius tantùm munus est aperire os, cæterùm Deus cuncta operatur: symbolũ iste tantũmodo implet. Intuere quantum inter Ioannem & Iesum interest, & audi dicentem Ioannem: Ego opus habeo à te baptizari. Et, Non sum dignus soluere ipsius corrigiam calciamenti. Sed tamen cùm tantùm interest, descendit spiritus, quem non habebat Ioannes (de plenitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus) prius tamen quàm baptizaretur, non ille descendit, neq; Ioannes ipsum descendere fecit. Cur ergo istud fit? Vt scias, Sacerdotem symbolũ implere tantummodo. Nemo homo tantùm distat ab homine, quantùm à Christo Ioannes. Descendit tamen spiritus, vt discas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adiicere planè mirabile, & nolite mirari, neq; turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti Sacerdos offerat, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; Sacerdotes modò quoq; conficiunt. Nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illã antè sacrauerat. Quemadmodum enim verba quæ loquutus est Christus, eadem sunt, quæ Sacerdotes nunc quoq; pronunciant: ita & oblatio eadem est, eademq; baptismi ratio est, adeò omnia in fide consistunt: Corneliũ spiritus repentè repleuit, quia prius ipse alacritatem voluntatis ostenderat, fidemq; plenissimę deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: Qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atq; operatur. Ista vobis non absq; certa ratione diximus, sed vt sententiam vestram, sensúmque corrigamus, cautioresq; in posterum faciamus. Hactenus Chrysostomus, apud quem etiam alia multa legere licet in eandem sententiã, vbi locum illum Esaiæ explicat, Vidi Dominum.

Galath. 6. *Ioan. 16.* *Ierem. 3.* *Nosce teipsum.* *Eccles. 3.* *Sacerdotis munus.* *2. Corinth. 16.* *1. Regum 6.* *Sacerdotis est ministerium tantum.* *Matth. 3.* *Ioannis 1.* *Sacerdotis & Christi oblatio eadem est.* *Actor. 10.*

His Origenis & Chrysostomi verbis abundè responsum esse videtur iis, qui cùm aliud non habeant, quod obiicere possint, plaustris quibusdam conuiciorum in vitam & mores Sacerdotum & Episcoporum inuehuntur: quorum vesana rabies pios mouere non debet, etiam si vera essent, quæ ab illis dicuntur, quæ tamen ex magna parte ficta sunt & commentitia. Parendum est nihilominus etiam iis Prępositis, quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigentibus. Nam contemnendis illis Deus ipse contemnitur, audiendis illis Deus ipse auditur. Si mali sunt Præpositi, non vita, sed doctrina eorum est amplectenda, de qua nihil est quod arroget sibi priuatus aliquis cognoscendi potestatem, quæ propria est Episcoporum. Vna est in vnaquaque diœcesi Christi cathedra, vnde etiam Ecclesia cathedralis dicitur: Ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter audiendum est. Contra hanc si quis nouam sibi cathedram constituere sit conatus, etiam atque etiam videat, ne quæ Chore, Dathan, & Abiron, eadem illum grauia & inusitata supplicia maneant. Nullum enim facinus æquè Deus vlciscendum putauit vnquam, atq; hoc, quod est vnum omnium atrocissimum.

Sed nos reliqua iam persequamur.

Oseæ 13. *Iob 34.* *Lucæ 10.* *Cathedralis Ecclesia ab vna cathedra Christi in vnaquaque diœcesi dicitur.* *Num. 6.*

De Sacramento Matrimonij.

CAP. LV.

Sacramentorum anacephaleosis. Galat.2. Galat.3. Galat.2. Baptismus sacramentum fidei.

DIximus iam quemadmodum nati mundo, per lauacrũ regenerationis felicius Christo renascimur in vitã quandam nouam, qua non iam ipsi viuimus, verũ viuit in nobis Christus, quem in baptismo sumus induti. Quod autem viuimus deinceps in carne, in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis: qua etiam de causa, fidei sacramentum baptismus vocatur. Simul & illud docuimus, posteaquam in baptismo semel Christo desponsi sumus, non ad fidem otiosam, sed ad pugnam periculosam nos vocatos esse. Dolet enim Satanas ereptũ sibi bolum è faucibus, quamobrẽ omni telorũ genere nos oppugnat, vt à sponso nostro, cuius precioso sanguine subarrati sumus, abstractos, in suã nos rursus redigat potestatem. Contra quem cùm perpetuò nos in acie stare oporteat: neq; enim frustrà scriptum est, Militia est vita hominis super terram: quò simus in prælio gerẽdo fortiores, signamur in fronte signo crucis, & vngimur chrismate salutis: quo signo datur nobis Spiritussanctus, qui præstò nobis adsit: pugnantibus robur præstet, fiduciamq; resistendi suppeditet. Itaq; vocatur confirmatio spei sacramentum, quòd per illud in bonam spem erigimur ex hostibus victoriæ deportandæ. Ostendimus posteà, quãdoquidem qui non modò viuunt, verumetiam pugnant, alimonię indigere videntur, quòd alioqui vires non essent suffecturæ, de hac quoq; prouidisse nobis patrem misericordiarum Deum. Qualis vita, qualis pugna, talis & alimonia. Nihil in iis omnibus non est spirituale. Spiritus enim est qui viuificat: caro non prodest quicquam. Quamobrem nõ ea carne, quæ videri, quæ tangi, quæve sensu aliquo cõprehendi posit, sed ea quam fide sola complecti licet, sua ipsius vera, & viua carne, suo ipsius vero & viuo sanguine nos reficere dignatur. Qua in re cùm maximè sit illustris illius in nos charitas, qua nos vicissim ad amandũ illũ inflammamur, qui prior dilexit nos: rectè dicitur Eucharistia sacramentũ charitatis, per quod vnũ cum Christo capite, vnũ etiã ipsi inter nos corpus efficimur. Illud quoq; demõstrauimus, quandoquidẽ nostra culpa fit, vt cum hostibus dimicãtes aliquãdo succumbamus, grauiterq; sauciati prosternamur, hac quoq; in parte de remedio nobis patrem nostrũ cœlestem pro sua ineffabili bonitate prospexisse: pœnitentiæq; medicinã concessisse, qua sanati resurgere possemus. Quoniam verò non nisi nostra culpa fit, vt victi in nostri hostis potestatẽ recidamus, meritò nobis Deus irascitur, cui per hoc pœnitentiæ Sacramentũ recõciliamur: Neq; tamen iam omnino gratis sicut in baptismo, sed requiritur deinceps à nobis, si redire cum Deo velimus in gratiã, vt à peccatis cessemus, vt ea detestemur, & odio habeamus: vt corde cõtrito & humiliato, quod Deus non despicit, nõ solũ recogitemus in amaritudine peccata nostra, verumetiã ministro reconciliationis sacerdoti ea confiteamur, & absolutionis ab eo beneficiũ petamus: deniq; vt per ieiunia, orationes, eleemosynas, & alia pia vitæ spiritualis exercitia, digna pœnitentiæ opera faciamus: non quidem pro pœna æterna, quæ merito Christi passionis & mortis per Sacramentum vel Sacramenti votum vnà cum culpa nobis remittitur, sed pro pœna temporaria, quæ non tota semper vt in baptismo fit, remittitur. Quare Sacramentũ hoc ad eam virtutem refertur, quam iustitiã vocamus: iustũ enim est, vt qui gratiæ, quam acceperat, ingratus, Spiritumsanctum contristauit, & templum Dei violare non est veritus, non sine aliqua satisfactione reconcilietur. Illud prætereà planum fecimus, quòd non alio tempore grauius & periculosius certamen instat, quàm cum graui morbo conflictatis ex hac vita migrãdum est: quodq; ne tum quidem deesse nobis dignata est Dei benignitas: deditq; sacramentum vnctionis, quam extremã vocant, quò vires tam corporis, quàm animi refocillari possint, vt ad congrediendũ cum tam potẽti aduersario illius gratia adiuti nõ omninò impares esse possemus. Hoc Sacramentum ad fortitudinem refertur, cuius pars est perseuerãtia, quam huius vnctionis beneficio consequimur, fortes in pugna perseuerantes, ac sumpto scuto fidei, omnia tela nequissimi ignea extinguentes. Declaratum est & illud, quando sine ministris vita constare non potest, etiam de illis Deum Ecclesiæ suæ prouidere voluisse, non sine quodã ordine, qui non solùm ad decorem facit plurimum, verumetiam ad concordiam & vnitatem retinendam. Dedisse minores quosdam, Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolythos. Dedisse maiores quoque ministros, Subdiaconos, Diaconos, Sacerdotes. Quia verò, sicut præclarè dictum est à Chrysostomo, vbi honoris est æqualitas, aut omnes Principatum gerunt, ibi nunquam poterit esse pax, quòd ista verbotenus æqualitas, sicut anteà quoque fuit à Philone scriptum, inæqualitatem rerum pariat. Nam æqualia dignitate imparibus tribuere, est inæqualitas: inæqualitas verò fons malorum: dedisse quosdam etiam qui cum quadam in Ecclesia potestate versarentur, non solùm cognoscendi de iis, quæ ad forum Ecclesiasticum pertinent, præcipuè verò de doctrinæ genere, verumetiam flagitiosos coërcendi, & eos, qui doctrinam impiam sectarentur, ab Ecclesiæ septis arcendi, ac ex piorum cœtu exterminandi. Hos ordines per Paulũ significatos putat Ambrosius, cùm dicit: Et ipse dedit quosdã quidẽ Apostolos, quosdã autẽ Prophetas, alios verò Euãgelistas, quosdã verò Pastores & Magistros ad consummationẽ sanctorũ in opus ministerij. Apostoli, inquit, Episcopi sunt: Prophetæ verò explanatores sunt scripturarũ. Euãgelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Philip-

1.Pet.2. Iob.7. Confirmatio sacramentũ spei. 2.Corinth.1. Ioannis 6. Eucharistia sacramentũ charitatis. 1.Ioannis 4. Psalm.50. Isaiæ 38. 2.Corinth.3. Pœnitent.sacr. iustitiæ. Ephes.4. 1.Corinth.3. Extremæ vnct. sacr.fortitudinis. Ephes.6. Chrys.in epist.ad Ephe.hom.10. Phil.lib.2.de monarchia. Inæqualitas malorum fons. Ambr.in epi. ad Ephes.cap.4.

Philippus: quamuis nō sint Sacerdotes, Euangelizare tamen possunt sine cathedra: pastores sunt lectores, qui lectionibus saginent populum audientem: Magistri verò exorcistæ sunt, quia in Ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc sacramentum ad prudentiam: quandoquidem fidelem esse seruum & prudentem oportet, quem constituit Dominus super familiā suam, vt det illis cibum in tempore. Atq; hæc quidem dicta iam à nobis sunt. Quoniam verò, cùm vnius hominis vita longa non sit, duratura in sæculū ætas quemadmodum Ambrosius loquitur, succedere non posset ætati, breuiq; defuturi essent, qui per baptismum renati, Christi se militiæ adscriberēt, etiam huic rei Deus remedium prospexit, ac Matrimonij Sacramētum in ipso Paradiso instituit, ex quo noui Christi milites conscriberentur: si modò, quod fieri dubitandum non est, non alia voluntate liberos parentes procrearēt, quàm vt per baptismum ex membris primi hominis in membra Christi translati in eiusdem Christi militum album referrentur, atque iis qui vita functi essent, noui semper succederent. De hoc itaque Sacramento nobis nunc dicendum est, quod antequam peccasset Adam, in officium tantùm & ministerium post admissum vero peccatum, iam nō in officium tantùm, verumetiam in remedium est institutum. Quapropter ad eam virtutem refertur, quæ temperantia dicitur, vt esset incontinentiæ remedium. De hoc Sacramēto sic scribit Paulus: Mulieres viris suis subditæ sint sicut Domino: quoniā vir caput est mulieris, sicut & Christus caput Ecclesiæ: Ipse est saluator corporis eius. Sed vt Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri diligite vxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt eam sanctificaret, mundans eam lauacro aquę in verbo vitæ: vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata: Ita & viri debēt diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnē suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiā: quia membra sumus corporis eius, & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in Ecclesia. Verùm tamen & vos singuli vnusquisque vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

Actor.8.21.
Ordo sacramentū prudentiæ.
Matth.24.
De virginib. libro 1.
Genes.1.2.
Matrimonii causa.
Matrimonium sacramentum temperantiæ.
Ephes.5.

Nullum est è septē, de quibus nobis nunc sermo est, cui Sacramēti nomen in scripturis Canonicis tribui legamus, præter vnū hoc: quòd nō modò Sacramentū, verumetiā magnū Sacramentū vocat Paulus. Neq; desunt tamē, qui inter Sacramēta Matrimoniū numerari nolunt. Nam à Paulo, qui Græcè scripsit, nō Sacramentū, sed mysteriū vocari dicūt. Quasi verò aliud sonet Græcis mysteriū, quàm quod Latini vocāt Sacramentum. Cyprianus, Cyrillus, Chrysostomus, Eucharistiā sæpè vocant mysteriū, nunquid ideò Sacramentū nō est? Ac latè quidē patet mysterij nomen, sicut & Sacramēti, verū & ea significatione, qua nunc vtimur, Sacramentū appellari Matrimoniū à Paulo dubitandū nō est, quandoquidē ita multis & disertis verbis omnia illi cōpetere ostendit, quæcunq; ad sacramenti rationē (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid est enim aliud Sacramentū, nisi sacræ rei signū? Docuimus autem anteà tria esse signorū genera: Nam & pręteritarū, & pręsentiū & futurarū rerum per ea admonemur. Omnium harū rerum nos admonet signum huius Sacramenti, siue quis materiam aut elementū vocare malit: quæ est visibilis illa coniunctio, quæ fit stipulatione verborum, data arra, iunctis dextris, aliisq; solennibus cæremoniis. Primùm admonet prætéritæ mysticæ conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ, Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ: quomodo Dominus noster Iesus Christus reliquit quodammodo Patrem suum Deum, posteaquàm exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens: reliquit matrem suam synagogam, ex qua secundum carnem natus est: reliquit domum suam, dimisit hæreditatem suam: dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum. Quam tandem ob causam? Vt adhæreret vxori suæ Ecclesiæ, quam ex Gentibus sibi copulauerat: vt quam fœdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutam, eam sanguine suo ablutam sanctificaret, ac exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam. Huius præteritæ rei, futuros coniuges, primùm admonet signum istud visibile. Admonet autem non in hoc tantùm vt merentur, verumetiam vt imitentur: vt viri diligant vxores suas, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: vt neque patris neque matris amorem illius amori anteponendum esse putent: vt sicut Christus tradidit semetipsum pro sponsa sua Ecclesia, ita vir pro vita, pudicitia, fama vxoris suæ, non dubitet vitæ quoduis discrimen adire. Sicut Christus adamauit immundam, & acerbissima quæque passus est, vt mundam & incontaminatam redderet: sic & vir si non vsquequaq; mūda sit vxor, si qua sit vel corporis vel animi infirmitate prędita, non statim abiiciendam existimet, verùm infirmus infirmam toleret, atque omnia prius & facere & pati in animum inducat, quo vel corporis vel animi illius morbo mederi possit. Huius rei coniunctionis Christi sponsi cum sponsa Ecclesia, sic signū est visibilis coniunctio viri cum fœmina, vt eius admoneat tantū, non autem eam efficiat. Cæterùm admonet præterea præsentis rei, præsentis gratiæ, quam in hoc Sacramento confert Deus: qui quod iubet nō modò verbo, verumetiā exemplo, idem etiā dat pro sua bonitate. Siquidem visibilis ista

Matrimonii sacramentum. Mysterium idem quod sacramentū
Signorum tria genera.
Matrimonii significationes.
Ioan.16.
Philip.2.
Hierem.12.
Ephes.5.

copulatio,quæ fit datis arris,iunctis dextris,admonet inuisibilis gratiæ,quam largitur Deus. Nam simul vt ad elementũ visibile accesserint verba,quæ præeunte sacerdote profert vterq; coniunx,fit sacramentũ,per quod peculiare donũ spiritus infunditur:quò & firmiores redduntur ad perpetuã concordiã, & robustiores ad pariter toleranda huius vitæ incõmoda,& instructiores ad sobolem piis moribus educãdam. Quod quidẽ donũ sic demùm infunditur, si quemadmodũ oportet, ita Sacramentũ hoc susceptũ fuerit. Nam si secùs factũ sit,sicut in aliis sacramentis,ita & in hoc ira paratur pro gratia. Infunditur autẽ hoc donum ex pacto diuino,qui promisit hoc ita futurum,dicens: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam,& adhærebit vxori suæ. Quod Sacramentũ & si in viro quoq; & in muliere esse dicit Paulus,maius tamen esse vult in Christo & in Ecclesia. Quòd autem ad virũ quoq; & mulierem pertineat mysteriũ hoc siue sacramentũ, testatur Chrysostomus,eum locum enarrãs, his verbis: Reuera nanq;,reuera,inquam,mysterium est, & magnũ mysteriũ relicto parente,eo qui genuit,eo qui aluit,etiam ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore parturiit,illis videlicet desertis,qui tanta beneficia præstiterunt, quibus cum consuetudo tracta est,adhærere virum illi,quæ antea neque visa sit, neq; aliquid cõmercij cum illa habuerit,atque hanc etiam omnibus præferre. Verè mysterium est. Et parentes etiam,cùm ista fiunt,non offenduntur, sed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt expensis quoq; pecuniis ac sumptu facto lætantur. Magnum reuera mysterium & ineffabilem quandam sapientiam habens. Istud suprà præfatus dixit,in Christo & in Ecclesia. Veruntamen non propter ipsum solum ita dictum est. Sed quid? Vt vxorem scilicet tanquam propriam carnem foueat, quemadmodum & Christus Ecclesiam: vxor verò vt reuereatur virum. Et in Genesim scribens: An non audis,inquit,Paulum dicentem, quod Sacramẽtum sunt nuptiæ & imago dilectionis Christi,quam erga Ecclesiam declarauit. Neque dissimilia scribit Augustinus quoq;: cuius hæc sunt verba: Quoniam non tantùm fœcunditas,cuius fructus in prole est,nec tantùm pudicitia,cuius vinculum est fides,verumetiam quoddam Sacramentum nuptiarum cõmendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apostolus, Viri diligite vxores vestras,sicut & Christus dilexit Ecclesiam: huius proculdubiò Sacramenti res est, vt mas & fœmina connubio copulati,quamdiu viuunt,inseparabiliter perseuerent,nec liceat excepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi: Hoc enim custoditur in Christo & Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternũ nullo diuortio separetur. Cuius Sacramenti tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri,hoc est,in Ecclesia Christi,quibusq; fidelibus coniugatis,qui sine dubio membra sunt Christi,vt cùm filiorũ procreandorum causa vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere,vt alia fœcunda ducatur. Quòd si quisquam fecerit, non lege huius seculi,vbi interueniente repudio sine crimine cõceditur,cum aliis alia copulare connubia, quod etiam sanctũ Mosen Dominus propter duritiam cordis eorum,Israëlitis permisisse testatur: sed lege Euangelij reus est adulterij: sicut etiam illa,si alteri nupsit: Et vsq; adeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potius sint inter se coniuges,qui ab alterutro separati sunt,quàm cum his,quibus aliis adhæserunt. Ac aliquanto pòst adducens illa verba, Relinquet homo patrem & matrem. Quod magnum Sacramentũ dicit Apostolus in Christo & in Ecclesia. Quod ergo est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis quibusq; viris atq; vxoribus minimum,sed tamen coniunctionis inseparabilis sacramentum. Ad eundem modum scripserunt Ambrosius quoque,Theophilactus,Leo Pontifex,& alij nonnulli,qui omnes eadem ratione,qua septem reliquis,huic quoq; Sacramenti nomen tribuunt. Duplicis itaque rei signum esse docuimus hoc sacramentum, præteritæ coniunctionis Christi cum Ecclesia,& præsentis gratiæ quæ nobis confertur: cuius non admonet modò,verumetiam causa illius est,& eam efficit hoc sacramentum. Est etiam tertiæ rei signum: Admonet enim ista coniunctio visibilis Matrimonio copulandos futuræ coniunctionis cum sponso nostro Christo,quandoquidem per vas suum electum loquutus est Spiritussanctus, quòd saluabitur mulier per generationem filiorum, si permanserit in fide & dilectione & sanctificatione cum sobrietate.

Matrimonii rectè suscipientibus infunditur Spiritussanct. donum & gratia. *Gene.2.* *Chrys. ser.20.* *Hom.56.* *Aug. de nuptiis et concupiscentia, lib.1.cap.10.* *Ephe.5.* *Matrimonii inseparabilitas.* *Matth.5.19.* *Psalm.47.* *Matth.19.* *Deut 24.* *Thori separatio non soluit coniugii vinculum.* *Cap.21.* *Gene.2.* *Ephe.5.* *Ambr. in epist. ad Ephe.* *Theod. ibidem* *Leo epist.92.* *Matrimonium triplicis rei spiritalis signũ est.* *1.Tim.2.*

Fuerunt apud Gentes quoque Matrimonia,qui lege quadam naturæ menti diuinitùs insita sanctam esse rem Matrimonium & magis quiddam,quàm vt humanum inuentum existimari posset,intelligebant,atque ideò vagos concubitus arcebant,ac de iis,qui stuprum aut adulterium commisissent, pœnas capitis legibus sumebant, Matrimonij tamen sacramẽtum, apud eos non fuit,cùm liceret eis etiam nulla causa Matrimonium rescindere. Sed neq; apud Iudæos, apud quos maior etiam fuit Matrimonij sanctitas, fuit Matrimonij sacramentum, eadem illa ratione, qua apud nos sacramentum est, quibus & ipsis ob duritiam cordis permissum erat vxores dimittere,quamuis leuem ob causam. Solum ergo Christianum Matrimonium sacramentum rectè dicitur,& est: Cuius cùm tria bona recenseat Augustinus: primum dicit esse fidem,secundum prolem,tertium sacramentum. In fide attenditur ne præter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur. Vxor enim non habet potestatem sui corporis,sed vir: Similiter & vir non habet potestatem sui corporis,sed mulier. In prole vt amanter suscipiatur,benignè nutriatur,religiose educetur: Huius enim potissimũ gratia contra-

Deut.24. *Matth.19.* *Matrimonii bona tria.* *Aug. de bono coniug. cap.24. & de pec. origina. cont. Pelag. lib.2. cap.34.*

contrahi debet Matrimonium. Ita enim dicit Apostolus: Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliàs esse. In sacramento autem, vt coniugium ne separetur, & dimissus aut dimissa ne prolis causa alteri cõiungatur. Hoc enim est Christi verbum: Dictum est, quicunque dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Et rursus: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et sequutus Magistrũ suum Paulus: His, inquit, qui Matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus: vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Quæ & Christi & Apostoli verba, non alio sensu acceperunt, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & ante eos Origenes & Chrysostomus, ac qui sectator ipsius est Theophilactus, aliiq; sancti Doctores, quàm quòd per ea significari existimarent tanti Sacramenti rem esse fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quãdoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur si alteri nupserit. Neq; dispar est causa viri, quem non oportet esse meliore conditione, quàm sit mulier.

1. Corinth. 7. — 1. Tim. 5. — Matth. 19. — 1. Corinth. 7. — Amb. in 1. Cor. 7. & lib. 8. in Lucam. — Hier. ad quæst. Amandi presbyteri & in epitaphio Fabiolæ. — Aug. de coniugali cap. 7. — Orig. in Matth. hom. 7. — Chrys. hom. 17. in cap. 5. Matth.

Magna itaq; est firmitas vinculi coniugalis, quam non designat modò, verùm etiam efficit accedẽte verbo, visibilis illa quæ fit per Sacerdotem, copulatio. Confertur enim per illam donum perseuerantiæ peculiare, modò quis animum prębeat capacem, & eo quo debet affectu ad sacramentum hoc accedat. Qui qui qualis esse debeat, docet nos oratio Saræ filiæ Raguëlis, quæ Matrimonium susceptura, sic orauit: Tu scis, Domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concubitu. Nunquam cum ludentibus miscui me, neq; cum his qui in leuitate ambulant me participem præbui. Virum autem cum timore tuo non cum libidine mea consensi suscipere. Contracturus Matrimonium cõcipere debet animo, quantum sit hoc Sacramentũ, nempè quòd Deo auctore copulatur, neq; aliter affectus esse, quàm si præsentem Deum videat, vxorem sibi copulantem. Ministerium enim Sacerdotis est, Deus autem est, qui nexu quodam insolubili coniungit, iuxta illud quod dictum est: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Debet etiam animo secum reputare, quanta sit signi maiestas quod similitudinẽ refert coniunctionis Christi sponsi cum Ecclesia sua sponsa. Hoc affectu qui accesserit, dubitare non debet, quin gratiæ, quæ confertur in hoc Sacramento, sit particeps futurus. Qui verò prophano affectu Sacramentũ hoc percipiunt, tantũ absunt à gratia percipienda, vt iram etiã sibi thesaurisent in die iræ. Neq; enim aliis ex causis contrahendũ est matrimonium, quàm propter sanctam societatẽ, religiosæ posteritatis amorem, ac fornicationis odium ac detestationẽ: vt dicere possit vxorem ducturus cum sancto Tobia: Domine, tu scis, quia non luxuriæ causa accipio sororem meam coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomẽ tuum in secula seculorum, amen. Nam si qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dęmonium super eos, ac formidare debent, ne idem illis eueniat, quod septem illis viris, qui cùm luxuriæ causa Saram vxorem ducere voluissent, ordine omnes prima statim nocte propter incontinentiam suam à dæmonio sunt suffocati.

Iob. 3. — Matrimonium suscipientes quomodo affectos esse oportet. — Matth. 19. — Rom. 2. — Causæ contrahendi matrimonii. — Tobiæ 8. — Tobiæ 6. — Matrimonium solum libid. gratia suscipientibus dominatur dæmonium. — Psalm. 31.

Libet hîc adscribere sancti Pontificis & Martyris Euaristi verba, de eo, quo ritu legitimũ Matrimoniũ contrahi oporteat. Legitimũ, inquit, vt à Patribus accepimus, & sanctis Apostolis, eorumq; successoribus, non est Matrimoniũ, nisi ab his qui super ipsam fœminã dominationẽ habere vidẽtur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à parẽtibus propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, vt mos est cum precibus & oblationibus à Sacerdote benedicatur, & à paranymphis, vt consuetudó docet, custodita & sociata à proximis, tempore cõgruo, petita legibus detur, & solẽniter accipiatur, & biduo vel triduo orationibus vacẽt, & castitatẽ custodiant, vt bonæ soboles generẽtur, & Domino suis in actibus placeãt. Taliter enim placebũt, & filios nõ spurios, sed legitimos atq; hæreditabiles generabũt. Et paulò pòst: Aliter pręsumpta, nõ cõiugia, sed adulteria, aut cõtubernia, aut stupra vel fornicationes potius quàm legitima cõiugia esse dicit: nisi propria volũtas suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Quam Euaristi sententiam Tertullianus quoq; secutus videtur, cùm ait: Occultę cõiunctiones, id est, non prius apud Ecclesiã professę, iuxta mœchiã & fornicationẽ iudicari periclitantur. Hoc fuit vtriusq; de Clandestinis iudicium. De legitimis verò, scribens ad vxorem: Vnde sufficiam, inquit, ad enarrandam fœlicitatem eius Matrimonij, quod Ecclesia cõciliat, & cõfirmat oblatio, & obsignatũ Angeli renunciãt, pater ratũ habet. Oblationis nomine sacrum intelligit, quam vulgò Missam vocant. Ad hanc sponsus & sponsa conueniebant, ibi per Ecclesiam, hoc est, per Sacerdotem Ecclesiæ ministrum conciliabatur Matrimonium, & obsignabatur oblatione facta. Frequens est autem apud Tertullianum obsignandi verbum, quoties de Sacramentis agit. Videtur autem vterque tam Euaristus, quàm Tertullianus ministerium Sacerdotis in hoc Sacramento requirere. Nec diuersum ab illis Ambrosius quoque sentire videtur, cùm oportere dicit coniugium velamine & benedictione Sacerdotali sanctificari. Idem vult etiam Chrysostomus, vbi de nuptiis Isaac & Rebeccæ tractat. Vt non temerè dixisse videatur vir pius & doctus

Epist. 1. — Matrimonium legitimum quomodo cõtrahitur. — Tobiæ 6. — Tert. lib. de pudicitia. — Libro 2. — Oblatio pro missa ponitur. — Ambr. epist. 70. — Chry. Hom. 48. in Genes. — Gerson part. 2. ca. 9. quæst. 10.

Benedictio nuptialis an sit necessaria.

Guilielmus Parisien. Episcopus proposita quęstione: Vtrũ sacramentũ veri nominis, & sacramentalis virtutis matrimoniũ sit, si præter nuptialem benedictioné & orationé, quando haberi potest, contrahatur: Respondit, verum: certum est, quia & sacrum signum est, & sacrans siue sanctificans virtute essentiali siue contrarietatis, & forsitan meritò dummodò nuptialis benedictio non contemnatur, sed virtutem sacramentalem omninò non habet, nec veri nominis est sacramentum, nisi sicut diximus.

De Impedimentis Matrimonij.

CAPVT LVI.

SVnt quædam de essentia Matrimonij, sunt alia quæ sicut in cæteris sacramentis, ita & in hoc magis ad solennitatem quandam pertinent. Quæ sunt posterioris generis, contrahendum quidem impediunt Matrimonium, sed non dirimunt contractum: Quæ verò prioris, non solũ impediunt contrahendũ, verumetiam dirimunt contractũ: De vtrisq;, quò facilius memoriæ cõmendari possent, hos versiculos, ante aliquot secula cõscriptos legimus:

In 4. sen. dist. 34.

Ecclesiæ uetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.
Error, conditio, uotum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, uis, ordo, ligamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis:
Hæc socianda uetant connubia, facta retractant.

Nobis de duobus tantùm dicere nunc est propositum, de quibus hoc tempore controuerti maximè videmus, de voto & de ordine.

Venus.
Libr. 1. cap. 17.
Lactant.
Lib. 1. cap. 19.
Lutheri & Buceri consilium.

Venerem notæ fuisse incontinentiæ fœminam, adeò, peruulgatum est apud omnes, vt inde nomen etiam traxerit omnis obscœnitas & libido. Hæc prima fuisse dicitur in Cypro auctor mulieribus, vt vulgo quæstum corpore facerent. Quòd ideò scribit eam imperasse Lactantius Firmianus, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum appetens videretur, quam tamen inter numina sua gentes retulerunt. Huius exemplo duo Martini, quò & ipsi possent inter hæreticorum numina referri, numinis huius œstro perciti, violato iureiurando quod pręstiterunt, vt incestam libidinem suã explerent, non quibusuis mulieribus, verùm eiusdem, cuius & ipsi fuerant ordinis, hoc est, Nonnis: siue quis Sanctimoniales appellare malit, quasi Matrimonio cõiuncti auctores fuerunt omnibus, qui corpora sua Domino consecrassent, & perpetuam professi continentiam, se voto castitatis obstrinxissent, quo & ipsi contra iurisiurandi sui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ claustris, eadem se nefaria turpitudine contaminarent. Quamuis autem non par crimen, non omninò tamẽ dissimilis causa fuisse videtur Imperatoris Valentiniani: qui cùm alteram vxoré duxisset priore superstite, nec repudiata, quo leuius videri posset facinus à se patratũ, si plures eiusdẽ culpæ affines facti essent, legẽ tulisse, ac eã promulgari passim iussisse legitur, per quã cuiuis simul duas vxores habere liceret. Martinorum itaq; sacrilega audacia factum est, vt in dubiũ illud reuocari cœptum sit, liceat ne voto se castitatis obstringere, aut si quis obstrinxisset se, Matrimoniũ nihilominus contrahere. Quamuis autem nemini, qui catholicæ fidei est, dubium sit, quin & licitũ sit vouere castitatem aut continentiam, & quod semel quis vouerit, id ab eo pręstari oporteat, quò tamen magis id persuasum esse queat etiam iis, qui vacillare non nihil videntur, paucis de eo disserendum esse putauimus.

Sot. li. 4. ca. 31.
Valentiniani factum.

Vouere pium, & præstare necessarium.
Psalm. 75.
Deuteron. 23.
Cœlibatus votum pium.
Matth. 19.
Esa. 56.
1. Corinth. 7.
1. Timoth. 7.
In libro de viris Apostolicis.
Continentiam & Castitatem seruari posse.

Quòd & vouere pium, & quod voueris, præstare necessarium sit apertiora sunt scripturæ testimonia, quàm vt negari possit. Sic enim per Prophetam Deus loquitur. Vouete & reddite Domino Deo vestro. Et iterum: Cùm votum voueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quòd autem cœlibatus votũ, pium Deoq; gratum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quod & à Christo laudantur Eunuchi, qui se propter Dei regnum castrauerunt. Et apud Esaiam sempiternum se illis daturum nomen Deus promisit, quod non peribit. Et de virginibus consilium dat Paulus: qui simul iudicat ad Timotheum scribens, quod quę viduæ ex Ecclesiæ stipe alebantur, voto se perpetuæ continentiæ obstringebãt. Et Philo testatur (quanquam Iudæus) qui fuit Apostolorũ æqualis, fuisse tum inter Christianos, qui suam Deo castitaté desponderent. Quamobré quod asserunt castitatis hostes & cõtinentię, votum cœlibatus fieri contra mãdatum Dei, tam apertè vanum est, vt refellere necesse non sit. Nullum enim Dei mandatum proferre possunt, de non vouendo continentiam, quam Deo gratam & acceptam esse, tot locis non obscurè scriptura testatur.

Eccles. 5.

Lutheri impudentia.

Sed hîc illi aliam æquè friuolam rationem adferunt, qua votum cœlibatus parum esse pium demonstrent. Displicere, aiunt, Deo infidelem & stultam promissionem: esse autem infidelem & stultam promissionem, vouere quod præstare non possis: cuius generis esse volunt continentiam: De qua non dubitauit alter ex eis dicere, æquè non esse arbitrij sui, vt se à fœminæ commixtione seruaret, quam nõ sit arbitrij sui, mas sit an fœmina. Adeò nihil puduit impudens istud os, orbi toti suam incontinentiam testatam facere. Quis autem non videt, si nihil mouẽdum sit, quod à nobis tanquam à nobis præstari non possit omnem

iam

iam vouendi rationem prorſus eſſe ſublatam? Nam non modò facere, verùm ne cogitare quidem aliquid ex nobis tanquam ex nobis, idonei ſumus, vt rectè in altero Concilio Arauſicano ante mille & centum annos habito ſcriptum ſit: Nemo quicquam Domino rectè vouerit, niſi ab ipſo acceperit, ſicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Quod ſi quia periculum eſt in vouendo, vouendum non eſt, ergo nemo militet, inquit Ambroſius, ne aliquando vincatur, nec pedis vtatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intendat officio qui concupiſcentiæ timet lapſum. Locum illum ex Pſalmis enarrans Auguſtinus, Vouete & reddite: monet vt quiſq; quod poteſt voueat, & reddat. Non ſitis, inquit, pigri ad vouendum, non enim viribus veſtris implebitis: deficietis, ſi de vobis præſumetis, ſi autem de illo cui vouetis, vouete ſecuri, reddetis. Quo in loco cum de aliis votis, tum de voto caſtitatis & continentiæ, tanquam pio, Deoq; grato copioſe diſſerit. Quod etiã ad Pollentiũ ſcribens inter ea numerat, quæ rectiſsimè vouentur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat ſarcina continentiæ. Leuis erit ſi Chriſti erit. Chriſti erit, ſi fides aderit, quæ impetrat à iubente, quod iuſſerit. Non eos frangat quòd videtur eorum continentia neceſſitatis eſſe, non volũtatis, quia & illi qui eam voluntatẽ delegerunt, fecerunt eam eſſe neceſſitatis, quoniam vani ſine damnatione ab ea deuiare non poſſunt, & qui in eam neceſſitatem contruſi ſunt, faciunt eam eſſe voluntatis, ſi non de ſeipſis, ſed de illo, à quo eſt bonum omne confidunt. Qui etiam in confeſsionum libris ad Deum orationem conuertens, ait: Tota ſpes mea in magna valdè miſeratione tua: Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam. Et cùm ſcirem, ait quidam, quia nemo poteſt eſſe continens niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire cuius eſſet hoc donum, adij Dominum & deprecatus ſum illum. Conſtat autem Auguſtinum, priuſquàm eſſet baptizatus parum fuiſſe continentem. Et eſt illud veriſsimum quod ſcripſit Hieronymus: Quod ſemel expertis voluptatibus abſtinere multò difficillimũ eſt. Quam etiam ob cauſam Tertullianus viduam aliquid operoſius habere dicit, quàm virginem. Quia facile eſt non appetere quod neſcias, & auerſari, quod deſideraueris nunquam. Glorioſior continentia, quæ ius ſuum ſentit, quæ quid viderit, nouit. Itaq; grauem carnis luctam ſuſtinuit Auguſtinus, cùm illi continentiam vouere volenti diceret: conſuetudo violenta, putáſne ſine fœminis viuere poteris? Contrà verò caſta dignitas continentiæ blandiens vt ad ſe veniret inuitabat, & ad ſuſcipiendum, & ad amplectendum ipſum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum extendens. Ibi tot pueri & puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & virgines, anus, & in omnibus ipſa continentia nequaquam ſterilis, ſed fœcũda mater filiorum. Et irridebat me irriſione exhortatoria, quaſi diceret: Tu non poteris quod iſti & iſtæ. An verò iſti & iſtæ in ſemetipſis poſſunt, ac non in Domino Deo ſuo? Dominus Deus eorum me dedit eis. Quid in te ſtas? & non ſtas? Proiice te in eum, noli metuere, non ſe ſubtrahet vt cadas. Proiice te ſecurus, excipiet te, & ſaluabit te.

1. Corinth. 3. Cap. 11. *1. Par. 19.* *Ambroſ. de viduis.* *Pſalm. 75.* *Aug. li. 1. ca. 24. de adulterinis coniugiis.* *Matth. 11.* *Iaco. 1.* *Lib. 1. cap. 19. Sapien. 8.* *Tertullia. ad vxorem.* *Confeſ. li. 8. c. 11.*

Quamobrem non modò non impoſsibilè, verumetiam facilè, iucundum, ſuauè nobis futurum eſt continere, illo adiuuante, qui dixit: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meum leue. Verum eſt quod dixit Comicus: Nihil eſt tam facilè, quin difficilè fiat, ſi inuitus facias. Sed & illud verum eſt, quod à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptũ eſt: Nihil eſt quod non ſuperet amor cum deſiderio. Quamobrem & Petrus Chryſologus: Fortè, inquit, te faciat vis amoris, quia nihil durum, nihil amarum, nihil graue, nihil lethale computat verus amor. Quod ferrũ, quæ vulnera, quæ pœna, quæ mortes amorem præualent ſeparare perfectum? Amor inpenetrabilis eſt lorica, reſpuit iacula, gladios excutit, periculis inſultat, mortem ridet: ſi amor eſt, vincit omnia. Sicubi vera eſt fides, non illa ſola, quæ triginta his annis prædicari cœpta eſt, quam Iacobus vocat mortuam: ſed illa de qua dicit Paulus, quæ per charitatem operatur, nihil credenti & amanti difficile, atq; adeò nihil non erit cũ primis leue & ſuaue. Qui Pythia cantat, ſcripſit quidam, Abſtinuit Venere & Baccho. Deinde verò, qui ferarum capiendarum deſiderio tenentur, eorum quanta ſæpè ſit abſtinentia, vel Hyppoliti docemur exemplo. Poſteà verò, quàm iidem in frigore & æſtu perferendo patientes ſunt, quæ non adeunt vitæ pericula? Ab equis, à foſsis, à præcipitiis, à fluminibus, à feris, quibus aliquando temerè ſeſe committentes, immaturam quandoq; mortem obeunt, nullam tamen ex eo ſentiũt moleſtiam, quin magis voluptatem maximam. Quem verò faciendæ rei tenet ſtudium, dum

Chryſ. hom. 64. ad populum Antiochenum. *Serm. 40.* *Amanti nihil difficile.* *Iacobi. 2.* *Galat. 5.* *Venatorum & mercatorum abſtinentia.*

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.

Nónne & illius videre ſæpè licet abſtinentiam ſingularem? qui plurimis prætereà vitam ſuã exponit periculis & moleſtiis.

Si tantùm poteſt amor & deſiderium ferarũ capiendarum, ſi tantùm poteſt amor & deſiderium pecuniæ cumulandæ, quam tamen relinquat homo neceſſe eſt, cùm ex hac vita migrauerit, ſicut ſcriptum eſt: Dormierunt ſomnũ ſuum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus ſuis: non multò poterit amplius amor & deſideriũ illius, qui vita noſtra eſt, & quidẽ vita ſine fine beata. Itaq; verè dictũ eſt ab Auguſtino. Nihil eſt tam durum atq; ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo cùm ſe anima rapit in Deum, ſuper omnem carnifi-

Pſalm. 75. *De moribus eccle. cathol. lib. 1. cap. 22.*

cinam, libera & admiranda volitabit pennis pulcherrimis & integerrimis, quibus ad Dei complexum amor castus innitur. Nisi verò amatores auri, amatores laudis, amatores fœminarum, amatoribus suis Deus sinat esse fortiores, cùm ille non amor, sed congruentius cupiditas vel libido nominetur. In qua tamen apparet quantus sit impetus animi ad ea, quæ diliguntur indeflexo cursu per immania quæque tendentis, argumentoque nobis est, quàm sint omnia perferenda, ne deseramus Deum, si tanta illi vt deserant, perferunt. Hac de re plura perquam eleganter & apposite scribit Chrysostomus quoque. Huius igitur amoris Dei igne inflammati sancti Apostoli & martyres, non ab vxorum complexu tantùm abstinuerunt, verumetiam cùm cæsi essent, ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Quibus vsque eo durum non fuit, aut, quod isti volunt, impossibile, suaue iugum Christi in continendo, vt non modò carnis concupiscentias frenarent, verumetiam vltrò pro Christo mori expeterent. Sic Andreas cùm crucem sibi paratam esse conspicatus exclamasse legitur: O bona crux desiderata, & iam concupiscenti animo præparata, securus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans suscipe me, discipulum eius qui pependit in te. Sic Laurentius vltrò Sixto commori cupiens: Quò progrederis, inquit, sine filio pater? quò sacerdos sine ministro properas? cumque extrinsecus arderet beatus Martyr in craticula positus tyranni sæuientis incendiis, maior eum intrinsecus Christi amoris flamma torrebat: & quamuis Rex improbus ligna subiiceret, ac grauioribus incendiis cruciaret, tamen sanctus Laurentius has flammas fidei calore non sensit, & dum Christi præcepta cogitat, frigidum est ei omne quod patitur. Sic Paulus cùm quinquies quadragenas à Iudæis accepisset, ter virgis cæsus, semel lapidatus esset: Quis ergo nos, inquit, separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius. Sicut scriptum est, quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis: Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Amoris vis. *In Ioan. hom. 78.* *Ioan. 14.* *Colloss. 3.* *Apostolorum et martyrum abstinentia.* *Actor. 5.* *Matth. 11.* *2. Cor. 11.* *Rom. 8.* *Psalm. 43.*

Hîc mihi respondeant isti delicati martyres, qui siue animi, siue corporis aliquo morbo laborent, nullum sciunt aliud remedium, præter fœmineas carnes, aut quadrupedũ & volatilium: vtrum sit difficilius, vtrum ab homine præstari minus queat, carnis vt stimulis resistat, an imminentis mortis terrorem superet, ac illos cruciatus non difficulter ferat, quos tot millia sanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo sexu tanta animorum alacritate legimus pertulisse? Certè cessare stimulos carnis fateamur necesse est, vbi vel metus tantum grauioris alicuius periculi impendet: adeò motus huius est & impulsio vehementior. Et tamen potuerunt illi, quæ sunt multò grauiora, potuerunt non solùm viri, verumetiam fœminæ & sexus & ætatis tenerioris: potuerunt autem in illo, qui confortat omnes in se sperantes, Christo. Qui cùm viuat in nobis, cùm operetur in nobis & velle & perspicere, quid est quod illo faciente, vt faciamus, facere non possimus? Ipse enim est qui in pugna nostra congreditur. Considera, inquit Chrysostomus, præsente Deo te cum hoste pugnare: fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas, ac paulò pòst: In tua pugna Dominus congreditur, Dominus dimicat, Dominus præliatur, & victoria tibi adscribitur: certamen tuum, Dei certamen est: prælium tuum, Christi prælium est, Quid trepidas? Quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Prehende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti adsit ille qui vinci non potest. Nostra victoria & corona victoriæ, inquit Hieronymus, illius protectione & clypeo paratur. Quem sequutus Augustinus: Non enim, inquit, non habes vnde pugnes, Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi: spiritus Dei est, qui pugnat in te, aduersus te, aduersus illud quod est in te, contra te. Et eius æqualis Hesichius Presbyter. Confidat, inquit, anima in Christum, & eum inuocet, & nullatenus extimescat. Non enim sola dimicat, sed ab Iesu Christo Rege tremẽdo adiuta. Hoc est quod de Antonio scribit Athanasius: Adiuuabat seruum suum Dominus, qui nostri gratia carnem suscipiens, victoriam corpori contra diabolum largitus est, vt singulis ita certantibus, apostolicum liceret proferre sermonem: Non ego autẽ, sed gratia Dei mecũ. Hanc igitur cùm habeamus quæ adiuuet infirmitatem nostrã, confidenter dicat quilibet homo Christianus, claraque voce pronunciet: Omnia possum in eo, qui me confortat. Continentiam iubes Christe? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt non modò carnis, verumetiam oculorum concupiscentiã superem? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt à fastu quoque me contineam? da quod iubes, & iube quod vis. Iubes vt cruciatus pro tuo nomine perferam, vt vitam etiam cum sanguine profundam? da quod iubes, & iube quod vis: Pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Omnia possum in te, qui confortas me. Sic dicat, sic faciat strenuus Christi miles: neque cùm in acie fuerit contra hostem collocatus, simul vt leuis aliqua impressio facta fuerit, abiecto fidei scuto, statim fugiat, & clamet: Non possum, nõ habeo Dei donum.

Voluptatem, quã mortem vincere facilius. *Christus vincit in nobis.* *Philip. 4.* *Philip. 2.* *Chryso. tom. 3 in serm. de mart.* *Exod. 14.* *Hom. 43. de verbis Domini.* *Luc. 11.* *In vita eius.* *1. Cor. 15.* *Rom. 8.* *Philip. 4.* *Matth. 5.* *Iob. 17.* *Psalm. 26.* *Philip. 4.* *Ephe. 6.*

Ambro-

Ambrosius lapsam virginem alloquens. Dictura es, inquit, forsitan. Non potui sustinere, quia *Cap. 4.*
carnem fragilem circumferebam. Respondebit tibi Beata Thecla cum suis innumerabilibus
sociis. Et nos eadem carne amictæ fuimus, non tamen plenum propositum castitatis no-
stræ, aut fragilitas carnis potuit militare, aut sæuitia tyrannorum per varia tormenta potuit
deiicere. Mulier quædam filium in prælium euntem, dato illi clypeo, sic adhortata legitur: Fi- *Plutarchus in*
li, aut hunc, aut super hunc, Laconica breuitate filium instruens, ita rem in bello gerendam, *Apophthegma.*
vt aut victor clypeum referret, aut mortuus in eo domum reportaretur. Hoc sibi quoq; Chri *Laconicis.*
sti miles, contra carnem, contra mundum, contra diabolum prælium initurus, dictum existi-
mare debet, vt aut cum fidei scuto vincat hostes, aut in fide moriatur intrepidus: neq; dicat, *Marc. 9.*
non possum, sed Christo dicenti credat, omnia possibilia sunt credenti: & iterum atq; iterum
repetendo dicat cum Paulo, claraq; voce pronunciet, omnia possum in eo, qui me confortat. *Phil. 4.*
Neq; dispiciat in qua re confortetur à Deo, qua non: impium est hoc de Deo cogitare, quod
aut nolit is, qui fons est totius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus æquè confortare, *Deus præstò adest semper.*
aut nō possit, quem omnipotentē in fidei nostræ symbolo profitemur. Omnibus ad omnia
semper præstò adest gratia Dei Saluatoris nostri, qui dat donum castitatis coniugibus, qui *1. Cor. 7.*
cōfortat eos, vt quo se sacramento inuicē obstrinxerunt, id inuiolatum obseruēt, etiamsi vel
per absentiam, vel per aduersam valetudinem alter alterius corporis potestatem habere non
possit: idem & cœlibatum professis continentiæ donum dat, & aduersus carnem pugnantes
confortat, modò postulent ab eo, qui dat omnibus affluenter: postulent autem in fide nihil
hæsitantes. Quod si non impetrant, non Deo culpam assignent, quasi vel noluerit is, vel non *Iacob. 1.*
potuerit, cùm & velit omnia nostra causa, & possit omnia, sed se potius, non eam fidem ad
postulandum attulisse putent, quæ potuerit impetrare.

Paulus cùm hanc materiam tractaret, noluit dicere: Qui non possunt continere, nubant, *1. Cor. 7.*
sed qui non continent: idq; Christi exemplo, qui & ipse non dixit: non omnes possunt ca-
pere: ne quis fati rem esse putaret, sicut Origenem secuti, Hieronymus & Chrysostomus an- *Matth. 19.*
notarunt: Sed non omnes capiunt verbum hoc. Possumus enim in eo qui nos confortat, sed *Ori. tract. 7. in Matt.*
non volumus omnes: non adhibemus illud studium quod oportet, non accedimus ea fide *Hie. l. 3 in Mat.*
qua oportet, ad eum precandum, cuius hoc misericordia possumus. Non enim sumus sub lege *Chrys. hom. 63. in Matth.*
bonum quidem iubente, nō tamen dante, sed sumus sub gratia, quę id quod lex iubet faciēs *Aug de continentia cap. 3.*
nos amare, potest liberis imperare. Gregorius Nazianzenus explicans illum locum, Non om
nes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Cùm audis, inquit, quibus datum est, adde, *Naz. oratione 31.*
datum quidem his qui volunt, & qui assentiuntur. Quem præceptorem suum secutus Hiero *Rom. 6.*
nymus, datum est, inquit, his qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerunt. *Matth. 19.*
Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Omni, inquit, peten- *Matth. 7.*
ti non coniugato tantùm, sed & cœlibi cuiuscunq; sexus, cuiuscunq; sit ordinis, omni peten
ti dabitur. Ac ne quis putaret hoc aut illud petenti datum iri, dicit alio loco: Quodcunq; vo- *Ioan. 15.*
lueritis, petetis, & fiet vobis, Quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Om
nia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis: nihil prorsus exclu-
dendo, cùm omnia quæ habemus dona sint illius, neq; boni quicquam nisi dono illius habe-
re possimus. Ioannes Chrysostomus, Non dixit, si quadam libidinis vi cogātur, si transuersè *Marc. 11.*
agātur, si non possunt. Nihil omninò posuit eiusmodi, quod aut vim allatā ostendat, aut ve- *De virginitate*
nia dignum sit. Verùm quid is, inquit: Si verò se non continent, nubant: quod eorum volun- *cap. 39.* *1. Cor. 7.*
tati tribuendum est, qui propter pigritiam nolunt elaborare. Demonstrat enim, ipsos rei fa-
cultatem habentes, ob id minus eam perficere, quod laborem defugiunt. Et in eodem libro
non ita multo post. Ex illis Pauli verbis, Volo vos sine sollicitudine esse, docet virginitatem *Cap. 49.*
non ex earum rerum habere numero quas adipisci non possumus, sed ex illis esse quæ ma- *Pudicitia coniugalis Dei donū.*
ximam habēt facultatem, cum in coniugio multis partibus, plures inesse doceat difficultates *1. Cor. 7.*
tanquā si diceret, inquit, Grauis tibi videtur Virginitatis cultus, & laboriosus. Ego verò vir-
ginitatem propterea colendam censeo, quòd tantum ea facultatē habet, vt multominus quā
coniugium nobis negotium exhibeat. Quod pluribus postea prosequitur. Etiam pudicitiam
coniugalem Dei donum esse beatissimus Paulus ostendit, vbi de hac re loquens, ait: Vo-
lo autem omnes homines esse sicut meipsum, sed vnusquisque proprium donum habet ex
Deo, alius quidē sic, alius verò sic. Ecce & hoc, inquit, Augustinus, donum esse dixit à Deo, *Au. de nuptiis*
& si inferius quàm illa continentia, in qua volebat omnes esse sicut seipsum, tamen donum à *& concupiscētia*
Deo. Vnde intelligimus, cùm hæc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud ostendi, quàm inesse no- *ad Valeriū lib. 1.*
bis oportere ad hæc accipienda & habenda, etiam propriam voluntatem. Non solùm carnis *Et de bono perseuerantiæ ca. 14.*
desideria frænare, sed oculorum etiam concupiscentiam domare, fastum quoq; calcare: deniq;
à quocunque alio crimine abstinere Dei donum est.

Quid ergo? non posse me dicam, quia non est mihi datum? Non ergo penes me culpa erit,
sed penes Deum, qui mihi donum hoc non est impartiri dignatus. Huc tandem impietatis
prolapsi sunt isti, vt Deum malorum auctorem, quin etiam impulsorem facere non dubitēt:
dum nihilo plus in nobis libertatis esse asserunt, quàm in stipite vel in trūco: Quorum etiam
hæc est blasphema vox: Non minus proprium opus esse Dei Iudæ proditionem, quàm Pauli *Blasphemia*
vocatio- *Phil.*

vocatione. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vetus ac pridem iam sopita Simonis hæresis & Manichæi resuscitatur. Intereà tamen qui hæc tam impia dicere veriti non sunt, tanquã idola quędam coluntur à multis, & quod scriptũ ab illis est, quãlibet pugnet cũ Euãgelio, Dei tamen verbũ & Euangeliũ vocatur: neque alio iam loco, quàm quo scriptura Canonica habetur: Adeò sunt, proh dolor, mentes hominũ excæcatæ. At non ita nos docet Chrysostomus. Omnium, inquit, facilima virtus est, si velimus & in cœlum ascendere, velle tantũ oportet, & omnia sequentur. Neque enim cuique dicere fas est, non possum & conditorem accusare. Nam si tales nos creauit, vt non possemus, & deinde præcipit, ipsius est hæc accusatio. Sed quî fit, ais, quod multi non possunt, quia multi nolunt: Nam si voluerint, omnes poterunt. Propterea quod Paulus dixit, volo omnes homines esse sicut me ipsum. Quandoquidem sciebat quod omnes poterant esse sicut ipse. Neq; enim ita dixisset, si foret hoc impossibile, vis fieri sicut fuit Paulus, incipe modò, & opus ipsum aggredere. Dic mihi si quam artem assequi cupimus, num nobis velle sufficit, an rem etiam ipsam aggredimur? ac nonnullis interiectis: sic & in omnibus aliis, non sufficit velle tantùm, sed oportet opus ipsum aggredi. Cùm enim cœlum ingredi velis, nihil aliud quàm velle te dicis. At, inquis, paulò antè dixeras, quod sufficit velle: sufficit, inquam, velle, sed cum opere quando quis laborat vt rem ipsam aggrediatur. Habemus quippè adiutorem & cooperatorem Deum, modò vt rem aggrediamur, modò ad opus accedamus, modò soliciti simus, modò animum aduertamus, & omnia sequentur. Si verò dormierimus, & stertentes putauerimus nos ingredi cœlũ, nunquã regni cœlestis hæreditatẽ assequi poterimus. Et alio loco producens illum Esaiæ locũ. Si volueritis & audieritis, bona terræ comedetis. Vidésne? inquit, sola nobis opus esse voluntate. Voluntate, inquã, non qualibet, & quę nonnullorũ est, verum: & diligenti & exquisita. Neminé noui, qui nollet in cœlum euolare: re tamen ipsa oportet voluntatem confirmare. Siquidem mercator ditescere cupit: non tamen eius animus soli acquiescit cupiditati, sed nauem parat, nautas cogit, hortatur gubernatorem, & alia quæ nauigationi sunt opus disponit diligenter. Aurum prætereà mutuatur, maria traiicit & innumeris periculis, quibus mari se credentes iactari consueuerunt, se exponẽs, peregrinas appellit terras. Itidem & nos oportet rei voluntatem applicare. Nauigamus enim & nos nauigationem, non ab alia in aliam terram, sed à terra in cœlum. Auarè tota mente intendamus ad eam nauigationem, quæ nos supernè erigat: & nautas rationi obsequentes, & nauem nobis firmam comparemus, &c. Et iterum alio loco. In te est vt possis, quia in te est vt velis. Quia Zachæus idcirco potuit, quia voluit: & alius idcircò nõ potuit, quia noluit. Ita enim velle efficit posse, vt efficit nolle non posse. Magna enim vis est voluntatis, quæ nos efficit posse quod volumus, & non posse illa quæ nolumus. Et ex voluntate nostra diuinitus celebratur iudicium, vt homo quicquid non voluerit, eligat, & quod elegerit ex eo ipso iudicio cœlesti subiaceat. Nec enim quisquam poterit excusari quasi voluerit, & non potuerit, cùm constet eum idcircò non potuisse quia noluit, & nolens volentis exemplo damnetur, & volens voluntate propria quia impleuit quæ voluit muneretur. Ante quem etiam Gregorius Nazianzenus: Habes, inquit, in teipso adminiculum, quod neq; mihi deest neq; cuiquam volenti: velle tantum oportet: adnitere tantum, prope aderit consolatio in ore tuo & in corde tuo. Dei recordatus sum, inquit, & exultaui. Quid est facilius quàm recordari? Recordare tu quoq; & exultabis. O quàm obuia hęc est medicina, ô quàm velox sanatio, ô quanta est huius doni magnitudo. Non sedat modò pusillanimitatem ac tristitiam Dei recordatio, verumetiam exultationem adfert. Sicut etiã à Sophonia scriptum est. Noli timere Syon, non dissoluantur manus tuæ: Dominus Deus tuus, in medio tui fortis, qui te saluabit, gaudebit super te in lætitia, & exultabit in laude super te: Sed nos ad institutum redeamus.

Chrys. hom. 16. ca. 9. ad Hebr.

In Prologo super Ioan.

Chrys. hom. de Zachæo.

Orat. 18. quã habuit ad subditos timore perculsos & Imperatorem irascentem.

Planum iam fecisse videmur, neq; aduersari Dei mandato votum cœlibatus, nec esse eiusmodi, quod homo Deo fretus præstare non posit. Est quidem ita, si nostras ipsorum spectemus vires, nos non posse: sed possumus, si fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior est ad præstandum, quàm simus nos ad petendum cum vera fide. Quem autẽ offendit quod continere facile, iucundum, & suaue esse dixerimus Deo adiuuante, quid is diceret, si Chrysostomi locum illum inspexisset, vbi contra eos declamans, qui similiter concubitum, voluptatis quidam habere, continentem autem voluptatem habere non posse: vt qui bellũ cum naturæ tyrannide sine intermissione gereret, vociferabantur. Imò contrà, inquit, res est, violentia, nanq; & turba penes impuros est maior, tumultus ingens & qualibet tempestate sæuior: sic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis congressum consistat, victus assiduè cadat, quemadmodum dæmoniaci malignis spiritibus agitati. Continens autem ille, prælio victor, hanc assiduè prosternit, nobilissima & infinities præstantiore voluptate potitur, simul ipsa victoria & conscientia bona & splendidissimis trophæis perpetuo fulgens. Itaq; dici non potest, quanta continentium hominum voluptas sit, vt qui coronam sibiipsis concinnent, & præmia consuetudinem angelorum, & toto orbe terrarum præconium, libertatem, spem certam & immortalem. Certè quod cum tanta voluptate coniunctum est, id non potest esse non facile, iucundum & suaue. Quid diceret si legisset Sixtum dicentem. Neq; enim dicere fas est,

In priorem ad Corinth. hom. 37.

Continentium voluptas.

fas est, castitatis onerosam esse custodiam, quæ multò difficilius amittitur quàm tenetur. Difficilius ille dicit amitti, quàm teneri custodiam castitatis : quod etiam ratione deinceps probat. Quid diceret si Basilium legisset his verbis ea de re disserentem? Ne dixeris, quomodo ascendam in cœlum, vt virginitatis meæ integritatem inde deducam : aut quomodo descendam in abyssum, vt eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipsi recuperem? Sed quid? prope te est, inquit, & secundùm naturam tibi ingeneratur virginitas: Neq; igitur maria transfretare, vt eam acquiras tibi opus est, neq; aërem immensum peruolare, neq; terrarum tractus hanc inuestigando circuire, aut è terris euolare, cœlumq; pro ea inueniẽda lustrare: sed omissa cura superflua locorum spacia & interualla peragrandi, teipsam vt te habeas diligentius inspice, atq; hanc in te per naturam opertam, abditamq; reperies. Quod secũdum naturam est, sicut scribit Basilius, quid in eo difficultatis, quid esse potest laboris & molestiæ? quid non voluptatis potius? Quid diceret? si Theodoretum legisset: qui vitam describens Domninæ, quæ trigesimum in religiosa historia locum obtinet: cùm innumeras fuisse virginum & continentium scholas dixisset, non in sua tantùm regione, sed in toto Oriente, quod earum & Palæstina & Aegyptus, & Asia, Pontus & tota demum Europa plena esset : causam reddere volens, cur genus hoc vitæ plurimi turmatim sequerentur. Ex quo enim, inquit, Christus Dominus honorauit virginitatem, vt qui natus sit ex virginitate, parta virginitatis natura germinauit, & hos suaueolentes & qui non marcescunt, flores offert creatori. Nos tamen quicquid esse facilitatis in ea re diximus, illius gratiæ tribuimus, qui adiuuat infirmitatem nostram, qui simul vt sui charitatem diffuderit in cordibus nostris, nihil potest esse tam difficile, quod non facile etiam statim fiat, iucundum & suaue. Quod ipsum facit idem ille Theodoretus, cuius paulò antè meminimus : qui sanctorum certamina descripturus, quomodo mundum, diabolum, & carnem vicerunt: Eis autem, inquit, præbuit victoriam non natura; ea enim est mortalis, & innumerabilibus plena affectionibus, sed mens, quæ diuinam attrahebat gratiam. Nam cùm diuinæ pulchritudinis essent ardentes amatores, & pro eo quem amabant, omnia lubenter & agere & pati statuissent, forti quidem & generoso animo tulerunt affectionum, perturbationumq; impetus : Diaboli autem procellas strenuè repulerunt. Hæc Theodoretus in historiæ suæ religiosæ præfatione. Quem librum concludens : Nullus, inquit, ex his, qui sunt extra horum Philosophiam, horũ ostendit tolerantiam. Si autem nullus ex aliis hominibus potest talibus resistere laboribus, clarum est, quod amor in Deũ efficit, vt naturæ terminos transilirent, & superna flamma accensi, libenter ferunt impetum frigoris, & qui à superis descendit rore flammam radiorum mitigant.

Basil. in lib. de vera virginitat. Rom. 10.

Rom. 8. 5.

Theodor. in Theophili.

Theodoretus in præfatione hist. religiosæ.

Quam facilitatem qui nondum est consequutus, extat apud Cassianum Ioannis Chrysostomi discipulum, Cheremonis consilium, quemadmodum ad eam peruenire possit: id sequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tempore possit acquiri & perfici castitas? Temerariũ est, inquit, super consummatione castitatis, in tanta pręsertim vel voluptatũ diuersitate vel virium, certã temporis definire mensuram, rationem tamen obseruanti & temporis modum quomodo eius possibilitas agnoscatur, constantissimè possumus præfinire. Quisquis abstractus à cunctis ociosis cõfabulationibus, & mortificatus ab omni solicitudine, curaque mundana, duobus tantùm paximacijs fuerit quotidiana refectione contentus, & aquæ satietate subtracta, quietem somni trium, vel vt alij statuerunt, quatuor horarum spacio terminauerit, nec tamen laborũ aut continentiæ huius merito, sed miseratione Domini eam se crediderit adepturum, quia sine hac fide vana est omnis laboris humani intentio, non amplius quàm sex mẽsibus perfectionem ipsius impossibilem sibi esse cognoscat. Sed & ante Cheremonem Origines: Nutrimẽta spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis, nolite queri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus, sed non possumus: volumus continenter viuere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ: tu eam aduersus spiritum tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus satias, vino nimio inundas, omni mollicie palpas & ad illecebras nutris.

Cass. in collationibus patrũ col. 12. cap. 15. Continentia seu Castitas quanto tempore acquiri & perfici possit.

Continentiæ nutrimenta & remedia. Orig. homil. in Leuit. Galat. 5.

Verùm adduci multi creduntur, vt se voto cœlibatus implicet, non vt quod vouerint pręstent, sed vt, cuius rei causa vouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re solius Dei iudicium est, qui scrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi sint, de quibus id non verius quàm Ecclesiæ expedit, existimari possit. Vetus est autem illa Dei querela, quòd nemo vel ostia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tempore quo Episcopi & Presbyteri, tot fuerunt propè martyres, à Paulo scriptum ad Philippẽses legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me citò mittere ad vos, vt & ego bono sim animo cognitis quæ circa vos sunt: neminem enim habeo tam vnanimem, qui syncera affectione pro vobis solicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt, quærunt, non quæ Iesu Christi. Quòd si verè dictum est illo tempore, nostro seculo multò verius dici potest, quo mercenarios multos, raros admodum pastores videre licet. Apud eos etiam, qui Euangelici malunt appellari, quàm Christiani, quotumquemq; reperire licet, qui gratis prædicet Euangelium? Quorundam ex his tanta fuisse fertur cupiditas, vt expleri non posset, quam inflammauit magis vxorum, & qui sunt

Cœlibatus voto cur se implicent nonnulli. Hier. 17. Malach. 1.

Philip. 2.

Ioan. 10.

Euangelicorum cupiditas.

ex incœ-

Matrimonia cur interdicta sacerdotibus. ex incœsto coniugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias causas, quamobrem interdicta sunt sacerdotibus matrimonia, videri possit hæc non postrema, ne magis etiam accenderetur auaritia. Cæterùm quo quis animo sacerdos fieri velit, aut voto se cœlibatus obstringat, Dei solius est iudicium, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia: homo videre non potest, nisi ea quæ patent, Dominus autem intuetur cor.

Hebræ.4. *1.Regum.16.* *Votum cœlibatus an sit relaxandum.* Verùm vt demus hoc, Esse non neminem, qui dum furiis ambitionis actus ad sacerdotium aspirat, hac sola de causa cœlibatum vouerit, num ideò tollendus est cœlibatus? Etiam ad matrimonium accedunt multi longè alia affectione, quàm qua suscipi tantum hoc sacramentum oporteret: Nam quorumquemq; reperire licet, qui illud spectet in matrimonio cõtrahendo, quod spectari solùm debet, ac non ad dotem, ad formam, aut alio quocunque potius respiciat: num ideò dicemus, ne sit matrimonium?

Sed nequit, aiunt, præstare quod vouit. Hoc dicere, Simonis est, & Marcionis, ac Manichæi hæresim profiteri, Christiano dicere fas non est, nisi quòd dixit Christus: omnia possibi *Marc.9.* lia sunt credenti: quod dixit imitator eius Paulus, Omnia possum in eo, qui me confortat: *Philip.4.* quod dixit Augustinus, Leuis erit sarcina continentiæ, si Christi erit: Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit.

Verùm non præstant multi, Nunquid in baptismo quoq; Satanæ & pompis eius nõ abrenunciamus? Præstatur ne id ab omnibus? an ideò abroganda erit hæc Apostolorum tradi- *Rom.10.* tio, quæ mille quingentis annis in Ecclesia durasse videtur? Mosi legem nunquid omnes obseruabant Iudæi? num ideò fuit abroganda, quia præuaricatores eius erant plurimi, priusquàm venisset finis legis Christus? An ideò tollemus præceptũ de non concupiscendo, quod *Exod.20.* magis videtur accendere concupiscentiam quàm extinguere, si Dei simus auxilio destituti? *Lib. de spiritu et litera cap.4.* Cùm verè dictũ sit ab Augustino: vbi sanctus nõ adiuuat spiritus inspirans pro cõcupiscentia mala, concupiscentiam bonam, hoc est charitatem diffundens in cordibus nostris: profectò illa lex quamuis bona auget desiderium mali. Sicut aquæ impetus, si in eam partem non cesset influere, vehementior fit obice opposito: cuius molem cùm euicerit, maiore cumulo præcipitatus, violentius per prona prouoluitur. Nescio enim quomodo hoc ipsum quod *Rom.7.* concupiscitur, fit iucundius dum vetatur. Non ita nos Paulus docuit. Lex quidem, inquit, sancta, & mandatum sanctum, & iustum, & bonum: Sic & cœlibatus lex sancta est, iusta est, bona est, etiam si neque sancti, neque iusti, neque boni sunt, qui professi cœli- *Rom.16.* *Philip.3.* *Hila. in lib. de Synodis contra Arrianos.* batum, ventri nihilominus & libidini seruiunt: Præclarè scriptum est ab Hilario. Malè sanctis rebus præiudicatur, si quia non sancti à quibusdam habentur, esse non debeant. Nec minus præclarè dictum est à Ioanne Chrysostomo: Calumniantur, inquit, ebriosi fructum *Chrys. hom.1. & 71. ad populum Antiochenum. Et hom.58. in Matth.* à Deo factum, dicentes: non sit vinum. At nos ipsis dicamus: non sit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas autem Diaboli opus est. Non vinum ebrietatem facit, ne Dei creaturam accuses, sed conserui insaniam argue. Totidem verbis respondere licet his qui dicunt: non sit votum cœlibatus, vt dicamus illis: non sit scortatio, non sint incœstæ nuptiæ: Votum enim cœlibatus, Dei: scortatio & incœstæ nuptiæ, Diaboli opus est. Non votum cœlibatus scortationem facit, ne quod à Deo laudatum est, accuses: verùm illius insaniam argue, *In cap.7.1. ad Corinth.* qui quod promisit, non præstat, non quia non potuit, sed quia noluit: Quia non eam, quam, debuit promptitudinem attulit: cùm verè scriptum sit ab Ambrosio, quod illum Deus adiuuat, quem videt tota virtute contendere, quia non ea qua oportuit fide Deum precatus est, *1.Cor.10.* vt sibi continentiæ donum impartiret. De quo Paulus quoque testatur: Quòd fidelis est *Votum temerè non est faciendũ.* Deus, qui non patietur nos tentari supra id quod possumus, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere.

2.Pet.2. *1.Tim.5.* Non sunt laudandi qui se temerè votis obstringunt, præstat enim longè nõ vouere, quàm *Lucæ.5.* quod semel voueris, in eo non persistere: sed cùm animi cuiusq; coniectura sit difficilis, etiã *Actor.9.* si quis anteacto vitæ suæ tempore parum sit continenter vixisse visus (quamuis haberi dele- *Lucæ.7.* ctũ oporteat, vt ne citò manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis comunicetur) prohibe- *Lucæ.23.* *Psalm.79.* ri tamen vix poterit quò minus quod sanctum est voueat, nescit enim tarda molimina Spi- *1.Tim.3.* *Titum 3.* ritussancti gratia. Vno momento ex publicano, Euangelistam: ex persecutore, Apostolum: ex *1.Corinth.13.* meretrice, vas electum: ex latrone, Paradisi ciuem factum esse legimus. Hæc est mutatio de- *Cicero. epist.1. ad Qu. fratrem.* xtræ excelsi. Optandum tamen foret, vt quæ regula præscripta est ab Apostolo in constituendis Episcopis & Presbyteris, ea seruaretur. Est autem Christianæ charitatis, non cogitare *Naz. in orat. funebri in Athanasium.* malum, nec temerè secùs aliquid de proximo suspicari. Verè dictum est, à quodam Ethnico, & à Gregorio Nazianzeno repetitum: quod vt quisq; optimus est, ita difficillimè alium im- *Et Oratione 6. quam habuit cũ à patre in consortium assumptus esset, & contra Iulianum erat.* probum esse suspicatur. In vtramque verò partem sic ab auctore operis imperfecti scriptum est. Sicut difficilè aliquem suspicatur malum, qui ipse bonus est, sic difficilè aliquẽ suspicatur bonum, qui ipse malus est. Contrà verò scriptum à Sapiente legimus: In via stultus ambulãs cùm ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. In vtranq; verò partem sic ab auctore operis *Eccle.10.* *Hom.5. cap.4. Matth.* imperfecti scriptũ est. Ex suis quisque moribus libenter fingit alios. Sic Nero scribitur, cùm vnus esset omnium impurissimus, animum inducere non potuisse, vt quemquam pudicum *Suetonius in Nerone.* esse crederet. Verùm vtcunque res se habeat, reperiri videmus non paucos, qui cùm se voto

cœlibatus

cœlibatus obligauerint, non præstent tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendum foret quàm vt sancta lex propter homines non sanctos antiquaretur.

Sed hic à Bucero Cypriani nobis auctoritas obiicitur, qui scriptum alicubi reliquerit, cùm de virginibus Deo dicatis loqueretur: Si perseuerare nolunt aut non possunt, melius est vt nubant. Fingamus hoc, sicut isti volunt, sensisse Cyprianum. Quod autem est istud singularitatis studium, velle solitariam alicuius opinionem sequi potius, quàm totius Ecclesiæ catholicæ sensum & consensum? Congregatum fuit vnius omnium sanctissimi, doctissimi, grauissimiq; Pontificis Leonis auctoritate Chalcedonense Conciliũ, sexcentorum triginta Episcoporum, aliquanto post, quàm ad Christum Cyprianus migrauerat, quod inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipsis nostri temporis hæreticis reiiciuntur, à catholicis verò non aliter quàm sicut quatuor Euangelia recipiuntur: in eo disertis verbis contrarium est sancitum. Nónne totius orbis Christiani potius quàm vnius alicuius sequi sententiam oporteret? Cùm præclarè scriptum est à S. quodam Patre: Propter vnum aliquid confirmantem, à sensu vniuersorum non esse recedendum. Nec enim partem, sed totum pars sequi debet. Sed si fortè inueniatur pars à toto discordans: aut coaptanda est si fieri potest, aut si fieri non potest, abiicienda. Melius enim à parte receditur, quàm à toto, Optimum autem est, si & pars retinetur, & totum. Potest autem & pars & totum retineri si germanũ verborum Cypriani sensum secuti fuerimus. Nec enim existimandum est Cyprianum id sensisse, &c. Quem tamen & ipsum existimandum non est, id sensisse, quod isti volunt: vt quæ votum continentiæ solenniter esset professa, Deo dicatæ virgini nubere licitum existimaret. Sed scripsit is de Deo dicata. Scripsit: Sed quo sensu scripserit videamus. Postulauerat à Cypriano Pōponius vt sibi rescriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cùm semel statum suum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sunt posteà in eodem lecto pariter mansisse cum masculis, ex quibus vnus fuerit diaconus. Quid huic rescribens Cyprianus, nunquid ait nubant? Nihil minus: verùm consultè fecisti, inquit, abstinendo diaconum: virgines autem inspiciantur ab obstetricibus diligenter, & si virgines inuentæ fuerint, accepta communicatione ad Ecclesiam admittantur: si autem de his aliquæ corruptæ fuerint deprehensæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, & ideò æstimato iusto tempore, posteà exomologesi facta, ad Ecclesiam redeant. Quòd si obstinatè perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquàm à nobis admitti in ecclesiam posse. Hoc est rescriptum Cypriani. Quæ verò interiecta sunt, doctrinam quandam in se continent, quemadmodum asseruari virgines oporteat ibi inter cætera verba sunt hæc: Si perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant. Quæ nequaquàm ita accipienda sunt, tanquàm eis posteaquàm se semel Deo despondissent, nubere licere vellet: sed retrò potius trahenda ad id tempus quo nondum se Deo dicauerant, vt idem dixisse videatur Cyprianus, quod post eum scripsit Hieron. Rectius fuerat homini subiisse coniugium, ambulasse per plana, quàm ad altiora tendentem in profundum inferni cadere. Vt hic sit sensus verborum Cypriani. Si dicauerunt se Christo, perseuerent, & resistant fortiter libidini. Si verò non habent animum perseuerandi, non dicent se, sed nubant potius. Non enim vetabantur nubere, si se cōtinere non poterant. Quod vel sequentia quæ iam commemorauimus eius verba manifestè declarant, vbi Christi sponsam Deo dicatam virginem, si cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, sed Christi vocat adulteram. Est ne autem credibile in hunc errorem tam impiũ lapsum esse Cyprianum, vt virgini Deo dicatæ permittēdum adulterium esse censeret? Deinde verò si quæ nupsit homini marito, fas non est vt alij nubat: quomodo fas esse poterit ei cum aliquo mortalium nuptias cōtrahere, quæ semel Deo nupsit immortali? Certè prius illud Augustinus non matrimonium quod est cum altero superstite priore marito contractum, sed adulterium appellat, sicut à nobis paulò antè commemoratum est, quantò magis adulterium dici meretur, & quidem longè grauissimum adulterium, quod à Christi sponsa committitur, vbi non homini mortali, sed Deo data fides immortali, violatur? Quamobrē longè ab ea sententia Cyprianus abfuit, vt virginibus Deo dicatis nubere, licitum esse vellet. Quin ille potius non diuersum ea de re sensisse credendus est ab eo, quòd Hieronymum & Ambrosium Latinos, Basilium & Chrysostomũ Græcos, aliosq;, qui secuti sunt eum, sanctos doctores scripsisse legimus: qui, quæ virgines post consecrationem nupsissent, eas non vxores legitimè iunctas, verùm adulteras & incœstas esse dixerunt. Paulus viduas continentiam professas, quæ tantummodò vellent nubere, damnationem habere scribit: & est verisimile Cyprianum cōtra Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluisse? Nihil itaq; suffragatur istis Cypriani quod adferunt testimonium.

Vtrum autem dispensari posit votum cœlibatus nec ne, nihil est quòd in præsentia verba multa faciamus. Thomæ quidem Aquinatis, quem pro sua sententia confirmanda testem citant nonnulli, verba sunt hæc: In voto solennizato per professionē religionis, non potest per Ecclesiam dispēsari. Et rationē assignat decretalis, quia castitas est annexa regulæ monachali. Atqui tale est votum virginum solenniter Deo dicatarum. Sed non est præsentis instituti,

Lib. 1. epist. 11. Incontinentibus an post votum nubere liceat. Cypriani locus expenditur.

Chalc. concil. Act. 14. cap. 16.

Hugo de S. Victore lib. 2. par. 11. cap. 12.

Hier. ad Eustochium de custodia virginum.

2. Cor. 11.

Matrimoniũ altero coniuge viuente cum altero contractum, adulterium est. Aug. de nuptiis & concupiscenti. lib. 1. cap. 10.

Post continentiæ votum contrahentes matrimonium, adulteri & incœstuosi sunt. 1. Tim. 5. Votum cœlibatus dispensationem nō admitit.

21. quæst.88. artic.11.

posſit nec ne diſpenſari, de eo diſſerere: Satis fuerit illud ſcire, quod per ſe licitũ eſt, diſpenſationis non egere. Verùm hęc de voto dicta ſufficiant.

Ordo & matrimonium an pugnent inter ſe.

Quod autem ad ordinem attinet, eum non repugnare matrimonio, quatenus vtrunque ſacramentũ eſt, à ſanctis patribus didicimus: Cæterùm quæ fiunt à matrimonio iunctis, quæ citra ruborem nominari non poſſunt, ea cum ſacerdotio pugnare vehementer, ab Origene, Ambroſio, Hieronymo, Beda, cæteriſque viris non doctrina magis quàm pietate prędditis excellenti, docemur. Neque verò mirum id alicubi videri debet, ſi matrimonij ſiue nuptiarũ bonum à malo concupiſcentiæ diſcernimus: quod aliquando feciſſe Auguſtinum Pelagius, Iulianus, Cæleſtius hæretici reprehendebant: Cęterùm is, non ſolùm ratione ſubtili, verumetiam vulgatiſsimo iudicio naturali, quod in primis illis hominibus apparuit, hodieq; tenetur etiam ab hominibus coniugatis, illud diſcerni docuit. Quod enim, inquit, illi poſteà propagatione fecerunt, hoc eſt connubij bonum: quod verò prius confuſione texerunt, hoc eſt concupiſcentiæ malum. Proinde nuptiæ quia etiã de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur: quia verò ſine illo fieri non poteſt, erubeſcunt: Tanquã ſi quiſpiam pede viciato ad aliquod bonũ etiam claudicans perueniat: nec propter claudicationis malum, mala eſt illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonum, bona eſt claudicatio, ita nec propter libidinis malum nuptias condemnare, nec propter nuptiarum bonum, libidinem laudare debemus.

Aug. de nup. & concupiſc. ad Valerium. lib.1. cap.7.

Nuptiæ bonæ ſunt, ſed libido mala eſt & cum ord. ſacro pugnat.

Bonæ ſunt itaq; nuptiæ, ſed ſine qua bonum nuptiarum fieri nõ poteſt, mala eſt libido. Atq; hæc eſt, cui repugnat ordo, quæ tam turpis eſt, vt eam etiam ipſi turpes turpitudinem vocent? cuius licet ſint amatores, oſtentatores eſſe non audent. Cuius tãta eſt fœditas, vt etiam copulatio coniugalis, quæ ſecundum matrimonialium præſcripta tabularum, procreandorum fit cauſa liberorum, latebras ad ſubterfugiendum hominum conſpectum, & remotum ab arbitris cubile conquirat. Certè non qui benè, ſed qui malè agit, odit lucem, dicit Christus: Omnia verò rectè facta in luce collocari volunt. Hæc igitur opera tenebrarum pugnant cũ ſacerdotio maximè, cuius opera in luce collocari volunt. Quòd ſi illa ſic exerceri poſſent, quemadmodum ante peccatum ea primi noſtri parentes exercuiſſent in Paradiſo, nihil vt aliud quàm liberorum procreatio ſpectaretur, cum ſacerdotio nõ pugnarent. Nunc illorum peccato factũ eſt, vt ſine peccato (quod tamen niſi modũ excedat non imputatur) opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc eſt illud peccatum quod vocatur originis: de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Qui verò ſequutus eſt Auguſtinum Fauſtus: Ordinatio nuptialis, inquit, ex benedictione cœpit. Interim nuptiarũ munus adhuc in Paradiſo à creatore cõceſſum, & earum vſus extra Paradiſum iam ſumpſit exordium. Peccatum in medio fuit igitur generationem & concupiſcentiam: Quicquid præceptio diuina conſtituit, hoc laudo: quicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo. Quomodo ſi aliquis atro inquinamẽto candorẽ veſtis aſpergat, nõ diſplicet factura, ſed macula, veſtimenti non amiſit vſum, & ſi perdidit dignitatem: futura enim erat indubitanter caſta & ſyncera generatio, ſi non interceſſiſſet inimica tranſgreſsio. Sed immaculatos thoros caro maledictioni addicta maculauit, & per ſuperbię ſpiritum, ſimplicem corrupit affectum: & ſicut immortalitatis priuilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in querelam vocatur nuptialis gratia, ſed obſcœnæ paſsionis iniuria. Non aurum in culpam venit, ſed quicquid auro obrizo adulterinum fraus iniquitatis admiſcuit. Ante vtrunq; verò Ambroſius. Non habebant, inquit, parentes noſtri in Paradiſo quo confunderentur. At nunc licèt bona ſint coniugia, tamen habent quod inter ſe ipſi coniuges erubeſcant. Quæſiuerat autem Auguſtinus à Gregorio Põtifice, qui miſerat eum in Angliam. An vir ſuæ coniugi permixtus, antequam aqua lauaretur, Eccleſiam intrare poſſet, vel ad myſterium ſacræ communionis accedere? Cui poſt alia multa ſic reſpondet Gregorius. Romanorum ſemper ab antiquioribus vſus fuit, poſt admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingreſſu Eccleſiæ paululũ reuerenter abſtinere. Nec hæc dicentes deputamus, culpam eſſe coniugium, ſed quia ipſa licita admiſtio coniugum ſine voluptate carnis fieri nõ poteſt, à ſacri loci ingreſſu abſtinendũ eſt, quia voluptas ipſa eſſe ſine culpa nullatenus poteſt. Non enim de adulterio vel fornicatione, ſed de legitimo coniugio natus fuerat, qui dicebat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Qui enim in iniquitatibus conceptum ſe nouerat, in delicto ſe natum gemebat, quia portat arbor in ramo humorem vitij, quem traxit ex radice. In quibus verbis non ipſam admiſtionem coniugum iniquitatem nominat: ſed voluptatem admiſtionis. Sunt enim multa licita, ac legitima, & tamen in eorum actu aliquatenus fœdamur, ſicut ſæpè iraſcendo culpas inſequimur, & tranquillitatem animi in nobis perturbamus. Et cùm rectum ſit quod agitur, hoc eſt, tamen improbabile, quod in eo animus perturbatur. Contrà quippè vitia delinquẽtium iratus fuerat qui dicebat: Turbatus eſt à furore oculus meus. Quia enim non valet niſi, tranquilla mẽs in contemplationis lucem ſe ſuſpendere, in ira ſuum oculum turbatum dolebat, quia dum malè acta deorſum inſequitur, confundi atque turbari à ſeriorum contemplatione cogebatur. Et laudabilis, ergo eſt ira contra vitium, & tamen moleſta, qui turbatum ſe reatum aliquem incurriſſe æſtimabat.

Ioan.3.

Peccatum orig. Pſalm.50.

Lib.1. de libero arbitrio. cap.2.

Hebræ.13.

Coniugum commiſtio ſine voluptate fieri non poteſt, ideò culpa non caret. Interrogationum cap.10.

Quòd

Quòd si sacerdotem esse, nihil esset aliud quàm Prophetam esse, verbique ministerio fungi, ne sic quidem licitum illi futurum existimat Epiphanius, vt mariti officio fungatur: sic enim ille scribit: Nunquid inhonestæ sunt nuptiæ? num impurum cubile? at à Prophetis & Pontificibus prohibentur propter maius ministerium. Nam postquam prophetauit Moyses, non amplius vxori coniunctus est, non amplius liberos genuit, non amplius gignit talis: habet enim vitã domino vacantem: Vacare autẽ Domino non potest, qui mariti officio fungitur. Multò minus licitũ esse videtur ei, qui sacrificium indesinens oblaturus est, quod impediri certũ esse scribit Origines his, qui coniugalibus necessitatibus seruiunt. Ac videtur ei quòd illius solius est offerre sacrificium indesinens, qui indesinenti & perpetuæ se deuouerit castitati. Si laicus & quicunq; fidelis, dicit Hieronymus, orare non potest, nisi careat officio coniugali: sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est: ergo semper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab vxoribus separati: & vinum & siceram non bibebant, quæ solent libidinem prouocare. Et alio loco: Quod si indignè, inquit, accipiunt mariti, non mihi irascantur, sed scripturis sanctis, imò Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, & vniuerso choro sacerdotali & leuitico, qui se nouerunt hostias offerre non posse, si operi seruiant coniugali. Sic & Ambrosius enarrans illa verba: Diaconi sint vnius vxoris viri. Veteribus idcircò concessum est leuitis aut sacerdotibus vxores ad vsum habere, quia multum temporis ocio vacabant à ministerio aut sacerdotio: multitudo enim erat sacerdotum, & vnusquisq; certo tempore seruiebat diuinis cæremoniis. Nunc autem septem diaconos esse oportet, aliquantos Presbyteros, vt bini sint per Ecclesias, & vnus in ciuitate Episcopus: ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abstinere debere: quia necesse est eos quotidie præstò esse in Ecclesia, omni enim hebdomada offerendum est, etiam si non quotidie peregrinis, incolis tamen vel bis in hebdomada. Sic plebeis hominibus orationis causa abstinere se præcipit, vt vacent orationi: quantò magis Leuitis aut Sacerdotibus, quos die, nocteque pro plebe sibi commissa oportet orare? Mundiores ergo esse debent cæteris, quia actores Dei sunt. Eadem in fine primi lib. officiorum repetit. In eandem sententiam scribit, qui eius fuit æqualis Syritius epistola 4. cap. 9. Beda quoq; venerabilis: Vicis suæ tempore Pontifices templi tantùm officiis mancipati, non solùm à complexu vxorum, sed ab ipso quoque domorum suarum abstinebant ingressu: vbi nostri temporis sacerdotibus, quibus semper altari seruire iubetur, perpetuò seruandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tum sacerdotalis ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessariò tempus substituendæ soboli procurabatur: at quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritualis inquiritur, consequenter sacerdotibus, vt semper queant altari assistere, semper ab vxoribus continendum, semper castitas obseruanda præcipitur.

Epiph. hær. 78. cont. Antidicomarianitas.
Ambro. in exhortatione ad virgines.
Orig. homil. 23. in Num.
Hier. contra Iouí. lib. 1.
1. Cor. 7.
Leuit. 10.
Ezech. 44.
Num. 6.
Hier. in apolog. pro libris aduersus Iouin. scrip.
Amb. in epist. ad Tit. cap. 1.
Diaconi septem sacerdotes bini per Ecclesias, & Episcopus in ciuitate vnus quid facere debeant.
Beda in 1. cap. Luc.

Non pugnat igitur esse maritum & sacerdotem, sed pugnat inter quotidianos vxoris amplexus versari, & cœlestia mysteria tractare cùm præsertim sui corporis maritus potestatem non habeat, sed vxor: quam quoties id exigit, ei fraudare fas non est. Porrò diuina mysteria liberum hominem requirunt, qui suæ sit, non alienæ potestatis. Quamobrem non apud orientales modò, verùm & in nostra hac occidentali Ecclesia nihil impedit, quominus qui maritus est, fiat idem sacerdos: modò consentiente vxore, ac se quoque ipsa Deo deuouente, quæ mariti sunt, ea præstare desinat: His enim præstandis ita totus animus & corpus impenditur, vt submergi mens, & caro tota fieri videatur: sicut ab Augustino quoque legimus annotatum, Corpus autem Christi quod sacerdos conficit, cùm sit spirituale, nihil est quòd magis refugiat quàm carnem. Quod vel illa Dei verba satis indicant: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt. Qui semel vxorem duxit, quo ad illa vixerit, etiam si diuortium factum sit, maritus tamen illius esse nunquam desinit: Caro viri, caro semper vxoris est: caro vxoris, caro viri est: neutrius vt potestatem tertius aliquis habere possit. Sed si cesserit vltrò cõiunx iure suo, quod habet in viri carnem, ac suam quoque Deo carnem consecrauerit, iam & marito licebit ad eundem modum se Deo dicare, sacerdotioque fungi. Sic Petro non fuit vxor impedimento, quo minus Christi fieret Apostolus: sed quòd eam tamen reliquerit Christum secutus, vel hæc ipsius verba testantur, cùm dicit: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Clarius autem id ex responso Christi colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem propter nomen meum, centuplum accipiet. An autem reliqui Apostoli coniuges habuerint, quoniam hoc de illis relatum non est, videtur Hieronymo Tertuliani sententiam qui proximis fuit Apostolorum temporibus secuto verisimilius esse quòd non habuerit. Sixtus quidem Pontifex omnes Domini discipulos, aut virgines, aut continentes fuisse scribit. Theodoritus verò Pauli locum illum explicans. Rogo & te germane compar. Stultè quosdam existimasse scribit, quod Paulus vxorem habuerit, quam ad Corinthios scribens cœlibem se fuisse manifestè declarat.

1. Corinth. 7.
Mysteria diuina liberum hominem requirunt.
Aug. li. 4. cõt. Iulian. cap. 14. & de ciuit. Dei Lib. 14. cap. 16.
Genes. 6.
Apostoli Christũ sequentes reliquerunt vxores.
Matth. 19.
Apostol. reliqui à Petro, an vxores habuerint.
In lib. de Monogamia.
Lib. de castitate cap. 7.
Ad Philip. 4.
Hiero. lib. 1. cont. Iouinianum.

Quod autem est nouum hoc Apostolorum genus, qui cùm veri Christi Apostoli ductas vxores reliquerint, Euangelij studio, nec duxerint, cùm nulli fuerit interdictum: non

putant se suum Euangelium profiteri posse, nisi contra Ecclesiæ interdictum vxores duxerint? Inter septuaginta discipulos, maritos fuisse nonnullos credibile est, quos tamen & ipsos posteaquàm Christi discipuli facti sunt, Petri exemplo, cum vxoribus cōmercij deinceps nihil habuisse dubitandum non est. Ea res occasionem dedit Corinthiis ex Paulo suscitandi, quandoquidem videbant Christi discipulos vxores suas relinquere, neq; deerant, qui id ab omnibus in Christum credentibus fieri oportere dicerent, num sibi quoq; relinquendę vxores essent posteaquàm semel in Christum credere cœpissent. Inter cætera dicit Hieronymus, Corinthij per literas quæsiuerant, vtrum post fidem Christi cœlibes esse deberent, & continentiæ causa vxores, quas habebant dimitterent, an se virgines credidissent, inirent matrimonium. Quibus respondens Paulus. De quibus, inquit, scripsistis mihi, quærentes an ad fidem conuersis cum vxoribus cōmercium habere maritis liceret: bonū est homini mulierem nō tangere, hoc est, ab vxore abstinere: propter fornicationē autem vnusquisq; habeat vxorem suam, & vnaquæque virum suum. Non dixit, ait Hieronymus, vnusquisque ducat, sed vnusquisq; habeat vxorem suam: suam, inquit, habeat, sua vtatur, quam habebat antequàm crederet. Neq; solus Hieronymus, verùm & ante eum Tertullianus, & æquales Hieronymi Ambrosius & Augustinus, & qui secuti sunt vno & altero post seculo, Gregorius & Fulgentius Latini: tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chrysostomus, Epiphanius, Theodoritus, Oecumenius, Theophilactus Græci, Pauli locū hunc de coniugatis intelligūt.

Quæstio Corinthiorum. 1. Cor. 7.

Hier. li. 1. cont. Iouin. Tertul. in li. de monoga. Amb. in Paulū Aug. in ep. 100. & in li. 1. de serm. domin. in monte. Gre. li. 6. cap. 1. in li. Reg. 1. Cle. li. 3. strom. Chrys. in commentariis. Epip. Hær. 78. Theod. in Epist. decret. Oecum. in commentariis. Theoph. ibidem Fulge. epist. 2. ad Gallam de statu vid. Et ad Probam de virginit.

Quoniam verò vix quisquam locū hunc tractauit copiosius & accuratius quàm Sixtus Pontifex, paulò superiùs à nobis citatus libet pluribus verbis adscribere quædam ex illius libro de castitate, quem nuper ex vrbe transmisit ad nos, vir ille cùm pietate, tum doctrina cum primis illustris, qui non ita pridem, quod pridem virtus illius insignis merebatur, in S. Cardinalium collegium est cooptatus, Guilhelmus Scirletus. Sic itaq; Sixtus loquitur: Quæro quid causæ fuerit, vt de ea re consuleretur, à Corinthiis Apostolus, quam celebrare licere, nemo dubitabat, tam naturæ testimonio, quàm etiam legis exemplis? Nam quod Deus diuersum sexum, humanæ propaginis causa condiderit, etiam natura suggerente cognoscimus: Et quod matrimonij copulam semper exerceri licuerit, nōnullis scripturarū docemur exemplis. Quo ergo necessarium fuit Corinthiis de re manifesta, quasi de dubia sciscitari? Aut nunquid eorum auribus noua aliqua doctrina sonuerat, per quam quod veteribus licuerit sibi iam licere dubitarent? Non aliud reor. Nam satis vanè si ipsi sibi quasi incertum fecerunt, quod retro semper habuerant certum. Quid ergo tenendum est? Dico Apostolum in prima sua apud Corinthios prædicatione non aliam magis, quàm virginitatis, & pudicitiæ annunciasse doctrinam, & hoc præcipuè demādasse, vt nouæ legis cultores, noui aliquid exercerent, & in Christum credentes, Christi per omnia exempla sequerentur. Secundum illud Petri: Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Quæ causa postmodum fecit, vt Corinthiis Apostolum esset necesse consulere, dum quidam per incontinentiæ calorem pudicitiæ videbantur refragari doctrinæ. Nam si noui nihil audierant, quid opus eis de re manifesta interrogare? Sed dicis: Cur Apostolus hæc non anteà præuidit, & ita doctrinæ suæ modum temperauit, vt nihil reliquisse videretur ambiguum? Sed etsi præuidit, hoc boni doctoris fuit rem quæ infirmis debebatur, nō tam vltrò offerre, quàm rogatus indulgere. Prudentem eum fuisse Archiatrū puta, qui ad cōualescentis iam ægri commodum præcipiat ei vt ab omnibus pomis se abstineat. Et si æger ille tantæ fragilitatis noluerit habere patientiam, vt ab omni se pomorum genere retrahat: necesse erit Medico ne infirmus grauiora præsumat, eidem vel leuiora concedere. Tamen quod suum fuerat, noluit eum perfectæ abstinentiæ securitate gaudere. Ita & B. Apostolus Pudicitiæ & castitatis amator, exoptat primùm omnes possidere quod summum est. Sed si quis reclamauerit, ne illicita contingant, licita concedit, & velut inuitus indulget. Quod si summum bonum esset, non indulsisset, imò potius imperasset. Sed ipsius iam Apostoli verba ponamus: De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere. De qua muliere illum dixisse credendum? De aliena? Non puto. Neq; enim Corinthij tam vecordes erant, vt hoc Apostolum interrogarent, an eis liceret aliena matrimonia violare, quod citra ipsius disciplinæ interdictum ipsa etiam natura damnabat. Subiungit mox quasi in hæreticos nostri temporis intuens: Hoc propter eos, dixit, qui nimio ardore libidinis scripturarum veritatem, peruersa nituntur interpretatione subuertere. Si ergo ratio non concedit, vt de aliena dixerit, restat, vt de propria dixisse credatur. Sed vt huius loci intelligentiam facilius nosse possimus, oportet nos primùm scire. Beatum Apostolum trium partium hoc in loco suscepisse tractatum: Nuptarum, Viduarum, & Virginum. In prima parte sic dicit: De quibus scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere: In secunda: Dico autem non nuptis & viduis, quibus si iam superius loquutus fuerat superuacaneum fuit iterare sermonem. In tertia: De virginibus, præceptum Domini non habeo. Sed reuertamur ad primam. In qua non eum viduis aut virginibus, vt quidam imperitè existimant, sed matrimonio iunctis propriè scripsisse manifestum est. Bonum est, inquit, homini mulierem non tangere. Bonum est homini mulierem non ducere, quia de his qui iam duxerant,

disputabat

disputabat. Ac paucis interiectis. Propter fornicationem autem vnusquisq; suam vxorem habeat. Habeat, inquit, non ducat, quia illis loquebatur, qui duxerant. Ac nonnullis interiectis: illis tantum concessisse cernitur Apostolus nuptias, quos fornicaturos prȩuidebat. Nam dicendo, propter fornicationem, quid in posterum cauerent, ostendit. Hactenus Sixtus, qui pluribus locum hunc præclarè tractare videtur.

Sed momenta rationum, ait quidam, pluris facimus in disputando, quàm auctoritates. Quasi verò fuerint ista tot tam præclara totius orbis Christiani lumina rationibus destituta: ac solus tu sis, qui momenta rationum adferas. Quis est hic superbiæ tumor: quę arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipsum verba sua Paulum explicātem audiamus. Cùm enim dixisset, propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam, & vnaquæq; suum virum habeat: vt ne cui dubium esse posset quid sibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virum: statim subiungit: Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret: si non intelligis quid sit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clariùs, vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Quòminus autem ambigi queat de quo debito dicat, subdit euestigio: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatē non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedo quisquis es, qui te solum sapere, te solum videre putas, cœlebs habeat sui corporis potestatem, nec ne? Tum autem, quē fraudet cœlebs, si non faciat alteri sui corporis potestatem, cùm eius rei nemini sit debitor? Vel cœco appareat, nō de aliis hæc verba dici quàm de coniugibus? hic vt sit germanus Pauli verborum sensus: Commodum quidem illud foret, quandoquidem tempus breue est, neque procul iam dies ille supremus abest, vt aut relinqueretis vxores Apostolorum exemplo, aut eas haberetis tanquàm non habentes, nec alio quàm quo sorores essent apud vos loco: ita vt in totum ab earum carnali commercio vobis temperaretis: Quoniam verò periculum est, ne quá detur occasio fornicandi, vnusquisq; maritus habeat, hoc est, retineat vxorē suam, non dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugij debet: neque enim hactenus est sui corporis Dominus, vt quod ad vsum coniugalem attinet, eius copia fraudare possit vxorem. Ad eundem modum vnaquæque vxor habeat, hoc est, retineat virum suum, non discedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nam quod ad vsum pertinet matrimonij, ius vxorij corporis penes maritum est, non penes vxorem, quæ sui copiam negare marito non debet.

1. Cor. 7. Vnusquisque vxorē suam habeat, explicatur.

Ex eo videre licet, quanta sit illorum cæcitas, qui ex his Pauli verbis longè diuersam sententiā colligere conantur, quasi præcipiat is omnibus, qui sunt cœlibes, vt vxores ducant: cū tamen etiam Erasmus ipse Roterodamus, quamuis cùm primis iniquus cœlibatui, paraphrasi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur? Sic enim scribit: Ad quæstiones de quibus me per literas consuluistis, paucis respondebo, quid faciendum ijs qui matrimonio sunt irretiti: quid ijs qui in cœlibatu degunt, & viduis, item quid iis, qui matrimonio sunt molesto aut impari impliciti: postremò quid virginibus elocandis aut non elocandis. Quamobrem, quo quasi fortissimo telo vsi sunt rerum nouandarum cupidi, ad cœlibatum oppugnandum, id magis adeò contra ipsos facere manifestum est. Tantum enim abest, vt his Pauli verbis vocentur cœlibes ad nuptias, vt ne ijs quidem, qui matrimonio iam irretiti sunt, vsquequaque liberum esse velit Paulus quouis tempore præstare, quæ debent inuicem ex lege matrimonij: seq; magis indulgere quàm præcipere scribat, vt mutuum sibi præstent debitum. Sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem nisi fortè ex cōsensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiā vestram: Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium. Quæ verba non ita sunt intelligenda, quasi permittat, vt ne precum tempore sese coniuges attingant, sicut quidā somniat, non intelligens neq; quæ loquatur, neq; de quibus affirmet: Sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tempore, ne fraudetis deinceps inuicem, sed ad intermissum vsum cōiugij reuertamini. Non hoc dico præscribēs aut præcipiens, cùm aut carere vos prorsus vxoribus, aut eas loco sororum habere cupiā: sed dico hoc infirmitati vestræ condescendens. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus, nuptias indulgentiam vocari debere, non prȩceptum. Sixtus quoq; enarrans hęc ipsa verba. Indulgere se nuptiarum officium, non imperare testatur. Summū autem bonum tam illi sibi non indulgeri expectassent, quam hic audenter imperasset. Vide autem quale existimari debeat quod per indulgentiam constat. Augustinus verò: Posset, inquit, putari, non esse peccatum misceri coniugi non filiorum procreandorum causa, sed carnalis etiam voluptatis, nisi addidisset: hoc autem dico secundùm veniam, non secundùm imperium. Quis autem iam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus, Apostolica auctoritas fateatur? Et in alio quodā libro dicit idem Augustinus, Pauli locū hunc adducēs: Euidenter dum tribuit veniā, denotat culpam. Et cōtra Iulianū iisdem verbis citatis, Notatur, inquit, in iis, etsi ignoscitur culpa. Et cōtra eundem scribens: Apostolus tēpora præscribit orandi temperantiæ coniugali, & secundùm veniam concedit non vtique illum prolis, sed qui fit voluptatis intentione concubitum. Hunc audiant fideles Christi, qui sunt connubio alligati, vt ex consensu tēperent, quo

Erasmus in paraphr.

Cœlibes ad matrimonium non inuitantur.

1. Cor. 7.

1. Tim. 1.

Hier. lib. 1. cont. Iouinianum.

Aug. in Enchiridio. cap. 78.

De peccato originali cont. Pel. & celestium. lib. 2. cap. 38.

Lib. 2.

Lib. 5. cap. 7.

quo vacent orationi, & cùm ad idipsum redeunt propter intemperantiam suam, nouerint etiam inde dicere Deo, Dimitte nobis debita nostra. Quod enim secundum veniam non secundum imperium à tanto doctore dicitur, vtique ignoscitur, non iubetur. Et iterum alio loco, adferens illum Pauli locum: Iterum reuertimini in idipsum, ne vos tentet Sathanas propter intemperantiam vestram. Quod vt peccatum, inquit, esse demonstraret, sed infirmitati concessum, subiecit statim: Hæc autem dico secundum veniam, non secundum imperium. Et vtroq; vetustior Tertullianus, eundem Pauli locum enarrans: Ostēdit, inquit, fuisse, qui in matrimonio à fide deprehensi verebantur, ne non liceret eis matrimonio suo exinde vti, quia in carnē sanctam Christi credidissent. Et tamen secundū veniam concedit, non secundum imperium: id est, indulgens non præcipiens ita fieri. Cæterùm malebat omnes id esse, quod & ipse. Proinde & de repudio rescribens demonstrat quosdam de isto quoq; cogitasse: vel maximè, quia & in ethnicis matrimoniis non putabant post fidem perseuerandum. Nec diuersum eorum verborum sensum adferūt Oecumenius & Theophilactus, Anselmus verò: Dico, inquit, vt in idipsum reuertamini, sed hoc secundum indulgentiam, non secundum imperium. Quia hoc nobis indulgetur, non præcipitur, & ideò non peccat qui aliter agit, imò peccat qui sic agit, sed leuius, non enim sine vitio est, quod ignoscitur, & non præcipitur, sed cùm in dubiis constringimur, vtiliter in minimis subdimur, ne in magnis peccemus. Culpa quippè esse innuitur, quod indulgeri perhibetur, sed quæ tanto citius relaxatur quanto nō per hanc illicitum quid agitur, Si hoc quod est licitum sub moderamine non tenetur, Tunc enim solum coniuges sine culpa sunt in admistione, cùm non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur. Sed tamen & alia commistio quæ fit pro sola voluptate veniam accipit propter nuptias. Enarrans autem eundem locum Petrus Lombardus. Reuertimini, &c. Ne videretur, inquit, hoc præcipiendo dixisse, subdit, hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Et ideò non peccat qui aliter agit, id est qui continet: imò peccat qui sic agit. Quia aliqua culpa ibi est, sed leuis, propter huiusmodi peccata oportet quotidie, crebroq; adorare Dominū, & dicere: Dimitte nobis debita nostra. Non ergo illud præcepit Apostolus, sed permisit. Aliud enim quod permittitur infirmitati, non est laudabile, sed veniale: Sed fortè aliquis dicet. Si hoc secundū veniam concessit Apostolus, ergo peccatum sunt nuptiæ? cui enim venia nisi peccato cōceditur, vbi est incōtinentiæ malum. Planè quod infirmitati concessit Apostolus secundū veniā audeo dicere peccatum esse. Veniam namq; concedens Apostolus, concubitum attendit coniugatorum, vbi est incontinentiæ malum. Incontinentiæ malum est, quod vir cognoscit vxorem, etiam vltra necessitatem procreandi liberos. Sed & ibi est nuptiarum bonum. Non enim quia incontinentia malū est, ideò coniugium, quod est præter intentionem generationis, nō est bonum. Imò verò illud malum culpabile est hoc bonum, sed illud malum fit veniale propter bonum nuptiale. Qui verò præcessit hos duos Gregorius Pontifex ad interrogationē quandam Augustini, qui fuit in Angliā ab eo missus, respōdens. Cùm, inquit, non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in corpore cōmistionis, habent coniuges etiā de sua commistione quod defleant. Hoc enim eis cōcedit sancta prędicatio, & tamen de ipsa concessione metu animū concutit. Nam cùm Paulus Apostolus diceret: Qui se cōtinere non potest, habeat vxorē suam: statim subiungere curauit: Hoc autē dico secundum indulgentiā, non secūdum imperium. Non enim indulgetur quod licet & iustum est. Quod enim indulgeri dixit, culpam esse monstrauit. Sed nemo nodum hunc melius explicat, quàm Thomas Aquinas. Dico, inquit, quod iterum post continentiam determinati tēporis reuertamini in idipsum. Hoc autem dico secundùm indulgentiā, id est, parcens infirmitati vestrę, nō secundùm imperium. Sed videtur, inquit, Apostolus, inconuenienter loqui. Indulgentia enim non est, nisi de peccato. Per hoc ergo quod Apostolus secundùm indulgentiam se dicit matrimonium concessisse, videtur exprimere quod matrimonium sit peccatum. Sed ad hoc potest responderi dupliciter. Vno modo vt indulgentia sumatur hîc pro permissione. Est autem duplex permissio. Vna quidem de minus malo: sicut Moses permisit Iudæis dare libellum repudij ad vitandum vxoricidium, ad quod erant proni. Talis permissio non fit in nouo testamento propter sui perfectionem. Alia est permissio de minus bono, cùm homo præcepto non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apostolus hîc indulget, hoc est, permittit matrimonium, quod est minus bonum, quàm continentia, quæ non præcipitur, quæ est maius bonum. Alio modo potest accipi indulgentia prout respicit culpam, & secundùm hoc indulgentia refertur ad actum coniugalem, secundum quod habet annexam culpam, venialem tamen propter bona matrimonij, sine quibus esset mortalis. Persequitur hæc posteà pluribus verbis, quæ ne longiores essemus prætermittenda putauimus.

Ex his omnibus liquere satis potest quod his verbis: Hoc autem dico secundùm indulgentiam, datur venia reddendi debitum, non abstinendi. Quamuis enim vel prolis procreandæ, vel stupri vitandi caussa rectum sit vxorem ducere, & ea vti, rectius tamen est, sine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorē, vel cum ea tanquā sorore habitare. Et hoc est quod monet Paulus, cùm dicit: Tempus breue est: reliquum est, vt qui habent vxores tanquàm

non

Lib.50.homil. hom.vltima.

Tertul.in Monogamia.

Matrimonii actus pro prole suscipienda sine culpa exercetur.

Greg.ad interrogat. August. Cap.10.

1.Cor.7.

Qui verò præcessit.

Thomas in epist. Pauli ad Corint. cap.5.

Permissio duplex.

1.Cor.7.

non habentes sint: Nam & absq; vsu coniugali constare posse Matrimoniū, non solùm Ambrosius & Chrysostomus Christiani, verumetiam Ethnici docuerunt. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis: Deniq; cùm iungitur puella coniugium est, non cùm virili admistione cognoscitur. Nisi fortè non fuit inter Mariam & Ioseph coniugium, vbi nihil intercessisse carnalis cōmercij certum est. Negabat quidam coniugium id fuisse Pelagij sectator Iulianus, sed eum veritatis Euangelicæ apertissimo testimonio confutauit Augustinus. Qui non dubitauit etiam dicere, quod beatiora coniugia iudicanda sunt, quæ siue filiis procreandis, siue etiam ista terrena prole contempta, cōtinentiam inter se pari consensu seruare potuerint: quòd neque contra illud præceptum fit, quo Dominus dimitti coniugem vetat: Non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter, sed spiritualiter viuit: & illud seruatur, quod per Apostolum dicitur: Reliquū est, vt qui habent vxores, quasi non habentes sint. Ad huiusmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit: quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccati vitandi causa. Verùm vt vnde deflexit eò redeat oratio.

Matrimonium consensus facit, non concubitus.

Lib. 5. cōtra Iuli. cap. 8.
De ser. Dom. in monte lib. 1.
Vide eundem de consensu Euangelistarū l. 2. c. 1.
Et de nuptiis & concupisc. lib. 1. cap. 11. & 12.
Matth. 19.
1. Corinth. 7.

Non esse pugnantia docuimus Matrimonium & Sacerdotium, sed esse pugnantia reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, iuge sacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remissum, ei & fuisse semper & esse nunc etiam licitum nō in Orientali modò, verùm & in hac Ecclesia nostra Sacerdotio fungi. Obseruatum autem hoc fuisse legimus & in Orientali Ecclesia, vt maritus cùm Sacerdos esset factus, assentiēte vxore, mariti officium facere desineret: adeò visum id est ex diametro, quod aiunt, cum Sacerdotis officio pugnare. Quòd hoc ita sit, docet Hieronymus, cùm de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Episcopos dicitur sui sceleris habere cōsortes: si tamen Episcopi nominādi sunt, qui non ordinant Diaconos nisi primùm vxores duxerint, nulli cœlibi credētes pudicitiam: imò ostendentes quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur: & nisi prægnantes vxores viderint clericorum, infantesq; de vlnis eorum vagientes, Christi Sacramenta non tribuunt. Quid facient Orientis Ecclesiæ? quid Aegypti, aut sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut continentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desinunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerunq; feruescit, suis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu fœminarū, vt nihil sit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab equis, de quibus scriptum est: Equi insanientes in fœminas facti sunt mihi. Docet, qui videtur æqualis Hieronymi fuisse, Socrates quoq; Græcus: Si quis, inquit, in Thessalia clericus factus cum vxore quam ante clericatum legitimè duxit, dormierit: abdicator, cùm omnes qui præclari sunt in Oriente abstineant: præcipuè verò in Thessalia, Macedonia, & Hellade. Cui suffragatur ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum scribens Leo Pontifex: Cùm extra clericorum, inquit, ordinem constitutus nuptiarum societati & procreatione filiorum studere sit liberum: ad exhibendam tamen perfectæ cōtinentiæ puritatem, ne Subdiaconibus quidem carnale connubium conceditur: vt & qui habent, sint tanquam non habentes: & qui non habent, permaneant singulares. Quòd si in hoc ordine, qui quartus à capite est, dignum est custodiri: quantò magis in primo, ac secundo, aut tertio seruandum est: ne aut Leuitico ministerio, aut Presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquā idoneus existimetur, qui se à voluptate vxoria necdum frenasse detegitur. Clarius autem Epiphanius Constātiæ, Cypri Episcopus: qui adducto eo loco: Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, Reuera, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum eos, qui à nuptiis mortua ipsorū vxore secundis nuptiis coniuncti sunt: & hoc certè sancta Dei Ecclesia cum synceritate obseruat. Sed & adhuc viuentē & liberos gignentē vnius vxoris virū non suscipit: sed eum qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconū & Presbyterū, & Episcopū, & Hypodiaconū: maximè vbi synceri sunt canones Ecclesiastici. At dicis mihi: Omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos. At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominū mentem, quæ per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud Orientales, vbi synceri fuerunt Canones Ecclesiastici, fuisse legimus obseruatum, vt Sacerdotes mariti deinceps à maritorum officiis abstinerent.

Reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, pugnantia sunt.

Hierem. 5.
Socrat. li. 5 ca. 12. Eccles. hist.

Leo epist. 84. & in epist. 92. ad Narboneum Episcopum.

Epiph. hær. 59.

1. Timoth. 3.

Quod verò scripsit alicubi Stephanus Papa, Orientalium Sacerdotes Matrimonio copulari, id ibi factum intelligi debet, vbi synceri Canones non sunt. Et quamuis rideat Philippus glossatorē, quòd is interpretetur copulantur, id est, copulato vtuntur, hunc tamē, quem glossator vult, Stephani verborum sensum esse, certum est & indubitatum. Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba sint hæc, quæ in Decretorum librum retulit Gratianus, non satis liqueat (nouem enim eius nominis fuisse constat) neque reperiuntur inter decreta Stephani Papæ, cuius epistola libris Conciliorum est inserta, nequaquam tamen credendū est, quicunque tandem fuerit iste Papa Stephanus, adeò rudem eum & rerum omnium imperitum fuisse, vt illud ignoraret, in nulla vnquam orbis Christiani parte Matrimonia cōtrahere Sacerdotibus licuisse. Ac ex aliis nonnullis locis, quæ per Gratianum proferuntur, cuius manifestum esse potest, copulantur, hoc loco aliter accipi non posse, quàm sicut intellectum est à

Stephani Papæ sententia expenditur.

glossatore, nimirum copulato vtuntur: ac lege Matrimonij, quod pridem initum est, carnaliter commiscentur. Adfertur ab eodem Gratiano rescriptum Nicolai Pontificis ad Salonitanũ Episcopum: cuius hæc verba sunt: Nosse desideras, vtrum mulier, quę viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte leuauit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, non pro eo accipi, quod est Matrimonio iungi, quod iampridem factum fuisse verborum sequentium contextus indicat: sed carnaliter misceri. Qua significatione vsus etiam est verbo copulationis Augustinus, dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi causa bonum est naturale nuptiarum: sed isto bono malè vtitur, qui bestialiter vtitur, vt sit eius intentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Et eum secutus Gregorius: Postquam copulatione coniugij viri atque mulieris vnum corpus efficitur, nõ potest ex parte cõuerti, & ex parte manere in seculo. Et alio loco: Dũ vnũ vtrorumque corpus coniugij sit factum copulatione, incongruum est partem conuerti, & partem in seculo remanere. Ad eundem modũ Anianus interpres Chrysostomi: Habitare cum sponsis nondum sibi copulatis lege coniugij. Certè copulatio & copulari, in his locis non contractum, sed vsum significant Matrimonij. Quod etiam illa verba Concilij Aurelian. declarant, vbi vis dictionis eius, copuletur, sic est explicata: Nec ipsi adultero vnquam in coniugio copuletur: hoc est, ne propriæ vxori sibi licet reddere debitum, quam sibi reddit illicitam, sororem eius cognoscendo. Nónne manifestè hîc ostenditur, coniugio copulari non aliud esse, quàm reddere debitum? Sed fit non raró, quòd quæ non intelligũt, rident imperiti. Hîc itaq; germanus est verborum Stephani sensus, quòd Orientalium Sacerdotes maritorum officiis funguntur, & præstant vxoribus ea quæ debent ex lege Matrimonij: Occidentalium verò, nequaquam: verùm si qui sint etiam, quos vxores habere contingat, sunt iuxta Pauli consilium tanquam non habentes, neque deinceps quicquã eis cum vxoribus est cõmercij. Quod illis verbis indicatur, Occidentalium Sacerdotum nullus licentiam habet cõiugium sortiendi. Nam coniugium eo loco significat coniunctionem carnalem, quam vulgò copulam vocant, quemadmodum in Synodo Turonensi secunda: Quosdam dicit canon, inhibita coniugia, id est, coniunctiones corporum vetitas reperisse comperimus. Non habet itaq; licètiam coniugium sortiendi, idem est, ac si diceret. Non habet licentiam carnalem cum ea consuetudinem habendi, nec aliter Sacerdotis officio fungi potest, quàm si Deo continentiam illa suam vouerit, & in Monasterio reliquum vitæ tempus transegit.

20. quæst. 1. Nosse. Copulari pro carnaliter misceri. Aug de nupt & concup. li. 1 c. 4. Greg. lib. 9. epist. 44. 1. Corinth. 6. Idem lib. 5. epist. 149. Anian. in hom. 4. in Matth. 27 quæst. 2. Qui dormierit. 1. Corinth. 7. Canon. 12.

Hic sanus cùm sit Stephani verborum intellectus, facilè apparet, quam nihil Philippum hic locus adiuuet, quo probare nititur, Sacerdotibus aliquando Matrimonium contrahere licuisse, cùm etiam Apostolorum canonibus id vetitum esse legamus, extat enim inter alios hic quoq;. Qui cùm cœlibes essent, clerici facti sunt, ex his solis lectoribus & cantoribus, si modò sic eis visum sit, Matrimonium contrahere licere volumus. Quo canone quid aliud statuitur, quàm quòd Hypodiaconis, Diaconis, & Presbyteris posteaquam ordinati fuerint, vxorem ducere fas non est? Tales enim nuptias, vocant Patres sub Iustiniano Imperatore in Trullo Regij palatij Constantinopoli congregati ducenti vigintiseptem, illegitimas, & illegitimum eiusmodi contubernium solui iubent. Qua Synodo ante annos propè noningentos habita, cùm posterior fuisse videatur Stephanus hic Pontifex, quicunque tandem is fuerit (nam primùm non fuisse liquet) est ne verisimile eum aut canonem Apostolicum, aut istorum Patrum decretum ignorasse? Quorum Synodum, sextam quidem Synodum vocat Gratianus, cùm eius decreta nõnulla producit, sed ex Nicæna secunda Synodo, tum ex actis quoq; Florentini Concilij, & ex præfatione Anastasij Abbatis in octauam Synodũ, liquere potest, quod quatuor aut quinque, vel, si Theophani credimus, 27. pòst annis fuerit congregata. Quam cùm pręcesserint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymus, Epiphanius, Leo, qui non vxores modò ducere, verumetiam cum his, quas duxissent ante susceptos sacros ordines, rem habere Sacerdotibus etiam Orientalibus licitum non esse scripserunt: non potest ostendi tempus vllum, quo vel Orientalium, vel quarumcunq; aliarum Ecclesiarum Sacerdotibus Matrimonium inire fas fuerit: ficulneum vt planè sit præsidium hoc Philippi, quo nititur ad incœstas Magistri sui nuptias defendendas.

Canon 25. Constant. syn. Canon. 3. Dist. 28. c. presbyterum & 31. Quoniam & 32. Dist. ca. Si quis. Nicæ. 2 syn. Actio 6. Tomo. 1. Florent. concil. Sessione 5. Sacerdotibus matrimoniũ licuisse inire ostendi non potest.

Iam illud quàm ridiculum, quàm ineptum, quàm prorsus puerile, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam: cui dum pœnitentia præscribitur, à propria & legitima coniuge non separari iubetur: quem fuisse Sacerdotem ex eo colligere volunt, quod oblationes facere prohibetur. Quasi verò soli sint Sacerdotes, qui oblationes offerant: aut quasi non sit alia oblatio præter eam, de qua superius scripsimus, qua semetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius repræsentatio fit per Sacerdotem in altari. Poterat iste Theologus, Iuris vtriusque Consultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Aliptes, Augur, Schœnobates, & quid non? poterat ex illo ipso decretorum libro, in quo tam diligẽter versatus esse videri vult, hoc quoque legisse, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quod omnis Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam quod Deus per Mosen dixit: Non apparebis in conspectu meo vacuus: atque inde discere, suas etiam laicos oblationes habere, quas offerant ad altare; quas etiam apud Catholicos nunc offer-

33. quæst. 2. latorem. Laicorum oblationes. De conse. dist. 1. Omnis. Exod. 34. Cap. 4.

offerri videmus, & fuit hic vsus offerendi antiquissimus. Quod etiam canones Apostolorum indicant. Ab hoc genus oblationibus offerendis, repellebantur pœnitentes, qualis fuit iste matricida: repellebatur, ex decreto Concilij Carthaginensis quarti, capite 93. fratres dissidentes, tum qui pauperem oppressissent, qui sacrilegium commisissent, & vi seruũ suum ad Ecclesiam profugũ extraxissent: raptores, vsurarij, meretrices, & aliorũ atrociũ criminum affines, quemadmodum XC. distinctione, multis canonibus allegatis, glossator indicat. Apparet etiã ex Clemente, qui negat à certis hominibus, oblationes aliquas accipiẽdas esse. Non ergo statim Sacerdos est, si quis oblationem offert, quòd non viris magis, quàm fœminis licet, modò ne sint ex earum numero, quarum oblationes recipere vetitum est.

Offerre quidam prohibentur. Deut. 23. Concil. Carth. 4. cap. 93. Cap. Oblationes. Clem. const. apostol. li. 3. cap. 8. & l. 4. cap. 6. & sequentibus.

Hinc videre licet quàm anxiè quærendo, quam nihil inuenire possint nouatores isti, quo demonstrent, aliquando Sacerdotibus Matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autem ista temeritas, quod per mille quingentos annos nunquam in Ecclesia catholica licuisse legitur, id nunc demùm licitum vt sit Sacerdotibus, contendere? cùm tempus multò iam sit breuius, quàm fuit illud, quo Paulus etiam eos qui haberent vxores voluit esse tanquam non habentes. Manifestum ergo iam est, Sacerdotibus in Ecclesia catholica neq; licuisse vnquam, neq; nunc etiam licere Matrimonia contrahere.

1. Corinth. 7.

Quod verò adfertur ex Paulo, oportet Episcopum vnius vxoris esse virum, id ad excludendos bigamos à Sacerdotio, dictum esse sancti Patres omnes vno ore testantur: quemadmodum apud Tertullianum, Origenem, Chrysostomum, Epiphanium, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Leonem, Theophilactum, & alios videre licet. Illud autem perridiculum, quod ex his Pauli verbis colligere volunt, non fuisse, sed esse oportere Episcopum vnius vxoris virum, atq; eum liberos etiam actu habentem, vt nisi se strenuum, vereq; masculum in illis procreandis præstiterit, parum sit idoneus qui Episcopi munus obeat. Quorum si sententiam recipimus, quemadmodum rectè colligit etiam Hieronymus, non erit Sacerdos & Episcopus Christus, non Paulus ipse qui hæc scripsit, non Ioannes Euangelista, de quo indubitatum est virginem fuisse, non alij quidam Apostoli, qui cœlibes fuisse leguntur, non Titus, non Timotheus, non Dionysius, non Ignatius, non Basilius, nõ Chrysostomus, non innumeri alij Sacerdotes & Episcopi, quos omnes, vt aliarum virtutum, ita castitatis & continentiæ laude cum primis celebres fuisse legimus. Quid hac vna re dici potest absurdius? Reclamant huic sententiæ, omnes omnium ætatum viri doctissimi, sanctissimiq;, non Latini magis quàm ipsi Græci. Ac primùm Eusebius: Oportet enim, dicit sermo diuinus, Episcopum vnius vxoris virum esse: Veruntamen eos qui sacrati sunt, atq; in Dei ministerio occupati, continere deinceps seipsos ab vxoris commercio decet. Epiphanius contra Montanistas scribens: Vnas, inquit, nuptias honorat Ecclesia, etiamsi maximè Sacerdotij dona per eos, qui ab vnis etiã nuptiis se continuerunt, & in virginitate vitam degunt, se ornasse præexpressit, velut etiam Apostoli ipsius Ecclesiasticam Sacerdotij regulam ordinatè ac sanctè constituerunt. Et alio loco: Vertex autem horum omnium aut mater, vt ita dicam, est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem, vt plurimũ procedens, si verò non ex virginibus, ad solitariam vitam degentibus, si verò non suffecerint, ad ministerium solitariam vitam degentes de his qui continent à propriis vxoribus, aut ab vnis nuptiis viduitatem seruantibus: nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet ad Sacerdotium suscipere. Ioannes Chrysostomus: Tito dicit Paulus, constituere Episcopos, sicut ego disposui tibi: si quis est sine crimine, & vnius vxoris vir: non ea ratione quòd id nunc in Ecclesia obseruetur: oportet enim omni prorsus castitate Sacerdotem ornatum esse. Idem in epistolam ad Timotheum: Non hoc velut sanciens, dicit Apostolus, quasi non liceat absq; vxore Episcopum fieri, sed rei modum constituens. Et in argumento eiusdẽ epistolæ: Non idcircò dicit vnius vxoris virum, quasi necessarium sit, & vxorẽ habere, & filios. Cæterùm, si quando contigerit ex seculi hominibus aliquem ad huiusmodi ordinem prouehi, talem esse præcepit, qui & domui præesse & filiis, & reliquæ domui sciret. Nam qui secularis cùm esset, in eis inutilis repertus, quæ ad hanc rem necessariò pertinent: quo pacto illi Ecclesiæ cura, regimenq; permittitur. In eandem sententiam Græcus ille Scoliastes: vnius vxoris virum. Non de hoc legem fert, vt vxorem omninò habeat Episcopus: sed si sit, inquit, ex mundanis, ne sit tamen is, qui secundis se nuptiis implicauerit, vel vt nouerit vnam vxorem esse legitimam ad ea præstanda, quæ debent inuicem coniuges iure Matrimonij. Posteaquam verò vocatus ad Episcopatum fuerit, illud impleat quod à Paulo scriptum est, vt sint qui habent vxores tanquam non habentes. Et, Volo omnes esse sicut & ego. Neque dissidet ab his Theophilactus. Quin etiam ducenti vigintiseptem Patres, de quibus paulò antè meminimus, qui in Trullo Regij palacij sub Iustiniano conuenientes, Canones ediderunt, inter cæteros, hunc etiam conscripserunt: Vxor eius qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, simul vt is electus & consecratus fuerit communi sui viri consensu prius separata, postquam in Episcopum ordinatus est ac consecratus, Monasterium ingrediatur, quod ab ædibus Episcopi procul absit. Quid hi tot sancti Patres, tam excellenti doctrina præditi, nunquid Pauli locum hunc, de eo quod Episcopus vnius vxoris vir sit, non intellexisse iudicandi sunt? per quos nulli vnquam Episcopo esse

1. Timoth. 3. Vnius vxoris vir. Tertul. li. priore ad vxorem de exhort. castitatis, & de monogamia. Orig. hom. 17. in Luc. 17. Chrys. hom. 10. ad Tim. & Titũ. Epiph. hære. 59. Hier. lib. 1. cont. Iouin. & ad Tit. Ambr. lib. 1. de officiis cap. 50. & epist. 82. Leo epist. 45. & 49. Theoph. in 1. Timoth. 3. Li. 1. cont. Iouin.

Euseb. Demonst. Euang. li. 1. ca. 9. Epiph. Hær. 48. In compendiaria doctrina de fide catholica.

Chrys. hom. 2. de patien. I. 12.

Idem in hom. 10. 1. Timoth. 3.

1. Corinth. 7.

Const. contra cano. 48.

esse licuit nisi aut virgini: aut cuius vxor communi consensu Deo continentiam suam dicasset: quod etiamnū apud Græcos & Ruthenos obseruari videmus, qui quamuis plus aliquid Sacerdotibus permittant, neq; eos ab vxoribus suis separent, quas ante Sacerdotiū duxerūt, tamen Episcopos non ordinant, nisi vel virgines, vel continentes.

Syr. epist. 4.
1. Timoth. 3.
1. Corinth. 7.
Innoc. epist. 3.
Hier. lib. 1. cōtra Iouinianum.
Ambro. epist. 82.
1. Timoth. 3.

Quorsum autem attinet Latinorum quoq; super hunc Pauli locum interpretationes adducere: quos nunquā eum aliter intellexisse recepta totius Ecclesiæ consuetudo manifestum facit. Ne quis tamen de eo ambigat, ex multis paucorum testimonia proferemus. Extat epistola Syritij, ante annos mille ducentos propè scripta, cuius hæc verba sunt: Fortè quæritur, quia scriptum est vnius vxoris virum: non permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram: neq; enim integros non admisit qui ait, vellem autem omnes sic esse sicut & ego. Quæ verba repetit ad Exuperium scribens, qui post Anastasium Syritio successit Innocentius. Hieronymus quoque: Non dicit Apostolus Paulus: Eligatur Episcopus qui ducat vnam vxorem & filios faciat, sed qui vnam habuerit vxorem. Et aliquantò pòst: Vnius vxoris virum, qui vnam vxorem habuerit, non habeat. Et Ambrosius ad Vercellensem scribens Ecclesiam: Vnius vxoris virum esse præcipit Episcopum, non quo exortem excludat coniugij, nam hoc supra legem præcepti est, sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam, neq; iterum vt filios in Sacerdotio creare Apostolica inuitetur auctoritate, habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apostolicam hanc esse traditionem, continentes vt sint Sacerdotes, præsertim autem Episcopi: ac totis mille quingentis annis nunquam aliter in vniuersa totius orbis Christiani Ecclesia obseruatum fuisse. Quis igitur dubitauit, qui quidem sanæ sit mentis, quin totius Ecclesiæ sensum & consensum sequatur potius, quàm vt Martinos audiat, ventris & Veneris impudentissimos patronos? qui dum suos incestos ac nefarios cōcubitus, omni religione spreta & cōculcata, defendere moliuntur, ne ipsi impietatem peccasse videantur, in idem in quod se præcipitauerunt impietatis baratrum, reliquos etiam quos possunt omnes remis, velis, manibus ac pedibus obnixè pertrahere conantur.

Qui non continēt, nubant.
1. Corinth. 7.

Verùm adfertur aliud ex Paulo telum: Qui non cōtinent, nubāt: Melius est enim nubere, quàm vri. Sed hoc quoq;, modò sanus adsit verborū intellectus, facilè retunditur. Produxeramus in superioribus æditionibus huius libri nostri verba B. Ephrem, quibus Pauli locum hunc explicauit, quemadmodū in 2. lib. Francisci Torrensis de dogmaticis caracteribus, ea citata reperimus. Quoniā verò misit ad nos nuper ipsa B. Ephrem verba lingua sua loquētis, idem ille cuius paulò antè meminimus Guilhelmus Scyrletus Cardinalis, ex Græco quodam exemplari transscripta, visum est nobis, vt qua lingua scripta sunt, eadem in hac æditione nouissima non mutila, sed integra ponerentur. Sic autem habet inscriptio:

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΕΦΡΑΙΜ, ΠΡΟΣ ΑΔΕΛΦΟΝ ἐρωτήσαντα, πρὸς τίνα ὁ λόγος εἴρηται, κρεῖσσον γαμεῖν, ἢ πυροῦσθαι, ἀπόκρισις.

Ἄκουε τοῦ ἀποστόλου, λέγοντος. θέλω πάντας ἀνθρώπους εἶναι ὡς καὶ ἐμαυτόν. ἀλλ' ἕκαστος
» ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ. ὃς μὲν οὕτως, ὃς δὲ, οὕτως. δῆλον μὲν οὖν, ὅτι πρὸς βιωτικοὺς
» καὶ ἀποτακτικοὺς τὴν διαφορὰν πεποίηται, εἰπών. ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἀπὸ τοῦ θεοῦ
» ὃς μὲν, οὕτως. ὃς δὲ, οὕτως. καὶ οὔτε τοὺς βιωτικοὺς ἀπεκώλυσε νομίμως γαμεῖν, οὐδὲ τοὺς ἀπο-
» τακτικοὺς ἐνέκοψε τῆς ἐγκρατείας, φήσας. ἕκαστος ἴδιον χάρισμα ἔχει ἐκ θεοῦ. τοῖς γὰρ βιωτικοῖς ἐπι-
» τρέπει, λέγων, διὰ δὲ τὰς πορνείας, ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω. καὶ πάλιν. τίμιος ὁ γάμος
» ἐν πᾶσι, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος. πόρνους δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός, τοῖς δὲ ἀποτακτικοῖς παρέθετο
» τὴν ἐγκράτειαν, εἰπών. πᾶς δὲ ὁ ἀγωνιζόμενος πάντα ἐγκρατεύεται. δύο οὖν σκάμματα παρέστη-
σεν ὁ λόγος, καθὼς προείρηται. σὺ οὖν μοναχὲ, γνῶθι, καὶ ἴδε ἐν ποίῳ τάγματι κατετάγης. καὶ τί τὸ
σημεῖον, ὃ ἠμφίεσαι. καὶ τίνες αἱ εὐχαὶ καὶ συνθῆκαι, ἃς συνέθου τῷ θεῷ. πρὸς αὐτὰς γὰρ καὶ τὸν λόγον
» ἀπαιτῇ. ἔφη γὰρ ὁ κύριος. ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε πονηρὲ δοῦλε. καθὼς οὖν προειρήκαμεν, τοῖς
βιωτικοῖς ἐπέτρεψε νομίμως γαμεῖν. τοῖς δὲ ἀποτακτικοῖς, ἐγκρατεύεσθαι. ἐπεὶ εἰ ἄρα τοῖς πᾶσιν
ἐπέτρεπεν ὁ λόγος, κρεῖσσον γαμεῖν, ἢ πυροῦσθαι. οὐκ ἄν τις ἤσκησε τὴν ἀρετὴν ταύτην. οὐκ ἠλίας ὁ
θεσβίτης. οὐκ ἐλισσαῖος. οὐκ ἰωάννης, καὶ ὅσοι εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὐκ
ἂν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἀπόστολος ἐνεγκρατεύσατο, εἰ μὴ ἀπέβλεπεν εἰς τὴν μισθαποδοσίαν. μηδὲ δόξωμεν
λέγειν, καθώς τινες προφασίζονται. ἐκεῖνοι δὲ φησὶ δίκαιοι ὑπῆρχον. ἐγὼ δὲ, ἁμαρτωλός εἰμι. δίκαιοι
γὰρ κατεστάθησαν, ὅτι δικαίως καὶ ὁσίως διῆξαν τὸν ἑαυτῶν βίον. τί οὖν ἐροῦμεν: ὅτι οἱ δίκαιοι ἀσώ-
ματοι ὑπῆρχον; οὐχὶ καὶ αὐτοὶ σῶμα περιέκειντο; ἄκουε τοῦ ἀποστόλου, λέγοντος. ἐν σαρκὶ περι-
» πατοῦντες, οὐ κατὰ σάρκα στρατευόμεθα. τὰ γὰρ ὅπλα τῆς στρατείας ἡμῶν, οὐ σαρκικὰ, ἀλλὰ δυνα-
» τὰ τῷ θεῷ πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων. δῆλον οὖν ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐπολεμοῦντο ὡς σαρκικὰ φρο-
» νοῦντες, ἀλλ' ἀντηγωνίζοντο. ὅθεν πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει. ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγῶ
» μήπως ἄλλοις κηρύξας, αὐτὸς ἀδόκιμος γένωμαι. χειραγωγῶν δὲ ἡμᾶς πρὸς τὴν ἀρετὴν, λέγει. μι-
» μηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ χριστοῦ. προσχῶμεν οὖν ἀδελφοί, μήποτε τὴν ἐπιθυμίαν ἑαυτῶν
πληρῶσαι βουλόμενοι, τῷ ἀποστολικῷ παραγγέλματι ἐπιγράψωμεν τὸ αἴτιον, τὴν δύναμιν τοῦ
» λόγου μὴ ἐπιγινώσκοντες. διότι γέγραπται, ψυχαὶ δούλιοι πλανῶνται ἐν ἁμαρτίαις. καὶ πάλιν
ἁμαρτά-

ἁμαρτάνοντι ἀνδρὶ μεγάλη παγίς. δίκαιος δὲ ἐν χαρᾷ καὶ εὐφροσύνῃ ἔσται. τί δὲ ἀδελφὲ κρεῖσσον, γαμεῖν ἢ πυροῦσθαι; ἤκουσας, ἢ οὐκ ἤκουσας, ὃ ἐπιφέρει, λέγων. ὁ καιρὸς συνεσταλμένος τὸ λοιπόν ἐστιν ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας, ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν. καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες. καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες. καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες. καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι. παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. διὸ μοναχὲ, μὴ ἀθέτει τὸν δωρησάμενόν σοι τὴν χάριν ταύτην. μηδὲ παρακούσῃς αὐτοῦ λέγοντος πρός σε διὰ τοῦ ἀποστόλου. μὴ ἀμέλει τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ ἐδόθη σοι διὰ προφητείας μετὰ ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ πρεσβυτερίου. μήποτε παραβάτην σεαυτὸν καταστήσῃς, οἰκοδομῶν πάλιν ἃ κατέλυσας. ἀλλ' ἀπόδος τῷ κυρίῳ τὰς εὐχάς σου, διότι γέγραπται. ἀγαθὸν τὸ μὴ εὔξασθαι, ἢ εὐξάμενον μὴ ἀποδοῦναι. ἀγωνίζου οὖν τὸν δρόμον τελέσαι σου νομίμως, ὅπως ἕξεις παῤῥησίαν ἅμα τῷ ἀποστόλῳ, λέγειν. τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν ἠγώνισμαι. τὸν δρόμον τετέλεκα. τὴν πίστιν τετήρηκα. λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος. ὃν ἀποδώσει μοι ὁ κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής. οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Εἰ γὰρ τῇ εἰκόνι τῆς σῆς ἁγιότητος, τοσαύτη πρὸς τοῦ θεοῦ ἀπενεμήθη τιμὴ, ὡς μηδενὶ βάσιμον, ἢ πρόχειρον εἰς κατανόησιν εἶναι τὴν ταύτης εἴσοδον, ἢ μόνῃ τῇ ἱερατικῇ εὐκοσμίᾳ, τοῦ καταπετάσματος διορίζοντος, καὶ πυλωροῦντος ὡς βασιλίδι τὰ προπύλαια, τί ἄρα καὶ ποταπὸν τὸ παρ' ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων ὑποφερόμενόν σοι σέβας, τῇ ὄντως βασιλίδι, τῇ ὄντως ἐμψύχῳ κιβωτῷ τοῦ νομοδότου θεοῦ. τῇ ὄντως χωρητῷ οὐρανῷ τοῦ ἀχωρήτου θεοῦ γενομένῃ. τοῦ γὰρ τῆς παναγίας, ὡς φωταυγοῦς ἡμέρας ἐπιφανείσης τῷ κόσμῳ, καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον προαγαγούσης, ἐκποδὼν μὲν γέγονε τὰ τοῦ σκότους συγκρά. φροῦδος δὲ καὶ ὁ τύραννος κατέστη. καὶ διόλωλε μὲν, θάνατος. κατεπόθη δὲ καὶ ὁ ᾅδης. καὶ πᾶσα ἡ ἔχθρα κατελύθη πρὸ προσώπου τῆς εἰρήνης. νόσοι δὲ φθοροποιοὶ ἄπωθεν ἔστησαν, τῆς σωτηρίας προκυψάσης. καὶ φωτὸς ἀνάπλεως γέγονεν ἡ ὑπ' οὐρανὸν τῆς ἀκραιφνοῦς ἀληθείας.

Id eſt, Beati Ephrem ad fratrem, qui quæſiuerat ad quem ille ſermo dictus fuerit: *Melius eſt nubere quàm uri*, RESPONSIO. Audi, inquit, Apoſtolum dicentem: Volo omnes homines eſſe ſicut ego ſum. Sed vnuſquiſq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic. Ita manifeſtum fit, quod inter ſeculares, & inter eos qui renunciarunt ſeculo, diſcrimen fecit, cùm diceret: Vnuſquiſq; proprium habet donum à Deo, alius quidem ſic, alius verò ſic. Et nec ſeculares prohibet legitimo Matrimonio copulari: nec eos qui ſeculo renunciarunt, auocat à continentia, cùm dicit: Vnuſquiſque proprium habet donū à Deo. Nam ſecularibus permittit, dicens: Propter fornicationem vnuſquiſq; ſuam vxorem habeat. Et rurſus: Honorabile connubium eſt & thorus immaculatus: ſcortatores autem & adulteros iudicabit Deus. Sed iis qui renunciarunt, mandauit continentiam, dicens: Omnis qui certat in agone, ab omnibus ſe abſtinet. His itaq; verbis duo demonſtrantur ordines, quemadmodum ſuprà dictum eſt. Tu verò, ô Monache, conſidera, & vide in vtro ſis ordine poſitus, & quod ſignum, quámve notam ſis indutus, quæ vota feceris, quę pacta cum Deo cōſtitueris: nam ſecundum pactiones & ſponſiones quas feciſti, rationem à te repoſcet Deus, ſic enim loquitur: Ex ore tuo iudicabo te, ſerue nequam. Quamobrem, ſicut ſuprà diximus, ſecularibus permiſit legitimè iungi Matrimonio, qui verò ſeculo renunciarunt, eos cōtinere voluit. Quandoquidem, ſi ad omnes pertinerent illa verba: Melius eſt nubere quàm vri: nemo virtutem caſtitatis coluiſſet vnquam: non Helias Theſbites, non Eliſeus, non Ioannes, non quotquot alij caſtrauerūt ſe propter regnum cœlorum, ſed nec ipſe Apoſtolus continens fuiſſet, niſi reſpexiſſet in mercedem, vel retributionem. Nec verò dicamus ſicut quidam prætexunt: Illi autem viri iuſti fuerunt, ego verò peccator ſum. Nam illi propterea iuſti facti ſunt, quod iuſtè & ſanctè traduxerunt ſuam vitam. Quid igitur quęremus ex illis? Num illi iuſti carnis ſiue corporis expertes fuerunt? An & ipſi carnem induti non erant? Audi Apoſtolum dicentem: In carne ambulantes, non ſecundum carnem militamus: Arma militiæ noſtræ non carnalia, ſed potentia Deo, ad deſtructionem munitionum. Manifeſtum igitur, quòd & ipſi oppugnabantur, tanquam carnalia ſapientes, ſed viriliter cōtrà certabāt. Vnde rurſus idem ille dicit: Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutē redigo, ne fortè cùm aliis prædicauero, ipſe reprobus efficiar. At manu ducens nos ad virtutem, dicit: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Attendamus igitur fratres, ne dum cōcupiſcentiam noſtram implere volumus, in Apoſtolicum præceptum culpam referamus, quæ ſit verborum illius vis ignorantes. Propterea ſcriptum eſt: Animę doloſæ errant in peccatis. Et rurſus: Homini peccanti magnus laqueus inuoluitur, iuſtus autē in gaudio & in lætitia erit. Quid autē, ô frater, melius, nubere an vri? Audiſti necne quod ſubinfert, dicens? Tempus breue eſt, Reliquum eſt, vt & qui habent vxores, tanquā non habentes ſint: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquā non poſſidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtentes. Præterit enim figura mundi huius. Propterea, ô Monache, ne aſperneris eum qui donauit tibi gratiam hanc, nec oſcitanter audias iſtū alloquentem te per Apoſtolum: Noli negligere quæ in te eſt, gratiam, quæ data eſt tibi per Prophetiam, cum impoſitione manuum Presbyterij, ne fortè præuaricatorem te conſtituas, ædificans rurſus quæ deſtruxiſti, ſed redde Domino vota tua. Quoniam ſcriptum eſt: Melius eſt non vouere, quàm cùm voueris, non reddere. Contende, & elabora, vt curſum tuū legitimè perſi-

perficias, vt possis liberè cum Apostolo dicere: Certamen bonum certaui, cursum summaui, fidem seruaui, de reliquo reposita est mihi iustitiæ corona, quam reddet mihi Deus in illa die iustus Iudex. Non solùm autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius: quoniam ipsi gloria in secula seculorum, Amen.

1. Corinth. 7. Matth. 19. Ambr. ad virginem lapsam ca. 5. De virginitate capite 39. 1. Timoth. 5. Epipha. hær. 61. Hier. li. 1. cont. Iouinianum. August. de bono viduitatis cap. 8. & ad Pollentiũ de adult. cõiugiis lib. 1. cap. 15. Damasc. in vita eius. Oratio 2. præparatoria ad Miss.

Ambrosius verò: Hoc dictum ad non pollicitam pertinet ad nondum velatam: Cæterùm quæ se spopondit Christo, & sanctum velamen assumpsit, iam nupsit, iam immortali iuncta est viro, & iam si voluerit nubere cõmuni lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Et alio loco: Necdum, inquit, castitatem professo, iuxta Apostolum: Melius est nubere quàm vri. Sed obsecro, Domine, vt cui non licet nubere, non cõtingat & vri. Chrysostomus autem: Viduæ omninò si voluerit, potestatem nubendi facit: At eam quæ coniuge mortuo se in reliquum tempus Deo castam fore promiserit, si posteà nupserit, vehementer accusat, vt quæ fidem quam Deo dedisset, refellerit. Non iis ergo, sed illis dixit, si se non continent, nubant: melius est enim nubere quàm vri. Extat historia quædam cumprimis pia de Barlaam Zosemita, & Iosaphat Indiarum Rege. In ea scribitur quemadmodum Satanas sub specie pulcherrimæ mulieris persuadere conatus fuerit Iosaphat, vt Matrimonio sibi iungi vellet: sic enim futurum, vt cùm esset idololatra, ad Christianam fidem conuerteretur. Iosaphat autem: Frustrà petis, inquit, mulier hæc à me, ego nanque licet magnam salutis tuæ solicitudinem geram, deq; profundo perditionis eripere te cupiam, inquinare tamen corpus meum per turpem cõiunctionem mihi graue est, & omninò impossibile. Mulier contrà vel Satanas potius in humana specie: Vt quid, inquit, pollutam rem & turpem vocasti commistionem. Nónne scriptum est in quodam librorum vestrorum: Honorabiles nuptiæ & thorus immaculatus. Et, Melius est nubere quàm vri. Et, Quod Deus coniunxit, homo non separet. An non omnes antiquos iustos Patriarchas, sed & Prophetas vxores habuisse docent vestræ scripturæ? Nónne Petrum illum, quem Principem Apostolorũ dicis fuisse, coniugem scriptum est habuisse? Quibus igitur auctoritatibus fultus, nuptias pollutionem audes appellare? Valdè mihi videris à veritate dogmatum vestrorum errare. Cui ille respõdit: Etiam mulier, sic se habent ista quemadmodum dixisti. Nam permittitur volentibus vxores ducere, sed non eis qui semel promiserunt Christo virginitatem illibatam seruare. Ego enim ex quo lauacro purificatus sum, diuini baptismatis à iuuentutis & ignorantiæ meæ delictis me mundum seruare Christo spopondi: Et qua ratione quod Deo promisi violare potero? Nec dissimilem disputationem reperire licet apud Symeonem Metaphrastem in vita Martiniani, quam itidem cum illo Diabolus habuit sub specie fœminæ. Itidem & Cæsarius: Ego hodie, qui videor esse Monachus, si rupero propositum meum, Christum negaui. Et paucis interiectis, Denique & Apostolus, quid loquitur de viduis: quæ secundos duxerũt maritos? Quid dicit? Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Viduæ quid dicit? O vidua, antequam mihi promitteres, quod esses vidua, in tua erat potestate, vt nuberes. Ex quo tempore confessa es: quod mihi permaneres, ex eo tempore mea esse cœpisti: Si volueris secundum maritum ducere, me contempsisti. Sic & tu, Monache, antequam mihi promitteres, in tua voluntate erat facere, quod velles: vox tua ligauit te mihi. Nunquid te compuli? Nunquid ex necessitate fecisti? Nónne liber eras? in tua fuit potestate promittere. Promisisti, & meus esse cœpisti. Meum nolo dimittas. Non tibi licet ea licentia dimittere, quia mecum habes causam. Promittere tuũ fuit, dimittere non est tuum. Si dimiseris, non te habeo in illo gradu, in quo te prius habui. Primùm liber eras. Eras quidẽ de familia mea, non eras ante oculos meos, non eras de ministris meis: tamen eras de familia mea: Non eras mecum, sed tamen creatura mea eras. Ex quo militare cœpisti, si recesseris, non te habeo de familia, sed certè fugitiuum & præuaricatorem, Non enim inuenies vbi me possis fugere. Ideò hoc totum dico, quia in nostra est potestate Deo promittere, non est in nostra potestate dimittere. Promisisti, præmium habebis. Negasti, pœnam habebis. Vtrunq; propter confusionem est. Dicimus iterum atq; iterum dicimus. Ecce ante oculos tuos via mortis, & via vitæ, elige quod volueris. Hoc totum dico (fratres charissimi) ne quis de vobis putet, se habere liberam potestatem discedere, & perdescendere cum Diabolo in infernum. Ergo ego, qui sum Monachus, qui desij esse secularis, & factus sum Monachus, aut Monachus saluor, aut aliter non saluor.

Matrimonium monacho suadet diabolus.

Hom. 21.

1. Timoth. 5.

Post continentiæ votum coniugio vti nemo potest.

Votum continentiæ relinquentes damnantium.

Protinus enarrans illud: Si nupserit virgo, non peccat. Virginem, inquit, hîc intelligit, non illam Deo consecratam, sed innuptam puellam: illa enim quæ Deo iam consecrata sit, si nupserit, adulterum introducit Christo cui nupta est. Ad eundem modum hæc Pauli verba interpretati sunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atq; Augustinus, Sedulius & Anselmus Latini, vt ad Sacerdotes, & eos, qui continentiam suam Deo vouerunt minimè referri possint. Cùm dixisset, inquit Augustinus, quòd si se non continet, nubat: melius est enim nubere quàm vri: non dixit, melius est mœchari, quàm vri. Mœchatur autem, quisquis post votum factum continentiæ ducit vxorem.

Augu. li. 2. adul. coniugiis cap. 12.

Quamobrem necesse est, vt alia quærant remedia, nimirum ea quibus vsus est Paulus, qui castigauit corpus suum, & in seruitutem redegit, necesse est vt occasiones omnes fugiant, vt vigiliis,

Remedia fugiendi libidinem. 1. Corinth. 9.

vigiliis, ieiuniis, laboribus carnem atterant. Postquam verò fecerint omnia, quæ ad frenanda carnis desideria pertinere visa fuerint, nihil sibi tribuat, verùm omnem de suis viribus fiduciam prorsus abiicientes, in eo solo spem suam positam & defixam habeant, cuius hoc donum est, de quo cùm scripsit Propheta: Quod propè est omnibus inuocantibus se: cùm ipse etiam dixerit: Petite, & dabitur vobis: omnis qui petit, accipit: quoniã impossibile est mentiri Deum, accedant cum fiducia ad thronum gratiæ eius, precentur eum supplices in fide nihil hæsitantes, facere non poterit benignus & misericors Deus, quin ita precantes exaudiat. Semper ille dare paratus est, inquit Augustinus, si nos capiamus quod dederit. Sic fecisse Paulum legimus, cui & ipsi cùm datus esset stimulus carnis, qui eum colaphizaret, non ad nuptiarum remedium sibi confugiendum esse putauit, sed cùm ter esset Dominum deprecatus, posteaquam audiuit, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter contra stimulum carnis pugnauit, & in ea pugna superior euasit. Sic Hieronymum, sic Benedictum, sic Bernardum, sic sexcentos alios, quos enumerare longum foret, fecisse nobis narrant historiæ.

Psalm. 144. Lucæ 11. Hebr. 6. Hebr. 4. Iacob. 1. 2. Corinth. 12. Lib. 1. de Serm. Dom. in monte.

Quamobrem non hoc solũ remediũ datũ est his, qui tentantur libidine, statim vt vxores ducant. Quid enim si quã semel duxerunt, eius propter diuturnã & insanabilẽ ægritudinem nullus sit vsus? Quid si longius maritus abesse cogatur, vel quòd legatione fungatur, vel militiæ, vel mercatus gratia, vel captiuitate separatus, vel quacunq; tandẽ alia ex causa, num statim sibi dictũ putabit, Melius est nubere, quàm vri: & ad quãcunq; ciuitatẽ peruenerit, aliam atq; aliã vxorẽ ducet? Quid si illicita animositate vxor cõtinere voluerit, qualẽ fuisse scribit Augustinus Maximillã Regis Egerij vxorẽ, nunquid erũt admittẽda incontinentiũ murmura, & permittẽda adulteria? Scimus hoc permissum ab istis incœstarũ nuptiarũ auctoribus, & propugnatoribus, à quibus etiã libelli scripti sunt, polygamiã approbãtes. Verũ ea res in Ecclesia Christi magnæ semper fuit abominationi. Cæterum quorũ Deus venter est, & qui diligẽter colũt, quæ sub ventre sunt, nihil pensi habẽt: nõ eos religio, nõ eos honestatis publicæ ratio mouet quicquã, dummodo libidinẽ suam incœstã expleant. Fuerunt Augustini temporibus qui dicerent: Si qui dimisisset vxorẽ causa fornicationis, licere sibi superstite illa, aliã ducere, quod melius foret nubere quàm vri. Cæterũ Augustinus nequaquã id licere cõtendit, & eiusmodi non esse cõiugia, sed adulteria dicit. Quamobrẽ non vult, vt nuptiis incontinentiæ suæ medeantur, sed suadet, vt voto potius cõtinentiæ, facto supplicẽt Deo, quò donum eis præstet continentiæ. Neq; carnalis infirmitatis excusationẽ admittit, sed muliebrem illis castitatem imitandam proponit, quæ cùm æquè carnẽ habeant vt viri, tale tamẽ aliquid illis viri licere nolunt. Cùm, inquit, à fœminis vtiq; carnem habentibus tantã flagitant castitatem, vt quando ab vxoribus diutissimè peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu incontaminatas, feruorem transire iuuentutis, & plurimæ pudicissimæ transigunt, & maximè Syræ, quarum mariti negociandi quæstibus occupati, iuuenes adolescentulas deserunt, & vix aliquando senes ad aniculas reuertuntur: eo ipso euidentius conuincunt, non esse impossibile, quod se non posse causantur. Si enim hoc non posset infirmitas virorum, multò minus id posset sexus infirmior fœminarum: Vndè istos, qui virilem excellentiam non putant nisi peccandi licentiam, quando terremus ne adulterinis coniugiis hærendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam continentiam clericorum, qui plerunq; ad eandem sarcinam subeundam capiuntur inuiti, eamq; susceptam vsq; ad debitum finem Domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid si & vos ad hoc subeundum populorum violentia, caperemini? nónne susceptum casti custodiretis officium?

De fide contra Manium cap. 25.

Philip. 3.

August. lib. 2. ad Pollentium de adult. coniugiis cap. vltimo.

Vxore adultera viua, cum alia marito contrahere non licet.

Syrarum mulierum continentia.

Sed hîc quæritur ab istis, vtrum sit melius, alligatum voto continentiæ fornicari, an Matrimonium contrahere: Quasi verò vbi vtrumque malum est, ibi possit alterutrũ esse melius, aut quasi non multos videre liceat, qui cùm alligati voto continentiæ Matrimoniũ contraxissent, nihilo cõtinentiores fuerũt, quales videre nonnullos licet, in catholica cœlibatum professos: Possemus nos quoque non pauca istorum incontinentiæ exempla producere: sed qui vixit inter eos, Erasmi Roterodami testimonium adferre malumus: Sic enim ille loquitur, scribens ad fratres inferioris Germaniæ: Efferunt honorabile coniugium & thorum immaculatum, sed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castius colere coniugium quàm catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet, cùm vulgò narrentur. Negat esse notissima cùm falsa sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui Monachum, qui pro vna duxerit tres: noui sacrificum, virum alioqui probũ, qui duxit vxorem, quam pòst comperit alteri nupsisse. Similia permulta de Monachorũ & Monacharum coniugiis referuntur, qui ductas repudiarunt eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus sit adulteriorũ? Quid Argentorati fiat, nescio: quid alibi compertũ sit, mecum nouit populus. Iam vt donemus istis Euangelij Pręconibus, esse fas vxores ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi destinatas, nihil in hoc mũdo quærẽtes pręter Christi gloriam, tot curis districtos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tum miserum, tum graue, non posse viuere sine vxoribus, quas tam multi ob leuiores causas aut non ducũt, aut ductas nollẽt. At istis omnis Tragœdia

Scortari ne an matrimonium contrahere tolerabilius sit voto obligatis.

Erasmi testimonium de incontinẽtia ministrorũ Euangelicorum.

exit in catastrophen Comicam: Vbi cõtigit vxor, occinitur, valete & plaudite. Quæ malum est ista tanta salacitas, quam tot mala non possunt excutere? Vndè tanta rebellio in his, qui se iactant agi spiritu Christi? Hæc Erasmus.

Sacerdos fornicans minus peccat, quàm contrahens.
Pighius defenditur.

Reprehenditur à Philippo Pighius, qui nõ verè magis quàm piè scriptum reliquit: Minus peccare Sacerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationem sit prolapsus, quàm qui nuptias contraxit. Turpis illi videtur hæc oratio: contrà catholicis honestissima. Probat autem hoc Pighius verbis his à simili: Tu vide, inquit, quis peior seruus est, an qui grauatus seruitio fortasse negligentius aut incautius agens cadit sub onere, an qui iugum in totum proiicit? Quis peior discipulus, an qui ex præscripto ediscit non quidem vniuersum, quòd fortè potuisset, nisi crapulæ & somno securius indulsisset, tamen partem: an qui scholam prorsus deserit? Quid in hac oratione turpe? quid non pium potius & honestum? Non dicit Pighius, Bonum est fornicari: Quod si diceret, turpis esset oratio: sed dicit, minus malum esse, quàm spreta & conculcata iurisiurandi religione nubere. Quod nõ modò Pighio, sed Paulo etiam Apostolo tam graue visum est flagitium, vt non modò nubere, verùm & velle nubere voto obligatis damnabile esse diceret. Quid restat igitur aliud, quàm vt Pauli orationẽ turpẽ esse dicat Philippus, qui, quod isti fingũt, prohibẽdo nubere, doctrinas dæmoniorũ docuerit, docens non modò nubere, verumetiã velle nubere contra fidem iureiurando interpositam, esse damnabile? De quo scribit etiam Augustinus: Quod oppignoratam iam Theclam thalamo, in amorem sermone suo, perpetuæ virginitatis incendit. Profert deinde Christi verba, quibus ad continentiam inuitat, & subinfert: Num Paulus & Christus Dæmoniorum probantur fuisse Sacerdotes? Num eorum & aliorum Apostolorum Dæmoniorum fuit doctrina.

2. Timoth.5.
1. Timoth.4.
Lib.30. contra Faustum cap.2.

Sed quid in re sit de qua agitur, videamus. Quærunt, plus ne mali sit in nuptiis, an in fornicatione eorum, qui se voto continentiæ alligarunt? An istis non rectè Comici verbis responderi poterit? Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ: Sunt incœsta adulteria. Sic à Cypriano, sic ab Hieronymo, sic ab Ambrosio, sic à Basilio, Chrysostomo, Photio, sic ab aliis viris piis & doctis vocari legimus. Theodoretus quoq; Matrimoniũ cõtra leges cõtractum, rectius fornicationem vocari dicit. Quam igitur boni rationem habere potest incœstũ adulterium? Contrahat nuptias qui nulla est voti religione obstrictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile connubiũ & thorus immaculatus: Sed si cõtrahat Sacerdos aut Monachus, quid aliud rectè dicere possumus, quàm abominabile adulterium, & thorus incœstu contaminatus? sic enim appellant eiusmodi nuptias sancti Doctores, quorum suprà meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiam eorũ verba subscribere. Ac Cypriani quidem, Ambrosij, Photij, iam commemorauimus: Hieronymi verò verba sunt hæc: Virgines quæ post consecrationes nupserunt, non tam adulteræ sunt, quàm incœstæ. Basilius verò pluribus ea de re verbis differit, quæ vel ob hanc causam huic libro visum est inserere, vt planũ omnibus fieret, quod fuerit sanctorum Patrum de Martinorum nuptiis iudicium. Horrẽdum vocat ille sacrilegiũ, si quis sub ministri nomine & habitu, Christi sponsæ adulter efficitur. Cùm enim inquit, virginitatẽ Domino professæ sint, carnali postmodũ voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiusmodi, quæ sponsi dextram & fœdera præuaricata sit, eam nec illius vltrà esse sponsam, quem nequitiæ dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se deserto sponso libidine incitata coniunxit. Ac paulò pòst: Non se fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, coniugium quippè illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimũ huius coniunctionis fundamentũ voluptatẽ iecit, præuaricationisq; malum: deinde, quia causa non est libera, neq; est enim mortuus vir eius vt cuiuis nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalẽ hominẽ ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nam quòd solenne, legitimumq; connubiũ sponsus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & prætereà processus ipse testatur, huiusmodi quippè nobilitata viro processit in publicum. Porro si cõnubium istud & processu, & testibus, cunctis deniq; iudiciis illustre & apertum est, nec est vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiusmodi admittit scelus, viuente viro semper adultera. Nec sanè video qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio mortalem hominem in malum suum ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexibus impia: quo item furore homo ille cubile domini conscendere, ac violare non metuat: Nempè ex rebus humanis eorum, qui sic delinquunt, pœnas coniectare possumus. Quæso, quo cruciatu digna censeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, seruo suo seipsam violandam impudicè susterneret, ac serũũ insidiose, nequiterq; domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus est seruus, qui in dominam suam, dominiq; cubile seipsum petulanter immisit? Sed enim vafræ istæ quid faciunt, quæ tantum impietatis cõtra seipsas per carnis flagitia admittere non metuerunt. Non modò non lacrymantur, aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum, leuioresq; suscipiant pœnas, verùm virginitatem insuper, quam anteà professæ fuerant, abnegãt quippè virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inseruiatur,

In epist. ad Heb. 6. cap.12.
Hebr.13.
Sacerdos vel monachus matrimonium contrahens Christi adulter est.
Hier. lib.1. cont. Iouinianum.
Basil. de vera virginitate.

tur-

turpissimum esse, plenumq; dedecoris non ignorantes huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrantur amissam, homines miserè & infeliciter eligunt, sub quibus ad excusationem preuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitę, nec Dominum metuunt, cum quo fœdera castitatis inierant, cuiq; dederant dextras, eò quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miseræ, quia apud Deum & apud homines contra se crimen exaggerant, cùm hi quidem ex præcedente, cunctisq; cognito virginitatis instituto, quòd se illæ professas esse negant, vesaniam, summamq; impudentiam auersentur, atq; oderint? Christus verò præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationē, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumunt, acrius ac seuerius suo illo iudicio vindicet. Itaq; ne specioso charitatis nomine virgo in hoc peccati baratrum corruat, charitatē puram, omniq; mortali affectione liberam sumat. Neque enim prolapsæ ad voluptatem, quicquam ad excusationem proderit vmbra, solatiumque connubij, neque viuētem virum sub prætextu coniugij non soluta circumuenire aut fallere poterit, cui mortalem hominem post eximios illos, quos ab illo perceperat honores, impiè per adulterij nefas in honore prętulerit. Nec sanè incongruè his qui sunt eiusmodi illud Apostolicum aptari potest: Quoniam cùm fornicatæ à Christo fuerint, nubere volunt, habentes damnationē, quoniā primam fidem irritā fecerunt: non coniugium, sed adulterium malè consummantes. Nullus itaq; seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam Domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatā hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantùm audaciæ, temeritatisq; prosiliat, vt eiusmodi vltionē sacrilegis impendere cōsiderans, non vasa inanima ex auri, argētiq; materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atq; incœstare præsumat, imò verò nullus adeò impius, atrox, impurusq; sit, vt nō inanimata templi vasa, sed ipsum Domini templum, virgineum scilicet corpus, ipsamq; omnium preciosissimam animam in templo Dei sacratissimi donarij vice locatum, libidinis facibus barbarica immanitate succendat. Verùm & si sponte sua se virgo spōsi fœdera trāsgressa substernat, cunctaq; simul & templum, & donaria, & charitatem sponsi, cōmunionemq; ac societatem regni, perniciosæ voluptatis gratia confundere atq; calcare nitatur, noli huiusmodi ad scelus vti, neque te peccati communione commacules. Quòd si te renuente alij se virgo in Matrimonij consortium tradiderit, ille pœnas sceleris luat, tu te mundum atq; integrum serua, ne sceleris impij in Dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: Væ autem illi per quem tradetur, vtile illi esset si natus non fuisset. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodū oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi per quem illa sponsi fœdera transgressa, suam impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere) homini illi non esse natum, quàm socium tanti in Dominum flagitij damnari. Non audis, quoniam qui dimissam duxerit, mœchatur. Etsi enim, inquit, pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas? cur illi spaciū non das, vt & de his agat pœnitentiā, quorum gratia dimissa est, & vir à se dimissæ pœnā, emēdationemq; miseratus, ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam ducēs? Permitte aut ad viuentē virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cùm neq; vidua, neq; vxor sit, pro remissione culpæ qua peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequam peccatū suum, pro quo dimissa est, planè intelligere possit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad scelera deinceps facis? Nempè viuente viro alienam adulteras coniugem, facilemq; illi ad nequitiam reditū per connubium pandis. Si autem qui dimissam à mortali viro ducit, adulter atq; impius est, qui immortalis viri sponsam nunquam dimissam violare præsumit, multò profectò funestior adulter atq; impius erit.

Prouerb.18. *1.Timoth.5.* *Matth.26.* *Matth.19.*

Hæc aduersus Martinos Basilius, ac plura etiam, nisi quòd longum esset omnia adscribere, quæ ideò pluribus verbis in hunc locum transcribenda duximus, vt quæ fuerit sanctorū Patrum de incœstis eiusmodi nuptiis sententia, cunctis constaret: simul illud planum omnibus fieri posset, non primum fuisse Pighium, qui tolerabilius esse peccatum dixerit, voto obligatum ex infirmitate carnis cadere, quàm nuptias contrahere: cùm hoc expressis verbis à Basilio dictum videamus, qui maius esse scelus dicit, negationem virginitatis, nuptiasq; contractas, quàm lapsum virginis. Editæ sunt nuper Venetiis 24. homiliæ Basilij: inter quas, quæ quartum locū obtinet, eiusdem ferè argumenti est. Nam cùm vxorem duxisset Monachus quidam, vocat id adulterium, & ad pœnitentiam inuitat. Sed Ioannem quoq; Chrysostomum eadem de re disserentem audiamus: Bonum quidem, inquit, nuptias & ipse confiteor. Honorabiles nuptiæ & cubile immaculatum, fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum, Angelorū enim societate semel iunctum, illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est? quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamē & adulterio illud tantò peius affirmor, quantò maior ac melior mortalibus Angelus. Neq; vllus tibi fortè persuaserit, dicens, nihil de non accipienda vxore Dominus præcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulteriū interdixit,

Chrys. epist. 6. ad Theodorum monachum. *Hebr.13.*

non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris vnquã, quod absit, nuptias cogitare. Et quid mirũ si nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio cõparantur? maius longè audies. Homicida iustorum laude donatur: & misericors, plusquam homicida punitur: quoniam hoc vetante fit Domino, illud volẽte. Et Phinees quidem ad iustitiam reputatum est, quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percussisset: Saulem autem Samuël sanctus Dei, in luctibus, lachrymis, precibusque pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quando hostium duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendum credidit Deo. Cùm hæc ita sint, stupere desiste si nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offenditur. Hęc Chrysostomus ad Thedorum scribens, qui Monachus cùm esset, cuidam se fœminæ copulauerat, quam copulam, Matrimonium videri voluit. Sed iidem posteaquam hanc legit epistolam Chrysostomi, nuptiis valedixit, deque suo peccato pœnitentiam egit, quemadmodum à Zosomeno scriptum est. Et reperitur etiam in actis sanctæ Synodi, quæ nuper est edita, & habetur in bibliotheca Vaticana epistola, qua Chrysostomo respondet, deque admonitione gratias agit. Sic Theophilactus quoq;: Virgo consecrata, inquit, si nupserit, mœchũ sponso suo superinducit. Sic Apostolus Matthæus apud Abdiam, cùm de laudibus Matrimonij multa dixisset, tandem conuersus ad Hirtacũ Regem qui cupiebat virginem à se velatam Iphigeniam vxorem ducere: Si hodie, inquit, desponsatam Regi, seruus Regis vsurpare audeat: non solùm offensam, sed etiam crimen tam grande incurrisse dignoscitur, vt meritò viuens tradatur flammarũ incendiis: non ideò quidem quia duxerit vxorem, sed quia sponsam sui Regis accepit. Ita etiam tu fili, sciens Iphigeniam filiam Regis decessoris tui, sponsam Regis cœlestis effectam & sacro velamine consecratam esse, quomodo quæso poteris sponsam potẽtioris tollere, & eam tuo Matrimonio copulare? De Paulo quoq; scribit Epiphanius, quod cùm in eum Thecla incidisset, eam à nuptiis exoluit, cùm sponsum haberet formosissimũ primariũ vrbis, valdè diuitem, generosissimumq; ac illustrissimum in vita. Et contemnit, inquit, sancta illa terrena, vt cœlestium potens fiat.

Num.25. *1.Reg.15.& 16.* *Zosom.li.8.ca.8. Ecclesiast.hist. In 2.Tomo Conciliorum.* *1.Corinth.7. Abd.de vitis Apost.lib.7.*

Obiectio ex Augustino. *27 distinct. Quidam.* *Liber de bono viduitatis, potius Iuliani quàm Aug.est.* *In Psalm.83.*

Sed Augustinus, aiunt, vitæ sanctitate & doctrina istis minimè inferior, nec adulteros vocari vult, qui post votũ nupserint, & qui tales diuidant, grauiter peccare asserit. Cuius hæc verba proferuntur non sicut ab illo scripta, sed sicut à Gratiano sunt decretorum librum relata: qui citat hæc verba ex Augustino de bono coniugali: Quidam nubentes post votũ asserunt adulteros esse: Ego autem dico vobis, quod grauiter peccant, qui tales diuidunt. Quid si in eo libro scripta non reperiuntur? Quid si ne in libro quidem de bono viduitatis his verbis? Quid si is liber de bono viduitatis Augustini non est, verùm Iuliani potius, quemadmodum annotatum ab Erasmo legimus? Quid si palàm Augustini sententiæ aduersatur locus hic, cuius hæc verba alibi leguntur: Virgo quæ si nuberet, non peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Nunquid ipse sibi cõtradicit Augustinus? nunquid vnius huius quam omnium aliorum, quam etiam sua ipsius alio in loco plus valere debet auctoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratiano, cuiuscunq; sit auctoris liber hic, vt parem tamen ac si ab Augustino scriptus esset, auctoritatem & pondus habeat, modò vt verba illius non truncatim excerpta, sed quò melius cognosci sentẽtia possit, paulò altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in præcedenti capite: Quæ se non continent, nubant, antequam cõtinentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnãtur. Alio quippè loco de talibus dicit: cùm enim in deliciis egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primã fidem irritam fecerunt, id est, voluntatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerũt. Irritam quippè fecerunt fidẽ, quam prius vouerãt, quod perseuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in proximè sequẽti capite: Quoniam, inquit, sicut ait Dominus, non omnes capiunt verbum hoc: quæ potest ergo capere, capiat: quæ se non cõtinet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quippè vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Sed in viduali & virginali continentia muneris amplioris expetitur, qua expetita & electa & voti debito oblata, iam non solùm non capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Nam vt hoc demõstraret Apostolus, nõ ait, cùm in deliciis egerint in Christo nubũt, sed nubere volũt habẽtes, inquit, damnationẽ, quoniã primã fidẽ irritã fecerũt, etsi nõ nubẽdo, tamẽ volẽdo, nõ quia ipsæ nuptiæ, vel taliũ damnandę iudicãtur, sed damnatur propositi fraus, damnatur fracta voti fides, damnatur non susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bono superiori. Postremò damnãtur tales, nõ quia coniugalẽ fidem posterius inierunt, sed quia continẽtiæ primã fidẽ irritam fecerũt: Quod vt breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationẽ, quę post amplioris sanctitatis propositũ nubunt, non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur: Sed cùm dixisset, nubere volunt, cõtinuò addidit habẽtes damnationẽ, & dixit quare: Quoniã primã fidem irritam fecerunt, vt voluntatẽ, quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatã, siue subsequantur nuptiæ, siue desint. At paucis interiectis: Quapropter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas fœminas, si nupserint, adulteria esse, non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ

Cap.8. *1.Timoth.5.* *Matth.9.* *1.Corinth.7.* *1.Timoth.5. Presbyter vel monachus contrahẽs cur damnatur.* *Cap.11.*

quæ vouetur Deo,adulteriis eſſe peiores.Si enim,quod nullo modo dubitandum eſt,ad offenſionem Chriſti pertinet,cùm membrũ eius fidem non ſeruat marito,quantò grauius offenditur in eo,quod exigit oblatũ,qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuſcunq; tandem ſcriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos, qui talium nuptias non eſſe nuptias,ſed potius adulteria dicũt, & fieri per opinionem hanc non paruum malum,vt à maritis ſeparetur vxores. Demus hoc Gratiano,vt quamuis hæc Iuliani potius,Pelagij ſectatoris,cõtra quem ſcripſit Auguſtinus,quam Auguſtini cenſeri poſſint, non minus tamen auctoritatis habere patiamur,quàm ſi citra dubitationẽ vllam ab ipſo Auguſtino eſſent prolata.Da tu viciſſim eidem Gratiano, quem toties in libro tuo teſtem citas, vt quo ille ſenſu hæc dixiſſe vult Auguſtinum,eo accipi velis, & erit omnis controuerſia ſublata. Sic autem prolatis in vtramque partem auctoritatibus nonnullis loquitur Gratianus: Hîc diſtinguendum eſt quod vouentium alij ſunt ſimpliciter vouentes,de quibus Auguſtinus & Theodorus loquuti ſunt:alij ſunt,quibus poſt votum benedictio accedit conſecrationis,vel propoſitum *religionis,de quibus Hieronymus,Nicolaus,& Calixtus* ſcripſerunt. Neque verò ſolus *Gratianus*, verùm & *Petrus Lombardus*, quem omnis poſteà Theologorum eſt ſchola ſequuta . Et æqualis eius qui diligens fuit Auguſtini ſectator,vt ſui ſeculi Auguſtinus vocaretur, Hugo de S.Victore amborum horũ æquales lib. 2.Par.11. cap.12. Hoc inter ſimplex ſiue priuatum , & ſolenne votum diſcrimen poſuerunt, vt hoc matrimonium contractum dirimeret,illud verò non. Vides igitur,quòd qua tu vis ex parte,nihil hæc verba pro te faciunt? Vbi verò dicitur, lapſus & ruinas eiuſmodi eſſe adulteriis peiores, apertè Pighij ſententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum, clariſſima Dei ciuitatis lumina,ſub illius nomine lacerare, & quæ ſectari fideliter debebas, ea non dubitas hoſtiliter inſectari, dum non contentus cum Philippo turpem hanc eſſe Pighij orationem dicere,minus malum eſſe ſi fornicetur alligatus voto continentiæ,quàm ſi nuptias contrahat, blaſphemam inſuper vocas: Scilicet,blaſphemi ſunt Cyprianus, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus,Baſilius,Chryſoſtomus,de quibus non doctrinę magis,quàm ſanctimonię tam excellẽs eſt apud omnes opinio,quàm latè patet orbis Chriſtianus? His tu talibus viris ore blaſphemo tam horribile crimen obiicere audes? Fortaſſe vim vocis huius ignoras? Si ſcholam Xenocratis, ſicut Polemo,ex antelucano conuiuio temulentus intraſſes,non tanta, quanta in iſto cœtu tot ſanctorum deberes verecundia coërceri. Hic enim certè tantò maior debet eſſe verecundia,quantò verior addiſcitur ſapientia. Tantò amplius reuerẽdi ſunt tot venerabilium Epiſcoporum,quàm vnius Xenocratis vultus,quãtò Platone Xenocratis doctore, doctor iſtorum maior eſt Chriſtus. Nunc tu vide,quam illis reuerentiam tribuas, qui non tam antelucano conuiuio temulentus, quàm inſano conuicio turbulentus eos blaſphemos vocare non vereris,in quibus Chriſtum ipſum loqui dubitandum non eſt. Neque enim Pighij,verùm iſtorum eſt,quàm tu blaphemam vocas,ſententia,qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Eccleſiæ ſunt habiti:ipſi ſunt qui nuptias eorum , qui continentiæ voto ſunt alligati,& adulteria vocant,& adulteriis eſſe peiores affirmant.

Diſt.27.Presb.

Lib.4.ſen.diſt. 38.cap.1.

Votum duplex, ſimplex & ſolenne.

Nuptiæ ſacerdotum & Monachorum peiores adulteriis ſunt.

Peccatum deliberatum grauius quàm caſuale.

Quis autem eſt qui non grauius eſſe crimen iudicet adulterij,quàm fornicationis? Sed fac vtrunq; eſſe adulterium,ſiue ducat vxorẽ alligatus voto continentiæ,ſiue fornicetur. Nunquid non grauius eſt quod quis ex propoſito,dataq; opera committit,quàm in quod ex humana ſit infirmitate prolapſus? Nunquid quod perpetuũ,quàm quod intermittitur tamen, magis flagitioſum non eſt? Non ſumus hi,qui Sacerdotum & Monachorum incontinentiæ patrocinari velimus.Procul à nobis abſit hæc tam impura cogitatio: Quin eos diſciplina ſeueriore iuxta ſanctorum Canonum ſanctiones coërcendos eſſe cenſemus. Quæ quidem diſciplina, per iſtud nuper natum Euangelium ſic eſt multis in locis abolita, vix vt illum iam illius veſtigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus,ingens eſſe flagitium & graui animaduerſione puniendum, fornicationes & concubinatus Sacerdotũ & Monachorum: Sed intereà tamen,non poſſumus Auguſtini,Baſilij,Chryſoſtomi, ac aliorũ ſanctorum Doctorum ſententias non probare,qui nuptias iſtorum eſſe multò ſceleratiores affirmant. Nam qui peccat ex prolapſione carnis,agnoſcit perſæpè peccatum ſuum,& eius admiſſi pœnitet,quo fit,vt à patre miſeriordiarũ,qui non vult mortem peccatoris, ſed magis vt cõuertatur & viuat,facilius miſericordiam impetrare poſſit. At qui ducit vxorem, tantùm abeſt, vt ſe peccaſſe confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquã Sodoma prædicet peccatum ſuum,vt glorietur in malitia qui potens eſt in iniquitate,vt virtutis etiam nomine palliare conetur. Niſi fortè non palliat ſuum flagitiũ virtutis nomine,qui, quòd præclara illa ciuitatis Dei lumina non modò adulterium , verùm & inceſtum & ſacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimeſcunt. Quid eſt hoc aliud,quàm cum his,quibus Propheta væ ſempiternum cõminatur, dicere malum bonum,& ponere tenebras lucem? Quid eſt hoc aliud,quàm in ſpiritum ſanctum peccare,quod peccatum etiam ipſe Chriſtus tam graue eſſe dicit, vt nec in hoc,nec in futuro ſeculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligentius.

Ezech.18.

Eſa.3.

Pſalm.51.

Eſa.5.

Matth.12.

Quærunt quid mali ſit in nuptiis, quibus ipſe Chriſtus etiã intereſſe, & eas primo edito

Bonæ res malæ fiunt si non ritè fiant. miraculo honestare dignatus est, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elogia? Vicissim ab eis quæramus licet: Quid est mali in salutando? cùm hic communis vsus sit gratiæ, & tamen dixit Christus: Neminem salutaueritis in via. Non hîc salutationis officium & sedulitas aufertur, inquit Ambrosius, sed obstaculum impediendæ deuotionis amouetur, vt quando diuina mandantur, paulisper sequestrentur humana. Pulchra est salutatio, sed pulchrior quo maturior diuinorum exequutio, quæ per moram sæpè traxit offensam. Ideò autem & honesta prohibentur, ne solennis gratia obrepat officij, & impediat ministeriū, cuius mora culpa sit. Quod de salutatione dixit Ambrosius, hoc totidem verbis de nuptiis dici potest. De quibus ita loquitur Augustinus: Si licet, & bonū est nubere, cur sacerdotibus non licet vxores habere? id est, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis nesciat vnumquodq; suam legem habere? Est enim quod omninò generaliter omnibus non licet, est item quod aliis licet, & aliis non licet, & est quod aliquando licet, & aliquādo non licet. Fornicari omnibus semper non licet: negociari verò aliquando licet, aliquādo non licet. Antequā enim Ecclesiasticus quis sit, licet ei negociari: facto iam, non licet. Et Christiano cum vxore sua cōuenire aliquando licet, aliquando verò non licet. Propter dies enim processionis aliquādo nō licet cōuenire: quia etiā à licitis abstinendū est, vt facilius impetrari possit quod postulatur. Vnde Apost. Ex consensu, ait, abstinendum ad tempus, vt vacetur orationi. Nam secundum legem in ieiunio cædi & iurgari non licet, posteà licet: quia maior reuerentia debetur Dei causis. Nunquid omne, quod ante cęteros licet, ante Imperatorē licet? Quantò magis in Dei causis? Ac per hoc Antistitem eius puriorem cæteris esse oportet, ipsius enim personam habere videtur: est enim vicarius eius, vt quod cæteris licet: illi non liceat: quia necesse habet quotidiè Christi vicem agere, aut orare pro populo, aut offerre, aut tingere. Et nō solùm huic concubitus non licet, verumetiā & ministro eius: quia ipse mūdior debet esse, quia sancta sunt, quæ ministrat. Nam sicut ad comparationē lucernæ, tenebræ non tantùm obscuræ, sed etiam sordidæ sunt, ad comparationem autē stellarum, lucerna caligo est: ad Solis verò cōparationem stellæ nebulosæ sunt: ad Dei autem claritatē, Sol nox est: Ita & quæ ad nos & licita & mūda sunt, ad Dei dignitatē quasi illicita & immūda sunt: quanquā enim bona sunt, Dei tamen personæ non cōpetunt. Nunquid nō tunica mediocris hominis, quāuis mūda, Imperatori tamen sordida & illicita est. Ac per hoc Antistites Dei puriores esse debent, quàm cęteri: quia & Christi habent personā, & ministros Dei mundiores esse oportet. Nemo enim Imperatori ministrat, nisi vestimētis claris & mundis indutus: Deus autem quia natura clarissimus est, ministros eius naturā magis, quàm vestibus mundos esse oportet. Hæc ille. Quem sequutur Leo Pontifex: Qui ordinandus, inquit, est, non sit secundæ coniugis maritus, aut, qui vel vnam quidem habeat, Sacerdotum enim tam excellēs est electio, vt hæc quæ in aliis Ecclesiæ membris non vocantur ad culpam, in illis tamen habeantur illicita.

Luc.10.
Lib.7.in Lucam.
Salutare in via cur prohibuit Christus.
Aug. de quæstionibus noui & veteris testamen. quæst. vltima.
Dei causæ & negotia omnibus præferenda.
2. Corinth.5.
Epi.84.ad Anastasiū Thessalon. Episcopum ca.3.

Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca sustentanda, quæ minari ruinam visa est: an non pietatis id potius videri poterat? & tamen qui sustentauerat Oza indignāte Domino mulctatus est. Sic quod natura sua piū erat, ratione personæ factū est impiū. Quid mali est in adolendo incenso? Certè scribens ad Demophilum Dionysius, nihil inconueniens fecisse Regem existimat, & tamen qui facere id aggressus erat Osias Rex, cùm quod Sacerdotum munus erat proprium, id vsurpare sibi conaretur, lepra percussus moritur. Quid mali est in sacrificando? Proprius hic est Dei cultus, & illi soli debitus: Chore tamē, Dathan, & Abiron, cùm id facere seorsum tentassent, dirupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit eos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorum, descenderuntque viui in infernum operti humo: quin & ignis egressus à Domino interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebāt incensum. Qua de re sic aliquando scripsit Basilius: Fieri potest, vt sit aliquid propria sua ratione, & voluntas Dei, & bonum: quando verò præter personæ vel temporis rationem vsurpatur, iam Deo acceptum non sit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat, & bonum erat, incensum offerre Deo: Verùm acceptum illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca sustentanda, nihil in adolendo incenso, nihil in sacrificando mali fuit, sed quoniam non ab his fiebat, à quibus factum oportuit, quoniā in diuisione fiebat, quæ per se bona, quæ sancta fuit res, quia non benè facta est, malè facta est, & in perniciem cessit his, à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ sunt, sed bonum quoq; malum fit, si non benè fiat, si fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quòd si verum est, quod à Gregorio scriptum legitur, quòd peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, sed minoris culpæ sunt, quàm spiritualia, quod adeò verum esse credit Augustinus, vt audeat dicere, quod superbis cōtinentibus expedit cadere, vt in eo ipso, in quo se extollūt, humiliētur. Quod pluribus etiam verbis prosequitur Angelomus in suis cōmentariis in lib. Regum, vbi de casu Dauidis loquitur. Et eum secutus Bernardus, super Missus est. Chrysostomus autem inuidum scortatore, fure, homicida deteriorem esse scribit: Qui dicit etiam alio loco, quod multò magis inuidus quàm fornicator à cœtu fideliū, exterminandus est. Et iterum alio loco: Quod gloriæ seruus non minus peccat quàm fornicator, imò longè plura & grauiora cōmittit. Et iterum alio loco: Quod longè magis polluit hominem superbia quàm non modò fornicatio, verumetiam ipsum

2. Regum 6. Peccatum fit, si fiat ab eo, à quo non oportet.
Epist.8.
2. Para.26.
Num.16.
Basilius in Reg. cōtract. q.176.
Nota. Superbis cōtinentibus cadere expedit.
Aug. ser.52. de verbis Domini. Serm.1.
Hom.41. in Mat. Hom.27. in Ioan. Hom.15. in Ioan. Chrys. Hom.36. in Ioann. lib.2. Prouerb.16.

ipsum adulterium. Gregorius quoq; Nissenus: Simulatorem & inuidum furioso & iracundo tantò deteriorem esse dicit, quantò occultum malum aperto atrocius est. Super illud: Beati pacifici: quis dubitabit affirmare, plus in nuptiis eorum esse culpæ, qui voto cõtinentiæ sunt alligati, quàm in fornicatione? Hoc enim carnis tãtum est vitium: ibi verò carnis vitio simul adiunctum est illud, quod è spiritus vitiis vnum est omnium grauissimum, nimirũ arrogantia. Siquidem abominatio Domino est omnis arrogans. Quæ maior autem esse potest arrogantia, quàm si quis hoc ipse sibi tribuat, vt se plus intelligere putet, quàm omnes omnium ætatum homines, qui fuerunt ex eo tempore, quo Christus homo fieri dignatus est, quibus visum est vnanimiter omnibus, neq; licere sacerdotibus vxores ducere, neq; deesse alia præter nuptias incontinentiæ remedia? Hæc arrogantia vna omniũ maximè est Deo abominabilis, hæc primũ hominẽ de Paradiso deiecit: neq; enim gustando pomo grauissimè peccauerat, sed in hoc erat crimen maximũ, quod contra Dei præceptũ venerat, quòd esse sicut Deus volebat, quòd serpentis consilium sequutus quid è re sua foret, se melius quàm Deum intelligere sibi persuadebat. Hæc Luciferũ quoq; de cœlo deturbauit. Neq; enim ob scortationẽ, aut adulterium, aut furtum deiectus est de cœlo, sed superbia illum inde præcipitauit infra ipsam abyssum, cuius hæc verba sunt: Ascendã, & ponam solium è regione Dei, & ero æqualis altissimo. Et ob hæc verba deiectus est, inquit Athanasius, ignisq; æternus eius hæreditas & portio factus est. Hæc est quæ schismata semper generauit & nunc generat. Huius fons est cæcus amor sui, quando quis ita se, ita sua idola, hoc est, commenta suarum opinionum amat, ita sibiipsi placet, vt contemptis patrum sanctorum theorematis, sua illis theoremata non dubitanter anteponat. Hinc hæreses & schismata oriri Petrus etiam indicat, cùm dicit eos esse maximè cruciandos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulãt, dominationemq; siue potestatem contemnunt, audaces, inquit, sibi placentes, sectas non metuũt introducere. Cùm enim sibi placeant, cùm adeò seipsos ament, vt nihil nisi quod ipsi sentiũt rectum esse putent, ita fiunt in sententia sua pertinaces & præfracti, vt ab eo quod semel in animum induxerunt, nulla ratione deduci posse videantur. Hinc existunt posteà sectæ: Sequuntur enim qui sunt hoc ingenio præditi, non quod vniuersæ Ecclesiæ, sed quod suo capiti videtur. Hinc ædificatur Babylõ, quam ædificat, sicut ab Augustino scriptum est, amor sui. Nam dum quisq; opinionem suam solitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri se de ea patitur, fit Babylon: fit confusio linguarum & opinionum tanta quantam nunc videri licet in ea Babylone, cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæritur plus ne vitij sit in nuptiis, an in fornicatione voto cõtinentiæ alligatorum, illud in quæstionem venire videtur, maior ne sit schismatis, an fornicationis culpa, neq; dubitãdum est, quin multò maior sit in schismate: quod Cyprianus tam graue crimen esse scribit, vt ne sanguine quidẽ expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, vtrunq; tamen crimen remissum est illi, simul vt confessus est: De Chorte, Dathan, & Abiron, nihil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuisse leguntur, quin vt scribit idem Cyprianus, eundem cum sacerdote Aaron & Mose Deum nouerant pari lege & religione viuentes, vnum & verũ Deum, qui colendus, atq; inuocandus fuerat, inuocabãt, ob hoc solum facinus, quòd seorsum sacrificabãt, quodq; loci sui ministeriũ transgressi, contra sacerdotem Aaron & Mosen insurgentes, se ab illis segregauerant, diuinitus percussi, pœnas statim pro illicitis conatibus pependerũt. Itaq; quod olim Donatistis dixit Augustinus: Non in sacramentis, sed in præcisione vitium est hoc, & nos istis rectè dicere possumus: non tantùm in nuptiis voto continentiæ alligatorum, quantum in separatione crimen esse, quando quis seipsum separat à Christo: Separat à autem seipsum à Christo, quisquis ab eius corpore, quæ est Ecclesia, se segregat. Etenim totus Christus, quemadmodum ab eodem Augustino scriptum legimus, caput & corpus est. Caput est vnigenitus Dei filius, corpus eius Ecclesia: sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quicunq; de ipso capite à scripturis sanctis dissentiunt, etiam si in omnibus locis inueniantur, in quibus Ecclesia designata est, non sunt in Ecclesia. Et rursus: Quicunq; de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, & vnitati Ecclesiæ non communicant, non sunt in Ecclesia: quia de Christi corpore quod est Ecclesia, ab ipsius Christi testificatione dissentiunt. Verbi gratia: Qui non credũt Christum in carne venisse de virgine Maria ex semine Dauid, quod apertissimè scriptura Dei loquitur, aut in corpore ipso resurrexisse, in quo crucifixus & sepultus est, etiam si per omnes terras inueniantur, per quas est Ecclesia, non vtiq; sunt in Ecclesia, quia ipsum caput Ecclesiæ non tenent, quod est Christus Iesus: nec in aliqua diuinarum scripturarum obscuritate falluntur, sed notissimis & apertissimis earum testimoniis contradicunt. Item quicunque credunt quidem quòd Christus Iesus, ita, vt dictum est, in carne venerit, & in eadem carne, in qua natus & passus est, resurrexerit, & ipse sit filius Dei, Deus apud Deum, & cum patre vnum & incommutabile verbum patris, per quod facta sunt omnia, sed tamen ab eius corpore, quod est Ecclesia ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto, quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est eos non esse in Ecclesia.

Greg. Nissenus. *Gene. 3.* *Arrogantia crimen grauissimũ.* *Esai. 14.* *Athan. in li. de virginit.* *Amor sui quid efficiat.* *2. Pet. 2* *Aug. li. 14. de ciui. dei cap. vlt.* *Schisma crimen grauissimum.* *Cyp. de vnitat. ecclesiæ.* *2. Reg. 11.* *Num. 16.* *Idem li. 1 ep. 6.* *Aug. cont. ep. Parmeniani li. 2. cap. 13.* *Idem de vnit. ecclesiæ. cap. 4.* *Eph. 5.* *Ecclesiæ vnitate non communicans, Christo non communicat.*

Ex his Augustini verbis discimus, quod quisquis vnitati Ecclesiæ nõ communicat, Christo

 non com-

non communicat: quod à Christo se separat, quisquis ab eius corpore sancta catholica Ecclesia se separat. Nunquid autem is communicat vnitati Ecclesiæ, qui, quod vno ore affirmant omnes iam inde à mille quingentis annis, continentiæ voto alligatis nuptias contrahere fas nos esse, contra id venire, & contrarium asserere audet? Nunquid non apertè à Christi corpore se præcidit, qui quod tam constanter Christi membra sancti Catholici & Orthodoxi doctores omnes tot seculis docuerunt, id oppugnare nõ dubitat? Digna sunt notatu verba, quę leguntur apud Ambrosium: cùm propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non videtur ab his Christo exhiberi fides, à quibus euacuatur eius passio, corpusq; distrahitur. Est non nemo, qui propterea minus peccare putat sacerdotem si ducat vxorem, quòd non in aliud peccet, quàm in legem Ecclesiæ. Et citatur Augustinus, qui dixerit, Gratiano referente: Copulam sacerdotalem vel consanguineorum, nec legali, nec Euangelica, vel Apostolica auctoritate prohiberi: cùm tamen neque scripserit hoc alicubi Augustinus, neque ex Augustini, verùm ex sua ipsius sententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos, si quis dixerit Ecclesiastica lege copulam sacerdotalem interdici, cum eo tria verba non commutabimus. Nunquid autem qui contra legem eiusmodi venit, ideò minus peccat, quia non in aliud, quàm in Ecclesiæ legem peccat? Vis audire quantum committat flagitium? Audi non Augustinum, non Hieronymum, non hominum quemquam, sed ipsum Deum & hominem Christum, huius peccati grauitatem demonstrantem. Si non audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi tanquàm Ethnicus & Publicanus. Nunquid leue tibi videtur crimen Ethnicum esse: nunquid non multò grauius quàm fornicatorem aut adulterum esse? Quid est autem Ethnicum esse, nisi infidelem esse? in Christum non credere? Potest autem extra Christum spes esse salutis vlla? Certè peccatum infidelitatis tantùm esse vult Augustinus, vt sub hoc vno, quasi generali nomine, putet peccata omnia contineri. Et sicnt cùm dicimus, Apostolus, etiam si non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur tamen nisi Paulus, ita cùm dicimus, peccatum, etiamsi non imprimatur quod peccatum, non intelligitur nisi infidelitatis. Quod etiam illa Christi verba videntur indicare, cùm dicit de Spiritusancto: Ipse arguet mundum de peccato. Ac mox quasi exponens: de peccato quidem, quòd non crediderunt in me. Itaque tantùm esse crimen infidelitatis vult Augustinus, vt etiam quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat, quòd omnis infidelium vita peccatum sit.

In oratione de obitu fratris.

20. quest. 2. Sors.

Matth. 18.
Ethnicum esse quid.
Aug. tractat. 89. in Ioan.
Contra duas epi. Pelagianorum lib. 3. cap. 3.
Peccatum infidelitatis omnia reliqua in se includit
Ioan. 16.
Lib. 4. cont. Iulianum cap. 3.
Hæresis criminũ grauissimum.
Eras. ad fratres inferioris Germaniæ.

Quod cùm ita sit, cùm Ecclesiam non audire sit ethnicum & infidelem esse, nunquid esse dubiũ cuiquam poterit, quin multò sit flagitium grauius, in Ecclesiæ contemptũ continentię voto alligatis nubere quàm vri? Certè nullũ est vitium hęresi, schismate, infidelitate deterius. Congeratur, inquit Erasmus, in vnum sacerdotem, luxus, libido, ambitio, auaritia, & si quid præterea criminum est, omnem hãc vitiorũ lernam vna superat hæresis. Eadẽ est & schismatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cùm de traditionibus humanis agemus, dicendi locus erit vberior. Nunc illud scire sufficiat, honorabile cõnubium & thorum immaculatum, nos cum Paulo prædicare: sed Ecclesiæ contemptũ, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicismũ execrari. Quare, quicunq; non ita credit sanctam catholicam Ecclesiam, vt eam tanquàm parentem audiendam, vt eius legibus tanquàm à Spiritusancto latis obtemperandum esse putet, schismaticus est, hæreticus est, ethnicus est, & publicanus. Nec est quòd existimet, non in aliud se peccare quàm in legem Ecclesiæ, peccat in Christum ipsum. Neq; enim sponsus à sponsa sua, neq; caput à corpore suo disiungitur. Qui vos audit, dicit Christus, me audit: qui vos spernit, me spernit. A Christo itaque separatur, quisquis ab eius corpore separatur, & quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum: cõtrà, qui permanet in Ecclesiæ vnitate, quamlibet grauibus sit flagitiis coopertus, quacunq; tamen hora ingemuerit, nihil est quòd dubitet, quin posteaquàm ex animo patratorũ criminum eum pœnituerit, remissionem peccatorum consequutus, ad vitam peruenire posit æternam. Neque enim est alibi remissio peccatorum & æternæ vitæ consequendæ spes, quàm in ea, quæ corpus est Christi, sancta catholica Ecclesia.

Luc. 10.
In schismate nemo saluatur.
Epist. 150.

De iis, quæ restant ex symbolo, Peccatorum remissione, Carnis resurrectione, & uita æterna.

CAP. LVII.

Atque hæc est causa quamobrem in symbolo, posteaquàm credere nos professi sumus sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, mox subiungimus, peccatorum remissionem, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Nulla est vitæ æternæ spes, nisi remissis peccatis, sine quibus nemo nascitur mortalium: Quibus cùm inquinetur anima (nihil autem coinquinatum intrare posit in illam ciuitatem, in qua est vita æterna) necesse est inquinamẽtis eiusmodi mundari per peccatorum remissionem, quam assequi nõ licet, nisi in sancta catholica Ecclesia, idque per sanctorum, hoc est sacramentorum communionem. Qua de re sic ab Augustino scriptum legimus: Potest esse visibilis forma palmitis, etiã præter vitẽ, sed inuisibilis vita radicis haberi non potest, nisi in vite. Proinde corporalia sacramen-

Apoc. 21.

Serm. de verb. Domini. 12.

ſacramenta quæ portant & celebrant, etiam ſegregati ab vnitate corporis Chriſti formam poſſunt exhibere pietatis. Virtus enim pietatis inuiſibile & ſpiritualis ita in eis non poteſt eſſe, quemadmodum ſenſum non ſequitur hominis membrum quando amputatur à corpore. Quæ cùm ita ſint, remiſsio peccatorum, quoniam non datur niſi in ſpiritu ſancto, in illa Eccleſia tantummodo dari poteſt, quæ habet ſpiritum ſanctum. Remiſsis autem peccatis, nō eſt dubitandum homini Chriſtiano, quin ſit compos futurus vitę ęternę. Cùm certè dictū ſit ab Ambroſio: Vita æterna remiſsio peccatorum eſt. Atque hic eſt ſcopus ad quem omnes tendimus: hic eſt finis, propter quem omnia illa credimus, quæ ſunt in hoc libro commemorata. Quoniam, verò totum Deus hominem ſaluandum ſuſcepit, conſtat autem homo ex anima & corpore, ex eo factum eſt, vt carnis prius, hoc eſt corporum reſurrectionem, poſteriore verò loco vitam æternam nos credere profiteamur. Quæ carnis reſurrectio cùm in Chriſto præceſſerit, licèt ſperare corpori, quod præceſsit in capite. Caput Eccleſiæ Chriſtus eſt, Chriſti corpus Eccleſia: caput noſtrum ſurrexit, in cœlum aſcendit, vbi caput, illic & membra. Carnis autem nomine, corpus humanum: reſurrectionis reuiuiſcētia intelligitur, de qua nemini Chriſtiano dubitandum eſt: quandoquidē, vt à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum eſt: qui docendus eſt eſſe reſurrectionem, is profectò non eſt Chriſtianus. Quamobrem inconcuſſa fide tenenda eſt: Cuius fidei magna eſt vtilitas. Nam & piis in hoc mundo afflictis pręcipuum ſolatium, & impiis terrorem adfert: qui ſine modo in omnia collaberentur vitia, ſi poſt hanc vitam non ſua cuiuſq; factis merces tribueretur. Præclarè Cyrillus Hieroſolymitanus, Radix omnis bonæ operationis, eſt reſurrectionis ſpes. Nam expectatio retributionis attrahit mentem hominis ad benè operandum. Paratus eſt enim omnis operarius ad perferendos labores, cùm perſpexerit laborum ſuorum mercede ſe fraudatum non iri. Quem ſecutus auctor operis imperfecti: Tolle, inquit, ſpem reſurrectionis, & ſoluta eſt omnis obſeruantia pietatis. Hæc eſt baſis totius fidei noſtræ, quam ſolidam eſſe oportet: quæ ſi vacillet, reliqua penè fruſtrà creduntur. Cur autem vacillet cauſa non eſt, quādoquidem reſurrectionem hanc vel reuiuiſcentiam quotidie videmus in ſeminibus, quæ ſpargimus in terram, à quorum ſimilitudine probat etiam Paulus carnis reſurrectionem. Sic enim loquitur: Sed dicet aliquis, Quomodo reſurgent mortui? Quali autem corpore venient? Inſipiens tu, quod ſeminas, non viuificatur, niſi prius moriatur. Et quid ſeminas? Non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi corpus ſicut vult, & vnicuiq; ſeminum proprium corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur ſemel id poſſe præſtare Deum in reſuſcitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo ſemine. Tu, inquit, ſemen aridum aut mortuum coniicis in terram ibi rurſus putrefactum interiiſſe videtur, atq; ita demùm exiliens è terra velut renaſcens & reuiuiſcēs, nec aliter reuiuiſcit granum frumenti, niſi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multò ſpecie renaſcitur, quàm in ſcrobe conditum fuerat. Puſillum vile, nigrum, ac ſiccum granulum infoditur humo, id putrefactum in limo, ſuo tempore velut reuiuiſcens in teneram herbā erumpit, mox culmi, dein ariſtæ. At nihil horum apparebat in illo granulo, quod terræ tradidiſti. Sua cuiq; ſemini vis ineſt, ea ſe profert, vbi rurſus emerſerit, vt iam aliud omninò videatur cùm idem conſpicias, ſed renatum in meliorē formam. Ex quantulo grano quantam arborem enatam vides? quod ſtirpis robur? quæ radicis ambages? quàm latè ſparſi rami? quæ pompa frondium? quæ florum amœnitas? quæ fœtuum vbertas? Nihil horum erat cùm tu vile illud ac minutum granum inſepelires humo, & tamen hæc omnia audebas ſperare naturæ viribus fretus, & non audes idem à Deo ſperare fretus illius omnipotentia? Hac ſimilitudine carnis reſurrectionem probat Paulus, quæ euidentior eſt, quàm vt de ea dubitari debeat.

Peccatorum remiſsio extra eccleſiam non eſt.
De bono mortis cap. 2.
Reſurrectio carnis ſpem corroborat.
Carnis & reſurrectionis nomine quid intelligendum.
Chryſo. homil. 44. in Ioan.
Cathe. vlti.
Reſurrectio ex mortuis fidei noſtræ baſis.
1. Corinth. 15.
Reſurrectio ſimilitudinis ſeminis reuiuiſcentis probatur.
Ioan. 12.

Eſt autem duplex reſurrectio: Nam procedent qui bona egerunt in reſurrectionem vitę: qui verò mala fecerunt, in reſurrectionem iudicij, id eſt, condēnationis. Quod & Daniël teſtatus eſt, dicens: Tunc reſurgent qui ſunt in terræ puluere, ij quidem in vitam æternam, ij autem in opprobriū & confuſionem ſempiternam. Vnde Athanaſius ita ſymbolum ſuum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem: Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternā, qui verò mala, in ignem æternū. In Apoſtolorum autē ſymbolo neq; ignis, neq; opprobrij, neq; iudicij fit vlla mentio, ſed poſt carnis reſurrectionē mox cōcluditur, & vitam æternā. Etſi autem animæ impiorum ęquè vitam æternā habebunt atq; piorum, impiorū tamen immortalitas mors potius æterna, quàm vita æterna in ſcripturis dicitur. Moriuntur enim vitæ, morti ſine fine victuri. Sicut præclarè dictum eſt ab Euſebio Emiſſeno, vel ſi mauis ab Auguſtino, nam in vtriuſq; ſermone hæc verba reperiuntur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati mors, gratia autem Dei vita æterna. Neq; vnquàm in ſcripturis vita æterna niſi in bonam partem accipitur: in qua quid non ſit, quam quid ſit dicere facilius eſt. Non eſt ibi mors, non eſt ibi luctus, non eſt laſsitudo, non eſt infirmitas, non eſt fames, non ſitis, non æſtus, nō corruptio, non indigentia, non triſtitia. Vis noſſe quid ibi ſit? Dicit Eſaias: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Si in cor hominis non aſcendit, cor hominis illuc aſcendat.

Reſurrectio duplex.
Ioan. 5.
Daniël. 13.
Impiorum immortalis mors eſt perpetua.
Rom. 8.
Eſaiæ 64.
1. Corinth. 2.

ascendat, Mundetur cor ab omni immunditia, vt posit eum videre, qui est vita æterna. Hęc est autem vita æterna, dicit Dominus, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Ea cognitio hîc incipit per fidem, ibi consummabitur cùm reuelata facie gloriam Domini speculabimur. Quod vt nobis contingat gratia & misericordia Domini nostri Iesu Christi dicamus omnes, Amen.

Ioan.17 *2.Cor.3.*

De Spe.

CAP. LVIII.

Fidei obiectum.

PORrò ad Deum piè colendum non est quòd quisquam existimet solam fidem sufficere. Hæc est enim qua credimus. Credimus autem nō modò promissionibus, verumetiam comminationibus Dei. Quoniam verò peccatorum nostrorum nobis conscij sumus, fieri non potest, quin ea nobis timorem incutiant, qui tum salubris est, quando spe misericordię sustentatur. Hæc igitur indiuidua fidei comes esse debet. Hæc est enim quæ accipit, quod fides credit. Adeò sunt hæc duo sibi inuicem coniuncta, vt altera sine altera stare non possit. Nam quemadmodum à Chrysostomo præclarè scriptum est, fides gloriam inchoat, spes sustinendo consummat: illa fundamentum ponit, hæc ipsum hominem construit. Illa dat principium, hæc Christianum perducit ad summum. Illa initia credulitatis aggreditur, hæc ad cōsummationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur, credit: hæc quod sperat, iam cernit. Videmus nunc, inquit Apostolus, per speculum & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quisquam poterit fidei fructum percipere, nisi qui spei gloriam voluerit consummare. Vt enim sine fide non habet firmitatem spes, ita sine spe fides non habet mercedem: Itaq; summam perfectionis esse, dicit Aponius, in Deum sperare. Qui sperat, inquit, ipse credit in Deum, & qui credit omnia quæcunq; promisit, siue impiis pœnam, siue refrigeria iustis redditurо, huic profecta manet regni cœlestis dulcedo. Hæc est quæ filium prodigum ad pœnitentiam erexit: De hac per Prophetam dicit Dominus: Quoniam sperauit in me, liberabo eum: De hac scripsit Paulus: Spe salui facti sumus: Hanc vocat galeam salutis: quòd quemadmodum galea pręcipuum corporis nostri membrum tuetur & conseruat, dum caput circundat & vndiq; tegit, ita & spes cogitationem nostram non sinit concidere, sed capitis instar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. Hanc alibi comparat anchoræ, quòd sicut anchora iacta de naui, non permittit eam circumferri, licèt innumeri vēti commoueant, sed iactam fixam reddit & immobilem, ita spes fixam reddit animā in Deo, quantiscunque tentationum procellis ac tempestatibus ea iactetur atque agitetur. Hæc est, quæ nos petere facit vt accipiamus. Neq; enim satis est credere daturum Deum quæ promisit, sed oratione contendendum est, vt accipere queamus. Orandi autem formulam præscripsit nobis magister noster, Dominus noster Iesus Christus: cuius explicationem non ita multò pòst ex Cypriano subiungemus. Verùm ita Deus à nobis orandus est, nihil vt hæsitemus, ac plenam in eo spem ac fiduciam collocemus. Cùm enim pater noster sit, proculdubiò non cōmittet vnquàm aliquid vt neget à se petentibus iis, quos nimia charitate in filios adoptauit: cùm præsertim Christi promissum habeamus dicentis: Petite & accipietis, Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: Impossibile autem est mentiri Deum, qui veritas est: Deinde cùm sit omnipotens, nihil est quòd dubitemus, quin præstare queat, quæ petiuerimus. Quando itaq; certò nobis constat, quòd & vult, & potest ea pręstare nobis omnia, quæ precati fuerimus, accedendum nobis est ad thronum gratiæ & misericordiæ eius indubitata spe certaq; fiducia quę petiuerimus obtinendi. Quò plures autē accesserimus, hoc facilius impetrabimus. Verè enim scripsit Hieronymus, quòd impossibile est multorū preces nō exaudiri. Et eius æqualis Ambrosius: Multorum preces impossibile est vt non impetrent.

Fidei & spei comparatio. *Chry. tomo 4. iuxta finem. Hom. de fide, spe & charitate.* *1.Cor.3.* *Spei fructus.* *Lucæ.15.* *Psalm.90.* *Rom.8.* *Thessa.5.* *Hebræ.6.* *Orandi ratio.* *Matth.6.* *Spes orare nos facit.* *Ioan.1.* *Matth.7.* *Ioan.15.* *Hebr.6.* *Ioan.14.* *In Cantica Canticor. lib.1.* *Hebræ.4* *Hier. in cap.18. Matth.*

Quamobrem non ipsi modò Deum deprecemur, verumetiam sicut Iob admonitum legimus, vt conuerteretur ad aliquem sanctorum: Sicut Paulum quoq; non semel fecisse videmus, vt se fratrum orationibus peteret adiuuari: sic & nos adiuuari nos sanctorum intercessionibus postulemus: non eorum tantùm qui in hac lachrymarum valle nobiscum degūt, sed magis etiam illorum, qui cum Christo felicissimè viuunt. Nam qui corpus hoc mortis circumferunt, cùm & ipsi non sint absq; peccato, vt necesse habeant nobiscum vnà dicere. Dimitte nobis debita nostra, non possunt ipsi de se quoq; non esse soliciti. Quare fieri nequit vt pari sit erga nos affectione, similiterq; res illis nostræ curæ sint atq; iis qui cùm sint absq; macula iam & ruga, omni cura & solicitudine de se vacui, ea iam ad quam nos anhelamus cœlesti patria sunt potiti. Qui cùm fratres nostri, cùm eiusdem cuius nos corporis membra sint, atq; ideò nos non diligere non possint, cùm præsertim fides & spes cessatura sint in patria, charitas autem non modò non cessatura, verumetiam tum demùm perfecta sit futura, facere nulla ratione poterint, vt salutis nostræ cura non tangantur. Preces autem eorum tantò plus apud Deum ponderis obtinere dubium non est, quantò certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimum: quod de iis certò sciri vix potest, qui nondum sunt de corpore mortis huius liberati.

Iob.5. *Rom.15.* *Colloss.4.* *Sanctorum intercessio & inuocatio.*

Vigilantii error.

Quapropter ferendi non sunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem Ecclesię iudicio cōdemnato, quod dum viuimus, mutuò pro nobis orare possumus: posteaquā verò mortui fuerimus,

mus,nullius pro alio exaudienda est oratio. Nam sicut verè scriptum est ab eo,qui duobus libris errorem hunc illius confutauit,Hieronymo,Si Apostoli & martyres adhuc in corpore constituti possunt orare pro cæteris, quando pro se debent adhuc esse soliciti: quantò magis post coronas, victorias & triumphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti,ora pro me Dominum:cur impius habeatur,qui totidem verbis eum nunc appellet in cœlis agentem? Cuius etiam præceptor Gregorius Nazianzenus, non dubitauit de Patre suo Zasimorum Episcopo scribere,quod non minus pascit gregem iam in cœlum translatus,quàm cùm in terris versaretur. Quin & hoc addidit,quod magis nũc proficit precibus quàm anteà doctrina, quantò magis etiam Deo propinquus est,posteaquàm corporis vinculis est solutus, & ab ea quæ mentem turbat materia liberatus est, & nudus cum Christo nudo versatur,quæ prima & purissima mens est, dignus factus eo ordine, & ea fiducia quam habent in cœlis angeli. Verùm nec eos audiamus qui mortuorum hanc vocant inuocationem: Quin ipsum potius Christum veritatis Magistrũ audiamus dicentem: Deus Abraham, Deus Isaac,Deus Iacob, non est mortuorum Deus,sed viuorum.Sic à Clemente scriptum legimus: Qui in Deum crediderunt quanquam obierint,tamen non sunt mortui.Dicit enim Deus Saducæis,de resurrectione mortuorũ:nõ legistis quod scriptũ est: Quoniam ego Deus Abrahã,Deus Isaac, Deus Iacob:non est Deus mortuorũ, sed viuorum: omnes enim in ipso viuunt. Igitur eorũ qui in Deo viuunt, nec reliquiæ sine honore manent. Nam Helisæus Propheta post discessum è vita, mortuum quendam excitauit interfectũ à Pyratis Syriæ:attigit enim corpus eius Helisæi ossa,atq; excitatus vixit,quod factum non esset nisi Helisæi corpus sanctum fuisset. Et Ioseph complexus est Iacob post mortem, cùm iaceret in lectulo. Et Moses,ac Iesus Naue,Iosephi reliquias secum duxerunt,quod minimè putauerunt piaculum. Scilicet eos mortuos rectè dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur,& qui mortui sunt, vitæ restituuntur? Nostra hæc, mors potius,quàm vita dicenda est.Nam quotidie morimur, neque est hora vlla,qua non fiat aliqua vitæ nostræ diminutio: illorũ autem vita sempiterna cùm sit,nulli iã est morti deinceps obnoxia,nos vt præ illis verè mortui dici possimus. Itaq; pręclarè dictũ est à Petro Chrysologo:Iustus tũc inchoat viuere,cũ pro Christo meretur occidi:transfertur ista morte vita martyris,non aufertur:morte magis claruit,qui ob hoc mortuus est,vt viueret in ęternum.Ac mox ad Herodem cõuersus: Ecce tu iaces,inquit,in morte,Ioannes viuit occisus.Itidẽ &Eusebius Emissenus in Genesim scribens: Vitę,inquit,perennis initiũ de mortis fine sumentes. Et Ambrosius de Petro & Paulo loquens. Non enim mortui sunt,inquit,quorum curamus natalem hodie,sed renati viuunt,quia participes effecti sunt Christi, qui vita est omnium. Quamuis enim corpora passione cæsa sunt,interruptus tamen non est ordo viuentium:Iugiter enim & Deo gratias agunt, & laudes Saluatori referunt:nisi quod resoluta membrorum sarcina magis adhęrent Christo.Sicut ait Paulus: Dissolui & esse cum Christo quantò melius. Non est ergo dicenda mors,qua interueniente caremus persecutoribus,& Christo connectimur.Non est planè dicenda mors,quæ Christo mortuum socians,lucrũ efficit morientis:sicut ait beatus Apostolus:Mihi enim viuere Christus est,& mori lucrum.Illa autem vera est mors, quæ etiam hominem viuentem peccatorũ morte constringit:qui quamuis viuere videatur, sceleribus tamẽ suis morti iam videtur addictus:sicut ait Apostolus de illa deliciosa vidua: Hæc autem viuens mortua est.Itaq; Theodorum inuocans Nectarius:Non te semper,inquit,pro nobis intercedere pigeat,ô vir venerande.Te enim etiã post mortem credimus viuere,vt Dominus ait,dicẽs: Qui credit in me etiãsi mortuus fuerit,viuet.Tu autẽ qui non solũ credidisti,sed etiã pro ipso mortuus es:isto merito laudande Martyr in Deo viuis, vitã in quam non cadit interitus, & quæ non terminatur.Vt qui ergo cum Christo viuas & stes prope eum,redde eum propitium tuis famulis, vt per te liberati ab iis quæ hîc sunt molestiis,bona quæ illic sunt cõsequamur.Similiter Eustathius,Tu verò beatissime Pater, ait, è cœlo nos aspice, & vitæ nostræ cursum ad salutem dirige. Cùm hinc discerimus,rapias nos in sinum Abrahę & in ęterna iustorũ tabernacula,vt purius atq; perfectius,quę abs te de sancta & eiusdẽ essentia Trinitate didicimus,videamus. Ea propter,pro nobis famulis tuis,& pro grege tuo & fidelissimo hoc populo deprecare.

Orat. in funere Patris — *In cap. 15. Epist. ad Romanos.* — *Matt. 22.* — *Lib. 6. cap. 30.* — *Sancti viuunt.* — *Chrys. ser. 174.* — *Amb. ser. 67.* — *Peccatorum & non sanctorum propriè mors est.* — *Phil. 1.* — *1. Tim. 5.*

Iam verò quod dicunt,inuocatione sanctorum Christi gloriam obscurari,tantùm abest vt ita se res habeat,magis etiam vt illustretur,quando non in alium tota fiducia,quàm in Christum transfertur.Nisi fortè si quis parum sibi benè conscius, atq; adeò Regis cõspectum reueritur, deprecatores ad eum alligauerit, quos apud eum esse gratiosos existimet, is quoniã ipse nõ adiit,Regis gloriæ detraxisse sit putãdus.Certè & pudor hominis,quò cùm suã indignitatem agnoscit,tum Regis magnitudinem reueretur, adeò non offendit Regem,vt reddat illũ ei commendatiorem.Et fit non rarò, vt Princeps per alios dare malit quod petitur, nimirùm si qui sunt,quibus gratiam & auctoritatem apud populum hoc pacto velit conciliare.Quod facere nonnunquàm ipsum etiam Regem Regum & Dominum dominantium non est incredibile:qui vsqueadeò suæ gloriæ iacturam nihil metuit,vt discipulis suis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui credit in me,opera quæ ego facio & ipse faciet,& maiora horum faciet.Sic visum est illi gloriam suam communicare cum his, quibus dignatus

Inuocatione sanctorum non obscuratur gratia Christi. — *Gloriam suam Christus communicat cum fidelibus.* — *2 Tim. 6.* — *Ioan. 14.*

1.Pet.1. Phil.2. dignatus est communicare regnum suum, quorum non est dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinæ consortes faceret, ideo non exhorruit formam serui suscipere, carnem nostram indutus. Neq; verò non præstitit, quod credentibus in se pollicitus est. Contactu fimbriæ Christi sanata est mulier profluuio laborans. Magnũ fuit hoc: Sed maius illud, quod vmbra Petri sanabat ægrotos: quòd sudariis & semicinctiis, quæ Pali corpus contigissent, à dæmoniis pleriq; liberabantur. Quæ res tantum abest vt aliquid Christi gloriæ detraxerit, magis etiã vt illustrem eam reddiderit. Neq; enim ad alium, quàm ad ipsum Christũ omnis gloria transferebatur, in cuius nomine hæc ab Apostolis miracula fiebant.

Matt.9. Actor.5. Actor.19.

Aug. de Petro & Paulo ser.5. Reliquiarum sanctor. virtus. Augustinus de Petro loquens, quod solus inter Apostolos meruerit audire: Tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo Ecclesiã meam: dignus, qui ædificandis in domo Dei populis, lapis esset ad fundamentũ, columna ad sustentaculũ, clauis ad regnum. De hoc, inquit, ait sermo diuinus: Et ponebant, inquit, infirmos suos, vt vmbra saltem transeũtis Petri obumbraret eos. Si tunc opem ferre poterat vmbra corporis, quantò magis nunc plenitudo virtutis? Si tunc supplicantibus proderat aura quędam pertranseuntis, quantò magis gratia nunc permanentis? Meritò per omnes Christi Ecclesias, auro pretiosius habetur ferrum illud pœnalium vinculorum. Si tã medicabilis fuit obũbratio visitantis, quantò magis cathena vincientis? vt vmbra, inquam, transeuntis Petri obũbraret eos. Si inanis quædã species vacuæ imaginis habere potuit in se vim salutis, quantò plus de corpore meruerunt attrahere salubritatis, ferreo pondere sacris impressa membris vincula passionis? Si ad præsidia supplicantium tam potens fuit ante martyrium, quantò magis efficax post triumphum?

Honor Dei & Sanctorum diuersus. Esai.42. 1.Tim.1. Deutr.16. Matt.4. Rom.2. Genes.33. Iud.10. 1.Reg.5. Daniel.4. Genes.19. Iosue.5. Rom.2. Gene.19. Gene.33. Exod.18. Iudith 10. 1.Regum 5.

Sed hîc obiicitur nobis Dei verbum: Scriptum est, aiunt, Gloriam meam alteri non dabo: Soli Deo honor & gloria. Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies: Quamobrem impiè faciunt, qui contra Dei verbum ita clarum & manifestum, Deo debitum cultum in homines transferunt. Scriptum est, ô Satana: sed non hoc est Dei verbũ, quod tu persuadere membris tuis conaris. Neq; enim secum ipse pugnat Dei spiritus, qui per Paulum alibi locutus est: Gloria & honor omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco: non enim est acceptio personarum apud Deum. Scriptum est & illud: Quòd Abraham, Loth & Iosue, angelos adorauerunt, quòd Iacob septies obuiantem sibi fratrem, quod eius filij fratrem Ioseph, quòd Moses Ietro socerum suum, quòd Iudith Holofernem in conopeo sedentem, quòd Ionathan Dauid cadens pronus in terram, quòd Nathan, Abigail, Bersabeæ, procidentes super faciem Regem Dauid, quòd Sunamitis religiosa corruens ad pedes eius, quòd Nabuchodonosor Danielem, Helisæum, quòd Cornelius vir iustus, & religiosus Petrum, ad eius genua prouolutus adorauit: Audebis ne sanctos hos viros, & in his quosdam Patriarchas, & Prophetas idololatriæ reos pronunciare? audebis ne, quòd Paulus ipse sibi cõtraria sit loquutus, affirmare? Qui cùm dixerit vno loco, Soli Deo honor & gloria: dixit alio, Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de scriptura controuerti inter nos, sed de eo, quemadmodum quod Dei digito scriptũ est, intelligi oporteat. Absit opinio scientiæ, quæ inflat: adsit charitas, quæ ædificat, non deerit nobis, sicut aliarum, sic & harum scripturarum sanus intellectus. Quod si verba captiosè scrutatus fueris, cùm dicitur: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, nunquàm ex illis colliges solum Deum esse adorandum, verùm illud potiùs, soli Deo esse seruiendum. Ex quo consequens illud erit, hominem homini seruire non debere. Nullus ergo seruiet alteri, nisi qui velit idololatriæ reus pronunciari. Atqui Paulus adeò non prohibet hominem homini seruire, vt etiam de eo, quemadmodum seruire oporteat, præcepta dederit, Serui, inquit, obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi. Tam longè Paulus ab eo abfuit, vt seruire hominibus prohiberet, vt haud aliter etiam seruos Dominis carnalibus quàm ipsi Christo voluerit obedire. Quæ verba si quis inflatus sensu carnis suæ remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis, quàm idololatriã docuisse Paulum colliget? qui non alio loco dominos à seruis haberi voluerit, quàm quo Christum ipsum. Verba sunt clara & aperta: Sed nunquam id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines translatum vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aspergi infamia, qua nũc Ecclesiam vniuersam ab his qui segregauerunt semetipsos, aspersam videmus? quæ vel errare cũ Paulo satius ducit, quàm cum istis rectè sentire. Certa enim est, quòd neq; Paulus errare, neq; possunt isti rectè sentire, qui se à compage Christi corporis auulserunt, atq; ita ex membris Christi facti sunt membra diaboli, qui mendax est & pater eius. Qui quemadmodum iam antè docuimus, quò facilius incautis ouibus obrepat, sese diuinæ legis sententiis, velut quibusdam velleribus obuoluit, subinde vociferans, scriptum est enim. Sed de eo quid scriptum sit, non est vlla nobis dubitatio, de eo verò quemadmodum quod scriptum est, accipi oporteat, controuertitur.

1.Cor.8. Paulus seruire hominibus iubet. Ephe.6. Ioan.8.

Cultus duplex. Rident isti qui nihil sibi non arrogant, nihil Ecclesiæ non detrahũt, tanquam à scholasticis Theologis inuentum, quod de duplici cultu, siue adoratione, seu seruitute, traditum ab illis legimus:

legimus: cùm tamen id non trecẽtis his annis, quod isti volũt, ab illis excogitatum, sed ante mille propè ducentos annos ab Augustino literis mandatum esse legamus. Ac nisi distinctionem hanc ad lucem scripturis afferendam attulerimus, quemadmodum defendi possint, quin ipse sibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In scholis itaq; Theologorum hæc à priscis per manus tradita didicimus, neque fuit ferè quisquam liberalius educatus, cuius aures his vocibus non personuerint, esse duplicem cultum adorationem, seruitutem: vnam latriæ, duliæ alteram: illam soli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc seruitutem, hunc honorem duliæ Paulus hominibus præstari voluit, latriæ verò nequaquàm. De quo duplici cultu in secunda Nicæna synodo multa scripta sunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur: Cùm crucem viuificam salutamus, conuenienter canimus: Crucem tuam adoramus, Domine: quæ sanè adoratio nihil aliud est, quàm salutatio, siue amplexum malis dicere, & est vox multæ significationis. Adoratio enim est cùm venerationem, desiderium, & timorem significamus. Ita nos vestrum victoriosum & placidissimum imperium adoramus. Est adoratio quæ tantummodò timorem significat, quemadmodum Iacob adorauit Esau: est quæ gratiam notat, quomodo Abraham pro agro, quem accepit à filiis Heth, in sepulchrum Saræ vxoris suæ, adorauit illos. Rursus qui sperant beneficium se accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in spiritu, qui Deo tribuitur. Hinc diuina scriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi soli cultum exhibebis, quòd Græcè est latreuseis. Adorabis, absolutè ponit, neque adiicit soli, vt significetur vox diuersæ nationis & æquiuoca, cultum autem exhibebis siue seruies, quòd Græce est latreuseis soli adiicit, quam ob causam latriam soli Deo tribuimus, ad illumq; referimus. Et in secunda actione: Qualis verò est iste adorationis honor? profectò non alius quàm is, quo nos peccatores quoq; inuicem prosequimur, salutãtes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Episcopi Bostrorum. Et in ea epistola, quam præposuit actis synodi Tarasius: Soli Deo latriam exhibentes, poscimus intercessionem intemeratæ Dominæ nostræ sanctæ Deiparæ, sanctorum item angelorum, omniumq; sanctorum. Aliquot etiam ante sæculis Augustinus explicans illum ex Genesi locum: Exurgens Abraham adorauit populum terræ. Quæritur, inquit, quomodo scriptum est Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies: Cùm Adrahã sic honorauerit populum quendam gentium vt etiã adoraret? Sed animaduertendum est, in eodẽ præcepto non dictũ, Dominum Deum tuum solum adorabis, sicut dictũ est, & illi soli seruies, quòd est Gręcè λατρεύσεις, Talis enim seruitus nõ nisi soli Deo debetur. Vnde dãnantur idololatræ, id est, eiusmodi seruitutem exhibentes idolis quæ debetur Deo. Nec moueat, quod alio loco in quadã scriptura prohibet Angelus hominẽ adorare se, & admonet vt Dominus potius adoretur. Talis enim apparuerat angelus vt pro Deo posset adorari: & ideò fuerat corrigendus adorator. Extant autẽ tres libri Ioannis Damasceni aduersus eos, qui sanctis imaginibus & sanctorũ inuocationi detrahunt, scripti, in quibus adorationis modi diligenter explicantur: & quæcunq; vel contra imaginum, vel contra sanctorum venerationẽ obiiciuntur, præclarè diluuntur. Quod etiam factum est à Theosterico, in oratione funebri in sanctum Nicætam. Libet autem & Eusebij Emisseni sententiam ea de re adscribere. Sanctos, inquit, non tam pro Dei parte, quã pro Dei honore veneramur. Non sunt sancti pars illius, sed ille probatur pars esse sanctorũ. Quare? Quia quod sunt de illuminatione & de similitudine eius accipiũt: In sanctis autem res Dei, non pars Dei est. Quicquid enim Deo participant, diuinæ est gratiæ, non naturæ. Colamus in sanctis timorem & amorem Dei, non diuinitatem Dei. Colamus merita, non quæ de proprio habent, sed quæ accipere pro deuotione meruerunt. Dignè itaq; venerandi sunt, dum Dei nobis cultum, & futuræ vitæ desiderium contemptu mortis insinuant. In quam sententiã scriptum etiam legimus ab Alexandro de Ales. Solus Deus simpliciter est orandus, tanquàm finaliter, à quo est omne bonum. Sancti autem nõ simpliciter, sed potius, tanquàm mediatores, per quos impetramus, & ideò magis tenent se ex parte orantium, quasi coadiuuantes, quàm illius qui oratur.

Aug. lib. 8. de ciuita. Dei, cap. 27. & li. 10. c. 1. & 3.

In epist. Tarasii & vniuersæ sanctæ synodi ad Imperatores, quæ est in fine 7. actionis.

Adorationis multiplex acceptio.

In quæst. super Gene. cap. 61. Augustinus.

Ho. de symbolo.

Dei res & non pars in sanctis sunt.

Parte. 4. quæst. 92. Memb. 1. artic. 4.

Sancti inuocandi vt mediatores, Deus autem simpliciter & finaliter qui omnia dat.

Verùm, vt res omnis vel cæco perspicua esse queat, neq; sit quisquam, qui non intelligat, quàm falsò isti, qui quod ne milites quidẽ impij, qui Christum in crucem egerunt, facere ausi sunt, Christi tunicam inconsutilem in tot iam particulas consciderunt, vnam, sanctam catholicam, apostolicam Ecclesiam idololatriæ vnius omniũ grauissimi criminis insimulent, propter eũ, quẽ sanctis tribuendũ esset, docet honorem, libet de cultu Deo debito, quatenus is ad homines rectè transferri queat, paucis disserere. Triplicem Deo cultũ deberi, mater nos Ecclesia docuit: imitationem, honorem, & inuocationem. Ex iis præcipuus & Deo gratissimus cultus est imitatio. Nam rectè dictum est ab Augustino: Summa religionis est imitari quem colis. Vidit hoc etiam Ethnicus ille, qui dixit: Vis Deos propiciari, bonus esto: Satis illos coluit, quisquis imitatus est. Huc adeò requirit à nobis Deus, vt filium suum vnigenitum de cœlo descendere, & in terris cum hominibus versari voluerit, quò in illo homine facto, quemadmodũ nos imitari Deum oporteret, disceremus. Neq; enim propterea tantùm incarnari Christus voluit, vt esset vita nostra, verumetiam vt esset via, per quam ad vitã peruenire

Ioan. 19.

Cultus Dei triplex.

Lib. 8. de ciuitate Dei, cap. 17.

Seneca.

nobis liceret. Non ideò tantùm homo factus est, vt (quod solum vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis nostris satisfaceret, mortemq; nostram moriendo destrueret, verumetiam vt seipsum viam nobis & exemplum viuēdi proponeret: vt sicut ipse ambulauit, & nos ambularemus, neq; satis esse putaremus, si crederemus quòd vita nostra factus est, quodque satisfaciendo pro peccatis nostris, nos à morte liberauit: atque ita omni cura soluti, in vtranque, quod aiunt, aurem dormientes, ocio iam & voluptati vacaremus: verùm vt aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum, eadem qua ille via incederemus, si veritate cognita vitam consequi vellemus. Condiderat Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam: hanc ille cùm propemodum amisisset vitio suo, Deus homo fieri dignatus est, vt eam sic deformatam in nobis vt amissa videretur, restauraret. Quantum igitur eum esse cultum existimare debemus, propter quem Deus de cœlo descendere, & in hac lachrymarum valle carnem nostram indutus cum hominibus versari dignatus est: Ad hunc nos cultum inuitat Paulus, dicens: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit nos. Inuitat Petrus ita scribens: Christus passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, vt sequamini vestigia eius. Inuitat Ioannes, cùm ait: Qui dicit se in deo manere, debet sicut ipse ambulauit & ille ambulare. Inuitat ille ipse, qui via nostra, qui simul & ostium & ostiarius noster fieri dignatus est, Dominus Iesus Christus. Sic enim loquitur. Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucē suam, & sequatur me. Ac rursus alio loco: Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur. Quid igitur: Nunquid nefas esse putabimus, præcipuum cultum hunc, propter quem Deus homo fieri, ad quem toties & ipse per se, & per Apostolos suos nos inuitare dignatus est, ad homines transferre? Hoc si nefas est, nefarium scelus commisit Paulus, qui dixit: Volo autem omnes vos esse sicut meipsum. Ac rursus clarius in eadem epistola repetitis vicibus: Imitatores mei estote: Et in alia: Estote sicut ego. Quid ais, ô Paule, Christus ideò venit in mūdum, vt imaginem & similitudinem Dei, quam in obedientia sua primus parens noster propemodum amiserat, non tuam, aut alicuius alterius hominis, in nobis restauraret, Christus, dicit: Ego sum via: ego sum ostium: qui vult venire post me, sequatur me: non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciscum: & tu dicis, Estote sicut ego: Volo omnes esse sicut me: Imitatores mei estote. Quem temetipsum facis? Nunquid tua in nobis imago restaurari debet? nunquid tu es via nostra, qua nobis incedendum, nunquid tu es ostium nostrum, per quod nobis ad vitam ingrediendum est? Quid est, si hoc non est Dei sibi gloriam vendicare? soli Deo debitum cultum in se transferre velle? qui præcipuus, Deoque multò gratissimus in imitatione consistit. Hîc facilè quiuis perspicit, si quis verbo vrgeat (quod hoc tempore fieri, proh dolor, videmus) à nefario scelere defendi Paulum non posse. Sed non ita soli Deo debetur imitatio, vt non rectè hominem etiam imitari liceat. Non itaq; transtulit in se Dei gloriam Paulus, neq; soli Deo debitum sibi cultum arrogauit, quin potius, quemadmodum hanc, ad quam inuitat, imitationem sui vellet intelligi, declarauit, cùm postea verba Imitatores mei estote: statim subiunxit: sicut & ego Christi. Hactenus imitari se quemque voluit, quatenus ipse Christum imitatus est: non quatenus fuit persequutor, blasphemus, contumeliosus, verùm quatenus misericordiam De consequutus: non ipse iam viuebat, sed in ipso Christus, quatenus ipsi mundus, & ipse mundo fuit crucifixus: vt imitari. Præclarè scriptum est à Simone de Cassia: Vna est sequela Saluatoris, & eorum qui dirigunt in salutem. Si Christus est veritas, qui sequitur veritatem dicentem Christum in illo sequitur. Si Christus est vita, qui sequitur dirigentem in vitam, Christum omnino imitatur. Si Christus est via, qui sequitur itineri virtuosi ducē, omnino post Christū vadit. Non est diuersa sequela verorū membrorū & capitis, vna penitus est imitatio: vbi nulla diuersitas ductorū, & vbi nil aliud inferior præcipit, nisi quod suū nouerit velle maiorē, nec ad alia dirigit, nisi ad quæ ipse nos Saluator expectat. Paulum, nihil aliud fuerit, quàm Christum in Paulo viuentem imitari. Vides igitur quòd rectè cultus hic sanctis tribuitur, quos cùm imitari iubemur, nihil aliud quàm Christum in sanctis imitari iubemur, omnis vt honos ad solum illum, qui via nostra, qui ostium nostrum est, Dominum Iesum Christum, redundare videatur. In illo perfectissimum nobis pietatis exemplar editum est. Sed quoniam dicere posit aliquis: Quid est homo, vt possit sequi Regem factorem suum? Quomodo præstare possum ego puluis & cinis, vt incedā vestigiis creatoris mei? Vt ne quis existimaret sibi nō esse possibile, quod propter nos homini facto Deo fuit possibile, puri proponuntur homines, vt in illis Christum viuentem & operantem imitemur, neque desperemus ea nos præstare posse, quæ eadem, qua nos infirmitate præditi viri sancti quandoq; præstitisse commemorantur. Sic à Basilio scriptum legimus: Respicientes igitur in Christum, animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus, vbi verò sanctos consideramus, docemur studium hoc imitandi Christi non esse impossibile, vt per illorum considerationem alacriores facti, syncerum & immaculatum omne mandatum Domini ad mortem vsque seruemus, atque ita in vitam æternam ingrediamur, regnū cœlorum hæreditate possideamus, quemodum pollicitus est, qui mentiri nescit Dominus ac Deus noster Iesus Christus vnigenitus Dei viuentis filius. Sic ab Augustino

Hebr. 12. Gene. 2. Ephe. 5. 1. Pet. 2. 1. Ioan. 2. Ioan. 14. Matth. 16. Ioan. 10. Sanctorum imitatio. 1. Cor. 7. 1. Cor. 4. Galat. 4. Imitatio quædā Deo cū hominibus communis. 1. Tim. 1. Galat. 2. Galat. 6. Eccle. 2. Gene. 8. Basil. sermo. 2. de bapt. cap. vltimo.

gustino dictum est. Cùm ad imitationem Christi pro crucifixoribus suis Deum deprecantis suos esset hortatus: Sed potuit hoc Christus dicis, ego nō possum: Ego enim homo sum, ille Deus. Homo respondet Augustinus. Deus ergo vt quid homo si nō corrigitur homo? Multum est à te imitari Dominū Deum tuū. Attēde Stephanū conseruū tuum. Certè Stephanus homo erat, an Deus? planè homo erat, hoc erat quod tu. Sed quod fecit, non fecit nisi donāte illo quē rogas & tu. Ac paucis interiectis: Ergo, charissimi, si nō potestis imitari Dominum, imitemini conseruum, imitemini S. Stephanū, imitemini S. Martyres: Homines erant, cōserui tui erāt, sicut tu nati erāt, sicut tu nati, sed à Christo coronati. Præclarè ab eodē Augustino scriptum est, dum explicat illū Psalmi locum: Diligit Dominus portas Syon: quod quamuis Christus ipse sit ostiū, siue porta, tamen & Apostoli rectè portæ nominātur. Quia per ipsos intramus ad regnū Dei. Et cū per ipsos intramus, per Christū intramus. Ipse est enim ianua. Quem secutus aliquot seculorum interuallo Simon de Cassia, vna est sequela Saluatoris & eorum qui dirigunt in salutem. Si Christus est veritas, qui sequitur veritatem, dicetem Christum sequitur. Si Christus est vita, qui sequitur dirigentem in vitam, Christum omninò imitatur. Nihil ergo detrahitur perfectissimo exemplari, quod est in Christo Iesu, sanctis imitandis: ac augetur potius illius gloria, quàm minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta sufficiant.

Augustinus de S. Stephano.

Secundum genus in honore consistit ac veneratione. Dicit itaq; Paulus, Soli Deo honor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid ipse sibi contradicit? Minimè gentium. Non adeò fuit hebes Paulus, vt ignoraret summum illum cultum & gloriam omnem soli Deo deberi, atq; ad solum illum esse referendum: sed non proptereà sua quoq; gloria & honore fraudandos esse putabat eos, qui bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contrà per eos, qui perperam agunt, quiq; nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blasphematur. Quid autem aliud honoramus & veneramur in sanctis, nisi Dei dona, nisi Christum ipsum viuentem & operantem in illis? Athanasium laudans, dicit Gregorius Nazianzenus, virtutem laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo. Dei namq; donum est virtus omnis, à quo proficiscitur omne datum optimū, & omne donum perfectum. Qui honorat Dominum, inquit Epiphanius, honorat etiā sanctum: qui vero ignominia afficit sanctum, ignominia afficit etiam ipsum Dominum. Ad eundem modum Basilius: Honos erga bonos conseruos (sanctos intelligit vita iam functos) collatus, beneuolentiæ significationem apud communem Dominum habet. Quod totidem propè verbis & à Ioanne Damasceno, & in decretis synodi sanctæ secundæ Nicænæ repetitum legimus. Neq; dissimiliter Augustinus: Ostendatur, inquit, mihi Romæ in honore tanto templum Romuli, in quanto ego ibi ostendo memoriam Petri: In Petro quis honoratur? nisi ille defunctus pro nobis: Sumus enim Christiani, nō Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adalbetro & Stanislao, quòd Apostoli, quòd Martyres, quòd imitatores Christi fuerunt, non plus illis honoris debetur, quā vel Aristidi iusto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vitæ sanctimoniam ab his, qui Græcorum historias conscripserunt, plurimum esse legimus commendatam. Christus igitur in sanctis honoratur, ac tantùm abest, vt honorandis illis obscuretur Christi gloria, nihil vt magis ad eam illustrandam pertinere videatur, quàm, ea quæ sanctis præstatur veneratio.

Veneratio secundus cultus.
Sanctorum veneratio.
Ezech. 36. & Rom. 1.
Naz. in orat. in Athana.
Iacobi. 1.
Epiphan. Hæresi. 26.
Basil. in 40. martyres.
Damasc. lib. 4.
Actione 4.
Aug. in Psal. 44

Sed hac de re, dicunt isti, qui segregauerunt semetipsos, non est nobis vobiscum controuersia, de inuocatione contendimus, quam soli Deo deberi censemus: atq; ea qua iungimur vsurpata nobis auctoritate, si quis inuocet mortuum, eum idololatriæ reum pronunciamus. Atqui quæ imitationis, quæ venerationis, eadem & inuocationis ratio. Si nullum est crimen in imitandis sanctis, cùm se Christus, non Petrum, non Paulum sequi iusserit, se, non sanctorum aliquem, vitam & ostium esse docuerit: si nullum est crimen in glorificandis illis, cùm disertis verbis Deus dixerit, Gloriam meam alteri non dabo: quid esse criminis poterit in illis inuocandis? non tanquàm largitoribus, hoc enim solius Dei proprium est, sed tanquàm deprecatoribus. Cùm præsertim inuocandis sanctis ipse Christus inuocetur. Inuocasti martyrem, dicit Ambrosius, vbique te exaudit ille, qui honoratur in martyre. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem non crediderunt? In sanctos autem non credimus. Quid si in illos quoq; rectè credi docet Paulus. Verba sunt illius ad Philemonem: Fidem quam habes in Domino Iesu & in omnes sanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt rectè in symbolo dici posse: Credo in sanctam catholicam Ecclesiam. Quo genere loquendi vsus est Hieronymus quoque dicens: Cùm solenne sit in lauacro, post Trinitatis confessionem interrogare, credis in sanctam Ecclesiam? In quam Ecclesiam credidisse eum dicis? In Arrianorum? Sed non habent. In nostram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere, quam nesciuit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens, adfert illud, quod est in Exodo scriptum: Credidit populus Deo & Mosi seruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Mosen refertur & in Deum: vt populus qui credebat in Dominum, æquè credidisse dicatur in seruum. Hoc autem non solum in Mose, sed in omnibus eius sanctis est, vt quicunque credidit Deo, aliter eius fidem recipere nequeat, nisi credat & in sanctos eius.

Sanctorum inuocatio tertius cultus.
Esai. 42.
Amb. ser. 92.
Rom. 10.
Credere in sanctos.
Credere in Ecclesiam.
Hier. Aduersus Luciferianos.
Hiero. in epist. ad Philemonem.
Exod. 14.

Non est enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in ministros eius odio & infidelitate teneatur: Basilius eundem locum producens: Fides, inquit, quæ erat in Mose ad Dominum refertur, qui sequester est inter Deũ & homines: Qui dixit: Si crederetis Mosi, crederetis & mihi. Sed & Chrysostomus eundem Exodi locum adferens, negat imminui Dei dignitatem, quòd ei coniunctus est Moses: coniunctus est enim, inquit, non vt honore par Deo, sed vt minister Dei. Origenes quoq; recitante Pamphilo in apologia eius. Est, inquit, fides nostra, primò quidem omnium in Dominum nostrum Iesum Christum: consequenter verò etiã in omnes sanctos Patriarchas, vel Apostolos Christi. Si ergo rectè credimus in sanctos, rectè etiam inuocamus sanctos. Quemadmodum autem aliter in sanctos credimus, quàm Deum, sic aliter etiam eos inuocamus, quàm Deum. Deum inuocantes dicimus, concede quæsumus, da quęsumus, pręsta quęsumus, largire quæsumus, tribue quæsumus: Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quàm, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione nostra in cœlis cum Christo triumphantibus, quàm cuiuis è fratribus in terris nobiscũ adhuc militantibus: Quæ malum igitur intemperiæ agunt istos, qui soli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis tranferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas est, ora pro nobis sancte Dei genite? Est quidem ita, quòd aduocatus noster Christus etiam nũc ad dexteram sedens patris interpellat pro nobis: verùm hoc inuocationis genere nemo pius, nemo Catholicus Christũ inuocauit vnquàm, ne cum Arrio creaturam esse Christum sentire, aut aliquid eius potestati detrahere videretur, quasi non æquè largitor ipse sit vt Pater, aut Spiritussanctus. Etenim quatenus est homo. Pontifex est noster pro nobis interpellans: quatenus autẽ æqualis est patri, non tam preces fundit, quàm precantes exaudit: Cùm enim sit vnus ex diuersa substantia, ipse est, inquit Claudianus, qui quodam modo petit, ipse est qui se quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifestum faceret mater Ecclesia, nullum se diuinum honorem in sanctos transferre, in illa solenni supplicatione, quam Litaniam vocant, quid creatori, quidq; creaturæ tribuendum sit, disertè docet, dum aliter Deum vnum in substantia, trinum in personis, qui creator est omnium: aliter sanctos, qui Dei creaturæ sunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur: Pater de cœlis Deus, miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis. Spiritussancte Deus, miserere nobis. Ad sanctos vbi ventum est, non misericordiam, sed intercessionem tantùm ab illis postulat, sicut ab aliis in hoc seculo nobiscum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre, ora pro nobis. Hoc est quod à beato Ephrem scriptum legimus. Sanctorum esse pro peccatoribus intercedere, Dei verò misericordiam impartiri, vbi seipsum reprehendit & peccata sua confitetur.

Chrys. Tom. 3. in ser. de fide & lege naturæ.

Aliter Deum, quàm sanctos inuocamus.

Sancti in cœlo & in terra eodem modo inuocantur.

1. Ioan. 2.

Claudia. de sta. animæ li. 1. ca. 3.

Litaniæ.

Sic in concilio Toletano octauo, quod secundam Nicænam synodum præcessit, vbi forma præscribitur orandi: Solo Deo, aiunt, creatore suo adorato, inuocet sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Vides iam quisquis es, qui cum Saulo Christum in membris suis persequi, quàm eorum, quæ pro nobis solicita sunt ad Christum intercessione cũ Paulo vti mauis, quod nullus diuinitati proprius honos in litania sanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorum sedes translatis, quàm ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente.

Cap. 7.

Sed in hoc, ais, Christi gloriæ derogatur, quòd alius à Christo mediator quæritur, dum à sanctis intercessio postulatur. Derogabat igitur, Christi gloriæ Paulus, quem toties ad sanctorum intercessionem cõfugisse legimus. Alios scilicet præter Christum mediatores agnoscebat? Quid magis absurdum dici potest? Sciebat verò Paulus, quòd ab eo docta confitetur Ecclesia, vnum esse mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum: sed tantùm abfuit, vt propterea sanctorum inuocationem esse putauerit excludendam, vt in eo ipso capite, vbi mediatoris vnius facit mentionem, pro Regibus & pro omnibus, qui in sublimitate constituti sunt obsecrationes fieri voluerit. Quid est autem obsecrare pro aliquo, nisi mediatorem inter eum esse, quem petis, & eum pro quo petis? Qualem se fuisse Moses testatur inter Deum & populũ Israël, cùm dicit: Ego medius & sequester fui. Talẽ, vt mediatorem non esse nisi solum Christum diceret, nunquàm, ne cogitare quidem in mentem venit Paulo. Sed audiamus Cyrillum ea de re loquentem: Mediator, inquit, Dei & hominum, Iesus Christus est, non solùm quia reconciliauit homines Deo, verumetiam quia naturaliter & substantialiter & Deus & homo in vna substantia est. Hoc enim modo naturam nostram sibi Deus reconciliauit: Nam aliter quomodo vnum mediatorem Christum Paulus dixisset: multi enim sanctorum mediationis ministerio vsi sunt, & ipse Paulus clamat: Rogamus pro Christo reconciliamini Deo. Moses quoque mediator fuit, ministrauit enim filiis Israël legem datam à Deo. Mediator etiam fuit beatus Hieremias, præcipuè quando clamabat ad Deum: Recordare mei stantis coram te, ad loquendum pro ipsis bona. Quid multa? singuli Prophetarum mediatores fuerunt, Apostolorum quoque singuli. Quomodo igitur vnicus mediator Dei & hominum Christus? nisi noua, inauditaq; in aliis mediatio sua sit. Sed modum quoq; perstringere non alienum est. Quòd igitur duo quædam sicut mediũ coniungit, ab vtroque necessario tangitur, & hoc modo diuersa per medium coniunguntur.

Mediatores etiam sancti. Rom. 15. 2. Cor. 1. Colloss. 4. 2. Thessa. 3. 1. Tim. 2.

Deut. 5.

Cyril. lib. 12. Thesau. Cap. 10.

2. Cor. 5.

Hactenus Cyrillus. Bernardus de Petro & Paulo loquens: Hi mihi traditi sunt, inquit, in Magistros & in mediatores, quibus me securè committere possim: quia & notas mihi fecerunt vias vitæ, & mediantibus illis ad illum mediatorem ascendere potero, qui venit pacificare per sanguinem suũ, & quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Idem Sanctum quoq; Victorem vocat aduocatũ & mediatorem: Est autem Christus mediator Dei & hominũ, quia in eo vno Deus & homo coniungitur. Verùm & ipse Paulus qualem vnum & solum mediatorem Christum intelligi vellet, mox explicauit post ea verba: Vnus est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, mox illa subiiciens: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Et alio loco: Noui testamenti mediator, inquit est, vt morte intercedente in redemptionem earum præuaricationũ quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant, qui vocati sunt æternæ hæreditatis. Vides nullam hìc intercessionis, verùm solius intercedente morte redemptoris, redemptionis fieri mentionem. Talis ergo mediator, qui pretioso sanguine suo nos redemerit, non est nisi solus Dominus noster Iesus Christus. Sic & à Leone Pontifice docti sumus, quòd quamuis in conspectu Domini multorum sanctorum pretiosa sit mors, nullius tamen insontis occisio propitiatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ: Singulares quippè in singulis mortes fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo funere soluit: cùm inter filios hominum solus Dominus noster Iesus extiterit, in quo omnes crucifixi, omnes mortui, omnes sepulti, omnes etiam sunt suscitati: de quibus ipse dicebat: Cùm exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. Sic & à Maximo dictũ legimus. Licèt Christi passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum. Similiter & à Cyrillo sumus instituti, quod vnum mori oportuit, sufficientem pro vita omniũ redemptionem, vt & mortuorum & viuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculũ verum esse putaret, Apostolorum mortem ad destructionem interitus aliquid contulisse. Cum liberatis enim ab interitu etiam Apostoli iure connumerantur: vnius enim nobiscum illos naturæ fuisse constat, in quos imperium mors suum exercuit. Et sæculis aliquot posterior Simon de Cassia tractans eum locum: Sinite hos abire: Non decebat, inquit, Apostolorum quendam socium fieri passionis, ne sequeretur damnabilis error, vt alterius quàm vnius Christi sanguis fusus crederetur in pretium. Sic æqualis eius Augustinus: Solus Christus pro nobis suscepit sine malis meritis pœnam, vt nos per illum sine bonis meritis consequeremur gratiam. Et rursus: Etsi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum peccatorum remissionem nullius martyris sanguis funditur, quod fecit ille pro nobis.

Bern. de S. Petro & Paulo sermo. 1.
Ber. 2. serm. in natali S. Victoris.
Christus mediator redẽptionis.
Hebræ. 9.
Leo sermo. 12. de passione domin. Epiph. 83. & 34.
In natali Apostolorum ser. 5. Cyri. lib. 11. in Ioan. cap. 34.
Ad Bonifacium lib 4. cap. 4. Tract. 84. in Ioan.
Lib. 13. de gestis D. Saluatoris.

Quamuis Antonius Abbas in quadam Epistola sua dicat. Nunquid Patriarchæ non passi sunt pro nobis, aut Sacerdotes non docuerunt nos? Nunquid Prophetæ pro nobis mortui non sunt, aut Apostoli persecutionem non sustinuerunt pro nobis? Nunquid filius Dei dilectus, non pro nobis omnibus mortuus est? Et idẽ Augustinus alio loco: Quotiescunq; Martyrũ memorias celebramus, prætermissis omnibus seculi actibus sine aliqua dilatione cõcurrere debemus ad domum Dei, reddere illis honorificentiã, qui nobis salutem effusione sui sanguinis pepererunt, qui tam sacratam hostiã pro nostra propiatione Domino se obtulerunt, prẹsertim cùm dicat ad sanctos suos omnipotẽs Deus: Qui vos honorat, me honorat, & qui vos spernit, me spernit. Quisquis ergo honorat Martyres, honorat & Christũ, & qui spernit sanctos, spernit Christum Dominum nostrum. Sed quemadmodum ea verba velit intelligi de effusione sanguinis, deq; propitiatione, mox in eo, qui sequitur sermone, planum facit, cùm ait: Cùm Dominus Orientis regionem propria illustrauerit passione, Occidentis plagam, ne quid minus esset, vice sui Apostolorũ sanguine illuminare dignatus est. Et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horũ martyrium nobis contulit ad exemplũ. Nisi quis hæc ad Ambrosium auctorem referre malit, aut Maximum, cùm idem hic apud vtrumq; sermo reperiatur: Et alibi quoq; Maximus ita loquitur Martyr cùm patitur, non sibi tantum patitur, sed & ciuibus: sibi enim patitur ad præmium, ciuibus ad exemplum, sibi patitur ad requiẽ, ciuibus ad salutẽ. Exemplo enim didicimus Christo credere: didicimus contumeliis vitam æternam quærere: mortem non timere. Itaq; Pauli locũ illum explicans Thomas Aquinas, Nunquid Paulus crucifixus est pro nobis? quasi dicat, inquit: Nunquid passio Pauli causa est nostræ salutis: Hoc, inquit, propriũ est Christi, vt sua passione & morte nostram salutem operatus fuerit: vnus enim pro omnibus mortuus est: Sed cõtrà, inquit, videtur esse quòd Apostolus, dicit. Gaudeo in passionibus meis pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Sed dicendum quod passio Christi fuit nobis salutifera, non solùm per modum exempli, secundum illud Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum, vt sequamini vestigia eius: Sed etiam per modum meriti, & per modum efficaciæ, inquantum eius sanguine redempti & iustificati sumus: Secundum illud, vt iustificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est, sed passio aliorum nobis est salutifera solum per modum exempli, secundum illud semper tribulamur pro vestra exhortatione & salute.

Episto. 3.
De S. Petro & Paulo serm. 2.
Amb. sermo. 70.
In natali martyrũ Taurinorum.

In oratione laudatoria Theodori Martyris. Martyrum pro nobis auxilia.

Gregorius Nyssenus de Theodoro scribens: Ipse quidem (inquit) igni confici iussus, præclaro itinere abiit ad Deum. Nobis verò memoriam certaminis pro doctrina reliquit, populos cõgregans, Ecclesiam erudiens, dęmones arcens & fugans, angelos pacificos reducens, rogans à Deo pro nobis vtilia, variorum morborum medicinæ officinam hunc locum efficiens, portũ eorum qui afflictionum tempestatibus iactantur, pauperum abundans & copiosum ærariũ, viatorum quietum diuersorium, locum celebrem, conuentus ac dies festos continenter agentium. Etsi enim anniuersariis feriis hunc diem celebramus: at nunquàm cessat studiose aduenientium multitudo, ac formicarum similitudinem seruat, ea quæ huc pertinet via publica, quum alij quidem ascendant, alij verò venientibus cedant.

Cap.14. in Matth.

Sic & qui præcessit hos Hilarius: Domino, inquit, seculi motus tempestatesq; calcanti, non esse quisquam passionis particeps poterat: Solus enim passurus pro omnibus, omnium peccata soluebat, nec socium admittit quicquid vniuersitati præstatur ab vno, ita cùm esset ipse redemptio vniuersorum, erat etiam Petrus antè redimendus ad redemptionis istius fidem, cùm in Christi martyrem reseruatur.

Tertul. in lib. de pudicitia.

Sic & is, qui fuit magis vicinus Apostolorum temporibus Tertullianus: Sufficiat Martyri propria delicta purgasse. Ingrati vel superbi est: in alios quoq; spargere, quod pro magno fuerit consecutus. Quis alienam mortem sua soluit, nisi solus filius Dei?

Serm.3. Dominica Palmarum.

Lib.3. Sent. dist. vlt.

Amb. in Lucam.

Sic à Bernardo scriptum legimus, de Christo crucifixo: Ea nimirum hostia, sicut sola prodesse potuit, sic sola suffecit. Nec Christum decuit, simul & Petrum aut Iacobum vel Ioannẽ pro salute hominũ pati, Crucifixi tamẽ fuêre cum eo duo, sed duo nequam, de quibus nulla prorsus suspicio posset haberi, tanquam ex eis minus efficax sacrificium suppleretur. Sic eodem illo sæculo docuit Petrus Lombardus: quem auctorem quadringentis his annis secuti sunt, quotquot sacræ Theologiæ professores dici & esse voluerunt. Christi passio causa est nostrę salutis, quod non est passio alicuius sancti, Nullius enim passione redempti sumus nisi Christi. Profuerunt quidem non modò iis, qui passi sunt, verumetiam aliis fidelibus ipsorum passiones, veruntamen nostra redemptio non sunt, hoc enim passio illius sola potuit, qui Deus est & homo. Ambrosius libr.7. in Lucam. Nullius sanguis profuit, sicut sanguis Christi, neq; enim redimere potuit sanguis Prophetarum. Neq; redemit nos Petrus & Paulus. Christi solius passione redempti sumus, solus ille nos redimere morte sua potuit, qui & Deus est & homo: quod qui purus homo fuisset, præstare nunquàm valuisset: Vtcunq; sanctorum quoq; passiones nobis, verùm iam redemptis prosunt. Quamobrem qui redemerit nos, mediatorem eum, nunquã agnouit aliũ vna, sancta catholica, apostolica Ecclesia, quàm vnum & solum Dominum nostrum Iesum Christum in cruce pro nobis mortuum: à quò docta, vt in ipsius nomine patrem peteret, simul à Paulo admonita, vt per Christũ hostiam laudis offerret Deo, omnes orationes suas, quas collectas vocant, ad patrem ferè dirigens, cõcludit, non per Petrum, neq; per Paulum, neq; per alium quempiam sanctorum, sed per Dominum nostrum Iesum Christum: per solius illius passionis & mortis meritum, qua nos redemit, quæ petit, omnia concedi sibi postulat. Vides ergo Satana, quòd non ignorat mediatorẽ Christum Ecclesia, quemadmodũ tu rudi plebeculę heu nimium credulę persuadere conatus es: quodq; iuxta sanam Pauli doctrinam non alium redemptorem agnoscit, & confitetur, quàm Dominum nostrum Iesum Christum, etiam si cum eodem Paulo sanctorum sibi putat intercessionibus vtendum.

Ioan.14. Heb.13.

Sancti in cœlum recepti inuocãdi.

Sed Paulus, inquit, ad viuorum non mortuorum intercessiones confugit. Atqui Deo viuunt illi, cuius conspectu fruuntur, præ quibus nos rectè mortui esse censeri possumus. Tum autem, vbi Paulus, vbi scriptura aliqua, sanctos cœlo iam potitos inuocare, & eorũ intercessione vti prohibet? Sed nusquàm id faciendum esse præcipit, neq; vllum eius rei in scripturis extat exemplum. Non præceperit: Verùm ille tamen scripturæ locus, quo benedicens Iacob filiis Ioseph, ait: Inuocetur super eos nomen meum, nomina quoq; patrum meorum Abraham & Isaac: quid aliud quàm sanctorum, qui de corpore mortis huius liberati iam sunt, inuocationem confirmare videtur? A qua non abhorret etiam illud, quod à Mose dictum est: Quiescat ira tua, & esto placabilis super malitia populi tui. Recordare Abraham, Isaac, & Iacob, seruorum tuorum, quibus iurasti per temetipsum, dicens, &c. Quodq; dixit apud Daniëlem Azarias: Nec auferas à nobis misericordiam tuam Domine Deus noster, propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Iacob sanctum tuum. Chrysostomus diuinæ humanitatis exemplum adducens. Quando, inquit, inter viuos homines, quibus loquendi fiducia sit, quiq; peccatores restituere posit, nullos prorsus inuenerit, tunc verò ad mortuos ille profugiens, per eos, inquit, peccata remitto. Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia tutor vrbem, Dauid etiam filij mei causa, qui ab hac iampridem vita discescit. Aspice, sanctorum quanta sit virtus. Neque enim sua verba tantùm aut corpora, sed ipsa etiam corporum tegmina semper omni possessione sunt augustiore. Heliæ siquidem leonina pellis Iordanem discindere fecit: Trium puerorum calcei per ignes ambulauerunt, Helisæi lignum potuit vndarũ mutare naturam, quas quidem superficie sua quasi tergo ferrum sustinere coëgit: Mosis virga mare rubrum dehiscere iussit, petram disrũpere valuit: Pauli

Genes.48.

Exod.32.

Daniël.3.

Chrys. Tomo.5. in hom de virtutibus & vitiis.

4. Regum 20.

4. Regum 2. Daniël.3. 4. Regum.7. Exod.14. Exod.17.

Pauli vestes morbos fuderunt: Petri vmbræ mortem fugarunt: sanctorum Martyrum cinis improbos dæmones expulit. Non desunt itaq; scripturæ testimonia, quibus & intercedere pro nobis sanctos, & ad eos rectè nos confugere, doceri possit.

Actorum 19. Actorum 5. 1. Thess. 3.

Verùm fac ita esse, quòd nusquam id scriptum sit. At si nihil nisi quod scriptum est, recipiendum putaueris, ne Symbolum quidem recipi debebit, quod in scripturis nusquam continetur. Enumerauimus autem iam anteà pleraque de voce homousios, de diuinitate sancti Spiritus, de perpetua Mariæ virginitate, de baptismo paruulorum, deq; aliis nonnullis, quæ Arrius, Macedonius, Eluidius, Donatus, reiicienda esse putauerunt, quod è scripturis probari nō possent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus istud collectionis: Non est scriptum, igitur amplectendum non est, cum ipsis illius auctoribus hæreticis, quorum semper proprium fuisse videtur, explodemus, & quod Paulus admonet, non scriptas etiam traditiones vetustate cōsecratas, ac totius Ecclesiæ perpetuo consensu comprobatas, mordicus retinebimus.

Non est quisquam ferè sanctorum Patrum, qui à Christo in cœlum translato ad hæc vsq; nostra tempora vixerunt, cuius calculo sanctorum cum Christo triumphantium intercessio non fuerit approbata. Neq; fuit illis inusitata hæc interpellandi formula, qua nos in litaniis vtimur. Origenem longè vetustissimum ita legimus orantem: O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conspectu Regis Domini, ora pro nobis miseris. Et alio loco: Incipiam me genibus prosternere & inuocare omnes sanctos, vt mihi, non audenti petere Deum, propter nimietatem peccati, succurrant. O sancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis misericordiis eius pro me misero. Beatus Ephrem Edissenæ Ecclesiæ Diaconus ante mille trecentos annos in sermone de laudibus sanctorum Martyrum: Precamur, inquit, beatissimi Martyres, qui pro Domino tormenta subiistis, atque ideò familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Treno, Mariam alloquens: Esto, inquit, nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: Tu nanq; es spes apud Deum Christianorum. Sic & Mariam Aegyptiacam implorasse Mariæ virginis opem, in illius vita scribit Paulus Diaconus. Gregorius quoque Nazianzenus, quem Theologum Græci vocant: Tu autem, inquit, Basili sacrum ac diuinum caput ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem nostram à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et in ea quæ proximè sequitur oratione Athanasium alloquens: Tu verò, inquit, nos ex alto respice propitius, & populum hunc tuum guberna. Ac paulò pòst ad Cyprianum verba faciens: Tu nos, inquit, ab alto propitius respice, nostrumq; sermonem ac vitam dirige, & sanctum ouile hoc pasce aut vnà rege. In eadē illa oratione meminit, quod cùm Cyprianus adhuc infidelis, insidias cuiusdā virginitati faceret, illa Mariam virginem supplex rogauit, vt virgini periclitanti succurreret. Sed & ipse Gregorius hac est precandi formula vsus: Maria sis propitia. Scripsit Fulgentius de laudibus Mariæ sermonem quendam, in quo monet omnes vt veniant ad Virginē, quæ facta sit scala cœlestis, quia per ipsam Deus descendit ad terras, vt per ipsam homines ascēdere mereātur ad cœlos. Et Athanasius, si adoras hominem Christū, eò quòd tibi inhabitet Dei verbū, vna opera adora quoq; sanctos, ob Deum, qui in illis domiciliū habet. De incarnatione verbi Dei. Et Nazianzeni discipulus Hieronymus: Vale, inquit, ô Paula, & tui cultoris vltimam senectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant, præsens facilius quod postulas impetrabis. Ac Synchronus huius Augustinus: Orate Dominum, orate piissimi, orate omnia agmina sanctorum. Et qui sequutus Augustinum eodem vixit seculo, Victor: Deprecamini Patriarchę, de quorum stirpe nata est, quæ nunc laborat in terris Ecclesia, orate sancti Prophetæ cognoscentes afflictam, quam anteà vaticinante pręconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt congregaretis, vniuersum orbem, ascendente in vobis Domino, velut equi velocissimi cursitastis, præcipuè tu Petre beate, tu sancte Paule Gentium Magister, vniuersiq; ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli: Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerunt nobis, non ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iā filiis, quia & Christus orauit pro inimicis Iudæis: prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum, qui vos ad Apostolicum culmen prouexit humiles piscatores. Et æqualis eius Antonius Episcopus Constantiensis ad Arcadium scribens: Qualis eris, inquit, cùm Petrum & Paulum, quos rogare solebas vt patronos, habebis amicos? Et qui præcessit hos Prudentius, ad Laurentium verba faciens: O Christe decus, inquit, audi Poëtam rusticū, cordis fatentem crimina, & facta prodentem sua: Indignus agnosco & scio, quem Christus ipse exaudiat: Sed per patronos Martyres, potest medelam consequi. Et Paulinus Celsum alloquens. Sed tamen & nobis poterit tua gratia lōgum viuere, si nostri sis memor ad Dominum. Et paucis interiectis: Celse, iuua fratrem socia pietate laborans, vt vestra nobis sit locus in requie. Ad eundem modū inuocat & ille Romanum, & hic Felicem Nolanum. Et Gregorius Nissenus Theodorum alloquens. Intercede, inquit, ac deprecare pro patria apud cōmunem Regē & Dominū: Nam patria Martyris

Testimonia S. Patrum de inuocatione sanctorum.
Origen. lib. 2. in beatum Iob.
In Lamenta.
Ephrem in serm. de laudib. marty.
Naz. in monodia Basilii.
In orat. in Cyp.
In Carminibus Ser. 3. ad populū.
Athanas.
Hier. in Epitaphio Paulæ.
Aug. in medit. cap. 23.
Vict. lib. 3. de persequut. Vandalica.
Antonius Episcopus Constan.
Ode 2. Peristephanon.
In panegyrico de obitu Celsi.
Gregor. in orat. laudatoria Theodori martyris.

eſt etiam locus paſsionis, ciues item, & fratres, & cognati, qui & habent eum & tuentur, & ornant, atq; honorant. Timemus afflictiones: expectamus pericula, non longè abſunt ſceleſti Scythæ bellum aduerſus nos parturientes. Vt miles, propugna (pro nobis) vt Martyr, pro conſeruis vtere libertate loquendi. Etiamſi ſuperaſti ſeculum: at noſti affectus, & vſus, neceſsitatesq; humanæ conditionis. Pete pacem, vt hi publici conuentus non deſinant: ne debacchetur atq; graſſetur aduerſus templa, altariáve rabioſus & ſceleratus barbarus: ne conculcet ſancta prophanus & impius. Nos enim, etiam quod incolumes & integri conſeruati ſumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus etiam futuri temporis præſidium atq; ſecuritatem. Quod ſi maiori etiam opus fuerit aduocatione ac deprecatione, fratrũ tuorum Myrtyrum coge chorum, & cum omnibus vna deprecare: multorum iuſtorum preces multitudinum ac populorum peccata luant. Admone Petrũ, excita Paulum, Ioanné item Theologum & diſcipulũ dilectum, vt pro Eccleſiis, quas conſtituerunt, ſoliciti ſint, pro quibus catenas geſtauerunt, pro quibus pericula ac mortes tulerunt, ne ſimulachrorum cultor aduerſus nos caput tollat: ne hæreſes ſicut ſpinæ vineæ ſuccreſcant: ne zizanium editum ſuffocet triticum. Porrò Baſilius adeò non reprehẽdendam putat Sanctorum inuocationé, vt ſcribens de quadraginta Martyribus, dicat: Qui aliqua premitur anguſtia, ad hos confugiat: qui rurſus lætatur, hos oret: Ille vt à malis liberetur, hic vt duret in rebus lætis. Quos etiam ipſe poſteà inuocat. Quem imitatus Gaudentius, de iiſdem & de aliis nonunllis ſcribens: Supplices, inquit, ad eorum veſtigia concurramus, vt ipſis intercedentibus vniuerſa, quæ poſcimus, adipiſci mereamur. Et Ambroſius: Vt efficax hæc mea ſit precatio, beatæ Mariæ virginis ſuffragia peto, Apoſtolorum interceſsionem imploro, Martyrum preces deprecor, Confeſſorũ orationem expoſtulo: Talium Domine Deus, preces nunquam ſpernis. Idem in alio quodam libro: Ad Medici illius ſedem, debile non poteſt explicare veſtigiũ: obſecrandi ſunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præſidium dati ſunt. Martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrociniũ vendicare, poſſunt pro peccatis rogare noſtris, qui propria peccata, etiam ſi qua habuerunt, lauerunt. Iſti enim ſunt Dei Martyres, noſtri præſules, ſpeculatores vitæ, actuumq; noſtrorũ. Non erubeſcamus eos interceſſores noſtræ infirmitatis adhibere, quia ipſi infirmitatem corporis etiam cùm vincerent, cognouerunt. Maximus quoq; Taurinenſis Epiſcopus ita S. Agnam alloquitur: O ſplendida Chriſto, pulchra Dei filio, & omnibus Angelis & Archangelis grata, vt noſtri meminiſſe digneris, quibus poſſumus precibus exoramus, vt nobis ille tribuat peccatorum indulgentiam, qui tibi tuorum omnium laborum tradidit palmam. Leo quoq; Pontifex hortatur, vt Sanctorũ ſuffragia ambiamus. Sed & Ioánes Chryſoſtomus in laudibus ponit Imperatoris, quòd is purpura indutus, accedit Martyrum ſepulchra complexurus, & faſtu depoſito ſtat ſanctis ſupplicaturus, vt pro ſe apud Deum intercedant: & ſcenarũ fabrum, & piſcatorem etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. At Chryſoſtomus, aiunt, alio loco reprehendit eos, qui patronis apud Deum, Sanctis vtuntur. Sic enim loquitur: Non eſt opus tibi perſonis apud Deum, neq; multo diſcurſu vt blandiaris aliis, ſed licèt ſolus ſis, patronoq; careas, & per te ipſe Deum preceris, omninò tamen voti compos eris: Neque enim tam facilè Deus annuit, cùm alij pro nobis orant, vt cùm ipſimet oramus, etiamſi plurimis ſimus pleni malis. Quid igitur dicemus? Adeóne leuis eſt Chryſoſtomus, vt quod vno loco laudat, reprehendat alio? Num ſecum ipſe pugnat? Abſit hoc de tanto viro ſuſpicari, quin ille tantùm abeſt, vt Sanctorum interceſsionibus vti nos prohibeat, vt non vno loco faciẽdum id eſſe doceat. Sed ne noſmetipſos in otium & deſidiam reſoluamus, & dormientes ipſi aliis tantũmodo noſtra curanda mandemus, hoc verbis iſtis admonitos nos voluit. Hoc eſt quod etiam dicit, Geneſim explicans: Si quod ex nobis eſt ſimul afferimus, & accedit interceſsio Sanctorum, plurimum nobis confert. Quod ſi ipſi negligentes fuerimus, & ſpem in his ſolis collocamus noſtræ ſalutis, nihil amplius nobis prodeſt: Non quòd infirmi ſunt iuſti, ſed quia propter noſtram deſidiam noſipſos perdimus. Et vt diſcas: quod quando negligentes ſumus, etiamſi iuſti ſint qui pro nobis orant, etiamſi Prophetæ, nulla nobis inde fit vtilitas. Audi Deum omnium, ad eum, qui de vtero matris purificatus eſt, Hieremiam Prophetam dicentem: Ne ores pro populo hoc, quia non exaudiam te. Vide Domini miſericordiã, prædicit Propheta, vt ne eum poſt orationem nõ exaudiatur, tribuas hoc ſuis demeritis, & ideò iam prædicit ei populi malitiam, & prohibet ne precetur, vt & ipſe ſcire queat immodicam Iudæorum peruerſitatem, & illi ſciant, quòd illis nihil prodeſt Propheta, niſi & ipſi, quæ ſua ſunt, proferre velint. Id ſcientes, dilecti, cõfugiamus ad Sanctorum preces, & oremus, vt pro nobis intercedant: Sed non illorũ precibus tantùm confidamus, ſed & ipſi noſtra, vt oportet, diſpẽſemus rectè, & ad meliora ſemper cõuertamur. Et iterũ alio loco: Bonũ eſt Sanctorum precibus frui, ſed quando ipſi ſeduli & vigiles fuerimus. At quid nunc opus eſt, inquis, aliorum precibus, quando ipſe ſedulus & dexter fuero? Ne conſtituas teipſum eò, vt opus illis habeas: neq; ego hoc volo, verùm ſemperindigẽtes ſumus. Si quidem rectè ſapuerimus, Paulus non dixit: Quid mihi aliorũ precibus opus eſt? tametſi illi eſſent indigni, qui pro illo precabãtur, imò neq; pares. Et tu dicis: quid mihi opus eſt aliorũ precibus. Petrus non dixit: Quid

Gaudentius In ſerm. quem habuit in dedicatione Baſilicæ concilii ſanctorum.

Ambr. in orat. præparatoria ad Miſſam.

Lib. de viduis.

In natali beatæ Agnetis.

Chry. hom. 66. ad populũ Antioch.

In hom. de profectu Euãgelii, ſub finem Tom. 5.

Homil. 5. in Mat.

Homil. 44.

In 1. ad Theſſ. cap. 1.

Quid mihi necesse est vt pro me oretur? Precatio, inquit, fiebat sine intermissione ab Ecclesia pro eo. Et tu dicis: quid mihi aliorum precibus opus est? Propter idipsum opus habes, quòd te putas illis non habere necesse. Etiamsi Paulo similis esses, opus tamen haberes aliorum precationibus: non extollas teipsum, ne humilieris. Sed quemadmodum dixi: Si nos ipsi in virtutis studio seduli fuerimus, efficaces erũt & preces aliorum pro nobis. Audi quid Paulus dicat: Noui eum, inquit, quòd hoc mihi cedet ad salutem, per vestram precationem ac subministrationem, Spiritus Iesu Christi. Et iterum: Simul adiuuantibus & vobis per deprecationem pro nobis, vt ex multis personis pro dono in nos collato, per multos gratiæ agantur pro nobis. Et tu dicis: Quid opus est mihi aliorum precationibus? Si verò desides fuerimus, nemo nos iuuare poterit. Quid profuit Hieremias Iudæis? Chrysostomum verò secutus Theodoretus, explicans illa Psalmi verba: Subiecit populos nobis, & Gentes sub pedibus nostris. Licet, inquit, videre eos, qui ex omnibus Gentibus crediderunt: ante Apostolorũ sepulchra supplices prosterni, & illum pusillum puluerem cum multo desiderio honorare, secundũ ipsius Dauidis vaticinationẽ: videant & psallant eum, qui subiecit populos nobis, & Gentes sub pedibus nostris. Sed quorsum attinet plures commemorare, cùm in œcumenica Synodo Chalcedonen. magno consensu Patres in eo congregati, clamarent: Flauianus post mortem viuit, Martyr pro nobis oret. *Actione 11.*

Quid ergo, dicemus idololatras fuisse Origenem, Basilium, Gregorium Nazianzenum, Ioannem Chrysostomum, Nectarium, Maximum Leonem, Theodoretum, Hieronymum, Augustinum, beatum Ephrem, Prudentium, Athanasium, Ambrosium, Gaudentium, Paulinum, Antonium, Victorem, qui ad sanctorum intercessionem & confugerunt ipsi, & aliis vt confugerent, auctores fuerunt? Nos verò multò rectius eos idololatras esse censebimus, qui commenta opinionum suarum sic adorant, & quod semel in animum induxerunt, id mordicus adeò tuentur, vt Ecclesiæ totius concensum, quæ columna est & firmamentum veritatis, pro nihilo ducant, & ei sui cordis visiones anteponant: Cui cùm resistunt, non hominibus resistunt, sed ipsi Spirituisancto, qui cum ea manens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult in Sanctis suis coli, sequuntur Deos alienos: Sic enim in veteri Testamento nouas & peregrinas atque alienas ab Ecclesia doctrinas legimus appellari, quod non secùs ab hæreticis ipsorum commenta, quàm ab Ethnicis Dij sui obseruentur. *Hier. 3. Oseæ 3.*

Reliquiæ sanctorum in summa habitæ veneratione.

Tanta fuit priscis illis seculis Sanctorum, & eorum reliquiarum veneratio, vt ad Martyrum sepulchra non nisi cum tremore quodam & horrore homines accederent. Quemadmodum cùm aliis in locis, tum vbi vitam beati Babylę persequitur, à Chrysostomo memoriæ proditũ legimus. Cuius etiam in alio quodam loco verba sunt hæc, loquitur autem de Sanctis: Qui ducebantur & circumducebantur, qui contempti erant & vincti, qui innumera patiebantur dum viuebant, vbi defuncti sunt, Regibus ipsis erant magis venerabiles. Etiam Romę, quę vrbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & Reges, & Præsides, & milites. Et in Constantinopoli Reges nostri magnã gratiam putãt, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorũ vestibula corpora sua sepeliantur, fiantq; piscatores ostiarij Reges: neq; hinc in morte funduntur, sed honestantur, & ipsi & eorũ nepotes. Neq; dissimilia reperiuntur apud Augustinum. Quæ verò de Babyla Chrysostomus, eadem de aliorum Sanctorum sepulchris narrat Gregorius Nissenus. Quomodo pius homo cùm venerit in alicuius Martyris ædem, illam vt Dei templũ admiratur, cupit deinceps etiam ipsi conditorio appropinquare, sanctificationem ac benedictionem, contrectationẽ eius esse credens. Quod si quis etiam puluerem, quo conditorium, vbi Martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro munere accipitur, ac tanquam res magni pretij condenda terra colligitur. Nam ipsas attingere reliquias, si quando aliqua eiusmodi prospera fortuna contingat, vt id facere liceat, quam id sit multum desiderandum & optandum, ac summarũ precum donũ, sciunt experti, & eius desiderij compotes facti. Quasi corpus enim per se viuens & florens, qui intuentur, amplectuntur: oculis, ori, auribus, omnibus sensuum instrumentis adhibentes, deinde officij & afflictionis lachrymas Martyri, quasi integer esset & appareret, superfundentes, vt pro ipsis deprecator intercedat, supplices preces afferunt tanquam satellitem Dei orantes, quasi accipientem dona cùm velit, inuocantes. Ex his omnibus, ô popule pie, discite, quòd preciosa ac honorata coram Domino sit mors Sanctorum eius. Nam vnum quidem & idem corpus omnium hominum est, ex vna massa conflatum. Verùm id, quod simplici morte dissolutum est, vt res quælibet vilis proiicitur. At quod Martyrij affectione gratiosum effectum est, ita est amabile, iucundum, & à multis desideratum & expeditum, vt superior oratio demonstrauit. De Theodosio narrat Ruffinus, quòd is contra Eugenium prælium initurus, circumibat cum Sacerdotibus & populo omnia orationũ loca, ante Martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida Sanctorum intercessione poscebat. Se quoq; solitum Romæ fuisse scribit Hierony. Vnà cum cæteris diebus Dominicis sepulchra Apostolorũ, & Martyrum circuire, crebroq; Cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ, ex vtraque parte ingredientium per parietes habent corpora sepul-

Chry. tomo 3. in demon. aduersus gent. quòd Christus sit Deus.

Greg. Nissenus in oratione laudatoria Theodori Martyris.

Ruff. lib. 2. cap. 33. Ecclesi. histo.

In ca. 40. Ezech.

sepultorum. De reliquiis Geruasij, Protasij, ac Stephani Martyrum, quantus ad ea fuerit hominũ concursus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, scribit Ambrosius, & eum sequutus Augustinus. Quo etiam in loco moris fuisse scribit, vt recitaretur in templo, quid quisque beneficij accepisset. Quod ipsum innuit Maximus quoq; Taurinen. Episcopus, in sermone quem habuit de S. Eusebio Vercellensi Episcopo. Eusebius verò Emissenus grauiter eos redarguens, qui negant venerationem deferendam reliquiis Martyrum, dum sanctæ Blandinæ historiam persequitur. Subiiciuntur, inquit, ignes, sed ad hoc tamen valere cognoscuntur vt consecrent: mitigantur bestiæ, sed ad prædam suam feritas in pasta miratur. Dilacerata vario tormentorum genere membra, sanctificant flammæ, dum pascere nesciunt, honorant bestiæ, dum sæuire non norunt. Vbi sunt qui dicunt, venerationem sacris Martyrum deferendam non esse corporibus? Ecce cruentæ feritatis immanitas, quæ religionis non recipit sensum, defert venerationis obsequium, & quę discretionem rationis ignara non recipit, ad malorũ tamen damnationẽ, quid honoris Sanctis debeatur, agnoscit: ac sit supplicij ministerium vel instrumentũ, miro modo meritorũ efficitur testimoniũ, & dum pietati reuerentiam præstat, profert tacitam de impietate sententiam. Suo quoq; tempore factũ esse refert Theodoretus, vt votorũ rei dona persoluerent, atq; alij oculorũ, alij pedũ, alij manuum simulachra suspenderent, ex auro, argentóve confecta. Quod qui non ita multò fuit posterior etiam suo seculo factitatũ esse scribit Gregorius presbyter Theodori Sycerorũ Archimandritæ, cuius discipulus fuit, vitam describens. Denique sub ipsa propemodum Apostolorum tempora, tantus fuit honor sanctorũ Martyrũ reliquiis habitus, vt beati Polycarpi corpus Christianis petentibus concedere Iudex noluerit, ne defunctũ illũ pro Deo colerent, quemadmodum ab Eusebio memoriæ proditum legimus. Qui hoc ipsum etiam de corporibus Petri Dorothei, & Gorgonij factũ fuisse narrat, quæ cùm iam sepulturæ fuissent mandata, denuò effoderũt impij, & in mare proiecerunt, dicentes: Ne fortè dij efficiãtur Christianorum, & ij, qui deos adorare nolunt, seruos nostros incipiant adorare. Putant enim quod diuinus honos apud nos Martyribus deferatur. De qua re pulchrè quoque scribit Basilius. Quando in Iudaismo moriebantur homines, execranda & detestanda eorum erant cadauera: At nunc si quis mortẽ Christi causa oppetit, pretiosæ sunt sanè illius reliquiæ. Anteà quidem in mandatis datũ erat Sacerdotibus & Nazareis, ne se aliquo mortuo inquinarent, & si quis mortuum contigisset, pro immũdo habebatur, vestesq; abluebantur. Nunc autem ille, qui contigit ossa Martyris, quandam sanctificationis societatẽ, & eam gratiam, quæ corpori insidet, assumere putatur. Pretiosa enim est coram Domino mors Sanctorum eius.

Ambr. serm. 91. Aug. libr. 21. de ciuit. Dei. cap. 28.

Theod. li. 8. de curatio. Græ. affect. Vide Zipomman: num. Tomo. 7.

Euseb. lib. 4. c. 15. Eccle. hist. Epist. 44.

In orat. 24. de morte.

Itaq; non est nouum hoc, quod infelici æuo hoc nostro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Christum in Sanctis adorant, & eorum precibus adiuuari petunt, idololatriæ insimulentur. Iam inde à multis seculis factitatum id esse narrat Augustinus, cùm à Fausto Manichęo, tum à Maximo Maudarensi, Hieronymus ab Eunomio, & Vigilantio Cyrillus à Iuliano, tum ab aliis nonnullis, qui idololatriæ Christianos affines esse dixerint, propter singularem cultum, quo sanctos Martyres prosequi videbantur. Contra Faustum quidem scribens Augustinus, negat vlli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum, quamuis in memoriam Martyrum, altaria constitui. Quis enim antistitum in locis Sanctorum corporũ assistens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendã charitatẽ, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo Martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines. Sed illos tantò deuotius, quantò securius post incerta omnia superata: quãtò etiã fidẽtiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc pugnãtes. At illo cultu qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici nõ potest, cùm sit propriè quędã diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendũ docemus nisi vnũ Deũ. Cũ autẽ ad hunc cultũ pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorũ, qui hoc etiã idolis exhibẽt, nullo modo tale aliquid offerimus, vel offerendũ pręcipimus, vel cuiquã Martyri, vel cuiquã sanctæ animæ, vel cuiquã Angelo. Ad eundẽ modũ & Theodoretus cõtra Gentes scribens: Atq; nos, inquit, ô Græci homines, nec hostias Martyribus, nec libamina vlla deferimus, sed vt sanctos homines, Deiq; amicissimos, honoramus.

Aug. cont. Faust. lib. 21. cap. 21.

Sancti eo cultu, quo boni homines hic coluntur.

Lib. 8. Græcarũ affectionum.

Nunquid non perspicuè satis declarauit Augustinus hoc loco, qui cultus, quæve seruitus propriè diuinitati debeatur, quæ contrà mortalibus quoque tribui rectè possit. Imitatio, honor, inuocatio, debentur quidem Deo, verùm non ita propriè, vt non etiam ad homines rectè transferri possint. Cæterùm, offerre sacrificium ita est propriè diuinitati debita seruitus, vt qui homini eam tribuerit, idololatriæ crimen effugere non possit. Sicut etiã ex quarta & sexta actione secundæ Nicænæ Synodi colligere licet. Quam etiam ob causam cùm quidam Sacerdos Iouis, Paulo & Barnabæ sacrificare vellent, modis omnibus id eum facere prohibuerunt, quod se quoq; mortales, & similes illis homines esse dicerent. Hic ergo cultus, hęc seruitus non tribuitur in Ecclesia nisi soli Deo. Imitari verò Sanctos, honorare Sanctos, dicere sancte Petre, ora pro nobis: & licuit in Ecclesia Dei semper, & licebit: Neq; alij sunt,

Cultus quidã sic Deo proprius vt aliis non conueniat, & quidem etiam aliis communis est. Actuum 14.

sunt qui cultum hunc deberi Sanctis negant, quam qui sacrificium propriè diuinitati debitam seruitutem ex Ecclesia sublatum prorsus esse cupiunt. Sic suum prius ministris vel amicis, aut filiis potius Dei honorem auferre conantur, quò facilius posteà, qui soli Deo cultus debetur, sacrosancti corporis & sanguinis Christi sacrificium abrogare queant, vt omni sacrificio atque Sacerdotio spoliatos nos absque Deo esse faciant. Et hoc est quod paulatim Satanas molitur. Primùm, vt amicos, filiosq; Dei, & membra Christi corporis, deinde vt Deum ipsum nos contemnere faciat, & omnem beneficiorum eius memoriam sempiterna quadam obliuione obruat.

Verùm, hoc, aiunt, est diuinum honorē in homines transferre: quod solius Dei proprium esse videtur, qui dixit: Ego Dominus scrutās corda, & probās renes, id hominibus tribuere, quasi possint aut audire Sancti petitiones nostras, aut motum cordis eius qui precatur, iudicare. Cæterùm, si quis nefas esse putat hoc homini tribuere, scripturam arguat, quæ tribuit Elisæo, quod is absens cognouerit, quæ Giesi discipulus eius fecerat, cùm à Naam Syro munera accepisset: quòd omnia verba quæcunq; locutus esset in conclaui suo Syrię Rex, cognita habuerit: nec illud ignorauerit, missum esse ab Rege Israël, qui caput suum præcideret. Tribuit eadem & Petro, quod sciuerit is Ananiam & Saphirā fraudasse de pretio agri. Tractans historiam de Elisæo & Giesi Eucharius: Si, inquit, in hac vita vbi hominū mirabilium Prophetia ita comparanda est illi vitæ, quasi paruuli ad iuuenem, vidit tamen Elisæus accipientem munera seruum suum, vbi ipse nō erat. Itáne cùm venerit quod perfectum est, nec iam corpus corruptibile aggrauabit animam, sed incorruptibile nihil impediet, illi sancti ad ea quæ videnda sunt oculis corporeis, quibus Elisæus absens ad seruum suum videndum nō indignus indigebunt. Quod si diuini Latinè vocātur, qui vel pręterita vel futura cognoscunt, cur hoc diuinitatis genus non rectè tribuatur Sanctorum spiritibus, quando corpus etiam Elisæi mortuum ossa Ioseph quæ visitata fuerant, post mortem prophetasse legimus. Quid autem aliud est prophetia, quàm quod à Cassiodoro scriptum est, inspiratio siue reuelatio diuina? Est ne autem verisimile, quod pleraq; reuelata sunt Elisæi cadaueri, reuelata sunt ossibus Ioseph, reuelata sunt Elisæo, reuelata sunt Petro, reuelata sunt aliis quoq; Sanctis in terris adhuc agentibus, & non reuelabitur eorundem, aut aliorum etiam sanctorum spiritibus, in beatorum sedes receptis, quid à se petant, quæ degunt adhuc in hac vita membra corporis eiusdem, de quorum salute cum primis illos constat esse solicitos? Sepultus in inferno diues, quid sui fratres agerent, quos in hoc seculo reliquerat, non ignorabat: & ignorabūt spiritus cœlestes, quid agant, quid à se precentur fratres corruptibile corpus hoc adhuc circumferētes? eruntq; meliore conditione dęmones, quos non omninò latere cordis nostri cogitationes, & singulari quadam rerum scientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt) Augustinus, & apud Cassianum Serenus memoriæ prodiderūt, quam animæ beatorum suauissimo Dei conspectu fruentium? Ipsam animarum vim subtilitate sua pleraq; præuidere maximè cùm à sensibus corporis abstrahuntur, Gregorius & ante eum Augustinus, testantur. Quantò plura præuisuros certum est, cùm eum videbunt, qui videt omnia, in quo videbunt omnia, quęcunq; Deo visum fuerit eis reuelare? Certè Antonius, animam Deo seruientem, si in ea perseuerauerit integritate, qua renata est, plus scire posse dicit, quàm Dæmones. Talem fuisse narrat animam Elisæi: talis fuit etiam ipse Antonius, sicut vitam illius describēs, tradit Athanasius. Talis & Eulogius, si quid Zozomeno credimus, qui, quæ quis in animo recōdita habuerit, inspiciebat. Idem Ioanni quoq; Heremitæ tribuit Augustinus. Quod si verum est, quod dixit veritas, quæ mentiri nescit, quod in resurrectione erimus sicut Angeli in cœlo: Angelos autem non modò scire quid precentur in hoc seculo degentes, verùm etiam Deo preces eorum offerre manifestè scriptura docet, quid est quod iam dubitet quisquam, quin animæ piorum desideratissimo Dei conspectu fruentes, non ignorent quid à se petant fratres in terris agentes, siue reuelātibus Angelis, quod Dionysio visum est, siue quod Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiendi, cùm similes Angelis facti sint: siue quia videntes videntem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim est, inquit Gregorius, quod ibi sanctorum animæ nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Quis ibi aliquid nesciat, ait ante Gregorium Dionysius, vbi omnes fontem scientiæ Deum vident? Certè qui intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris aliquid sit quod ignorēt: Quærit Athanasius, An memoriā nostri habeant abeuntes animæ? Et respondet: Animæ quidem Sanctorum omninò: peccatorū verò, nequaquam. Et æqualis eius Prudentius, de Hymetrio & Chelydonio Martyribus scribens: Non sinunt inane vt vllus voce murmur fuderit. Audiunt, statimq; ad aurem Regis æterni ferunt. Eusebius Cæsariensis atq; Theodoretus etiam, Platonis testimonio, probare nituntur piorum animas in beatorum sedes receptas, mortalium in terris degentium curam gerere. Recitatis Platonis verbis Eusebius: Hæc nos, inquit, quotidie factitamus, qui verę pietatis milites, vt Dei amicos honorantes, ad monumēta quoq; illorū accedimus, votaq; ipsis facimus tanquam viris sanctis, quorum intercessione ad Deum nos non parum iuuari profitemur.

Sancti quomodo cognoscant preces viuentium.
Hier. 17.
4. Regum 6.
4. Regum 9.
Actor. 5.
Diuini qui dicti.
Eccle. 48.
Eccle. 49.
Prophetia quid.
In lib. 4. Regum cap. 10.
Lucæ 18.
Vide Augustin. in Psalm. 108.
Dæmon vnde dictus.
Aug li 9. de ciu. Dei ca 20. & 22.
Cass. Colla. 7. c. 1.
Greg. li. 4. dialogo. cap. 25.
Aug. de gen. ad lit. li. 12. c. 6.
Lib. 6. cap. 28.
Lib. 5. de ciuit. Dei ca 26. & de cura pro mortuis cap. 17.
Matth. 22.
Zacha. & Tob. 1.
Apoc. 5.
Dion. cap. 4. cœlest. Hierch.
Hier. cont. Vigil.
Greg. lib. 4. dia. cap. 32. & lib. 12. moral. cap. 13.
Dion cap. 11. cœlest. Hier.
Atha. in quæst. quæstio 32.
Prud. in li. Perist. Ode 1.
Sanctos iam esse cum Christo.
Euseb. li. 13 ca. 7. præpat. Euang.
Theod. lib. 8. Græcarum affect.

Verùm, vt qui semel à via recta deflexerunt, eos in alium atque alium errorem incurrere

videre

videre licet, sic in iis, qui à vero semel aberrauerũt, error alius aliũ trudit: Neq; enim desunt, qui cùm falsam opinionẽ suã, de non inuocãdis Sanctis, alia ratione cõfirmare nõ possint, eò tandẽ audaciæ atq; amẽtiæ prorumpãt, vt asseuerare nõ dubitẽt, nondũ esse potitos sanctos eius conspectu suauissimo, in quem Angeli prospicere desiderant, sed adhuc in abditis quibusdam receptaculis, extremum expectare generalis iudicij diem: in quo redditurus vnicuique sit Deus iuxta opera sua. Hoc verò est mediatorem Christũ negare, hoc est alium cum Iudæis Messiam expectare, qui de nouo quodam limbo defunctorũ animas iterum educat: hoc est dicere, Ergo Christus gratis est mortuus. Nam sicut superius à nobis dictum est, quis erit fructus passionis & mortis Christi, si non melior nunc est nostra conditio, quàm fuit patrum qui Christi passionem & mortem præcesserunt? Si æquè vt illis, clausa nobis adhuc est cœli ianua, quam nos illius morte nobis apertam esse persuasum habemus? Quæ autem fuit causa quamobrem vel illi tantoperè desiderarent venturi Messiæ incarnationem, vel nos de eo, quòd is tandem aduenerit, vnà cum illis adeò lætaremur, si carendum nihilominus, & illis, & nobis est eius visione, neq; prius ea perfruendum, quàm extremus ille generalis iudicij dies aduenerit? Quid autem? nunquid non huic istorum insaniæ manifestè scriptura reclamat & veteris & noui Testamenti, quæ simul vt homo fuerit mortuus, vel pœnas eum debitas persoluere, vel si nihil in eo sit, quod purgandum restet, euestigiò cœlestis regni præmia consequi docet? Ducunt, inquit, in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Mortuus est diues, ait Christus, & sepultus est in inferno. Latroni contrà in cruce pendenti dicit ipse quoq; cruci affixus: Hodie mecum eris in Paradiso. Rursus alibi scriptura loquitur: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei. Porrò Paulus cùm dixisset: Id quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Subiungit ilicò: Scimus autem quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum nõ manu factam, sed æternam in cœlis. Quibus verbis an non clarè indicat, quod simul vt ex diuersorio corporis huius anima migrauerit, ad æternam illam cœlestem domum euestigiò transfertur? Quòd si quis contenderit, spe tantùm id fieri tum, nõ autem re, quid aliud ex eo consequetur, quàm quòd nihilo melior futura sit animæ conditio iam à corpore separatæ, quam eiusdem adhuc in corpore permanentis? Quorsum igitur attinebat dicere: Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur: quandoquidem etiam illa non dissoluta, per æquè sperare nobis domum illam cœlestem licet? qui (quod ab eodem Paulo dictum est alibi) spe salui facti sumus. Verùm & hunc scrupulum exemit nobis Paulus, & omni prorsus nos dubitatione liberauit, cum paucis interiectis, ita loquitur: Audentes igitur semper & scientes quoniã dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino: (Per fidem enim ambulamus, & non per speciem, audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.) Quid magis dilucidè dici potuit ad id quod volumus ostendendum? Sicut mercenarius præstolatur finem operis sui: sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum, sic sitiebat anima Pauli ad Deum fontem viuum, atq; ideò cupiebat ab isto corpore peregrinari, vt illius præsentia frui posset, quẽ tanto ardore videre gestiebat. Hoc est quod alio quoq; loco dixit: Habere se desiderium dissolui, & esse cum Christo. Quorsum autem peregrinari à corpore, quorsum dissolui cupiebat, si nihilominus tam desiderato Christi aspectu fruendum illi non erat? si dissolutione facta fuit, nihilominus expectandus extremus generalis iudicij dies, quo primum ei videndi Christi potestas fieret? Præclarè Chrysostomus explicans hunc Pauli locum: Quid eligam ignoro: desideriũ habẽs dissolui, & esse cum Christo. Quid dicis, inquit, Paule? Cùm hinc abiens in ipsum cœlum migraturus sis, atque cum Christo futurus, ignoras quid eligere debeas? Et alio loco: Videbimus, inquit, Paulum apud regalem thronum splendentem, vbi Cherubin Deum glorificant, vbi Seraphin volant, vbi Paulum videbimus cum Petro in Sanctorum choro chorisæum existentem. Quis non videt quàm inepta, quàm absurda sit hæc opinio, etiamsi Græci quidam non ignobiles in ea fuisse videntur. Quamuis Cyrillus contrarium non obscurè senserit, sic scribens ad Reginas libro secundo de recta fide: Olim, inquit, liberatæ à corporibus animæ hominũ in subterranea receptacula demittebantur implentes mortis promptuaria, vbi autem Christus spiritum suum Patri commendauit, etiam hanc nobis preparauit viam: non enim ingredimur in infernum, absit, sequemur autem potius, secundum hoc ipsi & fideli Conditori nostras commendatas animas in bona spe, suscitabit enim omnes Christus. Itidem & Basilius: An non extremi stuporis est, inquit, Sanctos fateri cum Christo non esse, quandoquidem Paulus peregrinans à corpore, præsens est apud Dominum, & resolutus iam est cum Christo: istos verò non cõcedere Spirituisancto quantum in ipsis est, vt vel eodem modo, quo homines cum Christo sit. Et Chrysostomus enarrans illud: Vbi ego sum, illic & minister meus erit. His verbis, inquit, ostendit resurrectionem post mortem, vbi Christus in cœlis. Ergo ante resurrectionem illuc anima & mente transferemur.

1. Petri 1. — *Galat. 2.* — *Obiectio.* — *Iob 21.* — *Lucæ 16.* — *Lucæ 23.* — *Apoc. 2.* — *2. Corinth. 4.* — *Rom. 8.* — *2. Corinth. 5.* — *Iob 7.* — *Psalm. 41.* — *Philip. 1.* — *Serm. 4. in epist. ad Philippen.* — *Serm. 34. in epi. ad Rom.* — *Sanctos nondum esse cum Christo opinabãtur malè quidam Græci.* — *Cyrillus.* — *Basil. de spir. sancto ad Amphil.*

Verùm

Verùm, isti hîc quærunt, quis generalis iudicij sit vsus futurus, si ante illud mercedem quisque suam recepturus est? Respōdet huic quæstioni Gregorius, quod hoc animabus crescit in iudicio, quod nunc animarum sola, postmodum verò etiam corporũ beatitudine perfruuntur, vt ipsa quoq; carne gaudeant, in qua dolores pro Domino, cruciatusq; pertulerũt. Pro hac quippè geminata earum gloria scriptum est, in terra sua duplicia possidebunt. Hinc etiam ante resurrectionis diem de Sanctorum animabus scriptum est: Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ, & dictum est illis, vt requiescerent tempus adhuc modicum, donec impleretur numerus conseruorum & fratrum eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt: quia modò animarum tantùm, tunc autem animarũ simul & corporum gloria lætabuntur. Crescit & illud in iudicium, sicut Chrysostomus docet, explicans illum Pauli locum: Non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur, quod augetur electorum gaudium & glorificatio, cùm fratres quoq; suos coronari simul vident. Si enim corpus vnum omnes sumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cùm simul & cōmuniter coronatur, & non per partes. Quod etiam vberius tractatur ab Origene in Leuiticum scribente. Et à Gregorio Nisseno, vbi de resurrectione tractat, & à Bernardo in lib. de diligēdo Deo. Extat præclarus quidã sermo Theodoriti, in quo docet: Quandoquidē in certamine quod in hac vita sustinuit anima, sociũ corpus habuit, nō esse rationi consentaneũ, vt vel si vicerit, sola coronetur, vel si non sit victoriã consequuta, sola puniatur. In quo sicut animam hominis damnati querētem de carne inducit, cùm illius impulsu peccauerit, vt faciam illum habeat in cruciatu postulantem: sic vicissim carnem iustum illum Iudicem deprecantem: quandoquidem illa ministra vsa est anima in iis omnibus faciendis, quibus æternam beatitudinem est assequuta, vt sicut laborum, sic etiam esse gloriæ particeps queat. Nec minus elegãter ea de re disserit Eusebius Emissenus ita scribens: Quid necessitatis est, vt quæ nihil per se agere potuit, rursum suscitetur in vitam? videamus, charissimi, si nihil in hoc seculo egerunt, vel agunt iuncta spiritui suo carnis officia, vtriusque hominis inter se opera conferant, vt dicat fidelis spiritus in die restitutionis auctori & reparatori suo: suscipe Domine, geminũ animæ, carnisq; seruitium. Te iubente & adiuuante in illo seculo communem hostem communi intētione deuicimus: habet itaque Domine speciales fructus & fragilitas corporis mei. Ego intellectu, discretione, consilio, spiritualiter contra aduersarios steti: caro hæc corporaliter, operis sudore, sobrietate & ieiuniis dimicauit. Ad me pertinuerunt sacrificia & supplicationes: ad hanc studia & merita castitatis. Ego quidē huic fidem quam dederas tradidi, sed contra impugnantia blandimenta, virtutem de eius abstinentia & contritione mutuata sum. Dicat adhuc anima ad Deum suum pro emundatione carnis suæ: Domine Deus, dignante prouidētia tua, caro hæc per me quidem animata atque vegetata est, sed sola ipsa, pro originali & communi debito, vim mortis experta est: vtriusq; transgressio vnius est facta damnatio: pro iure factoris ac reparatoris, ad me viuificatio, ad illam pertinuit correctio. Tu hanc carnem, dum in ea saluti publicæ militas, honorasti: tu quidem intus in anima faciem similitudinis tuæ nobilitate decorasti: sed in huius substantia, fel, acetum, spinas, clauos, lanceam pertulisti. Tu quantum ad conditionem meam spectat, quam ex homine suscepisti in carnis huius vulneribus de Diabolo triumphasti, tu non de mea, sed de eius participatione, sacrum pro hoc mundo sanguinem profudisti. Te in ea Apostolus Thomas perfossum conspiciens, latus, & per clauorum signa carnalia Deum esse testatus est. Tu in Deitate tua, per huius agnitus cicatrices in suo hominem corpore reparandum & instaurandum esse docuisti: ego autem nisi eam te suscitante recuperassem, ex inferis non redissem. In omnibus mandatis tuis ego imperium prætuli, illa famulatum. In commune laborauimus, sit commune quod tribues, quia sine illa non patitur me iustitia tua recipere quod promittis. Agnoscamus ergo fratres, causas quibus anima iam in Paradisi beatitudine constituta, resumere proprij corporis desideret indumentum, vt qui simul desudauerunt in seculi huius peregrinatione, simul illic glorificentur in requie.

Iudicij generalis vsus.
Greg. lib. 4. dialog. cap. 24.
Apoc. 6.
Chrys. Hom. 28. in epi. ad Hebr.
Orig. hom. 7.
Greg. serm. 3.
Theo. de prouidentia serm. 9. & Hæreticarum fabularũ lib. 5.
Serm. ii. de ascensione.

Sed hæc ad probandum Sanctorum inuocationem, simul ad ostendendum quod orationes nostras Sancti cognoscant, dicta sufficiant. Nunc orationem dominicam, in qua Tertullianus, breuiarium totius Euangelij comprehendi scribit, eius discipulum Cyprianum explicantem audiamus: cuius hunc librum cōmendans Augustinus, hortatur, vt eum diligenter legant, & quantum Dominus adiuuerit, intelligant, memoriæque commendent.

De gratia & libero arbitrio, cap. 13.
In lib. de orat.

Expositio Dominicæ orationis, auctore beato Cypriano martyre, quam ita describi fecimus, quemadmodum in exemplari quodam peruetusto & ualdè castigato scriptam reperimus, quod communicauerat nobiscum amicus ille noster Gabriël Faernus, uir non magis doctrina quàm probitate insignis.

CAPVT LIX.

EVangelica præcepta, fratres dilectissimi, nihil sunt aliud, quàm magisteria diuina, fundamenta ædificandæ spei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinēdæ salutis: quæ dum dociles credentium

Euangelica præcepta quid sint.

mentes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducunt. Multa & per Prophetas seruos suos dici Deus voluit & audiri, sed quantò maiora sunt, quæ filius loquitur, quæ Dei sermo, qui in Prophetis fuit, propria voce testatur? non iam mandans, vt paretur venienti via, sed ipse veniens, & viam nobis aperiens & ostendens, vt qui in tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus, luce gratiæ illuminati, iter vitæ duce & rectore Domino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita & præcepta diuina, quibus populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formam dedit, ipse quid precaremur monuit & instruxit. Qui fecit viuere, docuit & orare, benignitate scilicet, qua & cætera dare & conferre dignatus est, vt dum prece & oratione ea, quam filius docuit, apud patrē loquimur, facilius audiamur. Iam prædixerat horā venire, quando veri adoratores adorarent patrē in spiritu & veritate, & impleuit quod antè promisit, vt qui spiritū, & veritatem de eius sanctificatione percepimus, de traditione quoque eius verè & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest esse magis spiritalis oratio, quàm quæ à Christo nobis data est, à quo nobis & sanctus spiritus missus est? Quæ vera magis apud patrem precatio, quàm quæ à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter orare, quàm docuit nō ignorantia sola sit, sed & culpa, quādo ipse posuerit & dixerit: Reiicitis mandatū Dei, vt traditionē vestrā statuatis. Oremus itaq; fratres dilectissimi, sicut Magister Deus docuit. Amica & familiaris oratio est Deū de suo rogare, ad aures eius ascendere Christi orationē. Agnoscat pater filij sui verba, cùm precem facimus. Qui habitat intus in pectore, ipse sit & in voce. Et cùm ipsum habeamus apud patrem aduocatū pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris, petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cùm dicat: Quia quæcunq; petierimus à patre, in nomine eius, dabit nobis, quantò efficatius impetramus si quod petimus, in Christi nomine petamus eius oratione.

Hebr.1. *Oratio Domini cæteris anteferenda.* *Matth.15.* *Ioannis 16.*

Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere, ita contrà congruit verecundo modestis precibus orare. Denique magisterio suo Dominus secretò nos orare præcepit, in abditis & secretis locis, in cubiculis ipsis, quod magis conuenit fidei, vt sciamus Deum vbique esse præsentem, audire omnes & videre, & maiestatis suæ plenitudine abdita quoq; & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego Deus approximans, & non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego ergo non videbo eum? Nónne cœlum & terram ego impleo? Et iterum: In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. Et quando in vnum cum fratribus conuenimus, & sacrificia diuina cum Dei Sacerdote celebramus, verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus: Non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus, nec petitionem commendandam modestè Deo, tumultuosa loquacitate iactare. Quia Deus non vocis, sed cordis auditor est. Nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes videt, prouocante Domino & dicente: Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? Et alio loco: Et scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis. Quod Anna in primo libro regnorum Ecclesiæ typum portans, custodit & seruat, quæ Deum non clamosa petitione, sed tacitè & modestè intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, sed manifesta fide: Loquebatur non voce, sed corde, quia sic sciebat Deum audire, & impetrauit efficaciter quod petiit, quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina, quæ dicit: Loquebatur in corde suo, & labia eius mouebantur, & vox eius non audiebatur, & exaudiuit eam Dominus Deus. Item legimus in Psalmis: Dicite in cordibus & in cubilibus vestris, & compungimini. Per Hieremiam quoq; hæc eadem Spiritussanctus suggerit & docet, dicens: In sensu autem verbi debet adorari Dominus.

Oratio qualis. *Orandum etiam in secretis locis, quia deus vbique audit & videt.* *Hier.23.* *Prouerb.15.* *Sacrificium.* *Oratio non clamosa, sed quieta esse debet.* *Lucæ 5.* *Hier.17.* *Anna typus Ecclesiæ.* *1. Regum 1.* *Psalm.4.* *Hier.29.*

Adorans autem, fratres dilectissimi, nec illud ignoret, quemadmodū in templo cum Pharisæo & Publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad cœlum oculis, nec manibus insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ misericordiæ implorabat auxilium: Et cùm sibi Pharisæus placeret, sanctificari hic magis meruit, qui sic rogauit, qui spem salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit, cùm innocens nemo sit, sed peccata cōfessus humiliter orauit, & exaudiuit orantem, qui humilibus ignoscit. Quæ Dominus in Euangelio suo ponit, & dicit: Homines duo ascenderunt in templū orare, vnus Pharisæus, & alter Publicanus: Pharisæus autem cùm stetisset, talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri, quomodo & Publicanus, iste: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcunq; possideo. Publicanus autem de longinquo stabat, & neq; oculos volebat ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus magis in domum suam, quàm ille Pharisæus. Quia omnis qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.

Orandi, adorādique modus. *Lucæ 18.* *Lucæ 18.*

Quæ nos, fratres dilectissimi, de diuina lectione discentes, postquam cognouimus qualiter ad orationem accedere debeamus, cognoscamus, docente Domino & quid oremus. Sic, inquit, orate: *Pater noster qui es in cœlis, Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte*

Matth.6. *Pater noster.*

nobis

nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et *ne patiaris induci nos in tentationem, sed libera nos à malo, Amen.*

Ante omnia pacis Doctor atq; vnitatis Magister singulatim noluit & priuatim precē fieri, vt quis cùm precatur, pro se tantùm precetur. Non dicimus, Pater meus, qui in cœlis es: nec panem meum da mihi hodie. Nec dimitti sibi tantùm vnusquisq; debitū postulat, aut vt in tentationē non inducatur, atq; à malo liberetur, pro se solo rogat: Publica est nobis & communis oratio: & quando oramus, non pro vno, sed pro toto populo oramus, quia totus populus vnum sumus. Deus pacis & concordiæ Magister, qui docuit vnitatem, sic orare vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipse portauit. Hanc orationis legem seruauerunt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritus consensione concordes. Quod declarat scripturæ diuinæ fides, & cùm docet, quomodo orauerint, tale dat exemplum, quod imitari in precibus debeamus, vt tales esse possimus. Tunc, illi tres, inquit, quasi ex vno ore, hymnum canebant, & benedicebant Deum. Loquebantur quasi ex vno ore, & nondū illos Christus orare docuerat, & idcircò orantibus fuit imperrabilis & efficax sermo, quia promerebatur Deum pacifica, & simplex, & spiritualis oratio. Sic & Apostolos cum discipulis post ascensum Domini inuenimus orasse: Erant, inquit, perseuerātes omnes vnanimes in oratione cum mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Iesu, & fratribus eius. Perseuerabant in oratione vnanimes, orationis suæ instantiam simul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo, nō admittit in diuinam & æternam domum, nisi apud quos est vnanimis oratio.

Oratio sit communis & publica. *Daniel. 7.* *Actor. 1.* *Psalm. 67.*

Qualia autem sunt, fratres dilectissimi, orationis dominicæ Sacramenta, quàm multa, quàm magna, quàm breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa? vt nihil omninò prætermissum sit, quòd non in precibus atq; orationibus nostris cœlestis doctrinæ compendio comprehendatur. Sic, ait, orate: *Pater noster, qui es in cœlis.* Homo nouus renatus, & Deo suo per gratiam eius restitutus, Pater, primo in loco dicit, quia filius esse iam cœpit. In sua, inquit, propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis potestatem, vt filij Dei fierent, iis qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit in nomine eius, & factus est Dei filius, hinc iam debet incipere, vt & gratias agat, & profiteatur se Dei filium, dum nominat patrem sibi esse in cœlis Deum: contestetur quoque inter prima statim natiuitatis suæ verba renunciasse se terreno & carnali patri, & patrem solum nosse, & habere cœpisse, qui sit in cœlis, sicut scriptum est: Qui dicunt patri & matri, Non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua, & testamentum tuum seruauerunt. Item Dominus in Euangelio suo præcepit, ne vocemus nobis patrem super terram, quod scilicet sit nobis vnus pater, qui est in cœlis. Et discipulo, qui mētionem defuncti patris fecerat, respondit: Sine, vt mortui sepeliant suos mortuos: dixerat enim patrem suum mortuum, cùm sit credentium pater viuus.

Matth. 6. *Ioannis 1.* *Patrem cur appellamus Deum.* *Deut. 33.* *Matth. 23.* *Matth. 8.*

Nec hoc solùm, fratres dilectissimi, animaduertere & intelligere debemus, quod appellemus patrem, qui sit in cœlis: sed coniungimus & dicimus: Pater noster, id est, eorum, qui credunt, eorū qui per eum sanctificati, & gratiæ spiritalis natiuitate reparati, filij Dei esse cœperunt. Quæ vox etiam Iudæos perstringit & percutit, qui Christū sibi per Prophetas annunciatum, & ad se prius missum non tantùm spreuerūt infideliter, sed & crudeliter necauerūt. Qui iam non possunt patrem Deum vocare cùm Dominus eos confundat & redarguet, dicens: Vos de diabolo patre estis, & concupiscentias patris vestri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas non est in illo. Et per Esaiam Prophetam Deus clamat indignans: Filios genui & exaltaui, ipsi autem me spreuerunt. Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israël autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Væ Genti peccatrici, populo pleno peccatis, semini nequam, filiis sine lege. Dereliquistis Dominum, & in indignationem misistis sanctū Israël. In quorū exprobationem Christiani, quando oramus, Pater noster primo in loco dicimus, quia noster esse cœpit, & Iudæorum (qui eum reliquerunt) esse desiit: nec peccator populus potest esse filius, sed quibus remissio peccatorum datur, eis filiorum nomen ascribitur, eis æternitas repromittitur, Domino ipso dicente: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum: quanta autem est Domini benignitas ea, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui sic nos voluerit orationem celebrare in conspectu Dei, vt Dominū Deum Patrem vocemus, & vt est Christus Dei filius, sic & nos Dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare.

Noster. *Iudæi nō possunt Deum vocare patrem suum.* *Ioannis 8.* *Esaia 1.* *Ibidem.* *Ioannis 8.*

Meminisse itaque, fratres dilectissimi, & scire debemus, quia quando Deum patrem dicimus, quasi filij Dei agere debemus, vt quomodo nos nobis placemus de Deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi Dei templa, vt Deum in nobis cōstet habitare. Nec sit degener actus noster à spiritu, vt qui spiritales & cœlestes esse cœpimus, non nisi spiritalia & cœlestia cogitemus & agamus, quia & ipse Deus dixit. Eos qui clarificant me, clarificabo: & qui me spernit, spernetur. Beatus quoq; Apostolus in epistola sua posuit: Non estis

Viuere debemus vt filii Dei. *1. Regum 2.* *1. Corinth. 6.*

vestri, empti enim estis pretio magno, clarificate & portate Deum in corpore vestro.

Sanctificetur nomen tuum. Post hoc dicimus: *Sanctificetur nomen tuum:* non quod optemus Deo, vt sanctificetur orationibus nostris, sed quod petamus ab eo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cęterùm à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti estote, quoniã ego *Leuit.20.* sanctus sum, ideò petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod *Sanctificationem quam petamus.* esse cœpimus, perseueremus, & hoc quotidie deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana *Delinquimus quotidie.* sanctificatione, vt qui quotidie, delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus prædi- *1. Corinth.6.* dicat, dicens: Neq; fornicarij, neq; idolis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum appetitores, neq; fures, neq; fraudulenti, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; raptores regnum Dei consequentur. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine Domini Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Hæc sanctificatio vt in nobis permaneat, oramus. Et quia Dominus & Iudex noster sanato à se & viuificato comminatur iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, vt sanctificatio & viuificatio, quę de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur.

Adueniat regnũ tuum. Sequitur in oratione (*Adueniat regnum tuum.*) Regnum etiam Dei repræsentari nobis petimus, sicuti & nomen eius, vt in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit? Nostrum regnum petimus aduenire à Christo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quæsitum, vt qui in seculo antè seruiuimus, postmodũ Christo dominante regnemus, sicut & ipse *Matth.25.* pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratũ est ab origine mundi. Potest verò, fratres dilectissimi, & ipse Christus esse regnũ Dei, quod venire *Christus regnum Dei dicitur.* quotidie cupimus: cuius aduentus vt citò nobis repræsentetur optamus. Nam cùm resurrectio ipse sit, quia in ipso resurgimus, sic & regnum Dei potest ipse intelligi, quia in illo re- *Regnum cæleste & terrestre.* gnaturi sumus. Benè autem regnum Dei petimus, id est, regnũ cœleste, quia est & terrestre regnum. Sed qui renunciauit iam seculo, maior est & honoribus eius & regno, & ideò soli se Deo & Christo dicat, non terrena, sed cœlestia regna desiderat.

Continua prece opus est. Continua autem oratione & prece opus est, ne excidamus à regno cœlesti, sicut Iudæi, *Matth.8.* quibus hoc promissum prius fuerat, exciderunt, Domino manifestante & probante: Multi, inquit, venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno cœlorum: Filij autem regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & stridor dentium. Ostenditur quia antè filij regni Iudæi erant, quando & filij Dei esse perseuerabant. Postquam cessauit circa illos nomen paternum, cessauit & regnũ. Et, ideò nos Christiani qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, & nos vt regnum Dei nobis veniat *Fiat voluntas tua, &c.* oramus: addimus quoq; & dicimus: (*Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra.*) non petimus *Rom.9.* vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obsi- *Esaiæ 45.* stit, quò minus quod velit, faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quò minus per omnia noster animus atq; actus Deo obsequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis volũtas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgẽtia & misericordia tutus est. Deniq; & Deus infirmitatem hominis, quam portabat, ostendens ait: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, vt non voluntatem suam, sed Dei faciant, addidit dicens: Ve- *Voluntas Dei protectio.* runtamen non quod ego volo, sed quod tu. Et alio loco dicit: Non descendi de cœlo, vt fa- *Matth.20.* ciam voluntatem meam, sed eius qui me misit. Quod si filius obaudiuit, vt faceret patris voluntatem, quantò magis seruus obaudire debet, vt faciat domini voluntatem? sicut in epi- *1. Ioannis 2.* stola sua Ioannes quoq; ad faciendam voluntatẽ Dei hortatur & instruit, dicens: Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quia omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quę non est à patre, sed ex cõcupiscentia mundi: & mundus transibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum.

Voluntas Dei, quæ? Qui in æternum manere volumus, Dei qui æternus est, voluntatem facere debemus. Voluntas autem Dei est, quam Christus & docuit & fecit. Humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facere non nosse, & factam posse tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo, quòd pater est, timere, quòd dominus, Christo nihil omninò præponere, quia nec nobis ille quicquã præposuit, charitati eius inseparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter assistere, quando de eius nomine & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, qua confitemur, in quæstione fiduciam, qua congredimur, in *Sicut in cœlo & in terra.* morte patientiam, qua coronamur: hoc est, cohæredem Christi velle esse, hoc est præceptum Dei facere, hoc voluntatem patris implere. Fieri autem petimus voluntatem Dei, vt in cœlo & in terra, quod vtrunq; ad consummationem nostræ incolumitatis pertinet & salutis. Nam cùm

cùm corpus è terra & ſpiritum poſſideamus è cœlo, ipſi terra & cœlum ſumus, & in vtroq; id eſt, & corpore & ſpiritu, vt Dei volũtas fiat, oramus. Eſt enim inter carnẽ & ſpiritũ colluctatio, & diſcordantibus aduerſus ſe inuicem quotidiana congreſſio, vt non quę volumus, ipſa faciamus, dum ſpiritus cœleſtia & diuina quærit, caro terrena & ſecularia concupiſcit: & ideò petimus inter duo iſta ope & auxilio Dei concordiam fieri, vt dum & ſpiritu & carne voluntas Dei geritur, quæ per eum renata eſt, anima ſeruetur. Quod apertè atq; manifeſtè Apoſtolus Paulus ſua voce declarat: Caro, inquit, concupiſcit aduerſus ſpiritũ, & ſpiritus aduerſus carnem. Hæc enim inuicem aduerſantur ſibi, vt non quæcunque vultis, ipſa faciatis. Manifeſtá autem ſunt facta carnis, quæ ſunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, ſpurcitiæ, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contẽtiones, æmulationes, animoſitates, prouocationes, ſimultates, diſſenſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, commeſſationes, & his ſimilia, quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non poſſidebunt. Fructus autem ſpiritus, eſt charitas, gaudium, pax, bonitas, magnanimitas, fides, manſuetudo, continentia, caſtitas. Et idcircò quotidianis, imò continuis orationibus hoc precamur, & in cœlo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia hæc eſt voluntas Dei, vt terrena cœleſtibus cedant, ſpiritualia & diuina præualeant.

Colluctatio carnis & ſpiritus.

Opera carnis.

Galat. 5.

Opera ſpiritus.

Poteſt etiam ſic intelligi, fratres dilectiſsimi, vt quoniam mãdat & monet dominus etiam inimicos diligere, & pro iis quoque qui nos perſequuntur, orare, petamus & pro illis qui adhuc in terra ſunt, & necdum cœleſtes eſſe cœperunt, vt & circa illos voluntas Dei fiat, quam Chriſtus hominem conſeruando & redintegrando perfecit. Nam cùm diſcipuli ab eo non iam terra appellentur, ſed ſal terræ, & Apoſtolus primum hominem vocet de terræ limo, ſecundum verò de cœlo, meritò & nos qui eſſe debemus Patri Deo ſimiles, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos, ſic Chriſto monente oramus & petimus, vt precem pro omniũ ſalute faciamus, vt quomodo in cœlo, id eſt, in nobis per fidem noſtram voluntas Dei facta eſt, vt eſſemus de cœlo, ita & in terra, hoc eſt, in illis non credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc ſunt prima natiuitate terreni incipiant eſſe cœleſtes ex aqua & ſpiritu nati.

Alia interpretatio.

Matth. 5.
1. Corinth. 15.

Procedente oratione poſtulamus & dicimus: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Quod poteſt & ſpiritualiter & ſimpliciter intelligi, quia & vterque intellectus vtilitate diuina proficit ad ſalutem. Nam panis vitæ Chriſtus eſt, & panis hic omniũ non eſt, ſed noſter eſt: & quomodo dicimus pater noſter, quia intelligẽtium & credentium pater eſt, ſic & panem noſtrũ vocamus, quia Chriſtus noſter, qui corpus eius contingimus, panis eſt. Hunc autem panem dari nobis quotidie poſtulamus, ne qui in Chriſto ſumus, & Euchariſtiã quotidie cibũ ſalutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abſtenti & non communicantes à cœleſti pane prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur, ipſo prædicante & monente: Ego ſum panis vitæ, qui de cœlo deſcẽdi. Si quis ederit de hoc pane, viuet in æternũ. Panis autem, quem ego dedero, caro mea eſt pro ſeculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, ſi quis ederit de eius pane, vt manifeſtum eſt eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Euchariſtiam iure cõmunicationis accipiunt, ita contrà timendũ eſt & orandũ, ne dum quis abſtentus ſeparatur à Chriſti corpore, ſeparatus remaneat à ſalute, cõminante ipſo & dicẽte: Niſi ederitis carnem filij hominis, & biberitis ſanguinem eius, nõ habebitis vitam in vobis. Et ideò panem noſtrũ, id eſt, Chriſtum dari nobis quotidie petimus, vt qui in Chriſto manemus & viuimus, à ſanctificatione & corpore eius non recedamus.

Panem noſtrum quotidianum.

Ioannis 6.

Ibidem.
Aliàs Chriſti carnem.

Poteſt verò & ſic intelligi, vt qui ſeculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas fidei gratia ſpiritalis abiecimus, cibum nobis tantùm petamus & victum, cùm inſtruat dominus & dicat: Qui non renunciauerit omnibus, quæ ſunt eius, non poteſt meus diſcipulus eſſe. Qui autem Chriſti cœpit eſſe diſcipulus, ſecũdum vocem Magiſtri ſui renuncians omnibus, quę poſſidet, diurnum debet cibum petere, nec in longum deſideria petitionis noſtræ extendere, ipſo iterum domino præſcribente & dicente: Nolite in craſtinum cogitare: Craſtinus enim dies ipſe cogitabit ſibi, ſufficit diei malitia ſua. Meritò ergo Chriſti diſcipulus victum ſibi in diem poſtulat, qui de craſtino cogitare prohibetur, quia & contrarium nobis eſt & repugnans, vt quæramus in ſeculo diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire. Sic & beatus Apoſtolus monet, formans & corroborans ſpei noſtræ ac fidei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mundum, verùm neque auferre quid poſſumus: Habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti ſimus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & muſcipulas diaboli, & deſideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum eſt cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Docet non tantùm contemnendas, ſed & periculoſas eſſe diuitias, illic eſſe radicem malorum blandientium, cæcitatem mentis humanæ occulta deceptione fallentium. Vnde & diuitem ſtultũ ſeculares copias cogitantẽ, & ſe exuberantiũ fructuum largitate iactantem redarguit Deus, dicẽs: Stulte, hac nocte expoſtulatur anima tua: quę ergo paraſti, cuius erũt? Lętabatur ſtultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat.

Alia interpretatio.
Alias non eſt ſpiritualis.
Lucæ 14.
Diurna debet eſſe petitio noſtra.
Matth. 6.

1. Timoth. 6.

Cupiditas malorum radix.

Lucæ 12.

Matth.9.

Contrà autem Dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis, atq; in vsum pauperum distributis, thesaurum sibi condit in cœlo. Eum dicit posse se sequi, & gloriam dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber, facultates suas ad Deū ante præmissas ipse quoq; comitatur. Ad quod vt possit vnusquisq; nostrum parare se, sic discit orare, & de orationis lege qualis esse debeat noscere. Neq; enim deesse quotidianus cibus potest iusto, cùm scriptum sit: Non occidet Dominus fame animam iusti. Et iterum: Iunior fui & senui, & non vidi iustum derelictū, neq; semen eius quærens panem. Item Dominus promittat & dicat: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quo vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit pater vester, quia horum omnium indigetis. Quærite primùm regnum & iustitiam Dei, & hæc omnia apponentur vobis. Quærentibus regnum & iustitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cùm Dei sint omnia, habēti Dominum nihil deerit, si Deo ipso non desit. Sic Danieli in leonum lacu iussu Regis incluso, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes & parcentes, homo Dei pascitur. Sic alitur Helias in fuga, & in solitudine coruis ministrantibus, & volucribus cibum sibi apportantibus in persecutione nutritur. Atque, ô humanæ malitiæ detestanda crudelitas, feræ parcunt, aues pascunt, homines insidiantur & sæuiunt.

Non deerit victus iusto. Prouerb.10. Psalm.36. Matth.6. Dan.14. 3.Regum 17.

Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur, dicentes: Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidium cibi, petitur & venia delicti, vt qui à Deo pascitur, in Deo viuat, nec tantùm præsenti temporali vitæ, sed & æternæ consulatur, ad quā veniri potest, si peccata donentur, quæ debita Dominus appellat, sicut in Euangelio suo dicit: Remisi tibi omne debitum, quia me rogasti. Quàm autem necessariè, quàm prouidenter & salubriter admonemur, quòd peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, vt dum indulgentia de Deo petitur, cōscientię suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur sese peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic deniq; Ioānes in epistola sua ponit, dicēs: Si dixerimus, quia peccatū non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est Dominus, qui nobis peccata dimittat. In epistola sua vtrunq; complexus est, quòd & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiam, cùm rogamus. Ideò & fidelem dixit Dominum ad dimittenda peccata, fidem pollicitationis suæ reseruentē. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternā misericordiā promisit & veniam secuturam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos cōditione & sponsione cōstringens, vt sic nobis dimitti debita postulemus, secundum quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus, sciētes impetrari nō posse quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcircò & alio loco dicit: In qua mensura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. Et qui seruus post dimissum sibi à Domino omne debitū, conseruo suo noluit ipse dimittere, in carcerē relegatur. Quia indulgere conseruo suo noluit, quod sibi à domino indultum fuerat, amisit. Quæ adhuc fortius Christus in præceptis suis maiore censuræ suæ vigore proponit. Cùm steteritis, inquit, ad orationem remittite, si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester, qui in cœlis est remittat peccata vobis: si autem vos non remiseritis, neq; pater vester, qui in cœlis est remittet peccata vobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij superest, cùm secundum tuam sententiam iudiceris: & quod feceris, hoc & ipse patiaris. Pacificos enim & concordes atq; vnanimes esse in domo sua Deus præcepit, & quales nos fecit secunda natiuitate, tales vult renatos perseuerare, vt qui filij Dei esse cœpimus, in Dei pace maneamus: & quibus spiritus vnus est, vnus sit animus & sensus. Sic nec sacrificiū Deus recipit, dissidentis & ab altari reuertentem prius fratri recōciliari iubet, vt pacificis precibus Deus possit esse pacatus. Sacrificiū Deo maius est pax nostra, & fraterna concordia, & de vnitate patris & filij & spiritussancti plebs adunata. Neq; enim in sacrificiis, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus, sed corda intuebatur, vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. Abel pacificus & iustus, dum Deo sacrificat innocenter, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, sic venire cum Dei timore, cum simplici corde, cum lege iustitiæ, cum concordiæ pace. Meritò ille dum in sacrificio Dei talis est ipse postmodum sacrificium Deo factus est, vt martyrium primus ostendens, initiaret & sanguinis sui gloria dominicam passionem, qui & iustitiam Domini habuerat, & pacem. Tales deniq; à Domino coronantur, tales in die iudicij à Domino vindicabuntur. Cæterùm discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habens, secundum quod beatus Apostolus & scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensionis fraternæ poterit euadere, quia sicut scriptum est: Qui fratrem suum odit, homicida est, nec ad regnum cœlorum peruenit, aut cum Deo viuat homicida. Non potest esse cum Christo, qui imitator Iudæ maluit esse, quàm Christi: Quale delictum est, quod nec baptismo sanguinis potest ablui? Quale crimen est, quod martyrio non potest expiari?

Remitte nobis debita nostra. Matth.18. Nemo sine peccato. 1.Ioannis 1. Matth.7. Ibidem 18. Matth.11. Pacem nos Deus colere vult. Vindictæ & vltionis appetēs remissionis peccatorum capax nō est. Genes.4. Ad offerendum quomodo accedendum. Aliàs cum domino iudicabunt. Dissentio cauēda. 1.Ioannis 3.

Illud quoque necessariò admonet Dominus, vt in oratione dicamus: Et ne patiaris nos induci

induci in tentationem. Qua in parte ostenditur nihil contra nos aduersari posse, nisi Deus antè permiserit, vt omnis timor noster & deuotio atq; obsequium ad Deum conuertatur, cùm in tentationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur: probat scriptura diuina, quæ dicit, Venit Nabuchodonosor Rex Babyloniæ in Hierusalem, & expugnabat eam, & dedit eam Dominus in manu eius. *Ne nos inducas in tentationem.* *4. Regum 24.*

Datur autem potestas aduersus nos malo, secundum nostra peccata, sicut scriptum est: Quis dedit in direptionem Iacob & Israël eis, qui prædantur illum? nónne Deus cui peccauerunt, & nolebant in vijs eius ambulare, neque audire legem eius, & superduxit super eos iram animaduersionis suæ? & iterum Salomone peccâte, & à præceptis & à vijs domini recedente sic positum est: Excitauit dominus Satan ipsi Salomoni. Potestas verò aduersus nos dupliciter datur, vel ad pœnam, cùm delinquimus, vel ad gloriam, cùm probamur: sicuti de Iob factum videmus, manifestante Deo & dicenti: Ecce omnia quæcumque habet, in manus tuas do, sed ipsum, caue ne tangas. Et dominus in Euangelio loquitur tempore passionis: Nullam haberes aduersum me potestatem, nisi datum tibi esset desuper. *Esa. 42.* *3. Regum 11.* *Tentationis causæ pœna vel probatio.* *Iob. 1.* *Ioan. 19.*

Quando autem rogamus, ne in tentationē incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbè atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suā ducat, cùm dominus ipse humilitatem docens, dixerit: Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: vt dum præcedit humilis & summissa confessio, & datur totum Deo, quicquid suppliciter cum timore & honore Dei petitur, ipsius pietati præstetur. *Marc. 14.*

Post ista omnia in cōsummatione orationis venit clausula, vniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludens. In nouissimo enim ponimus: Sed libera nos à malo: Comprehendens aduersa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atq; implorantibus opē suam præstet. Quādo autem dicimus: libera nos à malo, nihil remanet, quòd vltrà adhuc debeat postulari, cùm semel protectionem Dei aduersus malum petamus, qua impetrata contra omnia, quę diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo Deus tutor est? *Sed libera nos à malo.* *Per malū quid intelligimus.*

Quid mirum, fratres dilectissimi, si oratio talis est, quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram salutari sermone breuiauit? Hoc iam per Esaiam Prophetam fuerat antè prædictum, cùm plenus spiritusancto de Dei maiestate ac pietate loqueretur: Verbum consummans, inquit, & breuians in iustitia, quoniam sermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cùm Dei sermo Dominus noster Iesus Christus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui atq; ætati præcepta salutis ediderit, præceptorum suorū fecit grande compendium, vt in disciplina cœlesti discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium, velociter disceret, quid sit vita æterna, sacramentū vitæ, magna & diuina breuitate complexus est, dicens: Hæc est autem vita ęterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Item cùm de lege & Prophetis præcepta prima maiora decerperet: Audi, inquit, Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est, Et diliges Dominum Deum tuū de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc est primum: & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tanquàm te. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ: & iterum: Quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc enim lex & Prophetia. *Esa. 10.* *Præcepta Dei breuissima.* *Ioan. 17.* *Deut. 6.*

Nec verbis tantùm, sed & factis orare nos Dominus docuit, ipse orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret exempli sui contestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autem fuit secedens in solitudinem & orans: & iterum: Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd si ille orabat, qui sine peccato erat, quantò magis peccatores oportet orare? Etsi ille per totam noctem iugiter vigilans, cōtinuis precibus orabat, quantò nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? Orabat autem Dominus & rogabat nō pro se (quid enim pro se innocēs precaretur?) sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cùm dicit ad Petrum: Ecce Satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodo triticum: ego autem rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur, dicens: Non pro his autem solis rogo, sed & pro illis, qui credituri sunt per verbum ipsorum in me, vt omnes vnum sint sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnū sint. Magna Domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contentus, quòd nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desiderium videte quod fuerit, vt quo modo vnum sunt pater & filius, sic & nos in ipsa vnitate maneamus, vt hinc quoq; possit intelligi, quantum delinquat, qui vnitatem scindit & pacem, cùm pro hoc & rogauerit Dominus, volens scilicet plebem suā viuere, cùm sciret ad regnum Dei discordiam non venire. *Matth. 7.* *Verbis & factis orare nos Dominus docuit.* *Lucæ. 9.* *Matth. 14.* *Marc. 6.* *Orat. Christi fuit pro nobis.* *Luc. 21.* *Ioan. 17.*

Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquam tunc *Præparatio ad orationem qualis esse debeat.* *Cogitatio carnalis abiicienda.*

 animus,

animus, quàm id solùm cogitet quod precatur. Ideò & sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo: Sursum corda: vt dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud se quàm Dominũ cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallens preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce, cùm intentione syncera Deum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare: Quæ autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Deũ deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm id quòd cũ Deo loqueris? Quomodo te audire à Deo postulas, cùm teipsum non audias? Vis esse Deũ memorem tui cùm rogas, cùm tu ipse memor tui non sis? hoc est ab hoste in totũ non cauere, hoc est quando oras Deum, maiestatem Dei negligẽtia orationis offendere, hoc est vigilare oculis, & corde dormire, cùm debeat Christianus, & cùm dormit oculis, corde vigilare. Sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico canticorum: Ego dormio & cor meum vigilat: Quapropter solicitè & cautè Apostolus admonet, dicens: Instate orationi vigilantes in ea: docens scilicet & ostendens eos impetrare quod postulant de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare.

Sursum corda.

Oratio debet esse attensa vel intensa.

Cant.5. Colloss.4. Matth.3.

Orantes autem non infructuosis nec nudis precibus ad Deum veniant. Inefficax petitio est, cùm precatur Deum sterilis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum, excidatur, & in ignem mittatur, vtiq; & sermo non habens fructum, promereri Deum non potest, qui nulla est operatione fœcundus. Et ideò scriptura diuina instruit, dicens: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nam qui in die iudicij præmium pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoq; ad orationẽ cum operatione venienti benignus auditor est. Sic deniq; Cornelius Centurio cùm oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebem, & semper orans Deũ: huic circa horam nonã orãti, astitit angelus testimonium reddens sui operis & dicens: Corneli orationes tuæ & eleemosynæ ascenderunt ad memoriam coram Deo. Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphaël angelus Tobię oranti semper, & semper operãti testis fuit, dicens: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectu claritatis Dei. Et cùm sepelires tu mortuos simpliciter, & quia non es cunctatus exurgere & derelinquere prandiũ tuum, & abiisti & condidisti mortuum, & missus sum tentare te. Et iterum: Me misit Deus curare te, & Saram nurum tuam. Ego enim sum Raphaël vnus è septem angelis iustis, qui assistimus & conuersamur ante claritatem Dei. Per Esaiam quoq; Dominus admonet & docet similia contestans: Solue, inquit, omnem nodum iniustitiæ, resolue suffocationes impotentium commerciorum. Dimitte quassatos in requiem, & omnem cogitationem iniustam dissipa. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum, vesti: & domesticos seminis tui non despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te, dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adsum. Adesse se repromittit, & audire & protegere se eos dicit, qui iniustitiæ nodos de corde soluẽtes, & eleemosynas circa domesticos Dei secundùm eius præcepta facientes, dũ audiunt quod Deus præcepit fieri, ipsi quoq; à Deo merentur audiri. Beatus Apostolus Paulus in necessitate pressuræ adiutus à fratribus, opera quæ fiunt, sacrificia Dei dixit esse. Saturatus sum, inquit, percipiẽs ab Epaphrodito ea, quæ à vobis missa sunt, odorem suauitatis, sacrificium acceptum & placitum Deo. Nam quando quis miseretur pauperis, Deo fœnerat, & qui dat minimis, Deo donat, spiritualiter Deo suauitatis odorem sacrificat.

Orationis comites ieiunium & eleemosyna.

Tobiæ 12.

Cornelius Centurio. Acto.10.

Tob.12.

Raphaël angelus.

Esa.54.

Esa.58.

Philip.4.

In orationibus verò celebrandis inuenimus obseruasse tres cum Daniẽle pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores, horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemque ad sextam quarta procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à septima nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum spatia iam pridem spiritualiter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus seruabant, & manifestata postmodum res est, sacramentum olim fuisse, quod antè sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritussanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cum de emundandis Gentibus antè dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus, ad nonam peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis, fratres dilectissimi præter horas antiquitus obseruatas orandi, nunc & spacia & sacramenta creuerunt. Nam & manè orandum est, vt resurrectio Domini matutina oratione celebretur. quod olim Spiritussanctus designat in Psalmis, dicens: Rex meus & Deus meus, quoniam ad te orabo domine manè, & exaudies vocem meam, manè assistam tibi, & cõtemplabor te.

Orationis tempora.

Orandũ manè. Psalm.5.

Et ite-

Et iterum per Prophetam loquitur Dominus, Diluculo vigilabunt ad me, dicētes eamus & reuertamur ad Dominū Deum nostrum. Recedente item Sole ac die cessante, necessario rursus orādum est. Nam quia Christus Sol verus est, & dies verus sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Christum autem diem dictum, declarat in Psalmis Spiritussanctus: Lapis, inquit, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: à Domino factum est illud, & est mirabile in oculis nostris. Iste est dies, quem fecit Dominus, ambulemus & iocundemur in eo: Item quòd Sol appellatus sit, Malachias Propheta testatur dicens: Vobis autem, qui timetis nomen Domini, orietur Sol iustitiæ, & in alis eius curatio est. Quod si in scripturis sanctis Sol verus & dies verus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, quò minus frequenter ac semper Deus debeat adorari, vt qui in Christo, hoc est in Sole & in die vero sumus, insistamus per totum diem precibus & oremus, & quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filiis lucis & in noctibus dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumē in corde est? Aut quandò Sol ei & dies non est, cui Sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus. Sic Anna vidua sine intermissione rogās semper & vigilans, perseuerabat in promerendo Deo: sicut in Euangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo ieiuniis & orationibus seruiens nocte ac die. Viderint vel Gentiles, qui nec dum illuminati sunt: vel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt.

Orandum vesperi. *Christus verus dies.* *Psalm. 117.* *Christus Sol.* *Malach. 4.* *Lucæ. 2.* *Ambulandū semper in lumine.*

Nos verò fratres dilectissimi, qui in Domini luce semper sumus, qui meminimus & tenemus, quid esse accepta gratia cœpimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus semper in lumine: non impediamur à tenebris, quas euasimus. Nulla sint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua dispendia. Per Dei indulgentiam recreati spiritaliter & renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem. Sic nocte quasi in lumine vigilemus, oraturi semper & acturi gratias Deo, hîc quoque orare & gratias agere non desinamus.

Alias: Solem & diem.

Explicatio salutationis Angelicæ.

CAP. LX.

SIc moribus receptum est in sancta Catholica Ecclesia, neq; recens fuisse videtur hoc institutum, vt orationi dominicæ, virginis Mariæ salutatio subiungatur: quam etiam in Liturgia sua Ioannes Chrysostomus, non sine præfatione quadam inserendam esse putauit. His enim verbis Mariam affatur: Vt verè dignum & iustum est, glorificare te Deiparā, & semper beatissimam, & penitùs incontaminatam Dei nostri matrem: honoratiorem Cherubin, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperisti, verè Deiparam te magnificamus. *Aue gratia plena Maria, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus uentris tui, quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti.* Quæ verba magna ex parte reperiuntur etiam in Missa D. Iacobi Apostoli. Quidni glorificemus autem? quidni magnificemus eam? quam electam à seculo, quam ab altissimo præcognitam, sibiq; præparatam, quam longè antè patribus nostris cœlitus promissam, quam typis mysticis adumbratam, quam Prophetarum oraculis ita videmus esse prænunciatam, vt eam præterea vaticinium Prophetarum Hieronymus appellauerit, videmus esse prænunciatam? Hæc est enim illa, de qua in ipsis adhuc rudis mundi primordiis conditor ipse primum edidit vaticinium: olim fore mulierē, quę calcaneo lethiferi serpētis caput protereret: Hęc est noui Adæ noua Eua: non nouerca, quòd illa vetus, quæ suos fœtus, prius etiam quam pareret, extinxit: sed mater: neq; mater morientium, quòd illa, sed reuiuiscentium: quæ mysterio quodam ineffabili, quod nulla posit humana mens comprehendere, de cuius osse genita fuerat, eum ipsa de sua carne vicissim genuit, nec ab alio fœcundata, quàm quem peperit: vt inextricabili quodam ænigmate, simul eadem fuerit, & filia, & sponsa, & mater. Quid autem nobis aliud illa virga sacerdotalis adumbrabat, quæ sine radice germinauit? quàm huius virgineam fœcunditatem, quæ neq; mortali manu comita, neq; terreno succo irrigata, & cœlitus concipiendo floruit, & sine cruciatu pariendo viuificum fructum edidit. Iam & niueum illud Gedeonis vellus, quod in areę siccę medio maduit, cuius alius prefigurabat simulachrū, nisi Mariæ? quæ procul quidem à carnis contagio semota, verùm cœlesti rore ter compluta, trinitatis opificio Deum pura concepit, pura enixa est, pura post editum partum permansit. Cuius obtineat imaginem, nisi Mariæ diuini vatis insignis illa porta, non ad Aquilonem, vnde panditur omne malū, sed ad exortū spectans, vnde Sol oritur nouus, & nouator omniū? cuius integritatis claustra Princeps pacis, nō modò nō violauit, vel ingrediens, vel egrediēs, verumetiam consecrauit. Verba Prophetæ sunt: Porta quę prospiciebat ad Orientem, clausa erit, & vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam: eritque clausa. Clausa fuit in Maria virginitatis porta, per quam intrauit Dominus Deus Israël, & per ipsam processit, & in æternum porta virginis clausa seruata Virginitate permansit. Hanc denotabat signum illud magnum, quod in cœlo scribit apparuisse Ioānes: Mulier amicta Sole,

Orationi dominicæ salutatio angelica subiungi debet. *Mariæ encomiū.* *In 4. ca. Michææ.* *Gene. 3.* *Maria noua Eua.* *Num. 17.* *Virga sacerdotalis.* *Vellis Gedeonis.* *Iudic. 6.* *Ezech. 44.* *Apoc. 21.* *Esaiæ. 9.* *Ezech. 44.* *Porta clausa.* *Mulier amicta Sole.*

Apoc.12. *Psalm.103.* *Rom.13.* cta Sole, & Luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Fuit enim reuera Maria amicta lumine tanquàm vestimento, fuit induta iustitiæ Solem, eum de quo scribit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Christũ: in illo manebat, & ipse in ea: vestiuit illum, & vestita est ab illo: vestiuit illum substantia suæ carnis, & vestita vicissim est ab eo, gloria maiestatis eius: vestiuit nube Solem, & est ipsa vestita Sole. Certè signũ hoc magnum est, mulier illæsa manens amicta Sole: sed non est hæc mulieris potentia, non modò non humana, verùm ne angelica quidem, sed sublimiore quadam virtute factum est, ea nimirum de qua dixit angelus: Spiritussanctus superueniet in te. *Luc.1.* *Ioan.4.* *Deut.4.* Quoniã verò poterat respondere: Spiritus Deus est: Deus autẽ noster ignis consumens est, quasi occurrẽs ait: virtus non mea, non tua, sed virtus altissimi obumbrabit tibi: Nihil vt sit mirum, si sub tali vmbraculo, talis à muliere sustineatur amictus, *Rubus flagrans.* *Exod.3.* Mysticus quoq; Mosi rubus flagrare visus, prægnantem huius virginitatem portendebat, quæ sola mortalium nomen est puerperæ promerita, cùm vxoris officium nunquàm præstitisset: *Mulier prophetica.* *Hier.3.* Hanc præludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodam & inaudito miraculo, zona sui corporis illibata, virum circundedit citra virilem operam. *Psalm.109.* *3.Paral.2.* Siquidem Iesus Christus, ante Luciferum genitus, ex hac sumpsit carnis initium, & quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia, cùm sit in omnibus, ab iis tamen non capitur, nec tenetur, is intra virginis huius viscera claudi dignatus est. Reuera nouum & inauditum ait Cyprianus, *Cyp. serm. de natiuitate Christi.* quòd in vteri materni angustia circundedit intra se fragilis caro virtutem altissimi, & ordinem rerum, cursumq; naturæ mutauit sapiẽtia Dei, & vbiq; est dilatata, plenitudinem sui, vasi infundens exiguo: sic est circũdata vtero muliebri, vt tamen vniuersa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra se omnia continens, extra vniuersa complectens. *Mons magnus.* *Daniel.2.* Mons etiam ille magnus, quem vidit Daniël, vnde sine manibus excisus est lapis, lapis angularis ille qui fecit vtraq; vnum, cui nititur omnis ædificatio, non cessura tempestatibus huius seculi, in quem quisquis ceciderit, collidetur: mons, inquam, ille magnus, cuius nisi Mariæ typum gerebat? *Esaiæ.11.* *Esaiæ.7.* quam præ cæteris Esaias quoq;, nunc de radice Iesse virgam orituram, nũc euidentius virginem parituram esse prædixit. *Prouerb.13.* *Mulier fortis Maria.* Quam & Salomon requirere visus est, cùm diceret: Mulierem fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille sapiens, quanta sexus huius esset imbecillitas, quàm fragile corpus, quàm lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promisisse legerat, & ita congruere videbat, vt qui per fœminam vicerat, per fœminam vinceretur, cum stupore quodam & admiratione prorumpit in hæc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quasi diceret: Si de manu fœminæ sic pendet & salus nostra omniũ, & innocentiæ restitutio, & de hoste victoria, cumprimis esse fortem oportet, quæ tantùm ad opus hoc esse queat idonea. Quam ergo sic & oracula Prophetarum præcinuisse, & mysticę Synagogæ typicas imagines deliniasse, & facundos Ecclesiæ doctores suis posteà virtutibus exornasse suisq; coloribus depinxisse videmus, quid ni laudes illius decantemus? quid ni quoties vsus venerit, supplices opem illius imploremus?

Bernardus in sermone de virgine Maria. Quòd si qui sunt, qui nobis obstrepant, dicentes: Nunquid non sufficit vnus Christus? Respondet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: *2.Cor.3.* Sufficere poterat Christus, siquidem omnis sufficientia nostra ex Deo est, *Gene.2.* sed nobis bonum non erat, hominem esse solũ: congruum magis vt adesset reparationi nostræ sexus vterque, quoniam corruptioni neuter defuisset: *1.Tim.2.* Fidelis planè & potens mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed diuinam in eo homines reuerentur maiestatem, *Hebr.11.* Deus autem noster ignis consumens est. Quid ni vereatur peccator accedere, *Psalm.57.* ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, sic pereat ipse à facie Dei? Opus est itaque mediatore ad mediatorem istum, nec alius nobis vtilior quàm Maria. *Genesis 3.* Crudelis nimirum Eua, per quam serpens antiquus pestiferum etiam ipsi viro virus infudit, sed fidelis Maria, quæ salutis antidotum & viris & mulieribus propinauit. *De natiuitate Mariæ virginis.* Illa ministra fuit seductionis, hæc propitiationis: Illa suggessit præuaricationem, hæc iniecit redemptionem. Ac in alio sermone. Cùm docuisset, si quis ad Patrem veretur accedere, vt ad Iesum datum sibi mediatorem confugiat, *De natiuitate Mariæ.* Subdit mox: Forsitan & in ipso Matrem vereare diuinam: quòd licet factus sit homo, mãserit tamen Deus: Aduocatum habere vis? & ad ipsum, ad Mariam recurre, pura siquidem humanitas in Maria nec dubius dixerim: Exaudietur & ipsa pro reuerentia sua. Exaudiet vtiq; Matrem filius, & exaudiet filium Pater. Quicquid illud est, quod offerre Deo paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Neq; enim impotẽs erat Deus, & sine hoc aquę ductu infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit prouidere. Forte enim manus tuæ aut sanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excussisti, ideò modicum illud, quod offerre desideras gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Neq; verò solus hoc Bernardus ita sensit. *Maria aduocata & spes.* Nam & multis ante seculis beatus Ephrem Deiparam virginem, conciliatricem, aduocatam, & spem Christianorum vocat. *In Thronis.* Qui verò præcessit eum Sanctus Episcopus & Martyr Methodius appellat eam νοητῶν θρόνον δεδοξασμένον, καὶ Θεοῦ ἐπάξιον, hoc est, glorificatam ac Deo dignam sedem, quæ solis possit mentis oculis conspici: Et cùm eam præfiguratam esse dixisset per arcam testamenti, in laudes eius prorumpẽs, ita loquitur. εἰ γὰρ τῇ εἰκόνι, &c.

hoc

hoc est. Si quæ fuit imago tuæ sanctitatis, tantus est à Deo tributus honos arcæ, nulli vt ad eam facilis accessus pateret, præterquā soli sacerdotali decori, cùm velum diuideret, & quasi portas custodiret vestibuli Reginalis. Quis porrò & quantus honos à nobis qui minimi sumus tibi debetur, quæ verè facta es Regina verè, animata quædā arca legislatoris nostri Dei, verè comprehensibile cœlum eius, qui loco non potest comprehendi Dei. Posteaquàm enim tua summa sanctitas, tanquàm splendidissimus dies illuxit orbi, & iustitiæ Solem produxit, sublatum est è vestigio, quicquid erat ex tenebris horroris: Tyrānus in nihilum est redactus, mors interiit, destructus est infernus, omnes inimicitię deletæ sunt, à facie pacis omnes morbi qui correptionem adferebant procul facessere iussi sunt emergente salute & quicquid est sub cœlo repletū est luce puræ veritatis. Et aliquot chartis interiectis. Χάιροις εἰς ἀεὶ ἡ ἄλληκτος ἡμῶν χαρὰ, ἐς σὲ γὰρ πάλιν ἀνατρέχομεν σοι τῆς ἑορτῆς ἡμῶν ἀρχὴ, σὺ μεσότης, σὺ τελὸς ὁ πολύτιμος μαργαρίτης τῆς βασιλείας, τὸ ὄντως εὐθαρ πάσης ἁγιστίας, τὸ ἔμψυχον θυσιαστήριον τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς χαῖρε ἀγάπης θεοῦ θύσαυρε. χαῖρε ὁ ἀνθρωπείας ἡ πηγὴ. χαῖρε πνεύματος ἁγίου κατασκιῶν ὄρος ἡ σαρκὸς γλυκυδώρε. γεννήτως φωτὸς ἡλιακοῦ πρὸς σοι κατὰ τέρτερη τῆς ἀγάπη ὑπερζευσης. Hoc est. Gaude in ęuum perpetuum gaudium nostrum, ad te namq; rursus recurrimus, tu festiuitatis nostræ principium, tu medium, tu finis, quæ es preciosa Margarita Regni, verè fons vberrimus totius sanctitatis, animatum altare panis vitæ: Gaude dilectionis Dei Thesaure, gaude humanitatis filij fons, gaude Spiritus sancti vmbraculum. Et iterum paucis interiectis, ad inuocationem illius conuersus. Διὰ τοῦτο ἐκλιπαροῦμεν σε τὴν ἀμείνω πάντων καὶ μητρῴαις ἐπευχοῦσαν τιμαῖς, καὶ παῤῥησίαις, μνήμην ἀδιάλειπτον ἡμῶν ποίου πάνυ ἁγία θεοτόκε. Τῶν εἰς σὲ κατακαλλυνομένων καὶ ὕμνοις θεοπρεπέσι τεθεράποντων σου τὴν ἀέξοων. Κὶ ἀνευξάλειπτον μνήμην, hoc est. Quam ob causam deprecamur te longè præstantissimam omnium, quæ Matris & honore gaudes, & libertate, memoriam nostri iugem fac ô sanctissima Deipara, qui te laudibus ornamus & hymnis dicentibus celebramus tui perpetuam & iugem memoriam. Andreas quoq; Hierosolymitanus, qui vixit ante annos prope mille, in sermone, quem scripsit in hanc ipsam salutationem Deiparæ Virginis, vocat eam diuinam cum hominibus reconciliationem. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Irenæus. Quemadmodum Eua per angelicum sermonem, inquit, seducta est, vt effugeret Deum, præuaricata verbum eius, ita Maria per angelicum sermonem euangelizata est, vt portaret Deum, obediens eius verbo. Et sicut illa seducta est, vt effugeret Deum, sic hæc suasa est, obedire Deo, vti virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata. Et quemadmodum adstrictum est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginem, æqua lance disposita virginalis inobedientiæ per virginalē obedientiam. Quæ postrema verba citantur etiā ab Augustino contra Iulianū scribente. Quin & alij pleriq; sancti patres Deiparam virginem, & inuocarunt ipsi, & cęteris vt inuocarent auctores fuerunt, queadmodum vbi nobis de sanctorū inuocatione sermo fuit, pluribus verbis demonstratum est. Vnius tantùm Athanasij locum hîc adscribemus, qui sic virginē hâc alloquitur: Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima virgo, quæ etiā à partu virgo permansisti, & retribue nobis pro exiguis istis eloquiis magna dona ex diuitiis tuarum gratiarum, tu quæ gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipsa desumptis, & natura laudatoris præcipuè in tuum encomium vtimur, si quando hymnus, si quando laus tibi siue à nobis, siue ab vniuersa creatura effertur. Tibi, inquam, gratiosæ Dominæ nostræ Reginæ, heræ, matri Dei, arcæ sanctuarij. Ac interiectis nonnullis. Ab istis, inquit, hierarchiis cœlestibus, deinde nos hierarchiæ terrestres exaltiones Dei in gutture ferentes, siue quod didicimus, siue quòd mutuò hæc verba sumpserimus, exaltamus te magna & canora voce dicentes: Aue gratiosa, Dominus tecum, intercede hera & domina, & regina, & mater Dei pro nobis. Cæterùm si quis alius, certè Bernardus is fuisse videtur, qui cùm aliis in rebus, quod illi ipsi confitentur, qui segregauerunt semetipsos, tùm quod ad honores attinet vel Deiparæ virgini, vel sanctis tribuendos, præclaro semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel epistola, quam scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermones, quos de sanctis non paucos edidit, in quibus omnibus adeò nō transfert in homines Dei gloriā, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quàm à multis tribui videmus. Vocauit nihilominus is Mariam virginem, aduocatam: vocauit matrem misericordiæ, vocauit reginam cœlorum: Quamobrem nihil est quòd huius auctoritatem quisquam sequi dubitet in re pręsertim tam vetusta, receptoq; totius Ecclesiæ more confirmata. Si qui diuos colit, Christum in diuis colit: qui sanctos laudat, Christum laudat in sanctis: qui sanctos inuocat, Christi per sanctos auxilium inuocat: qui sanctos imitatur, Christum imitatur in sanctis: qui sanctos adorat, Dei dona in sanctis adorat: quantò magis idem quisq; facere credendus est in ea colenda, laudāda, inuocanda, adoranda, ex cuius vtero processit is, per quem sancti sunt, quotquot sancti sunt. Affectus in matrem, pietas est in filium, quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium veneramur, vt omnis honos matri præstitus, in ipsum redundet filium. Hic est enim in omnibus & super omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocādus, adorandus. Quæ quidem omnia si suo modo quodam sanctis tribuantur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli communicabilis.

Iren. lib. 5. contra hæres.

Lib. 1.

Inuocatio Mariæ.

Ath. in Euangelium de sancta Deipara.

Epist. 172. In 1. serm. de assumptione.

Verùm

Salutationis Angelicæ commendatio. Verùm nos ad ſaluationem Angelicam, de qua nobis initiò ſermo fuit, redeamus: quæ tantò nobis debet eſſe commendatior, quòd non ab hominis ingenio profecta, verùm de cœlo per angeli præconium in terras eſt delata: tum autem, ita breuis eſt & ſuccincta, vt in ea ediſcenda nihil eſſe queat negocij: & verborum in ea numerum, ſententiarum ſuperat vbertas. Huc accedit, quòd quoties hac vtimur ſalutatione, felicis illius horæ ſtatim admonemur, quæ prima poſt infelicem parentis noſtri caſum humano generi læta cumprimis illuxit. Qua Deus afflictionem populi ſui miſeratus, miſſo angelo, fœminam ſibi delegit, cuius miniſterio, quam per fœminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eamque vita ſempiterna commutaret.

Aue. Sed iam ipſum angelum loquentẽ audiamus. Is ad Mariam virginem ingreſſus ait: AVE GRATIA PLENA. Noua quidem hæc tum fuit ſalutandi formula, quam in omni ſcriptura negat Origenes ſe inuenire potuiſſe, *Orig. hom. 6. in Lucam.* Græca vox, quæ legitur apud Lucam, non ſaluere tantùm vel auere, verumetiam gaudere ſignificat & valere. Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & appoſita. Siquidem quæ veræ voluptatis auctorem conceptura, & quem Eua miſeris mortalibus mœrorem ingentem inuexerat, eum erat ſempiterno gaudio commutatura, quónam alio quàm gaudij vocabulo ſalutatam eam oportuit? Quamobrem rectè *Chryſ. ſer. 140.* Chryſologus: In hac voce, inquit, oblatio eſt, oblatio muneris, non ſimplex ſalutationis officium. *Lucæ. 2. Gratia plena.* Quod munus nato Chriſto paſtoribus obtulerat angelus, dicens: Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator: Idem hoc munus, idẽ gaudium obtulit tum virgini Mariæ, cùm ex ea natũ iri Saluatorem renunciauit. *Actor. 6.* Legimus autem & de Stephano, quòd fuerit plenus gratia & fortitudine, de Ioanne quoq; *Luc. 1.* Baptiſta, de Elizabeth, de Zacharia, de Apoſtolis dicit ſcriptura, quòd repleti fuerunt Spiri- *Actor. 2. & 4.* tuſſancto: neq; tamen propterea credendum eſt, quòd ſimiliter vt Deipara, gratia vel Spiritu ſancto repleti fuerint: Nam neq; conceperunt illi de Spirituſancto, ſicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter quemadmodum in Maria, cui quæ per partes aliis eſt præſtita ſingulis, totam ſe ſimul infudit gratiæ plenitudo, quæ deſcendit in eam ſicut pluuia in vellus. Vellus cùm ſit de corpore, neſcit corporis paſſiones, ita virginitas cùm ſit in carne, carnis ignorat vitia. Cœleſtis igitur imber in virgineum vellus Mariæ placido ſe fudit illapſu, & tota diuinitatis vnda bibulo ſe noſtræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expreſſum, terris omnibus pluuiam ſalutis effunderet.

Aug. de natu. & grat. cap. 36. Maria omni peccato vacua. Hac igitur ratione, plena gratia dicitur, quod ſola eſt Maria, de qua propter honorẽ Domini, nullam prorſus cũ de peccatis agitur, haberi quæſtionẽ, non modò Auguſtinus, verũetiam vniuerſa voluit Eccleſia: quod vel inde ſciri poſſit, ad vincendũ ex omni parte peccatũ plus ei gratiæ collatũ eſſe, quia concipere & parere meruit, quem conſtat nullũ habuiſſe peccatũ. Etenim hac vna virgine excepta, ſi ſanctos alios omnes & ſanctas cùm hîc viuerent, cõgregare licuiſſet, & interrogare, nũ fuerint abſq; peccato, quantalibet fuerint in iſto corpore excellentia, ſanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamaſſent: *1. Ioan. 1.* Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: Nec humilius id quàm verius reſpondiſſent. Plenior itaq; gratia fuit Maria quam omnes alij, cùm ſola ſit, quam omni peccato fuiſſe vacuam, perſuaſum habemus. Scriptũ autem eſt de Chriſto quoq;, quod ſit plenus gratia & veritate: verùm ab hac plenitudine tantò longius abfuit Maria, quàm abfuerũt *Ioan. 1.* à Mariæ plenitudine ſancti reliqui, quantò maius inter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum diſcrimen eſt immortalem: Siquidem Chriſtus ipſa eſt plenitudo, Maria ſicut alij ſancti, ſed plus tamen quàm alij ſancti, quicquid habet gratiæ, de Chriſti ple- *Lib. 5. epiſt. 1.* nitudine accepit. Petrus Abbas Cluniacenſis, gratiam qua plena fuit Maria, charitatem vult intelligi, qua ſcribit illam præ cunctis aliis excelluiſſe.

Dominus tecum. Poſteaquàm Angelus Mariã gratia plenam ſalutauit, ſubdit: DOMINVS TECVM. Quid autem aliud angelus, quã à Domino miſſus eſt nuncius? Erat ergo cũ virgine, qui miſit ad virginem: pręceſſit nuncium ſuum Deus, ſed à Deo non receſſit. Locis teneri non poteſt, qui locis habetur in omnibus, & vbiq; totus eſt, ſine quo nihil totum eſt. Gedeonem quoq; *Iudic. 6.* legimus iiſdem verbis ab angelo ſalutatum: Sic enim eſt eum alloquutus: Dominus tecum virorum fortiſſime: verùm aliter cum Gedeone fuit Dominus, aliter cum virgine Deipara. Gedeonem elegit Dominus, vt eſſet ſaluator Iſraëlis de manu Madiã: Mariam elegit, vt nõ Iſraëli tantùm, verùm orbi ſaluatorem ederet vniuerſo, qui eſſet propitiatio totius mundi, qui nos morte ſua reconciliatos, ac de Satanæ poteſtate ereptos, ex inimicis amicos, ex irę filiis, *1. Ioan. 2.* Dei patris ſui filios & hæredes faceret. Hunc talem virgo ſacratiſſima virginali vtero ſuo complexa, cœlo maior, terra fortior, orbe eſt latior. Quem enim non modò terrarum orbis vniuerſus, ſed ne cœli quidem cœlorum capiunt, eum ſola clauſum intra viſcera ſua geſtare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in te: Nam cùm in omnibus quæ ſunt, quatenus ſunt, Dominus ſit, ſoli tamen boni ſunt, in quibus ita eſt Dominus, vt etiam cum eis ſit propter concordiam voluntatis: Cæterùm cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quàm cum ſanctis aliis omnibus, cum qua tanta fuit conſenſio, vt eius non modò voluntatem, verùm & carnem ſibi copularet, ac ſic de ſua, deque virginis

ſubſtantia Chriſtum vnum efficeret, vel potius Chriſtus vnus efficeretur, qui etſi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei, & totus virginis eſſet, nec duo filij, ſed vnus vtriuſque filius.

Subdit angelus, quæ verba repetiuit etiam Elizabet, eodem Spirituſancto repleta, BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Quę verò ſequuntur. ET BENEDICTVS FRVCTVS VENTRIS TVI: non iam ab angelo, ſed à ſola dicta ſunt Elizabeth. Non quia tu benedicta, dicit Elizabet, ideò benedictus fructus ventris tui, ſed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Fructus ventris tui verè benedictus, in quo benedictę ſunt omnes gentes, de cuius plenitudine tu quoq; benedictionem accepiſti cum cæteris: & ſi differentius à cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, ſed in mulieribus: ille verò benedictus, non in hominibus, non inter angelos, verùm, vt ait Apoſtolus, ſuper omnia benedictus in ſecula. Verè itaq; benedictus, qui fons eſt benedictionis, & auctor omnis gratiæ, fructus eſt ventris tui, qui te ſuæ benedictionis ita fecit participem, nullus vt mortalium ſimiliter, vt tu fuerit benedictus. Siquidem ſola maledictionē illam generalem effugiſti, de qua dictum eſt: In triſtitia paries filios: Et aliam, de qua ſcriptum eſt. Maledicta ſterilis in Iſraël: & es benedictionem conſequuta ſingularem: vt quamuis eſſes virgo, & propterea ſterilis elegeris, ſalua tamē virginitate, neq; ſterilis permaneres, neque cum dolore pareres. Ac non ipſa modò maledictionem effugiſti, verùm & à nobis eam repuliſti, edito in lucem fructu ventris tui, qui nos redemit à maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Benedicta tu in mulieribus. *Pſalm. 20.* *Gene. 22.* *Rom. 11.* *Maria ſola effugit maledictionem.* *Gene. 3.*

Fructus autem iſtius nomen non expreſſit Elizabeth, verùm addidit Eccleſia IESVS CHRISTVS. Ieſus quoniam ipſe ſaluum fecit populum ſuum à peccatis eorum. Chriſtus quoniam cùm ſit Rex noſter & Pontifex noſter, vnctus eſt à Deo, non oleo communi, ſed oleo lætitiæ: nec ſicut participes ſui, id eſt, illi, qui in imagine præceſſerunt, ſed præ participibus ſuis, virtute ſpiritus cœleſtis conſecratus. Cuius vnctionis nos quoq; facti participes, à Chriſto Chriſtiani vocamus. Nam qui Rex & Sacerdos noſter eſt, qui, quæ nunquàm ſatis eſt prædicanda bonitas illius, non ſua tantùm omnia nobiſcum communicare, ſed ſe etiā ipſum nobis eſt impendere dignatus, poſteaquàm nos redemit in ſanguine ſuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, fecit nos quoq; regnum & ſacerdotes Deo, vt regnantes ſuper terram, & animi noſtri cunctis affectionibus imperantes, exhiberemus noſmetipſos hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem in odorem ſuauitatis, ac nomen illius laudaremus ac glorificaremus in ſecula ſeculorum. Amen.

Gala 3. *Ieſus Chriſtus.* *Matth. 1.* *Pſalm. 44.* *Chriſtiani vnde dicti.* *Apoc. 5.* *Regnum & ſacerdotium noſtrum quale.* *Rom. 12.*

Quòd ſi diligentius explicatam videre voluerit, horum nominum rationem Ieſus Chriſtus, legat Euſebium in libris Euangelicæ demonſtrationis, & Cyrillum Hieroſolymitanū, ac Theodoritum, qui præ cæteris accuratiùs id feciſſe videntur.

Euſe. li 4. c. 15. & 16. *Cirill. Catech. 10* *Lib. 5. Hæreticarum fabularum.*

De charitate, ac imprimis de eo, quòd iuſtitia noſtra non ſit ſola fides.

CAPVT LXI.

Poſteaquàm de fide deq; ſpe ſatis multa iam à nobis dicta ſunt, nunc de charitate dicendum reſtat. Quæ cùm ad fidem & ſpem acceſſerit, iam abſoluta eſſe videtur ea noſtra iuſtitia, qua ſola rectè colitur, qui factus eſt nobis iuſtitia dominus noſter Ieſus Chriſtus. Quam qui ſolam eſſe fidem arbitrati ſunt, eorū ab vna, ſancta, Catholica & apoſtolica Eccleſia, iampridem eſt exploſa ſententia. Si quidem ante mille ducentos plus minus annos fuiſſe ſcribuntur Anomœi quidam hæretici, quorum principes commemorantur Aëtius & Eunominus: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt, quàm vt ipſum ſolum cognoſceremus: cuius etiam adeò ſibi notitiam arrogarunt, vt non ſibi ſe magis eſſe notos dicerent, quàm ipſi Dei naturam perſpectam, & exploratam haberent: Ac tantùm illi, cuius auctores ipſi fuerunt, fidei tribui volebant, ſi quis eam eſſet amplexus, etiam ſi grauiſſima quæq; ſcelera patraſſet, ac non modò patrare non intermitteret, verùm ſubindè grauiora patratis adiungeret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus: Quemadmodum ab Epiphanio & Auguſtino memoriæ proditū legimus. De ſui quoq; temporis hæreticis ſcribit Hieronymus: Cùm viderint aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud quærit Deus, niſi fidei veritatem, quam ſi cuſtodieritis, non curat, quid agatis. Et alio ſcribit loco eos dicere ſolitos: Non neceſſe eſt, vt viuas continenter & ſanctè, habeto fidem quam docemus: & omnia promiſſa domini conſequeris.

1. Cor. 1. *Iuſtitia Chriſtiana.* *Hæretici ſolam fidem ſtatuentes.* *Epip. l. 3. hær. 36.* *Li. 1. in ca. 4. Oſeæ.* *in ca. 3. Michææ.*

Quin multo etiam antè, cùm adhuc eſſent Apoſtoli ſuperſtites, fuiſſe refert Auguſtinus, qui non intelligentes, quod ait Apoſtolus: Arbitramur iuſtificari hominem per fidem ſine operibus legis: putauerunt eum dicere, ſufficere homini fidem, etiamſi malè viuat, & bona opera non habeat: cùm vt hæc ſentiret, ei, qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquàm: Qui nō aliud his verbis intelligi voluit, quàm vt ſe per fidem iuſtificari quiſque ſciret, etiam ſi legis opera nulla præceſſiſſent. Hoc eſt quod alio loco dicit, quod magno cum applauſu audiri à nōnullis videmus: Gratia ſaluati eſtis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum eſt: non ex operibus, vt ne quis glorietur. De quibus nos rectè dicere

Aug. de hær. hære. 54. *Rom. 3.* *De gratia & libero arb. ca. 7. & de fide & operibus. ca. 14.* *Epheſ. 2.*

Cyp. de vnitate ecclesiæ. possumus, quod à Cypriano scriptum legimus: Corruptores Euangelij, atque interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereunt: partim memores, & partim subdolè corrumpentes: vt ipsi ab Ecclesia scissi sunt, ita capituli vnius sententiam scindunt. Nisi quòd ipsi superiora ponunt, & quæ proximè insequuntur, prætereunt. Nam quemadmodum Augustinus quoque monuit: *Aug. de gratia & libero arbi. cap. 8.* vidit Apostolus, putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: quod istis tam persuasum est, quàm quod maximè: Quam etiam ob causam, cantando toties illud ingeminant: Non ex nobis: non ex operibus: vt in eam opinionem homines adducant, nullum esse bonorum operum fructum.

Vidit hoc Spiritusancto plenus Apostolus: vidit simul & hoc posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant: Itaq; mox addit, quod isti silentio prętereũt: Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid est hoc, inquit Augustinus, quòd, cùm Dei gratiam commendans dixisset: Non ex operibus, ne fortè quis extollatur: cur hoc dixerit, rationem reddens: Ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis. Quomodo ergo nō ex operibus, ne fortè quis extollatur? *Quæ opera conferant ad iustitiam, & quæ nō.* Sed audi, inquit, & intellige: Non ex operibus dictum, tanquàm tuis, ex te ipso tibi existentibus, sed tanquàm iis, in quibus te Deus finxit, id est, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti sumus: sed ea, de qua ille dicebat, qui vtique iam homo erat: *Psalm. 50. 2. Cor. 5.* Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apostolus: Si qua ergo in Christo noua creatura, vetera transierunt, & ecce facta sunt omnia noua. Fingimur ergo, id est, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. *Rom. 2.* Itaque, charissimi, vita nostra bona, nihil aliud est, quàm Dei gratia: sine dubio, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia est, hæc autem, quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquàm merces pro iustitia: vt verum sit, (quoniam verum est:) *Heb. 11.* Quoniam reddet vnicuiq; Deus secundum opera eius.

Ex his Augustini verbis facilè perspicimus, quæ sint opera, quæ Paulus à iustificatione voluerit exclusa: *Rom. 11.* nimirùm ea, quæ fiunt extra fidem: quæ & si disponere nonnihil ad iustificationis gratiam videntur: quoniā tamen sine fide impossibile est placere Deo, mereri primā gratiam non possunt: quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur, nullis præcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia. Nulla igitur merita nostra præcesserunt, sed sola Dei beneficia iustificationem nostram præuenerunt, *Psal. 50. 2. Corinth. 5.* Quamobrem non ad ea opera, quæ præparauit Deus, vt ambularemus in illis, postquàm cor mundum creauit in nobis, postquàm nouæ creaturæ facti sumus: verùm ad ea, quæ nondum exuto veteri homine fecimus excludenda, hæc à Paulo dicta interpretatus est Augustinus? Idem Theodoritus quoq; fecit, eundem Pauli locum explicans: Creati, inquit hîc posuit, pro regenerati. Ante Baptismum quidem actiuam à nobis virtutem non exegit: post Baptismum verò, ei etiam iubet hærere & eam tenere. Hoc enim dicit in operibus bonis, vt in illis ambulemus. *De fide & operib. cap. 14.* Qui etiam ad refellendam eorum opinionem, qui bona opera omnia, in quibus creati sumus in Christo Iesu, reiicere voluisse Paulum existimabant, alios Apostolos, Petrum, Ioannem, Iacobum, Iudam, epistolas suas scripsisse putat: *2. Pet. 3.* quodq; meminit Petrus, esse quædam in epistolis Pauli difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem: id ad hũc Pauli locum, in quo de fidei iustitia tractat, referendum esse putat: quòd nunquàm ea Pauli mens fuerit, quam isti corruptores Euangelij fuisse volunt, nihil ad iustitiam, nihil ad salutem consequendam opera bona facere. Sunt enim vel ipsa luce clariora, quæ huic errori aduersantur Pauli verba: *Rom. 8.* Quòd compati oportet, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus: *2. Tim. 2.* quodq; non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Declarat autem ipse Paulus alio loco, quam fidem intelligi velit, *Fides iustificans quæ.* qua vel iustificamur, vel coronā illam immarcessibilem assequimur. *Galat. 5.* Nam ad Galatas scribens, disertis verbis illud planum facit, quòd non de qualicunq; fide loquatur, qua creditur, peccata nobis propter Christum esse remissa: sed de ea, quæ per dilectionem operatur. *Sola fides non prodest.* Illam verò solam fidem quam pleriq; cùm ad iustitiam, tum ad salutem sufficere volunt, adeò nihil prodesse asseuerat, vt non dubitanter dixerit: *1. Corinth. 13.* Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. *Iacob. 2.* In quam sententiam à Iacobo quoq; dictum est: Quid proderit, fratres mei, si fidem dicat quis se habere, opera autē non habeat, nunquid poterit fides saluare eum? Quamobrem quàm volent isti sibi placeant, deq; sola fide gloriētur, quòd ea iustitiam, quòd salutem adferat: nobis illud certum & indubitatum esse debet, quòd per organum suum *1. Corinth. 6.* spiritussanctus loquitur: Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis seruientes, neque adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neque maledici, neq; rapaces, regnum Dei possidebunt. *Hom. 5 in Ioan.* Quod à Chrysostomo quoque dictum

est:

est: Quamuis fidem firmissimam: Quamuis scripturarũ sensus haberemus, à vitæ autem patrocinio & diserti essemus & nudi. Nihil nos à gehennæ ignibus eriperet, quin perpetua & inextinguibili flamma consumeremur. Qui etiam alio loco: Tantùm abest vt solam fidem aliquid ad salutem proficere dicat, maioris vt etiam condemnationis causam esse non dubitanter affirmet si peruersam vitam egerimus. Quod etiam scripturis illis probat. Qui nouit voluntatem Domini sui, & non facit, plagis vapulabit multis. Et iterum: Nisi venissem, & locutus illis essem, peccatum non haberent. Quod pluribus etiam confirmat, in sermone de præmiis sanctorum, qui habetur in 3. Tomo. Ab Anselmo quoq; scriptum legimus, cùm illũ Pauli locum explicat: Fides quæ per charitatem, &c. Fides quæ non habet charitatem & opera bona: fides Dæmonum est, non Christianorum.

Quòd peccato quolibet mortali fides non amittatur.

CAP. LXII.

VErùm hîc isti, quo rimam habere queant, per quam elabi liceat, fieri posse negant, vt mortale peccatum insit fidem habenti, quam amitti mortali peccato quolibet asseuerant. Quòd si ita est, cur igitur operarios iniquitatis vocat Christus eos, qui in ipsius nomine prophetabãt, dæmonia eiiciebant, virtutes multas faciebant: quæ tam eximia, sine fide certè præstare non poterant. Cur idem viro stulto comparat eum, qui verba sua audiret, & ea non faceret: cùm fides ex auditu sit? Cur multos ex Principibus in Christum ait, credidisse, scriptura, verùm eos magis hominum, quàm Dei gloriam dilexisse? Cur alio loco dicit: Seruus sciens voluntatem Domini, & non faciens, plagis vapulabit multis? Cur à Iacobo scriptum est: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi. Quid autem est aliud scire voluntatem Domini, scire bonum, nisi credere spirtuisancto, per amanuenses suos Prophetas, Apostolos, & Euangelistas nos docenti, hanc est Domini voluntatem. Et cùm hac tamen fide, peccatum dicit esse scriptura, quando non fit, quod creditur. Cùm Paulus quoq; fide stare dicit Corinthios, qui multis fuerant peccatis implicati, quem locum enarrãs Theodoritus: Fide, inquit, statis. Deest ait quidem, vt sit: Nam fide quidem statis: hoc autem dicit: De fide quidem minimè vobiscum expostulo. Eius enim sanitatem amplexi estis. Sed quædam alia peccata à vobis admittuntur, quæ aliqui correctione indigent. Quare falsum est, quod ab istis asseritur, per peccatum fidem amitti, aut si remaneat, non esse veram fidem: aut eum, qui fidem habeat sine charitate, non esse Christianũ: Falsum est, quòd solam incredulitatem esse peccatum, solam fidem esse iustitiam, tam peruicaciter asserunt. Nam si nullum est peccatũ, nisi incredulitas: si nulla est iustitia, nisi fides: quorsum igitur illud extremũ erit iudicium? quod non esse futurum de infidelibus, illa Christi verba non obscurè videntur indicare: Qui non credit, iam iudicatus est. Futurum est ergò iudicium de fidelibus, quos non ideò collocatos à sinistris, incorruptus ille Iudex viuorum & mortuorum, in ignẽ æternum ire iussurus est, quia non crediderunt, sed quia pietatis opera facere neglexerunt. Hoc est, quod à Sapiente dictum est: Omnis misericordia faciet locum vnicuiq; secundùm meritum operum suorũ. Hoc est, quod à regio Propheta scriptum, & est ab Apostolo repetitũ: Tu reddes vnicuiq; secundùm opera sua. Ad Corinthios quoq; scribẽs idem Apostolus, ait: Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis: non dicit, prout credidit, sed prout gessit: siue bonum, siue malum. Sed & in Apocalypsi legimus: Ego venio citò, & merces mea mecum est: reddere vnicuiq; secundum opera sua. Quin & ipse Christus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero malè egerunt, in resurrectionem iudicij.

Peccatum potest esse cum fide. *Matth.7.* *Matth.7.* *Rom.10.* *Ioan.12.* *Lucæ.12.* *Iacob.4.* *1.Cor.1.& 2.* *Ioan.3.* *Extremum iudicium erit de operibus.* *Matth.25.* *Eccle.16.* *Psalm.16.* *Rom.2.* *1.Corinth.5.* *Apoc.22.* *Ioan.15.*

Plena est scriptura hoc genus sententiis, futuram esse retributionem, futurum esse iudiciũ, non secundũ fidem, sed secundũ opera. Quorum autem opera? num infidelium? Minimè gentium: nam ij, Veritate ipsa attestante, eo ipso, quod non credunt, iam iudicati, iam condemnati sunt. Fidelium igitur opera ea sunt, secundum quæ retributio, secundum quę futurum est iudicium. Cùm autem fideles dicantur, qui fidem habent: infideles, qui non habent. Sicut ab Augustino quoq; legimus annotatum. Multos verè fideles reperire licet variorum criminum etiam capitalium, reos, vel ex eo constare cuiuis potest, quod nõ statim fides amittatur, quando mortale peccatum admittitur. Quamobrem longe alia fidei & spei, alia charitatis, per quam fides operatur, est ratio. Hæc enim indiuidua comes est gratiæ, nec vnquàm ab illa destituitur. Sic enim loquitur Patris æterna Sapiẽtia: Ego diligẽtes me, diligo. Et alio loco: Qui diligit me, diligetur à patre meo.

Ioan.3. *Augu. de Trinit. lib.13. cap.2.* *Prouer.8.* *Ioan.14.*

Quamobrem quàm sunt inter se pugnantia, peccatum & gratia, tam pugnant inter se peccatum & charitas: fides autem & spes, etiam iis inesse queunt, qui cum Deo non sunt in gratia. Quemadmodum igitur, si quis furtum admisit, exclusit is quidem charitatem, quæ non modò non concupiscit aliena, verumetiam pro eo, vt benigna est, libenter impertit sua: sed interim nihil impedit, quò minus in eo maneat habitus castitatis: Ita nulla est ratio, quæ impediat, quò minus qui fur est, idem amissa charitate, fidei retineat habitum, & spei, quamuis & fides & spes, quarum vita est charitas, nullum habenti, fructum sint allaturæ, si vita sua fuerint destitutæ. Sola igitur est hæresis, aut apostasia, per quam excluditur habitus

1. Cor.13. *Hæresis sola aut apostasia excludit habitũ fidei.*

fidei, ita vt si quis in vno aliquo articulo fidei discrepet ab vnius sanctæ catholicæ, apostolicæ Ecclesiæ sensu & consensu, is habitum amisisse fidei rectè dici possit.

Est igitur vera fides etiam in iis, qui peccatis aliquibus grauioribus obstricti tenentur, si cùm alios articulos fidei, tum sanctam credant Ecclesiam catholicam. Neque credendus est Dauid Rex postquàm adulterio commisso, cędem quoq; patrauit, euestigiò fidem simul amisisse: siue qua reuelatis à Deo credimus, siue qua nobis eum propitium fore propter Christũ confidimus, quod tamen alterũ spei magis, quàm fidei esse videtur. Nam nisi credidisset Dauid esse Deum grauem peccatorum vltorem, non ita grauiter animo perculsus fuisset, non tantùm de sceleribus patratis dolorem concepisset. Rursus, nisi benignum eundem & misericordem, patientem & multæ misericordiæ, ac præstabilem esse super malicia persuasum habuisset, nisi certam spem & fiduciam concepisset, fore, vt propter nomen suum, propter vnigenitum filium suum, propitiaretur peccato suo, nunquàm ad cinerem, ad lachrymas, ad ieiunium confugisset, nunquàm supplici prece, placatum eum sibi reddere studuisset. Petrum negasse Christum legimus, non desunt tamen, qui illo ipso passionis tempore, fidem eum in Christum habuisse contendant: propter illa verba Christi potissimum, quæ non multò antè prædixit veritas: Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. Gregorius certè quẽ corde tenuit eum voce negasse Deum scribit, & qui pręcessit eum Theodoritus, neq; charitate fuisse Petrũ omninò destitutum scribit, cùm Christum negasset. Et eius æqualis Leo Pontifex: Non fidem fictam, non dilectionem auersam, sed constantiam fuisse in Petro perturbatam, docet. Non excluditur itaque per mortale peccatum vera fides, etiam si viua fides cum eo consistere non possit: quæ non propterea vera non est, quoniam à Iacobo mortua vocatur: cùm qui mortuus est, verus homo dici nequeat. Nam si verba Iacobi diligentius expendas, longè diuersum reperies. Non enim dixit Iacobus, sicut homo: sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Est quidem ita, quòd & homo moritur, extincto spiritu, & fides moritur, extincta charitate, per quam, qui vita nostra est, Deus habitat in nobis, quæ ipsa est Deus: verùm fides habet se instar corporis, charitas instar animæ: est enim anima fidei charitas. Quamobrem sicut cùm ex corpore migrauerit anima, verùm nihilominus corpus permanet, etiam si spiritu destitutum sit: neque deest illi quicquam, quod ad essentiam spectet corporis & proprietatem: sic amissa charitate, remanet nihilominus vera fides, neque deest illi quicquam eorum, quæ ad rationem, substantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur: nimirum, vt Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, assentiatur. Bernardus producto illo Apostoli loco: Habitaturum Christum per fidem in cordibus nostris. Ex eo non incongruè intelligi posse docet tam diu Christum in nobis viuere posse, quàm diu viuit fides. At postquàm, inquit, fides nostra mortua est, quodammodo Christus mortuus est in nobis. Porrò fidei vitam opera attestantur, sicut scriptum est: Opera, quæ dedit mihi pater, ipsa testimonium perhibent de me. Nec discrepare videtur ab hac sententia, qui fidem sine operibus mortuam asserit in semetipsa. Sicut enim corporis huius vitam ex motu suo dignoscimus: ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaq; vita quidem corporis est anima per quam mouetur & sentit: vita verò fidei charitas est, quia per illã operatur, sicut in Apostolo legis: Fides quæ per dilectionem operatur: vnde & refrigescente charitate, fides moritur, sicut corpus anima recedente.

1. Reg. 11. Dauid commisso adulterio non amisit fidem.
Ioël. 2. Psalm. 24. Matth. 26. Amb. lib. 10. in Lucam. Pet. Lomb. lib. 3. dist. 24.
Lib. 25. Moral. cap. 6. In oratione de charitate, quæ est annexa historiæ sacræ. Leo ser. 5 de passione Domini. Petrus Christum negans fidem non amisit. Iacob. 2.
Charitas anima fidei.
Bernard. ser. 2 de resurre. Domini.
Fidei vitam opera attestantur.

Quòd Fides à Spe & Charitate, non modò uocabulo, uerumetiam rationabili differentia distinguatur.

CAP. LXIII.

SVnt igitur distincta inter se fides, spes & charitas, neq; ita sibi tres hæ virtutes cohęrẽt, vt ab inuicem separari non possint, quas non modò vocabulo, verumetiam rationabili differentia distingui, in Enchiridio suo docet Augustinus. Verũ quis potest huius rei locupletior esse testis, quàm ipse Paulus: qui cùm dixisset: Si habuero omnem fidem, charitatẽ autem non habuero, nihil sum: nonne videtur apertè fidem à charitate secreuisse? Nã quod hæc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in scripturis nusquam legimus. Gratia sanitatum, donum linguarum legimus in scripturis: fides sanitatum aut linguarum nusquam reperimus. Verùm de verbo nihil est quòd disceptemus: Scimus enim vno atq; altero loco, signorum atq; miraculorum fidei meminisse Ioannem Chrysostomum, & eò multò posteriorem Bernardum.

Sed quæ tandem est ista fides, de qua Paulus loquitur? certè perfectior quàm quæcunque alia: nimirùm ea, qua non solùm assentimur omnibus, quæ nobis tradita sunt, ad salutẽ æternam consequendam, necessaria, quaque certam fiduciam de misericordia Dei, deque promissis eius concipimus: verumetiam qua tanta ferimur in Deum, vt eam etiam signa sequantur & miracula. Certè Origines, Basilius, Gennadius, Theophilactus de perfecta, deq; solida atq; integra fide, Pauli verba hæc interpretantur: quæ satis esse queat, etiã ad mõtes trans ferendos. De qua etiam dictum est à Christo: Si habueritis fidem, & nõ hesitaueritis, etiam si monti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare, fiet. Quam idem Christus alio loco sinapis grano

Aug. cap. 8. 1. Corinth. 13. 1. Cor. 12.
Chrys. homil. 29. in 1. & 23. in 2. ad Cor. 13. in epist. ad Ephe. Bernar. in paruis ser. serm. 1. Orig. in tract. 4. in Matth. Basil. in reg. de insti. monachorũ. cap. 4. in scho. Matth. 21. Matth. 13.

grano comparauit, non propter exilitatem sui, sed propter vim & acrimoniam, qualem in modico sinapis grano videre licet. Certùm est igitur, ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæsitante fide, qua non modò reuelatis à Deo creditur, verumetiam certa fiducia concipitur, quod petitur, eum omnino liberaliter concessurum. Cæterùm quorsum attinet, qua de fide loquatur Paulus, ambigere? cùm in extrema capitis eiusdem parte, tria doceat esse distincta, fidem, spem, & charitatem: maiorem autem horum charitatem. Poteritne cuiquam esse dubiũ, quin loquatur de charismatibus, deq; ea fide, qua Christiani sumus? quę si sola fuerit, ea quæ vita ipsius est charitate destituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrẽ istorum commentis reiectis, cùm Augustino dicamus, quòd sine charitate fides potest quidem esse, sed non & prodesse.

Aug. lib. 15. de Trin. ca. 18. & in serm. super gestis cum Emerito. Tract. 6. in Euangelium Ioannis.

Quod fidei, ut prodesse queat, Spem & Charitatem iungi necesse est.

CAPVT LXIIII.

CAeterùm, quo prodesse queat, spes, vt illi iungatur, necesse est: Quam quidem eiusmodi esse oportet, nihil vt nobis ipsi fidamus, verùm spem omnem & fiduciam nostram in Deo positam habeamus: cuius vnigeniti filij passione & morte acerbissima, peccatorum nostrorum remissionem consecuti sumus. Ad hanc igitur Domini nostri Iesu Christi passionẽ & mortẽ, quæ prora, quod aiunt, & puppis est salutis nostræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata nostra, cum Deo patre nos reconciliari: simul æternæ vitæ concedi nobis hæreditatem accedentes ad thronum illius gratiæ, supplices precemur. Quæ tamen & ipsa spes vana prorsus erit & inutilis, si non ad eã opera charitatis accesserint: Nam frustrà crediderit aliquis, peccata sibi propter Christum esse remissa, nisi iustum de patratis illis dolorem conceperit: nisi detestatus & confessus illa fuerit: nisi dignos fructus, digna opera pœnitentiæ fecerit: Quare coniuncta sint oportet, sperare, & benè agere, vel saltem studiũ aliquod ingens ad benè viuendũ adhibere. Cuius rei, non vno in loco nos admonet sanctus Dauid: Spera, inquit, in Domino, & fac bonitatem. Ac rursus: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Sic demùm spes in Domino nobis est profutura, si fecerimus bonitatem, si sacrificauerimus sacrificium iustitiæ, si per charitatem fides in nobis fuerit operata. Sin autem nihil aliud, quàm credere nos & sperare professi, charitatis opera neglexerimus: & à iustitia longè remoti fuerimus, & ad illam vitam nobit aditus non patebit, ad quam si vellemus ingredi, mandata seruare iussi sumus.

Spes Christianorum qualis.

Spes absque charitate inutilis.

Matth. 3.

Psalm. 36.
Psalm. 4.
Vide Chrysosto. Ho. 25. in. Matth.

Neque enim existimare quisquam debet datum nobis esse à Deo Christum, vt redemptorem tantùm cui fidamus, & non simul vt legislatorem, cui obediamus. Aperta sunt Esaiæ verba dicentis: Ex Syon exibit lex, & sermo Domini ex Hierusalem. Quæ in libro, qui inscribitur de cognitione Dei, cuius auctor esse fertur Gregorius Nisse. Pontifex, sic explicata legimus: Dominus, inquit, noster Iesus Christus, nunc in monte Syon sedens & docens, nunc in ciuitate Hierusalem versans, legem & doctrinam Euangelicam tradidit. Neq; enim de Mosaica lege Propheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri queat: cũ ea non in Syon, nec in Hierusalem, sed in monte Synai fuerit data multò antè, quàm natus esset Esaias: quemadmodum Euangelica multò post ipsum Esaiam tempore promulgata fuit. Quapropter appositè dixit, Exibit: quoniã antiqua lex iam exierat. Alio verò loco Gregorius idem vocat Christum vitæ legislatorem. Apertius autem, idem Propheta Esaias, alio loco de Christo loquens: Dominus enim iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus Rex noster, Dominus ipse saluabit nos. Et per alium Prophetam dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam. Quin & Iacobus de Christo, Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate scribit Cyrillus, non redemptorem tantùm, verùm & legislatorem esse Christum. Et ad Eoptium scribens in refutatione reprehensionis Theodoreti 6. Anathematismi. Beatus Ephrem in oratione de transfiguratione Domini, Iesus est, inquit, Dominus, non seruus, dominans, & non parens imperio, legislator, & non is cui lex datur, filius, non verna: naturâ & non adoptione. Et alio loco. Quisquis reliquerit legislatorem, & ipse nihilominus ab eo relinquitur. Si autem denuò pœnitentia ductus, seipsum agnouerit, ita vt legislatori suppliciter procidat & dicat: peccaui quòd te Dominum meum & magistrum dereliqui: Protinus legislator cùm sit amator hominum pro sua pietate suscipiet eũ, & præstabit ei intellectum bonum vt agnoscat infirmitatem & peccata sua. Et eius æqualis Marcus Eremita: Legem, inquit, spiritualem cœlestis legislator Christus per spiritum sanctum inscripsit fidelibus, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Lactantius verò: Summus, inquit, Deus cùm religionem suam transferre voluisset doctorem iustitiæ misit è cœlo, vt nouis cultoribus nouam legem in eo vel per eum daret. Et ante eos omnes Clemens Petri successor, Ezechiel, inquit, atque alij deinceps Prophetæ, vbique prædicant hũc esse Christum, Dominum, Regem, Iudicẽ, Legislatorem, Et in sequenti libro, obtẽperemus Christo, vt Regi, qui potestatẽ habet inducendi varias leges, ac tãquam sapiens Legislator nouas ferens, vbiq; naturalibus, immobilibus cõseruatis. Vide eundẽ paulò superius: Theodoritus quoq; locũ illũ Psalmi explicãs: Constitue Domine legislatorẽ super eos.

Matth. 19.
Christus legislator.
Esaiæ. 2.

In dictum Euangelii quatenus fecistis vni ex minimis.
Esa 33.
Hier. 31.
Iacob 4.

Cyril. lib. 3.

Ephrem de compunctione cordis cap. 5.

Marc. Ere. In libro de baptismo.
Lactan. lib. 4. cap. 13.

Cap. 23. & lib. 2. cap. 36.

At meritò quis interrogaret: Quem legislatorem vates dari hic obsecrat? Nam Moses ille Magnus diu & iamdiu diuinæ legis ferendæ minister factus, finem vitæ suscepit. Alius verò legislator post illum non surrexit. Si verò nemo alius ostenditur neq; Iudæis neq; Gentibus legislator: Reliquum est cogitare Dominum Christum legislatorem apparuisse, qui sacris in Euangeliis exclamat: Dictum est antiquis: Non occides: Ego autem dico: Qui irascitur fratri suo temerè, reus erit iudicio: Gregorius quoq; Pontifex illa verba S. Iob. Nullus ei similis in legislatoribus interpretatur de Christo quod ei, neq; Moses, neque Iosue, nec alius quisquam legislatorum similis fuerit. Est quidem ita, quod is factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, factus est omnibus causa salutis æternæ. Nunquid autem omnibus credentibus tantùm in se? Non hoc dicit Paulus: Verùm omnibus, inquit, obtemperantibus sibi, omnibus legem suam custodientibus: omnibus mandata sua seruantibus. De iis verò, qui non obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, tantùm abest, vt eis Christum factum esse dicat causam salutis æternæ, vt non dubitet etiam affirmare, quòd pœnas dabunt in interitu æternas.

Lib.27 Moralium cap.1.

Philip.2. Hebræ.5. Christus credentibus & obtẽperantibus factus est salus æterna.

Errat igitur, si quis putat Euangelium esse nudam & absolutam vitæ æternæ promissionem, sine conditione mandatorum obseruationis. Cùm rectè dictum sit ab Eusebio Emisseno, quòd conditionaliter fit prædestinatio Dei, nihilq; sine aliqua conditione prædestinatum est. Prædestinati sunt omnes boni ad gloriam, ea tamen conditione si fidem tenuerint, si charitatem, si humilitatem, si sapientiam, si misericordiam & pietatem, & his similia habuerint. Similiter Ioannes Chrysostomus: Non reliquit nobis Deus hæreditatem purè & absolutè: Sed sub quadam conditione. Quęnám autem ea est? Qui me diligit, inquit, pręcepta mea seruabit. Et rursus: Qui non tollit crucem suam & sequitur me. Et plura alia. Ac alium quẽdam Psalmum enarrans: Solæ Dei promissiones nobis, inquit, bona non præbent, nisi nos quoque faciamus, quæ in nostra potestate sita sunt: nec oportet ea attendentes supinos esse ac remissos. Multa enim quæ promisit Deus bona, non facit, si qui promissa susceperunt, inueniantur indigni. Quemadmodum & mala, quæ minatus est, non educit in opus, si ij, qui eum irritarunt, posteà mutantur, & iram expellunt. Quamobrem, qui secùs docent, omnes eorum sententiæ scriptura reclamat: Compati nos oportere, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus monet Paulus: Verum apertius multò Christus ipse: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Et alio loco: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Quod si oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, multò magis oportet pati nos, vt intremus in alienam, supernaturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè meritis nostris imparem. Præclarè vir ille, singulari pietate præditus, nomine tantùm Idiota, regulas quasdam describens, vitam Christianam complectentes, posteaquàm non minus laboriosam viam docuisset, quæ est secundùm mundum, quàm sit via virtutis: stultum esse, dicit, credere, ad cœlum posse perueniri, nisi per pugnam aduersus carnem, diabolum, & mundum, quandoquidem & caput nostrum Christus non ascendit in cœlum, nisi per crucem: nec debet serui conditio melior esse conditione Domini. Quem sequutus aliquot pòst seculis Bernardus. Non recti planè, sed peruersi est animi, antè quærere gloriam, quàm exercere virtutem, & velle coronari, qui legitimè non certauerit. Vanum est vobis, inquit, ante lucem surgere. Ita est. Frustrà ad celsitudinem nititur gloriæ, quæ prius nõ claruit virtute: frustrà fatuæ virgines sponso obuiam surgunt, quarum lampades extinguuntur, & ideò vacuæ, quia vacuis gloriantur lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi gloriari, nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, & in iustitia tua exaltabuntur. Et infert: Quoniam gloria virtutis eorum tu es: pulchrè non eorum, sed virtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim sine virtute est gloria, profectò indebita venit, præproperè affectatur, periculosè captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater est gloriæ: Fallax gloria, & vana est pulchritudo, quam illa nõ parturiuit: sola virtus est, cui iure gloria debetur, & securè impenditur. Et alio loco: Non decet membrum delicatum esse sub capite crucifixo, nec ad capitis corpus se iudicat pertinere membrum, quod capiti compassum non fuit. Sed & Ambrosius, Tenera, inquit, corporis cura luxuq; & lasciuiarum cupiditate mollitos, nequaquàm cœlestis aula suscipit, ad quam duris laboriosæ virtutis gradibus ascenditur. Hi verò, quibus fluida deliciis membra soluuntur, regni cœlestis extorres, intra mundi huius habitacula consenescunt. Neq; minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum scribens: Difficile, imò impossibile est, inquit, vt & præsentibus quis, & futuris fruatur bonis, & hîc ventrem, & ibi mentem impleat, vt de deliciis transeat ad delicias. Ante quem etiam Athanasius: Qui habet requiem suam in hoc mundo, ne speret æternam requiem se posse consequi: Regnum enim cœlorũ non eorum est, qui hîc ociantur: sed eorum, qui in multa tribulatione & angustia vitam transigunt. Non enim id gratis accipiunt, sed cũ ingenti labore & magnificis sudoribus illud adepti sunt, quotquot eo digni habiti sunt. Ad eundẽ modum Basilius quoq;: Quomodo cum vitę secundùm mandatum Domini instituendæ, eam, quæ voluptatum est præferamus, æternæ vitæ fœlicitatem & conuersationẽ ei, quæ

Eusib. hom. feria.2. post Dominicam 1. Quadragesimæ.

In Psalm.131.

Rom.2. 2.Tim.2. Matth.19. Ioan.13. Luc.24.

Nota. Per pugnam itur ad cœlum.

Bernar. in natali sancti Victoris, sermo.1.

Psalm.88.

Per virtutem itur ad gloriam.

De passione Domini cap.4.

Ambro. lib.5. in Luc.

Athanas. de virginitat.

In definitionibus latiorib. in præmio.

quæ ſanctorum eſt, conformem, & angelica gaudia in facie Chriſti nobis pollicemur? Stolidi certè animi ſunt talia phantaſmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cum gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo ſum lenitatis affectu præditus? quomodo cum Daniele, qui non aſsidua cōtinentia & deprecatione ſedula Deum quæſiui? quomodo cum ſingulis ſanctis, qui veſtigia illorum non ſum ſecutus? Quis athleta ita iudicij expers eſt, vt iiſdem velit dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquam ſpoliorū partem cum iis, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuiſſent quidem? Bonus eſt Deus, verū & iuſtus. Iuſti verò eſt retribuere pro dignitate factorum, ſicut ſcriptum eſt: Benè fac Domine bonis: Declinantes autem in obliquationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Miſericors eſt, at & Iudex. Diligit enim miſericordiā, inquit, & iudiciū Dominus. Quapropter dicit, Miſericordiam & iudicium cantabo tibi, Domine. Similiter & Auguſtinus, Manducant homines fungum malum, & moriuntur. Ecce in qua fragilitate eſt vita humana, quam quandoque relicturus es. Noli pro illa ſic pugnare, vt tu relinquaris. Vita noſtra Chriſtus eſt. Chriſtum attende, pati venit, ſed & glorificari: contemni, ſed etiam exaltari: mori, ſed etiam reſurgere. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quam non perducit, niſi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cum labore magno perueniſti. Si ad argentum tuum, quod quandoq; vel moriens amiſſurus es, non perueniſti ſine labore, ad vitam æternam ſine labore vis peruenire? Et his omnibus vetuſtior Origenes: Nemo poteſt in carne & in ſpiritu habere delicias, ſed ſi quis in carne deliciatur, ſicut ille diues, carebit gremio Abraham, & deliciis: qui verò in præſenti ſeculo pane afflictionis veſcitur, ſicut & ille pauper, cùm hinc abſceſſerit, in deliciis erit. Leo quoq; Pontifex: Non enim dormientibus beatitudo æternitatis ingeritur. Sed quia & Apoſtolus ait: Si compatimur, & conglorificabimur. Illa nobis curanda eſt via, quam ipſe Dominus ſe eſſe teſtificatus eſt, qui nobis nullis operū meritis ſuffragantibus, & Sacramento conſuluit & exemplo, vt in adoptionem vocatos per illud proueheret ad ſalutem, per hoc imbueret ad laborem. Extat Homilia elegans Chryſoſtomi, quòd cœleſte regnum abſque tribulatione & laboribus acquiri non poteſt. Et in ea quæ proximè ſequitur, Vbi corona, ibi pœna. Et alio loco clarius: Niſi tentatio, nec corona: niſi certamina, nec brauia: niſi ſtudia, nec honores: niſi tribulatio, nec remiſsio: niſi hyems, nec æſtas: quod exemplis etiam poſteà planum facit.

Deus bonus & iuſtus, miſericors & iudex.
Pſalm. 124.
Baſil. in oratione 3. de peccato.
Aug. ſerm. 6. de verbis Domini.
Orige. in Pſal. 36.
Ser. 5. de Epipha.
Homil. 66. ad populū Antioch.
Hom. 4. ad pop. Antioch.

Quod nihil impoßibile Deus præceperit.

CAPVT LXV.

VErùm, hîc iſti: Si nos ad mādata remittis, aiunt, vt niſi ea obſeruemus, eſſe iuſti non poſsimus, actum eſt de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere, poſsibile non eſt: in qua legi ſatisfacere nemo poteſt. Scilicet, ſi fidem iſtis habemus, impoſsibilia præcepit Deus. Poteſt autem dici quicquam, aut cogitari magis blaſphemum, quàm hoc ſit? Quis præcipiat his, qui ſibi ſubiecti ſunt, quod ab eis nullo modo præſtari poſſe videat: niſi aut prorſus inſanæ ſit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui ſibi datam cupiat occaſionem, per quam ſuam in illos crudelitatē expromere queat: Atqui talem iſti nobis Deum fingunt, præclari, ſi Diis placet, gloriæ Dei vindices, quam tot ſeculis obſcuratam, nunc demùm aſſerere ſe, rudi plebeculæ perſuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blaſphemiæ ſcriptura? In Euangelio ſuo dicit Chriſtus: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis: & ego reficiam vos. Tollite iugū meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue. In Cacangelio ſuo dicunt iſti: Iugum Chriſti durum & acerbum, & onus eius eſt prorſus importabile. Ad quod ferendum Chriſtus inuitat, ab eo deterrēt iſti, ne venire quiſquam ad Chriſtum audeat: qui legem tulerit, cui ſatisfacere poſsit nemo. Dicit Dei ſpiritus per Ioannem: Mandata Dei grauia non ſunt. Dicit Satanæ ſpiritus per membra ſua: Mandata Dei non modò grauia, verumetiam prorſus ad implendum impoſsibilia ſunt. Nimirùm hoc eſt illud purum Euangelium, quod à zonariis, baiulis, figulis, tantoperè vidimus expetitum, cùm ex diametro, quod aiunt, cum Euangelio Chriſti pugnare videatur, quo virtutis omne ſtudium eneruatur, omnis faciendi mandata Chriſti conatus impeditur. At non ita priſci Patres illi ſancti, qui, ſi quis impoſsibile aliquid homini à Deo præceptum eſſe blaſphemaſſet, eum anathema pronunciauerunt: quòd impium eſſe dicerent, affirmare, quæ à ſpiritu Dei mandata profecta ſunt, ea eſſe credentibus impoſsibilia. Sic Hieronymus, & eum ſecutus Auguſt. Execramur etiam blaſphemiam eorum, qui dicunt, impoſsibile aliquid à Deo hominibus eſſe præceptum, & mandata Dei non à ſingulis, ſed ab omnibus in commune poſſe ſeruari. Inter quos Ioannes ille, qui iure merito Chryſoſtomus appellatur, adeò nihil impoſsibile mandaſſe Deum, affirmat multos vt fuiſſe dicat, qui plus etiam vltrò præſtiterunt, quàm à Chriſto mandatum eſt, tantùm abeſt, vt eius mandata non impleuerint. Nam cùm neq; virginitatem, neq; paupertatē Deus vnquam mandauerit, minimè tamen defuerunt, qui iniuſsi, vltrò vtrunq; amplecterentur.

Allegare impoſsibilitatem mandatorum, eſt Deū crudelem facere. Hæc pulchrè proſequitur Hieronymus vel quiſquis eſt auctor epiſtolæ ad Demetriadē, de virginitate ſeruāda.
Matth. 11.
1. Ioan. 5.
Patres priſci quomodo populum inſtituerunt.
Hier. ad Damaſ. in expoſ. ſymboli.
Baſil. in verbis Moſeos, attende tibi ipſi. Et in ea, quæ proximè ſequitur homil.
Chryſ. hom. 8. de pœnit. ſer. de charitate, & ho. 19. in epiſt. ad Hebr. & 3. hom. ad populum Antioch. Et in enarratione Pſal. 5. & in ho. de virtut. & vitiis, in 5. Tomo. Homil. 24. & 39. in Mat. & hom. 2. ad. Philip.

Quin & illud non vno in loco persuadere populo conatur, multò grauius esse iugum seculi, quàm sit iugum Christi: Quod illud iugum est seruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugum est libertatis, iugum spiritus & gratiæ. Ac integram homiliam de ea re conscripsit: Quod Monachorum vita & crucifixorum, quæ grauis esse putatur & onerosa, multò dulcior sit, atq; cõcupiscibilior, quàm ea quæ facilis & mollis esse videtur in seculo degentium. Quod idem facit Eusebius Emissenus in Homilia, quam de Machabeis conscripsit, & auctor operis imperfecti in Mattheum. Origenes: Qui dicit, implere non possum, quæ mandantur à Deo, quid tibi videtur aliud, quàm inter mulieres, quæ nihil virile possunt, esse numerandus. Gregorius Nissenus: Si natura ita comparatum est, vt solo motu mentis & appetitu à malo alienemur, nihil laboriosum nobis præcipit Euangelicus sermo: neque enim labor coniunctus est affectioni & ardori mentis. Sed licet nobis absque vllo negocio quocunq; volumus per cogitationes accedere. Itaq; volenti facile est cœlestem vitæ traductionem vel in terra habere, si quemadmodum Euangelium præscribit, cœlestia sapiamus, cœlestibus afficiamur. Locum illum enarrans Hilarius: Latum mandatum tuum nimis. Latum, inquit, mandatum Dei est, & in omnia spei nostræ genera diffunditur, vt non difficile sit, si voluntas adsit, præcepto Domini obtemperare: cùm & latum & diffusum sit ad placendum, officiosæ religionis varietate: neque solum latum, sed vehementer latum.

Hom.56. ad pop. Antiochenum. Homil.28. Iugum seculi grauius iugo Christi. Orig. in Iosue, homil.9. Gregor. in lib. ad Harmonium. Quid professio nominis Christiani sibi velit. Psalm.118.

Et beatus Ephrem nullam in hac via, quæ ducit ad cœlum, reperies difficultatem. Dominus ipse factus est via vitæ volentibus ad patrem luminum proficisci, vbi beatitudines enumerat. Theodoritus verò legum obseruandarũ facilitate subiici dicit, per hæc scripturæ verba: Mandatum quod ego tibi præcipio hodie, non supra te est, nec procul positum, non in cœlo, vt possis dicere: Quis nostrûm valet in cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audientes illud impleamus? Neque trans mare positum, vt causeris, & dicas: Quis poterit traiicere mare, & illud ad nos adducere, vt possimus audire & facere, quod præceptum est? Non est tibi opus alis ad volandum, aut nauibus ad proficiscendum, vt discas, quod agere debeas. Sed propè est verbum valdè in ore tuo, in corde tuo, & in manibus tuis, vt impleas illud. Et loquitur ibi præcipuè de præcepto dilectionis. Etiam Prophetis longè grauissimum visum est onus iniquitatis, quàm sedere quidam ait super talentum plumbi: Sub quo gemebat alius quoq; dicens: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Quamobrem duriora multò sunt, quemadmodum etiam à Basilio scriptum legimus, quæ vel insanus amor, vel inexplebilis habendi cupiditas, mortalibus imperat, quam quæ Christus præscribit. Vt non ineptè dictum sit à Ioanne Gersone, quòd plures videre licet, qui maiorem pœnam habêt ad infernum acquirendum, & ad malè agendũ, quàm requiratur pœna ad regnum Paradisi lucrandum. Et explicans illa verba Nicolaus de Lyra: Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles. Frequenter, inquit, plus laborant homines ad perficiendum sua peccata, quàm iusti ad iustitiæ opera: sicut patet de fornicatore & adultero, qui maioribus laboribus, & periculis se exponit ad habendum intentum, licèt frequenter deficiat, quàm bonus religiosus, in surgendo ad matutinum pluribus noctibus, ad Deum laudandum. Ante quem multis seculis Hierony. Quantis, inquit, sudoribus hęreditas cassa cõpetitur. Minori labore margarita Christi emi poterat. Si laboriosum studium bonarum rerum esse putas, comparem cum vita contrariam, ac reperies quanto malitia, nequitiaque laboriosior & molestior sit. Siue quis obscœno sit amore captus, siue rei faciẽdæ studio teneatur immodico, siue misera vexetur ambitione, quas non perfert molestias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus, vt non defuerint, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dum eo, quod amant potiri student. At in Deo piè colendo, atq; illius contemplationi vacãdo, quid tandẽ est molestię? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas potius, cũ animi summa tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in cœlis animæ piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atq; in fragili corpusculo, repræsentari videtur. Initia fortassis aliquid habent difficultatis & molestiæ: Quò longiùs autem progressus fueris, hoc faciliora, iucundiora, suauiora sunt omnia. Ea enim consuetudinis vis est, sicut præclarè scriptum est à Gregorio Nisseno, vt etiam in iis quæ difficiliora videntur, voluptatem quandam assiduo vsu ingeneret: sitq; suaue & iucundum per consuetudinem temporis tractu quod ab initio laboriosum est.

Iniquitas grauiss. onus. Zach.5. Psalm.77. In Deut. cap.38. Gers. parte quarta in serm. de omnibus sanctis. Hier. ad nepotianum de vita clericorum. Euse. Emissen. de Epiphan ser.5. Greg. Nissen. in li. de beatitudinibus super illud: Beati mundo corde. Omni dominicum intollerabile. In dictum Euangelii, Quatenus fecistis vni ex minimis, &c.

Sic prisci populum instituebant, sic de superiore loco mentes eorum ad virtutum studia, quæ nos amplecti Christus voluit, oratione sua inflãmabant. A quibus quid aliud isti, quàm deterrere prorsus videntur? dum non difficilia modò, quod ferri tamen posset, verumetiam prorsus impossibilia Deũ præcepisse blasphemant. Diaboli fraudes has esse dicebat olim Antonius, vt impossibile, durumq; piè, religioseq; viuendi studiũ esse prædicaret, vt dum onerosum esse videtur quod cœptum est, ex desperatione tædium, ex tædio succedat ignauia, sicut in illius vita narrat Athanasius.

Ex quorum hac impia doctrina, quam ipsi nihilominus verbum Dei vocari volunt, hoc esse consecutum cernimus, nullo vt vnquam tempore quàm hoc, magis refrixerit charitas, magis abundauerit iniquitas. Quis enim adduci facilè possit, vt aut eum Deum colat, quem

impossibilia præcepisse persuasum habeat, aut ad ea præcepta animum adiiciat, quæ impleri non posse credat. Longè diuersum docuit toties à nobis citatus Chrysostomus, dicens: Si in vsum semel bonæ istius philosophię transeas, etiamsi posteà aliquis tibi torpor obrepat, non tamen facilè poteris horum quidpiam, quæ præcepta sunt transgredi, bona scilicet consuetudine firmitatem iam auctante naturæ. Quàm enim facilè est dormire, comedere, bibere, respirare, tam nobis facilia erunt etiam opera virtutis: ex quo etiam capiemus honestissimam voluptatem, quietissimo in portu sedentes, & serenitate continua perfruentes. Quem secutus Cæsarius, de Monachorum institutis scribens: Hæc omnia, inquit, donec in consuetudine mittantur, laboriosa esse videntur, & vt verius dicam, tamdiu impossibilia iudicantur, quamdiu humanis viribus obtineri posse putantur. Cùm verò à Deo obtineri & per Dei gratiam impleri posse creduntur, nec dura, nec laboriosa, sed leuia & suauia comprobantur: secundum quod Dominus dixit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Post quem etiam Bernardus: Revera cùm inceperis, inquit, tristitia implebit cor tuum: sed si perseueraueris, tristitia tua conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur, vel potius noua creabitur, vt omnia quæ prius difficilia, imò impossibilia videbantur cùm multa percurrãtur auiditate & dulcedine. Et alio loco: Iugum, inquit, suaue est, & onus leue. Non quia leue in se, nec enim leuis passionis asperitas, mortis amaritudo, sed leuis tamen amanti. Et in Sermone de verbis Euangelicis: Et nos reliquimus omnia. Graue iugum super omnes filios Adam, vtiq; qui sequuntur eum. Nam super eos qui Christum sequuntur, leue est & suaue. Prodierunt nuper Sermones quidã de cœna Domini, qui Bernardo adscribuntur. Vbi tractans auctor locum illum Euangelij: Hoc est præceptum meum: vt diligatis vos inuicẽ. Dulcis, inquit, & suauis Dominus, dulce & suaue mandatum proponit. Dulce & suaue illud esse videtur, quod præcipit dilectio, & allicit amor. Nam nulla ibi apparet difficultas, vbi est charitas: nullus ibi labor est, vbi verus amor est. Cuncti amori libenter obediunt, & eius iugo colla submittunt: peruersi peruerso, lubrici lubrico, sancti sancto, casti casto, quilibet in desiderio suo. Ideò Dominus dat præceptum amoris, præceptum dilectionis, vt suo præcepto omnes obediant, & ceruicem superbiæ suæ, sub iugo suæ humilitatis edomare festinent. Ac paucis interiectis: Leue, inquit, præceptum, suaue præceptum, & dulce præceptum. Ad portandum leue, ad amplectendum suaue, ad te nondum dulce & delectabile. Quid leuius? quidve dulcius? quid suauius quàm diligere? Hoc potest omnis homo sanus & æger, diues & pauper, stultus & sapiens, nobilis & ignobilis, seruus & liber: nemo se excuset. Scripsit Philo Iudæus librum de legibus non scriptis, in quo docet, viros, qui rectè ac sine culpa vixerunt, quorum virtutes publicatæ sunt in sacrarum literarum tabulis, non tantùm ad laudem illorum, verumetiam ad lectores in æmulationem prouocandos: fuisse leges quasdam animatas & rationales, duabus de causis venerabiles: altera, quoniã ostendunt quod præcepta legis à natura non discrepant: altera, quod hinc liquet non esse opus magno labore ad exigendam vitam iuxta legum regulam, quando illi prisci ante leges sigillatim proditas, non scripto iure vsi, pari facilitate atq; felicitate vixerunt: vt meritò quis discere posit, leges scriptas nihil aliud esse, quàm vitarũ Patrũ cõmentarios, in quibus eorum dicta, factaq; narrantur, nam illi scholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus vsi fuerant, sed à seipsis instituti, doctiq; ordinem naturæ sunt secuti, quæ lex est dubiò procul antiquissima omnium, quam ipsi ius summum, fasq; rati esse, totam vitam suam vltrò ei subdiderunt: fortuitas autem res precibus & supplicationibus cõmendantes Deo propicio, hac quoque parte vixerunt feliciter, accedente ad proptam rectè agendi voluntatem diuina quoque prouidentia. Quam sunt hæc ab illis diuersa, quæ nostro tempore docent, qui segregauerunt seipsos.

Homil. 11. in Mat. cap. 3. *Homil 9.* *Serm. 2. in ascensione.* *Hom. 24. in Mat.* *Super Cantica Serm. 43.* *Serm. 14.* *Leges animatæ, quibus vsi prisci.* *Vita ad legũ regulã facilè exigẽda.*

Quod non tam naturâ mandatorum, quàm nostra fiat ignauia, ut implere mandata non poßimus, cùm quæ timori grauia sunt, leuia sint amori.

CAP. LXVI.

SEd hic isti nobis obiiciunt: Si tam leuia sunt Christi præcepta, quàm ea, tu videri vis, cur igitur dixit Christus, quòd angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam? Cur vias Domini duras appellat Propheta? Nos verò non nostris, verùm eorum, qui totius orbis iudicio grauissimi, doctissimi, sanctissimiq; sunt habiti, verbis, ad hæc respondebimus. Ac primo quidem loco, quòd laboriosa via Dei, quòd eius mandata videntur esse difficilia, dicit Ioannes Chrysostomus, non tam id fieri naturâ mandatorũ, quàm nostra ignauia. Quid enim esse potest melle dulcius? ægroto tamen amarum persæpè videtur. Num quod naturâ tale sit? Minimè gentium, sed est id morbi vitium. Ad eundem modum lex onerosa, non tam sua naturâ, quàm nostra fit pigritia. Similiter Eusebius Emissenus: Non est, cur interdum Domini famulatum intollerabilem pronũciemus, secundum vel leuitatem, vel duritiem morum nostrorum. Qualem animũ habuerimus, tale super nos iugũ Domini sentiemus. Nemo itaq; dominicũ onus esse tollerabile cõqueratur. Qui duri est animi, qui cordis est asperi, ipse sibi facit durũ atq; asperũ iugũ Christi. Et verè graui premitur sarcina mens subiugata peccatis. Onus verò Domini scit reuelare, nescit opprimere.

Matth. 7. Obiectio via arcta. Psalm. 16. Lex Christi non naturâ sua, sed ignauia nostra grauis est. Responsio. Chrys. hom. 8. de pœnit. Hom. 2. in epist. ad Philippen. Hom. 16. in epist. ad Hebr. De Epiph. ho. 1.

primere. Ac vt insit etiam aliquid in ipsius legis natura difficultatis & molestiæ, tamē si nautis minaces pelagi fluctus, si tempestates & hyemes agricolis, si vulnera, cædesq; militibus, si pugilibus ictus, plagæq; grauissimæ leues adeò videntur & tolerabiles, vt voluntarij magna cum alacritate se discriminibus istis, & difficultatibus offerant, spe temporalium cōmodorum, quæ mox peritura sunt: quantò magis homini Christiano videri leue debet ac tolerabile, si quid etiam aduersi ferendum sit, cui præmiū in cœlo positū est, non momētaneum, sed æternum, cùm nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis ascenderit, quæ præparauit Deus his, qui diligunr eum, vt verè dictū sit à Paulo. Quòd in præsenti momentaneū est & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur, quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Leue Paulus vocat & momentaneum, quod est in præsenti tribulationis, at isti non satis habent, si dicant esse difficile, verùm prorsum impossibile, prorsus volunt esse onus importabile, cui ferēdo nemo sit mortalium. Intereà tamen purum Dei verbum haberi volunt, quod isti loquuntur & sentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei verbo pugnare videatur. Sed liber adscribere, quæ paulò pluribus verbis tractat hac de re Chrysostomus, scribens in illum Psalmi locum: In mandatis eius volet nimis: Amor, inquit, in legislatorem, facilem & gratam facit legem, etsi videatur habere aliquem difficultatem. Nemo autē quod dico, reprehendat, si tali exemplo vsus sum. Nam Paulus quoq; eo vsus est, sic dicēs: Sicut exhibuistis membra vestra seruæ immūditię: ita exhibete iustitię. Qui meretricis itaq; amore captus est, etiāsi verberetur, etiāsi se turpiter & indecorè gerat, etiamsi expellatur ex patria, etiamsi bonis paternis euertatur, etiamsi patris beneuolentia priuetur, etiamsi grauia patiatur: ea fert iucundè & libenter, propter amorē impudicū. Quòd si illa cū voluptate suscipiunt, quomodo non multò magis Dei præcepta, quæ sunt salutaria & gloriæ plena, & magnā nobis præbent philosophiam, & animam meliorem efficiunt, oportet cum magna voluptate suscipere, & nihil esse difficile in eis existimare? Difficultatem enim non natura præceptorum, sed multorum solet socordia efficere. Itaq; si quis ea cum studio & alacritate animi suscipiat, videbit ea esse leuia, & facilia. Quocircà dicebat Christus: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Quod etiam posteà pluribus productis exemplis confirmat Diuus Augustinus, cùm & ipse locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum suaue est, & onus meum leue: pluribus verbis laboriosiorem esse docet huius mundi amorem. Et in Psalmos commentatus: Bonum opus, inquit, non multum laborat: malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Psalmo: Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras: Duræ sunt, inquit, timori, leues amori. Omnia quippè sunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est: quin ea potius est ipsa illa sarcina, quæ leuis est. Itaque quæ dura sunt laborantibus, eisdem ipsis mitescunt amantibus. Nam quæ sæua sunt etiam & immania, prorsus facilia & prorsus nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iustitiæ: Quis autem nescit cùm præceptum sit generale charitas, quia finis præcepti est charitas, & plenitudo legis est charitas, non esse graue, quod diligendo fit, non timendo. Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere. Sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam leuem. Ac paucis interiectis, dicit: Charitati Dei non esse graue mandatum Dei, non humanæ voluntati, cui plus dando quàm oportet, ignoratur iustitia Dei. Et explicans illud ex Psalmo 30. Statuisti in loco spacioso pedes meos: Certè angusta, inquit, est via: laboranti angusta est, amanti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. In spacioso, dicit, posuisti pedes meos, ne angustati pedes mei irent in se, & incurrēdo in se, deiicerent me. Ergo quod ait: Posuisti in spacioso pedes meos, plane fecisti mihi facilem iustiam, quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc est, Posuisti in spacioso pedes meos. Et iterum alibi: Quicquid difficile est in præcepto, leue est amanti. Gregorius quoque Nazianzenus: Quàm sint leues amori labores, exemplo Iacob Patriarchæ docet, cui 14. annis Laban Syro pro Rachel seruienti, visi sunt dies vnus. Quod exemplū etiam Hieronymus profert ad Eustathiū scribens, dum probare conatur, quod nihil amantibus durum est. Quos secutus Gregorius quoq; Pontifex loquens de præcepto dilectionis: Hoc est, inquit, præceptū Domini, hoc iugū est diuinę suauitatis. Quid enim leuius, aut vnquā gratius, quàm amor, fertur? quid pręterea graue nō leuiter tolerat, qui amat? Quicquid enim diligitur, cum magna deuotione portatur. Potest hoc amor huius mūdi, vt etiā quę vidētur difficilia, facilia videri faciat, & nō possit multò magis, quò nihil est fortius, amor Christi. Quòd si soli nos essemus, si nostris ipsorū viribus lex nobis implēda foret, fortasse nostrę nobis imbecillitatis cōscij, de difficultate atq; adeò impossibilitate ipsius nō immeritò queri possemus. Nunc autē qui viuit in nobis Christ⁹, qui per fidē habitat in cordibus nostris, ipse est, qui operatur omnia in omnibus: ipse est, qui operatur in nobis & velle & perficere: ipse est, qui facit in nobis, quod placeat coram se. Hunc, sicut scribit Petrus Chrysologus, habemus in bonis adiutorē, qui dat posse quod iubet, & quæ præcipit, facit ipse. Quem etiam Bernardus vocat athletam fortissimum

in

1. Corinth. 2.
2. Corinth. 4.
In Psalm. 111.
Aug. lib. 5. de Musi ca. 14. & serm. 9. de verbis Domini.
In Psalm. 92.
De nat. & gratia, cap. penult. & vltimo, & ser. 48. de templo & serm. 12. de verbis Apostoli. Cap. 7.
Charitati nihil est graue.
Angusta via laborāti in timore, lata amanti.
In orat. de iis quæ intra Maximū gesta fuerūt.
Greg. lib. 9. cap. 2. in primū librum Regum.
Ephes. 3.
1. Corinth. 12.
Philip. 2.
Hebr. 13.
Chrys. serm. 11. de passione Domini capite 22.

in suis & pro suis pugnantem & vincentem, & inde victores coronantem. Hoc est, quòd cùm scribens ad Corinthios, gloriatus fuisset Paulus, quòd plus aliis omnibus laborasset, ne sibi, suæq; virtuti bona tribuere videretur, quæ per ipsum Deus operatus fuerat, subiunxit euestigiò: Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Quæ tamen verba nequaquam ita sunt accipienda, quasi cùm dixerit, non ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil se laborasse, nihil prorsus operatum esse: Non enim adiecisset mecum, si præueniente gratia, subsequens liberum arbitrium non habuisset. Poterat dicere, per me quemadmodum annotatum est à Bernardo, sed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum, præsumēs se non solùm operis esse ministrum per effectum, sed operantis quodammodo socium per consensum. Ac si diceret, abundantius laboraui, non ego, sed & ego: In eo enim, quòd solo Dei dono præuētus sum, non ego: in eo autem, quòd donū voluntate subsecutus sum, & ego. Quæ postrema verba videtur Bernardus ab Anselmo mutuatus, Pauli locum hunc explicante: Qui paulò superius etiam: Itaq; nostra, inquit, & Dei sunt & nostra: quia ipse nos præuenit, vt velimus aspirando, qui adiuuando subsequitur, ne inaniter velimus, sed possimus implere quod volumus. Præueniente ergo gratia & bona voluntate, subsequēte hoc, quod Dei donū est, fit meritum nostrū. Explicans illud ex oratione dominica: Fiat voluntas tua: quisquis auctor fuit operis in Mattheū imperfecti. Vide, inquit, quàm cautè locutus est. Non dixit: Pater sanctifica nomen tuum in nobis: adhuc regnū tuum super nos, fac voluntatem tuā in nobis: ne seipsum Deus videatur in hominibus sanctificare, aut regnū suū super quos vult adducere, aut voluntatē suam in quibus vult facere, & per hoc inueniatur Deus personarū acceptor. Nec iterum dixit: Sanctificemus nomē tuum: suscipiamus regnū tuum: faciamus voluntatē tuam sicut in cœlo & in terra: ne hominū tantūmodo videatur esse quod sanctificant Deum, aut quod suscipiunt regnū eius, aut quod faciunt voluntatem illius, sed mediè dixit & impersonaliter, id est, sanctificetur, adueniat, fiat, vt vtriusq; personæ opus necessarium demonstraret, quia & homo Deum necessarium habet, & Deus hominem ad iustitiam faciendam. Nam sicut homo non potest facere bonum, nisi habuerit adiutorium Dei: sic nec Deus bonum operatur in homine, nisi homo voluerit. Sicut nec terra sine semine, nec semen sine terra fructificat: sic nec homo sine Deo, nec Deus sine homine iustitiam operatur in homine. Ac si dicat: Si hæc agitis, hæc oratis, digni filij estis huiusmodi Patris.

1. Corinth. 15.

Bern. in libro de gratia & libero arbitrio.

Orationis Dominicæ explicatio.

Quod operatur bona Deus in nobis, non ipsis nihil agentibus, uerùm consentientibus, & simul operantibus nobis.

CAP. LXVII.

Qvamobrem execrandus est eorum impius error, qui nihilo plus hominem asserunt in bonis agere, quàm agat securis in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atq; ita Deum per filium suum legem in credentibus implere docent, nihil vt agant ipsi. Quos etiam ad ea blasphemiarum portenta deuenisse tandem videmus, vt eum, qui solus bonus est, de quo dicit Propheta: Non Deus volens iniquitatē, tu es, eum etiam malorum auctorem faciant, neq; bona magis, quàm ipsa etiam in nobis operari mala, impudenter affirment: quod haud aliter habere se dicant facinorosos, ad ea quæ patrant crimina, quàm habet se gladius, quo iugulatur proximus. Neq; minus esse proprium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditionem, quàm Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici pestilentius? Quid autem est aliud hoc docere, quàm omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem solicitudinem, prouidentiam, ac industriam, disciplinam omnem euerrere, religionem ex mortalium animis radicitus omnem euellere, deniq; proscriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuniam ac feralem quandam securitatem ac licentiā introductā? Quorsum enim leges? quorsum Magistratus? quorsum bonis præmia, malis constituta sunt supplicia? Deniq; quorsum illud pertinet, quòd Deus etiam ipse mercedem regni cœlestis piis promittit, gehennæ verò pœnas impiis comminatur, si omnia, siue bona siue mala, sine nobis operatur in nobis? si absoluta necessitate & ineuitabili patimur magis, quàm agimus, aut velut serrę quædam, ab illo acti, agimus?

Matth. 19.
Psalm. 5.
Deus non est mali operator.

Blasphem. Phil. Melanth.

Aug. cōtra Fortunatum, disputatione 2.

Sed nobis illud in præsentia refutare propositum non est, à quo non aures modò, verumetiam cogitationes piorum abhorrent omnium, quòd quæ facinorosi patrant scelera, eorum sit auctor Deus. De eo tantùm breuibus disserendum esse putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt scripturæ verba, quòd à Deo gressus nostri dirigūtur, quodq; omnia opera nostra Deus operatur in nobis: qua quidem scriptura nihil est certius. Verùm intereà non minus certum est & hoc, nos facere cùm facimus, quāuis ille faciat vt faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit: Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis ea. Quem Prophetæ locum adducens Augustinus: Cùm dicit, inquit, faciam vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferam à vobis cor lapideum, vndè non faciebatis, & dabo cor carneum: vndè faciatis? Et hoc quid est? nisi auferam cor durum, vndè non faciebatis, & dabo cor obediens, vndè faciatis. Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine, custodiam ori meo: Quod beneficium Dei iam fuerat consecutus, qui

Malorum auctor Deus non est.
Psalm. 36.
Esaiæ 26.

Ezech. 36.
Augu. de gratia & libero arbitrio cap. 16.
Psalm. 140.
Psalm. 38.
Esaiæ 26.
Philip. 2.
1. Corinth. 12.
Hebr. 13.

qui dixit: Posui custodiam ori meo. Quando igitur legimus in scripturis, quòd omnia opera nostra operatur Deus in nobis, quòd operatur & velle & perficere, quòd operatur omnia in omnibus, quòd facit in nobis, quod placeat corā se, nequaquā in eo consensu accipiēdum est, vt sic agi nos, cùm agimur spiritu Dei putemus, quemadmodū faber agit serram, sed potius, quemadmodū sessor agit equum: Operatur quidem in nobis Deus, verùm non ociosis nobis, sed ipsis etiam & voluntatem & conatum adhibentibus. Quanquam vt velimus sine nobis operatur, inquit Augustinus, ab ipso enim præparatur voluntas nostra, cùm autem volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscū operatur, sine illo tamē, vel operante vt velimus, vel cooperāte cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Et alio loco: Non solùm, inquit, Deus posse nostrum donauit atq; adiuuat, sed etiam velle & operari operatur in nobis: non quia nos non volumus, aut nos non agimus, sed quia sine ipsius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Et in Psal.30. Quicquid Deus operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multū & totum sine nobis, & nos nihil sine ipso. Et iterū in alio libro: Intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi, vt quod agendū est, agant, & cùm egerint illi, à quo aguntur, gratias agant: aguntur enim vt agant, non vt ipsi nihil agant. Et iterū alio loco: Quamuis nisi adiuuāte illo, sine quo nihil possumus facere: hoc non possumus aperire, tamen nos aperimus illius adiumento, & opere nostro. Implet autē illud Dominus sine opere nostro: Nam quid est præparare cor, & os operire, nisi voluntatem parare? Et tamen in eisdem literis legitur: Præparatur voluntas à Domino. Et, Labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam. Ecce Dominus admonet, vt præparemus volūtatem, in eo, quòd legimus: Hominis est præparare cor: & tamen vt hoc faciat homo, adiuuat Deus. Quia præparatur à Domino, & aperit os, ita iubendo, vt nemo possit, nisi ipse id faciat adiuuando, cui dicitur: Labia mea aperies. In sententia ergo illa, vbi dicitur: aperi os, & implebo illud, quasi vnum videtur ad hominem pertinere: alterum ad Deum. In hac autem vbi dicitur: Ego aperiam os tuum, & instruam te, vtrunque ad Dominum. Quare hoc? Nisi quia in vno istorum cooperatur facienti, alterum solus facit. Quapropter multa Deus facit in homine bona, quæ non facit homo. Nulla verò facit homo, quæ non facit Deus, vt faciat homo. Præclarè Guillielmus Parisiensis: Opera, inquit, nostra, opera sunt etiam Dei, quæ ipse operatur in nobis, & etiam per nos. Non quidem tanquam per organa quædam aut instrumentum: tunc enim, nec ad laudem, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputanda essent nobis opera bona: Sicut citharæ & tibiæ nihil imputatur ad culpam aut meritum de citharizantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus bona opera sua & nostra, non tam prestando virtutem, facultatem, & oportunitatem, quàm etiam excitando, & foris doctrinis, & prædicationibus, & beneficiorum consolatione, flagellorum quoque stimulationibus, & interdum compulsionibus, & interius inspirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & aliis modis multiplicibus, qui sibi soli noti sunt. Aequum est autem, vt illius adscribamus omnia diuinæ bonitati, non quòd nihil agamus ipsi, sed quòd nihil possumus, nihil volumus, agimus aut sumus, quòd non illius beneficio possimus, velimus, agamus, aut simus, à quo solo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Neque enim sufficientes sumus, vel cogitare saltem aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.

Deus in nobis quomodo operatur. Vide August.3. Hypognosticon. Aug. de gratia & libero arbitrio cap.12. De grat. Dei con. Pelag. & Celest. lib.1.cap.25. De corrupt. & gratia cap.2. Lib.2.ca.8. cōtra 2.epist. Pelag. Guil. libro de meritis. Opera nostra bona, opera sunt Dei. Iacob.1. 2.Corinth.3.

Quemadmodum igitur à Paulo dictum est: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: ita qui cum Paulo per fidem & baptismum eidem Christi corpori sumus insiti, cuius etiam spiritu vegetamur, si, quòd subindè nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere quisque nostrum cum illo poterit: viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: laboro autem iam non ego, laborat autem in me Christus: operor autem iam non ego, operatur autem in me Christus: mereor autem iam nō ego, meretur autem in me Christus: modò sanus adsit horum verborum intellectus. Neque enim ea sic oportet accipi, quasi non viuamus, non laboremus, non operemur, non mereamur ipsi quoque: quinimò nos sumus qui viuimus, nos sumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: sed vt viuamus, facit vita nostra Christus: vt operemur facit qui & voluntatem inspirat, & vires ad operandum suppeditat adiutor noster Christus: vt mereamur facit, qui merita sua nobiscum communicat, redemptor noster Christus. Sic Augustinus ad Bonifacium scribens: Nos quidem ambulamus, verùm est, nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit vt ambulemus, obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia Dei, bonos faciens nos, hæc misericordia eius præueniens nos. Et in alio quodam libro: Nos ergo volumus, sed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, sed Deus operatur in nobis & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc est pium, hoc verum, vt sit humilis & submissa confessio, & totum detur Deo. Quando itaq; dicit homo Christianus: Viuo autē iam non ego, viuit autē in me Christus: hoc dicere videtur: Viuo autem ego, non iam ille, qui conceptus in iniquitatibus ex carnis meæ parentibus, iræ filius natus: verùm qui sum ex aqua & Spiritusancto Dei filius renatus, qui sum in baptismo veterem exutus, & nouum hominem indutus Dominum nostrum Iesum Christum, in cuius fide viuo, cuius etiam agor spiritu: Hic meam infirmitatem

Galat.2. 1.Corinth.4.11. Viuimus, operamur, meremur in Christo. Aug. cont. duas epist. Pelag. lib.4.cap.6. De bono perseuerantiæ cap.13. Viuo iam nō ego, quomodo intelligendum. Psalm.50. Ioannis 3. Galat.5.

firmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatem impellit, & facultatem suggerit: hic efficit pro sua inenarrabili bonitate, vt qui dum naturâ filius essem iræ, nihil mereri poteram, nisi gehennæ supplicia, factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autem ipsius & cohæres, iam deinceps mereri possim ea, quæ Dei filio & hæredi, quæ Christum induto debentur, vt quicquid mereor, non tam meo, quàm ipsius, quem indui, Christi merito merear. Meum nanque meritum quatenùs purè meum, extra Christum factum, non erat nisi meritum supplicij: Postquàm autem viuo in fide filij Dei, iam illud qualecunque à me profectum, illius aspersum sanguine pretioso, pretium ex eo mutuatur, vt fiat meritum cœlestis præmij, non sua quidem ipsius, verùm Christi viuentis, operantis, & merentis in me virtute, dignitateque: qui, quæ est illius immensa benignitas, merita mea, quæ sunt ipsius dona, non tanquam merita mea, sed tanquam dona sua coronat. Nam & ab ipso manant, & ex ipsius morte pretium acquirunt. Hic sanus est & pius horum verborum intellectus. Nos ergo sumus, qui viuimus: nos sumus, qui operamur: nos sumus, qui viuentes in fide filij Dei, legem implemus, qui, quæ mãdata sunt ab eo perficimus: verùm non sine eo, qui dicit: Sine me nihil potestis facere. Illius destituti gratia, nihil possumus: illius adiuti gratia, nihil non possumus: qua fretus, nemo est ex iis, qui credunt in Christum, qui non confidenter dicere queat: Omnia possum in eo, qui me confortat.

Rom. 8.

Meritum extra Christum, est supplicii meritum.

Ioannis 15.
Philip. 4.

Quod semel iustificatum gratia sua Deus non deserat, si non ab eo deseratur: quódq; charitati non modò non impossibile, uerùm nec difficile quicquam sit.

CAP. LXVIII.

EST autem, quòd ab Augustino quoq; legimus annotatũ, Dei tanta bonitas, vt quem semel iustificauit impium, gratia sua nunquam deserat, si non ab ipso deseratur, nihil vt ei desit, quo minus piè semper, iusteq; viuere queat. Quod etiam ab Ambrosio, aut quisquis ille fuit auctor libri, qui inscribitur de vocatione Gentiũ, animaduersum legimus: Qui certissimum esse vult, Nullam infidelium à Deo, non discedentem relinqui, neq; cuiusquam ruinam ex diuina esse dispositione dispositã, sed multis, qui iam iudicio rationis vtuntur, ideò liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium, & vt quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit voluntate non fieri. Verùm testatur hoc etiam Propheta, dicens: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo: Si quæsiueritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic ille fons totius bonitatis & misericordiæ, nunquam nos deserit, nisi prius à nobis deseratur. Pulchra quadam similitudine docuit hoc Barlaam Eremita, vbi cum Iosaphat Rege loquentem eum inducit Ioannes Damascenus. Sicut, inquit, Sol ad illuminationem omnibus ortus, sine inuidia porrigit radios, cunctosq; illuminari permittit. Ita & vera sapientia sui appetitores more Solis illuminat & illustrat, & splendidos ostendit. Si quidam claudentes oculos fulgorem eius videre nolunt, non idcircò reprehendendus est Sol, vel à cæteris despiciendus, aut gloria sui splendoris per illorum inhonorabitur stultitiam, sed illi potius seipsos lumine eius priuantes, quasi cœci palpabunt parietem, & in multis foueis cadent, pluribusq; lacerabuntur facies eorum spinis. Et quemadmodum Sol in suo splendore permanens illuminat reuelata facie fulgorem suum speculantes, eodem modo & lux Christi splendet quidem omnibus, ditissimè eis largiens suam claritatem. Participat verò vnusquisq; iuxta quod desiderat & appetit. Neq; enim deest alieni volentium se intueri Sol iustitiæ, neq; tamen cogit sponte suas tenebras eligentes, sed proprio vniuscuiusq; relinquitur arbitrio & prælectũ quamdiu in hoc seculo est.

Aug. de natura & gratia ca. 26. & in confut. articulorum, falso sibi impositorum art. sept. Et ser. 88. de tempore.
Amb. vel Prosp. lib. 2. cap. 4.

2. Para. 18.

Damasce. in vita eius.
Lux Christi sicut Sol volentes illuminat, & nõ cogit, deserentem deserit.

Cæterùm, si nobiscum & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit, quod præstare non possimus, illo per fidem in cordibus nostris habitante, illo viuente in nobis, illo operante in nobis, vt velimus, & cooperante, vt quod rectè volumus, faciamus? Etenim à Domino præparatur voluntas nostra, quæ si magna est, charitas vocatur: nulla namque voluntas maior esse potest, quàm sit voluntas charitatis. Quin ardentem voluntatem ipsam, esse charitatem dicit Petrus Chrysologus, quæ tanta est, nihil vt sit, quod ei resistere queat: quandoquidem non solùm fortis est, vt mors, dilectio, quemadmodum à Sapiente scriptum est: verumetiam fortior ipsa morte: non ea re tantùm, quia, quos diuidit mors, non diuidit charitas: verumetiam quòd, cùm à corpore per mortem anima separatur, tum verò, quæ fuit in corpore mortis huius tantùm inchoata charitas, fit perfecta. Sensit vim huius magnæ voluntatis ille, qui dixit: Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quòd neque mors, neque vita, neq; Angeli, neq; Principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundum, neq; creatura vlla, poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Rom. 8.

Charitatis voluntas maxima.

Ser. 35. in D. Laurentium.
Cant. 8.
Rom. 8.
Charitas morte fortior.

Psalm. 43.

Hæc igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur, in cuius corde diffusa est per Spiritum

Charitas rectè dicitur magna voluntas.

Aug. de gratia & lib. arbitrio cap. 17.

sanctum, huic iugũ Domini verè suaue, huic onus eius verè leue est. Quamlibet enim asperum aliquid & durum esse videatur, si tamen hæc magna voluntas accesserit, nõ modo non impossibile, verùm ne difficile quidem, quin potius iucũdum erit & suaue. Verùm enim est, quod ab Augustino scriptum est, Sarcina illa, quæ grauis est infirmitati, leuis est charitati. Documento sunt, tot iam sæui, terribilesq; cruciatus, quos tot milia sanctorum Martyrum, etiam ex fragili fœmineo sexu, deinde tenerioris etiam ætatis, amore sponsi sui Domini nostri Iesu Christi inflammmati, non maiore constantia, quàm animorum alacritate pertulerunt.

Euseb. li. 6. cap. 3. Orig. puer martyrium appetiuit. Ruff. lib. 2. cap. 5. Lib. 2. de virginitate. Socr. li. 4. cap. 18.

Qua in re se tales præstiterũt, minus vt alacres ad epulas pleriq;, quàm isti ad vitã suam pro Christi nomine cum sanguine profundendã festinarent. Vt nullam nũc Origenis mentionem faciamus, quem tantò Martyrij studio flagrasse puerulum adhuc Ecclesiastica narrat historia, multũ vt negotij mater habuerit in eo domi detinendo, ne vitam suam in apertum discrimen offerret: Vt nihil dicamus de beata Agne, de qua scribit Ambrosius, quod cum 12. annorum existens martyrium fecisset. Non sic ad thalamum nupta properaret, vt ad supplicij locum læta successu, gradu festina virgo processit. Deq; alia quadam, de qua scribit idem Ambrosius, quamuis nomen subticet. Verùm Theodoram fuisse Simeon Metaphrastes vitam illius describens, indicat, quæ cum Dydimo quodam certabat de nece, prior vt ipsa pro Christo sanguinem funderet, vt multos etiam alios silentio prætereamus, vnum in præsentia recensuisse cõtenti erimus, quod in eadem historia legitur Edissenæ mulieris exemplum.

Theod. l. 4. ca. 17. Martyrii desiderium in muliere Edissena.

Quæ cùm esset facta certior, ciuitatis Edissenæ Præfectum, ad campum, in quem Christiani conuenerant, proficisci, posteaquàm vidit frequentiorem solito Christanorum populum eò tendere, currere præcipites, ac festinare, tanquam vererentur, ne quis deesset ad mortem, & ipsa suis ex ædibus properè prorupit, cùm nec ostium clausisset, nec, vt mulierum habitũ decet, se diligentius operuisset, infantem quoq; paruulum secum attrahens, ac rapido cursu, irrupto etiam officij agmine, festinauit. Quam cùm ita festinantem Præfectus vidisset, apprehendi, & ad se deduci iussit, simul percunctatus est, quónam infelix mulier tam festina properaret. Illa verò, Ad campum, inquit, quò catholicorum populus conuenit. Tum ille, Non audisti, quòd Præfectus eò pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit, mulier, & ideò festino, vt ibi inueniar. Et quò, inquit Præfectus, paruulum istum trahis? Vt & ipse, ait illa, martyrium consequi mereatur.

In lib. ad Scapulã.

De Arrio quoque Antonino scribit Tertullianus, quòd cum in Asia persequeretur, instanter omnes illius ciuitatis Christiani ante tribunalia eius, se manu facta obtulerint, quibus ille dixerit: ὦ δίολη ἔι θίλετε ἀποτνήσκειν κρήμνους ἢ βρόχους ἔχετε.

Amor Christi fortiss.

Tantum potuit amor Iesu Christi, non solùm apud viros, verumetiam apud fœminas, vt non modò non cederent periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarent res asperas, nec vllos mortis terrores extimescerent, verumetiam quàm natura mortales omnes mortem fugiunt, ea sit illis adeò non fugienda, adeò non horrenda visa, vt expetẽdam etiam vltrò ducerent, nec magis dulcè quicquã & iucundum eis accidere posset, quàm, si cuius morte se salutẽ assecutos, & ab æterna motte liberatos esse meminissent, pro eius nomine mortem vicissim oppetẽdi facultas & occasio daretur:

Flamma Christi amoris flammas ignis superat, & sensum doloris adimit.

Cuius amore sic inflammati plerique fuerunt, vt sensum etiam doloris omnem amitterent, & cum carbonibus incensis, nudis pedibus insistere cogerentur, nihil affirmarent interesse, vtrũ per carbones illos, an per humi sparsas rosas sibi esset ambulandum? Cumq; flagris & neruis cæderentur, vt triticũ, nisi benè exculcatũ & purgatum in horreo: sic animam in cœlo, nisi sic excussam & per purgatam, dignè stare non posse, dictitarent. Scilicet iis durum fuit aliquid ex iis, quæ multitudinis iudicio sunt multò durissima, quos ex summis corporis sui cruciatibus voluptatem quandam animi non mediocrem percepisse legimus. Iis fuit aliquid impossibile, qui plus etiam vltrò prȩstiterunt, quàm à Deo mandatum fuerat.

Deut. 6. Matth. 22. Vide Petrũ Chrysolog. Serm. 151. Morti vt vltrò se quis offerat, nõ exigit Deus.

Nam vt exigat hoc à nobis lex charitatis, qua Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra diligere iubemur, vt cùm deprehensi fuerimus, mortem prius, in eius nominis confessione, simus occumbere parati, quàm vt eum negemus: hoc certè, quod ab istis factum est, non exigit, vt vltrò se discrimini quisquam offerat: quemadmodum ab Athanasio in Apologia ad Constantinum, & in ea, quæ proximè sequitur de fuga sua, & à Gregorio Nazianzeno diligenter legimus animaduersum.

Oratione 8. in funere fratris Cæsarii, & 13 in funere Basilii. 1. Ioannis 4. Vide Petrũ Chry. serm. 151. Ioannis 14.

Quid autem est, quod præcepit nobis Deus? Quid aliud, quàm id, quod ipse est. Deus charitas est, dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præcipit: & quod iubet, ipse nobis præstat Deus charitas. Prior ipse diligit nos, ac ad se diligendum accendit nos: seipsum impertit nobis, mansionẽ facit apud nos, ita vt nos in ipso maneamus, & ipse in nobis. Quamuis autem prior diligit, nunquam tamen prior deserit nos, nisi prius deseratur à nobis. Quòd nos deserit, culpa nostra, quòd mansionem in nobis facit, ipsius fit gratia: qui paratior est ad eam nobis impartiendam, quàm simus nos ad recipiendã: tam est illius obuia bonitas, quàm est nostra supina negligentia.

Quod Christiana iustitia charitas est, ex corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

CAP. LXIX.

Verùm

VErùm, vt vnde cœpit, eò redeat oratio. Non sola fides iustitia nostra est, neq; si spes ad eam accesserit, absoluta est iustitia nostra: Dæmones quoq; fidem habent, & contremiscunt: Neq; enim non credebant, cùm Christum confessi dicerent: Quid nobis est & tibi Iesu fili Dei? Hæretici quoque spem habent & fiduciam, neque soli Lutherani, verùm & reliqua fæx hæreticorum, Sacramentarij, Anabaptistæ, ac quibuscunque aliis nominibus appellantur, se certos esse gloriantur, sibi propter Christum esse peccata remissa, seq; esse apud Deum in gratia, ac citra dubitationem vllam, promissam sibi regni cœlestis hæreditatem consecuturos. Attamen, quamuis habeant fidem dæmones, quamuis habeant inanem fiduciam hæretici, iustitiam tamen habere dici non possunt, quæ extra charitatem haberi nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, non detrahit Euangelium, non adimit fidem, sed quemadmodum hęc illis inesse posse confitetur, sic prodesse posse negat. Quid ita? Quia sola charitas est, quæ facit, vt hæc prodesse queant: extra quam si quis habeat omnia sacramenta, si prophetiã omnem, si scientiam omnẽ, si fidem omnẽ, ita vt montes transferat: si facultates suas omnes in vsum egentiũ distribuat, si corpus etiã tradat, ita vt ardeat, tantũ abest, vt propterea iustus censeri debeat, vt eum nihil esse Paulus indubitáter affirmet. Quem Pauli locum diligenter in quarto libro stromatũ tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergo charitate, cùm, sicut omnes alij hæretici & schismatici, destituti fuerint Donatistę, (nam alioqui non diuisissent vnitatem) negat Augustinus, alia quæ habebant omnia, quicquã illis vel ad iustitiam vel ad salutem profuisse: Nam cætera frustrà habet omnia, qui vnam charitatem non habet: quicunq; totam legem seruauerit, offendit autem in vno charitatis præcepto, factus est omnium reus, quia contra præceptũ illud facit, in quo pendent omnia. Siquidem hæc est plenitudo legis: hic est finis præcepti: hoc est vinculum perfectionis: hęc via Dei ad homines, hæc via hominum est ad Deum: Per hanc è cœlo descendit Deus in terram, per hanc ex ista valle lachrymarum ascendere nos oportet in cœlum, vbi Christus est in dextera Dei sedens: vt sit, vbi Dominus ibi & minister eius. Charitatem habeto, dicit Augustinus, & cũcta habebis: quia sine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta, & ab ea pendent vniuersa. Sola est quæ vincit omnia, & sine qua nihil prosunt omnia, & quę vbicunq; fuerit, ad se trahit omnia. Hæc omnium arx est virtutum, hæc promissio regni, hæc præmium est sanctorum, absq; hac nihil est quòd se quisquam bonum aut iustum fieri posse speret. Hinc est quòd cùm quæritur, vtrum quisquam sit homo bonus, non quæritur, dicit Augustinus, quid credat, aut quid speret, sed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubiò rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamsi sint vera, quæ credit: inaniter sperat, etiam si ad veram felicitatem doceantur pertinere, quæ sperat. Et alio loco: Mores, inquit, nostri, non ex eo, quòd quisque nouit, sed ex eo, quòd quisq; diligit, diiudicari solent. Neque faciunt bonos, vel malos mores, nisi boni vel mali amores. Et in libris de ciuitate Dei, definitionem veram & breuem virtutis eam esse dicit, vt sit ordo amoris. Quem Simon de Cassia secutus, definit iustitiam Christianam, ordinatum amorem. Et de moribus Ecclesiæ catholicæ scribens idem Augustinus, omnium virtutum genus amorẽ ponit. Temperãtiam esse definit amorem Deo sese integrum, incorruptumq; seruantem. Fortitudinem, amorem omnia propter Deum facilè perferentem: Iustitiam, amorem Deo tantùm seruientem, & ob hoc benè imperantem cæteris, quæ homini subiecta sunt. Prudentiam, amorem benè deseruientem ea, quibus adiuuetur in Deum, ab iis quibus impediri possit. Qui etiam alio loco: Interroget se quisque, inquit, quid amet, & inueniet vnde sit ciuis: verbi gratia: Amat aliquis mundum, & ea quæ sunt in mundo, carnem, pecuniam, honores, ciuis est Babyloniæ, nihil ei cum iustitia commune. Amat aliquis Deum, ciuis est Ierusalem, bonus est, iustus est, neque dubitare debet, quin redditurus illi sit Deus in illa die coronã iustitiæ. Itaq; proprio piorum & bonorum virtus est charitas, sine qua cæteræ virtutes & bonis inesse possunt, & malis. Habere baptismum, & malus esse potest, habere prophetiam, & malus esse potest, accipere Sacramentum corporis & sanguinis Domini, & malus esse potest, habere nomen Christus, id est, Christianus vocari, & malus esse potest, habere Sacramenta omnia, & malus esse potest, habere virtutes alias, & malus esse potest. Sola charitas est, quam habere, & malus esse potest nemo. Hæc est proprius & singularis ille fons, cui nemo communicare potest alienus, ad solos hæc virtus pertinet catholicos, quam si habere possent hæretici, hæretici esse non possent, neq; enim scinderent vnitatem, cuius vinculũ est charitas. Quam Dorotheus tectum esse dicit, quod sit absolutio quædam & perfectio virtutum omniũ, sicut tectum domus. Et auctor operis imperfecti in Matthæũ: Omnis, inquit, species iustitiæ in impostoribus inuenitur, sola autem gratia verę charitatis non inuenitur, nisi in solis seruis Dei. Ideò hanc priuatã speciẽ charitatis sibi soli seruauit Spiritus sanctus, vt per nullius iustitiam & testimoniũ sic cognoscatur, vbi est Spiritus sanctus, quemadmodũ per gratiã charitatis.

Ex quo facilè perspici potest, falsum esse, quod vulgo nonnulli persuadere conantur hoc tempore, solam fidem iustificare, quam æquè malis atq; bonis inesse posse constat. Charitas enim, inquit Augustinus, ea est, qua vna verè iustus est, quicunq; iustus est. Et in eodem libro: Charitas, inquit, ea demùm verissima, plenissima, perfectissimaque iustitia est: Charitas inchoa-

Dæmones habent fidem. *Iacobi 2.* *Matth. 8.*

Fidem & fiduciã habent hæretici.

Aug. in ser. super gestis cum Emerito. tom. 7. *Charitas facit vt fides et sacramenta nobis prosint.* *1. Corinth. 13.*

Clem. Alexan.

Iacob. 2. *Matth. 22.*

Rom. 13. *1. Timoth. 1.* *Colos. 3.* *Psalm. 83.* *Ioannis 12.* *Aug. tract. 32. in Ioan.* *1. Petri 4.*

Charitatis laudes.

Aug. serm. 53. de tempore. in Enchir. cap. 117. *Epistola 52. ad Macedon. cap. 16.* *Lib. 15. cap. 2.* *Lib. 15. de gestis D. Saluatoris.* *Cap. 5.*

Aug. in Psal. 64.

2. Timoth. 4.

Aug. tract. 7. in epist. Ioan.

Charitate carẽt hæretici.

Dorotheus serm. 14.

Hom. 4. in cap. 5. Matth.

Aug. de natu. & grat. cap. 38. cap. 42. & 70.

Idem lib.3.c.7. Hom.12.
In libr. de perfectione iustitiæ.
De similitudine cap.103.
In dialogo, quem habuit cum Triphone.
Bern. epist.107.
Charitas iustificat et sanctificat.
Cõtra Anomæos homil.1.
Charitas aliarum virtutum forma & perfectio est & parens.
Leo in serm. de sanct. Lau.
Rup. libro 1. in Matth.
Sanctus cur magis Deo Spiritui tribuatur, quàm patri & filio.
Ioannis 1.
Spiritussancti operatio propria est sanctificatio.
Libro 5. epist.1.

inchoata, inchota iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Qui etiam contra duas Epistolas Pelagianorum scribens, negat pium quenquam dubitare, quòd quantò amplius diligimus in hac vita Deum, tantò sumus iustiores, ac tum demùm piam, veramq; iustitiam perfici, cùm fuerit dilectio Dei perfecta. Quod pluribus etiam verbis persequitur in libro de perfectione iustitiæ. Et iterum alio loco: Tunc erit, inquit, plena iustitia, quando plena sanitas. Tum plena sanitas, quando plena charitas. Plenitudo enim legis charitas est. Et ante Bernardum Anselmus: Per intellectum, inquit sapimus: per amorem, iustificamur: per vsum, beatificamur. In quantum quis Deum intelligit, sapiens est: in quantum amat, iustus: verùm, in quantum vtitur, beatus. Similiter & Cæsarius: Ipse est vera iustitia, quæ pro amore Dei non solũ amicos, sed etiam diligit inimicos. Et aliquot seculis antè Iustinus: Qui Deum toto corde & viribus amat, & proximum æquè ac seipsum: is demùm verè iustus & bonus est. Bernardus: Timore, inquit, vocamur, amore iustificamur. Et paucis interiectis: Sic ad ortum Solis iustitiæ Sacramentum absconditum à seculis de prædestinatis & beatificãdis emergere quodammodo incipit ex abysso æternitatis, dum quisque vocatur per timorem, iustificatur per amorem, præsumit se quoque esse de numero beatorum. Audit se vocari, cum timore conuertitur, sentit & iustificari, cum amore perfunditur. Et post pauca: Si initium sapientiæ timor Domini, in quo dicta est esse nostra vocatio, qui nisi prouectus in sapientia est amor Dei, is duntaxat qui interim ex fide est, ex quo & nostra fit iustificatio. Chrysostomus quoque charitatem ipsam caput esse bonorum omnium dicit, & radicem fontem, & parentem, atque ea vna absente, cætera nobis nullum fructum adferre, nullam præstare posse vtilitatem. Hæc enim discipulorum Domini est, magnus seruorum Dei character & indicium. In hoc inquit: Omnes cognoscent, quod mei discipuli estis. In quo? Num in eo, vt mortuos suscitent, leprosos purgent, aut dæmonia expellant? Minimè inquit, Sed illa missa faciens omnia, in hoc vno, inquit, omnes cognoscent, quod mei discipuli estis, si charitatem ad inuicem habueritis. Nam illa vnius supernæ gratiæ munera sunt hoc humani studij est officium, animum autem probum, & generosum, non tam ea mouere, quæ Deus præbuerit munera, quam suorum laborum officia consueuerunt. Quapropter Christus, non signis: sed à charitate suos cognosci discipulos asserit. Hæc enim, si adest, nulla pars deest Philosophiæ, sed integerrima, perfectissimaque virtutis ratio habetur, quemadmodum certè laborum expertem necesse est omnium, cui hæc deest, Omnium nanque summa virtutum, & totius plenitudo iustitiæ de illo nascitur amore, inquit Leo Magnus, quo Deus, proximusq; diligitur. Quærit Rupertus, cùm & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, quam ob causam vocabulum hoc, quod est Spiritussanctus, propriè adscribitur personæ huic? Et mox respondet, nimirùm quia tota personæ huius operatio, nihil aliud, nisi sanctificatio est. Hæc operationum distinctio diligenter animaduertenda, quia Deus pater, omne quod factum est per filium, fecit: & omne quod sanctum est, per Spiritum sanctum sanctificauit. Quid enim est spiritus eius, nisi amor tuus? & quomodo creatura rationalis aliter, nisi amando creatorem, potuit vnquam, vel potest sanctificari? Igitur quamuis & pater spiritus, & filius spiritus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, rectè tamen hæc sola persona Spiritus sanctus debuit nuncupari, cuius operatio propriè creaturæ sanctificatio est: Sine quo nec Angelus sanctus, nec homo sanctus est: Quem non habens Angelus, Diabolus est: quem non habens homo, Antichristus est, vel membrum Diaboli est. Hic sanctificationem, quæ eadem iustificatio dici potest, Rupertus tribuit soli charitati. Cuius æqualis Petrus Abbas Cluniacensis: Hæc est, inquit, illa charitas: non tantùm faciens, sed omninò perficiens iustitiam: ad quam cæteræ virtutes iustitiæ cooperantes, velut ad matrem filiæ respiciunt. De cuius radice exoriuntur, de cuius stipite, velut fructuosissimæ arboris ramorum infinitas, speciosa dependent. Ibi castitas, ibi humilitas, ibi veritas, ibi synceritas, ibi obedientia, ibi omnis iustitia.

Hier. 31.
Rom 5.
1. Corinthiorũ 3.
Deus quomodo in nobis habitat.
Coloss. 2.
Hilarius in Psalm. 131.
Cyrillus libro 10. cap. 14. in Ioan.
Coloss. 2.
Ioannis 1.

Charitatem autem cùm dicimus, non eam hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus perpetuò dilexit nos, & miserans attraxit nos: quæ causa nostræ iustificationis est efficiens. Nos autem nunc de formali loquimur, nimirum de ea, quam Paulus diffusam esse scribit in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Datus autem nobis, vt habitet in nobis, tanquam in templis suis, non corporaliter, hoc est, non secundum substantiam suam: Solus est enim Christus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat: verùm per fidem & charitatem, quam diffundit in cordibus nostris. Quemadmodum etiam Hilarius testatur, dicens: Habitat enim Deus in religiosorum mentibus, non corporali aditu, neque naturæ grauioris ingressu, vt alibi non degens, illic tantùm quò se intulerit, insistat: Sed spirituali virtute, in vacua se à terrenis labibus corda permittit, seseque luminis modo, in patentibus innocentiæ foribus, mentes illuminaturus infundit. Sic & à Cyrillo scriptum est: Etiamsi habitauit in nobis verbum, dictum tamen etiam hoc est, quod in Christo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cùm sentimus, quod caro factum sit, non eodem modo sicut in sanctis habitare dicitur, & in Christo istam

factam

factam esse habitationem definimus: sed quod secundum naturam vnitum, non tamen in carnem conuersum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cum proprio habere dicitur corpore.

Quamobrem cùm in omnibus iis quæ creata sunt, quatenus & sunt, & creata sunt, per præsentiam, potentiam, & essentiam suam Deus esse dicatur, solæ sunt mentes piorum, in quibus non solùm esse, verumetiam habitare per gratiam, solus autem est Christus, in quo per vnionem substantiæ esse dicitur. Hoc est quod ab Augustino scriptum legimus: Fatendum est, Deum vbique esse per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per habitationis gratiam. Deus enim qui vbique æqualiter totus est per suam simplicem substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis est, inquit Bernardus, quàm in cæteris, & ipsarum, aliter in bonis est, quàm in malis, per efficatiam. Ita sanè est in irrationalibus creaturis, vt tamen non capiatur ab ipsis, à rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, vt etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari Spiritussanctus intelligitur, qui patris amor est & filij, quando sui nos huius amoris reddit participes, vt quemadmodum ipse cum patre & filio vnus est Deus, vna substantia, sic nos adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur. Atque hoc est, quòd iustificari, quòd iustum fieri dicimus: Neque enim id aliud esse videtur, quàm quòd à Propheta dictum est: Mihi autem adhærere Deo bonum est, Deus est enim iustitia nostra, ipse iustus, ipse iustificans nos, cui quantò magis adhæserimus, tantò magis participes iustitiæ fuerimus. Hoc est quod ab Augustino quoque scriptum legimus: Ea iustitia, quæ viuit in seipsa, proculdubiò Deus est. Sicut autem cum sit in seipsa vita, etiam nobis fit vita, cùm eius efficimur participes, ita cùm in seipsa sit iustitia, etiam nobis fit iustitia, cùm ei cohærendo iustè viuimus, & tantò magis, minúsve iusti sumus, quantò magis illi, minúsve cohæremus. Adhæremus autem illi charitatis vinculo copulati: Quod etiam Cyrillus testatur his verbis: Voluntaria est nostra cum Christo conglutinatio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo nostro consistit, veram Dei cognitionem efficiens, charitas verò mandatum eius seruare facit. Qui enim me diligit, is, inquit, mandata mea seruabit. Qui ergò per fidem Christo solummodò coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidem sunt, sed non fructuosi. Nam fides absque operibus mortua quædam res est. Huiusmodi autem palmites agricolæ falx seuerissimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuosis arboribus fieri solet.

Deus quomodo est in rebus creatis.
Aug epist. 57. ad Darda.
Deus quomodo vbique est.
Bern. ho. 3. super Missus est.
Spiritūsanctum nobis dari quid.
1. Corinth. 6.
Psalm. 72.
Psalm. 118.
Rom. 8.
Aug. epist. 85.
Titum 2.
Cyril. libro 10. cap. 14 in Ioan.
Ioannis 14.
Ioannis 15.
Iacobi 2.

Si igitur iustitia est, per quam adhæremus Deo: Deo autẽ per charitatẽ adhæremus, cui dubium esse potest, quin charitas nostra sit iustitia nostra? quę quantò perfectior est, tantò perfectior erit iustitia nostra. Qua de re sic à Bernardo quoq; scriptũ legimus: Quis est, qui perfectè adhæret Deo, nisi qui in Deo manens, tanquã dilectus à Deo, Deum nihilominus in se traxit, vicissim diligendo? Ergo cùm vndiq; inhærent sibi homo & Deus, inhærent autem vndiq; intima, mutuaq; dilectione inuiscerati alterutrum sibi: per hoc Deum in homine, & hominem in Deo esse, haud dubiè dixerim. Quamobrem diligendo Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, vt ipse vicissim diligat nos, qui dixit: Ego diligentes me, diligo. Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Porrò vbi mansionem facit Deus, ibi necesse est remissa peccata, quorum charitas multitudinem operit, ibi necesse est iustitiam omnem infusam esse. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras?

Bernardus ho. 71. in Cantic.
Deum in homine & hominem in Deo esse, quid.
Prouerbiorum 8.
Ioannis 14.
1. Petri 4.
2. Corinth. 6.

Quod autẽ dicimus diligendo Deum effici, vicissim vt ipse diligat nos nequaquã ita velimus accipi, quasi priores nos dilexerimus Deum, quin cum Ioanne potius libenter profitemur, quòd in hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniã ipse prior dilexit nos: ipse elegit nos ante mundi constitutionem: ipse misit filiũ suum propitiationẽ pro peccatis nostris. Nam nisi prior ille dilexisset nos impios, vt faceret pios: nisi dilexisset iniustos, vt faceret iustos, nisi dilexisset ægrotos, vt faceret sanos, nisi nimia quadam nostri charitate flagrans misisset filium suum propitiationẽ pro peccatis nostris, qui & immensis beneficiis præstãdis nos ad vicissim diligendũ excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquã possemus. Ipsius itaq; misericordia fit, vt diligentes vicissim ab eo diligamur. Ipsius misericordia præuenit nos: ipsius misericordia subsequitur nos. Hoc est quod ab Ambrosio, vel Prospero potius, quoq; scriptum legimus: Qui veniunt, inquit, ad Deum, amore ducũtur: dilecti enim sunt & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsiuerũt: & quod eos voluit Deus velle, voluerũt. Præclara sunt ea de re Bernardi verba, quæ visum est adscribere: Nemo se, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor nostrum, quem præuenit, subsequitur: Nam quomodo redamare pigebit, quos amauit, & necdũ amantes? Amauit, inquam, amauit. Habes enim dilectionis pignus spiritũ, habes & testem fidelem Iesum, & hunc crucifixũ. O geminum, ipsumq; firmissimum Dei erga nos amoris argumentum. Christus moritur, & meretur amari. Spiritus afficit, & facit amari. Ille facit cur ametur: iste vt ame-

1. Ioannis 4.
Ephe. 1.
Rom. 5.
1. Ioannis 2.
Psalm. 58.
Psal. 22.
Ambrosius de vocatione gentium, libro 2. cap. 9.
Bern. epist. 107.

ametur, ille suam multam dilectionẽ in nobis cõmendat: iste & dat: In illo cernimus quod amemus: ab isto sumimus vndè amemus. Charitatis igitur ab isto occasio, ex isto affectio. Quanta confusio Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facilè contingit, si desit spiritus. Nunc autem quia charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis, amati amamus, amantes amplius amari meremur. Et aliquot ante seculis Theodoritus: Considerãtes enim, inquit, quinam cùm simus, quęnã bona accepimus. Et quod non nos primi dileximus: Sed amati vicissim amauimus. Et cùm haberemus odio, amati sumus: & cùm inimici essemus, fuissemus reconciliati: cùm non ipsi supplices petiissemus, vt fieret reconciliatio. Sed ad nos legatus venisset vnigenitus, & qui iniuriam feceramus, inuitati sumus ab eo, qui fuerat affectus iniuria, & præter hæc reputantes susceptam pro nobis crucem, salutares passiones, mortis cessationem, datam nobis spem resurrectionis. Hæc & quæ sunt huiusmodi considerantes, superamus eas, quæ in nos incurrunt difficultates, & beneficiorum memoriam conferentes cum ea, quæ est ad tempus afflictione corporis, lubenter ferimus rerum molestarum impetus. Omnes enim vitæ molestias cum amore in Dominum tanquam in trutina conferentes, eas valdè leues inuenimus. Etsi omnia quę videntur iucunda & delectabilia simul collegerimus, si contra diuinũ expãdatur desiderium ea vmbra magis euanida, & quæ vernis floribus facilius intereant, ostendit.

Rom.5.

Est itaque iustitia nostra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, quæ vinculum est perfectionis, charitas. Charitas autem non numi, sed Dei, charitas non terræ, non cœli, sed eius, qui fecit cœlum & terram: Charitas, vt est apud Paulum, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quo loco, sicut animaduersum ab Augustino legimus, conscientiam pro spe posuit: Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit: quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Hæc igitur vbi adsunt, fides, spes, & charitas, ibi demùm perfecta est & absoluta iustitia. Quod Paulus etiam significare visus est, qui cùm Timotheo suo dixisset: Sectare iustitiam, quasi volens indicare, quibus in rebus iustitia sita sit: subiunxit mox, fidem, spem & charitatem. De quibus virtutibus ita scriptum ab Origine legimus: Puto quod prima salutis initia & ipsa fundamenta fides est. Profectus verò & augmenta ædificiis spes est. Profectio autem & culmen totius operis, charitas: & ideò maior omnium dicitur charitas.

Charitas qualis et iustitia nostra. Rom.13. 2.Timoth.1. Colos.3. 1.Timoth.1. Aug.in Psal.31. Conscientia pro spe à Paulo posita. 2.Timoth.2.

Origenes libro 4. ad Romanos epistola 120.cap.30.

Quod per Fidem, Spem, & Charitatem, quæ propemodum obsoleuerat in nobis, imago Dei restauratur.

CAPVT LXX.

Legimus hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse, Quam quo ad incontaminatam retinuit, iustus erat. Simul vt verò post admissum peccatum, hęc in eo imago, non quidem prorsus abolita, verùm obsoleta tamen est & deformata, iustus esse desiit, atq; suam hanc iniustitiã, ex inobedientia contractam, in vniuersam posteritatem suam primus parens noster propagauit, ac per eius vnius delictum, diuinum iudicium processit in omnes homines in condemnationem.

Genesis 1. Imago Dei per peccatum deformatur in nobis, non aboletur. Vide Augustinũ de spiritu & litera capite 28.

Rom.5.

Est autem non secundũ formã corporis ad imaginem Dei factus homo, sed secundũ rationem mẽte præditam. Quod cùm alij pleriq; omnes, tum longè vetustissimus ille Philo in eo libro, quem scripsit de opificio mundi, pluribus demonstrat. Sed & Clemens Presbyter Alexandrinus his verbis indicat: Est enim Dei imago, eius verbũ & filius mentis germanũ, diuinũ illud verbum, lucis lux exemplaris & archetypa: Verbi autem imago est homo, vera mens quæ est in homine: qui ad Dei imaginẽ & similitudinẽ propterea factus esse dicitur, quod prudẽtia quæ est in corde, diuino verbo assimilatur, & ea ratione verbi, rationisq; particeps dicitur. Verùm indicat hoc etiam ipsa ratio: Nam cùm Deus spiritus sit, non alibi consentaneum est imaginẽ eius esse, quàm in spiritu hominis. Sed ipsius etiam Apostoli declarat hoc auctoritas, cùm dicit: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est. Quod dixit: Induite nouum hominem, illius videtur explicatio esse, quòd antè dixerat: Renouamini spiritu mentis vestræ. Quod mox addit: Qui secundum Deum creatus est, id alio loco quasi declarans, dixit: Ad imaginẽ Dei, quum aliis verbis idipsum præcipiens, Expoliantes vos, inquit, veterem hominem cum actibus eius, & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum. Ibi secundum Deum, hic verò secundum imaginem, inquit, eius, qui creauit eum, vt creatum esse secundũ Deum, nihil aliud intelligi possit, quàm esse creatum secundũ imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam annotatum ab Augustino videmus.

Imago Dei in homine est ratio. Cle. in oratione adhortatoria ad Gentes.

Ioannis 4. Imago Dei in spiritu hominis. Ephes.4.

Coloss.3.

De Genesi ad literã lib 3.ca.20.

Factus est igitur homo ad imaginẽ Dei in spiritu, quæ mens nostra est: factus est autem ad imaginem totius Trinitatis: quòd ex voce, nostram, colligit Augustinus. Quæ cùm sit pluralis numeri, non rectè diceretur, si homo ad vnius personę fieret imaginẽ: siue patris, siue filij, siue spiritussancti: Habet itaq; mens nostra, sicut ab eodem annotatum est, suam quoque Trinitatem: Est enim in ea memoria, est ratio siue intellectus, est & voluntas. Hæc ante peccatũ ita fuerant in primo homine sana & integra, vt neq; memoriã quicquam impediret,

Homo factus ad imaginem Trinitatis. Vide Amb.lib.3. de virginitate. Lib.12.de Trin. cap.6. libro 14. de Trin. cap.8.et libro 15.cap.20.

quò

quò minus in recolenda Dei potentia, sapientia, bonitateq; versari semper posset: nec rationi deesset aliquid ad discernendum inter bonum & malum, verùm & falsum, commodum & incommodum: nec esset, quòd obstare voluntati, quò minùs quæ sola est Christiana iustitia, per charitatem adhærere Deo posset. Cæterùm post infelicem eius casum, in contrarium omnia reciderunt: Nam non ipsius magis primi parentis nostri, quàm vniuersæ posteritatis eius memoria sic est labefactata, vt in cuiusuis alterius rei cogitatione consumeretur potiùs, quàm cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demersa est caligine, vt vmbras rerũ pro rebus ipsis, noxia pro salubribus, falsa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vsque eò à creatore suo auersa, & ad omnem vanitatem fuit conuersa, vt non Deo, qui fecit cęlum & terram, sed ipsi tantùm terræ visa sit adhærere: nihil vt aliud propè mens humana tota, quàm terra, quàm caro esse videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Et alibi: Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quoniam caro est. Quid multis. eò redacta fuit humana mens, vt in qua fuerit imago Dei, quasi pecudis imaginem in ea cernere liceret. Quod etiam Propheta deplorat, dicens: Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Imago Dei post lapsum in homine planè deformata.

Homo quare terra & caro dicitur. *Gene 3.* *Gene. 6.* *Psalm. 48.* *Imago Dei in homine quomodo restituta.* *2. Corinth. 1.* *Luc. 11.*

Tantam hanc suæ creaturę deformitatem, quam pulchram & decoram, nimirùm ad imaginem sui fecerat, ferre non potuit pater ille misericordiarum Deus, qui memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ, rationem inuenit, qua sic obsoleta imago Dei, in homine renouari posset. Venit igitur à patre Dei filius, verbum caro factum, & fide dedit purificantem corda. Post filium Spiritus quoq; sanctus missus est, per quem in cordibus nostris charitas est diffusa, quam qui habet, ei munda sunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, ad patrem redeundi spes facta est: Atque ita per hęc tria, purgata sunt illa tria, quæ fuerant in mente nostra deformata. Fides illuminauit rationem, siue intellectum. Credite nanq; & intelligetis, dicit Scriptura: Spes erexit memoriã, charitas purgauit affectũ, siue volũtatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obscurata, vix vt vllũ iam illius vestigiũ appareret, renouari cœpta est: quæ renouatio ad iustitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur.

Actorum 15. *Homo in tribus vulneratus, rursus in tribus renouatur.* *Roma. 5.* *Luc. 11.* *Esa. 7 secundum 70. Interp.*

Tunc autem renouari dicimur, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portaueramus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœlestis. Nam quemadmodum anteà quoq; dicere nos meminimus, errant, qui iustitiam nostram non aliud esse putant, quàm peccatorum remissionem, quandoquidem non solùm remittuntur nobis peccata, quando iustificamur, sed renouamur prætereà spiritu mentis nostræ: induimur nouum hominem, illum, qui de cœlo venit, Dominum nostrum Iesum Christum: in illius imaginem transformamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quã alibi dicit esse fidẽ, quæ per charitatem operatur. Nam quòd dixerat, in Christo Iesu, neq; circuncisio valet aliquid, neq; præputium, sed noua creatura: id in proximè præcedenti capite, totidem propè verbis dixit: In Christo Iesu, neq; circũcisio valet aliquid, neq; præputiũ, sed fides quæ per charitatem operatur: facilè vt appareat, quòd per nouã creaturam, nõ aliud intelligi voluerit, quàm fidem non ociosam, non solam, vt nostri temporis contendunt hæretici, sed quæ per charitatem operatur, per quam, quæ sic obsoleta fuerat, vt nulla propemodum esse videretur, imago Dei in nobis reparatur. Pręclarè Augustinus: Vbi est fides, vbi est spes vestra, vbi charitas vestra, ibi habet DEVS imaginem suam.

Renouatio nostra quando incipiat. *1. Cor. 15.* *Ephe. 4.* *Roma. 13.* *Galat. 6.* *Galat. 5.*

Creatura noua quid intelligitur à Paulo.

Psalm. 48.

Quòd Iustitia Dei iusti sumus, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit.

CAP. LXXI.

Constitutum itaq; iam est, quòd iustitia nostra charitas est ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta: per quam quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerũ cooptamur, & à filiis diaboli discernimur. Charitatem autem, Augustinum secuti, non eam intelligi volumus hoc loco, qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores sui: qua nos amati à Deo, amamus Deum, & amantes amplius amari meremur, vsq; eò verò semper hoc in Ecclesia certum fuit & indubitatum, vt inter publicas etiã illius preces legatur hæc oratio: Deus quem diligere & amare iustitia est. Quamobrẽ audiendi non sunt, qui iustitiam nostram esse quidam extra nos affirmant: nihil vt in nobis esse velint, vnde iusti dicamur: sed ea sola iustitia nos iustos esse putẽt, qua Deus ipse iustus est, non qua nos iustos facit: ea sola charitate nos Deo charos & gratos esse, qua nos ipse charos habet, nõ qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligẽtes amplius diligi meremur. Quasi dicat aliquis, parietem albũ esse, non ea quæ ipsi parieti, sed quæ mihi, vel meæ vesti insit, albedine. Aquam feruentem calidam esse, nõ ea quæ ipsi aquæ, sed quæ igni insit, caliditate. Potéstne dici quicquàm absurdius? Quis vnquàm ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formam esse diceret, quæ ipsi rei non inesset?

1. Tim. 1.

1. Ioan. 3. *Aug. de spiritu & litera. cap. 32.* *In Dominica Palmarum.*

Iustitia nostra nõ est extra nos.

Pugnat itaq; cum ipsa ratione, si quis dicat iustitiam Dei, quæ nobis non inest, causam esse formalem iustificationis nostræ: Neq; minus pugnat cum recepta tot seculis totius Ecclesiæ doctrina: quæ docuit nos quidem, quòd iustitia Dei iusti sumus, sed non hoc sensu, quasi

Ecclesiæ doctrina de iustitia nostra.

Augu. de spiritu & litera cap. 9. 11. 18. & 31. Psalm. 30. Psalm. 70. Lib. 14. de Trinit. cap. 12. Roma. 10.

quasi nihil sit in nobis, quo iusti simus: verùm quòd hoc ipsum, quòd in nobis est, quo iusti simus, non ex nobis est, verùm Dei donum est. Quod in libro de Spiritu & litera, quem falsò pro se facere nouatores isti contendunt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed apertius etiam hanc sententiam adstruit, enarrans illud ex Psalmo: In tua iustitia erue me. Est, inquit, iustitia Dei, quæ & nostra fit, cùm donatur nobis. Ideò autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Et eadem verba in alio Psalmo explicans: Cùm ero iustus, inquit, tua Deus iustitia erit, quia iustitia mihi abs te data iustus ero: & sic erit mea, vt tua sit: id est, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iustitia Dei, non solùm qua ipse iustus est, sed quam dat homini, cùm iustificat impium. Et iterũ alibi: Ignorantes Dei iustitiam, id est, quam dat hominibus Deus qui solus est iustus & iustificans: & suam volentes constituere, id est, velut à se sibi paratam, non ab eo impartitam: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Et in alio quodam libro, loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primũ virga dicta est Aaron, posteà verò virga Mosi: Sicut dicitur spiritus Eliæ, qui est spiritus DEI, cuius particeps fuit Elias: sic illa potuit dici.

Quæst. super Exod. cap. 25. Exod. 7. 4. Regum. 2.

Rom. 10. 1. Cor. 4. Tract. 26. in Ioan. Cont. duas Epi. Pelag. li. 3. cap. 7. Sermo. 69. de tempore. Psalm. 142. Matth. 6.

Dicitur etiam Dei iustitia, quæ nostra est, sed donata à Deo: de qua loquens Apostolus Iudæos arguit, dicens: Ignorantes Dei iustitiam, & suam constituere volentes, tanquàm à se sibi paratam: contra quales dicit: Quid enim habes, quod non accepisti? Eundem etiam Pauli locũ explicans alibi: Quid est hoc, inquit, iustitia Dei & iustitia hominis? Iustitia Dei dicitur, non qua iustus est Deus, sed quã dat homini Deus, vt sit iustus homo per Deum. Et ad Bonifacium scribens, Non enim propterea iustitia Dei dicitur, quoniam Deus iustus est, sed quia homini ex Deo est. Et ad Honoratum scribens: Illa nanque, inquit, iustitia Dei commendatur in eo, quòd dicitur: Ignorantes Dei iustitiã, qua nos ex eius gratia iusti sumus, vt ipsa Dei iustitia nos sumus, cùm iustè viuimus, credentes in eum, qui iustificat impium, illa, qua ipse iustus est, æterna sua & immutabili iustitia. Et producẽs illum ex Psalmo locum: Exaudi me Domine in tua iustitia, hoc est, inquit, non in mea. Si diceret, Exaudi me in iustitia mea, tanquàm meritum vocaret. Vocat quidem in nonnullis locis & suam iustitiam, sed sic melius discernit, quia & suam quando dicit, datam dicit, quomodo dicimus panem nostrum quotidianum da nobis hodie, quomodo nostrum, quomodo da. Ne verò posset videri negare merita, post interiecta quædam subiungit: Hinc cùm exieris, recipieris pro meritis, & resurges ad recipienda, quæ egisti, tunc Deus coronabit, non tam merita tua, quàm dona sua. Atque iterum alio loco: Qui crediderit eum, non habebit suam iustitiam, quę ex lege est, quamuis sit bona lex, sed implebit ipsam legem non sua iustitia, sed data ex Deo, ita enim non confundetur. Charitas enim est plenitudo legis. Et vnde ista charitas? Diffusa est in cordibus nostris, non vtique à nobis, sed per Spiritumsanctum, qui datus est nobis.

Rom. 13. Rom. 5. Serm. de verb. Apostoli. Psal. 131.

Hic, quòd aliis quoq; locis semel & iterum fecit, iustitiam nostram vult esse charitatem, non à nobis profectam, sed per Spiritumsanctũ in cordibus nostris diffusam, qua legem impleri dicit. Ac paucis interiectis, cùm dixisset, Noli velle habere iustitiam tuã. Iustitia, inquit, sit, sed ex gratia sit, à Deo tibi sit, non tua sit. Sacerdotes, inquit, tui induantur iustitia. Vestis accipitur, non cum capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur. Hanc prædicat Apostolus Paulus: A Deo tibi sit, geme vt impetres, plora vt impetres, crede vt impetres. Ac iterũ post pauca, Totum, inquit, ex Deo, non tamẽ quasi dormientes, non quasi vt non conemur, nõ quasi vt non velimus. Sine voluntate tua non erit in te iustitia Dei: Voluntas quidem non est nisi tua, iustitia non est nisi Dei, esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. Demonstratũ est quid agere debeas, iussit lex, non facias illud, aut illud, fac hoc, aut illud: demonstratum est tibi, iussum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias: rogo vt facias. Et iterum paucis interiectis: Qui fecit te sine te, non te iustificat sine te: Ergo fecit nescientem, iustificat volẽtem. Tamen ipse iustificat, ne sit iustitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta, ad stercora. Inueniare in illo non habens iustitiam tuã, quæ ex lege est, sed iustitiam per fidem Christi, quæ est ex Deo, iustitiam ex fide, ad cognoscendum eum, & virtutem resurrectionis eius, & communicationem passionum eius, & ipsa virtus tua erit, communicatio passionũ Christi, virtus tua erit. Quid autem nõ erit in communicationibus passionum Christi, si charitas non erit? Ac paulò post, Non poteris communicare Chisti passionibus sine amore: sed quæro, quo amore? Non sit cupiditas, sed sit charitas. Si enim tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & charitatem non habeam, nihil mihi prodest. Vt prosit tibi communicatio passionum Christi, charitas adsit. Vnde tibi charitas, ô mendicissima infirmitas? vnde tibi charitas Dei? Vis ostẽdi tibi vnde sit tibi? ipsum interroga horrearium dominicum. Si enim fuerit in te charitas Dei, communicabis Christi passionibus, & eris verus martyr. In quo charitas coronatur, ipse erit verus martyr. Vnde ergò tibi? Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, ait ipse Apostolus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex nobis. Ergò vnde tibi charitas? nisi quia diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum, qui datus est nobis.

Philip. 3. 1. Cor. 13. 2. Cor. 4. Rom. 5.

Ex his & aliis plerisque locis hanc Augustini sententiam esse cognoscimus, quòd nostra quidem

quidem iustitia iusti sumus, sed ita nostra, donata nobis vt sit à Deo, non à nobis ipsis parata. Neq; enim nati, sed facti sumus iusti, facti autem non à nobis, verùm ab eo, qui creauit nos. Ipse fecit nos, & non ipsi nos, vt non minus ipsius opus sit, quod iusti sumus, quã quòd homines sumus: Melius enim est iustum esse, quàm hominem esse. Quòd si nos homines facit Deus, & iustos ipsi nos facimus, melius aliquid facimus nos, quàm fecit Deus: Quod cùm vel cogitare cumprimis absurdum sit, tenendum est illud firmiter, quemadmodum quòd homines sumus, ita & quòd iusti sumus, Dei donum esse. Ipsius opus est vt credamus: ipsius opus est, vt amemus. Atq; hæc est iustitia nostra, fides quæ per charitatem operatur: hæc est renouatio nostra: hæc est imaginis Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, restauratio. Hanc & non aliam Augustini de iustificatione nostra sententiam esse, cùm ex his, quæ per nos adducta sunt, tum ex aliis nonnullis locis, manifestius est, quàm vt quisquam inficias ire queat. Neq; diuersum sentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus: cuius hæc verba legũtur. Hæc hominis est summa iustitia, quicquid potueris habere virtutis, nõ tuum esse putare, sed Domini, qui largitus est: Quamobrẽ nemo se palpet, inquit Augustinus, de suo Satanas est, de Deo beatus est. Quid est enim de suo, nisi de peccato suo? Tolle peccatum, quod est tuum iustitia, inquit, de meo est. Quid enim habes, quod non accepisti? *Psalm. 99.* *Quòd homines sumus & quod iusti sumus Dei donum est.* *Galat. 5.* *Hier. lib. 1. con. Pelagianos.* *Aug. tract. 49. in Ioan.*

Nunc videamus, num secùs eade re Græci senserint. Neq; verò necessarium esse putamus, omniũ proferre sententias. Cyrilli maximè visum est auctoritate niti, viri longè doctissimi, grauissimiq;, cui cum Arrianis, Eunomianis, Nestorianis perpetua fuit conflictatio, cui tributum etiam hoc elogium ab Euagrio legimus, quod clarissimus præco, & fortis rectorũ dogmatum propugnator decantetur atq; prædicetur. Is pauli locum adducens: Eum qui nõ nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei: Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius in similitudine carnis peccati factus ipse peccatũ esse factus dicitur: sic & nos reformati ad ipsum per fidem, iustitia Dei dicimur facti, quæ propriè filius est: nos enim naturalium bonorum Christi per Spiritumsanctum participes sumus, ipse autem rursus in seipso humana suscipit, ad diuinam pulchritudinem, naturã nostram in seipso reducens. Ac non ita multò pòst: Omnia quæ naturaliter diuinæ insunt naturæ, non possunt naturaliter ac propriè creaturis inesse, sed per gratiã innata sunt. Quid enim habes, quod non accepisti? Paulus clamat. Quare sanctitas quoq; soli Deo inest naturaliter, in aliis per gratiã. A Deo enim sanctificata, quasi à fonte sanctificationẽ accipiunt, & ideò sanctificare nõ possunt: id autem Christus facit: Sanctificauit enim Ecclesiam. *1. Cor. 4.* *Cyrilli Encomion.* *Cyrill. lib. 12. Thesau. cap. 3.* *Euag. lib. 1. ca. 7. Eccle. histo.* *2. Cor. 5.* *Rom. 8.* *Cap. 5.* *1. Cor. 4.*

Nunquid non pulchrè cum Augustino Latino conuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quàm negat naturâ nos esse iustos, negat nasci nos, verùm fieri dicit iustos, atq; id non à nobis, verùm ab eo, qui solus iustus est & iustificans: cui quod esse, hoc ipsum est iustum esse: ab eo qui factus est nobis sapientia: & iustitia, sanctificatio, & redemptio, Domino nostro Iesu Christo: in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter: de cuius plenitudine omnes nos accepimus: de plenitudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius. Ipse est enim ita bonus, vt sit ipsa bonitas: ipse est ita iustus, vt sit ipsa iustitia. Videtur autẽ hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & ante eum aliquot in locis auctor est Dionysius, vt omnibus se proponat, & frui se velit omnes, prout singuli possunt, quod certè facit. Habitaturum enim se in nobis promittit, & nos in filios adoptaturum. Ita ergò clemens & bonus est Deus, vt bonitas sua per filium in Spiritusancto ad omnes transeat, & nemo à participatione suæ bonitatis repellatur. Patris verò participatio per filium in spiritu decenter & propriè fit: nam & Sole per splendorem, qui ex eo emittitur, nec sine calore participamus, qui operationis Spiritussancti imaginem gerit. Et iterùm alio loco, Bonus sanctus, cæteraque huiusmodi de hominibus quandoq; per participationem veri boni & sancti dicuntur. *Ephe. 5.* *1. Cor. 1.* *Colloss. 2.* *Ioan. 1.* *Diony. li. 4. cæ. 1. cœlestis Hie. & de diuinis nom. cap. 4.* *2. Cor. 6.* *Leuit. 26.* *Ioan. 14.* *Cyrill. lib. 7. Thesau. cap. 4.*

Ex his & aliis Cyrilli locis non dubiè colligitur, quòd nos sumus, qui boni, qui sancti, qui iusti sumus, verùm non naturâ, sed per participationem tantùm, hoc est, quatenùs Dei participes efficimur, qui non tam bonus, quàm ipsa bonitas, non tam sanctus, quàm ipsa sanctitas, non tam iustus, quàm ipsa est iustitia. Cæterùm ad hanc participationem Solis illius iustitiæ, qui lucem habitat inaccessibilem, nos qui sedebamus in tenebris, & in vmbra mortis, viribus ipsi nostris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues est in misericordia, Dominus Deus noster, non pro meritis nostris, quæ nulla erant nisi mala, & æterno supplicio digna, sed propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, vt eum qui splendor est ipsius gloriæ filium suum vnigenitum, è sublimi cœlo demitteret, qui carnis nostræ particeps factus, & eam indutus, qua ratione suæ diuinitatis ipso largiente participes fieri possemus, in hac lachrymarum valle nobiscum versatus, ac per omnia similis nobis factus, illuminans tenebras nostras, ac splendore suæ lucis omnem ex animis nostris caliginem depellens, nobis demonstraret. *1. Tim. 6.* *Lucæ 1.* *Ephe. 2.* *Hebr. 1.* *Philip. 2.* *Baruch 3.* *Hebr. 4.* *Christus cur in mundũ venerit.*

Neque enim in hunc mundum veniendi sola Christo causa fuit hæc, vt pro peccatis nostris morte sua satisfaceret, ac nos per hunc modum patri suo cœlesti reconciliaret, verumetiam vt quemadmodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc est, in sanctitate

Ad Monachos Homil.3. Rom.6. Lucæ 1. Basil. de vita solitaria cap.1.

ctitate & iustitia omnibus diebus nostris Deo seruire oporteret, in corpore mortis nostræ, se nobis exemplũ proponeret. Quod etiam testatur Eusebius Emissenus cùm dicit. Ad hoc ad nos è cœlo descendit, vt non solùm nos redimeret mortis pretio, sed etiam vt vitæ ædificaret exemplo. Propterea corpus peccati gestauit, sicut Basilius quoq; scriptum reliquit, vt nos ipsius vitæ conuersationem, quantùm possibile est, imitaremur. Præclarè sanctus ille monachus Macarius: Deus cùm sit infinitus, inaccessus, & increatus per infinitam & increatam bonitatem suam seipsum demisit, induitq; membra corporis nostri, atq; vt ita dicam, minuit se ab inaccessa illa gloria, ac per clementiam & humanitatem mutata figura seipsum, corporeum reddidit, vt vniri possit creaturis suis visibilibus, nempè animis sanctorum atq; angelorum, vt ita participes esse possent vitæ diuinæ, possent in vnitate viuere, vitam mortales sentire, & ad æternam gloriam peruenire. Factus homo, inquit Faustinus, obseruare voluit quodcunq; docuisset, vt cæteros inuitaret, magis autem dixerim, vt cæteros subleuaret. Et qui fuit aliquot seculis posterior Berno: Factus est, inquit homo, vt viam redeundi panderet homini puro, ad Deum per hominem DEVM. Itaq; vita eius nobis viuendi regula, mors à morte fuit redemptio. Illa vitam instruxit, mortẽ ista destruxit. Mors Christi, mors fuit mortis nostræ, quoniam ille mortuus est, vt nos viueremus. Quemadmodum autem peccatis mortuos, iustitiæ nos viuere deinceps oporteret, inter nos aliquandiu versatus exẽplo suo nos docuit. Idcircò nanq; in carne apparuit, dicit Gregorius, vt non solum nos per passionem redimeret, verumetiam per conuersationem doceret exemplum se sequentibus præbens. Et alio loco: Ad hoc Deus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet.

Faust. in libris de fide contra Arria cap.3. In sermo. de Ascen. Domini. Idem lib.2 moralium cap.6. Oseæ 13. 1. Pet.2. Greg. Pastoral. curæ, lib.1. cap.3. Lib.2 cap.5. Greg. Nisse. in lib. ad Harmon. Quid nomen Christianum sibi velit. Serm.182. Paulinus ad Seuerum epist.2. Lact. li.4. ca.24. Christus qualis causa iustificationis nostræ. Titum 2.

Ante quem etiam Augustinus: Assumpsit verbum Dei formam serui, in qua posset conseruos verbo instruere: vitæ suæ, morũ disciplina informare. Et eius æqualis Paulinus. Ad hoc venit, inquit, Christus, vt vitam suã nobis in formulam & speculũ vitæ proponeret. Quod pluribus etiam verbis in lib. diuinarum institutionum demonstrauit Lactantius.

Quamobrem causa meritoria iustificationis nostræ, morte sua nobis factus est Christus: omni autẽ vitæ suæ genere, factus est causa nostræ iustificationis exẽplaris: vt verissimè dicatur, ipsius nos iustitia iustos esse. Nam siue quis meritũ spectet, mortis ipsius merito fit, vt iusti simus: Nisi enim dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operũ, nos iusti sectatoresq; bonorum operum nullo modo esse potuissemus: Siue quis ipsam consideret iustitiam, non eam aliundè, quàm ab ipso Christo habemus: qui nisi factus esset nobis iustitia, nisi nobis & verbo & exemplo iustitiæ viam commonstrasset, nobis ad eam aspirare nunquam licuisset: in tenebris adhuc versaremur, omniq; prorsus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iustitiæ procul abessemus, nisi nos paternæ splendor gloriæ Christus illuminasset. Huius itaq; splendoris, qui Christus est, quisquis particeps est, is demùm iustus est, vt nihil sit aliud iustum esse, quàm Christi participem esse: Quemadmodum etiam à Paulo dictum est: Participes Christi facti sumus: si tamen initium substantiæ eius, vsq; ad finem firmum retineamus: Quicunq; in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilarium secutus Ambrosius, quicunque tramitem iustitiæ tenuerit, Christi particeps est. Christi autem participem esse, est Christianum esse: à Christi enim participatione Christiani vocamur. Porrò fiunt non nascuntur Christiani, sicut à Tertulliano scriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitũ. Quantò magis autem aliquis Christi particeps fuerit, tantò magis Christianus, hoc est, iustus dici meretur. Præclara sunt Leonis magni verba: Crux Christi quę saluandis est impensa mortalibus, & sacramentum est, & exemplum: Sacramentum, quo virtus impletur diuina: exemplum, quo deuotio incitatur humana: Quoniam captiuitatis iugo erutis, etiam hoc præstat redemptio, vt eam sequi possit imitatio. Nam si mundana sapientia ita in suis gloriatur errōribus, vt quem sibi quisq; ducem elegerit, eius opiniones & mores atq; omnia instituta sectetur: quæ nobis erit communio nominis Christi? nisi vt ei inseparabiliter vniamur, qui est, vt ipse insinuauit, via, veritas, & vita? Via scilicet conuersationis sanctæ: veritas doctrinæ diuinæ, & vita beatitudinis sempiternæ. Qui etiam alio dicit: Hæc Domini nostri opera, non solùm sacramento nobis vtilia sunt, sed etiam imitationis exẽplo, si in disciplinam ipsa remedia transferantur, quodq; impensum est, mysteriis prosit & moribus, vt meminerimus nobis in humilitate & mansuetudine redemptoris nostri esse viuendum. Quoniam sicut ait Apostolus: Si compatimur, & conregnabimus. Frustra enim appellamur Christiani, si imitatores non sumus Christi, qui ideò se dicit viam esse, vt conuersatio magistri, forma esset discipuli, & illam humilitatem eligeret seruus, quam sectatus est Dominus. Sed & à Saluiano rectè scriptum est: Nihil prodest nomen sanctum habere, sine moribus: quia vita à professione discordãs, abrogat illustris tituli honorem, per indignorum actuum vilitatem. Gregorius Nissenus: Qui Christianismum simulant, eos esse scribit simiarum similes: Si quis, inquit, nomen Christi sumat: quæ verò vna cum hoc nomine considerantur vita non exprimat neq; repræsentet, is nomen ementitur, iuxta propositam à nobis similitudinem personã in animam humanæ figuræ conformatam, & assimilatam simiæ apponens. Et ante eũ Cyril. Hieroso.

Iustũ esse quid. Heb.2. In Psalm.118. serm.8. Christianum esse quid sit. Ter. in Apologetico. Hilar. li.12. de Trinitat. Hier. in episto. ad Lætam. ser.2. de resur. dom. Ioan.14. Sermo.5 de Natiuitate Domini. Sal. lib.3. in fine.

Hieroso. Nihil enim proderit nobis, inquit, Christianorum possedisse appellationem, si opera illam non sequantur. Ne fortè & illud nobis dicatur: Si filij Abraham essetis, opera Abrahæ faceretis. Hoc est igitur Christianum & iustum esse, Christi participem esse: Quod tum efficitur quisque, quando Christum induit. Quid est Christianismus, quærit Basilius: ac mox respondet: Similitudo Dei, quò ad eius humana capax est natura: Si Christianismũ, amplexus es, stude similis fieri Deo: indue Christum. Quomodo illum indues? Qui baptismum non accepit, quique vestem incorruptionis non induit, similitudinem Dei repudiauit. Ac paulò superius: Assume viscera miserationis, bonitatem & comitatem, vt Christum induas, Quibus enim modis sympathiam assumpseris, eisdem & Christum indues, & per Christi cognationem Deo quoque coniunctus eris. Quem imitatus frater eius Gregorius Nissenus: Suscipe, inquit, viscera misericordiæ, beneficium exerce, vt induas Christum. Per quos enim misericors & benignus es, per eos Christum induis, Christique necessitudine & coniunctione cum Deo coniungeris & deuinciris. Ac paucis interiectis: Quoniam accepisti vt esses Christianus, operam da, vt sis Deo similis: indue Christum. Quo autem pacto illũ indues? nisi eius signeris nota, nisi baptismũ suscipias, nisi capias incorruptionis indumentum. Hac ille, explicans verba illa scripturæ, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et iterum Basilius in Asceticis: Christianismi, inquit, finis hic est, vt Christum pro mensura incarnationis, iuxta quod cuiusque vocationi competit, imitemur. Quod idem pluribus verbis docet frater eius Gregorius Nissenus, ad Olimpium monachum, perfecti hominis Christiani formam describens: quam nihil aliud esse vult, quàm Christi imitationem.

Operandũ bene.

Christianismus quid.
Basil. in Hexameron, hom. 11.
Galat. 3.

Basil. cap. 43.
Christianismi finis.

Ex quibus Basilij, Gregorijque Nisseni scriptis colligere licet, quod ab Augustino quoque scriptum est: duobus modis nos Christum induere: per baptismi susceptionem, & per morum eius imitationem. De priore genere dicit Apostolus ad Galatas scribens: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. De posteriore meminit, cùm Romanos iam proculdubiò credentes, & per baptismum Christum indutos, hortatur, vt induantur Dominum nostrum Iesum Christum. Priorem igitur iustitiam, credentes in baptismo consequimur, vbi complantati facti similitudini mortis Christi, vetere simul homine crucifixo nouum induimus, qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Quo quidem tempore non solùm peccata nobis omnia remittuntur, passionis & mortis Christi merito, quod nobis credentibus in baptismo communicatur, haud aliter ac magis etiam quàm si eadem ipsi pro peccatis nostris passi, atque ad eundem modum mortui essemus: verumetiam infunditur omne gratiarum genus, ipso gratiarum largitore Christo per fidem in cordibus nostris habitante: vt si quem, simul atque lauacro regenerationis ablutus est & sanctificatus, ex hac vita migrare statim contigerit, dubium esse debeat nemini, quin is Christum indutus, & quod Christus est natura, per adoptionis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœlestis euestigiò consequatur: etiam si non modò nulla bona, verumetiam opera multa mala baptismum eius præcesserint. Cæterùm, si posteaquàm fidem est & baptismum consecutus, aliquod ei viuendi spacium Deus suppeditare sit dignatus, nequaquàm suffecerit, quòd per gratiam adoptionis, quam adeptus aliquis est, credens & baptizatus, Christum indutus, filiusque Dei factus est. Neque enim sine causa dictum est à Ioanne, Charissimi, filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: fieri enim potest, vt qui per baptismum & fidem Christum indutus, filius Dei per adoptionis gratiam factus est, posteaquàm gustauit semel donum cœleste, particeps factus est Spiritussancti, contristet voluntariè peccando Spiritumsanctum, quem accepit, & quod ipse factus est, templum eius violet, atq; ita duplo quàm anteà gehēnæ filius efficiatur: quòd melius illi fuerat nō cognoscere viam iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti. Nescimus igitur, inquit, quid erimus: sed si conformes illi facti fuerimus, imaginem ipsius hîc portando, crucem eius ferendo membra nostra quæ super terrā sunt mortificando, cùm apparuerit similes ei erimus in gloria: si compassi illi fuerimus, & conregnabimus. Hunc esse Ioannis verborum sensum, vel ex eo colligi potest, quod statim subiungit: Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Quod verbum diligēter est obseruandum: Neque enim dixit Ioannes: Qui habet hanc spem, Deus illum sanctificat, aut pro sancto & iusto habet, non imputando ei peccata sua, propter fidem & spem: nam non loquitur ibi de sanctificatione & iustitia, quam supernè accepimus, mũdati lauacro aqua in verbo vitæ: sed de ea qua sanctificati iam & abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti sumus Christum per sacramenti susceptionem, eum induimus per vitæ ipsius imitationem, vt quemadmodum ei simile esse cupimus in gloria, sic prius ei pro modulo nostro similes esse contendamus in sanctitate & iustitia, ea iustitia, de qua scribit idem Ioannes alio loco. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Tunc autem iustificatur, qui iustus est, cùm qui per lauacrum regenerationis, non ablutus tantùm à sordibus peccatorum suorum, verumetiam iustificatus est & sanctificatus, aspiciens in auctorem fidei & consummatorē Iesum, quod, cùm baptizaretur professus est, omni genere vitæ suæ præstat, sacris Iesu vestigiis incedit, ac quemad-

August. lib. 5. de bapt. paruulorum cap. 35.
Christũ induere.
Galat. 3.
Rom. 13.

Ephe. 4.
Ephe. 3.

1. Ioan. 3.
Hebr. 6.
Hebr. 10.
Ephe. 4.
1. Cor. 3.
2. Pet. 2.

1. Ioan. 3.
Rom. 8.

Ephe. 5.

Luca 1.
Apoc. 22.
Iustus quomodo iustificetur adhuc.
1. Corinth. 6.

Heb.12. 1.Ioan.2. Ephe.5. Diony.cap.1. Eccle.Hier. Deificatio quid. Greg.Nissenus ad Harmonium de professione Christianæ vitæ.

quemadmodum ille ambulauit, ambulat ipse quoque. Quam ad rem hortatur nos Paulus, cùm dicit, Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione. Hoc est igitur iustum esse, Christum induere, Deique filium fieri, non modò per susceptionem sacramenti, verumetiam per imitationem illius vitæ sanctissimæ, citra quam salui esse non possumus. Hoc est quod à Dionysio quoque Areopagita scriptum est: Deus maximè desiderat salutem nostram, quæ nobis nisi deificatis contingere non potest. Deificatio autem est ad Deum quantum possibile est, & similitudo & vnitas, quæ quidem similitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Si quidem similitudo, causa dilectionis, sicut contra dissimilitudo, causa est displicentiæ & disiunctionis. Itaq; finem vitæ cum virtute degendæ Gregorius Nissenus esse scribit, vt quis numini diuino assimuletur, & Christianismum esse dicit imitationem diuinæ naturæ.

In libello de octo beatitudinibus explanans illud: Beati pauperes spiritu. Christo in quo debemus esse similes. Eccle.2. Chry.hom.79. in Matth. Rom.8. Cyrill.lib.4. Thesauri cap.5. Idem lib.6.de Trinitat. Rom.5.

Quid autem est in quo Christum imitari, in quo nos illi pro nostro modulo esse velle similes oporteat? Nunquid in virtute, quem ostendit in faciendis miraculis? num in sapientia? num in potentia & maiestate? Nihil horum dicit Paulus: verùm quando Dei nos imitatores esse iubet: Ambulate, inquit, in dilectione, sicut & Christus dilexit nos: vt omnis imitatio Dei, hoc est, omnis iustitia nostra, non aliud esse videatur, quàm dilectio: Verùm in hac quoque Deũ imitari perdifficilè est. Quid est enim homo, vt possit sequi Regem factorẽ suum? Infirmiores revera sumus, quàm vt exemplo Christi in dilectione ambulare, atq; ita iusti esse queams. Verùm data est tibi diuinitùs potestas, inquit Chrysostomus, imitari Christum pro viribus & similem fieri. Noli expauescere hoc audiens: Timendum enim tibi potius est, si similis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem nostram Christi Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, simul vt ignem sui amoris in mentibus nostris accenderit. Ex quo videre licet, quàm apposite dictum sit à Cyrillo: quod iustitia, siue bonitas patris, per filium in Spiritusancto transit ad omnes. Qui etiam alio loco, sanctificationem nostram esse vult in spiritu participationem filij, quod exemplo quoque planum facit, dicens: Nam & Sole per splendorem, qui ex eo emittitur, non sine calore participamus, qui operationis spiritussancti imaginẽ gerit: Sol iustitiæ Deus pater est, splendor filius, qui tenebras nostras illuminauit, quiq; nobiscum in terris degens, num iustitiæ nobis cõmonstrauit: calor Spiritussanctus, qui simul vt charitatem in cordibus nostris diffuderit, & eius igne mentes nostras inflammauerit, iam sumus iustitiã consequuti. Et Cyrillo vetustior Athanasius in Epistola ad Serapionem de Spiritusancto: Sicut ex patre per filiũ est gratia, quæ tribuitur, sic largitionis cõmunio in nobis esse non potest, nisi in Spiritusancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius Spiritus communionem.

2.Cor.13. Iustitia Dei, Christi, & nostra. Philip.2. Apoc.1. Rom.8. Hebr.1. 1.Tim.6. Ioan.1. Ezec.32. 2.Cor.4. Cyril.Hierosol. Catech.12. Marcarius homil.6. Ephe.4. Aug.de gratia & libe.arbit. cap.9. 1.Cor.12. Rom.5. 1.Cor.6. Ephe.5.

Ex his cuiuis perspicuum esse potest, quomodo Dei, quomodo Christi, quomodo nostra dicitur esse iustitia, Dei dicitur, quoniam à Deo proficiscitur, à Deo nobis donatur. Deus est enim qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuitò nos abluit & sanctificat: Christi dicitur, non solùm quia Christi meritò fit, vt iusti simus, qui nisi lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi nos per mortem suam Deo patri suo cœlesti reconciliasset, non modò nulla iustitia, sed mera esset in nobis iniustitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verùmetiam quia non aliter iusti efficimur, quàm si splendoris illius paternæ gloriæ, qui Christus est, participes reddamur. Cuius cùm nobis lux esset inaccessibilis, (quæ bonitas illius est, & misericordia nunquàm satis prædicanda) dignatus est se nobis exhibere verbum in carne, Solem in nube, lumen in testa, cereum in laterna, quominus difficulter sustinere splendorem lucis illis possemus. Præclarè scriptum est à Cyrillo Hierosolymitano. Cùm nos ita vt ille erat, perspicere aut frui illo non potuimus, Factus est ille, sicut & nos, vt sic illo perfrui possemus. Si enim Solem qui die quarto factus est, perfectè intueri nequimus, quomodo ipsius factorem videre poterimus? Similiter & Macarius: Si placuisset ei in pura diuinitate descendere, quis ferre potuisset: quamobrem ex virgine corpus accepit, & per organũ illius loquutus est hominibus, & in illo quemadmodũ vita nobis instituenda sit, exẽplo nos docuit. Porrò nostra dicitur iustitia, quoniam cùm à Deo nobis donatur, spiritu mentis nostræ renouamur, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis accipientes, de plenitudine iustitiæ, quæ Christus est pro modulo nostro, quemadmodum, dicit Augustinus, tanquàm particulas nostras: secundùm mensuram, quam Spiritussanctus partitur singulis sicut vult, & secundùm propriam cuiusque dispositionem & cooperationem, diffusa in cordibus nostris charitate, quæ quantò maior fuerit, tantò maior erit iustitia nostra. Quæ quamuis à Deo nobis infunditur per Christi merita, nostra tamen est, quia nobis inhæret, quia non sine nobis eã Deus operatur in nobis, iam præsertim adultis: quia posteaquàm semel abluti, sanctificati, iustificati sumus, nos etiam ipsi deinceps in Deo spem habentes, sanctificamus nos & iustificamus, ambulantes in dilectione, sicut Christus dilexit nos: in qua qui ambulat, omnem virtutem, omnem est iustitiam consecutus.

Nostra ergo est iustitia, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit. Neque enim propterea nostra non est, quòd ab illo donata est. Nisi fortè quis dicat & vestem propterea

nostram non esse, quòd eam ab amico donatam habemus. Nostrum est, inquit Augustinus, quod à nobis habetur: nostrũ est & quod nobis donatur. Hoc est quod à Bernardo quoque scriptum legimus: quem nouatores isti secum agere falsò gloriantur: Iustum, inquit, me dixero, sed illius iustitia. *Quæ nam ipsa? Finis legis Christus, ad iustitiam omni credenti: Deniq; qui factus est nobis, inquit, iustitia à Deo patre.* Quæ ergo mihi iustitia facta est, mea non est? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? Et sanè multò tutior donata, quàm innata. *Nam ista quidem gloriam habet: sed non apud Deum: illa autem cùm sit salutis* efficax, materiam gloriandi non habet, nisi in Domino. Nam etsi iustus, inquit, fuero, non leuabo caput, ne videlicet responsum accipiam: Quid enim habes, quod nõ accepisti? Quòd si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Quid aliud his verbis Bernardus, quàm illud ipsum asserit, quòd ab Augustino, quodq; à Cyrillo scriptum anteà retulimus? negat innatam, sed esse nobis donatam dicit iustitiam: negat nasci, sed fieri dicit Christianos, hoc est iustos. Non quia factus est mihi iustitia Christus, ideò, inquit, iustitia mea non est. Etiã vitã factus est nobis Christus, Sic enim loquitur Paulus. Cùm Christus apparuerit vita vestra, Sic loquitur ipse Christus, Ego sum vita & resurrectio. Ego sum via, veritas & vita, nunquid ideò nostra non erit vita? In Deo viuimus, mouemur, & sumus. Nunquid ea vita viuimus, qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur, quo mouetur Deus? si modò rectè dici potest moueri Deum. Posset ne dici quicquam absurdius? Viuimus igitur vita, quæ est in nobis, verùm quam Deus produxit in nobis. Sicut aër clarus est, nõ ea luce quæ est in Sole, sed ea, quam accepit à Sole, Sicut aqua feruet, nõ eo calore, qui est in igne, sed quem recipit ab igne, & inest illi: sic & nos nõ ea iustitia iusti sumus, quæ est in Sole iustitiæ Deo, sed quam accepimus à Sole iustitiæ Deo, & inest nobis. Qua de re sic à Gregorio quoq; scriptum legimus: Iustitia nostra dicitur, non quæ ex nostro nostra est, sed quæ diuina largitate fit nostra, Sicut in Dominica oratione dicimus, Panem nostrũ quotidianũ da nobis hodie: Ecce, & nostrum dicimus, & tamen vt detur oramus: Noster quippè fit cùm accipitur, & tamen Dei est, quia ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere, & noster fit veraciter per acceptionẽ.

Hoc ergò sentiendum est de nostra & de Dei, siue Christi iustitia, quòd nos iustitia iusti sumus quæ est in nobis, ille verò est ipsa iustitia, nos capaces tantũ iustitię sumus, ille sicut ex Dydimo vertit Hieronymus, non capax, verùm capabilis: Nam qua iustitia nos iusti sumus, eam ab illo accepimus: ille contrà à semetipso habet quòd iustus est, & est (quo verbo libenter Victorinus vtitur) fontana quædã iustitia. Quamobrem Christianos Macarius similes aliquatenus esse dicit lucernis habentibus in se oleum, hoc est, fructus iustitiæ ac nisi accendantur in eis lucernæ luminis diuini: nihil sunt. Deus, inquit Ambrosius, vniuersitate bonus est, nos ex parte. Deus, inquit Gregorius, est iustitia iustificans: in nobis est iustitia iustificata. Ad quem modum etiam ab Anselmo scriptum est: Ipse dicit. Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi omnes: Sed ipse Deus deificans est, non autem Deus deificatus. Nos iustitiam similitudine tantùm, Christus æqualitate comprehendit: in illo corporaliter inhabitat plenitudo iustitiæ, nos non plenitudinem, sed gratiæ portionem accepimus: mentes nostræ de plenitudine acceperunt, mens Christi plenitudinem ipsam comprehendit: Quin ipse Christus plenitudo est, nam hoc ei nomen Cyrillum tribuisse legimus. Siquidem homo non est capax omnium, inquit Chrysostomus, ideò dicit Paulus: Num omnes Apostoli? num omnes Prophetæ? num omnes habent dona sanationum? In carne autem Christi omnia dona fuerunt secundùm substantiam carnis. Cuius æqualis Basilius: Filius, inquit, Dei iustia vocatur, nos verò participatione illius iustitiæ iusti sumus. Et eius frater Gregorius Nissenus: Vna & eadem est, quæ in Christo, & quæ in mentibus nostris conspicitur puritas: Sed illa in fonte nascitur, hæc inde manat, & in nos deriuatur. Quod ante fratres hos sic ab Origene scriptum est: Sicut participatione iustitiæ saluatoris iusti efficimur, & participatione sapiẽtię eius sapientes, ita & participatione patientiæ eius patientes efficimur. Est ergò velut fons quidam perennis, de quo haurire possumus & patientiam, & sapientiam, & iustitiam, & omnia quæcunque sunt virtutis bona, si tamen bona, digna, & pura vascula nostra deferamus ad fontem. Et Cyrillus Hierosolymitanus: Verè vnus Deus dicitur sanctus, qui naturâ sanctus est. Angelomus quoque: Omnibus ergo sapientia veri Salomonis antecellit, quia multum distat inter eos, qui participatione sapientiæ sapientes sunt, & inter illum qui est fons sapientię & origo virtutum. Verùm autem Salomonem Christum intelligit. Nos verò sancti, non naturâ, sed participatione & exercitio, & voto. Et ante hos cùm alibi tùm in libro de diuinis nominibus, idem frequenter inculcat Dionysius. Alio verò loco Basilius: Quemadmodum in igne est caliditas, quæ simul cum ipso igne existit, & quasi consubstantialis illi est, & caliditas, quam communicat aquæ, & alteri cuipiam consimili: sic & spiritussanctus, & in se vitam habet, & qui participes ipsius fuerint, vitam agunt Deo dignam, vitam diuinam & cœlestem consequuti. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum esse docet, nihil in ipso acquisitium, ipsum fontem esse bonorum omnium, spiritum ex Deo promanantem eiusdem cum eo substantiæ: quæ verò ex spiritu profluunt, ipsius esse operationes. Leo quoque magnus: Nemo hominum veritas, inquit, nemo sapientia, nemo iustitia est, sed

Nostrum quid.
Aug. in lib. 50. homil. hom. 14.
Bernar. Epi. 190.
Rom. 10.
1. Cor. 1.
Roma. 4.
2. Cor. 10.
Iob. 10.
1. Cor. 10.
Colloss. 3.
Ioan. 11.
Ioan. 14.
Actor. 17.
Mal. 4.
Greg. lib. 33. moral. cap. 2.
Matth. 6.
Dydi. li. 1. de Spiritusancto.
Victo. lib. 1 & 3. cont. Arrium.
Ambro. lib. 8. cap. 17. Luc.
Greg. lib. 18. mora. cap. 33.
Colloss. 2.
Ioan. 1.
Ioan. 3.
Hom. 43.
Cyril. li. 1. cap. 3. in Ioannem.
Chry. in hom. 85.
sancto & adorãt. spiri. tomo. 7.
1. Cor. 12.
In lib. de perfecti Christiani hominis forma.
Orig. in Psal. 36. homil. 1.
Lib. 3. cap. 4.
In 5. catechesi mystagogica.
Et Greg. in Iob. cap. 28.
Basil. hom. de spiritusancto.
In Deo omnia perfecta.
Leo epi. 93. ca. 5.

multi participes sunt veritatis, & sapientiæ atq; iustitiæ: Solus autem Deus nullius participationis indigus est: de quo quicquid dignè vtcunq; sentimus, non qualitas est, sed essentia: Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia esse illi quòd est sempiternum, semper est proprium. Ante quem Ioannes quoq; Chrysostomus, explicans illud ex Psalmo: Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine: Non aliundè docet ascendere virtutes, nisi à bonitate boni, nec aliam vult esse bonitatem Christianorum, nisi quam Deus infundit bonis, vt ex malis essent boni. Et ante Chrysostomum Origenes: Sola trinitatis substãtia est, quæ non extrinsecus accepta sanctificatione, sed sui naturâ fit sancta. Omnis verò creatura, vel dignatione sancti Spiritus, vel meritorum ratione sanctificata, sancta dicitur. Sic ergo & scriptum legimus: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum: Non continuò similitudo sanctitatis in Deo atq; hominibus ponenda: de Deo enim dicitur, quia sanctus est: homines autem quasi qui non semper fuerint, iubentur vt sancti fiant. Ac paucis interiectis. Manifestũ ergò est, quòd qui sanctificat, sanctus est, quia semper sanctus est, qui autem sanctificantur, non simpliciter sancti, sed sanctificati, sancti dicẽdi sunt. Theodoritus enarrans illud ex Canticis: Quę est ista quæ ascendit dealbata? Non dicit, inquit, alba, sed dealbata: proptereà quod eam Sol aspexisset, dealbata est, & candoris sponsi particeps effecta. Qui sicut lux existens, ipsam lucidam & reddidit & appellauit. Et sanctus existens, & sanctam fecit & nominauit: & cùm sit resurrectio, resurrectione dignam esse noluit. Sic etiam albedinem suam illi communicauit. Augustinus quoq;: Dicat, inquit, Ecclesia: Non est sanctus, sicut Dominus: & non est iustus, sicut Deus noster tanquã sanctus, & sanctificãs, & iustus & iustificans. Non est sanctus prę ter te: quia nemo fit nisi abs te. Et eũ secutus Eusebius: His qui ex hominibus profecti sunt, & ad eum virtutis gradũ peruenerunt, quem natura mortalis cõtingere potest, satis superq; fuerit, si quando in partem & communicationem quandam assumpti, eius qui dixit. Sancti eritis, quoniam sanctus ego Dominus, sancti appellentur. Sanctus autem sanctorum, quis tandem sit apud homines nominandus, præter vnum Dei filium Christum? Prosper etiam Aquitanicus diligens Augustini sectator, vbi de libero arbitrio disserit: Virtus, inquit, principaliter Deus est, cui non aliud est habere virtutem, quàm esse virtutem, cuius cùm participes sumus, habitat Deus in nobis, qui est Dei virtus & Dei sapientia, habitat fides, spes, & charitas, continentia, intellectus, consilium, fortitudo, cæteræque virtutes: cùm verò ab hoc bono recedimus, omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: Discedente enim pulchritudine, quid succedat nisi deformitas? abeunte sapientia, quid resideat nisi insipientia? non regnante iustitia, quid dominetur nisi iniquitas? Virtutum itaq; semina, quæ beneficio creatoris inserta sunt, præuaricatione primi parentis euersa sunt: nec haberi queũt, nisi eo restituente, qui dedit: Reformabilis enim est natura humana formatori suo, & eorum bonorum, quæ habuit, capax est, vt per mediatorem Dei & hominum Iesum Christum, in eo ipso, quòd ei remansit, possit recuperare quod perdidit: Remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus, sed virtutis habitaculum est. Ex participatione enim sapiẽtiæ & iustitiæ, & misericordiæ non sapientia, neq; iustitia, neq; misericordia, sed sapientes & iusti & misericordes sumus: Quæ bona, quamuis rationale nostrum vitiis occupatum sit, & præuaricantibus nobis Dei templum spiritus immundus inuaserit, possunt tamen rursum in ipsum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mittit, & ligans fortem, vasa eius rapit, fugatoq; mundi huius spiritu, dat spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Et qui videtur non multò fuisse posterior Faustus: Cùm Deus, inquit, iustus ac iustitia, misericors ac misericordia, pius & pietas sit, homo iustus esse potest, iustitia esse non potest: misericors esse potest, misericordia esse non potest: pius esse potest, pietas esse nõ potest: quia non naturaliter habet ista, sed largiter. Verbi gratia: Ille aurum est, homo autem deauratũ vas videri potest: & in homine gratia est, quòd in Deo natura est: & in hoc creatũ est, quod in illo probatur ingenitũ. Et secutus hos venerabilis Beda: Deus, inquit, non solùm misericors, verùm & misericordia dicitur, & ita verè ac propriè appellatur. Et paucis interiectis Quicunq; sanctorum dici potest misericors & iustus, esse misericordia & iustitia nõ potest, quod propriè & naturaliter Deus est. Illi hoc soli competit: Deus enim quod habet, est. Nos quod habemus de fonte suscepimus. Fons autem esse ipsi non possumus. Et alio loco: Aliter, inquit, ipse Christus, sanctus est, aliter nos. Ipse enim sanctus sanctificans: Nos autem sancti sanctificati. Sicut ait Apostolus: sed abluti estis, sed sanctificati estis. Ex his omnibus liquet, hoc quod diximus, non ea, nos iustitia iustos esse, qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit, dum suæ iustitiæ participes reddit.

Psalm.118. *Orig. hom.11. in Numeros.* *Leuit.11.* *Lib.4. in canticorum cap.8.* *Libr.17. cap.4. de Ciuitate Dei.* *Demonstrationis Euang. li. 8. ca.2.* *1. Cor.1.* *Isaiæ.11.* *Psalm.103.* *Animus rationalis virtutis habitaculum.* *1. Tim.2.* *Lucæ 11.* *Ioan.12.* *1. Corinth.14.* *Faust. lib.11. de libero arbit. ca.7.* *Lib.2. in Iob. cap.7.* *In Psal.85.*

Quòd non sola iustitiæ Christi imputatione, sed verè realiter inhærente nobis iustitia iusti simus.

CAP. LXXII.

VErùm hîc alios audire licet, qui nolunt videri se prorsus negare, nostram esse iustitiam, qua iusti simus: Esse enim, aiunt, & Christi & nostram: Christi quòd in ipso, non in nobis sita sit: nostram autem imputatione fieri, quoniã accepta nobis fertur.

Ita non

Ita non verè nos iustos esse, sed imputatione, vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenus Christi iustitiam per fidem possidemus: Hanc enim solam esse volunt nostrā iustitiam, non quatenus ea nobis à Christo communicatur, sed quatenus in Christo ipso residens, posteaquàm per fidem eam apprehendimus, nobis perindè ac si nostra esset, imputatur. Docent igitur nos reputari iustos, hoc est acceptos, non propter propriam qualitatem, hoc est, non propter gratiam, quam de plenitudine Christi accepimus, sed propter aliud extra nos, scilicet propter mediatorem filium Dei per misericordiam. Verùm hęc quoq; non minùs quàm illa prior absurda est opinio, & eodem propemodum recidere videtur. Quid enim aliud affirmant hi quoq;, quàm quòd ea, qua Christus iustus est, non autem ea, qua nos verè iustos facit, iustitia iusti sumus, quandoquidem extra nos esse volunt id, quo iusti sumus? Quòd si Paulus audiendus est, qui prophanas vocum nouitates deuitare iubet, noua certè vox est, & his quæ nos pręcesserunt seculis inaudita, imputatiuæ iustitiæ. Nam reputari nobis fidem ad iustitiam, beatum esse, cui non imputauit Dominus peccatum: propter Christum non reputare nobis Deum delicta nostra, legimus in scripturis: iustitiam verò Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, nec in Canonicis, nec in veterum Orthodoxorum libris temerè quisquam scriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffusionis, deriuationis, applicationis, coniunctionis, copulationis nominibus, vsi quandoque Patres reperiuntur: verùm imputatiuæ iustitiæ vox, noua est, & catholicorum auribus hactenus inaudita.

Dogma de imputatiua iustitia. *Ioan. 1.* *1. Tim. 2.* *Imputatiuæ iustitiæ vox noua.* *1. Tim. 6.* *Gene. 15.* *Rom. 4.* *Psalm. 31.* *2. Cor. 5.* *Voces quædam patrum veterũ.*

Neque verò eunt hoc inficias ipsi nouatores, nouam hanc esse vocem, nec à catholicis vsurpatam. Sed sicut veretes licere sibi voluerunt essentiæ, personæq; nominibus vti quamuis in scripturis ea non legantur, sic isti concedi sibi postulant, vt imputatiuam vocent iustitiam, quamuis ab orbe condito, hoc præsertim sensu, quo ab ipsis profertur, hæc vox nunquàm fuerit à quopiam vsurpata. Vti se dicũt hoc locutionis genere, quo planioribus verbis edisserant ea, quę captui nostro in scripturis perplexa, impeditaq; sunt. Intereà tamen, quam sibi dari postulant, eam catholicis veniã non concedunt, à quibus simul vt aliquid prolatum fuerit, quòd illis ipsis verbis in scripturis non legitur, vsitato hæreticis collectionis genere, quia non est scriptum, reiiciendum esse censent: Nostras autem aures, vocis hæc nouitas non offenderet, si quòd isti se facere videri volunt, ad explananda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa vterentur. Verùm tantùm abest, vt per has nouas voces edisserantur ea, quæ sunt in literis sacris perplexa, contrarium vt potius illis asseratur. Aperta sunt scripturæ verba, per obedientiam vnius Christi, iustos constitui multos. An cum hac scriptura nõ pugnat, qui non constitui, sed reputari tantùm nos iustos asseuerat? Quid autem hoc est aliud, quàm Christi meritis derogare? quàm gloriam illius imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quòd à primo Adam patratũ est, vt verè nos peccatores & iniustos cõstitueret: vt illius peccato, non solùm per imputationem damnemur, ac si alieni peccati exigeretur à nobis pœna: sed ideò pœnam illius sustineamus, quia & culpæ rei sumus. Et non erit secundi Adam Christi iustitiæ tanta vis, vt ea nos verè iustos constituat? Vbi est igitur quòd dixit Paulus: Vbi abundauit delictum, superabundauit & gratia. Et paulò antè. Sed non sicut delictum, ita & donum: Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Iesu Christi, in plures abundauit. Quin dicat confidenter homo Christanus, quòd à Bernardo scriptum suprà commemorauimus: Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iustitia? Si peccato primi Adæ, nõ per solam imputationem damnor, ac si alieni peccati à me exigeretur pœna, sed ideò pœnam illius sustineo, quia & culpæ reus sum: cur & iustitia secundi Adam, non per solam imputationem iustificor, ac si alienæ iustitiæ merces mihi daretur, sed ideò præmium illius fero, quia iustitiæ particeps sum, quæ mihi non innata, sed per Christi meritum est à Deo donata? Dicat cum eo, qui multis antè sæculis pręcessit, Cyrillo: Absurdum est, nos quidem hæredes factos supplicij primi parentis, corruptione per inobedientiam immissa, non autem fieri participes iustitiæ secundi, qui ad vitam nos reuehit, per maximam illius obedientiam.

Rom. 5. *1. Cor. 15.* *Rom. 5.* *Cyril. li. posteriori ad Reginas de recta fide.*

Estne autem verisimile, propterea Dei filiũ de cœlo descendisse, propterea carnem indutum, propterea factum esse patri obedientem vsq; ad mortem, mortẽ autem crucis, vt nos imputatione tantùm, non autem verè iustos faceret? Atqui cùm esset ad mortem iturus, patrem pro suis discipulis, proque omnibus qui essent in se credituri precatus, Pater, inquit, sanctifica illos in veritate. Isti verò non veritate, sed imputatione sanctificari nos dicunt & iustificari, non verè nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiuè, vel non iustos esse potius & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Dicit idem Christus, Si vos filius liberauit, verè liberi eritis. At isti, non eritis, aiunt, verè liberi, sed hactenus tantùm eritis à peccatis liberi, quòd ea vobis non imputabuntur. Sic dixit dilectus Christo discipulus: Qui facit iustitiam, iustus est. Isti, si Dijs placet, Euangelici, non qui facit iustitiam, aiunt, sed cui imputatur Christi iustitia, iustus est. Dixit idem in eodem capite. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus: vt filij Dei nominemur & simus. Isti verò: Non est verum, aiũt, quod dicit spiritus Dei per Ioannem, non sumus filij Dei, verùm nominamur tantùm &

Philip. 2. *Ioan. 17.* *Ioan. 8.* *1. Ioan. 3.* *Ibidem.*

reputamur. Nisi forte possunt esse filij Dei, qui iusti non fuerint. Atqui reclamat spiritus Dei per Paulum, dicens: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? Idem Paulus cùm recensuisset fornicarios, idolis seruientes, & aliis id genus criminibus infames: Et hæc quidem fuistis, inquit, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis: Isti autem fuistis, aiunt, hæc & estis adhuc, nisi quòd non imputatur vobis: iustitia autem Christi, imputatur vobis ad iustitiam. Nimirùm hoc est planioribus verbis edisserere, quæ sunt perplexa in scripturis: hoc est purum Euangelium docere, quæ cum Christi & Apostolorum doctrina pugnant ex diametro, populo persuadere conari: hoc est Christi gloriam propagare, negare tantam fuisse virtutem passionis & mortis eius, vt per eam verè iustificati, verè sanctificati, verè per eam abluti simus, & à peccatis liberati, verè ex filiis iræ filij Dei facti. Deinde verò non intelligunt isti, per quos miro quodam artificio Satanas omnia Christi beneficia non obscurare modò, verumetiam ex omni hominum memoria delere, & sempiterna quadam obliuione conatur obruere: non intelligunt, inquam, isti se pugnantia dicere: Neque enim non legerunt, peccata nostra esse, quæ diuidunt inter nos & Deum: Odio esse Deo impium, & impietatem eius: quî igitur fieri potest, vt non imputet, quod odio habet, cùm ipsum etiam imputationis verbum odium quoddam significare videatur? Quamobrem explodenda prorsus est istorum, & de manente quidem in nobis, sed non imputato peccato, & de non inhærente nobis, sed imputata tantùm iustitia, doctrina: Pugnat enim cum verbo Dei: qui non dixit: Ego sum qui non imputo, sed ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor. Et in Euangelio loquitur de Christo Dei spiritus: Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit, inquit, non qui non imputat.

2. Cor. 6. 1. Cor. 6. Esaiæ 59. Sapientiæ 14 Esaiæ 43. Ioan. 1.

Verùm, à sancto Dauid, aiunt, scriptum est: Beatus vir cui nō imputauit Dominus peccatum. Scriptum est, verùm non eo sensu, quo volunt nouatores isti, neq; hoc verbis istis Dauid significare voluit, peccatum, quod quidem veri peccati rationem habet, quodq; sempiternæ mortis reum facit hominem, eatenus tantùm remitti, vt non imputetur, non autem vt non sit. Longè abfuit ab hac sententia sanctus ille Rex & Propheta: quin illud his verbis exprimere potiùs voluisse videtur: Beatum eum esse, in quo sic peccatum deletur, vt eius etiam omnis memoria prorsus extinguatur, quasi nunquàm admissum fuisset, vt fiat illud, quod per Ezechiëlem dicit Dominus: Omnium iniquitatum, quas operatus est, non recordabor. Iustinus Philosophus & Martyr, proximus Apostolorum temporibus, cùm hunc ipsum locum adduxisset, quasi perstringens nostri temporis hæreticos: Beatus, inquit, cui non imputabit peccatum Dominus: hoc est, cui pœnitenti peccata Deus remittet. Non sicut prædicatis, vobismetipsi fallentes, & alij quidam vestri similes asseuerant, etiam si peccatores fuerint, modò Deū norint, non imputabit eis peccata Dominus. Videtur autem Propheta quasi gradus quosdam constituere, quiddam vt amplius esse velit tegere peccata, quàm remittere: Rursus maius quiddam non imputare, quàm tegere, quemadmodum à doctissimo Origene, & ab Eutinio legimus annotatum. Tunc enim non imputari peccatum interpretatur Origenes, quando mens hominis ad perfectum venerit, ita vt omnis malitię radix ex ea penitus amputetur, eò vsq;, vt nullum in eo vestigium possit reperiri nequitiæ. Hieronymus quoq; Psalmum hunc enarrans, remitti dicit peccata per baptismum, tegi per charitatem, de qua scriptum est, quòd operit multitudinem peccatorum, non imputari per martyriū. Quibus verbis nō obscurè videtur indicare, maius quiddam significari, cùm non imputari, quàm cùm vel remitti, vel tegi peccatum dicitur.

Psal. 31. Beatus vir cui non imputauit, &c. explicatur. Ezech. 18. Iust. in col. cum Triphone Iudæo. Discrimen inter tegi, remitti, & imputari. Lib. 4. in epist. ad Roma. In Psalm. 31. Imputari apud veteres quid. 1. Petri 4.

Quamobrem cùm legimus, non imputari nobis peccatum, sic accipere debemus vt cum puluisculo, quod aiunt, ablatum, nec vel vestigium vllum deinceps eius in nobis reliquum esse factum persuasum habeamus. De iustitia verò, Christo potius & Apostolis eius fidē habeamus, qui verè nos sanctos, verè liberos, verè iustos esset cōstitutos, ac filios Dei nō modò nominari, verumetiam esse dixerunt: quàm nouatoribus istis, per quos non aliam ob caussam, hanc de ficta & imputata iustitia, quam ipse commentus est Satanas doctrinam disseminauit, quam vt homines veræ iustitiæ prorsus expertes faceret. Venisse nunc reuera tempus illud videtur, de quo scripsit Apostolus, in quod se quoque incidisse questus est olim Hilarius: Erit, inquit Apostolus, tempus, cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria, coaceruabunt sibi Magistros, prurientes auribus. Quid enim? non videntur nunc quoque dicere: Loquimini nobis placentia, quorum nimis aures delicatæ, ferre non possunt, vt retributio fieri dicatur secundum opera, vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonum, siue malum, sed volunt vt retributio fieri dicatur secundum illa, non quæ gesserunt ipsi mala, sed quæ gessit Christus in corpore suo bona, vt si ipsi probi non sunt, sufficiat Christum tamen probum fuisse. Quamuis de recens baptizatis, si subitò ex hac vita eos migrare contingat, non absurdè dici queat retributionem futuram, secundùm ea, quę Christus gessit in corpore suo bona: de his verò nequaquàm, qui post baptismum aliquamdiu superstites, in peccatorū cœno sunt volutati. Fuítne tempus vllū, quo maior esset Magistrorū aceruus, auribus hominū seruientium, quàm sit istud, in quo incidit

Quid sit non imputari peccatum. 2. Tim. 4. Lib. 10. de Trinit. Isa. 30. 2. Cor. 5.

ætas

ætas hæc nostra? Nisi fortè nō titillat hoc aures nostras non est auditu mortalibus vel maximè gratum & iucundū, cùm dicitur: nulla nostra, sed sola Christi iustitia nos iustos, sola Christi iustitia nos saluos esse: quicquid sit de nostris operibus, vnumquemque certum esse debere, quòd gratis propter Christum peccata sibi remissa, quodque Deo acceptus & vitæ sit hæres æternæ. Ac videtur hic esse temporū horum status, haud facilè vt quisquā statuere possit, *Auriū pruritus in isto seculo.* in magistris ne linguarum, an in discipulis aurium sit pruritus ardentior: neque enim in his audiendi, quàm in illis placentia loquendi, maius est studium: adeò se vltrò ingerunt auribus etiam auscultare nolentium, vt vel indè facilè quisquam perspiciat, quòd ex eorum numero sunt de quibus Propheta scribit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant, nec loquebar *Hier. 23.* ad eos, & ipsi prophetabant. Et planè impletum est quod ab eodem Propheta scriptum est: *Hier. 5.* Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quem autem fructum attulerit hæc eorum doctrina, quàm isti parum sani, sanam haberi volunt, quamque sub specioso verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerum exitus ipse declarat. Non eunt hoc inficias ipsi seruientes auribus magistri, suos vitam agere improbam & contaminatissimam, nihiloque meliores nunc esse quàm ante receptum nouum hoc doctrinæ genus fuerunt, quin etiam maiore audacia sequi mundum, & eius cupiditates, omniaq; sibi permittere. Qui bonam vitæ suæ partem inter eos traduxit, qui malunt Euangelici, quàm Christiani vocari, Erasmus *Testimonium. Eras. in epi. cont. Pseudo Euang. Lutheri doctrina homines fieri deteriores.* Roterodamus: Circumspice mihi, inquit, sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix vnquàm fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu viciaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas: mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterum paulò pòst: Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quisque se illi iungebat: Hanc doctrinam non ferè nisi leuissimus quisque amplectitur. Et ad frates inferioris Germaniæ scribens, de quodam sacerdote narrat, qui cùm virgis cæsus, & ex vrbe eiectus esset, & in carcere, & extra portam, cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se posteaquàm illi se sectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruisse. Et in *Hyperaspiste secundo.* alio quodam libro: adeò per hoc quod ipsi vocant Euangelium, non corrigi scribit homines, vt potiùs videantur deteriores: nec fieri: vt peccare desinant, sed vt peccent impunitius. Ac verè quidem ille. Quis enim non peccet impunitius, cùm ab istis hominum sceleribus blandientibus, & seruientibus auribus magistris, non nostris, in immensum exaggerari vim peccati originalis audiuerit: adeò vt etiam renati ex aqua & Spiritusancto, non possimus *Ioan. 3.* non peccare: cum cuius impulsu fit vt peccemus, ab istis edoctus, fortiorem esse credit vnū dæmonem, quàm omnes homines. Quasi non contrà fortior sit vnus Deus, quo adiuuante peccatum effugere possumus, quàm omnes dæmones. Cùm verè dictum sit à Cesario, *Cæsa. Hom. 18.* quod plus valet ad erigendum Christus, quàm ad deprimendum diabolus. Sed est & hæc insignis Cacangelicorum istorum & horrenda blasphemia, quod ipsum etiam Deum peccati faciunt auctorem: vt ab eo ad peccatum agi blasphement. Quis non peccet impunitius, cùm nulla sua, sed sola Christi iustitia, se saluum fore persuasum habuerit? Quis non peccet impunitius, si nullum esse meritum bonorum operum arbitretur, etiam eorum, in quibus à Deo creati sumus? quæ Deus ipse operatus est in nobis, quæ non aliundè pretium, non aliundè meritum habent, quàm ex pretioso Christi sanguine, quo respersa sunt, quéadmodum *Ephe. 2. Esaiæ 26.* à viro quodam docto præclarè scriptum est, quòd iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum, sicut Sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia Solis, in absentia *Alb. Magnus dist. 20. in 3. lib. sentent.* autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cùm omnem iustitiam & sanctitatem nostram, merum esse peccatum & rem damnatam crediderit? atq; adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendam, vt quo quisq; turpior est, eò citiùs illi Deus gratiam impartiatur? His enim verbis vtitur Lutherus: Quantò sceleratior est homo, tantò *In 500. artic. Articulo 65.* citius Deus gratiam infundit. Iam autem magna pars hominum eò tendit, vt se adornet sicut catus, & posteà debeat Deus eos acceptare: Nequaquam. Sed quorsum attinet aliundè quærere testimonia, modò non edita voce clamat hoc res ipsa, quod ipse quoq; princeps & architectus huius temporis hæreseon fatetur, se corruptiores expertum esse mores Germanorum, *Lutheri de suis testimonium.* posteaquàm, quod ab eo traditum est, quintum Euangelium, acceperunt, quàm fuerint sub regno (sic enim ipse vocat) Romani Pontificis, hoc est in Ecclesia Dei, quæ quatuor tantùm recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnum sunt. Qui etiam alio loco suos increpans, *1. Ioan. 5.* decies eos dicit Sodomitis esse peiores. Intereà tamen, quæ miseranda est istorum hominum cæcitas, Dei verbum vocatur, quod ad omne genus nequitiæ fenestram patefecit, quod ex bonis improbos, ex improbis multò reddit improbissimos. Nos verò aduersus istorum voces, tanquàm Sirenū cantiones, dulces illas quidem, verùm certam perniciem adferentes, aures nostras obturemus. Nam præterquàm quòd omne studium virtutis eneruat, dum si minus ipsi probi sumus, sufficere docent, quòd Christus probus fuerit, atque illius nos sola iustitia contentos esse oportere, etiamsi minus ipsi iustè viuamus, nondum inter

Varietas doctrinæ inter hæreticos de iustificatione. Osiander in Nicticorace.

ipsos, qui de via regia declinauerunt, hoc est, ab Ecclesiæ sana doctrina aberrarunt, de ratione iustificandi satis conuenit, nec ipsi modò dissident, inter se & inuicem sibi sunt hæretici, seq; mutuo iudicio condemnant, verumetiã secum ipsi non rarò pugnant. Annotauit hoc vir quidam doctus, quamuis ex eorum numero, qui segregauerunt semetipsos, Philippum Melanchthonem in iustificationis negocio quaterdecies variasse. Sic istorũ oratio, sicut alicubi scribit Basilius, videtur nescio quomodo, cùm semel extra veritatẽ deducta sit, ad multiplicia periculosaq; inconuenientia, per quandam seductionis consecutionem efferri. Nam qui semel de rectè fidei, religionisque curriculo deflexerunt, haud aliter, atq; ij, qui à recto itinere aberrarunt, aliàs ex aliis semitas ingredientes vagantur & errant, nullũ peritum regionis ducem sequuti. Sic isti duce carentes Ecclesia, quã reliquerunt, alia ex aliis erroris & impietatis diuerticula ingressi, nullum errandi finem faciunt. Miscuit enim Deus in medio eorũ spiritum vertiginis, & immisit illis operationem erroris: Obscuratũ est insipiens cor eorũ, vt non intelligant, neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant. Sic fit vbi suo quisque præfidit ingenio sibiq; hoc arrogat, vt proprio suo, non communi totius Ecclesiæ sensu, scripturas interpretetur: vt cęteros omnes, quamlibet pios & doctos viros, talpis fuisse cęciores, se verò solùm videre, se solùm sapere, persuasum habeat. Quamobrem istos cum imputatiua sua iustitia missos faciamus, & Augustino credere potius animum inducamus: qui verè nos & realiter esse iustos docet, cùm per illum, in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit, dari etiam dicit sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sicut & ille in quo omnes moriuntur, præterquàm quòd eis qui præceptũ Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Itaq; iustificari in Christo qui credunt in eum, dicit Augustinus, & eum secutus Anselmus, propter occultam cõmunicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis adhæret Domino vnus spiritus est. Hæret autẽ quisq; Domino per charitatem, qua vna, sicut in alio libro dicit idem Augustinus, verè iustus est, quicunq; iustus est. Cuius charitatis habitus inest etiam paruulis, vt cùm adulti fuerint, actu eam exercere possint.

Basil. lib. 2. cont. Euno.

Esa. 19. 2. Thess. 2. Rom. 1. 1. Tim. 1.

Aug. de peccatorũ meritis & remiss. lib. 1. cap. 9. 1. Cor. 15.

Ibid. cap. 10. 1. Cor. 16.

Aug. de natura & gra. ca. 38.

Non igitur sola peccatorum remissione, verumetiam, cuius toties Paulus meminit interioris hominis renouatione, nostra constat iustitia: quæ renouatio fit, quemadmodum ex Augustino iam docuimus, per occultam quãdam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis. Quam etiam alio loco vocat interioris hominis pulchritudinem, cùm scribit ad Consentium. Quid est aliud iustitia in nobis, quàm interioris hominis pulchritudo? Et alibi volens explicare, quid sit iustificari. Natura, inquit, humana in rebus creatis excellentissima cum à suo creatore ab impietate iustificatur: à deformi forma in formosam transfertur formam. Quibus verbis innuere videtur, quod iustificari sit, à deformi forma in formosam formam transferri, hæc autem formosa forma charitas esse videtur. Neque verò dissidet ab Augustino Latino, Græcus auctor Eusebius Cæsariensis Episcopus. Cui quandam homiliam inscriptam vidimus ante annos decem & amplius, annexam Rabani & Bertrami libellis de sacramento altaris, in qua de eodem sacramento tractatur. Et si quæ verba repeuiuntur in eo scripto Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, Algerus & alij complures tanquàm ab Eusebio Emiss. prolata citant. Valdensis autem ille Thomas, vir non vulgariter doctus ad Isidorum auctorem refert, cuius tamen stylum redolere minimè videtur. Sed neque Græcum aliquem auctorem referunt, cum qui scripsit hæc latinus fuisse videatur. Vidimus autem & ante annos quinq; quasdam homilias in Euangelia, Eusebio Emisseno inscriptas, Antuerpiæ apud Ioannem Stelsium editas anno 1558. in quibus ea verba non reperimus, Hoc ipso verò anno legimus alias impressas Lutetiæ anno 1557. In his inter sermones de Paschate reperimus & hunc de sacramento altaris. In eo docet Eusebius Emissenus, aut quisquis fuit auctor homiliarum illarum: fuit autem dubio procul ex antiquis illis viris doctissimis: quod nemini nouum & impossibile videri debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia nimirùm panis & vinum commutantur? Teipsum, inquit, qui iam in Christo renatus es, interroga, dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subitò initiatus Christi legibus & salutaribus mysterijs innouatus, in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transisti, & de filio perditionis adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruisti. Quod Augustinus, occultam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, hoc Eusebius vocat occultam puritatem. Sanctus verò monachus ille Macarius, arcana quædam vestimenta cœlestis pulchritudinis appellat; Et mox subdit Emissenus.

Iustitiæ nostræ vis. 2. Cor. 4. Epi. 83. li. 15. c. 8. Iustitia in homine quid. Euse. de corpore & sangui. domi.

Libro 4. dist. 8. Grat. de cõs. dist. 2. Quia, capite 9. Valden. de sacramentis cap. 67.

Hom. 5.

Macarius hom. 1.

In mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter, sine quantitatis augmento: cùm idem atque ipse esses, multò alter fieri fidei processibus meruisti. In exteriore nihil additum est, & totum in interiore mutatum est: ac sic homo Dei filius effectus, & Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu, præterita vilitate deposita, subitò nouam indutus es dignitatẽ: & sicut hæc, quæ in te Deus læsa curauit, infesta diluit, maculata detersit, non oculis, sed sensibus sunt credita: ita & cùm reuerendũ altare

cibis satiandus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinẽ fide respice, honore mirare, mente contingе, cordis manu suscipe, & maximè haustu interiori assume.

Quàm clarè docet hîc Eusebius, non imputatione iustitiæ nos iustos, Deiq; filios nominari & esse, sed occulta quadam puritate, sed mutatione in virum alium. Quemadmodum etiam scriptura dicit, Mutaberis in virum alium. Quæ verba Gregorius explicans: Amor, inquit, electæ mentis quid est aliud, quàm immutatio vetustatis? Natura enim nostra per lapsum primi hominis sic damnata est, vt quotidie labendo deficiat, & deficiendo veterascat. Sed qui in nobismetipsis deficimus, cùm in nos ille spiritus insilit, renouamur: quia statim quod non eramus, efficimur. Tepidus erat quis, sed repentè visitatus à spiritu feruens efficitur: incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus est, quia esse cœpit, quòd ante insilientem spiritum in se esse non potuit. Extat homilia quædam diui Macarij, qua dicit quantam in homine Christiano mutationẽ & renouationẽ faciat Christus: Quem ideò venisse scribit, vt naturã conuerteret, transmutaret & renouaret: Demùm hanc animam propter trãsgressionem affectionibus inuolutam reformaret, contemperans eam cũ suo spiritu diuino. Venit itaque vt nouam mentem, nouam animam, nouos oculos, nouam linguam, nouas aures spirituales, nouos homines ei credentes efficeret. Quæ pluribus persequutus. Oportet, inquit, animam Christo credentem transferri, mutariq; ab hoc statu peruerso in alium bonum statum, & ab hac abiecta natura in aliam naturam diuinã, ipsam deniq; virtute Spiritussancti nouã effici: & hoc pacto poterit ad regnum cœlorum pertingere: nostrum est autem ista consequi, qui credimus, qui verè diligimus illum, & in omnibus sanctis mandatis eius conuersamur: cùm enim tempore Elisei, lignum, quod est naturâ leue, missum in aquam extulit ferrum, naturâ graue: quantò magis Dominus mittit huc spiritum suum leuem, subtilem, bonum & cœlestem, quo animam in profundis aquis nequitiæ immersam extollat, eleuet ac euolare faciat ad alta cœlorum & transmutabit & conuertet eam à sua natura, &c. Et explicans locum hunc Cyrillus: Dominus faciens te, &c. Faciens dicit, pro condens, & transformans in aliud vitę institutum, & ad aliam vitam honestam. Transmutamur enim Christo, ad nouitatem vitæ sanctæ, & Euangelicæ subolescentes, ad eius formæ pulchritudinem, per spiritum: vt deinceps nos alij videamur. Dixit nimirùm de Gentibus voce Ezechiëlis: Euellam cor eorum lapideum à carne eorum, & dabo illis cor carneũ, vt me cognoscant, quòd ego sum Dominus. Venturam autem ætatem, & populum creandum eos ex Gentibus, sæpè nominat diuinus etiam Dauid. Quin sapientissimus Paulus: Nos omnes, inquit, retecta facie gloriam Domini speculantes, ad ipsam imaginẽ trãsformamur, à gloria in gloriam, tanquã à Domini spiritu. Hîc Cyrillus velle videtur, quòd iustificatio, quædã transformatio sit, in imaginem Dei, quã parens noster perdidit. Et interiectis chartis aliquot, explicans illud in eodem capite: Ecce ego creaui te, &c. Creari dicimus, in his verbis significare, nõ semper ab eo, quod non est, ad id, quod est, processum. Disputat enim veluti cũ his, qui sunt iã & subsistũt: sed potius renouationẽ designat, per Spiritum sanctum, transmutandum aliquos ad inculpatam & sanctam conuersationem ac vitam. Scribit in eandem sententiam pleraque Leo quoque Pontifex. Hinc videre licet, quantus eorum sit error, qui iustificationem nihil aliud esse contendunt, quàm peccatorum remissionem: nec vllam in homine prætereà mutationem requiri putant. An autem eorum sententia, qua ij sancti Patres producunt, apertè non pugnat? Audiuit Prophetam sibi dicentem Dauid: Dominus transtulit peccatum tuum. Neque tamen id audiuisse contentus fuit, nec propterea se plenè iustificatum esse putauit: verùm petiuit à Deo: Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Tunc demùm se verè iustificatum fore persuasum habebat: si post factam peccatorum remissionem, cor mundum in se Deus creasset: & quem graui culpa sua, spiritum rectum amiserat, eum in visceribus suis innouasset. Apud Ezechiëlem quoque, cùm Dominus dixisset: Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras: non sic substitit, quasi iam satis foret: verùm addidit: Et facite vobis cor nouũ, & spiritum. Et alio loco: Effundam, inquit, super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. Num satis habuit hæc ita dixisse? Minimè. Quin adiunxit ille mox: Dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum ponam in medio vestri. Non putauit ad iustificationem sufficere Propheta, si quis mundatus foret ab inquinamentis: Cor etiam nouum & spiritum nouum, & mutationem in alium virum, & renouationem requirebat.

1. Regum 10.
Greg. li. 4. cap. 4. in libro Reg.
Maca. hom. 44.
Libro 5. Tom. 2. capite 54.
2. Corinthiorũ 3.
Ser. 1. de resur. Domini.

Vtrum autem præcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpæ remissionem, an sequatur, curiose magis, quàm fructuose quæritur. Scribit quidem Dionysius, quòd quibus insinuat se diuinitas, eorum animos purgat primùm, deinde illuminat, posteà conformat ad Deiformem perfectionem. Cæterùm, si quis hæc omnia simul & eodem puncto temporis fieri dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nescit enim tarda molimina sancti Spiritus gratia: ac tria hęc non tam re ipsa, quàm ratione distingui videntur. Si quidem vnus & idem actus, quatenus repurgat mentem hominis ab inquinamentis & peccatis, dicitur purgatio: quatenus eam agnitione veritatis illustrat, vocatur illuminatio: quatenus verò sic amore Dei accendit, vt

Dionysius Eccle. Hier. cap. 5.
Spiritussanctus omnia simul iustificationis opera conficere potest.

præ illo terrena contemnat omnia, perfectio nuncupatur. Quanquam si causa prior est effectu suo, gratiæ communicatio prior esse videtur, quàm sit culpæ remissio. Sic enim Deus per gratiam expellit culpam, sicut Sol per suos radios tenebras propulsat. Quamuis itaq; natura sit inspiratio gratiæ posterior, ex parte peccatoris iustificati quòd ea locum non habet, nisi propulsa sint peccata: quoniam tamen causa est peccatorum propulsionis, prior esse dicitur: Sicut infusio radiorum, prior est effugatione tenebrarum: quamuis non prius incipiunt radij splendescere, quàm tenebræ fuerint propulsatæ.

Quamobrem anxia disquisitione omissa, præcedátne, an sequatur gratia culpæ remissionem, an quod verisimilius est, simul vtrunq; fiat: persuasum illud habeamus, esse in nobis iustitiam. Quemadmodum etiam alio loco scriptum est ab Augustino: Si dixerimus, inquit, quia peccatum non habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Item si dixerimus, quia iustitiæ nihil habemus, aduersum Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid vis nosse quantum est? Iustus ex fide viuit. Et paulò pòst: Beati prædicti sumus: & de iustitia nihil habemus? Venit Dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est, non venit ad nos, & acceptus est. Populus quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi: nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omninò habemus, grati simus ex eo, quòd habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus quod habemus. Et iterum paucis interiectis, ne quis eum de sola fide loqui putaret: Ad fidem, inquit, quid pertinet? credere. Sed ait Apostolus Iacobus: Et dæmones credunt, & contremiscunt. Si tantùm credis, & sine spe viuis, vel dilectionem non habes, & dæmones credunt, & contremiscunt. Quid magnum est? Dicis Christum filium Dei: hoc dixit Petrus, & audiuit: Beatus es Simon Bar-Iona: hoc dixerunt dæmonia, & audierunt, Obmutescite. Ille beatus, dicitur ei, quia non reuelauit tibi caro & sanguis, sed pater meus, qui in cœlis est. Illi autem audiunt, obmutescite, & hoc ipsum dicunt & repelluntur. Vna vox est, sed Dominus radicem interrogat, non florem. Vnde dicitur ad Hebræos, Ne qua radix amaritudinis sursum germinans molestet, & per illam contaminentur multi. Prius ergo discerne fidem tuam à fide dæmonis. Vnde eam discernis? Dæmones hoc dixerunt timendo, Petrus amando. Adde ergo fidei spem, & quæ spes est, nisi de aliqua cõscientiæ bonitate? speiq; ipsi adde charitatem. Discernite fidem vestrã, iam estis de prædestinatis, vocatis, iustificatis, Paulus Apostolus dicit: Neq; circuncisio aliquid valet, neq; præputium, sed fides. Dic adhuc Apostole: adde, discerne, quia & dæmones credunt, & cõtremiscunt. Ergo adde, Dæmones enim credunt, & cõtremiscunt quod oderunt. Distingue Apostole, & circuncide fidem meam, & discerne causam meam de gente non sancta. Planè distinguit, discernit, circuncidit. Sed fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnusquisque ergo, fratres mei, inspiciat se intus, appendat se, probet se in omnibus factis suis, bonis operibus suis, quę faciat cum charitate, non expectans retributionem temporalem, sed promissum Dei, faciem Dei. Fides ergo quæ per dilectionem operatur, si est in vobis, iam pertinetis ad prædestinatos, vocatos, iustificatos. Ergo crescat in vobis. Quibus verbis, quàm his Augustini, potuit apertius, demonstrari, quòd sit in nobis iustitia, quodq; ei iustitia sit fides nostra, non sola, sed quæ per charitatem operatur?

Aug. ser. 16. de verbis Apostoli. 1. Ioannis 1. Abac. 2. Psalm. 17. Coloss. 3. Iacobi 2. Matth. 16. Lucæ 4. Heb. 12. 1. Timoth. 1. Rom. 8. Galat. 5. Psalm. 42.

Eorum confutatio, quæ contra uerè & realiter inhærentem nobis iustitiam à quibusdam producuntur.

CAP. LXXIII.

VErùm hîc iterum reclamant isti, qui iusti & salui esse volunt, iustitiam autem habere nolunt: Si nos ad nostram remittis iustitiam, quò nos aliò quàm ad gehennæ pœnas remittis? Siquidem non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Nos verò cum Propheta libenter profitemur, quòd facti sumus vt immũdi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Omnes declinauimus, simul inutiles facti sumus, non est, qui facit bonũ, non est vsq; ad vnum. Nam & Magister noster nos docuit: Cùm feceritis omnia, quæ præcepi vobis, dicite: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hîc & illud ex Psalmo, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Producitur & Augustini sententia, qui dixerit alicubi: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Gregorij quoque, quanuis & Romani Pontificis & Monachi, hac in parte multùm valet auctoritas, quò tamen Ecclesiæ Præsidente, iam inde à mille propemodum annis extinctam Euangelij lucem de vera fide, deq; veris cultibus esse volunt, quem etiam, quæ est eorum sacrilega audacia, manifestam Ethnicorum idololatriam in Ecclesiam introduxisse mentiuntur, neq; dubitant ei viro impietatis notam, impij, nepharijq; homines inurere, cuius pietas, vitæq; sanctimonia singularis, totius est orbis Christiani testimonio comprobata. Sed hîc nihilominus plurimum auctoritatis illi tribuunt, quod scriptum ab eo legatur. Quantalibet iustitia polleant, nequaquã sibi ad innocentiã vel electi sufficiũt, si in iudicio districtè requirantur. Et alio loco: Omnis humana iustitia, iniustitia esse depreh ẽditur, si diuinitus districtè iudicetur. Hic & alterius Monachi Bernardi vox laudatur: Aeternã vitam nullis potes operibus

Rom. 8. Esaiæ 64. Psalm. 13. Lucæ 17. Psalm. 142. Augustinus libro 9. conf. cap. 13. Meritorũ ad præmiũ cõparatio. Greg. lib. 8. moral. cap. 23. Libro 11. moral. capite 15. Bern ser. de annunciatione.

ribus promereri. Quod ante eum totidem propè verbis ab Augustino scriptum legimus.

Neque verò noua sunt hæc,quæ ab istis obiiciuntur,Suo quoque tempore quæsitū fuisse scribit Algerus,ante quingentos & amplius annos, quî fieret,quod æternitas felicitatis pœnæ retribuatur temporalibus meritis,reatus vel iustititiæ.Ac respondet his verbis, Gregorij & Augustini sententiam secutus: Deus non temporalem actionem,sed perpetuam boni vel mali remunerat vel damnat voluntatem,quæ si in æternum viueret,in æternum in suo proposito maneret. Ideò iustè æternitatem retributionis æternitati voluntatis appendit. Vndè etiam cùm, vt ait Apostolus, passiones huius temporis non sunt condignæ ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: quia si ab initio mundi vsq; ad finem, non modò quis pro Deo laboraret,sed & pateretur, non tamen esset condignum, vt hoc temporali commercio æternitatem mercaretur: ne tamen malo diutius liceret peccare ad maiorem sui pœnam: ne etiam bonos in mundi exilio tæderet viuere,si nimia fieret illis dilatio ad gloriam,breuiauit Deus humanæ vitæ dies propter electos: ne prauorum afflictione,vel nimio suo labore deficerent: & ne minutio temporalis laboris, aliquod æterni præmij videretur dispendium. Ipsius præcursoris sui vitam,quo nemo maior,ipso teste,surrexit, triginta duorū & semis annorum esse voluit: Suam etiam ipsius,qui super omnes est eodem numero consummauit: vt quia Deus non curat,ex quanto tempore, sed ex quanto corde sibi seruiatur: perfectionem meriti non tempori adscriberet,sed virtuti. In quam sententiam preclarè multa scripta sunt à Bernardo quoque ad Abbatem Garinum Alpensem,epistola 253. Ante Algerum verò multis seculis Eusebius Emissenus, Totis licèt animæ & corporis laboribus desudemus,totis licèt obedientiæ viribus exerceamur,nihil tamen condignum merito pro cœlestibus bonis compensare & offerre valebimus: Non valent vitæ præsentis obsequia æternæ vitæ gaudiis comparari. Lassescant licèt membra vigiliis: pallescant licèt ora ieiuniis: non erunt tamen condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam,quæ reuelabitur in nobis. Pulsemus ergo charissimi,in quantum possumus: quia non possumus quantum debemus: futura beatitudo acquiri potest,æstimari non potest. Nisi enim cum auiditate,nisi cum bona voluntate,cum lætitia opera Dei egerimus,Deo nos perire nouerimus. Et hoc etiam vetustior Antonius,sicut eius vitam describens narrat Athanasius: cùm hunc ipsum Pauli locum produxisset: Omnis,inquit,terra ad infinitatem comparata cœlorum,breuis ac parua est. Si ergo nec vniuerso orbi renunciantes,dignum aliquid habitaculis possumus compensare cœlestibus,se vnusquisq; consideret,& statim intelliget,paruis iugeribus agri & portionibus,vel modica portione auri contempta, nec gloriari se debere quasi magna dimiserit, nec tædere, quasi parua sit recepturus. Vt enim contemnit aliquis vnam æream dragmam ad centum aureas dragmas conquirendas: ita etiam qui totius orbis Dominum dereliquit,centuplum de melioribus præmiis in sublimi sede recipiet.

Algerus lib.2.de sacramēto Eucharistiæ capite 7. Gregorius lib.4. dial.cap 44. Aug.epist.44. Rom.8. Matth.14. Matth.11. Emisc.cap.3. Rom.8. Voluntatē Deus spectat,nō opus. Matth.19.

Ex his Eusebij Emisseni & Algeri verbis facilè quisq; perspexerit,in remunerando vel puniendo discutere Deum quid quisq; voluerit,non quid potuerit: non attēdere facultatē,sed voluntatem. Coronat Deus intus voluntatem,inquit Augustinus,vbi non inuenit facultatem: Sola voluntas est, quod etiam à Bernardo scriptum est, quæ retributionem meretur. Cuius alio quoq; loco,digna vox est,quæ celebretur: Sola voluntas,quoniam pro sui ingenita libertate,aut dissentire sibi,aut præter se in aliquo consentire nulla vi,nulla cogitur necessitate, non immeritò iustam vel iniustam beatitudine seu miseria dignam ac capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ,iniustitiæve consentit. Ante quem etiam Anselmus: Non punitur,inquit,nisi voluntas.

Aug.in Psal.61. & 83.& 103. Ber.de præcepto & dispensat. Bern.de gratia et libero arbitrio. In li.de Conscientia,capite 1. De conceptu Virginis,lib.1.cap.4.

Cuius æqualis etiam Petrus Abbas Cluniacensis: Solus creaturæ rationalis affectus,creatoris gratia adiutus vel desertus,semper aut remuneratur,aut condemnatur. Et qui vixit iisdem temporibus, Anselmus Hauelburgēsis Episcopus: Intentio,inquit,bona siue mala,operi nomen imponit,& siue meritum,siue supplicium iustæ retributionis acquirit. Augustinus quoq;,Voluntas,inquit omnium factorū,meritorumq; mensura est. Ex qualitatibus quippè voluntatem,nō ex temporum spaciis siue rectè facta,siue peccata metimur. Alioqui,maius peccatum haberetur arborem deiicere,quàm hominē occidere. Illud enim fit longa mora,actibus multis,hoc vno ictu,breuissimo tempore. Pro quo tamen exigui temporis tam grandi peccato,si perpetua deportatione homo puniretur,etiā mitius cum illo actum,quàm dignus fuerat,diceretur: quamuis in spacio temporali longitudo pœnæ cum breuitate facinoris nullo modo sit comparanda. Et qui præcessit hos omnes Hilarius: quid dico Hilarius? Vniuersa semper Ecclesia docuit vniuscuiusq; aut pœna,aut præmiis affici electionem.

Petrus de veneratione sanctæ Crucis. Ansel lib.1.contrapositio.cap.10. Epist.49.q.4. Hil.in Psal.118.

Falso igitur sibi persuadent nouatores, quòd cum illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Aeternam vitam nullis potes operibus promereri: quo tamen sensu dixerit, ex his quæ proximè citata sunt verbis,liquere cuiuis potest: Non enim opus est,quod meretur,sed voluntas in credentibus,quæ si mala est,mortem æternam: si bona est,meretur vitam æternā: Non virtus,dicit Augustinus,sed causa virtutis apud Deum mercedē habet. Hoc est quod Hugo quoq; dixit,æqualis Bernardi, sententiā Augustini sequutus,in quo tā diligenter versatus est, vt sui seculi Augustinus vocaretur: Totū,inquit,meritum in voluntate est: quan-

Ber.in Psal.118. Augustinus de tēpore ser.59. Hugo libro 2.de sacramētis parte 14.capite 6. Aug.de libero arb.Libro 1.c.14. Et libro 50.homil.homil.8.

Lucæ 19. *Lucæ 20.* quantumuis, tantùm mereris. Si ergo magnum habere meritum vis, magnam habe voluntatem, magnam fiduciam. Tantum mereris, quantum vis. Possunt esse voluntate pares, qui sunt facultatibus impares. Multum dedit Zachæus, qui diues erat, & multum habebat: Vidua illa quæ duo minuta misit, parum habuit, & parum dedit: imò tantum dedit, quantum Zachæus: Minores facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuersa inuenies: si attendas vndè dederint, paria inuenies. Non autem pensat Deus, quantùm detur, sed ex quanto detur: Si ergo vbi plus datur, & vbi minus, differẽs meritum nõ est, si æqualis vtrinq; voluntas habeatur: ergò vbi aliquid datur, & vbi nihil datur, ibi differẽs meritũ esse nõ potest, si æqualis vtrinq; voluntas habeatur. Ideò dixi tibi, vt nõ desperes. Si facultas deest, adsit bona voluntas: Quantũ vis, tantũ mereris. Fac ergo voluntatem magnã, si vis habere meritum magnũ. *Lucæ 7.* Benè hoc sciuit peccatrix illa, quæ quia multũ habuit quòd dimitteretur, nõ attulit substantiã magnã, sed dilectionẽ magnã: multũ cõtra multum. Si multa pecunia magis, quàm charitate multa, iniquitas multa redimeretur, feliciores diuites essent, quàm pauperes: & securè peccare possent quãdiu vellent, & quantũ vellet: in ipsis enim esset redẽptio peccatorũ suorũ: quando vellent, darent pecuniã, & haberent iustitiam. Nunc autẽ benè fecit Deus, quia in eo posuit redemptionẽ nostrã, vbi nullus, nisi ipse velit, egere potest. *Deus in his redemptionem nostram: positã esse voluit, quæ adsunt omnibus.* Amare possunt æqualiter diues & pauper, etiam si pecuniam æqualiter dare non possunt: Dilige multùm, si vis vt multũ tibi remittatur. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Hactenus Hugo, cuius eadem verba multa apud Bernardum quoque reperire licet in libro de Interiori domo, cap. 5. Et ante multis seculis Ioãnes Chrysostomus, *Chry. hom. 26. in Matthæũ cap. 10.* explicans illum ex Euangelio locum: Qui dederit calicem aquæ frigidæ. Non quia aliquid est, inquit, quod dat, ideò habet mercedem, sed ob id quia magnus est, propter quem dat. Quid enim si aliquis voluit dare & non potuit, Nunquid iustum est, vt secundum modicum angustetur larga voluntas? Melius est ergo vt opus extendatur secundum voluntatem, quàm larga voluntas angustetur secundum opus. Ex his Hugonis & Chrysostomi quoque verbis discimus, quòd non tam operi, quàm voluntati merces tribuitur. *Rom. 6.* *Philip. 2.* Quæ si mala est, à nobis est, & stipendium illius mors est: si bona est, à Domino præparatur, qui operatur in nobis & velle & perficere: per quem diffunditur in cordibus nostris charitas. *Rom. 5.* *In cap. 6. ad Heb.* Cui soli deberi vitam æternam docet sanctus Thomas, quod quicquid non est ex charitate, non sit meritoriũ. *Gers. in Anago de verbo et hymno gloria partitione 4.* Vt rectè Ioannes Gerson admoneat, tenẽdum esse pro regula, quòd qualis est in cognoscendo & amando Deum Christianus, talis est sibi in retribuendo Deus. Dilectus meus mihi, dicit sponsus, & ego illi, & ad me conuersio eius. *Cant. 2.* Quamobrem nemo dicat, non habeo, non possum, charitas non de sacculo erogatur, dicit Augustinus, *Aug. in psal. 103.* quia quicquid dicimus & quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habet, nisi charitatem. Sic à Clemente quoq; Alexãdrino scriptum est, *Clem. libro 4. stromatum.* Quòd eundem honorem consequentur hi, qui voluerunt, cum iis qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, & si alij superent facultatibus. Paulinus quoque, *Epist. 4. ad Seuerum.* Non sacrificia, non munera sumptuosa, non duri labores exiguntur à nobis. In nobis est vndè soluamus. Res enim potestatis nostræ est, noster effectus. Hunc Domino impendamus, & soluimus. Deniq; Dauid liberatus de manu omnium inimicorum suorum, pro salutis suæ plena securitate non regni opibus, sed animi soluens, ait: Diligam te Domine, virtus mea. *Psalm. 17.* Addo etiam amplius, eum qui creditor est debitorem fieri, si illi pretium bonitatis suæ, quam nobis indebitam præstat, gratuita diligentes animo pensione soluamus. Et si quid à Bernardo dictum est, quo sensu dixerit, explicare satis ipse videtur iis verbis, quæ statim subiunxit: Aeternam, inquit, vitam, nullis potest operibus promereri. Mox addit: Nisi gratis dentur & illa. Non aliud itaq; dixisse videtur, quàm quod Augustinus anteà dixerat: Quoniã & ipsa vita æterna, quam certũ est bonis operibus reddi, à sancto Apostolo gratia Dei dicitur: cum gratia non operibus reddatur, sed gratis detur, sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiam, vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini.

Ecclesiæ doctrina de meritis operũ. Quò magis autem intelligi posit, quæ de meritis operum, Ecclesiæ doctrina sit operæpretium nos facturos esse putauimus, si paucis ea de re dissereremus. Primùm igitur hoc semper in Ecclesia catholica docebatur, docetur & docebitur, quod ab Hieronymo quoque legimus annotatum. *Hieron. libro 2. In Zacha. cap. 8.* Priusquam fidem Christi quis recipiat, & in eo Spiritussancti fundamenta iaciantur, nullum audire posse: *Opera sint meritoria quæ. 2. Paral. 15. Hier. 31.* Est merces operi tuo: Siue ille Iudæus sit, siue hæreticus, siue gentilis, quicquid boni operis fecerit, nisi in nomine Christi fecerit, mercedem eum sui boni operis non habiturũ: Posteaquàm verò conuersus ad Christum & templũ eius effectus aliquis fuerit, tũc eum statim auditurum Apostolũ proclamantem: *1. Corinth. 3.* Vnusquisq; accipiet propriam mercedem iuxta opus suum. *Docendi ratio in Ecclesia.* Proinde & illud semper obseruatum, obseruatur etiam nunc, & deinceps obseruabitur, quod Augustinus monuit: *Aug. de natura & gratia cap. 68.* Si volumus animos ad rectè viuendum frigidos & pigros Christianis exhortationibus excitare & accendere, primitus exhortemur ad fidem, qua Christiani fiant, & eius nomini subiiciantur, sine quo salui esse non possunt. *Difficultatem in vita sentientes piis precibus auxilium petẽdum.* Si autem iam Christiani sunt, & rectè viuere negligunt, verberentur terroribus & præmiorum laudibus erigantur: Ita sanè vt non solùm ad bonas actio-

actiones, verumetiam ad pias orationes eos exhortari meminerimus, atq; hac instruere sanitate doctrinæ, vt & illi gratias agant, cùm instituerint benè viuere, quòd aliquid sine difficultate fecerint: & vbi difficultatem aliquam sentiunt, fidelissimis & perseuerantissimis precibus & misericordię promptis operibus facilitatem à Domino impetrare persistant. Auctor operis imperfecti: In tempore opportuno, vt in persecutione magis instanter, de veritate fidei doceamus, quàm de iustitia conuersationis: In pace autem magis assiduè de iustitia conuersationis, quàm de fidei veritate. Quoniam in persecutionibus quidem plus necessaria est doctrina fidei, quàm conuersationis: In pace autem plus necessaria est doctrina conuersationis, quàm fidei. Quoniam in persecutionibus non propter conuersationem suam bonã aut malam veniunt Christiani in periculum, sed propter fidei confessionem. In pace autem non propter fidem suam veram periclitantur Christiani: sed propter conuersationem. Quoniam in persecutione fides Christianorum periclitatur: in pace autem iustitia. Et eum sequutus Faustus, difficultatem, quæ est in Paulinis epistolis, ita demùm tolli posse docet, si personarum vel operum intellecta fuerit distinctio. Ad Iudæos, inquit, dicitur: Non iustificabitur in conspectu eius omnis caro. Ad Christianos autem, iam in Christo renatos ita instructionis sermo dirigitur: Operamini bonum ad omnes. Itaque secùs in Ecclesia fidelibus, secùs est prædicatum infidelibus: His nihil est inculcatum præter fidem, extra quam impossibile est placere Deo, quamlibet multa in speciem bona opera feceris. Quare si quis eorum quæsiuisset: Quid me oportet facere, vt saluus fiam? respondebatur ei: Crede in Dominum Iesum, & saluus eris tu & domus tua. Illi contrà sunt admoniti, quandoquidem Christianã fidem iam semel essent professi, vt se Christianos esse, non tam verbis quàm factis ostenderent, neque lingua magis quàm moribus & bonis operibus Christum confiterentur, quòd fides sine operibus mortua sit. Itaque dicebatur ei: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quod verò ad ipsa opera attinet, discrimen inter ea factum est, quòd quædam eorum præcedant, quædam sequantur gratiam. Gratiam autem vocare visum est, reconciliationem, siue amicitiam cum Deo, quæ fidelibus contingit per baptismi vel pœnitentiæ sacramentum. Hanc gratiam quæcunq; præcessissent opera, nullius apud Deum esse meriti. Quamobrem ne bona quidem ea vocare dignatur Augustinus, quamlibet rectè, laudabiliterq; facta videri possint. Quid enim est, inquit, boni operis ante fidem? cùm dicat Apostolus: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Et iterum: Non sunt bona opera, nisi ex fide: Iustus enim ex fide viuit: & omne quod non est ex fide, peccatũ est: & sine fide impossibile est placere Deo. Et alio loco: Nemo computet bona opera sua ante fidem, vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valdè attendas, quid homo faciat, sed quid cùm facit, aspiciat, quò lacertos optimè gubernationis dirigat. Ac paucis interiectis: Crede in eum, qui iustificat impium, vt possint & bona opera tua, esse bona opera: Nam nec bona illa appellauerim quamdiu de radice non bona procedunt. Et iterum: Per fidem etiam peccata soluuntur, quia iustus ex fide viuit. Sine ipsa verò etiam quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod non est ex fide, peccatum est. Et obiecerat Augustino Iulianus: Si gentilis nudum operuit, nunquid quia non ex fide peccatum est. Respondet Augustinus: Prorsus, in quantum non est ex fide, peccatum est. Non quia per seipsum factum, quod est nudum operire, peccatum est: sed de tali opere non in Domino gloriari, solus impius negat esse peccatum. Cumque pluribus verbis hanc suam sententiam confirmasset, sic tandem concludit. Ex quo colligitur etiam ipsa bona opera, quæ faciunt infideles, non ipsorum esse, sed illius, qui benè vtitur malis. Ipsorum autem esse peccata, quibus & bona malè faciunt, quia ea non fideli, sed infideli, hoc est, stulta & noxia faciunt voluntate. Qualis voluntas, nullo dubitante Christiano, arbor est mala, quę facere non potest nisi fructus malos, id est, sola peccata. Omne enim, velis nolis, quod non est ex fide, peccatum est. Ac aliquot capitibus interiectis: Nos enim ea quæ videntur opera bona, dicimus non esse verè bona, sine fide. Quia opera verè bona, necesse est Deo placere, cui sine fide, quia impossibile est placere, profectò quod verè opus est bonum, sine fide esse non potest. Nec quamlibet fidem, sed eam quæ per dilectionem operatur. Ad hoc requiri vult Augustinus, vt opus aliquod bonum dicatur. Sic enim alio scribit loco: Etsi enim Dei mandatum videtur aliquando non à diligentibus fieri: tamen vbi non est dilectio, nullum opus bonum imputatur, nec rectè opus bonum vocatur: Quia omne quod non est ex fide, peccatum est. Et fides per dilectionem operatur. Et sectator Augustini Prosper: Sine cultu, inquit, veri Dei, etiam quod virtus videtur esse, peccatum est: nec placere Deo sine Deo potest. Qui verò Deo nõ placet, cui nisi sibi & diabolo placet. Et iterũ alio loco: Non sunt bona opera, &c. nisi quæ per fidem & dilectioné fiunt. Et Ambrosius enarrãs illud: Et foliũ eius nõ defluit: In mysticis, inquit, fructus est, in moralibus foliũ. Nam virtutes sine fide, sunt folia: videtur virere, sed prodesse non possunt. Agitantur vento, quia non habent fundamentũ. Quanti Gentiles habent misericordiã, habent sobrietaté, sed fructũ non habent, quia fidem non habent. Labuntur citò folia, vbi ventus flauerit: Et aliqui Iudæi habent castimoniam, sedulitatem lectionis multam & diligẽtiam, sed sine fructu sunt

Homil. 51.
Faust. li. 1. de libero arbitrio cap. 5.
Psalm. 142.
Galat. 6.
Hebr. 11.
Actorum 16.
Iacobi 2.
Matth. 19.
Discrimen operũ præcedẽtium & consequentium gratiam.
Gratia quid.
Aug. tract. 86. in Ioannem.
Rom. 14.
De præd. sanct. capite 10.
Hebr. 11.
In Psalmum 31.
Rom. 4.
Lib. 4. con. Iulianum cap. 3.
Cap. 8.
De gratia Christi cont. Pelag. ca. 26.
De vocatione Gentium.

sunt & versantur vt folia. Hæc fortè sunt folia, quæ Saluator in illa ficu reperit, sed fructum non reperit. Mystica saluant & à morte liberant: moralia autem ornamenta sunt decoris, non subsidia redemptionis. Similiter & Hieronymus: Sciant, inquit, nullum absq; Christo viuere, sine quo omnis virtus in vitio est. Et eius præceptor Gregorius Nazianzenus: Quemadmodum non est extra fidem opus, quod probari possit: quandoquidem & gloriæ causa multi, quod honestum est amplectuntur, cùm hoc à natura est insitum: Ita fides absq; operibus mortua est. Et cognominis eius Gregorius Pontifex: Sicut enim rami sine virtute radicis arefiunt: Ita opera quantùlibet bona videantur, nulla sunt, si à soliditate fidei disiungũtur. Et alio loco: Nullius esse meriti dicit, vera fide perdita, quicquid homines operantur. Et auctor operis imperfecti in Matthæum: Qui fidem habet, & bonam in Domino voluntatem, etiamsi quid minus in opere quasi habuerit, nihilominus quasi remuneratur à Iudice bono. Qui autem fidem non habet, aut bonam in Domino voluntatem, etiam cæteras virtutes, quas videtur naturaliter possidere, perdit. Eleganter ait, quòd videtur habere, aufertur ab eo. Quicquid enim boni sine fide Christi est, non ei imputatur, qui malè vsus est eo. Sicut sunt multi, qui videntur quidem aut mansueti aut humiles esse: sed quia non sunt, hoc propter Deum, licèt videatur esse aliquod bonum eorum, non autem est. Quia quod non est ex fide, peccatum est. Et Augustini sectator Prosper: Non sunt bona opera, nisi quæ per fidem & dilectionem fiunt. Et Paulinus Aquileiensis Episcopus, contra Felicem & Eliphandum scribens, Nihil esse boni docet omne quod videtur bonum, ni fuerit super fidei fundamentum firmiter radicatum. Et tamen alio loco dicit Augustinus: Ad salutem æternam nihil prosunt bona opera aliqua impio. Hieronymus quoque: Absque fide, quamuis bona opera sint, mortua computantur.

Abac.2: De vocat. Gentium, li.1.ca.3. In epist. ad Gal. cap.33. Pros. in sent. ex Aug. collectis. Aug. de spiritu & litera, cap.28. Opera extra fidẽ an sit bona. Orat.37. Libro 3.cap.33. Epistolarum. Libro 20. Moral. capite 7. Homil.53.

Quid igitur dicimus: Num inter sanctos Doctores parum hac de re conuenit? aut num secum ipse pugnat Augustinus, qui non diuersis, verumetiam eodem aliquando in loco, impij, hoc est, infidelis, & bona & non bona opera esse dicit? Nulla dissensio, nulla pugna est: verùm quòd alicubi dicit Augustinus: Vbi fides non erat, bonũ opus non fuisse: nequaquam sic intelligere voluisse credendus est, quasi quod hæretici nostri temporis faciunt, opera omnia infideliũ esse verè peccata iudicauerit. Quos huc etiam dementiæ prolapsos videmus, vt in omni bono quoq; opere iustum peccare contenderent. Non hęc fuit Augustini sententia: verùm ipse declarat, quomodo intelligere voluerit, ea non esse bona, cùm ait: Ea ipsa opera, quæ dicuntur, ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt. Ita mihi videntur esse, vt magnæ vires & cursus celerrimus præter viã. Sensit igitur Augustinus, quemadmodũ ipse contra Iulianum scribens, pluribus verbis explicat, esse quidẽ ea bona, hoc est laudabilia apud homines, non esse autẽ bona, hoc est, esse inania, cùm neq; gratiã siue iustificationem, neq; vitam æternam nobis mereri possint. Solum enim hoc affirmat, se bonum opus dicere, per quod solum homo potest ad æternum Dei donũ, regnumq; perduci. Quod eodem Pauli loco allato: Omne quod non est ex fide, peccatũ est, pluribus etiam verbis demõstrat Origenes, aut quisquis fuit auctor cõmentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chrysostomus, Cornelij opera, bona quidẽ vocat & admirabilia, sed mortua tamen, eò quòd fidem non haberẽt. Mittit, igitur Deus, inquit, Angelũ, operibus ad acquirenda præmia ministrantem, ita vt benè certando ob fidem coronari posit. Quid dicit ei? Corneli, preces tuæ ascenderunt in memoriã coram Deo. Si igitur exaudita est petitio, & eleemosynæ meæ acceptæ sunt, quid mihi deest ad iustitiam? Mitte igitur in Ioppen, dicit, & accerse Simonem, qui agnominatur Petrus, qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus saluaberis tu, & tota domus tua: Itaq; non poterant opera saluare. Nam si his, quæ Petrus prædicat, saluatur & ipse & domus sua, nondum habuit Cornelius ex operibus salutem, donec operibus suis fides acquirendum præmium offerret. Quid aliud his verbis Chrysostomus quoq; quàm quòd Augustinus, ciuiliter quidẽ bona fuisse, dicit, opera, bonitate moris, vt aiunt scholastici, quæ reprehendi non possent, quin laudem potius apud homines mererentur, quoniam verò fides non aderat, fuisse inania, vt quæ nihil ad salutem & vitam æternam consequendam prodessent. Si quidem vita æterna, gratia, & ex gratia Dei est, hoc est, meritis datur ex gratia Dei profectis: gratiam verò nulla præcedunt merita.

Libro 4.cap.3.

Rom.14. Orig.li.1.in Iob. Chry. de fide & lege naturæ. Actor.10.

Quoniam verò legitur apud veteres nõ rarò mereri peccatores iustificationẽ, mereri peccatorũ remissionẽ: indè natæ sunt illæ scholasticorum distinctiones, de merito congrui, deq; merito cõdigni, quòd in impiis, hoc est, in iis, qui nondũ per lauacrũ regenerationis credẽtes abluti, vel iam abluti crimine se aliquo capitali cõtaminassent, meritũ esse congrui dicerent, si fecissent quod in se est, hoc est, si nihil eorũ prætermisissent, quæ ad conciliandã Dei gratiã pertinere putassent. Non quod eorũ opera fidẽ præcedentia digna essent, quibus Deus placaretur, sed quod congrueret bonitati diuinæ, non prorsus eos aspernari & reiicere, qui tanto studio demereri sibi gratiam eius cõtendissent. Tale meritũ, sunt qui putẽt etiã in Cornelio fuisse. De quo nõ dubitauit Chrysostomus dicere, quod eum Deus vocauit: quoniã ipse præoccupans seipsum dignum reddidit. Et auctor operis imperfecti in Matthæum: Cornelũ inquit, Deus adduxit ad fidem suam per ministeriũ Petri. Sed antè habuit animã eius, operans in ea

Rom.6.11. Meritum congrui & condigni.

Actor.10. Chry. in psal.115. Auctor operis imperfecti, ho.1.

in ea rationes & eleemosynas multas: quem tamen infidelem fuisse nonnulli negant, sed implicitam fidem habuisse nondum manifestata veritate. Sic enim loquitur Augustinus, quòd non sine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat, in quem non crediderat? à quo non dissentit etiam Hieronymus. Quos secutus Gregorius, ita scribit: Cornelius non operibus venit ad fidem, sed fide venit ad opera. Neq; enim poterat benè agere, nisi antè credidisset. Scriptum nanq; est: Sine fide impossibile est placere Deo. Fidem ergo habuit, cuius operationes & eleemosynæ placere potuerunt. Bona autem actione promeruit, vt Deum perfectè cognosceret, & incarnationis mysterium crederet, quatenus ad sacramentum Baptismatis perueniret. Per fidem ergo ver[it] ad opera: sed per opera solidatus est in fide. Quin ab Erasmo quoque contra Lutherum scribente, meritum istud congrui defenditur. Loquitur enim ibi non de piorum, sed de meritis impiorum. Neque tamen defuerunt viri docti, qui meritum hoc, quod congrui vocatur, prorsus reiiciendum esse putarent, ne quid habere cum Pelagianis commune videremur. Quod bis iam est inchoatum Tridenti conciliũ (vtinam perfectum aliquando videamus) in eo disertis verbis illud esse sancitum legimus, iuxta Patrum decreta, quod nihil eorum, quę iustificationẽ præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur. Verissimum enim est, quod ab Augustino dictum est, Sciat se quisq; per fidem iustificari, etiamsi legis opera non præcesserint, sequuntur enim iustificatum, non præcedunt iustificandum. Quem secutus Bernardus, ita Deum alloquitur: Non inuenis merita, sed præuenis. Quamobrem quæ præcedunt iustificationem, opera bona, dispositiones vel preparationes ad gratiam, quam qualiacunq; tandem merita Patres illi, qui fuerunt in concilio Tridentino congregati, vocare maluerunt, ne quis mereri sibi posse primam gratiam existimaretur, cùm pugnent inter se gratia & meritũ. Sicut Apostolus etiã ait, Si autem gratia, iam non ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia: non est enim quo intret gratia, vbi meritũ iam occupauit. Explodendũ igitur nonnullis visum est omne meritũ congrui, solumq; cõdigni meritũ retinendũ, quod iam fideliũ est, & eorũ, qui crimine nullo capitali cõmisso, Dei voluntatẽ à se abalienauerũt, quiq; cum eo sunt in gratia constituti, cui gratiæ tribuitur, quicquid est meriti, quod condignũ vocatur. Hæc enim est iustitiæ principium, hæc bonorũ fons & origo meritorũ, hanc si excluseris, nullum erit meritum. Hoc est quod in Canonibus concilij Arausicani secũdi scriptũ reperitur, Debetur merces bonis operibus, si fiant, sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant. Hoc est quod Bernardũ quoq; dixisse legimus: Nolo meritũ, quod gratiã excludit. Horreo quicquid meũ est, vt sim meus: Nisi quòd illud magis forsitan meum est, quod me meum facit. Gratia reddit me mihi iustificatum gratis, & sic liberatum à seruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam, sed excludit indignitatem, cùm gratia sit, quæ dignitatem operibus nostris affert, quæ in honorem ea adducit. Quorum si naturam spectes, nihil est eo verius quod ait Apostolus: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Neq; est quòd sibi quisquam hoc arroget miser homuntio, Pauli sententiam hanc vt probabiliter tueri velit. Non opus habet Spiritussanctus, vt quod ipse per Paulum loquutus est, id sibi tuendum homo sumat. Non modò probabili defensione, verumetiam quauis certissima demonstratione certius est & verius, quod ipsa dixit veritas.

Aug. de prædest. sanct. lib. 1. cap. 7.

Gregor. hom. 19. super Ezech.

Augu. de fide & operibus cap. 14. Operum iustificationem præcedentium vis.

Epist. 146.

Rom. 11.

Bern. in ser. 67. in Cantica.

Rom. 8.

Vndè igitur, dices, est ista condignitas in operibus, siue passionibus nostris? Vbi de baptismo sermo nobis fuit, docere nos meminimus, quòd non ex operũ ipsorũ natura, sed primum ex promisso Dei liberali, qui fallere nescit, cuius tanta est bonitas, vt quę natura sua digna nõ sunt, ea digna iudicet æternæ beatitudinis præmio, deinde ex ea dignitate, quam regeneratis nobis, præter omne meritũ nostrum, conferre dignatus est. Quæ autem est ista dignitas? Quod Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus. Magna reverà dignitas est, esse Christum, esse Dei filiũ. Nunquid autem illam vlla merita nostra præcesserunt? Præcesserunt, sed merita gehennæ. Quæ enim impiorum alia esse merita potuerunt? Quamobrem quòd per lauacrum regenerationis Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus, meræ gratiæ, meræq; bonitatis & liberalitatis est diuinæ. Hanc gratiam nulla merita præcesserunt, nisi quis fortè dispositiones & præparationes ad illam vocari merita voluerit. Tolle gratiã hanc, tolle dignitatem, quam ex ea consecuti sumus, nullum opus nostrum, quantacunq; laude & admiratione dignum fuerit, futuræ gloriæ præmio dignum iudicabitur. Sed posteaquam semel gratuita Dei bonitate dignitatem istam consequuti, Christum induti, filij Dei facti sumus, dummodo, quod sancti sumus, esse non desierimus, iam incipiunt merita nostra, iam digni censemur, qui vocem illam omnibus exoptandam audiamus, Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Non quòd quæ facimus opera, quatenus à nostra voluntate profecta sunt, tanti sint, sed quòd qui viuit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus noster Iesus Christus, vnus est omnium dignissimus, cuius operibus tanta merces hæc tribuatur. Cùm præsertim propter hoc ipsum passus sit, & mortuus, vt ea, quæ naturâ sua tanti non sunt opera, passionesq; nostræ, passionis & mortis ipsius merito tanti esse possent.

Operum dignitas vnde.

Galat. 3. Ioannis 1.

Matth. 5.

Galat. 2. Philip. 2.

Neque verò quoniam operatur & meretur Christus in nobis, ideò non operamur, neque

Operatur Deus in nos opera bona. *Matth.10.* *2.Corinth.13.* *Actor.4.* *Spiritus sanctus quomodo in Apostol.loquitur.* *Psalm.80.* *Abac.2.* *Rom.8.* *Matth.5.* *Christus patitur & coronatur in nobis.* *1.Corinthiorũ 12.* *Actorum 9.* *Gregorius lib.31. Moral.cap.25.* *Augustinus ad Iul.epistola 143.* *2.Corinthiorũ 4.* *Matth.6.* *Augustinus in expositione quarundã propositionũ in epistola ad Rom. cap.23.primi lib.retract. Ser.43.de verbis Domini. Rom.5. In Psalm.85.* *Ambr. libro de amore,capite 4. Serm.11.* *Non sunt condignæ,id est, æquales vel comparabiles.* *2.Corinth.4.*

meremur nos. Dixit Christus: Non enim estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Dixit Paulus: An experimentum eius quæritis, qui loquitur in me Christus. De Stephano quoque scriptum legimus, quòd qui cum eo disputabant, non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur: Nunquid quia spiritus, quia Christus in Stephano loquebatur, & in Apostolis, ideò non ipsi loquebantur? Atqui legimus in eodem libro: Tunc repletus Spiritusancto Petrus, dixit ad eos: Quin & Stephani, & Pauli, & aliorum Apostolorũ orationes multas ibidem insertas videre licet: Quid igitur? Pugnant hæc inter se? tu non loqueris, sed spiritus? & Petrus loquutus est plenus Spiritusancto? Nequaquàm pugnant: Loquebatur enim Spiritussanctus in Apostolis, verùm sic, vt simul ipsi loquerentur obtemperantes Spiritui. Quos cùm non loqui dixit Christus, non ideò dixit, quòd nihil agerent ipsi, sed quòd ipsi non fuerint principales sermonis auctores: quodque quicquid efficaciter, & cum audientiũ fructu loquebantur, id omne fuit illius, qui dixit: Aperi os tuum, & ego adimplebo illud: Cuius nisi præsens virtus adfuisset, nisi per eorum ora spiritus ipse Christi loquutus fuisset, nunquam duodecim homunculi, omni humano præsidio destituti, tam breui temporis curriculo, tantam terrarum orbis partem sub imperium Christi subiunxissent. Sicut igitur non propterea non loquebantur Apostoli, quia Christus loquebatur in illis: ita non propterea non operamur aut meremur nos quia Christus operatur & meretur in nobis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Christus viuit in nobis: cùm tamen digito Dei scriptũ sit: Iustus ex fide viuit. Operamur itaq; nos: sed quod fructũ aliquem operũ nostrorũ consequimur, illo fit operante, illius passionis & mortis merito intercedẽte, qui si non operaretur, si non mereretur in nobis, opera nostra, qualiacunq; tandẽ essent, gehennæ stipendio digna esse possent, ad futuram gloriam condigna esse non possent. Quamobrem non tam nostræ, quàm ipsius passiones sunt, quibus in cœlo copiosa merces est reposita: vt quod illis detrahitur, ipsi Christo detrahi videatur. Ipse enim est, qui & patitur adhuc & coronatur in nobis, ipse caput nostrũ est, nos membra sumus eius, ipse dolet in membris suis, ipse gaudet in membris suis. Vis videre, vbi doleat? vbi patiatur in mẽbris suis? Quando Saulo dixit Christus: Saule, Saule, quid me persequeris: nunquid nõ patiebatur tum? nunquid non dolebat in membris suis? Neq; enim Christũ tum persequebatur Paulus, sed membra Christi: se tamen in membris pati Christus interpretabatur. Ipsius ergo passiones, sunt passiones nostræ: quæ tanquã nostræ, cõdignæ non sunt, tanquã Christi passiones condignæ sunt ad futurã gloriam. Neq; quia Christi sunt, propterea nostræ non sunt: sed Christi sunt, quoniã ipse & præparat ad passiones voluntatem, & confert illis dignitatẽ: nostræ sunt, quia non fiunt nisi volentibus nobis. Sic à Gregorio scriptum legimus: Bonũ quod aspirante Dei gratia agimus, & Dei est & nostrũ: Dei per prçuenientem gratiam: nostrum, per obsequentem liberam voluntatem. Si enim Dei nõ est, vnde ei in æternũ gratias agemus? Rursum, si nostrum non est, vbi nobis retribui præmia speramus? Quia ergo non immeritò gratias agimus, quod eius munere præuenimur. Et rursum, quia non immeritò retributionẽ quçrimus, scimus quod subsequente libero arbitrio bona elegimus, quæ ageremus. Et ab Augustino cùm de iustitia, continentia, pietate, castitate, loqueretur: Hæc, inquit, Dei dona sunt: & vestra quidem sunt, sed non ex vobis: Habetis enim thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquã in vasis fictilibus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, & vestra esse, & ex vobis nõ esse: Nam & panẽ quotidianũ dicimus nostrũ, sed tamen addimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Si cui verò reprehendendæ locutiones hoc genus esse videntur, Christus viuit, Christus operatur, Christus loquitur in nobis: is quem alium, quàm Spiritumsanctũ per Paulũ loquẽtem reprehendit? Nunquid autem sicut rectè dicimus, viuere Christũ, operari, mereri, quin & coronari in nobis: ita rectè dicere queamus, credere Christum, amare Christum in nobis? Scripsit aliquando Augustinus: Dicit Apostolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nusquã autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Quòd ergo credimus, nostrum est: quod autem bonum operamus, illius est, qui credentibus in se dat Spiritumsanctũ. Quem locum retractauit dicens: Profectò, inquit, sic non dicerem, nisi scirem, etiam ipsam fidem inter Dei munera reperiri, quç dantur in eodem spiritu. Et alio loco: Vt ames Deum, habitet in te Deus, & amet se de te: id est, ad amorẽ suum moneat te, accendat te, illuminet te, excitet te. Quæ verba repetit Anselmus: Etiam Deum orare in nobis, vt caput nostrũ: alibi scribit idem Augustinus. Similiter Bernardus: Et Deus in ipso amet vel approbet, quod amare vel approbare debet, id est, seipsum. Et cap.7. Deum alloquẽs, Tu teipsum amas in nobis, & nos in te, cùm te per te amamus, & intantũ tibi vnimur, inquantum te amare m[illegible]emur. Nec dissimilis loquendi modus reperitur apud Petrũ Chrysologũ, cùm dicit: Homo [illegible]s in te ieiunat, in te esurit.

Cæterùm cùm dixit Paulus, Non sunt condignæ passiones, v[illegible]etur dicere voluisse, quòd non sunt æquales vel comparabiles. Quis autem est, qui hoc ire inficias audeat? inter passiones, siue merita nostra, quatenus nostra sunt, & à libero arbitrio nostro profecta, & futuræ gloriæ præmium, æqualitatem esse nullam? cùm hæ leues & momentaneæ sint: & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contrà sit æternum. Cæterùm sicut iustitiam

duplicem

duplicem esse legimus, sic & æqualitatem esse duplicem intelligimus. Et iustitia cõmutatiua, est & iustitia distributiua. Illa est inter contrahentes, vt emptorem & venditorem: hæc pendet ex liberalitate distribuentis. Illa respicit æqualitatem arithmeticam, quę est quantitatis: hæc geometricam, quæ est proportionis. Si quis iustitiam spectet cõmutatiuam, certum est, neq; iustum esse, neq; dignum, vt pro passionibus huius temporis detur æterna gloria: cùm inter leues & momentaneos labores, & præmium illud æternum nulla sit æqualitas: sitque hoc, quàm illud in finitis partibus maius & præstantius. Si quis verò spectet distributiuam, est aliqua tamen æqualitas, quæ vocatur proportionis inter opera, quæ charitate sunt informata, & futuram gloriã, quæ merces est charitatis: quæ licèt quantitate maius quiddam sit, quàm gratia & charitas, quibus meremur: non est tamen maius virtute. Quod vel exemplo planum facere possumus. Semen arboris multò minus est, quàm sit arbor ipsa, si quantitatem spectes: si virtutem, minus non est: quandoquidem in virtute seminis arbor tota continetur. Ad eundem modũ gratia sancti spiritus, quam nunc habemus, quãuis actu vel quantitate non sit æqualis gloriæ, est tamẽ æqualis virtute: quia sicut in semine tota est arbor virtute, sic in nobis per gratiam Spiritussanctus, qui causa est efficiens vitæ æternæ, cùm sit fons aquæ salientis in vitam æternã: & ideò vocatur à Paulo pignus hæreditatis nostræ. Summa doctrinæ de operibus hæc in Ecclesia semper fuit, & est, & erit. Quòd si substantia spectetur operum nostrorũ, ac ipsa tantùm in se considerentur, fieri posse mortem vt mereantur æternam: vt mereamur vitam æternã, fieri non posse. Quamobrem vt hanc mereri queant, illud requiri necessariò putauerunt, vt & à Christo proficiscerentur, & ad Christũ referrentur. Si viuit Christus in nobis (viuere autẽ non potest, nisi & operetur in nobis) si nihil ad ostentationem, si ad illius gloriam referimus omnia, si illius amore facimus, quicquid facimus: quę ad hunc modũ facimus, non possunt nõ esse digna vita æterna: nõ propter ipsorũ operũ, sed propter eius, qui viuit & operatur in nobis dignitatẽ, & propter finẽ, ad quem referuntur, Christũ: cùm idem est & effector & finis eorũ. Verũ est enim quod ab Hieronymo scriptum est: Non virtus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet. Et quod ab Augustino scriptum est: Non actibus, sed finibus officia pensari. Quam suã sententiã ibidem explicans paulò superiùs ita scribit: Cùm facit homo aliquid, vbi peccare non videtur, si non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur. Ac aliquãtò clariùs Gregorius: Ipsa, inquit, virtus, ante Dei oculos virtus non est, dum abscondit, quod displicet: prodit, quod placet. Plerunq; enim latet superbia, & castitas innotescit: atq; ita ostensa diu castitas, circa finẽ vitę perditur. Quia cooperta superbia vsq; in finẽ incorrecta retinetur. Et pręclarè scriptum est à Maximo, quòd non ad opera, sed ad scopum operum, diuinum iudicium intentos habet oculos, & in omnibus, quæ fiunt à nobis, actionibus, scopus apud Deum quæritur, num propter illum, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. Sic & à Theodoreto dictũ est, vbi de Polygamia Patriarchæ Iacob tractat, vniuscuiusq; facti scopus inquirendus est. Itidem & à Marco Eremita Deus actiones secundum propositum æstimat: Tribuat enim, inquit, Dominus secundum cor tuum. Quodq; scriptum est è Gregorio Nisseno, vt quicquid non est ex fide, peccatum Paulus dicit, ita nos eodem modo cogitantes planè possumus affirmare: quæcunq; non respiciunt Christum, seu verba, seu opera sint, seu cogitationes, illa omnia ad id omninò spectare, quod Christo aduersarium est.

Iustitia & æqualitas duplex.

Commutatiua æqualitas.

Distributiua.

Ioannis 4. Ephes. 1.

Operum vis & ratio.

In cap. 6. Matth. Aug. libro 4. contra Iul. Ser. 11. cõtra Iul. Libro 34. Moral. capite 8. Max. centuria 2. cap. 37. & centuria 3. cap. 48.

In Gen. cap. 84. Mar. Erem. de lege spirituale capite 184. In lib. de perfecti hominis Christiani forma. Rom. 14. Colos. 2. 3.

Quamobrem admiranda est istorum hominum cæcitas, qui tantoperè bona opera impugnant, qui negant Euangelium pati posse, vt prædicetur de illis: ouiculam Christi horrere, vbi prædicare ea audit: fidem nullum opus bonum posse iuxta se ferre: eos qui bonis operibus cooperti sunt, vix posse cœlum penetrare, quod ea iustificationem etiam consequentia impura sint, cùm opus optimè factum peccatum sit: pestilentes esse Magistros & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento operibus conscientias vexant: non esse in Ecclesia simul Magistrum fidei, & operum. Doctrinam operum esse doctrinam dæmoniorum & discessionem à fide. Deum non respicere opera, non curare, non valere, non placere coram Deo opera, nihil ea prodesse, nec amari quenquam à Deo propter ea. Hæc tam absurda qui docent, admirabilis est eorum cæcitas, quandoquidem de Christianorum operibus loquuntur, quod non intelligunt, se non operibus nostris detrahere, sed illi à quo hauriuntur, illi ad quem tanquam ad finem referuntur, Domino nostro IESV CHRISTO: quem si tollas ex operibus nostris, re vera tanquam pannus menstruatæ sunt vniuersæ iustitiæ nostræ. Quandoquidem, sicut ex Alberto paulò antè commemorauimus in Sanctorum virtutibus, non fulget nisi meritorum Christi iustitia, sicut Sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia Solis, in absentia autem contenebrantur. Christus est, qui virtutes in nobis operatur: Christus est, qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans illum Zachariæ locum scribit Hieronymus, & eum sequutus Rupertus. Ab istis sumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Iesu Iosedech Sacerdotis magni. Quia videlicet, inquit, per singulas virtutes electorum suorum Dominus coronatur, imò in illis omnibus coronatis Saluator in singulis coronam accipit, quia videlicet ipsius gratia, ipsius est opus, omnis omnium sanctorũ corona. Quod pluribus

Lutherana dogmata de oper.

Isai. 64. Alb. in lib. 3. sen. dist. 20.

Zach. 6. Hier. libro 2. in Zacha.

Angel.li.2.ca.12. *Ber.de paßione Domini.* *In Psal. Qui habitat. serm.9.* *Deut.28.*

etiam verbis confirmat Angelomus in his commentariis, quos in libros Regum edidit. Et æqualis Ruperti Bernardus: Deus est, inquit, qui operatur in vobis, & velle & perficere: ipse auctor, ipse remunerator operis, ipse remuneratio tota.

Lutheranorum figmentũ de falsa ecclesiæ doctrina. *Esaiæ.28.*

Sed cùm sola sit Ecclesia catholica, cui sanæ intelligentię lux promissa est, non est adeò mirandum, si qui segregauerunt semetipsos ab ea, percussi sunt à Domino amentia & cæcitate, ac furore mentis, vt palpent in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris, & in summa errorum caligine versentur. Hæc autem eorum improbitas ferenda non est, quòd Ecclesiam Dei docuisse fingunt, propter opera nostra, non autem propter Christum remitti nobis peccata: propter opera nostra, non autem propter Christũ donari nobis vitam æternam. Nónne videntur isti quoq; dicere: Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus, qui cùm ista tam apertè falsa cõminiscuntur, non aliundè quàm ex mẽdaciis & calũniis esse conflati videntur? Vel vnũ aliquem proferant ex Ecclesiæ Doctoribus, quamlibet etiam recentibus, qui docuerit opera extra Christum facta, aut aliò quàm ad Christum relata, vel remissionem peccatorũ, vel vitam æternam nobis mereri: extra Christũ, inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contrà vel ex his libellis, qui puerorum manibus aliquando tenebantur, quos hortulos animæ vocant, docere possumus: etiam nouissimis his temporibus, quibus isti extinctã Euangelij lucem fuisse mentiuntur, nõ aliter in Ecclesia fideles institutos fuisse, quàm quòd ea sola opera prodesse nobis queunt, quorũ & initium & finis ad Deum refertur: cætera verò æternæ vitæ retributionem non mereri.

Superbiæ quatuor species. *Greg.lib.27.moral.cap.7.* *Lib.31.cap.31.*

Est in eo libello, qui hortulus animæ inscribitur, quem pueri legebamus, modus confitendi descriptus: Enumerantur in eo species & filiæ peccati cuiusq; mortalis: Superbiæ quatuor species ex Gregorio recẽsentur. Quarum prima est, si quis à semetipso se bonum habere iactat: secunda, si datum sibi quidem desuper esse credat, pro suis tamẽ hoc se meritis accepisse putet: Enumerantur & filiæ, inter quas recensentur hypocrisis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus? quàm iustitiam, quam habemus, nõ esse nobis ex nobis, non esse viribus nostris partam, non esse meritis nostris præcedẽtibus datam, quæ ante fidem nulla esse potuerunt, sed ex mera gratia, liberalitateq; Dei patris, per Christi meritum nobis cõmunicatam, vt & acceptũ referamus Deo quicquid boni agimus, & in agendo nihil aliud, quàm Dei gloriam spectemus. Quòd si secùs à nobis factum sit, ea ipsa quæ bona viderentur, non esse nobis bona futura, ac mortem potius, quàm vitam sempiternam allatura. Nunquid malum est habere bonũ? Quis vsq; eò est ab omni mente desertus, vt hoc existimet? Et tamen si hoc ipsum, quòd habet, bonum non ad auctorem Deum referas, qui mẽtem bonam donat vt recta conetur, & vires vt conata perficiat: si non Dei gloriam, sed humanam laudem vel cõmodum aliquod ex eo, vitæ degendæ quæsieris: iam hoc ipsum quod habebas bonum, factum est tibi malum, factum est tibi crimen capitale. His ergo præceptis pueri sumus imbuti: non propter se, sed propter Christum, opera nostra Deo placere: non propter operum nostrorum, quatenus à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christũ operibus nostris vitam æternam donari: à quo cum auctore proficiscuntur, cumq; non ad alium finem, quàm ad ipsum protendunt, quod leue & momentaneum est tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum glorię pondus operatur. Sic docuit, sic docet, sic docebit semper vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia.

Matth.5.& 6. *Vide Ambros.li.1.comment.in Lucam, vbi locũ illũ Euangelii explicat, Erant ambo iusti ante Deũ.* *2.Corinth.4.*

Aug. in Enchiridio.cap.107. *Ioan.5.* *Apocalyp.1.* *Tit.2.*

Sic ab Augustino quoq; scriptum legimus, quod vita æterna merces est bonorum operum. Nunquid autem hæc merces propter opera datur? minimè gentium: Datur quidem operibus: verùm propter: Christum, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes respicimus propter Christum, qui dixit: Merces vestra copiosa est in cœlis: procedent qui bona egerunt in resurrectionem vitæ: propter Christum, de quo seculis iam aliquot cantatum fuit ab hominibus in Germania, materna gentis lingua: Quod nisi prognatus nobis puer ille fuisset, eramus omnes perditi. Nam nisi factus homo, lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quid aliud essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? profitetur hoc etiam Ecclesia, cùm hymnum illum Ambrosij quotidie recitans, perennem gloriam, non operum vocat præmium, sed præmium mortis sacræ: quæ nisi intercessisset, non perennis gloria, sed perenne supplicium operibus nostris deberetur.

Isai.64. *Sapient.2.* *Esaia.6.*

Quæ est igitur istorum hominum audacia? quæ tam perfrictæ frontis impudentia? qui populo persuadere conantur, Ecclesiã tot seculis nunquam docuisse de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatorem: & accipiente remissionem peccatorum & hæreditatem æternæ vitæ propter Christum, Quod cùm dixerunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes & afflatum diuinum, nihil addiderunt de mediatore, de promissione siue Euangelio, & de fide seu fiducia mediatoris, Aut isti nunquã Ecclesiæ doctores legerunt, aut ita malitia cor eorum excæcauit, vt videntes non videant, & audientes non audiant, neq; intelligant. Quis enim vnquam Theologorum, non iam dico veterum, sed eorum qui quadringẽtis his annis floruerunt, qui sententiarij siue Scholastici vocantur, aliter docuit, quàm quod illa sola

opera Deo placent, solis illis merces datur æterna, quæ in fide mediatoris facta sunt? Nonne pater Scolasticæ Theologiæ fuisse videtur Petrus Lombardus? Atqui is, vbi de fide tractat, quàm diligenter illud inculcat, & Augustini & Gregorij plerisque sententiis in mediũ productis, quòd sine fide mediatoris, vel ante vel post aduentum eius nullus mortalium saluus factus fuerit. In quem cùm commentati sunt omnes ferè, qui posteà sequuti sunt Theologi, idem vno ore scripsisse, sensisseq; cunctos, nemo qui quenquã eorũ legerit, dubitabit: Apud quos etiã illas distinctiones de explicita, de implicita fide, deq; vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Quodq; nullis mortaliũ remissionem peccatorũ salutem & vitam obtinuerit vnquam, aut obtinere possit, nisi per Christi passionem & mortem, aut præuisam, aut exhibitam. Nam quòd ab Arnobio dictum legimus: Licèt tu purus, & ab omni fueris vitiorum contaminatione purgatus, ad immortalitatis præmium nullis poteris accedere contentionibus, nisi quòd ipsam immortalitatem facit Christo attribuente perceperis, & veram fueris admissus ad vitã. Id iam inde à Christo nato ad hæc vsq; nostra tempora semper ab omnibus ita fuit creditum.

Libro 3. sent. dist. 25. epist. 157. Greg. hom. 17. in Ezech.

Lib. 2. contrà Gentes.

Sed quò magis omnes intelligant, quantã sit istorum hominum, in his asserendis, temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantùm, quos Theologiæ scholasticæ Principes fuisse constat, vt quæ fuerit eorum de meritis operum sentẽtia, cuiuis perspicuum esse queat. Ac primo quidem loco, eum qui cum primis celebris habetur, Thomam Aquinatam collocabimus, qui ante annos propè trecentos in hanc sententiam scripsisse legitur. Opera humana possunt considerari dupliciter. Vno modo secundum substantiam operum, & sic non habent aliquid condignum, vt eis merces æternæ gloriæ reddatur. Alio modo possunt considerari secundũ suum principium, prout scilicet ex impulsu Dei aguntur secundum propositum Dei prædestinantis: & secundũ hoc eis debetur merces prædicta secundum debitũ, quia vt infrà cap. 8. dicitur: Qui spiritu Dei agũtur, hi sunt filij Dei. Si autẽ filij, & hæredes. Et explicans illud: Gratia Dei vita æterna. Quia enim dixerat, inquit, iustos homines habere vitam æternam, quam certũ est non posse haberi, nisi per gratiam: ideò hoc ipsum, quod bona operamur, & quod opus nostrum est vita æterna, est gratia Dei. Vnde & in Psalmo dicitur: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Sic igitur opera nostra si considerentur in sua natura, & secundum quod procedunt ex libero arbitrio hominis, non merentur ex condigno vitã æternã: sed solùm secundũ quod procedunt ex gratia Spiritus sancti. Et alibi: Opera enim non sunt causa, quod aliquis sit iustus apud Deum, sed potius sunt executiones & manifestationes iustitiæ. Nam nullus per opera iustificatur apud Deum, sed per habitum fidei, non quidem acquisitum, sed infusum. Et ideò quicunque ex operibus iustificari quærunt, sub maledicto sunt, quia per ea peccata non remouentur, nec aliquis quo ad Deum iustificatur, sed per habitum fidei charitate informatũ: Heb. 11. Hi omnes testimonio fidei, &c. Et in Summa: Docet dari gloriam ex meritis, merita ex gratia, gratiam ex diuina voluntate. Et in eadem Summa: Si consideretur opus hominis meritorium secundum substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum non est: Sin autem spectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritus sancti, dignum est: non propter suam, sed propter Spiritus sancti dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, sicut scriptum est: Erit in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Addit & hoc: Attendi pretium operis secundum dignitatem gratiæ, per quam homo diuinæ naturæ consors factus, adoptatur in filium Dei: cui debetur hæreditas, ex ipso adoptionis iure: iuxta illud Pauli: Si filij & hæredes. Scribit præterea: Deum ex promisso debitorem nobis fieri, quòd ipse benè agentibus præmium promisit, vt mereri dicamur, quoniam promisit. Nunquid hic de promissione tacuit, aut de fide intuente non nostram dignitatem, sed Mediatoris? Qui cùm reconciliauerit nos Deo Patri per mortem suam, factus est primogenitus in multis fratribus: & per eum adoptionem filiorum Dei consecuti, atque ita hæreditate regni cœlestis digni facti sumus. Sed & præceptor eius Albertus Magnus, an oblitus est Mediatoris? cùm dixit: Iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum. Ante quem etiam Innocentius tertius Romanus Pontifex: Quatuor, inquit, crucis purpureæ, sunt quatuor virtutes politicæ: iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia, quæ nisi crucis Christi sanguine purpurentur, frustrà sibi virtutis nomen vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Aequalis autem Alberti Bonauentura, cùm demonstrare conatur, quòd nobis lapsis incarnato Christo, maius gratiæ munus tribuitur, quàm tributum fuisset, si in statu innocentiæ primus homo permansisset: Quia mediator, inquit, & intercessor pro nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri pro sua reuerentia: vndè cùm appareat vultui Dei semper ad interpellandũ pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valdè probabile videtur, quòd maius munus gratiæ tribuatur nobis, quàm si non fuisset incarnatus, vel pro nobis oblatus. Ac præter ea quæ scribit copiosius in vigesimam septimam distinctionem secundi libri Petri Lombardi, in eo libro quem inscripsit Compendium Theologicæ veritatis, octo causas enumerat, quamobrem ex condigno mereamur vitam æternam. Prima, inquit, est efficatia doni Spiritus sancti cooperantis in meritum.

Scholast. Theol. sententia de meritis bonorum operum.

In epi. ad Galat. cap. 3.

Thomas in epist. ad Rom. cap. 4.

Prima secundæ quæ. 114. Art. 3.

Parte 1. quæst. 23. Art. 5.

Ioan. 4.

2. Pet. 1.

Rom. 8.

Tho. quæst. 3. in 27. distinct.

Petr. Lomb. sent. lib. 2.

Alber. art. 3. q. 2. in 29. dist. Petri Lomb. li. 2. sent.

Inno. mysteriorũ Missæ, li. 1. ca. 63.

Bon. art. 3. q. 3 in 29. distinct. Petri Lomb. sent. lib. 2.

Hebr. 5.

Hebr. 9.

Bona. li. 5. cap. 15. comp. theolog.

Causæ octo quam obrem ex condigno mereamur vitam æternam.

Secunda, veritas Dei promittentis. Tertia, persuasibilitas liberi arbitrij consentientis, & finaliter perseuerantis. Quarta, difficultas status merendi. Quinta, dignitas Christi nostri capitis interuenientis, quòd glorificari debet in membris suis. Sexta, liberalitas Dei retribuentis, quem non decet parua reddere. Septima, obsequium sibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit: quod tantùm ponderatur in conspectu Iudicis, quantùm amor, ex quo procedit, & ideò non potest sufficienter, nisi à summo bono, remunerari. Et qui præcessit Bonauenturam Alexander de Ales in tractatu suo de Missa, verba faciens de fine quo claudi consueuerunt orationes, quas vulgò collectas vocant: Non per aliam, inquit, viã æterna Dei beneficia possunt ad nos decurrere, quàm per eum, qui est mediator Dei & hominũ, homo Christus Iesus. Per illum enim exaudiuntur preces fidelium, qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesq; ad Deum, qui posset illum saluum facere à morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. Num & hic Christi mediatoris non meminit? Num & hic nullam Christi mediatoris, nullam promissionis fecit mentionem: Et æqualis horum Guilhelmus Episcopus Parisiensis: Diligens Deum & seruiens ei, Deum sibi facit reuera debitorem: non quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel seruitij, sed magis ex promissione diuina, qua se obligauit benè negotiantibus in talentis sibi commissis. Ac nonnullis interiectis: Nostris meritis solis Deum nobis in aliquo facere non possumus debitorem, sed meritis nostris, & promissione sua simul. Qui verò centum annis posterior fuisse videtur Guilhelmus Durandi: Quia in iustificatione plura & nobiliora sunt à Deo seu à Christo: tum quia etiam illud, quod à nobis est, potius haberet rationem mali quàm boni, nisi quodam modo esset à Deo per gratiam præuenientem elicitum, regulatum, & acceptum. Et eius æqualis Ioannes Scotus, posteaquàm docuit, nullum actum hominis, secundum strictam iustitiam esse dignum æternæ beatitudinis præmio, extrinseca bonitate, quam habet ex suis principiis: atque ideò rectè dici, quòd Deus semper præmiat vltra meritum condigni, vniuersaliter quidem vltra dignitatem actus, qui est meritum: demonstrat simul quomodo actus aliquis condignum meritum censeatur: dicens, quòd ille actus est condignum meritum, hoc est vltra meritum & bonitatem actus intrinsecam, ex mera gratuita diuina acceptatione: ita vt omnis ratio meriti non aliundè magis proficiscatur, quàm ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Quem secutus Gabriel Biel parentum nostrorum memoria: meritum condigni quiddam in eo, qui operatur, quiddam in ipso opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, vt sit amicus requiri: nam inimicus non est dignus præmio, sed pœna. Quamobrem quamdiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non est quod præmium expectet, sed pœnam: est enim inimicus Dei, cùm scriptum sit, Similiter odio Deo sunt, impius & impietas eius. Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, vt referatur ad honorem Dei, Nam si quis etiam in gratia existẽs, aliò referat opus, quàm ad honorem Dei, præmium non meretur. In eo qui dat præmium requiritur acceptatio, siue ordinatio actus sic eliciti, vel imperati ad tale præmium: ita vt præmium iustitiæ, in præmiante actum ex gratia procedentem tali præmio æterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinseca, & principiis suis naturalibus, sed diuinæ ordinationi: quæ est quædam conuentio siue promissio & pactum: debent autem pacta & promissa seruari.

Guiliel. in lib. de meritis.

Duran. in ration. diuinorũ officiorum, lib. 4. ca. 38.

Scot. distin. 17. lib. 1. sent.

Gabriel lib. 2. distin. 22.

Sapien. 14.

Sapien. 4.

Quam Scotus ordinationem diuinæ voluntatis alicuius actus ad præmium, eam exponens Gabriël, promissionem vocat, siue conuentionem & pactum: vt quod opus ex se dignum non erat æternæ vitæ præmio, dignum fiat propter promissionem Dei, sic illud ex liberalitate sua tanquam dignum acceptantis: quemadmodum in libro Hester legimus: Hoc honore dignus est, quemcunque Rex voluerit honorare. Nunquid & hic nullam fecit de promissione mentionem? Idem Gabriel Biel Missæ Canonem explicans: Nullum, inquit, foret nostrum meritum, si non per Christi meritum fieret præmio dignum. Nunquid hic Christi mediatoris oblitus est? Stephanus Brulepher Scoti sententiam sequutus, ponit duas propositiones. Prior est hæc: Nullus actus illicitus ex charitate, & secundum inclinationem charitatis, quantumcunque bonus sit, est dignus vita æterna ex natura rei. Probatur. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Item Christus in Euangelio: Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus. Sed si homo faceret actus ex natura rei dignos æterno præmio, non esset seruus inutilis. Posterior verò: Omnis actus illicitus ab habente charitatem, & secundum inclinationem charitatis, solùm est dignus vita æterna propter passiuam acceptationem Dei. Quid sit autem acceptare, Scotus explicat ipse dicens: Acceptare est velle aliquem secundum dispositionem, quam nunc habet esse dignum tali præmio quem prius non voluit esse dignum. Verbi gratia: Sit aliquis grauis peccator, non modò non dignus cœlesti præmio, verumetiam dignissimus, qui sempiterno supplicio afficiatur, conuertatur is ad Deum, studeat eum placare ieiuniis, orationibus, eleemosynis. Quamuis hęc omnia natura sua non sint eiusmodi, vt sint cœlesti præmio digna, tamen secundum has dispositiones acceptat Deus hominem ex gratuita sua bonitate, & vult esse dignum tali præmio.

Hester. 6.

Gab. in canonem Missæ lect. 86.

Lib. 1. dist. 17.

Lucæ 17.

Acceptare quid sit.

Diony-

Dionysius verò Carthusiensis, qui non ita multis annis Gabriëlem præcessit, his verbis vtitur: Actio virtuosa, ex motione actuali Spiritussancti, & ex supernaturalibus præstantissimis gratiæ donis, & charitatis procedens, talis est dignitatis, quòd nullum temporale bonũ potest esse condigna aut sufficiens merces eius: Et ante Gabriëlem Simon de Cassia, illud: Deus Deus meus respice in me: Non petitur, inquit, à Christo, diuinus in eum respectus, vt liberetur à pœnis, sed vt iustitia pœnę ipsius capitis, in iustitiã mystici corporis conuertatur, quod & factũ est. Nam in iustitia qua Christus non dignus pati patitur, facta est iustitia mystici corporis indignis saluari, qua saluatur. Clamat igitur Saluator omniũ: Deus Deus meus respice in me, pro corpore meo futuro, vt in iustitia quæ in me agitur, ad iustitiam, pro salute meorum fidelium, scilicet mei corporis deriuetur. Num & hic tacuit de Christi iustitia deriuata in nos? Ideò secundùm valentiores Doctores Scholasticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios: imò & secundùm Augustinum, Gregorium, Bedam & alios sanctos, in omnibus promissionibus Mosaicę legis, in quibus temporalia bona pro pręmio actuum virtuosorum promittuntur, sub promissionibus temporalibus intelliguntur spiritualia gratiæ bona, ac gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona quæ habemus, sint dona Dei: attamen benè & laudabiliter vti eisdem est meritorium. Et quoniam quæ à Deo sunt, ordinata sunt, & ipse super gloriosissimus Deus omnia in sapientia fecit, atq; in cunctis operibus suis misericordiam iustitiamq; suam cõtemperat: ipsemet sic ordinauit, & ita instituit, vt rationalis creatura per viam non solùm misericordiæ, sed etiam iustitiæ ad summam & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoq; & confirmandum nos in fide spe, & charitate, & ad laborandũ idoneè, indefessè, & feruidè, dignatus est hominibus suis dona beatifica ac diuina, non solùm asserendo, sed & promittendo, & iurando pręnunciare, sicq; se quodammodo ad id agendum constrinxit, & debitorem constituit. Vnde ad Abraham loquebatur: Per memetipsum iuraui, quia fecisti hanc rem, benedicã tibi, Propter quod Zacharias in Cantico suo deprompsit, Iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. Hinc & Iacobus dixit Apostolus: Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitę, quam repromisit Dominus diligentibus se. Iterumq; Apostolus Paulus. Quam promisit, qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypsi etiam: Ambulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni sunt. Sicque de condigno hoc meruerunt, nihilominus totum originaliter, ex mera syncera bonitate & munificentia super beatissimi Dei fluxit. Hactenus Dionysius. Nunquid autem & hic de promissione tacuit?

Dion. Car. in lib. 2. sent. dist. 27. quæst. 2. *Lib. 11 de gestis Domini Saluatoris.* *Isa. 1.* *Rom. 13.* *Psalm. 103.* *Gene. 22.* *Lucæ 1.* *Iacobi 1.* *Titum 1.* *Apoc. 3.*

Sed quorsum attinet aliorum testimonia producere, quos videre licet, aut Thomam, aut Bonauenturam, siue Scotum esse ferè secutos? vt ab horum sententia minimè discrepare videantur. Libet nihilominus hîc adscribere verba Petri Aliaci, & Ioannis Gersonis, qui vixerunt ante centum quadraginta annos. Quorum ille sic scribit, enarrans illa verba: In iustitia tua libera me. Si attendis, inquit, ad iustitiam meam, damnas me: ideò in iustitia mea non liberas: Nam iustitia hominis est, quæ suis viribus putat se iustificari, non credens gratis saluari. Absit à me Domine, absit à me hæc iustitia, heu verius iniustitia, sæuissima contra te ferens arma. Sit, sit in me potius illa humilis confessio: Gratia Dei sum id quod sum. Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita mea non præcesserunt, sed beneficia tua præuenerunt. Nec inuenit in me gratia tua merita bonorum quæ coronet, sed demerita malorum quę damnet. In hac ergo iustitia tua, in hac gratia mihi gratis data libera me: quia hæc sola liberat, dum iustificat impium à sua impietate, & iniustum à sua iniquitate conuertit. Ioannes verò Gerson sic: Spes, inquit, ad certam beatitudinis expectationem sic se habet. Ponit sibi per fidem, quod est aliqua talis beatitudo: iungit, quòd ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab æterno quosdã prædestinat, & eligit: addit, quòd ad consequutionem eiusmodi finalis beatitudinis ordinauit media conuenientia varijs modis, sine numero: inter quæ medium præcipuum est gratia, quæ ideò dicitur vita æterna, quia pignus est vel arra. Hanc autem gratiam nulli daturus est, nisi per medium mediatoris Dei & hominũ. Quam gratiam pro omnibus meruit ad sufficientiam, sed non efficaciam: nisi incorporatis sibi per fidem habitualem, vt in paruulis, vel actualem & habitualem, quæ per dilectionem perseueranter operatur. Quæ fides minus explicita fuit in Prophetis tempore legis scriptæ, quàm in Apostolis tempore gratiæ. Et alio loco: Si obsistat fortassis antiquus ille aduersarius, & calumniabitur, iniustum esse vt alienis precibus, & non proprijs operibus quisquam saluetur, ad verbum illud, fateor, expauescerem, nisi magna merita mea recognoscerem. Habeo autem duo merita magna & valida: & meritò pro iis ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, vsq; ad domum Dei. Et primum quidem est Domini mei passio: secundum verò, mei est & ipsius operatio: etiamsi vel minimum quid operatus fuero, etiamsi vel vnum in fine vitæ gemitum edidero: Quacunq;, inquit, hora peccator ingemuerit, saluus erit. Primum opus operatus est Dominus meus pro me, & sine me: & quia merito eius ipse non eguit, mihi dedit. Secundum opus operatur mecum, & in me: & eius meritum mihi totum dat, ac pro eo & præmium dabit. Atque ita verum est, quòd electi Deo dicunt,

Pet. de Alia. in Psalm. 30. *Rom. 11.* *1. Cor. 15.* *Gers. de consol. Theologiæ lib. 1. Pros. 4.* *Rom. 6.* *1. Tim. 2.* *Gala. 5.* *Idem in serm. de verbis dom. Venite ad me omnes parte 2.* *Psalm. 41.* *Merita duplicia.* *Ezec. 18.*

Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Primum meritum ianuam mihi regni cœlestis reserat, secundum in beatitudine sedem collocat. De primo scriptum est, Occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabunt super terram. Item Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis, vt nos offerret Deo. Et Magister Petrus Lombardus in sententiis: Non potuit patefieri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortem vnigeniti, cuius tanta fuit humilitas & patientia, vt merito eius, patuerit in eum credentibus regni aditus. De secundo scriptum est: Vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Et alibi, Cuius misericordia locum vnicuiq; tribuit, secundum meritum operum suorum, & secundum intellectum peregrinationis eius. Benè autem dicitur, secundum intellectum peregrinationis eius, quia secundum quod magis aut minus se hîc peregrinū esse quisquam intelligit, & iuxta intellectum veram patriam inquirit, secundū hoc maius aut minus in regno claritatis habebit. Attamen qui vel vltimus erit in regno, vtpotè, qui illud sibi conquisierit vno solo gemitu, vel vno aquæ frigidæ potu, scimus quòd tantā gloriam habebit, quantā nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et iterum alio loco: loquens inimicis, animā in desperationem inducere volentibus: Nec opus est, inquit, vt mihi mea peccata cōmemoretis, inferentes hinc, me cœlestibus prēmiis esse penitùs indignum: id enim scio: Sed scio, quòd pius ille meus Pater Iesus Christus meum debitum soluit, & mea omnia, quotiescunque mihi displicuerint, delebit peccata, mihiq; suo pretiosissimo sanguine cœleste regnum lucrifecit & emit, ex hoc titulo, & nullo alio possessionem eius rei præstolor. Et paulò pòst ad eosdem: O nequam & desperati, non quidem dico mihi hanc adesse fiduciam, vt absq; obseruantia diuinæ legis saluari præsumam, esset hoc indubiè non spes, sed præsumptuosa temeritas. Huiusmodi sunt quamplures, qui sine pœnitentia & correctione malæ vitæ Deum eos saluaturum arbitrantur, dicentes: non ideò eos Deum fecisse, vt condemnet. Absit vt sic spem meam instituam. Quinimò summè cupio in melius reformari, & legem totam adimplere, sine qua impossibile esse scio me saluari. Ad id autem faciendum mihi confido præstari vires à Domino. Sit igitur hæc vobis mea responsio, quòd celestium bonorum retributionem peto, sub titulo, & in spe mei gloriosi redemptoris Iesu Christi, qui mihi ius in illis vendicauit, & ob id suam mihi impertiri misericordiam precor, qua in primis à peccatis meis & mera sua gratia suam auertat faciem, & omnes meas deleat iniquitates, & exindè me faciat suæ legis factricem & mandatorum eius. Hæc Ioannes Gerson. Et qui fuit æqualis eius Thomas Vvaldensis, Dicunt, inquit, quomodo gloria Paradisi datur promerentibus, si ipsam ex libertate arbitrij mereri non possumus? aut si totum efficit gratia, vt quid merita requiruntur, quasi non sit qui respondeat. Si totam hanc domum solus fecit artifex ad quid querebatur securis? Et si Christus solus totum hominem sanum fecit in sabbato, quid profuit claudo sermo curantis, sed nouerint vitam æternam dari nobis pro meritis, si eum meritis ipsis numeremus & gratiam, sine qua nec ipsa sunt merita, quia nec Dei dona. Ac paulò pòst producto Augustini loco quodam. Ex hoc, inquit, Augustini loco, secundùm fidem Apostoli, merita nostra non coronat Deus, nisi quia gratiam suam coronat in meritis, & nihil de suo habent merita, sed ex toto quod sunt, gratia sunt.

Esa.26. Apoc.15. 1.Pet.3. Li.3.sen. dist.18. 1.Cor.3. Eccle.16. Matth.10. 1.Cor.3. Gers.de mendicitate spirituali, parte 2. Gersonis certamen cum dæmone. Psalm.50. Valden.li.1.ca.9. de sacramentis.

Quoniam verò, vt suprà diximus, hoc ferè Scholastici Doctores reliqui secuti sunt, nec aliud scripserunt, aut senserunt omne sancti Monachi, Dominicani, Franciscani, Carmelitæ, & cuiuscunq; tandem alterius ordinis, quin & quoquot alij fuerunt scriptores, qui Petrum Lombardum sequuti sunt ad hæc vsq; nostrā tempora: quis est incircuncisus iste Philisteus, qui sic audet aciei Dei viuētis exprobrare, quasi nihil in ea tot seculis de mediatore, nihil de promissione seu Euangelio, nihil de fide seu fiducia mediatoris dictum sit? Videtur hic non modò Theologos non legisse vnquàm, sed ne templa quidem Christianorum ingressus aliquando: Vidisset in his Iesu Christi mediatoris nostri simulachra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore spem nostram omnem defixam habeamus, admonemur: & cùm alia pleraq; animaduertisset, de quibus initio libri huius scriptum est à nobis, tum illud audiuisset, quòd in iis orationibus, quæ funduntur ad altare, (vulgò collectas vocant) preces omnes in Deum patrem ferè dirigimus, neq; per alium concedi nobis ea quæ petimus, postulamus, quàm per vnicum Dei & hominum mediatorem, Dominum nostrum Iesum Christum, Vt dicere, fuisse mediatorem orbi Christiano tot seculis ignotū, nō sit aliud quàm dicere, Nil intra est oleam, nil extrà est in nuce duri. Verùm isti qui dici volunt (si diis placet) Euangelici, verùm an falsum dicant, nihil sua referre putant: dum quos Christus pretioso sanguine suo collegit, eos dispergere, & à corpore ipsius, quæ est Ecclesia, segregare, Satanæque lucrifacere queant. Quam ad rem cùm non aliam esse viā commodiorem intelligerent, hoc illis commentum placuit, ignoratum tot seculis fuisse mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum Christum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, nihil de promissionibus, nihil de beneficiis eius dictum esse, verùm hoc actum potius, vt ea quàm maximè obscura essent omnibus. Atq; interim hæc ab imperitis non leguntur modò magna cum admiratione, verumetiam non minore leuitate creduntur.

1.Regum.17. Christi crucifixi simulachrum in templis cur ponatur. Orationes omnes in Christi nomine concluduntur. 1.Tim.2. 1.Tim.2.

Sed

Sed iam quæ sit Ecclesiæ sententia de meritis operum,& quàm sint ab omni veritate longè remota,quæ matri nostræ per filios desertores affinguntur,satis planũ fecisse videmur.Ex his autem quæ iam dicta sunt,ad ea quæ per istos obiiciuntur,facilè fuerit respondere. Nam & nos cum Paulo non inuiti fatemur, quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam: Quin & illud addimus: si fieri posset, quod à diuo quoq; Macario legimus scriptum. Vt quis ab eo die,quo conditus est orbis,ad extremũ vsq; iudicij diem viueret,ac per omne tempus id non modò laboraret, verumetiam extrema quæq; supplicia pro Deo pateretur: nondum essent labores illius & cruciatus digni, quibus æternæ vitæ præmiũ redderetur. Et verisimè dictum est ab Anselmo. Si homo mille annis seruiret Deo, etiam feruentisimè,non mereretur ex condigno, dimidium diem esse in regno cœlorum. Quamobrem ipsa quidem operum naturâ, siue substantia, digna non est, verum dignus est Deus, qui operatur ea in nobis, digna est Christi passio, per quam, quæ indigna fuerant ex se, digna facta sunt opera nostra æternæ vitæ retributione,digna est denique charitas, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum, quæ cùm finem nesciat, non est huius temporis, atque ideò nullum temporale,sed æternum præmium illi pro dignitate tribui potest. Nihil itaque tribuimus operum naturæ siue substantiæ, sed cum sancto Marco Eremita dicimus, quod omne opus bonum, quod per nostram naturam operamur, tantùm equidem efficit, vt à contrario malo abstineamus. Cæterùm extra gratiam sanctificationis accessionem nobis ferre non potest.

Isa.30.
Ad argumentum hæreticorum respondetur.
Merita bonorum operum.
Rom.8.
Macar.homil.15.
Li. de Mensuratione Crucis.
Philip.2.
Rom.5.
Macarius Eremita de lege spirituali.cap.23.

Sed nec illud imus inficias, quod facti sumus vt immundi omnes, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Sed quid si sanguis Iesu Christi emundauit nos ab omni peccato? si propterea dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate,& mundaret sibi populum acceptabilem,sectatorem bonorũ operum? nunquid euacuabo crucem eius? nunquid mortis illius benefitiũ abolebo, nunquid non agam potius gratias infinitę bonitati illius & misericordiæ? per quam factum est: quod iustitiæ meæ, quæ naturâ sua tanquã pannus menstruatæ fuerunt,sanguine illius ablutæ,factæ sunt mundæ, factæ sunt acceptæ Deo,factæ sunt per hanc illius acceptationẽ dignæ præmio vitæ æternæ, quòd fulget in illis iustitia meritorũ Christi,quæ si non adesset,si nõ fulgeret in illis,essent adhuc quales fuerũt,tanquàm pannus mẽstruatæ.Sic à Ruperto Abbate scriptũ legimus: Quem tu erudieris Domine,ille scit,quòd iustitia nulla sit, quod omnis ex operibus iustitia vana sit, nisi testimonium habeat ex fide huius filij hominis Iesu Christi, cuius sanguis cum aqua fluens de latere eius, nisi iustos omnes emundasset, immundæ, & sordidæ essent omnes iustitiæ. Et qui præcesit Rupertum Remigius,& ipse monachus, Enarrans illud ex Michæa: Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo? Sed & nos, inquit, agentes pœnitentiam, sciamus nos nihil dignum dare posse ad placãdum Deum: Sed solummodo in sanguine immaculati, & spiritalis agni nos speremus saluari: Si tamen initimur eius passione,& pro illo mori parati simus. Confitemur & illud non magis humiliter,quàm & veraciter & libenter,quod cùm fecerimus omnia,quæ nobis præcepta sunt,serui sumus inutiles, quod debuimus facere,fecimus. Sed quid si ille iam non dicit nos seruos,sed amicos? quid si non tãtùm amicorum,sed etiam filiorum suorũ honore nos & appellatione dignatur, quibus omni iure cœlestis regni debetur hæreditas? quid si tanta liberalitas eius est,qui fons est perennis totius bonitatis,vt vltrò se obliget: vt cui nos debitores sumus, ipse se nobis ex promissione debitorem constituat? Debitor enim factus est,inquit Augustinus,non aliquid à nobis accipiendo,sed quod ei placuit promittendo. Illo ergò modo possumus exigere Dominum nostrũ vt dicamus: Redde quod promisisti,quia fecimus quod iussisti: & hoc tu fecisti, quia laborantes iuuisti. Et ante eum Chrysostomus,si dimiseris,hoc quasi debitum repetis, non ex natura rei,sed ex bonitate donantis. Et vbi non illuxit æqualis benignitatis iudicium,vt qui conseruis dimittit eorum quæ ipse peccauit,in Dominũ veniam referat. Hac tamen tam singulari benignitate nos fruimur, quia creditor noster diues est in misericordia & miserationibus. Quem secutus Cæsarius. Ille qui captiuos, inquit,redimere, & pauperes pascere vel vestire non præualet,contra nullum hominem odiũ in corde reseruet, & inimicis suis non solũ malum pro malo non reddat,sed etiã diligat,& pro iis orare non desinat,certus de promissione & misericordia Domini sui libera conscientia ante tribunal Christi dicere poterit: Da Domine,quia dedi: dimitte,quia dimisi. Et alio. Eleemosynã dare festinemus,vt securi in die iudicij dicere possumus: Da domine,quia dedimus. Nos fecimus,quod iussisti,tu imple, quod promisisti: Quæ repetit etiam Bernardus cũ illa Christi verba explicaret: Consummatum est,inquit,hoc est,tuo adiutorio,non mea virtute certaui,cursum cõsummaui, fidẽ seruaui. Redde ergò quod legitimè certantibus in agone te promittente propositum est, scilicet coronam iustitiæ,quã tu iustus iudex reddes in tua die. Alio verò loco Augustinus: Promissor Deus,debitor factus est,bonitate sua,non prærogantia nostra.

Isa.64.
1.Ioan.1.
Titum 2.
Ruper.lib.2.in Matth.
Psalm.93.
Ioan.19.
Michææ.6.
Lucæ 17.
Ioan 15.
Rom.8.
Aug.de verbis Apost.hom.16. & in enarra. Psalm.109.
Hom.2.
Hom.1.in Epist. ad Philemonem.
Hom.15.
Bern.de paßione Domini.hom.35. cap.14.
August.serm.15.
In Prologo lib. quos ad Monimum scripsit.

Quem secutus Nilus Chrysostomi discipulus: Cùm sim,inquit, Deo redditurus debitum, non accipit debitum,qui scit resolutionem, rursus secunda rependere gratia, & quod redditur debitum non accipit tanquam debitum,sed hoc accipit fœnori,& se confitetur debere exolu-

exolutionem in remuneratione grati animi debitoris, qui semper quidē profundit gratias, & se semper scribit debitorem iis, qui fœnori accipiunt beneficia, & eorū omnino redditionem reputat liberalitatem & munificentiā, vt & semper incipiat benè facere, vt tanquā debitor referat gratias. Et Fulgētius, Ecce qualis est, inquit, Dominus noster, vt donādo debeat: & quantò magis donat, tantò magis eum debitorem esse non pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tantum debitor inuenitur, nec eum potest aliquis debitorem habere, nisi in eo quod ipse dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Exponens illa verba Psalmi Basilius: Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi: Nec hoc, inquit, se tribuisse munificus ille & in dando maximus: Non quasi prior ipse gratiam tribuisset, sed quasi tribuisset iis qui dederunt. Gratam enim accipientium voluntatem loco beneficij numerat, qui cùm ipse tibi dederit opes, petit abs te eleëmosynam per manus pauperum, & cùm acceperit ea quæ sua sunt, haud aliter quàm si tua dedisses, gratiam tibi reddit.

Basi. in beatū Iuliam martyrem.

Hanc igitur illius inenarrabile beneficentia nunquid non obuiis vlnis amplectar potiùs, quàm vt parum illi me gratum præstem? Scio quòd bonorū meorum non eget, Scio me nihil habere, quod ab eo nō acceperim, scio quod illius sunt omnia, neq; possum illi dare quicquam, quod de manu eius nō acceperim, Scio verissimum esse, quòd à Philone scriptum est. Cùm ne parentibus quidem dignam referre valeamus gratiam, multò minus posse nos Deo vicem reponere mutuam, qui omnia ex nihilo, condidit, qui virtutem omnem largitur, Scio quòd illius munera sunt, si quæ sunt merita mea, ac si quid valet opus aliquod meum, Christi passionis & mortis merito valet, quòd iustitia meritorum eius fulget in virtutibus meis, si quæ sunt, omne meritum illius, vt sit proprium: neque debere mihi quicquam possit. Sed quid faciam illius immensæ bonitati? Nunquid oculus tuus nequam est, quoniam ille bonus est? Agnosco quæ dicis omnia, vera esse confiteor, cū digito Dei scripta sint, Sed quis ego sum, qui modum ponam diuinæ benignitati, quæ tanta est, vt etiam pro iis, quorum nomine ipse debeo, se mihi debitorem Deus constituat, vt suis ipse donis mercedem promittat, vt suis ipse muneribus coronam tribuat: Quæ mihi certè iam debetur non ex operis mei per se considerati dignitate, sed ex immensa promittentis Dei liberalitate. Præclarè Chrysostomus. Et alio loco: Posteaquàm docuit, nihil habere nos, quòd à Deo non acceperimus, sic Deum inducit loquentem. Eorum quæ ipse præbeo, mercedem nō exigo: Verùm & huius ipsius mercedem tibi debeo, si meis omnibus vti volueris. Tanta enim est erga omnis bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his quæ largitus est, æterna præmia sit daturus. Agit quippè in nobis, vt quod vult & velimus & agamus. Quis vnquàm prædicare satis poterit admirandam hanc illius bonitatem? quam quantò mihi Satan magis inuidet, tantò magis de illa gloriabor, tantò maiores illius auctori gratias agam, tantò sum in illa perpetuò prædicanda futurus diligentior: & cum Propheta dicam: Misericordias Domini in æternum cantabo. Qui cùm & illud canā lubens: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Nam quemadmodum etiam Ioannes Gerson admonuit: aliter cum Satana loquimur, si quando ille nos in desperationem adducere, aut si quando opera, quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omnem meritum illis detrahere conatur, quò segniores nos ad benè operandū reddat: aliter agimus cùm sistendi sumus in conspectu diuinæ maiestatis: Tunc enim nos cum sancto Abraham cinerē & pulnerem esse recognoscimus: tunc nos miserrimos peccatores, & omni suppliciorum genere dignos profitemur: tunc qua summa possumus animorū nostrorum submissione veniam deprecamur: tum quasi super terram stamus, alas submittentes, quas in altercatione cum diabolo, quasi in cœlo volantes, extensas tenemus: vt semper & erecti coram Diabolo, & humiles coram Deo reperiamur. Quod etiam Bernardū fecisse scribit Guilhelmus, qui cùm extremū iam spiritum trahere videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal Domini sibi visus est præsentari. Affuit autē, inquit, & Satanas ex aduerso, improbis eum accusationibus pulsans. Vbi verò ille omnia fuerat prosecutus, & viro Dei pro sua fuit parte dicendum, nihil territus aut turbatus ait. Fateor, non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum obtinere cœlorum: Cæterùm duplici iure illud obtinens Dominus meus, hæreditate scilicet Patris, & merito passionis, altero ipse contentus, alterū mihi donat: ex cuius dono iure illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conuentus ille solutus, & homo Dei in se reuersus est. Ante quem etiam Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus alloquens Angelos. Quod in regno Dei, inquit, nostra quærimus æqualitate beari: dono & gratiæ Iesu Christi Domini nostri id adscribimus: qui ad hoc dignatus est homo fieri, pati, mori, vt nos ab omni delicto in sanguine suo iustificatos, ipsius regni consortes efficeret. Qui etiam interrogationes quasdam præscripsisse dicitur infirmis in extremis constitutis: inter quas extrema est. Credis te non posse nisi per mortem Christi saluari? Respondet infirmus, Etiam. Tū illi dicitur. Age ergò, dum superest in te anima, in hac sola morte fiduciam tuam constitue: in nulla alia re fiduciam habe: huic morti te totum committe, hac sola te totum contege, totum immisce te in hac morte, totū confige: in hac morte totū inuolue. Et si Dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obiicio inter me &

Psalm. 11. 1. Cor. 4. 1. Par. vlt. Philip. lib. 2. Allegoriarum. Matth. 20. Chrys. hom. de Adam & Eua. Hom. 47. ad populū Antiochenū. Psalm. 88. Psalm. 142. Gers. ser. super. verb. Christi, Venite ad me omnes. Gene. 18. Cum Deo humiliter, cum dæmone superbè agendum. Guil. in vita D. Bernardi. cap. 12. Certamen D. Bernar. cum Satana in agone mortis. De Similit. c. 61. Interrogationes infirmorum qui in extremis laborant.

tuum

tuum iudicium: aliter tecum non contendo. Et si tibi dixerit: quia peccator es, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quod meruisti damnationem, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obtendo inter me, & mala merita mea, ipsiusq; meritũ, offero pro merito, quod ego debuissem habere, nec habeo. Si dixerit, quòd tibi est iratus, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi oppono inter me & iram tuam. Quamuis aliorum etiam exempla sanctorum commemorare liceat, qui cùm iam essent morti proximi, non omninò suis operibus diffidere visi sunt. Sic Ezechias Rex, cùm dixisset illi Dominus: Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues: conuersa facie sua ad parietẽ, orauit Dominum & dixit: Obsecro Domine, memẽto quæso, quomodo ambulauerim corã te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonũ est in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cùm delibaretur, & tẽpus resolutionis eius iam instaret: Bonum, inquit, certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitię, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus Iudex. Quibus verbis etiã cognominem eius Paulum Eremitam, iamiam ex hac vita migraturum, vsum fuisse scribit Hieronymus: Qui de Hilarione quoq; narrat, quòd cùm iam modicus calor teperet in corpore, nec præter sensum quicquam viui hominis superesset, hæc verba protulerit: Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta annis seruiuisti Christo, & mortem times? atque in hæc verba spiritum exhalauit.

Exempla eorum qui in extremis non vsquequaque diffidebant operibus suis. Esaiæ 38.

2. Tim. 4.

Hier. in vita eius.

Sed quorum quenq; reperire licet, his præsertim temporibus, quibus abundauit iniquitas, refrixit charitas multorum, qui sic vitam suam transegerit, vt per æquè cõfidenter, vt isti loqui possit, ex diuersorio corporis huius, æternam illam in domum migraturus? Quamobrem tutiùs fuerit vt cum sancto Iob vereamur omnia opera nostra: cùm non sine causa videamus in Ecclesia Catholica semper obseruatum, vt qui morti iam sunt proximi, diligenter admoneantur, etiam simulachro Christi crucifixi ante oculos posito, quò propriæ iustitię diffisi, in vna Christi iustitia spem suam & fiduciam omnem habeant collocatam: illam patri cœlesti repræsentent, illi vni innitantur. Sic enim futurum est, vt inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum auctorẽ & consummatorem nostræ iustitiæ Christum profiteamur: & ipsius merita denuò nobis applicari promereamur, ad eas, quæ tunc occurrunt tentationes superandas. Accedit autem, vt cum hæc tertia æditio Antuerpiensis iam esset sub prælo, veniret in manus nostras Hortulus animæ, quẽ pueri legebamus Parisiis ante annos 43. typis excussus, in quo illas ipsas interrogationes, quæ sunt à nobis ex Anselmo paulò antè productę, vidimus: quas habebant etiam fratres D. Francisci de obseruantia, in cœnobio Tridentino in linguam Italicã translatas. Vnde cuiuis perspicere licet, qui mos fuerit in Ecclesia Dei, tùm etiam obseruatus, quodq; morti proximi, non alia in re, quàm in Christi passionis & mortis meritò, suam omnem spem & fiduciam vt collocarent, admonebantur. Videmus autem & Sacerdotale Romanum, in quo & ipso habetur hæc interrogatio: Credis non propriis meritis: sed passionis Domini nostri Iesu Christi virtute & merito, ad gloriam peruenire? Respondet infirmus: Credo. Iterum Sacerdos, Credis quod Dominus noster Iesus Christus pro nostra salute mortuus sit, & quod ex propriis meritis vel alio modo nullus possit saluari, nisi in merito passionis eius? Respondet infirmus: Credo. Et in fine dicit Sacerdos: Si Dominus Deus voluerit te secundùm peccata tua iudicare, dicas: Domine Deus, ego pono mortem Domini nostri Iesu Christi inter me & iudicium tuum: & quamuis meruerim ęternam morrem propter peccata mea, interpono tamen meritum passionis eiusdem, loco meriti, quod ego miser deberem habere & non habeo. Item: Domine, pono eandem passionem & mortem Domini mei Iesu Christi inter me & iram tuam, & in manus tuas Domine commendo spiritum meum.

Matth. 24.

Iob. 9.

Mos Christianus circa morituros.

Hortulus animæ.

Morti proximi de Christi passionis merito, quo spes tota ponenda est, admonenda.

Sacerdotale Romanorum. Nota.

Extat Confessionis priuatæ formula, quæ beato Bernardo adscribitur, in qua sic Deũ alloquitur: Recordare Domine Iesu, quia tuũ non est perdere quicquam eorũ, quæ Pater tuus dedit tibi: quin tibi proprium est misereri semper & parcere, neminem perdere, sed saluare. Nam pater tuus misit te in mundũ, non vt iudices mundum: sed vt vitam habeamus per te, vt sis propitiatio nostra, & aduocatus noster, nõ contra nos. Quod enim debuimus, tu soluisti, quod peccauimus, tu luisti: quod negleximus, tu suppleſti. Proficiat ergo nunc Domine, & in extremis meis plenaria, imò superflua satisfactio, amarissima mors tua, & pretium inæstimabile fusi sanguinis tui, commemoratio satisfactionis tuæ, venerabile mysteriũ corporis & sanguinis tui, quod tibi quotidie offertur in Ecclesia pro salute fidelium seruorum tuorum, in qua es tu ipse sacerdos & sacrificiũ: ille qui offert pariter, & cui offertur. Sic Laurentium Medicem, cùm esset morti proximus, precantem inducit Angelus Politianus. Obsecro te salutifer Iesu, vt cùm ante tribunal tuum constitero, quo me iamdudũ citari planè sentio, nõ mea fraus, non culpa plectatur. Sed tuæ crucis meritis cõdonetur. Valeat, valeat in causa mea sanguis ille tuus Iesu pretiosissimus: quẽ pro asserendis in libertatem hominibus, in ara illa sublimi nostræ redẽptionis effudisti. De Ambrosio scribit Posidonius, quod moriturus dixerit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: sed nec mori timeo, quia bonum Dominũ habemus. Quæ verba senex Augustinus, tãquàm elimata ac librata, sic admiratus, ac vehemen-

Pulchra orat. Bernardi ad Christum.

Angel. Polit. lib. epistolarum 4. epist. 2.

Possi. de vita Aug. cap. 27.

vehementer laudauerit. Ideò enim eum dixisse: nec mori timeo, quia bonũ Dominũ habemus: ne crederetur pręsidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse. Quòd verò præcessit: Non sic vixi, vt me pudeat inter vos viuere: ad illud respicientem dixisse, quod homines de homine nosse poterant. Nam sciens examen æquitatis diuinæ, de bono Domino, quàm de meritis, se dicit magis confidere. Bedam quoq; subindè solitum fuisse repetere vocem hanc Ambrosij, narrat qui vitam illius conscripsit Chutbertus. Quam non solùm admiratus, verùm & imitatus esse videtur Augustinus, cùm contra Cresconium scribens ita loquitur: Ad existimationem humanam magna testium qui me nouerunt suppetit copia, ad Dei verò conspectum sola conscientia: quã contra vestras criminationes cùm intrepidã geram, non me tamen sub oculis omnipotentis iustificare audeo: magisq; ab eo effluentẽ misericordiæ largitatem, quàm iudicij summum examen expecto: cogitans quod scriptum est: Cùm Rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? De Agathone narrat Dorotheus, quod dum esset iam prope moriturus, rogatus à quodã, cur timeret qui semper Deo seruiuisset, responderit se hactenus mandata Dei pro viribus fecisse, sed nescire vtrum quod fecit, Deo placuerit. Aliud enim esse iudicium Dei, aliud hominis.

Aug. cont. Cresc. lib. 3. cap. 80. Testis apud homines conscientia valet apud Deum.

Dorotheus in libro de humilitate.

Prouerb. 20.

Quanquam illa Psalmographi verba, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, non ita Doctores sancti accipienda putauerunt, vt negari per ea crederent, iustificari quenquam in extremo iudicio: Certum est enim, quòd omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, quodq; iudicium ibi futurum sit de operibus, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum. Quamobrẽ si nemo tum iustificaretur, si nemo referret propria corporis, prout aliquid boni gessit, neq; glorificaretur quisquã, nec essent quibus rectè dici posset: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Quæ verba proferens Augustinus, quærit, Quibus meritis? Et statim subiungit: Esuriui enim, & dedistis mihi manducare, &c. Quem eundem locum adducens etiã Gregorius Nissenus: Audio, inquit, quid ipsi respondeant Regi: Deniq; pro suis quenq; meritis ornatum cerno: illis qui boni, benigniq; fuerint, atq; optimè vitam egerint, summa & perpetua quies tribuitur in regno cœlesti: In humanis autem & improbis suppliciũ ignis. Et alibi locum eundem explicans: Possidete paratum vobis regnum. Quod à quo paratum? Quod, inquit, vobis ipsi per opera præparauistis. Quomodo? Esuriebam, sitiebam, peregrinus eram, nudus, infirmus, in carcere. Rectè igitur Eusebius Emissenus veras cęlorum claues meritorum dicit esse virtutes: Omnes, inquit, in nobis habere possumus claues regni cœlorum, & quidem duplicem vim gerentes, duplicem habentes effectum. Fides, humilitas, patientia, castitas, quasi bonæ claues aperiunt Dei portam: sed & superbiam, iracundiam, cupiditatem, non immeritò claues esse dixerim, nam claudunt regnum cœlorum. Et Augustinus: Ita laboremus, vt nobis bonorum operum, clauibus regni cœlestis ianuam aperire possumus. Sicut enim malis operibus, quasi quibusdam seris, & vectibus, vitæ nobis ianua clauditur: ita absque dubio, bonis operibus, aperitur.

Psalm. 142. Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, quomodo intelligendum.

2. Cor. 5.

Eccle. 12.

Roma. 3.

Matth. 25.

Aug. serm. 40. de verbis dom.

Ioan. 15.

In oratione de pauperibus amandis.

Grego. Niß. in oratione de Placilla.

Hom. in natali Apost. Petri & Pauli.

In dedicatione homil. 1.

Erit igitur iudicium & retributio secundùm opera: erit iustificatio secundum opera cuiusque. Ibunt qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ. Quamobrem locum hunc interpretans Hieronymus: Duplicem eius interpretationem adfert: Vnam, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, id est, in tota vita sua, in omni, quo in mundo isto conuersatus est tempore. Alteram: Non dixit, inquit, non iustificabitur in conspectu tuo quispiam viuens, Sed omnis viuens, id est, non iustificabuntur omnes: iustificabuntur verò aliqui. Albinus verò sic Psalmi locum hunc enarrat. Omnẽ genus humanum significat originali peccato obnoxium: Ideo nullus, nisi gratia liberatus tua, iustificari poterit, de radice vitiata natus, quantò magis ego peccatorum meorum pondere oppressus? Cæterùm expendamus Prophetæ verba diligentius. Non dixit simpliciter: Quia non iustificabitur omnis viuens: verũ addidit, in conspectu tuo. Hoc itaq; dixisse videtur, quod in libro Iob scriptum legimus: Nunquid homo, Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem: quantò magis hi qui habitãt domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea. Et alio loco: Verè scio, quòd ita sit, quòd non iustificabitur homo compositus Deo. Et iterum alio loco: Nunquid iustificari potest homo compositus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce Luna etiam non splendet, & Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quantò magis homo putredo & vermis, & filius hominis vermis? Quæ loca enarrans Gregorius: Humana, inquit, iustitia, diuinæ iustitiæ comparata, iniustitia est: quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, sed in Solis radio posita tenebratur. Et rursus: Homo quippè Deo non compositus, iustitiam percipit, compositus amittit: quia quisquis auctori bonorum se comparat, bono se quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos nostram iustitiam? Percipit, inquit, iustitiam non compositus, amittit compositus Deo. Quid aliud his verbis, quàm hoc indicare videtur, quòd non comparata Deo est aliqua iustitia nostra, comparata illi mera est iniustitia? Sicut est aliquis lucernæ splendor in tenebris: cæterùm

In cap. 1. epist. ad Ephe.

Ioan. 5.

Iob. 4.

Iob. 9.

Iob. 25.

Greg. li. 4. mora. cap. 26.

Idem lib. 9. cap. 5.

cæterùm si ponatur in Solis radio, meræ sunt tenebræ. Ad eundem etiam modum de scientia loquitur idem Gregorius: In comparatione, inquit, Dei, scientia nostra, ignorantia est. Ex Dei namque participatione sapimus, non comparatione. Quod totidem verbis de iustitia quoque dici rectè potest: In comparatione Dei, iustitia nostra, iniustitia est. Ex Dei namque participatione iusti sumus, non comparatione. Quod indicat etiam Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non est sanctus, sicut Dominus. Si scriptū esset, inquit, non est sanctus nisi Dominus, cōsequens erat omnes nos renunciare nobismetipsis ab hac spe vt sancti efficeremur: nunc autē necessaria distinctione vtitur, & dicit: Non est sanctus sicut dominus: hoc est: Et si sint sancti multi, sed nullus ita sanctus est, dominus. Possunt ergò multi sancti fieri: sicut & mandatū Dei dicit: Sācti estote, quoniā & ego sanctus sum: sed quantūcunque quis in sanctitate proficiat, quantūlibet puritatis & synceritatis acquirat, ita esse sanctus homo non potest, sicut dominus: Quia ille largitor sanctitatis est, iste susceptor: Ille sanctitatis fons est, hic autem sancti fontis potator: ille sanctitatis lux est, hic sanctæ lucis inspector, & ideò nō est sanctus, sicut dominus. Hoc & ab Hilario dictū his verbis legimus: Quanquàm verò eam esse infirmitatem humanæ naturæ meminerimus, vt ex comparatione diuinæ bonitatis bonus nemo sit, sed incomparabilis illa diuinitatis exceptio non interclusit bonitatis officium, vt secundum comparationem hominum inter homines bonus nemo sit. Ad eundem modum Ioannes quoq; Chrysostomus. Quemadmodū hora vespertina quis Stellā aliis comparatam lucidam vocat, quam Sole fulgente lucidā nemo diceret, quòd excellens splendor Solis, fulgorem Stellæ obtegit, ita & hominem veracem ac bonum esse dicimus, quando eum cum aliis hominibus conferimus: cęterùm quando eum cum Deo comparamus, non est verax: Omnis enim homo mendax. Et explicans illud apud Matthæum: Nemo bonus nisi solus Deus. Nullum, inquit, hominem esse bonum annuit, nec tamen omnino genus humanum esse bonitate priuatum affirmat, sed comparatione diuinæ bonitatis, neminem esse bonum asserit. Et iterum alio loco: Sanctus, inquit, & purus erat Esaias, sed si supernæ sanctitati nostrā conferamus, immundi profectò sumus. Sancti Angeli sunt, sed huius quoq; sanctitatis alia differentia inter nos videlicet & supernas virtutes. Idem explicans illum Psalmi locum: Iudica me Domine secundum iustitiam meam. Quî fit, inquit, vt qui alibi dicat: Ne ingrediaris in iudicium cum seruo tuo, hîc dicat: Iudica me secundum iustitiam meam? Quod hoc aliud, & illud aliud. Illic enim dicens: Ne ingrediaris in iudicio cum seruo tuo: Significat ne tu mecum iudicio contenderis: ne meam vitam eam cum tuis beneficiis conferendo examinaueris: Et ideò subiunxit etiam: Quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, hoc est, si tecum in iudicio contendat. Hîc autem non hoc dicit. Non vult enim in iudicio cum ipso contendere, sed secum. Et ideò dicit: Secundum iustitiam meam, hoc est, secundum iustitiam quæ mea est. Iustitiam autem hîc dicit, non affecisse aliquem iniuria, quod dixit superius: Si hoc feci, & quæ sequuntur. Et iterum alio loco: Quemadmodum enim is, qui multùm pecuniarum possidet, diues quidem esse videtur. Cæterùm thesauris Regiis comparatus, pauper esse atque inops primus cernitur: Ita & hîc dum Angelis conferuntur peccatores, esse etiam iusti deprehenduntur. Et eius discipulus Cassianus, enumeratis aliquot scripturæ locis, vbi homines boni appellantur: Hos omnes, inquit, & secundum se bonos esse dubium non est, si respiciamus ad bonitatem Dei, nullus eorum pronunciatur bonus. Ac paucis interiectis: Sicut bonitas nostra supernæ bonitatis intuitu in malitiā vertitur: Ita etiam iustitia, diuina collata iustitiæ, pāno menstruatę similis deputatur. Et paulò antè: Quia nihil stabile, nihil immutabile, nisi bonū, nisi Deitas sola. Omnes verò creaturæ, vt beatitudinē æternitatis, vel immutabilitatis obtineant, nō hoc per suam naturā, sed per creatoris sui participationē & gratiam consequuntur, tenere meritū creatori suo collatæ nō possunt. Et qui fuit his posterior Beda Presbyter explicās locū Euangelij: Vos cùm sitis mali, nostis bona data dare hominibus: Apostoli, inquit, qui electionis merito, bonitatē generis humani multis excesserunt modis supernæ bonitatis intuitu, mali esse dicuntur, quia nihil est per semetipsum stabile, nihil immutabile, nisi bonum, nisi Deitas sola. Omnes verò creaturæ, vt beatitudinē æternitatis vel immutabilitatis obtineant, nō hoc per suam naturam, sed per creatoris sui participationem & gratiam consequuntur. Hoc est, quod & Moysen ad Deum dixisse legimus: Nullus apud te per se innocens est.

Non modò iustitiam non habere, sed ne esse quidem dicimur comparati Deo, sicut etiam Esaias testatur, dicens: Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo. Et quasi nihili & inane reputatæ sunt ei. Qui in libro quasi de diuinis nominibus non vno loco docet Dionysius: & post eum Origenes, explicans illud ex Annæ Cantico: Non est præter te, Sed & Augustinus: Omnia quæ creata sunt: quamuis ea Deus fecerit bona valdè, creatori tamen comparata, nec bona sunt: cui comparata nec sunt. Quem qui diligenter secutus in omnibus esse videtur Anselmus: Tu solus, inquit, Domine es quod es: tu es qui es. Extant quinque libelli Anastasij Patriarchæ Antiocheni, in eorum secundo, qui inscribitur de incircumscripta Dei essentia, pluribus docet, quod solus Deus est Ens propriè sumptum, reliqua verò sunt Entia, participatio illius Entis. Ad eundem modum propriè

Lib. 16. moral. cap. 8.

1. Regum 2.

Leuit. 11.

Hilarius in Psalm. 24.

Chry. in Psal. 115.

Hom. 64.

Hom. 13. in Ioan.

Psalm. 7.

In cap. 1 epist. ad Thimo. hom. 4.

In collatione de libero arbit. cap. 7.

Beda lib. 3. cap. 11. Luc.

Exod. 34.

Esaiæ 40.

1. Regum 2.
Aug. de perfectione iusti.
Genes. 1.

quoq; iustus & bonus est solus Deus, homines verò iusti sunt & boni participatione illius iustitiæ. Prophetæ locum hunc adducens August. in eodē libro: Hoc est, inquit, ne intres in iudicium cū seruo tuo: noli me iudicare secundū te, qui es sine peccato: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuēs. Quod ait, non iustificabitur, ad illā perfectionem retulit, quæ in hac vita non est. Quin & hoc addit in eodem libro: Quod ipsi etiam filij Dei, comparati sibiipsis, quales in illa perfectione æterna futuri sunt, ita boni sunt, vt adhuc & mali sint. Et alio loco, corpus tanquàm homo exterior, quantò est hæc vita diuturnior, tantò magis magisq; corrūpitur: vel ætate, vel morbo, vel varijs afflictionibus: donec veniat ad vltimam afflictionē, quæ ab hominibus mors vocatur, eius autē resurrectio differtur in finem, cùm & ipsa iustificatio nostra perficietur ineffabiliter. Tunc enim similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Nunc verò quamdiu corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & vita humana super terram tota tentatio est, non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens in compararione iustitiæ, qua æquabimur angelis, & gloriæ, quæ reuelabitur in nobis. Quod pluribus etiam confirmat in quodam sermone de tempore. Neque secùs interpretatus est Arnobius, qui centum plus minus annis Augustinum præcessisse videtur. Non intres, inquit, in iudicium cum seruo tuo. Hoc ergo voluisti dicere: iustitia tua est, vt Dominus in iudicium intrare cum seruo contemnat: Quis enim ad comparationem tuam iustificabitur homo? quamuis sanctum & electum & mundum, & laudabilem in conspectu tuo, id est, ad comparationem tuam, siue diuina iudicia, siue humana probare non possunt. Omnis enim pulchritudo te præsente deformis est, omnis fortitudo te præsente infirma, omnes diuitiæ te præsente mendicitas, omnis iustitia te præsente iniustitia. Ad eundem modum Euthymius quoque: Non dixit simpliciter, inquit, non iustificabitur, sed in conspectu tuo non iustificabitur, hoc est, si ad summam iustitiam tuam comparetur, & iuxta illa exquiratur. Eandem interpretationem adferunt Bernardus, Hilarius, Hieronymus, Cassiodorus, Remygius & alij Psalmorum interpretes. Libet autem ex alio quodam loco Bernardi verba adscribere: Quid potest, inquit, esse omnis iustitia nostra coram Deo? Nónne iuxta Prophetam, velut pannus menstruatæ reputabitur? Et si districtè iudicetur, iniusta inuenietur omnis iustitia nostra, & minus habens? Quid ergò de peccatis erit quando ne ipsa quidem pro se poterit respondere iustitia? Propterea obnixè cum Propheta clamantes: Non intres in iudicium tuum cum seruo tuo Domine, tota humilitate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest saluare animas nostras. Idem Bernardus, quatuor ponit iustitiarum genera. Primùm vult esse rectam, sed non puram, qualis est in hoc seculo iustitia nostra: De qua non minus verè quàm humiliter, patres nostri dixerunt. Omnes iustitiæ nostræ, tanquàm pannus menstruatæ. Nam quomodo potest esse pura, vbi adhuc nō potest deesse culpa? Primi quidem hominis iustitia, fuit & recta & pura. Cæterùm, & hæc, quoniam firma non fuit, & puritatem facilè perdidit, & ne ipsam quidem retinuit rectitudinem suam. Apud angelos verò, iustitia & recta, pura, & firma, sublimis quidem, sed adhuc longè inferior quàm diuina. Non enim innata est eis, sed à Deo collata, vt natura ipsa, quod ex se est, non modò iustitiæ, sed etiam iniustitiæ capax inueniatur. Nunquid non ista est prauitas quædā, quam in angelis suis vera illa iustitia legitur inuenisse? Non enim iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens, ait is qui Dei iustitiam minimè ignorabat. Nec ait omnis homo: sed omnis viuēs, fortè vt nec ipsos angelicos eum noueris spiritus excepisse. Viuunt enim & ipsi tantò verius, quantò propius astāt ei, apud quē est fons vitæ. Nihilominus etiā iusti sunt, sed ex eo, non corā eo: munere eius, non in eius comparatione. Ipsa enim sibi iustitia est cuius voluntas, non tam æqua, quàm ipsa æquitas: Et vtraq; non aliud quā ipsa substantia est. Illa ergò Iustitia, verissimè sicut mons est, quæ recta est, quæ pura est, quæ firma est. Et vt ita dicā, etiam substantia est. Illa itaq; iustitia quæ est Substantia, soli Deo competit. Quamuis enarrans illū Hieremiæ locum Hieronymus: Omnis lagenula implebitur vino, nō dubitauit affirmare, quod non solū ad cōparationem Dei, verū & ad scientiā eius nō iustificabitur omnis viuēs: Homo enim, inquit, videt in facie, Deus autē in corde, & quod nobis interdū pulchrū videtur, illius oculis sordidū deprehēditur. Videtur autē Hiero. cū hæc scriberet, vel ad hominē gratia destitū respexisse, qui nō potest nō peccare, vel ad decliuā illā ad peccandū ex fragilitate carnis inclinationē, quā Paulus vocat inhabitās peccatū. Quò fit, vt nihil ita rectè geri posit ab homine, prorsus vt omni defectu careat, nec in eo quicquam desiderari queat.

Sermone 49. Lib. 4 de Trinitate cap. 3. Arn. in Psalm. Bern. de verbis Esa serm. 7. Hier. lib. 1. contra Pelagianos. Iustitia Dei, & creaturarum. diuersa. Esaiæ 64. Hom. de verb. Esa. serm. 5. Hier. 13.

Quò magis autem intelligi queat, ita rem accipiamus. Est iustus Deus, est iustus Dei filius Dominus noster Iesus Christus, quatenus homo, sunt iusti Angeli, sunt iusti & alij Spiritus beatorum in cœlis degentium, sunt iusti & homines in terris agentes. Deus ita iustus est vt sit ipsa iustitia: Christus quatenus homo, plenitudo est iustitiæ. In Angelis cæterisq; spiritibus beatis est quidem perfecta iustitia, sed quæ longius abest à perfectione, si cum Dei iustitia cōparetur. Nos autem in hac vita degentes de plenitudine Christi, si qui iusti sumus, accepimus omnes pro modulo nostro, tanquàm particulas nostras perexiguas, quę si examinentur, quales ipsæ sunt in se, certum est quòd immundæ sunt, quòd nomen iustitiæ nō merentur, quòd æternæ beatitudinis præmio dignæ non sunt. Sed quoniam de plenitudine

Ioan. 1.

Christi

Christi sunt, quoniam opera manuum ipsius sunt, quoniam illius pretioso sanguine conspersa sunt, ex eo fit, quòd acceptantur à Deo, tanquàm æternę beatitudinis pręmio digna, totũ vt sit bonitatis & misericordię diuinę. Illa est quę pręuenit nos, illa est quę subsequitur nos, illa est quę nobis adhęret, siue cùm conuertimur, siue cùm pręliamur, siue cùm coronamur, quemadmodum à Dauide scriptum legimus: Misericordia eius pręueniet me. Et iterum: Misericordia eius subsequetur me. Pręuenit nos eius misericordia, quãdo, qui prior dilexit nos, fidem nobis largitur, quæ per charitatem operatur. Subsequitur nos, quando, quæ munera nullis nostris meritis præcedẽtibus ex mera sua liberalitate largitus est, ea quoniam non sumus aspernati, tanquàm nostra merita coronat. Coronat autem in misericordia & miserationibus. Sic à Bernardo dictum est: Ipse enim peccata condonat, ipse merita donat, & præmia nihilominus ipse redonat. Huc respexisse videtur Theodoretus explicans illum: vę qui accepit super eam opprobrium: Hominũ, inquit, salus ex sola Dei misericordia pendet. Neq; enim hanc adipiscimur, præmium & mercedem iustitiæ: Sed Dei bonitatis donũ est. Quamobrem Dominus ait, Propter me & saluabo, & suscipiam, & abalienatã & reiectã mihi vindicabo, & illustrem eã ostendam, & gloria florentem reddam, & infamiam, quæ illi anteà iniusta fuit, eluam. Et ante eum Ioannes Chrysostomus: Etiãsi innumerabilia rectè fecerimus, à misericordia & clementia audimur, etiãsi ad ipsum fastigiũ virtutis peruenimus, seruamur à misericordia. Et enarrans illum locum: Miserere mei Deus, quoniam infirmus sum. Hác voce, inquit, omnes egemus, etiamsi innumerabilia recta & ex virtute fecerimus, & vel ad summam peruenerimus iustitiam. Similiter Ambrosius: Semper homo, etiamsi sanctus & iustus sit, debet orare, vt exaudiat eum, secundum misericordiam suam: Non secundum merita virtutis alicuius. Quia rara virtus, multa peccata. Similiter Augustinus: Iusti, inquit, meritis suis nihil tribuunt: non tribuunt totũ nisi misericordię Dei. Idem quoq; Gregorius, dicens: Non bonitate nostra: sed Dei fit, vt homo terrenus bonis cœlestibus perfruatur, Donum quippè Dei est, non ex nobis. Et alio loco, illam sanctorũ felicitatem misericordiã esse dicit, Quoniã & ex hoc misericordia iure potest, inquit, nominari, quia pro illis operibus datur, quæ sine præuẽtu diuinæ misericordiæ nemo assequitur, quia quibus misericorditer tribuit, vt in hac vita benè operentur, eis misericordius largitur, vt in ęterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur. Qui etiam alio loco, inquit: Ipse nostra perfectio, culpa non caret, nisi hanc seuerus Iudex in subtili lance examinis misericorditer pensaret. Quamobrem verissimè dictum est à Simone de Cassia, quod neminem Deus nisi per misericordiam saluat, nec reprobat, nisi iusto iudicio. Et Theodoritus explicans illum Psalmi locum: Hic accipiet benedictionem à Domino: ingeniose admodum, ait: Misericordiam cum benedictione coniunxit. Etenim quæ existimantur remunerationes propter solam diuinam benignitatem hominibus præbentur: Omnes hominum iustitiæ nihil sunt ad dona, quæ à Deo nobis suppeditata sunt, nedum ad futura munera, quæ omnium hominum cogitationem transcendunt. Hæc est gratia quam pro gratia dandã sanctus Apostolus perhibet, vt quibus in hac vita diuinitus datur gratia sanctificationis, eis in futuro detur gratia ęternę felicitatis. Et tamẽ hæc ipsa bonitas, hæc ipsa misericordia Dei iustitia est: Iustũ est enim quod misericordia motus per Prophetã dixit pater ille misericordiarum, & Deus totius cõsolationis: In quacunq; hora ingemueris, saluus eris, vt illud præstet, promissiq; sui memor, vel extremũ peccatoris gemitũ coronet in misericordia & in miserationibus suis multis. Quod etiã in latrone pręstitit, propter facinora sua in crucem acto. Qui simul vt dixit, Memento mei Domine, cùm veneris in regnum tuum, statim audire meruit: Hodie mecum eris in Paradiso.

Psalm 78. 58. *Psalm. 22.* *1. Ioan. 4.* *Gala. 5.* *Psalm 102.* *Ser. 1. de Annũ. Mariæ virginis.* *Psalm. 23.* *Sopho. 3.* *In Psalm. 4.* *In Psalm. 118. Sermo. 19.* *Greg. lib. 5. in 1. Reg. cap. 2.* *Grego. in 7. Psalm. pœnitentialem.* *Lib. 5. Moral. cap. 8.* *De gestis Domini Saluatoris.* *In Psalm. 139.* *Matth. 13. 19.* *Gratiam pro gratia.* *Ioan. 1.* *2. Cor. 1.* *Ezech. 18.* *2. Cor. 1.* *Psalm. 102.* *Psalm. 142.* *Lucæ 23.*

Atque hoc est fortassis, quod à Propheta scriptum legimus. Exæquabit gratiam gratiæ eius, hoc est, quod Ioannem quoque dicere voluisse scribit Augustinus, qui posteaquàm dixit, De plenitudine eius accepimus omnes, mox adiecit, & gratiam pro gratia. Pro gratia fidei, spei & charitatis, in quibus per gratiam eius proficientes ambulamus, accepimus iam spe, accepturi deinceps etiam re. gratiam illam de qua loquitur Paulus, Gratia autem Dei vita æterna. Quem sequutus Rupertus. Prius, inquit, in hac vita gratiã dat, diuersa credentibus in se tribuens charismata, & post in illo seculo, de quo nunc sermo est, pro gratia benè expẽsa, retributionis æternæ præmia recompensat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadẽ illa Ioannis verba explicans, Gratiam pro gratia, Triplicem, inquit, gratiam diuinitùs accepimus. Vnam qua conuertimur, aliam qua in tentationibus adiuuamur, tertiam qua probati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum est, secunda meritum, tertia præmium. De prima dictum est: De plenitudine eius omnes accepimus, de duabus reliquis dictum est, & gratiam pro gratia, id est, munera glorię æternę pro merito temporalis militię. Et qui fuit eodem illo seculo Petrus Abbas Cluniacensis: Perfacilè, inquit, erat gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine discreuisse. Quod autem dixi gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine. Hęc verba non nunc primùm à me proferuntur, sed in Euangelio Ioãnis leguntur: Nos ait, omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia. Quid est gratiam pro gratia? Accipiunt enim sancti eius, geminam ab ipso gratiã, ita vt ex præcedente gratia, sequatur & alia. Primò enim hîc accipiunt gratiã operationis, ac pro

Exæquabit gratiam gratiæ. *Zach. 4.* *Aug. tract. 3. in Ioannem.* *Ioan. 1.* *Rom. 6.* *Rupert. lib. 12. in Apocal.* *Bern. sermo. 5. de assumptione.* *Gratia triplex.* *Lib. 5. epist. 1.*

ipsa alibi gratiam retributionis. Primò hîc accipiunt gratiam sanctificationis, ac pro ipsa alibi gratiam glorificationis.

Vita æterna cur vocatur gratia. *Aug. ad Sixtum Epist.150.* *Et de gratia & libero arbitrio cap.9. & in Psalm.102. & Psalm.144. Psalm.137.* *Aug. de correp. & gratia ca.13.* *In li.50. homil. homil.14.* *In illud Psal.142 Non intres in iudicium, &c.* *Tom.1. hom. in cap.9. Esa. & hom. de Adam & Eua.* *Basil. de Spiritu sancto cap.16.*

Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud, sicut scribit Augustinus, nisi quòd gratis datur, nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur, vt cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quàm dona sua, quàm ea, quæ non despicit opera manuum suarum. Et iterum alio loco: Da veniam Apostole, propria tua non noui nisi mala. Da veniam Apostole, dicimus, quia tu docuisti. Prorsus tua à te tibi parata, non nouimus nisi mala. Cùm ergo Deus coronat merita tua, nihil coronat nisi dona sua. Ad eundẽ modum Chrysostomus: De meritis suis nihil assignare sibi decet, nisi peccata, quæ sunt propria nostra. Cęterùm virtutes & actio purgata cœlitus datur ab hominibus, donatur à Deo. Et iterum Augustinus: Quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quæ gratia contulit homini. Rectè quippè ipsa intelligetur, quę gratia in Euãgelio legitur, gratiam pro gratia, id est, pro his meritis, quæ contulit gratia. Sic à Chrysostomo quoq; scriptum legimus: Coronat in nobis Deus non merita nostra, sed dona sua: Tanta est enim, inquit, alibi erga nos bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his, quæ largitus est, æterna præmia sit daturus. Agit quippè in nobis, vt quod vult & velimus & agamus. Qua de re sic ante Augustinum quoq; scripsit Basilius: Quis adeò rudis est, vt non audiuerit de bonis quæ Deus præparauit dignis, vt ignoret, quòd corona iustorum est Spiritussancti donum siue gratia: quę largior tum ac perfectior exhibebitur, cùm iuxta proportionem rectè factorum spiritualis gloria fuerit vnicuique distributa.

Rom.8. *Aug. lib.9. cõfes. cap.13.* *Ephe.5.* *Heb.9.* *Aug. in li.50. homiliarum. homil.14.*

Neque hac vna in re illustris est illius gratia & misericordia, quòd sua dona coronare in nobis dignatur: magis etiam in hoc insignis est, quòd vnigenito suo filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: Tradidit autem ad illudendum, flagellandum, & morte turpissima condemnandum: vt passionis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternã liceret. Atque hæc illa videtur esse misericordia, de qua dicit Augustinus: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Nam nisi Christi misericordia intercessisset, qui semetipsum tradit pro nobis, oblationem & hostiam Deo: nisi sanguis eius interpellaret, nisi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi suas ostentans: væ foret quamlibet laudabili vitæ nostræ, si remota hac misericordia discutienda veniret. Ad hanc igitur misericordiam confugiamus, secundùm hanc misericordiam iudicari petamus: vt in illa die tremenda, quando cœli mouendi sunt & terra, non iudicentur opera nostra qualia sunt in se: (actum enim erit de illis, si secundùm naturam, siue substantiam ipsorum iudicium factum fuerit) sed iudicentur tanquàm à Deo data, tanquàm opera manuum illius, tanquàm (quæ nunquàm satis est prædicanda bonitas illius & misericordia) Iesu Christi sanguine respersa, & per eum in honorem adducta: vt iam non possint æternæ vitæ præmio digna non censeri. Si quis nos tanquàm Adæ spectet filios, si quis opera nostra tanquàm ex nobis profecta consideret, reuera digni non sumus, quibus tam excellens præmium detur, & sunt omnes iustitiæ nostræ tanquàm pannus menstruatæ. Sed quid si pater ille misericordiarum dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine? quid si propterea filius eius vnigenitus pati, crucifigi, mori dignatus est, vt nos qui eramus inimici, & naturâ filij iræ, efficeremur ciues sanctorum & domestici Dei, efficeremur membra eius, efficeremur non amici modò verumetiã filij Dei, si filij & hæredes: hæredes quidẽ Dei, fratres autẽ & cohæredes Christi, vt quæ opera nostra per se fuerunt immunda, ea sanguine ipsius abluta, munda & grata redderentur in conspectu Dei, æternæq; beatitudinis præmio digna. Præclarè Athanasius, Quemadmodum verbum caro factum est, sic & homo, quæ Dei sunt per verbum accepit, verbum dicitur accepisse, vt quamuis indignus sit homo, quantùm ad naturam eius pertinet, qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum accepisse monstretur. Discutientur igitur in extremo iudicio opera nostra, sed non remota misericordia Christi, qui non solùm auctor eorum & effector est, verumetiam quæ naturâ sua fuerunt immunda, sanguine suo mundare dignatus est. Simul illud effecit, vt quod illis deest, suæ passionis & mortis pretio compensetur, vt rectè cum Bernardo dicere possimus, Pauperes sumus, parum dare possumus, attamen reconciliari possumus pro paruo illo, si volumus: Totum quod dare possum, miserum corpus istud est, id si dedero, satis est. Si quo minus, addo & corpus ipsius. Nam illud de meo est, & meum est. Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est mihi. De te Domine suppleo, quod minus habeo in me. Ante quem etiã Anselmus: Quid misericordius, inquit, intelligi valet, quàm cum peccatori tormentis æternis damnando, & vnde se redimat non habenti, Deus pater dicit: Accipe vnigenitum meum, & da pro te. Et ipse filius, Tolle me, & redimo te. Itaque de illo supplemus quod nobis deest: Illum ad Patrem relegatum mittimus. Quod fit in eo sacrificio quæ propriè Missa, siue legatio dicitur. Alio verò loco de meritis hæc est Bernardi sententia, Sufficit ad meritum, scire, quòd non sufficiant merita, sed vt ad meritum satis est, de meritis non præsumere, sic carere meritis, satis ad iu-

Isa.64. *Colloss.1.* *Rom.5.* *Ephes.2.* *1. Ioan.3.* *Rom.8.* *Athan. lib.5. contra Arria.* *Ioan.1.* *Bern. serm.1. in Epipha.* *Esa.9.* *Lib.2. cap.20.*

ad iudicium est: Potrò infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habere merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere non nequiuerint, sed neglexerint: quod quidem periculum iam adultæ ætatis est. Merita proindè habere cures, habita data noueris, fructum speraueris Dei misericordiam: & omne periculum euasisti, paupertatis, ingratitudinis, præsumptionis. Periculosa paupertas penuria meritorum. Præsumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ: & ideò, Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens. Felix Ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absq; meritis deest. Habet vnde præsumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum: Ipsum non præsumere, nónne promereri est? *Ber. in Cantica sermo. 68.* *Prouerbiorū 30.*

Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia esse merita paruuli, siue cuiuscunque tandem alterius recens baptizati: alia adulti, post baptismum aliquādiu superstitis: Ille nō habet sua, sed sola Christi merita, & secundùm illa iudicabitur dignus vita æterna: adultus verò Christi meritis iungit sua quoq;, quæ si bona sunt pronunciabitur & ille dignus in extremo iudicio, qui possideat regnum patris ab æterno sibi præparatum, iuxta merita sua Christi meritis innitentia. Simul & illud perspicuum est ex his Bernardi verbis, quòd non merita, sicut nouatores contendunt, sed præsumptionem de meritis excludere videtur: sicut & ille qui dixit: Quantùm detrimentum est non laborare, tantùm periculi de labore præsumere. Et qui fuit seculis aliquot posterior Haymo: Nemo debet de suis meritis præsumere, sed omnem saluationem ex Christi meritis expectare. Quàm frequens autem illud est apud Chrysostomum, vt ne aliis in rebus vllis, quàm in bonis operibus confidamus? Sic in Matthæum scribens monet, vt vnusquisque nostrum nulla in re spem suam, nisi post Dei misericordiam, in sanctitate morum constituat. Cuius in his quoque Commentariis, quæ in Genesim edidit, hæc verba sunt: Habenda est salutis expectatio in omni virtutis operatione: & neque in appellatione sublime sapere, neque in cognatione sanctorum virorum, neque in aliquo, sed in fiducia bonorum operum: imò neque in illis multum de se sentire, sed tunc magis humilem & modestum esse oportet, cùm magnas virtutum diuitias congerere possumus: sic enim & ipsi collectas diuitias custodiemus, & gratiam Dei nobis conciliabimus. Enimuerò propter hoc & Christus discipulis suis dicebat: Cùm omnia feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Igitur in omnibus inflationes & fastus nostros humiliemus, & discamus modesti esse, & non extolli in bonis operibus, & scire maximam virtutem esse, in bonis operibus modestè atque humiliter se habere. *Merita alia paruuli, alia adulti.* *Non merita, sed præsumptio de meritis dānatur.* *In Psal. 131.* *Faust. li. 1. de libero arbi. cap. 1.* *Chry. hom. 5. in Matth.* *Operum fiducia.* *Chry. hom. 21. in Gene.* *Sobrie operibus fidendum.*

Non reprehendit hîc fiduciam operum Chrysostomus, qui super eundem librū commentatus, opera multæ nobis fiduciæ esse fulcimenta scribit. Et iterum: In propriis bonis operibus cum superna gratia spem salutis nostræ habendam docet. Et in alio quodam loco: Ingens bonū in tuis ipsis benefactis collocare spem. Et iterū alibi: Vnum duntaxat apud Christi tribunal patrocinium esse dicit operum: quo qui caruerit, aliundè nusquàm, inquit, saluti locus est. Et rursum: In nullo alio nisi in solis suis virtutibus post diuinam gratiam de salute cuipiam sperandum est. Et in Paulum scribens: Oramus, inquit, vt post baptismum etiam vitam honestam habeamus: Tu contrà studes, vt hinc migres absque bona vita: Quid autem refert, si iustus fias, sed sola fide? At nos optamus, vt & ex benefactis habeas fiduciā. Et alio quodam loco: Ingens bonum in tuis ipsius benefactis, collocare spem. Et mox in sequenti homilia: Oportet in propriis benefactis spem salutis collocare. Et iterum alio loco docet: Non solum in Dei benignitate, sed in propriorum etiam factorum virtute spem salutis ponere. Ante quem etiam beatus Ephrem: Nihil nobis prodesse poterit in illo extremo iudicij die, nisi conuersatio sancta & opera bona, quæ hinc detulerimus nobiscum. Non reprehendit igitur sobriam operum fiduciam Chrysostomus: Sed sicut ab eodem scriptum est, aut quisquis ille fuit auctor operis imperfecti: In omni re, ex ipsa renascitur, quod exterminet rem: vt puta in ligno, ex ipso ligno nascitur vermis, qui exterminat lignum: ex vestimento nascitur tinea, quæ comedit vestimentum: ex oleribus nascitur vermis, qui olera vniuersa corrumpit. Sic & in spiritualibus, ex ipso proposito eorum spirituali, accipit occasionem inimicus, vndè eis retia texit: ita vt cùm cætera vitia tantùm in malefactis valeant, sola superbia etiam in rectè factis cauenda sit. Præclara est Paulini sententia, quod per viam qua itur ad vitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas, quàm superba iustitia. Nec dissimilis est illa Optati: Meliora sunt peccata cum humilitate, quàm innocentia cum superbia. Melior est, inquit Augustinus, peccator humilis, quàm iustus superbus. Et secutus hos Bernardus: Salubriorem, inquit, elegit agnum sequendi partem in humilitate peccator, quàm in virginitate superbus. Scripsit sermonem de ædificio & congruitate siue concordia virtutum animæ Dorotheus, in quo cum lapidibus in eo ponendis, deque ligationibus nonnulla dixisset. Tectum eius ædificij siue domus charitatem esse dicit, coronam verò tecti, mentis humilitatem. Hæc enim est, inquit, quæ omnes virtutes & coronat, & conseruat. Et quemadmodum omnis virtus ex humilitate gignitur, & cum humilitate producitur, ita virtutum omnium absoluta perfectio humilitate completur. Superbiam igitur à nobis amoliri studet his *Chry. hom. 1. in Gene.* *Concione 3 de Lazaro.* *Hom. 43. in Gen.* *Hom. 11. in Ioan.* *Hom. 20.* *Hom. 2. in posteriorē ad Cor. epi.* *Hom. 3. & 4. de Lazaro.* *Psalm. 4.* *Ephrem de extremo iudicio. cap. 1.* *Hom. 43. in Mat. ope. imper.* *Ex renasci, quod rem ipsam perdat.* *Ad Seuerum epistola 10.* *Optat. lib. 2.* *Sermo. 1 super Missus est.* *Dorotheus.* *Superbia in rectè factis cauenda.*

Chry. hom.3.in Mat. & 38. ad populum Antiochenum.

verbis Chrysostomus. Quod apertiùs etiam ab alio loco demonstrat, dicens: Satis certus thesaurus rectè factorum obliuio. Quia sicut aurum, vestemque pretiosam cùm in publico ponimus, plurimos ad insidias prouocamus: si verò ea recondamus, atq; occultamus domi, in tuto cuncta seruabimus, sic sunt etiam diuitiæ virtutum, Si eas in memoria, quasi venales assiduè portemus, armamus hostem, irritamus inimicum, & dolosum inuitamus ad furtum, Sin verò nemo alter id scieret, nisi quem nulla occulta latere possunt, tutissimo in loco pretiosa consistent. Et paucis interiectis, Caueamus de nobismetipsis dicere gloriose. Hoc enim nos & hominibus & Deo facit abominabiles. Et idcircò quantò maiora fecerimus bona, tantò de nobis minora dicamus, Hoc enim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriã cõsequemur, nec solùm gloriam, quæ à Deo est, verumetiam mercedem retributionemq; plenissimam. Noli ergò mercedem reposcere, vt merearis accipere, Tu saluari te Dei gratia confitere, vt se ille tibi debitorem fateatur, nec modò pro operibus tuis, verumetiam pro hac gratia humiliq; sententia. Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum proculdubio debitorem, quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali meremur affectu, quàm propter opera ipsa, quæ facimus. Minimum itaq; de se sensisse, tam magnum est, quàm maximas res fecisse. Quod si non adsit, nec illæ poterunt esse laudabiles, Nam nos quoq; famulos habentes, tum eos maximè comprobamus, quando cum bona gratia in omnibus obsequuti, nihil se grandè arbitrantur egisse. Itaq; si bona tua magna vis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna esse non possunt. Sic enim Centurio dixit: Non sum dignus, vt intres sub tectum meum, & propterea dignus effectus, supraq; omnes Iudæos iure mirabilis. Sic etiam Paulus ait: Non sum dignus vocari Apostolus, & omnium primus inuentus est. Sic & Ioannes: Non sum, inquit, dignus soluere corrigiam calciamenti eius, & idcircò amicus factus est, & manum Christus, quæ indignam se calciamentis esse ducebat, à pedum obsequio ad caput suum subleuauit. Sic etiam Petrus ait, Exi à me Domine, quia homo peccator sum, & propterea factus est Ecclesiæ fundamentum. Nihil enim sic est amicũ Deo, quàm si quis se minimis annumeret, Hoc est enim caput totius Philosophiæ atque fastigium. Et iterùm explicans illum locum ex libro Paralipomenon, Elatum est cor Oziæ, Nihil, inquit, perindè gignit superbiam, vt bona conscientia, nisi aduigilemus. Vnde Christus sciens, quòd post benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat discipulis suis: Cùm omnia feceritis, dicite, inutiles serui sumus. Cùm enim hæc noxia bestia parat inuadere vos, tunc, inquit, per hæc verba fores illi occludite. Neq; dixit, cùm omnia feceritis, inutiles estis, sed, vos dicite, inutiles sumus. Dic, ne metuas, non ex tuo iudicio fero sententiam, Nam si tu teipsum dixeris inutilem, ego te vt vtilem coronabo. Et alibi: Audi quomodo Christus præcipit nos obliuioni tradere bona opera. Quãdo hæc omnia feceritis, dicite quoniam inutiles serui sumus. Ego te non facio inutilem, tu autem si confessus fueris nullitatem tuam, ego te illustrem faciam & coronabo. Et iterùm alio loco, Non igitur in superbiam intumescamus, sed dicamus nos ipsos inutiles, vt in partem vtilium transeamus. Si enim te laudandum esse dixeris, reprobus effectus es, etiamsi fueras antè laudabilis. Si verò inutilem te esse fatearis, factus es vtilis, etiam si fueras antè culpabilis. Si quidem ex peccatoribus quoq; iustos humilitas facit: cùm tamen non sit illud humilitas, sed vera cõfessio. Tunc enim iusti sumus, sicut dicit Hieronymus, quando nos peccatores fatemur, dicente sancta scriptura. Iustus accusator sui est. Explicans eundem locum Faustus, qui non multò fuit Chrysostomo posterior: Aduerte, inquit, quia non exclusit operis studium, sed operantis requirit obsequium: nec laborem seruitutis recusat, sed humilitatem mentis insinuat. Vitium ergò, quòd laborem imperitissimè refugiendum putas, non in opere, sed in corde consistit. Totis ergò viribus laboro, sed quicquid de superna largitate percepero, gratiæ, non industriæ deputabo. Beneficium vocabo, non pretium: donum testabor esse, non meritum: remunerationem, non retributionem.

Humilitas in operibus adhibenda. Matth.8. 1.Cor.15. Ioan.1. Luce 5. 2.Para.26. Chry.hom.3. Chry hom.3.in Mat. & 38. ad populum Antiochenum. In hom. de pœnitentia & confessione. Hier. in principio serm. in lib. aduersus Pela. Faust. lib.2. de libero arbit. cap.4. Merita operum

Ex his Chrysostomi & Fausti locis videre licet, quemadmodum quæ Christi verba nostri temporis hæretici producunt ad extenuanda merita operum, iis non modò non extenuari, verùm amplificari potius ea sint interpretati, modò vt quæ sequi solet in rectè factis, periculosa vitetur arrogantia. Aliud enim loquitur homo, aliud loquitur Deus. Homo dicit, Seruus sum, & seruus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, serue bone & fidelis: Et. Iam non dico vos seruos, sed amicos, quin & pro seruis fratres appellat, & qui se vocant seruos inutiles, Deus appellat filios suos, atq; ipsi, qui se nunc vocant seruos inutiles, audiunt à Domino: Venite benedicti Patris mei: & audiunt commemorari sua benefacta, quæ ipsi se fecisse nesciebant. Quamobrem ante Chrysostomum rectè monuit beatus Ephrem, ne laborum tuorum fructus amittas, humilitatẽ cole: Hanc enim si reieceris inter eos qui frustrà laborant, ipse quoq; numeraberis. Neque verò solus Chrysostomus, verùmetiam æqualis eius Basilius, vsque eo non reprehendit fiduciam operum, vt disertis etiam verbis scriptum reliquerit, Mulctaris? sed diuitiis cœlestibus & thesauro, quem per bona opera tibi reposuisti, intende. Et alio loco, Exhibe opera, & tum demùm exige retributionem. Et alio loco. Qualis actio, talis etiam merces pro operibus debetur: Ostende prius opera, & tandem

Matth.24.25. Ioan.15.20. Ioan.1. Matth.25. Ephrem. in lib. de recta vitæ ratione cap.28. Basil. in sermone de gratiarum actione. Basil. in sermo. ad diuites.

tandem exige mercedem. Iterum alio loco, hominem ſaluum fieri dicit per iuſtitiã operum. Et in homilia, quàm ſcripſit in initium Prouerbiorum: Omnes, inquit, qui viam Euangelicam incedimus, mercatores ſumus per opera mandatorum nobis poſſeſsionem cœleſtium comparantes. Quo ſenſu dictum etiam eſt ab Auguſtino: Auaritia te ad Indos miſit ad deportandum aurum: ego tibi ante oſtium Chriſtum poſui, à quo emeres regnum cœlorum. Et alio loco: Venale eſt regnum cœlorum. Dicis illi: Quantùm valet? Pretium ipſius labor eſt. Et ab Ambroſio: Habemus plura ſubſidia, quibus peccata noſtra redimamus: pecuniam habes, redime peccatum tuum: non venalis eſt Dominus, ſed tu ipſe venalis es, peccatis tuis venundatus es: redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: Vilis pecunia, ſed pretioſa eſt miſericordia: Eleemoſyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redẽptio viri diuitiæ eius. Et in Euangelio Dominus dicit: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et à Prudentio ſcriptum eſt: Merce doloris emit ſpem luminis & diem perennem. Et à Ioanne Chryſoſtomo: Pretium non appono, ne obiicias inopiam: quanti potes, tanti eme, habes denarium, eme cœlum, non quòd venale ſit cœlum, ſed quòd clemens eſt Dominus. Non habes denarium, da calicem aquæ frigidæ: Inquit enim: Quicunq; dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ propter me, non perdet mercedem ſuam. Mercatura, negotiatioq; cœlum eſt, atque ipſi pigritamus: Da panem & accipe Paradiſum: parua da, & magna ſuſcipe: da corruptibilia, & incorruptibilia accipe. Et ſcribens in Pſalmos: Prudentem diſpenſatorem dicit miſericordem, vt qui multa paucis emat pecuniis, cœlum veſte, regnum pane, & poculo frigido bona futura. Et alio loco: Ne conquerare cœleſtia pecuniis non emuntur. Non pecuniæ ea comparant, ſed voluntas eius, qui pecunias dependet. Philoſophia eſt, temporalibus ſuperiorẽ eſſe, eſſe benignũ, & miſericordẽ. Alioqui ſi argento cœleſtia venirẽt, quę æra vtiq; duo dependebat, nihil vtiq; magni accepiſſet. Quoniã verò non argentum, ſed voluntas hîc valebit, factum eſt, vt quia omnem voluntatẽ ſuam exhibebat, omnia quoq; acceperit. Non ergo dicamus pecuniis venire regnũ cœlorũ: non pecuniis emitur, ſed animi voluntate, quæ pecuniis oſtenditur & exhibetur. Igitur pecuniis opus eſt, inquis? Non opus pecuniis, ſed animi voluntate: illã ſi habueris, potes & per æra minuta duo emere cœlũ. Illã verò ſi nõ habueris, nõ poterũt hoc vel innumera auri talẽta, quod alioqui poſſent ęra minuta duo. Et alio loco: Pro paucis iugeribus, & exiguis habitaculis nõ modò aurũ, ſed propriũ quoq; ſanguinem frequenter impendimus: vt verò cœlum nobis emamus ipſum, ne hæc quidem, quæ noſtris vſibus ſuperãt, erogamus, & hoc, cùm & exiguo illud pretio emere poſsimus, & in perpetuum poſsidere, ſi ſemel emerimus. Et iterum alio loco: Deus tibi pecuniam tradidit, vt cœlum merceris. Et in Homiliis ad populum Antiochenum: Vide quanta ſit Dei miſericordia, temporalem redimere mortẽ tibi non conceſsit, ſed conceſsit æternam mortem. Ne breuem, inquit, emas vitam hanc, ſed vitam illam æternam, illam tibi vendo, non hanc, non illudo tibi. In fragmento quoq; in Euangelium Matthæi, habes nummum, compara cœlum. Et alio loco: Vt per bona opera promereamur Dominũ. Et in Ioannẽ ſcribens, Noſtras in pauperes erogamus facultates, vt cœlum nobis emamus: In quam ſententiã & à Gregorio Nazianzeno, ſic ſcriptum legimus: Negociationem optimam eſſe, vt pauco ſanguine regnum emeretur cœlorum, & gloria ſempiterna pro rebus acciperetur temporariis. Et alio quodam loco Machabæos inducit loquẽtes: Morte vitam lucramur. Et Petrus Chryſologus, Da pauperi terram, vt accipias cœlum. Da nummum, vt accipias regnum. Da micam, vt accipias totum. Da pauperi, vt det tibi: quia quicquid pauperi dederis, tu habebis. Quod pauperi non dederis, habebit alter. Et alio loco: Amore pauperis Deus regnum ſuum vendit, vt emere illud homo poſsit. Fragmentũ panis ponit in pretium. Quia vult habere omnes, qui tantum petit pretij, quãtum ſcit hominem habere. Vocatur etiam ab eodem regnum cœlorum præmium iuſtorum. Simul etiam apud Cæſarium extat & B. Macarij homilia quædam, in qua docet, quod Chriſtianorũ ſtatus mercaturæ, & fermentationi ſimilis eſt. Maximus quoque Taurinenſis Epiſcopus in eandem ſententiam, Mercimonium eſſe dicit adminiſtrationem ſacerdotum. Reperitur etiam inter Ambroſij Sermones. Nec diſsimilia leguntur apud B. Ephrem, quamuis in eo exemplari, quod eſt Dilingæ impreſſum anno proximo ſuperiore, ſecùs hic liber inſcribitur. Nimirùm, capita monitorum. Præclarè autem Chryſoſtomus: Eme, inquit, cœlum, non quòd venale ſit cœlum, ſed quòd clemens ſit Dominus: Quis enim neſcit, quòd non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam? quodq; noſtris operibus, quatenus noſtra tantùm ſunt, ea comparari non poſsit? verùm tanta eſt Dei clementia, vt quæ per ſe digna non ſunt, ea intercedente filij ſui ſanguine, quo reſperſa ſunt, pro dignis habeat, quibus regni cœleſtis præmium largiatur.

Idem de ſpiritu ſancto ad Amphi. cap. 24.
Aug. in ſerm. de verbis Apoſtol. ſerm. 22.
In Pſalm. 93.
Amb. de Helia & ieiunio ca. 20.
Rom. 7.
Tob. 4.
Prudentius vbi ſcribit de ſancto Cypriano.
Chryſ. hom. 9. de pœnitentia.
Matth. 10.
In Pſal. 111.
In epi. ad Philip.
Serm. 15.
Hom. 12. in Mat.
Chry. hom. 78. in Matth.
Chry. hom. 36. & Homil. 6. in 2. ad Timoth.
Homil. 10.
Homil. 26.
Homil. 38.
Nazianzenus in oratione de baptiſmo.
Sermo. 8.
Oratione 21.
Homil. 41.
Macar. hom 24.
Chryſoſt. hom. 8.
De cõpunctione cordis lib. 1. ca. 8.
Sermone 76.

Cæterùm numiſma noſtrum charitas eſt, quę pretium imponit actibus noſtris: Per quam, ſicut à Ioanne Gerſone ſcriptum legimus, non ex illorum dignitate, ſed ex dignisſima ſeu dignatisſima condeſcentione Dei, mereamur cum eodem de regno cœlorum cum fœnore multo. Et quamuis omnia, quæ damus, ſint de ſuo, & ſuſcepimus ea de manu ſua, & ita dare propriè nequimus, quid pro quo nihilominus ipſe totus deſiderabilis acceptat bona noſtra valore huiuſmodi numiſmatis, tanquam noſtra eſſent appropiatẽ & non ſua: reddit quoq;

Numiſma noſtrũ charitas eſt.
Gerſo. de vita ſpirituali animæ, lectione 3.

absque vlla commutatione ciuili, sed emptione gratuita, vinum compunctionis, lac deuotionis, imò & seipsum, & regnum cœlorum. De hoc numismate charitatis ita scribit vetustissimus auctor, Origenis præceptor, Clemens Presbyter Alexandrinus: Ne si Pactolũ quidem, qui totus aureo, vt est in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro salute iustum pretium numerauerit. Ne vos ergo laborasse pigeat: licet vobis, si velitis, pretiosissimã salutem emere proprio thesauro, charitate & fide vitę? quod quidem est iustum pretium. Iustum pretium salutis esse dicit Clemens charitatem.

Clem. in oratione exhortatoria ad Gentes.

Charitas iustum pretium.

Cùm autem dicit Ioannes Gerson, numisma nostrum esse charitatem, cumq; multis ante seculis iustum salutis nostræ pretium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrinus, non ita accipi oportet, quasi sola charitate, non autem simul operibus ex illa procedentibus regnum cœlorum nobis comparemus. Cæterùm quemadmodũ vis comburendi penes ignem quidem est omnis, non tamen effectus ipse combustionis, qui penes ignem est & materiam lignorum, sic habere se videtur charitas tanquam ignis, quæ radix est merendi, opera verò ex illa procedentia, sunt tanquam ligna. De quibus & ipsum etiam Augustinum, qui præcipuus gratiæ fuit prædicator, ita disserẽtem audiamus. Nemo, inquit, habitabit in terra viuentium, nisi per opera sua, nemo glorietur se habitaturum ibi, si dicit se seruum Dei, & opera non habet: Non enim habitabunt, nisi filij. Filij tui te deducant ad terram promissionis, terram viuentium, & non morientium. Præcedant filij tui, præcedant te opera tua. Quales filios præmiseris, talis & sequeris. Et Angelomus: Opera iustitiæ quorum merito ad regnum cœleste peruenitur, rectè per ostia, per quæ in sancta sanctorum Pontifex ingrediebatur, possent typicè demonstrari. Audacius autem aliquantò Hieronymus: Dicerem, inquit, vobis quia vado & præparabo vobis locum, si non mansiones multæ essent apud Patrẽ, hoc est, si non vnusquisq; mansionẽ sibi non ex largitate Dei, sed ex propriis operibus præpararet, & ideò non est meum parare, sed vestrum, quia & Iudæ nihil profuit paratus locus, quem suo vitio perdidit. Et paulò pòst: Paratæ, inquit, sunt in cœlo diuersæ & plurimæ mansiones, plurimis, diuersisq; virtutibus, quas non personæ accipiunt, sed opera. Et alio loco: Regnum cœlorum, non est dantis, sed accipientis. Non est enim acceptio personarum apud Deum: sed quicunq; se talem prębuerit, vt regno cœlorum dignus fiat, hic accipiet, quod non personæ, sed vitæ paratum est. Similiter Matthæi locum hunc interpretatur Chrysostomus: Vndiq; illos compellebat in gratia Dei primùm: deinde in laboribus propriis omnem salutem & gloriæ spem reponere. Ideò dixit, quibus paratum est: Nam etsi alij pręstantiores videbuntur, si excellentiora, quàm nos opera facturi sunt: quomodo illis expulsis, locum eorum vos occupabitis? An quia mei discipuli estis? Idcircò etiamsi non digni Primatu eritis: præmia tamen quoque nos consecuturos arbitramini. Et iterum alio quodam loco Augustinus: Nihil te adiuuabit, quod hîc non feceris. Vnumquemque opera sua iuuabunt, aut opera sua pressura sunt. Ad eundem modũ Chrysostomus quoq;: Ex propriis operibus punimur, & saluamur. Ambrosius quoq;: Pendet per singulos nostrorũ statera meritorũ, atq; exiguis vel boni operis vel degeneris flagitij momentis, huc atque illuc sæpè inclinatur, si mala vergant, heu me: si bona, præstò est venia. Nemo enim à peccato immunis, sed vbi propendunt bona, eleuantur, peccata obumbrantur, teguntur. Ergo in die iudicij, aut nostra opitulabuntur nobis opera: aut ipsa nos in profundum molari depressos lapide mergent. Et eum secutus Augustinus: Certũ est, quia qui fert secum illuc plura opera bona, & plura opera mala, in ipsis pœnis habebit aliquid refrigerij. Qui autem bonorum operum nihil habet: malorum autem secum multam copiã defert. Quid eum maneat, nihil opus est dicere: Erit enim ibi sine dubio compensatio bonorum, malorumq;. Et velut in statera posita vtraq; pars. Quæ demerserit, illa sibi eorum, quo momentum vergitur, operarium vendicabit. Si ergo malorum multitudo superauerit, operarium suum pertrahit ad gehẽnam. Si verò maiora fuerint opera bonorum, summa vi obsistent, & repugnabunt malis atq; operatorem suum ad regionem viuorum ex ipso etiam gehennæ confinio reuocabunt. Da petenti, vt possis accipere. Tribue pauperi, si non vis flammis exuri, Da in terra Christo, vt tibi reddat in cœlo. Et in Psalmum 49. Quid tam vile, quid tam terrenum, quàm frãgere panem esurienti. Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis interiectis: Tantùm emit vidua duobus minutis, quantùm Petrus relinquens retia, quãtùm emit Zachæus dando dimidium patrimonium. Regnum Dei tanti valet, quantum habueris. Aeternam vitam tibi daturus est Deus, cogita quanto labore emenda sit. Intendite fratres, venale est, venale est, quod habeo dicit tibi Deus, eme illud. Quid habet venale? Requiem venalem habet, eme illam. Et in Psalmũ 110. Quid potẽtius, inquit, quàm vt regnum cœlorum, non solùm Zachæus emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis: & tandundem vterque possideat? Quid potentius, quàm vt idem regnum & thesauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Qui etiam enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicem aquæ frigidæ, &c. Regnum cœlorum, inquit, venale proposuit, & pretium eius calicem aquæ frigidæ esse voluit. Et æqualis eius Paulinus: Salubriter, inquit, præsentium onerum decoctione fecisti fragilis substantiæ pretio, cœlum, Christumq; mercatus. Et Bernardus: Regnum, inquit, cœlorũ paupertate quidem emitur, sed in passione pro Christo abs-

Aug. in Psal. 101.

In libro Regum 3. Cap. 6.

In cap. Mat. 20.

Libro 2. contra Iouinianum.

Serm. 21. de verbis Domini.

Hom. 13. ad populum Antioch.

Lib. 7. epist. 44.

Sermone 181.

Aug. in lib. 50. homiliarum hom. 13. Epi. 6. ad Seuerum.

Bern. serm. 1. de omnibus sanctis.

ſto abſque omni dilatione percipitur. Idem in ſententiis: Regnum cœlorum alij violenter rapiunt, vt pauperes ſpiritu: alij mercantur, vt illi qui faciunt amicos de mammone iniquitatis. Et iterum alio loco: Quid miſer pro iugo boum diſtrahis animam tuam, qui iugum Chriſti ſuſcipiens emere poteras regnum Dei, mercari vitam, lucrifacere Chriſtum? *In ſerm. de eo, Ecce nos reliquimus omnia, &c.* Scripſit ante mille & amplius annos, libros quatuor contra auaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiendam eleemoſynam accendit, Saluianus Epiſcopus Maſſilienſis, vbi inter cætera ſic loquitur: Si opes non damus ob peccatorũ redemptionem, demus ſaltem ad emendam beatitudinẽ: ſi non damus, ne damnemur, demus ſaltem vt muneremur: ſi non habent ſancti quæ redimant, habent tamen quæ emant. Atque hæc quidem ſecundo libro. In eo autem qui præceſſit: Neq; homo, inquit, Deo præſtat beneficium, in his quæ dederit, ſed Deus in his homini, quæ acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac Domini ſui munus eſt: ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non ſuum reddit, Dominus ſuum recipit. Itaq; cùm offert Deo quiſquam facultates ſuas, non offerat quaſi præſumptione donantis, ſed quaſi humilitate ſoluentis: nec abſoluere ſe peccata ſua credat, ſed abluere: nec offerat cum redemptionis fiducia, ſed cum ſupplicationis officio: nec quaſi totum debitum reddens, ſed quaſi vel paruum de magno reddere cupiẽs, quia etiam ſi tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatorum.

Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum prorſus excludendam, ſed arrogantiam repellendam, quæ ſequi ſolet in rectè factis, veteres exiſtimauerũt, qui meritis operum plurimum tribuiſſe videntur. Quamobrem immeritò reprehẽditur à quibuſdã Petrus Lombardus, qui dixerit alicubi, Spes certa eſt expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex gratia & meritis præcedentibus. *Spei definitio. Lib. 3. ſen. diſt. 28.* Sine meritis enim ſperare, non ſpes, ſed præſumptio dici poteſt. Quæ tamen ſpei definitio, non Petri Lombardi, ſed Haymonis eſt, qui Petrum quadringentis & amplius annis præceſſit, vir minimè vulgari doctrina præditus. Ante quem etiam his verbis ab Auguſtino ſcriptum legimus. Ille ſperat, qui bonam conſcientiam gerit, quem verò pungit mala conſcientia, retrahit ſe à ſpe, & non ſibi ſperat, niſi damnationem. *Aug. in præfatione Pſal. 38.* Vt ergo ſperet regnum, habeat bonam conſcientiam, & vt habeat bonam conſcientiam, credat & operetur. Quia quod credit, fidei eſt: quod operatur, charitatis eſt. Item alio loco: Curramus dum lucem habemus, nec prætereuntia ſalutis tempora negligamus. *Euſeb. Emiſ. homil. 3. Epiph. homil. 2. de Symb.* Hinc extinguamus mortem moriendo peccatis: hîc vitam vita meritis comparemus. Quæ verba etiam apud Euſebium Emiſſenum reperiuntur, Qui dicit etiam alibi Iuſti reſurrecturi ſunt vt percipiant, quæ meruerunt. Sed ante Auguſtinum Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Feci iudicium & iuſtitiam, non tradas me nocentibus me. *Pſal. 118.* Fecit, inquit, placentia Deo opera, & quia fecit ne nocentibus ſe tradatur, orat: opus merendi antefertur, & dehinc meriti præmium poſtulatur: fit enim primum quod placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur, oratur. *Hilar. Canon. 4.* Idem in Matthæum ſcribens: Diuinæ bonitatis præmium atq; honos, præſentis, inquit, vitæ operibus eſt merendus: atque ita per hanc ſpiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora ſperanda, regnum cœlorum erit noſtrum. Et in eo qui proximè ſequitur, Canone: Regnum, inquit, Dei, vitæ noſtræ ſtipendiis quæramus. *Canone 6.* Et iterum: De noſtro eſt beata illa æternitas promerenda. *Canone 12.* Et iterùm enarrãs parabolam de theſauro abſconſo: Per ſimilitudinem, inquit, theſauri in agro ſpei noſtræ opes intra ſe poſitas oſtendit, quia Deus in homine ſit repertus: in cuius pretium omnes ſeculi vendendæ ſunt facultates, vt veſtitu, cibo, potuq; indigentium æternas cœleſtis theſauri diuitias comparemus. Et ante vtrunq; Cyrillus: Poterit ſanè aliquis etiam per pecunias iuſtificari. *Cyril. Catech. 8. Iuſtificari per pecunias.* Eſuriui, inquit, & dediſtis mihi manducare; Omninò id per pecunias. Et vis noſſe, quod bona, opes, poſſunt eſſe oſtium regni cœlorum? Vende omnia quæ habes, inquit, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlis. Et Paulinus: Placet, inquit, Deo talis iniuria, vt vim regno ipſius inferamus, bonis operibus cœli clauſtra frangentes. *In epiſt. de Gazophilatio.* Ad eundem modum quiſquis fuit auctor operis imperfecti in Matthæum: Sicut oleum, inquit, accendit lumen lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant confidentiam animæ apud Deum orandi. *Chryſ. hom. 55. Hom. 52. in 25. cap. Matth.* Et in ea quæ ſequitur homilia: Bona opera ſunt, quæ ſperare faciunt, & mala opera deſperare compellunt. Et alio loco: Quomodo opera bona in die tentationis præſtant virtutem: ſic opera mala deſperationis operantur infirmitatem. *In cap. 6. hom. 16.* Et alio loco: Non poteſt in Deum ſperare, niſi qui aliqua bona opera facit: *Homil. 49.* Sed & Ambroſius: Opus eſt, inquit, vt creſcat in nobis fiducia bonis actibus parata. Et Origenes: Sanctus non abſcondit ſe, ſed conſcientia actuum ſuorum habet fiduciam ad Deum. *Hom. 12. in Hier.* Et Gregorius Niſſenus: Primùm per opera fiduciam ſumamus. *Greg. Niſſ. lib. de oratione dominica in illud: Et dimitte nobis.* Hieronymus: Sicut impietas magni Dei reformidat aduentum, ita ſecura de opere ſuo & de fide illum pietas præſtolatur. *Hier. in cap. 2. Epiſt. ad Titum.* Gregorius quoq; Pontifex: Cùm opus creſcit, præmij fiducia proficit: Cùm verò opus torpuerit, ſpes à remuneratione laceſcit. *In 7 ca Iob. ca. 7.*

Baſilius Epiſcopus Seleuciæ Iſauriæ, in oratione de transfiguratione Domini, poſt factam extremi iudicij mentionem: Huius, inquit, terrorẽ reputantes mores mutemus, ante id tempus bonis actionibus fiduciam comparemus, & ante tempus iudicij meditemur defenſionem. *In ſer. de laude Martyrii.* Et B. Ephrem: Beatus & felix eſt, quem in extremo iudicio opera bona comitantur, illiſq;

illisq; operibus fretus eandem confidentiam habebit cum Martyribus. Itaque non Petrum Lombardum, sed Haymonem, sed Augustinum, sed Ambrosium, sed Hilarium, sed Hieronymum, sed Gregorium Nissenum, sed Originem, sed Gregorium Pontificẽ, sed Cyrillum Hierosolymitanum, sed Chrysostomum, sed Basilium, sed B. Ephrem, sed Paulinum, sed reliquum orthodoxorum scriptorum chorum omnem reprehendunt, qui spei definitionem hanc reprehendunt.

Quòd præceptum charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac uita expleri potest.

CAP. LXXIIII.

Matth. 22. Aug. de spiritu & litera cap. 36. Charitatis mõdũ an impleatur. Marci 9. Philip. 4. Rom. 8.

HActenus veterum orthodoxorum testimoniis demonstratum à nobis est, quòd Dei quidem iustitia, sed non ea qua ipse iustus est, verùm qua nos iustos facit, quodq; non sola iustitiæ Christi imputatione, sed verè, & realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus, quæ quidem iustitia nostra charitas est & dilectio, quam solam præcepisse nobis Christus videtur, ita vt omnia mandata sint vnum charitatis mandatum. Hinc pendet vniuersa lex & Prophetæ. Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuersam omninò iustitiam impleri scribit Augustinus, qui præceptum etiam dilectionis, vocat pręceptum iustitię: Cæterùm sunt, qui negant, in hac vita mandatum hoc expleri posse. Quod qui non dubitant affirmare, quid aliud quàm impossibilia Deum præcepisse blasphemant? Nos verò Christo potius credamus dicenti: Omnia possibilia sunt credenti. Et cum Paulo quisq; nostrum glorietur, dicens: Omnia possum in eo, qui me confortat Christo. Incredulis, dubium non est, quin ea, quę Christus præcepit, factu sint impossibilia: Cæterùm qui fidem habemus in Christum, qui regenerati Spiritumsanctum accepimus, qui adiuuat infirmitatem nostram: dicere, quòd nihilominus explere Christi præcepta non possumus, quid fuerit aliud quàm Spiritumsanctum imbecillitatis arguere? quam virtuti passionis & mortis Christi detrahere? quasi parum efficax ea fuerit ad promerendum nobis vt possimus? Theodoretus victoriæ contra peccatum facilitatem ex his Pauli verbis docet: Peccatum non amplius nobis dominabitur. Non amplius, inquit, natura sola luctatur, sed opem ferentẽ habet gratiam spiritus. Hoc enim subiunxit: Non enim sub lege estis, sed sub gratia. Docet quòd ante gratiam lex solùm docebat, quid esset agendum. Iis autem quibus ipsa imponebatur, nullum penitus auxilium afferebat. Gratia enim præter legis impositionem, præbet etiam auxilium: & proptereà lege est perfectior, quę fit à gratia legislatio. Vtpotè cùm auxiliũ soluet difficultatem. Et ante eum Chrysostomus: Lex non solùm ideò grauis est, quia grauia præcipit obseruationis mandata: sed & quia præcipit fieri, & faciendi non præstat auxilium. Nec ideò solùm gratia leuis est, quia leuia ponit mandata: sed quòd fieri præcipit, & ipsa in nobis operatur faciendi virtutem. Ecce enim lex præcipit: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Gratia autem iubet: Diligite inimicos vestros. Nónne grauius est gratiæ mandatum, quàm legis? Et tamen facilius est nobis per gratiam hæc impossibilia adimplere: quàm Iudæis per legem illa possibilia. Quia in gratia Dei totum possumus: sine gratia autem nihil, dicente Apostolo: Omnia possum in eo, qui me confortat. Siquidem hoc nobis præstat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quemadmodum à Leone Magno scriptũ esse iam antè commemorauimus, vt eam sequi possit imitatio. Quamobrem rectè scriptum est à Dorotheo, fides vt à maioribus ac senioribus nostris accepimus, ea comprimit semper & amouet, quæ poterunt esse impedimento, & liberã nobis reddit ac facilem operandi viam, quæ nos ad perfectam hanc qua de agitur mortificationem adducit.

In capite 6. ad Rom. epist.

Auctor operis imperfecti hom. 38. in Matth.

Leo serm. 2. de resur. Bern. Serm. 1. de obedientia & submissione.

Præclarè Basilius: Non hoc nobis percepisset bonus ac iustus Dominus, nisi simul & vires perficiendi dedisset. Sanctus Marcus Eremita rectè docet, statim à baptismo donari Spiritumsanctum firmiter credentibus, infidelibus autem aut malè credentibus ac non baptizatis non conferri. Et paucis interiectis: A baptismo per Christi beneficentiã plena gratia Dei nobis donata est ad implenda cuncta mandata. Quod reliquum est, quicunq; mysticè illam accepit, non tamen facto implet mandata, pro modo defectus torquetur à peccato: quod quidem Adamo non est imputandum, sed negligenti, eò quòd consecutus facultatem operandi, opus non peregit. Nec minus præclarè Eusebius Emissenus: Non nimis arduum iudicetur, vt diuina quisque præsumat exempla sectari. Propter hoc Deus homo factus est, vt homo Deum possit imitari. Et alio loco: Propterea corporis nostri naturam Christus induere debuit, vt per illam, quam in nostra carne peragebat, de mundi hoste victoriam, nostram posset consecrare naturam, & roboraret fragilem conditionem dum exercet in fragilitate virtutem. Cyrillus etiam Alexandrinus explicans illud Esaiæ: Ponam omnes montes meos in viam, subinnui per hæc verba docet, nihil arduum & difficile fore his, qui per Christum saluati sunt. Videtur enim sublime & altum & inaccessum esse multis, vt virtutem quis colat. Sed planam & æquabilem omnem hanc viam nobis reddidit Seruator, vt quod imperuium esse videbatur & inmeabile, leuigatum id & prostitutum sit illâc ire volentibus.

Marcus Eremita de baptismo.

Eusebius Serm. exhortatorio contra diuersa vitia. De natiuitate domini Hom. 1.

Libro 4. Orat. 4. Esaiæ 49.

Testa-

Testatur hoc Augustinus quoq;, iustitiæ perfectionem etiam in hac vita esse possibilem: quia omnia possibilia sunt Deo: siue quæ facit sola sua voluntate, siue quæ cooperantibus creaturæ suæ voluntatibus a se fieri posse constituit. *Aug. de spiritu & litera cap. 5.*

Quanquàm illud intereà fateri necesse est, quoddam esse dilectionis genus, quod in hac vita non potest expleri: Verùm non est ita crudelis Deus, vt exigat à nobis quod præstare nequimus: facilè in eo acquiescit, si quod facultas nostra fert, faciamus. Est quędam perfectio viæ, est alia perfectio patriæ: Cuius duplicis perfectionis Ambrosius quoque meminit in his libris, quos de officiis inscripsit: & eum sequutus Augustinus in libris de doctrina Christina. Non requirit à nobis Deus in his diebus peregrinationis vitæ nostræ paruis & malis, eam iustitiæ siue charitatis perfectionem, quam habent spiritus beatorum in cœlesti patria degentium, vbi est Ecclesia illa gloriosa, de qua Paulus meminit, sine macula & ruga. Nos quo ad corpus hoc, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensus nostros multa cogitantes, non possumus ab officij religione quandoq; non declinare, quin sæpè potius in multis offendimus omnes: atque ideò necesse habemus quotidiè dicere, sicut nos Magister noster docuit: Dimitte nobis debita nostra. Nam si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quamobrem sicut ab Augustino scriptum legimus, etiam perfecta nostra iustitia, imperfecta est: præcipuè, si vel cum Dei, vel cum hominis Christi, vel cum spirituum beatorum in cœlesti patria cōmorantium iustitia comparetur: Neque tamen propterea iusti non sumus, quòd peccato non caremus. Nullus sanctus & iustus caret peccato, dicit Augustinus: nec tamen ex hoc desinit esse iustus, & sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. Siquidem diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. Vsque adeo prorsus omnia, quemadmodum idem scribit Augustinus, vt etiam si qui horum deuient & exorbitent, hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt atque doctiores: Discunt enim, quòd in ipsa vita iusti cum tremore debeant exultare, non sibi arrogādo tanquam de sua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundantia sua non mouebor in æternum: propter quod eis dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: ne quando irascatur Dominus: & pereatis de via iusta. Neq; enim ait: Et ne veniatis ad viam iustam, sed ne pereatis, inquit, de via iusta: quid ostēdens, nisi eos esse cōmonitos, qui iam ambulant in via iusta, vt in timore Deo seruiant? id est, non altum sapiant, sed timeant.

Perfectio duplex. Amb. li. 1. ca. 48. & lib. 3. cap. 2. Aug. li. 1. ca. 9. & de spiritu & litera vltimo. Gene. 47. Ephes. 5. Sapient. 9. Iacob. 3. Matth. 6. 1. Ioan. 1. Aug. de peccat. mer. & remiss. lib. 2. cap. 13. Aug. de Ecclesiast. dogmat. cap. 86. Rom. 8. Aug. de gra. & correct. cap. 9. Psalm. 29. Psalm. 2. Rom. 11.

Non ergo statim iustus esse desinit, si quis paululum de recto curriculo deflexerit. Sicut de Ezechia scribit Hieronymus: Non ex eo quòd parum peccauit, iustitiæ nomen amisit: Sed ex eo quòd multa bona fecit, iusti vocabulum possidet: Septies in die cadit iustus, dicit scriptura. Iustum vocat etiam, cùm ceciderit: Cùm ceciderit, inquit, iustus, non collidetur: quia Dominus supponit manū suam. Præclarè Hieronymus: Si cadit, quomodo iustus? si iustus, quomodo cadit? Sed iusti vocabulum, inquit, non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Ad eundem modum Thomas quoq; referēte Cassiano: Quid enim aliud est, inquit, cadere quàm peccare? & tamē cùm dicatur septies cadere, nihilominus pronunciatur iustus: nec iustitiæ eius præiudicat lapsus fragilitatis humanæ. Vbi posteaquàm quædam interposuit de eo, quantum intersit inter sancti & hominis peccatoris lapsum: subiungit ad extremum: Nec enim sanctus esse desinit post ruinam, qui cùm se fiducia operum suorum iustificari non posse cognoscat, & à tantis peccatorum nexibus credat sola Domini gratia liberandum, cum Apostolo proclamare non desinit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Gregorius quoq; Iustorū casus, quodammodo status eorum est: quia aliquando permittuntur cadere, vt semper valeant fortius stare: permittuntur vt in malis corruant, Ne summa virtutum dona per elationem perdant: Hi profectò, & si verba Domini quandoq; non implent, à Domino non recedunt: quia ad tempus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico desipiunt, sed post modicum resipiscunt. Non igitur omni prorsus iustitia vacui statim sumus, etiam cùm in leuiora peccata prolapsi sumus, modò ne capitalis alicuius criminis affines simus. Quòd si nec illud fortassis effugerimus, modò lapsi per pœnitentiam resurgamus, non ideò statim iusti nomē amittimus, & erit iustitia nostra, si præsertim nullius fuerimus rei criminis capitalis, in suo nihilominus genere perfecta, etiam si collata cum iustitia spirituum beatorum, valdè futura sit imperfecta, cum Dei verò iustitia comparata, mera erit iniustitia. Quod ab Hieronymo quoq; contra Pelagianos scribente videre licet annotatum. Vidit hoc ille Propheta, qui dixit, Iudica me Domine secundum iustitiam meam. Cùm enim intelligeret esse iustitiam Dei, quæ mentem omnem excedit, quam tantùm abest, vt vlla creatura possit exequare, vt non mòdò non imitando, verùm ne cogitando quidem, vim eius comprehendere queat. Esse deinde iustitiam spirituum beatorū, siue ij sint Angeli, siue ex hominum piorum cœtu in sedes beatorum recepti, ad quam & ipsam nulli mortalium ita accedere liceret, vt eam assecutus iudicari posit, noluit neq; secundum priorem illam, neq; secundum posteriorem hanc iudicari. Sed iudica, inquit, me secundum iustitiam meam, hoc est, secundum eam iustitiam, quam humana natura per Dei gratiam adiuta, potest apprehendere. Addit deinde:

Hier. lib. 2. aduersus Pelagianos. Prouerb. 24. Psalm. 36. Hier in epist. ad Rusticum. Hier in Amos cap. 2. Cass. collatione 22. cap. 13. Rom. 7. Greg. lib. 6. cap. 2. in 1. Reg. Iustos permitit cadere Deus. Leuiora peccata non auferunt nobis iustitiam. Libro 1. Psalm. 7. Iustitia hominis. Psalm. 7.

Innocentia apud Dauidem quid. Psam.7. Prouerb.14.

Et secundum innocentiam meam super me. Innocentiam interpretatur Basilius, Psalmum hunc enarrans, simplicitatem, inexperientiam, & ignorantiam eorum, quæ necessaria sunt cognitu, sicut in prouerbiis dicitur, Innocens omni verbo credit. Quoniam itaque nos mortales per ignorantiam & inexperientiam nostram in multis offendimus, rogat Propheta Deum super innocentia veniam, Iudica me, inquit, secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam in me existentem, id est, secundum iustitiam humanæ fragilitatis, & secundum morum meorum simplicitatem. Quasi diceret, Scio me parum esse consideratum, neque satis in mundi negotio circumspectum: Quamobrem noli me iudicare secundum iustitiam tuam, hoc est, qua tu iustus es. Nam si secundum illam iudicaueris, actum est de me, siquidem omnis humana iustitia, cum tua comparata, mera est iniustitia. Sed neq; iudica me secundum iustitiam spirituum beatorũ, nam & hanc, quo ad corpus hoc mortis circunfert, humana fragilitas assequi non potest, sed iudica me secundũ iustitiam imbecillitatis & ignorantiæ humanæ, quæ non potest ab omni prolapsione prorsus esse libera, ita vt sæpè cadere, sæpè etiam resurgere necesse habeamus. Sic ferè locum hunc Psalmi Basilius interpretatur.

Doro. Serm.1.

Cùm dixisset Dorotheus aliquando: Quantò quis Deo propius adhæret, quod se tantò magis peccatorem agnosceret. Quidam ex illustribus viris Gazensibus audiens, admiratione quadam & stupore affectus. Quomodo fieri hoc potest, inquit? Dorotheus verò: Dic mihi obsecro, præclare Domine, quem locum habes in tua ciuitate? Ille verò respondit: Magnum quidem & Principem locum teneo in ciuitate mea. Dico illi: Si fortè Cæsaream iueris, quem ibi locum obtinebis? Viliorem, inquit, atq; peiorem omnibus qui illic degunt. Tum ego: Si verò, inquam, Antiochiam perrexeris, quem ibi te faceres? Cui ille: Vt rusticum certè me haberem & semipaganum. Quod si ad regiam ciuitatem, inquam, perrexeris Constantinopolim, quem te ibi putares? Certè, inquit, vt pauperem & mẽdicum me existimarem. Tum ego illi: Ecce, inquam, ita se habent sancti viri, quantò propius & vicinius ad Deum accedunt, tantò se viliores aspiciunt & peccatis magis onustos. Cùm Abraham videre Dominum meruisset, terram se vocauit & cinerem. Esaias autem dixit: Miser ego & polutus sum.

Iustus in via quis.

Dicitur itaq; iustus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patriæ iustitiam, quæ verè perfecta est: sed qui quo maximè potest studio contendit & elaborat, vt ad eam quàm proximè accedat. Quemadmodum in libro de perfectione iustitiæ pluribus verbis docet Augustinus: Qui negat etiam alio loco, iustum impedire peccata quędam venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, quo minus ad vitam æternam peruenire queat.

Aug. de spiritu & litera ca.28.

Est igitur perfecta iustitia, hoc est, perfecta charitas etiam in hac vita: sed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam verò perfectionem in cœlesti patria nos consequuturos esse speramus, eam in hac peregrinatione nostra Deus à nobis exigere nõ videtur, est quidem eadem numero viæ charitas, quæ patriæ: sicut idem numero est homo, qui cùm puer fuerit, factus est posteà vir: neq; alius est factus vir, quàm fuit puer: Sic & nos in hac vita degẽtes paruuli sumus, loquimur vt paruuli, sapimus vt paruuli, cogitamus vt paruuli, diligimus vt paruuli: quãdo autẽ facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quæ erant paruulorũ, & perficietur in nobis, quæ fuit in hac vita degentibus inchoata charitas. Quamobrem nihil impossibile præcipitur, cùm ex toto corde nostro diligere Deum iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias Rex: Memento, inquit, quomodo ambulauerim coram te in corde perfecto. Sic Salomonem quoque dixisse legimus: Domine Deus, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo. Si tales nulli sunt, pro quibus orat Salomon? aut nunquid mentitos esse dicimus Dauidem & Ezechiam Reges, qui se exquisiuisse Dominum in toto corde, & ambulasse in cordè perfecto gloriantur?

Psalm 118. Esaiæ.38. 3.Regum 8.

Dauid, Ezechias, & alii dilexerũt Deum ex toto corde.

Quamobrem in hoc præcepto, quo iubemur diligere Deum ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, est quiddam, quod à nobis rectè perfici potest, etiam in hac via: est aliud, quod non potest, nisi cùm ad patriam cœlestem illam Ierusalem peruenerimus. Nam si quis ita verba hæc accipiat, vt illis præcipi putet, sic Deum vt diligamus & colamus, sic in eo spem & fiduciam nostram omnem collocatam habeamus, vt ne partem vllam cultus & amoris illi soli debiti, in alienos & factitios deos impẽdamus: quis est, qui non videat hoc nullo negocio ab homine Christiano præstari posse? Atq; hunc esse verborum horum sensum, præter alia multa scripturæ loca, vel ex hoc vno satis colligi potest, vbi Samuël populum Israëliticum hortatus fuisse legitur his verbis: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri.

Ex toto corde. Præceptum charitatis quatenus possibile.

1.Regum 7.

Deũ ex toto corde quando diligimus.

Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cùm nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neq; nobis præter vnum Deum alium constituimus vllum, nec in alio quoquam spem nostram defixam habemus. Et hoc esse, quod à nobis hoc præcepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proximè præcessit, liquere potest, vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus, néve colamus sculptilia, sed solum illum adoremus, soli illi seruiamus: quod credenti præstare non modò non impossibile, verùm ne difficilè quidem esse, quis est qui non intelligat? Cæterùm si quid amplius etiam exigatur hoc

præcepto,

præcepto: nimirùm summus amor Dei comparatione rerum cæterarum: vt is diligat Deum ex toto corde, anima & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis, etiam vitæ & morti: si casus inciderit, vt aut sit offendendus Deus, aut mors oppetenda: ne sic quidem adhuc impossibile præcipitur aliquid, cùm quod à tot myriadibus martyrum factum esse legimus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deum possit.

Quòd si verò quis hunc esse verborum horum sensum velit, vt præcipi nobis existimet, quo sic amore diuino inebriemur, vt obliti nostri, factique nobisipsis tanquam vas perditum, toti pergamus in Deum, & inhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur, vt cum Propheta dicere nobis liceat: Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum: hoc verò quin arduum sit & difficile, negari non potest. Te enim quodammodo perdere, tanquam qui non sis, & omninò non sentire teipsum, & à temetipso exinaniri, & penè annulari, cœlestis, inquit Bernardus, conuersationis, non humanæ res est affectionis. Videtur enim id esse hominem exuere, & Deum induere. Nam quemadmodum exigua aquæ gutta, multo vino infusa, deficere in se tota videtur, dum vini & saporem induit, & colorem: quemadmodum ferrum ignitum & candens, igni simillimum fit, pristina, propriaque forma exuta: quemadmodum Solis luce perfusus aër, in eandem transformatur luminis claritatem, adeò vt non tam illuminatus, quàm ipsum lumen esse videatur. Sic in eiusmodi hominibus, humanam affectionem, quodam ineffabili modo necesse est à semetipsa liquescere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem: Alioqui quomodo omnia in omnibus erit Deus, si in homine de homine quicquam supererit? Quamobrem fateri necesse est, cum primis id esse magni negotij. Neque tamen propterea vel semel in vita præstari non potest. Nisi fortè non fuit ab illo præstitum, qui posteaquàm se Christo confixum esse cruci dixerat, exclamauit: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: Qui propter Christum omnia detrimentum fecit, & arbitratus est vt stercora, vt eum lucrifaceret: qui tanto in eum amore ferebatur, vt desiderium haberet dissolui, & esse cum Christo: Mihi enim, inquit, viuere Christus est, & mori lucrum: qui denique quasi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amoris, in has tandem voces prorupit: Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculũ? an persequutio? an gladius? Certus sum, quia neq; mors, neque vita, neq; Angeli, neq; Principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundũ, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Nunquid aliquid huic defuit ad iustitiæ, charitatisq; perfectionem, quæ à mortalibus in hac lachrymarum valle peregrinantibus, vel maxima requiri potest? Certè Clemens Alexandrinus, cùm dixisset Paulus, Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus, hoc eum dicere voluisse scribit: quòd cùm esset in carne, sic viueret, vt in cœlo versari videretur, cœlestemq; vitam in terris adhuc degens repræsentaret. Qua in re ne cæteri quidem Apostoli multò videntur inferiores fuisse, quorum etiam sectatoribus hoc testimonium tribuit Philo Iudæus, quod vsq; eò fuerunt diuinarum rerum contemplationi dediti, vt abiecisse curam carnis omnem, ac reficiendi etiam corpusculi per continuos dies aliquot obliti prorsus esse viderentur: vix vt quandoq; sexto aut septimo die cibum caperent. Et quidem ita eos dicebat, quos Christus lumina mundi constituerat, quiq; vniuersum orbem diuinæ sapientiæ sale condire debebant. Neque verò ipsi soli fuêre diuinitatis contemplatores: sed quos in fide Christi instituerant, eos quoq; spiritualium donorum speculatores esse cupiebant. Tales etiam suo tempore fuisse Monachos narrat Chrysostomus, & Nilus Monachus, & Augustinus de moribus Ecclesiæ Catholicæ, qui carnis illecebras respuentes, ab omni studio mundanarũ rerũ auersi suos amores in cœlestibus optandis, ac in illa cum Deo gratia, coniunctioneq; ponentes, nullis vel carnis desideriis, vel quarumcunq; aliarum affectionum motibus perturbarentur, quæ ex mundanis curis excitari solent: sed cœlestium vitam in terra & in fragili adhuc corpore repræsẽtãtes, ad iustitiæ diuinæ similitudinem quàm proximè accederent. Tales nullo vnquam seculo defuisse, ac ne nunc quidem deesse credendum est.

Quatenus idem præceptum impossibile. *Psalm. 30.* *1. Corinth. 6.* *Psalm. 72.* *Bern. in libr. de diligendo Deo.* *1. Corinth. 15.* *Coloss. 3.* *Charitatem perfectam habuit Paulus.* *Galat. 2.* *Philip. 3.* *Philip. 1.* *Rom. 8.* *Clemen. libr. 4. stromatum.* *Apostoli diuinarum rerum contẽplationi dediti.* *Phil. in lib. de vita contemp. siue de supplicibus.* *Monachi olim quales.* *Chry. in ho. 70. & 71. in Matth.*

Verùm hîc dixerit aliquis: Si tantam iustitiæ perfectionem Paulo tribuis, cur ergo queritur ille, quòd videat aliam legem in membris suis repugnãtem legi mentis suæ, & captiuantem se in lege peccati, quæ est in membris suis? Cur se vocat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio loco negat se iam accepisse, aut se iam perfectum esse, sed se sequi tantùm dicit, si quo modo comprehendat? Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid si veteres Orthodoxi complures negent illic eum loqui de se, sed sub sua persona de quouis homine, qui victus à concupiscentia, iam seruiat peccatis? Nec enim Apostolus, cùm hæc loqueretur, per legem erat mortuus, nec illi mandatum inuentum est ad mortem, qui legis fuit obseruantissimus: neque carnalis erat: neque venundatus sub peccato, neque malum, quod non volebat, faciebãt, neque erat infelix, vt optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet, verùm docendi gratia peccatoris in se personam recepit, vt ostenderet à peccatis neminem posse fieri liberum, nisi per gratiã Euangelij.

Rom. 7. *Philip. 3.* *Infelix ego, &c. sub persona peccatoris, non sua loquitur Paulus.*

Quid si iidē veteres non de peccato originis, quod omnes contraximus, sed de cōsuetudine peccandi, qua deprauatur hominis & ratio & voluntas, verba hęc Pauli interpretātur? Cùm & Augustinus dicat, Legem peccati violentiam esse consuetudinis, qua trahitur & tenetur etiam inuitus animus: aut si quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certè portionem adscribunt assuetudini vitiorum, quam in Paulo fuisse, dici verè non potest: Verùm demus hoc istis: vt à qua sententia non abhorruit Augustinus, sub sua persona Paulus dixisse credatur: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: non ideò tamen ab ea perfectione iustitię siue charitatis, remotus fuisse putandus est, quæ à nobis in hoc fragili corpore nostro exigitur: quæ certè tanta nō exigitur, vt perpetuò simus in solius Dei contemplatione defixi: nihil vt prætereà cogitemus vnquam, nullam vt carnis nostræ, nullam amicorum nostrorum, nullam rerum ad vitam hanc sustentandam pertinētium curam habeamus, nulla rei cuiusquā cupiditate seu desiderio tangamur. Nam etsi dictum est: Non concupisces: quemadmodum tamen intelligi dictum hoc oporteat, docet nos Paulus dicens: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Docet & Sapiens, cùm ait: Post concupiscentias tuas non eas. Non cōcupiscere, non est nostrę fragilitatis, qui dum sumus in isto corpore, peregrinamur à Domino, sed eorū est, qui cœlesti iam patria potiti, præsentis eius aspectu fruuntur, in quem Angeli prospicere desiderāt. Cæterùm non ire post concupiscentias, non obedire concupiscentiis, nostrū est, & à nobis præstari potest, spiritu nostram infirmitatem adiuuante. Vt non concupiscat aliquis, ad cœlestis patriæ perfectionem pertinet, in hac verò lubrica via, quam insistere aut ingredi sine casu aliquo & prolapsione non possumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quàm vt non eamus post concupiscentias nostras, vt non obediamus illis. Quam etiam ob causam Paulus, cùm nondum se perfectum esse paulò antè dixisset, subiunxit euestigiò: Quicunque ergo perfecti sumus, duplicem nobis perfectionem insinuans, vnam patriæ, quam se nondum accepisse confessus est, alteram viæ quam sibi cum aliis optimo iure vendicat. Ostendit, inquit Augustinus, secundum istius vitæ modum esse quandam perfectionem, eiq; perfectioni hoc deputari, si se quisq; nouerit nondum perfectum esse. Et in eodem libro: Licèt non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate iustitia perfecta dicitur, parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Ac aliquantò superius in eodem capite: Tunc est secundum hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parua iustitia, quando etiam quid sibi desit, intelligit: Ideòque Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit. Imperfectū scilicet cogitando, quantū illi ad iustitiam desit, cuius plenitudinem adhuc esurit & sitit: Perfectū autem, quod & suam imperfectionē confiteri erubescit, & vt perueniat, benè procedit. Et in alio libro: Paulum dicit fuisse perfectū viatorē, & si nondū fuerit ipsius itineris perfectione peruentor. In quam sententiam etiam pleraq; scripsit in libro de gratia Christi, contra Pelagium & Cælestium. Qui fuit verò diligens sectator Augustini Fulgentius: Nunc enim diuinorum munerum (vt ita dicam) nondum est perfecta perfectio, vtpotè, vbi omnis perfectus perfectionis est indigus. Namq; ille, qui dixit: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. Idem dicit: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim. Fuit ergo perfectus spe futuræ glorificationis, fuit autem imperfectus onere corruptionis & mortalitatis. Corpus enim quod corrumpitur, adgrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, fuit perfectus expectatione muneris, fuit imperfectus fatigatione certaminis, fuit perfectus quòd mente seruiebat legi Dei, fuit imperfectus quòd carne seruiebat legi peccati, fuit perfectus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, fuit autem imperfectus, quia quamdiu fuit in corpore, peregrinabatur à Domino, fuit perfectus, plenissimè sciens, quia Deus, quæcunque promisit, potens est & facere: fuit autem imperfectus, quia Deus in sanctis suis quædam nondum fecit ex omnibus quæ promisit. Scripsit autem Gregorius quoque Nissenus orationē quandam de perfectione hominis Christiani, quam ita concludit: Ea enim vera perfectio est, vt qui augetur in melius, nunquam consistat: nunquam terminis vllis perfectionem existimet esse conclusam. Sic in Euangelio perfectus dicitur discipulus, si fuerit sicut Magister eius: non quòd quisquam par sit Christo, sed quòd in eodem virtutis genere, quamuis longè impari successu, versetur. Ibidem iubemur esse perfecti, sicut pater cœlestis perfectus est: non quòd vllus hominum, aut etiam Angelorum ad perfectionem Dei possit accedere, sed quòd in aliquo virtutis genere nihil impedit, quo minus aliqua ex parte referre patrem cœlestem queat: nimirùm in benignè faciendo non amicis modò, verumetiam inimicis. Tractans hunc locū Hieronymus: Estote perfecti: Nunquā, inquit, hoc Apostolis imperaret, nisi sciret hominē posse esse perfectū. Clemēs quoq; Presbyter Alexandrinus in Pædagogo suo Pauli locū hunc explicās: Ego me nondū existimo cōprehendisse, &c. Seipsum, inquit, perfectum existimat, quòd à priore vita liberatus sit, meliorē autem persequitur, non tanquā in cognitione perfectus, sed tanquam id quod perfectū, desiderans, & ideò subiungit: quicunq; ergo perfecti, hoc sentimus: perfectionē dicēs renūciasse peccatis, & in fidē eius, qui est perfectus, esse

Aug. lib. 1. ca 33. Lib. 8. ca. 5. cōfes.

Aug. cont duas epi. Pelagianorū ad Bonifacium lib. 1. cap. 10.

Non concupisces quomodo intelligitur. Exod. 20. Deut. 5. Rom 6. Eccle. 18. 2. Corinth. 5. 1. Petri 1.

Perfectio duplex viæ & patriæ. Philip. 3. Aug. contra duas epist. Pelag. ad Bonifa. li. 3. cap 5 Cap. 7.

Paulus perfectus & imperfectus.

Aug. de peccat. meritis & remiss. lib. 2 cap. 13. Lib. primo ad Monimum.

Perfectio vera.

Lucæ 6.

Estote perfecti sicut pater vester, &c. quomodo.

Cle. lib. 1. cap 6. in fine Phil. 3.

esse regeneratos, posteriorum peccatorũ oblitos. Et iterum: Solùm, inquit, credidisse & regeneratum esse, est in vita perfectio. Libet autem & Gregorij verba adscribere, ex quibus planum fieri possit, quis sit verborum Pauli sensus: Explanans enim illa: Velle adiacet mihi, posse autem bonum non inuenio: non enim quod volo bonum, hoc ago, sed quod odi malum, id facio: Quasi dicat, inquit, vellem esse in carne non ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, sed sicut Angeli Dei in cœlo: sed hoc posse non inuenio: quia quamdiu mors quoq; peccati, absorpta in futura resurrectione non fuerit, illud quod in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Augustini sententiam sequutus, quam his verbis recitat Prosper: Iustitia, secundum quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licèt non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam qui nondum habebat, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia, facit meritum: maior illa, facit præmium. Vndè qui istam non sequitur, illam non assequitur.

Gre. li. 5. cap. 8. in lib. Reg. Rom. 7. Velle adiacet mihi, &c.

Prof. sent. 315.

Ex his facilè cuiuis liquere potest, fuisse Paulum perfectum ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, non autem ea quam desiderabat, qua Angeli in cœlo perfecti sunt. Ac vt senserit aliquando Paulus legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, dubium tamen non est, quin adeò fuerit ab omni sensu eiusmodi persæpè remotus, vt iam non ipse viueret, sed viueret in ipso Christus, in quem tota mente, cunctisq; animi sui viribus ferebatur. Quòd si vel semel ab homine Christiano fieri contingat, iam ad summam præcepti de diligendo Deo perfectionem peruenisse videtur. Cuius quidem præcepti non continuò transgressor existimandus est, qui non ad plenum fortè præstitit, cùm semper augendæ dilectioni superesse locus videatur. Quòd si nos, quod in nobis est, præstamus, amplius à nobis Deus non exigit.

Quamobrem audiendi non sunt, qui mandatum hoc dilectionis in hac vita negant expleri posse. Nam quatenus præceptum est, expleri potest, quatenus autem expleri non potest, nobis adhuc à Domino peregrinantibus minimè pręceptum, verùm quò contendere, quóve currere nos oporteat, via tantùm est commonstrata, quemadmodum in libro quoq; de perfectione iustitiæ docet Augustinus. Certè grauis auctor Basilius, adeò nõ impossibile putat, vt ne difficile quidem esse dicat, his qui volunt, suscipere dilectionem erga iustitiã, & odium aduersus impietatem. Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis participi, sicut amandi, sic odio habendi vtiliter dedit, vt ratione directi, virtutem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco, vbi propriè de hoc ipso diligendi Deum præcepto tractat: Qui mandatum, inquit, diligendi Deum accepimus, iidem statim in prima nostri constitutione, & diligendi facultatem vnà nobis insitam adepti sumus. Vsque eo Basilius non esse difficile vult præceptum hoc, vt naturæ maximè consentaneum, & animis ab illa nostris insitum esse dicat. Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur. A cuius sententia nec Hieronymus abhorrere videtur, qui natura omnibus inesse dicit Dei notitiam, nec quenquam sine Christo nasci, & non habere semina in se sapientiæ & iustitiæ, reliquarumq; virtutum. Vndè multi absque fide & Euangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè: vt parentibus obsequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant, magisque iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in se principia virtutum & Dei semina, non credunt in eo, sine quo esse non possunt. Itidem & Dorotheus: Virtus, inquit, naturâ inest nobis, quandoquidem virtutis semina haudquaquam deleri possunt. Et alio loco: Naturaliter indidit nobis Deus virtutes, vitia autem & affectus praui præter naturam nobis adsunt. Et alio loco: Non oportet dicere, Magnæ atque ingentes, eoq; difficiles sunt virtutes, nec ad eas peruenire queo. Hoc enim hominis est, in Dei auxilium spem non habentis, & boni quippiam acquirere detrectantis, pigriterque & ignauiter ad præclara opera se gerentis. Quoniam quamcunque vultis eligere virtutem, si strenuè nos ipsos exercuerimus experimento comperietis in nostra esse potestate rectè & cum virtute agere, modò velimus opitulante Deo, qui nunquam deest. Ecce scriptura dicit: Dilige proximum tuum sicut teipsum. Noli animum conuertere & considerare quantum à virtute sis absens: vt timere incipias, & dicere: Quo pacto meum proximum diligere queo vt meipsum? Quomodo afflictionum & ærumnarum illius anxius & solicitus esse possum vt mearum, præsertim mearum, quæ corde teguntur, quas neque video, neque omnino cognosco vt meas? Ne, te quæso, istiusmodi immensam atque adeò excelsam arbitreris virtutem: vt perdifficile sit aut impossibile illam assequi, sed fretus auxilio diuino incipe forti animo & fide constanti erga Deum. Ostende illi animi tui propositum ac studium, & adesse tibi proculdubiò senties auxilium illius ad rectè agendum & cum virtute. Nec dissimilia scribit Cyprianus, cùm ait: Neque lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali, & electio boni sic animæ rationali infixa sunt diuinitus, vt de hoc nemo rectè causetur: quia nulli ad harum rerum persecutionem deest scientia sine potentia, quia & quod

Basil. in psal. 44. Amanti nihil difficile.

Basil. in Asceticis cap. 2.

Natura inest omnibus Dei noticia. Hier. in cap. 1. ad Galat.

Serm. 11. Serm. 12. Serm. 14.

Cyp. de baptismo Christi & manifestatione Trinit.

quod agẽdum est, scimus: & quod scimus, facere possumus. Quod si impossibilia essent præcepta tua, vel tantis difficultatibus onerata, vel voluntas tua sic abdita, vt non posset intelligi quid a nobis tua expeteret altitudo, licèt inuitus nemo peccet, posset tamen ex multis excusare delictũ, nisi nobis & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum distinctio, auctoritate cognoscibili prouidissent: & simul se cõplecterentur possibilitas & facilitas, scientia & potestas. Et paucis interiectis: Quod quæris à me prius ipse donasti. Vetussimus quoq; scriptor Iustinus Philosophus & Martyr: Quid est, inquit, tota legis iustitia? Diligere Deum plusquã seipsum, & proximũ vt seipsum. Quod dicit igitur nõ iustificari ex lege carnem vllam, non dicit, quia non possunt impossibilia, sed quia nolunt possibilia. Voluntate enim ad possibilia vtimur, non ad impossibilia. Et hoc vetustior Philo: Nihil à te Deus exigit graue, multiplex & arduũ, sed simplicia quędã & facilia, videlicet vt eum tanquã benemeritum diligas, si nõ libet reuereri, vt Principem ac Dominũ, vtq; incedas per vias ei placitas, colasq; eum non obiter: sed ex tota mente referta piis opinionibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum habeas in pretio. Et Chrysostomus: Vides quàm res sit facilis virtus, difficilis autem vitium. Quemadmodum illa quidem est tranquilla, hoc verò turba & tumultu refertum. Hoc ergo describens, dicebat Propheta: Ecce parturiit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Et hoc ostendit iniustitiam non esse nobis secundum naturam, sed esse quid alienum, & ideò graue est.

Iusti. ad orthodoxos qu. 103.
Phil in libello de victimas offerentibus.

Quamobrem etiam in hac via præceptum hoc dilectionis perfici posse, persuasum habeamus, quamuis non ita plenè sicut in patria. Siquidem visio, sicut à Philosopho quoq; traditum legimus, amoris est causa. Porrò nunc in terris degentes, non videmus nisi per speculum & in ænigmate. Cùm ventũ erit ad cœlestem patriã, videbimus facie ad faciem. Quantò tunc eũ plenius cognouerimus, tantò plenius & perfectius amabimus. Quamobrẽ quandiu peregrinamur à Domino, imperfecta est dilectionis nostræ perfectio, vt rectè cum Propheta dicere queamus. Imperfectum meum viderunt oculi tui Domine. Quamobrem rectè dictum est ab Hieronymo. Quod cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est. Qui etiam alio loco vniuersam creaturam, quãuis ad perfectionem venerit, indigere tamen dicit misericordia Dei, & plenam perfectionem ex gratia non ex meritis possidere: Quem imitatus Bernardus: Nisi enim esset hîc quædam, vt ita dixerim, imperfecta perfectis, non diceret Apostolus: Quotquot perfecti sumus idipsum sentiamus. Idipsum profectò, quod præmiserat: non quasi iam acceperim, aut iam perfectus sim. Hoc est, quod à venerabili quoque Beda scriptum legimus, Hæc est in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus, quæ præcepta sunt, impletis, imperfectos esse se nouerint, & quãdiu peregrinãtur à Domino, semper inesse sibi mala, quæ defleant, semper meminerint deesse bona, ad quæ gratia eius iuuante proficiant. Videtur autẽ hæc ab Hieronymo Beda mutuatus, cuius hæc verba sunt: Hæc hominibus sola perfectio, si imperfectos esse se nouerint. Et vos, inquit, cùm omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Si inutilis est qui fecit omnia, quid de eo dicendum, qui explere non potuit? Vel ab Augustino, cuius hæc verba sunt: Ipsa est perfectio hominis, inuenisse se non esse perfectum.

10. Ethicorum.
1. Corinth. 13.
In lib. 1. aduersus Pelagium.
Ber in Psal. 90. serm. 10.
In cap. 48. Ezechiêlis.
Psalm. 138.
Beda li. 5. in Luc. cap. 17.
Hier. aduersus Pelagianos ad Ctesiphontem.
Ser. 49. de temp.

Est igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnent, imperet: quisquis hostem pugnando vicerit, perfectè ducis imperium expleuit, huc enim spectabat dux, dum inire prælium iuberet, vt pugnando miles vinceret. Itaque plenè per militem eius est imperio satisfactum. Si verò strenuè quidem pugnauit miles, neque quicquam eorum, quæ sunt artis & disciplinæ militaris prætermisit, non est nihilominus quod cupiebat assecutus, vt hostem prælio superaret, nunquid is non explesse ducis mandatum existimandus est? etiamsi per aduersam fortunam, non per aliquam inertiam suam ad optatum illum finem, quem non modò dux, verùm ipse miles etiam sibi propositum habeat, non peruenit? Ad eundem modum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum Deo spiritus efficiamur, quod quoad corpus istud mortis circumferimus, à nobis plenè præstari nequaquam potest. Nam vt omnibus curis aliis vacui, solius Dei contemplationi perpetuò vacemus, & in eum hac ratione quodammodo transformati, vnus cum eo spiritus efficiamur, humana fragilitas nostra non permittit. Cæterùm præclarè scriptum est à Bernardo quod indefessum proficiendi studium & iugis conatus ad perfectionem, perfectior reputatur. Hoc igitur studium requirit à nobis, in hoc, vel solo acquiescit, nec plus quàm facultas nostra tulerit, à nobis exigit. Sed si quem summum possumus conatum attulerimus, eum pro eo reputat, ac si perfecissemus. Si omnia fecerimus, vt quàm proximè ad istam cum Deo coniunctionem accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in isto corpore. Nam vt verè cum Deo coniungamur, & vnus verè cum eo spiritus efficiamur, non in hoc, verùm in illo seculo futurum speramus, quando Deus erit omnia in omnibus: qui tamen intereà tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes: ac prout quisque profecerit, sic eum, posteaquam ex hac vita migrauerit, coronat in misericordia & miserationibus suis multis.

Imperfecta mandatorũ expletio.
Bern. epist. 253. ad Abbatem Garinum.
1. Corinth. 15.

Expli-

Explicatio præcepti de diligendo Deo & proximo.

CAPVT LXXV.

HAbemus ergo iam quæ sit iustitia nostra : Est enim fides, spes, & charitas : aut si quis compendio vti, & vno verbo rem expedire malit, Iustitia nostra est charitas: quæ vbi est, quid est, quod possit deesse: vbi non est, quid est, quod possit prodesse. Nam fides haberi potest absq; charitate, cùm dæmon credat, nec diligat: venia quoque quamuis frustrà, sperari tamen potest ab eo, qui non diligit: Cæterùm qui ex animo diligit, facere non potest, quin & credat, & spem atq; fiduciam suam in eo collocatā habeat, quem diligit. Cùm autem iustitiam nostrā charitatem esse dicimus, quemadmodū anteà quoq; semel & iterum dicere nos meminimus, non eam intelligi volumus, qua Deus diligit nos, sed qua nos amati à Deo vicissim amamus eum, & amantes, amplius amari meremur. Illorum quoq; iam est refutata per nos opinio, qui iustitiam hanc, in hac vita expleri à nobis posse negant. Quandoquidem proptereà Deus misit filium suum in similitudinem carnis peccati, vt quod legi præstare fuit impossibile, posteaquā de peccato damnauit peccatū in carne, iustitia legis impleretur in nobis. Quomodo autem impleretur? Impleretur, inquit, in nobis, non secundū carnem, sed secundū spiritū ambulantibus. Hoc est, quod dicit Clemens Presbyter Alexandrinus, de Christo scribens: Non id quod erat, visus est iis, qui non potuerāt capere propter imbecillitatem carnis. Cùm ergo carnem accepisset sensibilem, venit ostensurus hominibus sufficientes esse eorum vires, vt possint obedire mandatis. Quem secutus Lactantius, Propterea dicit carne fuisse indutum Christū, vt ostenderet etiā carnem posse capere virtutē. Gregorius explicans illum locū Iob: Quis mihi tribuat adiutorem? Adiutorē dicit esse vnigenitū Dei filiū, qui humanā naturā in hac mortalitate laborantē, dum suscepit, adiuuit. Ipse quippè adiuuit hominē factus homo, vt quia puro homini via redeundi non patebat ad Deū, via redeundi fieret per hominem Deum. Longè quippè distabamus à iusto & immortali nos mortales & iniusti. Sed inter & immortalem iustum, & nos mortales iniustos apparuit mediator Dei & hominum mortalis & iustus, qui & mortē haberet cum hominibus, & iustitiā cum Deo, vt quia per ima nostra longè distabamus à summis, in seipso vno iungeret ima cum summis atq; ex eo nobis via redeundi fieret ad Deum, quo summis suis ima nostra copularet. Quod pluribus etiam verbis docet Augustinus in libro quem inscripsit de verbis Domini. Lex præcipere poterat: cęterùm infirmior erat caro nostra, quàm vt quod ab illa præceptum fuit, præstare posset. Indutus carnem nostram Dei filius, quòd in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mortem peccato, nobisq; Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedimento esse possent, quo minus iustitia legis in nobis impleretur, quæ iam in nobis ex aqua & spiritu renatis impletur: Christo non modo & verbis docēte, & exemplo nobis præeunte, verumetiam ipso in nobis operante, ipso faciente, vt iustitiā faciamus, ipso diligente nos, vt vicissim eum, ipsius amore prouocati, diligamus. Etenim omnis iustitia legis est vna dilectio, & hoc vno præcepto continetur, quo diligere Deum iubemur ex toto corde nostro, & proximum sicut nos ipsos. Quod præceptū vnum quidem est, sed duo tamen in se complecti videtur, iubemur enim Deum, iubemur & proximum diligere. Deum diligere iubemur ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine nostra, ita, vt præ illius amore post putemus omnia, neq; sit in hoc mundo res vlla, in quam pari nostræ voluntatis inclinatione propendeamus, non honores, non aurum aut argentum, non possessiones aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla vestium ornamēta, non amicos, non parentes, non liberos, denique ne vitam quidem nostram tanti faciamus, vt non & hanc & reliqua omnia, simus alacri animo deserturi propter Christum, si fortè vsus veniat, quin ea potius vt stercora reputemus, modò lucrifacere Deū liceat. Deinde verò non alia vlla in re præsidium nobis constitutum, sed in illo spem & fiduciam nostram omnem positam habeamus. Non speremus in incerto diuitiarum, non in curribus & in equis, non in filiis hominum, in quibus non est salus, verùm ex Dei solius benignitate toti pendeamus, inde salutem, inde rebus nostris afflictis præsens auxilium expectemus. Postremò, contemplando illi toti vacemus, omnes vt sensus nostri, cogitationesque nostræ non alio referantur, quàm ad illius bonitatem, sapientiam, maiestatem perpetuò contemplandam. Hoc est, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Deum diligere.

Iustitia nostra quæ. *Iacobi 2.* *Rom. 8.* *Clemen. li. 5. stromatum.* *Lact. li. 4. c. 24.* *In 31. cap. Iob. Iob 21. Moral. cap. 18.* *Sermone 18.* *Diligere Deum quid.* *Deut. 6. Matth. 22. Marc. 12. Lucæ 10.* *Philip. 3.* *1. Timoth. 6. Psalm. 19. Psalm. 145.* *Ex toto corde.*

Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationem siue intellectum nostrum omnem captiuamus in obsequium Dei : ita vt non quod ratio nostra dictat, non quod intellectus noster assequitur, sed quod in scriptura diuinitus inspirata continetur, id solum verum, id solum rectum esse persuasum habeamus: quamlibet etiam pugnare cum ratione siue intellectu nostro videatur. Ex tota verò mente tum Deū diligi, cùm in memoria nostra non alia res versatur magis, quàm vel Deus ipse, vel quod ad honorem Dei pertinet: ita vt in eius solius meditatione, omnis nostra cogitatio consumatur. Ex tota verò anima, quādo sic voluntas nostra omnis citra contradictionem vllam Deo addicta est, vt summa cum alacritate iussis eius omnibus obtemperet : vt nec prosperis rebus elata,

Ex tota mente. *Ex tota anima.*

nec aduersis fracta, committat vnquàm aliquid, quo volũtas eius offendi possit: quin potius in eo tota sit, vt eius mandata prò virili sua expleat. Qua de re pluribus etiam disserit Aponius in suis commentariis in Cantica Canticorum, libro primo.

1. Corinth. 15.

Imago Dei in homine.

Meminimus in superioribus nos de eo disserere, quemadmodũ ad imaginem & similitudinem Dei facti simus: quæ quidem imago, cùm peccato primi Adæ deformata fuisset, virtute secundi Adæ rursus est in nobis reparata: vt sicut portaueramus anteà imaginem terreni, sic portare deinceps possimus imaginem cœlestis hominis. Hanc autem imaginem in anima nostra esse docuimus, ac sicut in Deo: sic in illa quoq; trinitatẽ quandam Deus vnus est, tres personæ, Pater, Filius, & Spiritussanctus: Sic anima cuiusq; nostrum vna est, tres autem vires, siue potentiæ: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre nascitur filius, ex patre & filio procedit Spiritussanctus. Ita suo modo ex intellectu nascitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine valdè fuit, vt diximus, primi parentis nostri vitio deformata: Nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore suo vehementer auersa fuerũt: ad quẽ vicissim cõuertuntur, quãdo quod nobis pręcipit Deus, ex toto corde, ex tota mẽte, ex tota anima Deũ diligimus, ita vt & ratio illi nostra tota subiecta, & memoria in eius contemplatione perperuò defixa, & voluntas ad omnem illius nutum semper sit conuersa: nihil vt magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mãdata prò virili sua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, & Deiformes efficimur. Est enim animæ ratione præditæ forma Deus: cui haud aliter eam imprimi oportet, quàm sigillo, quod signatum est, imprimitur. Hæc autem impressio non fit, nisi per charitatem, per quam solã Deo similes efficimur. Charitatẽ autem perfectã erga Deum habere non possumus, nisi collectis in vnum tribus his animæ viribus, & à creatura auersis, in solum autem Deum conuersis. Hæc si videntur apud homines impossibilia, certè apud Deum nihil impossibile: modò prompta voluntas adsit, spemq; nostram omnem in Deo positam habuerimus, ac deindè ipsi quoq; manum admouerimus, & quod in nobis est, fecerimus: citò sentiemus per gratiam esse facile, quod per naturam non modò difficile, verumetiã impossibile forè videbatur. Est aliquo prodire tenus, si non datur vltra. Nec ille tantùm perfectus homo dicitur, qui tanta est mole corporis, quanta in homine esse maxima potest: quales aliquando Gigantes fuisse feruntur. Perfectus & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non possit, nihil tamen ei deest eorum, quæ hominis natura requirit: Eadem est & dilectionis ratio: Si non possumus ad eam aspirare, qua Gigantes ardent in cœlo: (nam & caro nostra, cum spiritu nostro bellum gerit implacabile, vt non quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti esse queamus: in multis offendimus omnes, & seculi, domesticarumque rerum curis impediti, cor in solum Deum intentum habere, & actu semper in eum ferri, & quod maximè proprium dilectionis est, vnus cum eo spiritus effici non possumus) si igitur non possumus quod Gigãtes in cœlo, faciamus quod vel pumiliones saltem in terris: Quantò minus nobis satisfecerimus, tantò sibi magis ille satisfactum esse iudicabit: etiam si sit minimè satisfactum.

Forma animæ Deus.

Perfectio multiplex.
Diligere proximum.
Proximus quis.
Lucæ 10.
1. Ioannis 4.

Porrò proximũ iubemur diligere, tanquã nosipsos: ita vt Dei dilectio superet, proximi autem exæquet nostram ipsorũ dilectionẽ. Proximus autem est omnis homo, fidelis pręsertim: qui cùm sit imago Dei, quisquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim Rex in imagine sua vel honoratur, vel contemnitur: sic Deus in homine vel diligitur, vel odio habetur. Non potest hominem odisse, qui Deum amat, nõ potest Deum amare, qui hominem odit: Scriptum est enim: Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mẽdax est. Qui enim non diligit fratrem suũ quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Quis honorat Regem, & eius contemnit imaginem? aut quis honorat imaginẽ, & auctorem contemnit imaginis? Sic igitur alterum dilectionis præceptum pendet ex altero, primum vt seruare nemo queat, nisi seruet simul & secundum. Quamobrem proximi dilectioni tantùm tribuit Paulus, vt non dubitauerit dicere: Qui diligit proximũ, legem impleuit. Et in alia epistola: Omnis lex in vno sermone impletur: Dilige proximum tuum sicut teipsum. Dixit autem hoc à Magistro suo doctus: qui cùm alicubi duobus in mandatis de diligendo Deo & proximo pendere legem vniuersam & Prophetas affirmasset, alio loco quasi explicans, quid sit proximum diligere, iis verbis vsus est: Omnia quęcunq; vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: Hæc est enim lex & Prophetæ: Vbi tantùm tribuere videtur vni huic, quantum alibi vtriq; dilectionis mandato. Siquidem vnum absque altero constare non potest: atque in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque causa in suo effectu. Hinc enim apparet, quòd Deum diligas, si propter Deum proximo benè velis, & in eum suauiter sis effusus.

Dilectioni proximi quantum tribuat Paulus.
Rom. 13.
Galat. 5.
Matth. 22.
Matth. 7.

Sicut seipsum.
Psalm. 10.

Diligendus homo, odio habendus peccator.

Iubetur autem quisquis diligere proximum tanquam seipsum. Porrò qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Quemadmodũ itaq; non diligit seipsum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo: Duo igitur cùm sint in proximo, homo & peccator: diligendus est homo, odio habendus est peccator. Si bonus est homo, diligendus est in eo Christus, cuius bonitate bonus est. Si malus est, corripiendus

est

est malus, sed nihilominus diligendus est homo, verùm in hoc tantùm, vt conuertatur ad Christum. Quisquis aliud spectat in proximo, non diligit proximum, qui tum rectè diligitur, cùm propter Deum diligitur: vt in proximo non nisi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio nostra referatur. Sicut Medicus cùm diligit egrum, non morbum diligit, quem venit propulsare, sed salutem, quam cupit reuocare: Sic cùm diligere proximum iubemur, nō peccatum diligere iubemur, qui morbus est animi, qui modis omnibus propulsandus nobis est pro virili nostra: sed salutem proximi, quam ille tunc adipiscitur, quando Deo, qui salus nostra est, coniungitur.

De Præceptis decalogi.

CAPVT LXXVI.

NVnc videamus quomodo lex in duobus his mandatis pendet vniuersa. Duas legis tabulas, digito Dei scriptas Mosi datas esse legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quinq; præcepta in vna tabula, quinq; in altera conscripta referunt. Origenes autem, cuius hanc sectionem sequutus esse videtur Rupertus Abbas Tuitiensis, quatuor in priore (nam primum præceptum in duo diuidit) sex in posteriore: (nam vltima duo vno comprehēdit.) Augustinus verò, quem vt in aliis ferè omnibus, ita in hoc quoq; sequitur schola Theologorum, tria vult prioris, septem autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata spectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei, septem verò tabulæ posterioris, ad proximi dilectionem pertinent: quemadmodum Augustinum sequutus Petrus quoque Lombardus annotauit: Qui neque impleri nisi per charitatem, neque ad alium finem præterquàm ad charitatem, ea rectè referri docet.

Decalogi diuisio.
Ioseph, lib. 3. antiquita. cap. 6.
Orig. homil. 8. in Exod.
Ruper. lib. 2. in Exod. cap. 32.
Aug. super. Exo. quæst. 71.
Lib. 3 sent. dist. 37. dist. 36. lib. 3.

Quamobrem in vtriusq; tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quàm quid intus fiat, & ex qua radice, quod fit proficiscatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominum radices duæ: charitatis vna, quam plantat agricola Christus: cupiditatis altera, quā plantat diabolus. Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni nascitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit semper sancta catholica Ecclesia. Quæ malum igitur intemperiæ istos agitant? qui eam insimulare audent, quòd tot seculis secundam tabulam tantū & opera politica sit intuita, primam nihil curauerit, quasi nihil pertineret ad rem, aut certè tantum externos cultus requisiuerit, illam æternam legem. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, prorsus non considerauerit? Cùm non obscurè falsitatis hos arguat Petri Lombardi, quam paulò antè commemorauimus, sententia, quem auctorem sequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholasticos. Etiam pueri didicimus in Ecclesia, non quid, sed propter quid faciamus aliquid, Deum attendere: adeò, vt si quid ex radice charitatis profectum non sit, nihil sit nobis vtilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam esse docet Apostolus, quę per se ambulantes ducit ad patriā. Et sicut sine via nullus peruenit eò quò tendit, ita sine charitate, non ambulare possunt homines, sed errare. Hæc enim est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. Sine hac nemo Deo placuit: cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Augustini sectator, Prosper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, scriptum reliquit. Ad hanc ergo Dei charitatem siue dilectionem referimus cætera præcepta omnia: adeò vt persuasum habeamus, proximos quoq; diligendo, nisi propter Deum, & in Deo charos eos habeamus, non modò nos officio nostro functos non esse, verumetiam peccati grauis reos factos. Hoc est, quod à Thoma quoq; Aquinate scriptum legimus: Quod omnium actuum humanorū regula lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: Sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectū est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò discordat ab hac regula non est bonum, nec rectum. Præclare Augustinus: Non fuit charitas in Cain: & nisi esset charitas in Abel, nō acciperet Deus sacrificium eius. Cùm enim ambo obtulissent, ille de fructibus terræ, ille de fœtibus ouium: quid putatis fratres, quia Deus fructus terræ neglexit, & fœtus ouium dilexit? Non intendit Deus ad manus, sed in corde vidit. Et quem vidit cum charitate offerre, ipsius sacrificium respexit: quem vidit cum inuidia offerre, ab ipsius sacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit nisi charitatem: opera verò mala Cain, non dicit nisi odium fraternum.

Charitas finis præcepti.
Radices duæ in cordibus hominum.
Charitatis laus.
Prosp. lib. 3. de vita contemplat. cap. 3.
Thom. opuscu. 4.
Tract. 5 in 1. epist. Ioan.

De primo Præcepto.

CAP. LXXVII.

PRioris tabulæ tria tantùm vt essent præcepta, propterea visum est Augustino congruētius, quòd trinitatem diligenter intuentibus insinuare videntur. Primum enim quòd Deū vnum colere iubemur, ad patrem: Secundum de iuramenti veritate, ad filium. Tertium de spirituali vocatione, ad Spiritum sanctum pertinere videtur: ita vt tribus his præceptis tres personas, vnum Deum colere iubeamur. Quoniam verò sicut Principes non sunt in terrorem benè operantium, sed male: mittūtur enim ad vindictam malefactorum: laudem

Augu. super Exod. quæst. 71.
Ratio trium præceptorum.
Rom. 13.
1. Pet. 2.
1. Tim. 2.

verò bonorum: ita lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impiis & peccatoribus, sceleratis & contaminatis: est enim posita, propter transgresionem: Deus autem quoniam cùm iustum in terris reperiret neminem, & iniustos & omni vitiorum genere contaminatos curandos susceperat: quod facere solet diligens agricola, si malis radicibus terram videt occupatam, primùm vt eas euellat, ad meliorem deindè plantationem terram præparet, hoc sibi quoq; faciendum esse putauit, vt non prius charitatem pręcipiendo in mentibus hominum insereret, quàm radicitùs extirpasset omnia, quæcunque videntur impedire, quominus ea radices agere queat.

Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis transgredimur.

Exod. 20.

Cùm itaque de diligendo Deo præceptum, tribus modis transgredi nos contingat, corde, ore, & opere, tribus etiam præceptis transgresionem hãc prohibet. Primo eam, quæ fit corde, secundo quæ fit ore, tertio quæ fit opere. Corde de colendo vno Deo legem transgredimur, si Deos habeamus alienos, si faciamus nobis sculptile, aut similitudinem aliquam. Hæc tria primo præcepto Deus fieri vetat, dicens: Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neq; omnẽ similitudinẽ, quæ est in cœlo desuper, & quę in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles. Cultus quem sibi præstari Deus vult, est illa, de qua iam ita multa dicta sunt à nobis, dilectio, sine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum sibi cor hominis vendicat, nullam vt eius partem alicuius alterius amor occupet. Est enim Dominus Deus noster zelotes: non modò non præferri, sed nec exæquari sibi quicquam in amore patitur. Quod ab Esaia dictum est: Coangustatum est stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrunq; operire non potest: de cordis humani strato rectè dici potest, quod tam angustum & arctũ est, vt ipsum etiam Deum solum, pro eo, vt debet, capere non possit. Quamobrem excidit is euestigiò de strato cordis nostri, simul vt alius admissus fuerit. Hoc est, quod Apostolus dicit: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ Domini esse participes, & mensæ idolorum. Quod à Christo quoq; dictum est: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Atque hac de causa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, aut aliquam similitudinem.

Deus non patitur sibi quicquã anteponi.
Esaiæ 28.
1. Cor. 10.
Matth. 6.

Differentia inter Deos alienos & sculptile.

Sunt qui inter Deos alienos & inter sculptile discrimen hoc faciunt, vt spiritualem per illos & internam, per hoc verò crassam & externam idololatriam significare velint. Est enim duplex idololatria, lapidum vna, cordis altera. Cæterùm de vtraque rectè vtraque verba accipi possunt. Nam etiam vitia, siue peccata nostra, nunc Deus alienos, nunc idola vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, vbi de iis, quorum Deus venter est, vbi de Deo huius seculi, vbi de Diis, & Dominis multis, mentionem facit. Denique vbi auaritiam semel & iterùm idolorum seruitutem vocat. Hinc est, quod ab Hieronymo quoq; scriptum legimus: Vnusquisque adorans vitia sua atque peccata, Deum habere cœpit, à quo victus est: dicente Petro Apostolo: A quo enim quis superatur, huius & seruus est. Auarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem & Beëlphegor colit: lasciua mulier, quæ cùm sit in delitiis, viuens mortua est, adorat venereas voluptates. Qui etiam alio loco non ea tantùm, quæ manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra Gentium argẽtum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari docet idola, verumetiam hæreticorum peruersam doctrinã: quæ quodcunq; simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum. Illum quoq; locum enarrans Esaiæ: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum: & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neque secùs intelligi vult, quod ab Ozea scriptum est: Argentum suũ & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoq;, posteaquàm de simulachris manufactis pleraq; dixerat: Est, inquit, alius deterior, & inferior simulachrorum cultus, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus, illũ etiam Iosue locum exponit, Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum vestrum. Itidem & illum Ezechiëlis locum: De auro meo & de argento meo, fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantasmatum suorum, cum quibus carnalis anima volutari delectatur, conuertit omnia sacramenta, & verba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt, propterea & illa sacramenta, & illa diuina eloquia sic exhonoranda sunt, vt illorum esse putentur, cùm Dominus dicat. De auro meo & de argento meo, &c. Vincentius quoq; Lyrinensis aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentum Deos alienos appellare scribit, quòd ab hæreticis ipsorũ opiniones haud aliter obseruẽtur, quàm à gentilibus Dij sui. Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si surrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit signum, atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi, Eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, non audies verba Prophetæ illius: quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra, per Deos alienos, extraneos errores dicit significari, nouos quosdam & inauditos, quos propterea spargi nonnunquàm patitur Deus, vt probet constantiam nostram in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ. Quemadmodum

Philip. 3.
2. Cor. 4.
1. Cor. 8.
Galat. 5.
Ephe. 5.
Hie. in Amos. cap. 2.
2. Pet. 2.
1. Tim. 5.
Hie. in Zach. cap. 13.
Psalm 113.
Hæreticorum doctrina vocatur idolum.
Esaiæ 2.
Ozeæ. 8.
Aug. de vera religione cap. 38.
Aug. quæst. 29. super Iosue.
Iosue 23.
Aug. li. 3. de Baptis. cont. Donatistas. cap. vlt.
Deut. 13.
1. Cor. 11.

etiam

etiam à Paulo scriptum est: Oportet & hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant, Ob hoc (ait Vincetius) hæreseon non statim eradicantur auctores, vt probati manifesti fiant, id est, vt vnusquisque quàm tenax & fidelix & fixus catholicæ fidei sit amator, appareat. Et re uera cùm quæque nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearũ, tunc sine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij prorsus euolant: alij vero tantummodò excussi, & perire metuunt, & redire erubescunt, saucij, semineces & semiuiui: quippè qui tantam hauserint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere sinat.

Hæreses & errores quare patitur Deus.

Ex his perspicuum esse potest, quòd non tunc solùm peccatur contra præceptũ hoc, quando vel planetæ, vel astra, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cùm adorantur idola manufacta, verumetiam cùm adoratur idola vitiorum: multoq; deteriorem esse simulachrorum cultum, quo sua quis phantasmata colit, & quo suas imposturas pro verbo Dei populo venditat, quàm sit is, quem suis gentes præstant simulachris. Nam quòd primo hoc præcepto prohiberi quidam putant sanctorum inuocationem, & imaginum venerationem: quandoquidem non alia ratione sancti, qui cum Deo viuunt, quàm qua ij, qui constituti sunt adhuc in corpore mortis huius, inuocantur, hoc est, non tanquàm largitores, sed tanquàm intercessores, quemadmodum vbi de spe disseruimus, pluribus verbis planum fecimus, deinde verò qui tribuitur honos imagini, non alio, quàm ad prototypum refertur, sicut etiam à Basilio legimus annotatum, cùm nemo tam sit lapis, vt lapidibus & lignis inesse putet sensum, nihil contra præceptum hoc peccatur, si sanctis & eorum imaginibus debita veneratio præstatur, modò ne in homine, néve in statua, depicta tabula aliqua, sed in solo Deo spes omnis & fiducia collocetur. Vnde sanctam Synodũ septimam exclamasse legimus. Quicunq; sentẽtias sacræ scripturæ de idolis contra venerandas imagines adducunt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Christiani vt Deos adorent, anathema. Quod similiter in octaua factum reperitur. Cæterùm hominis alicuius verbum contra receptam Ecclesiæ totius doctrinam, pleraq; omnia docentis, tanquàm Dei verbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo scriptum est, seq; coram eò incuruare: quæ est, si hæc non est ipsissima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quàm quod scribit Hieronymus, pro Christo adorant Antichristum? Dicit Lutherus, Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium, statim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt alij quoq; hæretici, mox hominis, vel diaboli potius per hominem loquentis verbum, pro Dei verbo, proq; Christi Euangelio miseri amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc est idololatria, ac velis, quod aiunt, remisq; fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cùm vnaquæque secta suum verbum, verbum Dei esse iactet, vt isti tot Deos, habeant, quod sunt hæresiarchæ? Quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorum scriptis, in quibus cum doctrina certabat vitæ sanctimonia, non aliundè iam ferè, quàm ex impurissimi alicuius hæretici libris opinionem suam confirmare, nec minore auctoritate, quæ ab illo dicta, quàm quæ in Canonicis libris scripta sunt, proferre. Huc idololatriæ cæcas hominum mentes, præstigiis dæmonum adductas esse videmus.

Sanctorum inuocatio.

Basil. in li. de Spiritu san. ad Amphil. cap. 18.

Synod. 7. Actione 7.

Synod. 8. Actione 10.

Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipsi sua phantasmata, & coli volunt ab aliis, tanquàm idola, & quod ipsi sentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium, vt sic eueniant, quod à Propheta scriptũ est. Vocauerũt in terris numina sua. Haud aliter enim isti diuinitatis opinioné affectant, quàm fecisse scribit olim in Lybia Psaphonam quendam, Tyrius ille Maximus, qui quàm plurimas aues cepisse dicitur, vocales & humani sermonis dociles, easq; sonare docuit hæc verba. Magnus Deus Psaphon, atq; ita doctas emisit in montes, illæ verò quæ didicerant, canebãt, ac reliquas item aues eadẽ sonare docebant. Porrò Lybes cùm ignorarent cõmentum, credentes id diuinitus accidere, Psaphoni rem diuinam facere decreuerunt, & eum in Deorum numerũ retulerunt. Sic isti, cupientes & ipsi in Deorũ numerum referri, verbo suo verbi Dei titulum prætenderunt, atq; vt verbum Dei vocaretur à rudibus, perfecerunt, à quibus iam pro Diis quibusdam eos coli videmus.

Psalm. 48. Hæretici diuinitatis nomen affectant. Max. Tyr. ser. 10. quis finis philosophiæ.

Neque verò ipsi tantùm hæretici, sed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquàm Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei sunt. Nobis verò propositum non est, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venitur, enumerando recensere, quandoquidem non paucorum extant de ea re commentarij, ab illis hæc peti possunt. Verùm hoc tamẽ silentio prætereundum non esse duximus, grauissimè contra præceptũ hoc peccare, qui Missæ sacrificium, propriæ diuinitati debitam seruitutem, sicut ex Augustino docuimus, abrogare conantur. Quid enim isti aliud quàm Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes alij cultus, siue ij constent imitatione, siue adoratione, siue inuocatione, non ita Deo propriè debentur, vt non etiam ad homines, quanquam diuerso modo, sicut alibi docuimus, rectè transferri possint: Solus hic est, quo diuina seruitus ab humanis obsequiis discernitur: neq; potest alius vllus Deo præstari gratior. Nam quod de Deo ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus diligendo præcipitur, id aut hîc, aut nusquam alibi, quatenus in hac pere-

Missam abrogantes grauissimè peccant.

Missam celebraturus quid facere debeat.

peregrinatione fieri potest, perfectè præstatur. Hic enim sacerdos mentem ab omnibus aliis cogitationibus abstractam, & in diuinorum beneficiorum contemplatione defixam habens, eorum recordatione prouocatus, tantò erga Deum amore inflammatur, vt sui prorsus oblitus, in illum totus rapiatur. Ex quo fit, vt cum agendis Deo gratiis pro hac immensa illius beneficentia mentem ad eum, cogitationemq; tollit, illicò mentis hanc ad Deum sublationé, vultus, oculi, manusque sequantur: vt quod mens cogitat, idem vultus, oculi, manus, totum denique corpus actione repræsentet. Quibus rebus ad idem faciendum, qui præsentes adsunt, omnes inuitantur: quo & ipsi cum sacerdote in eorundem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agentes versentur, simul patrem illum misericordiarum supplices deprecentur, vt quòd filius eius dilectus pro mundi totius redemptione, sacrosancti corporis & sanguinis sui sacrificium in cruce pendens obtulit, cuius rei fit in altari repræsentatio, eius in se fructum faciat redundare.

Missa quomodo audienda.

Operibus bonis Deum colendum esse negantes, peccant.
Matth. 7.
Ioan. 8.
1. Ioan. 3.
Hebr. 13.
Seneca.
Matth. 17.
1. Cor. 13.

Neque minus grauiter contra præceptum hoc peccant, qui bonis operibus Deum colendum esse negant: cùm & hic sit cultus Deo longè gratissimus. Non enim qui dicit mihi, Domine Domine, introibit, inquit, in regnum cœlorum. Sed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum: Opera Deus à nobis exigit, non verba. Si filij Abrahæ, inquit, estis, opera Abrahæ facite. Ac dilectus illi discipulus: Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. Quamobrem vocem Euangelij negant, qui Deum operibus colendum esse negant: cùm à Paulo quoque scriptum legamus: Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci: Talibus enim hostiis promeretur Deus. Etiam ab Ethnico quodam piè dictum est: Vis Deos propitiari? bonus esto. Clamet aliquis ad rauim vsque: Credo in Deum: ac non modò iactet habere se, verumetiam habeat re ipsa fidem, qua vel montes transferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam sibi collocatam esse dicat, quanta maxima haberi potest: nisi dilexerit Deum in proximo suo, nisi dilectionem hanc suam non verbo magis, quàm opere declarauerit, inanis erit cultus omnis, quo se Deum prosequi gloriatur.

De secundo Præcepto.
CAP. LXXVIII.

PRimo loco, corde, secundo prohibemur ore transgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit Dominus: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Deus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà. Qui diligit & colit aliquem, non meminit illius nisi reuereter, & cum quadam etiam honoris prefatione. Cùm itaq; præ cunctis aliis diligere nos, & colere Deum oporteat, committere non debemus, quin & ipsi summa cũ reuerentia nomen eius vsurpemus: neq; id in alios, quàm tantam decet maiestatem, vsus cõferamus. Quod faciunt ij, qui necromantiis, incantationibus, sortilegiis, diris & deuotionibus, & id genus aliis rebus impiis Dei nomen, & sanctæ scripturæ verba seruire faciunt: qui per iocum Deum aliquando nominant: qui scripturis iculariter vtuntur: qui mendacij sui testem Deum nonnunquàm citant. Is autem cùm sit veritas, nulla potest ei fieri maior contumelia, quàm si quis eum sui mendacij testem inuocet. Quare prohibetur hîc omne iusiurandum, quod non vel Dei gloria, vel fratrum vsus necessario postulet.

Peccantes in secundum præceptum.
Ioan. 14.
Iurare quatenus liceat.
Hier. 4.
Matth. 5.
Iusiurandum quale prohibitũ.
Aug. de mendacio. cap. 15. & de serm. dom. in monte lib. 1.

Peccat igitur contra præceptum hoc, quisquis voluntariè iurat. Nam si quis iuret exigente Magistratu, sibiq; iuramentũ deferente, modò id faciat in veritate & in iudicio, & in iustitia, non peccat. Nam quòd prohibuit Deus ne iuretur, illud Augustinus prohibuisse vult intelligi, ne quisquam, sicut bonum, appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quamobrem non est appetenda, sicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tanquàm mala, cùm est necessaria. Cùm igitur non in bonis, sed in necessariis iuratio sit habenda, refrenet se quisq;, quantum potest, vt ea non vtatur, nisi cùm necessitas postulauerit: si quando videt difficiles homines ad credendum, quòd iis expedit credere, nisi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi vtilitatem in veritate, iudicio & iustitia iusiurandum præstatur, non modò contra præceptum hoc nihil fieri, verùm illud magis impleri credendum est, quod in Deuteronomio scribitur: Deũ tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis.

Deut. 6.

De tertio Præcepto.
CAPVT LXXIX.

DIligere Deum & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodũ id corde fiat & ore, quemadmodum etiam vtroq; contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonstratum est: Restat nunc, vt quemadmodũ opere Deus diligendus & colendus sit, breuibus de eo disseramus: Hac enim de re, tertium hoc est mandatum, cuius hæc verba sunt: Memento vt diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo verò die Sabbatum Domini Dei tui est: Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas.

Est in

Est in hoc præcepto quiddam quod ad cæremoniam, est quod ad mores quoq; pertinet. Quòd septimus dies vacationi fuit assignatus erat cæremoniæ: Sic enim loquitur Dominus: Videte vt Sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos in generationibus vestris. Quòd autem in cōtemplandis Dei beneficiis, in hymnis, precationibus, & sacrificiis dies ille consumebatur, morale fuit: Sublata cæremonia, remansit quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id, quod vetat Apostolus, ne videamur obseruare cum Iudæis dies, annos, & tempora, non iam ipsa tēpora, sed res, quarum illa signa sunt, obseruamus: Repudiamus cum illo temporum obseruationem, interea tamen temporalium signorum intelligentiam, cum eodem Apostolo, sicut Augustinus quoque scribit, retinemus.

Sabbati præceptum ad cæremonias & ad mores pertinet. *Exod. 31.* *Galat. 4.* *Aug cont. Adimantum cap. 16.*

Triplicem autem habebat Sabbatum Iudæorum significationem: Vnam, quæ ad mores pertinet, cessationem à peccatis, & ab iis omnibus, quæ sunt impedimento, quominus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere possit. Aliam, quæ ad allegoriam: quietem Christi corporis in sepulchro. Tertiam quæ ad anagogen, æternam requiem in cœlo. Ac primum quidem, illud præceptum nobis modis omnibus obseruandum est, vt quiescamus peruerse agere. Secundum expletum iam est, in Christo. Tertium expectatur & speratur à nobis, vt liberati de corpore mortis huius, ac soluti graui peccatorum onere, quo premimur in hoc mūdo, post multas tribulationes & angustias, post varios exantlatos labores, quo caput nostrum Christus præcessit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua Sabbatum est ex Sabbato, Sabbatum delicatum & sanctū Domino. Cùm igitur figuræ successerit veritas, quodque fuerat externa Sabbati obseruatione significatum, Iesum Christum Dominum nostrum & siti & inedia, & multis molestiis, grauissimisque corporis cruciatibus, quos vltrò nostra causa pertulit, vehementer fatigatum, ad extremum acerbissima, turpissimaq; morte confectum, die septimo tandem in sepulchro quieturum, id re ipsa sit expletum: nihil fuit necesse figuram deinceps amplius obseruari. Sicut enim aduenięte Sole cessat vmbra, sic adueniente veritate, cessare debet figura. Itaq; septimus dies in octauum est mutatus: Nam pro Sabbato, diem feriarum agimus eum, qui proximè Sabbatum sequitur. Mutatus est autem Apostolorum auctoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quemadmodum eorundem auctoritate constitutū est, si quis ante æquinoctium vernale sanctæ Paschæ diē cum Iudæis celebraret. Episcopus aut Presbyter, vt abiiceretur. Quin & illud cautum esse videtur, quamdiu durabat sacerdotium Iudæorum, vt qui ministerio reconciliationis Apostolorum temporibus fungebātur, non sacerdotes, verùm Presbyteri tantùm vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerunt semper, ne quid Christiani Catholici, non modò cum Iudæis, sed ne cum hæreticis quidem haberent cōmune. Sic Ioannes Chrysostomus, grauiter eos reprehendit, qui ieiunarent iisdem diebus, quibus à Iudæis solenniter ieiunabatur. Sic in Ephesino Concilio, cùm Nestorius Christotocō, non autem Theotocon esse Mariam virginem asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare: Non quòd hoc nomine rectè vocari non potuerit aut possit: sed quòd obuiandū errori putauerunt, quo Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum & hominem peperisse Mariam virginem contendebat. Sic in Toletano quoq; quarto, propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, decretum est, vt simpla teneretur baptismi mersio: ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem.

Sabbati Iudaici significatio. *Esaiæ 1.* *Rom. 7.* *Hebr. 4.* *Esaiæ 66.* *Esa. 58.* *Sabbatum mutatum.* *Canon 8.* *Paschæ celebratio ab Apostolis.* *Chryso. tomo. 3. aduersus Iudæos oratione 1.*

Quòd autem in octauum & non in alium, dies hic mutatus est, propterea factum est, quòd is præ cæteris multis est Dei beneficiis insignis: cuius præconia, post Iustinum & Eusebium Emissenum, Leo Pontifex his verbis recenset: Tantis est, inquit, hæc dies diuinarum dispensationum mysteriis consecrata, vt quicquid à Domino est insignius institutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per Christi resurrectionē & mors interitum, & vita sumpsit initium: in hac Apostoli à Domino prædicādi omnibus gentibus Euangelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramentum regenerationis accipiunt: In hac, sicut beatus Ioannes Euangelista testatur, cùm congregatis in vnū discipulis, clausis ianuis ad eos Dominus introiisset, insufflauit & dixit: Accipite Spiritumsanctum. In hac deniq; promissus à Domino Spiritussanctus aduenit. Tot igitur beneficia cùm hoc die acceperimus, quem vocant Euangelistæ vnam siue primam Sabbati, meritò recolendis illis diligentius eum assignauit Ecclesia. Magnum fuit beneficium, quòd creati sumus, qui non eramus, sed multò maius illud, quòd restituti sumus, qui perieramus, per eū ipsum, per quem creati sumus, Dominū nostrum Iesum Christū. Quapropter meritò diem hunc celebramus, meritò dominicum appellamus, in quo verè se Dominum Christus declarauit: non solùm quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus est, verùm etiam quando resurgēs ex mortuis, manifestum fecit omnibus, quòd potestatem haberet ponendi animam suam, & sumendi eam. Meritò cantat in eo chorus Ecclesiasticus: Hæc est dies, quam fecit Dominus. Multa præclara scribuntur in Concilio Parisiensi de obseruatione diei Dominicæ, in nouissima conciliorum æditione.

Dominicus dies. *Homil. 7. de Pascha.* *Leo. epist. 81.* *Dominicæ diei beneficia.* *Marc. 16. & Matth. 28.* *Iusti. Apologia 2. pro Christianis.* *Ioan. 20.* *Actorum 2.* *Sabbati vna seu prima, est dies resurrectionis Christi.* *Sabbatum cur diem dominicum vocitemus.* *Tom. 3. li. 1. cap. 5.* *Ioan. 10.*

Est quidem ita, quod nullo non die, quin potius nulla non hora, nullo non temporis

Psalm.117. Psalm.45. Festi dies cur instituti.

momento vacandum nobis esset tantorum Dei beneficiorum contemplationi, ad quam ipse nos inuitat, dicens: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus: vacate à curis & seculi negotiis, & in sancto ocio & quiete videte, quòd ego sum, qui creaui vos: ego sum, qui, cum vitio vestro, quòd eratis per me creati, perdidissetis, dato pro vobis in mortem filio meo, denuò per eum vos quasi creaui, vt iam in filio meo sitis noua creatura: & sicut portastis quondam imaginē terreni, ita nunc portetis imaginem cœlestis hominis, neq; sitis iam deinceps Adæ filij, sed sitis mei filij, sitis & vocemini filij Dei, fratres autem & cohæredes Christi. Hęc tāta beneficia, per me vobis multis quidem offensionibus, nullis autem vestris meritis præcedentibus præstita, vobiscum recogitate, & à quo tantopere vos esse dilectos videtis, me vicissim ex toto corde vestro diligite. Quod igitur à nobis exigit ipse Dominus, qui nos etiam laborantes & oneratos ad se venire iubet, quòd in eo simus animabus nostris requiē inuenturi, hoc nobis nunquàm non faciendum, ac ne respirandum quidem toties, quoties illius esset reminiscendum. Nihil aliud mentem nostram cogitare, nihil aliud linguam sonare, non aliò cunctas animi nostri vires, & sensus nostros omnes oportuit referri, quàm ad videndum & contēplandum Deum tam beneficum, tam liberalem, tam nostri amantem, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Cæterùm tale Sabbatū celebrare, sic totos Dei & beneficiorum eius contemplationi vacare, non est huius seculi, nō est huius corporis, quod corrumpitur, quod aggrauat animam, quod deprimit sensum, ea quæ sursum sunt cogitare volentem: haud aliter, quàm si quis passerculum pede alligatum in sublime se tollere cupientem in terrā funiculo detrahat. Sabbatismus hic, siue vacatio hæc, & requies, non huius peregrinationis, sed cœlestis erit illius patriæ. Nam in hac quidem peregrinatione, non est quisquam tanta firmitate animi prēditus, tanto virtutis robore munitus, tamq; sibi admirabiliter & inuictè constans, qui non aliquo lapsu aliquando, aliquoq; deflexu ad carnem & carnis desideria protrahatur, quem nulla vnquam animi affectio, nullus cupiditatum motus perturbet: vt in vna illa Dei consideratione perpetuò consistere humanæ menti datum non sit: quàm sæpè cum Deo rationem omnem habere meditantem, terrenæ istæ induuiæ de cœlo ipso deducunt, atq; eiiciunt: ac fidei cōplexu in Christo Iesu hærere cupientem, proturbant inde tamen, diuelluntq; à beata cura, & ad inquinatas & sordidas cogitationes detrahunt. Cùm nec Cyniphes Aegytiis perinde molestę fuerint, subitò in oculos eorum incursantes, & quoties abactæ fuerant, iterum atq; iterùm recurrentes, quàm sunt sæpè nobis molestæ seculi curæ, carnisque nostræ desideria, quibus non possumus quandoqúe non à Dei contemplatione auocari.

Gala.6. 1.Cor.15.

Matth.11.

Rom.8. Sapien.9.

Seculi curæ cyniphibus Aegyptiorum similes. Exod.8.

Heb.2.

Non ignorauit hoc, qui vt misericors fieret, ac fidelis pro nobis Pontifex ad Deum, ad impetrandam delictorum nostrorum veniam, per omnia similis nobis fieri dignatus est, ac omnes infirmitates nostras (quæ modò peccatum non importarent) assumpsit. Quamobrem quasi digito commonstrare contentus, quo nobis contendendum est, non tam exactè Sabbatum hoc sempiternum, hoc est perpetuam animi tranquillitatem, ac in se, suisq; beneficiis contemplandis vacationem à nobis exigit, vt non auocari nos quandoque ab eo, vel corporis nostri, vel eorum, qui nobis aut genere coniuncti, aut quocunq; tandem alia necessitudinis genere sunt deuincti, cura & solicitudine, sine aliqua sui grauiore offensione patiatur. Quamobrem non imperauit, quod à nobis minimè præstari posse videbat: sed, optandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura, solicitudineq; remoti, soli numinis mei contemplationi vacaretis, in eaq; perpetuò mentem vestram omnem defixam haberetis: Quoniam verò carnem nostram, peccati tamen expertem indutus, quæ sit illius fragilitas didici, non exigo quod præstare non potestis: Est aliquo prodire tenus, si non datur vltra: Prima sequentem, etiam in secundis & tertiis consistere honestum est. Non semper vobis est ociū, animum ad ea, quæ sunt pietatis, colligendi: non potestis hymnis, precationibus, sacræ doctrinæ, sacrificiis, eleëmosynis, & id genus aliis exercitamētis, quæ fidem & charitatem excitant, toti perpetuò vacare, vt sic vos me ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus vestris diligere declaretis: saltem quotidie sepositum tempus aliquod ad ista habeatis: Sin & hoc difficile est, saltem septimū quemq; diem iis rebus propriè dicetis. Scio quòd nō omninò est sui iuris maritus, aliquam sui partem debet vxori: non est sui iuris & vxor, aliquā sui partem debet marito: neuter vt vacare mihi semper totus queat, dū in diuersas vterq; curas distrahitur: quomodo socero, socrui, quomodo cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis satisfaciat: vnde victum indies crescenti familiæ suppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legitimum vsum, non piam, minimeq; anxiam de seipso cuique, deque liberis ac domesticis sustentandis solicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti estis, liberis procreandis operam dare: licet agros, licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificio victum quærere: nihil ea me res offenderit: non propterea violatum esse præceptum meum existimabo, de diligēdo me ex toto corde, ex tota mēte, ex omnibus viribus vestris: modò ne sic in harum rerum solicitudine toti sitis occupati, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Potestis etiam in mediis laboribus vestris mei meminisse: potestis meum, non manuum vestrarum beneficiū agnoscere, si quid rectè processerit: potestis mihi semper

Sabbatum quomodo sanctificandum.

gratias agere. Cæterùm ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præstandum, si vacare semper non potestis, tempus tamen aliquod ad eam rem sepositum habetote. Sex dies consumatis licet in iis, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum sustentationem, quæ ad rem vestram familiarem tuendam pertinere videbuntur, saltem septimum quemque diem, vel si qui sunt alij non ita multi festi dies, mihi totos dicetis: vt in iis à mutuo congressu, & ab aliis quibuscunq; curis vobis temperetis: quò magis defecatis animis sacris precibus, ac cœlestium rerum meditationi vacare queatis. Hoc si feceritis, erit mihi satisfactum. *Sex dies operaberis.*

Quamobrem vel ex hoc præcepto satis liquet, quod anteà quoq; dictum est, nihil nobis impossibile Deum præcepisse: nec exigere, vt mandatum de se ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis omnibus aliis reiectis, in illo contemplando, ac omni pietatis genere colendo, perpetuò mētes cogitationesq; nostras occupatas habeamus: Saltē præstemus aliquando, quod præstari iugiter à fragilitate nostra non potest: saltem dies, huic rei propter imbecillitatem nostram peculiariter dicatos, obseruemus: Deniq; vel semel in vita saltem, conuertamur ad Dominum Deum nostrum in toto corde nostro, neq; Deum aliquem alienum occupare deinceps cor nostrum patiamur: siue is Deus venter sit, siue Mammona, siue quocunq; tandem alio nomine vocetur. Si sic conuersi, nec à Deo nostro post eiusmodi conuersionem auersi posteà, migrauerimus ex hac vita: etiam si per omne vitæ præteritæ tempus deos alienos coluissemus, si ventri atq; iis, quæ sub ventre sunt, si auaritiæ, si quibuscunq; vitiis aliis mancipati fuissemus, nihil nos ea res impediet, quòminus æterna gaudia consequamur: illius gratia & misericordia, qui dixit: Quacunq; hora ingemueris, saluus eris: vel eo ipso tempore ille nos impleuisse interpretabitur, quòd à se de diligendo se mandatum nobis datum est: Vt vel ex hoc perspicuum cuiuis esse queat, falsum esse, quod à blasphemis istis dicitur, præceptum hoc ab homine Christiano expleri non posse. Perpetuum Sabbatū fatendū est à nobis obseruari nō posse: verùm vt semel in hebdomada, vel semel in anno, vel semel in vita tantū obseruemus, adiuuante spiritu infirmitatē nostram non est nobis impossibile. Cæterùm sempiterni iugisq; Sabbati obseruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra: cùm ventum erit ad cœlestem patriam, ad manētem illam ciuitatem, quam futuram inquirimus, ibi Sabbatum erit ex Sabbato, ibi requies erit sempiterna, ibi vacabimus, & videbimus, & amabimus: & amabimus & laudabimus absq; vllo fastidio, absq; vlla fatigatione, eum, qui & legis, & desideriorum nostrorum finis est Dominum Deum nostrum: vt sit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apostolo scriptum est: & inter eos numerabimur, de quibus in Psalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te. *Ezech. 18.* *Hebr. 13.* *Psalm. 66.* *Psalm. 45.* *1. Cor. 15.* *Psalm. 83.*

Videmus igitur iam, quid sibi velit præceptum hoc de sanctificando Sabbato. Quod expediret quidem iuge vt esset, verùm infirmitati nostræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos nō posse videmur, certos tamen dies obseruemus, quos sanctificemus, hoc est: in sanctis operibus transigamus, nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quę autem sint sancta ista opera, in quibus dies festos transigere nos oportet, ex Agathensi concilio discimus: In quo cunctis pręcipitur, vt populus Missas die dominico totas audiat, nec ante benedictionem sacerdotis egredi præsumat. Apostolorum quoq; canonibus cautum est, vt communione priuentur, qui solennibus sacris non perseuerauerint in oratione, vsq; dum Missa peragitur: quo tempore cōuenire etiā ad Ecclesiam, & scripturas Apostolorum ac Euangelium audire iubentur. Hoc est igitur sanctificare Sabbatum, sacrificiis, concionibus, & aliis diuinis officiis, non corpore magis quàm animo interesse. Nam si mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, si quis corpore præsens adsit: illam itaq; tunc Deo maximè vacare, beneficia illius recolere, & pro illis gratias agere oportet. Atq; hæc est causa, quamobrem aliis operibus omnibus tum interdicitur: non quòd per se malū sit arare, seminare, rem familiarem curare: sed quòd quę potiora sunt, iis vt rectius vacari queat, ab aliis operibus abstinendum est, ne quid contemplationi nostræ impedimenti adferant. Maximè verò abstinendum tum est ab omni opere seruili. Nulla autem grauior est seruitus, quàm sit peccatum. Quare si quid per dies reliquos peccatum est, recogitare debemus in amaritudine, cùm dies festus aduenerit, & omnia facere, vt reconciliari Deo possimus, atq; ab omni deinceps peccato cauere: ita vt neque ventri seruiamus, neq; mammonæ, neq; cuiquam alij vitio. Nam qualia nunc à multis Sabbata celebrantur, non sanctificari, sed prophanari videntur: Neq; enim ad potationes, ad choreas, ad luxus instituta sunt Sabbata: cùm rectè scriptum sit ab Augustino: Melius est arare, quàm saltare. Cuius etiam alio loco verba sunt hæc: Obserua diem Sabbati non carnaliter, non Iudaicis deliciis, qui ocio abutuntur ad nequitiam. Melius vtiq; tota die foderant, quā tota die saltarent. Et alio loco: Quanto melius fœminę eorum lanam facerent, quàm illo die in neomeniis saltarent. Nulla sunt opera magis seruilia, quàm sint hæc: Sed vt tantò tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficiis eius recolendis vacare queamus. Quamobrem ab iis, quæ verè seruilia sunt opera, semper abstinere oportet. *Festorum opera. Cano. 47. Missæ ad finem intermanendum. Cano. 10.* *Festa quomodo celebranda.* *Peccatum grauiss. seruitus.* *Aug. in Psal. 91. Aug. in Psal. 32.* *Tract. 3. in Ioan.*

Cæterùm labores manuum fieri quandoque possunt, etiam die festo, si vel necessitas *Festis an laborare liceat.*

Matth.12. *Ibidem.* euidens postulet: sicut Dominum excusasse legimus discipulos euellentes spicas in Sabbato: vel Ecclesiæ commodum: sicut in Euangelio Sacerdotes fecisse dicuntur omnia, quæ erant necessaria in templo, in die Sabbati: vel proximi vtilitas, sicut Dominus curauit in die Sabbati habentem manum aridam, & Iudæos, qui factum id reprehenderant, confutauit exemplo adducto de oue: *Ioan.7.* vel superioris auctoritas: sicut idem præcepit Iudæis, vt circunciderent in die Sabbati. Extra hos casus si quis manibus laborauerit, transgressi præcepti de sanctificando Sabbato reus erit.

Prosp. Part.1. de promissis & prædictionibus cap.36. Prosper Aquitanicus: Qui votum, inquit, vouentes sese offerunt Deo, eiusq; verbo vacantes spiritale Sabbatum obseruant, vt Maria, quæ meliorem partem eligit: *Lucæ 10.* à quo declinantes in strangulatione, dum mundanis curis innodantur, morsu pestifero tertiæ plagæ Aegyptiorum læduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptum hoc de Sabbato sanctificando manifestum est, qui cum semel Deo se deuouerint, primam fidem irritam facientes, matrimonium contrahunt: *Sacerdotes vel Monachi matrimonium contrahentes nō sanctificant Sabbatum.* cuius generis sunt Sacerdotes & monachi: quibus non propterea nuptiis interdictum est, quòd malæ sint nuptiæ, sed quòd cùm perpetuum illis Sabbatum obseruandum, & iuge sacrificium sit offerendum, ac de lege Domini die nocteque meditandum, abstinendum est eis ab iis omnibus, per quæ possint à continua Sabbati obseruatione auocari.

De Quarto Præcepto.

CAPVT LXXX.

EDocti sumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieque colere Deum, & ea fugere, quæ à vero ipsius cultu auocare possent, oporteat: In posteriore, quomodo sit proximus diligendus, docemur. *Proximus quis.* Proximum autem existimare debemus omnem hominem: *Basil. in Psal.14.* sicut præter alios à Basilio quoq; legimus annotatum. Siquidem omnes inuicem proximi sumus, omnes cognati, fratres omnes, ex eodem patre prognati sumus omnes. Si spiritualem quæris, pater noster ille est, quem vno ore inuocantes dicimus omnes. *Matth.6.* Pater noster, qui es in cœlis. Sin autem terrenam quæris originem, Pater noster Adam mater nostra terra est: ex eodem luto fabricati sumus omnes. Itaq; naturâ fratres sumus secundùm carnē: sed & secundùm spiritum fratres nati, vel potius regenerati sumus: eundem à primo homine sanguinem ducimus, eandem à Domino gratiam accipimus.

Philip.2. Quæ cùm ita sint, non ea, quæ nostra sunt singuli, sed ea, quæ sunt aliorum considerare: non quod nobis ipsis, verùm quòd multis est vtile, quærere debemus. *Homo vnde dictus.* Reputet homo secum, nomen suum vnde traxerit: ab humo vtiq;, quæ nihil cuiquam accipit, sed omnia largitur omnibus, non hominibus modò, verùm & brutis: *Lact. li.2. ca.11. de origine erroris.* dum in vsum omnium animantium diuersos fructus ministrat. *Humanitas.* Inde appellata humanitas, specialis & domestica virtus: quam vel ipsa nos docere debet nostri corporis forma, membrorumq; vsus. *1. Cor.10.12.* Nam & nos omnes vnū corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Sicut igitur ipsa pro se inuicem solicita sunt membra, ac non modò non lædit vnum alterum, verumetiam pro virili sua succurrere læso conatur: sic & nos alterum, pro altero solicitos esse, ac quoties necessitas postulat, inuicem subuenire oportet.

Omnes itaq; diligendi sunt: sed quoniam copiæ singulorum paruæ sunt, eorum autem, qui iis egent, infinita est multitudo, delectus habendus est eorum, quibus benignè facias. *Benignitatis ratio.* Nam vt quisq; nobis fuerit coniunctissimus, ita plurimum est in eum benignitatis conferendum. *Amb. lib.1. offic. cap.30.* Quapropter hanc probandam esse putat liberalitatem Ambrosius, vt proximos seminis tui ne despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, inquit, vt ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati. *1. Tim.5.* Paulus quoq;: Si quis, inquit, suorum, & maximè domesticorū curam non habet, fidē negauit, & est infideli deterior. *Domesticorū ratio habenda, quique eo nomine intelligantur.* Inter suos autem & domesticos iure suo primum locum sibi parentes vendicant, per quos factum est, vt lucem hanc aspiceremus. In hos ergò cum primis nos esse beneficos oportet, vt gratos nos, quæ ab illis accepimus, beneficiorum esse declaremus. Et hoc est quod præcipit Dominus, dicens: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi. Quo quidem præcepto, non solùm vt parentes debita veneratione prosequamur, & eorum dictis simus audientes, admonemur: verum etiam, si quibus rebus opus habuerint, vt illis benignè suppeditemus, & eos vicissim alamus, *Honos & honorare.* quorum cura singulari nutriti sumus & educati, iubemur. Honos enim in scripturis, quod annotauit etiam Hieron. *Hie. in Mat. cap. 15. & in lib. de monogamia ad Gerontiam.* non ille solum intelligitur, qui in salutationibus & officiis deferendis, verùm & ille, qui consistit in eleēmosynis ac munerum oblationibus: vt honorare sit idē, quod liberalitate prosequi. Sic in Prouerbiis legimus: Honora Dominum de tua substantia: *Tobias 1.* Et apud Tobiam: Cùm ex his quibus honoratus fuerat à Rege, habuisset decem talenta. *1. Tim.5.* Et apud Paulum: Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Ac paulò pòst: Qui benè præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur: hoc est, non solùm illis debita veneratio præstari, verumetiam vitæ necessaria debent suppeditari.

Parentes qui. Parentum autem nomine, non ij solùm accipiendi sunt, ex quibus prognati secundùm

carnem sumus, verumetiam omnes qui præsunt: siue sint Pastores & Episcopi, siue Reges & Principes, aut quicunq; tãdem alius Magistratus: Omnis enim potestas à Deo est: & qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Quamobrem vtrique potestati duplex hic honos debetur, & venerationis & subsidij. Cui tributum, tributum, dicit Paulus: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. *Rom.13.* *Ibidem.*

Peccant igitur contra præceptũ hoc, qui vel decimas negant Episcopis & Pastoribus, vel tributis & vectigalibus Principes suos fraudãt, vel vtrisq; dicto audientes nõ sunt: cùm etiã illis dyscolis obedire Petrus iubeat. Magis etiã peccant, qui non ipsi modò non honorant, verùm & alios ab honorandis illis auocãt: dum illos iudicant, à quibus ipsos iudicatos oportuit: dum eorum existimationi detrahũt: dũ falsis etiam plerunq; criminationibus famã eorum proscindunt & lacerãt, dum quicquid ab illis statuitur, id secùs interpretantur, & quæ non intelligũt, ea sæpè reprehendũt: neq; ferre possunt, si, qui cum potestate versantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: cũ si ipsi eodẽ loco essent, multò fortasse grauiora patrarent. Ferenda sunt à subditis, eorum qui præsunt errata: non est ab oue iudicandus pastor: diuino pleraq; iudicio sunt reseruanda, Dominus enim est, cui stat aut cadit. *1.Pet.2.* *Galat.6.* *Pastor ab oue iudicandus non est.* *Rom.14.*

Multò grauissimè verò peccant contra præceptum hoc, qui eos, ex quibus interrogare sunt iussi, de semitis antiquis, cùm ipsi contemnunt, tum in aliorũ contemptum adducere conantur, quicquid sancitum ab illis, & tot seculorũ vsu in Ecclesia Dei receptũ est & approbatũ, id vno traditionũ humanarum nomine reiiciendum esse docent, sanctos patres omnes pro nihilo ducunt, sibiipsis nihil non tribuunt, illis contrà nihil non detrahunt. Rident ieiunia, rident vota, rident sacrificia, quin & ipsa ludibrio sunt sacramenta. Deniq; quæcunque mille quingentis annis & deinceps, per Apostolos, & eorum successores, & per œcumenica concilia piè sunt instituta, cachinnis omnia prosequuntur. Atqui non ita nos docet scriptura, Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicẽt tibi. Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Quàm grauiter autem istos momordit coluber, qui dissipare sepem, hoc est, omnia Ecclesiæ dogmata, omnes institutiones, ab Apostolis & Apostolicis viris fundatas, conuellere sunt & labefactare conati, qui pleraq; non aliam ob causam contemnunt & reiiciunt, quàm quòd ita sunt à sanctis Patribus, quamuis summa ratione, cõstituta. Verbi gratia. Visum est Patribus, & ab ipsis etiam Apostolis institutum, vt sextis feriis à carnibus abstineretur, quò grata fieret eius rei recordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, sexta feria graue crucis pertulit supplicium, & mortem acerbissimam oppetiuit. Illi in contemptum Patrum, nulla prorsus necessitate cogente, eo die carnibus vescuntur. Deniq; quicquid à sanctis Patribus, quacunq; tandem de re, quamlibet piè constitutum est, contra id omne pedibus & manibus obnixè venire conantur. Quid est, si hoc non est grauissimè contra præceptum istud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit Spiritus Dei, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. *Ecclesiasticorum institutorum contemptores.* *Deut.32.* *Prou.22.* *Eccle.10.* *Dissipãtes sepem mordet coluber.* *Ieiunii sextæ feriæ ratio.* *Prou.1.*

Pater noster Deus est: huius disciplinam vt audiamus præcipit. Sed nunquid hoc satis fuerit, si nos diligere Deum, si præceptis eius obtemperare, si disciplinam eius audire dicamus? Minimè gentium. Mater nostra Ecclesia est: huius legem si dimiserimus, si morem illi non gesserimus, si nos ab illius vnitate segregauerimus, frustrà nos audiuisse patris disciplinam gloriabimur. Erimus enim ij, quos vocat Propheta filios desertores: de quibus etiam alio loco scriptum est: Filij alieni mentiti sunt mihi. Nam vt alia omnia, sic hoc quoque præclare Cyprianus: Ecclesia, inquit, est, quæ nos Deo seruat, quæ filios regno, quos generauit assignat. Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à promissis Ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Christi, alienus est, prophanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. Sic igitur patrem nostrum Deum honoremus, vt suo matrem Ecclesiam honore non fraudemus. Sic patris nostri disciplinam audiamus, vt matris quoque legem ne dimittamus. Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquam Ethnicum & Publicanum, non agnoscit eum pro filio, qui quam sibi sanguine suo mundatam copulauit, sponsæ suæ Ecclesiæ non obtemperat, cuius contemptus ad patris contemptum redundat. Sic enim loquitur Deus: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Et ad Samuëlem: Non te spreuerunt, sed me, ne regnem super illos. Nunquàm à disciplina patris lex matris, nunquàm à lege matris disciplina patris dissidet. Non est Euangelium, vbi non est Ecclesia. Non est Ecclesia, vbi non est Euangelium. Non quòd scriptura non haberi possit extra Ecclesiã, de qua Iudæos gloriatos, cuius testimonio Diabolum & membra eius hæreticos & schismaticos ita frequenter vsos legimus, vt eam, eiusq; sanum intellectum sibi solis propriè vendicare conati fuerint. Sed quod viuum Euangelium ipsa est Ecclesia, extra quam pelles haberi, siue chartæ possunt, atramentũ haberi potest, literæ siue characteres, quibus conscriptum est Euangelium, haberi possunt: cæterùm ipsum Euangelium extra Ecclesiam non habetur, nec haberi potest. Quæ causa est, quòd Apostoli Spiritu sancto pleni, cùm symbolũ tradidissent, *Pater noster Deus.* *Mater Ecclesia.* *Ab ea discedentes à Christo discedunt.* *Esaiæ 30.* *Psalm.17.* *Cyp. de simplicitate Prælatorum.* *Matth.18.* *Lucæ 10.* *1.Reg.8.* *Extra Ecclesiam scriptura haberi potest, intelligentia eius non.*

Credo sanctam Ecclesiam docuerunt Apostoli. 2. Cor. 3. Esaiæ 40. Lucæ 21.

nusquam proposuerunt: credo sancta Biblia, aut sanctum Euangelium: sed credo, dixerunt, sanctam Ecclesiam. In ea sunt Biblia, in ea est Euangelium, in ea sanus est Euangelij intellectus: quin ipsa potius est Euangelium scriptum non atramento, sed Spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hoc est illud verbum Domini, quod Propheta manere dixit in æternum: de quo Christus loquitur: Cœlum & terra transibunt, verba autē mea non transibūt: Nam quæ calamo sunt in charta scripta, transire possunt, possunt aliquo casu perire: quemadmodū libros legis Dei cōbustos legimus, quos tamen Esdras postea, qui eodem spiritu, quo antè scripti fuerant, plenus fuit, restituit, sicut Eusebius, Chrysostomus, Augustinus, Beda, & alij memoriæ prodiderunt. Quæ verò scripta sunt Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis, aut pecorinis, verùm in tabulis cordis carnalibus, ea nulla ratione possunt interire. Quamobrē honoremus patrem nostrū Deum, honoremus & matrem nostram Ecclesiam: vtriq; morem geramus, vtriq; dicto simus audiētes. Etenim cum Dei filio, carnem nostram induto, corpus vnum Ecclesia mater nostra facta est. Quare qui non audit hanc, Deum non audit: Deo detrahit, quisquis illi detrahit: Si quidem duo sunt in carne vna, Christus & Ecclesia. Mentitur, quisquis audire se patris disciplinam iactat, si matris legem dimittit: nam nisi doctus à matre fuerit Ecclesia, quæ patris disciplina sit, ignorabit. Teneamus igitur illam, quæ firmamentum est, & columna veritatis, neque cuiusquam auctoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is sibi cautus & prudens videatur, quamlibet etiam multa scripturarum proferat oracula, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Satanæ sunt illæ voces: deponite quicquid armaturæ suppeditant Orthodoxi veteres Theologorum scholæ, auctoritas conciliorum & Pontificum, consensus tot seculorum, ac totius populi Christiani: nihil recipimus, nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos sit certa auctoritas interpretandi. Quod nos interpretamur, hoc sensit Spiritussanctus: quod adferunt alij quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Satanę & alienata mente profectum est: Quod Orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile venenum est Satanæ: quod ego doceo spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio: nam conscius mihi sum me habere Spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, sed requiro obsequium. Neque quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesiæ sanctorum: Omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt: nisi qui fortè resipuerunt ante supremum vitæ diem: Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in Spiritumsanctum. Et tamen per quod idolum hæc Satanas loquutus est, non continua quidem oratione, sed sparsim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinæ genere referto libello. De seruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Germaniæ: Quod ille sentit, Dei verbū & purum Euangelium vocatur.

Libros legis Dei cōbustos Esdras restituit. Eusebius in Chronicis. Chrys. in op. imperfect. in Matt. hom. 39. & ho. 8. in epist. ad Heb. Aug. de mirabil. sacræ scrip. lib. 2. cap. 33. Beda de ratione temp. cap. 21. Ephes. 5.

Lutheri superba verba.

De Quinto Præcepto.

CAPVT LXXXI.

QVemadmodum nihil est magis secundùm naturam, quàm vt homo homini, quicunque sit, ob eam ipsam tamen causam, quòd homo sit, consultum velit: sic è cōtrario, detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cætera quæ possint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incōmoda, quæ per hominem homini possunt importari, multò grauissimum habetur, & longè facinus atrocissimum existimatur, si quis alicui lucis huius vsuram eripiat: si quem vita priuet. Quamobrem rectè primo loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quod tamen interdictum non ita latè patet, vt minimè nobis per id licere putemus animalia terræ, volucres cœli, pisces maris, ac quæcunq; tandem bruta animantia, quæ in vsum hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid viuit occidendum non est, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergo fas fuerit virgultum vellere, aut herbis etiam vesci. Cùm tamen disertis verbis scriptum sit: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia, tradidi vobis omnia: vt feras, & quascunq; tandem bestias, & pecora non alio loco habere debeamus, quàm quo vel herbas, vel fructus alios. Cùm præsertim à Paulo quoque scriptum sit: Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abest, vt bestias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipsum etiam vt hominem occidi iusserit: idq; in eiusdem libri capite mox sequenti: Qui percusserit, inquit, hominem volens occidere, morte moriatur. Et proximè in sequenti: Maleficos non patieris viuere. Et rursus in Leuitico: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio: Qui superbierit nolens obedire sacerdoti, ex decreto Iudicis moriatur homo ille.

Præceptum Non occides, quatenus se extēdat.

Gene. 9.

1. Cor. 10. Cædes non omnis contra præceptum Dei. Exod. 21. Exod. 22. Leuit. 24. Deut. 17. Deut. 13.

Quod ergò dicit hoc loco: Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam sicut præclarè scriptum est à Clemēte. Non omnis cædes in malis habēda est, sed solū illa prohibetur, quæ innocēti infertur: iusta verò Magistratibus reseruatur. Quare si qui Magistratu fungun-

Lib. 7. cap. 3. constit. apost. Magistratibus licet occidere.

funguntur, supplicium capitis de nocente sumpserint, non ipsi hoc, sed ille facere videtur, qui dixit: Ego occidam, & viuere faciam. Ipse enim est per quem reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Quid enim aliud est Rex, aut Iudex quicunque, quàm Dei minister, bonis in bonum? Si autem malum feceris, inquit, Paulus, time: Nō enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, & vindex in irā, ei qui malè agit. Ipsius ministerio Deus plectit sontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu adactus quisque, quod de non occidendo præceptum est, tantò diligentius obseruet. Quamobrem non modò peccat Iudex, cùm de sonte pęnas sumit, verumetiam si id facere intermittat, non minus in vitio est, quàm ille ipse qui facinus patrauit, cuius causa mortis reus erat pronunciatus. Homicida est, quisquis iurisdictionem sibi datam habens, homicidam impunitum relinquit: de quo cùm debitas pœnas exegerit, non iam homicida: verùm Dei minister est, vindex in iram ei, qui malè agit. Itaque homicidas, & sacrilegos, & fornicarios punire non est effusio sanguinis, dicit Hieronymus, sed legum ministerium. Præclarè quidem dixit, quamuis Ethnicus: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim spes maxima est peccandi illecebra, qua furor hominum alitur effrenatus. Non igitur violati præcepti huius reus est iudex, si hominem occidi faciat, sed qui priuata sua & propria auctoritate occiderit hominem, is demum violasse mandatum hoc existimandus est, non solùm si manu id faciat, verū etiam si sit ex eorū numero, de quibus dicit scriptura: Filij hominum: dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus: Quare siue quis consilium det alicui, vt occidat, siue prouocet aliquem ad interficiendum, vel accusando proximum, vel detrahendo, siue quodcunque pręstet auxiliū aut assensum saltem suum præbeat, reus erit huius præcepti violati. Siquidem digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Consentire autem videtur & is, qui non obsistit si potest, cùm scriptum sit. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitū liberare ne cesses. Qui videt igitur fame morientem, neq; pascit, ipse occidisse iudicatur. Pasce fame morientem, dicit Ambrosius. Si non paueris, occidisti.

Deut.32. *Prou.8.* *Rom.13.* *Magistratus non puniens sontes, homicida est.* *In ca. Hie.22.* *Rei huius præcepti.* *Psalm.56.* *Rom.1.* *Prouer.24.* *Consentienti in alienum periculum.*

Ac peccant quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, sed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo dicit Christus, quòd homicida erat ab initio. Atqui ille non gladio armatus, non ferro accinctus ad hominem venit. Verbum malum seminauit, inquit Augustinus, & occidit: Noli ergò putare te non esse homicidā, quando fratri tuo malè persuades. Graue genus id est homicidij, si quis oratione sua hominem ad peccandum inuitat, atq; ita gehennæ reum facit, si doctrinis variis & peregrinis mētem alicuius abducere, & in aliud Euangelium transferre conatur ab eo, qui vocauit nos in gratiam Christi.

Homicidæ animarum. *Ioan.8.* *Aug tract.42. in Ioan.*

Graue est & illud homicidij genus, si quis vita sua contaminata corrumpit alios, dum sua in eos vitia infundit, ac plus etiam exemplo, quàm peccato nocet, si præsertim sit ex eorum numero, quibus dictum est. Vos estis sal terræ, quod si sal euanuerit, in quo salietur? Vos estis lux mūdi: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videāt opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Qui si prætierint aliis flagitiosè viuendo, tot eos mortibus dignos esse scribit Gregorius, quot ad subditos suos, perditionis exempla transmittunt. Quamobrem tanto diligentius cauere eos oportet, vt non modò crimine, verùm etiam suspicione criminis vacare queant, quantò pluribus æternæ mortis auctores fiunt, cùm sua in illos vitia infundunt.

Malo exemplo nocere est homicidam esse. *Matth.5.* *Greg. in pastorali parte 3. admonitione 5.*

De sexto Præcepto.

CAP. LXXXII.

GRaue crimen est homicidium, sed non minus graue, quod sexto loco prohibet Deus: Non mœchaberis. Quamobrem non Romanorum modò, verùm & Hebræorum & Barbarorum legibus, in adulteros capitis pœna fuit constituta. Furti manifesti reum, quadrupli, nec manifesti, dupli pęna absoluebat, scelus adulterij securis expiabat. Apud Hebræos autem populi manibus lapidabantur, quòd id violasset, sine quo populus non esset. Nec hoc contenta legum seueritas illud etiam permisit, deprehensum adulterum, sine iudicio, sine legibus confodere, nimirum id maritali donans dolori, quod grauatim concedit vim à capite propellenti, quasi lædat atrocius, qui coniugem adimit, quàm qui vitam. Nunc, proh dolor, apud Christianos ludus ac iocus est adulterium. Qui semel furtum admisit, non audet faciem attollere, qui multis adulteriis nobilitatus est, principem inter alios sæpè locum obtinet. Atque adeò non pudet facti plerosque, vt glorientur etiam in malitia sua, lætentur cùm malè fecerint, & exultent in rebus pessimis. Si quis vestem sublegerit, in crucem agitur, si pudicitiam vxoris alienæ furatus omni eam honestate spoliauerit, non modò nulla pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus existimatur, verumetiam idoneus ducitur, cui honores mandentur. In vxore tantum crimen habetur adulteri, maritus etiam commendatiorem inde se fore persuasum habet. Quem tamen, sicut ab Augustino scriptum legimus, tantò puniri grauius oportuit, quantò magis ad eum pertinet & virtute vincere fœminam, & exemplo moderari. Caput mulieris est vir, itaq; ducem illum, vxorem comitē esse decet. Quo diligentius illi cauendum est ne illa cadat viuēdo, quā timet, ne sequatur

Adulterium crimen grauissimū. *Adulterium quomodo punitum olim, & eius nostro æuo impunitas.* *Psalm.51.* *Prou.2.* *Aug. de adulterinis nuptiis. lib.2. cap.2.* *Peccatum virorum pœna maiore dignum, quàm mulierum.*

Vir vnde dictus Lact. de opificio Dei, cap. 12.

vxor imitando. Virum, sunt qui putent à virtute dictum, quòd plus in eo, quàm in fœmina, virtutis insit. Quod si ita est, æquum est, vt virtutis exemplo præeat vxori, neq; quod illi nolit, sibi licere velit: prior ipse præstet, quàm ab illa coniugij fidem exigit.

Mœchia quid.

In Epitome diuinarum institut. cap. 4.

Fornicatio quale crimen.

Cæterùm adulterij siue mœchiæ nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus hoc præcepto prohibetur. Licitus autem censetur solus ille, qui est inter matrimonio iunctos. Itaq; rectè dictum est à Lactantio: Hoc præcepto non adulterare non solùm corrumpere aliorum matrimonium Deus prohibet: Quod etiam cõmuni gentium iure damnatur: Verùm & prostitutis corporibus abstinere iubet. Ex quo manifestum est eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum esse negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius peccatum sit simplex fornicatio, quàm adulterium, vtrunque tamen coniunxit Apostolus, dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Et rursus in alia Epistola, fornicationem inter alia carnis opera recensens: Prædico vobis, inquit, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Certè quòd peccatum excludit à regno Dei, mortis æternæ reum facit.

Ephe. 13. Ephe. 5. Galat. 5.

Plutarch. in libro de exilio.

Non mœchaberis ad quos magis pertinet.

Ridiculum autem est, quod hoc præcepto nonnulli sanciri putant, & confirmari legitimum coniugium. Qui si hoc dicerent, sancire Deum, vt à lege matrimonij coniuges non discedant, néve quid indignum cõmittant honestate temperantiaq; coniugali, ne illi rectè sentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri coniugij fidẽ seruent inuiolatam. Cæterũ hoc isti persuadere velle videntur, præceptum hîc esse cunctis, vt vxores ducant, quæ scripturæ mens nunquàm fuit. Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem vitam agunt, quàm ad eos, qui matrimonio sunt irretiti, propriè dictum esse videtur. His præcipitur, vt inuicem sibi fidem seruent, vt thorum immaculatum custodiãt, néve maritus alicui præterquàm vxori, néve vxor alicui præterquàm marito sui corporis potestatem faciat. Ad vxorem autem ducendam nemo per hoc præceptum adigitur. Est quidem ita, quòd inter alias instituti matrimonij causas, & hæc recensetur: quod hac ratione facilius, & fornicationem & quemuis alium illicitum cõcubitum effugere liceat. Sed si quis putat, vnicum hoc esse vitandæ fornicationis remedium, is à vero longè aberrat. Multa milia virginũ, multæ myriades continentium fuerunt in Ecclesia, qui aliis, quàm contrahendi matrimonij remediis vsi, pudicè & castè vitæ suæ tempus omne transegerunt. Scilicet quòd potuerunt tot seculis tot myriades hominum, hoc nunc vix quemquam posse dicemus? Non est abbreuiata manus Domini: idem nunc Deus est, qui fuit semper: neq; cœpit vnquàm, nec idem esse desinet: ęquè nunc potẽs, ęquè nũc benignus est & misericors: Non exaruit fons ille bonitatis: æquè nunc etiam copiosus est, & redundans. Quamobrem qui negat rectè dici hodie, nos Dei auxilio adiutos, omnia posse, negat Euangelij vocem: Omnia possibilia sunt credenti: Omnia possum in eo, qui me confortat. Quamobrem sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere: neq; se subducit vocatione sua contra Dei voluntatem, si quis vitam cœlebem agere firmiter deliberatũ habuerit. Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem suam, benè facit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergò, quod melius est, vocati sumus omnes: cùm per ipsum Christum dicentem: Qui potest, hoc est, qui vult, capere capiat: tum per Apostolum eius ad Corinthios scribentem: Volo autem omnes esse sicut meipsum: Hoc præcipuè tempore, quod cùm breue sit, etiam qui habent vxores, vult Apostolus eos esse, tanquam non habentes: hoc est, vt neglectim eas habeant, & in Deo piè colendo potius occupati, quàm rei sint vxori mancipati. Quare vocati sumus ad ea, quæ sunt optima. Nam si Ethnicus ille dixit: Optimam vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet consuetudo: non est verisimile, non multò magis id voluisse Deũ: qui nos ad perpetuum quendam sabbatismum vocasse videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuique potestatem, si dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (sicut natura sua virtus omnis est difficilis) quin quod proximum est sequeretur. Prima sequentem, sicut anteà quoque diximus, honestum est in secundis & tertiis consistere. Quin optima sit virginalis castitas, proxima cœlibum continentia, nemo est tam proteruè improbus, qui negare audeat. Sed si cui vitæ genus hoc arduum videtur, bonum est & matrimonium inire: & secundas & tertias & quartas nuptias contrahere, malum non est: verùm ei, qui nulla se voti religione obstrinxit.

Conscientia an possit seruari. Esaiæ 59.

Marc. 9. Philip. 4.

Cœlibatus præstat coniugio. 1. Cor. 7. Matth. 19. 1. Cor. 7.

Continentia an contra naturam sit.

Neq; propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet: vt maximè verũ sit, contra naturam eum niti. Siquidem si quis naturam spectet corruptam, & vitio primi parentis deprauatam, non modò carnis, verùm & oculorum, & honoris concupiscentia, maximè secundùm naturam est. Omnes enim natura, & voluptate frui, & diuitiis affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum contra corruptam naturam hanc? nunquid Deum tentare putandus est, si quis fortiter ei fuerit reluctatus? Atqui hæc est militia nostra. Militia enim est vita hominis super terram. Quid aliud in baptismo

Iob. 7.

factum

ctum est, quàm quòd Christo nomen dedimus, quàm quòd illi stipêdia nos facturos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris cõcupiscentiam fortiter esse pugnaturos nos obstrinximus? Neq; propterea despondere nos animum statim oportet, si victi quandoque fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterum pugnabit. Præclarè Basilius: Non Angeli sumus, inquit, sed homines, & cadimus & resurgimus, idq; sæpè eadem hora. Ambrosius verò contra eos, qui propter infirmitatem non esse putabant vouendam continentiam, ne quis fortè non præstet quod vouisset. Ergo nemo militet, inquit, ne aliquando vincatur: nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui cõcupiscentiæ timet lapsum. Quid? ipsi coniuges, nunquid omnes castitatem obseruant cõiugalem: Etiam in ipso coniugio adulterium committi posse, vel illa Xisti sententia ab Hieronymo & Augustino producta, nos docet: Adulter est in suam vxorem amator ardentior. Quàm multos autem reperire licet, quibus, quod esse debebat fornicationis remedium, peccati grauioris fit occasio, apud quos adulterium ludus & iocus est. Nunquid ideò malę sunt nuptię? nunquid ab illis abstinendum est propterea, quod alteruter, aut vterque coniugum non raro illicito concubitu miscetur? Et certè cùm non dispar sit admissum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo sanctior est res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam sanctam adulterio temerauerit. Non propterea tamē non est honorabile coniugium, & thorus immaculatus: non propterea peccat, si quis fidē suam coniugi obstringit, si corporis sui potestatem penes coniugem tantum fore promittit: etiamsi non paucos reperire liceat, qui quod promiserint, non pręstent. Quod si difficilius continet, qui coniugis vti commertio consueuit, si quo casu longius absit à coniuge, aut si non modico temporis interuallo, nullus illius propter diuturnam infirmitatem sit vsus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra cõcupiscentiam à natura sibi insitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat sui corporis potestatem alteri facere noluerit? Scilicet si istos audiemus, superstite coniuge, quandoquidem illius vsus esse non potest, ad secundas ac tertias aut quartas etiam nuptias transilire: ne si continere voluerit, Deum tentare videatur, contra naturam, quæ ab eo nobis indita est, nitendo. Quis non videt, quanta sit in his absurditas? Et tamen cati sibi videntur, qui hæc magno cum supercilio pronunciant: seq; prudentiores esse deierauerint, quàm vel Apostolos ipsos, qui tam fuerunt rerum omnium imperiti, vt simul atq; Christum sequi cœperant, vxores relinquerent, neq; sui corporis potestatem deinceps illis vnquam facerent: vel eos, qui per mille quingentos annos illos sequuti sunt omnes. Verùm huc istos cæcitatis & dementiæ perduxit mœchia spiritualis, quæ multò grauior est, quàm illa carnalis. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, dicit Paulus: Per quem qui loquutus est, idem etiam per Prophetam multò antè dixerat: Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia, & in iudicio, & in misericordia & miserationibus.

Basil. in hom. de pœniten.
Amb. lib. 1. de viduis.
Matrimoniū quomodo violetur.
Hier. lib. 1. contra Ioui.
Aug. lib. 2. contra Iulia.
Adulterium spirituale grauius quàm carnale.
2. Corint. 11.
Oseæ. 2.

Sumus ergo sponsæ Christi, quodq; stupendum maximè est, & omnes vna sponsa, & singuli singulæ sponsæ sumus. Hactenus autem singuli Christi sponsæ sumus, quatenus illius vnius sponsæ sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ membra sumus. Sponsus noster ille est, de quo scriptum est: Rex omnis terræ Deus: ipse sponsus noster totam tenet, quia totam emit. Vide autem quanti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod pretium dedit? Empti estis, dicit Paulus, pretio magno. Sed quódnam est illud pretium magnum? Edisserit hoc alius Apostolus, dicens: Non corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Sanguinem ergo suum fudit: sanguinis sui pretio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum? in passione cruci affixus, quam prædixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Habet ergo vestē sponsus noster. Qualis ea fuerit, docet Ioannes, dicens, quòd erat desuper contexta per totum. Quid ea res nisi charitatem? quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam non diuiserūt impij milites, Christi persequutores: intereà diuidunt Ecclesiam, qui volunt haberi Christiani. Cæterùm quisquis hanc diuidit, milites, qui Christum in Crucē egerunt, impietate sua superat. Quisquis à toto, quisquis à sponsa Christi sancta catholica Ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoq; Christo, à quo tanto emptus fuit pretio, segregatus est, atq; illius esse sponsa desinit, tantoq; grauius mœchatur, quàm qui coniugio irretitus alienum thorum inuadit, quantò maior est Christus, Deus & homo, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ scribit Clemens Presbyter Alexandrinus. Est autem adulterium, si quis relicta Ecclesiastica & vera cognitione, & de Deo persuasione, accedat ad falsam, quæ non conuenit, opinionem. Et eum sequutus Optatus, explicans illum locum: Cum Mœchis particulam tuam ponebas, hæreticos dicit mœchos, & mœchas Ecclesias illorum, quas aspernatur & repudiat Christus in Canticis canticorum. Quasi diceret: Quid mihi colligitis non necessarias? vna est dilecta mea, vna spōsa mea, vna columba mea: Catholica in qua & vos cùm esse possetis, rebaptizando Mœchos particulam habere voluistis. Quod pluribus etiam persequitur Theodoritus, in præfatione quam scripsit in Cantica canticorum. Et æqualis eius Hieronymus

Spōsæ Christi sumus quomodo.
Psalm. 46.
1. Corinth. 6.
1. Petri 1.
Psalm. 21.
Ioannis 19.
Vnitas ecclesiæ, Christi inconsutili tunica significata.
Mœchia spiritualis.
Clemen. lib. 6. stromatum.
Lib. 4. contra Parmenia.
Hom. 7. & 8. in Ezechielem.
Hie. lib. 5. cap. 6.

Origenis interpretationem secutus Ezechiëlem enarrans: Est & alia, inquit, fornicatio spiritualis, quando deserentes Ecclesiam hæreticis iungimur, & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis viæ. Quibus præcipit sermo diuinus, State in viis & quærite semitas Domini sempiternas, & videte quæ sit via bona, & ambulate in ea: Mosi videlicet, Iesu, Iudicum, & Regum libris, Esaiaq; & Hieremia, & aliis Prophetis. In omnibus viarum principiis fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimoniis malè abutitur scripturarum, & dicit: Hæc ait Esaias, hæc dicit Ozea, hoc loquutus est Moses, hæc Daniël. Et pulchrè, non in mediis viis, nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorū, errare non potest. Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem diximus, refert ad Ecclesiam, animasq; credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentum in eloquio, & vestimenta, quibus fœditas nostra, ac turpitudo velatur, dat amatoribus suis, vel cōtrariis fortitudinibus, vel Magistris dogmatum peruersorum, quando asserunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti sunt vt sumantur, & cætera. Hanc fornicationem ita grauem esse dicit Hieronymus, vt exponens illum locum: Et post te non erit fornicatio: collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem existimari debere dicat. Vocant eiusmodi, Prophetæ, mulieres adulteras, vocant & meretrices, sicut apud Hieremiam legimus: In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Hoc enim ingenio sunt, qui semel à Christo sponso nostro se diuiserunt, & sponsæ ipsius Ecclesię membra esse desierunt, vt quando semel ei fidem datam fefellerunt, eam subinde mutent, ac simul ac viderint collem aliquem sublimem, aut lignum frondosum, hoc est, qui scientiæ habet opinionem, quæ inflat, quiq; verbis ornatis & amplius ea, quæ praua sentit, edisserere queat, statim illi adhæreant. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi sectæ se tradant, dum nihil apud eos stabile est & diuturnum. Sed neq; apud Magistros eorum, sectarumq; Principes, constans est aliud & perpetuum, cùm quotannis, & ritus & dogmata sua varient. Plærosq; videre licuit, qui cùm nati vel renati potius fuissent Christiani, facti sunt Lutherani, deinde Sacramentarij, posteà temporis causa finxerunt se Lutheri de Eucharistia dogma, quamuis falsum amplecti, vt ne prorsus veritatem Christi corporis ex Eucharistia tollere videantur, ad extremum tamen, mortui sunt Sacramentarij. Alij verò Iconomachi, alij Anabaptistæ facti sunt, & subinde nouum aliquod dogma sequuti, nullus vt apud eos legitimus thorus, sed vagi sint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cum primis cauendum est homini Christiano: cui persuasum esse debet, spem salutis in diuisione nullam esse. Quamobrem prius omnia & facere & pati paratus esse se debet, quàm vt ab Ecclesia, quam vt sibi spōsam Christus elegit, in cuius communione Christi sponsa & ipse efficitur, se diuelli quacunq; tandem ratione patiatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus, ne vnquam se à sponso Christo separet, & fidem semel illi datam inuiolatam seruet, quo possit ad præmia, quæ sponsis suis Christus pollicitus est, peruenire.

Hier. 6.

Ezech. 13. Quomodo hæretici in principio viarum fabricāt lupanar suum.

Hier. 2.

Collis sublimis & lignum frondosum quid. Hæreticorū dogmata non sunt diuturna.

Ne verò durius alicui videatur, quod à nobis dictum est: Qui potest, hoc est, qui vult capere, capiat: veterum orthodoxorum interpretationem hanc esse sciat. Nam & Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chrysostomus, sæpè scripturam, posse pro velle, vsurpari docent. Libet autē Chrysostomi verba adscribere, qui enarrans illum Euangelij locum: Propterea non potuerunt credere: quia dixit Esaias: Non potuerunt, inquit, hoc est, noluerunt. Neq; te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere, capiat: ita nonnunquam potestate pro voluntate vtitur. Et iterum: Non potest mundus vos odio habere: me autem odio habet. Hoc & communi sermone vsurpatum videmus, cùm quis dicit, Non possum asperum hominem diligere: vehementiam voluntatis potestatem appellans. Et iterum: Non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Aethiops pellem suam, & pardus varietatem suam, & populus hic potest benefacere, qui didicit mala. Non dicit, quòd impossibile sit ei benè operari: sed quia nolunt, ideò non possunt. Et in Matthæum: Non omnes capiunt, sed quibus datum est: Vt singulare id esse certamen perdiscas, non vt forte datam necessitatem susciperis. His enim datum est, qui sponte id eligunt: Quod ideò dicit, vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse: quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Et in opere imperfecto: Non dixit: non omnes possunt, sed non omnes capiunt, id est, omnes quidem capere possunt, sed non tamen omnes capere volunt. Palma proposita est, Qui concupiscit gloriam, non cogitat de labore. Nemo vinceret, si omnes periculum pugnæ timerent. Hieronymus quoque sententiam secutus Origenis, Matthæi locum eundem explicans: Non omnes capiunt verbū istud, Nemo putet sub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi sunt virgines, quibus à Deo datum est, sed his datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Quem Sixtus quoq; secutus in lib. de castitate: Noli, inquit, sic intelligere dictum hoc: Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est: quasi castitatem non nisi illi possideant, quibus etiā non volētibus, vt fatali, quod aiunt, necessitate collata sit, ne & gratiosum Deum statuas, & castitatis præmium tollas, & vanam

Posse pro velle sæpè in scripturis vsurpatum. Nazian. lib. 4. Theologiæ. Chry. hom. 67. in Ioan.

Hier. 3.

Ho. 63. in Mat.

vtrobique eius exhortationem facias, si eam non qui capiunt, sed quibus diuinitus indulgetur, obtineant. Tam vana erit exhortatio rei non voluntariæ, quàm præmium iniustum. Et tam non culpari merebitur, qui pudicitiam negatam sibi non habuerit, quàm qui collatam possiderit, coronari. Quomodo ergo intelligendum est: Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est? Noli à scripturæ sono discedere, & errare non poteris. Verbum dixit datum, non castitatem, quam aliundè sperare non possumus. Quia cùm habemus, naturaliter possidemus. Nostra est enim, quę nobiscum nascitur, & in nobis est. Ita non est expectanda, sed custodienda, quæ in nobis est. Hoc ergo custodiendæ castitatis verbum non omnes, sed quibus datum est, capiunt. Quibus ergo datum est? Omnibus Christi discipulis: qui & Euangelium, & Apostolum legunt, vbi non aliud magis Deum, quàm castitatem velle cognoscũt. Quibus verò datum non est? Paganis scilicet & Iudæis, & quibuscunq; noui Testamenti doctrina ignota est, in qua vel maximè bonum castitatis ostenditur. Ad eundem modum interpretatur & Euthimius, explicãs illa verba, Qui potest capere, capiat. Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens: qui potest capere hoc, aut peruenire ad hoc, capiat. Neque diuersa esse videtur interpretatio Theodoriti, qui priusquam hunc ex Euangelio locum adferret, his verbis vtitur: Dominus Deus, non tulit quidem leges de virginitate, intellexit enim esse rem supra naturam, eam tamen laudibus prosequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Augustinus quoq; eundem, quem Chrysostomus, Ioannis locum explicans: Sic dictum est, non poterant, vbi intelligendum est, quòd nolebant, quemadmodum dictum est de Domino Deo nostro: Negare seipsum non potest. De omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergo quòd Dominus seipsum negare non potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quòd illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ. Tractans autem eundem locum: Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quibus enim non est datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt. Quibus autem datum est, sic volunt, vt impleant quod volunt. Itaq; vt hoc verbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum est, & liberum arbitrium.

Theo. in Epitome diuinorum decretorum cap. de virginit.

Aug. Tract. 53. in Ioan.

De gratia & libero arbit. cap. 5.

De septimo Præcepto.
CAP. LXXXIII.

QVòd septimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet aliis leuius videri, quòd cùm absq; satisfactione & pœnitentia peccatum non remittatur, de furto difficilior est, quàm de aliis quibuscunq; satisfactio. Nam si quis cædem patrauerit, si thorum alienum inuaserit, modò iustum animo dolorem concipiat, ieiunio, oratione, eleemosyna placatum sibi Deum reddere, peccatiq; sui veniam impetrare potest. Cæterùm, si rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiunium, nihil orationes, & lachrymæ, nihil profuerint eleemosynæ. Si non vult quadruplum cum Zachæo restituere, saltem id quod furatus est restituat oportet, ei cui furatus est, ac posteaquam restituerit, tum demùm de suo det pauperibus. Neq; enim gratæ Deo sunt eleemosynę, quę fiunt de alieno. Si verò fiant ex iis, quæ pauperibus erepta sunt, nihil est quod magis abominetur Deus. Nam qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Hinc est quod Propheta quidam, ea quæ furto siue rapina congregata sunt, vocat densum lutum, dicens: Væ ei, qui multiplicat non sua, vsquequo aggrauat contra se densum lutum? Nam & grauant & polluunt vt lutũ, & haud aliter morantur ac retardant hominem, quominus euadere posit, quàm profundum lutum eum, qui in ipso hæsit.

De furto difficilior satisfactio.

Restitutio rei alienæ.

Eleemosynæ ex alieno, Deo ingratæ.
Eccle. 34.
Abac. 2.
Densum lutum furto vel rapina parta.

Non est autem existimandũ solum illud furti genus hìc prohiberi, quod occultè fit, quin illud multò grauius est, si quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrẽ, furti nomine quamuis alienæ rei illicitam vsurpationem intelligi vult Augustinus: Neq; putandus est, inquit, rapinam permisisse, qui furtum prohibuit, quin à parte potius totum id significare voluisse videtur, quod illicitè de proximi rebus aufertur. Sed etsi quid inuenisti, inquit, & non reddidisti: rapuisti, quantum potuisti, fecisti: Quia plus non potuisti, ideò non plus fecisti. Qui alienum negat, si posset, & tolleret: Deus cor, non manum interrogat. Vsuram etiam si quis accipiat, furti vel rapinæ potius reus est. Quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus existimatum est, quàm hominem occidere. Nec is à furto immunis est, qui rerum imperitum aliquẽ in negotiis & contractibus circũscribit, aut pluris vendendo, aut iusto vilius emendo ab iis, qui pretia rerum ignorant. Quacunq; quis arte fuerit vsus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commisit. Qui nouis & insuetis vectigalibus præter necessitatem vllam suos grauant, in eadẽ causa esse videntur, de quibus dicit Propheta: Principes tui inobedientes, socij furum: qui cùm per rapinas, miserorumq; lachrymas diuitias congregent, si minus fures, certè socij furum rectè vocantur. Sunt enim ex eorum numero, de quibus scribitur: Videbas furem, & currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neq; verò si ipsi non rapiant, crimine vacant: sed si non prohibent eiusmodi facinora, eiusdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohibere potest eum qui iniuriã facit, & non prohibet, is non minorem, scribit Chrysostomus, luet pœnam, quàm qui iniuriam fecit. Contrà verò qui dominos suos debitis fraudant vectigalibus, & ipsi fures meritò dicuntur. Vix vllum autem crimen

Aug. in quæst. in Exod. cap. 71.
Aug. de verbis Apost. hom. 19.
Inuentũ nõ restitutum, furtũ est.
Vsura.
In contractibus furtum.

In tributis exigendis vel negandis, furtum.
Esaiæ 1.

Psalm. 49.

Chrys. in Gen. hom. 33.

Ioannis 10. crimen est, quod latius quàm hoc pateat. Nam & qui mercedem non soluit operario, non est alienus ab hoc crimine. Deinde verò, qui non intrant per ostium in ouile ouiũ, sed ascendunt aliundè, hoc est, Magistratus & honores, ecclesiasticos præsertim, pecunia sibi comparant, eos fures & latrones ipse Dominus appellat. *Fures spirituales.* Numerant quidam & hæc inter furti genera: Si quis, Ecclesiæ præsertim bonis per luxum abutatur: si maiores quàm pro censu sumptus faciat: consequitur enim necessariò, vt omnes corradendæ pecuniæ rationes excogitet, non sine magno eorum quibus præest grauamine.

Hæretici fures. Hier. 23. Catech. 3. Cæterùm inter omnia furti genera, multò perniciosissimũ illud est, cuius Prophetas quosdam arguit Dominus, qui furabantur verba sua. Quem locũ enarrans Hieronymus, & ante eum Cyrillus Hierosolymitanus: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentem. *Mendacium imitatur veritatem.* Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ atque dicebant: Hæc dicit Dominus: Et, vidi Dominum. Et, verbum Domini, quod factum est ad illum, siue illum, sic hæretici assumunt testimonia scripturarum, de vetere & nouo Testamẽto, & furantur verba Saluatoris, vnusquisque à proximo suo, Prophetis & Apostolis & Euangelistis, & assumũt linguas suas vt cordis venena ore pronuncient. *Scripturarũ possessio non competit hæreticis.* Neque enim competit hæreticis scripturarum possessio, quam quoties inuadunt, syluam alienam cædunt, fontes alienos transuertunt, limites alienos commouent, in alieno seminant, & pascunt, quemadmodum pluribus ea de re verbis Tertullianus disserit. *Lib. de præscrip. aduersus hæret.* Et propterea rectè dicuntur furari verba Dei, quorum possessio non pertinet nisi ad Catholicos. *Prouerb. 9.* Hinc etiam est, quod scriptura doctrinam hæreticorum aquas furtiuas vocat, & panem absconditum.

De octauo Præcepto.

CAP. LXXXIIII.

Mendacii pater diabolus. Eccle. 7. Octauo præcepto prohibetur omne genus mendacij, quemadmodum etiam alio loco dicit scriptura: Noli velle mentiri omne mendacium: Assiduitas enim illius non est bona. Quantum autem sit crimen mendacium, vel ex eo colligi potest, quod ab Augustino scriptũ est: *Aug. tract. 42. in Ioan.* Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, sic Diabolus lapsus, genuit quasi filium mendaciũ. Quare qui veritatem loquitur, Dei, qui veritas est: qui verò mentitur, filius est Diaboli: *Ioannis 8.* qui sicut ipsa dicit Veritas, mendax est, & pater eius: intellige mendacij. Verùm & scriptura quàm graue sit hoc facinus, demonstrat, dicẽs: Os, quod mentitur, occidit animam. *Sapient. 1. Psalm. 5.* Et rursus: Perdes omnes qui loquuntur mendaciũ. Peccat igitur quicunq; mentitur. *Mendacii tria genera.* Cùm autem tria sint mendacij genera: perniciosum quod obest, officiosum quod prodest, iocosum quod delectat: peccatur quidẽ omni genere, sed eo grauissimè quod perniciem adfert proximo, siue quis eum doctrinis variis & peregrinis in aliud Euangelium transferre, Dei verbum adulterando, siue capitis aut fortunarum, aut quæ vita charior est, existimationis ei periculum creare conetur, falsum contra eum testimonium dicẽdo. Quod si iusiurandi accedat religio, tunc verò duplicatur peccatum. Nullum enim esse potest facinus magis capitale, quàm testem citare mendacij veritatem.

Falsi testis pœna in veteri Testa. Deut. 19. Quamobrem cùm graue sit crimen mendacium, longè grauissimum est periuriũ. In veteri lege contra falsum testem pœnam hanc fuisse constitutam legimus: Cùm diligentissimè perscrutantes, inquit, inuenerint falsum testem contra fratrem dixisse mendacium, reddent ei sicut fratri facere cogitauit: & auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. *Homicidii et falsi testimonii eadem pœna. Exod. 21.* Eadem videtur falso testi pœna proposita, quam aduersus homicidas in Exodo sancitã legimus. Neq; enim leuius est, falso testimonio, quàm ferro quenquam lædere. Videtur autem sub hoc falsi testimonij titulo contineri noxa omnis, qua proximus per linguam afficitur: quæ nonnunquam est omni ferro nocentior. *Detractores serpentibus similes. Rom. 1. Eccle. 10.* Quamobrem impingunt in hunc scopulum detractores. Deo odibiles: qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiamque mutuam euertere conantur, qui similes esse videntur serpentibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inserunt, sic isti clàm detrahentes virus sui pectoris infundunt in fratrem: cumque lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationem hominis sit creata, isti iam serpenti faciunt similem, dum virtutibus eius in peruersum abutuntur. Neque verò modò ipsi qui detrahunt alienæ famæ, verùm & ij qui detrahentibus aurem accõmodant, ad eundẽ lapidem offendũt, quos monet scriptura, dicẽs: Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia: & seras auribus tuis. *Eccle. 8. Susurrones. Prouerb. 6.* Offendunt & susurrones qui seminant discordias inter fratres, qui multos turbant sæpè pacem habentes. *Palpones. Eccle. 28. Psalm. 9. Esaiæ 5. Esaiæ 3.* Offendunt & palpones, qui laudant peccatores in desideriis animę suæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, dum nihil non loquuntur ad gratiam, contra quos dicit Propheta: Populе meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt. *Murmuratores. Eccle. 28.* Offendunt & murmuratores, quibus nunquam satis fieri potest. Offendunt, vt vno verbo complectamur omnia, quicunq; vel vitam proximi, vel existimationem, vel fortunas lingua sua vocant in discrimen, quæ sæpè muratas etiã diuitum ciuitates destruxit, sicut dicit ille Sapiẽs: & domos

magna-

magnatorum effodit, virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit: plures vt per linguam interiisse, quàm in ore gladij cecidisse videantur, vt rectè eam Iacobus vniuersitatem iniquitatis vocauerit, inquietum malum, plenam veneno mortifero.

Occidit lingua plures quàm gladius. Iacob.3.

De nono & decimo Præcepto.

CAPVT LXXXV.

HVmanarum & diuinarũ legum inter alia discrimen & hoc esse putatur, quòd illis aut facta puniuntur, vt furta, cædesq;: aut dicta, & conuitia & insidæ aduocationes: aut scripta, vt falsa charta, & famosi libelli: aut consilia, vt coniurationes & conscientiæ latronum. Cæterùm cogitationis pœnam nemo patitur, modò suis terminis ea sit contenta. Deus verò de malis etiam cogitatis pœnas persequitur. Apud quem, sicut scripsit B. Ephrem, cogitata non aliter ac facta censentur, & operis instar consilium est. Quem secutus Hieronymus: Non solũ enim opus, sed & cogitatio mali operis pœnas luet. Quod pluribus etiam verbis persequitur preceptor eius Gregorius Nazianzenus, in priore cõtra Iulianũ oratione.

Legum humanarum & diuinarum discrimen.

Vbi tractat de linguæ morbo & aliis vitiis. Hier. lib.1. cap. 4. Oseæ.

Siquidem homo videt quæ foris sunt, atq; ea sola punit quæ videt: Deus autem, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, cor intuetur, cor non manum interrogat: Solaq; voluntas est, sicut ex Bernardo quoque docuimus anteà, quæ, quoniam pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immeritò iustam vel iniustam, beatitudine seu miseria dignam, & capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ, iniustitiæve cõsentit. Et alio loco: Quid enim odit aut punit Deus præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in propriam voluntatem. Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere disponit antequam occidat, quasi homicida habetur: qui & peierare paratus est, antequàm peieret, iam periurus habetur: & qui adulterium committere nisus est, antequam committat, iam adulter est ante Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chrysostomus, non ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis. Voluntas est, quæ aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis. Et in ea quæ præcedit homilia: Nunquid sic iudicat Deus, quomodo iudicat homo? Homo iudicat in opere, Deus autem in corde. Qui etiam alio loco dicit: Bonus Dominus non consueuit attendere ad ea, quæ à nobis fiunt, sed ad internam mentem, à qua vt hæc faciamus, impellimur. Et ad hanc spectans, vel approbat ea quæ à nobis fiunt, vel auersatur. Et iterùm alibi: Et si nõnunquàm gerimus nec facimus, disponimus nec implemus, tamen cogitata pro factis tenentur, licèt nondum opere compleantur. Facere enim cordis, cogitare est, quia corporis est cogitata perficere. Cor cogitando tenetur in crimine, licèt corpus immune videatur ab opere: Reus est iam animus qui cogitauit, licèt immune sit corpus ab opere, quod non fecit. Hanc igitur voluntatem, vt radicitus omne malum ex animis nostris euellat, prohibet Deus extremis duobus his preceptis: Non concupisces domum proximi tui: Non desiderabis vxorem eius: non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

1. Regum 16. Hebr.4. Voluntas à Deo iudicatur.

Operis imperfecti in Matthæũ.

Homil.45.

Hom.27. in Gen.

In Hom. de leuiũ peccatorum periculis, Tom.5.

Concupiscentia non prohibetur, sed cõsensus concupiscentiæ.

Falluntur autem, qui prauam inclinationem, fomitemq; peccati, qui primi parentis nostri vitio nobis insitus est, hoc loco prohiberi censent. Nam sicut anteà quoq; fuit à nobis demonstratum, non exigit à nobis Deus, quod in potestate nostra nõ est. Verùm isti nihil non comminiscuntur, quò possint blasphemam suam sententiam de eo, quòd impossibilia præceperit Deus, confirmare. Nos verò cum Augustino dicamus, quòd nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo quòd nõ potuit vitare, qui pius est. Quamobrẽ primos illos concupiscentiæ motus non prohibuit Deus, cùm diceret: Non concupisces. Fomes iste nobis insitus est à natura. Quæ verò sunt à natura, nec laudem, nec vituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem est in renatis concupiscentia: Siquidem baptisma, quemadmodum ab Augustino scriptum legimus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, nõ radit, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata. Qui non vno loco docet, quamuis maneat in renatis concupiscentia: sublatum tamen esse reatum in Baptismo.

Aug. ser. 61. de temp.

Concupiscentia remanens post baptismum, non est peccatum. Aug. contra duas epist. Pelag. lib.1. cap.13. De nuptiis & cõcupiscen. li.1. ca.26. Contra Iulianum lib.6. cap.8.

Sed vocat, aiunt, concupiscentiam peccatum Apostolus. Etiam Christum vocat peccatum: Nunquid ideò Christum, aut culpæ alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium? Quamobrem quamdiu non consentimus illi, concupiscentia peccatum tale non est, quòd nos æternæ damnationis reos faciat. Nam dicere peccare aliquem sine voluntate, magnum esse deliramentum scribit Augustinus, & peccati reum teneri quenquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis esse putat & insaniæ. Vsq; adeò enim peccatum, voluntarium esse malum censet, vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. Quòd itaq; concupiscentiam peccatum vocat Apostolus, non ideò sic vocat, quòd propriè peccati, culpæq; alicuius rationem habeat, sed vocatur, inquit, peccatũ, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis non sit ipsa peccatum. Sicut vocatur lingua locutio, quam lingua facit, & manus vocatur scriptura, quam manus facit, itemq; sic vocatur peccatum, quia peccatum si vincit, facit. Sicut vocatur frigus pigrũ, non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat.

Rom.7. 2. Corinth.5. Peccatũ nullum sine voluntate. Aug. de duabus animabus contra Manich. Idem de vera religione, cap.14. Aug. de nuptiis et concupiscentiis lib.1. cap.23. Et contra duas epist. Pelag.

Nihil

Nihil igitur aliud damnat hîc Deus, quàm vitiosos affectus, ad quos accedit consensus: vt non concupisces, idem esse videatur cum eo, quod alio loco dicit scriptura: Post cõcupiscentias tuas non eas: quodq; dixit alibi idem Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentiis eius. Ioannes Chrysostomus aliud esse vult concupiscere, aliud velle: Concupiscere, inquit, passionis: velle autem arbitrij est, frequenter enim concupiscimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiscentiæ non consentit voluntas, concupiscentia sola non damnat: magis autem gloriosiorem facit virginitatis coronam. Et in Homiliis ad populum Antiochenum: Concupiscere, inquit, naturale, malè verò concupiscere iam est voluntatis, peccatum autem ex voluntate. Qui disertis etiam verbis alio loco concupiscentiam non esse peccatum affirmat. Et epistolam ad Galatas explicans: Concupiscentia, inquit, ad liberorum procreationem, vitæq; conseruationẽ data est, non ad adulterium, scortationes & lasciuias, vt pater fieres, non adulter: vt legitimè verseris cum vxore, non vt contra fas eam corrumpas: vt relinquas tuum semen, non vt aliorum vicies. Siquidem adulterium non est naturalis appetitus, sed contumelia præter naturam. Itidem & Gregorius Nissenus, non eum, qui aliquo casu concupierit, sed qui consultò sibi vitium asciuerit & contraxerit, condemnandum esse ait. Nam vt innascatur aliquando talis appetitus, sæpè infirmitas insita naturæ etiam præter animi sententiam efficit: Verùm non in modum torrentis, impetu perturbationis transuersum rapi, sed viriliter aduersus eiusmodi dispositionem & affectum consistere, & rationibus perturbationem discutere atque submouere, hoc virtutis est opus.

Eccle. 18. Rom. 6. Concupiscere & velle. Chry. hom. 52. oper. imperf. in Matth. Homil. 19. In cap. 5. ad Gal. Gre. Niss. in libr. de octo beatitudinibus, explanãs illud: Beati mites.

Quò magis autem intelligi res possit, illud scire oportet. Concupiscentiam nõnunquam habere nomen fomitis, & esse quandam ad malum inclinationem: factum enim est peccato primi parentis nostri, quòd sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua. Hanc Paulus vocat legem in membris nostris, repugnantem legi mentis nostræ. De hac scribit Iacobus: Vnusquisq; tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hæc non solùm peccatum non est, verumetiam occasio persæpè coronæ. Beatus enim qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò concupiscentia, hæc cùm conceperit, parit peccatum. Concipit autem delectando, qua quidem re iam offendimus, sed lapsum tamen mortis nondum incurrimus. Est itaq; iam hic secundus stimulus, qui & ipse concupiscentia vocatur. Nam primus est, leuis quidã punctus sensuum, & incentiuum vitiorum. Secundus est cogitatio, quæ concepit peccatum delectationis. Hos duos stimulos, quos Græci προπαθείας vocant, scribit Hieronymus Deum non punire: sine quibus nullum hominum esse posse dicit. Cæterùm peccatum cùm consummatum fuerit, hoc est, cùm quis facere decreuerit cogitata, aut cùm opere perpetrauerit, tum demùm generat mortem. Quos autem stimulos Hieronymus, eas affectiones vocat Prosper Aquitanicus: de quibus ita loquitur: Non has affectiones habendo, sed eis malè vtendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas, hominis indicat creaturam, qualitas bonam vel malam significat voluntatem, ac sic motus ij, qui in hominibus affectiones sunt, iidem ipsi in benè vtentibus virtutes, & malè vtentibus passiones, siue perturbationes, aut, vt quidam volunt, ægritudines fiunt.

Chrys. hom. 13. in epist. ad Rom. Concupiscentiæ diuisio. Gene. 8. Rom. 7. Iacob. 1. In cap. 18. Ezech. Pros. lib. 2. de vita contemplatiua capite 3.

Scripsit diuus Bernardus sermonem quendam de cute, carne, & ossibus animæ. Et explicans illud Psalmi, Multæ tribulationes iustorũ, sed de omnibus his liberabit eos Dominus. Custodit Dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur. His verbis vtitur: Ponamus velut quandam animæ cutem cogitationem, carnem affectionem, vt consequenter os eius intẽtionem possimus accipere. Sic enim erit in ossis integritate animę vita, in carnis incorruptione sanitas, in cutis specie pulchritudo. Quæ sunt ergo tribulationes iustorũ, nisi quod interdũ decoloratur cutis, cùm videlicet inutilis cogitatio in corde versatur, nonnunquam verò etiam caro vulneratur, quando scilicet ad hoc vsque cogitatio perniciosa procedit, vt delectatione corrumpatur affectio. Nam ossa quidem iustorum omnino integrá atq; illæsa custodiuntur à Domino, vt nunquam frangatur propositum cordis eorum, nunquam salubris intentio conteratur, vt videlicet concupiscentiæ titillanti etiam detur assensus. Sic enim peccati cogitatio decolorat, affectio vulnerat, sic consensus omnino animam necat. Ante quem etiam Gregorius: Tribus, inquit, modis impletur omne peccatum, suggestione, delectatione, & consensu. Suggestio quippè fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum. Quia cùm primam culpam serpens suggessit, Eua verò caro delectata est, Adam velut spiritus consensit. Et necessaria est magna discretio, vt inter suggestionem, delectationem & consensum iudex sui animus præsideat. Cùm enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omninò perpetratum non est: Cùm verò caro delectari cœperit, tunc peccatũ incipit nasci: si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, in delectatione fit nutrimentum, in consensu perfectio. Et sæpè contingit, vt hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat: & cùm caro sine anima delectari

Greg. interrogationum cap. 11.

nequeat,

nequeat, ipse tamē animus carnis voluptatibus reluctans in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, & ei ex ratione contradicat, nec consentiat, & tamē delectatione ligatus est, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vndè & ille cœlestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quę est in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnabat: igitur legi mentis, lex quæ in membris est, repugnabat. Pugnabat autem, quapropter captiuus non erat. Ecce itaq; homo est, vt ita dixerim & captiuus & liber: liber ex iustitia, quam diligit, captiuus ex delectatione, quam portat inuitus. Qua de re plura tractat in Pastorali. Et qui præcessit vtrumque Gregorij Nazianzeni discipulus Hesichius Presbyter: Primo loco, inquit, est suggestio: secundo copulatio, nempè cùm cogitationes nostræ permiscentur cum malignis cogitationibus dæmonum: tertio consensus, quo scilicet pacto se gerat anima inter vtrasque cogitationes, malè consultas: quarto verò loco est ipsa sensibilis operatio, videlicet peccatum. Si ergo temperans animus attenderit, ac repugnando, & Dominum Iesum inuocando imaginationem suggestionis prauæ fugauerit & repulerit, quæ deinde moliuntur, manent inutilia. Nam cùm spiritus nequā sit mens incorporea, non potest alia ratione seducere animas, quàm illusionibus cogitationum. Porrò de suggestione quidem ait Dauid: In matutino interficiebam, & quæ sequuntur. Magnus verò Moses, de consensu inquit: Et non assentietur illis.

Part. 1 admo. 4.

Cent. 1. cap. 46.

Ex quibus omnibus colligere licet, quòd concupiscentia, quatenus vel vrit, vel etiam delectat, nihil aliud quàm bellum, quàm pugna, quàm rixa quædam est: in qua, si quis victor euaserit, æternæ vitæ præmia meretur: Sin autem superatus fuerit, stipēdium illius mors erit æterna. Nihil igitur peccati, nihil damnationis est in eo quòd vrimur, quòd delectamur, sed si succumbimus delectationi, tum demùm peccati, tum æternæ mortis rei efficimur. Caro concupiscit aduersus spiritum, in eo nihil est peccati: nam & spiritus concupiscit aduersus carnem. Suggerit caro, fac adulterium: suggerit spiritus, non fac. Luctam video, dicit Augustinus, victum non video. Non autem certantem, sed victum pœna consequitur, sicut idem alio loco docet. Loquens de hac concupiscentiæ pugna S. Marcus Eremita, sic ait: Oppugnatio non est peccatum, aut iustitia, sed argumētum liberæ voluntatis nostræ. Quapropter opponere propugnaculum nobis etiam permissum est. Vt ij qui tendunt ad mandatum, velut fideles coronari demonstrētur. Qui verò tendunt ad voluptatem, oppugnari tanquam infideles. Pugna est: concupiscit caro aduersus spiritum, delectat adulterium. Fateor quia delectat: Sed spiritus ex aduerso cōcupiscit aduersus carnem, delectat & castitas. Ergo vincat spiritus carnē, aut certè non vincatur à carne. Adulteriū tenebras quærit, castitas lucem desiderat. Quomodo vis innotescere, sic viue. Quomodo vis hominibus innotescere, etiam præter oculos hominū, sic viue: Quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur castitas publicè ab omnibus? Quare non laudant adulterium nec adulteri? Qui ergo quærit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur: Non enim non habes vnde pugnes: Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi. Et tamē permittitur ipsa caro concupiscere aduersus spiritum, suggestionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat, quod ait Apostolus: Non regnet peccatū in vestro mortali corpore. Non dixit, Non sit: Iam enim est ibi. Quod ideò peccatum vocatur, quia meritò peccati contigit. Non enim in Paradiso caro concupiscebat aduersus spiritum, aut erat ibi ista pugna, vbi pax erat sola, sed facta transgresione, posteaquam homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi, nec sic donatus sibi, vt posit saltem possidere se, sed ab eo possessus à quo deceptus, cœpit caro concupiscere aduersus spiritum. Cæterùm spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te, aduersus illud quod est in te contra te.

Aug. in cap. 5. in Galat.

Aug. hom. 43. de verbis Domini. Talis esse qualis videri velis.

Ioannis 3.

Concupiscentiæ origo.

Quod autem aliud sit cōcupiscere, aliud velle, explicans illa verba Pauli, vt non quæcunq; vultis illa faciatis, docet Augustinus quoq;. Velle enim, dicit, hominē castum pacem, vt nulla omninò surgat in membris eius cōcupiscentia aduersaria castitati. Sed nihilominus, velimus nolimus, concupiscentias habemus, velimus nolimus, titillant, blandiuntur, stimulant, infestant, neq; prius illis liberabimur, quàm cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem & mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc fiet sermo qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria? Tunc audientur voces illæ triumphantium: Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Percusisti, vulnerasti, deiecisti, sed vulneratus est propter me, qui fecit me. O mors, ô mors, vulneratus est propter me, qui fecit me, & de morte sua vicit te. Voces illæ sunt triumphantium, pugnantiū verò vox est: Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est valdè: tu Domine vsquequo? Hanc vocem emittebat & Paulus, cui & ipsi, ne magnitudo reuelationum extolleret eum, datus fuerat stimulus carnis, angelus Satanæ, qui eum colophizaret: Propter quod ter dominum rogauit, clamans: Et tu Domine, vsquequo? Et responsum accepit à Domino: Sufficit tibi gratia mea: virtus in infirmitate perficitur.

Aug. de verbis Domini ser. 43. vbi supra.

Vox triumphantium.

Vox pugnantiū. Psalm. 6.

Vel ex his verbis perspicuum esse cuiuis potest, quòd infirmitas hęc, pronitas hæc ad peccatum, non modò peccatum non est, verumetiam facit ad virtutis perfectionem quodq;

ea prohibita non sit: neque enim prohibetur pugna, sed vt ne cedatur in pugna. Non potes efficere, vt omninò nullæ sint in te concupiscentiæ carnis, fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore, ad obediendum desideriis eius. Ecce quod nolo, mala desideria surgunt: sed noli obedire. Arma te, sume instrumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua sunt. Si benè me audis, & eò quòd loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in vestro mortali corpore: Quid est, non regnet? Non obediatis concupiscentiis suis. Si enim cœperitis obedire, regnant. Et quid est obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponam tibi? fac quod audisti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus potestatem per Spiritum sanctum, vt membra tua teneas: Surgit libido, tene tu membra: noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato. Tene pedes ne eant ad illicita, tene manus ab omni scelere, tene oculos, ne malè attendant: tene aures, ne verba libidinis libenter audiant: tene totum corpus, tene latera, tene summa, tene ima. Spiritu ambulate, dicit Paulus, & concupiscentias carnis ne perfeceritis. Quare non dixit concupiscentias carnis ne habueritis? quia necesse est, vt habeamus illas. Quare non dixit, concupiscentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cùm concupiscimus: Ipsum concupiscere, facere est. Sed ait Apostolus: Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Ergo quid tibi cauendum est? hoc sine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis, suggessit, non audiatur: ardet, non se compescit, & velles vt non arderet? & vbi est, vt non ea quæ vultis, faciatis: Noli dare membra: ardeat sine causa, & consumit se. In te ergo fiunt ipsæ concupiscentiæ: fatendum est, fiunt: ideò dixit, ne perfeceritis. Decreuisti facere, perfecisti: Perfecisti etenim, si decernas faciendum esse adulterium, & ideò non facis, quia locus non est inuentus, quia opportunitas non datur, quia fortè illa casta est, de qua videris esse commotus. Ecce iam illa casta est, & tu adulter es. Quare? quia perfecisti concupiscentias. Quid est perfecisti? in animo tuo faciendum esse adulterium decreuisti. Par enim est maleficium, inquit Philo, patrasse cædem, & decreuisse. Et beatus Marcus Eremita: Cui, inquit, est animus aliquid faciendi, nec potest, perinde est apud Deum cordis cognitorem, ac si fecisset. Hoc de bonis & malis rebus intelligendum est.

Rom.6. Concupiscentiæ obedire.

Galat.5. Quare prohibet Paulus perficere carnis desideria. Rom.7.

Perficere quid.

De lege spiritua-li, capite 15. Philo de confusione linguarum.

Quod pluribus etiam in Homilia quadam persequitur Macarius: Hæc est concupiscentia, quæ prohibetur isto præcepto. Si quis vratur, si quis delectetur, non est adhuc reus præcepti huius violati. Siquidem semina ista cupiditatis quemadmodum à Basilio quoq; scriptum, & ab eius fratre Gregorio Nisseno repetitum, legimus, primo motu compesci nequeunt: quin etiam occasio potius & materia ad Dei gratiam promerendam, exercendamq; virtutem existunt: vt non sine causa dixerit Origenes: Sicut caro, si sale non aspergatur, quamuis sit magna & præcipua, corrumpitur: ita & anima nisi tentationibus assiduis quodammodo saliatur, continuò resoluitur ac relaxatur. Si verò blandior aliquantulum in iis mora fuerit, humana tentatio. Cæterùm si ad extremum certa ratione, deliberationeque firmentur, etiamsi in actum non prodeant, omninò lætifera iam sunt: Tum enim demùm ventum est contra præceptum Dei: Non concupisces. Beatus verò Ephrem consensus, inquit, pro factis iudicatur. Actionis enim vis & caput in ipso consensu, & proposito situm est vbi seipsum reprehendit, & peccata sua confitetur. Sic & Anselmus exponens illum Pauli locum: Non regnet peccatum, &c. Non ait, inquit, non sit, sed, ne regnet. Et si sit peccatum, id est, fomes & delectatio peccati, tamen nō regnet, id est, non faciat, quod illicitè cupit. Inest modò peccatū cùm delectaris, regnat si consenseris. Sed quid Anselmum cōmemoramus, virum excellenti quidem doctrina præditum, sed qui quingentorū annorum ætatem non excesserit? Etiā ante mille propè ducentos annos, sic Pauli locū hunc enarrauerūt ante Augustinum Chrysostomus, & post Augustinum eius discipulus Primasius, & qui propemodū fuit illius æqualis Petrus Chrysologus: post hunc Theophilactus, atque alij non pauci. Libet autem Petri Chrysologi verba adscribere: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, inquit, non veniat ad vos: non dicit, non prouocet, non titillet, sed non regnet, non dominetur. Confligat, ad vincentis gloriam: dimicet, & decidat ad triumphū victoris, & tandem se doleat impia peccati dominatio à seruis quondam suis tota securitate calcari: & crudelis tyrannus ingemiscat, subiectum se suorum pedibus captiuorum: & ad eorum triumphum, de quibus diu triumphauerat, se veteranus hostis peruenisse deploret. Ad eundem modum Bernardus quoq;: Felix anima quæ peccatum sentiens, peccato non consentit, quam & si cogitatio inquinat, ratio lauat pugnans & repugnans legi peccati. Molesta lucta est, sed fructuosa, quia etsi pœnam habet, adhibet & coronam, imo quod sentiētem fatigat, vincentem coronat. In hoc enim conflictu, vbi sensus est, non consensus, nihil damnationis est, iuxta Apostolum, His qui sunt in Christo Iesu. Hoc est quod ab Augustino quoq; dictum legimus, manere in baptizatis concupiscentiam ad Agonem, non sibi ad illicita consentientibus nihil omnia nocitura.

Macar.ho.26.

Basil. in institutione illorum qui vitā cupiunt ducere perfectam. In homil. de resurrectione. Orig. hom.27. in Numeros.

Rom.6.

Vide eundem in lib. de similitud. cap.170.

Chrys. serm.113. Non regnet peccatum, &c.

In lib. de cōscientia cap.1.

De peccatorum meritis & remiss. lib.2. cap.45.

Sed & vetustior omnibus his Hilarius, enarrās illud ex Psalmo: Non dominetur mei omnis iniustitia. Non, inquit, vt à se absit, sed ne dominetur sui, orat: Scit per tentationes ad gloriam

In Psalm.138.

gloriam perueniri. Ac paulò pòst: Dominationem iustitiæ Propheta metuit, tentationem verò eius non recusat. Gregorius verò Pontifex citans hæc eadem Apostoli verba: Nequaquam, inquit, peccatum in mortali corpore non esse, sed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili non regnare potest, sed non esse non potest. Hoc ipsum namque ei de peccato tentari peccatum est, quo quia quandiu viuimus perfectè omni modo non caremus, sancta prædicatio quoniam hoc explere plenè non potuit ei de nostri cordis habitaculo regnum tulit, vt appetitus illicitus, & si plerunque bonis nostris cogitationibus occultè se quasi fur inserit, saltem si ingreditur, non dominetur. Dorotheus etiam Abbas: Carere, inquit, omninò affectibus & animi perturbationibus sine passionibus, ferè est impossibile, non operari autem vt illi volūt & imperare, non admodum est difficile. Tranues etiam Euiratus quendam Sanctorum dixisse refert: Cùm oramus ad Dominum, dicentes: Ne nos inducas in tentationem: Non vt non tentemur oramus, hoc enim possibile non est, sed ne à tentatione absorbeamur, si aliquid agamus, quod displiceat Christo: hoc enim est, nō intrare in tentationem. Sancti enim Martyres tentati per supplicia, nec superati, non intrarunt tentationem, sicut neque qui pugnat cum bestia, quousque non deuoretur ab ea. Cùm verò deuoratus fuerit, tunc intrauit in tentationem. Ita & in omni passione fit. Neque enim intramus in tentationem, nisi à passione superemur.

Greg. lib. 21. ca. 3.

Dorot. ser. 1. de obedientia.

Cap. 28.

Quæ malum igitur istos agitant intemperiæ? qui tantò priscorum Patrum consensui repugnare, suamque opinionem, illorum sententiæ anteponere audent? Nam quod Augustino & Primasio in Africa, idem Ioanni Chrysostomo in Thracia, Origeni in Palestina, Hieronymo & Ephrem in Syria, Macario in Aegypto, Basilio in Capadocia, Gregorio & Petro Chrysologo in Italia, Hilario, Prospero, Aquitanico & Bernardo in Gallia, Theophylacto in Mœsia, Anselmo in Anglia, & qui sequuti hunc sunt, reliquis deinceps omnibus, idem visum est, in variis orbis Christiani partibus. Sed & ipse sensus communis indicat, non prohiberi à Deo pugnam carnis: in qua si quis strenuè se gesserit, coronam assequitur: sed prohiberi, ne concupiscentiæ carnis assentiamur, ne nos ab ea superari patiamur. Vita nostra militia est: Si premit nos hostis, in eo peccatum nullum est, modo ne opprimi nos ab eo sinamus.

Iob. 7.

Cùm igitur prohibetur concupiscentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi non oportet. Vt cùm dixit lex: Non concupisces, hoc velle dicere credenda sit: non diligas, quod diligi non oportet. Non oportet autem diligi, quod vel in Dei cedit iniuriam, vel in proximi detrimentum. Quamobrem omnis iniustitia prohibetur hoc vno verbo, Non concupisces: Nam & si bona concupiscentia quoque sit, qua spiritùs concupiscit aduersus carnem, de qua scriptū etiam legimus: Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum, tamen cùm non adiicitur quid concupiscatur, sed sola ponitur, non nisi mala, sicut ab Augustino traditum est, intelligitur. Itaq; non solùm opere, quod non oportet si perfeceris, verùm etiam animum ad perficiendum si adieceris, contra legem hanc peccatum est. Siquidem non tam operi, quàm voluntati præmia sunt à Deo vel supplicia constituta. Ex hac & iustitia nostra & iniustitia pendere videtur. Quòd si voluntas magna est & bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iustus es: diligis quod non oportet, iniustus es. Dilectio eius quod non oportet, vocatur cupiditas, vel concupiscentia: dilectio eius quod oportet, vocatur charitas. Pes animæ, dicit Augustinus, rectè intelligitur amor, qui cùm prauus sit, cupiditas aut libido: cùm autem rectus, dilectio vel charitas dicitur. Amore enim mouetur tanquam ad locum quò tendit. Locus autem animæ non in spacio est aliquo, quod forma occupat corporis, sed in dilectione, quò se peruenisse per amorem lætatur. Dilectio autem perniciosa sequitur cupiditatem: fructuosa charitatem. Vnde & radix dicta est cupiditas. Radix porrò tanquam pes arboris intelligitur. Qui etiam alio loco radices duas esse commemorat, quas attendit Deus. Radix malorum omnium, est cupiditas: radix bonorum omnium, est charitas. Ex hac nihil mali, nihil ex illa boni proficiscitur. Hanc in bonorum Christus, illam in malorum cordibus plantat Diabolus. Et alio loco: Radix nostra, charitas nostra: fructus nostri, opera nostra: opus est vt opera tua de charitate procedant. Tunc est radix tua in terra viuentium. Extat præclarus Leonis Pontificis sermo de duplici concupiscentia, carnis & spiritus: in quo monet vt amor prauus recto amore superetur, & delectatione iustitiæ, peccandi cupiditas destruatur. Non attendit igitur Deus id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur, vtrum ex cupiditate, an ex charitate facias, solùm id spectandum esse putat. Vsque eò etiam, vt homicidam laudatum de eo verò qui misericordia ductus, abstinuisset à cæde, pœnas expetitas esse legamus. Phinees vno pugione duos confecerat, commendatus à Domino æterni Sacerdotij testamentum accepit. Non quòd ipsum bonum sit per se homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quòd illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas rem per se malam, fecit esse bonam. Contrà Saul non occidit Agag Regem pinguissimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea disperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies, noctesque, precibus & lachry-

Non concupisces, id est, non diligas quod nō oportet.

Concupiscentia bona.

Sapien. 6.

Aug. in Psal. 118.

In Psalm. 2.

Radices bonorum & malorum.

1. Tim. 6.

In Psalm. 1. vide eundem ser. 44. de tempore.

Serm. 8. de ieiunio septimo.

Num. 25.

1. Mach. 2.

Phinees homicidium, cur Deo gratum, et Saulis misericordia ingrata.

1.Regum 15. lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neq; pœnam sibi constitutam euadere potuit, non quòd malus esset affectus misericordiæ, sed quòd cōtra Dei præceptum pepercit, deq; rebus Amalec cōcupiuit, Non est in Phinees, laudatum homicidium, sed charitas, sed zelus. Non est in Saule damnata misericordia, sed cōcupiscentia, partim laudis, partim rerum optimarū Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret, qui radicem, non quod foris apparet, inspicit. Abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiscitur. Contrà quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunq; sit de eo mortalium iudicium, Deus tamen qui cor non manum interrogat, grato cumprimis animo id amplectitur. Quod pluribus etiam verbis & exemplis persequitur Theodoretus, explicans illud Oseæ: Dixit Dominus, voca nomen eius Israël, &c. Porrò charitatis radix in hominis corde plantari non potest, nisi prius eiecta sit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cùm dicit, ne concupiscas, quò facilius inserere possit radicem illam, ex qua nascitur quicquid est rerum bonarum. Cuius meminit Christus, dicens: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum. Ac præclarè scriptum est ab Augustino, quod neq; præcipit scriptura, nisi charitatem, neque culpat nisi cupiditatem, & eo modo informat mores hominum.

Deut.6. Matth.22. Marc.12. Lucæ.10.

Li.3. de doctrina Christiana ca.10.

Ex his colligere licet, quod anteà quoque copiose per nos demonstratum est, quod sicut iniustitia nostra cupiditas, sic iustitia nostra non est nisi charitas. Quam si iustitiæ nomine non dignantur hæretici, mirandum non est. Quemadmodum enim scientia, sicut à Philosopho scriptum legimus, non habet inimicum nisi ignorantem, sic non alij magis aduersantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quàm qui sunt omnis charitatis prorsus expertes. Cuius generis omnes hæreticos & schismaticos esse iam ex Augustino docuimus. Possunt enim hæretici loqui linguis, possunt habere prophetiam, possunt habere mysteria omnia, & omnem scientiam, possunt habere fidem, ita vt montes transferant, possunt non modò suas facultates omnes in cibos pauperum distribuere, verumetiam tradere corpora sua ita vt ardeant. Sola est charitas, quam si habere possent, hæretici & schismatici esse non possent. Sola est charitas, quæ sicut Dei filios à diaboli filiis, sic secernit catholicos ab hæreticis, sola est charitas, per quam retinetur spiritus vnitas in vinculo pacis. Hæc enim est quæ non modò non inflatur, verumetiam in mortalium animis eam parit modestiam, vt alteri se præferat nemo: quin alterum se quisque præstantiorem existimet. Hac se destitutos esse negare non possunt, qui posteaquam segregauerunt semetipsos, inflati sensu carnis suæ, nihil sibi non arrogant, nihil aliis non derogant: sibi lumen & intelligentiam scripturarum, sibi pietatem solis ita vendicant, vt qui tot seculis in sancta catholica Ecclesia magna cum pietatis & constantię laude vixerunt, eos aut cæcitatis, aut impietatis condemnent omnes: qui aut nihil viderint in tam clara scripturarum luce, aut agnitam veritatem, (quod extremæ cuiusdam est impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio præditi qui sunt, nihil ab illo faciunt alienum, si, quo se defici dono charitatis intelligunt, ei iustitiæ nomen tribui, ferre non possunt. Verùm de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quātùm præsens tempus postulat, dixisse satis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda restant, sermonem nostrum conuertamus.

Hæretici charitatis inimici.

Charitas facit Dei filios. Ephes.4. 1.Corinth.13.

De externo cultu.

CAPVT LXXXVI.

QVod si nuda mens esset nostra, nec vllo membrorum inuolucro irretita, satis iam de ratione colendi Dei dixisse videri poteramus: nec erat quòd plura scribendi laborem caperemus. Quoniam verò iuncta est & implicata cum corpore, ac illius adminiculo persæpè mouetur, & nititur ad summū Deum: de eo quoq; cultu paucis disserendum nobis restat, qui corpore, quiq; rebus externis exhibetur. Sic enim à Basilio quoq; scriptum legimus: Si extra corpus constituti essemus, necessarium esset, ea tantùm curare, quæ animæ soli optimè conducerent. Quoniam verò geminus est homo, conuenit geminum esse virtutum studium, quod & corporis laboribus, & animæ exercitiis absoluatur.

Basil. de vita solitaria cap.5.

Ac illud quidem homini Christiano certum & indubitatum esse debet, quòd omnis Dei cultus, omnis veræ pietatis & religionis vis, per quam cum Deo reuera coniungimur, ac illius numini, maiestatique dediti sumus, in mente & spiritu, & in ipsa intestina voluntate consistit. Quæ voluntas cùm bona & magna est, charitas vocatur: per quam adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficimur. Hac sola coli Deus maximè gaudet: qui cùm sit spiritus, in spiritu & veritate vult adorari. Nec est alia causa, quamobrem de sublimi cœlo filium suum in hanc lachrymarum vallem demittere, & hoc mortis nostræ corpus indutum, in terris versari cum hominibus voluit: quàm, vt sicut ipse nobiscū vna caro, & vnum corpus fieri dignatus est, sic nos vicissim eius, qui prior dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis, amore inflammati, ex illo toti pendentes, in illo acquiescentes, in illius beneficiorum contemplatione omni mente, cogitationeque nostra defixi, voluntates & actiones nostras omnes, ad illum, tanquam ad vltimum finem referentes, vnus cum eo spiritus efficeremur.

Cultus Dei verus in quo consistit.

1.Corinth.6. Ioan.4. Christus cur in mundū venerit.

1.Ioan.4. Ephe.5. Quantum diligimus tantum colimus Deum.

Hic

Hic est cultus, quem præcipuè Deus à nobis exigit: quem quantùm diligimus, tantùm colimus. Nam sicut ab Augustino quoq; scriptum legimus: Pietas Dei cultus est: nec colitur ille nisi amando. Cæterùm vbi verus est amor, nequaquā sic in ipsa mente reconditus & abstrusus esse potest, vt nō per signa quædam & indicia se foras proferat, ac ad spectantiū oculos traducat. Hinc ille sublationes & deiectationes oculorū, pectorum percussiones, capitum inclinationes, genuū inflexiones, & hoc genus externæ gestiones aliæ, quæ cæremoniæ vocantur: Quibus, vt scribit Augustinus, magis seipsum excitat homo ad orandum, gemendumque humilius atque feruentius, & nescio quo modo, inquit, cùm hi motus corporis fieri, nisi motu animi præcedente, non possint, eisdemque rursus externis visibiliter factis ille interior inuisibiliter, qui eos fecit, augetur. Ac per hoc cordis effectus, qui vt fierent ista præcessit, quia facta sunt, crescit. Sed hæc sicut alia externa omnia, ita demū ad promerendam gratiam, & misericordiam Dei momenti aliquid adferre videntur, si ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum voluntate proficiscuntur, imitationes vt sint, & simulachra animi varios in se affectus erga Deum suscipientis. Sin autem falso & per simulationem vsurpata, fictaque fuerint & ementita, vix esse potest vlla magis nefaria consceleratæ mentis improbitas. Cùm in rebus huiusmodi, sicut summum bonum veritas, ita summum sit flagitium simulatio. Rectè enim ab illo dictum est: Simulata æquitas, duplex est iniquitas. Nec temerè scriptum est ab Hieronymo, quòd in comparatione duorum malorū leuius malum est, apertè peccare, quàm simulare & fingere sanctitatem. Chrysostomus quoque dicere non dubitauit, quod omnes qui perperam agunt, supplicio digni sunt: qui verò simulatione bonitatis ad improbitatem tendit, multò grauiori pœna omninò afficiendus. Quæ tamen verba, non de quouis genere simulationis D. Thomas intelligi vult, cùm sit aliud alio pernitiosius. Nam & mendaciorum diuersa genera, nec æquè pernitiosa sunt omnia. Quamobrem talia censentur apud Deum, qui scrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, ista, quæ foris aguntur qualis est intus voluntas hominis. Hanc inspicit iustus ille rerū æstimator, non ea sola, quæ fiant externè: quæ si spiritu sint & veritate dilectionis destituta, & fucato fiant animo plus adeò ad prouocandam, quàm ad placandam iram Dei facere videbuntur. Verum est enim quod à Propheta scriptum est: Omnis gloria filiæ Regis ab intus. Intus videt Christus, intus amat, intus alloquitur: intus, quæ fiunt, vel punit vel coronat. Sicut à Gregorio quoque scriptum legimus: Intus est qui iudicat, intus est quod iudicatur. Extat de eo Homilia diui Macarij: Quod non externa, sed interna promouent, aut lædunt hominem. Editus est etiam nuper libellus Marc. Eremitę, qui inscribitur, Capitula de iis qui putant ex operibus se iustificari, in quo docet in rebus externis non benè fiduciā collocari.

Aug. epi. 120. cap. 18. & epist. 26. & de Trinitate 12. cap. 14.
Cæremoniarum vis.
Dei cultus quomodo patefiat per exteriora.
In lib. de cura pro mortibus gerenda, cap. 5.
Simulatio summum flagitium.
Aug. in Psal. 62.
Apocalyp. 3.
Hebr. 4.
Libr. 6. in Esaiā cap. 16.
Hom. 24. in Mat.
Part. 2. quæst. 111. ad Quartum.
Psalm. 44.
Pastoralis lib. 2. cap. 4.
Maca. hom. 24.
Mar. cap. 1.

Cæremoniarum diuisio.

CAP. LXXXVII.

EST autem duplex ordo cæremoniarum. Quædam enim è veritate mentis profectæ, in ipso corpore statim, & in iis quæ vnita sunt corpori, suscipiuntur: cuius generis sunt preces, Deique inuocationes, & ea quæ paulò antè recensuimus: Quædam non magis à veritate proficisci, quàm ad illam aspirare videntur: quales illæ sunt, quæ in templis, ornatibusq; templorum, in varietate ordinum, in ritu quorundam sacrorum, in cantibus, in vestibus, in festorum dierum celebratione sitæ sunt: Quas qui in sumptu suo instituerunt, si non alia re quàm flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec alium, quàm laudem illius & gloriam, finem sibi propositum habuerunt, fieri non potest, quin hæc eorum præclara voluntas, cùmprimis Deo grata sit & accepta, ac suam apud illum mercedem habitura: Sin autem alio respexerunt, quadrabit in illos quod de hypocritis dicit Christus: Acceperunt mercedem suam.

Cæremoniæ aliæ proficiscuntur ex animo, aliæ ad animum erigendum referuntur.
Matth. 6.

Omnis autem tractatio cæremoniarum harum, ad instructionem populi sumpta præcipuè videtur. Est enim eorum pars multò maxima, qui, cum sensibus magis, quàm intelligentia, menteque moueantur, suis ipsi cogitationibus ad piè Deum colendum, & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione prosequendam, non facilè queunt excitari. Quamobrem fit non rarò, rebus vt his externis, quæ in oculos incurrunt, quæque sensibus offeruntur, pulsati sæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Christiano dignam suscipiant. Horum igitur vtilitati, cæremoniarum hoc genus institutione, prospectum est maximè. Sumuntur autem cæremoniæ à persona, re, loco, & tempore. Et sunt quæ recta ad Deum ipsum referuntur, cui cultus exhibetur: vt ritus sacrificij: sunt quæ ad homines Deum colentes: vt ieiunia, eleemosynæ, orationes, & eiusdem generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendum Deum præparatur: sunt rursus alia, quasi quædam instrumenta diuini cultus: vt sacræ vasa, sacræ vestes, chrisma, cerei, luminaria, & id genus alia. Nobis de singulis dicere, rationémve singulorum explicare propositum non est, verùm quæ temporum istorum ratio postulare videbitur paucis de quibusdam dissseremus.

Cæremoniarū instituēdarū causa.
Cæremoniæ quædam ad Deum, quædam ad homines pertinēt, quædam instrumenta sunt cultus diuini.

De cæremoniis, quæ sumuntur à personis.
CAP. LXXXVIII.

Nõ omnibus omnia cõueniunt. 1. Corinth. 14.

QVæ sumuntur à personis cæremoniæ, de iis, quo loco de Sacramento ordinis sermo nobis fuit, cùm pleraq; dixerimus, tantò nunc futuri sumus breuiores. Neq; enim omnibus in Ecclesia visa sunt omnia conuenire: neq; fas esse putatũ est, vt sibi quisque, quæ vellet, sumeret, vtq; legitimè non vocatus, munus aliquod Ecclesiasticum vsurparet. Verùm, quod Paulus diligenter monuit, omni semper studio laboratũ est, vt non solùm ordo, verumetiam ordinis ornandi cura retineretur in Ecclesia, vt quid personas, quid loca, quid tempora deceret, etiam atq; etiam circumspiceretur. Non omnes voluit Paulus Apostolos, non omnes Prophetas, non omnes esse Doctores, non omnes Sacerdotes, non omnes Episcopos: non vt sibi quisquam honorem sumeret, sed vt vocaretur tanquàm Aaron. Neq; sufficere existimauit, si quis vocatus esset: manuum impositionem necessariam præterea iudicauit, de qua & ipsa nihil festinantius, minusq; considerate statui præcepit. Cui verò manus essent impositæ, signum id erat, quod non iam vsurpauerit, verùm approbatione Ecclesiæ, & Spiritusancto auctore delatum sibi publicum in Ecclesia ministrandi munus acceperit. Præcedebant autem impositionem manuũ, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus, gratiam per ea suam ordinãdis largiretur: quem etiã nunc obseruari morem videmus. Neq; enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, nisi post triduanum ieiunium: in quorum collatione solennes etiam ritus precationum, chrismatum, prælectionum, examinum, testificationum & indumentorum adhibentur. Quæ si minus eodem omnia modo factitata sunt ab Apostolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quòd si successu temporis adiectum est aliquid ad ea, quæ temporibus Apostolorum in vsu fuerunt, factum id est, quò religiosiores & augustiores Ecclesiasticæ functiones redderentur: atq; vt ordini publico maiestas quædam diuini spiritus adderetur: ne vel ij, qui manus imponunt, parum essent in legendis ministris circunspecti: vel ij quibus imponuntur, cùm se tanta vident obseruatione receptos, donum suum contemnerent, & parui facerent.

1. Corinth. 12. Hebr. 5.

Manuum impositio cur ordinãdis adhibetur. 1. Timoth. 5. Actorum 13.

Ordines cur post ieiunium conferantur.

Cœlibatus sacerdotũ non est cultus, sed via expeditior ad cultum Dei. Matth. 19.

Quòd verò non admittuntur ad ministerium Ecclesiæ nisi cœlibes, non ideò fit, quòd cœlibatus pro cultu Dei habeatur, sicut quosdã hoc tempore somniare videmus: nam & cœlibes reperire licet cuiuis potius quàm Deo seruientes: sed quòd qui se propter Dei regnũ castrauerunt, multò sunt ad colendum eum expeditiores, quàm qui matrimonio sunt irretiti. Quamuis enim non eat quisquam inficias, quin honesta sit res matrimonium: tamen seculi curis, quamlibet nolentem, inuoluit hominem: quibus quantũ additur studij, tantùm sacris rebus deciditur. Testatur hoc Apostolus quoq; cùm orationes impediri dicit vsu coniugij. Quamobrem vult omnes esse sine solicitudine. Qui sine vxore est, inquit, solicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori: Et diuisus est. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniam igitur qui sunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Christus dum sic placere Christo satagunt, vt coniugi quisq; suę, cui debet obsequium, non displiceat, cuius causa mundi curis implicari necesse habet: ideò factum est, vt cœlibes tantùm ad sacerdotium admitterentur, quos nihil impedit, quominus omni studio in eam cogitationem incumbant, quomodo sponso suo Christo placere queant: nec est quicquam quod eos ab ipsius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Asceticis disserit Basilius: vbi qui Christi militiæ nomen daturus est, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectẽdam inuitat. Quo quidem in loco, non modò coniugio interdicit ei, qui Christo stipendia facere decreuerit, verùm & priuatarum facultatum possessionem eum à se relegare, quin & voluntati suæ propriæ renunciare, seq; in potestatem alterius tradere vult: vt sic nudus nudum Christum sequatur, ac non modò nullas facultates, sed ne voluntatem quidem propriam habeat, quò sic ab omnibus mundi curis liber, totus Christo sponso suo vacare queat, illiusq; potestati se, quantus quantus est, suaq; omnia subiiciat. Non est itaque cultus Dei cœlibatus aut monachatus, sed est ad colendum Deum via quædam expeditior.

1. Corinth. 7. Orationes impediuntur vsu coniugii.

Perfectionẽ Euãgelicam docet. Basi. in li. de vita solitaria, cap. 1.

Monachorum eadem religio quã aliorum.

Mar. Carm.

Quamobrem impudens eorum commentum est, qui monachatum, cœlibatum, votaque castitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cùm non aliam sequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis quæ iam recensuimus obstricti, quàm reliqui Christiani omnes. Quod etiam in disputatione illa, quam habuit cum quodam scholastico Marcus exercitor, ab ipso Marco dictum legimus: Monachi, inquit, non sectantur alienam ab Ecclesia doctrinam, sed Christi doctrinam tenere conãtur per Apostolum dicentis: Hoc sentite in vobis, quod est in Christo Iesu, qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse, se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum. Vna cunctorum est religio, vna fides, eadem fidei sacramenta, eadem spes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orandi regula, idem ministerium, non alius vt sit monachi, & cœlibis cultus, quàm coniugati, nisi quòd magis ille continuus est, & minus habet interpellationis.

Nam

Nam quacunq; tandem in re verum Dei cultum constitueris, non alius monachi quàm laici, non alius erit cultus cœlibis quàm coniugati. Quòd si fide, spe, charitate, rectè coli Deum existimaueris, non est alia monachi fides, alia coniugati, eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem sperant, eundē diligunt. Sin autem in contemplando Deo, Psalmis & cāticis, hymnis & laudibus prosequendo, si in peccatorum agnitione, in corporis & sanguinis Christi participatione, in eius seruitutis, quæ latria dicitur, exhitione, cultum Dei situm esse iudicaueris: quicquid tandē illud fuerit, quo verè Deum coli dixeris, commune est monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hîc vxoris vsu sibi ipse interdixit, ille verò præter hanc cœlibatus, alias quoq; sibi nouas leges adsciuit, in quas voluntaria primum animi inductione cùm iurasset, earum posteà seruandarum necessitate constringeretur, non alia de causa factum est, quàm vt his tanquàm arctioribus vinculis, in studiis pietatis teneretur, atque curis aliis omnibus vacuus, tantò liberior & expeditior debitum Deo cultum præstaret: reiectis omnibus iis, quibus ab eo retardari possit.

Non est igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus: neq; peccat contra primū præceptum, quo deos alienos habere prohibemur, si quis aut cœlibatum, aut monasticæ vitę genus aliquod sit amplexus. Nam hoc asseueranter dicere, quid aliud fuerit, quā vniuersam Ecclesiam iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra, idololatriæ condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Ecclesiæ luminibus, qui non aut monachus ipse fuerit, aut in summa veneratione monachos non habuerit? Sunt qui ipsos etiam Apostolos cœnobiorum primos auctores fuisse dicant. Certè Cassianus à Marco Euangelista Monachos normā suscepisse viuendi scribit. Cuius præceptor Chrysostomus eàm ad Ioannem Baptistam refert. Verùm vt nihil dicamus de Apostolis, nihil de iis, qui in Aegypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuêre monasticam professi, nihil de Antoniis, Paulis, Hylarionibus, & multis aliis eorum sectatoribus: certè beatum Ephrem, Basilium, Hieronymum, Augustinū, Gregorium, & quàm plurimos alios, qui nō doctrinæ magis, quàm sanctitatis nomine cum primis in Ecclesia celebres habentur, monachos fuisse dubium est nemini: qui verò alij monachi non fuerunt, monachos nihilominus recepisse, laudasse, suspexisse. Ex quorum numero Athanasius, quemadmodum à Gregorio Nazianzeno memoriæ proditum legimus, operæprecium se facturum esse putauit si vitam Antonij monachi conscriberet, quam nos etiam ab Euagrio quodam Presbytero Latinitate donatam, & in eorum Athanasij librorum numerum relatam videmus, qui Coloniæ fuerunt impressi in officina Melchioris Nouesiani, anno M. D. X L V I I I. Nam inter ea quæ sunt à Nannio versa, non reperitur. Ioannes verò Chrysostomus, præterquàm quòd in quibusdam locis monachorum institutum in cœlum vsq; laudibus vexit, ac è superiore templi loco suos, vt eorum insequerentur vestigia, diligenter est hortatus, etiā tres libros aduersus vitæ monasticę vituperatores edidit. Sed & ante Chrysostomum virtutum officinas, monasterium vocauit Ambrosius, ac in Monachorum laudem non pauca scripsit. Idem fecit Gregorius quoq; Nazianzenus. Augustinus ad sonum horum verborum: Ecce quàm bonum & quàm iucundum fratres habitare in vnum: exercitatos fuisse Monachos scribit, qui habitare in vnum cupierunt. Μόνος enim vnus dicitur. Qui ergò sic viuunt in vnum, vt vnum hominem faciant, vt sit illis verè, quomodo scriptū est, vna anima & vnum cor: Multa corpora, sed non multæ animæ: multa corpora, sed non multa corda. Rectè dicitur μόνος, id est, vnus, solus. Meritò illis displicet nomē Monachorū, quia illi nolunt habitare in vnum, sed sequentes Donatum (nunc dici posset Lutherum) Christum dimiserunt.

Monachatus.

Cass. lib. 2. cap. 5. de cœnobiorum institutione.
Hom. 1. in Marc. tom. 2.

In vita eius.

In prin. cap. 2. in hom. 14. & ad popu. Antioch. hom. 56. & tribus sequentibus, & hom. 69. & 70. in Matth. & in Homi. de comparatione Regis & Monachi.
In Psalm. 132.

Quid igitur dicemus? Nunquid omnes hos idololatras pronunciabimus, vt Monachos aliquot apostatas nostri temporis, à periurij crimine, cuius rei sunt, propter votum, quo Deo se obstrinxerunt, violatum, liberemus? Nos verò potius hæreticos esse censebimus, quos à tam sanctis Patribus inflatos sensu carnis suæ, tantoperè dissentire videmus: qui suo ipsorum iudicio cōdemnati, quod ab Ecclesia factum oportuit, vt eos è cœtu piorum eiiceret, id priores ipsi fecerunt, seq; vltrò à Christi corpore, à sancta Catholica Ecclesia præciderunt. Qui verò peruersas istorum hominum opiniones, tanquàm Dei verbum suscipiunt & adorant, atq; eorum potiùs, qui ipsi inter se dissident, prauum sensum, quàm pium totius Ecclesiæ, tot seculorum consensum sequuntur, quemadmodum ab idololatriæ crimine defendi possit, non videmus. Verùm nos hîc monasticæ vitæ propugnationē non suscepimus. Cùm igitur quantum præsens postulat institutum, de cæremoniis, quæ sumuntur à personis, satis multa dixisse videmur, ad alia properabit oratio.

Ambro. epist. 82
Grego. in orat. de reconciliatione monachorum.

De Cæremoniis, quæ sumuntur à rebus.

CAPVT LXXXIX.

A Rebus quoq; sumi cæremonias diximus: inter quas principem locum obtinet sacrificium: quæ vsq; eò propriè Deo debita seruitus est, vt neget esse quenquam hominū Augustinus, qui dicere audeat, sacrificium alij cuiquam deberi, quàm Domino soli. Nam cùm de diuino cultu multa sint vsurpata, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen, vt quibus ea deferūtur, homines nihilominus

Sacrificium propriè Deo debita seruitus.
Aug. lib. 10. de ciuitate Dei, ca. 4.

lominus habeantur, qui dicuntur colendi & venerandi, si autem eis multũ additur: & adorandi: Quis ait, vnquam sacrificandũ censuit, nisi ei, quem Deũ aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus est sacrificium: Quod etiam in libro de victimis Philo testatur. Nam quicunq; Deo cultus alij deferuntur, communes illi sunt cũ hominibus. Quæ causa etiam est, quòd eum tantoperè Satanas oppugnat: quòd hac seruitute sublata, sublatum iri quicquid illud est ex rebus iis, quæ sub aspectum hominũ cadunt, quo propriè Deus colitur, intelligit: nullus vt eximius ei præ mortalibus honos habeatur, neq; maior illius, quàm aliorum quorumcunq;, qui dignitate præstãt inter homines, ratio ducatur. Etiam Augustini seculo persuadere per sua membra Satanas hominibus est conatus, visibilia sacrificia iis aliis congruere: vero autem Deo tanquàm inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, meliorią; meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia.

Sacrificium externum Satanas cur abrogare conatur.

Ac verùm quidem est, quemadmodum ab Augustino dictum, & ab Algero legimus repetitum, quòd inuisibilia maiora, melioraq; sacrificia Deo debentur: sed non propterea visibile sacrificium excludendum est, quòd ita signum est illorum inuisibilium, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Sicut enim orantes atq; laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde, quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse scimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus: quod nisi facti fuerimus, nullam nobis quidem ipsis, visibile sacrificiũ quod offerimus vtilitatem adfert. Est enim verum sacrificium, sicut ab eodem Augustino scriptum legimus, omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Quicquid igitur non eo animo agitur, vt Deo sancta societate adhæreatur, quantum ad hominem sacrificantem pertinet, verùm Deoq; gratum sacrificium non est.

Aug. li. 10. de ciuita. Dei, cap. 19.

Sacrificium est visibile signum rerũ inuisibiliũ.

Sacrificium verum quod. Augu. libr. 10. de ciuit. Dei, cap. 6.

Cùm autem sacrificia multa sint, quibus hoc agimus, vt, quod sibi solum Propheta bonũ esse dixit, Deo adhærere queamus, nullo magis id efficitur, quàm eo, quod Missæ sacrificium vocatur. In quo cùm exacta fiat, & accurata cumprimis omnium Christi beneficiorũ commemoratio, fieri non potest, quin eorum contemplatione mens hominis ardescat, & in eius ineffabilem, incorporeumq; complexum, sancto desiderio feratur, à quo se tot & tantis beneficiis immerentem, quin extrema quæq; supplicia merentem potiùs, affectam esse perspicit. Scripsit Maximus Monachus libellum de Ecclesiastica Mystagogia, in quo per vnitatis mysterium, quod per Sacerdotem peragitur: (sic enim vocare Missæ sacrificium videtur) vnam carnem & vnum spiritum fieri docet, Deum & Ecclesiam. Et illud impleri, quod à Paulo dictum est: Erant duo in carne vna.

Psalm. 72. Missæ sacrificio Deo perfectè adhæremus.

Quamobrem, celebraturus hoc sacrificium sacerdos, illud ante omnia curat, vt sedato prorsus animo, cunctis perturbationibus & seculi curis omnibus vacuo, per summam quietem, sabbatum agat spirituale: quo vacare possit, & videre, quoniam Christus est ille Deus, qui oblato in ara crucis pretiosi corporis & sanguinis sui sacrificio, nos cœlesti patri suo per mortem suam reconciliauit, ex impiis pios, ex inimicis amicos, ex iræ filiis Dei filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes effecit. Qua cogitatione accensus, & se, & adstantes omnes, quin & Ecclesiam vniuersam, cuius ad altare stans personam gerit, tam bono, tamq; benefico Deo sacrificium offert: atq; vt ab eo tantoperè amata, tantisq; beneficiis affecta, vicissim illi per dilectionẽ adhærere, nec vnquã ab eo separari queat, ipsius, qui solus id præstare potest, misericordia perfici petit. Quò magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhærere Deo possit, membra quoque corporis omnia per id tempus, vt huic vni rei subseruiant, procurat: vt mentis iudicio, voluntatiq; parentia & illius veritatem ac synceritatem consequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemq; tanquàm dominam comitentur: ita vt mentis morum, motio semper corporis assequatur, vt siue animus peccati & culpæ conscius, prosternat se atq; abiiciat coram Deo, corpus eundem gestum, eundemq; actum subeat, atq; conficiat: siue agendis pro acceptis beneficiis gratiis mentem ad Deum, cogitationemq; sustulerit, eandem ad Deum sublationem, vultus, oculi, manusq; sequâtur: siue quid quoquo modo studeat animus, atq; decernat, quod quidem ad colendum Deum pertinere videatur, repentè tanquàm in speculo, sic in corporis motu, illud intestinum animi consilium, voluntasque cernatur.

Sacerdos quomodo se ad Missam præparare debeat.

Sacerdos ad altare & se & populũ offert Deo.

Sicut autem sacerdos ad eundem modum affectus etiam esse debet è populo quiuis, qui pręsens adest, quoties tremendum hoc à sacerdote sacrificium peragitur: vt & ipse non aliis rebus vacet, quàm iis quæ per sacerdotem aguntur contemplandis: atq; illius exemplo omnibus & animi & corporis motibus in Deum feratur: cumq; verba illa dicentem audierit: Sursum corda, non ore magis, quàm intimo corde respondeat: Habemus ad Dominum. Admonentur enim his verbis qui præsentes adsunt, vt, quæ sursum sunt, quærant, vbi Christus est ad dexteram Dei sedens, quę sursum sunt, sapiant, nõ quæ super terram. Procul itaq; tum facessat ex cordibus hominũ carnalis omnis & secularis cogitatio, & in eo toti sint, ad quod sacerdos inuitat, vt quòd verbo se facturos promittunt, re præstent: ne si quis aliud in lingua promptum aliud in pectore clausum habuerit: quod Ananię dixit Petrus, sibi quoque dici audiat: Cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spirituisancto? Non enim est menti-

In sacrificio Missæ præsentes, quomodo affecti esse debeat.

Sursum corda.

Coloss. 3.

Actorum 5.

mentitus hominibus,sed Deo,atq; ita magis etiam Deus eum execretur, sicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Quamobrem quod lingua profitentur,corda re ipsa sursum erigāt, vbi Christus est in dextera Dei sedens,ibi mens cuiusq;,ibi fixa sit cuiusq; cogitatio, vt cum Paulo dicere possint. Nostra autem conuersatio in cœlis est,vnde saluatorem expectamus Dominum Iesum Christum. Cessent confabulationes,cessent curæ terrenarum rerum, in eo sint hominum animi defixi, quod à sacerdote posteà geri vident,qui populo ad gratias Deo agendas inuitato,quid sit illud pro quo Deo gratias agere debeamus,ostendit, cùm quemadmodum pro nobis passus, in crucem actus,mortuus & sepultus sit,tertia die resurrexerit,in cœlum ascẽderit,non verbis magis explicat,quàm totius corporis actione repræsentat,ac sub astantium oculos subiicit.In horum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum esse mentes hominum oportet,vt quod esse dignum & iustum fatemur,Deo pro illis gratias agamus, neq; verbis modò gratam nostram voluntatem declaremus, verumetiam sicut Christus dilexit nos,& tradidit semetipsum pro nobis,oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis,ita nos eius hac tanta dilectione prouocati,vicissim diligamus eum, & exhibeamus corpora nostra hostiam viuentem,sanctam,Deo placentem: ea mente, vt sicut ipse posuit animā suam pro nobis,& nos animas nostras pro nomine illius ponere, ac omnia prius & facere & pati parati simus,quàm vt vnquàm ab illius nos dilectione separari permittamus.

Esaiæ 29. *Philip. 3.* *Dignum & iustum est.* *Ephe. 5.* *Rom. 12.* *Ioan. 10.* *1. Ioan. 3.*

Hoc animo qui præditus est, siue sit sacerdos,siue sit aliquis ex iis,qui rei diuinæ præsentes intersunt,is demum in odorem suauitatis hostiam acceptam, Deoque placentem offert. Nam externæ cæremoniæ nullus est eam exercenti vsus,si non sit ex hac intestina voluntate profecta. Falsum est enim,quod filij desertores de matre sua quondam Ecclesia commenti sunt,quasi prædicatum in illa fuerit, valere coram Deo sacrificium sacerdotis ex opere operato,siue bono motu vtentis: Cùm Ecclesiæ doctrina cum isto commento pugnet ex diametro. Nam valere sacrificium sine bono motu vtentis,vel sacerdotis,vel populi,non modò docuit in Ecclesia nemo,verùm illud vno ore potius affirmarunt omnes, nisi quis per fidem,animique deuotionem fructum illius in se transferre conatus esset,exitio potius illi futurū sacrificium, quàm vtilitatis aliquid allaturum. Quorsum autem admoneret populum sacerdos,vt corda sursum erigerent, si valere sacrificium sine bono motu vtentis persuasum haberet? Vt vel hinc perspicuum cuiuis esse queat, quàm sint ab omni veritate auersi,quos ista comminisci non puduit,cùm tamen auctorem huius commenti proferant neminem. At docuerunt Scholastici,Missam ex opere operato valere. Docuerunt, verùm illud nusquam addiderunt,sine bono motu vtentis. Tum autem,longè alio sensu docuerunt,quàm quem isti sibi confinxerunt.

Philip. 4. *Sacrificium sine bono motu non valet.*

Quò magis autem dilucidè cognosci res queat,libet planioribus verbis edisserere, quid sit illud quod Scholastici docuerunt, vt sic omnibus istorum impia calumnia detegatur. Scholastici doctores,rerum quàm verborum studiosiores, hoc habuisse propositum videntur, vt orationis ornatu neglecto,quo breuissimo possent verborum compendio rem explicarent. Itaque cùm de eo foret disceptatio, num & mali sacerdotis Missa valeret: quoniam ad rem apertius intelligendam permultum lucis adferre diuisio consueuit: distinguendū inter opus, & opus esse putauerunt: vt aliud esse dicerent opus operans, aliud opus operatum. Opus operans appellare placuit siue sacerdotis actionem, quod Anthisiodorensi visum est: siue sacerdotem ipsum sacris operantem: (sic enim loquitur Innocentius: Non ergò sacerdotis iniquitas effectum impedit sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem Medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mundum.) Opus autem operatum, rem immolatam. Quid igitur docent cùm scribunt, Missam ex opere operato valere? Quid aliud,quàm non esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, verùm ipsam quæ præsens est in altari,rem immolatam: ipsum verum corpus Christi,quod pro nobis traditum est: ipsum verum sanguinem Christi, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum? Huius enim corporis pro nobis traditi,huius sanguinis pro nobis effusi virtute,non autem merito Sacerdotis,aut actione fieri,vt cum Deo reconciliationem,peccatorum remissionem, & ea quæ petimus omnia consequamur. Quamobrem sicut nihil refert,calidus sit an frigidus,qui ignem accendit,& ad vrendum ligna admouet,cùm non quantum ignis habeat caloris in se impertiat: Sic & in sacro faciendo,quod ad illos atrinet,pro quibus illud facit sacerdos, non plurimum interest, cuius ille sit meriti,quandoquidem iis pro quibus offert,non suum ille, sed Christi sanguinis meritū applicat. Quærit alicubi diuus Thomas: Nunquid sacerdos immundus potest mundare. Et respondet quod non, si ageret in propria virtute, sed agit virtute sanguinis Christi, qui est sicut causa prima. Potuit ne dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis consentaneum? Quid enim? An non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione (hoc enim est sacrificium quod offerimus) collocari iubent: cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum: Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quisquam in san-

Opus operatum & operans. *Opus operans.* *Anth. 1. in par. summæ.* *Innoc. li. 3. mysteriorum Missæ cap. 5.* *Opus operatum.* *In epist. ad Heb. cap. 9. Lect. 3.* *Hier. 17.*

1.Pet.1. Ioan.1. Ioan.5. 1.Ioan.3. 2.Cor.5. Psalm.129. Hebr.5. Hebr.9. Rom.8. Heb.9. Cyp.S.ser.de cœna Domini.

in ſanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, ſpem ſuam omnem defixam habeat: verùm in agno iſto immaculato, cuius pretioſo ſanguine redempti ſumus. Hic eſt, qui tollit peccata mundi: hic eſt in cuius nomine ſi quid petierimus patrem, dabit nobis: hic eſt vnus aduocatus, mediator & reconciliator noſter. Homo ſacerdos, miniſter tantùm eſt reconciliationis: miniſterium enim reconciliationis dedit illi Deus, quemadmodum à Paulo ſcriptum legimus: Vera propitiatio pro peccatis noſtris: verus Sacerdos in æternum, ſolus ſanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus eſt, & exauditur ſemper pro ſua reuerentia, & per quem exaudiuntur quotquot exaudiuntur, eſt ille qui per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta: qui ſedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis, Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Cuius corporis & ſanguinis Sacramentum cùm præſens adſit in altari: cumq; ſubiiciatur ſub oculos aſtantium, quemadmodum ille ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata: in huius ſacramenti præſentia, ſicut à ſancto martyre Cypriano ſcriptum eſt, non ſuperuacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocauſtum repulſam.

Hoc ſenſu dixerunt Scholaſtici, Miſſam ex opere operato valere, non propter ſanctitatem, aut actionem ſacerdotis, ſed propter victimam illam ſalutarem, cuius tum fit immolationis repræſentatio. Quis autem eſt, qui ſenſum hunc cumprimis pium eſſe negare audeat? Ne quis autem ita ſenſiſſe Scholaſticos dubitare queat, ipſa eorum verba ſubiungemus. Ac ventilant quidem hanc quæſtionem: Vtrum ſacerdotis mali Miſſa tantundem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino: præceptor eius Albertus, Bonauentura, Ioannes Gerſon, Gabriël Biël, & alij nonnulli. Quoniam verò longum eſſet ſingulorum verba recenſere, breuitati ſtudentes, ex Ioanne tantùm Scoto quædam adſcribemus. Miſſa non ſolùm valet, inquit, virtute meriti, ſiue operis operãtis, ſed etiam virtute ſacrificij & operis operati: vel, non ſolùm valet virtute meriti perſonalis ſacerdotis offerentis, verumetiam virtute meriti generalis Eccleſiæ, in cuius perſona per miniſtrum communem offertur ſacrificiũ. Alioqui, Miſſa mali ſacerdotis, qui in illo actu non meretur perſonaliter, ſed demeretur, nulli valeret in Eccleſia: quod reputatur communiter inconueniens: Et rationaliter: iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita. Quandocunq; enim Chriſtus vt ſummus ſacerdos offert, panis quem dat, id eſt, caro eius, eſt mundi vita. Hactenus Scotus.

Tho.parte.3. qu. 82.artic.6. Albi. lib.4.ſent. diſt 13.art.31. Bon.in 4.ſenten. diſt.13.qu. 4. Gerſo.ſer.2.de die mortuo. Scot.in quodlibet.qu.20. in expoſitione ſacri Canonis Miſſæ. Lectione 26. Ioan.6. Supra.cap.53.

Cùm de ſacerdotio ſermo nobis eſſet, docere nos meminimus, quòd ſacerdos nihil aliud eſt, quàm reconciliationis miniſter: fungitur enim legatione, ſiue miniſterio pro Chriſto: & capite, & corpore. In conſecrando ſiue ſanctificando, offerendo, diſtribuendo, manus, lingua, miniſterium hominis eſt mortalis: verùm ipſa cõſecratio, ſiue ſacrificio, oblatio, diſtributio, denique virtus omnis, & efficacia, non eſt niſi æterni ſacerdotis illius & immortalis, Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hoc igitur in loco Chriſti capitis miniſtrũ agit. Cùm verò precatur Deũ, vt oblationis in cruce factæ, cuius fit in altari repręſentatio, fructũ ad fideles omnes redundare faciat, miniſtrum agit Chriſti corporis Eccleſiæ. Scotus igitur hoc dicere videtur iis verbis, quæ paulò ante per nos adducta ſunt: Siue ſacerdotem conſideres, tanquàm Chriſti capitis, ſiue tanquàm Chriſti corporis miniſtrum, vtroque modo valet Miſſa. Nam quòd ad prius illud miniſterium attinet, non refert quo ſit vitæ merito ſacerdos. Chriſtus eſt enim ſummus ille Sacerdos, qui ſemetipſum offert panis quem dat, id eſt, caro eius, eſt mundi vita. Quamobrem non hominis Sacerdotis actio, verùm Chriſti Sacerdotis oblatio, Chriſti caro, quam ſemel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa eſt vita mundi, illa eſt, per quam ſalutem conſequimur: Hominis autem ſacerdotis nihil aliud eſt, quàm miniſterium. Virtus omnis penes carnem illam eſt, quæ cùm propter noſtram ſalutem in cruce pependiſſet, nunc ad dexteram Dei collocata, pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Auguſtino dictum eſt: Qui fuerit ſuperbus miniſter, cum diabolo computatur, ſed non contaminatur donum Chriſti. Quod per illum fluit, purum eſt, quod per illum tranſit, liquidum, venit ad fertilem terram: Puta quia ipſe lapideus eſt, quia ex aqua fructum ferre non poteſt. Per lapideum canalem tranſit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generans, ſed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus ſacramenti ita eſt vt lux: & ab illuminandis pura accipitur, & ſi per immundos tranſeat, non inquinatur. Quod verò ſpectat ad poſterius miniſterium, quo ſacerdos pro Chriſti corpore fungitur Eccleſia, cum primis id optandum foret, vt quibus illa miniſtris vtitur ad iram Dei placandam, eſſent moribus inculpatis: ne, ſi ſicut populus, ita ſacerdos quoq; factus ſit, rectè ad vtrumq; dici poſſit, quod à Propheta ſcriptum eſt: Iniquitates veſtræ diuiſerunt inter vos & Deum veſtrum, & peccata veſtra abſconderunt faciem eius à vobis, ne exaudiat. Certum eſt enim quod multum valet deprecatio iuſti: neq; temerè dictum eſt ab illo cæco nato, cui Chriſtus oculorum viſum reſtituerat: Deus peccatores non audit. Cæterùm in homine Sacerdote ſacris operante, ſi nulla ſunt ipſius miniſtri merita, non deſunt tamen eius, cuius eſt miniſter, Eccleſiæ merita: quæ non à maiori quidem, ſed à meliore tamen ſui parte, ſancta dicitur: & regnum ſæpè cœlorum à Chriſto vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura, neq; fructum erat vllũ allatura (ſcriptum eſt enim: Qui declinat aurem ſuam, ne audiat legem,

Aug.tract.5 in Ioannem. Eſa.24. Oſeæ 4. Eſaiæ 59. Ioan 9. Eccleſia non à maiori, ſed à meliori ſui parte ſancta dicitur. Prouerb.28.

legem, oratio eius erit execrabilis) cùm is orat in Ecclesiæ persona, quæ in potiore sui parte sancta est, non potest eius oratio non iis, pro quibus orat, esse fructuosa, quamuis ipsi sacrificanti sit perniciosa. Malitia enim ministri non impedit bonitatem, siue bonum opus personæ, quæ bona est: sicut si bonus aliquis Dominus per manus famuli sui nequam, eleëmosynam tribuat, non ideò perdit eleëmosynæ suæ meritum. Et hoc est quod orans dicit Sacerdos: Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: quæso, ne respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ. Videntur eiusmodi non esse dissimile procuratoribus hospitalium aut captiuorum, quibus eorum contemplatione pro quibus petunt, largè datur Eleëmosyna: cùm tamen ipsis pro se petentibus nihil daretur: fortassis etiam turpiter abigerentur: cùm tamen ipsi nihilominus partem distributionis accipiant. Præclarè scriptum est ab Hieronymo. Episcopus, Presbyter, Diaconus, non sunt meritorum nomina, sed officiorum. Ante quem etiam Cyprianus, Scribæ, & Pharisæi in cathedra Mosi sedentes, dum agunt quæ ad cathedram pertinent, per omnia plenitudine potestatis vtuntur, & officium, non vita, tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorcistis. Christum (inquiunt) scimus, & Paulum nouimus, & in nomine Christi quem Paulus prædicat adiurati egredimur: vos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine suo quæstuarij nihil peragunt exorcistæ, nec se eis deferre ipsi dæmones profitentur: sed nomen Christi etiam per lucrorum sectatores suæ gloriæ retinet potestatem: & fiunt in talibus causis ministri mercenarij sicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehunt institores, quarum rectores potius eorum quos ducunt, pecuniis inhiant, quàm saluti. Et tamen mare seculi huius necessarios habet eiusmodi transuectores: alioqui cessabunt cõmercia, nec ex transmarinorum copia aliorum inopia habebit subsidium: nec occurrent sibi solatia regionum, si vehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippè sæpè malorum ministeria suffragantur. Hæc ille. Scripsit aliquando Leo nonus Pontifex ad Michaëlem Constantinopolitanum. Quicunque sacerdotes, & si dispares sunt merito, pares tamen sunt officio. Nec potest denegari pro merito, quod debetur officio. Alioquin non staret sacerdotium, si maius aut minus fieret, seu varietur secundum humanorum varietatem meritorum: essentque tot sacerdotia quot homines.

Her. li. 1. contra Iouinianum. Cyp. in serm. de baptismo Christi.

Exorcistæ quæstuarii nihil suo nomine peragũt, sed Christi.

Cap. 34.

Iam ergo quæ Scoti fuerit mens iis verbis, quæ per nos producta sunt, planum satisfecisse videmur. Neq; verò solùm in hac sententia fuisse Scotum aut Thomam existimandum est. Fuerunt etiam Augustini seculo, qui sacramenta & sacrificia ex dignitate ministrorum esse metienda putarent: quiq; mali Episcopi, aut sacerdotis preces obesse potius, quàm prodesse, pro quibus fierent, affirmarent. Quos, contra Parmenianum, Petilianum, Cresconium, Gaudentium, contraq; Donatistas alios scribens Augustinus, pluribus verbis confutauit. Proferebat Parmenianus, & Petilianus locum ex Esaia: Facinorosus qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat: & qui similaginem, quasi sanguinem porcinum: & qui offert thus, quasi qui benedicat idolo. Sed hæc Augustinus cùm de schismaticis multò cõgruentius dici docuisset, his deinde verbis vtitur: Si primis temporibus non obfuerunt mali sacerdotes, vel collegis bonis, sicut fuit Zacharias: vel popularibus, sicut fuit Nathanaël, in quo dolus non erat: quantò magis nihil obest in vnitate Christiana Episcopus malus, vel Coëpiscopis vel laicis bonis, cùm iam ille sacerdos in æternum, secùndum ordinem Melchisedech, & Pontifex noster, sedens ad dexteram patris interpellat pro nobis. Nec illud bonis obest, sed offerẽtibus malis, quòd verissimè dictum est, Dona iniquorum non probat altissimus. Et contra Petilianum: Nos dicimus tale cuiq; sacrificium fieri, qualis accedit, vt offerat, & qualis accedit vt sumat, & eos de sacrificijs talium manducare, qui ad illa tales accedunt, quales & illi sunt. Itaq; si offerat Deo malus, & accipiat inde bonus, tale cuiq; esse qualis quisq; fuerit. Quia & illud scriptum est: Omnia munda mundis. Ac Paulò pòst contra Parmenianũ scribens, cùm obiectum esset ab eodem, Sacrificia impiorum execratio est Domino. Sacrificia, inquit, impiorum eis ipsis oberunt, qui offerunt impiè. Nam vnum atque idem sacrificium propter nomen Domini quod inuocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, aliis, sed sibi. Qui ergò manducat dignè & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Quid aliud his verbis Augustinus innuit, quàm quòd aliis verbis dictum est à scholasticis, ex opere operato, non ex opere operantis valere sacrificium siue sacramentum. Verum est enim, quòd à Nicolao Papa scribitur, quòd mali bona administrando, se tantummodo lædunt, sicut fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, aliis verò lumen in tenebris administrat, & vnde aliis commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet. Cùm verò idem Parmenianus protulisset ex Euangelio, Deus peccatores non audit, An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Episcopus non exaudiri, cùm pro populo rogat? Quod & si ita esset, non ideo tamen populus, si bonus atque fidelis est, solicitus esse deberet: Securos enim illos facit illa scriptura, quæ ait: Etsi quis peccauerit, Aduocatũ habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Cumq; posuisset de Balaam exemplum: Non mirum est, inquit, si verba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus,

Sacramenta ex dignitate ministrorum non metienda.

Aug. cont. Cresc. lib. 3. cap. 6. cont. secundũ ep. Gaudentii li. 2. cap. 9. contra Donat. li. 2. cap 4. & sequentibus.

Esaiæ 66.

Cont. Parmen. lib. 2. cap. 5.

Ioan. 1.

Psalm. 109.

Prou. 15. Idem cap. 6. Eccle. 34. Cont. Petilianum lib. 2. cap. 52.

Ibidem cap. 8. Ioan. 9.

1. Ioan. 2. Num. 23.

Oratio mali sacerdotis pro bono populi exauditur.

precibus, etiam si à malis dicantur Episcopis, exaudiantur tamen: non pro peruersitate Præpositorum, sed pro deuotione populorum. Quid hic aliud dicit, quàm quod posteà scriptum est alijs verbis à Scoto: Sacrificium siue preces, non solùm valere virtute meriti personalis sacerdotis, verumetiam virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offeruntur: cuius fidem, non peccata ministri Deus respicit.

Habemus igitur iam, quæ sit scholasticorum sententia: cùm ex opere operato valere Missam dicunt: nimirum eadem quæ quondam Augustini, eadem quæ totius Ecclesiæ Catholicæ fuit, est, & erit semper. Qui verò sensum illis contrarium affingũt, aut non intelligũt ipsi, neque quæ dicunt, neq; de quibus affirmant, aut extremè sunt improbi: qui dum quàm plurimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregare student, quod veritate non possunt, eiusmodi conficta calumnia perficere conantur: alienum prorsus & absurdum, ac minimè pium illis sensum affingẽtes. Verùm hęc est potestas tenebrarum, quibus in hanc cęcitatẽ adducuntur. Sed & si quis visus est esse de applicatione sacrificij scrupulus, an ea pro alijs fieri possit, per hæc quæ dicta sunt, iam sublatus esse videtur. Cùm enim isti concedant, tamen propitiatorium Christi sacrificiũ applicari posse pro aliis, hoc est illud, quod in Missa dicimus applicari. Neq; enim sacerdos in Ecclesiæ persona, cuius minister est, suum cuiquã opus applicat, verùm applicat opus Christi: sacrificiũ illud applicat in ara crucis peractum: passionẽ applicat & mortem Christi, per quam cum patre cœlesti reconciliati, peccatorum nostrorum sumus remissionem consequuti. Huius fructum vt fideles adipisci, peccatorumq; remissionis & salutis in cruce nobis promeritæ participes fieri queant, Deum patrem precatur, per eum ipsum, qui sacrificium pro nobis factus, morte sua nobis hæc promeruit, Dominum nostrum Iesum filium eius vnicum. Atq; hoc est, quod applicari dicitur, sacrificium. Applicatur autem non viuis magis, quàm mortuis: neq; præsentibus modò, verùm & absentibus: nisi fortè pro viuis tantùm semetipsum Christus obtulit, & pro iis qui præsentes tum adfuerunt, & non pro mortuis & absentibus quoq;. Atqui contradicit scriptura, quæ mundi totius eum asserit propitiationem fuisse: & ex persona Dei Propheta: Ero mors tua, inquit, ô mors, & morsus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quàm Euangelij vocem negant, qui cum impio Aërio pro mortuis rectè sacrificium offerri negant? Non enim aliam oblationem, sed eandem quam Christus obtulit, offert in Ecclesiæ persona minister eius sacerdos, neq; pro aliis, quàm pro quibus Christus obtulit, & oblatione sua Domini mortem annunciat, qua redempti sunt omnes: cui oblationi participant omnes, qui sunt in vnitate corporis Christi mystici, siue superstites in hac vita, siue iam ex ea migrauerint, siue præsentes, siue sint absentes. Quòd si non redemit Christus morte sua Patriarchas, Prophetas, & sanctos alios Patres in se credentes, qui mortem eius præcesserunt: non rectè dicitur pretium hoc redemptionis pro mortuis offerre sacerdos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides est Ecclesiæ, qui sunt isti, qui cùm eadem se lingua confiteri profiteantur, negare tamen audent, quòd Christus obtulit in omnium redemptionẽ æquè mortuorum atque viuorum, id rectè mortuis applicari? Sed isti putant suum opus applicare sacerdotem. Videntur Ecclesiæ mysteriorum esse prorsus imperiti, ac vbiuis potius, quàm in catholica, de iis quæ pertinent ad fidem Catholicam, instituti. Repetendum est igitur iterum atque iterum, & inculcandum, vt ne sint nescij. Non suum opus, non suam oblationem applicat sacerdos: verùm opus Christi, oblationem illam, qua semetipsum obtulit Christus in odorem suauitatis: cuius fructus vt perueniat cùm ad eos, qui nobiscum adhuc in terris degũt, tum ad illos, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Deum patrem per eundem Christum precatur. Quòd verò seorsum huic applicat, aut illi, nec hoc nouum est: quin iam inde ab Apostolorũ temporibus vsurpatum. Augustinus oblatum esse scribit pro matre sua sacrificium pretij nostri. Quod etiam pro fratre suo Satyro se narrat Ambrosius obtulisse. Simul & Faustinum quendam hortatur: vt Germanam suam vita functam, non tam deplorandam, quàm prosequendam orationibus existimet, nec mœstificandam lachrymis suis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendandam, arbitretur.

Cyprianus antiquior Augustino, negat offerri pro eo, nec sacrificium pro dormitione eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominasset. Vtroq; vetustior Tertullianus, etiam anniuersariorum meminit de vxore dicẽs: Marito superstite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resurrectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro: Iam repete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblationes annuas reddas, meminit in vita Cæsarij, anniuersarij Gregorius quoque Nazianzenus. Paulinus verò: Rogat Amandum, vt pro fratre quodam, qui maluit ad Dominum debitor transire quàm liber, oret: vt misericors & miserator Deus, qui facit omnia in cœlo & in terra & in mari, & abyssis, refrigeret animã eius stillicidiis misericordiæ suæ, per orationem ipsius. Quia sicut ignis, inquit, accensus ab eo ardebit vsque ad inferos deorsum: ita proculdubio, etiam ros indulgentiæ eius, inferna penetrabit: vt roscido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus æstuantes, refrigeretur. Ambrosius, & trigesimum & quadragesimum obitus diem obseruari solitum scribit: atque vtramque obseruationem

Marginal notes: 1. Tim. 2. — Lucæ 22. Applicatio sacrificij. — Missæ sacrificium pro mortuis valet. — 1. Ioan. 2. Oseæ 13. — Sacerdos non suum opus applicat. — Aug. li. 9. confes. cap. 12. Amb. in orat. funebri de obitu fratris. Epist. 8. — Cyp. li. 1. epi. 9. — Tertul. de monogamia. Tert. de exhortatione castitatis. Epistola 1. — Amb. de obitu Theodosij.

uationem habere auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium. Et B. Ephrem cùm trigesimum diem complesset, sui memoriam fieri petiuit. Et longè vetustissimus omnium Clemens, etiam orationes recitat pro quiescentibus in Christo. Et capite sequenti, Peragatur, inquit, dies tertius mortuorum, in psalmis, in lectionibus, atq; orationibus, propter eum, qui tertia die resurrexit. Item nonus in commemorationem superstitum atq; defunctorum, etiam quadragesimus secundùm veterem formam. Mosen enim hoc modo populus luxit, nec non anniuersarium pro memoria ipsius, deturq; de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipsius. Extat Epistola Episcoporum Cappadociæ ad Leonem Imperatorem, in qua posteaquã defleuerunt multis lachrymis miserabilem cædem Archiepiscopi Proterij, addunt & hæc verba: Præcipuè dum quis animo cogitet, quia neq; post mortem defuncto sacrificij oblationem fieri permiserunt, sic illis hæc immanitas omnem aliam immanitatem superare visa est. Quod igitur tanto consensu, tot seculis, quàm latè patet Christianum nomẽ, obseruatum semper vbiq; locorum fuisse videmus, quid aliud quàm Apostolorum hanc esse traditionem existimare fas est? Sicut existimasse iam antè docuimus Dionysium Areopagitam, Ioannem Chrysost. & Ioannem Damascenum.

Ephrem in testamento suo.
Lib. 8. cap. 47.
Animarum defunctorum memoria.

Verùm hæc de sacrificio dicta nunc sufficiant, quæ est vna omnium præstantissima, Deoq; longè gratissima cæremonia: cuius quasi quædam sunt instrumenta, sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria. Visum est enim, ad honorem huius tanti sacrificij pertinere, vt rei tam sacræ etiam instrumenta sacra essent: quorum quædam non nisi legitimè consecratis attingere liceret. Quod & ipsum nouum non est: quin ipsis etiam Hieronymi temporibus, & multò antè vsitatum. Sic enim ille scribit ad Theophilum Alexandrinum Episcopum: quæ epistola libris eius Paschalibus annexa est, in Latinam linguam ab eo conuersis: Discant qui ignorant, eruditi testimoniis scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire: sacrosq; calices & sancta velamina & cætera, quæ ad cultum dominicæ passionis pertinent, non quasi in anima, & sensu carentia sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini eadem, qua corpus eius & sanguis, maiestate veneranda. Quæ tamen verba nõ ita sunt accipienda, quasi res inanimæ, vasa & vestes, gratiam in se suscipiant: quod in hominibus, qui consecrantur, fieri dubium non est, sed per consecrationem tamen vel benedictionem, illud efficitur, vt magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragendum: sanctaq; propterea dicuntur, siue sacra, quòd posteaquàm semel Deo dicata, diuinoque cultui destinata sunt, iam deinceps in alios vsus quoscunq; ea conuertere non licet. Hieronymi quoq; præceptor Gregorius Nazianzenus: Ne ipsa quidem, inquit, indumenta sacerdotalia, vel ministerij vasa, cuilibet contingere saltem aut contrectare fas est. Chrysostomus verò: Etiam priusquam Deo dicarentur sacra vasa, tamen quod in hunc vsum erant confecta, nequaquam, inquit, ea deinceps quasi prophana intuemur, sed tãquàm à Deo facta, nec audent ea temerè attingere: Neque verò Hieronymi aut Gregorij seculo primùm sacris vasis & vestibus, calici præsertim, patinæ & pallæ hic honor est habitus, propè centum annis antè, Stephanus Papa, idem & Martyr, ad quem extant Cypriani quoq; Martyris scripta, ad Hilarium scribens his verbis vsus legitur: Vestimẽta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusque diuinus omni cum honorificentia & honestate à sacerdotibus, reliquisque ministris celebratur, & sacrata debent esse & honesta, quibus aliis in vsibus, cum Deo eiusq; seruitio consecrata & dedicata sint, nemo debet frui, quàm Ecclesiasticis & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus, ne vltio quæ Baltazar Regem percussit, super hæc transgredientes & talia præsumentes veniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ vltionis iustum flagellum ad ima. Idem in epistola Soteris ad Episcopos Italiæ multò antè. Idem à Sixto Papa, qui fuit sextus à Petro, scriptum legimus, cuius verba hæc sunt. In hac sancta sede Apostolica à nobis & reliquis Episcopis, cæterisq; Domini sacerdotibus statutum est, vt sacra vasa non ab aliis quàm à sacratis, Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valdè est, vt sacra Domini vasa, quæcunq; sint, humanis vsibus seruiant, aut ab aliis, quàm à Domino famulantibus, eiq; dicatis tractentur viris, ne pro talibus præsumptionibus iratus Dominus, plagam imponat populo suo, & ij etiam qui non peccauerunt, mala patiantur & pereant, quia perit iustus sæpissimè pro impio.

Sacrificii instrumenta.
Sacra vasa quare sancta dicuntur.
Num. 4. & Dan. 4.
Naz. in Apologetico.
Chryso. de Anna & Samuelis educatione.
Pœna sacra vasa temerè contingentium.
Dan. 5.
Soter. epist. 2.
Sixt. epist. 2.

Cereorum quoq; & luminarum vsus vetustissimus est in Ecclesia. Cùm accenderetur pro Martyrum honore cerei, visum est, Vigilantio minimè ferendum, quòd ea res idololatriam quandam resiperet. Contra quem scribens Hieronymus: Cereos, inquit, non clara luce accendimus, sicut frustrà calumniaris, sed vt noctis tenebras hoc solatio temperemus, & vigilemus ad lumen, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quòd si aliqui propter imperitiam & simplicitatem secularium hominum, vel certè religiosarum fœminarum: de quibus verè possumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, sed non secundùm scientiam: hoc pro honore Martyrum faciunt, quid inde perdis? Causabantur quondam & Apostoli, quòd periret vnguentum: sed Domini voce correpti sunt. Neque enim Christus indigebat vnguento, nec Martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorẽ Christi hoc fecit, deuo-

Cereorum vsus antiquissimus.
Rom. 10.
Matth. 26.

devotioneq; eius mentis recipitur: & quicunque accendunt cereos, secundùm fidem suam, habet mercedem: dicente Apostolo: Vnusquisque in suo sensu abundat. Idololatras appellas huiusmodi homines: Non diffiteor omnes nos, qui in Christum credimus, de idololatriæ errore venisse: non enim nascimur, sed renascimur Christiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non debemus, ne simili eum videamur honore cũ idolis venerari? Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum est. Nam & absque martyrum reliquiis, per totas Orientis Ecclesias, quando legendũ est Euangelium, accenduntur luminaria iam Sole rutilante: non vtique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas. Et ad Apostolos dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Et de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in psalterio legimus: Lucerna pedibus meis verbum tuum Domine, & lumen semitis meis. Malè facit ergò Romanus Episcopus, qui super mortuorum hominum Petri & Pauli, secundum nos ossa veneranda, secundum te, vilem puluisculum, offert Domino sacrificia, & tumulos eorum Christi arbitratur altaria? Hactenus Hieronymus. Meminit cereorum & Prudentius in Hymno de beato Laurentio. De Melano verò scribit Zozomenus, quod inuentus fuerit lychnos Ecclesiæ tãquam extremus minister parans lucernasq; portans. De Narcisso narrat Eusebius, quod cũ aliquando solennes Paschatis vigiliæ celebrarentur, oleũ ministris defecerit, ob eamq; causam vniuersa multitudine contristata, Narcissus luminariũ ministris præceperit, vt aquam è vicino puteo haustam ad se deferrent. Quo confestim facto, super aquam orauerit, illamq; lucernis fide in Dominũ syncera infundi iussit. Sic diuina virtute naturam aquæ in qualitatem olei esse mutatam. Vel ex hac historia liquere potest, quàm sit vetustus luminarium vsus in Ecclesia, cùm Narcissus vixerit ante annos plus minus mille quadringentos.

Rom.14. *Cerei accensi cur Euangelii lectioni præferantur.* *Matth.25.* *Lucæ 12.* *Ioan.5.* *Psalm.118.* *Sozom. lib.6.ca. 13.eccle.histo.* *Euse.lib.6.cap.9 eccle.hist.*

Aquæ verò benedictæ vsus, ab ipsis Apostolorum temporibus ortum habere videtur: Siquidem, qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus Alexander, his verbis illius meminit, Aquam sale conspersam populis benedicimus, vt ea cuncti aspersi purificentur & sanctificentur, quod & omnibus sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ aspersus sanguine populum sanctificabat, atq; mũdabat, multò magis aqua sale aspersa, diuinisq; precibus sacrata, populum sanctificat atque mundat. Et si sale asperso per Elisæum Prophetam sterilitas aquæ sanata est, quantò magis diuinis precibus consecrata, sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atq; mundat & expurgat, & cætera bona multiplicat: & insidias diaboli auertit, & à phantasmatis versutiis homines defendit. Nam si tactu fimbriæ vestimenti Saluatoris saluatos infirmos esse non dubitamus, quantò magis virtute sacrorum eius verborum diuinitus sacrantur elementa, quibus sanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? Et qui præcessit hunc Pontificem Clemens, formam & aquam & oleum benedicendi tradidit hanc. Domine Sabaoth Deus virtutum, creator illarum, & dator olei, misericors & benigne, qui dedisti aquam ad potum, & mundiciem, oleum ad exhilarandum faciem in exultationem lætitiæ, ipse quoque nunc per Christum sanctifica hanc aquam, & hoc oleum, in nomine eorum, qui attulerunt, & da virtutem sanctitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonum fugatricem, omnibus insidiis aduersariam, per Christum, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum sancto spiritu in secula, Amen. Meminerunt autem consecrationis aquę Basilius, & qui libenter sequitur eum, Ambrosius. Sed Theodoritus in Ecclesiastica Historia scribit Apameæ aqua benedicta dæmonem esse fugatum. Itidem de Iosepho Scythopolitano scribit Epiphanius, quòd insanum hominem, aqua conspersum ad sanitatem reuocauit, & incantamenta quædam aspersione aquæ dissoluit.

Aquæ benedictæ vsus. *Alexand.epist.1. ad omnes Orthodoxos.* *Hebr.9.* *2.Reg.4.* *Matth.9.* *Benedictiones creaturarum forma.* *Clemens constit. Apostolic.lib.8. cap.35.* *Basi.de spiritu sancto cap.5.* *Ambr.de Sacra. lib.2.cap.7.* *Lib.5.cap.21.* *Hære.30.*

Sed nobis hoc loco de singulis cæremoniis, quæ sumuntur à rebus, dicere propositum non est: cùm præsertim copiose de iis multa sint ab aliis perscripta. Ante annos centum propè septuaginta, scripsit octo libros ea de re Guiliel. Durandi Episc. Miniacensis, quibus titulum dedit, Rationale diuinorum: quem totidem annis præcessit Rupertus Abbas Tuitiensis, cuius extant de diuinis officiis libri duodecim. Editus est etiam non ita pridem in lucem opera viri pij & docti Ioannis Cochlęi, liber Amalarij Treuerensis Archiëpiscopi de officio missæ, ante annos septingentos & amplius scriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripsit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Isidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officiis. Editum fuit & à Ioanne Bellero Antuerpiæ anno 62. Rationale diuinorum officiorum Ioan. Beletti, qui vixit anno 1165. sub Frederico primo Imperatore. Inter eas autem res, à quibus cæremoniæ sumuntur, recenseri possunt & ea, quæ ad orationes, eleëmosynas, & ieiunia pertinent. Verùm alio loco strictim ea de re breuiterq; nonnulla dicemus, neq; enim huius est instituti, omnia quæ dici possunt, perscribere.

De cæremoniis qui scripserunt.

De Cæremoniis, quæ sumuntur à loco.

CAPVT XC.

A loco

A Loco quoq; sumuntur cæremoniæ: Nam oraturi ad templa conuenimus, quæ sunt ædes, Deo solenni ritu consecratæ. Quin & corpora nostra, non nisi in templis, aut certè in cœmiteriis, quæ & ipsa consecrantur, sepeliri volumus. Præcipuè verò tremendum illud sacrificium alibi quàm in æde Domino sacrata, peragi, per sanctorum Patrũ canones non licet. Neq; verò nouum hoc est institutum: nam præterquàm quòd in veteri quoq; lege tabernaculi per Mosen, ac templi per Salomonem constructi fuit vsus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hierosolymitanum ascendisse legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apostoli prædicabant, nominatim autem in Asiæ, Syriæ, Æthiopiæ & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipsos Antropophagos, Philippũ, Bartholomæũ, Thomam, Matthæum, & Andream, templa & quidem maxima construxisse tradit Nicephorus: quos eadem illa consecrasse quoq; dubium non est, vt in alios vsus ea transferri fas non fuerit: Etiam si primus Higinus, referente Gratiano, & ante eum Iuone templorum, vel vt ipse vocat basilicarum consecrationis mentionem facere videatur: qui fuit octauus à Petro Pontifex Romanus, iuxta supputationem Eusebij in Chronicorum libro: vt Apostolicum hoc institutum fuisse minimè sit ambigendum. De Constantino scribit Eusebius quod is templũ Saluatoris extructum Hierosolymis, consecrandum curauit. Cuius rei meminit etiam Athanasius, in secunda Apologia. De Basiano narrat Ambrosius, quod is idem fecerit de basilica, quam condiderat Apostolorũ nomine. De Basilio Ancyrano refert Zosomenus, quod conuocaret ad consecrationem Ecclesiæ, quam ædificauerat, multos vicinorum locorum Episcopos. Legimus apud Athanasium quod in Beryto Iudæi conuersi, rogabant Metropolitanum, vt Synagogam suam Ecclesiam consecraret, in honorem sancti Saluatoris mundi. Et ex tunc, inquit, per diuersas orbis nationes, mos inoleuit, vt basilicas plurimas vel oratoria Pontifices in honorem sancti Saluatoris cõdere, & dedicare nõ desinat. Quæritur idem Athanasius, inter alia crimina sibi obiectum fuisse, quod in magna Ecclesia Synaxis habita sit prius, quam dedicaretur, quodque illegitimæ preces ibi fuerint conceptæ. Ex quibus verbis facilè cuiuis perspecere licet, quæ fuerit opinio priscis etiam illis temporibus de consecratione siue dedicatione templorum, cùm illegitimæ preces conceptæ, putarentur in templis non consecratis. Philo quoq;, qui fuit Apostolorum æqualis, scribit hoc de viris Apostolicis, quòd habuerint sacra domicilia, quæ semina σεμνεια siue monasteria vocabant: in quibus manentes, honestæ ac sanctę vitę mysteria celebrabant, nihil illo inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicquam eorum, quæ ad corporis sustentationem necessaria sunt: sed leges & oracula Prophetarum & hymnos, ac reliqua eiusmodi, quibus scientia & pietas augescunt & consummantur.

Templa. Sepultura.

Templorum antiquitas & vsus. Exod. 26. 3. Regum 6. Actorum 3.

Niceph. lib. 2. ca. 39 40. & 41. Eccles. hist. Grat. de consecrat lib. 1 cap. Omnes. Iuon. lib. 2. decret. Euseb. li. 4. de vita Constantini. De Basiano. Amb. lib. 1. epi. 5. Zoso. lib. 4. ca. 13. eccle. histo. Atha. in lib. de passione imaginis Domini nostri Iesu Christi. In priore apologia ad Constantium.

Vide Euse. lib. 2. cap. 17. eccle. hist.

Ac illud quidem dubium non est, quantùm ad ipsum Deum attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cùm sit corporis expers, nullis finibus circumscribitur, nec loco clauditur vllo: Quod nec ille ignorabat, qui templum illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorũ te capere non possunt, quantò magis domus hæc, quàm ædificaui tibi? Cæterùm quòd in tẽplis potius orationes, præsertim verò sacrificia peraguntur, hominum id causa constitutum est, quorum ingenium est, eorum præsertim qui sunt de vulgo, quæ peruulgata sunt, minorem vt eorum rationem habeant: quin ea despicatui ducunt. Si quæ verò solenni ritu propriæ diuinæ rei faciendæ dicata sunt & consecrata, nescio quomodo maiore quadam habentur à multis in veneratione. Sic videmus ad Regum & Principũ venerationem permultùm facere, si domos habitent, quàm reliqua multitudo, magnificentiores, si vestes etiam induti sint splendidiores. Visum est igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiam excitandam, non parum interesse, vt ædes certæ constituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquàm quæ ad colendum Deum pertineret, quin & vasa, quemadmodum anteà commemorauimus, & vestes, & ministri quoq; peculiares ei rei designati sunt. Deinde verò cùm præcipuus Dei cultus, in eo charitate prosequendo consistat, (nihil autem amatur, nisi cognitum, sicut ab Augustino quoq; scriptum legimus) omni certè studio laboratum oportuit, vt clarum omnibus & illustre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere posset, quantis ille beneficiis mortalium genus affecerit, quò sic illis commemorandis, ad colendum, hoc est amandum Deum, facilius homines accederentur. Postulabat itaq; ratio, locus vt aliquis designaretur, in quo beneficia Dei quàm maximè clara, testataq; cunctis reddentur, cui rei non alia domus visa est magis idonea, quàm ea ipsa, quæ rebus diuinis faciendis esse dicata, quarum non postrema pars est verbi Dei prædicatio.

Templa quare constituta. 3. Regum. 8.

Aug. li. 10. de trinitate, cap. 1.

Neque dubitandum est, quin gratiores Deo sint preces, & ad impetrandum quod velis efficatiores, quæ fiunt in templo Deo consecrato, non solùm propter loci reuerentiam. Sicut Salomon quoq; petiuisse Deum legitur: Sint oculi tui aperti nocte ac die super domum, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi, vt exaudias orationem serui tui, & populi tui Israël in loco isto, verùm etiam quòd cùm coiit cœtus omnis, & aggregatur ad Deum cum quasi manu facta precationibus ambiunt orantes, grata est hæc vis Deo, sicut scribit Tertullianus, quodq; singulis petentibus negaturus fortè fuerat, multorum vnanimitati precantium ferè tribuit. Fieri nanque, dicit Ambrosius, Ecclesiæ contemplatione, vt quòd alicui Dominus

Preces quæ fiunt in templo sunt Deo gratiores. 3. Regum 8.

Tertul. in Apologetico, cap. 19. Ambro. lib. 5. in Lucam.

negare posset, ignoscat, certum vt sit, quòd maiore cum fructu Deo supplicatur in Ecclesia, quàm quouis in alio priuato loco. Quamobrem & æqualis Ambrosij Chrysostomus.

Hom.4.in 2. Thessa.

Quod quis apud seipsum precatus accipere non poterit, hoc cum multitudine precatus accipiet. Quare? Quia etiamsi non propria virtus, tamen concordia multum potest: Vbicunque, inquit, duo vel tres congregati fuerint, &c. Quare de duobus dixit? Etenim si vnus alicubi fuerit in nomine tuo, quamobrem & non illic es? Quia omnes simul esse volo, & non diuelli. Quod his etiam verbis testatur alio loco: Et domi quidem orari potest, sic autem vt in Ecclesia non potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, puta, vnanimitas & consonancia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea namque sacerdotes propositi sunt, vt multitudinis orationes cùm sint infirmiores, hisce potentiores adiungentes, pariter cum illis in cœlum ascendant. Si namq; Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu ipsius potentiam contemnis? Quin & alio loco, vbi tractat de incomprehensibili Dei natura. Fieri non posse dicit, vt domi tam benè quis oret, quàm in Ecclesia: quod pluribus etiam verbis inibi persuadere conatur. Beatus quoque Basilius æqualis eius, eadem de re differens: Nobis quoq; periculum est, inquit, malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quòd ea res iudicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoq; generaret pro varietate affectionum multifaria, propter variam multorum in rerum diuinarũ scientia infirmitatem. Si verò quisquam obiiciat. Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit orandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neq; Hierosolymis post hac, neq; in monte isto adorabitur pater: hoc dicendum est, quod illud in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis vsibus, rebusq; immundis & prophanis deputati sunt, sed dilatat ac deducit ad orationem Dei, ab arcto ac Hierosolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum.

Chrys. ad popul. Antioch. ho.79. & de incomprehensibili Dei natura hom.3. Actorum 12. Chry. hom.3. Basi. de Baptismo serm.2. ca.8. 1.Tim.2. Ioan.4. Orare in omni loco quomodo intelligendum.

His verbis indicare Basilius videtur, non sic accipiendum illud esse, quod dicit Paulus in omni loco, quasi passim in prophanis quibusque locis Deus adorandus, Deoq; sacrificia sint offerenda, quod tamen vbique mente fieri potest: sed quòd non solùm in templo Hierosolymitano, aut in monte Garizin, verùm in quouis alio loco, ad colendum Deum propriè designato preces, supplicationes, & sacrificia fieri possint, vt quod à Christo dictum est: Venit hora, quando neque in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitis patrem. &: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate, nequaquàm per hæc verba templa Deo deprecando dicata, videantur exclusa: sed cùm Iudæi contenderent, nusquam adorari Deum oporteret præterquam Hierosolymis in templo, quasi Deus alibi non audiret vota deprecantium: contrà Samaritani negarent eum vsquam adorandum nisi in monte Garizin, quòd is locus à Mose decretus esset, vbi Patriarchæ benedicerent populo seruanti mãdata Dei, hoc dicere voluisse Christus intelligendus sit: futurum non ita multò pòst, vt & Samaritanorum impius cultus aboleretur, & Iudæorum carnalis religio transferretur, ac antiquatis vtrisque, pius & verus cultus, nempè spiritualis, in eorum locum succederet, quo non in hoc monte, quasi conclusus in eo credatur, qui non solùm huius montis, verumetiam totius orbis Deus est & Dominus: nec Hierosolymis, quasi non alius ad orandum patrem sit locus aptus & idoneus, verùm quàm longè, quamque latè pateat orbis vniuersus, in omnibus terrarum locis templa Deo piè colendo fabricarentur, in quibus ipsi pij templa Deo facti, non iam in externis tantùm ritibus, quemadmodum à Iudæis est factitatum, verùm spiritu Deum & veritate sint adoraturi, nimirum fide vera, charitateque non ficta: vt quicquid externorum rituum adhibitum fuerit, ij nihil aliud, quàm certa quædam indicia sint huius fidei, charitatisque futuræ. Est quidem ita, quòd in omni loco Deum adorare fas est, qui non locum, vt scribit Chrysostomus, sed mentem requirit feruidam: Verè namque dixit Ambrosius: Non locus orationem commendat, sed deuotus animus. Et eum secutus Augustinus, magis valere petentis affectum dicit, quàm petitionis locum. Et aliquot seculis ante Clemens Petri successor: Si propter infideles, inquit, ad Ecclesiam iri non potest, domi cœtus congregabis, ô Episcope, non enim locus sanctificat hominem, sed homo locum. Sic Hieremiam in cœno, sic Daniëlem in lacu, sic Iob in sterquilinio iacentem, sic Ionam in ventre ceti, sic latronem in cruce pendentem, sic Ezechiam in lectulo decumbentem, sic Paulum in carcere clausum, Deum deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Sed si illam ipsam mentem feruidam ad locum sanctum, ad congregationem sanctam attuleris, certum est & indubitatum, quòd ex tali mente profectæ preces multorum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futuræ sint efficatiores. Quamobrem facere prorsus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel festis saltem diebus templa Deo consecrata ingressus, ad sanctorum se cœtum aggreget, & cum illis puras manus leuet. Deumque cùm sibi, tum Ecclesiæ vniuersæ propitium reddere conetur, ac quæ sit illius voluntas, ex ore sacerdotis accipiat. Quam ad rem pluribus hortatur diuus Clemens Petri successor his verbis: Quomodo non hostis Dei habendus est is, qui

Deut.12. De vnitate Ecclesiæ cap.16. Amb. in 1.cap. ad Rom. Deus vbique adorare potest, Lib. 8 cap.40. Const. Apost. Hier.38. Daniel.6. Iob.2. Ione 2. Lucæ.23. Esai.38 Actor.16. Lib.2.cap.64. constit. Apo.

qui in temporalibus diu, noctuq; est occupatus, æterna verò contemnit? ac balnea quidem, & caducum cibum quotidie frequentat, quæ verò perpetuò manent, non curat? Quomodo non dicet Dominus huic, Iustificatæ sunt gentes supra nos: queadmodum Israëli improperans dicebat, Iustificata est Sodoma ex te. Nam si gentes de somno quotidie excitatæ concurrunt ad Idola, vt illa venerentur, & priusquam opus actionémve aliquam instituant, illis supplicant, & à festis celebritatibusq; eorum se non subducunt, sed in iis sunt intenti non solùm indigenæ, sed etiam qui longè absunt, atq; in Theatra tanquam in Synagogas conueniunt. Eodem modo qui frustra Iudæi nominantur, post sex dierum cessationem, septimo die in Synagogam conueniunt, & vacationis Synagogæq; suę ratione habent, (qui tamen in sua infidelitate virtute verbi sunt priuati, præterea verò ipsius nominis, quo appellatur, vim proprietatemque amiserunt. Iudas enim confessio est, ij autem non sunt confitentes Deo, cum Christi passionem per scelus effecerint, vt per pœnitentiā salutem adipiscantur) si igitur qui nō saluantur in iis, quę sine fructu faciūt, sunt assidui, tu qua excusatione vteris cū Deo, qui Ecclesiam eius derelinquis, nec genus imitaris, sed eo derelinquis, vel quia te das ignauiæ, vel quia deficere cogitas, vel alicui malo studes. In eandem sententiam pleraq; dicit & in eo quod præcedit, & in eo quod sequitur capite.

Diuina temporalibus intenti linquentes reprehenduntur. Math. 11.

Neque vero sine causa, loca eiusmodi Deo consecrata, vocantur Ecclesiæ. Etsi enim quæ propriè dicitur Ecclesia, constat ex viuis lapidibus, ex hominibus in Deum credentibus (idem enim Græcè sonat vox hæc, quod Latinè cœtus vocatorum) tamen quoniam in eum locum conueniunt, qui vocati sunt ad spem cœlestis hæreditatis consequendæ, locum ipsum eodem nomine, quo cœtum in eo congregari solitum appellare visum est. Quisquis igitur ex vocatis esse vult: ædes eas, vt frequentet necesse est, in quas conuenire vocatos videt: vt ad eandem vocationem se quoq; pertinere testatum omnibus faciat. Quoniam vero nō est, quòd quisquam speret fore, vt inter electos censeatur, qui non sit è cœtu vocatorum, vel hoc ipso nomine facere quisq; debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu versetur, quo possit in electorum numerum aggregari: cùm præsertim cœtus hic in terris adhuc militantium, ad agendas Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus, imago quædam sit illius iucundissimæ, & eius quidem sempiternæ consolationis beatorum spirituum, in cœlo triumphantium, & absq; vlla intermissione Deum laudantium: vt qui ad eam peruenire vult, cœtum hunc in terris agentium frequentare opus habeat, atque hîc illud incipiat meditari, quod erit illic sine fine faciendum.

Loca Deo consecrata, cur vocentur Ecclesiæ. 1. Pet. 2.

Porrò congressus istos non est existimandum tantum ad Euangelium audiendum fieri oportere, vt eo audito, subitò quisq; è templo se proripiat, neq; sibi quicquam pęterea in eo negocij esse putet: sed sic Euangelium audiendum est, vt simul orationi vacetur: cui rei magis etiam, quàm audiendo Euāgelio, templa dicata videtur. Domus mea, dicit Dominus, domus orationis vocabitur: non prædicationis aut auditionis. Hinc est quod Gręci quoq; templa vocāt, εὐκτήρια siue προσευκτήρια, Latinè dicere possis oratoria, non prædicatoria vel auditoria. Sicut apud Eusebium, Socratem, & Sozomenum videre licet. Non quòd non rectè prædicetur & audiatur in illis Dei verbum, sed quòd orationibus Deo placando magis propriè sunt destinata. Verùm est, quòd à veritate dictum est, quòd vnus est Magister noster in cœlis. Quos enim hic Magister Spiritussanctus intus non docet, indocti remanent. Siquidem forinsecus magisteria, sicut ab Augustino scriptum legimus, adiutoria quædam sunt, & admonitiones: cathedram in cœlo habet, qui corda docet: qui nisi loquatur nobis intus, frustrà foris verba perstrepunt, quæ haud aliter se habent ad mentem hominis, quàm quemadmodum ad arborem agricola. Forinsecus is operatur, adhibet aquam, & culturæ diligentiam: verùm adhibeat ille forinsecus quæcunq; velit, nunquid poma format? nunquid nuditatem lignorum vestit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit hoc? docet nos Apostolus, dicens: Ego plātaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementū dedit. Neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Cùm itaque sonos tantùm verborum ab homine Magistro percipiamus, res autem ipsas veritate intus docente cognoscamus, quid aliud faciendum nobis restat? quàm vt ad illum qui cathedram habet in cœlo, confugiamus, illum, vt nos intus doceat, precibus fatigemus, quò & cognoscere voluntatem illius, & eam cognitam explere simul queamus. Quam autem causam esse dicemus aliam, quamobrem parentum nostrorum memoria multos videre licuerit, non magis ad audiendum promptos, quàm ad obtemperandū Dei mandatis paratos, cùm nunc auditores plurimi, factores verò propè nulli reperiantur: nisi quòd illi, cùm sonum verborum hominis à superiore loco Dei voluntatem in Ecclesia annunciantis percepissent, nequaquàm ea vna re contenti fuerunt, verùm, sicut anteà quoq; commemoratum à nobis est, ad eum qui cathedram in cœlo collocatam habens intus docet, supplices confugerunt, eiusq; fidem implorarunt, vt & sanum eorum, quæ à ministro verbi dicta essent, intellectum præstaret, & ad explendam Dei voluntatem vires suppeditaret, illud quod ab Augustino in locis aliquot scriptum est, subinde repetentes: Da quod iubes, & iube quod vis.

Templa magis orationi quam prædicationi initio extructa. Matth. 21. Oratoria. Euseb. lib. 7. cap. vltimo li. 8. ca. 2. & lib. 9. cap. 10. Eccle. histo. & lib. 3. de vita Constantini. Socrat. lib. 2. cap. 10. lib. 4. cap. 7. lib. 5 cap. 7. & 20. lib. 7. cap. 23. Sozo. lib. 7. ca. 20 Matth. 23. Aug. in epist. Ioan. hom. 3. 1. Cor. 3. Aug. lib. 10. confu. cap. 29.

Atque vt alibi, quàm in templo, preces ad Deum rectè fundi possint, probanda tamen

Fel. in epist. ad omnes episcopos cap. 1. *Missa solùm celebranda in loco consecrato.* *Deut. 12.* *Fel. epist. 2.* *Cap. 58.* *Basi. quæst. 310.*

est illa Felicis Papæ sanctio, ante mille annos lata, quòd sicut non alij quàm sacrati Domino sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in aliis, quàm in sacratis locis Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit. Ac paulò superius: Satius est, inquit, Missam non cantare, aut non audire, quàm in illis locis vbi fieri non oportet: nisi vt sępè dictum est, pro summa cōtingat necessitate: quoniam necessitas non habet legem. Vnde scriptum est: Vide ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus. Quem qui præcessit eiusdem nominis Pontifex propè ducentis annis: Mandamus, inquit, vt super memorias martyrum Missæ celebrentur, ne memoria eorum à talibus extingui, aut veneratio posSit prohiberi. Quod in concilio quoq; Laodicensi inter hos duos Pontifices interiecto, ad eundem modum constitutum legimus: & posteà in concilio Cabilonensi, vbi eiusdem Laodicensis concilij fit mentio. In suis quoq; cōtractioribus regulis Basilius: Quemadmodum, inquit, ratio non admittit, vt commune vas in sancta loca inferatur: ita neq; permittit, vt sacra in prophanis ædibus celebrentur: veteri instrumento apertè ex præcepto Dei nihil tale fieri permittente, dominoq; dicente: Templo maius quid est hic. Et Apostolo: An domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis? Laudabo ne vos in hac causa? Non laudabo: & quæ sequuntur. Nec commune conuiuium in Ecclesiam inferendum, neq; dominicam cœnam in priuatis ædibus contēptui exponendam esse, ex his docemur: nisi quis in articulo necessitatis delegerit puriorem locum, aut domum tempore accommodo.

Missa sine necessitate in locis prophanis fieri non debet. *Matth. 8.* *Lib. 1. cap. 47.*

Quamobrem qui nulla necessitate adacti in illis ipsis locis, vbi potatur, sæpè saltatur, pergræcatur, sacrificium hoc tremendum peragi iubent, nulla ratione iustam reprehensionem effugere possunt. Qui si hunc honorem habendum Deo non putant, vt in domum Dei, domum orationis conueniant, quæ non alij rei, quàm Deo placando sacrata est, neque submissum pij Centurionis illius animum imitari volunt, qui se iudicabat indignum, sub cuius tectum Christus intraret, sed quasi pro imperio Christum ad se venire iubent, multò rectius facerent si ab audienda Missa abstinerent, quæ prophanari certè videtur, cùm in prophanis ædibus extra necessitatem celebratur. Nam & in Parisiensi Concilio quod ante 700. annos habitum est, scriptum legimus: Satius est illis Missam non audire, quàm eam vbi non licet, nec oportet, audire. Quamobrem excuterent isti pigritiam, fastumq; suum abiicerent potius, ac quantacunque dignitate præditi sint, ita tamen se superiorem esse Deum sibi persuaderent, vt cum illo comparari ne sint quidem, aut si quid sint, cinis & puluis sint. Qui hanc animi submissionem adorandum Deum non adfert, inane sacrificium, inanis est illius omnis oratio. Ad quam vt inuitarentur homines, illud quoq; moribus est receptum: quod suo quoq; seculo in omnibus magnis ciuitatibus fieri solitum fuisse scribit Palladius, vt pro foribus templorum eos, qui variis morbis confecti, mēbris etiam suis mutilati, ac ad extremam egestatē redacti sunt, collocarent, qui quasi cōmunes quidam hominū præceptores essent, per quos vt nec secundis rebus efferrentur, nec aduersis frangerentur, admoneri possent. Nihil æquè Deus odit atque superbiam: quam si secum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantum abest, vt placatum sibi Deum reddat, maiorem etiam vt illius indignationem prouocet. Assident, igitur isti foribus diuinarum ædium, vt cùm oculos in eos nostros defixerimus, admoneamur fragilitatis nostræ: nos iisdem quibus illos casibus obnoxios esse recordemur. Placet sibi quisquam, quòd ætate florenti, quòd forma præstanti, quòd valetudine sit firma: cùm in hos aspexerit in vestibulis templorum iacentes: fieri non potest, quin cristas demittat ilicò: animo secum repetens, ex iis fuisse quosdam, quos cùm æquè Deus iisdem corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen squalidi sint, deformes, & grauibus totius corporis doloribus miserandum in modum oppressi.

Mendici apud templa cur assideant & quorum nos admonere debeant. *Pallad. in vita. Elæmonis monarchi, qui fuit 115.* *Ex mendicorum intuitu, qualis doctrina petenda.*

Tumet aliquis diuitiis & potentia: fortasse inter eosdem reperiet aliquem, qui cùm & ipse locuples aliquando fuerit, neque secundas res moderatè ferre potuerit, eò tandem calamitatis recidit miser, vt mendicare stipem cogatur. Itaq; vicissitudinis rerum humanarum com monefactus, de fastu suo permultum remittet, dum quod huic accidit, sibi quoque euenire posse putabit. Atq; hæc quidem doctrinæ cuiusdam sunt & admonitionis, sed & consolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam præter voluntatem aliquid: ac quàm leue est illud, si cum istius casu, stipem pro foribus templi mendicantis conferatur. Non est eo loco quo velis valetudo tua: at huius miseri morbus prorsus est incurabilis. Facultatum tuarum grauem aliquam iacturam fecisti: ac huius est multo grauior, qui ne panem quidem habet, quo vitam sustentare queat, nisi tua benignitate sit adiutus: non murmurat tamen, non maledicit, non aliquod impatientis animi signum dat, sed ærumnam suam æquo fert animo. Nunquid ea res non magnam dolori nostro leuationem adfert, si quem ex rebus contra voluntatem nostram fluentibus accepimus, ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro paterno suo in nos animo castigādos nos esse putauerit, suæ tamen misericordiæ non est oblitus: neque nos extrema illa calamitate afficere voluerit, qua miseros istos, pro foribus iacentes Ecclesiæ, premi videmus. Admonet præterea nos calamitosorum hic aspectus, vt ipsi propenso simus ad misericordiam animo, & singularem Dei misericor-

Consolatio ex mendicis qua. *Admonitio ex mendicis.*

diam

diam & benignitatem admiremur. Nam si Deus istos non aspernatur, neq; pudet eum ipsorum, quòd suæ domus vestibulis assident, multò minus re fas est carnem tuam & membra tua despicere, neque eis qua possis ratione subuenire velle. Simul considera, quàm sit longè diuersa ratio eius, quam possidet Rex mortalis, & eius aulæ, quam sibi consecratã habet immortalis ille Rex Regum, & Dominus dominantium. Illic omnia fastus, hîc humilitas omnia. Non licet illic videre, nisi auro & gemmis ornatos, & pretiosis vestibus indutos: huius contrà aulici pannosi sunt, situ, squalloreque obducti, quorum sedes & collectio modò non admonitio quædam est ad hominum genus: præclaram illam vocem edens: Nihil humana sunt omnia, fumus & vmbra sunt. Si bonum essent diuitiæ, Deus ante vestibula sua pauperes non collocasset: Quos propter eam causam ibi collocasse videtur, vt quemadmodũ qui ad hominẽ Regem adire vult, prius se in alicuius, qui sit ex illius comitatu, familiaritatẽ insinuat, & eum officiis, obsequiis, liberalitateque sua sibi demereri conatur, quò per eum & aditus faciles, & aures Principis benignas habere queat: sic qui vult in Dei domũ ingredi, ac orationem ab illo suam exaudiri, prius aulicos ipsius, qui pro foribus eius assident, sibi conciliet, ac memor illius quod scriptum est: Non apparebis in conspectu meo vacuus: eos muneribus deliniat: certò persuasum habens, quòd sibi factum Deus interpretatur, quicquid ex minimis istis vni factũ fuerit: ac delinitis illis tum primùm accedat cum fiducia ad thronum gratiæ Dei, qui cùm dixerit: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequētur: nõ potest quod promisit, non præstare. Itaq; non dubitauit dicere Ioannes Patriarcha Alexãdrinus, qui meritò appellatur Eleemosynarius: Quos vos, inquit, pauperes & mendicos appellare soletis, eos ego dominos meos & adiutores nomino. Nam ij soli mihi possunt opem ferre, vt à Christi regno non excludar. Cæterùm frustrà misericordiam expectat à Deo, qui prior in proximum vsus ea non fuerit: erga quem qualem se quisque præstiterit, talem Deum erga se vicissim experietur: qui misericordiam se velle, non sacrificium, disertis verbis pronunciat. Quisquis igitur quod vult Deus, Deo negat, quod ipse desiderat, à Deo sibi vult negari. Est in cœlis misericordia, quemadmodum à Propheta dictum est: Domine, in cœlo misericordia tua: ad hanc nõ nisi per terrenas misericordias peruenitur. Vocat igitur Chrysostomus eos, qui pro foribus Ecclesiæ sedent, stipem à nobis mendicantes, Medicos vulnerum nostrorum: non solùm quòd fastui plerunque nostro medentur, quod graue vulnus est animæ, quodq; si quem ex rebus aduersis dolorem accepimus, ei consolationem adferunt: verumetiam quòd per eos peccatorum nostrorum remissionem consequuti, grauibus eorum morbis liberamur. Verba Chrysostomi hæc sunt: Nisi essent pauperes, peccatorum difficilè sarcinam poneres: Medici illi sunt vulnerum tuorum, manus eorum tibi medicamenta præstant. Non ita Medicus, vt medicamenta imponat, extendens manum curationem exhibet, sicut pauper, abs te vt accipiat, porrigens manum. Dedisti pecuniam & peccata simul exuisti. Ad eundem modum Petrus quoq; Chrysologus: Manus, inquit, pauperis est gazophilatium Christi: quia quicquid pauper accipit, Christus acceptat. Da ergo homo pauperi terram, vt accipias cœlum: da nummum, vt accipias regnum: da micam, vt accipias totum. Sed quid horum opus est proferre testimonia, quibus referti sunt sanctorũ omnium libri? Dixit ipse Christus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Quem locum producens Maximus Taurinensis Episcopus: Ita eleemosyna, inquit, extinguit peccata, quemadmodum aqua baptismi gehennæ extinguit incendium. Ergo eleemosyna quodammodo animarum aliud est lauachrum, vt si fortè quis post baptismum humana fragilitate deliquerit, supersit ei vt eleemosynis emũdetur: sicut ait Dominus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nisi quòd salua fide dixerim, indulgentior est eleemosyna quàm lauachrum. Lauachrum enim semel datur, & semel veniam pollicetur: eleemosynam autem quotiens feceris, totiens veniam promereris. Omnia, inquit Basilius, locũ hunc enarrans, quæ per rapinã & auaritiæ studium peccamus, & malè agimus. Addit paulò post: Non quod per se ista ad mundationem sufficiant, cùm principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi: in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, si in vno quoque dignos resipiscentiæ fructus fecerimus. Fructus autẽ resipiscentiæ dignos intelligi vult idem in eodem libro Basilius, opera iustitiæ, peccato opposita. Verbi gratia: Rapuisti aliena, non modò rapere deinceps desine, verùm etiam cum Zachæo dic: Ecce dimidium bonorũ meorum Domine, do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Est igitur eleemosyna cum primis ad id, quod velis, impetrandum necessaria. Scriptum est enim: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna: Oratio pulsat, ieiunium impetrat, eleemosyna accipit. Hæc tria vnum sunt, ac sibi inuicem vitam dant. Orationis anima, ieiunium: ieiunij vita est eleemosyna siue misericordia: ita sibi cõnexa hæc sunt, vt rectè separari non possint. Quamobrẽ reprehendẽdi meritò sunt, qui, per quos ad misericordiam prouocamur, pauperes & calamitosos homines, à templi, quæ domus est & aula Dei, foribus, procul arcere conantur: cùm non hanc ex illis vtilitatem tantum capiamus, quòd nos ad præstãdam misericordiam, quam præstari nobis à Deo velimus, inuitant: verùm etiam & vicissitudinis rerum humanarum, casuumque, quibus subiecti sumus, admonemur, & in rebus aduersis non parum ex

Aulæ Dei & seculi differentia.

Aulici Dei pauperes.
Vide Chrys hom. 67. ad popu. Antiochenum.

Mendici quare ad fores tẽpli positi.

Exod. 23.
Matth. 25.

Hebr. 4.
Matth. 5.
Misericordiam à nobis postulat Deus.
Simeon Metaphrastes in vita eius.

Oseæ. 6.
Matth. 9.
Psalm. 35.
Chry. in prima ad Tim. hom. 14.

Mendici sunt medici vulnerum nostrorum.
Eleemosyna delet peccata.

Chry. serm. 8.

Lucæ 11.
Ho. 2. de eleemos.

Bas. in regulis cont. quæst. 27.

Resipiscentiæ fructus, qui.
Quæst. 281.

Lucæ 19.

Tob. 12.

Pauperes à foribus templi procul arcere conantes reprehendũtur.

eorum aspectu consolationis capimus. Retinendus est igitur laudatus Ecclesiæ mos, vt pro foribus domus Dei pauperes excubent, atq; ibi misericordiam ab iis, qui Deum sui misereri cupiunt, expectent.

Orationes in templo efficaciores.

Et quamuis rectè quouis in loco preces ad Deum funduntur, rectè tamen & illud creditur, quod quæ cum reliquo cœtu piorum in sacris ædibus fiunt orationes, multò sunt efficaciores. Rectè & illud à sanctis Patribus constitutum obseruatur, vt tremendum sacrificium non alibi, quàm in Deo sacratis templis offeratur: ad quod celebrandum, & homines & vestes & vasa & locus requiritur sacer, vt nihil ibi sit, quod non verbo Dei sanctificatũ sit, quò sic maiore in veneratione sacrificium inter omnia maximè venerandum, à populo haberi possit. Est quidem ita, quòd vbique Deus est: verùm non vbique tamen æqualiter operatur, Misericordia Domini plena est terra: Sed in scripturis tamen legimus, quòd certa loca suis operationibus delegerit: exauditioni templum Hierosolymitanum: arcam miraculis, piscinam probaticam ægrorũ solatio. Templum quidem eo dignatus est honore, vt si quis etiam exul ad illud versa facie oraret, exaudire oraret, exaudiretur: quod priuilegium nulli alij loco concessum esse legimus. Arcę porrò tantam virtutem esse voluit, vt ea præsente funderentur hostes, Hiericho corrueret, & Iordanis retrorsum conuerteretur. Piscinæ verò probaticæ prærogatiuam hanc fuisse nobis Euangelium indicat, vt qui primus in eam descendisset, quocunque tandem affectus esset morbo, statim ab eo liberatus discederet. Nunquid parem vim ad sanandum aliæ quoque vulgares aquæ habuerunt? Sic Deus cuius misericordia pleni cœli, plena est & terra, nullo vt loco circumscribatur, certa tamen loca esse voluit, in quibus manifestius virtutem suam declararet. In templo Deus olim responsa dabat, in templis Angelos videre licuit, quos inibi etiam habitare vel illud nobis esse documento potest, quod à Iosepho memoriæ proditum est, cùm iamiam Hierosolymitanum excidium instaret, Angelos auditos esse, qui dicerent: Recedamus ex his ædibus.

Loca Deus sibi eligit. Psalm 32. 3. Regum 8. Iosue 3. Ioannis 5. Templi arcæ & piscinæ prærogatiua. Iosue 6. Iosue 4. Ioannis 5. Angeli in templis habitant. Ioseph. de bello Iudaico lib. 7. cap. 12.

Sed hæc dicet aliquis veteris testamenti fuisse, nec ad nouum pertinere quicquam, in quo Samaritanæ disertis verbis dictum legimus, Mulier, crede mihi, veniet hora, quando neq; in monte hoc, neque Hierosolymis adorabis patrem. Atqui ille ipse qui hæc dixit, noui testamenti mediator & auctor, templo tantum honoris habuit, vt cùm eiiceret ex eo vendentes & ementes, domum illud sui patris vocauerit. Nunquid non totus mũdus domus est illius, qui dixit: Cœlum & terrã ego impleo. Cœlum sedes mea, terra autem scabellum pedũ meorum? Et tamen domum sui patris peculiari modo quodam, templum Christus appellauit. Quin & in ipsis templis arcano quodam & inperscrutabili Dei iudicio fieri videmus hoc ipso gratiæ tempore, vt terribiliora in vno sint, quàm in alio Dei opera. Sic ab Augustino factum legimus, cùm quidam ex eius sodalitio iuuenis graue quoddam Presbytero crimẽ intentasset, nec res euidentibus argumentis aut refelli posset, aut coargui, quòd iusserit ambos ad locum sanctum (his enim verbis vtitur) peregrinari, nimirùm eum, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum erat, vt ibi ad confessionem, vel pœnæ miraculo vel timore compellerentur. Ac mox ea verba subiicit Augustinus: Vbique quidem Deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet, & coronet: verùm tamen ad ista quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari, quare in aliis locis hæc miracula fiant, in aliis non fiant? Multis enim nouissima est sanctitas loci, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierent apud memoriam sanctorum: Nunquid, inquit, non & Africa sanctorum martyrũ corporibus plena est? & tamen nusquam hîc scimus talia fieri. Sicut enim, quod Apostolus dixit: Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent diiudicationem spirituum, ita nec in omnibus memoriis sanctorum ista fieri voluit, qui diuidit vnicuiq; propria prout vult. In vita Hilarionis scribit Hieronymus, certamen inter Palæstinos & Cyprios fuisse, dum hi corpus, illi verò spiritum eius habere se iactarent. Et tamẽ in vtrisq; locis, inquit, magna quotidie signa fiunt, sed magis in hortulo Cypri: forsitan quia plus illum locum dilexit.

Matth. 21. Hier. 23. Esaiæ 66. Opera Dei in vno loco quàm in alio terribiliora. Epist. 137. Loca dilecta miraculis. 1. Corinth. 12.

Quare minimè nouum, ac iam inde à multis seculis in orbe Christiano receptũ est, quòd propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio sanctior habitus, & à piis hominibus magis est frequentatus. Qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, Eusebius, Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hierosolymam, & ad Martyrum sepulchra, religionis ergò peregrinationes etiam ex voto susceptas esse, memoriæ prodiderunt. Quas adeò non contemnendas putauit Ioannes quoq; Chrysostomus, vt diceret, cùm in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus, laudem erupisset: Vellem nunc locis in illis versari, quibus vincula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & Angeli venerantur. Si Ecclesiasticis curis essem vacuus, corpusq; robustum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recusarem, quò cathenas saltem viderem, & carcerem, quo Paulus vinctus est. Et in Homilia quinta ad Populum Antiochenum, scribit in Arabiam quosdam abire solitos fuisse, vt fimum in

Peregrinationes Deo nõ ingratæ. Euseb. lib. 2. ca. 11. Socr. li. 7. cap. 47. Sozo. lib. 2. ca. 14. & lib. 4. cap. 5. Theo. lib. 8. de curatione Græcarũ affectionum. Chry. hom. 9. de beato Iob.

in quo ſederat Iob, cernerent, & terram oſcularentur, quæ illius victoris certamina & cruorem, omni auro pretioſiorem ſuſcepit. Prudentius de Hirnetrio & Chelidonio loquens: Illitas, inquit, cruore ſacro, nunc arenas incolæ confrequentant: obſecrantes, voce, votis, munere. Exteri nec non & orbis, huc colonus aduenit. Hieronymus verò: Adorare, vbi ſteterunt pedes Domini, partem fidei eſſe dicit, & quaſi recentia natiuitatis & crucis, ac paſſionis videre veſtigia. Idem Euſebium Cæſarienſem ſecutus de Alexandro Capadociæ Epiſcopo ſcribit, quòd ſede ſua relicta, profectus fuerit Hieroſolymam, ſacra loca viſendi cauſa. Plura vide in epiſtola eiuſdem ad Marcellum. Idem de Theodoſio Cœnobiarcha ſcribit Simeon Metaphraſtes, & de magno Euthymio Cyrillus, & de Porphyrio Gazæ Epiſcopo Marcus, & de Theodoro Sycerorum Archymādrita, Gregorius Presbyter eius diſcipulus, quem ſub Heraclio Imperatore, ter ſacra loca inuiſiſſe ſcribit. Et æqualis eius Hieronymus: Non aliter, inquit, affectus homines ad Hieroſolymam rapit, niſi vt loca, in quibus corporaliter præſens fuit Chriſtus, videant atque contingant, poſſintq; & de ſuo fructu dicere: Introiuimus in tabernacula eius, adoramus vbi ſteterunt pedes eius. Si ergo religioſa cupiditas eſt loca videre, in quibus Chriſtus ingreſſus, & paſſus eſt, & reſurrexit, & vnde conſcendit, & aut de ipſis locis exiguum puluerem, aut de ipſo crucis ligno, aliquid ſaltem, feſtucæ ſimile ſumere & habere, benedictio eſt. Meminit idem ſemel & iterum peregrinationum & magni concurſus hominum, qui fiebat ad ſepulchrum ſancti martyris Felicis Nolani. De Baſilio quoq; narrat Amphilochius, quod ſemel & iterum Hieroſolymam orationis gratia fuerit profectus. De Philoromo ſcribit Palladius, quòd is pedeſtri itinere venit Romam vſque ad orandum in martyrio ſanctorum Petri & Pauli. Peruenit autem etiam vſq; ad Alexandriam cùm vouiſſet in martyrium venerandi athletæ Marci: ac dignus (inquit ibidem Philoromus) habitus ſum, qui voti gratia bis propriis pedibus veni Hieroſolymam ad honoranda loca ſancta, & ipſe mihi ſuppeditaui impenſas. Teſtatur idem Palladius in vita Ruffini, ſuo ſeculo multos voti cauſa venire ſolitos Hieroſolymam. Simeonem Priſcum, qui ſextus eſt eorum Patrum quorum vitam conſcripſit Theodoretus, ſic loquentem inducit: Nos erramus per hanc ſolitudinem, in monte Synai cupientes adorare Deum vniuerſorū, in quo cum ſeruo ſuo Moſi apparuiſſet, dedit legum tabulas. Non quod exiſtimemus Deum eſſe loco circumſcriptum: audimus enim eum dicentem: Cœlum & terram ego impleo. Sed quoniam ij qui ardenter amant, non ſolùm eos qui amantur, deſiderant, ſed etiam illis loca grata ſunt & iucunda, in quibus ij fuerunt præſentes, & in quibus verſati ſunt. Idē de Petro loquens, quem nonū numerat: Venit, inquit, in Paleſtinam videndi gratia, vt cùm vidiſſet loca quæ ſuſceperunt ſalutares paſſiones, in iis Deum adoraret, non vt qui loco circunſcribatur: ſciebat enim eius naturam non poſſe circumſcribi, ſed vt paſceret oculos eorum ſpectaculo, qui deſiderantur. His enim qui amore aliquem proſequuntur, eſt à natura inſitum, vt non ex ſolo illius aſpectu capiant voluptatem, ſed & domum, & veſtes, & calceos contemplentur cum magna lætitia. Euſebius Emiſſenus in Homilia, quam ſcripſit de ſanctis Martyribus Ephipodio & Alexandro, Poſtquàm dixit, quod plurimæ populorū Eccleſiæ etiam illa ſanctificatione contentæ ſunt, quam de angelicis membris, ſacri amictus, vel duri cathenarū nexus cōtingendo rapuerint: vt quod fuit inſtrumentū pœnæ, ſit gloriæ teſtimoniū, & dolor materni transeat ad inſigne meritorum. Paucis interiectis, de fructu peregrinationis ad ea loca vbi ſunt paſſi ſancti Martyres, præclarè diſſerit in hunc modum: Et quidem beati Martyres quorum precioſus puluis per diuerſas vſquequaq; regiones, in populorū diſſeminatur ſalutem, plenum quocunq; loci cultum de honore Dei impenſa ſibi religione ſuſcipiunt, & quantò celebratum fuerit fide ditiori, tanta erit eis gratia celebritatis acceptior, ſed abſq; dubio multò eis gratius, multò iucundius eſt, ſi eos ibi potiſſimum feruor excolat pietatis, vbi ſuper eos furor incubuit paſſionis, ſi illic eis ſupplicationum ſacrificia deferantur vbi in Dei ſacrificium procubuerunt, ſi illic eis vota fundat prædicanda poſteritas, vbi innocentem ſanguinem feralis profudit immanitas, ſi denique eo Chriſtiani nominis inimicus vbi credidit interemptos, illic videat conſecratos. Dulcius inquam eſt, probatur obſequium, ſi ibi eos laudum concelebret benedictio, vbi ſuper eos tribulationum deſæuit magnitudo, ſi inde inuocētur in ſuffragium, vnde primo reſurrectionis ſigno euocabūtur ad præmium: quæ cùm ita ſunt chariſſimi, ad tenendam fidem, ad excolendam religionem, non nobis aliqua de longinquo ſunt expectanda documenta, paternis inſtruimur magiſteriis, ac domeſticis admonemur exemplis, Num nobis id cor noſtrū clamat cognati viua vox ſanguinis? Diſcite, inquit, ex nobis fidem quærendo acquirere, viuendo excolere, moriendo ſeruare: diſcite plus peccatum timere, quàm gladium, diſcite propter vitam magis iuſtitiam amare, quàm vitam, fidemque & timorem Dei, quem nos in media belli tribulatione ſeruauimus: obſeruate, ne vos in pace vel pacis ſecuritate perdatis. Cauete ne vitam bonam, ſi quando ſubditam afflictionibus videritis, miſeram iudicetis: cauete ne in arena mundi, in qua ad ſubeundos agones miſſi ſumus, aliquam felicitatem expectandam putetis. Beatitudo parari hîc poteſt, non poteſt acquiri: non hîc quęras, quod hîc nullus ſanctorū conſummatus, vel conſummato labore, nullus confeſſor obtinuit: non hîc quæras, quod hîc nec Chriſtus inuenit, ſi mundus pacem haberet.

Periſtephanon, Ode. I. *Ad deſiderium.* *De viris illuſtribus.* *Euſebius.* *Vide Tom. 5. Vitarum quæ collegit Alloyſius Lippomannus. Tom. 7. Lippomanni in vita eiuſdem.* *In Epiſt. ad Marcium.* *Amphilochius.* *Hier. 23.*

beret, gloriam martyres non haberent, si examinatio non præcederet tribulationis, periret occasio.

Ante annos plus minus septingentos, fuit Claudius quidam, qui peregrè proficiscentes ad sepulchra sanctorum Martyrum ridebat, eum in eorum, quos de cultu scripsit imaginum libro tertio, grauiter confutauit vir doctus Ionas Episcopus Aurelianensis. Verùm in hoc genere, non tam labor ipse peregrinationis attenditur à Deo, quàm affectus. Quemadmodum dicit ille, affectus tuus operi tuo nomen imponit. Si quis charitate erga sanctum aliquem inflammatus, & virtutum illius amore ardens, visat reliquias illius, & osculetur, non potest hic affectus Deo gratus non esse. Sed hæc obiter.

Aug. li. 1. de ciuit. Dei, cap. 27. Sozo. eccle. hist. lib. 9. cap 9. Templa æuo nostro profanata. Facinus horrendum.

De Christianorum templis siue basilicis, refert Augustinus, & in Ecclesiastica quoque historia scriptum legimus, quod etiam ab immanibus barbaris tantus olim illis honor habitus fuerit, vt quisquis ad ea confugisset, is ab hostium insultu liber esset. Nunc miserandum in modum ea prophanari passim cernimus, nec in horrea modò pleraque commutata, verùm & equorum ex eis stabula facta, & in quoscunque tandem vsus Deo dicatas domos conuersas: quodque etiam dictu horrendum est, neque facilè creditura posteritas videatur, in eo ipso loco vbi tremendum Deo sacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam videre licuit, ab iis qui Euangelici quàm Christiani dici malunt. Hi sunt fructus præclari, si Diis placet, istius Euangelij.

Templa sanctis non erigi. Inno. de mysteriis Missæ cap. 11. Cultus seu seruitus duplex.

Sed hoc fortassis offendit nonnullos, quòd templa Diuis eriguntur. Verùm hi cui templa constituerentur, vel ex Innocentio tertio Pontifice Romano discere potuerunt: Cuius hæc verba sunt: Duæ sunt species seruitutis: vna quę debetur soli Deo creatori, & dicitur latria, & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramq; speciē determinat Dominus, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Ad latriam pertinent, templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi quæ sunt soli Dei exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt.

Psalm. 88.

Non enim sanctis ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum, dedicantur templa, consecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offeruntur, ne fortè si secùs agatur, non theosebia, sed idololatria committatur. Quem qui multis præcessit seculis Augustinus, cùm ad eundem modum, sicut nunc fieri cernimus, idololatriæ Christianos argui videret, quòd ad monumenta martyrũ plerique omnes confugerent maximo cōcursu, atq; illorum intercessione se facilè, quæ petiuissent impetraturos à Deo cōfiderent: Nec tamē, inquit, nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus, quoniam non ipsi, sed eorum Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum, tanquam sanctorum hominum Dei, qui vsq; ad mortem suorum corporum pro veritate certarunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus, fictisq; cōuictis. Itaq; videre licet passim apud Augustinum, quòd non alio ferè Martyrum templa, quàm memoriarum nomine dignatur, cuius etiā hæc verba leguntur alicubi: Nónne si templum alicui sancto Angelo excellētissimo de lapidibus & lignis faceremus, anathematizarentur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei? qui creaturæ exhiberemus eam seruitutem, quæ vni tantùm debetur Deo. Sed quòd nimia quadam religione dicere non fuit ausus Augustinus, dixit ante eum Ambrosius, dixit Ioannes Chrysostomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixêre qui fuerunt eius æquales Socrates, Sozomenus, nec ita multò posterior Euagrius, ac alij multi: apud quos templa Martyrũ, basilicas Apostolorũ & Martyrũ, Ecclesiam Apostolorũ, Ecclesiam in nomine Geruasij & Prothasij, basilicam B. Agnetis, basilicam Portianam, Ecclesiam Theonæ, Ecclesiam Dionysi, oratorium Thomæ, sacrum Eufemiæ martyris templum, & aliorum sanctorum legere licet. Timotheus etiam Alexandrinus: Iussit, inquit, Constantinus Imperator ædificari Ecclesias in nomine omnium Sanctorum & gloriosorũ Martyrũ, qui propter Christum verum Deum nostrum fuêre Martyres, & confessi sunt pulchram confessionem.

Aug. lib. 8. de ciuit. Dei cap. 27.

Aug. cont. Maximinum lib. 1.

Templa cur sanctorum nominibus vocentur. Chry. hom. 38. ad popul. Antioch. Hier. ad Ripariũ, & aduersus Vigilantium. Soc. li. 1. ca. 16 & vlt. & li. 2. ca. 11. Soz. lib. 4. cap. 9. & lib. 3. cap. 6. & li. 16. cap. 18. Euagr. lib. 2. ca. 3.

Quid igitur? num ignorabant isti omnes, quòd ex diuino præcepto sciebat Augustinus, non esse creaturæ seruitutem eam exhibēdam, quæ soli debetur creatori? Minimè gentium, æquè illi hoc atq; Augustinus sciebant, neq; secùs faciebant: sed in verbo nihil fuisse periculi iudicabant. Quis enim nescit, etiam si templum Petri & Pauli, vel cuiuscunq; sancti tandem esse dicatur, non propterea Petro & Paulo, sed soli Deo dicatum esse, soliq; Deo sacrificia in illo offerri, etiam si Petri vel Pauli, vel alterius cuiusquam sancti fiat in eo memoria, vt rectè Augustinus memorias Martyrum, rectè cæteri quoq; templa, siue basilicas, aut Ecclesias Martyrum eiusmodi loca vocauerint: Nam propriè quidem solius Dei templa sunt: Quoniam verò vel sunt in illis Apostolorum aut Martyrum reliquiæ, vel eorũ frequens fit commemoratio, rectè Martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quanquam extat liber de Ecclesiasticis dogmatibus, qui Augustino inscribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum Martyrum reliquias, ac si Christi membra, syncerisimè honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas velut loca sancta, diuino cultui mancipata, affectu piissimo, & deuotione fidelissima adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus & Vigilan-

Aug. cap. 73. Reliquiæ sanctorum venerandæ.

Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Augustini loco licet colligere, basilicæ, siue templa Dei, sed appellantur tamen sanctorũ nominibus, haud aliter, quàm nos fideles, cùm & ipsi templa Dei sumus: suo tamen quisque proprio nomine vocamur. Quanquam in eo quoque libro, qui sine controuersia Augustini est, quem inscripsit de cura pro mortuis gerenda, his ille verbis vtitur: Mater filij defuncti corpus desiderauit in basilicam martyris poni. In libris verò de Ciuitate Dei, scribit idem immanes barbaros pepercisse basilicis Martyrum, quas easdem paulò pòst vocat Christi basilicas. Fuit ante mille ducentos & amplius annos Eustachius quidam hæreticus, qui loca sanctorum Martyrum, vel basilicas contemneret, & omnes qui illuc conuenirent & sacramenta conficerent, reprehéderet. Contra eum in Gangrensi Synodo, quæ fuit Nicænæ proxima, in hæc verba pronunciatum est: Si quis per superbiam, tanquam perfectum se existimans, conuentus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernãdas esse crediderit, memoriasq; sanctorũ contemnendas, anathema sit. Hîc quoq; dixère Patres, loca & basilicas sanctorum. Similiter Basilius: Paratum hîc est Christianis auxilium, Ecclesia videlicet martyrum: Dicatum, inquit, martyribus templum. De Constãtino scribit Eusebius, quòd is templum Apostolis dedicauit, credens hanc se memoriam animæ suæ salutarem & vtilem facere. Sozomenus verò etiam ad honorem Stephani protomartyris, & in honorem Thyrsi martyris, & aliorum, ædificatas Ecclesias scribere veritus non est. Non quòd nesciret ad honorem Dei cõstructas, qui sacrificiis in illis Ecclesiis colebatur, sed quòd suus quoque honos in eis Stephano & Thyrso tribueretur, dum & res ab eis gestæ recitantur, & ad eorum imitationem homines accenduntur, & Deo gratiæ aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia, quibus in hac vita excelluerunt.

Liber de cura pro mortuis agenda est Aug. Lib. 1. cap. 1. Cap. 4. Gan. syn. 120. Bas. in 40. martyres, & in psalm. 114. Eus. li. 4. de vita Constantini. Lib. 8. cap. 24. Eccle. hist. Corporum bonorum honestè sepeliendorũ semper cura fuit. Libr. 9. cap. 2.

Neq; verò Deo tantùm precibus & sacrificiis placando, verùm & corporibus hominum sepeliendis templa sunt & cœmiteria consecrata, quòd qui corpora sua viuẽtes Deo templa dicassent, eos mortuos, non nisi in sacris locis recondi, æquum est putatum. Ac verũ quidem illud est, quòd vbicunq; sepeliamur, Domini est terra, & plenitudo eius, quodq; sepultura optima est, optima vita, sicut à Ioanne Chrysostomo traditum legimus: sed intereà tamen etiam antiquorum iustorum funera, officiosa pietate curata, exequias celebratas, sepulturas prouisas, ipsosq; dum viuerent de sepeliendis, vel etiam transferendis corporibus, suis filiis mandasse legimus. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste Angelo, cõmendatur. Ipse quoq; Dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumq; commendat, quòd vnguentum pretiosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter cõmemorantur in Euãgelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum, sepeliendumque curarunt. Ioannes quoq; Chrysostomus cum laude quadam commemorat, quod Constantinopoli Reges magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur: fiantq; piscatorum ostiarij Reges, neq; hîc in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi, & eorum nepotes, & pronepotes. Et in alia quadam homilia, cùm docuisset, quomodo ipse, qui purpuram indutus est Imperator, accedit seruorũ crucifixi cõplexurus sepulchra, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrũ & piscatorem, etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Mox subiũgit: Audebis igitur quæso eorum dominum appellare mortuum, cuius serui vel mortui terrarũ orbis sunt protectores? Nec hoc tantũ Romæ quis fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hic Constantinum magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret, & quod in regiis sunt ianitores Regibus, hoc sunt in monumẽto piscatoribus Reges. Neq; dissimilia scribit Augustinus ad Madaurenses: Videtis, inquit, simulachrorum templa, partim sine reparatione collapsa, partim diuturna, partim clausa, partim in vsus alios cõmutata. Ipsaq; simulachra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel destrui, atq; ipsas huius seculi potestates, quę aliquando pro simulachris populum Christianum persequebantur, victas & domitas, non à repugnantibus, sed à morientibus Christianis, & contra eadem simulachra pro quibus Christianos occidebant, impetus suos, legesq; vertisse, & Imperij nobilissimi eminentissimũ culmen ad sepulchrum piscatoris Petri, submisso diademate, supplicare. Sozomenus quoq; non reprehendit mulierem quandam Eusebiam, quòd iuxta eum locum, in quo reliquiæ quadraginta militum fuerunt conditæ, iuramenti religione obstrictis monachis, se quoq; condi curauerit. A Paulino quoq; religiosa quędam vidua Flora petiuisse legitur, vt in beatissimi Felicis cõfessoris basilica, defuncti filij eius corpus poneretur, qui cùm ea de re ad Augustinum retulisset, hoc ab eo responsum tulit. Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus bonæ affectionis humanæ est erga funera suorum, quoniam si nulla religio esset, vt sepeliantur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attẽditur. Sed cùm talia viuorum solatia requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, non video quę sunt adiumenta mortuorũ, nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sunt posita eorũ, quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos, tanquã patronis susceptos, apud Dominum ad iuuandos orando

Templa & cœmiteria etiã corporibus hominũ sepeliẽdis cõsecrata. Psalm. 23. Chry. hom. 84. in Ioan. Gen. 47. & 50. Tob. 2. & 12. Matth. 16. Ioan. 19. Chry. tom. 3. ho. quod Christus Deus est aduersus Gentes. Idem hom. 66. ad pop. Antioch. Epist. 42. Sozo. li. 9. cap. 2. Eccles. hist. Au. de cura pro mortuis, cap. 1. & 4.

commen-

commendent. Quod quidem facere possent, etiamsi talibus locis eos humare non possent.

Sepulchra mortuorũ cur dicãtur monumenta.

Sed non ob aliud vel memoriæ, vel monumenta dicuntur ea, quæ insignita fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viventiũ oculis morte subtracti sunt, ne obliuione etiam cordibus subtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cùm itaq; recolit animus, vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, cùm prodesse non dubium est iis, qui cùm in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Addit paulò pòst: Propterea fideles, corpora suorum propinquorum desiderasse in basilicam Martyris poni, quòd crediderint eorũ animas meritis Martyris adiuuari. Maximus Taurinensis Episcopus: Ideò, inquit, à maioribus prouisum est, vt Sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat, dum illos Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergo Martyribus quiescentes euadimus inferi tenebras. Reperitur etiam apud Ambrosium: Cæterùm quos peccata grauia deprimunt, non ad absolutionem potiùs, quàm ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesiis poni, scribit Gregorius. Non enim eos sacra loca liberãt, sed culpa magis temeritatis accusat: id quod productis etiam exemplis planum facit. Et propterea sacris canonibus cautum, & in Ecclesia videmus obseruatum, quòd qui sibi ipsi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fœnus expilatis rem suam auxerunt, qui sine pœnitentia ex hac vita excesserunt, qui vel cùm graue scelus aliquod patrassent, è cœtu piorum sententia iudicis eiecti, atq; à Christi corpore præcisi sunt, vel qui seipsos vltrò præciderunt, quales sunt schismatici & hæretici, eorũ corpora in sacris locis humari non permittuntur: quòd, quemadmodum ad Rusticum Narbonensem Episcopum scribit verè magnus ille Pontifex Leo, quibus viuentibus non communicauimus, eis mortuis quoq; cõmunicare non possumus. Non est cum iis ne mortuis quidem cõmune quicquam habẽdum, qui doctrinis variis & peregrinis abducti, suo ipsorũ iudicio sunt condemnati: dum quod iudicis fuerant sententia passuri, id vltrò ipsi fecerũt, seq; à Christi corpore præciderunt, & è cœtu fidelium exterminarũt, atq; ab eorum cõmunione separarunt. Sed hæc de sepultura, deq; sepulchris dicta sufficiant: Neque enim omnia nobis persequi propositum est, quæ fusius ab aliis tractata sunt.

Cap.1.

Ho.2. de eleemos.

Serm.75.

Ecclesiastica sepultura qui arceantur.

Grego. 4. dialog. cap.50. et aliquot aliis sequent.

Epist.92. cap.6.

Est autem & hoc minimè nouum, quòd in templis altaria constituuntur, quorum vsum antiquissimum fuisse constat, non solùm naturæ, & legis, verumetiam gratiæ tempore. Nam & in Euangelio, & in Paulinis Epistolis, & in Apocalypsi, mentionem altaris fieri legimus. Abdias à Matthæo scribit altare erectum fuisse, in quo Missam celebrauit. Lucam quoq; templa erexisse, & altaria stabiliuisse & consecrasse, tradit Simeon Metaphrastes. Et qui fuisse creditur æqualis Abdiæ Martialis. Dum altaria, inquit, Dæmonum in puluerem redigerẽtur, aram ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata, in nomine Domini Dei Israël, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudæis passus est, non hominis cultum: sed Dei, in ea frequentatis. Stephanus enim non Deus: sed amicus Dei fuit, qui pro testimonio eius, animam suam posuit. Cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine Iesus Christus comprobatus est esse Deus, & qui crediderit, ornamenta fidei maiora percipiet. Sacrificium enim Deo offertur, in ara, non homini, nec Angelo. Quem secutus Augustinus: Nos autem Martyribus nostris, non templa sicut diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus. Nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus: sed vni Deo & Martyrum & nostro sacrificium immolamus: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote, qui sacrificat inuocantur, Deo quippè non ipsis sacrificat, quamuis in memoriam sacrificet eorum, qui Dei Sacerdos est, non illorum.

In vita S. Lucæ quæ est adiuncta Oecumenio.

Ad Burdensalensis cap.2.

Lib.22. cap.10. de ciuitate Dei.

Fuerunt igitur etiam in primitiua Ecclesia, & templa fabricata, & altaria erecta, in honorem Dei & sancti Martyris alicuius memoriã, quæ in summa veneratione habita fuisse semper constat. Itaq; Dionysius Areopagita, nunc θεῖον, nunc ἅγιον θυσιαστήριον appellat. Itidem & Basilius & Chrysostomus non solùm in Liturgiis, verumetiam & in aliis multis locis. In Calcedonensi cõcilio vocatur sanctissimum altare: Reuerẽdum altare dixit Eusebius Emissenus, sacrosanctum appellat Ambrosius. Itidem & Athanasius, sacrosanctã mensam, itidem & Chrysostomus, vocat idem alibi terribilem mensam & horrendũ altare. Pro eodem enim accipi vtrumq; satis indicat ille Malachiæ locus, vbi post illa verba, offertis super altare meũ panem pollutum, sequitur paulò pòst: Mensa Domini despecta est. Rectè autem idem & altare dicitur, & mensa: altare propter sacrificium, quod in eo offertur, & mensa propter cibum, qui in ea sumitur: Legimus apud Chrysostomum, Eutropium ad altare tanquam ad verum asylum confugisse, cùm sibi capitis periculum impendere videret. Quod autem altare vocat Chrysostomus & Socrates, hoc Sozomenus, eandem historiam scribens, appellat sacram mensam. Ad eundem modum quod Socrates de Alexandro Constantinopolitano Episcopo refert, eum ad altare progressum in faciem se coram sacra mensa prostrauisse, hoc Sozomenus his verbis protulit. Prosternens seipsum sub altari, tota nocte iacuit pronus.

De Eccle. Hier. cap.6. parte 2.

Actione 1.

Hom.5. de Paschate.

Amb. de his qui initiantur mysteriis, cap.8.

Chry. de Eucharistia.

In epist. ad vbique orthodoxos.

Epist.7. tomo.5.

Socr. lib.6. cap.5. Hom.20.

Lib.8. cap.7.

Lib.1. cap.37.

Lib.2. cap.29.

Satis

Satis autem indicat vtraq; hæc historia, & de Eutropio, & de Alexandro Constantinopolitano, quanta fuerit altaris reuerentia. De Ambrosio quoq; scribit Paulinus, quod cùm Cresconius, qui similiter vt Eutropius confugerat ad altare Domini, de Ecclesia raperetur, nec eum defendere posset, prostratus ante altare, factum diu fleuit. Qui tamen Cresconius, postea fuit dimissus cum qui rapi eum fecerat Styllico, facti eum huius sui pœnituisset. Similiter & Ruffinus narrat de Ambrosio, quod cùm à Regina persecutionem pateretur: sub altari positus per obsecrationes defensorem sibi Deum parabat. De virgine quadam narrat Ambrosius, quòd cùm vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. Idem de militibus quoque scribit ab Imperatore missis, quod irruentes in altaria, osculis significabant pacis insigne, hoc est osculabantur altaria, qua re pacem esse redditam per Imperatores, significauit. De Gorgonia quoq; sorore sua scribit Gregorius Naziãzenus, quod cùm graui quodam morbo laboraret, ante altare cum fide procubuit, super illud caput declinauit, & cum magno clamore & lachrymis, opem Christi implorauit. Narrat idem de Basilio, quòd cùm fœmina quædam ad sacram mensam confugisset, & à Præfecto quæreretur, nequaquam eam inde diuelli passus est.

Lib. 2. Eccle. cap. 16.
In vita eius.
Lib. 1. de virgi. in fine.
Epist. 33. ad sororem.
Oratione 9.
In vita Basilii.

Tertulliani temporibus fuisse morem hunc, vt pœnitentes aris Dei adgenicularentur, ex illius libro de pœnitentia perspicuum esse potest. Neque verò sine causa in tanta veneratione fuerunt semper altaria. Præclarè namque scriptum est à Gregorio Nisseno: Altare hoc sanctum cui assistimus, lapis est natura communis, nihil differens ab aliis crustis lapideis ex quibus parietes nostri extruuntur, & pauimenta exornantur, sed Dei cultui consecratum & dedicatum est, ac benedictionem accepit. Mensa sancta, altare immuculatum est, quod non amplius ab omnibus: sed à solis Sacerdotibus, iisque venerantibus, contrectatur. Quamobrem Optatus grauiter in Donatistas inuehitur, qui fuerunt altaria demoliti.

De Baptismo.
Libro 6. cap. 5.

Quid est tam sacrilegium, inquit, quàm altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere, in quibus & membra Christi sunt portata, quo Deus omnipotens inuocatus sit, quo postulatus descendit Spiritus sanctus, vndè à multis pignus Spiritussancti & tutela fidei, ac spes resurrectionis accepta est? Ac paucis interiectis: Quid enim est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester, aut rasit, aut fregit, aut remouit. Et iterum post pauca: Immane facinus geminatum est, dum fregimus etiam calices, Christi sanguinis portatores. Quorum species reuocastis in massas, & vendidistis. Emerunt forsitan in vsus suos sordidæ mulieres, emerunt pagani, facturi vasa in quibus incenderent Idolis suis. O scelus nefarium, ô facinus inauditum: auferre Deo, quod Idolis præstes, subducere Christo, quod proficiat sacrilegio. Quid autem horum non rectè dici potest, de non dissimili sacrilega audacia quorundam nostro quoque hoc infelici seculo?

Libro 5. cap. 2. de Sacramentis.

Cæterùm quod dicit Optatus: Altare nihil aliud esse, quàm sedem corporis & sanguinis Domini, dixit æqualis illius Ambrosius: Quid est altare, nisi forma corporis Christi? Plus aliquid audet Dionysius: Sacratissimum, inquit, altare nostrum Iesus est. Quod si ita res habet, meritò veneramur illud & adoramus. De qua tamen veneratione, præclarè scripsit olim aduersum Acephales, Rusticus Diaconus, Gregorij Pontificis æqualis. Adoramus omnes, inquit, crucem, & per ipsam illum, cuius est crux, non tamen crucem coadorare dicimur Christo, nec verò per hoc vna est crucis & Christi natura. Similiter adorantes altare, coadorare altari non dicimur Trinitatem, sed potius per altare. Laudat Neapotianum Hieronymus, quod solicitus fuerit, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si sacrarium mundum. A Palladio quoque Melania parua commendatur, quod omnia sua serica superhumeralia tegumenta dedit altaribus, reliqua autem serica indumenta cùm conscidisset, res diuersas fecit Ecclesiasticas. Paulinus quoque conditam fuisse tradit in passionis loco Basilicam, quæ coruscat laquearibus, & aureis diues altaribus, arcano positam sacrario crucem seruat, quam Episcopus vrbis huius quotannis cùm Pascha Domini agitur, adorandam populo, Princeps ipse venerationis promit. Origenes aliquid etiam conferri solitum esse scribit ad ornatum altaris. Cæterùm, sicut vetustissimus est altarium vsus: sic nec illud minus vetustum, quod consecrantur & vnguntur altaria. Extat Canon Agathensis Concilij, quod habitum est sub Sixto secundo, ante mille & amplius annos. Altaria placuit non solùm vnctione Chrismatis, sed etiam Sacerdotali benedictione sacrari. Et aliud Epanensis concilij, sub Gelasio, Altaria nisi lapidea, infusione Chrismatis non sacrentur: sunt qui morem hunc altaria consecrandi & vngendi, ad Euaristum referant, qui fuit quartus à Petro Pontifex. Meminit autem huius vnctionis Dionysius quoq;: & in sermone de vnctione Chrismatis Cyprianus.

In historia Lausiaca.
Epistola 9. ad Seuerum.
Hom. 10. in Iosu.
Epistola 11. ad Seuerum.
Canone 26.
Cap. 4. parte 3.

Fuit & hoc obseruatum iam inde à multis seculis, quod quando consecrabatur Ecclesia vel altare, sanctorum in eo reliquiæ reponebantur, quemadmodum apparet ex Registro sancti Gregorij, qui scribit etiam Palladium Episcopum altaria quædam propterea non dedicasse, quod quas in illis collocaret reliquias, non habebat. Quas etiam Seuerus à Paulino

Reliquiarum in altaria repositio.
Libro 3. epist. 3.
Libro 5. epist. 50.

Ambrosius epistola 88.

sibi mitti postulabat, cùm basilicam condidisset, & misit illi particulam sanctæ crucis, in illius consecrationem. Fecit hoc & Ambrosius, vt sub altari sancti Geruasij & Prothasij reliquias collocaret: cuius hæc verba sunt: Succedant victimæ triumphales in locum vbi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Scripsit Vallafridus Strabo librum de exordiis & incrementis rerum Ecclesiasticarum, in cuius initio statim tractat de templorum & altarium origine.

De cæremoniis, quæ sumuntur à tempore.

CAPVT XCI.

De Paschate controuersia. Vide Eusebium libro 5. capite 25. Ecclesiast. hist. Socr. lib. 5. cap. 25. Nice. lib. 4. ca. 36. & sequenti.

Temporum in Ecclesia primitiua magis anxia fuit & diligens obseruatio, quàm vel hoc nostro seculo, vel iis quæ proximè præcesserunt. Documento est ingens & insignis illa de tempore celebrandi festi Paschatis inter Orientis & Occidentis Ecclesias concertatio: Quæ vsque eò etiam progressa est, vt qui tunc fuit Romanus Pontifex Victor, totius Asiæ parœcias, vnâ cum vicinis Ecclesiis, tanquam aliena sentientes, à communionis vnitate præcideret: quòd, vt monitis eius de festo Pascatis eodem cum Occidentis Ecclesiis die celebrando parerent, adduci non potuissent. Ac non defuerunt quidam graues viri, quibus hæc tanta Romani Pontificis vehementia non probaretur: cùm præsertim traditum sibi per manus ab ipsis Apostolis morem, obseruare se Asiæ Episcopi dicerent: neque tanti esse hæc festi celebrandi discrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Ecclesia quenquam existimarent. Verùm Leoni Pontifici non leuiter delinqui visum est, cùm de festo Paschatis tractaret, si in principio Sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Quod idem aliquantò antè visum fuit Ambrosio, qui per Patres concilij Nicæni quandam necessitatem celebritatis huius omnibus esse scribit impositam Christianis, cuius etiam æquali celebri scriptori Epiphanio tam graue visum est, in hac obseruatione diei Paschatis à more cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt non dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui quarta decima luna Pascha celebrassent: quos quidem Quartadecumanos vocat. Ac inter alia multa, quæ præclarè gesta sunt à Constantino Imperatore, hæc duo vel maximè laude omnium, prædicationeque digna esse censet, quòd is congregato Nicæno concilio, & Arij dogma subuertendum, & disceptationem ac discrepantiam hanc de celebrando Pascatis die è medio tollendam curauit. Fuitque Nicænum concilium, non magis propter eos habitum, qui in Ægypto dogmatis gratia dissidebant, quàm propter eos, qui in Oriente in celebrando Paschate discrepabant, conciliandos: quod etiam cùm alibi, tum in epistola, quam scripsit ad Episcopos Aphricanos Athanasius indicat. Decretum itaque fuit à trecentis decem & octo Patribus, qui tum Nicææ conuenerant, vt vno eodemque die sanctissimi Passchatis feriæ peragerentur: vtque Orientis Ecclesiæ, quæ à Romana, & cæteris Occidẽtis Ecclesiis dissidere visæ sunt, eundem quem ex, diem obseruarent: idque duplici de causa (sicut ab Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus memoriæ proditum est.) Primum quod minimè fas esset Christianis Iudæorum sequi consuetudinem: qui posteaquam consceleratas manus suas nefaria Christi cæde contaminarunt, tanta sunt animorum cæcitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum, quodque salubre sit, intelligant. Deinde quòd graue cum primis & indecorum esse putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus Dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & Pater omnium, non vno, eodemque tempore, anniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies alios quidem ieiuniis exerceri, alios verò conuiuiis vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò corporis afflictionibus macerari: Quemadmodum in sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbiq; locorum Ecclesias, epistola fusius ab Imperatore Constantino, & in eo libro, quem aduersus hæreses conscripsit, ab Epiphanio proditum legimus.

Leo epist. 62. *Ambr. epist. 83.* *Epiph. hære. 51.* *Epiph. hære. 30.* *Paschalis celebrandi vno, eodemque die causa.* *Euseb. lib. 3. de vita Constanti.* *Isa. 6.* *Ephes. 4.*

Temporum ratio in Ecclesia. Veneri sexta feria sacra, sabbatũ Iudæis.

Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirùm. Vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodũ de Paschate, deq; Sabbato factum videmus, vel cum Gentibus commune haberemus: quæ cùm sextum hebdomadæ diem, tanquam Veneri sacrũ in ludis, epulis, & omnibus nequitiis consumere solitæ essent, visum est Christianis, vt quem illi diem cum primis lætum & hilarẽ ducebant, eum in mœrore & luctu traducerent: non solùm acerbissimos cruciatus & mortẽ Christi turpissimam, verumetiam peccata sua, quæ causam illis dederunt, deflentes. Altera, quòd sicut à sanctissimo Damaso scriptum, & à Leone repetitum legimus, non aliter vnus grex, & vnus pastor sumus, quàm si, quod iterùm atque iterùm monet Apostolus, idipsum dicamus omnes: si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia: si eosdem vno atque eodem tempore ritus obseruemus.

Dam. epist. 4. de Chorepiscopis. Leo epist. 4. ca. 2. 1. Corinth. 1.

Stationum dies vnde.

Fuit & hoc à priscis obseruatũ, vt à festo Paschatis, vsque ad festum Pentecostes, non nisi stantes orarent, & vocabantur ij stationum dies: de militari exemplo nomine sumpto, sicut à Ter-

à Tertulliano ſcriptum eſt. Quin & die Dominico ieiunium, vt idem auctor eſt, nefas ducebatur, neq; fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quoq; cōcilij decretum interceſſit: quo cautum eſt, vt die dominico, & in diebus Pentecoſtes, ne quiſquam genua flecteret, ſed ſtantes ad orationem vota Domino, cuncti redderent: cuius ritus etiam rationem vt explicaret, dignum duxit Baſilius. Obſeruabantur ab iiſdem vigiliæ nocturnæ, quibus & à vino & à carnibus abſtinebatur, & aqua ſola potum præbebat, obſonium verò fuit panis cum ſale & aqua. In iis populus conſurgens, vt eſt apud Baſilium, antelucano tempore, domum precationis petebat: & curſitabatur ad ſepulchra Martyrum à pueris, puellis, viris, fœminis, omniſque generis ætatis, & conditionis hominibus. Nunc & ſtationum, & vigiliarum nomen ſolùm ſupereſt: Nam neque ſtantes oramus, neque nocturnas vigilias exercemus, quorum tamen vtrunque apud Græcos adhuc in vſu eſt: Ieiunamus tantùm pridianis maiorum feſtorum diebus.

Ter. in libello de oratione, de corona militis. Cap. 20.
Vigiliæ nocturnæ.
Baſi. de Spiritu ſancto, cap. 27. ad Amphil.
Euſeb. li. 2. ca. 17. Eccle. hiſt. epi. 30.

Deindè verò ſanos priſci non baptizabant, niſi in Paſcha & Pentecoſte: qua de re Synodi quoq; Romanæ decretum ante mille trecētos annos interceſſit. Contra quod cùm ventum à nonnullis fuiſſet, grauiter à Syritio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo ſanctiſſimus non leuiter eos reprehendit, qui in die Epiphaniorum baptizaſſent quòd ſola diceret eſſe legitima baptizandi tempora, Paſcha & Pentecoſten, ac nullos alios dies eis miſcere licitū eſſe putaret. Quod ad eundem quoq; modum à Gelaſio Papa poſteà fuit conſtitutum. Nunc quouis tempore baptizare fas eſt. Vt vel ex eo perſpicuum eſſe cuiuis poſſit, obſeruātiores fuiſſe veteres temporum, quàm ſit hoc noſtrum & proxima ſuperiora ſecula.

Baptiſmus quo tempore à priſcis fiebat.
Syr. ca. 12. in epi. ad Imer.
Leo epiſt. 4.
Gel. cap. 12. in epiſt. ad vniuerſos Epiſcopos per Luc. 4.

In ſolis ordinationibus vetus Eccleſiæ mos obſeruatur. Neq; enim fiunt, niſi quo tempore fieri debere ſcripſit Gelaſius, quarti menſis ieiunio, & ſeptimi, & decimi, ſed etiā quadrageſimalis initij, ac mediana quadrageſimæ die ſabbati. Quartum menſem vocat Gelaſius Iunium, in quem ferè ſabbatum Pentecoſtes incidit (veteres enim annū à Martio auſpicabantur) ſeptimum Septembrē, decimum Decembrem, initium quadrageſimale, ſabbatum poſt Inuocauit: medianam, ſabbatum poſt Lætare: ac deinde ſabbatum ſanctum Paſchæ.

Ibid. cap. 15. Ordinationes quibus temporibus celebrentur.

Porrò quod ad Euchariſtiæ ſacramentum attinet, nullis id fuit aut eſt vnquam temporum circulis circumſcriptū: neq; eſt vllus dies anni, quo non ſit fas cuiuis volenti ſacramentum Euchariſtiæ percipere: quòd qui fuerunt æquales Apoſtolorū, aut eorū temporibus proximi, quotidie feciſſe viſi ſunt. Nam cùm quotidie mortem ſuis ceruicibus impendentē expectarent, quò paratiores eſſent ad eam pro Chriſti nomine fortiter oppetendam, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad ſacram Synaxim accedebant. Fuerunt poſteà, qui ſolis id diebus Dominicis facerent. Refrigeſcente verò paulatim pietate, cùm rarius homines accederent, ante mille centum & amplius annos Agathenſis concilij decretū interceſſit, quo cautum eſt, vt ſeculares, qui in natali Domini, Paſcha & Pentecoſte, non communicaſſent, Catholici non crederētur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen propè ducentis antè annis, itidem à Fabiano Pontifice ſancitum, Burchardus Epiſcopus Vormatienſis, Iuo Epiſcopus Carnotenſis, Gratianus, in ſuos decretorum libros retulerunt. Qui verò ſub iiſdem temporibus, quibus habitum eſt Agathenſe concilium, vixerunt, Ioannes Chryſoſtomus & Aurelius Auguſtinus, non obſcurè in ſuis ſcripturis indicant, quòd ſuo quoq; ſeculo ſic refrigeratus erat feruor ille Chriſtianorum, vt vix, quo ſemel in anno, vel etiam biennio communicarent, adducerentur: idq; caſu magis & cōſuetudine, ſiue lege, quàm ex animo: Quos illi quidem hoc nomine grauiter obiurgant. Communionis tempus, inquit Chryſoſtomus, non eſt feſtum, neq; celebritas, ſed conſcientia pura, vitaq; à peccatis repurgata. Quemadmodum enim, qui ſibi nullius mali cōſcius eſt, hunc oportet ſingulis diebus accedere: ſic qui peccatis occupatus eſt, nec pœnitet eum, nec in feſtis quidem accedere tutum eſt. Neq; enim ſemel in anno accedere, liberat nos à peccatis, ſi indignè acceſſerimus: quin hoc ipſum potiùs auget damnationem, quòd cùm ſemel tantùm accedamus, ne tum quidem purè accedimus. Ad eundem modū Aug. quoq;: Si quotidianus eſt panis, inquit, cur poſt annum illum ſumas? quemadmodū Græci in Oriente facere conſueuerunt. Accipe quotidie, quod quotidie tibi proſit: ſic viue, vt quotidie merearis accipere: qui non meretur quotidie accipere, non meretur poſt annum accipere. Quæ ſententia totidem verbis reperitur apud Ambroſium. Sic ſancti Patres, cùm viderent elanguiſſe pietatem hominum, hortabantur eos ad frequentandum Euchariſtiæ Sacramentum: non quòd reprehenderent, ſi quis id ſemel in anno feciſſet: ſed quòd vt crebrius fieret ſatius eſſe ducerent. Quod illa quoq; Chryſoſtomi verba non obſcurè indicant, cùm in hunc modum loquitur: Hæc dico, non vno, & annuo vos prohibens acceſſu, ſed vos ſemper ad ſancta accedere volēs. Ac paulò ſuperiùs: Quos magis acceptabimus, inquit, eos ne qui ſemel, an qui ſępiùs, an qui rarò accipiunt? Neq; illos qui ſemel, neq; qui ſæpiùs, neq; qui rarò: ſed eos qui cum munda conſcientia, qui cum mundo corde, cum vita irreprehēſibili, iſti ſemper accedant: qui verò tales non ſunt, neq; ſemel. Nec diſſimilia ſunt, quæ ſcribit hac eadem de re ad Ianuarium Auguſtinus.

Communionis ratio.
Cōmunicare ter in anno fideles.
Agathen. concilium, cap. 18.
Bur. li. 5. cap. 17. Iuo lib. 1. Grat. de conſec. diſt. 2. Etſi non.
Euchariſtia quomodo & quoties ſumenda.
Chry. in orat. de B. Philogo. Tom. 3.
Aug. hom. 28. de verb. Dom. ſecundum Lucam.
Amb. li. 5. de ſacrament. cap. 4.
Chry. ſerm. 3. in epiſt. ad Epheſ.

Optandum quidem foret, vt quoties tremendū illud ſacrificium peragit Sacerdos, toties non deeſſent, qui cum eo corpus & ſanguinem Chriſti ſacramētaliter quoq; manducarent.

Miſſa ſine cōmunicantibus, an celebrari debeat.

Spiritualis manducatio in Missa.

Sed si desunt sæpè, (sicut hoc seculo deesse ferè videmus) non propterea iuge sacrificium hoc intermitti debet. Satis est, si qui præsentes adsunt, spiritualiter manducent, suo tempore sacramentaliter quoq; percepturi, satis est, si manducent corde, etiamsi non premant dente. Chrysostomi quoque seculo sæpè quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod his etiam verbis ipse testatur, non sine quadam quærimonia, Frustrà habetur quotidiana oblatio, frustrà stamus ad altare, nemo est, qui simul participet. Planum etiam id fieri potest ex eo, quod in Agatensi concilio, quod Chrysostomi seculo celebratum fuisse videtur, sicut paulò antè meminimus, ter in anno, vt communicarent seculares, sancitum est. Cùm tamen iisdem ibi præceptum sit, vt die Dominica Missas audirent. Ad sumendam Eucharistiam ter tantùm in anno, ad audiendam Missam singulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergo quoties audiebant Missam, sacramentaliter Eucharistiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem sunt sancti Patres ad crebram communionem populum, sed neque cogendum quenquam, neque propterea cessandum à sacrificio putabant, si nemo communicasset.

Missa in diebus festis audire obligamur.

Missa omnis publica.

Missæ priuatæ.

Omnem Missam publicam esse dubium non est, cùm vnicuique volenti, modò sit è cœtu fidelium, ei interesse, & cum sacerdote celebrãte Christi beneficia recolere, ac spirituale Deo sacrificium offerre liceat. Sed si priuata Missa diceda est, quæ in oratorio habetur, tales quoque habitas à mille & amplius annis in Ecclesiastica historia reperire licet. Mille propè anni intercesserunt, cùm Leontius Episcopus Neapolis insulæ Cypri, septimæ synodi, Nicænæ secundæ, testimonio comprobatus, post Ioannem & Sophronium scripsit Græcè vitam Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter insignem liberalitatem, qua vsus est in pauperes vocatus est misericors siue eleemosynarius. Narrat de hoc, quòd cùm sacris operaretur, videretq; populum lecto Euãgelio è templo exiuisse, ac ociosis in cœmiterio fabulis vacare, exiuerit ipse quoq;, & cum turba consederit. Cùmq; stupore affecti essent omnes his verbis eos affatus sit: Filioli, vbi oues, illic & pastor, aut intrate intrò, & ingrediemur, aut manete hîc, & ego quoq; manebo. Ego propter vos descendo in sanctam Ecclesiam, nam poteram facere mihi Missas in Episcopio. Sed & qui ducẽtis eum annis præcessit Gregorius Nazianzenus, eum in paruo quodam oratorio sacra celebrasse, tripartita narrat historia. Gregorium verò ducentis aliis annis præcessit Soter Pontifex Romanus, eius quoque decretum refertur à Gratiano, vt nullus Presbyterorũ Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibiq; respondentibus, non dicit communicantibus, sed præsentibus tantùm. Ac si priuata Missa est, quæ duobus tantùm præsentibus celebratur, ipsis etiam Apostolorum temporibus priuatæ Missæ vsus, fuisse videtur.

Ioan. Eleemosynarii factum.

Lib. 9. cap. 8.

De cõsecratione dist. Hoc quoque.

Sed mouentur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem consecratione omnes communicent, qui nolunt Ecclesiasticis carere liminibus: Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia. Vtinã autẽ valeret apud istos Anacleti auctoritas: Missam esse sacrificiũ non negarent. Sic enim loquitur Anacletus: Episcopus Deo sacrificans, testes secũ habeat: & plures quàm alius Sacerdos: In solennioribus quippè diebus, aut septẽ, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atq; reliquos ministros secũ habeat, qui sacris induti vestimentis, in fronte & à tergo, & Presbyteri è regione dextra, leuaq;, corde cõtrito & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodiẽtes eum à maleuolis hominibus: & consensum eius præbeant sacrificio. Ac deinde sequũtur illa verba: Peracta consecratione, &c. Mira est istorum hominum cæcitas. Quod apertè scriptũ est ab Anacleto non vident, quod nos Missam vocamus, id ab illo dici sacrificium: Vident id quod nunquam neque scripsit, neq; sensit Anacletus. Neq; enim fuit vnquam hæc Anacleti sententia, vt omnes præsentes communicarent, sed ij tantùm omnes, qui ministrant Episcopo: atq; ij non nisi in solennioribus festis: quod ita certè fieri æquum est. Sed longè diuersum est Satanæ ministrorum studium, à sanctorum Patrum pia solicitudine. Nam ij, cùm iuge sacrificium nullo vnquam die censerent intermittendum, vt Christi corpori, & sanguini frequentius communicarent, oratione sua fideles inflammabant: Illi contrà, cùm videant refrixisse pietatem, nec eos adduci facilè posse, vt crebrò communicent, non hoc agunt, vt refrigeratam in illis pietatem accendant, verùm illud potiùs cõtendunt & elaborant, vt abolere possint omne sacerdotium & sacrificium: quod ita fieri cõmodè posse sperant, si quod iuge debet esse sacrificium, id vt esse iuge desinat, ac paulatim in desuetudinem quandam abeat, perfecerint. Sicut enim non vno loco scriptũ à nobis est anteà, nihil est quod minus ferre possit satanas, quàm tremendum hoc sacrificium: in quo Christi beneficia simul vniuersa grata quadam recordatione recoluntur, & sub eorum oculos, qui præsentes adsunt subiiciuntur: quæ ipse modis omnibus obliterata, & ex omni hominũ memoria prorsus esse cupit sublata. Quamobrem nulla necessitate adiguntur, quoties sacris operatur Sacerdos, hi qui præsentes adsunt, semper sacramentaliter communicare: etiamsi crebrius id ab eis fieri expediret. Verùm illud necessarium iudicatum est in concilio Lateranensi, in quo cùm alij complures Episcopi, ex variis totius orbis Christiani prouinciis, tum Hierosolymitanus, & Constantinopolitanus Patriarcha, præsentes adfuerunt; vt omnis vtriusq; sexus fidelis, postquam ad annos discretionis

Epist. 1.

Præsentes in Missa cõmunicentur quomodo debet intelligi.

Cap. 21.

tionis peruenisset, omnia sua peccata confiteretur fideliter, saltem semel in anno proprio sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam pro viribus studeret adimplere, suscipiens ad minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum, nisi forte de consilio proprij Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus, ab eius perceptione duceret abstinendum, alioqui viuens ab ingressu Ecclesiæ arceretur, & moriēs Christiana careret sepultura. Non prohibetur ista constitutione, quo minus etiam quotidie, si quis velit, peccata sua confiteatur, Eucharistiæq; sacramentū percipiat: sed quoniam reperire plerosq; licebat, qui vix semel in vita, ac ne semel quidem id facerent, pia quadam solicitudine, prouidendum esse sancta Synodus in Domino congregata putauit, vt si crebrius non possent, aut nollent, semel tantùm in anno fideles, & peccata sua confiterentur, & Eucharistiæ sacramentum perciperent.

Sed negant isti quenquā ad bonū esse cogendum, neq; enim placere Deo coacta seruitia. Vetus hæc est hæreticorū cantilena, & à Donatistis Augustini seculo multū vsurpata: quemadmodum ex iis quæ scripsit ad Vincētium, ad Bonifacium, ad Donatū, cōtra Cresconium, contra literas Petiliani, & contra secundam Gaudentij epistolam videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Displicet tibi quòd traheris ad salutem, cùm tam multos nostros ad perniciem traxeris. Neminem existimas cogendum esse ad bonum. Attende quid Apostolus dixerit: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus concupiscit: & tamen tam multi vt Episcopatum suscipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta, quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni: quantò magis vos ab errore pernicioso, in quo vobis inimici estis, trahendi estis & perducendi ad veritatem, vel cognoscendam, vel eligendā, non solùm vt honorē salubriter habeatis, sed etiam ne pessimè pereatis? Dicis Deum dedisse liberum arbitrium: ideò non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergo illi, de quibus suprà dixi, coguntur ad bonum? Attende ergo quod considerare non vis. Ideò voluntas bona misericorditer impenditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis nesciat, nec damnari hominem, nisi meritò malæ voluntatis, nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non tamen ideò qui diligūtur, malæ suæ voluntati impunè & crudeliter permittendi sunt, sed vbi potestas datur, & à malo prohibendi, & ad bonū cogendi. Nam si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israëlitæ recusantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promissionis cōpellebantur? Si voluntas mala suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus vti pessima volūtate, qua persequebatur Ecclesiam? sed prostratus est vt excæcaretur: & excæcatus est, vt mutaretur: mutatus est, vt mitteretur: missus, vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis, filium durū non solùm verbis corripere, sed etiā latera eius tundere, vt ad bonam disciplinā coactus & domitus dirigatur? Vnde item dicit: Tu quidem percutis eum virga, animā autem eius liberas à morte. Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur eis: Errantem ouem non reuocastis, perditam non inquisistis? Et vos oues Christi estis, characterem Dominicum portatis in sacramento, quod accepistis, sed erratis & peritis. Non ideò vobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatē Domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quàm consentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Ad Bonifacium verò scribens, Vbi est quod isti clamare consueuerunt, liberum est credere vel non credere. Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, & posteà docentem, prius ferientem & posteà consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangeliū coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor cōpulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergo non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coëgerunt alios, vt perirent? Quamuis etiam illos, quos non coëgerunt, sed tantummodo seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in eius gremium reuocentur, blandius pia mater amplectitur, & de illis multò amplius, quàm de his quos nunquā perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiā pastoralem, etiam illas oues, quæ non violenter ereptæ, sed blandè, leniterq; seductæ, à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint possideri, inuentas ad ouile dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi verò scribit ad Vincentium, Suam quoq; primitus fuisse dicit sententiam, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum: verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum: ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cùm tota esset in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum Imperialium conuersa est: quam nunc videmus ita huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quę mihi nominatim cōmemorabantur: vt ipsis rebus agnoscerē etiā in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est, Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Quàm multi enim, quod

Ad bonum an quisquam cogendus sit.

Aug. epist. 204.

1. Timoth. 3.

Ad Episcopatum suscipiendum olim compellebantur inuiti.

In Exod. multis locis.

Eccle. 30.

Prouer. 23.

Ezech. 34.

Aug. epist. 50.

Paulus coactus ad Euangelium venit.

1. Corinth. 15.

1. Ioannis 4.

De hæreticis non cogendis ad fidem sententiam suam corrigit Aug. Idem epist. 48.

Hippona timore legum ab errore discessit ad fidē.

Prouerb. 9.

Hæretici ad verã fidem compellẽdi à Principibus. *Prouerb. 29.* quod certò scimus, iam volebant esse catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorũ referendo, quotidie differebant: Quàm multos non veritas (in qua nunquam præsumpsistis) sed obduratæ consuetudinis graue vinculum colligabat, vt in eis compleretur diuina illa sententia: Verbis non emẽdabitur seruus durus: si enim & intellexit, nõ obediet. Quàm multi propterea putabãt, veram Ecclesiã esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam catholicã veritatem securitas torpidos, fastidiosos, pigrosq; faciebat. Quàm multi nihil interesse credẽtes, in qua quisq; parte Christianus sit, ideò permanebãt in parte Donati, quia ibi nati erãt, & eos inde discedere atq; ad catholicã nemo trãsire cogebat. His omnibus harum legũ terror, quibus promulgãdis Reges seruiunt Domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant: Iam hoc volebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occasionẽ prębuit, iamq; faciendi & dilationũ morulas amputauit. Alij dicant, Hoc esse verũ iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur. Gratias Domino, qui vincula nostra dirupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias Domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, ostendit. *Leo epist. 93.* Sic Leo quoque Magnus commendare videtur Principes, qui sacrilegam amentiam Priscilianistarum hæreticorum ita detestati sunt, vt auctorem eius ac plerosq; discipulos legum publicarum ense prosternerent. Et profuit, inquit, olim ista districtio Ecclesiasticæ lenitati: quæ & si sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones, seueris tamen Ecclesiasticorum Principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. *Libro 10 cap. 3. hist. tripart.* Sic & Chrysostomus, dum resciuit in vitis aliquot adhuc spirare Marcionis pestem, scripsit eius loci pastoribus, vt ex Cæsaris Arcadij edicto, qui Marcionis dogma sequebantur, aut resipiscerent, aut in exilium mitterentur. *Aug. lib. 2. ca. 83.* Contra literas verò Petiliani scribens Augustinus, cùm ille dixisset: Quod si cogi per legem aliquem vel ad bona licuisset, vos ipsi miseri à nobis ad fidem purissimam cogi debuistis: Sed absit à nostra conscientia, vt ad nostram fidem aliquem cõpellamus. Respondet his verbis: Ad fidem quidem nullus est cogendus inuitus, sed per seueritatem, imò & per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideò mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen malè viuendi vltrix disciplina præpostera est, nisi cùm præcedens benè viuendi doctrina contemnitur. Si quæ igitur leges aduersus vos constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed malè facere prohibemini. Nam benefacere nemo potest, nisi elegerit, nisi amauerit, quod est in libera voluntate. Timor autem pœnarum, etsi nondum habet delectationem bonæ conscientiæ, saltem inter claustra cogitationis coërcet malam cupiditatem. *Aug. lib. 3. cap. 51.* Contra Cresconium verò: Reges cùm in errore sunt, pro ipso errore leges contra veritatem ferunt: cùm in veritate sunt, similiter contra errorem pro ipsa veritate decernunt. Ita & legibus malis probantur boni, & legibus bonis emẽdantur mali. Et paulò pòst: Frustrà dicis relinquat libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis, & in stupris, & in quibuscunq; aliis facinoribus, & flagitiis libero te arbitrio dimittendũ esse proclamas? Quæ tamen omnia iustis legibus comprimi, vtilissimum ac saluberrimum est. Dedit quidẽ Deus homini liberam voluntatem, sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam. *Idem li. 1. cap. 17.* *Mar. 12.* Contra Gaudentium verò scribens idem Augustinus. Quod autem vobis videtur, inuitos ad veritatem non esse cogendos, erratis, nescientis scripturas, neq; virtutem Dei: qui eos volentes facit, dum coguntur inuiti. *Ioannis 3.* Nunquid enim pœnitẽtiam Niniuitæ inuiti egerunt, quia hoc Rege suo compellente fecerũt? Iam enim Propheta, iram Dei vniuersæ ciuitati, eam triduo perambulans, prænunciauerat. Quid igitur opus erat Regis imperio, vt humiliter supplicaretur Deo, qui non intuetur ora, sed corda? nisi quia erant in eis quidam, qui nec curarent, nec crederent prædicta diuina, nisi territi potestate terrena. *Lucæ 14.* Ista igitur iussione Regiæ potestatis, contra quam voluntarius fit vester occasus, multis ad salutem, quæ in Christo est præstatur occasio, qui & si violenter adducuntur ad cœnam tanti patrisfamiliàs, & compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vndè se lætentur intrasse. Pluribus etiam in locis hanc ipsam materiam tractat Augustinus. *Epist. 166.* *In caput Hier. 12.* Et in Epistola quadam ad Donatistas præclaram profert sententiam: Quæ potest esse peior animæ mors, quàm libertas erroris? Hieronymus locum illum Hieremiæ: Congregabo eos quasi gregem ad victimam, & sanctificabo eos in die occisionis: de hæreticis interpretatur: & addit: Interfectio hæreticorum, salus est eorum qui decepti fuerant.

Hæc nos ideò pluribus verbis ex Augustino transscribenda duximus, vt cognosceret Lector, iam inde à mille ducentis annis, eorum sentẽtiam esse refutatam, qui nec ad veritatem ab errore, nec ad vnitatem à schismate, metu reuocandum, nec ad bonum opus vllum, quenquam esse cogendum affirmabant. *2. Corinth. 9.* *Coactio facit voluntatem.* Est quidem ita, quòd, qui diligit hilarem datorẽ, non placent Deo coacta seruitia: Sed fit persæpè beneficio Dei singulari, vt qui coguntur inuiti, postea volentes faciant: sicut exemplo Pauli docet August. *Vide ad Heb. cap. 12.* qui cum pœna corporis ad Euangelium recipiendum compulsus fuisset, plus omnibus posteà qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit: *Timor seruus charitatis.* quemq; maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas

foras

foras misit timorem. Est enim timor quasi seruus quidam charitatis, & locum illi persæpè præparat. Cùm enim per timorem se continet aliquis, fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat, amari, & dulcescit Deus: & iam incipit homo iustè viuere: non quia timet pœnas, sed quòd amat æternitatem: ac nisi timore Deum incipiat homo colere, non ferè peruenit ad amorem. Timor itaq; medicamentum, charitas est ipsa sanitas. Pietas, inquit Augustinus, timore inchoatur, charitate perficitur. Qui etiam alio loco: Sicut videmus, inquit, per setam introduci linum, quando aliquid suitur, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primò mentem occupat, non autem ibi remanet timor, qui ideò intrauit, vt introduceret charitatem. In quam sententiam apud Optatum quoq; multa reperiuntur. Quamobrem nō modò non audiendi, verumetiam valdè reprehendēdi sunt, qui volunt omnem disciplinam, omnem coërtionem ex Ecclesia sublatam: quæ tamen ea tanquàm indulgens mater, admodum vtitur moderatè. Siquidem in hoc ipso decreto Lateranensis concilij, quanto cum iudicio, quanta est adhibita moderatio? Neq; enim coguntur omnes, verùm tantùm qui peruenerunt ad annos discretionis: ac ne ij quidem quomodocunq; tandem affecti, ad Eucharistię perceptionem adiguntur, verùm hoc tantùm præcipitur, vt ne sua voluntate, suoq; iudicio se abstineant: sed si iustam aliquam esse causam existimauerint, quamobrem à communione sibi putent abstinendum, ad sacerdotem prius ea de re referant, neque nisi de consilio illius quicquam statuant. Cæterùm si durum hoc videtur, quòd qui semel in anno sub festum Paschatis Eucharistiam non perceperit, is ab Ecclesiæ ingressu viuens, à Christiana verò sepultura mortuus arcetur, certè nihilo mitior videtur Elibertini, quod propè mille annis Lateranense præcessit, quodq; non ita multò pòst subsequutum est, Agathēsis concilij sanctio, qua decretum est, eum inter catholicos non habendum, qui non semel, sed ter in anno non communicasset. Quid est autem catholicum non haberi, quàm & ab ingressu Ecclesiæ viuum, & à Christiana sepultura mortuum arceri? Nam qui catholici non sunt, eis ad catholicam Ecclesiam aditus patere non debet: quibus autem viuentibus non communicamus, eis neque mortuis esse communicandum, iam à sancto Leone didicimus. Itaq; non modò non reprehendenda, verumetiam summis præconiis efferenda est salubris hæc Lateranēsis concilij sanctio. Nam quod monet scriptura: Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosq; greges considera: semper id quidem à pastoribus fieri, aut certè frequenter expediret: sed quoniam homines sumus etiam pastores, datum hoc est infirmitati nostræ quod fieri semper à nobis oportebat, vt vel semel tantùm in anno facere teneremur. Quomodo autē cognoscet quisq; vultum sui pecoris? quomodo considerabit greges suos? Dominus est qui cor intuetur. Cæterùm homo non potest videre, nisi ea quæ patent, quæ sub aspectum cadunt, quæ sunt oculis mortalium subiecta. Quæ sit & quanta fides hominis, soli Deo cognitum est: sed sunt interea quædam externa fidei signa, per quæ fideles, tanquàm per tesseras quasdam, ab infidelibus discernuntur: atq; ea præcipua sunt sacramenta: quemadmodum in iis quæ scripta sunt superiùs, pluribus verbis docuimus. Quæ si quis habet despicatui, nec Deū & Ecclesiam eius audit eorum vsum præcipientem, quo nobis habendus est alio loco, quā quo Christus haberi præcepit eum, qui non audit Ecclesiam? nimirum vt sit nobis tanquàm Ethnicus & Publicanus. Est aliquis qui communicare cum Catholicis non vult, ne censeatur inter catholicos, nihil ei cum sacris nostris, nihil cum templis aut cœmeteriis Deo consecratis, vel viuo vel mortuo sit commune. Quid habet iniquitatis hæc tam salubris Lateranēsis concilij sanctio? quid non summæ potiùs æquitatis? Nisi fortè non est hoc æquissimum, vt qualis esse quisq; vult, talis censeatur: neq; commune cum eo quicquam habeant catholici, qui cum Ecclesia catholica communicare recusat.

Aug. de vera religione. cap. 17. Idem tract. 9. in epist. Ioan.

Lib. 3. con. Parm.

De consec. dist. 2. omnis homo cap. 18.

Catholicum non haberi quid sit.

Prou. 27. Pecoris nostri vultus quomodo agnoscendus.

1. Regum 16.

Sacramenta sunt signa fidei externa.

Matth. 18.

Fuit autem maiorum nostrorum cumprimis laudatus ille mos, qui nunc à multis non perinde diligenter obseruatur, quo non modò pastores, quos parœcos, siue parochos vocamus, sedulò vultum sui pecoris agnoscebāt, verumetiam paterfamiliàs quisq; suis in ædibus, quos aleret, diligentius explorabat, ac si qui vel à pœnitentiæ, vel ab Eucharistiæ sacramento, præter sui sacerdotis consilium, sub festum Paschatis abstinuissent, eos è suis ædibus exigebat, nec vel cibum cum eiusmodi sumere dignabatur. Nunc quorsum res ceciderit, quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Adeò disciplina omnis in Ecclesia dissoluta, adeò frena sunt laxata, tanta permissa licentia dicēdi quiduis, & impura lingua Christum blasphemandi: & cum alia, quæ cuiusq; libido fert, blaterandi, tum sanctissimi Christi corporis & sanguinis veritati detrahendi, mendaciique veritatem ipsam arguendi: vt periculum sit, nisi nos Deus oculis misericordiæ suæ respexerit, aliamque mentē Ecclesię Præsidibus, & eis qui rerum potiuntur inspirauerit, ne ex Christianismo redeatur ad paganismum. Sed eò vnde deflexit oratio reuertatur.

Maiorum nostrorum mos laudatissimus nunc planè intercidit. Prouerb. 27. Paschatis festo non cōmunicantes ex ædibus suis expellebant.

Sicut Eucharistiæ sacramentum quouis tempore percipere fas est, sic & orare quouis tempore fas est. Docemur à Christo, quòd oportet semper orare & non deficere: monemur & à Paulo, vt sine intermissione oremus. Neque defuerunt qui Christi hæc & Pauli verba ita accipienda putarent, vt nullum tempus à vocali oratione vacuum esse vellēt: qui quidem propter perpetuum orandi vsum, Psalliani, siue Euchitę sunt vocati: de quibus & Epiphanius & Augu-

Orare quouis tempore fas est. Euchitæ Luc. 18. 1. Thess. 5. Orare sine intermissione quid. Epipha. hære. 18.

Aug. hæresi.57.
Ibidem.
Ans. in epi. Pau.
Sacerdotum & monachorum officium.
Oseæ 4.

Augustinus pleraq; scripserunt. Cæterùm quis est qui possit ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiendi tempus habeat? Quamobrem Augustinus, & eum sequutus Anselmus, sic hæc Christi & Apostoli verba accipienda putauerunt, vt nullo die intermitterentur certa tempora orandi: quæ si quotidie quisquam obseruasset, iam sine intermissione orare diceretur. Peculiarius tamen adorãdum sine intermissione adstricti sunt sacerdotes & monachi, quorũ propriũ est officiũ, iuge sacrificium, iugesq; Deo preces offerre: non pro suis tantùm, verumetiã pro populi peccatis.

Cuius peccata comedere dicuntur, quando ex eius viuũt eleẽmosynis. Sunt hi tanquàm publici quidam totius Ecclesiæ ministri, vt quod à singulis & vniuersis præstari semper non potest, eorum saltem expleatur ministerio. Quid autem? Nunquid non eadẽ infirmitate prędi tus est sacerdos, aut monachus, qua quisquam alius ex iis, qui addicti seculo iudicãtur? Est reuera. Et ille cibum quandoq; capiat, & ille somno temporis nonnihil tribuat, & ille corporis sui curam non prorsus abiiciat, necesse est. Quamobrem, & huius infirmitati prospiciẽdum putauit pia mater Ecclesia: certas horas constituit, quas Canonicas vocant, quibus non alij rei, quàm precationi vacaret: Has qui diligenter iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis obseruasset, eum semper orare, & non deficere. Beda Venerabilis interpretatur, vt cum Propheta dicere posset: Benedicam Dominũ in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Neq; tamen ex traditione magis Ecclesiastica, quàm è scripturis auctoritatem habere videtur ista certis temporibus orandi consuetudo: quemadmodum id pluribus verbis ostendere conati sunt Cyprianus, Basilius, Hieronymus, Clemens, & alij nonnulli, ad quos lectorem remittimus: Nam exactius hæc omnia persequi non est præsentis instituti.

Horæ Canonicæ.
Beda in Lucam.
Psalm.33.
Cyp. in expositione Orat. dom.
Basil. in ser. Asbetico & in Asbeticis. ca.33.
Hier. ad Eust. & in 6. ca. Danielis
Li.8. cõst. Apost. cap.40.

Ieiunii tractatio.
Ieiunium adiuuat orationem.
Sermo.226. de tempore.
In Psalm.42.
Alæ orationis duæ.
August. epist.80.
Sabbati & dominici ieiunium.
Dominico die nõ ieiunandum.

Nunc de ieiunio pauca disseramus, quo plurimum orationem adiuuari vel illa Christi verba documento sunt, vbi genus quoddam esse dicit dæmoniorum, quod non eiicitur, nisi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac sicut frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur, sic orationi ieiuniũ: Ieiunio multum adfert adiumenti oratio. Oratio virtutẽ impetrat ieiunandi, ieiunium gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium sanctificat, & Domino repręsentat. Orationem Augustinus clauem cœli vocat, & eam duas alas habere dicit, quibus ad cœlum, &c. Duas enim alas habet oratio, quibus ad cœlum facilè perfertur: ieiunium & eleẽmosynam. Ac pręceptum quidem esse ieiunium in Euangelicis & Apostolicis literis, videre se scribit Augustinus: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum, non, inquit, inuenio definitum. Itaq; quod ad sabbatum attinet, ab Ambrosio doctus, ad quamcunq; venerit Ecclesiam homo catholicus, eius morem eum obseruare iubet, si non vult aut pati scandalum, aut facere. Die verò dominico ieiunare, scandalum esse magnũ putat: maximè postquàm innotuit detestabilis multumq;, fidei catholicæ, scripturisque diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum: qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquàm constituerunt legitimum diem: per quod factum est, vt ieiunium diei dominicæ horribile haberetur. Ex quibus Augustini verbis colligimus, indifferens quondam sabbati ieiunium fuisse: sed posteà tamen, quàm latè patet Ecclesia catholica, sabbati ieiunium obseruari cœptum est: Cuius causam, antè mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quòd cùm illo die sepultus iacuerit Redemptor noster, rectè lugubris dies hic habeatur. Est & alia ratio, quòd cùm præcipuè Iudæi sabbatum habeant in honore, nõ est Ecclesiæ visum, vt quicquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam prætereà rationem sabbati ieiunium, eandem nimirùm, quam pridiani festorum dies, quas vigilias vocamus: quibus vt ieiunaremus propterea videtur institutum, quod rectum esse, decereque cum primis existimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus & commemorationibus beneficiorum summi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata sunt, ad eum nos diem præcipuè castos & sobrios accedere, vt exporrectiore & vigilantiore animo cogitemus, quantum ipse de nobis meritus sit, quarum agendarum, & ferendarũ gratiarũ illi sumus debitores. Potest & hęc assignari causa, quòd cùm festos dies hilares agamus, propterea pridianos dies mœstos ducimus, vt ex eo documentum capiamus, ad æterna illa gaudia non nisi per multas tribulationes peruenire nos posse: sociosque nos fieri passionum oportere, si consolationis & lætitiæ participes esse volumus. Sed ea de re Bernardi verba adscribemus. Is in sermone, quem habuit in vigilia sancti Andreæ. Sanctorum, inquit, festa, præcipua Patrum sanxit auctoritas votiuis præuenienda ieiuniis. Vtiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si adfuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: Nec tutum omnino est celebrandas suscipere festiuitates sacras, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa: quò & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum: Sic enim iustus in principio sermonis accusator est sui. Ac paucis interiectis: Discimus ex hoc, quænam vera sit via festiuitatis æternæ. Quid est enim quod ieiuniis solennia præuenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippè solenni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non obseruat. Planè, inquam, si renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure censeris requie &

Ieiunium Sabbati quando cœperit, eiusque instituti rationes.
Inno. in epist. ad Decenium.
Vigiliæ festorum dierum cur institutæ.

exulta-

exultatione festiua. Est autem vniuersum præsentis pœnitentiæ tempus vigilia quædam solennitatis magni & æterni sabbati, quod præstolamur. Ac iterum post pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quam præstolamur, solennitatis, & lætitiæ causa est beata passio Andreæ Apostoli. Dignum est enim, vt si cum eo pendere non possumus, cum eo vel ieiunemus: nam & ipsum cùm biduo penderet in cruce, etiam ieiunasse quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo communicantes passioni eius, & si non simul afflixi patibulo, simul afflicti ieiunio: vt miserante Deo etiam coronæ participes simus, & in præsenti quoque spiritualium socij gaudiorum.

Cur autem quartis & sextis quoq; feriis à carnibus abstineatur, iam antè docuimus ex Augustino: Ante quem ab Epiphanio quoq; causa eadem est allata. Quarta, inquit, & pro sabbato ieiunium statutum est. Nam illucescente quarta, traditus est Dominus, & pro sabbato, hoc est sexta feria, crucifixus est: & tradiderunt Apostoli, vt in iis diebus ieiuniũ fieret: ita vt impleatur dictum hoc: Cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Et non vt gatiam aut beneficium exhibeamus illi, qui pro nobis passus est, ieiunium constitutum est: sed vt confiteamur, ad nostram salutem factam esse Domini passionem, quam pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur. Fuit itaq; longè vetustissimum hoc institutum quarta & sexta feria ieiunandi, vt Apostolicum esse non dubitet Epiphanius: Ad cuius opinionem confirmandum plurimum ea facere videntur, quæ de hoc ipso ieiunio scribit Clemẽs Petri successor, & post eum Ignatius, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus: & post Ignatium Origenes. Theophilactus quoq; propterea nos ieiunare scribit quartis feriis, quod concilium quarta feria cõuenit, quomodo per dolum comprehensus occidi Christus posset. Origenes multis seculis anteà hoc scripsit his verbis in commentariis in Marcum Euangelistam: Pridie, inquit, quàm pateretur Dominus, consilium inierunt de capiendo Iesu: quo factum est, vt & quartæ in hebdomade ieiunium seruemus, eò quòd dies illa dominicæ passionis fuit initium. Apollo qui est LII. inter patres, quorum vitam descripsit Palladius, sic de ieiunio hæc loquitur: Catholica & generalia ieiunia, non licet soluere sine ingenti necessitate. In quarta etiam feria traditur Seruator, & in Parasceue crucifigitur. Qui ergo ea soluit, Seruatorem vnâ tradit & vnâ crucifigit. Sed si ad vos veniat frater, qui opus habet vt reficiatur, cùm sit ieiunium, ipsi soli mensam apponite.

Ieiunii quarta & sexta feria instituti ratio. August. epi. 68. Epi. in compendiaria doctrina fidei catholicæ. Matth. 9.

Lib. 5. constit. Apost. cap. vlt. Ignat. epist. 4. Orig. hom. 10. in Leuit. Theoph. in 14. cap. Matth.

Cæterùm quòd ieiunium quatuor temporum vocatur, & si non videtur ab Apostolis institutum, est tamen & ipsum vetustum cùmprimis. Nam cùm aliquando ter in anno celebratum fuisset, visum est calixto Papæ conuenientius, ante mille trecentos & amplius annos, vt per quatuor tempora obseruaretur: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solẽne ageremus ieiunium per quatuor anni tempora: quæ quidem sunt: Ver, Æstas, Autumnus, Hyems: quæ dicere visum est, vt à Dei immortalis honore auspicaremur: ieiunium vernum in quadragesima: æstiuum in Pentecoste: autumnale in mense septimo: hyemale in decimo: (Sic enim appellat Leo Septembrem & Decembrem.) Ideò autem ipsa continentiæ obseruantia quatuor est assignata temporibus, quemadmodum ab eodem Leone scriptum legimus, qui complures de ieiuniis quatuor temporum sermones conscripsit: vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinenter purificationibus indigere; semperq; esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiuniis atq; eleẽmosynis deleatur. Idem Leo Pontifex Apostolicam hanc esse traditionem innuere videtur. Existimatum est præterea: Dei præceptum de persoluendis Deo primitiis, hoc ieiunio quadantenus impleri. Nam cùm quatuor sint anni tempora, & in quolibet tres menses, nos in initio cuiusque, tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atque ita cuiuslibet primitias Deo persoluimus: quemadmodum hæc & alia pleraque pluribus verbis ab Innocentio tertio sunt pertractata.

Ieiunii quatuor temporum rationes. Calix. epist. 1. ad Bene.

Leo serm. 9. de ieiunio septimi mensis.

Sermo. 2. de ieiunio Pentecoste.

Porrò quadragesimæ ieiunium non ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione initiatum, sed cęlesti maiestate præceptũ esse tradidit, ante mille centum annos vir non doctrina magis, quàm vitæ sanctimonia clarus, Maximus Taurinensis Episcopus (nisi quis Ambrosio sermonem hunc adscribere malit: nam ei quoq; legitur inscriptus.) Non tam sacerdotum, inquit, hæc præcepta, quàm Dei sunt: atq; ideò qui ea spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Hieronymus aduersus errores Montani scribens, quadragesimæ ieiunium traditionem esse vult Apostolorum: de quo itidem vt de quartæ & sextæ ieiunio, vetustissimi meminerunt scriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat Apostolorum his verbis conscriptus: Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, sacram quadragesimam Paschę, aut quartam feriam, aut Parasceuen non ieiunauerit, deponitor, præterquam si imbecillitate impediatur corporis: Siñ laicus sit, communione priuator.

Quadragesimæ ieiuniũ à quo & cur institutum. Max. ser. priori in die Cinerum Ambr. serm. 39. Hiero. ad Marcellum. Canone 68.

Tribus autem ex causis ieiunium hoc in Ecclesia celebratur, & propter trinum exemplum: & propter diuinum præceptum: & propter numeri mysterium. Exemplum habemus Moysis

Quadragesima ex tribus causis celebratur.

Exod.34. 3. Regum 19. Matth.4. Exod.22.

Moysis ante legem, Eliæ sub lege, Christi post legem: quem nos, qui ab illo nomẽ ducimus, Christianique vocamur, tanquàm auctorem & institutorem huius ieiunij sequimur. Præceptum autem nobis est, vt ex omnibus decimas pendamus: Visum est igitur, vt etiam anni temporis decimæ penderentur. Cùm enim annus constet trecentis sexaginta quinq; diebus, siquidem tringinta sex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam absolutam in die Paschatis cibum sumpserimus, iam totius anni dierum decimas persoluimus: tot namq; sunt dies quadragesimæ, diebus Dominicis exceptis, si à prima Dominica numerare incipias: Nam qui primam Dominicam antecedunt dies quatuor, ad imitationem quadragenarij ieiunij, quod Christus in solitudine continens & perpetuum seruasse legitur, instituti sunt. Qua de re fusius à Gregorio Magno scriptum legimus. Ante quem etiam eandem materiam copiose tractauit, ex abbatis Theonæ sententia, Cassianus, Ioannis Chrysostomi discipulus: Itidem & Dorotheus serm.18. de ieiunio.

Annus habet 365. dies.

Greg. hom.16. in Euang. Caß. Collatione 21. cap.25. & sequent. Hier. lib.9. in Ezech. & Amos. Gen.7. Exod.6. Num.13. Ione 3. Ezech.20. Ezech.4.

Deinde verò quadragenarium numerum hunc in tristitia, & mœroribus, à scriptura ferè semper adhiberi videmus: itaq; vocat eum Hieronymus numerum afflictionis, pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuij quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt, sic in deserto populus Israël annis quadraginta commoratus acerba multa tulit, sic nuncij Mosis quadraginta diebus explorasse promissam terram leguntur, sic quadraginta dierum spacio, qui fuerunt Niniuitis ad pœnitendum præscripti, subuersam iri Niniuen Ionas prædicauit, sic post finem quadraginta annorum congregatos iri qui dispersi fuerant, Ægyptios, Ezechiël prædixit, sic ille totidem dierum somnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit, sic quadringentis, hoc est decies quadraginta annis populus in Ægypto seruiuisse nũciatur, vt vel ex iis antiquarum rerum exemplis & monumentis facilè appareat, hunc præcipuè numerum comprimendæ corporis carnisq; luxuriæ, diuino consilio imprimis quasi consecratum fuisse, vt iure is in ieiunium quadragesimale relatus esse videatur.

Quadragesimæ in vernũ tempus institutæ ratio. Adam tempore verno peccauit. Rom.8. Hilar. cap.5. in Matth.

Neque sine ratione factum est, vt hoc anni tempore ieiunium hoc obseruetur. Cùm enim sub hoc anni tempus propter humorum abundantiam ad malum membra laxentur, visum est opportunum, vt per ciborum abstinentiam à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et sicut hoc tempore per esum illiciti cibi Adam in mortem descendisse creditur: ita per abstinentiam liciti cibi Christianus ad vitam ascendat, cum patienti Christo prius compassus fuerit: Oportet enim compati, si volumus conregnare. Sic ab Hilario scriptum legimus, de his, qui iuxta morem in Ecclesia tum obseruatum in Pascha baptizabantur. Venturi ad baptismum prius confitentur credere se in Dei filium, & in passione ac resurrectione eius: & huic professioni sacramento fides redditur: atq; vt hanc verborum sponsionem quędam rerum ipsarum veritas consequatur, toto in ieiuniis passionis Dominicæ tẽpore demorantes, quadã Domino compassionis societate iungũtur. Igitur siue ex sponsionis sacramento, siue ieiunio, omne illud passionis Dominicæ cũ Domino agunt tempus. Sic à Chrysostomo scriptum legimus: Ecclesia simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vtpotè cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cũ Domino, & cum Domino glorificetur: non vt Dominum lugeamus. Viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium: & si lugemus, quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt. Ac paucis interiectis: Iesus crucifixus est, immortalis Dei filius pependit corpore in cruce, non propter seipsum, sed propter te occisus est à ligno, ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, posuit corpus pro eo, quod accepisti, Concupiscentia victus es, fel bibit pro voluptate, ne sis alienus à regno: Nosti quòd crucifixus est, nosti quòd pro te mortuus est, confitere quòd viuit, pro viuente: fac martyr sis pro eo, qui pro te martyr fuit: morere pro eo, qui pro te mortuus est. Si autem sic exposcit mortem, paruum est ieiunium. Habes magna, largire parua. Cum gaudio ad festa, cum lætitia ad ieiunium veni. Delitiæ sint ieiunium. Hieronymus quoque, Ecclesiæ consuetudo, inquit, ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit, vt spirituali saginæ ieiunio corporis præparemur.

Baptizãdi in paschate ieiunabãt.

Chrys. serm. de ieiunio.

Hieron. in Matth. cap.9.

Habemus itaq; iam, qua ratione, quæ nunc obseruat Ecclesia ieiunia fuerint ab Apostolis, & eorum successoribus instituta, quæ quidem ex quo tempore Christus terras reliquit, quàm latè patet nomen Christianum, tantò semper studio sunt ab omnibus obseruata, hoc præcipuè quadragesimale nulla vt fuerit orbis pars, in qua prædicatum non fuerit. Non insula, inquit Basilius, non terra, non ciuitas, non gens, non deniq; locus vllus tam desertus est, vbi prædicatio de quadragesima non fuerit audita: sed & exercitus, & iter facientes terra marique, mercatores quoque omnes similiter audiunt, libenterq; suscipiunt. Quod igitur tot seculis, tantò mortalium omnium consensu, quàm longè lateque Christianus orbis diffusus est vniuersus, prædicatum, receptum, ac tanta cura diligentiaque semper ab omnibus fuisse videmus obseruatum, id ad vnius aut alterius apostatæ nutum, qui nihil esse voluerunt, quod incœstam eorum libidinem, cui nomen coniugij prætexuerunt, retardare posſit, reiiciendum esse putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quàm vt in hanc nos à Satana mentem impelli patiatur.

Quadragesimæ ieiunium per vniuersum orbem annunciatum. Basi. serm. posteriore de ieiunio.

Sed

Sed quas tandem illi rationes adfuerunt, quamobrem Apostolicas traditiones has à nobis reiici putent oportere? Quas alias, quàm veteres illas cantilenas, quas ante mille propè trecentos annos ab Aërio hæretico, cuius & Philaster & Augustinus meminerunt, productas olim fuisse scribit Epiphanius: sic enim inducit Aërium loquentem: Quid est Pascha, quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rursus addicti estis: Non enim oportet Pascha peragere: Pascha etenim nostrũ immolatus est Christus. Sed neq; ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim Iudaica sunt, & sub iugo seruitutis. Iusto enim lex non est posita, sed patricidis ac matricidis, & reliquis. Si verò omninò volo ieiunare, qualemcunq; eligam diem à meipso, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipsos studium est, vt potius in die Dominica ieiunent: quarta verò & pro sabbato (hoc est, feria sexta) edant. Sæpè verò, etiam quarta ieiunant, non ex statuto, sed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paschatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, castitates, afflictiones, siccorum esus, preces, vigiliæ ac ieiunia, & omnes animarum salutes per sanctas afflictiones: ipsi à summo mane obsonantur, carneq; & vino venas suas explentes, cachinnantur, ridentes ac subsannantes eos, qui sanctum hũc cultum hebdomadis Paschatis perficiunt: Vocat autem hebdomadam Paschatis, sanctam illam hebdomadam, quæ festum resurrectionis Dominicæ præcedit. Idem de Manichæis quoq; scribit Leo Magnus: Dominicum, inquit, diem, quem nobis Saluatoris nostri resurrectio consecrauit, exigunt in mœrore ieiunij: soli reuerentiæ hanc continentiam deuouentes, vt per omnia sint à nostræ fidei vnitate discordes, & dies qui à nobis in lætitia habentur, ab illis in afflictione ducantur. Nónne autem hęc ipsa & verba & facta audire & videre licet apud eos, qui nostro hoc infelici æuo, contra quam ab Apostolis traditum legimus, & temporum & ciborum discrimen omne tollere sunt & abrogare conati? non vt perpetua quædam esset abstinentia, sed ne quid impedimẽto esset, quò minus abdomini semper seruire, corporisq; voluptatibus perfrui liceret. Itaq; bacchanalium apud istos vsus durat nihilominus: cæterùm qui perpetua vult esse bacchanalia, quadragesimæ ieiunium Satanas ferendum esse non putauit.

Hæreticorũ rationes quibus traditiones ecclesiæ de ieiunio reiiciunt. Epiph. hæresi. 75. 1. Cor. 5. 1. Tim. 1.

Siccorum esus. Hebdomada sancta quomodo transigenda. Hebdoma paschatis. Epi. 93. cap. 4.

Lutherani bacchanalia seruant, ieiunia reiiciunt.

Sed iam, quas ab Aërio productas olim, nostri quoque temporis adferunt hæretici, rationes excutiamus. Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiunantes vel ciborum vel temporum delectum habemus. Ac quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: Dies obseruatis & menses & tempora & annos: timeo ne fortè sine causa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, si dies obseruare non licet & menses & tempora & annos, nos quoque simile crimen incurrimus, quartam sabbati obseruantes, & parasceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadragesimæ, & Paschæ festiuitatem & Pentecostes lætitiam, & pro varietate regionum, diuersa in honorem Martyrum templa cõstituta. Ad quod qui simpliciter dicit: Non eosdem Iudaicæ obseruationis dies esse quos nostros: Non enim non azimorum Pascha celebramus, sed resurrectionis & crucis: nec septem iuxta morem Israël numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritussancti veneramur aduentum: Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Christo, propterea dies aliqui constituti sunt, vt in vnum pariter omnes veniremus: non quòd celebrior sit dies illa, qua conuenimus: sed quòd quacunq; die conueniendum sit, ex conspectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò propositæ quæstioni acutius respondere conatur, affirmat illud: omnes dies æquales esse, nec per parasceuen tantùm Christum crucifigi, & die Dominico resurgere, sed semper sanctum resurrectionis esse diem, & semper eum carni vesci Dominica, ieiunia autem & congregationes inter dies propter eos, à viris prudentibus constitutos, qui magis seculo vacant quàm Deo, nec possunt, imò nolunt toto in Ecclesia vitæ suæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum suarum offerre sacrificia. Quotus enim quisque est, qui saltem hæc pauca quæ statuta sunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi semper exerceat? Itaque sicut nobis licet vel ieiunare semper, vel semper orare, & diem Dominicam accepto Domini corpore indesinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudæis fas est omni tempore immolare agnum, Pentecosten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multò fuit Hieronymo posterior, Leo Magnus: Cùm vos, inquit, ad quædam, quę etiam in veteri testamento instituta sunt, cohortamur, non Iudaicę vos obseruantiæ iugo subdimus, nec consuetudinem carnalis populi vobis indicimus. Excellit super illorum ieiunia continentia Christiana, & si quid illis atq; vobis commune est in temporibus, non concordat in moribus: Habeant illi nudipedalia sua, & in tristitia vultuum ostendant ociosa ieiunia, nos in nullo ab habitus nostri honestate dissimiles, nec à iustis & necessariis operibus abstinentes, edendi licentiam simplici parcitate cohibemus, vt in vsu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique nostrum liberum sit voluntariis castigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nunc verò districtius repugnantes spiritui carnales concupiscentias edomare, quibusdam tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari generale ieiunium, & tunc est efficacior, sanctiorque deuotio, quando in operibus pietatis totius Ecclesiæ vnus animus, & vnus est sensus. Et alio loco: Debebatur, quidem, inquit, tantis mysteriis ita incessabilis deuotio, & continuata reueren-

Hæreticorum rationes de ieiunio excutiuntur. Dies obseruatis, &c. Galat. 4.

Dies festi cur instituti.

Leo serm. 4. de ieiunio septimi mensis.

Ciborum delectus quomodo obseruandus.

Leo sermo. 4. de Quadra.

reuerentia, vt tales permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignum est inueniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur: dumq; per varias actiones vitæ huius solicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere, magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent.

Ex his & Hieronymi & Leonis Magni verbis videre licet, quòd & ieiunandi & orandi certa tépora sunt instituta, ad Iudaicas obseruationes referri nõ posse, sed cùm semper nobis ieiunãdum, & sine intermissione sit orãdum, datum esse hoc fragilitati nostræ, vt quòd semper facere non possumus, certis tamen téporibus faciamus. Quemadmodum ab eodem quoque Leone scriptum est alibi. Quia semper, inquit, hanc intentionem necessariam non omnes habere possumus perpetuam, sæpiusq; per humanam fragilitatem à supernis in terrena recidimus, istis saltem diebus, qui nobis ad saluberrima sunt remedia præstituti, mundanis nos occupationibus subtrahamus, & aliquid temporis, quod profit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Christiano semper ieiunare, sed qui semper non possunt, aut nolunt, iis certa tamen tempora sunt præscripta. Neq; dubium est, quin multo sit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficacius, quod ex Ecclesiæ præcepto simul celebratur ab omnibus, quàm si quis, quod nostri temporis Aëriani faciendum censent hæretici, qualemcunq; diem eligat à seipso, & ieiunet propter libertatem. Si quidem publica, quemadmodum ab eodem Leone scriptum est, præferenda sunt propriis, & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant, inquit, diligentiam suam obseruantiæ singulorum, & contra nequitiæ spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cœlestia quisq; arma arripiat. Sed Ecclesiacticus miles, etiam si specialibus præliis posit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, si contra hostem palàm in acie steterit, vbi non suis tantùm viribus certamen ineat, sed sub inuicti Regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat: Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste, quàm singuli: nec facilè patet vulneri, quem opposito scuto fidei, non sua tantùm, sed etiã aliorum fortitudo defendit. Et in præcedenti sermone: Diuinarum, inquit, reuerentia sanctionũ, inter quælibet spontaneæ obseruantiæ studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit quod publica lege celebratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quam sibi quisq; proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis: Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitaté sanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianę similis ex omni parte præparatio, & eadem est vbiq; munitio. Ac paucis interiectis: Plenissima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quando totius Ecclesiæ vna est oratio, & vna confessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui omnia, quæ poposcerint, Dominus præstánda promittit, quid negabitur multorum millium plebi vnam obseruantiam pariter exequenti, & per vnum spiritum concorditer supplicanti? Magnum est in conspectu Domini, valdeq; pretiosum, cùm totus populus Christi eisdem simul instat officiis, & in vtroq; sexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cùm in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & vna sententia est: cùm in operibus seruorum suorũ glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum actione gratiarum benedicitur.

Idem sermo.3. de ieiunio septimi mensis.

Ieiunium commune cum aliis gratius est Deo quàm solitariũ. Idem ser.4. de ieiunio septimi mensis.

Matth.18.

Hinc videre licet, quid spectauerit Dei Spiritus in certis temporibus præscribendis, quibus & ieiuniis & precibus, & quibuscunq; aliis pietatis operibus Deus propitius redderetur: hoc nimirùm, vt quicquid eiusmodi fieret à Catholicis, quod nomen etiam ipsum sonare videtur, fieret simul ab vniuersis, vno ore, vno animo, vno sensu & consensu: qui non potest Deo non esse gratus, non potest ad quiduis impetrandum non esse cumprimis efficax. Malè habet Satanam consensus hic, qui nihil aliud magis laborat, quàm vt segreget, vt spargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur: sic ille, cùm sibi non satis esse virium aduersus omnes intelgat, circumuenire quærit solitudinem singulorum. Quominus res bona sit ieiunium, non facilè mortalibus persuaderi posse videt: cùm ab ipso Christo commendatum etiam esse legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferre potest: verùm vt fructuosum, vt sit efficax ieiunium tuum, ferre non potest. Erit autem efficax & fructuosum, si cum vniuersis: minus vtile, si solitarius ieiunes. Quamobrem vis, inquit Satanas, ieiunare? Ieiuna solitarius: Elige tibi diem ipse, quem ieiunes: non ieiuna catholicè, non vniuerse, non cùm alij pij ieiunant omnes. Ieiunant omnes per vniuersum orbem feria sexta, ieiuna tu (quod sine offendiculo Catholici fieri non posse putauerunt) die Dominico: Ieiunant omnes quadragesimam, quòd hunc numerum in scripturis afflictioni tributum & pœnæ legimus, ieiunia tu quinquagesimam, qui numerus in scripturis hilaritati consecratus est, animique remissioni. Illud cùmprimis diligenter obserua, ne quid ex obedientia fecisse, néve vlla in re cum catholica consen-

Mat.6.17.

Ieiunium fructuosum.

consensisse videare: non illa tibi tu præscribas illi: tuum iudicium illius iudicio pręfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, præ te caudices fuisse puta, qui non intellexerint, se diebus & temporibus obseruandis, ad fabulas Iudaicas esse prolapsos.

Videmus igitur, quòd sancti Spiritus in certis diebus præscribendis, quòd contrà, Satanæ consilium fuerit in eisdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quæsita est, & vnanimitas, vt quicquid eius fieret, concorditer simul ab omnibus in vnitate fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud quæritur, quàm dissidium, quàm vt dispergi possint, quos pretioso sanguine suo Dei filius congregare dignatus est. Neque verò id in hac re tantùm, verumetiam in aliis plerisque omnibus: sicut de Eucharistia quoque, cùm tractaremus, paucis à nobis commemoratum est, quemadmodum per membrum quoddam suum non ignobile Satanas aliquando dixerit: Si quo casu concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri: imò tunc primum in despectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis concilij potirentur vtraque. Non offendit Satanam alterius tantùm speciei vsus: sed hoc offendit, quod ex obedientia fit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod vnanimiter fit ab omnibus. Quamobrem si pij & catholici omnes vtantur altera tantùm, censebit vtendum vtraque: si per catholicam sit vsus vtriusque permissus, censebit altera tantùm vtendum. Adeò ferre non potest, vt vniuersè & catholicè fiat aliquid. Sed hæc de temporum discrimine dicta sufficiant.

Titum. 1.
Concordia offendit Satanam.
Lutheri superba verba.

Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudæis commune quicquam habemus: Nos enim sicut dierum, ita ciborum quoq; nullam, sed sobrietatis tantùm ac temperantiæ nostræ, & erga summum Deum honoris rationem ducimus: cùm illa Iudæorum discrimina nihil ad sanctam & spiritualem hanc abstinentiã facere videantur. Quid enim aut solidis animantium vngulis, aut multifidis etiam? quid auibus rapacibus? quid squama non contectis piscibus, cum spiritu, cum sanctitate, cum abstinentia negocij est? Quæ si Iudæis vetita sunt, vt in moribus illi erudirentur, humanam redolent philosophiam, non diuinam. Si verò, quoniam insalubria sunt, idcircò fuerunt illis interdicta, quid aliud quàm Ægyptiorum fuisse artibus Mosem imbutum indicant? Sin autem, id quod verius est, simulachra quædam illæ res fuerunt, & velut argumenta quædam ac vmbræ, sicut Paulus loquitur, futurę veritatis: inducta iam veritate, simulachris & vmbris amplius non indigemus. Iudæi ergo in differentiis ciborum & temporum insistebant, nos ad Deũ & ad spiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abstinendi vel obseruandi genere sequimur, quàm vt nostrorum laborum interualla diuinorum beneficiorum cõmemorationi consecremus: & ipsi nos domata carne nostra, & sub rationis imperium subacta, ad eadem illa Dei beneficia recolenda, vigilantiores ac paratiores per abstinentiam reddamur. Sed magnum illum Leonem hac de re differentem audiamus. Non ideò negligendum est, inquit, quia de obseruantia veteris legis assumptum est, tanquàm hoc de illis sit, quę inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias, & auium pecudumq; hostias esse destiterunt: Illa enim quę rerum futuram figuras gerebant, impletis quæ significauêre, finita sunt: ieiuniorum verò vtilitatem noui testamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atq; animæ semper profuturã pia obseruatione suscepit. Quia sicut permanet apud intelligentiam Christianam, Dominũ Deum tuum adorabis & illi soli seruies, & diliges proximum tuum sicut teipsum, & cætera talium mandatorum: ita quod in iisdem libris de ieiuniorum sanctificatione & curatione præceptũ est, nulla interpretatione vacuatur.

Ciborum delectus.
Leuit. 11.
Iudæis cur quædam prohibita.
Coloss. 2.
Leo serm. 4. de ieiunio decimi mensis.
Matth. 4.
Matth. 22.

Quæ verò alia loca ex Apostolo per nostri temporis hæreticos proferuntur, ea cùm in Manichæos à catholicis olim torta fuissent, vicissim à Manichæis in illos retorta fuisse legimus. Sic enim Faustum loquentem inducit August. De vobis quid dicam, id est, de Christianioribus apud vos, quorũ nonnulli quidem porcina, pleriq; verò quadrupede omni, alij etiam cũcti animali penitus abstinent, fertq; ob hoc in oculis eos omnis Ecclesia & summa veneratione suscipiens, solùm non deos existimat. Nec videtis indociles, quia si hoc verum, & ab Apostolo dictum testimonium est, dæmoniorum & ipsi sunt ludificati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod sanè frustrari quis audeat, aut negare, cùm constet hoc inter omnes, & æquè per orbem terrarum quotannis omni cum studio celebretur in conuentu catholico. Dico autem quadragesimam, quam qui inter vos ritè obseruandam putauerit, abstineat necesse est omnibus his, quæ capitulũ hoc à Deo ad percipiendũ nobis creata dicit, & dæmoniorum insuper doctrinam vocat abstinentiam prædictorum. Quid ergò & vos charissimi, ritúne tunc dæmoniorum viuitis, cùm hæc à vobis passionis Christi celebrantur mysteria, & seductorij spiritus fraude decipimini, & in hypocrysi loquimini mendacium, & cauteriatam habetis conscientiam vestram? Ac rursus: vos verò, inquit, qua nunc excusatione vtimini, Paulo clamante, nihil esse non mundum, & doctrinas dæmoniorum appellante ciborum abstinentiam, & mente pollutos vocante, qui aliquid putauerint inquinatum. Non solùm abstinetis, vt diximus, sed etiam gloriã captatis exinde, & eò acceptiores vos creditis

Aug. lib. 20. cont. Faustum cap. 3.
1. Tim. 4.
Idem lib. 31. cap. 3
Titum 1.
1. Tim. 4.

Christo, quò eritis abstinentiores à cibis, id est, secundùm hanc sententiam, quò mentibus inquinati magis, & magis conscientia polluti. Quibus Fausti verbis, ad hunc modum respondit Augustinus. Audi ergò, quod confiteris te non videre, qua mente & consilio hoc aduersum vos capitulum proferamus, non quòd à carnibus abstineatis, nam & hoc primi patres nostri fecerunt, sicut commemoras, non tamen ea damnandi, sed significandi gratia, quod non intelligitis, & Christiani, nō hæretici, sed Catholici, edomādi corporis causa, propter animam ab irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa esse immunda credant, non solùm à carnibus, verùm à quibusdam etiam terræ fructibus abstinent, vel semper, sicut pauci, vel certis diebus atq; temporibus, sicut per quadragesimam ferè omnes: Vos autem ipsam creaturam negatis bonam, & immundam dicitis. Ac paulò pòst: Si ad virginitatem sic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apostolica doctrina. Qui dat nuptum, bene facit, & qui non dat nuptum, melius facit, vt bonum esse nuptias diceretis, sed meliorem virginitatem, sicut facit Ecclesia, quæ verè Christi est Ecclesia, non vos Spiritussanctus ita prænunciaret, dicens: Prohibentes nubere. Ille enim prohibet, qui hoc malū esse dicit, non qui huic bono aliud melius anteponit. Et in proximè sequenti libro: Omnia, inquit, munda mundis secundum naturam in qua creata sunt, non tamen omnia secundùm significationem munda primo populo Iudeorum, nec vobis omnia, vel propter salutem corporis, vel propter consuetudinem humanæ societatis, apta sunt, sed cùm sua cuique redduntur, & naturalem ordinem seruant, omnia munda sunt mundis, immundis autem & infidelibus (quales præcipuè vos estis) nihil est mundum. Eadem hac apostolica sententia, qua notat hæreticos prohibentes nubere, à Iuliano quoq; Pelagij sectatore se perstrictū fuisse scribit Augustinus, quasi dixerit post aduentū Christi turpia esse coniugia, cùm ipse tamen nihil tale dixerit, neq; coniugium, sed concupiscentiæ malum, sine quo coniuges nō copulantur, esse turpe scripserit. Et contra Adimantum scribens, cùm eadem Apostoli verba produxisset: Hos, inquit, propriè designat, qui non propterea temperant à cibis talibus, vt aut concupiscentiam suam refrenēt, aut infirmitati alterius parcant: sed quia ipsas carnes immundas putant, & earum creatorem Deum esse negant. Nos autem teneamus Apostolicam disciplinam dicentem, quod omnia munda sunt mundis: seruata moderatione Euangelica, vt non grauentur corda nostra cruditate & vinolentia. Et alio loco: Non reiiciendis generibus ciborū tanquam pollutis, sed concupiscentiæ perdomandæ ac fratrum dilectioni retinendæ omnis eorum inuigilabat industria. Nec in ipsis rebus quibus vescerentur, sed in animo vim esse quandam persuasum habebant, quæ ad eum valeret maculandum.

Lib. 30. contra Faust. cap. 5. *Cap. 6.* *2. Cor. 7.* *1. Tim. 4.* *Cap. 3.* *Titum 1.* *Aug. lib. 5. cont. Iulianum sub finem.* *Cap. 14.* *Titum 1.* *Lucæ 21.*

Docet his verbis Augustinus, quòd alia fuit causa, cur abstinerent Iudæi, alia cur Christiani, alia cur hæretici Manichæi, Taciani, & quicunque tandem alij. Iudæi significandi gratia: Christiani domandi corporis causa: hæretici quòd ipsam creaturam bonam negarent, & immundam dicerent: Quos notare videtur, Apostolus, cùm dicit: Venturos in nouissimis temporibus, qui prohibeant nubere, & abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendū cum gratiarum actione: Quod etiam Hieronymus annotauit, dicens: cum eadem Apostoli verba per Iouinianum obiicerentur: Reprobat, inquit Apostolus, eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abstinere, quos Deus creauit ad vtēdum cum gratiarū actione: sed Marcionē designat & Tacianum, & cæteros hæreticos, qui abstinentiam inducunt perpetuam, ad destruenda, contemnenda & abominanda opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamus Dei, & maciem saginæ, abstinentiam luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Similiter quoq; Ioannes Chrysostomus, eundem Pauli locum enarrans: De Manichæis, inquit, & Encratitis, & Marcionistis, omniq; illorum officina hic loquitur. Ambrosius quoq;, Marcionistas, Patricianos, & Manichæos iis verbis notari scribit. Theodoritus quoq; in extrema eius libelli parte, quem inscripsit, Diuinorum decretorum epitome: A vino, inquit, & ab esu carnium, & ab aliis eiusmodi abstinentiam, non similiter, vt hæretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab iis tanquam ab immundis abstinendum esse censent: Ecclesia autem nihil horū decreuit. Ac post quædam interiecta: Encratitarum ergò errorem diuinæ literæ pulchrè conuincunt: Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hæreticorum, diuina verò decreta sequitur. Et qui fuit vetustior his Cyrillus Hierosolymitanus: Ieiunamus, inquit, à vino & à carnibus abstinentes, non quòd oderimus hæc tanquam abominationes aliquas, sed quòd mercedem expectamus: vt cùm ea quæ sub sensum cadunt neglexerimus, fruamur spirituali mensa, quæ sola potest mente comprehendi: & vt nunc seminantes in lachrymis, in futuro seculo cum exultatione metamus. Itaq; rectè monet Palladius, non esse laudandam aut vituperandam cibi vel potus materiam, sed beatam vel miseram iudicandam esse mentem eorum, qui rectè vel malè vtuntur materia.

Abstinētia Christianorum Iudæorum, & hæreticorum diuersa. *De moribus Ecclesiæ cap. 33.* *Hiero. lib. 2. cōtra Iouinianum.* *Chry. hom. 12. in priorem ad Tim. epist. Vide eundem hom. 65. ad populum Antiochenū.* *Theo. cap. de abstinentia.* *Catech. 4.* *Pal. in epist. ad Lausum in præfatione eiusdem.*

Ante mille annos Iustinianum Imperatorem fecisse tradit Nicephorus, cùm fames Bisantij increbuisset, vt secunda statim ieiunij hebdomada carnes, in foro venales proponendas promulgaret: & hoc quidem sic per vim actum: Populus autem, inquit, qui pietatem sibi consectandam statuisset, neque eas emebat, neq; edebat: mortem sibi potius adeundam esse censens, quàm vt quicquam de patriis moribus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autem

Bisantinorū religio in obseruando quadragesimæ ieiunio. *Nice. lib. 17. eccle. hist. cap. 32.*

autem sic loquitur Ioannes Chrysostomus: Quid difficilius, non iurare, vel per totum diem inediam pati, & aquæ potu, & tenui victu siccari? Certum est quòd hoc illo grauius: sed tamen consuetudo res est tam facilis & expedita, quòd adueniēte ieiunio, etiamsi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum: & hoc cùm non inuitè nos circa mensam habeamus, tamen propter consuetudinem ex conscientia omnia generosè ferimus laborantes. Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia consuetudo, ex qua ciuitate Christianum nomen sumpsit originem: nam ibi primum discipuli dicti sunt Christiani: neq; dubium est, quin eam ab Apostolis per manus traditam acceperint: Nam & Telesphorus, qui sextus fuit à Petro Romanus Pontifex, iam suo tempore statutum fuisse scribit, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici in sortem Domini vocati à carne ieiunent. Neq; secus in Alexandria fuisse obseruatum testis est Theophilus eius vrbis Episcopus, Chrysostomi æqualis: qui grauiter eos insectatur, qui clàm vinum bibebant, & clausis parietibus, carnibus diebus quadragesimæ vescebantur. Simul Daniëlis & trium puerorum exemplo ad eorum continentiam imitandam suos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstineant.

Chrys. hom. 6. ad popul. Antioch.

Actione 11.

Lib. 3. Paschalis.

Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuisse Ioannem Chrysostomum, qui cùm verbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuisse Theophilum Alexandrinum Episcopū? doctrinas dæmoniorum docuisse reliquos omnes totius orbis Episcopos, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus: qui consuetudinem hanc à certis cibis, certis temporibus abstinendi, non modò non reprehenderunt, verumetiam ad mordicus eam obseruandam, populum tam diligenter sunt cohortati? Quid hoc esset aliud, quàm vniuersam Ecclesiam catholicam Satanismi condemnare? cuius rectius arguuntur Sataniani nostri temporis, quàm seculorum omnium à Christo passo ad hæc vsq; nostra tempora Christiani. Qui non ignorabant omnia esse munda mundis, ac multò melius intelligebant, quos notaret Paulus, cùm doctrinas dæmoniorum appellauit, prohibentes abstinere cibis, quos Deus creauit, &c. quàm qui nostro seculo sibi cornicum oculos confixisse videntur. Sed nec illud eos interea fugiebat, quòd bonum esset etiam à licitis abstinere, & cùm castigatius viuendū est, ita discernere cibos, vt vsus eorum se moueatur, non natura damnetur. Etiam ante Chrysostomum & Theophilum in Ancyrano concilio legimus cōstitutum, vt Presbyteri & Diaconi, qui à carnibus abstinent, hoc est, ipsi sibi à carnibus abstinentiam indixerunt, non eas tanquam immundas contemnerent, verùm contingerent, & ita demùm si vellent, abstinerent: quòd si in tantum eas abominarentur, vt si quando cum oleribus carnes essent coctæ, ab ipsis etiam oleribus abstinerent, ordine suo mouerentur. In Gangrensi quoq; concilio, si qui carnem edentem condemnassent, anathema sunt pronunciati: in quo tamen ipso cautum est: Si quis eorum, qui continentiæ student, absq; necessitate corporea, ieiunia communia totius Ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectā in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. Quod vtrunq; contra eos, qui sequebantur Eustachium hæreticum, sancitum videtur. Nam is & ieiunia quæ prædicantur in Ecclesia contemnenda censuit, & nonnullos cibos carnium, tanquam illicitos reputauit. Sic igitur ieiuniorum est obseruantia comprobata, vt extra ieiunij tempus carnium esus illicitus non esse putaretur. In Bracarensi primo concilio decretū est posteà: Si quis immundos putaret cibos carnium, quas Deus in vsum hominum dedit, & non propter afflictionem sui corporis, sed quasi immunditiam putans ita abstineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus prægustet, sicut Manichæus & Priscillianus docuerunt, anathema sit.

Capite 13.

Capite 2.
Capite 19.

Cap. 14. 32.

Ac ne quis putet priscis tantùm illis temporibus ita creditum & obseruatum esse, etiam Bernardi seculo, qui vixit ante quadringentos vigintiquatuor annos, quo tempore Euangelici volunt extinctam fuisse lucem Euangelij. Fuerunt hæretici, qui doctrinas dæmoniorum docerent, prohibentes nubere & abstinere à cibis, &c. quos ille grauiter insectatur, dicens: Abstinent, inquit, hi (vt prædixit ille) à cibis, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione. Hinc quoque hæreticos se probantes: non sanè quia abstinent, sed quia hæreticè abstinent: Nam & ego interdum abstineo, sed abstinentia mea satisfactio est pro peccatis, non superstitio pro impietate. Num redarguimus Paulum, quòd castigat corpus suum & in seruitutem redigit? Abstineo à vino, quia in vino luxuria est: aut si infirmus sum, modico vtor: iuxta consilium Pauli. Abstineo à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Hæreticus aliter: Nempè horret lac, & quicquid ex eo conficitur: postremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Christianè, si non idcircò quia ex coitu, sed ne ad coitum prouocent. Cæterùm quid sibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suspitionem generat mihi abstinentia ista ciborum tam signanter expressa. Veruntamen si de regula Medicorum hæc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit, si tamen non nimia fuerit. Si de disciplina abstinentium, id est, spiritualium Medicorum schola, etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At si de insania Manichæi præscribis

Bern. hom. 66. in Cant.

Hæreticorum abstinentia qualis.
1. Cor. 9.
Ephe. 5.
1. Tim. 5.

 benefi-

beneficentię Dei, vt quod ille creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, sed & censor temerarius immundum decernas, & tanquam à malo abstineas: non planè abstinentiam collaudabo, sed execrabor malitiam, & blasphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus æstimator: quia nihil immundum nisi ei qui immundum quid putat: Immundis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia. Væ qui respuitis cibos, quos Deus creauit, iudicantes immundos, & indignos, quos traiiciatis in corpora vestra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardum præcessit Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, Agimnenses hæreticos suo tempore fecisse scribit, vt prohiberent nubere, & à cibis abstinere iuberent. Quorsum autem attinet eos recensere, qui posteà sequuti sunt Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrensem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui sunt in Paulum commentati? quos omnes eundem sensum retinuisse constat: Vt miranda sit eorum impudentia, qui fingunt Ecclesiæ fuisse præceptum, vt à certis cibis tanquam immundis homines abstinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quàm vt vllius confutationis indigeat, nihil est quòd simus longiores.

1.Tim.1. Iusto lex non est posita. Matth.6. 1.Ioan.1. Matth.9.

Producunt & illud veteres ac noui Aëriani, quod à Paulo scriptum est: Iusto lex non est posita. Quin hoc digito Dei scriptũ sit, quis est qui negare audeat? verùm interea quis est ille, qui se iustũ audeat profiteri? Nos certè qui à Magistro nostro docti sumus orare: Dimitte nobis debita nostra: non inuiti verba sancti Ioannis vsurpamus: Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipsi seducimus, & veritas non est in nobis. Dixit Christus: Non se venisse iustos saluos facere, sed peccatores. Glorientur hi de sua iustitia, quorum causa Christus non venit: nos peccatores & iniustos nos esse libenter agnoscimus: atque ideò legem nobis esse propositam facilè ferimus, qua & à peccatis prohiberi, & in officio contineri queamus. Sed est quædam tamen iustitia Christiana, cui lex posita non est: neq; desunt viri iusti & boni participes Christi facti, qui cùm ipsi sibi sint lex, ea quæ legis Christi sunt, spontè faciunt, & à lege coërceri opus non habent. Scripsit ad Timotheum Paulus: Iusto lex non est posita. Da mihi Timotheos omnes? Tantùm abest, vt eis abstinentiæ legem aliquam Ecclesia ferendam esse putet, vt hortetur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam, sed vtimini vino modico. Sed quid si quàm rarissimi tunc Timothei, magna autem ex parte sunt omnes Epicuri? quorum Deus venter est: qui vitam hanc sibi vitalem esse non putant, nisi quotidie vino se ingurgitent, nisi quotidie ventrem suum carnibus farciant: Qui sicut à Propheta scriptum est, manè consurgunt ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, vt vino æstuent. Cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiuiis eorum. Quid hoc ingenio præditis facere debuit mater Ecclesia? Nunquid sineret eos suo arbitratu ferri, & sua libidine frui permitteret? Non potuerunt hoc ferre piæ matris nostræ viscera, nullius rei præterquam salutis nostræ auaræ: Quin illa, quos ita videbat epulis, vino, luxuriæ se dedidisse, quibuscunq; potuit rationibus ad officium reducendos, & legibus ad abstinentiam & sobrietatem adigendos esse putauit: quo Dei nomen omnipotentis, & vera nostræ fidei ratio, quæ in spiritus libertate, non quæ in carnis licentia posita est, etiam ab inuitis quoquo modo coleretur. Quare si quis Apostolorum temporibus nullam de ieiuniis, deque ciborum habendo delectu legem latam fuisse dixerit, cum eo nos non magnopere contendemus. Quid enim ibi lege fuit opus, vbi charitas plus vltrò præstabat, quàm vlla potuisset lex imperare? Non à carnibus modò, verumetiam ab omni animantium esu sibi tum homines temperabant. Testatur Philo, qui fuit Apostolorum æqualis, tantam fuisse temporibus illis abstinentiam, vt nullus esset prandiorum vsus, neq;, priusquam Sol occidisset, cibum quisquam caperet: tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua sola, obsonium panis cum sale & hysopo. Quamuis autem de Essæis Philo hæc scripsisse nonnullis videatur, quasi gentem suã laudare voluerit, Eusebius tamen Cæsarium, & eum secuti Hieronymus, Epiphanius, Cassianus, Beda, Suidas, Georgius Cedrenus, de Christianis illius temporis, nominatim verò de Marci Euangelistæ discipulis, hoc Philonem tradidisse non dubitanter affirmant. Vbi igitur suum quisque corpus cum Paulo castigabat, & in seruitutem redigebat, vbi tota die mortificabantur, & facti sunt tanquam oues occisionis, vbi tantùm carni detrahebant, vt in carne degentes, extra carnem constituti, & nihil aliud quàm spiritus esse facti viderentur, quid ibi lege, quid fuit opus constitutione, quæ vel ieiunij certum tempus, vel ciborum discrimen aliquod præscriberet? Frenis illi magis, quàm calcaribus indigebant, atque vt remitterent aliquid de rigore suo, vtque corpori suo nonnihil indulgerent, admoneri necesse habebant, sicut à Paulo Timotheum admonitum esse iam commemorauimus. Quod ab Attalo quoque martyre factum refert Eusebius, qui cùm vidisset Alcibiadem quendam eadem ex causa, qua, se nimirùm quòd Christum confiteretur in vincula coniectum, eodem vti squalido viuendi genere, quo, cùm liber adhuc à vinculis fuisset, vsus anteà fuerat, nihil vt præter panẽ ederet, nihil præter aquam biberet, quoniam reuelatum illi fuerat, non

Rom.2. 1.Tim.5. Philip.3. Esaiæ 5. Ieiuniorũ instituendorũ causa. Philo de vita cõtempla. siue de supplicibus Christianorũ primorũ abstinentia. Euse li.2. cap.17. Eccle. hist. Hiero. de viris illustribus. Epiph contr. Nazareos hæres.29. Cass. lib. 2. cap.5. de cœnobiorum institutis. Rom.8. Euse. lib.5. eccle. hist. cap.3.

rectè

rectè agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non vteretur, & aliis prætereà offendiculi occasionem relinqueret, persuasit Alcibiadi, vt intrepidè cuncta vsurparet, sibiq; cum dicto audientem habuit. Hanc historiam recitat quidam ex hostibus veræ doctrinæ, ad ciborum delectum abrogandum. Mirum autem, qua fronte scribat inibi, cùm dehortatur Attalus Alcibiadem, ab hoc nimio plus austero viuendi genere, rationem hanc additam esse, quòd rudiores existimarent hæc discrimina ciborum esse præstantiorem cultum Dei, quem errorem taxari prosit non confirmari, cùm nihil horum apud Eusebium legatur, qui non aliud meminit, quàm quòd offendiculi relinqueret occasionem. Visus est enim cæteris ansam dare suspicandi, quòd propter eam causam abstineret, quasi reliquos cibos immundos esse iudicaret, qui præter panem & aquam nullo vel cibi vel potus genere vteretur. Sed eiusmodi affingere, hostibus euangelicæ veritatis nouum non est. Neq; verò solus tum Alcibiades, verùm omnes ferè, qui Christiani censebantur vt plurimum à carnibus abstinebant: quòd illa verba Biblidis Gallicanæ Martyris indicant, quæ cum in eodem Eusebij libro scripta sint, silentio tamen à veritatis hostibus prætereuntur. Conabantur eam impij tormentis adigere, vt confiteretur, cuius tum criminis Christiani falsò instimulabantur, infantes ab illis edi: illa verò quamuis tormentis victa, Christum anteà negauisset, in temperario tamen illo supplicio de pœna cogitans æterna, contra spem tortoribus contradicens: Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur. Quamobrem non magis Alcibiades carnibus tum abstinebat, quàm vel Attalus ipse, vel qui vixerunt seculo illo Christiani magna ex parte omnes. Verùm cùm Alcibiadis vita durior fuisset, qui solo pane & aqua contentus viuebat, non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, vt carnibus vesceretur, verùm vt ne nimia hac astinentia sibi vitæ periculum accerseret, néve quibus vti socios cibis videret, eos auersaretur. Verùm vt vnde deflexit, redeat oratio. Da mihi Timotheos, da Alcibiadas, da quales Apostolorum temporibus, quales Antiochiæ fuerunt, qui ne tormentis quidem adigi poterant, vt contrà quam esset moribus obseruatum, cibum aliquem aut potum sumerent: da quales Constantinopoli fuisse commemorauimus, qui mortem subire potius erant parati, quàm vt in quadragesima carnium aliquid Imperatore cogēte gustarent: quandoquidem & ipsi sibi fuerunt lex, & legis vim apud eos obtinuit consuetudo: non modò non esse ducemus necessarium, legem eis aliquam poni, verumetiam si feruore nimio progressi longiùs fuerint, magis etiam abstinendo quàm eorum valetudo ferre posse videbitur, vltrò monebimus, vt aliquid corpori tribuant: reprimendam, non autem prorsus opprimendam carnem esse meminerint. Sic Ioannem quoq; Gersonem ad quendam inclusum in monte Valeriani scripsisse legimus: Non multum refert si quodcunq; appositum fuerit tibi, comederis, seruata institutione Ecclesiæ, & temperantiæ modestia moderata, qualiter expressa est. Qui verò continentiam iure iurando professi, continere se posse negant, qui perpetua viuere volunt Bacchanalia, quales nostro seculo, proh dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiam constringi legum vinculis oporteret, vt pro perpetuis Bacchanalibus perpetuas agerent quadragesimas, sic enim (quoniam sine Cerere & Baccho friget Venus) à licitis abstinentes, faciliùs illicitis resisterent, nec impossibilitatem continendi causarentur. Quamobrem fieri potest, vt initio consuetudo tantum fuerit, ieiuniorum temporibus à carnibus abstinendi, quæ cùm nihil ea de re in generali consilio constitutum esset, non eadem ab omnibus obseruabatur: Sed posteaquàm in deterius prolapsi sunt mores hominum, factum est, iuxta vetus verbum, vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cùm in Armenia sabbatis tantùm & Dominicis diebus in quadragesima vescerentur ouis & butyro, sexta synodus Constantinopolitana sub Imperatore Iustiniano celebrata lege sanxit: Si quis oua aut butyrum edisset in quadragesima, vt clericus deponeretur, laicus excommunicaretur. Sic cùm horrenda quorundam ingluuies in quadragesima ne à carnibus quidem abstineret, non multo post sextam illam synodum in prouinciali concilio Toletano octauo hæc est edita constitutio: Quisquis sine ineuitabili necessitate atq; fragilitate & euidenti lāguore, seu etiā impossibilitate ætatis, diebus quadragesimæ esum carnium præsumpserit attentare, non solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verumetiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc ille cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentiæ, oblitus est disciplinæ. Illi verò quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non antè prohibita violare præsumant, quàm à sacerdote permissum percipiant.

Pseudeuangelicorū sycophantia.

Cap. 1.

Christiana indulgentia.

Ieiuniorum variæ consuetudines & leges. Cap. 9.

Non est ergò lex iusto posita: Nam si omnes iusti essemus, nihil præscripto legis opus haberemus, cùm sibi quisq; lex esset. Itaq; quod scripsit Paulus: Iusto lex non est posita: idem cum eo vult esse Clemens Alexandrinus, quod à Socrate dictum fuit aliquando: Legem non esse factā propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cùm spiritus fructus enumerasset, charitatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, longanimitatem, mansuetudinem, fidem, modestiam, continentiam, castitatem: Aduersus huiusmodi, inquit, non est lex. Non quòd etiam qui sunt iis virtutibus præditi, legi subiecti non sint (nam si sanctus

Clem. lib. 4. stromatum. Galat. 5.

Galat. 4.

sanctorum Dominus noster Iesus Christus fieri sub lege dignatus est, quis erit tam sanctus, qui subiectus esse legi recuset?) sed quod qui iusti sunt, non terrore legis adacti, quod lege præscriptum est, faciunt, sed ipsius potius recti, quod lege præscriptum est amore: sicut etiam à Poëta quodam scriptum est: Oderunt peccare mali formidine pœnæ: Oderunt peccare boni virtutis amore. Sic Philosophum quendam, cùm ex eo percontaretur Dionysius tyrannus, quid præ cæteris mortalibus eximium haberent Philosophi? respondisse ferunt: vt etiam si omnes leges aboleantur, tamen æqualiter victuri sint. Vulgus enim à peccando legum præscriptis arcetur, Philosophus rationem habet pro legibus: non ideò quod rectum est faciens, quia lex iussit, nec ideò temperans à scelere, quia lex vetuit, sed quia nouit illud per se rectum, hoc esse per se turpe. Atqui multo rectius hoc de Christiana Philosophia dici potest: quàm qui sunt amplexi, non ideò Deum vnum colunt, non ideò sibi cauent, ne nomen eius in vanum assumant, non ideò sabbata sanctificant, non ideò parentibus honorem habent, non ideò à cæde, ab adulterio, à furto, à falso testimonio, ab vxoris aut rei alienæ concupiscentia abstinent, quia lex hoc præcepit, quia graues pœnas Deus comminatur, si secùs aliquis faciat: verùm facit hoc in illis amor, quo feruntur erga Deum & erga proximum, vt etiam si nulla de rebus iis lex intercessisset, nihil tamen vnquàm commissuri sint, quo vel Deus, vel proximus offendi queat. Cùm de Gygis annulo mentionem fecisset Ambrosius: Da, inquit, hunc annulum sapienti, vt beneficio eius possit latere cùm deliquerit, non minus fugiet peccatorum contagium, quàm si non possit latere. Non enim latebra sapienti spes impunitatis, sed innocentia est. Deniq; lex non iusto est posita, sed iniusto. Quia iustus legem habet mentis suæ, & æquitatis ac iustitiæ suæ normam. Ideoque non terrore pœnæ reuocatur à culpa, sed honestatis regula. Quamobrem etsi consilium legis fortasse non fuit sanctos comprehendere, qui nullius præceptionis aut admonitionis indigent, comprehenduntur ea tamen. Cùm enim lex in vniuersum ponatur, nec fieri commodè possit ista distinctio, æquius est paucos sanctos legi subiici, quàm vniuersos absque lege viuere. Tenentur itaque legibus non diuinis magis quàm humanis etiam sancti quamlibet illis præceptio legis esse superuacanea videatur: neque debet quisquam quantumuis iustificatus à mandatorum obseruatione se liberum esse putare. Probis enim & rectis non minus est necessaria virtutis exercitatio, quàm lubricis & inconstantibus vitij interdictio. Tum autem præclarum est, si qui iustitia cæteros antecellunt, exemplo suo parendo, legibus eos in officio contineant: Neque dubium est quin qui spiritu Dei aguntur, quoniam non elatione animi & arrogantia, sed humilitate sunt sobrietateque sapientes, magna animorum suorum alacritate subiuncturi se sub legis imperium, atque omnia prius & facere & pati parati sint futuri, quàm vt cuiquam esse velint offendiculo. Neque ea res quicquam Euangelicæ libertati obstabit: quandoquidem præclarè dictum est ab Augustino, quod præceptum liber facit, qui libens facit. Sanctus ille Rex & Propheta, qui dixerat paulò antè: Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum: statim subiunxit: Legem pone mihi Domine viam iustificationum tuarum. Adeò nõ dedignabatur ille, qui iam viam mandatorum Domini cucurrerat, cui præclarum illud elogium à Domino tributũ legimus: Inueni Dauid filium Iesse virum secundum cor meum: adeò non dedignabatur legi subiici, vt vltrò etiam sibi legem poni peteret, quàm sciret intelligendo, faceret diligendo: in latitudine amoris non in angustiis timoris. Qua de re sic ex Abbatis Theonæ sententia scripsit aliquando Cassianus: Iusti quibus lex non est posita, sic probãtur non esse sub lege, vt iustitias legis non solùm implere, verumetiam superare contendant: sitq; deuotio eorum legali maior imperio: quæ obseruantiam cumulans præceptorum, voluntaria addat ad debita. Præceptor quoq; Cassiani Ioannes Chrysostomus explicans illum locum Pauli: Scimus quia bona lex est: Quemadmodum, inquit, literarum apices pueris proponuntur, porrò qui eas docet, non ex ipsis excellit: Verùm aliũdè peritiæ gloriam promeretur, atq; ex ea eruditione præstantiùs vtitur literis: Ita & qui legem trãscendit, nihil opus habet doceri lege. Qui enim non metu ipsam exequitur, sed ex virtutis desiderio, hic illam digniùs cæteris ac præstantiùs implet. Neq; enim pari cõditione is, qui supplicium veretur, & qui honorẽ appetit, legem implet. Non similiter eam seruat, qui sub lege, & qui supra legem est. Nam supra legẽ viuere, id tandem est, ea legitimè vti. Ille enim ritè ea legitimè vtitur, qui maiora quàm ipsa præcipit, perficit, qui ab ea erudiri non patitur. Lex enim vt plurimũ circa scelerũ interdicta versatur. At id iustum neminẽ facit, sed sola bonorũ operum exercitatio. Et explicans Pauli locũ superius à nobis citatũ. Quẽadmodum ait, equi freno morigeri, omniaq; ex se faciẽtes, nõ opus habent scutica: sic & anima quæ impulsu spiritus recta facit, non eget admonitrice lege. Sic Leo quoq; Magnus: Iusto dicitur lex non esse posita, quia normã præceptionis implet iudicio volũtatis, cùm verus recti amor in semetipso habeat & apostolicas auctoritates & canonicas sanctiones. Et ante eũ Augustinus: Iniustus legitimè lege vtitur vt iustus fiat: quod cùm factus fuerit, ea iam nõ vtatur, tanquã vehiculo cùm peruenerit, vel potius tanquã pædagogo cũ eruditus fuerit. Quomodo enim iusto lex nõ est posita, si & iusto est necessaria, nõ qua iustus ad iustificantem gratiam perducatur, sed qua legitimè iã iustus vtatur? Idem

Philosophiæ vtilitas.

Christiana philosophia.

Lib.3.cap.5. de officiis.

Sancti subiecti legibus.

Aug. de gratia Christi con. Pela. lib.1.cap.13.
Psalm.118.

Actorum 13.

Cassia. coll.21. cap.3.& 29.

Hom.21.ad Timoth.

Leo episc.90.

De spiritu & litera cap.10.

Idem alio loco: Iusto lex posita non est, id est, imposita vt supra illum sit. In illa est enim potius quàm sub illa, quia non sua vita viuit, cui coërcẽdæ lex imponitur, vt enim sic dicam supra ipsam quodammodo legem viuit, qui cum dilectione iustitiæ, iustè viuit, non proprio ac transitorio, sed communi ac stabili gaudens bono. Et alio loco eundem locum explicãs: Aliud est esse in lege, aliud sub lege: qui est in lege, secundùm legem agit: qui est sub lege, secundùm legem agitur: ille ergo liber est, iste seruus. Quæ verba repetit etiam Anselmus explicans illud Pauli: His qui sub lege sunt, quasi sub lege sint. Rabanus quæ de Rachabitis à Hieremia scribuntur explicans: Iusti, inquit, quibus lex non est posita, sic probantur non esse sub lege, vt iustitias legis, non solùm implere, verùm etiam, superare contendant, sitque deuotio eorum legali maior imperio, quæ obseruantiam cumulans pręceptorum voluntaria addat ad debita. Quod posteà docere conatur exemplo Abrahę, qui cum iure posset, nihil eorum accepit, quæ sibi Sodomorũ Rex obtulerat: Dauid, qui non solùm amicos, verumetiam inimicos diligebat: Heliæ & Hieremiæ, qui cùm licitè vti coniugio possent, virgines tamen perseuerare maluerunt: Hæliseum ac reliquos huius propositi viros, qui Mosaica superantes mandata circuibant in melotis, & in pellibus caprinis, in solitudinibus errantes, & montibus & speluncis, &c. Et filios illos Ionadab, de quibus tractat Hieremias. Itaq; iuxta Rabanum soli videntur esse Monachi, de quibus rectè dicit potest: quod iusto non est lex posita. Nam vltrò continentiam, paupertatem, & eam voueant ac præstant obedientiam, quam nulla lex ab eis exigit.

Idem in capite 2. ad Galat.

Psalm.1.

Hieremiæ 35.

Sed libet Bernardi quoq; verba adscribere: Nec filij, inquit, sunt sine lege: nisi fortè aliquis aliter sentiat, propter hoc quod scriptum est: Iusto non est lex posita. Sed sciendum est quòd alia lex est promulgata à spiritu seruitutis in timore, alia à spiritu libertatis data in suauitate: nec sub illa coguntur esse filij, nec sine ista patiuntur. Vis audire quia iustis non est lex posita? Non accepistis, inquit, spiritum seruitutis iterùm in timore. Vis audire quod tamen sine lege charitatis non sint? Sed accepistis, ait, spiritũ adoptionis filiorum. Deniq; audi iustum vtrunq; de se fatentem, & quòd non sit sub lege, nec tamẽ sit sine lege: Factus sum, inquit, his qui sub lege erant, quasi sub lege essem: cùm ipse non essem sub lege. His qui sine lege erant, tanquam sine lege essem: cùm sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi. Vndè aptè non dicitur, iusti non habent legem, aut iusti sunt sine lege, sed iustis non est lex posita: hoc est, non tanquam inuitis imposita, sed voluntariis eò liberaliter data, quò suauiter inspirata. Vndè & pulchrè Dominus: Tollite, ait, iugum meum super vos. Ac si diceret: non impono inuitis, sed vos tollite si vultis: alioqui non requiem, sed laborem inuenietis animabus vestris. Bona itaq; lex charitas & suauis, quæ non solùm leuiter, suauiterq; portatur, sed etiam seruorum ac mercenariorum leges portabiles ac leues reddit: quas vtiq; non destruit, sed facit vt impleantur, dicente Domino: Non veni legem soluere, sed implere. Illam temperat, istam ordinat, vtramq; leuigat. Nunquam erit charitas sine timore, sed casto, nunquam sine cupiditate, sed ordinata. Implet ergo charitas legem serui, cùm infundit deuotionem, implet & mercenarij, cùm ordinat cupiditatẽ: Porrò timori permixta deuotio ipsum non annulat, sed castificat, pœna tantùm tollitur, sine qua esse non potuit dum fuit seruilis, & timor manet in seculum seculi castus & filialis. Nam quod legitur: Perfecta charitas foras mittit timorem, pœna intelligenda est, quæ seruili, vt diximus, nunquam deest timori, illo scilicet loquutionis genere, quo sæpè causa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus: Ex cuius verbis colligere licet, iustos quoq; legibus etiã humanis esse subiectos: ac meritò in concilio Viennensi condemnatos fuisse Begardos & Beginas, qui eos qui sunt in gradu perfectionis & spiritu libertatis, non esse dicebant humanæ subiectos obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligari: quòd vbi spiritus Domini ibi sit libertas. Ac rectè quidem Paulus, sed non de libertate carnis, verùm de ea libertate intelligebat, quę legem exequitur, non timore, sed amore. Obedientia enim mollit imperium, nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur quod iubetur, sicut à Leone dictum legimus. Qui etiam alio loco de obseruantia ieiunij quadragesimalis neminẽ vult excipi. Quia nemo, inquit, tam sanctus est, vt non sanctior, nemo tam deuotus, vt non debeat esse deuotior. Ante quem etiam Lactantius: Nemo, inquit, tam iustus esse potest, vt nunquam sit ei pœnitentia necessaria.

Bern. epist. 11. & in libro de diligendo Deo.

Rom. 8.

1. Corinth. 9.

Math. 11.

Charitas implet legem.

Math. 5.

Psalm. 18.

1. Ioannis 4.

Timor qui pellatur à charitate.

2. Corinth. 3.

Leo ser. 4. de ieiunio septimi mensis serm. 11. de quadra.

Lact. in lib. diuinarum institu.

Nihil igitur allatum adhuc ab istis videmus, quamobrem tot seculis inueteratum in Ecclesia morem hunc à certis cibis, certis temporibus abstinendi, rectum sit abrogari. Ac intelligunt hoc ipsi quoq;, quòd ficulnea sunt planè præsidia quibus nitũtur, sciunt ne quicquam hæc à se produci, sciunt consuetudinem hanc maiorum sanctam & salutarem esse, recteque cum fide & humilitate custodiri, quamobrem tolerari posse, quinetiam vtilia esse fatentur exercitia: verùm superstitionem ferendam non esse, qua persuasum sit hominibus, quòd ritus hi cultus quidã Dei sunt, id est, opera quibus Deus iudicet se honore affici. Quid autem? nunquid & hoc à Fausto Manichæo non fuit olim obiectum Catholicis? nunquid non hæc illius verba fuerunt à nobis paulò antè producta? Non solùm abstinetis, inquit Faustus Manichæus, sed etiam gloriam captatis exinde, & eò acceptiores vos creditis Christo, quò eritis abstinentiores à cibis. Ac in proximo superiore libro hæc illius verba recitat Augustinus:

Ieiunium an sit cultus Dei.

Aug. lib. 3. cõtra Faustum, cap. 2.

Cap. 3.

Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abstinét omnis Ecclesia: & summa veneratione suscipiens, solùm non Deos existimat. Quid igitur adfertur à nostri temporis hæreticis ad ciborum delectum abrogandum, quod non ab Aërio prius, à Iouiniano, à Fausto Manicheo fuerit ad eundem prorsus modum productum? Qui non in hoc solùm, sed in aliis etiam suis dogmatibus nihil de suo deprompserunt, sed præteritorum temporum erroribus aceruatis, vniuersos repentè in Ecclesia Dei renouauerunt: & benè sopitos ignes suscitantes, quæ totius orbis Christiani consensu quodam admirabili pridem hæreseos conuicta sunt & damnata, ea pro veris vulgò persuadere conantur. Et hoc est præclarum (sic enim vocant) Euangelium, quod cùm sub scamno tot seculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per se, & in lucem productum esse gloriantur. Quid igitur? Hostes Euangelij vocabimus Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum, Alexãdrinum, Epiphanium, & alios omnes, quos tanquam clarissima totius Ecclesiæ lumina orbis vniuersus Christianus summa semper admiratione, laudeq; prosequutus est? Contrà verò prædicatores Euangelij dicemus Aërium, Iouinianum, Faustum, Manichæum, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorum portenta: quorum doctrinam iam inde à mille ducentis annis pugnare prorsus cum Euangelio indicatum est? Nunc autem eandem illam à tot seculis damnatam, ipsissimum Euangelium, ipsissimum esse Dei verbum vulgò persuadetur. Et tamen illi ipsi, qui veterum hæreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, veterumq; testimoniis vtendum eis est, non Aërij, nõ Iouiniani, non Vigilantij, quorum dogmata tuentur, sed Augustini, sed Ambrosij, sed Chrysostomi, sed aliorum orthodoxorum Patrum, quorum Euangelium oppugnant, auctoritate nituntur: & obtorto, quod aiunt, collo eorum sæpè verba ad suam sententiam confirmandam pertrahere conantur. Sic suo ipsi iudicio, quos auctores sequuntur, eos habent pro hæreticis: cùm quorum verò doctrina pugnant, eos quamuis inuiti, citandis eorum testimoniis, catholicos esse confitentur, vtcunq; minimè ferendo supercilio, non de illorum scriptis modò, verumetiam de conciliorum decretis sibi censurã arrogare non verentur. Sed si possent de suo supercilio nonnihil demere, suumq; iudicium Ecclesiæ iudicio submittere, hæretici esse nõ possent. Verùm vnde digressa est, eò redeat oratio. Doctrinam dæmoniorum esse iudicant hostes Euangelij, si quis hoc decus tribuat vel ieiuniis, vel ritibus aliis, quòd sint cultus Dei, id est, opera quæ Deus approbet, ita vt se per ea iudicet honore affici.

Hæretici contra catholicos Patrum testimoniis vtuntur.

Ieiunium cultus Dei, & eius efficatia.

Nunc nos, quæ fuerit veterum orthodoxorum de ieiunio doctrina, videamus. Dixit Ambrosius, quòd ieiunium est culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, norma virtutum, animæ purificatio, sacrificium reconciliationis, & quòd hoc ad Deum gradu citius peruenitur: Quid est autem aliud culpæ mors, excidium delictorum, animæ purificatio, quàm remissio peccatorum? quid aliud sacrificium reconciliationis, quàm cultus, quo nõ tantùm honore Deus afficitur, verumetiam offensus placatur? Scribit idem ad Vercellensem Ecclesiam: Qui sunt qui meritum excludãt ieiunij? Nónne Gentilium vox est, ita dicentium: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur? Quo loco, suo quoque tempore fuisse demonstrat, qui baptizatis nihil obesse dicerent comessationes, nihil voluptatum affluentiam, insipientes eos esse qui his careant: virgines oportere nubere, filios facere: similiter & viduas iterare, quod semel malè virili admixtione expertæ sunt, etiam si se continere possent: errare eas quæ nolunt iterare copulam. Atqui hoc est Euangelium, quod hæretici nostri quoque temporis è tenebris erutum per se, & in lucem esse reuocatum gloriantur. Quid autem ad hæc Ambrosius? Placet, inquit, vt hominem exuentes induamus pecudem? & expoliantes Christum, superuestiamur amictũ diaboli? Quod isti vocant libertatẽ Euangelicam profiteri, hoc Ambrosius vocat exuere hominem, & induere pecudem: expoliare Christum, & vestiri amictum diaboli. Ac nonnullis interiectis: O stultum, inquit, Eliseum, qui syluestribus ramis & amaris pascebat Prophetas, immemorem scripturarũ Esdram, qui memoria scripturas reddidit insipientem Paulum, qui gloriatur ieiuniis: si nihil prosunt ieiunia. Idem alio loco: Vt quid enim ieiunia, vigiliæ, exitus, munda vita, iustitia, misericordia, mors, si pro his nulla merces erit in futuro? Nunquid autem ab Ambrosio discrepat Augustinus? cuius hæc verba sunt: Nemo pro laude humana, sed pro peccatorum indulgentia ieiunet. Et alio loco: Quantò plures dies sunt ieiunij, tantò maior est causa remedij: quantò prolixior abstinentia, tanto redemptio copiosior est salutis. Qui etiam alibi ieiunium & orationem, cum plena fide exercetur, pietatem vocat. Quid est autẽ aliud pietas nisi cultus Dei? Hieronymus verò, cùm dixisset alicubi fundamentum omnium virtutum esse ieiunium: explicans illum Daniẽlis locum, vbi Rex misso Daniẽle in lacum, dormiuit incœnatus, & somnus recessit ab eo. Si, inquit, Rex nesciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari, quantò magis nos pro peccatis propriis, inedia & vigiliis debemus Deum ad clementiam flectere. Et contra Iouinianum scribens, cùm inter alios multos, qui Deum offensum ieiunio sibi cõciliassent, ciuitatem quoq; Niniue recenseret, quæ imminentem iram Domini miseratione ieiuniorum detorserat: hæc verba subiecit: Quam & Sodoma placasset & Gomorra, si voluissent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinãte conciliare

De ieiunio veterũ orthodoxorũ sententia.
Amb. de ecclesia & ieiunio, cap. 3. 8. & 9.

Idem epist. 82.
Esaiæ 22.

4. Regum 4.

Amb. in cap. 15. epist. 1. ad Corinth.
Num 8.
2. Corinth. 11.
Aug. serm. 60.
Serm. 96.
Serm. 230.
Pietas quid.
Hier. ad Demetriadem.
Daniel. 6.

Ionæ 3.

ciliare ieiunio. Et qui præcessit hos omnes Cyprianus: Quotquot, inquit, viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse, nec aliquid magni moliti sunt, nisi prius abstinentia præcessisset. Quoties aliquid obtinere à Deo conati sunt ieiunio incubuêre & lachrymis: nec defuit prouentus. Et quem ille suum appellat Magistrum Tertullianus: Omnium, inquit, erga victus maceratione hæc est ratio, qua rursus interdicto cibo, & obseruato præcepto, primordiale iam delictum expiaretur: vt homo per eandem materiam causæ, Deo satisfaciat, per quam offenderat. Et iterum: Non modò naturæ mutationem aut periculorum auersionem aut delictorum obliterationem, verumetiam sacramentorum agnitionem, ieiunia de Deo merebuntur. Et rursus: Sicut primum vsu cibi, homo amisit salutem: ita iam per eandem materiam, id est, abstinentiam cibi, Deo satisfaciat: atq; salutem æmulo modo reaccendat inedia. Paulò verò pôst: Delicta dicit expiari abstinentia. Theodoritus quoq; explicans illud Pauli, Cui seruio in spiritu meo: & is Deum colit, eiq; seruit, qui Deum precatur, & qui ieiunio vtitur, & qui vacat diuinis eloquiis, & is etiam qui curandorum hospitum curam gerit. Leo quoq; Magnus: Magna, inquit, diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparãdam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur: in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Et alio loco: Curandis læsionibus trium maximè remediorum est adhibenda medicina: in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleemosynæ largitate. Quæ cùm pariter exerceantur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Porrò Bernardus, quem isti quoties agit de remissione peccatorum, deq; iustificatione, suarũ esse partium gloriantur. Quid est, inquit, condonari commissa, nisi ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? Gehennã enim meruimus, vbi nullus vnquam cibus est, consolatio nulla, terminus nullus, vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. Bonum ergo & salutare ieiunium, quo redimũtur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solùm autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solùm delet peccata præterita, quæ commisimus, sed & repellit futura, quæ committere poteramus. Iam verò illa duo oriẽtis lumina Ioannes Chrysostomus & Basilius Magnus, quibus præconiis non affecerunt ieiunium & à cibis abstinentiam? Quorum ille cùm ieiunium vocat purificationem animæ, cùm scribit crapulam post terga ligare magnus, vitiorum tyrannidi, velut cuidam prauæ dominæ, seruos nos, captiuosq; reddere: ieiunium verò, seruos existentes nos atq; ligatos inueniens vincula remittere, & tyrannide liberare, pristinamq; in libertatem reducere: Hic verò, cùm continentiam à cibis, dicit esse peccati ablationem, abalienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis, & ipsorum quoq; naturalium affectuum & desideriorum, initium spiritualis vitæ, conciliationem æternorum bonorũ: nunquid non eadem, quæ sancti Patres illi occidentis Ecclesiæ dicunt? nunquid non istorum, qui Christianę libertatis assertores videri volunt, insaniæ palàm contradicunt? Sed quorsum attinet veterum sententias omnium proferre, quorum plerosq; editis etiam ea de re sermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tulisse legimus: Cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in Paradiso, eiecti inde simus, ieiunandum esse dicerent, vt vnde sumus eiecti, reuerti liceret. Potuerunt ne maius aliquid ieiunio tribuere, quàm quòd per illud aditum ad cœlos patere docuerunt? Sic enim loquitur Chrysostomus: Cibus è Paradiso te eiecit, ieiunium te reducit. Et ante eum Athanasius: Vt ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex Paradiso, ita rursum per ieiunium & obedientiam in Paradisum qui volet, redibit. Et successor eius Theophilus qui ieiunium, id est, conuersationem Angelicam per continentiam breui ac paruo labore magna sibi & æterna conciliauit præmia, & multò plus accipiunt quàm offerũt, & futuri temporis gloria præsentes angustias mitigant. Et qui fuit æqualis Athanasij Basilius: Quid, quęso, Lazarum in Abrahami sinum collocauit, nisi ieiunium?

Cypr. serm. de ieiunio & tentat.
In libr. de ieiunio contra Psychics.
Leo serm. 4. de ieiunio decimo mensis.
Bern. de oratione & ieiunio, ser. 4. Ieiunii effecta & laudes.
Lucæ 16.
Chry. ho. 31. in Ioan.
Basil. de pœnit. hom. 1.
Chry. ho. in Iob & Abraham.
Atha. in capitulis temperantiæ.
De virginitate.
Li. Paschali 3.
De ieiunio ho. 1.

Agè igitur, perfrica frontem Philippe, & hostes Euangelij fuisse, doctrinas dæmoniorum docuisse dic, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Cyprianum, Tertullianum, Leonem, Bernardum, Athanasium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum, Theodoritum, deniq; veteres omnes orthodoxos, qui docuerunt ieiunium esse culpæ mortem, excidiũ delictorum, purificationem animæ, redemptionem salutis, sacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, æternorum bonorum conciliationem: ieiunandum esse pro peccatorum indulgentia, ieiunio Deum esse placandum, ieiunio redimi æterna supplicia: te verò cum idolo tuo Islebiensi quod adoras, relicto Christo & corpore eius Ecclesia, nunc demùm Euangelium, verumque Dei verbum, tot seculis reconditum, in lucem protulisse.

Verùm vt ne quis erret, quæ fuerit hac de re sanctorum Ecclesiæ Doctorum sententia, quidq; sibi voluerint, cùm tantùm ieiunio tribuerent, tantisq; præconiis illud efferrent, mentes hominum ad abstinentiam capessendam inflammantes, breuibus explicabimus. Neque enim existimandum est, quod isti videre se putant, non vidisse sanctos illos Patres, qui vel ante mille annos, vel trecentis his annis vixêre, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse volunt. Iam antè docere nos meminimus, quod qui propriè dicitur Dei cultus, non constat nisi

Cultus Dei interior.

nisi mente & spiritu: nam qui spiritus est Deus, spiritu colit, spiritu vult adorari. Cæterùm verus hic & proprius Dei cultus, qui constat spiritualibus exercitiis, fide, spe, & charitate, quanquam in ipsa mente reconditus est, & abstrusus, fieri tamen non potest, quin per signa quædam & indicia se foras proferat, & ad spectantium oculos traducat. Verum est quod superiùs ab Augustino dictum commemorauimus, quòd nō colitur Deus nisi amando: sed hic amor ociosus non est: & quàuis in voluntate consistat, externis tamen quibusdam se prodit initiis: quæ quidē non perinde Deus attendit, atq; illā ipsam, vnde prodeunt indicia, voluntatem. Quamobrem non quid adferatur à nobis ad colendum Deum, sed qua mente adferatur, attendit Deus. Affectus est qui pretium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambrosius, nomen imponit operi tuo, quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Et alio loco: Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quęrit affectus. Sic ab idiota quoq; viro cumprimis pio scriptum est: Quòd non ieiunium, oratio, eleemosyna est via recta omninò, sed amor & dilectio est via rectissima absq; deuio, via breuis absq; tædio. Cui subscribens Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuum, sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Quam intentionem alibi vocat faciem animæ, ex qua nimirum rectitudo operis, sicut ex facie pulchritudo corporis æstimatur. Ante quem etiam Theodoritus: Scopo, inquit, & proposito bonum & malum indicatur, quod multis ex scriptura productis exemplis posteà planum facit. Et post eum Ionas Aurelianensis Episcopus, pleraq; in eandē sententiam scribit, vbi tractat de cultu imaginum. Quod adeò vulgò fuit etiam non ignoratum, vt in omnium ore passim fuerit versiculus ille volutatus:

Ioannis 4. *Epist. 19.* *Affectum Deus attendit.* *Amb. li. 1. de offi ciis, cap 30.* *Idem lib. 7. in Lucam.* *Idē in contempl. de amore diuino capite 17.* *Bern. epist. 69.* *Ionas lib. 3.* *Matth. 6.* *Ser. 40. super Cantica.* *In Commentariis in Oseam.*

Quicquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Quin & illa Christi verba, Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem oculus tuus nequam erit, totū corpus tuum tenebrosum erit, sic qui sunt posterioris ætatis, Augustini, Gregoriiq; sequuti sententiā, enarrauerunt pleriq; omnes, vt per oculum intentionē significari dicerent, per corpus actionem cuiusq;. Lucernam itaq; corporis esse oculum, hoc est, per intentionē indicari, manifestumq; fieri, cuiusmodi sit actio cuiusq;. Nam si bona est intentio, quod agitur bonū, si mala, quod agitur malum esse. Nec secùs de lucerna locum hunc interpretatur Eusebius Emissenus, cuius in explicatione loci huius, hęc verba sunt: Sola intētio facit, vt opera nostra vel bona vel mala, Domino appareant. Potest enim vnum fieri & simile opus, vt non vna intētione fiat. Palàm enim eleemosynas dare, bona & non bona intētione fieri potest. Si enim ideò das, vt ab hominibus videaris, non est bona intentio: si verò ideò das, vt bonum exemplū aliis tribuas, & Deus inde glorificetur, bona intentio est: sic igitur in omnibus, sola intentio quærenda est. Quæ si bona fuerit, totū corpus virtutū, totaq; massa operationū lucida erit. Sic ab Hieronymo quoq; scriptū legimus: Si ita Martyriū fecerimus, vt nostras velimus ab hominibus reliquias honorari, sermonē vulgi sectantes, intrepidi sanguinē fuderimus, & substantiā nostrā vsq; ad mendicitatē propriā dederimus, huic operi non tam præmiū, quàm pœna debetur: & perfidiæ magis tormēta sunt, quàm corona victoriæ. Tantū igitur intentioni tributū à sanctis Doctribus legimus, vt bonā voluntatē sufficere dicerēt ad meritū: actionem requiri ad exemplū. Quamobrē non fuit quisquā adeò rerū imperitus, vt ieiuniū per se consideratum, hoc est abstinentiā à cibis, Dei cultum esse, siue opus quod Deus approbet, putauerit: per quod honore se iudicet affici, cui remissionē peccatorū tribuat. Quis enim nescit, abstinentiam eiusmodi non modò sine laude, verumetiā non sine reprehensione quandoq; fieri: vt quod ex se reprehendendum non est, si malè fiat, peccati rationē habeat. Sex eorum genera qui abstinent, vno versiculo visum fuit superiori seculo comprehendere.

Aug. in ser. domini in monte, li. 2. *Greg. lib 28. mora. cap. 13.* *Hom. 3. in natali vnius Confess.* *In cap. 5. ad Gal.* *Abstinentium genera.*

Abstinet æger, egens, cupidus, gula, simia, uirtus.

Æger abstinet, vel quòd fastidit cibū omnē: adeò vt nec odorē illius aut aspectū ferre possit: vel quod ratio valetudinis eius postulat, vt per abstinentiā illi medeatur. Hęc abstinētia, quoniā ad corpus refertur, nihil ad Dei cultū pertinet. Abstinet egens, quia quod edat, nō habet. Vtraq; abstinētia, & si vitio caret, laudē tamē apud Deū nō meretur. Abstinet cupidus & auarus, vt ne quid in victū impēdere necesse habeat. Abstinet gulosus, vt postridie tanto maiore cū apparatu, & maiore cū voluptate cibū sumat: si præsertim ad conuiuiū sit aliquod delicatius inuitatus. Abstinet simia, hoc est, hypocrita, vt ab hominib⁹ videatur. Hęc tria abstinētię genera, tantū abest, vt Deo grata sint, vt peccare etiā dicatur, qui ad hunc modū abstinēt. Ex tot igitur generib⁹ abstinētię solū hoc fieri cū virtute dicitur, si quis hoc solo nomine ieiunet, vt vel magis idoneū se reddat ad seruiendū Deo, vel pro peccatis suis satisfaciat. Vt verè dictum sit ab Augustino: Non virtus, sed causa virtutis apud Deum mercedem habet.

Serm. 59.

Sed iam ipsos monachos ea de re differentes audiamus. Hos enim fuisse potissimum dicunt hostes veritatis, qui doctrinas dæmoniorum docuerunt, ieiuniis & aliis id genus corporalibus exercitiis nimiò plus tribuentes: si modò corporalis exercitatio ieiunium dici potest, quod negat Ioannes Chrysostomus: quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus, quàm nutrit. Ac primum quidem huius ipsius Ioannis Chrysostomi discipulus, Cassianus Monachus, alterius Monachi vel Abbatis Mosi viri cumprimis celebris hæc adfert verba.

De ieiunio recentiorum sententiæ. *Chry. hom 12. in primā ad Titum.* *Cas. coll. 1. cap. 7.*

verba. Ieiunia, vigiliæ, meditatio ſcripturarum, ac priuatio omnium facultatum, non perfectio, ſed perfectionis inſtrumenta ſunt: quia non iis conſiſtit diſciplinæ illius finis, ſed per illa peruenitur ad finem. Ac paulò ſuperius: Ieiunia, vigiliæ, anachoreſis, meditatio ſcripturarum, propter principalem ſcopum, hoc eſt, puritatem cordis, quæ eſt charitas, nos conuenit exercere. Et iterum, ex Abbatis Theonæ ſententia, inter ea quæ media ſunt numerat ieiunium, quòd ſicut non iuſtificat cuſtoditum, ita non condemnat interruptum: niſi fortè præcepti tranſgresſio, magis quàm eſcarũ perceptio puniatur. Ac paulò pòſt: Nequaquam ieiunium principale bonum à Domino iudicari dicit, eò quòd non per ſeipſum, ſed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat, rurſum ex accidẽtibus cauſis, non ſolùm vanum: verùm etiam odibile cenſeatur, dicente Domino: Cùm ieiunauerint, non exaudiam preces eorum. Sic quoq; Marcus Eremita: Ieiunium, vigiliæ, peregrinatio, bona ſunt, ſed hęc pertinent adhuc ad honeſtam viuendi rationem. Atqui ſtatus Chriſtianorũ magis interna reſpicit quàm hæc: neq; debet quiſquam in illis collocare fiduciam. Sed ij vetuſtiores videri posſint, atq; ideò minus abſurdè de iis quæ foris ſiue externè geruntur, ſcripſiſſe. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anſelmus monachus, poſteà Cantuarienſis Archiepiſcopus: is explicans illum Pauli locum, Quorum Deus venter eſt: eos perſtringi ſcribit iis verbis, qui mortẽ Chriſti non ſufficere dicerent ad ſalutem, ſine carnalibus legis obſeruationibus: qui eſcas quæ ventris ſunt, Deum ſibi faciunt, dum dicunt eas homines iuſtificare, & ſalutem animæ putant in eſcis. Neque ſecùs eadem illa verba, qui fuit non paulò poſterior, interpretatus eſt Thomas Aquinas. Ideò, inquit, hæc diſſeminant legalia eſſe obſeruanda, propter lucrum & gloriam propriam, vt ſatisfaciant ventri. Et paulò pòſt adfert hæc gloſſæ verba: Dei proprium eſt iuſtificare: qui ergo in cibis iuſtificationẽ ponebant, dicebant Deum ventrem. Quem in eiuſdem loci explicatione ſequitur eiuſdem ordinis monachus Hugo de Prato: Carnales, inquit, obſeruantias inducunt, quales erant in lege veteri: Superfluam aſſerunt crucem Chriſti, cùm aliundè ſalutẽ expectẽt: Omnis autem ſalus in cruce exiſtit. Nihil autem eſt neceſſe aliorum etiam hac de re monachorũ ſententias adſcribere, quos ab his nequaquã diſcrepaſſe certum eſt, qui non ab eſcis, verùm à cruce Chriſti ſalutem expectabant.

Caſſ. coll. 21. c. 14. *Hier. 14.* *Marcus in capitulis temperãtiæ.* *Philip. 3.* *Hugo in ſermonibus, ſermo 1. Dom. 23. poſt Trinit.*

Sed quoniam clarius præ cæteris materiam hanc Bernardus tractauit, illius quoq; verba adſcribemus. Is quoniam fratres ſuos inſimulari cognouerat, quòd ordini Cluniacenſi, qui minus habebat auſteritatis, detraxiſſent, apologiam quandam conſcripſit ad Guilhelmũ Abbatem, in qua ſic ſuos inducit loquentes: Quomodo, inquiunt, regulam tenent, qui pelliceis induuntur, ſani carnibus veſcuntur, &c. Ac mox reſpondet: Regnum Dei intra vos eſt: hoc eſt, non in externis veſtimẽtis, aut alimentis corporis, ſed in virtutibus interioris hominis. Vnde Apoſtolus: Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſtitia & pax, & gaudium in Spirituſancto. Et rurſum: Regnum Dei non eſt in ſermone, ſed in virtute. De corporalibus itaque obſeruantiis fratribus calumniã ſtruitis, & quæ maiora ſunt regulæ ſpiritualia ſcilicet inſtituta relinquitis: camelumq; glutientes, culicem liquatis. Magna abuſio. Maxima cura eſt, vt corpus regulariter induatur, & contra regulam ſuis veſtibus anima nuda deſeratur. Cùm tanto ſtudio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui deerunt, monachus nõ putetur: cur ſimiliter ſpiritui pietas & humilitas, quæ profectò ſpiritualia indumenta ſunt, non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quaſi non melior ſit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata ſuperbia: Repleti deinde ventrem faba, mentẽ ſuperbia, cibos damnamus ſaginatos: quaſi non melius ſit exiguo ſagimine ad vſum veſci, quàm ventoſo legumine vſq; ad ructum exſaturari: & præcipuè cum Eſau non de carne, ſed de lente ſit reprehenſus: & de ligno Adam, non de carne damnatus: & Ionathas ex guſtu mellis, non carnis, morti adiudicatus ſit, econtrà verò Elias innoxiè carnem comederit: Abrahã gratisſimè carnibus Angelos pauerit, & de ipſis ſua fieri ſacrificia Deus præceperit. Ac paucis interiectis: Quid ergò inquis? Siccine illa ſpiritualia perſuades, vt etiã hæc quæ ex regula habemus corporalia damnes? Nequaquam, Sed illa oportet agere, & iſta non omittere. Alioqui, cùm aut iſta omitti neceſſe eſt, aut illa, iſta potius omittenda ſunt, quàm illa. Quantò enim ſpiritus corpore melior eſt, tantò ſpiritualis, quàm corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergo cùm de horum obſeruatione elatus, aliis eadem non obſeruãtibus derogas, nónne te magis tranſgreſſorem regulæ iudicas? cuius licèt minima quædam teneas, meliora deuitas? De quibus Paulus: Æmulamini chariſmata meliora: Detrahendo quippè fratribus, in quo temetipſum extollis, perdis humilitatem, in quo alios deprimis, charitatem: quæ ſunt proculdubiò chariſmata meliora. Ac iterum poſt pauca: Non hoc dico, inquit, quia hæc exteriora negligenda ſint, aut qui ſe in illis non exercuerit, mox ideò ſpiritualis efficiatur: cùm potius ſpiritualia, quanquam meliora, niſi per iſta, aut vix, aut nullatenus, vel acquirantur, vel obtineantur: ſicut ſcriptum eſt: Non prius quòd ſpirituale, ſed quòd animale, deinde quòd ſpirituale: Sicut nec Iacob, niſi prius cognita Lia, deſideratos Rachelis amplexus meruit obtinere: Vnde rurſus in Pſalmo: Sumite Pſalmũ & date tympanũ: quod eſt dicere, Sumite ſpiritualia, ſed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui diſcretè & congruè hæc & illa operatur. Hactenus Bernardus. Multò ante Bernardum quoque B. Ephrem: Noli exiſtimare in cingulo & veſte

Bernardus. *Lucæ 17.* *Rom. 14.* *1. Corinth. 4.* *Matth. 23.* *Gene. 25.* *Gene. 3.* *1 Regum 14.* *3 Regum 17.* *Gene. 18.* *Exod. 29.* *1. Corinth. 12.* *1. Corinth. 13.* *Gene. 29.* *Pſalm. 81.*

longa vitam consistere perfectam, aut in eo salutem esse positam quòd manus habeas mundas & eloqués sis, quod scripturas interpreteris, quod capite incedas raso, aut comã nutrias, in virtute, in bonis operibus sita est. Hæc autem dico, non vt habitui detraham: absit, sed vt ostendam habitui mores & opera debere congruere: habitus enim sine operibus nihil est, vbi eos corrigit qui cùm viciosè viuant, honores petunt.

Habitus sine operibus nihil est.

Quid auté? An isti remissioné peccatorũ, an iustificationé carnalibus escarũ aut vestiũ obseruationibus tribuũt? Tantũ ab eo abfuit Bernardus, vt quæ foris, siue externè gerũtur, his aliquid eiusmodi, tribuendũ putauerit, vt de omnibus in genere operibus diceret, quòd de iis sæpè incerta, & ob hoc periculosa sententia fertur: cùm multoties minus iustitiæ habeãt, qui magis operantur. Charitaté esse dicit, cui debentur omnia: de qua exclamás: O quãta est, inquit, fiducia charitatis: Alius operatur non amás, & alius amat nihil operans: ille quidé suum opus perdit, illius verò charitas nunquã excidit. Quamobré cùm idé dixit, veteres orthodoxos sequutus, ieiunio redimi æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata: de eo ieiunio intellexit, quod ex charitate procederet, & non aliũ, quàm charitatis scopũ sibi propositum haberet: huic enim peccatorũ remissio, non ei quòd externè fit, tribuitur. Sicut etiam apud Lucã legimus de Maria Magdalena, quæ cùm stans retrò secùs pedes Christi, lachrymis rigasset, capillis capitis sui tersisset, osculata fuisset, vnguẽtoq; pedes eius vnxisset: grata quidem Christo fuerũt hęc illius officia, quę, qué erga Christũ gerebat, amoris eius non obscura quędã erãt indicia: veruntamé cùm ad Simoné, in cuius hęc domo gerebãtur, dixisset: Quòd remittuntur ei peccata multa: causam proferens, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis sui tersit, quia osculata est, quia vnguento vnxit: sed remittũtur, inquit, ei peccata multa, quoniã dilexit multũ. Laudata est à Christo, inquit Bernardus, nõ quia vnxit, sed quia amauit. Adeò non quid fieret, sed quo affectu fieret, considerandũ esse putauit. Charitaté, per quam fides operata est, non opera ipsa remuneratus est, cùm ei remissioné tribuit peccatorũ: quæ aliundè etiã, quàm à charitate proficisci poterant. Ardor charitatis, rubiginé in ea peccatorũ consumpsit. Siquidé vniuersa delicta, multitudinemq; peccatorũ operit charitas. Hoc est quòd historiã hanc recensens Paulinus quoq; scribit, quod non tam pretio munerũ, quàm obsequij placuit affectu. Non enim vnguentũ in illa Dominus, sed charitaté dilexit. Hoc est quod à Chrysostomo quoq; de eadé scriptũ legimus, cùm historiã recẽseret. Et hæc quidé, inquit, extrinsecus faciebat, ea verò quæ in secreto mentis agitabat, multò his erant agnitiora, multoq; maiora, quem tantummodo Deus ipse cernebat. Et ab Ambrosio: Non vnguentũ Dominus, sed charitatem dilexit, fidem suscepit, humilitatem probauit. Et tu si desideras gratiam, charitatem auge, mitte in corpus Iesu fidem, resurrectionis odorem Ecclesiæ communis, charitatis vnguentum, & ita progrediens pauperibus dabis.

In eadem illa Apologia.

Lucæ 7. Mariæ Magdalenæ seruitus quomodo Christo grata.

In præfatione in tract. de vita solit. ad fratres de Monte Dei. Prouerb. 10. 1. Petri 4. Epist. 4. ad Seuerum.

Hom. 6. in cap. Matthæi 2.

Lib. 6. in Lucæ cap. 7.

Quamobrem vt cæterę omnes carnales obseruationes, sic ieiuniũ quoq; mediũ quiddã est, cuius & si labor sit idé, non idé tamen fructus est, nec eadé retributio meritorũ: quemadmodum à Chromatio memoriæ proditũ legimus: Longè enim differt ille, inquit, qui propter Deũ ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris cõpensatio fit laudis humanæ: illi pro deuotione humilitatis, meritũ gloriæ in futuro seruatur. Hoc de oratione, hoc de eleemosyna, hoc de cæteris omnibus, quæ fiunt externè, dici potest: Siquidé omnis pulchritudo filiæ Regis intrinsecùs: neq; quid foris fiat, sed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobré sanctos alios Patres sequutus, monet Leo, vt prõpta deuotione & alacri fide suscipiamus solenne ieiuniũ, non in sterili inedia, quam plerunq; & imbecillitas corporis & auaritiæ morbus inducit, sed in larga beneuolentia celebrandũ: vt scilicet simus de illis, de quibus ipsa veritas dicit: Beati qui esuriũt, & sitiunt iustitiã, quoniã ipsi saturabuntur. Ac in alio sermone: Non in sola, inquit, abstinentia cibi stat nostri summa ieiunij, aut fructuosę corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eundé modũ Eusebius quoq; Emissenus: Ieiunare & vigilare, & mores nõ corrigere, sic est, quomodo si aliquis extra vineã aut circa vineã extirpet, & colat: vineam auté ipsam desertã atq; incultã relinquat, vt spinas ac tribulos germinet: quæ insistente cultore, iucundissimos fructus ex se proferre potuisset. Agnoscite itaq; charissimi, quòd ad saluté perpetuã conquirendã abstinétia corporalis sola nõ sufficit, nisi animę quoq; ieiuniũ per abstinentiã vitiorum fuerit sociatũ. Quid enim iuuat, si quispiã sit corpore castus & mente polutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracundiæ facibus exagitat, quem superbia omni Dei gratia spoliat, quem mendaciis vel maledictis lingua cõmaculat, nónne ipse se fallit? nónne ipse se irridet & decipit, si credat se solo ieiunio sanctificandũ? Et idcircò dilectissimi, ita corpus exerceamus ieiuniis, vt menté purgemus à vitiis. Quid enim proderit, inquit Gregorius Nissenus, ore carné non attingere, si maledicentia fratré laceres? Quænam erit vtilitas, si dum tua non comedis, ea quæ pauperis sunt, per iniuriã surripis? Quæ porrò pietas ista, si aquã bibens struas fraudé, consuas dolos, & ex improbitate sanguiné sitias? Ac paucis interiectis: Quid confert ieiunium corporis, nisi mens pura, mundaq; sit? Nihil enim prosit currum validum ac strenuis quadrigis instructũ esse, si auriga insaniat. Hæc ille. Frater autem eius Basilius: Nec in sola ciborum abstinentia ieiunij bonum consistere puta: verum enim

Chrom. in 6. cap. Matth.

Leo serm. 2. de quadragesimo Ieiuniũ verum.

Matth. 5. Idem serm. 4 de quadrag. Euseb. hom. 4. Ieiunium & vigilias non prodesse, nisi mores corrigantur.

In oratione de pauperibus amandis.

Basilius ser. 1. de ieiunio.

enim ieiunium est animi crimine vacare. Et in ea quę sequitur homilia: Non sufficit, inquit, per se abstinentia à cibis ad hoc vt laudabile sit ieiunium, sed ieiunemus ieiunium Deo acceptabile. Deo placens & verùm ieiunium est, abstinere à malo, linguam continere, iram temperare à concupiscētiis, alienum esse à detractatione, à periurio, à mendacio. Horum moderatio verum est ieiunium. Et Cæsarius: Noueritis fratres: Nihil prodest, si carnem nostram ieiuniis, ac vigiliis affligimus, & mentem nostram non emendemus, aut quæ interiora sunt, non curemus. Quid enim prodest afflictio corporalis, si linguam nequitiis & obtrectationibus polluamus? Nónne omnes labores nostri ad nihilum redigūtur? Nónne omnes labores nostri velut fumus & vmbra euanescent, & velut stupæ fauilla in nihilum redigetur? *Homil. 23.*

Neq; tamen propterea non rectè dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remissionem peccatorum, quod proposito magis tribuitur ieiunantis, quàm ipsi ieiunio: Alioqui dicere liceret eadem ratione, quòd non rectè dixerit Christus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Non rectè dixisset scriptura: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et rursum: Eleemosyna à morte liberat. Et iterum: Peccata tua eleemosyna redime: quandoquidem non quod datur, sed animum dantis respicit & remunerat Deus. Neq; sicut quidam somniant, cùm hæc ita dicuntur, obscuratur lux doctrinæ de beneficiis Christi propriis, & de fide, cùm non de infidelium, sed de fidelium, omnem suam fiduciam in Christi cruce collocantium, ieiuniis, eleemosynis, orationibus loquamur: Quæ si per se sunt vilia, fides, inquit Leo, ea efficit preciosa, cùm si fuerint ab infidelibus ministrata, etiã si fiat magno sumptu, omni tamen iustificatione sint vacua. Non ergo excluditur fides, non excluditur mortis & passionis Christi meritum. Neq; ieiunium, orationé, eleemosynam ita ad mundationem & remissionem sufficere putamus, vt non principaliter opus esse misericordia Dei, & sanguine Christi profiteamur, in quo peccatorũ omnium redemptionem habemus, si modò dignos pœnitentiæ fructus fecerimus: quemadmodum ex Basilio nos docere anteà quoq; meminimus. Verùm isti non intelligentes, neq; quæ loquuntur, neq; de quibus affirmant, putant nos de infideliũ operibus dicere, quibus certũ est remissionem peccatorũ non tribui. Tantùm autem abest vt propria Christi beneficia per hanc doctrinã obscurentur, magis etiam vt illustrentur. Christi enim passionis & mortis beneficiũ est, vt ieiunia, vt orationes, vt eleemosynæ, vt reliqua id genus pia opera nostra Deo grata sint & accepta: Omne meritũ quod illis tribuitur, ex Christi beneficio, ex Christi pendent merito: quod vbi fuerit sublatum, simul erit actionum nostrarũ meritũ omne sublatum. Mortem enim suam & crucem Christus non ociosis & nihil agentibus, sed ieiunãtibus, sed orantibus, sed in omni pietatis genere nos exercentibus prodesse nobis voluit.

Lucæ 11. Eccle. 3. Tobiæ 12. Danielis 4. Leo serm. 6. de quadragesima. Basil. in regulis contract. reg. 27.

Quòd verò negant isti cultus esse Dei, qui non sint à Deo mandati, & idololatriam esse, sine verbo cultum instituere, iam anteà confutatũ à nobis esse meminimus: quòd Abel, Noë, Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei mandatum haberent, tamē & altaribus ædificãdis, & primogenitis, adipibus, holocaustis, aliisq; sacrificiis offerēdis, piè Deũ coluerunt. Ac vt nihil dicamus de iis, de quibus scribit Paulus, quòd circuërunt in melotis, in pellibus caprinis, in solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in cauernis terrę, quos quamuis nullum habuerint de hoc instituto viuendi Dei mandatum, nisi tamen fuisset illud Deo gratum, nequaquam Paulus ita descripsisset: vt silentio prætereamus Rechabitas quoque, quos non Dei immortalis, sed patris sui mortalis præcepto, cùm ab aliis rebus nõnullis, tum à vino sic abstinuisse legimus, vt ne iussi quidem à Ieremia Propheta, vt vinum gustarent, adduci potuerint: quos non modò commendandos hoc nomine, verumetiam remunerandos esse Deus putauit: vt de Nazareis quoque taceamus, qui cùm nullo essent diuino mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddam viuendi sunt institutum sectati, ac voluntario se voto obstringentes, Deoq; consecrantes: à vino & omni quod inebriare potest, abstinebant: vt mittamus Eliam & Eliseum & cæteros Prophetas, qui nullo Dei mãdato obstricti, & cœlibem vitam agebant, & vigiliis, ieiuniis, laboribus, humi cubitionibus, cæteroq; victu & habitu duriore præ cæteris corpus suum macerabant: quod non fecissent, nisi Deo gratum existimassent. Quod speciale mandatum habuit Samuël, precibus Deum in Masphat placaturus, vt aquam effunderet in cõspectu Dei, dieq; illa cum Israëlitis omnibus ieiunaret? Quod Dauid, vt septem dierum ieiunio & fletu in terra decumbens, in cinere & cilicio se affligeret? Quod Ezechias, vt ad impetrandũ Dei misericordiã, obsessus ab Assyriis, vestimenta sua scinderet, saccoq; operiretur? Quod Sara Raguëlis filia, vt se triduano ieiunio affligeret? Quod fuit speciale mandatũ de ieiuniis, quibus affligebat se populus, cùm Hierosolymis Nabuchodonosor excidium per Holophernem minaretur, deq; eo, vt sacerdotes ciliciis induerentur, & cinere caput aspergerent? Sed quorsum attinet enumerando singulos recensere, Iudith, Hester, Daniëlem, Niniuitas, Machabæos, & complures alios, qui quoties offensum suis aut populi peccatis, Deum propitium reddere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cilicia confugiebant. Et tamen in exterioribus & corporalibus his, quod anteà quoque commemorauimus, proprium esse Dei cultum, nemo fuit etiam ex monachis qui diceret: Sed sunt hæc indicia mentis à peccatis auersæ, detestantis ea, deq; commissis illis

Hebr. 11. Rechabitæ obediunt præcepto patris. Iere. 35. Num. 6. Nazarei. 1. Regum 7. 2. Regum 12. Esai. 38. Tob. 3. Iudith. 4. Hester. 14. Daniel. 10. Ionæ 3. 2. Mach. 13.

Ioël.2.

Ieiunandi causæ tres.

2. Corinth.6. Daniel.10.

vltionem sumentis, singularemq; dolorem declarantis, simul ad Deum iuxta Prophetæ vocem conuersæ dicentis: Conuertimini ad me in ieiunio & fletu & planctu: qua mente sic ad Deum per amorem conuersa, proprie Deus colitur. Quæ verò fiunt externè, signa tantùm quædam sunt & indicia cultus interioris. Atq; ideò haud scio an quisquam vnquam Monachorum dixerit, ieiuniū est cultus Dei: cùm tribus ex causis ieiunari, memoriæ prodiderint: vel ad cōcupiscentias carnis reprimēdas, sicut à Paulo dictū legimus, in ieiuniis, in castitate, quòd per ieiunia castitas cōseruatur, vel ad mentē liberius ad sublimiorū contemplationē eleuandā, sicut Daniēlē legimus post ieiuniū trium hebdomadarū, à Deo reuelationē accepisse: vel ad satisfaciendū pro peccatis, quemadmodū per Iohēlem admonet Dominus, vt conuertamur in ieiunio ad se, &c. Quamobrem non modò ieiunio vel ab ipsis etiam scholasticis Doctoribus aliquid eiusmodi tributum non est, sed nec ipsa quidem adoratio, nec oblatio, nec oratio, vocisq; prolatio, nec frontis, vultusq; demissio, ceruicisq; flexus, vera est ab illis Dei seruitus existimata, quòd hæc omnia contraria animi voluntate ad simulationem, fallaciamq; conuerti possunt: sola credita est esse voluntas, quę si totam se Deo dedisset, verus illi cultus, veraq; seruitus per hæc etiam externa præstaretur. Itaq; pertinere magis ad Dei cultum ieiunium videtur, quàm quòd ipse Dei cultus esse putetur.

Ieiuniū in sacris literis præceptū. Ioël.2. Rom.13. Matth.6.

Neq; tamen est intereà ieiunium, de quibus nullum expressum mandatū haberi, verè dici queat. Nam & in Propheticis & Apostolicis, & in Euangelicis literis præceptū esse legitur. Siquidem & Ioël, vt ieiunemus monet: & Paulus cùm à comessationibus & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quàm ad ieiunium inuitat? Christus autem ieiunandi modum etiam præscribit, ac sicut orationem & eleemosynam, ita ieiunium appellatione iustitiæ dignatur. Quòd si rectè iustitia Deus coli dicitur, quandoquidem iustitiæ nomen ieiunio Christus tribuit, nō rectè ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur.

Ieiunii præceptū cur pœnale.

Verùm offendit istos necessitatis opinio, quodq; non mitis aliqua & moderata pœna adiecta est, vt prouidentia Pastorum, aut indulgētia, lenitateq; parentum agi nobiscum videatur, sed perinde ac si iactura nostrarum animarum parui momenti sit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni cœlestis, qui contrauenerit, punitur, dum iræ Dei æternæ reus pronunciatur. Nos verò quæ fuerit Patrum hac de re sententia videamus. Constat duriores hac in parte Græcos quàm Latinos fuisse, neq; id hac nostra modò, vel proxima superiori ætate, verumetiam ante mille ducētos & amplius annos. Primùm enim illi neminem prorsus mortalium ab obseruatione ieiunij volebant exceptum: quod illa Basilij verba testantur, dicētis: Nemo ieiunātium numero sese subducat, in quo & generationes cunctæ, sexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per singulas sunt Ecclesias, eos qui ieiunant describētes. Vide, quęso, ne ob breuem ciborum delectationem plectaris: néve te reum & desertorem aciei Angelo describenti constituas: Minus sanè periculum fuerit aliquem in acie scutū proiicere, quàm arma ieiunij detrectare. Deinde quàm graue periculum esse putauerint ieiuniū violare, cùm ex illis Basilij verbis, tum ex iis, quæ paulò antè produximus, Antiochenorum & Constantinopolitanorum exemplis, facile cuiuis liquere potest, qui nunquam extrema quæq; perferre parati prius fuissent, quàm vt cibos ieiunij lege prohibitos gustarēt, nisi gustatis illis multò se grauioribus affectos iri suppliciis persuasum habuissent.

Ieiunio præcipiendo Græci, Latinis duriores.

Basi. ser.2. de ieiun. pridie diei Cineris.

A ieiunio exempti.

Pueri.

Ætas ieiunando obnoxia.

Cæterùm Latini, maximè verò qui proximis superioribus seculis vixerunt, minus hac in parte seueri, valdeq; moderati fuisse videntur. Siquidem hi non omnem ætatem, nec mortales omnes ieiuniorum legibus teneri voluerunt: excipiebant enim pueros, vel quòd indigent alimento multo propter caloris vim, quo facilè cibus omnis consumitur, humoris verò tenuitatem: vel quòd natura essent imbecilliores, quàm vt longioris temporis inediam ferre possint: ita vt cibo crebrius refici necesse haberent, qui non hoc tantùm in illis operatur, vt nutriat, verumetiam vt augmentum præstet. Quamobrem quamdiu eo statu sunt vt crescāt, quod fieri creditur vsq; ad finem tertij septennij, non fuit visum eos ieiuniorum legibus alligare: etiamsi conducere creditum est, vt intra hanc quoq; ætatem, si non omnibus, certis tamen quadragesimæ diebus, quo ad vires cuiusq; ferre possent, in ieiunio & abstinentia exercerentur. Idem cauerunt de prægnantibus mulieribus, quæ cum cibo refici necesse habeāt, non sua tantū, verùm & fœtus nutriendi causa, existimatū est ad hoc duplex alimēti genus minimè sufficere, si semel in die cibū sumpsissent. Deinde verò sæpè inordinato quodā desiderio, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt, atq; id tam ardenter, vt nisi desiderio suo satisfecerint, de fœtu periclitari videantur. Itaq; nullum est illis ciborū genus interdictū: atque adeò ieiuniorum legibus non tenētur, vt etiam peccare grauiter credantur, si nimis eas arctè obseruantes, de salute fœtus, quem in vtero gestant, minus fuerint solicitæ. Ægri quoq; sunt ad eundem modū legibus ieiuniorum soluti, non quòd non plurimū prosit abstinentia his qui morbo aliquo conflictantur, sed quòd eorum valetudini magis expedit, vt bis aut ter modico cibo, quàm semel tantùm in die vtantur immodico. Eadem habita est senum quoq; ratio, quando senectus & ipsa morbus est, quā cùm naturalis calor plerunq; deficiat, ad eum fouendum senes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum ostiatim eodem numero sunt habiti, qui non quando & quantū velint, sed cùm illis cibus à locupletioribus fue-

Mulieres prægnantes.

Ægri.

Senes.

Pauperes.

fuerit suppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neque dissimilis visa est esse peregrè proficiscentium ratio, qui cùm non semper eo tempore quo vellent in locum destinatum peruenire queant, ieiunij tempus minimè tenentur obseruare: quin & oblatis quandoq; cibis vti coguntur, siquidem eorum quos esuriales dies requirũt, potestas non datur. Idem existimatum est de iis, qui grauibus premuntur laboribus, quos vt sustinere facilius possent, quo minus bis in die cibum sumerent, nulla visum est lege prohiberi. Quamuis non alij nunc esse videantur, qui quæ sunt ab Ecclesia indicta ieiunia, diligentius obseruent, quàm illi, quorum grauissimis laboribus fit, vt fames à cæteris mortalibus propellatur.

Peregrini.

Laboribus pressi.

Agricolarum pietas maior quàm ociosorũ.

Hinc videre licet, quàm clementer cum suis liberis egerit occidentalis Ecclesia, quæ materna quadam pietate, ætati cuiusq;, valetudini, conditioni, & cuicunque tandem necessitati diligenter prouideri curauit: atq; id quidem non tam priscis illis seculis, quibus maiorem in hominibus duriciem & asperitatem fuisse constat, verùm trecentis his annis quibus rerum nouandarum studiosi nimis duris legibus adstrictos homines fuisse querũtur. Legat qui volet Vincentium Beluacensem, & qui secuti sunt eum, Thomam Aquinatẽ, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexãdrum de Ales, & complures alios, (quis enim hæc monachorum non tractauit?) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eosdem inueniet? nunquam eorum fuisse sententiam, vt statim reus æternæ mortis pronunciaretur, si quis indictum ab Ecclesia ieiunium violasset. Sed ipsos potius ea de re disserentes audiamus. Visum est autẽ eius verba potissimum adscribere, qui cæteros ætate præcessit Vincentij Beluacensis, qui fuit monachus ordinis Prædicatorum. Docet is, quatenus institutum est ab Ecclesia ieiunium, esse de iure positiuo: quo iure prohibentur, vel præcipiuntur illa, quæ possunt aliàs vel benè vel malè fieri: Et ideò, inquit legislatoris intentio non est, vel esse non debet, in cõdendo ius aliquod positiuum, obligare homines ad illius iuris obseruantiam, habentes causam legitimam & rationabilem non obseruandi. Præcepta enim quæ per modum statuti communis proponuntur, non eodem modo omnes obligant, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit: cuius auctoritatem si quis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quòd impediatur finis quem legislator intendit, talis transgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa, quis præceptum non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse seruandum, talis transgressio non constituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in summa sua Thomas Aquinas: cuius etiam alio loco verba hæc sunt: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipsis verbis: & ideò transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quàm qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, secundum textum verborũ. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat. Qui verò in casu, in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat: nec reputandus est statuti transgressor. Et ideo non est necessarium, quòd quicunq; diem aliquem ab Ecclesia statutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: potest enim hoc aliquando omninò sine peccato contingere, aliquando sine mortali cum veniali, aliquando etiã cum mortali: & hoc secundum diuersas occasiones, quibus homo inducitur ad ieiuniũ frangendum. In eandem sententiam & Abbas Panormitanus, & alij pleriq; scripserunt.

Rayn. in Pantheol. cap. 3. vbi tractat de ieiunio.
Hugo de tempore byemali, ser. 33.
Alex. Part. 4. quæst. 102.
Vinc. speculi moral. parte 10. distinct. 26.

Tho. 22. q. 147. ad tertium in 4. sent. distinct. 15. quæst. 3. art. 1.

Abb. super. 3. decreta. de obser. ieiunii. & Gabriel Biel in 4. sen. dist. 16. q. 3.
Matth 15.

Ex quibus colligere licet, quòd non aliud in Ecclesia proximis superioribus seculis etiam monachi docuerunt, quàm quòd Magister Ecclesiæ Christus ipse docuit, cùm dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominẽ, sed quod procedit ex ore, coinquinat hominem: quia omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur: quæ autem procedunt ex ore, de corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, &c. An non, aliis quidem verbis, hoc ipsum tamen dicere videntur, qui negant eum peccare, qui quoquo modo diem ab Ecclesia institutum ieiunare omittat, sed eum tandem capitalis criminis reum esse docẽt, qui contemptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putãdi sunt, quam non coinquinat te cibus qui intrat per os, sed quod procedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogantia tua, qua te solũ sapere, cæteros omnes desipere persuasum habes: cõtemptus iste tuus, quo fit, vt auctoritatẽ Ecclesię, vt præcepta maiorũ tuorum, quæ tanquam leges Apostolicas obseruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas: ea demùm sunt quæ coinquinant te. Quamobrẽ sicut Adam non cibus, sed prohibitus cibus perdidit: sicut Esau nepotem sancti Abrahæ, non esca, sed vsq; ad cõtemptum sacramenti quod in primatu suo habuit concupita esca damnauit. Sciamus, inquit Augustinus, non Dei creaturam esse culpabilem, sed inobedientiam contumacem & inordinatam cupiditatem, non propter porcum, sed propter pomum mortuus primus homo, & Esau primatus suos, non propter gallinam, sed propter lenticulam perdidit. Sic te non caro quam sumis, sed Apostolicarum traditionum contemptus condemnat. Sic apud Abdiam quoq; dixisse Matthæus Apostolus legitur. Neque verò manducare crimen est, sed incongruè manducare, peccatum est & crimen. Denique si aliquis prius cibum carnalem accipiat, & posteà ipso die quo iam cibo naturali refectus est, cibum spiritualem præsumat, ex vtroq; cibo reus criminis & inhonestatis

Hier. in epi. ad Lucinium.
Genc. 3.
Gene. 25.
Tract. 83. in Ioan.

Lib. 7. de vitis Apostol.

& præsumptionis efficitur: non ideò quia manducauit, sed quia cōtra ordinem, & contra iustitiam, & contra regulam Dei cibo carnali primùm refectus est. Non ergo reum facit aliqua operatio hominum, sed irrationabilitas eius operis suum damnat auctorem. Verè dixit Epiphanius: Non esse considerandū quid factum sit, sed quo tempore, & quomodo, & in quibus, aut quare factum sit.

Epiph. in epist. ad Ioan. Hierosol. quam Latinam fecit Hieron.

Spiridionis exemplum non est contra præceptum ieiunii quadragesimalis.

Lib 1. cap. 11. eccle. hist.

Quamobrem nihil est, quòd nobis obiiciant isti, qui tantò rerum nouandarum studio tenentur, Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non piè factum est: Sed Sozomenū ipsum audiamus historiam scribentem. Venit, inquit, ad Spiridionem ex itinere quidam instāte iam quadragesima, qua ieiunium cum domesticis suis continuare, certoq; die cibum gustare, ac inter mediis diebus ieiunus persistere solebat. Cùm autem peregrinum admodū delassatum cerneret: Agè, inquit ad filiam, laua viro pedes, apponeq; quod edat: Respondente virgine, nec panem superesse, nec alphita, quòd talia propter ieiunium parari non solerent: præmissa oratione, petitaq; condonatione, iussit filiæ carnes porcinas, quas domi sale conditas habebat, coquere: coctis illis, peregrinum vnà secum ad mensam sedere fecit, appositisq; carnibus vesci cœpit: virumq; hortatus est, vt suo exemplo ederet & ipse. Recusanti, ac se Christanum esse dicēti: Hoc minùs, inquit, recusare debes: Mundis enim omnia sermo diuinus munda esse pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur, quod non ad confirmationem potius, ab ipsis Apostolis nobis traditæ ieiunij quadragesimalis obseruationis pertineat, quàm vt ex eo contemnendam esse doceri possit? Nam quòd ieiunium cum domesticis in quadragesima continuare, quòd certo die cibum gustare, quòd intermediis diebus ieiunus persistere solebat, quòd nec panis, nec alphita supererant, quoniam propter ieiunium talia non pararentur, nunquid hęc omnia clarè non indicant, Spiridionem Episcopum sanctè quadragesimale ieiunium obseruasse? Quòd verò coctas carnes apponi peregrino de via fesso iusserit, id eum necessitate, quoniam aliud præ manibus non habebat, fecisse, neq; solùm necessitate, verùm etiam Christiana quadam charitate, cui legum præscripta cedunt: cùm indignum putaret, itineris labore fatigatū hospitem ad se venientem, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamen & ipsa in re illustris fuit eius pietas, qui non nisi præmissa oratione, petitaq; condonatione, carnes hospiti apponendas esse putauit. Quod Spiridioni licuit, licuit semper, licet, & licebit in Ecclesia, si quis ardens erga proximum charitate peregrè venientem, longique itineris labore fessum, alium cibum quo reficere possit esurientem, ad manum non haberet. Vsque adeò autem id licitum est, vt vitium esse dicat Prosper Aquitanicus, si secùs aliquis faciat. Qui cùm de abstinentia multa scripsisset: Veruntamen, inquit, sic abstinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi aut abstinendi necessitati subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermisso reficio, non soluo ieiunium, sed impleo charitatis officium. Cæterùm si propter abstinentiam spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari, contristo, abstinentia mea non est virtus dicenda, sed vitium: quoniam quidem ipsa abstinentiæ ac ieiuniorum continuatio, nisi fuerit, quando res exigit prætermissa, & me inflat, & fratrem meum, cui charitas iubet seruire, contristat, vel certè mihi nihil inesse charitatis fraternæ demonstrat: cùm sine abstinentia, quemlibet hominem catholicum charitas sola perficiat, & omnes abstinentia aut perdat sine adinuentione charitatis, aut pereat.

Prosp. de vit. contempl. li. 1. ca. vlt.

Ante trecentos annos Bracharensem Archiepiscopum retulisse legimus ad Innocentium tertium Pontificem Romanum de quibusdam, qui diebus quadragesimalibus, cùm tantæ famis inedia ingrueret, quòd magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere coacti fuerint: quam illis pœnitentiam iniungendam censeret. Rescripsit prudens & doctus Pontifex: In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis Domino & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi culpa minimè reperitur. Non subiacet ergo legi necessitas, sed neq; charitas: modò ne in locum charitatis ingerat se carnalitas. Nunquā nefas est habitū etiā ob societatē ieiuniū soluere, vel propter infirmū consolandū, vel propter peregrinū reficiendū, vel propter similē causam aliquā. Thomas Aquinas ne monachū quidē peccati mortalis reū esse vult, si comedat carnes, nisi per inobedientiā id faciat, aut ex cōtemptu. Narrat Ioannes Gerson de fratre quodam, qui cùm ieiunaret, accessit domum quādam, cuius dominus cœnabat (libet autem verbis illius vti.) Orauit, inquit, hunc dominus ob amorem Dei & charitatis, vt vellet cœnare. Sic fecit, & comedit optimè, plus quàm hospes voluisset: quia remansit hospiti parua pars. In discessu dixit hospes fratri, qui excusabat, se dicens charitatē comedisse: redeas aliàs, inquit, sed noli ducere tecum charitatem, quia est gulosa nimis.

Inno. lib. 3. decreta. constit. 140.

Ioan. Gerson tomo 4. in ser. dominicæ 1. quadragesimæ.

Gerson de fratre quodam.

Nihil est ergo necesse Spiridionis exemplum proferre, cùm etiam proximis superioribus & nostro hoc seculo licuerit semper, & liceat etiam his, qui præ cæteris videntur abstinentiam professi, cuius generis monachi sunt, indictum ab Ecclesia ieiunium non obseruare: non solùm si qua necessitas vrgeat, verumetiam si postulet id fraterna charitas: ex qua quicquid proficiscitur, tantùm abest, vt iniquitatis aliquid, iustæq; reprehensionis habeat, vt inter ea etiam, quæ cumprimis rectè facta sunt, numeretur. Contrà, quicquid ex arrogantia,

quicquid ex contemptu proficiscitur, id etiam si speciem aliquam pietatis habere videatur, criminis tamen capitalis reum hominem constituit. Sic ieiunare, quod per se laudabile est, reprehensione non caret, si fiat ex contemptu, quin & mortis æternæ reum hominem facit. Hoc est quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrensi concilio sancitum esse legimus: Si quis tanquam hoc continentiæ conuenire iudicans, die Dominico ieiunauerit, aut in eiusdem diei contemptum, anathema sit. Sed & multò antè, quàm id concilium habitum fuisset, Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus: Si quis Dominico die ieiunasset, eum Christi vocat interfectorem: Non quòd abstinere die Dominico tantùm sit nefas, (cùm rectè scripserit Origenes, liberum esse Christiano per omne tempus ieiunare, quod in diebus Pentecostes, & die Dominico Paulum Apostolum & cum eo credentes fecisse scribit Hieronymus) sed cum Manichæis, cum Aërianis, cum Lutheranis, & cum aliis id genus hæreticorum portentis in contemptum Ecclesiæ die Dominico ieiunare, non minus flagitium sit quàm Christum interficere. Adeò verùm est, quod ait Veritas: Non quod intrat in os, sed quod procedit de ore, quod exit de corde, cogitatio mala, contemptus, fastus, arrogantia, hæc sunt quæ coinquinant hominem. Itaque & non ieiunare virtutis, & ieiunare quandoque crimen est capitale, si vel hoc ex contemptu, vel illud fiat ex charitate, vel necessitate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem nihil est mundum: sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. Qui charitatem habet, ei munda sunt omnia: neque peccat si ea vrgente non obseruet indictum ab Ecclesia ieiunium. Qui charitatem non habet, ne ea quidem quæ munda videntur, ei munda sunt. Sic à Gregorio scriptum legimus: Maioris enim est meriti charitatis iniuncta refectio, ieiunio propria deliberatione suscepto. Qui enim iussus carnem reficit inuitus, ieiunij præmium deuotione promeruit: & ampliorem mercedem obedientiæ manducando conquisiuit. Idem sensit ante Gregorium Marcianus, quem tertium inter eos Patres Theodoritus recenset, quorum historiam conscripsit. Nos quoque, inquit, ô amice, eandem quam tu vitam persequimur, & amplectimur eandem viuendi rationem, & quieti labores præferimus, & ieiunium magis expetimus, quàm cibum, eumque nocte aduentante capimus. Sed scimus charitatem esse ieiunio præstantiorem: Charitatis enim opus à lege diuina præcipitur: Ieiunium autem est potestatis nostræ & arbitrij.

Cap. 18. Dominico die nō ieiunandum. Ign. epist. 4. ad Philip. Orig. hom. 10. in Lucam. Hier. ad Lucin. Titum. 1. Charitatē habenti omnia munda. Greg. li. 2. cap. 4. in 1. Regum.

Quid igitur de iis dicemus, qui non aliam ob causam in quadragesima carnibus vescuntur, quàm vt ea re sanctorū Patrum sanctiones, & quicquid magno totius orbis Christiani consensu tot seculis in Ecclesia Dei receptum, & singulari studio fuit semper obseruatum, id se contemnere & pro nihilo ducere testatum omnibus faciant? Quid aliud quàm Sataniana esse huiusmodi non Christiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si esca scandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meū scandalizem: Isti contrà: Quoniam esca scandalizat fratrem meum, manducabo carnem in æternum, vt fratrem meum scandalizem. Nunquid hoc non est Satanam esse? Nunquid hoc non est Christo, qui per Paulum loquitur, aduersari? Nisi fortè Christo non aduersatur, qui quod ab eius corpore, quod ab vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, tanto studio videtur fuisse semper obseruatum, id ob hoc ipsum reiiciēdum censet, quia tanto consensu videt obseruari. Vult catholica, nolo: Non vult catholica, volo: Citius diem Dominicū ieiunauerim, ne cum catholica resurgente Christo gaudeam, quàm vt cum catholica feria sexta, ob illius crucifixi memoriam, signum aliquod luctus & mœroris ostendam: Quid est, si hoc non est Satanam esse: Siquidem Satanam vocant Hebræi, quem aduersarium Latini. Digna vox est Augustini quæ celebretur: Turpis est omnis pars, vniuerso suo non congruens. Tu cùm te partem, cùm Christi corporis membrum existimari velis, quę tamen ab hoc vniuerso Christi corpore, quæ ab omnibus his, qui Christiani, qui Catholici, qui Orthodoxi censentur, quamlibet magnis & locorum & temporū interuallis inter se disiunctis, tam admirabili consensu obseruari vides, vt neq; temporum diuersitas, neq; linguarum varietas, neq; locorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, sed similes lyræ sint, semperq; fuerint, quæ multas quidem & diuersas habet chordas, vnam autem symphoniam & sonorum cōcentum vnum emittit. Tu, inquam, cum hoc vniuerso vsq; eo non congruis, vt in despectum vniuersi Christi corporis contraria potius facias omnia. Quid esse potest turpius? quid indignius homine Christiano? aut quæ potest esse nota illustrior, qua te non Christi colligentis, verùm Satanæ spargentis ministrum esse cuiuis constare queat? Si quis cùm vestem omnes in luctu mutasse videret, purpura solus indutus, ostroq; conspicuus in medium prodiret, nónne pro insano haberetur? Vir bonus & doctus Sydonius Aruernus Episcopus, quorundam sui temporis vitia perstringens inter alia sic in eos inuehitur: Procedunt, inquit, albati ad exequias, pullati ad nuptias. Atqui non dissimiles huic sunt, qui cùm videant vniuersam Ecclesiam externo quodam abstinentiæ signo mœrorē suum & dolorem indicare, quem de Christi cruciatibus, quibus peccata sua, causam dedisse intelligunt, conceperunt, eo ipso die, quo id tanto consensu fieri cernunt: ab omnibus, sibi crapulę indulgendū, lætitiamq; præ se ferēdam esse putant. Gaudete cum gaudētibus: flete cum flentibus,

1. Corinth. 8. Sathanas aduersarius. Aug. li. 3. confess. capite 8. Lucæ 11. Rom. 12.

 dicit

dicit per Paulum Dei spiritus. Vides homines diem hilarem sumentes in memoriam Christi resurgentis, gaude cum illis. Vides mœstitiã præ se ferentes in memoriam eiusdẽ passi, crucifixi, & mortui: quod omnes facere cernis amore Christi, fac & ipse: neq; velis cum vniuerso non congruere. Quamobrẽ pro paterna solicitudine nostra, qua liberorum nostrorum saluti prospectum ex animo cupimus, hortamur omnes & obtestamur, vt modis omnibus eorum consuetudinẽ defugiant, quos non aliam ob causam, vel quadragesimæ diebus, vel sextis feriis, aliis ve temporibus, quibus per vniuersam Ecclesiam abstinetur, carnibus vescẽtes videre licet, quàm vt hoc signo se nihil habere cum catholica cõmune planum omnibus faciant, vt eos fugiant tanquam viperas & basiliscos: ac certò persuasum habeant, qui cum vniuerso per contemptũ non congruunt, & indicta ab Ecclesia ieiunia violant, eos reos esse mortis æternæ, & ad Satanæ Synagogam, non ad Ecclesiam Christi pertinere.

Ieiunare qui non potest, quid facere debeat.

Si quis autem aliqua ex causa earum quas paulò antè cõmemorauimus, ieiuniũ non obseruauerit: maximè verò si morbus quominus ieiunet in causa sit: quandoquidẽ Dominum habemus mansuetum & misericordem, & nihil super vires nostras à nobis exigentem: non est quod se propterea criminis alicuius affinẽ esse putet, modò id de vtriusq; Medici consilio faciat. Deindè verò seruet illud, quod in sermone quodam Augustino inscripto legitur. Cùm Cæsarij potius esse videatur, apud quem ad verbum reperitur. Qui ieiunare non præualet, secretius sibi soli: aut si est alius infirmus cum ipso, in domo sua preparet, quod accipiat, & eos qui ieiunare prẹualent, ad prandiũ non inuitet: quia si hoc fecerit, non solùm Deus, sed etiam homines possunt intelligere illum non pro infirmitate non posse, sed pro gula ieiunare non velle. Sufficiat illi quòd ipse ieiunare non præualet, & magis cum gemitu & suspirio & animi dolore manducet, pro eo quòd aliis ieiunantibus ille abstinere non potest: Ac iuxta eiusdem Augustini & Chrysostomi consilium: Qui ieiunare non valet, largiorem det eleemosynam, feruentior sit in precibus, maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquiis, in quibus corporis infirmitas nihil obstare potest: inimicis reconcilietur, omne odiũ & vindictæ cupiditatem ex animo effuget. Quem secutus Cæsarius: Pro eo quòd non potest ieiunare infirmus, amplius debet erogare pauperibus, vt peccata, quæ non potest ieiunando curare, possit eleemosynas dando redimere.

Aug. ser. 62. de tempore.

Aug. ibidem. Chry. hom. 10. in Gene.

Cæs. hom. 18.

Quanquam quòd ad valetudinis tuendæ rationem attinet, verissimũ est illud quod à Sapiente scriptum est: Propter crapulam multi perierunt, qui autẽ abstinens est, adiiciet vitam. Hinc est quod Medici quoq; matrem sanitatis vocant abstinentiam. Nam vndè pedum dolor? vndè vertigo capitis? vndè subitaneæ mortes? vndè cæteri morbi pleriq; contrahuntur, nisi ex crapula? In Paradiso non erat vinũ, neq; carniũ esus, ac nec extra Paradisum quidem ad ipsa vsq; diluuij tempora: nihilominus ad mille propemodum annos hominum vita producebatur: vt qui septingentos aut octingentos annos vixisset, immatura morte decessisse videretur: Posteaquàm verò carnibus vesci, vinumq; bibere mortales cœperunt, facti sunt dies annorum nostrorum septuaginta anni: Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor & dolor. Ægrè nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot centariis vixisse legimus, qui carniũ vsum nesciebant. In deserto fuit populus Israël quadraginta annis: donec manna tantùm & aqua contenti fuerũt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur: Posteaquàm autem de carnium ollis, quibus alebantur in Ægypto, recordati, desideriisq; suis in Ægyptum reuersi sunt, à terra promissionis eos Deus exclusit. Petierunt carnes: dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit scriptura? Adhuc carnes erant in dentibus eorũ, nec defecerat huiusmodi cibus, & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plaga magna nimis, vocatusq; est ille locus sepulchra cõcupiscentiæ: ibi enim sepeliuerunt populum qui desiderauerat carnes. Neq; verò tunc solùm id ita factum esse legimus. Vidimus etiam nos qui prẹter necessitatẽ in quadragesima carnibus vescebantur, eos quoniam compati cum Christo noluerũt, ad resurrectionis eiusdem gaudia non peruenisse, mortemq; prius cum vita commutasse, quàm lætus ille paschatis dies illuxisset. Contrà verò de Daniële, deq; Anania, Azaria, Mizaële diuina refert historia, quòd cùm curæ cuiusdam traditi fuissent, vt eos delicatioribus cibis, qui superfuissent de mẽsa regia, pasceret, vltrò petiuerunt, vt in suos vsus quæ mittebantur à Rege conuerteret, ipsos leguminibus tantùm & palmulis aleret, ac si quid aliud præterea dare vellet inanime, nam se fastiditis illius, cibos appetere tales. Cumq; Præfectus eorum, cupere se quidem aliis gratificari, dixisset, sed metuere ne si Rex deprehendisset maciem, corporibus eorum extenuatis, decoreq; vultus immutato, præcipuè si collati cum his essent, qui delicatioribus epulis alerentur, in capitis discrimen veniret. Daniël simul vt in eo quòd peteret concedendo minus eum foret difficilem animaduertit: fac, inquit, periculum per decem saltem dies: quòd si nihilo deterius affecta fuerint nostra corpora, perge nos iisdem pulmentis reficere. Sin autem de pristino vultum nostrorum decore detractum erit aliquid, non recusamus quin Regis præcepto satisfacias. Fecit Præfectus periculũ: ac reipsa comperit, non modò nihil eos maciei cõtraxisse pulmentorũ esu, verumetiã habitiores multò factos & nitidiores his, qui delicatioribus carnibus de mensa regia missis vescebantur. Sed quid opus est Daniëlẽ, trésve pueros illos cõmemorare?

Eccle. 37. Abstinentia mater sanitatis.

Psalm. 89.

Num. 11.

Psalm. 77.

Daniel. 1.

Videre

Videre nunc quoq; licet, ex his præcipuè qui monasticam vitam agunt, plerosq;, cùm non tantùm quadragesimæ diebus, verumetiam per omne vitæ suæ tempus à carnibus abstinuerint, habitiores multò, nitidioresq;, quàm qui perpetuò carnium esu, vinoq; venas distenderunt. Quamobrem & priscos illos monachos recésere superuacaneum ducimus, qui cùm admirabili quadam fuissent abstinétia, vt alij ne panem quidem totis annis octoginta gustauerint, alij septé integros dies ieiunando cōtinuauerint, & fuerit eorum ingens multitudo, omnes ferè fuisse longæuos, ac cæteros in seculo degentes ætate longè superasse in Ecclesiastica sua historia narrat Theodoretus. Et in Theophilo, similiter & Palladius in sua Lausiaca. *Theod.li.6. c.38.*

Quorsum autem attinet externa proferre, cùm eius rei domestica multa producere liceat exempla? Quàm religiosè nostri maiores indicta ab Ecclesia ieiunia obseruauerint, ex iis qui paululum ætate processerunt, quive sanctæ illius antiquitatis adhuc reliquias vident, ignorat nemo. Atqui multò fuit eorum vita productior, multò valetudo robustior, quàm sit istorum, qui diabolica fraude decepti, nisi carnibus in quadragesima vescantur, ad Paschalium festorum gaudia se pertingere non posse persuasum habent: plus in carnium esu, quàm in Deo, qui solus seruare potest, fiduciæ collocantes. Qui primus ex charissima Iagellonum familia regnauit in Polonia Regis huius nostri proauus VVladislaus, cùm annis propè quinquaginta regni gubernacula tenuisset, paulòminus quàm centum annos vixisse memoratur. Atqui tanta Regem hunc abstinentia fuisse nostris proditum est annalibus, vt aquæ solius potu contentus, nec vinum, nec siceram per omne vitæ suæ tempus gustauerit vnquam. Sextis verò feriis omnibus pane solo contentus fuerit. Tantùm abest, vt is, quæ sunt Ecclesiæ consuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores vt ipse sibi ieiunandi leges vltrò, quàm quæ præscriptæ sunt, imposuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus, nostri Regis auus, nihil præter aquam bibebat. Qui cùm & ipse non minus quàm pater VVladislaus in obseruandis Ecclesiæ ieiuniis religiosus fuisset, quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit interuallo: cùm ad regni gubernacula per annos quadraginta sederit. Porrò Gazimiri filius, pater & cognominis huius, qui nunc habenas regni moderatur, vir cùm aliis virtutibus cumprimis illustris, tum insigni pietate, magnoq; animi robore, & in prisca religione, fideq; catholica tuenda & conseruanda constantia singulari præditus: num & ipse non admirabili quadam fuit abstinentia? quem patris, auiq; exemplo, nihil præter aquam potasse totis annis quadraginta, ac vix tandem affinis sui Friderici Marchionis Brandenburgensis, Medicorumq; consiliis adductum scimus, vt suæ valetudinis tuendæ causa prandij saltem & cœnæ tempore, vino modico vteretur. Is verò quadragesimam cæteraq;, ab Ecclesia indicta ieiunia, præter ea, quæ sibi ipse imperauerat, tam sanctè obseruabat, vt priusquàm ad ætatem decrepitam venisset, ne Medicis quidem vt obtemperaret persuaderi sibi facilè passus fuerit, si quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum vesci iuberent: quòd solius Dei benignitate, si visum hoc illi fuisset, absq; carnibus etiam, se pristinam incolumitatem recuperare posse confidebat. Quid autem? nunquid hæc eum fefellit fiducia? nunquid per hanc tam arctam ieiuniorum obseruationem, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitæ curriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeò nihil eorum factum est, vt illud potius acciderit, quod de Daniéle, deq; tribus pueris paulò antè commemorauimus, quantò maior fuit Regis abstinentia, tantò & facies augustior, nitidiorq;, & membra corporis robustiora, & ętas fuit prouectior: Regnauit annis propè quadraginta duobus, vixit ferè bis totidem: tot victoriis clarus, tot rebus à se domi, forisq; feliciter gestis illustris, vt earum laude vix vlli maiorum suorum, Poloniæ Regum fuerit secundus. Hæc nos non altè petita, sed eorum tantùm Regum exempla, quorum stirpis adhuc superest, produximus: vt planum omnibus fieret, magis adeò ad augendum robur corporis, vitamq; longius producendam, eorum quæ indicta sunt ab Ecclesia ieiuniorum obseruationem facere, quàm vt aliqnid adferre detrimenti valetudini videantur. Neq; verò id non iuxta promissionem Dei dicentis: Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Nam sicut in explicatione Decalogi docere nos meminimus: patris & matris nomine nō ij solùm accipiendi sunt, ex quibus prognati secundùm carnem sumus, verumetiam cùm alij qui pręsunt, tum hi præcipuè, de quibus Paulus admonet, dicens: Obedite Prępositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim peruigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Quisquis igitur debitum eis honorem non præstat, quisquis eorum dictis audiens non est, quisquis in eorum contemptum vel ieiunia, vel quæcunq; tandem alia sunt, admirabili quodam totius Ecclesiæ Prępositorum consensu constituta, sub vno traditionum humanarum nomine, reiicienda putat, ad eum hæc promissio non pertinet, quæ solis illis rectè facta creditur, qui patrem & matrem honorant, qui Deo Patri & Ecclesiæ matri dicto se filios præstant audientes: quales fuerunt hi, quos iam commemorauimus, pientissimi Reges nostri: & qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem etiam esse videmus ex illis prognatum Regem nostrum, Sigismundum Augustum, qui nihil à maiorum suorum pietate deflexit. Qui cùm honoret patrem suum, honoret matrem suam, seq; Dei patris & Ecclesiæ matris filium adeò præstet obsequentem, vt nullis persuasionibus adduci se passus fuerit, quo vel interdicto carnium

Iagellonū Regū Poloniæ pietas & abstinentia. VVladislaus.

Cazimiri.

Sigismūdi primi.

Exod.20.

Patres spirituales.

Heb.13.

Sigismundi Augusti pietas.

nium esu, præter necessitatem, sanctæ quadragesimę diebus vteretur, vel à quibuscunq; tandem aliis Ecclesiæ matris nostræ placitis discederet, ad eum quoq; pertinere promissionem hanc minimè dubitamus, quod erit longæuus super terram, neq; minus quàm pater eius vitam aget felicem ac diuturnam. Quam spem nostram vt ratam Deus esse velit, pro sui nominis gloria, proq; regni totius & Ecclesiæ tranquillitate sedulò precamur. Quominus ferendi sunt, qui ne tam pij quidem Regis exemplo mouẽtur, vt sanctis maiorum suorum vestigiis incedant, nec ea sibi contemnenda putent, quæ summa ratione sunt ab illis instituta: quorum etiam si causas ignorarent, tantam tamen apud filios Ecclesiæ matris auctoritatem esse oportebat, vt semper decretis illius obediendum, non semper eorum quæ decreuisset, rationem esse flagitandam existimarent.

Verùm de corrupta Ecclesiæ disciplina, deque sublata prorsus omni per audaces & sibi placentes homines obedientia quæri, non est præsentis instituti: eò vnde deflexit oratio nostra reuertatur. Illud nobis demonstrare propositum fuerat, qui matris Ecclesiæ decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa institutam, vel quadragesimæ, vel quibuscunque tandem statis aliis diebus ieiunassent, & ab interdicto carnium esu sibi temperassent, eos non modò nihil incommodæ valetudinis ex eo contraxisse, verumetiam robustiores factos, in multò longiorem ætatem vitam suam produxisse, quàm quanta sit eorum ætas, qui quamlibet leuis tentatiuncula fuerit, non alia ratione, quàm carnibus ieiuniorum diebus edendis, illi se mederi posse persuasum habent. Ac non protulimus nos quidem exempla nisi Regum, idq; eorum tantùm, qui sunt ex Iagellonum familia prognati, cuius adhuc stirps superest, ac regno feliciter præest. Quòd si priuatorum, aut aliorum inferioris status exempla producenda putassemus, finis reperiri potuisset nullus. Vnum tamen commemorabimus: In oppido Srensco, quod viri fuit insigni pietate præditi. Felicis à Srensco Palatini & Præfecti Plocensis, qui non ita pridem in Christo obdormiuit, vita longiore dignus, cùm Catholicæ & Orthodoxæ fidei cumprimis tenax fuerit: in hoc igitur oppido, memorabili quodam opere sepulchrum constructum videre licet, quod is auo suo paterno posuit: testatur hunc inscriptio sepulchri centum quadraginta annos vixisse: Quem Ecclesiæ ieiunia religiose obseruasse, nec ea carnium esu contaminasse dubium esse debet nemini, cùm non minor hac in parte maiorũ nostrorum religio fuerit, quàm vel Antiochenorum, de quibus meminit Ioannes Chrysostomus, cùm esset apud eos Presbyter, vel regnante Iustiniano Imperatore Constantinopolytanorum. Id quod vel ex eo, quod nostra factum est memoria, colligere licet. Cùm enim ante annos plus minus quadraginta Erasmus Vitellius Plocensis Episcopus ex vrbe rediens diploma Pontificium attulisset, quo liberè omnibus potestas permittebatur feriis quartis carnibus vescendi, non est quisquam in toto Poloniæ regno repertus, qui concessa sibi potestate hac vti vellet. Tanta fuit etiam nostræ ætatis hominum grauitas, tanta constantia, tanta religio in iis mordicus retinendis, quæ à maioribus nostris nobis per manus tradita accepimus. Sed hæc ista de re iam dicta sufficiant: Satis enim ex iis demonstrasse videmur, quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, prodesse magis ad eam rem certis temporibus carnis abstinentiam, quàm obesse.

Felix Srenscius Palat.

Polonorum religio. Erasmus Cioleck.

Cæterùm demus illud, si quis à carnibus per quadragesimam abstineat, de corporis viribus nonnihil detrahi. Verùm si Plato, cùm non esset nescius, quàm grauem aduersarium carnem nostram habeamus, Academiam Athenis in loco pestilenti elegit, vt nimiam corporis ferocitatem velut vitem palmite luxuriantem amputaret. Si fecit hoc ille, quò liberius ei sapientiæ vacare liceret, quę stultitia est apud Deum: quantò magis faciendum nobis est, vt eo pręsertim anni tempore, quo plus in carne nostra ferocitatis esse consueuit, (cuiusmodi Vernum esse tempus creditur) non eis qui sunt saluberrimi, quique maximè nutriunt, cibis vtamur: quo caro nostra facilius in officio contineri, neque spiritum impedire queat, quò minus, quę sola est vera Philosophia, diuinis beneficiis contemplandis vacare totus possit. Testantur autem hoc etiam ipsi Medicorum libri, bonam valetudinem quę in summo est, fallacem & periculosam esse, quòd summis negatum est stare diu: vt qui in offenso valetudinis suæ cursu ad virilem ætatem peruenerunt, eos posteaquàm aliquo non grauissimo morbo correpti fuerint, in extremum vitę discrimen adductos, videre sępè licuerit non nisi difficulter ex eo recreatos. Cui periculo minus obnoxij videntur, qui subindè cum leuioribus morbis conflictantur: vt non omninò nolle debeamus, interpolata potius morbis, quàm perpetua quadam incolumitate frui: quòd hæc plerunque non solet esse diuturna. Sunt itaque longioris æui, quibus athletica illa valetudo perpetua non est. Quanquam Christianum hominem corporis quàm minimam habere rationem oportet, cùm quod illius incolumitati detrahitur, animi sanitate pensetur. Cùm enim qui foris est, noster homo corrumpitur: is qui intus est, sicut à Paulo scriptum legimus, renouatur de die in diem. Eum qui foris est hominem, corpus nostrum: eum, qui intus est, animum Paulus intelligi vult: vt quantum illi detractum fuerit, tantùm huic virium accedat. Quid autem aliud est corpus nostrũ, quàm carcer noster: de quo educi animã suã Propheta petit? Quanto lautioribus & delicatioribus cibis curatũ & saginatũ à nobis corpus fuerit, tantò duriorem nobis carce-

Platonis consilium in eligendo loco Academiæ insalubri.

1. Corinth. 1.

2. Cor. 4.

Psalm. 14.

carcerem præparamus. Non sunt igitur omnia corpori tribuenda, non est nimis delicatè fouendus hostis noster domesticus, quo vix vllus vel periculosior, vel nobis est infestior. Quin castigandum illud potiùs, & in seruitutem redigendum est: quemadmodum factitasse Paulum scimus, quominus rebellare spiritui queat. Verùm hæc de ieiuniis, deq; cæremoniis dicta sufficiant. Quoniam verò sub vno traditionum humanarum nomine omnia hęc externa contemni, & pro nihilo duci hoc infelici æuo nostro videmus, operepretium esse duximus, vt quid sentiendum de illis sit, breuibus explicemus. *1. Cor. 9.*

De traditionibus.

CAPVT XCII.

SVi temporis statum deplorans Magnus ille Basilius: Vnum, inquit, iam crimen est, quod vehementer punitur, si paternas quis traditiones diligenter obseruet. Non impugnamur propter pecunias, non propter gloriæ splendorem, non propter aliud aliquid rerum temporalium: sed propter communem thesaurum, propter hæreditatem paternam, propter sanam fidem, in acie ac certamine stamus. Domus precationum clausæ sunt, altaria cultu spiritali vacant: nulli amplius Christianorum cœtus: nulla amplius doctorum præsidentia: cessarunt doctrinæ salubres, cessarunt panegyres: hymnodiæ nocturnæ non habentur, neque superest beata illa exultatio, qua Domino credentium animæ in synaxi & communione spiritalium charismatum exhilarantur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non sit neque princeps, neque Propheta, neque præses, neque oblatio, neque incensum, neque locus, in quo coram Domino possit offerri sacrificium & misericordia acquiri. Quæ sint autem ex eo consequuta, in ea quæ proximè præcedit epistola, narrat idē dicens: Intereà rident nos infideles, nutant qui modicæ sunt fidei, fides ipsa in ambiguum vocatur, ignorantia mentibus offunditur: propterea quòd formam ad speciem veritatis prætexunt, qui versutè sermonem adulterant. Silent enim piè docentium ora, resoluta verò est quæuis blasphema lingua, prophanata sunt sacra, domos orationum fugiūt, vtpotè in quibus impia docentur. In solitudinibus verò degentes, manus suas ad Dominum de cœlis cū gemitibus & lachrymis extollunt. Ac rursus in alia epistola: Spreta sunt patrum decreta, traditiones apostolicæ nihili fiunt, recentiorum hominum adinuentiones ad gubernandas Ecclesias vsurpantur: ex artificio deniq; iam loquuntur homines non theologicè: Sapientia mundi primas obtinet, neglecta crucis gloria: pelluntur pastores, subintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Christi discerpentes: ædes oratoriæ concionibus Ecclesiasticis destitutæ, solitudines refertæ sunt plangentibus, seniores lamentantur, vetera præsentibus conferentes: iuniores hoc sunt miserabiliores, quòd quibus bonis priuati sint, ignorant. *Status religionis tempore Basilii. in epist. 70.* *Osea 3.* *Basil. epist. 6.*

Hæc sunt & alia pleraq;, quæ scribens ad suos in Italia & Gallia comministros, grauiter deplorat Basilius. Cæterùm si miser tunc fuit & calamitosus Ecclesiæ status, non minus certè nunc infelix est & calamitosus: neq; magis illis, quàm nostris temporibus his hęc Basilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculum visum est Basilio, quòd clausæ tum fuêre domus orationum: at nunc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea & equorum stabula commutatas, partim prorsus euersas: & quod horrendum est dictu, vix etiam apud posteros credibile futurū, crucem, in quā furti aut alicuius sceleris alterius condemnati aguntur, in eo ipso loco videre licuit collocatam, vbi crucis, qua redempti sumus, & mortis Christi iugis repræsentatio recordatioq; fiebat. Altaria tum spiritali cultu vacabant: nunc diruta sunt & confracta: vt in plerisq; locis ne vestigium quidem illorum supersit vllum. Quòd autem spirituali cultu altaria tum vacabant, non ideò factum est, quòd eum improbandum quisquam esse diceret: verùm ob eam potius causam, quòd in graui Sacerdotum Orthodoxorum persecutione, non facilè reperire licebat, qui spiritualem cultum hunc Deo præstarent. At nostro tempore, cultus ipse spiritualis, quam propriè Deo debitam seruituten vocat Augustinus, prorsus abrogatus in plerisq; locis esse videtur. Neq; dubitant blasphemi homines, tremendum illud missæ sacrificium, (hoc enim per spiritualem cultum intelligi vult Basilius) horrendam abominationem & idololatriam appellare. Ac quicunq; tunc fuerit Ecclesiæ status, plangere tamen his qui agebant in solitudine, Deumq; suis precibus citra cuiusquam interpellationem placatum reddere licebat: nunc non alij sunt qui persequutionem patiuntur grauiorem, quiq; magis hominum ludibrio sunt expositi, quàm qui solitariam vitam degentes, Deo piè colendo se totos dicauerunt. Quòd si nunc Basilius viueret, si, quod vix etiam immanes Barbari facerent, in Christi crucifixi simulachra eos, qui Christiani censeri volunt, haud aliter sæuire cerneret, quàm fuit olim à Iudæis in viuentem Christum sæuitum: si Christi corpus & sanguinem in Eucharistia conculcari: si horrenda alia patrari aspiceret, quæ tandem illi lachrymæ? qui planctus? quæ lamentationes ad præsentes Ecclesiæ statum deplorandum sufficerent? *Horrendum facinus.* *Lib. 20. contra Faust. cap. 21.*

Quòd autem nobis quoq; nunc obiicitur crimen grauius, quàm quòd ille suo tempore piis obiectum esse quæritur? Nunquid non hoc solo nomine rei pronunciamur grauissimi criminis idololatriæ, quòd paternas traditiones retinemus, quòd non temerè discedere nos ab eis oportere persuasum habemus? Nónne, quibus verbis populum Israël per Prophetam *Ezech. 20. Exod. 32.*

Domi-

Dominus olim est hortatus, vt ne in præceptis patrum suorum incederet, quorum cor post idola gradiebatur, cùm sibi quem adorarent, vitulum aureum in deserto conflauissent, ea verba obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deterrere conantur, quo maiores nostri piè Deum sunt prosequuti. Quorum nomine si volunt eos intelligi qui ante sexcentos annos in Polonia vixerunt: rectè illi sanè. Nam in illorum præceptis absit vt incedamus. Certò enim scimus, quod illorum cor post idola gradiebatur, à quorũ cultu grauiq; diaboli seruitute, nos per Dei misericordiam liberatos esse gaudemus, & eius hoc immensum beneficium non sine singulari quadam grati animi testificatione, pleno, quod aiunt, ore libenter prædicamus: simul supplices clementiam eius precamur, vt agnita semel veritate, ne nos retrorsum conuerti ab eo quod nobis creditum est sancto mandato, néve doctrinis variis & peregrinis abduci, & à quatuor Euãgeliis, quæ vnũ sunt, in quintũ aliud, quod ignorauit hactenus Ecclesia Christi, transferri patiatur. Sin autem patrum nomine, vel Apostolos, vel eorum successores ad hæc vsq; nostra tempora, quorum nos, qui iam non carnis, verùm promissionis filij sumus, liberos esse gloriamur: si Hieronymũ, Ambrosium, Augustinum, Basilium, Athanasium, Gregorium Nazianzenum, si sanctos Martyres & Episcopos nostros Adalbertum & Stanislaum, qui Euangelium Christi, per longam sacerdotum & Episcoporum successionem sibi per manus traditum, sanguine suo signatum nobis reliquerunt, si hos patrum nomine volunt intelligi, da Christe, vt in eorũ semper præceptis incedamus, da vt ab eorũ vestigiis nunquam aberremus: da vt quorum cum admiratione quadam conuersationis exitum intuemur, eorũ fidem imitemur, ac prius lucis huius vsuram, prius ea nobis omnia, quæ sunt charissima mortalibus, eripi velimus, quàm in hanc nos mentẽ impelli patiamur, vt in sanctorum horum patrum nostrorum pręceptis non esse nobis incedendùm existimemus. Quam nos isti docuerunt idololatriam, eam fac vt perpetuò retineamus. Verùm non est illa idololatria, sed est pia cũprimis, & salutaris doctrina, quam illi, quos verè patres nostros agnoscimus, à suis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderunt. Ea verò est ipsissima idololatria, quam isti tradunt impij, qui nos iubent sequi deos alienos, hoc est, noua quædam & aliena ab Ecclesia dogmata, quæ si recepta semel fuerint, necesse est, vt fides beatorum patrum nostrorum, aut tota, aut certè magna ex parte violetur: necesse est, vt omnes omnium ætatum fideles, omnes sancti, omnes casti, continentes, virgines, omnes clerici, Leuitæ & Sacerdotes, tot Confessorum millia, tanti Martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot insulæ, prouinciæ, Reges, regna, Gẽtes, nationes, totus postremò iam penè terrarum orbis Christo capiti per catholicam fidem incorporatus, tam lõgo seculorum tractu ignorasse, errasse, blasphemasse, quid crederet nescisse, & idola coluisse pronuncietur. Quæ est, si non hæc est ipsissima idolatriæ propagatio, cùm tuum ipse verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ venditas: cùm tuarum opinionum commenta sic incipis admirari, vt ea tanquam diuina quædam oracula, velis ab omnibus adorari? cæteros omnes desipere, te solum sapere: cæteros omnes cæcos esse, te solum videre persuasum habes? Profert sententiam suam Lutherus: quò faciliùs imponat imperitis, aliquot eam scripturæ verbis in prauum sensum detortis, adstruere conatur: vocat statim Euangelium, vocat verbum Dei: Profert suam ad eundem modum Zuinglius, aut Caluinus: vocat eam & ipse verbum Dei: Profert similiter sua somnia Balthazarus aut quicunque tandem alius de grege Anabaptistarum, vocat verbum Dei: Quid si (quod ne cogitare quidem vt in mentem veniat, vnquam homini Christiano, prohibere dignetur Deus) nos Ecclesię catholicæ tæderet: si ab ea segregati, sententias istorum nobis amplectendas esse putaremus: nunquid non quot sunt hæreticarum opinionum commenta, tot verba Dei: quot hæreticos, tot sequuti deos esse videremur? In quam fraudem qui miseros mortales inducere conantur, quid aliud existimandi sunt dicere, quàm quòd à pseudopropheta dictum in Deuteronomio legimus. Eamus & sequamur deos alienos, quos ignoramus, & seruiamus eis. Nobis verò prius omnia Deus eripiat, quàm hanc mentem, qua semel nobis deliberatum est, omnia prius & facere & pati, quàm vt sequamur deos alienos, hoc est, errores extraneos, nouos & inauditos, quos hactenus ignorabamus, vt seruiamus, hoc est, credamus eis. Quin Deo nos obtemperabimus potius dicenti: Non audies verba Prophetę illius, qui iubet sequi deos alienos: illum vnum Deum quem toties in scripturis appellare legimus Dominum Deũ patrum nostrorum, ab hoc vno Deo, quem coluerunt patres nostri, nunquam discedemus, huic vni Deo seruiemus, huius vnius Dei verbo credemus: eius qui multifariam multisq; modis olim locutus in Prophetis, posteà locutus in Filio, locutus in Apostolis, locutus est deinceps semper, & loquitur adhuc in vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia: Quicquid ab illa tanquam Dei verbum receptum est: siue scriptum, id est, siue traditum, tanquam Dei verbum obuiis, quod aiunt, vlnis amplectemur, & qua summa possumus veneratione prosequemur. Neque audiemus istos, qui si quid in scripturis non reperitur, etiam si totius Ecclesiæ quodam admirabili consensu receptum sit & approbatum, sub vno tamen traditionum humanarum nomine, statim reiiciendum esse censent: Verùm Dei spiritum audiemus potius per Paulum loquentem: Itaq; fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermo-

Marginalia: *2. Pet. 2.* — *Heb. 13.* — *Patrum nomine qui intelligendi.* — *Rom. 9.* — *Heb. 13.* — *Idololatria quæ.* — *Dii alieni.* — *Verbi Dei prætextu se venditant hæretici.* — *Deut. 13.* — *Heb. 1.* — *2. Thess. 2.*

ſermonem,ſiue epiſtolam noſtram. Audiemus eũdem ſpiritum:per Epiphanium,dicentem: Oportet & traditione vti. Non enim omnia à diuina ſcriptura accipi poſſunt. Quapropter aliqua in ſcripturis,aliqua in traditione S. Apoſtoli tradiderunt. Quemadmodum dicit ſanctus Apoſtolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo,& ſic tradidi in Eccleſia. Audiemus Athanaſium quoq; monentem: Qui ea quæ vltra ſuas vires indagat, in præcipiti conſiſtit: qui verò traditionibus inhæret, extra periculum verſatur. Suademus igitur,inquit,vobis, quod & nobiſipſis ſuademus, vt traditam fidem retineatis. Secutus patres hos Ambroſius: Seruemus,inquit,præcepta maiorum, nec hæreditaria ſignacula auſi rudis temeritate violemus,librum ſignatum illum Propheticũ non Seniores,non Poteſtates, non Angeli,non Archangeli aperire auſi ſunt,ſoli Chriſto explanandi eius prærogatiua eſt ſeruata. Librum Sacerdotalem quis noſtrũ deſignare audeat,ſignatum à Confeſſoribus,& multorum iam martyrio conſecratum. Quem igitur deſignare coacti ſunt, poſteà tamen damnata fraude ſignarent. Qui violare nõ auſi ſunt Confeſſores & Martyres extiterunt. Quomodo fidem eorum poſſumus denegare, quorum victoriam prædicamus.

Hæreſ. 61.

In principio 3. tomi de incar. verbi Dei.

De fide lib. 3. cap. 7.

Et auerſemini prophana nouitatis verba,& idem reliquis præcipiatis, vt exhorreant tanti myſterij inquiſitionem.

Sed videre libet, quid ab iſtis tandem adferatur, quamobrem traditiones humanas reiiciendas putent. Certè quod adducunt ex Ezechiële: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, quid eo potuit proferri ineptius, magiſq; ridiculum, ad pios maiorum noſtrorum cultus euertendos? eorum dico, quos ſexcẽtis his annis, quibus in Polonia Chriſti receptum eſt Euangelium, in fide & confeſſione Chriſti nominis ex hac vita migraſſe conſtat. Quæ autem eſt iſtorum hominum cæcitas, qui non vidẽt, ſi quis verbis velit vrgere, ſuis hoc, quos per quintum Euangelium genuerunt, liberis, multò dici poſſe rectius: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. Nos enim non tam in patrum, quàm in auorum, proauorum, attauorum noſtrorum præceptis incedimus: qui mille iam & quingentis annis, eadem qua nos ratione Chriſtum coluerunt, eiuſq; colendi rationem partim ſcripto, partim traditionibus ad nos tranſmiſerunt. At iſtorum liberi (niſi mentem illis dederit Deus meliorem) in quorum aliorum, quàm in patrum ſuorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc quidem tempore numerare nullos poterunt. Niſi fortè non habet ſua quoq; præcepta, non habet ſuas quoq; conſtitutiones iſta diſgregata congregatio, & vndiq; diſſecta ſecta. Atqui præter alios quoſdam ſcribit de horum conſtitutionibus, is, qui vitam ſuam inter eos tranſegit, Eraſmus Roterodamus, his verbis: Excuſſum eſt iugum humanarum conſtitutionũ, ſed vbi ſunt, qui ſubmiſerunt ceruicem ſuam ſuaui iugo Chriſti? Et interim conſtitutiones humanæ conſtitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus eſt: Vocantur enim verbum Dei, cæterùm res adeò nihil eſt mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exilium iſti magnificè decantatæ libertati. Atq; adeò proceres & anteſignani iſtius factionis, cùm nondum ad Epiſcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, tamẽ eiuſmodi ſpecimen de ſe prębent, vt ego me malim in Epiſcoporum, quàm in horum poteſtatem tradere, ſi detur optio, malimq; Cæſaris potentiſſimi ferre iugum, quàm quorundam Magiſtratuum Euangelicorum, quamuis humili ſorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euangelio ſubmittunt ceruices, magis vereor, ne pleriq; pro graui iugo hominum, portent grauius iugum Diaboli. Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed ita, vt ne prophanis quidem Magiſtratibus pareatur. Hæc ille de conſtitutionibus eorum, qui nunc Euangelici vocari malunt, quàm Chriſtiani, quiq; tanto conatu conſtitutiones humanas euertere moliuntur, qui certè propheticum illud: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, ſuis poſteris multò verius occinere poſſunt, quàm nobis, qui traditiones Apoſtolicas retinemus. Cæterùm quæ certa, ſtabilis & fixa futura eſt religio, ſi nunquam filiis in patrum ſuorum, qui Catholicæ fuerint & Orthodoxæ fidei, præceptis incedere licebit? Niſi fortè hoc iſti volunt, vt nunquam eandem quam patres religionem filij, nec eoſdem ritus obſeruent: quo vel hac ratione ſe quiduis eſſe potius quàm catholicos teſtatum faciant omnibus. Verùm aliud nos docet diuina ſcriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum. Et iterum: Interroga generationem priſtinam, & diligenter inueſtiga patrum memoriam. Heſterni quippè ſumus, & ignoramus: quoniam ſicut vmbra dies noſtri ſuper terram. Ipſi docebunt te, loquentur tibi, & de corde ſuo proferent eloquia. Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter tranſgreditur, qui ſtatuta patrum poſtponit, atq; confundit: ſicut Alexander quartus à Petro Pontifex Romanus in prima ſua decretali ſcribit epiſtola. Tunc autem à nobis fidei limes defenditur, inquit Auguſtinus, quando termini quos poſuerunt ſancti patres non transferuntur à nobis, imò obſeruantur & defenſantur. Gloriatur Baſilius, quòd quam à puero ſentẽtiam de Deo, à beata matre, deinde à nutrice ſua Macrina recepit, illam iuſtis incrementis auctam & adultam in ſeipſo conſeruauerit. Non enim alias poſt alias, inquit, matureſcente

Obiectiones hæreticorum contra traditiones. Ezech. 20. In præceptis Patrum, &c.

Eraſ. in epi. cont. Pſeudoeuang.

Deut. 32. Eccle. 8.

Iob. 8.

Prou. 22. Terminos antiquos tranſgredi quid ſit.

Aug. lib. 3. Hypognoſtico. Epiſt. 79.

ratione sumpsi: sed tradita ab illis principia absolui, & ad perfectioné deduxi. Quemadmodũ enim semen dum crescit, maius quidé è modico redditur, idem tamen est, quod anteà, nõ immutatũ genere, sed immutatũ ex incremento: Ita & mihi eandem sententiam quidem suis auctam profectibus, non autem quæ nunc est, ei quæ ab initio erat, aduersam esse arbitror. In quam sententiam pleraq; scribuntur ab eodem in Epistola ad Neocesarianos.

Epist.75.

Sed habent interim isti alia quoq; scripturæ loca, quibus rectè persuaderi putant hominibus, vt ne traditiones Patrum obseruent. Adferunt magno suorum applausu, quòd olim ab Arrianorum Episcopo maximo productum fuisse legimus, cùm aduersus Augustinum differens, nihil se præter scripturas Canonicas recepturum esse diceret: Sine causa colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne respondere quidem dignatus est Augustinus, quòd nihil ad causam pertinere iudicasset. Quis enim ignorat de quo traditionum genere Christus ibi loquatur? nimirũ de eo, quod aut leue prorsus est ac inutile, nec ad Dei cultum quicquam facit, quale fuit, Non lotis manibus manducare, qua de re tum sermo fuerat: aut quod præceptis Dei palàm aduersaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Christus meminit: Quicunq; dixerit patri aut matri, munus quodcunq; est ex me, tibi proderit, &c. Quibus verbis hoc significare velle videbantur, in templo munus offerre satius esse, quàm necessitati parentum subuenire: Quòd apertè fuit illi præcepto Dei contrarium: Honora patrem tuũ & matrem tuam. Nihil aliud his verbis Christus intelligi vult, quàm quod adnotatum est à Basilio, traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobandum, obsequendum non esse. Hoc illa ipsa Christi verba satis indicant, cùm dicit: Rescindentes verbũ Dei per traditionem vestram, quam tradidistis. Atqui de quibus traditionibus paulò antè verba fecimus, tantùm abest, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei sint pugnantes, vt etiam ad cultum Dei promouendum facere plurimum videantur. Cuius generis traditiones non modò non reiiciendas aut etiam reprehendédas esse Christus putauit, verumetiam quas ipse obseruaret dignas iudicauit. Encæniorum festum non à Mose, qui Dei sequester & interpres fuit, sed à Machabæis institutum esse legimus: & tamen quod recens adeò fuit institutũ, id sua præsentia Christus honestare dignatus est. Vsq; eo ne recentes quidem traditiones siue constitutiones contemnendas esse duxit.

Lib.1.contra Maximin. Isa.29. Mat.15. Sine causa colunt me, explicatur. Exod.20. Basil.in Ethicis diffin.12. Matth.15. Encæniorum festum à Machabæis institutum. Deut.5. 2.Macha.10.

Verùm est & aliud, quod producunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis euangelizauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit. Quod anteà productũ à Græcis quoq; Petrus Lombardus auctor est: & ex ea disputatione quam habuit Anselmus Hauelsburgensis Episcopus, æqualis Petri Lombardi cum Nechita Archiepiscopo Nicomediæ, manifestum est: tum in concilio Florentino, quo tempore de processione sancti Spiritus controuertebatur, obiectum ab eisdem fuisse, concilij eius acta testantur: fuitq; planè, Græcis etiam ipsis posteà fatentibus, ficulneum in hac scriptura Præsidium. Quoniam verò proprium semper hoc fuit hæreticorum axioma, nihil esse recipiendum præter scripturas, dubium non est quin priscis etiam seculis, ad probandum illud, hæc Apostoli verba detorserint. Quamobrem illum ex Euangelio locum enarrans Augustinus: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: Admonitio, inquit, beatissimi Apostoli de vestris cordibus non recedat. Si quis vobis Euangelizauerit præterquàm quod accepistis, anathema sit. Non ait, plusquam accepistis, sed præter quàm quòd accepistis: Nam si illud diceret, sibi ipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet, quod minus erat, addit, non, quod inerat, tollit: qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: adiicienda illis fuerant, quæ nesciebant, non quæ didicerant, euertenda. Quis non facilè perspicit ex his Augustini verbis, non eam fuisse Pauli mentem, vt his quæ per se tradita fuerant & annunciata, nihil adiiciendum existimaret, sed hoc eum tantùm cauere voluisse, cùm hæc scriberet, ne quid contrarium his reciperent, quæ prius à se tradita accepissent. Post hanc ad Galatas scriptam epistolam, scripsit præclarum illud Euágelium suũ Ioannes, nunquid quotquot illud receperunt, eos, vel auctorem ipsum, anathema Paulus esse voluit? Quare vel cæco perspicuum esse potest, quàm ineptè colligere conentur isti ex hoc loco, nihil scripturis adiiciendum, nihil præter scripturas recipiendum, nihil esse nouarum constitutionum aut sanctionum edendum: In quo tamen, non præterquam quod scriptum est à nobis, sed præterquam quod euangelizauimus vobis, præter id quod accepistis, traditum & annunciatum à nobis, disertis verbis expressum est: vt magis ad traditionem, quàm scripturam referri queat. Quod etiam apertè declarant hæc Athanasij verba: Si quis præter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium: sicut nos. Vel, si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine: vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam, vel immutatam, vel passibilem Domini deitatem, vel inadorabilem Domini nostri carnem vt hominis: hunc anathematizat sancta catholica Ecclesia: obtemperans in hoc diuino Apostolo, dicenti: Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit. Hic Athanasius apertè, quem locum Pauli contra traditiones nostri temporis hæretici producunt, hunc adfert ad confirmandas tradi-

Galat.1. Si quis euangelizauerit. Lib.1.dist.11. Ans.lib.2.contra positor. Cap.21.& 22. Hæreticorum axioma. Aug.tract.48. in Ioan. Ioan.16. 2.Thess.3. Lib.5.epi.32.de incarnatione Christi.

traditiones: dum hoc ostendere conatur, etiam si quis è scripturis contrarium docere velit, ei quod in patrum conciliis definitum, per manus ab illis accepimus, eum non esse audiendum? verùm in eo quod accepimus esse potius permanendum, quamlibet multa proferantur in contrarium scripturarum examina. Quem sequutus Ambrosius ad Valentinianum de Auxentio scribens: Non est, inquit, necesse propter vnum tot Episcopos fatigari, qui etiamsi angelus de cœlo esset, paci ecclesiarum non deberet præferri. Pacem ecclesiarum vocat, quod vnanimiter à patribus in concilio Nicæno decretum fuerat & approbatum, ei negat quicquam præferendum esse, etiamsi angelus de cœlo secùs euangelizaret. Cumprimis absurdum esse, Tertullianus existimat, vt Diabolo semper operante, & adiiciente quotidie ad iniquitatis opera, opus Dei aut cessauerit, aut proficere destiterit: cùm propterea paracletum miserit Dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia semel capere nō poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur disciplina, ab illo vicario Domini, Spiritusancto: Adhuc, inquit, habeo multa loqui vobis, sed nondum potestis ea baiulare. Quem secutus Vincentius Lirinensis. Quis ille, inquit, est tam inuidus hominibus, tā exosus Deo, vt nullū in Ecclesia Christi profectū haberi velit, religionis? Sit sanè: verùm ita, vt verè profectus sit ille fidei, non permutatio: siquidem ad perfectum pertinet, vt in semetipsa vnaquęque res amplificetur, ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud transuertatur. Crescat igitur oportet & multum vehementerq; proficiat, tam singulorū, quàm omnium, tam vnius hominis, quàm totius Ecclesiæ ætatum ac seculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia, sed in suo duntaxat genere: in eodem scilicet dogmate, eodē sensu, eademq; sententia. Imitetur animarum religio rationē corporum, quæ licèt annorū processu numeros suos euoluant & explicent, eadem tamen, quæ erant permanent. Multum interest inter pueritiæ florem, & senectutis maturitatem: sed iidem ipsi fiunt senes, qui fuerant adolescentes: vt quamuis vnius eiusdemq; hominis status habitusq; mutetur, vna tamē nihilominus eademque natura, vna eademq; persona sit: parua lactentium membra, magna iuuenum, eadem ipsa sunt tamen: quot paruulorum artus, tot virorum, & si qua illa sunt, quæ æui maturioris ætate pariuntur, iam in seminis ratione proferta sunt, vt nihil nouum posteà proferatur in senibus, quod non in pueris iam antè latitauerit.

Tert. de velan. Virginibus.

Ioannis 16.

Anselmus Hauelsburgensis Episcopus in ea disputatione, quam cum Nechita Archiepiscopo Nicomediæ habuit, quem librum in bibliotheca castri Heilsbergensis, necdum quod sciamus typis mandatum, reperimus, adferens & ipse hunc Euangelij locum: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modò: cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: his verbis vtitur. Spiritussanctus procedens ab ore veritatis, quæ Christus est, Euangelium prius condidit: postea sanctorum patrum conciliis auctor & doctor omnis veritatis, sicut promissus fuerat, interfuit: fidem quam ipse idem in Euangelio breuiter condiderat, in conciliis sanctorum patrum explanauit: & quæ filius adhuc dicere habuit, ipse procedens à filio veraciter edidit, & pleniter docuit: vt quam tūc soli Apostoli non potuerunt portare, eam nunc simul tota portet ecclesia per vniuersum mundum diffusa. Itaq; sicut dixi, Spiritussanctus, sicut promissus fuerat, vt veniens doceret, tunc & nunc, & semper omnem veritatem, sanctorum patrum conciliis interfuit, & tanquàm doctor omnium præfuit: fidem sanctæ Trinitatis, quam tenemus inter impietatem Arrij, qui diuinam substantiam separauit, & impietatem Sabelli, qui personas confudit, docens paulatim omnem veritatem, tradidit, sacramenta ecclesiastica instituit: formam baptismi, quem Dominus instituerat, conuenienti moderamine ordinauit: & ritum quem in consecratione corporis & sanguinis Domini tenet sancta ecclesia, disposuit: Patriarchas, Metropolites, Archiepiscopos, Presbyteros, Diaconos, & alios inferiores ordines ecclesiasticos in ministeriū diuinum, & ad decorem domus Dei instaurauit: chrismales vnctiones, nec non sacramentū pœnitentiæ, & impositionis manuum, ordine sacratissimo & bono distinxit: missarum solennia, & cætera diuina officia in laudem Dei apposuit: per catholicos doctores, quasi per organum suum, sacras scripturas veteris & noui Testamenti nobis tāquàm extrinsecus pluendo aperuit: arcana quoq; diuina sub sigillo diuinarum scripturarum mysterialiter clausa, familiari inspiratione nobis insinuando, tanquàm intrinsecus rorando innotuit: hæreses paulatim succrescentes (quia virtus altissimi est) potenter dissipauit: leges ecclesiasticas, ad conseruandam religionem Christianam, per Apostolicos viros dictauit: & vt singula sub breuitate colligam, totam Ecclesiam in sancta disciplina eruditam, omnem paulatim docens veritatem, lumine veræ sciētię illustrauit, & adhuc illustrat, & semper illustrabit. Ita quippè promisit, qui non mentitur Deus: Dabo vobis spiritum, vt maneat vobiscum in æternum. Et iterum: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq; ad consummationem seculi, videlicet per inhabitantem Spiritussancti gratiam. Hactenus ille.

Heilsberga sedes Episcopi Varmiensis.
Ioan. 6.

Ans. li. 2. contra positorum ca. 23.

Sed nunquid (aiunt) lex Euangelij non est sufficiens ad salutem, vt humanis præterea legibus opus habeamus? Est reuera lex Euangelij sufficiens ad salutē: Verum est enim quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Omnia continet Euangelium & præsentia, & futura, honorem, pietatem, fidem: simul omnia prædicationis verbo conclusit. Verùm hæc ipsa lex

An. euangelium sufficiat ad salutem.
Chryso. hom. 1. in epist. ad Titum.

Matth 18. Exod.20. Matth 15. Heb 13. Matth.23. Lucæ 10.

Euangelij docet nos, vt Ecclesiam audiamus, vt parentes honoremus, vt præpositis obediamus, vt quæ dicunt nobis in cathedra Mosi, cui successit cathedra Petri, sedẽtes, ea faciamus, etiamsi, quod fit non rarò, non faciant ipsi quæ dicunt. Atq; hæc tam serio, tamq; graui comminatione præcipit, vt qui non audierit Ecclesiam, eum velit haberi tanquam Ethnicum & Publicanum: vt Christum non audiri, Christum sperni dicat, si quis pręposítum non audiat, vt apertis verbis affirmet damnationem acquirere, si quis potestati resistat. Quapropter scribens ad Magnesianos Ignatius, qui Ioannis Euangelistæ discipulus, & tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus: Dignum est, inquit, vos obedire Episcopo vestro, & in nullo ei contradicere: terribile est enim tali contradicere. Non enim istum visibilem quis spernit: sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui non potest à quoquam contemni: hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samuëli de contemptoribus eius: Non te spreuerunt: sed me. Hæc Ignatius etiam in aliis epistolis subindè pluribus verbis inculcat. Nam & ad Trallianos scribens: Episcopo, inquit, subiecti estote sicut Domino, ipse enim vigilat pro animabus vestris, tanquàm rationem redditurus. Sicut Domino, sic Episcopo vult obediri. Quorsum autem vt obediatur illi, monet, si nullam habet Episcopus præcipiendi facultatem? aut cùm habeat, si nulla penes eos, qui recta præcipienti non obtemperauerint, culpa residebit? Continentur in Euangelio quæcunq; sunt ad salutem necessaria præcepta omnia, sed tanquàm in semine, multoq; maxima pars Euangelij peruenit ad nos traditione, perexigua literis est mandata. Quamobrẽ & Chrysostomus nihil hîc de scriptura, verùm de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipse cùm dicit, Omnia verbo prædicationis conclusit. Non quòd atramento scriptum, sed quòd verbo prædicationis traditum est, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Christum esse prædicata, quæ sunt ad salutem necessaria? Quòd autem quæ prædicata sunt, eadem scripta sint omnia, quis est qui affirmare audeat? cùm in extrema Euangelij sui parte contrariũ Ioannes docere videatur. Quòd in Ecclesia docere mulieri fas non est: quòd vir nudo, velato capite mulier orare debet: quòd Episcopum vnius vxoris esse virũ oportet, vt qui duxerit alteram, ei iam Episcopo esse minimè liceat etiamsi non totos tres dies cum ea vixerit: vbi fit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen suorum præceptorum adeo nullã adfert rationẽ Paulus, vt si quis contradicere velit, ei solum hoc respondeat: Si quis autem videtur contensiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Non scripturas, cõtradicentibus non rationem aliquam, sed solam opponit consuetudinem. Et tamen alio loco scribit: Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum.

Rom.13. Ignat. epist.8. Episcopo obediendum. 1. Regum 8. Epist.1. Heb.13. Ioan.20. 1. Tim.2. 1. Cor.11. 1. Tim.3. 1. Cor.11. 1. Thess.4.

Quod si nemini fas est constituere quicquam, præter id quod in scripturis aut Euangelio continetur, cur Ioannes Baptista præscripsit suis discipulis certas preces, certaq; ieiunia? cur Iacobus Hierosolymorum Episcopus decreuit de suffocato, sanguine, & immolato simulachris, quod nulla scriptura Gentibus præscripserat? Cur post hoc decretum ausus est dicere Paulus: Omnia munda mundis. Et: Omne quod in macello venit, comedite? Cur idem Paulus non dubitauit quædam statuere, quæ Dominus non vetuit? Cur adiecit posteà quædam de ritu Eucharistiæ? Quòd si verò penes solos Apostolos hanc cõstituendi potestatem fuisse volunt, cur illis ipsis auctoribus, qui segregauerunt semetipsos, viri ac mulieres promiscuè cantant in Ecclesia? Deniq; cuius hoc est Apostoli institutum, vt cantarentur Psalmi redacti in rythmos in fine concinentes, mutatis etiã, quod est necesse, multis verbis, cùm id ipsimet scripturam prohibere dicant, cùm ait: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios pręterea nouos ritus excogitant, quos omnes enumerare longum foret? Scilicet sibi fas esse nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres Patrum traditiones retinere? Quamobrem nihil impedit, quominus quædam constituantur ab Episcopis, & præsertim ab Ecclesia vniuersa, quæ Spiritusancto nunquam destituitur: etiamsi quæcunq; nobis necessaria sunt ad salutem, ea planè sunt in Euangelio constituta.

Lucæ 5. Actorum 15. Titum 1. 1. Cor.10. 1. Cor.11. Deut.4.12. Apoc.2.

Bernardus.

Scripsit Bernardus præclarum opus de præcepto & dispensatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare sit necesse, tum quatenus ea mutare liceat & dispensare, & penes quos eius rei sit potestas. In eo, Ecclesiastica instituta, inuenta esse dicit (loquitur autem præcipuè de monasticis) non quòd aliter viuere non liceat, sed quod ita magis expediat, nec planè ad aliud, quàm ad lucrum & custodiã charitatis. Quamdiu ergò charitati militant, immobiliter fixa sunt: Ac si è cõtrario contraria fortè aliquando charitati visa fuerint, his duntaxat quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditũ est, nónne iustissimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerint, pro charitate quoq;, vbi expedire videtur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius commutentur? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, si statuta pro sola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergò fixam firmamq; immobilitatem, etiam apud Prælatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt.

Petrus Cluniacensis epist.28. lib 3 Præcepta diuina duplicia.

Præclara sunt autem hac ipsa de re Petri Cluniacensis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quę libuit adscribere, Diuina mandata, inquit, partim mobilia, partim sunt immobilia. Diuina verò mandata diximus; non solùm ea quæ per seipsam in carne diuinitas apparens hominibus tradit,

tradit, aut ea quæ per Apostolos teneri constituit, siue illa quæ ante susceptam carnem per Patriarchas & Prophetas mandauit, sed etiam illa quæ post Apostolos apostolici viri apostolica vestigia secuti, vnanimi multorum catholicorũ consensu seruari præceperunt. Idem enim diuinus spiritus, qui priorum patrum cordibus se infundens humanæ saluti congruentia per eos dedit præcepta, per hos quoq; qui recentiores videntur, hominum salutem operari, salubria iubendo, non destitit. Per diuersos igitur præcones Domini verba ædita, veneramur, in diuersis organis eiusdem spiritus flatum agnoscimus. Horum ergo præceptorum (vt diximus) quædam pro ratione causarum & temporum mutantur: quædam se mutari nulla ratione permittunt. Et, vt ea quæ vltima diuidendo fecimus (quia digniora sunt) exponendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus esse (nam cuncta non vacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei mandatum, secundum quoq; huic simile de proximi dilectione: sed & humilitatis, castitatis & veritatis præcepta, quibus licet similia multa sint alia, hæc tamen ad elucidandum quod volumus nobis sufficere credimus. Ista nanque nulla inueniuntur ratione, nulla vnquam dispensatione immutata. Quis enim catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligeretur, præcepit: vel parum quid mandato huic detraxit? Quis proximum non vt seipsum à se diligendum esse negauit? Quis vel in modico superbire indulsit? quis fornicari, quis mentiri, quis furari, quis rem proximi concupiscere vnquam permisit? Patet ergo hæc & multa talia esse prorsus immobilia: inter illa verò quæ moueri dispensatiuè possunt: patrum auctoritatem sequentes, ea esse dicimus, quorum pleraque in ecclesiasticis canonibus inuenimus: quę sicut pro communi totius vel propria alicuius Ecclesiæ vtilitate, cùm non existerent, inuenta sunt: sic rursum pro communi totius vel propria alicuius aut gentis, aut Ecclesiæ salute, præuia in omnibus charitate, mutata sunt. Et quia nec ista omnia facilè numerari possunt, sufficiant illa, quæ in superiori huius opusculi parte posuimus. Quæ quoniam iam scripsimus, iterùm scribere recusamus. Nam qui nosse voluerit, ibi scripta reperiet. Ad hoc autem nos ista ponere, legentes nouerint, vt ostendamus ea regulæ decreta, quæ nos pręuaricari dicitis, inter ista quæ mobilia vocamus ponenda: atque ideò cùm charitas pręcipit, cui in omnibus obediendum est, absq; vllius præuaricationis timore mouenda. Quid enim coëgit regulam de non transferendis Episcopis à præcedentibus patribus datam immutari, nisi melius prouidens Ecclesiis charitas? Quid hæreticos & criminosos post condignam de criminibus pœnitentiam, quod primi patres prohibuerant, Ecclesiis Dei præfecit, nisi multorum saluti consulens charitas? Quid Presbyterorum filios episcopari, contra sanctorum apostolicorum antiqua decreta aliquando iussit, nisi earundem personarum vtilitatem Ecclesię vtilem esse iudicans charitas? Quid Anglis coniugia indulsit, à quibus cæteros inhibuit, nisi nouellæ eorum fidei timens charitas? Quid multa in hunc modum vetusta præcepta mutauit, quid noua instituit, quid nunc ista, nunc illa mandauit, nisi pro moribus, temporibus, locis: nunc generaliter, nunc specialiter, semper tamen humanæ saluti solicitè inseruiens charitas? Cùm igitur sub iure charitatis omnia canonica mandata, imò secundùm Domini sententiam vniuersa lex contineatur & Prophetæ, quis vestrum dicere audebit, beati Benedicti regulam charitatis dominio non subiacere? Quomodo charitati regula subdita nõ est, à qua per sanctum illum condita est. Si enim sine charitate condita est, sine Deo condita est. Deum verò esse charitatem, Ioannes Apostolus dicit: Deus charitas est. Sed etsi sine Deo facta est, sequitur, quia iam nihil est. Nam Deus Christus ait: Sine me nihil potestis facere. Quòd si hoc credere, errare est, sequitur vt charitati velut doctrici regula cedat, ac se pro dominantis arbitrio regi permittat. Nam si præter eam quicquam sibi vendicare voluerit, nihil iam se sequentibus proderit. Sed fortè adhuc ad priora recurritis, & dicitis. Quoniam beati Benedicti regulam vos seruare vouistis, oportet vt vota reddatis. Ad quod nos. Si millies istud iteraueritis, id millies à nobis responsi accipietis. Regulam vouimus, charitatem à voto non exclusimus. Si charitatem exclusimus, regula dici non potest quod vouimus. Si enim rectitudo regulæ desit, regula iã constare non poterit. Rectitudo autem regulæ charitas est. Si ergo charitas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, restat vt tortitudo sequatur. Si tortitudo sequitur, necesse est vt regula destruatur. Simul quippè rectum & distortum consistere nequiunt. Iam regula destructa, quid vos sequi profiteamini, iudicate. Aut enim regulam cum rectitudine, aut sine rectitudine tortitudinem vos sequi oportebit: id est, aut cum charitate regulam, aut sine charitate nebulam retineri necesse erit. Sed sicut nebulam impossibile est teneri, sic sine charitate patet regulam à nemine posse seruari. Vnde cõstat, quòd quando nõ ficta charitate, quam Apostolus damnat, sed vera, quam ipse celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam absq; vllo errore sequimur, quoniam aliter de ea sentire, nihil est aliud quàm errare. Nec regulam igitur sine charitate vouemus, nec eam sine charitate, vt hac ratione probatur, tenemus. Et iterum post varia instituta monastica commemorata. Sic, inquit, de ieiuniis, sic de mẽsa abbatis cum hospitibus & peregrinis, sic de feramentis vel rebus monasterij, sic de vniuersis, vt cuncta breuiter explicemus, quæ in superioribus obiecta sunt, quibus & tũc latius

Præcepta diuina immobilia.

Mobilia.

Nota de charitate.

1. Ioan. 4.

1. Cor. 13.

 respon-

respondebimus, charitas per patres nostros, prout temporibus & moribus ac locis congruere vidit, dispensauit: neq; in his voluntatibus vel voluptatibus hominum, sed æternę eorum saluti inseruire studuit. Hoc sanè vno ea quæ iusta esse defendimus, iniusta monstrare potestis: hoc vno nos victos vobis victoribus cedere compelletis, si quæ lege charitatis nobis defendimus, ad charitatem non pertinere rationibus certis ostenderitis. In his enim omnibus (vt sæpè iam diximus) ea solùm protectrice tuti, hostibus cunctis inexpugnabiles permanemus. Nam quia secundùm Dominum, hæc est, in qua vniuersa lex pendet & Prophetæ: & secundùm Apostolum, plenitudo legis ac finis præcepti est: omnem legem plenam, omne præceptum finitum, hoc est, perfectum, ea dispensante existere, quis catholico sensu audeat negare? Et iterum paucis interiectis: Vnum & solum charitatis, inquit, officium est, humanam salutem modis omnibus quærere. Hoc eius esse officium ipse Dominus, hoc Apostoli, hoc omnes sancti eius clamant. Iustum esse quicquid illa præcipit, omnes (vt sæpe iam diximus) diuini libri testantur. Et quod maius argumentum? In ipsa vniuersa legem & Prophetas pendere Dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finem esse præcepti, Apostolus testificatur. De hac beatus Augustinus ait: Si hęc vna deest, inania sunt cũcta: si hęc sola adsit, plena sunt omnia. De hac & ipse alibi: Fructus autem totus est charitas, sine qua nihil est homo, quid aliud homo habuerit. Atque alio in loco: Habe charitatẽ, & fac quid vis. Igitur vt saluti humanæ consulat, facit quicquid vult. Quòd si ei licet quicquid vult, facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria sancto facta dicenda est, quia non ab alio mutata est, sed ab ea, quæ diffusa in corde eius per Spiritumsanctum, qui datus erat ei: ipso in condendo regulam tanquam organo vsa est. Et quia non æmulatur, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, hi qui ea pleni sunt, nihil horum sciunt. Et quia æmulatione, inflatione, ambitione carent, indignari nesciunt. Iniuria ergo sancto facta non est, quia suam charitatis regulam pro temporis illius congruentia fecit, ac postquàm vtile fore vidit, quod fecerat, immutauit, quodq; seruari decuit de eadẽ regula reseruauit. Sicut ergo non esset consequens dicere, iniuriam notario factam, si quod prius scripserat, vel ab ipso, vel ab alio immutari dictator certa de causa faceret, quam causam fortè ipse solus nosset: sic nec sequitur beato Benedicto factam iniuriam, si vel cuncta, vel aliqua eorum, quæ per eum charitas scripserat, vel per ipsum si sic voluisset, vel per aliũ, quia sic voluit, ratione pręmissa mutauit. Sed nec indignum est sancto, charitatis vocari notarium. Ioannes enim in epistola sua Deũ charitatẽ vocat. Et Gregorius sanctus in Homiliis ait: Spiritussanctus amor est. Amor verò charitas est, ergo Spiritussanctus charitas est. Non est igitur ei indignũ, Spiritussancti esse notariũ. Nam & eius notarij Prophetę omnes fuerunt. Non dedecet autẽ eum similem esse Prophetis. Si igitur sancto illi, regula immutata, ab immutantibus iniuria facta est, & prioribus, quos suprà memorauimus sanctis à subsequentibus & eorum decreta mutantibus iniuria facta est. Et vt maiora dicamus, legi ab Euangelio, Mosi à Christo iniuria facta est. Quòd si idcirco nec Mosi, nec legi, nec canonicis statutis, nunc alicui diuino mãdato, nec his per quos ipsa mandata promulgata sunt, aliqua est facta iniuria: quoniam per Spiritumsanctum, quẽ charitatem esse probauimus, quid saluti hominum per diuersa tempora congrueret, prouisum est: &, licèt quædam in mandatis sint mutata, & ipsa mandata per mutatos sint data, ipse tamen mutatus non est, quia incommutabilis est: patet, quia regula sancti Benedicti in quibusdam suis capitulis, absq; ipsius iniuria, à vobis quamuis inuitis concedentibus, mutata est. Per charitatem namq; mutata est, per quam verbum caro factum est, vt ait Apostolus: Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos Deus, filium suum misit in similitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata sunt quædam in regula, charitas fecit: & quia absq; iniuria sancti mutata sunt, charitas fecit.

Matth.22. *Rom.13.* *Titum 1.* *Rom.5.* *1.Ioan.4.* *Ioan.1.* *Rom.8.*

Ex his itaq; Bernardi & Petri Cluniacensis verbis docemur, cùm præcipuum sit Christi præceptũ charitas, ad quam reliqua referuntur omnia: instituta Ecclesiastica nihil aliud esse, quàm custodes quosdam & administros charitatis, & eatenus tantum esse fixa debere, quatenus ei, cuius custodes & ministri sunt, seruiunt charitati. Quisquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille, quàm ipsam conatur exterminare charitatem?

Matth.7. *Traditiones ecclesiæ expeditiorem viã reddunt ad salutem.*

Neque verò audiendi sunt, qui per constitutiones Ecclesiasticas, quę ipsa per se nimis est angusta porta, qua itur ad cœlum, eam angustiorem etiam, ac ingressu magis arduam ac difficilem factam esse contendunt. Quin ea multò potius redditur facilior & expeditior. Huc enim spectant traditiones plerę; omnes, nec in alium sunt finem institutę, quàm vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ad expeditiores ad ea diligentius recolenda facti, vicissim in amorem eius rapiamur, à quo nos tot & tantis beneficiis affectos cernimus. Ad hunc finem sexti, septimiq; ieiuniũ, ad hunc finem dierum festorum obseruatio, piorum in templis Deo dicatis conuentus, hymnodiæ, sacerdotũ quando sacris operantur vestitus, ad hunc finẽ eorundẽ cœlibatus, tum & monastica quædam instituta referuntur: nimirum, vt expeditius vacare soli Deo liceret. Intelligunt hoc isti ipsi, qui perturbata volunt omnia, atque ideò ipsa vi veritatis adacti, tantùm abest, vt reprehendere audeant, vt non possint etiam pleraque instituta Ecclesiæ non laudare: verùm hoc in illis ferri

negant

negant oportere, quòd penes quos instituendi potestas est, hi statim iræ Dei sempiternę reos faciunt, ac perpetuis gehennę suppliciis condemnant eos, qui contra constitutiones eiusmodi venerint. Cæterùm non potestas hoc facit Ecclesiastica, verùm hoc ipsi faciunt, qui potestatem non audiunt, vt aditu regni cœlestis exclusi, quæ pœnæ contumacibus debentur, eas non effugiant. Nunquid quia mandat aliquid potestas, homo propterea mortis reus fit æternæ? Bonum fac, inquit Paulus, tantùm abest vt fraudem tibi potestas aliquam inferat, habebis etiam laudem ex illa. Qui autem resistunt potestati, non dicit, causa condemnationis est eis potestas, sed ipsi sibi damnationem acquirunt. Non est igitur quòd in potestatem culpam conferas, quæ condēdis legibus nihil aliud, quàm saluti tuæ prospectum cupit: teipsum accusa, qui rebellione tua, & contumacia, quasi tuo tibi ipse iumento mortem accersiueris sempiternam. Falluntur autē, qui cùm audiunt Paulū dicentem: Qui resistunt potestati, ipsi sibi damnationē acquirunt, eum de illa tantùm damnatione dicere putant, quo temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos, non autē de æterna, qua sontes punit Deus: Nam quòd Paulus de æterna loquatur, vel ea, quæ statim sequūtur verba, planum faciunt, cùm ait: Subditi estote, non solū propter iram, sed etiā propter conscientiam. Quæ sic enarrat Ambrosius: Rectè dicit subiectos esse debere non solū propter iram, id est, vltionem præsentē: parit enim ira vindictam, sed & propter futurum iudiciū, quia si hîc euaserint, illic eos pœnæ expectant, vbi accusante consciētia ipsa punientur. Quapropter dubium esse debet nemini, quin legis humanæ præcepta subiectos legi, secundùm præcipientis mentem, obligent omnes, etiam in foro, vt dicitur, conscientiæ: ita vt eorū transgresio sine causa rationabili, reū faciat mortis æternæ: si præsertim ex contemptu fiat: qui non tam in hominem præcipientē, quàm in ipsum Deum, à quo præcipiēdi potestatem nactus est homo, rectè refertur. Sic Samuëli dixit Deus: Non te abiecerunt, sed me: ne regnē super eos. Et apud Lucam Christus: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Apud Matthæum verò. Quicunq; nō receperit vos, neq; audiuerit sermones vestros, tolerabilius erit terrę Sodomorū, & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati. Et apud eundem: Si Ecclesiam nō audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. Quid potest esse hisce scripturæ locis euidentius ad ostendendum capitalis criminis reos fieri, qui siue spiritualibus, siue secularibus magistratibus, modò iusta præcipiant, dicto audientes non sunt?

Rom.13. Magistratibus obediendum.

Damnatio.

Rom.13.

1. Regum 8. Lucæ 10. Matth.10.

Mat.18.

Neque mouere quenquam debet illud, quod à Gersone scriptum quidam proferunt: Nulla transgresio legis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana est de facto peccatum mortale: Nam si Gersonis hæc sententia sanè fuerit intellecta, minimè cum eo, quod à nobis dictum est, pugnare videtur. Neq; enim sine causa addit, vt naturalis & humana: quia, sicut paulò pòst subdit, eadem lex talis, sæpè communicat cum diuina, quatenus iusta est. Alio verò loco vocem legis, dicit esse vocem Christi Pastoris & Episcopi nostri: Ac propriè quidem vocem Euangelicam, vocem esse Christi Pastoris nostri, quæ ex ore altisimi prodiit, cuius est oues errantes regere, diligere & formare: Sed esse nihilominus legem quoq; canonicam, vocem Christi, per quandam analogiam & attributionem: quatenus vox est Christi vicarij, vox Christi corporis Ecclesiæ, vox eorum quibus dictum est: Qui vos audit, me audit. Quamobrem vt humana, certum est, quòd nos capitalis criminis reos non faciat: sed quoniam communicat cum diuina, quæ præcipit audiendam Ecclesiam, obediendum præpositis, sublimioribus potestatibus esse subditos oportere, quibus qui resistit, Dei ordinationi resistit: non purè humanam, sed diuinam legem transgreditur quisquis iustam legē, quamuis ab homine latam, transgreditur: quæ si iusta non sit, neminem ligat: nam & lex non videtur, dicit Augustinus, quæ iusta non fuerit. Si verò sint opera aliqua per se licita, quæ nec præcepta nec prohibita sunt lege diuina, simul vt lex aut præceptum eius accesserit, qui cum potestate versatur: quæ præstarentur nec ne, nihil prius intereat, ea posteaquam iussa sunt, sine periculo non præstari nequeunt. Verbi gratia: Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur? sed hæc ipsa nihilominus, solo præcepto Patris intercedente, veniunt in obligationem: vt si contumax filius esse voluerit, non iam contra mortalem Patrem, sed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros esse iussit. Sic Augustinus, cùm ait: Aliud est grauare corda crapula & ebrietate, quæ semper malum est: aliud autem est modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium, quod certè cùm fit die Dominico, reprehensionem non habet. Nónne manifestè satis indicat, quod illicitum per se non est, modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium: hoc est, vel carnibus vesci, vel bis in die cibum sumere: id si fiat his diebus, quibus per interdictum Ecclesiæ non licet, malum esse, iustaq; reprehensione non carere. Hoc est quod à Bernardo dictum est: Licet ipsa per se iniuncti operis qualitas innoxia sit, adiunctę tamen auctoritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumque peccato facit obnoxium.

Gerso. de vita spirituali animæ lectione 4. corol.1.

In collatione pro licenciatis in facultate decretorum.

Aug. epist.66.

Bern. de præcepto & dispensatione.

Dicet hîc aliquis: Quòd si peccat, si quis etiam contra humanum pręceptum venerit, quis ergò iā poterit saluus esse? nam etiā diuinę legi satisfacere nō possumus: si pręterea tot accesserint humanę, quid aliud quàm aditum nobis omnem ad regnum cœlorum pręcluserint?

1.Regum 15. cùm præsertim scriptum sit: Quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Si reus est idololatriæ, qui non acquiescit, quæ spes nobis erit salutis? Iacobi 3. qui etiam quò ad diuina præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cæterùm si quis hęc *Inobedientia non quælibet damnabilis.* scripturæ verba diligentius excutiat, facilè perspiciet, non quamuis inobedientiam esse capitalem. Neq; enim dicit scriptura: quasi scelus idololatriæ est non acquiescere, sed nolle ac- *Nolle obedire, & non obedire differunt.* quiescere: vt nō simplex ipsa iussionis transgresio, sed superba voluntatis contemptio, scelus idololatriæ reputetur. Non est enim idė nolle obedire, & non obedire: Hoc quippè nonnunquam erroris est, interdum & infirmitatis: illud autem odiosæ pertinaciæ, aut minimè ferendæ contumacię: quod & ipsum repugnare & resistere est Spirituisancto: & si ad mor- Matth. 12. tem vsq; perdurauerit, est blasphemia, nec in hoc, nec in futuro seculo remittenda. Non ergò qualiscunq; mandati præteritio facit criminalem inobedientiam, sed repugnare, sed nolle Rom. 13. obedire. Fortassis hoc Paulus quoq; voluit indicare, cùm diceret: Qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Non dixit, qui non obediunt, sed qui resistunt: hoc est, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui se contumaciter opponunt: sicut ille qui dixit: Si Lutherus. quo casu concilium statueret, in despectum concilij contrarium facerem. Hoc est nolle acquiescere, hoc est resistere, hoc est idololatriæ scelus cōmittere, hoc est in Spiritumsanctum peccare. Sicut etiam ad Aurelium Carthaginensem Episcopum scribens, testatur Damasus, cùm ait: Violatores voluntarij canonum grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à Spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur, quoniam blasphemare Spiritumsanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt: Talis enim præsumptio, manifestè vnum est genus blasphemiarum in Bern. in eodē lib. Spiritumsanctum. Quamobrem rectè Bernardus: Omnis quidem, inquit, inobedientia est inexcusabiliter culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, nisi quam remedium pœnitentiæ non sanat: nulla est lethaliter criminalis, nisi quæ contemptum superbiæ non euitat. Magna igitur securitas filiis obedientiæ, & revera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia sola damnatur impœnitentia, quam nescit qui diligit Deum: sola vocatur in crimen superbia, quam facilè cauet, qui timet gehēnam. Non ipsa peccati species à Deo, sed peccantis intentio spectatur. Sola voluntas est, quemadmodum antea nos ex eodem Bernardo docere meminimus, quę retributionem meretur. Si quid igitur aut per surreptionem, aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, non facit aliquem culpæ grauioris affinem: sed si quis prudens & sciens contra legem venit, etiam humanam: si contemnit & pro nihilo ducit, ob hoc ipsum, quod ab homine profecta videtur, & ex eo contemptu non vult acquiescere, sed repugnat, resistit, recalcitrat: is demùm est, qui longè grauissimi criminis idololatriæ reus tenetur: qui si vsq; ad extremū vitæ suæ diem in hac sua cōtumacia perseuerauerit peccatum in Spiritumsanctum, nec in hoc, nec in futuro seculo remittendum vnquam, rectè putatur admisisse.

Quamobrem obturemus aures nostras ad pestilentissimas eorum voces, qui contra manifestum Dei verbum docent Ecclesiam non audire, potestati resistere, parentibus non obtemperare, præpositis non obedire, quæ dicunt super Mosi cathedram sedentes, vel ob hoc ipsum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefariaq; doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre non Ecclesiasticam tantū disciplinam collapsam, sed & ciuilium in multis locis magistratuum non maiorem rationem haberi: fitq; iusto Dei iudicio, quales ipsi se gerunt magistratus ciuitatum erga suos præpositos, vt vicissim quibus ipsi præpositi sunt, eos erga se non dissimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab iis obedientiam exigis, quam ipse non præstas his, quos tibi Deus præesse voluit, qui peruigilant pro anima tua, tanquam rationem reddituri Deo? Procul itaq; procul ab iis doctrinis dæmoniorum, & aures & mentes nostras auertamus, ac Paulum potius monentem au- 2. Thess. 2. diamus: State & tenete traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et in eo, quod proximè sequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre, ambulante inordinatè, non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis. Qui ad Corinthios 1. Cor. 11. quoq; scribens: Laudo vos, inquit, fratres, quòd per omnia mei memores estis: &, sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Neq; verò cùm scriberet modò, verumetiam cùm pertran- Actorum 15. siret ciuitates, tradebat eis Paulus custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & Senioribus, qui erant Hierosolymis.

Nemo fuit veterum Orthodoxorum, qui siue cùm hæretici refutandi forent, non vt scripturarum, ita traditionum vsus fuerit auctoritate: siue quæ fuerunt à maioribus præcepta, *In epi. de Synodis Arimini & Seleuciæ celebratis.* ea non sanctè putauerit obseruanda. In synodo Ariminensi congregati patres, ad Constantium Imperatorem scribentes, his verbis vsi leguntur: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, sed nos sinas in institutis, decretisque maiorum permanere. Certè res nouæ quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt. Quos laudans Athanasius: Quis non approbauerit, inquit, piam pruden-

prudentiam horũ Epiſcoporũ,qui tantum itineris laborem,tantaq; maris pericula ſuſtinuerunt,vt Patrũ traditiones integras cõſeruarent? Quiſquis enim eorũ ſibi perſuadebat,ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorũ,occaſionem ſe daturũ poſteris,vt quod egiſſent,ipſi reſcinderent. Quis autẽ non vituperaret temeritatẽ Eudoxij & Acacij, qui honorẽ Patrũ ſuorum Ariomanitarũ ſtudio & gratiæ propinant & prodũt? Quæ enim fides in eorũ actis,ſi decreta maiorũ ſuorũ ſoluant,aut quomodo eos quibus ſucceſſêre,Patres ſuos appellabũt, quorum ſententias ipſi culpant? quid docebũt populos ab ipſis inſtitutos? an Patres ſuos lapſos eſſe? quomodo ipſi veri apud diſcipulos ſuos habebuntur,quibus perſuadent præceptoribus credendum non eſſe ? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta Patrũ ſuorum , quos ipſi hæreticos nominant? aut quo iure ipſi Epiſcopi eſſe poterint,ſi ab hæreticis,quos ipſi criminantur,conſtituti ſunt? Quod ſi illi malè ſenſerunt:& ſcriptis ſuis orbem terrarũ ſeduxerũt, ceſſet omnino eorũ memoria,& ſcripta eorũ abiiciantur. Ite ergo vos ipſi,& eruite eorum reliquias ex monumentis,vt ab omnibus intelligatur,& eos fuiſſe ſeductores,& vos patricidas eſſe . Certè B. Apoſtolus laudat Corinthios,quod vbique ſui memores eſſent,& quòd traditiones,quas tradidiſſet illis,retinerent. Iſti igitur cùm talia de ſuis anteceſſoribus cogitent,prorſus cõtraria ad populũ non verebuntur dicere: Non laudamus vos quòd memores eſtis Patrũ,ſed eo nomine potius vos cõmendamus,quòd eorũ traditiones non retinetis. Et in eadẽ illa Epiſtola chartis aliquot interiectis monet, vt quod ipſa quoq; ſuadet pietas, vt benè de Patribus illis ſentiamus,à quibus rectè viuendi inſtituta & pietatis doctrinã accepimus,niſi nos adulterinos eſſe filios declarare velimus. Quẽ Athanaſij locũ imitatus Proclus, cuius verba recitat in hiſtoria ſua Theodoritus : Spurios vocat eos,qui diſceſſerunt à totius orbis Patribus Nicææ cõgregatis. Alio verò loco idem Athanaſius,cùm abſurdas quaſdã hæreticorũ opiniones recitaſſet: Hoc ſolũ,inquit,ad hæc reſpõdiſſe ſuffecerit,quòd hæc nõ ſunt Eccleſię Catholicę,neq; Patres noſtri ita ſenſerũt. Et iterũ alio loco: Eſt,inquit,ibi vt Patres tradiderũt,veræ diſciplinæ & magiſterij argumentũ,vbi eadẽ confitẽtur,nec à ſeinuicẽ,nec à maioribus diſſentiũt. Qui igitur hoc animo nõ ſunt,mali potius,quàm veri præceptores appellari debẽt. In Epiſtola de Synodi Nicænæ decretis,& in eadẽ non procul à fine: Ecce nos demonſtrauimus iſtiuſmodi ſententiã à Patribus ad Patres quaſi per manus traditã eſſe. Vos autẽ noui Iudæi & diſcipuli Caiphæ,quos verborũ veſtrorũ Patres,ac maiores demõſtrabitis,cùm ne vnũ quidem ex prudẽtibus aut doctis in auctorẽ citare poſſitis? Epiſcopi fœcũdę Armenię,cùm ab Imperatore Leone de Calcedon. cõcilio ſententiã rogati reſcripſiſſent, gloriãtur ſe Patrũ fidẽ inuiolabilẽ cõſeruare,& in eorũ traditione,doctrinę ſufficientiã poſſidere. In concilio quoque 12. Toletano ſic à Patribus legimus eſſe dictum: Maiorum conſtitutionibus auſu temerario cõtraire,& ſanctorũ Patrũ decreta conuellere,& ſuperiorũ ſuorum effrenata libidine cõtra ſanctiſſimã Apoſtoli doctrinã ſanctionib⁹ eniti,quid aliud eſt,quàm vinculũ ſocietatis Chriſti abrumpere,& vſurpatæ pręſumptionis licentia ſtatũ eccleſiæ diſſipare? Et in 7. ſynodo vniuerſali: Si quis traditionẽ Eccleſię ſiue ſcripto ſiue conſuetudine valentẽ non curauerit,anathema. Grauiſſimus auctor idẽ & Epiſcopus & Martyr Cyprianus: Non minus ratũ eſt,inquit,quod dictãte ſpiritusãcto Apoſtoli tradiderũt,quàm quod ipſe Chriſtus tradidit. Et eum,qui proximè per nos adductus eſt,locũ enarrãs Ioãnes Chryſoſtomus, Hinc patet,inquit,quod nõ omnia per epiſtolã tradiderit,ſed multa etiã ſine literis: eadem verò fide digna ſunt,tam illa,quàm iſta. Itaq; traditionẽ quoq; Eccleſiæ dignã fide putamus. Traditio eſt,nihil quæras amplius. Origenes verò doctorũ omniũ iudicio ſemper habitus doctiſſimus,tantũ traditioni tribuit,vt etiã ſi quis Chriſto ſe credere profiteatur,ſi tamen aliud de veritate fidei Chriſtianę credat,quàm habet definitio traditionis Eccleſiaſticæ, eum hæreticũ pronunciare non dubitet. Ante quẽ etiã Ignatius: Omnis,inquit,qui dixerit, præter illa quæ tradita ſunt,tametſi fide dignus ſit,tametſi ieiunet,tametſi virginitatẽ ſeruet, tametſi ſigna faciat, tametſi prophetet, lupus tibi appareat, in grege ouium corruptionem operans . Hieronymus quoq; multa,quæ per traditionem in Eccleſia obſeruantur,auctoritatem ſibi ſcriptæ legis vſurpaſſe ſcribit.

Eccleſiaſt.hiſt.libro 4.capite 4.

Ad Epictetum.

Habetur inter circulares literas in 2.Tom.conciliorũ nouiſſimè impreſſorum.

Cap.4.

Sep.Sy.actio.7.

Cy.in ſer.de ablutione pedum.

Chry.hom.4 in epiſt.ad Theſſ.

Orig in expla 1. cap.epi.ad Tit. ſicut citatur à Pãphilo martyr. in Apolog.Orig.

Epiſtola 10.

Contra Luciferanos.

Sed quid nos Cyprianũ,Chryſoſtomũ,& Origenẽ proferimus? Omnis orthodoxorũ ſcriptorũ cœtus,iam indè à mille quingẽtis annis,eodẽ propè loco quo ſcripturas,traditiones habendas exiſtimauit,eas præſertim,quarũ conſuetudo cõfirmatrix,vt Tertulliani verbis vtamur,& fides eſſet obſeruatrix. Contra quotquot fuerũt hæretici,iam inde ab ipſis Apoſtolorum temporibus,ad hęc vſq; noſtra,cùm de verbo Dei ſubinde gloriarẽtur,cùm ad ſcripturas nunquã non prouocarẽt,cùm ſibi ſolis earũ intelligentiã vendicarẽt,cæteris omnibus detraherent,nihil maiore ſtudio,quàm traditiones oppugnare ſunt conati. Hos itaq; filios Belial, tanquã viperas & baſiliſcos fugiamus,illorũ vero quos Dei filios fuiſſe dubiũ non eſt,ſancta veſtigia perſequẽtes,maiorũ decretis reuerẽter pareamus,nec vel intentionẽ illorũ diſcutiamus,vel ipſa præcepta diſcernamus. Sed Chryſoſtomũ dicentẽ audiamus: Traditio eſt,nihil quæras amplius. Hoc vnũ bonũ credamus,vt præceptis obediamus. Nam rectè Gregoriũ ſequutus Bernardus,imperfecti cordis,& infirmę voluntatis indiciũ eſſe ſcribit,ſeniorũ ſtatuta ſtudioſius diſcutere,hęrere ad ſingula,de quibusq; rationẽ exigere,& malè de omni pręcepto

Tertul.in lib.de corona militis.

Greg.lib.2.ca.4. in libro Regum.

Bern.de præcepto & diſpenſatione.

 ſuſpi-

suspicari,cuius causa latuerit.Delicata satis,imò molesta est huiusmodi obedientia,disputare, hoc est,in astu cordis,non in auditu auris obedire. Quòd si nec vnius patris alicuius in monasterio præcepta discutere fas illi esse putauerunt,quantò minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & præceptis, tot seculis, tanto Christiani totius orbis consensu receptis ab omnibus & approbatis?

Nos verò quantò vetustiores traditiones videbimus,tantò maiore cura sartas tectas,quod aiunt, eas perpetuò conseruare studebimus. Hoc vt ita faciamus, ipse nos per Prophetam Deus admonet,dicens: State super vias,& videte & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona,& ambulate in ea,& inuenietis requiē animabus vestris. Quæ namq; sunt aliæ semitæ antiquæ,quàm semitæ patrū nostrorū,quàm præcepta in quibus ambulauerunt,quàm obseruationes,quàm doctrinæ,quas nobis,à suis maioribus acceptas, per manus tradiderūt, pari qua illi obseruauerūt diligētia nō modo retinēdas,verumetiā ad posteros nostros transmittēdas? In his igitur stare nos iubet fixos & immobiles,vt ne variis & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur,vt ne simus paruuli fluctuantes,ne circumferamur omni vento doctrinæ,ne præbeamus aures his,qui captāt nos,qui nouitate aliqua placere,ac apud simplices & imperitos admirationē sui facere quærūt.sed interrogemus de semitis antiquis,quę sit via bona,per quā tot seculis ambulauerūt patres nostri,quā ostenderūt,quā sanguine suo signauerunt tot myriades martyrū,quam docuerunt tot millia confessorū,in ea cōfidenter ambulemus. Pulcherrima quadā similitudine Theodoritus admonet,vt Apostolorū & Prophetarū & eorū qui eos secuti sunt,vestigia inquiramus. Hoc enim solent,inquit,facere viatores quādo à via regia deflexerint,vt semitas cōsiderent,si aliquorū recedentiū aut venientiū pedum typos habeāt,aut hominū,aut equorū,aut asinorū,aut mulorū,&quādo inuenerint,instar eorū vestigia,persequuntur,nec prius desistūt,quàm rectā viā recuperauerint. Quamobrem si dixerit nobis aliquis:Ecce hîc Christus,ecce illic:ecce in solitudine,non exeamus:ecce in penetralibus,non credamus: Ibi Christus est,vbi corpus eius est Ecclesia.Præclarè locum hunc Euangelij tractans Origenes:Dicet,inquit,qui seducere voluerit,& defendere contraria veritati: Ecce hîc Christus:demōstrans verbi gratia hunc Euāgelij locū.Alterius autē erroris auctor dicet,Ecce hîc Christus,adferēs exempli gratia,alterū textū,qui defendere videtur illius mendacij verbū,quod proposuit vindicare:& sic ex lege & Prophetis & Apostolis profert vnusquisq;,quæ mendaciū illud defendere vidētur.Ac interiectis nōnullis: Quoties autē canonicas proferūt scripturas,quibus omnis Christianus cōsentit,& credit,dicere vidētur:Ecce in domib⁹ est verbū veritatis:sed nos illis credere nō debemus,nec exire à prima & Ecclesiastica traditione,nec aliter credere,nisi quemadmodū per successionē Ecclesię Dei tradiderūt nobis. Et in procemio Periarchon.Sicut multos apud Græcos & Barbaros pollicentibus veritatē,desiuimus apud omnes eam quęrere,qui iam falsis opinionibus asserebāt,posteaquā credidimus filiū Dei esse Christū,ita cùm multi sunt,qui se putēt sentire quę Christi sunt,& nōnulli eorum diuersa à prioribus sentiāt,seruetur verò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinē ab Apostolis tradita,& vsq; ad præsens in Ecclesiis permanēs:illa sola credēda est veritas,quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione.Hanc igitur successionem teneamus,ab hac nos auelli nunquā patiamur: quæcunq; per eam nobis tradita sunt & præcepta,firmiter obseruemus:& quod cōtra Manichæū scribēs dixit olim Augustinus,id cōtra eos qui nostro hoc tempore segregauerunt semetipsos,dicere ne dubitet,quicunq; se catholicū & orthodoxū esse profitetur. Sic autē ille loquitur:In catholica Ecclesia,vt omittā syncerissimā sapientiā,ad cuius cognitionē pauci spirituales in hac vita perueniunt,vt eam ex minima quidē parte,quia homines sunt,sed tamen sine dubitatione cognoscant:cæterā quippè turbā non intelligēdi viuacitas,sed credendi simplicitas tutissimā facit.Vt ergo hanc omittā sapientiā,quam in Ecclesia esse catholica non creditis:multa sunt alia,quæ in eius gremio me iustissimè teneāt:Tenet cōsensio populorū atq; gentiū:tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita,charitate aucta,vetustate firmata:Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli,cui pascēdas oues suas post resurrectionē Dominus cōmendauit,vsq; ad pręsentē Episcopatū succesio sacerdotum:Tenet postremò ipsum catholicę nomen,quod non sine causa inter multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit,vt cùm omnes hęretici se Catholicos dici velint,quærēti tamen peregrino alicui,vbi ad catholicā conueniatur, nullis hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta Christiani nominis charissima vincula rectè hominē tenent credētem in catholica Ecclesia:etiamsi propter nostrę intelligentię tarditatem,vel vitę meritum,veritas nondum se apertissimè ostendat.Apud vos autem,vbi nihil horum est,quod me inuitet ac teneat,sola personat veritatis pollicitatio,&c.

Aurea sunt hæc Augustini verba,digna quæ non legantur modò,verumetiā ediscantur,& in ore semper à catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licèt omnes hæretici,nihil est eo tamen certius,quod asserit Augustinus.In Ecclesia catholica ibi demū syncerissimā esse sapientiā:In ea est enim verbū Dei,quod isti sibi falsò arrogāt. Nā extra eā esse scripturæ possunt:Dei verbū,hoc est,scripturarū omniū verus intellectus,esse nō potest.Etenim nauis illa,in qua sedit Christus,non est alia,si quid Hilario credimus,quàm Ecclesia catholica: intra nauim

Ierem.6.
Semitæ antiquæ quæ sunt.
Hebr.13.
Ephe.4.
Matth.24.
Orig.hom.29. in Matth.
Aug.contra Manichæos epist.quā vocant fundamenti cap.4.
Hilar. cap.13. in Matth.

nauim hanc verbum vitæ Christus posuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per ministros suos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui sunt, & arenæ modò steriles atque inutiles adiacēt, nullā diuini sermonis capere possunt intelligentiam. Ad huius itaq; sapientiæ cognitionē pauci spirituales in hac vita perueniūt, in qua nō licet eam videre, nisi per speculum & in ænigmate. Nam videre sicut est, in illa tantū vita dabitur, qua cum spiritibus illis beatis frui licebit sempiterna. Nunc autē viri spirituales ex parte tantū cognoscunt, & quidē ex minima parte: Cætera verò turba, qui sunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidē ex parte syncerissimā illam sapientiā cognoscat, tutā nihilominus, imò tutissimā illam facit, nō intelligēdi viuacitas, sed credēdi simplicitas. Præclarè idē Augustinus: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quę ad fidē pertinent, discernere, penè frustrà in Ecclesia laboramus. Ac verè scriptū est à Gregorio Naziázeno, quòd nihil est iniquius fide nostra, si nō eam assequi possent, nisi qui sapiētia, quiq; doctrina cęteris pręstāt. Etsi quemadmodū argento & auro, & eiusdē generis aliis quæ cumprimis habētur preciosa, sic fide carere quoq; vulgus oporteret. Nā quod initio quoq; libri huius docere nos meminimus, nō omnibus ita necessariū est ad salutē, omnē habere scientiā, omnia nosse fidei mysteria, vt si quid eorum nō penitus perspectū habuerint, statim de salute sua veniāt in dubiū. Non vocamur gnostici, nō scientes, nō sapiētes: vocamur fideles. Credēdi simplicitas, nō intelligendi viuacitas tutos nos facit, saluos nos facit. Si nihil scire nos iudicemus, nihil aliud prædicemus, quàm Iesum Christū & hunc crucifixū, qui traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationē nostrā, etiā si propter intelligētię nostrę tarditatē cętera non assequamur, modò charitatē habeamus, de salute securi sumus. Charitas omnia credit: omnia quidē credit, sed non omni homini credit. Scriptū est enim: Charissimi, nolite omni spiritui credere. Cui ergo credendū est? Ecce docet nos aureis hisce verbis Augustinus: credendū esse cōsensui, credendū esse auctoritati, credendū successioni, credendū esse postremò Catholicæ. Dicit aliquid pars, siue sit ea Lutherana, siue Zuingliana, siue quocunq; tandem alio nomine censeatur: vel ob hoc ipsum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuersæ credas, catholicę credas. At quænam tandē est ista catholica? nā & hęretici se catholicos dici volunt: Volunt quidē, ait Augustinus, verū vsq; eò non est obscura catholica, vt si quęrat peregrinus aliquis, vbi cōueniatur ad catholicā, ne ex ipsis quidē hęreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui basilicā aut domū suā audeat ostēdere. Neq; enim ignorāt suas Ecclesias, heri, quod aiūt, & nudiustertius natas esse: Quę causa etiā fuit nostri temporis hęreseon architecto, quod ex Apostolorū symbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocē hanc sustulit catholicam. Alio quoq; loco scribit Augustinus: Velint, nolint, ipsi quoq; hæretici & schismatum alumni, quādo cum suis vel extraneis loquuntur, Catholicā nil aliud quàm Catholicā vocāt. Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernāt, quo ab vniuerso orbe nuncupat.

1. Corinth. 13. *Aug. epist. 120. ad Euodium.* *In orat. de modestia in disceptationibus seruāda.* *Rom. 4.* *1. Corinth. 13.* *1. Ioannis 4.* *Cui credendum.* *Catholica Ecclesia cur dicta.* *De vera religione cap. 7.*

De qua sic Cyrillus Hierosolymitanus: Catholica vocatur, inquit, quòd per omnē diffusa sit orbē habitabilē, à finibus terræ vsq; ad fines terræ: quòd catholicè siue generatim, aut vniuersè, pleneq; doceat absq; vllo defectu omnia dogmata, quæcunq; in notitiā hominū peruenire debēt, tam de visibilibus, quàm de inuisibilibus, tam de cœlestibus quàm de terrestribus: quod omne genus hominū sibi piè subiectū habet: tam eorū qui cū potestate versantur, quàm eorū qui priuatam vitam agunt: quod catholicè siue generaliter & vniuerse medetur omniū peccatorum generibus, siue quæ per animā, siue quę per corpus patrantur: quòd in ea cōtinetur omne genus virtutis, siue sit ea in operibus posita, siue in sermonibus, siue in quibuscunq; spiritualibus charismatibus. Et Augustinus: Ecclesia vna est, quam maiores nostri Catholicā nominarunt, vt ex ipso nomine ostenderent, quia per totū est. Secundum totum enim καθολου Græcè dicitur. Itidem & Eusebius Emissenus catholicam interpretatur, id est, per vniuersum orbem gratia coruscante diffusam.

Cyrill. in vlt. catech. *Aug. serm. 131. de tempore.* *Contra epistolam Pelagiani, cap. 2.*

Non est igitur obscura catholica, recteq; colligit Augustinus: quod neq; Christus ei manifestus esse potest, cui Ecclesia non est manifesta: Non potest abscōdi ciuitas super montem posita, non potest ignorari mons qui impleuit vniuersam faciē terræ. Qui etiā alio loco: Obscurius, inquit, dixerunt Prophetæ de Christo, quàm de Ecclesia, puto propterea, quia videbant in spiritu, contra Ecclesiā homines esse particulas, & de Christo non tantā litem habituros: de Ecclesia magnas cōtentiones excitaturos. Ideò illud vndè maiores lites futurę erāt, planius prædictum & apertius propheratū est, vt ad iudicium illis valeat, qui audierūt, & foras fugerunt. Et iterum alio loco: In Sole, inquit, posuit tabernaculū suū. Ipsa est, inquit, Ecclesia, in Sole posita, hoc est, in manifestatione, omnibus nota vsq; ad terminos terræ. Sed si tam clara, tam illustris, tam est omniū oculis exposita catholica, quî fit vt de ea cōtrouertatur hodie, vt à nōnullis etiā ignorari videatur? Nolite mirari, dicit Augustinus, quia ignoratur ab iis qui oderunt fratres, quia in tenebris ambulant & nesciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorū. Montē non vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habent? Quia tenebræ excæcauerunt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderunt. Qui autem odit fratrē suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat: quia tenebræ excæcauerunt eum. Et idem alio loco: Non est, inquit, Ecclesia operta, quia non sub modio est, sed super

Epistola 48. ad Vincentium. *Catholica ecclesia an sit illustris.* *Matth. 5.* *In Psalm. 30. Con. 2.* *Conc. 2.* *Aug. hom. 1. in epist. Ioan.* *Dan. 2.* *1. Ioannis 2.* *Lib. de vnitate Ecclesiæ.*

super cãdelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Et de illa dictum est: Non potest ciuitas abscondi supra montem constituta. Sed Donatistis velut operta est: quia audiunt tam lucida & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe esse demonstrant, & malunt clausis oculis offendere in montem, quàm in eum ascendere, qui cùm esset lapis præcisus, de monte sine manibus creuit, & factus est mons ingens, & impleuit vniuersam terram. Dicit hæc de Donatistis Augustinus, qui ex toto mundo periisse, ac in sola Aphrica, & ea quidem non tota, Ecclesiam remansisse contendebant. Ac nostro quoq; seculo repullulauit in multis Germaniæ locis hæc Donatistarum hæresis: quam qui sequuntur, Græco nomine dicuntur Anabaptistæ. Cæterùm non soli sunt illi qui fratres oderunt, & propterea in tenebris ambulant: nihilo minore flagrãt erga fratres odio, qui cùm se primi nostra memoria segregassent, tot sectarum quot nunc videre licet, auctores aliis fuerunt. Quid enim? Sectarũ æui nostri Princeps, nunquid non spirat in scriptis suis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum præcipuè cuius opera fit, vt fratres esse perseueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus: vt idipsum dicamus, idipsum sentiamus, idẽ sapiamus omnes: qui propterea vnus vniuersæ pręficitur Ecclesiæ, vt ipsius ministerio fidei possit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, scõmata, lædorias, maledicta, quibus & hunc, & cęteros minores Pontifices, omnemq; sacerdotum & monachorum venerabilẽ cœtum incredibili quadã insectatur petulantia, quantula tandẽ scriptorum eius pars supererit? Sed ipsum potius confitentem audiamus, quid maximè propositum habuerit, cùm in vulgus noua sua dogmata spargeret. Scribens ad Argentoratẽses, ita loquitur: Hoc diffiteri nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius, aut alius quisquam ante quinquenniũ mihi persuadere potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus neruis extensis me obtricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam hac re Papatui valdè me incõmodare posse. Vides quid ille secutus fuerit, peregrina sua doctrina populo inculcanda? Certè non vt Christi gloriam propagaret, verùm vt eo qui vnus in Ecclesia Iudex est ad tempus vice Christi, quibuscunq; fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atque ita scissa vnitate, gubernatore sublato, atrocius atq; violẽtius circa Ecclesię naufragia grassaretur: cum odio ipse excæcatus, eodẽ odio cæteros inflãmasset, effecissetq; vt in tenebris ambulãtes, nescirent quò irent, neq; ciuitatem istam super montem positam, quæ impleuit vniuersam faciem terræ, cernere possent. Cuius itaque mens tanta fuit infuscata maleuolentia, Christum vt præsentem in Eucharistia libẽter fuerit negaturus, dum modò Papatui per hunc modum incommodare liceret, quomodo videret is Ecclesiam? quomodo Christi corpus agnosceret, cuius ipse membrum esse desiisset?

Anabaptistæ. *Lutherus sectarum Princeps.* *Lutheri maledicentia.* *Lutheri propositum.*

Quare nihil est quòd miretur quispiã, si quorũ oculos obcæcauerunt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, catholicã Ecclesiam videre non possunt: quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perspicua, & manifesta est, vt illorum, qui non vident, cæcitatẽ satis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perstrinxit maleuolentia, nullũ excæcauit odium, sed charitate flagrant potius, quę cùm patiẽs & benigna sit, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: & est ei mortis instar separatio. Quamobrem suffert omnia potius, quàm vt segregare se velit: credit omnia, verùm vt diximus, non omni homini: credit catholicæ, quam ibi esse non dubitat, vbi est consensio tot populorũ, vbi auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, vbi successio sacerdotũ, ab ipsa Petri sede vsq; ad præsentem Episcopatum: Has enim tres Ecclesiæ notas ponit Augustinus: quæ certè ita sunt illius propriæ, vt eas nulla sibi hæresis possit vendicare.

1. Corinth. 13. *Ecclesiæ 3. notæ.*

Ac quod ad primã notã attinet, quanta sit apud nos non eorũ tantũ, qui nunc sunt populorum in Christum credentiũ, verumetiã qui multis retro seculis fuerunt, vel in dogmatibus, vel in obseruationibus cõsensio, quis est qui nõ videat & obstupescat? In quãcunq; veneris orbis Christiani partẽ, vbi in præceptis patrũ nostrorũ inceditur, siue sit ea Princeps terrarũ Italia, siue Gallia, siue Hispania, siue bona pars Germaniæ, quam nondum tot sectarũ nostri temporis pestiferũ virus afflauit, siue quæ nuper eò vnde exciderat reuersa Anglia, siue Hungaria, siue Scotia, siue nostra Polonia, & quæcunq; sunt illæ nationes alię subiunctæ, tantam populorũ omniũ consensionẽ videas licebit, vt nõ modò nullũ sit in eis fidei, religionisq; dissidiũ, verùm & ritus iidẽ ex magna parte, eædẽ obseruantur cæremoniæ, vna & eadẽ lingua sacra peragãtur omnia. Idem credunt omnes iisdẽ temporibus & ieiunant, & orant omnes, eodẽ ritu sacris operantur omnes: vt facilè quiuis perspiciat, multitudinis credentiũ esse cor vnum, & animã vnã. Execratur enim vera cõfessio pietatis, iuxta diuersitates temporũ variari, sic vt nec ipse variari veritatẽ admittit, de quo est ipsa vera cõfessio, qui dicit: Ego sum, & nõ sum mutatus: queãdmodum in epistola quadã ad Constantinum, quæ actis sextæ synodi Constantinopolitanæ inserta est, scribit Agatho. Nunc ad illos verte oculos, qui se a catholica segregarunt, quãtum inter eos & opinionum & animorum dissidium? in quot miseri sectas sunt dissecti? quãto ardore pugnãt & digladiãtur ipsi inter se? Legat qui volet Maulbrunense colloquiũ, in quo magnis cõtentionibus inter se dimicãt Lutherani & Zuingliani.

Prima consensio populorum. *Hæc scripta sunt superstite pientissima Maria Regina, quæ Christianã fidẽ in Angliã restituerat.* *Act. 4.* *Malach. 3.* *Actio. 4.* *Hæreticorum secta.*

Legat

Legat & Aldemburgense colloquium,ad quod non sunt admissi Zuingliani,cùm pro manifestis hæreticis habeantur,qui sceptro Magistratus,nō autē stylo vel disputatione sint refellendi,quod fuit habitū inter ipsos tantū Lutheranos, quorū alios Flaccianos, alios Eberianos vocare visum est:in quo certant infestissimis animis inter se Lutherani ipsi,& ita se rem vt scribimus habere,cōperiet. Quod imprecatur talibus Propheta: Præcipita Domine,& diuide linguas eorū,quia vidi iniquitatē & contradictionē in ciuitate,nunquid istis non euenisse videtur? Per humiles Apostolos cōgregatæ fuerunt linguæ,per superbos istos Pseudoapostolos diuisæ sunt linguæ. Spiritussanctus cōgregauerat linguas: spiritus superbiæ dispersit linguas. Cùm descēdisset super Apostolos Spiritussanctus,omniū linguis loquuti sunt,ab omnibus qui cōuenerant ex diuersis orbis terrarū partibus intellecti sunt:& quę dispersę linguæ fuerant cùm Babel ædificaretur,in vnū omnes congregatę sunt,nunc isti se mutuò non intelligunt,& qui fuerāt ab Apostolis, & eorū successoribus per diuersitatē linguarū multarum in vnitate fidei cōgregati,mirandū in modum linguas eorum dispersas videmus,vt eos agitari Satanæ spiritu dubitandum non sit. Ac interest sanæ Ecclesiæ,vt eorum qui segregauerunt se,linguæ sint diuisæ. Volunt vnam linguā habere? dicit Augustinus,redeant ad Ecclesiā: quia & in diuersitate linguarū carnis,vna est lingua in fide cordis. Primus fuit nostra memoria Martinus Lutherus,qui cùm à catholica semetipsum segregasset,dogma suum rudi plebeculæ pro puro puto Euangelio, proq; ipsissimo Dei verbo vendicauit. Fuit iuratus illi Carolstadius: is non totos duos annos in eadem cum eo sententia permansit: discessioneq; facta,sic est alter in alterum debacchatus, vt vterq; sit alteri factus plusquā hæreticus. Intereà tamen vterq; sibi gloriā hanc vendicat, quòd primus veritatē Euāgelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumēto probat in epistola quadā ad Saxoniæ Ducem scripta,se primum Euangelium in lucē produxisse,quòd ipse aliis auctor fuerit, non verbo magis,quàm exēplo,vt monachatū relinqueret. Quasi verò docere perfidiā,& vt violetur iusiurandum Deo præstitum,hominibus persuadere,id sit Dei verbū in lucē proferre. Potuítne dici quicquam imprudentius & impudentius? Sequuti sunt Zuinglius,& Oecolampadius, ipsi quidē ab inuicē in multis rebus dissidentes,sed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Eucharistia sententiā grauiter oppugnarūt,& qui fuerant Lutheranæ factionis,eorū non paucos in suam hæresim pertraxerunt. Exortus est posteà Balthasarus,cui fuit ingens cum Zuinglio certamen. Primus hic ætate nostra veterē Donatistarum errorē retulit,ac non prodesse paruulis baptismum docuit,atq; ideò rebaptizandos censuit. Extiterunt posteà qui tollerent baptismum,qui de templis imagines eiicerent,qui nudis corporibus incedētes primos parentes nostros referre conarentur. Nati sunt & Sabbatarij: subsecutū est genus quoddam propheticum,vulgò Schuermeros vocāt,qui reuelationibus niterētur. Quis autem singulos enumerādo recensere queat? Quotidie noua dogmata, noua videmus existere dissidia: nec intereà tamen quisquā est inter hos omnes quamlibet dogmatibus discrepātes,qui sibi Christi spiritum non vendicet,qui se purum,putum Euangelium asserere non glorietur: quod tamen ab orbe condito nunquā impurius,nunquam obscurius,quàm ab istis factum est,fuisse constat. Quanquam ipsum quidem Euāgelium nihilominus purum in Ecclesia catholica retinetur,cùm nihil eo sit impurius,quod extra catholicam docetur. Nam vbi tanta est dissensio,nequaquā ibi catholica esse potest. Quis autē ita fuerit excors, vt non rectius existimet cum Augustino consentientē auctoritatem Ecclesiæ sequi,quàm istos ita dissidentes ab Ecclesia,vt ipsi nihilo secius inter se grauissimis de rebus dissentiant?

Psal. 54. *Linguarum dispersio & congregatio.* *In Psalm. 54.* *Lutheri hæreseos ortus.*

Fingamus autem esse nō neminē,qui dubitet vbi sit catholica,quemq; tædeat huius Ecclesiæ,in qua pleraq; cernere licet, quibus non possunt multorū oculi non offendi: cùm videat idem ex vna secta complures indies nasci,nunquid non tutius fecerit, rationibusq; suis melius prospexerit, si dum inter ipsos prius conueniat sectarios,expectauerit, quàm vt huic aut illi se addicat? cùm præsertim non ipsi modò inter se, sed ne secum quidem ipse eorum aliquis persæpè consentiat. Indicant hoc loci quorundam cōmunes, indicant & cōmentarij, quos quotannis ferè nouos edunt,cum prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tanta est in dogmatibus etiam vnius sectæ varietas & inconstantia,vt crebro dictitare solitum ferant illustrem olim Principem Georgium Saxoniæ Ducem, qui fuit ad extremum vsq; vitæ suæ diem,catholicæ semper & orthodoxæ fidei tenacissimus: Scire se quidem quid hoc anno crederent vicini sui Vitembergenses, cæterùm quid essent anno proximè insequenti credituri, se nescire. Neq; mirū: Sicut enim ab eodem Agathone,cuius paulò antè meminimus,scriptū est,quod nulla veritate fundatum est,necesse est,vt erroris inconstantia varietur. Nam vera fides immutari non poterit,nec aliter tunc,aliter postmodū prædicari: Quia sit sermo vester vt Apostolus docet,Est,est:non,non: quod plus est,à malo est: Sola est Ecclesia catholica, sicut à Tarasio dictū in Synodo secunda Nicæna legimus,in qua quæ sunt hactenus tradita, non sunt,etiam & non,sed etiam tantùm sunt in veritate, manentq; infracta,minimeq; ficulnea in æternum tempus. Quamobrem vbi tanta varietas est & inconstantia, vbi subinde dogmata variari,subinde ritus nouari videmus,qui fieri potest,vt vbi catholica esse rectè credatur? Quoniā verò mentionē obiter fecimus cūprimis illustris illius,vereq; pij & Catholici

Georgii Ducis Saxoniæ dictum. *Iacob. 5. Matth. 5.* *Actione 1.*

Princi-

Principis & digni memoria seculorum omnium Georgij: libet hîc adscribere verba quędam eius, quibus respondet Epistolæ Lutheri, qua suum, vt Euangeliũ reciperet, hortabatur. Affirmare possumus, inquit, nobis Euangelium tuũ parũ curæ esse, cùm sit à capitibus Christianitatis pro reprobo iudicatũ. Id vnũ curauimus, vt, ne à nostris acceptaretur, pro virili caueremus. Ad hoc nobis causas dederũt mali fructus inde producti. Neq; enim tu, neq; alius quispiã verè dicere potest aliud, quàm blasphemiã sancti venerabilis Sacraméti, sanctissimę Dei genetricis, omniumq; sanctorũ ex tua doctrina originẽ habere. Ex tua enim, tuorumq; discipulorũ doctrina, omnes antiquæ & reprobatę hæreses renouantur: omnis Dei cultus honestus aboletur. Quod tamen à temporibus Sergij tam latè nunquã factũ est. Quãdo plura facta sunt sacrilegia Deo consecratarũ personarũ, quam post productũ Euangeliũ tuũ? Quando plures, rogo, factæ sunt rebelliones cõtra superiores, quàm factæ sunt ex Euangelio tuo? Quando plures factæ sunt deprędationes sacrarũ domuum? Quãdo plures factæ sunt rapinę & furta? Quando plures fuerunt VVittembergæ excuculati apostatæ, monachi, ac moniales, quã nunc sunt? Quãdo maritis adéptę sunt vxores, aliisq; traditę, quàm quod nunc reperitur in tuo Euãgelio? Quando plura facta sunt adulteria, nisi posteaquàm tu scripsisti: Si mulier à viro suo fœcundari nequeat, vt ad alterũ transeat, à quo fœcundetur, & vir illum fœtũ alere teneatur. Et cõtrà vir itidẽ faciat quoq;. Hæc tuũ Euangeliũ, quod sub scamno latens, produxisti, attulit. Et rectũ quidẽ ei nomẽ imponis, quod sub scamno latẽs produxeris. Bonũ profectò foret illud adhuc sub scamno latere: nam si adhuc alterũ produxeris tale, nos nullũ cõseruabimus rusticũ. Si Christus voluisset tale Euangeliũ, nõ tam sæpè dixisset: PAX VOBIS. Petrus & Paulus nõ dixissent superioribus obediendũ esse. Idcircò illi ipsi fructus nobis ingentẽ & nauseã & horrorẽ faciunt tuæ doctrinæ, tuiq; Euangelij. Euãgelio Christi nos volente Deo, assistemus corpore, anima, substãtia ac dignitate: ad quod nos sua adiuuet gratia. Tu nos admones mortis, cuius certi sumus. Quid autẽ fieret, si tuũ amplexuri Euangeliũ moreremur? Nónne Deus dicere posset? Vnde hic, qui nouũ Euãgeliũ, cum tot fructibus malis secũ affert? Nónne dixi tibi vt arborẽ ex fructib⁹ cognoscas? Si diceremus: Lutherus dicebat esse Euãgeliũ, quod sub scãno latebat. Deus autẽ diceret: At aliter tibi dixit Ecclesia Catholica. Cùm igitur quotidie dicas, te credere EcclesiãCatholicã, quare ergo Luthero credis, & nõ Ecclesiæ? Nequaquã Luthere, serua tu Euãgeliũ tuũ, quod sub scãno latẽs produxisti, nos permanebimus apud Euãgelium Christi, sicut recepit illud Ecclesia Catholica, ac seruat.

Secunda nota autoritas miraculis inchoata.

Aliam quasi notam Ecclesiæ catholicæ ponit Augustinus auctoritatẽ miraculis inchoatam, quæ dogmatibus fidẽ adstrueret: qua parte adeò sunt destituti, qui se veritatẽ Euangelicam, annis iam plus mille sepultam, in lucem reuocasse gloriantur, vt ne claudum quidẽ equum eorum quisquam adhuc sanauerit. Econtrario quibus & quantis miraculis inchoata sit auctoritas Ecclesiæ nostræ, non ex annalibus modò scriptis, verumetiam ex tabellis, & cereis quibusdam simulachris ad sepulchra martyrum nostrorum appensis, videre licet. Cæterùm isti cùm nihil eiusmodi proferre queant, eo sunt audaciæ & amentiæ prolapsi, vt non dubitent affirmare, miracula sanctorum nihil aliud quàm dæmonum præstigias fuisse, De quibus sic superioribus seculis Guimundum Archiepiscopum Auersanum scripsisse legimus: Quòd si miracula non recipiunt, hostes Ecclesiæ se declarant. Ecclesia enim miraculis quam maximè & propagata est, & adulta. Quid denique est aliud miracula cassare, nisi Ecclesiam, quantum in se est, auferre?

Miracula apud hæreticos nulla.

Guim. lib. 3. de veritate corporis & sanguinis Domini in Eucharistia.

Tertia successio sacerdotum.

Aug. de vtilitate credendi, cap. 17. & 46.

Tertiam commemorat successionem Sacerdotum ab ipsa Petri sede, vsque ad pręsentem Episcopatum. De qua & alio loco sic scribit: Cùm igitur tantùm auxilium Dei, tantùm profectum, fructumq; videamus, dubitamus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hæreticis circumlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cùm eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi atq; auxilio diuino, quam tantò labore præditę auctoritati velle resistere? Et si vna quæque disciplina, quanquam vilis & facilis, vt percipi possit doctorem aut magistrum requirit: quid temerariæ superbiæ plenius quàm diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Hac isti quoq; cùm careant, nihil est quod minus ferre possint, quàm vt ad ordinariam Episcoporum & Sacerdotum successionem ecclesia dicatur alligata. Contra verò non solùm Augustinus, verùm etiam Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Optatus, & alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi, nõ aliam quàm hanc notam, qua catholicam agnoscere liceret, illustriorem esse iudicauerunt: quemadmodum vbi de Apostolica nobis Ecclesia sermo fuit, pluribus verbis planum fecimus.

Aug. in quæstionibus veteris & noui testamenti Quæst. 110.

Neque verò nouum, hoc est, quòd ordinem hunc successionis impugnant hæretici. Describens Augustinus pestilentiæ cathedram, his verbis vtitur: Quoniam cathedram pestilentiæ non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorũ, qui extra ecclesiã, vel contra eccle-

ecclesiam sedes sibi instituerunt, cathedrã pestilentiæ dicimus. Qui enim incõcessa præsumit, reus est, quantò magis si & corrumpat traditionẽ eius, cuius sedẽ vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptũ & vsq; ad hoc tempus per traducẽ succedẽtium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinẽ sibi sine origine vendicãtes, hoc est, corpus sine capite profitẽtes: vnde congruit etiã eorum sedẽ cathedram pestilentię appellare. Nec enim ideò impunè erit, quia sub Dei nomine hoc agunt. Constat enim, suas illos causas sub Dei nomine agere: Non enim zelo Dei hoc agunt: sed sibi locum volentes defendere. Cùm sciamus Core & ducẽtos quinquaginta viros per præsumptionẽ Deò offerentes, hiatu terræ absorptos esse, & Oziam Regem cùm Deo illicitè obtulisset, lepra in fronte percussum esse. *Num.16. 2.Para.26.*

Verùm hîc isti dicunt: Ergo ne ad hominum cõmenta vis alligatam ecclesiam? nunquid non multò nos rectius, qui ad scripturam prouocamus? qui ad Dei verbum ecclesiam esse velimus alligatã. Atqui vnde scripturæ? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbum? Nunquid non à nobis? nunquid non à patribus nostris? in quorum vos pręceptis incedere non oportere, falsò vobis persuadetis: Quorũ si vos traditiones omnes putabitis esse respuendas, etiam Euangelio necessariò vobis erit respuendum. Cuius enim nisi patrum nostrorum traditio est Euangelium? Quis illud incorruptum tot seculis asseruauit, & ad nos vsq; trãsmisit, pari fide per nos ad posteros nostros transmittẽdum? Nunquid non, à quibus vos ipsos priuata vestra libidine magis quàm auctoritate segregastis, patres nostri? Quibus autem auctoribus, hoc Matthæi, illud Marci, aliud Lucæ, Ioannis aliud Euangelium, aut hoc demùm quod ipsi scripserunt, non autem quod vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barnabas scripsisse putantur, à Spiritusancto profectum esse cognouistis? an nõ illis ipsis, à quibus vos separastis, patribus nostris? Itaq; scriptura nostra est, neq; vobis quicquam iuris in eam vendicare potestis: nisi prius à quibus discessistis, ad nos, patresq; nostros redeatis. Quamobrem auferte ista, verbum Dei, verbum Dei: Euangelium, Euangelium. Non est nobis cum verbo Dei, non est nobis cum Euãgelio pugna, sed cum interpretationibus & asseuerationibus vestris. Nam quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christũ portant signum Christi, & contra Euangelium de ipso Euangelio quod non intelligunt, gloriantur. Quodq; idem de Pelagianis quoque commemorat, quod eorum dogma, arma contra legem sumit ex lege: impugnat Euangelium ex Euangelio pugnans, & in sui perniciem de veris mendacia fingens: hoc totidem verbis de vobis dicere nobis licet. Verbum Dei toto pectore veneramur & osculamur: sed quod asseueratis vos, hoc esse verbum Dei constanter negamus: Et cum eodem Augustino dicimus, quod ab aliis anteà quoque dictum esse commemorauimus, quod non aliundè natæ sunt hæreses, & quædam dogmata peruersitatis, illaqueantia animas & in profundum præcipitantia, nisi dum scripturæ bonæ intelliguntur non benè, & quod in eis nõ benè intelligitur, etiã temerè & audacter asseritur. Qui etiam alio loco dicit: Neq; enim non omnes hæretici scripturas catholicas legunt, nec ob aliud sunt hæretici, nisi quod eas non rectè intelligẽtes suas falsas opiniones cõtra earum veritatẽ pertinaciter asserunt. Sic & apud Hieronymũ legimus, quod & omnes hæreses, secundum Ezechiëlem, sibi consuunt ceruicalia, quæ ponant sub cubito vniuersæ ætatis. Non pugnat ipsum secum Dei verbum, sed hominum interpretatio cum hominum interpretatione colliditur: deque eo inter nos agitur, vtrum constantis animi sit, deficere ab opinione, quàm tot viri, doctrina, sanctimonia, miraculis celebres, tanto consensu tradiderunt: deficere ab vniuersæ Ecclesiæ decretis, & animam vnius alicuius fidei committere, qui nuper cum paucis exortus est: cùm nec ipsius congregationis proceres, vel secum vel inter ipsos consentiant: imò cùm nec ipsi quidem secum persæpè consentiant, qui aliud plerunq; stantes, aliud sedentes loquuntur. Nos qui per Dei gratiam sumus Catholici, si minus omnes eruditè, saltem timidè, cumq; reuerentia sacras literas tractamus, ac quo magis constare possit omnibus, nos esse Catholicos, à Sapiente moniti, non innitimur prudentiæ nostræ, non loquimur visiones cordis nostri, non solitariam aut nostram, aut vnius alicuius mortalis opinionem sequimur: memores illius, quod ab eodẽ Sapiente scriptũ est: Vidisti hominẽ, qui sibi sapiẽs videtur? spes est de stulto, quàm eo longè maior: sed orthodoxorũ qui nos præcesserunt, vestigiis inhęrentes, in eorum interpretationibus acquiescentes, ab eius, quę columna est & firmamentũ veritatis, Ecclesiæ decretis, nõ recedere cumprimis religiosum ducimus, atq; ita quod vnanimiter visum est vniuersis, hóc dicere scripturã, hoc esse Dei verbũ credimus, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur, etiã si millies per membra sua Satanas occinat, quod ipsum aliquãdo Christo cecinisse legimus: Scriptum est enim. Vos contrà, violenter irrumpitis, ac submotis omnibus, quod vos vultis, quodq; vestris dogmatibus commodum est, hoc sentire scripturam contenditis. Denique sic rem geritis, quasi non esse dispensatores, verùm Domini sacræ scripturæ postuletis. Hanc vestram tyrannidem ferre non possumus: quodque dixit aliquando Paulus obstrepentibus, id à nobis quoque contra vos rectè dici posse persuasum habemus: An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit? Vsque eò certè non processit à vobis Dei verbum, vt quicquid eius habere vos existimatis, à nobis traditũ, à nobis tanta fide custoditũ habeatis, vt ne iota quidẽ aut apicẽ vnũ in scriptura mutatũ esse verè dicere possitis à nobis, inquã, & à patribus nostris, à quibus vosmetipsos temerè segregastis.

Margin notes: *Ecclesia ad quid alligata.* — *Euangeliũ Patrũ nostrorum traditione accepimus.* — *Aug. epist. 48.* — *In prologo Hyppogn.* — *Idem tract. 18. in Ioan.* — *De Gen. ad literã lib. 7. cap. 9.* — *Vide eundem de cathechizãdis rudibus, cap. 8.* — *In cap. 1. ad Gal.* — *Scripturæ interpretationes quæ sint accipiendæ.* — *Prouerb. 3.* — *Prouerb. 26.* — *Matth. 4.* — *1. Corinth. 14.* — *Matth. 5.*

Cyp. tract. de simplicitate Prælatorum.

Nam quod sanctus Episcopus & martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Nō nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt: id nos non minus verè quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere possumus: Non enim nos à vobis, sed vos à nobis recessistis: quod ipsi, velitis nolitis, fateri necesse habetis: A quo autem recessistis, quando à nobis recessistis? Recessistis à nostris & vestris non ita pridem patribus: nondum enim quadraginta anni intercesserunt cùm eosdē vtriq; patres agnoscebam⁹, in eorundē patrum præceptis incedebamus: à quibus (ô filij desertores) vos certè, vos recessistis. Recessistis à tot millibus sanctorum martyrum, Episcoporū, cōfessorum, sacerdotum, qui, quòd nobis Christi tradiderunt Euāgelium, id nos constanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quàm vt ab eo nos in aliud Euangeliū transferri permittamus. Recessistis, vt vno verbo cōplectamur omnia, recessistis à Catholica Ecclesia matre quondā vestra, vt rectè de vobis illud B. Iob. dici possit: Deridét me iuniores tēpore. Vos enim estis illi iuniores tēpore, qui vestrę matris ecclesię simplicitatē deridetis, qui nō dubitatis eā falsò ignorati Christi & beneficiorū eius obscurationem redarguere. Cuius ergò nisi nostrū propriū est Euāgelium? cuius nisi nostrę proprię sunt scripturę? Nos enim patrū nostrorū Apostolorū & Apostolicorū virorū vera soboles, nos eorū legitimi sumus hęredes & successores: ab illis nostrę fidei traducem, ab illis nostrę doctrinę semina mutuati sumus, ab illis Euāgelium, ab illis scripturas nobis traditas possidemus. Nos Ecclesiarum nostrarū origines edere, nos Episcoporum nostrorū ordinem euoluere possumus, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex viris Apostolicis, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem: ab iis in possessionem scripturarum & Euangelij missi sumus. Vos autem qui estis? quando & vnde venistis? quid in nostro agitis non nostri? quo iure syluam nostram cæditis? qua licentia fontes nostros transuertitis? qua potestate limites nostros commouetis? Nostra est possessio: quid hîc vos ad voluntatem vestram seminatis & pascitis? nostra est possessio: Olim possidemus: priores possidemus: habemus origines firmas ab ipsis auctoribus quorum fuit res: nos Apostolorum sumus hæredes? sicut cauerunt testamento suo, sicut fidei commiserūt, sicut adiurarunt, sicut per manus aliis tradiderunt, sicut per longam Episcoporum & sacerdotum successionem, ad nos vsq; transmiserunt, sic tenemus: vos certè exhæredauerunt semper, & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos.

Iob. 30.

Vide Grego. lib. 20. cap. 7.

Hæretici ad scripturas prouocāt.

Cæterùm, quod anteà quoque docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cùm ad scripturas prouocant, cùm eas sibi tanquàm proprias vendicant, cùm earum possessione cæteros excludūt, cùm sibi solis eas interpretandi ius arrogant: idq; nouo more, cōtra quam à patribus nostris intellectæ fuerint. Verùm hoc illis ius per catholicos concessum fuit nunquam: qui semper quidem scripturas tanquam diuinitus inspiratas, reuerenter accipiebant, sed vbi de sensu earum controuertebatur, ad patrum interpretationes prouocabāt: quos isti vsq; eo aspernantur & respuunt omnes, vt nihil se recipere dicant, nisi scripturas: sed sic vt penes se solos certam esse velint auctoritatem interpretandi. Quod interpretantur ipsi, hoc sensisse volunt Spiritumsanctum, quod adferunt alij quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Sathanæ & ab alienata mente profectum esse blasphemant. Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis, quod nonnunquam inter se variant, cùm inter istos paucos tanta sit controuersia de Prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de Baptismo, de Eucharistia, de iustificatione, deq; cæteris ad religionem pertinentibus. Et volunt nihilominus credi suis dogmatibus, cùm ea tamen quotidie noua expectemus. Quòd si quæ fuisse videtur inter veteres dissensio, non de magnis ea, neque de necessariis rebus, verùm de iis fuit, quæ cum non ita magni essent momenti, liceret vnicuiq; abundare in sensu suo: Stilo illi diuerso, non fide diuersa scripserunt. Si quæ res arduæ fuerunt ad religionem nostram pertinentes, adeò nulla fuit inter eos de illis cōtrouersia, vt cum iisdem pleriq; temporibus vixerint, ac maximis locorum interuallis disiuncti & distracti fuerint, haud aliter tamen scriptam suam de illis sententiam ad posteros transmiserint, quàm si vno in loco de iisdem collatis sententiis, vnum idemq; sensisse, & quasi conspirasse viderentur. Quæ vel sola res documento nobis esse potest, illos ab eo magistro, qui facit vnanimes in domo sua habitare, quæ scripserūt, excepisse, vt nulli sit pio dubitandum, hoc sensisse spiritum sanctum, quod illos esse legimus interpretatos, præsertim quoties in vnan aliqua de re sententiam conueniunt omnes. Nam vt labi singuli tanquam homines potuerint, certè si quid à pluribus receptum, & vsu totius Ecclesiæ posteà fuit approbatum, in eo labi potuisse credendum non est.

Psalm. 6.

Patrum auctoritas in controuersis dogmatibus.

Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios quàm ad istos rectius prouocabimus, quorū iam inde à mille & āplius annis, in vniuersa Ecclesia maxima semper fuit auctoritas? quam illis non doctrina magis excellens, quàm admirabilis quędā vitę sanctimonia cōparauit. Sic enim in illis cum eruditione certabat integritas, neutra vt alteri cōcedere velle videretur. Athanasius quam scripsit de Synodi Nicęnę decretis: Ecce nos, inquit demōstrauimus istiusmodi sentētiam à patribus ad patres quasi per manus traditā esse. Vos autē noui Iudęi, & discipuli Caiphę, quos verborum vestrorum patres ac maiores demonstrabitis?. Si quibus causa est iudicio disceptanda, nónne tales dari sibi iudices optant, qui suæ voluntatis non in hanc maiori, quam in alteram partem inclinatione propendeant, neque vel odium aliquod,

aliquod, vel amorem erga alterutram præ se ferant? quod affectiones istæ plerunq; in causa sunt, vt illis mens hominis impedita quid verũ sit haud facilè perspiciat. Qui possunt autem alij reperiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quàm fuerunt sancti Patres nostri: qui cùm ante tot secula mortalem hanc vitã cum beata illa & immortali cõmutauerint, literarum monumenta reliquerunt, in quibus testatas & consignatas animorũ suorum sententias, de rebus hodie controuersis ad nos transmiserunt: nihil vel gratiæ, vel odio tribuentes, cum tanto seculorũ interuallo, inter quos hęc esse futura disceptatio, scire tum nõ potuerint? Hos igitur si duces sequemur, nũquam aberrabimus: horum iudicio si causam nostram permittemus dictum ac factũ, eam quam quęrimus, & pro qua pugnare videmur, & æquitatẽ & veritatẽ inueniemus. Fecerunt hoc (sicut iam non vno in loco demõstrauimus) hi quorum vestigiis libenter incedimus patres nostri, non minus Ecclesiasticæ traditioni, quàm scripturis inhærentes, Scribens ad Neocæsarienses Basilius: Sunt, inquit iidem & nobis & vobis Doctores mysteriorum Dei, & Patres spirituales, qui ab initio ecclesiã nostram fundarunt, Gregorium dico, celebrem illum, & quotquot deinceps post illum Episcopalem apud nos sedem susceperunt, alius post alium ordine succedaneo, astrorum instar exorti, iisdem ingressi sunt vestigiis, vt haud facile sit volẽtibus traditiones eorum iudicio deserere. Ac in fine epistolæ: Interrogate, inquit, patres vestros, & annunciabũt vobis. Quamuis situ loci diuisæ videantur inter se parœciæ, tamen veluti corona quadam vnitę, vnaq; sententia gubernatę fuerunt. Et ad eosdem paulo ante scribens, hortatur eos, vt fugiãt ea quę sunt inimica traditioni Magni Gregorij, & eorum, qui deinceps illi successerunt vsq; ad Beatum. Præ cæteris Augustinus contra Iulianum scribens ad istos iudices prouocabat, tanquàm ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti Patres, qui conuenerãt Ephesi, quibus hoc catholicissimum, fidelissimũ, atq; optimũ factu visum fuisse narrat Vincentius Lyrniensis, vt in medium sanctorum patrum sententiæ proferrentur, quorum alios martyres, alios cõfessores, omnes verò catholicos sacerdotes fuisse & permãsisse cõstaret: vt scilicet ritè atq; solenniter ex eorũ cõsensu atq; decreto antiqui dogmatis religio cõfirmaretur, & prophanę nouitatis blasphemia cõdemnaretur. Est enim verissimũ quod à Rabano scriptũ est, quod sancti doctores sua prędicatione ad vnitatẽ fidei, multitudinẽ fideliũ in Ecclesia nectũt, & in vnũ decorẽ redigũt. Et paulo post: Doctores sancti quasi mediatores sunt inter Christũ & reliquos, quos instituũt, & quasi Christũ corpori suo, id est ecclesię, cõiũgũt.

Epistola 75. *Epistola 64.* *Libro 2.* *In cap. 4. Cantic.*

Libet autem ex Ecclesiastica quoque historia exemplum eius rei proferre. Verũ est enim quod dixit Sapiens: Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere: ecce hoc recens est, iam enim pręcessit in seculis quæ fuerunt ante nos. Itaq; nec hæreses istæ, quæ nunc Ecclesiæ Dei tantum exhibent negocij, nouæ sunt: cùm eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec iste deploratus nostrorum temporum status, quin fuerit etiam olim deploratior, præcipuè quibus temporibus Arriana viguit impietas: quæ tam longè tamque latè grassata fuerat, vt non iam intra populares homines sese contineret, sed ipsos etiam Ecclesiarum antistites implacabilibus odiis committeret: nec ipsis etiam Imperatoribus, & eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum statu, fuisse scribit Socrates catholicum Imperatorem Theodosium, qui tota mente in eam curam incubuerat, vt motus in causa religionis concitati tranquillari, omneque non opinionum magis, quàm animorum dissidium ex Ecclesia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas restitui posset. Quamobrem congregata synodo, Nectarium Episcopum accersit: consilium ab eo sibi dari postulat, quemadmodum effici queat, vt sedatis procellis & tempestatibus, quibus tum Ecclesiæ nauis vehementer iactabatur & agitabatur, ad optatum tandem aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri posse, quàm si quæstiones & controuersiæ, quę motibus istis excitandis causam dedissent, diligẽtius excussæ forent. Hęc posteaquàm audiuit ex Imperatore Nectarius, cumprimis anxius & solicitus, cum Agellio primũ, deinde cum Sisinnio rem communicat. Erat Sisinnius egregia quadam dicendi facultate & minimè vulgari sacrarum literarum cognitione præditus: Huc accesserat ingenium solers, & rerum vsus, & experientia, quam fuerat non mediocrem consequutus. Itaque facilè perspiciebat, disputationes non modò nihil ad sanandos motus istos momenti allaturas, verùm illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat consilium, vt omni ope contendat & elaboret, ne disputare sit necesse, sed priscorum tantùm interpretationes in mediũ producantur, quibus prolatis, quærat ex hęresiarchis Imperator, quo loco, quóve numero doctores illos habeant, quorũ nomina, quàm longè lateq; patet Christianus orbis, cum primis celebria semper fuerunt: nunquid ad Ecclesiã eos pertinere putent, aut tanquam alienos à fide Christiana reiiciendos censeant? Quod si, inquit, tãquam alienos reiecerint, audeãt igitur eos anathemate damnare. Quod si ausi fuerint, statim à multitudine profligabũtur. Sin autem priscos doctores minimè se probare testati fuerint, nostrũ erit libros eorum proferre, quorũ testimonio doctrina nostra confirmatur. Hoc Sisinnij consilium Nectario probatur. Itaq; nihil cunctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit: Is cupidè rem amplexus, accitis hæresiarchis, percũctatur ex illis: an aliquã eorum doctorum Ecclesiæ habeãt rationem, qui præcesserant ipsorũ hęresim: num probandos

Eccles. 1. *Arriani hæresis pestis quàm latè serpserit.* *Socr. lib. 5. ca. 10. Eccle. hist.* *Hæretici quomodo refellẽdi sunt.* *Sisinnii consiliũ.* *Disputationum pernicies.*

eos, an reiiciendos censeant? Illi, cùm quorsum iret Imperator nesciret, non alio loco quàm quo suos præceptores eos habere se responderunt. Quærit rursus Imperator: Num eos tanquàm fide dignos Christiani dogmatis testes recipere velint? Tum primùm olfecerunt illi, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio: cumque aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos disidiū, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Atq; ita quorum hactenus vna tantùm fuerat hęresis, hi iam non à catholicis magis, à quibus discesserant, quàm ipsi à seipsis dissentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quàm veterum olim Gigantum lingua dispersa, simul turris eorum improbitatis est euersa. Vel ex hac Historia videre licet, minimè nouum esse, vel quòd hæretici priscorum Patrum sententias aspernantur & respuunt, vel quòd ad eas catholici libenter prouocant.

Hæreticorum successio.

Est autem illud cumprimis admiratione dignum, quòd eorum tantopere sententias oppugnant nostri temporis hæretici, quorum testimonijs, quoties ipsis commodum fuerit, libenter vtūtur. Contra quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti testimoniis erubescunt: Nam non deest illis quoque sua succesio, verùm non à sede Petri, neq; continuata, sed interrupta succesio. Possemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem sopitis, ac nunc demùm hoc nostro seculo resuscitatis planum facere: verùm vno tantùm dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipsum esse persuasum habent, in præsentia contēti erimus, vt succesionem illius indicemus. Docet ille nostrū arbitrium non esse liberum, sed seruum: & absoluta necesitate euenire omnia. Nunquid hoc à Simonis Petri sede profectum est? & non à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduersarius? Quem errorem, si quid Clementi credimus, ita Petrus Apostolus confutauit, vt in eo adstruendo, nisi centum annis interiectis, vix quenquam Simon habuerit successorem. Nam post centum demùm annos extitit Marcion hæreticus, qui nō dubitauit hoc ipsum asserere. Sed explosus est deinceps Marcion quoq;, neque repertus est quisquam intra centum alios & triginta annos, qui in falso dogmate tuendo succedere illi vellet: donec ad Manem ventum est, vnde Manichæi nomen traxerunt. Verùm & huius furorem ita compescuit Augustinus, vt octingentis & amplius annis, nullus hanc illius insaniam sequutus esse legatur. Primùm ante quadringentos annos exortus est Petrus Adelhardus, qui pridem sepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo sic est conuictus, vt annis ducentis quadraginta, qui confirmaret hoc ipsum, repertus non fuerit. Post quod temporis interuallum, extitit Ioānes Vicleff, in Constantiensi & Basiliensi Concilio cōdemnatus. Hunc post annos centum quadraginta succesit Martinus Lutherus. Atque hæc est non cōtinuata, sed sæpius interrupta succesio, quod attinet ad hūc articulum Ecclesię Lutheranæ, in quo ille summā esse causæ suę scribit. Primus assertor fuit Simon Magus: Simoni post annos centum succesit Marcion: Macioni centum alijs & triginta interiectis Manichęus: Manichæo post octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo post ducentos quadraginta, Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff post centum quadraginta annos Martinus Lutherus: Cuius succesionis adeò pudet Lutherum & sectatores eius, vt in sui erroris huius impij defensionem, nullum ex his auctorem citare audeat: Citius adeò, qui confutarunt hoc dogma, quoties illi commodū videtur, Augustini, Bernardi, & aliorum catholicorum, in aliam quam ipsi scripserunt, sententiam detorto vsus fuerit testimonio: Sic suo ipse tanquàm sorex perit iudicio, Catholicos, velit nolit, fateatur necesse est, quorum sententiam oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuisse negare non potest. Vnus est ex omnibus impij dogmatis huius assertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Ecclesię iudicio condemnatus: quem (tanta hominis est audacia & impudentia) ob hoc ipsum, quod ab Ecclesia est damnatus, in sanctorum album referre non dubitat. Sed quorum sanctorum? quos iam enumerauimus, Simonem Magum, Marcionem, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui, si sancti fuerunt, non fuit ergò Sanctus Petrus Apostolus, non alij multi, qui successerunt ei, qui sanguinem suum pro Christo fuderunt, non tot Martyres, Episcopi, Doctores, qui à Petri sede se nunquàm auelli pasi sunt, qui omnes vsque ad hæc nostra tempora vno ore, liberum esse, non seruum arbitrium docuerunt.

Seruum arbitriū à Simone Mago Acto. 8. Lib. 3. recognitionum.

Marcion.

Manichæi.

Petrus Adelhardus.

Ioan. Vicleff.

Lutherus.

Atque hæc est succesio Sacerdotum & Episcoporum, quæ sicut Augustinum olim, sic & nos in Ecclesiæ catholicæ gremio iustisimè tenet, Cuius quidem succesionis, vsque eo nos non pudet, vt quos isti nunc errores suscitarunt, siue dum absoluta necesitate fieri docent omnia, siue dum & sacerdotium & sacrificium abrogare, & modò non Deum ipsum è medio tollere conantur, siue dum solam fidem ad salutem sufficere docent, siue dū sanctos inuocandos negant, dum cœlibatum sacerdotū oppugnant, dum orare pro mortuis, aut mediatoris offerre sacrificium prohibent, dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierumq; discrimen habendum non esse putant, dum imagines à templis eiiciunt, dum Christi corporis & sanguinis veritatem in Eucharistia negant, dum semel baptizatos rebaptizandos esse censent, adeò nos non pudet succesionis huius, vt hos & quoscunq; tandem erroris alios, quos enumerando recensere longum foret, vel hoc ipso nomine tantò vehementius detestemur, quod eos his ipsis auctoribus, de quorum succesione gloriamur ante tot secula,

Christiani totius orbis applausu, videmus esse cõdemnatos. Contra verò, quæ didicimus, in iis tantò & libentius & fidentius permanemus: quod ab istis magistris didicimus, quorũ tot seculis sacrosancta semper in Ecclesia fuit memoria: quorum scripta publicitus leguntur in templis, & post diuinæ legis oracula primum locũ obtinent: quæ vel ipsi hæretici adeò non sunt ausi prorsus reiicere, vt quoties id suo commodo facere posse videtur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad suam sententiam confirmandam ea pertrahere conentur: quod ea re suis quoq; scriptis, permultum auctoritatis accessurũ esse persuasum habent. Adeò vel hostes etiam ipsi veritatis, quos esse pręcones intelligunt veritatis, eorum testimoniis ad falsitatem suam adstruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi sit catholica? Scrupulum hũc eximent nobis Christi verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ. *Matth.24.*

Corpus Ecclesiam esse docet nos Paulus, & quidem corpus Christi. Sic enim loquitur ad Ephesios: Deus dedit Christum caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Aquilas autem, quos esse dicemus alios, quàm, quorum iam fecimus mentionem, sanctos illos Episcopos & Doctores: quorum & excelsa virtus, & sublime fuit ingenium, & doctrina singularis: quorum plerique fuso sanguine suo, veritatem eorum, quæ scripserunt, comprobarunt. Quamobrem vbicunq; videris illas aquilas congregatas, ibi Christi corpus, ibi catholicã Ecclesiam esse non dubitaueris: Sicubi vnam aliquam in sententiam conuolant, ex varijs & lõgo locorũ interuallo disiunctis totius orbis Christiani partibus sanctę illę aquilæ, Dionysius Areopagita, Clemẽs, Ignatius, Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chrisostomus, Theophilus Alexandrinus, Epiphanius, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Gregorius pontifex, Beda, Isidorus, Bernardus, & qui sunt eos secuti, quos omnes enumerare longũ foret, quod hęc ecclesię catholicę sententia sit, nihil est quod ambigas. *Corpus Christi Ecclesia. Ephe.1. Aquilæ in Euangelio qui intelligendi.*

Verùm hîc isti contradicũt: Nunquid etiam hi, quamlibet docti & sancti viri, non aliquando spiritu Dei destitui potuerunt, vt suo pleraque, hoc est, humano spiritu scriberent? Potuit sanè seorsum eorum aliquis: at non in eo, in quo cum cæteris idem sentit omnibus: non in eo quod est tot seculorum consensu comprobatum. Quoniam verò de Spiritu mentionem fecimus, neque nostra hac ætate ferè quisquam est hæreticorum, qui sibi Dei spiritũ ita non vendicet, vt aliis detrahat omnibus, libet pro libri huius conclusione, quemadmodũ dinosci spiritus oporteat, paucis demonstrare. Præclarè monet Ioannes Apostolus & Euangelista: Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sunt. Causam cur ita moneat, addit, dicens: Quoniam multi Pseudoprophetę exierunt in mundũ. Reuera si fuit aliquando, nunc esse tempus illud videtur, quo probare spiritus cumprimis est necessarium: qua vna re vix quicquam esse potest difficilius: vt inter alia quæ Paulus enumerat, non minimum Dei donum sit discretio spirituum: Sed explicet ille difficultatem hanc, qui nos vt spiritus probaremus admonuit: In hoc, inquit, cognoscitur spiritus Dei: Omnis qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo non est: & omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo est. Hæc verba Ioannis enarrans Augustiuus, cuius interpretationem potissimum sequi libet: Quasi eriguntur inquit, aures ad discernendos spiritus: & tale quiddam audiuimus, vnde nihilominus non discernamus. Quid enim ait? Omnis Spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est. Ergò spiritus qui est apud hæreticos, ex Deo est: quia confitentur Iesum Christum in carne venisse. Quære ab Arrianis? confitentur Iesum Christum in carne venisse: Quære ab Eunomianis? confitentur Iesum Christum in carne venisse: Quære à Macedonianis? confitentur Iesum Christum in carne venisse: Interroga Cataphrygas? confitentur Iesum Christum in carne venisse: Interroga Nouatianos? confitentur Iesum Christum in carne venisse. Omnes ergò istę hæreses spiritum Dei habent? Non ergò Pseudoprophetæ sunt? Nulla est ergò ibi deceptio, nulla seductio? Certè Antichristi sunt, qui ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Quid ergò facimus? Vnde discernimus? Audiuistis quia dictum est: Qui negant Iesum Christum in carne venisse, hic est Antichristus. Et ibi quęsiuimus, quis neget, quia nec nos negamus, nec illi negãt. Et inuenimus quosdã factis negare, & adhibuimus testimoniũ de Apostolo, qui ait: Confitentur se nosse Deũ, factis autem negãt. Quæramus igitur in factis, nõ in linguis. Quis est spiritus qui non est ex Deo? Qui negat Christum in carne venisse. Et quis est spiritus, qui ex Deo est? Qui confitetur Iesum Christum in carne venisse. Eia fratres, opera attendamus, non strepitum linguę. Quæramus quare venerit in carne Christus, & inueniemus, qui eum negat in carne venisse. Nam si linguas attendas, multas hereses auditurus es, confitentes Christum in carne venisse, sed conuincit illos veritas. Quare venit Christus in carne? Venit vt traderetur gentibus, vt illuderetur, vt flagellaretur, vt conspueretur, vt occideretur, venit vt moreretur pro gente, & non tantùm pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, cõgregaret in vnũ: Charitas illũ de cœlo detraxit: charitas carne vestiuit: charitas, vt acerbã & ignominiosam crucis mortẽ oppeteret, impulit. Maiorẽ hac charitatẽ nemo habet quàm vt animam suã ponat quis pro amicis suis: posuit ille pro inimicis. Quisquis ergò nõ habet charitatẽ, negat Christũ in carne venisse. Nũc iam hęreticos omnes interroga: Christus venit in carne? venit: hoc credo, hoc ꝓfiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? audis quia hoc dico. Imò ego cõuinco quia negas corde: dicis verbis, negas factis. Quomodo inquis, nego factis? *1. Ioannis 4. Spiritus quomodo probandi. 1. Corinth.12. 1. Ioannis 4. Aug. in primam Canonicam Ioan. tract.6. 1. Ioannis 2. Tit.1. Matth.20. Ioannis 11. Ioannis 15. Tit.1.*

Quia ideò venit in carne Christus, vt moreretur pro nobis. Ideò mortuus est pro nobis, quia charitatem multam habuit, per quam filios Dei, qui erāt dispersi, congregauit in vnum. Tu non habes charitatē, quia non modò nō congregas, verūetiam quę pretioso Christi sanguine congregata sunt, ea dispergis, & pro honore tuo diuidis vnitatē. Ergo hinc intelligite spiritū ex Deo, pulsate, tāgite fictilia, ne fortè crepauerint & malè resonēt. Videte si integrè sonant, videte si est ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis terrarum, diuidis Ecclesiam per schismata, dilanias corpus Christi. Iste venit in carnē, ille mortuus est vt filios Dei qui erant dispersi, cōgregaret in vnum: tu ideò clamas, vt congregatos dispergas. Ergò ipse est spiritus Dei, qui non negat Iesum in carne venisse: qui dicit non lingua, sed factis, qui dicit non sonando, sed amando. Ille autem nō est spiritus Dei, qui negat Iesum in carne venisse: negat & ipse non lingua, sed vita, non verbis, sed factis. Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus: Soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis spargere: Quomodo non negas Christum in carne venisse, qui disrumpis Ecclesiam, quam ille congregauit? Contra Christum venis, Antichristus es.

Ioan.11.

Aug. ser. 31 de verb. Apostoli. Tit. 1. Factis negare Christum. 1. Timoth. 2. 1. Ioannis 2. Actorum 4.

Hæc pluribus verbis ex Augustino transscribere visum est, vt qui sit ex Deo, qui non sit ex Deo spiritus, cognosci posit. Qui etiam alibi eadem verba Ioannis explicans: Quid est inquit, negare Christum factis? Superbire & schismata facere: Ita factis negatur Christus: vnitatem quippè amat Christus. Quamobrem non omnis ille spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse, qui confitetur, quod vnus ipse mediator Dei sit & hominū: quod sit propitiatio pro peccatis totius mundi: quod non sit aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri: non omnis qui confitetur hæc, spiritus ex Deo statim est, si voce tantùm clamat, non opere, si lingua confitetur, non factis, si non habet charitatē, per quam cum Christo congreget, sed flagrans odio, quos congregauit Christus, eos cum Diabolo dispergit: Habeat Christum in ore, quantum velit, glorietur de verbo Dei, iactet se de Euangelio, dicit Augustinus, quod est Antichristus. Verùm quid nos hæc Augustinum dicere dicimus? dicit hoc ipsa veritas: Qui non congregat mecū, spargit. Si congregat Christus, tu quos ille sanguine suo congregauit, spargis: quid hoc est aliud quàm Antichristum esse? Meminimus hoc quoque nos iam ex Augustino docuisse, quod sicut à Paulo traditum accepimus, totus Christus & caput est, & corpus. Caput est vnigenitus Dei filius, corpus eius est Ecclesia. Non satis est si de capite credas, quæcunq; de eo sanctæ scripturæ nobis prodiderant, si te segregas à corpore capitis huius, à sancta catholica Ecclesia, si non communicas eius vnitati, si contra eum quem tot seculis illa recepit sensum, scripturas interpretaris, si tibi soli plus, quàm illi vniuersæ credi vis, quid aliud, quàm quantum in te est, soluis Iesum, atq; ita Antichristus es. Qui enim vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat & diuidit, is verè Christū soluit, & Antichristus verè dici meretur, quia scindit quod Christus vnitum esse vult.

Matth.12.

Augu. de vnitate ecclesiæ, capite 4. Christus & caput & corpus. Soluere Iesum quid sit.

Habemus ergò iam, qui sit ex Deo spiritus, qui non sit ex Deo. Quicunque soluit Iesum, hoc est, qui diuidit corpus eius Ecclesiam, non est ex Deo, sed est Antichristus. Non qui scientia, sed qui charitate præstat, is demum ex Deo spiritus est. Scientia enim inflat, charitas est quæ ædificat, nec est aliud quicquam æquè noxium, atque remota charitate scientia. Quamobrem rectè monet Augustinus. Amate scientiam, sed anteponite charitatem. Scientia si sola sit, inflat, quia verò charitas ædificat, non permittit scientiam inflari, quam, si scientiæ cōiunxerimus, futurum est, sicut scribit Maximus, vt careamus omni superba inflatione, erimusq; spirituales œconimi, cùm nosmetipsos, tum omnes qui nobis appropinquant ædificātes. Ibi ergò inflat scientia vbi charitas non ædificat, vbi ædificat, solidata est. Nō est ibi inflatio vbi petra est fundamētum. Quando autem tentat inflatio, hoc est elatio? vtique quando charitas deest. Est igitur absque charitate cumprimis noxia scientia, quæ superbos reddit & inflatos, cuiusmodi sunt dæmones, qui non aliundè nomen apud Græcos, quàm à scientia traxisse creduntur. Qui sicut ipsi superbi sunt & arrogantes, ob quod etiam vitium tanquàm fulgur de cœlo ceciderunt, ita quod ipsis ruinæ causa fuit, per id primis parentibus nostris insidias fecerunt, & vt ex Paradiso deturbarentur, in causa fuerunt. Quid enim promisit illis Dæmon, quo facilius persuaderet, vt contra diuinum edictum de ligno scientiæ boni & mali manducarent? eritis, inquit, sicut dij, scientes bonum & malum. Videte inflantem scientiam, vnde ad primos parentes nostros, vnde ad nos etiam eorum posteros innumeræ calamitates & miseriæ redundarunt. Quod si, quod Paulus monet, noluissent illi altū sapere, vel plus sapere quàm oportet sapere, si contenti fuissent sapere ad sobrietatem, si non esse Deo similes inflante scientia contendissent, si quod eis liberaliter à Deo concessum fuerat, in eo acquieuissent, nec ipsi, nec nos eorum proles, ex illo tam felici statu deturbati, in has tantas calamitates recidissemus. Sed homo cùm in honore esset, non intellexit, & ideo comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Sic etiam qui deturbatus est de cœlo, non ex ordine Seraphin, sed ex ordine Cherubin fuisse dicitur. Sic enim loquitur Propheta: Peccasti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ô Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum, & leuatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te, ante faciem regū dedi te, vt cernerent te.

Scientia sine charitate noxia. 1. Corinth. 8.

Aug. serm. 53. de verbis Domini. Max centuria. 1. capite 50.

Dæmon vnde.

Lucæ 10. Gen. 3. Sapienti. 2.

Gen. 3. Rom. 5. Rom. 11. 12.

Psalm. 48.

Ezech. 28.

Quod

Quod quidē carere mysterio non videtur. Significatur enim hac re, quòd lapsus eius incitamentū fuerit, nō diuini amoris, verùm scientiæ suæ excellētia. Cherub enim plenus sciētia, Seraph plenus amore interpretatur. Quid autem? qui nunc Ecclesiā conturbant, qui Christi corpus dilaniāt, qui pro honore suo diuidunt vnitatē, quanám alia reputamus eos ad id faciendum adduci, preterquā inflante sine charitate scientia? Quid illis aliud suggerit diabolus, quàm quod successit olim parētibus nostris, dicens: Eritis sicut dij, scientes bonū & malum. Nunquid nō se deos esse sibi persuadēt, qui siue de sanctorū patrum scriptis, siue de conciliorū decretis productū aliquid audiuerint, quod suis dogmatibus aduersetur, illicò tanquàm hominū commentū reiiciunt: tanquàm homines & ipsi non sint? Cuius autē ea re se filios esse declarant, nisi Cherub eius qui dixit: In cœlum conscendā, super astra Dei exaltabo soliū meum, ascendā super altitudinem nubiū, & ero similis altissimo: qui postea in infernum detractus est in profundum laci. Certè quicunq; sunt hoc ingenio præditi, quálibet glorientur se certos esse, quòd habent spiritū Dei, certum est, quòd nō Dei, sed satanæ spiritu aguntur. Nō est ex Dei spiritu quę inflat sciētia, sed quę per charitatē ædificat, ea demū est ex Dei spiritu: Cæterū quæ charitate vacua est, haud aliter se habet, atq; cibus sine digestione. Sicut enim cib⁹ indigest⁹, cū nō fuerit benè cōcoctus, generat malos humores, & corrūpit corpus, nō nutrit: sic & multa sciētia ingesta stomacho animæ, si charitatis igne decocta non fuerit, quid aliud quā tumores parit & inflationes? Quamobrē rectè monet Apostolus, vbi de sciētia meminit inflante: Qui se existimat aliquid scire, nondū scit quomodo oporteat eū scire: nescit enim quomodo vtendum sit scientia, quod præscribit ea, quæ non inflatur charitas.

Cherub. Seraph. Esaiæ 14. Scientia ex Dei spiritu. 1. Cor. 8.

Quisquis igitur ad ædificationē, non ad destructionē habere vult scientiam, primùm seipsum scire studeat, sic enim futurū est, vt facessat omnis tumor & arrogātia. Porrò spirituale ædificiū stare nō potest, nisi stabile iactum sit humilitatis fundamētum. Statuat itaq; se ante faciem suam homo, suā secum reputet imbecillitatē, mox illud consequetur, vt sit non inter alta sapiētes, sed inter humilibus cōsentientes. Nihil aget per cōtentionem, neq; per inanem gloriam, sed in humilitate superiores se alios arbitrabitur, atq; aliorum: præsertim verò maiorū, plus quàm suo ipsius iudicio tribuēdum esse putabit, non modò, nō se præferet vlli, sed sibi potius cæteros anteponet. Siquidē sicut qui per ostium transit, cuius demissum nimis est limen, quāto se dimiserit magis, tātò facilius effugiet, ne impingat: quòd si vel transuerso digiti spacio, se, quā ostij mensura patitur, altius erexerit, euestigio quassato capite collidetur. Ad eundē planè modum habet se mens hominis: quātò se dimiserit magis, tantò facilius cauebit, ne offendat: quod cauere nō poterit, simul vt se vel paululum erexerit. Hoc est quod à Christo quoq; dictum legimus: Confiteor tibi pater, Domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et in Prouerbiis clamat sapiētia: Si quis est paruulus, veniat ad me. Quisquis ergò scire vult, discat queádmodum eum scire oporteat. Docebit autē eum, ea quę nō inflatur charitas, ne velit esse sicut Deus ne super nubiū altitudinē ascendat, ne similis esse cōtendat altissimo: sed se cum sui potius generis mortalibus cōparet, ac non modò nō se illis, verùm sibi potius illos anteponat: Sic secum ipse reputet: Homines fuerunt, quibus hunc aut illū sensum hæc habere scriptura visa est: homo sum & ego: nō minus, ac fortasse magis etiā, quàm eorum aliquis errori obnoxius: Ac si fortè illi peccatores fuēre, quanto sunt maiores iniquitates meæ, quę supergressæ caput meum, & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Fieri potest vt halluciner, vt error sit, quod mihi verū nunc esse videtur: quamobrē non committā, vt ab eo temerè discedā, quod tantò omnium cōsensu, tot seculis receptum, quòd ab iis etiā, qui ex vniuerso orbe Christiano, viri doctrina & pietate præ cæteris insignes, vnū in locum hac ipsa de causa cōgregati fuerunt, vnanimi voluntate definitū esse video. Fortassis illi viderūt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc nō possum: Fortassis si pręsens in eorum cōsessu adfuissem, & quibus illi rationibus, hoc ita statuerunt, audiuissem, idē quod illi sensissem. Hoc spiritu qui præditus est, nihil dubitet, quin is ex Deo sit, qui resistit superbis, humilibus autem dat gratiam.

Scientiam habere cupiens primùm seipsum scire studeat. Rom. 12. Philip. 2. Matt. 11. Prouer. 9. Scientiæ comparandæ ratio. Prouer. 9. Psalm. 37. 1. Pet. 5.

Paræneſis cum totius operis Peroratione.

CAPVT XCIII.

HVnc spiritum darì sibi postulent omnes, qui Christiani & Orthodoxi censeri volunt, quos in extrema operis huius nostri parte, visum est nobis iisdem verbis affari, quibus Philippēses olim Paulum esse legimus alloquutum. Si qua, inquit ille, consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium nostrum.

Philip. 2.

Scripsit hæc ad Philippenses Paulus, à cuius sanctitate quamuis ità longè nos remotos agnoscamus, vt ne qui corrigiam quidem eius calciamenti soluamus, nos dignos ingenuè fateamur: quibus tamen aliis, quàm doctoris gentium, ex quibus nos originem duximus, verbis rectius alloqui possumus fideles omnes, quorum cura fidei nostræ peculiariter est à Deo commissa: eos præsertim, quibus nihil quod receptum est, placet: qui nouis quibusdam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiscum in Christi pace, in Ecclesiæ catholicæ vnitate, in fraterna charitate gaudere, sed ab orbe terrarum, quo Ecclesia catholica, secundū Prophetica & Euangelica promissa, diffunditur, se dirimentes, in parte esse, & pars dici, quàm à Ca-

Heb. 13.

 tholica

tholica nomen ducere malunt:nec amant nobiſcum idipſum, ad quod nos toties hortatur
1.Cor.1. Apoſtolus,cùm tamen eundem ſe dicant nobiſcum confiteri Chriſtum: quin altare contra altare erigere,cathedram contra cathedram conſtituere conantur. Hos itaq; præ cæteris vt Paulinis verbis his admoneamus, cogit nos paterna cura & ſolicitudo noſtra, quam pro ſalute eorum gerimus: Si qua conſolatio in Chriſto,ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus,ſi qua viſcera miſerationis,implete gaudium noſtrum.

Conſolatio noſtra Chriſtus. Quatuor ſunt,per quæ Paulus Philippenſes obſecrat.Primo loco:Si qua,inquit, cõſolatio
2.Cor.1. eſt in Chriſto.Non cuiuſuis,verùm eius,quæ eſt in Chriſto cõſolationis meminit: in Chriſto, qui pater eſt miſericordiarũ,& Deus totius cõſolationis: qui cõſolatur nos in omni tribulatione noſtra:Ipſe enim ſolus eſt,per quẽ abundat cõſolatio noſtra:ipſe ſolus eſt qui di-
Matth.11. cit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis,& ego reficiã vos,& inuenietis requiẽ animabus veſtris. Quærat qui volet ex auro & argẽto, quærat ex amplitudine poſſeſſionũ, quærat aut ex doctrina excellenti aut ex eloquentia ſingulari, quærat ex quacunq; tandem earum rerum conſolationẽ,quę multitudinis imperitæ iudicio cumprimis eſſe videtur expetendæ:nos extra Chriſtum moleſtias multas, conſolationẽ ſcimus nullã. Solus Chriſtus eſt
Ioan.16. conſolatio noſtra,pax,quies,& tranquillitas noſtra. Sic enim ipſum iamiã ex hoc mundo migraturum,ſuis dixiſſe legimus.In mundo preſſurã habebitis,in me verò pacem. Quamobrẽ
Galat.4. ô filioli,quos iterum in Chriſto parturimus, ſi vultis in Chriſto pacem, ſi vultis in Chriſto conſolationẽ habere, quam ipſi cupitis obtinere,nobis eandem in Chriſto & propter Chri-
2.Cor.5. ſtum conſolationẽ adferte.Conſolemini nos,qui pro Chriſto legatione fungimur apud vos, vt viciſſim Chriſtus conſoletur vos:Conſolemini nos:implete gaudium noſtrum.

Solatium charitatis. Dicit ſecundo loco Paulus:Si quod ſolatiũ charitatis. Nulla ex re maius eſſe poteſt quàm
1.Ioan.4. ex charitate ſolatium:Siquidẽ vbi charitas eſt,ibi Deus eſt:Deus eſt enim charitas.Quapro-
Vbi charitas ibi Deus. pter quod ex charitate,hoc ex Deo ſolatium eſt. Si quod igitur eſt ſolatium quod habet fraterna charitas,quæ triſtia pariter & læta facit communia,implete gaudium noſtrum.

Societas ſpiritus quæ ſit. Addit tertio loco:Si qua ſocietas ſpiritus. Societas ſpiritus aliud non eſt, quàm cõiunctio
Ephe.4. fidelium,quã efficit Spiritusſanctus:per quam vnũ corpus,vnus ſpiritus ſumus omnes. Hac ſocietate nulla eſſe poteſt neq; firmior neq; iucũdior:De hac ſocietate ſi eſſe vultis,ſi ad corpus Chriſti pertinere,ſi membra eius eſſe cupitis, implete gaudium noſtrum.

Viſcera miſerationis. Subdit quarto & poſtremo loco:Si quæ viſcera miſerationis.Si nondum obriguerũt ſen-
Matth.5. ſus veſtri,ſi piis ducuntur adhuc affectionibus animi veſtri, implete gaudiũ noſtrum. Beati
Matth.7. miſericordes,quoniã ipſi miſericordiam conſequentur. Capiat itaq; vos nunc noſtri miſeri-
Gaudium impletum. cordia,ſi extremo illo die miſericordem Iudicem habere vultis:Nam qua menſura mẽſi fueritis,eadẽ remetietur vobis. Quare ſi quæ ſunt in vobis viſcera miſerationis,implete gaudiũ noſtrum.Inchoatum quidem fuit gaudium hoc ante annos prope ſexcentos, & ad hæc vſq; noſtra tẽpora continuatum:ſed proh dolor,proximis his annis ſuperioribus,eſt nõ leui triſtitia cõtaminatum. Quantã nos ex eo lętitiam accepiſſe putatis,quòd cùm iam à ſexcentis an-
Poloni conſtantes in religione à 600.annis. nis propè Chriſti receperit Euangeliũ Polonia, tantã in eo tuendo gentis noſtræ conſtantiã videre ſemper licuit,vt ab eo nunquã in aliud ſe cuiuſuis, quàm Chriſti potius Euangelium transferri paſſa ſit? Verùm gaudium hoc noſtrum valdè eſt imminutum,poſteaquã paucis his
2.Pet.2. ſuperioribus annis,ab eo,quod nobis traditum eſt, ſancto Dei verbo pleroſq; receſſiſſe vi-
Gala.5.& 3. demus:quibus melius erat nõ cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt agnitionem retrorſum cõuerti.Currebatis benè:quis vos faſcinauit nõ obedire veritati,quam ſemel amplexi fueratis? Quare ſi qua conſolatio in Chriſto,ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis,implete gaudium noſtrum: Date operã, vt quod magna cum laude fuit à maioribus veſtris inchoatum,& ab illis quidẽ conſtãter ad extremum vſq; vitæ diem, à vobis autẽ aliquãdiu continuatum,optato fine terminetis, & ſicut à maioribus accepiſtis,
1.Cor.4. ad poſteros tranſmittatis. Quod ad nos attinet,qualeſcunq; ſumus,indigni quidem,ſed mi-
2.Cor.5. niſtri tamen Dei ſumus:pro Chriſto legatione fungẽtes,eorum loca tenemus,qui primi gẽ-
Iacobi.1. tem hanc noſtram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis.Non ignoratis Apoſtolos ve-
Apoſtoli Poloniæ. ſtros Adelbertum & Staniſlaum, quorum admirabilis vitæ ſanctimonia toti eſt orbi teſtata. Quod illi nobis Euangelium ſanguine ſuo ſignatum reliquerunt,quod miraculis propagarunt,quod ipſi ab Apoſtolis,quod nos ab ipſis per longã Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſſionem accepimus,hoc,& non aliud annunciamus vobis. Quod ſi vita noſtra longè diſſidet ab eorum vita,agnoſcimus peccata noſtra, ſed certè doctrina noſtra ab illorum doctrina nõ diſſidet.Nam quod ab illis creditum,nõ quod à nobis inuentum eſt:quod ab illis accepimus,non quod ipſi excogitauimus,hoc vobis tradimus.Res eſt non ingenij, ſed doctrinæ: nõ vſurpationis priuatæ, ſed publicæ traditionis:non à nobis prolata, ſed ad nos producta: quam ita vt producta eſt ad nos,adferimus ad vos:non inſtitutores ipſi, ſed ſectatores: non ducentes,ſed ſequentes:non auctores,ſed cuſtodes. Memores illius, quòd verum veri Dei
1.Tim.6. cultorem Paulus admonet:Depoſitum cuſtodi,deuitans prophanas vocũ nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ:quam quidam promittentes à fide exciderunt, quod apud nos ab his qui præceſſerunt nos ſanctis patribus fuit depoſitum, id iuxta Pauli monita fideliter à nobis cuſtoditum vobis nunc reddimus. Quamobrem ſi nullas ad vos prophanas

vocum

vocum nouitates adferimus, si à Paulo docti, quod à patribus depositum fuit apud nos fidei talentum, id magna fide custoditum, vobis reddimus: iterum atq; iterum rogamus vos, & obsecramus, implete gaudium nostrum.

Sed vos iampridē nosse proculdubio cupitis, quanám tandem ratione gaudium nostrum per vos impleri velimus. Non est cur anxio sitis & solicito animo: nihil difficile, nihil durum & molestum, nihil quod nō cum voluptate potius, quàm cum labore coniunctum sit, vobis præscribemus. Neq; enim aliter nos à vobis, quàm sicut Magister noster Paulus olim à Philippensibus, impleri gaudiū nostrū postulamus. Pręcipio vt idem sapiatis omnes: deinde vt eandem charitatem habeatis. Quid vobis videtur? Estne aliquid in hoc laboris & molestiæ? Nunquid nō dulce potius cumpimis & iucundū est, quod à vobis exigimus? Non vt maria trāsmittatis, non vt partē aliquā terrarum orbis peruagemini, non vt aut opes abiiciatis, aut sanguinē vestrum profundatis, aut aliquā corporibus vestris molestiā adferatis, nihil horum aut similium præcipimus. Ac si quid tamē huius generis pro Christo legatione fungētes pręciperemus, certè Christi causa non modò nō detrectare, verumetiā summa cum animorum alacritate obire vos oporteret omnia. Nam si nullos non profert labores & molestias agricola, nulla nō adit pericula mercator, nullis nō discriminibus vitā suā obiicit miles, dum exiguo lucro potiri queant, quo tamē an sint potituri certum adhuc nō est, & si maximè potiti sint, persæpè tamē citius opinione sua dimittāt, necesse est: Si mox perituri commodi causa perferunt isti tā acerba multa, tam alacriter, vos nō multo maiore alacritate eadē omnia laturi essetis, vt infinitum, nec vllo vnquā tempore vobis peritur ū thesaurum, ibi cōsequi liceat, vbi neq; ęrugo, neq; tinea demolitur, neq; fures effodiunt, aut furantur: vbi qua semel potiti fueritis vita beata, ea perpetuò frui licebit? Sed tamen nos nullum vobis grauius onus imponemus. Mandatum quod nos pro Christo legatione fungentes præcipimus vobis hodie, non supra vos est, neq; procul positum, nec in cœlo situm, vt possitis dicere: quis nostrum valet ad cœlum ascendere vt deferat illud ad nos, vt audiamus atq; opere compleamus? neq; trans mare positū, vt causemini & dicatis: quis è nobis poterit trāsfretare, & illud ad nos vsq; deferre, vt possimus audire & facere quod præceptū est? Sed iuxta vos est sermo valde in ore vestro & in corde vestro: vt faciatis illum. Breue verbum est, & expeditum. Hoc tantùm hortamur vos, oramus & obsecramus, vt idipsum credatis, vt eandem charitatē habeatis. Quid est facilius, quàm credere? quid dulcius, quàm amare? Quid autē vtroq; fructuosius? Videtis quàm sit expeditum, quod à vobis postulamus, modò voluntas adsit, dictum ac factum, gaudium nostrum per vos erit impletum. Neque enim petentibus deerit eius auxilium, qui operatur in nobis & velle & perficere.

Gaudium implere quomodo. *Philip. 2.* *Deut. 30.* *Matth. 6.* *Deut. 30.* *Idipsum credatis eandem charitatem habeatis. Philip. 2. Philip. 2.*

Sed hìc dicet vestrum aliquis: Quid hoc rei est? tāquam cum infidelibus ita nobiscum agitis. Nunquid non credimus? Nobis verò, quin credatis dubium nō est, sed minimè sufficere putamus, si quomodocunq; tandem vos credere profiteamini, verùm sicut iubet Paulus, ita vos credere velimus, vt idē credendo sapiatis. Non vt singularē siue solitariam quisq; suam, nō vt VVittembergensis, non vt Tigurinam, non vt Augustanam, non vt aliam quamcunq; (iam enim proh dolor luditur fidibus, nō vna fides retinetur) sed vt catholicę fidei confessionē Christianā vnanimiter omnes amplectamini. Quæ malum isthæc est amentia, cùm olim vnum Deum colētes, vno & eodē nomine Christiani fuerimus appellati, quòd nunc pleriq; tā præclarum nomen hoc fastidiunt, & Euangelici quàm Christiani vocari malunt? Scilicet extra Christum, Euāgelium esse potest? Quid est Euangeliū? læta annunciatio. Potest autem extra Christū læta esse vlla annunciatio? Sempiterni væ, & æternæ mortis annunciatio extra Christum esse potest, lætæ alicuius rei nuncius extra Christum esse nō potest. Quamobrem vnde discessistis, eò redeatis, neq; nomen illud fastidite, quod est super omne nomē, quod solum præ nobis ferre, de quo solo gloriari nos oportet. Nihil prędicari de nobis potest gloriosius, quàm si queadmodum qui præcesserunt nos omnes, ex quo tēpore Christi semel Euāgelium recepit Polonia, Christiani simus & vocemur omnes. Christiani nō ita pridē vocati estis, Christianis parētibus prognati, à Christianis maioribus profecti, Christiani sicut initio, sic deinceps etiā semper & esse & dici velitis: neq; vos ab illis præcidatis, quos esse & fuisse Christianos negare non potestis. Etiā atq; etiā obsecramus vos per nomē Domini nostri Iesu Christi, cuius nominis & ipsi cōmunione gaudemus, & vos nobiscū vna maiorū nostrorū exemplo gaudere cupimus, vt idipsum dicatis omnes: idipsum sentiatis, idē sapiatis, & nō sint in vobis schismata: sitis autē perfecti, in eodē sensu, & in eadem sentētia. Memores libertatis, qua semel nos Christus liberauit omnes: quotquot esse & dici Christiani vultis, nolite iterū iugo seruitutis cōtineri: nolite effici serui hominū. Homo est Lutherus, homo est Philippus, homo est Caluinus, quorū alicuius opinionē cùm sequimini, quid aliud quā hominis opinionē sequimini? Atqui mendacē omnem hominē esse digito Dei scriptum est. Nolite sic eorū alicui vos addicere, vt præ eo, quod ipsi senserunt, totius Ecclesiæ, quæ firmamētum est & columna veritatis, sensum & cōsensum, posthabēdum esse putetis. Iam verò si verbi Dei appellatione, quod nūc (proh dolor) nō rarò fit à multis, verbū hominis, vel diaboli potius per hominē loquentis dignati fueritis, videte nunquid non germana sit hæc idololatria? Fugite idola per Deū immortalē. Non est deus Caluinus, nō est deus Lutherus, nō est deus Bucerus, aut

Credere quemodo oporteat. *Euangeliū quid.* *Euangelium extra Christum esse non potest. Philip. 2.* *1. Cor. 1.* *Galat. 5.* *1. Cor. 7.* *Psalm. 115.* *Idololatria quæ.* *1. Cor. 10.* *Idololatræ hæretici.*

aut quicunq; tandem alius ex illis, qui multo crudelius Christi corpus sanctissimũ tractauerunt, quàm illi ipsi qui Christũ in crucẽ egerunt. Tunc enim venerunt impij milites, & non fregerunt crura Christi: nũc venerunt isti speciẽ pietatis habentes, virtutem autẽ eius abnegãtes, & diruperunt, ac in multas partes cõciderunt totũ corpus Christi: vnã, sanctam, catholicã, Apostolicam Ecclesiã. Integrum Christi corpus inter manus persequutorũ in cruce permansit: & inter manus Christianorũ non est iam integrum corpus Ecclesiæ. Quamobrẽ eorũ sectatores esse nolite, per quos tam nefariũ scelus patratũ esse videtis: sed Spiritusanctum per suum vas electũ, vos vt idem sapiatis monentẽ, audire. Non vt suã quisq; propriã confessionẽ adferat, sed vt qui vos esse Christianos profitemini (libet enim receptũ hoc nomen potius vobis tribuere, quo superstitibus etiã Apostolis Antiochiæ primũ eorũ vsi discipuli leguntur, quàm nouũ aliud heri, quod aiunt, & nudiustertius à nouarũ rerum studiosis vsurpari cœptum) vt idẽ sapiatis quod vestros, vel cõmunes nostros potius maiores Christianos, citra dubitationem vllã, sapuisse cernitis, qui nos præcesserunt cum eodẽ signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Procul à vobis absit hæc impietas, vt patres vestros, auos, proauos, atauos idola coluisse, & nunc demũ Christum prædicari cœptũ esse, nunc demũ vestris oculis Euãgelij lucẽ affulsisse, hostibus veritatis & inimicis crucis Christi credere animũ inducatis. Quingẽti iam sunt octoginta sex anni, sicut annalibus nostris memorię proditũ legimus, cùm per Christũ Deum nostrũ ab idolorum errore sumus abducti, & ad veritatis agnitionẽ perducti, qui postquã semel nos ab idolorũ cultu reuocauit, quæ nunquã satis est prædicãda bonitas illius & misericordia, nõ permisit deinceps vnquã sanguine suo nos ablutos, eodẽ luti volutabro fœdari. Idẽ igitur sapiatis, quod parẽtes, quod aui, quod proaui, quod ataui vestri, qui piè Christũ coluerũt, iã inde à sexcẽtis annis prope sapuerũt, quandoquidẽ & ipsi nõ diuersum ab eo sapuerũt, quod reliquus orbis Christian⁹ ab ipsis Apostolis receptũ, & per longã Episcoporũ & sacerdotũ successionẽ ad nos vsq; perductum sapuit semper, & sapit etiã nũc, & sapiet deinceps vniuersus. Non est Polona fides, non Lithuana, non Germana, quam vt firmiter teneatis, vobis persuadere conamur. Non est huius vel illius nationis aut prouinciæ, vt nationalis aut prouincialis dici queat. Est & vocatur fides catholica, per vniuersum terrarum orbẽ, quàm latè patet Christianũ nomen diffusa, neq; triginta his aut quadraginta annis nata, sed quæ ab ipsis primis parentibus nostris simul vt orbis cõditus est, initium habuerit. Fuit ante legẽ obscurior, sub lege figuris magis adumbrata, quàm illustrioribus aliquibus notis expressa, posteaquã verò apparuit gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus, facta est indies clarior & dilucidior, vt nihil iã ad eius perspicuitatẽ deesse videatur. Hanc igitur fidei catholicæ cõfessionẽ Christianã vobis cõmendam⁹, vt quod audistis ab initio, id in vobis permaneat: Quia si in vobis permãserit quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & societatẽ habebitis nobiscum, & societas nostra erit cum patre & cũ filio eius Iesu Christo. Hanc & Paulus vobis cõmendat, cũ vt idẽ sapiatis monet. Quid enim est aliud idem sapere, quàm catholicã fidem retinere? Qui catholicus est, idem sapit. Qui schismaticus est aut hæreticus, diuersum sapit. Hoc est idem sapere, sapere ad sobrietatẽ: hoc est diuersum sapere, sapere plus quã oportet. Certè nõ oportet sapere plus quã omnes sapiunt: nã sic sapere, desipere est: Sicut etiã dicit Paulus. Dicentes se esse sapiẽtes, stulti facti sunt. Credere sanctã Ecclesiam catholicã, hoc est idem sapere. Quisquis hanc non credit, etiam si cætera credat omnia, quæ in symbolo cõtinentur, inanis est fides eius: quãdo non sapit idem, sicut Paulus admonet. Non est ita necessariũ ad salutẽ habere Propheriã, nosse mysteria omnia, & omnem scientiã, vt si quid alicui forte parũ perspectum sit, de salute animæ suæ periclitetur. Vnũ est necessarium dicit Christus: Vnum est ad salutẽ necessarium: quo si quis vno fuerit destitutus, nihil est, quod se salutẽ consequi posse, speret. Quid illud est? Subiungit mox Paulus dicens: Eandẽ charitatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominum aut Angelorum, si charitatem nõ habuerit, factus est velut æs sonans, aut cymbalũ tinniens. Habeat Prophetiã, nouerit omnia mysteria, & omnem scientiã: habeat omnẽ fidem, ita vt montes trãsferat: si charitatẽ non habuerit, nihil est. Distribuat in cibos pauperũ omnes facultates suas, tradat corpus suũ ita vt ardeat, si charitatem nõ habuerit, nihil ei prodest. Sola est charitas, quã qui habet, nihil ei deest eorũ quæ ad benè beateq; viuendũ pertinent: quã qui non habet, frustra habet cætera omnia. Fratres sumus, vnũ Deum inuocamus, in vnum Christũ credimus, vnũ Euangelium legimus, vnum Psalteriũ recitamus, vnum Amen respõdemus, vnum Alleluya resonamus, vnũ Pascha celebramus: quid causæ est, quòd vos foris estis, nos intus sumus? Quid causæ est, quòd altare cõtra altare erigitis, quòd cathedrã contra cathedrã constituitis? Quid causæ est, quòd Paulũ admonentẽ audire nõ vultis, vt idem nobiscũ, idem cum nostris maioribus, idẽ cum vniuersa Catholica Ecclesia sapiatis, verùm ab orbe terrarũ vos præciditis? Eadẽ sacramenta nobiscum, easdẽ scripturas habetis, hoc solum minus habetis, quod minus habet, qui charitatẽ non habet. Si esset charitas, nulla esset præcisio, nihil esset quod impediret, quominus idẽ saperemus omnes. Nulli schismata facerent, dicit Augustinus, si fraterno odio nõ excæcarẽtur. Ante quẽ Ambrosius quoq;. Nouatianus, inquit, & alij nõ paruę sciẽtiæ fuerunt, sed quia per zelũ fœdera charitatis perdiderunt, in schisma versi ad perditionẽ sui, hæreses creauerunt. Chrysostomus quoq; non aliundè prognatas esse docet hæreses, quàm quod non

Marginalia: Ioan.19. 2.Tim.3. | Idem sapientes. | Actorum 11. | Philip.3. | Poloni quando Christiani facti. | Fides catholica, non Polona, vel Germana. | Titum.2. | 1.Ioan.2. 1.Ioan.1. | Philip.2. Idem sapere quid sit. Rom.12. | Rom.1. Ecclesiam catholicam non credens, nihil credit. 1.Cor.13. | Luc.10. | Eandem charitatem habentes. Philip.2. 1.Cor.13. Charitatis laus. | Fratres sumus omnes. | Charitatem hæretici non habent. Au. de baptismo paruulorum contra Donatistas lib.1.cap.11. Rom.10. Ambro. in epist. ad Cor.3. 1.Cor.13. Hom.2. in epist. ad Timoth.

non diligerent fratres,& secundis eorũ successibus inuiderent. Si charitas adesset, quandoquidẽ non inflatur charitas, nũquã eo tumoris ventum esset à quibusdã, totum vt orbem Christianũ desipere, se verò solos sapere, se solos videre sibi persuaderent. Si charitas adesset, quandoquidẽ non cogitat malum charitas, nunquàm hãc de nobis opinionẽ nonnulli concepissent, quod secùs quam intelligimus ipsi scripturas interpretemur, qua vna, nulla vel cogitari potest maior impietas. Si charitas adesset, causæ nihil esset, quãobrem idem nõ saperemus omnes. Obsecramus vos per Christum, nunquid non eundẽ nobiscum in cœlis patrẽ inuocatis? nunquid inuocãtes non eadẽ ab eius filio nobis præscripta formula vtimini, dicentes: Pater noster qui es in cœlis? Atqui pater hic noster, vnã tantùm coniugẽ habere voluit. Qui patrẽ vnum agnoscimus, quare matrem etiã vnam nõ agnoscimus? Si primogenitus noster frater diuisus nõ est Christus, cur ipsi diuidimur, cur segregamur, cur disiungimur? Si mẽbra sumus vnius Christi corporis, cur ab eo vos præciditis? Iterũ atq; iterum per Deũ vos obtestamur immortalẽ, implete gaudiũ nostrum: cõsonate paci, cohærete vnitati, acquiescite charitati, credite veritati, quò lætari queamus de cõcordia vestra, & gratias agere Deo de salute vestra, quã non potestis habere, nisi in Ecclesia catholica. Extra Ecclesiã catholicã, quid enim prohibet quominus Augustini verbis vtamur, omnia potestis habere præter salutẽ. Potestis habere honorẽ, potestis habere sacramẽta, potestis etiam cãtare alleluya, potestis respondere Amẽ, potestis Euãgelium tenere, potestis in nomine patris & filij & spiritussancti fidẽ habere & prædicare: sed nusquã nisi in Ecclesia catholica salutẽ potestis inuenire. Extra hanc haberi possunt omnia: sola ea, quæ sola salutẽ adfert charitas, extra Ecclesiã haberi non potest: Neq; enim diuidit vnitatẽ quisquis habet charitatẽ. Hæc est quæ facit vnanimes: quales vt sitis, cũ Paulo vos hortamur: vt vno sitis & eodẽ animo, quo sumus nos, quo fuerunt olim nostri & vestri maiores, qui piè Christũ coluerunt: vt de vobis quoq; dici queat, quod de nostris aliquando maioribus dictũ legistis: Multitudinis credẽtium erat cor vnum, & anima vna. Ecce quàm bonũ & quàm iucundũ, habitare fratres in vnum. Quàm iucũdum accidit auribus, & suaue, cùm legitur: Egressi sunt omnes filij Israël, & pariter cõgregati, quasi vir vnus. Stans omnis populus, quasi vnius sermone respondit. Conuenit vniuersus Israël ad ciuitatẽ, quasi homo vnus: eadẽ mente, vno cõsilio. Cõgregatus est populus, quasi vir vnus in Ierusalẽ. Vnũ est necessarium: vnũ est ad salutẽ necessarium: vnũ hoc illa ipsa hora, qua iã traditurus erat seipsum pro nobis, oblationẽ & hostiã Deo in odorẽ suauitatis, petiuit à patre Christus dicẽs: Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnũ sicut & nos. Et paulò pòst: Non pro eis autẽ rogo tãtùm, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorũ in me, vt omnes vnũ sint: vt sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnũ sint: vt sint vnum, sicut & nos vnũ sumus, vt sint cõsummati in vnum. Neq; verò petiuit hęc à patre modò repetitis vicibus, verumetiã hæc fuit causa potissima, sicut à Ioãne scriptum legimus, quãobrem turpissima morte cõdemnari voluit, vt filios Dei, qui erãt dispersi, cõgregaret in vnũ. Et pręclarè dictũ est à quibusdã patrib⁹: Deus vnus & est, & esse creditur, nõ minus propter concordiã aut æqualitatem substantiæ, sed etiã vt hoc nomen vnitatis Deo sit cõmune cum aliis quibus gaudet. Pax enim & charitas & similia vocitatur, per hęc nomina nobis præstãs, vt his virtutibus trãsformemur ad Deum. Quæ cùm ita sint, cùm ex hac vita migraturus ad patrẽ suum cœlestẽ nihil aliud nobis testamẽto Christus reliquerit quã pacem: cùm nõ aliud sit patrẽ precatus diligentius, quàm vt vnũ cum ipso, vnũ & inter nos essemus: cùm & mortis illius tã acerbæ, tam etiã ignominiosæ, nõ alia causa fuerit: quàm vt dispersos cõgregaret in vnum: cur vos, quod nobis testamẽto legatum est, id repudiatis? cur Christi precationem ex incredibili quadã ergo nos charitate profectã, nullum vobis fructũ adferre patimini? cur crucis & mortis illius beneficium, quantum ad vos pertinet, irritum & inane redditis? dum quod anteà dispersum, posteà sanguine illius fuit pretioso cõgregatum, id vos iterum dispergere conamini. Estne hoc Christianos esse? estne hoc Euangelium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnum. (Fecit enim vtraq; vnum dicit Apostolus) vos ex vno facitis duo, ac plura etiã quàm duo. Altare cõtra altare erigitis, cathedrã contra cathedrã constituitis. Obsecramus vos, quid est hoc aliud, quàm Antichristos esse? quàm non Christi Euãgelium, sed Satanæ cacangelium propagare? Sicut enim Christus est, qui cõgregat: ita Satanas est, qui spargit. Nolite charissimi, nolite spargere cum Satana, sed cõgregate potius cum Christo: vel saltem, quod semel est pretioso Christi sanguine cõgregatum, id nec ipsi spargite, nec ab aliis dispergi patiamini. Sitis vnanimes, vt quãuis corpora diuersa sint, eadem tamen in illis mens, idem animus, eadẽ voluntas, idem sit sensus omnium. Nolite suã quisq; propriam confessionem adferre, suam quisq; solitariam, aut vnius alicuius ex his opinionẽ sequi, qui sicut propria sua temeritate segregauerunt semetipsos, ita iusto Dei iudicio sunt & ipsi à se inuicem segregati, & in tot sectas dissecti, vt earum vix iam etiã numerũ inire liceat. Verùm non est nisi vnum. Hoc vnum retinete: ab omni sectarum genere cauetote. Sitis vt Paulus monet: vnanimes, & idipsum sentiẽtes: Nam hi demum sunt vnanimes, qui sentiũt idipsum. Sicubi verò scinditur incertũ studia in cõtraria vulgus, sicut (proh dolor) in hac nostra prouincia fieri nõ ita pridẽ cœptũ esse videmus, ibi vnanimitas esse nõ potest. Nihil est autẽ, quod vel ad Romanos, vel ad Corinthios, vel ad Philippenses scribens, tã frequẽter inculcet Apostolus, quàm

Malach. 2. *Matth. 6.* *Rom. 8.* *1. Cor. 1.* *1. Cor. 12.* *Extra ecclesiã salus & charitas haberi nõ potest.* *In serm. super gest. cũ merito.* *Vnitatis Christianæ laus.* *Philip. 2.* *Actorum 4.* *Psalm. 132.* *Iudic. 20.* *Ibidem.* *Ibidem.* *1. Esdr. 3. & 2.* *Lucæ. 10.* *Ephe. 5.* *Ioan. 17.* *Sapient. 2.* *Ioan. 11.* *Christus cur mortuus.* *Ioan. 14.* *Ab epis. Prouintiæ Ponti, quæ epist. habetur. Tom. 2. conciliorũ nouissimè impressorum.* *Ephe. 2.* *Vnanimes idipsum sentientes.* *Philip. 2.* *Rom. 15.* *1. Cor. 1. & 2. Cor. 13.* *Philip. 2.*

quàm vnum hoc: vt idipsum dicamus, idipsum sentiamus, idē sapiamus omnes. Quod igitur ille, vel Deus potius per illū toties tam diligenter præcipit, nolite committere, vt in eo parū ipsi dicto audientes fuisse videamini. Vultis ædificare ciuitatem? Hierusalem ædificate, non Babylonem. Siquidem de Hierusalem legitis, quòd ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum. In Babylone cōtrà, sicut linguarum, ita & sensuum & rerum omnium horrenda quædam fuit confusio. Ciuitas Hierusalem vnum corpus est, non quadam corporum confusione permixtum, vt inquit Hylarius, neq; singulis indiscretum aceruum, & informem cumulum vnitis: sed per fidei vnitatem, per charitatis societatem, per operum, voluntatisq; cōcordiam, per sacramenti vnum in omnibus donum, efficimur omnes vna ciuitas Hierusalem: efficimur vnus cœtus sanctorum, efficimur vnum corpus Christi: A quo dissidentes, & se peccatis suis præcipitantibus separantes, participationem sanctæ huius domus nō habent: in qua non facit habitare Deus, nisi vnanimes: cùm sit participatio ciuitatis huius in idipsum. Quapropter vbi idem sapiūt omnes, eandem charitatē habentes, vnanimes idipsum sentientes, ibi ciuitas Hierusalem, ibi domus Dei viui, ex viuis lapidibus ędificata, ibi est vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia, firmamentum & columna veritatis. Hanc itaq; ciuitatē ædificate charissimi, vel vt ipsi potiùs hæc esse ciuitas queatis, elaborate. Fugite verò, fugite de medio Babylonis, & saluet vnusquisq; animam suam. Neq; enim ignoratis, quàm horrenda per Prophetas suos Deus Babyloni comminetur. Quæ quidem non illi tantùm, de qua propriè scripserunt, verumetiā ei, quam illa significauit euenisse videmus omnia. Ædificauit memoria nostra Babylonem in Germania Martinus Lutherus, quid superest malorum ex his omnibus, quæ Prophetæ ventura prædixerunt, quod in ea iam non euenerit? Neq; tamen eorū adhuc finis apparet vllus. Sed & in Anglia fuit ędificata Babylon, quę iam Mariæ Regis Philippi coniugis tempore per Dei gratiam ædificatur iterum vt ciuitas, cuius participatio in idipsum: Quibus non fuit regnum illud iactatum procellis & tempestatibus: quæ non pertulit naufragia? quibus non est mactatū infortuniis, quoad in ea Babylon ædificabatur? Agite, ô fratres, quorum exitus perhorrescitis, eorum imitari facta ne velitis. Non potest esse falsum, quod dixit veritas: Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Sic ignis in stipites segregatus, extinguitur: domus in lapides diuisa, corruit: nauis in tabulas discissa, demergitur. Quamobrem tanquàm pestem vnam omnium teterrimam, fugite diuisionem, fugite schismata, fugite hæreses. Nolite vos diuidere à nobis, qui patres vestri vocamur, & sumus, ac pro paterna nostra erga vos charitate, nullius rei maiorē, quàm vestræ salutis curam & solicitudinem gerimus. Nolite vos diuidere à sanctis vestris, & iisdem maioribus nostris. Nolite vos diuidere ab vniuerso terrarum orbe, quàm longè, quamq; latè patet in eo Christiana religio: sed implete gaudium nostrum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes.

Psalm.121. Gene.11. In Psalm.121. Psalm.67. Psalm.121. 1.Pet.2. Titum 3. Hier.51. Esaiæ 13. Hier.50.51. Psalm.136. Lutherus Babylonē ædificauit in Germania. Matth.12. Luc.11. 2.Cor.11.

Cæterùm quò minus gaudiū hoc nostrū impleri possit, duo potissimum obstare videntur, à quibus vt vobis diligenter caueatis, cū Paulo nostro paternè vos hortamur & monemus: qui statim subiungit: Nihil per contentionem, neq; per inanem gloriam. Nihil est quod perinde obstet, quominus homines idem sapiant, eandē charitatē habentes vnanimes, idipsum sentientes, atq; cōtentio. Quod etiā ille videtur indicare qui dixit: Vnitatē assequi non meretur, quisquis nō ipsam, sed quod vult ipse, tuetur. Hæc enim contentio animos irritat, mentes perturbat, odia accendit, ac tantam persæpè caliginem oculis mortalium offundit, vt cæca mens, quod rectum est, videre non possit. Quamobrē etiam alio loco Paulus, pugnas legis, & verborū vitare iubet, quòd ex his oriuntur inuidiæ, cōtentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominū mente corruptorum, & qui veritate priuati sunt. Et iterum: His qui sunt ex cōtentione, & qui non acquiescūt veritati, credunt autē iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & angustia. Et ad Corinthios scribēs: Si quis autē videtur contentiosus esse, nos talē consuetudinē non habemus, neq; Ecclesia Dei. Ad eundē modū & Iacobus, vbi zelus amarus habetur, & cōtentiones in cordibus, negat eā ibi reperiri sapientiā, quę desursum est, descendens à patre luminū, sed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & cōtentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Quæ autem desursum est, inquit, sapiētia, primùm quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis cōsentiens, plena misericordia & fructibus bonis. Sectemini charissimi, sapientiā, quæ desursum est à patre luminum. Hæc enim est pudica, quoniā castè intelligit: est pacifica, quoniā à proximorum societate propter elationem se non disiungit: est modesta, suadibilis, bonis consentiens, quoniam nihil habet in se præfracti, sed facilè credit veritati. Contrà verò, terrenam illam, animalem, diabolicam sapientiam, qua qui præditi sunt, omnes alios præ se caudices esse putant, modis omnibus auersemini: cùm ipsi vestris oculis videatis, ac modò non manibus etiā cōtrectetis, inconstantiā & omne opus prauum, vbi zelus est & contentio. Quid enim apud illos constans, quid fixū & stabile cernere licet, apud quos altercationes istæ de fide vigent maximè? Satis iam à nobis est superiùs indicatū, quemadmodum subinde varient sententiis, dogmata sua mutent in annos, quin & aliud hodie nonnunquam, aliud cras affirmant. Suo quoq; tempore quæritur Gregorius Nazianzenus, cùm feruerēt maximè disputationes, tum refrixisse maximè charitatem, refrixisse pietatem, quæ in credendo, in sperando, in amando consistit.

Nihil per contentionē, neque per inanem gloriam. Contentionis fructus. Philip.2. Petrus Cluniacen. lib.5. Epist.16. 1.Tim.6. Rom.2. 1.Cor.11. Iacobi 3. Sapientia diabolica. Sapiētia diuina. Disputationis pernicies. Greg. Naz. lib.1. Theol.

Tum

Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quod sicut ille dixit: Nimium altercando, veritas amittitur. Neq; enim vllum adferri potest maius impedimentum ad veritatem inuestigandã, quàm si suprà quàm scriptũ est, vnus pro altero infletur aduersus alterum. Præclarè Deum alloquens Augustinus: Veritas, inquit, tua nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrorum: quos ad eius communionem publicè vocas, terribiliter admonens, vt nolimus eã habere priuatã, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendũ omnibus proponis, sibi propriè vẽdicat, & suum vult esse, quod omniũ est, à communi propellitur ad sua: hoc est, à veritate ad mendacium: Qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur. Obsecramus vos, quod ab Augustino scriptum est, diligenter vobiscum expẽdere velitis. Non est, inquit Augustinus, huius aut illius, sed est omniũ veritas: omnes ad eius cõmunionem vocauit Deus publicè. Quod publicũ est, nemo faciat priuatũ, ne priuetur: quod omnium est per charitatẽ, nemo sibi propriè vendicet, aut suũ esse velit per contentionem. Nam qui de suo loquitur, mendaciũ loquitur, non veritatẽ, sicut ipsa testatur Veritas. Atq; hic est fructus contẽtionis, quod, dum suam quisq; vult esse veritatẽ, quæ omnium est, amittitur veritas: quam non alibi quàm apud omnes, hoc est, in Ecclesia catholica reperire licet. Prȩclarè scriptum est ab Eusebio Emisseno: Fides religionis catholicæ, lumen est animæ, ostium vitæ, fundamentũ salutis æternæ. Quicunq; hac derelicta velut pessimum ducem, proprium sequitur intellectum, quicunq; per sapientiæ suæ sensum ad mysteriorum cœlestium, se putat posse peruenire secretum, sic facit, quomodo si absq; fundamento ædificet domũ, aut si prætermisso ostio, velit introire per tectũ, vel si nocte sine lumine inferat gressum, totũ se clausis oculis vrgeat in profundũ, verissima dixit hæc Eusebius. Nam qui loquitur alio quàm omnium, quàm Ecclesiæ catholicæ sensu, de suo loquitur, mendacium loquitur. Cùm rectè scriptum sit ab Augustino: Quisquis ab Ecclesiæ ventre separatus fuerit, necesse est, vt falsa loquatur. Qui etiã alio loco dicit: Sola est Ecclesia, in qua mysteria superna veraciter contemplemur. Vnde ad Mosen Dominus dicit: Est locus apud me, & stabis super petram: Et paulò pòst: Tollam manum meam & videbis posteriora mea. Quia enim ex sola Ecclesia Catholica veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet, de quo videatur.

Veritas altercando amittitur. 1. Cor. 4. Aug. lib. 12. confess. cap. 25. & in Psalm. 75. Veritas est omnium. Ioan. 8. Fides Catholica. De Symbolo Homil. 2. In Psalm. 57. Sermo. 181. de tempore. Lib. 2. de Gene. cont. Manichæos ca. 8. & cõt. epist. Manichæi cap. 6.

Contentio materia est iracundiæ. Est autem iræ propriũ quòd facilè fallitur, fallitq;, ita vt iracundorum ferè neminẽ veracem esse scribat Philo. Quare fugite contentionem, quæ priuatum, quæ suum esse vult, quod publicum, quod cõmune est omnium. Cuius mater, sicut ab eodem Augustino scriptum est, est superbia & humanæ laudis auiditas. Quamobrẽ fontem ipsum tanti mali cùm obruere vellet Apostolus, posteaquã dixit, nihil per contentionẽ: adiunxit statim, neq; per inanem gloriam. Tolle gloriam inanem, sublata simul erit omnis contentio: cuius non alia ferè causa est, quã quòd quȩritur ab hominibus gloria: Verè namq; dictum est à Sapiente: Inter superbos semper iurgia: Atqui superbiȩ filia est inanis gloria, quȩ plerunq; facit è stultis insanos. Cessabunt iurgia, facessent contentiones, simul vt facesset inanis gloria. Facesset autem inanis gloria, si fuerit illud obseruatũ, quod mox apud Paulum sequitur. Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis contentiones effugere? fugite gloriam inanem: succedat in locum eius humilitas: quæ statim vt accesserit, facessat illa necesse est. Sicut mater hæreticorũ superbia, sic mater piorũ omnium est humilitas. Vultis audire loquentẽ superbiam? Deponite, inquit, quicquid armaturæ suppeditant Orthodoxi veteres, theologorũ scholæ, auctoritas conciliorum & Pontificũ, consensus tot seculorũ ac totius populi Christiani. Nihil recipimus nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos sit certa auctoritas interpretandi: Quod nos interpretamur, hoc sensit Spiritussanctus, quod adferunt alij quãuis magni, quamuis multi, à spiritu satanæ, & alienata mente profectũ est. Quod Orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile venenũ est Satanæ. Quod ego doceo, spiritus est vitȩ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis: vel quòd egeat Iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio. Nam conscius mihi sum, me habere spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudiciũ, sed requiro obsequiũ: Neq; quenquam vel tantillũ moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesiæ sanctorũ omnes perierunt si senserunt, vt scripserũt, nisi qui fortè resipuerunt ante supremũ vitæ diẽ. Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu cõmuni, aut blasphemiã committunt in Spiritumsanctũ, & subuertunt Christianismũ. Hæc est superbiæ vox: Nunquid autẽ hic hominẽ prȩ se quenquã iudicat? Tantũ abest, vt se superiorẽ alium arbitretur, vt cæteros omnes præ se fungos esse iudicet. Videtis autẽ, vt hic non omnium, sed suã priuatam esse vult veritatẽ: vt quod omnibus ad fruendũ Deus proposuit, id sibi propriè vendicet, & suũ esse velit, quod est omnium. Itaq; à communi propellũt ad sua, à veritate ad mendacium: nam qui loquitur mendaciũ, de suo loquitur. At nihil tale humilitas, nihil priuatum, nihil vult habere suum. Quod omniũ est, quod catholicum est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, in eo libẽter acquiescit: id verum, id rectum, id amplectendum esse censet: etiasi propter intelligentiæ tarditatem pleraq; non assequatur, se tamen non intelligendi viuacitate, sed credẽdi simplicitate fore tutã persuasum habet, ac nõ modò se nõ præfert cȩteris, verùm sibi potius cæteros anteponit, se cæteros esse superiores arbitratur: eos

Contentio materia iracundiæ. Phil. lib. 2. allegoriarum epist. 60. Aug. epist. 64. Gloria inanis filia superbiæ. Philip. 2. Prou. 13. Sed in humilitate superioris sibi inuicem arbitrãtis. Philip. 2. Superbia mater hæreticorum. Lutheri superba verba. Ioan. 8.

præſertim de quibus tot ſeculis tantã doctrinæ, tantã & ſanctitatis opinionem fuiſſe videt.

Inanis gloriæ cupiditas veritati inimica.

Nil eſt quòd vel vnanimitati retinendæ, vel veritati inueſtigandæ ſit æquè noxium, atq; laudis humanæ & inanis gloriæ cupiditas. Hanc enim qui aucupantur, quicquid omnium, quicquid catholicum, quicquid commune cum multis eſt, id tanquam tritum iam ab aliis & vulgare, quodq; nullam admirationem effecturum, nec aliquam excellentis alicuius ingenij vel doctrinæ ſit opinionem allaturũ, reiicit & aſpernatur: ſed ſingulares quoſdã exquirit intellectus, inſolitos & hactenus inauditos excogitat ſenſus, nouas & ſolitarias profert opiniones, quo poſſit digito monſtrari & dicier, hic eſt. Hic eſt ille, qui nobis Euãgelium, quod ita multis ſeculis ſub ſcamno iacuit, ingenij ſui felicitate nunc tandem in lucem protulit; qui verum illius & germanũ ſenſum aperuit, qui mentes noſtras poſt tãtam, quæ iam diu noſtris oculis offuſa fuit, caliginem, nunc demũ luce veritatis illuſtrauit. Quod ita longo ſeculorum interuallo nemo vidit Orthodoxorum, vnus hic vidit, vnus hic propè mille iam annis ignoratum orbi Chriſtiano Chriſtum clarè nobis demonſtrauit. Papè, quàm longo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic eſt ille, qui de cœlo deſcendit, qui nos iam tandem ab idolorum ſeruitute liberatos, Dei piè colendi rationem cognoſcere fecit. Hanc inanis gloriæ dum captat auram infelix homuncio, dum quod Chriſti proprium eſt, id ſibi vendicare conatur, dum ſe pro Chriſto coli vult, minimè contentus eſt eo, ſi vna aliqua de re ſingularem intellectum, & ſolitariam ſuam opinionem proferat, ſed cùm in vno ſibi videt ſucceſſiſſe, mox alia ſimul peruertit omnia, quæ totius orbis iudicio ſunt approbata, ac orbis iudicio ſuũ anteponit, cum eo qui ſedet in throno, dicens: Ecce ego noua facio omnia. Videtis quanta ſit hæc peſtis inanis gloriæ. Hæc eſt, quę Cherub Angelum, qui cęteris præſtare ſcientia viſus eſt, de cœlo deiecit. Hæc eſt, quæ primos parentes noſtros de Paradiſo deturbauit. Hæc eſt, quæ nunc etiam non paucos de regno cœlorum, hoc eſt, de eccleſia Dei, in qua ſola ſunt pauperes illi ſpiritu, quorum eſt regnum cœlorum, præcipitat. Hæc eſt, quæ facit hæreticos. Hæc eſt, quæ facit ſchiſmaticos, ac quos nunc ſeparat à cœtu piorum, hos poſteà ſeparabit ab eo, quod piis promiſſum eſt, regno cœlorum. Sic enim hæreticum deſcribit Auguſtinus: Hæreticus eſt, qui alicuius temporalis commodi, & maximè glorię, principatusq; ſui gratia falſas & nouas opiniones vel gignit, vel ſequitur.

Apoc.21. Ezech.18. Gene.3. Matth.5. De vtilit. cred. cap.1. Hæreticus quis.

Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus, & humilitatem amplecti iubet, qua qui præditus eſt, nõ modo ſe nulli, ſed ſibi potius anteponit omnes: nec adduci poteſt vlla ratione, ſic vt de ſe magnificè ſentiat, vt orbem Chriſtianum totũ cæcutiuiſſe, Chriſtum tot ſeculis ignoraſſe, idola pro Deo coluiſſe credat, ſe verò ſolum videre, ſe ſolum ſapere, ſe ſolum veram veri Dei colendi rationẽ tenere perſuaſum habeat. Vbi tanta eſt arrogantia, ibi nulla poteſt eſſe veritatis agnitio. Verùm eſt enim, quod ab Auguſtino ſcriptũ eſt, eam quam non inuenerit humilem, veritas fugit mentẽ. Cuius etiam ſectator Beda: Sancta, inquit, ſcriptura, contra morẽ ſecularium doctrinarum, humilitatis Magiſtra exiſtẽs, per humiles ædita ſcriptores, humilibus ſolùm auditoribus vel lectoribus patet. Ante quem Gregorius: Lumẽ intelligentię humilitas aperit, ſuperbia abſcõdit. Et alio loco: Veritatis obſtaculum eſſe dicit mentis tumorem, quia dum inflat obnubilat. Reſiſtit ſuperbis Deus, humilibus autẽ dat gratiam. Excelſus Dominus, & humilia reſpicit, & alta à longè cognoſcit. Ad quẽ reſpiciã, inquit, niſi ad humilem, & quietum, tremẽtem ſermones meos? Vbi humilitas, ibi ſapientia: Vbi tumor & inflatio, ibi ſtultitia. Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt. Abſcondit myſteria ſua Deus à ſapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. Vultis Dei myſteria cognoſcere? Vultis ad veram ſapientiam? vultis ad ſcripturarum intelligentiam peruenire? Sitis in oculis veſtris paruuli: ſitis non alta ſapientes, verùm humilibus cõſentientes: ſitis conualles potius, quàm montes. Nam in conuallibus emittit Deus fontes gratiæ ſuæ. Nolite ſic de nobis, nolite ſic de veſtris & noſtris maioribus, nolite ſic de cunctis qui per orbẽ Chriſtianũ ſunt diffuſi, & Chriſti fidem profitentur, exiſtimare: quòd aut fungi quidã & ſtipites ſint & fuerint omnes: aut ſi quod in eis lumẽ fuit intelligẽtiæ, tãta fuerit eorum & noſtra ſit improbitas, vt agnitam veritatẽ profiteri, & præ nobis ferre nolimus, ac ſecùs quàm intelligamus ipſi, vos doceamus. Extremæ cuiuſdam arrogantiæ ne dicamus an dementiæ, an impietatis potius fuerit, hanc de piis omnibus tam impiã opinionẽ concipere. Nunquid quia vos cati vobis & prudentes videmini, ideò ſtupidi, bardi, trunci ſunt omnes quotquot à vobis ipſis inter vos diſſidentibus diſſentiũt? Certè nõ ita vos Paulus docet: ſed in humilitate, inquit, ſuperiores inuicem arbitrantes. Non modò, inquit Paulus, nemo pręſe ſtupidos, bardos, trũcos alios iudicet: verùm præſtantiores arbitratus, ſe potius pleraq; non aſſequutum exiſtimet, atq; ideò minus præfractè ſuam opinionem tueatur: ac ſicubi videt conſenſum omnium, ſicubi videt vnanimiter aliquid ab Eccleſia Catholica definitum: tanto ſeculorũ interuallo conſtanter ab omnibus obſeruatum: ne velit orbis totius iudicio priuatum ſuũ anteponere: neq; ſic ſibi ſoli Dei ſpiritum vẽdicet, vt cui propriè promiſſus & miſſus eſt, eum Eccleſię detrahat vniuerſæ. Quin illi ſe ſubmittat potius, illius placitis obtemperet, in captiuitatẽ redigat intellectum ſuum, in obſequium Chriſti & capitis & corporis. Hoc vbi fit, ibi fit ſimul quod monet Paulus, quod nos à vobis tanto ſtudio petimus, vt idẽ ſapiãt omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipſum ſentientes; Fieri autem id alibi

Augu. ſerm.213. de tempore. Lib.3. in Samuël cap.6. Li.34. cap. Iob. cap.17. Lib.23. Moral. cap.16. Iacobi 4. Pſalm.138. Eſa.66. Prouer.11. Rom.1. Matth.11. Pſalm.103. Philip.2. 2. Cor.10.

non

non poteſt, quàm vbi præſtò adeſt humilitas, animiq; modeſtia. Hanc igitur Paulus præ cæteris diligẽter cõmendare ſtudet omnibus: ac quominus quenquã illius pudere poſſit, Chriſti proponit exemplũ, quò libentius illius veſtigiis incedamus. Hoc ſentite, inquit, in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, qui cũ in forma Dei eſſet nõ rapinã arbitratus eſt eſſe ſe æqualẽ Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinẽ hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſq; ad mortem, mortem autẽ crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cęleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. *Hoc ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu, &c Philip. 2.* *Chriſtus quomodo ſequendus.*

Vultis, inquit Paulus, ad veram vitam, vultis ad veram & eam ſempiternam gloriam peruenire? Chriſtum ducem ſequamini, quam vobis ille viam præeundo muniuit, eam ingrediamini. Quid enim ille? Cùm naturâ Deus eſſet, cùm ſe factis etiam ipſis Deum eſſe declaraſſet, vt qui vel nutu mortuos vitæ reſtituebat, qui rerum elementa vertebat, qui verbo morbos quoſlibet propulſabat, qui verbo tempeſtates quoq; ſedabat, qui dæmonibus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus apertè ſe Deũ eſſe demõſtrabat. Hic itaq; talis cùm eſſet, nunquid per contentionẽ, nunquid per inanem gloriã ſibi vẽdicauit, vt haberetur æqualis Deo? Nihil minus, quin humiliauit ac deiecit ſemetipſum apud homines, à patre gloriã expectans, vt non per ambitionẽ, ſed per humilitatẽ aditum ad eã eſſe demonſtraret. Vſq; eo autẽ ſe deiecit cùm eſſet ſummus omniũ, vt nõ modò velut homo verſatus inter homines eſuriret, ſitiret, laſſeſceret, inopia laboraret, ac omnibus iniuriis, quibus cęteri mortales oportunus fieret: verumetiã ſerui ſpeciem in ſe, qui dominus eſt omniũ, ſuſciperet: & quidem ſerui nocentis, cùm ipſa eſſet innocẽtia. Nam quod mali ſerui eſt, capi, alligari, flagris cædi, cõſpui: id ipſe ſuſcepit in ſe. Nec eo ſe demiſiſſe cõtentus fuit, verumetiã ad mortis vſq; ſuppliciũ ceu facinoroſus aliquis deſcendit, & quidẽ omniũ probroſiſſimę crucis mortis. Quid autẽ ex eo prẽmij cõſequutus eſt? Quid aliud niſi quod ipſe dixit aliquando: Qui ſe humiliat, exaltabitur. Nihil ſibi ipſe quidẽ apud homines vſurpauit, nec ante tempus maieſtatẽ ſuam iactauit, ſed quò ſe magis ipſe deiecerat, hoc eũ euexit magis Deus pater in ſummã ſublimitatẽ, ac per humilitatem & ignominiam crucis illuſtrato, largitus eſt nomen quod excellit omnẽ humanam gloriam: nimirũ, vt iam ad illius Ieſu conſputi & crucifixi nomen, ſeſe flectat ac ſubmittat omne genu, non ſolũ eorum, qui ſunt in terris, verumetiã eorum, qui apud inferos, vel apud ſuperos degunt in cœlis: nec vlla ſit vſquã lingua, ſiue hominũ, ſiue angelorum, ſiue dæmonũ, quæ non confiteatur Ieſum omnium rerum principem ac Dominum à dextris aſſidere Deo patri, vt regni communis gloriæque omnis conſortem. *Luc. 14.*

Quotquot igitur eiuſdem gloriæ participes eſſe cupitis, in hunc aſpiciatis auctorem fidei & conſummatorẽ Ieſum, huius vobis exemplum ad imitandũ proponite: ſanctis huius veſtigiis incedite: per vitæ contemptũ ad vitã: per inanis gloriæ deſpicientiã, ad gloriam æternã: per mortalia diſpendia, ad immortalia cõpendia viã affectate. Vultis ſimiles eſſe Deo? Piũ & honeſtũ eſt quod cupitis: Nam propterea Deus factus eſt æqualis nobis, vt nos illũ in terris verſantem imitati, Deo viciſſim ſimiles eſſe poſſimus. Sed ad hanc ſimilitudinem, ne velitis ea via graſſari, quam oſtendit ſerpens primis parentibus noſtris, nec ea, qua Cherub ingreſſus eſt: vt elatis animis pluſquam oportet ſcire & ſapere, ac ſuper nubiũ altitudinẽ aſcendere, ac ſic demum eſſe ſimiles altiſſimo contendatis. Non hæc eſt via, qua itur in cœlum: nõ hæc eſt via, qua peruenitur ad verã gloriam: ad præcipitiũ hoc iter eſt. Contritionẽ enim, inquit Sapiens, præcedit ſuperbia, & ante ruinã exaltatur ſpiritus. Viam vobis oſtendit is, qui via noſtra fieri dignatus eſt Dominus, noſter Ieſus Chriſtus humiliari ac deiici prius neceſſe eſt, vt ſic tandẽ liceat exaltari. Hoc eſt quod nos Petrus monet. Humiliamini ſub potẽti manu Dei, vt vos exaltet in tempore viſitationis: Hoc eſt quod à S. Iob quoq; ſcriptũ legimus, Qui humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos ſuos, ipſe ſaluabitur. Hoc & Sapiẽs docet, dicens: Antequã conteratur, exaltatur cor hominis, & antequàm glorificetur, humiliatur. Et iterum: Superbum ſequitur humilitas, & humilem ſpiritũ ſuſcipiet gloria. Non ſumus, hi qui vos quominus ſcire contendatis prohibere velimus: Verùm quod Paulus in hac ipſa epiſtola ſcribit, cuius vos verbis ad idem ſapiendum nobiſcũ inuitauimus, illud vehementer optamus, vt charitas magis ac magis abundet in omni ſcientia veſtra. Priore loco poſuit Paulus charitatem quàm ſcientiam: illã abundare vult in ſcientia. Nam qui ſe ſcire putat, ſi charitas in eius abundauerit ſciẽtia, ſublato per illam tumore, ſuperiorẽ ſe alium arbitratus, cùm eum recta præcipientem audiuerit, facilè de ſuo ſenſu cedit. Cæterùm qui vel à ſe verbum Dei proceſſiſſe, vel in ſe ſolum perueniſſe perſuaſum habet, eiuſq; poſſeſſione cæteros excludit, adeò ſibi ipſi plerunq; placet, vſq; eo ſui cordis viſiones admiratur, totũ vt orbem Chriſtianũ erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciuiſſe, citius exiſtimauerit, quàm vt ſibi parum aliquid in ſcripturis intellectum eſſe credat. Quamobrem ſcientiam vobis nõ inuidemus, ſed vt nihil æquè ſuſpectum habeatis, atq; inflantem ſcientiam: etiam atq; etiam diligenter, & monemus vt filios, & hortamur vt fratres. Hæc eſt enim, quæ ſegregat, quæ diuidit, quæ diſpergit: ſicut contrà charitas eſt, quæ ædificat, quæ colligit, quæ cõgregat. Et ſicut ex multis lapidibus architectus vnam domum, ſic hæc ex multis fidelibus vnã facit Eccleſiã. *Hebr. 12.* *Gene. 3.* *Rom. 12.* *Iſa 14.* *Via in cœlum.* *Prouer. 16.* *Ioan. 14.* *1. Pet. 5.* *Iob. 21.* *Prouer. 18.* *Prouer. 29.* *Philip. 1.* *Charitas præfertur ſcientiæ.* *1. Cor. 14.* *Scientia inflans perницioſa.* *1. Cor. 8.*

Hom.20. in epi. ad Corinth. *Charitas conseruatur in humilitate, tenetur in vnitate.* *Vide Chry. hom. de sancto & venerando spiritu.* *Aug. serm.6. dominica post ascensio. domini in fine 10. tomi.* *In eandem sententiam scribuntur pleraque ab Opta to Lib.1. contra Parmenianum.* *Matth.23.* *Ioan 10.* *Lucæ 12.* *1. Cor.1.* *Lucæ 12.* *Cupiditas diuidit, charitas colligit.* *Diuisio fugienda.* *Fratres sumus inuicem.* *Matth.6.* *Aug. in Psal.32.* *Ambr. in cap.14. prioris, ad Cor.* *Iustinus in colloquio cum Tryphone Iudæo.* *Rom.14.* *1. Cor.6. & 7.*

Hoc est quod à Chrysostomo quoq; dictum legis. Superbia separare, charitas autē coniungere & scientiam augere solita est. Charitas hæc sicut non conseruatur nisi in humilitate, sic nō tenetur, nisi in vnitate. Non illā habent diuisores: sicut dicit Iudas Apostolus: Hi sunt, qui seipsos segregant, animales, spiritū non habentes. Qui seipsos segregant: quęrit Augustinus: quare segregant? Quia animales, spiritum non habentes. Ideò defluunt, quia coagulum non habēt charitatis. Ipsa charitate plena est gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis humilians vocem suā, extendēs alas suas. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos? Colligere, non diuidere. Quia habeo, inquit, alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt fit vnus grex, & vnus pastor. Merito nō audiuit fratrem contra fratrē interpellātem, & dicentem: Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatē: Domine, inquit, dic fratri meo. Quid? Diuidat mecum hæreditatē. Et Dominus: Dic homo: Quare enim vis diuidere, nisi quia homo? Cùm enim dicit alius: Ego sum Pauli, alius autē, ego Apollo: nónne homines estis? Dic homo: Quis cōstituit me diuisorem hęreditatis inter vos? Colligere veni, nō diuidere. Ideò, inquit, dico vobis: Cauete ab omni cupiditate. Cupiditas enim cupit diuidere, sicut charitas colligere. Quid est autem, cauete ab omni cupiditate, nisi impleamini charitate? Nos charitatē pro captu nostro habentes, interpellamus Dominum cōtra fratrē, sicut & ille contra fratrem: sed nō hac voce, nō hac postulatione. Ille enim dixit, Domine, dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatē: Nos dicimus, Domine dic fratri meo, teneat mecū hæreditatem. Hæc rectè quidē ab Augustino contra Donatistas dicta sunt: sed à nobis quoq; non minus rectè possunt vsurpari cōtra vos, qui diuisionē hæreditatis postulatis. Quamuis enim, sicut illi quondā à patribus nostris, sic vos à nobis diuidi, & vnū nobiscum caput Christum cōfitentes, ab eius corpore separari cupiatis, fratres vos tamē nostros agnoscimus: Velitis, nolitis, fratres nostri estis. Tunc esse desinetis fratres nostri, cùm dicere desinetis, Pater noster. Adferens Prophetæ locum illum Augustinus quē ex Esaia citat Ambrosius, & eo vetustior Theophilus ad Autholicum scribens: & hoc adhuc vetustior Iustinus Philosophus & Martyr qui videtur eum ex Esaiæ cap.66. producere: His qui dicunt vobis non estis fratres nostri, dicite, fratres nostri estis, Circumspicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non, Neq; enim dicimus eos fratres nostros secundùm scripturas, & Ecclesiasticum loquēdi morem. Nunquid de Iudæis, qui in Christū non crediderunt? Legite Apostolum, & videte, quia fratres quādo dicit Apostolus sine aliquo additamēto, non vult intelligere, nisi Christianos. Isti ergò qui dicunt, nō estis fratres nostri: paganos nos ducūt. Ideò enim & rebaptizare nos volunt, dicentes nos non habere quod dant. Vnde consequens est error ipsorum, vt negent nos fratres suos esse. Vos etsi Donatistarum exēplo rebaptizare nos nō vultis, tamen sicut illi patres nostros, sic vos paganos & idololatras nos, à quibus verum veri Dei cultum acceperatis, appellatis. Nos nihilominus, quandoquidē eadem sacramenta celebratis, etsi non nobiscum eadem, vnum Amen respōdetis, etsi nō nobiscum vnum Amen, eundem Deum patrem inuocatis, etsi non nobiscum eundem patrem: pro fratribus vos nostris libenter agnoscimus, fratres vos nostros appellamus, & vestram, tanquam fratrum nostrorum, salutem quærimus. Quāobrem precamur & nos à Domino, vt dicat vobis, quo teneatis nobiscum hæreditatem. Vos verò fratres nostros adiuramus per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane solidamur, per Christum Dominum nostrum, per mansuetudinem eius adiuramus vos, vt ne petatis à Domino, quo nos diuidere vobiscum velit hæreditatem. Etenim Dominus Deus noster non diuisionis, non dissentionis Deus est, sed pacis, sed dilectionis. Sicut ipse Christus diuisus nō est, sic hæreditatem suā, Ecclesiam suam diuidi nō vult. Vultis scire quis est, qui diuidit? Diabolus est, de quo dicit Ozeas, quòd ille inter fratres diuidit. Fugite per Deum immortalem, fugite diuisorem istum, ad eum autem vos cōuertite, qui quemadmodum solicita gallina cōgregat pullos suos, fouetq; sub alis suis, sic & ipse, quos pretioso sanguine suo redemit, eos congregare conatur. Ipse est pax nostra, ipse facit vtraq; vnum, non duo de vno. Nolite maceriā iterum interponere velle, quæ semel per ipsum pro nobis mortuum, est sublata. Si scripturas cōmuniter possidemus, si de eodem euangelio gloriamur: quid causæ est, quamobrem & Christum & corpus eius, hæreditatem eius Ecclesiam non itidem communiter possideamus? Quid causæ est, quò minus idem sapiamus omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes?

1. Cor.14. *1. Cor.3.* *Quis diuidat.* *Ozeæ.13.* *Matth.23.* *Ioan.11.* *Ephe.2.*

Verùm hæc his dicta sufficiant, qui sunt adeò diuisionis & segregationis cupidi, pro quibus Deum supplices precamur, vt charitatem in cordibus eorum diffundat per quā ad Ecclesiæ redire possint vnitatem. Qui verò nondum quidem discessistis, verùm quòd vos pleraq; offendūt in ecclesia, ideò vacillatis animis, ac foras prospectare videmini, oramus vos & obsecramus per viscera misericordiæ Dei, ne velitis esse paruuli fluctuantes, néve circūferamini omni vēto doctrinæ, quodq; semel à maioribus vestris traditum accepistis, ab eo vos in aliud Euāgelium transferri ne patiamini. Consistite firmi in lapide angulari Christo, in quo ædificati sumus in habitaculum Dei in Spiritusancto. Continete vos in arca, ne pereatis regnāte diluuio. Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos absorbeāt: perseuerate in ouili ecclesiæ, ne fiatis prædæ lupis. Quod ad doctrinam attinet, quam ad vos afferimus, non est ea priuata nostra: nihil de nostro loquimur: quod omnium est, quod catholicū est, quod Orthodoxum

Ephe.4. *Galat.1.* *Ephe.2.* *Gene.7.* *Marc.6.* *Ioan.10.*

doxũ eſt, quod Chriſtianũ eſt, quod ab ipſis Apoſtolis, per longã Epiſcoporũ & Sacerdotũ ſucceſsionẽ, per manus nobis traditũ eſt, id vobis offerimus: vt ſine vlla dubitatione recipere poſsitis. Si verò ſunt in moribus noſtris nõnulla quę vos offendũt, ſi doctrinę, profeſsioniq; noſtræ vita non reſpõdet, ita vt ſermones hominũ effugere non poſſumus, nihil ad vos aliena peccata pertinent, ſi modò diſpliceãt: neq; iuſtã propterea ſeparationis cauſam habetis.

Propter improbã vitã alicuius, doctrina ſana non aſpernanda.

Sed quo maior ſit dictorũ fides, non noſtris, ſed illius verbis vtendum exiſtimamus, cuius non doctrina magis quàm vitę ſanctimonia, in toto terrarũ orbe, quàm latè patet Chriſtiana religio, prædicatur ab omnibus: ſic enim ille loquitur, non temerè Chryſoſtomus appellatus. Sed longè, inquies, à dignitate Apoſtolorũ tu abes. Fateor, nec vnquã negabo, non ſolũ non illis, ſed ne vmbra quidẽ eorũ me dignũ eſſe: ſed tamen, ſi noſtrũ officiũ vos cõſeruabitis, nullam iacturã hinc facietis: imò magnã etiã vtilitatẽ cõſequemini. Nam cùm vel erga indignos magna ſitis affecti charitate, cùm ſingularem præſtetis illis obedientiã, maiora tunc præmia, maiorq; vobis debetur retributio. Non enim noſtra prędicamus, quoniã eſt nobis Doctor in cœlis: ſed quæ recepimus, ea tradimus: & tradẽtes ea, nihil aliud à vobis flagitamus, quàm vt diligamur. Quòd ſi etiã diligi ſumus indigni, ſed nos dilectione ac charitate veſtra dignos citò facietis: quãuis mandatũ ſit nõ amicos ſolũ, verumetiã inimicos diligere. Quis ergo ſic durus atq; agreſtis eſt, vt cùm huiuſmodi mãdata ſibi tradita ſint, nihilominus amicos auerſetur atq; oderit, etiã ſi mille vitiis mentẽ irretitã atq; oppreſſam habeãt? Communicamus eadem menſa ſpirituali: cõmunicemus & ſpirituali charitate. Nam ſi latrones cùm alteri alteris ſale cõmunicauerint, latrocinãdi ferocitatẽ deponũt: quibus nos rationib⁹ excuſabimus Domini corpore cõmunicantes: & latronum conſuetudinẽ atrocitate ſuperãtes? præſertim cum multis Gentilibus, non quoniã vna menſa vterentur, ſed quoniã vnius eſſent ciuitatis, ſatis ad amicitiam fuerit: Nos autem, qui eiuſdem ſumus ciuitatis, vna nobis domus eſt, eadem menſa, eadem via, ianua, radix, vita, quibus idem caput eſt, idem paſtor, idem Rex, vnus & idem Magiſter, Iudex, Conditor, Pater, quæ omnia nobis æquali quadam inſunt communitate, qua erimus ita digni, ſi mente diuiſi, alter alterum non diligimus.

Ho 33. in Matth. Vide Optatum lib. 1. cõtra Parmenia. hac de re. Simile. Matth. 5. 1. Petri 2. Matth. 23. Matth. 5.

Quæ ſuis olim Conſtantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadẽ à nobis quoq; dicta vobis eſſe putate. Narrat ille, non ſolùm Apoſtolis, ſed ne vmbra quidẽ illorum ſe dignum eſſe. Nos verò plus etiã fatemur, quòd multo longius ab huius viri ſanctiſsimi ſumus integritate remoti, quàm ille fuit ab Apoſtolorũ dignitate diſiunctus: Sed num propterea non audire nos, num propterea ſeparare vos à nobis debetis? Nihil eſt, quod minus eſſe faciendũ exiſtimet Chryſoſtomus: Quin quãtò nos minus digni, tantò maiorẽ in cœlis mercedẽ vobis eſſe poſitã affirmat, qui nõ in perſonarũ acceptione fidẽ habeatis, neq; qui ſimus nos (eadẽ enim ſumus nos, qua eſtis vos infirmitate præditi) verũ quis & quãtus ille ſit, pro quo legatione fungimur, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, attendendũ, atq; illi in nobis indignis loquẽdi parendum eſſe putetis. Præclarè dictũ eſt à Paulino. Quòd etiã in malo ſeruo, bonus dominus honoratur. Nihil eſt igitur quod metuatis, modò ſitis ipſi boni, quicquã obfuturos præpoſitos malos. Nunquid obeſt palea frumẽtis? donec veniat dominus areæ, ferẽs ventilabrum in manu ſua, vt mundet areã ſuam, frumenta recõdat in horreũ ſuum, paleas verò cõburat igni inextinguibili? Nunquid obfuit bonis tanta multitudo ſceleratorũ, qui per Ezechiẽlẽ Prophetã dicti ſunt nimirũ illis, qui gemebãt & mœrebãt facinora populi, quæ fiebant in medio eorum? Ab ipſo etiã orbe cõdito, ſemper bonis mali permixti fuerunt: neq; tamẽ illis quicquã obfuerunt. Vbi erat Moſes & Aaron, ibi murmuratores ſacrilegi, quos Deus à facie ſua ſemper ſe perditurũ eſſe minabatur: Vbi erat Caiphas & Annas, ibi Zacharias & Simeon, & cæteri boni: Vbi Saul, ibi Dauid, vbi Eſaias, vbi Ieremias, vbi Daniẽl, vbi Ezechiel, ibi Sacerdotes mali & populi mali. Sed ſarcinã ſuam vnuſquiſq; portabat: Vbicunq; boni fuerint, nouit Dominus, qui ſunt eius dicit Apoſtolus, & recedat ab iniuſtitia omnis, qui inuocat nomẽ Domini. Non dicit, recedat ab iniuſtorũ & malorum cõmunione, ſed recedat ab iniuſtitia, recedat à peccatis eorũ, quibus ſi per conſenſionẽ non cõmunicauerit, etiã ſi ſocietatẽ eorum corporaliter nõ deſeruerit, ſecutus eſt, nec ei quicquã aliena peccata prę iudicabunt: Fugiat paleam, ne hoc ſit, nõ fugiat areã, ne nihil ſit. Præclarè dictũ eſt à Clemẽte: Vnuſquiſq; de ſuis operib⁹ rationẽ eſt redditurus. Nam neq; Noë pro mũdo pœnas pẽdit, neq; Loth pro Sodomitis igne flagrauit, neq; Raab pro Hierichũte interfecta eſt, neq; Iſraël pro Ægyptiis. Non enim ſi cũ iniquis habitẽt, ea res cõdemnat iuſtos, ſed ſi conſentientẽ cum illis voluntatẽ habeãt. Et Chryſ. Nec aliena, inquit, quicũq; opprimũt crimina, quia nec bona malis, nec mala bonis deputãtur aliena. Grauiter obiurgat eos Auguſt. qui vt quiſq; Epiſcopus, vel clericus, vel monach⁹, vel ſanctimonialis ciciderit, omnes tales eſſe credũt, ſed nõ omnes poſſe manifeſtari. Et tamen, inquit, etiãſi ipſi cũ aliqua maritata inuenitur adultera, nec proiiciunt vxores ſuas, nec accuſant matres ſuas. Cũ autẽ de aliquib⁹ qui ſanctũ nomẽ profitẽtur, aliquid criminis vel falſitatis ſonuerit, vel veri patuerit, inſtãt, ſatagũt, ambiũt, vt de omnib⁹ hoc credatur.

Ioannis 15. Iacob. 2. 2. Corinth. 5. Epiſt. 1. ad Seue. Math. 3. Ezech. 9. Mali ſemper bonis permixti. Num. 16. Galat. 6. 2. Tim. 2. Pſalm. 1. Lib. 2. conſtitut. eccleſ. cap. 15. Punitur quiſque pro ſuo crimine. Hom. de Ioſeph. tom. 1. Epiſt. 137.

Nihil itaq; vos moueãt peccata noſtra, vt propterea vobis vnitatẽ eccleſię relinquendã eſſe putetis. Non enim propter malos boni deſerẽdi, ſed propter bonos mali tolerãdi ſunt. Sicut tolerauerũt Prophetę, cõtra quos tãta dicebãt: nec ſacramentorũ illius populi cõmunionem relinquebant. Sicut ipſe Dominus tolerauit Iudã diabolum, furẽ & venditorẽ ſuum vſq; ad con-

Malos propter bonos tolerandi. Ioan. 6. 12. & 18.

condignũ eius exitiũ,& eũ omniũ nocentissimũ sacrã cœnã cum innocentibus cõmunicare,
& pretium nostrũ accipere permisit. Sicut tolerarunt Apostoli eos,qui per inuidiã,quod ip-
Sapien.2.
sius diaboli vitium est,Christum annunciabant. Et inter sua quærẽtes, nõ quæ Iesu Christi.
Philip.1.2.
Paulus nõ sua quærẽs,sed quę Iesu Christi,cum summa tolerãtię laude cõuersatus est. Sicut
Ser.5.de lapsis.
tolerauit sanctus Episcopus & Martyr Cyprianus collegas suos Episcopos,de quibus pluri-
mos,quos & hortamẽto oportebat esse cæteris & exemplo,diuina procuratione cõtempta,
procuratores rerum seculariũ fieri queritur,derelicta cathedra,plebe deserta,per alienas pro-
uincias oberrãtes,negociationis quæstuosæ nundinas aucupari: Esurientibus in Ecclesia fra-
tribus non subuenire,habere argentũ largiter,velle fundos insidiosis fraudibus rapere,vsuris
multiplicantibus fœnus augere. Horũ exemplo tolerare nos quoq; peccatores:& ferte nos,
sicut vultis,vt Christus ferat vos. Peccatores sumus,peccatores esse nos libẽter agnoscimus.
Sed nunquid sanctiores hi sunt,qui discesserunt à nobis? Nunquid minus in eorum vita vi-
tiorum & flagitiorũ cernere licet? Nunquid quorundã ex eis,quæ vocant ipsi coniugia, ca-
stiora sunt,quàm nostrorum sacerdotum cœlibatus? Deinde verò: An non extremę cuiusdã
demẽtiæ fuerit,sic Sacerdotes,Episcopos,& Monachos odisse,vt ipse te reddas illis deterio-
rem,nec illos tamẽ efficias meliores? Nullum est enim vitium hæresi aut schismate deterius.
Congerantur in vnum sacerdotẽ luxus,libido,ambitio,auaritia,& quicquid prætereà crimi-
Schisma grauius quàm idololatriæ crimen.
num est:omnẽ hanc vitiorum lernã,vna superat hæresis aut schisma. Longè enim sunt gra-
uiores trabes schismatis,quas in oculis gerunt,qui segregauerunt semetipsos, quàm qualia-
Matth.7.
cunq; tandẽ peccata manentium in vnitate Ecclesiæ:quæ schismati cõparata,sicut festucæ in
Lib.3.con.epist. Parmeniani,cap. 2.epi.162.& 72.
oculis fratrum esse videntur,vt nõ immeritò dixerit Augustinus, quòd cõsilia separationis,
& inania sunt & perniciosa,atq; sacrilega: quia & impia,& superba fiunt,& plus perturbãt
infirmos bonos,quàm corrigunt animosos malos. Qui quãtò sit grauius schismatis crimen,
Iere.36.
vel ex eo cuiuis cõstare posse docet,quod tum prioris populi temporibus & idololatriæ sa-
crilegium fuisse cõmissum,& à Rege cõtemptore librum propheticũ incẽsum esse legamus,
Num.16.
vtroq; crimine malum hoc non puniretur atrocius,nisi grauius pẽderetur. Siquidẽ schisma-
tis auctores viuos dehiscens terra sorbuit,& eos qui cõsenserant,cœlo irruens ignis absum-
Lib.1.cont.epist. Parmeniani cap. 4.& lib.2.ca.13.
psit. Sic ne fabricatum & adoratum idolum,nec sacer liber exustus meruit vindicari. Itaque
diuersitate pœnarũ,cuius diuersitatẽ agnoscere licet meritorum. Et alio quodã loco: Sacrile-
gium,inquit,schismatis omnia scelera supergreditur. Et lib.2.dicit,non esse quicquã grauius
Lib.4.contra hæreses cap.62.
sacrilegio schismatis,quia præcidendæ vnitatis nulla est iusta necessitas. Ante quem etiã Ire-
næus: Iudicabit,inquit,Deus & eos,qui schismata operãtur,qui sunt immanes,non habẽtes
Dei dilectionẽ,suamq; vtilitatẽ potius cõsiderantes,quàm vnitatẽ Ecclesię propter modicas
& quaslibet causas,magnum & gloriosum Christi corpus cõscindunt & diuidunt,& quan-
tum in ipsis est,interficiunt: pacẽ loquentes,& bellũ operãtes: liquãtes culicẽ,& camelum
deglutientes. Nulla enim ab eis potest fieri tanta correctio,quãta est schismatis pernicies.

Libet autem etiã quid schismaticus ipse,vel schismaticorũ & hæreticorũ Princeps potius,
Lutheri contra se testimonium de schismate.
Martinus Lutherus de cõsilio separationis eiusmodi senserit,paucis adscribere. Nam qualis
qualis sit,digna tamẽ est vox hęc eius quę celebretur,&quam omnes qui se Catholicos pro-
fitẽtur,nõ in ore magis quàm in pectore semper habeãt. Obiectũ illi fuerat ab Eckio in dispu
tatione Lipsica,quòd esset fautor & patronus Bohemorũ schismaticorũ. Tum ille dicitur in
hæc verba prorupisse: Nunquam mihi placuit, nec in æternum placebit quodcunq; schisma.
Iniquè faciunt Bohemi,quod se auctoritate propria separãt à nostra vnitate: etiã si ius diui-
Ephes.4.
num pro illis staret:cùm supremũ ius diuinum sit charitas,& vnitas spiritus. Sed & illa Pau-
Galat.6.
li verba explicãs, Alter alterius onera portate. Hi sanè peruertunt,inquit,hanc doctrinã, qui
volunt sua onera portari, & solum cõmodis aliorum frui & vehi: vt qui indoctos,inutiles,
iracundos,ineptos,difficiles,morosos dedignãtur habere socios vitæ: Sed quærũt humanos,
suaues,benignos,quietos & sanctos homines. Hoc est,volunt non in terra,sed in Paradiso,
nõ inter peccatores,sed inter Angelos,nõ in mũdo,sed in cœlo viuere. Quibus quoq; timen-
Cant.2.
dum est,ne & hîc recipiãt mercedẽ suã,& in hac vita suum regnũ cœlorũ possederint. Nam
Ezech.5.
cum sponsa nolunt esse lilium inter spinas,nec cum Hierusalẽ in medio gentium posita,nec
Psalm.109.
cum Christo dominari in medio inimicorum. Euacuãt enim crucẽ Christi in semetipsis,&
ociosam & stertentẽ,aliisq; humeris vectatã charitatẽ habent. Proinde qui fugiũt talium so-
cietatẽ,vt boni fiant,nihil aliud faciunt,quàm vt pessimi omnium fiant,quod tamen nõ cre-
dunt: quia propter charitatẽ fugiunt germanum officium charitatis: propter salutẽ fugiunt
verum cõpendium salutis. Ecclesia enim tunc semper fuit optima,quãdo agebat inter pessi-
Psalm.67.
mos. Horum enim onerum tolerãtia,mirè rutilauit eius charitas. Sicut Psalmus dicit: Poste-
riora dorsi in pallore auri. Hoc est,tolerãtia columbę Christianę,quę per dorsi posteriora si-
gnificatur,tota est rutilantissima in aurea charitate. Alioquin cur non Moses quoq; reliquit
Bohemorum dissidium.
duræ ceruicis populum? Cur nõ Eliseus & Prophetæ,Reges Israël idololatras? Consequens
Rom.Eccle.inexcusabile.
est quod Bohemorum dissidium à Romana Ecclesia, nulla possit excusatione defendi, quin
sit impium,& Christi omnibus legibus contrariũ. Quia cõtra charitatẽ,in qua omnes leges
In resolut. super propositiones 80.
summantur,perstat. Nam hoc quod vnicè allegãt, sese timore Dei & consciẽtiæ defecisse,ne
inter malos Sacerdotes & Pontifices viuerẽt,hoc eos maximè omnium accusat. Et alio loco:

Hæc

Haec ideò, inquit, cōmemoro, ne Pighardi nostri vicini hæretici, infelix populus fœtore Romano gaudeat, sicut Pharisæus super Publicanum, non autē cōpatitur. Ne, inquā, illi nos crederent nescire vitia & labes nostras, & immensum aduersus nostrā miseriā superbirēt, si nos ista tacere & approbare videremur. Scimus, heu, nostrum casum, & dolemus, non autē sicut hæretici fugimus, & semiuiuum transimus: tanquā alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis, & repunt ad seipsos in angulum. O blasphematores Dei, & proditores Christi: si Christus fecisset sicut vos facitis, quis vnquā saluatus esset? Et in declaratione quorundā articulorum, sic ait: Quòd Romana Ecclesia sit à Deo præ aliis omnibus honorata, nō est dubium. Ibi enim sancti Petrus & Paulus, Pontifices quadragintasex Romani, ac tot centena millia Martyrū, sanguinē suum fuderunt, infernum & mundum vicerunt, vt vel palpari quæat, quàm singularē habeat ad eam Ecclesiā respectum Deus. Quòd si nunc, proh dolor, res habet Romæ vt expediret habere melius, attamē neq; hæc, neq; alia causa vlla tam grandis est, nec esse potest, vt ab Ecclesia illa separatio, aut discessio vlla fieri debeat. Imò quò peius res ibi habet, tantò magis accurendum & adhærēdum est. Per separationem enim & cōtemptum, nō fit melius: nec dimittēdus est Deus propter diabolum, nec vitādi reliqui boni propter turbā prauorū. Imò propter nullum peccatū aut malū, quodcunq; excogitari aut nominari potest, debet rescindi charitas, nec spiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia potest, & vnitati nihil nimiū graue est. Modica enim charitas & vnitas est, quæ sinit se propter aliena peccata diuidi. Et in epistola quadā ad duos Plebanos de anabaptismo: Audio, inquit, & video rebaptizationē à quibusdā vsurpari ex eo fundamēto, vt in despectum Papæ faciant, tanquā hi qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodū & Sacramentarij, propterea merum panē & vinum habere volunt in despectum Papæ, arbitrātes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatum. Profectò friuolum est hoc fundamētum, supra quod nihil boni ædificaturi sunt: Hoc enim pacto negare eos oportet totā quoq; scripturā sacram, & prædicādi officium, hoc enim totum à Papa nimirum habemus. Et nouā quoq; scripturā sacrā nos facere oporteret. Sic & vetus Testamentū nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis: Stultitia est hoc totū. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorū & Scribarum abusus, nō tamen propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autē fatemur sub Papatu plurimum esse boni Christiani, imò omne bonum Christianum, atq; etiā illinc ad nos deuenisse. Quippè fatemur in Papatu verā esse scripturam sacram, verū baptismū, verum sacramētum altaris, veras claues ad remissionē peccatorū, verum prædicādi officium, verum catechismū, vt sunt, oratio dominica, decem pręcepta, articuli fidei. Dico insuper sub Papatu veram Christianitatē, imò verum nucleum Christianitatis esse. Quoniā verò multò plures hoc tempore Caluinistas, quàm Lutheristas videre licet, hac de re Caluini quoq; sententiā adscribere libet: Horrendę sunt, inquit, illæ descriptiones, quibus Esaias, Hieremias, Ioël, Abacuc, & alij, Ecclesiæ Hierosolymitanæ morbos deplorant. In plebe, in Magistratu, in Sacerdotibus, omnia vsq; adeò corrupta erāt, vt clamet Esaias: A vertice capitis vsq; ad calcē pedis, nihil est illic sanum. Religio partim cōtempta, partim cōtaminata: in moribus passim referebātur furta, rapinæ, perfidiæ, cædes, & similia scelera. Neq; tamen propterea aut nouas sibi Ecclesias erigebant, aut noua altaria extruebant Prophetæ, in quibus separata sacrificia haberēt. Sed qualescunq; essent homines, quia tamē reputabāt Dominum apud eos verbū suum deposuisse, & cæremonias instituisse, quibus illic colebatur, in medio impiorum cœtu, puras manus ad eum extendebāt. Certè si putassent aliquid inde se cōtagionis cōtrahere, centies potius mortui fuissent, quàm passi fuissent illuc se pertrahi. Nihil ergo eos retinebat, quò minus discessionē facerent, quàm seruādæ vnitatis studiū. Quod si religio sanctis Prophetis fuit, ob plurima & maxima scelera, nō vnius aut alterius hominis, sed propemodū totius populi se ab Ecclesia alienare, nimiū nobis arrogamus, si protinus audemus ab Ecclesiæ vnione deficere, vbi nō omniū mores, vel nostro iudicio, vel Christianæ etiā professioni satisfaciūt. Iam Christi & Apostolorū seculū quale fuit? Neq; tamē impedire potuit desperata illa Pharisæorū impietas, & quæ tū passim regnabat dissoluta viuēdi licētia, quin iisdē sacris cum populo vteretur, & in vnū cum reliquis templū ad publica religionis exercitia cōuenirent. Vnde id? Nisi quia sciebāt malorū societatē minimè pollui, qui pura cōscientia iisdē sacris cōmunicarent. Si quē parū mouet Prophetæ & Apostoli, ille saltē Christi auctoritati acquiescat. Ac paucis interiectis, discessionem ab Ecclesia superbā vocat obstinationem, & sacrilegam præsumptionem, quam sibi furor prauus assumit.

Luca 18.

Eccles. Rom. à Deo præ aliis omnibus honorata.

1. Corinth. 13. Cantic. 8.

Caluin. in Symbolum sectio. 19.

Sectione 20.

Videtis charissimi, quid de separationis cōsiliis senserit ipse, qui primus ætate nostra separationis ab Ecclesia Dei cōsilium est amplexus, qualē ipse cōtra Pighardos, & se, suiq; similes hæreticos, vi veritatis coactus sententiā protulit. Quanquā consentientē hac eadē in re sibi Caluinū habuerit. Quamobrē fugite, fugite separationis cōsilia, & in vnitate Ecclesiæ permanete. Quales quales sumus, quādiu tamē Catholici sumus, parata est semper in Ecclesia catholica remissio peccatorū, simul vt ex animo patratorū criminū pœnituerit. At in hęresi, vel schismate malè viuunt etiā qui benè viuūt, nec est, nisi prius vndè discesserit, eò redeat, quòd quisquā se peccatorum suorum veniam adipisci posse speret. Quisquis enim ab Ecclesia catholica fuerit separatus, quātumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à

In ecclesia catholica remissio peccatorum.

Ioan. 3. Epist. 152.

Christi

Adel. in epist. ad Hieruntiū Regē. Christi corporis vnitate disiunctus est, nō habebit vitā, ait August. sed ira Dei manet super eum. Cùm verè dictū sit ab Adelhelmo: Bonorū operum emolumenta nihil prosunt, si extra Ecclesiā catholicam gerantur. Quisquis autē in hac Ecclesia benè vixerit, nihil ei præiudicant aliena peccata, quia vnusquisq; in ea proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit.

Galat. 6. Matth. 3. Matth. 13. Ibidem. Matth. 25. 2. Tim. 2. Matth. 10. Quamobrem nemo propter paleas ventilabro Iudicis excutiēdas relinquat areā Domini: nemo propter zizania in messe cōburenda excedat agro: nemo propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separādos, rumpat retia: nemo propter hœdos atq; hircos, in Iudicis aduentu segregandos, deserat gregē: nemo propter vasa in contumeliā facta, migret ex magna domo Domini. Quin illud secum potius quisq; reputet: cùm in Euāgelio dicat Dominus: Nónne duo passeres asse veneunt, & vnus ex illis non cadit super terram sine patris vestri voluntate? Si passeres non cadunt in terram absq; voluntate Dei, multò minus Sacerdotes aut Episcopos dari terris, vel non sciente, vel non permittente Deo: Siquidem Deus in cuius manu cor est Regis, & qui quocunq; voluerit, inclinat illud, aliquādo regnare permittit hominem hypocritam propter peccata populi: vt sit sicut populus, ita & Sacerdos. Hoc per Prophetam denunciat, dicens: Dabo tibi Regem in furore meo. Dat quandoq; Deus improbis potestatem, vt & bonorum patientia probetur, & malorum iniquitas puniatur. Per potestatem enim diabolo datam, & Iob probatus est, vt iustus appareret: & Petrus tentatus est, ne de se præsumeret: & Paulus colaphizatus est, ne se extolleret: & Iudas damnatus est, vt se suspēderet. Vsq; eò autem secundum merita subditorum tribui scribit Gregorius, personas regentium, vt sæpè qui videntur boni, accepto mox regimine, permutētur: sicut scriptura sacra de Saule dicit, quia cor cum dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium, vt sæpè pro malo gregis, etiam veri boni delinquat vita pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus, ille supernorum mysteriorū conscius Dauid Propheta, tumore repentinæ elationis inflatus, populum numerando, peccauit, & tamen vindictam populus Dauid peccante suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundum merita plebium, disponuntur corda regentium. Quod videtur Gregorius ab Euaristo mutuatus: ante Gregorium verò Ioannes Chrysostomus: Si nos malè viuimus, nihil interest, qualis ille sit, qui Principatum gerit, quantum ad causam malorum. Qui sic, inquis? aut quo pacto? Quoniam si transgressor legum fuerit, si temerè, nulloq; consilio feratur, nostra incogitantia, nostraq; temeritas talem genuit Principem, nostra cōmissa, plagam accersierunt. Nam quod iuxta corda nostra accipimus Principes, nihil aliud est, quàm quod præterita peccata nostra talem nobis dederunt Præfectum, siue quis fuerit ex consecratis, siue ex eorum numero, qui mundanas administrant dignitates. Mutet igitur populus vitam suam, mutabit etiam Deus eorum corda, qui præsident: Qui potēs est ex lapidibus filios Abrahę suscitare: qui potuit ex persequutore Saulo Paulum Apostolum, qui potuit ex Matthæo Publicano facere Euāgelistam: potest is ex mercenariis, malisq; Præsidibus bonos facere pastores. Non enim est abbreuiata manus Domini, neq; aggrauata auris eius vt non exaudiat: dummodo nos declinemus à malo & faciamus bonū, vitaq; nostra in melius commutata vnanimiter omnes maiestatem diuinam supplices deprecemur, vt suam nobis gratiā impartiat: quo possimus vtriq; dignè ambulare vocatione, qua vocati sumus: vt & vos, oues vos esse recordati, minimè vobis licere velitis, eos iudicare, & in eorum vitam anxiè nimis inquirere, à quibus ipsi iudicandi venitis: sed etiam si aliquo fuerimus in delicto præoccupati, Christum nihilominus audiatis præcipientem: Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: & nos eius muneris memores, ad quod arduum nimis & periculosum vocati sumus, ita vitam nostrā instituamus, vt ne quod verbo ædificamus, moribus nostris destruere videamur.

Præsides mali tur interdum à Deo dantur. Prouer. 21. Iob 34. Esai. 24. Oseæ 13. Iob. 1. Matth. 26. 2. Corinth. 12. Matth. 27. Lib. 26 moral. cap. 20. 1. Regum 10. 2. Regum 24. Epist. 2. De verbis Esa. homil. 1. Matth. 3. 1. Timoth. 1. Matth. 9. Esai. 59. Psalm. 33. Ephes. 4. Oues pastores non iudicent. Galat. 6. Matth. 23.

Ephes. 4. Galat. 6. Ioannis 15. Hebr. 12. Hierusalem visio pacis. Ephes. 2. Philip. 4. Quoniā verò homines vtriq; sumus, & hoc ipso nomine peccatores: quia homines, si qua nos apprehenderit humana tentatio, sicut Paulus monet, cum omni humilitate & mansuetudine, cum patientia supportemus inuicem in charitate: ac si qui sunt firmiores, imbecillitates infirmorum sustineant: nec alia magis de re soliciti simus omnes quàm vt seruare possimus vnitatem spiritus in vinculo pacis. Hanc enim ad patrem suum migraturus, testamento nobis reliquit Christus. Hanc sectari nos iubet Paulus: quòd sine ea nemo videbit Deum. Cui si monenti obtemperauerimus, futurum est, vt ex hac peregrinatione ad manentem illam ciuitatem cœlestem Hierusalem, quæ visio pacis interpretatur, peruenire mereamur: in qua videre licebit, sicuti est, eum, qui est pax nostra, omnem intellectum nostrum exuperans, Dominū nostrum Iesum Christum, Gratia & misericordia eiusdem Domini nostri IESV CHRISTI: cui laus, honor & gloria in secula seculorum.

AMEN.

CONFVTATIO PROLEGOMENON BRENTII,

QVAE PRIMVM SCRIPSIT ADVERSVS VENERABILEM VIRVM PETRVM A SOTO, DEINDE VERO PETRVS PAVLVS VERGERIVS apud Polonos temerè defendenda suscepit:

Auctore D. D. Stanislao Hosio Cardinale Episcopo Varmiensi in Concilio Tridentino Præside.

Opus elegantissimum, nunc recens æditum, & in quinque libros distributum, nostri temporis hæreses primùm ab origine recensens, dein eas complectens controuersias maximas, quæ nunc de fide & religione potissimum agitantur, vti sexta pagina indicabit.

Vltima æditio, nouis ab Auctore aucta accessionibus.



ANTVERPIÆ.

In ædibus Viduæ & hæredum Ioan. Stelsij.

M. D. LXXI.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIAE,

Magno Duci Lithuaniæ, Rusſiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ,&c. Domino & Hæredi, Domino clementiſsimo, Staniſlaus Hoſius Epiſcopus Varmienſis obſequium ſuum defert.



Idi, Sereniſsime Rex, libellum quendam Ioãnis Brentij, quem tibi Petrus Paulus Vergerius dicare veritus non eſt: neq; ſine magna animi mei moleſtia legi. Vocat is libellum hunc aureum, ſed ego non facilè crediderim, aurũ illud, quod prouerbio celebratur, Toloſanũ, maiorem perniciem iis attuliſſe, quorũ eſt manibus attrectatũ, quàm quantã incautis & ſimplicibus, quorũ verſabitur manibus hic libellus, adferre queat: Vt ſi dici meretur aureus, nõ ex alio quàm ex auro Toloſano conflatus eſſe videatur. Quid enim? an non omnem ordinem in eo peruertit? an nõn politiam omnẽ deſtruit? an non profert omnia ſedulò, quæ ad pacem & tranquillitatẽ Eccleſiæ perturbandam pertinere videntur. Quod ſi rectè vir quidam ſanctus, pacem omniũ rerũ eſſe dixit ordinis tranquillitatẽ, quę poteſt ibi eſſe pax, vbi hoc agitur, vt ne quid ordine fiat, vbi nihil aliud laboratur magis, quàm vt ea, quæ terribilis eſſe deſcribitur, tanquã acies caſtrorũ ordinata, quæ ſæpè regnũ cœlorum in ſcripturis appellatur Eccleſia, locus ille teterrimus efficiatur, in quo nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat? Ac quòd libellũ talem in publicum edendum Vergerius curauerit, nihil miror: quòd autẽ eum tibi Catholico, Chriſtiano, Orthodoxo Regi dicare, nomenq; tuæ Maieſtatis, quod vbiq; terrarũ, ſicut aliarũ virtutum, ſic veræ pietatis laude cumprimis clarum eſt & illuſtre, per hunc modum cõtaminare auſus fuerit, id verò eſt, quod mirari ſatis non poſſum. Cæterũ quid ille vereatur, qui minimè contentus, ita te nuncupando tibi libro hoc, quãtum in ipſo fuit, deformaſſe: auſus eſt præterea virum longè ſui diſsimilem Aloiſium Lipomanũ Epiſcopũ Veronẽſem, quo iam inde à ſexcentis propè annis, ex quo tempore Chriſti recepit Euangeliũ, nullum ex Legatis Apoſtolicis vidit Polonia, neq; ſanctiorẽ, neq; doctiorem: hunc talem virum multò etiam maiore impudẽtia, quàm olim Auxentius hæreticus, grauiſsimũ, doctiſsimum, ſanctiſsimũ virum Ambroſiũ, auſus eſt hic homo leuiſsimus prouocare, vt de capitibus in hoc, vt ipſe vocat, aureo libello contentis, te Iudice, ſecum diſceptaret. Quid vereatur ille, quem ſic in mentem reprobam abiiſſe videre licet, poſteaquàm ſemel abnegato Chriſtianiſmo, Lutheraniſmũ amplexus, ex alia in aliam ſectã eſt prolapſus, vt peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicet, neq; pudeat eum in ſua malicia gloriari, dum palàm iactat ſe quod bis Deo præſtitit iuſiurandum, id violaſſe: cuius etiã formulam excudi typis fecit, vt qui ſit homo, teſtatum orbi faceret vniuerſo. Ego verò, quòd illius tam eminet, tamq; proiecta eſt audacia, minus miror, quem & frontem pridem omnem perdidiſſe, & ab omni Dei metu prorſus remotum eſſe, vel ea ſola ſcripta ſatis indicant, quæ in proximis hiſce Varſchauienſibus Comitiis in vulgus ſpargi curauit. Illud non poſſum non mirari, quod inueniuntur nihilominus, qui non ſine quadã animorum aſſenſione cõmenta legant eius hominis: qui ſic ad omnem leuitatẽ incubuiſſe videtur, nihil vt cauerit diligentius, quàm ne quid vſquam veri ſcriberet. Nolo cætera cõmemorare, longũ enim foret. Vel hæc vna Epiſtola, quam ad Maieſtatẽ tuam ſcripſit, quot mendaciis eſt referta? Principio religionis cõſtituendæ cauſa, te Comitia fingit edixiſſe, cùm tamen neq; in literis, quas ad Conſiliarios regni tui ſcribi feciſti, neq; in legatione, quæ nunciis ad minora Comitia de more profectis data eſt, vel minima fuerit de religione facta mẽtio: quin & illud ſatis conſtat, multis in terris Maieſtatis tuæ, qui delecti fuerant ad maiora Comitia nuncij, eis mandatũ ſeriò fuiſſe, ne quam religionis mentionẽ iniicerent, néve quid noui de ea decerni paterẽtur, quòd in veteri libenter eſſent acquieturi. Cuius etiam dati ſibi mãdati, cùm ad maiora Comitia veniſſent, nõnulli fuerunt admoniti. Sed nec illud obſcurũ eſt, quòd Maieſtas tua nulla alia de re conſultationẽ in Comitiis haberi per nuncios terrarũ ſuarũ voluerit, quàm quæ propriè ad Comitia pertineret, nimirùm de ratione qua regnum defendi poſſet, ineunda: quòd rectè iudicares religionis tractationẽ ad ſynodos Epiſcoporum, nõ ad regni vel Imperij Comitia pertinere. Quamobrẽ etiã cùm res poſtulare viſa eſt, vt mẽtio tamen aliqua religionis fieret, ſic per Ioannẽ Oczieski regni tui Cancellariũ, virũ non ſolũ ingenio, prudentiaq; ſingulari & admirabili quadã dicẽdi facultate, ſed etiã ſumma in Catholica & Orthodoxa fide cõſtantia pręditũ, rem proponi feciſti, diſertis vt verbis id explicari mandares, nolle te, vt de cõſtituenda religione, quę rectè pridẽ eſſet cõſtituta, verũ vt de eo tantũ ſentẽtiæ dicerẽtur, quẽadmodum abſente à regno Maieſtate tua, prouideri poſſet, vt pax nihilominus & trãquillitas in regno cõſeruaretur: ac de cõmuni tandem Senatorũ omniũ ſententia decreuiſti, ſi quis in religione nouare deinceps aliquid auſus eſſet, vt is hoſtis patriæ, publicæq; pacis perturbator haberetur, ac iiſdẽ, quibus hoſtis patriæ, pœnis eſſet obnoxius. Hæc verò, an non ex diametro, quod aiunt, cum iis pugnãt, quæ narret Vergerius? Quem & illud

illud non puduit in eadē Epistola cōminisci, cùm vt emēdatio quædā fieret abusuū & errorum, qui sunt in Ecclesiā inuecti, nōnulli cōtenderent negasse Proceres, eam rem ad Romani Pontificis & Episcoporū cognitionē & diiudicationē pertinere: cùm ex Comitiorū Decreto, quę sunt ante bienniū Petricouię habita, nuncius à te missus fuerit ad Pontificē maximū, qui non solùm, quod facere Catholicis Regibus & Principibus vsitatū est & solenne, te fore semper in eius auctoritate polliceretur, verumetiā Legatum ab eo mitti peteret, cuius auctoritate, qui sunt in regno tuo religionis ergo motus excitati, tranquillari possent. Cuius legationis decernendæ, Princeps in Senatu fuit vir illustris Ioānes Comes à Tarnovv, multis rebus, & bello & pace, magna cum laude, felicitateq; gestis clarissimus: qui nō dubitauit etiā dicere, quod à Catholico Senatore dictū oportuit: Si qua facta esset quoruncunq; tandē rituū mutatio præter assensum S. Sedis Apostolicæ, futurū, vt Schismaticorū infamiā gens nostra non effugeret. Cùm itaq; nō de tua magis, quàm de summa Senatus totius voluntate, decreta fuerit hæc ad Pontificē legatio, quòd iste, qui tam est in aliena Repub. curiosus, nescire nō potuit, quæ est huius hominis tam perfricta frons, vt audeat scribere, negasse Proceres, emendationē abusuum & errorū, ad Romani Pontificis & Episcoporū cognitionē pertinere? Cur enim tanto studio mitti nunciū ab Apostolica Sede petiuissent, si nihil harū rerum ad illā pertinere iudicassent? iam verò conuiciū illud, quo Papā & Episcopos, quos veritatis vindices & assertores fuisse semper, & esse dubiū nō est, hostes veritatis appellat, nunquid à manifesto veritatis hoste profectū nō est? Sed ego quò plures eius legi libellos petulātissimè scriptos, hoc magis perspexi, nō aliundè quàm ex fraude, fallaciis, mendaciis eum totū cōstare, qui nihil vnquam verius loquutus esse videtur, quàm cùm se vocat exulem Iesu Christi: quandoquidē ex quo tempore se transtulit in aliud Euangeliū, & à Christi corpore pręcidit, ciuis & domesticus esse Dei desiit, & extorris à Christo factus, in Satanę se potestatē ipse tradidit, cuius spiritu cùm agatur, alia quàm quę profert, proferre nequit. Neq; enim falsum esse potest, quod ait Veritas? Quomodo potestis bona loqui, cùm sitis ipsi mali? Videtur is ex eorum esse numero, quos Ioānes vocat Antichristos, de quibus ait: Ex nobis exierūt, sed non erāt ex nobis: nā si fuissent ex nobis, permansissent vtiq; nobiscū. Sic enim fuit iste aliquādo in Christi corpore, quomodo sunt humores mali in humano corpore, qui cùm euomuntur, corpus releuatur: sic & iste, posteaquā exiuit, Christi corpus Ecclesia multū est releuata, gaudendū vt sit exiuisse talem. Non enim ex carne Christi corporis præcisus est, cuius membrū fuit nunquā, sed pectus tantū premebat, quo aderat in corpore: magna vt sit Christi corporis alleuiatio cōsequuta, posteaquā ex eo humor iste malus egressus est. Nos verò facilè patimur, vt ad renascētis quinti Euāgelij defensionē, tales vocētur: vt sit, quod est in prouerbio, dignū patella operculū. Verū de homine satis, idq; præter animi mei propositū. Nunc breui causas accipe, quibus adductus sum, vt hæc Brentij scripta, quæ tantopere suspicit Vergerius, cōtrario meo scripto refutāda censerem. Per mihi molestū accidit, cùm eum virū, quem nō solùm propter doctrinā, vitæq; sanctitatē, verumetiā propter eius personæ, quam sustinebat, dignitem, in summa veneratione habitū ab omnibus oportuit, sic ab homine leuissimo, quasi ad pugnā quandā prouocari viderē. Sed multò illud molestius, quòd ausum est os impudens, ad te ea de re scribere, te sibi Iudicē legere, tibi Christiano, Orthodoxo Regi libellū hūc dicare. Quod cùm ab aliis quoq; hæreticis non semel iam factitatū esse deprehenderim, vt dicandis tibi scriptis suis nomen tuū contaminarent, suspicionemq; tibi cōflare conarētur, quasi non aliena sis ab eis voluntate, qui nouatā vel euersam potius religionē Christianā cupiūt, discruciabar animi, non idem à Catholicis adhiberi studiū in hac, qua te grauāt isti, tam turpi suspicione diluenda. Quāuis enim talē te præstes in ea, quam à Maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti, Catholica & Orthodoxa religione tuēda & cōseruanda, nulla vt eius generis in te vel minima suspicio hærere queat, cùm tamē, qui te nō norunt, & libellos omni genere impiæ doctrinę refertos, tibi dicari vident, & qui mos est quinti huius Euāgelij, falsos rumores, ab improbis de industria, de te spargi audiunt, datur illis occasio, secùs aliquid de te suspicandi. Quæ res, credibile non est, quantū animo meo sępè dolorē attulerit. Tantā enim Maiestatē, non solū crimine, verumetiā suspicione criminis vacare oportet. Hanc igitur vt amouerem à te, tibiq; corā orbe terrarū vniuerso, castè & integrè semper à te conseruatæ religionis testimoniū perhiberē, laborē hunc non grauatim suscepi. Neq; verò me clàm est, quæ sit istorū hominū petulantia, quàmq; procax cōuiciandi libido, qui nescio, cuius à quouis alio potius, quàm à Christo profecti, Euāgelij assertores videri volunt, quibus maledictis eos insectari cōsueuerint, qui ab ipsorū opinione dissentiūt, neq; statim, quod ipsis videtur tanquā Dei verbū adorāt. Sed ego nihil moror istorū conuicia, dū nomen tuum ab ea suspicione, quam tibi conflare conantur, vindicare queam. Quin etiam ornari me interpretor, quoties à turpibus nomen meum traducitur: vituperari contrà, si lauder à talibus illaudatis. Deum precor, vt Maiestatem tuam diu seruet incolumem & felicem. Ex castro meo Heilsbergk, Idibus Octobris, Anno Domini M. D. LVII.

PRÆ-

PRAEMONITIO AD LECTOREM.



N opus tibi nouum, summaq; laude dignum, Christiane Lector, inde ex Polonia missum & ab optimis viris exoptatum: quod nos eo tibi damus libentius, quò certius persuasi sumus fore, vt huius libri lectione simul & causa Ecclesiæ Dei maiorem in modum illustretur, & hæreticorum huius ætatis falsitas luce clarius coarguatur. Est eiusdem auctoris opus illud, quod Moguntiæ ante paucos menses accepimus editum, & communi Episcoporum in Polonia nomine publicatum sub hoc titulo: Confeßio Catholicæ fidei Christiana. Vtrobique nihil reperias, quod non purum, pium, sanum, & salutare sit, & hac quidem ætate scitu, lectuq; dignum prorsus. Illic Catholicæ religionis & doctrinæ syncera & luculenta, vt alibi ferè nusquam, extat assertio, digna profectò, quæ omniũ manibus noctes ac dies euoluatur. Hic eiusdem sanæ, Catholicæq; doctrinæ accedit defensio, quæ non solùm Brentiũ, sed etiam eiusdem farinæ sectarios omnes in præcipuis totius doctrinæ capitibus, & maximis hæreticorum hodie omnium præsidiis atque extremis refugiis, ita refellit ac prosternit, vt si æquè Iudices, vires illis omnes ademptas, atq; ab hoc vno velut Achille, fractas fateare necesse sit: adeò decenter, grauiter, ingeniose, piè & eleganter excutiuntur, asseruntur, propugnantur, quæ contra hæreses hoc tempore grassantes Catholicè discenda, docendaq; & opponenda sunt. Narratur autem ab initio historia, quam certè nosse refert, & delectat quoq; plurimũ, quibus gradibus hic in Germaniam Satanismus irrepens, nihil ferè iam tutum à Sectarum contagiis, & innoxium reliquerit. Vnde noua in orbem Euangelia, sed minimè læta & fausta, summa cum animarũ pernicie magis & magis paßim inuehũtur. De Auctore ipso, vt qui superstes est, non attinet dicere, quem pro dignitate laudare tam sit nobis difficile, quàm præclarũ aliis Episcopum spectatißimum imitari. Nec potest obscurus, vulgarisq; videri, qui tot annis in aula Regia versatus, & à maximo Rege ad negotia grauißima, ad legationes honorificẽtißimas diu, multumq; adhibitus fuit. Is sæpè comprobauit suam fidem, industriam atq; virtutem Sarmatis, Lituanis, Rußis, Prußis, Masouiis, Bohemis, Germanis, Doctrinam verò & eloquentiam eam cõparauit, quæ & elegãtißimo scriptore, & præstantißimo Theologo, & optimo Episcopo digna sit. Cui rei hoc sanè opus argumento est, vbi dici non potest, quàm solidè confirmetur in veteri pietate Catholicum pectus, præsertim si recta secum quis reputet tot sectas huius temporis horrẽdas, quot superior ætas vno, eodemq; tempore nulla sensit, multisq; iam inter se modis ita dissectas etiam, vt earum neq; modum, neq; finem vllum inuenire poßis. Deinde cùm Sectarum harum tanquam peßimarum arborum semina, radices, fructus atq; germina, quæ nostro & cõmuni Ecclesiæ malo persentiscimus, ritè considerantur, mox apparent huius nostræ tempestatis densißimæ tenebræ, ac cum his coniunctæ multiplices pestes, diræq; furiæ cernuntur, quæ nunc agminatim in Ecclesiã irruunt, simulq; magistræ & ministræ sunt omnis impietatis, licentiæ, nequitiæ, barbariei atq; vastitatis. Certè si nihil scriptũ extaret aliud, vel ex hoc vno libro perspiceret non cæca posteritas, quæ, quãtaq; sit ista stultitia, ne dicã insania nostra, qui nihil ferè pensi nunc habemus, quid Apostoli & Apostolici viri, quid veteris Ecclesiæ proceres & præclari maiores nostri docuerint, tradiderint, obseruarint. Itaque (proh pudor) his nouis doctoribus, qui veterẽ sæpè impietatem, erroresq; iam pridem damnatos & crassos nobis obtrudũt, his, inquam, aures adhuc damus ac fidimus, nimirũ perinde ac leues Galathæ illi à Pseudoapostolis persuasi: vt iam in hoc, iam in illud Euangelium, quod non accepimus, neq; Patres euangelizarunt, sed hæc infelix ætas effinxit, citò transferamur, omniq; vento nouæ doctrinæ, quæ se Euãgelij nomine venditat, huc, illuc instar arundinis circumagamur. Sed ne multis, hoc vnum admonebimus, Petrum à Soto Theologum Hispanum, qui ab hoc Episcopo nostro hic contra Brentium defenditur, pro se quoq; scripsisse, ac eidem Brentio aduersus Prolegomena eruditè respõdisse. Defendit autem Sotum hic Episcopus, priusquã Soti opus in lucem prodiisset, aut certè ad ipsum in Poloniam vsq; peruenisset, non tam quod Soti causam propugnare, quàm suis Polonis consulere voluerit, apud quos Paulus Vergerius homo æquè fastuosus ac petulans apostata de Brentiano opere tantoperè gloriabatur, vt hinc ille etsi non Theologus Catholicis insultare, eosq; ad disputationẽ coram Rege publicam prouocare non vereretur. Qua de re lege suprà in Auctoris Epistola nuncupatoria. Fuit & alius Hosius eiusdem nominis, Episco-

pus Cordubensis, cuius fidem, & industriam summā probarunt Patres in Synodo Nicæna, cùm Ariana Secta Ecclesiam Dei & Catholicos omnes miserè exagitaret. Nunc habet ætas quoq; nostra (Christo gratia) suum Hosium, Episcopum Varmiensem, cui neq; simplex pugna est cum Arianis & Seruetianis illis, quæ multis in locis hærent contagiis: sed qui cum omnibus ferè monstris hodie in Ecclesia grassantibus congreditur, eaq; sic dextrè conficit, vt si hunc ducem sequare, reliquias quidem agnoscas veterū, & iampridē damnatarum hæresum superesse, vires autem & robur illis ipsis inesse nullum videas, quo inferorum portæ & sectæ istiusmodi iam inter se dissectæ consistere, ne dum aduersus columnam veritatis Ecclesiā præualere possint. At quantò rectius causa religionis haberet, quantoq; commodius & impietas disiici, & pietas orbi restitui posset, si multos id genus Hosios hæc ætas ferret, nimirum qui in pascendo, seruandoq; grege Dominico, qui in arcendis lupis, & in conuincendis hæreticis non dissimili vigilantia, pariq; doctrina, copia, grauitate, synceritate & fide præstare, seq; muros pro domo Dei aduersus Philistæos istos opponere vellent & possent. Rogandus vtique Dominus messis & Princeps pastorum, vt misertus tandem ouium dissipatarum, quæ passim oberrantes, miserè pereunt, mittat ipse pastores secundum cor suum, & idoneos operarios in messem suam, Amen.

ARGVMENTA QVINQVE LIBRORVM HVIVS OPERIS.

Liber primus recenset ab origine nostri temporis hæreses.

Secundus, agit de legitimis Iudicibus rerum Ecclesiasticarum.

Tertius, docet de auctoritate Sacræ Scripturæ.

Quartus est de Traditionibus.

Quintus tractat de Catholica Ecclesia.

In quorum capitum maximè nunc inter Doctos controuersorum tractatione, præter multiplicem & reconditam eruditionem, habes Confutationem solidam argumentorum, quæ Brentius & similes Ecclesiæ aduersarij hac ætate potissimum adferre, & Catholicis obiectare consueuerunt. Nec est vlla ferè materia de religione hoc tempore controuersa, de qua iudicare non posit qui huius auctoris opus excusserit diligenter.

LIBER PRIMVS DE HÆRESIBVS NOSTRI TEMPORIS, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VARMIENSI.



RIVSQVAM excutiamus argumenta Brentij, visum est de variis huius temporis sectis nonnulla præfari, quod à præsenti nostro instituto minimè fuerit alienum. Etenim Sathanismus hic, quem in hac præfatione nostra recensebimus, non aliunde sumpsisse videtur originem, quàm ex his quatuor capitibus, quæ in hoc libello suo Brentius asserit. Nam dum vnusquisq; sibi de doctrina religionis iudicium arrogat, dum arbitratu suo scripturas interpretatur, dum nihil in eis difficile, nihil obscurum esse persuasum habet, dum præter eas nihil recipi, traditiones autem patrum prorsus reiici debere censet, dum Ecclesiam neque videri, neq; cognosci posse credit, ita vt cuiq; cœtui liberum sit nomen Ecclesiæ vendicare, quis non videt, ex his doctrinæ Brentianæ capitibus, cuius primus auctor fuit Martinus Lutherus, natum esse Satanismum, qui nunc regnat in multis partibus Germaniæ, qui pedetentim etiam in Poloniæ regnum & adiunctas illi terras irrepere conatur? Quamobrem nihil ab instituto nostro fecerimus alienum, si nonnulla de Sathanismi, siue Lutheranismi huius initio & progressu eo præfati fuerimus.

Ante quadringenta hos annos is fuit orbis vniuersi status, quàm latè patet in eo nomen Christianum, vt rectè de illo dici potuerit, quod in Genesi scriptum legimus: Erat terra labi vnius & sermonum eorundem: quodque scribitur in Actis Apostolorum de iis qui primi in Christum credere cœperunt: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Sicut vnus Deus ab omnibus colebatur, ita fide vna retinebatur, vna fuit & eadem administrandorum sacramentorum ratio, vnus & idem propè cæremoniarum vbique ritus. Idipsum dicebant, idipsum sentiebant, idem sapiebant omnes, vt facilè ciuitatem illam agnosceres, cuius participatio in idipsum. Quamobrem cùm vna & eadem essent omnes mente præditi, nomine quoque non nisi vno & eodem censeri volebant. Non vocabantur alij Gnostici, alij Apostolici, alij Euangelici, non aliis quibuscunque nominibus censebantur, sed à Christo, quem vnanimiter profitebantur omnes, in quo sibi solo fas esse gloriari persuasum habebant, fideles, Christiani cuncti nominabantur: quo nomine nullum sibi dari posse nomen gloriosius existimabant: Homines enim erant recti & simplices, ac timentes Deum, qui non in contentione sermonis, sed in simplicitate fidei regnum esse Dei crederent, nec aliud scirent Euangelium, nisi quod à Christi spiritu profectum, de Christo per Christi discipulos scriptum esset.

Gene.11.
Actorum 4.
Orbis Christiani ante 40. annos in religione cõsensus

Hic fidei consensus & concors omnium inter se Christianorum doctrina, cùm apud alias nationes, tum apud finitimos nobis Germanos longo seculorum interuallo viguit: præcipuè verò apud eos populos omnes, qui sunt imperio Maiestatis tuæ subiecti, siue hi Poloni sint, siue Lituani, siue Rusi Catholici, siue Prusi, siue Masonij: ex quo tempore semel hæ gentes omnes Euangelium Christi receperunt, semper apud eas iam inde à sexcentis propè annis consensus hic fidei constans, perpetuus & inuiolatus permansit. Quodque magis admireris, anni plus minus centum quadraginta intercesserunt, cùm vicinam regno Maiestatis tuæ Bohemiam lepra VValdensis infecit: ex eo factum est, vt bona pars illius ab orbe reliquo Christiano se præciderit. Quæ res quantas ei regno calamitates attulerit, nihil hîc opus est commemorare. Cùm autem communis nostræ cum illa gente lingua sit, nullis tamen Sathanæ fraudibus adduci potuit, vt sensu & consensu totius Ecclesiæ posthabito, Bohemorum partis esse vellet.

VValdensis secta Bohemos distrahit.

Qua in re quid potissimum prædicem? Episcoporúmne regni vigilantiam, an sanctorum maiorum tuorum, penes quos tum erant regni gubernacula, religionem singularem? Vtriq; digni, quorum nomina laudibus omnium celebrentur. Nam & illi memores, in qua essent à Deo specula collocati, nihil curæ, solicitudinis, laboris prætermiserunt, quò possent à Christo sibi commissi gregis sui salute prospicere. Neq; cuiusquam potentiam reformidarunt, sed se murum pro domo Israël opposuerunt, neq; vllum bonorum pastorum officium in se requiri passi sunt. Et hi pientissimi Principes, alter proauus tuus VValdislaus Poloniæ Rex, alter frater eius patruëlis Vitoldus, cùm etiam regnum illis esset à Bohemis delatum, qui nuper adeò segregauerunt se, & à Christi corpore Ecclesia præciderant, admirabili quadam animi magnitudine regnum potiùs respuendũ sibi esse duxerunt, quàm vt indignum aliquid Christianis Principibus committerent. Quin disertis etiã verbis legatis Bohemorum renunciarunt, sibi religionem esse, apud hæreticos regnare. Quòd si verò illi in viam rectæ religionis, & ad societatem vniuersæ Ecclesiæ redire vellent, Reipub. Christianæ causa, alterutrum de ipsis, quin regni gubernacula suscipiat, non esse recusaturum.

Vigilãtia Episcoporũ, & Regum pietas in Polonia.

Est ne autem, aut fuit multis seculis Principum aliquis, cuius religio cum horũ Principum religione potuerit comparari? Mihi verò vix etiam videntur etiam illis inferiores nostri fuisse, quos olim Christo dixisse legimus: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Quid enim illi nisi nauiculas, & retia piscatoria reliquerunt? isti verò delatum etiam sibi regnũ repudiandum potiùs esse duxerunt, quàm vt illius consequendi spe, quò minus liberè Christum sequi possent, impediri se paterentur: quàm vt à Christi corpore, vna, sancta, catholica Ecclesia separati esse vellent. Sonabat proculdubio semper in eorũ auribus vox illa Christi, quam ex tuo quoq; pientissime Rex, ore, in celebri Senatorum totiusq; populi corona prolatã aliquando audiuimus: Quid prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo cõmutationem pro anima sua? Non illi cœlestia regna terrenis, non sempiterna caducis esse commutanda putauerunt: sed sicubi Christi religio agebatur, nullum eis tam suaue fuit meritum, quin & spiritus ipse vilis erat, quem amittere priùs quàm religionis causam deserere, prompto semper & parato animo fuerunt. Hac igitur & Episcoporum vigilantia & singulari principum pietate, qui nec metuendum sibi quenquam præter Deum, nec illius charitati quicquam anteponendum esse putauerunt factum est, vt per annos iam propè sexcentos integra & incontaminata in terris Maiestatis tuæ Christiana, Catholica, & Orthodoxa fides permaneret.

Matth.19.

Matth.18.

Cæterùm annus nunc agitur quadragesimus, cùm in lucem prodiit Martinus Lutherus, à quo primùm nostro hoc infœlici seculo fax est in Ecclesia Dei discordiarum accensa. Ex quam parua autem scintilla, quæ non difficulter opprimi nascens poterat, quãtus ignis exarsit? Initio non alia de re quàm de peccatorum condonationibus, vulgò vocant indulgẽtias, disputari cœptum est. Eas Lutherus oppugnabat, non quòd legitimum earum vsum prorsus damnaret, sed quòd abusum ferendum non esse putaret. Vt autem in hanc arenam descenderet, non recti zeli feruore, neq; studio pietatis adductus est: sed cùm permolestè ferret, quòd sui ordinis fratribus prædicandarum indulgentiarum anteà munus mandatum erat, qua ex re non parum etiam emolumenti capiebant, id ad Dominicanos translatum fuisse, sicq; suis commodum illud interuersum: hæc illi causa fuit in certamen istud prodeundi. Quamobrẽ non alio prima hæc illius velitatio, quàm ad Deum ventrem referebatur. Quod etiam ipse dissimulare non potuit. Nam cùm ad disputationem cum Eckio ventum esset, ac inflammatus ita Lutherus, modestiæ fines prætergressus, admonitus à quibusdam fuisset, quandoquidem Dei causa tractaretur, vt modestius eam in spiritu lenitatis ageret, in hæc verba prorupit: Non propter Deum hæc res cœpta est, neq; propter Deum finietur: Sic ille morbum animi sui celare diu non potuit.

Qua occasione Lutherus noua seuit dissidia.

Lutheri cõfessio.

Nunc tu mihi diligenter illud animaduerte, quod ab Augustino scriptũ est, duas radices in duobus agris à duobus agricolis plantari. Plantat vnam Christus in cordibus bonorum, plãtat aliam Diabolus in cordibus malorum. Quæ plantatur ab hoc, radix est malorum omniũ cupiditas: quæ plantatur ab illo, radix est bonorum omniũ charitas, de qua dicit Apostolus: In charitate radicati atq; fundati. Nec de radice charitatis aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni nasci potest. Simul illud considera, ex vtra harum radice nata sit causa Lutheri, vt quis illius agricola fuerit, intelligas. Quamlibet in eum suauiter effusus fueris, tamen velis nolis fatearis oportet, quòd non ex charitatis, sed ex cupiditatis radice processerit, quã in illius corde plantauit Diabolus. Certum est enim & indubitatum, quod ne mutiuisset illa quidem contra indulgentias, si prædicandarum illarum negotium sui ordinis fratribus datũ fuisset: sed quod per alios intercipi videbat, quod suis delatũ esse maluisset: ea verò iusta illi causa visa est quamobrem istas tantas tragœdias excitaret.

Aug. ser. 44. de tempore.

1. Tim. 6.
Ephe. 3.

Ex radice cupiditatis in Luthero plantata fructus nouæ sectæ processit.

Habemus itaq; iam, ex qua radice processerit prima Lutheri velitatio, nimirum ex radice cupiditatis, quæ crebris contentionibus magis etiam atq; magis aucta est indies. Nam initiò non alia fuit quàm pecuniæ cupiditas: accessit posteà cupiditas gloriæ, quã perniciosior etiã est consequuta cupiditas vindictæ, quæ posteà in odium quoddam exarsit implacabile. Satis constat, minus præfractum initio fuisse Lutherum, vt qui minimè recusaret, eorum, quorũ debebat iudicio scripta sua subiicere. Extant eius in epistola quadã ad Leonem Pontificem hæc verba, quæ scripsit ante annos duodequadraginta: Beatissime pater, prostratum me pedibus tuæ beatitudinis offero, cũ omnibus quæ sum & habeo: viuifica, occide, vòca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocem tuam vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam. Sed verum est quod à Philone scriptum est quòd contentio est materia iracundiæ, & ideo contentiosiores quiq; in disceptationibus cæterisque colloquiis ad iram mouentur. Et hoc iræ proprium est, quòd facilè fallitur, fallitque: vt non temerè quenquam iracundum veracem reperire liceat, tanquàm deuictum ebrietate animi, non corporis. Quantò maiore contentione actum est de rebus quæ videri poterant initiò non maximo cum periculo coniunctæ, tantò longius est à veritate discessum. Et est hoc ita natura comparatum, vt non ferè nascatur error aliquis, qui non secum plures trahat alios: vix vt quemquam reperire liceat, qui posteaquàm in vnum aliquem errorem prolapsus est, non discedat indies à recta via longius. Quemadmodum in cantu si vel vna aliqua in re turbata sit harmonia,

Quæ Lutherum fecerint paulatim deteriorem.

Lutheri erga Põtificẽ submissio.

Phil. lib. 2. Allegoriarum legis.

Error vnus ferè plures secũ trahit

monia, per omnia confusa quædam existit dissonantia: ita doctrinæ consensus vna aliqua hæresi & dogmate à viri symphonia discrepante interruptus: subinde fit ad maiorem confusionem progressio. Et sicut in humano corpore loco suo mota qualitatum temperata constitutione, ex qua sanitas & partium ac omnium inter se virium integritas consistit, alia ex aliis vitia & morbi consequi solent: ita si vel semel sanitas mentis læsa, nec rectè sit constituta, magis indies atque magis afficitur, & ægrotat homo periculosius. Hoc in Luthero quoque vsu venisse videmus: Sanabilis erat initiò morbus, sed progressu temporis serpebat malum longius.

Ac primùm quidem fecit quod est hæreticis omnibus commune, vt Romani Pontificis auctoritatem labefactare, & eum in ordinem cogere conaretur. In hunc rabiem suam conuertit omnem, summaq; contentione perficere conatus est, vt plurimorum ab eo voluntates alienaret, & eum in ordinem redigeret, quò sic gubernatore sublato (sicut ait ille) atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia sibi grassari liceret. Itaq; facinus ingens aggressus, omnes Pontificij iuris libros cum plerisq; literis pontificiis, vulgò bullas vocant, incendit. Nec ita multò post librũ scripsit de Captiuitate Babylonica, in quo ne Sacramentis quidem intactis, sursum ac deorsum omnia miscere conatus est. Hanc illius insolentiã cùm per triennium tolerasset Leo Pontifex, ac multùm, sæpeq; monẽdo vt in viã rediret, nihil profecisset, fecit tandem pro officio suo, vt eum hæreseos condemnaret, & è cœtu piorũ eiiceret: ex quo iam anteà ipse se eiecerat. Hic ille magis atque magis furere, ac rationes omnes inuestigare, quibus odium erga Pontificem suum expleret: quem de gradu suo deiectum, atq; omni prorsus auctoritate spoliatum cupiebat. Vna hac in re curę illius, cogitationesq; consumebãtur omnes. Itaq; non iam ille scribendis deinceps libris, qui esset, aut quid non esset cum pietate, cum veritate coniunctum, sed quid incommodare Papatui maximè posset, spectandum esse putauit: vt quicquid scriberet, quicquid diceret, quicquid faceret, omnia in odium & despectum Papæ, Conciliorum & Episcoporum faceret. Fatetur hoc adeò ipse in quadam epistola ad Argentinenses, ad quos in hæc verba scripsit: Hoc diffiteri, inquit, nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius aut alius quispiam, ante quinquennium persuadere nihil potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus neruis extensis me obtricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam, hac re Papatui valdè me incommodare posse. Nónne hìc apertè confitetur ipse, peregrina sua doctrina populo inculcanda non hoc se spectasse, vt Christi gloriam propagaret, vtque veritatem illius patefacere, sed vt odio ipse erga Papam excæcatus, eodem illius odio cæteros inflammaret? Tanta autem fuit mens illius infuscata maleuolentia, Christum vt præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dummodò per hanc occasionem incommodare Papatui potuisset.

Lutherus à Põtifice oppugnando exorditur sectã.

Cyp. lib. 1. epist. 3.

Lutheri certamẽ contra Ecclesiæ Sacramenta.

Damnatus à Põtifice Lutherus, nihil nisi Papatui incommodare excogitat.

Testimonium Lutheri.

Cùm itaq; in omnibus dictis, scriptis, factis suis, non alios quàm iram & odium pessimos consultores adhibuerit, erit adhuc quisquam qui dubitet, quæcunque ab eo profecta sunt, aliundè quàm à Diabolo profecta esse? Si quis est huiusmodi, tollet illi dubitationem hanc Lutherus ipse, qui in libro quem inscripsit de Missa angulari, quem habuerit auctorem doctrinæ suæ, non obscurè fert. Inducit enim ibi Diabolum secum disputantem, ac fortiora cõtra Missam argumenta proferentem, quàm quæ refelli à se potuerint. Cuius etiam vocem inibi describit, quòd ea grauis & robusta sit, tamq; terribiliter insonet, vt vsu quandoque eueniat, quòd post collationem cum Dæmone nocturnam homines postridie manè mortui reperiantur: Nam & corpus, inquit, occidere potest, deinde verò animam ita reddit anxiam, vt in vno momẽto quandoq; necesse habeat è corpore migrare. Quod sæpè sibi quoq; ipsi propemodum accidisse scribit. Quin & accidit ad extremum. Nam qui vespere benè potus erat & hilaris, postridie manè repertus est in lecto mortuus, cùm totos annos vnde triginta magnos in Ecclesia Dei motus excitasset. Atq; hoc est illud, quod adeò magnificè prædicatur à quibusdam, Dei verbum & Euangeliũ non à Christo, sed ab auctore Satana profectum, sicut ipse fatetur, qui primus id in lucem edidit. Nam ab eo sibi gloriatur argumenta esse suppeditata, quibus à sacerdotium & sacrificium euerteret. Quibus euersis, quid aliud quàm Deus ipse sublatus è medio, vel saltem in ordinem coactus esse videtur? Nam vbi nullum sacerdotium, nullum est sacrificium, ibi consequens est, nullum etiam Deum agnosci. Quamobrem cùm sibi conscius esset Lutherus, à quouis alio potius, quàm à Christo suum Euangelium esse profectum (si modò tam impiam doctrinam tam præclaro nomine appellare fas est) noluit sectatores suos vocari Christianos, quod nomen commune fuit omnium, qui ante quadraginta hos annos, quibus Lutheri dogmata in vulgus spargi cœperunt, Christum professi fuerant, sed vocauit eos Euangelicos, vt vel ipsa hac appellatione se, suosq; à Christo & à corpore eius vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia segregatos, neq; sibi commune quicquam esse cum Christo declararet.

Lutherum malo spiritu actũ pleraque perfecisse.

Lutheri sectatores dicti Euangelici.

Habet Maiestas tua, vnde sit profectum istud, quod nunc nonnulli vocant Euangelium, & purum Dei verbum, idque ex propria ipsius auctoris confessione, qui sicut olim dixit Christus;

Cur Lutheri doctrina probari non possit.

Ioan.7. Christus: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me patris, cœlestem illum patrem suũ Deum indicans, sic & ipse dicere non dubitauit: Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me patris diaboli, à quo sibi suppeditata gloriatur argumenta, quibus & sacerdotium & sacrificium euerteret, atq; ita verum veri Dei cultum abrogaret omnem. Quòd si non confiteretur hoc ipse Lutherus, vel res tamen ipsa clamat, quod ille primus in lucem ætate nostra protulit, non Dei, sed diaboli verbum esse. Etenim Deus noster sicut à Paulo scriptum legimus, Deus est pacis & dilectionis, non dissensionis: qui verò diuidit inter fratres, diabolus est, ait Propheta. Cùm igitur ex verbo Lutheri tanta diuisio, tanta separatio sit subsequuta, quantã nunc in Ecclesia (proh dolor) videmus, cùm ex eo tot sectæ tam dissectæ sint prognatæ, cuius id alius quàm diaboli verbum esse credimus? Omnis spiritus, ait Ioannes, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Soluit autem Iesum, quemadmodum vbi de traditionibus agebamus, ex Augustino pluribus docuimus, qui vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in se ipsa separat ac diuidit. Christus propterea mori dignatus est, vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum. Lutherus propterea & scripsit & fecit omnia, vt quos pretioso sanguine suo Christus congrega erat, eos dispergeret. Deinde verò mortis etiam suæ genere Christus declarauit, quàm sibi displiceret omnis diuisio. Nam neq; Ioannis mortem sustinuit capitis truncatu, neq; sicut Esaias Propheta serra dissectus est, vt in morte sine mutilatione corpus integrum seruaret, & causa subduceretur iis, qui cupiunt Ecclesiam in partes discindere. At Lutherus per omne vitæ suæ tempus nihil aliud maiore studio contendit, quàm vt quod integrum corpus Christi inter manus persecutorum in cruce permanserat, id inter manus Christianorum iam deinceps integrum esse desineret: Itaq; quod non fecère tum impij milites, vt frangerent corpus Christi, fecit hoc iste, speciem pietatis habens, virtutem autem eius abnegans, vt in multas partes diuideret totum corpus Christi, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam. Et erit adhuc, qui dubitet verbum illius verbum diaboli esse? Cuius ita proprium est diuidere, lacerare, spargere, sicut Christi proprium est, quæ dispersa sunt, congregare.

2. Cor.13. 1. Cor.14. Oseæ13. 1. Ioan.4. Iesum soluere. Aug. tract.6. in epist. Ioannis. Luthe. studia plena dissensionis ac diuisionis in Ecclesia. 2. Tim.3.

Sectarum auctor Lutherus. Ne verò putes, temerè nos Martinum Lutherũ arguere diuisionis & dispersionis in Ecclesia Dei factæ, audi pientissime Rex, in quot ille sectas quam dissectas nobilissimum Christi corpus dissecuerit: Nam simul ac licere sibi voluit, inflatus sensu carnis suæ, à communi sensu & consensu totius Ecclesiæ certis in dogmatibus discedere, vide quæso, quot & quantarum is discessionum ac separationum auctor aliis deinceps fuerit. Erat quasi frater illius iuratus Andreas Carolstadius, quem arctissima necessitudine sibi deuinctum habebat: is non totos duos annos in eadem cum eo sententia permansit. Nam dum absens à VVittemberga fuisset Lutherus, præter voluntatem illius Missam abrogauit, habitum religiosum abiecit, sacrosanctam Eucharistiam prophanis manibus attrectari fecit, concitatæq; plebi fuit auctor, vt quasi portis effusa patentibus, infecta signa templis & aris inferret, & ex illis imagines eiiceret. Quamuis autem VVittembergam reuersus Lutherus rem ipsam non improbaret, quoniam tamen alio quàm seipso auctore factum esset, quasi minus rectè neq; ordine factum, grauissimè reprehendit. Adeò ferre non potuit vel statui vel mutari quicquam ab vllo mortalium, siue in doctrina, siue in ritibus, nisi priùs id per ipsum ita fieri debere sancitum fuisset: Tanta fuit in homine gloriæ cupiditas, vt quod ad illius amorem attinet, rectè dicere potuerit: Riualem possum non ego ferre Iouem. Scripsit is duos libros contra cœlestes Prophetas, in quorum altero monet, vt prædicatoribus qui imagines per plebem eiici iubêt, aqua & igni interdicatur, aut tale in eos exemplum edatur, vt abstinere deinceps necesse habeant, quòd ab imaginum demolitione venitur ad cædem. Boni Domini, inquit, non hic est diaboli scopus, vt oppugnentur imagines, sed vult sibi foramen fieri, per quod sanguinem profundat, & cædes faciat in orbe terrarum. Spiritus iconomachorum non est bonus, spirat enim cædes & seditiones, etiam si celet & dissimulet ad tempus, quandiu non videt opportunitatem. Itaq; acerbæ inter eum & Carolstadium inimicitiæ exarserunt, & sic est alter in alterum debacchatus, vt vterq; sit alteri factus plusquam hæreticus. Inimicitiarum autem & contentionum hæc quoq; non minima causa fuit, quòd vterque sibi gloriam hanc vendicabat, quòd primus ipse veritatem Euangelicam in lucem extulisset. Et constat primum fuisse Carolstadium, qui sacerdos cùm esset, vxorem duxit, & ea fecit, quæ paulò antè commemorauimus: quo nomine laudem assertæ veritatis Euangelicæ sibi deberi putabat. Sed cùm anteferri sibi Lutherum videret, qui & ingenio, & doctrina & linguę vulgaris eloquentia longè præstabat, visum est illi, quò suum quoque nomen celebre ad posteros transmitteret, nouum doctrinæ genus proferre: quod cùm Lutherus nondum attigisset, nullam inuentæ huius gloriæ partem arrogare sibi posset.

Andreas Carolstadius. Lutherus gloriæ cupidiss. Primus apud Germanos sacerdos qui duxit vxorem Carolstadius.

Caluinus in defensi. 2. contra Ioachim. VVest. Luth. scripta sectæ Sacramentariorum occasionem dederunt. Cui doctrinæ proferendæ constat occasionem Lutheri scripta dedisse, qui sicut Caluinus etiam fatetur, transsubstantiationem oppugnans, classicum canere visus est, ad Sacramentariorum hæresim excitandam. Docuit enim Lutherus etiam post consecrationem panis & vini substantiam in Eucharistiæ sacramento remanere. Quod sic nonnullis acceptum est, quasi quem scripturæ produnt incarnatum, eum ipse Christum doceret impanatum, quem

quem etiam extra sumptionem in Eucharistia nefas esset adorari. Quasi verò non verbo Christi, sed sumptione nostra Christi corpus in Eucharistia conficeretur: vt nisi ori nostro foret admotum, tanta vis esse verborum Christi non posset, vt illud Christi corpus efficerent. Quid autem hoc est aliud, quàm scripturæ verba peruertere, & loco illius, quod à Christo dictum est, Hoc est corpus meum, dicere, hoc erit quādo sumetur. Cæterùm Buceri fraudibus adductus est Lutherus ante annos viginti, vt in hanc sententiam illius iret: nam non aliter sibi persuaderi passus est, vt corpus & sanguinem Christi in S. Eucharistia substantialiter esse cōfiteretur, quàm si vicisim hoc sibi Lutherus cōcessisset, quòd extra vsum nō sit ibi corpus & sanguis Domini: quemadmodū articulum Louaniensem decimumtertiū explicans vir insigni doctrina præditus Ruardus Tapper scriptum reliquit. Sic dolis Buceri captus Lutherus, dum in suam factionē pertrahere Bucerum conatur, factus est & ipse Sacramentarius. Nihil est enim quod magis valeat ad confirmandam Sacramentariorum hæresim, quàm hoc Buceri dogma, quod à Luthero fuit approbatum. Qua de re non vno loco Ioannes Caluinus gloriatur. Hactenus progressus erat Lutherus. Huc tamen impietatis nondum proruperat, vt auderet negare, præsens in Eucharistia Christi corpus & sanguinem adesse. Primus hoc ætate nostra negare ausus fuit Andreas Carolstadius, cui Philippus Melanchton hoc tribuit elogium, hac ipsa de re scribens: Carolstadius, inquit, primùm excitauit hunc tumultum, homo ferus, sine ingenio, sine doctrina, sine sensu cōmuni, quem nullum vnquàm humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantùm abest, vt in eo manifestatio aliqua Spiritussancti animaduersa sit. De quo & illud alibi scribit: Quod sicut Lutherus Papæ, sic ille vicisim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione controuersiam hanc de Cœna Domini mouerit. Ac addit præclaram sententiam, cui vtinam ex animo faueret: Meo certè iudicio, inquit, magna est temeritas, dogmata serere nō cōsulta Ecclesia veteri. Et tamen, hic talis, qualis à Philippo describitur, ita multos reperit qui nefarium hoc dogma suum approbarent, vt plures iam Sacramentarios, quàm Lutheranos, videre liceat: & inter eos non paucos excellenti doctrina, & singulari quadam dicendi suauitate præditos, qui Carolstadium, quàm Lutherum ducem sequi maluerunt. Itaq; contra genus hoc hęreseos complures libros edidit, in quorum vno cui titulum fecit, contra Zuinglium, Oecolampadium, aliosq; nouos Vicleffistas, grauiter in hoc sectæ genus inuehitur, & eos in decem fermè foramina atq; effugia scripturam lacerasse scribit. Neq; se legisse turpiorem vnquàm hæresim, quæ statim in initio tot inter sese capita, tot sectas habuerit: etiam si in principali causa, vtpotè in persequendo Christū, vnanimes existent. In eo verò libro quem inscripsit, quòd ista verba Christi, Hoc est corpus meum, adhuc firmiter stant, septem: In illo autem, quem paulò antè quàm fuisset mortuus, breuem confessionem inscripsit de venerabili Sacramento Eucharistiæ, enumerat octo diuersas & pugnantes inter se verborum istorum, Hoc est corpus meum, interpretationes. Quarum prima fuerit Carolstadij, secunda Zuinglij, tertia Oecolāpadij, quarta Suenckfeldij, quem per contumeliam Suenckfeldium vocat, ac post alios nonnullos Campani septima, cæterarum enim auctores nominatim non exprimit. Quòd si viueret is adhuc, plures etiam ei enumerando recensere liceret. Eò enim iam amentiæ sunt atq; audaciæ nonnulli progressi, vt etiam ipsa Christi verba in consecratione cœnæ Dominicæ mutare, proque eo quod ille dixit, Hoc est corpus meum, non fuerint veriti dicere, Hic est panis meus. Alij verò prorsus omittere verba consecrationis non dubitarunt, sic enim enunciant: Accipite, comedite, hoc facite in mei commemorationem: quemadmodum à Ioachimo VVestphalo, & Erhardo Schneppio legimus annotatum. Quanquam etiam superstite Luthero quēdam exortum fuisse terræ filium scribit Iulius Pflug (cuius tanta est pietas cum non mediocri doctrina coniuncta, vt etiam hostes Ecclesiæ Dei, quòd verè Episcopum agat, confiteri necesse habeant) qui negaret, necessaria esse ad Eucharistiam verba Christi, quibus ea consecretur: quin nec speciem panis aut vini necessariam esse, sed satis esse, si motu interiori cordis Eucharistia capiatur.

In Epist. ad Frider. Miconium.

Ioach. in libello quem inscripsit, Recta fides de cœna Domini. Schnep. in confessione de Euc. Iul. Pflug in epi. ad Eras. Rotero.

Ecce fructus quos nobis attulit quintum istud Euangelium, per quod impij licere sibi volunt, etiam ipsa Christi verba in huius Sacramenti, quod est vnum omnium excellentissimum, consecratione vel mutare, vel prorsus prætermittere. Quod etiam in eius Sacramenti administratione, quod solum de necessitate salutis est, (vtcunq; neget id Caluinus) liberum esse vult hic ipse, cuius hic libellus quem confutandum suscepimus, tibi Serenissime Rex, dicatus est, Ioannes Brentius. Nam cùm disertis verbis hanc nobis formam Christus præscripserit, vt baptizaremus in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti, negat is baptismi virtutem ad certa verba Christum alligare voluisse: quòd non instituerit magiam, quæ ad certam verborum formam, aut certos ritus alligata sit. Itaq; nihil in eo piaculi fore putat, si mutetur sonus, dummodò remaneat sententia verborum Christi. Hæc iste, quem numinis instar colit Vergerius, cuius scripta dictaq; pro diuinis oraculis haberi vult. Vides autem quàm fœcundi monstroso suo partu sint hæretici? Vix enim eorum quenquam reperies, qui vel nouam hæresim protulerit, vel veterem aliquam olim damnatam instaurauerit, qui non multis erroribus, portentis & monstris comitantibus stipatus incedat. Est autem hæreticorum hoc

Horrēdi fructus noui Euangelii.

Formam verborum baptismi mutare sinit Brentius.

Hæretici reprehēdi non sustinent.

proprium

proprium, vt corrigi nolint: ac si reprehendi videant errata sua, quæ vnicè admirantur, & modò non adorant tanquàm idola manuū suarum, tantùm abest, vt mitescant, aut emēdentur eiusmodi reprehensionibus, maiore etiam vt eorum odio qui reprehenderūt inflamentur, atq; ita proficiunt in peius indies errantes, & in errorē mittentes. Huc perducit eos scelerata quædam vindicandi cupiditas, qua sic mentes eorum excœcantur, vt verum videre nequeant, sed falsa pro veris amplectantur. Documento nobis esse potest Lutherus, qui scribit ipse, quòd à fratre quodam reprehensus fuerit, quòd senserit aliquando, pulchrum fore, si pro Laicis vtraq; Sacramenti species porrigenda statueretur in Concilio generali. Nunquid autem satis habuit ille reprehensionem hanc fratris de re non maximi momenti diluisse? Minimè gentium. Sed video, inquit, illis otium & chartas abūdare: dabo operam, vt negotium scribendi habeant copiosum: Præcurram enim, vt dum gloriosissimi victores de vna aliqua mea hæresi (vt eis videtur) triumphant, ego interim nouam moliar. Profert mox nouam hęresim, ac impios omnes declarat, qui Laicis vtriusq; speciei communionem denegant. Atque illo quidem loco solos eos impietatis arguit, qui Laicos arcent à calice. Sed audi, quò paulò pòst progrediatur maiore quodam furoris œstro percitus. Quam penes Concilium prius potestatem esse volebat, vt Laicis vtraq; species daretur, statuendi, non ita multò pòst eam abrogat, nec veretur os impudens ita dicere: Si quo casu Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraq; specie potiri, imò tum primùm in despectum Concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri: & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraq;. Quid scribi potuit arrogantius? scilicet si Concilium, ad quod ex vniuerso terrarum orbe doctissimi, grauissimi, sanctissimi viri conuocati fuerint, nullam esse causam declarauerit, cur à calice diutius abstineatur, irritum erit concilij decretum & hoc inane: sin autem hoc ipse Lutherus ita sanxerit, tum demùm ratum & firmum erit. Cæterùm posteaquam semel ille veterum doctorum scripta, sanctissimorum Pontificum decreta, Conciliorum etiam Oecumenicorum, hoc est, totius Ecclesiæ Catholicæ placita, cōtemnere cœpit & pro nihilo habere, tandē eò progressus est, vt sicut paulò antè meminimus, & sacerdotium & sacrificium euerteret, quin ipsum etiam ex hoc sacramento Christum extra manducationem tolleret, ac debitam ei venerationem exhiberi prohiberet: cùm priùs etiam post consecrationem in Eucharistia panem & vinum remanere docuisset. Inde sumpsit originem posteà Sacramentariorum hæresis. Et quemadmodū licere sibi voluit Lutherus priuata sua auctoritate veteres abrogare, nouos ritus instituere: sic sibi quoq; veniam hanc dari debere Caluinus cum suis existimauit, cùm nihilo se Luthero vlla in re inferiorem esse iudicaret. Fecit igitur ille quod adhuc à Luthero & sectatoribus eius factum non fuit, vt & sacras vestes, cùm res diuina fieret, & luminarium vsum, & campanarum pulsum prorsus reiiceret: ne quod esset inter sacra & prophana discrimen: néve si quid esset honoris habitum huic venerabili sacramento, plus aliquid in eo quàm panis & vinum esse crederetur. Quin etiam ex hac vita migraturis sacramentū Eucharistiæ dari vetuit, quod non sine causa tamen fuit à priscis illis viaticum appellatum. Neq; enim putauit ad illud admittendos, nisi qui cū reliquo cœtu communicare possent: quibus neq; confessis neq; absolutis dari sacramentum hoc voluit. Dies prætereà festos, tum & Euangelij & Epistolarum iuxta receptum Ecclesiæ morem lectiones abrogauit. Ac ne solùm esset Eucharistiæ sacramentum, in quod sibi licerent omnia, etiam de Baptismi sacramento nouam doctrinam protulit. Cùm enim ex Luthero didicisset, eos Christi mortem euacuare, & alium præter Christum mediatorem quærere, qui putant opera sibi esse ad salutem necessaria quoniam & Baptismus opus quoddam est, visum est illi, quòd aliud præter mortem Christi medium inducant, qui nos Baptismo fieri saluos docēt: quodq; Christi sanguini reliquum nihil faciant, qui medicinam peti volunt in aqua Baptismi. Docet igitur infantes, modò sint ex Christianis parentibus prognati, citra Baptismum etiam Christi mēbra fieri, in Dei filios adoptari, regniq; cœlestis hæredes effici. Itaq; cùm non multùm ad salutem intersit, baptizentur nec ne, facilè fert eos absq; Baptismo ex hac vita migrare. Quid iam nobis intactum isti reliquerunt? Quorsum audaciæ & amentię non proruperunt? qui etiam ipsa Sacramenta, sine quibus saluus esse nemo potest, conuellere & labefactare veriti non sunt.

2.Tim.3.

Luth.de Capt. Bab.

Luth.quam fastuosus & arrogans.

Luth.in lib.de formula Missæ.

Luth.auctor sacerdotii & sacrificii euertendi.

Calui.in quo Lutherum sequatur & superet impietate.

Habes iam igitur duo Euangelia, si modò tam claro nomine tam impias sectas appellare fas est, Lutheranorū vnum, Zuinglianorū alterum. Nam vtraq; pars quod ipsa sentit, solū id purū putum Dei verbū & Euangeliū esse deierauerit. Si doctrinā consideres, aut superiores, aut certè nihilo sunt inferiores Zuingliani Lutheranis, nō pauciora quàm ij scripturarum examina proferūt, orationis verò splēdore, persuadendiq; vi multò præstare vidētur. Si speciē spectes pietatis, non eunt hoc inficias etiā ipsi Lutherani, quod ea sit maior in Sacramētariis. Sic enim scribit de illis Nicolaus Amsdorffius: Anabaptistę & Sacramētarij iā imponunt Germaniæ sua sanctimonia, quemadmodū imposuerunt monachi vniuerso mundo. Si multitudinē inspicias, hac quidem longè superant, cùm ex Lutheranis plurimos in suam sententiam pertraxerint. Fatentur hoc ipsimet: sic enim scribit Ioachimus VVestphalus: Nulla falsa doctrina tam latè dispergitur, nulla tanto conatu & hypocrisi defenditur, nulla tā multos homines

Collatio Luthe. & Zuing. & vtri alteris præstent.

Nicolaus Amsdorffi.

In lib. Recta fides de cœna.

homines abripit in errorem,quàm falsa doctrina de Eucharistiæ sacramento. Qui etiam alio quodam in libro contra Caluinum scribens, suos propter paucitatem vocat imbellem turbam præ copiis ingentibus,quibus gloriari Caluinum & confidere dicit. Palàm autem illud est,quòd præter Saxonicas ciuitates pauci ad modum Lutheri receperunt Euangelium:omnes alij siue apud Heluetios,siue in Germania,aut Catholici sunt aut Sacramentarij. Quòd si pertinaciam intuearis in errore tuendo, tantùm abest, vt hac in parte Lutheranis cedant Zuingliani,priores vt etiam eos ferre Caluinus glorietur: qui dum alacriter ad mortem imprimis terrificam se obtulissent, suos quàm Lutheranos multò fuisse promptiores asserit ad fidei suæ, sicut ipsi videtur, veritatem sanguine suo obsignandam. Quin si catalogum legas eorum Pseudomartyrum,qui nostro seculo propter hæresim suam oppetere mortem nõ dubitarunt,plures inter eos Zuinglianos quàm Lutheranos reperies. Cùm itaq; nulla in re sint inferiores Lutheranis Zuingliani,neq; minùs ij,quàm illi de puro Dei verbo se iactent, vtriq; tamen sunt alteris plus quàm hæretici. Lutherani præsertim sic detestantur Zuinglianos,vt eos ne quidẽ audiendos esse putẽt, ac sceptro potiùs magistratus eorum blasphemias, quàm stilo refutandas esse censent,vt quærantur etiam de Lutheranis Sacramentarij, quòd non sustulerint,sed potiùs ad se pertraxerint Papæ tyrannidẽ:proq; ligneo iugo Papæ collo excusso,ferreum ab illis impositum sit.Sed negat Ioachimus VVestphalus,hanc esse tyrannidem,si quis obsistat Psychotyrannis Hæreticis,nec eos tyrannidẽ suam blandam illam quidẽ,sed sæuissimam & nocentissimam in ouile Christi permittat exercere, non quidẽ externo gladio,quo corpus tantum occiditur, sed pestilentis doctrinæ veneno, quo Diabolus interimit animas blandiendo & mentiendo. Pastor, inquit, non agit tyrannum, qui repellit lupos: magistratus non exercet tyrannidem, si secundum legem coërcet maleficos, & de fontibus sumit pœnas. Ecclesiastæ non sunt accusandi de tyrannide, qui noxios Ecclesiæ & pertinaces excommunicant, voce & scriptis seductores reprimunt, gubernatores politicos admonẽt sui officij,edicta & necessariam seueritatem magistratus approbant. Minùs Ecclesia affligeretur à Psychotyrannis, minùs acciperet damni:non ita multi,vt nũc fit, seducerentur,seducti minus pertinaciter hærerent in suis erroribus, si magistratus & ministri Ecclesiastici seuerioribus remediis profligarent morbos qui grauiores, qui contagiis afficiunt membra corporis sani. Hæc ille verissimè non contra Sacramentarios magis quàm contra suos quoq;.De sacramentariis autem Martinus Lutherus hanc tulit sententiam:Hæreticos seriò sensemus, & alienos ab Ecclesia Dei esse, Zuinglianus & Sacramentarios omnes, qui negant Christi corpus & sanguinem ore carnali sumi in venerabili Eucharistiæ sacramento. Qui etiam in epist. quadam ad illustrem virum Albertum Marchionẽ Brandenburg.in Prussia Ducem, negat cum illis tractatus vllos habendos, quandoquidem ab initio quàm latè patet Christianus orbis, vna fuerit & concors omnium de hoc Sacramento sententia. Proinde,inquit,si quis nunc de eo dubitat,perinde facit,atq; si non credat vnam,sanctam,Catholicam Ecclesiam:qui etiam non solùm Ecclesiam vniuersam hæreseos condemnare videtur,verùm etiam Christum ipsum cũ Apostolis & Prophetis suis, quorum grauissimo testimonio corroboratus est hic articulus, quo nos credere profitemur sanctam Ecclesiam Catholicam.Sic enim ait Christus:Ego vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi.Et Paulus Ecclesiam vocat columnam & firmamentum veritatis. Deinde verò testimonium contra illos fert ipsa eorum propria opinio, cùm in istius textus expositione sic inter se dissidẽt, vt septem propemodum aut octo liceat interpretationes reperire.Hic Lutherus non contra Zuinglianos magis quàm contra seipsum suosq; non minùs & dissidentes inter se,& consensum Ecclesiæ pro nihilo ducentes, verissimam tulit sentẽtiam.Pergit autem ad eundem Ducem scribens: Quocircà moneo & peto Illust. vestram,velit eiusmodi homines vitare,nec eos in ditione sua ferre: Nam illud necesse est,vt secum reputet, si permiserit in suis terris versari sectarios eiusmodi, cùm prohibere possit, quod multũ grauabit consciẽtiam suam,ac vix vnquàm eam tranquillare poterit. Sic Lutherus ne receptũ quidem à suis dandum esse Sacramentariis censuit,quos etiam non dubitat vocare Sathanæ ministros,mẽdaces,imò ipsum mendacium,fucum & simulationem. Et in eo libro, qui inscribitur, Confessio de Cœna Christi,monet vt haud aliter caueant sibi omnes à Zuinglio, quàm à Sathanæ veneno.Hæc est Lutheri de Sacramentariis censura.

Ioach.VVest.

Luth.quo damnat Sacramentarios etiam se & suos damnat.

Nunc audi vicissim,quid illi sentiant de Luthero,deq; sectatoribus eius: Speciem,inquit Oecolampadius,verbi Dei adferunt Lutherani, verbum Dei non adferunt,id quod Hæretici passim facere solent, omnesq; volunt videri verbo Dei niti. Bucerus verò scribit Lutherum ab omnibus accusari imperiosæ & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur sibi ab aliquo contradici. Si exigit, inquit,Bucerus, ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se esse Deum.In vertendis & explanandis scripturis manifesti sunt, neq; pauci eius lapsus. Sic non minus Zuingliani sibi fas esse putauerunt dissentire à Luthero, quàm sibi licere Lutherus voluit dissentire ab vniuersa Ecclesia. Tigurini verò ministri,respondentes ei libello,quem paulò antè quàm fuisset mortuus, contra Zuinglianos ediderat Lutherus acerrimè contra eos inuectus,inter cætera sic aiunt; Prophetæ & Apostoli Dei gloriæ,non priuato honori,

Quid Sacramentarii de Lutheranis iudicent.

In dialogis aduersus Melan.

non suæ pertinaciæ & superbiæ studebant, sed peccatorum salutem quærebant vnicè: Lutherus autē sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & confestim Sathanæ tradit, quotquot illius sententiæ non ilicò subscribere velint: & in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quàm minimum verò amici & paterni animi deprehēditur. Hoc est vicissim Sacramentariorum de Luthero, deq; sectatoribus eius, ac Lutheri de Sacramentariis iudicium. Quin autem vtrunq; verum & rectum sit, cùm ex eadem vnius magistri Sathanæ schola sint vtriq; profecti, dubitandum non est. Ac iactatur quidem à nonnullis, consensionem esse factam inter Zuinglianos & Lutheranos de sacramento Eucharistiæ. Cæterùm ne quis erret, quid hac de re compertum habeamus, paucis perstringere visum est. Quāta fuerit contentio inter Lutherum, qui panem esse affirmabat corpus Christi substantialiter & realiter: & Oecolampadium atq; Zuinglium, qui signum & figuram esse tantùm dicebant, iam demonstrauimus. Quæ posteà quàm semel efferbuit, sic progressu temporis adaucta est & inflammata, vt acerbissimè fuerit per annos plus minus quindecim exagitata, cùm sicut scribit Caluinus, neutri alteros æquo animo & placido audire sustinerent: Nam etsi, inquit, semel contulerunt inter se, tanta tamen animorum alienatio fuit, vt re infecta discesserint. Itaq; cùm ad concordiam aliquam accedendum esset, magis ac magis regressi sunt, nihil aliud spectantes, quàm vt opinionem suam tuerentur, & contrariam refutarent. Id cùm videret Caluinus, Iudicē inter vtrosq; se constituit, haud aliter atq; Muncerus inter Papam & Lutherum, neq; Zuinglij minus & Oecolampadij, quàm Lutheri sententiam damnauit, ac suam quandam attulit nouam, & à seculis inauditam, quæ non solùm priscis illis Doctoribus, verùm ipsis etiam nostri seculi Sacramentariis prorsus fuit incognita. Docuit enim, panē & vinū in mēsa Domini proposita, nihil aliud esse, quàm arrabonē & quasi sigillū, omnes promissiones in Christo nobis factas confirmans & stabiliens, idq; sine scripturarum, sine Patrū, sine collegarum etiam suorum auctoritate. Qua quidē re nō magis Lutherum, quàm scholam etiā ipsam Tigurinā offendit: quæ cum Vlricū Zuinglium tanquàm primum doctrinæ suæ auctorē colat, ferre non potuit, eum à Caluino reprehēdi, ac præter omnem scripturarum auctoritatē nouam ab eo quandā opinionē de Cœna Dominica adferri: quā vt placeret posteà Caluinus, scripsit epist. in qua conatus est ostēdere, se nō dissentire à Zuinglio, & aliis eius scholæ magistris, in doctrina de Cœna Dominica, cùm tamē reuera plurimum ab eis dissentiret. Quin & illud vulgo persuadere conatus est, qui sunt Augustanæ Confessionis, eos habere se coniunctos in sua de Cœna Dominica doctrina. Qua de re ante septem annos libellum quendam edidit, quem inscripsit: Summa confessionis de Sacramentis: in quo conatus est illud demonstrare, quòd qui sunt Confessionis Augustanæ, de sacramento Eucharistiæ nihil diuersum ab eo sentiant, quod hi docent qui sunt Confessionis Tigurinæ, cuius est ipse quoq; Caluinus. Cùm autem vno vel altero anno nemo contra libellum scripsisse quicquam videretur, pleriq; sic interpretabantur, quod isto silentio Caluini consilium hoc fuerit approbatum. Iamq; voces illæ vulgò iactabantur, eos qui sunt Augustanæ Confessionis, ex Lutheranis factos esse Zuinglianos. Hoc Lutheri quidam sectatores ferre non potuerunt, quòd à Luthero suo defecisse, & in castra Zuinglij transfugisse dicerentur, cum quanta contentione dogma Zuinglij de Eucharistia Lutherus oppugnauerit, nemini sit obscurum. Itaq; non defuerunt, qui Caluini scriptum hoc scriptis contrariis refutarent: contra quos mox Caluinus edidit ante biēnium libellum, cui titulum fecit: Defensio sanæ doctrinæ de Sacramentis, quam Pastores & ministri Tigurinæ Ecclesiæ, & Geneuensis ante hac breui Confessionis formula complexi sunt, vnà cum refutatione probrorum, quibus eam indocti & clamosi homines infamant. Edidit non multò post alteram quoq; defensionem contra Ioachimi VVestphali calumnias: cuius quidem Ioachimi libros, quos nominatim contra Caluinum scripserit, nobis adhuc videre non licuit. Verùm cùm hæc scriberemus, incidit in manus nostras libellus Ioachimi VVestphali hominis Lutherani, cuius hæc est inscriptio. Iusta defensio aduersus insignia mendacia Ioannis à Lasko, quæ in epistola ad Serenissimum Poloniæ Regem, &cæt. contra Saxonicas Ecclesias sparsit. Scribit is in epistola ad Senatores Francofordenses, etiam viuente Luthero fuisse Francoforti ad Mœnum qui insinuarent animis errorem Zuinglij, idq; facerent astutè sub vmbraculo & prætextu, quasi à Saxonicis Ecclesiis non dissiderent: à quibus vt sibi diligenter cauerent, scripto quodam suo Lutherus hortatus eos fuerit. Mortuo verò Luthero multò maiore eos licentia & impudentia mendacia eiusmodi sparsisse, quòd de sacramento Eucharistiæ cum Augustana Confessione consentiant: cùm plurimum interesse dicat inter se Augustanam & Sacramentariorum doctrinam: cùm qui sunt Augustanæ Confessionis, doceant panem verè esse corpus Christi, carnem & sanguinem Christi verè distribui ministri manibus, & sumi in hoc sacramento ore communicantium: Sacramentarij contrà tantùm esse symbolum seu figuram absentis corporis dicant, & tantùm dispensari & accipi panem & vinum. Quamobrem hortatur Francofordēses, vt consilium Lutheri sequantur, eiusmodi Pseudoprophetas fugiant, & ex cœtu ciuium relegent. Morbida, inquit, ouis separatur, ne totum ouile corrūpat: Mēbrum corruptū resecatur, ne noceat reliquis; Separātur corpora hominum, ne immunda lepra

Explicatio de Caluini doctrina circa Eucha.

Ioachim. VVest.

Hæreticos seuerè tractandos & puniendos esse.

lepra vel scabie inficiant insanos: quantò magis separari oportet immundos spirituali lepra mente corruptos, ne oues Christi inficiant & perdant? Apostolus prohibet in domum recipere nō afferentes doctrinā Apostolicam, ne recipientes cōmunicent ipsorū operibus malis: quomodo admittendi sunt in consortiū populi Christiani, qui afferunt doctrinam Apostolicæ veritati repugnantem? Sępius cōmendat scriptura hospitalitatē, præcipit opera misericordiæ & charitatis exercere erga exules & peregrinos: verùm ita, ne fides violetur, & ne aduersùs multos lædatur charitas. Vt enim charitatis est, hospitio recipere peregrinos, & his benignè facere, si pro hospitalitate & beneficiis non malefacta rependant, si quieti non turbent Ecclesiā & Remp. ita charitati maximè repugnat, prębere hospitiū ingratis, inquietis & noxiis communitati: his parcere, hos fouere, non piæ charitatis obsequium, sed impię peruersitatis exitiale nocumentum, nō misericordia est, sed crudelitas. Hæc Ioachimus in ea quam ad Francofordenses hoc ipso anno, 1557. edita scripsit epistola. Qua de re Tymanus quoque pastor Bremensis anno proximè superiore plura scripsit in eandem sententiam. Vidimus autem posteà recens admodū editum à Caluino libellum, cui titulum fecit: Vltima admonitio Ioannis Caluini ad Ioachimum VVestphalum, cui nisi obtemperet, eo loco posteà habendus erit, quo pertinaces Hæreticos haberi iubet Paulus. In quo simul & Magdeburgenses, & Bremenses, & Hildesamenses, & alias quasdam Saxonicas ciuitates, quæ communi consensu dogma suum damnauerant, grauissimis probris & maledictis insectatur: Sic esse dicit errore suo fascinatos, vt quod pueris in Catechismo traditur, veterani Theologi non teneant. Quid valeat Cœna, quorsum spectet, nunquam gustasse brutos istos homines: ne guttam quidem ingenui pudoris in eis esse: nimis largam illis copiam cauillationum profluere, dum Lutheri sui hyperbolas proiiciunt, modò plebeculam suosque fraterculos fascinent, popularis theatri plausu contentos, nec Dei nec Angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furiosum impetum, nugatoriam leuitatem, cęcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam superbiam, quòd eis superbia sit loco pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate spoliauerit, quòd obstinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginosos homines, Cyclopes, superbam factionem Gigantum, latratores phreneticos, bestias, proteruos, fastuosos, pertinaces, & aliis id genus coloribus depingit. Quæritur de illis, quod se, suosq; indignos esse clamitent, quos terra sustineat: ita quòd nisi repentè exterminentur è mundo, non posse cum eis mitius agi, quàm vt ad Schytas vel Indos ablegentur: accusare eos Principum segnitiem, quòd nō exerto gladio protinus deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc in eo libello Caluinus. Ex quibus facilè quiuis perspicere potest, falsum esse quod de cōsensu iactatur, cùm omnes ferè Saxoniæ ciuitates doctrinā Sacramentariorum condemnauerint. Quāuis intereà dissimulandū illud non est, quòd in eodem libello duos Saxoniæ oculos VVittembergam & Lipsiam nil simile contra suam doctrinam decreuisse, quodq; secum facere Philippum gloriatur: quem non magis à se quàm à propriis visceribus in hac causa diuelli posse scribit. Sed non propterea statim verum est, quia sic scribit Caluinus: nos verò de Philippo meliora nobis pollicemur.

Caluin. iudicium de plerisque Lutheranis.

Existimas fortasse duas tantùm sectas has esse: quæ sibi nostro hoc infelici seculo nomen & auctoritatē Euangelij vēdicare sint ausæ? Erras si id putas. Est perniciosior etiam tertia, quæ quoniā à Catholicis legitimè baptizatos rebaptizat, Anabaptistarum secta vocatur. De quo genere videntur etiam fuisse fratres VValdenses, quos & ipsos non ita pridem rebaptizasse constat, quamuis eorum nonnulli nuper adeò, sicut ipsi in Apologia sua testantur, iterare baptismum desierint: in multis tamen eos cum Anabaptistis conuenire certū est. Ac scribit quidē in suis Dialogis Antonius Coruinus, quòd è Zuingliana secta potissimum haud aliter atq; ex equo Troiano prodierint. Sed si quis rem diligētius inspexerit, quàmuis idem illi quòd Zuingliani de sacramēto Eucharistię sentiant, Anabaptismum tamē suum eos è Lutheri scriptis hausisse reperiet. Certè Balthasar Pacimontanus, qui primus auctor huius sectæ fuisse videtur, idē secum sentire Lutherum gloriatur: quemadmodum ipse fatetur in libros quē scripsit ad duos Parochos de Anabaptismo. Testatur autē etiam Bucerus, vnde Lutheri, inde & Anabaptistarum Euangelium prodiisse, nimirum è Saxonia. Cùm ad VValdenses scriberet Lutherus, inter alios eorū articulos reprehendebat & hunc, quòd paruulos ad futuram fidē baptizarent, quam adulti cōsequuturi sint. Ait igitur: Præstare prorsus omittere baptismū in paruulis, quàm baptizare sine fide: quia sacramenta neq; debeant, neq; possint sine fide accipi. Si verò sine fide accipias sacramentum, magno tuo malo accipies. Huic vestræ doctrinæ opponimus nos, inquit, verbum Christi: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Hinc occasionem arripuerunt Anabaptistæ. Nam cùm absurdum illis videretur, quod asserebat Lutherus, habere suam propriam fidem actu paruulos, sicuti reuera est absurdissimum, satius illis visum est, omittere Baptismum in paruulis, & eos non nisi credentes baptizare: quòd hoc se verbo Christi niti dicerent, hoc in æternum esse mansurum vociferarentur, aduersus hoc ne portas quidem inferi præualituras esse gloriarentur. Quorum etiam vnus Memno Phrisius, qui cæteris eruditione præstare videtur: Certè, inquit, hac in re non possum decipi verbo tuo Pater cœlestis: credidi, illudq; suscepi per Spiritum sanctum,

De tertia secta Anabaptistarū.

Antonius Coruinus.

Balthasar Pacimontanus.

Bucer. in cap. 4. Matth.

Memno Phrisius.

Vt certum veritatis verbum. Ac paulò pòst: Ego scio certò & firmiter, quòd hac mea doctrina, quod est verbũ Dei, in die recti iudicij, non solùm Dominos & Principes, non solũ mundũ, sed ipsos etiam Angelos iudicabo. Sic ille non minùs confidenter & animose quã Lutherus de sua doctrina tanquàm de puro Dei verbo se magnificè iactat. Cæterùm sicut sacramentariorum, sic & hanc sectam Lutherus vehementer est insectatus, & scripsit librum, cuius paulò antè meminimus, ad duos Plebanos, in quo inter cętera his etiam verbis vtitur: Quod dicunt Anabaptistæ, nusquam in scripturis haberi, quòd aut habeant fidem, aut baptizari debeant infantes, fatemur nos id nulla scriptura probare posse, quæ clarè & manifestè talibus aut similibus verbis dicat: Debetis pueros baptizare: nam & ipsi credunt: Si quis nos vrgeat ad demonstrandam eiusmodi literam, huic nos tanquã victori cedamus oportet: nusquam enim scriptũ inuenimus. Boni autẽ & ratione præditi Christiani, tale nihil à nobis exigunt: faciunt id contentiosi tantùm & præfracti homines, vt esse prudentes videantur. Contrà verò nullam ipsi scripturam proferunt, quæ dicat. Debetis adultos baptizare, nõ autem pueros. Mox ex Apostolorum traditione semper in Ecclesiã Dei obseruata docet, paruulos esse baptizandos, etiamsi nulla scriptura faciendum id esse præcipiat. Ac sicut nuper in Eucharistiæ sacramento, ita nunc in paruulorum baptismo defendendo potissimum Ecclesiæ nititur auctoritate: quam tamen opponi sibi non vult, quoties ipse quacunq; tandem de re quamuis diuturna multorum seculorum consuetudine recepta, scripturam à nobis exigit.

Luth. cont. Anabaptistas scribens se iugulat.

Anabaptistæ reliquis sectariis deteriores.

Hoc ergo iam tertium est Euangelium quàm illa duo superiora multò pestilentius. Nam præterquam quòd cum Lutheranis legitimum sacrificium & sacerdotium abrogat, & cum Zuinglianis in Eucharistiæ sacramento realem Christi præsentiam negat, multa habet alia & blasphema & seditiosa. Publicum enim verbi ministerium prohibet, Deum humanam ex Maria naturam non suscepisse contendit. Chiliastarum errorem renouat, dominationem spernit, nec legitimæ potestati subiectos homines esse vult. Itaque quocunque persuaserit hæc secta, turbas & seditiones ingentes excitat. Documento esse possunt cùm aliæ quædam inferioris Germaniæ, tum præcipuè Monasteriensis ciuitas. Nam sicut Henricus Dorpius Lutheranus, & qui historiam eius ex Germanica Latinam fecit Ioannes Sleidanus Zuinglianus, literarum monumentis prodiderunt, eò primùm venerant ante annos quatuor & viginti, qui populo pro Christi Euangelio Lutheri doctrinam annunciarent: Quos cùm Sacerdotes Catholici non esse ferendos putarent, fecit Bernardus Rothmannus cum suis, quos ad propagandam Lutheri doctrinam Philippus Lantgrauius Hesiæ miserat, quod Hæretici facere consueuerunt, vt certis doctrinæ Catholicæ capitibus conscriptis, Catholicos ad disputationem prouocarent, idq; Iudice prophano ciuitatis Magistratu: coram quo se probaturos ostendebant, falsam esse catholicorum doctrinam. Cùm autem Catholici Sacerdotes disputationem refugissent, migrarunt è ciuitate, posteaquam eis officio Dei verbi prædicandi fuerat interdictum. Vnus integer annus non intercesfit, cùm suam quoq; doctrinam in eadem ciuitate pro Christi Euangelio disseminare cœperunt Anabaptistæ. Cumque itidem alteri alteros ad disputationem prouocassent, sed eadem illa lege quæ Catholicis anteà lata fuerat, vt nihil præter scripturas Canonicas adduceretur: ecce qui paulò antè eadem hac lege Catholicos ad disputandum prouocauerat Bernardus Rothmãnus, primus in illa ciuitate Lutherani Euangelij buccinator, conditionem non accepit. Sic factum est vt nulla disputatione habita, Lutherani qui non ita pridem eiecerant è ciuitate Catholicos, fuerint & ipsi non ita multò pòst per Anabaptistas ex ea exterminati. Nam & Senatus loco motus est, & templa direpta atq; incensa, & quicunq; factionis Anabaptistarum esse noluissent, per vim ciuitate pulsi sunt. Bernardus verò Rothmannus, Henricus Rolius, & Godefridus Strallen ex Hesia missus, sicut ex Christianis Lutherani, sic paulò pòst ex Lutheranis facti sunt Anabaptistæ, & Anabaptistarum Euãgelium summa vi propagarunt, verumq; illud esse ostenderunt, quod scriptum est: Impius cùm in profundum venerit, contemnit. Nam si semel aliquis deserit religionem Christianam, cuicunq; tandem sectæ nomẽ dederit, ei ludus quidam esse videtur, de vna secta in aliam transilire.

Exemplum à ciuitat. Monasteriensi.

Anabaptistæ inter se dissecti.

Est autem & hæc Anabaptistarum secta valdè dissecta: Neq; enim doctrinæ capitibus inter se conueniunt. In quibusdam Germaniæ ciuitatibus quidam tanquàm œstro perciti nudi circumcursabant, populum ad pœnitentiam hortantes: in omnem intereà seditionis excitandæ occasionem intenti. Neq; heri aut nudiustertius hæc hæresis nata est, fuit etiam Augustini seculo, & sicut aliæ pleræq; omnes hæreses, sic & hæc statim ab initio multas in partes fuit diuisa. Nam alij vocabantur Donatistæ, alij Rogatistæ, alij Maximianistæ, Circenses alij, qui conuersi tandem sunt à factione Donatistarum (hoc enim nomen cæteris erat celebrius) ad Ecclesiæ Catholicæ societatem: alij Circumcelliones qui haud aliter atq; nostro seculo Monasteriẽses reliquos omnes immanitate superabant, quemadmodũ & Augustinus non vno loco, & qui vitam eius conscripsit Posidonius, memoriæ prodiderunt. Sed neque nunc pauciora sunt huius hydræ capita: Sunt enim alij Muncerani, alij Orantes, alij Silentes, Somniãtes, pueris similes, Synceri, Impeccabiles à Baptismo, Liberi, Binderliani, Sabbatarij, Maderani, Hoffmannici, & post eos exorti Circũcisi; fortassis & Adamitæ ad Anabaptistarũ

Aug. epist. 50. & 30. & de hæresibus hær. 69. Posid. in vita Aug. cap. 10.

sectam pertinet. Sunt qui originem huius sectę ad Thomam Muncerum quàm ad Balthasarum referre malunt, qui ante annos trigintaduos seditionem Rusticorũ in Thuringia excitauerat:quo nomine cũ debitas pœnas persoluisset,priusquam capitis supplicium lueret,non mediocrẽ dolorem ostendisse dicitur de seducta plebe:quin & errores suos reuocasse,& peccata sua ritu Catholico confessus sub vna specie Sacramentũ venerabile Eucharistiæ percepisse. Sed qui scripsit eius historiã Philippus,nullam eius rei mentionem facit,quòd rebaptizare docuerit. Immanis hæc est Anabaptistarum secta,si vlla alia. Intereà tamen qui nomen illi dederunt,æquè vt Lutherani vel Zuingliani, firmiter credunt & certò statuunt,sibi peccata propter Christum esse remissa,se esse in gratia,seq; possessuros omninò regnũ cœlorum: & idem vt quilibet credat,certoq; statuat,à suis omnibus exigunt. *Thomas Muncerus ex Anabaptista Catholicus.*

Ex quo videre licet,quàm falsum sit Lutheranorum illud axioma,cuius homini ad peccatorum remissionem assequendam esse necessarium vt firmiter credat,certoq; statuat,absq; vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis esse peccata sibi remissa. Quod sicut omnibus Hæreticis inter ipsos fuit semper & est commune & proprium, sic apertè scripturis fideiq; Catholicæ aduersatur. Quid esse potest illa scriptura apertius: De propitiato peccato noli esse sine metu? Etiamsi certò sit remissum peccatum, non vult tamen Spiritussanctus,vt omninò securi simus. Isti contra capitale crimen esse putant,si quis vel minimum dubitet,sibi remissum esse peccatum. Dicit eadẽ scriptura: Non te iustifices ante Deum,quoniam agnitor cordis ipse est. Huic scripturæ an non contradicunt, qui certò de se statuere & pronunciare audent, sibi peccata esse remissa, seq; esse in gratia? cùm præsertim iustificatum esse,nihil aliud sit apud illos,quàm peccatorum remissionem esse consequutum? Loquitur alia scriptura: Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor & probans renes. An verò isti non sibi quod Dei proprium est arrogant,qui se corda sua scrutari & cognoscere posse confidunt? quod ille certè sibi nõ fuit ausus arrogare, qui dixit: Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me: Neq; ille qui dixit: Verebar omnia opera mea,sciens quòd non parceres delinquenti. Si lotus fuero quasi aquis niuis,& fulserint velut mundissimę manus meæ,tamen sordibus intinges me,& abominabuntur me vestimenta mea. Monet Paulus: Nolite ante tempus iudicare, quoadusq; veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Ac ne quis putet ipsum de eo tantùm quo alios, non autem quo nos ipsos iudicamus iudicio, loqui, quæ paulò antè præcedunt,de quo loquatur,manifestum faciunt: Sed neq; meipsum,inquit,iudico. Nil mihi conscius sum,sed non in hoc iustificatus sum: Qui autem iudicat me,Dominus est. Ecce Paulus vas electionis nihil habebat, in quo reprehenderet eum cor suum,eò tamen audaciæ progressus non est,vt ipse se iudicare vellet, Domini qui solus agnitor cordis est iudicium de se esse voluit. Et tu quod solius Domini proprium est,audes tibi vendicare? audes illius de se sententiam anteuertere? audes pronunciare certoq; statuere, te iustificatum esse, hoc est peccata tibi remissa esse? Monet Christus: Cùm feceritis omnia quę pręcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus: & tu contra præceptum hoc Domini, te seruum vtilem esse pronunciare non dubitas? Quisquis enim certò statuit,sibi remissa esse peccata,se esse in gratia,quid is aliud quàm se seruũ vtilem esse pronunciat? Ait scriptura: Nescit homo an amore, vel odio dignus sit: & tu contra scripturam scire te, quòd sis amore dignus affirmas? Nam si certò scire te gloriaris tibi peccata esse remissa,teq; esse in gratia,quid aliud quã scire te quod sis amore dignus asseris, & mendacij Dei spiritum arguis. Dicit beatus Iob: Si iustificare me voluero,os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit: etiamsi simplex fuero,hoc ipsum ignorabit anima mea. Num illo tu sanctior? num de prædestinatione diuina quàm ille certior? vt quòd ille suam animam ignorasse fatetur, tu quòd simplex & innocens sis, certò statuere de te audeas? Non metuis,ne quod olim audiuerunt Pharisęi, quos dealbata sepulchra Christus vocat,idem audias tu quoq;: Vos estis,inquit,qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra,quia quod hominibus altum est,abominatio est apud Deum? Nulla potest esse apud Deum maior abominatio quàm sit Hæreticorum hæc tanta præsumptio. *Falso doceri fidẽ specialẽ,qua certò quisque statuat remissa sibi esse peccata.* *Eccle.5.* *Eccle.7.* *Hier.17.* *Psalm.18.* *Iob 9.* *1.Cor.4.* *Lucæ 17.* *Eccle.9.* *Iob 9.* *Matth.23.* *Luc.16.*

Dicet aliquis: Quid igitur? tu me non iubes credere,quam in symbolo profitemur,remissionem peccatorum? Absit,Imò iubeo te firmiter credere certoq; statuere,quòd sit remissio peccatorum in Ecclesia,quodq; remissionem hanc & mihi,& tibi, & Iudæ proditori,& singulis adeò mortalibus, etiã iis qui vel iam sunt,vel deinceps etiam futuri sunt apud inferos, abundè Christus promeruit vniuersis: qui pendens in cruce factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi: qui per mortem suam nos Deo patri suo reconciliauit. Vt autem credas,omnes hanc remissionem esse consequutos,omnes aut possidere iam,aut possessuros regnum cœlorum,non ego,sed scriptura te prohibet credere. Gustauit quidem ille mortem pro omnibus, sed mortis illius fructum non omnes in se transferre conantur: factus est causa salutis omnibus: sed addit scriptura, obtemperantibus sibi parefecit ingressum ad vitam omnibus, sed adiecit Christus ipse. Si mandata seruauerint. Si quis autem non obtemperauerit, si quis eius mandata non seruauerit, *Obiectio prima soluitur,vt fides specialis negetur.* *1.Ioan.2.* *1.Cor.5.* *Heb.2.* *Heb.5.*

si quis ad finem vsq; non perseuerauerit, eum qui nihilominus certo saluum fore statuit,
quid is aliud, quàm negat vocem Euangelij, quam audituri sunt ad læuam inter hœdos col-
Matth.25. locati: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius?
Ita vt docere, necessarium esse vnicuiq; ad salutem consequendam vt firmiter credat, certoq;
statuat, sibi propter Christum peccata esse remissa, se esse in gratia, se certò possessurum re-
gnum cœlorũ, nihil aliud sit, quàm docere, nullas esse gehēnæ pœnas impiis constitutas, quos
ad illas peruenturos nemo dubitat, qui Christo credit: non Christi culpa, quasi crux illius &
mors parum efficax fuerit ad salutem illis adferendam, sed suo ipsorum vitio, qui per digna
pœnitentiæ opera passionis & mortis Christi fructum in se transferre non sunt conati.
Quamobrem si non teneor de omnibus credere, quòd sunt remissionem peccatorum con-
sequuti, si non teneor de hoc aut illo, certè neque de me credere teneor, nisi mihi specialiter
fuerit à Deo reuelatum.

Obiectio secũda. Hic dicent isti: Tu perindè nobiscum agis, ac si nos impios in impietate sua perseuerantes firmiter credere iuberemus, quòd sint in gratia, cùm nos de cõuersis loquamur. Atqui huc
ibam, hanc à vobis confessionis vestræ vocē extorquere cupiebam. Aliquid igitur in nobis
esse cōceditis, quod nos firmiter credere certoq; statuere faciat, nimirum vt à peccatis auersi,
ad Deum autē simus conuersi. Sed obsecro vos, quid si conuersus sibi videatur, qui conuer-
sus non est? verbi gratia: videtur sibi cōuersus peruersus Lutheranus, videtur sibi conuersus
magis etiam peruersus Zuinglianus, videtur sibi conuersus peruersissimus omnium Anaba-
ptista, vel Seruetus, vel Suenckfeldius, vel quicunq; tandē alius pestilentissimus Hæreticus,
num ideò dices eum esse cum Deo in gratia? Sicut autem nulli magis opinione doctrinæ
sunt inflati, quàm qui quàm minimam illius partem habent, vt non sine causa prouerbio ce-
Thuc.lib.1.belli Peloponnesiaci. lebratum sit illud, quod à Thucydide scriptum est: Inscitia confidentiam, eruditio cuncta-
tionem parit: sic non rarò fit, vt firmiter credant certoq; statuant, se conuersos esse, qui vel
Eccle.5. maximè sunt peruersi. Vidit hoc etiam ille sapiens, qui dixit: Sunt impij qui ita securi sunt,
quasi facta iustorum habeant. Saulus dum adhuc spiraret minas & cædes in discipulos Do-
Actorum 9. mini, & ignorans Ecclesiam persequeretur, nónne sibi visus est singulari quodam zelo pie-
Philip.3. tatis ardere? nónne securus erat se toto corde Deum quærere? se persequēdis Christianis ob-
Galat.2. sequium illi gratissimum præstare? cùm quicquid eius fecerit, fecerit sicut ipse fatetur, secun-
dum æmulationē, quod abundantius æmulator existeret paternarum suarum traditionum.
Rom.10. Habuit igitur zelum, sed non secundum scientiam, & ideò misericordiam consequutus est,
1.Tim.1. quia ignorans fecit: Verum igitur est quod scribit Sapiens: Est via quę videtur homini iusta,
Prouerb.14. nouissima autē eius deducunt ad mortem. Et rursus: Omnis via viri recta sibi videtur, ap-
Prouerb.21. pendit autem corda Deus. Mittamus autem infideles & Hæreticos, quamuis æquè sibi non
videtur Hæretici Zuingliani vel Anabaptistæ, atq; Lutherani. Sed loquamur iam de Catho-
Prouer.20. licis. Etiam in illos reperire licet, qui sibi conuersi videntur, cùm non sint. Præclarè Sapiens:
Iacobi 3. Quis possit dicere, mundum est cor meum, purus sum à peccato? In multis offendimus om-
nes. Ac si maximè toto corde ad Deũ essemus conuersi, non id nosipsi certò statuere, sed in
misericordia Dei fiducia nostra collocata, illius qui scrutatur corda & renes, iudicio rem per-
mittere debemus. Quamobrem, execranda est istorum superbia, qui dum se conuersos pro-
nunciant, certò sibi peccata remissa, seq; esse in gratia statuunt.

Obiectio tertia de fide speciali. Dices iterum: Nos non dignitati nostræ, sed misericordiæ Dei & promissionibus fidi-
Verba sunt cõfessionis Ecclesiarũ mus, & insulsam vestram cauillationem ridemus, cùm dicitis, dubitandum esse propter no-
Saxonicarum. stram indignitatem. Nam ideò filius Dei mediator constitutus est, quia nos indigni sumus,
& vt pater propter ipsum passum, resuscitatum & deprecantem pro nobis, & habitantem
Rom.8. in nobis, ac vestientem nos iustitia sua certò sit propitius huic miseræ massæ, indignæ, & ple-
næ sordium, iuxta illud: Nulla nunc condemnatio est iis, qui in Christo Iesu ambulant. Re-
Matth.19. ctè vos quidem si nuda Christi esset promissio, si dignaretur ille misericordiam impartiri
etiam non cōuersis. Nunc autem cùm promissio sit: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata,
cùm non aliis præstet misericordiam, quàm qui pœnitentiam egerint, quiq; conuersi fue-
rint à peccatis suis, vestrum hoc dogma consistere non potest. Insulsa vobis cauillatio vi-
detur, si quis dicat, rectè nos dubitare posse propter nostram indignitatem: quid igitur? Num
insulsum iudicatis illum, quo Christus neminem maiorem surrexisse testatur, qui dixit: Fa-
Matth.11. cite fructus dignos pœnitentiæ. Insulsum Paulum, qui gentibus annunciabat, vt pœnitentiã
Matth.3. agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes? qui ad Corinthios
Actorum.26. quoque de Eucharistia scribens: Quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem
1.Cor.11. Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini: Qui enim manducat & bibit
indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Digna pœnitentiæ opera à nobis Paulus & Ioan-
nes exigunt: ne indignè ad Sacramentum accedamus prohibent: & vos non vultis nos de
dignitate nostra esse sollicitos? Quin vos potiùs non insulsi modò, verùm & impij censen-
di estis, qui Spiritumsanctum per electa sua vasa loquentem, insulsitatis arguere non dubita-
tis, quòd is dignos fructus, à pœnitentibus exigit, quòd indignè sumi Sacramentum prohi-
bet. Est ita, quòd propterea filius Dei mediator constitutus est, quia nos indigni eramus:

sed

ſed nunquid vt indigni permaneremus? Minimè gentium: ſed vt nos ex indignis dignos fa ceret, ſicut ſcribit Paulus, in partem ſortis ſanctorum. Nam niſi Mediator ipſe noſter factus eſſet, niſi dediſſet ſemetipſum redemptionem pro nobis indignis, etiamſi & faceremus & pa teremur omnia, etiam ſi traderemus corpus noſtrum ita vt arderet, nunquam dignos pœnitentiæ fructus faceremus. Sunt itaq; digni fructus pœnitentiæ faciendi, ſi volumus remitti nobis peccata, & cum Deo eſſe in gratia: quos an fecerimus, nos ipſi certò ſtatuere nec poſſumus, nec debemus, illius eſt ea de re iudiciũ, qui ſolus cordis eſt agnitor. Si verò fecerimus (quod ipſe iudicet, non nos) tunc pater cœleſtis propter filium paſſum, reſuſcitatum, & deprecantem pro nobis, & habitantem in nobis, ac non tam veſtientẽ nos, quàm quod noſtræ deeſt donatæ nobis ab illo iuſtitiæ, iuſtitia ſua compenſantem, certò propitius erit huic maſſæ, non iam indignæ, & plenæ ſordibus. (Abſit à piorum cordibus hæc tam impia vox, vt de cruce & morte Chriſti, tam indignæ ſentiamus: quaſi non potuerit nos facere dignos in partem ſortis ſanctorum in lumine, vt iam digni habeamur illo ſeculo: quaſi non potuerit abluere ſordes filiarum Sionis, de quo ſcriptum eſt, quòd lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Et iterum: Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni peccato. Et iterum: Sanguis Chriſti emundabit conſcientias noſtras ab operibus mortuis. Non ita ſanguini Chriſti detrahemus, vt eum abluere ſordes noſtras potuiſſe negemus. Tum autem quomodo Deus ha bitabit in nobis, ſi pleni ſordibus fuerimus? cùm ſcriptum ſit, In maleuolam animã non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis? Quæ enim participatio iuſtitiæ cum iniquitate? quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ conuentio Chriſto ad Belial?) Non igitur habitabit Deus in maſſa, neq; propitius erit maſſæ plenæ ſordium: Sed in iis habitabit, iis erit propitius, qui fuerunt quidẽ aliquãdo pleni ſordiũ, ſed poſteaquã cõuerſi ad Dominum, dignos pœnitẽtiæ fructus fecerũt, ſanguinis Chriſti beneficio ſunt abluti, vt eis dici deinceps queat: Et hæc quidẽ fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini Ieſu Chriſti. Quoniã verò nos an fecerimus dignos fructus pœnitentiæ, neſcimus, remiſſa nobis peccata, & eſſe nos in gratia, certoq; poſſeſſuros regnum cœlorũ, certò ſtatuere non poſſumus, vel propterea ipſa verba, quæ vos ad axioma veſtrum confirmandum adfertis: Nihil damnationis eſt iis qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui non ſecundum carnem ambulant. Nam etſi nos per fidem & fidei ſacramentum ſimul vt in Chriſto baptizati Chriſtum induimus, incorporatos nos eſſe Chriſto non dubitamus: vtrum tamen in illo manſerimus, dubitamus: maximeq; nos terrent illa verba, qui non ſecundũ carnem ambulant: cùm non ſolùm conſcij nobis ſimus, ſæpè ſecundum carnem nos ambulaſſe, verùm etiam in eo ipſo tempore, quo nobis conuerſi videmur, ſatis perſpectũ habere non poſſimus, nihil reſtare in nobis de carnis reliquiis. Scriptum autem eſt: Qui ſunt in carne, Deo placere non poſſunt.

Coloſ.1. *Luca 20.* *Eſaiæ 4.* *Apoc.1.* *Ioannis 1.* *Hebr.9.* *Sapien.1.* *1.Corinth.6.* *1.Corinth.7.* *Rom.8.* *Rom.8.*

Dicent iterum iſti: Quid igitur? deſperare nos iubes? Abſit. Imò ſicut conſtanter nego teneri quenquam, firmiter vt credat, certoq; ſtatuat peccata ſibi remiſſa eſſe, ſic non minus conſtanter affirmo, teneri fidelem quemlibet, facientem quod in ſe eſt, vt firma & certa ſpe expectet in hac quidem vita per ſacramentum Baptiſmi & Pœnitentiæ peccatorum remiſſionem: in ſeculo autem futuro, vitam æternam. Quam ſpem niſi firmam & ſolidam habuerimus, fruſtrà Chriſtiani ſumus. Spes autem hæc noſtra nõ in nos, ſed in Deum defixa eſſe debet: quem cùm ſpectamus, certiſſimũ nobis eſt, eum eſſe fidelem & in promiſſis, & in comminationibus. Cùm autem nos ipſos reſpicimus, fieri non poteſt, quin horrorem quendam concipiamus, etiamſi nihil nobis conſcij ſimus, vel proter infirmitatem ſaltem noſtram. Cùm enim lapſum eſſe ſciamus Cherub Angelorum nobiliſſimum, Solomonẽ hominum ſapientiſſimum, Iſraëlem populorum electiſſimũ, cùm & hoc intelligamus, non magis debere nobis Deum perpetuam noſtri tutelam & gratiã, qua nos ab omni caſu preſeruet, nec vnquam ceſſet viam ſalutis æternæ deducere, quàm aut illis, qui iam ſunt à nobis nominati, aut Iudæ vocato Apoſtolo, aut Saul electo Regi, aut Nicolao cõſtituto Diacono, non poſſumus omni metu prorſus eſſe vacui: cùm præſertim per electũ ſuum vas nos Deus moneat: Noli altum ſapere, ſed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat, cùm per eundem, vt cum timore & tremore ſalutem noſtrã operemur, hortetur: cùm per alium, beatum hominem pronunciet, qui ſemper eſt pauidus. Per alium autem dicat: Qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Hæc tamẽ trepidatio noſtra non debet animos noſtros deiicere, ſed magis Chriſto ſubiicere, & fiduciam erga illum noſtram excitare: vt cum beato Iob dicat vnuſquiſq; noſtrum: Etiamſi occiderit me, in eum ſperabo. Quòd ſi verò paradoxum hoc alicui videtur, quòd firmiter credere, certoq; ſtatuere non iubemus, firma autem & certa ſpe vnumquenq; eſſe iubemus, quod in præſenti peccatorum remiſſionem, in futuro verò ſeculo ſit vitam æternam conſequuturus, is ita rem accipiat: Nihil à nobis rectè credi (de fide Catholica loquimur) cui ſubeſſe falſum poteſt: Speramus autem etiam ea rectè, quę ſecùs nonnunquam euenire poſſunt. Quoniam igitur fieri poteſt, vt credat aliquis firmiter, certoq; ſtatuat ſe eſſe in gratia, & vitam æternam conſequuturum, & hęc eum opinio ſua fallat, ſperare iubemur magis quàm credere: Fidei enim ratio in veritate tanquam à Deo reuelata, ſita eſt: ſpei autem ſufficientiſſima ratio ſita eſt in poſſibilitate eius acquirendi, quod ſecundum

Obiectio quarta de fide ſpeciali Hæreticorum. *Rom.11.* *Philip.2.* *Prouerb.28.* *Eccle.1.* *Iob.13.*

Dei mandatum & promiſſum ſperes. Deinde verò ſi fidem pro fiducia accipias, quemadmodum accipere videntur iſti, fiducia timorem excludit, ſpes comitē ducit metum. Quamobrem rectius certa ſpe, quàm certa fide iubemur expectare peccatorũ remiſsionē, vt non omninò ſimus abſq; metu. Quanquam nec credere quidem quiſquam prohibetur, abſit modò nimia ſecuritas. A qua ſententia ne Caluinus quidem abhorrere videtur, cùm dicit: Sic certos Dominus ſuos eſſe iubet, vt tamen ſecuros eſſe nolit: Et iterum alio loco: Nos dum fidē docemus eſſe debere certam ac ſecuram, non certitudinem aliquam imaginamur, quę nulla tangatur dubitatione: nec ſecuritatem, quæ nulla ſollicitudine impetatur: Quin potius dicimus, perpetuum eſſe fidelibus certamen cum ſua ipſorum diffidentia: tantùm abeſt, vt eorum conſcientias in placida aliqua quiete collocemus, quæ nullis omninò turbis interpelletur. Rurſus tamen qualemcunq; in modũ affligentur, decidere ac deſcindere negamus à certa illa, quam de miſericordia Dei concepimus fiducia.

Calui. in 1. Ioã. 5. Idem inſtitut. ſua, cap. 5.

Conc. Trident. ſeſſ. 5. cap. 9.

Verùm libet, quid hac de re Patres in Concilio Tridentino cōgregati decreuerint, adſcribere. Verba eorum hæc ſunt: Quamuis neceſſarium ſit credere, neq; remitti, neq; remiſſa vnquam eſſe peccata, niſi gratis diuina miſericordia propter Chriſtum: nemini tamē fiduciam & certitudinem remiſsionis peccatorum ſuorum iactanti, & in ea ſola quieſcēti, peccata remitti vel remiſſa eſſe dicendum eſt: cùm apud Hæreticos & Schiſmaticos poſſit eſſe, imò noſtra tempeſtate ſit, & magna contra Eccleſiam Catholicā contentione prædicetur vana hæc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neq; illud aſſerēdum eſt, oportere eos qui verè iuſtificati ſunt, abſq; vlla omninò dubitatione apud ſemetipſos ſtatuere, ſic eſſe iuſtificatos, neminemq; à peccatis abſolui ac iuſtificari, niſi eum, qui certò credat ſe abſolutum ac iuſtificatum eſſe, atque hac ſola fide abſolutionem & iuſtificationem perfici: quaſi qui hoc non credit, de Dei promiſsis, deq; Chriſti mortis & reſurrectionis efficacia dubitet. Nam ſicut nemo pius de Dei miſericordia, de Chriſti merito, deq; Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet: Sic quilibet dum ſeipſum, ſuamque propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare ac timere poteſt: cùm nullus ſcire valeat, certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam eſſe Dei conſequutum. Non quamuis hîc Patres certitudinem excludunt, verùm fidei tantùm certitudinem, cui non poteſt ſubeſſe falſum. Iſta certitudine ſcire quenquam poſſe negant, quòd ſit gratiam Dei conſequutus. Quominus autem vel morali, vel probabili certitudine ſcire queat, aut ex facta ſibi diuinitùs reuelatione, ſicut de Maria Virgine, deq; Apoſtolis certò creditur, de eo pugnare non videntur. Deinde non iubent hîc Patres dubitare, quod iſti falſo aſſerunt: ſed poſſe dicunt quemlibet, dum ſeipſum, ſuamq; propriam infirmitatem & indiſpoſitionem reſpicit, de ſua gratia formidare, & timere: nihil vt ea res impediat, quominus aliquis in gratia ſit, etiam ſi de propitiato reuera peccato non ſit ſine metu. Hæc nobis propterea viſum eſt pluribus perſequi, quòd in proximis ſuperioribus comitiis grauiter à quibuſdam minùs rem intelligentibus, Louanienſium hunc articulum, qui tamen eſt in Concilio Tridentino confirmatus, reprehēſum audiuimus. Qui ſic habet: Fides qua quis firmiter credit, & certò ſtatuit, propter Chriſtum ſibi remiſſa eſſe peccata, ſeq; poſſeſſurum vitam æternam, nullum habet in ſcripturis teſtimonium, imò eiſdem aduerſatur. Etiamſi firma & certa ſpe expectare debemus, in hac quidem vita, per Sacramentum Baptiſmi & Pœnitentiæ remiſsionem peccatorum, in ſeculo autem futuro vitam æternam. In huius igitur articuli defenſionem hæc obiter adſcribere libuit. Nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Explicatio verborum Synodi.

Articulus Louanien.

Quamuis magis etiam impij ſint Anabaptiſtæ, quàm vel Lutherani, vel Zuingliani, non minus tamē & ipſi firmiter credunt, certoq; ſtatuunt, ſibi peccata propter Chriſtum eſſe remiſſa, ſe Dei gratiā eſſe conſequutos, ſe vitam æternam poſſeſſuros, quàm vtriq; hi: neq; verò verbis id magis quàm factis etiam ipſis. Ad mortē enim oppetendā, ac duriſsimos quoſq; cruciatus pro fide ſua perferendos, non paulò quàm vtriq; ſunt alacriores. Nam ad quæuis quamlibet horrēda ſupplicia non aliter quàm ad epulas currũt: vt ſi quis inde velit argumentum ſumere vel doctrinæ veritatis, vel eorũ gratiæ certitudinis, facilè poſsit in eam opinionē adduci, nullā vt aliam ſectā eſſe credat, in qua tanta ſit vel fidei veritas, vel gratiæ certitudo. Sed verũ eſt, quod à Paulo ſcriptum eſt: Etiam ſi tradidero corpus meũ, ita vt ardeā, charitatem autem nō habuero, nihil mihi prodeſt. Non habet autem charitatem, quiſquis diuidit vnitatem. Tales, inquit Cyprianus, etiamſi occiſi in confeſsione Chriſti nominis fuerint, macula iſta nec ſanguine abluitur: inexpiabilis & grauis culpa diſcordiæ nec paſsione purgatur. Eſſe martyr non poteſt, qui in Eccleſia nō eſt: ad regnũ peruenire non poterit, qui eam quæ regnatura eſt, derelinquit. Pacem nobis Chriſtus dedit, concordes atq; vnanimes eſſe præcepit: dilectionis atq; charitatis fœdera incorrupta atq; inuiolata ſeruari mādauit: Exhibere ſe non poteſt martyrem, qui fraternam non tenuit charitatem. Beati qui perſequutionem patiuntur, dicit Chriſtus, ſed addit, propter iuſtitiam. Non ergo qui propter iniquitatem, inquit Auguſtinus, & propter Chriſtianæ vnitatis impiam diuiſionem, ſed qui propter iuſtitiam perſequutionem patiuntur, hi martyres veri ſunt. Ipſe Dominus cum latronibus crucifixus eſt, ſed quos paſsio iungebat, cauſa ſeparabat. Poteſt impiorum ſimilis eſſe pœna, ſed

Anabaptiſtæ reliquis promptiores ad quæuis perferenda.

1. Corinth. 3.

Cypr. tract. 3. de ſimplicitate Prælatorum.

Extra Eccleſiam nullũ martyriũ.

Matth. 5.

Non pœna ſed cauſa facit martyrem.

Aug. epiſt. 50.

sed dissimilis est martyrum causa. Et ea est quæ facit martyres non pœna, sicut non loco repetens docet Augustinus. Quamobrem nihil est, quòd hoc nomine se, suosq; magnificè Caluinus efferat, quodq; propterea Lutheranis eos anteferendos esse putet, quòd promptiores, paratioresq; sint ad quæuis genera suppliciorum perferẽda. Nam si vt quisq; promptissimus est ad mortem pro fide suæ partis obeundam, sic eius fidei veritas censeri debet explorassissima, certissimaq;, nulla fides erit certior, neq; verior, quàm sit Anabaptistarum, cùm nulli sint neq; fuerint iam inde à mille ducentis annis, de quibus pœnæ fuerint expertæ grauiores, quiq; fortius, constantius, alacrius ad eas, tum ad mortem etiam ipsam quamlibet horrẽdam vltrò se obtulerint. Etiam Augustini seculo, quemadmodũ ipse narrat, prodigiosa quædam fuit in illis mortis cupiditas. Nam quo tempore cultus adhuc idolorum durabat, ad Paganorum celeberrimas solennitates ingentia Donatistarum agmina sæpè venisse scribit, vt à cultoribus idolorum inficerentur. Quidam etiam, inquit, se trucidandos armatis viatoribus ingerebant, percussuros eos se, nisi ab eis pertinerẽtur, terribiliter cõminantes. Nonnunquam & à Iudicibus transeuntibus extorquebãt violenter, vt à carnificibus, vel ab officio ferirentur. Vnde quidam illos sic illusisse perhibetur, vt eos tanquam percutiendos ligari & dimitti iuberet, atq; ita eorum impetum incruentus & illæsus euaderet. Iam verò per abrupta præcipitia, per aquas & flammas occidere seipsos, quotidianus illis ludus fuit. Neq; verò tantùm Augustini seculo tales fuerunt: Ante quadragintos etiam annos, quibus Bernardus vixit, fuerunt Anabaptistæ non minùs vitæ prodigi, quàm Donatistæ. Mirabantur, inquit, aliqui, quòd non modò patienter, sed & læti, vt videbatur, ducebantur ad mortem: sed qui minùs aduertunt, quanta sit potestas Diaboli, non modò in corpora hominum, sed etiam in corda quę semel permissus possederit. Nónne plus est hominẽ sibimet manus iniicere, quàm id libẽter ab alio sustinere? Hoc autem in multis potuisse Diabolum frequẽter experti sumus, qui seipsos aut submersẽrũt, aut suspẽderunt. Deniq; Iudas suspẽdit seipsum, Diabolo sine dubio immittente. Ego tamen maius existimo, magisq; admiror, quòd potuit immisisse in cor eius, vt traderet Dominum, quàm vt seipsum suspenderet. Nihil ergo simile habet constantia martyrum & pertinacia horũ: quia mortis contemptũ in illis pietas, in istis duritia cordis operatur. Nec à maioribus suis degenerarunt nostri quoq; temporis Anabaptistæ, neq; minus fortes fuerunt & alacres in omni mortis genere pro fide sua subeundo, quemadmodum inter alios oculatus etiam eius rei testis Iustus Menius in eo libro, quo errores eorum confutat, scripto prodidit. Sic statim ab initio feruere cœpit Anabaptistarũ hæresis, neq; deinceps etiam quoties exarsit, de feruore suo quicquam remisit. Non ita Sacramentarij, quorum primus auctor cùm fuerit ante quingentos plus minus annos Berengarius, tantũ abest, vt qui fuerunt eius tam sectatores, pari alacritate quibusuis discriminibus vitam suam obtulerint, vt ipse etiam eorum Doctor, bis aut etiam ter errorem suum recantasse legatur & abiurasse. Qui cum aliquantò pòst graui morbo oppressus, ex hac vita migraturus esset, non mediocrem dolorem præ se tulit moriens, quòd ita multos in tam fœdum errorem hunc adduxisset, ac suspirando dixisse fertur: Deus meus, hodie mihi apparebis ad meam saluationem, vt spero, propter pœnitentiam meam: aut ad duram meam damnationem, sicut timeo, propter eos, quos peruersa doctrina decepi, quos nequiui reducere ad veram viam tui Sacramenti: quemadmodũ contra Romantium de Rosa scribens narrat Ioannes Gerson. Hac primùm tempestate nostra gloriari de suis martyribus cœperunt, quos tamen & numero & laude tolerantiæ longè superarunt semper, & hoc etiam nostro seculo superant Anabaptistæ, vt si suorum illi martyrologium conscribere vellent, multò maiora quàm Sacramentarij volumina conficere possent. Nihil est igitur, quòd glorietur de doctrinæ suæ certitudine Caluinus, quòd illius fiducia nec mortis terrores, nec Dei tribunal formidet: nihil est quòd iactet persequutiones, quas patitur, quòdq; suos esse dicat oues mactationi destinatas. Et dicunt, & faciunt hæc omnia fortius etiam Anabaptistæ, & fecerunt multis antè seculis, quàm vel auditum fuisset nomen Sacramentariorum. Leget qui volet epistolam Petiliani, quam confutat Augustinus, videbit quàm ille multa cõquestus fuerit de persequutione suorum: quomodo Sacerdotes etiam Catholicos carnifices vocauerit, qui fuerint auctores Imperatoribus, vt in ouiculas innocentes tam grauiter sæuirent, quas etiã suis pœnis & sanguine æternas diuitias cœli mercari gloriatur. Legat & duas epistolas Gaudentij, cõtra quas & ipsas duos libros scribit Augustinus: inueniet ibi, quòd suos ille gaudere scribit, quòd persequutores in fide Christi constituti sustineant, quòd pro sua parte verba Christi & Apostoli vsurpant: Beati qui persequutionem patiuntur: Qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persequutionem patientur. Sed præclarè Augustinus: Si semper esset laudabile persequutionem pati, sufficeret Domino dicere: Beati qui persequutionem patiuntur, nec adderet, propter iustitiam. Item: Si semper esset culpabile persequutionem facere, nõ scriptum esset in sacris literis: Detrahentẽ proximo suo occultè, hunc persequebar. Aliquãdo ergo & qui eam patitur, iniustus est, & qui eam facit, iustus est. Sed planè semper & mali persequuti sunt bonos, & boni persequuti sunt malos: illi nocẽdo per iniustitiam, illi consulendo per disciplinam, illi immaniter, illi temperanter, illi seruientes cupiditati, illi charitati. Nam qui trucidat, non considerat, quemadmodum laniet: qui autem

curat,

Calu. iactat suorum in patiendo alacritatem.

Aug. epist. 50. Donatistæ mortis oppetendæ cupidi.

Bernardus serm. 66. in cantic.

Aliud constantia martyrum, aliud duritia Hæreticorum.

Iustus Menius.

Berengarius & eius pœnitentia.

Aug. li. 2. contra lit. Petil. cap. 19. Ibidem cap. 99. Idem lib. 1. cap. 5. lib. 2. cap. 12.

Matth. 5. 2. Tim. 3.

Aug. epist. 48.

Psalm. 100.

curat, conſiderat queadmodum ſecet: ille enim perſequitur ſanitatem, ille putredinem. Occiderunt impij Prophetas, occiderunt impios & Prophetæ: flagellauerunt Iudæi Chriſtum, Iudæos flagellauit & Chriſtus: traditi ſunt Apoſtoli ab hominibus poteſtati humanæ, tradiderunt & Apoſtoli homines poteſtati Satanæ. In iis omnibus quid attenditur? niſi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi cauſa, quis emendandi. Non ergo ſimilitudo pœnæ facit martyres: Sceleratus enim poteſt habere ſimilem martyris pœnam, ſed tamen diſſimilem cauſam. Tres erant in cruce, vnus Saluator, alter ſaluandus, alius damnandus. Quamobrem quiſquis ad Hæreticos & Schiſmaticos ab Eccleſia tranſit, etiam ſi occiſus propter nomẽ Chriſti poſtmodum fuerit extra Eccleſiam conſtitutus, atq; à charitate diuiſus, coronari, inquit, Cyprianus, in morte non poteſt. Cum Deo manere non poſſunt, qui eſſe in Eccleſia Dei vnanimes noluerũt. Ardeant licèt flammis & ignibus traditi, vel obiecti beſtiis animas ſuas ponãt, non erit illa fidei corona, ſed pœna perfidei: nec religioſæ virtutis exitus glorioſus, ſed deſperationis interitus. Occidi talis poteſt, coronari non poteſt. Nihil igitur habent, cur martyrum ſibi gloriam vendicent, qui tam procul abſunt à martyrum cauſa, qui pro impia diuiſione mortem oppetere non dubitarunt.

Non pœnæ ſed cauſæ ſimilitudo martyres facit.

Cyp lib. 4. epi. 2. Cyp. de ſimplicitate Prælatorum.

Habes itaq; iam tria Euangelia, & ea quidem inter ſe valdè pugnantia. Si ſpectes alacritatem in tolerãdis perſequutionibus, longo poſt ſe interuallo cæteros vtroſq; relinquunt Anabaptiſtæ. Si numerũ inſpicias, veriſimile eſt, niſi tam grauiter in eos animaduerteretur, quòd eò quoq; futuri eſſent ſuperiores: Si ſpeciem pietatis, quod vtriq; fateri neceſſe habent, longè eos antecellunt: Si de verbo Dei iactantiam, non minus & iſti confidenter prædicant, quàm Caluinus, quòd doctrinam ſuam ſuper omnem mundi gloriam ſublimem, ſupra omnem poteſtatem inuictam, ſtare oporteat: quòd non eorum ſit, ſed Dei viuentis. Neq; minus clara voce denunciant quàm Lutherus, quòd etiam Angelos doctrina ſua, quod eſt verbum Dei, iudicaturi ſint. Et certè quotquot contra hæreſim hanc ſcripſerunt ſiue Catholici, ſiue Hæretici, non tam ſcripturis, quæ ſatis euidentes viderentur, quàm Eccleſiæ auctoritate eam conuincere potuerunt.

Finem iam fortaſſis Euangeliũ horum eſſe putas? Longiùs adhuc abſumus à fine. Quartum etiam Euangelium edidit in lucem Suenckfeldius, contra quem ſcriptos vidimus lingua Germanica quinq; libros, quibus Flaccus cum eo rixatur. Is cùm videret & Lutheranos, & Sacramentarios, & Anabaptiſtas, & omnes non huius modò tempeſtatis, verùm etiã priſcorum ſeculorum Hæreticos è ſcripturis errores ſuos cõfirmare: quod vſq; adeò verum & certum eſt, vt etiã noſtri temporis hæreſeon architectus Martinus Lutherus id inficias ire non potuerit, qui propterea dicit ad extremum, nomen hoc eſſe conſequutum ſcripturam Canonicam, quòd vocetur liber Hæreticorum, quòd ex eo ducant originem omnes hęreſes, quandoquidem omnes Hæretici ſcripturæ præſidio nituntur. Hoc igitur cùm animaduertiſſet, ac fortaſſis in ipſis, etiam Lutheri libris legiſſet Suenckfeldius, excogitauit & ipſe nouam hæreſim, ac ſcripturarum nixus præſidio ſcripturis auctoritatem omnem abrogare conatus eſt. Sic enim loquitur cum ſuis: Non oportet legis aut ſcripturę eſſe peritum, ſed à Deo doctum. Etiam ſi millies percurreris Bibliorum lectionem, tamen non niſi ſcripturæ peritus euades, & nunquam à Deo doctus. Vanus eſt labor qui ſcripturæ impenditur: ſcriptura enim creatura eſt: Non conuenit Chriſtiano nimium creaturæ addictum eſſe. Deum audire oportet: huius voces de cœlo expectãdæ ſunt, vt erudiant. Beatus vir, inquit Dauid, quẽ tu erudieris Domine. Æquè nos docet hodie, atq; olim Patriarchas & Prophetas, viſionibus, ſomniis attendendũ: illis enim loquitur nobis Deus. Vox Dei rectè docet, ſcriptura non eſt verbũ Dei, ſed mortua tantũ litera, & inter alias creaturas reputanda. Ne putes te ex ſcripturis doctum: è cœlis illud expectandũ erit, non è libris. Spiritus ſanctus è ſupernis delabitur citra omne medium, non per externum auditum & vocalem prædicationẽ, ſeu ſcripturarũ lectionem.

De quarta ſecta Suenckfeldii.

Quòd hæc verba Chriſti, Hoc eſt corpus meũ, adhuc firmiter ſtant cõtra Suermeros.

Pſalm. 93.

Etſi autem viſionũ, ſomniorum, & reuelationũ eiuſmodi primus auctor fuiſſe videtur Thomas Muncerus, qui primus etiam à Lutheri ſecta deſciuit, quemadmodum in hiſtoria, quam de illo ſcripſit, narrat Philippus: ita vt non minus Lutherũ quòd nimiùm laxaſſet, quàm Papam quòd nimiùm adſtrinxiſſet conſcientias, damnandum eſſe putaret: tamen inter errores, quos illi tribuit Philippus, hos tantũ enumerat, quòd amplectendæ pietatis Chriſtianæ vias has & rationes cõmonſtrarit: Primũ vt à manifeſtis criminibus, qualia ſunt, adulteria, cædes, blaſphemiæ, ſibi temperarent homines: deinde vt corpus caſtigarent ieiuniis, vilitate veſtiũ, pauca loquẽdo, toruũ obtuendo, barbã non radendo. Tum vt ſecreta loca peterẽt, deq; Deo ſæpè cogitarent: quid ſit? num noſtri curam gerat? num vera ſit fides noſtra? ſigna ſimul à Deo poſtularent, quibus oſtenderet, quòd ſumus illi curæ, quodq; noſtra fides recta ſit. Scripturis non fiderent: accepti verò Spiritusſancti ſomnia certiſſima eſſe ſigna perſuaſum haberent. Dicebat Muncerus idem: Habere ſe mandatũ, vt mutaret regimen ſeculare. Quamobrem cùm eſſet Alſteti, codicem confecit, in quo cõſcripſit omnes, qui ſecũ coniuraſſent ad caſtigandos minimè Chriſtianos Principes, & Magiſtratũ Chriſtianũ inſtituendũ. Hæc ſunt quæ Muncero tribuũtur à Philippo. De Suenckfeldio verò, quem per contumeliã Stenckfeldiũ vocat, ſcribit idẽ in præfatione cõmentariorum, quos anno proximo ſuperiore edidit in

De Thom. Munc.

Philip. in hiſtoria Mancri.

Philip. de Steckfeldio.

epistolam ad Romanos: Stenckfeldius centimanus est: Habet milites passim, qui ipsius nomine non solùm scribunt, sed etiã seditiones mouent: iactitant afflatus, & abducũt homines à publico ministerio, & à lectione & cogitatione doctrinæ? Ac nũc quoq; aduersus me editis aliquot pagellis nomine Stenckfeldij, repetitur ille κοκκισμος gratissima cantilena fanaticis hominibus, non cogitatione scriptæ doctrinæ Deum cõmunicare se hominũ mentibus, sed sine medio. Neq; solũ Philippus, verũ & Caluinus, & alij nonnulli videntur hæc ad Suenckfeldium tanquam primũ auctorẽ referre. Quamuis enim ante eum fuerunt cœlestes Prophetæ, cõtra quos iusta duo volumina cõscripsit Lutherus, quorũ dux & antesignanus fuisse creditur Thomas Muncerus, non tamen ij tam apertè à publico verbi ministerio, & à lectione scripturarum homines deterrebant, sicut nunc facit cum suis Suenckfeldius, qui non dubitat etiam ad patrocinium insaniæ suæ trahere Pauli locum illum, vbi confert præsentis vitæ cognitionẽ, quæ est per verbum, cùm perfecta & reuelata cognitione, qualis erit in altera vita. Hæc isti detorquent ad hanc vitam, tribuentes quod est ex parte scripturæ sacræ, quod perfectum est, spiritus reuelationibus: ad quas cùm peruentũ fuerit, illud quod est ex parte, puta tractationem & vsum scripturæ, somniant aboleri. Huc pertrahitur etiam ille quamlibet repugnans eorum enthusiasmo Petri locus, vbi monet, vt attendamus Prophetico sermoni tanquam lucernæ lucenti in tenebroso loco, donec exoriatur Lucifer in cordibus nostris. Satanæ illusiones habent pro illuminatione Spiritussancti & pro Lucifero: quo exoriente, iam nihil sit opus lucerna Prophetici sermonis. Proferunt & illas scripturas, quas in libello quoque suo de abroganda Missa produxerat Lutherus, ad confirmandum errorem suum: Non docebit vnusquisq; proximum suum, & vnusquisq; fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim scient me à minore vsq; ad maiorem eorum. Nolite plures Magistri fieri, vnus est enim Magister vester in cœlis. Non habetis necesse, vt aliquis doceat vos, vnctio eius docet vos. Ad hunc igitur Magistrum, qui in cœlis est, cõfugere iubent, vt ab eo doceantur, non à scriptura mortua, aut ab hominibus.

Cœlestes Proph.

1. Corinth 13. Quibus scripturis pro sua secta vtantur Stenckfeldiani.

2. Petri 1.

Hebr 8. Hier. 31. Iacob. 3. Matth. 23. 1. Ioannis 2.

Vide pientiss. Rex, quò tandem isti rem perduxerint. Posteaquàm exemplo Lutheri licere sibi quisq; voluit, à sensu & consensu totius Ecclesiæ recedere, & peculiari suo sensu scripturas interpretari, vt quod ipse sensisset, id esse Dei verbum existimaretur. Eò ventum est ad extremum, vt scripturarum auctoritate scripturis auctoritatem omnem detraherent, hominesq; docerent non tam scripturis, quàm somniis & reuelationibus fidere. Sustulerat Lutherus externũ sacerdotiũ & sacrificiũ: hoc ei cùm non impunè modò cedere videret Suenckfeldius, verumetiã probari factũ à multis: ipse quoq; sustulerit externũ verbi ministeriũ, eadem auctoritate, qua sacrificium Lutherus abrogauerat. Cur enim Lutheri auctoritas maior esse debet, quàm Suenckfeldij, cùm præsertim scripturarũ hic maiore præsidio niti videretur? Nam sacrificare plures nulla scriptura prohibuit, Magistros autẽ fieri plures apertè non vno loco prohibuit. Cùm enim vnus Magister noster sit in cœlis, videtur eius obscurari gloria, videtur eius dignitati detrahi, si quis alius audiatur prætereà, quasi parũ idoneus ille sit ad docendũ nos, neq; tantum sit in eo facultatis, vt citra ministeriũ hominis id præstare queat. Sic quod Euangeliũ per Lutherũ orsus est Satanas, absoluit per Suenckfeldiũ, vt sublato sacerdotio, sublato sacrificio, sacris omnibus in summum cõtemptum adductis, externum quoq; verbi ministerium sublatum iam esse videamus: Scripturas autem Canonicas vsq; adeò dignitate sua prorsus omni spoliatas, nihil vt illis fidere iubeamur: quòd scriptura non sit verbum Dei, sed mortua tantùm litera, quæ sit inter alias creaturas reputanda, cui nimis addictum esse, minimè Christianũ decere videatur. Neq; vero cõtemnendus aliquis est Suenckfeldius hic. Scribit Philippus eum esse centimanum habere milites passim, qui nõ solùm scripta spargant ipsius nomine, sed etiam seditiones moueant. Grassatur lues ista Suenckfeldiana, non modò per Germaniam vniuersam ferè, verumetiã per Heluetiam: & est ingens eorum numerus, qui iactant hunc afflatũ, ita vt ex vulgo plures in maioribus nõnullis ciuitatibus Suenckfeldiani reperiri dicantur, quàm vel Lutherani vel Zuingliani. Equidem neq; noui hominẽ, nec eius scripta vidi: sed quod scripsit olim de iis, qui se falso iactant Euangelicos Erasmus Roterodamus, quotquot ad eorum se cœtum adiunxerũt, neminẽ se scire, qui non seipso sit factus deterior: Contrarium eius cùm tuæ Maiest. nomine legatione fungerer, apud Christianissimum Imperatorem, vereque Catholicum Regem Carolum Quintum de Suenckfeldio dici audiui, idq; à viris quibusdã grauibus, & omni fide dignis: quotquot eius essent amplexi doctrinam, eos de repente quasi numine quodam afflatos in alios viros mutari, veterem hominem exuere, nouum induere, neq; secundum carnem iam, verùm spiritu deinceps ambulare, carnẽ vt suã cum vitiis & cõcupiscentiis in specie crucifixisse videri possint. Hic videre licet, quemadmodum Sathanas non raro se transfigurat in Angelum lucis, vt per vmbram sanctitatis audientiũ decipiat simplicitatem. Quomodo quasdam illecebras escarũ aucupes proponunt, vt facilius aues per oblectamẽta gulę capiant: sic est quædã etiam Diaboli sanctitas, id est, decipula humanę animæ, per quam facilius capere possit, & falsis sermonibus irretire: sicut Ezechielem enarrans pluribus verbis persequitur Origenes. Talem sanctitatem olim in Psallianis, Euchitis, Antropomorphitis, Ebionitis, Tacianis, & aliis eiusdem

Quòd Euãgelium per Lutherũ orsus est Sathanas, absoluit per Suenckfeldium.

Suenckfeldianorum ingens multitudo ac vis.

Sanctitas hæreticorum diabolica decipula animarum. Origenes.

dem generis hęreticis: nunc autem in Picardis & Suenckfeldianis videre licet: quę nihil aliud est, sicut ab illo viro doctissimo dictum est, quàm decipula quędam humanarum animarum, insidiis Diaboli collocata.

Epilogus de quatuor Euangeliis nouis.

Quatuor iam habes Euangelia, sed non secundum Matthæum, Marcum, Lucam, Ioannem, sed secundum Lutherum, Zuinglium, Muncerum, Suenckfeldium: Portentosa nomina, sed ipsa magis Euangelia portentosa, quæ Cacangelia rectius quàm Euãgelia dicere possis, vt quæ malorum secum Illiadem tulerint: non à Christo, verũ ab auctore Diabolo profecta. Quam etiam ob causam Euangelici malunt, quàm Christiani vocari: quòd conscij sibi sunt, nihil habere se cum Christo commune. Quam parua autem scintilla, quę simul vt emicuit, nullo prorsus negotio restingui statim initio potuit, ecce quantum (proh dolor) nobis incendium conflauit: quàm multis in loco etiam cum puluisculo (quod aiunt) Christianam pietatem omnem euertit?

Absolutum existimas iam Euãgeliorum numerum? ingens adhuc eorum restat aceruus. Cùm enim peccandi magna quædam sit illecebra impunitas, hac proposita certatim proruperunt, qui vetera fastidientes, noua facere omnia, ac nouo aliquo doctrinæ genere excogitando, nomen suum immortalitati consecrare contenderent. Sed quis enumerando singulos recensere, vel cuiusq; proprios errores explicare queat? cùm primis id operosum, neq; præsentis est instituti. Quamobrem nolo esse longior in cõmemorandis trecẽtis illis apud Apocellam in Heluetiis, qui post decantatas Dei laudes extinctis lucernis cùm brutorum instar fœda se libidine contaminassent, in mõtem nihilominus quendam editum ascẽderunt, vnde se cum corporibus & animis sublimes raptos iri persuasum habebant. Sed neq; de aliis quibusdam conuenticulis quicquam dicam, quorum Erasmus meminit, in quibus matres vltrò tradebant suos infantes occidendos: & tam immane facinus hilari vultu spectabant, persuasæ, sic interfectos inter præcipuos sanctos habendos. Quare quid magis horrendum dici potest: Quin & de Sacerdote quodam in Sueuia capto, nihil est quòd multa dicam, qui finem iam instare Christianæ fidei docebat: quòd cùm lex Mosi mille quingentis annis durauerit, Christi quoq; lex non sit diutius duratura: quamobrẽ adesse iam tempus, vt alia lex, aliaq; fides hominibus tradatur. Deq; alio quodam non procul à VVittemberga, qui certum diem & horam colonis significauerat, quo dominus ad iudiciũ esset venturus. Quod adeò verum esse persuasum illis fuit, vt ab omni opere rustico cessarent, horam illam expectantes: cumq; frustrati expectatione sua fuissent, in discrimen veniebant, ne fame morerentur, quòd cùm nihil seminassent, nihil erat, quod meterent. Deq; Dauide tertio, qui in oppido Embda veterem Saducæorum hæresim renouauit, cùm & resurrectionem carnis negaret, & extremum Iudicium, Angelos, Dæmones, Baptismum, Matrimonium, scripturas, regnum cœlorum. Itidem de Apostota illo Præmonstratẽsi, qui docuit, non esse infernum, neq; descendisse Christum ad inferos, sanctos Patriarchas & Prophetas in inferno non fuisse, quin Christũ etiam ipsum: quoniam cùm diceret: Deus, Deus meus, quare me dereliquisti? desperare visus est, hoc nomine condemnatum esse. Potuitne dici magis blasphemum aliquid? Sed & illos prætereo silentio, quibus horror est, si quis Mariam vocet Deiparã, à quibus in Ephesino Concilio pridem damnata hæresis Nestorij resuscitata videtur. Sed nec illorum mentionem faciam, qui decies per diem Diabolum adorant, quam etiam ob causam Dæmoniaci vocantur, cæterùm exorti sunt demùm à schola Lutheri Ioannes Campanus, & ex Hispaniis Michaël Seruetus, qui libros aliquot de Trinitatis erroribus, plenos erroribus & blasphemiis ediderunt: in iis nunc tandẽ veteres Arrij & Macedonij errores in lucem reuocare, fidemq; quam in Nicæno & Constantinopolitanæ primo conciliis, Patres congregati nobis tradiderunt, labefactare conantur. Solum enim Deum patrem, & neminem alium adorari & inuocari debere contendunt, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest: & est præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem, Deum alium intercessorem, procuratorem, & mediatorem habemus nullum, præter vnum Dominum Iesum Christum. Quid autem aliud his verbis, quàm adoratio, inuocatioq; Dei filij, & Dei Spiritussancti prohiberi videtur?

Horrendæ & obscuræ sectæ sub Luthero natæ, de quibus Erasm. de amabili Ecclesiæ concordia.

Dauid tertius.

Apostotata Præmonstratensis.

Noui Nestoriani.
Dæmoniaci.
Ioannes Campanus.
Michaël Seruetus.

Ex Lutheri initiis quàm horrenda impietas prodierit.

Ecce quò ventum est ad extremum? Abrogato Sacerdotio, euerso Sacrificio, Sacramentis omnibus modò non conculcatis, eò tandem res perducta est, vt nec infernus, nec cœlum esse credatur, & Christus à multis Deus esse negetur. Quis vnquam futurum existimasset, vt ex tam paruis initiis ad has tam horrendas blasphemias, quas paucis perstrinximus, ad extremum perueniretur? Sed scitum est illud:

Pincipiis obsta, serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuère moras.

Quòd si venienti morbo statim occursum fuisset ab initio, minùs magnis nunc difficultatibus Ecclesia Dei premeretur. Longè, lateq; sparsa sunt & hæc Seruetica contagia. Atq; vtinam serenissime Rex, sicut aliæ, quas recensuimus, hæreses ex magna parte, sic & hæc regni tui fines non attingisset: quæ cum impietate superare cæteras videatur, nulla tamẽ est ex omnibus nostri tẽporis hæresibus, quàm sit hæc scripturarũ armis instructior: nihil enim crepat

aliud,

aliud, nisi scriptura, scriptura, Euangelium, Euangelium. Ac vide quæ fuerit hominis confidentia. Quàuis Caluini scriptis fuerit error hic ipsius oppugnatus, ausus est tamen proficisci Geneuam, & cum eo sermonem cõferre. Tandem post multam & acerbam disputationem, cùm dogma suum pertinacitur tueretur, capitis est damnatus: quod vrgente Caluino factum esse, dubium non est: qui mox librũ etiam edidit, quo doctrinam eius explicat, & rem omnem, quemadmodum acta sit, describit, simulq; in Hæreticos rectè gladio vindicari docet. Neque dissimilia scripsit pastor quidam Bremensis, sic enim se vocat. Timannus in faragine sententiarum, quas collegit, non solùm ex priscorum Patrum, qui fuerũt Christianæ, verùm etiam ex eorum scriptis, qui sunt Confession. Augustanæ: vbi Lutheri, Philippi, Vrbani Regij, Nicolai Amsdorffij, Viti Theodori, productis testimoniis ostendit, Caluinũ cum Sacramentariis omnibus & Anabaptistis, ac aliis hæreticis sceptro Magistratus potiùs, quàm vel stylo, vel disputationibus esse refutandos. Intereà tamen de se, suisq; tacet, quasi non in eadem & ipsi causa sint, cùm quod Lutheranorum de Sacramentariis, idem sit Sacramentariorum iudicium de Lutheranis. Nam quod Lutherus inde sumit argumentum, Sacramentariorum doctrinam ab auctore Satana profectam esse, quòd hæc secta in ipso statim exordio in tot capita est dissecta, tam inter se dissidentia, de verborum horum interpretatione: Hoc est corpus meum, prudenter id quidam & verè colligit. Verissimum enim est, quod à Gregorio Nazianzeno scriptum est: Verum enim quod est, vnum est, mendacium autem multiplex. Ante quem etiam Athanasius: Ibi est, inquit, vt Patres tradiderunt, veræ disciplinæ & magisterij argumentum, vbi eadem confitentur omnes, nec à se inuicé aut à maioribus dissentiunt. Qui autem hoc animo non sunt, improbi potiùs quàm veri doctores appellari debent. Certè Ethnici cùm nec eadem profiteantur, sed inter se discrepãt, veram disciplinã non habent: sancti contrà synceræ sunt veritatis præcones, eò quòd sententiis inter se conueniũt, & nullo dissidio inter se laborant, qui tametsi diuersis temporibus vixerunt, æquè tamen simul eodem tendunt, vt eiusdem Dei Prophetæ, & eiusdem sermonis interpretes. Est itaque certissimum argumẽtum hoc eorum inter ipsos dissidium, quòd non Dei sed Satanæ spiritu agitentur. Sed quid? Si eadem ratione probare contendunt Sacramentarij quoq;, quòd Lutherus Euangelium in lucem à se productum esse gloriatur, id similiter à Satana profectum esse? quandoquidem non minus inter Lutheranos, quàm inter Zuinglianos dissidiorum videre licet. Ac illi quidem, quamuis hæc Christi verba non ad eundem modum interpretentur, in hoc tamen vnanimiter idem sentiant omnes, quòd in Eucharistiæ Sacramẽto pręsens adesse Christi corpus & sanguinem, impiè negant. Lutherani verò non de vnius alicuius scripturæ sensu, sed de dogmatibus ipsis mirabiliter inter se pugnant.

Seruetus à Caluino damnatus & occisus.

Timannus Bremensis docet puniri hæreticos.

Nazia. Athan. in epist. de syn. Nic. decret. cont. Arrianam hæresim.

Hæreticorum inter se dissidium arguit, quo spiritu agitentur.

Vis autem eorum dissensiones & pugnas audire? Equidem recensere non grauabor, verùm non ita vt ordinem temporum obseruem, verùm vt à leuioribus exordio sumpto, deinceps ad grauiores progressum faciam. Biennio postquam ex hac vita migrauit Martinus Lutherus, cùm quasi de tribunali pronuncians Deus apertè causam Lutheri condemnasset, admirabili quadam victoria Christianissimo Imperatori CAROLO contra factionis eius homines concessa, quorum ingentem exercitum, nullo prælio commisso, perexigua manu, solius Dei præsidio adiutus, in fugam cõuertit: neq; multò pòst paucis comitatus Angeli ductu Albi fluuio transmisso, multò numerosiores eorũ copias fudit, ac Principẽ etiam ipsum factionis in potestatem suam redegit. Post hanc igitur admirabilem victoriam, in qua Deus ipse pro ministro suo Cæsare causam suam agente pugnauit, statim in tres sectas Lutherana secta dissecta est. Nam alij facti sunt Interimistæ, alij Adiaphoristæ. Interimistæ porrò duplices, vni ex permissu Cæsareę Maiestat. qui nulla in re alia se Lutheranos profitebantur, præterquã quòd neq; calicis vsum à Laicis intermitti, nec vxores à Sacerdotibus relinqui volebant. Quod ad reliquos ritus & doctrinã attinet, quin per omnia cum orbe reliquo Christiano consentirent, non recusabant. Hos ex comitiorũ decreto saltẽ ad Oecumenicum vsq; concilium tolerandos esse Cæsar censuit. Sed vbi Christiani totius orbis Oecumenici decreta non valent, cur ibi plus ponderis habere debeat, quod in vno aliquo regno aut imperio fuerit cõstitutum? Quamuis itaq; Mauritius Princeps Elector, non grauatim comitiorũ Imperialium decreto se paritururũ ostenderat, ausi tamen hoc sibi sunt arrogare Lipsici Theologi, vt libellum, qui comitiorum decreto fuerat approbatus, arbitratu suo corrigerent, & nouum Interim cõscriberent. Ac quod ad ritus quidem & cæremonias attinet, de iis nõ magnoperè cum Christianis cõtendebant, sed plus tamen aliquid sibi de Luthe. doctrina, quàm fuit in Interim illo Cæsareo permissum, reseruare conabantur. Quamobrẽ in hoc Imperiali libello subscripserunt, vt contenti docere, fide nos iustificari iuxta Paulum, quod erat additum à Luther. sola fide, id reiicerent: quòd addi aliquid verbo Dei, nefas esse indicarent. Visum est autem illis & hoc Ecclesiæ, quàm diuersum Luther. dogma potius amplectendum, ad iustificationem opera esse necessaria, neque totam nostram iustitiam in solius Christi iustitia ponendam esse. De pœnitentia quoq; receptam Ecclesiæ partitionem, admiserunt: septem esse Ecclesiæ Sacramenta concesserunt: Missam abolitam restituerũt, vulgares Lutheri cantilenas fermè prorsus aboleuerunt: Episcoporũ etiam iurisdictioni quo minùs parerent,

Lutherana secta in tres sectas dissecta.

Interemistarum genus primum.

Lipsi. Theologi nouum condunt Interim vt sint secundi generis Interimistæ.

Pp causam

causam non dixerunt. Hæc sunt quæ in illo Lipsico Interim contineri scribit Matthias Flaccus Illiricus in quadam adhortatione sua ad Ecclesias Misnicas. Porrò VVittembergenses, etsi non diuersum sentire viderētur à Lipsensibus, quod inde colligit Flaccus, quia scriptum eorum non oppugnauerat: quoniam tamen ex eorum schola cœperat initium Euangelium Lutheri, fuit illis religio tam ab eo subitò discedere, quamuis pridem nonnullos, Philippum præsertim, pertæsum eius fuerit. Quare nondum esse tempus opportunū rati traditū ab ipso doctrinæ genus mutare, saltem ritus nouos, quos induxerat, abrogandos censuerunt, & veteres ex magna parte restituēdos iuxta formā in libello Cæsareo præscriptā. Vocauerūt autē hæc Græco nomine ἀδιάφορα, Latinè dicere possis indifferentia, vt quæ natura sua sunt eiusmodi, nihil vt ad salutē interesse videatur, seruet quis ea, nec ne. Nam & nos in his, quæ fiunt externè, summā Christianæ pietatis positam esse negamus, cùm omnis gloria filiæ Regis sit intrinsecus. Intus videt Christus, intus amat, intus alloquitur, nec vel punit, vel coronat, nisi quæ fiunt intus. Sed vbi verè Deus intus colitur, non ferè fit, vt eiusmodi cultus per signa quædā & indicia se foras non proferat, & ad spectantium oculos traducat. Habent autem & hoc isti ritus externi, quòd sicubi similiter ab omnibus obseruantur, vnanimitatis cuiusdam & consensus testes sunt. In iis igitur maxima ex parte sibi VVittembergenses cum Christianis consentiendum esse duxerunt: vt iis quasi signis à Luther. quandam ad Christū inclinationem se fecisse declararent, simul spem facerent, successu temporis futurum, vt reiecta Lutherana, Christianam & Catholicam doctrinam in omnibus amplecterentur. Odoratus est hoc Flaccus, vt est minimè mucosis naribus: itaq; summa cōtentione, ne qua mutatio fieret, obstitit, cumq; se nihil proficere monendo, orando, obsecrādo videret, multis maledictis & probris etiam Præceptores suos, præ cæteris autem Philippū, nunc obscurius, nunc apertius incessere veritus nō est, quòd Christi sui, hoc est, Lutheri causam eos deserere quiritaretur: Nam ille Christū alium non nouit præter eum, qui natus est Islebij, neq; dubitauit eos Epicuri de grege porcos appellare, nō veritatē, sed ventrē respiciētes, vt quorū Deus venter esset. Ad extremū, cùm neq; precibus, neq; conuitiis eos à cœpto deterreri posse videret, diris deuouit omnes. Cùmq; nomē eis Adiaphoristarum priùs imposuisset, hac tandē eos sententia, quasi pro tribunali sedens, condemnauit. Cùm videam eos in sua impœnitentia manere, & præsentes Adiaphoricas constitutiones contra cōscientiam promouere, & Papatui sequuturos fenestras fabricare non desinere: pronuncio, impœnitētes Adiaphoristas esse pro Ethnicis & Publicanis habendos: id est, neminē pium debere cum ipsis vllam familiaritatē, conuersationē, amicitiā habere: & ei qui præsertim nulla iuris necessitate eis adstrictus aliter fecerit, denuncio lepræ eorū contagiū, & ita haud dubiè, iram diuinā. Vides quàm sibi Flaccus auctoritatē arrogat, qui non dubitat scholā Vittembergensem vniuersam, ex qua prodiit etiam is, quem ipse pro Christo adorat, Martinus Lutherus, anathema pronunciare, & eorum consuetudine piis omnibus interdicere. Quod interdictum vtinā valuisset, cùm apud alios pios omnes, tum apud eos præsertim, qui subsunt Imperio Maiestatis tuæ: minus nunc turbarum in regno videremus. Verùm quæ causa est, quòd adeò damnat istas Adiaphoricas mutationes? Alia nulla, quàm quòd olfecerit per eas Papatui sequuturo fenestras fabricari. Scilicet, nefas est fabricare fenestras Papatui: fenestras fabricare Satanismo, nefas non est? quas fabricasse Lutherum negare non potest mutationibus istis, quas priuata sua fecit auctoritate. Nam vnde Sacramentarij, vnde nobis Anabaptistæ, vnde Suenckfeldiani, vnde prodierunt Seruetiani? non aliundè certè, quàm ex iis mutationibus, quas Lutherus instituit. Huic debemus quòd in Eucharistiæ Sacramento non esse Christi corpus & sanguis docetur: quòd à baptismo paruuli prohibētur: quòd scripturis Canonicis auctoritas omnis detrahitur: quòd nec infernus, nec esse cœlum creditur: quòd Christus verus Deus, Deiq; filius esse negatur. Fatetur hoc ipse Caluinus, fatetur & Balthasar Pacimontanus, vt in superioribus demōstrauimus, quòd è Lutheri scriptis doctrinam suam hauserint. Lutherum scribit Caluinus rudimenta posuisse, viamq; commonstrasse: sed interim præpostero eum esse dicit ingenio, qui rectam ingressus viam, simulac viæ demonstrator iter suum reflectit, in eodem loco pedem obstinatè figens vltrà progredi recuset. Progressus igitur est vltrà Caluinus ab illis rudimentis & incunabulis Lutheri, cœpitq; fieri politior & instructior, ac esse Christum in Eucharistia præsentem negauit. Progressus est vlterius etiam Balthasar, qui sicut Eucharistiæ Sacramento Caluinus, sic & ipse, non sine Caluino tamen, baptismi quoq; Sacramēto, præsertim quod ad infantes attinet, virtutem omnē detraxit. Progressus est longiùs adhuc Suenckfeldius, qui scripturis auctoritatem abrogauit. Tandem eò quo tendebat initio Satanas, peruenerunt eius ministri Campanus & Seruetus, vt Christum verum esse Deum, Deique filium negarent: atq; ita cui rudimēta posuerat Euangelio Lutherus, ei colophonē adderent. Sic factum est, vt cùm aggeres validis aquis oppositos pauxillum initiò Lutherus aperuisset, mox tota moles aquarum incumberet, & aggere perrupto, latè campos, segetes ac pagos subuerteret. Prudenter admodū, sicut etiam tu meministi Flacce, monet Aristoteles, quòd etiā ante eum docuit Præceptor eius Plato lib. 7. de legibus, cauendas esse legū ac policiarum labefactiones; ac præstare nonnunquam, vt errata legum latorum ac Magistratuum tolerentur.

VVittembergēses Adiaphoristæ.

Quid Catholici sentiant de ritibus externis, & quatenus conueniant cum illis Adiaphoristæ.

Psalm. 44.

Illyricus flagellat Adiaphoristos.

Illyr. sentētia excōmunicatoria in Adiaphoristas.

Luth. Satanismo fenestras fabricauit.

Illyr. in epist. ad illustrißimum D. Albertum in Prußia Ducem.

Neq;

Neq; enim tantùm vtilitatis allaturum, ſi quis corrigat aut mutet, quantùm ex eo detrimẽti redundat, quòd aſſuefiunt paulatim homines, non obedire Magiſtratui. Proinde veteres leges nouis legibus facilè cõmutare, nihil aliud fuerit, quàm eis robur omne detrahere, & homines aſſuefacere ad mutandum plura, maioraq; : cùm quæ videntur in ſpeciem eſſe res minimæ, maximorum cauſæ ſint malorum. Quod in mutationibus per Lutherum fieri cœptis, euentus ipſe docuit, quæ feneſtras huic, quem nunc in Germania videmus, Sataniſmo fabricatæ ſunt. Contrahas igitur quiritari, his fortiter initio reſiſtere oportebat. Nunc verò nihil erat Flacce, quòd immemor officij, tã acerbè, tamq; cõtumelioſe, benè de te merentẽ Præceptorem tuũ acciperes, quòd is, quum neceſſariũ eſſe videret, ordinẽ ac diſciplinã in Eccleſia quæ per Luther. vtraq; ſublata fuêre, pro virili ſua perficere conatus eſt, vt pedetentim eò reditus fieret, vndè facta eſt diſceſsio. Pium fuit hoc inſtitutũ hominis nõn omninò deplorati, cui violentæ mutationes iſtæ per Luther. factæ nunquã placuerunt : cuius tyrannide ſe tandem aliquando liberatũ eſſe non moleſtè ferre viſus eſt, cùm ſcribens ad Carlouitium, ſe deformiter ei ſeruiuiſſe fateatur. Tuam verò religionem hanc pientiſſ. Rex, nõ poſſum, quin laudem: quòd cùm à te quoq; nonnulli petiuiſſent, vt mutationes aliquas in regno tuo fieri permitteres in rebus, vt quibuſdã viſum eſt, adiaphoris, nulla ratione vt id faceres, adduci potuiſti, ne ſignum id videri poſſe defectionis à religione Chriſtiana, quàm à ſanctis maioribus tuis per manus tibi traditam accepiſti, & inclinationis ad Sataniſmum, quem nunc in multis Germaniæ locis florere, &, proh dolor, in nonnullis etiam regni tui partibus pullulare vides. Poſſunt alicui videri leuiora, quæ ſunt petita, de quibus magnoperè pugnare non oporteret: ſed vt nihil in rebus ipſis eſſet vitij, tamen in præciſione ab orbe aliquo Chriſtiano tantũ eſt crimen, vt alia omnia cum hoc vno collata, feſtuca ſint cum trabe comparata. Atq; hæc eſt, quam petunt nonnulli: Præciſionem enim petunt, non res ipſas, quas nihil ad ſalutem intelligunt pertinere. Quod ipſe quoq; Verg. confitetur in Scholiis, quæ improbus homo ſcripſit in epiſt. Pontificis, ad regni Conſiliarios. Rectè fraudes iſtas Flaccus, quę verę pietati ſtruuntur, cuneo ſimilimas eſſe ſcribit, qui prima parte tenuiſsimus eſt, nec videtur in lignum impactus magnam ligni diſruptionem facere: ſed tamen, quantumuis prima ſit acies tenuis, nihilominus aditũ facit ſequenti craſſitiei, ita, vt cum illa prima pars recepta ſit, neceſſariò tandem & ſequentia recipiantur, donec lignũ penitùs diſcindatur. His fraudibus vſum eſſe Satanam videmus in Germania. Prima exitialis iſtius cunei acies fuit diſceptatio de indulgentiis: Secunda iam erat aliquantò craſsior, quando calix Laicis, vxores conceſſæ fuerũt Sacerdotibus. Media pars Auguſtanę Confeſſ. approbatio. Poſtremò, Sataniſmus hic vniuerſus, & quo iam verba fecimus, quo tantam eſſe factam diſruptionem videre licet, vt niſi Deus oculis miſericordiæ ſuæ nos reſpexerit, non facilè medicina reperiri queat. Quamobrem non piè magis quàm prudenter feciſti Rex optime, quòd ab iſto tam exitiali cuneo tibi, regnoque tuo tam diligenter hactenus cauiſti, à quo deinceps etiam quantum tua tibi, regniq; tui ſalus curæ eſt, tantum cauere debebis.

Ariſt. Polit. li. 2.

Phili. cont. Illyricum defenſio. Teſtimonium Philippi de Luthe.

Conſtantia & pietas Regis Polo.

Quàm periculoſum, etiam de leuioribus, à veteri religione deficere.

Quibus gradibus Sataniſmus Germaniã occuparit.

Habemus itaq; iam tres vel quatuor ſectas Lutheranorum ſecundum Flaccum: Nam & Lipſicos Interimiſtas vult eſſe duplices, quod vnum ſit excerptum Interim, aliud ipſum verum Interim. Erunt igitur triplices Interimiſtæ, & vni Adiaphoriſtæ, quibus omnibus conſuetudine piorum interdixit Flaccus. Quinta iam non eſt de Adiaphoris, verùm de rebus grauioribus. Extiterunt enim VVittembergæ anno ab hinc propè 20. qui ſicut anteà docti fuerant Luthero, legem operum reiiciebant. Contra quos ille multis diſputationibus cõtendit, & eos probroſo nomine vocat Antinomos.

Aliæ ſectæ Lutheranorum.

Antinomi.

Sexta eſt Confeſsioniſtarum, qui ſunt Confeſſ. Auguſtan. non de veſte linea, cuius cauſa tantas tragœdias excitauit Flacc. quam etiam eſſe vult primam exitialis cunei partem, ſed de ſumma Chriſtanarum rerum, de eo quòd Euangelicæ doctrinæ caput eſſe putat Luther. in quo pendere dicit & periclitari cognitionem ſui ipſius, cognitionem & gloriam Dei, quale eſt iuxta ſententiam ipſius dogma de libero arbitrio, de quo ſemper ita docuit, quod patiatur tantùm, non autem agat, quod ſit res de ſolo titulo, vel potiùs figmentum in rebus, ſeu titulus ſine re, quia nulli eſt in manu ſua quippiã cogitare mali aut boni, ſed omnia, vt VVicleffi articulus Conſtãtiæ damnatus rectè docet, de neceſsitate abſoluta eueniunt. Vnde non dubium Satana magiſtro in Eccleſiam veniſſe hoc nomen liberum arbitrium, ad ſeducendos homines à via Dei in vias proprias: Et mala, inquit, opera in impiis Deus operatur.
Cuius doctrinæ ſubſcripſerat etiam Philippus Melant. in iis Locis communibus, quos edidit VVittemb. ann 20. non ſine quadam arrogantiã iuuenili minimè ferenda. Nam & de ſanctis Doctoribus auſus eſt cenſuram ferre. Scripſêre, inquit, de libero arbitrio Auguſtinus & Bernardus, & ille quidem ſua poſterioribus libris, quos aduerſus Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Bernardus non eſt ſimilis ſui. Sunt hac de re apud Grecos quoq; quædam, ſed ſparſim. Ego quandoquidem non ſequor hominum opiniones, & ſimpliciſsimè & planiſsimè rem exponam, quam ferè obſcurarunt auctores tam veteres, quàm noui: quia ſic interpretabãtur ſcripturas, vt ſimul vellent tamẽ rationis humanæ iudicio ſatisfieri. Parũ ciuile videbatur docere, neceſſariò peccare hominẽ, crudele videbatur reprehẽdi voluntatem,

Confeſsioniſtæ.

Luth. in li. quem inſcripſit, Operationes in Pſal. De libero arbit.

Philip. quàm arrogãter primùm negarit liberum arbitrium.

si non posset se à vitio ad virtutem cõuertere. Ideò & plura viribus humanis, quàm par erat tribuere: & mirè variarunt, cùm rationis iudicio viderẽt vbiq; refragari scripturas. Et in hoc quidem loco cùm prorsus Christiana doctrina à Philosophia & humana ratione dissentiat, tamẽ sensim irrepsit Philosophia in Christianismum, & receptũ est impiũ de libero arbitrio dogma, & obscurata Christi beneficẽtia per profanã illam & animalẽ rationis nostrę sapientiam. Vsurpata est vox liberi arbitrij, à diuinis literis, à sensu & iudicio spiritus alienissima, qua videmus sanctos viros non rarò offensos esse. Additum est è Platonis Philosophia vocabulum rationis æquè perniciosum. Nam perinde atq; his posterioribus Ecclesiæ temporibus Aristotelem pro Christo sumus amplexi, ita statim post Ecclesiæ auspicia per Platonicã Philosophiam Christiana doctrina labefactata est: ita factum est, vt præter Canonicas scripturas nullæ sint in Ecclesia synceræ literæ. Redolet Philosophiam, quicquid omninò commentariorum extat. Et paucis interpositis: In quæstionem vocatur, sit ne libera voluntas? respondeo, quandoquidem omnia quæ eueniunt, necessariò iuxta diuinam prædestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas. Quid igitur inquies, Nullàne est in rebus (vt iustorum vocabulo vtar) contingentia? nihil casus? nihil fortuna? Omnia necessariò euenire scripturæ docent. Vallam, ait Eckius, quòd scholarum sententiam de libero arbitrio confutauit, plura voluisse scire quàm didicisset. Et in fine huius loci summam colligens, dicit: Si ad prædestinationem referas humanam voluntatem, nec in externis, nec in internis operibus vlla est libertas, sed eueniunt omnia iuxta prædestinationem diuinam. Si ad opera externa referas voluntatem, quædam videtur esse iudicio naturæ libertas: si ad affectus referas voluntatem, nulla planè libertas est, etiam naturæ iudicio. Concludit tandem: Vides Lector, quantò simplicius de libero arbitrio scripserimus, quàm vel Bernardus, vel vlli Scholastici. Et in annotationibus in epistolam Pauli ad Romanos, explicans illum Pauli locum, Iuxta prædestinationem Dei, posteaquam cõfirmauit, quòd nulla est rerum cõtingentia, nec libertas arbitrij, sic tandem loquitur: Nos verò docemus, non solùm permittere Deum creaturis, vt operentur, sed ipsum omnia propriè agere: vt sicut fatentur proprium opus Dei fuisse Pauli vocationem, ita fateantur opera Dei propria esse: siue quæ media vocantur, vt comedere, bibere, communia cum brutis: siue quæ mala sunt, vt Dauidis adulterium, Manlij seueritatem animaduertentis in filium: cùm constet Deum omnia facere non permissiuè, sed potenter, vt Augustini verbo vtamur, vt sit eius proprium opus Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio. Hæc Philippus in iis libellis, quos adolescens etiamnum scripsit, Quorum alterum de Locis communibus inuictum libellum esse dicit Lutherus, contra Erasmum de seruo arbitrio scribens: non solùm immortalitate, sed Canone quoq; Ecclesiastico dignum: cui tuus libellus, inquit, comparatus ita mihi sorduit ac viluit, vt tibi vehementer compaterer. In alterum verò præfatus, non dubitat eum doctiss. Thomæ Aquinatis Commentariis anteferre. Hieronymi autem & Origenis Commen. meras esse nugas & ineptias, si illius annotationibus comparentur. Ac parum abest, quin eum Paulo superiorem faciat, certè proximum illi esse vult. Verùm vtrumq; libellum hunc toties variando Philipp. ipse posteà multis in locis erroris condemnauit: in hoc præsertim capite de lib. arbit. Nam sæpè deinceps vtrumque excudi fecit, multa detrahens, addens, mutans, corrigens, vt postremi cum primis nulla ferè in parte conueniant. In iis autẽ locis, qui sunt impressi anno trecesimosexto Argentorati, trecesimo octauo VVittembergæ, 46. Lipsiæ, quinquagesimo quinto VVittembergæ, apertè recantauit ea, quæ in primis illis scripserat de libero arbitrio. Sic enim loquitur: Valla & pleriq; alij, detrahunt voluntati hominis libertatem, ideò quia fiant omnia decernente Deo. Addit in locis, anno 46. & 55. excusis: Hæc imaginatio orta ex Stoicis disputationibus deducit eos ad tollendam contingentiam bonarum & malarum actionum, imò omnium motuum in pecudibus & elementis. Dixi autem suprà, non esse in Ecclesiã inuehendas illas Stoicas opiniones, nec defendendam esse necessitatem fatalem omnium, sed aliquam contingentiam cõcedendam. Non necesse fuit Alexandrum interficere Clytum. Nec miscenda est disputatio de determinatione diuina quæstioni de libero arbitrio. Et iterum in Locis anni 36. & 38. ac posterioribus: Cùm in natura hominis reliquũ sit iudiciũ & delectus quidam rerũ, quæ sunt subiectæ rationi aut sensui, reliquus est etiam delectus externorũ operum ciuilium: quare volũtas humana potest suis viribus sine renouatione, aliqua externa legis opera facere. Hæc est libertas voluntatis, quam Philosophi rectè tribuunt homini. Nam & Paulus discernens iustitiam carnis à spirituali, fatetur non renatos habere delectũ aliquẽ: manus à cæde, à raptu, à furto, continere. Et hanc vocant iustitiã carnis: imò hanc disciplinã etiam non renatis præcipit Deus. Ac interiectis nonnullis: Hæc sententia de libero arbitrio nihil habet absurdi. & est germana cùm aliorum Scriptorum Ecclesiasticorum ac Synodorum, tum verò etiam Augustini sententia: nec adigit ad desperationem bonas mentes, nec deterret eas quominus conentur: imò & amplificat Spiritussancti auxilium, & acuit curam ac diligentiam nostræ voluntatis. Non probo deliramenta Manichæorum, qui prorsus nullam voluntati tribuebant actionẽ, nec quidem adiuuãte Spiritusancto: quasi nihil interesset inter statuam & voluntatem. Scribit etiam concurrere tres causas bonæ actionis, verbum Dei, Spiritumsanctum, & huma-

Aliud Philippi testimoniũ cõtra liberũ arbitrium.

Luth. quanti scripta Philip. fecerit, quorũ tamen nonnulla dogmata ipse posteà Philippus damnarit.

In scriptis posterioribus Philippus confirmat liberum arbitriũ.

humanam voluntatem assentienté nec repugnanté verbo Dei. Posset enim excutere, vt excutit Saul sua spōte: sed cùm mens audiens, ac se sustentans non repugnat, non indulget diffidentię, sed adiuuante etiam Spiritusancto conatur assentiri, in hoc certamine voluntas non est otiosa. Et iterum post pauca: Vidi multos non Epicureos, qui cùm essent in mœrore propter suos lapsus, disputabant, quomodo sperem me recipi, cùm non sentiā in me transfundi nouā lucem & nouas virtutes? Præterea si nihil agit liberū arbitrium, intereà donec sensero fieri illam regenerationé, de qua dicitis, indulgebo diffidentiæ & aliis vitiosis affectibus. Hęc Manichæa imaginatio horribile mendacium est: & ab hoc errore mentes abducendæ sunt & docendæ, agere aliquid liberum arbitrium. Pharao, Saul, non coacti, sed volentes & liberè repugnant Deo: nec fit conuersio in Dauide, vt si lapsis in ficum verteretur: sed egit aliquid liberum arbitrium in Dauide, cùm audiuit obiurgationem & promissionem: volens iam & liberè fatetur delictū: & egit aliquid eius voluntas cùm se sustentat hac voce: Dominus transtulit peccatum tuum. Et iterum post pauca: Cùm promissio sit vniuersalis, nec sint in Deo cōtradictoriæ voluntates, necesse est esse in nobis aliquam discriminis causam, cur Saul abiiciatur, Dauid recipiatur, id est, necesse est aliquam esse actionem dissimilem in iis duobus. Et in capite præcedenti, quod est de causa peccati & contingentia. Est autem hæc pia & vera sententia, vtraq; manu, ac veriùs toto pectore tenēda, quòd Deus non sit causa peccati: & quòd Deus non velit peccatum, nec impellat voluntates ad peccandū, aut approbet peccatum. Sed causæ peccati sunt voluntas Diaboli, & voluntas hominis, qui sua voluntate abuti potuit, seq; à Deo auertere: quæ quidem longiùs ibi persequitur.

Ex quibus planum cuiq; fieri potest, quemadmodum Philippus Melanchthon, quicquid ab eo peruersè scriptū fuerat de libero arbitr. in Loc. Commu. anni 21. simul & Magistri sui Martin. Luther. eadem de re sententiam, tanquam impiam & cum hæresi Manichæorū congruentem condemnauit: quod pluribus etiam verbis ab eo factum est in Epitome Philosophiæ moralis, quā edidit Argentorati anno 38. vbi similiter damnat ingenia turbulenta, quæ multas de libero arbitrio ferunt contentiones, & Vallæ absurdas imaginationes, quæ propter diuinam gubernationē adimunt libertatem voluntati. Sed & in Comment. in epistol. ad Rom. posterioribus expungi fecit ea, quæ scripserat anno 24. quòd essent Dei propria etiam mala opera, vt Dauidis adulterium, & quòd æquè proprium eius opus esset Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio. Quin enerrat illum locum: Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum. Nec vult, inquit, nec approbat, nec efficit peccatum Deus. Et quoniam Augustanæ Confessionis est auctor idem Philippus, in ea quoq; discessum est à Lutheri sententia, quo ad hoc doctrinæ caput, quod ille tamen ad finem vsq; vitæ suæ tanta pertinacia defendit, vt mori se priùs paratum ostenderet, quàm ab hac sua sententia discederet: In qua quantū positum esse putauerit, & in exordio, sicut paulò antè cōmemorauimus, & in fine libri, quem scripsit contra Erasmum, satis declarauit. Sic enim propè calcē eum alloquitur: In hoc te vehementer laudo, quòd solus præ omnibus rem ipsam es aggressus, hoc est summā causæ: nec me fatigaris alienis illis causis de Papatu, indulgentiis, purgatorio, ac similibus nugis potius, quàm causis, in quibus me hactenus omnes venati sunt frustrà. Vnus tu & solus rerum cardinem vidisti, & ipsum iugulum petiuisti. In eo igitur quod rerum cardo, quod causæ totius est iugulum, ausus est Philippus cum suis, qui Augustanæ sunt Confessionis, à Magistro suo Martino Luthero se palàm diuersum sentiendo segregare. Quod quid aliud fuit, quàm eum hæreseos & impietatis condemnare? Et revera cardo Lutheranæ doctrinæ vertitur in hoc vno dogmate de libero arbitrio, quod ruere non potest, quin simul eodem motu labefactata concidant omnia, quæ de iustificatione præsertim, deq; rebus ad illam pertinentibus ab eo scripta sunt. Lutheri sententiā tuetur etiamnum Caluinus, & in ea perstat. Neq; sibi prorsus eam sordere Brentius ostendit in prima pericope, quam scripsit contra venerabilē virum Petrum à Soto. Vidimus autem & Galli cuiusdam scriptum, quo grauiter insectatur Præceptorem suum Philippū, quòd in hac tanta re à Magistro suo Luthero dissentiat. In quo scripto Philippum etiam insimulat, quòd Caluinizet.

Philip. se Manichæum fuisse re ipsa declarat.

Cardo Lutheranæ doctrinæ est de libero arbit.

Habemus ergo iam huius hydræ Lutheranę sex capita, quorum sextum revera caput est: agitur enim de summa rei. Sed neq; minoris momenti est septimum, de quo immane quantum est inter Lutheranos dissidium? Neq; enim agitur de linea veste, sed de eo, quem præcipuum doctrinæ Christianæ locum vocat Philippus, quem summā Euangelij cōtinere scribit, nimirùm de iustificatione. Nec à scopo multùm aberrat, cùm illi tantum tribuit. Intereà tamen & de hoc ingens est inter eos dimicatio. Nam cùm in Augustana Confessione minus dilucidè fuerit locus hic explicatus, fas sibi esse putauit Andreas Osiander, clariùs de eo aliquid disserere: quod cùm fecisset non relata priùs re ad Philippum & eos qui Confessionis Augustanæ præcipui sunt Doctores, tantæ fuerunt excitatæ tragœdiæ, vt non longè res abfuerit à seditione. Cuius criminis non est insimulatus Osiander? quæ conuitia & maledicta in eum iactata non sunt? Vocatus est, vt ipse scribit, Hæreticus, Antichristus, Iudæus, niger Diabolus, Draco, homo nefarius, consceleratus, hostis Christi. Fuit etiam de eo confictum, quacunque incederet, quòd eum in specie canum duo Diaboli comitarentur,

1. In Apol. Cōfess. Aug. 2. in locis communi.

Osiander malè tractatus à Confessionistis.

quos tamen non cuiuis videre liceret: quòdq; quo tempore cibum & potum in inferiore cum suis hypocausto sumebat, vbi vacare solitus erat literarum studiis, in superiore sedens in illius loco Diabolus visus fuerit scriptitare. Et alia id genus pleraq;. Tum & illud sparsum de illo fuit, quòd affirmaret Christi passionẽ & mortem nullum nobis fructum attulisse, cùm tamen in scriptis illius diuersum reperiatur. In summa, tantũ fuit odium homini conflatum, vt non ipse modò tanquam impius haberetur, verùm etiam qui sermones eius audiebant, à

Osiandri doctrina VVittembergæ damnata, VVirttembergæ approbata à Confessionistis.

cõmunione cæterorum, qui se pios existimabant, arcerentur, ac ne sepultura quidem cõmuni digni ducerentur. Missum fuit VVittembergam, vt de doctrina eius iudicium fieret, damnata est per Philippum, Pomeranum, Forsterum, & alios. Missum est VVirttembergam, approbata est per Brentium, & qui sunt eiusdem sectæ. Hîc vides, de vna, eademq; doctrina, quàm diuersum fuerit iudicium VVittembergensium & VVirttembergensium Doctorum, cùm tamen inter vtrosq; non sit nisi vnius literæ discrimen, cùm prolatis etiam è Lutheri libris locis aliquot planũ facere conetur Osiander, quod ipse scripserit, idem de iustificatione sensisse Lutherum, nimirùm essentialem Dei iustitiam habitantem in nobis, & excitantem nos ad benè agendum esse iustificationem nostram. Cæterùm contra scriptum illud, quod editum contra se fuerat à Philippo & collegis eius, edidit ipse quoq; scriptum contrarium

Iurandũ est VVittemberga in Confeßionem Augustanam & verba Philippi.

Osiander: in quo causam adfert, cur hanc ipsius doctrinam illi non approbarint. Narrat igitur, neminem VVittembergæ vel Theologię Doctorem, vel artium fieri Magistrũ, nisi prius conceptis verbis iuxta formulam sibi prolatam iurauerit, se tria symbola, Apostorum, Nicænum, & Athanasij retinere firmiter, ac tueri simul & defendere velle. Quòd si quid inciderit, quod in iis tribus Symbolis & Augustana Confessione satis determinatum non sit, nolle se quicquam de eo conclusiuè (quod vulgò dicitur) dicere, nisi re prius ad seniores Doctores,

Osander de Confeß. August.

qui constanter huic adhærent Confessioni, relata, & consilio cum illis communicato. Seniores autem isti cùm sint Philippus & eius similes, si quid incideret, quod in hac Augustana Confess. scriptum non sit, necesse habent, qui iurauerunt in Confessionem, nihil de eo statuere, nisi quod visum illis fuerit. Ita vt quod ipsi probauerint, id recipere sint adstricti, etiã si diuersum aliquid in scripturis Canonicis reperiatur: quandoquidem non in sacræ scripturæ, sed in Augustanæ Confessionis vnanimi consensu se constanter esse permansuros, iurauerint.

Tanti autem Confeßionem istam fieri scribit Ioan. à Lasko, vt non desint inter Lutheranos, & quidem nõ postremi, qui dicant se malle de Pauli ipsius Apostoli, quã vel de Lutheri Confeßionis Augustanæ doctrina dubitare.

Itaq; si scripturas potiùs sequerentur, periurij reatum non effugerent. Confessionẽ autem hanc Philippus ipse scripsit, penes quem etiam est eam interpretandi potestas. Ex quo consequitur, quòd omnes qui iurarunt in eam Confessionem, necesse habeant illam eo sensu accipere, quem Philippus attulerit, vt sic reiecta scriptura ad tria symbola tantũ, & ad Philippi doctrinam sint alligati. Hæc de Philppo Osiander: qui parentes etiam diligenter monet, vt etiam atq; etiam secũ deliberent, num suos filios mittere VVittembergã debeant, vt ibi Magistri vel Doctores efficiãtur. Coguntur enim, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare. Iurat enim, inquit, quilibet, quòd de grauioribus rebus ad fidẽ pertinẽtibus, nihil velit statuere, nisi de sententia seniorum confessionis Augustanæ, etiamsi contrariũ dicat scriptura: Quam si sequi potius voluerit, erit periurij reus. Ita secreta fit quædam, inquit, conspiratio, quæ magis hominũ, quàm Dei verba respicit: atq; ideò Christianæ Reipub. non parum adfert detrimẽti. Philippi verbum plus apud eos ponderis habet, quàm Dei verbum. Sex & triginta scripturarum loca produxi, quibus habitare Deum in nobis ostẽdi, creditum non est. Simul vt Philippus paruã schedam scripsit, qua testatus est ita se rem habere, statim creditum est. Ac paulò pòst: Vox audita est, inquit, de cœlo Patris de Christo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, hunc audite. Hunc, inquit, audite, non Philippum, non alios homines, qui tibi os obturant, & volunt, vt secundum eorum consilium,

Alligari ad Philippi verbum.

non autem secundum scripturas, pronuncies: Sic Osiander ferre non potuit, vt homines ad Confessionem August. quod Philippi verbum est, alligarẽtur potius quàm ad Dei verbum, cùm quod ipse, non quòd Philippus doceret, id esse Dei verbum credi vellet: cùm se nulla re Philippo inferiorem esse iudicaret: nulla vt causa esset, quamobrẽ non ipsius verbum, vt Philippi verbum, pro Dei verbo haberetur: cùm præsertim Philippus, quemadmodum aliis ple-

Viginti opiniones Confeßionistarũ de vno dogmate iustificationis.

risq; in rebus, ita & in doctrina de iustificatione, nunquam sibi satis constiterit. Viginti dicit esse diuersas opiniones de hoc vno dogmate: ac Philippi, discipulorumque eius quatuordecim enumerat in eo libello, quem contra Nycticoracem quendam scripsit. Nam simul vt, inquit, locum aliquem in scripturis viderunt, in quo iustitiæ mentio fieret, statim nouam ex eo iustificationem sunt fabricati. Verbi gratia: legit aliquis, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, iam ex hoc vno loco duo collegit iustificationis genera, vnum ex verbo credidit, vt diceret fidem esse nostram iustitiam, alterum ex verbo reputatum est, vt diceret, Deum iustitiam suam nobis imputare, nos pro iustis habere, etiam si non simus, atque hanc esse iustitiam nostram. Legit alius: Iustificati sumus per sanguinem eius, statim ex eo collegi, quòd pretiosus Christi sanguis sit nostra iustitia. Legit alius: Sicut per vnius inobedientiam peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obediẽtiam iusti constituentur multi: mox docuit, Obedientia Christi est iustitia nostra. Legit alius, Resurrexit propter iustificationẽ nostram, Resurrectio, inquit, Christi est iustitia nostra. Legit alius, Spiritussanctus

arguet

arguet mundum de iustitia, quia vado ad patrem: affirmauit illicò, quòd Christi transitus ad patrē est iustitia nostra. Legit alius, quòd efficimur iusti absq; meritis ex gratia Dei, non dubitauit affirmare, quod gratia & misericordia Dei sit iustitia nostra. Legit alius: Ad ostensionem iustitiæ suæ propter remissionē præcedentium delictorum, euestigiò docuit, remissionem peccatorum esse iustitiam nostram. Legit alius: Liuore eius sanati sumus, asseruit illicò, quòd vulnera Christi sunt iustitia nostra. Iam igitur renumerasse se scribit nouē genera iustificationum è scripturis collecta, malè inter se cohęrentia, neq; tamen omnia se adhuc recensuisse. Enumerat deinceps, quæ è suo quisq; capite confinxit. Aliqui, inquit, dicunt, quòd iustitia sit opus Dei, quod ipse in Christo operatur: alij, quod nos Deus ad æternam vitā recipit: alij, quod meritum Christi: alij de media quadam iustitia loquuntur, quam tamē explicare nequeunt. Alij docent, quòd essentialis iustitia Dei creat in nobis aliam nouam creatam iustitiam. Sic Osiander quatuordecim opiniones de iustificatione recenset, & quam ipse profert est quintadecima. Iuxta numerum autem cuius meminit in confutatione scripti, quod contra se Philippus ediderat, erunt omnes viginti & vna.

Nunc tu vide serenissime Rex, quandoquidem sic ipsi dissident inter se non de lana caprina, quod dici solet, sed quod ipsimet fatentur, de præcipuo doctrinæ Christianæ loco, qui summam Euangelij totius in se continet, quàm tutum sit, de quocunq; tandem Christianæ doctrinæ capite disceptetur, à sensu & consensu totius Ecclesiæ deficere, & animam vnius alicuius istorum fidei committere, qui nuper exortus non modò cum suæ congregationis proceribus, sed ne secum quidē ipse persępè cōsentiat, sicut in hoc ipso capite de iustificatione toties est à Philippo variatum. Certum esse dicit argumentū Lutherus: quandoquidē septem aut octo sectas enumerauit Sacramentariorum, doctrinam eorum ab auctore Satana profectā esse, quòd in ipso statim exordio sit in tot capita dissecta. Atqui nos non septem, sed bis aut ter septem Lutheranorum sectas de vno saltē iustificationis articulo, qui summā Euangelij continet, recensuimus. In vniuersum autem de rebus etiam aliis dissidentes, quater septem vna minus. Collegit ciuis quidam Hallensis homo Laicus Caspar Querchamer triginta sex loca Lutheri inter se pugnantia super vno duntaxat articulo, qui est de communione vel vtriusq; vel alterius speciei sacramenti Eucharistiæ. Quòd si triginta sex has opiniones ad istas viginti septē, quas enumerauimus, addēdas aliquis putauerit, erūt 63. Quàm multæ sunt autem sectæ, quæ nos adhuc fugiunt? Et erit quisquam qui dubitet, quin & hæc Lutheranorum doctrina sit ab auctore Satana profecta?

Quàm periculosum fidere Sectariis, tantopere disceptantibus de maximis rebus.

Triginta sex pugnātes opiniones de communione vtriusque vel alterius speciei.

Caue putes pientissime Rex, Christi causam ab istis agi, aut hoc eorū esse studium, vt verbum Dei propagare queant. Nihil est, quod eis curæ sit minori: suam vt gloriā propaget, suū vt verbum pro Dei verbo rudi populo venditet, id verò est quod eorum quisq; studet maximè. Vocauerunt, ait Propheta, nomina sua in terris: in hoc eorum cura consumitur omnis, vt sit nomen eorum in terris celebre, vt dicatur, hæc est confessio Philippi, hæc Brentij, hæc Osiandri. Nihil enim nunc loquar de Zuinglianis, quos ipsi itidem: vt Anabaptistas, habent pro hæreticis: de Lutheranis tantùm loquor, quos illi vicissim iudicāt hæreticos: neq; diuersum est Christianorum omnium de illis iudicium. Dei iis igitur dico, quòd & ipsi quamlibet induti sint ouium vestimenta, tamen quæ sua sunt, quærunt, non quæ Iesu Christi: de sua quisq;, non de Christi gloria sollicitus est. Quamobrem & ipsi, quamuis ex eadem Lutheri schola profecti, non eandem tamen confessionē habent omnes: constat enim quod Augustanam confessionem non receperunt nisi Saxonicæ Ecclesiæ. Ne in ipsa quidem Augustana ciuitate, vbi Cæsari primùm fuit exhibita, recepta est: Nam ea magis in Zuinglij partem propendere videtur, ac plures in ea reperiri dicuntur, qui Suenckfeldianæ, quàm qui sint Confessionis Augustanæ. Quàm etiam causam fuisse puto, quòd cùm ante sex annos iterum à Philippo scripta fuisset confessio Synodo Tridentinæ offerenda, sic librum inscripserunt: Confessio doctrinæ Saxonicarum Ecclesiarum.

Quid venentur noui sectarum assertores.
Psalm. 48.

In schola Lutheri non omnibus placet Augusta. Confessio.

At Brentius quamuis & ipse præ se ferat à Lutheri doctrina se non esse alienum, minimè tamen in eo voluit acquiescere: quod in illo scriptum fuit oppido, ex quo primùm Lutheri prodiit Euangelium. Verùm scripsit & ipse peculiarem suā confessionem non sub suo, sed sui Principis nomine, quam etiam congregationi concilij Tridentini proposuit. Est autem illud scitu dignum, quod nec Brentius, nec Vrbanus Regius, nec Osiander in confessionis Augus. verba iurauerūt. Indignum enim illis videbatur, vt præscriptam à Philippo fidei formulā sequerentur, cùm quilibet eorum de se persuasum haberet, quòd in sacris literis maiores etiam quàm Philippus, progressus fecisset: Atq; ideò se quoq; non minus idoneum quisq; iudicabat, qui peculiarem etiā suæ fidei confessionem cōscriberet. Sic isti dum sui quisq; nominis illustrandi, quàm inuestigandæ, propagandæq; veritatis est studiosior, licere sibi volūt, vt non ipsi modò à se inuicem, sed etiam à Magistro suo Luthero nonnullis in rebus, etiam iis, in quibus cardo Christianę rei vertitur, dissentientes nouam sibi quisq; fidem conderent, ac singularem suam confessionem exhiberent.

Consilium Brētii in edenda noua confessione.

Vidit hoc homo quidam Hispanus Petrus à Soto, qui nullam aliam præter Catholicam fidem didicerat, quòd aliam confessionē Philippus, aliam proferret Brentius: mirari satis nō

Petrus à Soto cur aduersus Brentii confessionem scripserit.

potuit, quandoquidem vterq; magistrum suum esse Lutherum profitebatur, quòd fidei suæ nihilominus diuersas confessiones adferebant. Visum est ei quiddam portenti simile. Quòd si quemadmodum ante annos viginti septem factum est, quo tempore suam Cæsari confessionē Protestantes obtulerunt, Zuingliani seorsum suam confessionem produxissent, minùs id illi mirum accidisset. Nam sicut iam à nobis dictum est, habentur à Lutheranis pro hæreticis: quales vicissim, ab illis Lutherani iudicantur. Sed cùm id fieret ab iis, qui quod à Luthero fuit inuentum, idem Euangelium se profiteri iactarent, id verò instar esse monstri videbatur, quòd ex eadem schola profecti, non eandem confessionem adferrent. Quoniam verò magna fuit opinio, Ducem VVittembergensem, sub cuius nomine confessionem suam Brentius ediderat, à Christiana & Orthodoxa fide non abhorrere, ab ea, inquam, fide, quam à maioribus nostris, sicut ipsi ab Apostolis acceperunt, per manus nobis traditam habemus, viro pio & zelo Christianæ religionis ardenti vehementer doluit, quòd eò se Brentij & collegarum eius consiliis adduci passus est Princeps ille, qui singulari quadam suæ voluntatis in Catholicam fidem inclinatione propendere putabatur, vt singulariter suæ fidei potius confessionē Synodo proponeret, quàm in Catholica, quam à suis maioribus accepisset, acquiesceret. Quamobrem tenere se non potuit, quin ipse quoq; suam assertionem ederet, sed non singulariter tamen suæ, verùm Catholicæ fidei. Quem librum ita scribi curauit, vt ex vna facie concionatorum Ducis Confessionem ostenderet, ex altera Catholicam. Et doctrinæ Ducis, Catholicam doctrinam: auctoritatibus scripturæ, auctoritates non pauciores: testimoniis Patrum, testimonia pariter opponeret.

Quam scribendi rationē Petrus à Soto seruauerit.

Dux VVitteber-gensis ne fallatur scripto Brētii, qui Confessionē illius nomine edidit, humaniter à Soto admonetur.

Scripserat autem in eo libro Princeps, testificari se velle coram Deo & Ecclesia studium suum in excitanda & propaganda verè pia doctrina. Quæ verba Petrus in scholiis excipiens: Priùs, inquit, ea fuit agnoscenda, priùs erat statuendum, vt ea doctrina, cui propagandæ datur opera, sit verè pia: maximè nunc, quando constat omnibus in dubium verti, quæ sit vera doctrina. Non vt lateat, inquit, Princeps optime, quòd sicut tui impiam doctrinam iudicant, quam Catholici sequuntur: sic eam Catholici vicissim, cui tui propagandæ das operam. Nec sunt apud eos pauciores aut minus fide digni testes, quàm apud vestros, vt minimum ergo, non veræ & piæ doctrinæ propagandæ das operam, sed aut impiæ, testibus Catholicis, aut certè dubiæ, necessaria ratione. Nónne igitur satius est ab hoc studio cessare, & vel saltem suspendere iudicium, & expectare humiliter à Deo illustrari, idque exigere piis operibus & precibus ad Deum? Subiunxerat Princeps: Etsi enim non ignoramus suum esse discrimen inter politicam & Ecclesiasticam functionem, tamen cùm Psalmus nos grauissimè hortetur, Nunc Reges, inquit, intelligite, erudimini qui iudicatis terram: seruite Domino in timore & tremore, non debuimus cœlestem vocem contemnere, &c. Et hæc verba Petrus excipiens. Quod verò, inquit, sit hoc discrimen, oportebat benè exploratum habere: certum est, alienum esse à Principe Rempub. administrante definire dubia circa fidem: hoc verò pertinere ad eos, qui Ecclesiam gubernant: ab illis oportet Principes accipere, & eorum expectare sententiam: alio qui timere debent, quod sequitur post verba hîc citata. Ne quando irascatur Dominus contra eos, & pereant de via iusta: hoc enim comminatur Principibus, qui non apprehendunt disciplinam. Quid verò magis indisciplinatum & inordinatum, quàm dubiam doctrinam sequi, & intrudere subditis ante iudicium Ecclesiæ: E religione verò post alia pleraq; sic scripserat: Nihil maiore discretione moderandum est, quàm zelus ille agnoscendæ & retinendæ veritatis, qui quò maior fuerit, eò in grauiora pericula & discrimina deducit hominem: vt testis est Paulus supra modum æmulator paternarum suarum traditionum, atq; ideò iam expertus correctionem verè paternam Dei, de aliis dicit: Testimonium illis perhibeo, quod zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. Ideoq; pro illis tristitiam magnam & cōtinuum dolorem cordi suo inesse asserit. Debet igitur quisque primò gradum suum agnoscere, & iuxta illum sequi & non præire, duci, & non ad se ducere Dei Spiritum & ordinationem: ne dicatur illi, Vade post me Satana, scandalum mihi es: non enim sapis quæ Dei sunt.

Psalm. 2.

Non cōfundenda functio ciuilis cū Ecclesiastica.

Non cuiuis zelo fidendum in causa religionis.

Galat. 1.

Rom. 10.

Matth. 16.

Quid est in iis verbis non modestè, non piè, non verè, Catholiceq; dictum? Et ea tamen exaggeranda sibi Brentius putauit, ac modò non cœlum terræ miscēdum, quòd ausus fuerit Principi dicere vir pius, Vade post me Satana: cùm tamen is nihil eiusmodi Principi dixerit, verùm admonuerit tantùm, vt agnoscat quisque gradum suum, ne si præire velit, & non sequi Spiritum sanctum, dicatur illi: Vade post me Satana. Vide autem impotentiam hominis: Qui scripsit assertionem hanc fidei Catholicæ contra singularem Brentij Confessionem, ei nomen est Petro, cognomen à Soto. Loci nomen id sit an familiæ, mihi non satis liquet. Sed est insignis Brentij petulantiáne dicam, an improbitas. Non ei dignatur cognomen suū tribuere, sed eum per contumeliam vocat Asotum. Dicuntur autem ἄσωτοι Græcè, qui Latinè decoctores, nequam homines, luxu, ganeæque studio perditi, qui bona sua abligurierunt omnia. At cui viro probrum hoc obiicit Brentius, vt eum per summam iniuriam Asotum vocet? Ei, quo vix quenquam hominem hæc nostra secula tulerunt sanctiorem: qui non verbis magis quàm factis pridem huic seculo nequam nuncium remisit: ac quò magis

Brentius quomodo Sotum aggreditur.

Brentii petulātia Asotum vocātis, Laus Petri à Soto.

vacare

vacare pietati possit S. Dominici sequutus institutum, ante complures annos in illius familiam transiit, non aliis, quàm sacrarum literarum studiis deditus: Cuius & doctrinæ & vitæ piè, sancteq; traductæ tanta fuit fama, vt eum sibi præ cæteris omnibus eligeret Christianiss. Imperator, cui secretiora suæ conscientiæ vulnera detegeret, à quo sanandis illis medicinam peteret, cuius ministerio remissionē peccatorum se consequuturū speraret. Solēt autem potentiss. quiq; Reges non alios ad id munus asciscere, quàm qui sunt excellenti doctrina, vitæq; sanctimonia cōmendati. Quò magis autem intelligas, quòd minimè sit suo de illo iudicio frustratus pientiss. Imperator: inter cætera hac quoq; in re integritatis suæ specimen de se præbuit singulare, quòd cùm vltrò fuisset Episcopalis illi dignitas delata, respuit, ac pauperē vitam potiùs elegit, in qua reliquūm ætatis suæ tempus consumeret. Equidem vidi hominem, cùm abs te sereniss. Rex, missus ad M. Imperatoriam proficiscēs. Dilingam ad Cardinalem Augustanū, virum cùm præclaris à Deo multis dotibus ornatum, tum Catholicæ & Orthodoxæ fidei propugnatorem acerrimum, diuertissem. Is nunquam satis eximias & singulares hominis virtutes apud me prædicare potuit. Hunc igitur talem virum audet impurus homo Asotū appellare. Quid est hoc aliud quàm lucē tenebras, bonum malū dicere? Sed vnde liceret agnoscere Lutheri discipulū è Satanę schola profectum, nisi mendaciis eiusmodi tam sancti hominis famā contaminarit? Quid autem ei deinceps erit credendū, qui statim in ipso limine sic impegit, vt apertè falso conuitio vti non vereretur: Neq; tamen illi satis libidini suæ fecisse se existimabat, nisi quo falso probro virum summa pietate, religioneq; prędītum affecerat, eodem etiam vniuersum Episcoporum & Sacerdotum ordinem perstringeret, quos vocat Prælatos Asoticos. Quasi verò non plures Asotos inuenire liceat apud Lutheranos, quorum pleriq; tam sunt inexhausta libidine, vt ne coniunx quidem illis vna sufficiat quàm apud Catholicos: præcipuè si partem istorum exiguam cum toto conferas orbe Christiano. Sed non possunt isti sibi temperare, quin ex qua schola sint profecti, planum omnibus faciant, & exemplo magistri sui, sannis, scommatis, dicteriis, conuitiis, calumniis parum Christianis, libros suos omnes infarciant.

Cardinalis Augustanus.

Brentii probrum in Magistratus Ecclesiasticos.

Sed audi quæso, quale sit, quamq; virulentum huius libelli procemium? Orditur à fabula quadam de seruis, qui contra suos dominos insurrexerint, & eos alicubi peregrè redeuntes oppresserint. Tales esse vult Episcopos Catholicos, seruos flagriones, conscelerata mancipia, qui sint ausi mouere seditionem contra suos dominos, & eos de gradu suo deturbare.

Virulentum libelli Brentiani procemium.

Ac vide, quàm bellè primùm eos eiusmodi seruos esse probet? Scriptum est, inquit, Quis est Paulus? quis Apollo? nisi ministri per quos credidistis? Nunquid autem non rectè dici potest ex aduerso: Quis est Carolus Imperator? Quis Ferdinandus Cæsar? quis est Sigismundus Rex, nisi ministri, per quos ius cuiq; suum tribuitur? quorum ministerio fit, vt in pace & tranquillitate vitam agamus: nisi fortè de seculari quoq; Principe scriptum non est: Dei minister est tibi in bonum. Non sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Longè potentissimus fuit Sennacherib Rex, eum non modò ministrum, verumetiam virgam furoris sui & baculum vocat Dominus: atqui nullum est tam vile mancipium, quod non virgæ sit & baculo præferendum. Nunquid ideò Reges & Principes subesse debent populo, non præesse? quia per eorum ministerium ius cuiq; suum Deus tribuit: bonos præmiis, malos debitis afficit suppliciis? Profertur & alia scriptura: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus. Quid igitur ex eo colligis? Ergo Paulus, Apollo, Cephas & mundus vniuersus, fuit subiectus Corinthiis? Etiam Sigismundus noster est, sed nunquid tanquàm qui subiectus sit nobis? Absit, sed tanquam is, qui legitimè nobis imperat Rex & Dominus noster. Hic videre quilibet potest, quàm verum sit, quod de Hæreticis ab Hilario scriptum est? Omnes scripturas sine sensu loquuntur. Atqui talibus è scriptura petitis vocibus, classicum isti cecinerunt rusticis, quo sunt ad arma capienda contra suos dominos excitati, cùm dicerent: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue Reges, siue Principes, omnes sunt serui vestri, vos autem Christi, vt in ipsum Brentiū, & eius similes ea rectius quadrare videantur, quæ de seruis præfatur, qui contra suos dominos insurrexerint. Affertur & tertia scriptura: Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, nos autem seruos vestros. His tribus locis ex Paulo productis, probat Brentius, quòd Paulus Episcopos Ecclesiæ subiicit, & facit eam dominam: Nos autem adeò non pudet seruos & ministros Ecclesiæ dici, vt qui Princeps est Episcoporum, & in terris Christi vicarius, hoc titulo maximè glorietur, quòd seruorum Dei se seruum esse scribit: cùm scriptum sit: Maior seruiet minori. Et est ita reuera, quòd nulla maior est seruitus, quàm sit eorū qui præsunt in solicitudine: qualis fuit hic ipse, cuius hæc testimonia proferuntur, qui cùm liber esset, se fecit seruum omnium, vt plures lucrifaceret: qui non leuiter affligebatur animo, cùm eū quotidie premeret, vrgeretq; solicitudo Ecclesiarum omniū: ita vt non posset etiam, quin exclamaret: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scādalizatur, & ego non vror? Tales serui quin sint Episcopi, quis est qui velit inficias ire? Quin & ipsi Reges & Principes, non dissimili seruitutis genere premuntur. Nam si non seruiunt vtilitati subditorum, si nulla cura tanguntur salutis eorum, si voluptatibus, tantùm, aut

Prima Brentii probatio. 1. Cor. 3.

Rom. 13.
Esaiæ 10.

Secūda probatio. 1. Cor. 3.

Hilarius in libro ad Constantium Augustum.

Tertia probatio.
2. Cor. 4.

Gene. 25.

Rom. 12.
1. Cor. 9.
1. Cor. 11.

Reges etiam quodammodo serui. Eccle.32.

aut suis priuatis commodis inseruiūt,certum est, quòd eiusmodi nec Reges veri Reges,nec Episcopi veri dici merentur Episcopi.Monet Sapiens: Rectorem te posuerunt, noli extolli. Esto in illis quasi vnus ex ipsis:curam illorum habe. Hoc igitur est seruum esse, non subiectum esse,quibus præsis,non vt eos pro dominis agnoscas, qui tibi fidei formulam præscribant:sed vt ne te propterà extollas, verùm curam eorum geras, eis prodesse studeas, quibus te præesse Deus voluit.Ad hunc modum serui fuerunt Apostoli, & sunt etiam nunc eorum successores Episcopi,quos ita Paulus alloquitur: Attendite vobis & vniuerso gregi,in quo vos Spiritussanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. Regere,inquit,non Regi:præesse,non subiectum esse. Ad gregem autem his verbis vtitur: Obedite Præpositis vestris,& subiacete eis,ipsi enim peruigilant,quasi rationem pro animabus vestris reddituri.Nunquid ait,regite eos?imperate eis?tāquàm eorum Domini:præscribite eis docendę fidei formulam, Nihil horum:Sed obedite,inquit,subiacete eis. Quæso te,potuítne dici planius aliquid?potuit ne clarioribus verbis ostendi discrimen inter pastores & oues,quàm quòd illos regere, hos vult obedire & subiacere?Et tu non reformidas Spirituisancto repugnare,tam dilucidè sententiam suam per Paulum explicanti? Verùm videamus Brenti,qualis fuerit seruus hic, qui cùm liber esset,seruum se fecit omnium. Scribens ad Corinthios quorum se seruum esse profitetur,ita loquitur: Quid vultis?in virga veniam ad vos?Scilicet in virga venire serui solent ad Dominos?Ac paulò pòst: Auditur,inquit,inter vos fornicatio & talis fornicatio,qualis nec inter gentes,ita vt vxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, vt tolleretur de medio vestrûm, qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu,iam iudicaui vt præsens,eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi tradere Satanæ in interitum carnis,&c. Vides in quali virga venerit,qualem seruum se gesserit erga suos Dominos,non hos modò,verùm etiā alios quosdam,nominatim autem Alexandrum & Hymenæum,quos & ipsos Satanæ se tradidisse scribit,vt discant nō blasphemare. Non dixit ille: Vade post me Satana: sed quod multò durius est,Satanæ tradidit in interitum carnis.Num tu propterea sceleratum eum fuisse dices mancipium,qui contra suos dominos insurrexerit? Habes iam,qualis fuerit seruus Paulus. Quid autem Petrus? Num huius dissimilis? Ananias cum Zaphira vxore sua vendiderat agrum, & fraudauit de pretio agri conscia vxore sua, & afferens partem quandam ad pedes Apostolorum posuit. Dixit autem Petrus ad Ananiam: Anania,cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te Spirituisancto,& fraudare de pretio agri? Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus,sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba,cecidit,& expirauit.Introiuit & vxor eius, nesciens quod factum fuerat.Dixit ei Petrus: Dic mihi,si tanti agrum vendidisti? At illa dixit: Etiam,tanti.Petrus autem ait ad eam: Quid vtiq; conuenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum,qui sepelierunt virum tuum ad ostium, & efferent te. Confestim cecidit ante pedes eius,& expirauit. Vides qualis & hic seruus fuerit qui mortis,vitæq; potestatem in suos dominos haberet.

Apostoli & horum successores Episcopi simul serui & domini. Actorum 20. Hebr.13.

Qualis seruus fuerit Paulus Apostolus. 1.Cor.4.

1.Cor.5.

1.Tim.1.

Qualis seruus Petrus Apostolus. Actu.5.

Sed & qui successerunt in Apostolorum locum,nihilo minore fuerunt,sicubi res postulabat, libertate, scribit de quodam Euseb. (verisimile est Fabianum fuisse Ponti. Roman.) quòd cùm Philippus Imperator,qui primus Christo nomen dedit,in die qua vltimæ Paschatis vigiliæ celebrabantur, in precationibus Ecclesiasticæ multitudini, tanquam concors adiungi vellet,admissus ab eo non fuerit, nisi prius confiteretur, & iis qui propter peccata inquirebantur,& in pœnitentiæ loco fuerant constituti, se coniungeret: alioquin nisi hoc faceret,non ipsum admittendum fore,quòd in multis culpabilis foret. Quid autem pius Imperator?num à seruo de gradu se deiici quiritabatur? Imò scribit Eusebius eum proptè obediuisse, syncerumq; ac religiosum animum erga Deum ipsis operibus declarasse. Non ita Constantius Imperator,qui graui persequutione catholicos Episcopos premebat dum quotannis ferè nouam fidei confessionem conscribi vellet, ita vt nouem sub eo fides fuisse constitutas recenseat Socrates. Adeò fuit illius seculi status, nostris temporibus iis non dissimilis. Verùm & qui tum fuerunt Episcopi, fortiter illius tyrannidi repugnabant. Incitauerat is Liberium quemadmodum ipse scribit Athanasius, per Spadonem suum, vt contra Athanasium subscriberet, & munera pollicitus si fecisset, & supplicia comminatus, nisi paruisset. Quid ad hęc Liberius? Non ita se habet,inquit,Ecclesiasticus Canon,neque vnquam accepimus talem à Patribus traditionem. Quòd si omninò Imperator curam suam pro ecclesiastica pace interponere quærit, aut scripta à nobis pro Athanasio deleri iubet, deleantur quoq; ea quæ contra eum scripta sunt,fiatq; deinde Ecclesiastica synodus longè à palatio, vbi nec Imperator præstò sit,nec Comes se ingerat, nec Iudex minetur,&c. Post hæc traditur Liberius ad Imperatorem,quò cùm peruenisset,magna & ibi libertate dicendi vsus est: Desine,inquiens,persequi Christianos,ne tenta per me hæreticam impietatem in Ecclesiam introducere,ad omnia potius sustinēda parati sumus,quàm nos Christiani eò deueniamus,vt Arriani appellemur. Ne coge nos fieri Christi perduelles, &c. Tales fuit seruus Liberius, multos cruciatus perpeti,quin & in exilium abire paratior, quàm vt suo munere strenuè

Quales serui, veteres Pontifices & Episcopi. Euseb.li.6. c.34. hist. Eccle. Exemplū de autoritate Pōtificis in Imperatorem.

Constātius Imperator ac Pōtifice Liberio correptus. Socra.lib.2.c.41. eccle.hist.

Athanasius in epist.ad solitariā vitam agentes.

non fungeretur. Similibus & promissis & minis adortus erat idem Constantius Hosium Cordubensem Episcopum. Verùm is scriptis ad eum literis, proposito fratris exemplo: Quid tale, inquit, à Constante actum est? aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quis ipsius Palatinus vim adhibuit? Desine quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij, serua te in illam diem purum: ne te misceas Ecclesiasticis, neq; nobis in hoc genere præcipe, sed potius à nobis ea disce. Tibi Deus Imperium commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum Imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ, ad te retrahens, magno criminis fias obnoxius. Date, scriptum est, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Neq; dissimilis fuit horum Hilarius Pictauien. Epicopus: Proclamo tibi, inquit, Constanti, quòd Neroni loquuturus fuissem, quod ex me Decius & Maximianus audirent: Contra Deum pugnas, contra Ecclesiam sæuis, sanctos persequeris, prædicatores Christi odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum sed diuinorum. Hæc tibi à me atque illis socia atq; communia sunt. Tu verò nunc propria tua accipe: Christianum te mentiris, Christi nouus hostis es, Antichristum præuenis, & arcanorum eius mysteria operaris. Condis fidem, contra fidem viuens, doctor prophanorum es, indoctus piorum, subrepis nomine blandienti, occidis specie religionis, impietatem peragis, Christi fidem Christi mendax prædicator extinguis. Et aliquot paginis interiectis: Hoc nunc à te Constanti, requiro, in qua tandem fide credas? ego enim nunc fidẽ tuam ignoro, per demurationis tuæ tempora, quibus quisquam in vnum blasphemiæ suæ baratrum descendens, per gradus præcipites cucurrit: Namq; post primam veræ fidei synodicem congregato rursum Antiochiæ concilio, fidem tibi renouas. Sed accidit tibi, quod imperitis ædificatoribus, quibus sua semper displicet, vt accidere solet: vt semper destruas, quod semper ædifices. Et in sequenti libro: certè voces exclamantium à tua mansuetudine exaudiri decet: catholicus sum, nolo esse Hæreticus: Christianus sum, non Arrianus: & melius est mihi in hoc seculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere.

Hosius Cordubensis Episcopus. Ibidem Athanasius.

Aliud exempl. Hilar. in lib. ad Constant.

Et qui sequutus est hos trecentis post annis, & amplius Ioannes Damascenus, cùm Leo Isaurus Constãtinopolitanus Imperator cum Imaginibus bellum suscepisset, easq; è templis eiecisset, his verbis contra eum scribens vsus est: Cùm iam inde ab initio plurimi Sacerdotes & Reges Christiani à Deo dati fuerint, qui & sapientia & pietate, & non sermone magis quàm vita excellerent, cùm plurimæ præterea fuerint Sanctorum Patrum Synodi, cur nemo tale quid facere aggressus est? Non patiemur, vt nos aliquis nouam fidem edoceat: Ex Syon enim egredietur lex, ait per Prophetam Spiritussanctus, & verbum Domini ex Hierusalem. Non patiemur, vt aliàs aliter sentire, temporumq; vicissitudine fidem variare liceat, vt ea iis qui sunt extra Ecclesiã ridiculi appareat. Non patiemur, vt Regio subiaceat edicto, si fortè conatus is fuerit morem à maioribus nostris traditum euertere. Non est enim piorum Regum, subuertere sanctiones ecclesiasticas: non Patrum hæc, sed latronum & prædonũ sunt, quæ vi extorquentur, non libera persuasione fiunt: Non Regibus dixit Dominus. Vbi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: Non regibus ligandi & soluendi potestatem tradidit Christus, sed Apostolis & eorum successoribus. Et proximè in sequẽti sermone. Non est regum præscribere leges Ecclesiæ. Vide quid dicat eximius ille Apostolus: Et alios quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, deinde Prophetas, tertiò Pastores & Doctores ad ædificationem Ecclesiæ: non addit Reges. Et iterum: Obedite Prępositis vestris & subiacete, ipsi enim peruigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri. Et iterum: Mementote Prępositorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis verbum, quorum contemplantes conuersationem imitemini fidem. Non sunt vobis loquuti sermonem Reges, sed Apostoli, sed Prophetæ, sed Pastores, & Doctores. Cùm præcepisset Deus Dauid, vt sibi curaret ædificandam domum, dixit ei: Non tu ædificabis mihi domum, quandoquidem vir sanguinum es. Reddite vnicuiq; debitum, clamat Paulus Apostolus, cui honorem, honorem: cui timorem, timorem: cui vectigal, vectigal: cui tributum, tributum: Regum cura est, vt benè sit Reipublicæ, Ecclesiarum constitutio ad Pastores & Doctores pertinet: eiusmodi aliena functionis inuasio, prędonum est & latronum, ô fratres. Saul Samuëlis pallium discidit. Quid autem ei posteà euenit? Scidit DEVS regnum ipsius, & dedit illud Dauid Regi mansuetissimo. Etiam Iesabel persequuta est, & linxerunt sues & canes sanguinem ipsius. Herodes Ioannem sustulit, & à vermibus erosus exanimatus est. Quin & hac ætate nostra beatus Germanus, non vita solùm, verùm & sermone illustris, alapis cæsus, & in exilium relegatus est. Et alij multi Episcopi & Patres, quorum nescimus nomina, an hoc latronum & prædonum facinus non est? Dominus, cùm adiissent eum Scribæ & Pharisæi, vt tentarent, laqueo sermonis eum irretituri, quærebant. Num licet dare censum Cæsari? respondit eis, Exhibete mihi numisma: cùm autem illi protulissent. Cuius, inquit, habet imaginem? illis autem respondentibus: Cæsaris: Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: quæ autem Dei, Deo. Tibi ô Rex, in iis quæ pertinent ad præsentis vitæ negocia libenter paremus, qualia sunt, vectigalia, tributa, & id genus largitionum acceptiones, quorũ

Serm.

gratia

gratia administratio Reipublicæ nostræ tuæ fidei concredita est: In constituendo autem Ecclesiæ statu, habemus pastores, qui loquuti sunt nobis verbum, & ritus atq; instituta Ecclesiastica nobis expresserunt. Non transferimus terminos, ab orbe condito nobis præscriptos. Sed tuemur & retinemus traditiones quemadmodum accepimus: Nam si cœperimus Ecclesiæ structuram vel in minimo demoliri, paulò pòst moles vniuersa corruet. Ac paucis interiectis: Non recipio, inquit, Regem, qui per tyrannidem sibi sacerdotium vsurpat. Non Reges acceperunt potestatem ligandi & soluendi. Et iterum post pauca: Non assentior, vt Regum legibus gubernetur Ecclesia, sed Patrum potius traditionibus, siue scriptæ re sint, siue non scriptæ.

Collatio veteris Ecclesiæ cum hac nostra in vindicanda potestate & doctrina Ecclesiastica.

Habes, quales illo tempore serui fuerint Episcopi, Liberius, Hosius, Athanasius, Hilarius: quàm fortiter non vnius alicuius terræ Principis, verùm totius orbis Imperatoris, impiis conatibus obstiterint: quà intrepidè dicere fuerit ausus vnus ex illis: Ne te misceas Ecclesiasticis Imperator, neq; nobis in hoc genere præcipe, sed potiùs à nobis ea disce. Tibi Deus Imperiũ commisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ, concredidit. Quid si viuerent illi nostro hoc, non minus propè quàm fuit illud, infelici seculo: si viderent, non modò prouinciam, verumetiam ciuitatem ferè vnamquamq; singularem fidei suæ confessionem adferre, ac synodo facienda, decernendaq; præscribere: quid eos facturos fuisse putas? Dicerent procul dubio eadem illa, quæ tum ab eis dicta sunt: Catholici sumus, non Hæretici: Christiani sumus, non Lutherani, non Brentiani. Melius est nobis in hoc seculo mori, quàm alicuius priuari potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere. Nunquid autem aliter se post hos in simili causa gessit Ambrosius? Valentinianus Imperator iunior, Iustinæ matris impulsu, cùm puer adhuc esset, propemodum sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Quid ad hæc Ambrosius? Dalmatius (inquit) me Tribunus & Notarius mãdato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, postulans, vt ipse Iudices legerem, sicut legisset Auxentius. Nec tamen expresit eorum nomina, qui fuerãt postulati, sed id addidit, quòd in cõsistorio esset futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui respondeo, vt arbitror, competenter, nec quisquam contumacem iudicare me debet, cùm hoc asseram, quod augustæ memoriæ Pater tuus, non solùm sermone respondit, sed etiam legibus sanxit suis: In causa fidei vel Ecclesiastici alicuius ordinis, iudicare eum debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Hæc enim verba rescripti sunt: Hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si aliàs quoq; argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad Episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondet clementiæ tuæ, ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? Nisi fortè vilis quibusdam tanti Imperatoris existimatur sententia, cuius & fides confessionis constantia probata est, & sapientia melioratæ Reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audisti, clementissime Imperator, in causa fidei Laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est Episcopus à Laico, quid sequitur? Laicus ergo disputet, & Episcopus audiat, Episcopus discat à Laico. At certè si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat, in causa fidei, in causa, inquam, fidei, Episcopos solere de Imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris, Deo fauente, etiam senectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit, qui Laicis ius sacerdotali substernit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris æui dicebat, non est meum iudicare inter Episcopos. Tua nunc dicit clementia: Ego debeo iudicare. Neq; verò scripsit hæc modò, verùm & dixit Ambrosius, quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat: Noli te grauare (inquit) Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, Imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere: Esto Deo subiectus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palacia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ: Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Num & is aliud, quàm quod Petrus à Soto dixisse videtur: Vade post me Satana? Neq; id per epistolam tantùm, quæ minùs erubescit, verumetiam præsenti coràm. Quàmuis autem æquè Caluinus infestus ordini nostro sit atque tu Brenti, singularem tamen hanc sancti huius hominis moderationem ac prudentiam, cum animi magnitudine, fiduciaq; coniunctam vehementer commendat. Negat, inquit, Imperatorem idoneum esse cognitorem tantæ controuersiæ, id quod illius temporis necessitas postulabat, & ipsa etiam perpetua rei natura. Perpetuam rei naturam postulare dicit Caluinus, vt ne causarum Ecclesiasticarum, fidei præsertim, Iudex esset Imperator. Nec erga Valentinianum solùm se talem gessit Ambrosius, verùm & Theodosium Imperatorem, post cædem Thessalonicæ patratam, ingressu templi prohibuit: deinde iam reconciliatum, cancellos egredi iussit, iuxta quos mysteria peragebantur, quòd ea solis patere Sacerdotibus diceret. Purpuram autem Imperatores facere, Sacerdotes non facere. Quod eius factum adeò patienter tulit Imperator, vt diceret etiam posteà, neminem se nosse, qui sciret Episcopum agere, præter vnum Ambrosium. Fecit autem hæc Ambrosius nihil exemplum veritus, quod anteà fuit ab Imperatore quodam editum in Martyrem Babilam à Ioanne Chrysostomo, celebratum:

Exemplum Ambrosii. Am. li. 5. epi. 32.

Ambr. epist. 33.

Matth. 22.

Caluin. cap. 8. insti. suæ.

Theodoretus li. 5. cap 8. Eccle. historiæ.

bratum: qui cùm Imperatorem tanquam vtile quoddam & nullius pretij mancipium, sic è Dei templo exegisset, sicut pastor scabiosam & morbidam ouem excludit ab ouili, capitis luit supplicium. Cuius vestigiis incessit etiam vnicum in gente nostra, singulareque sanctitis exemplar Stanislaus Cracouiensis Episcopus, qui cum impio tyranno Boleslao propter multa flagitia designata, sacris interdixisset, gloriosam pro Christi nomine mortem oppetere non dubitauit.

D. Stanislaus Cracouiẽsis Episcopus & martyr.

Hósne tu omnes, quorum laus in vniuersa celebratur Ecclesia, quos cum Christo nunc in cœlis beatam vitam agere nemo pius dubitat, hos, inquam, tu & eorum similes alios, quos lõgum esset omnes commemorare, scelerata mancipia vocabis? quæ seditionem contra suos Dominos mouere, quæ de gradu suo eos deiicere minimè vereantur: dum aut eos, propter patrata scelera, Satanæ tradunt, aut non patiuntur, vt in ea se, quæ sui muneris non sunt, ingerant, modò non eadem ista verba proferentes: Vade post me Satana? Serui quidem sunt Episcopi, sed de quibus scriptum est. Constitues eos Principes super omnem terram. Qui eorum principatus tantò est omni regno excellentior, sicut & à Chrysostomo, & à Gregorio Naziazeno in oratione, quam habuit de Hieremiæ dictis præsente Imperatore, scriptum legimus, quantum inter spiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuinã & humana discrimen & interuallum esse potest. Sed audi, quo loco illos habeat sanctissimus ille Martyr Ignatius: Scriptum est, inquit, Honora fili Deum & Regem. Ego autem dico: Honorate quidem Deum vt auctorem omnium & Dominum, Episcopum autem tanquam Principem Sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem secundum Deum, sacerdotium verò secundùm Christum. Et post hunc honorare oportet etiam Regem. Nemo enim potior est Deo, neque similis ei, neque Episcopo honorabilior in Ecclesia, sacerdotium Deo gerenti pro mundi salute, neque Regi, qui similis est in exercitu pacem & beneuolentiam omnibus Principibus cogitanti. Qui enim honorat Episcopum, honorabitur à Deo, & qui inhonorauerit Deum, à Deo inhonorabitur. Quoties autem inculcat ille, vt obediatur Episcopo? vt in nullo ei contradicatur: terribile enim esse tali contradicere. Non enim istum visibilem quis spernit, sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui non potest à quoquam contemni: hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem: dicit enim Deus Samuëli de contemptoribus eius: Non te spreuerunt, sed me. Et Moses populo aduersus se murmuranti. Non aduersus nos murmurastis, sed aduersus Dominum Deum. Proponit pœnas, quas dederunt Chore, Dathan & Abiron: quin & Osias & Saul Reges, dum sibi sacerdotium vsurparent. Itaque nulla fuit vnquam gens tam barbara, quæ Sacerdotes suos & Episcopos non summo honore prosequendos putaret. Sacerdotium Iudæorum vmbra fuit cum nostro Christianorum sacerdotio comparatum: tanta fuit nihilominus Episcoporum in eo reuerentia, vt non ipsi modò Iudæi, verùm & gentiles nonnulli summa eos veneratione prosequerentur. Scribit Iosephus, repetit Origenes, & ex iis etiam nonnulli, qui res gestas Alexandri conscripserunt, quòd Alexander Macedonum Rex, cùm quæ petiuerat ab Iaiado Pontifice Iudæorum, non obtinuisset, iratus ei vehementer, Hierosolymam cum exercitu profectus erat, ciuitatem euersurus, in ipsum verò Pontificem omne credulitatis genus expropturus. Cui cùm vltrò Pontifex sacra stola indutus cum agmine Sacerdotum & populi progressus fuisset obuiam, ecce Rex qui venerat iratus, simul vt Pontificem conspicatus est, cumpresso furore, magno cum circunstantium stupore propius ad Pontificem accedens, eum adorauit. Cumque postea Rex à Parmenione fuisset interrogatus, cur cùm ipse adoraretur ab omnibus, nunc ipse adoraret, Pontificem Iudæorum? Non eum se respondit adorasse, verùm Deo, cuius Pontifex esset, honorem hunc habuisse. Quid autem? an huic simile non est, quod de barbaro Rege Attila scribitur, qui cùm bonam Italiæ partem occupasset, & omnia cæde, rapinis, incendiis vastasset, nec vllum in quenquam crudelitatis genus prætermisisset, cùm non ita procul ab vrbe iam abesset, itidem illi sanctissimus Pontifex Leo processit obuiam, ac ne progrederetur vlterius, petiuit. Homo, ferus alioqui, crudelis & atrox, qui ne germano quidem fratri pepercisset, quem cùm regni consortem ferre non posset, obtruncauerat, non modò magnam Pontifici, sicut scribit Paulus Diaconus, reuerentiam adhibuit, verùm etiam ad omnia, quæ sibi imperasset, obtemperauit.

Collatio Ecclesiastica in Episcopis & ciuilis potestatis in Principibus.

Psalm. 44.
Chrys. lib. 3. de sacerdotio, & de verbis Esaiæ hom. 4.

Ignatius epist. 7. ad Smirnenses.

1. Regum 8.

Exod. 16.

Exemplum de Alexandro.
Ioseph. li. 11. ca. 8. de antiquitatibus Iudæorum.
Orig. contra Celsum lib. 5.

Attila Rex barbarus Leonem Pontificem reueretur.

Paul. lib. 15. rerum Rom.

Vide per Deum immortalem, quale sit hoc? quibus etiam barbari Reges, iidem & hostes infestissimi tantum honorem habendum esse putauerunt, vt haud aliter quàm si pro suis Dominis ipsos agnoscerent, ipsorum imperata facerent, hos Brentius, qui, si Diis placet, videri vult Euangelicus, non honestioris tamen alicuius serui, sed mancipij loco vult haberi. Nunquid hic extremè barbaros, barbarie sua longo post se interuallo non relinquit? Possem hîc commemorare de Petro à Cornelio adorato, de diuinis honoribus Paulo & Barnabæ habitis, sed ego tibi concedam, quoduis Brenti, serui sumus Episcopi: neque seruorum genus vllum est, quod grauiores labores exantlet, quod maiores ærumnas perferat. Quibus enim curis & solicitudinibus non excruciantur Episcopi, dum peruigilant pro animabus fidei suæ concreditis, de quibus rationem se Deo reddituros sciunt, cùm eorum

Actorum 10.
Actorum 14.
Episcopi secundũ officii sui rationẽ maximè serui.

3. Reg. 20. Ezech. 3.

Vnicuique dictum sit: Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius. Tum & illud apud Ezechiëlem: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, vt auertatur à via sua impia, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Hæc & alia, quæ per eundem Prophetam terribiliter Deus malis Pastoribus comminatur, cùm Episcopi non ignorent, ingens revera labor eorum, & maior quàm credi queat, cordis est afflictio, cùm fore quisq; sciat, vt ei dicatur aliquando: Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices, cùm te visitauerit? Tu enim doces aduersum te, & erudis in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? Crede mihi Brenti, quando pius hæc secum Pontifex reputat, de sua suorumq; salute solicitus, quòd incredibiles animi cruciatus profert: hoc præsertim tempore, quo vos multò grauissimam seruitutem hanc nostram effecistis, dum vnus vestrum dicit: Ecce hîc est Christus: alius ecce ibi: tertius, ecce in penetralibus: quartus, ecce in deserto. Quibus vestris vocibus ita miseras oues demẽtastis, vt iam vbi sit Christus, multis in locis ignorent, præcipuè posteaquam à vobis edoctæ sunt, contra clarum & apertum Dei verbum non obedire Præpositis suis. Ex quo factum est, vt eò iam audaciæ atque amentiæ nonnulli proruperint, vt dicant se ipsos animarum suarum Episcopos & Pastores esse: se pro illis non Episcopos suos rationem Deo reddituros. Ita facti sunt ipsi sibi Doctores, Pastores, Episcopi, concilia: ipsi ligant, ipsi soluunt consciencias suas arbitratu suo, & quoniam per vos de doctrina iudicandi potestas eis conceditur, in qualem quisque libellum inciderit, talem fidem sequitur: Hic est confessionis Augustanæ, aliis Brentianæ, alius Osiandrinæ, alius Tigurinæ, alius Anabaptistarum siue Monasteriensis, alius Suenckfeldianæ, alius fratrum VValdensium siue Picardorum, alius Seruetianæ. In summa, quod de suo seculo scribit Hilarius, hoc de nostro quoque rectè dici possit. Tot nunc fides existunt, quot voluntates: tot doctrinæ, quot mores: tot causæ blasphemiarum pullulant, quot vitia sunt, dum aut ita fides scribuntur, vt volumus, aut ita intelliguntur. Et cùm secundum vnum Deum & vnum Dominum, & vnum baptisma, fides etiam vna sit, excedimus ab ea fide, quæ sola est: & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit. Huc vos rem perduxistis Brenti, dum suam quisque peculiarem Confessionem adferre studetis: hunc tam periculosum, tamque miserabilem Ecclesiæ statum perfecistis: & si qua premebantur antè hac Episcopi seruitute, multis eam accessionibus auxistis. Sed quantò grauior seruitus, quantò labor eorum est maior, tantò plus eis honoris meritò debetur. Semper itaque sicut sub impiis tyrannis, siue qui Christum apertè persequebantur, siue qui Christi fidem Christi mendaces prædicatores extinguebant, non alio quàm seruorum numero sunt habiti, & iisdem quibus nequissimi serui ac maioribus etiam suppliciis miserandum in modum excruciati: sic quotquot fuerunt pij Reges & Imperatores, modò non diuinis honoribus eos prosecuti sunt: quemadmodum cùm ab aliis, tum à Constantino illo verè Magno factitatum esse legimus. Qua de re fortassis alio loco dicendi dabitur occasio. Nunc ad rem ipsam veniamus, ac quibus rationibus probet Brentius, ostendamus, quòd non ad Prelatos tantùm, imò ne quidem vlla ex parte ad ipsos, quippè qui iam non sint Ecclesiæ membra, sed præcipuè ad pios Principes, & ad eos qui tam ex ministrorum Ecclesię numero, quàm ex reliquo hominum, qui doctrinam Christi agnoscunt, cœtu, in consilium adhibentur, pertineat de doctrina religionis cognoscere, & iudicare, idque non iuxta arbitrium humanæ prudentiæ, sed iuxta oracula Spiritussancti, quæ quantum ad æternam nostram salutem satis est, in libris (quos ita vocant) Canonicis sacræ scripturæ continentur.

Hier. 13.

Haeretici nunc Episcoporum labores in immensum augent.

Matth. 24.

Quantam vulgo licentiam sectarii attulerint.

Hilar. ad Constãtium lib. vltimo.

PRIMI LIBRI FINIS.

LIBER SECVNDVS DE LEGITIMIS IVDICIBVS RERVM ECCLESIASTICARVM, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VARMIENSI.



E temerè factum à nobis esse putes, pientissime Rex, quòd dum hæreses nostri temporis enumerando, recensemus, longiore paulò quasi præfatione vsi videmur. Nam qua de re sermo nobis nunc erit, ad eam quæ proximè sunt à nobis recensita, plurimum ea pertinere paulò pòst intelliges. Omnes enim isti quos enumerauimus, siue sint tot tam dissectæ sectæ Lutheranorum, siue Sacramentariorum, siue Anabaptistarum, siue Suenckfeldiani, siue Picardi, siue Campani vel Seruetiani, siue quocunq; tandem alio nomine vocentur, omnes, inquam, isti quamuis in multis & præcipuis fidei nostræ Christianæ dogmatibus, quemadmodum iam audiuisti, grauissimè dissentiat inter se: nec minus atrocia alteri contra alteros, quàm contra Christianos, Catholicos & Orthodoxos prælia gerant, in hoc tamen vno consentiunt, quòd ordinem ex Ecclesia sublatum cupiunt. Terribilis enim est illis castrorum hæc acies ordinata. Videt Satanas, quoad ordo saluus est in Ecclesia, nihil se posse proficere. Hunc itaque quo summo studio potest, perturbare nititur. Quod igitur, & anteà sæpè fecit, id nunc quoque cùm per alios, cùm per satellitem hunc suum Brentium in hoc libello perficere conatur, vt iudicium de rebus Ecclesiasticis, à suis iudicibus ad alienos transferri queat: Atqui grauissimis viris Hosio Cordubensi, & Ambrosio Mediolanensi Episcopis, tam hoc est visum absurdum, vt nihil magis: iudicium vt sibi in causa fidei, aut quacunque tandem alia ad sacerdotes pertinente laici sumerent. Interea tamen in hoc suos neruos omnes contendit Brentius, vt proprium hoc esse laicorum munus asseueret. Qua tamen in re sibi non satis constat. Nam nunc ad Principes, nunc ad promiscuam plebem, nunc ad singulos quosque priuatos homines iudicium de doctrina religionis pertinere dicit. Sed iam quo progrediatur ordine videamus.

Hæretici quauis in aliis mutuò inter se dissentientes, tamen conspirant cōtra ordinē Ecclesiæ.
Inconstantia Brentii.

Pluribus initiò verbis docere conatur, pios Principes esse inter præcipua membra Ecclesiæ. Quasi verò controuersum id sit. Affirmamus & nos Brenti, pios Principes esse præcipua membra Ecclesiæ. Sed quid si tibi pij non videntur quos Ecclesia Catholica pios esse iudicat? Romanorum, Hispaniarum, Galliarum, Angliæ, Lusitaniæ, Hungariæ, Poloniæ, Bohemiæ, Scotiæ Reges, & omnes præterea Principes Christianos, qui cum illis in doctrina religionis consentiunt, pios esse Principes non dubitanter asserimus. Qui verò dissentiunt ab iis, vt idē illis affirmemus, religione quadam prohibemur. Te contrà sentire dubium non est: quin si quis horum Principum iudicium sibi de doctrina tua sumere vellet, Iudicem eum proculdubiò recusares. Atqui inter alias Regum horum pietatis laudes, hanc quoq; nos minimè postremam ducimus, quòd eorum nemo, etiamsi tu deferres vltrò, de causa fidei sibi iudicium arrogaret: verùm exemplo aliorum sanctorum Regum, & Imperatorum, qui multis antè seculis vixerunt, ad eorum te quisq;, quorum id proprium esse munus intelligit, iudicium remitteret. Probauit ergo iam Brentius productis scripturæ locis, de quo nemo pius dubitauit vnquam, esse pios Principes Ecclesiæ membra.

Conceditur Brentio pios Principes membra Ecclesiæ esse.
Reges hoc tempore Catholici, & verè pii.
Cùm hæc scribebantur in Anglia & Scotia Christiani Reges fuerunt.

Expectabas Lector, vt iam deinceps ostenderet, quandoquidem Ecclesiæ membra Principes esse docuit, ad eos de doctrina religionis iudicium pertinere, tum quibus id argumentis probaret cognoscere cupiebas. Ecce autem quò nunc se proripit ille? Non satis illi fuit Ecclesiasticum abrogare Magistratum, etiam ciuilem sublatum esse cupit. Nam & hunc simul ab hoc iudicio repellit, ac non solùm ad vniuersam Ecclesiam Dei, & ad eum cœtum, qui nomine Christi publica auctoritate conuenit, verumetiam ad vnum quemuis hominē priuatum qui est Ecclesiæ membrum, pertinere dicit de doctrina religionis iudicare, & veram à falsa internoscere. Vides qui paulò antè omnes voluit esse Episcopos & Sacerdotes, quēadmodum is eodem supercilio Reges etiam esse vult omnes. Neq; id sine scriptura. Scriptum est enim: Fecisti nos Deo nostro Reges & Sacerdotes. Qui Sacerdotes, idem sunt & Reges omnes. Itaq; iam non solis piis Principibus, verùm & cuiuis è vulgo cognoscere de doctrina licebit secundùm Brentium, & veram à falsa discernere. In promptu est scriptura, Cauete, inquit Christus vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. Hoc non solū ad Apostolos, sed etiā ad reliquos discipulos, hoc est, ad vniuersam Ecclesiā, & ad singula eius membra dictum est: cuiuscunq; quisq; ordinis fuerit, necesse habet, quoquomodo potest, sibi à pseudoprophetis cauere. Necesse habet cauere, sed nunquid ideò potestas illi iudicādi permissa est? Nūquid quibus verbis dixit Christus: Attēdite à falsis Prophetis, hoc dicere voluisse visus est, Iudicate de doctrina Prophetarū, vera sit an falsa? An idē est attēdere & cauere, quod iudicare & cognoscere? Sed quomodo sibi cauebunt à pseudoprophetis, inquit Brentius, quomodo impios Doctores à suis regionibus

Ad priuatum quemque vult Brentius pertinere iudicium de religione.
Apoc. 1.
Matth. 7.
Responsio de loco, cauete à falsis Prophetis.
Rursus instat Brentius.

prohibebunt, si non iudicauerint ac cognouerint, qui verè sint pseudoprophetæ ac impij doctores? Hic remittit principes Asotus ad iudicium suorum Prælatorum. Rectè vir ille venerabilis Petrus à Soto, quem tu petulantissime conuiciator falsò vocas Asotum. Quid enim aliud ille, quàm quod verbo Dei consentaneum est? Siquidem Dei digito scriptum est, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirent, Angelus enim est Domini exercituū. Ex ore sacerdotis legem requirere iussit Deus, non ex ore Principis, aut populi, aut cuiuscunq; tandem vnius alicuius laici. Vidit hoc etiam ille, quamuis impius Rex Herodes, qui cùm vbi Christus nasceretur, nosse cuperet, non ab aulæ suæ ministris, non ab aliquibus de cōmuni populo, sed à Principibus Sacerdotū & Scribis de eo sciscitabatur. Nunquid autem non ipse tu dicis in confessione tua, quā ex hęretica facere Catholicam conatus est vir ille venerabilis, quem tu cùm veritate superare nequeas, maledictis incessis. Non ignoramus suum esse discrimen inter politicam & ecclesiasticam functionem. Quod est autem discrimē istud? Quod esse dices aliud, nisi quod ipsa nomina declarant? vt politicæ res politico, ecclesiasticæ cōtra curæ sint ecclesiastico Magistratui. Iudicet politicus Magistratus de iis, quæ ad statum politicum pertinent, Iudicet Ecclesiasticus de iis quæ ad Ecclesiasticum. Quamobrē in fidei causis quod rectè dictum est à te, solum est hoc Principum officium, ne dent vllum locum pseudoprophetis ac impiis doctoribus in Ecclesiis suarum regionum. Qui verò sint Pseudoprophetæ, non est ipsorum officium iudicare, verùm sicut Deus ipse præcepit, ex ore sacerdotis requirere debent. Hoc in Ecclesia Dei iam inde à mille trecentis annis, ex quo tēpore Reges & Imperatores Euangelium Christi receperunt, ita semper & non aliter obseruatum fuisse, paulò pòst docebimus.

Responsio. *Malach. 2.* *Matth. 2.* *Discrimen inter functionem politicam & Ecclesiasticam.*

Exigis igitur, inquit Brentius, vt Prælatorum iudicio sine iudicio credat Princeps? Non hoc exigimus Brenti. Non credit sine iudicio, qui credit ei quod iam præcessit legitimo iudicio. Quod nisi præcessisset, revera credere Princeps non teneretur. Etiam in causis ciuilibus credit vnum iudicium alteri. Vis autem scire quid exigamus Brēti? Hoc exigimus, quod Hosium Cordubensem Episcopum olim Constantio Imperatori dixisse scribit Athanasius: Ne te misceas Ecclesiasticis Princeps, neq; nobis in hoc genere præcipe, sed à nobis ea disce: Tibi Deus Imperium cōmisit, nobis quæ sunt Ecclesię, concredidit. Quod illius exemplo dixit Valentiniano quoq; posteà Mediolanensis Episcopus Ambrosius: Noli te grauare Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palacia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ. Hoc est Brenti quod exigimus, vt se Dux Ducē esse meminerit, non Episcopum, nec officij sui limites excedat: doceri se ab Episcopis debere sciat, non Episcopos docere. Quanquam si quid per inuidiam fieret ac maleuolentiam, & sic factum esse Principi constaret: verbi gratia, si condemnaretur aliquis tanquam hæreticus, qui ne cogitasset quidem vnquam de hæresi cuius insimulatur: cuius generis etiam est exemplum hoc, quod tu de Christo commemoras, qui tanquàm malefactor traditus est, Præsidi, cùm esset summus benefactor, & fons totius beneficentiæ, revera nihil alienum ab officio suo Princeps faceret, si non statim crederet. Cumq; non iuris hæc, verùm facti sit quæstio, factum sit nec ne, prius ei cognoscere liceret, quàm quæ sunt sui muneris exequeretur. Vt autem de doctrina religionis cognoscat, per nullas ei nec diuinas, nec humanas leges licuit vnquam. Proprium hoc iam est Episcoporum officium. Cæterùm si quis non expectato Ecclesiæ iudicio, ipse quasi sententiam contra se tulit, ac quod ab Ecclesiastico Iudice factum oportuit, sed de cœtu piorum eiecit ipse, nec eorum vti cōmunione vult: quæso te, quid hîc opus est multa cognitione? Certè quando suo arbitrio de Ecclesia recessit, quod tu Brenti cum tuæ farinæ hominibus fecisti, hæc ipsius recessio, sicut ab Hieronymo scriptum est propriæ conscientiæ videtur esse condemnatio. Quid igitur iam impedit, etiamsi nullum de tali iudicium intercedat, quò minùs officium Principis imploret Episcopus? ac ne locum ei det vllum in regione sua, petat: verùm pro tali potius habeat, qualem se fecit ipse: nimirùm pro hæretico, qui sit, sicut Paulus loquitur, à semetipso damnatus? Qualem esse te, tuosque omnes, qui recesserunt ab Ecclesia Dei, negare non potes. Nam quòd recesseritis à nobis, qui sumus in eadem Ecclesia in qua fuerunt nostri maiores, ex quo tempore semel Christo nomen dederunt, apertius est, quàm vt inficias ire queatis. Sed ab impiis vos recessisse dicitis. Quæso te Brenti, in quo iudicio pronunciatum est, esse nos impios? Nullum proferre potest, vide autem quæ hæc sit tua iniquitas. Vis vt Princeps tuus tibi credat, totum orbem Christianum in impietatē prolapsum à Christo defecisse, tot seculis Christum ignorasse, & idola pro Deo coluisse: Vis vt Princeps credat tuo iudicio sine iudicio: & non vis vt credat orbis Christiani totius iudicio, qui tot sentētiis legitimè latis, toties tuam, tuorumq; doctrinam condemnauit? Neq; enim profertur à vobis ferè quicquam, quod pridem orbis totius Christiani iudicio non sit hæreseos condemnatum. Tu es ergo ille Brenti, qui exigis vt Princeps tuus credat tuo iudicio sine iudicio: non nos, qui credi nobis non postulamus, nisi prius auditis partibus causam cognouerimus. Datur apud nos causæ dicendi potestas. Est non cognoscendi modò, verumetiam ignoscendi locus. Si lapsus est aliquis,

Obiectio Brētii, Non esse principū sibi sumere iudicium de doctrina religionis. *Hie. in epist. ad Titum. 3.* *Vult Brentius, vt sui Principes sine iudicio credāt hominibus nullius aut deprauati iudicii.* *Apud Catholicos locus datur cognoscendi & ignoscendi, non apud hæreticos.*

aliquis, modò suum errorem agnoscat, nec ad eundem (quod aiunt) lapidem deinceps offendat, lapsum suum confitenti, resipiscentiæ signa proferenti, non difficulter venia concedit: Tu verò principi tuo persuades, vt nos inauditos, hoc est, orbem vniuersum Christianum, vt eos etiam qui iam à mille & amplius annis vita functi, solius Dei iudicio sunt subiecti, non nostros magis quàm suos ipsius maiores, reos idololatriæ pronuntiet: tuam doctrinam esse piam, maiorum nostrorum & suorum qui Christum piè coluerunt, quorum nos vestigiis incedere gloriamur, impiam esse, te accusante nemine respondente, decernat. Certè, quando nostra doctrina non est vnius alicuius ciuitatis aut populi, sed est Catholica, hoc est, eorum omnium qui se per vniuersum orbem Christianos esse profitentur. Si Princeps tuus hoc sibi sumere volebat, prius eum cõuocare Christianum orbem vniuersum oportuit, tum te accusantem, orbem Christianum causam pro se dicentem, audire, atq; ita demum vel tuam, vel Catholicam doctrinam condemnare: sic aliqua tamẽ iudicij forma seruata videretur, si modò pro legitimo Iudice Principem tuum totus orbis agnoscere dignaretur. Nunc verò, quando neminem audit præter te, quid aliud, quàm sine iudicio, tuo credit iudicio? Quod etiã Ethnico Præsidi turpe & indignum visum est.

Sed audiamus iterum loquentem Brentium. Cicero, inquit, aliàs dicit: Maioribus etiam nulla ratione reddita credendum est. Sed hæc vox iamdudum ad suum auctorem reiecta est. Nobis enim, quibus cœleste oraculum de filio Dei dicit. Hunc audite: & de Apostolico, & diuinis miraculis confirmato Euangelio, Si nos, aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis Euangelium præter id quod accepistis, anathema sit: nullo modo licitum est in causa æternæ salutis alienæ sententiæ ita inhærere, vt eam siue nostro ipsorum iudicio amplectamur. Paulus vrget vt pro anathemate habeamus, si vel Apostolus, vel Angelus quispiam aliud Euangeliũ prædicauerit, ac eo ipso exigit, vt diligenti iudicio expendatur, vtrum Apostoli aut Angeli prædicatio cõueniat aut pugnet cum Euangelio, quod antè prædicatum, & diuinitus confirmatum est. Quomodo ergò non exigeret vt decreta & statuta Prelatorum, qui (non iam dicam qualem ducant vitam) sed qui vt homines in explicanda Ecclesiæ doctrina, fallere possunt & falli, ac sæpenumero & fefellerunt, & falsi sunt, summo quisq; studio iudicet, num vel anathemate, vel obseruatione digna sint. Si dederimus tibi Brenti quod vis, nullo modo licitum esse in causa æternæ salutis alienæ sententiæ ita inhærere, vt eam sine nostro ipsorum iudicio amplectamur, quæso te quid ex eo consequetur aliud, quàm quod apud vos in Germania videmus esse consequutum? Vbi dum de totius orbis Christiani iudicio suum quisq; iudicium interponere, quin & hoc illi anteponere veritus non est, tot fides extitisse videmus, quot iudicia, quot sunt voluntates hominum. Vide autem, ne sit hoc extremæ cuiusdam arrogantiæ, vel amentiæ potius, si quis de Prælatorum decretis, & statutis, quę præsertim in Synodis Oecumenicis facta sunt, rectè nec ne facta sint, sibi iudicãdi potestatem vsurpet: certè ad Satanismum propagandum, qui per vos tam longè tamq; latè sparsus est in Germania, nihil fieri posit accõmodatius. Qua de re posteà dicetur à nobis vberiùs. Nunc Brenti, quas tu scripturas adfers, eas pro eo, vt debemus, & libenter & reuerenter accipimus. Et quemadmodum Osiander tuus, cuius tu de iustificatione sententiam approbasti, lectores aliquando suos admonuit, dicens: Vox audita est Patris de cœlo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacuit, hunc audite: hunc, inquit, audite, non Philippum: sic & nos eadem illa verba repetentes, dicimus: Hunc audite, non Brentium. Hunc audite per Prophetam suum dicentem: Legem ex ore sacerdotis requirent: non Brentium, qui iubet ex ore Principis requirere. Hunc audite per Apostolum dicentem: Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primò Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores. Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? non Brentium omnes ordines confundentem, sursum & deorsum omnia miscenten, quæ sunt Apostolorum propria, Magistratui prophano tribuentem. Hunc audite per eundem loquentem. Si quis Euangelizauerit vobis præter id quod accepistis, anathema sit. Cùm itaq; certum sit, Brentium aliud euangelizare, quàm quod à maioribus vestris, à sanctis Apostolis, & eorum legitimis successoribus accepistis: cùm, inquam, certum hoc sit & indubitatum, non ex vnius alicuius hominis priuati, non ex vnius etiam Principis, aut Regis, aut Imperatoris, non ex vnius prouinciæ aut regni, sed ex orbis totius Christiani iudicio, sit vobis Anathema, tanquàm pestem aliquam exitialem, ita doctrinam eius fugite.

Obiectio Brentii.

Galat. 1.

Responsio.

Osiander.

Malach. 2.

1. Cor. 12.

Sed possunt, ait Brentius, in decretis suis, & statutis ferẽdis Prælati & falli, & fallere vt homines: quare summo quisq; studio iudicet, nũ vel anathemate, vel obseruatione digna sint. Vbi fuit mens tua Brenti, cùm hæc scriberes? mihi quidem prorsus ab ea desertus fuisse videris. Homines sunt Prælati. Quis negat? Fallere possunt & falli. Demus hoc tibi. Quid autẽ? ex vulgo quispiam, cui tu iudicandi potestatem de statutis eorum tribuis, nunquid & ipse homo non est? Nunquid & ipse non æquè, ac magis etiam & fallere & falli potest? Nisi fortè quem tu Iudicem ex vulgo Prælatis das, eius esse similem vis, qui dixit: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo soliũ meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo. Sed audi, quid paulò pòst de eodem dicitur: Veruntamen ad infernum

Argumentatio Brentii Respõsio, Prælatis omnem deberi reuerentiã & obedientiam.

Esaiæ 14.

Qq 3. detra-

detraheris in profundum laci. Qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospicient. Nunquid iste est vir, qui conturbauit terram? Iste reuera Brenti, non fuit homo, sed fuit ex ordine Cherubim: non defuit illi scientia quæ inflat, quæ vulgo tamen imperito deesse solet: sed charitate quæ ædificat, itidem vt tu, fuit destitutus. Itaq; rudentibus inferni detractum in tartarum, tradidit eum Deus cruciandum. Sed, ô Brenti, quid est verisimilius, priuatum aliquem hominem laicum, qui cùm se existimet scire aliquid, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum scire, & fallere & falli: an eos ex quorum ore legem requirere populus iussus est? quibus dixit Christus. Non vos estis qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Ac paulò pòst: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit. Quibus iterum dixit: Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunq; petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum: quibus denique dixit. Ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi. Dixit autem hæc omnia, non ad turbas, verùm ad Apostolos tantùm: Qui cùm vsq; ad seculi consummationem in terris versati non sint, manifestum est, quòd etiam de legitimis eorum successoribus hæc verba intelligi voluerit. Quod clarius etiam demonstrauit, dicens: Et ego rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis. Hunc igitur audite loquentem in Ecclesiæ Prælatis, non spiritum vertiginis loquentem in Brentio, & in aliis eiusdem generis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Quid sunt vestimenta ouium? quid aliud, nisi quod Athanasius, Ambrosius, Vincentius Lirinensis, & alij nõnulli interpretantur, Prophetarum & Apostolorum proloquia, quæ iidem ouili quadam synceritate agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquàm vellera quædam texuerunt. Qui sunt lupi rapaces? Nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi quaqua possunt, dilacerant. Sed vt fallacius incautis ouibus obrebant, manente luporum ferocia, deponunt luporum speciem, & sese diuinæ legis sententiis velut quibusdam velleribus obuoluunt, vt cùm quisq; lanarum molliciem præsenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos: id est, cùm cœperint diuinas illas voces non iam proferre tantùm, sed etiam exponere: nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpretari, tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tũc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tũc prophanæ nouitates aperiuntur. Tunc primũ scindi sepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc fidem Catholicam cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi, quos percutit Apostolus Paulus, ad Corinthios, dicens: Eiusmodi pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant sese in Apostolos Christi. Quid est, transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi: proferebant Apostoli Psalmorum auctoritates, proferebant & illi: proferebant Apostoli sententias prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sed cùm ea, quæ similiter protulerant, non similiter interpretari cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tũc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis Apostolis discernebantur. Ab iis igitur falsis Prophetis, falsis Apostolis, & subdolis operariis attẽdite vobis, cauete vobis diligenter, & eos haud aliter ac viperam aliquã aut basiliscum, fugite: Christum autem & eius spiritum in Ecclesiæ prælatis loquentem, hunc audite.

2. Pet. 2. 1. Cor. 8. Matth. 10. Ibidem. Mar. 18. Matth. 28. Ioan. 14. Matth. 7. Athan. Oratione 1. cõt. Arrianos. Quid vestimenta ouium? Quid lupi rapaces. 2. Cor. 11. Mos hæreticorũ scripturã iactare

Sed alium tandem è Psalmis locum adfert Brentius, quem propriè iam vult ad Reges pertinere. Dauid dicit: Nonne qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi? Rex suo ipsius exemplo significat, hoc esse verè officium Regum & Principum, vt impiam doctrinam ex animo detestentur, & crudeles hypocritas, qui sunt viri sanguinum, seueriter persequantur. Sed quomodo poterit princeps impiã doctrinam detestari, & viros sanguinum odisse, nisi antè cognouerit & iudicauerit quæ doctrina sit impia, & qui sunt viri sanguinum? Vis scire quomodo Brenti? Non quomodo per te Satanas, verùm quomodo per Prophetam Deus ipse docet: Ex ore sacerdotis legem requiret: ab eo de genere doctrinæ quod profitetur, ille qui vir sanguinum esse dicitur, certior fieri volet. Quod si doctus ab illo (neq; enim principum est docere Episcopos, sed doceri ab Episcopis) cognouerit, eum verè virum esse sanguinum, & impiam doctrinam in vulgus spargere, detestabitur eum, ac seueriter persequetur, nec in suarum regionum Ecclesiis locum vllum dabit. Sed audi Brenti, quos Augustinus, & eius diligens sectator Prosper, viro sanguinũ hîc intelligi velit. Viri sanguinum aiunt qui sunt? nisi qui oderũt fratres: sicut Ioannes dicit, Qui odit fratrem suum, homicida est. Isti ergo ab vnitate Ecclesiæ per superbiam recedentes, qui quasi offensi permixtione palearum ante discretionis ventilabrum, triticum deserunt, accipient in vanitate ciuitates suas, id est, in reprobam societatẽ, & in vana se consilia congregabunt, quia quod charitate Catholica non vnitur, hæretica vanitate dispergitur. Hos ergo sic oportet odio habere, vt prauitas eorum odiosa sit potiùs quàm natura: quia aliud est in illis quod ipsi faciunt, aliud quod creator instituit. Hoc est ergo perfectè, id est, sciẽter odisse, vt nec homines propter vitia oderit, nec vitia propter homines diligat. Vides Brenti, quemadmodũ ipse cõtra te, tuosq; veritatis testimoniũ produxisti?

Ex Psalm. 138. Brentius ratiocinatur. Responsio quã princeps nosse possit doctrinam impiã, & virum sanguinum. Aug. & prosp. in psalm. 138. 1. Ioan. 3. Qui hodie viri sanguinum.

Vos

vos enim hi estis viri sanguinum, qui fratres vestros, quibuscum eundem in cœlo patrem inuocatis, capitali quodam odio prosequimini: qui propter paleas ventilabro Iudicis excutiendas, relinquitis aream Domini: propter zizania in messe comburéda exceditis agro: propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separandos, rumpitis retia: propter hœdos atque hircos in Iudicis aduentu segregandos deseritis gregem: propter vasa in contumeliam facta, migratis ex magna domo Domini. Quamuis enim & alias quasdam causas prætexitis, tamen & hoc nō obscurè fertis, quod propter peccata nostra quæ frequēter nobis obiicitis, non paucioribus ipsi neq; leuioribus flagitiis cooperti, vos à nobis præcideritis. Quamobrem suo ipsius exemplo monet Principes Christianos Rex Dauid, vt vos hoc ipso nomine, quia retia pacis, vnitatisque dirupistis, detestentur, odio habeant, ac seueriter persequantur: ita tamen, vt crimen hoc separationis in vobis potiùs, quàm vos ipsos persequantur: semper vt vobis veniæ locus detur, simul vt consilia separationis abiicere, & vndè vos impiè præcidistis, ad Ecclesiæ gremium redire volueritis.

Prosequitur Brentius: Ioannes Euangelista scribens ad maiores & minores natu: Nolite, inquit, credere cuiuis spiritui, sed probate spiritus an ex Deo sint. Hoc præceptum pertinet tum ad singulos, vt cognoscant & iudicent, quam doctrinam probare, quam refutare: tum præcipuè ad Principes, vt sciant quam doctrinam in populo suo tueri, quam profligare debeant. Hîc iam contrarium ei facere videtur Brentius, quod initiò fuerat pollicitus: pollicitus enim erat ostensurum se, quòd ad pios Principes pertineat de doctrina religionis cognoscere ac iudicare. Nunc à Principibus ad quemuis è populo cognitionem & iudicium transfert, vt quam doctrinam singuli è populo probauerint, eam Principes tueantur: quam refutauerint, eam profligare studeant. Ac in hoc quidem non possumus, quin probemus Brentij sententiā, quòd is non cognoscendæ, iudicandæq;, sed probatæ tantū doctrinę tuendæ, reprobæ verò profligandæ partes Principis esse vult. Laudamus te Brenti, quod saniorē tandē aliquādo sententiā protulisti, neq; dissimulasti diutius, quod esse piorū Principū officiū existimares. Est enim hoc revera quod cōmemoras, & non aliud, vt probatam doctrinam tueantur, damnatam profligent. Cæterùm quod penes vulgum de doctrina cognitionem & iudicium esse vis, vt quam singuli de vulgo probauerint, eam tueantur, quam refutauerint, eam profligent Principes, hîc iterum delirare videris. Vel Cicero, cuius tu sententiam paulò antè protulisti, docere te potuit, si fortè nondum vsu rerum didicisti, quòd non est in vulgo consilium, non ratio, non disciplina, non diligentia, semperq; sapientes ea quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerunt. Et ex huius tu beluæ multorum capitum iudicio pendere Principes potiùs vis, quàm ex eorum quibus Ecclesiam suam regendā, quibus oues suas pascendas commisit Deus? ex quorum ore, non modò populum, verùm & Principes ipsos legem requirere iussit. Certè Deus in Exodo præcepit Mosi, ne pateretur populum in montem ascendere, ne periret: solum Aaron subire cum Mose, neq; tamen intra nebulam admitti vult: Nadab autem ac Abiud, & Presbyteros alios subire quidem, verùm procul à nebula subsistere. Qui verò sunt è vulgo, eos infernè vult in montis crepidine manere. Tu verò vis, vt populus ascendat in montem, vt secreta Dei rimetur, vt Sacerdotum & Episcoporum officium sibi sumat. Nescire procul dubiò videris, quid sit populus. Est enim, sicut apud Chrysostomum legimus, quiddam tumultus, perturbationisq; plenum, è stultitia, maiore ex parte constans per maris fluctus varia & pugnanti sententia sæpè iactatum. Et ex huius tu potius, quàm ex eorum, quorum proprium est hoc munus, Episcoporum iudicio vel tueri, vel profligare doctrinam Principes vis? Quantò te prudentior Anacharsis, quamuis & Scytha, & nulla Euangelij luce illustratus? Qui cùm interfuisset concioni Atheniensiū, quorum status erat popularis, vidissetq; grauissimos viros in hanc, illámve partem suadere, populum verò decernere, ad Solonem conuersus, admirari se dicebat, quod apud Græcos viri sapientes dicerent, stulti verò iudicarent.

1. Ioan. 4.

Respōsio ad illud, Probate spiritus.

Penes vulgum de doctrina iudiciū relinquere quàm inconsultum.

Cicero pro Planc.

Actor. 10.
Ioan. 12.
Malach. 2.
Exod. 19. & 24.

Chrys. hom. 2. in Ioan.

Prosequitur Brentius: Cùm autem Asotus posteà suscipit hunc locum Ioannis excutiendum, negare non potest quin sit generale præceptum. Quin sit generale præceptum, inficias it nemo, sed quòd Conciliorum spiritus probari Ioannes iusserit, id negamus. Quin etiam si quis id asserat, eum blasphemare dicimus in Spiritumsanctum. Quid enim est in Conciliis, nisi, Visum est Spirituisancto & nobis. Velle autem iudicare de eo quod visum est Spiritui sancto, iam non est velle esse similem altissimo, quod cupiebat Cherub ille, qui detractus est in profundum laci: sed est velle esse supra altissimū, vt nisi tu probes quod ab altissimo, qui spiritus est veritatis, dictum est, falsum sit quod dixit Veritas: verum autē sit quod dixit homo, non modò mendax, verum & mendacium ipsum, quādo spiritu veritatis est destitutus. Quid est, quæso Brenti, si hoc non est in Spiritumsanctum blasphemare? Ac ne nostram putes hanc esse tantùm sententiam, Sanctus ille Pontifex Damasus ante mille ducentos annos ad Aurelium Carthaginensem Episcopum scribens, hoc ipsum testatur. Blasphemare Spiritumsanctum (inquit) non incongruè videntur, qui contra sanctos canones Patrum, qui Spiritussancti instinctu dictati sunt, libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt: talis enim præsumptio manifestè vnum genus est

Probādi spiritus sed nō conciliorū.
Actor. 15.
Esai. 14.

Damasus Pontifex.
Blasphemia in Spiritū sanctum à quibus hodie committatur.

blaſphemiarum in Spiritumſanctum. Ecce huc tandem progreſſus eſt Brentius, vt quod peccatum, nec in hoc, nec in futuro ſeculo remitti Chriſtus dicit, ad hoc patrandum inuitet mortales omnes. Quid autem dici poteſt rectius, quàm quod à viro venerabili Petro à Soto dictum eſt? quamlibet enim improbetur à Brentio, piis tamen omnibus non poteſt non probari. Quando demũ, inquit, vir ille non doctrina magis quàm pietate ſingulari prædit⁹, erit finis probãdi? Hæc probatio facta iam eſt in Concilio. Vultis igitur vt priuatus quilibet iterum ad iudicium deducat, quæ concilium iudicauit? Imò videte, rogo, ex hoc ipſo verbo contrariũ ſequi. Nam ſi iubet nos ſcriptura probare ſpiritus, vtrum ex Deo ſint, vt illud cum fructu fiat, neceſſe eſt rationem efficacem probandi ſpiritus dari in Eccleſia. Non poteſt autem efficax eſſe, ſi in infinitum tendat. Standum igitur in definitione concilij, quod Spiritus ſanctus nos docuit eſſe viam propriam definiendi dubia. Hîc exclamat Brentius: Hoccine eſt ſcripturã catholicè explicare? Hoc Brenti. Qui verò ſecùs explicat, non catholicè, ſed hæreticè explicat. Nam catholica doctrina, quæ per omnia loca, per omnia tempora, per nationes omnes diffuſa eſt, ſemper eſt eadem & inuariabilis. Veſtra verò, hoc eſt, hæretica, mutatur in annos ferè ſingulos: quod & commentarij veſtri, & loci cõmunes, quos nouos quotannis editis, cum prioribus magna ex parte pugnantes non obſcurè indicat. Quare quod à ſpiritu priuato proficiſcitur, id probari vult Ioannes, nec facilè cuiuis ſpiritui credi. Nam qui citò credit, leuis eſt corde. Quod verò profectum eſt à Spirituſancto, quem conciliis Oecumenicis legitimè congregatis præeſſe nemo pius dubitat, iterum id probare velle, quid eſt aliud, quàm dubitare, num Spirituſſanctus ſit ſpiritus veritatis? Sed vos hoc fortaſſe vultis, vt ſicut cõmentarios veſtros & locos cõmunes, modò non in ſingulos annos mutatis, idem de doctrina quoq; catholica facere vobis liceat, vt eam quotannis nouam habeamus.

Matth. 8. *Argumentatio Petri à Soto.* *Interpellatio Brentii.* *Quæ doctrina Catholica, & qualis nunc hæreticorũ.*

Quo magis autem intelligas Brenti, catholicè rem expoſuiſſe Petrum à Soto, quid hac ipſa de re priſci Patres illi Catholici & Orthodoxi ſenſerint, paucis accipe. Neq; enim exiſtimare debes, nouum hoc eſſe, quod in legitimorum conciliorũ decretis non acquieſcunt hæretici, & quæ ſemel in eis rectè conſtituta ſunt de iis, denuò diſceptari volunt. Non ſoli faciunt hoc noſtro ſeculo Lutherani, faciebant pridem priſcis etiam ſeculis illis cùm alij hæretici nonnulli, tum præ cæteris Arriani. Sed quid narrat de eis Eccleſiaſtica hiſtoria? cum quibus de rebus Nicænæ ſynodi decretũ interceſſerat, de iis vt iniretur noua diſputatio poſtulaſſent, decretum eſt, inquit, à piis, debere ſufficere Nicænæ ſynodi decreta, nec in illis quicquam eſſe deinceps curioſe diuexandũ. Legimus in eadem hiſtoria, quam ex Athanaſio deſcripſit Soſomenus, quòd Valens & Vrſacius cum ſuis itidem & nunc tu Brenti cum tuis, nouam quandam ſcripturam, ſiue (quod nunc loquuntur) nouam fidei confeſsionem protulerant, quam non vnius alicuius terræ Principi, verũ orbis totius Imperatori probari dicebãt, atq; ideò debere eam neceſſariò recipi, affirmabant. Quid autẽ ad hæc ſancti Patres Arimini congregati? Nos, inquiunt, non quia fide indigeremus huc conuenimus: habemus enim ſanam fidem, ſed vt eos qui veritati contradicunt, & noua moliuntur, confunderemus. Si igitur vos quaſi nunc incipientes credere iſta ſcripſiſtis, nondum clerici haberi poteſtis, vt qui nunc rudimenta fidei condiſcere incipiatis. Quòd ſi eo animo quo nos huc veniſtis, ſit omnium concordia, & hæreſes anathemate execremur, & quæ Patrum ſunt teneamus, ne poſthac captatæ conciliorum occaſiones obuerſentur, cùm ſemel illi qui Nicææ cõuenerunt, omnia preoccuparint, & nihil nõ egerint pro Catholica fide. Itaq; nihil aliud Patres tum, quàm iuſſerunt, vt & aliarum hæreſium, & Nicæni quoq; concilij expoſitio legeretur, vt aliis hæreſibus damnatis, Nicænis decretis conſentirent, & in poſterum nemo de illis cõquereretur, aut ſynodum flagitaret, ſed præteritis contentus eſſet. Imperatori autem reſcripſerunt iis verbis: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & ſereno vultu noſtros Legatos intueatis, neq; ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, ſed nos ſinas in decretis, inſtitutiſq; maiorum permanere, quos magno ingenio, prudentia & Spirituſancto, omnia feciſſe aſſeueramus. Certè res nouæ quas iſti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt.

Etiam veteres hæretici non acquieſcebant in decretis Conciliorum. Socrates lib. 2. cap. 20. *Soſo. li. 4. cap. 17.* *Non reuocanda in dubium quæ concilio ſemel definita ad nos peruenerunt.*

Nunc audi Brenti, quod elogium tribuat ſanctis illis Patribus, quorum legitima ſoboles eſt Petrus à Soto, magnus ille Athanaſius. Quis (inquit) non approbauerit piã prudentiam Epiſcoporum Arimini congregatorum? qui tantùm itineris laborem, tantaq; pericula maris ſuſtinuerunt, vt Arrianicè ſapientes ab Eccleſia detraherent, & Patrum traditiones integras conſeruarent, ſancta & canonica decreta facientes. Quiſq; enim eorum ſibi perſuadebat, ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum, occaſionem ſe daturum poſteris, vt quod ipſi egiſſent, reſcinderetur. Audi contrà, quod elogium aduerſæ parti, cuius tu ſoboles es, tribuat: Quis autem, inquit, non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij (poſſet hîc addi, Philippi & Brentij) qui honorem Patrum ſuorum Arriomanitarũ ſiue Lutheromanitarum gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, ſi decreta maiorum ſuorum ſoluant? Aut quomodo eos, quibus ſucceſſere, Patres ſuos appellabunt, quorũ ſententias ipſi culpant? Audi quid iterũ alio quodam in loco ſcribat idem Athanaſius. Quæ nunc, inquit, à tot ac talibus Epiſcopis probata ſunt & decreta, clareq; cõſtituta, ſuperuacaneũ eſſe denuò reuocare

Athan. in epiſt. de Synodis Arimini & Seleuciæ celebratis. *Idem Apologetico. 2.*

in iudicium, nemo non confitebitur, ne si nunc quoq; examinentur & denuò iudicentur, ac rursus examinentur, atq; iterum in infinitum exeat ista curiositas. Et alio loco: Sancta synodus quæ Sardis conuenit, decreto sanciuit, ne quid vlterius de fide scriberetur, & sese côtentos esse Nicæna fide declarauerunt, neq; edendã esse aliam professionẽ fidei, ne illa quæ Nicææ scripta est, suos numeros non habere videretur, néve illis quibus libido est semper noua statuere, occasio huiusmodi suppeditaretur, vt iterum atq; iterum de fide definiant. Quæso te Brenti, quid hîc aliud scribit Athanasius, quàm quod tu tanquam parum Catholicè dixisse Petrum à Soto reprehendis? Neq; verò solus ita sensit Athanasius: in eadem sententia fuit æqualis etiam eius Hilarius, qui scribẽs ad Constantiũ quanta mala pepererit fides subinde nouata & conscripta, pluribus verbis demonstrat. Idem sensit Leo quoq; Magnus ille Pontifex: qui scribens ad Imperatorem: Prænoscat, inquit, pietas vestra venerabilis Imperator, hos quos spondeo dirigendos non ad confligendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra illos à sede Apostolica profecturos, quia de rebus apud Nicæam & apud Chalcedonem sicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractatum, tanquam infirma & dubia sint, quę tanta per Spiritumsanctũ fixit auctoritas. Et in alia quadã epistola: Quotienscunq; diuina gratia administrante illos qui foris sunt, fonte doctrinæ aut submergimus, aut purgamus, in nullo ab illis quas spiritussancti diuinitas in Chalcedonensi Concilio protulit, fidei regulis recedentes, inter vtrumq; hostem nouellæ perfidiæ, sermonem nostrum cum omni cautela libremus, non iam (quod absit) tanquã de dubiis differentes, sed auctoritate sua quæ benè definita sunt, adstruentes. Et iterum in alia: Quæ patefacta sunt (inquit) quærere, quæ perfecta sunt, retractare, & quæ sunt definita, côuellere, quid aliud est, quàm de adeptis gratiam non referre, & ad interdictæ arboris cibum, improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere. Ac ne solos Pontifices ita sensisse putes, audi quæ fuerit etiam Imperatorum eiusdem seculi hac ipsa de re sententia. Extat edictum Imperatoris Valentiniani simul & ipsius collegæ Martiani, in quo decreta Synodi Chalcedonẽsis rata ab omnibus haberi volunt vbi his verbis vtuntur: Cesset igitur iam prophana contentio: Nam verè impius atq; sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ tractandum aliquid relinquit. Extremæ quippè dementiæ est, in medio & perspicuo die cômentitium lumẽ inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Nemo itaq; vel clericus vel militaris, vel alterius cuiuslibet côditionis, de fide Christiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in posterũ, ex hoc tumultus & præfidiæ occasionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ Synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere & publicè disputare contendit: cùm ea quæ nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta Apostolicas expositiones & statuta sanctorum Patrum trecentorum decem & octo, & centum quinquaginta, definita esse noscuntur. Nam in contemptores diuinæ legis pœna non deerit, quia non solùm contra fidem benè compositam veniũt, sed etiam cum Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine profanant veneranda mysteria. Quibus verbis etiam ad Palladium scribens Martianus vsus fuisse videtur, sicut in codicem Iustiniani relatum esse legimus: Est & aliud Martiani ad Constantinopolitanos edictum, in quo sic loquitur: Admonuimus vniuersos, vt de religione disputare desinerẽt, quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maximè cum summo labore, & amplissimis orationibus tot venerabiles Sacerdotes, nisi Deo (vt credendum est) auctore ad indaginẽ veritatis non potuerint peruenire. Vides Brenti, quemadmodum etiam Imperatores noluerint in dubium reuocari, quę semel in Oecumenico Concilio decreta sunt. Sic & in Chalcedonensi Concilio non fuit permissum, vt in decreta Nicænæ Synodi inquireretur, quin clamauit sancta Synodus: Si quis retractat, anathema sit: si quis super ista inquirit, anathema sit. Maledictus qui addit, maledictus qui aufert, maledictus qui innouat. Ibidẽ cùm esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitum est, quàm illud: Num expositionibus trecentorum octodecim Patrum, & centũ quinquaginta apud Constantinopolim, & in Ephesino Concilio à Sanctissimo Cyrillo expositæ fidei concordaret? Cumq; omnes Episcopi côcordare dixissent, ita statim recepta est, vt qui contrà sentirent, pro hæreticis haberentur. Iam verò Gelasius Pontifex, cuius & ipsius nomen celebre est: Patres (inquit) nostri Catholici docti Pontifices in vnaquaq; hæresi quolibet tempore constituta, quicquid pro fide, pro veritate, pro cômunione Catholica atq; Apostolica secundum scripturarum tramitem, prędicationemq; maiorum facta semel congregatione sanxerunt, inconuulsum voluerunt deinceps, firmumq; constare: nec in eadem hac causa denuò quæ præfixa fuerãt, retractari, quamlibet recenti præsumptione permiserunt, sapientissimè prouidentes: quoniam si decreta salubriter cuiquam liceat retractare, nullum contra singulos quosq; prorsus errores stabile consistere Ecclesiæ constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarum semel synodalium regularum non cessant elisæ pestes, resumptis certaminibus contra fundamẽtum sese veritatis attollere, & simplicia quæq; corda percutere, quid fieret, si subinde fas esset perfidis inire consilium, cùm quamlibet manifesta sit veritas, nunquam desit, quod perniciosa depromat falsitas, tametsi ratione vel auctoritate

Item ad Antiochenses tom. 1.

Hilarius ad Constantium.

Leo epist. 78.

Idem epist. 63.

Imperatores edicunt. Conciliorũ decretis standum, nec de illis dubitandũ aut disputandum esse.

Actio. 3. Concilii Chalcedon.

Codice de summa trinitate & fide Catholica.

Actio. 3. Concilii Chalcedon.

Actione 1. Immotã constare fidẽ & dignitatẽ decretis Ecclesiæ & Synodorum.

Gela. ad Episcopos Dardaniæ.

deficiens, sola tamen contentione non cedens. Quæ maiores nostri diuina inspiratione cernentes, necessariè præcauerunt, vt quæ contra vnamquanq; hæresim coacta semel Synodus pro fide, communione, & vnitate Catholica atq; Apostolica promulgasset, non sinerent nouis posthac recitationibus mutilari: ne prauis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta pulsandi: sed auctore cuiuslibet insaniæ ac pariter errore damnato, sufficere iudicarunt, vt quisquis aliquando huius generis communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus. Quod etiam exemplis productis, posteà facit planum. Quid autem aliud dicit Petrus à Soto, quàm quod ante mille & amplius annos à Gelasio dictum est? qui & ipse finem aliquem esse probandi spiritus cupiebat. Et qui successit illi Symmachus: Quando paternarum (inquit) regularum despiciuntur inuenta, nec eorum quæ benè instituta sunt firmitas vindicatur, huiusmodi impietatem necesse est fidei semper venire. Nam vbi facilis est dissolutio rationabilis cõstitutionis, ibi omnis sanctitatis forma corrumpitur, Christus impetitur. Et quis hoc fidelium patiẽter accipiat? Instituta Patrum reuerenda calcantur, & quis non vitæ mortem iusta electione præponat? Huius verò successor Ormisda: Nec ambigi, inquit, cõuenit de rebus ita per fidem definitis sæpius, & penè superuacanea est allegatio, quæ adhibetur instructis. Qui verò successit his Gregorius, quatuor Concilia quæ suam ætatem præcesserunt, sicut sancti Euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, eum anathemate ferit. Cunctas (inquit) personas quas illa respuunt, respuo: quas venerãtur, amplector: quia dum vniuersali sunt consensu cõstituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere quos ligant, aut ligare quos soluunt. Et qui Gregorio successit Agatho, sicut in sextæ synodi quarta actione legimus, vnum vel præcipuum id esse bonum iudicat, vt nihil de eis quæ regulariter definita sunt, minuatur, nihil mutetur vel augeatur, sed eadem & verbis & sensibus illibata custodiantur. Habes iam Brenti, quæ fuerit priscorum Patrum hac ipsa de re sententia, qui cùm Ecclesiam Catholicam repræsentarint, in Conciliis præsertim Oecumenicis congregati, etiam atq; etiam tecum considera, si non Catholicè Petrus à Soto explicat, qui sic explicat, sicut sanctos istos, tot, tam Catholicos & Orthodoxos Patres, tantis & locorum & temporum interuallis inter se disiunctos, pridem vno quasi ore, nimirùm ab eodem spiritu afflatos explicasse vides. Quibus omnibus iniquum visum est, vt quæ semel essent rectè definita, de iis vel ambigere quisquam auderet: quod modum & finem tamen aliquem probandi spiritus esse volebant: id quod nusquam alibi, quàm in conciliis Oecumenicis rectiùs fieri posse persuasum habebant.

Symm. ad Clerũ Dardaniæ.

Ormis. in epist. ad Epipha.

Greg. in registro lib. 1. cap. 24. li. 2. cap. 49. lib. 3. c. 33.

Agatho Pont.

Sed audiamus iam ipsum explicantem Brentium. Quærit (inquit) quando finis erit probandi. Respondemus, Tunc finis erit, cùm Spiritussanctus certificauerit nos de vera sententia, & cùm implebitur in nobis quod Paulus dicit: Instructi in charitate in omnes diuitias plerophoriæ intellectus ad cognoscendũ mysteriũ Dei patris & Christi. Hoccíne est Brenti, Catholicè explicare? imò hoc est fenestras fabricare satanismo, quem, immanè quantum in vestra Germanica Babylone iam progressum videre licet. Nihil nunc dicam de vobis Lutheranis, qui cùm hæretici censeri nolitis, Patres tamẽ vos esse nostri temporis hæreticorũ apertiùs est, quàm vt negare possitis. Dicam de iis qui se à vobis ortos gloriantur Sacramentariis: num est eorum quisquã, qui non palàm iactet, quod se Spiritussanctus de vera sententia certificauerit, quodq; sit instructus in charitate, &c. quinetiam eos vestri sæpè miseret, qui claram Euangelij lucem videre nondum possitis. Num autem idem etiam non fit ab Anabaptistis, qui sibi certiores etiam videntur quàm Sacramẽtarij? quòd eos de vera sententia Spiritussanctus certificauerit, pro qua magis etiam alacriter, & intrepidè, quàm vel illi vel vos, non modò supplicij quoduis genus, verùm & mortem ipsam quamlibet horrendam oppetere sunt parati. Iam verò Suenckfeldiani, quid iactant, quid crepant aliud, quàm afflatum Spiritussancti, quo, se quidem plenos, vos verò magis etiam esse destitutos affirmant, quàm nos, qui Patrum nostrorum vestigiis incedentes, nec à via regia declinantes, per Dei gratiam Catholici sumus & Orthodoxi. Idem & alij faciunt, ac fecerunt semper hæretici. Vides igitur quid ex eo sit consequuturum, si quod tu vis Brenti, penes priuatum quemq; probandi spiritus Conciliorum præsertim, futura sit potestas: cùm non rarò, sicut iam antè dictum est à nobis, Satanæ spiritus transfigurat se in Angelum lucis, & si quicquam aliud, tum discretio spirituum sit longè difficillima. Quid enim cõsequetur aliud quàm quod esse consequutum videmus, vt tot sint fides, quod volũtates, vtq; maiores indies progressus faciat Satanismus? Rectè verò citas illud ex Paulo: Instructi in charitate: Nunquid autem instructi sunt in charitate, qui se diuidunt ab orbis totius vnitate? Certè non diuidit, sed coniungit charitas. Quánam itaq; ratione possunt esse instructi in omnes diuitias plenitudinis intellectus, qui non sunt instructi in charitate, qui inflati sensu carnis suæ, se diuidũt ab orbis terrarum vnitate? Num autem vel tibi Brenti, vel cuicunq; tandem alij priuato, certiùs est promissus Spiritussanctus, quàm Ecclesiæ vniuersæ? Quam cùm ab illo regi certum sit, rectè Paulus eam columnam vocat & firmamentum veritatis. De quouis autem homine priuato dicit Dei spiritus: Omnis homo mendax. Præclara sunt Augustini verba, quibus Deum alloquitur: Veritas

Quando sit finis probandi secundũ Brentium.

Coloss 2.

Responsio.

Instructi in charitate.

Spiritussanctus non vni, sed Ecclesiæ promissus. Aug. lib. 12. Confessionum ca. 25.

ritas (inquit) tua, nec mea est, nec illius aut illius, sed omnium nostrûm, quos ad eius communionem publicè vocas terribiliter admonens, ne velimus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi propriè vendicat, & suum esse vult quod omnium est, à communi propellitur ad sua, hoc est, à veritate ad mendacium. Qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur. Non mea est veritas, dicit Augustinus, sed neq; tua Brenti, neq; Philippi, neq; cuiusquam alterius, sed est omnium. Vbi omnes legitimè conueniunt, quandoquidem ad fruendum omnibus proposita est, & omnes ad eius communionem Deus publicè vocauit, ibi demùm est veritas. Non vult igitur vt quod publicum est, id priuatum quisquam faciat, ne priuetur: non vult vt quod omniũ est per charitatem, id sibi propriè vendicet, aut suum quisquam esse velit per contentionem: quod qui de suo loquitur, mendacium loquitur, non veritatem, sicut ipsa testatur Veritas. Tu contrà non vis, vt ea sit veritas, quæ est omnium: vis vt priuato cuiq; de eo spiritu veritatis qui datus est omnibus, iudicium suum interponere liceat, vt quod publicum est, priuatum quisque faciat: vt quod omnium est, id suum quilibet esse velit. Quid igitur aliud vis, quàm vt dum de suo quisq; loquitur, mendacium loquatur? Atqui Catholicus est, non suum, sed qui omnium est, qui Catholicæ Ecclesiæ missus & promissus est, spiritũ sequitur, memor illius quod ab Ezechiële scriptum est: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Itaq; suspectũ habet, si quid sibi seorsum ab aliis videtur, nihil vult habere suum. Quod omnium est, quod Catholicum est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, in eo libenter acquiescit, id verum, id rectũ, id amplectendũ esse censet. Etiam si propter intelligentiæ tarditatẽ pleraq; non assequatur, se tamen non intelligendi viuacitate, sed credendi simplicitate tutum fore persuasum habet: ac non modo se non præfert cæteris, verùm sibi potius cæteros anteponit, se cæteros esse superiores arbitratur, eos præsertim, de quibus tot seculis tantam doctrinæ, tantam & sanctitatis opinionem fuisse videt, quosq; Patrũ suorum vestigiis incedentes, in Oecumenico Concilio congregatos vnanimes, vno ore, idẽ sentire perspicit. Non ita tu Brenti, qui dicis: Quòd si probatio iam facta est in Concilio, quid est quòd priora concilia posterioribus emendantur: & quid opus est conciliis posterioribus, si omnia sunt probata? An non Ioãnes, cùm ait: Nolite cuiuis spiritui credere, huc etiam spectat, ne cuiuis Concilio credamus, sed Concilia quoque ipsa probemus?

Brentius priuatũ esse vult quod Augustin. vult publicum.

Ioan. 8.

Catholicus qualẽ sequatur spiritum in iudicãdo.

Ezech. 13. cap.

Obiectio Brentii contra Concilia.

Nos verò Brenti, priora Concilia posterioribus nonnunquam emendari non inuiti fatemur. Verùm ita sicut ab Augustino scriptum est: cum aliquo rerum experimento aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. In iis enim quæ in facto sunt, fieri potest vt fallatur quandoq; Concilium: vt autem erret in iis quæ sunt fidei, modò sit legitimè congregatum, fieri non potest. Profer Brenti, vel vnum aliquod Concilium plenariũ legitimè congregatum, in quo prioribus plenariis Conciliis itidem legitimè congregatis contrariũ sit aliquid constitutũ in iis quæ ad fidem pertinent: nullum certè proferre poteris. Nam si quæ vel Arimini, vel Seleuciæ, vel Syrmi, vel Antiochiæ, vel iterũ Ephesi congregata sunt, protuleris, quandoquidem auctoritate Romani Pontificis vel cõgregata vel cõprobata iuxta Canones Nicæni Concilij non sunt legitimè congregata, Concilia dici non possunt, sed conuenticula potiùs, & conciliabula. Quamobrem in iis quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad Ecclesiasticã pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorum & temporum circunstantia mutationẽ aliquando requirunt, fit nonnunquã vt priora Concilia posterioribus emendentur, quod quædam superioribus seculis quadrare poterant, quæ posterioribus minimè conuenire, vel ipsa magistra rerum experientia compertum est. Itaq; cùm longè sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam tamen in eorum plerisque nimio plus inerat seueritatis, quàm posteriora secula ferre non posse viderentur, factum est vt posterioribus Conciliis emendarentur, mitigarenturque. Est Canon Apostolicus, deponi debere Presbyterum fornicantem, quem in Gangrensi Concilio, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamque mitigatam. Sic in Concilio Nicæno constitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano Pontifice locum teneret: cui non ita multò pòst in Constantinopolitana Synodo prima, prælatus est Constantinopolitanus. Adeò verum est quod Isidori, Gregorij, Hieronymique productis testimoniis docet Gratianus, in plerisque decernendis causam, locum, tempus, personas, considerari oportere. Quæ quoniam perpetua non sunt, fit, vt eiusmodi etiam plenariorũ Conciliorum decreta nonnunquam priora posterioribus emendentur: quæ tamen in iis quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia esse oportet, ac sempiterno tempore duratura. Neq; propterea non est opus posterioribus Conciliis, quòd omnia iam sunt probata. Certum enim est, pleraque non esse probata. Ad hoc igitur indicuntur Concilia, vt si qui noui errores emergunt, primo quoque tempore extirpentur. Quibus autem de rebus ad fidem pertinentibus semel est aliquid in Concilio constitutum, de iis iterum in alio deliberationem suscipi planè superuacaneum est. Nisi fortè solum hoc quæratur, num ea doctrina, cuius cognoscendæ causa Concilium edictum est, cum expositionibus priorum Conciliorum conueniat, nec ne: vt si eam conuenire cognitum fuerit, recipiatur; si minùs, reiiciatur. Quemadmodum

Responsio, quomodo Concilia priora posterioribus emendentur. Aug. lib. 2. contra Donatistas de baptismo paruulorum cap. 3.

Nullum Conciliũ legitimũ errauit in iis quæ sunt fidei: in aliis Concilia variare possunt.

Can. Apo. 75.

Distin. 81. cap. presbyter. Cap. 6.

Synod. Constan. cap. 5. dist. 29. Cap. 3.

admodum in Chalcedonensi Concilio, & quæ deinceps sequuta sunt, factum videmus.

Ioannes non vult probari spiritum Conciliorum, sed priuatum potius illum hæreticorũ.

Non huc ergo spectat Brenti, Ioannes cùm dicit: Nolite omni spiritui credere, ne cuiuis Concilio, quod quidem legitimè congregatum est, credamus, sed ipsa quoq; Concilia probemus. Absit, vt cuiuis priuato spiritui, qui & fallere potest & falli, de spiritu Conciliorum, qui neq; fallere potest, neq; falli, iudicãdi potestas hæc permittatur. Quid enim fide nostra incertiùs? quid institutis mutabilius? quid Ecclesiæ statu futurum esset perturbatius? Quis quærendi, quis disputandi finis expectandus foret? cùm semper vnicum remedium finiẽdarum, si quæ sunt exortæ de fide controuersiarum, Concilium Oecumenicum habitum fuerit. Vis autem scire Brenti, quò spectauerit Ioannes, cùm hæc diceret? Præuidebat is venturum te, tuiq; similes, vestimentis quidem ouium indutos, intrinsecus autem lupos rapaces. Prolaturum te diuinæ legis oracula, quibus prauæ detortis, à veritate mẽtes hominum abducere conareris. Cùm itaq; nulla sit ad fallendum via facilior, quàm vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur auctoritas, monuit pios omnes, ne statim tibi, tuiq; similibus omnibus fidem haberent, sed probarent spiritus, si ex Deo sint: neq; mouerẽtur, si frequens esset in ore tuo scriptura, quam etiam Diabolus aduersus ipsum scripturarum auctorem Christum produxisse legitur: verùm etiam atq; etiam secum illud expenderent, quandoquidem non in legendo, sed in intelligendo scripturę consistunt, tuóne proprio, an vniuersalis Ecclesiæ sensu, & iuxta Catholici dogmatis regulas scripturas interpreteris: illúdne quod vbiq;, quod semper, quod ab omnibus creditum est, an diuersum aliquid proferas. Quòd si de tuo te loqui, propriumq; tuum scripturæ sensum adferre cõstaret, quin id mendacium esset, nihil ambigerent. Nam qui loquitur mendacium, de suo loquitur, sin autem de eo loquereris, quod est omnium, si cõmunem Ecclesiæ sensum adferres, si quod semel per eam est in Concilio plenario definitum, nihil ab eo discrepares, certum haberent hunc spiritum ex Deo esse, nec quod ab eo profectum est, verum esse dubitarent. Hic sanus est & catholicus verborum Ioannis intellectus.

Matth. 4. Quomodo spiritus hæreticorum probandus.

Obiectio ex Actor. 17.

Pergit Brentius: In Actis Apostolicis Paulus & Silas ingrediuntur Berrhœæ in Synagogam Iudæorum. Et additur, Eos, qui summo genere nati erant, recepisse sermonẽ cum omni animi promptitudine, quotidie scrutantes scripturas, an hæc ita se haberent. Principes Iudæorum Berrhœæ probant & exigũt ad scripturas sacras spiritum tantorum Apostolorum: & Asotus prohibet nostris Principibus, ne conciliorum spiritum ad normam sacrę scripturæ exigant? Quæ hæc est impudentia? Quorsum hæc Brenti? Scribitur in Actis, quòd nobiliores eorum, qui Thessalonicæ fuerunt, susceperunt verbum, scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent. Quid hoc facit ad rem, qua de nunc agitur? Num ideò sibi de doctrina Apostolorum iudicandi potestatẽ arrogauerunt, quia scrutati sunt scripturas? Quam sæpè autem accidit, vt sermonem alicuius ex verbi ministris excipiat aliquis, & loca scripturarum, si quæ per eum adferuntur, inspiciat. Num ideò se Iudicem illius doctrinæ constituit? Nemo prohibet Brenti, quò minus vel tu, vel quicunq; tandem alius velit, scripturas scrutemini: & an ita se res habeat, quemadmodum in decreto Concilij scriptum est, inspiciatis. Sed si fortè secùs alicui vestrum videatur, vt propterea decreta concilij damnandi potestas penes eum sit, id verò ferendum esse nõ putamus, quin illud esse Christianæ modestiæ, fraternæq; charitatis existimamus, vt se potius aliquis propter intelligentiæ tarditatem pleraq; non assequutum credat, quàm ita se cunctis, qui vnum aliquem in locum ex vniuerso terrarum orbe congregati de causa fidei disceptaturi venerunt, anteponat, vt aut à se solo processisse, aut ad se solum peruenisse Dei verbum persuasum habeat.

Responsio.

De loco Deut. 17. Brentii censura.

Prosequitur Brentius: Scilicet quia in lege Mosi scriptũ est, difficilia & ambigua referende esse ad sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore: & qui non obedierit imperio sacerdotis, ex decreto Iudicis moriatur: idcircò spiritus Conciliorum nõ sunt probandi an sint ex Deo, idcircò omnia decreta Romani Pontificis agnoscẽda sunt sine vllo vel priuatorum, vel Principũ iudicio, pro oraculis Spiritussancti. Hic certè iustificat Asotus Concilium Caiphæ & Annæ, qui filium Dei crucifixerunt. Non iustificat vir venerabilis concilium Caiphæ & Annæ, sed verba legis profert. Impletũ autem fuit eo tempore quod à Propheta scriptum est: Peribit lex à Sacerdote: nihil vt mirum sit, si à Caipha quoq; & Anna, quos non rectè neq; ordine sacerdotium adeptos esse constat, lex perierit. Quid autẽ Brẽti, si quo tu exemplo ex Euangelica historia producto tibi places maximè, id causam tuam oppugnet maximè? Quid si nihil potuit adferri validius ad eam, quã nos tuemur, sententiã confirmandam? Quod si vsquã alibi, hîc maximè iustificatur in sermonibus suis Deus, vt vincat cùm à vobis impiis iudicatur. Quid enim est quod vel tu conaris, vel Caluinus, vel Ioãnes à Lasco, vel quicunq; tandẽ alij, qui locũ hunc tanquã Achillem quendam in aciem producunt, ad eam quæ propria est Episcoporũ iurisdictionẽ euertẽdam? Quid aliud, quàm vultis ostendere falsum esse quod dixit Deus de sacerdotibus Leuitici generis: Ipsi indicabunt tibi iudicij veritatem? Atqui ô mirabile quoddam ac stupendũ diuinæ sapientiæ cõsilium. Nusquam illustrior apparuit, quàm hîc diuinæ promissionis veritas: nusquã conuincuntur magis mendacij, quàm hoc loco, qui falsitatis veritatem arguere non verentur. Hic vel ipsa luce clariùs

Responsio.

Ezech. 7.

Explicatur locus.

Deut. 17. Ipsi indicabunt tibi iudicii veritatem.

Deus

Deus demonstrauit, nullam esse posse tantam hominum iniustitiam, quæ iustitiam ipsius in gubernatione suæ ciuitatis, quæ est Ecclesia, quæ promissionum ipsius veritatem labefactare queat. Quid esse potuit Anna & Caypha sceleratius? quid iniustius? & horum tamen scelus ac iniustitiam conuertit Deus in occasionem gloriæ, iustitiæq; suæ. Noluit morti adiudicari, nisi per horum sententias: noluit redemptionis nostræ beneficium absoluere, nisi per horum ministerium: horum iudicij exitum ad generis humani salutem deduxit, ac veram esse promissionem suam declarauit, qua dixit de Sacerdotibus Leuitici generis: Qui iudicabunt tibi iudicij veritatē. Nam in hoc etiam quamlibet iniusto iudicio, fuit nihilominus iudicij veritas. Paradoxon hoc tibi videtur Brenti, quod iniustum fuisse iudicium, iudicij nihilominus in eo fuisse veritatē affirmamus? Sed nihil est facto facilius, quàm vt hoc tibi manifestissimis argumentis demonstremus. Quod iniustū fuerit iudicium concedis tu quoq;, & clamat hoc res ipsa, Iudices fuerunt iniustissimi: testes qui producebantur, falsi: crimina quæ proferebantur, falsa. Nam neq; populum seduxerat Christus, neq; censum dari Cæsari prohibuerat, neq; blasphemauerat, neq; de templo demoliendo vel cogitare illi in mentem venerat, & tamen in hoc iniusto iudicio, per Iudices iniustissimos veritas iudicij indicata, vera sententia fuit pronunciata. Quænam illa? Reus est mortis. Hanc sententiam à Spiritusancto profectā fuisse dubium non est. Vnde autem istud tibi probabimus? Non recipis nisi Scripturas canonicas. Atqui Principem inter eas locum tenet Ioannis Euangelium, in quo conciliū illud Pontificum & Pharisæorum de Christo comprehendendo describēs Euangelista, narrat dixisse Cayphā: Expedit vt vnus homo moratur pro populo, & non tota gens pereat. Ac mox subdit, Hoc autem à semetipso non dixit, sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit. Vides Benti, quemadmodū hoc ipso Euangelista teste, non defuit sacerdotio Leuitico spiritus propheticus, Spiritussanctus, spiritus veritatis, ad id vsq; tempus, quo seipsum Christus cruētum sacrificium offerens Deo patri, sacerdotio & sacrificio illi finem imposuit. Tunc enim primùm spiritu prophetico destitui cœperunt, cuius rei figura fuit velum templi scissum Christo mortuo. Simul testata est hoc vox Christi, dicentis: Ecce dimittetur domus vestra deserta. Neq; verò dubium est, quin ipse Cayphas verba sua non intellexit, eius nihilominus lingua cùm Pontifex esset, ea proferri Deus voluit: sicut cymbalum, sic ille magnum quendam & sonorum tinnitum edidit, quem tamen ipse non sensit. Sed expectas, vt hoc tibi demonstremus, quomodo verè pronunciari potuerit, eum fuisse mortis reum, quem constat peccatum nullum fecisse, nec inuentū esse dolum in ore eius? Paucis rem accipe: Ex quo tempore primus parens noster, nihil interdictum Dei reueritus, de vetito ligno gustauit, factus est mortis reus Christus Dei filius. Non quòd ipse mortem cōmeruerit, qui fuit ipsa innocentia, sed quòd reatum & maledictionem peccato primi parentis debitam, quod ad omnes pertransiit in condemnationē, in se suscepit, vt eam coram Deo expiaret: eadem hac reum se pro nobis ipse constituit, vt pœnam solueret cui obstricti eramus. Itaq; sic ipso volente, posuit in eo Deus iniquitates omnium nostrûm. Nostra fuit maledictio, nostra fuerunt peccata, quæ pertulit ille in corpore suo super lignum: quamq; pœnam debebamus nos, eam ipse pro nobis tolerauit: vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti fueramus, sic per vnius ipsius obeditionem iusti constitueremur. Itaq; sicut in Apocalypsi scriptum legimus, ab origine mundi occisus est agnus hic innocēs: vel vt Petrus hîc ait, præcognitus ante mundi constitutionē. Siquidē ab æterno fixū fuit, & immobile patris decretū, vt proprio filio suo nō parceret, sed pro nobis omnibus eum traderet morte turpissima condemnandū. Cui decreto se filius vltrò submisit. Oblatus est enim, quia ipse voluit, & factus est obediens patri vsq; ad mortē, mortē autē crucis. Decretū igitur hoc, quod ante mūdi constitutionē in mēte fuit, & ideò diuinæ præsciētię, per legitimos Iudices, hoc est, per Sacerdotes Leuitici generis pronūciari Deus voluit, & horū iudicio, quālibet impij, quālibet nefarij fuerint & scelerati, se tamē Dei filius vltrò subiicere dignatus est, vt exemplo suo doceret, suū in cathedra legitima sedētibus, qualescunq; tandē hi forēt, honorē habendū esse. Nec falsum illud fuit quod dixerunt: Nos legē habemus, & secundū legē hanc debet mori. Fuit enim reuera lex illa Dei patris, quā vltrò suscepit filius, vt moreretur pro peccatis nostris. Quæ lex ex decreto Pontificū cùm cruci Christus affigeretur, fuit cōsummata. Quod ipse cōfessus etiam est Christus, cùm pendens in cruce, iamiā inclinato capite spiritū trāditurus, dixit: Consummatū est, Consummatū est, inquit, fixū illud & immobile patris decretū: consummatū est quod lex & Prophetę futurū prędixerūt, iam vmbrę sublatę, iam figurę sunt impletę, iam illud sacrificiū vitæ peractū est, quo solo recōciliari Deo mundus potuit. Neq; moriens hoc solū ita dixit Christus, verumetiam cùm à mortuis surrexisset, ac se comitem duobus illis in Emaus euntibus adiunxisset, O stulti, inquit, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti sunt Prophetæ: Nónne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens à Mose & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Iam ex iis Brenti perspicis, quàm stupendo miraculo suam Deus iustitiam & veritatē inuiolatam conseruet in illorum iudiciis, quos ipse in cathedris ad iudicandum constituit, quamlibet hi sint ab omni iustitia veritateque remoti. Simul & illud vides, quòd ipse nobis tela sup-

Iudicii veritas etiam penes iniustos Christi Iudices Pōtifices fuit.

Ioan. 11.

Matth. 23.

Quomodo Christus reus mortis dici possit.

1. Petri 2.

Esai. 53.
1. Petri 2.
Rom. 5.
Apoc. 13.
1. Petri 1.

Rom. 8.
Esai. 53.
Philip. 2.

Ioan. 19.
Christus secundum legem debebat mori.

Ioan. 19.
Consummatum est cur in cruce dixerit Christus.

Lucæ 24.

ſuppeditaueris, quibus rectisſimè configi poſſes. Quod enim illuſtrius exemplum adferri potuit ad probandum, quòd nulla poſſit eſſe tanta Pontificũ improbitas, quæ impedire queat quo minus vera ſit illa Dei promiſſio: Qui iudicabunt tibi iudicij veritatem?

Obiectio Brentii.

Sed quid ad hæc Brentius? Verborum quibuſdam præſtigiis fumum Lectorũ oculis offundere conatur: Hic iuſtificat, inquit Aſotus, concilium Caiphæ & Annæ, ac omnes eos qui iuxta ſententiam illorum filium Dei crucifixerunt: damnat autem Ioſephũ & Nicodemum, quòd non conſenſerint in ſententiam Caiphæ, & reliquos omnes, qui impietatem & crudelitatem huius concilij improbarunt. An non Caiphas erat ſummus Sacerdos? An non concilium erat auctoritate Caiphæ, hoc eſt, legitimè, vt Aſotici ſentiunt, congregatum? An non Caiphas & Concilium definierunt filium Dei blaſphemaſſe, ac reum mortis eſſe? Dicamus igitur iuxta verba legis: Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, (hic tum erat Caiphas) ex decreto Iudicis moriatur. Moriatur ergo Ioſeph & Nicodemus: moriantur Ioannes & Maria, moriantur Apoſtoli omnes. Talibus verborum pręſtigiis perſtringit imperitorũ animos Brentius. Verùm iam antè diximus, quòd non iuſtificat conſilium Caiphæ & Annæ Petrus à Soto. Nam vt iuſtũ fuerit decretum quo reum eſſe mortis Chriſtũ pronunciatũ eſt, non propterea iuſtificati ſunt impij Iudices, à quibus nihil iure, nihil ordine factum eſſe conſtat, cùm quod ipſi quoq; Pilato minimè fuit obſcurũ, ex odio & inuidia feciſſent omnia. Sed nihilominus per nefarios hos & ſceleratos operari Deus noſtrã ſalutẽ in medio terræ dignatus eſt: quam pio quidẽ, ſed humano tamen affectu, quantũ in ipſis fuit, Ioſeph, Nicodemus, & Apoſtoli cupiebãt impeditã. Quo affectu Petrum etiam dixiſſe Chriſto legimus, cùm eum de paſſione, & morte ſua loquẽtem audiuiſſet: Abſit à te Domine, non erit tibi hoc: conuerſum autem Chriſtum dixiſſe, Vade poſt me Satana: ſcandalum es mihi, non enim ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominũ. Itaq; ſicut pius in iis affectus veniam, ſic impius in illis damnationem merebatur ſempiternam. Vtriq; arcanum Dei conſilium viſi ſunt ignorare. Nam quòd mors Chriſti tantam eſſet mundo ſalutem allatura, neq; Pontificibus, neq; diſcipulis fuit ſatis exploratũ. Sed ſicut illi ſuũ odium erga Chriſtum explere cupientes, eum morti adiudicarunt: ſic ij vicem innocentis dolentes, magno quodam pietatis affectu ſeruatum cupiebant. Atq; hic eſt quem in operibus hominum ſpectat Deus. Affectus tuus, inquit Ambroſius, nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiſcitur, ſic æſtimatur. Clariùs autẽ Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuũ, ſed intentionis propoſitum culpas diſcernit & merita. Sic euẽnit nonnunquam, vt cùm res vna ſit, intentio tamen diuerſa, facta quoq; faciat diuerſa, quod exemplo de Chriſto tradito producto planum facit Auguſtinus. Cùm enim illud attuliſſet ex Paulo, Proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Ecce, inquit, Chriſtum tradidit Pater, & tradidit Iudas, nunquid non quaſi ſimile factum videtur? Traditor Iudas, traditor eſt & Deus Pater. Abſit, inquit, Non dico, ſed Apoſtolus dicit: Qui proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Et pater illum tradidit, & ipſe ſe tradidit. Ait idẽ Apoſtolus: Qui me dilexit, & tradidit ſemetipſum pro me. Si pater tradidit filium, & tradidit ſeipſum filius, Iudas quid fecit? Facta eſt traditio à patre, facta eſt traditio à filio, facta eſt traditio à Iuda. Vna res facta eſt, ſed quæ res diſcernit patrem tradentem filium, ſeipſum filiũ tradentem, & Iudam diſcipulum tradentẽ Magiſtrũ ſuum? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, fecit autẽ hoc Iudas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo conſiderandum eſt, ſed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto inuenimus Deum patrem, in quo inuenimus Iudam: Patrem benedicimus, Iudam deteſtamur. Quare Patrem benedicimus, Iudam deteſtamur? Benedicimus charitatẽ, deteſtamur iniquitatẽ. Quantum enim præſtitũ eſt generi humano de tradito Chriſto, nunquid hoc cogitauit Iudas vt traderet? Deus cogitauit ſalutẽ noſtrã qua redempti ſumus: Iudas cogitauit pretiũ quo vendidit Dominus: Filius ipſe cogitauit pretiũ quod dedit pro nobis, Iudas cogitauit pretiũ quod accepit vt vẽderet. Quòd ſi vbi res vna eſt, diuerſa tamẽ facta cẽſentur ex intẽtione diuerſa, quãtò magis vbi res quoq; diuerſæ ſunt? Iam igitur intelligis Brenti, quam ineptè dictũ ſit à te, Moriantur Nicodemus, Ioſeph & Apoſtoli? quin moriantur potius crudeles & impij Pontifices illi, qui non ad ſalutem & redemptionẽ humani generis reſpicientes, verùm vt odio ſuo ſatisfacerent, Chriſtum innocentẽ Gentibus crucifigendum tradiderunt. Quod autem attinet ad Apoſtolos & diſcipulos Chriſti, ſinant eos abire Pontifices illæſos, vt impleatur ſermo quem dixit Chriſtus: Quia quos dediſti mihi non perdidi ex eis quenquã. Nondum enim ita confirmati fuerant, vt ſi grauior aliquis terror ingruiſſet, conſtanter Chriſtũ fuerint cõfeſſuri: cùm qui Princeps eorum fuit Petrus, ad vnius ancillæ vocem ipſum negauerit: deinde verò prius illud impletum oportuit, quod à Propheta ſcriptum eſt: In omnem terram exiuit ſonus eorũ, & in finem orbis terræ verba eorum. Ipſi debebant eſſe teſtes eorum quæ viderant & audierant; per ipſos prædicandum fuit Euangelium hoc omni creaturę. Poſtremò, potuiſſet exiſtimari, non ſuffeciſſe Chriſti mortem ad expianda peccata noſtra, ſi ſub idem tempus diſcipulorum quoq; mors acceſſiſſet, quamobrẽ alij tempori fuerunt reſeruãdi, vt ſicut Chriſtus non prius mortuus eſt, quàm expleuiſſet omnia propter quæ miſſus erat à patre: Sic & ipſi non prius

Reſponſio. Alii Iudæorum piè, alii impiè in Chriſtum patientem affecti.

Matth. 16.

Ambr. lib. 1. de officiis cap. 30. Bern. Ex affectu noſtro opera & merita æſtimantur.

Rom. 8. Aug. de Chriſto, quod aliter ſit traditus. Galat. 1.

Ioan. 17.

Apoſtoli ante Chriſtum mori non debebant. Pſalm. 18.

pro

pro Christo sanguinē suum profunderent, quàm expleuissent ea propter quæ missi fuerant à filio. Nihil igitur morte dignum fecerunt Apostoli, quòd in sententiam Cayphæ non consenserūt, quin eorum pius affectus hic remuneratione potius dignus fuit, sicut impietas Annæ & Cayphæ nullum supplicij genus non merebatur.

Quid autem proferre potuit Petrus à Soto magis aptum & appositum ad id quod instituerat probandū, quàm locum hunc ex Deuteronomio, quo cuiq; sit planissimū non aliundè quàm ex ore Sacerdotis legem esse requirendam? Qui cùm docuisset, quem in lege gradum & Reges & populi erga doctrinam teneret, & quemadmodū Principi præscribitur, vt nouerit se discipulum esse legis, non doctorem: & à sacerdotibus Leuitici generis accipere Princeps iubetur exemplar legis: Ad eos, inquit, non ad Reges aut Principes mittit eo loco Deus difficilia omnia & ambigua circa legem definienda. Ascende, inquit, ad locū quē elegerit Dominus Deus tuus, veniesq; ad Sacerdotem Leuitici generis, & Iudicem qui fuerit illo tempore, quæresq; ab eis, qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Vbi & apertissimè qui sit locus non tantùm Principum, sed & populi circa legis doctrinam, ostensum est. Et facies, inquit, quæcunq; dixerint qui præsunt locó, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisq; sententiā eorū, nec declinabis ad dextrā, nec ad sinistrā. Hic igitur est, inquit gradus populi, dubia fidei inquirere à legitimis templi ministris: eorum doctrinā sequi, non quòd tam eorum sapientiæ & pietati inniti debeant, illi enim homines erant, fallere & falli poterant, quàm diuinæ promissioni, cui non difficile est vera docere suos, per quoscunq; demùm ministros. Iam ne quid desit Principi, audiamus quid circa subditos illi incumbat in doctrina legis: Qui autem, inquit, superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, ex decreto Iudicis moriatur homo ille: & auferes malum de Israël: cunctisq; populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Hoc igitur restat Principi erga populum eius, superbiam & inobedientiam erga Dei ministros & doctores legis compescere, atque seueritate legum, sententiam eorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat. Hæc sunt verba Petri à Soto, non aliundè quàm è scriptura sumpta, quæ vel ipsa luce clarior est. Verùm hîc videre licet, quàm verum sit quod à Tertulliano scriptum est. Quòd nihil proficiat cōgressio scripturarū aduersus hæreticos, nisi planè, vt aut stomachi quis ineat euersionem, aut cerebri. Ista hæresis, inquit, nō recipit quasdam scripturas: & si quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si recipit, non recipit integras: & si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones commentata, conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantū & corruptor stilus. Quid horum non rectè competit in nostri temporis hæreticos? quorum qui Princeps est & Architectus, nunquid non apertè Iacob reiicit Epistolā, quòd ea suo dogmati de solius fidei iustificatione manifestè contradicit? Itaq; vocat stramineam, nec in libro suo tollerare vult. Sed nec Apocalypsim recipit, nec Ecclesiasticum, nec Machabæorum, nec alios quosdam libros, quos habuit semper & habet pro canonicis Ecclesia Catholica. Iam verò quas recipit scripturas, nónne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, suis eas adiectionibus & deprauationibus ad sui instituti dispositionem interuertit? Si quas autem integras præstat, diuersas expositiones commentatur, quod facilè quiuis in hoc ipso scripturæ loco perspexerit. Nam cùm Deuteronomij librum neque reiicere possit, cùm nunquam de eo quin sit canonicus dubitatum fuerit, neq; vel adiectionibus, vel detractationibus verba quæ ex eo citantur, ad institutum suum interuertere, quid illi restabat aliud quàm vt diuersam expositionem commentaretur, & quæ clara sunt & perspicua scripturæ verba, tenebras eis offundere conaretur.

Soti sententia de loco Deut. 17.

Tertul. li. de præscriptionibus aduersus hæreticos.

Hæreticorum in scripturæ libros arrogans & impudens iudicium.

Hoc igitur facit explicans hunc in Deuteronomio locū: hoc facit & eius discipulus Brentius, quem loquentem audiamus: Quam legem Asotus ex Deuteronomio citat, partim est cæremonialis, partim moralis. Neque enim talis lex est, cui κατὰ τὸ ῥητὸν & singulas circunstantias, omnes aliæ respublicæ sint obnoxiæ. Et disertè additur: Quodcunque docuerint te iuxta legem Domini. Iuxta legem, inquit, Domini, non iuxta proprium arbitrium. Nec solis Sacerdotibus permittit iudicium, sed adiungit eis Iudicem, qui certè non semper erat de tribu Leui, vt testatur liber Iudicum, nec Reges qui sequuti sunt Iudices ante Babylonicum exilium, ex ea tribu genus suum docebant: vt perspicuè videas Principes, quos isti vocant Laicos, non habere tantùm vocem consultiuam, verùm etiam definitiuam. Et cùm hæc cæremonialis constitutio cogat tam Pontificem quàm Iudicem intra limites legis Domini, ac definiat eis certam regulam quam sequantur, dubium non est, quin concedat reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Ac si quidem persuaserit diuina adiutus clementia Iudices, vt sententiam aduersus legem Dei latā, &c. Quid hoc ad rem faciat quod dicit Brentius, legē hanc partim cæremonialē, partim esse moralem, equidem non intelligo, nisi fortè hoc dicere vult, quod Magister eius dixit Lutherus, Mosen hîc agere non de verbo aut doctrina vel quæstionibus fidei, sed de sententia publicorum & profanorum criminum. De quibus quin agat hîc Moses, non repugnamus: sed legis nomen apud Hebræos latius patet, quàm vt de criminibus tantùm intelligi debeat,

Explicatio Brentiani loci Deut. 17.

Responsio.

Lutheri interpretatio ridicula.

debeat, vt omnes etiam dogmatū controuersiæ sub eo comprehendantur. Et si scriptura per aliam scripturam, sicut isti volunt, necessariò venit explicanda, clara sunt & apud Aggæum, & apud Malachiam scripturæ verba, quibus interrogare legem à sacerdotibus, & ex eorum ore requirere populus iubetur. Proferat isti contrà vel vnum scripturæ locum, vbi legem ex ore Principis requirere iussus sit. Interroga sacerdotes legem, dixit Aggæus, non interroga Principes. Cæterùm vt demus hoc Luthero de criminibus hîc agere Mosen, non de doctrina legis, vel sensus hoc ipse cōmunis indicare Luthero potuit, si de criminibus iudicium pertinet ad sacerdotes, multò magis pertinere de lege Dei, cùm præsertim tot scripturæ locis, quos iam produximus, manifestū id cuiuis esse queat, ita vt hæc illius tergiuersatio planè sit ridicula. Quòd verò negat Brētius, huic legi omnes alias respublicas obnoxias esse, si dicit de illis, quæ nō credūt in Messiā, quem venturū Iudæi, nos iam venisse credimus, audiri fortasse posset. Quanquam & apud illa gentes quæ Deum non agnouerunt, sed idola coluerunt, alia fuerunt Pontificum & Sacerdotum, alia Regum & Principū officia: quòd illis sacræ, his profanæ res curæ essent. Cæterùm illud pius nemo negabit, quòd Ecclesiæ quædam vmbra fuerit Synagoga. Estne autem verisimile, quòd vmbræ illi Deus prospicere voluerit de ratione, qua subortæ de lege quæstiones & controuersiæ terminari possent: & non pari studio prouidere sit dignatus Ecclesiæ sponsæ suæ, quam ita charā habuit, vt eam sanguine suo sibi mundaret, acceptabilemq; faceret? Cùm præsertim apud hanc tantò maior eius rei sit necessitas, quantò difficilius est immensam multitudinem, quæ ex omnibus gentibus, nationibus, linguis, populis constat, in vnitate fidei contineri, quàm vnum cognatum populum, qualis ille fuit Hebræorum? Qui cùm in Esau præfiguratus fuerit, quem Deus odio se dicit habuisse, noster contrà in Iacob, quem dilexit, quis est qui credere queat, maiori populū illum quem reprobauit posteà, curæ Deo fuisse, quàm hunc quem in illius locū elegit: qui non secundum carnem, sed secundum promissionem ex Israël prognatus esse dicitur? Non sustulit ordinem ex Ecclesia Deus, quem esse voluit etiam in Synagoga. Sed adiunxit, ait Brentius, Iudicem Sacerdotibus, qui non semper erat ex tribu Leui. Fac hoc ita esse, cæterùm cognoscendi, iudicandiq; potestas nō fuit nisi penes Sacerdotes Leuitici generis, & Iudicē eiusdem tribus: vt si casu aliquo ex alia tribu Iudex adiungeretur, non alio quàm exequutoris munere fungeretur. Quod illa verba clarè videntur indicare: Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio, ex decreto Iudicis morietur. Sacerdos sententiam legis explicans imperabat: si quis non obtemperasset, Iudex vt mortis de eo suppliciū sumeretur, decernebat. Quid potuit magis perspicuè dici ad discrimen inter Sacerdotum & Regum officio demonstandū? Quid ad hæc Brentius? Videt nullum esse tergiuersationi locum, quęrit igitur aliud effugiū. Hac enim cæremoniali constitutione iam Pontificem, quàm Iudicem cogi dicit intra limites legis Domini, vt iudicet iuxta legem, non iuxta proprium arbitrium. Quamobrem dubiū non esse, quin concedat ista constitutio reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de causa ipsius pronunciatū sit iuxta legem Domini. Quid si verba illa Brenti. (Et docuerint te iuxta legem eius) quibus tu potissimum niti videris, nec in translatione septuaginta, nec in interpretatione Chaldaica, nec in Hebræo textu reperiuntur? quemadmodum à viro doctissimo Alberto Piggio legimus animaduersum. Iam igitur conciderit omnis hæc tua argumentatio. Sed quis vnquam audiuit, eundem & rei & Iudicis personam sustinere debere? Certè si res ad hunc modum habet, nemo condemnabitur vnquā. Quis enim erit, qui in sua ipsius causa Iudex constitutus, condemnare seipsum velit? Quorsum autem attinet, aliquem ad Iudices remitti, si de eorum iudicio reus ipse posteà iudicare debet, num iuxta Dei legem, an secùs pronunciauerit. Quid opus est isto circuitu? Suo quisq; iudicio potius relinquatur, neq; frustrà vel Episcopo, vel Principi negotium facessat.

Aggæ.2. — *Rom.9.* — *Brentius vult eundem & rei & Iudicis personam sustinere.*

Hîc non possum quin te appellem, serenissime Rex Auguste. Tibi enim libellū hunc Brentij dicare, coram te capita doctrinæ, quæ tractantur in eo se defensurum iactare, te Iudice virum longè sui dissimilem, non doctrina magis quàm vitæ sanctitate conspicuum Aloysium Lipomanum Episcopum Veronensem, qui sanctæ sedis Apostolicę legatum apud te agebat, ad disputādum de illis prouocare veritus non est Vergerius. Te igitur appello, atq; vt quorsum spectent istorum hominum conatus, etiam atq; etiam diligenter tecum reputes hortor, moneo, oro & obsecro. Nihil enim est aliud, in quo cura eorum omnis cōsumitur, quàm vt ordinem perturbare, vt auctoritatem legitimi Magistratus conuellere queant & labefactare. Erras autem serenissime Rex, si de sola Pontificia iurisdictione abrogāda, solicitos eos esse putas. Etiam regiam sublatam cupiunt, vt sit rerum status is, quem in historia Iudicum fuisse legimus, vbi scribitur his verbis: In diebus illis non erat Rex in Israël, sed vnusquisq; quod sibi rectū videbatur, hoc faciebat. In summa, hoc volunt, vt quod cuiq; rectū videtur, id credere, id facere cuiuis liceat. Verbo quidē cōcedunt illi Magistratui iudicandi potestatē, sed re ipsa prorsus adimūt, cùm reo grauato libertatē permittunt iudicādi & definiēdi, num de causa ipsius pronunciatū sit iuxta legem Domini. Verbi gratia: Proponatur in comitiis coram Rege, & amplissimo Senatu illius, doctrinę caput hoc, Solus Deus Pater, & nemo alius adorari & inuocari debet, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest.

Ad Regem Apostrophe. — *Quo spectēt conatus sectariorum.* — *Iudic.17.*

Et est

Et est præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem Deum alium intercessorem, mediatorem, procuratorē habemus nullum, præter vnum Dominum Iesum Christum. Fingamus autem Regem de Senatorum suorum consilio in hanc sententiam decretum fecisse. Dogma hoc falsum est, ac pridem ab Ecclesia damnatum, cùm ante mille ducentos annos pronunciatum sit in concilio Nicæno, Filium eiusdem esse cum Patre substantiæ, atq; ideò æquè adorandum, æquè inuocādum vt Patrem, cùm in forma Dei nihilo sit Patre inferior. Quamobrem qui contrà sentiunt, eos hæreticos pronunciamus, & iis quę debentur hæreticis, pœnis afficiendos esse decernimus. Quid hîc faciendum docet Brentius? quid verò defendit Vergerius? Licere dicunt reo grauato per eiusmodi sententiam contra se latam, iudicare & definire, quod de causa ipsius non sit iuxta legem Domini pronunciatum: cùm nusquam scriptum sit in vniuersa lege tam veteri, quàm noua, quòd filius patri sit consubstantialis, nec nomen hoc in scripturis vsquam reperiatur. Confidenter igitur & intrepidè dicet reus Regi & Senatui: An iustum est in conspectu Dei vos potius audire, quàm Deum? Oportet obedire Deo magis, quàm hominibus. Clara sunt Dei verba: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Clara sunt Christi verba, Pater maior est me, & vos iubetis me contrarium dicere, Pater non est maior. Quem hîc oportet audire? Nónne illum de quo patris de cœlo vox audita est: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi cōplacui, hunc audite. Hunc igitur audiam, non vos, qui non iuxta legem Domini pronunciatis. Ita reus faciet, si Brentiū & Vergeriū audierit, ac si minus viriū habebit, quàm vt Magistratus legitimi potētiæ resistere valeat: faciet quod Geneuæ Seruetus fecit, occidi se potiùs patietur, quàm vt Magistratus decreto pareat, qui sicut sibi videtur, non secundum legem Domini pronunciauit. Hæc est Brentij doctrina, quam tuendā suscepit Vergerius, plena seditionis, plena rebellionis cōtra legitimam potestatem à Deo constitutā. Volunt enim, vt de iudicio Iudicum iudicare subditis & reis liceat, vt siquidē decreuerit reus iustum esse, diuinæq; legi consentaneum, quod à Principe pronunciatum est, recipiat: si minus, reiiciat: Hoc est, si pronunciauerit iuxta voluntatem rei, sit ratum: si contrà, sit irritum. Volunt, vt Princeps & Senatus ex populi, non populus ex Principis & Senatus iudicio, voluntateque pendeat. Dicam vno verbo: Volunt vt sit anarchia, vt Ecclesiæ absq; Episcopis, vt regna sint absq; Regibus, vt credat quisq;, vt faciat quisq; quicquid visum cuiq; fuerit. Hunc regni tui statum esse vult Vergerius, hæc est aduentus illius in regnū tuum causa: vult vt sibi quisq; Rex, vt sibi quisq; sit Episcopus, vt in sua quisq; causa sit Iudex. Neq; id sine scriptura: Scriptum est enim, Fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotes, & regnabimus super terram. Hic status perdidit ferè finitimam nobis Germaniam: hoc eodem statu vult Vergerius vt pereat regnum hoc quoq; tuum, quod sanctus pater tuus florentissimum tibi reliquit. Et tu scelus hoc ferendum in terris tuis putabis? & non auferendum potius curabis?

Sicut solus Deus pater adorandus & inuocandus.

Acto.5.
Deut.6.
Ioan.14.
Matth.17.

Incommoda doctrinæ Brentii atque Vergerii.

Apoc.5.

Quamuis autem oculis multorum testatius sit, quem hoc doctrinæ suę genere Germaniæ statum isti reddiderint, nonnulla tamen verba visum est hîc adscribere Erasmi Roterodami, qui diligentius Germaniæ statū hunc descripsit in epistola quadam, quam edidit cōtra Pseudoeuāgelicos, tanto maiore fide dignus, quòd inter eos ipsos vitam degebat, qui se maximè iactabant Euangelicos, vt oculatus eorum testis fuerit. Sic autē ille scribit: Excussum est iugum humanarū constitutionum, sed vbi sunt qui submiserūt ceruicem suaui iugo Domini? Et interim constitutiones humanæ constitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus est: vocātur enim verbum Dei. Cæterùm res adeò nihilo est mitior, vt complures boni viri pręferant vltroneum exilium isti magnificè decantatæ libertati. Atq; adeò proceres quidam, & antesignani istius factionis cùm nondū ad Episcoporū dignitatem, opes & ditionem peruenerint, tamen eiusmodi specimen de se præbent, vt ego me malim in Episcoporū, quàm in horum potestatem tradere, si detur optio. Malimq; potentissimi Cæsaris ferre iugum, quàm quorundam Magistratuum Euangelicorū, quamuis humili sorte. Sic excutiunt iugum hominū, qui vestro Euangelio submittunt ceruicem: magis vereor ne pleriq; pro graui iugo hominum portent grauius iugum diaboli.

Erasmi testimonium de secta Lutheri ferociente, in epist. de pseudoeuangelicis.

Vides quæ fuerit illius sententia de Magistratibus istis Euangelicis, quemadmodum eorum intollerabilem quandam tyrannidem & insolētiam descripserit, quæ tanta est, vt etiam ciuilis Magistratus ab illis metuere sibi necesse habeat, ne si quando sit eis visum, cōtra se populi seditionē concitent. Sed audi quæ sequuntur: Excussa est obediētia Episcoporū, sed ita, vt ne prophanis quidem Magistratibus pareatur. Iusto Dei iudicio factum est, vt qui datis à Deo sibi suarum animarum pastoribus & Episcopis parere noluerunt, eorū vicissim iugum, qui subiecti sunt eis, ferēdum esse non putent. Audiui ex Magistratu cuiusdam ciuitatis, qui sibi videbatur Euangelicus, cùm diceret, magnam olim Senatus fuisse reuerentiam, populi quoque magnam obedientiam, nunc eò rem recidisse, nulla vt sit Senatus àuctoritas, populi verò summa licentia. Sic isti suis vident oculis, ac modò non manibus etiam suis contrectant fructus, quos nobis tulit hoc Euangelium, neque tamen adduci possunt, vt ad officium, sanitatemque redeant. Pergit Erasmus: Olim Christiani sub Ethnicis Principibus quietè viuebant, studiose cauentes, ne quam seditionis occasionem darent, exhibentes

Aliud testimoniū Erasmi.

honorem, cui debebatur honor: vectigal, cui vectigal: tributum, cui tributum: hortabātur Christo initiatos, vt idololatris etiam Magistratibus obtemperent: pro illorū incolumitate quotidie Deum orabant: At iste populus tam Euangelicus, etiam Turcarum Principi dicitur esse detestabilis, quem ait seditioni natum. Quos subinde tumultus excitat? Quoties quàm leuibus de causis procurrit ad arma? ne suis quidem Ecclesiastis satis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Ecce quorsum res rediit. Cùm isti qui se vocant verbi ministros, omne iudicium ac propemodum imperium omne traduxerint ad vulgum, eò tandem ventum est, vt iam doctrinæ suæ non auditores, sed Iudices habeant eos qui sunt de vulgo: vt ex illius iudicio pendêre cogantur, nec alia quàm quæ sunt illi grata, prædicare audeant. Non possum hîc quin cōmemorem, quid mihi quandoq; acciderit. Agebam cum quodam verbi ministro, qui quamuis homo fuerit rudis & indoctus, quoniam tamen ex iis libris ad populum conciones habebat, quos ei mercatores & opifices nonnulli suppeditauerant, non mediocrem sibi gratiam & auctoritatem apud multitudinem imperitam conciliauerat: Sed volebat is tamen videri Catholicus. Quærebam ex illo, quî fieret, quòd cùm esset in templo populus, nulla prorsus in eo signa pietatis & religionis apparerēt, atq; haud aliter, quàm si nullis Christianæ fidei mysteriis initiati forent ita se gererent: pleriq; ne caput quidem aperirēt, si quando sacrosanctum Christi corpus & sanguis ostenderetur? Respondit ille: Sua culpa non fieri: sæpè se contra eos hanc ob causam è superiore loco in Ecclesia detonasse, verùm non proficere quicquam. Sed audiuisti, inquit, sermones meos: Dic si quid in eis reprehendendū esse putes, facilè me corrigi patiar. Audiui, inquam, sermonem vnum & alterum. Non reprehendo quæ tunc à te dicta sunt. Sed cùm sancta nunc sit hebdomada, qua solent homines delicta sua per confessionē sacerdoti factā expiare, & ad sacramentū altaris accedere, mirari satis non potui, quòd neq; de pœnitentiæ, neq; de Eucharistiæ sacramento mentionem vllam feceris. Tum ille, si quid, inquit, illis dicerē, quod in libellis suis non haberent, euestigiò cuncti se proriperent de templo. Ego verò, Tu ergo, inquā, ea de superiore loco prædicas, quæ continentur in libris, quos ipsi tibi suppeditant, quorum exemplaria & ipsi domi suæ habent: & non ea potius, quæ præscribit Episcopus, qui & ipse tibi librum misit, iuxta quem populum institueres? Nunquid nō æquius esset ab Episcopo tuo te doceri, quales tibi sermones ad populū habendi essent, quàm ab aliquo de fæce vulgi? Obstupuit ille miser, nec habebat quod responderet: ac verbi quod ei imprudenti exciderat, vehementer eum pœnituit. Quàm est autem res ista præpostera? Doctorem legis ex imperitæ multitudinis iudicio pendêre, ac ad illius nutum sermones suos accommodare? Sed audiamus adhuc Erasmum loquentem: Initio, inquit, tantùm non erat Deus illis Lutherus, nunc iisdem prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicā, impunè facere, sentireq; quod cuiq; libitum est, &c. En quale iudicium est imperitæ multitudinis. Principiò Lutherum omnia iuxta legem Domini docere iudicauerat. Postequàm exortus est Zuinglius, iam Lutherum secùs quàm est in lege Zuinglium contra iuxta legem Domini docere maior vulgi pars definit. Hi sunt Iudices ad quos remittunt Principes Brētius & Vergerius, qui aliud hodie, aliud cras pronunciant. Ex horum & non è Sacerdotum ore contra clara & aperta scripturarum testimonia legem eos requirere iubent.

Alia Brentii ratiocinatio. Psal. 137. Matth. 10.

Profert autem & alias scripturas Brentius: Quid pluribus, inquit, opus? cùm Psalmus dicat: Confiteantur tibi Domine, omnes Reges terræ, quoniam audierunt verba oris tui. Et Christus: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo: perspicuum est, quòd vt priuatus priuatam, ita Princeps publicam habeat de doctrina religionis potestatem iudicādi & decidendi.

Responsio.

Quod est hoc per Deum immortalē nouum collectionis genus? An idem est Brenti, Confiteri Domino, vel confiteri Christum, quod iudicare vel decidere de doctrina religionis?

Alia pars argumenti Brentiani.

Idem, inquit Brentius: Nemo enim potest ex vera & certa fide, idque periculo omnium rerum suarum terrenarum cōfiteri Christū filium Dei, & Euangelium eius coram hominibus, nisi antè cognouerit Christū, & statuerit Euangelium quod sequitur, esse verum & certum Euangelium Christi.

Responsio.

Est ita Brenti, tenetur quisq; cognoscere Christū, tenetur statuere quod sequitur Euangeliū, esse verū Euangelium Christi: sed nunquid è suo ipsius, & non ex Ecclesiæ totius iudicio? Nunquid priuatus priuatam, Princeps publicam debet habere iudicandi potestatem? Quid ex hoc sequetur aliud, quàm vt tot sint fides, quot voluntates, quot hominum iudicia? Possem tibi prouinciam ostendere Brenti, vbi Princeps cum paucioribus tuam, reliquus verò populus multò maiore ex parte Philippi doctrinam de quodam religionis capite veram esse iudicauit & decidit. Neque multum res abfuit à seditione. Talis est doctrina vestra ad seditiones excitandas facta.

Non est necesse quouis nosse omnia de religione. Ioan. 7.

Atqui Brenti, non tenetur è vulgo quiuis omnem religionis doctrinam exactè nosse, multò minus de ea iudicare. Simplicium fides in maiorum fide saluatur. Documento nobis esse potest veteris Testamenti populus, cuius maxima pars quantæ fuerit simplicitatis, vel Pharisæorum illa verba planum faciunt: Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Atqui ex hac turba multi saluati sunt, ex Phariseis illius temporis vix quisquā. Ex hac turba

sibi

sibi Christus elegit Apostolos, rudes piscatores: ex Pharisæis ad munus Apostolicum ex duodecim adsciuit neminem. Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus vt confunderet sapientes. Tu verò Brenti, vis tuos omnes esse sapientes, vis esse Doctores, vis esse Iudices, & decisores? Sed audi quod ab Augustino scriptum est: Melior est, inquit, fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti (dicit idem alio loco) & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. Ante quem etiam Irenæus, Melius est, inquit, nihil omnino scientem quempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per sermones & multiloquium in impietatem cadere. Fides tua te saluum fecit, dicit Christus, non exercitatio scripturarum. Habet, inquit Hilarius, non tam veniam quàm præmium, ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est, sperare quæ nescias. Tantùm abest vt hi præstantes doctrina viri, iudicandi, decidendiq; potestatem de causa fidei vulgo tribuendam esse putauerint, vt eius etiam ignorantiam non venia modò, verùm etiam præmio dignam iudicauerint. Non enim habet necesse quiuis de vulgo nosse omnia mysteria fidei: charitatem habere illi necessarium est, quæ etiam absq; literis discitur, sicut apud Clementem Presbyterum Alexandrinum legimus. Itaq; si sciat is qui de vulgo est, Dominicam orationem, Angelicam salutationem, Symbolum, Decalogum, & nonnihil prætereà de Sacramentis, baptismi præsertim, pœnitentiæ, & Eucharistiæ, deq; ritibus & præceptis Ecclesiæ, alia eum nosse mysteria de necessitate salutis non est. Turbam enim, sicut rectè dicit Augustinus, non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Ex qua si quis etiam ea quę iam commemorauimus, non exactè nouerit omnia, modò sciat & credat Iesum Christum, & hunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostrã: iam confessus est Christum, & confitebitur eum vicissim Christus coram patre suo, qui in cœlis est. Nam sicut alia omnia, sic & hoc præclarè dictum est ab Augustino: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustrà in Ecclesia laboramus, plures enim sunt qui non possunt. Quare nihil dubitandum est, quin simplices in fide maiorum saluentur. Quod etiam figuratũ esse docet Gregorius in eo, quod scribitur in libro Iob, Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Asinæ quosdam significant simpliciter viuentes: quæ rectè pasci iuxta boues dicantur, quia mentes supplicium etiam cùm alta capere non possunt, eò magis vicinæ sunt, quò & fraterna bona, sua per charitatem credunt, cumq; inuidere alienis sensibus nesciunt, quasi in pastu se minimè diuidunt. Simul ergo se asinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniunctæ tardiores, eorum intelligentia pascũtur. Iudicet igitur idiota, se nihil scire nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum: credat prætereà sanctam Ecclesiam Catholicã: quicquid ab ea traditur, id pro certo & indubitato habeat. Absit autem vt de doctrina illius, quam in omnibus assequi non potest, iudicare velit, quin se potius, quantus quantus est, illius iudicio submittat, nec secùs aliquid, quàm ab ea traditum est, vnquam sentiat. Hoc sufficit idiotæ, quem iudicandi de doctrina religionis, decidendiq; partes sibi sumere fas non est.

Augu. de verbis Apostoli ser. 20. 1. Cor. 8. Idem. lib. 3. Confessionum cap. 8. Irenæ. li. 2. c. 45. Luca 8. Hilarius lib. 8. de Trinitate. Credendi simplicitas à vulgo requirenda. Clemen. li. 2. Pædagog. cap. 11. Quæ sint simplicibus de Religione scitu magis necessaria. Augu. contra epistolam Manichæi quam vocat fundamentum, cap. 4. epist. 102. ad Euodium. Greg. lib. 1. ca. 25. moralium. 1. Cor. 2.

Prosequitur Brentius: Et quid sibi grauissima illa cohortatio Christi, Omittite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Quòd si cęcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadunt: aliud vult, quàm vt summa cura & studio caueamus, ne cæcum ducem sequamur? Quare hic est limes, hic est gradus Principum, vt curent doctrinam non tantùm politicæ honestatis, verumetiam spiritualis religionis ac pietatis. Et vanissimum est quod Asotus in scripto suo nunc huc, nũc illuc balbutit, Principes & populos nec posse nec valere, nec debere dissensionem hanc circa fidem, vt ipse loquitur, definire.

Brentius pro se citat locum. Matth. 15. De cæcis ducibus cæcorum mittendis.

Rectè locum hunc adducis Brenti, audiendus enim est Christus, quando monet vt omittantur aliqui, quòd sint cæci & duces cæcorum. Monet autem Christus, non per mendaces hęreticos, quorum ora, sicut apud Originem legimus, diabolus aperit, verùm per Catholicos Episcopos & Sacerdotes. Per hos igitur cùm hortatur populum, vt te, tuiq; similes omittat, qui percussi estis cæcitate & amentia, dum vos ipsos nimiò plus amatis, & orbis terrarum iudicio vestrum iudicium anteponentes, ab eo vos per summam impietatem præciditis, teneatur populus Christum in illis loquentem audire, & omissis vobis, ad eos se conferre, à quibus sanam doctrinam perdiscere queat.

Responsio. Orig. Hom. 2. in Exodum.

Iterum Brentius reprehendit venerabilem virum Petrum à Soto, quòd is exemplo Regis Oziæ conatur deterrere Principes à suscipienda cognitione & iudicio de doctrina religionis. Atqui nullum exemplum versatur crebriùs in ore Catholicorum omnium, quoties hoc argumenti genus tractant: quod etiam vetustissimum illum Dionysium Areopagitam Pauli discipulum, sanctum Martyrem Cyprianum, beatum Ioannem Chrysostomum, & alios produxisse legimus. Cæterùm Chrysostomi verba libet adscribere: Rex, inquit, cùm esset, sacerdotij principatum vsurpat: Volo, inquit, abolere incẽsum, quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos. Alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij. Ille quidem ea quæ sunt in terris sortitus erat administranda, cæterum sacerdotij ius è supernis descendit. Quæcunq; ligaueritis

De exemplo Regis Oziæ. Chry. de verbis Esaiæ com. 2. Coloss. 1.

Distinguendū inter vitia & ordinem personā et officiū sacerdotū.

super terram, erunt ligata & in cœlo. Regi ea quæ hîc sunt, cōmissa sunt, mihi cœlestia. Mihi cùm dico, sacerdotem intelligo. Itaq; cùm videris sacerdotem indignum, ne traducas sacerdotium: non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona malè vtitur. Quandoquidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus. Nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur ne sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Et enim si quis tecum disputet, dicatq; vidisti illum Christianum? respondeto: At non ego de personis, sed de rebus tibi loquor. Alioqui quot Medici facti sunt carnifices ac venena pro pharmacis dederunt? non tamen artem vitupero, sed malè vtentem arte. Quot nautæ malè rexerunt nauigia? verùm non ars nauigandi mala est, sed illorum animus. Si Christianus fuerit improbus, ne incuses professionem & sacerdotium, sed re bona vtentem malè. Regi corpora commissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorum. Ille bellum gerit cum Barbaris, mihi bellum est aduersus dæmones. Maior hic principatus. Propterea Rex caput submittit manui sacerdotis. Et vbiq; in veteri scriptura sacerdotes vngebant Reges. Verùm Rex ille sua transiliens septa, modumq; regni transgressus, conatus est aliquid addere, atq; ingressus est templum, cum auctoritate incensum adolere volens. Quid igitur sacerdos? Non licet tibi Ozia adolere incensum. Vide libertatem, vide mentem seruire nesciam, vide linguam cœlos attingentem. Non licet tibi Rex adolere incensum. Non est fas venire in sancta sanctorum: transcendis septa tua, quæris tibi non concessa, eaq; quæ accepisti, perdes. Non licet tibi adolere incensum, sed sacerdotibus istud datum est. Non tuum hoc est, sed meum. Num mihi tuam vsurpaui purpuram? ne vsurpes meum sacerdotium. Vides quemadmodum non aliud Petrus à Soto dixerit, quàm quod à Chrysostomo dictum audis. Sic enim Petrus loquitur: Huius rei exemplum in Ozia Rege scriptura nobis ostendit. Legimus enim eum lepra grauissima percussum, non quòd quicquam detraheret diuino cultui, sed quòd potiùs nimio pietatis zelo sacerdotum munus præoccuparet, velletque incensum offerre, quem magis decebat expectare, vt pro eo sacerdotes offerrent. Sed & exemplum Ozeæ deterrere debet eò vehementius, quò simplicius ille, & præter omnem temeritatem, manum admouere vt arcam Dei iamiam se inclinantem ad ruinam teneret, credidit sibi licere, sed tamen occisus est à Domino, qui docere hoc exemplo voluit, neminem ita pro Dei æmulari debere, vt transgrediatur terminum suum. Quod dixerat Chrysostomus: Mane intra tuos terminos, non licet tibi adolere incensum, transcendis septa tua: hoc dixit Petrus à Soto, neminem ita pro Deo æmulari debere, vt transgrediatur terminum suum. Intereà tamen grauiter à Brentio redarguitur. Quam tandem ob causam? Quia non cogitauit de vero discrimine vocationum. Arguit eum impudentiæ & mendacij, quod dixerit, nihil Oziam diuino cultui detraxisse. Quid autem dicturus es Brenti, de Dionysio Areopagita, qui maius etiam quiddam ausus est dicere?

Aliud officium Regis, aliud sacerdotis.

Exemplū Oziæ. 2. Par. 26.

Alterum exemplum Oziæ.

Diony. in epist. 8. ad Demophilum.

Sic enim loquitur: Quid enim inconueniens Ozias faciebat Deo incensum offerens? Quid autem Saul sacrificans? Quid violenti nimium dæmones, cùm Iesum Dei filium verissimè prædicarent? Sed profectò à Theologia omnis alienus interdicitur Episcopus: vnusquisque enim ministerij sui ordinem seruare debebit. Plus aliquid à Dionysio dictum est, quàm à Petro. Nam non modò nihil Oziam diuino cultui detraxisse, sed nec inconueniens quidem aliquid fecisse narrat. Num & hunc impudenter & mendaciter scribere dices? Verissimè Brenti, Petrus à Soto negat Oziam diuino cultui quicquam detraxisse. Verissimè & ante eum Dionysius negat eum inconueniens aliquid fecisse. Nam si rem ipsam spectes, nihil diuino cultui detractum, nihil est inconueniens factum: in persona peccatum est, non in re. Fecisset hoc Sacerdos aut Episcopus, quandoquidem officio suo functus esset, gratum Deo munus præstitisset. Quoniam verò fecit Rex, præter, vel contra potiùs vocationem suā, ideò pœnas debitas luit, quòd ordinem sui ministerij non seruauit: Sed malo vt Basilium te docentem audias. Potest, inquit, fieri vt sit aliquid propria sua ratione & voluntas Dei & bonum: quando verò præter personæ vel temporis rationem vsurpatur, iam Deo acceptum nō fit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat & bonum erat incensum offerre Deo, verùm acceptum illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Vides Brenti, quam nullam causam habueris, cur tam acerbis conuitiis in virum pietate præstantem debacchareris? Sed quid faceret aliud progenies viperarum?

Basil. in regulis contractioribus regula 276.

Neque scripturis neque praxi Ecclesiæ consentaneum est principes de doctrina cognoscere.

Falsum est autem, quod non rectè Regis hoc exemplum accommodari dicis ad eos qui cognoscunt de doctrina: quodq; asseris cognoscere doctrinam veræ religionis, & iudicare in controuersia, de variis sententiis partim in doctrina verbi Dei, non est solius familiæ Aaronis, sed cuiusuis pij hominis in populo Dei, ac præcipuè Regum & Principum: illius quidem vt priuati, horum autem vt publici Magistratus. Profer quæso vel vnum scripturæ locum Brenti, vbi ex Regis ore legē requirere Deus iusserit. Sicut nos ex Malachia, ex Aggęo, ex Deuteronomio testimonia produximus, quibus docuimus, sacerdotes interrogandos esse legem: ad sacerdotes referendum esse, si quid fuerit difficile & ambiguum: herbam tibi nōn inuiti dabimus. Non scriptura modò, verùm & Ecclesiæ totius praxis iam inde ab

Aposto-

Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra, huic tuæ sententiæ reclamat, sicut suo loco demonstrabimus. Quamobrem non minus peccat princeps cùm cognoscit doctrinam veræ religionis, & iudicat in controuersia de variis sententiis partium in doctrina verbi Dei, quàm cùm vsurpat sibi officium adolendi thymiamatis. Quod si verò tantum hoc peccatum est in principe, quantò maius est flagitium in priuato? Fides nostra Brenti, non est huius aut illius prouinciæ, multominus huius aut illius priuati hominis, sed vocatur, & est, Catholica: verùm apud vos, aut suam quisque priuatam & solitariam fidem habet, aut ita credit, sicut princeps iusserit.

Pergit docere Brentius, quòd etiam priuatum hominem de doctrina religionis iudicare fas est. Lex, inquit, Mosis armat manus cuiusuis etiam priuati hominis, aduersus eum qui suadet idololatriam sectandam. Si tibi, inquit, voluerit persuadere frater tuus clàm, dicens, Eamus, & seruiamus diis alienis, quos ignoras tu & patres tui, nō acquiescas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eum: sed statim interficies. Sit primùm manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Qui iubet quemuis etiam priuatum hominem in Ecclesia populi Dei tam seueriter animaduertere in suasorem idololatriæ, an non eadem sæueritate exigit, vt de idololatria iudicet, ac alienos deos à vero Deo diligenter discernat? Quòd, si maiores nostri exercuissent sæueritatem huius legis aduersum eos, qui primi deserta doctrina prophetica & Apostolica, introduxerunt in Ecclesiam filij Dei noua, & aliena sacra, quæ ignorauerūt patres nostri, nouas & impias sectas monasticas, quas detestatur verbum Dei, nouam & Aristotelicam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Christi, non dubitamus quin rectius sese haberent res Christianorum, & tranquillior esset Ecclesia filij Dei. Quid autem Brenti, si non modò priuatus aliquis ex vulgo, verùm & tu, qui tibi præ cæteris cautus & prudens esse videris, idololatriam esse Iudices, qui est ipsissimus Dei cultus? Nunc audi qui sint hi dij alieni, quos prohibet sequi scriptura. Audi autem non me, qui mihi nullam auctoritatem arrogo, sed eos, qui vixerunt ante mille ducentos propè annos, in quibus Dei spiritum loquutum esse persuasum habemus. Ac primo loco virum illum excellenti pietate doctrinaq;, ac singulari quadam persuadendi vi præditum Vincentium Lyrinensem: Vetus, inquit, Testamentum allegorico sermone deos alienos appellare consueuit noua dogmata: eo quòd scilicet ita ab hæreticis ipsorum opiniones sicut à gentilibus dij sui obseruentur. In quam sententiam etiam scribit æqualis eius Augustinus: Est, inquit, alius deterior & inferior cultus simulachrorum, quo phantasmata sua colunt, & & quicquid animo errante, cum superbia vel tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illum etiam Iosue locum exponit: Auferte deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum vestrum: Et illum Ezechiëlis, De auro meo, & argento meo, fecisti tibi imagines. Itidem & Hieronymus explicans illud Oseæ: Argentum & aurum suum fecerunt sibi idola vt interirent. Sed & illum locum enarrans: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerūt, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: idola interpretatur dogmata veritati contraria. Et iterum alio loco: Non ea tantùm quæ manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari dicit idola, verùm etiā hæreticorum peruersam doctrinam, quæ quodcunque simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum.

Brentius probare conatur, priuato fas esse de doctrina iudicare.
Deut. 13.
Responsio.
Vincēt. Lyrinen. Hæreses & errores idola ac dii alieni.
Iosue 23.
Augu. Quæst. 29. super Iosue: & de baptismo contra Donatistas cap. 23.
Hier. in Oseæ 8.
Idem in Esaiæ 2.
Hiero. in Zachariæ cap. 13.

Aduersus vos igitur Brēti, lex ista Mosi manus cuiusuis armat: vos enim estis qui dogmata vestra noua imperitæ multitudini colenda, & adoranda tanquam idola quædam proponitis. Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium: statim sectatores eius adorant & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt Seruetus & Campanus, dicunt alij nonnulli hæretici: proferunt examina scripturarum in prauum sensum detortarum: mox hominis, vel diaboli potius per hominem loquentis verbum pro Dei verbo, proq; Christi Euangelio miseri homines amplectuntur, & adorant, & coram idolis incuruantur. Horrenda hæc est idololatria Brenti, contra quā lex Mosi meritò manus armat omnium. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cùm vnaquæq; secta suum verbum, verbum Dei esse iactet, vt miseri mortales qui seducuntur ab istis, tot deos habeant, quot sunt hæresiarchæ? Sed audi quemadmodum hunc locum tractet Vincentius: Scribit, inquit, in Deuteronomio beatus Moses, Si surrexerit in medio tui Propheta, aut somnium se quis vidisse dicat: id est, Magister in Ecclesia constitutus, quem discipuli vel auditores sui ex aliqua reuelatione docere arbitrantur: & dixerit tibi, Eamus & sequamur deos alienos, quos ignoras, vt seruiamus eis: Qui sunt dij alieni, nisi errores extranei? quos ignorabas, id est, noui & inauditi: & seruiamus eis, id est, credamus eis, sequamur eos. Quid ad extremum? Non audias, inquit, verba Prophetæ illius. Vos notat hæc lex Brenti: vos non audiri iubet: de vobis hoc statui præcipit, quod tu maioribus literis, (STATIM INTERFICIAS) scribi fecisti. Quod si factum fuisset anno ab hinc quadragesimo ferè, quando primùm deserta doctrina Prophetica & Apostolica, introduxistis in Ecclesiam filij Dei noua & aliena sacra, quæ ignorauerunt Patres nostri, nouas & impias sectas Ærij, Mani-

Hæretici dogmata sua velut idola adoranda proponunt.
Vincent. Lyrinen.
Quas hæreses ex antiquis illis sectarii resuscitarint.

Manichæi, Iouiniani, Vigilantij, Berengarij, Ioconomachorum, Petrobrusianorum, Henricaniorum, Valdensium, VVicleffi, & aliorum pridem damnatorum hæreticorum, quas detestatur verbum Dei, quas execrata semper est Ecclesia Dei, nouam & hæreticam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Christi, si statim initiò qui cum potestate versabantur exercuissent seueritatem huius legis aduersus vos nec impia vestra dogmata, posteaquàm semel Pontificis, cuius proprium hoc est munus, iudicio damnata sunt, radices in multorũ animis agere permisissent, non dubitamus, quin se rectius haberent res Christianorum, & tranquillior esset Ecclesia filij Dei. Certè nunquam in magnas istas calamitates incidisset Germania, quas tantas tulit ex istis sectis vestris tam dissectis, vt si cum numerosissimo exercitu Turcarum tyrannus eam peragrasset, maiores inferre non potuisset. Nam non corpora modò miserorum hominũ vos occidistis, verùm & innumerabiles animas gehennæ sempiternis incendiis tradidistis. Sed ad institutum.

Plus calamitatis illa tum Germaniæ ab hæreticis, quã inferre Turca potuissent.

Profert legẽm Brentius ex Deuteronomio: Docete, inquit lex, filios vestros, vt illa, videlicet legis verba, meditentur. Verùm quid ad rem? Monemus & nos patres-familiâs, vt suos pueros doceant Orationem Dominicam, Salutationẽ Angelicam, Symbolum, Decalogum, quæ si quis eos non docuerit, graui reprehensione dignus censetur. Num autem ideò datur eis facultas de doctrina religionis iudicandi? Nihil igitur aliud hactenus, quàm quòd prouerbio dici solet: Extra chorum saltauit Brentius. Nunc tandem aliquid ad rem velle dicere videtur. Proponit enim nobis Dauidis, Salomonis, Ezechiæ, Iosaphat, Iosiæ Regum exempla. Liceret nobis ad ea respondere, quod in decretis canonicis legimus. Miracula & maximè veteris Testamenti sunt admiranda, non ad exemplum nostræ actionis trahenda. Possemus & illud dicere quod à Gregorio Nazianzeno scriptum est: Non continuò legem Ecclesiis dari, si semel aliquando, aut raro aliquid tale factum est: quodque discipulus eius scripsit Hieronymus: Priuilegia paucorum non faciunt legem communem. Sed prius facta singulorum excutiamus, & num aliquid ad rem faciant, qua de agitur, videamus. Quantus, inquit, iste Dauid in docenda pietate & constituendis sacris? At nos exemplũ eius rei nobis ostendi cupiebamus, vbi iudicasset Dauid de doctrina religionis. Docuit pietatẽ Dauid, nunquid in Ecclesia publicè? Profer scripturam, vbi doctoris officio sit functus in Ecclesia. Scripsit Psalmos aliquot, si quid Athanasio credimus quinque tantùm. Quid ni scriberet? Ne nunc quidẽ Regi prohibetur, aut Principi, quò minus aut rythmos, aut Psalmos, aut carmina scribat, quibus Dei laudes celebret. Scribimus indocti, doctique poëmata passim. Scripsit Iustinus Philosophus, qui nullo sacerdotio functus legitur, præclara volumina, quibus fidẽ Christi contra Gentes tutatus est. Scripsit & Apollonius vrbis Romanæ Senator. Scripsit Minutius causidicus quidam Romæ. Scripserũt & alij multi, quos enumerat Hieronymus. Nemo est, qui non laudi hoc illis potius, quàm vitio tribuendum existimet. Mittamus veteres; nostro quoq; seculo scripsit Henricus Rex Angliæ contra vestrũ idolum Islebiense, & egregiè doctrinã Ecclesiæ de Sacramẽtis tutatus est. Num quis factũ hoc illius reprehẽsione dignum iudicauit? Ipsa quoq; sedes Apostolica tantùm abest vt reprehenderet, vt etiam elogiũ illum illi defensoris fidei tribueret. Vtinam autẽ is qualis cœperat vsq; ad finem perseuerasset, neq; dum se caput Ecclesiæ constituit Anglicanæ, ab orbe se Christiano præcidisset: certè laude sibi debita non caruisset. Fecit idem & Albertus pius Carporũ Princeps: fecit & ille Ciceronis diligens imitator Christophorus Longolius, homo priuatus, neq; sacris vllis initiatus, vt intereà silentio prætercam & alios multos, & Picos illos Mirandulanos comites, viros excellenti doctrina præditos: Nemo est qui studium hoc illorum non esse putet laudibus efferendum. Quamobrem & sanctum Dauid laudamus, quòd spiritu Dei plenus Psalmos conscripserit, quibus Dei laudes celebraret, & homines ad pietatem inuitaret. Ac quò minùs id faciant illius exemplo alij quoque Reges, & Principes, quibus dona sua Spiritus sanctus impartiri dignatus est, non prohibemus. Quod autem dicis eum sacra constituisse, nunquid talia constituit qualia vos? Nunquid abiecit vetera, noua fecit omnia? Nunquid sibi sacerdotale munus aliquod vsurpauit? Nihil tale loquitur de eo scriptura. Quin si quid tale fecisset, Oziç & Ozæ pœnam non effugisset. Verùm dicit scriptura, eum constituisse quater mille ianitores, & totidem psaltes canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum. Pium opus & laude dignum. Fecit etiam hoc sanctus pater tuus, serenissime Rex, non ita pridem in Christo defunctus: Ædificauit sacellum, quod facere Dauid prohibitus est, egregio quodam opere, magnoque sumptu: instituit in eo psaltes, qui Deo laudes decantarent: dotauit etiam non paucos Ecclesiæ ministros, qui quotidie sacrum illud peragerent: quo fit eius rei memoria potissimum, quemadmodum Angelus Gabriel parituram Virginem, ex qua mundi salus nasceretur, annunciauit. Fecit idem & auia tua Alberti Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Regis filia, soror Regis, vxor Regis, mater quatuor Regum: instituit & ipsa psaltes, qui singulis diebus officium de passione Dominica decantarent, & sacrum, in quo potissimùm eius fit commemoratio, peragerent. Fecerunt & alij maiores tui, quos enumerare nunc necesse nõ est. Fecerunt autẽ summa cum laude pietatis & religionis. Sed nunquid similia sacra constituerunt ij, quorum causam suscepit Brentius? nihil minus.

Argumentatione ex lege. Deut. 11.

Responsio.

Obiectio ab exemplis veteris legis.

2. Quæst. 7 Petrus paragr. Daniel.

Nazian. in sermone in sancta lumina id est epiphaniorum.

Hiero. in 1. cap. Ionæ.

De exemplo Danielis.

Atha. in Synopsi diuinæ scripturæ.

Iustinus Philosophus.

Apollonius.

Minutius.

Hiero de viris illustribus.

Henricus Rex Angliæ.

Albertus pius.

Christ. Longolius

Pic. Mirandul.

2 Par. 23.

Pietas patris & auiæ Regis Poloniæ Sigismundi.

Quin

Quin ea quæ sunt per maiores suos constituta, auctore Brentio, euerterunt potius. Itaq; contra se testimonia proferre videtur Brentius, ac eos ipsos damnare, quorum auctoritatis assertor videri vult. Sic suo se ipse gladio iugulat. Nihil igitur ostendit adhuc, vbi de doctrina religionis iudicium sibi Dauid sumpserit: quin illud potius iudicauit, quæ sacra sunt à piis principibus instituta, ea per summam impietatem à suis esse euersa. Quod autem diximus de Dauide, idem de Solomone quoq; sibi responsum esse putet.

Sed Iosaphat, inquit, abstulit excelsa & lucos de Iuda, & reformauit missis in vrbes regni sui non sacerdotibus tantùm, sed etiam principibus suis, Ecclesiam Dei. Abstulisse excelsa & lucos de Iuda Iosaphat legimus, quòd autem reformauerit Ecclesiam, nec in Regum, nec in Paralipomenon libris alicubi reperitur. Sic autē legitur in libro Paralipomenō: Quod misit Iosaphat de principibus suis Benhail, & Obdiam, & Zachariā, & Nathanalem, & Micheam, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cum iis Leuitas, Semeiam, Nathaiam, &c. & cum eis Elisama, & Ioram Sacerdotes, docebantq; populum in Iuda, &c. Misit igitur Prophetas, Leuitas, & Sacerdotes, qui populum docerent: misit cum eis etiam, sicut scribit commentator, aliquot ex principibus suis, vt populum inducerent ad obediendū, & punirent rebelles, si quos inuenirent. Et hic locus Brenti, magis aduersatur tibi, quàm, vt quam tu vis, eam sententiam confirmet. Sed audi quid sequatur in eodem libro: Constituit, inquit, Iosaphat Leuitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israël, vt iudicium & causam Domini iudicarent, præcepitq; eis: Omnem causam quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, vbicunque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de iustificationibus, ostendite eis, &c. Amarias autem Sacerdos & Pontifex vester, in iis quæ ad Dominum pertinent, præsidebit. Porrò Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad Regis officiū pertinent. Quid hæc sibi verba volunt Brenti? An non apertissimè sententiā tuā oppugnant? Quid enim hic aliud facit Iosaphat, quàm quod in Deuteronomio præceptū fuisse cōmemorauimus? Vult vt omnis quæstio de lege, de mandato, de cæremoniis, de iustificationibus nō ab aliis decidatur, quàm à Leuitis & Sacerdotibus. Deinde verò potuit ne magis apertè, quàm hoc loco fecit, quod sit Sacerdotis & Pontificis ac regis discrimen indicare? quando dicit, Amariam Pontificem in iis, quæ ad Dominum Deum: Zabadiam in iis, quæ ad Regis officium pertinent, præsidere debere. Quæso te Brenti, pertinerène putas ad Deum religionem, siue doctrinam religionis? Quod si putas, id quod res est, ad Deum pertinere, cur à Rege potiùs, quàm à Pontifice iudicari vis, contra tam manifestam scripturam? Sed qui tantoperè de scripturis gloriaris, hunc scripturæ locum nunquam inspexisse videris. Vide autem num & nos iisdem te lædoriis hoc loco perstringere possemus, quibus tu, cùm nullam etiam legitimam causam habeas, venerabilem virum Petrum à Soto toties perstrinxisti? Verùm de re proposita dicere malumus. Nihil fecerūt ab officio piorum Regum alienum, Iosaphat, Ezechias, Iosias, quòd ab Episcopis & Sacerdotibus admoniti, excelsa & lucos de Iuda abstulerunt, quòd aliquos etiam de suis Principibus miserunt, qui populum in iis quæ sunt ad Deum parêre Pontifici iuberent, qui iuxta legem in Deuteronomio cōscriptam, non ab aliis quàm Leuiticis & Sacerdotibus, de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus iudicium fieri procurarent. Quid autem & priscis illis seculis, & hoc nostro, maiore studio contenderunt à suis Regibus & Principibus Sacerdotes & Episcopi Catholici & Orthodoxi, quàm vt exemplo piorum istorum Regum auferrent excelsa & lucos de Iuda, vt iudicium de lege Domini ne permitterent aliis, quàm ad quos propriè pertinere videtur, Sacerdotibus & Episcopis? vt si viderent alicubi sacrilegum altare contra legitimum erectum, pestilentiæ & mendacij cathedram contra veritatis cathedram constitutam, euestigiò nulla prorsus mora interposita, demolirentur & euerterent. Hoc semper ab Imperatoribus & Regibus Christianis Episcopi petiuerunt, hoc petunt etiam nunc. Quid enim possumus nos Episcopi, qui nullam nostram habemus priuatā, sed Catholicam fidem tuemur & retinemus? Quid aliud possumus quàm docere, monere, deq; doctrina religionis iudicare? Si comperta fuerit impia & hæretica, eam condemnare, sectatores eius è cœtu piorum eiicere. Verum est autem quod à Paulo scribitur: Quod suo ipsius iudicio condemnatus est hæreticus, ipse pridem è cœtu se piorum eiecit. Quamobrem, cùm nihil hac ratione proficimus, quid aliud nobis faciēdum restat, quàm vt Regum & Principum nostrorū officium imploremus, vt & eos hortemur, oremus, & obsecremus, quò piorum Regum horum exemplo excelsa vestra, hoc est, altitudinem vestram hæreticorum extollentem se aduersus sciētiam Dei (qui sic inflati estis sensu carnis vestræ, vt iam non contenti sitis esse similes Altissimo, sicut Cherub ille, qui proptereà detractus est in profundum laci: verùm etiam supra Altissimum esse cōtendatis, dum de Altissimi, hoc est, de Spiritussancti decretis in Conciliis, quæ legitimè congregata sunt, sancitis, iudicādi potestatem vobis arrogatis) vt hanc altitudinem vestram destruant, vt auferant hæc excelsa vestra simul & lucos. Nam quoties ad Catholicorū ciuitates venitis, non ferè nisi in lucis, hoc est, in tenebris, in opacis locis, in angulis excelsa ista dogmata vestra, in quibus mirum in modum vobis placetis, rudibus inculcare cōsueuistis. Hoc si fecisset Carolus Imperator, si statim initio excelsa ista vestra & lucos de Iuda, de Ecclesia Dei abstulisset, meliore

Responsio. De exemplo Iosaphat.

2. Par. 17.

2. Par. 19.

Exemplo Iosaphat Brentius redarguitur, suoque telo iugulatur.

Episcopi Principum implorant auxilium aduersus hæreticos & illorum idola.

Ad Tit. 3.

Hæreticorum plus quàm Satanica superbia.

meliore nunc statu esset religio Christiana, neque tot fuisset infortuniis Germania mactata. Verùm nihil est, quòd quis religiosissimo Imperatori quasi negligentiæ crimen obiicere velit. Fuit ille voluntate magis promptus, quàm facultate paratus ad excelsa ista vestra, & lucos auferendos. Sed peccatis nostris factum est, vt per quos minimè oportebat, sanctæ cogitationes illius, quò minus ad rem conferri possent, impedirentur.

Imperatoris animus erga Ecclesiam.

Tu verò Sigismunde Rex Auguste, potes adhuc exemplo piorum Regum horum, excelsa ista, & lucos istos ac Lukiskos de Iuda, hoc est, de Ecclesia verè Deum confitentium, quam tibi tuendam ille commisit, auferre. Potes vel nutu saltem magno tui nominis dedecore, magna subiectæ tibi Polonæ gentis infamia cathedras contra cathedras constitutas euertere: potes altaria contra altaria erecta demoliri: potes non ita magno negotio, modò velle te homines intelligant, efficere, vt multitudinis credentium sit cor vnum, & anima vna. Nam in regno tuo (Deo sit gratia) nondum eò res processerunt, quò, proh dolor, in finitima nobis Germania progressas esse videmus. Facilius nascens malum opprimi potest, quàm quòd iam est inueteratum. Quamobrem principiis obsta, ne quod sequitur occini tibi, quod absit, posteà queat, serò medicina paratur. Vidisti iam quæ loca protulerit è scripturis Brentius. Quod autem is aliud, quàm tela nobis, quibus oppugnari per nos posset, suppeditauit? Mihi certè nonnunquam in mentem venit subuereri, ne sibi Petrus à Soto præuaricatorem eum apposuisse videatur. Sic omnia, prudens an imprudens diuinare non possum, diligenter produxit, quæ ad eam, quam confirmandam suscepit causam, infirmandam pertinere videntur.

Ad Poloniæ Regem adhortatio Episcopo digna.

Incipit iam tandem ἀλληγορικῶς explicare legem illam, quæ iubet Sacerdotes tantũ Aaronis sacrum adolere thymiama. Quamuis autem nihil hoc ad præsens institutum faciat, ne sibi tamen allegorica ista interpretatione nimis placeat, simul vt pij fraudes istorum intelligãt, nec eorum illecebris inescari se patiantur, libet hac quoq; de re pauca verba facere. Adolere, inquit, thymiama, significat placationẽ cœlestis iræ. Ac voluit Spiritus sanctus, vt soli Aaronici Sacerdotes thymiama adolerent, quo significaretur, solum Iesum Christum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, solo suo thymiamate, sola sua intercessione, passione & morte, placare iram Dei patris, & reconciliare ei hominũ genus. Sorbonici autem & Asotici tribuunt hanc maiestatem & virtutem non soli personæ Christi, sed etiam operibus aliorũ hominum: Nec tamen iis operibus quæ fiunt ex præscripto verbi Dei, verumetiã iis, quę ipsi somniant, & ad gloriam Dei illustrandam suo ipsorum excogitant. Etsi enim nugantur, opera habere hanc virtutem non ex se, sed ex gratia, tamen anteà demonstratũ est, quòd impietas & idololatria sit, creaturæ tribuere quod soli diuinæ maiestati, & soli personæ Christi conuenit. Quare manifestum est, quòd Sorbonici & Asotici legem de adolendo thymiamate ita perstringunt, vt digni sint non corporali tantùm lepra, sicut Ozias, verumetiam æterna ignis gehenna. Quod sanè publicum, nisi resipiscant, proculdubiò euadere non possunt.

Obiectio Brentii ab allegorico sensu legis.

Quòd adolere thymiama significauerit placationem cœlestis iræ, non grauatim tibi concedimus. Sed nec illud diffitemur, sacerdotium Aaronis figuram & vmbram fuisse sacerdotij, quo functus est Christus in ara crucis, vbi semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, cui nos per sacrificium hoc reconciliauit: vnum cum illo manens, cui offerebatur: vnum in se faciens, pro quibus offerebatur: vnum existens ipse, qui offerebat, & quod offerebatur. Quod autem asseris, propterea solos Aaroniticos Sacerdotes thymiama adolere, quo significaretur solùm Iesum Christum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, solo suo thymiamate, sola sua intercessione, passione, & morte placare iram Dei patris, & reconciliare ei humanum genus, Sorbonicos autem & Asoticos Prælatos tribuere hanc maiestatem & virtutem non soli personæ Christi, sed etiam operibus hominum, &c. Quos tu Sorbonicos & Asoticos voces, aut quid iis verbis tibi velis, non satis assequimur. Nam si quia Sacerdos in æternum secundum ordinẽ Melchisedech Christus est, ideò nullos iam dici & esse vis sacerdotes: si quia mediator & reconciliator noster Christus est, ideò nullos vis dici mediatores alios & reconciliatores: si quia sedens ad dexteram patris Christus interpellat pro nobis, ideò non vis vt ipsi quoq; alter pro altero interpellemus, vide, ne quos fortasse non vis, eos Sorbonicos & Asoticos Prælatos voces. Quid est enim, aut quid fuit ab Apostolorum temporibus magis vsitatum in Ecclesia, quàm vt Ecclesiæ ministri sacerdotes vocarentur, ex eo præsertim tempore, quo desiit Iudæorum sacerdotium?

Responsio.

Iam verò quòd mediatores & reconciliatores iidem vocantur, non minus & illud vetus est. Sanctus ille Martyr & Episcopus Cyprianus, Sacerdotibus, inquit, maior labor incumbit in asserenda, propitianda, & procuranda Dei maiestate. Apertius autem Gregorius Nazianzenus, qui speciale sacerdotis officium esse dicit, populi mediatorem apud Deum effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Quem præceptorem suum sequutus Hieronymus, vocat Sacerdotem Dei sequestrum & hominum. Et æqualis horum Ambrosius Iesum alloquens: Quoniam, inquit, me peccatorem, inter te, & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses; nec per me indignum famulum tuum, eorum salu-

Etiam sacerdotes vocari mediatores & reconciliatores.
Cyp. lib. 1. epist. 3.
Nazian. in Apologet.
Hier. in Malachiæ cap. 2.
Ambr. in oratione priore præparatoria ad Missam.

ſalutis pereat pretium, pro quibus victima factus, ſalutaris dignatus es eſſe redemptio. Ad eundem modum Ioannes quoque Chryſoſtomus, mediū ſtare dicit ſacerdotē inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & noſtras petitiones illuc proferentem, Dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos, qui offendimus, ex illius manibus eripientem. Vides quid iſte ſacerdoti tribuat? Sed audi quid alio loco dicat: Sacerdotem enim ait, pro vniuerſo orbe legatum intercedere, deprecatoremq; eſſe apud Deum, vt hominum omnium non viuentium modò, ſed etiam mortuorum peccatis propitius fiat. Itaque quaſi mundus vniuerſus illi concreditus, atq; omnium ſit pater, ſic ipſum ad Deum accedere. Ac paulò pòſt: Cùm autē ille & Spiritū ſanctum inuocauerit, ſacrificiumque illud horrore ac reuerentia pleniſsimum perfecerit, communi omnium Domino manibus aſſiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli ſacerdoti aſsident, & cœleſtium poteſtatem vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus eſt. Et qui fuit his omnibus vetuſtior Anacletus, quartus à Petro Pontifex Romanus. Sicut, inquit, ipſe filius Dei mediator fuit Dei & hominū, ita & vos vice illius in Eccleſia eſtis conſtituti, vt inter Deum & homines legatione eius fungamini. Hæc ille, ſcribens ad Epiſcopos per diuerſas regiones conſtitutos. Et qui fuit ſucceſſor eius Celeſtinus: Cùm, inquit, ſanctarum plebium præſules mandata ſibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt cauſam, & tota ſecum ingemiſcente Eccleſia, poſtulant & precantur, vt infidelibus donetur fides. Gregorius quoque Magnus ſucceſſor huius: Quid Antiſtes, inquit, ad Dominum, niſi pro delictis interceſſor quidam eligitur? Vides quemadmodum hi omnes & mediatores, & reconciliatores, & ſacerdotes, ac legatos, & interceſſores vocant eos, quos vos nihil aliud eſſe vultis, quàm Eccleſiæ miniſtros. Num & hos tu Sorbonicos & Aſoticos Prælatos eſſe dices?

Chry. de verbis Eſaiæ hom. 5.

Ibidem li. 6. de ſacerdotio.

Anacletus Pot.

Celeſtin. epi. 1.

Gre. li. 1. ep. 24.

Neque tamen vel horum, vel poſteriorum quiſquam, qui vulgò vocantur Scholaſtici, tribuit hoc vnquàm Eccleſiæ miniſtris, quod proprium eſt filij Dei munus, vt eos ad eundem modum legatos, mediatores, interceſſores, reconciliatores eſſe diceret, quemadmodum ipſi Chriſto vero Dei filio hæc omnia cōpetunt: Nihil enim aliud eis tribuūt, quàm quod à Paulo tribuitur: Deus, inquit ille, nos reconciliauit per Chriſtum, & dedit nobis miniſterium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, & non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Chriſto ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Quid autem dixit aliud Apoſtolus, quàm quod anteà dixerat ipſe Chriſtus? Pax, inquit, vobis. Sicut me miſit pater, & ego mitto vos. Quam autem ad rem pater miſit filium, niſi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hanc ipſam rem ſuos quoq; filius miſit in vniuerſum orbem Sacerdotes & Epiſcopos, vt eorum miniſterio recōciliarentur Deo: ſi qui ſe ab illo deſiunxiſſent, peccatiſq; ſuis eum offendiſſent. Quod ergo dixit Chriſtus, Miſit me pater, idem eſt cum eo, quod dicit Apoſtolus, Deus erat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi. Quod verò ſubiungit, Ita & ego mitto vos, idem eſt cum eo quod idem dicit Apoſtolus: Poſuit in nobis verbum reconciliationis: Pro Chriſto legatione fungimur: & Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo. Quamobrē non contentus ſemel dicere, dixit repetita vice, Pax vobis, vt indicaret ſe & pacem illis feciſſe, & pacem per illos mittere nobis.

Scholaſtici non tribuunt ſacerdotibus quod vni Chriſto ferri debet acceptum.

2. Cor. 5.

Ioan. 20.

Vides igitur qua ratione dicatur Sacerdos, Mediator, Legatus, Reconciliator Chriſtus Dei filius, qua rurſus ratione eadem omnia miniſtris Eccleſiæ ſacerdotibus tribuantur. Chriſtus hæc omnia eſt, virtute ſua, qui per ſanguinem ſuum reconciliauit nos Deo patri. In homine ſacerdote nihil eſt præter miniſterium: Quo quidem fungitur is primùm, cùm annunciat populo per Chriſtum in cruce pro nobis paſſum & mortuum, peccatorum remiſsionem nobis obtentā, ac Deo Patri nos eſſe reconciliatos. Deinde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam ſint per Chriſtum omnia, quæ ad reconciliandum Deo patri genus humanū pertinerent, vt ex ipſius Chriſti parte nihil deſit hominibus ad ſalutem conſequendam, vt ne ſibi deeſſe velint ipſi, ſed pro ſe quiſque reconciliari Deo ſtudeat: nec exiſtiment ſolùm hoc ſufficere, ſi ſciant & credant, quòd cùm inimici eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, ſed requiri præter ea, vt ipſi adferant aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in ſe transferendum, vt peccata ſua deteſtentur, vt conuertantur ad Dominum, vt in illo ſpem & fiduciam ſuam collocent, vt illius amore inflammentur, ac per fidem viuam, & per ſacramentorum ſuſceptionem illud efficere conentur, vt quem fructum vniuerſo mundo Chriſti mors attulit, eius participes eſſe queant: quo quidem tempore legatione fungitur, & reconciliationis miniſterium exequitur ſacerdos apud homines pro Chriſto capite. Quando autem ſtās ad altare, eam quę per fuſum in cruce Chriſti ſanguinem facta eſt reconciliationem, Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, in totius Eccleſiæ perſona ſupplex rogat, vt illius reconciliationis virtute populo ſuo propitius eſſe, ac fructum illius ad ipſum redundare velit: legatione fungitur, & reconciliationis miniſteriū exequitur apud patrem cœleſtem pro Chriſti corpore, Eccleſia. Nihil hîc igitur Chriſto detrahitur: niſi

Aliter atque aliter Chriſto et ſacerdotibus cōpetunt hæc nomina ſacerdotis, mediatoris, legati, reconciliatoris.

Rom. 5.

forte quia Christus interpellat pro nobis, ideò detrahitur Christo, quòd sacerdos etiam interpellat: qui non solùm tunc legatus est, & reconciliationis minister, quando prædicat Euãgelium, verumetiã cùm baptizat, cùm pœnitentem absoluit, cùm Eucharistiæ sacramentum porrigit, cùm orat pro populo, cùm corporis & sanguinis Christi sacrificium offert. In omnibus his reconciliationis est minister: quam non modò verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræsentat: ac quemadmodum ea facta sit in cruce sub aspectum astantis populi, subiicit, atque omnia facit, vt fidei suæ commissus populus, reconciliationis in cruce factæ fructum consequi posit: Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipso Christo. Illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri: illius pretij quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, nec per alium petit, quàm per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem preces suas omnes concludit: quandoquidem illum esse verum sacerdotem, verum mediatorem, reconciliatorem, interpellatorem agnoscit. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium, sacerdos manus tantùm & linguam accommodat. Itaque virtus omnis & efficacia, non est vnquam tributa nisi vnico mediatori Christo, nisi vnico illi sacrificio, quo se ille obtulit in ara crucis. Sacerdoti nihil est attributum præter ministerium.

Omnis gloria in solum Christum à sacerdote, quãuis mediatore, transfertur.
Quid scholasticis opus operans & operatum.
Antisidi. in prima parte summæ.
Innoc. li. 3. mysteriorum Missæ cap. 5.
Missæ valet ex opere operato Scholastici quãtum Christo Mediatori tribuunt, eosque indignè taxari.

Quamobrem nihil habes quod quiriteris Brenti. Non tribuimus creaturæ, quod est solius diuinæ maiestatis, quodque soli cõuenit Christi personæ. Quò magis autem ita rem habere cognoscas, omnem nos gloriam in solum Christum transferre, etiamsi peccator sit minister, non ideò minus valere putamus, quòd manibus illius offertur sacrificium. Nihil enim tribuimus hominis operi per se considerato, sicut falsò tu nos insimulas: sed omnia referimus ad illud Christi solius opus, quo se pro nobis Deo patri victimam obtulit in ara crucis. Et hoc est quod à scholasticis dicitur, missam valere ex opere operato, non autem ex opere operantis. Opus operans appellare placuit, siue sacerdotis actionem, quod Antisidiorensi visum est, siue sacerdotem ipsum sacris operantem. Sic enim loquitur Innocentius: Non ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit Sacramenti, sicut nec infirmitas Medici virtutẽ medicinæ corrumpit. Quamuis igitur opus operans aliquando sit immundns, semper tamẽ opus operatum est mundum. Opus operans vocat hîc Innocentius ministrum sacerdotem. Opus autem operatum vocant Scholastici, rem immolatam. Cùm itaque docent missam ex opere operato valere, quid aliud videntur docere, quàm non esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, verùm ipsam, quæ præsens est in altari, rem immolatam, ipsum verum Christi corpus, quod pro nobis traditum est, ipsum verum Christi sanguinem, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum. Huius pro nobis traditi corporis, huius pro nobis fusi sanguinis virtute, non merito sacerdotis aut actione fieri, vt cum Deo reconciliationem, peccatorũ remissionem, & ea quæ petimus consequamur omnia. Potuit autem dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis consentaneum? Quid enim? An non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione, (nam passio Christi est sacrificium quod offerimus) collocari iubent? cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quisquam in sanctitate vel in externo sacerdotis opere spem suam defixam habeat, verùm in agno illo immaculato, cuius pretioso sanguine redempti sumus: Hic est, qui tollit peccata mundi: hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem, dabit nobis. Hic est verus aduocatus, mediator, & reconciliator noster. Homo sacerdos, minister tantùm est reconciliationis: ministerium enim reconciliationis dedit illi Deus. Vera propitiatio, vera pro peccatis nostris reconciliatio, verus sacerdos in æternum, solus sanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus est, & exauditur semper pro sua reuerentia, non est alius quàm ille, qui per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, qui sedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis Dominus noster Iesus Christus. Cuius corporis & sanguinis sacramentũ, cùm præsens adsit in altari, cũ subiiciatur sub oculos adstantiũ, quemadmodũ ille semel oblatus est ad multorũ exhauriẽda peccata: in huius sacramenti pręsentia, sicut à sancto martyre Cypriano scriptũ est, non superuacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustũ repulsam.

Hier. 17.
1. Pet. 1.
Ioan. 1.
Ioan. 15.
2. Cor. 5.
Hebr. 3.
Heb. 9.
Rom. 8.
Hebr. 9.
Cyp. serm. de cœna Domini.

Hæc est eorum doctrina, quos tu Asoticos & Sorbonicos Prælatos vocas. Quæso autem te, num tribuunt creaturæ, quod soli diuinæ maiestati, & soli personæ Christi conuenit? Quò certiùs autem cognoscas, ita rem habere sicut diximus, quamuis multi sint, qui tractent quæstionem hanc, vtrùm sacerdotis mali Missa tantundem valeat, quantùm boni (tractant enim eam. 1. Thomas de Aquino. 2. præceptor eius Arbertus. 3. Bonauentura. 4. Ioannes Gerson. 5. Gabriel Biel, & alij nõnulli) nos tamẽ vel vnius Ioannis Scoti testimonio cõtenti erimus, & eius verba paucis adscribemus: Missa, inquit ille, nõ solùm valet virtute meriti siue operis operãtis, sed etiã virtute sacrificij & operis operati. Vel non solũ valet virtute meriti personalis sacerdotis offerentis, verumetiã virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius

1. Part. 2. qu. 82. artic. 6.
2. In li. 4. sent. dist. 13 art. 31.
3. In 4. lib. sent. dist. 13 qu. 4.
4. ser. 2. de die mortuorum.

persona

personæ per ministrum communem offertur sacrificium. Alioqui missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia: quod reputatur communiter inconueniens. Et rationabiliter iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Quandoquidem enim Christus vt summus sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Hic dices Brenti: Vel hæc ipsa verba planum faciũt ita esse, quemadmodũ à nobis cõmemoratum est, quòd virtutem recõciliationis non soli personæ Christi tribuitis, verumetiam operi sacerdotis. Audi quæso Brenti: Duas personas sustinere sacerdotem docemus: vnum Christi capitis, cùm cõsecrat, siue sanctificat, offert, distribuit. Tunc manus, lingua, ministerium hominis est mortalis, ipsa verò consecratio, siue sanctificatio, oblatio, distributio, denique virtus omnis & efficacia, non est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Aliam Christi corporis Ecclesiæ: vt oblationis in cruce factæ per filium, cuius fit in altari repræsentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat. Hoc igitur dicit Scotus, siue sacerdotem consideres, tanquam Christi capitis, siue tanquam Christi corporis ministrum, vtroque modo valet Missa. Nam quod ad prius illud ministerium attinet, non refert quo sit vitæ merito sacerdos: Christus est enim summus ille sacerdos, qui semetipsum offert. Panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Quamobrem non hominis sacerdotis actio, verùm Christi sacerdotis oblatio, Christi caro, quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est per quã salutẽ consequimur: hominis autem sacerdotis, nihil aliud est quàm ministeriũ. Virtus omnis penes carnem illam est, quæ cùm propter nostram salutem in cruce pependisset, nunc ad dexteram Dei collocata pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cum diabolo reputatur, sed non contaminatur donum Christi. Quod per illum fluit, purum est: quod per illum trãsit, liquidum venit ad fertilem terram. Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest: per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus sacramenti, ita est vt lux, & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Quod verò spectat ad posterius ministerium, quo sacerdos fungitur pro Christi corpore Ecclesia, si dicit Scotus, aliquid valere ministri meritum, si bonus sit, quid aliud dicit, quàm quod scriptura loquitur: Multum valet deprecatio iusti? Sed si nullum etiam sit sacerdotis meritum personale: valere tamen dicit sacerdotis preces, virtute meriti generalis Ecclesiæ, cuius personam agit: quæ tamen non aliter valent, nisi pro nobis interpellet verus ille sacerdos, mediator, & recõciliator noster, Dominus noster Iesus Christus, ita vt omnis virtus & efficacia precum etiam nostrarum, ex illius interpellatione pendeat: qui nisi pro nobis interpellaret, nullum esset precum nostrarum pondus, quæ quicquid valent, in illo & per illum valent. Hæc est Ecclesiæ doctrina Brenti, quæ si quid aliquando tribuit operibus, hactenus tribuit, quatenùs eius qui passus est, & mortuus pro nobis, precioso sanguine sunt respersa, ex quo precium suum omne mutuantur: omnẽ vt virtutem & efficaciam soli tribuat pro nobis fuso Christi sanguini. Verùm hac de re scripsimus vberius in Confessione nostra Christiana, vbi & quale sit sacerdotium sacrificiumque nostrum, quod hoc loco perstringere tu videris, & quid operibus hominũ ab Ecclesia tribuatur, copiose disseruimus. Fortassis autem legisti Brenti, quid scribat Basilius locum illum adducens Euangelij, Date eleëmosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Sic enim ille loquitur: Non quòd per se ista ad mundationẽ sufficiant, cùm principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi: in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, si in vno quoque dignos resipiscẽtiæ fructus fecerimus. Quod ille dixit de eleëmosyna, hoc idem nos quoque sentimus de omnibus aliis piis operibus. Quibus si quando mundari, vel reconciliari quenquam Deo dicimus (nam & ieiunia & preces ad placandam iram Dei non sine scripturarum auctoritate rectè adhiberi docemus) principaliter tamen egere nos misericordia & sanguine Christi profitemur: per quem & in quo valent, quicquid valent opera nostra omnia. Hæc vos aut ignoratis Brenti, atque ita neque quæ dicitis, neque de quibus affirmatis, intelligitis: aut si non ignoratis nos ita docere, tanto maior est improbitas vestra: qui cùm secùs rem habere sciatis, apud multitudinem tamen imperitam nos traducere non veremini, quasi nos per summam impietatem creaturæ tribuamus, quod soli diuinæ maiestati, solique personę Christi conuenit: & cum veritate non possitis, eiusmodi confictis calumniis perficere studetis, vt quàm plurimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia Dei, segregare queatis. Verùm hæc extra causam hac quidem de re dicta sufficiant.

Redit iterum ad conuitia Brentius, & grauiter inuehitur in Petrum à Soto quòd scripserit Ozam licere sibi credidisse simplicius & præter omnem temeritatem arcæ manus admouere. Quasi verò multum hoc ab eo dissimile fuerit, quod à Gregorio Nazianzeno, quem Theologum Græci vocant, scriptum est, Ozam hunc arcam iamiam lapsurã manu sedula & solicita sustentasse. Certè quod sedulò, quod solicitè fit, non omninò temerè fieri videtur. Adeò veteres etiam illi Theologi, non se putauerũt vlla necessitate adstrictos esse, vt iisdem semper verbis scriberent, quæ in Canonicis libris continentur. Sed cùm validiora, quæ

Scot. In expositione sacri canonis missæ, lectione 26. in quotlibetis quæst. 20.
Ioan. 6.
Sacerdos duas sustinet personas.
Sacerdotum improbitas non derogat efficaciæ sacramentorum.
Aug. tract. 5. in Ioan.
Iaco. 5.
Quatenus Ecclesia operibus nostris tribuat aliquid.
Basil. in regulis contractioribus, quæst. 27.
Quomodo dicamur operibus mũdari, Deoque reconciliari.
Controuersia de Oza manus arcæ admouente. Responsio.
Naz. in Apolog.

proferat, argumenta non habeat, cauillis eiusmodi virum & bonum & doctum vexare conatur. Nos autem conuitia, iocos & scommata Brentij missa faciamus, ac silentio præteritis iis, quæ vel non multum ad rem faciunt, vel abundè iam à nobis confutata sunt, de re potius ipsa sermonẽ nostrum instituamus. Itaq; nihil est quòd de Oza quoq; plura verba faciamus, quandoquidem quæ dicta sunt de Ozia, rectè huc accommodari queunt. Quin & de gradu principum & Episcoporũ in Ecclesia (qua de re petulanter admodum cum venerabili viro Petro à Soto rixatur Brentius) non est necesse nunc agere pluribus: erit alius locus ea de re dicendi magis opportunus, vbi quem in Ecclesia Dei quisque gradum obtineat, ex Ecclesiæ praxi, Deo benè iuuante, demonstrabimus.

Ephe. 4. 1. Cor. 12. Nisi saluus in Ecclesia sit ordo hæreses non expugnabuntur.

Nihil autem erat quod offenderetur Brentius, quòd ex Pauli sententia Petrus ordinatissimam esse scribit Ecclesiam. Hac quidem de re cum Paulo rixari Brentium oportebat, non cum Petro. Quid autem potuit verius dici, quàm quod à Petro dictum est? Tolle, inquit, ordinem in docendo, & necesse est tot esse doctrinæ diuersitates, quot auræ flatus, quibus non minùs instabiliter circunferantur paruuli, quàm arundo à vento agitata. Nónne clamat hoc res ipsa Brenti, vt si minus Petro scribenti, saltem sectis istis tam dissectis, modò non ipsam vocem hanc emittentibus, ac re ipsa ita esse declarantibus, fidem habere te oportuerit? Satanismum enim hunc, quem operis huius initio recensuimus, quæ res nobis alia peperit, quàm quòd Apostoli, Pastoris, Doctoris officio fungi quisq; vult? etiamsi legitimè vocatus nõ sit. Verùm intelligit hoc Brentius, si saluus sit ordo in Ecclesia, hæreses consistere non posse: quamobrem hunc sibi præcipuè censet oppugnandum.

Virulenta Brẽtii obiectio circa principum potestatem.

Quid autem non fecit Brentius, vt quàm posit maxima Catholicis Episcopis principum odia conflare queat? Quàm virulenta sunt hæc illius verba? Ne autem Asotus omnem honorem & dignitatem auferat à Regibus & Principibus, facit eos auctoritate legis, quæ de ambiguis & difficilibus causis ad sacerdotes referendis extat, sacerdotum apparitores & lictores. Hoc restat, inquit, principi erga populum eius, superbiam & inobedientiam erga Dei ministros & doctores legis compescere, atq; seueritate legum, sententiam illorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat.

Responsio.

Quæso te Brenti, quoties aliquis fidem principis implorat, vt quem non sine causa portat gladium in maleficum aliquem stringi iubeat, num statim eum apparitorem & lictorem facit? At vos, inquit Brentius, vultis, vt hoc sine vllo suo iudicio & cognitione faciat. Quotus quisq; princeps autem est, qui de cædibus & maleficiis ipse cognoscat, & non aliorũ iudicio stringi gladium in sontes faciat? Nam à quocunq; tandem iudicatum fuerit, gladius certè non stringitur, nisi principis auctoritate: sicut nec iudicium vllum fit de seculi rebus quibuscunq; tandem, nisi principis auctoritate. Quàm pauci verò fures, quàm pauci sicarij, quàm pauci grauiorum etiam scelerum conuicti, supplicium capitis luerent, si non liceret id de quoquam sumere, nisi cuius causam princeps ipse iudicasset? Credit princeps à se constituto legitimo iudicio, habet apparitores & lictores suos, per quos, quas commeruerit quisque, pœnæ de quoquo sumuntur. Quòd si credit princeps iudicibus à se constitutis, quid ni credat iudicibus ab ipso Deo constitutis? vt faciat quod in Deuteronomio præcepit Dominus: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, ex decreto iudicis moriatur homo ille.

Iudiciũ de causa fidei semper penes Episcopos fuit.

Docebimus autem hoc suo loco, quod ex quo tempore penes Christianos esse cœpit imperium, ad hoc vsque nostrum seculum nemo fuerit Regum & Principum Christianorum, qui sibi de causa fidei iudicium arrogare sit ausus, de qua liberam semper cognoscẽdi potestatem penes solos Episcopos, quotquot se Christianos profitebantur, esse voluerunt. Quos illi pronunciassent hæreticos, eos pro hæreticis habuerunt, & ab omnibus tales haberi, nec receptum illis in suis terris dari sanciuerunt: Quam verò fidei doctrinam in concilio congregati Patres approbassent, eam firmiter ab omnibus obseruari mandauerunt: si qui contra venire ausi fuissent, seueritate legum in eos animaduertunt.

Iustin. Imperat.

Nũc vnicam Imperatoris Iustiniani constitutionem, quam in actis quintæ Synodi inserta reperimus, ea de re produxisse contenti erimus. Rem, inquit, non insolitam imperio & nos facientes, ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sententia, quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Eutychen, Macedonium, Arrium & Eunomium, ac quosdam alios ad iniquitatem non minores illis: toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Audis hîc Brenti, quòd rem non insolitam imperio se facere dicit Imperator. Nam ita factitabant anteà quoque Constantinus, Theodosius, Valentinianus, Martianus, & alij quidam Imperatores Romani.

Imperatores antiqui de fidei causa non cognoscebant.

Quid autem factitabant? Num de causis fidei cognoscebant? num hæreticum unquam pronunciabant? num indignos sacerdotio de sacris sedibus deponebant? nihil minus. Quin illi ab hac temeritate tam longè abfuerunt, quàm qui longissimè, vt quæ propria sunt sacerdotum, ea sibi sumerent: quod vererentur, ne quas pœnas de Ozia, deque Oza propter non dissimilem causam sumptas legerant, iisdem afficerentur & ipsi. Suum itaque iudicium sacerdotibus liberum permittebant. Si quos illi condemnatos hæreseos de suis sedibus deposuerant, eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuerunt: hoc est, quicquid sacerdotum sanxisset auctoritas, id cùm ipsi firmum & ratum habuerunt, tum ab

aliis

aliis omnibus imperio suo subiectis, firmum & ratum haberi iusserunt, & vt executioni debitæ mandaretur, ordinauerunt. Metuebat enim eorum quisque, si præire quàm sequi: si ducere potius ad se Dei spiritũ, quàm ab eo duci maluisset: ne vocẽ Christi sibi dicentis audiret: Vade post me Satana. Quamobrem nullus eorum de hæresi iudicauit vnquam, sed quos legitimè congregati Episcopi hæreticos pronunciassent, in eos quod iuris erat, statuerunt: nihil veriti, ne Brentius, aut eius similis aliquis, eos qui non castrorum & oppidorum aliquot Principes, verùm orbis totius Imperatores fuerũt, apparitores & lictores vocaret: si cũ Dei ministri essent, neque sine causa gladium portarent, vindices in iram, id quod sui fuit muneris exequerentur. Vsque adeò autem nihil eorum hac re maiestati detrahebatur, vt quantò se gerebant hac in parte submissius, tantò & apud homines honoratiores, & apud Deum essent subliniores. Quos enim in ministris suis quamlibet iuxta mundum vilibus & abiectis tantopere Deum honorare videbant, iis maiore cum alacritate reuerẽtiam & obedientiam omnem pręstabant. Fit enim non rarò, quales se Principes gerunt erga supremum omnium Regem Deum, vt populi sibi subiecti talia vicissim erga se studia experiantur.

Sed hîc obstrepit Brentius, Quid si sacerdos definiret aliquid contra legẽ Domini? Quid si ij qui iactant se esse Dei ministros & legis doctores, superbi ipsi & arrogantes essent, & nollent legi Domini obedire: an non liceret Principi seueritate & gladio suo vti? Quid autem Brenti, si Princeps à te persuasus, putaret aliquid contra legem Domini sacerdotes definiuisse, quod orbis totius Christiani consensus non esse contra legem Domini definitum testaretur? Nunquid non orbis potius totius consensui, quàm Principis alicuius sensui, ex tuo, vel tui similium sensu pendentis, fides habenda foret? Sed quid (inquit) si summus sacerdos fuerit pseudopropheta & somniator, & iuberet alienos Deos sequi, haberetq; suæ sententiæ suffragatores maximam partem sacrificulorum: an tum non liceret principi vnà cum paucis reliquis siue secularibus, vt vocant, siue spiritualibus, de impietate sacerdotis & suorum suffragatorum iudicare, & iuxta seueritatẽ legum in eos animaduertere? Hîc iam, inquit, respondet nobis Asotus, quòd in Ecclesia non possit deesse legitima sacerdotum successio, nec in illis doctrinæ veritas: quippè quòd habeat promissionẽ sempiternæ præsentiæ Spiritussancti. Quid autem dici verius potuit, quàm quod à Petro dictum est? Nisi fortè non sunt verę voces illæ Christi: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: Rogabo Patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum: quodque dixit idem de Ecclesia: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Quòd si potuit nõ verum dicere veritas, falsum scripsisse Petrum à Soto confitebimur. Neque enim solis hac Apostolis, verùm & eorum successoribus dicta sunt. Sed nihil est quod minus ferre possint hęretici, quàm vt aliquid sacerdotum legitimæ successioni tribuatur: quæ si quam debet auctoritatem retinuerit, iam sectas suas consistere non posse facilè perspiciunt. Atqui demonstrauimus hoc alibi, quòd & ibi est Ecclesia, vbi est legitima sacerdotum & Episcoporum successio: & ab hac successione semper doctrinæ veritas est petita. Testatur autem hoc aureus ille Vincentij Lirinensis libellus, quem ante mille ducentos plus minus annos, hac ipsa de re cõscripsit: neque fuit ferè veterum quisquam, qui quoties esset de dogmatibus Ecclesię exorta disputatio, non ad hãc tanquam ad sacram anchoram quandam sibi confugiendum esse putaret.

Obiectio alia.
Responsio.
Quid si Pontifex impia mandet, quærit Brentius.
Soti sententia.
Responsio.
Matth. 28.
Ioan. 14.
Matth. 16.
Ibi Ecclesia, vbi sacerdotũ legitima successio in sede Petri.
Vincent. Lirinen.
Testimonia Patrum.

Longè vetustissimus fuit Irenæus Lugdunensis Episcopus, qui docet, agnitionem veram esse doctrinam Apostolorum, & antiquum Ecclesiæ statum in vniuerso mundo, secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam quæ in vniuerso loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et in eodem libro aliquantò superius: Eis tãtum in Ecclesia Episcopis obedire iubet, qui successionem habent ab Apostolis: qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum patris acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali successione, quocunque loco colligantur, suspectos haberi vult, vel quasi hæreticos & malæ sententiæ, vel quasi scindentes & elatos, & sibi placentes, Audin' tu Brenti, quid Irenæus dicat? Cum successione, inquit, Episcopatus charisma veritatis certum acceperunt. Quò autem aliò remittit nos Tertullianus, quàm ad successionem hanc? Quid aliud exigit ab hæreticis, quàm vt ostendant ex qua auctoritate prodierunt? Edant, inquit, Origenes Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporum suorum, ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferunt. Sicut Ecclesiæ Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit. Proinde vtique & cæteræ, exhibent quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habeant. Confingant tale aliquid hæretici. Num autem ab hoc dissensit Cyprianus, cùm dicit, Ecclesia vna est, quæ vna intus esse & foris non potest? Nam si apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit. Quòd si apud Cornelium fuit, qui Episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in Ecclesia non est. Iam verò cùm Cathedræ Petri se consociari dicit Hieronymus, cùm qui iungitur illi, eum suum esse dicit, cæteros se nosse negat: quid aliud quàm ibi Ecclesiam, ibi charisma veritatis esse innuit, vbi est legitima Episco-

Irenæus lib. 4. cap. 69.
Ibidem cap. 43.
Tertul. de præscriptionibus hæreticorum.
Cyp. li. 1. epist. 6.
Patres commemorant successores Petri.
Hier. ad Damasum scribe...

Aug. contra epistolam Manichæi cap. 4.

Episcoporum succesio, quæ à Petro sumpsit initium? Quàm frequens autem est Augustinus in hac Episcoporum & sacerdotum successione commemoranda? Multa sunt, inquit, quę me in Ecclesiæ gremio iustisimè tenent. Tenet cōsensio populorum atq; gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Tenet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascendas oues suas Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatū sacerdotū succesio. Et alibi: Numerate, inquit, sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo Patrum, quis cui succesit, videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Psalmo scripsit in epistola ad Generosum ipse fecit, ad Romanos Episcopos inuicem sibi succedentes, enumerauit, à Petro vsque ad Anastasium. Quibus enumeratis, in hoc ordine, inquit, successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Quod idē & ab Optato, qui fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianum scribens, eum scire dicit, Petro primum Cathedram Episcopalem esse collatā, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus est, in quo vno Cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur: vt iam schismaticus esset qui contra singularem Cathedram, alteram collocaret. Ergo Cathedra vnica, quæ est prima, sedet prior Petrus, cui succesit Linus. Ac enumeratis vsque ad Syricium, qui tum in Cathedra Petri sedebat, Romanis Pontificibus: Vestrę, inquit, Cathedræ vos originē reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare. Simili enumeratione successionis Pontificum Romanorum vsus est antiquissimus Irenæus. Quo in loco simul illud asseuerat, quòd ad Romanam Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndique fideles, in qua semper conseruata est, ea quæ ab Apostolis est, traditio. Enumerationem autem hanc Irenæi transcripsit etiam in Ecclesiasticam historiam suam Eusebius.

Idem in Psalm. contra partem Donati. Idem epist. 165.

Opt. lib. 2. contra Donatistas.

Iren. li. 3. ca. 3. de auctoritate Romanæ Ecclesiæ.

Euseb. lib. 5. ca. 6. Eccle. histor.

Vides itaque iam Brenti, quantum huic successioni tribuendum putauerint viri doctissimi sanctissimique, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Optatus, & alij, quos longum esset omnes enumerando recensere. Sed adhuc Augustinum audiamus: Cùm igitur (inquit) tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quę vsque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per successionem Episcoporum, frustrà hæreticis circum latrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinet? Cui primas dare nolle, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam, salutemque animis via est, nisi cùm eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ auctoritati velle resistere? Et si vnaquæque disciplina quāquam vilis & facilis vt percipi posit, doctorem aut magistrum requirit, quid temerariæ superbiæ plenius, quàm diuinorum sacramētorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Et iterum alio loco, describens pestilentiæ Cathedram: Quoniam, inquit, Cathedram pestilentiæ non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum qui extra Ecclesiam, vel contra Ecclesiam sedes sibi instituerunt, Cathedram pestilentiæ dicimus. Qui enim inconcessa præsumptione reus est, quantò magis si & corrumpat traditionem eius, cuius sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsque ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitentes: vnde congruit etiam, eorum sedem Cathedram pestilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erunt, quia sub Dei nomine hoc agunt: constat enim suas illos causas sub Dei nomine agere. Non enim zelo Dei hoc agunt, sed sibi locum volentes defendere: cùm sciamus Core, & ducentos quinquaginta viros, per præsumptionem Deo offerentes, hiatu terræ absorptos esse: & Osiam regem cùm Deo illicitè obtulisset, lepra in fronte percussum. Quam graphicè verò depingit vos Augustinus Brenti? Cathedram vestram, vocat Cathedram pestilentiæ: vel hoc ipso nomine, quòd ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsque ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum, perturbatis: ordinem sine origine vobis vendicantes, hoc est corpus sine capite profitentes. Nec ideò vobis id impunè futurum dicit, quòd sub Dei nomine hoc agitis, quasi verbum & Euangelium eius vindicare volentes, cùm constet, vestras vos causas agere sub Dei nomine, vestrum vos verbum sub verbi Dei prætextu propagare velle. Potuitne dici quicquam aptius ad vos describendos? Tales enim vos esse, quales describit Augustinus, negare non potestis.

August. de vtilitate credendi. cap. 17. & 49.

Idem de quæstionibus veteris & noui Testamenti quæstion. 110. Cathedra pestilentiæ apud hæreticos.

Sedibus Apostolorum pereuntibus sola perstat inuicta sedes Petri Romana.

Neque verò nos hoc dicimus Brenti, quod nos tu dicere fingis, ideò statim Apostolico spiritu quemq; præditum esse, quòd sit in Apostolorum sedibus collocatus, neq; sic vnū aliquē Episcopum sempiternæ Spiritussancti præsentiæ promissionē habere dicimus, vt errare iam non posit. Scimus errasse, qui Iacobo Hierosolymis, qui Andreæ in Achaia, qui Matthæo in Æthiopia, qui Philippo in Phrigia, qui Ioanni in Asia, qui Bartholomæo in India, qui Iudæ in Perside, qui Paulo successerunt in Græcia. Sola est Romana Ecclesia, ad quam nunquā accessum habuisse perfidiā scribit Cyprianus: in qua semper Apostolicæ Cathedrę viguisse principatum narrat Augustinus: in qua Patrum auctoritatem incorruptam seruari testatur Hiero-

Laus Romanæ Ecclesiæ. Cyp. lib. 1. epist. 3. Aug. epist. 142.

Hieronymus: neq; dubitat Romanam fidem, Catholicam fidem 2.appellare : sicut & Ambrosius Episcopos Catholicos vocat Romanam Ecclesiam. Ad Pammachium verò & Oceanum scribens Hieronymus, Quisquis es, inquit, assertor nouorũ dogmatũ, quæso te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris quod anteà nesciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerũt? Vsq; ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Quid tibi videtur Brenti? An non iisdem verbis rectè nos vti contra vos possemus. Cur post mille quadringentos & amplius annos docere nos conamini, quod antè nesciuimus? Cur profertis in medium, quod neq; Petrus, neq; Paulus, neq; quisquam legitimus eorum successor edere voluit? Vsq; ad hunc diem sine ista doctrina vestra mundus Christianus fuit. Illam adulti fidem tenebimus, in qua pueri nati sumus. Vsq; adeò autem Romana fides, catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, quemadmodum in Ecclesiastica historia scriptum, & in codicem Iustiniani relatum esse legimus, noluerit de fide disputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti subditi eam religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus initiò tradidisset, ac tum Damasus Romanus Pontifex custodiret. In Chalcedonensi quoq; cõcilio sic legimus acclamatum: Omnes ita credimus, Papa Leo ita credit: Cyrillus ita credit: Papa Leo sic interpretatus est. Et iterum: Omnes sic credimus : Papa Leo sic credit: Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatolius ita credunt. Et iterum : Petrus per Leonem ita loquutus est : Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò pòst: Omnes ita credimus: sicut Leo, ita credimus.

1. ad Damasum. 2. Lib. 1. contra Ruffinum. Amb. in oratione funebri de obitu fratris.

Romana fides Catholica fides. Sozo. lib. 7. ca. 4. Codic. de summa Trinitate.

1. Cunctos populos. Actio. 2. Concilio Chal.

Ex iis & aliis multis facilè cuiuis perspicuum esse potest, quantum fuerit successioni sacerdotum tributum: in ea præsertim sede, in qua semper viguit Apostolicæ Cathedræ principatus, ad quam de fidei causis referri semper fuit solitum: non à Catholicis tantùm, verùm etiam ab ipsis non rarò hæreticis, quòd ibi potissimùm sarcita iri damna fidei spes esset, vbi non posset fides sentire defectum : quam solius sedis huius prærogatiuam esse dicit Bernardus. Fatetur autem hoc etiam Caluinus vester, quod res ipsa loquitur, magnũ Romanæ Ecclesiæ honorem vbiq; detulisse veteres, reuerenterque de ea loquutos : vel quòd fundata & cõstituta fuisset Petri ministerio: vel quòd in ea caput esset imperij: vel quòd, cùm Orientales & Græcæ Ecclesiæ Africanæ, etiam multis opinionum dissensionibus inter se tumultuarentur, hæc sedatior aliis & minùs turbulenta fuerit. Ita factũ est, inquit, vt pij & sancti Episcopi sedibus suis pulsi, illuc se velut in asilum, aut portum quendam sæpè reciperent. Nam quo minùs, inquit, acuto & celeri sunt ingenio Occidentales Asiaticis & Aphris, eo etiam sunt rerum nouarum minùs cupidi. Hoc ergo Romanæ Ecclesiæ plurimum addidit auctoritatis, quòd non ita dubiis illis temporibus tumultuata est vt reliquæ, ac doctrinæ semel traditæ fuit omnibus aliis tenacior. Hactenus Caluinus. Ad hanc igitur nos quoq; more maiorum nostrum confugimus, quoties de dogmate aliquo fidei conuertitur, vt illa nos doceat, quid per longam Episcoporũ in ea successionẽ traditũ de eo fuerit. In qua traditione libenter acquiescimus, nec temerè nobis ab ea discedendũ esse putamus. Hæc est successio sacerdotum Brenti, de qua nos gloriamur: quam sempiternæ Spiritussancti præsentiæ promissionem habere, persuasum firmiter habemus: quam vos heri, quod aiunt, & nudiustertius nati, cùm proferre non possitis, mirandum non est, si in ea oppugnanda neruos vestros omnes contenditis. Verùm erit alius hac de re dicendi locus magis opportunus.

Bern. epist. 190. Calu. quantum tribuat Roma. Ecclesiæ.

Confugiendum in dubiis fidei ad Eccl. Rom.

Quòd autem Vriæ exemplo, qui voluntati Regis Achas obsequutus instituit in templo Dei altare Damascenorum, demonstrare conatur Brentius, qui succedunt generi dignitati officio Aaronis, non statim eos eodem esse Spiritusancto præditos: quodq; Prophetarum testimoniis idem ostendere conatur, qui Pontifices & Sacerdotes sui temporis vocant speculatores cæcos, ignaros, canes mutos, qui dicunt Prophetas prophetasse mendacium, sacerdotes applausisse manibus, contempsisse legem, polluisse sanctuaria, possumus hæc vno verbo refutare, si negemus, aut Vriam Pontificem, aut eos, de quibus Prophetæ loquuntur, sacerdotes Aaroni successisse, Leuiticiq; generis fuisse. Quod non obscurè nobis indicant illa scripturæ verba, vbi de Hieroboam dicitur: Fecit fana in excelsis, & sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Leui. Quo in loco commentator causam etiam reddit, quamobrem de qualibet tribu indifferẽter sacerdotes fecerit: Quia tribus, inquit, Leui, noluit consentire ei, & ideò dixit populo, quod nõ oportebat habere sacerdotes de tribu Leui. Vides Brenti, quemadmodum vbi fuit ordinaria successio sacerdotum, ibi non est assensus præstitus ad idololatriam. In eo verò, quod proximè sequitur capite, scribitur de eodem Hieroboam, quòd fecit de nouissimis populi sacerdotes excelsorum. Et in sequenti libro de populo dicitur: Fecerunt sibi de nouissimis sacerdotes excelsorum, & ponebãt eos in fanis sublimibus: Iosephus verò sic inducit loquentem Hieroboam, posteaquam fecerat duas vitulas aureas: Constituam ex vobis ipsis sacerdotes earum atq; Leuitas, vt tribu Leui nequaquam, neque filiis Aaron indigeatis, sed qui voluerit vester esse sacerdos, offerat vitulum, &c. Iámne perspicis Brenti, quemadmodum ipse contra te produxeris testimonia? De vobis enim dixerũt

4. Reg. 16. Exemplum Vriæ & falsorum Prophetarum legis non fauet Brentio. Esa. 56. Ezec. 22. Hier. 5. 3. Reg. 12.

Idololatria non fuit in successione Sacerdotum Leuiticorum. 4. Reg. 17. Li. 8. antiq. c. 8.

Loca Prophetica de pseudoprophetis ad hæreticos pertinent.

Hebr.5.
Hier.13.

ista Prophetæ, qui sacerdotes estis excelsorum, apud quos nulla est ordinaria successio: qui contrà quàm à Paulo præceptum est, ipsi vobis honorem sumitis, & curritis, cùm vos non miserit Dominus. Vos cæcos cæcorum duces vocant, vos prophetare mendacium, vos contemnere legem, vos polluere dicunt sanctuaria. Verùm demus hoc tibi, quòd Aaronis dignitati successerit Vrias: quæso te, quid ille fecit aliud, quàm quod aliquando factum à Marcellino Pontifice legimus? qui in horribili illa Christianorum sub Maximiano & Diocletiano persequutione, metu suppliciorum, quæ fuerant illi intentata, thura adoleuit, arisq; iniecit. Non ab Vria Pontifice processit facinus hoc, sed à Rege, cuius voluntati Pontifex obsequutus esse scribitur, non autem vltrò contra legem venisse. Vel hoc solum exemplum docere te Brenti potuit, quàm sit periculosum quod tu fieri debere cõtendis, Principi de religione statuendi potestatẽ permittere: quẽ hac in parte sequi, quàm præire, subiectũ esse Pontifici, potius oportet, quàm illi præscribere velle. Quamobrẽ etiã hoc, quod tu pro defendẽda causa tua produxisti, cõtra te magis facere videtur: Non enim Põtifex decreuit, vt altare Damascenorũ in tẽplo cõstitueretur, sed penes quem tu vis esse de talibus decernẽdi potestatẽ, Regi præcipiẽti paruit: vt metu magis, quàm vel errore, vel inscitia, vel temeritate, peccatũ à Pontifice fuerit. Quẽ si posteà sicut Marcellinũ fecisse cõmemoratur, facti sui pœnituisset, eãdem proculdubiò, quam ille peccati sui veniã fuisset cõsequutus. Verũ nihil de eius pœnitentia narrat historia: quod imperio iubentis Regis paruerit, hoc tantùm commemorat.

Marcell. Pont.

Respõdetur obiectioni de filiis Heli.
1. Regum 2.
1. Regum 4.

Cæterũ quòd addis de filiis Heli summi Sacerdotis, & Iudicis in Israël, quòd filij eius generi quidem & dignitati parentis successerint, sed scriptura dicat eos fuisse filios Belial, nescientes Dominum, neq; officium Sacerdotum ad populum, vbi quæso legisti, quòd parentis dignitati successerint? cùm in historia Regum legamus, vtrunq; superstite patre in bello occisum, & priùs quàm pater vita functum esse? nec alium successorem patrem eorum habuisse, quàm Samuëlem, quem ipse sibi Dominus elegerat. Cuius tamen & ipsius filios propter eorum peccata reiecit posteà Dominus.

4. Regum 8.

Pro legitimo successore habendus etiã qui vitã adfert indignam officio.
Matth.23.

Neq; verò non est pro legitimo successore statim habendus, neq; iugum eius est illicò detrectandum, qui nõ ambulat in viis eorum quibus successit, qui longiùs abest ab eorum vitę sanctimonia. Non ita nos Christus docuit: Super cathedram, inquit, Mosi sederunt Scribę & Pharisæi, omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite, secundũ opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Multi sunt qui non successerunt in eam vitæ sanctitatem, qua præditi fuerunt Apostoli, sed successerunt nihilominus in eam doctrinæ veritatem, quam prædicauerunt Apostoli. Hoc est, quod ab Hieronymo quoq; dictum est: Episcopus, presbiter, diaconus, non sunt meritorum nomina, sed officiorum. Quamuis igitur non habeant eandem vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest: quædam tamen est, sicut ab Augustino scribitur, sanctitas vnctionis: quædam est & sacramenti sanctitas: qua duplici sanctitate rectè vocantur sancti Pontifices, etiam illi qui sunt eadem qua cæteri mortales infirmitate præditi. Quamobrem quod non obscurè videtur enarrans illum Euangelij locum Hieronymus indicare. Qui recipit Prophetã in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: in quocunq; tandẽ Pontifice non persona, sed nomen attendendum & suscipiendum est: hoc est, non qualis persona sit, quóve vitæ merito, considerandum est, cuius ministerio Deus vtitur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in Sacramentis administrandis. Non illud attendendũ est, Iudásne sit an Petrus, an Paulus: sed solùm hoc spectandũ est, quòd sedet in Cathedra Petri, quòd Apostolus, quòd Christi legatus, quòd Sacerdos, quòd Pontifex, quòd Angelus est Domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es. Si Iudas est, quandoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat quòd fur est: audi nihilominus reuerenter, audi diligẽter, audi legationem eius obediẽter: quæ dixerit, facito: quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipsum refer animum, verùm ad illum cuius nomen gerit. Euangelium (dicit Augustinus) fur quoque Iudas sine detrimento fidelium prædicauit. Ac quicunq; non recepit illum, Christum ipsum non recepit: qui æquè Iudæ dixerat atq; Petro vel Ioanni: Qui vos reiicit, me reiicit. Si verò Petrus est, aut Ioãnes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pendebit docẽtium, aut sacramenta ministrantium. Prauum est inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quive minus sanctus sit, non possit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Itaq; fit nõ rarò sanctus vt esse videatur, qui non est, quiq; prosequutor est, aut Publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem à Propheta rectè dictum est: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Etiamsi quis certò sciat iustum aliquem & innocentem esse, atq; omni prorsus macula carere: tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nã Domini est salus. Et, Vana salus hominis. Nihil igitur impedit Brẽti, quo minus habeat Spiritumsanctum Episcopus aut Sacerdos: quo si minus ipse sanctus est, sanctos tamen alios faciat, vel docendi vel baptizandi ministerio.

Lib.1. contra Iouinian.
Aug. contra literas Petiliani, lib.2. cap.48.
Etiam improbi Pontifices rectè sancti dicuntur.
Matth.10.
Hier. Non vitæ meritũ, sed officium spectandum in ecclesiasticis.

Etiã Iudas quia Apostolus honorem merebatur.
Ioan.12.
Aug. lib.2. contra epist. Parm. c.11.
Luc.19.
Hier.17.

Ibidem.

Psalm.3.
Psalm.59.
Malus etiam sacerdos habet Spiritumsanctum.

Responsio ad aliã obiectionem.

Nec est quòd eorum responsionẽ reprehẽdas, qui magis apertas præsentię Christi & Spiritussancti promissiones habere dicunt cœtus Pontificum Christianorum, quàm habuerunt

Pontifi-

Pontifices Iudæorum. Nam ſicut illuſtriora nunc ſunt fidei myſteria velo ſciſſo Chriſtianis, quàm quibus velata cuncta fuerũt Iudæis: ſic illuſtriores nunc habemus promisſiones Chriſti & Spirituſſancti præſentia, quàm habuerunt olim Iudæi. Quin hæc ipſa teſtimonia quæ profers ex ſcripturis: Statuam pactum meum inter me & te: Ponam tabernaculum meum in medio veſtri: Ego ſum Dominus qui habito inter filios Iſraël: Habitabo in medio filiorũ Iſraël, & ſi quæ ſunt ſimilia, non magis ad Iudæos pertinent quàm ad nos Chriſtianos. Nam ſicut ipſe tu more tuo teſtimonium adfers contra te: Non omnes qui ex circuncíſione ſunt Iſraël, hi ſunt Iſraëlitæ: neq; qui ſemen ſunt Abrahæ, omnes filij, ſed in Iſaac vocabitur tibi ſemen, id eſt, non qui filij carnis, ij filij Dei, ſed qui filij ſunt promisſionis, æſtimantur in ſemine. Quæcunq; ſunt igitur in veteri teſtamento promisſiones eiuſmodi, vel populo Iſraël vel Leuitis factæ, noſtro Chriſtianorum cœtui, qui verus Iſraël ſumus, noſtrorũ ſacerdotum & Epiſcoporum congregationi factæ ſunt.

Gen.17. Leuit.26. Num.35. 3.Regum 6. Rom.9. Hier.7.

Neq; quia fruſtrà confidebant quidam Hieremiæ temporibus in verbis mendacibus, dicentes: Templum Domini, Templum Domini, Templum Domini, propterea noſtris temporibus minus confidenter clamare nobis licet, Eccleſia, Eccleſia. Siquidem diuerſa fuit illorum ratio: qui cum non corda ſolùm, ſed & manus haberent pollutas furto, homicidio, periurio, adulterio, ſacrilegio, & cultu eorum Deorum, quos neſciebant: audacter nihilominus ingrediebantur domus Dei limen, & erecta ceruice ſtantes, exauditas iri preces in eo ſuas perſuaſum habebant. Non hac ratione nos clamamus, Eccleſia, Eccleſia: non in manufacto templo confidimus: ſed cùm Eccleſiam eſſe dicat Paulus columnam & firmamentum veritatis, cùm non prævalituras aduerſus eam portas inferi Chriſtus promittat, eius promisſioni qui fallere neſcit fidentes, quicquid eſt vnanimi totius Eccleſiæ conſenſu conſtitutum, id ab ipſo ſpiritu veritatis cùm eſſe profectum indubitanter credamus, ei firmiter innitimur, deq; eo gloriamur. Quamobrem etiam ſi conſurgant omnes inferorum portæ, ſi velint irritum reddere quod ſemel per os Eccleſiæ ſuæ ratum & firmum eſſe voluit Spirituſſanctus, nos qui nihil veremur etiam in ſymbolo noſtro nos credere ſanctam Eccleſiã Catholicam profiteri: fremant licèt omnes hæretici, non aliud tamen præ nobis ferimus, non alia de re magis gloriamur, quàm de Eccleſia: ac magna ſubinde voce ita vt omnes exaudiant, ſummaq; cõfidentia clamamus, Eccleſia, Eccleſia. Hæc eſt à qua nobis tradita ſunt quæ tenemus, & quæ docemus alios, hæc eſt quam in ſymbolo credere nos profitemur: hæc eſt quam qui non audierit, eum tanquam Ethnicum & Publicanum haberi iubet Chriſtus: hæc eſt aduerſus quam idem ne portas quidem inferi prævalituras eſſe dicit: hæc eſt quam firmamentũ & columnam veritatis vocat Paulus: hæc eſt quam cùm ducem ſequimur, errare nos nulla ratione poſſe, certum & indubitatum habemus. Quamobrem etiamſi rumpantur vobis ilia Brenti, tamen hæc eſt prædicatio, hæc eſt gloriatio noſtra: neque nos pudebit vnquam Eccleſiæ Dei, neq; ſicut vos feciſtis, ab ea diſcedemus vnquam. Animas noſtras priùs à corporibus noſtris ſeparari patiemur, quàm vt ab ea nos vnquam ſeparari permittamus. Nihil eſt igitur quod iis Hieremiæ verbis nobis inſultes Brenti: quin illud vide potiùs, ne multò nos veriùs obiicere tibi posſimus ex eodem Hieremia, quod ille non vno loco ſcribit de te, tuiſq; ſimilibus mendacibus Prophetis, quòd currebãt, cùm eos non miſiſſet Dominus, quòd prophetabant, cùm non eſſet ad eos loquutus Dominus, quòd ſubinde vociferabãtur, Verbum Domini, Os Domini loquutum eſt, Hæc dicit Dominus, cùm tamen hæc Dominus loquutus non eſſet quæ ipſi dicerent: quos etiam ille fures verborum ſuorum vocare non dubitat. Qui ſunt enim alij, qui magis aures noſtras obtundant iis vocibus, Verbum Dei, Verbum Dei, Euangelium, Euangelium, quàm vos profertis, verbum Dei non ſit, cùm aliud ſit longè loquutum os Domini, quàm quod vos per ea ſcripturarum verba quæ producitis, eum loquutum fuiſſe vultis. Verùm enim eſt quod ſcripſit ille: Scripturæ non in legendo ſunt, ſed in intelligendo: non in præuaricatione ſunt, ſed in charitate. Quòd ſi charitatem haberetis Brenti, nunquam ab Eccleſia vos diuideretis: cuius ſi gremio conderemini, tum demùm verum ſcripturarum ſenſum aſſequeremini. Nam rectè quidam ex veſtris admonet (veſtros autem appello Sacramentarios quoq;, cùm ex vobis eos prognatos eſſe conſtet) rectè igitur Caluinus veſter admonet, & peculiariter notandum eſſe dicit, quòd non eſt extra Eccleſiam ſanæ intelligentiæ ſcripturarũ lux. Hanc igitur cùm vos deſerueritis, quin & nobis tanquam probrum aliquod obiiciatis, quòd clamamus Eccleſia, Eccleſia, quòd eam nos ducem ſequi præ nobis ferimus, fieri nulla ratione poteſt, vt ſanæ ſcripturarum intelligentię lucem habere queatis, quæ extra Eccleſiam, cui tam acerbè vos inſultatis, nulla eſt. Quamobrem Andabatarum (quod aiunt) more pugnatis in tenebris. Et quamuis frequenter nobis idem occinatis, quod magiſtro noſtro Chriſto, magiſter veſter ſatanas, olim occinebat: Scriptũ eſt enim, quandoquidem extra Eccleſiam conſtituti, quod ſcriptum eſt intelligere non poteſtis, quid aliud, quàm aërem (quod eſt in prouerbio) verberatis?

Rectè Christiani fidunt Ecclesiæ, & de ea gloriantur, sed nõ Iudæorũ more, vt obiicit Brentius. 1.Tim.3. Matth.16. Hier.23. Hier.14. Hier.27. & 29. Hil. in libro ad Constantium. Calui. in epist. ad Hebr. Matth.4.

Profert iterum Brentius locum ex Deuteronomio, vbi promittit Deus ſe fore in medio exercitus Iſraëlis. Non timebis, inquit, eos, quia Dominus Deus tecum eſt. Et mox: Dominus Deus veſter in medio veſtri eſt, & pro vobis contra aduerſarios dimicabit, vt eruat vos

Obiicitur locus Deut.20.

de

de periculo. Quid hac, inquit, promissione clarius? Et tamẽ quoties sunt ab hostibus cæsi & oppressi? Dicemus igitur promissiones Dei esse vanas & irritas? Nullo modo, sed ostẽdimus tales promissiones Dei non pertinere ad incredulos, ad impios, ad sceleratos, inobedientes, impœnitentes: ne frustrà glorieris de successione, & promissione, si non succedas pietati, & non accipias promissionem fide, atq; fidei obedientia. Atqui promissio hæc Brenti, non est de Spiritussancti præsentia, qui custodiat ab errore, sed de felicitate terrena, cuius generis esse videntur veteris Testamẽti promissiones, quas sub conditione factas esse constat omnes: quod etiã ex eo, quod proximè præcesit, capite liquere cuiuis potest, vbi dicit Moses: Cùm autem dederit tibi Dominus cunctam terram, quam patribus tuis pollicitus est, si tamen custodieris mandata eius, & feceris quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius omni tempore. Manifestiùs autem id videre licet in capite vigesimooctauo eiusdem libri, vbi sic loquitur: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie: faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, &c. Et recenset benedictiones multas. Quibus recensitis, subdit: Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, venient super te omnes maledictiones istæ: quas maledictiones deinceps enumerat. Nunquam igitur irritæ fuerunt promissiones Dei: quoties enim ambulauerunt in viis Domini, fuit semper Dominus cum illis: dimicauit pro illis contra aduersarios, & eruit eos de periculis omnibus. Cæterùm si quando dereliquerũt vias Domini, dereliquit eos vicissim Dominus, nec vnquam eius promissio vana fuit & irrita. Euangelium contrà diuersam habet promissionem: non enim terrena ista & caduca, sed sempiterna felicitas nobis promittitur: neq; tamen absq; conditione, sicut vos doceris, sed sicut Christus docet, Si vis ingredi in vitam, serua mãdata. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea: sicut imitator Christi Paulus docet, qui compati nos oportere scribit, si conglorificari, commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus. Quòd si tu nunc ab ista tuorum doctrina discedis, & non solùm ad incredulos & impios, verumetiam ad sceleratos & inobedientes, qui mandata non seruant, eiusmodi promissiones non pertinere negas: laudamus te, qui cum Ecclesia Catholica tandem aliquando sentire cœperis, & Christi quàm Lutheri doctrinam vel hac saltem in parte sequi malueris: neq; sola fide, sed adiuncta ei obediẽtia Christianos hoc genus promissiones assequi posse doceas. Verùm non de hoc promissionum genere nunc inter nos agitur: libenter hoc tibi concedimus, quòd sicut sub lege terrenam, sic etiam hoc tempore gratiæ cœlestem beatitudinem non incredulus tantùm & impius, verùm sceleratus ac inobediens assequitur nullus.

Respondetur. Differũt promissiones veteris & noui testamenti. Deut. 29.

Promissiones noui Testamẽti non sine conditione. Matth. 19. Ioan. 3. Rom. 8. 2. Timoth. 2.

Quòd autem priuilegium Petri præcipuè Cathedræ promissum statim aliquis amittat, simul vt criminis alicuius affinis factus fuerit, nec in eorum, quorum locum tenet, pietatẽ sanctitatemq; successerit, id verò tibi concedemus nunquam. Etiam qui super Mosi Cathedram sedebant Scribas & Pharisæos, quãuis dicerent tantùm, & non facerent, audire tamen Christus voluit: & non magis audiri debebunt qui sedent super Cathedram, quam illa Mosi figurabat, etiamsi dicant & hi, non autem faciant? Dicunt enim quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: dicunt bona ex Cathedra Christi, faciunt mala ex pestilentia sua. Absit autem vt Cathedræ sanctitas deseratur, & propter pastores malos gregis vnitas diuidatur. Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus. Augustinus autem etiam à perfido fidem aliquem percipere posse docet. Per asinam loqui Dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quãuis grauibus flagitiis coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiam si voluntati eius is qui loquitur, non semper conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat: contrà tamen atq; animo destinauerat, simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul Rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquam potestas ei fuit facta, contra quam proposuerat veniens ad cuneum Prophetarum, in quo Dauid erat, prophetauit & ipse coram Samuële cum cæteris, cùm factus esset super eum spiritus Domini. Quis ignorat quales fuerunt Sacerdotum Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt, In Bethlehem Iudæ. Caypha quid potuit esse nequius? qui quem scelerate nactus erat Pontificatum precio redemptum, gessit etiam sceleratius. Et tamen is cùm diceret: Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes testatur, sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit. Si non destituebatur dono prophetiæ, quàmlibet esset impius qui sedebat in Mosi Cathedra, certè multò minùs eò destitui credendus est, qui sedet in Cathedra Petri, super quem Christus ædificauit Ecclesiam suam, cuius à Domino cura suscipitur singularis, pro cuius fide propriè supplicatur: tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit, aduersus quem nunquam esse portas inferi præualituras promisit veritas. Sed audi Brenti, quid de Vigilio Papa traditum sit annalibus: Per scelus ad Pontificatum is peruenerat. Syluerium enim Papam, cuius erat Diaconus, instigãte Augusta, de sede sua deturbandum atq; in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia se prius & facere & pati paratum

Non ob pastores malos deserenda Cathedra, aut scindenda vnitas.

Iacob. 2. Aug lib. 1. cap. 2. contra literas Petiliani. Num. 22. Ioan. 3. Dei spiritus etiã per malos prophetat, & vera sanctaque prædicat. 1. Regum 19.

Matth. 2.

Ioan. 11.

Matth. 16. Sedens in Cathedra Pet. non destituitur aßistentia Dei in iis quæ sunt fidei.

Exemplum de Vigilio Papa.

tum diceret, quàm vt quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæresin de sede Constantinopolitana per antecessorem suum Agapetum deiectus fuerat, in sedem illam restitueret. In huius autem Syluerij locum opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Syluerius constanter facere detractabat, id ipse facturum se, atq; Anthemium ad Ecclesiam Constantinopolitanam restituturum promitteret. Res est admiratione digna: Statim vt Petri Cathedram ascendit, idem illi quod Sauli euenit: nam super eum quoq; factus est spiritus Domini. Cumq; longè alio animo ad Ecclesiæ gubernacula accessisset, posteaquam promissi fuit admonitus ab Augusta, prius extrema quæq; se passurum respondit, quàm vt hæreticum in sedem, ex qua merito suo deturbatus fuerat, restitueret. Cumq; multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemq; diuturnã in carcere pertulisset, passus est omnia fortiter, quòd multò se grauiora supplicia commeritum diceret, qui malis artibus Pontificatum assequutus, horrendum facinus contra sanctum Pontificem Syluerium designasset. Non fuit hic Pontifex in primo suo ingressu Cayphæ dissimilis: efficit tamen sedis huius Apostolicæ priuilegium, vt à fide non potuerit aberrare: quodq; prius impiè promiserat, id piè posteà negauit: ac eo, quo Christianum Pontificem decebat animo, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri successore de religione statueret.

Ex quo videre licet, quãtum sit Romanæ sedis priuilegium. Nam vt ab aliis peccatis non semper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Christi, quemadmodum scribit sanctus Leo, quod hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ propriæ sunt inferorũ portæ, nunquam aduersus hanc sedem hæreses vllæ præualuère, nec deinceps etiam per Dei misericordiã præualebunt. Recensentur quidem à nonnullis, qui cùm in Cathedra Petri sedissent, in fidem eius non successisse, nec ab hæresi dicantur alieni fuisse: verùm falso notam hanc eis inuri dubitandum non est. *Quantum sit priuilegium Rom. Pontificis.*

Nam quòd primo loco Marcellinus numeratur, de quo paulò antè fecimus mentionem, eadem ratione dicatur hæreticus Apostolus Petrus, quem & ipsum Christum negasse constat: sed sicut is crimen hoc posteà non lachrymis modò, verùm & fuso pro Christi nomine sanguine, cùm eum constanter ad mortem vsq; cõfiteretur, expiauit: sic fecit imitator & successor eius Marcellinus. De Liberio negari non potest, sparsum fuisse rumorem, quòd is in Constantij gratiam Arianorum errori subscripserit. Verùm id Arianorum cõmentum fuisse, dubium non est, qui ad confirmandam hæresim suam plurimum id momenti allaturum intelligebant, si tantus ei Pontifex subscripsisse crederetur. Certè qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, quamuis Græci, & hoc nomine Romanis Pontificibus minùs æqui, nullam subscriptionis eius mentionem fecisse videntur. Socrates quidem hac de re sic scribit: Principio Liberius Episcopus Romanus, simulac se illi fidei assentiri denegauerat, ab Vrsacio in exiliũ eiectus est, & Felix Ecclesiæ Romanæ Diaconus, Arianæq; sectæ addictus, per vim & violentiam ab eodem Vrsacio ad eum dignitatis gradum delectus. Et paucis interiectis: Liberius autem non multò pòst ab exilio reuocatus, sedem Episcopatus propterea recuperauit, quòd Pop. Romanus seditione conflata, Felicem Ecclesia illa eiecerat, Imperator ipse etiam inuito animo illis consenserat. An autem inuitus consensisset, si quod vnum tanto studio ab eo extorquere conabatur, Liberius ipsius voluntati de subscribendo assensum præbuisset: cùm non alia fuerit causa, quamobrem exilio mulctaretur, nisi quod id facere recusabat. Porrò Theodoritus, non modò nihil de subscriptione meminit, verumetiam dialogũ quendam recenset inter Constantium Imperatorem & Liberium Papam habitum, in quo cum Liberio Constantius omnibus modis persuadere conaretur, vt Athanasij damnationi subscriberet, nequaquam id ab eo potuit obtinere, cumq; trium dierum spacium ad liberandũ ei concessisset, nisi faceret, exilio multandum, respondit Liberius: Trium dierum aut mensium spacium, rationem non mutat, quare mitte me quò lubet. Sic in exilium ire iussus est: cumque misissent ei & Imperator & Imperatrix 1000. aureos in sumptũ, vterq; recusauit, & in Thraciam se contulit. Biennio verò dilapso, Constantius Romam proficiscitur, ibi nobiles matronæ supplices ab eo petunt, vt eis pastorem restituat, quod quamuis grauatim concessit ille tamen. Zozomenus verò rem ita narrat. Constantius Liberio Episcopo Romano ad se accersito, persuadere conatur, vt sententiæ Episcoporũ quos circa se habebat, assentiretur, & Athanasij condemnationi subscriberet, cùm sibi refragaretur, cõstanterq; affirmaret, se nunquam illud facturum, iussit eum Birrheam vsq;, quod est oppidum Thraciæ, relegari. Facit idem etiam dialogi mentionem quem habuit cum Constantio, deq; muneribus repudiatis. Quid scribi potuit euidentius ab his, quamq; Græcis, ad demonstrandũ, quòd Liberius nunquam vel Athanasij damnationi, vel Ariano dogmati subscripserit. Spargebatur quidem rumor de Liberio, sed eum per calumniam traductũ fuisse narrat Nicephorus. Quamobrem cum iisdem temporibus, quibus Socrates & Theodoritus, Ecclesiasticam historiam scripsisset Ruffinus, regressum quidem in vrbem fuisse Liberium viuente Constantio cõmemorat: Sed hoc, inquit, vtrum quòd acquieuerit voluntati suæ ad subscribendum, an ad populi Romani

Marcellinus Papa falso accusatur impietatis.

Lib. 4. cap. 10.

Lib. 1. cap. 27.

gratiam, à quo proficiscens fuerat exoratus, indulserit, pro certo compertum non habeo. Vixit autem iisdem temporibus Hieronymus quoq;: sed si qui temporis illius historiam scribebat, ac diligentius omnia proculdubiò scrutabatur, nihil Ruffinus pro certo ea de re compertum habere potuit, verisimile est, multò minus Hieronymum scire potuisse, qui solitariam ferè vitam in desertis locis agebat. Ac fieri potest, quòd quem de Liberio rumorem falso sparsum fuisse scribit Nicephorus, quasi reprobasset homousion, & acquieuisset Imperatoris voluntati, perlatus is ad Hieronymum quoq; fuerit. Ex quo factum est, vt scriberet is, Fortunatianum Liberium Romanæ vrbis Episcopum pro fide ad exilium pergentem, primùm solicitasse ac fregisse, & ad subscriptionem hæreseos impulisse. Simile quiddam euenisse potuit Athanasio quoq;, ad quem & ipsum hac de re falsus rumor peruenisse videtur: propterea confictus ab Arianis, quò & ipse facilius adduci posset, vt homousion reprobaret, cùm id à tanto Pontifice factum accepisset. Quæ causa fuit illi scribendi, quòd Liberius post exactum in exilio biennium inflexus est, minisq; mortis ad subscriptionem adductus est. Quare quicquid ea de re scribant, vel Hieronymus, vel ante eum Athanasius, quandoquidem id parùm certo rumore cognouerunt, cùm variè rem à variis narratam fuisse constet, maius meritò pondus eorum habere debent testimonia, qui cùm temporis illius res gestas literis mandarent, diligentius omnia sunt explorare conati. Certè Augustinus & Optatus in catalogo Episcoporum Romanorum, quem recensent, etiam Liberij meminerint: quod nequaquam fecissent, si quòd hæresi Arrianæ subscripserit, certò constitisset: Dixisset autem Ambrosius, Tempus est soror sancta, ea quæ mecum conferre soles, beatæ memoriæ Liberij præcepta reuoluere, vt quò vir sanctior, eò sermo accedat gratior: si quòd hæresi subscripserit, exploratum habuisset? Verùm demus factum esse, quod rumore falso tum spargebatur, quòd inductus fuerit ad subscriptionē, certè factum hoc eius ipse excusat Athanasius. Illud ipsum, inquit, & eorum violentiam, & Liberij in hæresim odium, & suum pro Athanasio suffragium cùm liberos affectus habebat, satis coarguit. Quæ enim per tormenta contra priorem eius sententiam exorta sunt, eæ iam non metuentium, sed ita cogentium voluntates habendæ sunt. Negat Athanasius, Liberij, sed eorum, qui coëgerunt in subscribendo cōsensionem fuisse, ita vt si maximè verus fuisset rumor hic, qui confictus de eo erat, non alio tamen loco haberi oportuerit propterea Liberium, quàm quo Petrū Apostolū qui Christum negauit: & quo Marcellinū, qui thura idolis admouit: nec ei crimen hæreseos vlla ratione impingi potuerit, cùm hæreticus is propriè dicatur, qui suo ipsius iudicio condemnatus, sua sponte seipsum eiicit ab Ecclesia, nec eam audire dignatur: quòd se rectius quàm vniuersam habet. Idem enim est hæresis Græcè, quod electio Latinè. Quamobrem is dicitur hæreticus, qui sibi nouum doctrinæ genus aliquod elegit, qui singulares quasdam opiniones adfert à communi totius Ecclesiæ sensu & consensu discrepantes, quas ita pertinaciter tuetur, vt orbem vniuersum Christianum cæcitatis potiùs condemnare non dubitet, quàm semel & iterum admonitus errorem suum agnoscere, & ab eo discedere velit. Vbi verò non est electio voluntaria, sed metu quis adigitur, ibi propriè hæresis esse dici non potest. Quod ad Felicem attinet, scribit de eo Socrates, quod cùm Arianæ sectæ fuisset addictus, per vim & violentiam ab Vrsacio ad eum dignitatis gradum quem obtinebat Liberius, delectus est. Sed eum Populus Romanus, seditione conflata, Ecclesia eiecerat, Imperatorque ipse etiam inuito animo, vt Liberius ab exilio reuocaretur, consensit. Theodoritus verò testimonium hoc Felici dat, quòd fidem in Concilio Nicæno expositam ipse seruauit integram, nisi quod cum illis, qui eandem labefactare studebant, ne quid Imperatorem offenderet, liberè communicauit, ac propterea nemo ex Romæ habitatoribus in Ecclesiam dum ille intus erat, ingredi voluit. Idem illi dat testimonium Zozomenus quoque, qui narrat eum fidei Concilij Nicæni semper consensisse, & omninò quantum pertinebat ad religionem reprehensione caruisse: atq; ob id solùm in crimen vocatum esse, quòd non modò Arianos ministros Ecclesiæ ordinaret, verumetiam quod eorum communione vteretur. Neque diuersum à Theodorito & Zozomeno scribit Ruffinus, vt his tribus quàm vni Socrati maior fides haberi meritò debeat. Quanquam etiam si fuisset Arianus, pro Pontifice Romano nunquam fuit agnitus, sed ab Imperatore per vim intrusus.

In libr. de viris illustrib.

Ad solitariam vitam agentes.

Epist. 165. lib. 1. cōtra Donatistas. Lib. 2. de Virginibus.

Hæreticus quis propriè dicatur.

Defenditur Felix Papa.

1. lib. 1. cap. 22. 2. lib. 4. cap. 11. 3. vbi. vbi suprà. Soc. lib. 2. cap. 37. Distin. 19 cap. Anastasius 1. quæstione 1. cap. Dictum est.

Anastasio Pontifici iniquus est Gratianus in decretis.

Anastasio Pontifici suspicionem hanc primus conflasse videtur Gratianus, cuius errorem, vt fit, alij posteà sunt sequuti. Narrat is fabulam quandā, quod multi clerici se à cōmunione ipsius (sic enim loquitur Gratianus) abegerunt, eò quòd communicasset sine cōsilio Episcoporum, vel Presbyterorum & Clericorum cunctę Ecclesiæ Catholicæ, Diacono Thessalonicensi nomine Photino, qui communicauerat Achatio. Et quia voluit occultè reuocare Achatium, & non potuit, nutu diuino percussus est. Vnde fabulam hanc Gratianus descripserit non satis constat: verùm qui libros eius legerit attentius, riuulos eum potius aliorum compilatorum consectatum, quàm ex ipsis fontibus hausisse pleraque reperiet. Nam compilarunt ante eum quoque similes sententias Isidorus, Iuo Carnotensis, & qui præcessit eum Burchardus VVormariensis, Episcopi. Sed commentum hoc Gratiani refellit ipsius Anastasij Epistola, ex qua perspicuum cuius esse potest, quod etiam in glossa textus illius legi-

Cur Gratianus alicubi erret.

egitur, antequā factus esset Anastasius Pōtifex, Achatiū defunctū fuisse. Qui potuit autē fieri defunctū vt reuocare voluerit Pōtifex? Nam quod scribit glossator, vt orationes pro eo in Ecclesia fierēt, eum Achatiū reuocare voluisse: prorsus id absurdū est: & contrariū eius ostendit epistola, quā ad cognominē suum Anastasiū Imperatorē scripsit, in qua specialiter Achatij nomē taceri vult: quę sola sufficit ad commentū hoc Gratiani refellendū, cùm pręsertim etiā excōmunicasse legatur Anastasiū Imperatorē, propterea quòd Achatio cōmunicaret. Ac adfert is alio loco piam quandā & catholicā Anastasij sententiā ex illa eius epistola, quā parū catholicè refutare conatur. Videtur autē eā ex aliquo cōpilatore potiùs excerpsisse, quàm integrā epistolā Anastasij legisse. Nam si legisset integrā, in errorē hunc prolapsus non fuisset. *8. Quæst. 1. cap. Dictum est.*

Recensetur inter hæreticos etiam Honorius, quòd is Monothelitarum errorem approbauerit. Ac vindicant eum ab isto crimine, quotquot ferè temporum illorum res gestas monumentis literarum consignarunt, Blondus, & eius abbreuiator, Æneas Syluius, Sabellicus, Nauclerus, Platina: qui primum hunc Pontificem fuisse volunt, qui Monothelitarum hæresim condemnauerit: ac ipso factum auctore narrant, vt Imperator Heraclius in hanc hæresim lapsus, ab errore suo resipisceret, ac Pyrrhum, per quem seductus fuerat, in Aphricam relegaret. Ex quo videre licet, quæ sit fides illis habenda, qui proximis superioribus annis, mendacis cuiusdam historiæ centurias conscripserunt, in quarum septima, Monothelitarū hæresi correptū Honorium fuisse somniant, & eius rei Blondum testem citant, cùm tamē in historia Blondi contrariū legamus. At in sexta Synodo Oecumenica condemnatus est, aiūt, Honorius, tanquā hęresis huius approbator. Quid igitur ad hæc dicemus? Num auctoritati tantę Synodi detrahendū esse putabimus? Absit. Verū hoc potius dicemus, quòd in huius ipsius sextæ Synodi duodecima & quartadecima actione dictum fuit de actis quintæ Synodi, quæ sextam hanc præcesserat: quòd in septima eius actione pleraque per falsarios inserta fuerūt, quæ ne cogitare quidē in mentē venerat vnquā Patribus in illa Synodo cōgregatis. Quod Græcis facere nō insolitū fuisse, testatur etiā Nicolai Pontificis epistola ad Michaëlē Imperatorē scripta: testatur & Anastasij pręfatio in octauā Synodum, quin & ipsi cōfitentur hoc Græci, qui cōuenerant in Concilio Florētino. Quæstus est autē etiā ante mille annos Leo primus Pontifex Rom. tale quiddā de sua, quam ad Flauianū Cōstātinopolitanū Episcopū dederat epistola, factū fuisse. Cæterū quod potest adferri fortius argumentū ad hoc crimen, quod impingitur Honorio, diluendū, quàm ipsius Agathonis epistola? cuius Patres in sexta Synodo cōgregati sententiā sunt sequuti, quòd in ea per Agathonē Petrum loqui dicerent. In qua cum Agatho perstrinxisset hæreseos Monotheliticæ Cyrū Alexandrinum, Sergiū, Pyrrhum, Petrū, Paulum, Cōstātinopolitanos Episcopos, ad Imperatores his verbis vtitur: Eximēda proinde, ac summis conatibus cum Dei præsidio liberanda est sancta Dei Ecclesia Christianissimi vestri imperij de taliū doctorū erroribus, vt Euangelicam atq; Apostolicā Orthodoxæ fidei rectitudinē, quæ fundata est supra firmā petram, huius B. Petri Apostolorū Principis Ecclesiæ, quæ eius gratia atq; præsidio ab omni errore illibata permanet, &c. Ac nō procul ab initio eiusdē epistolæ: Hæc est, inquit, veræ fidei regula, quam & in prosperis & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquillissimi imperij, Apostolica Christi Ecclesia: quæ per Dei omnipotētis gratiā, à tramite Apostolicæ traditionis nunquā errasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio fidei Christianę percepit ab auctoribus suis Apostolorū Christi Principibus, illibata finetenus permāsit: secundū ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationē, quam suorum discipulorū Principi in sacris Euangeliis fatus est, Petre, Petre, inquiens, Ecce Satanas expetiuit vt cribraret vos, sicut qui cribrat triticum. Ego autē pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu aliquādo cōuersus, cōfirma fratres tuos. Consideret itaq; vestra tranquilla clementia, quoniā Dominus & Saluator omniū, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturā promisit, cōfirmare eum fratres suos admonuit, &c. Quæso te Brenti, ausúsne fuisset sic sanctus ille Pontifex in facie totius Ecclesiæ gloriari, quòd ab omni errore Petri sedes illibata permanserit, quòd à traditionis Apostolicæ tramite nunquā errauerit, nec vnquam hęreticis nouitatibus deprauata succubuerit, si eius ipsius hæreseos, quam in illa epistola confutauit primus approbator fuisset Honorius? inter cuius mortem, & illud tempus, quo sexta synodus est habita nondum anni sexaginta intercesserant. Nónne veritus fuisset, ne quis ei obiiceret? Quam tu tantoperè Cathedram extollis, quam nunquam hæreticis nouitatibus deprauatam succubuisse scribis, ab ea ipsa quam nunc tu refellis, hæresis est approbata. Certè nec tam rudis fuit Agatho Pontifex, vt ignorare potuerit, si quid eiusmodi factū esset: nec tam audax, vt si sciuisset aliquid, ita confidenter de eo gloriari vellet, quòd semper ab omni errore illibata sedes hæc permanserit. Deinde verò scripsit Photius Patriarcha Constantinopolitanus epistolam ad Michaëlem Bulgariæ Principem de septem Synodis Oecumenicis, & qui sint in singulis hæreseos condemnati recenset. Vbi ventum est ad sextam, omnes quidem alios hæreseos Monotheliticæ condemnatos enumerat, Honorij verò nullā prorsus facit mentionem. Quem silentio non præteriisset homo Græcus, & Romanorū Pontificum æmulus, si quid eiusmodi de eo compertum habuisset. Ac vt verum esse cōcedamus, quod eius generis

Honorius ab hæresi Monothelitarū vindicatur. Blond. libr. 9. decad. 1. Sylui. Æneid. 8. 6.

Octa. syn. sessione 10.

Sex. syno. Actione 4. Ibidem Actio. 18. Agathonis Episcopi verba pro Cathedra Petri.

Lucæ 22.

aliquid scripserit Honorius, certè priuatas is literas ad Sergium dederat, nihil de Concilij sententia, nihil ea de re maturè fratrum Concilio decreuerat. Quòd si quid verò tale facit Pontifex, si priuatim tradit aliquid, non est id petræ protinus impingendum, de qua illa Christi verba sunt: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

Quod adfertur de Benedicto vndecimo, non indiget longa refutatione, cùm nusquam reperiatur aliquando ei hæreticum dogma obiectum fuisse, quin nouem illis mensibus, quibus Ecclesię præfuit, piè, sancteque Pontificatum administrasse perhibeatur.

Sed neque de Ioanne vigesimosecundo, quicquam eiusmodi verè dici potest, quin illi potiùs, qui hanc illi notam conati sunt inurere, Marsilius Patauinus, & Guilhelmus Okkam, hæretici sunt habiti.

Repertus est autem qui Eugenium quoq; quartum inter hęreticos recenseret: Sed quę profertur illius hęresis? Censuit Ferrariam Basilęa conciliū esse transferendū. Scilicet in hoc fidei cardo vertebatur, Basilęæ ne, an Ferrarię Conciliū haberetur? Iusta certè causa, quamobrem hęreticus censeretur. Sic istos nihil non cōminisci pudet, dum Pontificum auctoritatem eleuare queant. Quis autem hanc Basiliensi Concilio dedit auctoritatē? quod œcumenicum fuisse non constat: neq; ratum deinceps est habitum, quod in illo fuerat, hac quidem de re constitutum. Quin magis illud est agnitum pro legitimo Concilio, quod sub id ipsum tempus Ferrarię fuit celebratum, ac paulò pòst Florentiam trāslatum: in quo tamen factum est operęprecium, quod erat inter Gręcos & Latinos dissidium, eo sublato.

Nullus Pontificū à fide Petri aberrauit.

Hinc videri licet, quàm anxiè quęrentes hęretici, quàm nihil inuenire potuerint, quo demonstrarent in Cathedra Petri, per mille quingentos annos & amplius, sedisse quenquam aliquando, qui diuersum à Petri & successorum eius doctrina docuisset, quique conuictus alicuius hęreseos fuisset: cùm tamen intereà vel ipsa luce sit clarius, ex Cathedra Lutheri intra non totos quadraginta annos prodiisse satanismum illum omnem, quem initio libelli huius enumerauimus. Successerūt igitur omnes Pontifices Romani, si minus in pietatem & sanctitatem, saltem in fidem & doctrinam Petri: quam & non aliam publicè semper sunt professi. Nam quid in corde cuiusq; clausum fuerit, eius est solius iudiciū, qui scrutatur corda & renes. Exigit autem hoc à nobis Christiana charitas, vt benè de cunctis existimemus, & pro Catholicis omnes habeamus, quos nihil Catholicæ fidei contrarium apertè profiteri videmus. Cuius vos charitatis si vel micā haberetis Brenti, ab istis tam scurrilibus iocis abstineretis proculdubiò. Quę est enim ista dicacitas, vel scurrilitas potius, Petrū à Soto Petrū Asotum, Cardinales vocare carnales? Scilicet vos estis homines, illi verè spirituales, quibus nihil est commune cum carne & sanguine: qui sic omnem carnis curam abiecistis, vt etiam ad Euangelium prædicandum parum vobis idonei esse videamini, nisi per incœstum sacrilegium sub honesto coniugij prætextu, cum Nonnis etiam Monachi pleriq; copulemini? Tales cum sitis, alios vocare carnales nihilominus audetis: & legitimi successores Apostolorum vobis esse videmini: cùm Apostolos etiam legitimas vxores abiecisse constet, simul vt Christum sequi cœperunt, quò magis esse possent ad Euangelium prædicandum expediti. Non imus hoc inficias Brenti, errare nonnunquam in eligendis Pontificibus & Cardinales & Canonicos: quid autem si vulgus eligat belua multorum capitum, si Magistratus, si Princeps? num & isti non æquè sunt errori obnoxij? num eos carnis & sanguinis expertes esse putas? Si legisti quæ scribit ea de re in tertio libro de Sacerdotio Ioānes Chrysostomus, qualis melioribus etiā illis temporibus populi fuerit electio, cognoscere potuisti, cuius Babylonicam confusionem veritus Augustinus, quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat: Valerio, sic viuens adhuc Ecclesiæ suæ de successione prouidere maluit, quàm vita functus plebis iudicio rem permittere. Prauum est & inscrutabile cor hominis. Fieri potest, etiam cùm nihil aliud in eligendo spectatur quàm pietas & sanctitas, vt erretur nihilominus, piusq; videatur & sanctus, qui pius & sanctus non est. Fieri potest & hoc, vt vel carni & sanguini vel affectioni plusculum indulgeatur in eligendo. Cæterùm vt aut eligatur hęreticus, aut qui Catholicè electus est sedens in Petri cathedra Pontifex, hæresim apertè profiteatur, non facilè fieri posse credent hi, quibus persuasum est, efficatiorem fuisse, quàm pro Petro fudit ad Patrem suum cœlestem orationem Christus, vt ne deficeret fides eius, quàm vt pro sua reuerentia non exaudiri potuerit.

Hier. 17.

Christianæ charitatis est neminem facilè damnare, nedū Pontificem. Dicacitas & maledicentia Brētii. Lutheri discipuli quàm spirituales.

De Pontificum electione.

Chrysost.

Aug. epist. 110. Hier. 17.

Pontifex factus hæresim non profitetur.

Lucæ 22.

Quamobrem nihil est quòd illas contra nos sententias coacerues: Non sanctorum filij sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum. Non omnes Episcopi sunt Episcopi. Non facit Ecclesiastica dignitas Christianū. Auferet Dominus nomina sacerdotum cum sacerdotibus, qui frustrà sibi blandiūtur in Episcopali nomine, & Presbyterij dignitate, & non in opere, qui malis operibus sua nomina destruunt. Nam & nos tibi cum tuo magistro Luthero respondebimus, quod ille Picardis aliquando respondit: Scimus heu nostrum casum & dolemus, non autem sicut hæretici fugimus, & semiuiuum relinquimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis, & repunt ad seipsos in angulum. O blasphematores Dei, & proditores Christi. Si Christus fecisset sicut vos fecistis, quis vnquam saluatus esset? Sic Picardis vicinis suis hæreticis Romano fœtore gaudentibus

De indignis sacerdotibus distinctione 40. cap. Non est facile. Hier. ad Heliodorum epist. 1. Hier. in Zoph. 1. Lutherus in resolutionibus super propositionē 80.

(sic

(sic enim ipse loquitur) respondit aliquando Lutherus: Vtinam autem quas tu sententias produxisti, minus in mores nostros quadrare possent. Sed intereà non minus verè contra vos eadem omnia proferri possunt, qui cùm nouum quoddam Euangelium, quod sub scamno tot seculis latuisse dicitis, in lucem nuper adeò produxeritis, nullum tamē adhuc nouum & eximium sanctitatis vestræ specimen exhibuistis. Vide autem Brenti, num dogmati vestro consentanea scribas. Fidem enim tantùm à vestris exigitis, & eam sufficere solam putatis: cur à nobis opera præterea requiritis?

Estne autem hoc modestiæ Christianæ, quòd venerabilem virum Petrū à Soto tam scurriliter insectaris, quòd dixerit, Totam quidem Ecclesiam, non autem singula membra, certam habere promissionem Christi & gubernationis Spiritussancti? Sic enim insultas homini: Quid hîc noui? Imò quid blasphemiæ auditur? Amabò te, existimásne Asotum adhuc sana esse mente? Ecclesia habet promissionem præsentiæ Christi, & gubernationis Spiritussancti: tota quidem, non autem singula eius membra. Cùm ergo Asotici Prælati conueniunt, necesse habet Christus iuxta promissionem suam præstò adesse, necesse habet & Spiritussanctus eum conuentum gubernare: cùm autem inuicē à se iterum digrediuntur, & ad sua quisque reuertuntur, digreditur etiam Spiritussanctus, & reuertitur ad sinum Trinitatis suæ, vt ne plumam quidem apud Prælatos post se relinquat. Immanè, quantus hîc est stupor, quantus furor. Toti Ecclesiæ præsens est Christus, non autem singulis eius membris. Tota Ecclesia gubernatur à Spiritusancto, non autem singula eius membra. Ac si quidem sermo est de Ecclesia Asotica, certè nec Christus, nec Spiritussanctus præstò adest vel toti, vel singulis membris eius. Si autē sermo est de vera Ecclesia Christi, profectò sicut Christus adest toti, ita adest etiam singulis eius membris. Et sicut Spiritussanctus gubernat totam, ita etiam gubernat singula eius membra. Si quis, inquit Paulus, Spiritum Christi non habet, hic non est eius, &c. Nónne scurram hîc agere potius videtur Brentius, quàm qualis videri vult Euangelij præconem? Sed quò melius res intelligi queat, ipsa Petri verba adscribemus. Dixerat Brentius in confessione sua, quòd Ecclesia certam habet promissionem perpetuæ præsentiæ Christi, & gubernatur à Spiritusancto. Petrus hoc scholion addidit. Verū est, tota, non verò singula membra. Quòd si tota, maximè vbi tota conuenit, veraciter curatura & inquisitura quæ ad salutem pertinent: quod fit in conciliis. Vnde illa specialem promissionē habet. Vbicunq; sunt duo vel tres, &c. Quæcunq; igitur cōcilia sint, siue Prouincialia, siue Episcopalia, hanc habent promissionē, sed Vniuersalia hanc, quæ fit toti Ecclesiæ: Portæ inferi, &c. Quid est quod in iis verbis pium Lectorem offendere queat? Num quòd in veritate inuestiganda, cuius rei causa potissimum concilia cōuocantur, certiorem promissionē perpetuę pręsentiæ Christi, qui veritas est, habere dicit Petrus totam Ecelesiam, quàm vnum aliquod eius membrum? Id si falsum est, cur igitur tu Brenti, in iis quæ proximè præcesserunt, magnā esse legitimorum Conciliorum auctoritatem scripsisti? quæ certè nihil habebunt eximiū, si peræquè certam Christi perpetuæ pręsentiæ promissionem habent singula membra, si peræquè perpetuò gubernantur à Spiritusancto, quo ad veritatē inuestigādam. Cur autē dixit Christus, Vbicunq; sunt duo vel tres: at non potius: Vbicunq; est aliquis vestrum: si perinde præsens est semper singulis, atq; multis in vnum locum congregatis? Quorsum autem attinet Concilia congregare, si perinde præsens est perpetuò Christus vnicuiq; membro seorsum, atque toti corpori Ecclesiæ? Quin Ecclesiæ membra sint etiam agricolæ, credo non negabis. Cùm itaq; iuxta tuam sententiam, etiam eorum quisq; promissionē habeat perpetuæ Christi præsentiæ, quid ex eo consequitur aliud, quàm vt æquè possit etiam agricola, quibuscunq; de rebus ambigitur, in causa fidei definire, atq; legitimum concilium: nec minor illius, quàm legitimi Concilij sit auctoritas? Stulti igitur fuerunt Apostoli, qui Conciliū Antiochiæ primum congregauerunt: stulti Patres illi, qui Nicææ, Constantinopoli, Ephesi, Calcedone tot numero de causa fidei definituri conuenerunt. Quid enim erat necesse tantos facere sumptus, tot itineris molestias, tot labores perferre, si peræquè certam Christi præsentiæ promissionem habuerunt singuli seorsum habitantes, atq; vnum in locum omnes congregati? Deinde verò si certam habent perpetuæ Christi præsentiæ promissionem singula veræ Ecclesię membra, qualem tu putas esse vestram Lutheranam: quæso te Brenti, fuit ne tum in singulis præsens Christus, cùm plurima & ea præstantiora Ecclesiæ vestræ membra, partim ad Zuinglianam, partim ad Munceranam, partim ad Suenckfeldianam, partim ad Campanam, fidémne dicam an perfidiam, ab errore vestro defecerunt? Aut fatearis oportet Brenti, præsentem etiam tum Christum istos habuisse, cùm hos tam fœdos errores vestris erroribus reiectis, amplexi sunt, etiam tum eos à Spiritu sancto fuisse gubernatos: aut verum scripsisse Petrum concedas, qui negat, certam perpetuæ Christi pręsentię promissionem habere singula membra, quàm certum est habere totam Ecclesiam. Vidésne iam quorsum tibi tua dicacitas reciderit? in quas ipse te salebras conieceris? quemadmodum ex illis explicare te non possis? dum homini pio piè de rebus diuinis differenti grauissimū blasphemiæ crimē impingere, stuporē, furorē adscribere, sanamq; mentē & sensum cōmunem detrahere non vereris. Neq; verò negauit Petrus, pręsentē esse Christū singulis membris, & à Spiritusancto singula

Scurrilis Brentii oratio in Sotum.

Responsio, promissionem perpetuæ præsentiæ Christi & gubernationis Spiritus sancti esse penes totam Ecclesiam, & nō eius membra singula, quo ad veritatem inuestigandam.

Act. 15.

membra gubernari: verùm de re proposita loquebatur, de eo quod scriptum à te fuerat, Ecclesiam habere certam promissionem perpetuæ præsentiæ Christi & gubernationis Spiritus sancti. Quòd perpetuò sit præsens Christus, quòd sic ab eo perpetuò gubernetur singula Ecclesiæ membra, vt à fide nunquam aberrare possint, sicut gubernari Concilium legitimè congregatum nemo pius dubitat, hoc est quod Petrus à Soto rectè negat. Neq; verò tu ignorabas hoc Petrum dicere, verùm ad inuidiam illi cõflandam fecisti more vestro, vt calumniam hâc adhiberes, & ipse cõminisceretis aliquid, quod rectè posses oppugnare. Quæ causa etiam fuit, vt quod in confessione tua sic scripseras: Ecclesia certam habet promissionem perpetuæ præsentiæ Christi: sublata vocula Perpetuæ, poneres in confutatione Promissionem præsentiæ Christi. Atqui quin præsens adsit Christus in veris membris suis etiam singulis, quæ templa sunt eius, in quibus habitare dignatur, neq; Petrus à Soto, neq; pius quisquam, qui modò sanæ sit mentis, negat. Quòd autem perpetuò præsens adsit, quòd æquè præsens adsit ad veritatem inueniendam singulis, atq; præsens adest vniuersis in concilio legitimo congregatis: id verò negat Petrus: negant etiam omnes qui vel sensu communi sunt præditi. Itaq; nihil ad rem faciunt quæ in testimonia profers è scripturis. Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius, &c. Nemo enim contradicit. Sed audi quid idem dicat Apostolus: cùm enim præmisisset: Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritusancto, subiunxit: Diuisiones autem gratiarum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationũ sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationũ sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secũdum eundem spiritum: alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitatum in vno spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Adhoc igitur vt dicamus, Dominus Iesus, ex æquo Spiritumsanctum accepimus omnes, quotquot membra sumus Christi corporis Ecclesiæ. Nam qui non confitetur hunc, Ecclesię membrum non est. Ad hoc autẽ vt prophetemus, vt scripturas interpretemur, vt de fidei cõtrouersiis definiamus, non ex æquo Spiritumsanctũ accepimus omnes. Nam nec Episcopi, nec Doctores, nec Prophetę sumus omnes. Quin & ipsis Prophetis non semper præstò adfuisse Spiritumsanctũ legimus, quo nonnunquam eos destitui, documento nobis esse potest Helisæus, qui cùm flentem vidisset Sunamitidem, causamq; nescisset, ad puerum qui volebat eam prohibere, dixit: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. Neque tum solùm, verùm etiam cùm de futuris eum requisiuisset Iosaphat, spiritus ei prophetiæ defuit, vt necesse haberet psaltem adhibere. Sic alteri Prophetæ præstò quidem adfuit Spiritus sanctus, quando missus contra Samariam, quæ fuerant illi ventura mala nunciauit: non autem adfuit, cùm pseudoprophetæ cuiusdam persuasionibus adductus, panem in eius domo comedit, quod eum facere Dominus prohibuerat. Cuius mandati transgressi pœnas luit à leone occisus. Sic & Nathan Propheta visus est Spiritusancto destitutus, cùm interrogatus à Dauide Rege, num ædificare sibi templum liceret, respondit, nihil impedire, quò minus faceret quod in corde suo deliberatũ haberet: quem errorem suum posteà correxit, cùm eum ædificare prohibuisset. Ex his cuiuis perspicere licet, si Prophetis etiã nõ semper præstò adest Spiritussanctus, multò minùs eũ præstò adesse perpetuò singulis Ecclesiæ membris, qui non solùm vbi vult, sed etiam quando vult, & per quos vult, spirat: sæpe vt sanctos deserat, inspiret autẽ eos, qui sunt procul ab omni sanctitate remoti, sicut inspirasse legitur Balaam, Saulem, virum illum arrogantem Heliu, Caypham, & alios peruersos homines. Est quidem ita, quòd sicut nullum est membrum in corpore quod non sit particeps aliquo modo sensus & motus à capite, sic nullus est mortalium in Ecclesia, qui non sit particeps alicuius gratiæ Spiritussancti. Cæterùm in quo simul omnes gratiæ concurrent, præter vnum Christum Deum & hominem, nemo fuit mortalium: quanquam spiritum veritatis Apostolis præstò semper singulis adfuisse non negamus. Vbi verò simul conueniunt omnes, ibi præsens adest Christus, ibi præsens adest Spiritussanctus cum omni genere gratiarum. Nam quod vni deest, pensatur in altero: ac sæpè quod non reuelatur ducentis aut trecentis viris excellenti prudentia, doctrinaque præditis, vni alicui non doctissimo reuelatur: in cuius posteà sententiam sic impellente Spiritusancto, pedibus eunt alij multò doctiores. Sic abscondit pleraque Spiritussanctus à vobis sapientibus & prudentibus, & reuelat ea paruulis. Quod etiam in synodo Nicæna factum legimus, vbi quidam ex Confessoribus (libet autẽ Ruffini verbis vti) simplicissimæ naturæ vir, & nihil aliud sciens nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, qui fuerat inter cæteros auditores Episcopos, insignem quendam Philosophum, quem ex doctoribus nemo disputando superare poterat, sic breui quadã oratiuncula cõstrinxit, vt obstupefactus ille virtute dictorum, ad alia mutus omnia, solùm hoc respondere potuerit, ita sibi videri, nec aliud verũ esse, quàm quod Episcopus ille dixerat. Iamne igitur intelligis Brenti, quàm verè Petrus dixerit, certam perpetuę Christi pręsentiæ & gubernationis Spiritus sancti promissionem, quo ad inuestigandum veritatem, de qua potissimum agitur in Conciliis, habere

Rom. 8.
1. Corinth. 12.

Etiam Prophetæ spiritu nonnunquam destituuntur.
4. Regum 4.
4. Regum 3.
4. Regum 13.
2. Regum 7.

Ioan. 3.

Num. 22.
1. Regum 10.
Iob 27.
Ioan. 11.

Christus maximè præsens in Conciliis.

Matth. 11.
Ruff. lib. 1. cap. 3. Eccles. historiæ.

habere quidem totam Ecclesiam, non autem singula membra? Nihil enim dixit aliud Petrus, quàm quod etiam Caluinum vestrū fateri veritas coëgit: qui se minimè negare scribit, quin tota fideliū societas, multiplici donorū varietate instructa, longè ampliori & vberiori cœlestis sapientiæ thesauro prædita sit, quàm seorsum singuli: quodq; multò antè dictum ab Augustino fuisse cōmemorauimus, qui Deū alloquēs his verbis vsus est: Veritas tua nec mea est, nec illius aut illius, sed omnium nostrûm, quos ad eius cōmunionem publicè vocas. Hoc enim dicere videtur Augustinus, quod ibi semper præstò Christus adest, qui veritas est, ibi semper Spiritussanctus præstò adest, qui spiritus est veritatis, vbi conueniunt omnes, vbi simul in vnum locū tota cōgregatur Ecclesia: cæterùm in singulis membris, neq; Christus veritas, neq; spiritus veritatis præstò semper adest, cùm de singulis membris scriptum sit, quòd omnis homo mendax: de tota verò Ecclesia, Portæ inferi non præualebunt aduersus eam. *Psalm. 115. Matth. 16.* Iudica nunc tu Brenti, vter vestrum fuerit cùm ista scriberet, sensu communi destitutus? Petrúsne, qui dixit idem quod scripturæ consentaneū dictum anteà fuerit ab Augustino, quod & lumen ipsum rationis indicare videtur: an tu, qui tam scurriliter manifestam veritatem oppugnas? Quod si verum est, singula membra certam habere promissionem perpetuæ præsentiæ Christi & gubernationis Spiritussancti, falsum sit oportet quod à Propheta dictum est: Omnis homo mendax. *Aug. in epistola ad Hieronymū.* Nam simul in eodem & veritas Christus, & mendacium, cuius pater est diabolus, inesse non possunt: Nec erit vllum Ecclesiæ membrum, quod labi, errare, decipi queat, si nunquam præsentia Christi, qui veritas est, destituitur. Vnde ergo tot hæreses quot enumerauimus? quæ nō aliundè ferè, quàm ex vestra schola VVittembergensi prodierūt? Quin & illud falsum sit oportet, quod ex Augustino proferre sæpè soletis, solis scripturarum libris, qui canonici vocantur, hunc timorem, honoremq; deferendum esse, vt nullus eorum auctor scribendo aliquid errasse firmissimè credatur. Cur enim non idem credamus de singulorum Ecclesiæ membrorum & scriptis & dictis, si certam habent singula promissionē perpetuæ præsentiæ Christi: qui cùm sit veritas, neq; falli potest, neq; fallere? Nos verò libēter Augustini sentētiæ subscribimus, vt quem ille vult, honorem scripturis Canonicis habeamus, cæterùm sicut singula Ecclesiæ membra, quam libet excellenti fuerint & vitæ sanctimonia & doctrina prædita, posse tamen errare credimus: sic vbi tota conuenit Ecclesia, quam certam habere promissionem perpetuæ præsentiæ Christi, & gubernationis Spiritussancti, nemo pius ambigit, ibi nullum in fidei dogmatibus errorem admitti posse, certum & indubitatum habemus. Quamobrem illius Decretis proximum à scripturis canonicis locum tribuimus, & ab eodem ea Spiritusancto profecta credimus, quo fuerunt inspirati, qui scripturæ canonicæ libros ediderunt. Sed de re quæ vel ipsa luce clarior est, plura nos verba facere necesse non est.

Facit iam deinceps Brentius, quod facere solent qui malas causas defendendas susceperunt, & consarcinatis è scriptis Gregorij Nazianzeni, Basilij, Nicephori, Socratis, Bernardi, Adriani Papæ, delectorum quorundam Cardinalium & Legatorum sedis Apostolicæ, qui præsidebant in concilio Tridentino, quibusdam sententiis contra vitam & mores corruptos Episcoporum, & eorum qui sedent ad Ecclesiæ gubernacula, quādoquidem alia ratione non potest, vel hac saltem ordinem Episcoporum & Sacerdotum in odium, inuidiam & contemptum omnium adducere conatur: *Hæreticorū mos est de cleri vitiis & abusibus libenter loqui.* quod in causa suę diuisionis defendendæ facere semper hæreticis vsitatum fuisse, in quadam epistola scribit Augustinus. Cur autem non à Paulo potius exorsus es Brenti, quàm à Gregorio Nazianzeno? *Aug. 157. epist.* quò sic iam inde à Pauli temporibus nunquam Episcopis præstò Spiritumsanctum adfuisse demonstrares. *Etiam ætati Pauli Clerus non carebat vitiis.* Nam & ipse de iis qui suo tempore Dei regebant Ecclesiam, ad eundem propè modum questus est. *Philip. 2.* Cùm enim dixisset, Spero me Timotheum citò mittere ad vos, vt & ego bono animo sim, cognitis quę circa vos sunt, subiunxit euestigiò. Neminem enim habeo tam vnanimem, qui syncera affectione pro vobis solicitus sit. Mox & rationem addidit: Omnes enim, inquit, quæ sua sunt, quærunt, non quæ Iesu Christi. Vides quòd eadē ferè fuit Pauli de suis collegiis querimonia. Neq; tamen ideò tales omnes fuerunt, qui cum Paulo tum erāt. Erat enim cum eo Lucas & Epaphroditus, Clemens & alij nonnulli, quos constat non quæ sua sunt, quæsiuisse, sed quæ Iesu Christi: *2. Timoth. 4.* sed quia plures eiusmodi fuerūt in eius societate, nimirū Demas, qui dereliquerat eum, diligens hoc seculū: Hymenæus, Alexander Ærarius, qui multa mala ei ostenderat, *1. Timoth. 1.* & alij, quorum in hac ipsa meminit epistola, qui ex contentione Christum annunciabant non syncerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis eius ideò, *Philip. 1.* qui scripturæ mos est, dixit de nonnullis, tanquam de omnibus, quemadmodum etiam Hieremiam fecisse legimus: *Hier. 6.* A minore vsque ad maiorem, inquit, omnes auaritiæ student, & à Propheta vsque ad Sacerdotem cuncti faciunt dolum. Quid ergo dicemus: quia tales erant etiam Pauli temporibus non pauci verbi ministri, num eis propterea Spiritussanctus defuit? num ideò iugum eorum fuit ab omnibus excutiendum? Non ita docuit Apostolus: sed cùm questus esset de iis, qui Christum ex contentione prædicabant, non syncerè. Quid enim, inquit, dum omni modo siue per occasionem, siue per veritatem Christus annuncietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Qui tum annunciabant Christum, faciebant id animo minimè Christiano:

nihil enim aliud ſpectabant, quàm vt capto vinctoque Paulo, maiorem adderent afflictionem: vt ex Euangelij profectu maius illi conflarent odium, & eum in vitæ ſuæ diſcrimen adducerent. Neq; tamen ideo Paulus eos audiri prohibuit: quin quacunq; tandem occaſione Chriſtum per eos annunciari gaudebat. Huius exemplũ imitari te Brenti oportebat, vt gauderes potius cũ Paulo, ſi vel per occaſionem Chriſtus eſſet annunciatus, quàm tot virorũ doctorũ ſententias coarceruares, quibus, quorũ opera fit vt Chriſtus annuncietur, eos in odium & contemptũ adduceres. Quanquam quod ex Gregorio Nazianzeno profers & Baſilio, de veſtris hi ſcribunt, hoc eſt, de hæreticis, non de Catholicis Epiſcopis. Fuit enim idem propè tunc qui nunc eſt Eccleſiæ ſtatus: quin deterior etiã, quàm ſit hoc noſtro ſeculo, cùm nõ aulæ tantũ & ciuitates infectæ, verũ ne ipſi quidem Reges & Imperatores ab hæreſi fuerint intacti. Sicut igitur ſubinde nunc inſtituuntur Colloquia, ſic illo quoq; tempore fuiſſe factũ, etiã ante Gregoriũ quæſti ſunt, Athanaſius & Hilarius. Tales igitur Synodos ſiue cõgreſſus deinceps fugere ſe velle ſcribit Gregorius. Nunc audi quid in ea, quæ proximè ſequitur epiſtola, ſcribat Baſilius: Vnũ iam crimẽ eſt, inquit, quod vehemẽter punitur, ſi paternas quis traditiones diligẽter obſeruet. Nõ impugnamur propter pecunias, nõ propter gloriæ ſplendorẽ, non propter aliud aliquid rerũ temporaliũ, ſed propter cõmunem theſaurũ, propter hereditatem paternã, propter ſanã fidem in acie ac certamine ſtamus. Domus precationũ clauſę ſunt, altaria cultu ſpirituali vacant, nulli ampliùs Chriſtianorũ cœtus, nulla ampliùs doctorũ præſidentia. Ceſſarũt doctrinæ ſalubres, ceſſarunt panægytes, hymnodiæ nocturnæ non habentur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non ſit neq; Princeps, neq; Propheta, neq; Præſes, neq; oblatio, neq; incenſum, neq; locus in quo coram Domino poſſit offerri ſacrificium. Quæſo te Brenti, quos hîc notat Baſilius? vóſne, an nos, qui per Dei gratiã ſumus Catholici? Quod nobis grauius crimen obiicitis, quàm quòd paternas traditiones diligenter obſeruamus? Deinde qui ſunt alij quàm vos, apud quos altaria ſpirituali cultu vacant, apud quos ceſſarunt doctrinæ ſalubres, nec habentur hymnodiæ nocturnæ: apud quos neq; oblatio eſt, neq; incenſum, neq; locus in quo coram Domino poſſit offerri ſacrificiũ: apud quos ipſo etiam ſacrificij nomine nihil eſt abominabilius? Vides igitur quòd de veſtris hæc maioribus, non de noſtris ſcripſit Baſilius: quodq; ſicut anteà ſemel & iterum, ſic & nunc teſtimonium ipſe contra te produxiſti. Iam quod adfers ex Nicephori & Socratis Eccleſiaſtica hiſtoria, demus tibi hoc erratum fuiſſe à Theophilo, & ab illo alio, quid aliud ex eo conſequetur, quàm verum eſſe quod Petrus à Soto ſcripſit Eccleſiã totam, non autẽ ſingula eius membra: falſum autem eſſe quod aſſeris, tu ſingula Eccleſiæ membra certam habere promiſſionem perpetuæ præſentiæ Chriſti & gubernationis Spirituſſancti. Certè neq; Petrus à Soto affirmauit hoc vnquam, neq; nos in ea ſententia ſumus, vt putemus errare non poſſe, ſi quis ſucceſſit Epiſcopo Catholico: qui ſi quod à ſuis anteceſſoribus ſibi traditum per manus accepit, id ipſe non retinet, quin ei contrarium docet, aut facit aliquid, grauiter eum errare non diffitemur. Non enim ſatis eſt in locum Epiſcopi Catholici ſucceſſiſſe, niſi catholicam etiam eorum doctrinam, quibus ſucceſſiſti, retineas. Et vos Brenti, quo iure, quáve iniuria ſucceſſiſtis in Eccleſiis pleriſq; Sacerdotibus Catholicis, neq; tamen propterea vos non delirare dicimus, quandoquidem ab eorum pia doctrina receſsiſtis, neq; Patrum noſtrorum, qui iidem & veſtri fuerunt, traditiones retinetis: quin quòd ab eis non diſcedere nolumus, per ſummam iniuriam grauiſsimum nobis idololatriæ crimen obiicitis: haud aliter atq; Catholicis olim Arrianos feciſſe ſcribit Baſilius. Quæ verò proferũtur ex Bernardo & aliis, qui de corruptis moribus noſtris noſtro ſeculo ſcripſerunt, vtinã ea refellere liceret, ſed veriora ſunt pleraq; de multis, quàm vt refutari queant. Verùm (quòd aiunt) ab ouo tibi Brenti, exordiri licebat. Nam ab orbe condito ſemper in Eccleſia bonis mali permixti fuerunt. Quòd enim eadẽ ſit eorum qui præceſſerunt, & qui ſequuti ſunt Chriſtũ natum Eccleſia, nec ignoras tu, nec diffiteris proculdubiò: temporum tantùm diſcrimen, fides fuit prorſus eadem. In venturum illi credebant, nos in eum qui iam venit Meſsiam credimus. Quamobrem ſi vel à primo parente noſtro ſumas initium, cùm is duos filios habuerit, alterum fraterna cæde manus ſuas contaminaſſe reperies. In arca verò ſua cum tribus tantùm filiis ſuis fuit Noë: quorum tamen vnus tam fuit ab omni pietate remotus, vt verenda detegere ſui patris, & eum habere ludibrio veritus nõ ſit. Abraham & ipſe duos habuit filios, quorũ reprobus alter eiici vnà cum matre ſua iuſſus eſt. De liberis autẽ Iſaac nónne dicit Dominus per Prophetã: Iacob dilexi, Eſau autẽ odio habui? Iam in domo Iacob quàm turpe flagitiũ vnus ex filiis deſignarit, ex Geneſis lib. quàm ex noſtra cõmemoratione te cognoſcere malumus. Sed & reliqui fratres ferè omnes cum ære paruo fratrem ſuum Ioſeph vendidiſſent, quantum in ipſis erat, eum perpetuæ ſeruituti manciparunt. Sanctus autem ille Dauid (vt interim ſilentio prætereamus, quæ de Heli, deq; Samuëlis filiis narrat hiſtoria) quot & quãtis ſceleribus coopertos filios habuerit, ex eadem Regũ hiſtoria videre licet. Quid verò faciũt aliud ſancti Prophetæ ferè omnes, quàm quòd ſui quiſq; ſeculi mores perditiſsimos accuſat? in quos ita ſæpe grauiter inuehuntur, vt neminem ſupereſſe dicant, qui non declinauerit, qui non auaritiæ ſtudeat, qui non dolum faciat. Quid autem nato Chriſto, num eſſe vitia deſierunt? Elegit ipſe ſibi

Chriſtus

Deterior olim Eccleſiæ ſtatus quàm hodie Colloquia de Religione patribus improbata.

Greg. in epi. ad Procopium.
Baſil. epiſt. 70.

Quod nunc fit ab hæreticis, olim quoque factum.

Semper in Eccleſia bonis permixti mali.

Gen. 4.

Gen. 9.

Gen. 29.

Mala. 1.
Gen. 49.

Gen 37.
1. Reg. 2.
In ſecunda Regum.

Ioan. 6.

Christus duodecim,vnus ex eis erat diabolus.Elegerūt septem diaconos Apostoli,fuit vnus ex eis longè spurcissimus hæreticus.De Paulo iam diximus,quemadmodum is questus fuerit,neminem habere se,qui germanè de grege foret solicitus,quòd omnes quæ sua sunt,quærerent,non quæ Iesu Christi. Vetus itaq; fuit hic rerum status Brenti. Ab orbe condito semper in Ecclesia bonis mali permixti fuerunt,& sicut huius seculi sapiens quidā dixisse fertur, plures mali. Quod ipsius dictū etiam æterna sapientia comprobauit,cùm diceret: Multi sunt vocati,pauci verò electi. In cœlum conscendas oportet,si vis locum, vbi nulli sunt mali, reperire,quanquam & ex illo ceciderunt Angeli. Quod si qui seruiunt Deo,non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem, quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum,consumentur velut à tinea? Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti sumus: non est qui faciat bonum: non est vsque ad vnum. Ante bis mille annos dictum est hoc,& fuit multò antè verum,quàm dictū esset,& est nunc quoque verius quàm vellemus. Quid igitur? Num propterea dicemus,ex quo tempore conditus est orbis ad hunc vsque diem,non fuisse Spiritum sanctum in Ecclesia,quòd semper in ea fuerunt mali,& plures mali: quin & qui præsidebant,fuerunt sæpe mali? Absit. Quin propter hos malos,nō propter vos iustos venit Christus in mundum: neque sic semper in Ecclesia mali fuerunt, vt non essent illis boni quoq; permixti: qui licèt essent numero pauciores,sæpè tamen eorum causa Deus etiam malorum est misertus. Et ipsi mali quemadmodum anteà scripsimus, quamuis non haberent spiritum quo ipsi sancti essent,habebant tamen spiritum,quo sanctos alios facerent,siue sacramenta ministrando,siue Dei verbum prædicādo. Fatentur autem hoc etiam tui Brenti (si modò tuus est Phillippus) non modò Catholici, quòd fieret incerta fides,si vis Euangelij & sacramentorum penderet ex dignitate ministrorum: cùm Euangeliū & sacramenta efficacia sint propter promissionem Dei, nō propter ministri personā. Reuocat mentes nostras & fidem nostram Christus à persona ministri ad sese,inquiēs: Qui vos audit,me audit: quasi dicat: Nec Euangelium est vestrum,nec opus vestrum est saluos facere auditores, sed Dei opus est: qui hoc mirabili modo sparsa voce Euangelij colligit sibi æternam Ecclesiam. Hoc vestri dicunt Brenti. Quorsum igitur attinet sic nobis exprobrare peccata nostra, quasi verò vos non sitis grauioribus flagitiis cooperti? Sed audi quid scribat de vobis, qui versatus fuit multis annis inter vos, nec valdè nonnullis visus est alienus à doctrina vestra, ita vt quasi vulgò diceretur illud, Aut Erasmus Lutherizat, aut Lutherus Erasmizat. Audi quid ille de vobis dixerit, Erasmus Roterodamus: Vos,inquit,strenuè clamatis in luxū sacerdotum,in ambitionem Episcoporum, in tyrannidem Romani Pontificis, in garrulitatem sophistarū,in preces,ieiunia & missas: nec ista purgari vultis,sed tolli: nec omnino quicquam in receptis placet,sed zizaniam euellitis cum tritico: aut,vt melius dicam,triticū euellitis pro zizania. At quid interim nobis profertis melius & Euangelio dignius, vt ab assuetis recedamus? circunspice populū istū Euangelicū & obserua,nū minus illic indulgeatur luxui, libidini,& pecuniæ, quàm faciunt hi quos detestamini? Profer mihi, quem istud Euangelium ex comessatore sobrium,ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum,ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostēdam,qui facti sunt seipsis deteriores. Et post pauca: Nunquam eorum Ecclesias sum ingressus,sed aliquando vidi redeuntes à concione, veluti malo spiritu afflatos, vultibus omniū iracundiam ac ferociā miram præ se ferentibus. Sic,opinor,discedunt milites à concione ducis ad prælium exhortati. Quis vnquam vidit in eorum cōcionibus quenquam fundentem lachrymas,tundentem pectus,aut ingemiscētem? Et iterum nonnullis interiectis: Circunspice mihi sodalitatem istam Euangelicam,quot habet adulteros, quot temulētos,quot aleatores,quot decoctores, quot aliis vitiis infames? Et hos habent etiam in delitiis,tantū abest vt vitent. Apostoli quò magis vacarēt Euangelio,aut abstinebant ab vxoribus, quas ducere licebat,aut legitimè ductas vertebant in sorores. Nunc floret Euangelium,quod sacerdotes & monachi contra certè leges humanas,contra professionem suam ducunt vxores. Condonetur hoc: Circūspice,num castiora sint eorum coniugia, quàm aliorum, quos ducunt pro Ethnicis. Agnoscis, opinor, quas fabellas tibi possim referre,si liberet. Profert autem in epistola,quam scripsit ad fratres inferioris Germaniæ: Efferunt,inquit,honorabile coniugium & thorum immaculatum. Sed innui nonnullos Euāgelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castiùs colere coniugium, quàm Catholicos. Iubet me proferre fabulas: quid attinet: cùm vulgo narrentur. Negat esse notissima,cùm falsa sint, & tamē ipse fatetur de duobus. Ego noui monachum,qui pro vna duxerit tres. Noui sacrificum virum alioqui probum,qui duxit vxorem,quam pòst comperit alteri nupsisse: similia permulta de monachorum & monacharum coniugiis referuntur, qui ductas repudiarunt,eodem iure quo duxerant. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini,an minus sit adulteriorum? Quid Argentorati fiat nescio. Quid alibi compertum sit,mecum nouit populus. Iam vt donemus, istis Euangelij præconibus esse fas vxores ducere, quis non admiretur, ouiculas mactationi destinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Christi gloriā,tot curis districtos,tot afflictionibus obnoxios (quibus accedit & paupertas, onus cùm miserum, tum graue) non posse viuere sine vxoribus? quas tam multi ob

Acto. 6. *Phil. 2.* *Matt. 20.* *Iob. 4.* *Matt. 9.* *Mali etsi nō habent in Ecclesia spiritum quo sint sancti, habent tamen spiritum ad alios sanctificandos.* *Philip. in locis communibus.* *Luc. 10.* *De Lutheri secta Erasmi testimonium.* *Eras. in epistola in pseudoeuangelicos.* *Aliud Erasmi testimonium.*

leuiores causas aut non ducunt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophem comicam. Vbi contigit vxor, occinitur, Valete & plaudite. Quæ malum est ista tanta salacitas, quàm tot mala non possunt excutere? vnde tanta carnis rebellio in iis, qui se iactant agi spiritu Christi? Et in eadem epistola: Sacerdotem, inquit, Basileæ virgis cæsum, mox vrbe eiectum non nomino. Quid refert, quando desierit concionari? Istius erat professionis. Is, vt publicus ferebat rumor, & in carcere, & extra portam cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se postea quam se illi sectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruisse. Quid de tota secta dixerit, non referam. Et iterum in epistola in pseudoeuangelicos: Dices, Nihil tam fuit vnquam felix in rebus humanis, quin malorum admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas. Mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior: Et iterum: Euãgelica pietas à minimis initiis paulatim creuit in maius & melius, & optimus quisque se illi iungebat: hanc doctrinam ferè leuissimus quisque amplectitur. Et in alio quodam libro: Adeò per hoc quod vos vocatis Euangelium, non corrigi scribit homines, vt potiùs videantur deteriores, nec fieri vt peccare desinant, sed vt peccent impuniti⁹. Sic ille, fenestram ad omnem nequitiam aperuisse vestrum Euangelium iudicauit. Possem hìc ex Georgio quoque VVicelio viro non vulgari doctrina prædito nonnulla referre: sed quoniam is cùm fuisset anteà blasphemus, persequutor & contumeliosus, misericordiam Dei consequutus, ex persequutore tandem Apostolus, & ex Lutherano factus est Christianus, minus apud vos ponderis habiturum est eius quamlibet verum testimonium. Itaque nolo verbis eius recitandis esse prolixior. Extat libellus eius qui inscribitur, Retectio Lutherismi. Ad eum vos remitto, cuiusmodi sint sectæ vestræ mores, ibi verissimè scriptum reperietis. Sed irrefragabile testimoniũ Islebiensis idoli vestri non possum quin producam. Nam illi fidem quin habeatis indubitatam, causam dicere non potestis, præsertim cùm Dei verbum non aliud agnoscatis, nisi quod ab illo scribitur. Audiatis igitur Deum vestrum loquentem: Mundus, inquit, indies fit deterior. Sunt nũc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti & indisciplinati, multoque deteriores, quàm fuerint in Papatu. Alio verò loco suos increpans, decies eos esse dicit Sodomitis peiores. Habésne quod ei possis cõtradicere, cuius verba nihil aliud sunt iudicio vestro, nisi verba Dei? Si mentiri potest Deus vester, mentiri potest hæc scribẽs de vobis Lutherus: qui nusquam scripsit veriùs, quàm vbi quem fructum attulerit doctrina sua, planum fecit orbi vniuerso. Qua fronte igitur audet Asotus iste Brentius nobis decies Sodomitis peiores obtrudere, qui sint Ecclesiasticæ doctrinæ iudices, & eos reiicere, quorum hoc proprium semper in Ecclesia fuit munus, in cuius possessione plus quàm mille quingentis annis fuerunt? quin si spectes Iudæorũ etiam sacerdotes, plus quàm bis totidem aliis annis. Nam ex quo tempore sacerdotium Iudæorum sumpsit originem ad hunc vsque diem, nunquam apud omnes eos, qui vel in venturum, vel in eum qui iam venit Christum crediderũt, penes alios quàm penes Episcopos & sacerdotes de religionis doctrina iudicandi fuit potestas. Quamobrem nihil est Brenti, quòd nobis iudicandi potestatem hanc adimas, quòd non sumus omnes absque crimine, cùm nihilo sint vestri nostri meliores: quin si vestro idolo credimus, multis etiam partibus deteriores. Quod si scriberet etiam nullus, res tamen ipsa clamat. Possem historiam tibi proferre Brenti, de quodam, qui cùm trium superstitum vxorum esset maritus, à vestris tamen magno cum applausu fuit exceptus, & in pretio habitus, ob hoc solùm, quòd contraria Christianæ fidei Lutherana vestra dogmata in vulgus spargebat. Possem & alium in eadem ciuitate nominare, de quo publica fuit fama, quòd è schola carnificis profectus, itidem non vnius vxoris esset maritus. Quamuis autem vnam secum tantùm adduxisset vndecunque tandem raptam (nam variè res narratur) inter scorta nihilominùs perpetuò volutabatur, vxore etiam inspectante. Adeò nec vxoris commercium vllum ei contra fornicationem attulit remedium: fuit tamen habitus præclarus, & idoneus cùm primis Euangelij vestri minister. Sic autem iam hoc est moribus receptum apud Euãgelij vestri præcones, simul vt duas aut tres vxores habeant, vt iam pro crimine propemodum non habeatur, ac modò non in laude ponatur. Possem & carnificem pastoris apud vestros officio functum recensere. Et hos tu tales Ecclesiasticæ doctrinæ iudices vis esse potiùs, quàm qui sunt à tot millibus annorum legitimè ad eam rem vocati? Et intereà nostra nobis obiicis peccata, nihil veritus, ne tibi quoque dicatur illud ex Euangelio: Quid vides festucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Frater, sine eiiciam festucam de oculo tuo, & ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, eiice primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere festucam de oculo fratris tui.

Idem in hiperaspiste secundo. *Geor. VVicelius.* *Lutherus testatur suos Catholicis deteriores esse.* *Luth. in Postilla super Euangeliũ Domin. prima aduentus.* *Et in veteri, & in noua lege iudicium de religione penes sacerdotes fuit.* *Flagitia non rara ministrorum noui Euangelii.* *Matt. 7.* *Luc. 6.*

Ad Regem apostrophe, perstringens Vergerium.

Hìc verum te pientissime Rex appello, cui Brentij libellum hunc dicauit Vergerius, coram quo se doctrinam illius defensurum obtulit. Si locum hunc defendendũ coram te susciperet Vergerius, quandoquidem non sic in pietatem & sanctitatem, sicut in loca, sedesque maiorum nostrorum successimus, non esse nos idoneos Ecclesiasticæ doctrinæ iudices, quem hìc esset accusaturus alium præter te? Cuius enim alius arbitrio præterquàm tuo, & à Canonicis eliguntur,

eliguntur, & à Pontifice Romano confirmantur Episcopi? Certè nec eligunt Canonici, neque confirmat Pontifex, nisi quos tu nominaueris: vt quęcunque crimina iaciuntur in Episcopos siue sint vera, siue falsa, non in alium quàm in teipsum iaciantur? Cuius enim nisi tua culpa sit, vt Ecclesiasticæ doctrinæ nos idonei Iudices esse non possumus, si verum est quod de nobis scribit Brentius, quodque se defensurum offert Vergerius? Nam si vel suo iudicio Canonici eligerent, vel suo iudicio Pontifex Episcopos constitueret, iustam tamen videri possent habere causam Brentius & Vergerius, vel Canonicos, vel Pontificem insectandi. Nunc cùm tuo ferè solius iudicio fiat Episcoporum & electio & confirmatio, quam ad rem venit huc Vergerius, nisi vt tibi insultaret? vt populi contra te seditionem excitaret: cuius opera in regno & adiunctis illi terris imperio tuo subiectis, tales Episcopi cōstituti sint, qui doctrinæ Ecclesiasticæ Iudices idonei esse non possint? Verùm nos etsi non successimus omnes in pietatem & honestatem maiorum nostrorum, quoniam tamen in eorum doctrinam successimus, à qua Brentium & Vergerium cum suis discessisse certum est, vel hoc satis esse debet piis omnibus, vt nos Ecclesiasticæ doctrinæ Iudices agnoscere non recusent.

Reges Poloni eligunt Episcopos regni.

Tractat deinde locum Euangelij de portis inferi Brentius, & negat Episcopos siue Prælatos (vt ipse vocat) Ecclesiam illam esse aduersus quam portas inferi non præualituras dixit Christus. Iam enim demonstratum est, inquit, quòd præualuerint: cùm tamen eius nihil demonstrauerit. Sperare se deinde dicit, pios aliquot viros inter Episcopos inueniri, quibus Asotica impudētia & impietas vehementer displiceat. Est ita Brenti: displicet piis omnibus vehementer Asotica ista vestra impudentia & impietas, qui contra manifesta scripturæ verba legem ab aliis, quàm à sacerdotibus requiri, doctrinæq; religionis alios quàm Sacerdotes & Episcopos Iudices esse vultis. Petri verò à Soto pietas probatur vehementer piis omnibus, qui sicut aliis de rebus, ita de hac quoque non aliud, quàm quod verbo Dei consentaneum est, docere videtur. Pergit postea Brentius, ac pios Episcopos, quod ad priuatam eorum personam attinet, membra quidem Ecclesiæ, non autem ipsam totam esse dicit Ecclesiam. Quod verò ad publicum eorū officiū attinet, ministri sunt, inquit, Ecclesiæ, non Domini. Non est Brenti, priuata persona Episcopus: Petrus, Paulus, Andreas, priuatę personæ sunt: Episcopus prætérquam quòd publicum in Ecclesia reconciliationis ministerium gerit, in hoc quoque sustinet personam publicam, quòd mandatum est illi à Deo munus pascendi oues, & Ecclesiam Dei regendi. Intereà tamen illud tibi concedimus, quòd si sint vnius prouincię vel nationis Episcopi, non rectè dicantur totam Ecclesiam repræsentare, sed illius tantùm prouinciæ vel nationis Ecclesiam, vbi sunt vnum aliquem in locum congregati. Cæterū vbi conuocatur Oecumenicum Concilium, quicunque veniunt ad illud ex toto orbe acciti Episcopi, etiamsi non omnes conuenerint, quòd alij morbis, alij sint aliis causis impediti, qui tamen præsentes adsunt è singulis prouinciis & nationibus, eos totam Ecclesiam repręsentare dubium non est. Quod etiam Augustinus non obscurè videtur iudicare, cùm plenarij Concilij sententiam, totius Ecclesiæ consensionem vocat. Et ante eum Athanasius: Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in Concilium coiret. Vniuersum orbem vocat trecentos, decem & octo Patres in Concilio Nicæno congregatos. Sic & Leo Pontifex Canonū Nicææ habitorum decreta, quo trecenti tantùm, decem & octo Episcopi conuenerāt, à totius mundi sacerdotibus dicit esse constituta. Quin & in octaua Synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, sic Photium Bachaius alloquutus esse legitur: Loquere Domine Photi, totus mundus hîc est: totum mundum vocauit Synodum Oecumenicam. Quamobrem & quæ constituuntur in tali Synodo, totius mundi constitutiones rectè vocari possunt, cùm eis totus mundus, quàm latè patet nomen in eo Christianum, ligetur. In prouinciali non item: non enim ligantur Synodi prouincialis decretis, nisi qui sunt eiusdem prouinciæ. Quā etiam ob causam à Gratiano scriptum esse legimus: Episcoporum Concilia sunt inualida, ad definiendum, & constituendum, non autem ad corrigendum. Corrigi mores possunt & cleri, & populi in Synodis prouincialibus: de fide constitui quicquam non potest. Mores enim habent suos cuiusque prouinciæ & nationis homines: qui quemadmodum corrigendi sint, nemo scire potest meliùs, quàm qui sunt ex eadem prouincia. Fidem autem suam peculiarem non habet vlla diœcesis aut prouincia, sed Catholici vocamur omnes. Sicut de vna Ecclesia Catholica, sic de vna etiam fide Catholica gloriamur: nec licet de fide quicquam definire, nisi vbi simul omnes ex omnibus totius orbis Christiani prouinciis conuenerint Episcopi: qui posteaquam vnum aliquem in locum congregati sunt, tota Ecclesia conuenisse dicitur. Legimus in libris Regum, post descriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem hæc verba: Tum cōgregati sunt omnes maiores natu Israël ad Regē Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis Domini de ciuitate Dauid. Ac Paulò pòst: Conuertitque Rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim Ecclesia Israël stabat. Omni Ecclesiæ benedictum, omnem Ecclesiam Israël stetisse dicitur, cùm anteà maiores natu tantùm, Principes tribuū, & Duces familiarū commemorati fuerint. Quid aliud iis verbis indicatum est, quàm quòd illi repræsentabant omnem Ecclesiam? nam reliquus ferè cœtus omnis ex primariis pendere consueuit. Tales itaque cum sint Episcopi, quos posuit Spiritussan-

De loco Mat. 16.

Episcopi non priuatæ personæ, sed qui collecti totam Ecclesiam repræsentant.

Aug. li. 1. cap. 18. de baptismo paruulorum contra Donatistas.

Atha. epi. de gestis Sinodi Arimini & Seleutiæ congregatur.

Leo epist. 24.

Octa. Syn. actione 5.

Distin. 18. cap. 1. Ecclesia dicitur conuentus potiorum Ecclesiam ipsam repræsentantium.

3. Reg. 8.

Acto.20. *Ecclesiæ ministri dicũtur magistratus Ecclesiastici, tum & politici.*

rituſſanctus regere Eccleſiam Dei, quemcunque tandem in locum ex orbe Chriſtiano vniuerſo congregati fuerint, tota Eccleſia conueniſſe dicitur, quandoquidé hi conuenerũt, quorum Deus miniſterio gubernat Eccleſiam: quam etiam ob cauſam Eccleſiæ miniſtri vocantur: quod nomẽ etiam Regibus & Principibus tribuit ſcriptura. Nã & horũ in rebus politicis miniſterio Deus Eccleſiã ſuam gubernat: qui tamen & ipſi nõ arcentur à Synodis, imò vocari conſueuerunt à Pontifice, præſertim quoties de cauſa fidei diſceptatur, cùm habeant & ipſi ſuam in ſynodis functionem. Si quos enim tanquam indignos ſacerdotio de ſacris ſedibus depoſuit ſententia ſacerdotũ, eorum doctrina reprobata debẽt eſſe Principes, præ cæteris autem Imperator, eiuſdem ſententiæ & ordinationis cum ſacerdotũ auctoritate, ſicut in epiſtola ſua ſcripſiſſe Iuſtinianum paulò antè cõmemorauimus: vt externa diſciplina contra tales vtantur, quodq́; fuerit ab Epiſcopis conſtitutũ, exequutioni mandandum curent.

Brentius Episcopos verbo scripto vult alligatos esse.

Responsio. Catholicos ex verbo Dei docere & defendere, penes Magistratus Ecclesiasticos esse de sacris iudiciũ atque sententiam. *Leuit.10.* *Deut.17.* *Ibidem 21. cap.*

Quod autem ait Brentius, Epiſcopos Eccleſiæ ſeruire debere, non iuxta ſuum ipſorũ arbitrium, non iuxta fictitias traditiones, ſed iuxta certum & verum verbum Domini ſui ſcripturis propheticis & Apoſtolicis comprehenſum: itaq; ſi hanc regulam verè ſequuntur, tunc nec Spirituſſanctus eis deeſt, nec errant: quòd ſi hãc regulam & metã tranſiliunt, non aliud reliquum eſt, quàm ſpiritus ignorantiæ, cæcitatis, & erroris, &c. Quid ſi faciant hoc Epiſcopi Brenti, neq; tamen facere vobis videantur? Quæſo te, qua de re nunc agitur? nónne iuxta verũ & certum verbũ Domini noſtri ſcripturis Propheticis & Apoſtolicis comprehenſum docemus? Vis audire ſcripturas propheticas? Audi quid in Leuitico dixerit Dominus ad Aaron: Præceptum, inquit, ſempiternum eſt in generationes veſtras, vt habeatis ſcientiam diſcernendi inter ſanctum & prophanũ, inter pollutũ & mundum, doceatisq́; filios Iſraël omnia legitima mea. Cui dedit hìc Deus diſcernendi, cui docendi facultatem? Nónne Aaron & filiis eius ſacerdotibus? Rurſus in Deuteronomio: Si difficile & ambiguũ apud te iudicium eſſe perſpexeris, venies ad Sacerdotis Leuitici generis, &c. Et in eodem libro: Accedẽt Sacerdotes filij Leui, quos elegerit Dominus Deus tuus vt miniſtrent ei, & benedicant in nomine eius: & ad verbum eorum omne negotium pendebit. Ad verbum, inquit, Sacerdotum omne negotium pendebit. Audi & Ezechiëlem: Sacerdotes, inquit, Leuitæ filij Zadoc, populum meum docebunt quid ſit inter ſanctum & pollutum, & inter mundũ & immundum oſtendent eis: & cùm fuerit cõtrouerſia, ſtabunt in iudiciis meis, & iudicabũt, &c. Potuitne dici quicquam apertius? Sacerdotes, inquit, docebunt, Sacerdotes iudicabunt, non Reges, non quicunq; tandem laici, ſartores, ſutores, agricolæ. Sic & Aggæus: Interroga, inquit, Sacerdotes legẽ, nõ Principes. Sic & Malachias: Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiã, & legem requirent ex ore eius. Nunquid hæ non ſunt ſcripturæ propheticæ? Vis & Apoſtolicas audire? Quoſdam quidem, inquit Paulus, poſuit Deus in Eccleſia, primùm Apoſtolos, ſecundò Prophetas, tertiò Doctores. Nunquid omnes Apoſtoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? Et alia loco: Ipſe dedit quoſdã quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autẽ Paſtores & Doctores. Vides quemadmodum hìc officia diſtinxerit? Et iterum: Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spirituſſanctus poſuit Epiſcopos, regere Eccleſiã Dei. Et hìc Epiſcopos eſſe poſitos dicit ad regendam Eccleſiã, nõ Principes, multò minùs mercatores aut ſordidos aliquos opifices. Nónne iam intelligis Brenti, nos iuxta verum & certum verbum Domini noſtri ſcripturis Propheticis & Apoſtolicis comprehenſum, Eccleſiæ ſeruire? Tu contrà, quod adfers Dei verbum, quo requirere legem ex ore Principis aut laici, populus iubeatur? quo docendi legẽ, quo iudicandi de doctrina religionis poteſtas illi permittatur. Intereà tamen cum eiuſmodi nihil proferas, te videri vis, tuosq́; qui iuxta Dei verbum Eccleſiæ ſeruiant: nos ab eius poſſeſſione repellis: cùm tamen nemo ſit qui grauius Dei verbum quàm vos oppugnet. Cæterùm vtrùm ad ſcripturas tantùm, an ad traditiones quoque Deus Eccleſiam ſuam voluerit alligatam, alius erat ea de re dicendi locus magis opportunus.

Ezech.44. *Agge.2.* *Mala.2.* *1. Corinth.12.* *Ad Ephes.4.* *Acto.20.*

Brentius Ecclesiã fingit inuisibilẽ. *Matt.16.* *Responsio.*

Quòd autem horrendum eſſe dicit Brentius quòd ſcribit Petrus Eccleſiam, cui promiſſio illa Chriſti facta eſt, Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, viſibilem eſſe: nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendere, vt quis ad Eccleſiam pertineat: quis eſt qui tenebras huius Aſoti mirari ſatis queat? Si licet ideã nobis quandam fingit Platonicam, dum viſibilem Eccleſiam eſſe negat. Atqui concedunt hoc etiam tui Brenti, quòd cœtus vocatorum Eccleſia ſit viſibilis: nec alibi ſint electi, niſi in hoc cœtu viſibili. Niſi fortè tuus non eſt Philippus, qui manifeſtum eſſe dicit, eſſe aliquam viſibilem Eccleſiam Dei. Cùm enim dicit Chriſtus, Dic Eccleſiæ: deducit nos ad viſibilem cœtum, à quo neque Caluinus diſſentire videtur. Verùm & hac de re ſuo loca tractare malumus, cùm de Eccleſia ſermo nobis erit.

Phil. in locis communibus, & in cap.8. ad Rom. *Matth.18.* *Cap.8. institut.*

De loco Matth.18. Vbi sunt duo vel tres.

Profert deinceps Brentius & illum Euangelij locum: Vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorũ, & eũ ad Eccleſiæ Prẹlatos pertinere negat. Primùm enim, inquit, nõ ſimpliciter dicit, Vbi ſunt duo vel tres cõgregati, ſed addit, In nomine meo. Non conuenitur autem in nomine Chriſti, ſi verbis tãtùm iactetur Chriſtus & gloria Chriſti. Hactenus verè, ſed contra vos ipſos Brenti. Qui ſunt enim alij, qui verbis tantùm iactant

Chriſtum

Christum & Euangelium, & gloriam Christi, præter vos? Vbi ergo duo vel tres vestrum, quin & duo aut tria millia vestrum congregata fuerint, ibi non esse Christũ certum est, cùm non sitis in Christi nomine congregati. Addit Brentius: Non conuenitur in nomine Christi, si initio conuentus cantetur Missa de Spiritussancto. Quam hîc audio blasphemiam? Scilicet non est inuocandus Spiritussanctus, quando conuenitur in nomine Christi? At talibus, inquit, moribus & cæremoniis pellitur potiùs, quã inuocatur Spiritussanctus. Quos tu mores narras? Quas cæremonias? Nos quidem neque moribus, neque cæremoniis aliis vtimur, quoties tremendũ Deo sacrificium offerimus, quàm quibus vsi sunt sancti patres nostri iam inde à mille quingentis annis. Quamuis enim successu temporis accesserit precum nonnihil, & pleraque ad decorem addita sint, & ad excitandos homines ad deuotionem: de re tamen ipsa nihil est mutatum. Subiungit, Non conuenire in nomine Christi, si conuenerint impœnitentes. Hoc vt verũ esse concedamus, qui sunt impœnitentes isti, nisi vos? Quod est enim aliud impœnitentiæ peccatum, nisi peccatum in Spiritumsanctum? quod vos non modò committitis ipsi, verumetiam alii vt committant auctores estis: dum nec auditis Ecclesiam ipsi, nec ab aliis audiri vultis: dum traditiones eius, ad quas tenendas non vno loco nos hortatur Apostolus, contemnitis, & contemni iubetis. Ac tantùm abest vt vos alicuius malefacti pœniteat, vt tanquam Sodoma peccatum vestrũ prædicetis. Fecit hoc Vergerius tuus Brenti, qui formulam iurisiurandi typis excudi curauit, quo pontifici fidem suam obstrinxerat, cui non modò tanquàm Episcopus, verùm etiam tanquàm vnus ex eius clientibus & ministris, subiectus erat. Hanc fidem quòd violauerit, quòd iusiurandum Deo datum fregerit, effert se magnificè, nec pudet eum hoc nomine gloriari, perfidiamque suam orbi testatam facere vniuerso. Fecit hoc & is, cuius verbum tanquam Dei verbum accipitis, Martinus Lutherus: qui cùm abiecta cuculla contra fidem Deo præstitã, & iureiurãdo firmatam, sibi monachus monacham copulasset, non modò non eum flagitij pœnituit, verumetiam incœstum suum sacrilegum ausus est, honorabile connubium & immaculatum thorum appellare. Fecerunt idem illius exemplo alij quoque multi. Tales igitur impœnitentes vbi conueniunt, non grauatim tibi Brenti assentimur, quòd in cuiusuis alius potius, quàm in Christi nomine cõueniant: quibus grauis etiã illa prophetæ comminatio metuẽda est: Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Quod autem ad nos attinet, qui non alia re magis in Domino gloriamur, quàm quòd per illius gratiam Catholici sumus & Orthodoxi: peccatores nos conuenire non imus inficias, sed non tamen impœnitentes. Nam non modò non prædicamus peccata nostra, non modò non gloriamur in malitia nostra, sicut à vobis fit: verùm subinde quæ mala patrantur à nobis, ea detestamur: atque vtinam tam facilè cauere nobis ab illis possemus, quàm sæpè nobis ex toto corde nostro displicent: quamq; frequenter Deũ precamur, vt infirmitatis nostræ memor, ea clementer nobis remittere dignetur.

Missam de Spiritusancto ridet Brentius.

De Missæ cæremoniis.

Peccatum impœnitẽtiæ, sed peccatum in Spiritũ sanctum apud quos propriè.

Vergerii impudentia.

Lutheri peruicacia.

Esa. 5.

Addit Brentius: Non conueniunt in nomine Christi, qui hoc vnum præcipuè agunt, vt consulãt potiùs dignitati, opibus, gloriæ, otio & voluntati prælatorum ex traditionibus non scriptis, & ex somniis monachorum, quàm saluti Ecclesiæ ex verbo Domini, & è scripturis Propheticis atque Apostolicis. Quo quisque animo conueniat, Deo soli, qui scrutatur corda & renes, cognitum est: nec minùs ista verè de vobis, quàm de nobis dici possunt. Nisi fortè quod attinet ad non scriptas traditiones, quas reiecisse semper hæreticos, mordicus autem tenuisse Catholicos constat (quod suo loco, si Deus volet, docebimus) eas non amplecti fatemur. Somnia verò Philippi sunt vestri Melanchtonis, & ea diuini quiddam habere credunt eius discipuli. Quamobrem illi, non nobis ea obiicias. Incipit nunc docere Brentius, quando conueniatur in nomine Christi: Tunc, inquit, verè conuenitur in nomine Christi, cùm conueniunt qui Christum vera fide complectuntur. Quid autem Brenti, si Christum vera fide se complecti dicant, qui quàm longissimè ab eo absunt? Tuos tu putas esse, qui Christum vera fide complectantur: ac nos persuasum habemus, quandoquidem Christiani vocamur, non Lutherani: & quod vocamur, id esse pro virili nostra contendimus, nos esse potiùs quibus id verè competere queat. Arrogãt autem sibi hoc Zuingliani quoq;, arrogãt & Anabaptistæ, arrogant & cœlestes Prophetæ, arrogãt & Pikardi, arrogant omnes ferè nõ priscorũ solùm seculorũ, verùm & nostri temporis hæretici. Quare si tunc verè cõuenitur in nomine Christi, cùm conueniunt, qui suo ipsorum iudicio Christum vera fide complectuntur, omne genus hoc hæreticorum quod iam recensuimus, non minùs in Christi nomine verè conuenire videbitur, quàm vos, qui proprium id vestrum esse vultis Lutherani: quandoquidem æquè illi ac magis etiam quàm vos, Christum vera fide se complecti gloriantur. Addit Brentius: Et inuocant solum patrem Domini nostri Iesu Christi: quod est hoc nouum loquutionis genus, Inuocant solum patrem? Quid si inuocent filium? quid si Spiritumsanctum inuocent? iam eos non conuenisse dices in Christi nomine? An hoc est quod paulò antè dixeras, quòd non conuenitur in Christi nomine, si cantetur Missa de Spiritusancto? Huius inuocationem excludi vis? Fortassis aliquid cum Serueto commune habes, nisi fortè dicas te Sanctorum inuocationem excludere. At nos quemadmodum nõ alium imitatur, non alium veneramur in sanctis,

Obiicit Brentius contra Prælatos. Responsio.

Quid sit Brentio in Christi nomine conuenire.

Inuocari vult Brentius solum Deum patrem.

in sanctis, nisi Christum : ita non alium inuocamus in illis & per illos, nisi Christum : qui si vixit, & habitauit in illis, dum adhuc corpus istud mortis circumferret, sicut à Paulo docti credimus, multò magis nunc eum in illis carnis ergastulo solutis viuere & habitare persuasum habemus. Quamobrem Christum inuocamus in sanctis & per sanctos, siue qui nobiscum adhuc in terris degunt, siue qui cum Christo iam in cœlis triumphant. Illũ largitorem agnoscimus, his deprecatoribus tantùm vtimur. Qua de re copiosiùs in cõfessione Christiana disseruimus, ad quam lectorem remittimus. Pergit Brentius: Atque conferunt inter se de vero Dei timore, de doctrina Ecclesiæ, & de aliis rebus necessariis. Verũ timore non minùs habere se putat hæreticorum illa fæx, quam enumerauimus, quàm vos Brenti. Subiungit: Non ex humana ratione, non ex confictis traditionibus, sed è scriptura Prophetica & Apostolica, quæ est cœlestibus miraculis confirmata. Talem autem cœtum nemo potest vel ex vestitu, vel ab externa facie, vel ex eruditione, vel ex potentia, vel ex sapiẽtia iudicare. Possunt enim honestissimè vestiti, ac personæ insignes, & doctissimi, & potentissimi, ac sapientissimi non fœdè tantũ errare, verumetiã in doctrina æternæ salutis extrema cæcitate laborare. Quod scribis Brẽti, Non ex humana ratione, cõcedimus: magis enim à Deo reuelatis credendũ est, quàm rationi nostræ. Damus & illud, Non ex cõfictis traditionibus, modò ne veras excludas, Absit autem vt ab isto conuẽtu scripturas Propheticas & Apostolicas reiectas velimus, dummodò sana sit earum interpretatio. Cæterùm quid sibi volunt ea quæ sequuntur? Talem autem cœtum nemo potest vel ex vestitu, &c. Num inuisibilẽ eum esse vis? Num neque vestes videri, neque personas agnosci, neque vocem audiri vis? An ferendos in eo non esse putas qui sint honestè vestiti, qui vel oris dignitate, vel eruditione, vel splẽdore generis, aut potentia vel sapientia cæteros antecellunt? Itáne non modò Sacerdotes & Põtifices, quia veste talari sunt induti, verumetiam reges & principes, virosq; doctos omnes (inter quos tu quoque non es indoctissimus) ab isto cœtu repellendos esse censes? ac sartores tantùm, sutores, zonarios, baiulos, & reliquam fæcem vulgi, ei putas interesse vel præesse debere, vt illi conferant de doctrina Ecclesiæ, deque ea sibi iudicium, arrogent? Non hoc (ais) volo, verùm non esse quenquam, dico vel ex vestitu, vel ab externa facie, vel ab aliis rebus quas enumeraui, iudicandũ. Quis hoc nescit Brenti? Nemini Spiritumsanctum talaris vestis impertit, multò minùs curta & scissa: sed nec oris dignitas, nec opes si adsint, participes, nec eadem si absint, expertes nos faciunt Spiritussancti, quo sapiẽtes etiam & eruditi persæpe destituuntur. Sed conatur tandem clariùs rem explicare: cognoscẽdus est, inquit, pius cœtus ex fructibus eius. Quos fructus attulerint cœtus vestri, vel ex eo, quem recensuimus initio, Satanismo, cognoscere lector potuit: quem quidem Satanismum vestros istos cœtus peperisse manifestius est, quàm vt negare queatis. Nam simul vt vos licere vobis voluistis, seorsum ab orbe reliquo Christiano cœtus congregare, seorsum ab illo singulares quosdam scripturarum intellectus proferre, voluerunt idem alij quoque sibi licere. Inde natus est is, quem nunc in Germania videtis, qui paulatim ad nos quoq; serpit, Satanismus. Nunc fructus Brentius demonstrat. Quod tunc, inquit, pręcipuè fieri solet, cùm spiritus, seu decreta eius iudicantur & exiguntur ad regulam sacræ scripturę, manifestè animaduertitur, quòd cum ea conueniant. Atqui Brenti, gloriantur & Sacramentarij, gloriantur & Anabaptistæ, gloriantur & Seruetiani, gloriati sunt olim & Ariani, & Macedoniani, & Nestoriani, & Eutychiani, & alij ferè omnes hæretici, quòd spiritus, siue decreta cœtuum suorum iudicarent, & exigerẽt ad regulam sacræ scripturæ, quodque cum ea conuenirent: quam etiam ita sibi solis arrogabant, vt eius possessione Catholicos & Orthodoxos omnes excludere niterentur. Hæretici nihilominus fuerunt, & sunt, & erunt: non quòd scripturis non crederent, nõ quòd earum auctoritatem contemnerent, cùm nihil creparent aliud, quàm scripturas: verùm quòd Ecclesiæ nõ crederent, quòd Ecclesiasticam traditionem itidem, vt vos nunc pro nihilo ducerent. At quicunque fuerunt Catholici, fidem veram duobus iis modis approbandã existimabant: primùm diuini Canonis auctoritate, deinde Ecclesiæ Catholicæ traditione: non quòd Canon solus non sibi ad vniuersa sufficiat, sed quòd verba diuina pro suo plerique arbitrio interpretantes, varias opiniones, erroresque, concipiunt, atque ideò necesse fuit semper existimatum, vt ad vnam Ecclesiastici sensus regulam scripturæ cœlestis intelligentia dirigeretur, vt diuinum Canonem secundum vniuersalis Ecclesiæ traditiones interpretarentur. Hunc sanctorum patrum nostrorum morem, & nos Brenti libenter sequimur, ac eorũ nos vestigiis incedere gloriamur. Verùm alius erit hac de re differendi locus. Prosequitur Brentius: Deinde, Etsi Christus solet esse in medio eorum, qui verè in nomine suo congregantur, tamen non facit ex carne eorum spiritum, sed relinquit in eis suas imbecillitates, quamdiu sunt in hoc seculo, præsertim cùm non ponunt verbũ eius lucernam pedibus suis. Qui potest ex lapidibus facere filios Abrahæ, potest etiam ex carne Brenti, facere spiritum: quod si facere visum ei non sit, potest tamen etiam carni spiritum suum vel ad inuestigandam & denunciandam saltem veritatem impertiri. Nisi fortè non fuerunt caro Balaam, Saul, Caiphas, Heliud, & alij quos antè recensuimus, quos prophetasse tamen etiam inuitos demonstrauimus. Intereà tamen verum est quod scribis, quod relinquit in eis suas imbecillitates, quamdiu sunt in hoc seculo. Verùm

hæ non

Christum in sanctis inuocamus. Galat. 2. Ephe. 3.

Quos Brentius velit conuenire in Christi nomine expenditur singulatim.

Responsio.

Cognoscendum cœtus pius ex fructibus.

Qui fructus à Brentio requirantur. Non satis ad scripturæ regulam exigere omnia.

Fides duobus modis approbanda.

Luc. 3.

hæ non impediunt, quò minùs veritas eis reuelari queat, præsertim in Oecumenio Concilio legitimè congregato. Nō dubiū est, inquit Brētius, quin Petrus & Barnabas fuerint præditi Spiritusáncto, & cùm Hierosolymis ad exonerandas gentes à iugo legis Mosaicæ conuenirēt, Christus in medio eorum fuerit. Sed & hoc negari nō potest, quin aliquid humani passi sint, cùm se magno Gentiū offendiculo subducerent propter Iudæos quosdā à Gentiū conuictu, quemadmodū Paulus ad Galatas testificatur, Petrū & Barnabā optimo animo fecisse, quòd se subduxerint à Gentium conuictu, nec aliud ea re quæsiuisse, quàm vt quāplurimos Christo lucrifacerent, dubiū non est. Itaq; non fert Hieronymus vllum eis errorem attribui: quin eiusdē secum sententię septem alios doctissimos, grauissimosq; viros testes citat. Profert aliud exemplū è Nicæno Concilio: Nec dubium est, quin cùm Patres Nicæni Concilij definierūt Christum filiū Dei ęqualem esse Patri essentia & maiestate, Christus fuerit in medio eorū: quia tum sequuti sunt nō suas ipsorum opiniones, sed sententiam Spiritussancti in sacra scriptura traditam & patefactā. Libenter hoc tibi concedimus Brenti, sed non concedebant Ariani, neq; concedunt etiam hoc nostro seculo Seruetiani, quin & ex vestra schola profecti Campani. Negabant enim eos sententiā Spiritussancti in sacra scriptura traditā & patefactam sequi: sed quod vos obiicere nobis crebrò soletis, hominū tantùm traditionibus eos niti: cùm ea vox Homousij, quam tum proferebāt Patres, in scripturis non reperiretur. Et certè scribit hoc Theodoritus, quòd ex non scriptis sermonibus, piè tamen intellectis, Ariani fuerint damnati. Certè Athanasius cùm produxisset Patrū traditiones, quas vos reiicitis: Ecce nos demonstramus, inquit, istiusmodi sententiā à Patribus ad Patres, quasi per manus traditam esse: vos autem noui Iudæi & discipuli Cayphæ, quos verborum vestrorum Patres ac maiores demonstrabitis? cùm ne vnū quidem ex prudentibus aut doctis in auctorem citare possitis. Cūcti enim vos præter diabolū istius vobis defectionis à Christo auctorē auersantur. Ille & olim vobis hanc impietatē inseuit, & nūc vobis auctor est, vt orbis terrarum concilium vituperetis, non alia de causa, quàm quòd in eo concilio non quæ vestræ factioni patrocinentur, sed illa sint scripta, quæ ab initio ipsi qui testes oculati & ministri verbi fuēre, tradiderunt. Fides enim quę scriptis, decretisq; Synodi sancita est, ea est totius Ecclesiæ. Hāc cùm asserere vellent beati Patres, istis verbis concipiendam putauerunt, condemnaruntque Arianam hæresim. Vides quemadmodum is Patres, Ecclesiam, Traditiones obiiciat Arianis? De quibus quid alio loco scribat, audi: Ista, inquit, omniū hæreseon vltima, & nunc recens egressa, & anteābulo, & præcursatrix Antechristi, cui nomē est ab Ario, dolosa, & vafra, cùm videret sorores suas, cæteras, inquam, hæreses, ætate grandiores publicè palamq; probrosas haberi, speciem suā dissimulat, & literarum sacrarū vocibus quasi honesto cultu induitur, vt pater eius diabolus: ac satagit denuò intrare in Paradisum Ecclesiæ, quò sub specie Christianismi nonnullos seducat, vt credibilitate falsarum rationū persuasi, contra Christū sentiant. Ac nonnullis interiectis: Tametsi subinde (inquit) serpentis more sursum deorsumq; sese voluat, non tamen effugere potuit, vt non caderet in errorem Pharisæorum: Quemadmodum enim illi cùm legem præuaricari vellent, legis tamen verba prætendebant: & cùm eius animi essent, vt expectatum hactenus & iam præsentem Dominum abnegarent, Deū quidem in ore habebant, ipsum tamen blasphemare deprehenderentur, cùm his vocibus vtebantur, Cur tu homo cū sis, Deum te facis? & dicis: Ego & pater vnum sumus: ita quoq; fucatus Arius simulat se quidē de Deo loqui, cùm interponat verba sacrarum literarū, deprehenditur tamen ἄθεος, &c. Et iterum: Si igitur ea de causa, quòd voculas aliquot sacræ scripturæ ab illis scriptas videant, arbitrētur blasphemias benedictiones esse, prorsus futurum est, vt cùm Iudæos nostri temporis videāt legem, & Prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Christum abnegent. Forsitan quoq; audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorū, inficiabuntur cum illis & legem, & Prophetas. Sin autem ex ignorantia ita æstuant & garriunt, discant è scripturis, excogitatorē, inuentoremq; hęreseon diabolum metu suæ graueolentiæ scripturarū voces vsurpare, vt illis obtectus, asperso veneno suo simplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam illos hæreticos in errorem abduxit, ita nunc quoq; Ario persuasit, vt quasi sub specie aduersarij contra hæreses loqueretur, quò meliùs falleret, suam ipsius hæresim subiiciens. Ex his Athanasij verbis liquere cuiuis potest, quod scripturarū sententiis tanquàm velleribus quibusdam agni illius immaculati Christi obuolebāt se lupi Arianici: & sicut Ambrosius alicubi dixit, per verba legis legem impugnabant, dum proprium sensum verbis legis adstruerēt, vt suæ mentis prauitatem legis auctoritate commendarent. Contra quos catholici traditiones Patrum, Ecclesiæq; sensum & consensum opponebant, scripturas canonicas iuxta catholici dogmatis regulas interpretantes.

Petrus & Barnabas Brentio errasse videtur.

Gal. 2.

Responsio.

Hier. in epist. ad Augustinum.

Iudicium Brentii de Nicæno Concilio.

Responsio.

Theo. li. 1 ca. 8. historiæ.

Athan. in libr. quem inscripsit Synodi Nicænæ, contra hæresim Arianam decreta.

Idē Oratione 2. contra Arianos. Ariani ad scripturas vt nunc hæretici prouocabant.

Ibidem.

Amb. in cap. 3. ad Titum.

Ostendit nunc Brentius, in qua re fuerit erratum à Patribus Nicæni Concilij. Cùm autem, inquit, posteà iudicarent eos qui Christum professi ad militiam redirent, damnatione dignos, certè humani aliquid passi sunt, quòd damnauerint legitimam militiam, quam Ioannes ipse Baptista approbauerat, nec Christus reiecerat. Et hunc eorum Canonem ab auctore Spiritusáncto profectum dubium non est. Quid enim in eo non piè, non sanctè constitutum est? Vtinam autem retineretur adhuc prisca illa disciplina, sed ea pridem luxata,

Brentius Nicænum Concilium reprehendit ob damnatam militiam.

Responsio.

per vos iam tandem prorſus eſt euerſa. Quæ res cauſam dedit tot ſceleribus & flagitiis, quibus ita nunc æſtuat orbis Chriſtianus vniuerſus, vt vix vllo alio tempore magis refrixiſſe charitas, abundaſſe verò videatur iniquitas. Quod autem inter alia crimina magis eſt deteſtandum, quàm hoc, de quo verè dixit ille Poëta:

Nulla fides, pietasq; uiris qui castra ſequuntur:
Venalesq; manus, ibi fas ubi maxima merces?

Neque tamen id Patres Concilij Nicæni prorſus damnauerunt, ſicut ſcribis tu: ſed ſi qui ſolennem pœnitentiam egiſſent, ad militiam ſecularem, cui ſemel iam renunciauerant, eſſent reuerſi, non ita facilem illis aditum ad veniam eſſe voluerunt, ſed eis paulò duriorem pœnitentiam iniungendam eſſe putauerunt. Qua tamen in parte, quàm fuerit ipſorum verè paterna lenitas, ex ipſius Canonis verbis videre licet, quæ ſic habent: Quicunque vocati per gratiam, primum quidem impetum monſtrauerunt, deponentes militiæ cingulum, poſtmodum verò ad proprium vomitum ſunt relapſi, ita vt quidam & pecunias tribuerēt, & beneficiis militiam repeterēt, hi decem annis poſt triennij tempus, quo inter audientes erunt in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propoſitum & ſpeciem pœnitentiæ conuenit explorare. Quotquot enim metu & lachrymis, atque patientia, vel bonis operibus, rebus ipſis, conuerſionem ſuam, nō ſimulationem demonſtrant, hi definitum tempus auditionis implētes, tum demum fidelibus in oratione communicent: poſtmodum verò licebit Epiſcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicunq; verò indifferenter tulerūt, & aditum introeundi Eccleſiam ſibi arbitrati ſunt ad conuerſionem poſſe ſufficere, hi definitum modis omnibus tempus impleant. Nónne ſumma moderatione Patres hîc vſi ſunt? Neque verò Canon hic de cunctis loquitur qui militiam exercent, verùm de his tantùm, qui depoſito ſemel militiæ cingulo, poſt actam publicè pœnitentiam, tanquam canes ad vomitum redeunt: in hos aliquod exemplum tamen edendum eſſe cenſuerunt.

Can. 12. Nicæni Concilii.

Cùm hanc poſteriorē editionem adornaremus, legimus quæ ſcripſit ipſe vir venerabilis Petrus à Soto, contra eadē hæc Prolegomena Brentij, qui locū hunc expēdens, arguit inſcitiam Brentij, qui Canonē hunc Nicęni Cōcilij parum intellexit: quo patres nō militiam, ſed abnegationē fidei damnaſſe, tantiſq; pœnis afficere voluiſſe ſcribit. Vidimus autē ſimul poſtremā pericopē Apologiæ Brentij, in qua ſicut alios multos, ſic & hunc errorem tueri pertinaciter, quàm patefactæ veritati cedere, mauult. Etſi autē nos in eodem in quo Brentius errore ſumus verſati, procul tamen abſit à nobis, vt in eo perſiſtere velimus. Quin eum libenter agnoſcimus, & hanc Petri à Soto ſententiā approbamus: quòd vt minus dubitanter faceremus adducti ſumus, cùm iis argumentis, quæ profert in libro ſuo Petrus, tum Græcorum quorundam ſcholiis, quę communicauit nobiſcum, vir cùm primis pius & doctus, ac inſigni trium linguarū peritia præditus, Guilhelmus Scirletus, tū Prothonotarius Apoſtolicus. Nūc autem S. R. E. Præsbiter Cardinalis. Illuſtrarunt enim Canonem Nicæni Concilij ſcholiis ſuis Theodorus Balſamon, Diaconus Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, & eiuſdem bibliothecarius ante quadringentos annos, & aliquantò antè Ioannes Zonara. Libet autem vtriuſque verba adſcribere. Sic itaque loquitur Canonem hunc explicans Theodorus: Ἐπεὶ τινες στρατιῶται ἐν καιρῷ διωγμοῦ, ζήλῳ κινηθέντες, τὰς ζώνας τῶν στρατειῶν αὐτῶν ἀπέθεντο, καὶ πρὸς μαρτυρίαν ὥρμησαν ὕστερον δὲ ὑπὸ δαιμονιώδους μεταμελείας συνωθέντες ἀπέστησαν τοῦ μαρτυρίου, καὶ τοῖς ἀπίστοις διώκταις ἠκολούθησαν καὶ χρήμασιν, ἢ ἄλλοις δωρήμασι, τοῦτο γὰρ ἐστι τὸ βενεφικίοις ὥσπερ εἴρηται, τὰς προτέρας αὐτῶν στρατείας ἔλαβον, καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀνέδραμον, φησὶν ὁ κανών, ὡς εἴπερ καὶ οὗτοι μετὰ εἰλικρινοῦς κατανύξεως, προσέλθωσι τῇ ἐκκλησίᾳ, δεχθήσονται ὀφείλοντες, τρία μὲν ἔπι ἔτη τῆς ἐκκλησίας ἔξωθεν ἵστασθαι, ἀκροᾶσθαι τῶν θείων γραφῶν. δέκα δὲ ἔτη ὑποπίπτειν, ἤτοι ἵστασθαι ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. μετὰ δὲ ταῦτα, συνεύχεσθαι μετὰ τῶν πιστῶν, πάντως δὲ τῶν ἁγιασμάτων οὐκ ἀξιωθῶσιν, εἰ μὴ διετία παρέλθῃ, καθὼς καὶ ἄνωθεν εἴπομεν, ὅτι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἑκουσίας παραπιπτόντων εἰσιν, συνέδωκε δὲ ὁ κανὼν τῷ ἐπισκόπῳ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια, κατὰ τὴν τοῦ ἐπιτιμηθέντος ἐπιστροφήν. Hoc eſt, Quoniā nonnulli milites tēpore perſecutionis zelo quodā diuino permoti cingulos ſuos militares abiecerūt, magno quodā animorū impetu martyriū ſubire parati. Paulò poſt verò dæmoniaca quadam impulſi pœnitentia, martyrij conſiliū abiecerunt, & infideles perſequutores illos ſequuti, pecuniis & aliis largitionibus (hoc enim ſignificat quod Latinè dictū eſt beneficiis) priores militias ſuas recuperarunt, & ad proprium vomitū reuerſi ſunt: dicit Canon, quòd ſi & ij cū vera cōpunctione ad Eccleſiā acceſſerint, recipiātur, ita tamē, vt annos tres extra Eccleſiā foris ſtare, & audire tātùm diuinas ſcripturas teneantur: decem verò annis procumbere & ſtare retro amboni, & exire cum cathechumenis. Poſt hæc autem orent licet cū reliquis fidelibus, verùm interea tamen Euchariſtiæ communione digni non habeantur, niſi biennium præterierit, ſicut ſuperiùs diximus: quandoquidem & ij ſunt ex eorum numero, qui voluntariè lapſi ſunt. Conceſsit nihilominus Canon Epiſcopo poteſtatem pœnas mitigandi, pro eo, vt eū qui punitur, ex animo conuerſum pœnitentiā agere viderit. Zonarę verò verba ſunt hæc: Περὶ στρατευομένων ὁ Κανὼν διαλέγεται, καὶ ἀπορριψάντων μὲν τὰς ζώνας ἤγουν τὰ τῆς στρατείας παράσημα, ὅρμημα δὲ πρὸς μαρτύριον ἐνδεξαμένων, οὓς καὶ ὑπὸ τῆς θείας

χάριτος

χάριτος κληθῆναι φησίν, ὡς δι᾽ ἐκείνης ἐπιῤῥωσθέντας πρὸς τὴν ἔνστασιν τῆς ὁμολογίας τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, εἶτα ἐν μεταμελείᾳ γενομένων, καὶ αὖθις εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθόντων στρατείαν, καὶ ταύτην ἀργυρίοις ἀνακτησαμένων, ἢ βενεφικίοις: διὰ μὲν γὰρ τῶν ἀργυρίων, δηλοῦται τὰ χρήματα διὰ δὲ τῶν βενεφικίων, ἅπαν εἶδος χάριτός τε καὶ δεξιώσεως δῆλον δὲ πάντως, ὅτι οὐδεὶς τοιοῦτος ἀναστρατεύσασθαι ἠδυνήθη ἂν εἰ μὴ τῇ πλάνῃ συνέθετο, τοὺς γοῦν τοιούτους μετὰ τὴν τριετῆ ἀκρόασιν ἐπὶ δεκαετίαν ὑποπίπτειν ὁ κανὼν διατάττεται. Hoc eſt, De militantibus Canon hic diſſerit, deq; iis, qui ſemel zonas abiecerũt, quæ militiæ fuerint inſignia, & impetu ſe quodã ad martyriũ ferendũ duci oſtenderũt, quam etiam ob cauſam eos vocatos eſſe dicit à diuina gratia, vt qui per eam impulſi ſint, vt initium facerent cõfeſsionis fidei ſuę. Quòd ſi facti eos poſteà pœnituerit, & iterũ ad militiam priorem redierint, quam argento ſint adepti ſiue beneficiis (per argẽtum autem ſignificare vult pecunias: per beneficia verò omne genus gratiæ & humanitatis) quoniã cõſtat hoc manifeſtè, quòd nullus eiuſmodi repetere militiã potuit, niſi priùs errori conſenſiſſet. Pręſcribit Canõ talibus, vt poſteaquàm tres annos inter auditores fuerint, ſint per decennium inter procũbentes. Ad eundẽ modũ interpretatur Matthæus quoq; monachus. Quid autẽ dici potuit euidẽtius, ad Petri ſententiã confirmandã? quòd nõ propter militiã, ſed propter negatã fidẽ, quam exorſi fuerãt confiteri, poſteaquàm cingulum, quod erat inſigne militiæ abiecerunt, hæc illis ad priorẽ vomitũ redeuntibus tam grauis pœnitẽtia fuerit impoſita? Manifeſta ſunt verba Zonaræ, quòd militiã talẽ repetebat nemo, niſi priùs errori cõſenſiſſet, & ad priorẽ ſuum vomitũ reuerſus fuiſſet: Quis autem hic furor eſt? quæ cæcitas? quæ plus quam ſataniana ſuperbia? cùm non tãtùm ratione manifeſta comprehendas, verũ & oculis ipſe tuis videas, & modò non manibus contrectes, perſpicuam veritatẽ, nolle tamen cedere, nolle acquieſcere, ſed pedibus nihilominus & manibus obnixè iam agnitæ veritati reniti? Sed ſic eſt hæreticorum ingeniũ, quibus nunquã perſuaſeris, ne ſi perſuaſeris quidem, vt facilè coniecturam ex eo facere liceat, ex cuius matris vtero prodierint. Mater enim hæreticorum omnium eſt ſuperbia, qua impulſi citiùs dixerint:

Nil intra eſt oleam, nil extra eſt in nuce duri,

Quàm vt vel minimùm de ſua quamlibet falſa ſententia, quam ſemel tuendam ſuſceperint, diſceſſerint. Error hic non erat grauiſsimus. Humanum aliquid paſſus erat Brentius, ſi quod ipſum aliquando legiſſe dubium non eſt, id ei ſcribenti non ſtatim ſuccurrebat: verùm hæc tanta ſuperbia, tantaque præfractæ mentis in errore ſuo tuendo pertinacia, non iam eſt humana, ſed ſataniana. Nos verò non modò cedimus libenter agnitæ veritati, verùm agimus inſuper gratias venerabili viro Petro à Soto, quòd nobis errorem hunc noſtrum detexit: nec tam erraſſe turpe, quàm errorem noſtrum agnouiſſe, nobis honeſtum eſſe ducimus, cùm humanum ſit errare, diabolicum autem, in errore perſeuerare.

Tandem Brentius locum hunc ita concludit: Quare Chriſtus non tradidit ſe ſimpliciter duorum aut trium, aut etiam plurimum congregationi captiuum. Sed videndum eſt, num fiat congregatio verè in nomine Chriſti, & num iudicetur ex ſpiritu Chriſti, qui ſe ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis patefacit. Quæ eſt hæc verborum petulantia? Quis dicit quòd ſe captiuum alicui Chriſtus tradat? Nos hoc dicimus Brenti, quòd cùm ſit veritas Chriſtus, fallere nequit, neque poteſt non præſtare quod ſemel eſt pollicitus.

Concluſio Brẽtij contra Synodorũ auctoritatem. Reſponſio.

Audiuiſti iam lector, huc & illuc vertentem ſe Brentium, dum Euangelij locum hũc tractat: Vbi duo vel tres, &c. & quo magis extricare conatur, hoc ſe magis inuoluentem. Nunc audi quemadmodum explicet eundem hunc locum ſanctus ille martyr & Epiſcopus Cyprianus, qui quamuis ante mille trecentos annos pro Chriſti nomine mortẽ glorioſam oppetit, perinde tamen acſi viueret adhuc, ſermonem ſuum ad noſtri temporis hæreticos conuertere videtur. Sic enim loquitur: Nec ſe quidam vana interpretatione decipiant, quòd dixerit Dominus, Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum illis ſum. Corruptores Euangelij atque interpretes falſi, extrema ponunt, & ſuperiora prætereunt: partim memores, partim ſubdolè corrumpentes: vt ipſi ab Eccleſia ſciſſi ſunt, ſic vnius capituli ſententiam ſcindũt. Dominus enim cùm diſcipulis ſuis vnanimitatem ſuaderet & pacem: Dico, inquit, vobis, quoniam ſi duo ex vobis conuenerint in terra de omni re quamcunque petieritis, continget vobis à patre meo, qui in cœlis eſt. Vbicunque fuerint duo aut tres in nomine meo, ego cum illis ſum. Oſtendens non multitudini, ſed vnanimitati deprecantium plurimum tribui. Si duo, inquit, ex vobis conuenerint in terra: vnanimitatem priùs poſuit, concordiam pacis antè præmiſit: vt conueniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Quomodo autem poteſt ei cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipſius Eccleſiæ, & cum vniuerſa fraternitate non cõuenit? Quomodo poſſunt duo aut tres in nomine Chriſti colligi, quos conſtat à Chriſto, & ab eius Euangelio ſeparari? Non enim nos ab illis, ſed illi à nobis receſſerunt. Cùm hæreſes & ſchiſmata poſt modùm nata ſint, dum conuẽticula ſibi diuerſa conſtituunt, veritatis caput atq; originẽ reliquerunt. Dominus autẽ de Eccleſia ſua loquitur, ad hos qui ſunt in Eccleſia loquitur, vt ipſi concordes fuerint, ſi ſecundum quod mandauit & monuit, duo aut tres licèt collecti vnanimiter orauerint, duo aut tres licèt ſint, impetrare poſſint de Dei maieſtate quod poſtulãt. Et paucis interiectis: Quando ergo in præceptis ſuis ponit,

Cypr. de vero ſenſu illius Vbi ſunt duo vel tres, &c.

Cyp. tracta. 3. de ſimplicitate Prælatorum.

ponit, & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum: non homines ab Ecclesia diuidit, qui instituit & fecit Ecclesiam: sed exprobrans discordiam perfidis, & fidelibus pace sua voce commendans, ostendit magis esse se cum duobus aut tribus vnanimiter orantibus, quàm cum dissidētibus plurimis. Et post pauca: Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quę sacrificia celebrare se credunt æmuli Sacerdotum? An secum esse Christum cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Audisne Brenti, de quibus hîc sanctus martyr Euangelij locum hunc intelligi voluerit? nimirum de iis, qui se non diuiserunt ab Ecclesia, sed in ea pacem cum fratribus retinentes, vnanimiter cum illis Deum precantur. Vobis contrà, qui vos ab Ecclesia Dei separastis, quandoquidem extra Christi Ecclesiam colligimini, etiamsi quàm maximo numero congregemini, minimè verba ista conuenire docet.

Sententia Brentii de loco Matt. 28. Ego vobiscum sum vsque ad consu. seculi.
Responsio.

Tractat deinde Brentius tertiam Christi promissionem, Ego vobiscum sum vsq; ad consummationē seculi. Manifestū est, inquit, quòd Christus hæc verba loquatur, non ad impios & impœnitentes, qui etiā si habent titulū populi Dei & Ecclesiæ, tamen non sunt verè Dei populus & Ecclesia: sed loquatur ea ad suos discipulos, hoc est, ad eum cœtum, qui verè est populus Dei & Ecclesia eius. Manifestū est Brenti, quòd non loquatur ad impios & impœnitentes, qui vobis arrogatis titulum populum Dei & Ecclesiæ, à qua vos vltrò separastis: cùm idē & nos verè vobis dicere possimus, quod Nouatianis paulò ante dixisse Cyprianum audiuisti: Nō nos à vobis, sed vos à nobis recessistis. Sed loquatur ad nos, qui quāuis esse nos peccatores agnoscimus, quoniam tamen eundem, quem patres nostri, Deum colimus, nec ab eorum traditionibus discessimus, verè nos esse populum Dei & Ecclesiam eius confidimus.

Brentius de vera Ecclesia.
Ioan. 15.
Ioan. 14.
Ibidem.
Responsio.

Iam incipit docere Brentius, qui sint verè discipuli Christi, & quæ sit vera eius Ecclesia. Hîc, inquit, respondemus non nostris verbis, sed Christi. Si vos, inquit Christus, manseritis in sermone meo, verè discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem. Et iterū: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & aperiam meipsum. Ac mox: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Hæc omnia Brenti rectiùs nobis, quàm vobis competere persuasum habemus. Nam in Christi sermone manere nos indubitanter credimus: quem si minùs omnes ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus nostris diligimus, vel hac saltem in re nostram erga illum dilectionem declaramus, quod nos ab illius corpore non separamus: quòd alter alterius onera portamus: quòd vinculum pacis & fraternæ charitatis non rumpimus. Quod si retinere vos quoque potuissetis Brenti, nunquàm per summam impietatem ab orbe terrarum vos præcidissetis.

Occinit iterum atque iterum eandem cantilenam cuculi more, totiesque repetita crambe, modò non enecat lectorem. Sed quorsum attinet eadem tam sæpè iterare, cùm præsertim alius erit ea de re commodior dicendi locus.

De officio principum in rebus Ecclesiasticis iudicium Brentii.
Responsio.

Redire tandem videtur ad propositum: Proprium est, inquit, officium principum, non vt quæuis sacrificulorum & monachorum somnia pro oraculis Spiritussancti agnoscant: non vt populum suum tyrannicè cogant impia decreta Prælatorum tanquam Dei mandata obseruare: sed vt audiant ministros Ecclesiæ docentes, & legant ipsi quoq; Prophetica & Apostolica scripta, atque conferant cum iis doctrinam ministrorum. De somniis, Brenti, cū Philippi discipulis agas, qui somnia sui pręceptoris diuini quiddam habere iactant. Nos non alio loco somnia habemus, quàm quo debent haberi somnia, siue sint ea monachorum, siue Philippi, siue cuiuscunque tandem alterius. Sed nec ad impia mandata obseruanda cogi quemquam per principes postulamus, verùm ad retinendi pias patrū nostrorum traditiones. Philippus est Brenti, qui cùm & ipse libellū eodem argumento scripsisset, hortatus est principes, vt cùm essent impios vestros cultus amplexi, pios nostros mutarent, ac vi etiam suos ad impia vestra dogmata suscipienda cogerent. Qui tamē in eo libello nō tantùm principibus tribuit, quantùm in hoc tu. Nam spiritus ministerium illis adimit, nec vsquam de doctrina religionis iudicandi potestatē permittit: sed externæ tantùm eis disciplinæ conseruandæ tribuit officium, etiam in iis, quæ ad primam tabulam pertinent. Neque diuersum ab eo sentit Caluinus, qui & ipse, quandoquidem Ecclesiam cogendi ciuili exercitatione potestatem habere negat, piorum regum ac principum partes esse dicit, legibus & edictis religionem sustinere, iudicandi verò partes illis adimit, & Ambrosij factum, de quo suprà mentionem fecimus, vehementer probat. Quamobrem hac in re nobiscum potius, quàm tecum sentire videtur. Nam & nos magistratum itidem vt ille, custodem esse primæ & secundæ tabulæ legis, quod ad externam disciplinam attinet, profitemur. Debet enim prohibere externa scelera, punire sontes, prohibere idololatriam vestram & blasphemias, vt ne pro verbo Dei verbum vestrum populo vos venditare, néue adorari illud tanquam Dei verbum ab imperita multitudine permittat, propter voculas aliquot è scriptura per vos productas, & in prauum sensum detortas. Debet magistratus, quam à Patribus ad patres quasi per manus accepit piam doctrinam, eam tueri & promouere, impiam verò vestrā vnà cum impiis cultibus vestris abolere.

Philippus et Caluinus nō tantùm principibus tribuunt, quantùm Brentius.

Calui. ca. 8. institutionis.

Officiū Catholicorum principū quale.

Redit

Redit ad conuitia Brentius, quandoquidem rationibus deficí se videt. Dixerat Petrus à Soto, Principum hoc sit munus, vt legitimos Sacerdotes agnoscant, tradita ab eis & ipsi teneant, & populos sibi commissos seruare curent, atque ita vtriq; & Principes & populi satisfacient muneri suo. At verò sibi proprios magistros & doctores adsciscere, aut quacunque demum ratione nothos & spurios ministros, de quibus loquitur Dominus, Non mittebam eos, & ipsi currebant, vel sustinere, vel sequi, quid aliud est quàm totum ordinem Ecclesiæ confudisse? Et in scholio, Principis Christiani est, à legitimis Prælatis fidem suscipere, & agere, vt sui suscipiant. Sed coaceruare sibi impios, vel eos audire, qui non legitima missione & auctoritate ab Apostolis deriuata docent, quid aliud est, quàm fures & latrones, qui non veniunt, nisi vt perdant & mactent admittere? Pupugerunt hæc verba Brentium vehementer, vt est amara veritas. Itaque conatur illud demõstrare, quòd in nostros potiùs illa verba quadrent: Currebant, & ego non mittebam eos, qui ad Ecclesiasticos honores malis artibus contendere soleant. Vtinam autem pauciores essent ex nostris, in quos & ipsos eadem quadrare possent. Sed intereà tamen optant hoc omnes pij vehementer, vt quod in hac parte peccatur à nostris quoq; nonnunquã, id aliqua tamen ratione corrigi quandoque posit. Sed non minùs hîc in vitio est Magistratus ipse, quàm qui ad Ecclesiasticos honores hac via grassantur: quandoquidẽ à Principibus alicubi nominantur in Episcopos eligendi, quorũ quasi prærogatiuum suffragium sequuntur canonici: nec ab eo ferè dissentire solent Romani Pontifices, qui & ipsi cùm eliguntur, si penes quos imperium est orbis propè totius Christiani, minùs in electione contentionis adhiberent, meliore loco res esset Ecclesiastica, minusq; multa haberent hæretici, quæ contra Pontificum electiones tanquàm vitio factas obiicere possent. Verùm vtcunque se res habet, ordinem in Ecclesia retineri cum primis est necessarium: nam aliter obuiari Satanismo nequit, quem in Germania tantas iam radices fixisse videmus: vbi si non alij verbi ministerio functi essent, quàm quibus hoc munus ab ordinariis eorum Episcopis mandatum fuisset, nunquam istam, quam, nunc videmus in ea Babylonem, ædificatam esse miraremur. Quoniam autem in Confessione Christiana satis copiose de Ordine scriptum est, ad eam Lectorem remittimus. Ardens ira in odio Brẽtius, ne Chrisma quidem sacrum intactum relinquere potuit. Nam quod existimat, inquit, eos non esse legitimos Ecclesiæ ministros, qui non sunt vncti Chrismate Episcopali, etiamsi reliqua omnia in ordinatione eorum verè, legitimeque conficiantur, prodit partim inscitiam suam, quòd non intelligat quæ sit vera ministrorum Ecclesiæ ordinatio: partim incogitantiam suam, quòd non consideraт, qui sit huius controuersiæ status. Non est quòd miretur pius quisquam, si tam exosum habet sacrum Chrisma, quos etiam nominis pudet Christiani: malunt enim Euangelici vocari, quàm Christiani: quasi posit extra Christum Euangelium esse vllum. Meritò igitur inuisum habent Chrisma, quos Christianorum appellationis pudet. Nam Christiani nomen ducunt à Christo: Christus à Chrismate, hoc est, ab vnctione vocatur vnctus. Ne quid igitur habere commune cum Christo videantur, nihil magis apud illos abominandum est, quàm vngi Chrismate: quo & Reges & Sacerdotes vngi solitos esse in lege, manifestum est omnibus. Cùm itaque Deus noster Christus & Rex esset & Sacerdos, vnctus est & ipse non ab hominibus, verùm ab ipso Deo: non confecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim de eo Propheta loquitur: Spiritus Domini vnxit me: quemadmodum præter alios multos, copiosiùs id ab Eusebio quoque scriptum legimus. Neque verò proptereà tantùm vocari Christus voluit, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset, cuius qui volunt expertes esse, eis ab vnctione siue Chrismate licet abstinere. Ac non ignoramus nos quidem, inuisibiliter aliquem vngi posse, etiamsi non accedat oleum visibile. Verùm ista visibilis, inuisibilis illius vnctionis signũ est, quæ sanctis Patribus tam est visa non esse negligenda, vt sine Chrismate presbyterum ne baptizandi quidem ius habere scribat Hieronymus. Constat autem vetustissimum esse morem hunc Sacerdotes vngendi. Anacletus Petri fuit successor, cuius hæc verba sunt: Ordinationes Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus qui in prouincia sint Episcopis, sunt celebrandæ: qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus cùm sanctis Euangeliis quę prædicaturi sunt imponentes, Dominica die hora tertia orantes, sacraque vnctione exemplo Prophetarum & Regum, more Apostolorum & Moysi vngentes: quia omnis sanctificatio constat in Spiritusancto, cuius virtus inuisibilis sancto Chrismati est permixta: & hoc ritu solennem celebrent ordinationem. Et qui præcesit eum Clemens: Omnis, inquit, Pontifex sacro Chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus hominibus oppidò esse debet, quem quasi Christi locũ tenentem honorare debent omnes, eique seruire, & obedientes ad salutẽ suam fideliter existere, scientes quòd siue honor, siue iniuria quę ei infertur, in Christum redundet, & à Christo ad Deũ. Scribit Egesippus, cùm Romam proficisceretur, cum plurimis Episcopis in variis ciuitatibus in itinere se congressum, tandem Romam venisse, & ibi mansisse, donec Aniceto Soter, & Soteri successit Eleutherius. In omnibus, inquit, istis ordinationibus, vel in cæteris, quas per vrbes reliquas videram, ita omnia habebantur, sicut lex antiquitus tradidit, & Prophetæ

Sotus quale Principum esse munus velit.

Hiere. 23.

Ioan. 10.

Brentius interpretatur illud, Currebant, & ego non mittebã.

Principes & Magistratus faciunt quo minus idonei Ecclesiis sæpè præficiantur.

Brentius sacrum Chrisma reprehendit.

Responsio.

Cur hæretici nolint ferre Chrisma.

Esa. 61.

Euseb. li. 4. demonstrationis, cap. 15.

Hie. contra Luciferianos.

Anacl. epist. 2.

Quàm vetus & celebris mos sit vngendi sacerdotes.

Clem. epist. 2. ad Iacobum fratrẽ Domini.

Egesippus lib. 4.

iudicauerunt & Dominus statuit. Qui mos obseruatus fuit legis & Prophetarum tempore, quo Reges & Sacerdotes vngi consueuerant, eundem in ordinationibus obseruatum fuisse tum quoque narrat. Nam sicut præclarè scriptum est à Cypriano: Cessantibus iis, quæ ritu antiquo inoleuerat, cùm iam in populo Christiano circūcisio videretur damnabilis, & sacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis mysterium religio Christiana non contemsit, sed cæteris generali sanctorum consensu damnatis, non solùm in Regibus & Sacerdotibus vnctionis honor permansit, sed in omnem populum Catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo. Et sicut Christus à chrismate dictus est, eò quòd singularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus: ita & participes eius quotquot sunt, consortes sint tam vnctionis, quàm nominis, vt dicantur à Christo Christiani. Cæterùm si quis propterea reiiciendū esse putat Chrisma, quòd cæremonia fuerit aliquando Iudæorum, is & manuum impositionē eadem ratione reiiciat, licebit: nam & ipsa Iudæorum fuit cæremonia quibus familiare fuit cum aliquid cōmendabatur aut offerebatur Deo, manus imponere. Sic Iacob manus imponit duobus filiis Ioseph: sic super caput hostiæ immolendæ manus imponebantur. Sed manuum impositionis, aiunt, fuit vsus in lege noua, Chrismatis nō item. Nihil in lege noua scriptum esse de Chrismate fatemur. Verùm absit, vt nihil nisi quod scriptum est, sicut hæretici docent, recipiendū esse putemus. Nō ita nos Paulus docuit: State, inquit, & tenete traditiones, quas accepistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et scriptas, & non scriptas traditiones teneri vult. Esse autem hanc Apostolicam traditionem, inter alios Basilius quoque testatur. Fabianus verò sanctus ille Pontifex & martyr, Christum ipsum scribit postquā cœnauit, Chrisma cōficere docuisse, cuius non apud Latinos magis, quàm apud Græcos vsus fuit frequentissimus. Meminerunt enim eius 1. Dionysius Areopagita Pauli discipulus, 2. Tertullianus, 3. Chrysostomus, 4. Gregorius Nazianzenus, 5. Augustinus, 6. Ambrosius, Theophilactus: ac vix quisquam est veterum scriptorum, qui Chrismatis mentionem non faciat, ac plerique non sine honoris præfatione. Intereà tamen non desunt homines imperiti, qui per summum nefas cachinnis prosequi non dubitāt, quod à cunctis priscis illis sanctis Patribus in summa semper veneratione fuit habitū. Adeò mysteria ferè iam omnia in summū cōtemptū venerunt, quæ si in vllo alio visibili signo, tum in ista Chrismatis vnctione plurima concurrunt. Quid enim aliud baptisma suscepturus, quàm Christo nomen dat? non vt ocio marcescat, sed vt sub signis illius militet? Quamobrē sicut ante certamen vnguntur athletæ, quò sint ad luctandum expeditiores: ita scribit Chrysostomus oleo Chrismatis vngi baptizandum, vt sibi tanquam athletæ spirituali luctandum esse sciat contra diabolum. Maius autem certamē incūbit iis, qui sacris initiantur, qui Reges quidam sunt spirituales, quamobrem iterum atque iterum vnguntur. Est autem in oleo fructus, est & pinguedo: ramus cum fructibus quasi pacis interpres, pinguedo luminis est ministra. Cùm itaq; Sacerdos pacis & recōciliationis minister sit, sicut iam à nobis dictū est: cùm idem cæcorum quoque lumen esse debeat: per vnctionē hanc, quæ fit Chrismatis oleo, sui muneris admonetur, vt ministerium pacis & reconciliationis frequentet: siue populo Dei voluntatem annuncians, vt scire possit quæ sit reconciliationis ratio: siue pro populo Deo preces offerēs & sacrificia, quibus propitius reddi queat: simul etiam quasi lucernam gestans manibus, & doctrina & exemplo populo præeat, viamque salutis commonstret. Miscetur autem oleo balsamū, cuius arbor cùm primis est odorifera, quò meminerint Sacerdotes ita se gerere, sic vitam suam inter homines instituere, vt cū Paulo dicere possint: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Quod nemo nisi præditus virtute, cuius odor fragrantissimus est & suauissimus, rectè sibi potest vsurpare. Verùm hæc de re satis.

Cypr. in serm. de vnctione chrism.
Impositio manuum probata est cæremonia.
Gen. 48.
Leuit. 1.
Chrisma etsi nō scriptura probetur, reuerēter tamen habendum.
2. Thes. 2.
Basil. de Spiritu san. ca. 28. epi. 2.
1. Ecclesiasticæ Hierar. cap. 7.
2. De carnis resurrectione.
3. Hom. 5. in Matt. Op. im.
4. In Apologetico. 5. Tract. 33. in Ioannem & sermone 43. de verb. Domini & li. 2. contra literas Petiliani cap. 104.
6. De iis qui initiantur mysteriis cap. 6.
Multa in Chrismate mysteria concurrunt.
Chrys. hom. 5. in Matt. Op. im.
2. Cor. 4.

Explicat nunc nobis controuersiæ statum Brentius: Non quæritur, inquit, nū liceat alicui ministerium docendæ & administrandæ Ecclesiæ priuato suo arbitrio, sine legitima & ordinata vocatione inuadere: scimus ne in politia quidem, nedum in Ecclesia filij Dei licere cuiquam publicas functiones absque legitima vocatione & auctoritate vsurpare. Sed hoc quæritur, núm Asotus & Prælati eius, qui sunt hostes doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ, & qui hanc doctrinam omni crudelitatis genere persequuntur, sint vera illa filij Dei Ecclesia, à qua ministri ordinationem petere debeant? Hostes doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ vos estis Brenti, non nos: nec ad veram illam filij Dei Ecclesiam vlla ratione pertinetis, cū à Christo & ab eius corpore vos praecideritis, quod suo loco docebimus. Pergit Brentius: Hoc quæritur, num Petrus, Ioannes & reliqui Apostoli non priùs debuerint Hierosolymis prædicare Euangelium Christi, quàm ordinaretur ab Anna & Caypha? An non Cayphas erat ordinarius successor Aaronis? Nihil est Brenti, quòd nobis Annam & Caypham toties obiicias: iam enim tum impleta fuit illa scriptura, Periit lex à Sacerdote. Iam venerat ille Sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech, qui & legi & Sacerdotio Aaronis finem imposuit, & in illa nouissima cœna nouum Sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech instituit. Ab hoc ordinati sunt Apostoli, ab Apostolis deinceps alij. Et hæc est legitima successio, de qua gloriamur, quæ à Christo & ab eius Apostolis sumpsit originem: cum Anna verò & Caypha nihil nobis est rei. Itaque non minùs absurdè fecissent, qui cùm semel ordinati, & ad præ-

In quo statum cōtrouersiæ Brētius ponat.
Responsio.
Odiosa Brentii quæstio.
Responsio.
Hier. 7.
Heb. 7.

ad prædicandum Euangeliũ missi fuissent à Christo Pontifice, qui fuit sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech, si nihilominus ab Anna & Caypha ordinari petiuissent: quàm si quis nostro æuo ab Episcopo suo legitimè ordinatus, à te Brenti, vel à Caluino, aut quocunq; tandẽ alio de grege vestro sibi manus imponi postularet. Quid ergo, inquit Brentius, si Romanus Pontifex fiat Cayphas? an nõ sine auctoritate & vnctione eius licebit pio & docto viro in Ecclesia, ad quam consensu Magistratus & populi eius vocatus est, Euangelium Christi annunciare, & sacramenta eius administrare? Quid si cœlum ruat Brenti? Pontificem fieri posse Caypham, vt apertè Christum oppugnet, nemo pius credet, qui modò Christi preces quas ad patrem fudit, vt ne Petri fides in successoribus eius deficeret, efficaces fuisse, & eum exauditum esse pro sua reuerentia, persuasum habet. Ac demus fieri posse quod vos vultis, quòd non exaudiuerit Christum deprecantem pater: quòdq; non attentis illius precibus, Petri fidem in eius aliquo successore deficere permiserit: non ideò statim in omnibus aliis Episcopis defecisse putabitur: neq; propterea licebit Magistratui, populoq; sibi quenquam adsciscere, & ei prædicandi verbi Dei, ministrandorumq; sacramentorum potestatem permittere, nisi prius examinatus ab Episcopo suo diœcesano fuerit & approbatus: cuius, & non Magistratus aut populi munus est, de doctrina religionis iudicare, quiue sit idoneus reconciliationis minister decernere. Nusquam in Propherica & Apostolica doctrina reperies, quòd Magistratus aut populus potestatem habuerit sibi ministros constituendi: quin illud in Actis Apostolorũ reperies, quòd Prophetis & Doctoribus ministrantibus Domino & ieiunantibus, dixit illis Spiritussanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. Tunc ieiunantes & orantes, imponentesq; eis manus, dimiserũt illos. Et ipsi quidem missi à Spiritusancto, abierũt Seleuciam: & cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei, &c. Reperies de eodem Paulo iam non Saulo, & Barnaba, quòd cùm constituissent per singulas Ecclesias Presbyteros, & orassent cum ieiuniis, commendauerunt eos Domino: Reperies, quòd Paulus Timotheum, & Titum constituit Episcopos: quodq; Tito mandauit, vt ipse, non vt populus, qui docendus, non sequendus est, non prophanus Magistratus aliquis, constitueret per ciuitates Presbyteros. Quòd autem quicquam hac in parte sibi iuris vel populus, vel Magistratus vsurpauerit, nusquam in scripturis Propheticis & Apostolicis inuenies: vt vos illarum hostes illis omnia contraria docere, non autem nos, vnicuiq; perspicuum esse queat.

Acto.13. *Acto.14.* *Tit.1.*

Redit ad conuitia Brentius: Dicit à Bernardo vocari Prælatos seruos Antichristi. Quasi verò suos non dixerit Lutherus, decies esse Sodomitis peiores. Sed quorsum attinet cum homine furioso conuitiis certare? Profert exemplum de Iosue, qui voluerit prohiberi quosdã à Mose, ne prophetarẽt, & audiuerit ab illo: Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophetet? Deq; discipulis qui querebantur quendam eiicere dæmonia, nec sequi ipsos. Et audiuerũt, Ne prohibeatis illum: qui non est aduersus vos, pro vobis est. Videris oblitus eorum Brenti, quæ paulò antè dixeras: Negabas enim illud in disceptationem venire, num liceat alicui ministerium docendæ & administrandæ Ecclesiæ priuato suo arbitrio sine legitima & ordinaria sua vocatione inuadere, cùm sciant omnes, ne in politia quidem publicas functiones & administrationes absq; publica auctoritate vsurpare cuiquam sibi licere, nedum vt id liceat in Ecclesia filij Dei. Nunc productis scripturæ locis, contrarium demonstrare conaris, vt licere credatur, quòd anteà non licere scripseras. Quid est quòd sic ipse tecum pugnas Brenti? Quòd si populum omnem prophetare voluit Moses, cur tu nefas esse putas, vt priuato suo arbitrio sine legitima & ordinaria vocatione docendę & administrãdæ Ecclesiæ ministeriũ quis inuadat? Deinde cur dicit Paulus: Alios dedit Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas? Nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes Prophetę? Cur idem honestè iubet ac ordine fieri omnia, si populum omnem prophetare fas est? Videtur hæc Brenti, per excessum quendam dixisse Moses, non quòd efficaci voluntate cunctos prophetare voluerit: aut quòd vel ipsius, vel Domini fuerit hæc ordinatio. Nam si voluisset Dominus omnem populum prophetare, quorsum septuaginta viros de senioribus eligere Mosen iubebat? quos, inquit, tu nosti, quia senes populi sunt & magistri: & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis. Quare sic hæc Moses dixisse videtur, sicut à Gregorio scriptum legitur: Fidelis prædicator optat, si fieri valeat, vt veritatem, quam solus loqui non sufficit, ora cunctorum sonent? Si fieri, inquit, valeat: Aliud enim Dei & Ecclesiæ ordinatio exigit. Sed cur non prohibuit, inquis, Moses duos illos prophetare? Cur autem prohiberet? cùm testetur scriptura, quòd fuerint de numero septuaginta: quam etiam ob causam requieuit super eos spiritus Domini: nam & ipsi descripti fuerant inter septuaginta. Quòd autem in castris remanserant, & ad tabernaculũ non exierant, non ex contemptu fecère, sed sicut etiam Procopio scriptũ est, ex quadã animi submisione, quòd se perceptione tanti muneris indignos iudicarẽt. Euenit igitur illis, quod euenerat Thomæ: qui cùm Spiritũ sanctũ insufflasset Christus Apostolis, præsens non aderat. Quoniam autem se non malitiose subduxerat, æquè Spiritumsanctum ad remittẽda peccata accepit, atq; alij Apostoli: cùm anteà iam Apostolorum numero fuisset inscriptus. Nihil igitur hi duo fecerunt contra Dei & Mosis ordinationem:

Brentius conuitiosus. *Num.11.* *Mar.9.* *Responsio.* *Ephe.4.* *1.Cor.12.* *1.Cor.14.* *Lib.21.Moral. cap.24.* *Ioan.20.*

Vnde natus in Germania Satanismus. quamobrem causa non erat, cur eos prophetare Moses prohiberet. Cæterùm ex hac ista doctrina vestra Brenti, natus est Satanismus hic in Germania, de quo scripsimus initio. Nam dum omnes Apostolos, omnes Prophetas, omnes Doctores esse vultis, & quod proprium est munus Episcoporum, cõstituere ministros Ecclesiarum, id ad Magistratum secularem & populum transfertis, factum est, vt in tot sectas tam dissectas dissectos vos esse videamus, quarum vix iam etiam numerum inire licet. Quòd si salua fuisset Episcopis sua iurisdictio, nec impediuisset quisquam quò minus ipsi iuxta morem ab Apostolis traditũ, & ad hoc vsque tempus in Ecclesia semper obseruatum, Pastores & Doctores ac Presbyteros constituerent, nunquam ea quæ terra nõ ita pridem fuit vnius labij & eorundem sermonũ, in hanc, quam nunc videmus Babylonem transformata, nec sic miserandum in modum nobilissima gens tot & tantis cladibus effecta & afflicta fuisset: quæ quicquid protulit calamitatum per hos annos quadraginta, non est quòd alij cuipiam acceptũ ferat, quàm istis tam multis Prophetis, qui currunt vltrò, cùm eos nemo miserit, qui quidem mittendi potestatem habuerit. In hunc igitur statum vos Brenti, Germaniam perduxistis, quorum omnes curæ, cogitationesq; nũ aliò collatæ fuerũt, quàm vt sederet populus vester absq; Rege, absq; lege, absq; sacerdotio, absq; Ephoth & Theraphin. *Oseæ.3.* Sublato igitur per vos ordine, omni disciplina luxata, omnibus legibus dissolutis, quid aliud quàm horrendam istam rerum omnium confusionem sequi necesse fuit? dum vnaquæq; ciuitas, quin & Satrapa ferè quisq; pruriens auribus coaceruat sibi magistros, & quod quisq; vult, id pro Dei verbo prædicari mandat.

Alia Brentii in Sotũ suggillatio. Insectatur iterum Brentius Petrum à Soto, quòd is cõmemorauerit hoc loco legem Imperatoris Theodosij, qui iubet subditos eam agnoscere religionem, quam Petrus docuit, & quam sequuntur Damasus Pontifex Romanus & Petrus Episcopus Alexandrinus. Non videt, inquit, præ animi sui impotentia, quid pro se, quid contra se dicat. Primùm enim Petrus Apostolus veram & rectam docuit religionem. Ac Damasus Romanus & Petrus Alexandrinus rectam fidem de Triade (de hac enim tum præcipuè agebatur) sequuti sunt. Nos autem nunc loquimur de Pontificibus & Episcopis, qui docent & sequuntur impiam religionem, & qui tantũ abest vt veram de pietate doctrinã agnoscant, vt etiam eam ferro, igne, laqueis persequantur: vúltne Asotus vt etiam tales sequamur Magistros & Sacerdotes? Det nobis Petros Apostolos, det nobis Damasos Romanos, & Petros Alexandrinos, qui verã & syncerам Apostoli Petri doctrinã sequuntur, & habebit pios Principes, non auditores tantũ, sed etiã adiutores. *Responsio Romanæ Ecclesiæ vindicans dignitatẽ.* Imò tu Brenti, præ animi tui impotẽtia, dum iuxta nomen tuũ ardes odio Romanæ sedis & Catholicorũ Episcoporũ, non vides quòd ipse contra te loquaris. Quos enim tibi damus alios, quàm Petros Apostolos, Damasos Romanos, Petros Alexãdrinos? Quamuis enim inficias ire non possimus, ab istorũ sanctitate Pontifices nostros longiùs esse remotos, certũ tamẽ illud est & indubitatũ, quòd nõ in alia religione versantur, quàm in ea, quàm diuum Petrum Apostolũ tradidisse Romanis, quamq; Damasum Pontificem, & Petrũ Alexandriæ Episcopũ sequutos esse constat. Ac primùm, quod ad Petrũ Apostolum attinet, quis est alius, de cuius in doctrina successione magis gloriemur: cuius etiam epistolas Canonicas vnde vos habetis præterquã à nobis, à quibus discessistis? Quod autẽ ad Petri successorem Damasum Romanum Pontificem attinet, producemus aliquot è scriptis eius loca, ex quibus planum fieri cuiq; posſit, vósne an nos in ea religione versemur, quam ipsum esse sequutum scripta eius indicat. *Dama. epist.4.* Extat eius epistola numero tertia ad Stephanum Archiepiscopum & ad Concilia Africana, in qua Romanam sedem petram & firmamentum à Deo fixum & immobile, ac verticem vocat Ecclesiarum. Ad quam tanquam ad caput cuncta quæ possunt aliquam recipere dubitationem, referri debere: absq; cuius auctoritate causarum Ecclesiasticarum querelas definire minimè licere, & ad eam appellare debere censet. Synodum sine eius actoritate fieri non esse Catholicum dicit: nec vlla Concilia rata haberi, quæ non sint illius auctoritate fulta. Ecce tibi damus Damasum Brenti. Num autem idem tu quod ille hac in parte doces? qui sic es implacabilis odij cuiusdam facibus erga Romanam Ecclesiam accensus, vt citius eam quæ graui Turcarum iugo premitur Hierosolymitanam, quàm hanc, cuius ipse etiam vnus omniũ Christianissimus Imperator Carolus se filiũ esse profitetur, ac pręse fert, atq; adeò gloriatur, pro matre vestra agnoscas, quam Romanam, cùm tamen non solus sit Damasus, qui de Romana sede tam magnificè senserit. Fecerũt idem pij omnes & qui præcesserũt, & qui sequuti sunt Damasum. Quorsum autẽ attinet omniũ testimonia proferre? *Iulius Pont. ad Orientales Episcopos.* Qui præcessit Damasum Iulius ita scribit: Sicut B. Petrus primus fuit omnium Apostolorum, ita & hæc Ecclesia, Domino instituente, prima & caput est cæterarũ, vt ad eam quasi ad matrem atq; apicem, omnes maiores Ecclesiæ causæ & iudicia Episcoporum recurrant. Vides, vt hic matrem aliarum Ecclesiarum esse dicat Romanam? *Cyp. li.1. epist.8.* Ante quem etiam Cyprianus sanctus martyr & Episcopus, matricem eam ad radicem Ecclesię Catholicę vocat. *Bern. ad Euge.* Quid autem Bernardus? ex quo tu pleraque collegisti, quibus Romanos Pontifices in odium & inuidiam adducere posses. Est ita, quod illi sicut aliis piis omnibus Romanæ curiæ vitia vehementer displicuerunt, & ea grauissimè, si quisquã alius, quinq; libris ad Eugenium cõscriptis, est insectatus. Sed nunquid ideò sanctæ sedis huius auctoritati quicquam detrahit?

Imò

Imò verò in secundo libro tantùm illi tribuit, quod ad personã attinet, quam gerit, Romani Pontificis, vt etiam ipsi Petro plura tribuere non potuerit. Et in alio quodam libro matrem nihilominus Ecclesiarũ Romanam Ecclesiã appellat. Dolet multis piis Brenti, quòd qui succedunt in cathedram & doctrinam Petri, non æquè succedunt omnes in sanctitatem Petri, plurimaq; Romanæ curiæ vitia multorũ oculos vehementer offendunt. Sed qui sumus nos, qui seruos iudicemus alienos? suo illi Domino stãt, aut cadũt, statuet ille de quoquo suo tempore quod meritus quisq; fuerit. Nobis certè iusta causa nõ esse videtur, cur separationis consilia sequamur, quòd malos in Ecclesia nonnunquam præsidere videmus. Nam quò nos tandem vertemus, vbi meliores inuenire liceat? Quod ad vos attinet, nõ magis in scriptis quorundam legimus, quàm oculis ipsi nostris, in moribus vestris cernimus, non esse quenquam ferè, qui vestrum Euangelium sit amplexus, qui non seipso sit factus deterior. Ad Picardos autem vel Anabaptistas, vel Suenckfeldianos, apud quos maior elucere videtur sanctimoniæ species, vt à matre nostra Romana Ecclesia deficiamus, vos nobis auctores futuros non arbitramur. Verùm ad Damasum nostrum redeamus. Docet idem Damasus in eadem epistola, Iudices Episcoporum iuxta decreta canonum, Episcopos esse debere. Tu Brenti contra decreta Canonum, etiam Laicos Ecclesiasticarum causarum Iudices esse vis. Meminit ibidem & sacerdotum & sacrificij: & in ea quæ proximè sequitur epist. Missæ quoq; nominatim. At vos à Satana Magistro vestro docti, sicut fatetur dux & antesignanus vester Martinus Lutherus: qui secum hac de re disputasse diabolum, & fortiora quàm quæ refellere posset contra Missam argumenta produxisse scribit: ab hoc Magistro docti vos, & sacerdotium, & sacrificium prorsus omne sustulistis: neq; Missæ vel sacrificij nomine quicquam est apud vos magis abominandũ. Et intereà dicis: Da mihi Damasos, & audiam. Meminit idem in quarta epistola consecrationis virginum de erectione altaris, de vnctione, sacrationeq;, de Ecclesiæ dedicatione, de Chrismatis cõfectione, de baptizatorum frontibus Chrismate signandis, de formatis epistolis mittendis, de populo benedicẽdo. Quid? An hæc omnia vos Brẽti propria vestra temeritate non abrogastis? Meminit etiam, sicut ab Iuone qui Gratianum præcessit, scriptum est, quòd Metropolitanus infra tres menses consecrationis suæ ad fidem suam exponendam, palliumq; suscipiẽdum, ad Apostolicam sedem mittere teneatur. Num idem vos Brenti, faciendũ esse putatis? Iam de traditionibus audi quæ sit Damasi sententia: Quæ Apostolorum, inquit, prędicatione, & Patrum instructione percepimus, semper tenere debemus, ne aliqua noua semper cudere videamur. Et alio loco: Sanctorũ Canonum voluntariã transgressionẽ, blasphemiã esse dici in Spiritumsanctũ. Num hæc Brẽti, cum vestro de traditionibus dogmate cõsentiunt? Et intereà clamas, Da mihi Damasos. Vis autẽ vt etiã tibi dem Petros Alexandrinos? Mihi quidẽ nihil scriptorũ eius videre licuit, præter Canones quosdã ex sermone de pœnitẽtia, quibus pręscribitur, quę sit iniungẽda pœnitẽtia his, qui tẽpore persequutionis à fide exciderũt. Ac in primo Canone ad reliquã pœnitentiã adiici vult quadringenta dies, quibus ieiunẽt. Cedo Brenti, num vos talẽ pœnitentiã iniungere cuiquã consueuistis? quin cachinnis eam potius exploditis. Docetis enim, quandoquidẽ Christus pro peccatis nostris semel satisfecit, nulla deinceps opus esse satisfactione nostra. Atqui nõ ita Petrus Alexãdrinus, non ita quẽ ille ducẽ sequutus est Petrus Apostolus: Christus, inquit, passus est pro nobis, vobis relinquens exemplũ, vt sequamini vestigia eius. Exigit à nobis Euangeliũ fructus & opera digna pœnitentiæ. Dicit idẽ Petrus Apostolus: Satagite vt per bona opera certam vestram vocationem faciatis: vos exclusis bonis operibus, fidem solam sufficere docetis. Est ne consentiens hæc vestra doctrina, non iam dicam Petri Alexandrini aut Damasi, verùm Petri Apostoli doctrinæ? Iámne vides Brenti, nos esse, qui versamur in ea religione: quam vertex Apostolorũ Petrus initiò Romanis tradidit? quamq; Pontifex Romanus Damasus, & Petrus Episcopus Alexandriæ sunt sequuti? Vos autem in quauis alia potiùs, quàm in eadem hac religione versari: cùm eam partim risu prosequamini, partim horrẽdis blasphemiis insectemini, nec sit ea quicquam apud vos execrabilius. Et audes intereà vociferari: Da mihi Petros Apostolos, da Damasos Pontifices Romanos, da Petros Alexandrinos, & habebis nos non auditores tantùm, verumetiam adiutores. Ecce dedimus eos tibi Brenti, non in corporibus suis viuentes, nec viua voce sententiam suam exprimẽtes, sed spirantes adhuc in monumentis literarum, quæ post se reliquerunt, & in eis quæ fuerit eorum religio declarantes: cum qua nos quidem per omnia consentire, vos autem ex diametro cum ea pugnare, negare non potestis. Nam si maximè negare velitis, vel ipsi libri vestri vos mendacij conuincent, omni genere blasphemiarum referti.

Bern. lib. 4. ad Eugen.

Rom. 14.

Cauenda separationis consilia, dũ mali Ecclesiæ præsunt.

Damasus Brentii sectam damnat.

Luther. de Missa angulari.

Iuo lib. 1. decretorum.

Dam. epist. 3.

Idem ad Aureliũ Carthaginen. Episcopum.

De Petro Alexandrino.

1. Petri 2.
Matth. 3.
2. Petri 1.

Tandem aliquando Brentius ad causam accedere videtur, nec adhuc vnquam in hoc scripto suo proprius accesit: nam extra causam ferè cætera loquutus est, nec multũ ad rem, qua de agitur, pertinentia. Nunc autẽ ex Ecclesiastica historia demonstrare conatur, quod in causa fidei Theodosius Iudex inter Episcopos fuerit. Mirum est autẽ, si potuit hoc Ambrosium latere, qui vixit eodem illo tempore, qui funebrem etiam orationẽ illi conscripsit. Qua confidentia autem ausus ille fuisset scribere Valentiniano, qui cum Theodosio simul imperauit: Quãdo audiuisti Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse, si quid eiusmodi factũ à Theo-

Theodo. Imper. an iudex inter Episcopos fuerit.

à Theodosio fuerat? Nónne respondere potuisset Imperator: Audiui quod fecerit hoc imperij mei consors nuper adeò Constantinopoli Theodosius? Deinde verò hoc ipso Theodosio imperante, fuit habitū Concilium Aquileiense, priusquam Oecumenicum illud Constantinopoli: vbi hæc Imperatoris verba recitantur: Ambigua dogmatum reuerētia, ne dissideant Sacerdotes, quam primùm experiri cupientes, conuenire in Aquileiensem ciuitatem Episcopos iusseramus. Neq; controuersiæ dubiæ sententiæ rectiùs poterant experiri, quàm si obortæ altercationis iudicium in interpretes ipsos cōstituissemus Antistites, vt videlicet à quibus proficiscuntur instituta doctrinæ, ab eisdem discordis eruditionis repugnantia solueretur. Quæ cùm essent lecta, dixit Ambrosius, qui præsens adfuit in illo Concilio: Ecce quod Christianus constituit Imperator, noluit iniuriam facere sacerdotibus, ipsos interpretes cōstituit Episcopos. Hic laudat eo nomine Theodosium Ambrosius, quòd is non alios, quàm Episcopos iudices esse voluerit: quod idem paucis interiectis facit Eusebius quoq;. Inde coniecturam facere licet, quòd sibi in causa fidei nunquam iudiciū Theodosius arrogauerit: qui quid sui, quid Episcoporum esset muneris, vel ex his quæ gesserat anteà Constantinus antecessor eius, cognoscere potuit. Quid igitur de Socratis historia dicemus? Quod si Brentius ea fide, qua oportuit, Socratris verba recitasset: nec præteritis quibusdam ea sola produxisset, quę ad suum institutum probãdum facere videntur: facilè cuiuis perspicere licuisset, nihil præter officium suum Imperatorē fecisse. Nam in exordio capitis illius, ex quo nonnulla profert Brentius, omnia Theodosium de Nectarij Constantinopolitani Episcopi cōsilio fecisse scribitur, ex quo perspicuum illud fit, quòd non sibi de causa fidei iudicandi potestatem vllam Imperator vsurpauerit: sed quòd à Catholicis Episcopis præscriptum fuit & iudicatum, id pro Catholici Imperatoris officio & ipse ratum habuerit, & ab omnibus sibi subiectis haberi ratum, inuiolateq; seruari iusserit.

Expenditur locus in historia Socratis.

Sed quoniam vrget nos hîc Brentius: quæ fuerit Ecclesiæ praxis hac de re, quidq; sit in ea moribus receptum iam inde à mille trecentis ferè annis, paucis perscribemus. Ante mille trecentos annos congregatum fuit primum Nicææ concilium, quò conuenerant ex vniuerso terrarum orbe trecenti, decem & octo Patres. Venerat eò Constantinus etiam Imperator. Sed quomodo? Scribit hoc Eusebius, quòd cum paucis postremus omnium ingressus, posita modica quadam sede, non priùs consedit, quàm annuissent Episcopi. Cumq; de cōcordia & pace pleraq; disseruisset, diligētiorem dogmatū inquisitionē ipsorum sententiæ permisit. Quod ita factum esse, præter Eusebium, Socrates etiam & Theodoritus memoriæ prodiderunt. Vides quemadmodum iste nullas iudicandi sibi partes sumpserit, sed admonitione facta de pace & concordia dogmatum inquisitionem Episcoporum sententiæ permiserit. Cui testimonium hoc Augustinus quoq; tribuit, quòd cùm Donatistæ causam Ceciliani ad Imperatorem Constantinum detulissent, non fuerit ausus de causa Episcopi iudicare, sed eam discutiendam ac definiendam Episcopis delegarit: quod & factum est in vrbe Roma, præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ, cum multis collegis suis. Scribit de eo Ruffinus quoq; quòd cùm Episcopi, qui Nicææ congregati fuerant, libellos ei quosdam protulissent, quibus se accusabant inuicem, suscepit à singulis libellos, & eos omnes in sinu suo continēs, nec quid in eis cōtineretur aperiens, ait ad Episcopos: Deus vos constituit Sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoq; iudicãdi. Et ideò nos à vobis rectè iudicamur, vos autem non potestis ab hominibus iudicari: propter quod Dei solius inter vos expectare iudicium: & vestra iurgia, quæcunq; sint, ad illud diuinū reseruentur examen. Vos etenim nobis à Deo dati estis Dij: & conueniens non est, vt homo iudicet Deos: sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autē Deos discernit. Et ideò iis omissis, illa quæ ad fidem Dei pertinent, absq; vlla animorum contentione distinguite. Cùm hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret vlli hominum simultas sacerdotum. Hæc Ruffinus. Habuítne tanquã seruos Episcopos Imperator hîc Brenti? Num autem est verisimile, quòd cùm recens hoc fuisset illius exemplum, secùs aliquid facere Theodosius in animum induxisset, quàm ab hoc Imperatore laudatissimo factum esse meminerat? In actis Nicænæ Synodi, quæ in libro Conciliorum extat, reperiuntur subscriptiones Episcoporum trecentorum, decem & octo. Cæsaris Constantini subscriptio nulla reperitur. Quamuis autem interfuerint in ea Synodo, vel præfuerint potius legati Syluestri Romani Pontificis, Hosius Cordubensis, Victor & Vincentius: dederunt nihilominus Patres literas ad Syluestrum, quibus ab eo, non autem ab Imperatore confirmari petiuerunt, quod in Synodo fuerat ab illis constitutum.

Praxis & mos veteris Ecclesiæ de iudicanda causa Religionis.
Constãtini exemplum.
Euseb.lib.3.de vita Constantini.
Socr.li.1.cap.8. Theod.li.1.cap.7.
Aug. epi.166. & epist.48. & 166.
Ruffi.li.1.ca.2.
Constantini oratio ad Episcopos contentiosos.
Psalm.81.
Episcopi subscribūt Synodo, non Imperator.

In secunda Synodo quę enumeratur inter Oecumenicas Constantinopolitana, nihil aliud actum est à Patribus, quàm quòd sententiam Damasi, quam ille paulò antè congregato Romæ Concilio contra Macedonium, Sabellium & Eunomium tulerat, probarūt, & eam sunt sequuti. Quo nomine scriptis ad Damasum literis, vt sibi congauderet ab eo popóscerunt. Quicquid igitur à Theodosio factum esse scribit Socrates, iuxta Nectarij consilium ex auctoritate Damasi Papæ factum est: quæ causa fuit etiam, vt vnà cum collegis suis ediceret, vt in tali religione cuncti populi sibi subiecti versarentur, quam Pontifex Damasus sequeretur.

Aliud exemplum de Synod. Constantinop.
De summa Trinitate, Cunctos, & Zoso.lib.7. cap.4.

Sub-

Subſcripſiſſe centū quinquaginta Epiſcopi leguntur: quod Imperator ſubſcripſerit, in actis non inuenitur.

In tertia Synodo, quæ fuit habita Epheſi, Celeſtini Romani Pontificis nomine præfuit Cyrillus Alexandrinus:ac lecta fuit epiſtola Celeſtini: quā ſequuti Patres Neſtoriū,condemnauerunt, & ab Epiſcopali dignitate,vniuerſoq; ſacerdotij collegio alienū eſſe decreuerunt: ſicut in hiſtoria ſua ſcribit Euagrius. Ad hanc Synodū Imperator Theodoſius miſit loco ſuo Candidianum. Sed nunquid vt iudicaret de cauſa fidei? Audi Brenti ſcribentē ipſum qua de cauſa miſerit. Deputatus eſt,inquit, Cādidianus magnificus comes ſtrenuorū domeſticorū, tranſire vſq; ad ſanctisſimā Synodū veſtram : ac in nullo quidem quæ facienda ſunt de piis dogmatibus quæſtiones cōmunicare. Illicitum namq; eſt,eum qui non ſit ex ordine ſanctiſſimorum Epiſcoporū, Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Vide Brenti, quemadmodum ipſe Theodoſius formulā à ſe deputato præſcripſerit, vt ne ſe tractatibus Eccleſiaſticis, immiſceret, néve de cauſa fidei ſibi iudicium arrogaret, ſed tuendę, conſeruandæq; tantū tranquillitatis cauſa Synodo intereſſet: quemadmodum is illicitū eſſe iudicauerit Imperatorē Eccleſiaſticis ſe negotiis immiſcere. Et eſt veriſimile, quòd illicitum eſſe iudicauit ipſe, hoc aliquādo ab ipſomet factum eſſe, vt ſe pro Iudice in cauſa fidei gereret? Qua autem ex cauſa mittatur ab Imperatoribus, Regibus & Principibus ad Synodos nuntij, planū tibi Brenti, faciet eiuſdem Imperatoris epiſtola, quam ſcripſit ad Elpidiū Comitem, & Eulogium Tribunū, quos miſerat ad aliam Synodum, quæ fuit iterum Epheſi congregata, cuius acta ſunt in Concilio Calcedonenſi reſciſſa: quos mittere ſe ſcribit, non vt de cauſa fidei iudicent. Sed valentes, inquit, noſtris iuſſionibus miniſtrare, de iis quæ in Epheſo à ſancta Synodo fuerint conſtituta: & nullum fieri tumultū permittere : ſed & ſi quem videritis conturbationibus & tumultui ſtudentem ad læſionē ſanctæ fidei, hunc cuſtodiæ mancipare. In quam ſententiā ſcripſit idem Imperator ad Proclum quoq; Aſię Procōſulem. Extat eiſdem Imperatoris etiā ad Cyrillum epiſtola, quę habetur in operū Cyrilli tomo 4. cuius hęc verba ſunt: Nos ſanè non patiemur, vt ſimul & vrbes & Eccleſiæ turbētur, neq; vt inexcuſſa nobis ſit ea doctrina, cui diiudicandæ præfici oportet eos, qui circumquaq; ſacerdotio præſident, & per quos in ſententia veritatis firmiores ſumus, & poſt hac erimus. Et hîc fatetur Theodoſius, de cōtrouerſia religionis non ad ſe, ſed ad eos qui præſident ſacerdotio, iudicium pertinere. In hac tertia Synodo ſubſcripſerunt ducenti Epiſcopi: quòd ſubſcripſerit Imperator, ex actis non apparet.

Tertium exemplum. *Euag. li.1.ca.4.* *Verba Theodoſii.* *Cur Cæſares & Principes mittāt Legatos ad Concilia Oecumenica.* *Cyril. epiſt. 4.*

Quarta fuit Synodus Calcedonenſis: Interfuit in ea Martianus Imperator ipſe, ſed à legatis Leonis Papæ petitus, vt ſui præſentiam præſtaret Concilio: quod ipſo abſente ſe ad Concilium non occurſuros dicerent, ſicut in Breuiario ſuo ſcripſit Liberatus. Nunc audi quam ad rem interfuerit. Narrat enim ipſe: Ad confirmandā (inquit) fidem, non ad oſtendendā virtutem : vt nunc per hanc ſanctā Synodū depoſita nebula, quæ in his paucis annis ex prauitate quorundā & auaritia viſa eſt exoriri, ſemper ſeruentur quæ ſtatuta ſunt. Ad hoc ſe ſcribit veniſſe, vt quæ decreta eſſent à Synodo, ea quemadmodū rata haberentur, & ab omnibus obſeruarentur, auctoritate ſua Imperiali prouideret. Extat autem epiſtola Pulcheriæ Auguſtæ inter præambulares epiſtolas in Synodum Calcedonenſem : qua monet Bythiniæ Strategum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat; omninò de ciuitate, deq; locis ipſis vbi concilium haberetur, expelleret. Fuit autem hæc Pulcheria, ſicut vitę ſanctitate, perpetuaq; virginali pudicitia inſignis, ita ſumma auctoritate prædita. Nam cùm ad fratrem eius Theodoſium recens ablactatum orbis terrarum imperium fuiſſet deuolutū, & fratris, & imperij procuratrix erat à Deo conſtituta : cumq; de ipſius ſententia mortuo fratre Martinus fuiſſet Imperator deſignatus, fuit nihilominùs imperij cōſors: ac vna cum illo Calcedonenſi Concilio interfuit. Quæ cùm nondū eſſet quintumdecimū annum egreſſa, ſcribit Sozomenus, eam ſupra ætatem ſapientisſimū ac diuinū ſpiritum accepiſſe, eiuſq; ſtudio & ſapientia perfectum eſſe narrat, vt ſuis temporibus hæreſes non obtinerent. Neq; verò non paritum eſt huic Pulcheriæ mandato. Nam in actis Concilij Calcedonēſis ſemel & iterū voces hæ fuerunt emiſſę: Synodus Epiſcoporū eſt, non clericorum: ſuperfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctoritate Synodi confirmatum eſſe videamus. In eadem Synodo ſcriptum reperitur, quòd cùm ad Martinum Archimandritā directa fuiſſet chartula, vt ſubſcriberet, non acquieuerit, dicens : Non eſt meum ſubſcribere, Epiſcoporum tantum eſt. Subſcripſerunt nihilominus in ea Synodo ſic Epiſcopis volentibus, etiam Prębyteri. Sed ita tamen, vt eſſet inter eos & Epiſcopos diſcrimen. Nam Epiſcopi ſubſcripſerunt hac forma: Flauius Epiſcopus Conſtantinopolitanus iudicans. Et alio quodā loco, definiens ſubſcripſi. Presbyteri verò ſimpliciter: Euſebius Presbyter ſubſcripſi. Sic vt Iudices agnoſcerētur Epiſcopi ſoli, Presbyteri verò tanquam decretis eorum conſentientibus ſubſcriberent. Fuerunt in eadem Synodo Iudices quoq; ſeculares, ſed nihil aliud quàm legi preces, quæ acta eſſent recitari, autentica monumenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebāt audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebāt: ſi qua vis allata, ſi quid per tumultū factum eſſet, cognoſcebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant ex actione prima Calcedonenſis Concilij, vbi Iudices & Senatus dixerūt: Dicat

Quartum exemplum Martiani Imper. *Libera. cap. 3.* *Pulcheriæ Auguſtæ auctoritas & ſanctitas.* *Sozo. li. 9. ca. 2.* *Actio. 2. Syn. Chalcedon.* *Ibidem Act. 1.*

ſancta Synodus, ſi canonicis epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli cõſonat interloquutio Euſtathij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione iidem Iudices: Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippè & Neſtoriũ coram nobis anathematizauit, & à ſanctiſſimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionẽ fidei ſuſcepit, & epiſtolę ſanctiſsimi Leonis ſubſcripſit. Deeſt igitur, vt ſentẽtia proferatur à Deo amabilitate veſtra, vt cuncta ſua priùs & Eccleſiam recipiat, ſicut & ſanctiſsimus Leo Archiepiſcopus iudicauit. Qua ſententia per Epiſcopos lata, dixerunt Iudices, Secundum decretũ ſancti Concilij Theodoretus ſanctiſsimus Epiſcopus Eccleſiam ciuitatis Cyri recipiat. Similiter & de Iba, & de aliis nonnullis factum eſt. Hîc iam vide Brenti, quod fuerit diſcrimen inter ſeculares & Eccleſiaſticos Iudices: Hi decernebant quid credendum, quídve faciendum eſſet: illi, vt quod eſſet ab eis decretũ exequutioni debitæ mandaretur, procurabant: ipſi autem nullas ſibi iudicandi partes ſumebant. In hac quarta Synodo quidam reſipiſcẽtes Eccleſiæ ſunt reſtituti, quemadmodum Theodoritus, Ibas, & alij nonnulli. Dioſcorus autem & Eutyches condemnati, factaq; ſunt omnia iuxta ſententiam, quæ fuit ante Concilium illud lata per Leonem primum Pontificem Romanum. Ac tenebant in ea locum Romani Pontificis Legati Paſcaſinus, Lucentius, & Bonifacius. Nihilominus miſſum fuit ad Pontificem, & à Synodo petitum, vt quę fuerant à Patribus conſtituta confirmaret: quod ille fecit non grauatim. Cæterùm decretum illud, quo Conſtantinopolitanum Archiepiſcopum proximũ à Romano Pontifice locum habere pronunciatum eſt, præter legatorum ſuorum conſenſum, vt ratum haberet, adduci nulla ratione potuit. Subſcripſerunt in Concilio ſexcenti triginta Epiſcopi: Quòd autem Imperator, aut ex Iudicibus quiſpiam ſubſcripſerit, acta non iudicant.

Diſcrimen inter ſeculares & Eccleſiaſticos iudices.

Quintum exemplum.

In quinta quæ eſt Conſtãtinopolitana ſecunda Synodo nec Imperator, nec ab eo miſſus quiſquã, quantũ ex actis cognoſcere licuit, interfuiſſe videtur. Ac fuit Imperator tum Iuſtinianus, cuius extat epiſtola, in qua ſe pro executore gerit, non pro Iudice: nam eoſdem illos quos damnauerat Synodus, Agapeti Romani Pontificis auctoritatem ſequuta, Zoaram, Anthimum, Seuerũ, Petrum, proſcribit, & exilio mulctat. Ac ſcribit Photius in epiſtola ad Michaëlem Bulgariæ Principẽ, de ſeptem Conciliis Oecumenicis, quod fuit in vrbe Conſtantinopolitana tum Vigilius Romanus Pontifex: verùm Concilio non aderat, & quamuis ad ſacri cœtus conuentũ promptus non eſſet, cõmunem tamen Patrum fidem libello comprobauit. Subſcripſerunt centũ ſexaginta quinq; Epiſcopi, Imperatorem ſubſcripſiſſe non conſtat. Subſcripſerunt autem & Presbyteri, ſed Epiſcopi hac forma, Definiui & ſubſcripſi: Presbyteri hac, Sequendo definita ſubſcripſi.

Sextũ exemplũ.

In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Conſtantius interfuit, & multi cum eo viri illuſtres: qui itidẽ vt in Chalcedonenſi Synodo, glorioſiſsimi Iudices vocati fuerunt: verùm nec Imperator, nec quiſquã eorũ qui vocati ſunt Iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de cauſa fidei iudicaret: ſed ſicut in Chalcedonenſi, ita & in hac ſexta Synodo non aliam ad rem & Imperatorem, & ordines iſtos interfuiſſe liquet, quàm vt ordine agi omnia procurarent. Sic enim ſcribitur: Imperator & ſanctũ concilium dixerunt: Diſcurrat Gregorius codices: Proueniat lectio: Fiat lectio: Alter liber relegatur. Itidẽ & glorioſiſsimi Iudices nunc hunc, nunc illum intromitti iuſſerunt. Poſteaquam verò ventũ eſt ad ſententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, ſed ſola ſancta Synodus: quemadmodum ex duodecima, & ſedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, poſteaquàm ſubſcripſerant centũ ſeptuaginta Epiſcopi, in ipſo fine ſubſcripſiſſe legitur Imperator in hæc verba, Et ſubſcriptio piiſsimi & Chriſto dilecti Conſtãtini Imperatoris: Legimus & conſenſimus. Ac mox, Piiſsimus Imperator Conſtãtinus dixit, Edicat ſanctum & vniuerſale concilium, ſi conſenſu omnium Epiſcoporum promulgata eſt definitio, quæ ad præſens celebrata eſt. Cumq; ſanctum concilium exclamaſſet, Omnes ita credimus, edictum ſcribi fecit Imperator, vt quod fuit à concilio definitum, id firmiter omnes obſeruarent. Ac primus hic fuiſſe videtur (quantum quidem ex iis quæ extant Synodorum actis cognoſcere licet) qui concilij definitioni ſubſcripſerit: ſed non iudicans, verùm conſentiens tantùm. Quod aliquot ante ſeculis etiam in Arauſicano ſecundo cõcilio factum legimus à viris quibuſdam illuſtribus, vbi ſic illi ſubſcripſerunt: Petrus, Marcellinus, Felix, Liberius, viri clariſsimi Præfecti prætorij, conſentientes ſubſcripſerunt. Quanquam in octaua Synodo generali, cùm poſtularetur ab Imperatore Baſilio, vt primus ipſe ſubſcriberet Concilij decretis, reſpondiſſe legitur: Tranquilliſsimũ imperium noſtrũ ſequutum præcedentes & iuſtiſsimos Imperatores: Conſtantinũ videlicet Magnum, & Theodoſium ac Martianũ & cæteros, vult ſubſcribere poſt ſubſcriptionem omnium Deo amabilium Epiſcoporum. Sed quoniam poſtulat præferri nos ſanctitas veſtra, ſubſcribam poſt ſubſcriptionẽ omnium ſanctiſsimorum vicariorum. Edocti enim ſumus à Chriſto vero Deo noſtro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus Baſilij verbis colligitur, quòd in prioribus etiam Oecumenicis conciliis Imperatores ſubſcripſerint poſt omnes Epiſcopos. Cæterùm in iis actis quæ typis excuſa ſunt, præterquàm in ſexta & octaua Synodo, nullius Imperatoris ſubſcriptionem reperire licet. In hac ſexta Synodo condemnati ſunt, qui tantùm vnam voluntatẽ & actionem in Chriſto

Primus ex Imp. Conſtantinus in Concilio ſubſcripſit non vt iudicans, ſed vt conſentiẽs, & extremo quidẽ loco.

eſſe

esse contendebant. Pyrrhus ab Honorio pridem è cœtu piorum eiectus, & ab Heraclio relegatus: deinde Cyrus Alexādrinus, & Sergius à Theodoro & Martino Pontificibus iam anteà condemnati. Tum Theodorus Pharensis, Paulus Constantinopolitanus, Macarius, Polychronius. Hi sunt quos Photius quoq; recenset inter damnatos. De Honorio verbum facit nullum, quem non præteriisset proculdubiò silentio, si quid de eo compertum habuisset: vt inde falsitas actorum sextæ Synodi: quod ad Honorium attinet, elici facilè queat. In omnibus autem hæc Synodus Agatonis Pontificis præscriptum est sequuta, cuius extat in actis pulcherrima epistola, de cuius sententia Patres omnia decreuerunt.

Septimum exemplum ex Synodo Nicæna secunda.

Septima Synodus habita est iterum Nicææ, de qualibet quæ scripsit Photius, quamuis verbis paulò prolixioribus adscribere, quoniam ad hæc quoq; nostra tempora valdè sunt accommodata. Hoc sacrum, inquit, magnumq; concilium recens patefactam & barbaram hæresim, quæ ab impiis & execrandis hominibus parta erat, diuina, communiq; sententia simul cum ipsius auctoribus cōdemnauit. Infelices enim homines isti, verbis non confitentes se Christo vero Deo nostro maledicere, factis omnia in eum maledicta, & linguæ petulantiam congesserunt. Cumq; illum sine medio, & sine aliquo velo contumelia afficere non auderent, per venerandam imaginem omnem Christo inimicæ mentis cupiditatem expleuerunt. Adorandam enim Christi imaginem, per quam idolorum error excluditur (proh nefarium sceleratæ atq; impiæ linguę, cogitationisq; sonum) idolum appellauerunt, & omnibus ipsam ignominiis afficientes, & per plateas ac vias publicas trahentes, & pedibus cōculcantes, in ignem coniecerunt, spectaculum Christianis hominibus miserandum, & sola Christi hostium impietate dignum. Eadem & in reliquas sacras imagines contulerunt, cùm celeribus pedibus sanguinē funderent, dirisq; manibus ac impuris labris petulantiā exercerēt, nec vllam tanti furoris atq; dementiæ satietatem caperent homines pessimi. Sacras Christianorum notas & effigies non minùs quàm si Gentium essent abominationes, imò verò magis publicè detestabantur: Ex quo bellum grauissimum aduersus Christum & sanctos eius commouebatur. Omnibus enim perspicuum est, honorem imaginibus habitum ad eos transire quos illæ referunt. Verùm isti noua Iudæorum Christi hostium progenies, dum Christi atq; sanctorum eius imagines afficiunt contumelia, ea proficiunt, in quibus Patres ipsorum defecerunt. Irruunt enim in facinora Iudæorum, singularique alacritate Patres suos superare conantur. Et dum non audent in medio Christianorum labris etiam Christum abnegare, in eundem ipsum Iudaicum, paternumq; zelum deprehenduntur incidere, & adulterinā etiam hanc ostendunt imitationem: nec vllo consistunt loco, sed tanquam veneno hæresis ebrij, huc illuc iactantur & ruunt: Christianos enim se esse profitentur, & aduersus Christum debacchantur: Iudæos appellari se nolunt, & imagines oppugnantes zelum ipsorum Christo inimicum imitantur & superant: idololatriæ nomen vitant, & se in ipsos Christianos, diuinaque Christianorum, sanctaq; mysteria nihilo idololatris leuiores præbent. Quamobrem sanctum & Oecumenicum cōcilium eos qui adulteræ istius & multis seminibus commixtæ opinionis ignobilitatem fugere noluerūt, tanquam nothos & à fidelium nobilitate alienos insolubilibus anathematis vinculis constringendos iudicauit. Imaginem autem Christi veri Dei nostri, ex Apostolorum & sanctorum Patrum traditionibus, & sanctorum oraculorum testimoniis, ad honorem & venerationem illius, quem ipsa refert, adorandam atque colendam suffragiis omnibus censuit & confirmauit. Cùm adoratio nimirùm atque honor adhibeatur eodem modo, quo in aliis sacris notis & formis sanctissimæ latriæ vtimur. Neq; enim in illis consistimus, honoremq; & adorationem concludimus, neque ad alios & diuersos fines distrahimur, sed per diuersum & singularem ipsorum cultum & adorationem, quę cernitur, sacra, conuenientiq;, ac minimè diuisa ratione animos nostros ad inuisibilem illam, singularemq; atque vnicam diuinitatem dirigimus. Sic venerabilem crucem adoramus, in qua Domini corpus extensum est, & sanguis ille, quo mundus vniuersus purgatus est, emanauit: & ligni natura illius fluxibus irrigata, pro morte vitam perpetuam tulit. Sic crucis signum adoramus, quo dæmonum agmina fugantur, & varij curantur morbi. Cùm semel in ipso exemplari gratia & virtus exhibita sit, & vsque ad exempla similis vis se diffundat. Hæc igitur singula, nempè Christi imaginem, & ipsam crucem, crucisque notam, cultu adorationeq; prosequentes, honorem & adorationem non in ipsis concludimus, sed ad eum dirigimus, qui propter incredibiles diuitias amoris erga nos, factus est homo, & mortem propter nos pertulit cōtumeliosam. Sic & sanctorum templa, & sepulchra, & reliquias, ex quibus morborum curationes emanant, fideliter adoramus, Christum verum Deum nostrum, qui gloria ipsos affecit, collaudantes & celebrantes. Et si quid iis in mysticis & sanctis nostris sacrificiis simile est, per munus & gratiam in illis exhibitam, præcipuum auctorem & Principem causam agnoscimus & commendamus. Quapropter & diuinus ac sanctus ille beatorum atq; sacrorum virorum cœtus, non solùm imaginem Christi, quemadmodum diximus, verùm etiam immaculatissimæ, semperq; virginis Mariæ & Dominæ nostræ Dei genitricis, & sacras sanctorum omniū imagines, pro ratione excellentię & sanctitatis exemplarium colendas & adorandas communium oraculorum decretis constituit & confirmauit.

Contra demolitores & contemptores imaginum Christi & sanctorum.

Sententia Synodo Nicænæ contrà Iconoclastas.

De veneratione sanctæ crucis.

Qua ratione honos imaginibus tribuatur & reliquiis, & templis, & sepulchris sanctorum.

Per ipsas enim ad præsentiã quodammodo atq; cõgressum, animi ducimus intentionem: & per hanc diuina, naturamq; superante coniunctione copulamur cum illo, qui summus est rerum expetendarum. Hæc igitur sapienter, diuineq; septimum illud Conciliũ decreuit, atque constituit. Quo quidem facto, omnem hæreticam pestem ac turpitudinem à grege ratione prædito depulit: propriumq; decus & pulchritudinẽ Ecclesiam recipere ostẽdit: & tanquam sponsam non in fimbriis aureis, sed intelligibilibus decoratam imaginibus, ad Christi sponsi dexteram constitutam, hilaribus & lętis oculis toti fidelium multitudini conspiciendam honorandamq; demonstrauit. In hac Synodo præsidebant Adriani primi Pontificis Romani nomine, Petrus Protopresbyter Ecclesiæ Romanæ, & alter Petrus Præfectus sancti Sabæ. Fuerat autẽ iam anteà damnata hæresis hæc Iconomachorũ à Gregorio tertio, qui Leonem etiã Imperatorẽ, per quem euersæ fuerant imagines & eiectæ, percussit anathemate. Quod idem statuit contra filium eius Constantium, qui sui patris impietatem fuerat imitatus, Stephanus Papa tertius. Ac interfuerunt quidem in hac Synodo duo Senatores, sed initiò tantùm pauca loquuti, non leguntur posteà se tractatibus Ecclesiasticis immiscuisse. Subscripserunt Episcopi trecenti sexagintaseptem, alium quenquam subscripsisse non apparet.

Hucusque Photius.

Leo Impe. eiecit imagines, eiusque filius Constãtius vnde vterque excommunicatus.

Octa. exemplum.

In octaua Synodo, quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit quidẽ Basilius Imperator & subscripsit, sed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fide sumeret, demonstrant verba quæ tum habuit ad eos, qui pręsentes aderant in Synodo, quos in hunc modũ alloquitur: De vobis autẽ laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè versamini, quid amplius dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonẽ mouere: neq; penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari. Hæc enim inuestigare & quærere, Patriarcharũ, Pontificũ & Sacerdotũ est, qui regiminis officiũ sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluẽdi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas & cælestes adepti sunt claues, non nostrũ qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantæcunq; enim religionis & sapiẽtiæ laicus existat, vel etiamsi vniuersa virtute interiùs polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursusq; quantumcunq; sit Episcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute donec antistes est, & veritatis verbũ rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est in ordine ouium cõstitutis, pastores verborũ subtilitate discutiendi, & ea quæ supra nos sunt quærendi & ambigendi: Oportet ergo nos cum timore & fide syncera hos audire, & à facie eorũ vereri, cùm sint ministri Domini omnipotẽtis, & huius formam possideant, & nihil amplius quàm ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autẽ vt videmus, adeò multos malitia in insaniã accendit, vt obliuiscẽtes proprij ordinis, & quod pedes sint minimè cogitantes, legẽ ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur Episcopos, quos Ambrosius oculorũ in Ecclesia fungi scribit officio: de quibus etiam in octauo concilio Toletano legitur: Dum secundũ carnis assumptæ mysterium, Ecclesiæ suæ fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in membris eius intentio Episcoporũ, officia peragere cernitur oculorum. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quantacunq; religione sit & sapiẽtia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamẽ non esse censet Basilius, illi de causis Ecclesiasticis sermonem mouere, quòd proprium hoc sit Episcopi munus: etiam si multò sit is in virtute, sapientiaq; inferior. Idq; Gregorij, quem Theologum Græci vocãt, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat, quòd ab Ecclesiastica functione tam diu abstinuerit, sic populũ effatur: Vos oues nolite pascere pastores, neq; super terminos eorum eleuemini: satis enim est vobis, si rectè pascimini. Nolite iudicare Iudices, nec legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquam Deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus, aut pes esse possit, siue membrũ aliquod corporis honorabilius: sed vnusquisq; fratres in eo ordine in quo vocatus est, permaneat, licèt etiam dignior existat: in illoq; magis præsentem amet claritatem, quàm vt eam quam non accepit, quęrat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectionis lex soluantur, qua tam terrestria quàm cœlestia sunt alligata. Vides quæ fuerit hac de re, de qua nunc inter nos agitur, Basilij sententia: in qua Gregorius quoq; Nazianzenus fuisse videtur, qui fas esse non putat, vt Iudices iudicentur. Sed audi quid de hoc ipso in hac Synodo decretum fuerit. Illud tanquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quòd à quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absq; principali præsentia celebrari, cùm nusquam sacri Canones cõuenire seculares Principes in Cõciliis sanxerint, sed solos Antistites. Vnde nec interfuisse illos Synodis, exceptis Conciliis vniuersalibus, inueniemus. Neq; enim fas est, seculares Principes spectatores fieri eorum, quæ sacerdotibus Dei nonnunquam eueniunt. Iam autem diximus, quemadmodum Imperator subscribere noluerit: subscripserunt autem primo loco legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miserat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Episcopus Ostiensis Ecclesiæ locum obtinens Domini mei Adriani Pontificis & vniuersalis Papæ, omnia quæ superius leguntur, huic sanctæ & vniuersali Synodo Præsidens: ad voluntatem eiusdem eximij Pręsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & reliqui duo collegæ eius vsi sunt. Ignatius verò hac: Ignatius misericordia

Basilii Imp. oratio piissima.

Etiam sanctissimi laici indignos planè pastores reuereantur & timeant magis quã iudicent.

Episcopi dicti oculi Concil. Tol. cap. 4.
De dignitate sacerdotali cap. 6.
Psal. 87.

Greg. Nazian. de officio laicorum erga pastores.

Actio. 10.
Non est Principũ & secularium, se causis & Synodis Episcoporum immiscere.

Nota subscriptionem Episcopi.

Dei Episcopus Constantinopoleos nouę Romanę, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus quæ ab ea iudicata & scripta sunt concordans & definiens, subscripsi manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph, vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Elias Hierosolymitani. Post quos tandè subscripserunt Imperatores hac forma: Basilius, Constantinus & Leo perpetui Augusti, in Christo Deo fideles Principes Romanorum, & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt concordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videre licet, quòd Imperatores, vel quicunq; tandem alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fidei, aut quacunq; tandem Ecclesiastica causa fecisse viderentur.

Atq; hæ sunt octo Synodi generales, quas numerat Gratianus: neq; enim plures ante ipsius tempora habitæ fuerunt. In iis omnibus non reperies Brenti, quod quisquã Imperatorũ aut Principum, aut quorumcunq; tandem laicorũ in Ecclesiastica causa Iudex esse voluerit, quòd Apostolicam hanc esse traditionẽ non ignorarent, vt ne laici se causis Ecclesiasticis immiscerẽt. Nam & in illo Hierosolymitano Concilio nemo sententiã dixit præter Apostolos, quorum loca tenent Episcopi. Sic enim Lucas loquitur: Conuenerunt Apostoli & Seniores (qui Gręci Presbyteri vocãtur) videre de verbo hoc. Mox inducit Petrum loquentẽ, quem rectè scribit Hieronymus Principem in eo Concilio lati decreti fuisse. Post eius orationem tacuit (inquit) omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quanta fecit Deus signa & prodigia in Gentibus per eos. Et postquã tacuerunt, respõdit Iacobus, &c. Hi sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas, Petrum primo loco, tum Barnabum, Paulum, Iacobum. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quid his verbis esse potest euidentius? Hunc itaq; morem Apostolorum sequuta semper est in Conciliis Ecclesia Dei, vt illi soli sententiam dicerent in causis Ecclesiasticis, qui loca tenent Apostolorum, reliqua verò multitudo taceret. De Valentiniano Imperatore scribit Sozomenus, cùm per Episcopum Hypatianum verbis Episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium fuisset rogatus, vt Episcopis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse: Mihi qui sum in sorte plebis, fas nõ est talia curiosius perscrutari: sacerdotes quibus ista curę sunt, inter seipsos quocunq; loco voluerint, conueniant. Hic est ille Valentinianus, qui nec interesse voluit, cùm Sixto Pontifici quædam crimina fuissent obiecta, sed surgẽs à Concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudicium suum. Simile quiddam à Carolo Magno factum fuisse dicitur, in causa Leonis tertij Pontificis.

Distin.16.cap. Sancta.

Nonũ exemplum est in primo Concilio Apostolorũ. Act.15.

Hier. in epistolà ad August.

Soz. lib. 6. cap. 7. Ecclesiast. hist.

Valetiniani Imp. erga Episcopos reuerentia.

Vsque eò autem Imperatores Catholici iudicium in Ecclesiasticis causis sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id facere voluerint. Vnus fuit Valentinianus iunior Imperator, qui Iustinæ matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Sed quibus verbis eum adortus fuerit Ambrosius, iam antè commemorauimus, pœnituitq; eum facti non multò pòst, ac informatus fide & institutis Catholici Principis Theodosij, tãto in Ambrosium affectu pòst incubuit, vt quem anteà persequebatur, eum diligeret: quem antè vt aduersarium repellebat, eum vt parentem putaret, sicut ipse in quadam epistola scribit Ambrosius. Non dissimile quiddam ausus fuit etiam Imperator ille, & re & nomine Basiliscus, qui circulares dedit literas, quibus Chalcedonense Concilium, & Leonis libellum per anathema damnauit. Quod tamen ipsum fecit, Episcoporum suorum, qui non pauci numero fuerunt congregati, sententiam sequutus, qui circularibus etiam literis eiusmodi subscripserunt, vt magis exequutoris, quàm Iudicis officio functus videri possit. Sed has tamen ipsas literas circulares non ita multò pòst aboleri & eis contrarias scribi iussit, sicut apud 1. Euagrium, 2. Liberatum, 3. Nicephorum scriptum reperimus. Ad eundem modum & Constantius, quo nihil in religione fuit inconstantius, qui primus ex Imperatore Christano factus erat Arianus, quicquid egit contra Catholicos, non propria sua, sed Episcoporum auctoritate, quos frequenter conuocabat, faciebat, & quotannis ferè nouam fidem condi procurabat. Quamuis autem auctoritate Synodi iam fuerat Athanasius cõdemnatus, tamen vide Brenti, quantum ille positum putabat in vno Pontifice Romano Liberio, quem partim vi & minis, partim etiam pollicitatione munerum, sicut ipse scribit Athanasius, pertrahere conabatur, sed frustrà tamen vt paulò antè docuimus, vt Athanasij damnationi subscriberet. Tam ardenti desiderio nitebatur auctoritate Episcopi æternæ vrbis firmari, quod iam impletum esse sciebat: sicut ab Ammiano quoque Marcellino memoriæ proditum est. Intelligebat enim irrita fore omnia quæcunque acta ab aliis fuissent, nisi Romani Pontificis auctoritas accessisset. Athanasius autem ferendum non esse putauit vt quicquam sibi iuris arrogaret Imperator in Synodis Episcoporum. Qui sic alicubi scribit: Qua fronte talem conuentum Synodum appellare audent, cui Comes præsedit? Et in Epistola ad solitariam vitam agentes: Obtendit, inquit, in speciem Episcoporum iudicium, sed interim facit quod illi volupe est, si istud est iudicium Episcoporum, quid commune cum eo habet Imperator? Sin cõtra ista minis Cæsaris cõflantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est, quòd iudicium Ecclesiæ auctoritatem suam ab

Etiam hæretici Imp. non arrogarunt sibi iudiciũ de religione.

Amb. epist. 34.

1. lib. 3. cap. 4. historiæ Eccles. 2. cap. 16. Breuiarii. 3. lib. 18. cap. 3.

Ath. in epist. ad solitariam vitam agentes.

Ammi. lib. 15.

Atha. Apolog. 2.

Atha. Principes omninò remouet à cognoscẽdis causis ecclesiasticis.

Imperatore accepit? aut quando vnquam hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ anteà Synodi fuêre, multa iudicia Ecclesię habita sunt: sed neq; Patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum prębuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit, &c. Et prope finem, dicit eum Antichristi imaginē induisse. Quis enim videns eū, inquit, in decernēdo Principē se facere Episcoporū, & præsidere iudiciis Ecclesiasticis, nō meritò dicat, eū, illā ipsam abominationē desolationis esse, quę à Daniële prędicta est? Nam cùm circūamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi cōsistens deuastaret Ecclesias, abrogās Canones, vi cogēs vt sua obtineant, quis vnquā audebit dicere, hoc tēpus Christianis pacatū esse? Vides Brenti, quę fuerit Athanasij sentētia de eo, si quis, nō dico Satraparū aut Ducū, sed Regū etiam & Imperatorū, Principem se facere vellet Episcoporum. Et fecit tamen omnia Constantius, obtendens in speciem, sicut idem scribit Athanasius, iudicium Episcoporum, quod ad se minimè pertinere sciebat: Quare sequi non præire, exequi quod esset ab Episcopis decretum, non ipse decernere videri volebat.

Ab exemplis tyrannorū, vt Hunerici & Theodorici, Victor lib. 2. persequutionis Vandalicæ. In 4. Synodo Romano, sub Symacho Popa.

Quid autem crudelissimus ille fidei Catholicæ persequutor Hunericus? cùm imperasset Eugenio Carthaginensi Episcopo, vt pro disputatione fidei constituta die vna cum Episcopis suis veniret, conflictum cum suis, hoc est, Arianis Episcopis initurus: Eugenius verò respondisset: disputationē legis cum adiutorio Dei se nullatenus declinare vel fugere: sed sine vniuersitatis assensu se non debere causas assumere eius fidei asserendæ: num ipse Iudex in ea causa esse voluit? Quamlibet sæuus tyrannus, hoc sibi tamen non vsurpauit. Sed cùm diceret Eugenius: Quis erit cognitor? quis examinator? Notarius Regis respondit, Patriarcha Cyrillus. Similiter & alius quidam Rex Theodoricus, minùs quidem ille sæuus, sed Arianus tamen vltrò vocatus ad iudicium Ecclesiasticum: in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de negotiis Ecclesiasticis pertinere. Quantò fuit modestior hic Arianus, quàm tu Lutheranus?

Ab exemplis Lutheranorum.

Vis autem etiam Lutheranorū ea de re sententiam audire, proferam: vt vestris vos telis confodiam. Gloriantur se Lutheranos esse, qui sunt Confessionis Augustanæ, Atqui disertis verbis in ea scriptum est: Secundum Euangelium, seu vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio competit Episcopis vt Episcopis, hoc est, iis quibus est cōmissum ministerium verbi & Sacramentorū, nisi remittere peccata, item cognoscere doctrinā: & doctrinā ab Euangelio dissentientem reiicere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à cōmunione Ecclesiæ. Neq; verò dissentit ab hoc sententia suæ confessionis Philippus in breui quodam scripto, quod de hac ipsa materia edidit. Nam sicut anteà meminimus, non permittit is Principibus de doctrina iudicandi potestatem, verùm custodes eos tantùm esse vult primæ & secundæ legis tabulæ, quòd ad externam disciplinam attinet, hoc est, sicut nos interpretamur: vt meminerint se non sine causa gladium portare, prohibeant idololatriam & blasphemias: néve ferant pro Dei verbo verbum suum hæreticos populo venditare, néve propter voculas aliquot è sacris literis productas, & in prauū sensum detortas, quod ab ipsis profertur, adorari tanquā Dei verbum patiantur. Quanta per Deum immortalem est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis iugula nonnunquam erumpat?

Ab exemplis Ethnicorum.

Vis autem Brenti, vt etiā Ethnicorū exemplo demonstremus, fas non esse, quod tu fas esse doces, vt secularis Magistratus Ecclesiasticis se causis immisceat? Difficilè quidem id esse videtur, sed periculū tamen faciemus. Fuerat à Catholicis Episcopis propter hæresim excōmunione piorū eiectus & Episcopatu priuatus Paulus Samosatenus, quo tempore imperij gubernacula tenebat Aurelianus Imperator Christianæ fidei persequutor. Paulus quoniā videbat Imperatorē esse Ethnicum, Episcoporū decretum contempsit, nec ab Ecclesiæ domo voluit abstinere. Quid fecerunt Catholici? Confugerunt ad Imperatorē Ethnicum. Ille verò, quamuis Ethnicus, non esse tamē sui muneris intelligebat, vt inter Episcopos iudicaret. Sed cōuenientissimè decreuit, sicut scribit Eusebius, vt illis ea domus adiudicaretur, quibus Episcopi Italiæ & Romæ in dogmate concordes scriberent. Ita Paulus per summam ignominiam Ecclesiam pulsus est. Vides Brenti, quemadmodum nec Ethnicus Imperator licere sibi putauit, vt Episcoporum se Iudicem constitueret, verùm ad suos Iudices eos remiserit. Et quod non modò Catholici, verùm ne hæretici quidem quamlibet sæui nōnulli tyranni, quin etiam ne graues quidem Christianæ fidei persequutores, Imperatores Ethnici fas esse sibi putauerunt, vt inter Episcopos de causa fidei cognoscerent: id tu Brenti fas esse contendis, non modò Regibus aut Principibus, verumetiam cuiuis de fæce vulgi. Quæ est hæc animi tui impotētia? quod est istud tam ardens Apostolicæ sedis & Catholicorū Episcorū odium? Vt & superioris, & huius ætatis nostræ hæreticos, quin & ipsos Ethnicos peruersitate superare coneris, dummodò odio tuo plusquam Vatiniano satisfacias?

Euseb. lib. 7. cap. 30. Eccles. hist.

Concluditur aduersus Brentium eleganter.

Putat autem admirator ille tuus Vergerius, quod peruersè docetur à te, id se pientissimo Regi & Domino meo probare posse? Errat Brenti, & quidem toto cœlo, quod aiunt, errat. Nescit fortasse, quàm sanctis parentibus, auis, proauis, & paternis & maternis prognatus sit, quàmque semper abhorruerit, & nunc etiam abhorreat ab hoc vestro Satanismo.

Quæ

Quæ fuerit in Christiana, Catholica & Orthodoxa religione domus Iagelonię cõstantia, in ipso operis huius initio paucis attingimus. Neque verò sicut in aliis præclaris multis virtutibus, sic & in hac, sua laude caret inclita domus Austriæ, cuius quanta fuerit semper, & nunc etiã sit pietas, religio, sanctimonia, manifestum est orbi Christiano vniuerso. Atqui sic domus hæc cum Iagelonia coniuncta est, vt vna propemodum esse vtraq; videatur. Nam sicut pientissimus auus serenissimi Regis mei Casimirus Rex ante centum annos ex Austriæ familia, qua nulla est in orbe terrarũ illustrior, Alberti Romanorũ, Hungariæ, Bohemiæ Regis & Archiducis Austriæ filiam Elizabethã, qua vix vllam vidit Polonia fœminã religione prętantiorẽ, vxorem duxit: sic & hic serenissimus nepos eius excellentissimi illius, & vnius omnium religiosissimi Principis Fernandi Romanorum, Hungariæ, Bohemiæq; Regis & Archiducis, itidem Austriæ filiam Catharinam sibi Matrimonio coniunctam habet, quæ & ipsa pietate, religione, sanctimonia, nulla ex parte proauia sua Elizabetha inferior esse videtur. Cùm igitur hoc inter se certamen tuendæ Catholicæ religionis vtraq; familia susceperit, nec altera alteri hac in parte cõcedere velle videatur, crede mihi Brenti, quòd ad extremum vsq; vitæ suæ spiritum, Deo vires suppeditante, in eo quod cœpit, perstabit.

Laus domus Austriacæ.

Elizabetha & Catharina ex Austriæ familia Reginæ Poloniæ.

Vis autem ex Austriaca domo recẽs exemplum tibi proferam? Non te clàm est proculdubiò, quemadmodum Leo decimus Pontifex Romanus, Martinum Lutherum ante annos plus minus triginta sex, erranté in viam reuocare conatus fuerit. Apud quem cùm nihil paternis adhort tionibus profecisset, de consilio Patrum amplissimorum, & eorum qui sacrarum literarum doctrina præstabant, Martinum vestrũ Lutherum, hæreticum pronunciauit. Ac misso nuncio ad vnum omniũ Christianissimũ Imperatorem, vereq; Catholicũ Regem Carolum, postulauit ab eo tanquã primario filio & aduocato, vt sedis Apostolicæ sentẽtiam sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnati consueuerunt, iuxta morem à priscis Imperatoribus Christianis & Orthodoxis obseruari solitum. Quid ad hæc pientissimus Imperator, auitæ religionis & puri verbi Dei propugnator acerrimus? Minimè grauatim se facturum ostendit, quod à primario Ecclesię filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò nonnulli vehementer instabant, vt prius hominẽ ad se vocaret, quàm ad exequutionẽ decreti à sancta sede Apostolica lati processisset, nec illis negare, nec aliquid quod personæ suæ non esset, admittere voluit. Quamobrem ne secùs aliquis factũ hoc illius interpretari posset, in suo proscriptionis edicto, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri voluerit, his verbis adscripsit: Non vt nos, inquit, de negotio hoc iudicaremus aut cognosceremus: cùm id proculdubiò ad Romanũ Pontificem & sedem Apostolicã pertineat: neq; vt res sacrosanctæ fidei nostræ tandem post tot secula per nouas altercationes cum magno fideliũ scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione in controuersiã vocari pateremur: sed vt cum vulgi & plurimorũ ita petentium satisfactione hominis animũ percunctantes, cum bonis monitionibus & suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Vides quemadmodum & hic non obscurè tulerit, sui non esse muneris, de doctrina religionis cognoscere? Clarius autem etiã id ostendit, cùm ei ante annos vigintiseptẽ libellus Augustanæ confessionis oblatus, iudiciumq; fuisset illius requisitũ. Tum enim nulla circuitione vsus, respondit his qui hoc à se postulauerũt: non velle se quicquam determinare, neq; posse concludere de negotio religionis, verùm apud Pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de cõgregando Concilio generali. Agnoscis, opinor, verba vestræ confessionis Augustanæ. Sic sibi religiosissimus hic Imperator nihil eorum vsurpare volebat, quæ sui non esse muneris intelligebat.

Exemplum postremi Imperat.

Testimonium Imperatoris Caroli, non suum esse de religione cognoscere, sed Pontif. & Synodi.

Nunc audi non diuersum de Iagelonia familia. Sanctus ille pater serenissimi Regis huius nostri Sigismundus primus, qui ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clarissima Austriæ familia maternum suum genus duxit: sanctus, inquam, ille Rex, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cùm aliis hæroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide Catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus, pro qua mortẽ etiam oppetere paratus fuisse videbatur, cùm ab eo postularent itidem nonnulli, (quibus rectè dici potuit: Nescitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno suo prædicari permitteret: respondit, officij sui non esse de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id munus pertinere, quorum quidem hac de re iudicio, se etiam ipsum libenter Maiestas eius submitteret: eorumque iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Num autem ab eo degenerauit serenissimus hic filius eius, qui nunc habenas regni moderatur? Is verò nihil facit libentius, quàm vt sanctis sancti sui parentis vestigiis incedat, quem sui nominis gloria totum terrarum orbem impleuisse non ignorat. Itaque cùm anteà semel & iterum eadem illius quæ diui patris vox audita est, tum in proximis superioribus comitiis Varsauiensibus, cùm itidem peterent nonnulli, quò de causa religionis cognosceret, constanter admodum recusauit, quòd non esse sui muneris diceret: sibi satis esse cum prophanis causis negocij, nec eis omnibus diiudicandis vnum se sufficere posse: Regem agere se, non Pontificem velle. Has illius voces Christiano, Catholico & Orthodoxo Rege dignas cùm præsentes in comitiis adfuissemus, auribus ipsi nostris audiuimus. Tantùm autem is ab eo abfuit, vt de

Aliud exemplum Regis Poloniæ Sigismundi.

Matth. 20.

Exemplum Regis præsentis Poloniæ, quàm sedulò curet is Religionem & obseruet Episcopos.

doctrina religionis cognoscere vellet, suam vt etiam voluntatem omnibus declararet, quòd de iis rebus tantùm quæ propriè ad Comitia pertinerent, præcipuè verò de ratione regni defendendi deliberationem suscipi cuperet: cùm tractatio de religione ad Synodos Episcoporum, non autem ad comitia spectet. Cùm autem omninò res postularet, vt aliqua fieret religionis mentio, sic rem proponi fecit, vt disertis verbis nolle se diceret, vt de constituenda religione, quæ rectè pridè esset constituta: verùm vt de eo tantùm sententiæ dicerentur, quemadmodum absente se à regno prouideri posset, vt pax nihilominus & tranquillitas in regno conseruaretur. Et putat Vergerius, serenissimū hunc Regem meum, qui non semel iam suæ constantis voluntatis tot nobis tam illustres dedit significationes, eum vel à Christianissimi Imperatoris, vel ab eius quem tanquam alterum patrem colit & obseruat, serenissimi & excellentissimi Romanorum Regis: vel ab illius, quem iam æterni cœlorum gaudiis esse potitum confidimus, sancti sui parentis institutis discessurum, aut suiipsius dissimilem futurum: vt suæ oblitus, alienā personā induat: & quibus de rebus semel iam orbis Christianus iudicauit vniuersus, de iis rectè an secùs iudicata sint, cognoscendi sibi ius arroget? Prius oporteret, vt ei subderet orbē vniuersum, ac tum demùm hoc ei persuadere conaretur. Quanquam si fecisset illud etiam, ne sic quidem sibi sumeret Rex pientissimus, quod etiam eos Imperatores, sub quorum potestate redactus fuit orbis vniuersus, arrogare sibi nunquā ausos fuisse perspectum habet.

Quæ Vergerii temeritas.

Vide autem serenissime Rex, quàm ineptum, quàmq; sit absurdum, & ab omni ratione prorsus alienum, quod admirator Brentij postulat Vergerius. Fides de qua controuertitur, non est huius aut illius nationis, multò minùs huius aut illius hominis: verùm dicitur & est Catholica, est omnium, omnium, inquam, gentium, regnorum, nationum: est orbis vniuersi Christiani. Et de eo quòd omnium est, quod est orbis totius Christiani, vult Vergerius, vt vnus aliquis Princeps aut Rex (qui quotam illius partem obtinet) sibi iudicium vsurpet. Nunquid hunc hominem tu vel micam sanæ mentis habere putas? Etiam communi sensu destitutus esse videtur. Fingamus autem, vt in regno tuo (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignetur) quocunque tandem Iudice seorsum aliquid ab orbe reliquo Christiano de fide constituatur: cedo Brenti, cedo & tu Vergeri, quo nomine fidem hanc appellabimus? Polonámne, an Lithuanam, an Russicam, an Prussicam? Certè Catholicam vocare non poterimus, si fuerit ab orbe reliquo Christiano diuersa. Quid igitur aliud restabit, quàm vt expungamus illum articulum nostræ fidei, Credo sanctam Catholicam Ecclesiam? Et illius loco dicamus: Credo Polonam, aut Lithuanam Ecclesiam: quæ sancta dici non poterit, si fuerit à reliquo Christi corpore, sancta Ecclesia Catholica separata.

Ad Regem Poloniæ apostrophe.

Fides de qua contenditur hodie, quomodo Catholica censenda & vindicanda est.

Vidésne iam serenissime Rex, quàm sint inepta, quàm absurda, quàm cum ipsa ratione pugnantia, quæ isti persuadere tibi conantur? Nulla sunt eorum alia, quàm separationis consilia, quæ vir ille sanctus, prudens & doctus Aurelius Augustinus, perniciosa sacrilega, & impiè vocat. Hæc vt amplectaris, vt ab orbe terrarum te diuidas, vt seorsum ab illo, seorsum ab Ecclesia Catholica, nouam tibi fidiculam condas, nouos ritus, nouas cæremonias instituas, vt maiores tuos ac nostros etiam omnes, quin orbem Christianum vniuersum, aut cæcitatis, aut impietatis condemnes, quòd aut in clara luce scripturarum hallucinati sint, aut si quid in scripturis fortè viderunt, apertè contra eas venire non dubitauerint: dicam vno verbo, vt schismaticus sis & hæreticus, auctores tibi sunt ipsi schismatici & hæretici Brentius & Vergerius. Et horum tu pestilentissimis vocibus aures tuas accommodabis? horum perniciosis consiliis locum dabis? Si rectè noui pietatem tuam, quam & in publicis comitiis omnibus, & in priuatis colloquiis mihi non semel testatam fecisti, non facies pientissime Rex, non facies. Quin istas pestes tu haud aliter atque viperam & basiliscum vitabis, nec eis in regno tuo receptum dari patieris: cùm eorum scripta, dictaque non aliò, quàm & ad seditionem excitandam, & ad sempiternum animarum interitum spectent omnia. Etiam atque etiam tecum considera, quem istiusmodi consilia rerum statū effecerunt in Germania, quem ante annos non ita multos in Anglia quoque, vt ne vetustiora proferam exempla. Alieno quàm tuo ipsius periculo disce potiùs, quantam secum ea res malorum iliadem adferat, si qua gens à Christo, à quo semel vocata est in gratiam, in aliud Euangelium transferri se patiatur. Sed nolo pluribus, ne de constantia tua, deque animi tui robore dubitare videar. Nunc de eo quod proximè sequitur capite, disserere incipiam.

Epilogus ad Regē adhortatorius.

Aug. li. 3. contra epist. Parmeniani cap. 2.

LIBRI SECVNDI FINIS.

LIBER

LIBER TERTIVS DE AVCTORITATE SACRAE SCRIPTVRAE, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VVARMIENSI.

Mos hæreticorũ, ad solas prouocare scripturas.

De præscriptionibus hæreticorũ.



E quo capite sermo nunc instituitur, in eo permultum esse positum facilè quiuis intelliget, qui vel Ecclesiasticam historiam, vel acta Conciliorum, vel sanctorum Patrum eos libros diligenter legerit, in quibus illis cum hæreticis certamen fuit. Semper enim hi sic ad solas scripturas prouocabãt, sic solis illis innitebantur, vt præter eas nihil recipiendum esse censerent, nec vllas Patrum interpretationes admitterent, sed quem ipsi sensum attulissent, eum obtinere vellent. Horum igitur maiorum suorum vestigiis incedunt etiam nostri tẽporis hæretici. Quemadmodum illi, sicut à Tertulliano dictum est, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebant, & hac sua audacia statim quosdam mouebant, in ipso verò congressu firmos quidem fatigabant, infirmos capiebant, medios cum scrupulo dimittebant: sic isti quoque nunc faciunt scripturarum contortores, sanæque fidei & bonorum operum extortores.

Catholici cũ hæreticis, nõ de scriptura, sed sensu scripturæ contendunt.

Ioan. 7.

Ioan. 10.

Quos eo quidem nomine quòd scripturas adferunt, damnat nemo: sed quòd sicut Ariani, sicut Macedoniani, sicut Nestoriani, sicut Eutichiani, sicut alij plerique omnes hęretici pręter scripturas recipiendum esse putant nihil: quòd prauam earum interpretationem adferunt: quòd penes quã solam veræ scripturarũ intelligentiæ lux est, Ecclesiæ sensum & consensum pro nihilo ducunt: hoc est, quamobrem eos damnandos censemus: hoc est, quamobrem eos hæreticos pronunciamus. E scripturis probare conabantur Iudæi, quòd Christus ne Propheta quidem esset. Dicebant enim: Scrutare scripturas & vide, quia Propheta de Galilæa non surgit. E scripturis iidem eum esse morte dignum demonstrare contendebant. Nos legem, aiunt, habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quis autem eos vnquam propterea reprehendẽdos esse duxit, quòd scripturas adducebant? Nemo sanus certè. Sed quòd eas non intellectas, quòd in prauum sensum detortas, quòd contra scripturarum auctorem Christum producebant, hoc est quod eis meritò crimini datur.

Catholici plus quàm Hæretici scripturis tribuunt.

Lib. 2. de Trinit.

1. Ioan. 2.

Hæretici à Catholicis scripturas mutuantur.

Quamobrem ne credat pius lector, inter Catholicos & hæreticos nostri temporis, vllam esse de scripturis controuersiam, aut eam à nobis tanquam Dei verbum summa cum reuerentia non recipi. Nulli sunt, qui plus ei tribuendum putent quàm nos, qui per Dei gratiam & vocamur & sumus Catholici. Sed quod pridem ad Hilario dictum est aduersus eiusdem generis homines, cuius est Brentius cum suis. De intelligentia hæresis est, non de scriptura, sensus, non sermo fit crimen. Vnde autem Brentius? vnde cæteri, qui fuerunt ex nobis, sed non permanserunt nobiscum, scripturas habent? An non ab iis ipsis, à quibus discesserunt? A nobis, à nobis, inquã, & à Patribus nostris Catholicis. Possunt ne vel iota vel apicẽ vnum proferre, qui fuerit à nobis, vel à Patribus nostris in Scriptura mutatus? qui sicut à suis acceperunt Maioribus, ita vicissim nobis suis posteris integras eas & incorruptas tradiderunt, vt eas quales accepimus, ad nostros quoq; posteros transmittamus. Res est euidentior, quàm vt demonstrationis alicuius indigeat.

Luthe. in epist. quadam ad duos plebanos de Anabaptismo.

En Lutheri testimonium.

Num. 23.

Proferemus nihilominus hac de re Brenti, Islebiensis idoli vestri testimonium. Sic enim ille loquitur: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij propterea merum panem & vinum credere volunt in despectum Papæ, arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatum. Profectò friuolum est hoc fundamentum, supra quod nihil boni ædificaturi sunt. Hoc enim pacto negare eos oporteret totam scripturam sacram, & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoque scripturam sacram nos facere oporteret. Sic & vetus testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt, & docuerunt. Nos autem fatemur, sub Papatu, plurimum esse boni Christiani, imò omne bonum Christianum, atque etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur in papatu veram esse scripturam sacram, verũ Baptismum, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicandi officium, verum Catechismum, vt sunt oratio Dominica, decem præcepta, & articuli fidei: dico insuper sub Papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis esse. agnoscis verba Dei vestri Brẽti? Quod autem pro causa nostra testimonium luculentius adferri potuit, etiam ab eo qui suauissimè in nos effusus esset, quàm quod allatum est ab hoc vno mortalium omnium nobis infestissimo? Adeò per Prophetæ huius vestri, sicut per Balaam olim iugulum, vel inuito eo veritas erupit.

Quare non credat pius lector impio Brentio sic suam causam proponenti, quasi Petrus à

Soto vir pius, Catholicus, & doctus secus aliquid de maiestate scripturarum senserit, quàm sentire virum Catholicum oporteret. Rhetorem agit Brentius, atque ita rem proponit, vt omni ratione summum odium & inuidiam viro pio & docto conflare queat. Sed nos arte Rhetorica seposita, & confessionis Brentianæ verba, & quæ ex aduerso scripsit Petrus à Soto, ponemus, ex quibus facilè Lector æquus iudicabit, quanta venerabili viro fiat iniuria ab eo viro, qui nihil aliud quàm ardens odio, odium in illum suum expleri cupit.

Fraudulēta Brētii Rhetorica.

Sic habet Confessio Brentiana, quam sub nomine sui Ducis edidit: Sacram Scripturam vocamus eos canonicos libros veteris & noui Testamēti, de quorum auctoritate nunquam in Ecclesia dubitatum est. Sic habet ex aduerso Catholica assertio: Scripturam sacram illam Catholica fides agnoscit, quæ continet noui & veteris instrumēti libros, quos à Spiritusancto editos Ecclesia agnoscit, & veneratur. Et quanquam inter hos illi primum locū teneant, de quibus nunquā dubitatū est, quosq; semper omnes susceperunt Ecclesiæ: nec tamen propterà quos non omnes susceperunt, extra Canonem habere debent consentientes Ecclesiæ filij, si eos posteriori tempore constat susceptos esse in Ecclesia vt Canonicos.

Confessio VVitembergensis.

Confess. Cathol.

Iudicet hîc æquus Lector, vter de scriptura scribat reuerentius, is ne qui vel recipit, vel reiicit quosuis libros Canonicos, arbitratu suo, an is qui recipit omnes, quos à Spiritusancto editos Ecclesia recipit ac veneratur: qui non sequitur hac in re Spiritum suum, quod faciunt insipientes Prophetæ, sed Ecclesiæ Spiritum sequitur: & quos illa Canonicos esse quocunq; tandem tempore iudicauit, eos pro Canonicis recipit. Nam etsi de nonnullis dubitatum fuit aliquando, num ideo dubitari perpetuò debet? Dubitauit etiam Thomas de Christi resurrectione, num in hac sua dubitatione permanere nihilominus debuit etiam, postquàm suas illi cicatrices Christus ostēdit? Sed sicut dubitatū est à Thoma, ne dubitaretur à nobis: sic etiam de quibusdam Canonicæ scripturæ libris dubitatum aliquādo fuit, vt per eorum quorū intereat, præsertim verò Patrum in Concilio congregatorū sententiam, dubitationi quandoq; finis imponeretur. Ad hoc enim Concilia congregantur, vt quibus de rebus dubitatur, de iis quid pro certo teneri debeat, decernatur.

Ezech. 13.

Ioan 20.

Veterū dubitatio de scripturæ libris prodest posteris.

Dubitatum fuit olim de libris veteris Testamenti Iudith, Tobiæ, Sapientiæ, Ecclesiastico, duobus etiam primis Machabæorum, & Baruch. Noui verò, de Apocalypsi, epistola ad Hebræos, epistola Iacobi, secunda Petri, secunda & tertia Ioannis. Ac de libro Iudith Concilium Cathaginense sub Aurelio Carthag. Episcopo, Innocentius primus, Gelasius cū septuaginta Episcopis, Concilium Florentinū sub Eugenio quarto, pronunciauit quòd sit Canonicus: itidem & de Tobiæ libro, & de Ecclesiastico, & Sapiētia. Quod ad Machabæorum duos libros attinet, extant Canones Apostolorum, quorum auctor fuisse putatur Clemens Petri successor, in eorum extremo tres libri Machabæorum in Ecclesiastico Canone numerantur. Ab Innocentio primo duo tantùm, itidem à Carthaginensi Cōcilio, prouinciali quidem, sed quod à sexta Synodo generali confirmatū est: vt iam illius decreta, pro Synodi generalis decretis habēda sint. Similiter & à Florentino & à Tridentino Concilio duo tantùm libri Machabæorū in Canone recensentur. De quibus ab Augustino scribitur, quòd Machabæorū libros non Iudæi, sed Ecclesia pro Canonicis habet. Et alio loco, cùm de Rhasia testimonium ex historia Machabæorum produxisset: Hanc, inquit, scripturam non habent Iudæi sicut legem & Prophetas & Psalmos, quibus Dominus Testimonium perhibet tanquam testibus suis, dicens: Oportebat impleri omnia, quæ scripta sunt in lege & Prophetis & Psalmis de me: sed recepta est ab Ecclesia. Itaque non solus Augustinus ex hac historia testimonia producit, verùm & Irenæus, & Tertullianus, & Origenes, & Cyprianus, & Chrysostomus, & alij, ita vt dubitare de iis libris, num sint Canonici, post factam ab Ecclesia determinationem sit Iudæum esse, non Christianum. Nam non recipiunt Iudæi, recipiunt iam à mille ducentis annis Christiani. Eadem est ratio (ne longum faciamus) de libris noui Testamenti. Nam etsi fuit aliquando de nonnullis dubitatum, tamen ex quo tempore totius Ecclesiæ consensu recepti semel, & inter Canonicos numerati sunt, dubitari ampliùs deinceps non debet.

De quibus libris Scripturæ dubitatum.

Cano. 47.
Epist. 3. ad Exuperium cap. 3.
Li. II. Machabæorum Canonici.

Lib. 18. de ciuit. Dei, cap. 26.
Contra Gaudentii ep. li. 2. c. 23.

Prosequitur in sua confessione Brentius: malumus enim verba confessionis ipsius adferre, quàm quæ scripsit in hoc libello, cuius magna pars non aliunde constat quàm è sannis, dicteriis, conuitiis: in quo sic etiam ludit scripturis, sic eas tractat iocculariter, vt verè de illo dici possit, quod venerabili viro Petro à Soto falsò impingit, eū haud aliter scripturis quàm Æsopi fabulis vti. Deinde verò confusè tractat omnia, subinde eadem repetens, vt scopas (quod est in prouerbio) dissolutas agnoscere liceat. Sic igitur loquitur in sua Confessione Brentius: Hanc scripturam credimus, & confitemur esse oraculum Spiritussancti, cœlestibus oraculis ita confirmatum, vt si Angelus de cœlo aliud prædicauerit, anathema sit. Quare detestamur omnem doctrinam, cultum & religionem pugnantem cum hac scriptura. Ex aduerso verò Petrus à Soto sic: Hanc sacram scripturam non dubitamus Spiritussancti esse reuelationem: sic Ecclesiam omnesque ad plenam sibi adhibendam fidem obligantem, vt non dubium sit, omnem doctrinam illi contrariam reiiciendam esse. Hic nihil videtur esse controuersiæ. Nam & Catholici detestantur omnem doctrinā, cultum, & religionem pugnantem

Brentius quantū sibi permittat in scripturis, & quā confusus.

tem cum scriptura: nisi quòd Brentius & cæteri qui segregauerũt semetipsos, iudicant nonnunquam pugnare cum scriptura quæ non pugnant. *Hæritici iudicãt cum scriptura pugnare, quod non pugnat.*

Pergit Brentius: Sed quod nonnulli sentiunt, in hac scriptura non contineri omnem doctrinã, nobis ad veram & perpetuã salutem cognitu necessariam, & ius interpretandæ huius scripturæ in potestate summorum Pontificum ita sitũ esse, vt quod hi pro suo arbitrio pronunciant, amplectendum sit pro sententia Spiritussancti, videtur faciliùs posse dici, quàm probari. Petrus ex aduerso: Hanc scripturam agnoscit vera fides admirabili Spiritussancti Concilio scriptam, vt maximè saluti hominum conueniebat. Quare multa in ea & difficilia, & obscura: partim hoc ipsum intendente Spiritusancto ad exercendos pios, & repellendos impios, partim permittente malitia hominum, constat inueniri. Quò fit, vt ad vnitatem fidei tenendam, necesse sit esse in Ecclesia ius & potestatem certam & constantem ad interpretanda hæc dubia: & hæc apud summos eius gubernatores: non vt quisque pro arbitrio suo id faciat, sed pro ipsius Spiritussancti sensu. Ea quoq; Spiritussancti dispensatione mirabili, ita in hac scriptura iacta sunt fundamenta omnium, quæ ad salutem sunt necessaria, vt tamen multa extra eam credenda tradita sint Ecclesiæ.

In his Petri verbis tria sunt, quæ offendunt Brentium: Primùm quòd dixerit, in scriptura difficilia & obscura esse multa: Secundò, quòd extra eam credenda pleraq; tradita sint Ecclesiæ. Tertiò, quòd ius interpretandi dubia voluit apud summos eius gubernatores esse. Nugantur, inquit, scripturam esse obscurã, ideoque indigere interpretatione: Interpretationem autem esse penes Ecclesiam. Negari quidem non potest, quin aliquoties nonnulla in sacra Scriptura obscuritas imperitis occurrat, propter phrasim eius linguæ, qua scriptores vsi sunt. Atqui Brenti, phrasis eius linguæ fuit cognita legentibus epistolas Pauli, Petro superstite. Dicit illi nihilominùs, quòd in illis quædam sunt intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras Scripturas ad suam ipsorum perditionem. Nec negari, inquit Brentius, potest, quod & res ipsa testificatur, quòd impiis & incredulis scriptura sit maxima ex parte obscura. Si adhuc, inquit Paulus, velatum est Euangelium nostrum: videlicet quod Apostoli prædicarunt, & mox literis mandatum est: in iis qui pereunt, velatum est, in quibus Deus huius seculi excæcauit sensus incredulorum, ne lucesceret illis lumen Euangelij. Et Ioannes: Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non apprehenderunt. Sed piis credentibus in Christum, atq; Spiritu Christi donatis præcipua capita Christianæ doctrinæ ita nota & manifesta sunt: vt audeant etiam de iis cum Satana ipso certamen inire. *De scripturæ obscuritate & difficultate.* *2. Pet. 3.* *2. Cor. 4.* *Ioan. 1.*

Est ita, quòd impiis & incredulis opertum est Euangelium, cùm non sine causa dictum sit à Propheta: Credite, & intelligetis. Verùm non solis impiis & incredulis. Cur enim alioqui tantum operæ poneretur à fidelibus in assequenda Scripturarum intelligentia? Inter fideles non postremus erat Hieronymus & linguis omnibus instructus, & doctrina non vulgari præditus, sæpè tamen hærebat, sæpè sudabat in explanandis Prophetis. Idem accidebat Augustin. quoque non rarò, præcipuè cùm locum illum explicaret de peccato in Spiritumsanctum: & cùm alia multa scripturæ loca enarraret, in quibus ipse sibi persæpè non satisfaciebat. Et certè fatetur ipse, quòd pleraq; sint in Scripturis obscura: quòd ita diuinitùs etiam prouisum esse scribit ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio reuocandum: cui facilè inuestigata plerunque vilescũt. Sed & Hieronymus: Omnis, inquit, prophetia in obscuritate continet veritatem, vt discipuli intrinsecùs audiant, vulgus ignobile & foris positum, nesciat quid dicatur: Quid autem opus est Doctorum testimoniis? Clamat hoc etiam res ipsa. Vnde enim tot & tam variæ interpretationes trium tantùm verborum, Hoc est corpus meum, si nihil est in Scripturis obscuritatis? de quibus ipsi etiam inter se Sacramentarij non consentiunt. Quare nihil est Brenti, quòd cum Satana de doctrinæ Christianæ præcipuis capitibus certamen inire velis. Tentauit hoc Magister quoque tuus Martinus Lutherus de non postremo Christianæ doctrinæ capite, de Missæ sacrificio: volebat cum Satana de eo certamen inire: verùm turpiter victus manus dedit. Absit igitur, vt ingenij sui fiducia fretus quisquam, cum eo disputare animum inducat. Est enim is in scripturis exercitatissimus, neque sine causa Dæmon à Græcis appellatur: qui si charitatem, quæ non inflat, scientiæ coniunctam habere posset, minùs multos in errorem induceret: sed cùm alia omnia habere posit, sola est, quæ non inflat, charitas, quam nec ipse, nec membra eius habere possunt. *Esai. 7.* *Non solùm infidelibus sed fidelibus etiam obscura Scriptura.* *Libr. 2. de doct. Christiana. cap. 6.* *In Ezech. ca. 45.* *Matt. 26.* *Exemplũ Luth.*

Quærit Brentius, quomodo peccatum, quomodo mortem, quomodo horrores inferni, adeoque Satanam ipsum vincerent, si ignotum, si obscurum eis esset verbum Domini, quod firma fide apprehendere, & quo tanquàm gladio aduersus spirituales astutias in cœlestibus vti debent? Non semper Brenti scientia, vel intelligentia Scripturarum peccatum, mortem, horrores inferni, denique Satanam ipsum vincere licet. Firma fides ea demùm est, qua victoria semper contingit: quam solidiorem nonnunquam reperire licet in iis, qui minorem habent Scripturarum intelligentiã. Qui cùm se nihil aliud scire iudicent, quàm Iesum Christum, & hunc crucifixum, in illo solo fiduciam suam omnem collocatam habentes, articulum hunc toto corde profitentur: Credo sanctam Ecclesiam Catholicam. Non scripturas, in quibus *Quomodo vincatur Satan cum suis copiis.*

...fide Satan deuincatur.

quibus pij multi non multum exercitati sunt, sed vnicum hunc articulum opponunt Satanę, quoties ille cum eis certamen inire cupit: eo præcipuè tempore quo grauis est cum morte lucta, quod nō sine causa Græci vocauerunt agonem. Nihil est periculosius, quàm velle tum de Scripturis cum Satana contendere, quas meliùs ille callet, ac dilucidiùs & verisimilius explicare nouit, quàm quisquā mortalium, singulari sancti Spiritus auxilio non adiutus, quamlibet fuerit in scripturis exercitatus. Præclarè scriptum est à Tertulliano: Fides tua te saluum fecit, non exercitatio scripturarum. Scimus quemadmodum certamen hoc successerit magistro vestro Martino Luthero, qui cùm de Scripturis cum Satana contēderet, sic se ab illo superatum esse confitetur, vt argumentorum illius vi compulsus, & Sacerdotiū & sacrificium vllum esse negaret. Neque dubium est, quin eum vt Christum quoque negaret, facilè fuisset adducturus: verùm causæ suæ nondum id expedire videbat. Priùs per Lutherum animos hominum præparari necessarium esse duxit Sacerdotij & sacrificij simul abrogatione: quòd sic per gradus quosdam eò tandem perueniretur, vt esse Deus quoque Christus negaretur. Has itaque partes, Lutheri discipulo Campano & Serueto reseruauit. Nā si per Lutherum omnia sua mysteria simul Satanas reuelasset, plus adeò causæ suæ detrimenti attulisset. Quis enim nondum satis Lutheri dogmatibus instructus, aures suas Satanæ præbere voluisset, si tam apertè rem ageret, vt Christum verum Deum esse, Deique filium negaret? Quamobrem nihil est, quod maiore cum periculo sit coniunctum, quàm si quis de Scripturis cum Satana certamen inire velit: præcipuè quo tempore grauis agon instat, cùm anima venit à corpore separanda: tum verò tutissimum fuerit exemplum sequi Carbonarij cuiusdam: ex quo cùm animi causa vir quidam doctus quæsiuisset, quid crederet, symbolum recitauit. Cùm interrogaret ille, quid prętereà crederet, respōdit: Quod Ecclesia credit Catholica. Ille verò: Quid credit Ecclesia? Quod ego, inquit, credo. Cumq; subinde ille quæreret, circulo hoc vsus Carbonarius, nihil aliud respondit, quàm se credere, quod Ecclesia credit: Ecclesiam credere, quod ipse crederet: nec aliud ab illo quicquam elicere potuit. Fertur autem euenisse posteà, vt vir ille doctus, & sacrarum literarum peritus in grauem morbum incideret, deque vita sua periclitaretur: Orsus est cum eo quoque tum Satanas disputare: quidque crederet, ex eo quærere. Cumq; nimis vrgeret Satanas, neque se miser ille satis explicare posset, venit ei in mentem Carbonarij, nec alia fuit eius vox audita præter hāc, Vt Carbonarius. Qui verò assidebant, eum propter morbi vim errore mētis affici putabāt: posteaquàm verò fuit ex morbo confirmatus, interrogabāt eum, quid sibi voluerit, cùm toties clamaret, Vt Carbonarius? Ille rem omnem explicat ordine, quemadmodum in illa sua cum diabolo disputatione, sicut olim audiuerat ex Carbonario quodam, non aliò sibi confugiendum esse duxerit, quàm ad fidem Ecclesiæ Catholicæ, tanquàm ad asylum vnum omnium tutissimum: quodque plus in ea præsidij tum inuenerit, quàm in omni scripturarum exercitatione, quas tota vita sua meditatus erat diligenter. Acceptum se ferre diuinæ misericordiæ, quòd in simplicem illum Carbonarium inciderit: cuius nisi sibi succurrisset exemplū, ingēs fuerit periculum & discrimen aditurus. Siue autem vera sit hæc historia, siue se res aliter habeat, certum tamen illud est & indubitatum, quòd cùm omnibus ex æquo fides ad salutem sit necessaria, nulli citiùs & grauius offendunt, quàm qui cùm abundent ingenio, plus aliis in scripturis videre se persuasum habent, nisi captiuent intellectū suum in obsequiū Christi & corporis eius Ecclesiæ. Quam qui credit, qui se totum illi permittit, illā audit, illam secundū Deum ipsum veretur, etiamsi propter intelligentiæ suæ tarditatem pleraque non assequatur, tutissimum tamen illum facit, non intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas. Verè enim dixit ille, quòd pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quāta deuotione quod creditur, diligatur. Et alius quidam: In die, inquit, examinis nouissimi non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dominum Deum nostrum: hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quàm spontaneus & fidelis in Dei seruitio.

De præscriptionibus aduersus hæreticos.
Luther. à Satana victum se fatetur.
Exemplum fidelis Carbonarii imitandum.
2. Cor. 12. Ecclesiæ credendum.
Hugo de S. Victore lib. 1. part. 10. capit. 6. de Sacramentis. Gerson in libel. An monachus pro studio posit negligere diuina, Cōsideratione 9.

Pergit Brentius: Hoc autem verbum Domini habet sua clara, aperta, dilucida & perspicua testimonia in sacra scriptura. Testimonia hæc excutientur suo loco. Imò, inquit, vniuersa scriptura in hoc data est diuinitùs, vt quæ sunt saluti nostræ necessaria ex ea cognoscamus. Hoc verum esse libenter concedimus: verùm & hoc non minùs verum est, quòd etiā si scripturas omnes non adamussim aliquis intelligat, salutem nihilominùs consequi posit. Non enim intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas nos tutos & saluos facit. Quid enim, inquit Brentius, prodesset, si nobis talis scriptura, qualis est Timæus Platonis, obtruderetur? Iam ex Augustino docuimus, quòd nonnihil obscuritatis in sacris voluminibus propterea Deus residere voluit, quod expedire iudicaret, cœlestis philosophię mysteria sic velari impiis, porcorum exemplo conculcaturis margaritas, vt piis tamen ac docilibus pateret aditus. Simul quod id excitandæ quoque mentis humanæ socordiæ conduceret. Nam quod in promptu est, negligimus, iuxta Græcorum prouerbium: In foribus hydriam: ad recondita semotaque sumus auidiores. Et vt magis illa iuuant, quæ pluris emuntur: ita chariora sunt nobis, quæ cum labore sumus assequuti, quàm quæ vltrò obtigerunt.

Non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas saluum facit.
Cur obscura scriptura.

Quòd

Quòd si alicubi, inquit Brentius, obscurior videtur, extant alia eiusdem scripturæ loca, quibus obscuriora illustrãtur, vt verbum quod Dominus nobis cognoscendum proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, vt verbis Mosis vtar, nec in cœlo, multò minus in Roma situm, vt posis dicere: Quis nostrũ posit in cœlum ascendere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus atque opere compleamus? Neque trans mare aut vltra montana Antiochiæ aut Romæ positum, vt causeris & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, aut montes superare, & illud ad nos vsque deferre, vt posimus audire & facere, quod præceptum est? Sed iuxta nos est sermo in ore nostro, & in corde nostro vt faciamus illum. Hic enim sermo tam perspicuè nobis in scriptura propositus est, vt de eo & loqui ore, & cogitare corde posimus. Atqui Brenti quod profers ex Deuteronomio testimonium, id sancti Doctores de ea, quam vos negatis procliuitate seruandorum Dei præceptorum interpretãtur non recentiores magis quàm illi prisci, Philo in libello de victimas offerentibus, Tertullianus, Origenes, Antonius Athanasio referente, Ambrosius & alij. Quin & Paulus in hunc sensum citare videtur hoc ex Mose testimonium, quòd omnem illo populo velut excusationẽ ademptam, si quod præceptum est, seruare negligat: quandoquidem sic est exhibitum, vt sit in promptu, nec illud è longinquo petere sit necesse. Quod non modò Chrysostomus & Theophylactus in hunc sensum à Paulo productum esse volunt: verùm & ipsi Pauli verborum contextus id iudicare videtur.

De loco Deut. 30. & Rom. 10.

Lib. 4. contra Marcionem. Lib. 10. in epist. ad Rom. ca. 12.

Sed demus tibi Brenti, veram esse quam vos profertis interpretationem, quòd verbũ quod Dominus nobis cognoscendum proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, nec in cœlo, multò minùs in Roma situm, vt nihil necesse sit montes superare: certè, si non est Romæ situm, nec in oppido VVittembergensi, nec in ducatu VVittembergensi positum est. Si itaque tam propè est vnicuique mortalium vbicunque locorum degat, verbum hoc, quî fit quòd qui vel Theologiæ Doctores VVittembergæ, vel artium fiunt Magistri, cõceptis verbis iurare coguntur, quòd nihil in doctrina religionis de rebus dubiis constituere velint, nisi re priùs ad Seniores Confesionis Augustanę, quos VVittembergę degere certum est, relata? Quorsum autem attinet etiam à longinquis & remotis locis de quopiam Christianę doctrinæ loco VVittembergam referre, si nihil in Scriptura difficile, nihil est obscurum? Si tã propè est vnicuique verbum Domini, si tam clarum est & dilucidũ omnibus? Non ignoras Brẽti, quanta fuerit alicubi de iustificationis articulo disceptatio, quem vos præcipuũ Christianæ doctrinæ locum esse, quem summam Euangelij continere vultis. Certè, summã Euangelij claram & perspicuam esse oportet, cùm nusquam periculosius erretur, quàm in summa Euangelij. Atqui hæc vestris etiam, quos tu pios esse vis Brẽti, tam est obscura, vt viginti de ea diuersas sententias maxima ex parte vestrorum, protulerit Osiander, quas cùm reiecisset omnes suam tandem ab omnibus illis discrepantem attulit, & eam obtinere voluit: deque verbo Domini, quod vos tam expeditum, tam vnicuique propinquum esse vultis, admirabilis quædam exorta fuit altercatio, dũ Osiandrina factio quod ipsa diceret. Merliniana contra quod ipsa sentiret, id esse verbum Dei contenderet. Quis est autem qui satis admirari queat, cùm tam clarã esse Scripturarũ lucem velitis, cùm nihil in eis obscuritatis inesse, cùm earum intelligentiam obuiam omnibus esse tam asseuerãter dicatis, vnde de præcipuo Christianæ doctrinæ loco nata sit ista tanta contentio? Sed magis etiam hoc mirum est: posteaquàm re ipsa comprobatum est, non esse tam propè verbum Domini, quàm vos vultis, vt necesse fuerit de eius sensu cognoscendo longiùs mittere: missum est longius ad eam, quæ Roma vestra est, VVittembergam: ibi condemnata est Osiandri sententia. Erant, qui non acquiescerent in decreto VVittembergæ lato. Mittendum censuerunt adhuc longiùs: appellatum est ad te Brenti. Tibi verò fuit religio, sententiam Osiandri cõdemnare, quin eam approbare visus es. Cedo Brẽti, si nihil est in Scripturis obscuritatis, cur de præcipuo Christianæ doctrinæ loco hoc, deque summa totius Euangelij sic ambigitur? Si tam propè est verbum Domini, quàm vos vultis, cur illius explicandi causa tam longè mittitur? Si tã est apertum, tam clarum, tam perspicuum, quî fit, vt aliud de eo Philippo, aliud tibi videatur? nec inter vos qui proceres estis & Antesignani Lutheranæ factionis, de summa Euangelij adhuc conueniat? quam obscuriorem etiam effecit hoc vestrum disidium, quam visa fuerit anteà.

Seipsum & sectam suam conficit Brentius.

Iuramentum VVittembergæ magistrorum.

Viginti sententiæ de iustificatione variantes Osiander à VVittembergensibus damnatus, à Brentio non improbatus.

Dissensiones intestinæ Lutheranorum.

Quòd si iuxta receptum à maioribus nostris morem iam inde à mille quingentis annis, quem non tantùm à Catholicis & Orthodoxis, verùm ab ipsis etiam hæreticis persæpe legimus fuisse obseruatum, de hac quęstione fuisset ad sedem Apostolicam relatũ, sicut Apostolos ipsos iusione Saluatoris statuisse narrat Anacletus, vt maiores & difficiliores quæstiones ad eam deferrentur: si hoc, inquam, ita factũ fuisset, & quam semper habuit à Petri Pontificatu ad hæc vsque nostra tempora sedes ista auctoritatem, eam apud vos quoque retinuisset, vel adhuc quoque retineret: iam pridem diremptalis hæc, & quorum fluctuant conscientiæ, iam pridem in viam essent reductæ, animiq; tranquillitatem consequuti. Sed vos ad eas, quæ heri (quod aiunt) & nudiustertius natæ sunt Ecclesias de causis eiusmodi referri mauultis, quam ad illam cuius solius proprium semper fuit de cõtrouersia religionis iudicium, ex quo tempore in eum, qui iam venit, Christum credi cœptum est. Inde tot sectæ, inde tot hæreses

Breuis & legitima ratio de fide quæstiones dirimendi. Anacletus epist. 1.

natæ

natæ sunt, inde Satanismus hic exortus est, quem in huius libelli initio recensuimus.

De locis Esai. 54. & Hier. 31. Profert & alias scripturas Brentius: Hoc illud est, inquit, quod Esaias de filiis veræ Ecclesiæ ait: Dabo vniuersos filios tuos doctos à Domino. Et Hieremias: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit vltrà vnusquisque proximum suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me, à minimo vsque ad maximum, ait Dominus. Hoc dicto non extenuat, non reiicit Propheta sacram Scripturam, sed potius commendat eam, & docet, quòd Dominus daturus sit populo suo Spiritumsanctum, vt Scripturam rectè intelligant, & ex ea Dominum verè cognoscant. Aperuit, inquit Lucas, illorum *Cap. 24.* mentem, vt intelligerent Scripturas. Rectè tu quidem non extenuari, neque reiici Scripturas *Suencfeld.* dicis per hæc Esaiæ & Hieremiæ verba, quæ produxisti. Sed quid, si secùs ea Suenckfeld. interpretetur cum suis cælestibus Prophetis, qui per ea volunt externum verbi ministerium abrogatum: quò certè nihil opus est, si tam apertè, tam faciles, tam omnibus obuiæ sunt scripturæ, quàm vos vultis. Frustrà ergo dedit Deus, quosdã quidem Apostolos, quosdã autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, si omnes à Deo docti sunt, si non debet vltrà docere vir proximum suum, si non habemus necesse, vt aliquis *1. Ioan. 2.* doceat nos, sed vnctio Spiritussancti docet nos de omnibus. Sed & te Brenti frustrà Princeps tuus alit, cùm ipse doctus à Deo, te doctore non egeat. Nec omninò vanum est, quod Suenckfeldius docere dicitur, Deum non vti mediis ad iustificationem hominis, non per instrumenta salutem nostram operari. Spiritumsanctum sine mediis docere. Ex tali doctrina vestra prodiit ille nobis: ex tali doctrina prodierunt cœlestes quoque Prophetæ. Vera sunt *Interpretatio locorum Esaiæ & Hieremiæ.* autem, quæ per Esaiam & Hieremiam dixit Dominus, sed ea partim iam sunt in Apostolis impleta, quo tempore Spiritusancto repleti, cœperunt loqui variis linguis, partim in illa cœlesti Hierusalem implebuntur, vbi quasi mercedis loco promittitur nobis ipsius Dei beatissima contemplatio. Tunc enim fiet, quod dicit Apostolus: Siue Prophetiæ euacuabuntur, si-*1. Cor. 13.* ue linguæ cessabunt, siue scientia euacuabitur: illa scilicet paruulorum scientia, in qua hîc viuitur, qua ex parte per speculum Deus in ænigmate videtur: propter hanc enim necessaria est prophetia, cùm adhuc præteritis futura succedunt: propter hanc linguæ, id est, multiplicitas significationum, cùm ex alio atque alio, aliud atque aliud admonetur, qui nondum æternam lucem perspicuæ veritatis mente purgatissima cõtemplatur. Cùm autem venerit quod perfectum est, & totum hoc quod ex parte est, fuerit euacuatum, tũc quod adsumpta carne carni apparuit, ostendit seipsum dilectoribus suis: tunc erit vita æterna, vt cognoscamus vnum verum Deum: tunc similes ei erimus, quoniam tunc cognoscemus, sicut & cogniti sumus: tunc non docebit vnusquisque ciuem suum aut fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum: *1. Cor. 15.* Omnes enim cognoscent eum à minore vsque ad maximum eorum: erit enim Deus omnia *De spiritu & litera, cap. 24.* in omnibus. Ita verba hæc Augustin. interpretatur. Quamobrem nihil est, quòd ad præsentis seculi homines ea torquere velis, vt sic perspicuam esse scripturam affirmes, nemo vt interpretis aut Doctoris egeat. Quamuis & in hoc seculo fieri possit, vt alicui ex paruulis reuelet Deus, quæ abscondit à sapientibus. Sed priuilegia paucorum, non faciunt legem communem. Vna hirundo, vt est in prouerbio, non facit ver.

Etiam præcipua scripturæ capita egẽt explicatiõe. Profert iam Brentius præcipua capita verbi Dei, quod in scriptura continetur, & quod ad æternam nostrã salutem cognitu necessarium est: Nimirùm quatuor hæc, decalogũ, symbolum Apostolorum, orationem Dominicam, Sacramenta. Negat in iis aut in scripturis, vnde sumpta sunt hæc quatuor, esse quicquam obscuritatis. Sed si nihil est in illis obscuritatis Brenti, quî fit ergo, quòd Decalogi, quòd symboli, quòd orationis Dominicæ, quòd Sacramentorum tot fuerint: semper & nunc etiam sint explicationes? Certè quæ clara sunt, explicationis non indigent. Vnde igitur tot tam prolixi commentarij? non à priscis illis modò, verùmetiam ab iis, qui vixerũt ante aliquot secula, quiq; nunc etiam viuunt conscripti? non à Catholicis tantùm, verùm & iis qui se ab Ecclesia Catholica præciderunt, siue Lutherani sint, siue Zuingliani, siue quocunq; tandem alio nomine vocentur. Vnde tot hæreses partim de Sacramentis, cùm aliis tum Eucharistiæ præsertim: partim de iis, quæ & in Symbolo, & in Decalogo continentur. Duo tu tantùm Sacramenta enumeras, Catholici septem.

Quòd verò scribis, verba quæ sunt in Scriptura de institutione Sacramentorum, nihil habent obscuritatis, nisi si quam inferant Sophistæ importunis suis disputationibus, & Asotici *Explicatur locus ille, Bibite ex hoc omnes.* impiis suis deprauationibus. Quid magis, inquis, perspicuè dici potest, quàm quod Christus ipse de poculo Cœnæ Dominicæ dicit: Bibite ex eo omnes, & tamen Asotici inueniunt artificium, quo ex omnes, faciant non omnes. Reuera Brenti, minus habebant obscuritatis verba de Sacramentorum institutione, priusquam vos homines Asotici, & in arte Sophistica diligenter versati tantam, quantam nunc videre licet, rerum omnium caliginem inuexistis. *Cap. 26.* Quid enim perspicuè magi dici potest, quàm quod Mattheus dixit: Vespere autem facto dis-*Cap. 14.* cumbebat cum duodecim Discipulis: quodq; Marcus dixit, Vespere autem facto venit cum *Cap. 22.* duodecim, & quod similiter Lucas dixit, Et cũ facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Ad hos igitur duodecim, quos ita diligenter enumerant omnes Euangelistæ,

quin dixerit Christus, Bibite ex eo omnes, dubitatum fuit nunquam: quod etiam eos fecisse scribit Marcus. Nam biberunt, inquit, ex eo omnes. Nec potes proferre quenquam Brenti, qui vel dixerit vel scripserit aliquando, quòd aut nō iusserit bibere Christus duodecim Apostolos omnes, aut non biberint omnes. Quare falsum est, quod asseris de Catholicis, quos tu facetissimus homo per quàm lepido tuo dicto vocas Asoticos, eos artificium inuenisse, quo ex, omnes, facerent, non omnes. Nunquam enim quisquam dixit è nostris, quòd aut non biberint, aut non iussi fuerint bibere duodecim Apostoli, omnes. Cæterùm fuerunt, qui claris verbis caliginem quandā offundere conarentur, vt quod ad omnes Apostolos dictū est, id de Christianis omnibus dictum intelligi vellent, quasi sic esset præceptum omnibus etiam Laicis de calice bibere, vt nisi facerent, de salute sua in dubium venirent. Hæc de re Brenti, duorum decreta Conciliorum intercesserunt, in quibus vnanimiter ab omnibus definitum est, quòd non sit de necessitate salutis, vt de calice bibant omnes Christiani. *Summa controuersiæ de calicis sumptione in quo versetur.*

Quod rectè decretum esse, vos quoq; negare non potistis. Nam & vestra eadē est sententia. Magister enim vester Lutherus, quàm frequēter hoc idem docuit. Qui illud etiam addidit, vsq; eò vtramq; speciē non esse de necessitate salutis, vt etiā extra omnē sacramentalem Eucharistię perceptionē saluus homo fieri possit. Qua in re nec à nostris multū dissentire videtur, qui & ipsi vnicū tantùm esse Sacramentum necessitatis Baptismum, non diffitentur: quòd extra cæterorum vsum, dummodo contemptus absit, homo salutem consequi possit, sicut saluari pueros constat, etiamsi Sacramentū Eucharistiæ non perceperint, etiamsi quem tu hoc nomine reprehēdere videris, secùs Augustinus aliquādo sensisse videtur. Cuius hanc sententiam cùm tibi displicere non obscurè præ te feras, tu es Brenti, qui artificium hoc inuenisti, vt ex omnes, facias non omnes. Nam si non cæteros omnes, certè infantes excludis, quos tamen actu fidem habere contendis. Iam verò Philippus vester nónne sicut edere suillam, aut à suilla abstinere, sic medium esse scribit alterutra signi parte vti? Hanc enim quàm receptam Ecclesiæ vocem vsurpare maluit, ne quid habere commune cum Catholicis videretur: In eadem est sententia Bucerus quoq;, qui in colloquio Ratisbonensi, quod habitum est ante annos plùs minùs quindecim inter alios articulum hunc assensū suo comprobauit. Ad controuersiam quæ est de vna aut vtraque specie tollendā cùm primis conducturum, vt sancta Ecclesia liberam faceret potestatem sacramentum hoc in vna, vel in vtraq; specie sumendi: ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occasio, quem vsum tanto tempore retinuit Ecclesia, temerè condemnandi, aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum esse vult sub vna, aut sub vtraque specie sacramētum hoc percipere, qui veterem vsum alterius tātùm speciei non esse condemnandum censet, nihil ea de re tanquam ad salutem necessarium à Christo præceptum esse, satis apertè confiteri videtur. *Lutherus, Philippus & Bucerus concedūt Laicis necessariā nō esse vtriusque speciei communionem.* *Philip. in Hypotyposi Locorum communium.*

Neque tu Brenti diuersum ab iis intelligis, qui si nihil in eo piaculi fore censes si quis mutet præscriptā à Christo baptizandi formulam, dummodò ne mutet sentētiam: scilicet in eo permultum esse positum putabis, si quis altera tantùm specie sacramenti velit vti, dummodò nihil in altera de Christi corporis & sanguinis integritate deesse credat? Plus vos in verbis Brenti, quàm in elemētis positū esse iudicatis. Quare si certa verba mutare, quæ Christus ipse baptizaturis præscripsit, non fas esse tantùm existimas, verumetiam eos, qui anxiè illa obseruant, modò nō magiæ insimulas: éstne verisimile tam ex animo te superstitiosum esse in altero elemēto tuendo & retinendo, de quo ob omnibus sumendo certò scis nihil esse tāquam ad salutem necessarium à Christo præceptum? Quæ oculis ipsi vestris videtis, certiora vobis non sunt Brenti, quàm sit hoc, nihil ad salutem referre, altera quis, an vtraq; Sacramenti specie Laicus vtatur: neq; dubitatis, quin verissimum sit, quod in Constantiensi & Basiliensi Concilio decretum est, non esse de necessitate salutis, vt de calice bibant Laici. *Etiā præscriptā à Christo baptizandi formā mutari licere vult Brentius.*

Sed quia Conciliorum hoc decretum est, non quòd diuersum ab illis sentiatis, sed vt assuefaciatis homines ea contemnere quæ decernuntur in Conciliis, vt eos Ecclesiam non audire doceatis, vt separationis ab illa Conciliorum auctores sitis: hæc est & non alia causa, quamobrem tantoperè calicem vrgetis: quem si permittendum esse Concilium statueret, vel ob solam causam hanc, quòd ita Concilium statuisset, negat eo se magister vester vsurū, sed in despectum Concilij, velle se aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque specie potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraq;. Quodq; Sacramentariis & Anabaptistis alicubi vitio dat, facit ipse dum nonnulla quæ recta esse scit, in Papæ Conciliorumque despectum abrogare conatur. Dat enim alicubi Consilium, vt homo Christianus tempore Quadragesimæ & Paschatis non confiteatur, nec ad Sacramētum accedat, & cogitet ita: Ecce quādo hoc præcepit homo, Papa scilicet, ob idipsum nō faciam: & si non pręcepisset, vellem facere. Faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Nō dissimilia de ieiuniis alicubi scribit, exēplum imitatus Aërij hæretici, qui & ipse ante mille ducentos annos negauit se ieiunaturum cum Ecclesia, sed si omninò, inquit, volo ieiunare, qualemcunque diem eligam à meipso & ieiunabo propter libertatem. *Sectarii nō quod esse necessariam iudicēt, sed in cōtemptū Ecclesiæ defendunt communionē vtriusque speciei vt homines assuefaciāt Conciliorū decreta contemnere. Idem de Confessione part. 3. parag. 14.* *Contēptores præcepti Ecclesiastici de ieiuniis Aëriani.*

Huc igitur spectatis eiusmodi scriptis vestris, vt & Cōciliorum & Pontificum auctori- *Sectarii docent cōtra verbū Dei contemnendam esse Ecclesiam.*

tatem omnem contemnere doceatis. Et hoc est, quod sibi ferendũ non esse putant viri Christiani, Catholici & Orthodoxi, qui cùm sciant sicut aliis de rebus nonnullis, ita de calice sumendo à Laicis nullum esse Christi præceptum aut interdictum: de audienda verò Ecclesia manifestum esse Christi præceptum, & quidem tale, vt nisi quis ei paruerit, eodem quo Ethnicum loco Christus eum haberi iubeat, cùm primis indignum esse iudicant, id quod à vobis decernitur, tanquam à Deo præceptum obseruari vos ab omnibus velle. Quod verò citra dubitationem omnem à Christo pręceptum est, contemni, & pro nihilo duci. Intolerabilis hæc esse videtur piis omnibus arrogantia vestra, summa cum amentia coniuncta: qui quod vobis videtur, id esse Dei verbum, id haud aliter quàm si pręceptum esset à Deo, vultis ab omnibus obseruari: manifestum verò Dei verbum, homines aspernari docetis.

Matt.18.

Addit Brentius: Quòd si de illis capitibus piæ doctrinæ, quæ iam recensuimus, aliquid obscuritatis reliquum est: hoc si fuerit in homine pio quidem, sed inerudito, certè res ipsæ quãtum satis est, notæ sunt ei, & quod adhuc ignorat, docebit eum vnctio, sicut Ioannes loquitur. Hoc verum est Brenti de nobis, qui nos Catholicos esse profitemur, & sumus per Dei gratiam. Sed & illud quod subiunxit, (Si verò fuerit in Asoticis, non mirùm est, quãdoquidem Deus huius seculi solet mentes incredulorũ excæcare, ne illucescat illis lumẽ Euãgelij) verũ est de vobis. Vos enim estis Asotici illi, quorũ Deus huius seculi mẽtes excæcauit, qui si cæci essetis, hoc est, si vos esse cæcos agnosceretis, peccatũ non haberetis: nunc autem ob hoc ipsum quia vos videre in Scripturis præ cæteris persuasum habetis, perpetua cæcitas in vobis manet. Sed abeant, inquit Brentius, Asotici. Nos cùm loquimur de perspicuitate sacræ scripturæ, non respicimus ad Ecclesiam Asotorum, sed ad Ecclesiam piorum, cui scriptura in rebus ad æternam salutem cognitu necessariis tam clara, tam perspicua est, vt iuxta Prophetã: Gentes ambulent in lumine eius, & Reges in splẽdore ortus eius. Et nos Brenti cùm loquimur de perspicuitate Scripturę, non respicimus ad vestram Asotorũ Ecclesiam, sed ad Ecclesiam piorum, in qua nos esse confidimus. In ea quàm plurimos esse certum est, qui fidem de quatuor istis à te propositis certissimã habent: quorum pars multò maxima cùm sacræ Scripturæ libros non viderit quidem vnquam, tantùm abest, vt quæ sunt in illis abstrusa, intelligat: persæpè tamen inter eos reperire licet nõ paucos, qui sunt in fide constantiores, quàm ex iis multi, qui sibi plurimum esse videntur in Scripturis exercitati.

1.Ioan.2.
Quos vnctio de scriptura doceat, quos non.

2.Cor.4.
Ioan.9.

Esa.60.

Pro sequitur Brentius: Quemadmodum Deus populum suum Israëliticum quondã ita gubernauit, vt etiamsi non haberent Monarchã, tamẽ in summis periculis excitaret Iudices, quos nos Heroas vocare solemus, qui populum ab iniuria hostium mirando modo vindicarent, ac posteà cùm iam Monarchia & successio instituta esset, excitauit tamẽ Prophetas, qui in extrema necessitate viam euadendi demonstrarent: ita Deus hisce temporibus gubernat Ecclesiam suam, vt etiãsi aliquæ tenebræ inciderint, & ordinarij successores nõ sint ampliùs Ecclesiæ amici, sed hostes & persequutores, tamen in tantũ non deserat eã, vt si non sit alius, qui tenebras discutiat & hostibus obsistat, Heros quispiam siue Ecclesiasticus, siue Politicus ex lapidibus excitetur. Fatemur & nos Brẽti quòd variis modis Ecclesiæ suæ prospexit semper Deus, non solùm ante, verùmetiam post Christũ natum & mortuũ. Defecerunt Monarchæ nonnunquàm, sicut Constantius, Iulianus, & alij: quin & ordinarij successores (non tamen in Cathedra Petri) desierunt esse Ecclesiæ amici, sed hostes & persequutores facti sunt. Quod & nunc vsu venisse alicubi non ignoramus, vbi & Principes defecerũt, & Catholicis & Orthodoxis Episcopis & Sacerdotibus Lutherani vel Zuingliani successerunt: neq; tamen vel deseruit vnquam Deus Ecclesiam suam, vel nunc etiam deserit. Surrexerat Arius, excitauit Deus Heroas illos, Liberium, Athanasiũ, Hilarium. Exortus est Macedonius, produxit in aciem contra eum Damasum, Gregorium Nazianz. & Basiliũ. Erupit alicunde Nestorius, emisit Cælestinum Roma. Pontif. & Cyrillum Alexandrinũ Archiepiscopũ. Emersit è nescio quibus tenebris Eutyches, opposuit illi fortissimum Leonem. Sic aduersus Valentinũ, Irenæũ: contra Marcionem, Tertullianum: contra Celsum, Originẽ: contra Nouatum, Cyprianum: contra Heluidium, Iouinianũ, Vigilantium: contra Luciferianos, Hieronymũ: contra Donatistas & Manichæos, Augustinum: contra Monothelitas, Agathonem: contra Iconomachos, Tarasium: contra Berengarium, Lanfrancum, Guimundũ, Algerum: contra Henricianos & Petrobrusianos, Petrum Abbatem Cluniacensem: contra Petrum Adelhardum, excitauit Bernardum: ac quocunque tempore hęreses emerserũt, semper extiterunt singulari Dei beneficio viri, ingenio, doctrina, eloquentia præstantes, qui partim scripturarũ eas auctoritate, partim ecclesiastica traditione confutarunt. Nec hoc infelici nostro seculo defuit Ecclesiæ suę Deus. Nam cùm erupissetis alicunde vos Lutherani, & ex vobis nati Zuingliani, mox Muncerani, siue Pacimontani, & alia plurima hæreticorum portenta, produxit contra vos in aciem Deus multos ingenio minimè vulgari & excellenti doctrina pręditos, per quos insana rabies vestra comprimeretur. Inter alios insignem etiam illum pietate virum Ioannem Episcopum Roffensem, qui pro fide atq; Ecclesia Catholica vitã etiam suam cum sanguine profundere non dubitauit.

Deus nunquam non excitat insignes Ecclesiæ suæ propugnatores, & quidam illi potissimùm.

D. Ioannes Roffensis.

Conatur nunc ostendere Brentius, scripturam non obscuram, sed perspicuam, non tene-

bris

bris inuolutā, sed luce illustratam esse. Profert igitur ex Psalmo primùm: Lex Domini immaculata conuertens animas, testimoniū Domini fidele, sapientiam præstans paruulis. Iustitiæ Domini rectæ lætificantes corda, præceptum Domini lucidū, illuminās oculos. Quomodo autē erit lucidū, inquit, quomodo illuminabit oculos, si est obscurū? Rectè Dauid præceptum dicit lucidum, non vniuersam scripturā, quæ etiamsi lucida est Dauidi, aut aliis afflatis Prophetico spiritu, non statim dilucida est omnibus, qui tenent Grammaticā, & habent sensum cōmunem. Præceptū autem Dei vnicū est, Dilige: quo quid esse potest lucidius? Cæterùm an hoc ita vt præceptū est, expleri in hac vita possit, quantæ sunt ea de re cōtentiones? Negatis vos, & impossibilia Deum præcepisse vultis: aiunt Catholici, qui certò persuasum habēt, nihil minùs in eum cadere posse, qui summa bonitas est, cuius misericordię nō est numerus, quā quòd exigat à nobis, quæ nos præstare nō posse scit, & nisi præstiterimus, transgressi præcepti sui pœnas expetat. Est itaq; dilucidū hoc Domini præceptū, quo lex impletur vniuersa, cui si per nos fuerit satisfactū, iā nō modò scimus, verū & habemus omnia quę sunt nobis ad salutē necessaria. Neq; tamē propterea non multa nobis in scripturis occurrūt obscura. Cæterùm hoc præceptum, sicut ex Clemēte Alexandrino paulò antè docuimus, etiam absque literis discitur, & est spirituale quoddam decretum in cordibus hominum scriptum.

Psal.18.

Præceptum Domini lucidū, lucerna item & lumen, etsi multa in scripturis obscura.

Rom.13.

Lib.3. pædagogi cap.11.

Profertur & alius locus: Lucerna pedibus meis verbū tuum, & lumē semitis meis. Quomodo verbū Dei est lucerna, quomodo lumē, si est obscurū? Hic quoq; sanctus Dauid nō de perplexis tractat quæstionibus, quales de scripturis existūt non paucæ, sed de præceptis rectè viuendi, quæ prælucent & indicant, quid expetere, quid fugere debeamus, præcipuè verò de pręcepto dilectionis, quod qui seruat, securè ambulat. Præclarè enim dictū est ab Augustino: Dilige, & fac quod vis. Qui docet etiam alio loco, summam & scopū Scripturæ totius nihil aliud esse, quàm charitatem. Quam si quis ita intelligat, vt sententiā adferat ædificādi charitati vtilem, etiamsi non hoc dixerit, quod ille quē legit, eo loco sensisse probatur, non perniciosè fallitur, quandoquidē ea sententia fallitur, qua ædificat charitatē, quæ finis est præcepti: sed ita fallitur, ac si quisquam errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiā via illa perducit. Hæc lucerna si vobis quoq; prælucerent Brenti, minùs & vos perniciosè falleremini, nec inflati sensu carnis vestræ, vltro à Christi corpore Ecclesia separaremini. Cæterùm si maximè quis hæc Psalmi verba torquere velit ad legem totam, non propterea quadrat in quemlibet Grammatices peritum, ac multò minùs in laicū imperitum, quod quadrat in sanctum Prophetam Dauid. Neq; quia dixit Dauid: Super senes intellexi, Super omnes docentes me intellexi, statim idem aut idolo vestro Islebiensi, aut cuiuis è vulgo dicere licebit.

Psalm.118.

De doctrina Christiana lib.1. cap.35.& 36.

Psal.118.
Mat.5.

Adfert & alium locum: Vos estis lux mundi: ergo, inquit, prædicatio Apostolorū, quæ est ab ipsis excepta & literis mandata, nō est obscura. Et si alicubi locus est obscurus, tamē alius est apertus & perspicuus. Erant reverà lux mundi Apostoli, qui cùm essent Spiritu Dei pleni, quod erat in Prophetis obscurum, sic eos explicasse dubium nō est, omnem vt caliginem ex animis hominum deterserint. Quare libenter illud tibi concedimus Brenti, quòd eorum prædicatio non obscura, sed lucida fuerit: Sed quòd æquè sint lucida, quæ ab ipsis excepta, literisq; mandata sunt, nemo tibi sanus concesserit, cùm non sine causa dictū sit ab Hieronymo, quòd habet nescio quid latentis energiæ viua vox, & in aures discipuli de doctoris ore transfusa fortiùs sonat, & plus afficit, & alit pleniùs, & altiùs in animo sedent, quæ pronunciatio, vultus, habitus, gestus etiam dicentis affigit. Vita quædam orationis est actio, qua cùm scriptura destituta sit, quę quasi factitia vox quædam esse videtur, veræq; vocis vtcunq; imitatrix, perinde efficax vt viua vox esse non potest, vt nec illud celebratum temerè fuerit, in scriptis Demosthenis magnam Demosthenis partem abesse. Quod potest de Paulo quoque totidem verbis dici, quem non sine causa Mercurium appellatum fuisse scribit Lucas.

Lucida quidem Apostolorum prædicatio, sed non æquè scriptura.

In Prologo Bibliæ.

Act.14.

Quamobrem nihil erat Brenti, cur venerabilem virum Petrum à Soto tam grauiter insectareris, quòd is verbum siue sermonem, aut pędicationem à scriptura distinxerit, quodq; plus in verbo siue viua voce lucis esse dixerit, quàm in scriptura, cùm ita se rem habere vel sensus ipse communis indicet. Nec erat causa, quamobrem ipse te ridendum insulcis tuis iocis præberes, dum nobis ridiculum Petrum facere conaris. Nam vt verum sit, quod à te scribitur, quòd sententiæ ac res, quæ continentur literis sacrorum Scriptorum, manent eædem, siue prædicentur voce, siue comprehendantur scriptis, siue recitentur lectione, non hac tamen de re agebatur inter te & Petrum. Nunquam enim is negauit, quòd sententiæ acres, quæ continentur literis sacrorum Scriptorum, manent eædem, siue prædicentur voce, siue comprehendantur scriptis. Cur enim id negaret, quod indubitāter verum est? Cæterùm duo sunt, quæ negauit Petrus. Vnum, quòd omnia scriptis essent comprehensa, quæcunque sunt voce prædicata. Alterùm, quòd perinde lucida sint, quæ scripto comprehensa nunc habemus, atque fuēre tum, cùm ipsi ea voce sua prædicarent Apostoli. Hæc fuit causa Brenti, quamobrem ille verbum, sermonem, Euangelium, prædicationem, à Scriptura distinguenda esse putaret, vt & latiùs patere verbi siue Euangelij, quàm Scripturæ nomen indicaret, & non perinde clara nunc esse, quæ comprehensa scriptis habemus, atque tum fuerunt, cùm essent Prophetarum & Apostolorum voce prædicata, demonstraret, atque ita duplicem vestrum

Non malè distingui Scripturam à prædicatione verbi Dei.

errorem confutaret, qui & nihil in scripturis obscuritatis esse, & sicut Patres olim vestri prisci illi hæretici persæpè fecisse legũtur, nihil præter Scripturas recipi debere contenditis. Nũc tu Sophistam quẽdam agere videris, nec aliud quicquam nisi tenebras offundis lectori, dum aliud impugnas, quàm quod à Petro dictum est, ioco intereà quosdã & fabulas admiscent, scurra quàm Theologo digniores.

2. Pet. 1. *Quomodo sermo Propheticus Petro lucerna lucens & scriptura tamen sæpè obscura.*

Adfert iterum aliam scripturam: Habemus, inquit, firmiorem sermonem Propheticum, cui dum attenditis ceu lucernæ apparenti in obscuro loco, rectè facitis. Vocat Propheticum sermonem lucernam lucentem in obscuro loco, hoc est, illustrantem obscura: quomodo autem illustraret obscura, si ipsa esset obscura? Sed si tã clara sunt & illustria Prophetica scripta Brenti, si nihil in eorum oraculis, si nihil in figuris legis obscurum est, cur vmbræ vocantur? cur lucem vocamus Euangelicam? nisi quæ figurarum inuolucris tegebantur in lege, per Euangelium sunt in apertum prolata. An erant omnibus clarissima, quæ de Christo fuerunt à Prophetis prædicta? Legerat vir Æthiops Eunuchus lucum ex Esaia Propheta: Tanquam ouis ad occisionem ductus est, &c. Clara sunt verba: num ideo statim intelligebat, quòd essent de Christo dicta? Imò nisi Philippus accessisset, & ei locũ explicuisset, de se ne Propheta dixerit, an de alio aliquo, vir Æthiops ille nesciuisset. Quin & ipsi Domini discipuli, post tot sermones auditos, post tot visa miracula, post tot notas & indicia, quæ de Christo Prophetę prædixerant, nõ priùs intellexere Scripturas, quàm Christus illis aperiret sensum, vt illas intelligerent. Iam Paulus ad Corinthios de claritate Moysi Christique disputans, tantùm eminentis claritatis Euangelio tribuit, vt dicat, id quod claruit in hac parte (de lege loquitur) ne glorificatum quidem fuisse. Quid quod data opera Deus vaticinia de Christo non quibuslibet esse perspicua voluit, quemadmodum etiam in terris prædicari noluit ante mortem quod esset Messias? quòd sic expediebat ad peragẽdum humanę salutis negotium. Cæterùm vbi iam Apostoli nunciarunt, ea esse peracta, quæ Prophetæ prędixerant, tum & lex collata cum factis erat dilucidior, factumq; est, vt & lex adstrueret fidem Euangelio, & Euãgelium illustraret legis ænigmata. Et hoc sensit Petrus, cùm Propheticum sermonem similem facit lampadi lucenti in caliginoso loco: cuius Prophetici sermonis quin pleraq; dilucida sint, quis est qui eat inficias? Sed quòd omnibus ex æquo clara sint omnia & perspicua, hoc ne tu quidem Brenti affirmare audes, qui dum Scripturæ locos obscuriores per alios magis apertos explicari vis, an nõ apertè esse quædam in Scripturis difficilia & obscura cõfiteris? Nemo est qui dubitet, quin certissima sit in libris Canonicis veritas, intereà tamen certum est & hoc, quòd ea nonnunquã figurarum & ænigmatum inuolucris obtecta est, vt egeat scrutinio & interprete: siue quòd Deus ita voluerit exercere simul, & excitare nostram tarditatem, sicut ex Augustino paulò antè demonstrauimus: siue quòd iucundior est veritas, & acriùs afficit animos hominum, cùm eruta fuerit, & per tenebras inuolucrorũ nobis illuxerit, quàm si fuisset quorumlibet oculis ex posita: siue quòd illum sapientiæ thezaurum noluerit quibuslibet prostituere, nec margaritas ante porcos proiicere. Planũ igitur iam est, quòd sint in Scripturis obscura pleraq;. Quid enim sibi vult illud, quod Christus apud Ioanné Iudæis dixit: Scrutamini Scripturas, si nihil habent obscuritatis? Certè solem scrutari non dicimur, qui cunctorum oculis est expositus: quod autem abditum est, id rectè scrutari dicimur.

Lucæ 2. / Luc. 24. / 2. Cor. 4. / Matt. 16. / *Vtilis nobis scripturæ difficultas.* / Act. 8. / Esai. 53.

Ioan. 5. *Obscuram esse scripturam Hæretici vel inuiti probant suis scriptis, suorumque dissidiis.*

Vnde autem istæ tenebræ Brenti inter vos? vnde tanta de sensu trium verborum: Hoc est corpus meũ, digladiatio, si sacra Scriptura vndequaq; est clarissima? Vos probatis è sacris literis in Eucharistia esse corpus Domini naturaliter: qui sunt partis Zuinglij siue Caluini, docent ex iisdem, quòd sit in signo tantùm. Si nihil est in Scripturis obscuritatis, cur sic inter vos tanta de re dissidetis? cur etiã de iustificationis articulo, quem præcipuũ esse vultis Christianæ doctrinæ locum, sic inter vos ipsi dimicatis? Verùm hac de re satis. Iam enim abundè nobis demonstratum esse videtur, quòd multa in Scripturis difficilia sunt & obscura, quodque qui contrarium asserunt, non modò mundo req; ipsa reclamante, verumetiam suis ipsorum scriptis ac suorum dissidiis refellentibus, falsi conuincantur.

De traditionibus præter Scripturã recipiendis. 2. Tim. 3.

Nunc secundo loco de eo nobis differendum venit, an extra scripturam pleraque credenda tradita sint Ecclesiæ. Negat Brentius, ait Petrus. Profert Brent. ex Pau. Omnis scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Illustrat hoc scholio suo Petrus: Vtilis est, inquit, sed non inde habetur, quòd omnia contineat. Quòd si dixeris ex illis verbis, vt perfectus sit homo Dei, & ad omne opus bonum instructus: quia si perficit & instruit ad omne opus, nihil restat: respondemus ita esse: quia instruit Scriptura traditiones ipsas sequendas esse, vt Paulus ipse ad Thessal. testatur. Sunt autem ex opposito verba Pauli hæc: Itaq; fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermoné, siue per epistolam nostram. Et de traditionibus frequens est in iis Pauli ad Thessalonicens. epistolis mentio. Et in Actibus Apostolorum de Paulo, & qui cum illo erant, dicitur: Cùm transirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & Senioribus. Producto iterum Pauli loco Brentius in hoc suo libello, quem confutandũ suscepimus, Quid potest, inquit, de sufficientia & perfectione Scripturæ clariùs dici? Sed hic mihi vide

2. Thess. 2. / Actor. 16.

sophismata

ſophiſmata Aſoti. Cùm enim confeſsio Principis recitaſſet hunc Pauli locum, & alia ad ſtabiliendam auctoritatem & perfectionem ſacræ Scripturæ, Aſotus concedit quidem, quòd omnis doctrina ad ſalutem neceſſaria contineatur in ſcriptura in genere, & vniuerſali quadam ratione. Sunt hæc quidē verba viri venerabilis Petri à Soto, ſed nō ſuper hunc Pauli locum, quem produxit Brentius, verùm ſuper illa verba Brentij, quibus affirmat contineri omnem doctrinam nobis ad verā ſalutem cognitu neceſſariam in ſcriptura: ibi loquitur iſta Petrus, & contineri fatetur omnem doctrinam in genere, dum docemur Eccleſiam eſſe columnam & firmamentū veritatis, & obſeruanda eſſe, quæ ab Apoſtolis vel per ſcripturam, vel per ſermonem præcepta ſunt. At verò hæc omnia, inquit, in ſpeciali non continentur in ſcriptura, ſed in traditione Apoſtolorum, vel in explicatione poſteriorum Conciliorum. Et adducit exempli loco nomen ὁμοούσιον, Chriſma atq; vnctiones, quæ adhibentur in Baptiſmo, & eiuſmodi alia. Alioqui, inquit, qui nihil vultis recipere, niſi quod ſcriptū eſt: ipſum Euangelium Matthæi, vbi ſcriptum eſt, à Spirituſancto, eſſe non Thomæ, vel Nicodemi, indicate: idemque de cæteris omnibus libris ſcripturæ. Quòd ſi in illis ſtatis iudicio Eccleſiæ, quæ fundameutum eſt fidei, cur non in cæteris eius ſtabitis auctoritati? Hæc quidem Petrus. Cæterùm Brentius vt fumum offundat oculis legentium, confundit omnia, nec ordinem eum ſeruat, quo & ipſe in ſua cōfeſsione & Petrus vſus eſt in Catholica aſſertione. Hoc eſt illius omne ſtudium, vt dicteriis, ſannis, ſalibus, cachinnis in Petrum ludat, & eum impotentibus ſuis conuitiis exagitet: quibus nos relictis, quoniam ſcurram quàm Theologum decere magis videntur, ordine rem explicabimus, atq; ita tractabimus, vt qua de re agitur, in ea maximè verſemur, & eam ſic ſub oculos legentium ſubiiciamus, vt quod ait Petrus, id eſſe veriſſimum, facilè cuiuis conſtare queat.

Propoſitum & fundamentum Brētii in traditionibus reiiciendis.

Brentio fuit propoſitum probare, quòd in Scriptura contineatur omnis doctrina, nobis ad veram & perpetuam ſalutem cognitu neceſſaria: Quod eo conſilio fecit, vt vetus illud hæreticorum axioma tueri poſſet, neque credi, neq; recipi prẹter ſcripturas quicquam oportere: quod cùm aliis hæreticis, tum Arianis præcipuè fuit valde familiare. Petrus à Soto minimè negauit omnia contineri in ſcripturis, ſed in genere. Nam & hoc inter alia docet ſcriptura, ſeruandas eſſe traditiones, audiendam eſſe Eccleſiam. Itaque profert exempli cauſa nomen homouſiō, quod Arianis ideò viſum eſt recipi non oportere, quòd in ſcripturis nuſquā reperiretur. Porrò Brentius, priuſquā de eo concedat aliquid, quod ſemel in animum induxit, ab Arianorum ſententia ſe nō multum abhorrere, ſicut olim & magiſter eius Lutherus, non obſcurè præ ſe ferre videtur. Sic enim loquitur: Nam quòd exiſtimat Conciliis acceptum ferendum eſſe, quòd habeamus nomen homouſij, ſatis perſpicuè ſignificat, quàm oſcitanter doctrinam veræ Eccleſiæ expendat. Laudamus maiorum noſtrorum ſtudium & diligentiam, quòd operam dederint, vt doctrina de vera & æterna diuinitate Chriſti, pura & ſyncera ad poſteros tranſmitteretur: ſed quantas turbas hoc homouſij nomen excitauerit, non eſt obſcurum. Fingamus autem nihil periculi ex vocabulo ortum: quid, ſi rem ipſam probè tenuiſſemus, num nouum vocabulū fuiſſet nobis neceſſarium? Nicænum concilium, & pij Scriptores illuſtrarunt æternam diuinitatem filij Dei, idque non è ſuis ipſorum ſomniis, ſed è ſacra ſcriptura. Num ergo Eccleſia amiſiſſet huius neceſſariæ rei cognitionem, niſi nouum homouſij vocabulum fuiſſet excogitatum? Fortaſsis omnia fuiſſent tranquilliora, ſi maiores vt veterem Scripturæ ſacræ doctrinam, ita etiam vetera rerū vocabula retinuiſſent. Quare non video, quàm magnus ſit Conciliorum vſus, ſi nihil aliud egerint, quàm vt noua veterum rerum vocabula excogitent.

De homine homouſii.

Verba Brentij.

Brētius Arianis fauens, Concilio Nicæno detrahit.

Quæ eſt hæc animi impotentia? quod contentionis ſtudium? quæ libido non tam veritatis inueſtigandæ, quàm victoriæ quoquo modo conſequendæ? Nicæni quoque Concilij, quod ſemper ſacroſanctum eſt habitum, auctoritatem eleuare, nec obſcuram in Arianos voluntatis inclinationē potiùs indicare velle, quàm vt de ſententia tua moueri te patiare. Quid enim aliud hæc ſcribens Brentius, quàm Arianis patrocinari videtur? Qui enim fuerūt, quos magis homouſij nomē offenderet, quàm Ariani? de quibus narrat Ruffinus, quòd cùm fuiſſent Arimini congregati, tanquam ignotum & à Scripturis alienum ſermonem auferendum id eſſe putauerunt. Quod ipſum ab iis quoque factum eſſe ſcribit Socrates, qui Philippis ciuitate Thraciæ conſtituti ſeparatim concilium fecerant, & manifeſtè homouſion anathemate damnauerant. Contrà Catholici, Liberius, Athanaſius, Hilarius, & qui cum eis faciebant, extrema quæq; ſibi perferenda eſſe priùs putauerunt, quàm hanc ſibi vocem eripi paterentur. Nec alio fuit animo Baſilius, de quo teſtatur hiſtoria Theodoriti, quòd cū Cæſariẹ Præfectus eum placidè alloquutus hortaretur, vt tēpori cederet, neq; tot Eccleſias in diſcrimen adducere vellet tenui dogmatis exquiſitione, multa Cæſaris verbis promittens, ſi nomē homouſij reliquiſſet. Reſpondit vir ille ſanctus, Adoleſcentulis tales ſermones congruere: nam hos & iis ſimiles huiuſmodi rebus inhiare. Qui verò diuinis eſſent literis innutriti, nullā eos illarum ſyllabam in diſcrimen venire pati poſſe, ſolereque ſi res ita poſtulet, nullum genus mortis pro illis ſubeundum recuſare.

Lib. 1. cap. 21.

Lib. 4. cap. 19.

Vide Brenti, quemadmodum etiam pro ſyllaba, priuſquàm eam in diſcrimen venire per-

 mitterent,

Religio Patrum etiam pro sylla: ba & iota vno certantium contra Hæreticos.

mittterent, oppetendam esse piis mortem Basilius existimauerit. Quin & de iota vno, quantum certamē fuit inter Catholicos & Arianos? qui sic inter se iam conuenire visi fuerunt, vt propter accessionem vnius tantùm iotę dissiderent. Quē enim confitebantur Catholici esse Patri homousion, eum Ariani iota tantùm addito, dicebant ὁμιούσιον, sub hac vnica litera suum errorem occultantes, cùm filiū intelligi vellent similem patri largitate gratiæ, non proprietate naturæ. Exigebatur à Catholicis, ne tantoperè digladiarētur de vna litera: ne nimio studio contentionis impedire velle concordiam viderentur: verùm id insignes heroes illi, Liberius, Athanasius, Hilarius nulla ratione sibi persuaderi passi sunt. Nec mouebātur quicquam ea re, quòd offensurū plerosq; nomen homousij, magnasque turbas esset excitaturum.

Athanasius in epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ. 1. Cor. 1.

Sed ipsum potiùs loquentem Athanasium audiamus: Desinite, inquit, causificationibus istiusmodi cōtra Patres grunnire: alioqui restat, vt etiam cruci Domini obmurmuretis: quoniam ea Iudæis scandalum est, Gētibus verò stultitia, vt dixit Apostolus. Cæterùm quemadmodum crux mala non est, nobis enim credentibus Christus est Dei virtus & Dei sapientia, etiamsi Iudæi insaniant: ita quoque Patrum verba mala non sunt, sed vtilia iis qui ea legitimè perlegunt, vimque in se continent omnis hæresis extinguendæ, etiamsi Ariani subinde rumpantur semetipsos condemnantes. Quē sequutus Hilarius quoq;: Malè, inquit, sanctis rebus præiudicatur, si quia non sanctæ à quibusdam habentur, esse non debeant. Non ergo gloriemur in cruce Christi, quia scandalum est mundo, neq; in viuente Deo mortem prædicemus, ne ab impiis mortuus Deus arguatur. Malè intelligitur homousion: quid ad me benè intelligentem? Quàm diuersa fuit istorum sententia Brenti, quàm pugnans cum ea quam tu profers? Cùm enim viderent Arianos non aliam ob causam hanc vocem homousion repellere, quàm quòd & eorum hæresim aperiret, & sanam Ecclesiæ doctrinam, quę minùs apertè fuerat in Scripturis expressa, claram & perspicuam redderet omnibus: quantò magis de ea abolenda laborabant Ariani, tantò vehementiùs obstabant Patres Catholici, tantoq; diligētius eam, quasi pro munimento quodam & arce contra illorum impias commentationes in scripta referendam curabant: nihil ea re deterriti, quòd sicut nunc Lutherani, sic tum quoq; clamabant Ariani, quæ sunt ad salutem necessaria, contineri in Scripturis omnia: nō oportere nouas voces proferri: non debere præter Scripturas quicquam recipi.

Hilarius de Synod. aduersus Arianos.

Etiam Ariani vociferabantur sicut nunc Lutherani quòd in scripturis omnia contineātur, quòd præter eas recipi nihil oporteat. Psalm. 49. Matth. 4. Tit. 1. Act. 17. 1. Cor. 15. Hil. lib. 1. aduersus Constantiū.

Quid enim ad hæc Athanasius? Nihil id refert, inquit, si quis voces in Scripturis non repertas vsurpet, quàmdiu pias sententias complectitur. Contrà hæreticus tametsi voces suas è sacris literis mutuetur, nihilominus suspectus, animoque corruptus audiet à Spiritusancto: Quare tu enarras iustificationes meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Ita quoque diabolo de Scripturis loquenti, os à Domino obturatum est. Contrà beatus Paulus etsi ex alienis literis loquatur, Cretenses semper mendaces: & illud, Ipsius & genus sumus: & illud, corrumpunt bonos mores colloquia praua: tamen sanctus cùm sit, pium animum gerit, & Christi mentem tenens, magister gentium est in fide & veritate: & quæ loquitur, cum pietate loquitur. Num autem ab hoc dissensit Hilarius? Is verò cùm induxisset Cōstantium loquentem: Nolo verba, quæ non scripta sunt, dici: Dic, inquit, priùs, si rectè dici putas? Nolo aduersus noua venena, nouas medicamentorum comparationes: nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias cōsilia recentia? Si enim Ariani hæretici idcircò homousion hodie euitant, quia priùs negauerunt: nónne tu hodie idcircò refugis, vt hi nūc quoq; denegēt? Nouitates vocū, sed profanas, deuitari iubet Apostolus: tu cur pias excludis? cùm præsertim ab eo dictū sit: Omnis Scriptura diuinitùs inspirata vtilis est. Innascibilē scriptum nusquam legis: nunquid & hoc negandum erit, quia nouum est? Decernis similem patri filium. Euangelia non prædicant: quid est, quòd non refugis hanc vocem? In vno nouitas eligitur, in alio submouetur: vbi impietatis occasio patet, nouitas admittitur: vbi autem religionis maxima & sola cautela est, excluditur. Sed diabolici ingenij tui fallentem subtilitatem non tacebo: Similem, quod scriptum non est, decernis patri filiū prædicari, vt æqualem Christum Deum, quod est scriptum, taceas.

Imputatiuam iustitiam hæretici statuunt sine scriptura.

Quæso Brenti, non eadem rectè vobis quoq; dici possunt? Num & vos à nouis vocibus abstinetis, quæ sacris literis non continentur? Imputatiuam iustitiam vestram vbi legistis in Scripturis? Reputari nobis fidem ad iustitiam, beatum esse cui non imputauit Dominus peccatum, propter Christū non reputari nobis delicta nostra, legimus in Scripturis. Quòd verò docetis vos, iustitiā Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, nō solùm in Canonicis, verùm ne in veterū quidem Orthodoxorum libris temerè quisquam scriptū reperiet. Intereà tamen hoc vos dogma vestrum ita vestris obtruditis, vt nisi quis id firmiter credat, eum salutē consequi posse negetis. Sic ipsi falsum esse demōstratis axioma vestrum, quòd in Scripturis omnia continentur ad salutem necessaria, quodq; præter eas credi nihil, recipi nihi oporteat. Nam certè non verè nos esse iustos, sed imputatiuè, vel non esse iustos, sed pro iustis, imputatione haberi, quatenus Christi iustitiam per fidē possidemus, neq; scriptū, neq; pictum est vsquam in scripturis Canonicis. Ac ne in vllis quidem vel veterum, vel etiam recentiorum Doctorum scriptis, qui ante quadraginta hos annos vixerunt.

Quid autem quòd asseritis, omni homini ad remissionem peccatorum assequendā necessarium

ſarium eſſe, vt credat certò & abſque vlla hæſitatione propriæ infirmitatis & indiſpoſitionis peccata ſibi eſſe dimiſſa, nec eſſe quenquam verè iuſtificatum, niſi qui credit ſe eſſe iuſtificatum, & hac ſola fide iuſtificationem & abſolutionem perfici: hominem renatum & iuſtificatum teneri ex fide ad credendum ſe certò eſſe in numero prædeſtinatorum, & in finem vſq; magnum illud perſeuerantiæ donum habiturum, abſoluta quadam & infallibili certitudine. Hæc & alia pleraq;, quæ vos non alio prope loco, quàm quo fidei articulos in ſymbolũ Apoſtolorum relatos haberi vultis, vt niſi quis ea crediderit, ſaluum fieri poſſe negetis, vbi in ſcripturis reperiuntur? Quin aduerſantur illis potiùs, quemadmodum in exordio huius libelli demonſtrauimus. Conaris tu quidem Brenti, commentum hoc veſtrum ſtrenuè defendere, productis etiam nonnullis & ſcripturæ Canonicæ & ſanctorũ Patrum teſtimoniis, ſed quæ ſi quis diligentius expendat, non magis ex illis elici poteſt quod aſſeritis, quàm ex pumice lac. Quod facilè demonſtrare poſſemus: verùm non eſt præſentis inſtituti.

Ne veſtris quidem omnibus commentum hoc veſtrum probatur. Veſter eſt Bucerus, at is, neque ſolus, verè docet humanam eſſe cogitationem ſine Deo verbo natam, quod vos aſſeueratis, tranquillitatem & pacem conſcientiæ fieri per abſolutionem ſiue annunciationem Euangelij. Sunt, inquit Bucerus, ex noſtris, qui affirmant ſingularem energiã habere, ſi quis priuatim Euangelium audiat, & ſeſe pronunciari abſolutum. Tum demùm, inquit, certus es, id propriè ad te pertinere, cùm tu priuatim ac propriè abſolueris. Sed quòd priuatim abſolui ab homine, hoc eſt, ſeorſum audire gratiæ promiſſionem, per ſe momentum aliquod ad confirmandam conſcientiam habeat, & tum demùm certum habeas, Euangelium ad te pertinere, cùm tu propriè ac priuatim abſolueris, cogitatio humana eſt ſine verbo Dei. Vides Brenti, quemadmodum veſtri quoq; confitentur, commentum hoc veſtrum humanam eſſe cogitationem ſine verbo Dei? Hanc tamen vos cogitationem veſtram, hanc viſionem cordis veſtri, ſummo ſtudio & auribus & animis hominũ inculcare ſtudetis: nec alio loco, quàm quo Dei verbum ab omnibus recipi vultis & adorari. Et eſt certè Bucerus inter veſtros non poſtremi nominis: doctrina idolo veſtro Iſlebienſi nihilò inferior, linguarum verò peritia, tum & Latinè ſcribẽdi facultate multò ſuperior. Noli putare Brenti, quòd ſine cauſa Deus, ſicut extremi iudicij diem, ita iuſtificationem quoq; noſtram, gratiæq; ſuæ conſequutionem nobis nõ eſſe certiſſimam voluerit: imbecilioribus enim iſta certitudo ſuperbiæ quædã eſſet occaſio. Nam ſi qui perſuaſum habent apud Regem aliquem aut Principem ſe eſſe in gratia, quàmlibet animi ſui affectionibus imperare ſciant, effugere tamen vix poſſunt, quin efferantur animis, éſtne veriſimile, quòd quiuis de vulgo ſi certò ſcire queat ſe eſſe in gratia apud Deum, ab hoc elationis crimine cauere ſibi poſſit? Monet Paulus, vt in humilitate ſuperiores nobis alios arbitremur. Scilicet hoc facilè præſtaret quiuis è turba: Poſteaquam certè perſpectum haberet, ſe iuſtificationem, ſe Dei gratiam, ſe Dei filiorum adoptionem eſſe conſequutum, nec impedire iam quicquam, quò minùs regni cœleſtis hæres efficiatur? Sicut autem vſuuenit nonnunquam, vt qui ſerui de gratia ſuorum dominorum ſunt ſecuti, minùs diligenter eis inſeruiant, quin & contemnere nõnunquam incipiant: ſic in viris imperfectis hæc, quã tanta contentione vos aſſeritis, gratiæ certitudo, quid aliud quàm inertię cuiuſdam, ſocordiæ, vitæq; laxioris eſſet occaſio futura: Quis enim de pœnitẽtiæ fructibus, quis de gratiæ profectu ſolicitus foret, ſi certò ſe iuſtificationem, Deiq; gratiam eſſe conſequutum perſuaſum haberet? Quamobrẽ quod conſideratiores Patres & Domini nonnunquam faciunt, vt gratiam ſuam erga filios & ſeruos diſſimulent, nec eos omninò certos de ea eſſe velint, quò ſic illos in officio contineant, ne ſi nimium de ea ſint ſecuri, negligentiores reddantur idem erga ſeruos, creaturaſque ſuas Deum facere, credi rectè poteſt.

Buce. Brẽtio contradicit de certitudine gratiæ. In cap. 3. Matth. 4.

Buce. Luthero doctrina & linguarum peritia non inferior.

Phil. 2. vtiliter ignorat homo ſe in gratia Dei eſſe.

Meritò igitur dogma hoc veſtrum damnatum eſt ab Eccleſia, quòd homines naturâ imbecilles & ad malum pronos ad licentius peccandum inuitare videntur. Quam autẽ cauſam aliam eſſe dicimus, cur vt quiſque mortalium veſtrum hoc Euangelium amplectitur, ſtatim ſeipſo reddatur deterior, præter inanem iſtam, quam vos docetis fiduciam? Quid enim reſpondere vos docet Magiſter veſter Martinus Lutherus, ſi quem ex vobis aliquando pungit conſcientia propter peccata, quæ patrauit? Iubet his verbis vti, Quid peccatũ, peccatum: attamen ego ſum ſanctus: ſi ego probus non ſum, Chriſtus tamẽ eſt probus. Quaſi verò proptereà vos iam probos eſſe neceſſe nõ ſit, quia Chriſtus probus eſt? quaſi probitas illius etiã illi ſufficiat ad ſalutẽ, qui improbus eſſe perſeuerat? Nunquid autem tu diuerſum ab eo ſentis, quando negas nos propter indignitatem noſtram trepidare debere, ſed nullo meritorum noſtrorum habito reſpectu, ſolius Chriſti meritis niti dicis oportere? vt iam quoniam Chriſtus probus eſt, improbo cuiuis eſſe liceat, neq; tamẽ intereà de iuſtificatione, de gratia, deq; ſalute ſua dubitare fas ſit, quaſi Chriſtum, cùm in terris verſaretur, probum fuiſſe ſufficiat, & illius probitate confidere quiſq; debeat etiam improbiſſimus, quòd ſit æternam ſalutẽ conſequuturus. Quantam verò Brenti, commento hoc veſtro feneſtram ad omnem improbitatem aperuiſtis? vt mirandum non ſit, quòd idem ille dux veſter & anteſignanus queritur, poſteaquàm ſuum iſtud Euangelium prædicare cœpit, factos eſſe vos decies Sodomitis peiores. Fecerunt itaq; pro officio ſuo Patres in Concilio Tridentino congregati, quòd hanc

Contra inanem fiduciam hæreticorum.

vestram doctrinam anathemate condemnarunt, qua videbant homines sua sponte proclives ad scelera, magis etiam ad illa incitari. Rectè Sapiēs ille beatum esse pronunciat, qui semper est pauidus. Nam qui sine timore est, iustificari non potest. Contrà verò infelix est ille, quem vos, cùm hac inani vestra fiducia securum descendere facitis ad gehennam. Verùm de hoc satis: nunc vnde deflexit, eò redeat oratio.

Prouerb. 28. Eccle. 1.

Non omnia cōtineri in Scripturis, quæ sunt ad salutem necessaria, dum conatur demonstrare Petrus à Soto, profert vocem homousion, quam propterea reiiciendam esse censebant Ariani, quòd in Scripturis non contineretur, extra quas recipi quicquam debere negabant. Atqui sic fuit semper & est ad salutem necessarium credere, quod sit patri filius ὁμοούσιος, vt qui non credit, anathema sit à Christo & à corpore eius Ecclesia, nec vllam habere possit spem æternæ salutis adipiscendæ. Produxerat secundo loco Petrus Chrisma atq; vnctiones quæ adhibentur in Baptismo. Hic Brentius: Quid autem est, inquit, quod Asotus adiungat etiam Chrismata & vnctiones, quæ sint Baptismo adhibenda? Hoccíne est officium conciliorum? vt definiant quid præter ea, quæ Christus ipse instituit, Sacramentis sit addendum? Mirabor si has ineptias & hæc Asotica exempla sui ipsi Prælati non rideant, cùm scriptores eorum doceant, hæc ad substantiam Baptismi non esse necessaria. Congregemus igitur concilia Prælatorum magno sumptu, nec minori periculo, vt constituantur aut non necessaria, aut puerilia spectacula. Sed de talibus cæremoniis tum tractabitur Deo volente, cùm illud Christi: Frustrà colunt me docentes doctrinas & præcepta hominum, explicabimus.

Brentius contra Chrisma & vnctiones quæ in Baptismo.

Responsio.

Imò verò Brenti, Conciliorum hoc est officium, vt non solùm de doctrina religionis, verùm etiam de ritibus cognoscant, quos vel in Sacramentorum administratione, vel in diuinis officiis adhiberi oporteat, vt qui sint Apostolicę traditionis, qui nō sint: quos deceat, quos non deceat seruari, planū fiat omnibus. Quamobrē ante mille ducētos plùs minùs annos in Arausicano primo concilio definitū fuit, vt vngerentur Chrismate baptizati. Quin & in posterioribus Conciliis, Lugdunēsi, Valētino, Beluacēsi, Martini Papę, multæ sunt editę constitutiones de Chrismate, quas recitat Gratianus. Neq; tibi mirū hoc videatur Brenti, cùm etiā Apostoli de rebus non maioris momēti, nimirū vt abstineretur à cōtaminationibus simulachrorū, & suffocatis, & sanguine, si statuerent aliquid in concilio, se facturos operæpretium existimauerint. Intereà tamen fatemur verum esse, quod scribis, ad substantiā Baptismi non esse necessarium vngi chrismate. Cæterùm ad salutē fidelium necessarium est, non contemnere, quæ præcepit Ecclesia. Sit infans aliquis vel adultus etiam, qui de vita periclitetur, non est ad manum Chrisma, si nihil aliud quàm aspergatur aqua, cùm accesserit verbū ad aspersionem hanc, iam est baptizatus, nec ei quicquam deest, quod ad substantiam Baptismi pertinet: ad quam adeò chrisma non est necessarium, vt ne Sacerdotis quidem in Baptizando ministerium, si fortè qui baptizandus est, ei vitæ periculum imminet, nec Sacerdotis haberi copia possit, sit necessarium: & æquè pro baptizato talis habeatur, qui sit à fœmina, cùm vrget necessitas, atque si sit à Sacerdote baptizatus, nec iterari baptismum liceat. Neq; tamen ideò non grauiter peccat, si quis nulla necessitate cogente, malit à Laico, quàm à Sacerdote baptizari. Non minùs autem & ab illo peccatur, qui sciens, prudensq; per contemptū Chrismatis vsum prætermittit.

Cap. 1.

De consecrat. di. 4. cap. Si quis voluerit, cap. 1. Si quis de alio cap. 2. omni tempore. Act. 15. Aliud est contemnere, aliud ex causa omittere cæremonias Ecclesiæ.

Vis autem scire, quantum sit hoc peccatum? quem tibi potissimum proferemus, cuius testimonium aliquod apud te pondus auctoritatis habeat? Cupiebas non ita pridē dari tibi Damasum. Vis autem hunc tibi demus? Audi quid ille scribat ad Aureliū Carthaginensem Episcopum: Violatores, inquit, canonum voluntarij, grauiter à sanctis Patribus iudicantur, & à Spiritusancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur, quoniam blasphemare spiritumsanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt. Talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritum sanctum. Audísne, quantum hic facinus esse iudicet, non Chrismatis vsum omittere, quod vrgente necessitate sine crimine fieri potest, sed proteruè contra canones Ecclesiasticos venire.

Proteruè contra Canones Ecclesiasticos venire est Spiritumsanctū blasphemare.

Ecce autem quo tempore locum hunc tractabamus, venit in manus nostras liber Brentij contra hunc ipsum virum venerabilem Petrum à Soto scriptus. Cui titulum hunc fecit, Apologiæ Confessionis VVirtembergensis pericope secūda. Deum immortalem, quàm est effrenis in hoc homine cōuiciandi libido, & plus quàm scurrilis dicteriorū, sannarumq; petulantia? Quæ autem est hæc Euangelij docendi tam non Euangelica ratio? haud aliter is libellum hunc suum scommatis, conuitiis, calumniis parum Christianis impleuit, atque solent ij, qui capos aut fasianos infarciūt aliis. Ab his incipit, per hæc pergit, in hæc desinit. Erit autem quisquam, qui possit animo suo imperare, vt credat hæc à Christi, & non à Satanæ potiùs Spiritu esse profecta? Commendata mihi fuit à quibusdam Brentij modestia: cæterùm in hoc suo scripto tam longè ab ea videtur abesse, quàm qui longissimè. Furere dicas hominem, non dicere vel scribere. Quàm iocularitér in eo Chrisma tractat? quos risus excitat lepidis suis fabellis recitandis? Quàm procaciter insultat sæpè venerabili viro Petro à Soto? quàm

De secundo Brentii scripto Apologetico.

quàm petulanter etiam in sanctos Patres iam vita functos debacchatur? Mimum quendam cùm agere dicas, non Theologum, vt ego satis mirari non possim, si quisquã est mortalium, qui modò non sit ab omni prorsus pietate, grauitateq; remotus, qui tali homine Theologo malit vti, quàm ludione. Sed quale Euangelium, tales Euangelistæ, sicut veteri iactatur prouerbio: Similes habent labra lactucas. Vnde autẽ Lutheri discipulũ agnoscere liceret? Nobis verò nõ est hoc loco propositũ de Chrismate multa scribere, & ad insulsas hominis cauillationes respõdere: sed quin strictim, breuiterq; de nõnullis agamus, tenere nos nõ possumus.

Ac fatetur hoc initio Brentius ipse, Chrismatis vsum in Baptismo à nõnullis scriptoribus & Conciliis celebratum, & in Ecclesia post diuulgatum Euangelium solenné fuisse. Verùm negat hoc modo, hoc consilio traditum Ecclesiæ, quo eum Ecclesiæ scriptores obtrudunt. Scilicet melius exploratũ habere potest hesternus hic homo, quo modo, quóue consilio sit Ecclesiæ Chrisma traditũ, quàm illi prisci sancti Patres, qui temporibus Apostolorũ proximi fuerunt, à quibus illud per manus Episcoporũ inuicem succedentium traditum esse dubium non est, quamlibet reclamet Brentius. Qui ferri tamen posse posteà Chrismatis vsum scribit, verùm illud ferri nõ posse, quod Petrus à Soto vociferetur, eos qui non vtantur Chrismate, ab vnitate Ecclesiæ recessisse, & esse Schismaticos & Ecclesiæ hostes. Atqui non Petrus ita censet Brenti, verùm Christus ipse. Vis audire Christi sententiam hac de re? Qui non audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi tanquam Ethnicus. Si sunt Ethnici in Ecclesia, erunt etiam in Ecclesia, qui Chrismate non vtuntur: quos tamen nemo propterea iudicat alienos ab Ecclesia, quòd non vtuntur Chrismate, cùm accidere nouum quam possit, vt omittatur Chrisma sine crimine, sed quòd Ecclesiam non audiunt, quòd prudẽtes & scientes ex incredibili quadam arrogantia, legumq; Ecclesiasticarum contemptu, cõtra ea venire audent, quę sunt vnanimi totius orbis Christiani consensu recepta, perpetuoq; tot seculorum vsu comprobata, hoc est, quamobrem ab Ecclesia censentur alieni. Quid quisq; credat, quid in pectore suo clausum quisque gerat, scire potest nemo, pręter eum solum, qui corda scrutatur & renes, cuius oculis etiam ea nuda sunt & aperta omnia, quæ sunt nostri cordis intima. Cæterùm homo, sicut scriptura dicit, non videt, nisi ea quæ patent, quæ sub aspectum cadunt, ex facie iudicat, ex ritibus istis externis pronunciat. Obseruat aliquis ritus, quos per orbem Christianum vniuersum obseruari videmus ab omnibus, quicunq; Christiani censeri volunt, nihil iam impedit, quominus inter Christianos, & Christi corporis Ecclesiæ membra numeretur. Nam quæ sunt in animis hominum recondita, Deo iudicanda relinquimus. Quod si verò sit aliquis, qui non modò non obseruat, verumetiam fastu quodam intolerabili reiicit & aspernatur, quicquid est rituum, quibus homines Christiani fidem suam erga Christum orbi testatam faciunt vniuerso, non habet is iam, cui potiùs imputet, quàm sibipsi, quòd pro Schismatico habetur, quòd inter Ecclesiæ membra non censetur, quòd inter Christianos non numeratur. Omnes Christiani iã inde à mille quingentis annis, præter Baptismi & Eucharistiæ Sacramentum, duobus etiam his signis visibilibus se ad Christum crucifixum pertinere, & eius membra esse testari voluerunt, Chrismatis vsu, & crucis signo, quorum vno de Christi nomine, altero de Christi cruce se gloriari, nec in alia sibi re, quàm in Christo pro se crucifixo placere, ex illo pendere, in illo spem suam & fiduciam omnem collocatam, in illo rerum suarum omnium pręsidium constitutũ habere, publicè profitentur. Hęc signa si quis respuit, quid aliud is de se suspicandi præbet occasionem, quàm quòd neq; cum nomine, neq; cum signo Christi crucifixi commune quicquã habere velit, quòd eum & nominis & crucis Christi pudeat? Cuius vt minimè pudere, quin etiam vt in ea se gloriari Christiani demõstrarent, ipsam frontem, quæ pudoris & verecundiæ sedes est, & Chrismate vngendam, & identidem cruce signãdam esse duxerunt, vt in quo membro erubescitur, ibi figeretur, vnde non erubescitur, imò gloria potius omnis quæritur.

Sacri chrismatis vsus contra Brentium defenditur.

Matth. 18.

Hier. 17. Heb. 4. 1. Reg. 16.

Schismaticũ est, solennes Ecclesiæ, probatosque ritus aspernari.

Quid nos doceant chrismatis vsus, & crucis signum.

Quamobrem nihil est Brenti, quòd ita grauiter feras, vos pro talibus haberi, quales vos ipsi facitis. Ab Ecclesia Dei vos ipsos præciditis, altare contra altare erigitis, cathedram cõtra cathedram constituitis, veteres ritus abrogatis, nouos instituitis, non à priuata vnius alicuius ex priscis illis Doctoribus sententia, sed à communi omnium opinione totius Ecclesiæ consensu comprobata, discedere vobis fas esse ducitis, vt ita vos non solùm à nostri temporis, quæ tamen diuersa non est, verumetiam ab illa, quæ fuit Apostolorum prisci temporis Ecclesia, in qua fuerunt præclara illa lumina, Hieronymus, Augustinus, Cyprianus, Basilius, Chrysostomus, Ioannes Damascenus, Theophilactus, & alij multi viri sancti, esse separatos doceatis. Et intereà molestè fertis si quis eo nomine vos appellet, quod nõ modò scripta vel dicta, verumetiam ipsa facta vestra vobis imposuerunt.

Vnde schismatici hodie dignoscantur.

Sed quæ est frons tua Brenti, qui Chrismatis vsum tanquam impium, Augustini quoque conaris auctoritate damnare? cùm non ignores quàm sæpè, quàm honorificè, quàm multis in locis vnctionis istius meminerit. Dixit is de veteribus Sacramentis, non esse sopitos cineres eruendos, quin ea cum honore sepulta à Christianis omnibus irreparabiliter esse deferenda. Num autem in tota illa epistola vel verbo Chrismatis facit mẽtionem? De circuncisione, sabbato, capitis rasione, tum de sacrificiis veteris legis loquitur ibi Augustinus, atq; hęc sunt,

August. contra Brentium vindicatus.
Ad Hier. epi. 19.

quæ censet irreparabiliter esse deferenda: cęterum sicut manuum impositionem, sic & Chrismatis vsum in Ecclesia retinendum Apostoli censuerunt. Sed vos iam pridem Brenti depuduit, cùm de eorum esse numero videamini, quos dixisse scribit Propheta: Posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

Esa. 28.

Pius vsus Chrismatis, & ab omnibus retinedus.

Neque verò nos vel in Chrismate, vel in signo crucis nostræ salutis spem collocamus: verùm in solo Christo crucifixo, quem signis istis visibilibus denotamus: quamobrem etiam absque signis his fieri posse credimus, vt salutem aliquis æternam consequatur. Verùm si, quod vos facitis vsum eorum, aliquis contemnat, eum in Spiritumsanctum peccare, à sanctis Patribus docti persuasum habemus. Nam vt demus hoc, quamuis ritè fieri posse non credamus, quòd hæc visibilia signa, vel vsus eorum potius rectè posit abrogari, non tamen hoc vnius alicuius priuata, verùm publica totius Ecclesiæ auctoritate factum oporteret. Nunc autem cùm vnus aliquis hoc sibi per summam superbiam arrogat vt suum ipsius priuatum sensum totius Ecclesiæ sensui & consensui præferendum esse iudicet, quid de eo aliud existimari rectè potest, quàm quòd sit singularis, sit schismaticus, sit hæreticus? cùm qui tali præditus est ingenio, non quod omnibus, sed quod seorsum & sigillatim sibi videtur, id sentiat, à reliquo cœtu fidelium se præcidat, denique diuersam quandam sententiam eligat ab ea, quę totius est orbis Christiani.

Quid Catholicis Brentius affingat, in Chrisma contumeliosus.

Sed factus iam tandē mitior Brētius, vel vi potius veritatis coactus, Tolerabile esse, inquit, si in Baptismo, in Pontificali confirmatione, & in aliis sacris adhiberetur Chrisma simplex, & nulla incantatione sordidatum, ac vsus eius permitteretur liber. Nunc autem hoc intolerabile ac detestandum est, quòd non solùm vsus eius tanquam ad salutem necessarius exigatur: verùm etiam non adhibeatur in vsum, nisi magicis execrationibus turpificatum. Quæ est hæc istius incircuncisi Philisthæi blasphemia, qui verba Dei magicas execrationes vocare non reformidat? Verum hoc Euangelium eiusmodi gaudet leporibus. Nam non multū dissimilibus verbis vtitur, quādo de illa formula verba facit, qua nos vti Christus in baptizando voluit. Sic istorum lingua nihil esse potest impurius.

Patres pro Chrismate cōtra Brentium testantur Dion. cap. 7. Hierarch. Eccles.

Quibus autem contumeliis non afficit & Clementē & Dionysium, & sanctos alios Pontifices, quos omnes fictitios esse vult? Cuius rei nos contrarium docere possemus, nisi pigeret in iis rebus diutius immorari, quæ præsentis instituti non sunt. Reprehendit Brentius Dionysiū, quòd scripserit is, diuinos duces nostros, quos nos Apostolos interpretamur, hanc vnguenti consecrationem tanquam eiusdem ordinis, & eiusdem efficaciæ cum sacris cæremoniis. Synaxeos, iisdem vt plurimùm figuris & mysticis dispositionibus, ac sacris benedictionibus constituisse. Sed si qui scripsit hæc, fictitius illi Dionysius videtur, num Augustinū quoq; dicet esse fictitium, qui scriptum reliquit in eo libro, quem edidit contra literas Petiliani, quod in genere visibilium signaculorum, Sacramentum Chrismatis sacrosanctum est sicut Baptismus? Num fictitium esse dicet hoc vetustiorem etiam Cyprianum, qui cum aliis multis ad fratres quosdam suos scribens, primū de aqua Baptismi sic loquitur: Oportet mundari & sanctificari aquam prius à sacerdote, vt posit Baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere. Et paucis interiectis: Vngi quoq; necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiā posit. Porrò autem Eucharistia, & vnde baptizati vnguntur, oleum in altari sanctificatur. Sanctificare autem non potuit olei creaturam, qui nec altare habuit, nec Ecclesiam. Vides quemadmodum Cypriani verba non multùm ab iis, quæ scripsit Dionysius, dissidere videantur? Simul & illud ex iis cognoscere potes, non vngendi solùm, verumetiam aquam Baptismatis, & oleum Chrismatis consecrandi, quàm vetus fuerit institutum. Qua de re sic etiam ab Ambrosio scriptum est: Vidisti aquam, sed non omnis aqua sanat, sed aqua sanat, quæ habet gratiam Christi. Aliud est elementū, aliud cōsecratio, aliud opus, aliud operatio. Non sanat aqua, nisi Spiritussanctus descenderit, & aquam illam consecrauerit. Ac nonnullis interiectis: Vbi primùm ingreditur Sacerdos, exorcismum facit, secundò super creaturam aquę inuocationem: posteà & precem defert, vt sanctificetur fons, & adsit pręsentia Trinitatis æternæ. Augustinus quoque, Benedicimus, inquit, aquā Baptismatis & oleum vnctionis. Basilius itidem: Consecramus aquam Baptismatis & oleum vnctionis. Et horum æqualis Sulpitius, quemadmodum diuus Martinus oleum benedixerit, commemorat, vbi simul & exorcismi meminit, dialogo tertio, de vita diui Martini. Quorsum autem attinet reliquos omnes proferre? cùm Apostolorum hanc esse traditionem, vt primùm cōsecrentur aqua & oleum, deinde baptizentur homines & vngantur, tam sit ex veterum Scriptorum consentienti testimonio perspicuum, vt de eo dubitari fas non sit? Quòd si liber extaret, quem Ignatium scripsisse de Traditionibus Apostolorum narrat Eusebius, inde verò certo certius ita se rem habere cognoscere liceret. Porrò qua forma cōsecrari fuerit solitus fons Baptismatis, vel oleū Chrismatis, nō satis cōstat ex veterū scriptis. Intereà quæ nobis in Pontificali Rom. præscripta est, ea rectè vtimur.

Au. li. 2. cap. 108.

Cyp. epist. 12. li. 1.

Consecratio aquæ Baptismatis & olei Chrismatis. Am. li. 1. de Sacramentis cap. 5.

Aug. li. 15. de Trinit. cap. 26. Basilius ad Amphilochiū, cap. 27.

Arrogātia Brentii qui se toti veteri Ecclesiæ opponit.

Et admirabilem Brentij fastum & arrogantiam execrari satis non possumus, qui quod tanto consensu tot sęculis ab vniuersa receptum est Ecclesia, non magis Latinorum quàm Græcorum, non Occidentis magis quàm Orientis, tot sannis tam scurriliter exagitare non vere-

veretur. Scilicet si quid inesset in ea re vitij, quòd exorcizatur & consecratur aquæ, salis, & olei creatura, iuxta receptum tot seculis Ecclesiæ morem, ignorassent hoc illa præclara orbis totius Christiani lumina, Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, Basilius, Chrysostomus, vt nihil intereà dicam de Clemente & Dionysio: nec fuisset hoc tanto temporis interuallo mortalium cuiquam reuelatum, nisi nunc demum filiis istis desertoribus: qui quamuis de spiritu se iactent, nihil tamen aliud quàm caro sunt? Et indicant hoc eorum libri, quibus tam procaciter insultant, tam petulanter conuitiantur, tam scurriliter sannis & dicteriis in quosuis ludunt, nullo minùs eos, quàm Dei spiritu agi. Sed nolumus esse longiores in Chrismatis vsu defendendo: ad institutum redeamus.

Profert aliam scripturam Brentius: Vos dixi amicos, quia omnia quęcunq; audiui à Patre meo, nota vobis feci. Ac subdit: Quæ autem Apostoli acceperunt à Christo, ea vulgauerunt prædicatione sua in toto orbe terrarũ, & tradiderunt ea posteritati scriptis suis. Manifestum igitur est, quòd omnia, quæ ad salutem cognitu necessaria sunt, in scriptis Propheticis & Apostolicis contineantur. Profert è regione Petrus ex epistola ad Timotheum: Quæ audisti, inquit, à me per multos testes hæc cõmenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Non dixit, inquit, quæ scripsi vel scripto tradidi, sed verbo tantùm, quæ audisti. Non dixit: Tu commenda monimentis literarum, sed hominibus fidelibus. Lex Euangelica magis est cordibus indita Spiritusancto interiùs docente: Docebit vos omnem veritatem. Apostoli huic Spiritussancti interiori instinctui innixi sunt. Vnde Paulus: Epistola estis Christi, ministrata & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Quare iniuriam facit dignitati Euangelicæ & Apostolicæ, & apertè imponit, qui docet: Apostolos scripto tradidisse cuncta, quæ verbo docuerũt, & acceperũt à Christo. Addit in scoliis: Mirandum est, quòd tam audacter hoc asseratis & tam facilè, meritò eadem facilitate contemnendum. Nam primùm constat, non omnes Apostolos scripsisse, & tamen prædicarunt omnes. Deinde neq; ipsi qui scripserunt, probantur omnia scripsisse, imò Paulus apertè contrariũ dicit ad Timotheum, vt habes in assertione Catholica ex opposito. Et testatur Dionysius, Eusebius, & antiquorũ plurimi pauca esse scripta ab Apostolis. Neq; Christus pręcepit vnquam eis, vt scriberent, sed prędicate, inquit. Et quàm indignè sentit de animis hominum, de Ecclesiæ firmitate, de operatione Spiritussancti, qui non putat solidius & firmius teneri posse, quæ cordibus mandantur fidelium, dicẽte Paulo: Hæc cõmenda, &c. quàm quæ membranis aut tabulis. Deniq; Euangelica lex, testante Ezechiele Propheta non scripta, sed indita est cordibus, nec ad eius essentiam pertinet scriptura aliqua. Quanto enim tempore sinę scriptura Euangelica lex fuit annunciata? Imò vt antiquissimus Iræneus diligentissimè & verissimè considerauit vsque hodie ad omnes Barbaros sine scriptura est lex Euangelica. Neq; enim quicquam Apostoli ipsis scripserunt. Sicut enim Græcè loquens aut Hebraicè non loquitur Barbaris, ita iisdem linguis scribens: Ordinationi enim, inquit, assentiunt multæ gentes Barbarorũ, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, &c. Hæc à Petro scripta & apertiora sunt, & veriora, quàm vt refelli queant.

Ioan. 15.
Non omnia contineri scripturis, vt vult Brẽtius.
2. Timo. 2.
2. Corinth. 3.

Quid igitur Brentius? cùm videat se nihil habere quod contradicere posſit, incipit nobis narrare lepidam fabellam de Synodo Monialium. Ludit etiam elenchis quibusdam sophisticis. Monachus Dominicaster portẽtum in rerum natura, quia simul est albus & ater, sed portentum est generis neutri, igitur & Monachus. An non lepidum scurrã agit hic Theologus? Sed quid faceret, cùm sibi sic occlusum os esse videret, vt quod cõtra mutiret, nõ haberet? Postea tamen, ne nihil dicere videretur, non se loqui dicit de literis & syllabis, siue in membrana, siue in papyro scriptis, sed de sententia, quę iis literarum & syllabarum notis significatur. Quid autẽ hoc ad rem, de qua agitur? Docet posteà: Easdem res manere, siue voce nuncientur, siue literis mandentur: quòd productis Scripturarum exemplis ex Genesi, Exodo, Deuteronomio, planum facere conatur. Verùm & hoc quid ad Rombum? Quærit deinde, Num Moses scribendo legem & Euangelium suscepit vanum laborẽ, quippè qui cœlestem vocem mandauerit membranis rei fragillimæ? Quasi verò dixerit hoc Petrus, aut quasi quisquam sit homo Christianus, qui vel Prophetas vel Apostolos reprehẽdat, quod legem & Euangelium literarum monumentis consignarint. Non de hoc agitur Brenti. Verùm cùm dixisset Petrus, quòd apertè imponit hominibus, & eos decipit, qui docet Apostolos scripto tradidisse posteritati cuncta, quæ verbo docuerunt, hæc illius à te sententia refutanda: simul demonstrandum erat, quòd nihil docuerint, quod non scripserint. Nunc tu de alliis loqueris, cùm ille de cœpis verba faciat.

Ridiculus in respondendo Brentius.

Tandem videtur aliquid velle dicere: Euangelium, inquit, quod prædicauerunt Apostoli, non voce tantùm vulgatum est, sed erat anteà in Scriptura prophetica cõprehensum, & iam tum mandabatur literis Apostolicis. Quid autẽ Brenti, si prius fuit Euangelium de Christo, quàm non modò scriptura, verumetiam vlla literarum esset cognitio? Inter primum hominem & Mosen, qui primus legem scripto mandabat, duo millia, treceti, septuagintatres anni intercessisse creduntur, num toto illo tempore nullum fuisse putas Euãgelium? At vt demus tibi,

Euangelium ante scripturam omnem fuisse.

tibi, quod in scriptura prophetica comprehensum anteà fuerit Euangelium, quàm prædicassent Apostoli, num Euangelium illud fuit de eo, qui iam venerat, & non potiùs de venturo Christo? Sunt graues auctores, qui totis sedecim annis negãt fuisse Scripturam vllam de eo, quòd Christus venerat in hunc mundum, vt saluos faceret peccatores, deq; rebus ab illo gestis, quæ per omne tempus id voce tantùm prædicabantur ab Apostolis.

Euãgelio scripto caruit Ecclesia primitiua, 16. annis.

Docet postea Brētius, quo cõsilio fecerit Spiritussanctus, vt scripto mandaret Euangeliũ: quasi verò sit quisquã qui consiliũ hoc Spiritussancti reprehendat. Profert paulò pòst cõciones aliquot Apostolorũ, quibus auctoritas & maiestas scripturæ sacræ cõmendatur. Quasi de dignitate illius detractum aliquid quisquã cupiat. Sic ille cùm extra rem dicat omnia, nullũ tamẽ facit dicendi finẽ. Quorsum enim attinet cõgerere tot Scripturarũ loca, quibus vsi fuerunt Apostoli: quasi verò sit aliquis, qui neget Scripturarũ testimoniis aliquid rectè probari posse? Imò quoties Apostoli de Christo sermonẽ habuerũt, ad Iudęos pręsertim, necesse fuit vt eũ Prophetarũ oraculis cõfirmarent. Cæterũ cùm de Synaxi loquitur Paulus, quas adfert scripturas: Ego enim accepi à Domino, inquit, nõ legi in hoc aut illo. Nihil igitur adfert præter traditionẽ acceptã à Christo. Quòd in Ecclesia mulieri docere fas nõ est, quòd nudo capite vir, velato mulier orare debeat, quòd Episcopũ vnius vxoris virum esse oporteat, quibus docet scripturis? Quin ille ne rationẽ quidẽ adfert vllã, sed solam contradicẽtibus cõsuetudinem opponit: Si quis, inquit, videtur cõtentiosus esse, nos talem consuetudinẽ nõ habemus. Et alio quodam loco dicit: Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum.

1. Corinth. 11.
1. Tim. 3.
Etiam à sola consuetudine Paul. ratiocinatur.
1. Corinth. 11.
1. Thes. 4.

Nemo pius reprehendit Brenti, si quis ad scripturas appellet: nos verò laudamus id, quin & facimus ipsi. Verùm si scriptura sit ambigua, si diuersæ vel contrariæ nonnunquã illius interpretationes proferantur, quæso quid facere tum oportebit? Tu scripturã hoc sentire vis, mihi contrariũ verius esse videtur: vnde veritas nobis erit elicienda? Verbi gratia, de tribus nunc verbis valdè cõtrouertitur, Hoc est corpus meũ, quorũ quẽ tu sensum esse velis, fateor me non satis intelligere. Nam affirmas tu quidẽ in cõfessione tua, quin & aliis quibusdã scriptis tuis, quòd verũ corpus & verus Christi sanguis in Eucharistia distribuatur, sed quòd realiter & substãtialiter ibi sit verum Christi corpus & sanguis, nusquã expresse quod quidem ego legerim, scribis. Quin cùm ita de pane dixisse Christum asseris, Hoc est corpus meum, sicut ab Ezechiële de vrbe Hierusalẽ in latere descripta dicitur: Ista est Hierusalem, non obscurè significare videris, quòd sis in Sacramentariorũ partes propensior. Qui sicut in latere illo non fuit realiter vera ciuitas Hierusalem, sed illius figura tantũ & imago, sic in Eucharistia negant esse realiter verum corpus Christi, sed illius figuram tantũ. Itaq; sicut in aliis nonnullis, ita & in hoc videris ab Augustana confessione dissentire, quæ substantialiter in pane contineri Christi corpus affirmat: si modò eo sensu prolata est de Eucharistia cõfessio, quem in Apologia sua Philippus adfert.

Sola Scriptura non dirimit omnes cõtentiones.

Brentius fauere videtur Sacramentariis, ca. 5.

Nunc igitur videamus quãta sit de tribus iis verbis inter eos qui Augustanæ, quiq; Tigurinæ sunt cõfessionis, disceptatio. Qui sunt Augustanæ confessionis, sicut iam dixi, tribus iis verbis hoc significari volũt, quòd panis verè, substãtialiter & realiter sit corpus Christi, quod in pane (sic enim illi loquũtur) præsens adest. Contrà, qui sunt Tigurinæ, secus illis videtur: nam cõcedunt illi quidẽ, quòd in Synaxi sit corpus Christi, verũ in signo tantũ efficaci, non autẽ substantialiter. Quanta verò de re, quàm est hęc ingens discrepãtia? Et certè pertinet ad salutẽ, vt de Eucharistia certã fidẽ habeamus. Quid igitur hoc loco faciẽdum? Doces tu Brenti, docuit prior etiã Lutherus, si qua videtur obscurior esse scriptura, quòd per minus obscurã aliam explicari debeat. Conditionẽ hanc accipiũt Sacramẽtarij. Sic, aiunt, dictũ est à Christo, Hoc est corpus meũ, sicut scriptũ est à Paulo: Petra autẽ erat Christus. Ecce faciunt Sacramentarij, quod vos docetis Brenti. Quorũ antesignanus hoc æuo nostro Caluinus negat in disceptationẽ venire Christi auctoritatẽ, quam vos quoq; similiter vt nos, illis obiicitis, sed verborũ duntaxat sensum, de quibus cùm disceptetur, Scripturã, quæ videtur obscurior, per minus obscurã aliam iuxta præscriptũ vestrum interpretatur. Num autẽ in eo vos acquiescitis? Minimè gentiũ. Imò panẽ substantialiter esse corpus Christi modis omnibus cõtenditis, & plurimũ ad salutẽ interesse, si hoc ita credatur, persuasum habetis. Quid ad hęc Sacramentarij? Sicut nunc tu doces Brenti, sicut anteà docuit magister tuus Martinus Lutherus, contineri dicunt in scripturis omnia, quæ sunt ad salutẽ necessaria: quamobrẽ nihil ad eas addi, nihil præter eas recipi dicunt oportere. Nam si necessariũ esset ad salutẽ credere: quòd in pane substantialiter & realiter sit corpus Christi, prouidisset proculdubiò Spiritussanctus per Apostolos & Euangelistas, quòd vbi Cœnæ Dominicæ faciunt mentionẽ, vocẽ hanc nõ prætermisissent. Vides Brenti, quemadmodũ vestris contra vos telis pugnẽt Sacramẽtarij? negãt addendã esse vocẽ, substantialiter, quòd ea sacris literis expressa non sit: intereà tamen addũt ipsi, quòd ibi sit in signo efficaci, cùm ne hoc quidẽ exprimant sacræ literæ. Quò igitur hoc rerũ statu cõfugiunt hi, qui sunt Confessionis Augustanæ? Quoniã aliò, nisi quò Catholici confugere solent: ad sanctos Patres, quos tamẽ quoties eorũ auctoritas à nobis producitur, reiicẽdos esse censetis: quoties verò vobis id expedit, multum apud vos valet eorum & Ecclesię totius consensus: cuius auctoritate potissimum pugnant vestri, non contra Sacramentarios

Quanta disceptatio de veritate corporis Christi in eucharistia.

Patrum auctoritas modò placet, modò non placet Sectariis.

tarios modò, verumetiam contra Anabaptistas. Qua tamen si Catholici contra vos vtantur, ferendum non esse putatis, nec eam valere vultis.

Proferemus & aliud exemplum, quo res fiat illustrior: Dixit Christus: Bibite ex hoc omnes. Tu Brenti ex, omnes, facis, non omnes: Nam excludis infantes, & Augustinũ reprehendis, qui cõmunicet infantes corpore & sanguine Christi. Bibite, inquis, ex hoc omnes, qui iudiciũ, quiq; rationes vsum habetis. Hîc meritò quiritabuntur Bohemi, non esse quicquam addendum ad Scripturas: contineri in illis omnia ad saluté necessaria: si visum esset Spiritui sancto, nemo particeps vt esset Eucharistiæ, nisi quia rationis compos esset, additurũ id in libris Canonicis proculdubiò fuisse. Cæterùm si sufficit infanti baptismũ suscepturo fides Ecclesiæ, cur non eadem illi sufficiat Eucharistiam percepturo? Porrò si quibus aliis, tum vobis minimè licet, vt infantes arceatis ab Eucharistia, qui fidem eos actu habere cõtenditis: quàm qui adfert ad hoc Sacramentũ, in eo nihil prætereà requiritis. Tum auté in primitiua Ecclesia dabatur infantibus Eucharistia, sicut ex Dionysio, Cypriano, Innocétio, Zosimo, Augustino, tum ex prouincialibus aliquot cõciliis liquet: quæ sub idipsum tempus infantibus dari desiit, cùm vos extincto Euangelio nullã fuisse vultis Ecclesiã. Ecce Brẽti, quemadmodũ & hi scripturis vrgent, à scripturis discedi nolunt, ad scripturas addi, prẹter scripturas aliquid recipi, nefas esse ducunt. Quid autem vos cõtra hæc? Equidem nõ video quid aliud, quàm Ecclesiæ auctoritatem obiicere potestis. Iam ergo non constare posse dogma tuum intelligis, quo vel apertas omnibus scripturas esse profiteris, vel sic omnia in illis ad salutem necessaria contineri asseris, nihil vt addi ad eas, aut recipi præter eas oporteat.

Quanta disceptatio de verbis, Bibite ex hoc omnes

De Eucharistia, sit ne danda infantibus.

Non sumus autem hi Brenti, qui quod abs te falsò nobis impingitur, auctoritaté scripturarum eleuare, diuinæq; legis Maiestate detrahere quicquam velimus. Nihil potest de ea dici tam magnificũ, quin maiorem etiam illius esse dignitatem asseramus: quæ tanta est, vt nullis verbis exprimi satis queat. Quid enim Dei verbo fieri potest excellentius? quod his libris, qui Canonici vocantur, mandatum esse libenter confitemur. Sed intereà tamen illud nec tu negabis, quòd sicut hoc nostro, sic & priscis illis seculis, ad scripturas Canonicas æquè semper hæretici prouocarũt atq; Catholici. Itaq; si detrahitur scripturis, sicut tu velle videris, quando dicitur, Mos est hæreticorum ad scripturas prouocare, quis magis illis detraxit, quàm ille magister vester, & hæreticorum nostri temporis dux & antesignanus Martinus Lutherus, qui adeò non veretur scribere quòd omnes hæretici Scripturæ præsidio nituntur, quodq; ex illis hæreses omnes originem duxerunt, vt ausus fuerit hoc etiam addere, Scripturam canonicam ad extremum hoc esse nomen consequutam, vt vocetur liber hæreticorum: quod nomen haud scio an quisquam illi tribuerit vnquam præter hunc magistrum, non nostrum, sed vestrum.

Plus deferũt scripturis Catholici hodie, quàm Sectarii.

Fingamus autem nunc verũ esse, quod tu scripsisse nescio quem narras: nam nomen non exprimis, ac fieri potest vt sit cõmentum tuum: Scripturas valere quantum fabulas Æsopi, si destituantur auctoritate Ecclesiæ. Cedo Brenti num hîc minus reuerenter de Scripturis loquutus est, quàm qui vocat eam librũ hæreticorum, cùm tamen nullorũ sit minùs quàm hæreticorum: est enim Catholicorũ propria, qui tot seculis in eius possessione præscripserũt. Et potuit illud tamen pio sensu dici, quem homo pius qui charitaté habet, quę non cogitat malum, ex iis verbis eliceret. Nam revera, nisi nos Ecclesiæ doceret auctoritas hanc scripturam esse canonicam, perexiguum apud nos pondus haberet. Tu ne eas quidem scripturas valere vis, quas non recipit canon Hebræorum, & vis, vt eius apud nos aliqua sit auctoritas, quam non reciperet canon totius Ecclesiæ? Cæterùm quæ Scriptura tanquam canonica semel est ab Ecclesia recepta, nomen ei tribuere, quòd sit liber hæreticorum, immanè quanta est hæc blasphemia? Verùm tu, dum te transuorsum rapiunt ira atq; odium, etiam quę piè dicta esse scis, in sensum impium detorques. Sed reliqua persequamur.

1. Corinth. 13.
Non Canon Hebræorum sed Ecclesiæ, scripturas facit Canonicas.

Produxerat in confessione sua Brentius locum ex Chrysostomo, Manifestauit temporibus suis verbum suum in prædicatione quæ credita est mihi. Hæc est prædicatio: Omnia enim Euangelium continet, & præsentia, & futura, honorem, pietatem, fidem. Omnia prædicationis verbo conclusit. Illustrauit hoc scholio suo Petrus: Euangelium, inquit, verbum est, sed non scriptura Euangelica. Vbi statim obserua, Chrysostomum hîc nihil de Scriptura Euangelij dixisse, imò magis de prędicatione tantũ loqui. Vestri verò Doctores, cõsuetudine illa, qua Euangelium ad scripturam semper referunt, ita cæcutiunt, vt vbicunque verbum, Euangelium audierunt, mox quasi Scripturam audiant, putant se triumphasse. Sed quis non videat quàm longè hæc diuersa sint? & quis non intelligat ex tantis testimoniis in assertione Catholica, multa tradita esse verbo, quæ non sunt scripta? Chrysostomus hîc inquit, Omnia verbo prædicationis conclusit, nihil dixit de scriptura. Testimonia verò quorum meminit, è regione sunt hæc adscripta: Primum Dionysij, Substantia Sacerdotij nostri scriptura sacra est nobis diuinitus tradita. Porrò huiusmodi plena venerationis eloquia dicimus, quæq; à beatissimis Patribus nostris, à quibus sacris mysteriis imbuti sumus, in sanctis ac Theologicis commendata sunt libris, ac prætereà quæq; ab iisdé sanctissimis viris sacratiore & purgatiore, & propinqua quodammodo cœlesti Hierarchię doctrina, sancti duces &

Ad Tit. hom. 1.
Aliud verbum Euangelii, aliud Scriptura Euangelica.

Dio. Eccle. Hier. cap. 1.
Apostoli pauca scripserunt, & multa sine scrip. tradiderunt.

præceptores noſtri didicerunt, ex animo in animum medio inter currente verbo, corporali quidem ſed quod carnis penitus excedat ſenſum, ſine literis transfuſa ſunt. E regione autem illius, Sine auctoritate ſcripturarũ garrulitas non habet fidẽ, collocauit Petrus teſtimonium Euſebij, cuius hæc verba ſunt: Venerabiles & Deo digni Apoſtoli Chriſti, cùm eſſent in omnibus puritate vitæ & animæ virtutibus clari, nõ magni pendebãt ſermonis ornatũ, &c. parui ducẽtes plures libros cõdere, quòd huiuſcemodi prędicationis aſſertio non argumẽto humani ſermonis, ſed adſtipulatione diuinæ virtutis indigeat. Poſteà dicit de Paulo, quàm pauca ſcripſerit. Sed & reliqui, ait, Domini diſcipuli, ſi qui ſermonẽ aliquẽ diuinitus inſpirati memoriæ reliquerunt, breuẽ hunc & ſuccinctũ eſſe voluerunt. Ad Hieronymi verò ſententiam hoc addit ſcholion: Hîc apertiùs nominat ſcripturã, reiiciamus ergo ex hoc verbo Traditiones Apoſtolorũ, ſi non habent auctoritatẽ ſcripturę. At verò Paulus iubet ſeruari tradita etiã verbo ſine ſcriptura: & Timotheo præcipit, quæ audiuit à ſe cõmendare fidelibus hominibus, non ſcribere. Benè autem dicit Hieronymus garrulitas ſed non grauitas Patrum teſtimonia ſcilicet eorum, quos Apoſtoli docuerunt, non auctoritas Eccleſiæ, non denique certa ratio. Hæc enim omnia fidem habent, etiamſi ea quæ aſſerũt, non ſint in ſcriptura. Eſt enim in ſcriptura, Eccleſiam eſſe columnam & ſi firmamentum veritatis, audiendos Patres, & obtemperandum rationi. Quicquid ſine iis eſt, garrulitas eſt: videat quiſq;, ne garriat in rebus tam ſeriis. Quorſum autem attinet omnia tranſſcribere?

Hie. ad Tit. c. 1. Euſe. li. 3. ca. 24. Eccleſ. hiſt.

2. Theſſ. 2. 2. Tim. 2.

Adfert autem & in Apologia ſuæ Confeſſionis Brentius nonnulla Scripturæ loca, quibus idipſum probare contendit. Sed qua de re tandem ita contendis Brenti? Num de eo, an ſcripturæ ſufficiant ad ſalutem? Ecce vel tædio tandẽ victi, cõcedimus tibi quod vis: quin etiam plus cõcedimus, quàm tu etiam poſtulare ſis auſus. Si nullas etiam ſcripturas viderit aliquis, eum ſalutem nihilominùs conſequi poſſe dicimus, dummodò ſi cætera propter intelligentię tarditatem aſſequi non poteſt, vel hoc ſolùm ſciat, quòd Ieſus traditus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, ac ineffabilis huius beneficij memor, redemptorem ſuum diligat, & propter eum proximo ſuo benè velit. Hoc qui fecerit, etiamſi quid contineatur, aut non cõtineatur in ſcripturis, neſcierit, nihil eſt quòd propterea de ſalute ſua dubitet. Idem enim ſentimus, quod ab Auguſtino ſcriptum fuit aliquando: Si propter eos ſolos Chriſtus mortuus eſt, qui certa intelligentia poſſunt, quæ ad fidem pertinent, diſcernere, penè fruſtrà in Eccleſia laboramus. Quodq; idem alibi dicit: Homo itaq; fide, ſpe, & charitate ſubnixus, eaq; inconcuſſe retinens, non indiget ſcripturis, niſi ad alios inſtruendos. Addimus & hoc, quòd qui talis eſt (quandoquidem propriũ eſt iſtud charitatis, vt ſubmiſſum reddat hominem, & ad parendum ſuperioribus promptũ & alacrem, nullam vt ab eis præceptorũ rationem exigat) quòd is de ſalute ſua multò certior eſſe poteſt, quàm qui inflatus ſcientia cõtemnit omnes præ ſe, nec quam audire iuſſit Chriſtus Eccleſiam, ei parẽre dignatur, niſi Scripturarum examina proferat.

Saluat charitas etiam ſine ſcripturæ ſcientia. Rom. 4.

Aug. epiſt. 102. ad Euodium.

Iam igitur & hæc eſt ſublata cõtrouerſia. Nam cùm tu Brenti, præfractior ſis, quàm vt de eo, quod ſemel tuendũ ſuſcepiſti, vel vnguem (quod aiunt) latum decedas: nos qui nõ de victoria conſequenda, ſed de veritate inuenienda laboramus, vltrò tibi plus etiam quàm tu poſtulas, largimur: quòd etiamſi quis neſciat, quæ contineantur in ſcripturis, modò ſciat Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum, ſufficit ei ad ſalutem. Ignoraſſe literas Antonium ſcribit Athanaſius: vocat eum nihilominùs columnã Eccleſiæ. Quẽ ita ſuos etiã admonuiſſe narrat: Confugite ad crucifixi legẽ, noſq; eius imitamini famulos: & hoc ſcientię ſine cõtenti, nulla deinceps ſecularis imprudentiæ argumẽta quæratis. Porrò crucifixi lex, quæ eſt alia, quàm charitas: Nam & crux illius quid aliud quàm charitatẽ, qua nos ille complexus eſt incredibili, deſignat: ad quã viciſſim hoc exemplo ſuo nos inuitat. Hanc igitur quiſquis habet, iam non ſolùm nouit, verumetiam impleuit legem vniuerſam: & eſt ad ſalutẽ æternam inſtructior, paratior, expeditior, quàm tu Brenti cum omni caterua ſodalium tuorum. Qui cùm ſcientiæ quadam opinione ſitis inflati, quandoquidem hac vnica crucifixi lege deſtituti eſtis, à Chriſto & à corpore eius Eccleſia pręciſi eſtis & ſeparati. Damus itaq; tibi plus quàm ipſe poſtulas, & clara voce pronunciamus, non ſolùm ſufficere Scripturas ad ſalutem, verumetiã ſi quis nunquam ſcripturas legerit, ac ne viderit quidem, nec quid in eis contineatur ſciat, dummodò ſciat Ieſum & hunc crucifixum, eiuſq; crucifixi legem obſeruet, iam eum noſſe omnia, quæ ad veram & æternam ſalutem cognitu ſunt neceſſaria, neque noſſe modò, quæ cognitu verumetiam habere prorſus omnia, quæ ſunt ad illam aſſequendam neceſſaria, de qua certus eſt, ſi legem obſeruet crucifixi, quæ verbo tantum vno continetur, & ſicut ſcribit Clemens Alexandrinus, abſque literis diſcitur, cùm ſit decretum ſpirituale ſcriptum in cordibus noſtris. Cæterùm hoc tibi nunquam concedemus, vt qui non credit ſanctam Eccleſiam Catholicam, qui non audit illam, qui non obedit Præpoſitis, qui non facit ea, quæ dicunt ſedentes in Cathedra à Deo conſtituta, poſſit ad ſalutem æternam peruenire, cùm eum apertè contra legem crucifixi venire conſtet.

Au. de doctrin. Chriſtiana li. 1. cap. 39.

Ath. in vita Antonii Magni.

Charitas lex crucifixi, quæ ſola homini ſufficere poſſit ad ſalutẽ.

Clemens.

Sed hac de re longiores eſſe nolumus. Iam enim ſatis multa de duobus capitibus his dixiſſe, clareq; demonſtraſſe videmur, falſum eſſe quod Brentius, verum quod affirmat Petrus à Soto.

Summaria repetitio de tractatis capitibus duobus.

Soto. Primùm etsi summa scripturæ totius & scopus, ad quem omnes in Christum credẽtes collimare oportet, neminem latere possit, cum vno tantùm verbo, eoq; claro, perspicuo & aperto contineatur, quod est Dilige, quo nihil esse potest lucidius, vt rectè dictum sit à Propheta: Pręceptũ Domini lucidum illuminãs oculos: non ideò tamen ita clara sunt in scripturis omnia, vt ad intelligendum obuia sint omnibus, cùm scribat de Pauli epistolis Petrus, quòd in eis multa sunt difficilia. Quod etsi nemo scriberet, clamat hoc tamen res ipsa: Quin istæ quoq; tam acerbæ nostri seculi de causa fidei contentiones, (vt interim de priscis illis taceamus, quæ non aliundè, quàm è scripturarum tam diuersis, & inter se pugnantibus interpretationibus exortæ sunt,) vel ipsa luce clariùs demõstrant, in plurimis scripturæ locis permultùm obscuritatis esse: vt dicere, nihil est in scripturis obscurum, non aliud esse videatur, quàm dicere, nil extra est oleam, nil intra est in nuce duri. Deinde, quamuis in genere contineãtur in scripturis omnia, quæ sunt ad salutem necessaria, cùm vnicum præceptum hoc, Dilige, de quo iam diximus, quod obscurum esse nemini potest, in Christum credenti sufficiat ad salutem, sunt nihilominùs etiam alia pleraque extra scripturam necessariò sic credenda, vt si quis contrariũ asseruerit, anathema sit. Cuius generis sunt (vt ne quid dicam de nostri temporis controuersis dogmatibus) filium & Spiritumsanctum eiusdem esse cum patre substantiæ, eiusdem potentiæ, ac per omnia illi æqualem: Mariam Deiparam non solùm Christiparam dici oportere, duas in Christo naturas, duas itidem esse voluntates & operationes. Quæ cùm in Scripturis nõ ita fuissent expressa, quin diuersum vel contrariũ potiùs ex illis Arius, Macedonius, Nestorius, Eutyches, Petrus Antiochenus, Sergius Constantinopolitanus docere conarentur, sic in Conciliis Oecumenicis, Nicęno, Constãtinopolitano, semel, iterum, & tertio habito, Ephesino & Chalcedonensi nobis credenda tradita sunt, vt nisi quis crederet, è cœtu piorum extorris haberetur. Hæc itaq; duo satis iam à nobis copiose tractata sunt, & error Brentij sic est omnium oculis euidenter expositus, vt nihil apud quenquam scrupuli iam residere persuasum habeamus. *Horatius.*

Nunc tertio & eo postremo loco dicendum nobis restat de eo, penes quos ius sit interpretandi dubia, si qua de doctrina religionis existant. Qua de re quamuis multa iam dixerimus in capite præcedenti, vbi, quorum sit munus de causa fidei cognoscere, satis copiose disseruimus: quoniam tamen visum est Brentio, idem nunc quoq; repetere, nobis quoq; quæ proferuntur ab eo refellere necesse est. Negat Brentius, ius interpretandæ Scripturæ esse penes summos Pontifices, quòd donũ interpretandæ Scripturæ non sit humanæ prudentiæ, sed sancti Spiritus. Quod probat producto loco ex epistola Pauli ad Corinthios de diuisione donorũ Spiritussancti: Qui cùm sit liberrimus, non est, inquit, ad certum genus hominũ alligandus, sed distribuit dona hominibus, pro suo beneplacito. Producit locum ex libro Numerorum, quo contendere vult, omnem populum prophetare debere, quem iam excussimus. Producit & alium ex libro Iudicum de Debora muliere, quę excitatur in Prophetam. Producit & tertium ex Amos Propheta, quòd is fuerit armentarius. Quasi verò priuilegia paucorũ legem faciant cõmunem, & propterea mulieres omnes & pastores armentorũ omnes debeant prophetare, quia prophetarunt Debora & Amos.

Argumẽta Brentii contra Pontificum potestatem in dubiis interpretandis. *1. Corinth. 12.* *Cap. 11.* *Cap. 4.* *Cap. 7.*

Contrà Petrus à Soto concedit hoc, nulli generi hominũ alligatũ esse Spiritumsanctum, à quo recta interpretatio scripturæ proficiscitur: quia tamen, inquit, vna omniũ Christianorum debet esse fides & vnica confessio, ne quisq; sensum suum sequatur, necessariũ est, vt sit publicum magisteriũ, & certi ministri, ad quos pertineat docere in Ecclesia. Inter quos cùm ordinẽ oporteat esse, non dubitamus ad summos pertinere, quæ inter alios de scripturæ sensu & fide dubia sunt, definire. Profert & ipse Pauli testimonia ex epistola ad Ephesios, quòd dedit alios Apostolos, &c. ex epistola ad Corinthios, quòd omnia honestè & secundum ordinem fieri debeant: ex epistola Ioannis: Non omni spiritui esse credendum.

Argumenta Soti contraria. *Cap. 4.* *1. Corinth. 14.* *1. Ioan. 4.*

Sed nos ne simus longiores, nec ex confessione Brentij, nec ex ea quam è regione collocauit assertione catholica Petri, plura verba recitabimus. De iis tantũ dicemus, quæ cõtinentur in hoc scripto Brẽtij, quod confutandũ suscepimus. Quæritur is remitti se à scriptura ad traditiones Apostolorũ. Ad quas autem, inquit, traditiones? num ad eas, quæ pugnãt cum Prophetica & Apostolica scriptura? quę iam cœlestibus testimoniis confirmata est? num ad eas, quæ scripturis sunt consentaneæ? Proferant igitur eas, & sinant eas exigi ad scripturã, num cum ea aut cõueniant aut pugnent. Nam vt cuiuis, quasuis nobis traditiones pro Apostolicis obtrudenti sine iudicio credamus, integrum nobis non est: & iubet Apostolos prouidere, ne quis nos seducat per inanem deceptionem secundum traditionem hominum.

De quibus dicturus auctor.

Mirari satis non possum Brenti, si tu credis Apostolos aliquid tradidisse, quod cum Prophetica, vel cum ea, quæ propriæ ipsorum est, Scriptura pugnaret: quos certum est eodem spiritu fuisse plenos, cùm per sermonem, quo vsi fuerunt, cùm per literas nõnulla traderent: quamobrem ipsi secum vel cum Prophetis pugnare non potuerunt. Cæterùm quod exigi vis ad scripturam traditiones quæ sunt illi consentaneæ, factum id est in plerisque Conciliis: vt iterum fiat necesse non est. Filium & Spiritumsanctum esse consubstantialem patri, Mariam Deiparam esse, non Christiparam tantùm, esse duas naturas, esse duas voluntates

An hodie traditiones ad scripturam exigendæ.

& operationes in Christo, traditiones fuerunt scripturis cōsentaneæ, quas tamē hęretici consentaneas esse illis negabāt. Exurgat nunc Seruetus aut Campanus vester, spargat in vulgus, non esse eas Scripturis consentaneas: num ea de re nouum celebrari concilium necesse erit? Quis ergo finis erit dubitandi? quid erit in fide nostra certum & stabile? Sed audi quod ab Augustino scriptum est: Licuit, inquit, loquendi & disputandi necessitate tres personas dicere, non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit. Si vis exigere ad scripturā, non inuenies alicubi in scriptura dici, tres personas: sed quia non cōtradicit scriptura, conuenire cum scriptura, & ei consentaneū esse visum est, si tres personas diceremus. Quod igitur satis fuit Augustino, satis esse debet cuiuis homini Catholico. Non sunt omnia seuerè nimis ad scripturam exigenda. Si non dicit scriptura, sufficiat quòd non contradicit.

Augu. lib. 7. de Triuit. cap. 4.

Neq; verò sumus hi Brenti, qui quasuis traditiones pro Apostolicis obtrudenti, sine iudicio credi velimus, sed hac in parte seruādum esse censemus, quod ab Augustino scriptum est: Illa autem, inquit, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruātur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata, atq; statuta retineri: Sicut quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cœlum, & aduētus de cœlo Spiritussancti anniuersaria solennitate celebrātur. Deinde enumeratis aliis multis de sumptione Eucharistię, de ieiuniis, sic tandem loquitur: Ad hæc ita respondeo, vt quid horum sit faciendū, si diuinæ scripturæ præscribit auctoritas, non sit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. Similiter etiam si quid horum tota die per orbem frequentat Ecclesia: Nam hoc quin ita faciendum sit, disputare insolentissimæ insaniæ est. Has ergo traditiones, quæ per totum orbem vnanimiter tot seculis obseruantur, quoniam vel ab Apostolis vel à plenariis Conciliis commendatæ sunt, violare nefas ducimus. Sed de iis suo loco.

Non quasuis traditiones recipiunt Catholici.
Aug. epi. 118. ad Ianua. cap. 1.
Cap. 9.

Queritur deinde Brentius, remitti se ad Concilia: & iterū quærit: Ad quæ obsecro? Ad posteriora & legitima. Cur ergo non etiam ad priora? Quia aliquoties errarunt, ideoq; aliquoties emendata sunt per posteriora. Sed quis nos certiores reddet, quòd & posteriora cōcilia non errēt? Si legitima sunt, fieri, inquiunt, nō potest, vt deserātur à spiritusancto. Priora concilia posterioribus esse nonnunquā emendata legimus apud Augustinū: quod autem Oecumenica cōcilia, siue quis plenaria dicere malit, legitimè cōgregata, in iis quæ ad fidem pertinent, aliquādo errauerint, nusquā legimus, nec vel factū esse, vel fieri posse credimus. Saltem vnum aliquod proferres Brenti, & eius errorem indicares, verùm sat scio, quòd proferre nullum potes: neq; enim id facere prætermisisses, si quem errorē in eorū aliquo reperire potuisses. Nisi fortasse vel Ariminense, vel Ephesinum secundum proferas. At ea non modò Catholici pro legitimis conciliis non agnoscunt, verùm ne vos quidem.

De Conciliis Brentius.
Responsio.

Sed audiamus lepidum scurram reliqua persequentem. Quibus ergo notis, inquit, cognoscemus ea esse legitima? si videlicet Romanus Pontifex legitimè electus & confirmatus conuocauerit Concilium, & primatem in eo locum habeat: Deinde si adiungantur illi Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, & reliqui Prælati, qui sunt ordinarij successores Apostolorū: postremò si cātauerint Missam de spiritusancto, & ieiunauerint aliquot diebus à summo manè vsq; ad horam diei sextam, aut Germanicorum horologium more, vsq; ad vndecimam seu duodecimam. Tali nimirum cœtui, præsertim si suis etiam Episcopalibus infulis ornati fuerint, Spiritussanctus deesse, nec quidem si velit, potest.

Brentii sermo scurrilis de Conciliis.

Piget me pridē ad hoc scripti genus contra leuissimū hominem descendisse, qui nihil Scripturis, nisi fortè extra causam productis: nihil agit solidis argumentis, verùm ludit tantū & lasciuit. Sed sic est hominū istorū ingenium: qui dici volunt Euangelici: nihil aliud apud eos quàm ludus esse religio videtur: quamobrē quæcunq; ad illam pertinent, omnia ferè tractāt perquàm ilocaliter. At intereà non desunt similes labris lactucæ. Quid autem? an non videtur scurra hic noster omnia Concilia deridere, quæ sunt à Catholicis vnquā habita? quæ nunquam aliter habita fuisse constat, quàm sicut iste per iocum hîc recenset. Semper enim eis præfuit Rom. Pontifex: cùm Ecclesiastica regula, sicut est in historia tripartita, iubeat nō oportere præter sententiā eius Concilium celebrari, cuius & Iulius, & Damasus & Athanasius meminerunt. Et fuit hoc etiā ante Nycænā Synodum ab ipsis Apostolis, sic vt Marcellus testis, institutum, vt præter auctoritatē Romanæ sedis nulla Synodus haberetur. Demus autem hoc, quòd Imperatores aliquando Synodum cōuocauerint, penes quos orbis Oecumenici totius fuit imperium: tamen qui si Catholici fuerunt, non fecerunt id nisi de Romanorum Pontificum sententia. Quin etiam ille hæreticus Imperator Constantius, per vim adigere Liberium Pontificem conabatur, vt acta Synodi Ariminēsis calculo suo comprobaret, quòd ea alioqui minimè rata fore perspectum haberet. Præsidebat igitur semper Pontifex Conciliis, sicut in superiore capite demonstrauimus, & eius latus ex vtraque parte cingebāt Patriarchæ, Archiepiscopi & Episcopi, quos pro legitimis in causa fidei iudicibus Ecclesia Catholica semper agnouit: quamobrem Episcoporum etiam concilia sunt vocata, sicut in confessione nostra Christiana ex Marcelli, Leonis, August. & aliorum testimoniis abundè nobis demonstratum est.

Responsio.
Romanus Pontifex Conciliis semper præfuit, li. 4 cap. 9.
In 2. Apologet.

Iam

Iam si nefas esse putat Brentius inuocare Spiritumsanctũ, quoties de causa religionis agitur, hic iam certæ videtur exorcistæ magis quàm refutatoris indigere. Quoties Apostoli conueniebant, vel ob hanc solam causam, vt Ecclesiæ ministros instruerent, orationes & ieiunia præmittebant, quibus placatus Deus gratiam suam impartiret. At huic lepido scurræ nostro ridiculum esse videtur, si quis vbi sempiterna salus agitur orbis totius Christiani, seriò velit diuinum auxilium implorare. De hoc genere dæmoniorũ, quo Brentius agitatur, dicit Christus, quòd non eiicitur nisi oratione & ieiunio: quamobrem nihil mirum est, si contra se dæmonium, quo Brentius agitatur, agi quicquam non patitur. Sed nec infulas intactas prætermittere potuit. Scilicet ita vestitum incedere præstat, vt secta sint omnia, vt sicut in veste, sic in animo quoq; ne sit quicquam integrum quàm decẽti habitu iuxta vetustissimum Ecclesiæ morem ornatum prodire? *Actor. 13.* *De infulis Episcoporum.*

Pergit Brentius: Non possum mirari, quod in tanto splendore Euãgelij Christi, & tot eruditissimis scriptis aduersus primatũ Rom. Pontificis in lucem editis, audeãt adhuc Asotici de suo primatu gloriari. Ego quoq; nõ possum satis mirari, quod in tam clara luce veritatis, & tot eruditissimis scriptis per Catholicos in lucẽ editis, quibus mẽdacia vestra pridem refutata sunt, audetis nihilominus vos Asotici manifestam veritatem oppugnare. Nuper adeò prodiit in lucem Nili nescio cuius liber, quem Matthias Flaccus Illyricus non est veritus serenissimo Regi meo dicare, quo conatur ille quidem, quamuis leuissimis argumentis, Romanæ sedi iurisdictionem in quatuor sedes reliquas Patriarchales abrogare. Sed intereà tamẽ quin sit Occidentalis Ecclesiæ totius Oecumenicus Episcopus, minimè negat. Cæterùm in Concilio Chalcedonensi legimus Pontificẽ Leonem Oecumenicũ siue vniuersalem Patriarcham appellatum. Sed in re perspicua nihil est necesse plura verba facere. *Nili liber ab Illyrico editus.*

Redit ad conuitia Brentius (iam enim ea pridem intermiserat) iterum & successionis meminit, ac videtur tandẽ scurræ personam deponere, serioq; rem agere velle. Itaque proposito Euangelij loco: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis petetis, & fiet vobis. Duo, inquit, exigit Christus ab Apostolis & successoribus eorũ, vt impetrent Spiritumsanctũ, & non errent: Vnum est, vt maneant in Christo. Hoc fit, si verè in Christum crediderint, & à Christo per peccatum vastans conscientiam, non exciderint. Alterum est, vt maneat in ipsis verbũ Christi, vt ministerio suo fungantur, non iuxta humana somnia, non iuxta ementitas traditiones, sed iuxta verba Christi, iuxta sacrã scripturã, quam Christus ipse nobis commendauit, & in manus tradidit. Quare nisi concilium Prælatorum manserit in Christo, & verba Christi in eo, nec est legitimum concilium, nec Spiritussanctus præstò adest, etiamsi omnes Prælati teneant loca Apostolorum, &c. *Ioan. 15. Argumentatio Brentiana.*

Si peccatores Brenti, à iure scripturæ interpretandæ excludendos censes, qui vestrum sine peccato est, is primus hoc sibi ius vendicet: sed magis etiã nos quàm vos à Christo, per peccatum vastans conscientiam, excidistis. Quamobrem si non erit fas cognoscere de doctrina religionis, nisi iis, qui sine peccato sunt, solius Dei propemodum erit ea de re cognitio: quod etiã in fine capitis huius tu velle videris, quò maiore cum spe impunitatis mentes hominum omni genere peruersæ doctrinæ imbuere queas. Quòd autem vis, vt fungãtur Antistites ministerio, non iuxta humana somnia, non iuxta ementitas traditiones, id æquum esse libenter concedimus, verbaq; tua sic interpretamur, quandoquidem ementitarum traditionum meministi, te veras non excludere, sicut nos, nõ modò non excludimus verba Christi, sacramq; Scripturam, verumetiam primas illi partes tribuimus. Non esse autem legitimum Concilium eorum, qui non manserint in Christo, fortassis aliquo sensu verè dici potest. Nam quos apertè cõstat à Christo discessisse siue capite, siue corpore, Concilium eorum non esse legitimum, certum est & indubitatum. Discesserunt autem à Christo capite, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, qui vel de diuinitate, vel de humanitate eius secùs sentiunt, quàm è scripturis docti sumus: quales fuerunt Arius, Apollinaris, Nestorius, Eutyches, Sergius, & alij nonnulli veteres hæretici: nostro verò seculo, Campanus, Seruetus, Suenckfeldius, & ex Anabaptistis quidam. A Christi verò corpore discesserunt, qui quamuis de ipso capite: Scripturis sacris consentiant, Ecclesiæ tamen vnitati non communicant: quales fuerũt priscis illis seculis, Iouinianus, Vigilantius, Pelagius, Donatus, & alij nonnulli: quales estis hoc nostro seculo vos Lutherani cum aliis quibusdam, qui è ludo vestro prodierunt. Si verò sic vis intelligi, non esse legitimum Concilium eorum, qui non mãserint in Christo, hoc est, quos iniquitates à Christo separauerunt, vix vllum fuit aut erit vnquam concilium legitimum. Nam si inter eos quos ipse sibi Christus duodecim elegit, vnus tamen fuit diabolus, qua ratione caueri poterit, quò minùs vbi tam frequens est Episcoporũ & Sacerdotum cœtus, aliquot etiam reperiantur diaboli? Non erit felicior neq; melior eorum congregatio, qui nunc in Christi nomine conueniunt, quàm fuit illorum, quos cùm præsens in terris adesset Christus ipse congregauit. *Responsio.* *Conciliũ eorum, qui à Christo, vel capite, vel corpore discesserunt, illegitimum. Aug. de vnitate Eccles. cap. 1.* *Nullũ vnquã concilium sine peccatoribus fuit. Ioan. 6.*

Sed audiamus ea, quæ dixit accõmodantem Brentium: Cùm Asotus, inquit, amandat nos à scriptura ad Concilia Prelatorum suorum, considera mihi quæso, à quanta luce in quantas tenebras, à quanta certitudine in quantam obscuritatem adducat. Non enim dubium *Scripturam non intelligi, nisi à piis Spiritusancto donatis, ait Brentius.*

est, quin sacra Scriptura non possit rectè ac verè intelligi, nisi ab iis qui spiritusancto sunt diuinitùs donati. Etsi enim impij possunt quædã scripturæ loca & præsertim iudicialia & moralia, adeoq; quæ ad legem pertinent, & quæ historica sunt, cognoscere: tamen quis sit verus finis legis, quid Euangelium de Christo sibi velit, quid Christus ipse sit, & quantũ in eo thezaurum per fidem habeamus, & quæ sunt id genus alia sacræ Scripturæ, non possunt nisi soli pij per Spiritum sanctum iudicare. Verum est Brenti, quod dicis sacram Scripturã non posse rectè ac verè intelligi, nisi ab iis, qui Spiritusancto sunt diuinitùs donati. Sed sunt nõ pauci, qui cùm sint vacui Spiritusancto intus habitante & sanctificante corda ipsorum, habent nihilominùs Spiritumsanctũ forinsecùs illuminantẽ & ponentem verba Dei in ore ipsorũ, si minus ad ipsorũ, saltem ad Ecclesiæ vtilitatẽ. Hoc est quod rectè docent Scholastici, præter gratiã sancti Spiritus gratum facientẽ, hoc est, sanctificantẽ homines, esse & alias gratias gratis datas, ad vtilitatẽ aliorum, de quibus in epistola priore ad Corinthios multa scribit Paulus. Sed & apud Matthęũ legimus, etiam eos quos vocat Christus operarios iniquitatis, non fuisse dono Prophetię, virtutumq; faciendarũ destitutos. Quod est autẽ aliud Prophetię donum, nisi donum interpretandi Scripturas, quod etiã operariis iniquitatis nõ deesse, testatur Euangelium? Quare falsum est, quòd negas, impios alia scripturę loca, quã quæ sunt vel iudicialia, vel moralia, vel ad legem pertinentia, vel historica, cognoscere posse. Sciunt etiam hi, qui sit verus finis legis: didicerunt ex Paulo, quòd finis legis Christus est ad iustitiã omni credenti: didicerunt ex eodem, quòd finis præcepti est charitas: sciunt igitur, quòd hæc est summa totius Euangelij, quòd Christum, qui finis legis est, de cœlo detraxit charitas, vt exẽplo suo nos ad charitatem inflammaret, quò, per quam viam ipse descendit ad nos, per eandem oportere nos ad ipsum ascendere, certum haberemus. Hoc nemo tam impius est, ex his dico, qui non sunt prorsus rudes Euangelicæ doctrinæ, qui nesciat, ac tãto magis est impius, quòd cùm sciat, quod Christi cõsilium, quæ summa sit Euangelij, quæ via sit ad cœlũ perueniendi, quamuis tamen alia via potius incedere vult, quam ea qua videt Christum incessisse, qui nobis via factus est. Et in hoc est impitas, non quòd nesciat, non quòd non intelligat, sic enim venia dignus videri posset, sed quòd sciens, prudensq; contra Domini sui voluntatem venit, quam etiã ob causam tantò pluribus & grauioribus plagis vapulabit. Scitis & vos Brenti, quòd hæc sit Euangelij summa, tantoq; maior est impietas vestra, quòd obliti viæ, cuius ipse nobis Christus dux fuit, quòd immemores Christianæ charitatis, quàm solam à Christianis exigit, quin ardentes ira, odio, maleuolentia, vos ab orbe Christiano separastis.

Responsio.

1. Corint. 12.
Matth. 7.
Etiam qui minus pii sunt, sensum aliquando scripturarum cognoscunt.
Rom. 10.
1. Tim. 1.
Quæ summa Euangelii.
Luc. 12.

Congerit posteà Brentius loca Scripturæ: Vsque in hodiernum diem idem velamen in lectione veteris Testamenti manet: Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non seculi huius: Nos non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui est ex Deo: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus, stultitia quippè illi sunt. Ex quibus colligit, Scripturã nõ posse verè cognosci nisi à spiritualibus. Atqui loquitur ibi Paulus de Iudęis & gentilibus, non autem de malis Christianis, qui fidem & professionem habent piorum, vitã impiorum, vt videantur velut ex Ethnico & Christiano cõflati. Confitentur enim Christum, decantant, laudant, celebrant: at omnis vitæ ratio longè à Christi præceptis dissidet. Vident hi, quid sit optimum, at affectibus corrupti, ad pessima deflectũt: de quorum numero si quis est, rectè potest illud vsurpare: Video meliora, proboque: deteriora sequor. Quorum tantò maior est damnatio, quòd videntes & scientes contra Dei legem veniunt. Intereà tamen de talibus non est hominum, verùm Dei solius iudicium. Cùm enim cernimus baptizatos, audiuimus confitentes, videmus orantes, nomen etiam in eis Christianorum agnoscimus, etiamsi facta minimè congruere cum nomine videantur, qui sumus nos, qui seruos iudicare velimus alienos? De talibus dixit Christus: Hoc est iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines tenebras magis quàm lucem. Viderunt ij lucem Christi per fidem, at tenebras magis amplexi sunt. Vtcunque peccatores Christum tamen diligunt: sed magis illa diligunt, ob quorum cupiditatem à Christi præceptis desciscunt. Cupiunt neminem lædere, sed dulcis est honor: nolunt fraudare, sed vincit lucrum. Cupiunt compati cum Christo, vt conregnent, sed auocant voluptates: nolũt bello confligari, sed ad imperium dilatandũ non patet alia via. Tales igitur etsi vacui sæpè sunt Spiritui intùs habitante, & eorum corda sanctificante, non rarò tamen fit, vt spiritu forinsecùs illuminante, & verba sua in ipsorum ore ponente, minimè destituantur.

2. Cor. 3.
1. Cor. 3.
Scriptura possitne cognosci etiam à non spiritualibus.
Pseudochristiani spiritum sæpè habẽt illuminantem, licèt non sanctificantem.
Rom. 14.
Ioan. 3.
Rom. 8.

Tandem incipit Brentius tractare de Ecclesia, de qua suo loco rectiùs dici potuit: sed quãdo sic illi visum est confusè omnia, nulloque ordine scribere, ne quis existimare queat, nos consultò locum hunc præterire voluisse, quem etiam in superiore capite adduxerat, agè verba illius excutiamus. Operæpretium, inquit, est audire, quid Asotus de Ecclesia Prælatorum suorum, ad quorum Concilia nos reiicit, scribere sibi permisit: & quidem libet verba ipsius recitare. Oportet Ecclesiam ipsam certam esse, visibilem scilicet, & sensibus ipsis corporeis perspectam, non minus quàm sunt aliæ humanæ respublicæ: auctoritas etiam ministrorum & gubernatorum eius certa & manifesta esse debet, quare nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda est vel in membris, vel in ministris eius, præter publicam & legitimam

De Ecclesia Brentius.

legitimam professionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & vt eius munera integra perficiant. Hîc primùm vide, inquit, quòd Asotus faciat Ecclesiam visibilem & sensibus corporeis perspectam. Delendus igitur ille erit articulus fidei, Credo sanctam Ecclesiam catholicam, & erit sic reponendus, Video & sentio.

Atqui non Petrus à Soto Brenti, sed Christus est, qui dicit Ecclesiam esse visibilem: hunc igitur, non Petrum reprehẽdis. Christus enim est, qui vocat eam ciuitatem supra montẽ positam, quæ abscondi non potest. Si nõ potest abscondi, est igitur hominum oculis exposita. Deinde dicit idem Christus: Si peccauerit frater tuus, dic Ecclesiæ. Quæso te, cui dici iussit? num his qui videri non poterant? Dicit enim Christi spiritus, quòd Episcopos posuit Spiritussanctus regere Ecclesiam Dei: Quos reget? Num eos quos non vident? De se scribit Paulus, quòd sit Ecclesiam Dei persequutus: poteratne persequi quam non videbat? Iam cùm idem Paulus scribit Ecclesiæ, quæ est Corinthi, Ecclesiæ Galatiæ, Ecclesiæ Thessalonicensium: cedo Brenti, quibus redditæ literæ, si videri nõ potuit Ecclesia? Ac vt ex veteri quoque lege proferamus aliquid: legimus in libris Regum, quòd Salomõ benedixerit omni Ecclesiæ Israël. Omnis, inquit, Ecclesia Israël stabat. Quibus benedixit? Hisne quos videre non potuit? Vidésne iam, quàm sit absurdum, quàm ab omni ratione alienum, quàm ab ipso etiã communi sensu remotum, quod tu scribis Brenti, non cadere sub aspectum Ecclesiam? Sensit hoc aliquando Philippus quoq; magistrum suum sequutus, verùm absurditate rei victus, sententiam mutauit, & esse visibilem Ecclesiam confessus est, quemadmodum aliquanto superius ex illius libro, quem inscripsit Locos communes, indicauimus: Quid autem aliud isti, dum asserunt, quòd Ecclesia sit inuisibilis, quàm errori suo latebras quærunt? Intelligunt se ad hunc visibilẽ cœtum non pertinere, quem esse veram Catholicam Ecclesiam nemo pius dubitat: proinde quandam aliam sibi fingunt, quæ nec videri nec agnosci queat.

Responsio Ecclesiam esse visibilem.
Matth. 5.
Matth. 18.
Actor. 20.
1. Cor. 15.
Galat. 1.
3. Reg. 8.
Melanchton contra Brentium Ecclesiam facit visibilem.

Neque verò propterea delebimus illum articulum symboli, Credo sanctam Ecclesiam, & loco illius dicemus, video & sentio, sicut per quàm acutè sibi dicere videtur Brentius. Nam & si videmus Ecclesiam quam credimus, intereà tamẽ multa complectitur hic articulus, quæ credimus & non videmus. Qui sint electi in hoc cœtu vocatorum, quem Græci vocant Ecclesiam, nec videmus nec agnoscimus. Nam solus Dominus nouit, qui sunt eius: credimus nihilominus firmiter, quòd non alibi sint electi, quàm in isto cœtu vocatorum. Deinde credimus hanc Ecclesiam regi Spiritusancto, quam etiam ob causam errare nõ posse: credimus eam esse columnam & firmamentum veritatis: credimus extra eam non magis quenquam saluum fieri posse, quàm qui fuerunt olim extra arcam Noë: credimus vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus canonicis ab illa receptis scripta continentur, iuxta sensum, quem ipsa nobis adfert. Hæc & alia pleraque credimus Brenti, quæ tamen neque videmus, neque sentimus. Quare nihil est, quòd propterea symbolum esse mutandum censeas, quòd aspectabilem esse dicimus Ecclesiam, quæ non sine causa Catholica vocatur: cùm præsertim nihil impediat, quominùs etiam ea, quæ videntur, rectè credi dicantur. Sicut dicit vnusquisque oculis suis se credidisse, quemadmodum latiùs idem etiam prosequitur Augustinus. Etiam baptisma, quod videmus, credere nos profitemur.

Quomodo Ecclesiam simul videamus & credamus.
2. Tim. 2.
Tract 79. in Ioannem.

Sed est & aliud, quòd in verbis Petri Brentius reprehendit: Palàm, inquit, & impudenter affirmat, non requirendam esse gratiam & interiorẽ aliquam occultam virtutem, vel in ministris, vel in membris Ecclesiæ, præter publicam & legitimam professionem fidei & vocationem. Scilicet si Prælati eius sint animo suo Epicuræi, & vita Sardanapali, tamen si sciant verba symboli recitare, & sunt à Cardinalibus & Canonicis ad Prælaturas electi, pertinent ad Ecclesiam, & sunt ordinati, vt in rebus æternæ nostræ salutis ab ipsorum iudicio pendeamus. Scimus quidem veritatem Sacramentorum Christi non pendere è dignitate ministrorum, sed non esse requirendam gratiam Dei, aut virtutem Spiritussancti in iis, qui de vera sententia sacræ Scripturæ seu verbi Dei iudicare debẽt, hoc demùm esse cælestia oracula Spiritussancti subiicere Epicuræis & Sardanapalis.

Prælatis necessariam esse gratiã inhabitantem, vt Prælati agnoscãtur vult Brẽtius.

Et hæc abs te tam petulanter dicta, in quem recidunt Brenti? nónne in Christum ipsum? Cuius enim illa verba sunt, Petrine à Soto, an Christi? Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi: Omnia quæ dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera verò eorũ nolite facere: dicunt enim, & non faciunt? Quem igitur hic alium, quàm Christum ipsum reprehendis? Ille enim est, qui iubet eos audiri, qui sedent super Mosi cathedram, etiamsi non faciant, quæ dicunt, etiamsi contraria faciant iis quæ dicunt, etiamsi secundum legem docentes, contra legem viuant. Quid autem, an ipse non concedis, quòd sacramentorum dignitas non pendet à dignitate ministrorum? Quæ ratio diuersitatis est, vbi de verbo agitur? Qui magis pẽdere debet doctrinæ veritas ex dignitate ministrorum? Cùm præsertim sicut in sacramentis non alium agnoscimus, qui baptizet, qui conficiat Eucharistiam, qui peccata remittat, qui per sacramenta, tanquam per vasa quædam gratiã suam fidelibus impartiat, quàm Christum: sic etiam vbi prædicatur Dei verbum, vbi de illo iudicium fit, non alium Doctorem & Magistrum agnoscimus, quàm eundem ipsum Christum, vt sicut in sacramẽtorum, sic in verbi dispensatione, nihil nobis obesse queat, quamlibet scelerati sint & impij ministri:

Responsio.
Matth. 23.
Ex dignitate ministrorũ non pendet aut doctrinæ, aut Sacramentorum veritas.

quandoquidem verus ipse & sacramentorum suorum dispensator, & verbi sui magister ac iudex, non tam sanctus est, quàm ipsa sanctitas. Præclare sicut alia multa, sic & hoc Augustinus: Magisteria, inquit, forinsecùs adiutoria quædam sunt & admonitiones: cathedrã in cœlo habet, qui corda docet: interior magister est, qui docet, Christus docet, inspiratio ipsius docet. Vbi illius inspiratio & illius vnctio non est, forinsecùs inaniter verba perstrepũt. Sic sunt ista verba quæ forinsecùs dicuntur, quomodo est agricola ad arborem: forinsecùs operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ: quælibet forinsecùs adhibeat, nunquid poma format: nunquid nuditatem lignorum vestit vmbra filiorum? nunquid tale aliquid intrinsecùs agit? Sed quis agit hoc? audite agricolam Apostolum, & videte quid sumus, & audite magistrum interiorem: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Hoc ergo vobis dicimus, siue plantemus, siue rigemus loquendo, non sumus aliquid, sed ille qui incrementum dat Deus, id est, vnctio illius docet vos de omnibus.

Aug. in epistol. Ioan. tract. 3.

1. Cor. 3.

Vides Brenti, quemadmodum sacerdotis non est nisi ministerium? ipse verò verus Doctor & Magister, ipse verus iudex & interpres scripturarum: qui docet efficaciter, Dei spiritus est, sicut etiam ipse Christus dixit: Non vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Hic spiritus potest loqui per Balaam, potest per Caipham, potest per Iudam proditorem, denique potest etiã per asinam: nec ideò verbi Dei dignitati, doctrinæq; veritati quicquam detrahetur, quæ non magis ex ministrorum pendet dignitate, quàm ipsa veritas sacramentorum. Nam sicut sacramentorum, ita verbi quoque ministri vocantur, & sunt sacerdotes & Episcopi: qui quali vita sunt, ipsorum quidem plurimùm refert ministrorum, sed auditorum nihil interest. Nam qui mali sunt, dum ea quæ bona sunt, administrant, se tantummodo lædunt, sicut fax accensa, sibi quidem detrimentum præstat, aliis verò lumen in tenebris administrat: & vnde commodum aliis præstat, inde sibi dispendium parit. Doctorinæ veritas à quocunque proficiscatur homine, Dei, non hominis est. Et sicut Solis lux etiamsi per immunda loca transeat, non inquinatur, sed ab iis qui illuminãtur pura accipitur: sic Dei verbũ etiamsi nonnunquam ex ore prodeat hominis impuri, purum nihilominus ab iis qui audiunt, accipitur, nec ex docentis impuritate labis aut sordium quicquam contrahit.

Confirmatio ab exemplis & similibus.
Matth. 10.

Hæc tu Brenti, non es tam hebes, vt non intelligas, sed ita malitia cor tuum excæcauit, vt aliud nonnunquam scribas, quàm quod sentis ipse, dum odium erga Petrum tuum expleturus, omnem ansam illum calumniandi quæris.

Neque verò propterea Petrus cœlestia oracula Spiritussancti subiecit Epicuræis & Sardanapalis, quòd negat ab iis qui iudicant de sententia scripturæ, gratiam Dei gratum facientem esse requirendam. Non sunt Epicuræi, sed neque Sardanapali, à quibus publica & legitima professio fidei & vocatio requiritur. Porrò de animo cuiusque, quid in pectore suo clausum quisque gerat, Dei solius est iudicium. Si quis autem Ecclesiæ iudicio tanquam Epicuræus & Sardanapalus est condemnatus, is ad iudicium de sententia scripturæ non admittitur, quin è cœtu piorum eiicitur? quoad verò legitimi iudicis decreto talis pronunciatus non fuerit, tolerari debet quamdiu toleratur ab Ecclesia, nec alicuius priuati sententia condemnari. Docuimus autem in priori capite, Martini Lutheri, qui dux vester est & antesignanus, testimonio, nõ pauciores inter vos Epicuræos & Sardanapalos reperiri quàm inter nos, qui catholici vocamur & sumus per Dei gratiam, præcipuè si paucitatem vestrorũ cum nostrorum conferas multitudine. Sed audi quid ex vestris quidam scribat, vestrum enim voco Ioannem à Lasko, qui priùs vestrum, postea gradu facto dogma Sacramentariorum est amplexus, quod amplexus nunquam fuisset, nisi vestro exemplo suum priuatum sensum publico totius Ecclesię sensui & consensui anteponere fas esse iudicasset. Is igitur in epistola quadam quam ad Serenissimum Regem meum scripsit, iis verbis vtitur: Summa, inquit, diligentia ac circumspectione opus est, ne sub prætextu ac fuco Euangelij, aut nouum rursus aliquod tyrannidis genus inuehatur, aut sectis alioqui omnibus, atque ita demùm atheismo fenestra aperiatur, ad quem nunc maxima ferè hominũ pars nescio quomodo inclinare videtur. Audin' tu Brenti, quemadmodum hic inter vos diu, multumque versatus, non obscurè fatetur, quòd sub prætextu ac fuco Euangelij vestri, (nihil iam dicam de tyrannide, de qua vehementer queritur) maxima ferè pars hominum ad atheismum quendam inclinare videtur. Ad quem non inclinant modò multi, verumetiam apertè ruunt, & præcipites in eum feruntur: quam ad rem gradum illis doctrina vestra fecit. Et hos tu iudices de sententia scripturæ dare nobis vis, quos palàm ad atheismum inclinare, vel revera potius, etiam is qui sunt factionis vestræ profitentur.

Epicuræi et Sardanapali plures apud Lutheranos quã Christianos.

A testimoniis Lutheri & Ioannis à Lasco.

Sed audiamus iterum ardentem ira atque odio Brentium, & impotenti quadam conuitiandi libidine prorsus furentem. Profert ex capite de Conciliis verba Petri, quæ sic habet: Ecclesia cui promissio illa Christi facta est: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est, nec ex electione Dei aut vera fide & charitate interiùs pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt Prælatus, sed vt viuum Ecclesiæ membrum sit, hæc requiruntur. Ac mox insultat. Macte virtute Asote, sic defenditur Catholica Ecclesia, sic conuincuntur

Conuitiator Brẽtius affingit Soto, quæ lubet. Responsio.

cuntur nouatores illi hæretici. Os impudentisſimũ, audes tu Eccleſiam illam, aduerſus quam non præualent portæ inferi, hoc eſt, veram & firmam, ita infirmare, vt affirmes eam nec ex electione Dei, nec ex vera fide & charitate pendere? Dicit quidẽ Aſotus hæc requiri, vt quis ſit viuum Eccleſiæ membrum, nõ autem vt ſit eius Eccleſiæ membrum, aduerſus quam non præualent portæ inferi. Quæſo autem te, an non is aduerſus quem non præualent portæ inferi, eſt viuum Eccleſiæ membrũ? Quid? Portæ ne inferi tam imbecilles, tam eneruatę ſunt, vt ne quidẽ aduerſus mortua Eccleſiæ membra præualeant? Ne tu mihi concionaris de ſtramineis portis inferi, quæ ſic computruerunt, vt ne mortuum quidem ſuperare queant. O bellum defenſorem Catholicę Eccleſię. Quàm improbum autem Sophiſtam hic agit Brentius? qui præterquam quòd cùm diceret, negare Petrum, quòd Eccleſia pendeat ex vera fide & charitate, ſuſtulit hanc vocem, interiùs, diuerſum quiddam ex verbis Petri colligit, quàm quod illi vel cogitare in mentem venit vnquam, cùm tamẽ quid ſibi voluerit Petrus iis verbis, obſcurum illi non ſit. Vbi verò dixit hoc vnquam Petrus, quod aduerſus aliquod Eccleſiæ membrum portæ inferi non præualeant, quamlibet id etiam viuum fuerit: quod certè tu magis fortiter quàm veraciter affirmas? Nam viuum fuit Eccleſiæ membrum Cyprianus, præualuerunt nihilominùs aduerſus eum portæ inferi, vt in errorem inciderit: quem aut correxit poſteà ſicut putat Auguſtinus, aut ſi minùs correxit, tamen quod quam ſecùs ſeſe res habebat, ſenſerat, quandoquidem in Catholica nihilo ſecius vnitate permanſit, & charitatis vbertate compenſatum, & paſsionis falce purgatum eſt: cùm præſertim illis temporibus, nihil adhuc plenarij cõcilij ſententia, quid hac de re ſentiendum eſſet, Eccleſiæ totius conſenſio cõfirmaſſet. Origenes verò ſanctitas, cui nota non eſt? Idem & de Tertulliano & de aliis nonnullis dicere licet. Quæ igitur eſt iſta collectio Brentij, quandoquidẽ non præualent aduerſus Eccleſiam portæ inferi, non eas etiam aduerſus Eccleſiæ membrum aliquod præualere, cùm omnis homo per ſe conſideratus ſit mendax: Eccleſia contrà vbi ſunt fideles omnes in vnum congregati, columna ſit & firmamentum veritatis. Nunquam igitur ea fuit ſententia Petri, quam adfert Brentius, qui ſibi finxiſſe videtur, quod impugnaret: ſed hoc dixit iſto loco Petrus, quod alio loco dixerat, quem protulit Brẽtius ex capite de Eccleſia, vt quis pertineat ad Eccleſiã illam, cui promiſsio facta eſt, Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, non pendere ex lectione Dei, aut charitate & fide interiùs, verùm ſufficere publicam & legitimam profeſsionem fide & vocationẽ: cæterùm vt viuum ſit aliquis Eccleſiæ membrum, illa requiri. Quo magis autem res intelligi queat, vnde Petrus occaſionẽ ſumpſerit hæc ſcribendi, paucis aperiemus.

Inferorum portæ cõtra membrum etiam viuum Eccleſiæ præualere poſſunt.
Cyp. Au. epi. 48.
Origenes.
Tertullianus.

Brentius in ſua confeſsione dum vehementer metuit, ne quid in fide certũ habere queamus, conciliorum auctoritatem, per quæ fit vt certa ſit & vna fides noſtra, modis omnibus eleuare conatus eſt: primùm quòd non quiuis hominum cœtus pro vera Eccleſia haberi poteſt: deinde quòd in ea pauci ſunt electi, quòd non omnium fides, quòd plerunq; maior pars vincit meliorem: Poſtremò quod Spiritusſanctus non facit populum ſuum impeccabilem, ſed relinquat in ipſo multas & varias imbecillitates. Ad hæc è regione Petrus ea verba poſuit, quæ per Brentium adducta ſunt, quibus illud oſtendere conatur, Eccleſiam non ex electis tantùm conſtare, quibus nihil intus deſit, quod ad fidem & charitatem pertineat, ſed conſtare ex vocatis, ex iis qui publicè ſe Chriſtianos & fideles profitẽtur, de quibus dicit etiam Chriſtus: Multi ſunt vocati, pauci verò electi: fieri poſſe, vt qui ſe publicè Chriſtianos profitentur animo quiduis potiùs, quàm Chriſtiani ſint, eſſe huius Chriſti corporis, quæ vocatur Eccleſia, partim viua, partim etiam putrida & mortua membra, atque hæc quamdiu aut ipſa ſe non præciderint, aut Eccleſiæ iudicio præciſa non fuerint à Chriſti corpore membra illius vocari & eſſe, quamuis mortua. Quid erat hîc Brenti quod arroderes? Primùm ſi vocem ipſam Græcam conſideres, certè Eccleſia non eſt electorum ſed vocatorũ cœtus, in quo multi vocati, pauci ſunt electi. Deinde verò fateris hoc ipſe, quòd huic Eccleſiæ, de qua loquimur, in hac terra multi mali & hypocritæ ſunt admixti. Qui ſunt autem alij hypocritæ, quàm qui publicè Chriſtianã fidẽ profitentur, cùm intus fidẽ ſint, charitateq; deſtituti? Cùm igitur idem dixerit Petrus in capite de Eccleſia, quod à te dictum fuerat, fuitne locus hic tragicis iſtis exclamationibus? Fuitne locus impotentibus conuiciis? quibus ita petulanter in grauem hunc & pium virum debaccharis, & cùm ipſe ſis effrons, homini pudentiſsimo falſum impudẽtiæ crimen obiicere non vereris. Sed vnde nobis Lutheri diſcipulũ, vnde quinti Euangelij aſſertorem agnoſcere liceret, niſi ex feſtiuis hoc genus leporibus?

Collatio rationũ Brentii & Soti.
Matth. 20.
Rationes Soti defenduntur.

Manifeſtius eſt, quàm vt negare poſsis Brenti, quòd in Eccleſia non boni tantùm, ſed & mali ſunt, ac plures mali, ſed longè diuerſa ratione quàm boni. Siquidẽ boni ſunt in ea tanquam viua membra, quæ vitam ſuam habent à Spiritu Chriſti, & viuifico illo influxu, qui eſt per viuam fidem & charitatẽ. Contrà mali ſic ſunt in Chriſti corpore Eccleſia, ſicut ſunt in humano corpore ſanguis noxius, humores mali, capilli, vngues, membra areſacta, quæ tametſi vitam à ſpiritu non recipiunt, ſunt nihilominùs in corpore. Cæterùm ſi nimis exundat ſanguis noxius, phlebotomia tollitur, ne totum corpus pereat: ſi nimis luxuriat, cæſaries capitis aut barba tondetur: ſi nimis extant vngues indecorè, reſecãtur: ſi redundet corpus malis humo-

Boni & mali in Eccleſia, ſed diuerſa ratione.

humoribus,per vomitum releuatur: Si deniq; membrum aliquod cancro sit infectum,ense rescinditur,ne pars syncera trahatur. Eadem est etiam ratio eorum, qui mali sunt in Christi corpore Ecclesia. Nam si nimis exundat eorum effrenis petulantia, vel castigatione comprimitur,vel excommunicatione prorsus resecatur. Quoad autem qui sunt tales,aut Ecclesiæ iudicio per excommunicationem separati non fuerint,aut ipsi sponte sua foras non prosilierint,dum vel persequuntur,vel contemnunt Ecclesiam,aut à Deo non fuerint per mortem exterminati, tolerantur in Ecclesia, & quàm diu non præciduntur, sunt eius Ecclesiæ membra,cui facta est illa promissio:Portæ inferi non præualebunt aduersus eam,haud aliter illi adhærentia,quàm adhæret palea tritico,vel capilli,membraq; arida corpori humano. Et contra hanc Ecclesiam,in qua sunt & boni & mali,non præualere portas inferi firmiter credimus.De qua quoties agitur,non tam fidimus hominũ sanctitati,quàm ipsius Christi promissioni,qui fallere nescit: qui cùm possit ex lapidibus filios Abrahæ suscitare, potest etiam per lapides salutẽ nostrã procurare. Hęc nobis visum est crassius explicare pinguiore (quod aiunt) Minerua,non tua Brenti, cui satis ista perspecta sunt & explorata, nec secùs rem habere certò scis: quo nequior es,qui sciens manifestam veritatem oppugnas.Non igitur tua, sed eorum causa fusius ista diximus,qui nostro seculo veterem Donatistarum errorem renouantes,manifestos peccatores esse negant in Ecclesia.

Quàm diu mali Ecclesiæ maneãt membra.

Sed audiamus reliqua prosequentẽ Brentiũ:Scimus,inquit,multos impios dicturos:Domine per nomẽ tuum prophetauimus,per nomen tuum dęmonia eiecimus, ac alias virtutes præstitimus:sed iudicium de doctrina æternæ nostræ salutis deferre ad eos,qui ipsi palàm fatentur,sibi ea in re nõ opus esse nec electione Dei,nec vera fide atq; charitate,quid hoc aliud est,quàm spiritum ipsum sanctum à suis ipsius oraculis diiudicandis excludere, & in locum eius homines Epicuræos & Sardanapolos reponere? Scis tu Brenti, nihil alienũ à vero docuisse Petrum,sed cum veritate non possis,mendaciis eum oppugnare conaris.Quando dixit hoc vnquã Petrus,quòd ad eos deferendũ sit de doctrina iudiciũ, qui palàm fatentur sibi non opus esse nec electione Dei,nec vera fide atq; charitate? An ille non potiùs disertis verbis contrarium dixit, nimirũ requiri in eis publicam & legitimam professionẽ fidei?Non te pudet vanitatis? An non pugnant inter se,profiteri publicè fidẽ,& dicere,non est mihi opus fide? Quòd si quis ausus esset dicere,tantum abest,vt ad eum iudicium de doctrina deferretur, vt is à Christi corpore tanquam putridũ membrũ resecaretur potiùs, & è cœtu piorum exterminaretur.Obiicis alicubi Petro,quòd is nõ satis explicet,quid velit dicere:Est autem is reuera de eorum Theologorum numero,qui sunt rerum quàm verborum studiosiores,vt cum Paulo dicere possit:Etsi imperitus sermone,sed non scientia.Quamobrem ne quis erret,quid nos eum existimemus dicere voluisse,paucis iudicabimur.

Matth.7.

Vindicatur Sotus ab iniuria Brentii calumniosa.

2.Corinth.11.

Certum est eum in hac sententia nunquam fuisse,vt putaret,quibus de doctrina iudicandum est, eos non opus habere gratia, non fide & charitate interna, cùm nulli magis indigeant iis rebus,quàm qui doctrinę religionis iudices constituendi sunt.Cæterùm hanc illius fuisse sentẽtiam omninò persuasum habemus,quòd officium in iis, non meritum spectatur, quibus de scripturæ sensu iudicandum est: ita vt si quis ad hoc iudicium sit vocatus,hoc est, Apostolorum in Ecclesia locum teneat,quẽ Episcopi tenent,habeat pręterea publicam & legitimam fidei professionem,is ad iudicandum de doctrina sit idoneus. Nihil vt aliud senserit,quàm quòd ab Imperatore Basilio dictum aliquando fuisse in superiore capite cõmemorauimus: Quantæcunq; religionis & sapiẽtiæ Laicus existat,vel etiã si vniuersa virtute interius polleat,donec Laicus est,ouis vocari nõ desinet: rursus quantuncunq; sit Episcopus irreuerentia plenus,& nudus omni virtute,donec Antistes est,& veritatis verbũ rectè prædicauerit,pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ratio est in ordine ouium cõstitutis pastores verborũ subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi? Pastorum esse vult de doctrina iudicium Petrus,non ouiũ:ita vt si præstet etiam vel sanctitate vel doctrina aliquis ex ouibus,quod vsu venire quãdoq; potest,nihilominus ei de doctrina sibi iudicium arrogare fas non sit. Est autem aliquid in hac sententia, quòd abs te Brẽti meritò reprehendi queat? nisi fortè velis Dei spiritum per Paulum loquentem reprehendere. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetę? nunquid omnes Doctores? Oportet vt ordo sit in Ecclesia,nec omnes omnia sibi arrogent.Quæ ciuilis,eadẽ Ecclesiastici quoq; Magistratus est ratio. Reperire nonnunquam de plebe licet,& iurisprudentia & integritate maiori præditos, quàm pleriq; sint ex politico Magistratu, qui iudicum officio funguntur? num ideò legitimos iudices de gradu suo deturbabunt? num ideò cuiuis de vulgo qui sibi castus & prudens videbitur,iudicis officium vsurpare sibi licebit? Minimè gentium.Quam diu toleratur à superiore Magistratu Iudex inferior, tam diu necesse est ab iis quoque toleretur, quorum Iudex est. Ac sit aliquis sanctissimus,sit iuris consultissimus, Iudicis tamen ordinarij sibi munus non sumet, quoad alius hoc officio fungitur. Cæterùm quò minus in consilium adhibeatur à Iudice,nemo prohibebit.Hanc nos Petri sententiã fuisse nõ dubitamus: quod ipsum etiam tibi demonstraturũ existimamus, si modò te responso suo dignum iudicauerit. Nam & nos in hanc arenã nunquam descendissemus, nisi nos incircuncisi illius

Explicatio sententiæ Soti.

Officium nõ meritum spectandũ in Prælatis.

Basilius Imper.

Pastorum non ouium est de doctrina iudicium.

Vt in ciuili sic in Ecclesiastico Magistratu iudicãdi potestas est penes iudices,quamuis imperitos.

Philistæi

Philistęi admiratoris tui Vergerij procacitas & iactantia impulisset, qui sereniss. Regi nostro libellum hunc tuum dicare, & virum illum sanctũ Aloysum Lipomanum ad disputandũ de capitibus in eo contentis ipso iudice prouocare veritus non est. Quamobrem non tam Petrum à Soto contra te defendere, quod si volet ipse, multò præstabit meliùs, nec hac in parte nostra opera indiget, quàm serenissimo Regi nostro, quæ sit iis de rebus Ecclesiasticæ doctrinæ veritas, indicare voluimus.

Pergit Brentius: Si Asotus seriò reponit librũ Sapientiæ in Catalogo Canonicorũ librorum, miror quòd non audiat quid ibi dicatur: In maleuolã animã non introibit sapiẽtia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus fugiet dolũ, & auferet se à cogitationibus insipientibus. Si Asotus iudicat hoc verũ esse, quomodo audent nobis eos Christianæ disciplinę iudices proponere, in quorũ maleuolam animã non ingreditur sapientia, & quos Spiritussanctus fugit? Paulus ait: Qui non habet spiritũ Christi, hic non est eius. Non habent autem spiritũ Christi, qui non sunt à Deo electi, & non habent veram fidem & charitatem, quomodo ergo hi possunt esse de doctrina Christi iudices? *Argumentum Brentii. Sap.1. Rom.8.*

Sapientiæ liber, sicut superiùs à nobis demonstratum est, quamuis ab Hebræis exclusus, à Christianis tamen in catalogum Canonicorum librorum à mille ducentis & amplius annis est repositus: quam etiam ob causam testimonium eius libenter accepimus. Verùm quem tu sensum eius adfers, eum respuimus. Quòd in maleuolam animam non intrat sapientia, quodq; non habitet in corpore subdito peccatis, minimè negamus. Quæ sit autem ista sapientia, fortassis nobis tecum non conuenit. Nam nos à scriptura docti dicimus, Ecce pietas est sapientia. Quam autem pietatem Latinus interpres, eam septuaginta verterunt θεοσέβειαν, quasi tu dicas cultum Dei. Quis autẽ est cultus Dei, inquit Augustinus, nisi amor eius? Hic igitur non introibit in maleuolam animam, nec habitabit in corpore subdito peccatis. *Responsio. Liber sapientiæ, Canonicus & à Brentio malè intellectus. Sapientia quid. Iob.28. Aug.lib.2. de Trin.cap.14.*

Nam peccatum, mortale præsertim, cum charitate consistere non potest, cum fide quæ est ex auditu & intelligentia scripturarum, potest. Potest habere peccator scientiam scripturarum, potest habere fidem, charitatem habere non potest. Et certè diuersa dona sunt Spiritus sapientiæ & Spiritus scientię, sicut etiam ex Esaiæ illo loco patet, vbi dona Spiritussancti enumerantur. Quod etiam Paulus indicat dicens: Alij quidẽ per spiritum datur sermo sapientię, alij autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum. Sermo sapientiæ non datur illi, cuius corpus peccatis est subditum: sermo scientiæ, donum prophetiæ datur. Itaque queritur alicubi Augustinus: Surgunt indocti & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris, ecce vbi volutamur? Potest habere quis scientiam, & cum illa mergi in profundum inferni: sapientiam, hoc est, veram pietatem, quæ charitas est, habere non potest, nisi is, cui regna cœlestia sunt præparata. Sed audi, quid ea de re scribat Augustinus contra Parmenianum hæreticum, qui tuebatur eandem quam tu Brenti, sententiam. Spiritus, inquit, sanctus in Ecclesię præposito vel ministro sic inest, vt si fictus non est, operetur per eum Spiritussanctus, & ad eius mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem vel ædificationem, qui per eum siue consecratur, siue euangelizatur. Si autem fictus est, quoniã verissimè scriptum est: Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, deest quidem saluti eius, vt auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, ministerium tamen eius non deserit, qui per eum salutem operatur aliorum. Propter quod Apostolus ait: Si enim volens hoc facio, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est: id est, illis prodest, quibus hoc dispenso, non mihi, qui fictus sum. Qui enim inuitus facit propter commoda, gaudiaq; carnalia, quæ si aliter habere posset, illud desereret, ipse vtique fictus est, ideoq; inuitus facit, sed eis prodest erga quos facit. Se autem tantùm à mercede salutis alienat, non etiam illos priuat, quibus cibaria dominicus etiã malus seruus impendit. Intereà tamen illud libẽter cõcedimus, quòd mysteria sua citius iis, qui mundo sunt corde, Deus reuelat, quàm illis qui variis sunt flagitiis cooperti. Atque vtinam hoc præstari posset, vt ad munus Apostolicum, cuius proprium est de doctrina religionis iudicare, non vocarentur, nisi quorum esset perspecta vitæ sanctimonia: fortassis tanti motus in Ecclesia non fuissent excitati: qui verò sunt excitati minore negotio sedari possent. Verùm nemo propterea putet se iustam habere causam ab Ecclesiæ vnitate discedendi, vel eorum qui præsunt iudicium declinandi, quòd sicut populus, ita est & sacerdos, nec sanctitate cæteros, qui præsunt, excellant. Quamuis enim hi spiritum Christi non habeant, quo sancti sint ipsi, habent tamen spiritũ Christi, quo sanctos reddant alios, siue cùm baptizant, siue cùm peccata remittunt, siue cùm Dei verbum annunciant, deq; scripturæ sententia iudicant. Nam quod sancti fiunt homines, siue baptismus id sit, siue absolutio, siue Dei verbum, non ministrorum est, sed ipsius Domini. Præclarè Gregorius Nazianzenus, vbi docere conatur, non esse curiose dignitates eorum, qui nos purgant, expẽdendas, nec esse iudices iudicandos: Sint, inquit, duo annuli, aureus hic, ferreus alius: vterque regia imagine sculptus, ceræ ambo imprimantur, quid inter signum hoc & illud intererit? Nihil. Discerne materiam in cera, etiamsi sapientissimus existas, dic quódnam ferri, quódve sit auri signaculum. Vnum est vtrunque, materia est diuersa, character vnus est. Quæ baptismi, eadem & absolutionis, eadem & doctrinę est ratio. Idem est baptismus, eadẽ absolutio, eadem doctrina, *Scientia cum peccato esse, non autem sapientia potest. Esai.11. 1.Corinth.12. Aug.lib.3. confess.cap.8. Lib.2.contra epi. Parmenia.cap.11. 1.Cor.9. Pium votum auctoris. Esai.24. Greg.Nazan.in orat.in sanctum lauac. Iudices non iudicandi.*

doctrina, idem Dei verbum, siue à probo, siue ab improbo ministro proficiscatur. Dic autem tu Brenti, qui potest per ministrum, quamuis improbum, peccata remittere, qui minùs, possit per eundem doctrinæ veritatem indicare? An maius quiddam esse putas interpretari Scripturas, quàm peccata remittere? Verè dictum est ab Ambrosio, quòd quicquid verum à quocunque dicitur, à sancto dicitur Spiritu, quodque gradus charismatum sunt officiis Ecclesiæ, non vtique meritis humanis indulti. Sicut igitur qui dicit Dominũ Iesum, in Spiritusancto dicit, qualis vis sit, ita & in loco ordinis officij ecclesiastici positus, gratiam habet qualis vis sit: non vtique propriam, sed ordinis per efficaciam Spiritussancti. Nam neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Quid autem aliud vult Petrus à Soto, nisi quod ab Ambrosio dictum est, Gratiam charismatum officiis Ecclesiæ, non meritis humanis indulgeri, quam qualiscunque sit, habere tamen possit qui est in loco ordinis ecclesiastici positus. Sed si nullum apud vos podus habent veterum Orthodoxorum testimonia, proferam vestri cuiusdam non ignobilis ea ipsa de re sententiam. Ioannes is est Caluinus: Quæritur hic, inquit, cùm impij præclarè interdum de Christo & splendidè disserant, an habeant Dei spiritum? Respondeo: Eos proculdubiò habere quod ad effectum illũ spectat: sed aliud est donum regenerationis, aliud donum nudæ intelligentiæ, qua Iudas quoq; præditus fuit, cùm Euangelium prædicaret. Verùm de iis satis.

Amb. in. 12. cap. 1. ad Corint. Gratia charismatum officiis Ecclesiæ, non meritis humanis indulgetur.

In cap. 12. 1. ad Cor.

Ad confirmandam Conciliorũ & Episcoporũ auctoritatem adduxerat Petrus & illa loca: Tibi dabo claues regni cœlorum. Et: Quicquid solueritis in terra, &c. Quibus productis Brentius: Sed hæc, inquit, loca non solùm sacræ scripturæ, verumetiam Ecclesiasticorum scriptorum testimoniis à vanis & impiis Sophistarum commentis ita vindicata sunt, vt existimem Asotum in alio orbe hactenus commoratum, quòd nesciat, quid in hoc orbe aduersus Romanensium adulatorum deprauationes dictũ, scriptum, ac etiam pictum sit. Claues enim Ecclesiæ datæ sunt Petro & Confessoribus petrę, quæ est Christus. Non sunt datæ Lyberio, Arriano, aut Marcellino idololatriæ: datæ sunt ministro, non hosti Ecclesiæ: datæ sunt seruo Christi, non seruo Antichristi. Etiamsi sit inter vos aliquamdiu Petrus commoratus, est reverà tamen in alio quodam orbe natus. Quàm felix est autem orbis ille, in quo natus est? Nam solus hic esse propemodum orbis nunc videtur, vbi Pelopidarum, hoc esse Lutheranorum, & aliorum nostri temporis hæreticorum nec facta videntur, nec vel nomen ipsum auditur. Nullum est enim regnum nostro hoc infelici seculo magis ab hæresibus intactũ, quàm sit vel hoc solo nomine felicissimum Hispaniarum regnum, cui propter hanc in fide Catholica constantiam, & eius tuendæ diligentiam alias prætereà multas felicitates Deus largitur. Quæ laus olim penes Germanos fuit, quoad illi nõ aliud erant quàm Christiani, nec in aliud Euangelium se transferri passi sunt ab eo, quod à Patribus acceperant, vt esse gens armis inuicta crederetur, ea posteaquam Lutherus in Germania Babylonem ædificare cępit, nũc est ferè ad Hispanos translata. Est autem ita, quòd nusquàm sunt pauciores, quàm in felici orbe illo, qui deprauationes vestras & scripturarum contorsiones vel scriptas, vel pictas viderint: tantùm abest, vt de iis quicquam dici audiuerint. Ac tãtò maior est illius regni tranquillitas, in quo & Rex pientiss. legitimè imperat, & qui sunt eius potestati subiecti, sic in omnibus ei dicto sunt audientes, nullum vt fidelium & obsequentium subditorum officium in se requiri patiantur, quos erga Regem suum, cuius opera fieri vident, vt nõ ab externis hostibus modò, verumetiam ab iis, qui multò sunt perniciosiores domesticis inimicis (hæreticos dico) tuti esse queant, tanto studio & obseruantia esse constat, vt quoties id vel salus illius vel dignitas postulet, ad quoduis vitæ discrimen subeundum non minore animorum alacritate, quàm alij solent ad epulas, accurrant. Etsi autem in felici orbe illo vana & impia commenta vestra non à quibusuis leguntur, lecta sunt ea tamen & à Petro, & ab aliis viris doctis quos cum iudicio legere posse existimatum est, & quæ contra clauium auctoritatem à vestris adferuntur, pluribus doctissimorum virorum scriptis pridem confutata sunt, nihil vt ea nunc à nobis repeti sit necesse.

Mat. 16. Brentius contra auctoritatem clauium.

Responsio.

Commendatio regni Hispaniarum.

Cæterùm quòd Liberium fuisse scribis Arrianum, id in proximo superiore capite falsum esse docuimus. Sed neque Marcellinum rectè dixeris idololatram, etiamsi metu compulsus, thura idolis admouisse legitur. Nam vt lapsus in crimen hoc aliquando fuerit, martyrio tamen illud expiauit. Peccauit vt Petrus, pœnituit vt Petrus. Et sicut Petrus nõ inter eos, qui negauerunt Christum, sed inter eos qui constanter eum cõfessi, nullum supplicij genus subire, ad extremum vitam etiam pro nomine illius profundere non dubitarent: sic & Marcellinus nõ inter idololatras, verùm inter sanctos martyres ab Ecclesia Dei numeratur. Intereà tamen illud libenter tibi concedimus, quòd claues datæ sunt Petro, & successoribus eius petræ confessoribus, Ecclesiæ ministris, & quamlibet indignis, seruis tamen Christi: non sunt autem datæ vobis hostibus Ecclesiæ & seruis Antichristi.

Pagin. 280. Brentius iniquè facit Liberium Arrianum & Marcellinum idololatram.

Pergit Brentius: Et quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlo: Quæcunque ergo præceperint Prælati, erunt præcepta Dei, & quoscunque abiecerunt ex Ecclesia, erunt & abiecti à Deo. Quid est igitur illud, quod Hieronymus de priore dicto apud Mat. scribit? Istum locum inquiens, Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Phari-

Citat Brentius Hiero. contra claues Ecclesiæ Hier. in cap. 16. Matth.

sæorum

ſeorum aſſumunt ſupercilio, vt vel damnent innocentes, vel ſoluere ſe noxios arbitrentur, cùm apud Deum non ſententia Sacerdotum, ſed reorum vita quæratur. Hic Aſotus iterum habebit paratas ſuas regulas interpretandi dicta Patrum. Quid ſi nos Brenti, Hieronymo opposuerimus aliquanto vetuſtiorem ſanctum illum Martyrem Cyprianum? Sic enim loquitur: Nec fas erat Eccleſiam pulſantibus claudi cũ permiſerit ipſe qui legẽ dedit, vt ligata in terris, etiam in cœlis ligata eſſent: ſolui autem poſſent illic, quæ hîc priùs in Eccleſia ſoluerẽtur. Clariùs autem Hilarius Petrum alloquens: O innuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ, fundamentum, dignaq; ædificatione illius petræ, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret. O beati cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus tra duntur, cuius terreſtre iudicium præiudicata auctoritas fit in cœlo, vt quæ in terris aut ligata ſunt, aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem contineant & in cœlo. Ioannes quoque Chryſoſtomus: Sacerdotum, inquit, vinculum ipſam etiam animam attingit, atque ad cœlos vſq; peruadit. Vſque adeò, vt quæcunq; infernè Sacerdotes confecerint, illa eadem supernè Deus rata habeat, ac ſeruorum ſententiam Dominus confirmet. Quos ſequutus Bernardus, vbi de Petro loquitur: Claues, inquit, regni cœlorũ tam ſingulariter accepit, vt præcedat ſententia Petri ſententiã cœli. Et eius æqualis Hugo de ſancto Victore: Sententiam, inquit, Petri non præcedit, ſed ſubſequitur ſentẽtia cœli. Vides igitur, quàm multos habeamus, quos vni Hieronymo opponere poſsimus. Verùm & is nõ pugnat cum iſtis, æquè vt ipſe fuit Catholicus & Orthodoxus. Sunt enim duæ claues, vna ſcientiæ, quam in Paulo: poteſtatis altera, quam in Petro fuiſſe ſcribit Ambroſius: quarum vtranq; ſynagogæ quoq; Chriſtus tribuit, ſed interim Scribis & Phariſæis abuſum earum exprobrat: Væ vobis, inquit, legiſperitis, qui tuliſtis clauem ſcientiæ: ipſi non introiſtis, & eos qui introibant, prohibuiſtis. De claue autem poteſtatis dicit: Super cathedram Moſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite. Vtramq; clauem in Eccleſiaſtico iudice coniunctã eſſe oportet. Nam ita demùm ratum erit in cœlo, quod aut ligauerit, aut ſoluerit in terra, ſi claue non errante fecerit: alioqui periculum eſt, ne rectè dicatur illud Prophetæ: Mortificabant animas, quæ non moriuntur: & viuificabant animas, quæ non viuunt. Scientiæ clauis haud aliter eſt neceſſaria poteſtatẽ habẽti, quàm lucerna in tenebris ambulãti, qua ſi deſtitutus fuerit, quid aliud conſequetur, quàm quod dicit Chriſtus: Si cæcus cęco ducatũ præſtet, ambo in foueam cadunt. Quamobrẽ quod à Bernardo & Hugone dicitur, ſentẽtia Petri præcedit ſententiam cœli, non aliter intelligendum eſt, quàm ſicut à Chryſoſtomo ſcriptum eſt: Sententiam ſeruorum Dominus confirmat, quatenus ea tamẽ iuſta fuerit. Nam ſi iuſta non fuerit, nihil poteſt dici verius, quàm quod ab Hieronymo ſcriptum eſt, quodq; ante eum dixit Origenes: Si quis non recto iudicio eorũ qui præſunt, depellatur, ſi ipſe non anteà exigit, hoc eſt, ſi non ita egit, vt mereretur exire, nihil læditur in eo, quod nõ recto iudicio ab hominibus videtur expulſus. Et ita fit, vt interdum ille qui foras mittitur, intùs ſit: & ille foris, qui intùs retineri videtur. Quamobrẽ rectè monet vir ille ſanctiſsimus Gregorius Pontifex, magno moderamine paſtores vel ſoluere debere, vel ligare: Sed intereà ſiue iuſtè ſiue iniuſtè obliget paſtor, paſtoris tamen, inquit, ſententia gregi timenda eſt, ne is qui ſubeſt, & cùm iniuſtè forſitã ligatur, ipſam obligationis ſuæ ſententiam ex alia culpa mereatur. Paſtor ergo vel abſoluere indiſcretè timeat, vel ligare. Is autem qui ſub manu Paſtoris eſt, ligari timeat vel iniuſtè, nec paſtoris ſui iudicium temerè reprehendat, ne & ſi iniuſtè ligatus eſt, ex ipſa tumidæ reprehenſionis ſuperbia, culpa quæ non erat, fiat. Non vult Gregorius, vt de iudicio ſui paſtoris ouis iudicet, etiam ſi fortè error aliquis ſit admiſſus, quin ſententiam ab illo latam ne contemnat: Quam ſi tulerit inſons æquanimiter, coram Deo reus non erit: ſi verò contempſerit, hoc ipſo nomine coram Deo quoque reus efficitur. Sed hæc ſicut alia multa, ſic volente Brentio extra cauſam dicta ſunt.

Reſponſio. *Cyp. lib. 1. epi. 2.* *Hil. Canon. 16. in Matth.* *Chryſ. lib. 1. de Sacerdotio.* *Ber. in ſer. 1. in die Apoſt. Petri & Pauli.* *Hugo lib. 2. de Sacra.* *Duæ claues.* *Amb. ſerm. 66.* *Luc. 11.* *Matt. 23.* *Ezech. 13.* *Sententia Petri præcedit ſententiam Dei.* *Orig. hom. 14. in Leuiticum.* *Greg. homil. 26.*

Pergit is: Si quicquid præceperint Patres in terris, erit Præceptũ Dei, quid eſt quod Propheta ait: In præceptis Patrum veſtrorum nolite incedere: nec iudicia eorum cuſtodiatis, nec in idolis illorum polluamini? Si non eſt incedendum in præceptis Patrum Brenti, quid eſt quod Paulus & Silas, cùm perambularent Syriam & Ciliciam, præcipiebant cuſtodire præcepta Apoſtolorum & Seniorũ? Quid eſt, quod iidem ipſi cùm pertranſirent alias ciuitates, tradebant eis cuſtodire dogmata, quæ erant decreta ab Apoſtolis & Senioribus? Quòd ſi verbo libet vrgere, nos in auorum, proauorum, atauorum præceptis incedimus, qui mille quingentis annis non polluebantur in idolis, verùm eadem qua nos ratione, Chriſtũ coluerunt, eiuſq; colendi rationẽ partim ſcripto, partim traditionibus ad nos tranſmiſerũt. Quare liberis veſtris cantilenam hanc rectius occinetis, qui niſi mentem illis Deus dederit meliorẽ, non in aliorũ, quàm in Patrum ſuorum præceptis incedẽt: auos enim & proauos ſuos præceptorum veſtrorũ ſectatores edere non poterũt. Sed quid quæſo vobis vultis, cùm hæc verba toties nobis obiicitis? nũ vt quam Patres religionẽ ſeruarunt, quos ritus tenuerũt, ab iis diſcedant liberi: ſemperq; diuerſam religionẽ, diuerſos ritus quos ignorauerũt Patres eorum, ſequãtur: quò vel ſic ſe quiduis eſſe potiùs, quàm Catholicos, teſtatum faciant omnibus? Quid eſſe poteſt abſurdius? Non ita nos docet Dei Spiritus; Interroga, inquit, patrem tuum, & an-

Ezec. 20. *Excutitur locus, In præceptis Patrum veſtrorum nolite incedere.* *Acto. 25.* *Acto. 16.* *Prou. 32.*

Eccle. 8. nunciabit tibi: maiores tuos, & dicet tibi. Non te prætereat narratio Seniorum: ipsi enim dicerũt à Patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui. *Prou. 22.* Terminos autem indubitáter transgreditur, qui statuta Patrum postponit, atque confundit: Sicut Alexander quartus à Petro Pontifex Romanus, in prima sua decretali scribit epistola. *Hier. 6.* State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris.

Matt. 15. Profert & illud Brentius: Frustrà colunt me docentes præcepta & doctrinas hominum. Habet, inquit, Asotus suum cœnũ, quo hunc locum aspergat. Sed ne sit mora longa sua occasione probè (ne dubitet) eluetur. Locum hunc Maximinus etiã Arrianus aliquando protulit cum Augustino congressurus, ad eandem sententiã tuendã, quã hoc loco suscepit Brentius defendendã. *Responsio ad locum Frustrà me colunt do. præ & do. hominũ.* Sic enim loquitur Maximinus: Si quid de diuinis scripturis protuleris quod commune est omnibus, necesse est vt audiamus. Hæ verò voces quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cùm ipse Dominus moneat nos, & dicat: Sine causa colunt me docentes mandata & præcepta hominum. Nihil itaque noui profertis Brenti. Docebimus hoc suo loco, quòd vetus hæc fuerit hæreticorum cantilena, qui nihil præter scripturas recipiendum esse censerent. *Au. lib. 1. contra Maximinum.* Verùm quid ad hæc Augustinus? Si ad ista omnia, inquit, respondere voluero, id etiam ego agere videbor, ne veniatur ad causam. Proinde vt citò agamus, dic mihi fidem tuam. Sic Augustinus ne respondere quidem dignatus est ad hunc locũ, quòd alienus à causa videretur, cùm æquè recipi traditiones Apostolicas oporteat atque scripturas. Quare nihil est, quòd dicat Brentius, dictum hoc Christi sudem esse in Catholicorũ oculis. Assueuerũt illi pridem, cùm nihil hæreticorum ore sonet frequẽtiùs. Rectè autem Petrus, solum illum cultum dicendum esse scribit secundũ doctrinas & præcepta hominum, qui fidei non consonat. *Basil. in Ethicis definit. 12.* Nã & ante eum Basilius indicauit, nihil aliud iis Christi verbis intelligi, quàm quod humanis traditionibus ad mandatum Dei reprobandum obsequendum non sit. Quòd autem promittit Brentius confutare se velle, quod à Petro de verborũ horum sensu scriptum est, id facit in secunda pericope, verùm frigidiùs quàm vt responderi sit necesse, cùm præsertim in Confessione nostra Christiana pluribus & de hoc, & de præcedẽti scripturæ loco tractauerimus, ad quam lectorem remittimus.

Coloss. 2. Profert & aliam Scripturam Brentius: Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid quasi viuentes in mundo decretis tenemini? Et mox iuxta præcepta & doctrinas hominum, quæ verbotenus quidem habent speciem sapientiæ, &c. Quatenus elementis hoc genus teneantur homines, docuimus in eadem illa Confessione. Quoniam verò nihil ea res pertinet ad præsentem causam, minimè necessarium esse duximus, hac de re pluribus nunc agere. *Alia obiectio.* Pergit Brentius: Fingamus autem Christum dedisse hoc dicto. Quicquid ligaueritis in terra, &c. potestatem præcipiendi: non tamen dedit eam hostibus Ecclesię, non seruis Antichristi, qui præcipiunt quælibet: sed veris ministris Ecclesiæ, & seruis Christi, qui præcipiunt, non quæ ipsis libent, sed quæ Deus præcepit. Quæ igitur sic in terris pręcipiuntur, erũt certè præcepta coram Deo in cœlo, quæ vt Deus verbo suo antè constituit: ita nunc per ministros suos verbo prædicata confirmat. *Responsio.* Hac in parte libenter tibi subscribimus, quòd non dedit hanc potestatem vobis hostibus Ecclesiæ & seruis Antichristi, qui præcipitis, quæ vobis libent: sed nobis quamuis peccatoribus, veris tamen Ecclesiæ ministris & indignis seruis Christi, qui præcipimus, non quæ nobis libent, sed quæ Deus pręcepit. *Lutherani docẽt præceptis Dei nõ consentanea.* Nam vbi pręcepit Deus, vt crederemus imputatione Christi iustitię nos iustos esse, etiam si nihil eius nobis adhæreat? Vbi pręcepit, vt tanquàm articulum fidei crederet vnusquisque, sibi certò remissa esse peccata, neque vel minimum de eo dubitare auderet, verùm contra Scripturam, de propitiato peccato securus esset? Vbi pręcepit credi, quòd absoluta necessitate fiant omnia, & alia pleraque, quæ vos traditis, quòd vobis ita libet, non quòd Deus ita pręceperit? *Ecclesiæ præcepta cum Dei præceptis congruũt.* Nos contra nihil tradimus, nisi quod à Deo traditum est vel in sacris literis præcipiente, vel in legitimis Conciliis inspirante. Ieiunium pręcepisse Deum constat, cęterum quibus temporibus, quóve modo ieiunandum sit, ordinandum Ecclesię suę reliquit. Quę quamuis tempora modumque ieiunandi pręscribit, nihil tamen aliud tradit, quàm quod à Domino præceptum est. Idem & de oratione, idem & de Sabbatho sanctificando, deque aliis pręceptis Dei dici potest, de quibus nihil mutat, sed quemadmodum decenter & ordine fieri possint omnia, docet nos nostra mater Ecclesia. *Non constat sibi Brentius.* Quam autem sibi non constat Brentius? Paulò superiùs non abnuere visus est in iis verbis: Quicquid alligaueritis, &c. datam esse potestatem ministris Ecclesię pręcipiendi, nunc diuersum eorum sensum adfert. Sic enim loquitur: Hoc dicto Christus non loquitur de auctoritate pręcipiendi, aut mandandi, sed de ministerio Euangelij pędicandi: vt qui Euangelio, quod à ministris Ecclesię in terra audit, crediderit, soluatur in cœlo: qui verò non crediderit, ligetur in cœlo. *Marc. vlt.* Mox profert scripturam, iuxta illud: Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturę. Qui crediderit Euangelio, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. *Confutatio.* Quod cùm ita verè se habeat, iniquissimum est, quòd Asotus remittat nos à sacra scriptura ad suorum Canonũ explicationes. Nouum verò genus interpretationis ac totis mille quingẽtis annis Orthodoxis omnibus inauditum,

ditum, quibus vnanimiter visum est, iudiciariā quandam potestatem absoluendi, condemnādi, præcipiendi, prohibēdi iis verbis Apostolis & eorū successoribus esse concessam. Atqui de iis qui foris sunt, hoc est, de infidelibus, negat suum Paulus esse iudiciū. Verùm hoc vobis commentum placuit ad falsum dogma vestrum de solius fidei iustificatione defendendum. *1. Cor. 5.*

Pergit Brentius: Remitti nos ad Patres: Ad quos obsecro? ad veteres & iam mortuos? nominentur ergo, vt sciamus, quorū interpretatio sacrosancta & inuiolata haberi debeat. Græca Ecclesia suos habuit Patres, Origenem, Chrysostomū, Basilium, Nazianzenum, & alios. Habuit & Latina suos, Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Hieronymū, Augustinum, & alios. Habuit etiam posterior ætas suos, Thomam Aquinatem, Albertum, Scotum, & id genus multos. Ad quos ergo Asotus inter hos aut illos nos remittit? num ad omnes & singulos indiscriminatim? & non permittit nobis eorū scripta cum iudicio legere. An verò omnia eorum absque iudicio vt sacrosancta agnoscenda sunt? *Brentius nō vult premi Patrū auctoritate.*

Quin cum iudicio legenda sunt, causam dicit nemo, sed non tuo Brenti, neque Philippi iudicio, qui quod Catholicum est redarguitis, & non rarò sententiam è scriptis eorū aliquam profertis, quæ cum vestro dogmate facere videatur, cùm tamen ab eo longissimè dissideat. Non tuo igitur, non Philippi iudicio, sed cum Ecclesiæ iudicio legenda sunt scripta Patrū, atq; ea est regula obseruanda, quam in aureo suo libello (quem vtinam legisses Brenti) tradit Vincentius Lyrinensis: Quòd si in ipsa, inquit, vetustate duorum aut trium hominum, vel certè ciuitatis vnius aut etiam prouinciæ, error deprehendatur, tūc omninò curabit, vt paucorum temeritati vel inscitiæ, si qua sunt vniuersaliter, antiquitùs, vniuersalis Conciliis decreta præponat. Quòd si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi reperiatur, tunc operam dabit, vt collatas inter se maiorum consulat, interrogetque sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licèt temporibus & locis, in vnius tamē Ecclesiæ Catholicæ communione & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt. Et quicquid non vnum aut duos tantùm, sed omnes pariter vno, eodemque consensu apertè, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum. Quod etiam exemplis deinde facit illustrius. Ad extremū autem concludit, nos cum Ecclesia Doctores recipere, nō cum Doctoribus Ecclesiæ fidem deserere debere: patrumque sentētiis ea tandem lege credi iubet, vt quicquid vel omnes vel plures vno, eodemq; sensu manifestè frequenter, perseueranter velut quodā consentiente sibi magistrorum Concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo, ratoq; habeatur. Quicquid verò quàmuis ille sanctus & doctus, quàmuis Episcopus, quàmuis confessor & martyr, præter omnes aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias, priuatas & occultas opiniunculas, à cōmunis & publicæ generalis sententiæ auctoritate secretum sit: nec cum summo æternæ salutis periculo iuxta sacrilegam hæreticorum & schismaticorum cōsuetudinem vniuersalis dogmatis, antiqua veritate dimissa, vnius hominis nouitium sectemur errorem. Habes iam quomodo legenda sunt Patrum scripta, & quantum sit eorum auctoritate tribuendum. *Responsio. Quo iudicio scripta Patrum legenda.* *Vincentius Lyrinensis.*

Tandem arrepta censoria virgula Brentius, de Patribus iudicium sibi sumit, & eos erroris insimulat. Negari, inquit, non potest, quin in Patribus sint errores, & alienę à sensu Scripturæ interpretationes. Origenes fuit insignis pietate & eruditione, tamen habet quædam dogmata, quæ non sunt sacræ Scripturæ consentanea, & si nonnullis historiis creditur, abiectus est ab Ecclesia. Tertullianus Mōtanizat, Cyprianus Anabaptizat, Hieronymus Origenizat, & Digamizat: Putat enim Digamiam, qualem quidam nunc intelligunt, hoc est, si quis post mortem prioris vxoris ducat alteram, parum aut nihil à scortatione differre. Augustinus scribit ipse libros retractationum, ac prætereà communicat infantes corpore & sanguine Christi. Longum esset singulos percurrere. Adnotemus etiam quædam loca Scripturarum, in quibus interpretatio Patrum pugnat, Ioannis sexto: Amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Alij Patres putant Christum de spirituali tantùm mādueatione loqui. Augustinus exponit etiam de sacramentali, vnde necessariò communicat infantes corpore & sanguine Christi. Ad cuius ergo Patris interpretationem remittet nos Asotus? Matt. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Alij per petram intelligunt Petrum ipsum, alij intelligunt Christum, quam igitur interpretationem agnoscemus? Vide quàm probè consulat Asotus saluti nostræ, quòd abducat nos à Scriptura ad Patres? *Brentius insimulat Patres erroris.*

Imò Consilium hoc venerabilis viri Petri à Soto, longè saluberrimum est: idem enim, iam commemorauimus, monuit Vincentius Lyrinensis, idem ante eum quoque Clemens Petri successor, qui cùm lex Dei legitur, illud seruari dicit oportere, ne secūdum ingenij propriam intelligentiam legatur, seu doceatur. Sunt enim multa in Scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisque sibi præsumit. Et ideo Scripturarum intelligentiam, inquit, oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundū veritatem sibi traditam seruat. Hoc fecisse Basilium & Gregorium præcipuos Græcorum Theologos narrat Ruffinus. Qui cùm omnium Græcorum seculariū libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiā, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum *Responsio. Clem. ad Iacobū fratrē Domini.* *Ruffi. lib. 2. ca. 9. in Ecclesi. histor.*

ſcriptis & auctoritate ſequebantur: quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſsione regulam intelligendi ſuſcepiſſe conſtat. Nihil itaque noui conſulit Petrus à Soto, quando nos ad patres remittit, modò vt illud teneamus, quod à Vincētio ſcriptum eſt, vt cum Eccleſia Doctores recipiamus, nō cum Doctoribus Eccleſiæ fidem deferamus. Quare ſi cuius ex ſanctis Doctoribus dogma aliquod eſt ab Eccleſia reprobatum, ſequamur illius iudicium, vt quæ per illam damnata ſunt, reiiciamus. Negari non poteſt, quòd Origenes habeat quædam dogmata, quæ quamuis hæreticis viſa ſunt ſacræ Scripturę cōſentanea, præſertim Arianis, ab Eccleſia tamen ſunt exploſa. Quàmuis, ſi Ruffino credimus, dogmata illa falſa non tam Origenis fuerunt, quàm hæreticorum quorundam, qui libros illius corruperunt. Verum eſt & de Tertulliano, quòd is iam natu grandior incidit in hæreſim Mōtani. Cyprianum etiam erraſſe manifeſtum eſt, quem nihilominùs inter ſanctos martyres numeramus. Cæterùm quòd ſcribis Hieronymum Origenizare, quid iis verbis tibi velis, non ſatis aſſequimur. Nā quòd is fuerit Origenis aliquantò ſtudioſior, quòd eius libros nonnullos in linguam Latinam verterit, quòd in Commentarios etiam ſuos ex illis pleraque trāſtulit, clarum eſt & manifeſtum. Sed fecerunt idem Hilarius, Victorinus, Ambroſius, cuius penè omnes libri ſermonibus Origenis pleni ſunt, & alij multi Catholici & Orthodoxi, tam Græci, quàm Latini. Cæterùm ſi virum ſanctum hunc inſimulas, quòd fuerit errores Origenis amplexus, nihil abs te dici poteſt à vero magis alienum: cùm vix quiſquam alius errores illius vel diligentius annotauerit, vel vehementius fuerit inſectatus. Quod non modò libri contra Ruffinum ab eo ſcripti planum faciunt, verumetiam epiſtolæ teſtantur, quas de erroribus Origenis ad Pammachium, Ocianum, & Auitum conſcripſit. Teſtantur etiam Theophili & Epiphanij libelli, ab eodem Hieronymo verſi, quibus Origenis dogmata dānantur. Sed & illud non minùs falſum eſt, quòd cùm arguere videris Digamię condēnatę, cùm in eadē illa epiſtola, quā tu notare viſus es, poſteaquàm pluribus verbis Geruntiā viduā à ſecundis nuptiis dehortari conatus eſt, his tandē verbis vtatur: Quid igitur? Damnamus ſecunda matrimonia? Minimè, ſed prima laudamus. Abiicimus de Eccleſia Digamos? Abſit, ſed Monogamos ad continentiam prouocamus. In Apologia quoq;, quā pro libris aduerſus Iouinianū ad Pammachiū ſcripſit: Non damno, inquit, Digamos, imò nec Trigamos, & ſi dici poteſt, Octogamos. Habeat cui libet octauum maritū, & eſſe deſinat proſtituta. Nō te pudet vanitatis? Quod de Auguſt. ſcribis, vtinā non eſſent grauiores errores veſtri, quā quales ij fuerūt, quos ille retractauit, hæretici iure dici nō poſſetis. Cū autē veſtri planè ſunt hæretici, & omni genere blaſphemiæ pleni, vel in hoc ſaltē vtinā imitaremini virū ſanctū, vt illius exemplo de retractandis illis cogitationē aliquando ſuſceperitis. Mirū eſt autem eū abs te reprehendi, quòd cōmunicat infantes corpore & ſanguine Chriſti, cùm quaſi neceſſario præcepta nos vrgeas, Bibite ex hoc omnes. An infantes quoq; baptizati non ſunt inter omnes? Itáne ſolis vobis licere vultis, vt cùm vobis commodum eſt, ex, omnes, faciatis, non omnes: Eccleſiæ verò poteſtatē hanc non permittatis? Nos, quòd Auguſtinus communicat infantes, nō probamus, cū ex Vincentio Lyrinenſi didicerimus, cum Eccleſia doctores recipere, non cum Doctoribus Eccleſiæ dogma deſerere nos debere. Quanquam non ſolius hæc Auguſtini, verùm & Innocentij, Zoſimi, Cypriani, Dionyſij, ac plurimorū aliorum in Eccleſia primitiua fuerit de communicādis infantibus ſententia.

De Origen. — *Ruffi. Inuectiua prima cōtr. Hier.* — *De Tertulliano.* — *De Cyprian.* — *De Hieronymo quod non Origenizauerit.* — *Falsò dicit Brentius, ab Hieron. Digamiam condemnari.* — *De Auguſtino.*

Quod quæris de Ioannis loco, reſponſum accipe: Vtraq; ſana eſt interpretatio tam eorum qui de ſpirituali, quàm eorum qui de ſacramentali manducatione hęc verba volunt intelligi. Siquidem ab Auguſtino docti ſumus, nihil prohibere, quò minùs idem locus in ſcripturis variè poſsit intelligi. Miror autem, cur cæteris Patribus hoc tribuas, quod ipſi de ſpirituali, ſoli verò Auguſtino, quòd is de ſacramentali manducatione hæc verba expoſuerit, cùm 1. Origenem, 2. Chryſoſtomum, & 3. Cyrillum, Græcos: 4. Cyprianum autē, & 5. Hilarium, Latinos, ea de ſacramētali: Auguſtinum verò non magis de ſacramentali, quàm de ſpirituali expoſuiſſe legamus. Nam vt locum illum prætercam in libris de Ciuitate Dei, lib. 1. cap. 25. vbi obiter hæc verba Auguſtinus tractat, certè vbi ex profeſſo Ioannis Euangelium enarrat, de ſpirituali manducatione hæc verba exponit. Etiamſi ſunt alia quædam loca, vbi de ſacramentali contra Donatiſtas, & præcipuè contra Pelagianos ſcribens, vbi neceſſariam infantibus Euchariſtiam eſſe cenſet.

Neque diuerſum tibi reſpondebimus de loco Matthæi. Poteras autē ibi etiam tertiam interpretationē addere, vt petrā eſſe diceres non ſolum Chriſtū aut Petrū, verumetiam fidem de Chriſto, quā confeſſus eſt Petrus. Nam ſuper hanc fidem ædificaſſe Chriſtū Eccleſiā ſuam, quidam ex Patribus interpretātur. Neque verò pugnāt hæc inter ſe: Chriſtus, fides de Chriſto, Petrus confitens Chriſtum. Quin ſeiungi rectè non poſſunt. Certū eſt & indubitatum, quòd fundamentū aliud nemo poteſt ponere, pręter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Intereà tamē & illud falſum eſſe nequit, quod ab eodem Paulo ſcriptum eſt: Superædificati ſuper fundamētum Apoſtolorū & Prophetarū ipſum ſummo angulari lapide Chriſto. Quod magis etiam explicatè legimus in Apocalypſi: Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipſis duodecim, nomina duodecim Apoſtolorū. Fundamētum Chriſtus, fundamentū & Apoſtoli, Fundamentum fundamentorū, quod per ſe ſoliditatem habet, ſicut

De loco Ioan. 6. — *Aug. li. 3. de doctri. Chri. ca. 26.* — *1. Ho. 7. in Nu.* — *2. Ho. 46. in Ioā.* — *3. Lib. 3. ca. 13. & 14. in Ioan. & li. 10. ca 13.* — *4. In expoſ. orat. Dom. in.* — *5. Lib. 8. de Trin.* — *Aug tra. 26 in Ioannem.* — *Contra Creſconium. lib. 1. cap. 25.* — *de verbis Domi. ſerm. 11. & 46.* — *De peccatorum meritis & remiſsione. lib. 1. cap. 20. & 23.* — *Hypognoſticon. lib. 5.* — *1. Cor. 3.* — *Ephe. 2.* — *Apoc. 21.* — *Matt. 7.*

rupes

rupes aliqua, super quam ædificium construitur, non est aliud, quàm Christus Iesus. Ipse est petra ille, de qua dicitur in Euangelio, quòd domus fundata erat supra firmā petram. Ipse est summus lapis angularis, in quo omnis ædificatio cōstructa crescit in templū sanctū. Sed sunt interim & Apostoli fundaméta, quæ non ex se, sed ex illo summo lapide angulari soliditatem habent, sicut lapides qui primò ponuntur supra solidam petram. Inter hæc fundamenta primariū est Petrus, cui præ cæteris dictū est: Tu es Petrus, & super hanc petrā, hoc est, super te confitentem me ædificabo Ecclesiā meam. Inter alios multos præclarè Leo Pontifex Euangelij locū hunc explicās: Tu es, inquit, Petrus, id est, Cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraq; vnum: ego fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere, tamē tu quoq; petra es, quia mea virtute solidaris, vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiā meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Super hanc, inquit, fortitudinem æternum extruam templum, & Ecclesiæ meæ cœlo inseranda sublimitas, in huius fidei firmitate consurget. Hanc Confessionem portæ inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt. Vox enim ista vox vitæ est. Et sicut confessores suos in cœlestia prouehit, ita negatores ad inferna demergit. Vides, quemadmodū simul hæc tria pulchrè sanctus iste Pontifex coniunxerit, Christum, Fidē & Petrum. Absit enim, vt aliud fundamentum ponamus quàm Christum: ipse est caput inuisibile, qui gubernat inuisibiliter: ipse est petra inuisibilis & inuiolabilis, quæ virtute sua continet molem Ecclesiæ. Sed quemadmodum in sacramentis cùm ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen vtitur visibilium Sacerdotū: sic visibilem in terris elegit ministrum, per quem Ecclesię molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilē inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus: est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est Petra Petrus ipse confitens Christum.

Leo Homilia. 3. in anniuersario die assumptionis suæ, & Ho. 2. in natiuit. Apostol. Petri & Pauli.

Christus, Petrus & fides petra dicuntur, sed non eadem ratione.

Nam & hoc procul à nobis absit, vt iuxta commentū tuum esse dicamus ædificatam Ecclesiam super talem Petrum, qui publicè fateretur sibi non opus esse fide, sed sicut Petrus à Soto dicit, in quo non desideretur publica & legitima professio fidei, qui Christū pro fundamento agnoscat: qui summo illi lapidi angulari innitatur: super talem Petrum ædificatam Ecclesiam credimus. Hic est, per quem à Christo gubernatur Ecclesia, cuius ministerio fit, vt vna fides in ea retineatur. Quod nostris temporibus his clamat etiam res ipsa. Nam vbi discessum est ab hoc Petro Christum confitente, Deum immortalem, quot ibi sectas quàm dissectas? quot schismata? quot hæreses? quàm varias & multas blasphemias videre licet, & audire? Contra vbicunque terrarum Petrus hic agnoscitur, vbi dictis eius paretur, vbi in doctrina eius acquiescitur, ibi ciuitas vnius labij, ibi multitudinis credentiū videtur esse cor vnum & anima vna. Hoc & vos Brenti, quamuis inuiti, fateri tamē necesse habetis. Nam si taceant homines, vel ipsi lapides loquentur. Videmus enim, quid sit consequutum, posteaquàm ab hac petra pars ædificij diuulsa est, in quam multas deinde particulas fuerit comminata. Iam ne intelligis, qua ratione Petram vocemus Christū, quā verò Petrum, quamq; nihil hæc inter se pugnent? Christus petra est, quæ virtute sua molem hanc Ecclesiæ sustinet. Petrus petra est, cuius id ministerio Christus facit. Petrum autem cùm dicimus, publicè & legitimè Christum confitentem dicimus: quod nisi faciat, Petrum esse negamus.

Figmentū Brentij contra Petrum Ecclesiæ Petram exploditur.

A Petro petra discedere quàm periculosum.

Pergit Brentius: Quantò rectius Augustinus, qui nos potius à Patribus ad scripturam, quàm à scriptura ad Patres ducit? Ego, inquit, fateor charitati tuæ, solis eis Scripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, vt nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissimè credam. Ac si aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrariū veritati, nihil aliud quàm vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assequutum esse, quod dictum est, vel me minimè intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verū putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quòd à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. Hactenus Augustinus. Sed Asotus maiori prudentia & pietate ornatus, quàm Augustinus, non remittit nos à Patribus & Scriptoribus ad Scripturam, sed à Patribus mortuis ad Prælatos viuentes, vt si hesitauerimus in scriptura, adeamus Patres mortuos: si & in iis aliquid ambigui occurrit, accedamus ad Prælatos viuentes.

August. epist. 19. ad Hiron. Brent. Augustinū Soto opponit.

Quàm tu malitiosè rem agis Brenti; Scis quid senserit Petrus, & quoniam in eo nihil reprehensione dignū inuenire potes, fingis eum dicere, quæ nusquam sensit, vt habere tamen possis, quod reprehendas. Quando enim à scriptura sic ille duxit ad Patres, vt maiorē eorum quàm scripturarum auctoritatē esse voluerit? Scilicet ignorauit is, quod nemo nescit, etiam ex illis, qui sacras literas primoribus (quod aiunt) labris degustarūt, quid libris, qui vocantur Canonici, quidve Patrum scriptis debeamus? Verùm non hoc agebatur, an parem cū iis, quæ in libris Canonicis continentur, scripta Patrū auctoritatem haberent, sed si quid aut non expressum, aut parùm dilucidè expressum esset in Scripturis, si quis occurreret scripturæ locus obscurior, quē aliter vos interpretaremini, qui discessistis à nobis, aliter nos qui in Ecclesiæ vnitate permansimus, quid eo rerum statu faciendum, quóve confugiendum esset. Hic docet

Responsio.

August. to. 18. de verbis Domini. Esa. 52.
August. Patrum autoritatē suscipit ac sequitur.

Petrus, quod olim docuit Augustinus, qui locum illum enarrans Prophetæ. Recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis: Attendite, inquit, in facta sanctorum, ne fortè nostra videatur interpretatio. Quomodo hæc verba intellexerunt Sancti, sic vtique intelligenda sunt. Quid autem aliud vult Petrus, quàm vt sic intelligantur verba Scripturæ, sicut ea sancti Patres intellexerunt? Neque verò secùs ipse fecit, quàm docuit Augustinus: Ab Ecclesia docti credimus, quòd ex Adam trahimus originale peccatum, quod per lauacrum regenerationis non solùm in maioribus, verùmetiam in paruulis soluitur. Quàmuis autem hoc dogma diuinæ legis oraculis adstruitur, secùs ea tamē Iulianus interpretatus est, nec dubitauit, quin hoc sentirent, eis Manichæorum errorem impingere. Quid hîc Augustinus? Ad Patres confugit: profert quid ea de re senserint Irenæus, Cyprianus, Rheticius, Olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus, Basilius, Chrysostomus. Et cùm illud attulisset è Sallustio, quòd omnes iudices ab odio, inimicitia, ira vacuos esse decet, paucos dicit inueniri tales potuisse: Verùm Ambrosium, inquit, aliosque collegas eius, quos cum eo commemoraui, tales fuisse credendum est. Etsi tales non fuerunt in iis causis, quas ad se delatas, & inter partes cognitas, cùm hîc viuerent, suo iudicio definierunt, ad hanc tamen causam tales erant, quando de illa sententias protulerunt. Nullas nobiscum vel vobiscum amicitias prætenderunt, nullas inimicitias exercuerunt, neque nobis neque vobis irati sunt, neque nos, neque vos miserati sunt: quod inuenerunt in Ecclesia, tenuerūt: quod didicerunt, docuerūt: quod à Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt. Nondum vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis latas contra vos sententias recitamus. Nondum vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Dicis, me si sub potestate iudicum premerer, non habiturum fuisse quod facerem, quò confugerem. Ego planè haberem, quod facerem, haberem quò confugerem: à Pelagianis enim tenebris ad hæc tam clara Catholica lumina prouocaui, quod & nunc iam facio. Tu ergo responde quid facias? dic quò confugias? ego à Pelagianis ad istos, tu ab istis ad quos? An quia non numerandas, sed ponderandas esse censes sententias, etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsque adeò permiscuit ima summis longus dies, vsq; adeo tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur vt videant Celestius, Pelagius, Iulianus, & cæci sint Gregorius, Hilarius, Ambrosius, &c.

Aug. li. 1. contra Iulianum.

Quo sensu Aug. solis scripturis Canonicis indubitatam fidem haberi velit.

Vides quemadmodum non docuerit modò faciendum, verùm & ipse fecerit Augustinus, vt quibus de rebus ambigebatur, de iis ad Patrum iudicium prouocaret: qui tamen etiam in eo ipso loco, quem tu citas, longè aliud quā quod infers tu, sensisse videtur. Non enim hoc vult, vt ad Patrū iudicia ne quis confugiat, ad quæ confugit & ipse non semel: sed vt primas partes deferendas esse scripturæ quisque sciat: patribus autem tantum tribuat, quantum vel scripturis, vel aliqua probabili ratione persuadere possint. Non scripturarum hîc tantùm, verùm & probabilis rationis meminit August. Fieri autē potest vt aliud mihi, aliud tibi probabile videatur. Quam igitur aliam probabilem rationem intelligemus, nisi quę tot seculis Ecclesiæ probata atq; illius iudicio fuit recepta? Cuius iudicio si qua Doctoris alicuius, quamlibet magni, sententia reiecta fuerit & explosa, quales pleræque sunt Origenis, qualis & illa de Monogamia Tertulliani, qualis de rebaptizandis hęreticis Cypriani, qualis de communicandis infantibus est Augustini, quàmlibet multis diuinę legis oraculis nixa sit, nihilominùs non modò non sequenda, verumetiam velis est (quod aiunt) remisque fugienda. Sic hoc Augustini testimonium contra te magis, quàm contra nos facere videtur.

Brētius quatenus recipiat Patres.

Tandem Brentius mitior factus, non omninò Patres reiiciendos esse censet: quin consulendos & audiendos potius, non tamen Scripturæ æquādos. Quasi quisquam æquandos eos esse dixerit. Si quidē, inquit, interpretantur scripturā per scripturā, & obscuros locos scripturæ per manifestos & claros, interpretatio eorum amplectenda est. Sin autem interpretantur Scripturam contra scripturam, & reddunt scripturæ locos obscuriores, refutanda est eorum interpretatio. Non enim tanti nobis esse debet vlla humana auctoritas, vt præferamus eam diuinæ.

Responsio.

Sectarii omnes scripturā per scripturā se interpretari profitentur.
Matt. 26.
1. Cor. 10.
Ioan. 15.
De Sacramentariis.
Philippum Caluinizare.

Postremum hoc libenter tibi concedimus. Sed nec illud negamus, rectè facere, si quis per scripturam scripturam interpretatur. Nolumus autem hoc loco vel de nobis Christianis, vel de vobis Lutheranis quicquā dicere. Ex eorum scriptis exempla proferemus, quos æquè vos atq; nos pro hæreticis habetis. Quod vos rectè monetis, per scripturā esse scripturā interpretandā, id se strenuè facere clamant Sacramentarij. Profertur & à nobis & à vobis scriptura, Hoc est corpus meū: eam interpretātur illi per aliā scripturā, Petra erat Christus: & iterū per aliam: Ego sum vitis. Hac itaque ratione dicunt secundum nos speciem, secundum vos autem substantiam panis vocari corpus Christi, qua ratione Christus ipse petra vocatur & vitis. Num in hac interpetratione vos acquiescitis. Certè si qui vestrum in iis manent, quæ didicerunt à Luthero (nam Philippo sunt qui crimini dent, quòd Caluinizet, quodq; sicut in aliis plerisque, sic & in hoc à magistri sui placitis discesserit) cæterùm qui constanter Lutheri doctrinam tuentur, nunquam acquiescent, sed neque nos, qui ducem sequimur Ecclesiam, quæ columna est & firmamentum veritatis. Proferemus & aliud exemplum: Anabaptistæ docent,

docent, neminem esse baptizandum, nisi qui crediderit. Neque desunt illis diuinæ legis oracula: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Vna fides, vnum baptisma: præcedit fides, sequitur baptisma. Ac si quis dubitet, qualis fides, ne putetur esse infusa, per aliam scripturam interpretantur: Fides ex auditu. Et iterum, Docete omnes gentes, baptizantes eos. Et quoniam infantes, æquè sunt idonei, qui doceantur, atq; paries aut saxum aliquod, negāt eos qui nō credunt, baptizari debere. Num & in hac interpretatione vos acquiescitis? Æquè vt nos. Quin itidem vt nos, & à Sacramentariis & ab Anabaptistis ad Patres confugitis, ad Patrum iudicia prouocatis. Lege quæ scripserūt Lutherus, Philippus, Vrbanus Regius, Ioachimus VVestphalus, tam contra Sacramentarios, quàm contra Anabaptistas, nihil eos magis crepare, quàm Patres, Patres, & Ecclesiæ consensum, inuenies. Et obiectū hoc sibi fuisse scribit Ioachimus, eadem ratione suos quoq; Patrum & Ecclesiæ iudicio damnari. Sed audi, quàm festiuè respondet: Consilescet, inquit, facilè ille clamor, modò velit attēdere non quis dicas, sed quid & quàm verè aliquid dicatur, aut secùs. Quæ dicta sunt à me, veritati consonant, quicquid tandem Papa dicat, definiat, damnat, aut probet. Non ideò oportet honestæ matronæ sermonem per se verum aspernari & reiicere, quòd scortum similem proferat dissimili animo, & in dissimili causa. Iniqua fuerit comparatio, si bona matrona cōparetur cum scorto, & boni viri rectè facta computentur cum malè factis viri peruersi, specie aliqua boni fucatis. Quid conuenit luci cum tenebris? quæ conuentio est Christi cum Belial? Quid confert, Pseudolus seruos Christi cum Antichristo? Sic ille in libello, quem inscripsit aduersus insignia mendacia Ioannis à Lasko.

De Anabaptist. Marc. 16. Ephes. 4. Rom. 10. Matth. 28.

Ioachimus VVestphalus. Sectarii crepant Patres, cum eos causæ suæ fauere putant.

Bellum autem responsum: Scilicet quod volumus sanctum est. Num autem hæc, & quidem verissimè totidem verbis in vos retorqueri non possunt: Scilicet quæ dicuntur à Luthero vel à VVestphalo, veritati consonant, non autem quæ ab Ecclesia dicuntur vniuersa?

Scilicet nō vos estis potius illa, de qua dixit Hieremias: In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternaberis meretrix? De qua & alius Propheta scribit: Fabricata es lupanar tuum in capite omnis viæ, & diuaricasti crura tua omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas? An non prosternunt se in omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso, qui posteaquàm semel à sponso Christo se diremerunt? & sponsæ eius Ecclesiæ membra esse desierunt, posteaquàm fidem semel ei datam fefellerunt, subinde mutant, ac nutant? ac simul vt viderint collem aliquem sublimen, aut lignum frondosum, hoc est simul vt quempiam conspexerint, qui scientiæ habet opinionē, quæ inflat, quiq; verbis ornatis ea quæ praua sunt, edisserere queat, statim illi adhærent. Initio sublimis illis visus est collis Martinus Lutherus, & lignum valdè frondosum, illicò sub eo prosternebantur, & verbum eius tanquam Dei verbum adorarunt. Non ita multò pòst extitit Zuinglius, Visus est & ille collegis magis etiam sublimis: ac mox sub eo quoq; prosternebantur, proq; Dei verbo, verbum eis receperūt. Tertius fuit sublimis collis Balthasar Pacimontanus. Quartus Suenckfeldius. Quorsum autem attinet omnes enumerando recensere? coram quolibet eorū statim se prostrauerunt, & verbum cuiusq; tanquam Dei verbum adorauerunt: ita nunc ad hunc, nunc ad illum deflectentes, omni transeunti crura sua diuaricauerunt. Quæ potest esse maior, quæ turpior, quàm sit hæc vestra fornicatio, vel mœchia potius? Sed audi, quid super Ezechiëlis verba, quæ produximus, dicat Hieronymus? In omnibus, inquit, viarum principiis fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimoniis malè vtitur scripturarum: & dicit, Hæc ait Esaias, hæc dicit Oseæ, hæc loquutus est Moses, hæc Daniël. Et pulchrè non in mediis viis, nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorū, errare non potest. Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem diximus, refer ad Ecclesiam, animasq; credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentū in eloquio & vestimenta, quibus fœditas nostra ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis, vel contrariis fortitudinibus, vel magistris dogmatum peruersorum: quando asserunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferēter vtendum, quia ad hoc facti sunt, vt sumantur, &c. An his verbis Hieronymus vos graphicè depingere non videtur? ex quibus quis est, qui non facilè perspiciat, quæ sit honesta matrona, quæ contrà sit mulier adultera & impudens meretrix? Hanc nimirum esse vos, apud quos nullus est legitimus thorus, sed vagi sunt concubitus: qui crura vestra diuaricastis omni transeunti: in qualemcunq; libellum incideritis, talem fidem pleriq; profitemini: apud quos nulla constans confessio, nulli sunt ritus perpetui, sed in annos propè singulos mutatur omnia. Contrà, nos honestam illam esse matronam, qui posteaquam semel fidem nostram Christo despōdimus, nunquam in huius sponsi nostri cubile quenquam alium admisimus, nec vnquam sponsæ illius Ecclesiæ membra esse desiimus, sed illi fidem inuiolatam seruamus, ad extremum etiam vsque spiritum seruaturi.

Hier. 2. Ezech. 16. Duo dicta Prophetica in nostros hæreticos bellè quadrant.

Hierony.

Tandem (vt est fortissima veritas) eius vi superatus Brentius, eò inclinare videtur, vt Ecclesiæ iudicio nonnihil tribuat, verùm ita vt conferre magis velit cum viris modestis & eruditis, quàm quòd se cuiusquam iudicio totum submittat. Vult audire Synodos piorum, sed nō sine iudicio suo: hoc est, Si iudicauerit ipse rectū esse, quod in Synodo piorum decretum

Brentius vult audire Ecclesiam, sed ita vt de illius iudicio sibi iudicare liceat.

erit, ratum sit: si secùs ipse iudicauerit, sit irritum. Illius ergo Synodi iudicium audire vult, cuius ipse Iudex esse queat, vt simul & litigatoris & Iudicis personam sustineat. Estne hoc iudicio se submittere, & non potius dicere, quod Lutherus olim dixit: Nolo iudicium, sed requiro obsequium? Et hunc nos plusquam barbaricum fastum vestrum Brenti feremus? Deinde quò plures habeat rimas, quibus elabi queat, eam in qua fuerunt aui, proaui nostri, in qua continemur & nos, qui Catholici vocamur, & sumus per Dei gratiam: Ecclesiam esse negat: quin plaustris quibusdam conuitiorum in eam inuehitur: cùm ea tamen non alia sit, quàm ea in qua fuerunt Apostoli & eorum successores, in qua fuerunt præclara illa lumina, Basilius, Athanasius, Gregorius, Chrysostomus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus: quorum nos iudicium non defugimus. Hanc igitur Ecclesiam esse negat, sed suam quandam fingit, quæ non ex aliis constet, quàm ex electis: itaq; nec videri, nec agnosci possit. Quoniam verò qui sint electi, nemo scire potest præter vnum Deum, hos potissimum Iudices dari sibi vult: vt si secùs quid quàm ipsi visum erit, decreuerint, eos vel hoc nónne reiicere possit, quòd electos esse neget. Sed quia proprium erit caput de Ecclesia, magis opportunum nobis visum est, cùm ad illud ventum erit, pluribus de eo disserere, nunc autem reliqua persequi.

Lutheri dictum.

Figmentũ Brẽtii, Ecclesiam tãtum ex electis cõstare.

Post interiecta pleraque de perspicuitate scripturæ, quæ satis, iam diluisse videmur, tandem quærit iterum: Quis erit huius controuersiæ finis: & quod erit vltimum iudicium? Ac respondet ipse sibi: Nos negamus ea esse legitima concilia, quæ ex Asoticis Prælatis congregantur. Totidem verbis & nos negamus esse ea legitima cõcilia, quæ ex vobis Asoticis congregantur. Adfert causam quare cõuentus nostrorum non agnoscat pro legitimis Conciliis: Quia Canones etiam ipsi describũt ex Apostolo Paulo, quales debeant esse Episcopi, re ipsa autem videmus maximam partem Episcoporum, qui hisce temporibus suprema loca in Ecclesiis occupant, haudquaquam respondere iis conditionibus, quas Paulus & Canones exigunt, non possumus affirmare, quod talium Prælatorum conuentus sit legitimũ Concilium. Si non alios Episcopos dari tibi iudices vis, quàm quales describit Paulus, qui sint irreprehensibiles, etiam Petrus Apostolus talis Iudex non erit, vt contra eum excipere non possis. Scribit enim Paulus, quòd in faciem illi restiterit, quia reprehensibilis erat. Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti sumus. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Et certè si non reperiuntur inter nos, multò minùs inter vos, qui sint irreprehensibiles.

Cur Brentius concilia defugiat.

Responsio.

Galat. 2.
Psalm. 13.
1. Ioan. 1.

Quærit iterum: Quis igitur hanc litem cõponet? quis hîc erit Iudex? Vos Asotici contenditis (exempli gratia) de hoc loco scripturæ, Tu es Petrus, &c. Quod ad hunc scripturæ locum attinet, iam diximus, vtrocunq; modo interprete, nihil referre: nos enim Ecclesiã ædificatam esse credimus super Petrum confitentẽ petram Christum, nec Petrum à petra Christo, & ab eius confessione disiungimus. Profert & alium locum scripturæ de poculo cœnæ Dominicæ, Bibite ex eo omnes. Vos Asotici per Omnes, intelligitis sacrificulos tantùm. Bis crambe, vt est in prouerbio, mors. Cæterũ qua vos auctoritate licere vobis vultis, per Omnes intelligere tantùm adultos, & infantes à communione Christi corporis & sanguinis excludere, multò maiore auctoritate licere sibi putat sancta mater Ecclesia, vt per omnes intelligat sacris tantùm operantes, quibus solis poculum Christus ministrauit, cęteris neq; ministrauit, neq; ministrari præcepit, nulla vt sint necessitate ex eo bibendi Laici adstricti. Quærit iterũ, quis ergo dirimet iudicio suo hanc litem? Ante centum quadraginta annos in Constantiensi, & non ita multis annis pòst in Basiliensi iam est dirempta.

Alia Brentii obiectio.
Responsio.

De verbis, Bibite ex eo omnes.

Rursum quærit, quòd nos in tanto dissidio vertemus? quem tandem Iudicem, quod iudicium agnoscemus? Ac tandẽ aliquãdo promit, quod ita diu premebat. Breuissimis, inquit, & perspicuè respondebo: Eum agnoscimus Iudicem, quem in symbolo Apostolorum iam inde ab incunabulis, & paterna atq; auita traditione (vt & nos aliquid traditionibus demus) didicimus Iudicem viuorũ ac mortuorũ. Quid autem aliud optarint omnes parricidæ, sicarij, venefici, fures, latrones, & quotquot sunt criminis alicuius rei capitalis, quàm vt nullus esset in terris Iudex alius præter eum, quem profitemur è cœlo venturũ Iudicem viuorum & mortuorum, vt illis intereà liceret in quorumuis fortunas & capita liberè grassari? Atqui multis modis vos istis estis sceleratiores, qui non in corpora, verùm in animas piorũ grassamini, ac dum eis pestiferũ doctrinæ vestrę virus afflatis, in ima tartara miseras pręcipitatis. Sed quorsum tandem res Brentio rediit? de Principum officio scribere cùm instituerit, ac propriũ eorum munus esse docere, de doctrina religionis iudicare, nunc & eorũ & mortaliũ omnium iudicium excludit, neq; putat doctrinæ suæ quenquam idoneum esse iudicem, præter solum Christum. Sed verè dictũ est illud, quòd omnis qui malè agit, odit lucem. Si te bonã habere causam Brenti consideres, legitimum Ecclesiæ iudicium non defugeres. Quoniam verò ipse tibi conscius es impiæ doctrinæ, sacrilegæq; separationes tuæ: præstabilius tibi videtur, vt sit anarchia quædam inter Christianos: nec sit quisquã, qui vel cognoscat de sacrilegiis vestris, vel conuictos debitis pœnis afficiat, quo sic omnia vobis impunè licere queant.

Brentius ad Deũ iudicẽ prouocat.
Responsio.

Queritur posteà de persequutione. Atqui ad eundem modum questi sunt ante mille ducentos

centos annos Gaudentius, Petilianus, & alij Donatistæ. Quod illis respondet Augustinus, hoc sibi, suisq; responsum esse putet Brentius. Quin & nostro seculo queruntur Sacramentarij de vobis, quòd nō sustuleritis Papæ tyrannidē, sed potius ad vos pertraxeritis, quodq; pro ligneo Papæ iugo collo excusso, ferreum imposueritis. Reperies has & apud Ioannem Caluinum, & apud Ioannem à Lasko querimonias. Quod vtrique respondit Ioachimus VVestphalus, sibi quoque dictum id existimet Brentius. Porrò quod queruntur Sacramentarij de Lutheranis, queruntur idem Seruetiani de Sacramentariis. Quid factum sit auctore Caluino de Serueto, scimus. Is libellum etiam edidit, quo docet, hæreticos gladio rectè vindicari. Scilicet vobis fas est, in Sacramentarios, Anabaptistas, Seruetianos, & alia huius generis hæreticorum portenta animaduertere, eis in terris vestris receptum non dare, deniq; aut exilio mulctare, aut capitis supplicium de illis sumere: Catholicis idem in vos statuere fas non est.

Iniqua Brentij querela de persequutione.

Etiam hæretici docent hæreticos gladio rectè vindicari.

Profert ad extremum è scripturis loca nonnulla, quibus non rarò fecisse Deum ostendit, vt victoria parti meliori concessa, quos approbaret, non obscurè quasi prolata sententia declararet. Atqui si ex eo coniecturā facere vis, vtrius partis causa sit melior, nihil est opus longius exempla petere, & ea quæ ante duo vel tria millia annorum gesta sunt, cōmemorare. Recens nos exemplum proferemus, ex quo vel cæco possit apparere, quod secundum nos contra vos Deus pronunciauerit, nostramq; causam esse meliorum declarauerit. Ante decem hos annos quid factum sit, recēs est hominū memoria. Quale fuerit fœdus vestrum Schmalcaldicum, vos Brenti scire meliùs potestis. Erat certè tuendi & armis propagandi Euangelij vestri causa percussum, cuius potentia freti, non dubitastis contra legitimum vestrum Dominum & Imperatorem Carolum eius nominis Quintum, non bellica laude magis, quàm pietate clarum, arma capere. Fuit exercitus vester, & numero lectissimorum militum, & omnibus rebus bello necessariis instructissimus: Fuit ænearum machinorū tanta vis, vt cœlum impleri mugitibus videretur. Tanta fuit opinio rei bene gerendę, tam nihil deerat ad victoriam consequendam, vt eam certa spe iam deuorasse videremini. Quoties perlatus est ad nos rumor, pientissimum Cæsarem, fusum, fugatū, & castris exutum esse? Sed fuit is tam verus, quàm verum est Euangelium vestrum. Erat ex altera parte Dominus & Imperator vester, quod ad robur militum, & ad victoriæ spem hominum opinione consequendam attinet, nulla re cum exercitu vestro conferendus, cùm essent illius copiæ perexiguæ, cumq; magna ex parte totius Imperij ferè præsidiis esset destitutus, ita vt si quis ex apparatu bellico vtriusque partis iudicium de belli euentu facere vellet, fieri nulla ratione posse putaret, quin ex eo victus Imperator discederet. Visum est vobis, vos Christi causam agere, nam sub huius obtētu bellum cōtra Dominum & Imperatorē vestrum suscepistis. Visum est & Imperatori Christianissimo, quòd Christi causam contra infestissimos Christi hostes propugnandam suscepisset. Sedit pro tribunali Deus: vtra pars causam suam ageret, quasi lata sententia pronunciauit, pientissimum Imperatorem Euangelij sui propugnatorem esse declarauit, eiq; victoriam incruentam concessit. Fugistis Brenti, nemine persequente. Cumq; posteà bellum iterum instaurassetis, alteram contra vos sententiam pronunciauit Christus, cuius minister Imperator ingentem exercitum vestrum, quamuis Albis fluuius esset interiectus, ductu tamen Angeli, vado reperto, perexigua manu vicit, fugit, fugauit, quin & ipsos belli duces in potestatem suam redegit. Vides Brenti, quàm apertè indicauerit Deus, vos cuiusuis potiùs, quàm suam causam agere? Ac minister quidem eius inuictissimus Imperator, vt est natura propensus magis ad misericordiam, quàm ad seueritatem implicatus, editis compluribus clementiæ, lenitatis, moderationis exemplis, victoriæ laudem, quam Dei beneficio fuerat consequutus, multò reddidit illustriorem. Cæterùm multò maiores ipsi, grauioresq; de vobis inuicem pœnas sumpsistis, Deo suam iniuriam apertè vindicante. Nónne statim initio nascentis Euangelij vestri, rusticorum cōtra Dominos fuit seditio concitata, cui libellos vestros occasionem dedisse certius est, quàm vt negare possitis? Quibus ibi cladibus Deus Germaniam non afflixit? Quin & post insignem illam Imperatoris Christianissimi victoriam, cùm perexiguo tempore cessatum ab armis fuisset, quandoquidem clementer ab illo castigati, nulla tamen resipiscentiæ signa dedistis, nónne Deus apertiora contra vos tulit iudicia? Nónne concurrere fecit Ægyptios contra Ægyptios? nónne pugnauit vir contra fratrem suum, & contra amicum suum? Nónne sic vos ipsi mutuis vulneribus cōcidistis, sic ipsi cædibus inuicem confecistis, tantis patriam ipsi vestram infortuniis mactastis, vt si quamlibet eam truculentus hostis grandi cum exercitu peruasisset, vix vobis maiores calamitates inferre potuisset? Potuítne Deus manifestiora iudicia proferre, quibus causam vestram damnaret, quàm quæ vobis per tot annos tam grauiter affligendis protulisse videtur? Sed accidit vobis illud, quod à Propheta scriptum est: Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam. Indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Clamat Dominus, reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos: reuertimini & viuite. Plagis etiam vos ad reuertendum impellit, vos nihilominus mori mauultis in peccatis vestris, quàm eò vnde vos per nefariam diuisionem præcidistis, reuerti. Quæ vestra cæcitas, cordisq; duritia, pœna & ipsa

Vtrius partis, Catholicorum ne an Lutheranorū causa sit melior, ex victoria alteri parti concessa, vt vult Brentius, colligi potest.

Euidens Dei iudicium in Germanos hæreticos.

Seditio & cædes rusticorum in Germania.

Esa.19.

Hier.5. Zach.1. Ezech.18.

Germania propter sectas tot modis afflicta non resipiscit.

ipsa est impię vestrę & cõscelaratę ab Ecclesia Dei separationis: manentq; vos, nisi resipueritis, multo pœnæ grauiores. Siquidẽ quàm crudelis, quamq; potens hostis ceruicibus vestris immineat, non ignoratis: qui quos nunc populos acerbissimo seruitutis iugo premit, eos ex magna parte non priùs potestati suæ subiecit, quàm ipsi se à Christi corpore vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia diuulsos, in Satanæ potestatem tradidissent. Quorum si vos exitus perhorrescitis, in eorũ quæ fecerunt imitatione perstare nolite. Habes iam Brenti, quod sentẽtiis promulgatis Iudex ille viuorũ & mortuorũ causam vestrã apertè damnauerit: quarum etsi iam ex parte facta est exequutio, tamen præ iis quæ vobis adhuc impendent malis, perexigua sunt ea, quibus iam estis mulctati. Sed quæ vobis imminent, effugere tamẽ adhuc ea liceret, si possetis animo vestro imperare, vt vnde discesistis, ad Christũ & ad corpus eius vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam rediretis, ac vno ore atq; animo Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi nobiscum glorificaretis. Quam vt vobis Deus mentem inspiret, diuinam illius misericordiam implorare nunquam intermitto.

Ecclesiæ desertoribus Turca imminet.

Hactenus refutata sunt per nos argumenta Brentij, quibus demonstrare conatus est, quòd nihil sit in scripturis obscuritatis, quòd ea sic omnia continent ad salutem necessaria, nihil vt vel recipi vel credi pręter eas oporteat: Quòd si quid reperiatur illis cõtrouersum, nec ad eorum Patrum, qui decesserunt ex hac vita, nec ad eorum qui successerunt illis, iudicium prouocari debeat. Ac esse quidem in scripturis obscura pleraq;, præterquã quòd satis id à nobis copiose demonstratũ est in ipso propè capitis huius exordio, clamat hoc etiã res ipsa. Restat igitur, vt de posterioribus duobus, quæ praxis Ecclesiæ Catholicæ, quid contrà semper fuerit ab hæreticis obseruatum, paucis nunc disseramus, quò sic cognoscere posis pientiss. Rex, cui potissimum labor hic noster desudat, vtra sit honestæ matronæ, hoc est, eius in qua nati vel renati sumus potius Ecclesiæ piorum: vtra verò sit vox mulieris adulteræ, hoc est, eius quę à viro suo Christo diuertit, quæ se à corpore eius præcidit, Ecclesiæ malignantium. Pertinebit autem hoc plurimùm ad cognoscendum vtra vera sit Ecclesia, si linguam vtriusq; cognitam habueris. Quamobrem quod in fine præcedentis capitis fecimus, faciemus hîc quoq;, & ex actis 4. Conciliorum Oecumenicorum, quæ nec ipse Brentius improbare videtur, quæ fuerit Patrum Catholicorum, quæ verò vox hæreticorum, breuibus ostendemus.

Repetitio prædictorum cum transitione.

In primo concilio, quod est habitum Nicææ, quid Arrius, qui fuit in eo condemnatus, qui post eum loquuti fuerint sectatores eius, iam non vno loco demõstrauimus, productis Athanasij, Hilarij, Augustini, Theodoriti, & aliorũ quorundã testimoniis, quę nunc repetere nihil est necesse. Vocẽ homousion propterea recipere noluerũt Arriani, quòd in scripturis ea non inueniretur, extra quas recipi nihil debere cõtendebant: eandẽ illã cantilenã cantãtes, quam nunc occinunt nobis Lutherani: Sine causa colunt me docent doctrinas & mandata hominum. Contrà Chatholici, ad Patres cõfugiebant, ad Patrũ iudicia prouocabant, qui priusquã natus esset Arrius, & ij qui cũ illo tum cõtendebant, qua de re cõtrouertebatur, iam sententias tulerant. Quamobrẽ ex illorũ sententia pronunciatũ est, frustrà reclamantibus Arrianis, rectè Patri filiũ homousion appellari. Habes hîc quæ fuerit vox honestæ matronæ, quæ mulieris adulteræ, cuius vocem nunc semen etiam illius audis proferre, dum præter scripturas nihil recipi debere contendit: patrum verò iudicia, traditionesq; respuit.

Quæ praxis Catholicorũ, quæ item hæreticorũ in primo Cõcilio.

In secundo Concilio, quod est habitũ Constantinopoli, quid fecerit Imperator Theodosius ex Nectarij suggestione, scribit in historia sua Socrates. Accitis enim hæresiarchis percontatus est illos, an aliquã eorũ Doctorũ rationem haberent, qui præcesserunt ipsorũ hæresim. Illi cùm quorsum iret Imperator, nescirent, non alio loco, quàm quo suos præceptores, eos habere se responderunt. Cùm autẽ iterum quæreret, num eos tanquã fide dignos Christiani dogmatis testes recipere vellent, tum illi primũ olfecerũt, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio, cumq; aliter alij erga veterũ libros essent animati, ortum est inter eos dissidiũ, cùm alij recipiẽdos, alij minimè recipiẽdos esse censerẽt. Et hîc vides pientiss. Rex, quòd illius quoq; temporis hæretici nõ aliter, quàm nostri nunc, deferre Patrũ auctoritati recusabant. Fuit autẽ in illo quoq; concilio Macedonius cõdemnatus, qui propterea Deũ esse Spiritumsanctũ negabat, quòd scripturæ nomen hoc illi nõ tribuerẽt. Quid ad hæc Gregorius ille Nazianzenus, non sine causa Theologus à Græcis appellatus, qui maxima pars fuit illius Concilij, quem etiã auctorẽ esse volunt symboli, quod cantatur in Ecclesia? Quòd Spiritus sanctus in scripturis apertè nominari Deus non legatur, visus est inficias non ire: cæterũ vt hac in parte subleuaret imperitos, quemadmodũ rebus & nominibus vtatur scriptura, paucis edisserit. Rerũ, inquit, aliæ cùm non sint, dicuntur tamen: alię cùm sint, non dicũtur: alię neq; sunt, neq; dicuntur: aliæ & sunt, & dicũtur. Primi generis exemplũ ponit, quòd scriptura dicit Deum dormire, & vigilare, & irasci, &c. cùm tamen nihil eorũ sit in Deo, sed pro nostro captu nomina ad res diuinas traducimus. Secũdi, quòd vocamus Deũ ingenitũ: quod in scripturis non reperitur, sed è scripturis tamen colligitur. Tertij, Deũ esse malũ aut mali auctorem: hoc nec est, nec dicitur. Quarti, Deũ esse, hominẽ esse, Angelũ esse: hæc & sunt & dicuntur. Secundi generis vult esse, quod Spiritumsanctũ Deũ esse dicimus: quod quãuis iisdem verbis in scripturis nõ reperiatur, è scripturis tamẽ colligitur. Sic & Cyrillus ex illo scripturæ loco

De secundo Concilio. Hist. Tri. lib. 5. cap. 10.

Naz. lib. 5. Theologiæ.

Cyril. li. 1. dialog. de Trinit.

loco, Ego sum qui sum, colligit Filium est consubstantialẽ Patri, quamuis nomen ipsum in scripturis nusquã reperiatur. Sic & nos ex plerisq; scripturæ locis inuocandos esse Sanctos, orandum pro defunctis, esse purgatorium, colligimus, etiam si non omnia iisdem verbis in libris Canonicis scripta reperiantur. Vides & hîc sereniss. Rex, quod illo quoq; tempore Macedonius cũ aliis hæreticis recipiendũ esse negauit, quod nominatim in scripturis expressum non esset, nec in Patrũ testimoniis acquiescendũ esse putauit. Sed alia fuit vox honestæ matronæ, quàm illius mulieris adulteræ, facilè vt cognoscere liceat, vtrius ij semẽ sint, qui easdẽ nunc illas voces edunt, quas tunc Arrius & Macedonius edebant, qui tamẽ suis illis clamoribus nihil profecerunt. Nam sicut scribit Photius, Spiritumsanctũ tanquã eiusdem naturæ & essentię simul cum Patre & Filio adorandũ & conglorificandũ, ex Patrum, Theologorumq; doctrina, qui fuerant in Synodo Constantinopolitana cõgregati Episcopi declarauerunt.

Vt olim, sic hodie Catholici docent quædã nõ expressa Sripturis.

In epistol ad Michaëlem Bulgariæ Principem de septem Oecumenicis conciliis.

Tertium Conciliũ habitũ est Ephesi. Ibi cõdemnatus est Nestorius, quòd vnũ Dominum nostrũ Iesum Christũ ausus est in duas secare atq; diuidere personas, alium nudũ hominem, alium Deum tantũ esse dicens: quam etiã ob causam voluit Mariã virginẽ Christiparã: quòd nudũ Christum peperisset, non autem Deiparã vocari, ne Deum quoq; peperisse crederetur. Quæ nunc hæreses pientissime Rex, in tuo quoq; regno reuixisse, paululumq; pullulare videtur, in quo non desunt, quibus abominatio quædã est, Mariã virginẽ Dei matrẽ appellare. Quid autẽ aliud illo tempore Nestorius, quàm scripturas crepabat? cõtra quas venire queritabatur, cùm semel & iterũ Iesu matrẽ vocari Mariã in Euãgelio legatur, Dei verò matrem nominari, nusquã in scripturis reperiatur? Quid autẽ ad hæc sanctissimus ille Cyrillus? Hanc nobis, inquit, fidẽ diuini tradere discipuli, & licèt nullã fecerint dictionis huius mẽtionem, ita tamen sentire à sanctis Patribus edocti sumus. Confitetur is nusquã scriptũ esse, sed quia sic Patres docuerunt, ideò monet amplectendũ. Sed audi quæ scripsit de hoc cõcilio Vincentius Lyrinẽsis, triennio postquã habitũ fuisset. Cùm, inquit, de sanciendis fidei regulis disceptaretur, vniuersis Sacerdotibus, qui illo ducenti ferè numero cõuenerant, hoc Catholicissimum, fidelissimũ atque optimũ factu visum est, vt in mediũ sanctorum Patrum sententiæ proferrentur: vt ex eorum cõsensu atq; decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blasphemia cõdemnaretur. Deinde Patribus recensitis, quorum sententiæ tum prolatæ fuerunt: Hi sunt, inquit, omnes apud Ephesum sacrato Decalogi numero magistri, consiliarij, testes, iudicesq; producti: quorum beata illa Synodus doctrinam tenẽs, consilium sequens, credens testimonio, obediẽs iudicio, absq; odio, præsumptione & gratia, de fidei regulis pronunciauit. Ac paucis interiectis: Admirati sumus, quanta fuerit illius Concilij humilitas & sanctitas, qui cùm essent tot numero, tantæ eruditionis, tantæq; doctrinæ, nihil tamen nouarent, nihil præsumerent, nihil sibi penitùs arrogarent, sed omnimodis præcauerent, ne aliquid posteris traderẽt, quod ipsi à Patribus non accepissent, & non solùm in præsenti rem benè disponerent, verùm etiã pòst futuris exempla præberent, vt & ipsi scilicet sacratæ vetustatis dogmata colerent, prophanæ verò nouitatis adinuenta damnarẽt. Inuicti sumus etiam in Nestorij sceleratã præsumptionẽ, quòd sacram scripturã se primùm & solum intelligere, & omnes eos ignorasse iactaret, quicunq; ante se magisterij munere prẹditi diuina eloquia tractauissent, vniuersos scilicet Sacerdotes, vniuersos Confessores, & Martyres, quorũ alij Dei legẽ explanassent, alij verò explanantibus cõsensissent & credidissent, totam postremò nũc errare, & semper errasse asseueraret Ecclesiã, quę, vt ipsi videbatur, ignaros, erroneosq; Doctores & sequuta esset, & sequeretur. Quid autẽ de Nestorio dixit Vincentius, quod non totidẽ verbis verisimile dici possit de Martino Luthero, deq; Ioãne Brentio? Vides pientissime Rex, quæ fuerit in hoc quoq; Concilio vox honestæ matronæ, quę verò mulieris adulteræ? Defugiebat hæc Patrum auctoritatem, illa contrà suos parentes libẽter agnoscebat, ex eorum iudicio pendebat, in eorum placitis acquiescebat.

De tertio Concilio.

Matth. 1. Luc. 2. Ioan. 19. Act. 1.

Cyril. epi. 1. quarti tomi.

Vincen. Lyrin. de Concilio Chal.

Nestorii arrogantia & philautia.

Nestorio tota errat Ecclesia.

Quartũ Conciliũ habitum est Chalcedone. Fuit in eo cõdemnatus Eutyches, qui duas in Christo naturas esse negabat: Audi serenissime Rex, quæ tum quoq; fuerit vox mulieris adulteræ? quærebat Euthyches, in qua scriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à sanctis scripturis nõ didici de duabus naturis: ac subinde se de rebus eiusmodi solas inquirere scripturas vociferabatur, tanquã sanctorũ Patrum doctrinis & expositionibus firmiores. Audi rursus vocem honestæ matronæ: Reuerendissimi Episcopi clamauerunt: Ea quæ sunt Patrum, teneantur. Ac rursus in definitione quam fecerunt: Sequẽtes igitur sanctos Patres, vnum & ipsum confiteri filium Dominum nostrum Iesum Christum consonanter omnes docemus, perfectum ipsum in Deitate, & perfectum ipsum in humanitate. Quidã autem ex Episcopis in eodem Concilio congregatis, Eudoxius nomine, prẹclaram dixit sententiam: Omnes, inquit, qui non cõsentit expositionibus sanctorum Patrum, seipsum alienat ab omni sacerdotali cõmunione, & à Christi pręsentia. Nihil dici potuit verius. Quid enim aliud quàm semẽ adulteræ & fornicariæ se esse declarant qui Patrum placitis non consentiunt? Indicat hoc etiam Athanasius, cùm dicit: Æquum est, vt benè de Patribus illis sentiamus, à quibus rectè viuendi instituta, & pietatis doctrinam accepimus, nisi volumus nos esse filios adulterinos, declarare. Tales isti se manifestè declarant, qui Patrum traditiones respuunt, in eorum præ-

De quarto Concilio.

Act. 1. Concil. Chalc. & Act. 5.

Eudoxii præclara sententia.

Atha. in epist. de Synod. Arimini & Seleuciæ celebratis.

ceptis incedere nefas esse putant, & grauissimum illis idololatriæ crimen impingere nō verentur: illis, inquā, quos certo cōstat, ex quo tēpore semel se Christo despōderunt, illi se perpetuò virginē castam exhibuisse, nec vnquā variis & peregrinis doctrinis abductos, in aliud Euangeliū se transferri passos fuisse. Contrà verò isti, qui pietatis omnis obliti, tanti sceleris Patres suos filij degeneres cōdemnare sunt ausi, quibus cū idolis fornicati non sunt? posteaquàm in Patrum suorum præceptis incedere, & quod illos fuisse dubium non est, esse Christiani desierūt? Facti sunt initio Lutherani, paulò pòst Zuingliani, mox Pickardi, deinde alij Seruetiani, alij Nestoriani, alij Iconomachi, in quot hæreticorū libellos inciderūt, tot idolorum se stupris polluerūt, dum vniuscuiusq; verbum, tanquā Dei verbū adorauerunt. Et erit quisquā, qui vocē hanc adulteræ potiùs & fornicariæ esse putauerit audiendā, quæ nihil recipiendum præter scripturas, Patrū expositiones, traditionesq; respuendas, & eorum iudicia clamat esse declināda, quàm honestissimæ matronæ, sanctæ matris nostræ Ecclesiæ, quæ nos Deo filios generauit, quę iubet quidē, vt scripturis tantùm tribuamus, quantum si Deum ipsum loquentē audiremus: sed intereà iubet eadē, si quid repertum sit in scripturis ambigui, Patrum vt potiùs & Ecclesiæ sensum atq; cōsensum sequamur, quàm interpretationi feminis istius adulteræ loci quicquā demus. Deinde iubet, vt istis ipsis scripturis docti, nō ea modò quæ per chartam & atramentum, verùm & ea quæ per sermonē nobis tradita sunt, firmiter teneamus. Sicut vnus etiā ex piis istius honestissimæ matronæ filiis Augustinus contra Cresconium, scribēs, docuit: Quàuis, inquit, huius rei de scripturis, de Canonicis nō proferatur exemplum, earundē tamen scripturarum etiā in hac re à nobis tenetur Veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum cōmendat auctoritas: vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, huius obscuritate quæstionis, eandē Ecclesiā de illa cōsultat, quā sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat. Quàm verò dissimilis est vox huius ab ea, quam prolatā audiuimus à Brentio, qui verè dici potest semen mulieris adulteræ? Si quid in scripturis canonicis non reperitur, nō statim id propterea reiicendū esse censet Augustin. quin potius, quandoquidē in iisdē scripturis Ecclesiæ nobis cōmendatur auctoritas, cùm ea vocatur à Paulo firmamentum & columna veritatis, cùm à Christo dicitur: Qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquā Ethnicus & Publicanus: quid aliud ait Augustinus, quàm scripturarum tenet auctoritatē, quisquis hoc facit, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ? Sensibus hæc imis pientissime Rex, res est non parua, repone. Cùm hoc facit aliquis, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, scripturarum eum tenere Veritatē, docet Augustinus. At qui vir? cuius & pietas & doctrina sic spectata cunctis est & probata, vt etiā filij desertores hęretici nostri seculi, nulli ex omnibus Catholicis Doctoribus, quàm huic vni, plus tribuere videantur. Neq; verò nō verissimè dixit hæc Augustinus. Est enim Ecclesia viuum Euangelium. Nam ea quæ per chartā & atramētum Prophetę scripserunt & Apostoli, non modò viua voce suis tradit libris, verumetiā dierum obseruatione, signis, simulachris, habitu, gestu, siue actione sacerdotum, pręcipuè sacris operantium, ac vario rituum ac cęremoniarum genere, quasi pręmāsum infantium ori cibum inserere cupiens, piis omnibus quamlibet imperitis inculcare conatur.

Ecclesiæ desertores ex sectis in sectas ruunt.

Aug. cont. Cres. lib. 1. cap. 27.

Ecclesia viuum est Euangelium.

Sed audi serenissime Rex, quid in eandem propè sententiā alius ab Oriente, cuius & ipsius pręcipua semper in Ecclesia Dei fuit auctoritas, dixerit. Athanasius is est, qui Alexandrinæ Ecclesiæ sedem, sicut scribit Cyril. integros quadraginta sex annos cum decore moderatus est, & loquacibus hæreticorū impiorū nugis inexpugnabili quadā & Apostolica prudentia restitit, quasiq; fragrantissimo quodā vnguento ipsum cœlum scriptis suis exornauit, & ob dogmatum rectitudinē & integritatē, optimum ab omnibus sortitus est testimoniū. Hic igitur, cui tale Cyrillus tribuit elogium, in libro de incarnatione Christi, quemadmodum ab eodem Cyrillo citatur, his verbis vtitur: Si quis præter hæc ex diuinis scripturis aliū esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos: vel si quis Dominī nostri carnē supernè dicat, & nō ex Maria virgine, vel cōuersam diuinitatē in carnē, vel confusam vel immutatā, vel passibilē Domini Deitatem, vel inadorabilē Domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta & Catholica Ecclesia, obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Obserua quæso diligenter, quid ab hoc sanctissimo viro dicatur: simul expende, num eadem sit Brētij quoq; vox, vt ex eo iudicium facere queas honestæ ne matronæ, an mulieris adulterę semen sit Brentius. Certa quędam capita profert Athanasius, quę si quis ex diuinis scripturis docerere sit conatus, eum anathematizati dicit à sancta Catholica Ecclesia. Sed quānam auctoritate, si docet hoc ex diuinis scripturis? Pauli, inquit, auctoritate dicentis, Si quis vobis euāgelizauerit, &c. Res mira: quod Pauli testimonium pro scripturis cōtra traditiones nostri temporis hęretici producunt, hoc ad confirmandas traditiones adfertur ab Athanasio, vt etiā si quis è scripturis cōtrarium docere conetur ei quod in Patrū Conciliis definitum, per manus ab illis accepimus, non sit audiēdus: verū in eo quod accepimus, nobis potiùs sit permanendum: quamlibet, ille multa proferat in contrariū scripturarū examina. Non vult Athanasius iudicare filios de Patrum decretis, nisi declarare se velint adulterinos: non vult etiam ad nor-

Atha. epist. 1. Athanasii laus.

Cyr. ad Reginas de recta fide.

Explicatio verborum Athanasii.

ad normam scripturarum ea exigi, sicut semen istud adulteræ mulieris in hoc libro docuisse audiuisti. Sed etiamsi quis quamlibet multa proferat scripturarum loca, quibus infirmare conetur, quę tradita nobis à Patribus accepimus, iubet eum iuxta Pauli doctrinam anathematizari, quoniam aliud euangelizat ab eo, quod accepimus. Hîc vides, quantum traditioni tribuendum putauerit Athanasius, quam etiam ipsi scripturæ non dubitauit anteferre: scripturæ, inquam, non quomodo à Catholicis, sed quomodo profertur ab hæreticis. Nam quomodo profertur à Catholicis, verbum est Dei, cui absit vt quicquam anteponendum esse putemus: quomodo profertur ab hæreticis, verbum est diaboli. Nam sicut per membra sua Christus, ita per membra sua loquitur & diabolus, & sunt vtrisq; scripturæ communes, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Omnes hæretici, (inquit Cyrillus) de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea quæ à sancto Spiritu rectè dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem excitantes. Quæ verba & in septima Synodo proferuntur, & est hæc Cyrilli epist. Synodi quoque Chalcedonensis actis inserta. Quoniam verò proprium ei rei caput dicauit Brentius, quod de traditionibus inscripsit, cui proximum ab hoc locum tribuit, quod nunc est à nobis tractatum de auctoritate scripturarum, agè quò nos Brentius vocat, sequamur, & eius de traditionibus quoq; vocem expendamus, vt honestæ ne matronæ sit, an mulieris adulteræ, cognosci queat.

Scriptura quomodo profertur ab hæreticis, verbum est diaboli.
Cyr. epist. 28.
Act. 6.
Act. 1.

LIBRI TERTII FINIS.

LIBER QVARTVS
DE TRADITIONIBVS.



QVI docent omni & soli Dei verbo fidem deberi, qua Christi fideles vocamur & sumus, hoc est, eam fidem cui falsum subesse non potest, horum sententiæ tantùm abest, vt nos repugnare velimus, vt etiam clara voce pronunciemus, nihil verius, nihil homine Christiano dignius dici posse. Dominus enim Deus verax est, quin ipsa potius veritas, omnis autem homo mendax. Quare soli & omni Dei verbo, qui mentiri nescit & fallere, fidem eam debemus, quæ Catholica vocatur, vt indubitanter verum esse, nec ei subesse falsi quicquam credamus, quod à Deo, qui Veritas est, proficiscitur. Cæterùm quid sit illud quod vocamus verbum Dei, diligentius nobis venit expendendum. Nam si quis putat hoc tantum esse verbum Dei, quod scriptum in iis libris continetur, quos Canonicos vocamus, quod nostri temporis hæretici non iam putare, sed asseuerare videntur ab eorum opinione nostra longissimè dissidet ratio, nihil vt dici posse credamus, quod magis à veritate sit alienum. Quis enim est, qui nesciat, quod multis antè seculis fuit Dei verbum, quàm esset vlla scriptura non modò sacra, verumetiam, vt quorundam est opinio, profana? Primus qui literis mandauit Dei verbũ, fuisse Moses creditur, quin eum primùm literas inuenisse, nec ante ipsum vllum earũ vsum fuisse, etiã Ethnicorũ testimonio probare conatur Eusebius. Inter Mosen autem & primum hominem conditum, sicut anteà quoq; meminimus, intercesserunt annorũ plus quàm duo millia, ac toto illo tempore non fuit alia lex quàm lex naturæ. Nam lex scripta sumpsit exordium à Mose, sicut à Christo lex gratiæ. Fuit igitur multis antè seculis Dei verbum, quàm vel natus esset Moses, per quem primum literarum est monumentis consignatum. Quod verbum Dei, siue quod ipse loquutus est ad Adam, Noë, Abraham, siue quod sanctis illis Patriarchis inspirauit, sola traditione peruenit ad posteros, & ad Mosen etiam ipsum, præcesitq; scripturam traditio plus quàm 2000. annorum. Lex verò gratiæ non fuit scripta, sed à Christo, viua voce tradita, qui nec eam scribi mandauit, sed prædicari tantùm. Prædicate, inquit, Euangelium: hæc enim est lex gratiæ. Quare si quis tum aliqua de re contendere voluisset, non illi dicebatur: Sic scriptum est, aut, sic legisti: sed quomodo? Siue, inquit Paulus, ego, siue illi, sic prædicauimus, & sic credidistis. Tu verò permane in iis quæ didicisti, sciens à quo didiceris. Sic visum est Spiritui sancto & nobis. Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Sic illi non scripturas, verùm traditiones & consuetudinem allegabant, & in eo pij non grauatim acquiescebant.

Soli verbo Dei credendũ, quomodo verè dicatur.
Hier. 10.
Rom. 3.
Psalm. 15.
Verbum Dei longius patet quam scriptura Canonica.
Eus. li. 9. cap. 4. & libr. 10. cap. 3. præparationis Euangelicæ.
Verbum Dei non scriptum ad Mosen vsque.
Etiam Euangeliũ traditione constat.
Marc. 16.
1. Corinth. 15.
2. Tim. 3.
Act. 15.
1. Corinth. 11.

Verbum igitur Dei non sola scriptura, verumetiam traditione cõtinetur, cui si quis fidem non habet, is non omni, sed scripto tantùm Dei verbo fidem habet. At qui verè dici vult & esse Christianus, is sicut soli, ita & omni Dei verbo credere tenetur, siue scriptum id sit, siue traditum. Certè multò maxima pars eorum, qui priscis etiam temporibus illis hæretici fuerunt declarati, non propterea sunt hæretici declarati, quòd scripto, sed quod tradito Dei verbo fidem non habuerunt, sicut in proximo superiori capite pluribus demonstrauimus.

Prisci hæretici credebant verbo Dei scripto, sed nõ item tradito.

Eiusdem esse substantiæ cum Patre Filium, ex verbo Dei Patres Catholici docuerũt. Negabant id esse scriptum hæretici: concedebant illis Catholici non esse scriptũ, sed esse traditum. Vides, quæ res Catholicos ab hæreticis discreuerit? illi non recipiebant verbũ Dei, nisi quod esset scriptum: ij non modò scriptũ Dei verbum, verùm & traditum recipiendum esse putauerunt. Certè Felix Pontifex, qui centũ quinquaginta plùs minùs annis Nicęnũ Concilium præcesit, ad Benignum scribens, Apostolorũ esse traditionẽ scribit, quòd filius eiusdẽ sit cum Patre substantiæ. Ad eundem modũ, quod Spiritussanctus æquè sit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius, cùm eiusdem sit cum Patre & Filio substantiæ, demonstrabāt ex verbo Dei Catholici. Quærebant, vbi scriptum esset, hæretici. Catholici cùm iisdem verbis scriptum non possent, verbum Dei traditum proferebant. Id hæretici recipere noluerunt. Sed quorsum attinet reliquos cõmemorare? Magna ex parte quotquot fuerunt hæretici, solum esse Dei verbum asseuerabant, quòd scripturis contineretur, cui fidem habere Christianum quemlibet oporteret? Contrà Catholici contendebant, & soli & omni Dei verbo, siue scriptum id, siue traditum esset, fidem haberi debere. Ex quo cuiuis perspicuum esse potest, quæ sit honestæ matronæ, quæ contra vox adulteræ mulieris & fornicariæ, tum vtrius semen sit Brentius. Qui cùm & ipse non aliud esse Dei verbum recipiendũ, quàm quod his libris continetur, quos Canonicos vocamus, quòd verò per traditionem accepimus, id esse reiiciẽdum doceat, quid aliud se, quàm semen adulteræ mulieris esse demonstrat? Sed audiamus, quibus modis opinionem suam tueatur.

Felix Pontifex.

Brentius verbum Dei traditum reiicit.

Sumit exordium à cabala Iudæorum, quos in tantam Rabinorum suorum seruitutẽ coniectos narrat, vt quicquid illis fabularũ quamuis incredibiliũ nomine cabalæ, quam receptionem siue traditionẽ interpretatur, obtruditur, necesse habeant tanquã cœlestia oracula excipere & adorare. Itaq; tanta premuntur, inquit, tyrannide, vt si Rabinus quisquã dixerit, dextrum esse sinistrũ, & sinistrum esse dextrũ, non est in misero vulgo, qui cõtradicere audeat. Hanc, inquit, Iudaicã seruitutem & tyrannidẽ suscipiunt hisce temporibus in Ecclesiam filij Dei inducendã hi, quos à traditionibus dicere posis traditionarios, aut si breuiori vocabulo delectaris, traditores, &c. Quid autem Brenti, si vestri magis de hac vestra tyrãnide queruntur? Produximus in præfatione libri huius querimoniã Osiandri, qui sex & triginta scripturarum loca se protulisse scribit, quibus habitare Deum in nobis demonstrauit, neq; tamen fidem habitã esse: scripsisse breuẽ schedam Philippũ, qua testatus est ita se rem habere, statim esse creditũ. Queritur & hoc Osiãder, sicut ibidẽ indicauimus, quòd qui vel Theologię Doctores, vel artium VVittembergæ Magistri creantur, iurare coguntur conceptis verbis, non in sacræ scripturę, verùm in Augustanę Confessionis vnanimi consensu se cõstanter esse permansuros. Coguntur, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare, dum iurant, de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus nihil se statuere velle, nisi de sententia Seniorum Confessionis Augustanæ, etiamsi contrariũ dicat scriptura. Vides ergo Brenti, vestros esse traditores illos, qui multitudinẽ imperitam induxerunt in eam seruitutẽ, vt quicquid ipsis tradere visum fuerit, necesse habeant tanquã cœlestia oracula excipere & adorare, vt si vos eorum Rabini, si vel tu Brenti, vel Philippus dixerit, dextrum esse sinistrum, & sinistrũ esse detrũ, non sit in misero vulgo qui cõtradicere audeat, cùm iureiurãdo etiã adstringãtur, quibus docendi munus imponitur, ne cõtradicant. Magis hæc igitur in vestros quàm in nostros tua quadrat oratio: ac tantò minùs ferendi estis, quòd vestra quędam inculcatis auribus nostris, quæ tot seculis Ecclesiæ Dei fuerũt ignota: eaq; pro cœlestibus oraculis haberi, & tanquam Dei verbum adorari vultis: vt quibus persuasum est vt ab Ecclesię gremio se separarent, eos iam tot deos, quot sunt nouarum hæreseon auctores, adorare videamus: dum vnaquæq; secta sui Rabini verbum, Dei verbum esse contendit. Iámne intelligis Brenti, quòd vos estis, qui seruitutem hanc & tyrannidem in Ecclesiam Dei induxistis: quodq; multò verius hæc de vobis dici possunt, quàm de Iudæorum Rabinis, vel Catholicis Episcopis?

Initium obiectionum Brentii contra traditiones.

Responsio.

In confeßionem suam magis quã in scripturam iurant VVitteb.

Tot hodie dii adorantur, quot Hæresiarchæ.

Neq; verò causam video, cur Petrum à Soto reprehendas, quod is dixerit, traditiones esse certissimum fidei fundamẽtum. Nam si quod primo loco ponitur in ædificatione domus, id rectè fundamentum dicitur, constat in ædificatione domus Dei viuentis, quę est Ecclesia, primas fuisse traditiones, & illis ædificatã esse Ecclesiã, priusquã extaret scriptura vlla, nihil vt absurdè loquatur, si quis eas fidei fundamentũ esse dicat. Deinde verò manifestũ est & hoc, quòd labefacto fundamento, quod reliquũ est operis extrũctũ, ruere necesse est. An non hoc ipsum accidisse videmus labefactatis traditionibus? Non potes dicere Brẽti, nobis vllam esse vobiscum de scripturis controuersiam, recipimus omnes: tanquam Dei verbum veneramur & adoramns omnes. Qua de re itaq; agitur inter nos? Agitur de eo, quo sensu nobis recipiendæ sint, eóne quem vos adfertis, an eo, quem à Patribus nostris traditum accepimus? Deinde an simul cum scripturis traditiones quoq; Patrum sint nobis retinendæ? Scripturæ saluæ sunt apud nos etiam vestro ipsorum testimonio. Iota vnum aut apex vnus ex illis per nos sublatus aut mutatus non est. Nam de vestris in Germanicam linguam versionibus, hoc loco mihi sermo non est. Posteaquam verò traditiones Patrum reiiciẽdas esse putastis, tanquam conuulso fundamento, quę sit, & quanta ruina consequuta, quàm varię, quàm multæ, quàm

Traditiones fundamenta fidei quodam modo dici posse.

Non de scripturis, sed de earum sensu contẽditur.

quàm horrendæ sectæ ex eo natæ sint, vestris oculis ipsi videtis. Nihil igitur erratū est à Petro, quòd suo modo quodam fundamentū fidei traditiones esse dixit. Intereà tamen & fidei & domus, quę supra hanc fidem ædificata est, aliud fundamentū non esse, quàm illud, de quo scribit Apostolus: Fundamentū aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Petrus vnà cum Ecclesia Catholica libenter confitetur. Quare quæcunq; sunt ædificata siue tradito, siue scripto Dei verbo, non super aliud fundamentum ædificata sunt, quàm quod à Paulo, quod & à cæteris Apostolis fuit positum super Christum Iesum: in cuius gloriam & tradita & scripta sunt omnia. Quò res fiat illustrior, exemplum proferemus. E scriptura didicimus, Iesum traditum esse propter delicta nostra, resurrexisse propter iustificationē nostrā: quorum alterū luctus & mœroris, alterū gaudij est & lętitiæ. Vide quemadmodū hoc ipsum traditione quadā & cæremonia sit expressum, quò magis memoria tantorū beneficiorū animis fideliū inculcari posset. Quoniā feria sexta passus est Christus, die vero Dominico resurrexit, quò tenacius infigi id posset mētibus mortaliū, visum est Ecclesiæ statuendū, vt quo die passus est Christus, abstinentes à cibis delicatioribus, & ieiunio corpus macerantes, passionis illius & mortis beneficiū, quasi cōpatientes illi pro nobis passo, grata quadā recordatione prosequeremur. Contrà verò, quia gauisi sunt discipuli, cùm Christum vidissent à mortuis resurgentē, quo die factū id est, vt eum ipsi quoq; sumeremus hilariorem, & plus etiā aliquid reficiendo, recreandoq; corpori tribueremus. Vides quemadmodum & scripturæ & traditionis idem est fundamentū Christus. Et impletur illud, quod ab Apostolo scriptū est: Siue mādücatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriā Dei facite. Et alio loco: Omne quodcunq; facitis in verbo & in opere, omnia in gloriam Dei facite. Quòd abstinemus, in gloriā facimus Christi, qui pro nobis passus est: quod manducamus, in gloriam facimus eiusdem Christi, qui resurrexit propter iustificationē nostram. Fundamentum igitur tam scripturæ, quàm traditionis, Christus est, quodq; per chartam & atramentum scriptura, hoc per cæremonias quasdam & obseruationes docet nos traditio.

1. Corinth. 3. *Dies Solis & Veneris quomodo nos admonēt de Christo, idque ex traditione.* *Ioan. 20.* *1. Corinth. 10.* *Colos. 3.*

Sed quam tandē causam adfert Brentius, quamobrē Petri sententiam de traditionibus refutandam esse putet? Quid, inquit, miseriùs, quid ærumnosiùs esset Ecclesia filij Dei, quid incertiùs esset salute Ecclesiæ, si fundamentū eius penderet ab Asoticis traditionibus? An non hac via coniiceretur Ecclesia in extremā seruitutē ambitiosissimorū Prælatorū, & superstitiosissimorum hypocritarū, qui prætextu Apostolicarū traditionū obtruderent Ecclesiæ, non solùm vanissimas quasq; nugas & ineptias, verumetiā horribiles errores amplectendos? Atqui tale aliquid obtrudi sub Apostolicarū traditionum prætextu negamus: quod cùm tu dicas tantū, & non doceas, eadē facilitate cōtemnimus, qua dicitur abs te. Tandem Brētius de quo traditionum genere loquatur, definit. Non loquimur, inquit, nunc de ea traditione, qua nobis sacra scriptura, & quæ in ea cōtinentur, à maioribus per manus tradita sunt. Hanc vult esse certā, necessariā, & modis omnibus amplectendam. De hac loqui dicit Irenæum, cùm recenset symbolum Apostolorū & successionē ordinariam. Nam in hoc prodest, inquit, cognitio ordinariæ successionis, non vt liceat Episcopis noua dogmata aduersus sacrā scripturam fingere, sed vt habeamus ordinaria testimonia, quibus scimus hanc esse illā scripturā, in qua contineatur vera Prophetarum & Apostolorū doctrina. Miror Brenti, quomodo sis ausus dicere, quòd de scripturæ traditione loquatur Iræneus in eo loco, quē citauerat Petrus à Soto. Dicerem te librū Irænei non inspexisse, nisi ex iis, quę paulò pòst ex eo adfers, malitia magis quàm errore te peccare cognouissem. Qua de re cùm eò ventum erit, agam pluribus. Certè vel ex illis ipsis verbis, quæ citauit Petrus, vbi dicit Iræneus. Quam habent ab Apostolis traditionē, & annunciatam hominibus fidem: quandoquidē annunciatā dicit, nō scriptam, colligere tibi licuit, quòd non de traditione scripturæ loqueretur, verùm de traditione viua voce facta. Itidem ex iis quæ præcesserunt, habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi Ecclesiis, & successores eorum vsque ad nos: qui nihil tale docuerunt, neque cognouerunt, quale ab iis deliratur. Non dixit, nihil tale scripserunt, sed nihil tale docuerunt, neque cognouerunt. Iam verò quando iubet ad successores Episcoporum, & Cathedras Apostolorum recurrere, quam ad rem id iubet? num vt scripturas ibi legant? Quasi verò domi libros habere non possint. Certum est, quòd eo consilio remiserit eos Iræneus ad successores Episcoporum, & ad Cathedras Apostolorū, vt si quid fortasse scripturis canonicis comprehensum non esset, vt si quid obscuritatis haberet aliqua scriptura, vel propter intelligentię nostrę tarditatem, vel quòd hæreticorū peruicacitas perplexam redderet quæstionem, doceret nō esse ad vnius alicuius oppidi Doctorem siue ministrū recurrendū: quale est, verbi gratia, VVittemberga in Saxonia, Tubinga in Ducatu VVittēbergensi, Geneua in finibus Heluetiæ: sed ad Cathedras Apostolorum, vt quem sensum, quámve doctrinā per manus ea de re traditam accepissent, per longam Sacerdotum & Episcoporū successionem dubitantibus patefacerent. Sed audiamus adhuc loquentē Ireneum: Quid autem, inquit, si neq; Apostoli scripturas reliquissent nobis, nónne oportebat ordinē sequi traditionis, quam tradiderūt ij, quibus cōmittebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorū, eorū qui in Christū credunt, sine charactere vel atramento scriptā habentes per Spiritum in

Quur Brentius traditiones oppugnet. *Responsio.* *Quales traditiones Brentius recipiat.* *Responsio de Irenæo quid contra Brētium senserit de traditionibus.* *Iren. lib. 3. cap. 3.* *Quæ nunc Cathedræ Sectariorū.* *Idem lib. 3. ca. 4. Traditioni credendum etiam sine Scriptura.*

cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes. Quibus si aliquis annunciauerit ea, quæ ab hęreticis adinuenta sunt proprio sermone eorum colloquens, statim concludentes aures, longè longiùs fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium. Sic per illam veterem Apostolorum traditionem, ne in conceptionem quidem mentis admittunt, quodcunq; eorum portenti loquium. Potuítne clarioribus verbis indicare, se non de scripturę, sed de ea, quæ viua voce facta est, traditione loqui? Simul ex iis verbis collige, quòd ipsius etiam seculo, hoc est, centum octoginta annis post Christum natum, nulla fuerit apud plerasq; gentes Euangelij scriptura, sed sola tantùm Apostolorum viua voce facta traditio. Sed de hoc paulò pòst pluribus.

Apud multas gentes fuit Euāgeliū sine scripto.

Quòd autem in hoc modo prodesse dicis ordinarię successionis cognitionem, vt habeamus ordinaria testimonia, quibus scimus hanc esse illam scripturam, in qua contineatur vera Prophetarum & Apostolorū doctrina, alium etiam eius vsum fuisse reperies, cùm apud alios sanctos Patres, tum apud hunc ipsum Irenęum. Neq; enim de veritate scripturę, sed de veritate doctrinę, si qua noua proferebatur, num ad eundem modum, qui Cathedras Apostolorum tenuerunt, inuicem sibi succedentes Episcopi docuerint ordinaria testimonia, perquirebant. Sic in epistola quadam ad Florinum hic idem Irenæus: Hæc dogmata, inquit, Florine, sanam doctrinam non habent, hæc dogmata dissentiunt ab Ecclesia, hæc dogmata tibi, qui ante nos fuerunt Presbyteri, qui & Apostolorum extiterunt discipuli, non tradiderunt. Hic Irenæus non de scripturarum, sed de dogmatis veritate traditionem profert. Sic in Concilio Nicæno, de eo quòd Filius est Patri consubstantialis: in Constantinopolitano de eo, quòd Spiritussanctus æquè sit adorandus & glorificādus, vt Pater & Filius: in Ephesino, quòd Maria virgo rectè vocetur Deipara: in Chalcedonensi, quòd duæ sunt naturæ in Christo: in tertio Constantinopolitano, quòd duæ sint in eo voluntates & operationes: in secūdo Nicęno, quòd imaginibus rectè vtitur Ecclesia: in eo quod ante centum annos habitū est Florentiæ, quòd Spiritussanctus à Patre, Filioq; procedat, cùm de rebus iis in illis Conciliis disceptaretur, quandoquidē solis hæretici scripturis nitebātur, quas iuxta suā voluntatē interpretabantur, visum est faciendū Catholicis, vt quę fuerit iis de rebus inuicē sibi succedentiū Sacerdotum & Episcoporum sententia, diligētiùs inquirerent: & quod ordinariæ successionis testimonio tot sæculis vnanimiter ab illis traditū esse constabat, id tanquā Dei verbū reciperent.

Synodi ex traditione multa constituerunt.

Cæterū quòd scribis: Non in hoc prodesse cognitionē ordinariæ successionis, vt liceat noua dogmata aduersus sacram scripturā fingere, verissimū esse confitemur, quin hanc solam causam esse dicimus, cur ordinariæ successionis testimoniis tantoperè nitamur, vt si quæ doctrina profertur, vetus an noua sit, cognoscere possimus. Verbi gratia: Docet aliquis absoluta necessitate fieri omnia, profert scripturæ testimonia, quibus adstruere sentētiam suam conatur, quærimus num hæc fuerit Apostolorū traditio? Recurrimus ad eorū, qui successerunt illis, veterumq; Doctorū testimonia: inuenimus quòd primus eius sententiæ auctor fuerit Simon Magus, ei successerit Marcion: Marcioni, Manichæus: Manichæo, Petrus Adelhardus: Petro Adelhardo, Ioannes VVicleff: VVicleffo, dux & antesignanus hæreseos vestræ Lutherus: contrà quotquot fuerunt S. Pontifices & Sacerdotes, eos contrariū docuisse. A quibus cū hoc dogma vestrū incredibili quodā cunctorū cōsensu pridē damnatū esse videamus, audemus pronūciare, quod illi inuicē sibi succedētes Episcopi tot seculis, tā cōsentienter tradiderūt, id esse verbū Dei: quod verò profertur à vobis, aut à magistro vestro, verbū esse diaboli. Deinde, profertis vos iustitiā nescio quā imputatiuā: profertis & fidē quandā specialē, de qua iam antè plura verba fecimus. Scrutamur scripturas, nihil tale in illis inuenimus. Quærimus deinde diligenter, num apud Patres aliqua eiusmodi doctrina reperiatur contraria, reperimus potiùs omnia. His igitur ordinariis testimoniis freti, quod ab illis docetur, tanquā Dei verbū recipere: quòd verò profertur à vobis, tanquā diaboli verbum execrari & anathematizare nihil dubitamus. Adfertis etiā noua quædā vocabula. Nam quod nos pœnitentiā, hoc vos terrores cōscientiæ: quod nos Eucharistiæ Sacramentū & sacrificiū, hoc vos cœnā vocatis Dominicā. Excutimus Patrū scripta: videmus iisdē eos nominibus vsos, quibus vtimur nos, vestras verò voces prorsus ignorasse. Nam & si cœnę dominicę mentionē faciūt nōnunquā, sacrificij tamen apud illos nomē multò est vsitatiùs. Quid igitur? facimus, quod Paulus monet, depositū custodimus, & profanas vocū nouitates deuitamus. Similiter statuimus de reliquis vestris dogmatibus. Negatis vos Missam esse sacrificiū, negatis pro defunctis orandū, aut sanctos inuocādos esse, vota monastica, cœlibatumq; sacerdotū damnatis: Nos priusquam aliquid de vestra sententia definiamus, quæ sint iis de rebus ordinariæ successionis testimonia, diligēter indagamus: quibus perscrutatis, inuenimus vos noua quædam dogmata, contra scripturā sacram, contra sensum & consensum Patrū nostrorū fingere. Quamobrem quod à vobis adfertur, tanquā diaboli verbū repudiamus: quod verò per longam sacerdotū & Episcoporum successionem per manus nobis traditum accepimus, id mordicùs tanquam Dei verbum retinemus. Vides igitur, ad quid nobis prosit ordinariæ successionis cognitio? nimirùm ad hoc, vt cognoscamus quæ noua sit, quæ vetus doctrina.

Ad discernenda dogmata prodest cognitio successionis ordinariæ.

Quomodo cōuincendi, qui negant liberum hominis arbitrium.

Contra iustitiam imputatiuam & fidem specialem.

Sectarii nomē pœnitentiæ & Eucharistiæ mutāt.

1. Tim. 6.

Ostendit iam Brentius, de quibus traditionibus loqui velit: de iis enim loquimur, inquit,

Brentiū sententia.

quas

quas nonnulli scriptores & alij tribuunt Apostolis, quæ tamen ab Apostolis non sunt scripto mandatæ. Concedit igitur & Christum fecisse, dixisseq; multa, & Apostolos nõnulla tradidisse & instituisse, quæ ab ipsis nõ sunt literis cõprehensa. Cæterũ duo nobis, inquit, hic considerãda veniunt: vnum est, quæ sint illæ Christi aut Apostolorũ traditiones, quæ sermone & non scripto posteritati sunt cõmendatæ. Alterum est, si cõstiterit, eas traditiones esse Apostolicas, cuius sint generis aut conditionis, & quo consilio sint traditę. Videlicet num sint traditæ vel ad tempus tantùm, vel ad externam tantùm disciplinam, vel, num sint eius cõditiones, vt sine ipsarũ obseruatione verã & æternã salutem consequi non possimus. Omninò enim ac diligentissimè cauendum est, ne nobis humanæ ac fictitiæ traditiones pro Apostolicis obtrudantur. Partitio tua Brenti, nobis non displicet: sed nec illud improbamus, quòd ex Paulo mones, cauendum esse, ne fictitiæ traditiones pro Apostolicis nobis obtrudãtur, nam hac in parte nos quoq; tecũ sentimus. Cæterùm Irenæi testimoniũ expendamus: Scribit, inquit Irenæus, hæreticis solemne fuisse cùm vrgerentur scripturis, ad traditiones confugere. Cùm è scripturis, inquit, arguuntur, in accusationẽ cõuertuntur ipsarũ scripturarũ, quasi non rectè habeãt, neq; sint ex auctoritate, & quia variæ sint dictæ, & quia non possit ex iis inueniri veritas ab iis, qui nesciunt traditionẽ. Sicut ipse scissus es ab Ecclesia Brenti, sic vnius capituli sententiã scidisti, dum superiora ponis, extrema verò præteris, partim memor, partim subdole corrũpens. Cur enim illud non adiunxisti, quod non totis octo versibus interiectis sequitur? Cùm autem ad eam iterum traditionẽ, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones Presbyterorũ in Ecclesiis custoditur, prouocamus eos, qui aduersantur traditioni, dicent, se non solùm Presbyteris, sed etiã Apostolis existentes sapientiores syncerã inuenisse veritatẽ. Quæ per Deum immortalem est hæc animi tui peruersitas? quæ frontis duritia? quod eum Irænei locũ ad opinionẽ tuam confirmandã ausus es producere, quo vix aptior alius ad eam infirmandam proferri potuisset? Contra quem enim ibi loquitur Irenæus? Nõnne cõtra turbam vestram Asoticam, quam nullus pictor tam graphicè depingere penicillo suo potuisset, quàm ille calamo suo descripsit? Nam cùm duplex ratio sit congrediendi cum hæreticis, aut scripturis, aut traditione, queritur Irenæus, neutra cõtra eos quicquã profici. Cuius etiã hæc verba sunt: Euenit, inquit, neq; scripturis iam neq; traditioni consentire eos. Aduersus tales certamen nobis est, ô dilectissime, more serpentũ, lubrici vndiq; fingere conantes. De vobis igitur queritur. Quod si quis proferat contra vos scripturas, verbi gratia, locum aliquẽ ex epistola Iacobi, aut ex Apocalypsi, aut ex Ecclesiastico, aut ex duobus libris Machabeorũ, statim aut excipitis, contra scripturas has, quòd non sint ex auctoritate, quamlibet nos ordinariis testimoniis, quot sint ex auctoritate, quodq; libros hos tanquã Canonicos iampridem receperit Ecclesia, demonstremus: Aut si nulla datur excipiẽdi potestas, variè dictum causamini quod scriptũ est, & eius alienum quendam sensum adfertis. Si verò traditio vobis obiicitur Apostolica, si Patrum sententia contra vos profertur, non dubitatis vos illis profiteri sapientiores, & cum idolo vestro dicere: Nihil est, quòd quenquã tantillũ moueat multitudo, magnitudo, longitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesiæ sanctorum: omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt, nisi fortè qui resipuerunt ante supremũ vitæ diem. Difficilis est igitur, inquit, ratio vobiscũ congrediendi. Nam neq; scripturas recipitis: nisi quas vultis, & quo sensu vultis: neq; traditionibus Apostolicis loci quicquã datis. Vbi fuit frons tua Brẽti, cùm istud testimoniũ produceres? quo vides vel maximè tuam sententiam oppugnari. Et certè si quisquam Irenæus fuit is, qui traditionibus plurimum esse tribuẽdum putaret, quiq; subinde ad eas prouocaret, quod etiam ex iis verbis, quæ paulò antè produximus ab Eusebio citata, ex epistola eius ad Florinum, cognoscere cuiuis licet.

Responsio.

Responsio, Brentium in citando Irenæo improbum esse.

Nec scripturis, nec traditione proficitur contra hæreticos Iren. lib.3.cap.2.

Euseb.lib.5.cap. 20.hist.Eccle.

Quærit posteà Brentius, quomodo cognoscere liceat, num aliqua traditio sit Apostolica? Num sufficiat nobis auctoritas siue testimoniũ vnius & alterius Ecclesiastici scriptoris? Profert, quod Eusebius de Papia scribit, eum fabulosa quædam & peregrina tanquã ex viua traditione Apostolorum ad se relata, vnde Chiliastę quoq; sunt errorẽ suum mutuati, scripsisse: cuius exemplo monet, ne temerè traditionibus, quę Apostolorũ & maiorũ nomine proponi solent, credamus. Perfacilis est ad id, quod quærit Brentius, respõsio. Nam si quid nobis obtruditur Apostolicæ traditionis nomine, quod non modò non est ab Ecclesia receptum, & eius vsu cõprobatum, verum etiã statim ab initio fuit illi reclamatũ, siue Papias id produxerit, siue quicunq; tandem scriptor alius Ecclesiasticus, quantæcunq; sit auctoritatis, pro fabula potius, quàm pro Apostolica traditione habendum est. Cæterùm illa, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarũ orbe obseruantur, datur, inquit Augustinus, intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel à plenariis Conciliis, quorũ est in Ecclesia saluberrima auctoritas, cõmendata ac statuta retineri. Nam si quid tota per orbem frequentat Ecclesia, hoc quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimæ insaniæ est. Vides quam regulã dederit Augustinus cognoscendæ traditionis Apostolicæ? hanc sequere & non errabis.

Quæstio Brentii. Euseb. lib.3. cap.39.hist.

Responsio.

August.epist. 11.cap.1.

Narrat deinceps Brentius, quemadmodũ in concilio Africano petunt Legati Rom. Pontificis, vt liceat Episcopis Romã prouocare, & proferũt Canonem Nicæni Concilij, cuius auctoritate exigunt, vt Africanæ Ecclesiæ subiiciantur Romanæ, sed Patres Africani Concilij

Brentii narratio de actis in Concil. Afri. contra Pont. Rom.

petunt ab Ecclesiá Alexandrina & Constantinopolitana vera exemplaria Canonum Nicæni Concilij, & deprehendunt Rom. Pontificem ambitione excitatum designasse in proferēdis Canonibus Nicænis crimē falsi. Quare inuehūtur in eum grauissimè, & arguunt eum apertè mendacij. Vt aliqui, inquiunt, tanquā à tuæ sanctitatis latere mittantur, nulla inuenimus Patrum Synodo constitutum, quia illud quod pridem per eundē Coëpiscopū nostrum tanquam ex Patre Nicæni Concilij exinde transmisistis, in Conciliis verioribus quæ accipiuntur Nicæna, à sancto Cyrillo Coëpiscopo nostro Alexandrię Ecclesiæ, & à venerabili Attico Constantinopolitano Antistite ex autētico missis quæ etiam ante hoc per Innocentiū Presbyterum & Marcellum Subdiaconū, per quos ad nos ab eis directa sunt venerabilis memoriæ Bonifacio Episcopo prædecessori vestro à nobis transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Exequutores etiam clericos vestros, quibusq; petētibus nolite mittere, ne fumosum typum seculi in Ecclesiam Christi (quæ lucem simplicitatis & humilitatis diem videre cupientibus præfert) videamur inducere. Hoc exemplo monet, cautè iudicandum esse de traditionibus, quæ Apostolorum nomine iactantur.

Responsio de alia Brentii peruersitate in citanda fide historiæ.

Sed quæ est hæc animi tui impotentia Brenti? quam ardēs odium erga sedē Apostolicam? quanta mentiendi libido? Scribis Patres Africani Concilij deprehendisse Romanum Pontificem designasse crimen falsi. Quando autem hoc illi crimen obiecerunt? An quia meminerunt veriorum conciliorum, quæ fuerunt aliundè missa, ideò Pontifici falsi crimen impegerunt? Num quia dico verius habere me exemplar quàm tuum fit: falsi te statim insimulo quasi tu codicem tuum adulteraueris? Videris ex te Patres illos longè tui dissimiles metiri. Sed illi quamuis certis ex causis appellationes ad illum fieri nollent, quem tamen honorem deberent Romano Pontifici, non ignorauerunt. Itaque non modò quod falsò scribitur à te, grauissimè in eum inuecti nō sunt, nō modò mendacij nō arguerūt, verumetiā reuerēter ad eum scripserunt. Tota epistola nihil habet in se amarulentiæ, nihil acerbitatis, sed est modestissimè scripta. Cur autē illud quoq; nō adiecisti, quod in extremo positū est? Nam cùm negarent se Faustinū in Africa sustinere velle, clausulā illā adiecerunt, probitate ac moderatione tuæ sanctitatis salua. Sic illi sententiā suam Romani Pontificis moderationi subiecisse videntur. Hæc ita dicta sunt à nobis, ac si vera esse concederemus, quæ tum Patres illi scripserunt: simul etiā vt indicaremus, quæ tua sit vanitas & mentiēdi voluptas. Quid autē Brenti, si quę Patribus illis veriora visa sunt esse cōcilia, minùs vera fuerūt, quàm quę proferebātur à Rom. Pontifice? Vis hoc tibi probemus? Quem autē eius rei testem dari tibi vis, qui sit exceptione tua maior? Vt Latini tibi satisfaciant metuo, ex Orientalibus aliquē Græcæ linguæ produci voles, si fides illi, per te sit habenda. Difficile est, quod à nobis exigis, vt ex iis testes proferamus, quos Ecclesiæ Rom. semper iniquiores fuisse cōstat. Sed accipimus tamē conditionem, quàlibet ea dura videatur. Ecce tibi producimus ex Oriētalibus testē omni maiorē exceptione Græcę linguæ Magnū illū Athanasiū, qui non solus, sed cum reliquis etiā Ægyptiorū Episcopis ad Marcum Syluestri successorem scribens, queritur Arrianos omnia vastasse, libros etiam vsque ad minimum incendisse, ne iota quidem vno relicto. Precamur, inquit, Pater beatissime, quia non dubitamus apud vos plenaria esse Nicæni Concilij exemplaria, vt illa nobis, quæ (sanctæ recordationis) prædecessoris vestri Syluestri fuerunt, sub tuta mittatis stipulatione. Nam quod à prædicta Synodo cum Pontifice nostro, id est, Alexādrinę magnæ ciuitatis Episcopo in Diaconatus interfuimus officio, sub nostræ præsentiæ testimonio per beatos viros Victorem & Vincentiū Presbyteros, missa sunt prædicto Papæ Syluestro cum adstipulatione subnexa capitula septuaginta. Audis hìc Brēti, quòd incensi fuerūt per Arrianos omnes Ægyptiorum Episcoporū libri, ne iota quidē relicto, quorū impietate & fraude factum est, cùm præsertim nec Imperatoris Constātij studium illi deesset, vt paucis pòst annis quàm celebratum esse Nicænum Concilium, de plenariis eius Concilij exemplaribus dubitari cœptum sit, nec vllum integrū esse putaretur præter id, quod Romæ fuit asseruatū: ex quo & Iulius & Innocentius & Leo primus hunc ipsum canonē citant, de quo nunc agitur. Est ne autē verisimile, quòd Iulius Pontifex non plus quàm viginti pòst annis quàm habitū fuit Nicænum conciliū, ausus esset falsum aliquem canonē citare, cùm illo tempore superesse testes nō pauci potuerint, quibus eum de crimine falsi cōuincere licuisset, quòd Arriani proculdubiò facere non prætermisissent? Produxissent autē post hunc etiā Innocētius & Leo Canonē hunc ipsum, si falsi crimē obiectū à quoquā Iulio cognouissent? Sed quos tu semen adulteræ tanti patrati sceleris audes arguere? An non eos Pontifices, quorum sanctitas, honestas, grauitas in toto celebratur orbe Christiano? Patres Africani concilij potuerunt vt homines errare, de re præsertim sibi minùs nota: tam sancti verò Pontifices ij, falsi crimē cōmittere nunquā potuerunt. Misit Cyrillus exempla canonū Patribus Africanis, verùm vnde? ex Alexandria. Atqui Magnus Athanasius incensos ibi libros fuisse queritur ab Arrianis. Quod ergo mittere potuit Cyrillus exemplar aliud, quàm quod ab hæreticis fuerat corruptū certis canonibus omissis? Atticus porrò viuenti Ioanni Chrysostomo, cùm is in exiliū pulsus fuisset, successerat, qui facilè ferre potuit diminutū esse canonū numerū, eum pręcipuè sublatum, quo libera permittebatur ad Romanum Pontificem appellatio, cùm sub idipsum tempus

Athanasius de tyrannide Arrianorum in concremandis libris Episcoporum.

Inno-

Innocentius Rom. Pont. Chrysostomum perhonorifice suscepisset, deque eo restituendo in sedem suam laborasset. Sed extat Athanasij quoque & Ægyptiorum, Thebaidorum, & Lybiorum Episcoporum in sancta Alexandr. Synodo congregatorum epistola, in qua canon hic ipse Nicæni Concilij profertur. Satis ne iam tibi docuisse videmur Brenti, quod lapsi fuerint Patres Africani Concilij, cùm esse veriora putarent exemplaria Nicæni Cōcilij, quæ Cyrillus Alexand. & Atticus Constantinopol. miserant, quàm ea quibus Roman. Pontifices nitebantur? Quid autem si ex abundanti docuerimus, etiam Africanos Episcopos errorē postea suum agnouisse? & qui sub Bonifacio primo suas contra sedem Apostolicam ceruices erexerant, eas sub Bonifacio secundo dimisisse, pœnitentiaque ductos totos se potestati Romani Pontificis subiecisse, prædecessorumque suorum errorem hunc damnasse? Lege quæ scripsit hic ipse Bonifacius secundus ad Eulalium Alexandrinum Episcopum, tum & eam epistolam, quę sequitur mox Eulalij Carthaginēsis Episcopi ad Bonifacium, ita rem habere comperies. Habes itaque iam satis, vt opinor, demonstratum, non solùm Roman. Pontificum testimonio, quos apud Catholicos omnes magnum semper auctoritatis pondus habuisse constat, verùm & Magni illius Athanasij, aliorumq; multorum Orientalium, quin & ipsorum Africanorum Episcoporum quodammodo propria cōfessione, quòd veriora fuerint, quæ Roma, quàm quæ vel Alexandria, vel Constantinopoli producta sunt actorum Nicæni Concilij exemplaria.

Alia probatio. Africani Episcopi Rom. Pont. se submiserunt.

Monet iterum Brentius, vt de traditionibus, num sint Apostolicæ, cunctanter iudicemus. Aliquando enim, inquit, proponuntur nobis diuersæ de eadem re traditiones, quarum vna huic, altera illi Apostolo tribuitur. Traditiones de tempore obseruationis Paschæ extant. Et alij quidem affirmant Petrum & Paulum tradidisse Pascha celebrandum esse die Dominico post Lunam decimamquartam: alij autem scribunt, Ioannem Apostolum & Philippum tradidisse Pascha celebrandum esse Luna decimaquarta. De coniugio Sacerdotum aliter se, inquit Stephanus, traditio habet Orientalium Ecclesiarum, aliter huius sanctæ Romanæ Ecclesiæ. In eiusmodi casu Brenti, quid aliud faciendum est, quàm quod factum esse legimus ab Imperatore Constantino, qui Concilium congregari, cuius auctoritate, quę fuit de tempore obseruationis Paschæ controuersia, dirempta est? Porrò de coniugio Sacerdotum, audi quid dicat celebris apud Græcos Epiphanius: Reverà, inquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum, eos qui à nuptiis, mortua eorum vxore, secundis nuptiis coniuncti sunt, Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit. Sed eum qui se ab vna continuit, vel in viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum & Episcopum & Hypodiaconum, maximè vbi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi: Omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere Presbyteros & Diaconos & Hypodiaconos. At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum mentē, quæ per tempus elanguit. Sic & hæc Stephani dubitatio iam est sublata. Nam quamuis aliter hac in parte se gerant Orientales, non faciunt hoc tamen iuxta Canonem, qui idem est, si quid Epiphanio credimus, apud Orientales, & Occidentales, sed faciunt pro libidine sua. Verùm ea de re pluribus in Confessione Christiana disseruimus, vbi de impedimentis matrimonij tractauimus, eò lectorem remittimus.

Obiectio de traditionibus diuersis, & quasi contrariis.

Responsio.

De coniugio Sacerdotum. Epip. hæresi. 59. lib. 2. Tom. 1.

Græci Sacerdotes ducunt vxores de facto, non de iure.

Monet iterùm Brentius: Cùm à scriptore quopiam traditio tanquam Apostolica proponitur, eam non ideò agnoscendam esse, quòd scriptor ille, quantalibet sit sanctitate aut eruditione, affirmat: sed quia doctrina Prophetica & Apostolica, quæ sacris literis continetur, diuinitùs nobis commendata & confirmata est: quamobrem expendendum esse, num ea traditio conueniat cum iis sacris literis, quę sunt cœlestibus testimoniis ad nos propagatę. Nam si cum hac scriptura pugnauerit, dubitari amplius nec potest, nec debet, quin scriptor ille aut alios fallere voluerit, aut ab aliis falsus fuerit, & pro veritate mendaciū acceperit. Fieri enim non potest, quòd Apostoli Spiritu sancto præditi, tradiderint verbis pugnantia cum iis quæ mandauerunt scriptis. Hoc quin verum sit, non dubitamus, quòd nihil tale verbis tradiderunt Apostoli, quod cum iis, quæ scriptis tradiderunt, pugnaret. Sed quid si pugnare videbitur hæretico Traditio cum Scriptura, quam Ecclesia tota pulchrè conuenire cum ea censet?

Brentii sentētia.

Responsio.

Aggreditur iam tandem ad alteram suæ partitionis partem, Si certò constiterit, inquit, traditionem esse verè ab Apostolis profectam, proxima cura erit, quo Concilio & in quē vsum ac finem ab Apostolis sit instituta. Non possimus autem hoc cognoscere, nisi ex ipsa Apostolorum doctrina, & perpetuo eius doctrinæ, quæ scripto est mandata, cōsensu. Quare siue dubitemus, siue non dubitemus, de traditione, semper nobis ad sacram scripturam recurrēdum est, & ex ea iudicium petendum. Quod excuti vis ab omnibus, quo Concilio traditio sit ab Apostolis instituta, nos minimè necessarium ducimus: quin illud magis probamus, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est? Traditio est, nihil quæras ampliùs. Præclarè scriptum est à Gregorio Pontifice: Vera obedientia nec Præpositorum intentionem discutit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suæ iudicium maiori subdidit, in hoc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire, quia hoc tantùm bonum putat, si præceptis obediat. Quem sequutus Bernardus quoque, Imperfecti, inquit,

Brentii sententia de iudicādis Apostolorum traditionibus.

Responsio.

Chrys. hom. 4. in 2. ad Thessal.

Gre. lib. 2. in lib. Reg. cap. 4.

Bernard. de præcepto & dispensatione.

inquit, cordis & infirmæ voluntatis indicium est, statuta Seniorum curiosiùs discutere, hærere ad singula, quæ iniunguntur, exigere de quibusque rationem, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit: nec vnquàm libenter obedire, nisi cùm audire contigerit, quod fortè libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. Delicata sanè, imò nimis molesta est huiuscemodi obedientia: disputare, hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Ac loquũtur quidem hi duo de monasticis institutis: cęterùm si Patris vnius alicuius, qui cęteris pręest in monasterio pręcepta discutere, fas isti non esse putant, quãtò minùs fas esse debet, vt eas traditiones curiosius quiuis excutiat, quas Apostolicas esse certò constiterit? Certè decretis Apostolorũ tanquam à Deo profectis parere semper, eorum autem quæ decreta sunt, rationem ab illis flagitare semper non debemus. Illud verò nobis vel maximè persuasum esse debet quęcunque lex, vel ab Apostolis, vel ab eorum successoribus lata est, eam respectu charitatis latam esse: nec in ea præscribi quicquam, nisi quantum charitatis interest, nec aliud esse legis eiusmodi transgressionem, quàm charitatis violationem. Docet id etiam Bernardus, vbi de monasticis loquitur institutis, quòd ea inuenta fuerũt, non quia aliter viuere non liceret, sed quòd ita magis expediret: nec planè ad aliud, quàm ad lucrum & custodiam charitatis. Quamdiu ego charitati militant, immobiliter fixa sunt, mutarique omnino ne ab ipsis quidem prępositis sine offensa possunt. At si è contrario contraria aliquando charitati visa fuerint, non tibi Brenti, dicet Bernardus, neque tuæ farinæ alicui, sed iis dunxtaxat, quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditũ est, nónne iustissimum esse liquet, vt quę pro charitate inuenta fuêre, pro charitate quoque vbi expedire videtur, vel omittantur, vel in aliud fortè commodius demutentur? Sicut è regione iniquum proculdubiò foret, si statuta pro sola charitate contra charitatem tenerentur. Tenent ergo fixam firmamque immobilitatem etiam apud Prælatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt. Si de monasticis institutis rectè visum est Bernardo, quòd non ad aliud quàm ad lucrũ & custodiam charitatis inuenta sunt, quantò magis nobis persuasum esse debet, quæ sunt ab Apostolis & eorum successoribus instituta, itidem non ad aliud, quàm ad lucrum & custodiam charitatis esse instituta? Cùm in omnibus iis quæ decreuerunt, nihil aliud, quàm eam, quæ finis est præcepti, charitatem spectauerint: quam solam præcepit Christus, cuius lex non est, nisi lex charitatis: ad quam pręcepta referuntur omnia, ita vt si quis dixerit, omnia mandata, siue quæ scripta in libris Canonicis, siue quæ tradita sunt nobis ab Apostolis & eorum successoribus, vnum esse mandatum charitatis à vero nihil aberrauerit. Hoc itaque Concilio, in hunc vsum & finem institutæ sunt omnes Traditiones, quæ non ab Apostolis modò, verumetiam ab eorum successoribus profectę sunt, quam denotat Bernardus, ad lucrum & custodiam charitatis: quam etiam ob causam non diutiùs immobiliter fixa sunt, quàm quoad charitati militant: cui simul vt militare desierint, iam nihil impedit, quò minùs vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud aliquid fortè commodius commutentur. Nam quę pro charitate statuta sunt, ea contra charitatem retineri, prorsus iniquum fuerit. Sed num ideò cuiuis de fæce vulgi iudicare licebit, quando traditiones militant, quando non militant charitati? Tantum abest, vt id vnicuique de plebe liceat, vt ne tibi quidem Brenti fas id sit, quamlibet cautus & prudens esse tibi videaris: verùm iis tantum, inquit Bernardus, quibus id posse videre datũ & prouidere creditũ est. Non satis est, si datũ alicui sit posse videre, nisi creditũ etiam sit posse prouidere. Quamobrem etiam si tu, qui prudens es in oculis tuis, posse te videre iudices, quando militet, quando non militet charitati traditio, quoniam tamen tibi non est creditũ prouidere, nullam habes legitimam potestatem, quæ sint eius generis traditiones cognoscendi, & eas arbitrio tuo vel abrogandi, vel commutandi, sed inuitis etiam omnibus portis inferi, penes eos solos potestas hæc est, qui sedent in Petri Cathedro, qui cùm semper ad manum habere queant viros & prudentia & doctrina singulari præditos, quorum vtantur consilio, datũ est illis posse videre multorum oculis adiutis, quando deseruiat, aut non deseruiat charitati traditio, simul posteaquàm ad munus Apostolicum vocati sunt, creditũ est illis prouidere, quo si traditionem aliquam non ampliùs charitati seruire iudicauerint, aut eam omitti deinceps, aut intermitti posse decernant, aut in aliud aliquid commodius commutent. Absit autem, vt penes quemuis de vulgo potestas sit ea de re iudicandi. Interest enim Reip. vt non modò scriptæ leges, verùm & quæ moribus receptæ, diuturnaq; consuetudine sunt approbatæ, non temerè mutentur aut corrigantur, nisi eorũ, qui cũ potestate versantur, auctoritas accesserit.

Quàm reuerenter sentiendũm de tradit. Apost.

Idem vbi suprà.

Idem scopus scripturæ & traditionum charitas. 1. Thim. 1.

Quorũ sit de traditionibus iudicare, an seruiant charitati.

Perstringit posteà Brentius traditiones aliquot, & expendit eas iuxta sacræ scripturæ regulam, vt quid de ipsis sentiendum sit cognoscamus, Non vesci, inquit, nec sanguine, nec suffocato, nec idolothito, traditio est. Et quia ex actis Apostolicis, manifestum est quòd Apostoli ipsi tradiderint hoc Decretum Ecclesiis gentium, non ampliùs de hac traditione quærendum est, num sit Apostolica, sed quo Concilio, & quo fine Apostoli eam Ecclesiæ cõmendauerint. Quæritur ergo, num Apostoli tradiderint eam hoc Cõcilio, vt imponerent Ecclesiæ perpetuã legem, cuius operum meritis consequerẽtur homines coram Deo remissionem peccatorum? Nihil certè minùs. Quis autem vnquàm eo Concilio traditiones instituit, vt

Brentius de traditionibus Apostolicis. Acto. 15.

imponeret perpetuam legem, è cuius operum meritis consequerentur homines coram Deo remissionem peccatorum? Iam audiuisti quid ea de re scripserit Bernardus, quo Concilio, & quo fine plerasque traditiones institutas esse docuerit, nimirùm ad lucrũ & custodiam charitatis: per quam charitatem consequuntur homines coram Deo remissionem peccatorum, sicut à Christo dictum est: Dimissa sunt illi peccata multa, quoniam dilexit multum. Nam quod ad ipsa opera per se considerata attinet, non puto quòd quẽquam reperies, qui doceat, quod meritis eorum remissionem peccatorum aliquis consequi possit. Non est obscurum, quid de ea re scripserit Thomas Aquinas, à quo non dissentit omnis reliqua Theologorum schola. Si consideretur, inquit, opus hominis meritorium, secundum substantiam operis, & quatenùs ex libro proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum non est. Cæterùm pręclarè dicit Augustinus: Radix nostra est charitas nostra, fructus nostri opera nostra, opus est, vt opera tua de charitate procedant: tunc est radix tua in terra viuẽtium. Radicem Deus inspicit, non opera. Sunt autem, sicut idem Augustinus docet, duę radices. Radix omnium bonorum charitas: radix omnium malorum cupiditas. Sicut in charitate nihil vnquam mali, sic in cupiditate nihil vnquam boni poterit inueniri. Istę duæ radices in duobus agris à duobus plantantur agricolis: vnam in cordibus bonorum plantat Christus, aliam in cordibus malorũ plantat diabolus. Nec de charitatis radice nascitur aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni. Non attendit igitur Deus ad id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur: vtrùm ex cupiditate, an ex charitate facias, solùm id spectandum esse putat: vsque eò etiam, vt homicidium laudatum, de eo verò qui misericordia ductus abstinuisset à cæde, pœnas expetitas esse legamus. Phinees vno pugione duos confecerat, à Domino cõmendatus, æterni Sacerdotij testamentum accepit. Nõ quod ipsum bonum per se sit homicidium, quod lege prohibitum esse scimus, sed quòd illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas opus quod natura siue substantia sua malum est, fecit esse bonum. Contrà, Saul non occidit Agag Regem pinguissimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea dispergere. At is in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctesque precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam sibi constitutam euadere posset, non quòd malus esset affectus misericordiæ, sed quod contra Dei præceptum pepercit, deque rebus Amalech concupiuit. Non est in Phinees laudatum homicidium, sed charitas, sed zelus: nõ est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia partim laudis, partim rerum optimarũ Amalech, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret, qui radicem, non quod foris apparet, inspicit. Vnum est igitur opus charitatis: quo remissionem peccatorum & vitam æternam consequimur; de qua & illud præclarè scriptum est ab Augustino, quòd omnia bona opera nostra vnum opus est charitatis. Tunc enim recta sunt opera, cùm ad hunc vnum finem diriguntur. Opus ergo vnum est, in quo sunt omnia, fides quæ per dilectioné operatur. Quem sequutus Thomas de Aquino: Omnium, inquit, humanorum actuum regula, lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquãtur: sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quãdo verò discordat ab hac regula, non est bonum nec rectum. Quamobrem nihil contra nos faciunt, quæ scribis, quòd Apostoli docuerunt remissionem è solo Christo per fidem petendam. Nam & nos aliter non docemus: solus enim est Christus, qui peccata nobis remittit: quam remissionem per fidem consequimur, sed non solam, sicut vos docetis: verùm sicut Apostolus docet, fidem quæ per charitatem operatur. Si quid igitur operi tribuimus, hactenus tribuimus, quatenus ex fide charitateque procedit. Tolle fidem in Christum, tolle charitatem ex operibus nostris, condemnare nos possunt, iustificare non possunt. Nihil igitur operum substãtiæ tribuimus, sicut è contrario nihil non tribuimus charitati.

Luc.7.
Thom. prima secũdæ, quæst.114. articulo 3.
Merita nostra nõ substãtia operis, sed vi charitatis nituntur.
Augu. in Psal.51.
Idem serm.44. de tempore.
Exemplum Phinees & Saul.
Num.25.
1.Mach.2.
1.Reg.15.
Charitatis opus quale & quãtũ.
Aug. in psal.89.
Gal.5.
Tho. opuscul.4.
Gal.5.

Addit Brentius, quòd Apostoli liberauerunt Euangelio suo gentes à iugo legis Mosaicæ, quod productis aliquot Pauli testimoniis probat. Atqui nihil est necesse Pauli auctoritate id comprobare. Nam & hoc libenter concedimus, quòd Apostoli liberauerunt gentes à iugo legis Mosaicæ. Non autem liberauerunt ab eo legis iugo, de quo dixit Christus: Iugũ enim meum suaue est, & onus meum leue. Est lex vetus, est & lex noua. Ab illius iugo sumus liberati, ab huius nequaquam. Vis autem scire, quod sit inter vtramque discrimen? Fuit illa timoris, est hæc amoris. Cohibebat illa manum, cohibet hæc animum. Obseruabatur illa spe præmiorum temporalium, quæ ferè sola tunc promittebantur: obseruatur hæc spe præmiorum æternorum, quæ prolixè Christus pollicetur. Quantò minùs autem grauia sunt quæ ex amore proficiscuntur, & quorum labores ingentibus præmiis pensatos iri certa spes est, tantò suauius est iugum nouæ legis, & onus illius leuius, quàm fuit iugũ veteris legis. Quin & in hoc libenter assentimur Brentio, quòd Apostoli non tradiderunt hoc decreto perpetuam legem, cuius opera expient peccatum, sed tantùm pręscripserint præsenti suo seculo regulam ad tempus duraturam, donec offendiculum inter gentes & Iudæos tolleretur. Etenim quæ vel ad externum ritum aliquem, vel ad Ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro

Apostoli quam legẽ sustulerint.
Matt.11.
Veteris & nouæ legis differentia.

personarum, locorum, temporum, causarumq; circunstantia, mutationem aliquando requirunt, non ferè solent eo Concilio constitui, vt perpetua sint: nec si charitas id exigat, ea vel intermitti vel omitti fas sit. Docet hoc etiam Augustinus, quòd charitatis opera non semper debent permanere, charitas autem semper. Quotquot itaque sunt instituta, quotquot sunt humanæ traditiones, vni charitati militant omnes. Quamobrem quoties hoc illa flagitat, vel intermitti, vel omitti, vel in aliud melius commutari possunt, sed non pro cuiusque tamē libidine. Meritò commendatur ab Eusebio præclara illa Platonis sententia: Vobis quidem, inquit, si rectè constitutæ sunt leges, vna certè erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recténe an contra se leges habeant, sed vno omnium ore, vnaque voce, rectè tanquā à Diis positas concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitare. Senem autem si quid excogitarit, Principibus & æqualibus nemine iuuenum audiente referre. Vides quàm ille vir prudentissimus Cretēsium aut Laconum legibus religionem adhibendam esse putauerit. Iuuenes ne quærere quidem de illis vult, quo consilio latæ sint: senibus, quos Græci Presbyteros vocant, aliquid cōcedit tamē, sed quid illud? num vt figant & refigāt arbitratu suo? Nihil minùs: verùm vt referant Principibus, vt per quos lex est sancita, per eosdem decernatur (si iustas & graues causas è senibus aliquis attulerit, quamobrem id rectè fieri possit) vel intermitti vel omitti, vel in aliud aliquid commodius eam commutare debere. Id autem fieri vult Plato, nemine iuuenū audiente, quòd hęc ętas affectionibus, magis quàm rationis magisterio gubernari consueuerit. Quā etiā ob causam Aristoteles, humanæ philosophiæ minus eos idoneos auditores esse cēset. Quid autē dici potuit prudētius? quid ad legū auctoritatē conseruandā, quibus regna stant & Respub. accōmodatius? Cōstat autem de nō scriptis legibus ibi loqui Platonem, quales fuisse Laconum leges dubium non est, quas propterea scripto mandandas esse Lycurgus non putauit, quòd eas multò diutiùs duraturas, longeq; plùs firmitatis habituras esse persuasum haberet, si moribus & institutis quodammodo mentibus hominum essent inscriptæ. Sic ille magis fixum forè credidit, quod per manus traditū, quàm quod literis esset consignatū. Nunc tecum Brēti reputa, si Cretensiū aut Laconū leges tanquam ab ipso Deo sancitas haberi Plato voluit, quibus etiam hanc ob causam Rhetrarū nomē imposuisse Lycurgus existimatur, si ne mutire quidem aduersus illas permisit: quantum nos honorē habere legibus iis oporteat, quas dubiū non est à Spiritu sancto latas esse, qui Conciliis præsidet, afflatuq; suo fouet ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllū labi permittit? Si non vult Plato in legem inquiri ab hominibus latam, quantò minùs fas est in legē inquiri à Spiritu sancto latā? Quamobrē nihil dici potuit pernitiosius, quàm quod affirmatur abs te Brenti, cuius etiam de fæce vulgi fas esse, quo consilio, quóve fine lata sit lex, inuestigare, iudicium de illa suum interponere, ac si quid animo suo non arriserit, statim eam conuellere & labefactare. Quod nūc, proh dolor, quantò quisq; minùs habet intelligētiæ, tantò maiora facit audacia. Intereà tamē presbyteris nefas nō est, ad eos qui præsunt Ecclesiæ, referre, si quid eiusmodi videatur in aliqua lege, quod mutationis alicuius indigeat. Per quos in vnum congregatos, quæ vel ad ritum, vel ad mores pertinent, pro eo vt pręsens rerū status postulat, vel de retinenda, vel de commutāda illa decerni aliquid rectè potest. Sic & aliis de rebus & de Eucharistiæ Sacramēto factum esse videmus. Fuit hoc moribus aliquando receptum, vt infantibus daretur Eucharistia, mos hic posteà fuit abrogatus. Catholicis etiam vsum apud veteres fuisse scimus: verùm & hic ritus non aliò magis quàm charitatis respectu mutatus est. Nam etsi fuerunt aliæ quoque causæ, nimirùm periculū effusionis, & ne quid habere cum Nestorianis commune Catholici viderentur: fuit tamen & hæc non postrema, quòd cùm apud plerosque populos, qui recens ad Christi fidē ante sexcentos & septingentos hos annos conuersi fuerāt, aut nullus, aut rarus admodum esset vini vsus, vt sine difficultate tātum vini suppeditari vix posset, quantum ad bibendum omnibus ex calice sufficere valeret, ne quid ex eo offendiculi oriretur, si vterentur calice ditiores, non vterentur egeni, visum est à charitate Christiana non alienum, vt ab eo communiter omnes abstinerent, cùm æquè sub vna specie Christus integer sumeretur, atque sub vtraque. Neque tamen intereà Christi violata est institutio. Nam quibus id mandatum est, Sacerdotes, quando faciunt hoc, quod in illa nouissima cœna Christus fecit, hoc est, quando conficiunt & offerunt, non aliter sumunt, quàm sicut ipse Christus, qui tum conficiebat & offerebat, sumpsit, & sumendum illis dedit. Verùm nos ad Brentium reuertamur.

Expendit is traditionē de Paschate: Num Apostolica sit, in dubiū reuocat, idque propter eam causam, quòd Asiani qui celebrabāt Pascha decimaquarta Luna, retulerint hāc traditionem in Ioannem Euangelistā & Apostolum: Occidentales, qui celebrabant Pascha die Dominico post quartam decimā Lunā, retulerint eam in Petrū & Paulum. Hæc ipsa diuersitas, inquit, quā scriptores de tēpore celebrandi Paschatis referunt, suspicionē iniicit, quod Apostoli nihil tale Ecclesiis tradiderūt. Et Paulus dicit: Nequis vos iudicet in parte diei festi, aut nouilunij, aut sabbathi. Et iterū: Dies obseruatis & mēses. Et Socrates: Erat, inquit, Apostolorū institutū, non de diebus festis sancire, sed rectā vitam & pietatē docere. Atqui diuersitas hæc non impedit, quo minùs hæc traditio semper Apostolorū habita fuerit, vt die Dominico

post

Aug. homil. 8. in epist. Ioan.

Euseb. lib. 12. de præpar. Euangelica cap. 2. Plat. lib. 1 de legibus.

Non est iuuenū quærere de legū ratione cur latæ sint.

Arist. 1. lib. Ethicorum.

Nil pernitiosius quā suum cuique iudiciū de legibus permittere.

Presbyteri rectè ad Prepositos suos referunt corrigenda.

De vsu calicis adempto Laicis in communione.

Brentii sententia de traditione celebrandi Paschatis.

Coloss. 2. Galat. 4. So. li. 5. cap. 22. histor. Responsio.

post Lunam decimamquartam Pascha celebraretur: quod & si secùs ab Asianis aliquando legimus obseruatum, errore tamen id factum esse scribit Epiphanius, quòd malè dictum Apostolorum interpretarentur, & per ignorantiam aliter intelligerent. Quòd verò profers Pauli verba, quibus probare niteris nihil eiusmodi Apostolos instituisse, suo quoque seculo scribunt, 1. Epiphanus, 2. Hieronymus, 3. Ambrosius, 4. Augustinus, 5. Leo Magnus à quibusdam hæreticis ea prolata fuisse, quibus quæ respondêt illi eadem vobis etiam Brenti responsa esse putato. Nam nos vel hanc ob causam in iis veterum etiam hæreticorum argumentis refutandis longiores esse nolumus, quod in confusione nostra Christiana satis copiosè sunt hæc à nobis tractata. Iam quòd à Socrate dictum adfers, quòd erat scopus Apostolis non de festis diebus sancire, sed rectam vitam & pietatem docere, hoc verissimum esse confitemur. Nam in omnibus quæ tradiderunt Apostoli, scopum hunc eorum fuisse certum est, vt charitate mentes hominum inflammarêt, quæ sola recta vita est ac pietas. Charitatem, inquam, & Dei & proximi. Charitas erga Deum flagitabat, vt eius beneficiorũ, quæ nobis, immensa præstitit, memoria nulla apud nos vnquàm obliuione obrueretur. Cùm autem nulla fuerunt illius ergo nos beneficia maiora, quàm quod vnigenitum filium suum misit, qui traderetur propter delicta nostra, resurgeret autem propter iustificationem nostrã, illa conati sunt animis hominum diligentius inculcare, quò sic ad eum redamãdum vehemẽtius accéderemur, quem nos priorem sic dilexisse cognouissemus, vt proprio filio suo non parceret, verùm prò nobis omnibus traderet illum: traderet autem ad illudendum, flagellandum, crucifigendum, & morte turpissima condemnandum, qui tamen tertio pòst die resurgeret à mortuis, quo sic nos de nostra quoque resurrectione certos redderet. Hæc præ cæteris memoriæ nostræ tenacius infigi voluerunt. Quare non contenti quartæ & sextæ ieiunium, diemque Dominicum festum instituisse, quadragesimam etiam, & sanctam hebdomadam, quam in luctu & mœrore transigeremus, deinde verò Paschatis festa, quæ solenni quadã lætitia celebraremus, nobis obseruanda tradiderunt. Quorum obseruatio quid est aliud, quàm Euangelij quædam viua explicatio, quam si quis abrogandam putat, eadem ratione qua viuum hoc etiam scriptum Euangelium abroget, licebit. Hic igitur fuit Apostolorum scopus, quo ad charitatem, quam Deo debemus, in animis nostris excitandam. Fuit & alter scopus, vt inter nos quoque mutuam charitatem conseruaremus, qua sola maximè alitur amicitia. Est autẽ hoc amicorum propriũ, idem velle & idem nolle, gaudere cum gaudẽtibus, & flere cũ flentibus. Volebant igitur Apostoli, vt quos in fratres sibi Christus cooptasset, quicunque nomen ab illo ducere, deque illo gloriari cuperent, vt fraternam inter se charitatem retinerent, simul flerent Christi passi & mortui, simul gauderent Christi resurgentis memoriam celebrantes, & sicut fidem vnam & eandem haberent, sic eam iisdem etiam ritibus & cæremoniis, iisdem etiam, quo ad eius fieri posset, obseruationibus mentibus fidelium, vt ita dicam, inscribere conarentur, nec vlla in re inter se discreparent. Habes iam Brenti, qui fuerit Apostolorũ scopus. Ad quem etiam collimarunt Patres in Synodo Nicæna congregati: Quam duabus de causis fuisse conuocatam scribit Athanasius: Primùm, vt festum Paschatis eodem die celebraretur: deinde vt hæresis Ariana, quæ suppullulauerat, anathemate percuteretur. Vides quantùm eo tempore fuerit existimatum in eo positum esse vt hæc de tẽpore celebrandi Paschatis discrepantia tolleretur, vt vniuersus orbis (sic enim loquitur Athanasius) in Conciliũ proptereà coiret, vt eodẽ die Pascha celebraretur, & hæc prima cõgregandę Synodi causa fuerit. Nunc audi quibus rationibus adducti fuerint illi sancti Patres, vt vno eodemq; die sanctissimi Paschatis ferias peragi, & orientis Ecclesias, quæ à Romana & cæteris occidẽtis Ecclesiis dissidere visæ sunt, eandem cum iis, à quibus dissidebãt, diem obseruare vellent. Duas enim Ecclesiasticæ historiæ scriptores commemorant. Primam, quòd minimè fas esset, Christianos Iudæorum sequi consuetudinem, qui posteaquàm cõsceleratas manus suas nefaria Christi cæde contaminarunt, tanta sunt animorum cæcitate percussi, vt vidẽtes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum est, intelligant. Deinde, quòd graue cumprimis & indecorum esse putaretur, quandoquidem vnũ corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus Dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & Pater omnium, non vno, eodemq; tempore anniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies alios quidẽ ieiuniis exerceri, alios verò conuiuiis vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò corporis afflictionibus macerari: quemadmodum in sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbique locorum Ecclesias, epistola, fusiùs ab Imperatore Constantino, & in eo libro quem aduersus hæreses conscripsit, ab Epiphanio proditum legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruãdi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum, vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paschate, deque Sabbatho factum videmus, vel cum gentibus haberent commune Christiani: quæ cùm sextum hebdomadæ diem tanquam Veneri sacrum, in ludis, epulis, nequitiis consumere consueuissent, visum est Christianis, vt quem illi diem cumprimis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore, luctuq; traducerent, nõ solùm acerbissimos cruciatus & mortem

Epiph. hæres. 90.
1. Hær. 73.
2. In. 2. ca. ad Galat.
3. Epist. 83.
4. Epistol. 119. cap. 7.
5. Serm. 4. de ieiunio septimi mensis.

Scopus traditionum Apostolicarũ, præsertim in dierum festorum institutione.

Rom. 8.
Matt. 20.

Rom. 15.

Athan. in Epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ cõgregatis, & in epis. ad Episcopos in Africa. Ibidẽ.

Euseb. lib. 3. de vita Constanti.
Socr. li. 5. cap. 22.
Solo. lib. 7. ca. 18. & 19.
Theo. li. 1. cap. 10.
Ephe. 4.

Constantinus
Epiph. hæresi. 70.

Duæ causæ priscis obseruandi vel mutandi tempora.

Dam. epist. 4. de Chorepiscopis. Leo epist. 4. cap. 2. 1. Cor. 1.

Christi turpissimam, verumetiam peccata quæ causam illi dederunt, deflentes. Altera, quòd sicut à Damaso Papa scriptū, & à Leone Magno repetitum legimus non aliter vnus grex & vnus pastor sumus, quàm si, quod iterum atque iterum monet Apostolus, idipsum dicamus omnes, si perfecti sumus in eodem sensu, & in eadē sentētia, si vno atq; eodem tempore, ritus etiam eosdem obseruemus. Eundem igitur quem Apostoli, sancti quoque Patres in Synodo Nicena congregati, scopum sibi propositum habuerunt, cùm hoc de tempore celebrandi Paschatis decretum promulgarent, nimirum eam, quæ finis est præcepti.

Brentius iterum de traditione Paschatis celebrādi. Rom. 14.

Ponamus, inquit Brentius, Apostolos aliquid de tempore celebrandi Paschatis quibusdam Ecclesiis tradidisse, manifestū tamen est, quod non tradiderint legem necessariā, sed disciplinam liberrimam, qua Ecclesia tātisper vteretur, dum vtilitati ipsius seruiret. Paulus enim dicit: Hic quidem iudicat diem ad diem conferens, ille autem idem iudicat de quouis die, &c.

Responsio.

Demus autem hoc tibi Brēti non tradisse legem necessariā Apostolos de tempore celebrādi Paschatis: Posteaquàm verò totus orbis in Conciliū coiuit, quæso te, num propterea tanto labore coiuit in locū vnum, vt postquàm decreuisset aliquid, liberū esset nihilominùs vnicuique parere si vellet, aut nō parere? Quorsum autē attinebat, vt laudatissimus Imperator ille Constantinus tanto sumptu suo tot sanctos patres ita fatigaret, quorum alij ætate, alij valetudine affecta, alij lōgissimè fuerunt ab eo loco remoti, in quē illis conueniendū erat: vt sine magna difficultate & molestia sua tam longū iter perficere pleriq; non possent? quorsum inquā, attinebat tantos facere sumptus, & ita fatigare sanctos patres illos, si quod tu vis, liberrimā esse nihilominùs disciplinā hac oportuit? Scilicet, iis verbis ad illos Imperator vsus est: Decernite Patres aliquid de tēpore Paschatis obseruādi, verùm ita, nihil vt hac de re tradatis tanquā necessarium, sed liberrimā tantùm disciplinā, qua tātisper vtatur Ecclesia, dum ipsius vtilitati seruiat. Si diceres. Nihil tradatis perpetuò tenendū, colorem tamē haberet aliquem oratio tua: sed si hoc vis, vt etiā post decretum factū liberrima sit nihilominùs disciplina, & liceat cuiuis iudicare, quàm diu seruiat vtilitati Ecclesiæ, quid dici post absurdius? Nos verò nihil dubitamus, quòd etiam Apostoli quā hac de re legem tradiderunt, non tanquā liberrimam disciplinā tradiderint, sed ita necessariò voluerint ab omnibus obseruari, ne pro sua priuata libidine cuiuis eā rescindere liceret. Quòd si quid aliquando dubitationis incidisset, eius eximendæ non penes vnum aliquē, quamlibet sibi prudens is videretur, sed penes vniuersam Ecclesiam, aut certè penes eùm qui Petri tenet cathedram, potestatem esse voluerunt. Quorsum autem adducis locum illum Pauli, Alius iudicat diem, &c. Scilicet ignorabant illū Patres in Synodo Nicæna congregati? Deniq; totus orbis Christianus quis Pauli verborum horum sensus esset, nesciebat, quandoquidem iam inde ab Apostolorum temporibus in occidentis Ecclesiis: totis verò mille trecētis annis in toto orbe, quàm longè quamq; latè Christiana fides fuit propagata, summa cōcordia semper ab omnibus Paschatis festū eo die, quem Patres Nicænæ Synodi præscripserunt, ab omnibus Christianis ad hunc vsque diem semper fuit celebratum, ac deinceps etiam nunquam aliter celebrabitur vsque ad mundi finem? Legebatur, ante vos quoque Brenti, Paulus in Ecclesia, legebatur, inquā, & intelligebatur, neq; de Christianorum: verum de Iudæorū obseruationibus hæc Pauli verba sancti Patres nostri sunt interpretati. Nam cùm Iudaicæ fuerint vmbræ venturumque Christum figurauerint, obseruationes nostræ venisse, iam natum, passum, & mortuū, tertio die resurrexisse, quadragesimo pòst in cœlum ascendisse, decimo pòst, hoc est, ab eo quo resurrexit quinquagesimo, Spiritum sanctum misisse, nobis in memoriam reuocant. Quod non scriptum, sed nobis traditum per sanctos Apostolos, quasi viuum Euangelium, si sublatum aliquis cupiat, quid is aliud quàm Christum nobis ereptum, & omnem beneficiorum eius memoriam extinctam cupit?

Apostoli suas traditiones nō liberā esse disciplinam voluerunt.

De victore Pontifice. Euseb. lib. 5. cap. 25. Soc. li. 5. cap. 22. Nice. li. 4. ca. 36. Leo epist. 64. Epip. hæresi. 70.

Quod verò scribis, Victorem Romanū Pontificem grauiter à maioribus reprehēsum esse, quòd suscepisset eos, qui decimaquarta luna Pascha celebrabant, ex Ecclesia abiiciendos: Tradunt hoc auctores Ecclesiasticæ historiæ, non omnibus Episcopis factum hoc eius placuisse, Verùm intereà Leoni quoq; Pontifici Romano, cùm de festo Paschatis tractaret, non leuiter delinqui visum est, si in principio Sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Sed & ante eum scriptor celebris Epiphanius tam esse graue iudicauit in hac obseruatione diei Paschatis, à more cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt nō dubitauerit in album hęreticorum eos referre, qui luna quartadecima Pascha celebrassent, quos quidem quartadecumanos vocat.

Brentius contra Basilium. Basil. de spiritu sancto. cap. 27. Cap. 29.

Excutit nunc censor noster Basilij dictū de traditionibus, quod scriptum his verbis legimus: Dogmata quæ in Ecclesia prædicantur, partim ex conscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorū traditione ad nos delata in mysterio recepimus, quæ vtraq; eandem ad pietatem vim habēt, & nemo iis contradicit, qui vel saltem modicam Ecclesiasticarum legū experientiam habet. Et iterum Apostolicum arbitror esse, etiam in nō scriptis traditionibus perseuerare. Quid autem in his & quæ sequuntur verbis, nō piè, non Catholicè, non orthodoxè scriptū est? Et hunc tamē audet momus hic veriùs quàm Aristarchus reprehendere? At quem virum? Quē Theodoritus lumen orbis terrarum, quem Socrates columnam veritatis, quem

Laus Basilii. Theod lib. 4. cap. 19.

Soc. lib. 4. cap. 23 epist. 26.

Gregorius

Gregorius ille Theologus à Græcis vocatus, orbis oculū vocat, neq; dubitat cum veteris & noui Testamēti Patribus conferre, ac tātas illius fuisse virtutes narrat, nulla vt vis orationis esse tanta queat, quæ pro dignitate eas exprimere posit. In hūc talem virum, cuius tot seculis in Ecclesia summa semper fuit auctoritas, audet sibi censurā sumere Brentius. Neq; verò non intelligit peccatū suum: rem esse videt indignā, neq; posse non offendi piorū aures, cùm virū tantum homo ab eius doctrina, pietateq; longissimè remotus, reprehēdere nō veretur. Itaq; lōga quadā vtitur præfatione, qua crimē à se temeritatis & arrogātiæ repellere conatur. Etsi Basilius, inquit, vir est in oculis nostris magnus, quē, & agnoscimus, & veneramur, tam doctrina, quàm pietate insignē, & agimus Deo gratias, quòd excitauerit hunc, per quē multa & magna sua beneficia in Ecclesiam suam cōferret: ac dolemus, quòd necessitas cogat nos ab ipsius sententia hac in parte recedere: Tamē non debet nobis esse fraudi, quòd in seria, & ad salutē nostrā pertinenti, malumus diuinā quàm humanā auctoritatē sequi. Animaduertistine Lector, quemadmodū hic altera quidē manu caput demulcet, altera verò maxillam ferit. Reuereri se dicet insignem doctrina, pietateq; virum: hactenùs caput demulcet: Sed in re seria, & ad salutum pertinenti, malle se dicit diuinam quàm humanā auctoritatem sequi: hic pugno maxillam ferit, Scilicet is fuit Basilius, qui diuinam auctoritatem sequutus nō est, aduersus hæreticos præsertim scribens in re seria, in re ad sempiternam salutem pertinenti. An non est diuina auctoritas, quam secutus est Basilius? cùm post illa verba, quæ producta per te sunt: Arbitror Apostolicum esse, etiam non scriptis traditionibus inhærere, subiungit: Laudo, inquit, vos, quòd omnia mea meministis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiones obtinetis, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolā. An hæc non est diuina auctoritas? Qua fronte igitur hominum arrogantissime tibi tribuere audes, quòd diuinam auctoritatem, quàm humanam sequi malis: quasi Basilius quoq; non diuinam sequutus fuerit? Nisi fortè præterquàm quod vos dicitis, nihil diuinum censeri vultis, vt quàmlibet cum Dei verbo pugnantia loquamini, nihilominus acclamari vobis à populo velitis, quemadmodum Herodi quondam acclamatum fuisse legimus, Dei voces non hominis. Verùm sicut illū, sic & vos aliquando, nisi resipueritis, Angelus Domini percutiet: Adfert iam causam Brentius, qua fuerit adductus, vt sibi censuram sumeret in Basilium. Nos quidem, inquit, honorificentiæ tanti viri libenter parcimus, sicut & hactenùs eius sententiam de Apostolicis traditionibus dissimulare, & silētio potius obruere, quàm exagitare voluimus: Sed quid faciamus? Aduersarij nostri propugnatores Pontificiæ superstitionibus & impietatis hunc Basilij locū ita proferre solent, & videantur sibi auctoritate eius triumphare. Atqui sanctus Basilius, vt illi parcas, abs te non petit: quin quò magis illū vituperaueris, hoc se laudari magis interpretatur. Neq; enim minùs gloriosum est ab impiis reprehēdi, quàm à piis laudari. Sed quā tu nobis impietatē obiicis? Fuerit aliquid superstitionis apud quosdā qui Romani Pont. auctoritatē agnoscunt, quam & nos libenter & reuerenter agnoscimus, cuius nos esse membra profitemur, impietas certè non aliundè, quàm à vobis originē sumpsisse videtur, per quos apertam esse fenestrā Satanismo, quo referta nūc est Germania, manifestius est, quàm vt negare possitis. Nam eò pedetentim rem perduxistis, vt multos iā repetere liceat, qui Christū apertè Deum esse negent. Ita dum Papismū (sic enim vobis appellare Christianismū libuit) exterminare conati estis, in eius locum induxistis atheismum. Qua de re vos ipsos aliquādo querentes audire licet. Cur autem nos auctoritate Basilij non triumphemus, qui cùm eandē nos fidem, eadem instituta tenere gloriamur?

Nazian. in monod. a siue oratione funebri, quam habuit de Basilio. *Brentius qua arte perstringat Basilium.* *Responsio.* *Basilium vindicans ab insectatione Brentii.* *1. Thess. 2.* *Acto. 12.* *Responsio.*

Verùm audiamus adhuc Brentium sermonem suum prosequentem: Quanquam autem Asotus, inquit, obiicit nobis alicubi Chamum parentis sui derisorem, tamen re ipsa ostendā, Asotum & collegas eius multò impudentiores & sceleratiores esse Chamo. Verissimè Chamum vobis obiicit vir venerabilis Petrus à Soto, qui parentes vestros ridetis, & in eorū præceptis incedere nefas esse ducitis. Nunc videamus, quàm verè tu id in illum retorqueas. Hic enim, inquit, etsi non tegebat nuda verenda senis Noë, non tamē ipse denudauerat, nec contendebat ea esse pulcherrimam & venustissimam corporis partem, sed potius quia sentiebat esse turpitudinem, derisit. Illi autem immundi porci non solùm ipsi denudant verenda Basilij, viri de Ecclesia optimè meriti, verumetiam contendunt ea esse honestissimum membrum corporis eius. Atqui Brenti, quæ tu verenda vocas, quę turpitudinem & scabiem appellas, & hoc nomine tegi vis, ea nos in Basilio summam esse puritatem contēdimus, & non modò tegenda, verùmetiā præ nobis esse ferēda putamus: Neq; soli nos. Quis enim fuit priscorum Patrū iam inde ab Apostolorum tēporibus vsq; ad hæc nostra, qui non idē, quod Basilius, senserit, scripserit, docuerit? An Origenes omnium Doctorū iudicio nō fuit semper habitus longè doctissimus? At is etiam, si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate Christianæ fidei credat, quàm habeat definitio traditionis Ecclesiasticæ, hæreticū eū pronunciare nō dubitat. Et alio loco de hæreticis loquens: Quoties, inquit, Canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodū per successionem Ecclesię Dei tradiderunt

Qui sunt Chami Brentio. *Responsio.* *Gen. 9.* *Iterum Brētius.* *Responsio Patres omnes Basilio cōsonare.* *Orig. in explanatiōe. 1. ca. epist. ad Titū, sicut citatur à Pāphilo martyre in Apo. Origenis.* *Idem hom. 29. in Matth.*

Orig. in præfat. lib. Periar.

Cypr. in serm. de ablu. pedum.

runt nobis. Hic Origenes plùs aliquid dicit quàm Basilius. Nam etiamsi scripturæ Canonicæ proferantur, traditionibus tamen inhærere iubet. Et alio loco dicit: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Quid autem Cyprianus? cùm dicit non minùs ratum esse, quod dictante Spiritusancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit, an non & ipse plus aliquid tribuit traditionibus quàm Basilius? Nũ autem ab eo dessentit Hieronymus cùm scribit, multa quæ per traditionem in Ecclesiis obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpasse? Quid hîc ego proferam Athanasiũ? qui quoties illi res est cum Arrianis, maxima ex parte traditionibus niti videtur, qui suadet etiã omnibus, vt traditam fidem retineant, & tanti mysterij inquisitionem exhorreant. Nam qui, inquit, quæ vltra suas vires sunt, indagat, in præcipiti consistit: Qui verò traditionibus inhæret, extra periculum versatur. Profertis etiam epistolam, in qua Patres in Synodo Arimini congregati supplicant Imperatori, ne ad contumeliã mortuorũ aliquid noui induci permittat: sed eos sinat in institutis, decretisq; maiorum permanere. Laudat etiam Patrum illorum piam prudentiam, qui tantũ itineris laborem, tantaq; maris pericula sustinuerunt, vt Patrum traditiones integras conseruarent. Quisq; enim eorum, inquit, sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod ipsi egissent, rescinderetur. Vituperat contrà temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem Patrũ suorum, Ariomanitarum studio ac gratiæ propinarent & proderent. Quæ enim fides, ait, in eorum actis, si decreta maiorũ suorum soluant? Aut quomodo eos, quibus successere, Patres suos appellabunt, quorũ sentẽtias ipsi culpant? De Ignatio scribit Eusebius, quod is docebat Ecclesię populos, vt diligentius ac tenacius Apostolorum traditionibus inhærerent, quas etiam scriptas reliquerit. Sed quorsum attinet, omnes hîc enumerare? Totius Ecclesiæ vox eadẽ fuit, quam in hoc libro legimus, Et hæc tuos impurum verenda vocare? hanc turpitudinem & scabiem Basilij audes appellare, hanc regi vis: cùm nihil magis pręse tulerint, nulla de re magis gloriati fuerint Catholici Patres omnes & Orthodoxi? quòd hac vna re, se legitimos honestæ matronæ sanctæ matris Ecclesiæ filios esse declinauerint.

Hier. aduersus Luciferianos.

Athan. in princ. tom. 3. de incarnatione verbi Dei.

Idem in epist. de synodis Arimini & Seleuciæ celebratis.

Eus. li. 3. cap. 35. hist. Eccle.

Atrox Brentii censura in Basilium.

Responsio Vinc. Lyrin.

Pergit Brentius: Negari non potest, quin quod Basilius dixit Traditiones istas quas paulò ante commemorauimus, ἄγραφα ab Apostolis esse acceptas, & eandem habere vim ad pietatem, quam habent ea, quæ scripta sunt, referendum sit in catalogum eorum dictorum, quæ Patribus ignosci potiùs quàm probari debent. Atqui contrarium iam ex nobis didicisti. Et extat liber Vincentij Lyrinensis, quem non alia de re conscripsit ferè quàm vt doceret, cum diuinæ legis auctoritate coniungendam semper esse traditionem Ecclesiæ Catholicæ, neque minus huic quàm illi tribuendum. Nostri igitur officij est, inquit Brentius, vt ista dissimulemus, & tegamus. Nihil est in Basilio Brenti, quod tegendum sit. Quicquid est in toto corpore librorum, quos edidit, est honestissimum. Sed si pergemus, inquit, actiones Basilij diligenter intueri, sese ipse tegit, & quod in cogitanti forsitan excidit, haud obscurè alias emendat. Oportet, inquit, omne verbum aut rem confirmare testimonio sacræ scripturæ, ad certitudinem quidem & perfectionem bonorum, ad confusionem autem malorum. Et iterùm: In quacunque re vnusquisque se indignum senserit, si in illis scripturis conuersetur, velut ex communi medicamentaria officina, medicamentum ægritudini commodum reperit. Audis, quanti sacram scripturã faciat Basilius? Ait omne verbũ testimonio sacrę scripturæ confirmãdum esse. Vult igitur, vt etiam traditiones, quæ nomine Apostolorũ circumferuntur, ad sacram scripturam exigantur. Et iterũ ait: Scripturam esse commune Pharmacopolion aduersus omnẽ indigentiam. Sed & aliàs vetus & nouum testamentum vocat thesaurum Ecclesiæ. Qui tam præclarè sentit de doctrina scripto veteris & noui testamẽti comprehensa, num existimas eum, si seriò admonitus fuisset, Traditiones illas pœdagogicas & pueriles, quę nullo scripto continentur, æquaturum aut cum auctoritate sacræ scripturæ, aut cum Sacramentis Christi in scriptura traditis? Sed quod est istud collectionis genus Brenti? Magni facit sacrã scripturam Basilius, præclarè sentit de doctrina scripto comprehensa, non igitur æquat cum illa traditiones? An propterea quòd præclarè sentit aliquis de re aliqua, nihil est, quod æquare cum ea possit? Detrahitur ne quicquam scripturarum dignitati, si quis dicat, eandem habere vim traditiones ad pietatem, si præsertim traditiones istę nihil aliud sint, quàm quædam scripturarum explicatio: vel si mauis, quædã eorum scriptura, qui literas nesciunt. Nam quod scripto mãdatum est, id sub oculos quodammodò subiiciũt, repręsentantq; traditæ nobis ab Apostolis cæremoniæ: sicut iam planũ fecimus, & vberius posteà suo loco demonstrabimus. Nil igitur, incogitanti Basilio excidit, quòd tegere & emendare voluerit iis verbis, quæ tu ex aliis eius locis producis. Nisi fortè quia dixit Paulus: Tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam: cùm dixit, per epistolã, tegere voluit & emendare, quod sibi priùs imprudenti exciderat, cùm diceret, per sermonem. Quin ille potius eodem loco haberi voluit, quæ per sermonem, quo illa, quæ per epistolam tradiderat. Vides igitur, quàm non consistat hæc tua collectio? Incipit iam excutere Brẽtius traditiones, quarum Basilius meminit, qui cùm docuisset, parẽ vim ad pietatẽ habere dogmata scripta & nõ scripta, rationem simul dicti sui profert. Nam si consuetudines, inquit, quæ scripto proditæ non

Brentius citat loca Basilii.

Basil. in Ethicis definitio. 26.

Idem in præfatione in psa. 1.

Responsio.

Collatio scripturæ & traditionum.

2. Thess. 2.

Basil. de pondere traditionum.

ſunt,tanquàm haud multum habentes momenti reiicere conemur,imprudentes & ea damnabimus,quæ in Euangelio neceſſaria ad ſalutem habentur, imò potius ipſam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus eſt, vt eius quod primum eſt & vulgatiſsimum primo loco commemorem, vt ſigno crucis eos qui ſpem collocarunt in Chriſtū,ſignemus,quis ſcripto docuit?Potuitne verius dici aliquid,quàm quod à Baſilio ſcriptum eſt?Eſt enim illud veriſsimum,quòd reiectis traditionibus,ipſum etiam Euangeliū reiici videtur. Quid enim aliud ſunt traditiones,quā viuum quoddam Euangeliū?Hoc ipſum cuius primo loco meminit ſignum crucis,quid aliud eſt quàm ſumma totius Euangelij? Quo magis miror hoc neſcire tam inſignem Rabinum hunc, qui ſibi tamen ignorare nihil videtur. Quid,inquit, hoc facit ad honeſtam diſciplinam, vel ad veram pietatem? Tu es magiſter in Iſraël,& hæc ignoras?Imo verò Brenti,omnis propemodum Euangelica diſciplina, quin & vera pietas omnis,hoc vno ſigno crucis quodammodo comprehenditur & explicatur. Quod cùm apud nos ne pueri quidem ignorent, eſt ne veriſimile te neſcire Brenti? Sic apud nos matres puerulos inſtituunt,ſimul vt inceperint talem qualem rationis vſum habere.Poſteaquàm è ſummo fueris expergefactus,ſurgens è lecto cruce te ſigna:Similiter facies cùm iueris cubitum.Duces autem ſignum hoc à vertice capitis ſiue à fronte, ad vmbilicum vſq;, ſimul cogitationem tuam ad Chriſtum referes, qui de ſummo cœlo egreſſus deſcendit in viſcera matris,atque ex puriſsimis illius ſanguinibus carnem noſtram aſſumpſit.Deinde collocabis manū in ſiniſtro brachio,& duces ad dextrū,ſimul cauſam animo tecum repetes,quamobrem eò ſe dimittere Dei filius dignatus fuerit,vt relinqueret domū ſuam, dimitteret hæreditatem ſuam, daret dilectam animam ſuam in manus inimicorum ſuorum in cruce pro nobis moriens. Fecit enim hæc, vt nos qui pro meritis noſtris cum hœdis à ſiniſtris eramus collocandi,transferret ad dexteram inter oues ſuas,vbi vocem illam deſideratam audire nobis liceret? Venite benedicti Patris mei, poſsidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.Facies autem hoc ſignum tribus digitis,ad ſignificandum trinitatis myſteriū, & vteris his verbis:In nomine Patris,& Filij, & Spiritusſancti, quo ſic in recordationem eius rei venias,quòd ſalutem noſtram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota trinitas, cuius inſeparabilia ſunt opera,in medio terræ operata eſt. Pater filio, ſicut ipſe filius teſtatur, calicem paſsionis dedit,& ipſe Filius animæ ſuæ in poteſtate ſua propinauit, ſicut ipſe ait: Poteſtatum habeo ponendi animam meam. Oblatus eſt enim,quia ipſe voluit. Et Spiritusſanctus illi propinari fecit, Apoſtolo teſte, qui dicit, quòd Chriſtus per Spiritumſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo.Vides quanta fidei noſtrę myſteria vnica hac ſignandi nos cruce forma nobis Apoſtoli tradiderint? vt ſi rudis aliquis & agreſtis homo propter intelligentiæ ſuæ tarditatem aſſequi cætera non poſsit,vel hoc illi propè ſolum ad ſalutem ſufficere queat. Hic enim incarnatio, hic paſsio Chriſti, hic cauſa paſsionis, hic extremum illud iudicium, & ſpes noſtræ vocationis, hic myſterium trinitatis, per quam redempti ſumus, vnica ſignatione crucis exprimitur. Sic puerulos matres apud nos inſtituunt:ſic etiam agricolas in villis docent Sacerdotes. Qui verò liberalius in ciuitatibus educantur, admoneri ſolent, vt ne ſibi ſufficere putent, ſi crucis hoc ſigno facto, memoriam illius crucis, quam Chriſtus pro nobis pertulit, ſibi repræſentent, verùm eadem & ipſi cogitatione armati, ſimul ad crucem cùm vſus fuerit, pro illius nomine ferendam ſemper parati, crucifigere carnem ſuam cum vitiis & concupiſcentiis ſuis aſſueſcant, vt dicere quiſque poſsit, Chriſto confixus ſum cruci,per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Sic futurum,ſi conpaſsi fuerint, vt conglorificentur. An non verè dixit Baſilius, quòd omnia quæ ſunt in Euangelio ad ſalutem neceſſaria damnat, qui traditiones hoc genus Apoſtolicas reiicit? Siquidem quicquid eſt Euangelicæ diſciplinæ, quicquid eſt veræ pietatis, hac vna Traditione contineri videtur, vt eam reieciſſe, nihil ſit aliud, quàm vniuerſum Euangelium condemnaſſe, fideique prædicationem omnem radicitùs, euertiſſe. Et audes dicere Brenti,quòd ſummam hanc Euangelij Paulus infirmum elementum vocauerit? Quod ſi in ſolo hoc ſigno hæreretur, ſi nihil prætereà ſublimiùs cogitaretur, aliquid tamen dixiſſe videri poſſes. Nunc non iubemur in hoc viſibili ſigno conſiſtere, verùm ad illud quod non videmus,cuius nobis memoriam hoc ſignum repræſentat, immenſum crucis Chriſti beneficium cogitationem noſtram auocare, quò ſic nullo vnquam tempore illius apud nos memoria intermoriatur. Hoc beneficium,quo nullum eſt nobis à Deo maius præſtitum,ſolicita de ſalute noſtra mater Eccleſia non contenta fuit ſcriptis conſignaſſe,verbis prædicaſſe, certis diebus inſtituendis inculcaſſe,verùm hoc etiam ſignum addere voluit,quo non tam oculis,quàm animis noſtris illud perpetuò repræſentaret. Quamobrem ad omnem progreſſum atq; promotum,vt Tertulliani verbis vtamur,ad omnem aditum & exitum,ad veſtitum & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quæcunque tandem homines exerceret conuerſatio,frontem crucis ſignaculo terere fuit vſitatum.De qua Chryſoſtomus quoque ſic loquitur:Neque enim ſic regia corona ornatur caput,vt cruce : ſubinde, omnes ea ſe ſignant,inſcribendo in nobiliſsimum membrū noſtri,in fronte enim noſtra,quaſi in colūna quotidiè figuratur:Sic in ſacra mēſa,ſic in Sacerdotū ordinationibus,ſic iterum cum corpore

De ſigno crucis.

Traditiones Euāgelium viuum.

Ioan.3.
Quid ſignificet impreſsio crucis.

Hier.12.

Matt.25.

Ioan.18.
Ioan.10.

Eſa.53.
Heb.9.
Quanta fidei myſteria ſignaculum crucis colligatur

Gal 5.
Gal.2.
Gal.6.
Rom.8.

Gal.4.

Tert. de corona militis.

Chryſ.in demonſtratione aduerſus Gentiles, quod Chriſtus ſit Deus. Tom.3.

Christi in mysticis cœnis fulget, hanc vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in viis, in mari, in nauigiis, in vestibus, in armis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à Dæmoniis obsessis, adeò certatim bonũ hoc mirabile rapiunt omnes. Mira est hæc ratio: nullus confunditur, nullus erubescit. Et huius te signi pudet Brẽti, cuius in Ecclesia primitiua iuxta traditionem Apostolorum, tam frequentem vsum fuisse vides? At vide quàm illius non puduerit virum longè tui dissimilem, doctissimum & sanctissimum Augustinum, qui sic de ea scripsit, quasi de te loqui videretur. Insultat, inquit ille, crucifixo Christo: videam ego in frontibus regum crucem Christi: quod irridet, ibi saluor. Nihil est superbius ægroto, qui deridet medicamentum suum. Si non derideret, acciperet & ipse, & sanaretur. Crux illa signum est humilitatis, illa autem superbia non agnoscit vnde sanetur tumor animæ suæ. Si autem ego agnosco, in via ambulo: vsque adeò de cruce non erubesco, vt non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atq; aliter accipimus, quędam ore, quædam per totũ corpus. Quia verò in fronte erubescitur, ille dixit, qui me erubuerit coram hominibus, erubescam & ego eum coram Patre meo: ipsam ignominiam quodammodò, & quam Pageni derident, in loco pudoris nostri constituit. Quam tu Brenti erubescis, quam infirmum elementum à Paulo vocari vis, quam etiam risu prosequi videris, ecce quomodo de ea gloriatur Ecclesiæ columna sanctus Augustinus? quomodo eam in loco pudoris in fronte sua collocat? Sed audi quid adhuc ille de signo hoc loquatur: Quid est, inquit, quod omnes nouerunt signũ Christi? quod signum nisi adhibeatur, siue frontibus credentiũ, siue ipsi aquæ qua regeneramur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorũ ritè perficitur. Et alio loco: Crucis mysterio rudes Cathechizantur, fons regenerationis consecratur, per manus impositionem baptizati dona gratiarum accipiunt, basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, altaris Sacramenta cũ interpositione Dominicorum verborum conficiuntur, Sacerdotes & Leuitæ ad sacros ordines promouentur, & omnia Ecclesiastica Sacramenta in huius virtute conficiũtur. Audin tu Brẽti, quãtum huic infirmo (vt vos vultis) elemento tribuat Augustinus, nihil vt sacramentorũ absque eo ritè perfici dicat, simul illud adhiberi docet, non frontibus modò credentium, verùm & aquæ, & oleo, & sacrificio, & basilicarum, altariumq; consecrationi. Num similiter vos docetis Brenti? Verùm vnde nobis constare posset, quòd estis adulteræ semen, si cum Patribus nostris eadem doceretis?

De signo crucis Aug. in ps. 141.

Idem tract. 118. in Ioan.

Idem sermo. 19. de Sanctis.

Iterùm nobis occinit Brentius eandem illam cantilenam, quam ex Ecclesiastica Socratis historia paulò antè contra nos produxerat, Institutum Apostolorum fuisse, non festos dies sancire, &c. Itáne nullum habes, cuius nobis auctoritatem obiicere queas, præter hũc quem Nicæphorus fuisse scribit hæreticum? Qui tamen si sanè intelligatur, nihil à vero dixisse videtur alienũ. Nam sicut antea scripsimus, certum est, non hunc Apostolorum fuisse scopum, vt Iudaico more tantùm festa celebrari vellent, sed vt cùm aliis, tum præcipuè festis diebus, cõtemplationi diuinorũ beneficiorum homines totos vacare, nec à corporis magis laboribus, quàm ab animi vitiis quiescere docerent. Certum est illos vt in externa cęremonia spẽ suam quisquam collocaret, noluisse, verùm vt per hæc signa visibilia mentes hominũ, inuisibilium amore raperentur: hic fuit scopus eorum, cùm hæc instituissent.

Socr. scriptor.

Nicæ. lib. 6. ca. 37 hist. et li. 9. ca. 13.

Occurrit obiectioni tacitæ Brentius. At enim aliquoties Satã talibus crucibus fugatus est. Scio hoc de Iuliano & aliis commemorari, sed scimus etiam, Satanam esse mẽdacem, & impostorem, qui idcirco fingat se talibus crucibus fugari, vt superstitionem confirmet, & magiam doceat. Vna enim tãtùm cruce fugatur Satan, nimirũ cruce Domini nostri Iesu Christi, eaq; non digitis in aëre aut corpore affixa, ac ne illa quidẽ lignea in qua Christus pependit, sed ipsa passione in cruce peracta, & à nobis per fidem suscepta. Quare non est dubium, quin Apo stoli longè occupatiores fuerint in explicanda passione Christi, quæ veram nobis salutem attulit, quàm vt vacauerit illud de cruce digitis formanda, Ecclesiæ tradere: quæ res per se ad pietatem nihil magis facit, quàm si manibus in aëre circulum descripseris.

Brentius in signum crucis blasphemus.

Quis hanc hominis blasphemiam non horreat? si modò dici meretur homo, portentum hoc in vltimas terras deportandum. Audes tu magiam appellare signum hoc, cuius metu dęmones fugere, vaticinia conquiescere, magiã & veneficia irrita iacere, non vno loco scribunt Athanasius, Chrysostomus, Augustinus, & alij. Quod autem dicis mendacem esse Satanam, vtinam quàm id verum est, tam facilè persuaderi potuisset magistro vestro Martino Luthero, qui illius argumentis conuictus, quem etiam in eo libro ab hac nota liberare conatur, & Sacerdotium & Sacrificium sustulit, Seruetoque viam muniuit, ad verum Sacerdotem & Pontificem nostrũ Christum Deum negandũ. Scilicet fingebat se fugari cruce Satanas? Audi quid ea de re scribant, qui nobis rem gestam hanc literarum monumentis consignatam reliquerunt. Gregorius Nazianzenus, cui Theologi nomen Græci tribuunt, scribit de Iuliano: Ad crucem confugit, ac ob timorem signatur, adiutoremq; facit quem persequebatur: pręualuit signaculum, superantur Dæmones, soluuntur timores, respirat malum, animatur rursus: iterum impetus, denuoq; signaculum, compescuntur dæmones. Theodoritus verò celebris & ipse inter Græcos, sic de eo loquitur: Apparentibus Dæmonibus cogitur ille metu inscribere

Responsio.

Atha. de humanitate Christi & aduentu eius in carne. Chrys. vbi sup. et oratione 5. aduersus Iudæos, & hom. 55. in Matt. De Iuliano quẽ crucis signum defendit. Nazia. in oratio. priore, quã scripsit contr. Iulia. Theo. lib. 3. ca. 3. hist. Eccl.

bere fronti signum crucis. At dæmones cōspecta figura Dominici trophæi, & stragis suæ memores, mox euanuerunt. Zosomenus verò sic: Ex consuetudine pristina symbolo se Christi clanculum obsignauit: quo facto, spectra illa subitò euanuerūt. Quam diuersa verò fuit vox Patrum nostrorū ab ea, quam profert semen istud adulteræ? Quid autem dici potuit atrocius ab iis, qui fuerunt ex professo Christi crucis inimici, quàm dictum est ab hoc, qui vocari vult Euangelicus? Ne mystagogo quidem, qui Iulianū in aditum illud introduxerat, hoc tam impium commentum in mentē venit, cùm admirari crucis vim, cuius figura territi, fugatique fuissent Dæmones, Iulianum videret. Caue, inquit ille, causam hanc eorum fugæ fuisse suspiceris. Non illi formidine, sed odio facti tui fugerunt. Veram ille fugam fuisse non diffitebatur, timorem autem vt attribueret iis, quos pro diis colebat, religione prohibebatur. An non autem ipsos etiam Ethnicos impietate superat Cacangelicus hic, qui quod illi non fuerunt ausi, nihil est veritus comminisci? Sed quo non progreditur impietatis? Non est contentum blasphemum os, crucem, quæ digitis effingitur, derisisse, nec illam intactam relinquit, in qua Christus clauis affigi, quam attactu sui corporis & aspersione sui sanguinis consecrare dignatus est & sanctificare, quam tot miraculis illustrem sancti Patres nostri tot præconiis extulerunt, cuius etiam & inuentionis & exaltationis dies vt anniuersaria celebritate festus ageretur, ante mille annos instituerunt. *Brentius ligno sanctæ crucis iniquus.*

Pergit Brentius: Dionysius affirmat hunc morē signandi baptizatos cruce, idcirco vsurpatum, vt homines admonerentur ad ferendam crucē. Christus autem docuit, hoc prędicatione verbi sui, non signaculis digitorum. Quare cùm Apostoli claris & perspicuis verbis Ecclesiæ tradiderint, nō est verisimile, quòd posteà in hac clara luce induxerint tenebras vmbrarum. Habet huius sententiæ suæ adstipulatorem Brentius, qui sicut impietate non est inferior, sic Latinè scribendi facultate Lutheranos omnes longè superare videtur Ioannem Caluinum, cuius & ipsius hæc verba sunt: Quorsùm attinebat tot passim in templis cruces erigi, si probè & fideliter illuc inculcaretur, Christū esse mortuū, vt in cruce maledictionem nostram sustineret, peccata nostra expiaret, corporis sui sacrificio, sanguineq; ablueret, nos denique reconciliaret Deo Patri: ex quo vno plùs discere poterant, quàm ex mille crucibus ligneis aut lapideis. Sed, ô geminina viperarum, quinam estis vos, qui pręscribere Spirituisancto, vt non alio modo quā hoc verbi gratia, prædicatione, mysteria sua fidelibus nota faciat, voluntatemq; suam explicet, audiatis? Quid autem? Si fuerint & alii Prophetæ post vos exorti, qui nec hunc modū ferendum esse putent, num his locum dabitis? Quid si dicant, Deum audiēdum, non hominē, cùm scriptū sit: Beatus vir, quē tu erudieris Domine, non quem hic aut ille homo erudierit. Cùm scriptū præterea sit, Vnū esse magistrū nostrum, & non debere fiere plures magistros: Detrahi enim cœlestis magistri dignitati, & eius gloriam obscurari, si quis alius audiatur prætereà, quasi parū idoneus ille sit ad docendū nos. Quamobrem è cœlo cœlestis Doctoris voces expectādas esse, cū nihil impediat, quò minùs æquè nos docere queat, atq; docuit olim Patriarchas & Prophetas. Nō esse ad creaturā confugiendū, hoc est, ad scripturā: ne nos obiurgare videatur Apostolus, dicens: Quomodo cōuertimini iterū ad infirma & egena elementa? Quæ enim esse alia infirma & egena elemēta, nisi litera, vel ipsis Grāmaticis testibus, qui literas elemēta vocāt? Non ex istis igitur egenis & infirmis elementis, quibus cōtinetur scriptura, sed ab ipso Deo doctrinā petendā, illius esse vocē audiendā, quod ille nobis reuelauerit, siue per visiones, siue per somnia, tanquā Dei verbū esse suscipiendum. An autē tales Prophetæ iā exorti non sunt? An ipsi vos graues de illis querimonias nō contexistis? Sed quis eis ad hos errores in vulgus spargēdos fenestrā aperuit præter vos? Voluistis externa signa sublata omnia, ne quid infirmis & egenis elementis tribui videretur. An literæ quoq; externa signa nō sunt? an verba quoq; & elementa non sunt signa rerū, quę illis significantur? A vobis igitur docti sustulerūt illi externa signa omnia, sustulerūt scripturas, sustulerūt & prædicationē, siue externū verbi ministerium, quòd soli Deo gloriam hanc esse tribuendā putarent, vt ipsum, & non quenquam alium Doctorem & Magistrū agnosceremus.

Brent. pro se citat Dionysium.

Responsio.

Caluinus.

Non sat est prædicatione nos commoneri de religione, opus est signis.

Psal. 93.
Mat. 23.
Iac. 3.

Gal. 4.

Prosequitur Brentius: Concedamus, quòd Apostoli tradiderint talem crucis affictionem, num dicemus igitur, hanc traditionē idem robur habere, quod habet vel baptismus, vel cœna Dominica? Certè nemo de vera Apostolorum doctrina admonitus hoc affirmare potest. Quare etiam si hæc esset manifestè traditio Apostolorum, tamen è scripta eorum doctrina iudicandum est de ea, quòd non sit necessaria obseruatio, nec magica consecratio, sed tantùm pædagogica, eaque liberrima obseruatio. Etiam si tu non concedas Brenti, nemo tamen pius dubitabit, quin Apostoli nobis tradiderint istam crucis affictionem, vel expresśionē potius. Extat Abdię liber à Iulio Africano Latinus factus, quē ille scripsit de rebus gestis Apostolorum, quarum conscius ipse fuit, cùm eorum esset Discipulus & assecla, ibi non vno loco reperies, quàm frequenter illi & se & alios in frontibus cruce signarint. Cæterùm quod quęris, num idem robur habere debeat hæc traditio, quod habet vel Baptismus vel Cœna Domini, nunquā hoc dictum est à Basilio, nusquàm ille comparauit traditiones Apostolorum cū Sacramentis à Christo institutis, sed hoc dixit Basilius, quòd quę sunt ex Apostolorū traditione, parem vim habēt ad pietatē cum iis, quæ scripta sunt. Quid hîc habes quod arrodas?

Responsio.
Abd. probat signum crucis traditionem Apostolicam esse.

Nisi fortè quòd minus dixerit quàm ab eo dictum oportuerit. Nam quę subiiciuntur oculis, magis excitare solent homines, quàm quæ vel dicuntur, vel scribuntur tantùm. Itaque celebratur illud Poëtæ cuiusdam:

Magis mouent visa quā audita vel lecta.

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Scimus etiam quid ab artis Rhetoricæ scriptoribus traditū sit, vbi docent, qua ratione sint mentes hominum permouendę, vbi meminerunt etiā prætextæ Cæsaris, quæ fuerat in foro prolata, quantos ea motus fecerit in animis spectantium: quòd vestis illa sanguine madens ita repræsentabat imaginem sceleris, vt non occisus esse Cęsar, sed tum occidi maximè videretur. Nihil igitur absurdi scripsit Basilius, cùm docuit, eandem ad pietatem vim habere traditiones non scriptas, quæ fiunt per signa, quàm habent scriptæ: cùm ipsa nos doceat experientia, quòd simplex præsertim & imperita plebecula, plùs persæpè mouetur signis istis externis, si quādo Christi crucifixi simulachrū ostēditur, quàm si tota passionis historia ex Euangelista aliquo recitetur. Atqui Brenti, non vobis tantū magnis Rabinis cōsultum Apostoli voluerunt, verùm & iis, quorum pars est multò maxima, qui ad eam sapientiæ perfectionē, quam vos consequuti vobis esse videmini, nondum peruenerunt: qui simulachris eiusmodi plus persæpè, quàm vllis verbis afficiuntur. Huc accedit, quòd eiusmodi signa multū faciunt ad memoriam rerum, quarum signa sunt, excitandam. Si sermo sit aliquis auditus, facilè excidit: Signum subinde repræsentatū oculis, non facilè rei memoriam, quam repręsentat, excidere patitur. Quàm sit autem hæc obseruatio necessaria, nihil est quod multis in præsentia de eo disseramus. Nemo cogitur vt se cruce signet, neq; tanquā necessarium id cuiquā pręcipitur, etiamsi fieri potest, vt si quis intermiserit vbi locus postulet, quoniā secùs de se suspicādi præbet occasionē, non leuiter peccet. Cęterùm si quis Episcopus aut Sacerdos in vsitatis cæremoniis nō adhibet signū crucis, idq; prudens facit, peccat grauiter: si verò prætermittat ex contemptu, sicut à vobis fit, multò grauissimè peccat: peccat enim in Spiritumsanctum.

Signa iuuant memoriam.

De traditione precandi ad Orientem.

Examinat aliam quoq; traditionē, vt ad Orientē in precatione conuertamur. Itáne, inquit, putat Apostolos solicitos fuisse ad quā partem mundi faciem nostrā in precatione vertamus, & nō potiùs vt in spiritu & veritate precemur? Primā curam Apostolorū fuisse, vt in spiritu & veritate precari fideles docerent, dubium nō est: ex eo namq; vis pendet omnis precationis. Intereà tamē nec illud visum est negligendū, ob certi mysterij significationē, quā ad patrem versos orare nos oporteat. Sed audi quid ea de re scripserit Ioannes Damascenus: Non simpliciter, inquit, & fortuitò ad Orientē adoramus, sed quia ex visibili & inuisibili, id est, intellectuali & sensibili conflati sumus natura, duplicē adorationē Conditori nostro offerimus, vt & mēte psallimus, & corporalibus labiis, & baptisamur aqua & Spiritu, & dupliciter Domino vnimur, mysteriis participantes & gratia spiritus. Quia igitur Deus est lux intelligibilis, & Sol iustitiæ, & Oriens in scripturis nominatur Christus, dedicandus illi Oriens est ad adorationē. Nam omne præstantius, magisq; bonū illi offerendū, à quo omne bonū benignè largitur. Dicit autem diuinus Dauid: Regna terræ cantate Deo, psallite Domino, qui ascēdit supra cœlū cœli ad Orientē. Et quia dicit scriptura: Plātauit Deus Paradisum in Edem ad Orientem, vbi hominē, quem plasmauit, posuit, quem transgredientē exilio mulctauit, & è regione Paradisi ipsum habitare fecit, ab Occidēte videlicet. Antiquā igitur patriam requirentes, & ad ipsam suspirantes Deū adoramus. Iudæis quondā, inquit Brētius, qui adhuc sub elementis mundi erant, præscriptū fuit, vt in exilium eiecti, verterent in precatione faciem suā aduersus Ierusalē: hoc erat tempus noctis & vmbrarū, nunc postquàm nox præteriit, & corpus absolutū est, Apostoli ne diei & veritatis præcones, nouas tenebras & vmbras inducerent? Atqui Brenti, meminit huius traditionis antiquior Basilio Origenes, ex quo pleraq; transcripsisse Basilius videtur. Meminit hoc etiā vetustior Iustinus Martyr, qui mouet hanc quæstionē: Si Deus, cùm fecerit omnia secundū naturæ circuitū, est omniū Dominus, ideoq; Dauid in omni loco ditionis Domini, iubet nos celebrare Dominū: similiter & Apostolus in omni loco iubet nos attollere pias manus ad Deū, cur nos Solis tractū pro venerabili opere & domicilio diuino habentes in eum intuemur, dum Deo laudes & preces mittimus: aut quínam consuetudinē hanc docuere Christianos? Et ei tandem respondet: Quoniam nostrorum honorabilissima quæque ad Dei honorem seponimus, & est hominum opinione Solis ortus honorabilior, quàm aliæ partes mundi, propterea tempore precum spectamus omnes ad Orientem: quemadmodum dextera manu in nomine Christi consignamus eos, qui hoc signo egēt, quia honorabilior existimatur quàm sinistra, tametsi situ nō natura ab ea differt. Sic & ortus tāquàm mundi pars honoratior adorationi Dei destinatus est. A quibus autem orandi morē accepit Ecclesia, ab iisdē etiam locum accepit, videlicet ab Apostolis. Meminit Athanasius quoque, nā & ipse quærit, quare nos Christiani adoramus versus Orientē, & Iudæi ad Meridiem? Qui duplicem adfert responsionē, quòd aliter Iudæis, aliter Græcis responderi velit: Iudæis, quòd ita nos instituerit Spiritussanctus per Dauid Prophetam, cùm dicit: Adoramus ad locum, vbi steterunt pedes tui Domine. Et Propheta Zacharias docet nos dicens: Et stabūt pedes Domini in monte Oliuarū contra Ierusalem: Græcis, quòd non quasi

Li.4. de orthodoxa fide. cap.13.

Orig. hom.5. in Nume. Iust. quæst.118.

Athan. in quæst. quæst.37.

in Oriente circumſcriptus ſit Deus, inde verſus Orientem adoramus: ſed cùm Deus ſit,& nominetur lux vera, ob id reſpiciẽdo ad lucem creatã, iam non quidẽ illam ipſam, ſed factorem eius adoramus, videlicet ex lucidiore elemẽto ipſum, qui eſt ante omnia elemẽta,& ante omnia ſecula, illuſtrisſimũ Deũ honorantes. Tertiã adfert reſponſionẽ pro fidelibus, quã etiam ei capiti, ex quo ſibi Brentius hæc excutienda ſumpſit, Baſilius inſeruit. Hac, inquit, de cauſa B. Apoſtoli fecerunt, Chriſtianorum Eccleſias intendere verſus Orientem, vt ad Paradiſum reſpicientes vnde cecidimus, ſcilicet ad veterem patriam & regionem noſtram, petamus Deum & Dominum noſtrum reducere nos illuc vnde eiecti exulamus. Ad Auſtrum verò intendere Iudæis Prophetæ præceperunt, quòd ex Auſtro quò ad Ieruſalem, ſcilicet ex Bethlehem naſciturus erat Dominus: ideò dixit Propheta, Deus ab Auſtro veniet. Meminit & Auguſtinus huius traditionis. Cùm ad orationes, inquit, ſtamus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum ſurgit, non tanquam ibi ſit Deus,& quaſi cæteras mundi partes deſeruerit, qui vbiq; præſens eſt, non locorum ſpaciis, ſed maieſtate potentiæ: ſed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem ſe conuertere, id eſt, ad Dominum, cùm ipſum corpus eius quod eſt terrenum ad corpus excellentius, id eſt, ad corpus cœleſte conuertitur. Vides quemadmodum & Athanaſius, & qui fuit Apoſtolorum temporibus proximus Iuſtinus Martyr, ſicut alias pleraſq;, quas omnibus quidem facere neceſſe eſt, inquit Origenes, nec tamen ratio rerum omnibus patet, ſic & hanc traditionem Apoſtolorum eſſe docuerunt, & eius rationes asſignarunt.

Ioan. 1.

Lib. 2. de ſerm. in monte.

Vbi ſuprà.

Sed demus, inquit, etiam hanc prædicationem eſſe Apoſtolicam. Quid? Habebítne ad pietatem hanc eandem virtutem, quam habet illud quod ſcriptum mandatum eſt, Oportet Patrem in ſpiritu & veritate adorari? Quod eſt hoc genus quæſtionis? An contulit aliquando Baſilius orationem ad Orientem, cum Chriſti præcepto, quo vult nos in ſpiritu & veritate Deum adorare? Quis autem de eo dubitat, etiamſi totos dies aliquot ad Orientem ſpectemus, nec vllum orandi finem faciamus, niſi tamen in ſpiritu & veritate precati fuerimus,& oleum (quod aiunt) & operam nobis perituram. Non itaq; cum hac ſcriptura parem vim habet traditio, ſed cum illa potiùs, qua iubemur, quæ ſurſum ſunt, quærere: qua iubemur ad cœleſtem illam patriam vnde excidimus, anhelare. Quod igitur illa ſcriptura nos monet, ad hoc nos excitat ab Apoſtolis nobis tradita cæremonia. Quærit iterum Brentius. Quid? Peccabítne aduerſus Deum, qui in precatione ſua verterit ſe potiùs ad Meridiem & Septentrionem, quàm ad Orientem? Certè ſi eſſet traditio Apoſtolica, quæ eandem haberet vim ad pietatem cum iis, quæ ſacra ſcriptura mandat, fieri non poſſet, quin eſſes peccati reus, ſi te aliò quàm ad Orientem in precibus tuis verteres. Atqui ſi diligenter excuſſeris, quæ ſcribuntur ab Athanaſio, non fuit hæc eorum intentio, vt omnes preces ab hominibus ad Orientẽ verſus fierent, ſed publicè tantùm hoc eſt, vt templa ædificarentur fronte ad Orientem conuerſa, vt eò ſe quoq;, cùm publico totius Eccleſiæ miniſterio fungitur Sacerdos, orant conuerteret. Quare nihil peccat, ſi quis, priuatim orans, aliò ſe vertat, quàm ad Orientem. Quin & altaria in quibus publicum fit ſacrificium,& ad Auſtrum, & ad Boream verſa nonnunquã vidimus: qua in re ſi quid erratum eſt imprudentia, veniale peccatum eſt, ac diſſimulatur non rarò. Cæterùm vt frons templi verteretur aliò quàm ad Orientem non temerè quenquã vidiſſe putamus. Quamobrem quòd in orbe vniuerſo, quàm longè, quamq; latè propagata eſt fides Chriſtiana, tanto conſenſu videmus in omnibus terris obſeruari, quis eſt, qui traditionem hanc Apoſtolicam eſſe dubitare queat? In quam nihil à vobis peccatur Brẽti. Nam vos tantùm abeſt vt ædificanda vobis eſſe templa puretis, ex quo tempore quinti veſtri Euangelij lux vobis affulſit, vt etiam ea, quæ ſunt à Patribus veſtris ædificata, partim euerteritis ipſi, partim in ſolitudinem redacta, ſponte ſua ruere paſſi ſitis, partim etiam in priuatas ædes, inq; ſtabula conuerteritis. Sed ſi quis tamen ſit, qui templum ædificare velit, fronte verſus Occidentem conuerſa in deſpectum traditionis huius Apoſtolicæ, eum in Spiritumſanctum peccaturum, certum eſt & indubitatum: neq; video, quo poſſit alio peccatum hoc, quàm Satanismi nomine rectiùs appellari. Satanam enim Hebræi vocant, quem aduerſarium Latini. Aduerſari autem ei, quod ab Apoſtolis traditum, tam eſt vnanimiter ab omnibus per orbem Chriſtianum vniuerſum in Eccleſia Dei totis mille quingentis annis ſemper obſeruatum, quid eſt aliud, quàm Satanã agere: cuius non aliud eſt ſtudiũ, quàm vt ob hoc ipſum pleraq; reiiciat, quòd ea videt tanto Chriſtianorum omnium conſenſu obſeruari. Sic ferè fecit ille veſter, qui ſe plurimum ſalis cum Satana comediſſe gloriatur: qui pleraq;, quamuis eſſe laudanda ſciret, non aliam tamen ob cauſam à ſuis reſpui voluit, quàm quòd auctoritate Conciliorum ſancita, ſummoq; totius orbis conſenſu recepta eſſent ab omnibus & approbata. Quam enim ille cauſam habet, quamobrem calicem dari Laicis tantoperè nõnunquam exigat? Num quia de neceſſitate ſalutis eſſe putat vt ex eo bibant omnes. Atqui non vno ex loco illius colligere licet, longè aliam ipſius eſſe ſententiam, ſed quoniam illius vſu fuit à Patribus in Concilio congregatis interdictum, ea ſola viſa eſt illi cauſa legitima, quamobrem eum reſtituendum omnino Laicis eſſe cenſeret. Quin etiam ſi quo caſu, inquit, Concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraq; ſpecie potiri, imò tunc primũ in deſpectum

Obiectio Brẽtij. Ioan. 4.

Reſponſio.

Coloſſ. 3. Heb. 13.

Publicæ preces & ſtructuræ templorum verſus Orientem ſiunt ex traditione.

Irreuerentia ſectariorum in templa.

Sataniſtæ qui committunt ex cõtemptu traditionem Apoſtolicã, peccãt in Spiritũſã.

Luth. docet ex contemptu peccare in Eccleſiam.

Luth. in lib. de formula Miſſæ.

Concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunq; auctoritate talis concilij potirentur vtraq;. Sic & alio loco de Confessione scribens: Fidele, inquit, consilium meum est, vt homo Christianus tempore quadragesimæ & Paschatis non confiteatur, nec ad Sacramentum accedat: & cogitet ita, Ecce quando hoc præcepit homo, Papa scilicet, ob id ipsum non faciã: & si non pręcepisset, vellẽ facere. Faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Et iterũ alio loco: Videns quæ esset Ecclesia, quæ determinasset in altari nõ esse verum panẽ, verumq; vinũ, sed sola accidentia, nempè Thomistica, hoc est, Aristotelica, audacior factus sum, & stabiliui tandẽ conscientiã meã sententia priore, esse videlicet verum panẽ, verumq; vinũ, &c. Simile quiddã scribit etiam de eleuatione Eucharistiæ. Ad hunc modũ decretis & traditionibus Ecclesiæ repugnare, & ob hoc ipsum eas aspernari, quia sic visum fuit Ecclesiæ & Spirituisan. hoc est, idololatriæ scelus admittere, hoc est in Spiritum sanctũ peccare, hoc est hominem exuere, & Satanam induere. Et qui tali sunt ingenio præditi, nõ alio sibi magis apposito nomine possunt appellari, quàm si vocentur Satanistæ.

Idem de Confe. par. 3. para. 14.

Luth. de Cap. Bab. cap. de Eucharist. Idem in libello, quem inscripsit. Breuis confeßio de Eucharist. Satanistæ qui.

Ad tertiam traditionem Brentius aggreditur, quæ est ter immergere hominem in Baptismo: de hac etiam re extat Canon inter eos, qui Apostolorũ nomine circumferuntur: Si quis Presbyter aut Episcopus non trina immersione vnius mysterij, sed semel emergat in baptismate, quod dari à quibusdam dicitur in morte Domini, deponatur. Mirabor, si seriò cogitare potes hanc traditionem ab Apostolis ipsis profectam esse. Baptizantur vno die Penthecostes ter mille homines: si ergo Apostoli necesse habuerunt iuxta suam ipsorũ traditionẽ singulos ter immergere, num existimas vno omnes die baptizari potuisse? Sed fortasse hæc est causa, quia dies tum longiores fuêre quàm circa brumam. Quo tempore ter mille homines baptizauerunt Apostoli, nondum hoc ab illis traditum fuerat: quod si maximè traditũ etiam fuisset, non habere tamen legem, sed facere legem rectè dicitur necessitas, & quod aliâs licitum non esset, sæpè necessitate cogente fit licitum. Quod multis exemplis docere possumus, verùm non est pręsentis instituti longiùs in iis immorari. Christus ipse, quibus dixit, vt euntes docerent & baptizarent? Certè Apostolis, non Laicis. Quoniam tamen vnicum hoc est Sacramentum necessitatis, sine quo nemo saluus fieri potest, etiamsi contrariũ Caluinus cum suis sentiat: contra Christi, sicuti alicui videri possit, institutionẽ permissum est Laicis, neq; viris magis quàm fœminis, si quando mortis periculũ instat, baptizare. Adeò verũ est, quòd omnes traditiones vni militent charitati. Nam & si requirit hoc ordo, requirit ipsius Christi institutio, vt non baptizet nisi Sacerdos, tantùm tamen valet charitas, quæ finis pręcepti est, ad quam solam omnia vel Christi, vel Apostolorum & Ecclesiæ totius instituta referuntur, vt quoties id proximi salus flagitare videtur, non quod institutũ est, sed quod Charitas exigit, id spectemus potissimùm: cùm certum sit & indubitatũ, nihil vel à Christo, vel ab Apostolis, & eorum successoribus esse traditum, nisi quod pertinet ad salutem fidelium. Annotarunt hoc etiã ij, quos vos habetis ludibrio Brenti, scholastici Doctores, qui volũt in eiusmodi, non tam legem ipsam, quàm legislatoris intentionem spectari. Sic enim loquitur ea de re Vincentius Beluacensis, qui fuit Monacus ordinis Prædicatorum: Legislatorũ intentio non est, vel esse non debet in condendo ius aliquod positiuũ, obligare homines ad illius iuris obseruantiam, habentes causam legitimam vel etiam rationabilem non obseruandi. Præcepta enim, quæ per modũ statuti cõmunis ponuntur, non eodẽ modo omnes obligãt, sed secundum quod requiritur ad finem, quem legislator intendit. Cuius auctoritatẽ si quis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quòd impediatur finis, quem legislator intendit, talis transgressor peccat mortaliter. Si autẽ ex aliqua rationabili causa quis præceptum non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse seruandum, talis transgressio non constituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in sua summa Thomas Aquinas, cuius etiam alio loco sunt hæc verba: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intẽtione legislatoris, quàm ex ipsis verbis, & ideò transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quàm qui deuiat ab aliquo in legis obseruatione secundum textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu, vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat. Qui verò in casu, in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat, nec reputandus est statuti trangressor. Non dissimilia scribit Abbas Panormitanus, & alij nonnulli. Quamobrem cùm certum sit, Apostolorum intentionem non fuisse, vt cuiusquã salus negligeretur, quam absq; Baptismo consequi nemini licet, sicubi magna est baptizandorũ frequentia, & est in mora periculum, non solam hanc traditionem, verùm & ipsius Christi institutionem, qui Sacerdotibus tantùm baptizandi potestatem fecisse videtur, sicubi eorum copia haberi non potest, rectè licet intermittere. Quamuis enim à verbis legislatorum nonnihil discedatur, nihil tamen contra eorum intentionem fieri videtur.

De traditione trinæ immersionis circa Batismum. Canon Apost.

Responsio.

1. quæst. 1. Remißionem. Neceßitas non habet, sed facit legẽ. Marc. vlt.

Caluin. Baptism i neceßitatẽ negat.

Legislatoris magis quàm legis spectanda mẽs iuxta scholasticos. Vincent. speculi moralis part. 10. distin. 26.

Tho. 22. qu. 147. ad tertium. In 4. sent. dist. 15. quæst. 3. art. 1.

Panor. super 3. Decret. de obseruatione ieiunii.

Prosequitur Brentius: Paulus ad Timotheum & Titum scribens, cõmemorat dotes, quibus is qui Episcopatu dignus est, ornatus esse debet. Non præfractus, inquiens, non iracundus,

1. Timoth. 3. Tit. 1. Obiectio Brentii iocularis.

dus, non vinosus, non percussor, non turpiter lucro deditus: sed hospitalis, bonarum rerum studiosus, & quæ sequuntur. Quod si is Episcopus, qui tantùm semel eum, qui baptizatur, mergit, meretur ab Episcopatu deiici, an non debuisset Paulus in hoc virtutũ Catalogo addere, mergens eum, qui baptizatur, non semel tantùm, sed ter? Satis hæc ilocaliter Brenti, sed sic est ingenium vestrum. Atqui si quis præfractus non est, is facilè paret Maiorum institutis: itaq; satis Paulo fuit hoc vno verbo rem denotasse. Subiicit Brentius: Iam si hoc est Apostolicum decretum, cur posteri mutarunt, an non Apostolica Decreta ἄγραφα eandem habent vim, vt vos asseritis, cum iis quæ sunt ἔνγραφα, ideoq; debent esse inuiolata? Sic Gregorium scripsisse testatur Thomas: Reprehésibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel tertiò vel semel immergere: & quidem addit Decretum Concilij Toletani, in quo ita scribitur: Propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum simplam teneamus Baptismi immersionem. Sed si ter immergere est Apostolica traditio, reprehendatur, aut damnetur schisma seu hæreticum dogma prædicatione potiùs verbi Dei, quàm mutatione traditionis Apostolicæ, quæ cùm Christus dixit: Qui vos audit, me audit, debet esse sacrosancta. Quærit Brentius: Cur mutarunt posteri Decretum Apostolicum? Quis autem prohibebit, quò minùs & nos vicissim ab eo quæramus, cur ipsi mutarunt Apostoli Decretũ Christi? Christus decreuit, vt baptizarent in nomine Patris & Filij & Spiritussancti: sancti Apostoli baptizauerunt in nomine solius Iesu. Cur mutauerunt posteri Decretum de baptizando? cùm in plerisq; locis perfundantur modò vel aspergantur, non autem baptizentur? Cur mutarũt aliud Decretũ de docẽdo? Quis enim est qui doceat, aut docere possit infantes, priusquam baptizentur? Quam igitur illæ scriptæ vim habuerunt, eandem vim habet hæc non scripta traditio. Et tamen quam quærit causam adfert ipse Brentius ex Decret. Concil. Tolet. quarti, quod Gregor. Pontificis auctoritate potissimum nititur. Sic enim habent verba Decreti ante nongentos annos lati: Beatæ memoriæ Gregorius Romanæ Ecclesiæ Pontifex, qui non solùm partes Italiæ illustrauit, sed & longè existẽtes Ecclesias sua doctrina perdocuit, efflagitante sãtiss. Leandro Episcopo de hac Hispaniæ diuersitate, quid potius esset sequendũ, inter cætera rescribens ei, sic ait: De trina verò mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quàm quod ipsi sensistis, quia in vna fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa. Nos autẽ quòd tertiò mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus, vt dum tertiò infans ab aqua educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quòd si quis fortè etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neq; ad hoc aliquid obsistit, baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis vna substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantẽ in Baptismate vel ter, vel semel immergere: quando & in tribus mersionibus personarũ trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Sed si nunc vsq; ab hæreticis in baptismo infans tertiò mergebatur, fiendum apud vos esse non censeo, ne dum mersiones numerant, diuinitatem diuidant, dumq; quod faciebant, faciunt, morem vestrum se vicisse glorientur. Ex huius itaq; sententia Decretum hoc tulerunt Patres in illo Concilio congregati, cuius tu meministi. Intereà tecum reputa Brenti, quãta cum honoris præfatione nominetur à Patribus istis Gregorius, quem vos mirè exagitatis: præcipuè verò impurus ille Vergerius tuus, quibus conuitiorum plaustris in hominem hunc & sanctitate & doctrina conspicuum non inuehitur? Sed & illud cõsidera, quòd iusta fuit illis causa visa, quamobrem ab Apostolica traditione discederent, ne quid habere cum hæreticis commune viderentur. Neq; satis fore iudicarunt, si prędicatione verbi Dei iuxta consilium tuum schisma damnaretur, sed hac insuper Traditionis mutatione, magis id animis hominum infigere libuit: efficaciùs enim res imprimitur, quando cum prædicatione signum etiam aliquod concurrit.

Responsio.

Greg. lib. 1. epist. 41. in Registro. Tho. par. 3. qu. 66. art. 8. ca. 5. Luc. 10.

Matth. 28.

Apostoli mutarunt Decreta Christi.

Conc. Tol. cap. 5.

Gregor. inuisus sectariis.

Prosequitur Brentius: Agitè, dum autem sit sanè certum, hanc esse Apostolicam traditionem non scriptam, num parem habebit vim ad pietatem cum iis, quę scripto sunt mandata? Baptismus ipse diligenter est nobis in Scriptura commendatus, nùm ergo tantum peccabit is, qui in baptismo hominem non ter immergit, quãtum ille qui hominem Baptismũ legitimè petentem, omninò baptizare recusat? At hoc necessariò sequetur, si traditiones non scriptæ eandem habent vim ad pietatem, quam habent ea quę scripto sunt mandata, quis autem hoc diligenter admonitus sentiat. Quare hęc de trina immersione traditio, aut non est Apostolica: aut si est, pertinet tantùm ad pædagogiam, quæ sit liberrimæ obseruationis, & quauis oportunitate mutabilis. Videmur ad hæc iam antè respondisse. Non fuit ea mens Basilij, quòd cæremoniam hanc cum Baptismo, quod est vnum omnium maximè necessarium Sacramentum, parem vim habere diceret, cùm absque cæremonia hac saluum hominem fieri posse constet, absque Baptismo verò nulla sit spes salutis. Cæterùm quod scriptum est, tertio die Christũ à mortuis resurrexisse, cum eo parem vim habet hæc traditio. Nam sicut à Leone Magno & à Ioanne Damasceno legimus annotatum, sepulturam triduanam imitatur trina dimersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis instar est de sepulchro. Quod itaq; dictum est à Paulo: Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo Christus surrexit à

Brent. iterum aduersus dictam traditionem.

Responsio.

Leo epi. 4. cap. 3. Damasc. li. 4. cap. 10. Rom. 7.

mortuis

mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim cōplantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus. Quod his verbis Paulus scripsit, hoc expressit ista nō scripta traditio, paremq; cum hac scriptura vim habet: cum Baptismo autem parem vim non habet. Nam & absq; hac cæremonia cōstat Baptismus, quam esse mutabilem non negamus, sed non pro cuiusuis tamen libidine mutabilem.

Epiph. hære. 61. Absoluit tandem Brentius censuram suam in Basilium: nunc incipit in Epiphanium quoque censorem agere, ac profert quidem hæc eius verba: Quòd oportet & traditione vti, non enim omnia à diuina Scriptura accipi possunt. Subiicit Epiphanius, quæ reticet Brētius: Aliqua in Scripturis, aliqua in traditione sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodum dicit sanctus Apostolus: Sicut tradidi vobis. Et alibi: Sic doceo, & sic tradidi in Ecclesiis. Et, Si continetis, nisi frustrà credidistis. *1. Corinth. 11. 1. Corinth. 14.* Quàm pulchrè verò cum Basilio concinit Epiphanius? Cuius tu sententiam hanc Brenti quandoquidem non oppugnas, quãuis à teipso prolata sit, in eam id partem accipimus, vt à priore tua sententia discessisse te credamus, qua sic omnem doctrinam nobis ad veram & perpetuam salutem necessariam in sacra scriptura cōtineri docuisti, nihil vt prætereà requirendum esse putares. Quod si ita est, gratulamur tibi, quòd nonnihil de tua pertinacia remiseris, erroreq; tuo correcto, concedendum aliquid esse veritati putaueris. Nunc de traditione quam oppugnas, videamus. *Brent. examinat Epiphanii verba.* Excutit enim censor noster illa verba Epiphanij. Tradiderunt sancti Dei Apostoli peccatum esse post decretam virginitatē ad nuptias cōuerti. Et vt verisimile faciat hanc esse Apostolicam traditionem, allegat similem doctrinam ex Paulo de viduis: *1. Tim. 5.* Iuniores viduas, inquit Paulus, reiice: cùm enim lasciuire cœperint aduersus Christum, nubere volunt, habentes condemnationem, quòd primam fidem reiecerint. Expendamus igitur, num hæc traditio sit Apostolica. Affirmat quidem Epiphanius, eam esse Apostolicam, & iudico eum tam bonum, tam pium virum, vt hac asseueratione non voluerit Ecclesiam Domini scienter fallere: sed cùm non fuerit admodū vicinus temporibus Apostolorum, cogito multa ad eum publica, sed incerta fama nomine Apostolorum relata esse, quæ fortassis alij de Apostolis, vt essent plausibiliora confinxerūt. *Responsio Socr. lib. 6. cap. 10. Zos. lib. 7. cap. 26. Laus Epiphan.* Non cupit Epiphanius abs te laudari Brenti. Nam etiamsi tu secùs de illo sentires, nos tamen ex Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus didicimus, eum insigni fuisse pietate præditum. Sed ei doctrinæ quoq; laudem non mediocrem, variarum linguarum peritiam, & multiiugam lectionem tribuunt Hieronymus & Augustinus. *Hier. de viris illust. & li. 2. contra Ruffi. Aug. de hæresib.* Quin clamant hoc ipsi libri quos edidit, fuisse virū longè doctissimum. Quò minùs ferendus es tu, quòd ab eo, quem bonum & pium virum esse fateris, quem eruditionis laude quoq; celebrem fuisse negare non potes, in eo dissentire non dubitas, in quo ipse cum Ecclesia consentit vniuersa. Cæterùm quas tu coniecturas adfers, quamobrem traditionem hanc Apostolicam nō esse dicas? Non fuit admodum vicinus temporibus Apostolorū. Quid autem viciniórne tu? Certè mille ducentis annis te pręcessit. Potuit hæc incerta forma cognouisse. Quid si cognouit ex certa lectione grauiū & fide dignorum auctorum, in qua diligenter eum versatum fuisse, testis est etiam aduersarius eius Ruffinus: *Ruff. in inuectiua contra Hiero. Euseb. lib. 6. c. 13. Responsio.* Scribit, ais, Eusebius de Clemente, quòd significauerit quædam à Presbyteris, id est, à successoribus Apostolorum voce sola sibi tradita esse. Quòd ergo Presbyteri, hoc est, vt Eusebius ipse interpretatur, successores Apostolorū tradiderunt, fieri potest, vt pro ipsorū Apostolorum traditione vulgatum fuerit. Magis autem fieri potest, vt hoc falsum sit, quod opinaris tu. Nam Presbyteros illos non est verisimile tam fuisse vanos, vt maximè ab illis aliquid eiusmodi profectum fuerit, vt aliis sub Apostolorū nomine traderent, quæ ab ipsis non accepissent. Incipit iam de traditione iudicare, num sit Apostolici Spiritus. *An votum virginitatis fuerit in vsu tempore Apostolorum.* Non est certū, inquit, quòd temporibus Apostolorum fuerit tale genus vouendæ aut definiendæ, vt Epiphanius loquitur, virginitatis, quale est vsitatum apud Monachos. Tibi certum non est Brenti, sed nobis certum est, qui legimus hæc apud Apostolorum æquales, apud eos qui Christū vidisse, ex numero septuagintaduorum Discipulorum fuisse, & cum Apostolis consuetudinem habuisse creduntur: Quorum vnus Abdias, qui res gestas Apostolorum conscripsit, quibus ipse præsens intererat, & ex magna parte testis fuit oculatus, de Matthæo scribit, quòd Iphigenia filia defuncti Regis Æthyopiæ sacrū velamen acceperat de manu eius, præposita iam virginum, inquit, ampliùs quàm ducentarum. *Abdi. lib. 7. Apost. hist.* Audi verò, quæ fuerit Matthæi Apostoli & Euangelistæ hac ipsa de re, de qua sermo nobis nunc est, sententia. *Matth. Euangel.* Docuit is, aliqua opera sic mala esse, vt non per naturam mala sint, sed per intemperantiam nostram. Nam si præsumat Sacramentorum mysteria sumere is, qui nondum est cœlesti aqua perfusus, rem bonam conuertit in crimen, & inde reatum æternæ pœnæ incurrit, vnde à reatu æternæ pœnæ potuerat liberari. Ita & nuptiarum bona, cùm à Deo benedicantur coniugia, à Deo sanctificentur, ac per Sacerdotum benedictiones à Deo specialiter consecrentur, videntur aliquibus aliquam habere diuinæ indignationis offensam. *Homicidiū aliquãdo laudabile.* Ac paucis interiectis: Videte filioli & fratres, inquantum sermo noster proruperit, vt etiam homicidium bonum posse fieri probaremus, cùm hic occiditur, qui si non esset ipse solus occisus nocens, multos potuisset occidere innocentes. Sicut est occisus Golias, & sicut est occisus Sisara, sicut occisus est Aman, sicut est truncatus Holofernes, & sicut deniq; sunt occisi cum laude, qui vestris sedibus inimicabãtur & regnis.

Sic

Sic ergo & matrimonia dum copulantur, boni operis honestate ornantur, si sanctè, & iustè, & integrè, & irreprehensibiliter copulentur. Nam si hodie desponsatam Regis, seruus Regis vsurpare audeat, non solùm offensam, sed etiam crimen tam grande incurrisse dignoscitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendiis: Non ideò quidem, quia duxerit vxorem, sed quia spõsam sui Regis accepisset. Ita etiam tu, ô fili charissime, Rex Hirtace, sciens Iphigeniam filiam Regis decessoris tui sponsam Regis cœlestis effectam esse, & sacro velamine consecratam, quomodo quæso poteris sponsam potentioris te tollere, & tuo eam matrimonio copulare? Audis hîc Brenti, virginem Christo dicatam, audis de manu Matthæi sacrum velamen accepisse, audis prępositam virginum plùs quàm ducentarum fuisse, audis quantum crimen incurrat, qui sponsam cœlestis Regis effectam, sacroq; velamine consecratam, tollere, matrimonioq; suo copulare fuerit ausus? quod ab idolo vestro Islebiensi, quod ab Oecolampadio, quod à Pelicano, quòd à Bucero ter marito, quod ab aliis vestris non paucis factitatũ esse non ignoras. Audis, qualem cõtra vos non quiuis homo, sed Apostolus & Euãgelista Christi sententiam tulerit? quę si quis esset apud vos residuus Dei timor, meritò vos commouere deberet. Quoniam verò scriptum est, quòd in ore duorum aut trium testiũ stet omne verbum: adhibebimus & aliũ testem huius æqualem, Martialis hic est Lemouicensis Episcopus, vnus & ipse è 72. Christi discipulis, qui scribẽs ad Tolosanos: Virgo, inquit, Valeria sponsa Regis terrestris, sed meliùs spõsa Regis cœlestis, quę per meã prędicationẽ virginitatẽ mentis & corporis deuouerat, &c. Audis & hîc, quòd virgo Deo virginitatẽ deuouerit, quodq; fecerit hoc prædicatione S. Martialis: qui nunquã id ausus fuisset prędicare, nisi traditũ ab Apostolis accepisset. Sufficiúntne tibi duo testes hi? Lex quidem plures non requirit, sed si tu contentus iis non es, tertiũ producemus, & ipsum Apostolorũ æqualẽ Philonem Hebræũ. Meminit & is grandeuarũ virginũ, non coactæ castitatis, sicut apud Græcos quædã sunt Sacrificulæ, sed sponte continentiũ amore sapientiæ. Vis & quartũ? Fuit Ignatius à Petro tertius Episcopus Antiochiæ: Hortatur ille virgines, vt agnoscãt, cui se cõsecrauerint. Quin & in Actis Apostolorum fit mẽtio quatuor virginum Philippi filiarum, quarum duas in virginitate consenuisse narrat apud Eusebium Polycrates, Ephe. Episcopus, & ipse temporibus Apostolorũ vicinus. Vides iam, quòd etiam Apostolorum temporibus non defuerint virgines, quæ Deo virginitatem suam deuouerent. Sed neque viduæ idem institutum vitæ professæ, quas suo tempore Nonnas fuisse vocatas ad Eusto. scribit Hieron. de quibus esse videtur locus hic Pauli, quem tu mirabiliter torques. Sed præstat verba tua ponere:

Hæretici ex Monachis mariti facti hac ætate.

Deut. 19.
Matth. 18.

Martial. cap. 8.

Philo. de vita contemplatiua.

Ignat. epist. 12.
Act. 21.
Euseb. li. 3. ca. 31.

Viduæ professæ olim cælibatum.

Nam quod Paulus, inquis, de viduis scribit, nõ loquitur de Nonnabus, sed de mulieribus, quæ orbatæ viris, tradebant sese in ministerium pauperum Ecclesiæ: idq; ea tantùm fide & promissione, qua solent ancillæ sese in ministeria dominarũ tradere. Nec cùm dicit eas reiicere primam fidem, intelligit monasticum genus vouendi, cùm nondum tale votum fuerit: sed intelligit fidem in Christum, quam in Baptismo dederant: eæ enim lasciuæ viduæ, de quibus Paulus scribit, pòstquam saginatæ essent facultatibus Ecclesiæ, & metuerent, ne si nuberent, inferiori loco, quàm anteà inter Christianos haberẽtur: maluerunt à Christianismo prorsus ad Ethnicismum deficere, quàm inter Christianos cõtemptiores esse. Hoc significat Paulus, cùm dicit eas lasciuisse aduersus Christum, & conuersas esse ad Satanam. Cùm igitur non sit certum, quòd tale genus vouendæ virginitatis aut viduitatis fuerit temporibus Apostolorum vsitatum, quale nunc est monasticum, non potest etiam certum esse, quòd hæc traditio, decreta virginitate sit verè Apostolica. Est ne hoc interpretari scripturas Brẽti? Quid autem est obtorto collo (quod aiunt) in quam velis tu in sententiam eas pertrahere, si hoc non est? Ne per somnium quidem cogitare Paulo venit in mentem vnquam ea, quæ proferuntur abs te, sed neque contextus orationis patitur, is vt sensus verborum sit, quem elicere tu conaris. Tum autẽ, est ne quisquam veterum Orthodoxorum, qui Pauli verba hæc ad eundem nobis modum interpretetur? Totis mille quingẽtis annis non puto fuisse quenquam, non modò priscorũ, verùm ne recentiorũ quidem Theologorũ præter vos quadraginta his annis natos, qui sic ea putaret intelligẽda. Re vera cõsulto facitis Brenti, quòd tantoperè traditiones oppugnatis, quòd veterum simul & recentium scriptorum, qui vos præcesserunt, omnium auctoritatem eleuatis, quòd nihil præter scripturas esse recipiendum asseueratis, verùm ita, penes vos vt solos eas interpretandi sit auctoritas. Interest vestra plurimũ, vt hoc quàm plurimis persuadere possitis. Nam sola hæc est, & non alia ratio, qua quicquid vultis, obtinere queatis. Nam si quid habebit momenti priscorum auctoritas, si quid valebit sensus horum Pauli verborum per illos nobis traditus, receptus tot seculis Ecclesiæ, si quid totius vsus, deniq; si verum erit, quod dicitur, Optima scripturarũ interpres est consuetudo, iam quidem causa nobis est peiorata, cùm quod vel verbo respondere nobis queatis, omnium seculorum Orthodoxis nobiscum facientibus, & ab hac interpretatione vestra dissentientibus habere nihil possitis. Sin autem illud valebit, quod vos vultis, nihil vt recipiatur præter scripturas, & penes vos solos certa fuerit auctoritas eas interpretandi, vt quẽcunque sensum earum attuleritis, ab eo nobis discrepare fas nòn sit, vestra nimirùm est victoria. Quid autem Brenti? si ne ij quidem, qui vestræ farinæ sunt, in horum Pauli verborum inter-

Brent. de loco Pauli. 1. Tim. 5.

Responsio.

Quo consilio Sectarii scripturas solas vrgeant.

Calu.cap.4.institutionis religionis suæ sect.19.

interpretatione vobiscum consentiunt? Nam quod negas tu de Nonnabus Paulum hæc dixisse, concedit Caluinus vester. Sic enim loquitur: Ego verò illis minimè nego, viduas, quæ sese, suasq; Ecclesiæ operas addicerent, perpetui cœlibatus legem simul suscepisse, non quia in eo religionem aliquam statuerēt, vt posteà fieri cœptum est, sed quoniam nisi sui iuris, & iugo maritali solutæ, functionē illam sustinere non possent. Quòd si data fide ad nouas nuptias respectarent, quid hoc erat aliud, quàm Dei vocationem excutere? Non igitur mirum, quod talibus desideriis lasciuire in Christum eas dicit. Posteà verò amplificādi causa subiungit, Adeò ipsas, quod Ecclesiæ policitæ sunt, non præstare, vt primā quoq; fidem in Baptismo datam violent, ac irritam faciant, in qua hoc cōprehenditur, vt vocationi quisq; suæ respondeat. Nisi fortè hoc mauis intelligere, quòd velut amisso pudore, omnem deinde honestatis curam abiicerent, ad omnem lasciuiam & petulantiam se prostituerēt, licentiosa, dissolutaq; vita, nihil minùs quàm Christianas mulieres præ se ferrēt: qui sensus mihi perplacet. Respondemus ergo, quæ tunc ad publicū ministerium recipiebantur viduæ, eas sibi perpetui cœlibatus conditionem imposuisse: si posteà nuberent, facilè intelligimus accidisse, quod dicit Paulus, vt proiecto pudore insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Ita non solùm peccasse fidem Ecclesiæ datā fallendo, sed à communi piarum mulierum lege desciuisse. Vides, quemadmodū vi veritatis compulsus Caluinus, quamuis & ipse similiter vt vos, vota reprehendat, in huius loci tamen expositione à vobis apertè dissentiat. Dicit enim, viduas illas perpetui cœlibatus legem suscepisse: dicit, si data fide ad nouas nuptias respectarent, nihil hoc fuisse aliud, quàm Dei vocationem excutere: dicit postremò, si posteà nuberent, accidisse quod scribit Paulus, vt proiecto pudore insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Quid autem postremum hoc, an non esse verissimum Sacerdotū vestrorū periculo, qui nuptias incœstas contraxerunt, didicimus? Quis enim eorum fœminæ, quas vxores vocari volunt, an non omnem honestatis curam magna ex parte abiecerunt? an ad omnē lasciuiam & petulantiā se non prostituerūt? quiduis vt potius, quàm Christianas mulieres prę se ferre videantur. Verū de hoc satis. Quòd autē primā fidē interpretaris, fidē in Christū, quā in Baptismo dederant, quàm coactum id est? quàm contortum? quàm à Pauli cogitatione longè remotum? qui Baptismi ne verbo quidem hoc loco meminit. Primam fidem irritā fecerunt, exponit Augustin. id est, voluntate ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippè fecerunt fidem, qua priùs vouerant, quod implere perseuerantia noluerunt. Et alio loco: Quid autem ais de quibusdam, quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & non reddiderunt. Nemo ergo positus in monasterio frater dicat: Recedo de monasterio, neq; enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cœlorum, & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: At illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. Et iterū alio loco: Apostolus de quibusdam, quæ continentiam vouent, & posteà nubere volunt, quod eiusdem, antequam vouissent vtiq; licebat, habētes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Idem Augustinus cōuersas retrò post Satanam interpretatur, quæ ab illo excellenti vidualis castitatis proposito in posteriora respiciendo ceciderunt & interierunt. Quorsum autem attinet aliorum etiam interpretationes huius loci producere? qui sicut cum Augustino ferè consentiunt, sic à vobis dissentiunt omnes. Verùm nos in eorū verbis describēdis longiores esse nolumus, cùm præsertim vnus propè sit Augustinus inter omnes, cui vos tamen tribuere aliquid videmini.

Aug. ad Iulianā de viduitate cap.8. Idē in Psalm.75. Idē ad Polentiū de adulterinis coniugiis, lib.1. cap.14. Idem de viduitate, cap.8.

Pergit Brentius: Apostolorū officium fuit, non imponere nouam legem Ecclesiæ, sed potiùs liberare eam à iugo veteris legis. Quid tentatis, inquit Petrus, Deum, vt imponatur iugum super ceruicem discipulorum? Et Paulus: In libertate qua Christus nos liberauit, state. Nullam nouam legem Apostolos imposuisse, libenter tibi concedimus. Verùm quisq; sibi legem hanc imposuit. Certū est, quòd neminem Apostoli coëgerunt, vt perpetui cœlibatus legem susciperet, cùm ne nunc quidem, vt id faciat, compellatur quisquā. Cæterùm vetus erat lex: vouete & reddite. Ad vouendum nemo: ad ea quę vouit pręstanda, rectè quisq; cogitur. Non fuit, inquit Brentius, Apostolici officij, vt eximerent Ecclesiam ab obedientia legis naturalis: hanc enim obedientiam diligenter vrserunt. Sed hoc magna cura, quantùm in ipsis fuit, prouiderunt, ne ex rebus per se liberis, & in libertatē per Euangeliū restitutis, nouę fierēt leges, & noui conscientiarū laquei. Ne quis vos iudicet, inquit Paulus. Et mox: Si mortui estis cum Christo, &c. Virginitatē autē seruare, & cœlibē vitam ducere, res est per se libera: Quare tantū abest, vt Apostoli docuerint, virginitatē ad cultū & gloriam Dei vouendā, & sibi ipsi necessitatē seruandæ virginitatis lege voti imponendā, vt potiùs vniuersam Ecclesiam ab hoc instituto doctrina sua deterruerint, & libertatē conseruandam cōsuerint. Quicquid blateres tu Brenti, maior est apud nos auctoritas Epiphanij, cui præsertim totius Ecclesiæ consensus accessit hac in re, quam vt nugis istis tuis aures nostras præbeamus. Non dubitat Origenes mulieri cuidā suadere, quo superstite etiam marito suo dicat: Hoc voueo atq; promitto: si quid humanitus acciderit marito meo, quod nō opto, nihil aliud faciā quàm vt incontaminata, viduaq; perseuerem. Ausus autē fuisset Origenes hoc facere, si nō modò non

Brentius adfert Scripturas. Act.15. Gal.4. Responsio. Psalm.75. Coloss.2. Gal.4. Hom.17. in Lucam.

suasissent

suasissent tale quid Apostoli, verumetiam vniuersam Ecclesiam, quod admodum imprudenter abs te fingitur, ab hoc instituto doctrina sua deterruissent? Quod ille certè tanto meliùs quàm tu scire poterat, quantò fuit Apostolorum temporibus propinquior.

Pergit Brentius: Quòd si quæ virgo temerè contra ipsorum doctrinam coniecisset se voto suo in hos laqueos conscientiæ, putásne detinuissent eam in iis nolentem, inuitam, & conditione sua ad coniugiũ magis, quàm ad cœlibatum idoneam? Certè quantũ intelligi potest è dicto Christi, Non omnes capiunt verbum hoc. Et è dictis Pauli: Meliùs est nubere quàm vri. Et vnusquisque proprium donum habet à Deo, alius quidem sic, alius autem sic: non solùm non detinuissent virginem in illis laqueis, verumetiam hortati eam essent ad suscipiendum coniugium. Cedo Brenti, quam vnquam virginem hortati sunt ad suscipiendum coniugium Apostoli? cùm suis etiam propriis vxoribus eos persuasisse constet, vt ab omni viri copula abstinerent, nec alij rei quàm orationi vacarent. Quas etiamsi quidam circunducebant, loco tamen sororum eas habebant. Quòd nemini mortalium temerè vouendi fuerint auctores, certum est: sed quæ semel sponte virginitatẽ suam Deo deuouissent, eas vt hortarentur, quò resilirent ab instituto suo, nullis neque precibus, neque comminationibus, aut suppliciis adduci potuissent vnquam. Quæ autem causa fuit Matthæo Apostolo, quamobrem capitis de eo supplicium sumeretur, nisi quòd Iphigeniam, quæ semel continentiam suam Christo deuouerat, cum Hirtaco Rege nuptias contrahere non permittebat? Paulus autem Apostolus, quemadmodum apud Epiphanium & Augustinũ legimus, plus etiam aliquid fecit. Nam cùm oppignorata iam thalamo fuisset virgo Thecla, nuptiis eam exoluit, ac sermone suo in perpetuæ virginitatis amorẽ incendit. Nihil igitur est, quòd quisquã pius dubitet etiã si cui virgini cum carne sua grauior esset cõflictatio, quin eam ad pugnandũ fortiter oratione sua inflammassent, simul ad eum, qui dat omnibus affluẽter confugere docuissent, vt ipsa daret quid iuberet, iuberet deinde quod vellet. Nam quòd in hanc sententiã pleraq; scripta sunt ab Athanasio, Hieronymo, Basilio, Ambrosio, Chrysost. Augustino, & aliis plerisq; sanctis Episcopis & Doctoribus, Apostolorum illi proculdubiò vestigiis insistebant, & eorum exemplo quàm plurimos ad virginitatem siue continentiam hortabantur. Libet autem hîc adscribere, quæ in epistola quadam scripta sunt ab Augustino: Priusquam esses, inquit, voti reus liberum fuit, quò esses inferior, quamuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt nõ debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior: modò autem tantò (quod absit) miserior, si fidẽ Deo fregeris, quantò beatior, si persolueris. Nec ideò te vouisse pœniteat, imò gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaq; intrepidus, & dicta imple factis, ipse adiuuabit qui vota tua explet: Felix est necessitas, quæ ad meliora compellit. Sic & Chrysostomus ad Theodorum lapsum: Sic & Ambrosius ad virginem lapsam: Sic omnes prisci Patres quoduis aliud potius remedij genus adhibuissent, quàm vt violandi voti continentiam professis auctores fuissent, Ambrosius verò accusatum se fuisse scribit, sibiq; tanquam crimen obiectum, quòd suaderet castitatem, & persuaderet plurimis. Quid autem is ad hæc? Vtinam autem conuincerer, vtinam tanti criminis probaretur effectus. Non vererer inuidiam, si efficatiã recognoscerẽ. Atq; vtinã me exemplis potiùs argueretis, quàm sermonibus cæderetis. Sed vereor, ne præuaricatores mihi apposuisse videar, qui me alienis cõmendent laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysteriis, & consecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinam potuissem reuocare nupturas. Vtinam possem flammeũ nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, vt sacratæ virgines à sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre? Cæterùm quę tu adfers à Christo & ab Apostolis dicta, pridem à Catholicis eorum verborum vera sententia producta, vestra verò validis est argumentis refutata. Scripsimus & nos in Confessione nostra Christiana pleraq;, quò nunc lectorem remittimus. Nam eadem iterare nihil est necesse.

Argumentatio Brentii.

Matth. 19. 1. Corinth. 7.

Responsio.

Non est suadendum coniugium iis, qui cœlibatum profitentur.

Epiph. cõtra Antidiomarionitas hæres. 78. August. lib. 30. cõtra Faust.

Aug. epi. 45.

Chrysost. epist. 6. Amb. cap. vlt.

An non vouere virginitatem, inquit Brentius, humani tantùm est arbitrij, non diuini pręcepti? cõiugium autem seruare, præcepti est diuini. Coniugatis, inquit Paulus, præcipio non ego, sed Dominus: Vxor à viro non separetur, & maritus vxorem non dimittat. Cùm igitur Apostoli audierint à Christo de Pharisæis: Cur vos transgredimini præceptum Dei propter traditionem vestram? certè nunquã in animũ induxissent, vt propter humanũ votũ prohibuissent coniugiũ diuinitùs ordinatum, aut dissoluissent iam contractũ. Vouere virginitatem humani tantũ arbitrij, non autem esse diuini præcepti, docet nos etiã Paulus, dicens: De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Quare non inuiti verũ id esse concedimus quod abs te scriptum est, virginitatem seruare, & cœlibem vitam ducere, rem esse per se liberam. Verùm & illud non minùs verum est, quod scribit Augustinus: Multa sunt facienda non iubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officiis gratiora, quę cùm liceret nobis etiam non impendere, tamẽ causa dilectionis impẽdimus. Quod cùm productis plerisq; scripturæ locis confirmasset, in hæc tandem verba concludit: Quæ licita sunt,

Brent patrocinatur incœstis nuptiis. 1. Corinth. 7.

Matth. 15.

Responsio. 1. Corinth. 7.

August. de adulterinis conciliis ad Polent. lib. 1. cap. 14.

 id est,

id est, nullo præcepto Domini prohibentur, sicut expedit potius tractanda sunt, non præscripto legis, sed consilio charitatis. Hæc sunt, quæ ampliùs erogâtur faucio, qui curandus Samaritani illius miseratione ad stabulū perductus est: & ideò dicuntur non à Domino præcipi, quãuis à Domino moneantur offerri, vt tantò intelligantur esse gratiora, quãto magis ostenduntur indebita. Vides quàm longè dissentiat hic à vobis, qui voluntarios omnes cultus, qui fiunt absq; expresso mandato, Deo abominabiles esse cõtenditis? Hic verò tantò censet esse gratiores, quantò magis fuerint voluntarij. Neq; verò solus ita sentit Augustinus. In eadem sentẽtia fuit Hieronymus quoq;: Plus amat, inquit, virgines Christus, quia spontè tribuunt, quod sibi non fuerat imperatū, maiorisq; gratiæ est offerre, quod nõ debeas, quàm reddere, quod exigaris. Et alio loco: Virginitas propterea maiore pręmio coronatur, quia pręceptum Domini non habet, & vltra imperata se tendit. Quo maior est illius impudentia, qui dixit, veteres omnes vna voce clamare, nullam penitùs voculã à Christo emissam, cui nõ sit necessariò obtemperandū. Et hæc ipsa nominatim, quæ nos Christū consuluisse dicimus, iussa esse, nulla dubitationi vbiq; docere. Cùm tamen longè diuersum doceant Augustinus, Hieronymus, & in plerisq; locis Chrysostomus. Cæterùm Brenti, non solùm virginitatẽ siue continentiam vouere, verumetiam coniugium inire, humani tantùm est arbitrij. Sed sicut seruare coniugium, sic & virginitatem seruare, quam semel vouisti, diuini est præcepti. Nam quare pręcipit Dominus coniugatis, vxorem à viro non discędere, & vt vir vxorem non dimittat, nisi propter votū, quod intercessit, cùm inuicem sibi desponsi sunt? Atqui simile votū intercessit, etiam cùm te virginẽ Deo castam despondisti. Quamobrẽ si non est fas à sponso mortali posteaquã contracta sunt sponsalia, discedere, multò minus à sponso discedere fas est immortali. Nam & illi, qui Christo virginitatẽ vouent, sicut verè scriptū est ab Augustino, quãuis ampliorẽ gradum honoris & sanctitatis in Ecclesia teneant, tamẽ sine nuptiis non sunt. Pertinent enim & ipsi ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptiis sponsus est Christus. Non minùs igitur nefas est illis cœlestibus nuptiis irretitis à sponso suo Christo discedere, quàm iis à suis, qui mortalibus spõsis iuncti sunt. Verū tu sophistica quadã captione Lectori fumos offundere conaris. Nam cùm virginitatẽ cū coniugio cõferas, alio termino vteris cùm de virginitate, alio cùm de cõiugio loqueris. Ibi enim dicis, vouere virginitatem, hîc, seruare coniugium. At vtrobiq; eodem vti termino oportuit, sic enim veram inferre conclusionem licuisset. Nam sicut vouere virginitatem humani tantùm est arbitrij, sic & vouere, siue mauis, inire coniugiū. Et sicut seruare coniugiū, diuini est præcepti, sic & seruare virginitatem, quam voueris, diuini est præcepti. Multis enim scripturæ testimoniis doceri potest, quod vouerit aliquis, id esse seruandum. Nam & in lege scriptum est: Cùm votum voueris Domino Deo tuo, nõ tardabis reddere, quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatū. Dauid quoq; cecinit: Vouete & reddite. Similiter & filius eius. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim illi infidelis & stulta promissio, sed quodcunq; voueris, redde, multoq; melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere. Vides, quòd æquè diuini pręcepti est, Christo sponso virginalem, atq; mortali sponso coniugalem castitatem reddere. Nihil itaq; causæ fuit, cur illud à Christo dictū in nos detorqueres: Cur vos transgredimini præceptum Dei propter traditionem vestram? Nam de nulla hîc traditione agitur, sed de pręcepto Dei. Vtrobique pręceptum Dei est, & in seruando voto virginalis, & in seruando voto castitatis coniugalis.

Hier. lib. 1. aduersus Iouinianum. *Idem in epist. ad Philemonem.* *Hom. 8. de pœnitentia, Serm. de charitat. & Homil. 19. in epist. ad Hebr.* *Aug. trac. 9. in Ioannem.* *Diuini præcepti est seruare quod voueris.* *Deut. 23.* *Psalm. 75.* *Eccles. 5.*

Conatur iam tandem Brentius docere, quòd etiam iis, qui sunt obstricti voto continentiæ, matrimoniū inire liceat, idq; ipsius Epiphanij testimonio. Est autem & nostris in oculis magnus Epiphanius, sed sicubi licere sibi putat, vt à se dissideat ipse, dabit nobis hãc veniam, si potiùs ab illo sibi non satis constante, quàm ab Ecclesia dissentire voluerimus vniuersa, cùm præsertim à Vincentio Lyrinensi docti simus, cum Ecclesia Doctores recipere, nõ cum Doctoribus Ecclesiæ sententiam deserere nos debere. Quod est autem hoc remedij genus, peccato peccato mederi velle? Certè Paulus, perquam ferebat molestè sibi tribui, quòd esse mala facienda doceret, vt euenirẽt bona. Quod certè docere quodammodo videtur hic Epiphanius. Libet autem eius hac de re verba, sicut abs te citantur, adscribere.

Examinatur alius Epiphanii locus. *Rom. 3.*

Epiphanius, inquis, in hoc ipso capite, quo cõmemorat hanc traditionem, sic addit: Melius est vnum peccatum habere, quàm plura: melius est lapsum à cursu palàm sibi vxorem sumere secundū legem, & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci, velut qui mala operatus est, velut lapsum & fractū & obligatione opus habentem: & nõ quotidie occultis iaculis sauciari ab improbitate, quæ à diabolo ipsi infertur. Hîc iterum, inquis, manifestè affirmat Epiphanius, quòd peccet qui post decretam virginitatem ad nuptias aspirat, non tamẽ sentit, tantum esse robur decreti aut voti, vt si quis coniugium ineat, dissoluendum sit: sed apertè dixit: Melius esse vxorem ducere, & in Ecclesia pœnitentiam agere, quàm peccatum peccato cumulare: hoc est scortationi operam dare, & ex Ecclesia excidere. Agnoscimus Epiphanij verba, sed cùm ipse pugnare secum videatur, Ioannis illius sententiã sequi maluimus, qui non sine causa Chrysostomus est appellatus, cuius & nomen in orbe toto celebrius, & maior est apud omnes auctoritas. Fecerat hoc monachus qui-

Brentii sententia.

dem

dem Theodorus,quod tu suadere vis Epiphanium.Audi,quid illi scribat Chrysostomus:Bonum quidem nuptias & ipse cõfiteor. Honorabiles,inquit,nuptiæ,& cubile immaculatum: fornicatores autẽ & adulteros iudicat Deus.Sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum.Angelorũ enim semel societate iunctum illud relinquere, & vxoris laqueis implicari,adulterij crimẽ incurrere est. Quãuis frequenter hoc ipsum nuptias voces,ego tamen & adulterio illud tantò peius affirmo,quantò maior & melior mortalibus Angelus. Nec vllus tibi fortè persuaserit,dicens:Nihil de non accipiẽda vxore Dominus præcepit.Nec me ignorare confiteor,quòd adulteriũ interdixit,nõ nuptias vetuit,verũ in te adulterij nomen accipiet,si volueris nunquã,quod absit,nuptias cogitare.Et quid mirũ,si nuptiæ tales quibus offenditur Deus adulterio cõparantur? Maius longè audies:Homicida iustorũ laude donatur, & misericors plus quàm homicida punitur, quoniã hoc vetante fit Domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iustitiã reputatũ est,quòd impudicũ cum turpi fœmina virũ vno gladio percussisset. Saulem autẽ Samuël sanctus Dei in luctibus, lachrymis,precibusq; pernoctans,damnatione,cui illũ addixerat Deus,liberare non potuit, quòd hostiũ duci,quem debuerat trucidare,inuito parcendũ credidit Deo. Cùm hęc ita sint,stupere desiste,si nuptię peiores adulterio iudicantur,quoties Christus offenditur:Atq; vt illud repetã, quod in principio posui Epistolæ,si militiæ vincula non teneret,quis tibi desertionis crimẽ obiiceret? Nunc autem nihil in te penitùs tui iuris est,quippè qui tanto Imperatori militare cœpisti. Nam si mulier proprij corporis nõ habet potestatẽ,sed vir,multò magis ij,qui Christo potiùs quàm sibi viuunt,conditionem sui corporis habere non possunt.

Responsio. Chrysost. epi. 16. *Hebr. 13.* *Num. 25.* *1. Reg. 15. & 19.* *In Monachos ducẽtes monachas.*

An autem eadem verba non quadrabunt in apostatas vestros, quos vos deorũ loco habere videmini? Nisi quòd sceleratiores ij,qui monachi monachas duxerũt,quàm Theodorus, qui quamuis monachus,nullo tamen cõtinentiæ voto duxit obstrictã, quam tamen admonitus posteà reliquit.Geminatũ itaq; scelus vestri designarunt. Sed audiamus,quid hac ipsa de re scribat Magnus etiam ille Basilius,qui sicut Chrysostomo doctrina non inferior,sic & ipse multò celebrior est,quàm sit Epiphanius.Extat eius de virginitate oratio,in ea sic loquitur de iis quibus hoc loco tibi patrocinari visum est.Cùm,inquit,virginitatẽ Domino professæ sint,carnali posteà voluptate maleblanda delinitæ,ac deuictæ,stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt.Ac paucis interiectis:Coniugiũ quippè illi in peccatũ reputabitur: primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentum voluptatem iecit,præuaricationisq; malum:Deinde,quia causa non esset libera.Neq; enim mortuus est vir eius,vt cui vult,nubat,viuente immortali viro,meritò censetur adultera,quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit.Et iterum post pauca: Si cõnubium istud & processu & testibus,cunctis denique iudiciis illustre & apertum est, nec est vir eius mortuus,mœchatur,quæ huiusmodi admittit scelus,viuente viro semper adultera.Nec sanè video,qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio, mortalẽ hominem in malum suum ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexibus impia. Quo item furere homo ille cubili Domini conscendere ac violare non metuat. Quæso quo cruciatu digna censeretur mulier,quæ nobili coniuncta viro, seruo suo seipsam violandam impudicè substerneret, ac seruum insidiose, nequiterq; Domini thoris inueheret? quo item seruus ille damnandus examine, qui Dominæ suæ,Dominiq; cubili se concitatus libidine,adeò petulanter immiscuit?

Basilius Magnus.

Accedit nunc propiùs ad rem qua de agitur: Sed enim vafræ istæ quid faciunt? quæ tantum impietatis contra seipsas per carnis flagitia admittere non timuerunt.Non modò non lachrymantur aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatũ suum,minoresq; suscipiant pœnas,verùm virginitatem quoq;,quam anteà professæ fuerant,abnegant. Quippè virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inseruiatur, turpissimũ esse, plenumq; dedecoris non ignorantes,huiusmodi negatione,maiore scilicet scelere,virginitatem solari sese arbitrantur amissam. Homines miserè & infeliciter eligunt, sub quibus ad excusationẽ præuaricationis abnegẽt,quod fuerant antè pollicitæ,nec Dominũ metuunt, cum quo fœdera castitatis inierant,cuiq; dederant dextras,eò quòd in malorũ profunda deciderint. Ignorant miseræ,quia apud Deum & apud homines cõtra se crimen exaggerant.Christus pręter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationẽ, quam vice pœnitentiæ patrociniũ criminis sumunt, acriùs ac sęueriùs suo illo iudicio vindicabit.Neq; prolapsæ ad voluptatẽ quicquam ad excusationem proderit vmbra,solatiumque connubij. Nec sanè incongruè iis,quæ sunt eiusmodi,illud Apostolicum aptari potest: Quoniam cùm fornicatæ à Christo fuerint, nubere volunt, habentes damnationem,quoniam primam fidem irritam fecerunt,non coniugium,sed adulterium malè consumantes. Nullus itaque seruus ad id impietatis erumpat,vt sponsam Domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ,temeritatisque prosiliat,vt eiusmodi vltionẽ sacrilegis impẽdere consideràs,non vasa exanima ex auri, argentiq; materia elaborata,sed animata ipsa & viua donaria,latronis more profanis manibus temerare atq; incœstare pręsumat.Et si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat,cunctaq; simul & tem-

1. Timoth. 5.

templum, & donaria, & charitatẽ sponsi, cõmunionemq; ac societatem regni perniciosæ voluptatis gratia confundere atq; calcare nitatur: noli huiusmodi ad scelus vti, neq; te peccati cõmunione cõmacules. Quòd si te viuente alij se virgo in matrimonij consortiũ tradiderit, ille pœnas fœderis luat: tu teipsum mundũ atq; integrũ serua, ne sceleris impij in Dominum particeps fias. Oportet, inquit, filiũ hominis tradi: væ autem illi, per quem tradetur: vtile illi esset, si natus non fuisset. Nónne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia, mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit: Oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi per quem illa sponsi fœdera transgressa, suam impleuerit impura libidinem. Vtiliùs fuerat (audeo dicere homini illi) non esse natum, quam socium tanti in Dominum flagitiis damnari. Non audis, quoniã qui dimissam duxerit, mœchatur? etsi enim pro culpa dimissa est, viuit tamẽ vir eius. Quid ergo dimissam perturbas: cur ei spacium non das, vt & de iis agat pœnitentiam, quorũ gratia dimissa est, & vir à se dimissæ pœnam, emendationemq; miseratus, ad se rursus propriũ reuocet membrũ? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam ducens? Permitte, inquit, aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierem, aut certè cùm neq; vidua, neq; vxor sit, pro remissione culpæ, quæ peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequam peccatum suum pro quo demissa est, planè intelligere possit eam ad coniugium rapiens, impudentiorẽ ad rapiens, impudentiorẽ ad scelera deinceps facis? nempè viuente viro, alienã adulteras coniugẽ, facilemq; illi ad nequitiã reditũ per connubiũ pãdis. Si autẽ qui dimissam à viro mortali ducit, adulter atq; impius est, qui immortalis viri spõsam nunquã dimissam violare præsumit, multò profectò funestiùs adulter atq; impius erit. Itaq; etsi illa pessima se mutatione deiiciat, ad carnis vitia vltrò deuoluta: tu tamẽ eam noli tangere: viuit enim vir eius, neq; illã dimittere vult. Permitte, vt se inspiciat, vndè sit lapsa, vbinam iaceat. Digerat vitiũ, diluat amorẽ carnis, consideret diligentius indulto spacio, cuiusmodi crimen admiserit, quantumque molita sit sceleris. Redibit prorsus ad sponsum suũ. Quid infelicis anticipas lapsum? quid cõsiderandi peccati tempus intercipis? quid consilij spaciũ tollis? Cur non dimissam à Domino ducens, non virum te, sed adulterum impiè Domini cubile violando manifestas? Hactenus Basilius.

Lucæ 22. *Mar. 10.*

Quid autẽ acriùs, quid vehementius, quid aptiùs ad rem qua de agitur, quid magis appositum ad incœsta vestra sacrilegia, quibus honestũ coniugij nomẽ prætenditis, cõdemnanda dici potuit, quàm est dictũ ab hoc sancto viro? Num autem is disdiapason, quod aiũt, ab Epiphanij sentẽtia non discrepat? Nuptias hoc genus virginitatis abnegationẽ vocat, & maius id esse scelus, exaggerariq; crimen ea re, quin & Christũ acriùs id & seueriùs in illo suo iudicio vindicaturum scribit. Deindè verò, si dimissa sit etiam à viro suo Christo, hoc est, si sit ad carnis vitia deuoluta, tangi tamen eam vetat, sed spaciũ illi pœnitentiæ cõcedi vult. Vides qualem de coniugiis vestris tulerit sententiam vir hic, non doctrina magis admirabilis & sapientia, quàm vitæ sanctimonia conspicuus, cuius cùm summa semper in Ecclesia Dei fuerit auctoritas, meritò maius hæc illius, quàm cuiusquàm alterius diuersa sententia pondus auctoritatis apud pios omnes habere debet. Qui cùm sicut vitæ quondam, sic & huius sententiæ socium habuerit Ioannem Chrysostomum, duos hos celebres Græcos, contra Græcũ & ipsum Epiphanium à te productum, collocamus. Et horum duorum sententiam tantò nos amplecti libentius profitemur, quantò magis cum ea, quæ totius est Ecclesiæ sententia, consentire videntur. Quamobrem nemini dubium esse debet, siue quis virginalem aut vidualem, siue continentiam vouerit coniugalem, eum vtrumq; præstare teneri, neque licere post emissum votum continentiæ matrimoniũ cuiquã contrahere. Cæterùm illud esse debet cuiq; persuasissimũ, quòd cùm alia, tum monastica simul instituta, non in alium vsum inuẽta sunt, quàm sicut scribit Bernardus, ad lucrum & custodiam charitatis. Hæc est enim, quemadmodum ab Augustino quoq; scriptum est, quæ præcipuè custoditur in monasteriis. Charitati victus, charitati sermo, charitati habitus, charitati cultus (addemus nos verò) charitati cœlibatus aptatur. Coitur in vnam, conspiraturq; charitatem. Hanc violare tanquàm Deum, nefas ducitur: huic si quis resistit, eiicitur atq; vitatur: hanc si quis offendit, vno de die durare non sinitur: hanc ita cõmendatam sciunt omnes à Christo & ab Apostolis, vt si hæc vna absit, inania: si hæc adsit, plena sint omnia. Cùm itaq; sicut Scripturæ, sic & traditionum, cùm aliarum, tum earum, quibus vtuntur hi, qui monasticã profitentur, non sit alius scopus quàm charitas, nec aliud spectatum sit, cùm instituta monastica fuerunt inuenta, quàm lucrum & custodia charitatis, ab eorũ sententia non discrepamus, qui sicubi charitas hoc postulat Christiana (verbi gratia, salus alicuius regni, quod alioqui necesse foret interire, aut aliud aliquid eiusdem generis) rectè posse putant aliquẽ lege cœlibatus solui, modò ne sit ipse in sua causa Iudex, sed eius ea de re iudicium requirat, cui sicut à Bernardo scriptũ est, posse videre datum, & posse prouidere creditum est. Vt autem pro sua quis libidine resiliat ab eiusmodi voto, seq; propria sua auctoritate lege soluat, quã ipse sibi tulit (quod à vestris apostatis, quos vos Apostolos agnoscitis, factum est) scelus id esse prorsus inexpiabile iudicamus.

Post emissum cõtinentiæ votũ nulli licet cõtrahere matrimonium. *Bernar. de præceptis & dispensatione.* *Aug. de moribus Ecclesiæ, cap. 33.* *In casu solui potest lex cælibatus.*

Profert canonem Ancyrani concilij Brentius, qui sic habet: Professi virginitatẽ qui sunt, si hanc

Concil. Ancyr. cap. 18.

si hanc mittentes irritam faciunt,inter Digamos censeantur.Digamia autem,inquit,qualem illis temporibus intelligebăt,videlicet,cùm quis post prioris vxoris mortē duxisset alteram, non iudicabatur quidem ex omni parte cōmendabilis,non tamen damnabatur. Quare cùm hoc Concilium censet eos qui professam virginitatē cōiugio violant,inter Digamos habendos,etsi non laudat eorū facta,tamen non audet damnare,& vel ipsorum coniugia dissoluere,vel ipsos ex Ecclesia proscribere. Quid sibi vult Brēti,quod ais,digamia qualem illis temporibus intelligebant, videlicet cùm quis post prioris vxoris mortem duxisset alteram? An aliam nunc intelligitis digamiam,quàm intelligebant tum? Digamos ad Episcopatū prouehi non vult Paulus. Quod si vos vultis aliam intelligi digamiam,quàm intelligebatur tum, & nunc intelligitur à Catholicis,quid aliud quàm duas vxores habere simul iis,qui Laici sunt, permittitis. Nam soli illi excludentur ab honoribus Ecclesiasticis,qui duas simul habēt vxores: quandoquidem qui mortua vna,duxit aliam & tertiam,apud vos digamus non est,nec excluditur à Sacerdotio. Scimus etiam libros à vobis editos,quibus polygamia fuit à vobis approbata. Cæterùm,contra Canonē,quem tu profers Ancyrani Concilij,nos vicissim obiiciemus canonem concilij Chalcedonensis: Virginē,quæ se Deo consecrauit,similiter & Monachum,non licere nuptialia vota contrahere: Quòd si, hoc inuenti fuerint perpetrantes,excōmunicentur. Et quoniam verū est illud Augustini,concilia,quæ per singulas regiones,vel prouincias fiunt, plenariorū conciliorū auctoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere,cedat necesse est Chalcedonensi concilio Ancyranum.

Quæ sit digamia prohibita.

1. Timoth. 3.

Sectarii polygamiā defenderunt

Cano. 16. Conc. Chalcedonem.

Augu. de baptismo paruulorum, cōtra Donatistas, lib. 2. cap 3.

Obiicit posteà Brentius auctoritatem Cypriani, cuius hæc verba profert: Si se cum fide Christo dedicauerūt,pudicè & castè sine vlla fabula perseuerent,ita fortes & stabiles præmiū virginitatis expectent. Si autem perseuerare nolunt,vel non possunt, melius est vt nubant, quam vt in ignem deliciis suis cadant. Huic vni Episcopo Africano opponimus nos Patres itidem Africanos,qui fuerūt in Concilio Carthaginensi quarto congregati ante annos mille ducentos,quorum hoc est Decretum: Sicut bonum est castitatis prēmium,ita & maiori obseruantia custodiendum est,vt si quæ viduæ,quantūuis adhuc in minoribus annis positæ,& matura ætate à viro relictæ se deuouerunt Domino, & veste laicali abiecta, sub testimonio Episcopi & Ecclesiæ religioso habitu apparuerint,posteà verò ad nuptias seculares transierint,secundum Apostolum damnationem habebunt: quoniam fidem castitatis, quam Domino vouerūt,irritam facere ausæ sunt. Tales ergo personæ sine Christianorum cōmunione maneant,quæ etiā nec in conuiuio cum Christianis cōmunicent. Nam si adulteræ coniuges reatu sunt viris obnoxiæ,quanto magis viduæ, quæ religiositatē mutauerunt, crimine adulrij notabuntur,si deuotionē,quam spontè Deo non coactè obtulerunt,libidinosa voluntate corruperint, atq; ad secundas nuptias transitum fecerint. Sed nos adduci non possumus,vt credamus hoc sensisse Cyprianum,quod vos vultis. Nam cùm is Christi sponsam esse dicat Deo dicatam virginem,& si cum viro reperta fuerit,Christi vocet adulteram, non est verisimile,quòd ei adulterium permittendum esse censuerit. Quamobrē eandem illius fuisse sententiam existimamus,quam apud Gelasium legimus,qui sic scribit: Si viduæ propria voluntate professam pristini cōiugij castitatem mutabili mente calcauerint,multū earum intererit, quasi Deum debeant satisfactione placare, quia iuxta Apostolum primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim, si se forsitan continere non poterant, secundum Apostolum nullatenus nubere vetabantur: sic habita secum deliberatione, promissam Deo pudicitiæ fidem debent custodire. Ante quem etiam Innocentius in hæc verba scripsit: Quæ Christo spiritualiter nubūt,& à Sacerdote velantur,si posteà vel nupserint publicè vel occultè corruptę fuerint,non eas admittendas esse ad agendam pœnitentiā,nisi is, cui se iunxerāt,de hac vita decesserit. Hæ verò,quæ necdum sacro velamine tectæ,tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere,si fortè nupserint iis agenda aliquādo pœnitentia est. Aut igitur de nondum velatis loquitur Cyprianus,quæ tamen in proposito virginali se permanere simulauerunt,aut illius verba retrò trahi oportet ad id tempus,quo nondum velatæ fuerunt.

Brentius ex Cyp. votum cœlibatus oppugnat.

Cyp. lib. 1. epi. 11.

Responsio.

Con. Car. Can. 104.

Gela. cap. 23. epist. pro.

Innoc. epist. 2. cap. 12.

Idem cap. 13.

Profert ad extremum Brentius auctoritatem Augustini. Quidam,inquit Augustinus,nubentes post votum,asserunt adulteros esse: Ego autem dico vobis, quod grauiter peccant, qui tales diuidunt. Et iterum: Qui dicunt talium nuptias non esse nuptias, non mihi videntur satis acutè ac diligenter considerare,quid dicant. Ac mox: Fit autem per hanc minus consideratam opinionem, qua putant lapsarum à sancto proposito fœminarum non paruum malum,vt à maritis separentur vxores, quasi adulteræ sint, non vxores,&c. Tandem cōcludit ita Brentius: Ex hac Patrū sentētia,& ex aliis rationibus,quas suprà cōmemorauimus,apparet,quòd hæc traditio,quā ex Epiphanio proposuimus: aut non sit Apostolica, aut si est Apostolica per peccatū non sit intelligendū tale peccatū, quòd natura sua coniiciat hominem in æternam damnationem, & propter quòd dissoluendum sit coniugium eorum,qui post decretam virginitatem contraxerunt: sed pro nota inconstantiæ, quæ etsi honesto homini non est omninò decora, tamen non est abiectione & damnatione digna. Et quæ etiam ipsa nonnunquam est honesta consilij mutatio, si iustæ & piæ rationes ita ferant. Vellem adscripsisses locum, vbi scribit hæc Augustinus,quæ tu citas: nam hæc in libro

Augu. de bono viduitatis, ca. 10.

Quomodo Bren. Augustinū citet de cōiugio eorum qui vouerunt cœlibatum.

Responsio. Dist 27. cap. Qui dicunt.

illius te legisse non credo. Citat quidem hæc verba Gratianus ex libro de bono cõiugali ad Iulianam: cæterùm ad Iulianam de bono viduitatis, non de bono coniugali scripsit Augustinus. In libro autem illius de bono coniugali hæc verba non reperiuntur, fortasśis autem nec vsquam alibi. Quæ tamen posterius adfers, qui dicunt talium nuptias, &c. ea leguntur apud Augustinum in libro de bono viduitatis. Quamobrem autem non adscripsisti quæ statim sequuntur? Non possum, inquit Augustinus, dicere, à proposito meliore lapsas si nupserint fœminas, adulteria esse, non coniugia, sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulteriis esse peiores. Si enim quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito, quantò grauius offenditur, cùm illi ipsi non seruatur fides, in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum. Cùm enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio cõmonitus vouit, tanto magis fraudati voti auget iniquitatẽ, quantò minùs habuit vouendi necessitatem. Hæc tu prætermisisti Brenti, quòd ad rem tuam non faciebant. Egregium verò nuptiis vestris elogiũ tribuit Augustinus, quas cùm adulteria quidẽ esse non dicat, quòd tamen sint adulteriis peiores, dicere nõ dubitat. Nec diuersum ab eo sentit Ioannes Chrysostomus, qui & ipse tales nuptias affirmat esse peius quiddã adulterio. Quomodo autem peius quiddam intelligi debeat, docet Hieronymus, dicens: Virgines, quæ post consecrationẽ nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incœstæ. Porrò ab Augustino sumus edocti, quòd sicut fornicatione peius adulteriũ, sic adulterio peior est incœstus. Ambrosius, Basilius, Theophylactus, vocant hoc genus nuptias adulterium: Hieronymo, Augustino, Chrysostomo, visum est, non satis pro eo ac ipsius turpitudo meretur, facinus istud appellari, si vocassent id adulteriũ: itaq; peius quiddam adulterio, hoc est, incœstum sacrilegiũ, eas nuptias appellandas putauerunt, quibus contaminauit se primus auctor sectæ vestræ, & complures alij, qui eum posteà sunt sequuti. Sed Augustinus, ais, nihilominùs has esse nuptias cõtendit, nec à maritis separari vxores, quasi adulteras permittit. Est ita, sed eas Cyprianus, Ambrosius, Basilius, Theophylactus, quin & ipse Chrysostomus alio quodam loco vocat adulteria. Sed audi quid de nuptiis eiusmodi senserit Syritius, qui fuit æqualis Augustini: Monachorũ, inquit, quosdam atq; monacharũ abiecto proposito sanctitatis, in tantam potestatis demersos esse lasciuiam, vt prius diluculo, velut sub monasteriorum prætextu illicita se ac sacrilega contagione miscuerint: posteà verò in abruptum conscientiæ desperatione perducti, de illicitis complexibus liberè filios procrearint, quod & publicæ leges, & Ecclesiastica iura condemnant. Has ergo impudicas, detestabilesq; personas, à monasteriorũ cœtu, Ecclesiarumq; conuentibus eliminãdas esse mandamus: quatenùs retrusæ in suis ergastulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatio posśint pœnitudinis igne decoqui, vt eis vel ad mortem saltem, solius misericordiæ intuitu, per cõmunionis gratiam indulgentia subuenire posśit. Adferunt autem ex Gregorio Burchardus, & post eum Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus verba hæc: Viduæ à proposito viduitatis recedentes, super quibus nos consuluisti, credo te nosse à sancto Paulo, nisi conuertantur, olim esse damnatas: quas & nos Apostolica auctoritate damnandas, & à cõmunione fidelium, atq; à liminibus Ecclesiæ arcendas esse censemus, vsq; quò obediant Episcopis suis, & ad bonũ quod cœperant, inuitè aut voluntariè reuertantur. Quid igitur dicemus? Num ij quos protulimus, dissentiunt ab Augustino? Num inter sanctos Doctores pugna est? Nulla prorsus, modò rectè rem accipias. Dissoluunt enim nodum hunc Petrus Lombardus & Gratianus, qui duplex votũ esse docent, quòd aliud sit priuatum, aliud solenne: Priuatũ est in abscondito factũ. Solenne verò, in conspectu Ecclesiæ factũ. Priuatum votũ si violetur, peccatum est mortale: solenne verò violare, peccatũ & scandalum est. Qui priuatũ faciunt votũ continentiæ, matrimoniũ contrahere non debent, quia cõtrahendo mortaliter peccant, si tamen cõtraxerint, non separentur, quia probari non potest, quod occultè factũ est. Qui verò solenniter vouẽt, nullatenùs cõiugium inire queant, & si iniuerint, separantur. Videntur autem ij Doctores Innocentium sequuti, cum quo propemodum idem sentire videtur Epiphanius. Is enim adferens locũ illum Pauli, de viduis, ita loquitur: Quæ promiserunt, & reprobauerunt, iudicium habent: quæ verò non promiserunt, sed coniunctæ sunt propter debilitatem, iudicium non habent: Si nanq; iudicium siue condemnationem habituræ essent, quomodo dixisset, Nubant, domum gubernent? Quid autem aliud ab Innocentio quoque dictum est? Quod enim dixit Epiphanius, quę promiserunt, dixit Innocẽtius, quę Christo spiritualiter nubunt, & à Sacerdote velantur, si posteà nupserint publicè, non eas admittendas esse ad publicam pœnitentiam, nisi is cui se iunxerint, de hac vita decesserit. Quod verò dixit Epiphanius, quæ non promiserũt, sed coniunctæ sunt propter debilitatem, hoc dixit Innocentius, quæ nec dum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerint permanere: ab iis si nupserint, agi vult aliquando tempore pœnitentiam. Idem vult & Epiphanius, cùm dicit in eo loco, quem tu citas, eam à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci debere. Quàm pulchrè conuenit Epiphanio Græco cum Innocentio Latino? vt facilè cuiuis constare posśit, Orientis & Occidentis eandem ea de re sententiam fuisse.

Aug. cap. 10. Ibid. cap. 11. Post votũ cœlibatus cõtrahere peius est adulterio.

Chrysost. epi. 6. ad Theoditum lapsum. Hier. li. 1 aduersus Iouinianum. Augu. de bono coniugii cap. 8. Ambros. ad virginẽ lapsam ca. 5. Basil. de virgin. The in cap. 7. 1. ad Corinth. Amb. vbi suprà. Basil. vbi suprà. Theo. vbi suprà. Syr. epi. 1. cap. 6.

Bur. lib. 8. ca 45. Lom. li. 4. senten. distin. 18. Gratia. 23. quæst. 1. viduas. Lomb. ibi. 27. distin. presbyt.

Votũ aliud priuatũ, aliud solenne continentiæ.

Epiph. hæres. 48. contra Brent. defenditur.

Simul

Simul autem explicat Epiphanius ipse, quo sensu dixerit ea, quæ producta sunt per te: quin & quę videtur inter sanctos Doctores esse pugnantia, tollitur. Nā & Epiphanius in eo loco, quem tu profers, & Concilium Ancyranum, & Cyprianus, & Augustinus, etiamsi de professis loquantur, non de iis tamen quæ publicè professæ sunt & velatæ, sed de iis tantùm, quæ necdum sacro velamine tectæ in proposito virginali, vel viduali semper se simulauerunt permansuras, loqui videntur. Contrà, qui sunt à nobis producti, de iis dicunt, quæ publicę professæ, & habitum religionis indutæ, solenni se voto obstrinxerunt. Talibus, tantùm abest vt nuptias permittant, vt ne ad agendam quidem pœnitentiam permittendas censeat, nisi is, cui se iunxerint, ex hac vita decesserit, hoc est, sicut Petrus Lombardus & Gratianus interpretantur nisi ab incœsta copula discesserint. Tunc enim ille, qui se coniunxerat Monachæ, defunctus erit, cùm ab illius illicitis amplexibus ea penitùs recesserit. Sicut mundus ei dicitur mortuus, quem suis illecebris non adstringit: & ille perhibetur mortuus esse mundo, qui nihil in mundo concupiscit. Hæc igitur distinctio, quam non modò Petrus Lombardus & Gratianus, verùm & vetustiores iis Innocentius & Epiphanius adferunt de voto priuato & solenni, si diligenter expendatur, efficit, vt quæ tu profers testimonia, cum iis, quæ sunt à nobis producta, nihil prorsus pugnare videantur. Nec est, quòd eam contemnendam existimes. Nam pręterquàm quòd maiore deliberatione fit solenne votum quàm priuatum, nullus vt esse locus tergiuersationi queat, grauiore cum offendiculo violatur. Plures enim offenduntur, si quod publicè solenniterq́; quàm si quod priuatim promissum est, non pręstetur. Quid autem est quod sibi charitas magis cauendum esse putet, quàm offendiculū? Hinc est, quod Paulus ait? Si esca scandalizauerit fratrem meum, non mãducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Vides, vt nos exemplo Pauli ad charitatis regulam omnia moderemur, cui soli apud nos aptantur omnia, quam haud aliter quàm Deum ipsum violare nefas ducimus. Num similiter & vos estis animati? Quin vobis in contrariū potiùs recidunt omnia: qui si minùs lingua, factis tamen dicitis: Quoniam esca scandalizat fratrem meum, mãducabo carnes in æternum, vt fratrem meum scandalizem. Sic omnia facitis, vt omnibus offendiculo sitis, ac ne micam quidem charitatis vobis inesse, planum orbi faciatis vniuerso. Quæ causa est, quòd hanc quoq; distinctionem inter priuatum & solenne votum risu prosequimini. Nos vero cùm ex hac Patrum sententia, tum ex aliis rationibus quas commemorauimus, perspicuum nos fecisse iam putamus, quòd hæc traditio sit Apostolica. Deiq; verbo nitatur, Vouete & reddite: quodq́; peccatum sit vtrumque siue quis pòst priuato, siue pòst solenni & publico voto decretam virginitatē nuptias contraxerit. Sed priùs tamen illud pœnitenti remitti posse, contractasque nuptias dirimi nō licere: cæterùm quæ solenni voto virginitatem siue continentiam decreuerunt, si nuptias contraxerint, eas ne ad pœnitentiā quidem admitti, nisi discesserint ab incœsta copula: & eorum nuptias non tantùm adulteria, verumetiam incœsta esse sacrilegia.

Distinc. 37. li. 4. senten. 27. quæst. 1. Si quis.

Grauiùs peccatur cōtra votum solenne quàm priuatum.

1. Cor. 8.

Catholici charitate omnia moderātur, eam non seruant Sectarii.

Excutit iam aliam traditionem Brentius: Epiphanius, inquit, recitat etiam aliam traditionem, tanquàm ab Apostolis datam, quòd quarta & prosabbatho ieiunandū sit, & quòd sex diebus Paschæ nihil accipiendum sit præter salem, panem & aquam. Quæso autem te, quis verè peritus Apostolicæ doctrinæ posset hanc traditionem pro Apostolica agnoscere? Fieri quidem potuit, quod Apostoli ipsi aliquoties iis diebus ieiunauerint, & in diebus Paschæ nihil præter salem, panem & aquam acceperint: sed quòd hoc suum exemplum tanquam firmum Decretum Ecclesiæ tradiderint & mandauerint, hoc demum certis rationibus demonstrari non potest. Apostolorū enim doctrina est, quòd nō vno tantùm & altero die, sed perpetuò ducenda sit sobria vita: Non in comessationibus, inquit Paulus, & ebrietatibus. Eorum etiam doctrina est: Mūdis omnia munda. Quomodo igitur præscripsissent Ecclesiæ certos dies ieiuniorum, & certum genus cibi? Quartę & prosabbathi ieiunium tam strictum, vt ab Epiphanio describitur, verisimile est Apostolos exēplo magis tradidisse, quàm quòd legem aliquam ita ieiunandi necessariò seruandam ab omnibus sancire voluerint, cùm ad eam ferendam nō omnium vires ex æquo sufficerent. Et certè ea fuit Christianorum pietas Apostolorum temporibus, vt eiusmodi legibus opus non habuerint: plus vltrò præstabat charitas, quam vlla potuisset lex imperare. Quicquid Apostolos eorū Discipuli facientes videbāt, id eis legis loco fuit: quòd ad eorum exemplum se libenter omnes componebant. Itaq; tanta fuit tum Christianorum abstinentia, sicut à Philone memoriæ proditum legimus, nullus vt esset prandiorum vsus: neque priusquàm Sol occidisset, cibum quisquam caperet. Tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant. Quamobrem hortati sunt magis non verbo modò, verùmetiam & exemplo ad ieiunium hoc, de quo scribit Epiphanius, eos qui Christum sequebantur, quàm quòd strictiorem aliquam legem illis imposuerint. Cæterùm credibile non est, quanto studio pij omnes hanc illorū traditionem amplexi fuerint, vt à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra fuerit ab omnibus ferè gentibus ad Christianam fidem conuersis, ieiunium hoc diligenter obseruatū. Scis autem illud, quòd diuturni mores consensu vtentium approbati legem imitantur: aut si magis nostrorū nos vti sententiis, nec illud ignoras, quòd in iis rebus, de quibus nihil certi statuit

Epiph. hæres. 75. Et in cōpendiaria doctrina de fide. De traditione ieiuniorū disputat Brentius ex Epiphanio.

Rom. 13.

Tit. 1.

Responsio de primitiuæ Ecclesiæ abstinentia.

Philo. in lib. de vita contemplatiua.

De iustitia & iure, parag. in scripto.

Aug. epistol. 86.

tuit diuina scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coërcendi sunt. Adeò non minùs graue flagitium visum est, Ecclesiasticam consuetudinem contemnere, quàm diuinam legem præuaricari. Quod autem scribis, Apostolos docuisse, perpetuò ducendam esse sobriam vitam: quis est qui neget? nec aliud nunc quoque docet Ecclesia. Verùm non omnes capiunt verbum hoc. Quare nostrę datum est hoc infirmitati, vt quoniam perpetuò non poteramus, certis tamē diebus abstineremus, quibus Christus simul passi pro nobis & mortui memoriam recoleremus. Neque verò propterea certo ciborum genere abstinemus, quòd omnia munda mundis esse negemus: ipsi vos non ignoratis Brenti, quòd nullos cibos esse immūdos credimus, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione: nisi quòd vos omnem occasionem detrahendi nobis quæritis. Abstineo, inquit Bernardus, à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. Vides, quæ Monacho fuerit à carnibus abstinendi causa: eadem est & nobis, eadem fuit Apostolorum seculo, & aliquot post magnæ parti fidelium, quos non vno aut altero die, sed toto vitę suæ tempore ieiunasse testantur illa Biblidis apud Eusebium verba, quæ cùm interrogata fuisset, cùm infantes ederent Christiani, cuius tum falso criminis insimulabantur, Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur? Adeò tum non à quadrupedum magis aut volatilium, quàm & à piscium carnibus bona pars fidelium abstinebat, pane tantùm & leguminibus contenta. Cæterùm qui perpetuò nō possent, quarta saltem & prosabbatho, sicut erant ab Apostolis docti, ieiunabant. Nā quòd hæc fuerit Apostolorum traditio, videtur etiam scribens ad Philippenses Ignatius indicare, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus & eum sequutus Origenes.

De loco. Omnia munda mundis.

Bernard ho. 66. in Cantica.

Euseb. lib. 5. hist. eccl. cap. 3.

Ign. epi. 4. Orig. ho. 10. in Leuiti.

Quale autem est hoc Brenti, quod subdis? quod Epiphanius de ieiunio quartæ & prosabbathi affirmat, hoc Augustinus apertè negat. Ego, inquiens, in Euangelicis & Apostolicis literis, totoque instrumento, quod appellant Testamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunium: quibus autem diebus nos oporteat ieiunare, & quibus non, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum. Quæso te Brenti, num his verbis negat Augustinus, Apostolicam hanc esse traditionem? Num quia dicit, quòd eam non inuenerit in Euangelicis & Apostolicis literis, viua voce traditam esse negat? Vbi fuit mens tua, cùm hæc scriberes? Nos verò nihil de temporibus ieiunij scriptum esse confitemur, & propterea traditionem esse dicimus, non scripturam. Vis autem, vt ex Augustino doceamus, quod hæc traditio sit Apostolica? Scribit is contra Donatistas: Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutū, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur. Et alio loco: Illa quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri. Quin is etiam alio loco causam adfert, quamobrem quarta & prosabbatho ieiunent, hanc nimirùm: Quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbathi, quàm vulgò quartam feriam vocāt, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Pascha Dominus cum Apostolis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbathi, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbathi, qui dies passionis eius manifestus est, pertinebat. Quam eandem de quarta feria rationem adfert Theophylactus quoque. Pergit Brentius: Fieri quidem potuit, quòd ex consuetudines paulatim apud Apostolicos successores pro externa & libera disciplina inoleuerint: sed non est sentiendum, quod Apostoli ipsi has tanquam leges Ecclesiæ necessariò seruandas imposuerint. Non difficulter tibi concedimus, quòd ita necessario seruandas leges has Apostoli non imposuerint, vt si quis ex legitima causa cibi sumpsisset aliquid cōstitutis ieiunij temporibus, is æternæ mortis reus esset: cæterùm si quod vos facitis, cōtemptu legum faceret aliquis, vt à carnibus non abstineret, peccatum hoc rectè Satanismū dici persuasum habemus. Omnis pulchritudo filiæ Regis, dicit Psaltes, abintùs, Non esca est, quæ vel commendet, vel condemnet: non peccatur edendo, non peccatur abstinendo, intùs in animo peccatum est. Potest quis abstinere cum peccato, potest edere sine peccato. Non quod intrat in os, sed quod exit de corde, coinquinat hominem: quod intùs est, hoc vel punit, vel coronat Deus, voluntatem scilicet hominis, quia quis manducat, vel abstinet. Verùm hac de re scripsimus in Cōfessione nostra Christiana copiosè, ad quam lectorem remittimus.

Aug. epist. 86. à Brentio citatur. Respōs. falli Brētiū in Aug. sententia iudicanda.

Aug. li. 2. cap. 7 lib. 4. ca. 24. li. 5. ca. 23. de Baptismo paruulor.

Idē in ep. 118. ca. 1 Idem epistol. 86. Cur die mercurii & veneris ieiunetur.

Theop. in cap. 14. Marci.

Psal. 44.

Matt. 15.

Absoluit iam censuram suam Brentius in sanctos Episcopos, Basilium & Epiphaniū Græcos: nunc se confert ad Latinos, vt in eos quoque censuram suam exerceat. Ac primo loco Cyprianum aggreditur, virum nō doctrina magis insignem, quàm laude martyrij celebrem: quem haud aliter adoritur, atque Ioab adortum aliquando legimus Amazan, ad quem dixit: Salue mi frater, & tenuit manu dextra mentum Amazæ, quasi osculaturus eum, & percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram. Expedamus, inquit Brentius, & eam traditionem, quam Cyprianus de mixtura vini cum aqua in calice Dominico scribit: hanc tanti faciunt Asotici, vt eam etiam inter suos Canones retulerint. Meritò quidem Catholici tradi-

2. Reg 20.

Brētius Cyprianum insectatur. De consec. distin. 2. Sicut.

De traditiōe mixtionis vini & aquæ in calice.

tionem hanc maximi faciunt, non solùm quia tanti martyris testimonio, qui non multũ fuit à temporibus Apostolorũ remotus, eam à Christo profectam esse didicerunt, verumetiam quòd Ecclesiæ totius moribus receptam esse vident. Scribit autem, inquit Cyprianus, aquam esse in Dominico calice miscendã ex ipsius Christi præcepto & traditione. Reueremur quidem huius sanctissimi martyris auctoritatẽ, & amamus eum ex animo. Agnoscis Brentium dicentem: Salue mi frater, & osculũ dantem, aspice nunc eundẽ sancti illius viri latus transfigentem. Sed hoc non est ferẽdum, inquit, quòd Asotici abutantur auctoritate eius, ad stabiliendas suas partim ineptias, partim superstitiosas & impias traditiones. Potuítne vulnus illi magis infligere capitale? Quid autem ineptum, quid superstitiosum, quid impium ex huius viri sanctissimi scriptis haurire licet? Cui non satis fuit semel impiorũ gladiis occubuisse, nisi blasphemæ tuæ linguæ mucrone Brẽti, feriretur iterum? Verùm ad felicitatis illius cumulum accedit & hoc, quòd abs te Christi crucis & veritatis hoste maiore, quàm fuerũt illi quorum opera supplicio capitis affectus erat, nũc incessitur. Nam abs te accusari, laudari est. Dissimulari non potest, inquit, quòd hic martyr fuerit aliquoties in asserendis suis opinionibus paulò acrior & vehementior, id quod testificatur exemplum de Baptismo hereticorum: sed quia diuersum sentientes nec ignibus, nec Satanæ tradidit, ignoscendum illi erit, quantum salua pietate fieri potest. De Asoticis autem longè aliter sentiendum est: ij enim sua dogmata ita asserũt & tuẽtur, vt qui diuersum docuerit, anathemate deuoueatur, hoc est, igni & aqua interdicatur, & Satanæ tradatur. Itaque quod in Cypr. est tollerabile, hoc in Asoticis est abominabile. In hac vna sua opinione asserenda, fatemur Brenti, quòd hic S. Martyr acrior paulò fuerit, nec ex omnibus, quæ scripserit, præter vnum hoc, quicquã est reiectũ: cætera omnia totius Ecclesiæ iudicio sunt approbata, sicut & hoc inter alia, quod nunc reprehendendũ esse putas. Cæterùm quid sibi vult, quod scribis, quod Asotici sua dogmata & suas traditiones, ita asserunt, &c. Nullus ex Catholicis, quos tu lepidus admodũ scurra vocas Asoticos, habet sua dogmata, vel suas traditiones: Ecclesiæ dogmata sunt, quæ tuemur: à qua si qui diuersum docẽt, si propterea fuerint anathema pronũciati, vel Satanę traditi, quid fit aliud, quàm quod præcepit Christus, dicens: Si non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm Ethnicus. Quod Paulus quoque monuit, cùm scriberet ad Galatas: Si quis euangelizauerit aliud præter id, quod accepistis, anathema sit. Quod etiam ipse fecit Paulus, qui Satanæ se tradidisse scribit Hymenæum & Alexandrum, vt discant non blasphemare. Quid autem? An non idem vos quoque facitis Brenti, si quis ab opinione vestra dissentiat. Num opus est hîc recensere, quibus aqua & igne fuerit VVittebergæ interdictum, quòd ab idolo vestro dissentirent. Iam verò nónne queruntur Sacramẽtarij de grauiore iugo suis ceruicibus per vos imposito, quàm fuerit Põtificiũ, deque maiore propemodùm persequutione: Scilicet si quis diuersum à vobis doceat, in eum arbitratu vestro vobis animaduertere fas est? Si quis verò pugnantia cum Ecclesiæ dogmatibus adferat, durius aliquid in eum statuere fas nõ est? Sed nõ est ita sæuitũ Cypriani temporibus in hæreticos. Demus hoc tibi, sed statum illorũ temporum cõsidera. Durissimo tũ seruitutis iugo Christiani premebantur, quando suberant Ethnicis Principibus, nullũ supplicij genus in horas non expectabant, cùm toto die mortificarentur, æstimati sicut oues occisionis. Hoc rerum statu, putas tu aliud aliquid eos in hæreticos statuere potuisse, quàm vt eos anathemate damnarent, & è cœtu piorũ eiicerent? Cæterùm posteaquàm ad Christianos imperium fuit translatum, quos insanabiles esse videbant, non satis habebant eos anathema pronunciasse, simul illis & bona confiscabantur, & aqua & igni interdicebatur. At Cyprianus, ais, ne anathema quidem quenquam pronunciauit. Quo iure autem id faceret, cùm orbis magnam partem à se dissentire videret? In quo Concilio statutum fuit esse rebaptizãdos hæreticos nõ Oecumenicum id erat, sed prouinciale: quamobrem nihil in eo definiri potuit, quod sub anathematis pœna seruare tenerentur omnes. Quòd autem errauerit Cyprianus, cùm hæreticos esse rebaptizandos censeret, libenter tibi concedimus. Cæterùm cùm nõdum illa quæstio satis diligenter pertractata, nec ab Ecclesia vniuersa quicquam de ea fuerit definitũ, ignosci sibi Cyprianus merebatur. Cæterùm, quod in eo tu reprehendis, in eo sibi ignosci per te non postulat, cùm quod ipse sentit, idem Ecclesia sentiat vniuersa.

Cypr. li. 1. epist. 3. *Responsio pro Cypriano contra Brentium.*

Brẽtius in Cypr. & Catholicos.

Responsio.

Matt. 18. *Gal. 1.*

1. Tim. 1.

Cur ætate Cypr. non puniti hæretici.

Pergit Brentius: Sed audiamus, quam traditionis suæ rationem afferat Cyprianus: Si vinum, inquit, quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Habes verba Cypriani. Et si autem sentimus ipsi, non esse aqua tantùm in cœna Dominica vtendum, propterea quòd manifestum est Christũ vsum esse in vino: nec existimamus per se perniciosum esse vinum aqua parumper diluere, ac fortassis ipse quoque Christus aut ministri cœnæ diluerunt pro more vinum aqua: sed negamus hanc traditionem vel à Christo ipso datam, vel obseruatu necessariam esse. Quæ est hæc aduersandi sanctis Patribus libido? Rectum esse confitetur, oppugnat nihilominùs. Duo verò potissimùm oppugnat, quod à Christo sic institutum, & quòd obseruatu sit necessarium. At priùs illud asseueranter admodum affirmat Cyprianus, eadem illa vestris auribus occinens, quæ vos nostris soletis: Si quis vobis annunciauerit, præter quàm quod accepistis, anathema sit. Reiicitis mandatum Dei, vt traditionem vestram statuatis. Hic est filius meus dilectissimus, in quo

Cur Bren. Cypr. suggillet.

Responsio.

Gal. 1. *Matt. 15.*

Matt.17. in quo bene sensi, ipsum audite. His ille Scripturis intonans, vrget, vt solum Christum audiamus, cui Pater de cœlo contestatus, vt in eo quod ipse fecit, eũ imitemur, nec ab eius preceptis & monitis recedamus, qui calicem docuit exemplo magisterij sui, vini & aquæ commixtione misceri. Neq; verò solus hoc ita sensit Cyprianus. Qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus Alexander: *Alexãd. epist.1.* Non debet, inquit, vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumq; permixtum, quia vtrumque ex latere eius in passione sua profluxisse legitur. Testãtur autem etiam Patres in tertio Carthaginen. Concilio ante 1200. anno congregati, Dominum tradidisse, vt in Sacramentis corporis & sanguinis Domini, panis & vinum aqua mixtum offeratur. Vides igitur, quòd non solùm Cyprianus, sed & Patres Carthag. Concilij, *Concil. Cartha. cap.24.* & eum qui videtur æqualis Apostolorum fuisse Pontif. Alexandrum, grauissimos eius rei testes habeamus, quòd hæc Christi fuerit traditio. Quam quòd obseruatu necessariã esse negas, perquàm est ridiculum. Scilicet in hoc à Christo & Apostolis eius pleraque tradita sunt, vt ea minimè sit obseruari necesse. *Lib.4. distinc.11.* Sed intereà tamen verum est, quod à Petro Lombardo scribitur: Si quis non intendens hæresim introducere, obliuione vel ignorantia aquam prætermiserit, non videtur esse irritũ Sacramentum, sed ille grauiter est corripiendus. Quòd si quis autem ex contemptu prætermittit, sicut ex vobis nonnulli faciunt in despectũ Ecclesiæ, quin grauissimum crimen designet, dubium non est. Excutit iam censor noster traditionis rationem, quam adfert Cyprianus: *Ratio Brẽtii contra Cyprianum.* Multò minùs, inquit, iudicamus hanc rationẽ quã adfert Cypr. esse probabilem. Quid enim? Num Christus in passione sua colligauit sibi Ecclesiam suam tam fragili vinculo, vt si fortè minister Ecclesiæ vtatur in cœna vino tantùm, statim Christus incipiat esse sine Ecclesia, & non habeat ampliùs Ecclesiã, aut si quis vtatur tantùm aqua, iam protinus Ecclesia priuetur *Rom.8.* suo Christo? At Paulus dicit: Mihi persuasum est, quòd neq; mors, neq; vita poterit me separare à dilectione Dei. *Ioan.10.* Et Christus ipse ait: Nemo poterit oues meas rapere de manu mea. Quid ergo de illis verbis iudicari aliud possit, quàm quòd incogitanti exciderint? *Responsio.* Nihil excidit incogitanti Cypr. Brenti, verũ improbè tu facis & arrogãter, qui sancti verbis alienũ sensum affingis. Certum est, quòd in passione sua Christus Ecclesiam suam fortissimo sibi vinculo alligaris, verùm ad hanc non pertinet, qui traditionem illius contemnit. Nec incipit esse sine Ecclesia Christus, si minister secùs offerat, quàm ille docuit. Habet ille nihilominùs Ecclesiam suã, quæ vocem eius audit: sed eorũ caput esse recusat, à quibus mandata sua negligi videt. Sensum autẽ horum verborum nõ aliundè rectiùs intelliges, quàm ex iis, quæ scripsit *Bed. cap.14. in Marc. Apoc.17.* Beda venerabilis in Marcum: Quia, inquit, & nos in Christo, & in nobis Christum manere oportet, vino Dominici calicis aqua miscetur: Attestante enim Ioanne, aquæ populi sunt. Et neq; aquam solam, neq; solum vinum, sicut nec granum frumẽti solum sine aquæ admixtione & confectione in panem cuiquã licet offerre: ne talis videlicet oblatio, quasi caput à mẽbris secernendũ esse significet: & vel Christũ sine nostrę redẽptionis amore pati potuisse, vel nos sine illius passione saluari, ac Patri offerri posse cõfingat. Ex his Bedæ verbis, hãc Cypr. sententiam fuisse coniicimus, quod quando vel vinum tantùm offertur, vel aqua sola, Christus caput à corpore suo Ecclesia, vel Christi corpus Ecclesia à capite suo separari significatur: quod prorsus alienum est ab institutione Christi. Hanc igitur significationem Christi capitis cum corpore suo Ecclesia coniunctionis non exprimi, quãdo vel vinũ tantùm, vel aqua tantùm offertur, dicit Cypr. Vinum enim significat passionem Christi, cui nomen calicis tribui legimus non semel in Euangelio: aqua populũ Christi sanguine redemptũ. Quando igitur in calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quẽ credidit, copulatur & iungitur: quæ significatio prętermittitur omissa mixtione. Hoc quin senserit Cyprianus, dubitandum non est. Intereà tamen & illud verũ est, quòd si quis data opera ex mero contemptu traditionis diuinæ vinũ tãtùm offert, & oblationi tali plebs cõsentit, quòd *Heb.5.* eius generis oblatio nullum fructũ adfert, vel ipsi offerenti, vel plebi consentienti. Est enim Christus pro nobis passus & mortuus, causa salutis factus omnibus: sed obediẽtibus sibi. Cũ autem id ex mero fiat contẽptu traditionis, cuius ipsum Christũ auctorẽ fuisse credimus, nullus ex ea fructus est sperandus: Nam separare se tales à Christo videntur: quare quẽ ille pro nobis fudit in ara crucis sanguinẽ cuius rei fit in altari repræsentatio, fructũ aliquem ex eo capere nõ possunt, cùm sint omniũ Christi meritorum expertes. Cæterũ si per obliuionẽ aqua Sacerdos vinũ non miscuerit, ipse quidem grauiter peccat, ad plebem verò, pro qua fit oblatio, nihil ex eo detrimẽti redundat. Neq; verò propterea Christus erit absque Ecclesia, si vel VVittembergenses, vel VVirtembergenses ab eo deficiant, quin si, quod absit, tota Europa *3. Reg.19.* deficeret, relinquet sibi nihilominùs septem millia, quæ non curuauerunt genua ante Baal: *Matt.21.* & malis malè perditis, sicut factũ videmus de omnibus illis, qui ab Ecclesia defecerunt, vineã suam locabit aliis agricolis, qui reddent illi fructum temporibus suis: quod nunc propemodum fieri videmus in istis, quæ repertæ dicuntur, nouis insulis. Sed vos, qui præcidistis vos ab Ecclesia Dei absque Christo esse, certum est & indubitatum.

Quomodo Brentius simul flagellet, ac excuset Cyprianum. Pergit Brẽtius: Sed hæc potiùs dicta esse volumus aduersus Asoticos seueros, suarum traditionum exactores. Quid autem iis verbis an non ludere videtur Brentius? Súntne cuius-

quàm alterius hæc verba, quàm Cypriani? Num quisquam alius eis quàm tu, tam absurdum
sensum affinxit? Videtur Mimus hic noster illum Retiarium repræsentare, dicentem: Non te
peto: piscem peto: cur me fugis galle? Cypriano colaphos impingit, & alios intereà se perere
fingit. Adfert ipse tandem Cypriani verborum interpretationem, verùm sic, vt illum innuat
voluisse magis hoc dicere quàm dixisse, vt nisi nobis interpretationem hanc Brentius attulis-
set, Cypriani verborum sensum assequi nemini licuisset. Libēter, inquit, verba eius sic inter-
pretamur, quòd cùm dicit: Si quis vinum tantùm offerat, sanguis Christi incipit esse sine no-
bis voluerit dicere, solum vinum non significare, Ecclesiam esse cum sanguine Christi con-
iunctam, sicut significaret, si ei aqua admisceretur. Et tamen ne hic quidem sensus tanti mo-
menti est, vt cogat vinum, necessariò miscendum aquæ. Quàm necessariò miscēdum sit aqua
vinum, ex Petro Lombardo iam docuimus. Sed audi quid ea de re Theophylactus quoque *Theop. in ca. 19. 18. annis.*
sentiat: Confundātur, inquit, Armenij, qui nō admiscent in mysteriis aquam vino: non enim
credunt, vt videtur, quòd aqua ex latere egressa sit, quod admirabiliùs, sed sanguis tantùm.
Tametsi enim, inquit Brentius, coniunctio sanguinis Christi & Ecclesiæ eius, non significa-
retur per vinum mixtum aqua, tamen Christus ipsa cœnæ suæ institutione & commendatio
ne significauit se coniungere nos ipsi, & nos ipsi coniungi, quòd faciat nos sanguinis & cor-
poris suis participes. Significauit Brenti, quodq; fecit ipse, nobis quoque faciendum præce-
pit, vt ipsius exemplo vinum aqua miscendo, significationem hanc exprimeremus. Sed quid
est hoc Brenti, quòd cùm in hac epistola benè longa toties Cyprianus oblationis & sacrificij *Brentius subdolè tacet de sacrificio.*
faciat mentionem, cœnæ verò nunquam tu, tractans illius verba, cœnæ subinde meministi,
sacrificij nunquam? Sudes est in oculis vestris oblationis siue sacrificij nomen, quo tamē vix
quisquam est veterum scriptorum, qui non vtatur frequentissimè. Sed vnde liceret agnosce-
re semen adulteræ, si Patrum voces non respueritis? Hoc illud est Brenti sacrificium, quo co-
pulæ illius ineffabilis admonemur, qua se nobis & sibi nos coniungere Christus dignatus est,
vt sicut ipse caput corporis Ecclesiæ, sic Ecclesia corpus esset capitis Christi, tā ipsa per ipsum
(vt inquit Augustinus) quàm ipse per ipsam suetus offerri, vnum cum illo manens cui offer- *Lib. 10. de ciuit. Dei. cap. 20.*
tur, vnum ipse facies pro quibus offertur, vnus ipse qui offert, & quod offertur: ipse & Sa- *Lib. 4. de Trinitat. cap. 14.*
cerdos & sacrificium. Hanc admirabilem vnionem, peculiariter nobis exprimit vinum aqua
mixtum: ad quam vos non pertinetis Brenti, qui non modò mixtionem hanc ridetis, verū
etiam in tremendum sacrificium hoc impiè non raro blasphematis, & vt Satanæ vobis gra-
tiam demereamini, qui nihil magis horret quàm sacrificium hoc (passio est enim Domini sa-
crificium quod offerimus, inquit Cyprianus) omnem lapidem mouetis, vt illius memoriam *Lib. 2. epist. 3.*
abolere queatis. Vide autem viperam hāc quomodo locum istum concludat? Et alioqui, in-
quit, apud Esaiam malè audit mixtura vini cū aqua: exprobrat enim Propheta Ecclesiæ suæ *Esa. 1.*
imposturas & rerum corruptionem: Argentum, inquiens, tuum versum est in scoriam, & vi-
num tuum mixtum est aqua. Nō potest quin aculeum infigat, & suum virus effundat. Mul-
ta Scripturæ loca produxit Cyprianus, quibus hanc vini cum aqua mixtionem asserere co-
natus est, quam hic vno hoc prolato nihil ad rem qua de agitur, pertinēte, nititur infirmare:
& sicut est in prouerbio infixo aculeo fugit. Ac de ista quidem traditione hactenus.

Vltimo loco sibi sumpsit arrodendum celeberrimum Ecclesię doctorem Augustinum. Sed *Quàm iniquè tractet Brent. Augustin. de feriis Ecclesiæ.*
quid est in quo tibi non satis faciat Brenti? Enumerat, inquit, & alicubi Augustinus aliquot
festos dies, & affirmat eos ab Apostolis traditos. Quo nomine rectius hos homines appella- *Aug. epist. 118.*
ueris, quàm progeniem viperarū? de quibus traditur, quòd nisi dilacerato & dirupto mater-
no vtero, in quo conceptæ sunt, nasci non possint. Sic isti non se putāt in lucem prodire, no-
menque suum celebre posse reddere, nisi lacerent & proscindant eos quibus debent, si quem
habent in sacris literis progressum: verè degeneres filij, & quantum in ipsis est, parricidę. Sed
adscribamus Augustini verba, quò magis liquere possit, num sit aliquid in iis reprehensione
dignum: Illa, inquit, quæ non scripta, sed tradita custodimus quę quidem toto terrarum orbe
obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenaris Conciliis, quorum est in Ec-
clesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri. Sicut quòd Domini passio
& resurrectio, & ascensio in cœlū, & aduentus de cœlo Spiritussancti anniuersaria solennita-
te celebrantur. Quid est in his verbis, quod non stellulis potius illustrandum, quàm obelisco
notandum sit? Sed hoc non ostenditur, inquit, firmis argumentis. Quid? an potest vllum esse
firmius argumentum, quàm sit vsus totius Ecclesiæ? Sed teneamus, inquit, quod ipse scribit,
non hoc ideo verum putandum, quòd ipse ita senserit, sed tum demùm accipiendum, cùm
id vel per Canonicos auctores, vel probabili ratione verum esse docuerit. An autem probabi
lis ratio non est, quæ totius Ecclesiæ moribus est recepta, cùm ab Apostolorum temporibus
vsq; ad hæc nostra semper ij dies fuerint singulari quadam solemnitate celebrati. Deinde ma-
nifestum est, inquit, quod Paulus scribit? Nemo vos iudicet in parte diei festi: non est autem *Col. 2.*
verisimile, quòd alij Apostoli aliud aut diuersum docuerint. De Iudæorum festis diebus lo-
quitur Paulus: Christiani verò quò minùs certos dies festos agerent, quibus memoriā Chri-
sti beneficiorum recolerent, nusquàm Paulus vetuit. Postremò testificantur, inquit, alij scri-
ptores, quòd non fuerit institutum Apostolorum, leges de diebus festis condere, sed veram
pietatem

pietatem docere. Quàm delectatur hæreticus hæretici sententia? Quoties autem hoc iam admonuimus, huiusmodi dies festos ad excitandam in animis hominum pietatem plurimum facere? Concludit tandem: Quare aut hæc traditio non est Apostolica: aut si est, non est data in perpetuam legē & singularem cultū Dei, sed tantùm ad externam eamque liberam disciplinam, quæ tantisper obseruari posit, dum exercitio pietatis vtilis esset: mutari autem possit, cùm inciperet pietati magis obesse quàm prodesse. Nos verò traditionem hanc Apostolicam esse teneamus, quam ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatam fuisse docet Ignatius: simul & illud persuasum habeamus, quòd data sit in perpetuam legem, & singularem cultum Dei: nam hac ratione beneficiorum illius innumerabilium memoria nobis repræsentatur, & ad gratias pro illis agendas mentes hominum excitantur. Quare quoniam nihil esse potest exercitio pietatis vtilius, perpetuò nobis hæc traditio veniet obseruāda. Et quia nullum vnquam tempus euenire poterit, quo pietati officere queat beneficiorum Dei recordatio, nunquam eam nobis mutare licebit.

Igna. ad Philip.

Epilogus Brētii. Audiamus iam Epilogū Brentij: Quæ cùm de traditionibus ita se habeant, inquit, manifestum est, quòd cùm Asotici dicunt, veritatem Euangelij non tantùm in scriptura sacra, verùm etiam in traditionibus sine scripto contineri & sacram scripturam per traditiones interpretandam, adeoque traditiones certissimū fidei fundamētum esse, Satan meditetur primùm quidem abolitionem, aut saltem extremum contemptum sacræ Scripturæ, deinde æternam Ecclesiæ internetionem. Cogitat enim Ecclesiam à certissimis ad incertissima, à cœlestibus ad elementa huius mundi, à diuinis ad humana, deniq; ab oraculis Spiritussancti ad somnia & deliria prophanæ carnis abducere. Ne istud Deus clementissimus sinat, Ecclesiā sanguine filij Dei redemptam, & electam eius sponsam, ac scripturam cœlestibus testimoniis confirmatam, & Ecclesiæ summi thesauri loco diuinitus commendatam in tantum periculum venire, vt illa quidem fundamenta æternæ suæ salutis ex incertissimis hominum dogmatibus petat, hæc autem vanissimis Asotorum somniis subiiciatur. Vide quæ sit hominis impietas? De traditionibus Apostolorum loquitur, & audet eas vanissima Asotorum somnia vocare? Etiam Apostoli iam illi sunt Asoti. Sed nostrum vicissim epilogum Serenissime Rex audire ne graueris.

Responsio.

Epilogus.

Ex iis, quæ de traditionibus hactenus per nos dicta sunt grauissimorum, doctissimorum, sanctissimorumque Patrum testimoniis, quorum iam inde à mille trecētis & amplius annis in Ecclesia Dei sacrosancta semper fuit auctoritas, planum à nobis factum est, quòd veritas Euangelij non tantùm in scriptura sacra, verùm etiam in traditionibus sine scripto continetur: quodque non aliundè magis hæreses natæ sunt, quàm ex eo, quòd secundum suum sensum, non autem secundū eum, qui nobis per longam successionē Episcoporū & Sacerdotū à Patribus nostris, per manus traditus est, scripturas interpretari licere sibi quisq; voluit: vt si quis certissimum fidei fundamentum esse traditiones dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nā & primæ fuerunt in ædificatione domus Dei, quæ est Ecclesia, cum illis ædificata fuerit Ecclesia, priusquàm extaret vlla scriptura. Et sicut labefactato fundamento, quicquid superstruxeris, corruit: sic vbi labefactatæ sunt traditiones, nihil ibi firmum in fide, nihil fixum & stabile videre licet. Has igitur traditiones cum summo studio Satan abolere meditatur, nihil aliud quàm æternam internetionem Ecclesiæ meditetur: cuius cùm salus non aliunde magis pendeat, quàm ex iugi & ea grata beneficiorum Christi recordatione, qua fit vt eius ineffabilem in nos amorē animis nostris subinde recolentes in illius vicissim amorem rapiamur, à quo sic nos amatos esse recordamur, cùm non modò quos amaret, indigni, verùmetiā quos æternis afficeret suppliciis, digni fuissemus. Quæ cùm vnica sit via eò ascendēdi, vnde nostra causa Dei filius descendere dignatus est, vt sicut illum de cœlo charitas detraxit, sic nos vicissim in cœlum charitas attraheret: hanc nobis felicitatem Satan inuidet, quòd nihil ei molestius accidere posit, quàm vt ex quibus ille merito suo deiectus est, illis nos potiri sedibus contingat. Quamobrem hæc agit sedulò, quandoquidem ad accendendum in cordibus nostris amorem redemptoris nostri nihil æquè facit, atque iugis memoria beneficiorum illius, vt ea prorsus extinguat, & obliuione quadam obruat sempiterna. Intelligit autem hoc sibi tantò difficilius esse, quòd ea non modò monumentis literarum consignata, verùmetiam prædicatione, dierum obseruatione, signis, imaginibus, gestu, habitu, varioque ritu & cæremoniis sic auribus inculcata, sic oculis ingesta, sic mentibus hominum impressa videt, vt sine magno negotio, quod meditatur, præstare non posit. Quid igitur? Verissimè scriptum est: Erat autem serpens callidior cunctis animantibus. Nulla est astutia tanta, quæ cum Satanæ posit astutia comparari, qui non aliunde, quàm ex fraude, dolis & fallaciis constat. Nunquàm is aperto Marte congreditur, verùm quibuscum illi res est, eos ex insidiis adoritur. Transfigurat se plerumque in Angelum lucis, nihil minùs præ se ferens, quàm quod animo clausum gerit. Perspicit ille, quòd istis dierum obseruationibus, quibus beneficia Christi natiuitatis, passionis, resurrectionis, in cœlum ascēsionis, Spiritussancti missionis, nobis in memoriā reuocantur: tum & signis ac cæremoniis ab Ecclesia receptis altiùs infigitur nostris pectoribus eorum recordatio quam vel scriptura, vel prædicatione, vt quoad istę,

Gen. 2.

2. Cor. 11.

quæ traditiones non scriptæ vocantur, abolitæ non fuerint, nulla sit spes ea quæ meditatur, perficiendi. Quare fingit se maiestatē diuinorū oraculorū,quę literis mandata sunt,tueri velle, cui per hoc genus traditiones plurimū detrahatur: dē illis itaq; conuellēdis prima illi cura est, quòd per eas beneficiorum Christi memoriā penitus mentibus hominū infigi videt,cùm præsertim in Ecclesia multò maxima sit pars rudium & imperitorum, qui neque scripturas legere sciunt,neque sermonibus audiendis vacare semper possunt.Sic itaque secum cogitat: Si sustuleris ea initio,quæ cùm nunquàm non ingerantur oculis rudium,memoriam Christi beneficiorum eis excidere non patiuntur,non parum profeceris.Nam quod ad scripturas & ad prædicationem attinet,non perinde mouetur iis vulgus,cùm non ęquè intelligat,vel quę dicuntur,vel quæ scribuntur omnia: & sunt multò plures, qui legere nesciunt, neque datur omnibus audiendi facultas.Deinde verò suus erit & iis euertendis locus, nisi quòd non omnia simul tentanda sunt,verùm ille potius imitādus est,qui caudę pilos equinæ paulatim vellebat.Quid autē? An non successit Satanæ suum consiliū? Qui nihil aliud initio se meditari simulabat,quàm vt externos ritus & cæremonias,vt dierum obseruationes, vt externū Sacerdotiū & sacrificiū abrogaret,num in hoc acquieuit? Quin is vlterius progressus, tandem facessere iussit externū quoque verbi ministeriū,quò sic locus esset internę Dei inspirationi. Quantū autem hac in parte profecerit,obscurū nō est,cum auctoritate verbi Dei,sublata sit apud multos prædicatio verbi Dei. Sed nec intra has metas cōsistit:Posteaquàm sustulit externa signa,sustulit & prędicationē externā,simul etiam ad scripturas ipsas abolēdas studium suum contulit.Nam cùm persuasisset hominibus, omnia hæc externa signa,infirma quædam & egena esse elementa,ad quæ conuerti,quibus seruire Paulus vetuerit, quoniam & literas infirma vocant elementa Grammatici,quibus constant scripturę diuinę,etiam has tanquàm infirma & egena elementa conatur in contemptum adducere,quò sic tandem & iis abolitis, eò perueniat,quò statim initio cogitabat,vt memoriam Christi beneficiorum omnem funditùs deleat.Vides pientissime REX, quorsum eat Satanas? Initiò traditiones tantùm oppugnabat,mox & prædicationem & scripturam abolere conatur. Elemēta sunt traditiones? elementa sunt & literæ,quibus constat scriptura. Quamobrem vbi prohibet Paulus,ne conuertamur ad egena & infirma elementa, quid aliud secundum istos, quàm ne ad scripturas conuertamur,prohibet?quæ magis etiam vsitatè vocantur elementa, quàm quæcunque tandem cæremoniæ. Vides, quemadmodum euertere traditiones, ad scripturam etiam abolendam est fenestram aperire?Inde cœlestes Prophetæ, inde nobis nati sunt Suĕckfeldij. Euangelium igitur abolet,quisquis traditiones abolet,ac quod verissimè scriptum est à Basilio,fidei prædicationem ad nudum nomen cōtrahit. Quare tutissimum fuerit Asotorum istorum vanissima somnia contemnere,qui tantoperè traditiones oppugnant,& Spiritumsanctū audire per Paulum nos monentem: Itaque state, & tenete traditiones, quas didicistis siue per sermonem,siue per epistolam nostram. Nihil est,quòd separemus ab inuicem, quæ coniuncta Deus esse voluit.Non abducit à scriptura, qui cum scriptura teneri vult traditiones, per quas scripturas permultum & lucis & roboris accedit.Nam sicut scripturæ traditionibus, ita scripturis traditiones illustrantur, & esse firmiora consueuerunt, quæ variis modis inculcantur, quàm quæ per solam scripturam ad memoriam hominum reuocantur, cùm præsertim non defuerint viri sapientes,qui magis probarent contemplationem, traditionemque veritatis in animos, quàm in libros, quòd minùs tenaciter hærerent in memoria quæ scripta, quàm quæ tradita essent. Quæ causa etiam fuisse Lycurgo putatur, quod quas considerat leges,eas literis mandari nolebat:quòd si ex animis in animos trāsfusę essent,plus eas firmitatis habituras persuasum haberet,quàm si fuissent in literas redactæ. Quæ non ideo commemorantur à nobis,quasi nos consilium sancti spiritus non laudemus, qui quæ principio per Patriarchas & Prophetas, deinde per ipsum Dei filium Dominum nostrum Iesum Christum, postremò per Apostolos & Euangelistas dicta sunt & facta, monumentis literarum consignari voluerit: sed quòd hoc quoque nomine satis laudare sancti Spiritus consilium non possumus, quòd non contentus hac vna ratione nobis ea patefecisse,traditiones etiam non scriptas adiungendas putauerit, quibus magis etiam atque magis & explicarentur & inculcarentur, simul tenaciùs mentibus nostris infigerentur, quæ sunt nobis ad salutem nostram necessaria.

Quibus artibus Satā memoriam & reuerentiam sacrorum abolere conetur.

Gal.4.

Basil. de Spiritu sancto.cap.27.

1.Thess.2.

Plato in Phædro, & epist.2.

LIBRI QVARTI FINIS.

LIBER QVINTVS DE CATHOLICA ECCLESIA, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VVARMIENSI.

Hæretici quoque sibi nomen Ecclesiæ vendicant.



SIMIÆ cùm sint simiæ, videri tamen homines affectant: sic hæretici cùm sint hæretici, cùm sint suo ipsorum iudicio condemnati, cùm ipsi se præciderint, ipsi se è cœtu piorum, quem vocamus Ecclesiam, eiecerint, dici tamen & videri volunt Ecclesia. Neque verò nouum hoc est & inusitatum. Mille iam & trecenti propè anni intercesserunt, cùm scriptum est à Lactantio, quòd singuli quique cœtus hæreticorum, se potissimum Christianos, & suam esse Catholicam Ecclesiam putant. Quo vetustior etiam Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quòd more simiarum, quæ cùm homines non sint, homines imitantur, cùm ipse in Ecclesia non esset, imò adhuc insuper contra Ecclesiam rebellis extitisset, hoc sibi vendicabat, vt apud se Ecclesiam esse diceret, ac nos hæreticos faceret. Suo quoque seculo narrat Hilarius, quòd Antichristi synagoga se Christi Ecclesiam esse mentiebatur. Et de Donatistis scribit Augustinus, quòd Ecclesiam in Africa tantùm esse, eaque non tota, sed in parte Donati modò contenderent. An autem Bernardi quoque temporibus non fuerunt quidam, qui se vocabant Apostolicos, qui se Ecclesiam esse dicebant? sed contradicebant ei, qui dixit: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Horum temeritatem imitati sunt proximis superioribus seculis pauperes de Lugduno, quorum nunc Picardi sunt soboles, qui & ipsi seorsum Ecclesiam colligũt, & ab ea Catholicos & Orthodoxos excludunt. Nihil itaque noui fecit nostra tempestate Martinus Lutherus, qui cùm se nefario scelere ab vnitate Catholica, tanquàm ab area Dominica separasset, suo cœtui, quem collegerat, Ecclesiæ nomen vendicauit. Sed præclarè de Donato scripsit Augustinus, quòd sicut is Christum diuidere conatus est, sic ipse à suis quotidiana concisione diuiditur. An autem idem Luthero non accidit? Conatus est is diuidere corpus Christi, an vicessim à suis quotidiana concisione non diuiditur? Primus hic orbem Christianum in dicta causa condemnauit, & ab eo se nefaria præcisione separauit. An autem quod ipse licere sibi voluit, idem sibi quoque licere debere non contendebant Carolstadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, & alij, qui sunt sectæ Sacramentariæ? cùm nec doctrina, nec impietate minus profecissent, quàm Lutherus. Fecerunt & ipsi sibi profana conuenticula, quam vocauerunt Ecclesiam: seque non minus ab ipso Luthero, quàm ab orbe toto Christiano diuiserunt. Neque id non optimo iure. Nam si licere sibi voluit Lutherus orbem Christianum inauditum condemnare, & ab eo se per nefarium scelus separare, quid ni licere sibi vellent itidem viri illi docti, vt sicut in aliis multis ab orbe Christiano, sic in præcipuo quodam religionis nostræ capite ab ipso etiam Luthero dissentirent? Qui certè molestè ferre non debuit, quandoquidem ipse persuasum habuit, se plùs in scripturis videre, quàm tot seculis viderit orbis Christianus vniuersus, sic persuasum de se quoque viri illi docti habuerunt, se vidisse aliquid, quod videre Luthero nondum contigisset. Hallucinari potuit, quin hallucinatus est, si Luthero credimus, in multis totus orbis Christianus: cur non æquè potuerit hallucinari, vel vna saltem aliqua in re, Martinus Lutherus? Doctus ille quidem, cautus & prudens apud semetipsum, sed homo tamen. Certè scriptum est: Si alij reuelatum fuerit sedenti, prior Propheta taceat. Nulla fuit Luthero causa, quamobrem sic excandesceret contra sodales suos, cùm præsertim hunc ei honorem haberent, quòd eum sibi viæ demonstratorem fuisse faterentur, sicut in operis huius initio demonstrauimus. Eundem honorem habet illi quoque Balthasar Pacimontanus, quem primum volunt ætate nostra pridem sopitos ignes Anabaptistarum excitasse. Vidit is habere suam factionem Lutherum, habere suam & Zuinglium, non impunè modò, verumetiam cum quadam sui nominis laude. Cogitabat & ipse secum: Quid impedit, quò minùs & nos celebre nomen nostrum ad posteros transmittamus? Cur & ipsi non congregemus cœtum aliquem, sicut Lutherus & Zuinglius fecerunt, seorsum ab orbe Christiano, sic nos quoque seorsum & ab orbe, & ab illis? vt habeamus & ipsi nostram Ecclesiam, & ad istorum impietatem amplius etiam aliquid addamus. Quid autem? Num idem à Suenckfeldio quoque, num idem à Campano & Serueto, & aliis plerisque factum non est? Et est quisquam ex iis, qui suum cœtum non vocari velit Ecclesiam? Verùm dicet aliquis, Hos pro suis Lutherus non agnoscit. At illi ex magna parte Lutherum ducem & antesignanum suum agnoscunt. Sed veniamus ad eos, qui sunt circa controuersiam Lutherani. Flaccus nónne seorsum colligebat Magdeburgi? quandoquidem & Interimistas Lipsenses, & Adiaphoristas VVittembergenses è cœtu suo eiecit. An alibi non idem fecit Osiander, qui suos etiam hortatur, vt ne credant Philippianis contra se, propterea quòd sunt plures: alioqui Papæ, inquit, credetis & Concilio contra Philippianos, cùm sint multò plures, quàm Philippiani.

Lact. lib. 4. cap. 30. diuinarum institutionum. Cypr. ad Iubaianum.

Hilar. ad Constantium. Augu. epist. 50. 166. & alibi. Bernard. ser. 66. in Cantica. Matt. 5. Pauperes de Lugduno, Picardi. Lutherus.

Augu. de agone Christiana, c. 29.

Lutheri soboles quãuis dissentiat Ecclesiæ nomen erroget sibi.

Suenckfeld. Campanus. Seruetus.

Illyricus.

Osiander.

Philippiani.

Ita

Ita seorsum Philippus, seorsum Flaccus, seorsum colligit Osiander.

Sed & Brentium seorsum à Philippo colligere, non obscurè indicat seorsum ab eo conscripta Confessio, & Patribus in Synodo Tridentina oblata, tum quòd in iustificationis articulo non cum Augustana, sed cum Osiandrina confessione sentire videtur. Sic suam Philippus, suam Brentius, suam Flaccus, suam Osiander habet factionem, nec est istorum quisquam, qui suam non cupiat vocari Catholicam Ecclesiam. Sic euenisse videmus, quod scripsit Augustinus, quod à suis quotidiana concisione diuiditur Lutherus, nam in dies plures eorum sectas expectamus. Neque verò mirum id alicui videri debet, quòd hæretici tantoperè contendunt id, quod non sunt, videri. Nam sicut ad impugnandam legem verba legis, quemadmodum ab Ambrosio scriptum est, sic ad euertendam Ecclesiam nomen Ecclesiæ obtendere conantur: adeò quòd de se suisque profert ex Paulo Brentius: Angelus Satanæ transfigurat se in Angelum lucis. Nam si talem se, qualis est, exhiberet, non facilè cuiquam imponere posset. Quamlibet infesti sint hostes Ecclesiæ, non tamen ignorant, quanta sit illius auctoritas. Sciunt eam esse corpus & plenitudinem Christi, columnam & firmamentum veritatis, perpetuum habitaculum Dei viui. Sciunt ab illa se scripturas habere: sciunt illi peculiariter sanæ intelligentiæ lucem esse promissam: sciunt, qui in sinu eius continentur, eis non posse non constare veritatem: denique sciunt, quòd extra illam haud aliter, atque olim extra arcam Noë, salus non est. Hæc itaque cùm eos minimè lateant, cupiunt & ipsi membra corporis huius videri, neque minus quàm Orthodoxi, nomen Ecclesiæ Catholicæ sibi vendicant, quod inter alios Brentius quoq; magnoperè contendit. Sed ipsum ea de re differentem audiamus.

Brentius.

Cur hæretici laborẽt Ecclesiæ nomẽ arrogare sibi.

Amb. in comet. epist ad Tit. ca. 3. 1. Cor. 11.

Ephe. 1. 1. Tim. 3.

Gen 7.

Si quidem, inquit, nomen ipsum tam Ecclesiæ, quàm Catholicæ consideraueris, non est eruditis ignotum, quòd latissimè pateat. Psalmus meminit Ecclesiæ, hoc est, congregationis malignantium, & odit eam. In Actis Apostolorum Scriba vocat cœtum suum Ethnicorum Ecclesiam. Catholicum autem significat vniuersale. Et quia in cœtu humani generis iam inde à condito orbe nihil est magis Catholicum, nihil vniuersalius & generalius, quàm peccare hypocrisi, & idolamaniæ studere, rapere, furari, occidere, inuidere, adulterium committere, imposturis operam dare, & alia scelera designare: idcirco si quis hypocrita aut idololatra, aut raptor, aut homicida, aut adulter, aut impostor se in impietate & scelere suo sectari Ecclesiam Catholicam profitetur, sceleratè quidem faceret, nõ autem falsò loqueretur. Quòd si hac significatione Asotus & sodalitium eius iactauerint se esse membra Ecclesiæ, & si de sorte eorum dolemus, tamen nemo hominum credo, impediet, quò minùs Catholici vocentur.

Brent. ser. de Ecclesia, & Catholicis.

Psal. 25.

Actu. 19.

Videtur hic homo non aliunde quàm ex felle constare, tantum est in illo amarulentiæ. Cæterùm vtrumque tam Ecclesiæ quàm Catholicæ nomen, latissimè patere, dubium non est. Quam enim Ecclesiam Græci vocant, Latinè dicere posis euocatam concionem, ex quibuscunque tandem ea sit euocata, siue ex Ethnicis, siue ex Christianis, siue ex piis, siue ex impiis. Sed & Catholica Græcè dicitur, quæ Latinè vniuersalis, hoc est, sicut Augustinus interpretatur, toto orbe diffusa: Quia diuersorum, inquit, hæreticorum Ecclesiæ ideò Catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque prouincias continentur: hæc verò à Solis ortu vsque ad occasum fidei splendore diffunditur. Dicimus autem, Catholica fides, Catholica Ecclesia, Catholicus homo. Cæterum Catholicus adulter, Catholicus impostor, Catholicus homicida, non dixit quisquam Catholicus. Brentius est qui ita loquitur, quem nos cuperemus quidem, fidem habere Catholicam, vt ad Ecclesiam Catholicam pertineret, & Catholicus dici posset: sed si non vult quicquam habere cum Catholicis commune, præter quorundam in Ecclesia Catholica crimina, qui sumus nos, qui quo minus nouæ doctrinæ assertor nouo loquendi genere à se excogitato sit Catholicus, impedire queamus.

Responsio.

Quid Ecclesia, & cur Catholica dicta.

Aug. ser. 131. & ser. 151. de tẽpore.

Pergit Brentius: Quibus autem temporibus Arrius summa Christianismi calamitas, cœpit virus suum in veram Ecclesiã Domini euomere, obtinuit vsus, & publicæ leges posteà confirmarunt, vt Catholici dicerentur, qui vniuersam doctrinam Prophetarum & Apostolorum de vera & æterna diuinitate Christi filij Dei sequebantur: hæretici verò, qui Arrianam impietatem, aut aliam doctrinam pugnantem cum Prophetica & Apostolica profitebãtur. Itaque si hoc vsu de Catholica Ecclesia loquendũ est, nihil minus quàm Catholici cognomen in Asotum & sodalitium eius competit. Imò verò in te tuumque sodalitium Asoticum, nihil minus quàm Catholicæ nomen competit. Sed causam expedamus, quamobrem in nos Catholici cognomen competere negat. Etsi enim, inquit, videntur, sibi egregiè de æterna diuinitate Christi sentire, tamen quia transferunt officium, quod solus habet Christus verus Deus & homo, in humana opera, idcircò aut habent Ethnicas de diuinitate Christi cogitationes aut aliud verbis profitentur, aliud in latebris cordis sentiunt: & sequuntur multas impietates, quæ manifestè cum vera doctrina Prophetarũ & Apostolorum pugnant. Hoc verò falsum est Brenti, quòd nos transferamus officiũ quod solus habet Christus in humana opera. Quicquid est propitiationis, Christo tribuimus, qui factus est propitiatio pro peccatis

Brent. de nomine Catholico.

Responsio.

Ratio Brentii.

Responsio.

1. Ioan. 2. Psal. 129. Psal. 137. nostris: illud subinde Psalmi vsurpantes, Apud te propitiatio est: & ab eodem Dauide docti sic Deum alloquentes, Domine misericordia tua in æternum, opera manuum tuarum ne despicias. Quæ verba sic intelligimus, quemadmodum ea celebris Ecclesiæ Doctor Augustinus interpretatus est: *Augustin.* qui cum his verbis Deum deprecans quisque nostrum vtimur. Non dico, Domine ne despicias opera manuum mearum, non me iacto de operibus meis. Exquisiui quidem Dominum manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus: sed tamen non commendo opera manuum mearũ. Timeo, ne cùm inspexeris, inuenias plura peccata quàm merita: Hoc solum rogo, hoc dico, hoc impetrare desidero, opera manuũ tuarum ne despicias. Opus tuum in me vide, non meum. Nam meum si videris, damnas: tuum si videris, coronas, quia & quæcunq; sunt bona opera mea, abs te mihi sunt, & ideo tua magis quàm mea sunt. Num ita dicentes aliquid operibus tribuimus, quod solius est Christi? *Summa doctrinæ Catholicæ de operibus.* Nostra de operibus doctrina Brẽti, hæc est, quòd quatenus nostra sunt, quamlibet esse bona videantur, nihil tamen nobis prosunt ad vitam æternam consequendam: quatenùs autem Dei sunt, quatenùs opera sunt manuum illius, ex ipsius beneficentia singulari, & iustitiæ titulo, & mercede regni cœlestis digna habentur, Dei autem sunt, & quòd ea Deus operatur in nobis, & quòd quicquid est in eis dignitatis, nõ est aliunde, quàm ex eo quòd sunt respersa pretioso Christi sanguine: cui debemus, quòd ea facientes, regni cœlestis præmia consequimur. Nam absque eo si esset, quicquid per omne vitæ nostræ tempus & faceremus & pateremur, ne minimum quidem nobis prodesset ad gaudia regni cœlestis assequenda. Quare sicut ab *Alb. Mag. art. 3. qu. 2. in 29. dist. Petri Lõb. lib. 2.* Alberto Magno scriptum est, iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus Sanctorũ. Tolle iustitiam hanc ex eorum virtutibus, damnari poterunt, seruari non poterunt. Remota enim illa, omnis iustitia nostra, mera erit iniustitia. Nullum enim à hominibus exire potest *Lib. 5. Moralium Cap. 8.* opus, quod si in se censeatur, confusionem iustam non mereatur. Cùm rectè dictũ sit à Gregorio Pontifice, Sanctus vir quia omne virtutis nostræ meritum esse vitium conspicit, si ab interno arbitro districtè iudicetur, rectè subiungit. Si voluerit contendere cum eo, non *Li. 9. Mora. ca. 2.* poterit ei respondere vnum pro mille. Et alio loco: Ipsa nostra perfectio, inquit, culpa non caret, nisi hanc sæuerus iudex in subtili lance examinis misericorditer pensaret. Docemus igitur nos, quod in Scripturis legimus, datam iri mercedem regni cœlestis operibus nostris: verùm non propter eorum, quatenùs à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christum, cuius manuum opera sunt: ipse est enim, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes respicimus: propter Christum, qui dixit: Merces ve- *Matt. 5.* stra copiosa est in cœlis: propter Christum, de quo seculis iam aliquot cantatum fuit apud vos vernacula gentis vestræ lingua, quòd nisi natus puer ille fuisset, omnes eramus perituri. *Apoc. 2. Tit. 2.* Nam nisi factus homo lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, quid aliud essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus *Esa. 64.* menstruatæ? Quæso te Brenti, quid est in hac doctrina nostra, quod arrodere queas? Num ita dicentes transferimus in opera humana, quæ solius Christi sunt? Certè quicquid in illis dignitatis esse dicimus, id omne non in alium, quàm in Christum transferimus. Sic autem docti sumus, non à priscis tantum illis Patribus, verumetiam ab iis quos vos contemnitis, sanctis Monachis & Doctoribus, Thoma, Alberto, Bonauentura, Scoto, Guilhelmo Parisiensi, Guilhelmo Durandi, Gabriële Biël, Gersone, Dionysio Carthusiano, qui floruerunt illis temporibus, quibus vos Euangelij lucem extinctam fuisse vultis: quorum testimonia *Confess. Polon. cap. 73.* produximus in Confessione nostra Christiana, vbi copiosè locum hunc tractauimus. Falso itaque nos insimulas, quòd transferamus officium, quod solus habet Christus, in opera *Qui Christi cruci, meritis & gloriæ propriè detrahant.* humana. Quin vos estis potiùs Brenti, qui Christi gloriæ detrahitis, qui crucem eius, quantum in vobis est, euacuatis, qui sanguinis eius pretium imminutis. Cui namque detrahitis, quando regeneratorum operibus detrahitis? Cui, nisi Christo, qui viuit, qui habitat, qui operatur in illis? Cuius, nisi Christi meritis & dignitati detrahitis, cùm operum, quæ fiunt ab illis, meritis detrahitis? Vnde enim meritum operum nostrorum? vnde dignitas eorum? Non aliunde, nisi ex precio sanguinis Christi, quo respersa sunt. Illius itaque dignitati derogatis, quando nostrorum operum in fide factorum dignitati derogatis. Tolle pretium hoc ex operibus nostris, non erit in illis meritum, nisi fortè gehennæ. Quid enim aliud fuerit precium hoc ex operibus nostris tollere, quàm fidem tollere? qua certo persuasum habemus, id quod etiam hymnum recitantes Ambrosij, quotidie profitemur, perennem illam gloriam, qua spiritus beatorum in cœlo fruuntur, præmium sacræ mortis illius esse, qua se Christus in cruce Deo Patri pro nobis hostiam obtulit in odorem suauitatis, vt nobis illum propitium redderet, mundaretque sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Hoc qui non credit, nullum habere potest æternæ vitæ meritum, nec ei prodesse queunt ad illam consequendam quæcunque tandem opera, quamlibet in speciem bona sanctaque videantur. Cùm nihil sit eo certius, quòd extra Christi fidem, Regni cœlestis nullum sit meritum, quandoquidem illa meritorum nostrorum est initium. Cæterùm quæ fiunt opera bona in hac fide, quamuis natura sua non ita munda sunt, vt in Dei, spirituumque,

rituumque beatorum conspectu iustam confusionem non mereantur. Nam & Luna non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quantò magis homo, putredo & vermis. Et verè dictum est ab Augustino, quòd ad claritatem Dei, Sol nox est. Tamē quod illorum puritati deest, supplet hoc ille sanguis Christi, de quo dicit Apostolus: Quòd emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis: de quo scribit etiam alius Apostolus: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato. Et iterum alio loco: Dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et in eodem libro, de seruis Dei loquens. Hi sunt, ait, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Et in fine eiusdem libri: Beati qui lauant stolas suas in sanguine Agni, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Dignum autem est animaduersione, quòd qui prius dixerat Christum lauisse nos in sanguine suo: idem ille de seruis Dei loquens dicit, quòd ipsi lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine Agni. Si priùs non lauisset nos Christus in sanguine suo, lauare stolas nostras & dealbare, nulla ratione possemus. Quid enim sunt stolæ nostræ, de quibus ibi Ioannes loquitur, nisi opera nostra, nisi virtutum nostrarum indumenta, quæ nos ipsi prius abluti sanguine Christi, posteà lauamus atque dealbamus in eodem sanguine Agni immaculati Domini nostri Iesu Christi. Priusquam in ipsius morte baptizati, priusquam in ipsius sanguine fuerimus abluti, nihil est quod stolas nostras, nihil est quod opera nostra lauare nos ac dealbare posse speremus. Posteaquàm verò, (cuius Baptismus sigillum esse dicitur) fidem sumus consequuti, quæ purificat corda nostra, & eas quæ procedunt ex corde cogitationes & opera, quas Ioanni stolas appellare visum est: tum demum lauare nobis eas atque dealbare licet. Verùm non aliter quàm in sanguine eiusdem Agni immaculati Domini nostri Iesu Christi, vt per quem loti semel sumus atque dealbati, per eundem sanguinem actiones nostras iam dealbati dealbemus. Quoad enim aliquis mundus, & Christi sanguine dealbatus non fuit, immundum erat quicquid per eum agebatur. Quin etiam posteaquam in morte Christi baptizati & mundi facti sumus, si quod laudabiliter deinceps à nobis agebatur, in eo potius tanquam à nobis profecto, quàm in Christi sanguine gloriabamur, in eo potius quàm in Christi sanguine spem & fiduciam nostram collocatam habebamus. Iam immundum esse cœpit hoc ipso nomine, quod mundum erat futurum, si lotum in Christi sanguine, dealbatumque fuisset. Quam etiam ob causam beatos vocat Ioannes, qui lauant stolas suas in sanguine Agni, & eorum potestatem esse dicit in ligno vitæ, eosque per portas intraturos in ciuitatem illam cœlestem, ciuitatem Hierusalem, de qua scriptum est in eodem libro, quòd nihil coinquinatum intrabit in eam. In hoc sanguine, mundæ sunt & acceptæ Deo stolæ nostræ, hoc est, opera nostra. Extra sanguinem hunc, quamlibet rectè, laudabiliterque facta fuerint, pannus menstruatæ sunt omnia. Nihil in eis mundum, nihil dealbatum, nihil iustum est. Cùm rectè dictum sit ab Ambrosio, quòd omnis iustitia nostra, Christi sanguis est. Quicquid igitur est in operibus nostris, quod placere Deo, quod iustitiæ titulo censeri queat, quod iustam coram Deo confusionem non mereatur, id omne Christi sanguini ferimus acceptum, in quo ipsi priùs loti lauamus ac dealbamus opera nostra, nec tamen eorum substantiæ, sed sanguini Christi tribuimus omnia, gloriam omnem, omne meritum in illū transferimus. Nam si consideretur opus nostrum in sui natura, & secundum quod procedit ex libero arbitrio, quod his ipsis verbis narrat Diuus Thomas, non meretur vitam æternam, quæ gratia Dei est. Hæc autem gratia, Christi sanguis est, cuius merito meremur, quicquid meremur, vt præmium sit mortis sacræ perennis illa gloria. Habes, quæ sit nostra de operibus sententia, simul & illud ex his intelligis, impudens esse mendacium tuum, quòd scribis, habere nos Ethnicas de diuinitate cogitationes, & aliud verbis profiteri, aliud in latebris cordis sentire. Vestrum fuit hoc semper, & est hæreticorum proprium: nos quod corde credimus, ore confitemur. Est & illud falsissimum, quod scribis, sequi nos multas impietates, nullam enim proferre potes.

In lib. quæstion. veteris & noui Testamenti.

Ex his itaque falsis præmissis tuis, falsam esse constat conclusionem illam tuam. Quare cùm nos diuina clementia eam teneamus de Christo & diuinitate ac officio eius, ac de omnibus reliquis articulis veræ religionis sententiā, quam nobis tradit Prophetica & Apostolica doctrina, & quam tenuit semper vniuersa verè piorum Ecclesia, iam inde ab initio totius orbis, nomē Catholicæ Ecclesiæ illis quidem optimo iure adimimus, nobis autem rectè vindicamus. Quæ est huius hominis arrogantia? quæ sui obliuio? Quis autem Brēti, Iudicem te constituit? & quidem orbis totius Christiani Iudicem, quem ausus es etiam inauditum condemnare. Sed si vera est de articulis religionis sententia, quam tenuerunt Simon Magus, Marcion Manichæus, Petrus Adelherdus, Ioannes VVicleff, Quintiliani, Pauperes de Lugduno, Eunomius, Iouinianus, Eustachius, Vigilantius, Petrobrusiani, Aërij, Felix, Iconomachi, Berengarius, & qui cum istis alij faciebant, rectè vobis nomē Catholicæ vendicatis Brenti: Hi sunt enim Patriarchæ vestri, de quorum successione gloriari verè potestis, cùm in

Conclusio Brentii.

Responsio, Brentium cum suis falsò sibi vendicare nomē Catholicum.

eorum impios errores successeritis. Sin autem ea potiùs est vera sententia, quam de religionis articulis tenuerunt. Simon Petrus cum Apostolis, cum Clemente successoribusque suis omnibus in hunc vsque diem Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Epiphanius, Bernardus, & alij sancti Doctores Ecclesiæ (lōgum enim esset omnes enumerando recensere) quos etiam vos pro Catholicis habetis: quandoquidem ab horum doctrina discessistis, illorum autem errores apertè profitemini, dic iam ipse tu Brenti, qui fuerunt illi, quorum vestigiis inceditis? Pudet te proloqui? At magis pudere debebat, quòd eorum errores amplexus es. Sed quando tu non vis, dicemus nos: Fuerunt orbis totius Christiani iudicio hæretici. Et vos igitur, quando cum illorum doctrina consentitis, à Patrum verò nostrorum sententia dissidetis, quos tamē Catholicos fuisse negare non potestis, hæretici estis, non Catholici, falsóque vobis Catholicorum nomen arrogatis.

Quid Brentio Cathol. Ecclesia. Nunc incipit nobis Brentius Catholicam Ecclesiam definere: Nos nunc, inquit, nomine Catholicæ Ecclesiæ, intelligimus eum hominum cœtum, qui verè credit in Christum, Patriarchis olim promissum, per Prophetas annunciatum, & per Apostolos in vniuerso mundo prædicatum ac diuulgatū. Producit posteà loca scripturæ, quibus id probare conatur. *Responsio.* Atqui Brenti, in Christum Patriachis olim promissum, per Prophetas annunciatum, per Apostolos prædicatū, credere se verè profitentur nostro seculo, qui nō à nobis magis, quàm à vobis de præcipuis dogmatibus religionis nostræ dissentiunt Sacramentarij, Anabaptistæ, Picardi, cœlestes Prophetæ, Suenckfeldius, & alij: Quin & olim in Christum verè se credere professi sunt Manichæi, Pelagiani, Donatistæ, Nouatiani, & multi alij hæretici: num igitur omnes ij sunt, & fuerunt Ecclesiæ Catholicæ membra? quod tu quidem concedere videris, qui nomen Ecclesiæ Catholicæ tam latè patere vis, vt omnis in Christum credentes ad eam pertinere dicas. Quamuis enim illud negari non possit, quòd qui verè credit in Christū, Ecclesiæ Catholicæ membrū sit, quis est tamen hæreticorū, qui se non verè profiteatur in Christū credere. *August. in Psal. 8.* Quamobrē rectè August. inimicū & defensorē, cuius in Psalmis fit mentio, vult hæreticū intelligi. Nam & ipse, inquit, est inimicus & defensor, qui fidem Christianā cùm oppugnet, videtur defendere. Nū multos reperias hæreticos, qui se non profiteantur in Christum credere, tanto nocentiores, quòd hoc solo nomine minùs cauentur à fidelibus.

Ac fatemur quidē, inquit Brentius, quòd præcipuè in publica pace & tranquillitate multi impij, hypocritæ, & impœnitentes, qui verbis tātùm Christū & Euangeliū eius confitentur, corde autē alieni sunt à Christo, non tātùm admisceantur veræ Catholicæ Ecclesię, sed etiam tanta sint hypocrisi, tanta potentia & auctoritate, vt fiant externi gubernatores Ecclesiæ, ac videantur in vero populo Dei, qui est verè Catholica Ecclesia, longè omniū primi. *Brentii verba.* Si fateris hoc Brēti, cur igitur paulò antè, cùm idē diceret venerabilis vir Petrus à Soto, sententiā illius dānabas, & solos electos ad Ecclesiā pertinere, nec ad alios, quàm ad illos iudiciū de doctrina religionis referri debere cōtendebas? Verùm audiamus eū reliqua persequentem. Sed hoc vtcunq; se habeat, inquit, certè firmū, fixumq; manet, quòd qui nō verè credit in Christum, non sit verum veræ Catholicæ Ecclesię membrū, nec verè fruatur eius Ecclesiæ beneficiis ac prærogatiuis coram Deo, etiamsi videatur summus in Ecclesia Monarcha.

Responsio de malis in Ecclesia. Certum est, quòd viuum Ecclesiæ membrū non est, qui non verè credit in Christū: quoniam verò quis credat, quis non credat, solus ille scit, qui scrutatur corda & renes: nihil impedit, quò minùs eum, in quo publicam & legitimā professionem fidei & vocationem agnoscimus, pro vero Ecclesiæ membro habeamus, etiamsi corā Deo verū membrū non sit: Quin si talis ad Ecclesiæ gubernacula sederet, propter hypocrisim eius non erit statim irritū, quod ab eo gestū fuerit. Nam vt verum illud sit, quòd coram Deo non rectè fruatur Ecclesiæ beneficiis & prærogatiuis, rectè tamen fruitur corā hominibus, & siue baptizauerit, siue consecrauerit, siue absoluerit, siue ius dixerit, hypocrisis hæc eius nihil impediet, quò minùs Ecclesiæ munera integra perficiat. Hactenus autē coram Deo non rectè fruitur, quòd dum talis est, non aliam habet, quam expectet suæ functionis mercedem, quàm pœnas gehennæ sempiternas. *Caluin. institutionis suæ, Cap. 8.* Docet hoc autem Caluinus vester, quòd etiā, qui mala conscentia ad ministeriū accessit, coram Ecclesia ritè nihilominùs vocatus est. Verùm arrige nunc aures, & collationem audi, quam facit Brentius, videtur enim propiùs iam ad causam accedere.

Agedùm, inquit, conferamus inter se Ecclesiam verè Catholicam & Ecclesiam Asoticam. Catholica Ecclesia, ea videlicet, de qua nunc nobis est sermo. Constat ex gratuita & clemēti electione Domini Dei nostri, per vnigenitum filium eius Iesum Christum in Spiritu sancto: (Hoc probat Scripturis, quas nihil est necesse recitare) Asotica autem Ecclesia non constat ex electione Dei, sed sufficit, quòd ore confiteatur Christum, etiamsi corde sit Epicureo, & vita Sybaritica: sic enim Asotus scribit: Ecclesia cui promissio illa Christi facta est: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est, nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt Prælatus. Et iterùm: Nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda est vel in membris, vel in ministris eius præter publicam & legitimam professionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & eius munera integra perficiant. Hîc nunc expende mihi, quo iure Asotus

vendicet

vendicet suæ Asoticæ Ecclesiæ, quæ ad solam verè Catholicam Ecclesiam pertinent.

Quoties autem eadem iteras Brenti? vel ipsa vox Ecclesiæ, cuius tibi significatio non est obscura, cùm sis Græcæ linguæ minimè rudis, admonere te potuit, à vocatione ductum esse nomen, non ab electione: quod certò scio te non ignorare. Verùm excæcauit malitia cor tuum. Quis autem est, qui neget electos in Ecclesia esse? Sed Ecclesiam esse tantùm electorum, hoc est quod constanter negamus: Quin cum Christo, qui veritas est, dicimus, quòd multi vocati, pauci sunt electi. Simul ex his verbis illud colligimus, quòd in Ecclesia plures peccatores quàm iusti, plures mali quàm boni, plures reiecti sunt, quàm electi. Intereà tamē & illud asserere nō dubitamus, quotquot electi sunt, eos non alibi, quàm in hoc vocatorum cœtu reperiri. Nam etsi possunt etiam esse alibi secundum Dei præscientiam & prædestinationem, ad vocatorum tamē cœtum eos aggregari necesse est. Si quidem electionem, quam in seipso alioqui abscōditam habet, vocatione demùm sua tanquam certa testificatione Dominus manifestat & cōprobat, & velut sigillo quodam consignat, vt in electis vocatio quædam sit electionis testificatio. Vidit hoc etiam Philippus vester Brēti: qui cùm admonuisset, in conspectu omnibus semper esse debere Pauli dictum hoc: Quos elegit, hos vocauit: quotiescunq;, inquit, de Ecclesia cogitamus, intueamur cœtum vocatorum, qui est Ecclesia visibilis, nec alibi electos vllos esse somniemus, nisi in hoc ipso cœtu visibili. Non electorum, sed vocatorum cœtum is vocat Ecclesiam, iuxta nominis ipsius etymon: nec alibi, quàm in isto cœtu visibili vocatorum, electos esse dicit. Nam vocatos quidem videre nobis & agnoscere licet: electos etiamsi videre possimus, non tamen agnoscimus. Solus est Dominus, qui nouit, qui sunt eius: secundū cuius hanc præscientiam & prædestinationem, quàm multæ oues foris sunt, inquit Augustinus, quàm multi lupi intus: & quàm multæ oues intùs, & quàm multi lupi foris? Quid est, quòd dixi, quàm multæ oues foris? Quàm multi modò luxuriantur casti futuri? quàm multi blasphemant Christū, credituri in Christum? quàm multi se inebriant, futuri sobrij? quàm multi rapiunt res alienas, donaturi suas? verùm tamen vocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intùs laudant, blasphematuri: casti sunt fornicaturi, sobrij sunt, se vino posteà sepulturi: stant casuri, & non sunt oues? De prædestinatis enim loquimur. Ex his verbis discimus, quòd alij sunt in Ecclesia secundum Dei prædestinationem, & ij soli electi: alij secundum præscientiam vocati tantùm. Illos nemo nouit nisi Deus. Nam etsi videatur aliquis hominibus electus, ac sic etiam pro tempore: fieri tamen potest, quòd qui hodie intus est, cras foris: qui hodie ouis, cras lupus: qui hodie electus, cras fit reiectus. De suis Apostolis dixit Christus: Nónne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus est diabolus? Fuit igitur inter electos etiam Iudas, fuit ouis, fuit intùs, verùm posteà progressus foras, factus est lupus. Æquè fuit Apostolus Iudas atq; Petrus, æquè prædicauit vt Petrus, æquè baptizauit vt Petrus, nec impediebat quicquā ea res eius ministerium, quo minùs æquè foret efficax, quòd fur erat, quodq; traditurus erat Dominum. Verùm hæc tu, sicut dixi, Brenti, non ignoras. Quò nequior es, qui sciens, prudensq; contra manifestam veritatem venire non vereris. Scis tu, quòd incerta esset salus Ecclesiæ, si ex ministrorum dignitate, sanctitateq; penderet: scis, quòd à vocatione nomē trahit Ecclesia, non ab electione, & multos in ea vocatos esse, paucos electos. Hæresis ab electione nomē ducit, non Ecclesia: Non quòd à Deo electi sint hæretici, sed quòd, sicut Hieronymus ait, eorum vnusquisq; id sibi eligit, quod illi melius esse videtur. Non acquiescit in Ecclesiæ doctrina, sed illius iudicio suum iudicium anteponens, ipse sibi dogma eligit, quod pertinaciter tueatur, vel nouum aliquod, vel alicuius ex iis qui pridem damnati sunt, quales ij sunt quos paulò antè recensuimus, ex quibus vos quoq; consarcinastis ea dogmata, quæ nunc in vulgus spargitis. Ex tali electione vestram Ecclesiam constare non negamus, sed hæc non Christi, verùm diaboli est electio. Cæterùm Ecclesia Catholica, etsi pertinent ad illam electi quos vocatione sua signat Deus, non ita tamē ex electione Dei constat, vt soli ad eam pertineant electi: nisi fortè electos vocatos intelligi velis, quomodo fuit electus etiam Iudas: quomodo etiam Ambrosius interpretatur illud Pauli: Vocauit vocatione sancta. Vocatio, inquit, sancta est, cùm electi sunt ad gubernandum populum sanctum Dei. Ex tali gratuita Dei electione quin constet Ecclesia, non negamus. Cæterùm si prædestinatos electos intelligis, Ecclesia illa triumphantium, quæ est in cœlis, ex solis constat electis: sicut infernus ex solis reprobis. Hæc autem nostra Ecclesia, quæ est super terram, in qua perpetua quædam est militia, quam etiam ob causam vocatur militans, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios vocatos quidem Dei misericordia, sed sua posteà culpa reiectos: quos iure suo sibi vendicat infernus. Sed nihil est quòd hac de re plura verba faciamus, cùm res vel ipsa luce sit clarior, & venerabilis viri Petri à Soto sententia, cùm caput illud de auctoritate Scripturæ tractaremus, copiose sit à nobis defensa.

Responsio. *Ecclesia non est electorū tantū.* *Matth. 20.* *In locis communibus.* *Rom. 8.* *Qui sint electi, soli Deo cogniti.* *2. Timoth. 2.* *Aug. tractat. 45. in Ioannem.* *Duplex hominū genus in Ecclesia.* *Ioan. 6.* *Hier. in Epist. ad Tit. 3.* *Ambros. 2. Tim. 1.* *Iob. 7.*

Pergit Brentius: Catholica Ecclesia renascitur non ex carne & sanguine, non ex humana electione aut successione, sed ex Deo, per sermonem Dei viuentis (quod scripturis probat.) Asotica autem Ecclesia fit ex humana electione & successione. Dicit enim Asotus, confugiendum esse ad successionem non interruptam. Et, vbi est, inquit, hæc Ecclesia Apostolis

 succe-

ſuccedens, ibi eſt verum Dei verbum. Scilicet hoc vult Aſotus, quod vbicunq; poſſit ſucceſsio ab Apoſtolorum tempore in Eccleſia numerari, ibi ſit vera Eccleſia, & verum verbũ Dei. Quaſi verò ſucceſſores Apoſtolorum & auditorum ipſorum non poſſint eſſe impiiſsimi & ſceleratiſsimi nebulones. Quid igitur ad Eccleſiam Catholicam, quæ filius Dei ſuæ Eccleſiæ Catholicæ promiſit & præſtare ſolet.

Reſponſio. Et hic locus de ſucceſsione tractatus eſt à nobis anteà pluribus: quem ſicut oppugnant omnes hæretici, ſic aſſerunt diligenter omnes Catholici. Sed ego non video Brenti, quomodo poſsis Catholicorum vobis nomen vendicare, quandoquidem dum ſucceſsionem hanc oppugnas, in eorum, quos Catholicos fuiſſe negare non potes, doctrinam vos minimè ſucceſsiſſe, confiteris. *Catholicũ vniuerſa loca & tempora complectitur.* Siquidem non quod ad vniuerſa loca, ad vniuerſa hominum genera, ad vniuerſas nationes pertinet, id ſolum Catholicum dicimus, verumetiam quod pertinet ad vniuerſa tempora. Cùm autem de ſucceſsione loquimur, non hìc dicimus, quod tu vis, ſimul vt fuerit demonſtratum, aliquem in locum alicuius Apoſtoli aut eius ſucceſſoris ſucceſsiſſe, vt ſtatim eſſe Catholicus exiſtimetur. Succeſſerunt aliquot in locum Athanaſij, qui fuit citra controuerſiam Epiſcopus Catholicus: locus eos non fecit Catholicos, quandoquidem à doctrina Athanaſij diſſenſerunt. *Quomodo Catholici de ſucceſsione glorientur.* Quando igitur nos de ſucceſsione gloriamur, de eo gloriamur, quod in Epiſcoporum Catholicorum, quorum loca tenemus, doctrinam ſucceſſerimus. Verbi gratia: Negatis vos inuocandos eſſe Sanctos, aſſeueramus nos: probamus hanc doctrinam eſſe veram ex eo, quòd quibus ſucceſsimus nos, idem hoc docuerunt, non à centum, non à ducẽtis annis, ſed ab ipſis propemodũ Apoſtolorũ temporibus: nõ in hoc aut illo orbis terrarũ loco, ſed in omnibus, quàm latè patet Chriſtianũ nomẽ. Hac nos ratione Catholicos non eſſe demõſtramus: quod quia vos facere nõ poteſtis, ideò ſucceſsionẽ hanc oppugnatis. *An Eccleſia conſtet ex humana electione & ſucceſsione.* Quod autẽ dicis, Eccleſiam noſtram ex humana electione & ſucceſsione conſtare: ſi credẽtes omnes in Chriſtũ accipis Eccleſiæ nomine falſum eſt: Talis enim Eccleſia fit ex Dei vocatione, non ex humana aliqua electione. Sin autẽ Eccleſiã intelligis Præſules & Præſidentes Eccleſiæ, *Matth. 18.* ſicut illum locum apud Matthæum, Dei Eccleſiæ Chryſoſtomus interpretatur & alij nõnulli, fatemur, quòd ex humana electione & ſucceſsione, quæ fit per electionem, Catholica noſtra conſtat & Apoſtolica Eccleſia. Hominum enim miniſterio Deus in eligendis Eccleſiæ paſtoribus vtitur. Quid autẽ hìc ſit quod te offendat, equidem non intelligo. Niſi fortè hoc apud nos quoq; fieri vis, quod vos facere Propheta ſcripſit: *Hier. 23.* Ipſi currebãt, inquit, & ego nõ mittebam eos. Requiritur apud nos miſsio, requiritur vocatio ſiue electio: Sic enim nos docuit Apoſtolus, dicens: *Hebr. 5.* Ne quiſquam honorẽ ſibi ſumat, ſed qui vocatur à Deo: qui autem rectè eligitur, is à Deo vocatur. Si vocatus eſt Matthias, quem vt in Iudæ locum ſuccederet, *Act. 1.* electum ab Apoſtolis eſſe legimus: quos homines fuiſſe non negabis. Num & hunc eiicies ex Eccleſia, quòd ex humana electione ſit factus Apoſtolus? Sed huic electioni prͤſtò adfuit, inquies, Spirituſſanctus. Quanquam autem nos ab Apoſtolorum ſanctitate quàm longiſsimè remotos eſſe confitemur, nec cum hac Apoſtolica noſtras electiones comparamus, tamen & à noſtra electione non abeſſe Spiritumſanctum confidimus. Sed electione veſtra fit, ais, vt in Apoſtolorũ locum ſuccedat impius aliquis & ſceleratus. Atqui, ſi quos ipſe Chriſtus duodecim tãtùm elegit, *Ioan. 6.* fuit vnus ex eis diabolus: ſi quos minore etiã numero ſeptem tantùm Diaconos elegerũt Apoſtoli, *Act. 6.* fuit ex illis quoq; ſimiliter vnus diabolus: qui præſtari poteſt ab iis, qui puri homines, quiq; tam longè ſunt ab Apoſtolorum dignitate disiuncti, quò minùs inter eos, quos tanto numero eligunt, ſint etiam aliquot diaboli? *Alia hominum, alia Dei electio.* Homines quidem eligunt homines ad munus Apoſtolicum, ad quod electus à Chriſto fuit Iudas: Ad ſalutem verò non eligit, niſi ſolus Deus, qui non de omnibus loquitur, *Ioan. 13.* Ego ſcio, quos elegerim. *Greg. ho. 38. in Euangel.* Optimè igitur & ſalubriter Gregorius cùm dixiſſet, quoniam vocati ſumus, nouimus: ſi ſumus electi, neſcimus. Tantò igitur, inquit, neceſſe eſt, vt vnuſquiſq; noſtrum in humilitate ſe deprimat, quantò ſi ſit electus, ignorat: quia & ſi iam nouit hodie qualis ſit, adhuc cras, quis futurus ſit, neſcit. Quia ergo nulli de ſe certũ eſt, electũ ſe eſſe, reſtat, vt omnes trepident, omnes de ſua actione formidẽt, omnes in ſola diuina miſericordia gaudeant. Eligunt igitur homines ad miniſteriũ tantùm, quos eo dignos iudicant: eligit Deus non tantùm ad miniſterium, verumetiam ad cœleſtis regni conſortiũ, quos ipſe dignos iudicat. Ad miniſterium electos videmus, & neſcimus: ad regni conſortiũ electos, ſolus Deus nouit. Quamlibet autẽ ſit indignus, qui vocatur ad miniſterium, ſi Cypriano credimus, non fit abſq; Deo talis vocatio. *Cyp. lib. 1. epiſt. 3. Vnde ſchiſmata naſcantur & hæreſes.* Sic enim ille loquitur: Non aliundè hæreſes obortę ſunt, aut nata ſunt ſchiſmata, quàm indè, quòd ſacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Eccleſia ad tempus ſacerdos, nec ad tempus Iudex vice Chriſti cogitatur. Cui ſi ſecundum magiſteria diuina obtemperaret fraternitas vniuerſa, nemo aduerſus Sacerdotũ collegium quicquam moueret, nemo poſt diuinum iudicium, poſt populi ſuffragium, poſt Coëpiſcoporum conſenſum, Iudicem ſe non iam Epiſcopi, ſed Dei faceret: nemo diſsidio vnitatis Chriſti Eccleſiam ſcinderet, nemo ſibi placens ac tumens, ſeorſum foris nouam hæreſim conderet. Niſi ſi ita eſt aliquis ſacrilegæ temeritatis ac perditę mẽtis, vt putet ſine Dei iudicio fieri ſacerdotes, cùm Dominus in Euangelio ſuo dicat: *Matth. 10.* Nónne duo paſſeres aſſe væneunt, & neuter cadit in terram ſine

Patris

Patris vestri voluntate? Cùm ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna, aut non sciente, aut non permittente Deo in Ecclesia Dei fieri? & sacerdotes, id est, dispensatores eius, non de eius sententia ordinari? Hoc, fidem non habere, qua viuimus, hoc est, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi & gubernari omnia scimus & credimus. Audin' tu Brenti, quàm grauiter sanctus Martyr in eos inuehatur, qui sine Dei iudicio fieri sacerdotes putant? quos quidem sacrilegæ temeritatis & perfidæ mentis esse dicit, & fidem habere quodammodo negat, neq; suum honorem Deo tribuere. Asserit is omninò de sententia Dei Sacerdotes ordinari, idq; aut sciente, aut permittente Deo. Sciente Deo fiunt electi, permittente reprobi: dat enim aliquádo Deus Reges in furore suo. Electos nouit Dominus, de quibus dicit Paulus: Nouit Dominus, qui sunt eius. Et Dauid: Nouit Dominus viam iustorum. Et ipse Christus: Ego cognosco oues meas. Reprobos autem se nescire fatetur ipse, dicens illis: Nescio vos vndè scitis. Et fatuis virginibus: Amen dico vobis, nescio vos. Quamobrem siue reprobi Sacerdotes & Pontifices eligantur, de voluntate tamen Dei eligi eos affirmat Cyprianus. Facit enim quandoq; Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt sit sicut populus, ita & Sacerdos. Solos autem eos Episcopos non de voluntate Dei fieri docet, qui extra Ecclesiam fiunt. Quamobrem etiamsi sit Episcopus non ea pietate, qua eum esse præditum oporteret, tamen si constat, quòd is in antecessorum suorum, qui quidem Catholici fuerint, piam doctrinam successerit, nihil impedit, quò minùs Episcopi muneri fungatur, nec ex eius improbitate quicquam ad eos, quibus præest, detrimenti peruenit. Sibi malus est, si malus est: tibi nihil officit, si factis eius malis non communicaueris. Verùm hæc ad fastidium vsq; sic te cogente, quoties à nobis dicta sunt?

2.Timoth.2. Psalm.1. Ioan.10. Luc.13. Matth.25. Iob.34. Esa.24.

Pergit Brentius: Ecclesia Catholica agnoscit synceram prædicationé verbi Dei, & verum ac rectum vsum Sacramentorum eius, sicut ea tradit Prophetica & Apostolica scriptura, & vbicunq; in toto terrarum orbe hæc prædicantur, & peraguntur, ibi veram esse Ecclesiam Catholicam, iudicandum est.

De signis & notis veræ Ecclesiæ.

Quod scripturis probat, quasi quisquam sit, qui neget. Cæterùm hoc negamus, quòd dicis, nostram Ecclesiam, quam tu bellus scurra vocas Asoticam, non relinquere verbum Dei in sua synceritate, sed deprauare ipsum alienis interpretationibus, & peruertere verum vsum Sacramentorum. Vestra hoc facit Asotica Ecclesia, non nostra Catholica. Nam quod addis, nos negare, quòd synceritas verbi Dei & verus sacramentorum vsus sint certa signa, quibus vera Ecclesia cognoscatur, non omninò negamus Brenti: verùm Petri à Soto sententiam probamus, qui scripsit, frauduléter & subdolè dici à vobis, signa certa quibus Ecclesia dignosci potest, esse synceram Euangelij prædicationem, & rectam atq; secundum Christi institutionem Sacramentorum administrationem. Sunt hæc quidem Ecclesię signa, sed non ita certa sicut vos vultis, quandoquidem vix vlla est, aut fuit aliquando hæresis, quæ sibi signa ista non arrogaret. Qui magis vnquam de synceritate verbi gloriati sunt, quàm Arriani? Num ideò penes eos fuit Ecclesia? Verum autem vsum Sacramenti Baptismatis, an ita sibi solis Donatistæ non vsurparunt, vt sicut Arriani, synceri, verbi Dei possessione Catholicos excludebant, sic isti verum vsum Baptismi penes eos esse negarét, & ob eam causam vtriq; se esse Ecclesiam contenderent? Veniamus ad nostri temporis hæreticos? Nónne de præcipuis religionis nostræ dogmatibus dissident à vobis & Sacramentarij, & Anabaptistæ, & Picardi, & Seruetiani, & eiusdem generis hæreticorum alia portenta? Atqui omnis ij sic ista sibi signa arrogant, vt ea non magis nobis Christianis, quàm vobis detrahant Lutheranis. Non igitur vel Petrus à Soto, vel Catholicus quisquam negat has esse notas Ecclesiæ: cùm hæc Petri verba sint: Fatemur hæc duo semper esse coniuncta, veram Ecclesiam & synccrā prædicationé verbi. At verò synceritas verbi magis agnoscitur ex veritate Ecclesiæ, quàm econtrà, quod præcipuè Irenæus & Tertullianus notarunt, quorum ibi verba profert, quòd apud solam veram Ecclesiam vera est sacra Scriptura & vera traditio: atq; idem dicit de Sacramentorum vsu. Videris Brenti, in Rhetoricis præceptis non infeliciter esse versatus: vel ex iis discere poteras, esse vitiosum argumentationis genus, quod cōmune vocant, quod nihilo magis ab aduersariis, quàm à nobis facit. Tale est, quo tu nunc vteris: dicis in Ecclesia tua synceram esse prædicationem verbi Dei, & verum vsum Sacramentorum. Dicimus nos, vtrunq; verius esse in Ecclesia nostra Catholica, cùm in vtroq; præscripserimus, neque nos à vobis, sed vos à nobis discesseritis. Sed quid tandem tu vocas verbum Dei Brenti? Scripturas? Atqui eas à nobis, à quibus discestis, habere vos negare non potestis. Quin id ingenuè fatetur Architectus hæreseos vestræ. Quamobrem hoc verbum Dei, quod scriptum est, nostrum est: nec in eo quicquam iuris vendicare vobis potestis. Nam quòd eo vtimini, faciunt hoc omnes hæretici, faciunt & Iudæi, deniq; facit hoc etiam ipse diabolus: vt vsus scripturarum non possit esse propria nota, qua Ecclesia Christi à vestra malignantium Ecclesia discerni queat. Sin autem verbum Dei vocatis cum Scripturæ sensum quo Deus per Prophetas & Apostolos loquutus est (quod solum verè Dei verbum vocare licet) nos quidem certi sumus verbum hoc apud nos esse: & sicut Scripturas à nobis accepistis, sic verbum Dei, quod est in Scripturis, à nobis, hoc est, à Patribus & conciliis, vos petere debere. Quoniam verò

Responsio.

Scriptura non potest propria esse nota Ecclesiæ

vos

vos id vocatis in controuersiam, quomodo vultis vt certa nota sit, quod ipsi controuersum fecistis? quod eodem iure quo vos, æquè sibi alij hæretici non minùs à vobis, quàm à nobis dissidentes arrogant? Vel sensus ipse communis admonere vos potuit, quod certum signum Catholicos discernens ab hæreticis esse non potest, de quo inter vtrosq; controuertitur. Sed audiamus quomodo prius illud probet Brentius, quòd Catholica nostra Ecclesia non relinquat verbum Dei in sua synceritate, sed deprauet ipsum alienis interpretationibus.

Brentius imprudēs de sensu scripturæ laudat Catholicos.

Non enim recipit, inquit, scripturam, nisi & addat traditiones, & sicut à Patribus & Conciliis exponitur. Constat autem, quòd multæ traditiones quæ Apostolicæ iactantur, pugnent cum sacra Scriptura, quemadmodum suprà explicuimus: & quòd Patres atq; Concilia scripturam sæpè & multum sint interpretati, non iuxta sensum spiritussancti, sed iuxta sensum humanæ prudentiæ.

Responsio.

Vide Brenti, ne quis ex tuis meritò tibi crimen præuaricationis impingat. Nostram enim, non eorum quos tuendos suscepisti, causam tueri videris. Quod enim potuisti nobis dare testimonium illustrius, esse penes nos verbum Dei, quàm cùm dixisti, nos non recipere scripturas, nisi addamus & traditiones? Hoc est, nos non tantùm scriptum, verumetiam viua voce traditum Dei verbum recipere: quod vt ita faciamus, admonemur Dei verbo scripto: *2. Theß. 2.* Tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam. Quòd verò addis, nos nō recipere scripturam nisi sicut à Patribus & Conciliis exponitur, potuitne quisquam clariùs demonstrare, nos verbum Dei syncerum recipere, quàm his verbis abs te demonstratùm est? Nam qui recipit scripturas eo sensu, quo Patres interpretati sunt & concilia, is demùm est, qui syncerum Dei verbum recipit: qui verò recipit scripturam, non Ecclesiæ, hoc est, Patrum & conciliorum, sed suo proprio sensu, is recipit quidem scripturam, sed verbum Dei non recipit, quin pro verbo Dei, nonnunquam recipit verbum diaboli; quādo non eam quæ Dei, sed quæ Satanæ spiritu facta est, scripturarum interpretationem recipit. Neq; verò mirum hoc tibi videatur, quòd multos recipere Scripturam dicimus, verbum autē Dei non recipere. Nam hoc ita fieri videtur etiam Paulus innuere, cùm alibi, tum ad Thessalonicēses, *2. Theß. 2.* scribens: Neq; terreamini, inquit, neq; per Spiritum, neq; per sermonem, neq; per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. In priore, quam ad eos dederat epistola, *Cap. 4.* dixerat Paulus: Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt. His verbis terrebant eos nonnulli, quasi iam instaret dies Domini. Monet igitur Paulus, ne terreantur, quòd non fuerit hoc verbum ipsius, nec Spiritus ipsius hoc senserit. Vides hìc, quòd qui terrebant per hanc epistolam Thessalonicenses, tenebant illi quidem Scripturam Pauli, verbum verò, quod per Paulum Deus loquebatur, non tenebant, cum suo, non Pauli sensu: suo non Pauli spiritu, Pauli scripturam interpretarentur. Quamobrem rectè eos monet Paulus, Ne quis vos seducat eo modo, proferens scripturam nostram, & alienum sensum illius adferens. Quod itaq; tu probri loco nobis obiicis, hoc est quod nos prædicamus, quod præ nobis ferimus, de quo gloriamur: nos nō aliter scripturam recipere, nisi sicut à Patribus & Conciliis exponitur: hac vna re maximè nos ab hæreticis discerni persuasum habemus, de quibus scriptū est: *Ezech. 13.* Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Nullus itaq; nostrum in scripturis interpretandi sequitur spiritum suum, multò minùs Lutheri, vel Caluini, vel tuum Brenti: quòd eum esse Satanæ spiritum non dubitamus: verùm Ecclesię, hoc est, Patrum & Conciliorum spiritum sequimur: *Ephe. 2.* quod eundem esse Christi spiritum, certum & indubitatum habemus. Nam cùm Ecclesia sit corpus Christi, Christus autem caput huius corporis, fieri non potest, quin capitis & corporis vnus atq; idem sit spiritus. Hoc itaq; spiritu Patrum & Conciliorum scripturas interpretamur: & quod ij senserunt, esse Dei verbum indubitanter asserimus. Quomodo autem in contrariū tibi res recidit? Videbaris velle nos ex numero Catholicorū eiicere, intereà verò, contra quam tibi fuerat deliberatū, inuicto hoc argumēto nos esse Catholicos declarasti: quandoquidē scripturas nō aliter recipimus, nisi sicut eas Patres Catholici, & Catholica Concilia exponunt. Sic tuo ipsius testimonio sumus Catholici, sicut cōtrà vos hæretici: qui dum suum quisq; spiritum in scripturis interpretandis sequimini, Patrum & Conciliorū spiritu neglecto, quem nunc videre licet in Germania, satanismū inuexistis. Quod verò dicis, multas traditiones, quæ Apostolorū nomine iactantur, pugnare cum sacra scriptura, in proximo superiore capite falsum id esse demonstrauimus. Et quamuis fieri possit, quod Patrum aliquis non iuxta Spiritussancti, sed iuxta sensum humanæ prudentiæ scripturā fuerit aliquando interpretatus: tamen sicubi plures in eandem sententiam conueniunt, & si Patres in Conciliis Oecumenicis præsertim cōgregati, scripturam aliquam vnanimiter interpretantur, eorum sensum, spiritussancti sensum fuisse, minimè dubitamus.

Vsum verū Sacramentorū peruerti, quomodo Brent. probet. Responsio.

Probat deinde Brentius, in Ecclesia nostra Catholica verum vsum Sacramentorū peruerti. Sordidat enim, inquit, Baptismū fictitiis appendicibus & humanis traditionibus. At quas tu vocas fictitias appendices & humanas traditiones? Cur nominatim non exprimis? Intelligis, quibus vtimur nos, earundem ipsis etiam temporibus Apostolorū vsum fuisse: quæ causa est, quod proferre nō audes; alioqui necesse haberes affirmare totis mille quingētis annis

Eccle-

Ecclesiam nō fuisse: cùm quę peruertit vsum Sacramentorū Ecclesiā esse neges: nec aliū fuisse Baptismatis vsum per omne tempus id constet, quàm qui nunc est. Ac baptizat, inquit, non tantùm homines, quod Christus instituit, verumetiam campanas, quæ est impietas magica. Baptizari campanas mihi quidem inauditū est. Benedicuntur quidē iuxta formam in Pontificali Romano præscriptam, verùm de Baptismo ne verbo quidem fit vlla mentio. De poculo, inquit, cœnæ Domini, cùm Christus dicat: Bibite ex eo omnes, & sic Ecclesia Catholica vtatur. Asotica Ecclesia dicit, Nolite ex eo omnes bibere. Imò & vestra hoc dicit verè Asotica Ecclesia Brēti, Nolite ex calice omnes bibere: Arcetis enim paruulos contra manifestum, vt Bohemis & Armenis videtur, Christi verbū, dicentis: Sinite paruulos venire ad me. Constat autem etiam Apostolorū temporibus, calicem non omnibus esse ministratū. Concludit iam tandem Brentius: Cùm ergo tantum sit discrimen Catholicæ & Asoticæ Ecclesiæ, qua fronte audet hæc sibi vendicare, quæ illi tantum cōueniunt: Reuera nulla frons est in vobis Asoticis Brenti, qui vobis Ecclesiæ nomen vendicare audetis, & Catholicis detrahere. Non multum frontis habere Caluinus quoq; videtur, neq; magis nobis æquus est quàm sitis vos: nondum tamen eò impudentiæ progressus est & audaciæ, vt nobis, qui Romani Pontificis auctoritatem agnoscimus, Ecclesiæ nomen adimeret. Quamuis enim ille pro more vestro plurimis conuitiis debacchetur in Pontificem, his tamen verbis vtitur. Hinc igitur patet, nos minimè negare, quin sub Papę quoq; tyrannide Ecclesia maneat. Sic tu Sacramentarios etiam impudentia superas & audacia.

Ecclesia nō baptizat campanas.

Matth. 10.

Matth. 20.

Calui. ca. 8. institutionis suæ.

Prosequitur Brentius: Catholica Ecclesia interpretatur Patres, traditiones & concilia per scripturam, & scripturam interpretatur per scripturam, hoc est, eo sensu, quem Spiritussanctus in scriptura tradidit: Si nos aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis Euangelium præter id quod prædicauimus vobis, & quod nunc instinctu Spiritus sancti literis sacris mandatum est, anathema sit. Habemus firmiorem Propheticum sermonem, &c. Asotica autem Ecclesia interpretatur scripturam per Patres, per traditiones, & per Concilia. In scriptura, inquit Asotus, vera fides quærenda est, sed prout à Patribus traditur. Quid ergo commune est Asoticæ Ecclesiæ cum Catholica?

Brentii verba.

Galat. 1.
2. Petri 1.

Imò quid tibi filio Belial cum sponsa Christi? Multa iam ad rauim vsq; diximus hac de re. Etiam Sacramētarij scripturā interpretātur per scripturā, num ideò statim illos eo sensu dices interpretari, quem Spiritussanctus in scripturis tradit? Num quem ipsi sensum adferunt, eum vos recipitis? Proferebant aduersus Arrianos Catholici locū illū: Ego & Pater vnū sumus: interpretati sunt eum Arriani per aliā scripturā: Vt sint vnū, sicut & nos, num hic fuit sensus Spiritussancti? Quis nō videt, quàm hæc inepta sint? Facimus autē & nos Brēti, vt scripturā per scripturam interpretemur: Sed sicubi non semper occurrit scriptura, quæ scripturā explicet, aut sicubi diuersum sensum adferunt hęretici, cōfugimus ad Patrū traditiones, & eorum interpretationē proferimus. Quod & vestri faciūt, quādo cōtra Sacramētarios & Anabaptistas scribunt, & fecerūt priscis etiā illis seculis S. Patres nostri, quoties illis vel cum Arrianis, vel cum hæreticis aliis fuit dimicatio, sicut superius à nobis copiose demonstratū est. Verùm vide quid agas Brenti, peccas ipse cōtra legē, quam hoc ipso loco nobis fers. Intelligis, quam adfers scripturā, eam pro nobis cōtra te facere: sunt enim verba Pauli: Si nos aut Angelus de cœlo prędicauerit vobis pręter id, quod prędicauimus. Non dixit, pręter id quod scripsimus. Traditionē nobis, non scripturā cōmendauit. Id cùm te non fugeret, addis de tuo, Et quod nunc instinctu Spiritussancti literis sacris mandatū est. Vbi nunc est illud, quod toties cōtra nos profertis: Non addetis ad verbū, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Nihil addi vis ad scripturas, & interim tamē addis ipse, quod in verbis Pauli non est. Nos verò quod explicandi gratia additū est per te, non reprehēdimus: sed idem iuris nobis quoq;, quoties res postulat, nō permitti: hoc est quod molestè ferimus. Cęterū qua tu nota nos excludere vis à Catholica, hæc nos vel maximè Catholicos esse designat: Catholicū est enim in Scriptura, verā fidem quærere. Quoniā verò falsam quoq; fidē suam in scriptura quærunt hæretici, non hęc satis adhuc illustris est nota, qua Catholici discerni possint ab hæreticis. Cùm autē illud adiunxit Petrus à Soto, quod per te reprehenditur, vt quæratur in scriptura, prout à Patribus traditur, hoc demū verè Catholicū demonstrat. Nam à Patrum sensu & consensu discedere, & iuxta suum ipsius sensum scripturam interpretari velle, quod vos facitis, hęreticū est Brenti, non catholicum, neq; legitimæ prolis, sed seminis mulieris adulteræ.

Responsio.
Scripturam per scripturam interpretari quatenus probandum.
Ioan. 10.

Ioan. 18.

Deut. 4.

Pergit Brentius: Catholica Ecclesia, si de doctrina sermo est, fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, nec tradit vlla dogmata extra eam doctrinā, quæ scriptis Propheticis & Apostolicis continetur. Superstructi super fundamentū Apostolorum & Prophetarū ipso summo angulari lapide Christo Iesu. Auxilium nactus Dei, &c. Asotica autem Ecclesia fundatur super traditionibus & dogmatibus extra scripturā. Sic enim dicit Asotus: Traditiones sunt certissimum fidei fundamētum. Et iterum: Ecclesia tradit dogmata fidei extra scripturam. Quare cùm Asotica Ecclesia sit structura alterius fundamenti, non habet cōmune habitaculū in ædificio catholicæ Ecclesiæ. Qua ratione venerabilis vir Petrus à Soto traditiones certissimum esse fidei fundamētum docuerit, iam abundè diximus. Hoc ipsum autem nobis

Responsio.

eſt teſtimonio, quòd Eccleſia noſtra fundatur ſuper doctrina Prophetica & Apoſtolica, quòd non ſolũ ſcriptum, verumetiam traditũ Dei verbũ recipimus. Sic enim nos docuerunt Prophetæ: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio Seniorum, ipſi enim didicerũt à patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectũ: ſic nos docuit Apoſtolus: ſtate & tenete traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam. Veſtra autem Aſotica Eccleſia, non fundatur ſuper doctrina Prophetica & Apoſtolica, quandoquidem iuxta doctrinam illius traditiones non recipit. Neque eſt Eccleſia noſtra, ſicut tu cauillaris, alieni fundamenti ſtructura. Nos enim aliud fundamẽtum non ponimus, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus: ſuper hoc ſuperſtructi ſumus, & ſuperſtruimus ipſi: nec ab eo diuelli nos vnquam patiemur.

Deut. 32. Eccleſ. 8. 2. Theſſ. 2.

Catholica Eccleſia, inquit Brentius, agnoſcit vnum ſolum caput æternæ ſuæ ſalutis tam in cœlo, quàm in terra, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: & ad hunc ſolum Seruatorem ſuum alligata eſt: atq; in hoc ſolo quærit veram & æternam ſuam ſalutem per fidem. Et vtitur quidem miniſtris ſuis, non vt dominentur, ſed vt ſeruiant ipſi: idq; non pro ſuo arbitrio, ſed iuxta regulam à ſacra ſcriptura præſcriptam. Solum autem Ieſum Chriſtum filium Dei agnoſcit Dominũ & ſponſum ſuum: & ex eo ſolo tam viuens, quàm moriens pendet. (Hoc probat ſcripturis: quaſi probationis res egeat: cùm omnes Chriſtum, & caput, & Dominum confiteamur.) Aſotica autem Eccleſia agnoſcit in his terris pro capite ſuo Rom. Pontificem & eſt alligata ad Prælatos, qui ſunt Romano Pontifici ſubiecti, quos & Dominos ſuos, non ſeruos agnoſcit. Nec pendet ex ſolo Chriſto, nec quærit in eo ſolo ſalutem per fidem: ſed quærit etiam eam in contritione, in ieiunio, in horis canonicis, & in omnibus ſuis operibus, quibus confidit ſe gratiam Dei mereri. Dicit enim Aſotus apertè: Eccleſia eſt humana congregatio, & habet Prælatos & ſuperiores ſuos. Et addit quidẽ Aſotus: Hi ſunt miniſtri Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Quæ verba ſcribit Paulus, ſed nihil ad Aſoticos Prælatos. Mox autẽ ſubiungit: Alligata eſt iis tota Eccleſia non minus, quàm quęlibet alia reſpublica ſuis capitibus & gubernatoribus. Ac mox: Sine illis, hoc eſt, Prælatis (quod ipſe vocat, ſed falſò, miniſtros Chriſti legitimos) non eſt Eccleſia.

Reſponſio.

Eccleſia & ſi ſolum Chriſtum caput agnoſcat, non negat tamẽ Chriſti vicarium Pontificem. Chriſtus nobiſcũ egit per ſuos vicarios, & Prælatos Eccleſiæ.

Quantum ingredieris mare Brenti? ſed nobis propoſitum eſt breuibus tecũ agere. Nam ſi tractanda forent omnia, iuſtũ volumen vix ſufficeret. Propterea negas penes nos eſſe Catholicam Eccleſiam, quòd agnoſcimus in terris pro capite noſtro Rom. Pontificẽ, cùm Eccleſia Catholica ſolum vnum caput agnoſcat Chriſtum. Quaſi verò qui pro capite Pontificem agnoſcit, non agnoſcat caput Chriſtum. Dicis etiam de catholica Eccleſia, quòd ſolum Chriſtum Dei filium agnoſcit Dominum. Num igitur nullus eſt in terris Dominus agnoſcendus, quia ſolum Chriſtum Eccleſia Dominum agnoſcit? Num ideò ſapientiſsimus Princeps SIGISMVNDVS AVGVSTVS REX, & Dominus noſter eſſe deſinet, quia Chriſtũ Regem & Dominum noſtrũ eſſe cõfitemur? Eiuſmodi vocibus Brenti, ruſticos contra Dominos concitaſtis, & ſeruile bellum in Germania conflaſtis. Eſt caput Eccleſiæ Chriſtus: neque tamen propterea non eſt caput Eccleſiæ Pontifex? Eſt Rex & Dominus noſter Chriſtus, neque tamen propterea non erit Rex & Dominus noſter SIGISMVNDVS? Quis eſt, qui neſciat, ſolum Chriſtum regere ac regnare in Eccleſia, & imperium hoc ſolo illius verbo exerceri atq; adminiſtrari? Sed quia viſibili præſentia inter nos non habitat, vt voluntatem ſuam ore ſuo coram nobis declaret, hominum in hoc miniſterium adhibet, & quaſi vicariam operam: non ad eos ius, honoremq; ſuum transferẽdo, ſed vt ſuum tantùm per eos opus agat ipſe, qu aliter ad opus quoq; faciendum artifex vtitur inſtrumento. Quare manet ipſe caput Eccleſiæ nihilominus: regit, regnat, & imperiũ exercet ipſe nihilominùs in Eccleſia: verùm opus hoc ſuum per Pontificem agit miniſtrũ ſuum: non quòd non poſsit id per ſe ipſum ſine alio quouis aut adminiculo, aut organo præſtare: ſed hoc modo viſum eſt illi, ſuam erga nos dignationẽ declarare, cùm ex hominibus ſumeret, qui pro ſe in mundo legatione fungerẽtur, qui arcanæ ſuæ voluntatis eſſent interpretes, qui perſonã deniq; ſuam repræſentarent. Deinde viſus eſt hic illi firmiſsimus vnitatis retinẽdæ nodus, quo Eccleſiam ſuam adſtringeret, ſi vnum aliquem illi pręfeciſſet, cuius in ea gubernanda viſibili miniſterio vteretur. Vides Brenti, nihil detrahi Chriſto capiti, ſi ſubiectum illi Romanum Pontificem, caput in terris agnoſcamus? Non magis, quàm ſi caput Regni Poloniæ, Regem & Dominum noſtrum Sigiſmundum Auguſtum eſſe profiteamur. Non propterea nõ erit caput, non propterea non erit Rex & Dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius: cui ſicut Eccleſiæ, ſic & regni caput ſubiectum eſt. Nam cùm proprium ſit capitis munus, ſubiecta ſibi membra gubernare, facit hoc ipſe quidem Chriſtus virtute ſua: ſed intereà tamen ſicut in Sacramentorum adminiſtratione, ſicut in verbi ſui prædicatione, ſic in Eccleſiæ ſuæ, regnorumque & prouinciarum gubernatione, hominum vti miniſterio dignatur: Principum quidem, Regum & Imperatorum, in regnis & prouinciis moderandis: Romani verò Pontificis in Eccleſia ſua gubernanda, quæ ſi non ex vnius alicuius auctoritate pendeat, nec Eccleſia, nec fides vna retineri poteſt, quemadmodum in confeſsione noſtra Chriſtiana fuſiùs eſt à nobis demonſtratum: eadem illa nunc repetere, nihil eſt neceſſe. Neque verò inuſitatum eſt hoc in Scriptu-

Capitis nomen hominibus tribuitur in ſcripturis.

Scripturis, quòd capitis nomen hominibus tribuitur. Sic Sauli dixit Samuel: caput in tribubus Israël factus es: Sic de se Dauid: Constituit me in caput gentium. Sic apud Oseam legimus: Ponent sibimet caput vnũ. Sic apud Paulum: Vir caput est mulieris. Quid autẽ Brenti? cùm semel atq; iterum dixit Apostolus: Vir caput est mulieris, num ideò Christũ esse caput mulieris negauit? Minimè gentium: Verùm hoc dicere voluit, Christum caput mulieri constituisse virum, vt eam gubernaret. An autem ideò non gubernat eam Christus. Imò gubernat: sed per virum, cui vult mulierem esse subiectam. Sic etiam cùm dicitur, Pontifex caput est Ecclesiæ: absit vt Christũ excludamus, qui verè caput existens, verè gubernat Ecclesiam. Sed sicut mulieri virum, sic huic sponsæ suæ caput constituit Petrum & eius successorem, cuius ministerio illam gubernaret, quando dixit, Pasce oues meas. Ipse caput, ipse gubernator est Ecclesiæ suæ, ipse Pastor & Episcopus animarũ nostrarum: Sed intereà Petrũ elegit. Petriq; successorem, cuius in ea pascenda, gubernandaq; ministerio vteretur. Quem qui pro capite non cognoscunt, in quot sectas quàm dissectas dissecti sint, vides ipse Brenti. Ac nisi te datum iam in reprobum sensum totum Satanas possideret, non posses non fateri, quòd vna Ecclesia, quin & vna fides apud eos esse nulla ratione potest apud quos sub inuisibili capite Christo visibile quoque caput in terris Pontifex vnus non agnoscitur. Nec obscurum est, quòd idem aliquando Philippus quoque vester senserit, cum ipsa magistra rerum experientia doctus, aliter consentientem in Ecclesia doctrinã, vnitatemq; fidei conseruari non posse videret. Quid enim? si quod vos velle videmini, quisq; Rex in regno, quisq; Princeps in ditione sua, se caput Ecclesiæ regni, ditionisq; suæ cõstituat, quod post hominũ memoriã factũ vnquam aut vsquã nescimus, præterquam hoc infelici seculo nostro in Anglia: quam tamen cùm hæc scriberemus regnante pientissima Regina Maria, oculis misericordiæ suæ tandẽ respexit Deus, errantesq; in viã reduxit, & ad ouile suũ aggregauit, nisi quod posteà peccatis nostris factũ est, vt gaudiũ hoc nostrũ nõ esset diuturnũ. Sed quid? si tale quiddã peccatis nostris offensus Deus permittat, per Deũ immortalẽ, quale futurũ esset monstrũ Ecclesia? quot capita? quot fides? quot cõfessiones esset habitura? Hæc esset Augustana vel Saxonica potius, illa VVirtembergensis, alia Osiandrina, alia Tigurina, alia Suenckfeldiana, alia Picardina, alia Monceraua siue Mennoniana, aut si mauis, Pacimontana: alia Seruetiana cõfessio: Quot principũ voluntates, tot fides, tot cõfessiones videre liceret: sicut nunc in ista Babylone Germanica, quam ædificauit Lutherus, videmus omnes. Tale monstrum ne ferre cogeremur in Ecclesia, cumprimis vtile visum est & necessariũ ad conseruandam in ea tranquillitatẽ, ordinemq; retinendum, vt vnum aliquod sub Christo capite caput Ecclesiæ ab ipso Christo constitutũ agnosceretur, ad quod iuxta traditionẽ Apostolorũ, & sicuti ab Anacleto scribitur, iuxta iussionẽ ipsius Christi, de causis difficilioribus referretur, quòd non alia quàm hac ratione, vt vna apud omnes & eadẽ esset fidei confessio, prouideri posset. Hunc vos ordinẽ Brenti ferre non potestis, quòd eo saluo saluos esse vos, & errores vestros diu cõsistere non posse videtis. Quamobrẽ vt eum euertere queatis, omnes neruos vestros contenditis. Neq; verò noui quicquam in hoc facitis. Fecerunt hoc etiam ante vos Patres vestri prisci illi hæretici. Veteres hæ sunt & visitatæ Satanæ artes, qui sicut à Cypriano scriptũ est, ob hoc Ecclesiæ Præpositũ infestatione sua persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atq; violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Sed quid accidit apud vos Brenti: Principiò nihil aliud quàm Pontificem Rom. Ecclesiæ caput agnoscere noluistis, & eum reiecistis: num intra fines hos constitit furor vester? Nequaquã, sed idẽ posteà de nunquã satis laudato Imperatore quoq; vestro Carolo quinto fecistis. Sicut Ecclesiæ Pontificẽ, sic illum Imperij caput agnoscere noluistis, & eadẽ auctoritate qua Pontificem, Imperatorẽ quoq; vestrũ reiecistis: contra quem etiam arma cœpistis, & eum iam non Imperatorem, sed Carolum à Gandauo, visum vobis fuit appellare. Verùm non defuit fideli ministro suo Deus, deq; hostibus Euãgelij sui iustas est pœnas persequutus. Sed de his satis. At verò Brenti, vel hoc nomine nos id quod sumus dici debere Catholicos censemus, quòd sicut semper à Catholicis fuit factitatum, & Ecclesiæ caput Pontifex Romanus apud nos & regni caput Rex à suis quisq; agnoscitur. Et est apud nos Ecclesia, sicut scribis alligata ad Episcopos suos, qui sunt Romano Pontifici subiecti: quod ante mille trecentos annos Cypriani quoque seculo sic fuisse legimus obseruatũ. Sic enim loquitur sanctus ille martyr post illa verba: Loquitur illic Petrus, super quem ædificanda fuit Ecclesia: docens, quia etsi contumax & superba obedire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen Christianorum non recedit, & illi sunt Ecclesia, & plebs Sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustrà sibi blandiri eos, qui pacẽ cum Sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam cõmunicare se credunt, cùm Ecclesia, quæ Catholica & vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cohærentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Vides, quemadmodum hic ad Episcopos Ecclesiam alligauerit, & qui cum Episcopo non sint, eos in Ecclesia esse negauerit? est autem hoc moribus receptum in Ecclesia Patrum vt nomen Episcopis tribuatur, qui quantò magis Ecclesiæ seruiunt vtilitati, tantò minùs

1. Reg. 15. Psalm. 17. Oseæ 1. 1. Cor. 11. & ad Ephe. 5.

Ioan. 21. 1. Pet. 2. Necessarius Ecclesiæ Pontifex & Pastor supremus.

Princeps idẽ & caput Ecclesiæ Anglicanæ non diu durauit.

Cyp. lib. epist. 3. Primò Pontificẽ deinde Cæsarem sectarii negarunt esse caput.

Ecclesia ad Episcopos alligata. Cyp. li. 4. epist. 9.

Episcopi rectè etiam Patres dicuntur.

FFf pro

pro seruis agnoscuntur, quin eos pij Dominorum appellatione dignantur: de quibus per os Prophetæ loquutum aliquando Dominum esse sciunt: Constitues eos Principes super omnem terram: verùm sic tamē, vt intereà meminerint Episcopi, quod scriptū est ab eo, quem primum in terris Episcopum Dominus instituit: Non vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Pendet autē Ecclesia nostra ex solo Christo: quærit in eo solo salutem per fidem: sed non per vestram illam specialem, charitateq; destitutam: sed per eam, de qua Paulus loquitur, fidem quæ per charitatem operatur. Per hanc fidem, qua fit, vt conteramur in corde nostro, vt conuertamur ad Dominum in ieiunio, & fletu, & planctu: vt accedentes ad thronum eius gratiæ, supplices misericordiam eius imploremus: per fidem hanc quærit salutem in solo Christo. Neq; confidit se primum gratiam vllis operibus mereri posse: nam si gratia, iam non ex operibus. Et est hoc vulgatissimum etiam eorum doctorum, quos vocāt Scholasticos, axioma, quòd primam gratiam nemo meretur. Cæterùm gratiam pro gratia se consequi posse confidit, hoc est, pro operibus in gratia factis sperat adipisci se posse vitam æternam, quam & ipsam gratiam vocat Paulus: non quia meritis non datur, inquit Augustinus, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Data sunt autem gratis: nam primam gratiam, qua fit, vt mereri possimus vitam æternam, nullis meritis assequi licet. Talem Ecclesiam, cuius nos esse membra profitemur, & præ nobis ferimus, etiam tu Brenti Catholicam esse negare non posses, nisi malitia cor tuum excæcasset, vt auribus audias, & non intelligas, videns videas, & non videas? Sed quid habet, quæso, quod arrodas in Petri verbis? An hoc, quòd hominum congregationem esse dixit Ecclesiam? Certè non est Angelorum, & multò minùs quadrupedū. An quod addidit, habet Prælatos & superiores suos? Quin tu cum Paulo iurgaris potiùs, qui dixit: Dedit quosdā quidem Apostolos, quosdā Prophetas, alios verò Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad confirmationem sanctorum. Iam verò illa quæ sequuntur. Hi sunt ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, reverà sicut dicis, nihil ad vestros Asoticos, sed permultum faciunt ad nostros Prælatos Catholicos: quibus verè scribit Petrus, alligatam esse totam Ecclesiam non minùs, quàm aliam quamuis Rempub. suis capitibus & gubernatoribus. Eadem est sententia sanctissimi quoq; martyris illius Cypriani, sicut paulò anteà cōmemorauimus: qui & hoc in eadem illa scribit epistola, quòd sine Prælatis, hoc est, Episcopis, quos Petrus à Soto verè vocat ministros Christi legitimos, non est Ecclesia. Reverà dissipationem, vel ruinam potiùs, exitiū Ecclesiæ molitur, quisquis ordinem hunc vel abolere studet, vel quasi minùs necessarium eleuat. Neq; enim vel Solis lumen ac calor, vel cibus ac potus, tam sunt præsenti vitæ fouendæ ac sustinendæ necessaria, quàm est conseruandæ in terris Ecclesiæ Apostolicum & Pastorale munus.

Psalm. 44. — 1. Petri 5. — Quomodo ecclesia ex solo Christo per fidem pendeat. — Galat. 5. — Ioël. 2. — Hebr. 4. — Rom. 11. — Ioan. 1. — Rom. 6. — Matth. 13. — Ephe. 4. — Sine Episcopis nō est Ecclesia.

Hactenus collationem suam absoluit Brentius, quam sic à nobis esse tractatam existimamus, planum vt omnibus factum sit, cuius ipse partis est, eam Asoticam, Ecclesiam verò nostram esse Catholicam. Aggreditur nunc ad promissiones, quæ factæ sunt Ecclesiæ Catholicæ, quas verè docet ad Asoticam, hoc est, suam Ecclesiam nihil pertinere. Quamobrem hac in parte non grauatim eius sententiæ subscribimus, nec locum hunc vllius confutationis indigere putamus: est enim verissimum, quod scribit, Asoticam suam Ecclesiam non esse sponsam Christi, non acceptam Deo, non sanctam, non formosam, neq; consistere posse contra portas inferi, sed expositam esse libidini Satanæ, & omnium Angelorum eius, nihil in ea inueniri nisi mendacium & vanitatem: ac si quādo veritatem profert, in mendacio eam profanari ac deprauari, non habere spiritum sanctum, non habere Christum præsentem tutorem & seruatorem, non habere pium vllum commercium cum Catholica, non habere vllam auctoritatem iudicandi & probandi quamuis doctrinam, & de eius veritate vel vanitate testificandi: non exaudire preces eius, nec fructum eam aliquem Christi promissionem capere, sed necesse habere in morte perire, & in tartarum perpetuò affligendam præcipitari. Hæc est sors, hæc est hæreditas Asoticæ Ecclesiæ.

Quæ sors & hæreditas Ecclesiæ apud hæreticos.

Proponit tandem Brentius dubitationē quandam, sed pridem à nobis discussam. At enim, inquit, dices: Quid si Asoticus quispiā impio & Lucianico corde admisceat se veræ Ecclesiæ Catholicæ, & profiteatur vnà cum piis doctrinā Christi tanta eloquentia, tanta prudentia, tantaq; externæ vitæ honestate, vt eligatur publico suffragio in ministrū, adeoq; Episcopum Ecclesiæ, num ministeriū huius esset veræ Ecclesiæ inutile & inefficax? An qui per eum baptizarentur, non verè essent baptizati? an qui per hunc audirent cœlestem doctrinam, non possent spiritum sanctum accipere? an qui ab hoc cœnam Domini sumerent, non sumerent verum corpus & sanguinem Christi? Dixi suprà, quòd fieri soleat, vt impij hypocritæ admisceantur veræ Ecclesiæ: ea enim est sors Euangelicæ sagenæ, vt cùm in mare huius mundi iacta fuerit, contrahat ex omni genere piscium, malorum pariter & bonorum. Sed & hypocritæ sunt in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ, tamen cùm sint animo impio, Lucianico & Epicureo, nihil certius est, quàm quòd non sunt illa Catholica Ecclesia, aduersus quam non præualeant portæ inferi, quemadmodū Asotus alicubi nugatur. Nihilominùs autem si fuerint ad ministerium Ecclesiæ vocati, & docuerint, quæ pia sunt, atq; administrauerint sacramenta iuxta institutionem Christi, ipsi quidem sunt Deo abominabiles, ministe-

Fatetur Brentius Ecclesiæ hypocritas & impuros planè admisceri, idque contra Donatistas.

ministerio autem eorum efficitur id, ad quod Dominus ordinauit. Incrementum enim non est ordinis ministri, sed Spiritus sancti: qui cùm sit liberrimus donorum suorũ dispensator, & misereatur cuius vult, non respicit, quod ad se attinet, organi indignitatem, sed suam ipsius clementiam & liberalitatem. Itaq; repudiamus Donatistas, qui docuerunt Spiritum sanctum non esse per ministerium malorum efficacem.

Et hac de re Brenti, nihil est quòd plura tecum verba cõmutemus. Nam & rixis his immorari diutiùs nolumus, quarum nos pridem est pertæsum: & videris nunc propiùs tandem ad veritatẽ accedere: nisi quòd cùm veritate non possis, mendacio & calumnia Petrũ à Soto superare conaris. Neq; enim hoc dixit vnquam Petrus, quod eum tu dixisse fingis: quòd qui sunt animo impio, Lucianico & Epicureo, sint illa Catholica Ecclesia, aduersus quam non præualeant portæ inferi: verùm verba illius hæc sunt: Ecclesia, cui promissio illa Christi facta est, Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est: nec ex electione Dei aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt Prælatus: sed viuum membrũ sit, hæc requiruntur. Quid igitur aliud dixit Petrus à Soto quàm quod à te quoq; nunc dicitur? etiam hypocritas esse in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ, quamlibet animo sint impio. Quòd autem hi sint illa ipsa Catholica Ecclesia, aduersus quam non præualebunt portæ inferi, hoc nunquam dixit Petrus: sed pertinere tantùm dixit ad illam externam cõgregationem & societatem, & admisceri illi veræ Ecclesiæ, cui hæc promissio facta est: esse illius mortua, nõ viua membra. Ac si quis talis in ministrum Ecclesiæ, siue Episcopum, sit electus, efficax esse ministeriũ eius. Si quando cõgregatur Conciliũ, fieri potest, vt inter Episcopos reperiantur, qui sint impio corde & externa vitæ honestate impietatẽ suam regant: num ideò non erit illis dicendæ sententiæ locus? Certè de talibus nõ est hominis iudiciũ, cùm scriptũ sit. Homo videt ea, quæ parent. Dominus autem intuetur cor. Non est hominis, vt secùs iudicet de homine, quàm videt: cordis iudiciũ Deo relinquendũ est. Neq; fas est, cuius nõ videas nisi bona opera, de eo secùs iudicare: cùm etiam quæ sunt ambigua in meliorẽ partem interpretari, Christianæ sit charitatis. Ac rectè monet Augustinus: Quæ vides, iudica: quæ non vides, Deo cõmitte. Tu autẽ eò audaciæ prorupisti, vt etiã de corde hominis, quod solius Dei propriũ est, tibi iudicium arroges. Verùm scopus vester, cùm ista scribitis, hic est: vt si quis fortè sit externa vitæ sanctitate præditus, qui dissentiat à vobis, & impia vestra dogmata condemnet, excipere contra eum possitis, quòd impio corde sit & Lucianico. Quid autẽ esse potest à modestia, charitateq; Christiana magis alienum? Sed si charitatem haberetis, ab Ecclesia Dei vos nunquam præcideretis.

Responsio.

Soto quid affirmat Brentius.

1. Reg. 16.

Aug ser. 238. de tempore.

Quod autem addis Brenti: Si impij hypocritæ docuerint pugnantia cum cœleste doctrina, & peruerterint verum vsum Sacramentorum Christi, quòd nulla amplius nec reuerentia, nec obedientia obstricta est eis Catholica Ecclesia, etiamsi fuerint anteà legitimè vocati: quin potiùs necesse habet Ecclesia eos fugere & vitare, ac si fieri potest, ab ouili Christi tanquam lupos arcere: verissimè scriptum est à te Brenti. Nam quoàd aliquis fuerit externè quidem Christianus, corde verò Lutheranus, quandoquidem quæ non videmus, Deo committere iubemur, qui scrutatur corda & renes, ferendus est in externa ista congregatione & societate veræ Ecclesiæ. Simul vt autem in lucem proferre cœperit impia vestra dogmata, & peruertere more vestro verum Sacramentorum vsum, etiam si pastor alicuius Ecclesiæ, & ad hoc munus legitimè fuerit vocatus, iam oues ei nulla neque reuerentia, neque obedientia sunt obstrictæ: quin cùm fugere debent, & ab ouili tanquam lupum arcere: præcipuè postquam Iudicis Ecclesiastici sententiam pronunciatus fuerit impiorum Lutheri dogmatum assertor, & è cœtu piorum exterminatus. Vides quàm pulchrè nobis in hoc extremo actu tecum conueniat?

De malis Doctoribus ferẽdis, aut etiã exterminãdis

Cæterùm nihil est, quòd stomacheris venerabili viro Petro à Soto, quòd in vos accommodauerit illa verba ex epistola Ioannis: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtiq; nobiscum. Quid enim potuit magis aptè & appositè de vobis dici? Quæso te Brenti, vt ipse diligentiùs hæc verba excutias, & videas, an non rectissimè quadrant in vos. Primum illud, nunquid verissimũ non est, quòd à nobis prodieritis? Est hoc certè manifestiùs, quàm vt vllo modo negare possitis. Ante quadraginta hos annos certum est & indubitatum fuisse vos nobiscum in eodem ouili Christi: vnanimes in eadem domo Dei nobiscum habitasse: in qua simul agnum comedebatis: commune fuit vobis nobiscum altare, communis Cathedra, communia sacra omnia. Non audiebantur tum illæ voces: Ego sum Lutheri, ego Zuinglij siue Caluini, ego Balthasaris Pacimontani siue Mennonis, ego Suenckfeldij, ego Serueti siue Campani, ego Philippi Melanchthonis, ego Brentij, ego Osiandri, ego Flaccij, ego nescio cuius alterius Suermeri: nihil horum ante quadraginta proximos superiores annos fuit auditum: sed vnanimes vno ore honorificabamus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi. Terra labij fuit vnius, & eorundem sermonum. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna: & sicut horrendum dæmonibus, sic iucundum fuit Angelis spectaculum, cùm viderent habitare fratres in vnum: cùm cernerẽt illum verè populum Israël de quo scriptum est: Egressi sunt omnes filij Israël,

De loco 1. Ioan. 2. Ex nobis prodierunt, sed non erãt ex nobis.

Consensus & pax Ecclesiæ ante Lutheranismum.

Rom. 15.
Gene. 11.
Acto. 4.
Psalm. 132.
Iudic. 20.

& pariter congregati quasi vir vnus. Stans omnis populus, quasi vnius sermone respondit. Conuenit vniuersus Israël ad ciuitatẽ quasi homo vnus eadem mente, vnoq; consilio. Congregatus est populus quasi vir vnus in Hierusalem. In hoc itaq; populo Israël, in hac vnitate fidelium, in hac Ecclesia nostra Catholica vos aliquando Brenti fuistis. Ipsa vos genuit, ipsa vos in sinu suo fouit aliquandiu, in ipsa veram fidem professi estis, sed ex ea posteà per schisma sacrilegum excessistis, vt rectè possimus de vobis illud Psalmi dicere: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiq;, & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu. Cedo Brenti, non ambulauimus in domo Dei cum consensu ante quadraginta hos annos? Vnde ergo nunc ista dissensio? Qui intus erat, inquit Augustinus, foris factus est: ambulauit mecum in domo Dei cum consensu: aliam domum erexit contra domum Dei. Quare illa relicta est, vbi ambulauimus cum consensu? Quare illa deserta est, vbi dulces capiebamus cibos? Constat ergo iam Brenti quòd ex nobis prodistis, quòd intùs aliquando nobiscum fuistis, nunc autem foris facti estis. Restat iam, vt videamus, an illud quoq; de vobis rectè dictũ sit, quòd non eratis ex nobis. Probat hoc Ioãnes his verbis: Nam si fuissent, inquit, ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Cùm in Ecclesia nobiscum fuissetis, corporibus tantùm fuistis, non autem spiritu: falsoq; fidelium nomen obtendebatis. Nam si verè fideles fuissetis, nunquam ab Ecclesia defecissetis. Quare sicut paleæ licèt in eadem area tritico sint permixtę, non tamẽ in tritico censentur: ita vos, licèt in eadẽ Ecclesia, quæ Christi corpus est, veris membris permixti fueritis, in illis tamen censeri non potuistis. Præclarè Augustinus: Omnes hæretici, omnes Schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia: sed non exirent, si ex nobis essent. Antequam exirent ergo, non erant ex nobis. Sic erant, inquit, in corpore Christi, quomodo humores mali: quando euomuntur, tunc releuatur corpus. Sic isti quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur: & dicit, quando eos euomit, atque proiicit corpus, ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est, Non erant ex me? Non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebat cùm inessent. Vides, quàm & hoc bellè quadret in vos, qui cùm ambularetis in magnis & mirabilibus super vos, nouas quasdam opiniones inuexistis, vt vos à Christi corpore, nefario schismate separare, quàm ab illis discedere malueritis.

Psalm. 54.

Augustinus in Psalm. 54.

De loco Ioannis, Non eratis ex nobis.

Aug. in epi. Ioan. tractatu.

Psalm. 130.

Sed non potes ferre Brenti, quòd in vos hæc Ioannis verba accommodentur. Dicis accusasse vos Catholicos Antichristianismi, quòd impia doceamus, quòd institutionem Sacramentorum Christi deprauemus: necessitatem itaq; salutis vestrę exigisse, vt colluuiẽ eorum, qui in Apostolica doctrina non permanserũt, detestaremini, & quàm contento possetis, cursu fugeretis. Accusastis nos Antichristianismi Brenti? Quid autem? Num sufficit accusasse? Num causam propterea legitimam habuistis, discessionem à nobis faciendi? Conuictos certè tanti criminis, non accusatos tantùm oportuit. Quin vos Antichristianismi multò veriùs estis accusati: neq; defuerunt insignes aliquot Academiæ, quæ doctrinam vestram impiam iudicarent. Penes quem autem hac de re & est, & fuit, & erit semper statuendi potestas, frustrà portis omnibus inferi reluctantibus. Romanus Pontifex hæreticos vos pronunciauit. Sed & in comitiis Imperialibus VVormaciæ proscriptionis decretum contra vos latum est. Tot eorum sententiis, penes quos fuit legitima iudicandi potestas, vos Antichristos illos esse declaratum est, de quibus in hac epistola scribit Ioannes. Cæterùm vos Brenti, quis iudices constituit orbis totius Christiani? Quando autem dies illi dicta? quando causæ dicendæ potestas facta? quando quisquam eorum obseruatum est, quæ in legitimis iudiciis obseruari consueuerunt? Quis autem nos cõdemnauit? Idem ille qui accusauit. Ergo & accusatorum, & iudicum officio iidem vos functi estis. Quibus hoc legibus cautum, quibus moribus receptum fuit vnquam? Etiam apud immanes Barbaros iudicis officio non fungitur, nisi cui legitimè potestas hæc fuerit mandata. Deinde citatur tamen reus, causæ dicendæ potestas illi permittitur, neq; & accusatoris & iudicis personã eidem sustinere fas est. Itáne soli vos licere vobis vultis, contra ius gentium venire, naturę ordinem peruertere, diuinas, humanasq; leges conculcare, Barbaros etiam ipsos immanitate superare? Sed vide Brenti, posteaquàm vos per summam iniuriam ius vobis arrogastis, orbem Christianum inauditum Antichristianismi accusandi simul & condemnãdi, quemadmodum exemplo vestro prouocati, idem sibi ius in vos vestri quoque paulò pòst vsurpauerunt. Quis inter omnes magis fidus Achates Martini Lutheri fuerit, quàm Carolstadius? Verùm vix toto biennio durauit hæc inter eos amicitia. Sicut Lutherus orbem Christianum, sic ipse pari auctoritate vicissim Antichristianismi Lutherum accusauit, simul & condemnauit. Idem fecit Moncerus, idem non de vobis magis Lutheranis, quàm de Carolstadianis siue Zuinglianis, non ita multò pòst statuerunt Balthasar Pacimontanus & Menno: idem de omnibus vobis posteà Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, & hoc genus hæreticorum alia portenta. Sed & Flaccius Illiricus, quam sententiam tulerit contra Interemistas & Adiaphoristas, obscurum non est. Permisistis vos vobis, cùm nullam haberetis auctoritatem publicam, Antichristianismi Christianum orbem non vocatum, non auditum accusare, simul & condemnare, & ab eo vos

Catholici accusantur Antichristianismi per Brentium.

Lutherani quot modis iud. casi.

Sectarii simul accusatores & iudices orbis.

vos nefario schismate separastis? Sibi quoq; idem eodem iure permitti voluerunt isti. Nam si fas est vnicuiq; de doctrina iudicare, & quam ipsi visum fuerit, tanquam impiam condemnare, sibi quoq; fas esse putauerunt, vt idem de vestra doctrina statuerēt, quod de totius orbis Christiani doctrina per vos fuerat constitutum. Hæc res nobis peperit Satanismũ hunc, quo nunc æstuat Germania, dum se pro Papa quisq; gerere vult, dũ sibi fas esse putat & accusatoris & iudicis officio simul fungi, dum & illud licere sibi cupit, vt quos impios ipsa indicta causa iudicauerit, ab eis discessionem faciat, seorsum cœtum congreget, sacrilegũ altare contra legitimum erigat, Cathedram pestilentię contra Cathedram salutis constituat. Vbi sic omnis ordo peruertitur, ibi florere Satanismũ, & ordine sublato, horrorem necesse est consequi sempiternum. Sed de his satis.

Pro Papa se quisque gerit in Germania.

Proponit aliam quæstionem Brentius, sed priusquam ei respondeat, interrupto orationis cursu, aliò delabitur. Vehementer enim eum illa verba pupugerũt, quæ Petrus à Soto verissimè scripsit: Vnitas certum signũ est Ecclesiæ, discessio autem propriũ signũ hæresis. Quamobrem omnes neruos contēdit, vt ea refutare posit. Si intelligit, inquit, vnitatem per se certum esse signum Ecclesiæ, & discessionem per se proprium esse signum hæretici, quid furiosius? Quid enim? Itáne certum ést, ibi esse Ecclesiam, vbi est vnitas? Fateor nihil esse amabilius, nihil iucundius vnitate, mutuaq; charitate & concordia. Et in hoc, inquit Christus, cognoscent omnes, quòd discipuli mei sitis, si charitatem habueritis inter vos mutuò. Sed num quæuis charitas, quæuis concordia, quæuis vnitas certum & infallibile signum est veræ Ecclesiæ, vt quæuis discessio proprium signum hæresis?

An vnitas signũ certũ Ecclesiæ.

Ioan. 13.

Sudes est in oculis hæreticorũ nomen charitatis, & vnitatis: quod quoties audiũt suã sibi diuisionē exprobrari putant. Neq; malè coniiciunt. Quamobrē nulla de re minùs libēter dici audiũt, quàm de vnitate & charitate, de qua etiã quoties de iustitia loquuntur, ne verbo quidē fieri volũt mentionē, sed sola fide se iustificari cõtendunt. Fidē enim habere se posse cum dæmonibus cõmunem intelligũt: charitatē si haberent, neq; dæmones, dæmones, neq; hæretici essent hæretici. Verè autē dictũ est ab August. Non existimo quenquã ita desipere, vt credat ad Ecclesię pertinere vnitatē, qui nõ habet charitatē. Non autē, ait idem, habet Dei charitatē, qui Ecclesiæ non diligit vnitatē. Atqui nõ est alia certior Ecclesiæ nota, quàm sit vnitas, quam etiã ob causam in symbolo Constantinopolitano, quod post lectũ Euangeliũ in Ecclesia cantari cõsueuit, cùm quatuor notis Ecclesia Dei describatur, quibus eam ab Ecclesia Satanæ discernere liceat, primo loco ponitur, quòd sit vna. Nam sicut fides non est nisi vna, vt quicquid præter vnã fidem est, perfidiã esse, non fidē dicat Hilarius: sic Ecclesia quoq; non est nisi vna, vt quicquid præter vnã est Ecclesiam, Satanæ synagoga, nõ Ecclesia rectè vocetur. Neq; verò non intelligit hoc Brentius, esse certissimũ & maximè propriũ Ecclesiæ signum vnitatem: quare cùm sit res manifestior, quàm vt ambigi de ea posit, rixã nobis de nomine suscitat. Etiam inter Turcas, etiam inter latrones esse dicit vnitatem. At nobis Brēti, non dè Turcis, non de Iudęis, non de latronibus, sed de Catholica Ecclesia sermo nunc est: itaq; non de illorũ, sed de huius vnitate nunc loquimur. Scimus & malis non deesse suam vnitatem, qua nihil Ecclesię perniciosius esse posse, in suis moralibus docet Gregorius. Verùm nos nũc non loquimur de vnitate carnis, de qua scriptum est: A scintilla vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis: sed loquimur de spiritus vnitate, quam diligenter nobis commendat Paulus, atq; vt eam, supportantes inuicem in charitate, seruare solliciti simus in vinculo pacis, hortatur. Hanc autem vnitatem ab eo seruari docet Hieronymus, qui non rapitur omni vento doctrinæ, neque in morem stulti, quasi luna mutatur. Hic locus, inquit, vel maximè contra hæreticos facit, qui pacis vinculo dissipato atque corrupto, putant se tenere spiritus vnitatem, cùm vnitas Spiritus in pacis vinculo seruetur. Quando enim non idipsum omnes loquimur, & alius dicit, Ego sum Pauli: Alius, Ego Apollo: alius, Ego Cephæ: diuidimus spiritus vnitatem, ac eam in partes ac membra discerpimus. Quibus verbis, quàm his, clariùs depingi potuistis? An non rapimini vos omni vento doctrinæ? An non in morem stulti quasi luna mutamini modò non in horas? nunc Lutheristæ? mox Caluinistæ, non ita multò post Anabaptistæ: sicut in Monasteriensi ciuitate factum esse iam commemorauimus, & fieri quotidie videmus. Deinde verò: Nónne fuimus omnes ante quadraginta hos annos pacis vinculo colligati? Eramus vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati fuimus in vna spe vocationis nostræ: vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus erat Deus & Pater omnium. Cedo Brenti, quis dissipauit, quis rupit hoc vinculum pacis? quo primùm auctore factum est, vt non idipsum omnes loqueremur? vt diceret hic, Ego sum Lutheri: alius, Ego Zuinglij: rursus alius, Ego Pacimontani, vel Suenckfeldij, vel Serueti. Perfrica frontem, & ex tuis auctorem fuisse nega. Scio, tibi quàm minimum frontis esse, nondum te tamen ita pudorem omnem abiecisse puto, vt quod vel ipsa luce scis esse clarius, id negare audeas. Est igitur Ecclesiæ præcipua dos vnitas, & vnum omnium certissimũ signum, quo Catholica dignoscitur ab hæretica, quam quanto studio commendatam nobis Christus voluerit, indicat illius precatio, qua vsus est ad Patrem suum cœlestem illa ipsa hora, qua iam erat semetipsum traditurus pro nobis oblationē & hostiã Deo.

Responsio.

Contra Crescon. lib. 1. cap. 29.
Lib. 3. de Baptismo contra Donatistas cap. 16.
Ad Constantinũ.

Greg. li. 41. cap. 3.
Eccles. 11.
Quæ vnitas arguat Ecclesiam.
Ephes. 4.
Hiero. in epist. ad Ephe. cap. 4.
1. Corinth. 1.
Hæretici nunc quasi luna mutantur.
Ephe. 4.
Commendatio vnitatis Ecclesiasticæ.
Ioan. 17.

Quid enim aliud precatus tum est, quàm vt vnum cum ipso, vnum & inter nos essemus? quod non pro iis tantùm orauit, qui tum præsentes aderant, verùm & pro iis, qui credituri essent per sermonem eorum: quotquot in præsenti crederent, quotquot posteris etiam ætatibus alij per alios essent credituri: hos vt cõsertam coronam patri tum offerens vnionis Ecclesiasticæ cathena verè aurea colligari petiuit vniuersos, vt omnes vnum essent: ex vniuersis qui cõtinua successione Euangeliũ suscepturi erant, vnã congregationẽ constituẽs, quæ propterea Catholica, hoc est, vniuersalis Ecclesia nominatur, vt quæ nõ in aliqua orbis parte, sicut veteris religionis populus, sed vniuerso orbe: neq; ad certũ aliquod tẽpus, sed ad cõsummationem vsq; seculi: neq; peculiariter ex Israëlitis, sed ex omniũ hominũ nationibus esset congreganda, ad incomprehensibilem inter sese & cum ipso vnionem: quam quò diligentius retinere studeremus inter nos, nihil aliud quàm vinculum illius pacẽ testamento nobis legare dignatus est: quin & mortis illius tam acerbæ, tam etiam ignominiosæ, non alia causa fuit, quàm vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Sed vos Brenti, & quod nobis testamento per illum legatum est, repudiastis: & precationem ipsius ex incredibili quadam erga nos charitate profectam, nullum vobis fructum afferre passi estis: & immensum illud crucis & mortis illius beneficium, quantùm in vobis est, irritum & inane reddidistis: dum quod anteà dispersum, posteà sanguine Christi precioso fuit congregatũ, id vos iterum dispersistis. Est ne hoc Brenti, Christianos esse? éstne hoc Euangeliũ Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnũ (fecit enim vtraq; vnũ, dicit Apostolus) vos ex vno fecistis duo, ac plura etiã, quàm duo. Altare contra altare erexistis, cathedrã contra cathedrã constituistis. Obsecro vos per Deum immortalem, quid est hoc aliud, quàm Antichristos esse? quàm non Christi Euangeliũ, sed Satanæ Cacangelium profiteri? Sicut enim Christus est, qui congregat: ita Satanas est, qui dispergit. Impios illos milites, qui Christum in crucem egerunt, immanitate vestra superasse videmini. Venerunt enim impij illi, & non fregerũt crura Christi: venistis vos speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, & dirupistis, ac in multas partes concidistis totum corpus Christi, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicã Ecclesiam. Integrum Christi corpus inter manus persequutorum in cruce permansit, & inter manus Christianorum non est integrum corpus Ecclesiæ, pro qua verum & viuum corpus suum in mortem Christus tradere dignatus est.

Ioan.15. *Ioan.11.* *Ephe.2.* *Hæretici crudeliores militibus Christum crucifigentibus.* *Ioan.19.* *2.Tim.3.*

Sed hîc diuisionis siue discensionis suæ causam affert Brentius, quòd priores nos à pia doctrina discesserimus. Quid autem Brenti, an non eandem suæ quoq; discessionis à vobis causam adferunt Sacramentarij? qui quod vos nobis horrendum idolatriæ crimen impingitis, idem & ipsi vobis obiiciunt, vt non magis nos vobis, quàm vos illis idolatræ sitis. Lege quam scripsit epistolam ad serenissimum Regem meum Ioannes à Lasko, cui respondet Ioachimus VVestphalus: ita rem habere comperies. Deinde verò an vtrosq; & impiæ doctrinæ, & peruersi Sacramentorum vsus non similiter condemnant Anabaptistæ, Suenckfeldiani, Seruetiani & Picardi? an idem sibi ius non esse dicunt, se à vobis separandi? Si satis est dicere, estis & vos non modò Catholicæ Ecclesiæ, verùm & istorum hæreticorum, qui paulò antè iurati fratres vestri fuerunt, iudicio impij & idolatræ. Sic nihil adfertur à vobis contra nos, quod non similiter ab aliis hæreticis adferatur contra vos. Nec secùs æquum est fieri, vbi permittitur vnicuiq; de doctrina iudicandi potestas, vbi accusasse, vicisse est.

Non Catholici prius à pia doctrina discesserũt

Sed si quis Brenti, recta ratione rem expendat, huius discessionis, qua vos à nobis nefario schismate separastis, arrogantiam, fastum, proteruiam vestram præcipuam fuisse causam dixerit. Nam cùm nonnihil gratiarum, donorumq; suorum Deus in vos sua benignitate contulisset, cùm nec ingenium vobis, nec doctrina, nec linguarum peritia, nec præclara plerisque dicendi, scribendiq; facultas deesset: has esse Dei gratias obliti (quas ille sicut non paucis Catholicis, ita vestrum quoque nonnullis largitus est) sic vos ipsos amare, sic vobis ipsi placere, sic magnificè vos efferre cœpistis, atq; eò insolentiæ prorupistis, vt haud aliter, quàm si à vobis verbum Dei processisset, aut in vos solos peruenisset, illius possessione reliquos omnes excluderetis, & vniuersum orbem Christianum aut cæcitatis, quòd non videret in scripturis ea, quæ vos videre vobis videmini, aut impietatis, quòd sciens, prudensque agnitam veritatem oppugnaret, condemnaretis. Hæc arrogantia vestra præclarum illud pacis vinculum rupit, quo fueramus inter nos in vnitate spiritus colligati. Nam cum illo, qui posteà detractus est in infernum, in profundum laci, visi estis in cœlum cõdescendere, super astra Dei exaltare solium vestrum, ascendere super altitudinem nubium, & esse velle similes altissimo. Quicquid à sanctis Patribus traditum, quicquid Conciliorum auctoritate cõstitutum, quicquid incredibili totius orbis Christiani cõsensu, tot seculis est receptum, id tanquam hominum commentum reiici: quod autem vobis placuisset, id tanquam Dei verbum ab omnibus adorari voluistis. Quorsum autẽ aliò spectabãt hęc, quàm quòd vos pro diis coli ab imperita multitudine cupiebatis? Et certè queritur Osiander, quòd trigintasex loca produxerit è Scripturis, quibus habitare Deũ in nobis demõstrauit, neq; tamẽ pro Dei verbo, quod è scripturis protulerat, habitũ fuerit: simul vt idem hoc à Philippo dictum est, statim tanquã Dei verbum adoratum esse. Hæc itaq; diuinitatis affectatio, quę & Cherub illum sapientia præstantem

Schismatis hodierni patris fæstus & arrogantia nouorum doctorum. *1.Corinth.14.* *Esa.14.* *Osiander.*

tem de cœlo, & primum parentem nostrum de paradiso deturbauit, vos à compage Christi corporis vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia diuulsit. Ac initium quidem huius rei, sicut ostendimus in præfatione nostra, profectum est ab ea, quam rectè Paulus vocat idolorum seruitutem, auaritia, cùm quem sibi suisque deberi quæstum Lutherus putabat, eum ab aliis intercipi ferre non posset. Sed fuit ista causa quædam discessionis remotior. Cæterùm postquàm ei non defuerunt applausores, qui cùm illum solida plaustra conuitiis onusta, in mores vitamque nostram effundentē viderent, subinde Euge, euge, acclamabant: ea demùm res animum homini addidit, quò minùs cunctanter ab vnitate Ecclesiæ discederet. Non igitur doctrina nostra iudicio vestro parum pia, sed superbia vestra non minor, quàm fuit illius Angeli, quem de cœlo deiectum esse paulò antè commemorauimus, discescionis huius causam dedit. Quòd si spiritus minùs altos gessissetis, si quemadmodum nos esse dicitis, ita & vos homines, atque hoc ipso errori obnoxios esse, recordari voluissetis: si quod monet Paulus, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, ei parēre, in animum inducere potuissetis, nunquàm hæc tam perniciosa & sacrilega separationis consilia amplexi fuissetis.

Ephe.5. *Lutherũ auaritia & inanis gloria perpulit ad schisma.*

Phil.2.

Verùm hîc profert nobis exemplum Brentius ex historia Regem: In regno, inquit, Israëlitico Rex Achab, Principes Sacrificuli Baal, & maxima pars populi coniungebantur concordia & vnitate in cultu Baalitico. Elias autem discedebat ab eis: ergône illi vera erant Ecclesia, quia consentiebant? Elias autem hæreticus, quia hanc consensionem deserebat? Atqui neque Cæsares vestri Brenti, verè Catholici Reges, neq; pientissimus Rex noster Sigismundus cum Achab impio Rege commune quicquam habent: neque nos sacrificuli sumus Baal, nec in cultu Baalitico, sed in cultu veri Dei populus Christianus concordia nobis & vnitate coniungitur. Et quantum est inter Eliam & iudicium venturi Christi, & Lutherum Antichristi præcursorem, tantum est discrimen inter pios Reges hos, & impium Regem Achab: inter Sacrificulos Baal, & institutos à Christo Sacerdotes nostros: inter eum populum, qui tum fuit illis, & qui nunc est istis vnitate coniunctus. Quòd sic quemadmodum olim Donatistæ, sic vos nunc etiam de paucitate vestra gloriari vultis, & propterea vos cum paucis illis cum Elia coniunctis verè comparari posse putatis, quòd multò maior Catholicorum, quàm vestrorum est numerus: cur eandem licentiam non permittitis de suorum quoque paucitate gloriandi viro non minùs docto, quàm sitis vos, Osiandro? qui & ipse ab iis, qui sunt confessionis Augustanæ, non aliter quàm Elias ab impiis Prophetis Achab discessit: & suos hortatur, si propterea minùs auctoritatis tribuere velint doctrinæ suæ, quàm Philippianæ, quòd plures sint, qui Philippum siue Confessionem Augustanam sequantur, vt eadem ratione se ad Pontificios conferant, qui multitudine Philippianos multò superant. Sic ille Philippianos non alio loco, quàm quo Prophetas Achab, habuisse videtur. Intereà tamen vide Brenti, quàm verè dicas, quòd ab Achab & eius Prophetis Elias discesserit, cũ illis coniunctus nunquam fuerit, Vos autem & pientissimis Regibus & Episcopis Catholicis ante triginta hos & quadraginta annos ita doctrinæ religionisque concordia coniuncti fuistis, vt idipsum sentiremus omnes, idipsum diceremus, idem saperemus.

Brentius exemplo se tuetur à nota schismatis.

Responsio.

Cæterum nullum est exemplum, in quo sibi magis placeant omnes ferè nostri temporis hæretici, quàm sit hoc, quod & initio proposuit, & nunc libellum hunc suum claudens, repetit Brentius ex Euangelio, quod subinde contra nos inculcat: cùm tamen non magis ad nos pertineat, quàm illud quod ex historia Regum proximè prolatum est. In occidendo Christo, inquit Brentius, conueniebant vnanimi consensu Cayphas, Annas, Pilatus, Principes, Pontifices, Sacerdotes, Senatores, & vulgus. Quare fremuerunt, inquit Psalmus, gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterũt Reges terræ, & Principes conuenerũt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Vtamur ergo Dialectica Asoti, & dicamus hos esse Ecclesiam Dei: Iosephum autem & Nicodemum esse hæreticos, quod ab iis discesserint.

Aliud Brentii exemplũ de Caypha & aliis in necem Christi conspirantibus. *Ioan.11.* *Matt.26.* *Luc.23.* *Psal.2.*

Quorsum autem hæc Brenti? Vide quantùm absis à blasphemia: dum Synagogæ statum, quæ cum honore fuerat sepelienda, cum Ecclesiæ statu confers, quam fundauit Deus in æternum. Scilicet ad nouum aliquem Christum nos ducere vultis, vt quod semel de Christo Dei filio factum est, id fiat iterum? Futurum vt occideretur Christus, vt Sacerdotium legis transferretur, & alio Deo magis grato commutaretur: vt cæremoniæ Iudęorum ad coruscantem Euangelij lucem velut vmbræ quædam euanescerent, Prophetarum vaticiniis prædictũ erat: deque temporibus illis, quibus hæc facta sunt, scripserunt Prophetæ, quòd in die illa peribit cor Regis, & cor Principum: & obstupescent Sacerdotes, & Prophetę cõsternabuntur. Lex peribit à Sacerdote, & consilium à Senioribus. Nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione. Et occumbet Sol super Prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Quæ omnia, sicut scripta, sic tum impleta sunt. Sed quis vnquam Prophetarum prædixit hoc futurum, vt posteaquam semel occisus est Christus, in credentium cordibus in æternum victurus, eum nihilominùs ab Apostolis prædicatum totus orbis ignoraret, & pro Deo coleret idola: tum quotquot in Apostolorum vices successerunt, excæcati, nihil viderent in sacris

Responsio.

Prædictum de Christo vt occideretur, nõ quòd occisus ignoraretur in Ecclesia. *Hier.4.* *Ezech.7.* *Mich.3.*

cris literis: deinde post mille quadragintos annos, à nescio quibus vobis Euangelistis, ad veritatis cognitionem reuocaretur. Hoc est Brenti, quod vos vulgo nimis (heu) crudulo persuadere conati estis, per omne tempus id Ecclesiam caruisse Christo: stertenteque sponso, sponsam pro Deo coluisse laruas & idola, in sacris literis enarrandis fuisse prorsus cæcam: miracula Sanctorum nihil aliud fuisse, quàm præstigias dæmonum. Cedo Brenti, quibus Prophetarum oraculis hæc ita futura prædictum est: Nam quæ tu de Christo facta scribis, multis antè seculis prædixisse Prophetas legimus. Quòd si soluere Christum, hoc est, occidere Christum (Soluit autem Christum, si quid Augustino credimus, qui dirumpit Ecclesiam, qui schismata facit, qui vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat ac diuidit) quid potuit verius dici, quàm quòd in occidendo Christo conuenerunt vnanimi consensu Lutherus, Philippus, Brentius, Flaccius, Corolstadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, Moncerus, Pacimontanus, Menno, Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, Pastores, atque ministri illis coniuncti? Nunquàm illi, quos tu commemorasti, tam atrociter sæuierūt in verum & viuum corpus Christi: nunquàm illud ita lacerauerunt & conciderunt, sicut à vobis laceratum, concisum, & in partes innumeras dissectum videre licet mysticum Christi corpus Ecclesiam.

Aug. in 1. Ioan. Canonicā, tract. 6 Christum soluere quid.

In necem Christi conueniūt hæretici non minus quā olim Iudæi.

Et intereà de persequutione querimini, & agnosci vultis in vobis veterem Ecclesiæ fortunam, de qua dictum est: Non est seruus maior Domino suo: si me persequuti sunt, & vos persequentur. Et quoniam corā huiusmodi tribunali causa cadere videbimini, ad aliud quod reliquum est, Christi tribunal appellatis, coram quo sicut nunc magna cum fiducia stare vos gloriamini, sic fore confiditis, vt in illa die summa cum alacritate stetis aduersus eos, qui vos angustiauerunt. Quid autem horum Brenti non pari ac maiore etiam fiducia dicitur à Sacramentariis, ab Anabaptistis, & à reliquis hæreticorum portentis? Num & hi minùs gloriantur, sicut nūc magna fiducia, ita nūc summa cum alacritate se staturos coram Christi tribunali: Num de persequutione minùs queruntur, non solùm quam à Christianis, verùmetiam quam à vobis ferunt Lutheranis? quos ferreum iugum suis ceruicibus imposuisse quiritantur, cùm à Pontificiis ligneo tantùm pressi fuissent: sicut ex iis, quæ scripsere Ioannes Caluinus, & Ioannes à Lasko contra Ioachimum VVestphalum, iam anteà demonstrauimus. Ac sic isti quidem de vobis queruntur, nihilò tamen & ipsi mitiores in alios non solùm hæreticos, verùmetiam Catholicos: quorum nonnullos publica lege lata extremo supplicio damnandos censuerunt, qui ad cor redeuntes, ad eam quam deseruerant, religionem sunt reuersi: quos etiam extinctos humoque sepultos exhumari curauerunt. Docuit hoc (inquit Robertus Præsul Arboricensis in libello, quem hoc anno scripsit, De compescenda hæreticorum petulantia) cuiusdam personæ triste cadauer, post sepulturam vestro iussu cruci affixum, quòd præteritæ eius mens conscia culpæ, ad cor rediens, peteret ac repeteret sibi ministrari Ecclesiæ Catholicæ Sacramenta. Parco, inquit, nomini, quod me etiam tacente norunt omnes Lutetiæ municipes. Parcit ille quidem nomini, sed palàm est, id à Sacramentariis factum esse, Geneuæ proculdubio: nam ibi fas non est morituris Eucharistiæ Sacramentum dare. Quid autem crudelius & immanius fieri potuit? Quas vos non excitaretis tragœdias, si quid eiusmodi fieret à Catholicis? apud quos vt exhumentur aliquando mortui, supplicium tamen de exhumatis non sumitur. Quod autem ita graue facinus fuit admissum, vt in exhumatum cadauer tantoperè sæuiendum esse putarent? Moriturus Christianus, viaticum sibi Christi corporis & sanguinis administrari cupiebat. O facinus plus quam Tragicum. Cæterum de Serueto quid statuerit idem Caluinus, & quemadmodum edito libello rectè in hæreticos gladio vindicari docuerit, à nobis est superiùs commemoratum. Cuius discipuli clamant, cùm scripturis eum superare non posset, à vi & armis præsidium Caluinum esse mutuatum. Verùm absit, vt nos Caluini de Serueto factum improbemus, quin laudamus potiùs. Si quod ille de Serueto fecit, factum idem fuisset ante triginta annos de primo hæreseon harum omnium architecto, nullum insigne magis exemplum diuinæ cuiusdam clementiæ edi potuisset. Seruatæ fuissent tot myriades rusticorum, quibus libertas Euangelica, quam vos prædicastis, non solùm libertatem eripuit, seruitutemque duriorem effecit, verùmetiam & corporum & animarum exitium quam plurimis attulit sempiternum. Neque tot Principes partim cæsi, partim capti, neque tot viri nobiles interfecti, neque tot & tantæ fuissent in Germania calamitates consequutæ: nec haberemus nunc Psychotirannos istos Brentios, Caluinos, Suenckfeldios, & qui sunt de grege Picardorum & Anabaptistarum: qui cum longè grauissimè sæuiant in animos plurimorum mortalium, iniuriam sibi tamen fieri putant, si quas à Christianis & Orthodoxis persequutiones patiantur: cùm ipsi tamen hæretici persequantur hæreticos, neque cùm ipsi discrepent ab orbe terrarum, ferant ab opinione sua dissentientes. Præclarè scriptum est ab Hieronymo: Scintilla res parua est, & penè, dum cernitur, non videtur, sed si fomitem comprehenderit, & nutrimenta sui quàmuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latissimos saltus, regionesque consumit. Fermentum quoque res modica videtur & nihili, sed cùm farinæ conspersum totam massam suo vigore corruperit, in illius vim transit omne quod mixtum est. Ita &

Ioan. 15.

De vana fiducia hæreticorum.

Vt comprimēdos esse primos hæreticorū conatus, ne vel paucis noceāt

Hieron. in cap. 5. ad Galat.

& doctrina peruersa ab vno incipiens, vix duos aut tres primum in exordio reperit auditores: sed paulatim cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbium, vnius pecudis scabies totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim, vt apparuerit, extinguenda est, & fermentum à massæ vicinia semouendum: secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellendum: ne tota domus, massa, corpus & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria vna scintilla fuit: sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est. Sic & in Saxonia Lutherus vna scintilla fuit: sed quia non statim oppressa est, quantum ex ea sit incendium excitatum, quis est, qui siccis oculis commemorare queat? Digna vox est Bernardi, quæ celebretur: Auferatur malus, ne malos generet. Melius est, vt pereat vnus, quàm vnitas. Sed & Chrysostomus: Si quis, inquit, arrepto igne, domum hanc demoliri & incendere, altareque hoc diruere conaretur, nunquid quotquot hîc estis, lapidibus eum velut scelestum & improbũ obrueretis? Quid igitur agendum cum eo, qui flammam infert tali igne voraciorem, non lapidibus ædificatas domos demolientem, neque altare aureum diruentem, sed quod longè parietibus & hoc altari pretiosius est. Doctorum ædificium subuertentem ac deuastantem? Hoc faciens, qua quæso venia dignus erit? Quid verius dici potuit? Quod si fax illa furialis priùs extincta fuisset, quàm vel vnam domum aliquam inflammasset, non ita multa nunc in orbe Christiano passim incendia videremus. Adeò verum est, quod ille dixit: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Sæuit in pios, qui parcit impiis hæreticis. Nulla est maior crudelitas, quàm in arcendis hæreticis benignum & clementem videri velle. Quòd si Saul Rex graues dedit pœnas, qui præpostera quadam sua misericordia pepercit Agag Amalechitarum Regi: quantò maiora supplicia manent eos Principes, qui non modò parcunt hæreticis, verùmetiam receptum illis in terris suis dari permittunt, nec mouentur ea re quicquam, si quàm plurimos pestilentissimis eorum erroribus infici videant? Certè non minorem hi culpam sustinent, quàm illi ipsi, per quos miseri mortales doctrinis variis & peregrinis abducti, in barathrum inferni præcipitantur, & incendiis gehennæ traduntur sempiternis: neque minus ab illis, quàm ab his in illa tremenda die, quando cœli mouẽdi sunt & terra, suppliciorum exigetur. Rectè nanque dictum est ab Ennodio: Non est grandis differentia, an lethum inferas vel admittas: mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cùm possit, non excludit. Error, cui non resistitur, approbatur: & veritas cùm minimè defensatur, opprimitur. Negligere quippè, cùm possis perturbare peruersos, nihil est aliud, quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Quid prodest, inquit Pius Pontifex, illi suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti? Consentire autem videtur erranti (si quid Gregorio credimus) qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Verùm hac de re Principes ipsi viderint, quemadmodum suæ, suorumque saluti prospiciant, neque corporum saluti modò, verùm & quæ multò sunt pretiosiores animarum.

Bernar. epist. 120. Chrys. hom. 7. in epist. ad Rom.

Principum est in hæreticos animaduertere.

Ennodius in libro defensorio duarũ Synodorũ sub Papa Symmacho habitarum.

Damasius epi. 3. Pius epist. 1.

Nam coram quo tu futurum scribis, vt vos magna cum fiducia stetis, omnes nos manifestari oportet coram tribunali Christi. Qua vos in re fiduciam vestram collocaturi tum sitis, nescio, qui vos ab ipsius Iudicis Christi corpore separastis: nos certè non in alia magis re spem nostram omnem defixã sumus habituri, quam quòd vniuscuisque nostrũ portio, caro & sanguis est in eo ipso, quẽ Iudicem expectamus, Iesu Christo Domino nostro. Vbi portio nostra regnat, ibi nos quoque regnaturos credimus: vbi caro nostra glorificatur, ibi nos fore gloriosos confidimus: vbi sanguis noster dominatur, ibi dominaturos & nos persuasum habemus: Etsi peccatores nos agnoscimus, de communione tamen ista confidimus: & si peccata nostra nos prohibent, substantia tamen requirit: & si delicta nostra nos excludunt, naturæ communio non repellit. Nõ est tam immitis Dominus, vt obliuiscatur hominis, quem ipse gestat, quem nostra causa suscepit, propter quem horrendum ignominiosæ mortis supplicium adire dignatus est. Non est tam asper & crudelis, vt non diligat carnem suam, membra sua, viscera sua. Caro tua sumus. O Iudex viuorum & mortuorum, sanguis tuus sumus, membra tua sumus: qualiacunque tandem, sed membra tamen esse tua nunquàm desiimus: nunquàm nos à corpore tuo, nunquàm ab Ecclesia sancta tua, vel per hæresim aliquã, vel per schisma præcidimus. Carnem tuam Domine ne despexeris, carnem tuam odio ne habueris, carnem tuam ne condemnaueris. Nulla est maior spes, fiducia, gloriatio nostra, nisi quòd tu caro nostra es, quòd nos caro tua sumus. Non gloriamur de meritis nostris, non habemus in illis præcipuè fiduciam nostram collocatam: de hoc solo præcipuè gloriamur, in hoc solo maximè confidimus, quòd membra sumus illius corporis tui, quod pro nobis passum, crucifixum & mortuum, abundè pro peccatis totius mundi satisfecit. Quamobrem si merita à nobis requiris, ecce proferimus tibi merita corporis tui, quòd cùm de nostro sit, nostra sunt & illius merita: proferimus tibi meritum passionis tuæ, meritum crucis tuæ, meritum mortis tuæ. Hæc sunt merita nostra, quæ tu clementissime Domine nobiscum pro immensa benignitate tua communicare dignatus es: secundum hæc merita abs te iudicari postulamus: his meritis freti, coram tribunali tuo nos intrepidi sistimus. Nostra sunt, quia nostri sunt capitis: nostra sunt, quia nostri sunt corporis, à quo nos nefario schismate nunquam præci-

2. Cor. 5. Quãto maior & melior fiducia Catholicorum quã Sectariorum coram tribunali Christi.

Auctoris ad iudicem Christum pia precatio, & Catholica simul protestatio.

præcidimus. Hæc merita interponimus inter nos & inter Iudicium tuum: aliter Iudicio tecum contendere nolumus: de quo solenniter protestamur. Cum hac fiducia Brenti, nos accedemus ad tribuual Christi: hoc solo freti, quod caro illius, quòd sanguis illius, quòd membra sumus corporis illius, nec aliter coram illo causam nostram perorabimus. Cæterùm vos Brenti, num aliquid in illius carne & sanguine spei collocare, num pari cum fiducia illius corporis merita vobis vendicare poteritis? à quo non ipsi modò vos per sacrilegũ schisma præcidistis, verùmetiam tot præcisionum, tot sectarum aliis duces & auctores fuistis: ac multò crudeliùs mysticum Christi corpus tractastis, quàm impij milites viuum illud, quod in crucem egerunt. Nam illi, sicut prædictum erat, os non comminuerunt ex eo: vos autem quas ex eo particulas non fecistis? Ego verò non dubitauerim affirmare, quàmuis nihilò sitis nobis meliores, si tamen admirabili quadam essetis vitæ sanctimonia conspicui: si fidem, de qua sola gloriamini, tantam haberetis, vt ea etiam montes tranferre possetis: si facultates vestras omnes in cibos pauperum erogaretis: denique quod magis mirũ est, si corpora etiam vestra omni genere suppliciorum excrucianda pro Christi nomine traderetis: nihil hæc vobis omnia coram illo Christi tribunali profutura: si quidem extra Christi corpus nulla sunt merita, quæ prodesse queant. In Christi corpore valent, quicquid valent merita nostra.

Misera fiducia Brentii, qua sese & suos coram Christi tribunali consolari tentat.

Exod. 12.

1. Cor. 13.

Quamobrem redite Brenti, redite eò, vnde discessistis. In Ecclesia nostra Catholica nati, vel renati potiùs, Christi corporis membra facti estis. Ab hoc vos corpore nefaria præcisione separastis, quando ex ea, in qua renati estis, exiuistis. Nolite existimare, quòd vos Ecclesia Dei persequatur: errorem vestrum persequitur, non vos: illum extinctum cupit, non vos. Nihil est hac matre nostra clementius, nihil indulgentius. Simul vt errores vestros agnoueritis, & aliqua resipiscentiæ signa dederitis, summa cum alacritate vos haud aliter atque prodigum filium benignus ille Pater obuiis (quod aiunt) vlnis redeuntes excipiet: & erit maius gaudium super vno peccatore conuerso, quàm super nonagintanouem iustis. Hanc vt vobis mentem Deus tribuat, supplices clemẽtiam illius imploramus. Vtinam autem ille nobis aliquando dies illucescat, quo vos ab erroribus vestris resipiscẽtes, ad Ecclesiæ gremium reuersos videamus, & gaudeamus. Nullum spectaculum oculis nostris iucundius accidere posset. Tum primùm agnosceretis, quas vos nũc persequutiones vocatis, eas medicinas tantùm fuisse, quibus sitiens vestræ salutis mater Ecclesia vos ad sanitatem reuocare conabatur.

Ad Brentiũ & cum eo errantes adhortatio Episcopo digna.

Luc. 15.

Sed hæc aduersus Prolegomena Brentij scripta sufficiant: cuius nos, cùm caput illud tractaremus, de auctoritate scripturæ, secundam Pericopen vidimus. Posteaquàm verò finem huic operi imposuimus, peruenit & prior in manus nostras. Nobis verò propositum non fuit, nisi ea tantùm confutare, quę Serenissimo Regi nostro per Petrum Paulum Vergerium dicata sunt. Non defuturos confidimus, qui laborem etiam reliqua confutandi minimè grauatim suscipiant.

De consilio suscepti operis admonitio.

LIBRI QVINTI
FINIS.

PERORATIO.



Abes iam pientissime REX, quòad eius fieri potuit, paucissimis confutata, quæ Petrus Paulus Vergerius à Brentio scripta, se coram tua Maiestate defensurum obtulit. Nec est, quòd hæc eius generis esse putes, quasi non maximum in se pondus habere videantur: quin hæc talia potiùs esse iudicabis, vt si per eos, qui discesserunt à nobis, obtenta sint, nihil iam impedire queat, quominùs & alia quæcunque velint, obtineant omnia: neque prohibere quisquam possit, quò minùs quàm longissimè, quamque latissimè Satanismus ille, quem in exordio libri huius recensuimus, propagetur. Qui quòd passim iam in orbe Christiano tantos progressus fecit, cui rectiùs acceptum feremus, quàm istis, qui iudicandi de causa fidei potestatem cuiuis, etiam de fæce vulgi, permiserunt? & quominùs ab eo quisquam deterreri possit, quóve maior esset id audendi cuiuis licentia, nihil in scripturis obscuritatis, nec præter eas recipiendum esse quicquam persuaserunt? Traditiones etiam Apostolicas in contemptũ adduxerunt, vt aut Apostolicæ non esse crederentur, aut si maximè tales putarentur, nulla tamen earum obseruandarum necessitati quisquam adstrictus foret: Patribus & Episcoporum Conciliis auctoritatem omnem detraxerunt. Denique vnicuique conuenticulo se per

Vnde Satanismus ortus hoc tempore.

summum sacrilegium ab Ecclesia Dei separandi, suoque cœtui nomen Ecclesiæ vendicandi potestatem fecerunt. Ex istiusmodi dogmatum propagatione quid potuit aliud consequi, quàm quod (proh dolor) consequutum esse videmus? Iam enim tot sunt fides, quot voluntates, tot Ecclesiæ, quot hæreticorum cœtus: iam à compluribus nihil certi creditur, dum à Sectariis quotannis propè fidei dogmata mutantur. Denique iam eò ventum esse, verisimè Ioannes à Lasko queritur, vt in atheismum homines inclinent, vel ruant potiùs. Et hic est scopus, ad quem tendit Satanas, ad quem intelligit se collimare non posse, nisi viis & rationibus, quas in hoc libro suo, quem confutandum suscepimus, præscripsit satelles eius Brentius. Nihil est Satana superbius, ipsam vt superbiam superbia sua superare videatur: quin ipse potiùs ipsa sit superbia. Quamobrem non alia re magis offenditur, quàm quòd is, qui propter nos, nostramque salutem vsque eò se deiecit, vt serui speciem in se, cùm Dominus esset omnium, susciperet, & quidem nocentis serui, & haud aliter, quàm è seruis facinorosissimus quispiam capi, alligari, flagris cædi, conspui, ad extremũ omnium probrosissimo, & eodem longè acerbissimo crucis supplicio affici dignatus sit: quòd is eò sublimitatis euectus, adeò per humilitatem hanc suam & crucis ignominiam illustratus est, vt ad huius Iesu consputi & crucifixi nomen sese flectat & submittat omne genu, non solùm eorum qui sunt in terris, verumetiam eorum, qui vel apud inferos, vel apud superos degũt in cœlis: nec vlla sit vsquam lingua, quæ non confiteatur Iesum omnium rerum Principem ac Dominum à dextris assidere Deo Patri, vt regni communis gloriæque omnis consortem. Est hoc illi mortis instar, quòd qui consputus, qui flagris cæsus, qui cruci fuit affixus, eum tanquam Deum ab omnibus coli videt, inuocari, adorari, glorificari. Quamobrem omnia facit, vt hanc illius gloriam, quam sibi potiùs deberi putat, infringat, hoc est, in quo neruos suos omnes sibi contendendos esse putat. Nec verò statim orditur ab eo, quod imprimis habet propositum, non ipsum statim caput aggreditur, cùm non ignoret, quòd si sumptum inde fuerit exordium, se non facilè quicquam esse profecturũ. Sic enim hoc mentibus mortalium est infixũ, quòd mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus per omnia Deo Patri sit æqualis, quodq; par honos, par ei gloria debeatur, vt si quis populo contrarium persuadere sit conatus, non aures ei modò non accommodent, quicunq; Christiani censeri gaudent, verũ etiam vt ab eo manus abstineant, sibi temperare non possint. Hoc itaque cùm exploratissimum habeat ille, quo nihil est calidius, non statim prorumpit, quò cogitat: sed priùs animos hominum sibi præparat, quò faciliùs impias & blasphemas opiniones suas illis inserere, queat. Porrò præparandi ratio hæc est, vt assuefaciat homines nihil non agere per contentionem & inanem gloriam, de quouis doctrinæ genere iudicandi sibi potestatem arrogare, neque moueri quicquam ea re, quòd de hoc aut illo dogmate semel iudiciũ Ecclesiæ intercessit, quin eò potiùs audaciæ atq; amentię progredi, suum vt iudiciũ orbis totius Christiani iudicio anteponãt: nihil apud eos Patrũ, nihil Conciliorũ & Pontificũ auctoritas, nihil tot seculorũ totius populi Christiani consensus valeat: neq; recipiant quicquam præter scripturas: in quibus cùm nihil obscuritatis esse persuasum habeant, sibi quisque eas interpretandi auctoritatem vsurpet: nec sensu suo cuiquam cedant, etiamsi secùs eas esset sanctorum Patrum cœtus omnis interpretatus iam inde ab Apostolorum tempore: priuatum suum sensum publico totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponant, ac priùs ab Ecclesia discessionem faciant, priùs Cathedram contra Cathedram constituant, & altare contra altare erigant, quàm vel in minimo de sua sententia dimoueri se patiantur. Posteaquàm verò discessio semel facta fuerit vel in re non maximi momenti, quæ naturâ sua iudicari possit indifferens: posteaquàm eò ventum erit, vt in qua Christi fide imbutus, & per Ecclesię Sacramenta membrum corporis eius factus est aliquis, eam Ecclesiam non tantùm deserat, verùmetiam Ecclesiam esse neget, ac seorsum colligat, iam omnibus insidiis Satanæ magis fit oportunus, & proficit in peius indies, errans, & in errorem mittens: nec est iam doctrinæ genus vllum tam perniciosum, tam impium, tam blasphemum quod tali, qui se vltrò ab Ecclesia Dei præcidit, non facilè persuaderi queat. Quamobrem in hoc Satanæ studium omne consumitur, vt sicut lupus ouem secernit à grege, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separat: sic & ipse possit aliquem à cœtu fidelium, quæ vocatur Ecclesia, segregare. Quod vbi perfecit, iam eum sic suæ potestati subiectum habet, nihil vt sit, quod ei rectè non possit imperare. Docuit hoc ipsa magistra rerum experientia. Non enim vsquam ferè factum videmus, vt subitò Satanas ad ea prosiliret inculcanda, quæ simul vt essent prolata, mentibus hominum horrorem incuterent: qualia sunt, nullum vt esse Christianorum Sacerdotium, nullum sacrificium crederetur, vt Christi corpus realiter esse præsens in Eucharistiæ Sacramento negaretur, & si quæ sunt alia magis etiam impia. Ab his grauioribus nunquàm illi visum est exordiri, quòd id causæ suæ minimè iudicaret expedire: verùm in leuioribus quibusdam sic eos assuefacere voluit, à sensu & consensu totius orbis Christiani discrepare: sic quòd ipsi contrà sensissent, id solum rectum putare tuerique mordicùs & defendere, vt impia & sacrilega separationis consilia sequi mallent, quàm ab eo discedere, quod semel in animũ induxissent. Posteaquam verò semel ad separationis consilia ventum est, iam nihil ei fuit negotii, separatis ab Ecclesia Dei cætera quæ

vellet

Quomodo maximè Satanas offendatur.

Philip. 2.

Quibus gradibus nunc Satan orbẽ seducere, & à Christo auertere studet.

2. Tim. 3.

vellet omnia persuadere. Neque verò nostris tantum temporibus hoc ita factum est: etiam priscis illis seculis idem legimus euenisse. Nihil autem est necesse vel altiùs rem repetere, vel abire longiùs, cùm à finitimis nobis Boëmis & Germanis exempla recētiora rectè peti possint. Patrum nostrorum memoria Boëmi & Moraui in re, quæ non maximi momenti videri poterat, ab orbe reliquo Christiano discessionem fecerunt: num hac vna in re discessionem fecisse contenti fuerunt? Nihil minùs: quin qua dicesserant illi, qui priuata sua libidine potiùs, quàm auctoritate sibi calicem vsurparunt, eadem sacrilega audacia discesserunt ab illis vicissim alij, multò iam grauioribus erroribus inuoluti. Itaque multa videre licet oppida in Boëmia & Morauia, vbi posteaquàm in vsu Sacramenti Eucharistiæ discessum est ab Ecclesia Catholica, multæ sunt aliæ discessiones consequutæ, ita vt vel in vna domo aliqua, varias fides inuenire liceat, dum aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credit familia? Quid autem? An idem in Germania non accidit hoc nostro quoque infelici seculo? An idem nuper adeò posteaquàm è sui corporis diuersorio sanctos ille Pater tuus cœlestem in domum migrauit, in tuo quoque regno & adiunctis illi terris pientissime REX, non vsu venit? Vnde enim factum est discessionis initium? quod fuit istarum tot sectarum, quas in tuis quoque terris tam dissectas videre iam licet, exordium? A minutioribus quibusdam in speciem cœptum est. Sed euenit illud quod scriptum est. Qui modica spernit, paulatim decidit. Modicum quiddam visum est initiò, vesci carnibus in Quadragesima vel Prosabbatho: quod cùm necessitate fit exigente, certum est nihil in eo piaculi commiti. Cùm autem id ex contemptu fieret, cùm Ecclesiasticas traditiones pro nihilo ducere, homnes audaces & sibi placentes assuescerent, paulatim decidentes, vide quò tandem sint impietatis prolapsi. Magna iam ex parte non de calice laborant, aut de vxoribus Sacerdotibus permittendis, neque contenti sunt plerique deiecisse imagines, Christi crucifixi simulachra nullo cōtumeliarum genere non affecta concidisse, & Sacerdotium & sacrificium abrogasse, sacra simul omnia peruertisse, ipsum etiam sacrosanctum in Eucharistiæ Sacramento Christi corpus è templis eiecisse, & (proh facinus horrendum) pedibus conculcasse, & eius generis alia pleraque patrasse, quæ vix vlli, quamlibet etiam immanes barbari, fuerāt designaturi: quos immanitate sua nonnulli superasse minimè contenti, huc tandem impietatis proruperunt, vt inter capita suæ confessionis hoc etiam ponere non dubitarent: solum Deum Patrem & neminem alium adorari & inuocari debere, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest. Et est præceptum veteris legis, vt qui quemquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem Deum, alium intercessorem, procuratorem & mediatorem habeamus, nullum, præter vnum Dominum IESVM CHRISTVM. An autem hæc non est ipsissima Serueti hæresis? qui pridem iam extinctos Arij & Macedonij errores, hoc infelici seculo nostro nobis in lucem reuocauit? Potuisset autem huc audaciæ progredi quisquam, vt hæc assereret, à quibus piorum aures abhorrent omnium, nisi priùs ei persuasum fuisset, quod in hoc suo libello docet Brentius, etiam ea, de quibus decreta legitimorum Conciliorum intercesserunt, iterum in disceptationem vocari fas esse? quòd nihil Patrū, nihil Conciliorum, sed Scripturæ solius valere debet auctoritas: extra quam recipi nihil oporteat, de qua cuiuis etiam è vulgo iudicare liceat, quæ cùm obuia sit cuiusque sensui, quò minùs eam interpretetur arbitrio quisq; suo, prohiberi nemo debeat. Hæc fere summa est eorum, quæ in suis his Prolegomenis persuadere conatur Brentius: quæ se coram tua Maiestate defensurum offert Vergerius. Quæ si recepta sint (quod pro sua misericordia prohibere Deus velit) si benè sopitos Arianorum ignes suscitare, deque doctrina religionis, quin & de Conciliorum decretis vnicuique sibi Iudicium arrogare licitum fuerit, credat Maiestas tua, quòd breui tempore Christiani esse desinemus, & pro Christianis non iam Lutherani tantùm aut Zuingliani, verùmetiam & vocabimur, & erimus Ariani: neque deinceps ampliùs Christum esse Deum profitebimur. Verùm absit, vt in pij cuiusquam mentem hæc tam impia cogitatio veniat vnquàm. Quin autem huc spectent consilia Satanæ, dubium non est, quando per Brentium & eiusdem factionis alios ea profert, quæ nos hoc scripto nostro confutanda suscepimus. Neq; verò causam video, si permissa fuerit potestas Zuinglianis aut Lutheranis, ea quæ semel auctoritate Conciliorum rectè definita sunt, in dubium reuocandi, cur eadem Seruetianis quoque, siue nouis Arianis permitti non debeat. Quod si factum sit, nihil est quod quisquam hæsitet, quin Ecclesiæ Dei plus negotij sit exhibitura Seruetiana, quàm vlla hæresis alia: cùm nulla sit vel in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis exercitatior, vel diuinæ legis oraculis instructior, vt semper cum eis disputationem Catholici declinauerint: quam quoties effugere non licuit, Patrum illis traditiones obiecerunt potius, quàm vt scripturarum armis congredi voluerint, sicut in hoc scripto nostro locis aliquot à nobis demonstratum est.

Cùm itaque non obscurè videat Maiestas tua, quorsum tendant Satanæ conatus, nimirum vt Christi gloriam obscuret, & illius immensi beneficij memoriam, quo nos pro nobis in cruce moriens afficere dignatus est, obruat obliuione sempiterna, quam etiam ob causam & Chrismatis vsum, & cruce signandi morem, tot ledoriis, & scomatis insectatur, hæ inquam,

De Boëmis & Morauis.

De Germanis & Polonis.

Eccle. 19.

Summa Prolegomenorū Brentii.

Ad Regem adhortatio.

inquam, cũ vel ipsa luce clarius perspiciat Maiestas tua, cùm ab aliis impiis dogmatibus, tum ab iis quæ traduntur in hoc Brentij scripto, quod refellimus, diligenter tibi cauendum esse putabis. Hęc enim sunt, quæ Satanismo fenestrã aperiunt. Quẽ si tu voles ex regno tuo, terrisque tibi subiectis exterminatum, sicut velle certè debes (nam & Catholici Regis officium hoc abs te requirit, & patriæ leges exigunt, & fides, quam iureiurando firmatã, quando capiti tuo diadema Regium imponebatur, cùm Ecclesiæ Dei, tum regno tuo obstrinxisti, modò non edita voce flagitat, vt hoc tam periculoso tempore præstes tandẽ, quod iuratus promisisti) si voles igitur exterminare Satanismũ ex iis populis, quos clementiæ tuæ regit Imperium, laudatissimorum Imperatorũ Gratiani, Valentiniani, Theodosij, Martiani, vestigia sequutus, non modò non feres, vt iudicandi sibi potestatẽ de religionis doctrina quiuis arroget de populo, verùm ne disputare quidem, nec in disceptationẽ ea vocari permittes, quæ semel in Conciliis Oecumenicis iudicata, recteq; sunt disposita: sed cũctos populos tibi subiectos in ea religione versari iubebis, quam Petrus Apostolus tradidit Romanis, quam successores eius Pontifices Romanos semper esse sequutos, ac nunc etiã sequi claret, quã ex quo tempore Christi susceperunt Euangeliũ maiores tui Polonię Reges, vnà cum subiectis Imperio tuo populis, non tãtùm ab ea non defecerunt vnquã, verùm sic in ea se per hos propè sexcẽtos annos gesserũt, vt ex integrè, inuiolateq; conseruata Christiana religione, summam pietatis & constantiæ laudem retulerint. Quare si tibi dixerit aliquis, Ecce hîc est Christus, Ecce illic, Ecce in solitudine, nõ exeas: Ecce in penetralibus, nõ credas, quin ibi potius Christum esse persuasum habeas, vbi corpus eius est, Ecclesia. Porrò Ecclesiã ibi esse ne dubites, vbi sancti Maiores tui piè, sancteque tot seculis Deum coluerunt: vbi tu quoq; Christi corpori per Baptismi Sacramentũ insitus, Christi nomen primũ audiuisti, & Euangelicis præceptis institutus, Christianus dici & esse cœpisti. Hanc & non aliam Ecclesiam esse Dei sic tibi persuasum sit, nunquã vt secùs aliquid persuaderi tibi patiare. Nec vlla tibi magis, quàm separationis consilia fugienda esse putes, quæ verissimè perniciosa vocat Augustinus & sacrilega: quæ quantoperè Deus execretur, vel exemplum in Chore, Dathan & Abiron editum documento nobis esse potest. Sed quid est necesse longiùs exempla petere? Quę Petricouię, vbi Comitia regni maiora haberi consueuerunt, proximo superiore anno acciderunt, tenes proculdubio memoriâ. Domus illa in qua de separationis consiliis actum est, quemadmodum turbine disiecta sit, non ignoras: neque dissimilè quiddam factum est de magnificis regni Consiliariorum ædibus, simul de ea domo, in qua tu cum illis de rebus ad salutem regni tui pertinentibus deliberationem suscipere consueuisti: quin & Regia tua non fuit intacta. Noli putare fortuitò hæc ita euenisse. Nam quid impediuisset alioqui, quò minùs idem fieret de oppidanorum ædibus, quæ magis etiam esse videbantur eiusmodi casibus opportunæ? Sed quòd in illam potissimùm domum tempestas desæuiit, in qua de separationis consiliis deliberatio fuit habita, quòd reliquarum etiam tecta disturbauit, vox quædam fuit Dei, consilia separationis detestantis, simul & tibi, & iis qui tibi sunt à consilio denunciatis, nisi fortiter illis restiteritis, nisi grauiter Catholici Regis, Catholicorumque Senatorum officio functi fueritis, futurum, vt sicut nunc in fastigia domorum, sic non ita multò post in capita quoque vestra multò grauior tempestas desæuiat. Siquidem approbari videntur sacrilega separationis consilia, dum viriliter eis non resistitur: per eos præsertim, qui & possunt & debent. Vtinam sim falsus vates, sed nisi maturè prospectum, nisi tempori pestilentibus iis consiliis obuiam itum fuerit, quæ Germaniam, quæ non ita multò antè Angliam quoque calamitates peruaserunt, eædem & nobis veniunt expectandæ. Mirum est autem, quorum exitus perhorrescimus omnes, eorum imitari facta plerosque minimè formidare.

Matt.24.

Augu. lib. 3. contra epist. Parmeniani cap. 2.

Num.16.

Omende ædibus Polonicis, turbine nuper disiectis.

Sed hæc, quorum in hoc seculo nobis metus impendet, leuiora videri possunt. Nam quantacunque sint, finem tamen aliquando consequuntur. Cæterùm ea quàm sunt horrenda, quæ Iudex ille viuorum & mortuorum ab iis expetiturus est, qui cùm semel corpori suo fuissent insiti, ab eo se per sacrilegium schismatis præciderunt? Nulla potest esse vis orationis tanta, quę pro dignitate possit eorum atrocitatem explicare. Quantò pluris est anima, quàm corpus, quantò sunt æterna & nunquam finienda caducis istis ac momentaneis grauiora, tantò sunt futuri seculi supplicia quàm huius atrociora. Quamobrem vt pœnas istas temporarias effugere liceret, ab æternis tamen illis, quis est, qui liberare queat? quę tantò sunt horribiliores expectandæ, quantò maior fuerit in hac vita peccatorum impunitas. Tarditatem nanque Deus supplicij grauitate compensare consueuit. Quam etiam ob causam celebre dictum illud habetur, quòd nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur. Sed nolo pluribus, ne de tua constantia dubitare videar. Hoc tantùm abs te peto, nostrum vt laborem hunc tua potissimùm causa susceptum, boni consulas. Qui non alio magis consilio susceptus à nobis est, quàm quòd honori tuo, quodque saluti tuæ pro virili nostra prospectum esse cupiebamus,

Ex sentẽtiis August. sentẽtia. 42.

Est ne mortalium quisquam, qui tibi pluribus & maioribus, quàm ego, sit beneficiis

obstrictus? in quem tu tot tam illustra minimè vulgaris gratiæ tuæ documenta dederis? Quæ Iudicio multorum esse cum primis expetenda videtur, an ea plena manu (quod aiunt) in me non contulisti? In me, inquam, non modò nihil tale cogitantem, verùm etiam vt aliis potiùs honores istos mandares, quibus imparem esse me iudicabam, semel atque iterum precibus abs te contendentem. Ego verò quæ tantoperè vulgus admiratur quorum adipiscendorum causa, nullos à plerisque labores non suscipi, nulla pericula non adiri video, nunquam ea mihi maximi facienda esse iudicaui. Quin si qua necessitas id exigat, præcipuè verò, si Christi causa postulet, huius ipsius Christi fretus auxilio, maiore cum alacritate, quàm suscepi, fumos istos dimiserim, quibus multorum oculi perstringuntur. Quamobrem non hæc sunt, quæ mihi maximi facienda esse putaui, non opes, non honores, qui Dei primùm beneficio, deinde tua quoque liberalitate mihi meritis meis ampliores obtigerunt, sed Iudicium istud tuum de me, sed voluntas ista tam propensa augendi & honestandi mei: hæc verò sunt, quæ me tibi sic deuinxerunt, vt cùm dignitatis, tum salutis tuæ causa nihil non & facere, & pati semper sim paratus. Quamobrem cùm hoc ab hæreticis agi viderem, quandoquidem intelligunt se pietatem tuam in suas partes petrahere nulla ratione posse, vt saltem nuncupandis nomini tuo libellis, quasi cum illis faceres, tibi suspicionem conflarent: simul omnes machinas adhiberent, quibus de tuo statu dimoueri tamen aliquando posses, credibile non est, quanto dolore exarserim, cùm eos in contaminandum nomen tuum, in oppugnandam salutem tuam, tanto studio incumbere perspexissem. Qua quidem in re nemo fuit ex omnibus audacior Vergerio, qui tibi Christiano, Catholico & Orthodoxo Regi, persuadere se posse putauit, vt Ecclesiæ Polonæ caput constitueres, deque doctrina religionis iudicandi tibi potestatem arrogares, quo sic, qui profitemur hactenùs nos credere sanctam Catholicam Ecclesiam, profitemur iam deinceps, nos credere non Catholicam, sed Polonam Ecclesiam, sacrilega diuisione nos ab orbe reliquo Christiano separaremus: quod pro sua misericordia procul Deus auertat. Hanc effrenatam hominis audaciam tuli grauiùs, quàm vt silentio dissimulare possum. In hanc igitur harenam, prouocatus ab eo, discendi, vt quam ille nomini tuo labem inferre conatus est, eam abstergere pro virili mea contenderem.

Integritas & modestia præclara Scriptoris.

Studium Pauli Vergerii.

Nouisti me pientissime REX, in tuis & sancti tui parentis oculis assiduè versatus, bonam vitæ meæ partem traduxi: non ego tibi vel opibus, vel oris dignitate, vel fumosis imaginibus, vel aliis hoc genus aut corporis, aut fortunæ bonis fui commendatus vnquàm: cæterùm si qua fuerunt in me, quibus hæc ornamenta deberi putares, quæ tu pro bonitate magis tua, quàm pro meritis vllis meis tam prolixè, tamque liberaliter in me contulisti: si quæ fuerunt, inquam, quæ tu spectanda iudicares in me, quo tempore tantam tuã solicitudinem de me in Episcoporum Collegium cooptando declarasti, nihil eorum decessit, posteaquam sum Episcopus designatus: ad studium verò sacrarum literarum permultum accessit. Etenim vocationis meæ memor, totos octo annos hos, quibus indignus ego, sic Deo permittente, sic te modò non compellente, Episcopum ago, non in alia re magis, quam in meditatione diuinæ legis consumpsi: neque studij, laboris, diligentiæ quicquam prætermisi, quò possem eorum dogmatum non omninò rudis esse, de quibus hoc infelici seculo nostro tam graues controuersias excitatas esse videmus. Quò sum autem illa perscrutatus diligentiùs, hoc in ea fide Catholica & Orthodoxa magis acquieui, quam à sanctis Maioribus nostris per manus nobis traditam accepimus. Non te fallo pientissime Rex, non te fallo: Sic in extremo die meo propicium experiar Iudicem illum viuorum & mortuorum, non te fallo. Cur autem fallerem? quam vtilitatem inde caperem? Egóne & tuam & meam ipsius animam orco tradere conarer? Nullum tam suaue meritum est. Errare possum: prudẽs & sciens agnitam veritatem oppugnare non possum. Extremæ fuerit hoc cuiusdam improbitatis, quam in mores meos non cadere, à qua vitam meam omnem abhorrere, tu scis ipse Domine mi REX. Quòd si me talem existimas, vt secùs loqui, secùs me scribere credas quàm sentio, dignus non sum, quẽ vel in terris tuis feras, vel huius lucis vsura frui patiaris. Sed ego nihil ambigo, quin idem sit nunc etiam Iudicium de me tuum, quod fuit ante annos octo, quando me tanta voluntate tua vnum ex iis esse iussisti, quibus de doctrina religionis iudicandi potestas est permissa. Iudicium hoc tuum neque fefelli, neque fallo, neque fallam quoad vixero. Sed nec errare perniciosè queo pientissime REX, quandoquidem eam ducem sequor, & illius me Iudicio submitto, quæ neque fallere scit, neque falli potest, quæ calumna est & firmamentum veritatis, vnam, sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Equidem precari Deum sæpè soleo, priùs vt mihi mentem omnem eripiat, quàm vt hac me præditum esse mente velit, vt orbem totum Christianum desipere, me verò solum sapere persuasum habeam, vtque priuatum meum sensum publico totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponam. Non igitur eorum incedo vestigiis, quos insipientes Prophetas vocat Ezechiel, qui sequuntur Spiritum suum, & nihil vident. Non ego vel meum, vel cuiuscunque tandem alterius priuatũ, sed eum, qui publicè promissus & missus est, Ecclesiæ spiritum sequor: quẽ esse spiritũ veritatis manifestius est, quàm vt vllus dubitationi locus esse queat.

Episcopi Hosii sedulitas & industria.

Obtestatio Episcopi ad Regẽ seria.

Precatio Catholicis imitanda.

Cap. 3.

Intereà

Intereà verò Deo gratias ago, cuius & hoc agnosco beneficium, quòd etiam priuatus sensus meus cum publico totius Ecclesiæ sensu pulchrè congruit, vt indubitanter ex animo esse vera credam omnia, quæcunque illa magistra didici. Quamobrem cùm idem nunc sim, qui fui tum, quando tam illustri gratia, tamque propenso studio tuo, statim vt ad regni gubernacula accessisti, me in Episcoporum album referri voluisti: si ad sacrarum literarum studia accessio potiùs aliqua ex eo tempore facta est, quàm vt quicquam decesserit: si quàm longissimè ab eo absum, secùs vt aliquid sentire velim, quàm aut loquor aut scribo: si & in loquendo, & in scribendo non meum aut cuiusquam alterius priuatum, qui falli potest & fallere, sed Ecclesiæ Dei spiritum sequor, quem constat spiritum esse veritatis: si denique fides erga te mea, si studium & obseruãtia spectata tibi satis est & probata: ne dubita pientissime REX, mihi potius credere, quem nosti, quàm nescio quibus aliis, qui tibi vel ignoti sunt, vel in pessimam partem plùs quàm satis noti: & quę vel scribuntur, vel etiam dicuntur à me, sic accipe: secùs vt non possim, etiamsi coram ipso Deo, qui scrutatur cordis abdita, sit dicendum: cùm nihil sit quod minùs in me cadere queat, quàm vt aliud in lingua promptũ, aliud in pectore clausum habeam. Quòd si vel morte mea salus ac tranquillitas Ecclesiæ repræsentari posset, equidem non dubitanter eam oppeterem, illius auxilio fretus, qui cùm inimici essemus, mori pro nobis & horribili supplicio crucis nos ab æternis gehennæ suppliciis liberare, Deoque Patri cœlesti morte sua reconciliare dignatus est. Sed ego nullam aliam repræsentandæ salutis, & restituendæ trãquillitatis Ecclesiæ Dei viam & rationem inuenio, quàm si ordo in illa retineatur, si ad quod quisque ministerium vocatus est, illud implere conetur: si prima quidem Scripturis auctoritas tribuatur, sed proximum ab ea locum Ecclesiasticę Traditiones obtineant: nec in Scripturarum interpretatione suum quisque priuatum, sed Ecclesiæ Catholicæ sensum & consensum sequatur: sacrilega separationis Consilia haud aliter atque præsentissimum venenum fugiantur: si denique omne studium ab iis, qui debent & possunt, impensum fuerit in vnitate spiritus in vinculo pacis retinenda: quò sic omnes vnum corpus & vnus spiritus effecti, vnanimes vno ore honorificemus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi: cui sit laus, honor & gloria in sempiterna secula.

FINIS.

LECTORI CANDIDO.



Bsolutum iam hoc est opus Christi summa gratia, quod non solùm peritis & studiosis litterarum sacrarum, verùmetiam iis omnibus, qui de Religione doctrinã nunc inter homines maximè controuersiã scituq; nulli non necessariam velint cognoscere, non potest non vtilißimum & gratißimum esse. Lege Magnum hunc HOSIVM *Episcopum, quisquis es veritatis & pietatis amans, confirmabis profectò pectus præsenti velut ac diuino quodam antidoto aduersus grassantes hodie Pestes & Sectas, cauebis à pseudoprophetis, nec insanis illis vocibus mouebêre: Ecce hîc est Christus, ecce illic: quin potiùs & sano intellectu, & Christiano affectu præditus amplecteris eam, quæ secundum pietatem doctrina est, & scies, quam lucem in tanta errorum caligine, qualem aduersarij nobis offendunt tutò sequare. Et si verò, vt nihil celemus, dignißimus hic Auctor, quem sua virtus & doctrina ita commendat, vt alieno precone non admodum egeat, & si, inquam, is non distinxerit hoc opus in libros & paragraphos, vt quidam vocant, sed continuam textus seriem amanuensis illius vbique sit sequutus, & capita tantùm posteriora maiusculis expresserit, nimirum de Auctoritate scripturæ, de Traditionibus, & de Catholica Ecclesia: Tamen quoniam sic visum est eruditis, quorum hac in parte Iudicium, vt speramus, Auctor non contemnet, accesit ea, quam vides, totius operis in libros quinque distributio: Tum vt minore negotio & maiore cum fructu omnia legantur, facta est illa sectio linearum seu versuum, vt vbi noui aliquid sensus, aut alterius tractationis est initium, initiales etiam literæ proponantur. Quæ res mirum quantoperè Lectorem iuuet ac recreet, non solùm in legendo, sed multò magis in intelligendo, ac de mente quidem verbisq; scriptoris nihil decedit, nisi quòd sensus vbique magis perspicuè & ordine quodam accipiatur. Quare laborem hunc nostrum & studium in hoc opere illustrando, si gratus es Lector, boni consules, nec spernes opinor, quæ marginibus adscripsimus, summam ferè argumenti, quo de agitur paucis complectentes. Vale in Christo semper, & Catholicum Episcopum in Catholica Ecclesia Catholicè sanctèq; docentem audi Catholicus: alienorum, vt Brentij & Vergerij, vocem nec audi, nec sequere Sectarios.*

DE EXPRESSO DEI VERBO, LIBELLVS, HIS TEMPORIBVS ACCOMMODATISSIMVS,

Ab Auctore recens auctus & recognitus, atque Domini Henrici Ziberti Dunghen opera cum exemplari Romano collatus.

ITEM,

DIALOGVS TRIMEMBRIS,

De Sacræ Eucharistiæ sub vtraque specie communione.
De Sacerdotum coniugio.
De celebrando Sacro vulgari lingua.

Auctore Reuerendiß. D. Domino Stanislao Hosio Cardinale Varmiensi Episcopo.

Cum Indice copiosissimo.



ANTVERPIÆ,
In ædibus Viduæ & Hæredum Ioan. Stelsij.
M. D. LXXI.
CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DVCI LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE,

Masouiæ, Samogitiæque Domino & hæredi, Domino suo clementissimo, STANISLAVS HOSIVS, Episcopus Varmiensis, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.

Effrenata nostri tẽporis hæreticorũ audacia, arrogantia & sui obliuio.



DE expresso Dei verbo, vt aliquid ad te scribere aggrederer, Sigismunde Rex Auguste, fecit effrænata nostri temporis hæreticorum audacia, qui quamuis ipsi mirabiliter inter se dissecti, sic illud nihilominus certatim ad se singulæ sectæ rapiunt, sic sibi solis vsurpant, vt eius possesione, cùm alios omnes, quotquot ab ipsis dissentiunt, tum Catholicos etiam & Orthodoxos excludere conetur. Tanta enim est istorum hominum arrogantia, tanta sui obliuio, vt alios omnes stupidos, bardos, ac truncos esse, nec in scripturis videre quicquam: se verò solos sapere, se solos esse persuasum habeant, qui sint veram earum intelligentiam assequuti. Est ne autem verisimile vbi tantus est animi tumor, tanta mentis inflatio, quòd ibi posit esse spiritus ille, qui non requiescit, nisi super humilem & mansuetum, & trementem sermones suos? Præclarè dixit Sapiens: Vbi humilitas, ibi sapientia: vbi tumor & inflatio, ibi stultitia: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. In conuallibus, vt ait sanctus ille Rex & Propheta, non in montibus emittit gratiæ suæ fontes Deus. Abscondit à sapientibus & prudentibus mysteria sua, reuelat autem ea paruulis. Itaq; nulli minùs intelligunt, quid sit expressum Dei verbũ, quàm qui de eo maximè gloriantur, quique sic sibi solis illius intelligentiam arrogant, vt quod est in prouerbio, cornicum oculos configere velle videantur.

Esa.66. *Pro.12.* *Roma.1.* *Psal.103.* *Matt.11.*

Cornicum oculos cõfigere dicũtur, qui ea quæ antiqui approbant magno consensu, damnant ac rescindunt.

Neque verò nouum est hoc: Proprium hoc semper fuit hæreticorũ, de expresso Dei verbo gloriari, sibique solis illud vendicare. Quin & ante Christũ natum, quo alio quàm verbi Dei obtentu, pseudoprophetæ populum seducebant? Cùm Hieremias Propheta tristia multa prædiceret, sicut alios Prophetas Dei, sic & illũ, iis ferè verbis præfari solitum legimus: Hæc dicit Dominus. An autem iisdem verbis præfatus non est Ananias quoque pseudopropheta, cùm longè diuersa falsò vaticinaretur: quem à se missum esse Dominus negabat.

Hier.28. *Hier.14.*

Quem etiam alio loco sic de pseudoprophetis istis loquentem audimus. Falsò Prophetæ vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non præcepi eis, neque loquutus sum ad eos: Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Et alio loco: Nolite, inquit, audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos, visionem cordis sui loquuntur, & non de ore Domini: Dicunt iis, qui blasphemant me: Loquutus est Dominus: pax erit vobis. Ac paulò pòst, dicit eos furari verba sua. Quem locum Hieronymus interpretatur: Semper, inquit, imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliquam similitudinẽ recti, decipere non potest innocentes. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur Prophetæ, atque dicebant: Hæc dicit Dominus. Et vidi Dominum: Et verbum Domini factum est ad illum, siue illum: Sic hæretici assumunt testimonia scripturarum de veteri & nouo testamento, & furantur verba Saluatoris, vnusquisque à proximo suó, Prophetis, & Apostolis, & Euangelistis, & assumunt linguas suas, vt cordis venena ore pronuntient. Præclarè Hieronymus cum Prophetis illis mendacibus confert hæreticos, & imitari dicit mendacium veritatem. Sicut enim Prophetæ Dei dicebant: Verbum Domini: Os Domini loquutum est: Hæc dicit Dominus: Iisdem vocibus vtebantur & pseudoprophetæ.

Hier.23. *Ibidem.* *Hæreticorũ mendaciũ, & furtũ.* *Prophetæ Dei.*

Sed quid vtrique vaticinati sint, nonnihil expendamus. Arguebãt Prophetæ Dei peccata populi, ad resipiscentiam hortabantur, simul imminere grauem indignationẽ Dei denunciabãt, quòd eos gladio, fame, peste cõsumpturus, quòd seruitute durissima pressurus, quòd ad internecionẽ esset deleturus. Cõtrà, mendaces illi, quos non miserat Dominus, neq; pręceperat eis: Non videbitis, dicebãt, gladium, & fames nõ erit in vobis: Sed pacem verã dabit vobis Dominus. Curabãt, inquit Propheta, contritionem filiæ populi cum ignominia, dicẽtes: Pax, pax, & non erat pax. Et sicut dicit alius Propheta, de mendacibus estis qui dicebant: Ait Dominus: cùm Dominus nõ esset loquutus. Consuebant puluillos sub omni cubito manus, & faciebant ceruicalia, sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Quam fuit istorum diuersa prædicatio? dum illi terrent, vt seruent: hi verò palpant, vt perdant. Intereà tamen vtrique vaticinabantur in nomine Domini, de verbo Domini gloriabantur vtrique.

Hier.14. *Prophetæ falsi.* *Hier.6.* *Ezech.13.* *Prophetarũ verorũ et falsorum discrimen.*

An autem simillima non est nostri quoque temporis Prophetarũ ratio? Quid aliud agunt, qui legitimè missi sunt à Catholica Ecclesia, quàm quòd eadem illa populo annunciant, quæ Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Ioël, Ionas, & alij Prophetæ Dei olim annunciabant?

Ioël.1.

Arguebant

Arguebant illi scelera populi: hortabantur, vt expergiscerentur ebrij, vt flerent, vt vlularent, terroresque magnos denunciabant. Quos ita perterrefactos hortabantur, vt se conuerterent ad Dominum, vt dignos pœnitentiæ fructus facerent, quò sic tota mente correctis, pœnas eis effugere liceret, quas Dominus fuerat comminatus. Conuersis autem ad Dominum in ieiunio & fletu, & planctu, sic demum Domini misericordiam annunciabāt: simul vetabāt, ne quis propter magnitudinem scelerum, veniam desperaret, quoniam benignus est Dominus & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia: Non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur, & viuat, nec humanam imitatur impatiētiam, sed longo tempore nostram præstolatur pœnitentiam, vt, si nos dignos pœnitentiæ fructus fecerimus, pœniteat & ipsum suæ comminationis, & mala quæ denunciauit, non inferat, nostraq; sententiæ mutatione mutetur & ipse. Sic erectis in meliorem spem animis mortalium, ne fortè prædicata diuinæ clementiæ magnitudo, negligentes eos & securos redderet: vide quemadmodum sermonem suum temperauerit: Quis scit, inquit Ioël, si conuertatur, & ignoscat & relinquat post se benedictionem? Quasi dicat, inquit Hieronymus: Nos quidem hortamur, quod nostrum est, ad pœnitentiam, quòd ineffabiliter clemētem esse Deum nouimus: quoniam verò profundum sapientiæ & scientiæ Dei nosse non possumus, sententiam temperamus, & optamus potiùs, quam præsumimus ignota nobis iri peccata. Hieronymum verò sequutus Remigius Altisiodorensis Episcopus, ante septingentos, plus minus annos: Poterant illi, inquit, respondere, quia Dominus patiens est, & multæ misericordiæ, sicut tu dicis, non est necesse vt affligamus nos, & agamus pœnitentiam, quia ipse miserebitur nostri, quicquid egerimus. At contrà Propheta: Quis hominum, inquit, scit, si conuertatur è furore iræ suæ ad misericordiam? Impossibile, est hominem scire. Meliùs est vt agentes pœnitentiam, mereamur veniam peccatorum assequi, & quod post actam pœnitentiā remissione peccatorum adepta, tunc offeramus sacrificium, & libamen Domino.

Ioël.2. *Ezech.33.* *Ioël.8.* *Hieron.* *Remigius Altisiodorensis Episcopus.*

Ad eundem modum ante quadringentos annos, enarrans eadem verba Rupertus Abbas Tuitiensis: In ipsa, inquit, pœnitentia, cautos esse cupit, & securitatem tollit.

Rupertus Abbas Tuitiensis.

Neque diuersum sensit ab iis ante trecentos propè annos, Albertus quoq;, non temerè Magnus appellatus, qui eadem verba explicans: Quamuis, inquit, certum sit, quòd contrito ignoscat Deus, tamen incertū est vtrum aliquis verè contritus sit. Videbit quòd corrigi non possit, quem ille despexit: Orabat scelestus Dominum, à quo non misericordiā cōsequutus. Cain quidem obtulit, sed Deus ad munera eius non respexit. Moses de quibusdam dixit: Ne respicias ad sacrificia eorum. Hactenus Albertus. Vides quomodo Ioël prædicauerit, & quomodo iam inde à mille ducentis annis per longam Sacerdotum & Episcoporum successionem, ad hanc ætatem vsque nostram, hęc illius verba fuerint intellecta. Neq; verò solus Ioël ita prædicauit, verùm & Daniël, cùm Regi Nabuchodonosor somnium suum exponeret, an eum grauiter initiò non perterrefecit, cùm quę mala euentura illi essent, pręcicaret? Neque tamen propterea statim desperare iussit, quin viam ostendit, qua pœnas, quas fuerat comminatus, effugere liceret. Placeat tibi, inquit, Rex, consilium meum, peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum. His verbis perterrefacto, consolationis nonnihil attulit, neq; tamen securum eum esse voluit. Non dixit, certò statue tibi remissa fore peccata: sed forsitan, inquit, ignoscet Deus delictis tuis. Quæ verba tractans Hieronymus: Cùm Daniël, inquit, præscius futurorum de sententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter veniam pollicentur peccantibus. Glossa verò ordinaria, intollerabilem esse dicit hanc istorū temeritatem. Sic itaq; Ioël, sic Daniël. Quid autem Rex ille Niniuæ, cùm Ionas Propheta fore prædixisset, quòd post quadraginta dies Niniue subuerteretur, indutus ipse sacco, & in cinere sedens, an populum ad pœnitentiam hortatus non est? vt operirentur saccis homines & iumenta: vt clamarent ad Dominum in fortitudine, vt conuerteretur vir à via sua mala, & iniquitate, quæ est in manibus eorum. Num autem post eiusmodi conuersionem statim iubebat certum esse de venia? Nequaquam, sed sicut Ioël, sicut Daniël, sic & hic: Quis scit, inquit, si conuertatur, & ignoscat Deus. Quem locum exponens Hieronymus: Ideò, inquit, ambiguum ponitur & incertum, vt dum homines dubij sunt de salute, fortiùs agant pœnitentiam & magis ad misericordiam prouocent Deum. Quæ totidem verbis repetuntur à Remigio & à Ruperto, & in Glossa ordinaria, vt nunquam secùs in Ecclesia Dei Prophetarum horum verba quisquam interpretatus fuisse videatur.

Albertus Magnus. *Eccle.7.* *2.Mach.9.* *Gene.4.* *Num.16.* *Dan.4.* *Hiero. in Daniël.* *Niniuitarum Regis pœnitētia.* *Daniël.4.*

Quorum hunc prædicandi modum etiam Apostolos sequutos esse legimus. Sic enim Simonem Magum, qui donum Dei existimabat pecunia possideri posse, Petrus affatus est: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. Si forte, inquit, certum & securum esse non iussit.

Acto.8. *De salute nemo vnquam securus.*

Hanc Prophetarum & Apostolorum doctrinam retinet adhuc Ecclesia Catholica, quæ terrorem peccantibus incutit, quò sic eos ad pœnitentiam prouocet, quam cùm egerint, non eos propterea statim esse iubet absq; metu, quin à noxia securitate deterret potiùs modis omnibus, ac sperare quidem iubet in Domino, & facere bonitatem: cæterùm fiduciam, certitudinemq; remissionis peccatorū iactare, & in ea quiescere vetat. Quamuis enim de miseri-

Psal.36.

cordia Dei, de promissis eius, de Christi merito, de sacramẽtorum virtute, & efficacia nemo pius debeat dubitare, tamen dum seipsum quilibet, suamq; propriam infirmitatem respicit, de sua gratia formidare ac timere potest.

Hæc est Ecclesiæ Catholicæ prædicatio cum Esaię, Hieremiæ, Ezechiëlis, Daniëlis, Ioëlis, Ionæ: quin & Petri Apostoli prædicatione pulchrè congruens.

Ab Ecclesia Dei auulsi, de sua salute se certos esse falso existimant.

Num autem cum ea consentiunt etiã ij, qui ante triginta hos annos discesserint à nobis? quin ab ea potiùs ex Diametro, quod aiunt, distare videtur. Quid enim aliud ij, quàm quod Ananias, quod Semeias, quod reliqui mendaces Prophetæ, quibus nõ erat loquutus Dominus: Non videbitis, aiunt, gladiũ, nõ erit fames in vobis, sed pacẽ veram dabit vobis Dominus: pax, subinde vociferãtur, cùm non sit pax, ac ingentẽ quãdam securitatẽ annunciantes, multorũ animas decipiunt. Docent enim, qualiacunq; sint opera nostra, dum tamẽ fixa, firmaq; sit fides nostra, certos nos esse salutis nostræ, quandoquidẽ opera Deus non respicit. Cùm aperta sint scripturæ verba, vbi de placato Niniuitis Deo loquitur: Vidit Deus opera eorũ, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est. Vidit Deus opera, dicit Propheta. Isti contrà: Non respicit Deus opera. Alius verò Propheta: Vide, inquit, humilitatẽ meam, & laborem meũ, & dimitte vniuersa delicta mea. Et in alio Psalmo: Vide humilitatẽ meam, & eripe me, quia legẽ tuam non sum oblitus. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine, in misericordia tua viuifica me. Quæ verba enarrans Hilarius: Reseruans, inquit, omnia iudicio diuino, eripi se ob humilitatis meritũ deposcit. Quem sequutus Ambrosius: Quasi is, inquit, qui humiliauerit cor suum, quasi is, qui plurimum laborauerit, ibi sibi dimitti peccata desiderat, hîc erui se precatur. Ac nonnullis interiectis: Athleta bonus membra sua monstrat, vt suę conuersationis approbet disciplinam, monstrat etiam tunc membra sua, quando post aliqua certamina grauiora iterum certare compellitur, vt Iudex videns fessum corpus, nequaquam eum certare compellat. Et tu ostende cordis tui humilitatẽ, vt titulos Virtutis ostendas: ostende corporis tui certamina, vt dicas: Certamen bonũ certaui, cursum consummaui, vt videns spiritualis Iudex certaminis agonem, coronam iustitiæ decernat, quoniam legẽ agonis implesti. Precatur Propheta Deum, vt respiciat humilitatẽ suam, laborem suum, & quòd legẽ Dei non sit oblitus, & quòd eius præcepta dilexerit, quæ per nos etiã ostendi Deo præcepit Ambrosius. At nostri temporis Pseudoprophetæ, & Pseudoeuãgelistæ negãt Deũ opera nostra respicere, negãt illis ei curæ quicquã esse: quicquid sit de illis, certò nihilominus vnumquemq; statuere debere, quòd gratis propter Christũ peccata sibi sint remissa, quòd acceptus Deo, quòd vitæ sit hæres æternæ: quandoquidẽ omnis iustitia & sanctitas nostra merũ sit peccatũ, & res damnata: Contritio verò, vsq; eò nihil profit, vt magis etiam faciat peccatorẽ. Quòd si quem arrodit propter peccatũ conscientia, sic eum responsare iubet: Quid peccatũ, peccatum: attamen ego sanctus sum: Si ego probus non sum, Christus tamen probus est. Quasi verò iam esse cuiuis improbo liceat, quoniã Christus probus est? Huius iustitia nos iustos, huius probitate probos esse docent, etiam si non modò micam nullam eius probitatis in nobis habeamus: verùm insuper omni flagitiorũ genere cooperti simus. Quo turpior es, ait vnus ex his, eò citiùs impertit gratiam Deus. Qui suos etiam ita dicere iubet: Peccata mea non meam conscientiam, sed Christum premunt.

Hæreticorum doctrina.

Ionæ 3.

Psalm. 24.

Psalm. 118.

Hilarius.

Ambros.

2. Tim. 4.

Opera nostra curare Deum negãt nostri temporis pseudoprophetæ.

Contritio.

Hæreticorũ impiæ voces & sententiæ

Cap. 5.

Quid autẽ, an cum Hieremia Propheta nobis quoq; dicere nõ licebit? Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Propheta prophetabant mẽdacia, Sacerdotes applaudebãt manibus suis, & populus meus dilexit talia. Revera dilexit populus talia, Nam sic homines, mendacium Prophetarum istorum blandis vocibus, tanquam Syrenarũ dulcibus cantilenis, am dementatos videre licet, vt si quis vera magis & salutaria, quàm quæ grata sint auribus eorũ, & iucunda prædicare velit, explodatur. Itaq; non dubitant rudes etiam asini, nonnunquã Prophetis, quid vaticinari debeant, præscribere, & à quibus docendi veniunt, eos docere. Nolite, inquiunt, videre, nolite aspicere in nobis, ea, quæ recta sunt loquimini nobis placentia, videre in nobis errores, Solam fidem nobis prædicare, gehennæ flammas ne comminemini, sed promittere nobis regna cœlorum, vt post luxuriam & delicias, post incœstas nuptias, pandatur nihilominùs nobis Paradysus. Quid nobis ostenditis viam Domini, per quam non libenter ingredimur? quod replicatis nomen sancti Israël: quod nostri pectoris arcana non penetrat?

Idiotarũ quorundam huius seculi præscriptum.

Esaiæ 30.

Hieron.

Vides pientissime Rex, qualis eorum, qui se nostro seculo vocant Euangelicos (cùm nihil cum Euangelio commune habeant) qualis contrà sit Catholicorum prædicatio. Nihil aliud illi quàm credere iubent vnumquemque, certoque statuere, quòd sit in gratia, quod sit indubitatus hæres regni cœlorum, quicquid sit de operibus. Et cum hac inani sua fiducia deducunt homines ad æterna gehennæ supplicia: Nostri contrà, quamuis de Domini misericordia sperare iubeant, securos esse tamen homines vetant: simul monent, ne satis esse credant, quòd à peccatis resipuerint, nisi dignos etiam pœnitẽtiæ fructus fecerint, & quam profitentur fidem, eam ex operibus ostenderint. Quòd cùm ad extremum illud iudicium ventum fuerit, non quæretur ex nobis, quid crediderimus, verùm quid credentes in corporibus nostris, vel boni vel mali gesserimus.

Catholicorum exhortatio & assensus.

An au-

An autem alterutri diuinæ legis oraculis instructi non sunt? quin de expresso Dei verbo gloriantur vtriq;. Clamant vtrique: Verbum Domini, Os Domini loquutum est, Hæc dicit Dominus. Proferunt scripturas Catholici: Facite fructus dignos pœnitentiæ: Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Compati oportet, si conglorificari: cōmori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Tu reddes vnicuiq; secundum opera sua. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Omnis misericordia faciet locum vnicuiq; secundum meritum operum suorum. Ego venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuiq; secundum opera sua: Procedent, qui bona fecerūt, in resurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Nescit homo, vtrum amore, an odio dignus sit. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. Quis potest dicere, mundum est cor meum: purus sum à peccato? Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. De propitiato peccato noli esse sine metu. Ne dicas: Misericordia Domini magna est, multitudinis peccatorū meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo citò proximant, & in peccatum respicit ira illius. Cum timore & tremore salutem vestram operemini: Beatus homo, qui semper est pauidus: Qui sine timore est, non poterit iustificari. Hæc sunt, & complures aliæ scripturæ, quas longum esset omnes recensere, quibus, tanquam expresso Dei verbo, probare conantur Orthodoxi, non satis esse, si quis credat sibi remissa esse peccata propter Christum, se esse in gratia, se esse hæredem vitæ æternæ, quicquid sit de operibus suis: sed sicut ipsum Christum pati priùs oportuit, atq; ita demum intrare in gloriam suam, sic & nos pati priùs oportere, quàm ad illam gloriam perueniamus, oportere sicut ambulauit ipse, sic ambulare nos quoque: oportere per bona opera certam facere vocationem nostram: & cùm omnia fecerimus, non propterea statim securos esse debere, sed vereri omnia opera nostra & dicere, quòd serui sumus inutiles, vsque eò etiam, vt ne de propitiato quidem peccato simus absque metu.

Matth. 3. Lucæ 13. Rom. 8. 2. Tim. 2. Matth. 19. Ioan. 13. Rom. 2. 2. Corinth. 5. Eccle. 6. Apoc 11. Ioan. 5. Eccle. 9. Psalm. 18. Prouerb. 20. Iob 9. 1. Corinth. 4. Eccle. 5. Philip. 2. Prouerb. 28. Ezech. 1. Scripturæ pro nostræ salutis incertitudine. Luc. 24. Ioan 12. 2. Pet. 1. Luc. 17.

Proferunt autem & suas scripturas, qui segregauerunt seipsos, & contrariam sententiam tuentur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Sic dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Viriliter agite, nec paueatis ad aspectum eorum. Viriliter age, & confortetur cor tuum. Dicite pusillanimes, confortamini, nolite timere. Assumite vniuersam armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo. Cui resistite fortes in fide. Filium suum misit in mundum, vt viuamus per eum. Commendat Deus charitatem suam erga nos, quòd cùm adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est. Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? In te Domine speraui, non confundar in æternum. Certus sum, quia neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; vlla creatura poterit me separare à charitate Dei. Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, nō eiiciam foras. Quisquis inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Omne quod natū est ex Deo, vincit mundum, & hęc est victoria nostra, quæ vincit mundū, fides nostra. Hæ sunt scripturæ, quas adfert Brentius ad confirmandam certitudinem suam, & inanem fiduciam. Verùm eius generis, vt ex pumice lac expresseris citiùs, quàm ex illis hoc, quod vult Brentius, elicueris. Vides itaque, quàm sit vetus hoc, quod de expresso Dei verbo gloriantur hæretici, cùm etiam Hieremiæ & Ezechiëlis temporibus fuerit hoc vsitatum. Quid autem nato iam Christo, num idem factitatum non est? Notissima est Euangelica illa historia, qua scribitur: Iesum, simul vt fuit baptizatus, in desertum à spiritu ductum, & ibi à diabolo fuisse tentatum. Quibus autem aliis ille, quàm scripturarum armis cum Christo congressus est? Statuit eum, dicit Matthæus, supra pinnaculū templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim: quia Angelis suis mādauit de te, in manibus tollēt te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Quem locum tractans Ambrosius, valdè salubriter admonet: Disce hîc quoq;, quia Satanas transfigurat se in Angelum lucis, & de scripturis ipsis sæpè diuinis laqueum fidelibus parat. Sic hæreticus facit, sic euiscerat fidem, sic iura pietatis impugnat. Ergo non te capiat hæreticus, quia potest de scripturis aliqua exempla proferre: ne sibi arroget, quòd doctus videtur, vtitur & diabolus testimoniis scripturarum, non vt doceat, sed vt circunscribat & fallat. Tractat eundem locum longè pulcherrimè æqualis Ambrosij Vincentius Lyrinensis, in illo aureo suo libello, quem inscripsit pro Catholicæ fidei antiquitate & vniuersitate. Libet autem altiùs illius verba repetere, cùm digna sint, quæ non legantur modò, verumetiam ediscantur. Hîc fortasse aliquis interroget, inquit, an & hæretici diuinæ scripturæ testimoniis vtantur. Vtuntur planè, & vehementer quidem. Nam videas eos volare per singula quæq; sanctæ legis volumina? per Mosi, per Regnorum libros, per Psalmos, per Apostolos, per Euangelia, per Prophetas. Siue enim apud suos, siue apud alienos, siue priuatim, siue publicè, siue in sermonibus, siue in libris, siue in conuiuiis, siue in plateis, nihil vnquam penè de suo proferunt, quòd non etiam scripturæ verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samo-

Scripturæ pro salutis nostræ certitudine. Mar. 16. Ioan. 3. Deut 31. Psalm. 26. Esa. 35. 1. Petri 5. Ephe. 6. 1. Petri 5. 1. Ioan. 4. Rom. 5. Psalm. 22. Psal. eodem. Psal. 26. Psalm. 30. Rom. 8. Ioan. 5. Rom. 10. 1. Ioan 5. In 2. Pericope apologiæ suæ, contra Petrū à Soto.

Matth. 4. Iesus ductus tentatus. Psalm. 90. Ambr. libr. 4. in Luc. Hæretici in Angelos lucis transfigurati. Vincētius Lyrin. Hæretici ad confirmāda sua dogmata testimoniis sacræ scripturæ vtuntur.

Samosateni opuscula. Priscilliani, Euuomij, Iouiniani, reliquarumq; pestium, cernes infinitam exemplorum congeriem, propè nullam omitti paginam quæ noui ac veteris testamenti sententiis fucata & colorata non sit. Sed tantò magis cauendi & pertimescendi sunt, quantò occultiùs sub diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciunt enim fœtores suos nulli ferè citò esse placituros, idcircò eos cœlestis eloquij velut quodam aromate aspergunt, vt ille qui humanum facilè despiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, qui paruulis austera quædam temperaturi pocula, priùs ora melle circumlinunt, vt incauta ætas, cùm dulcedinem præsenserit, amaritudinē non reformidet. Quod etiam iis curæ est, qui mala gramina, & noxios succos, medicaminum vocabulis pręcolorant vt nemo, ferè, vbi suprascriptum legerit remedium, suspicetur venenum. Idem denique & Saluator clamabat: Attendite vobis à Pseudoprophetis, qui veniūt ad vos in vestitu ouium, intus autē sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium? nisi Prophetarum & Apostolorum proloquia, quæ iidem ouili quadam sinceritate, agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquam vellera quædam texuerunt. Qui sunt lupi rapaces? nisi sensus hæreticorū feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi, quaquà possunt, dilacerant. Sed vt fallaciùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese diuinæ legis sententiis veluti quibusdam velleribus obuoluunt, vt cùm quisque lanarum molliciem persenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Id est, cùm cœperint diuinas illas voces, nō iam proferre tantùm, sed etiam exponere: nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc profanæ nouitates aperiuntur, tunc primùm scindi sepem videas, tunc transferri Patrum terminos, tunc Catholicam fidem cædi, tunc Ecclesiasticū dogma lacerari. Tales erant hi quos percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios, dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli operarij, subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuina legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli Psalmorū auctoritates, proferebant & illi. Proferebant Apostoli sententias Prophetarum, & illi nihilominùs proferebant. Sed cum ea, quæ similiter protulerant interpretari non similiter cępissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis Apostolis discernebantur. Et non mirum, inquit: ipse enim Satanas transfigurat se in Angelum lucis, non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur, sicut ministri iustitiæ. Ergò secundum Apostoli Pauli magisteriū quotiescunq; vel Pseudoapostoli, vel Pseudoprophetę, vel Pseudodoctores diuinæ legis sententias proferunt, quibus malè interpretatis, errores suos adstruere conentur, non dubium est, quin auctoris sua callida machinamenta sectentur, quæ ille nunquam profectò cōminisceretur, nisi sciret omninò nullam esse ad fallendum faciliorē viam, quàm, vt vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætēdatur auctoritas. Sed dicet aliquis: Vnde probatur, quòd Sacræ legis exemplis diabolus vti soleat. Legat Euangelia, in quibus scribitur: Tunc assumpsit eum diabolus, id est, Dominum saluatorem, & statuit eum supra pinnam templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, quod Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Quid hic faciet misellis hominibus, qui ipsum Dominum maiestatis, scripturarum testimoniis appetiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Quare? Scriptum est enim, inquit. Magnopere nobis doctrina loci istius attendenda atq; retinenda est, vt tanto Euangelicæ auctoritatis exemplo, quando aliquos Apostolica seu Prophetica verba proferre contra Catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Nam sicut tunc caput capiti, ita nunc quoq; membra membris loquuntur: membra scilicet diaboli membris Christi: perfidi, fidelibus: sacrilegi, religiosis: hęretici postremò, catholicis. Sed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorsum. Hoc est: Filius vis esse Dei, & hæreditatem regni cœlestis accipere, mitte te deorsum, id est, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ etiam templum Dei putatur & doctrina & traditione demitte. Ac si quis interroget quempiam hæreticorum sibi talia persuadentem. Vnde probas? vnde doces, quòd Ecclesiæ Catholicæ vniuersalem & antiquam fidem dimittere debeam? Statim ille: Scriptum est enim. Et continuò mille testimonia, mille exempla, mille auctoritates parat, de lege, de psalmis, de Apostolis, de Prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, ex arce Catholica, in hęreseos barathrum infelix anima pręcipitetur. Iam verò illis, quæ sequūtur, promisionibus, miro modo hæretici incautos homines decipere consueuerunt. Audent etenim polliceri & docere, quòd in Ecclesia sua, hoc est, in communionis suæ conuenticulo, magna & specialis ac planè personalis, quędam sit Dei gratia: adeò, vt sine vllo labore, sine vllo studio, sine vlla industria, etiamsi nec petant, nec quærant, nec pulsent, quicunq; illi ad numerum suum pertinent, tamē ita diuinitus dispensentur, vt angelicis euecti manibus, id est, angelica protectione seruati, nunquam posint offendere ad lapidem pedem suū, id est, nunquam scandalizari, hactenus Vincentius. Potuit autem Vincentius hic illustrioribus notis nostri temporis hæ-

reticos

Perelegantes Metaphoræ.

Matth. 7. Lucæ 6.

Ouium vestitus quid.

Lupi rapaces qui.

Matth. 7. Hæreticorum fructus.

2. Corinth. 1. Hæretici transfigurati in Apostolos Christi.

Satanas transfiguratus in Angelum lucis. Diabolus sacræ scripturæ exemplis ad fallendum vtitur.

Matth. 4.

Psalm. 90.

Notandum.

Diaboli & Hæreticorū in citandis scripturis eadem vis & par auctoritas.

Hæreticorum conuenticula.

reticos depingere, quàm quibus eos hoc loco depictos esse videmus? Quid enim aliud est, quod magis per eos moliatur Satanas, quàm vt persuadere posit hominibus, vt mittant se deorsum? vt ab sublimis huius Ecclesiæ (quam ciuitatē supra montem positam vocat Christus) doctrina, traditioneq; se demittant? Quod simul vt persuasit, iam indubitatam est victoriam consecutus. Nam quoad aliquis ex hac sublimi ciuitate se non demiserit, quamlibet eum grauiter Satanas oppugnet, irriti tamen cadūt conatus eius omnes. Simul vt autem aliquis miserit se deorsum, simul vt ab ouili discesserit, & à reliquo se grege segregauerit, euestigiò præda fit lupo. Quamobrem in hac vna re neruos suos omnes intendit Satanas, vt homines adducat, quò se mittant deorsum, vt à sublimi Ecclesiæ doctrina discedant, vt eius traditiones pro nihilo ducant, vt suum, aut cuiuscunque tandem alterius priuatum spiritum potius quàm Ecclesiæ totius, cui promissus est spiritus veritatis, sensum & consensum sequantur. Neq; desunt illi scripturæ, quibus id persuadere conetur. Scriptū est enim, inquit: In præceptis Patrum vestrorum nolite incedere: Sine causa me colunt, docentes doctrinas & mandata hominū. Quòd, si vel vna aliqua in re persuaserit alicui, quo se mittat deorsum, & à maiorum præceptis & institutis, & ab Ecclesiastica traditione discedat, iam eum in potestatem suam redactum habet, iam nullo negocio perficit, quò magis indies, atq; magis mittat se deorsum, nec vllum est doctrinæ genus tam ab omni pietate remotum, quo non facilè mentem illius imbuat. In hoc igitur vno studium illius omne consumitur, vt homines assuefaciat mittere se deorsum, ac sensum & consensum totius Ecclesiæ ne pili quidē facere: quin illius placitis aduersari maximè. Quòd, cùm ab aliis hæreticis, tum ab illo, qui dux eorū fuit & antesignanus, hoc nostro seculo Martino Luthero, summa diligentia curatum esse videmus. Quid enim aliud ille crepat in scriptis suis omnibus, quàm vt se mittāt homines deorsum: vt ab Ecclesia se præcidant, vt eius placitis aduersentur? vt, si quid illa præceperit, in despectum eius contraria faciant omnia? Verbi gratia: iubet Ecclesia, vt ieiunes tempore quadragesimæ, vt sub festum Paschatis peccata tua confitearis, & ad Eucharistiæ sacramentum accedas. Quid hîc docet Lutherus? Quandoquidem sic ab Ecclesia constitutum est, ob hoc ipsum non faciam: & si non præcepisset, vellem facere: faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando, & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Ad eundem modum, adiaphoron esse censet, eleuetur Eucharistia, nec ne. Sed quoniam sic Ecclesiæ visum est, vt eleuaretur in despectum illius ab eleuatione docet abstinendum esse. Itidem sub vna quis, an sub vtraq; specie sumat Eucharistiam, pluribus in locis nihil referre scribit, quòd mihi nihil sit ea de re tanquā necessarium à Deo prçceptum. Intereà tamen in eo libro, quem inscripsit, De formula Missæ: Si quo casu, inquit, Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraq; potiri, imò tum primùm in despectu Concilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunq; talis concilij auctoritate potirentur vtraq;. Quid autem aliud concilium, quàm Ecclesiam repræsentat? in huius itaque sancientis aliquid despectum, contraria potiùs omnia facere iubet, per non ignobile membrum hoc suum Satanas, per quod clamat etiam nunc: Mitte te deorsum. An enim is non mittit se deorsum, qui non hoc sequitur, quod omnium est, quod Catholicum est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, & approbatum: sed in eo libentiùs acquiescit, quod vni alicui fanatico nonnunquam homini visum est, qui quamlibet etiam catus & prudens existimetur, tamen cùm de suo loquitur, nihil aliud sicut ipsa Veritas testatur, quàm mendacium loquitur? Potest autem aliquis magis mittere se deorsum, quàm si ab eo, qui est omnium, ad eum qui priuatus est alicuius sensum, hoc est, à veritate prolabatur ad mendacium, quod homo de suo loquitur? Quam igitur cantilenam ipse per se Christo Satanas occinebat in deserto, eandem nunc quoq; per membra sua Christianis occinit, nec aliud vrget maiore studio, quàm vt mittāt se deorsum, vt vniuersalem & antiquam Ecclesiæ Catholicæ fidem dimittant. Pollicetur per ea nunc etiam, & docet, quòd in suæ communionis conuenticulo, magna quædam & specialis, ac planè personalis Dei sit gratia. Persuadet imperitis, si quis fidem suorum specialem sit amplexus†, quòd is, non modò si sit bonis operibus destitutus omnibus, verumetiam nullo sit flagitiorum genere non coopertus, certus tamen esse debeat, se esse in gratia, ac futurum olim, vt tollant eum Angeli manibus suis, & in cœlum rectà perducant: vt illorum protectione seruatus, ne leuissimè quidem ad lapidem vllum offendat: sed esse apud Deum in gratia, si ad finem vsq; vitæ suæ perseueret. Hoc à suis ita certum haberi vult, & indubitatum, nullum vt scelus admitti posse putent grauiùs, quàm si vel minima quis eius rei dubitatione tangatur. Quæ persuasio communis est omnibus hçreticis. Nam non magis id à suis exigunt Lutherani, quàm à suis idem requirunt & Zuingliani & Anabaptistæ (cùm intereà non magis inter se dissideant ignis & aqua, quàm istorum inter se pugnant dogmata) fieri vt nulla ratione posit, quin vel ij, vel illi, vel isti manibus dæmonum in barathrum inferni præcipitentur potiùs, quàm vt suis eos manibus cœlestes Angeli dignentur. Qui cùm æquè sint omnes à Christi corpore sua voluntate præcisi, nihil cōmune cum eis cœlestes Angelos habituros, certiùs est, quàm vt ambigere quisquam posit.

Vidimus ergo iam, quemadmodum etiam Christum expresso Dei verbo Satanas fuerit oppu-

Mitti deorsum, est sese ab Ecclesia Catholica subducere.

Satanæ neruus.

Ezech. 20. Matth. 15.

Omne Satanæ studiū quò tendat.

Martinus Luther Satanæ antesignanus.

Ecclesiæ præcepta.

Lutheri præcepta.

Concilium Ecclesiā repræsentat. Mittit se deorsum, qui non assentitur Ecclesiæ Catholicæ.

Ioan. 8.

Quid Satanas hæreticis polliceatur & persuadeat.

Lutheranorum, Zuinglianorum, & Anabaptistarum schisma.

oppugnare conatus. An autem idem non fecit per membra quoq; sua contra eundem Christum filium Dei? An expresso Dei verbo demonstrare conatus non est, quod Christus non modò non esset Propheta, verùm etiam reus esset mortis? Legimus in Euangelio, quòd cùm audissent Christi sermones Iudæi, alij dixerunt, hic est Propheta: alij verò, hic est Christus: neq; defuerunt intereà, qui dicerent: Nunquid à Galilæa venit Christus? Nónne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello vbi erat Dauid, venit Christus? Ad Nicodemũ verò Pharisæi: Scrutare scripturas, aiunt, & vide, quia à Galilæa Propheta non surgit. Nec eo cõtenti, quòd cum scripturis prolatis Prophetã esse negassent, vociferabãtur præterea: Nos legem habemus, & secundũ legem debet mori, quia filiũ Dei se fecit. Quis est qui non obstupescat hæc legens? Legem & Prophetas, contra legis & Prophetarum Auctorem ac Dominũ, diaboli membra proferebant: & sicut ipsis videbatur, expresso Dei verbo, quòd non modò non esset Propheta, verùm etiam tanquam facinorosus aliquis legis transgressor dignus esset morte, demonstrabant. Quòd si verò contra Christum ipsum, cùm adhuc inter homines versaretur, sic est non ab ipso Satana modò, verùm etiam à membris eius, scripturarum armis pugnatum, quid non fieri putãdum est misellis hominibus? aut quid erit, quod Satanas è scripturis persuadere se non posse sperabit, qui Christum & non esse Prophetam, & esse mortis reũ, è scripturis docere se posse persuasum habebat? Iam igitur & hoc factum est, quemadmodũ ipsum etiam Christum Dei filium in terris degentẽ, & per se & per membra sua, scripturarum armis appetere diabolus non dubitauit, & quem ex illis produxit sensum expressum Dei verbum haberi voluit.

Ioan.7. *Aliud Satanæ ex diuinis scripturis testimonium.* *Ioan.5.* *Ioan.19.*

Quid autem Apostolos? Nunquid eisdem armis aggressus non est? Hos verò maximè. Quid enim sibi volunt illa Pauli verba? Eiusmodi Pseudoapostoli sunt operarij subdoli transfigurantes se in Apostolos Christi. Et non mirum: Ipse enim Satanas transfigurat se in Angelum lucis: non est ergo magnum, si ministri eius transfigurentur, sicut ministri iustitię. Quàm graphicè Paulus depingit sui temporis Pseudoapostolos? Nolebant illi videri aliud, quàm Christũ, quàm Euangeliũ prædicare. Quin sicut Ecclesiæ Catholicæ doctrinæ nostri temporis hæretici, sic illi Pauli prædicationi, Euangelij nomẽ detrahere, sibiq; visi sunt illud arrogare. Nunquid hoc apertè Paulus non significat, cùm ita scribit Galatis? Miror quòd sic tam citò tranferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium, quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euãgelium Christi. Quem locum enarrans Pauli germanus interpres Ioannes Chrysostomus: Huiusmodi diaboli, inquit, fraus est, haud quaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent: Discedite à Christo Galatæ, vitassent eos velut impostores & corruptores. Nunc verò sinentes in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impunè, summaq; audacia perfodiebant domum, videlicet iis, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfossores. Quoniam igitur illi suam imposturam, appellabant Euangelium, ipse etiam aduersus nomen repugnat, &c. Vides quemadmodum etiam tunc, sicut nunc, fraudi suæ quidam nomen Euangelij prætexebãt, & imposturã suam Euangeliũ appellabant: quod ipsi docerent, non quod Paulus prædicaret, hoc Euangelium videri volebant: & sub huius honesto protextu, fucum hominibus facientes, in eorum animos irrepere conabantur. Sic Satan ad illaqueandos homines, aliquo semper abutitur integumento: neq; statim, sicut vulgò loquuntur, ostendit cornua: sed scripturarũ diuinarũ, sed verbi Dei, sed Euangelij nomen pretendit, quò facilius incautos in suas nassas pertrahat. Decet autem fideles non statim eiusmodi laruis moueri, neq; si quis imposturam suam vocet Euangelium, eo loco protinus eam habere debent.

2.Cor.11. *Satanas non minus Apostolos, quàm Christum suis armis aggressus est.* *Pseudoapostolorum in primitiua ecclesia calliditas.* *Cap.1.* *Chrysostomus.* *Hæreticorum prætextus & impostura.* *Satanæ integumentum.*

Ac meminit idem Paulus ad Thessal. scribens, fuisse quosdam qui per epistolam, tanquam à se missam, terrerent homines, quasi iamiam instaret dies Domini: cùm tamen à Paulo nihil tale scriptũ fuerit. Sed cùm is in priore sua ad eosdem Epistola scripsisset: Nos qui viuimus, qui residui sumus, in aduentu Domini, non præuenimus eos, qui dormierunt, istis eius verbis alienum sensum hunc affingebant, cùm ea Pauli mens fuisset nunquam. Sic etiam, superstite Paulo, Pauli verba secùs quidam interpretari veriti non sunt.

2.Thes.2. *1.Thes.4.*

Scribit autem & hoc Petrus Apostolus de Pauli epistolis, quòd quædam in eis sunt difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionẽ. Si quum adhuc in terris degeret Paulus, inuenti sunt, qui eius verba deprauarent & inuerterent, quid mirũ est, si tot seculis, postquam ille mortuus est, idem hoc de illis factitatũ est, & fit etiam nunc? Quid autem illud fuerit, quod indocti quidam & instabiles in epistolis Pauli deprauare, siue peruertere sunt conati, docet in eo libro, quem inscripsit, de fide & operibus, Augustinus. Quum enim scripsisset Paulus: Arbitramur hominem iustificari per fidem, sine operibus legis: Sic hæc verba quosdam indoctos & instabiles accepisse dixit, vt mala quadam securitate, cùm suam, tum aliorum salutem perderẽt, dum ad salutem obtinendã, solam fidem sufficere putarent. Quam etiam causam fuisse narrat, quòd aliæ Apostolicæ Epistolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra sententiam hanc maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adstruant, fidem sine operibus nihil prodesse. Sicut etiam ipse

2.Petri 3. *Indocti & instabiles deprauant scripturas.* *Cap.14.* *Rom.3.* *Fidem sine operibus sufficere ad salutem asserunt hæretici, quod falsum ostendit.*

Paulus non qualemlibet fidem, qua in Deum creditur, sed eam salubrem, planeq; Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quæ sufficere ad salutem quibusdam videtur, ita nihil prodesse asseuerat, vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatẽ autem non habeam, nihil sum. Vbi autem hæc fidelis charitas operatur, sine dubio benè viuitur: plenitudo enim legis charitas. Hactenus Augustinus. Vide autem, quàm vetusta sit hæc hæresis, quæ solam fidem ad salutem sufficere dicit. (Fuit enim adhuc illo Paulo superstite) quam expresso Dei verbo, quod ille per electum suum vas Apostolorum protulit, probare quidam sunt conati, cùm tamẽ hæc Pauli mens nunquam fuerit: sed, sicut scribit Petrus, indocti quidem & instabiles, sensum verborum illius peruerterint. Quid autem aliud, per Deum immortalem, & auribus, & animis hominum nunc quoq; Satan per membra sua magis inculcare studet, quàm quòd (cùm adhuc in terris Paulus versaretur) per suos inculcabat, nimirum, vt solam fidem, & ad iustitiam, & ad salutẽ sufficere persum habeant? Quòd si tum Petrus questus est, inuersa fuisse Pauli verba, quantò magis nunc idem quereretur, cùm dogma hoc tam perniciosum, tanta contentione asseritur, cùm ingeruntur & auribus, & oculis hominum voces illæ pestilentissimæ, Euangelium pati non posse, vt prædicetur de bonis operibus, ouiculam Christi horrere, vbi prædicari ea audit? Fidem nullũ opus bonũ posse iuxta se ferre? Qui bonis operibus operti sunt, eos vix posse cœlum penetrare, quòd ea iustificationem etiam consequentia, sint impura, cùm opus optimè factum, sit peccatum? Pestilentes esse magistros, & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento conscientias operibus vexant, nec esse simul in Ecclesia, fidei magistrum, & operum? Huic tam impuræ doctrinæ, si nomen Euangelij prętendi Petrus nunc audiret: Si Paulus pestilentissimos homines iactare se videret, quòd eam è suis epistolis hausissent, in quibus constat illum tanto studio bona opera nobis cõmendasse, & ad ea amplectenda fideles omnes excitasse, quid vtrunq; dicturum, quid facturum existimamus: Verùm de iis satis: nobis enim hoc loco nihil aliud, quàm hoc demõstrare fuit propositum, quòd etiam Apostolorum temporibus non defuerint, qui fraudi suæ prętexerẽt nomẽ Euangelij, quiq; ex ipsis Pauli verbis, dum sensum eorũ peruertunt, contrariã Paulo doctrinã profiteri, minimè formidarent. Quòd si verò scripturas cõtra scripturarũ auctorem Christum, si Pauli verba in prauum sensum detorta cõtra Paulum ipsum producere Satanas, & ipse per se, & per membra sua veritus non est, quis iam erit, qui magnoperè miretur, si posterioribus sæculis maiori cum audacia id facere aggressus est? vetustissimus est scriptor Tertullianus, ab Apostolorum temporibus non ita longo interuallo disiunctus, is de præscriptionibus aduersus hæreticos, præclarum librum conscripsit, in quo frequens illud in eorum ore fuisse refert: Quærite, & inuenietis: Scrutamini scripturas. Ac hortatur fideles, vt finem tamen aliquem esse quærendi velint, simul fidem exercitationi scripturarũ præfert. Tandem iis verbis vtitur: De scripturis agunt hæretici, de scripturis suadent: aliundè scilicet suadere possent de rebus fidei, nisi ex literis fidei? Venimus igitur ad propositum, huc enim dirigebamus & hoc præstruebamus ad locutionis præfationem, vt iam hîc de eo congrediamur, de quo aduersarij prouocant. Scripturas obtendunt, & hac sua audacia maximè quosdam mouent: In ipso verò congressu, firmos quidem fatigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt. Mox docet, quid contra eos, quando scripturas obtendunt, faciendum sit: Hunc igitur, inquit, potissimum gradum obstruimus, non admittendi eos ad vllam de scripturis disputationem. Si hæ sunt illæ vires eorum, an ne eas habere possint, dispici debet, cui competat possessio scripturarum, ne is admittatur ad eas, cui nullo modo competit. Ne verò putaret aliquis hoc eum propterea sic scribere, quòd causæ diffidat, illicò subiungit: Hoc de consilio diffidẽtiæ, aut de studio aliter ineundæ constitutionis induxerim, nisi ratio constiterit in primis illa, quòd fides nostra obsequium Apostolo debeat, prohibenti quæstiones inire, nouis vocibus aures accommodare: Hæreticũ post vnam correptionem conuenire, non post disputationem. Adeò interdixit disputatione correptionem designans, causam hæretici conueniendi: Et hoc vna, scilicet, quia non est Christianus, ne more Christiano semel & iterũ, & sub duobus aut tribus testibus castigandus videretur: cùm ob hoc sit castigandus, propter quod non sit cum illo disputandũ. Deinde quoniam nihil proficiat congressio scripturarũ, nisi planè, vt aut stomachi quis ineat versionẽ, aut cerebri. Ista hęresis non recipit quasdam scripturas: & si quas recipit, adiectionibus & detractionibus ad dispositionẽ instituti sui interuertit: & si recipit, non recipit integras: Et si aliquatenus integras præstat, nihilominus diuersas expositiones, commentata, conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus: variæ præsumptiones necessariò nolunt agnoscere ea, per quæ reuincuntur. His nituntur, quæ ex falso composuerunt, & quæ de ambiguitate cœperunt. Quid promouebis exercitatissime scripturarum, cùm si quid defenderis, negetur ex diuerso, si quid negaueris, defendatur? Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequeris, nisi bilem de blasphematione. Ille verò, si quis est, cuius causa in congressum descendis scripturarum, vt eum dubitantem cõfirmes ad veritatem, an magis ad hæreses deuerget? hoc ipso motus, quod te videat nihil promouisse,

Vera fides quæ per dilectionem operatur. Galat. 5. 1. Corinth. 13. Rom. 13.

2. Petri 3.

Hæreticorum voces pestilẽtißimæ.

Auctoris huius libelli propositum.

Tertulliani vetustißimi scriptoris locus ex libro de præscriptionibus aduersus hæreticos. Cap. 4.

Hæreticorum aduersus orthodoxos congressus.

Cum hæreticis nõ disputandũ, duæ rationes. 1. Tim. 6. Tit. 3. Matth. 18.

Hæresis peruersitas in corrumpendis scripturis.

æquo gradu negandi & defendendi diuersa parte statutum. Certè de pari altercatione, incertior discedet, nesciens quam hęresim iudicet. Hęc vtiq; & ipsi habent in nos retorquere. Necesse est enim & illos dicere: à nobis potiùs adulteria scripturarum, & expositionum mendacia inferri, qui proinde sibi defendant veritatem. Ergo non ad scripturas prouocandum est, nec in iis constituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta victoria est, aut parũ certa. Nam & si non ita euaderet collatio scripturarum, vt vtramq; partem sisteret, ordo rerum desiderabat: illud prius proponi, quod nunc solùm disputandum est, quibus competat fides ipsa, cuius sint scripturę, à quo, & per quos, & quãdo, & quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani. Ad eundem modum æqualis eius Clemens Alexandrinus: Quòd si, inquit, Propheticis quoq; scripturis vti, qui sectantur hæreses, ausi fuerint, primùm quidem non omnibus, deinde nec integris vtuntur, neq; vt dictat corpus & contextus prophetiæ, sed quæ ambiguè dicta sunt eligentes, in priuatas suas transferunt opiniones, sparsim paucas voces carpentes veluti flosculos, nec quod significatur per eas, considerantes, sed ipsa nuda dictione abutentes. In omnibus ferè verbis quæ proferunt, reperias eos solis nominibus inhærentes, ac significata variantes. Quid autem scribi potuit melius? quid ad rem, qua de agitur, accommodatius? quàm quod à viro doctissimo Tertulliano scriptum legimus? Ostendit is, de scripturis agere, de scripturis suadere, scripturas hæreticos obtendere solitos fuisse, verùm intereà monet, vt eis gradus hic obstruatur, néve admittantur ad vllam de scripturis disputationem, quod scripturarum ius illis non competat, cùm in earum possessione Catholici præscripserint. Simul Pauli testimoniũ producit, qui cum hæreticis confligendo, tempus terere vetat, quòd semper pugna pugnam, & disputatio disputationem pariat, nullus vt sit iurgiis & altercationibus finis futurus, si quis velit obstinatos vincere disputando: quòd nec eis verba desunt vnquam, & addit illis animos improbitas, ne pugnando fatigentur: vt longè præstat omnem, quam captare videntur, digladiandi cum illis ansam defugere, & à pugnis istis verborum abstinere, cùm non rarò verum illud fiat, quod quasi prouerbio celebratur: Nimium altercando veritas amittitur.

Clemens Alexandrinus contra hæreticos.

Hæretici solis nominibus inhærẽt, & significata variant.

1. Timoth. 6.

Cæterùm, quod à Tertulliano scribitur: Ista hæresis quasdã scripturas non recipit, & quæ sequuntur, an de nostri temporis hæreticis verissimè dici non potest? Quorum qui primus fuit auctor, an is palàm, quod de Marcione scribit idem Tertullianus, machæra vsus non est, dum ad materiam suam cædem scripturarũ confecit? Docuit is, fidem solam nobis ad iustitiam, & ad salutem sufficere. Vidit hoc dogma suum consistere non posse, si quam haberet auctoritatem Canonica Iacobi Epistola mox arrepta machęra, præcidit eam è libro suo: Nolo, inquit, eam habere in meis bibliis. Satis pro imperio. Vocat autẽ biblia sua, vt indicet, nihil sibi cõmune cum iis esse quæ sunt Ecclesiæ Catholicæ. Docuit idem orationes & sacrificia pro defunctis esse superuacanea. Vidit huic doctrinæ suæ palàm aduersari scripturã, quam plerique omnes veteres scriptores orthodoxi ex libro Machabæorum producunt: arripuit machæram, & hunc quoq; librum resecuit. Docuit absoluta necessitate fieri omnia, tam certos & securos esse nos debere de gratia, deq; salute nostra. Pugnabant cum hac illius sententia, quæ in libro Sapientiæ & Ecclesiastico leguntur: præcidit & hos libros machæra sua. Idem fecit de nonnullis aliis libris canonicis, & quibus dogmata sua confutari cernebat. Sic ille, quæ materiæ suæ non seruirent, eas scripturas non recipiebat: quin arrepta machæra, de bibliis suis resecabat. Quas verò scripturas recipiebat, nónne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, suis eas adiectionibus & detractionibus ad instituti sui dispositionem interuertit? Quod ei non à Catholicis magis, quàm ab ipsis etiam sectariis crimini datur. Iam verò, si quas recipiebat integras, an diuersas vel aduersas potiùs, planeq; contrarias expositiones non est commentatus? Quod idem & à cæteris hæreticis fieri videmus, qui non ipsi minùs inter se diuersi, quàm Catholicis aduersi sunt in scripturis interpretãdis. Quod suo quoque tempore, similiter ab hæreticis factitatum fuisse Tertullianus meminit: A suis, inquit, ipsi regulis variant inter se, dum vnusquisq; proinde suo arbitrio modulatur, quæ accepit, quemadmodum suo arbitrio ille composuit, qui tradidit. Cum talibus igitur, qui non, nisi quas ipsi volunt scripturas recipiunt: Quas autem recipiunt adiectionibus, & detractionibus ad instituti sui dispositionem interuertunt, aut diuersas expositiones commentati, conuertunt: disputare Tertullianus de scripturis prohibet, sed eos ad Ecclesiasticam traditionem remitti iubet. Cuius hanc sententiã Lutherus etiam ipse, quando cum Sacramẽtariis & Anabaptistis ei res est, approbare videtur. Sed libet illius verba adscribere: Legimus, inquit, quid sancti Patres in Concilio Nicæno fecerint. Simul vt Arrianorum hæresim legi audiuerunt, exhilarũt eam vnanimiter, neq; dignati sunt eam audire, nec passi sunt, vt eam defenderẽt, sed condemnarent eos euestigiò, absq; vlla disputatione, tanquam manifestos blasphematores. Moses etiam in sua lege præcepit, vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hîc non est multum disputandum, sed inauditi, & indicta causa condemnandi sunt tales manifesti blasphematores: Sicut etiam præcepit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari post vnam atq; alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales cõmunes articuli

Martinus Luther eadem Machæra vsus, qua Marcion quondam hæreticus.

Primus error M. Lutheri.

Secundus error.

Tertius error.

Scripturarum deprauatio per M. Lutherum.

Vbi suprà.

Disputandum de interpretatione scripturarum nõ esse, sed ea remittẽda ad traditionem ecclesiasticã.

In Psalm. 28. aliàs 82.

Deut. 13. 17.

Hæretici apertè blasphematores inauditi condemnati fuerunt.

Tit. 3.

2. Timoth. 6.

culi totius Christianitatis, sunt iam satis auditi, declarati, & conclusi, scripto & confessione totius communis Christianitatis. Sunt multis miraculis cõfirmati: sunt multo sanguine sanctorum martyrum consignati: sunt omnium Doctorum libris defensi, neq; deinceps vllius indigent magisterio aut artificio.

Neq; tamen ex omni parte verũ est, quod fecisse sanctos Patres in concilio Niceno narrat iste Doctor hyperbolicus, quasi condemnauerint Arrium inauditũ & indicta causa. Quamuis enim extet apud Socratẽ & Nicephorũ Epistola Nicænæ synodi ad Alexandrinã Ecclesiam, & eos, qui in Ægypto sunt, & Lybia, & Pentapoli, in qua scribũt, quòd ne audire quidem impiam opinionem Arrij, mentisq; vecordiam, & blasphema verba sustinuerint: ex epistola tamen Imperatoris Constantini, quæ mox ibidem sequitur, satis liquet, quòd eius doctrina diligẽter fuerit excussa. His enim verbis vtitur Imperator: Sunt omnia & dicta, & scripta diligenter examinata, quæ propter amphibologiam vel dissensionem prætextum generare videbantur. Si diligenter omnia fuerunt examinata, quî fieri potuit, vt non audiretur Arrius? Quamobrẽ quòd scribunt Patres, ne audire quidem se blasphema illius verba dignatos fuisse, fortassis hoc sensu rectiùs accipietur, quòd posteaquàm semel eius doctrina fuit examinata, cùm blasphemas ille suas voces nihilominus ingeminare pergeret, Patres illum audire dignati non sunt, sed anathemate percusserunt. Nam quòd auditus fuerit, indicat Socrates, quando scribit in eodem loco, significasse populo Alexandrino Imperatorem, definitionem fidei non simpliciter ac temerè factam, sed multa cum inquisitione & examinatione dictatã esse, & quòd non quędam duntaxat dicta, quędam verò silentio pressa sint, sed quòd quæcunq; ad corroborationem dogmatis dici conuenerit, in mediũ allata sunt, quodq; non simpliciter determinatũ, sex exactè primùm inquisitũ sit, & quæcunq; occasionẽ dissidij & seditionis creare possent, ita sunt reiecta, vt cõtradici quicquã non posset. Itaq; vocat, inquit, Imperator concordem Episcoporũ synodi sententiam, Dei sententiam, ac Spiritui sancto tot Patrum concordem sententiam acceptũ refert. Sozomenus quoq; (cùm dicit quod Episcopi assiduè conuenientes Arrium in medium adducebant, ac propositiones illius diligẽter inquirebant: cauebant autem, ne in alterutram partem sententiam præcipitarent) satis manifestè declarat, Arrium auditum fuisse: Posteaquàm verò diligenter eius causa fuit examinata, dubitandum non est, quòd is disputare longiùs permissus non fuerit.

Lib. 11. cap. 9. Lib. 8. cap. 24.

Constãtini Imperatoris verba de condemnatione Arrianæ hæresis.

Concors Episcoporum synodi sententia, Dei sententia est.

Lib. 2. cap. 19.

Sed illud intereà verissimum est, quòd sicut semper ad disputandum hæretici prouocabant, nouasque fides proferebant, sic ferè semper disputationes Catholici defugiebant, & in Patrum fide libenter acquiescebant: quemadmodum apud scriptores Ecclesiasticæ Historiæ, Socratem, Sozomenum, Victorem, Nicephorũm videre licet. Qua de re semel synodi decretum intercesserat, vt in disceptationem iterum ea vocarentur, nunquam esse Catholici permittendum putauerunt. Scribit Athanasius, quòd Germinius, Auxentius, Valens, Vrsacius, Demophilus & Caius chartulam quandam suæ confessionis exhibuerunt, & eam synodis omnibus anteponi postulauerunt. Quid autem ad hæc Catholici Patres Arimini congregati? Nos, inquiebãt, non quia fide indigeremus, huc cõuenimus (habemus enim sanam fidem) sed vt eos, qui veritati contradicunt, & noua moliuntur, cõfunderemus. Si vos igitur, quasi nunc incipientes credere, ita scripsistis, nondum Clerici haberi potestis, vt qui nunc rudimenta fidei condiscere incipiatis. Quod si eo animo, quo nos huc venistis, sit omnium concordia, & hæreses anathemate execremur, & quæ Patrum sunt, teneamus, ne posthac captatæ conciliorũ occasiones obuersentur, cùm semel illi, qui Nicææ conuenerunt omnia præoccuparent. Absurdum quiddam Patribus illis visum est vt noua fides aliqua, siue fidei cõfessio produceretur, & in dubium ea reuocaretur: quam à suis maioribus accepissent: quam etiam ob causam, in Epistola, quam ad Constantinũ Imperatorem scripserunt, iis eos verbis vsos fuisse refert: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neq; ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, sed nos sinas in institutis, decretisq; maiorum permanere, quos magno ingenio, prudentia, & Spiritu sancto omnia fecisse asseueramus. Certè res nouæ, quas isti moliũtur, credentibus incredulitatem, incredulis crudelitatem inducunt.

Lib. 5. cap. 10. Lib. 7. cap. 12. Lib. 2. de persecutione. Lib. 12. cap. 15. In Epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ congregatis.

Noua fides, vel fidei noua confessio patribus semper inuisa & absurda fuit ibidẽ.

Quid autem facerent Patres illi, si nunc viderent, modò non singulas ciuitates in Germaniam suam, quamq; seorsum fidem siue fidei confessionem adferre, & eam, reiecta fide maiorum, approbari velle, tanquam ij Christiani non fuerint? Potéstne magis absurdũ aliquid, & magis impium cogitari? Scilicet, Patres nostri, Christianam fidem ignorarunt? & nunc demùm opera quorundam Christi perduellium Christus nobis est cognoscendus? Quamobrem laudanda est hæc Lutheri sententia, qui tales audiendos negat, verumetiam indicta causa condemnandos esse censet. Verùm ita, quam tulit legẽ contra Sacramentarios & Anabaptistas, eam patiatur ipse quoque: quum præsertim ipse sit ille, quem isti se ducem sequutos esse profitentur, cùm ipse primus discessionis auctor, quum ipse tot sectarum pater sit, quarum iam vix etiam numerũ inire licet: quòd de Donato scripsit Augustinus, sicut is Christum diuidere conatus est, sic ipsum à suis quotidiana concisione diuidi, hoc idem ipsi quoque Luthero nunc euenisse videmus. Conatus est ille diuidere Christi corpus Ecclesiam:

Lutheri quædam sententia laudanda de reiiciendis hæreticis indicta causa.

Lutherus Sacramentariorum & Anabaptistarum dux & sectarũ Auctor.

De agone Christiano, Cap. 29.

Lutheri conatus.

an à ſuis vicisſim quotidiana conciſione non diuiditur? Vt nihil dicamus de Sacramentariis, de Anabaptiſtis, de Campanis, quos fortasſis ad ſe pertinere Lutherus negabit, an Philippus, Brentius, Oſiander, Illiricus, de profeſſo Lutherani non ſunt? Quàm autẽ infenſæ ſunt inter eos inimicitiæ? quàm acerbæ grauisſimis de rebus diſſenſiones? An Philippũ quærentẽ non audimus, quòd cùm ipſe ſcripſerit confesſionẽ Auguſtanam, de tollendo nunc auctore deliberatur? Hanc enim ad ſe rapiũt Illiracyani, & ab ea Philippianos vnà cum auctore ſuo conantur excludere: Quem cùm in aliis multis à Magiſtri ſui Lutheri placitis diſceſsiſſe, tum in dogmate de Euchariſtia, ad Caluini ſententiã acceſsiſſe palàm iactat. Qua de re non obſcurè Caluinus etiã ipſe gloriatur. Iam in eo capite quòd ſummã eſſe volunt Euangelij, nimirũ de iuſtificatione, immanè quantũ inter ſe disſident Philippus & Brentius, cùm Oſiandri ſententiam hîc tueatur, qua Philippiani nihil fieri poſſe putant execrabilius. Sic etiam inter ipſos Lutheri diſcipulos de præcipuis religionis noſtræ dogmatibus parum conuenit, de quibus pugnaciter inter ſe certant, & ipſi ſibi ſunt inuicẽ hæretici, vt aliis eos elogiis ornare neceſſe non ſit, quàm quibus ornant ipſi ſe mutuo. Quare pati meritò debet, quam ipſe tulit legẽ Lutherus, vt qui ſunt eis doctrinæ ſectatores, nulla cum illis ineatur diſputatio, ſed ſimul vt eos tales eſſe conſtiterit, ſtatim indicta cauſa condemnẽtur, vt non de Zuinglianis magis, quàm de Lutheranis verum ſit, quòd à Lutheri diſcipulis dicitur, eos non ſtylo, ſed ſceptro Magiſtratus coërcendos eſſe: quum præſertim non ferè quicquam adferant & hi, quod ante mille annos non fuerit hęreſeos condemnatũ. Sed longiùs ab inſtituto digresſi videmur, quamobrem vnde deflexit, eò redeat oratio.

Hæreticorum inimicitiæ & diſſentiones.

Diſputatio nulla ineunda cum hæreticis.
Hæretici ſceptro Magiſtratus & & non ſtylo & diſputatione coërcendi hæretici.
Nihil nunc adferunt quod ante mille annos non fuerit hæreſæos condemnatum.

Demonſtratum eſt à nobis, quòd etiam illo tempore, quo floruit antiquisſimus ille Doctor Tertullianus, de ſcripturis agebant, de ſcripturis ſuadebant, ſcripturas obtendebant hæretici: quodq; Tertullianus eos ad diſputationem de ſcripturis admitti, & in eis certamẽ conſtitui vetat, verùm ad Eccleſiaſticam traditionem remitti iubet. An autem & Cyprianus de inſidiis diaboli non quæritur? qui ſe transfigurat velut Angelum lucis, & miniſtros ſubornat ſuos velut miniſtros iuſtitię, aſſerentes noctem pro die, interitum pro ſalute, deſperationem ſub obtentu ſpei, perfidiam ſub prætextu fidei, Antichriſtum ſub vocabulo Chriſti: vt dum veriſimilia mentiuntur, veritatem ſubtilitate fruſtrẽtur. Nihil verius dici potuit, quàm quod à Cyrillo ſcriptum legimus: Omnes hæretici de ſcriptura diuinitus inſpirata ſui colligunt erroris occaſiones, ea, quæ à ſancto Spiritu rectè dicta ſunt, ſua malitia corrumpentes, & ſuper ſua capita flammam inextinguibilẽ excitantes. Auguſtinus quoq; non aliundè natas eſſe dicit hæreſes, & quædã dogmata peruerſitatis illaqueantia animas, & in profundum præcipitantia, niſi cùm ſcripturæ bonæ, intelliguntur non benè, & quòd in eis non benè intelligitur, etiam temerè & audacter aſſeritur. Quam etiam ob cauſam, hæreticos Ambroſius ita deſcribendos eſſe putauit: Hæretici, inquit, hi ſunt, qui per verba legis legem impugnant. Proprium enim ſenſum verbis adſtruunt legis, vt prauitatem mentis ſuæ legis auctoritate commẽdent. Sciens enim impietas auctoritatem multum valere, fallaciam ſub nomine eius componit, vt quia res mala per ſemetipſam acceptabilis eſſe non poteſt, bono nominis commendetur? Qui fuerint in Carthaginenſi concilio, quod erat per Agripinum congregatum, cùm, quod dant hæretici & ſchiſmatici, non eſſe verum baptiſma, dicerent, an id in ſcripturis ſanctis vbiq; declaratum eſſe non affirmabant, expreſſoq; Deï verbo ſententiã ſuam ſibi probaſſe viſi ſunt? Quæ tamen Eccleſiæ auctoritate poſteà fuit exploſa. Sed Vincentiũ Lyrinenſem ea de re loquentem audiamus: Tanta, inquit, in patribus illis ingenij vis adfuit, tanta eloquentiæ flumina, tantus adſertorum numerus, tanta veri ſimilitudo, tanta diuinæ legis oracula, ſed planè nouo ac malo more intellecta, vt mihi omnis illa conſpiratio, nullo modo deſtrui potuiſſe videatur, niſi ſola tanti moliminis cauſa ipſa illa ſuſcepta, ipſa defenſa, ipſa laudata nouitatis profesſio deſtituiſſet. Non igitur illi diuinæ legis oraculis, ſed eorum vero ſenſu fuerunt deſtituti. Quamobrem rectè monet Hilarius: Memento neminẽ hæreticorum eſſe, qui ſe non ſecundum ſcripturas prædicare ea, quæ blaſphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion verbum Dei, cùm legit, neſcit: hinc Photinus, hominem Ieſum Chriſtum, cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dũm quòd, ego & pater vnum ſumus, non intelligit, ſine Deo patre, & ſine Deo filio eſt: hinc & Montanus: per inſanas fœminas ſuas paracletũ alium defendit: hinc & Manichæus, & Marcion legẽ odit, quia litera occidit, & mũdi Princeps diabolus eſt. Omnes ſcripturas ſine ſenſu loquũtur, & fidẽ ſine fide prætendũt. Scripturæ enim non in legẽdo ſunt, ſed in intelligẽdo: nõ in præuaricatione, ſed in charitate. Quem ſequutus Hieronymus contra Luciferanos ſcribens: Neq; ſibi blandiantur, inquit, ſi de ſcripturarum capitulis vident ſibi affirmaſſe, quòd dicunt: cùm & diabolus de ſcripturis aliqua ſit loquutus, & ſcripturæ non in legendo conſiſtant, ſed in intelligendo. Sic de Arrianis quoque ſcribit Athanaſius. Si de ea cauſa, quòd voculas aliquot ſacræ ſcripturæ ab iſtis ſcriptas videant, arbitrentur blaſphemias benedictiones eſſe, prorſus futurum eſt, vt quum Iudæos noſtri temporis videant legem & Prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Chriſtum abnegent: forſitan quoq; audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum, inficiabuntur cum illis, & legem & Prophetas. Sin autem ex ignorantia ita æſtuant, & garriunt, diſcant è ſcriptu-

De vnitate Eccleſiæ diaboli deceptiones.
Epiſt. 28.

Tract. 28. in Ioan.

Ambr. in cap. 3. ad Titum.

In Concil. Carthag.

In lib. ad Conſtant.

Hilarius.
Hæretici falſo vbique prætexũt ſcripturas.
Marcion.
Photinus.
Sabellius.
Montanus.
Manichæus.

Hierony.

Athanaſ.
Orationes contra Arianos.

Hierony.
Diabolus excogitator & inuentor hæreſum.

ſcripturis excogitatorem, inuentoremq; hæreſeon diabolũ, metu ſuæ graueolentiæ ſcripturarũ voces vſurpare, vt illis obtectus, aſperſos veneno ſuo ſimplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam alios hæreticos in errorẽ abduxit, ita nunc quoq; Arrio perſuaſit, vt quaſi ſub ſpecie aduerſarij contra hæreſes loqueretur, quò melius falleret, ſuammetipſius hæreſim ſubiiciẽs. Quem ſecutus Chryſoſtomus: Aperi, inquit, Arri ſepulchrũ gutturis tui, impletum mortuis ſermonibus, non enim habes verbum illud viuificum, quod tuis rationibus factum & creatum fabricas. At ille ſtatim, cùm accerſitur, à ſcripturis dicendi facit initium. Verùm tu vt fidelis, ne timueris eum cùm videris ipſum è ſcripturis loquentem. Nam & diabolus cùm accederet ad Chriſtum & tentaret eum, per ſcripturas loquutus eſt cum eo, dicens: ſi filius Dei es, mitte te deorſum: Scriptũ eſt enim: quia Angelis ſuis mãdauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis, & in manibus portabunt te. Conſtat autem, Arrium quadraginta ſcripturarum loca produxiſſe, quibus adſtruebat, filium non eiuſdem eſſe cum patre ſubſtantiæ, nec aliud vel ipſe crepabat, vel ſectatores eius quàm ſcripturas, quàm Euangeliũ, quàm expreſſum Dei verbũ. Ad ſcripturas ſubinde prouocabat, nec aliundè ſecum quàm de ſcripturis agi permittebat. Cum Auguſtino congreſſurus Maximinus, hanc ei diſputandi legẽ præſcripſit, vt ſi quid de diuinis ſcripturis protuliſſet, id audire neceſſe haberet. Eæ verò voces, inquit, quæ extra ſcripturam ſunt, nullo caſu à nobis ſuſcipiũtur, cùm ipſe Dominus moneat nos, & dicat. Sine cauſa colunt me, docentes mandata & præcepta hominum. De Donatiſtis autem ſcribit idem Auguſtinus: Sicut diabolus contra latorem legis proferebat verba legis: ſic & vos ex verbis legis accuſatis homines quos ignoratis, vt Dei promiſſis quæ in ipſa lege ſcripta ſunt, reſiſtatis. At paucis interiectis: Verba legis dicitis, ſed in quos dicatis, non attenditis. Sicut diabolus verba legis dicebat, ſed cui diceret, non agnoſcebat. Ille caput noſtrũ ſurſum aſcenſurum, deorſum volebat deiicere: vos autem corpus eiuſdem capitis, quod per totam terram diffuſum eſt, ad exiguam partem vultis redigere. Ad eundem modũ egit Macedonius quoq;, ſicut ex eo ſermone, quem de Spiritu ſancto ſcripſit Gregorius Nazianzenus, colligere licet. Neq; ſecùs rem geſſit Neſtorius: Nam is, expreſſo Dei verbo, Mariam Ieſu matrem fuiſſe, atq; ideò nudum hominem tantùm peperiſſe, demonſtrare ſe putabat, cùm Ieſu matrem in ſcripturis Canonicis aliquoties eam appellatam eſſe conſtet, nuſquam autem Deipara ſit vocata. Quam etiam ob cauſam, vocem hanc tanquam alienam à ſcripturis, explodendam, & Mariam Chriſtiparam tantùm, non autem Deiparam eſſe dicẽdam cenſuit. Itidem & Eutiches, cùm duas in Chriſto naturas eſſe negaret, expreſſo Dei verbo ſibi niti videbatur, & ſubinde quærebat ex Catholicis, in qua ſcriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à ſanctis ſcripturis non didici de duabus naturis: ac de rebus eiuſmodi ſe ſolas inquirere ſcripturas vociferabatur, tanquam ſanctorum Patrum doctrinis & expoſitionibus firmiores. Quorſum autem attinet in re manifeſta, plura verba facere? cùm nihil dici poſſit verius, quàm quod ſcriptũ eſt ab Auguſtino: Non poſſet error oboriri palliatus nomine Chriſtiano, niſi de ſcripturis non intellectis. Neq; enim aliundè tentare audet diabolus, quemadmodum apud Origenem quoq; legimus, quàm ex diuinis ſcripturis. Quem, cùm produxiſſet Origenes illa Pſalmi verba, proferentem: In manibus portabũt te, &c. vnde tibi, inquit, diabole, hoc ſcire, quòd iſta ſcripta ſunt? Nunquid legiſti Prophetas, vel diuina eloquia cognouiſti? Licèt tu taces, ego pro te reſpondeo: Legiſti, non vt ipſe ex lectione ſanctorum melior fieres, ſed vt ſimplicitate literæ eos, qui amici ſunt literæ, interficias. Scis, quia ſi de aliis eius voluminibus loqui volueris, non decipies, neq; habere poterunt auctoritatem aſſertiones tuæ. Sic legit ſcripturas Marcion, vt diabolus, ſic Baſilides, ſic Valentinus, vt cum diabolo dicerent Saluatori. Scriptum eſt enim, &c. Si quando teſtimonia de ſcriptura audieris, vide, ne ſtatim loquenti acquieſcas, ſed conſidera illum, cuius ſit, ac cuius ſententiæ, cuius ſit voluntatis, ne fortè ſimulet ſanctum ſe eſſe, quod non eſt, & venenis infectus hæreſeos, ſub ouis pelle lupus latitet, ne fortè loquatur in eo diabolus de ſcripturis. Hæc Origenis admonitio nobis in imo pectore recondenda eſt, ne quando excidat, vt, ne ſtatim, ſi ſcripturas proferat aliquis, ac de expreſſo verbo Dei glorietur, omni ſpiritui credamus. An ſoli ſunt hoc noſtro ſæculo Lutherani, qui tam confidenter expreſſum Dei verbum iactando noſtras aures obtundunt. An idem ſibi pari ac maiori etiam confidentia non arrogant Sacramentarij? Quònam alio Caluinus, quoties cum Lutheranis illi res eſt, quàm ad ſcripturas prouocat? Quid eſt, quod minus ferre queat, quàm cùm æquè à Lutheranis, atque à Chriſtianis Patrum & Conciliorum auctoritatem obiici ſibi videt? Cùm ſcripſiſſent Madeburgenſes: Iubemur cœleſti oraculo filium Dei audire, reſpondet eis Caluinus: Malignè nec minùs improbè Chriſti auctoritatem nobis obiiciunt, quaſi à pura, germanaque eius doctrina, nobis vel minimum deflectere propoſitum ſit: qui non minùs re ipſa ſemper demonſtrauimus, quicquid ex ſacro Domini ore prodiit, nos reuerenter excipere, quàm ipſi verbis iactant. Sit ergo nobis filius Dei abſque controuerſia ſummus, perfectiſſimus, & vnicus Magiſter, in cuius doctrina verbũ aut ſyllabam mutare fas non ſit. Sed non impedit fidei obedientia, quò minùs ad ſanam verborũ eius intelligentiam attenti ſimus: Sit ille quamuis impius & blaſphemus: ſibi tamen nihil obiici minùs fert, quàm quòd filiũ Dei

Chryſoſt. In ſerm. aduerſus hæreticos. Tob. 3.

Matth. 4.

Arrius quadraginta ſcripturarũ loca produx. ad ſuã hæreſim conſtituendam.

Aug. lib. 1. contra Maximinum.

Matth. 15.

Macedonius. Greg. Nazi. Neſtorius.

Eutiches.

Auguſt.

Origenes Hom. 31. in Lucam.

Teſtimoniis ſcripturarum adductarum ſtatim acquieſcendum non eſt.

Sacramentarii. Caluinus.

Madeburgenſes. Caluinus.

Anabaptistæ cuiuspiam oratio ad Deum patrē. Verbum suum, expressum Dei verbum esse firmiter hæretici statuere audent.

non audiat: quòd ab eius pura, germanaq; doctrina, vel minimum deflectat. Quid autē? An remissius id fit ab Anabaptistis? ex quibus quendam sic patrē cœlestē alloquētem legimus: Certè hac in re non possum decipi: Verbo tuo pater cœlestis credidi, illudq; suscepi per spiritū sanctū, vt certū veritatis verbū. Ac paulò pòst: Ego scio certò & firmiter, quòd hæc mea doctrina, quod est verbū Dei, in die recti iudicij, non solū Dominos & Principes, non solùm mūdum, sed ipsos etiam Angelos iudicabit. An hic tibi minus certus esse videtur, doctrinam suam expressum esse Dei verbum, quàm aut Lutherus, aut Caluinus? cùm tamen & huius, & Lutheri & Caluini verbum expressum sit verbum Diaboli.

Prophetarum quoddam nouum genus.

Quorsum autem ad extremū res rediit? Stupor & mirabilia: dum sic vnaquæq; secta verbum ad se Dei rapere, sibiq; soli verā illius intelligentiam arrogare conatur. Natū est nouum quoddam Prophetarum genus, qui non sunt veriti, scripturarum auctoritate, scripturis auctoritatem omnem detrahere. En quò perduxit rem tandem Satanas. Posteaquàm eò miseros mortales adduxit, vt quam quisq; doctrinam esset amplexus, eam expressum esse Dei verbum, certò sibi persuaderet, nec vllis rationibus ab ea se deduci pateretur. Iam igitur hoc est constitutum, quòd nullus ferè fuit vnquam hæreticorū, qui suum errorem scripturis non confirmaret: quiq; suam opinionem, Dei verbum non esse diceret. Et clamat hoc quidem res ipsa, nihil vt opus vlla demonstratione fuerit, sed testatur hoc tamen Princeps etiam nostri temporis hæreticorum: qui propterea nomen hoc etiam ad extremum, scripturam sacram esse consequutam scribit, quòd vocatur liber hæreticorum, quòd ex ea ducunt originem omnes hæreses.

Scriptura sacra ab Hæreticorum Principe dicitur liber hæreticorū.

Quorsum autem hæc dicit aliquis? Num tu Dei verbum extenuare, num omnem ei auctoritatē detrahere conaris? An hæc ita multa propterea produxisti, vt ostēderes, hæreticum esse, si quis testimonio scripturarū vteretur? Procul à nobis absit, vt vel cogitemus hæc, quæ sunt ab homine Christiano aliena, quin quod ab Hilario dictum est olim, idem & nos dicimus: De intelligentia hæresis est, non de scriptura, Sensus, non sermo, fit crimen. Nihil scriptura sanctius, nihil augustius, nihil secundū Deum omni veneratione dignius. Verū, quid esse potest tam sanctum, quo non in perniciem hominum, humani generis hostis abutatur? Non est quod quisquā existimet, qui verba Dei loquuntur, qui diuinæ legis oracula proferunt, quod eorū ora semper Deus aperiat. Annotauit hoc doctissimus Origenes, quòd non rarò, qui Dei verba loquuntur, eorum ora diabolus etiam aperiat: Qui mendaciū loquitur, inquit, certum est quod diabolus aperit os eius, vt mendacium loquatur. Sed quomodo potest, inquis, loqui mendacium, qui scripturarum testimonia profert? quas à Spiritu sancto proficisci, qui spiritus est veritatis, à quo manat omne verum, nemo pius dubitat? Breuis est ad hæc, & expedita responsio: In scripturis quidem ipsis, quas diuinitus inspiratas esse scimus, nullum esse potest mendaciū, cæterùm in sensu, quem adfert homo, de quo scriptū est: Omnis homo mendax: qui mendaciū esse posse negauerit, quid is aliud, quàm Dei vocē negare, simul mendacij spiritū sanctū arguere videbitur? Quid igitur, dicet aliquis? Si omnis homo mendax, num igitur quicquid homo loquitur, quicquid etiam ex diuinæ legis oraculis profert, mendacium est? Absit. Non hoc dico. Quî sciam igitur, quando loquitur mendaciū? Docebit nos hoc ipsa, quæ mentiri non potest, veritas. Qui loquitur, inquit, mendaciū, de suo loquitur. Nemo habet de suo, nisi mendaciū & peccatū: *Si quid autem habet homo* veritatis & iustitiæ, à Deo habet. Is igitur loquitur veritatē, qui non de suo, sed de Deo loquitur. Dices iterum: An non loquitur de Deo, qui Dei verba, qui scripturarū testimonia recitat? Atqui iam audiuisti, nō semel à me dictū, quòd etiā diabolus testimonia scripturarum recitat, neq; tamē propterea veritatē loquitur, quia de suo loquitur. Quid est hoc, de suo loquitur? Suum scripturæ, non Dei sensum adfert. Hoc autē est hæreticū esse, sicut iam ex Ambrosio docuimus, propriū sensum verbis adstruere legis, & per verba legis, legē impugnare. Sed quomodo discernam, quando suum quis proprium, quando verò Dei sensum adfert? Docebit hoc nos celeberrimus Ecclesiæ doctor Augustinus, qui sic Deum alloquitur? Veritas tua: nec mea est, nec illius, aut illius, sed omniū nostrûm, quos ad eius cōmunionem publicè vocas, terribiliter admonens vt nolimus eam habere priuatā, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendū omnibus proponis, sibi propriè vendicat, & suū vult esse, quod omniū est, à communi propellitur ad sua, hoc est à veritate ad mendaciū, qui enim loquitur mendaciū, de suo loquitur. Iámne intelligis, quis de suo, hoc est, quis mendaciū loquatur. Veritas nō est huius, aut illius, sed est omniū. Omnes ad eius cōmunionem Deus publicè vocauit. Quisquis ergo, quod publicū est, facit priuatū: quisquis, quod omniū est per charitatē, id sibi propriū vendicat, & suū esse vult per contentionē, is de suo loquitur, mendaciū loquitur. Veritas enim alibi nō est, quā apud omnes, hoc est, in Ecclesia Catholica: quamobrē, quicūq; singulares aliquos intellectus exquirit insolitos & hactenus inauditos sensus excogitat, nouas & solitarias opiniones adfert, etiam si sexcenta proferat è scripturis testimonia, quandoquidem ea non omnium, hoc est, non eo, qui receptus est in Ecclesia Catholica sensu vult intelligi, sed suum illis proprium sensum adstruit, de suo loquitur, atque ideò mendacium loquitur. Veritas enim non est apud vnum aliquem, sed apud omnes, hoc est, in Ecclesia Catho-

Lib. 2. de Trinit. hæresis vnde nascitur.

Origenes Hom. 3. in Exodum.
Ioan. 8.

In scripturis sanctis nullū est mendacium, sed in earum sensu, quem adfert homo.
Psalm. 115.

Mendacium.

Quid sit de suo loqui in diuinis scripturis.

Au. lib. 12. confess. cap. 25.
Veritas qualis.

Ioan. 8.
Veritas omnium est, non alicuius priuati.

Veritas in sola Ecclesia Catholica.

Catholica, cui sanæ scripturarum intelligentiæ lux à Deo promissa est, nullum vt certius argumentum esse queat, aliquem de suo, hoc est mendacium loqui, quàm si quis ab huius sensu & consensu recesserit, quamlibet is multa diuinæ legis oracula recitet, expressum diaboli verbum proferre potest, expressum Dei verbum proferre non potest. Nam qui Dei verba loquuntur extra Ecclesiam, eorum ora diabolum aperire certum est: sicut econtrario, qui loquuntur eadem intra Ecclesiam, quin eorum ora Deus aperiat, dubitandũ non est. Atq; hæc est causa quoties, Euangelistę, aut insignis alicuius Doctoris memoria fit in Ecclesia, quod & in introitu missæ & in horis Canonicis illud ex Ecclesiastico legitur, In medio Ecclesiæ aperuit os eius: quo significatur non aperire cuiusquam os Deum, nisi sit in medio Ecclesiæ, à cuius sensu, qui discrepat, eius os non Deus, verùm diabolus aperit. Quamuis celebris fuerit aliquis Ecclesiæ Doctor, nisi fuerit in medio Ecclesiæ, nisi cum Ecclesiæ sensu consenserit, os eius Deum non aperuisse certum est. Quòd si quis verò contra sensum illius & consensum loquatur, non dubitanter affirmauerim, quòd os eius diabolus aperuit. Quisquis igitur de suo loquitur, mendacium loquitur, quisquis autem de Deo loquitur, veritatem loquitur. De Deo autem loquitur, non quicunque scripturas quomodolibet profert, sed qui scripturas non suo proprio, sed omnium, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ sensu profert. Atq; hoc est, quod propriè dicitur verbum Dei, quando scripturæ verbis non proprius adstruitur sensus, verùm is, qui omnium, qui Ecclesiæ Catholicæ est, quem eundem esse Dei sensum ambigendũ non est. Sic annotatum à Socrate legimus, quòd Imperator Constantinus, omnium eorum, qui conuenerant in Concilio Nicæno, sententiam, Dei vocat sententiam. Vox enim Ecclesiæ, vox est Dei per illam loquentis. Catholicus igitur & Orthodoxus est, neq; mendacium vlla ratione loqui potest, qui memor illius, quod scriptum est: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident: non suum, sed Ecclesiæ spiritum: non suum, sed Ecclesiæ sensum & consensum sequitur. Etiam si minus aperta videri possent alicui scripturæ verba, quæ talis profert, quoniam tamen Ecclesiæ sensu profert, expressum Dei verbum profert. Si quis verò suum illis proprium sensum adstruit, si suo sensui scripturas attemperat, non suum sensum scripturis iungit, si non pro sententia scripturarum diuinarum, sed pro sua ita dimicat, vt eam velit scripturarũ esse, quæ sua est: cùm potius eam, quæ scripturarum est, suam esse velle deberet: si pertinaciter eiusmodi sententiam contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum tuetur, hęreticus est & schismaticus, & quàmlibet multa scripturarum testimonia producit, non tamen expressum Dei, sed expressum diaboli verbum producit. Nihil itaque scripturarum auctoritati detrahitur, quando non tam ex illis, quàm ex earum praua intelligẽtia hæreses natas esse dicitur. Vetus est hæc & Basilij querela, quòd veritatis deprauatores, non suam scripturæ mentem accommodãt, sed ad suam voluntatem mentem scripturarum trahunt. Præclarum autem est Clementis Concilium, vt cùm lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur: sunt enim multa in scripturis diuinis, quæ possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisque sibi præsumit. Et ideo scripturarum intelligentiam oportet, inquit, ab eo discere, qui eam à maioribus, secundum veritatem sibi traditam seruat. Quod Concilium sequutos esse scribit Ruffinus illa duo Græciæ lumina, Basilium Magnum & Gregorium Nazianzenum, qui, cum omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica succesione regulam intelligendi suscepisse constabat. Quantum autem ab horum dissident sententia, qui temerè quamlibet volunt expẽdere scripturam, & iuxta suum iudicium ei credere, neque Patrum sensu moueri: ad quos remitti, nefas esse putant. Quid autem istis rectiùs à nobis dici poterit, quàm quod Manicheis aliquando dictum ab Augustino fuisse legimus? Videtis inquit, id vos agere, vt omnis de medio scripturarum auferatur auctoritas, & suus cuique animus auctor sit, quid in quaq; scriptura probet, quid improbet: id est, vt non auctoritati scripturarum subiiciatur ad fidem, sed sibi scripturas ipse subiiciat. Non vt ideò illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi auctoritate scriptum legitur, sed ideò rectè scriptum videatur, quia, hoc illi placuit. Quò te committis anima misera, infirma, carnalibus nebulis inuoluta, quò te committis? An & horum alicui non rectè dicemus: Quò te committis anima misera, infirma carnalibus nebulis inuoluta, quò te committis? itáne quod tibi placet, id vis vt sentire scripturam credamus, & pro expresso Dei verbo habeamus? Cur non id potiùs, quod omnibus, hoc est: quod Ecclesiæ placuit vniuersæ? Quis est hic superbiæ tumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Tu ne sic tibi soli Dei Spiritum vendicabis: sic reliquis detrahes omnibus, vt quem tu scripturæ sensum esse vis, eum totius Ecclesiæ sensu posthabito sequi teneamur? Potéstne maior esse, quàm sit hæc, tyrannis vlla? Adlubuit monacho monacha, visum est illi, quod hunc aut illum sensum, hæc aut illa scriptura haberet. Quicquid igitur à Patribus traditum, quicquid auctoritate Conciliorum sancitum, quicquid Ecclesiæ totius diuturna consuetudine receptum est & approbatum, id omne contemnite, reiicite: pro nihilo ducite: neque vel tantillum moueat quempiã multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas Ecclesiæ

Sanctorum memoria cur in medio Ecclesiæ celebretur? 8. Eccl. 15

Os quorundã aperit Diabolus.

De Deo quis loquitur. Verbum Dei proprie dicitur.

Li. 1. Hist. Eccle. cap. 9. Ecclesiæ vox est Dei vox

In Hexamerum. Hom. 8. Lib. 10. Recognitionum, & Epis. 5.

Lib. 2. Hist. Eccle. cap. 9.

Lib. 32. contra Faustũ. cap. 19.

sanctorum: sed quod illum interpretari videtis, hoc sensisse Spiritum sanctum ne dubitate, quod autem Orthodoxi docuerunt: quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus tot iam seculis amplexus est, quod scholæ defendũt, exitiabile Satanæ venenum esse putate. Quàm verè dictum est à Paulo: Scientia inflat, charitas autem ædificat? quamuis opinio scientiæ magis inflet, quàm ipsa scientia. Quòd si vel micam isti charitatis haberent, num ita turgescerent, vt omnes præ se cæcos esse, stupidos, bardos, truncos, persuasum haberent? sed sicut vinum, nisi temperatum aqua fuerit, mentem alienat: sic scientia, si temperata charitate non fuerit, fastu quodam ebrium & prorsus insanum hominem reddit. Quãobrem rectè subiicit Paulus: Si quis autem se existimat scire aliquid, nondũ cognouit quemadmodum oporteat eum scire. Nam si cognouisset, nunquam opinione scientiæ sic insolesceret, vt se præferret aliis, ac tanquam ex alto, reliquos despiceret. Principium enim veræ scientiæ est Dei cognitio, quæ parit in nobis humilitatem & submisisionem, & prosternit potiùs hominem, quàm erigit: Vbi verò tanta est superbia, quantam in iis hominibus videre licet, quid ibi aliud esse potest, quàm ignoratio Dei? Docet autem alibi Paulus, quemadmodũ scire nos oporteat: Nemo, inquit, se seducat. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo stultus fiat, vt sit sapiens. Ita demum sapientem fore dicit aliquem Paulus si proprio sensu non nitatur, si apud se vltro stultus fiat, si seipsum examinat, si quam habere videtur prudentiam, eam in obsequium redigat Christi capitis & corporis, vt illi credat, & quod ille docet, cum timore & reuerentia potiùs amplectatur, quàm vt, quod sibi ipsi probabile fuerit, sequatur. Quod vbi non fit, quid ibi aliud agitur, quàm quod scribit Augustinus, vt omnis è medio scripturarum auferatur auctoritas? An autem hoc ita factum iam esse non cernimus?

1.Cor.8. — *Scietia sine charitate insania est.* — *Dei cognitio principium scientiæ veræ.* — *1.Cor.3.* — *August.*

Exortus fuit hoc infœlici seculo nostro Martinus Lutherus, violẽter in scripturas irrupit, ac submotis omnibus, quod ipse vellet, quodq; suis dogmatibus commodum esset, hoc sentire scripturam contendit: denique sic rem gessit, quasi scripturæ sacræ non dispensator, verùm Dominus esse postularet, Obsequium ab omnibus requisiuit in eo, quem ipse protulisset, scripturæ sensu amplectendo. Natus est posteà Carolstadius, & ex eo Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus: & sicut Lutherus Catholicos omnes & Orthodoxos, sic ipse vicissim vnà cum illis, Lutherum etiam ipsum submouit: & non hoc sentire scripturam, quod Lutherus diceret, sed quod ipse doceret, magnis clamoribus contendit. Erupit alicunde non ita multò pòst Balthasar Pacimontanus: is non à Luthero magis, quàm à Zuinglio in certis scripturarum locis interpretandis dissensit, ac, quod ipse, non quod illi vellent, hoc sentire scripturam contendit. Viderũt hoc Prophetæ cœlestes (quorũ nunc princeps est Suenckfeldius) quòd isti suo sensui scripturas attemperarent, nec pro scripturarum, sed pro sua sententia dimicarent, vt non quod (verbi gratia) Matthæus, aut Marcus, sed quod ipsi sensissent, id pro expresso Dei verbo populo venditarent, atque, ita, dum vnicuique suus animus auctor est, quid in quaque scriptura probet aut improbet, non eos auctoritati scripturarum subiici, sed sibi subiicere scripturas, & sibi dominium in eas arrogare velle, sic secum cogitare cœperunt.

Verbũ suum pro Dei verbo haberi volunt.

Quousque tandem hanc excuculatorum istorum tyrannidem feremus: vt, quod productis è scriptura voculis aliquot, eorum alicui visum est, id tanquam expressum Dei verbum statim adorare necesse habeamus: cùm tamen sic ipsos inter se pugnantes videamus, dum hoc quisque contendit, vt non, quæ Apostoli aut Euangelistę, sed quæ propria ipsius est sententia, eam pro expresso Dei verbo sectatores habeant. Siccine iam isti se tanquam numina coli volunt? quid aliud restat, quàm vt incuruemur coram hoc, aut illo? & quicquid eorum aliquis dixerit, è vestigio tanquam Dei vocem adoremus? Nos verò Dei de cœlo sententiam potius expectabimus, actum istos pro sua, non pro scripturarum sẽtẽtia dimicãtes, tum ipsas etiam scripturas, quarum tot iam, non diuersas modò, verum & contrarias interpretationes adferri videmus, facessere iubebimus, & quod nobis cœlestis ille magister dignatus fuerit reuelare, tanquam expressum Dei verbum, ea, qua par est, reuerentia, recipiemus: ac ipsum loquentem potius audiemus (sicut etiam Propheta dicit: Audiam quid loquatur in me Dominus) quàm vt ad egena ista elementa nos conuertamus, & in illis, quæ nunc in hunc, nunc in illum sensum inflecti videmus, salutem nostram constituamus. Non oportet legis aut scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum, vanus est labor, qui scripturæ impenditur, scriptura enim creatura est, & egenum quoddam elementum. Non conuenit Christiano, nimium creaturæ addictum esse, Deum audire oportet, huius voces de cœlo expectandæ sunt, vt nos erudiant: Beatus vir, inquit Dauid, quem tu erudieris. Æquè nos docet hodie, atque olim Patriarchas & Prophetas. Prohibuit Christus, ne plures magistri fiant, quòd vnus est magister noster in cœlis.

Hæreticorũ argumẽta ridicula. — *Psal.84.* — *Psal.93.* — *Matt.23.*

Vides pientisime REX, quò tandem res reciderit, & quàm verè dictum est ab Augustino, quòd omnis de medio scripturarum aufertur auctoritas, quando non auctoritati scripturarum subiici vult aliquis ad fidem, sed sibi subiicere scripturas: neque de scripturę, sed de sua sententia dimicat, vt, quod ipse sentit, solum id, etiam si contrà sentiant omnes, expressum

August.

Dei

Dei verbum haberi velit. Nimium altercando, dicit ille, veritas amittitur. An autem amissa non est veritas? an, in quibus solis est indubitata veritas omnis, apud quosdam scripturarum auctoritas sublata non est, ex quo tempore sibi quisque iudicium de scripturis arrogare, & submotis omnibus, quem ipse seorsum ab Ecclesia sensum attulisset, eum tanquã expressum Dei verbum adorari voluit? Fuisset autem in hunc statum aliquando res perducta, si isti homines se esse memores, Ecclesiæ potiùs iudicium sequi, & illi se reuerenter submittere maluissent, quàm vt sui cordis visiones pro Dei verbo amplecti homines iuberent? cùm nemo possit esse mortalium tam excellenti doctrina, tamque insigni vitæ sanctimonia præditus, cuius sentẽtiam pro expresso Dei verbo nobis amplecti fas sit. Contrà verò, vbi consentiens est Ecclesiæ totius vox, si quis id expressum esse Dei verbum, certissimamque veritatem dubitat, quid is aliud, quàm, an verax sit Deus, quem per os Ecclesiæ suæ loqui certum est & indubitatum, ambigere videtur. *Gregor.* *Sententiam priuati doctoris pro Dei expresso verbo nemo amplectatur.*

Habes itaque iam, Sigismunde Rex Auguste, quod non statim expressum Dei verbum est, si quid è scripturis profertur, ex quarum praua interpretatione hæreses omnes natas esse constet: cùm etiam diabolum dixisse legamus: Scriptum est enim, cùm tamen, quo ille sensu scripturas protulit, ipsius diaboli proprium, non Dei verbum fuerit. Sacrosanctæ sunt scripturæ, nec dubium est, in illis verbum Dei cõtineri, si sanus earum adsit intellectus. Cæterùm de intelligentia hæresis est, non de scriptura: sensus, non sermo fit crimen. Nulla cum iis, qui discesserunt à nobis, qui se de expresso Dei verbo iactant, sibique solis illud arrogant, de scriptura nobis est disceptatio, quam ipsi non aliunde, quam à nobis, à quibus discesserunt, habere se vltrò fatentur, quin scripturas Canonicas non reuerenter omnes recipimus: illi contrà, quandoquidem nos auctoritati scripturarum subiici volunt ad fidem, sed sibi scripturas subiicere conantur, non recipiunt in illis nisi quod suis dogmatibus commodum est. Non est igitur inter nos de scripturis, verùm de scripturarum sensu cõtrouersia, qualem iam inde à multis seculis semper inter Catholicos & Hæreticos fuisse legimus. *Psal. 90.* *Matt. 4.*

Proferebat scripturam Arrius: Pater maior est me, qua tanquam expresso Dei verbo, rudi populo persuadere conatus est, Christum Dei filium Patre minorem, nec eiusdem esse cum illo substãtiæ. Et certè, si quis imperitior nuda verba expendat, aliquid ille dixisse videbitur Arrius. Quid autem ad hæc Catholici & Orthodoxi? Scripturam reuerẽter accipiebant, sed, quod Arrius ex ea colligebat, expressum esse Dei verbum constanter negabant, cùm nunquam eo sensu protulerit hæc verba Christus quasi non æquè Deum, neq; per omnia se Patri æqualem esse dicere voluerit, cùm, quatenus Dei filius, eiusdem sit cum Patre substantię: inferior autem sit, quatenus hominis filius. Quare quod Arrius per hæc verba demonstrare conabatur, non esse Patri consubstantialem Filium, quamlibèt id ipsi, & sectatoribus eius, expressum Dei verbum visum est, expressum tamẽ illud esse diaboli verbum Catholici non dubitanter affirmabant. Non dissimilis est etiam hoc nostro seculo, de controuersis dogmatibus inter Catholicos & Hæreticos concertatio: neque enim nobis cum iis, qui discesserunt à nobis, vlla est de scripturis disceptatio, verùm de sensu tantũ. Quò meliùs autem res intelligi queat, vnicum scripturæ locum tractabimus, qui nunc passim ab omnibus profertur. *Pater maior me est. Arrius.* *Matt. 26.*

Expressum Dei verbum esse dicitur: Bibite ex hoc omnes. An autem nos expressum id esse Dei verbum negamus? quin libenter id concedimus: verùm, quòd eo sensu sit expressum Dei verbum, quem ex eo loco, qui discesserunt à nobis colligere conantur, hoc est, quod cõstanter negamus. Quid enim illi colligunt ex hoc scripturæ loco? Quòd omnes, etiam laici communicantes, adstringantur ex præcepto Domini ad suscipiendã Eucharistiam sub vtraque specie. Hoc sensu protulisse Christum hæc verba, non concedimus. Quin, quod ipse dixit aliquando Lutherus, idem & nos dicimus, nihil hac in re tanquã necessarium laicis Christum præcepisse, quòd hæc verba non aliis dicta sint, quàm Apostolis. Vides, quòd hîc non de scripturis ambigitur, sed de intelligentia. Nam non minùs, imò magis etiam reuerẽter, quàm ij, qui segregauerunt seipsos, nos Catholici scripturam hanc tanquàm Dei verbum recipimus: verùm, sicut illi pro sua, ita nos pro Ecclesiæ sententia dimicamus. Amant illi, quam adferunt sententiam, non quia vera, sed quia sua est, & eam tuentur mordicus: nos quam adfert Ecclesia Dei, sententiam amamus, non quia nostra est, sed quia scripturæ eam esse confidimus: quod non vno aliquo priuato homine, sed cui missus est spiritus veritatis, quam columnam & firmamentum veritatis appellat Paulus, Ecclesia nos ita docente didicimus. Sed scripturam ipsam paulò diligentiùs expendamus. Aiunt, expressum esse Dei verbum: Bibite ex hoc omnes. Omnibus igitur ex calice necessariò bibendum est: quòd, si qui secùs fecerint, institutionis Christi violatæ rei sunt. Libet hîc propius cum istorum aliquo pedem conferre. Cedò, quid vocas Dei verbum? Scripturam. Quid autem expressum? Clarum, dilucidum, omnium oculis expositum, quod nemo tam hebes est, qui non videat. Sed obsecro te: si tam clarum est & dilucidũ, quàm illud haberi tu vis, quî fit, quòd de eo nunc ambigitur? De rebus, quæ claræ sunt & perspicuæ (verbi gratia, de eo, num dies nunc sit, quandoquidem Solem illuxisse videmus) est ne quisquam, qui disceptandũ esse putet? Oportet igitur non tam expressum esse verbũ hoc, quàm tibi videtur, quando de eo sic ambigitur. *Bibite ex hoc omnes quid.* *1. Tim. cap. 3.* *Verbũ Dei quid. Expressum quid.*

Mirum

Mirum est autem, si tam expressum est, quòd sexcentis annis iis, quibus Euangelium Christi recepit Polonia, cùm hæc verba Christi semper in Ecclesia lecta fuerint, & recitata, nemo repertus est, non iam dicã in Polonia, sed in orbe vniuerso, quã latè patet in eo nomen Christianum, cui visum fuerit, hoc expressum Dei verbum esse, quo sensu profertur à te nimirum quòd adstringantur eo laici, tanquam præcepto Domini, ad necessariò suscipiendam Eucharistiam sub vtraque specie. Ne Græci quidem, quamuis bibant apud eos ex calice laici, sic ista verba sunt vnquam interpretati: Qui, cùm in Concilio Florentino cum Latinis, ante cẽtum annos conuenissent, ac aliis de rebus nonnullis cum eis contendissent, de calicis vsu, ne tria quidem verba cum illis commutarunt, quòd scirent, nullum esse Christi præceptum de eo, ab omnibus laicis necessariò sumendo. An igitur tu cęcos, stupidos, bardos, truncos fuisse putas omnes, qui tot seculis, imò ex quo tempore scriptũ est hoc Euangeliũ, tam expressum Dei verbũ non viderunt? Tu verò tecũ etiam atq; etiam considera, num sit hoc pietatis & modestiæ Christianæ, sic de Patribus sentire, quorũ non pauci, qui calicis vsum, præterquàm sacris operantes, ignorabant, sanguine suo signatum nobis Euangelium Christi reliquerunt: ita ne tu, aut cæcitatis, aut impietatis eos omnes condemnabis qui vel non viderint hoc tam expressum Dei verbum, vel quod minùs etiam esset ferendum, viui, videntesque contra illud venerint? Sed clara sunt, ais, verba: Bibite ex hoc omnes, quicquid tandem, sit de Patribus: qui dicit, omnes, neminem excludit. Qua audacia facitis, ex omnes, non omnes? Sed si neminem excludit, qui dicit omnes, num igitur ex calice bibere vis etiam infideles? Absit, inquis. Ad solos fideles Christi Sacramentorum participatio pertinet. Atqui paulò antè dicebas, qui dicit, omnes, neminem excludit, qua igitur fronte nunc excludis infideles, & ex omnes, facis non omnes? Verùm hac in parte tibi rectè sentienti libenter subscribimus, ac non inuiti restrictionem hanc tuam accipimus. Nunc tu dic, amâbo? Infantes baptisatos, esse ne fideles censes? Maximè. Quid igitur? Num & hos ex calice bibere iubebis? Minime. Atqui paulò antè dicebas, omnibus fidelibus esse bibendum. Cur nunc iterum ex omnes, facis non omnes? Cur tibi permittis, quod Ecclesiæ Dei licere non vis? Tu paruulos ab omni Sacramentali participatione Christi corporis: & sanguinis arceri, fas esse credis, & si laicis adultis altera tantum species detur (cùm tamen sub altera, quæ datur, totus & integer Christus accipiatur) grande sacrilegium admitti queritaris. At quòd infantes, inquis, ab Eucharistiæ communione rectè arceri credam, Pauli me monet auctoritas, qui scripsit: Probet aut seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quomodo autem se probabit infans? aut quomodo corpus Domini diiudicabit, qui rationis est expers? Quid autem, si superuacaneum est, vt ij se probent, quos constat esse mundos, & sacro baptismate purificatos, atque recens in Christi familiam inscriptos? Quid, si paruuli corpus Domini, quod sumũt, diiudicare possunt in suis tutoribus? qui, priusquàm baptizentur, eorum nomine se credere profitentur, imò & puerum credere, & abrenunciare Satanæ. Si sufficit ad baptismum percipiendum susceptorum, & Ecclesiæ fides, cur non æquè sufficiat ad sumendam Eucharistiam eorundem diiudicatio? Certè Ruardus Tapper, vir doctus, non aliam causam adfert, quamobrem à Sacramentali participatione Christi corporis & sanguinis arceantur paruuli, nisi quia plerumque, quod in os ingeritur, non deglutiunt, aut ingestum reiiciunt. Sed absit, vt illud reprehendam, quòd magis etiam restringis hanc vocem, omnes, ac infantes etiam, ad communionem admittendos esse negas: quandoquidem eadem est Ecclesiæ sententia, etsi secùs in Ecclesia primitiua fuisse legimus obseruatum. Cæterùm si iusta ratione factum esse putas quòd ab omni Sacramentali participatione Christi corporis & sanguinis arcet infantes Ecclesia, cur non itidem de illa tibi persuades, quòd calicem quoque dare laicis intermisit, non eam fecisse, nisi iustissimis, grauissimisque rationibus adductam?

Concil. Florent.

Omnes quid.

Sacramentorum participatio ad solos fideles pertinet.

Infantes à communione excluduntur.
1. Cor. 11.

Infantibus susceptorũ & Ecclesiæ fides sufficit.
Ruardus Tapper.

Cyprian.

Sed excutiamus adhuc verba Christi, quæ si rectè volumus intelligere, necesse est, vt quæ præcesserunt, videamus, quo sic, quibus ea dicta sint, cognoscere queamus. Cœnam Dominicam describens Matthæus, ita loquitur: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis: Marcus ita: Vespere autem facto, venit cum duodecim. Lucas ita: Et cùm esset facta hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Expressum in superiori loco tibi visum est verbum, omnes: quî fit, vt non ęquè tibi videatur expressum verbũ hoc duodecim? Num autem esset aliqua litigandi materia, si, quam acutè cernis illam, tam acutè cerneres & hanc, quæ præcessit, vocẽ? An vtrumq; non eiusdem Dei verbum est, & omnes, & duodecim? vt sit sensus hic: Bibite ex hoc omnes vos duodecim, qui mecum discubuistis. Constat plures alios in domo Simonis leprosi, vbi cœna facta est, fuisse, solos tamen duodecim Apostolos discubuisse: quos, cùm nouos noui sacrificij Sacerdotes instituisset, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, solos eos ex calice bibere iussit. Quod etiam fecerunt, sicut scribit Marcus: Et biberunt ex eo omnes, An ex eo tibi colligere non liceret, quod quamuis Sacramẽtum Christi corporis & sanguinis ad omnes pertineat, verba tamen hæc, Bibite ex hoc omnes, non pertineant, nisi ad solos Apostolos, & eos, qui successerunt illis, Episcopos & Sacerdotes: vt expressum Dei verbum sit, quoties hoc faciunt Sacerdotes,

Matt. 26.
Cap. 14.
Cap. 22.

Duodecim quid.

quòd ipse tum Christus faciebat, & eos facere iubebat, hoc est, quoties consecrant Christi corpus & in memoriam passionis eius offerunt, necesse eos habere, vtraque specie vti, & in consecrando, & in offerendo, & in sumendo, ita, vt si prætermiserint alteram, grande sacrilegium admittere videantur. Vel vnum autem verbum profer, non iam dicam expressum, sed quamlibet obscurum, ex quo coniicere tamen vtcunque liceat, quòd vel iusserit vnquam ex calice bibere laicis, vel saltem bibendum illis ex eo sanguinem suum Christus dederit. Et interea nobis obiicis expressum Dei verbum, & inflatis buccis illud subinde crepas, cùm nec vmbra illius vllam in scripturis inuenire posis. Nos verò, siue spectare velis vmbram & figuram, siue rem ipsam & veritatem, contrarium è scripturis ostendere tibi possumus. Vmbram & figuram Eucharistiæ Sacramenti fuisse Manna, quod de cœlo Iudæis erat suppeditatum, simul & agnum illum paschalem, non ignoras: de iis comedebant omnes, liquida verò nunquam in aliorum, quam in Sacerdotum vsum veniebant, neque sibi laici portionem eorum vllam vsurpabant. Veniamus ad rem & veritatem. Duobus illis in Emaus euntibus, appropinquans Christus, ibat cum illis. Cùm ad castellum peruenissent, mansit cum illis, ac recumbens cum eis, accepit panem, benedixit, & fregit, ac porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum & cognouerunt eum, & ipse euanuit ex oculis eorum. Panem hunc interpretantur sancti Patres, Sacramentum Christi corporis & sanguinis, hic de calice nulla fit mentio. Iam ne vides expressum Dei verbum, quòd sub specie panis tantùm, Eucharistiam Christus dederit, qui non erant Apostoli? Quòd autem vel dare iusserit, vel dederit iis ex calice sanguinem suum bibendum laicis, tantum abest, vt hoc expressum sit Dei verbum, vt ne vmbram quidem eius rei vsquam in scripturis reperire queas. Intellexerunt hoc Boëmi, quòd ex iis Euangelij locis, vbi cœna Domini describitur, errorem suum defendere non possent, quo priuata sibi auctoritate calicem vsurparunt, quamobrem ad illum adstruendum, visum est illis magis expressum Dei verbum, quod est apud Ioannem: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod verbum, qui se nostro tempore segregarũt, negant ad cœnam Dominicam quicquam pertinere, neq; de Sacramentali, sed de spirituali manducatione intelligi volũt. Sic quod Boëmis expressum, hoc Lutheranis non est expressum Dei verbum, qui, cùm & Sacerdotium, & sacrificium ex Ecclesia sustulerint, quòd à Boëmis tamen factum non est, quandoquidem omnes esse volunt Sacerdotes, omnibus esse dictum volunt, Bibite ex hoc omnes. Cæterum ad hoc, quod ex capite sexto Ioannis adferunt Boëmi, præclarè quidam vir pius & doctus, ante centum annos respondit: Nullus fidelis Catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Nisi mãducaueritis &c. vel alia mandata Christi, non esse seruanda, sed Catholicus dicit, quòd vniuersalis Ecclesia meliùs intelligit, quæ sint Christi mandata, & qualiter sint seruanda, quàm Hussitæ: non igitur de verbis Christi, quę nemo pius non summa veneratione recipit, sed de sensu verborum eius disceptatur. Nostri quidem temporis hæretici, sicut Paulo ante diximus, negant ea de Sacramentali Christi corporis & sanguinis manducatione rectè accipi, quam etiam ob caussam, auctoritate loci huius ad asserundum calicis vsum non vtuntur. Nos verò, qui libenter ea, quæ Patrum sunt, sequimur, quin de vtraque rectè possint intelligi, minimè negamus. Intereà tamen, etiam cùm sola species panis sumitur, & mãducari corpus & bibi sanguinem Christi, constanter asseueramus. Manducauerunt, inquit, Cyprianus, & biberunt de eodem pane, secundum formam visibilem. Vides quemadmodum hîc, non manducari tantùm, verùm & bibi, dixerit de eodem pane: Quin & edi sanguinem in scripturis legimus. Manducatur igitur Christi corpus, & bibitur Christi sanguis, cùm sola species panis sumitur, etiamsi nihil in ora fidelium de calice fundatur. Quamuis enim neq; dentibus atteratur, neque glutiatur, fide tamen & charitate manducatur & bibitur. Mirum est autem, quòd ex illo Euangelij loco suum institutum probare Boëmi nituntur, in quo neque calicis, neque vini fit vlla mentio, sed solius panis tantùm, quem etiam solum ad salutem sufficere verba Christi declarant, dicentis: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Qui manducat hunc panẽ, viuet in æternum. Vides, quemadmodum æternæ vitæ promissio, non calici, sed pani facta est. Ac in illo toto sexto capite, ne minimo quidem verbo Ioannes, aut calicis, aut vini meminit. Qua de re igitur queritaris, ô Satana, Quid hac inani tota, de expresso Dei verbo, iactantia, toties aures nostras obtundis? cùm quicquid è scripturis profertur, modò sanus adsit earum intellectus, magis ad receptum Ecclesiæ morem comprobandum, quàm ad tuum istum errorem tuendum facere videatur. Verùm nihil est, quòd homo Christianus existimet de calice tantoperè Satanam laborare. Non ignorat ille, nihil ad salutem referre, vtatur quis calice, nécne, quum per membra sua, Lutherum, Bucerum, Philippum non obscurè fateatur, nihil de calice sumendo tanquam ad salutem necessarium à Christo præceptum esse. Scit ille, longè verissimum esse, quod à Patribus in Concilio Basiliensi quod hac quidem in parte receptum & approbatum esse constat, decretum fuit: siue sub vna, siue sub vtraque specie quis communicet, secundum ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ, proficere dignè communicãtibus ad salutem. Itaque non hoc eum offendit, quòd sub vna specie communicatur, nec hoc vrget, vt sub duplici

Consecratione oblatione & cõmunione sub vtraque, specie vtuntur soli consecrantes.

Luc. 24.

Boëmi communionem sub vtra que specie.

Cap. 6.

Cap. 6.

In serm de cœna Domini bibitur & manducatur de eodem pane.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

Vitæ æternæ promissio non calici, sed pani facta.

Concil. Basil. decretũ de Eucharistia Satanæ conatus ad Ecclesiæ ordinationẽ subruendam.

plici communicetur: Sed quod fit secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesię: quoniam sic demum, non aliter proficere communicantibus ad salutem intelligit, hoc est, quod eum offendit maximè: ac ne communicetur hoc modo, nimirum secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, hoc est, quod instat & vrget maximè. Satanas vult esse Satanas: Satanam Hebræi vocant aduersarium: vult igitur aduersari Christo, & capiti & corpori. Est ordinatio seu obseruãtia Christi corporis Ecclesię, vt sub vna communicetur: vult sub vtraque. Est ordinatio seu obseruãtia Christi corporis Ecclesię, vt sub vtraq; specie communicetur: vult vel sub vna, vel sub neutra communicare. Vis autẽ audire bestiam ipsam verba sua sonantem? Recitauimus ea superiùs aliquantò, sed quid impedit, quò minùs ea nunc quoq; recitemus? sic per electum quoddam suum vas loquitur: Si quo casu Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraq; potiri, imò tum primum in despectum Concilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Vides, quorsum eat Satanas? Non calicis vsum laicis ille permissum, sed in despectum Ecclesiæ, contraria sanctionibus illius facta cupit omnia. Satanas est, Christi capitis, & corporis aduersarius est, antichristus est: quãobrem quicquid per os Ecclesiæ suæ Christo decernere visum est, quamlibet id esse rectum, verboque Dei consentaneum intelligat, ei tamen obnixè, manibus (quod aiunt) pedibusq; semper aduersari conatur, & quam olim capiti nostro Christo (caput ipse sui corporis) eandem nunc per membra sua membris Christi cantilenam occinit: Mitte te deorsum, hoc est, sicut Vincentium Lyrinensem interpretatum audiuimus, ex istius te sublimis Ecclesiæ, quæ templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Non hoc, quod Ecclesiæ, sed quod mihi visum est, sequere: Priuati alicuius, qui cùm spiritu meo sit afflatus, nihil sibi non arrogabit, nihil aliis non detrahet, non orbis totius Christiani, cui spiritum Christi non deesse certum est, sensum & consensum amplectere. Quoties igitur profert ex Euangelio Satanas: Scriptum est enim: Bibite ex hoc omnes, toties eum nihil aliud dicere putato, quàm quod Christo dixit: Mitte te deorsum. Hoc enim est, quod ille persuadere conatur hominibus, vt Ecclesiam, quæ firmamentum & columna est veritatis, contemnant, vt in scripturis interpretandis priuato suo, quàm illius iudicio plus tribuant, vt sanctiones eius pro nihilo ducant, vt ab eius corpore se præcidant. Quamobrẽ, quod ad vsum attinet Eucharistiæ, quod olim Donatistis dixit Augustin. Nõ in Sacramentis, sed in pręcisione vitiũ est, hoc istis & nos modò non totidẽ verbis dicere possumus: Non in vsu sacramenti, sed in præcisione vitium est. Nõ in eo vitiũ est, si sub vna, nec in eo, si sub duplici specie cõmunices, sed si contra ordinationem seu obseruãtiam Ecclesiæ communices, in hoc solo vitium est, & quidem tantum vitium, vt omnia flagitia alia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe cõparata.

Satanas aduersarius interpretata

Lutherus vas Satanæ electum.

Vincẽ. Lyrinẽsis.
Mittere se deorsum quid.

Matt. 26.

Tim. 3.

August.
Non in vsu Sacramentorũ, sed in præcisione vitium est.

Quæ (malum) igitur hæc est quorundam religio, qui se Dei timore, verbique saluificantis (sic enim loquuntur) amore facere dicunt, vt de calice sibi necessariò putent esse bibendum? Scilicet, sexcentis iis annis, quibus Christi fidem recepit Polonia, cum adiunctis sibi terris, nemo fuit, qui Deum timeret, nemo fuit, qui verbum saluicans amaret, ac ne nunc quidem est quisquam in orbe toto Christiano, nisi qui Lutheri spiritu fuerit afflatus. Quis est hic animi tumor? quæ plusquàm satanica mentis inflatio? Sic, vt soli tibi Dei timorem: sic, vt soli tibi verbi saluificantis amorem arroges, vt cæteris omnibus, quamlibet ij fuerint insigni pietate præditi, prorsus detrahere videaris. Qui sunt autem isti, nisi filij degeneres, & sicut à Propheta vocantur, semen mulieris adulteræ? qui sanctis Patribus & maioribus suis, extremæ cuiusdam impietatis notam inurere non verentur, quasi nullus in eis timor Dei, nullus fuerit amor verbi saluificantis, & quidem iis Patribus, à quibus acceperunt & rectè viuendi instituta, & pietatis doctrinam, quam eorum plerique sanguine suo nobis obsignatam reliquerunt, quorum opera factum est, vt Christi primùm nomen audiremus, & è densissimis idolorum tenebris eruti, luce veritatis eius illustraremur. Scilicet, secundum expressum Dei verbum hoc isti faciunt, quo nobis dicitur: Honora Patrem tuum & Matrem tuam.

Lutheranorum animi tumor.

Isa. 57.

Sed expendamus, quis ille Dei timor sit, quo se perculsos, à calice negant abstinere posse. Num illi similimus non est, quo Iudæi quoque prohiberi videbantur, ne prætorium ingrederentur, vt ne contaminarentur: Grandis apud eos religio fuit in prætorium ingredi, quod hoc ingressu grauiter se contaminatos iri putarent, Christum autem tradere gentibus ad illudendum, ad flagellandum, ad crucifigendum nulla fuit eis religio, quin secùs etiam facere, fuit religio. Sic enim persuadebant, se Dei præceptum implere, si Dei filium extremis afficiendum suppliciis, gentibus tradidissent. Nos legem habemus, inquiebant, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Expresso Dei verbo sibi demõstrare videbantur, se iure Christum gentibus tradere, morte condemnandum: ac vsque eò nullo hac in re conscientiæ scrupulo premebãtur, vt se grandi scelere obstrictos iri putarent, si secùs fecissent. Quid autem? An illi non multo leuiore piaculo, quacunque tandem ex honesta causa fuissent in prætorium ingressi, quàm quo Christum Dei filium in crucem egerunt? Talis nimirum est istorum religio, qui se conscientia sua prohiberi dicunt, quominùs altera tantùm Sacramenti

Dei timor, quo perculsi sunt Lutherani, Ioan. 18.

Iudæorum simulata religio.

Hæreticorum religio.

cramenti

cramenti specie sint contenti. Recte quadrat in eos illud ex Psalmo: Trepidauerunt timore, vbi non erat timor: quodque Christus ipse dicit in Euangelio: Culicem colantes, camelum autem glutientes. Timere Deum videre volunt, sicubi (quod expressum Dei verbũ, & præceptum est) Ecclesia audienda, & receptus ac probatus ab ea ritus retinendus est: vbi verò corpus Christi mysticum, quod sic ille dilexit, vt pro illo viuum & verum suum corpus in mortem traderet, Ecclesia sancta Catholica in multas partes dissecanda, neque minùs crudeliter lanianda venit, quàm viuum & verum Christi corpus à Iudæis fuit laceratum, ibi nullum Dei timorem ostendunt. Quin sicut Iudæi, cùm verum Christi corpus dilaniandũ tortoribus traderent, secundum expressum Dei verbum id facere se vociferabantur, dicentes: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori. Sic & isti, cùm idem de mystico Christi corpore Concilium capiant, cùm vias omnes & rationes persequantur, quibus id in quàm plurimas partes dissecari queat, qui conatus eorum (proh dolor) nimium eis successit, à calice sumpto initio, secundum expressum Dei verbum id facere videri volunt, clamantes & ipsi: nos legem habemus, bibite ex hoc omnes, & secundum legem hanc scindi debet, ac lacerari mysticum corpus Christi Ecclesia. Quàm sunt autem admirabiles istę Satanę fraudes? quanta est insidiarum eius calliditas? Ex eo, quòd Christus esse voluit Sacramentum pietatis, signum vnitatis, vinculum charitatis, conatur ille facere, causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij. Quid enim aliud agitur in hoc Sacramento, nisi quod Paulus dicit: Mors Domini annunciatur? Quam autem ob causam ille motuus est? vt filios Dei, inquit Ioannes, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Christus propterea mortuus est, vt congregaret, vt nos vnum corpus efficeret, cuius rei symbolum etiam esse voluit hoc Sacramentum vnus enim panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus: hic verò, non magis nomine quàm re Satanas, verus Antichristus, verus aduersarius Christi, propterea de calice contentionem hanc iniecit, vt segreget, vt diuidat, vt dispergat, & in quàm plurimas partes dissecet, quam ille precioso sanguine suo sibi collegit Ecclesiam, quò sic in eis, qui sacrilega separationis cõsilia sequuti fuerint, crucis & mortis Christi beneficium irritum, & inane reddat. Nos, ait Augustinus, in hoc Sacramento Dominus designauit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit: qui accipit misterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimonium accipit.

Psal.13. *Matt.23.* *Ecclesiæ corpus Christi mysticũ ab hæreticis in multas partes dissectum.* *Ioan.18.* *Satanæ fraus atque calliditas quã admirabilis.* *1.Cor.11.* *Ioan.11.* *1.Cor.10.* *August.*

Vis autem scire, quanto se scelere talis obstringat? Paulum dicentem audi, quòd reus erit corporis & sanguinis Domini, hoc est, non leuius designabit facinus, nec minoris erit supplicij reus, quàm illi ipsi, qui suis manibus Christum flagellauerunt, qui sanguinem ipsius profuderunt, qui corpus eius in crucem egerunt, qui graui supplicio mortis illum affecerunt. Et hoc est, quod vult Satanas, vt in hoc vnitatis Sacramento diuisio quæratur, quò sic denuò Christus crucifigatur, & ostentui habeatur.

1.Cor.11. *Reus esse corporis Domini, quid significet.*

Hoc autem erit, qui verbum vocare saluificans audeat? Scilicet verbũ saluificans dici meretur, quod reum facit mortis æternæ? Non est hoc verbum saluificans. Bibite ex calice. Bibit ex calice Iudas, & condemnatus est: biberunt hæretici multi, biberunt falsi fratres plurimi, Christum quidem confitentes, virtutem autem eius abnegantes, verùm ad mortem & condemnationem æternam, non ad vitam & salutem æternam.

Vis autem, quod sit verbum saluificãs, cognoscere? Breue verbum est, & expeditum: Ama, Charitas est verbum saluificans, quam qui non habet, bibat ex calice quantum volet, mortem æternam consequetur, salutem æternam nunquàm consequetur. Verum est enim illud, quòd qui non diligit, manet in morte: qui verò diligit proximum, legem impleuit. Videtur autem tibi diligere proximũ, qui sic sentit de præpositis suis, quibus obedire iussus est, quod nullo sint aut fuerint vnquam Dei timore, nullo verbi saluificantis amore prædíti, quin illud conati semper sint, ac, nunc etiam oppugnare conentur? Certè non dilectionis hæc sunt, sed odij. Videtur is diligere proximum, qui se non ab vno aliquo, verùm ab omnibus, qui Christum verè profitentur, ab vniuersa Catholica Ecclesia separat: patresq; suos, & maiores omnes impietatis condemnat, tanquam qui Spiritui sancto restiterint, nec agnitam veritatem amplecti voluerint: Charitatis quidem & dilectionis proprium est vnire, non diuidere. Non est igitur verbum saluificans: Bibe ex calice, sed verbum saluificans est, dilige, hoc est, non te separa à compage Christi corporis, ab Ecclesiæ vnitate: quin illam obedienter & reuerenter audi: sensum tuum illius sensui & consensui libenter subiice, nec vnquam tibi tantum arroges, vt illius iudicio tuum iudicium anteponas. Præclarè scriptum est ab Augustino: Dilige, & fac quod vis. Siue bibas ex calice, siue non bibas, modò in dilectione & vnitate vel bibas vel abstineas, iuxta ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, proficit tibi ad salutem. Contrà verò, siue bibas ex calice, siue non bibas in diuisione, reus eris corporis & sanguinis Domini: quandoquidem ibi quæris diuisionem, vbi Christus vel maxime commendare nobis voluit vnitatem.

Verbum ædificãs est charitas. *1.Ioan.4.* *Rom.13.* *Hæretici charitate vacui.* *August. tract.7. In epist. Ioan.*

Quæ cùm ita sint, quis est Sigismunde Rex Auguste, qui factum hoc tuum satis prædicare posit, quòd cùm tibi quoque dictum non semel fuisset: mitte te deorsum, hoc est, è sublimis

Sigismundus Poloniæ Rex maximè Catholicus.

blimis Ecclesiæ doctrina, traditioneque te demitte, ac vel in solius Eucharistię communione contrarium ei, quod ab illo sancitum est, seorsum ab orbe Christiano fieri permitte, nūquam adduci potuisti, vt istis separationis consiliis loci dares aliquid? Quin, cùm personæ tuæ non esse, de rebus ad religionem pertinentibus quicquam statuere, semel & iterum publicè professus esses (quandoquidem etiam Imperator filius est Ecclesiæ, & intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam, sanctißimamq; matrem suam reuererēter & obedienter audire, non autem illi pręscribere tenetur) ad futurum Oecumenicum Concilium, aut saltem ad sanctæ sedis Apostolicæ iudicium rem omnem reiiciendam esse iudicasti. Fecisti rem, tua, maiorumque tuorum pietate dignam. Quid enim est, quod minus Regem deceat Christianū, Catholicum, & Orthodoxum, quàm ea sibi velle, quæ propria sunt Sacerdotum & Episcoporum vsurpare? Quod facinus, quoties à Principibus est admissum, semper ab eis grauissimas pœnas Deum expetiuisse legimus.

Eiusdem responsio ad legatos Protestantium.

Episcopis & Sacerdotibus legis, qui prescribunt principes seculis semper à Deo puniti.

Equidem non iuerim inficias, iustis ex causis, calicis vsum, in Oecumenico Concilio permitti laicis rectè posse: cæterùm, si quod regnum, seorsum ab orbe reliquo Christiano sibi velit illum vsurpare, quid aliud, quàm nefario schismate, se velle videbitur contaminare? Et hoc est, quò tendit Satanas. Non calicem ille, sed schisma vult: quin si calix vnanimi totius Ecclesiæ consensu permittatur, eum repudiandum esse iudicabit. Adeò nihil aliud, quàm separationem, quàm diuisionem quærit in eo Sacramento, quod symbolum est vnitatis: Ipse est enim ille, de quo dixit Propheta, qui diuidit inter fratres: de quo dixit ipse Christus: Qui non colligit mecum, spargit. Contrà verò, Deus noster, non diuisionis, non dissensionis, sed pacis, sed dilectionis Deus est, vt nemo pius dubitare debeat, quòd expressum diaboli verbum sit, in quo nihil aliud, quàm diuisio quæritur.

Schisma vult Satanas, non calicē.

Oseæ. 2. 4. Luc. 10.

Et sunt intereà, qui persuadere populo conantur, vnam hanc esse viam & rationem, qua dissidiis istis religionis mederi, simul id efficere liceat, vt in regno tuo, fidei dogmatum consensus & vnitas retineatur, si calix laicis permittatur. Ne isti, quæ sunt Satanæ fraudes, nondum satis didicisse videntur. Potéstne sanus aliquis credere, quòd errore permisso, errores tolli: quodque separatione concessa, vnitas retinēri queat? Errorem voco, si tanquàm necessarius ad salutem calix exigitur: separationem voco, si seorsum ab orbe Christiano permittatur. Mihi quidem hoc, etiam cum ipsa ratione, sensuque communi, pugnare videtur. Longè secùs visum est sanctis Patribus nostris: Non illi permißionibus, verùm contrariis constitutionibus, hæreses extinguendas esse putauerunt. Quid habebat ea res iniquitatis, quod Mariam Nestorius Christiparam vocari volebat? An ea Christum nobis non peperit? An parum id frequens est in scripturis, quòd Iesu Mater esse dicitur? in quibus nusquam Deipara vocata legitur: sanctis nihilominùs Patribus, in Ephesino Concilio congregatis, hoc decretum ferre visum est, vt si quis eam Christiparam, & non Deiparam appellasset, anathema esset: nec quicquam ea re mouebantur, quòd vociferabatur Nestorius, expresso Dei verbo se niti, quodque vocem hanc, Deiparā, negaret in scripturis Canonicis vsquam reperiri, nec extra illas recipiendum aliquid esse diceret, cùm hæresim Nestorij, qua is Mariam, nudum tantùm hominem peperisse Christum, contendebat, non alia re, quàm contraria constitutione citiùs aboleri posse persuasum haberet. Neq; verò frustrati sunt opinione sua. Tantas enim radices egit hoc sanctorum Patrum in animis mortalium decretum, vt ne nunc quidem, tanto seculorum interuallo, vlla gens vsquàm esse videatur (quæ modò Christi recepit Euangelium) cuius vernacula lingua, Maria virgo, nō Deipara potiùs, quàm Christipara vocetur. Iam Apostolorum Canonem esse scimus, vt baptizandi, ter mergantur: propter vitandum tamen schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, in quarto Concilio Toletano decretum fuisse legimus, vt simplex teneretur baptismi mersio, ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum assertionem probare, dum sequuntur & morem: Sed nec illud ignoramus, quòd in azymo pane Sacramentum Eucharistiæ Christus confecit, qui ritus aliquandiu etiam fuit obseruatus in Ecclesia: & obseruatur nunc quoque: simul vt autem exorti fuerant Ebionitæ, qui legalia simul cum Euangelio seruari debere contendebant (quam etiam ob causam, in fermentato pane, Sacramentum istud confici posse negabant, quòd omnis oblatio, quæ offertur Domino, iuxta legem, absque fermento esse debet) contrarium est constitutum, nimirum, vt fermentato pane conficeretur Eucharistia, cùm natura tamen sua, sit indifferens, nec referre quicquam videatur, in Azymo ne conficias, an in fermentato. Posteaquàm verò cessauit Ebionitarum hæresis, ad intermissum in Azymo consecrandi morem, Latina quidem Ecclesia sibi redeundum esse putauit. Sic sancti Patres nostri, non permißionibus alendas, verùm contrariis sanctionibus opprimendas hæreses esse censuerunt.

Satanæ vafricies.

Errore permisso errores non tolli.

Fraus Nestorii hæretici.

Maria Christipara, appellari prohibita in Cōcilio.

Baptismi simplex mersio, Cōcilio Toletano constituta.

Eucharistiæ Sacramentum quare nūc in Azymo pane, nunc in fermentato confici iussum.

Hæreses nō permißionibus sed contrariis edictis opprimendæ.

Sed multitudini petentium, aiunt, concedendum est aliquid. Quid, si caput hoc doctrinæ, proponat multitudo: Solum Deum Patrem adorandum & inuocandum esse? Christum autem pro procuratore tantùm habendum: Num statim, quia petit multitudo, concedendum esse dicemus? Pessimè res agitur, vbi multitudinis imperitæ potius, quàm eorum iudicio standum esse putatur, qui propriè sunt ad munus hoc vocati, cùm verè dictum sit ab

Multitudini aliquid petenti contra morē Ecclesiæ nihil concedendum.

sit ab

sit ab illo, quòd multitudo mater est seditionis & contumaciæ, paucitas verò magistra disciplinæ. Regi, non regere: præscriptis parere, non præscribere debet multitudo. Actum est de illo regno, in quo penes multitudinem est imperium. Cùm in aliis rebus omnibus, tum præsertim, vbi causa religionis agitur, non, quis petat, neque quàm multi petant, sed, quid petatur, attendendum est. Postulauit olim ab Apostolis & eorum sectatoribus multitudo Christum vt negarent, vt idolis thura admouerent, idem ab illis & potestas contendebat. Quid ad hæc illi? Oportet, aiebant, obedire Deo magis, quàm hominibus, ac quæuis adire supplicia, quin & iugula priùs offerre parati fuerunt, quàm, vt postulata facerent. Quæ tuæ sint partes, pientißime REX, in hæresibus propulsandis, non ignoras: docent hoc te patriæ quoque leges, in quas, cùm regno inauguratus esses, iurasti. Ac omnibus quidem, qui Christiani censeri volunt, nobis tamen Episcopis præcipuè, qui duces religionis esse debemus, millies mortem oppetere præstat, quàm semel Christum negare. Negat autem Christum, non is modò, qui Deum esse illum non confitetur, & pro procuratore tantum agnoscendum esse putat, aut qui non credit eorum aliquid, quæ nobis aut de diuinitate, aut de huminitate illius Canonicarum scripturarum auctoritas credenda præscripsit: verùm & is, qui vnitati Ecclesiæ non communicat. Christus enim est & caput, & corpus: Caput est vnigenitus Dei Filius, corpus Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quamobrem æquè Christum negat is, qui ab eius corpore, quæ est Ecclesia, ita dissentit, vt eius communio non sit cum toto, quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, atque is qui de capite Christo à scripturis sanctis dissentit: sicut non vno in loco docet Augustinus. Extat apud Eusebium epistola Dionysij Alexandrini ad Nouatum, in qua non minoris esse gloriæ scribit martyrium, Ecclesiæ non scindendæ gratia toleratum, quàm quod fertur propter idololatriæ recusationem: imò, meo inquit, iudicio maioris est gloriæ. Nam illic quidem pro vna anima martyrium toleratur, hîc verò, pro vniuersa Ecclesia. Ex quo videre licet, non minus esse crimen Ecclesiam scindere, aut assensu, schisma comprobare, quàm idolis thura admouere. Procul igitur ab sit hoc à quouis homine Christiano, præsertim ab Episcopo, quum vel multitudo, vel magnitudo separationem ab Ecclesia Dei petit, vt statim assensum ad eam suum præbat. Optandum est, vt hanc nobis Deus mentem det, quo priùs à corporibus nostris animas nostras separari velimus, quàm vt sacrilega consilia separationis à Christo, & corpore eius, assensu nostro comprobemus. Hoc animo, cùm alios omnes, quotquot Christianorum appellatione gaudent, tum Episcopos præsertim, præditos esse decet, si bonorum Pastorum officio fungi volumus.

Seditionis mater multitudo. Crysost. Hom. 1. Oper. imper. in Matthæum.

2. Mach. 7. Act. 5.

Moriendum potius millies, quā Christū & eius fidem negādam. Notandum. Negare Deum qui dicantur.

Augustin. De vnitate Ecclesiæ. cap. 4. In 1. Canonicam Ioan. tracta. 6. serm. 31. Euseb. lib. 6. Ecclesi. histo. ca. 45.

Boni Pastoris functio.

Quo tempore primùm ad regni gubernacula, pientißime REX, accesßisti, memoria tenemus, cùm itidem à te postularetur quiddam, quod ad separationem attineret, placidè quidem pro eo, vt mansuetudo tua fert, sed negasse tamen te, quòd ne faceres postulata, religione prohiberi te diceres: simul in celebri senatorum totiusque populi corona Christi vocem illam vsurpasse: Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Non tibi tanti fuerat regium diadema, non regni tam ampli, tamque copiosi, non tot illi terrarum adiunctarum imperium, vt eorum amittendorum metu faceres aliquid, quod facere te salua fide, religioneque tua non posse putares. Quid autem impedit, quò minùs iisdem & nunc verbis vtaris, nisi fortè minus tibi grauis, quàm, illa, videtur hęc separatio, cùm, vt, à Christi corpore, sancta Catholica Ecclesia, pręcisionē fieri permittas, abs te postulatur.

Matt. 16.

Animaduertendum diligenter.

Sed publicæ tranquillitati dandum est (aiunt) aliquid. An verò tum quoq;, publica regni tranquillitas non prætendebatur? An summa rerum perturbatio, nisi postulata fecisses, consequutura non esse denunciabatur? Prospexit nihilominus regni tui tranquillitati Deus, Ac si tanta tot animarū iactura regni tranquillitas est redimenda: cœlum, quod est in Prouerbio, terra misceri præstat, & si fractus illabatur orbis, illius opprimi ruina satius fuerit, quàm à Christi corpore pręcisos, beatā aliquandiu (vulgi iudicio) vitā in terris agere, quę paulò pôst, sempiterna morte, & nunquā finiendis gehennæ suppliciis commutanda sit. Leuior est fortunarum, leuior & corporum, quàm animarum iactura, quarum irrecuperabile damnum est.

Mori millies satius fuerit, quàm aliquid aduersus ecclesiā concedere, aut pati fieri.

Atque hæc sic à nobis dicta sunt, quasi verum illud iam esset, quod persuadere nonnulli conantur, ad regni tui tranquillitatem plurimum interesse, si quibusdam (quibus rectè dici potest: Nescitis quid petatis) quod petunt, de calice concedatur: cùm interea certum illud sit & indubitatum, si quod petitur, concessum sit, multò maiorem id regno tuo perturbationem allaturum. Etiam huius sæculi sapientes, qui de Repub. scripserunt, cùm aliarum rerum omniū præterquàm malarum, tum legum præsertim, veterumque morum mutationem, cùm primis Reipublicæ periculosam esse docuerunt, quòd à corporibus humanis sumpta similitudine comprobarunt: quòd hi, qui à consueta victus ratione discedant, & nouam aliquam sibi constituant, non sine discrimine suæ valetudinis id faciant. Quamobrem præstare putant, vt etiam errata quædam & legumlatorū, & magistratuum tolerentur: cùm

Matt. 20.

Plato lib. 7. de legib.

Arist. lib. 2. Polit. 6.

Legum mutatio quid mali vehat.

perſæpe,non tantum in eo boni ſit,ſi corrigatur error, quantum inde redundat detrimenti, quòd paulatim aſſueſcant homines magiſtratui non parêre : vt ſubinde leges mutare, nihil aliud eſſe videatur,quàm omne robur eis detrahere, & paulatim homines ad mutandũ plura,maioraq; aſſuefacere,cùm non rarò, quæ videntur in ſpeciem eſſe minima, maximorum cauſa ſint malorum. An autem hoc oculis ipſi noſtris non ita cernimus eueniſſe,cùm apud finitimos nobis populos,tum apud eos,qui in regno tuo non ita pridem ad nouandas res animum adiecerunt. Poſſem ego nominatim quoſdam recenſere,qui nihil aliud initio ſibi,præter calicem permitti poſtulabant,quem ſibi paulò poſt etiam vſurparunt : num autem in eo acquieuerunt? Quin illi poſteà Confeſsionem Auguſtanam integram ſunt amplexi. Mox ea reiecta, Picardicam,proximè verò Gehennenſem (Geneuenſem dicere volui,niſi quod eadem eſt & Geneuẽſis & Gehennenſis) quàm publicè profitetur Apoſtata Lyſmaninus, à te Sigiſmunde Rex proſcriptus. Quid illis ad extremum ſit futurũ,neſcio. Fortaſsis ad Suenckfeldium tandem inclinabunt. Vellem autẽ, vnam mihi terrã aliquam oſtendi, vbi priuata libidine calix vſurpari cœptus eſt, in qua non è veſtigio multæ ſunt aliæ, & quidem horribiles hæreſes ſubſequutæ. Auorum noſtrorũ memoria,primùm in finitimo nobis Boëmiæ regno incidit iſta de calice contentio, quẽ ſibi nonnullæ ciuitates quo iure, qua iniuria vſurparunt? Quæ verò mox hæreſeon portenta ſubſequuta non ſunt? Quàm rara in Morauia & Boëmia oppida reperire licuit, vbi calicis vſus receptus eſt, in quibus nõ ſimul ſex aut ſeptem ſectas, mirabiliter inter ſe diſſectas videre liceret? In Germania verò, ſataniſmus hic omnis, quẽ non ſine magno dolore & ſtupore cernimus, vnde, niſi à calice, ſumpſit exordium?

Geneuenſis eccleſia eſt Gehennenſis.

In Morauia & Boëmia ſex aut ſeptem ſectæ, inter ſe diſſectæ.

Satanæ fraudes, cuneo ſimilimæ. Similitudinis in ſignis accommodatio.

Videntur fraudes iſtæ, quæ per Satanæ membra veræ pietati ſtruuntur, eſſe cuneo ſimilimę: qui prima parte tenuiſsimus eſt, nec videtur in lignum impactus, magnam ligni diſruptionem facturus. Verùm quamlibet illius prima ſit acies tenuis, aditum tamen facit ſequenti craſsitiei, ita vt cùm prima pars illa recepta fuerit, neceſſariò tandem & ſequentia recipiantur, donec lingnũ penitus diſcindatur. Huius igitur exitiabilis cunei, ſi quis primam partem tenuiorem, calicem fuiſſe dixerit, à vero non aberrauerit. Nam vbi receptus hic eſt, iam altera cunei pars eſt ſubſequuta craſsior, Auguſtana confeſsio, quæ nobis & Sacerdotium & ſacrificium abrogauit, ac Deum ipſum, in ordinem quodammodo coëgit, nullus vt ei prę cęteris mortalibus excellentior honos haberetur. Mox ingreſſa eſt pars altera craſsior adhuc, Tigurina & Laskana confeſsio: quæ duo, quæ nobis reliqua tamen fecerat Auguſtana confeſsio, Sacramenta ſuſtulit, Euchariſtiam, & baptiſmum : vt ſicut illa ſuos abſque Sacerdotio & ſacrificio, ſic hæc eſſe ſuos quoque faceret, abſque Sacramentis. Neque nos magis Chriſtianos, quàm Lutheranos, idololatriæ condemnauit, quòd vtrique perſuaſum habere-mus, quamuis diuerſo modo, verum Chriſti corpus & ſanguinem in Euchariſtiæ Sacramẽto contineri: Itaque cùm ex illo quoddam idolum faceremus, tum ex baptiſmi quoque Sacramento, dum ei peccatorũ remiſsionem tribuimus, & per lauacrum regenerationis, nos fieri ſaluos credimus. Sic, quod nos Lutheranis, hoc Sacramentariis viciſsim ſunt Lutherani, nimirum idololatræ. Venit ad extremum Suenckfeldius, qui & ſcripturas omnes, & externum omne verbi miniſterium ſuſtulit, & æquè Sacramentarios, vt Lutheranos, & nos Chriſtianos idololatriæ reos fecit, qui conuerſi ad egena elementa, hoc eſt, ad ſcripturas Canonicas, ex illis ſalutẽ peteremus. Et hæc fuit nouiſsima cunei pars, cuius prima parte, quamlibet illius acies tenuis erat, recepta, quicquid erat reliquum Sataniſmi, paulatim irrupiſſe cernimus, ſicut in alio quodam ſcripto noſtro pluribus demonſtrauimus.

Auguſtana confeſsio.

Tigurina & Laskana confeſsio.

Blaſphemia quãta huius temporis Hæreticorum in Deum & eius Eccleſiam.

Suencfeldius impientiſsimus.

Vides pientiſsime REX, quorſum ad extremum res perducta ſit? poſteaquàm in deſpectum Eccleſiæ calix initio fuit impactus, quãta ex hoc ſolo facta eſt ad reliquũ Sataniſmum inclinatio? Quiſquis eſt homo Chriſtianus, qui pietate tamen aliqua præditus eſt, non facilè poteſt animum inducere, vt à ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ diſcedat. Cæterùm, ſimul vt vel vna aliqua in re diſceſsionis initium fecerit, iam difficilius eſt multo finem illius, quàm fuit initium, inuenire : vt non ſine cauſa prouerbio celebratum ſemper illud fuerit: Principium plus eſſe, quàm dimidium totius: quod etiam ad oculum videre licet in iis, qui ſolius in calicis vſu, ſe ab Eccleſiæ compage principiò diuulſerunt, apud quos, ſi minus aliæ ſectæ ſtatim omnes, certè Lutheraniſmus omnis ſimul eſt eueſtigiò receptus. An eius rei periculum non eſſe factum ſcimus in Germania? Conſcripta fuit ibi quædam Interim religio (quam rectè, nolo dicere) ſed fuit auctoritate comitiorum ab omnibus probè recepta, paucis quibuſdam exceptis: num autem, à quibus recepta eſt, apud eos legitimum Sacerdotium & ſacrificium, iuxta formulam, in eo libello præſcriptam, fuit reſtitutum? Nihil minus. Etiam Interimiſtæ æquè ſunt & fuerunt, vt alij Lutheriſtæ, niſi quòd à carnibus alicubi abſtinent in quadrageſima pro ſabbatho, & rem diuinam, vel prophanam potius, ne dicam ſacrilegam facientes, lineis ac Sacerdotalibus aliis indumentis, nonnullis in locis vtuntur. An autem idem in regno tuo factum eſſe non vidimus, vbi calix per ſummum ſacrilegium vſurpatur? an ſimiliter & Sacerdotium, & ſacrificium ibi non abrogatur? an laici ſibi ſacerdotalia munera non arrogant? an conficiendi Chriſti corporis, quam nullam habent, ſibi poteſtatem non vſurpant? & pro Chriſti corpore dant communicantibus merum panem piſtorium.

Lutheraniſmus quo tandem productus eſt ex paruo principio.

Intermiſtæ æquè ſacrilegi, vt alii Lutheriſtæ.

pistorium. Nam quomodo conficient Christi corpus, quibus potestas eius conficiendi nulla data est? In summa, nihil aliud dicit Satanas, quando contra ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ iubet de calice bibere, quàm quòd Christo dixit aliquando: Mitte te deorsum, hoc est, Ecclesiæ traditionem relinque, obedientiam illius omnem abiice, cōciliorum auctoritatem pro nihilo ducito. Ac metuit quidē homo Christianus mittere se deorsum, & quoniam cum periculo coniunctum id esse videt, diu secum deliberat nonnunquam, vtrum sibi sit faciendū: posteàquam verò semel se mittere deorsum cœperit, iam non est in illius potestate, vt se ruentem sustineat, nec impedere potest vllo modo, quò minùs ad imum vsque præceps cadat. Enarrans illud ex Psalmis Augustinus, Fundauit terram fundamentum eius, non inclinabitur in sæculum sæculi: terram interpretatur Ecclesiam, aquam verò decurrentem, quæ ad nihilum deueniet, in alio quodam Psalmo significare vult hæreses: Quò minùs aquæ decurrere possint ad Ecclesiam, hoc est, quò minus illam obruere queant hæreses, impediūt aggeres illis oppositi, quos rectè Conciliorum sanctiones intellexeris. Cæterùm quamuis aggeres validi fuerint, si quis tamen vel paruum in illis foramen aperuerit, statim eò tota moles aquarum incumbit, ac perruptis aggeribus, longè, lateq; campos, segetes, pagosque subuertit, nihil vt sit quod aquarum decursum remorari queat.

Nō potest corpus Christi conficere, cui eius conficiendi nulla data est potestas.

Aug. in Psa. 103.

Psal. 77. Ecclesia. Aqua notantur hæreses. Similitudo insignis.

Hoc igitur foramen tunc aperitur, quando contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ calix permittitur. Quis enim impedire queat, quò minùs per hoc ipsum foramen, quamlibet exiguum videatur, perruptis aggeribus, hoc est, Conciliorum, Decretis violatis, omne genus hæreseon in Ecclesiam impressionem faciat?

Quò magis mirum est, non deesse quosdam, qui trāquillitatem Ecclesię, regnoq; tuo promittant, si contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesię calix laicis concedatur. Si potest saluum & integrum esse lignum, in quod prima cunei pars, quamlibet illius acies tenuis sit, impacta est, si caueri potest, quò minùs crebris ictibus reliqua crassitie impulsa, lignum illud prorsus diffindatur: si possunt esse saluę segetes & prata, in quę, foramine facto in aggeribus, magno impetu aquæ defluxerint, nec exitum facilè reperire possint: si potest saluus esse homo, qui semel de sublimi turri aliqua se præcipitem dederit: si potest ipse ruentem se sustinere, quò minùs in imam vsque terram præcipitatus, aut ceruicem frangat, aut reliqua corporis membra collidat, poterit saluum, integrum, ac tranquillum esse regnum illud, in quo in despectum Concilij, calix fuerit vsurpatus.

Mira nec minùs pia auctoris vehementia.

Postulatur à multis Concilium, quam autem ad rem? quis illius vsus erit? si posteaquam rectè fuerit in eo constitutum aliquid, postremis etiam hominibus in despectum illius contraria facere licebit omnia. Num autem sanctior erit posteà comitiorū, quàm Conciliorum auctoritas? An ipsi nostris oculis non conspeximus? in despectum Regis & Comitiorū alicubi quædā contra decreta Comitiorum facta esse, quæ priusquam in Comitiis decreta fuissent, facere tamen illi ipsi non audebant? Et ibi tranquillitatem forè sperabimus, vbi nulla Conciliorum, nulla Comitiorum, nulla Pontificū, nulla Principum est auctoritas? vbi hoc agitur, Vt simus sine lege, sine Rege, sine Sacerdotio, sine sacrificio, sine Sacramētis, sine Deo, vbi tanto studio laboratur, vt quæ ciuitas vnius hactenus labij fuit, & eorūdem sermonum, ex ea Babylonem ædificare liceat, in qua tanta sit & est iam linguarum confusio, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui.

Babylonis, hoc est, confusionis constructio. Gene. 11.

Sed quid opus est pluribus? Ipse nosti, pientissime REX, quòd cùm nonnulli, clamosis quibusdam offerendum esse calicem, censuissent, modò in eo acquiescerent, repudiatus est. Paucissimi iam sunt in regno tuo, qui solo velint esse calice contenti. Sed & confessionis Augustanæ non ita multi.

Quotquot à nobis discesserunt, magna ex parte, vel Picardi sunt, vel Caluiniani, aut Laskani, aut Nestoriani, aut Seruetiani, quibus concedendo calicem, nemo satisfaciet.

Qui legit apologiam Picardorum, reperiet in ea, quòd Picardi non minùs propè Boëmos illos insectantur, qui in sola vtriusque speciei communione acquiescūt, cætera verò Catholici videri volunt, quàm eos, qui per omnia sunt Catholici.

Picardorum apologia.

Iam verò Petrus Paulus Vergerius, qui proximo superiore anno, non aliam ob causam in regnum tuum venerat, quàm vt in eo seditionem concitaret, protulit in medium litteras ad quosdam scriptas, quam etiam typis excudi fecit. An autem hoc fuit boni viri officium? Certè si quid frontis habuisset, si qua mica probitatis in eo fuisset, tale aliquid facere nunquā aggressus fuisset. Sed videtur hic homo expers humanitatis, & vitæ cōmunis ignarus esse, quū in mediū proferre litteras ab aliquo scriptas, nihil aliud sit, quàm quod ille dixit: Tollere è vita, vitæ societatem: tollere amicorum colloquia absentiū. Verùm ad rem. Etiam Pauli quarti Pontificis litteras, & quidem binas, typis excusas peruulgauit, quin & scoriis quibusdam suis obscurauit ac mirabiliter deformauit, quæ piè, sanctèque scripta fuerunt, secùs interpretando. Audi quid scribat in suis in priorem Epistolam scoriis.

Petrus Vergerius Hæreticus non modò seditiosus, imò ad seditiones excitādos natus.

Ci. 2. Phi.

Dixerit, inquit, quispiam: Si quidem possemus Papam eò adigere, vt velit assentiri, vt ministri Ecclesiarum haberent vxores, lingua vernacula in administratione Sacramentorum, vterentur, atque, vt vtramque speciem populo exhiberent, in reliquis verò articulis & do-

Vide huius Euāgelistæ sacrilega verba.

ctrinis cum Romana Ecclesia consentiremus, quemadmodũ hactenus consensimus, an non consultum putares, vt tunc acquiesceremus? atque vt hæc prius lucro apponeremus, deinde paulatim labente tempore, vt etiam de reliquis articulis lucrifaciendis cogitaremus? Respondeo: Minimè mihi consultum videri. Neque enim in eo res sita est, vt minister vxorem habeat, vt populari lingua in Ecclesia vtatur, vt vtramque speciem porrigat: sed vt habeat viuam fidem, vt sit membrũ Christi Ecclesiæ, atque vt eam rectam doctrinam teneat, populoque annunciet, quam filius Dei Dominus noster Iesus Christus attulit è sinu Patris. Quæ esset isthæc contaminatio doctrinæ? quod monstrũ? si consentiremus, vt esset Pastor animarum nostrarũ, missarius, sacrificulus, vnctus & inauguratus ab aliquo Episcopo & Antichristi membro, &c. Per hũc verò satellitẽ suum apertiùs multò causam suũ agit Satanas, quàm per illos, qui de calice tantùm, deq; rebus aliis, quæ non perinde magni momenti videri possunt, tantoperè contendunt, quorũ etiam detegit insidias, ac superuacaneum esse ducit, longioribus ambagibus vti, mox ipsum petit iugulũ, vt citra moram aliquam, Deus in ordinem cogatur, nec vllum, aut Sacerdotiũ, aut sacrificiũ externum habeat, per quod esse Deus cognoscatur. Hoc est, quod statim initiò sibi Satanas per Vergerium efficiendũ esse putat: & est revera verisimè dictum, quod frustrà fit per plura, quod fieri potest per pauciora. Quorsum enim opus est longo circuitu, si quo vis, cõpendio peruenire possis? Verùm audi quid paucis interiectis addat: Postquàm enim hic homo nimis in aliena republica curiosus, & ad seditiones excitandas natus, hortatus fuerat Polonos, vt, si maximè concederentur illis hæc tria, constãter ea respuerent. Scias, inquit Polonia, causam hanc, quæ de religione controuertitur, minimè posse vllam moderationẽ aut concordiam pati. Vide quid dicam & memori mente teneto. Sunt enim qui dicant: An non posset aliqua ratio inueniri, qua concordia sanciretur? Respondeo: Nullam prorsus posse inueniri, Si enim Papatus maneat incolumis, non potest doctrina Iesu Christi manere incolumis. Et rursus: si vicerit, quam nos profitemur, Iesu Christi doctrina, corruat totus Papatus ab radicibus necesse est, ita vt nulla alia sit stabiliendæ veræ Christi Ecclesiæ & concordiæ ineundæ ratio & spes, quã si vniuersus Papatus, cum omni sua tyrannide & impia doctrina tollatur è medio.

Ad obiecta Vergerii responsio.

Hæretici volunt Deum in ordinem cogere.

Impia contra Ecclesiæ summum Episcopum.

Ac quòd scribit Vergerius causam religionis moderationem seu cõcordiam pati non posse, quin verissimè scribat, inficias ire non possumus. Nam aut totus Christianus oportet sis, aut totus Lutheranus: nihil est, quòd in vtramq; partem claudicare velis. Æquè cõdemnaberis, si semichristianus sis, seu semilutheranus, atq; si totus esses Lutheranus. Semichristianũ autem voco, qui cùm de Christo capite credat, quæ credenda sunt omnia, priuata sua libidine, certis in ritibus ab eius corpore se diuidit. Tenere is quidem caput se putat, non autem tenet corpus. Itaq; dimidia ex parte vult esse Christi, dimidia ex parte Lutheri, hoc est, Satanæ, cùm tamen (ipso Christo dicente) nemo duobus Dominis seruire queat: Quæ participatio iustitiæ cum iniquitate? ait Paulus, aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Et in Apocalypsi legimus: Scio opera tua quod neq; frigidus es, neq; calidus: vtinã frigidus esses aut calidus. Sed quia tepidus es, nec frigidus, neq; calidus, incipiã te euomere ex ore meo: æquè eiicitur, æquè euomitur ab ore Dei, qui tepidus est, atq; is, qui in contrariam partem peccat. Quamobrem non mediocriter revera falluntur, qui de religione concordiam iniri posse putant. Coangustatum est stratũ, dicit Propheta, ita, vt alter decidat: & palliũ breue, vtrumq; operire non potest. Non possunt in eodẽ esse strato, hoc est, in eodem hominis corde Christus & Lutherus, alter excidat necesse est: non possunt eodem operiri pallio. Quamobrem, vna parte rituum Christum, altera Lutherũ profiteri, nihil est aliud, quàm totum Christũ abnegare. Verissimũ igitur illud est, quòd causa religionis concordiam non patitur. Profitemur in Symbolo fidei nostræ, nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam. Ab hac, si quis discesserit, si docentem illam & præcipientem non audiuerit, si suo plus, quàm illius iudicio tribuendum esse putauerit, etiam si cætera credat omnia, quæ continentur in Symbolo, si credat & recipiat præthereà scripturas omnes, si tanquam Dei verbũ (quod revera sunt, modò sanus adsit intellectus) eas adoret, nihilominus nõ est ei cum Christo capite quicquam commune, qui se à Christi corpore separauit, Ethnicus est, Publicanus est, Christianus nulla ex parte dici meretur.

Semichristianus qui censendus.

Matt. 6.
Luc. 16.
2. Cor. 6.
Apocal. 3.

Tepidus eiicitur.

Isa. 28.

Qui se à Christi corpore separauit Christianus nullo modo dici potest.

Quoties tentatum fuit ab Arrianis, vt aliquam cum Catholicis concordiam inire possent? ad quam, vt accedere tamen viderentur, facilè se passuros dicebant, vt ὁμοιούσιος esse Patri filius credetur, modóne diceretur ὁμούσιος. De vno tantùm iota res agi videbatur inter Christianos & Arrianos, neq; tamen concedendum Arrianis esse Christiani iudicabant, quòd sub hac vna litera viderent eos errorem suum occultare, quò largitate gratiæ, non proprietate naturæ, filium Patri similem intelligi volebant. Quibus autem artibus Cæsareæ Præfectus Basilio persuadere non conabatur, vt tempori cæderet, neque tot Ecclesias in discrimen adducere vellet, tenui dogmatis exquisitione? Quid autem ad hæc Basilius? Adolescentibus, inquit, tales sermones congruere: nam & hos & his similes, huiusmodi rebus inhiare: Qui verò diuinis essent literis innutriti, nullam eos earum syllabã in discrimẽ venire pati posse: solereq;, si res ita postulet, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare. Ac visus quidem

Inter Christianos & Arrianos discordia de vno iota tantum.
Theod. lib. 4. c. 9.

fuit

fuit hæreticis esse pertinax Basilius, itidem vt ante eum Athanasius, atq; Hilarius: sed quam Hæretici pertinaciam, eam Catholici & Orthodoxi cõstantiam esse iudicabant. Quò minùs & ego molestè fero, si quibusdam pertinax esse videor, qui nego, coire posse concordiam inter Catholicos & Hæreticos, nisi qui discesserunt à nobis, redeant, vnde discesserunt, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ: illam credant, illi se totos permittant, illius iudicio suum iudiciũ subiiciant. Malo pertinax videri cum Athanasio, Hilario, Basilio, quàm vt esse dicar arundo ventis agitata: Et hæc quidem vetustiora.

Orthodoxorum constantia.

Nostro verò seculo, quoties inter Lutheranos & Zuinglianos actum fuit de concordia? Quàm autem ea res feliciter cessit Lutheranis? Qualis enim illa fuit inter Lutherum & Bucerum concordia? Fecit in gratiam Lutheri Bucerus, vt concederet, corpus & sanguinẽ Christi substantialiter esse in sacra Eucharistia, modò vicissim in suam gratiam faceret Lutherus, vt concederet, ibi non esse Christi corpus & sanguinẽ, nisi cùm sumitur. Vter Martinorum hîc alterum in suam pertraxit sententiam? Martinúsne Lutherus Sacramentarius, an Martinus Bucerus è Sacramentario factus est Luteranus? Certè Ioannes Caluinus, non aliundè sumit efficacius argumentum ad probandum in Eucharistiæ Sacramento non esse substantialiter corpus Christi, quàm ex hac Lutheri concessione: ex qua etiã colligit, quòd secundũ virtutẽ, tantùm & efficaciã, non autem secundũ eorũ substantialẽ pręsentiã, exhibẽtur nobis corpus & sanguis Domini: quomodo adsunt & exhibẽtur in baptismo & pœnitentia: imò quandocunq; Christi mors aliquẽ in nobis effectũ operatur. In quam suã sententiã pedibus ire Philippũ quoq; Melanchthonẽ gloriatur. Egregia verò concordia, qua fit, vt qui sunt hæretici, magis etiã fiãt hæretici, & sacrilega sua audacia, blasphemiis & erroribus inualescẽtes, proficiant in peius, errantes, & in errorẽ mittẽtes. Missos autẽ faciamus Sacramẽtarios, quorum impietatem ipsi quoq; Lutherani, quamuis eorũ nonnulli minus ab ea remoti sint, tamen ferre non possunt, adeò detestantur & execrãtur, vt eis nec aue quidem dicere dignentur, & à congressu suo repellant, nec receptũ eis dare velint, sed simul vt aliquem Sacramentarium esse constiterit, statim è suis ciuitatibus exterminandum esse putent.

Buceri & Lutheri concordia.

Ioan. Calu. in Eucharistiæ sacramentum rabies.

Hæreticorum sacrilega audacia, & impietas.
2. Tim. 3.

2. Ioan.

Inter Lutheranos & Christianos quoties actum fuit de concordia? Quæ causa verò fuit, cur interim religio constitueretur? nisi quòd non deerant qui minimè dubiam spem ostenderent, forè, vt per hanc viam & rationẽ, coiret inter Christianos & Lutheranos concordia. Num autem eum, quem sperabant homines, res est exitum consequuta? Minimè gentium. Quin quod omnium ferè iudicio (paucissimis exceptis) in comitiis imperij fuerat approbatum: quod summa eorum voluntate constitutum, hoc paulò pòst ab illis ipsis, à quibus fuit receptum, non est seruatum. Lipsenses, ne viderentur non esse prudentiores, quàm vniuersum imperium, quamuis in plurimis ad illam in Comitiis præscriptam Interim religionem, assensi fuerant, pleraque tamen sua, magistriq; sui Martini Lutheri, retinenda esse putauerũt: ac duplex Interim conscripserunt, quod in quibusdam consentiret, in aliis ab eo, quod erat constitutum in Comitiis, discreparet. VVittembergenses verò, quanquam & vicini Lipsensium, & eidem Principi, qui subscripserat Interim religioni, subiecti, quoddam & ipsi scriptum ediderunt: nec Interemistæ, verùm Adiaphoristæ dici & esse voluerunt, & in minùs multis, quàm Lipsenses à magistri sui Lutheri doctrina discesserunt. Porrò Saxoniæ ciuitates, cùm faces illis adderet Matthias Flaccus Illiricus, ne latũ quidem vnguẽ à magistri sui Martini Lutheri placitis sibi discedendum esse duxerunt: cùm quicquid ab illo dictum esset aut scriptum, id tanquam expressum Dei verbum recipiendum & adorandũ esse censerent. Itaq; post concordiã tentatam, quæ facta iam etiã esse putabatur, maior est discordia consequuta. Nam sicut ipsi Lutherani nefario scelere ab vnitate Catholica se tanquam ab area dominica separarunt, sic & suam paulò pòst vnitatem discordiis furialibus dissiparunt. Vel de sola alba veste linea, cuius vetus vsus est Sacerdotibus in templis, quantę fuerũt, quàm acerbæ contentiones inter Germanos Lutheranos, quales videri volunt ij, qui sunt à Flacco: & inter degeneres Lutheri discipulos, quos ille vocat Adiaphoristas, & Interemistas, cuiusmodi sunt qui Philippum sequuntur? Quæ fuit autem causa, cùm tam hostiliter se mutuò minutis adeò de rebus insectarentur? Non alia, quàm quòd metuebant Germani Lutherani, si qui fuissent ex priscis ritibus illis & cæremoniis in Ecclesiam restituti, ne qua à Luthero ad Christum inclinatio facta, néve sequuturo Papatui, fenestræ fabricari viderentur.

Lipsenses.

VVittẽbergenses.

Adiaphoristæ.

Quare Saxones nunquam à placitis magistri sui Lutheri discedendum duxerunt.

De alba linea, cuius vetus vsus est Sacerdotibus in templis, maximæ cõtentiones inter Lutheristas.

Si, qui veri Lutherani dici gaudent, tanto studio cauerunt, ne vetustis Ecclesiæ ritibus restitutis, Papatui fenestræ fabricarentur: quanto maiore studio prouidendum nobis est, qui non alio magis, quàm Christianorum nomine gloriamur, ne fabricẽtur Satanatui, cui fabricantur procul omni dubio, cùm assuefiunt homines Ecclesiam non audire: si quæ fuerint ab illa decreta, pro nihilo ducere, tum illius iudicio suum priuatum iudicium anteponere. Certum est & indubitatum, Satanatum, siue Satanismum istum omnem, qui nunc (proh dolor) ita floret in Germania, qui pullulat etiam in regno tuo, pientissime Rex, hinc potissimum esse natum, quòd Ecclesiæ iudicio contempto, sibi quisq; licere vult, vt & scripturas interpretetur, & ritus, cæremoniasq; mutet arbitratu suo. Quamobrem in hoc Vergerij sententiæ non inuiti subscribimus, quòd causa, quæ de religione controuertitur, minimè posit,

Satanismus, qui per totã Germaniam nunc floret, vnde natus.

Cyprianus epi. 3. qualem isti cupiunt, moderationem & concordiam pati: quum verissimè scriptũ sit à sancto martyre Cypriano: Nulla societas fidei & perfidiæ esse potest. Qui cum Christo nõ est, aduersarius Christi est. Qui vnitati & paci eius inimicus est, nobiscũ non potest cohærere: Si cum precibus & satisfactionibus veniunt, audiantur: si maledicta & minas ingerunt, respuantur.

Cæterùm quod scribit, impurus ille Vergerius, non aliam ineundæ concordiæ rationem & spem esse, quàm si Papatus vniuersus tollatur è medio: Vide, per Deum immortalem, quę sint istæ Satanæ insidiæ, quorsum ille spectet, quum tanto studio Papatum euersum cupit? *Quò tendit Sathanas cùm Papatũ tanto studio euersum cupit.* Quò maior autem orationi nostræ fides habeatur, malumus illius de Papatu testimonium proferre (cui, quoad vixit, cum Papatu bellum fuit irreconciliabile, cuius etiam verbũ, tanquam Dei verbum, adorat Vergerius) quam nostris verbis vti. *M. Lutherus de Papatu.* Sic igitur scribit Lutherus in epistola quadam ad duos Plebanos de anabaptismo: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciant, tanquam hi, qui nihil ab Antichristo habere velint, quemadmodum & Sacramentarij propterea merum panem & vinum habere volunt in despectum Papæ, arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatum. Profectò friuolum est hoc fundamentum, supra quod nihil boni ædificaturi sunt: hoc enim pacto negare nos oportet, totam quoque scripturam sacram & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirùm habemus, & nouam quoq; scripturam sacram nos facere oporteret: Sic & vetus testamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus, non tamen propterea totum reiecit, quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, sub Papatu plurimum esse boni Christiani: imò omne bonũ Christianũ, atq; etiã illinc ad nos deuenisse. Quippè fatemur, in Papatu veram esse scripturam sacram, verum baptismum, verum sacramentũ altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, verũ prædicandi officiũ, verũ Catechismũ, vt sunt oratio Dominica, decem præcepta, articuli fidei: dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, imò verũ nucleũ Christianitatis esse. *In Papatu verã esse scripturã sacram fatetur Lutherus. Catechismus quid.* Ac ne quis fortè dicat, hęc inter initia scripsisse Lutherum, cùm nondum illi, de qua tantoperè gloriatur, lux Euangelicæ veritatis affulsisset, sciant hanc Epistolam ab eo scriptã fuisse, decimo pòst anno, quàm ab Ecclesia Dei se præciderat, quo tempore nomen eius, hæreseos fama cum primis fuit celebre. *Num. 22.* Sic per illius tanquam per Balaam Prophetæ iugulum, quamuis hostis esset veritatis, vel inuito tamen illo veritas erupit. Iámne igitur vides pientissime Rex, quorsum spectant Satanæ Concilia, quando per satellitẽ suum Vergeriũ, & per alios eiusdem generis, Papatum vniuersum è medio sublatum cupit? *Cùm Vergerius Papatũ vniuersum è medio sublatum cupit, quid sibi velit.* Cupit enim sublatã veram scripturam sacram, cupit sublatũ verum baptismũ, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionẽ peccatorũ, verum prædicãdi officium, verũ Catechismum, veram Christianitatem, imò verum nucleum Christianitatis. An autem non successerũt illi sua Concilia? *Lutheri tyrãnis.* Primus è medio tollere Papatum conatus est Lutherus, & ei rei fundamenta quædam iecit, sicut anteà cõmemorauimus. Nam in despectũ Papæ & Concilij, calicem laicis initiò concessit: deinde ritus veteres abrogauit, nouos instituit, nec ita multò pòst, de numero Sacramentorũ, quinq; sustulit: postremò sacrificium simul & sacerdotiũ euertit. Quid autem ex eo consequutum est? *Sacramentarii et Anabaptistæ exorti à Luthero.* Post breue temporis interuallum exorti sunt Sacramentarij & Anabaptistæ, qui duo reliqua Sacramenta, Baptismũ & Eucharistiam, quæ reliqua tamen Lutherus fecerat, nobis abstulerunt: neq; magis id in Papæ, quàm in ipsius etiam Lutheri (si Philippo credimus) odium siue despectũ: Qui cùm pro Papa se gerere, quin plus etiam aliquid quàm Papa videri vellet, hanc impotentẽ hominis tyrannidem ferendam non esse censuerunt. *Cœlestes. Campanus et Seruetus hæretici.* Nati sunt posteà cœlestes Prophetæ, qui nobis & scripturas, & externũ prædicandi ministerinm è medio sustulerunt. Emerserunt ad extremum, nescio è quibus tenebris Campanus & Seruetus, qui Christum saluatorem nobis eripere conati sunt, eius diuinitati detrahentes. Hunc tandem exitum consequuti sunt, qui Papatum euertere, & in despectum Papę facere conati sunt omnia.

Soleo, pientissime Rex, nonnunquam etiam eorum hæreticorum nænias legere, qui nullam habent nominis celebritatem, vt quid inter illos agatur, cognoscam. Incidi in quendam Germanum Lutheranũ, Erasmum nomine, neq; cognomine magis, quàm re ipsa Alberum, qui libellum scripsit contra Carolstadium, & alios Sacramentarios, Anabaptistas, Iconomachos. *Impietas cuiusdã Iacobi Schẽck, in despectum Papæ.* Ibi narrat de quodam Iacobo Schenck, qui, cùm Berlini verbũ Lutheri, pro Dei verbo, populo venditaret, nulla ratione potuit adduci, vt in solenni die Paschatis de resurrectione Domini sermonem faceret, verùm ipso die resurrectionis de passione prædicabat. *Alia.* Ac de alio quodam, qui Francoforti ad Menum, diem natalis Christi festum agere nolebat. Cur autem hæc? In despectum Papæ, ne quid habere cum Papatu, hoc est, cum Christianismo, cõmune viderentur. Magis adeò cupiebant omnem esse memoriam Christi beneficiorum abolitam, quàm vt cum iis, qui Papam agnoscunt, Christianis, eam celebrarent.

Vides, pientissime Rex, quæ sint consequuta, posteaquã apud quosdam Papatus fuit sublatus? Et hunc rerum statũ, in regno tuo Vergerius, vel per satellitem suum Vergeriũ Satanas potiùs, efficere conatur: *Vetus mos Satanæ.* cuius vetus hic mos fuit semper, sicut à sancto quoq; martyre

Cypriano

Cypriano scriptum legimus, vt Ecclesiæ præpositum infestatione sua persequeretur: ob hoc tantùm, vt gubernatore sublato, atrociùs atq; violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Neq; enim aliundè sunt hæreses obortæ, sicut ibidē ait Cyprianus, aut nata schismata, quàm inde, quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos, & ad tempus Iudex, vice Christi, cogitatur: cui si secundum magisteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersus Sacerdotum collegium, quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, Iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens & tumens, seorsum foris nouam Ecclesiam conderet. Quem sequutus Hieronymus, Ecclesiæ salutem à summi Sacerdotis dignitate pendere docet, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesia efficientur schismata, quot Sacerdotes.

Epist.3.lib.1. Hæreses obortæ ex contēptu summi Pontificis.

Hierony. contra Lutheranos.

Ex iis colligere potes pientissime Rex, quid sibi velit Vergerius, quando Papatum è medio vult sublatum: vult enim sublatum, quicquid adhuc in regno, terrisq; tuis superest Christianismi. Vult schismata introducta, vult hæreses propagatas, vult Christum ex omni ditione tua proscriptum: vult, vt in terris tuis omnibus quàm longissimè, quamq; latissimè grassetur Satanismus hic omnis, quem tanto gentis malo, tantas iam egisse radices videmus in finitima nobis Germania. Huic eius volūtati, quò minùs ad rem conferatur, nihil magis obstat, quàm vnitas. Hanc igitur omnibus, quod aiunt machinis oppugnat. Itaq; cuius ministerio fit, vt vnitas in Ecclesia Dei retineatur, de eo tollendo laborat, quòd, quoad salua est illius dignitas & auctoritas nihil se proficere posse videt.

Vergerii hæretici mens.

Sed expende tecum intereà, Rex optime, posteaquàm è medio quidam sustulerant Papatum, an iidem illi de Cæsareatu quoq; tollendo consilia posteà non cœperūt, quum non minùs apud eos probrum esset Cæsaristam, quàm Papistam appellari? Quid ante non ita, multos annos factum sit in Germania, non ignoras. Verùm hæc odiosa silentio præterire malo. Tu fac vt illius vulgo iactati versiculi nunquam obliuiscaris:

Hæretici quod de Papatu conantur efficere idē de omni dominio & regnis tollendis eos moliri censendum est.

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Etiam atq; etiam vide, ne paulò pòst non minùs habeatur ignominiosum, Registā, quàm Papistam vocari. Huc enim spectant istorum consilia, vt ordinem omnem è medio tollant: vt Principum auctoritatem in odium & contemptū adducant, vt Anarchiam quandam inducant. Quorū cùm fax quædā sit Vergerius, nec aliud spiret, quàm seditiones, quandoquidem ipse profitetur, & quidē verissimè, quod sit exul Iesu Christi, cùm nihil ei cum Christo commune sit: sicut ipse se fecit exulem Christi Iesu, sic eum ex regno, terrisq; tuis extorrem esse iubeto. Negat is, quam ipse profitetur Iesu Christi doctrinam, eam si Papatus maneat incolumis, incolumē esse posse: quasi verò quisquā sit ex omnibus nostri temporis hæreticis (qui sola hac in re mirabiliter inter se consentiunt, quòd Papatum è medio sublatū cupiunt) qui non se profiteri iactet doctrinam Iesu Christi, quamlibet omnes & singuli, & ipsi inter se dissidere, & ex Diametro quod aiunt, cum illa pugnare videantur? Quòd si queras ex hoc locutuleio, quam doctrinam Iesu Christi profiteatur? (quæ ruditas est hominis & inscitia?) non habiturum arbitror, quod respondere queat. Nam quantum è scriptis illius colligere licet, modò cum Zuinglianis, modò cum Lutheranis, modò cum Picardis facere videtur: Augustanæ quidem confessionis eum esse, nemo rectè poterit iudicare, quandoquidem Brentij confessionem, quem admiratur vnicè, reliquis omnibus eum anteferre constat: Brentium autem Osiandri dogma de iustificatione, quæ summa totius est Euangelij, comprobare, manifestum est. Hoc autem dogma quantoperè detestentur, qui confessionis Augustanæ censeri volunt, cùm ex VVittembergensium Doctorum censura, tum ex Mathiæ Flacci, & Ioachimi Merlini non scriptis magis, quàm factis, abundè cuiuis perspicere licet. Nam quo loco Merlinus habuerit eos, qui quum sui gregis essent, Osiandri sermones audiebant, obscurum non est: nec sepultura mortuos dignabatur, nec infantes eorum, vt baptizaret, adduci potuit. Et erit quisquam, qui sibi persuaderi patiatur, Iesu Christi doctrinam esse quam profitetur Vergerius, quam non Christiani modò detestantur, verùm ipsi etiam Germani Lutherani vsq; eò execrantur, vt qui sunt eam amplexi, cum iis nec viuis, nec mortuis cōmunicandum esse putent? Sed nolo plura de Vergerio, cuius propterea mentionem hìc iniecimus, vt intelligere quiuis posset, apertiùs per hunc, voluntatem suam Satanam explicasse, quàm per illos, qui per cuniculos quosdam vnitatem oppugnare conantur, dum nihil aliud præter calicē esse petendum suggerunt: totoq; cœlo, quod aiunt, errare, qui dicunt: Si calix laicis, vxores Sacerdotibus permittantur, inter Christianos & Lutheranos facilè concordiam esse coituram. Egregia verò cōcordia, per quam non vitia Papatus, quod ferri tamen posset, verùm ipse Papatus vniuersus euertitur, hoc est, Christianismus omnis aboletur.

Quô hæreticorū spectant consilia.

Vergerii inconstantia.

Osiandr. dogma.

Merlini hæretici impietas.

Vergerii mentio cur.

Quoniam verò satis multa iam hac de re diximus, vnde defluxit, eò redeat oratio, De expresso Dei verbo sermo nobis fuit institutus, de quo docuimus, non minùs hæreticos, quàm Catholicos & Orthodoxos, quin magis etiam hæreticos persæpè fuisse gloriatos. Demonstrauimus & illud, non cum expresso Dei verbo, neq; cum Euāgelio nobis pugnam esse, sed cum interpretationibus & asseuerationibus eorum, qui discesserunt à nobis, vt, quod olim

de

August. epist. 61. de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christum portant signum Christi, & contra Euangeliũ, de ipso Euangelio, quod non intelligunt, gloriantur, hoc totidem verbis de istis quoq; nobis dicere liceat: Simul & hoc ostẽdimus, nos scripturas omnes canonicas recipere reuerenter: illos contrà quandoquidem non auctoritati scripturarũ subiici volunt ad fidem, sed sibi subiicere scripturas conantur, non recipere in illis, nisi quod suis dogmatibus cõmodum est: ac scripturarum verbis proprium sensum adstruere, deq; sua, non de scripturarum sententia nobiscum dimicare, cùm nos prius omnia & facere & pati parati simus, quàm vt, quod ipsi contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum dicunt & sentiunt, tanquam Dei verbum adoremus: quòd non aliud hoc forè, quàm Germanam quandam idololatriam persuasum habemus.

Hæretici non scripturarum auctoritati subiici, sed scripturas subiicere cupiunt.

Euangelii ratio quare cũ hostibus nõ consentiendũ.

Hæc itaq; cùm satis à nobis copiose dicta iam sint: quamobrem cum hostibus istis Euangelij consentire non possumus, qui per verba Euangelij, Euangelium oppugnãt, & pro sua, non pro scripturarum sententia nobiscum pugnant, causam breuiter differemus. Cogunt enim nos ab illis dissentire seuerissima Dei mandata, iuxta hæc dicta: Si quis vobis Euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Item, si quis dixerit blasphemiam cõtra spiritum sanctum, non remittetur ei. Item, fugite idola. Cùm igitur ipsi sint, qui præter id quod accepimus, nobis Euangelizant: qui dicunt blasphemiam contra spiritum sanctum: qui tanquam idola quædam à nobis adorari contendunt: meritò diuinis istis mandatis parẽtes, quò minùs cum illis consentire queamus, deterremur.

Galat. 1. Matth. 12. Ezech. 14. 1. Cor. 10.

Ac ne quis putet, quod isti faciũt, scripturis his proprium sensum nos adstruere velle, quò magis perspicuũ cuiuis esse posfit, nos illis verissimè contra hostes istos Euãgelij vti, quemadmodum eis vsi sint veteres orthodoxi, paucis ostendemus. Ac primũ quidem: quis est, cui nomen Athanasij non sit in optimam partẽ cognitum? qui quasi fragrantissimo quodam vnguento, sicut à Cyrillo scriptum est, ipsum etiam cœlum scriptis suis exornauit: hic igitur in libro quem inscripsit de incarnatione Christi, quemadmodũ à Cyrillo citatur, iis verbis vtitur: Qui præter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos: vel si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & nõ ex Maria virgine: vel vniuersam diuinitatem in carnem, aut confusam, aut mutatam: vel passibilem Domini deitatem: vel inadorabilem Domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta & Catholica Ecclesia, obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Ecce sanctus iste vir, cuius immortalis est in Ecclesia & sacrosancta memoria, si quis etiã è diuinis scripturis illa, quæ protulit capita, docere conatus esset, eum anathematizari dicit à sancta Catholica Ecclesia. Verùm, ô sancte Pater, quànam id auctoritate fieri posse censes, si quis hæc ex diuinis scripturis docuerit? Pauli, inquit, auctoritate, qui dixit: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Res mira. Quam Pauli sententiam in ore semper habent nostri temporis hæretici, qua se tanquam ariete quodam expugnare & euertere posse putant omnem Patrum & Conciliorum auctoritatem: eam tu contrario sensu producis, nimirum, vt si quis etiam è scripturis contrarium ei dicere sit conatus, quod in legitimis Patrum conciliis, Oecumenicis præsertim, definitum, & per manus ab illis traditum accepimus, eum nõ modò non audiendum, verumetiam anathematizandum esse putes, ac in eo quod accepimus firmiter esse permanendum censeas, quamlibet in contrarium aliquis multa protulerit examina scripturarum. Non vult Athanasius, vt filij de Patrum decretis iudicent: non vult, vt quę semel per illos ad normam scripturarũ exacta sunt, iterum ad eandem exigantur: nisi fortè se non legitimos esse filios, sed semen adulteræ & fornicariæ mulieris declarare velint. Quòd si facere sint ausi (clament licèt ad rauim vsq;, scriptum est enim, sicut cum Christo congressus pater hæreticorum aliquando fecit) iuxta Pauli doctrinam eos anathematizare non dubitat, quoniam aliud euangelizant ab eo, quod acceperunt. Nunquid autem cùm hæc scripsit sanctus Athanasius, expressum Dei verbum contemnere, & pro nihilo ducere docuit? Absit. Nunquam hoc illi vel cogitare in mentem venit, sed non quod hæretici, sed quod Catholici produxissent: non quem hæretici, sed quem Catholici, sensum è scripturis attulissent, id expressum Dei verbum habere voluit. Præclarè scriptum legimus ab Hieronymo, non in scripturarum verbis Euangelium est, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis. Habes igitur iam, quemadmodum Catholicæ & Orthodoxæ fidei propugnator acerrimus, hæc Pauli verba produxerit: Cuius vnius auctoritate, ne simus longiores, contenti erimus: cùm præsertim sit vnus hic instar multorum. Quanuis autem, ne quid præter decorum fecisse videamur, metuimus, quò magis tamen rei veritas elucescat, etiam hæretici cuiusdam expositionem horum Pauli verborum, in medium proferemus: & quidem eius, in cuius de Eucharistia sententiam Philippus Melanchthon inclinare dicitur. Sic igitur ille loquitur, enarrans eadem hæc Pauli verba. Nota, verbum accepistis: semper enim huc incumbit, ne ignotum Euangelium imaginatione sua quasi in aëre suspendant, sed teneãt certam eius definitionem, illud, quod illis traditum est, & amplexi sunt, verum Christi esse Euangelium. Pręcipit itaq; pro diabolis haberi, quicunq; Euangeliũ aliud à suo

Nomen Athanasii in optimam partem semper cognitum. Ad Reginas de recta fide.

Galat. 1.

Si quis præter quã quod in conciliis Oecumenicis receptũ est, adducit, anathematizandus est.

Esa. 57. Ozeæ. 3.

Euangeliũ in quo Hiero. in 1. cap. ad Galat.

Verborum Pauli anathematizando hæretico, cuiusdã Lutherani expositio.

suo adferre ausi fuerint: Aliud nominans, cui aliena commenta assuuntur. Et huius quanuis hæretici, sententiam, hoc quidem in loco, non possumus non probare. Non vult enim is ignotum Euangelium recipi, verùm quod nobis traditum est, quod amplexi pridem sumus: Atqui, quod nunc vocatur Euangelium, & expressum Dei verbum, id cùm heri, quòd aiunt, & nudiustertius in lucem prodierit, Patribus nostris prorsus fuit ignotũ. An igitur qui tanto studio nobis illud obtrudere nituntur, eis non rectè cum Hieronymo dicere quisq; nostrum poterit: Quisquis es assertor nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos (nos autem rectiùs, post mille quadringentos & amplius) docere nos niteris, quod antè nesciuimus? Cur profers in mediũ, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsq; ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem in qua puer natus sum.

Hiero. in epist. ad Pamachium & Oceanum.

Illa fides nobis senibus tenenda, quam pueri didicimus.

Quanta fuerit hæc mẽtis vecordia, si recipiamus ignotũ Euangeliũ, reiiciamus verò, quod à sanctis Patribus nobis traditum habemus? Quòd si nomen Euangelij tribuunt iis libris, quos ab Euangelistis & Apostolis, quos etiam à Prophetis antè scriptos habemus, hoc verò iam inde à sexcentis annis propè recepit Polonia, nec est quisquã, qui dubitet, quin sit in eis expressum Dei verbũ: Quamobrẽ, quod ad scripturã attinet, non est aliud Euangeliũ, quod hodie nobis obtruditur ab hæreticis, ab eo, quod nos profitemur. Quin ipsi scripturam omnem canonicam à nobis habere se palàm fatentur. Quod igitur est aliud illud quod euangelizant? illud nimirum, cui (sicut scribit Caluinus) aliena cõmentata assuunt, cuius alienum quendam & hactenus inauditum in Ecclesia Dei, sensum adferunt. Et hoc est, quod nos monet Paulus: Si quis vobis aliud euangelizauerit, præterquam quod accepistis, anathema sit: Hoc est, si venerit Lutherus, Caluinus, aut Philippus, & alio sensu vobis prædicauerit Euangeliũ, quàm quem à sanctis Patribus accepistis: si quid ab eo diuersum annunciauerit, quod ab illis traditum habetis, anathema sit.

Euangeliũ hæreticorum, quale.

An iis Pauli verbis non meritò deterremur, quò minùs istorũ cõmentata pro Dei verbo recipiamus? Cùm præsertim hoc esse rectè dicatur in Spiritum sanctũ peccare, & eum blasphemare, quæ sunt nobis à sanctis Patribus tradita, contemnendo violare. Quod iis verbis docet sanctus ille Pontifex Damasus: Violatores voluntarij canonum, grauiter à sanctis Patribus iudicantur, & à Spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: quoniam blasphemare Spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos Canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt. Talis enim præsumptio, manifestè vnũ genus est blasphemiarum in Spiritum sanctum. Vides quemadmodũ sanctus hic vir, vnũ genus blasphemiarum in Spiritum sanctum esse dicat, si quis contra ea, quæ sunt nobis à Patribus tradita, proteruè agere aut etiam loqui præsumat. Huius igitur blasphemię ne rei efficiamur, nulla ratione consentire cum iis audemus, qui, quod Orthodoxi veteres tot seculis docuerunt, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est: quod scholæ theologorum defendunt, id haud aliter quàm exitiabile venenum Satanæ fugiẽdum esse censent: somnia verò sui capitis, eodem loco quo Dei verbum, & quidem expressum, à nobis haberi volunt: cùm præsertim repetitis vicibus à Paulo moneamur: Si quis aliud nobis Euangelizauerit, quàm quòd accepimus, vt is nobis anathema sit.

Peccare in spiritũ sanctum quid.

In Epist. ad Aurelium Carthag. Episcop.

Proteruè agere contra ea quæ à sanctis Patribus nobis tradita sunt, blasphemia est in spiritum sanctum.

Galat. 1.

Multò maximè verò nos terret, quod à Propheta dictum est: Recedite ab idolis. Quod iterat Paulus quoq; clamans: Fugite à cultura idolorũ. Quod repetit Ioannes Euangelista, præclaram suam Epistolam concludens iis verbis: Filioli, custodite vos à simulachris. Quid enim? An verè non sunt idola Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius? An in illis non est ingens quędam altitudo, extollens se aduersus scientiam Dei? an (quod est Satanæ propriũ) non aduersantur, an non extolluntur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur? ita vt in templo Dei sedeant, ostendentes se tanquam sint Deus, & quicquid scribunt, quicquid dicunt, hoc tanquam expressum Dei verbum ab omnibus adorari contendunt. Verùm & hîc, ne, quod hæretici facere consueuerunt, cordis nostri tantùm visiones adferre videamur, quid in scripturis idolorum nomine sæpè significari sancti Patres nostri docuerunt, paucis edisseremus. Hieronymus explicans illud è Zacharia: disperdam nomina idolorum de terra, non solùm illa, dicit iis verbis idola significari, de quibus in Psalmis legitur: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominũ: verumetiã illa, de quibus Paulus loquitur: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis temporibus recedent quidam à fide, attendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis dæmoniorũ, in hypocrisi falsiloquorũ, cauteriatam habentiũ conscientiã. Sicut enim, inquit, idola fiunt manu artificis, ita hæreticorum peruersa doctrina, quodcunq; simulauerit, vertit in idolum, & facit pro Christo adorari Antichristum. Similiter & illum locũ enarrans ex Esaia: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: Idola interpretatur dogmata veritati contraria. Neq; secùs intelligi vult, quod ab Osea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoq;, posteaquã de simulachris manufactis pleraq; dixerat: Est, inquit, alius deterior & inferior

Ezech. 14.
1. Corinth. 10.
1. Ioan. 5.
Idola.
2. Corinth. 10.
2. Thess. 2.

Quid idolorũ nomine patres significari voluerunt.

1. Tim. 4.

Cap. 2.

Idola quid.
Cap. 8.
De vera religiõe. Cap. 38.

ferior cultus simulachrorum, quo phantasmata sua colunt,& quicquid animo errante cum superbia & tumore, cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illum etiam Iosuë locum exponit: Auferte Deos alienos de medio vestri,& inclinate corda vestra ad Dominum Deum vestrum. Itidem & illū Ezechiëlis locum: De auro meo & de argento meo fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantasmatū suorum cum quibus volutari carnalis anima delectatur, conuertit omnia sacramenta & verba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt, propterea & illa Sacraměta, & illa diuina eloquia sic exhonoranda sunt, vt illorum esse putētur, cùm Dominus dicat: De auro meo,& de argento meo. Quorum æqualis Vincentius quoq; Lyrinensis, aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentum Deos alienos appellare scribit: quòd ab hæreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruentur, quàm à Gentibus Dij sui: Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si surrexerit in medio tui Prophetes,& prędixerit signum atq; portentum, & euenerit, quod loquutus est,& dixerit tibi: Eamus,& sequamur Deos alienos, quos ignoras: non audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde & in tota anima vestra. Per Deos alienos extraneos errores dicit significari, nouos quosdam & inauditos, quos propterà spargi nonnunquam patitur Deus, vt probat constantiā nostram in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ, quemadmodum etiam à Paulo scriptū est: Oportet & hæreses esse. Ob hoc, ait Vincentius, hæreseon non statim eradicãtur auctores, vt probati manifesti fiant: id est, vt vnusquisq;, quàm tenax,& fidelis,& fixus Catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera, inquit, cùm quæq; nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas,& leuitas palearū. Tunc sine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namq; alij prorsus euolant, alij verò tantummodo excussi,& perire metuunt,& redire erubescunt, saucij, semineces, semiuiui, quippè, qui tantam hauserint veneni quantitatē, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere sinat. Ex iis perspicuū esse potest, quid in scripturis idolorū nomine significari prisci Patres existimarunt: nimirū, cùm ipsos hæreticos, tū eorum peruersa dogmata. Siquidē hominis alicuius verba, cōtra totius Ecclesiæ receptā doctrinam pleraq; omnia docētis, tanquā Dei verbū amplecti, quodq; vel dictū vel scriptū ab eo fuerit, adorare, seq; corā eo incuruare, quæ est, si nō hæc est Germana idololatria? Quod qui faciūt, quid aliud faciūt, quàm quòd pro Christo adorāt Antichristū? Dicit Lutherus, quod ego doceo, Dei verbū est & purū Euangeliū: statim adorāt,& incuruantur corā idolo. Dicūt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, Picardi, Suencfeldius, Seruetus, Campanus,& alij nonnulli hęretici: proferunt examina scripturarum in prauum sensum detortarū, ac mox hominum, vel diaboli potiùs, per homines loquentis, verbum, pro Dei verbo, proq; Christi Euangelio, miseri mortales amplectuntur & adorant. Horrenda hæc est idololatria,& sicut Prophetæ monent & Apostoli, velis, quod aiunt, remisq; fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cùm vnaquæq; secta, suum verbum, expressum Dei verbum esse iactet, vt isti tot Deos habeant, quot sunt hæresiarchæ?

Quæst. 29. super Iosuæ, cap. 23. Lib. 3. de Baptis. cōtra Donatistas, cap. vlt.

Cap. 13.

Dii alieni extranei errores sunt.

1. Corinth. 11. Probati quomodo manifesti fiūt.

Germana idololatria. Antichristi Hæresiarchæ.

Mala quæ ex hæreticorum idololatria proficiscuntur.

Iámne vides, pientissime Rex, quo consilio, per varia membra sua subindè iactet Satanas expressum Dei verbū? Nullus est nostri temporis hæreticorū, qui semper illud in ore non habeat, qui de eo nō glorietur, qui sibi nō illud propriè vēdicet, qui cęteros ab eius possessione submouere nō conetur. Vult igitur Satanas, vt modò corā hoc, modò corā illo incuruemur, vt nūc huius, nunc illius verbū tanquā Dei verbū amplectamur, vt pro vno Deo idola multa colamus, vt pro vno Christo, multos adoremus Antichristos. Nos verò Prophetarum & Apostolorum vocem audiamus clamantium: Fugite idola, fugite idola: Fugite Lutheri, fugite Caluini, fugite Philippi, fugite Brentij peruersa dogmata: fugite quotquot sunt alij, qui phantasmata sua tanquam idola coli volunt, qui quod ipsi dicūt & sentiunt, id tanquam expressum Dei verbum,& purum Euangelium adorari debere contendunt.

Fugiendi Hæretici non minùs, quā Idolorū cultura.

Ac vide, Rex optime, quàm ipsi mutuò se ferre iam non possunt, isti dij Germanici, quos haud aliter atq; Deos Homericos, infestis armis inter se cōcurrentes cernimus. Non hîc iam loquor de funestis illis prælijs, deq; cladibus innumeris, quibus infelix Germania miserandū in modum afflicta fuit, ex quo tempore Deos istos colere, quodq; dictum aut scriptum ab illis esset, pro Dei verbo recipere cœpit. Ipsi Dij, qui verbum suum pro Dei verbo venditant imperitæ multitudini, quemadmodum inter se dimicent, audi.

Hæreticorū bella intestina.

An Zuingliū,& qui sunt eiusdem sectæ, itidem & Anabaptistas, Lutherus hostiliter non inuasit? An impiū vtriusq; sectæ dogma pro virili sua iugulare conatus non est? quos etiam non stylo magis, quàm sceptro Magistratus coërcendos esse iudicauit. Itaq; non solùm apud Christianos, verùm & apud ipsos Lutheranos, tam est detestabile Zuinglianorum & Anabaptistarum nomen, vt eis aqua sit & igni interdictum: ac, si quis receptum eis dederit, graues in eum pœnæ sunt constitutæ.

Zuingliani in Lutheristas.

Num verò Zuingliani multò sint in Lutheranos mitiores? At ij pari quidem eos sæuitia non prosequuntur? non quòd voluntas prompta non sit, sed quòd facultate se vident destitutos. Neq; enim sibi tantum adhuc esse virium intelligunt, vt id sine magno suo discrimine

facere queant: Quemadmodum autem sint erga eos animati, facilè cuiuis è scriptis illorum liquere potest, cùm non alio loco Lutheranos habeant, quàm quo habentur ab illis. Testantur hoc scripta Ioannis Caluini, & Ioannis à Lasko contra Ioachimum VVestphalũ, & contra Saxonicas ciuitates. Scripsit autem aliquando Bucerus quoq; Lutherum ab omnibus accusari imperiosæ & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur ab aliquo sibi contradici. Quod ipsum ei crimini dant Tigurini quoq;. Si exigit (inquit de Luthero Bucerus) ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se Deum esse: Tacitè innuẽs, quòd se pro Deo coli, quodq; suum verbum tanquam Dei verbum ab omnibus adorari cuperet, ac nemini mortalium à sua tanquam à diuina sententia discrepare, fas esse vellet. Sic hunc illius incredibilem fastum, quo haud aliter in templo Dei sedere conabatur, quàm si Deus esset, ne socij quidem eius ferendum esse putauerunt. An autem & Caluinus non queritur, imperiose Lutheri placitis Ecclesiam Dei adstringi? Quàm verò molestè fert illud, quòd eum Ioannis Baptistæ spoliis exornant, quòd Heliam illum esse dicant, per quem restituenda fuerint omnia. Qua falsitate, non minùs eos fœdasse Lutheri nomẽ scribit, quàm Hieremiæ corpus Ægyptij, sepulchrum eius adorando. Ac si maximè, inquit, concedendum esset Luthero nomen Heliæ, sacrilegæ tamen temeritatis est, asserere vltimum Heliam: ac si præcisa esset Deo manus, ne quem vel præstantiorem, vel parem posthac mittat. Nam quo oraculo illis patefactum est, in vnius hominis persona, sic exhaustos vel imminutos esse potentiæ Dei thesauros, vt nemo similis prodeat, ex illa immensa & incomprehensibili scaturigine? Non potuit hic dolorem suum dissimulare Caluinus, quem ex eo cõceperat, quòd vltimus Helias Lutherus esse diceretur: quòd nullum iam sibi locum relictum esse videret, cùm tamen se nulla re Luthero iudicaret inferiorẽ: quin superiorẽ etiam existimaret. Ioannes autẽ à Lasko, qui cum Caluino consentire propemodum videtur, præterquam quòd pluribus in locis pessimè de Luthero sensit (sicut adnotatum est ab Erasmo Albero) de Lutheranis quoq; scribit, quòd cùm aliud nihil superest, ad Augustanam Confessionem, tanquam ad sacram, quod dicitur, anchoram, confugere consueuerunt: & tanti (inquit) illam faciunt, vt non desint inter ipsos, (& quidem non postremi) qui dicant, se malle de Pauli ipsius Apostoli, quàm vel de Lutheri, vel de Confessionis Augustanæ doctrina dubitare.

Caluin. in VVestphalum.

Bucerus in Lutherum.

Caluini de Luthero conquestio.

Lutherus pro Helia à suis habitus.

Doctrina Lutheri à suis discipulis credita præstantior & verior ea, quæ D. Pauli est.

Vides quemadmodum etiam ipsi non possunt ferre Sacramentarij, quòd pro verbo Dei recipiatur (quin pluris etiam fiat, quàm Dei verbum) quod vel in Lutheri libris, vel in Augustana confessione scriptum continetur? Et feremus nos Christiani, quòd non possunt ferre quâlibet impij Zuingliani? ac pro expresso Dei verbo nobis obtrudi patiemur, quod expressum esse diaboli verbum certò certiùs exploratum habemus? Sed erunt fortasse, qui minùs hac in parte tribuendum esse Zuinglianorum iudicio putabunt, quòd ij non obscurè videantur à Lutheri doctrina dissentire.

Videamus igitur, quod ipsorum Lutheranorum de se mutuum sit iudicium Confessionistæ, quin Lutherani sint, non opinor quemquam inficias iturum: quorum vnus cùm sit Andreas quoq; Osiander, an & ipse non queritur, plus apud suos habere ponderis confessionem Augustanam, quàm Dei verbum? Et, qui VVittembergæ magistri creantur artium, aut sacræ Theologiæ professores, eos abiurare verba Dei, & iurare in verba Philippi. Vides quẽadmodum & hic, Philippi discipulos idololatriæ condemnat, ac vt fugiant hoc idolum, admonet? Iam Philippus ipse, nónne dogmata illa Lutheri, (Quod nullum sit hominis liberum arbitrium: quòd absoluta necessitate eueniant omnia: quòd nõ plus homo sentiat, quid in se Deus agat, quàm sentit incus, quid agat malleus: quòd opera non sunt ad salutem necessaria, quòd nulli ritus aut cæremoniæ debent in Ecclesiam admitti) mordicus initio defendebat, nec alio loco quàm quo Dei verbum habebat? Posteà tamen turpiter se Luthero seruiuisse questus, hæc illius phantasmata reiecit, ac ad mentem rediit meliorem. Quo nomine, tantum sibi, suorum etiam discipulorum odium conflauit, vt eum & quàm plurimis con uitiis exagitarent, & cuius ipsum auctorem esse constat, ab Augustana Confessione sint excludere conati. Mathias quidem Flaccus, plus etiam aliquid arrogare sibi veritus non est, qui bene merentem præceptorem, & omnes eius sententiæ adhærentes, pro Ethnicis & Publicanis habendos pronunciare non dubitauit: hoc est, vt ipsemet interpretatur, neminẽ pium debere cum ipsis vllam familiaritatem, conuersationem, amicitiam habere, & ei, qui præsertim nulla iuris necessitate eis adstrictus, aliter fecisset, denunciauit lepræ eorum cõtagium, & ita haud dubiè iram diuinam. Quam etiam fuisse causam suspicor, quòd in proximo colloquio VVormaciensi, Schneppius, Merlinus, Strigelius, Sarcerius, & alij quidã Illiriciani, rebus infectis inde discesserunt, quòd Philippi & Brentij (quorum vtrunq; Flaccus ab Ecclesia sua pronunciauit alienum) communionem sibi fugiendam esse putarent: cùm præsertim ij, qualem exigebant ipsi nulla resipiscentiæ signa darent.

Confessionistæ.

Verbum Dei abiurant pro Philippi verbis VVittembergenses magistri.

Philippus Melanchthõ turpiter se seruisse Luthero conqueritur et conuiciatur.

Mathias Flaccus cõtra Lutherũ & eius assectatores.

Schneppius Merlinus. Strilogius. Sarcerius contra Philip. Melanch.

Quis igitur iam vel ipsa luce clarius non perspicit, quòd hæc sunt idola, quę Prophetæ, quæ & Apostoli tanto studio nos vt fugiamus, hortantur: hæretici nostri temporis, Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius, Flaccus? hos tanquam viperam & basiliscum deuitare nos iubent? quod ipsi faciunt etiam inter se, mutuoque iudicio suo se condemnant.

An autem id non multò iustiùs faciemus nos, vt pro talibus eos habeamus, quales ipsi non Ecclesiæ Catholicæ modò, quam audire iussi sumus, verùm, & suo ipsorũ iudicio facti sunt? Et erit intereà quisquã, qui nobis (qui Deum vnũ tantùm scimus & columus) persuadere conetur, vt istorum hæreticorũ verbũ, tanquam expressum Dei verbum adoremus? O Christe, qui mentes nostras Euangelij tui luce iam inde à sexcentis propè annis illustrasti: priùs fortunas nostras omnes, priùs suauissimæ lucis huius vsurã, priùs ea cuncta, quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima, nobis eripe, quàm vt ab hac nos mente dimoueri patiaris, quã semel nobis deliberatũ est: omnia priùs & facere & pati, quàm vt ab eo, quod ab annis propè sexcentis nostræ genti traditum est, sancto tuo verbo discedamus: & horum, (qui se tanquam Dij quidam ostentant) verbũ illius loco recipiamus, atq; ita horrendæ cuiusdam idololatriæ grauissimo crimine nos obstringamus.

Via ad Christum oratio, quam iam precatur vt illi det in Orthodoxa fide perseuerantiam.

Verùm ad rem: Satis iam demonstrasse nobis videmur, quòd nunc imperitæ multitudini tanquam Dei verbũ, ab hæreticis venditatur: id non Dei, sed diaboli verbũ esse, à quo mẽtes piorũ omnium abhorrere, quòd haud aliter eos fugere, quàm exitiabile venenũ oporteat, iuxta Prophetarũ & Apostolorũ vocem clamantiũ: Fugite idola. Nunc tempus instat, vt recẽptui canamus, nisi quòd priùs, de eo, quod sit expressum Dei verbũ, paucis disserere decreuimus: quò magis eo cognito, quod sit expressum diaboli verbum, elucescat.

Verbum Dei expressum quid. Ephe.5.

Sunt quidem in diuinis scripturis multa Dei verba, sed omnia tamen illa, sunt vnum Dei verbum: Dilige. Omnis enim lex in vno sermone impletur, inquit Apostolus: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Nec vniuersa modò lex in hoc pendet, verùm & Prophetæ, sicut ipse testatur Christus: Itaq; plenitudo legis, & finis omnis præcepti, charitas est, ad eam enim refertur omne præceptũ. In nullis scripturis, inquit Augustinus, aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat: Quicquid obscurũ est in scriptura, hæc ibi occulta est: quicquid ibi planum est, hæc ibi aperta est: Præceptum istud charitatis est super omnes cœlos, est super omnes libros: ei subdũtur omnes libri, ei militat omnis lingua sanctorũ, & omnis motus dispensatorũ Dei, & animi & corporis: Quicquid habeas, hanc solam si non habeas, nihil tibi prodest. Alias si non habeas, hanc solam habe, & implesti legem. Si vna hæc absit, inania: si vna hæc adsit, plena sunt omnia. Sola hæc est, quæ ad salutem sufficit, & ad eam sic est necessaria, nihil vt sit, quod quisquam speret, quòd eam assequi possit absq; charitate. Hoc igitur verbum consummans & breuians, verbum saluificans, verbum charitatis, & dilectionis tam expressum est & dilucidum, vt illud etiam absq; scripturis disci scribat Clemẽs Presbyter Alexandrinus, cùm sit spirituale quoddam decretũ, cordibus fidelium (quamlibet rudes ij sint) inscriptum. Itaq; nemo potest esse tam hebes, qui verbum hoc non intelligat: nec ab illius ignorantia quisquam excusatur. Hoc est illud verbum, de quo dicit Psaltes: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. De quo loquitur idem: Præceptum tuum lucidum illuminans oculos. Reuera, illuminantur oculi cordis nostri charitate, sicut excæcantur econtrariò cupiditate. Siue sit ea carnis, siue oculorũ, siue laudis & gloriæ cupiditas. Vbi fuerit hæc, ibi nihil nisi meræ tenebrę, nihil nisi tetra caligo. Vbi cõtrà fuerit charitas, ibi splendida lux, ibi tam clarũ lumen, nihil vt sit, quod obscurũ esse queat habenti charitatẽ. Quamobrem præclarè dictum est ab Augustino: Qui vult habere notitiam Dei, amet: Frustrà accedit ad legendum, ad meditandum, ad prædicandum, ad orandum, qui non amat. Quoniam autem perfecta charitas alibi non erit, quàm in illa cœlesti patria beatorum, etiam cognitio nostra, ibi demùm, & non alibi perfecta est futura: hîc interim ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.

Galat.5. Matth.23. Rom.13. 1.Tim.1. In Prologo Psalm.140. In Psalm.130. Serm.1.

Vis charitatis. 1.Corinth.13.

Rom.10.

Lib.3.pædagogi cap.11.21.

Psam.118. Psalm.18.

August.

Quare, si quis miratur, quòd cùm inter alios hæreticos, tum inter ipsos etiam Confessionistas tanta caligo, tantaq; nox est, vt Andabatarum more pugnent in tenebris, nec possint ad veritatis agnitionem peruenire: mirari desinet, posteaquam hanc esse causam didicerit, quòd sunt ea, quæ sola credentibus lucẽ adfert, destituti charitate: non enim diuisissent vnitatem, si non priùs amisissent charitatem, quæ vinculum est pacis & vnitatis. Sunt autẽ ideò destituti charitate, quoniam sunt pleni cupiditate, quum alia, tum præcipuè laudis & gloriæ: Quemadmodum à Poëta scriptum est:

2.Corinth.13.

Hæreticorum caligo cur tanta.

Coloss.3.

Qui uelit ingenio cedere ratus erit.

Nihil æquè officit inuestigandæ veritati, atq; ea quæ mater est omniũ hæreticorũ, superbia: semper enim inter superbos iurgia sunt: Ad capessendã autem veritatẽ: nõ est alia via quàm humilitas, per quã fouetur charitas, & retinetur vnitas. Et ea est (inquit Augustinus) prima humilitas, secũda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogares, hoc dicerẽ, sicut de pronuntiatione dixisse legitur aliquãdo Demosthenes. Hac via cùm nõ incedant hæretici, quis est, qui magnoperè miretur, quòd ad manifestæ veritatis agnitionẽ peruenire nequeunt? De expresso Dei verbo tantas nobiscũ, tantas & inter se cient pugnas, & intereà quò nihil est in scripturis expressius, vt vel Sol ipse minùs esse clarus videatur, quodq; solùm ex illis didicisse, nobis abundè sufficit ad salutem, expressissimũ Dei verbum non vident, quod est: Dilige, quæ summa, qui scopus est scripturæ totius: Vt præclarè scriptum sit ab Augustino: Quisquis scripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intel-

Superbia præcipuum inuestigandæ veritatis obstaculum. Prouerb.23.

Epist.56.

Scripturæ diuinæ scopus dilectio. Lib.1. de doctrina Christiana. Cap.3.6.

lectu

lectu nō ædificet istam geminam charitatem, Dei & proximi, nondum intellexit. Quisquis verò talem inde sententiam duxerit, vt huic ædificandæ charitati sit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quòd ille, quem legit, eo loco sensisse probatur: quandoquidem ea sententia fallitur, quæ ædificat charitatē, quæ finis est præcepti, non pernitiose fallitur, nec omninò mentitur: sed ita fallitur, vt si quis errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Charitatem ædificare nos intellectu nostro, scripturas legendo, vult Augustinus, si pernitiose falli nolumus.

1. Tim. 1. Legendo scripturas charitas nos ædificat.

An autem hoc est istorum studiū, qui nihil magis habēt in ore, nostro tempore, quàm scripturas & expressum Dei verbū, sic vt in scripturis intelligentia sua versentur, vt nihil aliud quàm charitatē ædificare studeāt? Quis non cōtraria potiùs ab illis fieri videt omnia? Quod etiā indicant illæ voces, quibus nihil est apud illos magis vsitatū: Trotz, trotz, in despectum Papę, in despectū Concilij. An hoc est ædificare charitatē? Vnde autē nobis tot lites? tot contentiones? tot seditiones? tot pugnę? tot hęreses? tot sectę? quibus miserandū in modū dissectā Ecclesiā videre licet, nisi ex eo, quòd dum expressum Dei verbū ad se quisq; rapit, dum sibi quisq; propriè conatur illius intelligentiā vsurpare, scripturis legēdis, nihil minùs quæritur, quàm vt charitas ædificetur? Rude vulgus etiā & indoctū, intolerabili quadā superbia manibus (quod aiūt) & pedibus illotis, impudēter ad sacrarū literarū lectionē accedere, quin & stultas hoc sibi mulierculas arrogare videmus, vt reiectis Patribus, cōtemptis Pastoribus & Doctoribus, totius Ecclesiæ sensu & consensu ne pili quidē facto, suam interpretationem etiam eorū interpretationibus anteponere nō reformident: quos in lege Domini diebus ac noctibus versatos esse, nec in eius vera intelligētia assequenda, studij, laboris, diligētiæ quicquam prætermisisse sciunt, quos sibi Præpositos esse, quibus subiacere se debere, quandoquidem peruigilant quasi rationē pro animabus eorū reddituri, non ignorant? Est ne illud charitatem ædificare? Sed sic visum est hæresiarchæ nostri temporis, qui primus dare sanctū canibus, & ante porcos ausus est proiicere margaritas, quorū pedibus quàm fœdè conculcentur, quis est qui sine lachrymis aspicere queat? Præclara est Gregorij Nazianzeni sententia, quòd non omnium est de rebus diuinis disserere, sed nec quouis tempore, nec apud omnes, nec de omnibus disputare fas est. Sed est, quando, & apud quos, & quo fine fieri id conueniat. Quod ille pluribus verbis persequitur.

Hæreticorum voces impiæ in despectum Papæ & Concilii.

Rudis & indocti vulgi, stultarumq́ue quarundam muliercularum superbia.

Hebr. 13.

Matth. 7.

Lib. 1. Theologiæ.

Nihil est scripturarum lectione melius, nihil vtilius: sed arbor quædam esse dicitur Rhododaphne, cuius folia quadrupedibus venena sunt, hominibus præsidia aduersus serpentes. Eadem est sacræ quoq; scripturæ ratio, quæ sicut sobriis ac prudētibus salutarem præbet alimoniā, ita stultis & impiis hæreseos & maioris impietatis ministrat occasionem. An autem quadrupedes istos, quibus dare sanctū Christus vetuit, etiam à lectione sacrarū scripturarum arcere non præstaret, quàm permittere, vt aranearū in morē nihil ex illis præter exitiale venenum sugerent. Porrò fœminæ, quantò rectiùs facerent, si colum versarēt eo tempore, quo de expresso Dei verbo disputant? Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Pastores & Doctores, dicit Apostolus? At nūc omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Pastores esse volunt & Doctores, quin etiā pastrices & doctrices. Noluit Christus vt suum corpus esset vnum membrum, sed vt essent in eo multa membra: nunc isti contrà volunt, vt omnia sint vnum membrū, vt sit vnius tantùm formæ massa, nulla varietate distincta, sit inutilis quædam congeries, sit confusum & dissipatum chaos, omnis symmetria sublata. Qua quidem, non tantùm corpus labefactatur, nec ordo tantùm naturę peruertitur, sed ipsius etiam Dei palàm auctoritas conuellitur, quando plus quisq; quàm sibi datum est, vsurpat. Inde dissidia, inde sectæ, inde rixę, quibus tumultuatur orbis Christianus, dum neq; manus, neq; pes, officio suo fungi dignatur, verùm oculi sibi linguæq; munus, vnumquodq; membrum vsurpare conatur, ac proprio suo neglecto, se in alienum officium impudēter ingerit: Sed hæc extra causam fortasis dicta videri posfint, quamuis non omninò dicta sint extra causam. Nunc ad institutum redeo.

Rhododaphne Diosco. 4. Plin. lib. 24. ca. 11.

Hæretici araneorum in morē nihil ex diuinis scripturis sugunt quā exitiale venenū.

1. Corinth. 12.

Corporis Ecclesiæ Christi dissipatio.

Vis cognoscere, pientissime Rex, quod expressum Dei verbum sit, quod expressum diaboli verbum? Ex vna quidem, eademq; scriptura, sicut copiose iam à nobis demonstratum est, vtrumq; produci potest. Verùm intereà discrimen paucis accipe: Si quis ita scripturam intelligat, vt intellectu suo charitatem ædificet, Dei verbū est: Si verò sic eam intelligat, vt intellectu suo, quod est charitati contrarium ædificet, diaboli verbum est. Quod maius etiam est accipe: Si quis è scripturis diuinis eam sententiā duxerit, quæ sit ædificandæ charitati vtilis, etiam si hoc non dixerit, quod ille, quem legit, puta Matthæus, Marcus, Lucas aut Paulus, eo loco sensisse probatur, non perniciose fallitur, nec aberrat à verbo Dei: sed sic fallitur, quemadmodum is, qui viam errore deserit, ac per agrum pergens, eò nihilominùs peruenit, quò fuerat illum via, quam deseruit, perductura. Sicut igitur æquora sulcantes Cynosuram aspiciunt, sic qui versantur in scripturarū lectione, non aliò suæ mentis oculos quàm ad charitatem dirigere debent, ad quam, si referant intellectū suum, à verbo Dei nunquam aberrare possunt, cùm (sicut paulò antè dictū est à nobis) omnia Dei verba sint vnum verbum, Dilige. Quo nihil est, nec esse potest in scripturis expressius.

Expressum Dei verbum esse potest, et expressum diaboli verbū sub diuerso sensu.

Cynosura ad Dei verbum venusta comparatio.

Hæreticis quanta inest mentis cæcitas.

Qui (malū) igitur furor hic est? quæ dementia? quæ mentis cæcitas? Expressum Dei verbum quæritur, de expresso Dei verbo litigatur, & cùm ipsum se nostris oculis expressum Dei verbū ingerat, non cernitur: cùm ipsum se nostris auribus inculcet, non auditur: cùm ipsum vltrò se modò non contrectandū nostris manibus offerat, non agnoscitur, neq; recipitur: quin & ex oculis, & ex auribus, vel cordibus potiùs, & ex manibus illud suis effugere miseri mortales facilè patiuntur: dum in sciendo & disputando, non autem in credendo & amando, salutem suam esse constitutam, falsò sibi persuadent. An autē in hos non rectè quadrat illud ex Psalmis: Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: manus habent, & non palpabunt? Charitas, charitas, charitas nusquam in scripturis non obuia nostris oculis, expressissimum Dei verbum est, qua remota, si quis credit scientiam sibi salutem allaturā, toto (quod aiunt) cœlo errat. Verissimè dixit vir quidam pius & doctus: Pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quanta deuotione quod creditur, diligatur. Et alius non minùs & ipse pius. In die examinis nouissimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dominum Deum nostrum, hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis, & deuotus: quamq; spontaneus & fidelis in Dei seruitio.

Psalm. 103. Vide Auctoris vehementiam. Hugo de S. Vict. li. 1. par. 10. ca. 6. de Sacramētis. Gerson in lib. An monachus pro studio negligere possit diuina. Considerat. 9.

Quæ cùm ita sint, cur non in hoc virū potiùs omne studiū nostrū impendimus, quod vnū, & solum ad salutē nobis necessariū esse scimus, vt quæ propriè est filiorū Dei nota, mutuam inter nos fraternam charitatem retineamus? quandoquidem scripturarum intelligentia non est omnibus peræquè necessaria. Turbam imperitam credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutissimam facit. Et sicut idem scribit Augustinus: Homo fide, spe, & charitate subnixus, easq; inconcusse retinēs, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaq; per hęc tria, multi etiam in solitudine sine codicibus viuunt. Nunc scrutari scripturas, deq; sensu earum disceptare volunt omnes, ad quam verò tanquam ad scopum quendam scripturæ cunctæ referuntur: quam oculis, auribus, animis nostris nusquam inculcare non conantur: quæ sola salutem nobis adfert, charitatem retinere cupit nemo. Quin, quantò magis de scripturis, deq; expresso Dei verbo feruet disputatio, tantò magis in animis mortaliū, quàm solam scripturæ sonant omnes, refrigescit charitas.

Aug. cōtra epist. Manichæi, quā vocant Fundamenti. Lib. 1. cap. 39. de doctrina Christ.

Est autem verisimile, quòd scripturarum sanus intellectus, quòd expressum Dei verbum ibi sit, vbi sic refrixit charitas, vbi sic exarsit odiū, vbi præter cōuitia, maledicta, scōmata, lædorias vix quicquam ferè legere licet aut audire, vbi illi ipsi etiam, qui discesserunt à nobis (qui malunt Euangelici, quàm Christiani vocari) non modò nobiscū, verùm & inter se tam infestis, minimeq; Christianis animis tam hostiliter confligunt, vt quamlibet immanes Barbari, Christiq; crucis inimici, magis hostiliter non possint? Certè priusquā exortum esset hoc Euangelium (à quouis alio potius auctore, quàm à Christo profectum) nec tantas animorum acerbitates, nec tam atroces pugnas vidimus vnquam, inter eos præsertim, quorum hoc erat munus, Euangelium Christi propagare. Et vocabimus hoc Euāgelium, vocabimus expressum Dei verbum, à quo sic omnis exulat charitas, quæ sola nobis expresse præcipitur in Euangelio, quod qui se primi, pridem (vt ipsi dicunt) sepultum in lucem protulisse gloriantur, tantis ipsi certant odiis inter se, tanta flagrant inuidia mutua, sic ipsi se mordēt inuicem, vt non longum sit nobis tempus illud expectare, quo consumentur ab inuicem. Expressum, hoc est diaboli, nō est expressum Dei verbum, cùm sicut iam toties à nobis dictū est expressum Dei verbum sola sit CHARITAS. Hæc est quę complectitur vnitatem, hæc est, quæ nos omnes vnum corpus facit, hæc est, quæ veram pacem habet, quam puro corde custodit. Neque enim charitas Christiana, nisi in vnitate Ecclesiæ custodiri potest, vt frustrà se tenere glorietur charitatem, si quis non amplectitur vnitatem. Quòd si verò non custoditur expressum Dei verbum (charitas) nisi in Ecclesiæ vnitate, quis iam erit qui dubitet, quòd extra vnitatem hanc expressum Dei verbum haberi non potest? Et hoc est quod superiùs diximus, vnam & eandē scripturā si duo proferant, euenire nonnunquā, vt vnius Deus, alterius os diabolus aperiat. Nam qui profert in Ecclesia iuxta sensum Ecclesiæ, Deus os eius aperit, & est Dei verbū. Qui verò profert separatus ab Ecclesia, suo, non Ecclesię, non omniū sensu (quoniam de suo loquitur, etiam si scripturā loquitur, mendaciū tamen loquitur) diabolus os eius aperit, & est verbū diaboli. Cæterū quod Ambrosiū sequuti diximus charitatē esse, quæ complectitur vnitatē: & quę nos omnes vnū corpus facit, nolemus eo sensu accipi quasi malos & iniustos exclusos à Christi corpore (quæ est Ecclesia) velimus. Quamuis enim charitas, quam præcipuè scriptura nobis commēdat, propria nota sit eorū qui piè Deū colūt, qua filij Dei discernuntur à filiis diaboli. Et ij soli sint qui ad electorum cœtum pertineant. Est tamen etiam quidam cœtus siue Ecclesia vocatorum, à qua non excluduntur ij qui sunt vera charitate destituti, modò retineant illam quam vocat Augustinus charitatem vnitatis, per quam sibi membra Christi copulari scribit: Cuius effectus est, quòd omnia tolerat. Vt sit, sicut scribit idem Augustinus, vis quædam tollerantiæ tenax vnitatis, quæ per bitumen significata est: quò Deo intus & foris, arca, quæ fuit Ecclesiæ typus, illita est. Quia & intus & foris mali tolerandi sunt, ne pacis compago soluatur. De qua charitate alio quoq; loco scri-

Expressum Dei verbum penes hæreticos esse non posse.

Sola charitas est, quæ vnitatem complectitur. Ambros. in cap. 3. ad Colos.

Expressum Dei verbū quomodo verè cognoscatur. Ioan. 8.

1. Ioan. 1.

De vnitate Ecclesiæ cap. 2. 1. Corinth. 3. vbi suprà, cap. 5.

ſcribit Auguſtinus: Non exiſtimo quenquã ita deſipere, vt credat ad Eccleſiæ pertinere vnitatem eum, qui non habet charitatem: cùm certum ſit, quòd pertinẽt ad Eccleſiæ vnitatem, quam diu ab illa præciſi non fuerint, etiã qui cęteris effectibus charitatis deſtituti ſunt, dummodò vim illam tolerantiæ retinẽtes, ſint inter illos de quibus ſcribit Paulus: Supportantes inuicem in charitate, ſoliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Verùm hîc iſti negabunt eam Eccleſiam eſſe Dei, quam nos profitemur, cuius nos filios eſſe gloriamur, & eius nomen ſuo cœtui vendicare conabuntur. Oſtendant autem nobis Eccleſiam ſuam, non iam de Sacramentariis loquimur, nec de Anabaptiſtis, nec de cœleſtibus Prophetis, nec de Campanis & Seruetis, quos omnes à ſuo quoq; cœtu reiecerunt: ſed oſtendant Confeſſioniſtæ nobis Eccleſiã ſuã. Philippus quidẽ cũ ſuis, & Brẽtius cum ſuis, ab eius Eccleſiæ cõmunione ſunt eiecti, quæ cõfeſſionis Auguſtanæ (nõ Chriſtianæ) cenſeri vult, ſicut ex Mathiæ Flacci, & Ioachimi Merlini ſcriptis, qui ſe germanos eſſe Lutheranos gloriantur, videre licet. Quòd ſi quis verò Philippi, vel eius diſciplinę Iuſti Męnij plus quàm horum iudicio tribuendũ eſſe putabit, non meliùs illi iudicabunt de Flacco, quàm Flaccus de illis. Vbi iam igitur inueniemus Eccleſiam iſtam Lutheri? Philippus quidem, vt ſit apud Illiritianos, non cõcedet: Illiritiani contrà negabunt eam apud Philippianos aut Brentianos reperiri, quos ex Eccleſiæ ſuæ communione pridem eiecerunt. An & ſuam vnitatẽ Lutheri ſectatores furialibus diſcordiis non diſſiparunt? ſicut anteà Magiſter eorum per ſummum ſacrilegium ab vnitate ſe Catholica tanquàm ab area Dominica ſeparauit. Vbi igitur quæremus iam illorum Eccleſiam, quam nec apud hos, nec apud illos alterutri eſſe concedent?

Lib. 1. cõtra Creſconium, cap. 26.

Hæretic. pro ſua cuiuſque Eccleſia conflictatio.

Quis erit ſic ab omni mente deſertus, qui non multò magis elegerit in qua natus & in Chriſto feliciùs eſt renatus, in ea Eccleſia manere potiùs, quàm vt ad eam, de qua ſic inter ipſos ambigitur, ſe cõferre velit. Abſit autẽ vt homo Chriſtianus, Catholicus, & Orthodoxus dubitare velit, vtrum ea ſit Eccleſia Dei, in qua non ipſe modò, verùm & parentes eius, quin & aui, & proaui Chriſti fide ſunt imbuti. Quid enim hoc aliud fuerit, quàm dubitare, num ſit Chriſtianus, & Chriſtianis parentibus prognatus, & ſicut à Propheta ſcriptum eſt: Impingere in meridie quaſi in tenebris. In Sole poſuit Deus tabernaculum ſuum. Super montem collocauit ciuitatẽ ſuam Eccleſiam, quæ abſcondi non poteſt. De qua nobis hoc loco pluribus diſſerere propoſitum non eſt, cùm præſentis inſtituti non ſit, & cùm in confeſſione noſtra Chriſtiana tum in ſcripto, quod cõtra Prolegomena Brentij nuper edidimus, copioſe de ea tractauerimus, vbi docuimus quę ſint Eccleſię notę: nimirum vt ſit ſancta, ſit catholica, ſit vna, ſit Apoſtolica, vt, niſi præſit illi vnus, cuius auctoritatem agnoſcant omnes, Petri legitimus ſucceſſor in Romana cathedra, & indubitatus Chriſti vicarius Eccleſia Dei dici nõ poſſit. Nunc itaq; longiores eſſe nolumus, quandoquidẽ ſatis iam demonſtraſſe videmur, quòd qui maximè de expreſſo Dei verbo gloriãtur, apud eos expreſſum diaboli, nõ expreſſum Dei verbum eſt: quum expreſſum Dei verbum ſit charitas, quam vt in cordibus noſtris diffundat Deus per ſpiritum ſuum ſanctum, vt hæreſeon & ſchiſmatum finem aliquando faciat, vt optatã Eccleſiæ ſuæ tranquillitatẽ reſtituat, ſupplices miſericordiam eius deprecemur. Faciet ille proculdubiò, non pro meritis noſtris, quibus grauiſſima ſupplicia debentur: ſed pro immenſa bonitate ſua, modò vitam noſtram in melius commutemus, & adeuntes ad thronum eius gratiæ cum fiducia, nullum deprecandi finem faciamus.

Vera Dei eccleſia.

Eſa. 59. Pſalm. 18. Matth. 5.

HÆC habui, clementiſsime Rex, quæ de expreſſo Dei verbo ad te ſcriberem, quo tempore variis curis mirabiliter fui diſtractus, cùm ternis Pauli Quarti Pontificis literis vocatus profectionem in vrbem adornarem. Vt autem hunc ſcribendi laborem caperem, fides me mea, qua tibi ſum obſtrictus, impulit. Impulerunt & beneficia, quibus me tantis immerentem affeciſti, quantis haud ſcio, an ab vllo Poloniæ Rege mortalium quiſquam affectus fuerit vnquam. Quamobrem, quò plura tibi me debere profiteor, & præ me fero, hoc magis de ſalute tua, & quidem æterna ſalute ſum ſollicitus: cuius tuendę cauſa, non modò labores nullos defugerim, verùm & vitæ meæ diſcrimẽ non dubitanter adierim. Fortaſsis enim non deſunt, qui tuas quoq; aures vocibus iis obtundant: Mitte te deorſum: Scriptum eſt enim. Sed mihi tantum de tua conſtantia, tantũ etiam de diuina miſericordia polliceor, quòd adiutus ea, nunquam facies, vt ſacrilega concilia ſeparationis amplectaris, & aliquid apud te, peſtilentibus horum perſuaſionibus eſſe loci patiaris. Ego verò, ſi (quod pro ſua miſericordia procul Deus auertat) de ſublimi Eccleſiæ turri labentem te viderem, etiam ſi certa mihi mors eſſet oppetenda, Chriſto tamen robur mihi ſuppeditante, corpore meo te ruentem excipere, & illius interitu ſalutẽ animæ tuæ redimere nihil hæſitarem. Scis pientiſsime Rex, quoties operam tibi meam, in ſana Eccleſiæ doctrina tuenda detulerim: Scis, quòd per hos annos aliquot quibus Epiſcopum renunciari me voluiſti, neq; ſumptus, neq; labores, neq; pericula vlla defugerim, dum labãti in regno, terriſq; tuis religioni ſuccurrere, eam nutantem pro virili mea fulcire poſſem, ac ſuſtentare. Quis eſſe mihi poteſt, quàm ipſe tu teſtis locupletior in veteri noſtra Chriſtiana Catholica & Orthodoxa religione aſſerẽda, nihil à me ſtudij, laboris, ac diligentiæ prætermiſſum eſſe? Quoniã verò iuſtè peccatis noſtris iraſci-

Epilogus.

Hoſii pro Eccleſiæ defenſione labores & pericula.

irascitur Deus, quantum adhuc profecerimus, est quod nos vehementer pœniteat. Sumit Satanismus vires indies maiores. Posteaquam semel homines mittere se deorsum cœperũt, magis indies atq; magis in profundum errorũ barathrum præcipites feruntur. Nam in quorum potestate fuit mittere se deorsum, simul vt semel id facere sunt aggressi, non perinde iam est in eorum potestate, vt se ruentes queant sustinere. Quis itaq; nunc sit regni tui status vides, dum nõ alia ferè de re, quàm de expresso Dei verbo disceptatur ab omnibus, dum sibi quisque cognitionem illius arrogat, dum sua quisque phantasmata, tanquam expressum Dei verbum vult adorari, neq; rarò fit, vt quò quisque est indoctior, hoc maiore cum audacia de eo, quod non intelligit, expressum tamen Dei verbum videri vult, disserat. Quàm verò metuò, ne paulò pòst non minùs multos Polonicos, quàm nunc Germanicos Deos numeremus, dum quod quisq; dicit & sentit, expressum Dei verbum haberi cupit, vtinam autem adduci posses, pientissime Rex, vt Prophetas & Apostolos audires nusquam non clamantes: Fugite idola. Quid enim aliud quàm idola sunt, qui diuinum honorem ad se transferunt, quodq; vel dixerint ipsi vel senserint, eodem loco, quo Dei verbum, haberi volunt? Hanc tu tam horrendam idololatriam procul à regni, terrarumq; tuarum finibus arcere debes & propulsare, nec, vt se quisquam tanquam Deum ostentet, ac imperitos homines coram suo, tanquam coram Dei verbo, incuruare se iubeat, permittes. Quod sit expressum Dei verbum, iam ex me didicisti: hoc quidem quamuis nihil eo lucidius, nihil sit expressius, prorsus tamen extinguitur, quando quisq; sibi de expresso Dei verbo disputandi potestatem sumit. Quæ fuerunt mearũ partium, fecisse me puto. Nam si minùs doctè, clarè tamen, & perspicuè demonstrasse videor, quantam ea res Ecclesiæ Dei perniciem adferat, quòd etiam imperitissimi quique, de expresso Dei verbo sibi iudicium vsurpant. Simul & hoc ostẽdi, quod sit illud verbum Dei, quod tam clarum, tam perspicuum, tam expressum est, vt etiam absque scripturis disci possit à quamlibet rudibus, neq; sit necesse credẽtibus in Christum de eo disputare, verùm necesse sit firmiter in cordibus illud retinere, nec vt vnquam elabatur, permittere. Nunc tuæ partes esse videntur, vt hanc de expresso Dei verbo contentionem tuis hominibus interdicas, ac si qui volent, quod sit expressum Dei verbum cognoscere, iuxta scripturæ verba, legem eos ex ore Sacerdotis requirere iubeas. Illud autem imprimis cauebis, ne tuæ quoque vocibus istis hæreticorum aures obtundantur: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: expressum est Dei verbum. Satanæ sunt istæ voces per membra sua loquentis, quas cane, peius & angue odisse debes. Quod Ecclesia docet, expressum Dei verbum est, quod contra sensum & consensum Ecclesiæ docetur, expressum diaboli verbum est. Quamobrem ad horum tu voces haud aliter ac Vlysses olim aduersum Syrenum cantilenas, aures tuas obturabis, nec obscura signa dabis quoties illas audire contigerit, nihil auribus tuis molestius accidere posse. Sic maiores tui Reges olim nostri, cùm aliarum virtutum laude clari, tum pietate quadam & intuenda fide Catholica & Orthodoxa constantia singulari præditi, sanctus pater, auus, proauus tuus factitarunt, quos ab hæreticorum consuetudine sic abhorruisse nostris annalibus proditum legimus, vt eorum nonnulli, vltrò etiam ab hæreticis sibi delata regna repudiarint, quòd eis esset religio cum illis cõmune quicquam habere. Horum si tu sanctis vestigiis incedere voles, quod facturum te nõ speramus minùs, quàm optamus, nondum ita sunt res in regno tuo deploratæ, quin propitio nobis Deo, optata tranquillitas Ecclesiæ restitui queat. Qui nobis vt aliquando tandem dies illucescat, iterum atque iterum supplices Deum deprecamur.

Satanismi vires.

Sapien. 14. Eccles. 30. Esa. 1. Hier. 2. Ezec. 14. 18. et 20. Oseæ. 8. Amos 2. Miche. 1. Zach 13. Act. 12.

Locorum in hoc libello contentorum compendiosa collectio.

Mala. 2.

Regum Poloniæ religio quanta.

MICHAEL SCRINIVS DANTISCANVS CATHOLICO LECTORI.

Danda sit an laicis specie sub utraque Synaxis,
(Vt multi affirmant) perdocet iste liber.
Deinde Sacerdoti nunquid ducenda sit uxor,
Explicat, & magna cum ratione negat.
Improbat & sacrum celebratum idiomate uulgi:
Diuersum quamuis plurima turba facit.
Redde pio Heroi grates pro munere Lector,
Cuius ab ingenio prodiit iste liber.
Inclyta si multos pareret Germania tales,
Hæresis exiguo tempore pulsa foret.

EIVS-

EIVSDEM DIALOGVS PIVS ET DOCTVS DE COMMVNIONE SACRÆ EVCHARISTIÆ SVB VTRAQVE SPECIE, PANIS SCILICET ET VINI: CONIVGIO SAcerdotum, & Sacro in vulgari lingua celebrando.

INTERLOCVTORES, ARATOR ET HARPAGVS.



QVID agis Harpage? Túne receptam consuetudinem, Ecclesiæ totius auctoritate comprobatam, qua laici tantùm altera specie Sacramenti Eucharistiæ contenti sunt, & esse iubentur, damnandā esse censes? HAR. Tua fuit hæc Arator, non me sententia. ARA. Scilicet Aratoris est de tantis rebus disserere, & ea quę sunt Ecclesiæ totius auctoritate constituta, priuato suo iudicio conuellere, vel saltem in dubium velle reuocare? Nunquid non legisti?

Nauita de uentis, de tauris narrat Arator. *Ouidius.*

Equidem si de pecorum cura, deque agri colendi ratione, sermo foret institutus, possem & ipse de rebus his non ineptè dicere. De Sacramentis verò, præcipuè contra morem Ecclesiæ receptum disputare, cuiusuis potiùs, quàm Aratoris esse videtur. Nunquid omnes Apostoli? (dicit ille) Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? At qui ego tibi factus sum ex Aratore, Propheta, Doctor, Apostolus? HAR. Hócne tibi mirum adeò videtur, Ad Dauid, Amos, Daniëlem, Petrum, Paulum, Matthæum, oculos verte. Ex citharœdo psalmographum, quo nemo scripsit diuinius: Ex Armentario Pastore Sycomoros vellente, Prophetam egregium: Ex puero senum iudicem prudentia singulari præditum. Ex piscatore, prædicatorem, & Apostolorum principem: Ex persecutore, gentium Doctorem vnum omnium excellentissimū: Ex publicano, factum videbis Euangelistam eximium. Denique cæteros etiam Apostolos intuere, videbis Dei spiritum non per oratores docuisse piscatores: sed mira potentia, per piscatores subegisse non tantùm oratores, verùm ipsos etiam imperatores. Quid Helisęus, in quo duplex fuit Heliæ spiritus? Nunquid ad Prophetæ munus ab Aratro vocatus non est? Elegit Deus infirma vt confunderet fortia: elegit stulta huius mundi vt confunderet sapientes. Admirabilis quidam artifex est Spiritus sanctus magister singularis: non habet ad docendum opus mora, simul vt mentem tetigerit, solum tetigisse docuisse est. Simul vt illustrauerit animum, immutat è vestigio, tollit repentè hoc quod erat, & exhibet subitò quod non erat. Nescit tarda molimina sancti Spiritus gratia. ARA. Non sunt à vero prorsus aliena quæ narras Harpage. Sed nunquid vna hyrundo facit ver? Nunquid priuilegia singulorum legem possunt facere communem? Factus est olim ex armentario Pastore Propheta. Nunquid ideò statim omnes armentorum Pastores, erunt Prophetæ? Locuta est Asina cui Balaam insidebat. Nunquid ideò loquentur omnes Asinæ? Quis nescit quòd admirabilis artifex est Spiritus sanctus, qui vbi vult, & quando vult, spirat? Sed ego me audire memini Sacerdotem dicentem, Spiritum sanctum extra Ecclesiam nō dari: Tu verò sic mecum sermonem institueras, cùm de venerabilis Eucharistiæ Sacramenti speciebus esset inter nos disceptatio, vt auctoritatem Ecclesia sepositam esse velles, extra quam vel potius contra quam dissereti quî fieri potuit, vt suum donum Spiritus sanctus impartiret. Quamobrem nihil est quod ita de me magnificè sentias, vt vniuersa Ecclesia sapientiorem me putes. Ego meo me pede metior: Aratorem me esse, non Doctorem memini. Præclarè mecum actum iri puto, si vel Dominicæ precationis formulam, cum articulis fidei in symbolo (quod vocāt) Apostolorum contentis, cumque decalogi præceptis memoria teneam, etiamsi non omnium verborum sensum assequar, cæteris de rebus si quis rationem à me reposcere velit, nihil aliud quod respondeam, habeo, quàm quod est in symbolo nostro, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam. Illi me permitto: illi credo: illam audio: illam secundum Deum ipsum veneror: quæ de diuinis præscribit sequenda, quæ prohibet sine vlla dubitatione fugienda esse censeo: Quam cùm ducem sequor, errare me non posse confido. Etiam si pleraque propter intelligentiæ meæ tarditatem non assequar, sic me tamen à pastore meo discere memini, qui sunt mei loci atque ordinis, quòd eos non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimos facit. Quamobrem ne mihi tribuas Harpage quod meum non est. Harpagi proprium est, non Aratoris nihil ad se non rapere, nihil sibi non arrogare, cunctos præ se stupidos, bardos, truncos iudicare, deniq; totius Ecclesiæ iudicio suum vnius iudicium anteponere. Tum autem Aratoris nomen Latinum, Harpagi Græcum est, à te itaque Græcorum ritum defensum potiùs, quàm à me Latino Latinorum vsum reprehensum oportuit. HAR. Quid autem Arator, si quam tu tuam, eam ego quoque meam fuisse nego sententiam. ARA. Quasi

De Sacramentis ab Ecclesia receptis disputare non est imperitorum.
1. Cor. 12.
Spiritus vbi vult spirat.
2. Reg. 17.
Amos 1.
Dan. 13.
Matt. 8.
Ioan. 1.
Matt. 9.
Mira Dei potentia.
3. Reg. 19.
1. Cor. 1.
Spiritus sanctus mirabilis artifex & magister singularis.
Singulorū priuilegia legem communem facere ne queunt.
Num. 22.
Ioan. 3.
Quibus contenti esse debeant simpliciores & indocti.
Ecclesiæ Catholicæ auctoritas.
Credendi simplicitas non intelligendi viuacitas tutissimos reddit homines.

Nemo sibi de totius orbis iudicio iudicandi potestatē sumere debet.

verò quis auctor illius fuerit obscurum sit. Nūc tu vide, quantum illius iudicio tribuendum existimes, qui nobis nihil tale cogitantibus tam temerè personas istas imposuit. Num autem ferendum esse putas, vt is de totius orbis iudicio, iudicandi potestatem sibi sumat, qui in personis vtrique nostrum imponendis, tam nullo fuit iudicio? Scilicet Aratorem de Ecclesiæ iudicio, iudicium suum interponere. Latinum cum Græco disputantem, Latinorum ritum reprehendere decuit? HAR. Missa faciamus isthæc Arator, ac de re potiùs ipsa, si tibi videbitur, sermonem instituamus. ARA. Quid vis, ineptus vt sim? Nunquid non audisti iam ex me, de rebus tātis verba facere cuiusuis potius esse quàm Aratoris? HAR. Atqui prouerbium illud non ignoras, Sępè etiam est olitor, valdè oportuna loquutus. Si possit olitor, cur non potest Arator quoque interdum oportuna loqui? ARA. Nunquam ita insaniam, vt me Aratorem esse oblitus, Doctorem profitear? Sed quādo sic vrges, dicam equidem, non quid ego intelligam, qui talium rerum cognitionem habere me nullā fateor, sed quid, quendā, de quo nonnulla est opinio doctrinæ, hac de re differentem audiuerim. Ne verò à me exigas, vt illud subinde repetam, dixit aut narrauit, aut inquit ille, iniucunda enim futura esset oratio, sed quicquid dixero tanquam ex illius ore me dicentem, illius verba referentem, non meam aliquam opinionem inculcantem audire te putato. Quanquam sic quoque vix effugiā, quin meritò possim ineptus videri, sed aliquid amico importunè pententi tribuendū est, in cuius gratiam etiam ineptire quandoq; nefas non est. HAR. Nihil est quòd metuas Arator. Etiam si quid ageres minus aptè, quandoquidem soli duo sumus, quis est qui te redarguere queat? Per me quidem hæc tibi venia facilè conceditur. Quin tu semota cunctatione, quæ audiuisti, refer. Omnis enim mora mihi longa est. ARA. Narrauit is à se lectū dialogum esse, quo nos quidam facit de vsu Sacramenti Eucharistiæ contendentes: neque se mirari satis potuisse, quòd qui sibi tantum arrogat, vt plus videre se persuasum habeat, quàm omnes hactenus tot seculorum Catholici & Orthodoxi, cùm doctrina, tum pietate viri præstantissimi videri potuerunt, eum hoc non vidisse, quod inanem operam sumeret, contra id tanta contentione differendo, de quo nec esset, nec fuisset vnquā vlla controuersia. Quin & illud addidit Paulinum, hoc rectè de eo vsurpari posse: Conuersi sunt in vaniloquium volentes esse legis Doctores, non intelligentes neque quę loquuntur, neque de quibus affirmant. HAR. Dic sodes cur inanem illum operam sumpsisse putas? ARA. Nunquid non apertè cōfitetur se genus hoc argumenti semota Ecclesię auctoritate tractare velle? Atque si segreges auctoritatem Ecclesiæ, nulla est disputandi causa. Quis enim est qui nesciat illa semota, illius interdicto sublato, licitum cuiuis fore, siue sub vna, volet, siue sub vtraque specie vti Eucharistia? Quorsum igitur tanti conatus isti? Nunquid non extra viam currit, quantiscunque tandem viribus lacertos mouere videatur. Quod fuit Apostolorum temporibus ἀδιάφορον, erit ἀδιάφορον nūc quoque semota auctoritate Ecclesiæ. Qua de re Harpage igitur tanta fuit inter nos altercatio? Nónne sic currebamus quasi in incertum? nónne sic pugnabamus quasi aërem cædentes, & nebulas diuerberantes? HAR. Est ita vt dicis, quorsum enim attinebat tot, tam longos sermones facere in iis rebus vel confirmandis, vel confutandis, de quibus nullus ambigit? ociosos esse præstabat quàm adeo nihil agere. ARA. Deinde verò, visi sumus nos, vel is potius qui nobis personas has imposuit, visus est de rebus planè incognitis, verba facere. Nā vsum vtriusque speciei somniat in Concilio Basiliensi primùm interdictum fuisse, cùm ego ex viro illo audiuerim quòd viginti quatuor plus minùs annis Constantiensis Concilij decretum pręcesserit, in quo cōsuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta & diutissimè obseruata (sic enim habent verba decreti) communicandi sub altera tantùm specie confirmata, ac sine Ecclesiæ auctoritate mutari pro libito prohibita fuerit. Ex quibus decreti verbis in Constantiensi Concilio latis illud videre liceat, non tum primùm sed multis antè seculis, vsum vtriusque speciei fuisse abrogatum. Quando autem, & quo auctore, sit abrogatus siue immutatus, etiam hi qui sunt Augustanæ confessionis, constare sibi negāt. Adeò non solùm ex decreti verbis in Concilio Constan. lati, verumetiam ex eorum qui segregauerunt semetipsos propria confessione, cum primis vetustam esse mutationem hanc manifestum est. Sexcenti iam propemodum anni dicuntur intercessisse, cùm Christi fidem & Euangelium recepit Polonia, nunquam aliter in vniuersa prouincia subiectisque regno terris omnibus, quàm sub vna specie communicatum fuisse, vel ex eo perspicuū cuiuis esse potest, quod si fuisset apud maiores nostros aliquando vsus vtriusque speciei, annalium nostrorum scriptores, quos cætera quę ad religionem pertinent diligenter persecutos esse constat, nunquàm commisissent, quin quo tempore fuerit intermitti cœptus, litterarum monumentis consignatū reliquissent. Quin & ante mille & ampliùs annos Ephesi Conciliū Oecumenicū aiunt fuisse congregatum: in quo iussi fuerunt laici, panis tantùm specie esse contenti. HAR. Equidem nunquam credidissem, tam vetustum esse morem hunc, sub altera tantùm specie communicandi, quod ex te nunc didici: sed obsecro, potest ex actis Ephesini Concilij doceri quod asseris? ARA. Fortasis posset si ea integra extarent. Sed eius Concilij tantùm fragmentum habemus typis excusum, in quo fatetur is, ex cuius hæc ore narro, nullam eius rei fieri mentionem. HAR. Quî scit igitur ita se rem habere? ARA. Etiam eos id non ire

Est sæpe olitor valdè oportuna loquutus.

Indocti est nō de se aliquid, sed quæ vel à doctis didicerit vel audierit, proferre.

Narratio.

Semota Ecclesiæ auctoritate nulla disputandi causa.

1. Cor. 9.

Vsus sub vtraque specie communicandi quandiu in Ecclesia prohibitus. Sessio 3.

A sexcētis annis quibus Polonia Christi fidem suscepit, nō fuisse nisi sub vna specie communicatā

Ephesinum Concilium ante mille annos.

inficias dixit,qui se præciderunt ab Ecclesia Catholica,nominatim autem testem eius rei citabat Vrbanum Regium, qui suis in locis communibus ita se rem habere confessus fuerit. Itaque non Basiliense,quod isti putant & rerum & temporum imperiti, sed quod vetustius est Constantiense,ac longè vetustissimum Ephesinum Concilium Oecumenicum, cuius in Ecclesia Dei sacrosancta semper fuit auctoritas,oppugnant, qui contra interdictum hoc obgannire audent. HAR. Eius ne testimonio tribuendum aliquid ille putat,quem Catholicum esse negat? ARA. Nunquam is tantum illi tribuendum existimasset,sed cùm videret multos Catholicos in ea fuisse sententia, quòd inter alios errores Nestorii numeretur hic quoque, quod is docuerit,sub specie panis corpus sine sanguine:sub specie vini, sanguinem sine corpore contineri:quandoquidem dubium illud non est,in Ephesino Concilio Nestorium hæreseos fuisse condemnatum, verisimile sibi videri dicebat,quòd ad hęresim hanc tollendā illo tempore sublatus fuerit vsus vtriusque speciei. Cuius rei & hanc coniecturam adferebat. Inter Ephesinum Concilium & Leonem Papam intercessisse dicebat annos propè triginta, totidem ferè inter Leonem & Gelasium. Atqui non solùm ad Leonis,verùm ad ipsa etiam vsque Gelasij tempora,sic increbuerat vsus alterius tantùm speciei, vt ipsi quoque Sacerdotes sacris operantes à calice abstinerent,quamobrem & populum Leo Pontifex, & Sacerdotes Gelasius admonere necesse habuit, vt ad calicis vsum redirēt. A quo quod abstinuerint multi,totis ferè sexaginta annis, quam aliam causam eius rei fuisse putabimus, quàm Ephesini Concilij, quod posteà tamen sublatum fuit interdictum? HAR. Non reiiciendæ sunt coniecturæ quas adfers,sed quoniam Gelasij mentio per te facta est,& huius auctoritate potissimum niti videntur hi,qui de calice restituendo tantopere laborant,quod eum seriò præcepisse dicant,vt aut integra Sacramenta percipiant,aut ab integris arceantur: Quæso te quid eis respondebimus? ARA. Mirū est,quòd siue scripturarum,siue Doctorum sententias proferunt,hi qui se nostro hoc seculo,ab Ecclesia Dei præciderunt, non ferè conueniunt cū his qui ante centum annos solius calicis causa segregauerunt semetipsos, qui si scissent hæc Gelasij verba,pro se facere, citra dubitationem vllam eius auctoritate libenter vsi fuissent. Cæterùm quod de verbis Cœnę Domini,hoc de Gelasij sententia sensisse videntur, ad solos ea Sacerdotes pertinere. Quamobrem scripturæ locum ex Ioanne potiùs quàm ex aliis Euangelistis cœnam Domini describentibus protulerunt, Pontificis verò Leonis quàm Gelasij auctoritate niti maluerunt. HAR. De verbis Christi posteà videbimus. Verùm illud vnde constat Gelasij verba non ad alios quàm ad Sacerdotes pertinere, cùm nulla sit mentio in eis Sacerdotum? ARA. Inter ea scripta Galasij quę Conciliorū voluminibus inserta, aut quæ typis aliquando sunt excusa, cùm diligenter quęsiuerit,negauit ille se quicquam reperire potuisse,quod ad Mauricium & Ioannem Episcopos scripserit. Sed Gelasij sententiam hanc ex Gratiano proferri dixit,qui multis eius generis,sanctorum Pontificum, & Doctorum sententiis collectis librum compilauit,quem Decretorum inscripsit. Quòd si Gelasij Epistolam vnde hæc verba produxit Gratianus,integram videre liceret,contra quos eis vsus sit,manifestiùs cerneremus. Nunc quando nihil ex ea epistola habemus,præter fragmentū istud quod adfert Gratianus,quo alio sensu verba hæc accipi oportet, quàm quo Gratianus eis vsus esse videtur? Porrò, quo sensu sit eis vsus, ex aliquot Canonibus qui præcesserunt in ea distinctione, facilè quiuis perspexerit,qui non de aliis,quā de sacrificantibus loqui videntur. Itaque glossator de conficiente etiam ea vult intelligi. Ad eundem modum & Thomas Aquinas, & Archidiaconus explicans illa verba ab integris arceantur, vt aut ambo accipiant, inquit, aut abstineant à celebratione Missæ vt neutrum conficiatur. Nihil igitur his Gratiani verbis adiuuantur qui per ea sibi calicem concessum esse putant. Vtinam autem apud istos Gelasij valeret auctoritas, nulla nunc de Sacramenti speciebus esset altercatio. HAR. Quinam istud? ARA. Magnus fuit hic vir,ô Harpage, & omni laudi dignus: qui cùm ad Episcopos Dardaniæ quandoque scripsisset,his verbis vsus esse legitur. Patres nostri, Catholici videlicet, docti Pontifices,in vnaquaque hæresi quolibet tempore suscitata quidquid pro fide,pro veritate,pro communione Catholica atque Apostolica secundum scripturarum tramitem,prædicationemque maiorum facta semel congregatione sanxerūt, inconuulsum deinceps voluerunt,firmumque constare,nec in eadem hac causa,denuò quæ præfixa fuerunt, retractari,qualibet recenti præsumptione permiserunt,sapientissimè prouidentes, quoniam si decreta salubriter cuiquam liceret retractare,nullum contra singulos quosque errores,stabile persisteret Ecclesiæ constitutum, ac semper iisdem furoribus recidiuis, omnis integra definitio turbaretur. Hæc Gelasij sententia si quod meritò debet pondus apud omnes haberet,putásne futurum vt vel auderet quisquam,ea quæ salubriter in Constātiensi & Basiliensi Concilio decreta sunt,auctoritate sua priuata retractare,vel si quis ausus esset,pij cuiusquam aures ei paterent? HAR. Revera si quòd habere debet pondus auctoritas Gelasij, per eum id facere nemini liceret. ARA. Atqui si Gelasij valere volunt auctoritatem in re non maximi momenti,nimirum in vsu specierum Sacramenti Eucharistię,ex quibus non est salus,cur non ibi potiùs valere velle deberēt,vbi totius Ecclesiæ salus & tranquillitas agitur? quæ certè in eo consistere videntur,vt quę sunt de consensu omnium constituta,ea non modò con-

Error Nestorii de Eucharistia, in Concilio Ephesino condēnatus.

Serm. de quadr.

Ad solos Sacerdotes pertinet sub vtraque specie panis & vini vti in Eucharistiæ Sacramēto.

De cōsec dis.2.c. Comperimus.

Lib. Decretorum à quo scriptus.

In 4. sententiarū distin.12.3. art.2. Et parte.2.quæs. 88.art.12.

Gelasius Papa, vir insignis.

Si cuilibet pro voto liceret Patrum sancita rescindere, nullum stabile persisteret Ecclesiæ constitutum.

Rerum & diuinarũ & humanarum confusio, ex conuulsione Ecclesiæ decretorũ.

uellere aut labefactare, sed ne in dubium quidẽ reuocare priuato cuiquam liceat. Quis enim non videt, quæ sit ex eo rerum & diuinarũ & humanarũ confusio sequutura, si cuius arbitratu suo, secùs aliquid de his, quæ in Conciliis constituta sunt, decernere fas fuerit? Quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid Ecclesiæ statu futurum est perturbatius? quis quærendi, quis dubitandi finis erit expectandus? HAR. Non possum quin tibi vera dicenti assentiar, sed obsecro te, damnarúntne ista duo Concilia, vsum vtriusque speciei? ARA. Minimè gentium, sed aliquot ante sæculis receptum alterius tantùm speciei vsum approbarunt, neque temerè mutandum esse decreuerunt. Nihil est in vtroque noui constitutum, sed quod moribus in vniuersa Ecclesia multo fuit antè receptũ, id habendum esse pro lege Decretum est, quam nõ liceret reprobare, aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare. HAR. Atqui ego putabã inter damnatos Ioannis Hus articulos, etiam hunc fuisse, quòd sub vtraque specie communicandos esse laicos censuerit. ARA. Erras Harpage. Nihil eius in actis Concilij Constantiensis reperitur. Alij fuerunt errores perniciosi, de quibus meritò damnatus est Ioannes Hus, quorum aliquos etsi defendere conantur, qui seipsos hoc æuo nostro segregauerunt, nonnullos tamen iure fuisse damnatos, inficias ire non audent. Fuit Ioannes Hus VVicleffi sectator, & eius impios errores tuebatur, itaque iusta in eum damnationis lata est sententia. Verùm cùm ei multa alia legamus obiecta fuisse, de speciebus Eucharistiæ Sacramenti nullum esse verbum factum reperimus. Quinetiam narrat Æneas Siluius, quoad superstes erat Ioan. Hus, nondum errorem illum de Sacramento altaris irrepsisse. Nouam autem hanc pestem attulisse Petrum Dresdensem, qui cùm Valdensi lepra esset infectus, patria pulsus, Pragam venisset, persuasissetq; Iacobello cuidam, qui fuerat ibidem à sacris concionibus, producto Euangelij loco: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: erratum fuisse grauiter ab Ecclesia Catholica, quæ speciei vnius tantùm communione laicos esse contentos iussisset. Hunc itaq; Iacobellum primum fuisse qui publicè populum admoneret, ne deinceps communionem calicis, sine quo saluari nemo posset, quoquo pacto negligeret: Cui statim assensi sunt omnes hæretici, non mediocri gestientes lætitia, quòd articulum in Euãgelica lege fundatum inuenissent, per quem Romana sedes vel ignorantiæ vel nequitiæ argui posset: Neque solus id pius ille Pontifex, fatentur idem etiam impij Picardi, quorum in Apologia suæ confessionis hęc verba sunt. Atque hic est Iacobellus ille, qui primus vtriusq; speciei communionem in Boëmia exorsus est, iam tum Husso ad Concilium Constantiense accersito. Ex quibus verbis facilè cuiuis liquere potest, quòd sicut in Polonia nunquam, sic nec in Boëmia quisquam ante Iacobellum vtriusque speciei communione laicus sit vsus vnquam. HAR. Mihi verò pergratum est hæc ex te cognouisse, simul & illud intellexisse, quòd multis ante seculis quàm Cõstantiæ Concilium fuit celebratum, vtriusq; speciei mutatus, & alterius tantum vsus est receptus. Verùm quo tempore id factum esse putas? ARA. Nõ habeo quod pro certo possum affirmare. Sed ex quo tempore Germaniæ pars, quæ nobis est vicinior, Christi recepit Euãgelium, ex eo vsus vtriusq; speciei tacito quodam consensu totius Ecclesiæ Catholicæ fuisse videtur abrogatus. HAR. Potésne docere qua ex causa? ARA. Quamuis in genere causę alię nonnullæ proferantur, tamen cur sub id potissimùm tempus à calice visum fuerit abstinere, coniectura magis assequi licet, quàm de eo certum aliquid affirmare. Cùm enim ea pars orbis Christiani, quę vergit ad Septentrionem, paulatim Christum agnoscere, & ad eius se corpus aggregare cœpisset, quoniam in ea vini penuria laborabatur (scimus enim quòd ne nunc quidem plerisque in locis vineæ coluntur in parte Germaniæ citeriore) ne qua esset in eius Sacramenti vsu inæqualitas, si duplici diuites, altera tantùm specie pauperes vterentur, existimatum est ad Christianam charitatem pertinere, vt æqualiter omnes alteram tantùm, nimirũ panis speciem sumerent. Cæterę verò nationes, quæ vino abundabãt, tantò minùs grauatè fecerũt, vt à calice sibi temperarent, quòd metuebant si qua fuisset ritus diuersitas animaduersa in eo sacramento, per quod admirabili quadã ratione coniungimur, consociamur, & vnum Christi corpus omnes efficimur, ne quam ea res, non magis animorum quàm opinionum quoque disiunctionem pareret, præsertim apud rudem adhuc populum, nec dum satis fidei mysteriis imbutum. Itaque quò plures ex hac orbis parte, in qua nunc degimus, Euangelium Christi receperũt, hoc magis alterius tantum speciei vsus increbuit. HAR. At ego me quosdã videre memini, qui quod à te dictum nunc est, id cachinno prosequuntur. ARA. Facilè crediderim. Et enim hoc nostro seculo multos reperire licet, quibus quæ summa cũ veneratione maiores nostri coluerunt, ea ridicula prorsus esse videntur. Sed sunt hi proculdubiò ex eorum numero, qui cùm habere se putent scientiam, quæ inflat, charitate, quæ ædificat, sunt destituti: cuius cùm ne micam quidem habeant, nihil mirum est, si quæ sit vis illius, ignorant. Hæc est quæ nihil magis quàm schismata detestatur, quæ haud aliter quàm pullos gallina sub alas suas pios omnes congregare studet sub vno pastore Christo. Huius itaque vi adacti maiores nostri, diligenter sibi cauendum esse putauerũt, ne quod Sacramentum est vnitatis, id causa fieret alicuius diuisionis & dissidij, quod non ita facilè licuisset effugere, si qua fuisset inter Neophitos & inter eos, qui multò antè Christum agnouerunt in tanti

Conciliũ Constãtiense & Basiliẽse nihil noui constituerunt.

Ioan. Hus sectator VVicleffi.

In historia Boëmica. cap. 35. Petri Dresdensis hæresis.

Iacobelli peruersum dogma.

Impiũ Picardi.

Qua de causa vsus vtriusque speciei in Sacramẽto eucharistiæ ab ecclesia catholica abrogatus fuerit.

Eucharistiæ Sacramẽti efficacia

Quidã hoc seculo scientia inflati, omnia ridẽt quæ nostri maiores coluerunt. Matt. 23.

Sacramenti communione diuersitas. Cæterùm qui rident hæc verba nostra, quid hi dicerent si audirent Albertum in Germania natum, neque sine causa Magnum appellatum, ante annos propè trecentos in suo de missa tractatu dicentem, quod in terris vbi non habetur vinum, expediret vt dispensaretur, quod corpus Christi sine calice conficere possent. corpus enim non est sine sanguine, anima & Deitate. Sic ille non sumendi tantùm laicis, verum & conficiendi Sacerdotibus sub altera tantùm specie Sacramentum Eucharistiæ potestatem esse permittendam censuit, in his terris vbi vini penuria laboraretur. Quæ tamen ipsius sententia, quoniam apertè cum scriptura pugnare visa est, ab Ecclesia recepta non est. HAR. Mihi verò tua ista coniectura probabilis esse videtur, verùm dic amabô, damnatúsne est in aliquo Concilio calicis vsus? ARA. Iam dixi: Verùm quo certiùs rem omnem agnoscas, verba Decreti vtriusque Concilij proferam. In Constantiensi Concilio pronunciatum est his verbis: In nomine sanctæ & indiuiduæ Trinitatis: Patris & Filij & Spiritus sancti. Cùm in nonnullis mundi partibus quidam temerariè asserere præsumant, populum Christianũ debere Sacramentum Eucharistiæ sub vtraque specie panis & vini suscipere: & non solùm sub specie panis, sed etiam sub specie vini populum laicum passim communicent etiam post cœnam, vel aliâs non ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asserant contra laudabilem Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam sacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc est, quòd hoc præsens Concilium sacrum generale Constantiense in Spiritusancto legitimè congregatum, aduersus hunc errorem saluti fidelium prouidere satagens, matura pluriũ Doctorum, tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit, & definit, quòd licèt Christus post cœnam instituerit, & suis Discipulis administrauerit, sub vtraque specie panis & vini hoc venerabile Sacramentum, tamen hoc non obstante, sacrorum Canonum auctoritas laudabilis, & approbata consuetudo Ecclesiæ seruauit & seruat, quòd huiusmodi Sacramentum, non debet confici post cœnam, neque à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis aut alterius necessitatis à iure vel Ecclesia concesso, vel admisso. Et sicut hæc consuetudo ad euitanda aliqua pericula & scandala, est rationabiliter introducta, quòd licèt in primitiua Ecclesia huiusmodi Sacramentum reciperetur à fidelibus sub vtraque specie, posteà à conficientibus, sub vtraque, & à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur. Cùm firmissimè credendum sit & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem, tam sub specie panis quàm sub specie vini veraciter contineri. Vnde cùm huiusmodi consuetudo, ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & diutissimè obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare. Quapropter dicere quòd hanc consuetudinem aut legem obseruare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debet erroneum & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquàm hæretici arcendi sunt, & grauiter puniendi per diocesanos locorum siue officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis in regnis seu prouinciis, in quibus contra Decretum hoc aliquid fuerit forsitan attentatum aut præsumptum, iuxta Canonicas & legitimas sanctiones, in fauorem Catholicæ fidei contra hæreticos & eorum fautores salubriter adinuentas. Hæc sunt verba Decreti Constantiensis, in quo non calicis vsum prorsus damnatum, sed eos tanquam hæreticos videre licet reprobatos, qui pertinaciter assererent, sacrilegum & illicitum esse, laudabilem Ecclesiæ consuetudinem obseruare, qua neque conficiebatur Sacramentum hoc post cœnam, neque sumebatur à fidelibus laicis, nisi ieiunis, & sub specie panis tantum. Porrò de vtraque specie, nihil est in perpetum constitutum, verum hoc tantùm, ne cui receptam consuetudinem pro libito mutare liceat. Sed Basiliensis quoque Concilij Decretum audiamus, cuius hæc verba sunt: Vt lucidius videatur, pro declaratione Catholicæ veritatis, quid circa perceptionem sacræ Eucharistiæ tenendum sit & agendum pro vtilitate & salute populi Christiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarum sacrorumque Canonum & doctrinarum à sanctis Patribus & Doctoribus traditarum, in hac sancta synodo longis temporibus habitam, consideratisque omnibus quæ pro declaratione huius rei consideranda fuerunt, decernit & declarat eadem sancta synodus, quòd fideles laici siue clerici communicantes & non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipiendum sub vtraque specie, panis scilicet & vini sacrum Eucharistiæ Sacramentum. Sed Ecclesia quæ regitur spiritu veritatis secum manente in æternum, & cum qua Christus manet vsque ad consummationem seculi, sicut ait diuina scriptura, ordinare habet quomodo ipsis non conficientibus ministretur, prout pro reuerentia ipsius Sacramenti, & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, secũdum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub vna specie, ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissimè obseruata, & à doctoribus diuinæ legis sacrarum scripturarum atq; Canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum

Albert. Magn.

Sessio 13.

Censura Concilij Constãtiensis, super Eucharistiæ Sacramento.

Post cœnam non communicãdum nisi infirmis, & alterius necessitatis causa.

Consuetudo Ecclesiæ pro lege habenda.

Pro reprobis habendi qui laudabili Ecclesiæ consuetudini obluctantur.

Sessio 30.

Ecclesia regitur spiritu veritatis. Ioan. 14. Matt. 28.

licitum est eam reprobare, aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Hactenus Patres Basileæ congregati. Vides autem & hîc vsque eo non damnari speciem vtramque: vt disertis verbis scriptum sit, siue sub vna specie, siue sub duplici quis communicet, proficere dignè communicantibus ad salutem, hoc tantùm adiecto, vt secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ faciat, sine cuius auctoritate, mutare consuetudinem Ecclesiæ, qua laici sub vna specie tantùm communicantur, fas non sit. HAR. Video, neque satis mirari possum hoc illum non vidisse, qui nos de rebus incognitis differentes facit. Videtur is nec prius illud nec posterius decretum hoc legisse vnquam. ARA. Si legisset, inanē hanc operam nūquam sumpsisset in eo tanta contentione astruendo, quod nunquam damnatū esse reperitur. HAR. Sed queruntur tamen multi cum sub vtraque specie Christus hoc Sacramentum instituerit, eius institutionem, altera tantum sumenda violari. ARA. Non est violata Christi institutio Harpage. Sicut ille conficiendum, post consecrationem offerendum, oblatione facta sumendum instituit, sic & non aliter ab omnibus, qui sacris operantur, obseruari videmus. HAR. Ergo tu verba illa, Bibite ex hoc omnes, ad solos pertinere Sacerdotes existimas? ARA. Non ita ad solos Sacerdotes pertinere censeo, vt illicitum laicis prorsus esse calicis vsum contendam, dummodo non priuata cuiusq; libidine, sed publica totius Ecclesiæ auctoritate vsurpetur. Verùm quod in Concilio Basiliensi Patres decreuerūt, id indubitáter esse verū assero. Quòd fideles laici, siue clerici communicantes, & non conficientes, non adstringantur ex præcepto Domini, ad suscipiendum sub vtraq; specie, panis scilicet & vini sacrum Eucharistiæ Sacramentū. Itaque si quid est, in illis verbis pręcepti, Bibite ex hoc omnes, quo tanquam necessariò ab bibendum ex calice compellantur omnes, ad solos id Sacerdotes pertinere dico. Non quòd aliis tanquam illicitus calicis vsus, à Christo fuerit prohibitus, sed quòd quoad laicos nullum, quò ad Sacerdotes sacris operantes omninò præceptum est de calice sumendo necessarium. His enim aliter fas non est conficere, quàm sub vtraque specie, nec aliter offerre, nec oblatione facta sumere. HAR. Nullum igitur tu Christi præceptum esse putas de sumendo necessario calice ab omnibus etiam laicis? ARA. Nullum. Neque verò solus ego. Etiam hi quorum tu partis es, Lutherus, Philippus, Bucerus & alij nonnulli, mecum hac in parte, vel cum Catholica potiùs faciunt. HAR. Noli me partis alicuius esse dicere. Nam nisi Catholicus essem, nunquam ex te quæ sit Ecclesiæ Catholicæ hac de re sententia tanto studio cognoscere laborarem. Sed quid ego audio? Etiam Lutherus, Philippus, Bucerus de vsu calicis aliquid tanquam necessarium præceptum esse negant? ARA. Negant Harpage. Sunt hæc diserta verba Lutheri. Quamuis pulchrum quidem esset vtraq; specie Eucharistiæ vti, & Christus hac in re nihil tanquam necessarium præcepit, præstare pacem & vnitatem, quam vbiq; Christus præcepit, sectari, quam de speciebus Sacramenti contendere. HAR. Mihi verò si scripsit hæc Lutherus, pia cumprimis & Catholico viro digna sententia videtur. ARA. Scripsit, quin & alium libellum edidit quem vocat Eucharistiæ declarationem, in eo verbis istis vtitur. Non dixi neque consului, neq; est intentio mea, vt vnus vel aliquot Episcopi propria auctoritate alicui incipiant vtramque speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in Concilio generali. HAR. Oportuit hæc scripsisse Lutherum priusquam spiritus numine afflatus. ARA. Nondum omnes illos cum Satana salis modios consumpserat, quos postea se commedisse gloriatur. HAR. Nunquid ab eo diuersum scripsit posteà? ARA. Imò quod ex diametro, planè cum hac sententia pugnaret. Neque enim sibi sicut in aliis rebus, ita & in hac vnquam constitit, collegit ciuis quidam Halensis homo laicus Gasper Quethamer, triginta sex loca inter se pugnantia, super vno duntaxat hoc articulo, qui est de communione Eucharistiæ, sub vna aut sub vtraque specie. Neque verò propterea diuersum scripsit, quod secùs posteà sentiret quàm initiò senserat, sed vt odium suum expleret. Nam cùm frater quidam eius hac de re sententiam oppugnasset, in libro de captiuitate Babylonica, sic de eo scripsit. Rogas fortè, quænam intemperiæ hominem agitent, aut contra quem scribat, cùm ego non damnarim vnius speciei vsum, & Ecclesiæ iudicio reliquerim vtriusque vsum statuendum. Ac nonnullis interiectis curaturum se scribit, vt dum gloriosissimi actores de vna aliqua eius hæresi triumphant, ipsi interim nouam moliatur. Mox hæresim profert, seque pollicetur ostensurum omnes esse impios, qui vtriusque speciei communionem laicis denegant: & post pauca manifestè indicat, se non ex animi sui sententia, sed prouocatum ac per vim raptum in hanc arenam descendere. Sic fatetur ipse, Non quod sentiret se scribere, sed quod ita & odium pessimi consultores suasissent, quorum vi quadam impulsus prioribus contraria scripserit. Quid enim aliud sibi volunt illa verba prouocatus: imò per vim raptus? Magna vis est impotentis iræ atque odij, cui cùm resistere non posset, contra animi sui sententiam illa scribere fuit coactus. Atqui certum est illud, omnes homines qui de rebus dubiis consultant, ab odio, misericordia, ira vacuos esse debere. Et Paulus nihil per contentionem agi vult. Cùm itaque per contentionē egerit Lutherus cùm iræ atque odio suo nimio plus indulserit: Cùm (vt ipse fatetur) prouocatus & per vim raptus, prioribus contraria scripserit, quis dubitauerit illis potiùs eius scriptis fidem habere vbi sedato animo causam egit, quàm vbi scripsit prouocatus & per vim raptus? cùm nihil officiat

Secundū ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ omnia nostra fieri debent.

Christi ordinationē non violari, cum altera tantū specierum sumitur à laicis.

Nō illicitus calicis vsus laicis, dū modo publica totius Ecclesiæ auctoritate vsurpatur.

Sacrificis nō aliter fas est corpus dominicū conficere, offerre, aut sumere quàm sub vtraque specie.

Verba Lutheri de alterutra Sacramenti Eucharistiæ specie sumenda.

Gloriatur Lutherus cum Sathana plures salis modios comedisse.

Ira & odiū Lutheri in summū Pontificem.

Plura scribere coactus fuit Lutherus cōtra animi sui sentētiam impotentia quadam iræ atque odii.
Philip. 2.
Tit. 3.
Iac. 3.

ciat magis inuestigandæ veritati quàm ira, quàm contentio, quàm odium, vt non sine causa quidam dixerit:

Impedit ira animum, ne poßit cernere uerum. *Cato.*

Ac vide quò tandem illius Furor sit progressus. Qui priùs in Concilio statui cupiebat, vt sub vtraq; specie Sacramentum Eucharistiæ sumere liceret, is posteaquàm plus quàm salis modium cum Satana comedit, ausus est in hæc verba prorumpere. *M. Lutheri in fide inconstantia, & contrarietas.* Si quo casu Concilium statuaret, minimè omniũ nos vellemus vtraque specie potiri, imò tunc primùm in despectum Concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquã vtraque potiri, & eos planè anathema habere, quicunque talis Concilij auctoritate potirentur vtraque. Potuítne dici quicquam aut arrogantius, aut his, quæ priùs ab eo scripta fuêre magis contrarium? HAR. Posterioribus aiunt melioribus. Itaque si quid anteà fuit ab eo minùs consideratè scriptum, id si posteà correxit, quis est, qui hoc ei crimini rectè dare queat? Sed nec arrogantiæ meritò potest accusari, qui vt pluris fieret, quod ab hominibus, quàm quod ab ipso Deo foret institutum, ferendũ esse non putauit. ARA. Atqui quod ita Sacramentum hoc à Christo sit institutum, vt ab omnibus etiam laicis necessariò sub vtraque specie sumi debeat, id cùm ipse paulò antè negauit, tum negat etiam nunc vniuersa Catholica Ecclesia, quæ non vsum, sed necessitatem vsus vtriusq; speciei condemnasse videtur. Quum igitur certum sit, nihil Christum hac de re tanquàm necessariũ præcepisse, quid est, quod adeò quiritatur incircuncisus iste Philistęus? Verùm intellexit is procuIdubiò nihil referre, alteráne tantùm an vtraq; specie Sacramenti potiaris, & esse de eo quod in hac parte magis expediat, liberam penes Ecclesiam statuendi potestatẽ. Quoniã autẽ illius iudicio se damnatũ hæreseos esse videbat, omni ope contendit & elaborauit, vt illius auctoritatem quàm posset maximè labefactaret, & eam despicatißimam apud omnes redderet, simul hominibus persuaderet inflatis sensu carnis suæ, totius orbis iudicio, suum vnius iudicium anteponerent, vt quod ipse diceret, spiritum esse vitæ crederent, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, id exitiabile Satanæ venenum esse persuasum haberent. *Suo iudicio se damnatum hæreseos esse vidit Lutherus.* *Dãnanda hæreticorũ persuasio.* Itaque longè diuersum spectauit pro sua libidine mutans, in huius Sacramẽti communione receptam Ecclesiæ consuetudinem ab eo quod in eius institutione spectauit Christus. Quid enim hic aliud, quàm quod ab Aug. scriptũ est mysteriũ pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit? Contrà, quid aliud Lutherus, quàm cuius rei mysterium Sacramentum hoc esse Christus voluit, pacem & vnitatem vt rumperet, vt quàm plurimos à Christi corpore sancta Ecclesia segregaret, in sacramenti huius ritu mutando laborauit? *Lutheri conatus.* Non ignorauit ille nihil ad salutem referre sub vna quis an sub vtraque specie Sacramentum hoc sumeret, modò secundùm ordinationẽ & obseruantiam Ecclesiæ id faceret: sed quoniam erat ex eorum numero, de quibus aliquando Paulus prædixit. *Act. 20.* Scio, quòd intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi: & ex vobis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se: *Lupi rapaces.* hæc illi præ cæteris via visa est commodior qua posset abducere discipulos post se, si tragica quadam vociferatione persuadere credulis potuisset institutionem Christi violatã contra præceptum eius ventum esse, dum effusus Christi sanguis sublato calice laicis est ademptus. Hoc & nihil aliud ab eo quæsitum esse, dum tanta contentione receptam Ecclesiæ consuetudinem oppugnare nititur, certius est, quàm vt vllus ambigendi locus esse queat. Quo minùs autem dubites Lutherum ἀδιάφορον semper iudicasse, altera quis an vtraque Sacramẽti specie vteretur, etiam discipulus eius Philippus, sicut edere suillam aut abstinere à suilla, sic alterutra signi parte vti (hãc enim quam receptam Ecclesiæ vocem ne quid habere cum Catholicis cõmune videretur vsurpare maluit) mediũ esse scribit. HAR. Vbi scribit hæc Philippus? ARA. In locis communibus. HAR. Atqui diligenter locos illius communes legi, nec id vsquam ab eo scriptum reperi. ARA. Nihil mirum, quotannis enim dogmata sua mutat, ita vt nouißima cum primis multis in locis pugnare videantur. *Philippus Melãchthon discipulus M. Lutheri, quotannis dogmata sua immutat.* Si legisses Hypotiposes ab eo recognitas, quas ante complures annos scripsit, ibi reperisses. HAR. Atqui mendacij proprium hoc esse volunt, sibi non constare. ARA. Quid autem aliud nisi mendacium loquitur, qui de suo loquitur? *Ioan. 8.* Istos autem de suo loqui dubium non est, cùm suo non Ecclesiæ Catholicæ sensu scripturas interpretantur. HAR. Quid autem Philippus? Adhúcne perstat in sua sententia, medium vt id esse putet? ARA. Oppugnauit is quidem aliquot in locis vsum alterius speciei, sed in priuatis tamen colloquiis & Conciliis non rarò coram suis discipulis confessus est, quòd sit indifferens. Cumque nonnulli vacillantes & in doctrinã ipsius nonnihil inclinantes ex eo quęsissent, num salua fide, religioneq; sua, altera tantùm Sacramenti specie vti possent, citra dubitationem vllam posse respondit. Quòd ille responsum dedisset nunquam, si quod ea de re, tanquã necessarium à Christo præceptum esse iudicasset, cùm quod à Deo præceptum est, indifferens haberi non poßit. *Quod à Deo præceptũ est indifferens habere non potest.* Vis autem audire quid ea de re Bucerus quoque censerit? In colloquio Ratisponensi, quod habitum est ante annos plus minus quindecim, inter alios articulum hunc asensu suo comprobauit. *Bucerus.* Ad controuersiam, quæ est de vna aut vtraque specie tollendam, cumprimis conducturũ, vt sancta Ecclesia liberam faceret potestatẽ, Sacramentũ hoc in vna vel in vtraq; specie sumendi.

Ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occasio, quem vsum tanto tempore retinuit Ecclesia, temerè condemnandi aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum esse vult: sub vna aut sub vtraque specie Sacramentum percipere, non obscurè videtur indicare, nihil ea de re tanquam necessarium à Christo præceptum esse. Sic videre licet quicunque sunt apud eos qui segregauerunt semetipsos aliquo iudicio præditi, quòd hi citra dubitationem aliquam intelligunt nihil referre sub altera quis an sub vtraque sumat Eucharistiam. Sed si receptum Ecclesiæ morem acrius nonnunquam oppugnant, faciunt id non quòd in eo retinendo peccari sentiant, sed quod hac via potissimum efficere se posse persuasum habent, vt homines adducant, quominùs grauatim à Christi corpore à sancta Catholica Ecclesia se præcidant. Neque enim illud non perspiciunt, quoad initium discessionis factum non fuerit, quia sunt alia multò duriora, à quibus piorum omnium aures abhorrent, ea nulla ratione persuaderi à se posse, sed quos in eius Sacramenti vsu, quod signum vnitatis, & vinculum charitatis est, à recepto Ecclesiæ more discessisse vident, eos idoneos iudicant, quibus omnes alios grauissimos errores inculcent. Quamobrem hoc iacto fundamento discessionis, & Sacerdotium & sacrificium euertunt, & Deum ipsum ex hoc Sacramento tollunt, aut nullum, aut certè non incarnatum, sed inpanatum in eo Christum esse blasphemantes. Iam ergo quod sit eorum Consilium in veteri Ecclesiæ ritu tanto conatu oppugnando perspicis. Proferam autem etiam Boëmi cuiusdam testimonium ante centum viginti annos & ampliùs hac ipsa de re conscriptum. Est is Ioannes Przybram, qui cùm ex verbis Christi, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis, vsum vtriusque speciei conatus fuisset approbare, his tandem verbis vsus est. Veruntamen hîc Deum timens, & mores impios aliorum præcauens fateor, quòd quaslibet personas de Ecclesia communioni fidelium sub vtraque specie repugnantes, damnare aut hæreticare non intendo. Atqui si præceptum est Dei vt sub vtraque specie sumatur Eucharistia, quid est quòd ipse Dei timore prohiberi se dicat, quominùs mores aliorum impios imitatus eos damnet qui huic communioni repugnant? Cùm certè qui contra præceptum Dei venerit, meritò damnari debeat. Quamobrem vel huius quoque testimonio ἀδιάφορον est, altera aut vtraque Sacramenti specie vti. Vis autem vt etiam Græcorum testimonia proferam quibus planum faciam, quòd & ipsi ἀδιάφορον id esse iudicauerunt? HAR. At vtuntur vtraque Græci. ARA. Vtuntur: quò maius pondus eorum testimonium habere debet. Non ignoras proculdubiò quanta fuerit inter Græcos & Latinos animorum acerbitas, quemadmodum illi à Latinorum communione se præciderint, idque propter vnam voculam ad Symbolum Constantinopolitanum adiectam, quos vsque eò abominabantur, quemadmodum in actis Lateranensis Concilij scriptum esse dicitur, vt si quando Sacerdotes Latini super eorum altaria celebrassent, non priùs ipsi sacrificare vellent in illis, quàm ea tanquam per hoc inquinata lauissent. Quin & Baptizatos à Latinis, ausu temerario rebaptizare præsumebant. Quos itaque tanto persequebantur odio, num eos prætermissuros fuisse putas, si qua in re violatæ Christi institutionis conuincere Latinos potuissent, quin id sedulò fuerint facturi, quò iustiorem habere causam possent eos persequendi, & se ab eorum communione separandi? HAR. Verisimile est, quod dicis, nihil eos intentatum relicturos fuisse. ARA. Atqui si Florentinum Concilium legeris, ante centum & amplius annos habitum, hac sola de voce, filioque ad Symbolum Constantinopolitanum adiecta, longam fuisse disceptationem videbis: de Sacramenti Eucharistiæ vsu, ne iota quidem reperies. Adeò homines illi & docti & ingeniosi, nihil ad rem pertinere putauerunt, vterentur laici calice nécne: plus adeò positum in eo iudicauerunt in azymóne an in fermentato pane Christi corpus conficeretur. Itaque de hoc fuit nonnihil controuersiæ, de speciebus Sacramenti prorsus nihil: decretumque est quod ad azymum attinet, sicut suo Latinos, sic suo quoque ritu Græcos rectè conficere. Quin & in Lateranensi Concilio fuit constitutum, vt mores & ritus Græcorum quantum cum Deo possent Latini sustinerent. Adeò nullum in eo visum est committi piaculum, quem vel hi vel illi ritum obseruarent. Cùm autem (sicut paulò antè commemorauit) tantopere Græci cuperent à Latinis esse disiuncti, ac Vatiniano quodam odio eos persequerentur, quos etiam pro schismaticis habebant, nunquid aut ingenium illis defuisse putas, aut eloquentiã, qua planum omnibus facere potuissent, quàm horrendum ab eis flagitium fuerit designatũ, qui non modò nõ custodierint quod fuit apud eos depositũ, verumetiam verbũ & institutionem Christi cõtempserint, & conculcauerint, qui Dei filios ab effuso sanguine, sine quo nõ est remissio peccatorũ prohibuerint, & eos à poculo quod Christus ipse bibi iussit, arcuerint? Nũquid non hæc & hoc genus alia tragicis verbis exaggerare potuissent? Et certè non deerat in illo Florẽtino Cõcilio vir inter alios & doctus & eloquens Marcus Ephesius, implacabili quodam odio flagrans erga Latinos, cuius non alia in re cura consumebatur omnis, quàm si qua ratione potuisset efficere ne conueniret inter Græcos & Latinos, cùm se mori priùs paratum ostenderet, quàm vt ei decreto subscriberet, quod vnanimi sententia Græcorum & Latinorum omnium de Spiritussancti processione fuerat promulgatum. Cùm is videret, quoad hunc articulum, nihil se posse proficere, nónne latissimum habuit

Iacto fundamẽto discessionis ab vnitate Ecclesiæ, quid superstruant hæretici.

In lib. de professione fidei Catholicæ. cap. 19.

Græcorũ hæresis de communione Sacramenti Eucharistiæ.

Græcorũ & Latinorũ acerbitas. Cap. 4.

Græcorum ausus temerarius.

Cõci. Florentinũ.

Græcorũ controuersia circa corporis Christi confectionem.

Marcus quidam Ephesius, implacabili odio flagrãs in Latinos, in cõcilio Florentino.

habuit campum exclamandi contra mutatum in Eucharistia, Eucharistiæ vsu Christi institutum, contra præceptum eius violatum, contra fusum è Christi latere sanguinē, Dei filiis ereptum, vt vel hanc solam esse iustam causam diceret, quamobrem pro schismaticis & hæreticis Latini & Occidentales omnes haberentur, & ab eorum cōmunione Græci vel eousque abstinerent, dum ereptum laicis calicem restituerēt? Crede mihi, nec animus illi, nec ingenium, nec verba defuissent, si quid rectè dici posse contra totius occidentis receptū vsum in Eucharistiæ perceptione putasset. Quem ignorare non poterat, cùm paucis antè annis Cōstātiense, & modò sub illud ipsum tempus, Basiliense Concilium fuerit habitum: in quibus duobus Conciliis, quod in nullo alio factum anteà legimus, multa fuit de vsu Sacramenti huius quæstio. Cæterùm sicut alij Græci plerique omnes, sic & Marcus hic Ephesius quantocunque erga Latinos odio flagrabat, nec præceptum tamen vllum de calice necessario sumendo à laicis extare, nec vlla ex parte si ab eo abstineretur, vetum esse contra Christi institutionem intellligebat, atque ideò vel tria verba cum Latinis hanc quidem ob causam commutare visum illi non est. HAR. Aliquid mihi tu dicere videris, & parmouit animum meum hæc oratio tua vehementer: sed intereà tamen etiam ipse fateri necesse habes clara esse Christi verba, Bibite ex hoc omnes. ARA. Fateor esse clara: verùm & illud clarum esse, tu quoque negare non potes, quòd hi omnes quibus hoc dixit Christus, non fuerunt omnium Euangelistarum testimonio qui cœnam Domini describūt, nisi duodecim Apostoli, de quibus dicit Marcus, quòd biberunt ex eo omnes. HAR. Quid igitur inde colligis: institutionem cœnæ Dominicæ ad solos pertinere sacerdotes? ARA. Non hoc Harpage colligo. Verùm quod ipse fassus est nulla prouocatus ira Lutherus, quod Græci, quod qui ante centum annos ab Ecclesia Dei se præciderunt Boëmi fateri videntur, nihil tanquàm necessarium omnibus laicis à Christo esse præceptum de vtraque specie Sacramenti percipienda: nisi fortè totum Christianum orbem cætutire, te verò solum videre putas. HAR. Quantum ego te dicentem intelligere mihi videor, indifferens esse censes alterāne an vtraque Sacramenti specie laici potiantur. ARA. Natura quidem sua eiusmodi est, vt nihil ad salutem adipiscendam referat sub vna quis an duplici specie communicet: sed posteaquàm Ecclesiæ decretum intercesit, quòd recepta consuetudo hæc pro lege sit habenda, iam indifferens esse desinit: quin magno se scelere obstringit, si quis venire contra legem hanc ausit. HAR. Quid habet ea res iniquitatis, si quis de eo quod natura sua indifferens est, quod sibi magis expedire visum fuerit, id faciat, & in suo quod Paulus ait sensu abundet? ARA. Bernardi tibi verbis quā meis respondere malo, viri tum docti, tum pij. Licèt per se, inquit ille, ipsa iniuncti operis qualitas innoxia sit, adiunctæ tamen auctoritatis pondus obnoxium mandato, mandatumque peccato facit obnoxium. Simul vt enim lex aut præceptum eorum accesserit, qui cum potestate versantur, quæ præstarentur, nécne, nihil prius intereat, ea postquam iussa sunt, sine periculo non præstari nequeunt. Verbi gratia. Rus vt colat, vt in forum eat, vt domū custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur, sed hæc ipsa tamen solo præcepto parentum accedente, veniunt in obligationem, vt si contumax filius esse perrexerit, non iam contra mortalem patrem, sed cōtra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros esse iusit. Quæ autem præcepti, eadem & interdicti ratio. Cæterum si carnis nostræ patribus tanta debetur à nobis reuerentia & obedientia, quantò maior debetur communi matri nostræ omnium Ecclesię, quę nos Deo seruat, quę filios regno quos generauit, asignat? quantò grauioris peccati reus est qui contra præceptum illius aut interdictum venire audet? Non igitur in vsu alterius, aut vtriusque speciei, sed in eius præcepti trāsgresione peccatum est, quo iubemur honorare Patrem & matrem, Deum & Ecclesiam, & eius dicto audientes esse. HAR. Quid si diuersum præcipiat mater ab eo quod est mandatum à Patre? ARA. Quid si cœlum ruat? fieri nulla ratione potest vt à sponso suo Christo, sponsa disideat Ecclesia mater nostra. HAR. Atqui certum est vtramque speciem Apostolis Christum porrexisse. ARA. Certum: at quod ad eundem modum omnibus aliis porrigere iusserit, certum non est. Quin illud certum est potiùs quòd quadraginta dies ieiunauerit, vos nihilominùs quadraginta dierum ieiunium prorsus omne sustulistis, in eo solo, vt ex calice bibatis. Christum vobis imitandum proponitis. Christus circuncidi se fecit, nunc nemo circunciditur. Christus pransis hoc Sacramentum dedit, vos itidem vt Catholici non datis nisi ieiunis. Christus in azymo confecit, in fermentato Græci, nec est, qui tria verba cum eis ppropterea commutanda putet. Christus vini calicem (si quid Cypriano credimus) aqua miscuit, neque nisi mixtum aqua vinum consecrari voluit, vos nihil id ad rem pertinere putatis, nec vinum aqua miscetis. Christus cœna facta, lauit pedes discipulorum, vos risu prosequimini si quis hoc genus cæremoniæ velit obseruare. Atqui Bernardus lotionem hanc magnum vocat Sacramentum, quod ante eum quoque sic appellasse videtur Ambrosius. Cyprianus verò, cùm Christus lauit pedes Apostolis, hoc eum solenni deuotione omni tempore agendum instituisse scribit, quod etiam illa verba non obscurè videntur indicare, si ego magister & Dominus laui pedes vestros, & vos debetis alter alterius lauare pedes: exemplum enim dedi vobis, vt

Nullū præceptum de calice necessario sumēdo à laicis, nec si ab eo abstineant, contra Christi institutionem fieri.

Matt. 26. Mar. 14. 1. Cor. 11.

Nihil tanquā necessarium omnibus laicis à Christo præceptum.

Magno se scelere obstringit, qui consuetudini Ecclesiæ obluctatur. Rom. 14. De præcepto & dispensatione.

Si Patribus carnis debetur reuerentia, multò maior debetur communi matri omnium Ecclesiæ.

Fieri non potest vt à sponso suo Christo, sponsa dissideat Ecclesia Mater nostra. Matt. 4. Luc. 2. Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 13. In serm. de cœna Dom. In ser. de Chrisma. Lib. 5. de Sacramen. cap. 1. Ioan. 13. Christi exempla.

quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Nō minùs expressum hoc esse mandatum videtur de lauandis pedibus, quàm illud, bibite ex hoc omnes, & tamen tantum abest vt vos illud obseruari velitis, vt si quis etiam pius id faciat, eum cachinno prosequendum putetis, in solo calicis vsu tam estis anxiè superstitiosi. Quàm multa autem recensere liceret, cùm in veteri tum in noua lege præcepta, quæ vel mutata nunquam, vel non ita sunt anxiè obseruata? Nihil dicam de circuncisione sublata, de Sabbatho in diem Dominicum, præter vel (quod alicui videri posit) contra præceptum Dei translato, nec illud commemorabo: sub lege quoque circuncisionem in deserto, Sabbathi sanctificationem, ingruente bello fuisse à Machabæis intermissam. Nónne Moyses ex præcepto Domini posuit serpentem æneū, cuius etiam in Euangelio fit mentio, quem posteà fregit Ezechias? Nónne manifestum Dei præceptum est, Non occides? perfodit nihilominus Phinees duos simul, & occidit contra præceptum hoc, & à Deo laudatur. Saul conträ plectitur, quòd Agag Regem pinguisimum non occiderit. Sed ad Sacramenta nostra veniamus. Nónne Christus apertè dixit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos. Vos itidem, vt nos, baptizatis eos, qui non docentur atque adeò qui nec doceri possunt. At Gregorius Nazianzenus quem Theologum Greci vocant, & si baptizari infantes, maximè si periculum imminet, non prohibet, consilium tamen dat, vt qui sunt extra periculum constituti, saltem triennium plus minùs expectent, vt mysticum aliquid audire & respondere queant, & si non perfectè, saltem singulariter intelligant, atque ita sanctificent animos & corpora magno illo sanctificationis mysterio. In qua sententia fuit Ioannes quoque Chrysostomus, aut quisquis ille fuit auctor operis imperfecti in Matthæum. Sic his quoque non postremi nominis Theologis visum est priùs vt docerentur baptizandi, quo Christi præcepto satisfieret, quod clariùs esse videtur, pro his, qui baptizandos infantes esse negant, quàm quod adferunt hi pro se, qui pro calice tantoperè pugnant. Iam verò iussit Christus baptizare, nunquid seruatur id apud omnes? Quid est aliud baptizare, nisi immergere? At quùm aliis multis in locis, tum in patria nostra præsertim, non merguntur infantes, verùm perfunduntur tantùm. Non defuerunt autem etiam Cypriano seculo, qui sic perfusos pro baptizatis habendos esse non putabant. Quos ille reprehendens, negat in vsu Sacramenti sic esse gratiam externis ritibus alligatam, vt non totum credentibus, conferant diuina compendia. Sed & forma baptizandi, quam Christus ipse præscripsit, nunquid exactè fuit ab Apostolis obseruata, quos non in Patris & Filij & Spiritus sancti, sed in solius Christi nomine baptizasse legimus? Si quidem Christi appellatio, sicut à Basilio scriptum, & ab Ambrosio videtur esse repetitum, totius deitatis est professio. Quippe, quę simul declarat, & Deum Patrem qui vnxit, & Filium qui vnctus est, & Spiritum sanctum, qui est vnctio. Et repertus est nostro seculo, qui diceret quòd Christus non collocauit fundamentum Baptismi sui super certis literis, syllabis & dictionibus, nec alligauit nos ad certa verba. Non enim instituit magiam, quæ ad certam verborum formam, & ritus alligata est. Sed instituit cœlestia Sacramenta, quæ constant sua ipsius sententia & voluntate iis vel illis verbis nobis significata. Quod negat ad certam verborum formā alligare nos Christū voluisse, putásne, quod is seriò crediderit ad externū calicis vsum homines eū alligare voluisse, quáuis eum exigere seriò videatur. Quòd verò visum fuit Spiritui sancto vt abstinerēt homines à cōtaminationibus simulachrorū, & suffocato, & sanguine, nunquid vel nunc obseruatur, vel ipsorum etiā Apostolorum temporibus, per omnia fuit ab omnibus obseruatū? Prætereo nunc illa quæ minutiora videri possunt, quòd virum aperto, mulierem velato capite vult orare Paulus, num & hoc apud omnes in vsu esse videmus? HAR. Quātum ex hoc sermone tuo colligere licet, nullum esse nefas putas contra Dei præceptum venire. ARA. Non ita insanio vt hoc putem. Verùm quod ante centū & ampliùs annos à quodam viro pio & docto, cùm hoc ipsum genus argumēti tractaret, scriptū est, idem tu quoq; tibi dictum esse puta. Nullus, inquit ille, fidelis Catholicus dicit, dictū hoc Ioannis: Nisi māducaueritis, &c. vel alia mādata Christi non esse seruāda: sed Catholicus dicit, quod vniuersalis Ecclesia melius intelligit, quæ sunt Christi mādata, & qualiter sint seruāda, quàm Husitæ. Iámne rem intelligis: An vis vt exemplis etiam illustriorem reddam? Proferā vnum & alterum exemplū. Dictū est à Christo: Nolite iurare. Hîc dicit aliquis ex fratribus VValdensibus (quos vulgo Picardos vocant) esse Christi mandatū, vt ne quisquam omnino iuret quacunq; tandem ex causa. Respondebit Catholicus: Non tam esse mandatū quàm consilium: aut si mandatum sit, hoc esse mandatū vt ne iuretur per cœlum aut terram, non autem vt ne iuretur per Deum, consuetudinemq; iurandi potiùs quàm iuramentum his verbis interdictum esse, præcipuè si quis non voluntariè, sed necessitate coactus, verum iuret. Similiter: Non occides, quin sit mandatū Dei, nemo Catholicus negabit: Sed quòd ita obseruandum sit, sicut Picardis videtur, vt etiam præcepto iudicis neminem sit fas occidere, id verò negat vniuersa Catholica Ecclesia. Ad eundem modum & illud quod à Christo dictum est: Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proiice abs te, si quis ad literam intelligere velit, sicut facere Picardos fertur, quorum etiam nonnulli oculos sibi eruisse dicuntur, Catholicus & si Christi mandatum hoc esse non ibit inficias, sic tamen vt Picardi volunt, intelligendum esse

Multa præcepta in veteri & noua lege mutata, vel non obseruata.
Iosue 1.
1. Mac. 3.
Num. 21.
Ioan. 3.
4. Reg. 18.
Deut. 20.
Num. 25.
1. Reg. 15.
Matt. 28.
In oratione in sanctū lauacrum
Hom. 49.
Adulti prius docēdi Christi mysteria quàm baptizandi.
Baptizare quid.
Lib. 4. Epist. 7.
Act. 8.
De spiritu sancto. Cap. 12.
Brent. in Cathecism. suo.
Act. 15.
1. Cor. 11.
Dan. 5.
Iacob 5.
VValdenses dicti vulgò Picardi.
Deut. 20.
Matth. 5.

esse negabit. Verùm audi Harpage, quod sit præceptum Dei, neque toties illud mihi nunc deinceps obiicito. Vnicum est Dei præceptum, dilige. Verbum est abbreuiatum. Dilige, inquit Augustinus, & fac quod vis. Ad hoc vnum præceptum referuntur omnia quæcunque de rebus siue ritibus externis constituta sunt: de quibus nullum ferè præceptũ est adeò necessariũ, quod, si res postulat, non cædat aliquando charitati, quæ sola necessaria est. Nam absq; Sacramentis, modò ne quis ea contemnat, saluus homo fieri potest in necessitatis articulo: absque charitate, etiamsi millies omnia Sacramenta perceperit, saluus esse nemo potest, vt rectè dictum sit à Thoma Aquinate, quod omnium actuum humanorũ regula, lex est charitatis diuinæ. Quod vidit etiam Lutherus, qui cùm nondũ totus in sensum reprobum datus fuisset, iis verbis, quorum antè paulò meminimus vsus est. Quoniã nihil de vtraq; specie tanquam necessarium præcepit Christus, præstaret pacem & vnitatem, quam vbique præcepit Christus, sectari, quàm de speciebus Sacramenti contendere. Quę (malum) est, ista tua, Harpage, religio? trepidare timore vbi timor non est? Certum est & indubitatum etiam illis ipsis confitentibus qui segregauerũt semetipsos, quòd nihil de vtraque specie, tanquam necessarium, Christus præcepit: certum est & indubitatũ, quòd pacem & vnitatem vbique præcepit, nón ne culicem colare, camelum autem deglutire videris, qui contra id venire non audes, quod nusquam Christus pręcepit, contra illud verò minimè reformidas, quid vbique tanquam necessarium ad salutem Christum præcepisse constat? Contra pacem, sine qua, sicut Paulus ait, nemo videbit Deum, sine vtraq; specie multi viderunt Deum, & videbunt, nisi fortè putas condemnatos esse omnes qui sexcentis propè annis his vixerunt, quibus Christi fides in Polonia recepta est: quorum neminem præterquam his paucis superioribus annis vtraq; specie vsum fuisse constat sine pace & vnitate, quam nobis discessurus ex hoc mundo Christus ad Patrem suum cœlestem quasi testamẽto legauit, neque vidit neq; videbit Deum quisquam. Sed quò magis tibi satisfieri queat, paulò diligentius Christi verba, quibus nos vrges, excutiamus. Si, cùm dixit Christus, Bibite ex hoc omnes, præter Apostolos, quos tum bibere iussit, omnibus etiã aliis, vt ex calice biberent præcepit, cur vos itidem & nos infantes ab eo arcetis? cùm præsertim vsus obtinuerit Ecclesiæ primitiuæ, vt & ipsi sacramenti huius participes fierent, sicut apud Dionysium & Cyprianum, & Augustinum, Innocentium, Zosimum & alios videre licet? HAR. Christus ipse videtur infantes arcere, qui cœnam in sui memoriam celebrari præcepit, vt qui memoriam Christi celebrare non queant, ab ea cœna excludi debeant. ARA. Quid si eadem hac ratione paruulorum quoque baptismum Anabaptista conetur abrogare, & dicat: Christus ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit. Euntes docete baptizantes: quamobrem qui doceri non possunt vt credãt, à baptismo excludi debent, nunquid ideò non baptizabimus infantes? scilicet quod vobis videtur Harpage, rectũ est: quod Ecclesiæ videtur vniuersæ, rectũ non est. HAR. Obsecro te, nunquid in eo Dialogo in quo fingimur esse colloquuti, nõ satis tibi rationes omnes confutatæ videntur, quæcunq; ad approbandum alterius speciei vsum allatæ fuerũt? ARA. Mihi verò nequaquã: etenim quæ primo loco sunt posita, doctorũ iudicio nihil ad causam pertinere videntur, neque enim propterea desitum est sub vtraque communicare, quòd æquè sub vna atq; sub vtraq; Christus integer sumitur, sed magis hoc factum est, cùm ad effugiẽda quædam pericula, tum ad abolendum errorem Nestorij, qui sub specie panis solam carnem Christi, sub specie vini solum sanguinem esse credebat: cùm Ecclesię veritas hęc sit, quòd sub qualibet specie totus sit Christus viuus & integer, caro, sanguis, anima & diuinitas: & sub specie panis totus est Christus viuus & integer, & sub specie vini non est tãtùm sanguis, sed totus Christus viuus & integer. Vt igitur huic errori obuiam iretur, & mentibus fidelium rei veritas magis imprimeretur, quòd sub qualibet specie totus est Christus, dum id non solùm verbo, sed etiam ipso signo indicaretur, visum est vtile sub vna tantùm specie Sacramentũ hoc Eucharistiæ ministrare. Efficatiùs enim imprimitur, quãdo cũ doctrina, quæ verbis fit, signũ etiam cõiungitur quod sensu percipitur. HAR. Quòd si in populi communione tollitur calix, causa hæresis huius, cur etiam non in presbyterorum? Certè hæretici idem cauillabuntur in sacrificantibus vesci eos mortuo corpore, quod sit sanguinis expers, quandoquidem illi corpore non contenti, seorsum bibant sanguinem? ARA. Alia est Harpage, ratio sacris operantium, alia eorum qui sumunt Eucharistiã extra sacrificium, siue Sacerdotes hi sint, siue laici. Illis enim ex institutione Christi neq; cõficere neq; confectũ offerre, nec oblatũ sumere Christi corpus licet, nisi sub vtraq; specie, vt quod faciunt, præcepti necessitate quadã obstricti faciant, qua laici non tenentur, quibus (quod ipsi etiã, qui se præciderũt ab ecclesia Dei) fatentur, nihil præceptũ est tanquã necessariũ de vtraque specie sumenda. Quamobrẽ institutionẽ Christi mutare visum Ecclesię nõ est, sed ea salua, prouidere voluit, vt error hic tolleretur, solis à calice laicis arcendis, quò sic planum fieret omnibus, his præsertim qui seduci faciliùs possunt, & propterea etiam signis externis id genus admoneri præ cęteris necesse habẽt: verùm nos & viuũ Christi corpus cum sanguine, anima, & diuinitate sub sola panis specie sumere. HAR. Si nobis hãc licentiam permittimus vt propter hæreticos mutemus institutionem Christi, quis tandem erit modus huius licentiæ? surgat hæreticus quispiam, qui quòd videt templa extructa ad

In Epist. Ioan. Tract. 7.

Notandum.

Opusculo. 4.

Verba Lutheri de vtraque specie sumenda.

Psal. 13.

Matt. 23.

Sine pace nemo vnquam Deum visurus est.

Ioan. 14.

Bibite ex hoc calice omnes, quomodo est accipiendum.

Matt. 16.

Matt. 28.

Hæretici id rectũ esse quod sibi videtur: quod verò Ecclesiæ videtur vniuersæ, non rectum putant.

Quare desitũ est sub vtraque specie cõmunicare.

Ecclesiæ veritas de Sacramento Eucharistiæ.

Signum cum doctrina coniunctũ, efficacißimum.

Alia ratio sacris operantium, alia eorũ qui sumunt Eucharistiã extra sacrificium.

Viuũ Christi corpus cum sanguine, anima, & diuinitate sub sola panis specie sumitur.

ad orandum & laudandum Deum, dicat Deum omni in loco laudandum & adorandum, an propter illum templa deseremus? an potiùs docebimus vsum legitimum templorum? Surgat item hæreticus vt olim Arrius, qui dicat Christum non esse parem patri, nec potentia nec vlla re propter verba illa: Pater maior est me, an verba illa expungemus? ARA. Audiuisti iam semel ex me, & iterum quòd sibi licentiam hanc Ecclesia non permisit vt mutaret institutionem Christi. Nam cùm instituerit Christus, vt hoc Sacramento necessariò sub vtraque specie conficientes vterentur, nihil de hac eius institutione detraxit. Quos verò pari ex calice bibendi necessitate Christus adstrictos esse noluit, eos rectè ab eo abstinere posse decreuit. Neque verò faciet vnquam Ecclesia, vt propter hæreticos vel institutionem Christi violet, vel vnum ex scripturis apicem expungat. HAR. Quantū ex tuo sermone colligere licet, ad solos Sacerdotes institutionem cœnæ Dominicæ pertinere censes. ARA. Vsum Eucharistiæ ad laicos quoque pertinere dubium non est: cæterùm quod instituit Christus vt consecrarent, vt offerrent, vt oblatum sumerent, ad solos id pertinere sacerdotes affirmo. Quod autem ad vsum attinet extra sacrificiū: siue sub vna specie, siue sub duplici quis communicet: perinde valere me docuit Ecclesia, modò secundum ordinationem seu obseruantiam eius id faciat. HAR. Atqui clara sunt illa Christi verba dicētis: Accipite, comedite, bibite ex hoc omnes, hoc facite in meam commemotationē. ARA. Si clara sunt, quid igitur causæ est quòd de eis nunc ambigimus? Certè de eo num dies nunc sit, quandoquidē clarum est, nemo est qui ambigat. Quid causæ est quòd ex quo tempore Christi recepit Euangelium Polonia, nunquàm eo sensu, quem tu profers, intellecta sint? Quid autem dico de Polonia? vel vnum aliquem profer ex quo tempore Christus hæc verba protulit, qui sic ea sit interpretatus, vt esse de necessitate salutis diceret, omnes etiā laicos vtriusq; speciei participes fieri. Certè qui sit Catholicus proferes neminem cùm etiam illi ipsi, qui segregauerunt se nostro hoc æuo, & scripserint & senserint vt audiuisti contrarium. Vide autē ne sit hoc extremæ, minimæq; ferendæ cuiusdā arrogantiæ, si te solum videre Christianū, orbem autem vniuersum tot seculis in tam clara scripturarum luce cæcutiuisse persuasum habeas. Sed obsecro te, clara tibi videntur hæc verba Christi? Quid autem? nunquid & illa clara non sunt, Euntes docete omnes gentes baptizantes eos: Euntes in mundū vniuersum prædicate Euangeliū? Num ideò baptizare, docere, prædicare, ad omnes pertinere dicemus etiā laicos? Certè negat hoc Apostolus dicens: Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetæ? Nunquid omnes Doctores? Quòd si verba omnia, quibus in cœnæ institutione Christus vsus est, ad omnes etiam laicos pertinent, & consecrabunt igitur & offerent laici. Cūm enim dicit Christus, hoc facite, quid aliud dicere videtur, quàm hoc consecrate, hoc offerte, hoc sumite? Consecrabūt igitur & offerent omnes, & erunt æquè Sacerdotes laici, etiam pueri, & fœminæ, atque hi qui se peculiariter diuino cultui mancipar unt, nec vllū erit inter Sacerdotes & laicos discrimen, non sumendi modò, verùm & consecrandi, & offerēdi, & distribuendi, potestate cunctis non concessa tantùm, verùm & præcepta. HAR. Sed si propter hæresim abolendam vsus vtriusque speciei fuit aliquando prohibitus, quādoquidem nullus est Christianorū, qui hodiè putet in Eucharistia mortuum corpus dari, nulla causa est cur interdictū hoc duret diutius. ARA. Mirùm est quod hoc Auctor dialogorum audet affirmare, cùm ab eo ipso, cui dialogos hos dicauit, secùs rem habere cognouerit. Neq; enim ignorat quanto studio fuerit laboratū proximis his annis superioribus, vt hi quoq; Boëmi qui calice vtūtur, nec vllo prætereà errore alio sunt implicati, ad vnitatē Ecclesiæ reduci possent, quibus iuxta conuēta Concilij Basileæ habiti, permissus fuit calicis vsus, ea conditione adiecta, vt communicaturos instruerēt Sacerdotes, non sub specie panis corpus Christi tantùm, nec sub specie vini solùm sanguinem, sed sub qualibet specie totum & integrum Christum. Quam conditionem Boëmorum Sacerdotes non receperunt, quum scriptum esse dicerent: Hoc est corpus meum, non additum, & sanguis. Hic est sanguis meus, non additum, & corpus. Verbis Christi sicut detrahi nihil, sic addi nihil oportere. Videntur autē tibi totum & integrum verè viuentē & viuificantem Christū in Eucharistiæ Sacramento confessi, qui corpus absq; sanguine sub specie panis: sanguinem absq; corpore sub specie vini contineri contendebant. HAR. Nequaquam. ARA. Quid autē Lutherus. Quamuis Boëmorum hunc errorem aliquando grauiter impugnasset, nunquid ad eundem posteà lapidem ipse quoque non offendit, vt erat in omni genere doctrinæ suæ Protheo mutabilior? Legat qui volet, quæ contra Misnensis Episcopi mandata scripsit, ibi reperiet, eum pridem sopitam hæresim Nestorianam resuscitasse. Noster autem hic, qui nos in illo dialogo facit arbitrio suo de Sacramenti speciebus contendentes, nunquid & ipse non se Nestorianum apertè profitetur? Quid enim illa sibi verba volunt, Sanguis bibi non potest nisi effundatur? Homines acuti non vident adimi illis sanguinem effusum? Vt etiam si sumant sanguinem, nequaquam tamen bibant sanguinem effusum, illum inquā, quo Christus & peccata purgauit, in æternumq; consummauit sanctificatos, & eundem bibi iussit? Et iterum: Difficile est non credere, cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum. Ac post pauca, & sanguinem effudit, & sanguinem effusum bibi iussit. Nam vt corpus voluit edendum, ita sanguinem effusum bibendum. De hac igitur iniuria queruntur

Ecclesia nō mutat institutionem Christi in Sacramentorū vsu; sed ordini tantū & modo expeditiori, præstātiorique prouidet.

Ad solos Sacerdotes spectat Christi institutio de Sacramento Eucharistiæ.

Mar. 14. Luc. 22. Ioan. 13.

Nemo fideliū vnquā dixit, de necessitate salutis esse laicos vtriusque speciei participes fieri.

Matt. 28. Mar. 16.

1. Cor. 12.

Hoc facite, quid significat. Ioan. 3.

Boëmorū error.

Verbis Christi sicut nihil detrahere, sic addere nihil oportet.

Lutherus omni Protheo mutabilior.

Cuiusdam Lutheristæ execranda in Deum blasphemia. Heb. 10.

queruntur filij Dei, quòd à sanguine effuso prohibentur. Qui toties vociferãdo queritur effusum sanguinem adimi laicis, qui difficilè dicit esse, non credere cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum, nónne tibi videtur eum à corpore separare, nec aliud quàm exangue mortuumque corpus sub specie panis relinquere? HAR. Quid ego audio: An non effusum sanguinem bibimus? Nunquid falsum est, quod scriptum à Prospero legitur? Cùm frangitur hostia, cùm sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm Dominici corporis in cruce immolatio, eiusq; sanguinis de latere effusio designatur? ARA. Rectè Prosper, modò tu rectè quod scribit, intelligas, certum est, & indubitatum in Eucharistiæ sacramento verum & viuum Christi corpus & sanguinem realiter contineri. Cæterùm fractio corporis & effusio sanguinis vera non est, sed est quædam, vt ipse Prosper ait, Dominici corporis in cruce immolati, & sanguinis de latere effusi designatio. Itaq; nõ frangitur, non masticatur: non effunditur, non bibitur nisi species. Christus autem ipse sub vna non minùs quàm sub vtraq; specie manet integer, nec sumptus cõsumitur, nec vnquam vel corpus eius à sanguine, vel sanguis à corpore quoties fideles eum sumunt, separatur. Christus enim resurgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Non ampliùs frangitur corpus eius, non ampliùs funditur sanguis eius, qui semel pro nobis fusus, semel pro peccatis totius mundi satisfecit, vt eum iterum effundi necesse non sit. Crassus hic fuit Capharnaitarum error, qui cùm carnem suam Christus manducandam esse diceret, sic intelligebant quomodo in cadauere laniatur, aut in macello vẽditur, nõ quomodo spiritu vegetatur. Quibus rectè Christus: Caro non prodest quicquam: Spiritus est qui viuificat. Nihil est igitur quod aliquis de corporali manducatione somniet. Hæc manducatio & bibitio partim est sacramentalis, partim spiritualis. Manducatione sacramentali sumitur quidem verum corpus & sanguis Christi, sed non masticantur neq; bibuntur nisi species. Cæterùm quando Christum ita sumimus vt in eo maneamus & ipse in nobis, ea manducatio spiritualis est: de qua dicit Augustinus, vt quid paras dentes & ventrem? crede & manducasti. Credere in Christum, hoc est manducare Christum. Ac nisi quis manducauerit ad hunc modum, nisi Christi capitis & corporis per charitatem effici membrum studuerit, nihil ei proderit dentibus pressisse, sacramẽtaliterq; manducasse, quin potiùs iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. HAR. Oppidò quàm lubens hæc audiui ex te. Sed obsecro te, ad id responde quod interrogaueram, nunquid non effusus Christi sanguis bibitur? ARA. Bibitur effusus, & non effusus. HAR. Hoc quidem ænigma est, Dauus sum, non Oedipus: Explices necesse est, si vis vt intelligam. ARA. Si effusum à corpore separatum intelligis, à nemine sanguis eiusmodi bibitur. Nam qui semel pro nobis est effusus Christi sanguis, nec funditur, nec fundetur deinceps vnquam. Sin autem effusum sanguinem, eum intelligis, qui fuit quidem aliquando à Christi corpore separatus, verùm ad resurgentis Christi corpus rediit sanguinem hunc sacramentaliter bibi dubiũ non est, quin posteaquam semel ad corpus Christi resurgentis rediit, ab eo separari deinceps nunquam potest. Neq; enim existimare debes, eum qui pro nobis effusus est, Christi sanguinem esse alicubi extra corpus eius. Legimus quòd resurrectio nostra sit cõformis futura resurrectioni Christi. Reformabit enim, ait Paulus, corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Quòd si certa fides est Ecclesiæ, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, futurum vt redeat totum id quod fuit de veritate humanæ naturæ, ita vt etiam quæ martyribus membra fuerunt amputata & abscissa, in resurrectione restituta illis iri scribat Augustinus. Cùm scriptum sit quòd capillus capitis vestri non peribit: quòd vsq; eò verum esse contendit, vt etiam quæ comestæ sunt carnes hominum, quod famis tempore nonnunquam vsu venisse legimus, ea his quorum primitus erant redditas iri censeat, ab illo quippè altero tanquam mutuò sumptas deputari, quæ sicut æs alienum, ei reddendæ sint, vnde sumptæ sunt. Si de nostris corporibus ita futurum speramus, quantò magis factum iam de eo credere debemus, quem Paulus primitias vocat dormientium Domino nostro Iesu Christo: quòd nihil ei defuerit resurgenti, quod ad integritatem corporis, humanæq; naturæ veritatem pertineret. Præcipuè verò, non potuit, neque potest vnquam illud corpus eo sanguine destitutum esse, per quem IESVS vt sanctificaret populum suum, extra portam passus est: quo nihil vel ad ipsius CHRISTI gloriam illustrandam, vel ad nostram spem corroborandam aptius esse potest. Humanitas CHRISTI, quemadmodum à Ioanne Damasceno scriptum legimus, salutiferam virtutem habuit, ex virtute verbi sibi vniti. Cùm autem salus hæc non aliundè nobis contigerit, quàm ex profuso pro nobis CHRISTI sanguine, poterítne quisquam dubitare, sanguinem illum, qui precium est redemptionis nostræ, in quo solo fiducia nostra omnis nobis esse debet collocata, ad CHRISTI corpus resurgẽtis rediisse, ac vnitum diuinitati, cæteris humanitatis partibus adiunctum esse, nunquam ab eo disiungendum? HAR. Nemo pius dubitauerit. ARAT. Quid igitur iste somniat de effuso sanguine, quasi denuò fundatur, cùm ex calice bibitur, cùm effusus ille iam sanguis non alibi sit quàm in illo corpore glorificato, in quo resurgens Christus non ampliùs moritur, nec sanguis eius fundetur ampliùs, sed sicut in cœlo localiter, in verbo personaliter, sic sub panis

Cùm frangitur hostia, quid hac re designatur.
In eucharistiæ sacramẽto verũ & viuum Christi corpus cõtinetur realiter.
Christus non minus sub vna specie quã sub vtraque manet integer.
Rom. 6.
Capharnaitæ.
Ioan. 6.
Manducatio corporis, exhibitio sanguinis christi partim sacramentalis partim spiritualis.
Tract. 25 in Ioan.
1. Corinth. 11.
Quomodo sit intelligẽdum, quòd effusus sanguis Christi bibitur.
Effusus Christi sanguis non est alicubi extra corpus eius.
Philip. 3.
1. Corinth. 15.
Integra Christi, & nostra futura resurrectio.
Luc. 21.
4. Reg. 6.
1. Corinth. 15.
Corpus Christi nõ potest sanguine destitutũ esse.
Hebr. 13.
Sanguis ad Christi corpus resurgentis rediit, ac vnitus est diuinitati.

Caro, sanguis, anima, & diuinitas in Christo, ab inuicem separari nequeunt.

& vini speciebus est sacramẽtaliter, vt siue quis sub vna, siue sub vtraq; specie sumat, totum CHRISTVM sumat cum carne, sanguine, anima, & diuinitate, cùm hæc ab inuicem separari nequeant. Sed sic plerunq; solent, qui de speciebus sacramenti Eucharistiæ contendunt: Nimium altercando veritas amittitur, dixit ille. Dum contendunt de his quæ videntur speciebus, amittunt eum qui carnis oculis non videtur, verè sub illis latentem, qui verè salus nostra est, Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, ex vtraq; specie, quando seorsum corpus, seorsum dari sanguinem imaginantur, & imprudentes in errorẽ Nestorij prolabuntur.

Sacramentariorum error.

HAR. Quid tu ais imprudentes? nunquid non hic ipse scriptor, qui nos de vtraq; specie facit contendentes, apertè negat panis & vini substantiam, in corporis & sanguinis Christi substantiam conuerti, & cum suis Martinis pridem ab Ecclesia damnatum Berengarium ducem sequutus, quem nos auctoritate scripturarum adducti, Christum credimus incarnatum, eum præter scripturarũ auctoritatem facit impanatum. ARA. Audiui quòd scripserit de Ecclesia librum, quàm plurimis erroribus scatentem, & his quidem grauibus, in eo fortasse hoc quod dicis, asserit. HAR. Et hæc & alia multa, absurda blasphema, impia. ARA. Nunc tu vide quorsum tandem euadant altercationes istæ. Sicut altercatio de sanctorum inuocatione, produxit nobis Seruetianos, hoc est, nouos Arrianos, qui Christo Deo, Deiq; filio negant eundem quem Patri honorem habendum, dum solum Deum Patrem adorandum & inuocandum esse censent: ita contentio de vtraque specie genuit nobis Zuinglianos qui vocantur Sacramentarij.

Seruetiani, hoc est, noui Arriani.

Zuingliani sacramentarii.

Siquidem ab iis initiis res progressa est, vt primùm exangue corpus manducandum, & cruor potius quàm sanguis nobis bibendus dari crederetur. Qua quidem arte cùm effecisset Satanas, vt huic venerabili Sacramento minus iam honoris haberetur (quis enim aut veneratione prosequendũ, aut vitam ab eo putet expectandam, quod vita caret?) serpsit longiùs, nec statim eò prosiliit, vt negaret esse corpus Christi.

Sententia Ioãnis VVicleffi, atque Ioannes Hus damnata ab Ecclesia. Ioannes VVicleffi impietas.

Sed quę fuit olim Ioannis VVicleffi, cuius erat sectator Ioannes Hus, pridem ab Ecclesia damnata sententia, panem in Eucharistia simul esse cum Christi corpore docuit: Progressus est mox vlteriùs, & cùm in pane corpus esse Christi cõcederet, non alio tamẽ tempore, quàm, quo sumeretur esse Christi corpus affirmauit, vt si quis extra sumptionem adorasset, is grauissimũ crimen idololatrię non effugeret. His progressibus ita factis, posteaquam isthæc ex animi sui sentẽtia cedere videt, iam euertit simul omnia: tollit sacerdotium, tollit sacrificiũ omnem beneficiorum Christi memoriam, sempiterna quadam obliuione conatur obruere, dum hoc agit modis omnibus, ne qua summi illius ac immensi beneficij quo semetipsum Christus redemptionem dedit pro nobis, memoria fiat & repræsentatio.

Sacramentariorũ Catecysmus. Psal. 13. & 52.

Quibus ita iuxta voluntatem suam confectis, tum demùm impetu facto prorumpit eò, quò tacitus initio tendebat, vt iam apertè dicat impius, dicat insipiens in corde suo, non est Deus. Non est Deus in hoc Sacramẽto, non est in eo viuum & verum corpus Christi, sed merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, scelus, est idololatriæ committere. HAR. Quàm bellè nobis artes Satanæ detexisti, nunc demùm intelligo, cum tanta contentione calix exigitur, nihil aliud quæri, quàm occasionem ab Ecclesia Catholica discedendi atq; vt aliquod initiũ eius rei fieri posit.

Hæreticorũ quò tendat intentio.

ARA. Rectè coniicis Harpage, sed posteaquam discessio semel facta est, nil difficiliùs quàm finis eius inueniri potest. Si quis omnes nostri temporis hæreses consideret accuratiùs, inde sumpsisse eas videbit exordiũ. Quamobrem errant vehementer, meo quidem iudicio, qui putant hoc religionis dissidium, quod apud nos per Satanæ ministros proximis his superioribus annis excitatũ est, hoc modo sedari posse, si laicis calix, Presbyteris vxores permittantur. Alere hoc fuerit magis, quàm sedare dissidium. Quid enim est aliud quod hi qui segregauerunt se, votis ardentioribus expetant, quàm vt vel vna aliqua in re ab vniuersa Ecclesia Catholica separare se licitum ipsis esse queat? Hoc fundamento separationis iacto, quò non eos progressuros putas? Arguent erroris totam Ecclesiam, sibiq; potestatem esse datam, interpretabuntur ab eius decretis cæteris etiam in rebus discedendi. Quid enim impediat quò minùs æquè in aliis atq; in vno hoc id eis liceat?

Omnia sibi volũt licere hæretici nostri temporis.

Mentiar si hoc res ipsa non clamat, vbi facta est in huius Sacramenti vsu ab Ecclesia Catholica separatio, quàm non multi sint alij errores cõsequuti: Non Lutherani modò, sed & Zuingliani, & Anabaptistę, & quotquot alij sunt hęretici, vndè nisi ab vtraq; specie desciscendi ab Ecclesia sumpserunt initium? Nunquid autem in eo acquieuerũt? Nunquid non simul & sacerdotiũ, & sacrificiũ, & Deum ipsum posteà ex hoc Sacramẽto sustulerũt? Nunquid nõ & Picardi, & Seruetiani, hoc est, noui Arriani facti & in diuersas alias formas mutati sunt?

Qui Ecclesiæ Catholicæ sensum & consensum sequitur, nullo modo errore potest.

Hier. 23. 28. & 29.

Pharisæi scripturarum testimonio Christum nõ esse Prophetam, & esse morte dignũ contendebant.

Quare nihil fuerit homini Christiano tutius, quàm sicut aliis in rebus omnibus, sic & in hac Ecclesię sensum & cõsensum sequi: quod qui faciat, errare nulla ratione potest. Vociferetur aliquis ad rauim vsq;: Verbũ Domini, verbũ Domini: Euãgelium, Euangeliũ, nihil ea re moueatur pius quilibet, ac orthodoxus, etiã si multa scripturarum examina produci videat. Nam & suo tempore Pseudoprophetas, minimè defuisse scribit Hieremias, qui & ipsi vociferati sunt: Verbũ Domini: Os Domini locutũ est: Hæc dicit Dominus: cùm tamen nec misisse se eos, nec aliquid eiusmodi locutum illis esse, per Prophetas suos dicat Dominus: eosq; fures verborum suorum appellat. Iam verò Pharisæi: Nunquid non ex scripturis Christum non esse Prophetam; Christum esse morte dignũ probare con-

contendebāt? Quorū enim hæ voces sunt: Scrutare scripturas,& vide,quia Propheta è Galilæa nō surgit. Et alio loco: Nos legem habemus,& secundū legem debet mori,quia filium Dei se fecit. Nunquid scripturas contra scripturarum auctorem Deum nostrum non proferebant? Nunquid non è scripturis Christum non esse Deum,Deiq; filium, sed ne Prophetam quidem,quin potiùs morte turpissima dignum,pronūciabant? Num autem statim fuit verum,qui scripturas adducebant? Scripturæ quidem, quarum vtebantur testimonio, veræ sunt,& à Spiritu sancto profectæ: sed sensus quem ex illis proferebant, quàm longissimè à veritate fuit remotus. Quamobrem nihil pij moueantur,si cum Satana Christum in deserto tentante dicat membrum eius aliquod: scriptum est enim. sed si quis nimium obtundat scripturas,reuerenter accipere se respondeant,ac ab eo procul abesse,vt eis vel in minimo contradicere velint. Cæterùm vnde didicerint hanc scripturam esse canonicam,cuius apud omnes auctoritatem esse summam oporteat, inde se quoq; didicisse hunc & non alium sanum illius sensum esse,à sancta Ecclesia Catholica. Quare,cui fidem habuerint de scriptura hac, quod canonica,quodq; sit à Spiritu sancto profecta testificanti,eidem se fidem habere,hunc & non alium esse scripturæ eius sensum asserenti. Ad hunc modum si se gesserint, facilè Satanæ laqueos effugerent. Neq; enim inter nos & eos qui exierunt à nobis,vlla est de scriptura cōtrouersia,sed de eo tantùm agitur, vtrum in ea interpretanda suam aliquam propriam, aut vnius alicuius solitariam opinionem, an verò totius Ecclesiæ sensum & consensum sequi oporteat. Quod posterius quin longè sit tutius, non arbitror esse quenquam tanta præditum impudentia,qui inficias ire audeat. HAR. Nunc demùm Arator,qua de re agatur intelligo. Nihil enim scripturis detrahitur,vt audio,sed sua manet illis auctoritas integra. Cæterùm quod vnanimi omnium consensu,diuturnaq; totius Ecclesiæ cōsuetudine receptum est & approbatum,de eo priuata sua auctoritate secùs quempiam cōstituere velle nefas esse putatur, cùm eiusmodi de rebus Ecclesiæ iudicium expectare sit necesse, in quo acquiscere omnes oporteat. ARA. Probè sententiam assequutus es Harpage. Nam hoc etiam sibi volūt illa & Constantiensis & Basiliensis decreti verba, vbi dicitur: Quod sine auctoritate Ecclesiæ laudabilem consuetudinem laicum populum sub vna specie communicandi ne sit alicui licitum immutare. Nunquid autem non Andabatarum more gladios in tenebris ventilasse videmur, cùm esset hæc tam inanis à nobis de speciebus Eucharistiæ Sacramenti disputatio suscepta? HAR. Nos quidem extra culpam sumus Arator, sed qui sibi tam catus & prudens videtur,vt omnes præ se stupidos,bardos, & truncos iudicet,mirum est hoc,eum animaduertere non potuisse. ARA. Nihil est quod mireris Harpage, non sine causa dixit Apost. Dicentes se esse sapientes,stulti facti sunt. Sed & illud scitū est Salomonis, vidistíne hominem, qui sapiēs esse videtur,spes est de stulto,quàm de eo multò maior. Nullos labi & errare contingit periculosius,quàm qui sic apud semetipsos prudētes sunt,vt cæteros omnes præ se caudices esse putent. HAR. Hac quidem de re mihi propemodum ab te satis iam factum est.

Ioan. 7.
Ibidem 19.
Membra Satanæ hæretici.
Non de scriptura sed de scripturæ sensu inter nos et hæreticos solùm est cōtrouersia.
In Ecclesiæ iudicio acquiescere omnes oportet.
Rom. 1.
Prouerb. 26.

DE SACERDOTVM CONIVGIO.

SED non ignoras fortassis, qui sint apud nos religionis ergo motus excitati, peruenit & illud ad aures tuas proculdubiò non deesse quosdā, qui sedari posse motus istos existiment,si quorundā importunitati tria concedantur, calix laicis, Vxores sacerdotibus, & vt vernacula lingua res diuina fiat. ARAT. Audiui hominē etiam de reliquis duobus nonnulla differentem,sic enim ille dicebat. Tantum abesse,sperandum,vt sit concordiam rebus his concedendis esse coituram, vt maior etiam sit discordia metuenda. HAR. Quî sic? ARA. Nunquid ex me iam non audiuisti, simul vt semel vna aliqua in re discessum est ab eo quod aut legibus constitutū, aut moribus Ecclesiæ totius est receptū, non ferè finem fuisse discessionis inuentum, quamobrem, qui petunt isthæc, sibi deorsum ab orbe reliquo Christiano concedi, nihil aliud quàm initium sibi discedendi permitti petunt: quo concesso finem sibi nullum præscribi patientur, vt maximè daretur illis,quod postulant, crede mihi, quod in eo nunquam acquiescent. Sed quid in conuiuio quodam acciderit,in quo & ego pręsens adfui, paucis tibi narrabo. Erant à quodam inuitati duo ex eorum numero, quibus quod Catholicum est non probatur. Cumq; de religione (quod peruerso ætatis nostræ more nunquam crebrius fit,quàm inter pocula) sermo incidisset, dixit vnus qui minùs à Catholica tunc erat alienus,sibi nihil aliud mutandum videri de his quæ recepta sunt, & diuturna Patrum consuetudine approbata, quàm vt calix concederetur laicis, quo si potiri liceret, abundè sibi satisfactum iri. Mox alius in eorum scriptis qui segregauerunt semetipsos versatus diligētiùs, atq; ideò animo in prauis opinionibus magis obfirmato: Mihi verò, inquit, etiam si de calice bibere liceat, nequaquam erit satisfactum. Alia cogitabat ille proculdubiò, nimirū de subuertendis aris, de tollendis imaginibus, de seruitute soli Deo debita (Grçci λατρείαν, Latini vocant sacrificium) prorsus abroganda, deq; similibus aliis, quæ nisi cōfecta vidisset, nunquam erat animus illius acquieturus. Si vbi duo tantùm aderāt, dissentire visi sunt, nec vtrique satisfieri potuit, his quæ putantur Adiaphora concedendis: quid futurum putas in tanta

turba,

Ergo, idest, causa.
Tria quæ sibi concedi postulabant hæretici in comitiis Poloniæ.
Mos peruersus inter pocula de diuinis sermonem habere.
Subdola cuiusdā hæretici cogitatio.

Discordi genus hæreticorum, & Orthodoxis & ipsismet hæreticis maximè inuisum.
Matth.20.

turba, quæ magna ex parte ex Lutheranis, Caluinianis siue Sacramentariis, Seruetianis, siue nouis Arrianis, & (quod hæreticorũ genus nõ apud Orthodoxos modò, verùm & apud ipsos hæreticos, summæ semper fuit abominationi) ex Picardis cõstare videtur? Quàobrem non dubitàter dixerim, quòd hoc alere fuerit religionis dissidiũ, non ei sedando medicinam aliquam adferre, si tria illa concedantur, quæ sunt à nõnullis postulata, quibus rectè dici possit: Nescitis quid petatis. Imprudentes enim diuisionẽ & separationẽ quandã petunt à Christi corpore, quæ est sancta Catholica Ecclesia, quæ non vno aliquo angulo cõtinetur, sed per vniuersum orbem Christianũ est diffusa. HAR. De calice multa iam dicta sunt, nec est iterare necesse. Quem intelligo nisi in Concilio œcumenico, idq; grauibus ex causis rectè laicis con cedi non posse. Cæterũ quid esset in eo piaculi, si sacerdotibus vxores permitterẽtur, his præsertim qui continere non possunt? ARA. Nunquid est aliquis qui cõtinere non possit? HAR. Quasi verò tuis oculis multos ipse non videas ita ventri, & his quę sub ventre sunt deditos, vt magis pecudum quàm hominũ vitam agere videantur. ARA. Vtinam pauciores cernere liceret: verùm hi mihi nolle magis quàm non posse videntur. HAR. Erras Arator, non desunt qui velint, sed vincuntur à carnis concupiscentia. ARA. Facile est vincere non repugnantes. Quòd si se viros præstarẽt, possent proculdubiò. HAR. Fieri potest vt sint non pauci, qui sua vincantur desidia. Sed crede mihi, reperiri nonnullos, qui cùm omnia sedulò faciant, quæ ad frenandam libidinem pertinere videntur, victi nihilominus discedant. Scis ipse Christũ dixisse, non omnes capiunt verbum hoc. ARA. Verè dixit Veritas, quid enim eo verius & certius, quod non omnes capiũt. Sed nunquid dixit Veritas, quòd non omnes possunt capere? HAR. Imò hoc dixisse videtur. ARA. Imò hoc dixisse nõ videtur. HAR. Quid si Christus ipse hæc verba sic interpretatur cùm subdit, qui potest capere, capiat. ARA. Quid si his ipsis verbis nihil aliud significare Christus voluit, quàm qui vult capere, capiat, cùm non sit inusitatum hoc dicendi genus in scripturis, vt posse pro velle accipiatur? Ac ne putes meam hanc esse solitariam opinionem, priscorũ Patrum sententiam tibi proferam: Inter quos qui in primis celebris habetur Ioannes Chrysostomus, enarrans illũ scripturæ locum. Propterea non potuerunt credere, quia dicit Esaias: Non potuerunt, hoc est, noluerunt. Neq; te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere, capiat. Ita nonnunquã potestate pro voluntate vtitur. Et iterum: Non potest vos mundus odio habere: me autem odio habet. Hoc & communi sermone vsurpatum videmus, cùm quis dicit: Non possum asperum hominem diligere. Vehementiam voluntatis potestatẽ appellans. Et iterum: Non potest ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem suam, & pardus varietatem suam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit mala? Non dicit, quòd impossibile sit ei benè operari: sed quia nolũt, ideò non possunt. Vides quemadmodũ Chrysostomus ex multis scripturæ locis, inter quos hunc etiã produxit, de quo nunc sermo nobis est, & ex cõmuni vsu loquendi sæpè posse pro velle docet accipi. Quod ante eum quoq; fecit Gregorius Nazianzenus, & vtroq; vetustior Clemens Presbyter Alexandrinus: Velis, inquit, & poteris: & libro sequenti, posteaquã statim à principio tractauit hunc Euãgelij locũ, velit tantũ, inquit, quod bonũ est petere, & assequetur. Nonnunquã autẽ ore quidem dicimus, nolumus peccare: cogitatio autẽ nostra defixa est in peccato. Sed obsecro te, num tu fati rem esse putas, cõtinere? HAR. Imò futile esse dico quòd tu Christũ ideò non dixisse credis, nõ omnes possunt capere, ne quis fati rem esse putaret, cum iis quæ sequuntur verbis, eos tantũ cõtinere posse significauerit, quibus datum est. ARAT. Atqui quòd tu futile dicis, id homines minimè futiles, quin potiùs totius orbis Christiani iudicio doctissimi, grauissimiq; monumẽtis literarũ consignarũt: Verba sunt Hieronymi, Euangelij locũ explicantis, qui quidẽ sententiã sequutus esse videtur Origenis: Nemo putet sub hoc verbo, vel fatũ vel fortunã introduci, quòd ij sint virgines quibus à Deo datũ sit, aut quos quidã ad hos casus adduxerit: sed iis datũ est, qui petierũt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerũt. Omni enim petenti dabitur, & qui quęrit, inuenit, & pulsanti aperietur. Nec diuersum sensisse videtur Ioan. Chrysost. cùm ait: Non omnes capiũt, sed quibus datũ est, vt singulare id esse certamen perdiscas, non vt fortè datã necessitatẽ suspiceris. Iis enim datur qui spontè id eligunt. Quod ideò dixit, vt ostenderent superiore nobis auxilio esse opus, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Solitus quippè est quandocunq; res ardua ponitur, hoc vti modo dicendi, vt etiam quando dicebat, vobis est datũ nosse mysteria regni cœlorũ, quòd maximè ita esse præsenti loco approbauit. Nam si datũ solũmodò superiùs est, ac nihil penitus, qui se in perpetua virginitate conseruant, conferre videntur, superfluè ipsis regnũ cœlorũ pollicetur, ac immeritò à cæteris Eunuchis distinguit. Iámne igitur intelligis quorum tu sententiam futilem voces, nimirũ eorum, quorũ in Ecclesia Dei summa semper fuit auctoritas. HAR. Atqui ego nullius addictus iurare in verba magistri, puto mihi hanc veniam concedi oportere, vt momenta rationum pluris faciam in disputando quàm auctoritates. ARA. Insanum caput. Quasi vel illi momentis rationum fuerint destituti, quos tanquã summa ratione nixos orbis Christianus admiratur vniuersus, vel solus tu sis qui momenta rationũ adferre queas. Scilicet tu is es, qui cornicũ oculos (quod est in prouerbio) confixit. Sed quæ tandẽ adfers momenta rationum, quam-

Qui dicunt se continere non posse, nolũt potiùs quã non possint.

Hom.5. in Ioan.

Ioan.7.

Vehementia voluntatis potestas dicta.
Hiere.13.

Lib. 4. Theo.
Lib.2. str.

Continere nõ esse fati rem, sed Dei donum.

Hier. tract.7. in Matth.

Matth.7.
Luc.11.
Chryso. hom.63. in Matth.

Matth.13.
Mar.14.
Luc.8.

Hæretici pluris momẽta rationũ in disputãdo quã sanctorum patrũ auctoritates facere solent.

quamobrē hanc doctisſimorū virorū interpretationē reiiciendā eſſe cenſeas? HAR. Quæris quaſi non ipſe videas quàm pauci ſint cœlibes, qui caſtè viuant. ARA. Quaſi verò non & ipſe videas, quàm ſint multi Matrimonio iuncti, quos coniugalis caſtitatis oblitos videre licet. HAR. Quid ergo, negas tu Dei donū eſſe continentiā? ARA. Non eorū tantū qui cœlibē vitam profesſi, verū & eorū qui ſunt irretiti coniugio, continentiā ſiue caſtitatē eſſe Dei donū aſſero, neq; magis præſtare poſſe coniuges, vt caſtitatē ſeruent coniugalem, niſi datū ſit illis, quàm continentiā cœlibes indubitanter affirmo, cùm æquè donū Dei ſit caſtitas coniugalis atq; cœlibū continentia. HAR. At cōiuges paratū habent incontinentiæ ſuæ remedium, quo deſtituti cœlibes eſſe videntur. ARA. At quàm multos reperire licet, quibus hoc remediū nullam adfert vtilitatē: Deinde verò tu Dei potētiæ fines præſcribes, quaſi non potuerit ille niſi vnicum hoc incōtinentiæ remediū dare, ſi ad nuptias confugiatur. Quid autē? nunquid non poteſt euenire, vt coniugem ſortiatur aliquis diuturno languore marceſcentē, vt hoc ei remedio, quod tu ſolum eſſe vis, vti nō liceat? Quid ſi longiore ſit ab ea locorū interuallo disiunctus, vt corporis eius poteſtatem habere non posſit? Quid ſi illicita quadam animoſitate continere ſe velle dicat vxor: num propterea ſtatim ad nuptiarū remediū cōfugiet maritus, & vna vxore ſuperſtite, ducet aliam? HAR. Hoc equidem fas non eſſe puto. ARA. Atqui negabit is ſe poſſe capere, negabit ſibi datū eſſe, vt ſit capax caſtitatis cōiugalis. Et illud ex Paulo tibi occinet: Melius eſt nubere quàm vri. HAR. De iis qui cœlibes ſunt, loquitur Paulus, non de coniugio irretitis. ARA. Atqui eadem eſt cauſa eorū qui Deo ſuam continentiam dicarunt. Habent & illi ſponſum ſuū Chriſtū, & eum quidem immortalem, cui quum ſemel ſe deuouerint, fas illis nō eſt vt ſui corporis poteſtatē cuiquā deinceps faciant: verùm eo ſe loco potius eſſe cogitare debent, quo ſunt ij coniuges, quorū alteruter, vel diuturno morbo affectus, vel interuallo locorum abſens longiore, vel illicita quadam animoſitate continere volens, alterius corporis poteſtatem habere non poteſt. Itaq; ſicut illis eſſe nefas intelligit ad ſecundas nuptias confugere, priore vxore ſuperſtite, ſic ſibi quoq; ſine multo maiori flagitio minimè licere perſuaſum habeat, vt ſuperſtite immortali ſponſo Chriſto, cum mortali quapiam inire Matrimonium posſit. Sed quum ſciat, quòd nemo poteſt eſſe cōtinens niſi Deus det, nec illud ignorare debeat, dare illum omni petēti: aperire omni pulſanti, ab illo ſupplex precetur, qui paratior eſt ad dandū, quàm ſimus nos ad accipiendū, vt auxiliū ſuū impertiat. Quo fretus non dicat, nō poſſum, nō eſt mihi datū, non habeo Dei donū. Nam eadē ratione quandoquidē, quicquid à nobis boni agitur, Dei donū eſt, etiā de cæteris dicere liceret, nō eſt mihi datū. Sunt alij natura magis elati, ſunt qui manus ab alieno nō facilè queant abſtinere, ſunt ad irā nōnulli proniores: quid igitur faciet, ſi quis vel ad hoc, vel ad illud vitiū propenſior eſt? num dicet, nō eſt mihi datū, vt humilis, vt alieni minùs appetēs, vt minùs iracundus eſſe queā. Quid hoc fuerit aliud quā fatū introducere, & in Mercuriū potiùs, aut Martē, aut Venerē, culpā cōferre? quàm ſuū ipſius peccatū agnoſcere: & ad Deum cōfugere nolle? quo adiuuāte, nihil eſt quod non posſimus quamlibet nobis vel Mercurius, vel Mars, vel Venus, aduerſari videatur. Non prorſus quidē ineptè dixit noſtri temporis hæreſeō architectus, ad homines à virtute deterrēdos plus vnum poſſe dæmonē quàm omnes homines. Sed multò veriùs nec minus appoſitè dici poteſt ad homines in officio retinēdos, & ad ſtudia virtutum inflammādos plus poſſe Deum vnum, quàm omnes dæmones, in quo & per quē vnum, omnia ſe poſſe rectè gloriari poteſt quilibet homo Chriſtianus. Scriptum eſt à Poëta quodam:

Continentia ſiuē caſtitas omnium hominū cuiuſque ſit cōditionis, Dei donum eſt.

1. Corinth. 7.

Fas nō eſt iis qui ſemel Chriſto ſe deuouerunt, vt cuiquam deinceps faciant ſui corporis poteſtatem.

In eos qui culpā ſuam in fatum reiiciunt.

Deo nos iuuante, nihil eſt quod nobis aduerſari poßit.

Nemo adeò ferus eſt, ut non miteſcere poßit:
Si modò culturæ, patientem accommodet aurem.

De Stilpone quoq; Megarenſi memoriæ proditum eſt, cùm natura fuerit & ebrioſus & mulieroſus, vitioſam tamē naturam ab eo ſic cōpreſſam & edomitā eſſe doctrina, vt nemo vnquā vinolentum illum, nemo in eo libidinis veſtigium vllum viderit. Socratē quoq; legimus (quemadmodum notauit Sopyrus Phiſiognomon, qui ſe profitebatur hominum mores, naturasq; ex corpore, oculis, fronte, vultu pernoſcere) quòd is cum aliis multis vitiis affectus, tum eſſet præterea mulieroſus. Quum verò nec alia vitia, nec mulieroſitatē, præcipui Socratis familiares, in eo agnoſcerent, deriſus ab illis fuiſſe Sopyrus traditur. Sed à Socrate poſteà ſubleuatus eſt, cùm illa ſibi ſigna, ſed ratione à ſe deiecta, diceret: Si Poëta, ſi Philoſophi qui Deum ignorauerunt, tantùm voluntatis ſtudio, diſciplinæ rectè tribui poſſe putauerunt, vt etiam ad quę vitia maximè propenſus eſſet aliquis, ab iis eum auocari poſſe ratione, neq; minùs animi quàm corporis morbos eſſe ſanabiles dicerent, quantò rectius id gratiæ Dei tribuerit homo Chriſtianus vt adiutus illa, quæ præſtò cuiq; volenti adeſt, nihil ſe non poſſe glorietur: Si ſoli tibi contra carnem, contra mundum, contra diabolum pugnādum foret, fortasſis non temerè diceres, nō poſſum. Nunc autem (ſicut à Ioanne Chryſoſtomo præclarè ſcriptum eſt) In tua pugna Dominus congreditur, Dominus dimicat, Dominus prēliatur, & victoria tibi adſcribitur: certamen tuum, Dei certamē eſt: prælium tuum, Chriſti prælium eſt. Quid trepidas? quid formidas? quaſi tua virtute deuincas. Prehende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti adſit ille qui vinci non nouit. Quem ſequutus Auguſtinus quoq;: Non enim, non habes, inquit, vnde pugnes, Deus tuus in te eſt, Spiritus bonus

Stilpo Megarenſis.

Socrates.

Chryſoſt. in ſer. de Martyr.

Auguſt. in Hom. 43. de verbis Domini.

datus est tibi. Spiritus Dei est qui pugnat in te, aduersus te, aduersus illud quod est in te, contra te. Quem igitur tu non posse dicis Harpage? Nunquid non intelligis, Deo te, non homini potentiam hanc detrahere: Deum te, non hominem imbecillitatis arguere? Deus enim est qui viuit in nobis. Deus est qui cōgreditur, qui dimicat, qui præliatur in pugna nostra. Deus est qui pugnat in nobis aduersus nos, aduersus illud quod est in nobis contra nos. Hunc tu tam esse credis imbecillem, vt hostem nostrum domesticum, carnem nostram spiritui nostro repugnantem, superare non posse affirmare audeas? HAR. Quòd si quemadmodum tu dicis, ita se res habet: qui fit igitur, quòd adeò pauci reperiuntur, quos in hoc certamine, superiores euasisse videre liceat? ARA. In promptu causa est (dicit ille) desidiosus erat. Nostra fit hoc Harpage, desidia, qui Deum vera fide non inuocamus, atq; ideò nec adiutorem eum habere meremur, non aliqua Dei culpa, qui nunquam non præstò adest petentibus. Omnia possibilia sunt, sed nunquid omnibus, minimè gentium. Sed omnia possibilia sunt credenti, dicit Christus, cuius hanc sequutus sententiam Augustinus, Non vos terreat, inquit, sarcina continentiæ, leuis erit, si Christi erit. Christi erit si fides aderit, quæ impetrat à iubente quod iusserit. Si adesset fides, fides autem viua non mortua, minùs multos reperire liceret, qui sic tanquam sues in cœno libidinis volutarentur. Verùm in ea tempora nunc incidisse videmur, de quibus prædixit olim Christus: Filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra? Quare postquam elanguit in hominibus fides quæ impetrat à iubente quod iusserit, mirum videri debet nemini, si paucis datum est, vt continere queant. Pauci enim sunt qui velint, pauci qui petant ab eo qui dat omnibus affluenter, qui petant in fide nihil hæsitantes. HAR. Nolo tecum hac de re pluribus contendere, sed quum in Oriente Sacerdotibus vxores permissas videamus, obsecro te, quid impedit quò minùs idem apud nos quoq; liceat? ARA. Cùm ab Occidentaliū sententia ad Orientales prouocasset aliquãdo Iulianus, qui fuit partis Pelagij, iis ad eum verbis Augustinū vsum esse legimus: Non est cur prouoces ad Orientis antistites, quia & ipsi vtiq; Christiani sunt, & vtriusq; partis terrarū fides ista vna est, & te Occidentalis terra generauit, Occidētalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti, quãdo in eius membra venisti? Scripsit hæc Augustinus eo tempore, quo fuit vna fides Orientis & Occidentis Ecclesiarū. Nunc verò quando grauissima de re nimirum de processione sanctispiritus, diuersa est Orientalis Ecclesiæ, præcipuè verò Græcorum fides, ab ea quam nos Orthodoxã retinemus: Idem quod Augustinus, elogiū Orientalibus tribuere non possumus. Quo maiore cum pondere, cōtra te, ô Harpage, verba hæc Augustini nobis contra te vsurpare licebit. Non est, quòd prouoces ad Orientis Antistites, te certè Occidentalis terra generauerit, Occidentalis regenerauit Ecclesia, quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti, quando in eius membra venisti? Ac vt maximè te Septentrionalis terra generauit, & hæc tamen in qua tu natus es, non alij fuit vnquam Ecclesiæ, quàm Occidētali subiecta, vt ad Occidētis potiùs, quàm ad Orientis Antistites prouocare te oportuerit. Quos autem tu vis vt sequamur auctores? Eos ne quos toties doctrinis variis & peregrinis abductos à fide defecisse, quos quaterdecies ab Ecclesiæ corpus redeuntes totidē vicibus ab ea se præcidisse, quos præcisionis huius, fideiq; suæ tam sæpè violatæ dura Turcarum tyrannide pressos grauissimas pœnas vides expendisse? Scilicet quorum exitus perhorrescimus, eorum tu nobis imitanda facta proponis? Quid autē Harpage, si nec apud illos licitū fuit vnquam Sacerdotibus vxores ducere? quid si grauis auctor Epiphanius, qui fuit vnus ex Orientalibus illis Episcopis, negat apud eos vnquam Sacerdoti fieri licuisse, nisi aut virgini, aut ei qui se contineret à propria vxore, aut qui ab vnis nuptiis viduitatē seruasset? Quid si quibus in locis essent reperti, qui cum his quas ante Sacerdotiū vxores duxissent Matrimonio copularentur, eos non iuxta Canonem, sed iuxta mentem hominū, quæ per tempus elanguit, hoc fecisse? Quod si huic eius sententiæ & Socrates itidem Græcus, & Hieronymus noster adstipulantur? Itaq; nec Orientalis Ecclesiæ consuetudo pro te facere videtur, in qua æquè vt in nostra, Sacerdotibus nuptias contrahere fas non est, etiamsi peruerso magis more quorundam, quàm quod per Canones Ecclesiasticos, id liceat: quas ante Sacerdotiū vxores duxerūt, vt cum his alicubi copulari permittantur. Et quod ab ipsis etiam Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra, quàm latè patuit nomen Christianum, semper nefas est habitum, id tu nunc demùm, fas vt sit, contendes? Tu scilicet is es, cui soli videre contingit quod in orbe Christiano vniuerso tot seculis videre potuit nemo, mille quingentis & ampliùs annis absque eo Sacerdotes in Ecclesia Dei fuerunt, vt sibi ducendas vxores existimarent, quin se graui scelere si id fecissent obstrictos iri persuasum habebant. Nunc demùm quando multò breuius tempus est, quàm fuit anteà, propter vnum & alterum impuros monachos, qui iurisiurandi quod Deo pręstiterūt immemores, hac ratione frena libidini suę laxare conati sunt, bonam Ecclesiæ legem tot seculorum vsu receptam & approbatam propter non bonos mores hominum abrogandam esse censebis? Atqui ex malis moribus bonæ leges procreatæ, non propter malos mores abrogandæ sunt. HAR. Habenda est horum temporum ratio. Maior fuit apud priscos hominum continentia quàm nunc sit. ARAT. Atqui homines iidem fuerūt, qui nunc sunt ex eadem carne compacti, eadem infirmitate præditi. Quòd autē plures tum con-

Mar.9.

De adulterinis coniugiis ad Polentiū li.2. ca.19.

Luc.18.

Iacob.1.

August.lib.1.contra Iulianum.

De processione sancti Spiritus Orientalium, ab Occidentalibus fides diuersa.

Hebr.13.

Græci quaterdecies ab orthodoxa Ecclesia sese præciderunt.

Epiph. Hæresi. 48. cōtra Montanistas, hæresi.59.

Libr.5. cap.22. Hist. Ecclesi.

Ab Apostolorū temporibus semper nefas est habitum, vt sacerdotes vxores ducerent.

Bonæ leges non propter malos hominum mores abrogandæ.

continẽtes, quàm hoc æuo nostro licuit inuenire, partim fides in causa fuit feruẽtior, partim disciplina, qua continebantur homines in officio. Nunc & fides elanguit, & disciplina per tuos Harpage, qui se nescio cuius Euangelicæ libertatis assertores esse gloriantur, sic sublata propemodum omnis & euersa videtur, vt iidem magnificè (si diis placet) libertatis huius assertores, non vno in loco grauiter de eo querantur, quòd suos in officio nulla ratione continere queant: quorũ nunc multò corruptiores esse mores quàm fuerunt sub regno Romani Pontificis (sic enim appellat Ecclesiã Dei, Princeps & Architectus nostri temporis hæreseôn) ingenuè fatentur, ac decies eos Sodomitis esse peiores affirmant. Quin igitur hoc tu potiùs contendis, & elaboras Harpage, quàm ita collapsam videre licet disciplinam Ecclesiasticam, vt ea restitui queat? Id si factum erit, reuiuiscet in hominibus ilicò, quæ iam intermortua videtur, illa priscorum integritas & continentia. Nam quibus nondum eò peruenire datum est, vt virtutis amore peccare odisse queant, vel pœnæ saltem formidine peccare oderint. Est Pauli præscriptum de Episcopis & Presbyteris eligendis. Sunt Canones quibus quid fieri de his oporteat, qui quam professi sunt continentiam, eam non seruant, sancitum est, seruentur præscripta Canonum, adhibeatur delectus in Sacerdotibus ordinandis, vt ne temerè manus cuiuis imponantur, sit aliqua iuxta sanctiones legum Ecclesiasticarum in earum præuaricatores animaduersio, mox alia rerum facies apparebit, ac minùs multos videbis qui tam turpem & flagitiosam vitam ducant. Idem nunc est Deus Harpage, qui fuit illis priscis temporibus, nec est abbreuiata manus eius: æquè nunc est propensus ad impertiendum omni petenti gratiam, atqui tum fuit: neque natura nostra diuersa est, minus vt possimus nunc carnis nostræ motus, Deo nos adiuuante, compescere, quàm prisci illi potuerunt. Nisi quod vt iam à me dictum est, & fides elanguit, & disciplina laxata est. Sed quantum ex vultu tuo coniicio, videris Harpage, quædam adhuc obiicere velle. Mihi verò quoniam inclinata iam est dies, & restat nobis, vt scis, de eo dicendum, quod tertio loco postulatum fuit. Nunc rectum sit vernacula lingua rem diuinam fieri, hac quidem de re satis iam dictum esse videtur, neq; est quòd de Matrimonio Sacerdotibus permittendo pluribus mecum agere velis. Extat confessio fidei Catholicæ Christianæ de Patrum, qui fuerunt ante annos quatuor in synodo prouinciali Petricouiensi congregati, consensu ædita, ad eam te remitto, lege quæ ibi sunt scripta de impedimentis Matrimonij, si quis adhuc extat scrupulus, eum tibi, si diligenter legeris, exemptũ iri spero. HAR. Atqui audiui ex doctore quodam irrefragabili, minimè satisfactũ esse refellendis argumẽtis quę contra cœlibatũ adducta sunt. ARAT. Contentioso nunquam satisfieri potest: quid autem impedit, quò minùs & nos iisdem quibus Paulus olim verbis contra talem vtamur: Si quis, inquit ille, contentiosus esse volet, nos consuetudinem talem non habemus, neque Ecclesia Dei. HARP. Verùm ille quum aliis in rebus sibi satisfactum esse negabat, tùm in eo maximè, quod qui scripsit confessionem illam, in qua conatus est argumenta refutare, quibus ille Sacerdotum cœlibatum oppugnat, cùm in aliis plerisque refellendis multum laborauerit, integrum Ancirani Concilij Canonẽ (Diaconi) omiserit in Canone Nicæna: & Canone (quoniam) fuerit prorsus mutus. Atqui satis est, inquit ille, nos vna lege comprobasse nostrã sententiam. Aut omnia à nobis adducta erant refellenda, aut nihil. Quid enim si vnũ aliquem aut plures vincas, postremò ab vno vincaris, certè inter victos numeraberis? ARA. Dicere tamen aliquid videtur inuictus & irrefragabilis iste doctor, Non de veritate cognoscenda, sed de victoria tantùm consequenda solicitus. Nam reverà si quis quod probare contendit, id obtinere cupit, in primis ei necessarium fore videtur, quæ contra suam sententiam dicuntur: vt eorum nihil non confutatum relinquat. Sed quid si quę sunt ab isto producta, ea nihil ad rem qua de agitur, faciunt? Quid si leuiora sunt quàm vt ea cõnfutari sit necesse? Deinde verò, nónne tuus iste Doctor vehementer probat quod à Gratiano scriptũ est de Synodis prouincialibus Episcoporum. Concilia sunt inualida ad definiendũ & constituendũ: atq; huius generis fuit hęc Ancirana Synodus, quam non Oecumenicã, sed vnius tantùm prouinciæ fuisse cõstat. Qua quidem ex causa nihil ad definiendũ & constituendum auctoritatis & roboris habere potuit. Ac vt habere maximè potuerit: non ignorat Doctor iste tuus quòd ab August. scriptum est: Concilia quæ per singulas regiones & prouincias fiunt, plenariorum cõciliorum auctoritati quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere. Quare cùm quæ fuerit plenarij Concilij Chalcedonensis hac ipsa de re sententia non sit nescius, quod Ancirana synodo seculis aliquot fuit posterius: quorsum attinebat quod in vna aliqua prouincia fuit constitutum proferre, & vnam vrbem orbi vniuerso præferre? Sed ne tergiuersari tibi videar, profer Canonem integrum Ancirani Concilij, quem doctor iste tuus in confessione omissum fuisse dicit. HAR. Verba Concilij sunt hæc: Diaconi quicunq; ordinantur si in ipsa ordinatione protestati sunt dicentes, se velle habere vxores, nec posse se continere, si postea ad nuptias venerint, maneant in ministerio, propterea quod iis Episcopus licentiam dederit. ARAT. Estne Canon is integer? HAR. Mihi quidem integer videtur: neque enim plus in libro doctoris illius reperio. ARAT. An non mihi quoque cum Cypriano rectè licebit exclamare? Corruptor Canonũ atq; interpres false suprema ponis, extrema præteris,

Hæretici propter libertatẽ sibi indultã, decies Sodomitis peiores.

Si iam præterlapsa Ecclesiastica disciplina esset restituta, omnia reuiuiscerent.

Contentioso nunquam satis fit. 1. Corinth. 11.

Ei, qui quod probare cõtendit, obtinere cupit, quid necessarium.

Dist. 18. cap. 1.

Lib. 2. de Baptismo cõtra Donat. cap. 3.

Cyprianus de simplicitat. Prælat.

partim memor, partim subdolè corrumpens. Sicut ipse ab Ecclesia scissus es, sic vnius capituli sententiam scindis. Quin tu quæ sequuntur ea simul resitas? Sequuntur autem hæc verba: Quicunq; sanè tacuerint & susceperint manus impositionem, professi continentiam, si posteà ad nuptias peruenerint à ministerio cessare debebunt. Atqui hoc est quod maximè facere videtur ad eam rem de qua nobis sermo est institutus. Nam prior Canonis pars an fuerit aliquãdo in vsu, quis est qui pro certo possit affirmare? Posterius autem hoc & obseruatum fuit semper, & nunc etiam seruari videmus. HAR. Non putauit Doctor ille fuisse necessarium vt illa produceret quæ pro se non facerent: Itaq; priore canonis parte contentus fuit. ARA. Quid, si ne illa quidẽ cum eo facit? Nam vt illud silentio prætereã, quòd Canon non de Sacerdotibus, sed de Diaconis loquitur, qui sunt vno gradu inferiores. Certè quæ per se licita sunt, ea dispensationis alicuius non indigere tu ipse fatearis oportet. Quòd si, quemadmodum tu contendis, licitum est Sacerdoti nuptias contrahere, cur illis tantùm licere Canon voluit, quibus Episcopus licentiã dederit? quid opus est dare vbi res est per se licita? Vides igitur quemadmodum ille ipse Canon quem tuus Doctor iste adfert, pro sua sententia confirmanda contra eum magis facere videtur. HAR. Quid autem ad Canonem Nicæna, vbi scribitur, quòd Nicæna Synodus volens corrigere hominum vitam in Ecclesiis commorantium, posuit leges quas Canones vocant, in quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem, vt Episcopi, Presbyteri, Subdiaconi, Diaconi, cum coniugibus, quas ante consecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias & castitatem esse ducens cum propria vxore concubitum. Suasit itaque Concilio, ne talem poneret legem, grauem esse causam asserens quę aut ipsis, aut eorum coniugibus occasio fornicationis existeret. ARA. Quorsum hæc adfers? Extra scopum iaculari mihi videris. Neq; enim de eo inter nos agitur. Licueritne aliquando aut liceat etiã nunc Sacerdotibus Orientalibus, præsertim posteaquàm sacris initiati sunt, vxores retinere, quas ante susceptum Sacerdotium duxerint: Verùm qui iam facti sunt Sacerdotes fueritne tempus vllum quo nuptias eis in Ecclesia Catholica contrahere liceret. Quid autem si cuius tu testimonio niteris, huius ipsius Paphnutij auctoritate docuero, etiam ipsius seculo Sacerdotibus vxores ducere minimè licuisse? Præstat autem ex fontibus haurire, quàm ex Gratiano nescio quæ mutila producente. Scribũt hæc quæ citat Gratianus de Paphnutio, Socrates, & Zosomenus, vterq; autẽ post ea quæ recitat Gratianus addit hoc, quod auctor fuerit Paphnutius Patribus in Concilio congregatis, vt secundum antiquam Ecclesiæ traditionem, qui clericatu ante nuptias potiti essent, eis præciperent, ne Matrimonium deinceps inirent, non autẽ seiungeretur quisq; ab ea, quam semel iam anteà cùm laicus esset, duxisset. Vides quemadmodum etiam Paphnutij sententia pro nobis facit, & eorum errorem confutat, qui Sacerdotibus nuptias contrahere licere volunt? Cuius autem Paphnutius meminit antiquæ traditionis, ea est Apostolorum traditio. Verba Canonis, quem conscripserunt hæc sunt: Ex iis qui cœlibes in clerum peruenerunt, iubemus vt lectores tantùm & cantores, si velint nuptias contrahant. Nunc tu vide, quæ sit importunitas istorum hominum, qui traditionem hanc Apostolicã vnanimi totius orbis Christiani consensũ mille quingẽtis annis in Ecclesia Dei obseruatam, nunc demũ tanto studio cupiũt abrogatam, cùm rectiùs multò quàm Pauli temporibus dici potest, Tempus breue est. Certũ est enim, quòd minùs longè nũc absit supremus ille dies, quàm abfuit illo tempore quo Paulus admonebat vt etiã hi qui vxores haberẽt, cogitãtes instare diẽ illũ, neglectim illas haberẽt perinde, quasi non haberẽt, & quoad possent salua fide cõiugali ab earũ cõmercio abstinerent, eisq; tanquam sororibus vterẽtur, sicut etiam ministros verbi tum fecisse Clemẽs Alexandrinus testatur. HAR. Ego verò nihil de eo audiuerã, quod illud quoq; suaserit in Concilio Paphnutius, vt qui cœlibes in clerum peruenissent, ij Matrimoniũ contrahere ne permitterẽtur. Verũ illud modò ne separarẽtur à Sacerdotibus vxores. ARA. Plura sunt alia Harpage, quæ fortè nõ audiuisti. Solẽt enim corruptores isti, sicut ipsi integra fide non sunt, ita non sententias auctorum integras proferre. HAR. Sed obsecro te, quid ad Canonem dices (Quoniam?) quo non in perpetuum, sed tempore oblationis ab amplexu suarum coniugum Sacerdotes abstinere præcipiuntur. ARA. Tædet me iam ineptiarum. Citat Canonem hunc Gratianus è sexta synodo, quam tamen Canones edidisse nullos, & septima synodus & Anastasius Bibliotecarius Adriani Pontificis in sua præfatione in octauam synodum testantur: sed quinque pòst annis Episcopi congregati Constãtinopoli in Trullo conueniunt, vbi centũ & duo Canones æditi sunt, inter quos etiam hic numeratur, qui tantundem ad rem facit, de qua sermo nobis est institutus, quantum priores illi, ita vt noua confutatione minimè videatur indigere. Tantùm enim abest vt ea synodo, quæ fuit inter sextam & septimam interiecta, permissum fuerit Sacerdotibus vxores ducere, vt ne ductam quidem retinere fas esset, decretum fuerit ei, cui munus Episcopi delatum esset. Nam inter alios hic quoq; Canon legitur. Vxor eius, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi viri sui cõsensu priùs separata, postquam in Episcopum ordinatus est ac consecratus monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi prouidentia fruatur. Extat & alius Canon his verbis conscriptus.

Quæ per se licita sunt, ea dispensatione non egent.

Canones sunt leges.

Lib.1.cap.11. Lib.1.cap.23. Hist. Eccles.

Cano.25.

1. Corinth.7.

Lib.3. stromatũ.

Actione 6.

Can.48.

Can.6.

ptus. Quoniam in Apostolicis Canonibus dictũ est, eorum qui non ducta vxore in clerum promouentur, solos lectores & cantores vxorem posse ducere, & nos obseruantes decernimus, vt deinceps nulli hypodiacono vel diacono, vel presbytero post sui ordinationem coniugium cõtrahere liceat. Si autem hæc quis facere ausus fuerit, deponatur. Quoniam autem canones Apostolorum, quorum auctoritate potissimum hæc Synodus nititur, à Clemente Petri successore conscripti putantur: quæ fuerit huius quoq; hac de re sententia videamus. Sic enim ille scribit ad Iacobum fratrem Domini: Ad Dominica mysteria tales ordinentur, qui ante ordinationem suam coniuges nouerint. Quòd si post ordinationem ministrum altaris contigerit propriæ inuadere cubile vxoris, sacrarij non intret limina, nec sacrificij potitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad Dominici corporis portionem accedat, sed aquam Sacerdotum porrigat manibus: ostia forinsecus claudat, minora tantùm gerat officia. Quis autem potuit interpres esse melior eius canonis, quo sancitũ est, vt Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus vxorem suam prætextu religionis non abiiciat: Si abiicit, segregetur à communione: quàm ipse Clemens, qui conscripsisse Canones istos creditur. Qui si hoc intelligi vult verbis his, vt etiam fraudare eos seinuicem non permittat, suiq; corporis potestatem alterutrum facere iubeat: cur ab omni Sacerdotij functione prohibet eum, qui propriæ vxoris cubile inuaserit. Quamobrem rectè quidem Apostoli non debere Presbyterum, aut Episcopum abiicere propriam vxorem statuerunt. Sed rectè etiam Hubertus ante quingentos plus minus annos, Nicetæ monachi scripta refellens: Omninò, inquit, confitemur, non licere Episcopo, Presbytero, Diacono, & Subdiacono, vxorem propriam causa religionis abiicere à cura sua: scilicet, vt ei victum & vestitum prouideat, non vt cum illa exinde carnaliter iaceat. Hoc est quod etiam in paulò superiùs citato Canone dicitur, à sancta Synodo, vxorem ab Episcopo separatam, Episcopi prouidentia frui debere, ita vt eam nihilominus non abiiciat, neq; deserat in iis quæ ad victum & amictũ pertinent. Sic & Epiphanius Canonem hunc intellexisse videtur, sicut superiùs à nobis est demonstratũ, sed cùm satis iam refutata videantur, quę cõtra Sacerdotum cœlibatum ab irrefragabili Doctore tuo scripta sunt, si quid aliud prætereà vis, dicito. Nam hac de re nihil est quòd expectes vt plura verba faciam: ad confessionem Catholicæ fidei Christianam te remitto.

Canones Apostolorum à Clemẽte Petri successore conscripti.
Epist. 2.

Apostoli statuêre non debere Presbyterũ aut Episcopum reiicere propriã vxorem.

DE SACRO VERNACVLE LEGENDO. HARP.

QVandoquidem neq; de calice, neq; de cœlibatu Sacerdotum sermonem fieri vis longiorem, iam ad illud veniamus de quo nobis tertio loco differendum restat. Cùm in sua Paulus ad Corinth. epistola disertis verbis præcipere videatur, vt vernacula cuiusq; gentis potiùs quàm peregrina lingua publicè precationes in templis fiant, quid impedit, quæso, quò minùs huic illius præscripto pareatur? Mihi quidẽ grauiter peccare videntur, qui Christo, quem in Paulo loqui manifestũ est, non obtemperant. ARAT. Quid si Pauli præscriptũ hoc, magis ad prædicationes quàm ad precationes pertinere videtur? Verũ demus hoc etiam, precationes publicas eum vulgari lingua fieri voluisse, num ideò statim peccare censenda est Ecclesia, si quæ fuerunt eius generis ab Apostolis aliquando decreta probabilibus ex causis mutat. Neq; enim omnia quæ statuerunt Apostoli, hoc animo ab eis fuisse constituta credendũ est, vt ea perpetuò sic ab omnibus obseruari, neq; licitũ esse vellet, Ecclesiæ prout tempus aut ratio postularet, ea nonnunquã variare. Iam audisti decretũ ab Apostolis fuisse, vt à sanguine suffocato, & idolothytis abstineretur, nũquid obseruatũ hoc posteà fuit, aut nunc etiã obseruatur? Præcipit Paulus, vt mulier velato, vir oraret aperto capite, nũquid & hoc apud omnes in vsu est? Temporibus Apostolorũ cibi afferebantur in templum, & in cõmune fideles possidebant omnia: nunc si quis id necessariò ab omnibus fieri sic oportere contenderet, alienus ab Ecclesia catholica censeretur. Scribit Ambrosius quòd vt cresceret plebs & multiplicaretur omnibus inter initia concessum fuit Euangelizare, & baptizare, ac scripturas in Ecclesia explanare. At vbi omnia loca circumplexa est Ecclesia, conuenticula constituta sunt, & rectores, & cætera officia in Ecclesiis ordinata sunt: vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non esset, præsumere officium, quod sciret non sibi creditum vel concessum. Et cœpit alio ordine & prouidentia gubernari Ecclesia, quia si omnes eadem possent, irrationabile esset, ac vulgaris, atq; vilissima res videretur. Itaq; nõ statim oportet in exemplum trahi, si quid sic aut aliter fuit Apostolorum temporibus obseruatum: nam fides Apostolorũ necessariò nobis retinenda est, si salui esse volumus, nec minima ex parte violanda. Ritus Apostolorũ si vel temporũ, vel locorũ, vel personarum ratio postulet, mutari non modò nefas nõ est, verumetiã expedit nonnunquã, dum modò id non alicuius priuata libidine, sed Ecclesiæ totius publica fiat auctoritate. Vnicũ est Christi præceptũ, contra quod qui venerit, reus fit criminis capitalis: Hoc est verbum illud abbreuiatum, Dilige: hoc saluo, quæ pertinent ad ritus, quãdo res ita postulat, citra tumultũ Ecclesiæ mutare, nunquã est nefas habitum, fieri namq; potest, vt quod expediebat illo tempore, non expediat hoc. HAR. Quid autem an non expedit nunc quoque sicut Apostolorum temporibus vt intelligat populus

1. Corinth. 14.
Vtrum precationes quæ in tẽplis fiũt publicè vernacula lingua fieri debeãt edisserit.

Act. 15.

1. Corinth. 11.

Ambros. in epist. 4. ad Ephes.

Fides Apostolorũ necessariò nobis retinenda, si salui esse volumus.

1. Corinth. 14.

quid precetur Sacerdos? Cùm enim Sacerdos benedixerit, qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet amen, super eius benedictione, quoniam quid dicat, nescit? ARAT. Quid si qui minùs intelligunt, ea quæ dicuntur à Sacerdote, maiorem in eis persæpè videre licet pietatis affectum: contrà, frigus in illis ingens qui non verba magis quàm sententiam quoq; verborum assequuntur? Non omnia in intelligendo consistunt.

Cōtra Manichæos epistola quam vocant fundamenti cap. 4.

Præclarè Augustinus de turba scribit, quòd eam non intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas tutissimam facit. Qui etiam alio loco: Si propter solos eos Christus mortuus est, qui certa intelligētia possunt quæ ad fidem pertinent discernere, penè frustrà in Ecclesia laboramus. Non ergo quantum intelligas, sed quantum credas, & quantum credendo ames, quærit Deus. Fit non rarò vt qui intelligunt, contemnant: qui non intelligunt, amplius admirentur & piè magis ad ea quæ non intelligunt, afficiantur, vt non sine causa Christus in parabolis loquutus esse turbis, legatur. Quod si qui eo animo vel ad depromenda, vel ad audienda cantica & preces Ecclesiasticas accedunt, vt suam Deo gloriam, laudem & honorem præstare, deq; perceptis muneribus illi gratias agere, simul ea, quæ vel præsenti vel futuræ vitæ conductura sint, ab eo cupiant impetrare, tam est Deo grata hæc in eis animorum affectio, nulla vt verborum intelligentia cum ea conferri queat:

Matth. 21.

Putásne tu pueros Hebræorū intellexisse quæ agerent, cùm in templo clamarent, Osanna filio Dauid? Atqui hæc eorū quamlibet imperitorū, pietas, adeò Christo non ingrata accidit, adeò non est aspernatus, nō intelligentiū laudem, vt cùm Principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixissent, Audis quid isti dicunt? non obscurè tulerit se laude illorū delectari, ac iampridē à Propheta fuisse prædictum admonuerit: Ex ore infantium & lactentiū perfecisti laudem, qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, nō quòd ab eorū supercilio proficiscitur, qui sibi nihil non arrogant, sed infantiū & lactentiū laudem gratam esse Deo,

Ex diuinis officiis vernaculè decantatis, plus diminutū pietatis, quàm accesserit.

experientia magistra didicimus quid fructus ea res attulerit, quòd in plerisq; locis officia diuina, in linguam vernaculam ad verbum translata decantentur. Tantùm abest, vt accesserit ad pietatem aliquid plus, vt etiam diminutum esse videatur: vt non temerè fuerit ac sit etiam nunc apud quosdam populos moribus receptum, vt qui priuatas ad Deum preces funderent non vernacula, sed Latina lingua, tantùm ipsam etiam Dominicam orationem & mares & fœminæ pronunciarent. HAR. Sed quis eius orationis fructus est, si quod vel precantem sacerdotem audis, vel quid precaris, ipse non intelligas? ARA. Pro me tibi respondebit vir totius orbis Christiani iudicio semper vnus omnium doctissimus habitus Origenes Adamantius, cuius verba, nisi molestum est, proferam: tractat enim ea de re paulò pluribus. HAR. Tu verò profer quod ille dicit.

Origen. Hom. 20. in Iosue.
Animaduerte hæc diligentius.

ARA. Docet is non parum ex hoc ipso vtilitatis animæ conferri, quod verba diuinarum scripturarum aures nostras licèt obscura videantur, penetrant. Si enim creditum est, inquit, à gentibus quòd quædam carmina, quas præcantationes appellant, quibus istud artis est insusurrātes nominibus quibusdam compellatis, quæ ne illi quidem, qui inuocant norunt ex solo vocis sono vel sopiantur serpentes, vel etiam de cauernis protrahantur abstrusi: sæpè etiam & in corporibus humanis, tumores aut alia eiusmodi voce sola reprimere dicuntur, interdum etiam animæ stuporem quendam sensus infligere, vbi tamen Christi non existeret fides: quantò magis totius precationis & carminis validiorem & potiorem dicendam credimus, quamcunq; illam scripturæ sanctæ vel sermonum, vel nominum appellationem?

Contrariæ virtutes, hoc est, dæmones, carminibus & præcantationibus parent.

Sicut enim apud infideles contrariæ virtutes audientes illa vel illa nomina in carminibus & præcantationibus adsunt, & exhibent famulatum, & dant operam in hoc ad quod inuocari se ex illo vel illo nomine senserint, officij sui rem quodammodo ac ministerij, cui semetipsos mancipauerint, dependentes, eò magis vtique cœlestes virtutes & Angeli Dei qui nobiscum sunt. Sicut & Dominus de paruulis Ecclesiæ dicit, quia Angeli eorum semper assistunt in conspectu Domini videntes faciem eius. Libenter & gratè accipiunt, si semper verba scripturæ, & horum nominum appellationes, velut carmina quædam & præcantationes ex nostro ore promamus.

Virtutes cœlestes suorum nominū appellatione delectantur.
Multæ virtutes intra nos nostri curā habentes.

Quia etsi nos non intelligimus quæ de ore proferimus, illæ tamen virtutes quæ nobis adsunt, intelligunt, & velut carmine quodam inuitatæ, adesse nobis, & ferre auxilium delectantur. Quod autem sunt, non solùm circa nos multæ diuinæ virtutes, sed etiam intra nos indicat Propheta, cùm dicit in Psalmo: Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora mea nomen sanctū eius, hoc est, omnia quæ intra me sunt. Constat ergo multas esse virtutes intra nos, quibus vel animarum nostrarum cura, vel corporum permissa est, quæ vtiq; si sanctæ scripturæ leguntur à nobis, delectantur & validiores erga nostri diligentiam fiunt, si linguis loquamur & spiritus noster oret, sensus autē noster sine fructu fit.

2. Corinth 14.
Sensus noster aliquādo inter orandum est sine fructu, spiritus autē pascitur ex auditu diuinæ scripturæ.

Dixit enim & hoc sanctus Apostolus & mirum quodammodo mysterium, humanis auribus protulit, dicens, aliquando fieri posse vt spiritus qui in nobis est oret, & sensus noster sine fructu fit. Intellige ergo ex hoc quia fit aliquando noster quidem sensus sine fructu, spiritus autem, id est, virtutes illæ quæ animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu scripturæ sanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico quia diuinæ virtutes pascuntur & epulantur in nobis, si nos verba diuinæ scripturę proferamus ex ore? Ipse Dominus noster Iesus Christus, si nos inueniat iis vacantes, non solùm pasci & refici dignatur in nobis; verumetiam si has epulas

apud

apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Ego & pater, inquit, veniemus, & cœnabimus apud eum. Sed sicut ex huiusmodi meditationibus diuinarum erga nos virtutum officia & consortia prouocamus, ita & ecótrario malignarum virtutũ insidias & pessimorum dæmonum incursiones ex huiusmodi sermonum appellationibus effugamus. Verbi gratia, vt si quis nostrum aliquando perspexit præcantationibus sopitum serpentem portari in manibus vel protrahi de cauernis nihil valentem nocere venenis, vtpotè incantationis virtute torpentibus, ita etiam lectionis diuinæ virtute, si quis intra nos est contrariæ potestatis serpens, si quis ad insidiandum coluber latet, si patienter feras, si non tędio fatigatus, auertas auditum scripturæ, canonibus, & diuini sermonis assiduitate, depellitur. Si ergo vides, ô auditor, aliquando legi scripturã in auribus tuis, quam non intelligis, & sensus eius tibi videtur obscurus, interim hanc primam suscepisse vtilitatẽ, quòd solo auditu velut præcantatione quadam noxiarum virtutum quæ te obsident, & quæ tibi insidiantur, virus depellitur & fugatur, obserua tantùm ne efficiaris sicut aspides surdæ & obturantes aures suas ne audiant voces incantationis & veneficij, quo incantantur à sapiente. Hæc autem idcircò diximus, ne fastidium capiamus, audientes scripturas, etiamsi non intelligimus. Sed fiat nobis secundum fidem, credentibus: quia omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est. Si ergo diuinitus inspirata est, & vtilis, etiamsi non sentiamus, credere tamen debemus quia vtilis est. Solent Medici præbere interdum cibum aliquem, interdum etiam potum dare. (Verbi gratia) ad discutiendum caliginem visus, nec tamen in edendo ipso cibo vel in potando sentimus, quia vtile est & prodest oculis, sed cùm transierit visum cibi illius & poculi virtus, paulatim purgat aspectum, & tum demùm sentire incipimus, quia cibus ille & potus profuit oculis: hoc ergo modo credendum est etiam de scriptura sancta, quia vtilis est & animæ prodest, etiamsi sensus noster ad præsens intelligentiam non capit, quoniam & bonæ virtutes quæ nobis adsunt, reficiuntur, & contrariæ torpescũt, his meditationibus & effugantur. Hactenus Origenes. Vides autem Harpage, quemadmodum ille & rationibus & appositis quibusdam similitudinibus etiam non intellecta scripturarum verba prodesse, vel promentibus ea, vel audientibus, planum facit? Idq; ex eo ipso Pauli capite prolato testimonio, quod tu pro tua sententia confirmanda citasti. Sed audi quæso: Si non promendæ sunt vel non audiendæ precationes, nisi quas intelligas, quid ex eo consequetur aliud, quàm nullum fore in Ecclesia Dei Psalmorum vsum quos Dauid conscripsit? quotumquemque enim reperies, etiam ex doctioribus, qui sententiam eorum assequatur quacunq; tandem lingua promantur? Deinde verò qua nos alia precandi formula magis vti fas est, nisi quam nobis Christus ipse præscripsit, quæ propter hanc etiam causam oratio dominica vocatur? Habemus eam in linguam vernaculam conuersam, quàm multos autem inueniri putas, qui vel tertium illius verbum, saltem, ad literam intelligant? certè ex imperita multitudine vix centesimũ quemq; (vt interim de sensu taceam, quem ne ij quidem assequuntur omnes, qui sibi cati præ cęteris esse videntur.) Apud Russos, neq; Græcæ neq; Latinæ linguæ in sacris vsus est. Nunquid autem quæ pronũciat Sacerdos, è populo quiuis intelligit? Plæraq; ne Sacerdotes quidem ipsi. Nemo tamen apud eos quiritatur officia diuina lingua non intellecta decantari. Sexcenti iam & ampliùs anni intercesserũt, cùm Cirulus & Methodius à sede Apostolica impetrarũt, vt eis rem diuinam facientibus, lingua Sclauorũ vti liceret. Ac ne nunc quidẽ fortasse desunt, qui meminisse queant, etiam in templo sanctæ crucis, quod in Clepardia est, Sclauorum lingua Sacerdotes sacris operãtes vsos fuisse. Sed verisimile est quòd plures fuerint qui Latinã, quàm qui Sclauorum linguam intelligerent. Itaq; cùm eam ob rem, tum aliis ex causis factum est, vt ea lingua rem diuinam facientes vti desinerent. Constat autem in Morauorum gratiam id potissimum impetrasse Cirulum & Methodium, quòd ea gens ipsis auctoribus in Christum credere cœpisset. Sed nec apud Morauos, quorũ tamen lingua propiùs ad Sclauorum dialecton accedit, nec apud nos diu mos ille durauit, quòd plus adferre detrimenti quàm emolumenti visus est. Quamobrem & apud Morauos etiam illos qui Catholicæ sunt communionis, eadem qua apud nos, hoc est, Latina lingua rem diuinam facientes vtuntur. Ac vix est vlla lingua sub Sole, quæ latiùs quàm nostra pateat, cùm plus etiam quàm quartam Europæ partem complecti videatur. Hac enim vtuntur & Boëmi, & Moraui & Cassubi, & Russi, & Moschi, & vnde nos originem duxisse putamus, Sclaui, Suetij, Dalmatæ, Boznenses, Croatæ, Bulgari, Rasciani, Serbi: & aliæ gentes nonnullæ. Cæterùm sic inter se nationes hæ dialectis variant, vt minùs etiam Sclauũ, aut Dalmatam Polonus intelligat, quàm Hollandum aut Burgundum, Sueuus aut Heluetius. Quamlibet autem non ipsos amemus, tamen illud fateamur necesse est: Sclauorum aut Dalmatarũ linguam esse multò elegantiorem quàm sit nostra, ita, vt si precationes & sacras lectiones in vernaculam transferri linguam oporteret, in eam potissimùm transferendæ sint à qua nostra duxit originem, quæ præstat etiam cæteris elegantia. Cùm præsertim Dalmatica lingua sacros libros Hieronymum vertisse constet, vt in eius vsu minùs esse periculi videatur. Cùm autem & illud manifestum sit, quòd in diuinis officiis vsus illius aliquando fuerit, quis est qui dubitare queat, non sine causa eum non apud nos magis quàm apud ipsos etiam Boëmos & Morauos, qui

Ioan.14.

Aspides surdæ et obturantes aures suas, dicuntur hæretici.
Psalm.57.
2.Tim.3.

Si non promẽdæ sunt precationes, nisi quas intelligas, sequeretur in ecclesia Dei psalmorum vsum fore inutilem.
Matth.6.

Lingua Cirulus & Methodius.

Multis de causis apud plerosque effectũ, vt vernacula lingua sacra fierent.

Nationes septentrionales quæ lingua Polonica vtuntur.

D.Hieronymus sacros libros in linguam Dalmaticam vertit.

qui modò Catholici sunt, intermissum fuisse? HAR. Quid autem impediret, quò minùs sua quæq; gens dialecto vteretur in eiusmodi sacris lectionibus, & precationibus cõuertendis? ARA. Atqui hoc nec Rusi faciunt, quos tanta constat esse religione in diuinis officiis ea dialecto peragendis, quàm à maioribus suis traditã acceperunt vt si quid ab illa variarent, grandi se piaculo obstrictos iri persuasum haberent. Nunc tu vide Harpage, dum nimiò plus de eo solicitus es, vt omnes omnia intelligant, si fortè concessum tibi sit quod optas, ne, qui capiti mederi potissimũ debebas, non sine magno capitis discrimine reduuiam tantùm curare videaris. Caput enim est, vt verum diuinarum scripturarũ sensum retineamus, quod ita multis & variis trãslationibus vix rectè prouideri poterit. Quis enim pręstabit, si sua queq; gens dialecto sacras precationes & lectiones versas habuerit, nullus vt error in vertendo cõmittatur? Atqui nusquã erratur, quàm in hac parte periculosiùs, & est vsu cõpertum, versiones istas literarum sanctarum in linguã gentis alicuius vernaculã, multum Ecclesiæ Dei incõmodi attulisse. Nam præterquã quòd ista omnium omnia intelligendi, ac plusquam oportet sapiendi nimia quædam auiditas eundem propè nostris temporibus fructum attulisse videtur, quem attulerat primis parentibus nostris esus ligni scientiæ boni & mali, dum ex bonis Latinis mala Germanica fecit Martinus Lutherus, sacris bibliis vertendis, plus eum quàm sexcentos errores admisisse, à Catholicis animaduersum est. Nec id à Catholicis tantùm. Confer Zuinglij translationem cum ea quam Lutherus edidit, non paruis de rebus magnam discrepantiam, vel pugnantiam potiùs inuenies, vt si nulla alia, vel hæc sola causa deterrere nos deberet à diuinis oraculis in vernaculam linguam vertendis. Paulus etiam loqui non permittit mulieribus in Ecclesia. Nunc translationibus istis in linguam vernaculam factum esse cernimus, vt quas lanam texere sub id tempus magis expediebat, eæ sibi docendi quoq; potestatem iam arrogauerint, ac si quis eas ad officium, sanitatemq; reducere velit, plus cum illis, quàm cum ipsis viris negotij sit habiturus, cum ne viris quidem per vxores Catholicos esse liceat, & sæpè quod vult vxor, credere maritus cogatur. Nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes Prophetæ, nunquid omnes Doctores, dicit Apostolus? nunc hæc scripturarum prophanatio veriùs quàm translatio, non solùm Zonarios, Baiulos, Pistores, Sartores, Sutores. Verumetiam Zonarias, Baiulas, Pistrices, Sartrices, Sutrices, fecit nobis Apostolas, Prophetissas, Doctrices & omnẽ propemodũ ordinem ex Ecclesia Dei sustulit, vt Hierusalem loco, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum, Babylonem quandam extructam videre liceat, in qua rerum omnium horrenda quædam est confusio. Hunc fructum & apud finitimos, & apud nos quibusdam in locis videmus nunc & ingemiscimus, ex hac diuinarum scripturarum in vernaculam linguam versione. Quin audire etiam quosdam licet dicentes: Ego ipse pastor esse animæ meæ, & eius curam gerere teneor, si quid erratum à me fuerit, Episcopus pro me suppliciũ gehennæ non luet. Est ne autem hoc illi Dei verbo consentaneum? Fili hominis speculatorem dedi te domui Israël, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia & viuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Aut illi quod per Paulum locutus est, obedite Præpositis vestris & subiacite eis, ipsi enim peruigilant quasi rationẽ reddituri pro animabus vestris. Comminatur Dei spiritus per Prophetã, quòd de speculatoris, hoc est, Episcopi manibus animã sit illius requisiturus, quem à via sua impia nõ fuerit auertere conatus. Loquitur idem per Paulum, quòd Præpositi siue Episcopi peruigilant, quasi rationẽ pro animabus sibi cõmissis reddituri. Et isti quoniam legerũt aliquid ex veteri aut nouo testamento, per Lutherum aut Zuinglium in vernaculam linguam verso, negant Dei vocem se requisiturum sanguinem populi de manibus Prælatorũ, eosq; de sibi cõmissis animabus rationem reddituros, dicentis: Ipsi sibi Doctores, ipsi suarum animarum Episcopi sunt, & Pastores ipsi ligant, ipsi soluunt conscientias suas arbitratu suo, ipsi sibi non Episcopi modò, verùm & Papæ sunt & concilia, neq; viri magis, quàm fœminæ, quarũ petulantia minùs etiam est ferenda. Sic transferendis in vernaculam linguam sacris bibliis effectum est, vt omnis ex Ecclesia sublatus ordo iam esse videatur. Non temerè autem dictum est ab eo quem propter singularem diuinarum scripturarum peritiam Theologum Græci vocant, quòd non omnium est de Deo, deque rebus diuinis disserere, quodq; neque omni loco, neque omnibus, neque omnia sunt propalanda. Ignorare pleraque satius est, inquit Tertullianus, ne quid quod non debeas, noris: quia quod debeas, nosti. Quem sequutus Hilarius. Habet, inquit, non tam veniam quàm præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare quæ nescias. Et æqualis Tertulliani Clemens Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundum mundum, sed eorum qui secundum Deum sunt sapientes, est possessio: illa autem etiam absq; literis discitur, eius autem scriptũ, quod & ad rudes, ignarosq; homines pertinet, & est diuinum, vocatur charitas, quæ est decretũ spirituale. Vides quemadmodum etiam absque literis dici posse fidem docet Clemẽs, & eius scriptum, quod etiam diuinum appellat, vocari dicit charitatem? Ex eo discere licet, non in eo quantum, intelligas, sed in eo quantum credas, & credendo ames, permultum esse positum: cùm certũ sit, etiam si ple-

Quare sit orandũ potiùs lingua Latina quàm vernacula.

Gen. 3.

M. Lutheri errores plusquã sexcenti à Catholicis animaduersi in sacris bibliis vertendis.

1. Corinth. 14.

Mulierum nostri temporis audacia simul & arrogantia imprudentiaque.

1. Corinth. 15.

Quid nobis attulit scripturarũ in vulgarẽ linguam translatio, ne dicã prophanatio.

Psalm. 121.

Ezech. 3.

Pastores Ecclesiæ tum pro se, tum pro ouibus sibi cõcreditis reddere Deo rationem tenentur.

Hebr. 13.

Omnis ex Ecclesia sublatus ordo iam propemodũ esse videtur.

Lib. 1. Theologiæ.

Tertullianus.

Hilarius.

Clemens.

Absque literis fides discitur.

ſi pleraque non aſſequantur, in fide maiorum ſuorum ſaluos fieri minores. Nulla itaque eſt huius rei neceſsitas, vt officia diuina vernacula lingua celebrentur: cùm præſertim qui ſibi nouandi omnia licentiam potius, quàm auctoritatem arrogarunt, apud eos non eundem hac in re morem obſeruari videamus, apud quos quot ciuitates, tot cernere licet rituum diuerſitates. Nam alibi vernacula lingua cantantur omnia, Latina nihil. Alibi Macaroneam quādam videre licet, dum Germanicis Latina miſcentur. Neq; deſunt qui prorſus reiiciunt omnem cantum eccleſiaſticum. In hac igitur iſtorum varietate qui rerum nouandarum cupidi ſegregauerunt ſeipſos ab Eccleſia Dei, etiam ſi quid mutare nobis propoſitum eſſet, nónne ſatius fecerimus, vt dum inter ipſos priùs conueniat expectemus, quorum ſibi plerique veſtigia perſequenda putant? HAR. Atqui in Lateranenſi Concilio cum decretum fuit vt ſua cuique genti lingua, diuina officia celebrentur, quî fit quod huic tam ſalubri decreto non paretur? ARA. Quid ſi quod in Lateranenſi Concilio Decretum eſt, tu non intelligis? verba Decreti ſunt: Quoniam in pleriſq; partibus intra eandem ciuitatem atque diocœſim, permixti ſunt populi diuerſarum linguarum, habentes ſub vna fide varios ritus & mores, diſtrictè præcipimus, vt pontifices huiuſmodi ciuitatum ſiue diocœſeôn ſibi prouideant viros idoneos, qui ſecundum diuerſitatem linguarum & rituum diuina illis officia celebrent & eccleſiaſtica Sacramenta miniſtrent, inſtruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omninò, ne vna eademq; ciuitas ſeu diocœſis diuerſos pontifices habeat. Quæſo te, nunquid ſancitum hic aliquid eſt de ritibus nouādis, & non de conſeruandis potius, qui recepti ſunt? Non eſt dubium quin Græca lingua multò antè quàm Latina, diuina officia in orientali præſertim Eccleſia peragi cœpta fuerint, qua ſcripturas omnes canonicas noui Teſtamēti, præter vnum Matthæi Euangelium, traditas nobis eſſe non ignoramus, ita vt à Græcis ad Latinos Chriſtiana fides fuerit propagata. Quin & illud iam docuimus trecentis annis ante decretum hoc latum, Sclauis permiſſum fuiſſe, vernacula ſua lingua rem diuinam facere. Quòd autem ex quo tempore Hiſpaniæ, Galliæ, Germaniæ, cæteræque prouinciç Chriſti fidem receperunt, fuerit vnquam apud has, vel alias occidentis aut ſeptentrionis Eccleſias in diuinis officiis vernaculæ linguæ vſus, à quoquam doceri poſſe non puto. Hoc igitur conſtitutum eſt in Concilio Lateranenſi, vt ne ciuitas aut diocœſis vna duos Epiſcopos habeat, ſed vnum tantùm, qui ſecundum diuerſitates rituum & linguarum prouideat de viris idoneis vnicuique populo. Verbi gratia: Venetiis, quæ eſt ampla & copioſa ciuitas, ac orbis totius Chriſtiani florētiſsimum emporium, ſunt varij ritus, variæ linguæ, mores quoq; diuerſi. Sunt Græci & hi quidem Catholici (nam & inter Græcos, Catholicos adhuc reperire licet) qui ſuo ritu ac lingua: ſunt Sclaui, qui ſua, ſunt reliqui populi occidentales, qui Latina lingua, rem diuinam facientes, in templis vtuntur. Decretum igitur eſt in Concilio Lateranenſi, vt quocunque ritu ac lingua celebrata fuerint officia diuina, ne quiſquam ad ea ſe ingerat, cui non fuerit ab Epiſcopo ciuitatis aut diocœſis prouiſum. Vt autē Sacerdotibus rem diuinam facientibus, præterquam vbi vetus iam obtinuit cōſuetudo, vernacula vti cuiuſque gentis lingua liceat, de eo verbum extat nullum. HAR. Nónne verba decreti ſunt vt prouideant pontifices viros idoneos, qui ſecundum diuerſitatem linguarum & rituum diuerſorum populorum diuina illis officia celebrent? quid autem aliud his verbis, quàm illud ſancitum eſſe videtur, vt ſua cuique genti patria lingua diuina officia celebrarentur? ARA. Erras Harpage. Non ea fuit mens patrum, qui fuerunt in Concilio Lateranenſi congregati. Nam ſi hoc illi ſenſiſſent, quod tu vis, iam inde à trecentis & quinquaginta annis (ſub hoc enim tempus Concilium illud eſt habitum) & in Germania, & in Anglia, Vngaria, Polonia, Boëmia, Dania, Scotia, Suetia, Noruegia, & in reliquis omnibus orbis Chriſtianis regnis, vſus latinæ linguæ in diuinis officiis intermiſſus vel potiùs abolitus prorſus fuiſſet: quem tamen citra cuiuſquam interpellationē ſicut ab initio, ex quo tempore Chriſti fides in iis terris recepta eſt, ita poſt Concilium hoc Lateranenſe retentum, & ad noſtram hanc ætatem vſque tranſmiſſum ac propagatum eſſe videmus. Sed ſi quis temporum rationē diligēter expendat, facilè quæ cauſa huius decreti ferēdi cognoſcet: qua cognita quæ fuerit in eo ferēdo patrum intentio, planum fiet. Conciliū cuius hoc decretum profertur, habitū fuit ſub Innocētio tertio: quo tempore & Conſtantinopolitana, quæ dudum Græcorum imperio patebat, & Hieroſolymitana ciuitas in Latinorum poteſtatem peruenerat. Itaque pręſentes in eo tum Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus Patriarchæ adferunt, quod Græci tum ad obedientiam Apoſtolicæ ſedis reuerſi fuerant. Quorum mores ac ritus, quantum cum Deo poſſent ſuſtinendos eſſe, patres decreuerunt. Quamobrem non erat viſum patribus, vt impedirent Græcos, quominus, quemadmodum ſua lingua ſuoque ritu Latini, ſic illi quoque (quamuis ſub Latinorum poteſtatem redacti) ſua & ipſi lingua, ſuoque ritu rem diuinam facientes, vterentur: ſed hoc tantum vt conſtitueretur neceſſarium eſſe putauerūt, ne propter diuerſas linguas & ritus, duos aut plures Epiſcopos vna ciuitas aut diocœſis haberet. Nam capta per Latinos Conſtantinopoli, Francorum & Venetorum opera, ſic inter Francos & Venetos conuenerat, vt ſi deſignatus eſſet ex Francis Imperator, Veneti darent Antiſtitem, ne penes vnam gentem vtraq; eſſet dignitas. Ac deſignatus tum erat Imperator Balduinus Flandrenſis

In fide maiorum ſalui fiunt minores.

Vide quæſo omnium verū Germanæ confuſionis deſcriptionē.

Interpretatio Cōcilii Lateranēſis; quo decernitur vt vnaquæque gens ſua lingua diuina officia celebret.

A Græcis ad Latinos Chriſtiana fides propagata.

Vna ciuitas aut diocœſis, duos Epiſcopos haberē non debet.

Quo tempore habitū eſt Cōcilium Lateranenſe.

Concilium Lateranenſe habitum fuit ſub Innocentio.

ſis Comes. Antiſtitem verò ſiue Patriarcham dederant Veneti Thomam Maurocenū. Neque dubium eſt quin ſuę quoque gentis, ſuique ritus & linguæ Patriarcham Epiſcopum habere Græci cupiuerint, quibus vt ſua lingua, ſuoq; ritu vterentur, facilè conceſſum eſt: Duos autem vt haberet Epiſcopos vna ciuitas & diocœſis, conceſſum non eſt. HAR. Video te promptiorem ad omnia refellenda quæ per me adferūtur, quàm vt contradicere tibi queam. Sed obſecro te (quandoquidem hæc tria, quæ tanta contentione nunc expetuntur inter ea multi numerant, etiam Catholici, quæ Græci vocant ἀδιάφορα, Latinè dicere licet indifferentia) eſt ne quod impediat quò minùs tantoperè flagitantibus concedi poſsit? ARA. Vtinam autem in flagitatores iſtos non rectè quadret illud quod à Chriſto dictum eſt, neſcitis quid petatis. Verùm hac de re Concilij ſententiam expectare præſtiterit, cuius cognitionem, vt vnius alicuius aut hominis, aut etiam prouinciæ, aut regni, calculo anteuertat, ferendum eſſe non videtur. Non eſt noſtrum Harpage, quid vnaquaque de re decernere debeat Oecumenico Concilio præſcribere, ſed quod ab illo præſcriptum fuerit, ei parēre noſtrum eſt. Verùm intereà tamen tenere me non poſſum, quin ex Auguſt. proferam nonnulla, quæ qua de re nunc agimus ab ea non eſſe videntur aliena. Sicut enim nunc ſunt qui nimio plus ventri & abdomini ſeruientes, ieiunia prorſus abrogata cupiunt, præcipuè quòd vel ad dierum obſeruationem, vel ad ciborum diſcrimen attinet: ſic fuit Auguſtini ſeculo quidam Vrbicus qui longè diuerſa ratione peccaret. Is enim non modò non detractum aliquid de ieiuniorum diebus, verùm auctos illos potius cupiebat, nam cum quarta tantùm & ſexta feria ieiunaretur per totum orbem Chriſtianum, exceptis quadrageſimæ diebus, ille quoniam Romę & apud paucos Occidentales non pranderi Sabbathis videbat, damnabat omnes quicunque Sabbathis à prandio non abſtinuiſſent. Quo nomine grauiter ab Auguſtino fuit obiurgatus: Quis ferat, inquit, per omnes Orientales, & multos etiam Occidentales populos Chriſtianos, de tot tantiſque famulis famulabuſque Chriſti Sabbatho ſobriè modeſteque prandentibus, ab illo dici, quod in carne ſunt, & Deo placere non poſsint? & quòd de illis ſit ſcriptū: Recedunt iniqui à me: & quòd ſint ventricolæ? Iudæam Eccleſiæ præponentes, & ancillæ filios & lege non iuſta, ſed voluptaria conſulentes ventri, non diſciplinæ ſuccumbentes, & quod caro ſint, & mortem ſapiant, & cætera huiuſmodi? Quæ ſi de vno quopiam Dei famulo diceret, quis eum audiret, quis eum non deuitare deberet? quum ergo his operibus atque maledictis inſectatur Eccleſiam per totum mundum fructificantem, atque creſcentem & die Sabbathi penè vbique prandentem, admoneo, vt ſeſe cohibeat, &c. Quod de Vrbico dixit Auguſtin. nunquid non multò rectius dici poteſt de his, qui laicis calicem, qui Sacerdotibus vxores dari, qui diuina officia vernacula celebrari lingua poſtulāt? Quid enim? an iſti quoque maledictis, & probris Eccleſiam non inceſſunt? an in eam inſultabundi non inuehuntur, qui non dubitant ſexcentis his annis (ex eo enim tempore ferè ſuaue Chriſti iugū recepit Polonia) quotquot fuerunt maiores noſtri, ac non noſtri magis, quā omnium aliorum populorum, qui Chriſtiano nomine cenſentur, eos aut cæcitatis, aut impietatis omnes condemnare? qui non viderint clara ſcripturæ verba, Bibere omnes ex calice iubentis, prohibere nubere, doctrinam eſſe dęmoniorum affirmantis, linguis, quibus intelligi poſsint, loqui, aut orare præcipientis? aut ſi viderunt, eò ſunt impietatis prolapſi, vt ea contra ſuam ipſorum conſcientiam interpretati fuco imperitioribus facto, contra tam aperta & manifeſta Dei verba venire non dubitauerint? Non putauit Vrbico concedendum Auguſtinus in re multo minore. Quid enim in eo momenti eſt, prandeatur Sabbatho nécne, cum alicubi pranſum, alicubi non pranſum, vtrobique rectè fuerit, & nunc vbique non prandeatur modò, verùm & cœnetur, exceptis quadrageſimæ, vigiliarum, & quatuor temporum diebus? Nam qua de re nihil certi ſtatuerat diuina ſcriptura, nec Eccleſiæ (quam ille præcipit audiendam) decretum vllum interceſſerat, in ea ſuo quemque ſenſu voluit abundare, & ad quamcunque veniſſet Eccleſiam, eius morem obſeruare, ne vel pateretur ſcandalum, vel faceret. Si in re tam leui, nihil eſſe concedendum Vrbico putauit Auguſtinus, quid eum, ſi nunc viueret, facturum fuiſſe putas, ſi qui ſunt ex imperita multitudine, eos tanto ſtudio contendētes audiret, vt qui tot ſæculis in Eccleſia Dei recepti ſunt ritus, ac plenariorum Conciliorum auctoritate confirmati, nulla legitima ex cauſa nūc tandem in vna aliqua prouincia ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano abrogentur? Qui ſi bono tamen animo, bonoque Concilio peterent, ſicut Cirilum & Methodium aliquando feciſſe ſcimus, fortaſſe non indigni videri poſsint qui audirentur. Nunc autem cum præclarè moneat Athanaſius, id quod pietas etiam ſuadet, vt benè de Patribus illis ſentiamus, à quibus rectè viuendi inſtituta & pietatis doctrinam accepimus, niſi nos adulterinos eſſe filios declarare velimus, iſti non aliā ob cauſam, hæc petere videntur, quàm vt Patres quondā ſuos, quos nos etiam nunc Patres eſſe noſtros agnoſcimus, ac deinceps etiam ſemper agnoſcemus, iam inde à ſexcentis propè annis, aut cęcos aut impios fuiſſe planum omnibus facere queant: atq; hunc ſibi quaſi gradū atq; aditum faciant, ad reliqua ſua impia dogmata propaganda. Qui enim ſunt qui tantopere iſta flagitant? nunquid non multò maxima ex parte aut Lutherani omnes aut Zuingliani ſiue Caluiniani quos vocant Sacramentarios, aut Picardi, aut Seruetiani ſiue noui Arriani, qui ſolum

Adiaphora ſeu indifferentia.

Matt. 20.

Conciliis parendū, non eis quid præſcribendum.

Auguſt. Epiſt. 86. ad Caſſulanum.

Hæretici ſchiſmatici maledictis & probris Eccleſiam Dei inceſſunt.

In eo quod diuina ſcriptura non præcipit, nec Eccleſia Dei, quiſque ſuo ſenſu abundare poteſt.

Priſci ritus eccleſiæ nō abrogādi. Athanaſius.

Patres noſtri ſemper agnoſcendi.

Qui ſint illi, qui volūt ſacrum ac reliqua officia, lingua vernacula celebrari.

Deum Patrem, & neminem alium adorandum, & inuocandum esse contendunt, quòd ille tanquam solus Deus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest? Et est præceptum veteris legis, vt qui adorauerit alium quempiam præter Deum solum, occidatur: ad quem Deum intercessorem, mediatorem & procuratorem alium habemus nullum, quàm solum Dominum Iesum Christum. Quasi verò non æque sit ipse Deus atque Pater, & non æquè sit adorandus & inuocandus atque Pater. Tales itaque cùm sint qui sibi concedi ista postulant, quid aliud eos importuna sua petitione quærere verisimile est, quàm à Christi corpore ab vna sancta Catholica Apostolica Ecclesia, separationem? Intelligit Satanas concordiam simul iunctam omninò vinci non posse. Itaque sicut lupus ouem à grege secernere: sicut accipiter columbam ab agmine volantiũ separare conatur: sic ille cùm sibi non esse satis virium aduersus omnes perspiciat, solitudinem quærit circumuenire singulorum, atque hoc maximè laborat, vt quos potest à reliquo Christi corpore segreget, quo sic segregatos magis habeat suis insidiis opportunos. Hanc itaque segregationem summo semper studio sibi cauendam esse Patres omnes Catholici & Orthodoxi putauerunt, inter quos Augustinus adeò nulla in re communicandum esse dixit cum iis qui segregauerunt semetipsos, vt ne magna quidem exigente necessitate, ieiunandum esse die Dominico censeret. Non quod ieiunando peccare quempiam existimaret: sed posteaquàm hæretici impiissimi Manichæi die Dominico, non aliqua necessitate occurrente peragere, sed quasi sacra solennitate statuta dogmatizare cœperunt, & innotuerunt populis Christianis, grande nefas arbitratus est, aliquid commune cum hæreticis habere. Sic Apostolorũ auctoritate, ne communicare cum Iudæis Christiani viderentur, Sabbathi loco Dominicus dies, vt sanctificaretur, sancitum est, cùm tamen scriptura dicat: Sabbatha sanctifices, non diem Dominicum. Sic eorundem auctoritate constitutum est eadem ex causa: Si quis ante Vernale equinoctium sanctum Paschæ diem cum Iudæis celebraret, Episcopus aut Presbyter, vt abiiceretur. Quin & illud obseruatum est, quandiu durabat Sacerdotium Iudæorum, vt qui ministri recõciliationis Apostolorum temporibus fungebantur, non Sacerdotes, verùm Presbyteri vocarentur. Adeò ne nomine quidem appellari Christianorum, quo Iudæorum Sacerdotes dignabantur. Ab Ioanne quoque Chrysostomo grauiter eos reprehensos esse legimus, qui ieiunassent iisdem diebus, quibus Iudæi solenniter ieiunabant. Sic in Ephesino Concilio cùm Nestorius Christotocon non autem Theotocon esse Mariam virginem asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christotocon auderet appellare, non quòd hoc quoque nomen illi rectè tribui non possit, sed quòd obuiandum errori Patres putauerunt, quò Nestorius purum hominem Christum, non autem Deum & hominem Mariam peperisse contendebat. Ac quiritabatur Nestorius contra verbum Dei veniri, quòd matrem Iesu vocari Mariam legamus in Euangelio, matrẽ Dei vocari nusquam in scripturis reperiatur. Obtinuit nihilominùs Concilij Decretum, adeò vt nunc etiam vix vlla sit vernacula gentis cuiusque lingua, quæ modò Christo nomen dederit, qua Maria non Dei potiùs, quàm Christi mater vocetur. Sic in Toletano quoque quarto Concilio, propter vitandum schismatis scandalum vel hæretici dogmatis vsum, Decretum est, vt simplex teneatur baptismi mersio: ne viderentur qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem: quod quidem auctoritate Gregorij Magni factũ est. Vides igitur quid in eiusmodi ritibus Patres nostri sequuti potissimùm fuerint, duo nimirum. Vnum, vt ne quid Christiani vel cum Iudæis vel cum hæreticis commune haberet: Alterum, quod à sanctissimo Leone scriptum est, non aliter vnus grex & vnus pastor esse possumus, nisi (quod iterum atque iterum monet Apostolus) idipsum dicamus omnes: Nisi perfecti simus in eodem sensu & in eadem sententia: nisi ritus etiam eosdem obseruemus. Nunc isti propter duas contrarias causas veteres ritus mutatos cupiunt. Primùm, vt cum hæreticis potiùs quàm cum sanctis Patribus nostris Catholicis & Orthodoxis communicare videamur: deinde vt nos ab orbe reliquo Christiano diuidamus. Terribilis est Satanæ castrorum hęc acies ordinata. Quamobrem nihil aliud contendit magis & elaborat, quàm vt rumpat ordines, vt segreget, vt diuidat: quòd simul vt perfecerit, iam optatam erit victoriam consequutus. Atqui conatibus hisce Satanæ fideles omnes omni ope resistere oportet. Nam vt nihil sit in ipsis rebus, quæ petuntur, mali, tamen in separatione tantum est mali, nihil vt fieri possit perniciosius, cùm principium separationis, quàm finem reperire multò sit facilius. Deinde verò nullũ est crimen quod multis modis ab hoc vno crimine non superetur. Itaq; res est non admiratione magis quàm commiseratione digna, quòd audire quosdam licet dicentes, religione quadam, vel (vt magis trito verbo vtamur) cõscientia suo prohiberi, quò minùs à calice sibi temperent aut altera tantùm specie contenti sint. Nunquid non hæc peruersa quædam est religio, siue conscientia? Nunquid non illi Iudæorum simillima, quibus religio fuit in prætorium ingredi ne contaminarentur: cæterùm Christum illudendum, flagellandum, crucifigendum tradere, nulla fuit religio. Ad eundem modum isti quoque conscientia premi se dicunt, si à calice abstineant. Si verò corpus Christi mysticum lanient, pro quo corpus ille suum viuum & verum in mortem tradidit: si sanctam Ecclesiam Catholicam lacerent, quam Christus acquisiuit sanguine suo,

Deut. 13.

Venusta similitudo luporum & accipitrũ ad Satanam & eius ministros.

Segregatio ab ecclesia valde cauenda.

Augusti. epi 86. Ad Cassulanum.

Manichæi impiissimi hæretici.

Nihil commune cum hæreticis habendum.

Exod. 20.

Cano. 8.

Ministri recõciliationis presbyteri, nõ Sacerdotes ad Apostolis vocati.

Maria non Christotocos, sed theotocos, id est, Deigenetrix, iussa appellari in Cõcil. Ephesino.

Matt. 1.

Luc. 2.

Cano. 5.

Greg. lib. 1. epist. 41. in Registro.

Leo Papa, epi. 4. cap. 2.

1. Cor. 1. epist. 41.

Duæ causæ quare hæretici veteres ritus mutari cupiunt.

Cant. 6.

Nihil perniciosius quàm separationis principiũ.

Peruersa hæreticorum religio & conscientia.

Ioan. 18.

Acto. 20.

suo, si multas in partes eam dissecent, nulla religione tanguntur, nullo conscientiæ scrupulo premuntur. Tu verò Harpage, si sapis, ab eiusmodi peruersa religione tibi diligenter cauebis, ne tu quoq; numerari queas inter eos, de quibus scriptum: excolātes culicem, camelum autem glutientes. Nulla autem in re maiori tangaris religione, nec vnquam te magis tua grauet consciētia, quàm cùm discesionē, cùm separationē, cùm præcisionem à Christi corpore tibi sit aliquis persuadere conatus, tum verò dicito religione prohiberi, conscientiā tibi tuam non permittere, vt quod certò persuasum est post habeas: & quemadmodum olim qui fuerunt extra Arcam Noë, regnante diluuio perierunt, sic extra Catholicam Ecclesiam saluum esse posse neminem. Quamobrem intra huius te septa contineto, quem sensum & consensum illius esse vides, ab eo temerè ne discedito, Quamlibet vociferetur per membra sua Satanas: Scriptum est enim. Et qui non es ex doctissimorum numero, nihil aliud ei clara voce respondeas, quàm, credo sanctam Ecclesiam Catholicā: Sicut ab illa doctus sum, credo: quam scripturam adfert, eam Canonicam, eam diuinitùs inspiratam, eam esse tanquam Dei verbum recipiendam, sic non alio sensu, quàm quem illa me docuit, hanc ipsam scripturam verbum esse Dei credo, & tanquam Dei verbum recipio. Si quis autem contrarium sensum adferat, eum tanquàm à malo spiritu profectum repudio. Ad hunc modum si egeris Harpage, non errabis, nec de regia via deflectes vnquam. Quoniam verò iam aduesperascit, satisque multa verba de rebus iis fecisse videmur, de quibus sermo nobis fuerat institutus, finem iam dicendi faciam, si priùs ex Augustino paucis admonuero, quid ille maximè sequendum, in scripturarum interpretatione censeat. Docet is summam & scopum scripturæ totius, nihil aliud esse quàm charitatem, quisquis igitur (inquit) scripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu, non ædificet istam geminam charitatem, Dei & proximi, nondum intellexit. Qui verò talem inde sententiam duxerit, vt huic ædificandæ charitati sit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille, quem legit, eo loco sensisse probatur: (quandoquidem ea sentētia fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis præcepti est) non perniciosè fallitur, nec omninò mentitur. Sed ita fallitur, ac si quisquā errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Ex iis Augustini verbis illud discimus, ita demum à nobis rectè scripturas intelligi, si intellectu nostro charitatem ædificemus, ad quam quoties intellectum nostrum referimus, etiamsi non omni ex parte sensum scriptoris assequamur, ad scopū tamen illum, quem scriptura vult, peruenimus. Sed quî fieri potest, vt charitatem ædificet, qui separationis, qui diuisionis, qui schismatis auctor est? quū nullum sit signum charitatis euidentius, quàm vnanimitas, quàm multitudinis credentium est cor vnum & anima vna. Quamobrem hanc Augustini regulam Harpage sequamur, sic enim facilè cauebimus ne vnquam periculosè fallamur, néve à scopo, quem scriptura sibi propositum habet, aberremus. HAR. Tu verò mihi iam persuasisse propemodum videris, atque in tuam me sententiam pertraxisse. ARA. Persuasissem proculdubiò, nisi Harpagus esses: Verùm Harpago, ne, si persuasum quidem fuerit, persuaderi potest. HAR. Semestre spatium ad deliberandum dari mihi peto. ARA. Nulla opus est deliberatione. Sed ego tamen intereà Deum precabor, vt auferat abs te cor lapideum, & det tibi cor carneum, quò facilius doctrinam sanam recipere queas.

Piæ exhortationes. *Matt. 23.* *Extra Ecclesiam non est salus.* *Nihil aliud credendum, quàm quod credit Ecclesia.* *Epilogus.* *August. lib. 1. de doctrina Christiana, cap. 35.* *Charitas scripturarum scopus.* *Act. 4.* *Ezech. 11.*

FINIS.

REVE-

REVERENDISS. D. DOMINI STANISLAI HOSII CARDINALIS VERMIENSIS EPISCOPI, IN CONCILIO TRIDENT. PRAESIDIS IVDICIVM ET CENsura, de Iudicio & censura ministrorum Tigurinorum & Heidelbergensium, de dogmate contra adorandam Trinitatem in Polonia nuper sparso.



EGI Iudicium & censuram vestram, Heidelbergenses Tigurinique ministri, de dogmate contra adorandam Trinitatem per quosdam turbulentos in Patria mea nuper sparso. Quam vellem vt sicut hoc, sic alia pleraque omnia scripsissetis. Vtinam in cæteris quoque dogmatibus, de quibus hac ætate nostra controuertitur, diiudicandis, eadem vsi norma fuissetis, & aliquid Patribus, Vetustati, Conciliis, tribuendum esse putauissetis.

Controuersiis Theologicis facilè dirimendis coöperantia.

Non videremus nunc Ecclesiam tot ita fœdis erroribus miserandum in modum deformatam: nec tam grauibus eam tempestatibus & procellis iactari, atque agitari cerneremus: nec aures nostræ tot blasphemiis tam horrendis personarent, non eorum tantùm, quos hac censura vestra percellitis, verùm & vestris, & aliorũ vestri similium non paucorum. Neque enim temerè quidam ex vestris queritur, licere nunc vnicuique monstrosa dogmata fingere: quandoquidem res ad Anarchiam esse perducta videtur.

Philippus Melanthon in præfatione in corpus doctrinæ suæ.

Sed iam demùm intelligere videmini: quantò sit facilius initium discessionis, ab Ecclesiæ Catholicæ consensu, quem vos Papatum vocatis, quàm finem inuenire. Si nos diceremus, quòd occasionem huic hæresi tam impuræ, quam nunc iustissimis rationibus oppugnatis, vos ipsi dederitis: quòd illius auctores vel propagatores potius vos ipsi fueritis, quòd in hoc extremæ barathrum impietatis illi sese, vobis ipsis vsi præceptoribus, & magistris, præcipitarũt: procul dubio minus apud vos hęc assertio nostra pondus esset habitura. Cùm enim non à vestra magis parte, quàm ab omni alia nefaria dissensione & sacrilega diuisione semper abhorruerimus: nec alia res vlla maiori nobis curæ fuerit, quàm vt cum orbe terrarum in Christi pace, in Ecclesiæ Catholicæ vnitate, in fraterna charitate, quem vos Papatum vocatis, permanere possemus: vsque eò etiam vt si quis nos hac de causa Papistas appellare vellet, nõ solùm nihil nos eius appellationis puderet: verumetiã cùm primis id amplũ nobis ad laudem, & gloriam esse iudicaremus. Tales itaque cùm nos esse profiteamur, & præ nobis feramus: non immeritò hoc nostrum de vobis iudicium suspectum vobis esse posset. Nunc autem affirmat hoc de vobis minister, vel, si sic eum appellare magis libet, Symmystes quidam vester, quodque maiorem vobis admirationem adferre posśit: ille ipse, qui Iudicium hoc vestrum de doctrina turbulentorum horum Cracouiæ typis excudendum curauit. Habuit is contra turbulẽtos istos in celebri quodam loco sermones aliquot, lingua vulgari, quos prælo statim traditos in lucem prodire voluit. Et quoniam hic mos à multis obseruatur: vt in prima pagina scripturæ locum aliquem ponant, ad rem qua de agitur accommodatum, hanc ei scripturam proferre visum est:

Trinitariorũ hæreseos hac ætate quis auctor.

Papistarum nomen gloriosum.

Nisi vitula mea arassetis, non inuenissetis. Cuius hæc verba sint, non ignoratis: propter eos tamẽ, qui minus versati sunt in scripturis, paucis rem explicare libet. Proposuerat Samson suis in conuiuio quodam sodalibus problema, quod soluerent intra septem dies. Quod cùm per triduum facere non potuissent: ad vxorem eius accesserunt, ab illa petiuerunt, vt quibus posset blanditiis à viro conaretur expiscari, quid sibi vellet hoc problema. Quod cùm illa fecisset, suisq; ciuibus, à quibus rogata fuit, indicasset: statim illi venientes problema soluerunt. Samson verò cùm quid actum fuerat, olfecisset, Si non arassetis, inquit, in vitula mea, non inuenissetis propositionẽ meam. Quibus verbis hoc significare volebat, quod nisi didicissent ex ipsius vxore, nunquam problema soluissent. Cùm igitur eadem hæc verba in prima statim facie libelli sui protulerit, Symmystes hic vester, eos oppugnãs, quorum à vobis quoq; doctrina damnata est, quid aliud voluisse dicere credendus est, quàm: Nisi docti à nostris, nisi Luthero, Zuinglio, Caluino, præceptoribus vsi fuissetis, nunquam inuenissetis propositionem hanc: Non esse Deum trinum & vnum: Non esse ferendum, nec Trinitatis, nec essentiæ, nec personæ nomen: quandoquidem in scripturis nusquam reperitur. Verùm à nobis didicistis, Patres, Vetustatem, Concilia contemnere: Consensum totius Ecclesiæ ne pili quidem facere: plus priuato vestro, quàm orbis totius Christiani iudicio tribuere, nec quidquàm, quod non expresse continetur in scripturis, recipere. Atqui hæc est vitula nostra, qua nunc vos aratis: qua si non arassetis, in hanc extremam impietatem prolabi nunquam potuissetis. Ac ne nostrum hoc esse commentum existimetis: Melanthon etiam vester eadẽ hæc verba non dissimili sensu produxit. Sic enim scripsit in suo postremo Chronico: Etsi fides nititur verbo Dei; & norma iudicij esse debent scripta Prophetica, ac Apostolica,

Samsonis problema. Iudic. 14.

stolica, & Symbola: tamen vocem purioris Ecclesiæ docentis,& commonefacientis, audire pium est,iuxta dictum:Nisi arassetis in vitula mea,non inuenissetis.Præclarè Melanchthon dictum hoc vsurpauit,vt demonstraret, ita demùm scripta Prophetica & Apostolica intelligi rectè posse,si quis aret Ecclesiæ vitula,hoc est,si vocem illius docentis audiat: si quem illa scripturæ sensum affert,eum sequatur.

Prophetarũ & Apostolica scripta quãdo optimè intelliguntur.

Cæterùm vester hic Symmystes dicit, quòd non Ecclesiæ: sed vestra vitula arauerint ij, quos oppugnatis. Videtis igitur: quæ sit illius de vobis sententia: sed neq; vos inficias ire videmini,ita rem habere: cùm cui maximè fundamento nitantur isti, contra quos sententiam fertis,iis verbis explicatis.Fundamentum doctrinæ ipsorum,cui reliqua nituntur, est: Vniuersam doctrinam in Papatu corruptam fuisse : & tantũ integram baptismi formulam sub fœcibus relictam : Neq; enim Antichristum quicquam integrum reliquisse : itaque non credendum summum dogma salutis non etiam fuisse corruptum. Se igitur his consideratis, quæsiuisse aliam,& veram doctrinã de iis dogmatibus in sacris literis, & vetustis Patribus, propinquis Apostolorum ætati:eamque sibi patefactam esse. Olim cùm floreret Papatus, grauiter Satan Ecclesiam afflixit, dum omnia Pontificum figmenta,pro oraculis diuinis illi obtrusit. Hac fraude detecta,contrariam viam insistit:& suadet in vniuersum omnia explodenda esse, quæ in Papatu recepta fuerunt : Sed si ita faciendum fuerit, reiiciendæ erunt sacræ literæ:reiiciendum Symbolum Apostolicum & Nicænum:hæc enim in suis Ecclesiis legunt & canunt Papistæ, Vestra sunt hæc verba, Tigurini, quibus dum aduersariorum latus petitis: vestrum ipsi confoditis. Fundamentum ipsorum doctrinæ,cui reliqua nituntur,hoc esse dicitis : Vniuersam doctrinam in Papatu corruptam fuisse. Cedo, quis primus fundamentum hoc iecit? Si primos vos fuisse dicam,à veritate fortasis aberrauero: sed priores tamen vos fuisse, certum est, his, quorum hac vestra censura dogma cõdemnatis.Etenim qui maximè niteretur huic fundamento , primus fuit hoc infœlici sæculo nostro, Martinus Lutherus. Proximum ab eo locum Vos obtinetis : Qui cùm initio Lutheri sectatores fuissetis: sicut paulò antè sensum , & consensum Ecclesiæ Catholicæ, sic & Lutherum posteà longum valere iussistis : ac pridem ab Ecclesia damnatam Zuinglij Doctrinam estis amplexi,qua docet: Falsum esse,quod ait veritas : Cùm panem accepisset, & benedixisset, ac fregisset, dedissetque discipulis suis , dicens : Accipite & comedite, Hoc est corpus meum: cùm non sit ibi corpus iuxta sententiam vestram,verùm figura corporis . Fuerunt quoque alij non pauci , qui & ipsi nitebantur huic fundamento , quos longum esset omnes enumerando recensere. Quibus cum,verò nunc nobis est dimicatio: nouissimum inter alios propè locum tenere videntur. Nam hæresis hæc nuper admodùm , in Polonia præsertim , nata est. Quod igitur istorum,quos oppugnatis,idem,& vestrum, & aliorum hæreticorum omnium doctrinæ fundamentum fuit,est,& erit semper : cùm vix vlli fuerint vnquam hæretici, qui non ei maximè niterentur. Testatus est hoc etiam sanctissimus ille martyr Cyprianus ante mille trecentos annos, cùm ad Cornelium scribens ait: Neque enim aliunde hæreses obortæ sunt:aut nata sunt schismata:quàm inde quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus Sacerdos : & ad tempus Iudex vice Christi cogitatur : cui si secundum magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa,nemo aduersus Sacerdotum collegium quicquam moueret : nemo post diuinum Iudicium,post populi suffragium,postque Episcoporum consensum Iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret : nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet:nemo sibi placens,ac tumens , seorsum foris nouam hæresim conderet. Videtis quemadmodum sanctus Episcopus & martyr ille fundamentum esse docet hæreseon,& schismatum omniũ:Non obtemperare Pontifici,non cogitare,quòd vnus ipse sit in Ecclesia ad tempus Sacerdos,& ad tempus Iudex vice Christi : sed illius doctrinæ iudicem se facere : nihil vt aliud sit propemodum hæreticũ esse,quàm dicere: Doctrinam in Papatu corruptam esse.

Trinitarii errorẽ hauserunt à Luthero & Tigurinis.
Fundamentum doctrinæ Trinitariorum.
In iudicio Tigurinorum de Trinitariis.
Martinus Lutherus quo fundamento vsus.
Zuinglii hæresis pridem dãnata.
Trinitariorũ hæresis in Polonia recens.
Omniũ hæresum fundamentum.
Cypr.li.1. epis.3.

Quid enim aliud per Papatum intelligi rectè potest:quàm Ecclesia Catholica ? Fremant licèt omnes inferorum portæ : verissimum tamen illud est,quòd sicut vbi Rex non est : ibi regnum dici nequit : Sic vbi Papa non est : Ibi nec esse,nec dici potest Ecclesia Catholica. Nam vbi vnum esse debet ouile , ibi pastor quoque sit vnus oportet:Nec est alia certior Ecclesiæ nota,quàm legitima Pontificum successio.Hęc est,quæ Augustinũ in Ecclesiæ gremio tenuit,hanc Irenæus, Cyprianus, Hieronymus, Tertullianus, Origenes, Optatus: denique Catholici semper omnes agnouerunt.Sicut fides non potest esse nisi vna, præterquam quicquid est, sicut verè scriptum ab Hilario legimus, perfidia est, non fides : sic & Ecclesia, nisi vna sit : Satanæ Synagoga, quàm Ecclesia Dei rectiùs esse dicitur . Satanas enim est, qui spargit, Christus est, qui congregat. Satanas est, qui diuidit inter fratres, Christus, qui non diuisionis,verùm pacis & dilectionis Deus est:ac propterea mori voluit,vt eos,qui fuerant per Satanam dispersi, precioso sanguine suo congregaret. Quamobrẽ,si non fuerit vna, non erit Ecclesia Christi. Vna est columba mea,dicit sponsus: Perfecta mea . Vna est matri suæ. Vnum corpus. Vnus spiritus, dicit Paulus. Vna fuit domus, in qua comedebatur agnus , extra quam eum comedere fas non erat. Hæc vna domus figura fuit vnius Ecclesiæ Catholicæ.

Hæreticum esse quid sit.
Papatus est legitimus Ecclesiæ Cathol. magistratus.
Aug. Epist fundamenti. cap. 4.
Iren.li.4. ca.63.
Cyp.epi.9. lib.4.
Hiero. ad Dam.
Tertull. de præscriptionibus hæreticorum.
Optatus lib. 2. cont. Donatist.
Hila.de Tri.li.8.
Oseæ 13.
Christus cur mortuus?
Ioan.11.
Can.6.
Ephes.4.
Exod.12.

Catholicæ. Cæterùm quî fieri poteſt: vt vna ſit Eccleſia, ſi non habuerit caput vnum, paſtoré vnum, Papã ſiue Pontificem vnum. Suſcitabo ſuper eos paſtorem vnũ, ait Dominus. Et iterum, Paſtor erit vnus omniũ. Et in Euangelio Chriſtus: Erit vnus Paſtor: & vnũ ouile. Pulchrè coniunxit vtrumq;. Nõ enim eſſe poterit vnũ Ouile, niſi Paſtor quoq; ſit vnus. At Paſtorẽ hunc vnũ Chriſtum eſſe dicitis? Quid autem? an & nos alium, quàm Chriſtũ Paſtorem agnoſcimus, & cõfitemur? Nos verò clara voce pronunciamus, Quod Chriſtus eſt, qui paſcit nos verbo ſuo: Chriſtus eſt, qui paſcit nos Sacramẽtis ſuis: Chriſtus eſt, qui paſcit nos precioſo corpore, & ſanguine ſuo: Qui niſi paſceret nos ipſe: fruſtrà paſcerẽt quotquot ſunt alij mortales, qui paſcendi munere fungũtur. Plus etiã aliquid à nobis audietis, ô Tigurini. Non ſolùm Paſtorẽ & Epiſcopum animarũ noſtrarum, verùm & Regem & Dominũ noſtrum, qui poteſtatem habet in fortunas noſtras omnes, & in ipſa corpora noſtra, Chriſtum eſſe profitemur. Sed num ideò Sigiſmundũ etiam Auguſtũ Regem & Dominũ noſtrũ profiteri, num ideò ſubiectas illi eſſe fortunas noſtras & corpora dubitabimus: ne quid fortè Chriſti gloriæ detrahamus? De quo rectè cantat Eccleſia, Tu ſolus Dominus. Ego verò, Tigurini, non dubitanter id affirmo, profiteor etiam corã vobis, & præ me fero, quamuis nihil ſit eo verius, quod de Chriſto cãtat Eccleſia, Tu ſolus Dominus, Regem tamẽ & Dominũ meũ eſſe Sigiſmundũ Auguſtũ, illi fortunas meas, illi corpus quoq; meum ſubiectũ eſſe: quẽ inſuper etiam Regni totius caput agnoſco: Nec me propterea ſummi Regis illius Regũ, & Domini dominantium, dignitati vel minimũ detrahere puto, cùm illi me parẽre perſuaſum habeam, quando Regi meo Sigiſmundo pareo: Quandoquidẽ per illum Reges regnant, & Potentes decernunt iuſtitiam. Illius præceptum eſt: Vt omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: & vt ſubiecti ſimus Regi quaſi præcellenti, & eum honorificemus. Quin caput regni ſit Chriſtus, quin regat illud & gubernat: nemo ſanus dubitat: ſed cùm oculis carnis noſtræ: quandoquidem in cælo degit: aſpici non poſsit: munus hoc per eum, quem præſentem intueri licet: Regem, exequitur.

Eccleſia non poteſt eſſe vna niſi habuerit Paſtorẽ vnum.
Ezec. 34.
Ezec. 39.
Ioan 10.
Chriſto nihil detrahitur ſi Papa vnus Paſtor dicitur, oſtenditur à ſimili.
Prou. 15.
Rom. 13.
1. Pet. 2.

Quod autem de Rege, totidem id verbis de Paſtore quoq; & Epiſcopo animarum noſtrarum, incunctanter affirmo: quòd & meum & Eccleſiæ totius Paſtorem Pontificẽ & ſupremum ſub Chriſto Capite, Caput agnoſco, profiteor, & præ me fero Pium Quartum Papã, illiq; me ſubiectionem, reuerentiã, & obedientiam omnem debere. Qua re tantũ abeſt, vt imminuere me quicquã de Chriſti veri, ſummiq; Põtificis, ac Paſtoris: & Eccleſiæ totius Capitis gloria perſuaſum habeam: vt magis etiam illam augere me per hunc modũ & amplificare credam. Ipſe enim eſt, qui ſub Petri perſona ſuas oues illi paſcendas omnes commendauit, qui cũ viſibili præſentia non eſſet habitaturus inter nos, ipſius in paſcendo grege ſuo miniſterium, & vicariam operam adhibendam putauit: non ad eum ius, honoremque ſuum transferendo: ſed vt ſuum tantum per eum opus agat ipſe: qualiter ad opus quoq; faciendum artifex vtitur inſtrumento. Quare manet ipſe Caput Eccleſiæ, ſummus illius Pontifex & Paſtor nihilominus regit, regnat: & imperium exercet ipſe nihilominus in Eccleſia, verum opus hoc ſuum per Pontificẽ Pium Quartum agit miniſtrum ſuum: non quod non poſsit illud per ſeipſum, ſine alio quouis adminiculo, aut organo præſtare: ſed hoc modo viſum eſt illi, ſuam erga nos dignationem declarare: cùm ex hominibus ſumit, qui pro ſe in mundo legatione fungantur: qui ſint arcanæ ſuæ voluntatis interpretes: qui denique perſonam ſuam repræſentent. Nec alius illi viſus eſt firmior vnitatis retinendæ nodus, quo ſuam adſtringeret Eccleſiam: quàm ſi vnum aliquem illi præfeciſſet, cuius in ea gubernanda viſibili miniſterio vteretur. Cui quidquid ſubiectionis, honoris, & obedientiæ defertur, non Pio Quarto, ſed ipſi Chriſto defertur: contrà verò, quiſquis illum reiicit, non Pium Quartum, ſed Chriſtũ reiicit: ſicut ad Samuëlem dixiſſe Dominum legimus, Non te reiecerũt, ſed me: ne regnem ſuper eos. Quamobrem ſi vobis non modò Papiſtã, verùm & Regiſtã appellare me viſum fuerit: non modò non moleſtè tulero: verumetiam ingenti me honore affectũ interpretabor: cùm ad exiſtimationẽ cuiuſque cumprimis amplũ id ſit, & illuſtre, quam à Deo conſtitutæ poteſtati debet fidem & ſubiectionem eam perpetuò præſtare. Contrà, nihil poteſt eſſe magis ignominioſum & infame: quàm ab ea fide & ſubiectione diſcedere: Quod à veſtris, Tigurini, factũ eſſe ſcimus, & ante annos aliquot in Germania iam inde ſtatim ab initio naſcentis huius veſtri Quinti Euãgelij, & proximis ſuperioribus annis in Gallia. Quibus temporibus quotquot ignominioſum ſibi fore putabant: dici & eſſe Papiſtas, iidem illi: neque Cæſatiſtæ, neque Regiſtæ dici & eſſe voluerunt, ſed ſicut paulò antè Pontificis, ſic ſuorum quoque Principum iugum, non ita multò pòſt excutere ſunt conati, contra quos arma parricidialia tulerunt.

Ioan. 21.
Papæ verum & propriũ officium deſcribitur.
2. Corinth. 5.
Honor Pontifici exhibitus in Deũ redundat.
1. Reg. 8.
Nota.

Ex quo ſatis liquere cuiq; poteſt, quod neq; Catholicus, qui non eſt Papiſta: neque fidelis Regis ſui ſubditus cenſeri poteſt, qui nõ eſt Regiſta. Quod mihi quidem non eſſet difficile multorũ priſcorũ Patrum teſtimoniis comprobare. Sed cum hoc alibi copioſè factum ſit, nũc vno vel altero contentus ero. Nouatũ, quę res alia fecit hæreticũ, quàm quòd corruptam eſſe dicebat doctrinã in Papatu receptã: quòd lapſis non eſſet venia deneganda. Quam etiam ob cauſam à legitimo Pontifice Cornelio ſe per ſummum ſacrilegium ſeparauerat:

Catholicus non eſt, qui non eſt Papiſta.
Nouati hæreſis vnde.

Cathedram contra Cathedram constituerat: Altare contra altare erexerat: quo nomine grauiter eum insectatur Cyprianus: & cùm vnam esse doceat Ecclesiā, quæ vna intus & foris esse non potest: ibi tandem Ecclesiā esse definit, vbi Papa Cornelius agnoscitur, qui Fabiano legitima ordinatione successit. Antonianum quoq; fratrem laudat: quod cum Cornelio, hoc est (sic enim ipse loquitur Cyprianus) cū Catholica Ecclesia cōmunicaret. Sic ille cōmunicare cum Papā Cornelio, hoc est, esse Papistam interpretatur communicare cum Ecclesia Catholica: vt non alium, nisi Papistam Catholicum intelligi velit. Nec secùs Hieronymus, qui Damaso scribens: Beatitudini, inquit, tuæ, id est Cathedræ Petri communione consocior, super illam Petram ædificatam Ecclesiam esse scio: quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Profanum Hieronymus pronunciat, & ab Ecclesia Dei alienum, qui cum Papa non communicat. Ac paulò post ad eundem scribens, Non noui, inquit, Vitalem: Meletium respuo, Paulinū ignoro, quicunque tecum non colligit, spargit: qui Christi nō est: Antichristi est. Sic ille vir sanctissimus iuxtà ac doctissimus, quicunque cum successore Piscatoris Papa non colligerent, eos non ad Christum, sed ad Antichristum pertinere dicit: Satanistas liberè pronunciat: quicunque non sunt Papistæ. Quod apertius etiam scribit, in ea, quæ proximè sequitur Epistola: In tres, inquit, partes scissa Ecclesia ad se rapere me festinat. Ego interim clamito, Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicunt, possem credere si hoc vnus assereret. Nūc autē duo mentiuntur, aut omnes. Videtis Tigurini, quemadmodū olim etiam hæretici, quominus hæretici iudicarentur, sed vt Catholici censerentur, hærere se Papæ simulabant. Quòd persuasum haberent, non esse Catholicum, qui non esset Papista. Itaq; de Paulino deque Apollinare scribit in Historia sua Theodoretus, quòd asserebat vterque, se cum Damaso Papa sentire, quò faciliùs morbum suum tegere posset. Sic & Eutiches Leonis Papæ sententiam secuturum se per omnia spondebat. Idem fecit Antemius, sententia Synodi secundæ Constantinopolitanæ damnatus. Possem hîc alium Hieronymi locum producere, vbi Demetriadē hortatur, vt S. Innocentij, qui Apostolicæ Cathedræ successor est, fidem teneat, nec peregrinam doctrinam recipiat. Et alium, vbi sic loquitur: Si Romanam fidem amplectitur, ergo Catholici sumus. Et alium Ambrosij: Percontatus est, inquit, ab Episcopo, vtrùm nam cum Episcopis Catholicis, hoc est, cum Romana Ecclesia conueniret. Possem & acclamationes in Synodis factas producere: Omnes ita credimus: Papa Leo sic credit. Possem & Imperatorum edicta proferre, vt cuncti subditi eam religionem retinerent, quam Vertex Apostolorum Petrus initio tradidisset: ac tum Damasus Episcopus Romanus custodiret. Sed ne longior sim, vnum tantùm adferam Iustiniani locum: Licet, inquit, nobis dicere, ac pronunciare, omnes eos, qui habere Papam pro capite noluerint, non esse Dei Sacerdotes, nec fideles seruos. Ex his discite Tigurini, quo loco sitis habendi, qui Papam, & receptam in Papatu doctrinam, adeò respuitis, vt vel maximi probri loco Catholicis obiiciatis: quòd sint Papistæ. Certè non alio censeri loco potestis: quàm quo sunt ij, quorum hac vestra censura de Trinitate dogma dānatis. Scio, quæ soletis obiicere: facitis enim, quod hæreticis omnibus esse commune scribit Augustinus: vt cùm non habeant quod in causa suę diuisionis defendant, non nisi hominum crimina colligere affectent, & ea ipsa plura falsissimè iactent, plenisq; conuitiorum & contumeliarum velis in Pontifices inuehuntur, quo sic & eos, & eorum doctrinam in odium, & contemptum apud omnes adducant. Verùm alius erit hac de re disserendi locus.

Cyprian. lib. 4. Epist. 2.

Hieronym. ad Damas.

Idem.

Hæretici etiam hærere se Papæ simulabant.

Synodi. 5. actione. 4.

Iustinia.

Hæreticorū proprium ex Augustini Epistol. 137.

Fortasis autem & hoc dicetis: Longè dissimilem esse rationem vestram, quàm sit eorum, cum quibus dimicationem hanc suscepistis. Nam vos nunquam id asseruisse, quod ab istis asseritur, vniuersam doctrinam in Papatu corruptam esse. Atqui nec istos hoc asserere probatis: quandoquidem hanc eos exceptionem addere scribitis, quod relictam tamē esse confiteantur integram baptismi formulam. Vtinam autem plus aliquid vos relictum esse diceretis. Sed cùm Caluinus (qui vester videri vult, etiamsi pluribus in rebus à vobis dissentit: nec de ipso Eucharistiæ Sacramento satis cum vestra doctrina conuenit) ita de Papismo loquitur: Pro verbi ministerio peruersa & mendaciis conflata illic regnat institutio. In locum cœnæ Domini fœdissimum sacrilegium subiit: Cultus Dei varia & non ferenda superstitionum congerie deformatus: Doctrina citra quam Christianismus non constat tota sepulta & explosa: publici conuentus idololatriæ, & impietatis scholæ. Cedo Tigurini, cùm talē nobis Papismum Caluinus describit: an is minus apertè dicit, Vniuersam doctrinam in Papatu corruptam fuisse, quàm isti de quorum impuro dogmate iudiciū fertis? qui relictam tamen esse fatentur integram baptismi formulam: Vester autem hic doctrinam, citra quam Christianismus non constat, sepultam & explosam esse totam scribit. Itaque nec baptismi formulam nobis integram relinquit, citra quam certum est Christianismum non constare. Iám ne vestris ipsi cernitis oculis, fundamentum hoc, quod iure merito oppugnatis in his, quorum censores agitis, nolo dicere primos: sed priores tamen vos posuisse? Vestrum enim est, & à vobis ad illos profectū. Quo magis miror, vos in aliis reprehendere, quod ipsi laudi vobis & gloriæ ducitis: scilicet quod vobis licet, aliis licere non vultis. Vos nobis hos Tigurini peperistis, quorum iam blasphemias diutius ferre non potestis. Ex vtero vestro prodierunt,

Trinitarii ex Sacramentariis prodierunt.

Doctrinam, citra quam Christianismus non constat, in Papatu sepultam & explosam esse, impiè asserit Caluinus in Institutio. Cap. 8.

prodierunt, vestri sunt discipuli, vos eorum estis præceptores, & magistri. Quid mirũ, si mali corui, mala nobis oua peperêre. Sed hîc respondebitis. Nunquã vos receptam in Papatu de adoranda Trinitate doctrinã oppugnasse. Quamuis in secũda ad Polonos Epistola Caluinus vester disertis verbis scripserit, hanc precandi formulã, qua vtitur Ecclesia, Sancta Trinitas vnus Deus miserere nobis, sibi non placere: quod barbariẽ sapiat: & obiicitur hoc illi ab aduersariis vestris: deq; eo gloriantur quasi cum illis faciat. Damus tamen hoc vobis non inuiti: Sed cùm tam audacter & impudenter asseueraretis, totam doctrinã, citra quam Christianismus non constat, in Papatu siue Papismo sepultã, & explosam esse, cur non vobis crederent ij, qui iam in vestrũ Euangelium, quod cum Christi pugnat Euangelio, translati figmẽta vestra pro diuinis haberent oraculis, cur non in eam quoq; opinionem venirent: veram de adoranda Trinitate doctrinam simul sepultam, & explosam esse? Quos enim ita depinxeratis, quisquis huic verstræ picturæ fidem aliquã haberet: quomodo posset animum inducere, vt crederet, summum dogma salutis nostræ, non etiam apud eos tales fuisse corruptum? Quamobrem & exemplo & cohortatione vestra fecerũt isti, vt progrederentur longiùs, & in profundum hoc extremæ barathrum impietatis ruerent. *Cal. Trinitarius.*

Videbant vos longiùs esse progressos, quàm dux & antesignanus vester, & omniũ eorum, qui segregauerũt seipsos hoc nostro seculo, Martinus Luth. Nam, ne fraudẽ eum egregia laude sua, primus ille fuit, qui minimè ferendo fastu quodã ex magna parte doctrinã Papatus, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ condemnauit, nõ sine magno suæ factionis hominum applausu. Quãuis autẽ fuerit is proiecta quadam audacia, nunquã tamen eò progredi fuit ausus impietatis, vt negaret realẽ Christi corporis & sanguinis in Eucharistię Sacramẽto pręsentiã. Contentus tantũ erat docere, quod maneret ibi nihilominùs panis, & in pane, sub pane, cũ pane, esset ibi verũ & substantiale Christi corpus. Nihil autẽ est eo verius, quod quidam dixit, ex huius seculi sapientibus, Dato vno absurdo, sequũtur plura. Simul vt hæc verba protulit nostri tẽporis hæreticorũ Patriarcha, mox à vestris arrepta sunt, & statim vlterius processistis, & qua nulla potest esse maior audacia, atq; impudentia. Veritatẽ de veritate sui corporis & sanguinis sub speciebus, panis & vini dicentẽ, Hoc est corpus meũ: hic est sanguis meus: arguere mendacij non dubitastis. Caluinus quidẽ gloriatur in quodã scripto suo, quod classicum cecinerit Luther. ad hæresim Sacramentariorũ excitandam, cùm quę doctrina in Papatu, hoc est, in Ecclesia Catholica summo totius orbis Christiani cõsensu recepta est, naturam siue substantiã panis in carnem, vini verò in sanguinẽ conuerti, negaret. Boquinus verò vester Heidelbergensis: si modò vester adhuc est: nam sicut doctrinam, sic & Magistros vestros mutare quotannis fere consueuistis, quod etiam à vicinis vestris Argentoratensibus factum iam esse pro certo renunciatur. Hic itaq; Boquinus, nisi statuatur prius ἡ μεταβολὴ καὶ μεταποίησις τοῦ ἄρτου conuersio & transsubstãtiatio panis: nulla ratione dici posse, pluribus verbis cõtendit, quod in cœna verè & substantialiter sumatur verũ Christi corpus, quod pro nobis in mortem traditũ est: non solùm quo ad virtutem, efficaciam, potentiam, vigorem, vim, gratiã, spiritum siue meritum, sed etiam quo ad essentiã carnis: nec solùm fide, verumetiam ore corporis. Quamobrem simul vt conuersionẽ hanc negare cœpit Lutherus, ac in aliis plerisq; doctrinam, & ritus Papatus, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ damnare: gloriatur Caluinus, eum rudimenta sectæ suæ posuisse, viamq; sibi commonstrasse. Sed interim eum esse prępostero quodam ingenio scribit, qui rectã ingressus viam simul ac demonstrator iter suum reflexit, vltrò progredi recusat. Progressi sunt igitur vltra primum Patriarcham, Tigurini, vester Zuinglius: deinde Caluinus & alij: cœperũt fieri (sic enim loquitur Caluinus) politiores & instructiores, & esse Christum in Eucharista præsentem negauerunt. Longius etiam proruperunt Balthasar Pacimontanus, & qui secuti sunt eum Anabaptistæ cum Suenckfeldio, donec ventum est ad Campanum & Seruetum, à Caluino flammis Geneuæ traditum: & ad horum non dissimiles ter infelices istos in Patria mea Sanctissimæ Trinitatis blasphematores. Verisimile est quòd nihil minùs initio cogitauerit Martinus Lutherus, quã vt huic vestro, Tigurini, Satanismo fenestram patefaceret, qui Christo dicenti, Hoc est corpus meum, aduersari non dubitatis. Satis enim constat: sic eum hæresim hanc vestram fuisse detestatum, vt ea vel cogitari quicquam impurius posse negarit. Quam tamen, ad ipsum auctorem, plerique vestrum referre conãtur. Ac fateri quidem necesse est: quod is, quamuis nihil haberet quod reprehenderet, in doctrina de conuersione siue transsubstantiatione: solo tamen odio Papatus eam reiecit, vtcunque permitteret nihilominùs, qui vellet vtramque opinionem tenere. Sed cùm vestram hanc hæresim exortam videret, vide quanto illius exarserit odio. Sic enim loquitur contra Patriarcham vestrum scribens: Litem mihi non pariet, siue maneat ibi vinum, siue non: mihi satis est adesse sanguinem Christi, de vino fiat, sicut vult Deus. Et antequàm vellem cum Suermeris (hoc vobis nomen Tigurini tribuit) merum habere vinum, mallem potiùs cum Papa merum sanguinem tenere. Quamlibet is implacabili Papatum, hoc est, Ecclesiam Catholicam odio prosequebatur, & eius doctrinam euersam cupiebat, vsque eo tamen ei visum est abominabile vestrum de Eucharistia commentum, vt in Papatus doctrina, de conuersione panis in carnem Christi

An Luth. fuerit Sacramẽtarius.

Luth. Papatum cõdemnauit primus, sed non Christum.

Aristot.

Sacramentarii mendacii arguũt Christum.

Caluin. cõtra Ioachimum VVestphalum.

Boquinus. Euangelici ministros suos subinde mutant.

Calui. vbi suprà.

Pacimontanus. Suencfeldius. Campanus. Seruetus flãmis à Calui. exustus.

Luth. Sacramẽtariorum hæresim detestabatur.

Luth. contra Carolstadium. Tigurini Smermeri.

maluerit acquiescere, quàm videri tam fœdos errores vestros approbare voluisse, vel eis fenestram aperuisse. Ad eundem modum nihil magis cupiebat, quàm eleuationem Eucharistiæ in Missa tollere: ne videretur Orthodoxam sententiam in Papatu receptam: quod Missa sit sacrificiũ, amplexus: cùm certissimum sacrificij signum eleuatio fuerit. Quoniam verò videbat priores vestros eleuationem abrogasse, ne consentire vobiscum existimari posset, per multos annos ritum Ecclesiæ Catholicæ retinendũ potiùs esse putauit: quemadmodum ipse testatur in eo libro, quem contra Patriarcham vestrum Zuinglium paulò ante mortem suam edidit. Fuit illius odium erga Papam & Papatum, plus quàm Vatinianum, de quo ne moriens quidem quicquam remisit: quod etiam versiculus ille testatur, quem in ore semper habuisse fertur.

Eleuationem in despectum Sacramentariorũ retinuit Lutherus aliquandiu.

Eleuatio sacrificii signum certissimum.

Pestis eram uiuens moriens tua mors ero Papa.

Lutheri odium in Papatum.

Tantam tamen vestræ doctrinæ, qua Christi corporis in Eucharistia præsentiam negatis, fœditatem & impietatem esse iudicauit: vt quò vos prorupistis, eò progredi non auderet. Quin audite, quid ad Argentoratenses ea de re scripsit: Hoc diffiteri, inquit, nec possum, nec volo, quod si Carolstadius, aut alius quispiam ante quinquennium mihi persuadere potuisset, in Sacramento præter panem & vinum esse nihil: ille magno beneficio me sibi deuinctum reddidisset. Grauibus enim curis anxius in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus neruis extensis, me obtricare & expedire conatus sum: cum probè perspiciebam in hac re cumprimis me valde Papatui incommodare posse. Et post pauca: Verùm, inquit, ego me captum video, nulla elabendi via relicta. Textus enim Euangelij nimiũ apertus est & potens, qui facilè conuelli non potest: multo minus verbis aut glossis è capite vertiginoso confictis subuerti. Tam ille doctrinam in Papatu receptam de reali præsentia Christi corporis in Eucharistia fundatam in scripturis esse persuasum habebat: vt secùs ea de re docere magis, quam quod verbis satis explicari posset, horrendum sacrilegium esse iudicaret: ac omni genere tormentorum excruciatum se centies mortem oppetere paratiorem fore scribit, quàm vt in Zuinglij, vel in Carolstadij de hoc dogmate sententiam pedibus ire ire vellet. Neq; dubitauit Suinglianos, & Sacramentarios omnes: qui Christi corpus, & sanguinem in venerabili Eucharistiæ Sacramento negant, ore carnali sumi, hæreticos & alienos ab Ecclesia Dei pronunciare: quos etiam vocat Satanæ ministros, mendaces, imò mendacium ipsum fucum, & simulationem, nec vllos cum ipsis tractatus haberi permittit: atque adeò nec audiri vult: & suos, vt haud aliter ab eis, quàm à Satanæ veneno sibi caueant diligenter hortatur. Philippus verò Melancthon sceptro Magistratus eos non stylo refutandos censet.

Lutheri ad Argentoratenses scriptum, vbi sibi Sacramentarios displicere dicit.

Iudiciũ Lutheri contra Sacramentarios de reali Christi in Euch. præsentia.

Hoc, Tigurini, de Zuinglio vestro, deque vobis ministris eius & sectatoribus, illius est iudicium, qui Princeps fuit earum seditionum, ac tempestatum, quas ita graues in Ecclesia videmus excitatas: & cuius verbum tanquam Dei verbũ à plurimis, in Germania præsertim, receptum est, & adoratum. Quamuis huius vestræ sectæ non Zuinglium, sed Carolstadium, primum auctorem fuisse refert is, quem sub exitum vitæ suæ palàm ad vestra castra transfugisse Lutherani quiritantur: Philippus Melancthon. De quo talis aliquando fuit eius censura: Carolstadius, inquit, primus excitauit hunc tumultum, homo ferus sine ingenio, sine doctrina, sine sensu communi, quem nullum vnquam humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantùm abest, vt in eo manifestatio aliqua Spiritus sancti animaduersa sit. Hunc nihilominùs ducem secutus est ipse Melancthon, itidem vt Zuinglius antea, Oecolampadius, Caluinus, & eiusdem farinæ alij. Quemadmodum autem in odium & despectum Papæ, omnia se dixisse, scripsisse, fecisse, non vno loco gloriatur Lutherus: sic de Carolstadio quoque narrat Philippus: quòd odio Lutheri non aliqua pietatis opinione controuersiam de cœna Domini primùs mouerit. Accidit igitur Luthero, quod Christus aliquãdo dixit: Qua mensura mensi fueritis, eadem & remetietur vobis. Hic itaque Carolstadius, Tigurini, non Zuinglius, primùs auctor fuit hæreseos vestræ. Et quod nunc vos facitis de dogmate, quod in patria mea sparsêre turbulenti quidam: idem de vestro quoq; fecit olim Lutherus. Quamuis enim, quæ fuit insignis hominis audacia atq; amentia, Papatui, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ multos errores attribuerit, in hoc tamen dogmate de Christi corporis in Eucharistia veritate, negat (vtar autem verbis eius) sanctam Ecclesiam Catholicam, quæ est sub Papatu quidquam erroris admisisse: Cum ea sentire se, doctrinam illius hac de re libenter amplecti, profitetur. Illius etiam auctoritate, quã sanctam vocare non dubitat, vestrũ hunc sacrilegum errorem oppugnat: nec se legisse turpiorem vnquam hæresin scribit, quæ statim initio, tot inter se capita, tot sectas habuerit: etiamsi in principali causa, vt pote in persequendo Christum vnanimes existant. Hęc ille de vobis, qui primus ætate nostra doctrinam suam Dei verbum, & purum Christi vocauit Euangelium: atque vt esse tale censeretur à multis: quin & à vobis ipsis initio, auctoritate sua perfecit. Sed audite quæso, quid idem alio loco scribat, quod ad causam, de qua agitur propiùs pertinere videtur: Audio, inquit, & video rebaptizationem à quibusdam vsurpari ex eo fundamento, vt in despectum Papæ faciant, tanquam hi, qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij propterea

Carol. Sacramẽtariorũ auctor.

Philip: Melãcth. ad Fredericũ Myconium de Carolstadio Iudicium.

Luth. in scribendo & dicendo propositum.

Controuersia de Cœna Domini qua intentione à Carolstad. mota.

Marc. 4.

Luthe. consensus cum Papatu, & cum Sacramentariis dissidium.

Luther. ad duos plebanos de Anabaptismo.

propterea merum panem & vinum habere volunt in despectum Papæ, arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatum. Profectò friuolum hoc argumentum, supra quod nihil boni ædificaturi sunt. Hoc enim pacto negare eos oporteret totam quoque scripturam sacram, & prædicandi officium: hoc enim totum nimirum à Papa habemus. Et nouam quoque scripturam sacram nos facere oporteret: ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus: non tamen propterea reiecit, quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur sub Papatu plurimum esse boni Christiani, imò omne bonum Christianum, atque etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur in Papatu veram esse scripturam sacram: verum Baptismum: verum Sacramentum altaris: veras claues ad remisionem peccatorum: verum prædicandi officium: verum Catechismum, vt sunt Oratio Dominica: Articuli fidei, Decem præcepta. Dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem: imò verum nucleum Christianitatis esse. Videtis Tigurini, quàm bellè cum Luthero vobis, vel potiùs vobiscum Luthero conueniat. Ex cuius hac Epistola, verba etiam nonnulla videmini mutuati. Quod sibi propositum ille fuisse non diffitetur alicubi: nimirum in odium, & despectum Papæ, siue Papatus dicere, scribere, facere omnia, atque ideò doctrinam illius esse corruptam asserere, vestrum quoque fuit idem propositum, idem fundamentum. Scitum autem est illud: Qui odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, quia tenebræ excæcauerunt eum. Quantò magis, qui odit Patrem suum, cui diuina lege subiectionem, reuerentiam, & obedientiam debet omnem? Iis igitur excæcati tenebris, & vos, & Anabaptistæ, & Princeps omnium Lutherus cum suis, & quæcunque posteà fex est hæreticorum consecuta, persuadere populo cœpistis, in Papatu modò non vniuersam doctrinam esse corruptam. Et hoc erat fundamentum, quo maximè nitebamini: hoc erat rete quo plurimos attraxistis. Nunc quod eidem fundamento nituntur discipuli vestri, crimen vobis minimè ferendum, & inexpiabile quoddam facinus esse videtur.

Luthe. de Papatu iudicium.

1. Ioan. 2.

Sed nimis longè progressos eos esse dicitis: Damus hoc vobis: est enim verius, quàm vellemus. Verùm intereà num & vos longiùs progresi non estis, quàm is, quem primum vestræ doctrinæ rudimenta posuisse, viamque vobis commonstrasse gloriamini? Si verum est, quod scribitis, eum esse præpostero quodam ingenio, qui rectam ingressus viam, simul ac demonstrator, iter reflexit, in eodem luto pedem obstinatè figat, & vltrà progredi recuset: Cedo, quod est infelicium istorum tam grande peccatum, si quod vos fecistis, Luthero vobis iter demonstrante, idem fecerunt ipsi quoq;, cùm essent facti politiores, & instructiores: & esset eis via à vobis longior demonstrata. Secuti sunt consilium vestrum: noluerunt in eodem luto pedem obstinatè figere: sed vlterius aliquanto sunt progresi. Cur ita grauiter & acerbè reprehenditis in illis: quod eos ipsi vos, exemplo vestro, facere docuistis? Quod vos laudi vobis, & gloriæ ducitis: cur id in istis tanquam capitale crimen damnatis? Itáne vestro præscripto, vestro cuncta geri vultis imperio? Bucerum quoque grauius aliquando Lutherus reprehenderat: quod longius processisset. Cuius, cùm ille non paulò doctior, imperium ferre non potuisset: neque cùm Dei verbum & Euangelium subinde creparet, doctrinam illius omnem tanquam Dei verbum & Euangelium adorare vellet: in hæc verba prorupit: Si exigit, ne quis vlla in re à se dissentiat, probet se esse Deum.

Trinitarios plus vltrà processisse t merè arguunt Sacramentarii.

Bucerus Lutheri imperium ferre non potuit.
Trinitariorũ ad Sacramentarios Apostrophe.

Quæso vos, an eadem hæc verba, contra vos quoque Tigurini, non erit fas istis vsurpare? Num quo iure prohibere poteritis, quo minùs in hunc modum vos compellare queant? O venerandi præceptores, & magistri nostri: licuit vobis, quàm longè, quamque latè patet orbis Christianus, ab eo toto dissentire: eum idololatriæ reum facere: eum ignorati Christi, beneficiorum eius omnium obscuratorum, non accusare tantùm, quod videri tolerabilius poterat: verumetiam inauditum condemnare: cumque Lutherum hac in parte ducem secuti fuissetis: & is aliquam doctrinæ Papatus partem, nimirum de præsentia Christi corporis in Eucharistiæ Sacramento, non modò non reprehenderet: verumetiam retineret mordicus: ac summa vi tueretur: licuit vobis ab illius quoque sententia discrepare, cùm tamen omnis illius doctrina, multis in Germania locis: quin & à vobis initio non alio numero: quàm quo purum Dei verbum haberetur: cur & nobis non liceat exemplum hoc vestrum imitari? paulò progredi longiùs: & ab opinione vestra saltem in vno aliquo dogmate dissentire? An & vos non estis æquè homines, vt nos? An solis vobis reuelata sunt omnia, nec est quicquam quod vos fugere queat? An à vobis verbum Dei processit, aut in vos solos peruenit? Probate vos esse Deos, si vultis vt ne latum quidem vnguem à vestra sententia discedamus vnquàm, & quicquid à vobis dictum aut scriptum fuerit: haud aliter quàm purum putum Dei verbum, contra quod mutire fas non sit: amplectamur. Nónne vos docuistis nos, doctrinam citra quam Christianismus non constat, in Papismo totam explosam & sepultam esse? Nónne fuit & hoc inter alia vestrûm, sicut ante vos aliorum hæreticorum ferè omnium axioma? Nihil esse recipiendum præter scripturas? Quòd si nos à vobis docti, reiicimus omnem doctrinam, quæ Christianismum

Hæreticorum axioma.

nismum sepelit & explodit, qualem esse Papatus doctrinam ipsi profitemini: & est inter illius capita præcipuum hoc de Trinitate: Si quod vos facere contra Papistas nunquam intermittitis: quærimus & à vobis, & ab illis vbi reperiatur in scripturis: vel Trinitatis, vel personæ, vel essentiæ nomen, ac nisi fuerit ostensum iuxta normam à vobis propositam: & in aliis dogmatibus examinandis, contra Papistas obseruari solitam: recepturos nos esse negamus: per Deum immortalem vos obsecramus, quid alienum à præceptis & institutis vestris facimus? An hoc tanquàm atrox facinus in nobis vindicandum esse putatis: quòd nos dociles discipulos præbemus? quòd in eodem luto pedem obstinatè non figimus: verùm à vobis moniti, pergimus & procedimus ea via quam nobis commonstrastis. Certè laudem potiùs à vobis hoc nomine promeriti videbamur: quàm vt aliqua nos animaduersione propterea dignos iudicare debeatis. In hunc modum si vos isti vestri discipuli compellauerint: num estis habituri quod contradicere posśitis?

Ochini de Sacramentariis iudicium. Lib. 2. dialogorũ.

Et certè vtitur iisdem Argumentis contra vos apud Ochynum vestrum: idem Spiritus, quo vos estis afflati: dum pluribus verbis in quodam eius Dialogo contendit: Ecclesiæ doctrinam de adoranda Trinitate non esse nefas in disceptationem vocare, sic enim inter alia loquitur: Non negabis expediuisse tempore tuo disquiri: sit nec ne Christi corpus in pane, & sanguis in vino: quamuis & esse & adorari debere Concilia per errorem decreuissent. Et quoniam in Trinitate vsu venire idem posśit, expedit negotium explorare. Verùm ipsos iam potiùs dicentes audite: sic enim vos quidam ex illis alloquitur: Hortor & obtestor vos per nomen Dei, & eius filij Domini nostri Iesu Christi, dispicite diligentius ea: quæ Dominus vobis nondum aperuit. Non dederat omnia Luthero, plura dedit postea Zuinglio, & post eum aliis (fortasśis Anabaptistas intelligit, & Suenckfeldium, & Seruetum, & alios non dissimiles) dat & nunc, cui vult. De se proculdubiò loquitur: sibi quoque plus aliquid quam Luthero, vel Zuinglio, vel aliis datum esse persuasum habet. Ac paucis interiectis: Cauete, inquit, vobis à Gabaonitis, qui imponebant populo Dei laceris vestibus, mucido pane, &c. Sub nomine Dei nostri se venire dicebant, & impositum esse ab illis populo Dei: scriptura dicit, quòd non consuleret os Iehouæ. Non imponant nobis Patres, Vetustas, Concilia. Vetusti enim sunt isti panni, quos vos primi lacerastis in aliis articulis fidei. Vnus sit magister noster Christus: Os Iehouæ consulendum, non hominum. Sunt etiam hîc plærique Gabaonitæ, qui vobis imponunt: amicos se profitentur: & nihil interea optant: quàm vt populum ad Ægyptum reducant variis modis, & Confesśione Augustana: quod vobis posteà Dominus patefaciet.

Lutherus de libero & seruo arbitrio.

Caluinus in Epistolã ad Hebræ. Cal. in 1. Ioan. cap. 4.

Auditis hæc Tigurini. Visi fuimus vobis aliquando Gabaonitæ, vetustis & laceris pannis induti, cùm nouæ doctrinæ vestræ opposuissemus, Patres, Vetustatem, Concilia. Monebatis populũ, vt sibi caueret ab istis Gabaonitis: docuistis deponendũ esse: quicquid armaturę suppeditant Orthodoxi veteres, Theologorũ scholæ: Conciliorũ, & Pontificum auctoritas: tot seculorum ac totius populi Christiani consensus: quod nihil sit recipiendũ præter scripturas. Itaq; nihil morari quenquã debet: quid tanto consensu loquãtur vetusti scriptores, quod antiquitas minimè debet impedire, quo minus liberè veritas à mendacio discernatur. Hæc vos docuistis: statim vt nouũ istud Euangelium vestrũ in lucem proferre cœpistis. Ecce nunc & vos contra blasphemos istos disserentes, facti estis illis Gabaonitæ. Ecce nunc illis iterũ induisse videmini, simul & ab ipsis indui velle, vetustos pãnos, quos abieceratis, & aliis vt abiicerent auctores fuistis: dum eis Patres, Concilia, Vetustatem opponitis. An autem isti non bellè vobis respondent? Vetusti sunt, aiunt, isti panni, quos vos primi lacerastis in aliis articulis fidei. Sic nos olim docebatis. Vnũ nobis esse debere magistrum Christum. Os Iehouæ consulendũ esse, non hominum. Nunc ab hac doctrina desciuistis, & ad Gabaonitarum habitum reuersi, sub illo nobis imponere: populum ad Ægyptum reducere vultis.

A Trinitariis progressus Satanismi describitur.

Lutherus à tecto Ecclesiam diruere cœpit.

Zuinglius parietes Ecclesiæ disiecit.

Sed quid alio quoque loco dicat, audite. Nam initium atque progressum huius Satanismi, quod nunc, proh scelus nefarium, Euangelium à nonnullis vocatur, describens, his verbis vtitur. Cùm Lutherum Deus excitasset, Ecclesiam Antichristi, per eum ita dirutam esse voluit: vt non à fundamentis inciperet: alioqui tam putrida domus, eum prius oppresśisset sua ruina: sed eam à tecto aggressus (vt fit in diruendis veteribus ædificiis) vastare cœpit primùm indulgentias Antichristi, quibus negatur Christi satisfactio, & gratuita remisśio peccatorum. Posteà purgatorium aggressus ignem illum culinarium Papisticarum, frigida verbi Dei penitùs extinxit. Hinc inuocationem mortuorum, qui pro mediatore vnico, funditùs abolito regnabãt, pessum dedit, deinde peregrinationes, &c. Cùm venit ad profundiora & fundamẽto viciniora, vt ad Missam. Deus bone, quàm furebat Satã. Extirpauit tamẽ Missam, diu secũ disceptãs, & eius appendices retinens. Sed radices, ex quibus repullulascere potuit, nõ euulsit stirpitus: præsentiã eius in pane, carnis eius vbiquitatẽ, ac manducationem, quæ fit ore retinẽs. Hîc iam hæsit Lutherus in doctrina de Sacramentis, nec Antichristũ potuit funditùs extirpare: eius etiam Cęremonias Iudaicas & gentiles pro legitimis vsurpauit. Surrexit postea Zuinglius, qui tandẽ Missam, cum suo Deo panaceo, & omnibus appendicibus eius radicitùs euulsit; ita vt nihil iam Antichristianismi in ea re reliquerit: Sacramenta

non includere in se Christum docuit: neq; etiam Sacramentis gratiam Dei allegauit: in cœlum nos ad Christum relegare Sacramenta & deducere: & ad mortem Christi sub Pilato peractam fortissimè asseruit. Vbi verò iam suo ordine ad fundamentum ventum est, quod illis prioribus athletis penitùs repurgare ab Antichristi & eius Sophistarum putridis commentis datum non fuit: quantum Satan furit, & in quæ monstra se non vertit, vt suũ Deum ignotum, Prophetis, Christo, Apostolis, Deum infinitum, Deum essentiam, Deum trinum, & aliis variis, & monstrosis nominibus vocatũ defendat? qui pro vno solo vero Patre Domini nostri IESV CHRISTI, & pro filio eius vnigenito Deo vero, ex illo vero genito, tum vno spiritu sancto regnabat diu. Nobis verò quicunq; Christi ministri sumus, & membra eius corporis, summa ope adnitendum est: quò penitùs hoc fundamentum ab Antichristi sordibus, & diis fictitiis repurgatum, tantùm ex lapidibus verbi Dei substruatur Ecclesiæ Dei: quo tandem contra omnes inferorũ portas, in neutram partem inclinans, stare semper possit. Quoad enim aliquid putridum in fundamento manserit, metuendum ne putrefacto tandem fundamento, ædificium totum inclinet, & posteà ruat: sicut factum est in Papatu: & nunc à nouo Sabellio, & illi similibus, totam veritatem patefactam euersam Satan curat. *Trinitarii fundamentũ diruunt.*

Hactenus blasphemus iste. Deum excitasse dicit Lutherum: sed legitur in scripturis etiam Deus Venter: hunc si Deum intelligi vult: ne ille rem acu, quod aiunt, tetigit. Nam ab isto Deo, Ventre, primam de indulgentiis velitationem excitatam fuisse, manifestum est omnibus. Successit posteà Deus huius sęculi, qui mentes excæcat infidelium. Nam cùm hæc illi prima velitatio non infeliciter cessisset, multosq; post se discipulos abduxisset: elatus hoc rerum successu, sic est à Deo huius sæculi excæcatus, vt de tremendo quoq; Missæ sacrificio delendo cogitationem susciperet. Fatetur ipse, quod vltrò se facturum obtulerit, vt & de indulgentiis taceret, & ordinem ac iurisdictionem Ecclesiasticam, non modò non oppugnaret: verumetiam pro virili sua tueretur ac defenderet: sed cùm non audiretur ab Episcopis, nec alia conditione reciperetur, quàm si recantasset, prouocatum se fuisse, vt progrederetur vlterius. Quid, inquit, inde lucrati sunt? Hîc iacent indulgentiæ, & literæ simul cum sigillis euanuerunt: Quid si propediem sic eueniet eis circa Ecclesiasticam potestatem: & circa sacrorum ordinum consecrationem, &c. Ac deinde pergit multa contra Missam scribere. Qua quidem in re diabolo se præceptore ac magistro vsum, eumq; sibi fortiora contra Missam argumenta suppeditasse: quàm quæ refelli potuerint, adeò non obscurè fert, vt etiam gloriari videatur. Palàm vt omnibus esse queat, quòd non Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, verùm Deus huius sæculi mentem eius excæcauerit, vt hucusq; prolaberetur impietatis: & futile sit hoc istius mendacium, quod furebat Satanas, cùm ad Missam abolendam aggrederetur. Nam adeò non furebat, vt etiam tela suppeditaret, quod ipse fatetur Lutherus, quibus eam expugnare posset: cùm à nulla re æquè abhorreat: atq; à tremendo isto sacrificio, quod Christi passionis & mortis est cõmemoratio, quam ille ex omni hominum memoria deletam, & sempiterna obliuione obrutam cupit. Intereà tamen verissimè describuntur ab isto gradus, quibus eò peruentum est: vt Ecclesia Dei, quam vos Papatum vocatis, funditùs apud quosdam euerteretur. Nam reuera Lutherus: quemadmodum isti scribũt: tectum diruit: parietes autem, & viciniora fundamẽto membra vester Tigurini Zuinglius disiecit. Hi verò quibus cum vobis nunc est negocium, cùm in eam opinionem venissent, vos tempori seruiuisse, quod nondum satis vobis oportunum videbatur, ad ea, quæ iam eratis meditati perficienda: quod vos intactum tamen adhuc reliqueratis: ipsi fundamento manus iniecerunt, atq; ita quæ per vos Ecclesiæ Dei vastatio fieri cœpta est, eam isti viri gloriosi absoluerunt: ac ipsis etiam fidei nostræ fundamentis, radicitùs extirpatis, cum puluisculo, quod aiunt, sustulerunt omnia, ne vestigium quidem vllum doctrinæ de Sanctissima Trinitate relinquere cupientes, quam nondum etiam vulgo notam, iam inde statim ab orbe condito, Sancti Patriarchæ & Prophetæ coluerunt: & nobis tot millibus annorum obscurius initio, deinde patefacta Euangelij luce clariùs, atque manifestiùs, colendam & adorandam quasi per manus tradiderunt.

Lutheranismi progressus. *Philip. 3.* *2. Corinth. 4.* *Luth. in libel. de Missa angulari.* *Lutherus diabolo præceptore vsus.* *Trinitarii Ecclesiæ fundamentũ diruerunt.*

Verissimè dictum est illud, Erat serpens callidior cunctis animantibus. Nihil is cupiebat magis: nec alio collimabat magis, ab ipso statim exordio, quàm vt summum hoc salutis nostræ dogma prorsus euerteret, & ex animis mortalium tolleret: nihil tamen initio minùs præ se tulit: paulatim eò sibi perrependum esse putauit: quod, quæ est ipsius astutia, facilè prospiciebat, fore, priùs vt opprimeretur ipse ruina, quam aliquod operępretiũ fecisset. Quàobrem illius memor, quod scriptum est: Qui modica spernit, paulatim decidit, ab aliis quibusdam, quæ modica videri poterant, exordium sumpsit: Nimirum ab vsu calicis, ab esu carnium diebus prohibitis, & aliis eiusdem generis, de quibus Ecclesiæ doctrinam, & institutionem, non aliam ob causam reprehendit, quàm vt illius auctoritatem, in his, quæ modica videbantur initiò spernere doceret: vt sic modica spernendo paulatim homines deciderent. Itaq; calicem vsurpandum: carnes diebus ieiuniorum comedendas: vxores voto obstrictis ducendas docuit: non ob aliud, quàm in odium & despectum Papæ & Conciliorum ab eo

Satanã imitatus Lutherus cũ suis malesanis successoribus in euertenda Ecclesia. *Gen. 3.* *Eccl. 19.*

legitimè congregatorũ. Indè progressus est ad ea, quę recensentur ab istis: ac maiorẽ laborum suorum partem in tecto tantùm demoliendo cõsumpsit. Porrò Zuinglius ad ipsos parietes accessit, & eos disiicere conatus est, fundamẽtum non attigit. Ad quod euertendum, aggressi tandem sunt isti gloriosi milites, & summum salutis nostræ dogma sustulerunt: quòd eis, via iam per alios munita, præstare non adeò difficile fuit. Totis enim quadraginta & ampliùs annis, nihil aliud mentibus hominum diligentius per suos ministros inculcandũ, & imprimendum Satan curauit, quàm doctrinam in Papatu corruptam esse: nihil Conciliorum decretis: nihil priscorum Patrum placitis tribui debere: solum illum audiendum esse, de quo lapsa de cœlo voce dictũ est: Hunc audite. Præcipuè verò Pontificis Auctoritatem omnem non tam eleuare, quàm prosternere conatus est & conculcare: qua stante proficere se quicquam posse desperabat. In hunc igitur plenis conuiciorum, & contumeliarum velis inuectus, exosum cunctis reddere nomen eius, & eum in ordinem cogere nitebatur: quo sic gubernatore sublato: sicut ille scripsit: atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassari posset. Qui conatus, cùm ei quibusdam in locis ex animi sui sententia cessisset: tum verò primùm per Zuinglium, Oecolampadium, Caluinum, & eorum similes alios progredi cœpit longiùs, donec ad hos infelices ventum est, qui fundamentum etiam ipsum dirutum cupiunt.

Matth.17. *Cyprianus.*

Dißidia hæreticorum inter se.

Quid erat à quo piorum omnium aures initiò magis abhorrerent, quàm cùm in Missam, & in Ecclesiæ Sacramenta tanta petulantia debaccharetur Lutherus? sed hæ tandem in multis locis occalluerunt. Exortus est posteà Carolstadius, cum suis discipulis, Zuinglio, Oecolampadio, Caluino: tum verò, non modò Christiani, verùm & ipsi Lutherani, sacrilegum errorem vestrum sic execrabantur, vt haud aliter vos Tigurini, quàm viperam & basiliscum fugerent, atque modis omnibus à suis congressibus arcere conarentur: cùm & aqua & igni vobis interdixissent. Sed vestris quoque blasphemiis posteà multorum aures assueuerunt: & est hæresis hæc vestra, tam longè, tamq; latè propagata, propemodum vt iam extinctam Lutheranam videre liceat. Qua de re non vno in loco gloriatur Caluinus. Quin & libellus quidam proximis superioribus annis in lucem prodiit, cuius hæc est inscriptio:

Victoria ueritatis & ruina Papatus Saxonici.

Papatus Saxonicus. *Matth.16.* *Luc.22.*

Sic Saxonicum quoque Papatum iam esse deletum vester ille gloriatur, cùm intereà Papatus Romanus, ab ipso Christo fundatus, & institutus, fixus & stabilis permaneat: vt sit omnis homo mendax: verax autem appareat ille, qui dixit, quòd portæ inferi non præualebunt aduersus eum. Et alio loco: Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Ecce autem venêre nunc isti, qui sicut Lutherus Ecclesiæ Christi: vos autem & Ecclesiæ & Lutheri: sic ipsi vicissim & Ecclesiæ Christi & Lutheri, & vestrum Papatum, sublato fidei nostræ fundamento, subuertere conantur. Noluit Lutherus à Pontifice sibi præscribi: quousque progrediendum foret in fidei dogmatibus: vos autem nec à Papa, nec à Luthero legem vobis statui ferre potestis. Ecce nunc exemplo vestro surrexerunt isti, qui nec à Papa, nec à Luthero, nec à vobis modum sibi poni, certisq; finibus, intra quos consistendum sit, circunscribi doctrinam suam patiũtur: sed velitis, nolitis, memores illius prouerbij, quòd multi discipuli sint præstantiores magistris, ipsum etiam fundamentum petunt, & illud modis omnibus extirpatũ cupiunt: vt sic à Luthero fieri cœptam, à vobis autẽ aliquousq; progressam Ecclesiæ, quæ domus est Dei viui, vastationem, tandem aliquando perficiant.

Pro vno Papa multi nati sunt. *Lutherus Papa.*

Fuit à Christo Papatus vnus institutus, per quem vnitas in Ecclesia retineretur, ad quem euertendum cùm Lutherus vnà vobiscum, & cum aliis multis, eiusdem farinæ, conspirasset: videte, quæso, quorsum res ad extremum reciderit. Simul vt Christum, per legitimũ Papam, cui peculiariter oues suas omnes pascendas cõmendauit, loquentem & pręcipientem audire desiistis, & suaue Christi iugum per eum Ecclesiam suam gubernantis excussistis, quàm multi, & ij minùs tolerabiles Papę, quàm Romanus, apud vos exorti sunt. Qui primus excutiendi iugi Pontificij fuit auctor Martinus Lutherus, an de eo magni Rabini vestri, Ioãnes Caluinus & Ioannes à Lasco non queruntur: quòd non sustulerit: sed potius ad se pertraxerit (sic enim ipse loquitur) Papæ tyrannidem, quodq; pro ligneo Papæ iugo collo excusso ferreum ab illo impositum.

Ioannes Spangenbergius.

Sed libet aniles ea de re querimonias adscribere cuiusdam Lutheri discipuli: Ioãnes is est Spangenbergius, qui non ita pridem libellum edidit lingua sua Germanica, cuius hæc est inscriptio: Warhafftiger bericht von den wolthaten die Gott durch Martinum Luther saligen furnemlich Deutzschlandt erzeiget/vñ von der schendlichen vndanckbarkeit fur solche grosse gaben/ec. id est, Verax narratio beneficiorum per Doctorem Martinum Lutherum piæ memoriæ, præsertim Germaniæ diuinitùs præstitorum, & detestandæ ingratitudinis erga eiusmodi ingentia beneficia & munera, &c. Accusat autem is in eo libello, non Christianos, quos vocat Papistas: verùm illos ipsos accusat ingratitudinis, qui Lutheri verbum tanquam Christi verbum quadraginta his annis adorare cœperant, VVittebergenses potissimum, Lipsenses, & qui sunt sub Duce VVirtembergensi. Hos igitur grauiter accusat quòd acceptorum à Luthero beneficiorum immemores, ausi fuerint in decem aut vndecim

VVittebergenses à Luthero defecerunt.

doctrinæ

doctrinæ capitibus ab eius doctrina dissentire: quodq; iis eum elogiis ornauerint: Sie nennen jhn einen Philauticum, das ist/ einen solchen menschen/ der von niemandt dan von jm selbs allein viel gehalten habe/ vnd dē nichts gefallen/ dann was er selbst geredt vnd gethan. Item einen Philonicum vnd Eristicum, Eine solche hadermetze/ der alle zeit woll recht haben. Keinem menschen etwas guts sein lassen/ Niemand weichen wolle/ Allein sein eigen ehre suche/ vñ niemand neben jm leiden konne. Item einen Doctorem Hyperbolicum, Einen solchen Lehrer/ dar auß einer flohe konne ein Camel machē/ der von tausenten sage/ vnd kaum funff meine. Jns feldt hinnein rede/ Gott gebe es sey war oder nicht/ Der zweymal mehr sage/ denn es am jm selbest ist. Item sie nennen jn Polypragmonicum, der sich mutwilligklich in alle hendel mit einmischet/ sich mehr außzurichten vnterwindet/ denn jm befolhen/ vnd aller sachen anmasset/ so jn doch nicht angehen. Item, Ostentatorem ingenij, den nur mit seinem hohen verstandt one not geprанget habe/ vnnd sich wollen sehen lassen. Item Stoicum, Einen Stohrkoff/ der nur seines sinnes gelebt/ vnd andere in tyrannischer dienstbarkeyt gehalten habe. Machen auch einen, Somniatorē vnd traummer auß jm/ vnd brеuwens wurst/ Gott sey es geklagt ineinander/ ꝛc. Vocant illum, dicit ille, Philautum, hoc est eiusmodi hominem, qui non nisi de se vno præclarè senserit, sibi vni plurimum tribuerit: cuiq; nihil arriserit, præterquam quod ipse dixisset, & fecisset. Appellant item Philonicum, & Eristicum, id est hominem vsq; adeò rixosum, vt semper suam tueatur sententiam, tanquam æquam, nemini quidquam concedere: nulli cedere velit: suam duntaxat aucupetur gloriam: nec quenquam præter se ferre sustineat. Itemq; Doctorem Hyperbolicum, puta, qui ex culice possit efficere Camelum, qui mille iactitet: & vix quinque cogitet: effutiat quicquid in buccam venerit, floccipendens num verum, vel falsum sit, quod dicit: denique qui duplo plus asserat, quàm ipsa habeat rei veritas. Nuncupant etiam illum Polypragmonicum, qui se procaciter & petulanter negociis omnibus immisceat, qui plura sibi expedienda sumat, quàm ipsius poscat prouincia: rebusque omnibus, quæ tamen nihil ad eum pertineant, sese ingerit. Tum quoq; ingenij ostentatorem eum nominant, quòd non nisi ingenij acumen, præter necessitatem ostentare, seq; venditare voluerit. Sed & Stoicum durum, capito, qui non nisi suo vixerit cerebro, atq; alios Tyrannica continuerit, & compresserit seruitute. Deniq; Somniatorem eum vocant, & proh dolor, miserandum in modum coquunt, & permiscent, &c. Nec aliter ea de re sentit Zuinglius vester, tot ab eo confossus anathematis. Quin & discipulus illius Melanthon se turpiter illi seruiuisse queritur.

Lutheri elogia atque cognomina

Hactenus Spangebergius.

De vestro verò, Tigurini, Papa Zuinglio quid dicam? qui Lutheri fastum alio maiori fastu calcabat, ac minùs etiam, quàm ille tolerabilis fuisse videbatur: cùm nullum illius dictum celebretur magis, quàm illud: Euangelium sitit sanguinem. Tartaream hanc esse vocem Poëta diceret. Verùm talis Euangelij, quod ex imo Tartaro profectum est, præconem non alia vox magis decebat. Neque verò dictis magis, quàm ipsis etiam factis Euangelium, quod ipse prædicabat, sitire sanguinem demonstrauit. Statim enim, vt se Papam ipse vestrum constituit, *cœpit Aere ciere uiros, Martemq; accendere cantu*. Quem quidem cantum, ille verbum Dei, Christique vocabat Euangelium. Bellonam videres sanguineo flagello armatam. Illo ductore complerunt campos acies: cumq; futurum prędixisset, vt omnes eorum, qui stabant ex aduerso bombardæ, atq; lanceæ, ac alia tormenta bellica, in propria ipsorum viscera conuerterentur, euenit illud quod est apud Poëtam: Primusq; cadit Tolummius Augur: cuius Euangelium sanguinem sitiebat alienum: suum ipse sanguinem in acie prior vnà cum vita profudit. Et quàm verum fuit Euangelium, quod prædicabat, tam erat illius vera prædictio. Nec obscuro signo Deus tum declarauit, qui nam essent illi, qui suum defenderent Euangelium: cùm paucis admodum, & eis inopia rerum omnium pressis, victoriam concessit, de suis & Euangelij sui hostibus: quos & numero militum, & viribus, & armis, & rebus omnibus ad bellum gerendum necessariis, multò fuisse constat instructiores: vt non homines: verùm ipse Deus pro suis fidelibus in aliquot illis præliis pugnasse videretur. Nec enim humanis viribus illa victoria parta fuit, quæ propè nullæ fuerunt comparatæ cum tantis copiis: verùm dextera excelsi fecit virtutem hanc: Qualis verò futurus erat ille Papa vester temporis progressu, si vita longior ei suppeditasset, cuius initia tam fuêre violenta?

Zuinglius Papa.

Zuinglii crudele dictum.

Zuinglius in acie vitam fudit.

Sed iam ad alterum, qui & ipse pro Papa se gerit apud Allobrogos veniamus, quem & vos quandoq; Papam appellare soletis: Ioannes Caluinus is est. An vobis Tigurini aliis ille tolerabilior esse videtur? Certè quòd quidam vstulatus ab illo Geneuæ fuerit, minimè vobis probatur: multò minùs illud, quod idem edito libro, hæreticos iure gladij coërcēdos esse demonstrare conatus est: cui tamen multi Geneuenses ministri subscripserunt. Qui verò non subscripsit ei libro Theodorus Beza, suum & ipse edidit eodem argumento scriptum, de hæreticis à Magistratu puniendis, quo sui magistri sententiam, pro virili sua tueri nititur. Non eum Solonem, sed Draconem legislatorem esse dicitis, qui non atramento: sed sanguine scribat leges: Ciuitatem in qua sumptum est de hæretico supplicium, nouam instauratæ Papisticæ crudelitatis officinam appellatis.

Caluinus Papa.

Caluinus hæreticos igni & gladio coërcēdos docuit.

Theodorus Beza hæreticos à Magistrat. puniendos docuit.

Sed cùm hæc ita dicitis, vestram causam agere videmini: quò minùs miramur, si in ea cogno-

Puniēdi hæretici.

cognoscenda, minus sæueros Iudices habere cupitis. Nos verò, quòd plectantur hæretici non improbamus: cùm nullum sit hæresi crimen grauius: ita vt omnia alia in vnum cumulum congesta, quamlibet sint atrocia, tamen cum hoc vno collata, festuca sint, cum trabe comparata. Quamobrem quod est vnum omnium scelus grauissimũ, id gladio puniri, non improbamus: cùm nullum posit excogitari tam sæuum supplicium: vt huius tanti criminis atrocitas maius etiam non mereatur. Verisimeq; dictum est à vestro quodam: Summæ quidem esse crudelitatis innocentem & sanctum interficere: sed eiusdem ac maioris etiam esse crudelitatis impium hæreticum non interficere. Sed intereà tamen in eo libenter alij cuidam itidem ex vestris assentimur: quòd ab hæretico non potest ritè corrigi hæreticus: cùm correctionis opus non sit, nisi verorum Christianorum. Quamobrem si Papista (sic enim vobis quasi per contumeliam veros Christianos appellare libet) fecisset hoc, quod fecit Caluinus, laudaremus factum. Nam immedicabile vulnus ense rescindendum est: ne pars syncera trahatur. Sæuit in bonos, qui parcit malis. Meliùs est, vt pereat vnus, quàm vnitas. Quod autem factum est ab hæretico, non probamus: cùm hæreticus in hæreticum animaduertendi ius nullum habuerit. In quo tamen non hoc maximè reprehendimus: quòd ista sæueritate sit vsus in hæreticum: multò magis illud: quod etiam Catholicos persequendi sibi ius arrogare dicitur. Quid est enim, quod minùs tolerari queat, quàm quòd pietas ab impietate persecutionem patiatur. Tum verò qualia sunt illa, per Deum immortalem, quæ dicuntur & quæ scribuntur de illius intollerabili arrogantia, deque fastu incredibili, deque tanta insolentia, vt eam etiam illi damnent, qui sunt ipsi iuratissimi, nec ferre diutius possint? Cùm in Idolum quoddam transformari, & sicut olim Titum Flaminium Græcia coluit: sic velit, vt se quoq; colat Gallia victimis, & sacrificiis: vt quos Idololatras eosdem & Caluinolatras vocari liceat. Buceri quidem hoc de illo iudicium fuisse fertur: quòd maledicentiæ morbo sit infectus, quem etiam in scriptis illius nemo est, qui non videat, quòd impiè audax, falsus accusator, rabidus fratricida. Quæ res autem adegit Ochynum vestrum, vt ita diligenter admoneret Principes, & Magistratus, ne nouum Papatum surgere permittant: vtq; Dialogum quendam ederet, contra sectam terrenorum Deorum, siue Paparum vestrorum, qui suum verbum tanquam Dei verbum adorari volunt, quos futuros multò sceleratiores & crudeliores asserit: quàm vnquam fuerint Papæ Romani, nisi quòd intollerabilem esse Papatum Geneuensem, fortassis autem & Tigurinum iudicauit.

Hæresi nullum crimen grauius. — *Nota.* — *Caluini fastus incredibilis.* — *Caluinolatræ.* — *Bucerus.* — *Ochyn.*

Sed nobis non est propositum omninò recensere, quæ de hoc homine à viris fide dignis dicuntur, & scribũtur, cùm aliò stylus noster festinet. Libet enim de Lutheri discipulis nonnulla dicere, si prius, quod Caluini de illis iudicium fuerit, paucis indicauero. Is enim in libello, quem inscripsit, Vltima admonitio ad Ioachimum VVestphalum, cui nisi obtemperauerit, eo loco posteà habendus erit, quo pertinaces hæreticos habere iubet Paulus. In genere scribens de illis, sic esse dicit errore fascinatos: vt quod pueris in Catechismo traditur, veterani Theologi non teneant: Quid valeat cœna, quorsum spectet, nunquam gustasse brutos istos homines, ne guttam quidem ingenui pudoris in eis esse: nimis largam illis copiam cauillandi profluere: dum Lutheri sui Hyperbolas proiiciunt, modò plebeculam, suosq; fraterculos fascinent, popularis theatri plausu contentos, nec Dei, nec Angelorum iudiciũ magnoperè curare. Tribuit illis furiosum impetum, negatoriã leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam superbiam: quòd eis superbia sit loco pietatis: quòd eos ferocitas omni humanitate spoliauerit: quòd obstinatio nihil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginosos homines, Cyclopes, superbam factionem Gygantum, latratores, phreneticos, bestias, proteruos, factiosos, pertinaces, & id genus aliis coloribus, depingit. Queritur de illis: quòd se, quosq; indignos esse clamitent, quos terra sustineat: ita quòd nisi repentè exterminentur è mundo, non posse cum eis mitiùs agi: quàm vt ad Scythas, vel Indos ablegentur: accusare eos Principum segnitiem, quòd non exerto gladio protinus deleant Sacramentariorum memoriam.

Caluini de Luthero iudiciũ.

Nunc ad historiam de Lutheri discipulis accedamus. Quis autem Apelles eos depingere potuit meliùs. Cùm enim illo mortuo, Saxonicus Papatus vacaret, Philippus Melancthon eum sibi vendicare visus est: cùm quotquot fuerunt alij, qui doctrina cæteris prestarent Augustanæ Confessionis, eum ex magna parte Præceptorem omnes agnoscerent. Itaq; iure suo se statuere quiduis posse iudicabat: nec habere necesse, vt in omnibus Lutheri placita tanquam Dei verbum sequeretur. Cuius pleraq; dogmata manifestè cõdemnauit: & saniorem Papatus, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ sententiam est amplexus. In dogmate verò de Eucharistia Caluini sententiam comprobasse videtur. Quid autem non fecêre, tum eius discipuli, & inter eos Princeps Matthias Flaccus Illyricus, qui quod & in Adiaphora præceptor consensisset: & in quibusdam fidei dogmatibus Ecclesiæ Catholicæ sententiam sequi maluisset, ac secuturo Papatui (sicut ille scribit) fenestram aperuisset: ab illo diris deuotus est: vt pro Ethnico & Publicano haberetur, id est, vt nemo pius cum ipso, vel sectatoribus eius familiaritatem, conuersationem, amicitiam vllam haberet. Doluit hoc Philippo vehemẽter, quòd à suis discipulis ita tractaretur. Itaq; cùm sua scripta quædam in vnum volumen collegisset,

Saxonicus Papa secundus Philippus Melancth. — *Philippus ab Illyrico cõdemnatus.*

gisset, quod Corpus doctrinæ Christianæ vocauit: in illius voluminis præfatione, quam admonitionem inscripsit ad lectorem, facta Matthię Flacci Illyrici, & Nicolai Galli mentione, sic de illis loquitur: Cum isto mirabilium hominum genere agi nihil potest, qui suo arbitrio damnant quidlibet: neq; personis auditis: neq; rebus diiudicatis. Cogũt Concilia, quãdo, & vbi ipsis placet: & vendicãt sibi maiorẽ, magisq; intollerabilẽ ac minus excusabilẽ auctoritatẽ ac potestatẽ, quàm Papa Rom. vnquã. Quę quorsum tandẽ euasura videãtur, cogitetur. In præfatione verò, quæ præcessit admonitionẽ hanc, In Anarchiã quandã euasisse dicit. Obsecro vos Tigurini, diligenter vt expendatis hæc Philippi verba. Mirabile genus hominum appellãt, qui suo arbitrio damnãt quidlibet, neque personis auditis, neque rebus diiudicatis. Atqui de hoc mirabilium hominum genere, fuit præceptor eius Lutherus, de hoc mirabilium hominum genere, fuit ipse quoq; Philippus, de hoc mirabilium hominum genere, fuerunt Oecolampadius, Zuinglius, Caluinus, & quotquot alij cuiuscunque tandem sectæ doctrinam in Papatu corruptam esse dicunt: damnarunt enim omnes hi doctrinam Papatus, hoc est, orbis totius Christiani, nec personis auditis, nec rebus diiudicatis. Sed magis etiam consideratione digna sunt, quæ sequuntur. Vendicant, inquit, sibi maiorem, magisq; intolerabilem, & minus excusabilem, auctoritatẽ ac potestatem, quàm Papa Romanus vnquam. Quanta est veritatis vis, vt etiam per hostium veritatis iugula, velint, nolint, nonnunquam erumpat. Duo fatetur hîc Philippus. Vnum quod etiamsi quòd Papæ alicuius sit peccatum in abusu potestatis, tolerabile tamen id sit & excusabile. Nam quòd à legitima potestate fit, quam Deus ipse constituit (qualem hîc Papæ potestatem agnoscere videtur) & excusari tamen potest & tolerari: etiamsi modum fortè prætergressa fuerit. Alterum, quòd multò sit iugum durius istorum, qui se nunc pro Papis gerunt in Germania: quàm fuerit vllius vnquam Papæ Romani. Nunquam enim vllus Papa Romanus condemnauit quenquam non auditum, neque priùs illius causa cognita: quod istis vsitatum iam est facere, qui post excussum legitimi Papæ Romani iugum, maiorem quàm ille potestatem & auctoritatẽ sibi vendicare sunt ausi. Deinde verò, quod vos dicitis Tigurini, quod Pontifices figmẽta sua populo pro diuinis oraculis obtruserint: hoc multò rectiùs in vos retorqueri potest. Vos enim estis, qui vestrum verbum pro Dei verbo populo venditatis, & non alio loco, quàm quo Christi Euangelium ab illo haberi vultis. Itaque verissimum est, quod Philippus vester dicit, Maiorem vos, magisq; intolerabilem, ac minus excusabilem potestatem vobis vsurpare, quàm Papa Romanus vnquam.

Philippus in præfatione in corpus doctrinæ suæ

Mirabile genus hominũ hæretici.

Papa ab hæreticis damnatus iniquè

Papæ delicta toleranda & excusabilia Philippi sententia.

Paparum Germanicorum iugum duriùs quàm Papæ Rom.

Semper in Papatu docebatur discrimen inter ius diuinum, quod diuinitùs promulgatur, & ius humanum, quod ex humana voluntate procedit. Inter legem diuinam, quæ æterna est fixa & immutabilis, qua solui nemo potest: & legem humanã, quæ pro eo, vt locorũ, personarum, temporum diuersitas postulat, quoties id caritas, cui subsunt omnes leges, expedire iudicauerit, vel omitti, vel intermitti, vel mutari queat, & aboleri. Modò ne priuata id quisque faciat sua libidine: sed eius, qui legem condidit iudicio, penes quem est interpretandi, mitigandi, corrigendi, quin & mutandi atq; abolendi potestas. Hac doctrina pleni sunt omnes libri Scolasticorum omnium: impudens vt sit commentum hoc vestrum, quod Pontifices figmenta sua populo pro diuinis oraculis obtruserunt. Sed audite Tigurini, quid Ochynus vester, dignus talibus magistris discipulus, de vobis scribat. Nam cùm questus esset, non obseruari à vobis illud, quod monet Paulus de iudicanda Prophetarum doctrina: Non ita nunc, inquit, fit, sicut Paulus monet. Nam quod minister vester esse iudicat, docetq;, id censet aliis omnibus credendum esse tanquam caput fidei: quod si quis contrà dicit, neq; illi citra vllam conditionem fidem adhibet, is hæreticus est: deniq; quod noctu somniarunt, id chartis mandant, excudiq; curant, suaq; scripta & verba pro oraculis haberi volunt. Neque est, quòd speres eos vnquam recantaturos, aut se Ecclesiæ subiecturos, volunt vt Ecclesia ipsorum, non ipsi Ecclesiæ arbitrio credant: id quod est nil aliud, quàm se quosdam Papas, terrenosq; Deos esse velle, & in hominum conscientias tyrannidem exercere, ac Dominos esse fidei eorum, qui sunt in Ecclesia, velleq; vt ipsorum arbitratu credant contra Pauli sententiam. Quinimò docent, scribuntq; interdùm ministri, contra quam ipsimet credunt, vt cum mundo consentiant, neq; cum Christo infestentur.

Discrimen inter ius diuinũ & humanum.

Caritati omnes leges subsunt.

Ochyni testimoniũ de Tigurinis.

Euãgelici somnia sua typis mãdant.

Euang. aliter interdum scribunt, quàm credunt.

Verùm ad institutum redeamus. Quàm intolerabile visum fuerit Philippo iugo Paparum istorum Flacci Illyrici, & Nicolai Galli, iam audiuistis Tigurini: Nunc vicissim audite: quod sit horum de suo præceptore iudicium. Libet autem verba Nicolai Galli, qua lingua fuerunt edita transscribere, ex libro, qui inscribitur, Das die grunde Nicolai Galli noch fest stehen wider der Adiaphoristen Acta vnd außzüg. Hoc est, Quòd fundamenta quibus nititur Nicolaus Gallus contra Adiaphoristarum acta & effugia adhuc firma manent. So hab ich mein Amht vnd befelh/so woll als sie der warheit beyzustehen/vnd zustraffen die widersprecher/sie sein gleich wer sie wollen/vnd wens ein Engel vom himel were. Ich achte auch noch darzu. Ich thue jnen fur Gott eben damit mehr ehre/vnd guts/da ich sie gleich straffe. Jrer Jrthumb erinnere/vnd zur busse ermane/denn alle dieselben jre heuchler vnd schmeichler/so sie mit jrer heuchley in jrthumb stercken/vnd in vnbußfertigkeit auffhalten. Meynen sie dann sie

Galli de Philippo iudicium.

seynd

seynd solche Præceptores das die discipel alles glaubē mussen was sie sagen/ Oder solche heilige die nit jrren konnen? So ists nichts newes/auch bey den heyden/ das Gott einem Discipel wol eine warheit fur dem Præceptor verliehen hat /vnd verleihen kan: der darauff von dem Præceptor dissentiret. Daher der spruch Amicus Plato, Amicus Socrates magis amica veritas. Vnd haben vor jnen grosse heiligen geirret vnd in jrthum gefuret. So mussen sie Lutherum ja anch noch ein Præceptor lassen sein. Vnd der Præceptor aller Preceptoren Christum von denen sie dann abgewichen sein/wie darauff oben vnser gantze disputation beruhet/ welchen Præceptorn sie nun selbst widerstehen/ vnd recht vndanckbar seynd / fur die offenbarte warheit. Gehen gleich jtzo dahin/ verfuren vnd werden verfuret vnter dem titel der Præceptorn, wie die Judē vnter dem titel des gesetzes/vnd die Papistē vnter dem titel der Kyrchen. Diese schon ernste Collation sollen sie hiemit haben vom Doctor tenebat tantummodo, welcher also pflegt zu reden/vnd ist ein selige rede woll zu wissen/ den Christen itzo zu warnung. Wie die Juden spricht er schreien/ Templum Domini, Templum Domini. Die Papisten bißhero geschrien habē vnd noch schreien/Ecclesia, Ecclesia. Also eben schreien itzo vnsere Magistri vnd Scholastici VVittebergenses, vnd konnen gleich jm grunde nicht mehr/ Deñ Præceptores, Preceptores, des Preceptors Christi von dem Gott zeuget/das ist mein Son/dē solt jr horen. Auch des Preceptors Lutheri/dem beyde die schrifft vnd das werck zeugnus gibt/ das Gott jn zur Reformatiō der Lere vnd Kyrchē/ als dē letztē Eliā dieser letztē zeit erwecket gehabt/derē Preceptorn sage ich nun darzu/wirdt itzo bey Papistē vnd Adiaphoristē vergessen.

Hieher gehort auch woll/das sie vns newe Bapste vñ Reformatores Ecclesiæ schelten/ Jch meyne aber ja es treffe sie selbst. Dann wie der Bapst zu Rhom sich anmasset er konne nicht jrren/er sey Vniuersalis Episcopus totius Ecclesię. Was er rede vnd setze/das muß gelten/vnd seind eitel diuina oracula, daran niemand zweyfeln/niemād darwider redē darff das daher/das er Petri stulerb ist oder sein will. Also thun warlich die von Wittenberg nicht anders/wollen Lutheri vnd seines geists gleich stulerben sein (welches geistes/wie es angefangen) schierbalde so viel bey jnen bleiben solte/als Petri geist blieben ist zu Rom bey Bapst/ Cardinalen/Bischoffen/vnd jrem hauffen.

Galli de Philippo iudicium.

Æquè, inquit Gallus, hoc est munus meum, æquè mihi mandatum est, vt illis, vt assistam veritati, & vt contradicentes arguam: sint quicunque tandem velint: etiamsi sit Angelus de cœlo. Imò persuasum habeo, quod eis hoc ipso, coram Deo, plus honoris, & beneficij defero, cùm illos arguo, & errorum admoneo, atq; vt pœnitētiam agant, hortor, quàm illi ipsi assentatores, & adulatores omnes, qui suis adulationibus eos in erroribus confirmant, & in impœnitentia detinent. An existimant se tales esse Præceptores: vt discipuli credere omnia necesse habeant, quæ ipsi dicunt: aut tales sanctos: vt non possunt errare? Atqui non est hoc nouum, ne apud Ethnicos quidem, quòd præstitit hoc aliquando Deus, & præstare potest adhuc, vt citius discipulo, quàm præceptori veritas patefiat: qua cognita non dubitet à Præceptore dissentire. Inde natum est illud: Amicus Plato, amicus Socrates, magis amica veritas. Et ante illos errarunt magni, & sancti viri, & in errorem alios induxerunt. Deinde verò necesse est vt Lutherum quoque sinant adhuc esse Præceptorem, & Præceptorem omnium Præceptorum Christum: à quibus ipsi defecerunt: quemadmodum in hoc omnis nostra superior disputatio quiescit: quibus Præceptoribus ipsi se nunc opponunt: & verè sunt ingrati pro manifestata veritate. Pergunt interim, mittunt in errorem, errantes ipsi sub titulo Præceptorum, sicut Iudæi sub titulo legis: & Papistæ sub titulo Ecclesiæ. Atque vt lepidam hanc & seriam collationem à Doctore tenebat, tantummodo accipiant: qui sic dicere solitus erat. Estque sanè salutaris oratio, quam operæprecium sit non ignorare modò Christianis, pro fida cōmonitione. Sicut Iudęi, inquit, clamabant, Templū Domini, Templum Domini: Et Papistæ hactenus clamauerūt: & clamant adhuc, Ecclesia, Ecclesia: Ad eundem modū nunc clamant nostri Magistri & Scolastici VVittembergēses: & nihil aliud prorsus norunt, quàm Præceptores, Pręceptores: pręceptoris Christi, de quo Dominus testificatur: Hic est filius meus, hūc audite: tum etiā Præceptoris Lutheri, cui & scripta & opera testimoniū dant: quòd Deus illū ad reformationē doctrinæ, & Ecclesiæ, tanquā vltimū Eliam nouissimis temporibus his excitauerit: horū (inquam) Præceptorū, cùm Papistæ, tum Adiaphoaistæ sunt obliti. Huc etiam illud pertinet, quod nos nouos Papas, & reformatores Ecclesiæ criminantur. Sed certò persuasum habeo: quòd magis id in illos quadrat. Nam quemadmodū Pontifex Rom. sibi hoc arrogat: quòd nō possit errare: quòd sit vniuersalis Episcopus totius Ecclesiæ, quòd quæcunq; dicuntur, & statuuntur ab illo, ea fixa & rata esse oporteat, ac sint mera diuina oracula: de quibus nemo dubitare, quibus nemo cōtradicere audeat: idq; eò, quòd Petri Cathedrę ipsi sit hęres, aut esse velit: haud aliter profectò faciūt nūc VVittembergenses: volūt Lutheri & eius spiritus propter Sedē hæredes esse, cuius tamē spiritus: quomodo se nunc dant initia, tantū propè nunc penes illos residere videtur: quantū de Petri spiritu Romæ residet, apud Papam, Cardinales, Episcopos, & eorum gregem.

Lutheri spiritus nil reliquū VVittembergæ.

Illyricus Lutherū Christo æquat.

Quid vobis videtur Tigurini? num discipulus hic Lutheri, magistri sui spiritu plenus non est? qui nullum etiam scire discrimen videtur inter Christum, & Lutherum. Sic vtrumque

coniun-

coniungit: vt Lutherum ipsi Christo, si non anteferre, saltem æquare videatur. Cùm tamen inter tenebras, & lucem discrimen maius esse non possit. Quandoquidem ex Diametro (quod aiunt) cum Christi doctrina pugnare, quæ docet Lutherus: perspicuum ei fit, quisquis vtranque contulerit. Quam autem bellè retorquet in Philippum Gallus, quod ille prior in ipsum, & collegas ipsius fuerat iaculatus.

Verùm & hoc an non videtis Tigurini, post excussum Papæ iugum, eò rem esse perductam: vt dum illud quod è Paulo scriptum est, negligitur: In humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes: nec sibi quisquam alterum præferri patitur: quandam in Germania Babylonem ædificatam videre liceat? Nam qui primus in Germania sibi Papatum arrogauit: neq; iudicium fieri de doctrina sua permisit: sed obsequium tantum ab omnibus requisiuit: an illi non idem vsu venit, quod quondam in Africa Donato? Quid enim de Donato scribit Augustinus? Sicut, inquit, ille Christum diuidere conatus est, sic ipse à suis quotidiana concisione diuiditur. An hæc totidem verbis de Martino Luthero dici non possunt? Quin & de vestro Zuinglio. Primus Lutherus in Germania diuisit Christum, diuisit corpus eius Ecclesiam. Quid autem? an ipse quoque diuisus non est? An ipsius quoque sectam in multas sectas mirabiliter inter se dissectas: stupendum quendam in modum dissectam: oculis ipsi vestris non cernitis? Bona spes vt sit, quandoquidem ita mordent, & comedunt inuicem, breui futurum, vt consumantur ab inuicem. Sed quid futurum dicimus: quod factum iam esse quidam ex vestris triumphat. Cùm tamen & inter vestros, non maiorem, quàm inter Lutheranos doctrinæ consensum videre liceat. Verùm ita fieri necesse est: vbi legitimus Papatus nullus est: Tot ibi Papæ sint oportet: quot sunt hæreseon magistri. Queruntur ipsi de se mutuo Lutheri discipuli, quòd magistri sui doctrinam, quam DEI verbum & Euangelium vocant, corripuerint: quam apud se solos incorruptam retineri, qui sunt factionis Flaccianæ gloriantur: cui tamen factioni, soli iam propemodum adhærere videntur Magdeburgenses, cum paucis admodū aliis in Saxonia ciuitatibus. Nam VVittembergenses & VVirtembergenses: quin & Ienenses, & alios iam ab ea defecisse quiritātur: Et vbi Sedes fuit Lutheri: non ferè quicquā ibi reliquum sit de spiritu Lutheri: Quam etiam ob causam: quod proximis superioribus annis fecerat Andreas Osiander; vt moneret suos, ne liberos VVittembergā ad capiendū ingenij cultū proficisci permitteret: quod ibi negare Christū, & in Philippi Melāchthonis verba iurare cogerētur: idē & suos monet nunc Tilemānus Heshusius, in his libellis, quos hoc anno, posteaquā à Magdeburgēsibus pulsus est, edidit: ac VVittembergenses vnà cum aliis eadē cum illis sentientibus extra suam Ecclesiā esse pronunciat: & eorū cōmunione suis omnibus interdicit. Quod idē facit vniuersa factio Flacciana: quòd eos defecisse dicāt à Christi & à Lutheri doctrina. Semper enim ferè duos istos coniungūt: & eodē vtrunq; loco vidētur habere. Sed hoc fortasse minus mirū videri poterat: quòd istos ex Ecclesia sua Tilemānus, cum sua factione Flacciana, propter corruptelas quasdā, vt ipse dicit, eiecerit. Illud autē quis est, qui satis admirari queat: quòd ipsos quoq; Magdeburgēses in Ecclesia sua nō ferat, quos tamē veros esse Lutherolatras cōstat: & qui Flaccianę sectę videri volūt: nihilominùs eos à Deo, & ab ipsius verbo defecisse clamat. Quod etiā hoc argumēto probat. Sed libet illius verba adscribere. Sic enim loquitur in quodā libello, quē ita inscripsit:

Papæ iugo excusso, Germania facta est Babylon. Phil. 2.

August. de agone Christiano, ca. 29. Luthe. Christum diuidere conatus, ipse quoque diuisus est.

Papa legitimo reiecto, multos fieri oportet.

Lutheri spiritus sede sua pulsus. Osiandri de VVittembergen. iudicium. Heshusii de iisdē opinione.

Flaccii de iisdem sententia.

Antwort Doctoris Tilemanni Heshusij auff der leugenpredıger von Magdeburg vermeinte vnd vngegrundte Apologia.

Offenbar vnd der gantzen Stadt Magdenburg ists bewust. Das jr Tyrannen / falsche Bruder / vnd die es mit euch halten / die Christen so jnen ewere verfolgung mißfallen lassen / vnd sich zu mir vnd anderen trewen lehrern bekennen / mit gantz bitteren gemuth Flaccianer schelten / vnnd damit wollet von euch abgesundert haben. Jch dencke nicht dan jhr diß leugnen werdet. Und da jhr es vnterstundet / wolte ich die gantze Stadt Magdeburgk wider euch zum zeugen furen. Denn es nun mehr vom Radthauß vnd aus der Schulen so weit kommen / das auch die knaben auff der gassen / die Jungfrauwen auff den hochzeyten einander fur Flaccianer schelten / vñ sawer ansehen / vnd streckt warlich das gantze bekentnus in diesem wort / Deñ wer einē der im namē Christi getaufft ist / fur einē Flaccianer schilt / der will damit zuuerstehē gebē / das ers mit jhm in glaubens sachen nicht halte / vnd fur keynē Christen sonder fur einē Sectierer / Rottegeist / Abtrunnigē / der Flaccio Illyrico vnd nicht Iesu Christo einem Heilandt folge / denn was bedarffs des neuwē namens / wenn sie mit vns / vnd wir mit jnen im Glauben vnd bekantnuß einig seindt / vnnd vnter ein haupt Iesu Christo gehoren.

Quod Latinè sic reddi potest. Manifestum est, & vniuersæ ciuitati Magdeburgen. notum: quòd vos Tigurini, falsi fratres, & qui vobiscum faciunt, Christianos, qui sibi vestram hanc persecutionem displicere non obscurè ferunt: & se meam & aliorū fideliū Doctorum doctrinam sequi profitentur: magna quadam animorum acerbitate Flaccianos vocatis: ac per hunc modum segregatos à vobis esse vultis. (Notet autem hîc Lector: quod qui secum faciunt, eos vocat Christianos: Illud absque dubio volens innuere: quòd qui sunt diuersæ factionis, Christiani non sunt.) Pergit deinde, non puto quòd hoc sitis inficias ituri, & si velletis, totam contra vos Magdeburgensium Ciuitatem in testimonium producerem.

Flaccianum nomen odiosum.

Nam & ex prætorio, & ex Scholis, eò tandem res processit: quòd etiam pueri in plateis, & virgines quoties ad nuptias conueniunt, mutuò se Flaccianos increpant, & inuicem toruis oculis aspiciunt. Et revera, tota fidei confessio in hoc vno verbo posita est. Nam qui alterum qui in CHRISTI nomine baptizatus est: quasi probri loco Flaccianũ appellat, quid aliud is indicare vult: quàm se in his quæ ad fidem pertinent cum eo minimè consentire: & se eum non habere pro Christiano: verùm pro sectario, pro seditioso, pro desertore, qui Flaccium Illyricum, & non Iesum Christum suum Seruatorem sequatur. Nam quid opus est nouo nomine: si ipsi nobiscum, & nos cum illis, idem in fidei confessione sentimus, & ad idem caput Iesum Christum pertinemus.

Qui Christiani appellatione spreta alias appellationes suscipiunt, ex Antichristi sunt Synagoga.

Non à Christo, sed ab aliquo alio nuncupari, hæreticum est.

Vt autem rem, Lector, meliùs intelligat. Insimulauerat Heshusius Magdeburgensem Ciuitatem: quod à Deo & ab ipsius verbo defecerit. Cùm autem ministri Ecclesiarum Ciuitatis illius hoc constanter negarent: & in eadem fidei regula, quam præscripsit Flaccius, permanere se dicerent, supraſcriptis rationibus, quod affirmauerat probare Tylemãnus conatus est. Quæ quin pondus tamen aliquod habeant, negari non potest: Nam & Hieronymus ante multa sæcula scribens contra Luciferianos, verisimè dixit, sicubi audieris eos, qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, vtputa Marcionitas, Valentinianos, Montenses, siue Campates, (adderet, si nunc viueret Hieronymus, Lutheranos, Zuinglianos, Caluinianos) scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse Synagogam. Ex hoc enim ipso, quòd posteà instituti sunt, eos se esse iudicant, quos futuros Apostolus nunciauit. Nec sibi blandiantur, si de scripturarum capitulis videntur sibi affirmare, quod dicunt: cùm & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo. Et ante Hieronymum Athanasius pluribus id verbis docet: Nunquam, inquit, populus ab Episcopis suis: sed à Domino, id quem creditum fuit, nomen accepit. Certè à beatis Apostolis præceptoribus nostris, ministrisq; Euangelij Saluatoris nostri, appellationes adepti non sumus: sed à Christo, Christiani & sumus & nuncupamur: Illi verò, qui aliundè originem suæ fidei deducunt: meritò auctorum suorum cognomenta, vt ad quos pertineant, præ se ferunt. Quapropter cùm omnes à Christo, Christiani & essemus & diceremur, explosus est Marcion, inuentor hæreseos: reliqui autem qui cum explosore Marcionis remansère, Christiani titulum retinuerunt: qui verò secuti sunt Marcionem, non iam inde Christiani, sed Marcionistæ appellati sunt. Ita quoque Valentinus, Basilides, Manichęus, & Simon Magus sectatoribus sua vocabula impartierunt: indeq; factum: vt alij Valentiniani, alij Basiliani, alij Manichæi, alij Simoniani, alij Cathaphryges à Phrygia, alij à Nouato Nouatiani vocitati sunt. Ita Melitius eiectus à Petro & Episcopo, & Martyre, suos, qui ipsum sequebãtur, non Christianos posteà: sed Melitianos denominauit. Eadem iterum ratione beato Alexandro Arium eiiciente: ij qui Alexandro adhæserunt, remanserũt Christiani: illi verò, qui vnà cum Ario recesserunt, nomẽ Saluatoris nostri, Alexandro cum suis relinquentes, Ariani deinceps appellati sunt. Quinimò, ecce etiam nunc post mortem Alexandri, qui eiusdem cõmunionis sunt cum Athanasio, Alexãdri successore, & quibus ipse Athanasius cõmunione coniunctus est: omnes eundem pariter characterem habent, neque ille suis nomen indit, aut à suis recipit: sed omnes, vt anteà, consueto more Christiani nominantur. Nam quamuis magistri inuicem sibi succedant, nosq; illorum discipuli, ab illis acceperimus, quæ sunt Christianæ fidei: nihil tamẽ inde obstaculi nascitur, quominus ob id & titulo, & re, Christiani appellemur. Contrà, qui hęreticos sequuntur: tametsi millies mille successores habeant: omnes tamen nomen eius, qui primus hæresim adinuenit, referunt. Certè è vita exempto Ario: quum multi ex grege illo, eius vices, successionemq; susciperent, tamen omnes, qui eiusdem cum eo sententiæ fuerunt, ex Ario notas suas, insigniaque habentes, Ariani nuncupantur, quod revera eximium & admirabile argumentum est. Nam qui etiam nunc ex gentilibus omissa idolorum superstitione ad Ecclesiam veniunt, non Catechizantium, fideiq; rudimenta tradentium nomina: sed Saluatoris in se transferunt, & pro gentilibus Christiani incipiunt appellari. Qui verò ex eodem genere ad istos abeunt: aut ab Ecclesia ad hæresim transitum faciunt, nomen Christi derelinquunt, & Arianorum vocabulo induuntur, quasi qui non ampliùs fidem Christi retineant: sed Arianæ insaniæ gregales habentur. Quomodo igitur Christiani fuerint, qui non Christiani: sed Ariomanitæ appellantur: aut quomodo de numero Ecclesiæ Catholicæ habeantur, qui Apostolicam fidem excusserunt: & nouarum pestium inuentores se præbent? Optatus quoq; grauiter eos reprehendit, qui de parte Donati se esse dicebant: quasi populum cum Christo diuiderent. Quid, inquit, respõsuri sunt in illo imminẽti diuino iudicio, qui in hoc sęculo alio modo confessi sunt, non se esse de Ecclesia Christi, qui libẽter professi sunt, se de parte fuisse Donati, cùm in Euãgelio scriptũ sit, Christo dicẽte: Qui me cõfessus fuerit corã hominibus, confitebor eum corã patre meo. Isti Donatũ confessi sunt, non Christũ. Aliquid igitur dicere videtur Heshusius. Nam revera nõ est aliud nomẽ sub cœlo, quo censeri magis velle debeamus, quàm quo superstitibus etiã ipsis Apostolis Antiochię primũ, discipulos eorũ vsos fuisse legimus, qui Christiani vocari gaudebant. Nullũ esse potest nomẽ hoc vno gloriosius, quòd

Athanasius cõtra Arrianos, Oratione 2.

Hæreticorum denominationes.

Optatus lib. 3.

Christiani nomine nihil gloriosius

qui

qui respuit, certū est eum nō ad Ecclesiám Christi, sed ad Antichristi pertinere Synagogam.

Atqui Tigurini, quinam illi fuerunt, qui primi nomen hoc tanquam tritum & obsoletum reiecerunt? Nónne vos? qui simul vt à nobis, hoc est, ab Ecclesia Dei vos segregastis. Euangelicorum nomen vsurpare: quàm nobiscum vnà Christiani vocari maluistis. Ante quinquaginta hos annos, quónam alio quàm Christianorum nomine censebamur omnes? quánam alia magis, quàm hac appellatione gloriabamur? sed simul vt in lucem prodiit hoc vestrum Euangelium, Patribus nostris incognitum, & à quouis alio potius, quàm ab auctore Christo profectum, ne quid nobiscum, hoc est, cum Christo, & cum Christianis habere commune videremini, tam claro, & illustri nomine spreto, atque reiecto, nomen Euangelicorum vobis vsurpare cœpistis: Et cùm aliud Euangelium Lutherus, aliud Zuinglius, aliud alij filij desertores prædicassent: vt quod cuiusque foret Euangelium agnosci posset, (nam Christi non esse constabat, cùm vos à Christo nomen ducere puderet) necesse fuit auctoris nomen imponi: quò sic alij Lutherani vocarentur: alij Zuingliani: alij aliis alienis à Christo nominibus appellarentur: vt non valdè mirum sit, si nunc quoque Magdeburgi vocantur aliqui Flacciani. Quod autem inter ipsos quoque Flaccianos, quos ad paucos admodum iam redactos esse scimus, videre sectas nihilominùs liceat: quòd inter se tantis certent odiis: ac adeò toruis inuicem oculis aspiciant: cùm eundem auctorem & consummatorem fidei suæ Flacciū profiteantur: id verò cumprimis est stupendum. Sed ita fieri necesse est, vbi non agnoscitur vnus Papa. Cùm verissimè dictū sit ab Hieronymo: Quòd salus Ecclesiæ pendet à summi Sacerdotis dignitate, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesia efficiētur schismata, quot Sacerdotes. Hanc tam salubrem admonitionem, quoniam vos respuitis: ideò tot sunt apud vos orta schismata, quot ministri. Nam nolo dicere Sacerdotes, quos nullos habetis, quin & nomen ipsum horretis.

Euangelicorū nomen, qui primi arripuerunt.

Salus Ecclesiæ ex vnius summi Sacerdotis dignitate. Hieron. contra Luciferianos.

Verùm videte, quæso, Tigurini, quorsum res ad extremum reciderit. Excusso Papæ Romani iugo, dum in sua quisque ciuitate Papam agere vult: dum sicut Philippus loquitur, maiorem & magis intolerabilem & minùs excusabilem auctoritatem atq; potestatem sibi vendicat: quàm Papa Romanus vnquam: istorum quoq; grauius, quàm quòd tolerari posset iugum excutitur, ac sibi ciuilis Magistratus, reiectis istis, Pontificiam potestatem arrogat. Qua de re pleni sunt libri querimoniarum ab illis conscripti. Centuriatores inter alios, qui nouam quandam historiam Ecclesiasticam conscripserunt, in suis præfationibus, de hac ciuilis Magistratus audacia grauissimè queruntur: nec sine causa. Dicarunt enim quibusdam Germaniæ Principibus vnam è suis Centuriis, & eis hoc elogium tribuerant, quòd sub eorum vmbra, vera Domini nostri Iesu Christi doctrina sonuit, ac collecta est Ecclesia, quæ verè Deum coluit, & in vita æterna eum celebrabit. Ecce autem vix dum anni duo intercesserunt: cùm longè diuersam ab ea quam expectabant sui laboris mercedem tulerunt. Iusserūt enim eos illi Principes ex suis terris facessere, & alibi sedem sibi quærere. Ac quod maiorem etiam Centuriatoribus istis dolorem afferebat, eos ipsos in illorum locum posteà suffecerūt, quos non ita multò antè libro etiam edito, tanquam hæreticos condemnauerant: & de suis ditionibus eiecerant. Sed iam ipsorum querimonias audiamus: Filij, inquiunt, huius sæculi audacissimè formas religionum ex suo cerebro fundunt: & formulas præscribunt, quas ministris verbi Dei imperiose obtrudunt: in eas enim angustias iam Ecclesia Dei (proh nefas) redigitur: dormitantibus pastoribus, passim etiam prodentibus, & spontè tradentibus suum ministerium politicis viris: vt non raró tumidi rabulæ quidam forenses sese non intra septa sua rerum mundanarum continentes, aliisque res ad pastorum officia pertinentes, nefariè & impiè ad se rapiant. Et planè sicut olim Pontificij proceres in Ecclesia scelerate regna huius mundi inuaserunt: ita nunc vicissim Politici illotis quasi manibus, in gubernationem illam spiritualem, verorum ministrorum verbi DEI, legitimeque suo officio fungentium irrumpunt: seque vtroque gladio instar Antichristi accingunt: cùm nec vnum quidem suum rectè administrare norint. Ac in alia quadam præfatione, siue epistola dedicatoria: Cùm docuissent, nequaquam esse licitum, aulas cum suis quibusdam Gnathonibus & ventriseruis formas religionum conflare, easque Ecclesiæ citra omnem reluctationem obiicere: neque synceros Doctores verbi Dei, eiusmodi formulis religionis aut edictis parêre: sed potius voce & stylo contradicere debere: cùm distincta sint officia potestatis Politicæ & Ecclesiasticæ: & aliud sit sceptrum, aliud plectrum: Tandem in hæc verba prorumpunt: Antequam lux verbi diuini illucesceret in Germania, regnantibus tenebris Pontificiis & Monasticis, vnicus ille Romanus Præsul potestatē sibi sumebat, leges etiam Politicas, non modò reformandi: sed etiam delendi substitutis suis decretis & decretalibus: id quod superis atq; inferis notum est. Quid verò nunc fit, pro vno Pontifice, innumeri ex Politicis, eminentia locorū atq; munerum suffultis, atq; elatis exiliunt, qui vicem alternantes, nunc à forensibus rebus ad Ecclesiasticas transcendunt: & non contenti suis metis, religionū formulas Ecclesiis cum sceptro, gladiis, & fulmine Iouis exhibent. Et vna vel altera pagina interiecta: Falcē, inquit, in alienam messem mittunt: & alienā functionē temerè inuadunt, sanctumq; sanctorum intrāt, quemadmodum Osias: qui cùm sint politici Magistratus, aut ipsorū serui:

Centuriatorum querelæ contra Magistratus Pontificia sibi arrogantes.

Centuriatores pulsi.

In Epist. dedicatoria, Cent. 5.

In Epist. dedicatoria, Cen. 7.

Politici Pōtifices.

tamen magno ſupercilio audent nouas religionum formas componere, eaſq; Eccleſiæ miniſtris offerre, tali cum imperio: Ni applaudant ſine contradictione, ſe ſuo ſceptro illos expulſuros, aut punituros: id quod etiam factitant abſq; omni miſericordia. Hactenus centuriatores. Quibus tantò maior fides habenda eſt: quoniam experti loquuntur: cùm eos non

Centuriatores carbonario curru educti.

vno ex loco pulſos eſſe conſtet, Roſtochio, Heidelberga, Iena, Madeburgo: vnde alij carbonario curru: Superintendentes autem, honoris gratia, tecto tamen carpento noctu deportati ſunt, multis armatis circumſepti. Sic accipiunt ſuos Papas Euangelicos, iſti (ſic enim eos vocare Centuriatoribus viſum eſt) Politici Pontifices. Qua de re ſic etiam alius quidã queritur:

Hieronym. Mencelius in lib. de pastoribus.

Poſteaquam per ſanctum Euangelium à Papæ tyrannide ac poteſtate liberati ſunt, & aſſueuerunt omnes illius conſtitutiones reiicere: progrediuntur vlteriùs, & volunt prorſus eandem conſuetudinem in aliis quoq; rebus omnibus, ſiue ſint bonæ, ſiue malæ, retinere.

Euangelii Euangelicorũ effectus.

Volunt eſſe liberi, nec à quoquam prohiberi: quò minùs arbitratu ſuo viuant: haud aliter, quàm ſi Euangelium eſſet talis doctrina, quæ concedat vnicuiq; poteſtatem faciendi, quod illi placet, quæ nullum ordinem, nec vllam diſciplinam ferre poſſit. Quòd ſi quis eis reſiſtere fuerit auſus: eò veniunt audaciæ: vt non ſolùm odia ſuſcipiant erga ſuos prædicatores, & eos contumeliis afficiant, verumetiam pro virili ſua tyrannide proſequantur. Ac ſi quem volunt ordinem prædicatores conſtituere: ſtatim vim eſſe dicunt minimè Chriſtianam, & nouationem quandam, & introductionem veteris Papatus, per quam prædicatores propriam ſuam poteſtatem & dominationẽ in cõmiſſum ſibi gregem ſtabilire velint. Qui ſi pergant executionem eorum vrgere, quæ conſtituerunt: non ſolùm conuitiis afficiuntur, verumetiam ad extremum expelluntur. Neque verò proximis tantùm his ſuperioribus annis hoc ita fieri cœptum eſt, cùm in ipſo naſcentis Euãgelij veſtri exordio, de veſtris quoque, Tigurini, ſcripſerit Eraſmus Roterodamus:

Eraſmi iudicium de nouatoribus iſtis: in Epiſt. contra Pſeudoeuangelicos.

Quòd veſter iſte populus tam Euangelicus, ſubinde nouos tumultus excitat, ac leuiſsimis de cauſis procurrit ad arma: ne ſuis quidem Eccleſiaſtis ſatis obtemperans, niſi dicant blanda auribus: profligandi etiam ſi liberiùs in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione diſſentiant. Initiò tantùm non Deus erat illis Lutherus. Nunc iiſdem prorſus delirat: quod nouum de Euchariſtia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere, ſentireque, quod cuique libitum eſt. Hactenus Eraſmus.

Pontifices à Politicis Magiſtratibus cõtemni Euãlici docuerũt: ſed ipſimet doctrinæ ſuæ fructus eoſdem experiuntur

Atqui libertatem hanc Cacangelicam potius, quàm Euãgelicam vos, iſtos: vos, inquam, iſtos docuiſtis, quando, vt excuterent Pontificum & Epiſcoporum iugum, docuiſtis. Quod qua religione per illos excuſſum, eadem & veſtrum eſt reiectum. Nam qui potiùs veſtrum ferrent, qui vobis honorem hunc ſumpſiſtis ipſi, quàm eorum, quos legitimè vocatos, & ritè atque ordine munus illud conſtat eſſe conſecutos? Vos licere vobis voluiſtis de doctrina totius orbis Chriſtiani conſenſu recepta iudicare: & eum inauditum condemnare: qui minus idem de veſtrûm alicuius doctrina, vel Magiſtratui, vel etiã fęci populi fæcere licere debuit? Quid impedire potuit, quominus qua poteſtate Romanũ Papatũ, eadem & veſtrũ Saxonicũ reiicerent. Cùm præſertim ab ipſo ſtatim naſcentis Euangelij veſtri exordio, priuſquam ad Epiſcoporum dignitatem, opes, ac ditionem perueniſſetis: eiuſmodi ſpecimẽ de vobis præberetis: vt quidam, qui non prorſus alienus à vobis eſſe iudicabatur, non dubitaret

Eraſ. Roter. ibidem ſuprà.

dicere, quod ſe mallet in Epiſcorum, quàm in veſtram poteſtatem tradere: quodque mallet potentiſsimi Cęſaris ferre iugum, quàm quorundam Magiſtratuũ Euãgelicorum, quamuis humili ſorte. Sic, inquit, excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euangelio ſubmittunt ceruicem. Magis vereor, ne plæriq; pro graui iugo hominum portent grauius iugum diaboli. Hoc fuit de veſtro, Tigurini, Papatu iudicium illius, qui bonam vitæ ſuæ partem traduxit inter vos: vt ſatis perſpectos & exploratos mores veſtros habere potuerit: Accidit igitur, quod eſt in prouerbio: Malum conſilium conſultori peſsimum. Quibus auctores veſtri fuerunt: vt Papæ & Epiſcoporum iugum ſuis ceruicibus excuterent, ij ſuum quoque

Nouum Pontificum genus.

iugum ab iiſdem illis iam excuſſum eſſe vident. Et ventum eſt ad nouum quoddam Pontificum genus, hactenus orbi terrarum ignotum, ex quo tempore conditus is eſt: quos iſti politicos Pontifices appellant. Qui iam non modò ferre non poſſunt, ſi qui ſe pro Papis gerunt in Eccleſiis eorum ditioni ſubiectis, in vitam eorum, & mores liberius inuehuntur: verumetiam magno ſupercilio, nouas religionum formas componunt, & eas ſuis ſiue miniſtris, ſiue Superintendentibus obtrudunt, tali cum imperio, protinus vt è terris illorùm faceſſant, niſi applauſerint, qui certè nunquam fuiſſent huc audaciæ atque amentiæ progreſſi: niſi vos vt ita facerent auctores illis fuiſſetis.

Vos autem cùm dico, non ſolos vos intelligo, Tigurini, ſed eos etiã omnes, qui vobiſcũ vnà legitimo Papatu Romano reiecto ſibi ipſis Papatum arrogarunt: & Cathedram contra

Brentius in Prolegomenis Principibus, etc de doctrina religionis iudicium tribuit.

Cathedram conſtituerũt, cuiuſcunq; tandem ij ſectæ ſint. An cuiuſdam ex veſtris doctrina non eſt: quod non ad Prælatos tantùm, imò ne quidem vlla ex parte ad ipſos: quippè qui iam non ſit Eccleſiæ membra: ſed præcipuè ad pios Principes, & ad eos, qui tam ex miniſtrorum Eccleſiæ numero, quàm ex reliquo hominum, qui doctrinam Chriſti agnoſcunt cœtu, in conſilium adhibentur: pertineat de doctrina religionis cognoſcere & iudicare?

Agno-

Agnoscitis opinor ipsa vestri Symmistæ verba, qui pluribus etiam scripturæ locis, præfatum hoc suum cōfirmare nititur. Adfert illud: attendite vobis à falsis Prophetis. Nónne, qui oderunt te Domine, oderam. Nolite omni spiritui credere: sed probate spiritus. Paulus & Silas ingrediuntur Berbeæ in Synagogam Iudæorum, & hi, qui summo genere nati erant, receperunt sermonē, cum omni promptitudine, quotidie scrutantes scripturas: an hæc ita se haberent. Et quem locum propius ad Principes spectare putat: Confiteantur tibi Domine, omnes Reges terræ, quoniam audierunt verba oris tui. Et illud ex Euangelio: Omnis, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego illum coram Patre meo. Et rursus: Omittite illos, cæci sunt, & duces cęcorū. His & aliis quibusdam non dissimilibus scripturæ locis, docet scilicet ad Principes propriè pertinere iudicium de doctrina religionis. Profert etiam exempla Iosaphat, Iosiæ, Dauid, Regum, quin & Imperatoris Theodosij, quibus id maximè decere Principes probat. Quod verò in contrarium adferunt isti Centuriatores de Osia, id cachinnis excipit, tanquam nihil ad rem pertinens. Vrget etiam illud ex Deuteronomio: Si tibi voluerit persuadere frater tuus clàm, dicēs, Eamus & seruiamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui, non acquiescas tu, nec audias: nec parcat ei oculus tuus vt miserearis & occultes eum. Sed statim interficies. Sit primùm manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Qui iubet, ait, quemuis etiam priuatum hominem, in Ecclesia populi Dei tam seueriter animaduertere in suasorem Idololatriæ, an non eadem sęueritate exigit, vt de Idololatria iudicet: ac alienos deos à vero Deo diligenter discernat?

Quòd si vera sunt hæc (vos nunc alloquor Centuriatores, & qui parem vobiscum fortunam experti sunt) falsò certè querimini: quod absq; omni misericordia sæuitum sit in vos. Nam iuxta sententiam huius vestri Symmistæ statim interfici debuissetis: cùm præsertim penes quos iste de Idololatria iudicium esse vult, ij tanti criminis huius vos reos esse pronunciarint. Neque enim propter aliud, quàm propter hoc, quo nullum esse potest grauius Idololatrię crimē, sceptro Magistratus è vestris Cathedris pulsi estis. Nam cùm illi fas nō esse putarent, omnia Lutheri placita pro diuinis oraculis haberi: sed suo iudicio nonnulla corrigendi: quin & à quibusdam discedendi potestatem aliquibus permitti vellent. Vos autem ita mordicus & scripta illius & facta vobis omnia tuenda suscepiscetis, vt eum non alio loco ponere, quàm quo Christum ipsum videremini, dum vel vnguem latum, à quocunq; tandem illius placito, discedere, idem esse quod Christū negare, & ab illius Euangelio deficere: cùm ipsi vobis persuasum haberetis: tum aliis persuadere conaremini, magnis etiam ea de causa motibus excitatis: hanc illi vestram tantam Idololatriam sibi minimè ferendam esse iudicauerunt, ac leuius hoc de vobis, quàm pro criminis patrati grauitate supplicium sumpserunt. Quamobrem est potiùs, quod illis agatis gratias, qui de sęueritate legis, cōtra quam veneratis, tantùm remiserunt, quàm quod actum esse vobiscum duriùs queritemini.

Centuriatores propter idololatriam pulsi.

Verùm ad rem. Graue vobis videtur, quod pro vno Pontifice innumeri prosiliunt ex politicis, qui non contenti suis metis, religionum formulas Ecclesiis cum sceptro, gladiis, & fulmine Iouis exhibent. Est id reuera grauiùs, quàm vt æquis auribus, atque animis tolerari queat. Sed quæso, cui debemus hoc acceptum ferre: quod in hunc statum res producta est? Nónne vobis? Vt rectè Comicum illud vsurpare possimus: Tute hoc intristi, tibi est omne hoc exedendum. Et quod vetus verbum habet: Compedes, quas ipse fecit, ipsus vt gestet faber. Dirupistis vincula Papatus. An autem hæc multò duriora non sunt, quibus nunc astringimini? Num simile quid in Papatu videre licet? Num eiusdem in eo generis audiuntur querimoniæ? Num stricto gladio petit aliquis eum, qui concionem habet in Ecclesia ad populum de superiore loco, quo sic eum de Cathedra deturbet? Num his eum verbis adoritur? Du leugst/du leugst du schelm/du boßwicht/du dieb. Et iterum alio loco & tempore. Der alter schelm leugt wie ein Boßwicht. Sic scilicet, iuxta Pauli præceptum, duplici honore digni habentur apud vos Presbyteri, qui laborant in verbo & doctrina. Verū tales ministri, cuiusuis potiùs, quàm Dei, non aliis præmiis & honoribus digni sunt. Hæc Magdeburgi facta scribit Heshusius. Quin & in aliis locis, vbi similiter non Christi: sed vestrum prædicatur Euangelium, eadem illa non rarò vsu veniant dubium non est. Nihil in Papatu tale, quin illud Paulinum diligenter obseruatur: vt in templo præsertim, quàm domū suam, & domum orationis Deus appellat: omnia honestè & secundum ordinem fiant. Habetur personarum, locorum, temporum ratio. Non licet oui pastorem suum iudicare, nec eius doctrinam discutere. Sed cùm præclarè dictum sit ab Ioanne Chrysostomo: Quòd vbi honoris est æqualitas, aut omnes principatum gerunt: ibi nunquam poterit esse pax: quandoquidem, sicut à Philone scriptum est, ista verbotenus æqualitas, inæqualitatem rerum parit. Nam æqualia in dignitate imparibus tribuere, est inæqualitas. Inæqualitas autem fons malorum. Ad hunc malorum fontem obstruendum, prouisum est in Ecclesia, quem vos Papatum vocatis: vt non ex æquo possent omnes omnia. Sed quod in humano corpore fieri videmus: vt sit corpus quidem vnum, sed intereà membra multa, non eundem autem actum habeant omnia: idem & in Christi corpore, quæ est Ecclesia cernere licet. Multi namque corpus vnum sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

Duriora vincula nouatorū, quàm Papæ.

Euangelici cōcionatores suos quomodo tractent.

In Papatu omnia honestè fiunt. Matth. 21. 1. Corinth. 14. Chrys. In Epist. ad Ephesios, Homil. 20.

Philo lib. 2. de Monarchia. Cur Papatus sit institutus.

Leo Epist.84. Hæc verò cōnexio, quemadmodum ab illo ter maximè Pontifice Leone scriptū est, totius corporis vnanimitatem requirit: sed præcipuè concordiam exigit Sacerdotum, quorum etsi dignitas non est communis, ordo tamen est generalis. Quoniam & inter beatissimos Apostolos, in similitudine honoris, fuit quædam discretio potestatis: Et cùm electio par esset omnium, vni tamen datum est: vt cæteris præemineret. De qua forma, Episcoporum quoq; est orta distinctio: & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarēt: sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia. Et rursus, quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri Sedem, vniuersalis Ecclesiæ cura confluerent, & nihil vnquam à suo capite dissideret. Sic Papatum nostrum describit, Sanctus iste Pontifex: in quo, qui non dissensionis, sed pacis & dilectionis Deus est: vt pax & vnitas reseruari posset, hanc rationem instituit, vt non modò discretus esset ordo Sacerdotum ab ordine laicorum: verùm inter ipsos etiam Episcopos & Sacerdotes, quamuis ordo generalis, non tamen esset dignitas communis. Maior est enim Episcoporum, quàm Sacerdotum dignitas. Inter Episcopos autem, honoris quidem est similitudo: verùm discretio potestatis. Nam cùm idem sit honor Episcopi, qui Archiepiscopi, Primatis, Patriarchæ, Papæ: non tamen par est omnium potestas. Cùm enim alij sint in partem solicitudinis vocati: penes vnum Romanum Pontificem est plenitudo potestatis. Nam si ex æquo possent omnes omnia: retineri vnitas non posset. Itaq; quod ad laicos attinet: quoniā in Christi corpore mystico pedum & manuum officium sortiti sint: nullæ sunt eorum de rebus Ecclesiasticis iudicandi partes. Sed neque Sacerdotum: quamuis ij superiorem laicis in Ecclesia locum teneant: nisi quatenùs eorum alicui fuerit hæc potestas ab Episcopo permissa. Nam Episcoporum officium est proprium, quod ipsa quoq; testatur Augustana Confessio, iudicare, cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reiicere: & impios, quorū nota est impietas, excludere à communione. Sic tamen vt Archiepiscopus de Episcopi, Primas de Archiepiscopi, Patriarcha de Primatis, Papa de omniū horū sententiis iudicandi potestatem habeat. Quamobrem ouibus de Sacerdotis siue Pastoris vel doctrina vel moribus iudicare fas non est: sed si quid in illo desideratur: Episcopi iudiciū requiritur. Si verò in Episcopo, ad superiorem refertur. De causis verò maioribus, ad fidē pertinētibus, nō Episcopis, nec Archiepiscopis, nec Primatibus, nec Patriarchis, quicquā statuere fas est, etiamsi in vnum locū congregati fuerint omnes: verùm ad eum, qui sedet in Petri Cathedra, Pontificē Romanū, ex ipsius institutione Christi: sicut scribit Anacletus, referre necesse est. Qui tamē & ipse, vel generale Conciliū conuocat: si causæ grauitas id postulare videtur: vt quod omnes tangit, ab omnibus approbetur: vel in consiliū adhibet, quotquot in orbe Christiano reperiri possunt, viros doctrina pręstātes: nec nisi rebus omnibus diligenter admodum excussis, quicquā in causa religionis discernit. Atq; hęc est illa, quam nos vocamus Ecclesiasticā Hierarchiā, ad instar cœlestis illius fabricata, quam vobis per cōtemptum Papatū vocare visum est: quā vos Hierarchiā potesteaquā sustulistis, quem audaciæ, atq; amentiæ huius vestræ fructū tuleritis, iam videtis. Noluistis, vt esset in Ecclesia cœlestis illius exemplar aliquod, nunc illius imaginē cernitis, quę est in inferno, malignantium Ecclesiæ. Nullus enim apud vos ordo: sed sempiternus horror inhabitat. Et ventum est vobis ad istos, de quibus querimini, Politicos Pontifices, qui cum sceptro, gladiis, & fulmine Iouis, nouas vobis quotannis ferè formulas religionis exhibent, quibus aut applaudendum est, aut in extremū discrimen veniendum. Inde vobis tot in Germania natæ sunt Confessiones, quot Principes, quot Ciuitates. Vel sicut ille dixit, Tot fides, quot voluntates. Nunc enim illa tempora propemodum rediisse videntur: de quibus tam grauiter olim quæstus est Hilarius: quòd aut ita scribuntur fides, vt volumus: aut ita vt volumus intelliguntur. Et cùm secūdum vnum Deum, & vnum Dominum, & vnum baptisma, fides etiam vna sit, excessum est ab vna fide, quæ sola est, & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse ne vlla sit. Facile fuit ab vna fide, quam profitetur Ecclesia Catholica, discedere: sed finem inuenire discessionis huius, hoc opus, hic labor est. Præclaram quandam similitudinem adfert Ioannes Chrysostomus, quam ipsius verbis adscribere libet. Anima, inquit, quæ peccati gustum semel fecerit, tum quæ nullius doloris, aut pœnitentiæ stimulis tangitur, magnū certè auctarium morbo adiicere solet. Ac quemadmodū vsu venit, vt scintilla ignis, si fortè immensam materiam corripuerit, statim obuiam quamq; exurat, nec antè tamen subsistat, quàm quod reliquum est, id omne depascatur: quantoque plura corripuerit flamma, tantò magis robur ad alia consumenda concipiat: fitque tum vt comprehensorum à flamma lignorum congeries, lignis iis, quæ mox flamma comprehensura est, quasi insidias struat, flamma eadem sese semper lignorum comprehensorum auxilio, contra ea, quæ intacta adhuc manent armante? Sic & peccati natura, vbi animi contagionem aliquam adorta est, nec quisquam est, qui malum restinguat procedens vlterius, grauior certè, ac magis indomita efficitur. propterea sæpè fit: vt quæ posteriora sunt peccata, prioribus grauiora sint: anima semper posteriorum peccatorum accessione, ad maiorem contumaciam ac despicientiam se promouente, & per hæc ipsa suam quidem vim eneruante, peccati autem robur alente. Qua vtiq; ratione

Ordo salubriter in Ecclesia constitutus.

Episcoporum maior dignitas, quā sacerdotum.

Episcoporum officium proprium.

Ouibus pastores iudicare nō licet.

Papatus Ecclesiastica Hierarchia.

Hilarius ad Constantium.

Nihil facilius quàm discedere ab ecclesia Catholica: redire autē difficillimum est. Chrysost. contra gentiles.

ratione complures videas in omne peccatorum genus imprudentes prolapsos: quòd flammam initio exorientem non restinxerint. Ad eundem modum & Basilius: Peccatum dum æditur, aliquo pudore præditum est: sed vbi æditum fuerit, longè impudentiores efficit eos, qui illud patrant. Proinde quàmdiu parua, & pauca peccata committimus, nõ aliter ac plantæ, quæ leui aura agitantur, leuiter quodammodo commouemur: vbi verò plura & maiora fuerint mala, secundum proportionem augmenti peccatorum, etiam commotio augeri solet: Et alij quidem magis commouentur, alij verò eatenus, quoàd radicitùs euersi prosternantur: siquidem spirituales malitiæ, omni turbine violentiùs radices animæ, quibus per fidem in Deum fulcitur, abrumpunt. *In oratio. 3. de peccato, vna ex istis 24. quæ hoc anno Venetiis impressa sunt.*

Præclarè quidem iste peccati progressum describit. At inter omnia peccata, nullum est heresi vel schismate grauius. Itaque sicut in aliis, ita fit ac multò magis in hoc quoque peccato, vt idem sit & peccatum, & causa peccati, & pœna peccati. Sicut inflammatio domus vnius, est causa inflammationis alterius, ac si multam ignis materiam comprehenderit, maiores vires sumit: quàm vt incendium deleri possit. Est autem hæreticũ aut Schismaticum esse, non credere Sanctam Catholicam Ecclesiam: non idem sapere, quod sapit orbis Christianus vniuersus: plus priuato suo, quàm illius publico iudicio tribuere: per summum sacrilegium ab illa secessionem facere. Non est autem, quòd existimet quisquam: posteaquam cœperit aliquis non credere sanctam Ecclesiam Catholicam, hoc est, Papatus doctrinam reiicere: quòd eam omnem statim reiiciat: sicut nec ignis ita subitò totam domum consumit. Verùm vnus error gignit alium, & fit alterius causa donec eò venitur ad extremum, vt excæcetur cor hominis. Ita præcedens culpa, fit causa subsequentis. Et rursum, culpa subsequens, fit pœna precedentis. Quamobrem quod à Salomone scriptũ, capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas: rectè vel Origenes, vel quisquis ille fuit auctor quatuor Homiliarũ in Cantica Canticorum, de hæreticis intelligi vult, qui demoliuntur Ecclesiam: hos capi iubet, quàdiu paruæ sunt vulpes: dum initia pessimæ persuasionis habent. Nã si fortè creuerint & maiores fuerint vulpes effectę: non ita facilè capi queant. Hoc est quod in Psalmo quoque dicitur, Beatus, qui tenebit & allidet paruulos Babylonis ad petram, hoc est, qui non permittit sensum Babyloniũ crescere: sed cùm est in initiis, allidet eum, & tenet ad petram. Tunc enim facilè perimitur. Docet hoc etiam Paulus, cùm semen erroris dicit fuisse in infidelibus, quod cùm cognouissent Deum: non sicut Deum glorificauerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis. Hoc fuit semen erroris. Quid autem inde pullulauit? Obscuratum est, inquit, insipiens cor eorum. Ac paucis interiectis, Propter quod, inquit, tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiã, &c. Et iterũ: Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ. Et iterũ post pauca: Sicut nõ probauerunt habere Deũ in notitia: tradidit illos Deus in reprobrũ sensum, vt faciant ea, quæ nõ conueniũt. Quia cognoscentes Deũ, inquit Gregorius, peccatum superbiæ intelligẽdo cõmiserunt, cæcantur etiã, ne intelligãt, quod cõmittunt. Et qui intelligentiã suã sequi volũt in peccato, & causa peccati: & ipsum lumẽ intelligẽtiæ perdunt in peccato & pœna peccati: Prioris ergo peccati merito, peccatorũ subsequentium fouea tegitur: vt qui malũ sciens perpetrat: deinceps iustè in alia etiã nesciens cadat. Hoc quippe agitur, vt culpæ culpis feriãtur: quatenus supplicia fiant peccantium ipsis incrementa vitiorum. Nam quia Omnipotens Deus ad pœnitentiam tempus indulget, quod tamen humana malitia ad vsum suæ iniquitatis intorquet: nimirum iusto Dei iudicio augeri culpa permittitur vt ad feriendum altiùs quandoque cumuletur. Hinc enim rursus de quibusdam Apostolus dicit: vt impleant peccata sua semper. Hinc voce Angelica Ioanni dicitur: Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Hinc Dauid ait, Appone iniquitatem super iniquitatem eorum: vt non intrent in iustitiam tuam. Hinc rursus de Domino ad eodem Psalmista dicitur: Immissiones per Angelos malos, viam fecit semitæ iræ suæ. Cor quippe Dominus prioribus meritis aggrauatum, iustè permittit etiam subsequentibus malignorũ spirituum persuasionibus falli: quod cùm dignè in culpam trahitur, reatus eius in pœna cumulatur. Vnde & iræ suæ Dominus viam de semita fecisse perhibetur. Latior enim est via, quàm semita. Ex semita verò iræ suæ viam facere, est iræ causas districtè iudicando dilatare: vt qui illuminati agere rectè noluerunt: iustè cæcati adhuc faciant, vnde amplius puniri mereantur.

Hæresis omniũ peccatorũ maximum. *Hæresis & peccatum & causa & pœna peccati.* *Hæreticum esse quid.* *Sic Papam hæretici, vt Philosophi Deum exterminare volunt.* *Vulpes hæreticos significant.* *Psal. 136.* *Peccatũ & causam & pœnam peccati esse Pauli testimonio ostenditur. Rom. 1.* *Lib. 25. Moraliũ cap. 1. 12. & 13.* *Culpæ culpis feriuntur.* *Cur peccatũ, peccati pœna fiat.* *1. Timoth. 2.* *Apoc. 22.* *Psal. 68.* *Psal. 77.* *Viam fecit semitæ iræ suæ, explicatur.*

Libet autem id exemplo quodam ex Dorotheo sumpto planum facere. Hortatur is ad humilitatem cordis, & modestiam fratres suos, ac docet: Quando quis fratrem suum contemnit, ac nihili facit, ac nomen illius attenuat, seque illo præstantiorem iactat: nisi actutum resipiscat, ipsum eò prolabi: vt aduersus Deum insolescat. Frater, inquit, quidam fuit, qui, cùm aliquid boni de fratre quopiam quisquam deprædicaret, statim respuebat eum, dicens: Quis est ille? Non est, qui momenti sit alicuius, nisi Zosimas, & qui cũ eo sunt. Pòst cœpit & hunc contemnere, ac nihil pendere, dicens: Nemo est, qui quidquam valeat, præter Diuum Macarium. Et non multò pòst ait, Quid est Macarius? Nullus quidquam est, præter Basilium & Gregorium: atque etiam paulò pòst, cœpit & hos teruncij facere, dicens: Quid est Basilius? Quid est Gregorius? Nemo quidquam valet, nisi Petrus & Paulus. Cui ego dixi, Certè frater & hos etiam contemnes. Credite mihi, non mentior, non multò pòst dicere occepit. Quid est

Dorothæus Sermone 2. *Proximi contemptum Deo contumacẽ reddere, exemplo insigni ostenditur.*

est Petrus? Quid est Paulus? Nemo est alicuius momenti: nisi sancta Trinitas. Postmodum verò & contra Deum ipsum superbire cœpit, & insolescere. Denique ad eum modum delapsus est in perditionis & impietatis barathrum. Videtis Tigurini, cùm iste contemnere cæteros fratres cœpisset ac solùm Zosimam in aliquo precio tamē haberet: quomodo fecit Dominus ex hac semita, viam iræ suæ magis indies atque magis latam: donec ad perditionis & impietatis barathrum delapsus est. Ad eundē modū semita fuit iræ Dei, cùm Lutherus omnē indulgentiarū, etiam rectū, & pium vsum initio damnâsset: Quo tempore, non alios fere, quàm sui seculi Doctores contemnebat. Ex hac semita facta est postea via: cùm Scholasticos Doctores omnes pili nō fecit, & 400. totis annis ignotū fuisse Christū orbi Christiano vulgo persuadere conatus est. Hæc via latior est facta, cùm ab ipsis Gregorij temporibus, Idololatriam in Ecclesia Dei versatam, & ignorata fuisse Christi beneficia mille totis annis, docuit. Inde progressus est: vt sacrificium, & Sacerdotium abrogare, Sacramentorum etiam numero, dignitatique detrahere conaretur. Et fuerunt hæ, sicut scriptura dicit: Immissiones per Angelos malos. Nam fatetur hoc ipse, quòd Angelus malus diabolus, immiserit in cor eius: vt contra Missæ sacrificium, & Sacerdotium scriberet, ac illud abolere pro virili sua niteretur. Hæc via, quam primus muniuit Lutherus, multò latior est facta, per vestrū Zuinglium, & Caluinum: quando Christi corporis præsentiam in Eucharistia negauerunt: donec ventum est ad sanctam Trinitatem, vix iam vt quidquam, quod ad illius latitudinem addi queat, superesse videatur: quin potius ad locum iam destinatum peruenisse videntur.

Lutheri leuis ad summā impietatem progreßio.

Luther. de Missa angulari Diabolo se præceptore vsum fatetur.

Et est reuerà, quæ semita fuit initio, facta nūc iræ Dei via. Nam iratus Deus vestram à Papatu, hoc est, ab Ecclesia sua secessionem, hoc modo puniendā esse putauit. Sicut etiam apud Prophetam legimus, Ecce, tu iratus es, & nos peccauimus, propterea errauimus, & facti sumus sicut immundi omnes. Nō quia tu iratus es, nos peccauimus: sed quia nos peccauimus, tu iratus es: propterea errauimus, & reliquimus rectam viam. Peccastis Tigurini, quādo primùm à Papatu defecistis. Ecce, quomodo vos errare fecit Dominus de viis suis. Indurauit cor vestrum: ne timeretis eum. Non quòd horum errorum vestrorum, auctor, & impulsor fuerit (sicut impiè docet Caluinus, cuius vos libros, quòd propterea Vulcano corrigendos tradidistis, factum hoc vestrum prædicatur ab omnibus,) Sed quòd cùm contempsissetis diuitias bonitatis, & patientiæ, & longanimitatis eius: nec vos hæc ipsius benignitas ad pœnitentiam, & resipiscentiam adducere potuisset, desertus & contemptus à vobis, deseruit vos vicissim Deus, atque ita gratia illius omni destituti, vertistis vobis mansuetudinem illius in cumulum damnationis, ac secundum duritiam vestram, & impœnitens cor, non in hac modò vita grauiùs vobis Dei iudicium cumulâstis: verumetiam quidquid à vobis donorū eius possidetur, id in maiorem vobis cedet condemnationem, & eam sempiternam. Nam quæ se nondum satis protulisse videtur ira Dei: sentietis illam in illo tremēdo die, quando nos omnes manifestari oportebit ante tribunal Christi: vt ferat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. Tunc enim tanto grauioribus afficiemini suppliciis, quanto maiore contumacia, tantam Dei mansuetudinem ad meliora vos prouocantem reiecistis.

Iratum Deū & sui excæcationē habent Sacramentarii.
Esai. 64.

Esai. 63.

Tigurini libros Calui. exurunt.
Quomodo Deus indurare cor alicuius dicatur.
Rom. 2.

Iudicium extremum hæreticis durißimum.
1. Cor. 5.

An autem & nunc non cernitis manifestam iram Dei, cuius, quæ fuit aliquando semita, iam via facta est, & quidem latissima via? Quandoquidem in medio vestri Dominus miscuit Spiritum vertiginis, & errare fecit Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens, & non erit Ægypto opus, quod faciat, caput & caudam incuruantem & refrænātem. Sicut ebrius & vomens, egerit, quod ingesserat, & vbi sit nescit, sic Ægyptus vestra, nullum habet opus, siue consilium, quod aut caput habeat, aut finem. Quò crebriora conuenticula facitis, hoc plures, maiores, & horribiliores, inter vos errores exortos, hoc maiora dissidia concitata videre licet: dum estis ipsi vobis inuicem plus quàm hæretici, nec vlla manifestior veritas à vobis vnquam dicitur, quam cùm vtraque pars alteram hæreseos condemnat. An esse vos illos non agnoscitis, de quibus Paulus ait: Eò quòd caritatem veritatis non receperunt, vt salui fierent: ideo mittet illis Deus operationem erroris: vt credant mendacio: vt iudicentur omnes, qui non crediderunt. Obsecro vos, vt hæc verba diligentiùs expendatis, nihil enim in illis est ociosum, nihil, quod non summa dignum sit animaduersione. Non dixit Paulus, quia non receperunt veritatem, sed non receperunt caritatem veritatis. Multi sunt qui se recipere putant veritatem: sed quia non recipiunt caritatem veritatis, quam longissimè remoti sunt à veritate. Non enim diuidit vnitatem, quisquis habet caritatem. Quamobrem, qui diuidit vnitatem, quæ fouetur & retinetur caritate, nunquam assequi potest veritatem. Verè dictum est ab Augustino: Nulli Schismata facerent: si fraterno odio non excæcaretur. An vos tot schismata fecissetis? An tot tam absurdas & impias hæreses iam pridem ab Ecclesia damnatas, & bene sepultas, in lucem reuocassetis: si Papatus odio excæcati non fuissetis? Rectè scripsit Ambrosius: Nouatianus & alij non paruæ scientiæ fuerunt: sed quia per zelum, fœdera charitatis perdiderunt, in schisma versi, ad perditionem sui, hæreses creauerunt. Quoniam igitur vos, per zelum quendam, qui non est secundum sciētiam fœdera charitatis rupistis, neque charitatem veritatis recipere voluistis, iratus Deus, quid fecit vobis? Ecce, iuxta Pauli Prophetiam, misit vobis operationem erroris: vt credatis mendacio. Legimus

Argumentū certissimū iræ diuinæ in Sacramentarios.
Esai. 19.

Hæretici qua in re verißimi.

Locus Pauli explicatur.
2. Thess. 2.

Schismaticorum causa efficiens.
August. de baptismo paruulor. contra Donatist. Lib. 1. cap. 11.
Ambro. in Epistolā ad Corinth.

gimus in Regum Historia, Quod Achab Rex noluit credere Michææ Prophetæ, charitatem veritatis annũtianti. Quid igitur fecit iratus Dominus? Cùm omnis exercitus cœli assisteret à dextris, & à sinistris. Quis decipiet, ait Dominus, Achab Regem Israël: vt ascendat & cadat in Ramoth Galaad? Egressus est autem Spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum. Et dixit Dominus: Decipies & præualebis: egredere, & fac ita. Nunc igitur: ecce dedit Deus spiritum mendacij, in ore omnium Prophetarum tuorum. Audite hæc: non vos modò Tigurini, verumetiam quotquot estis alij, qui vos à Papatu præcidistis: noluistis recipere charitatem veritatis, quam vobis in Ecclesia Dei Michæas annuntiabat: sed sanam doctrinam non sustinentes ad vestra desideria coacervastis vobis Magistros prurientes auribus: Ecce misit vobis Deus operationem erroris, vt credatis mendacio: Misit mendacij spiritum in ore Prophetarum vestrorum omnium, quibus miseri creditis, & quod vobis per illos mendacij spiritus loquitur, à spiritu veritatis profectum esse persuasum habetis. Ita iusto Dei iudicio, traditi estis in sensum reprobum, vt clausis oculis, & stupida mente, quasi fascinati, Satanæ & eius ministris vos fallendos tradatis. Et impletum est in vobis illud Hieremiæ Prophetæ: Quomodo dicitis, Sapientes sumus, & lex Domini nobiscum est? Verè mendacium operatus est, stylus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes: verbum enim Domini proiecerunt: & sapientia nulla est in eis. Nullis verbis exprimi satis potest, quanta sit inter vos hæreseon colluuies; quàm crassa & pudenda errorum absurditas: quàm fœdæ, & piorum auribus horrendæ blasphemiæ. Quicunque gustum aliquem habent sanæ doctrinæ, sine summo horrore de portentis istis vestris cogitare nequeunt.

3. Reg. 22. *Locus hæreticis accommodatur.* *2. Thess. 4.* *2. Thess. 2.* *Pœna peccati.* *Hier. 8.*

Et est hoc non admiratione magis, quàm commiseratione dignum: quòd cùm orbis totus Christianus, in vestris istis tam fœdis ac portẽtosis erroribus obstupescat, vos nihilominus, haud aliter, quàm si in stipites, & truncos: vel in saxa cõuersi essetis: hæc mala vestra non sentitis. Verùm ita fit, quãdo quis à Domino cæcitate percussus est. Impius, cùm in profundum peccatorum venerit, contemnet. Vtinam autem inducere possetis animum: vt confugientes ad Dominum (quibus verbis loquentem populum Hebræorum inducit Esaias) iisdem & vos illius misericordiam imploraretis: Tu Domine pater noster, redemptor noster à seculo nomen tuum. Quare errare nos fecisti de viis tuis? Indurasti cor nostrum, ne timeremus te. Conuertere propter seruos tuos. Tu, pater noster, non solùm, quia creasti nos, verumetiam quia nullo nostro merito: sed gratuita misericordia tua, cũ essemus inimici, nos in filios tuos cooptasti. Tu, Dominus noster, qui nos non corruptilibus auro & argẽto: sed precioso sanguine filij tui redemisti. Cur ergo nunc deseris populum tuum? Cur nos in tantis erroribus tam diu versari permittis? Cur non aufers de carne nostra cor lapideum, & das nobis cor carneum: vt in præceptis tuis ambulemus, & iudicia tua custodiamus. Cõuertere Domine, saltem propter seruos tuos. Nã nos quidẽ, in tot tam fœdos errores prolapsi, tot præthereà sceleribus inquinati, fatemur, quòd indigni sumus, quorum preces exaudias, sed propter seruos tuos, patres verò nostros, Abraham, Isaac, & Iacob: quorum erga se fides, obedientia, charitas perspecta tibi satis est & probata, propter hos, conuerte faciem tuam ad nos, & oculos illos misericordiæ tuæ, non amplius à nobis auerte. Cæterùm cùm vos & Patribus, & Patrũ nostrorum Deo, pridem nuncium remiseritis, & eos longum valere iusseritis: ac singuli post Idola vestra ambulare, & eis seruire, obstinatis animis pergatis, vix est vlla spes, ô Tigurini, facturos vos: vt errores vestros agnoscatis, & ea qua par est, animum submissione, Dei misericordiam inuocetis.

Cur Sectarii non resipiscũt, vtque resipiscant, quid facere debeant. *Prou. 18.* *Esai. 63.* *Supplicatio qua vti oporteret sectarios.*

Quamobrem relictis filiis alienis, inueteratis dierum malorum, ad eos qui domestici nostri sunt, quorum præcipuam nos habere curam oportet, orationem nostram conuertemus. Qui cùm recens adeò doctrinis variis, & peregrinis abducti, & in aliud, nescio quod, cuiusuis potius, quàm Christi Euangelium, translati sint, maior spes est, futurum: vt vnde Satanæ fraudibus illecti discesserunt: eò redeant. Cùm de vobis dixisse Propheta videatur, Auersus est populus iste, auersione contentiosa, apprehenderũt mendacium, & noluerunt reuerti. Et paulò superiùs, Ecce incircuncisæ aures illorum, & audire non possunt, ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium, & non suscipient illud. Ad vos igitur mihi sermo nunc est ô Poloni, quibus cum etiam patria mihi communis est. At vnde sermonis huius initium sumam? Flere magis libet, quã loqui. Quis dabit capiti meo aquam: & oculis meis fontem lachrymarum? & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei? Si totus vertar in fletum, neque guttæ stillent: verùm torrentes fluant lachrymarum, pro eo, vt rei postulare videtur atrocitas, interfectos filiæ populi mei, lugere satis non potero. Tanta enim sunt mala, quibus vos iam oppressos, & quæ vobis adhuc impendere grauiora video, nisi Deus oculis misericordiæ suæ respexerit, ac ablato corde lapideo, cor vobis carneum dederit: vt omnem dolorem, sua vincant magnitudine.

Ad Polonos Apostrophe. *Hier. 8.* *Hier. 6.* *Hier. 9.*

Quam autem causam adfers, ô sancte Propheta, quamobrem ita populum hunc deflẽdum esse censeas? Quia, omnes, inquit, adulteri sunt, & cœtus præuaricatorum. Quod etiam alius Propheta his verbis expressit: Omnes adulterantes quasi clibanus, succensus à coquẽte. Graue quidem est adulterium, quando coniugum alter alteri fidem non seruat, & alienum inuadit

Populus maximè deflendus quis? *Oseas, cap. 7.*

Mœchia spiritualis maior est adulterio. dit cubile: sed multò grauior est Mœchia spiritualis. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, dicit Paulus: per quem, qui locutus est, idem etiam per Prophetā antè dixerat: Et sponsabo te mihi in sempiternum: Et sponsabo te mihi in iustitia, & in iudicio, & in misericordia, & in miserationibus: & sponsabo te mihi in fide: & scies, quia ego Dominus. Sumus ergo sponsæ Christi: quodq; maximè stupendum est: Et omnes vna sponsa: & singuli singulæ spōsæ sumus. Hactenus autem singuli Christi sponsæ sumus: quatenus illius vnius sponsæ Sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ membra sumus. Sponsus noster ille est, de quo scriptum est, Rex omnis terræ Deus, ipse sponsus noster. Totam tenet: quia totam emit. Vide autem, quanti emerit: vt inteligas quid emerit. Quod precium dedit? Empti estis, dicit Paulus, precio magno. Sed quódnam est illud magnū precium? Edisserit hoc alius Apostolus, dicens: Non corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed precioso sanguine, quasi agni immaculati Christi. Sanguinē ergo suum fudit, sanguinis sui precio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum? In passione cruci affixus, quam prædixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes meos: dinumerauerunt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimenta mea: & super veste mea miserunt sortē. Habet ergo vestem sponsus noster. Qualis ea fuerit docet Ioannes, dicens, quòd erat desuper contexta per totum. Quid ea res nisi charitatem, quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam non diuiserunt impij milites Christi persecutores. Intereà diuidunt Ecclesiam, quam illa tunica designabat, qui Christum verbis confitentur, factis autem negant. Cæterùm, quisquis hanc diuidit, milites, qui Christum in crucem egerunt, impietate sua superat. Quisquis à toto, quisquis à sponsa Christi, sancta Catholica Ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoque Christo, à quo tanto fuit emptus precio, segregatus est, atque illius esse sponsa desiit, ac tantò grauius mœchatur, quàm qui coniugio iunctus, alienum thorum inuadit: quantò maior est Christus Deus & homo, cui desponsus fuit, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ, scribit Clemens Presbyter Alexandrinus. Est autem adulterium, si quis relicta Ecclesiastica, & vera cognitione, accedat ad falsam, quæ non conuenit, opinionem. Et eum secutus Optatus, exponens illud Psalmi: Et cū mœchis particulam tuā ponebas. Hæreticos, inquit, dicit mœchos, & mœchas Ecclesias illorū, quas aspernatur & repudiat Christus in Canticis Canticorū: quasi dicat: Quid mihi colligitis non necessarias, vna est dilecta mea, vna est sponsa mea, vna est columba mea, id est, Catholica, in qua cùm & vos esse possetis, rebaptizando inter mœchas particulam habere voluistis. Et æqualis eius Hieronymus Ezechiëlem enarrans: Est & alia, inquit, fornicatio spiritualis: quando deserentes Ecclesiam, hæreticis iungimur: & ædificamus lupanar nostrum in capite omnis viæ. Quibus præcipit sermo diuinus: State in viis & quærite semitas Domini sempiternas: & videte, quæ sit via bona, & ambulate in ea, Moysi videlicet, Iesu, Iudicium, & Regum libris, Esaiaque, & Hieremia, & aliis Prophetis. In omnibus viarum principiis fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ, testimoniis malè abutitur scripturarum, & dicit: Hæc ait Esaias: Hæc dicit Oseas: Hæc locutus est Moyses: hæc Daniël. Et pulchrè non in mediis viis, nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio. Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non poterit. Ac nonnullis interiectis: Quicquid de Ierusalem diximus, refer ad Ecclesiam, animasque credentium: quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, & argentum in eloquio, & vestimenta, quibus fœditas nostra, ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis: magistris dogmatum peruersorum: quando asserunt, nihil nocere luxuriam: quòd eam naturalis lex deposcat: cibis omnibus indifferenter vtendum: quia ad hoc facti sunt, vt sumantur. Hanc fornicationem ita grauem esse scribit Hieronymus: vt exponens illum locum: Et post te non erit fornicatio: collatione illius, omnem deinceps fornicationem leuiorem existimari debere dicat. Vocant eiusmodi Prophetæ, mulieres adulteras, vocant & meretrices: sicut apud Hieremiam legimus: In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Hoc enim ingenio sunt, qui semel à Christo sponso nostro se diuiserunt: & sponsæ ipsius Ecclesiæ membra esse desierunt: vt quando semel, perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ claustris, datam ei fidem fefellerunt, eam subinde mutent, ac simul vt viderint collem aliquem sublimem, aut lignū frondosum, hoc est, qui scientiæ habet opinionem, quæ inflat: quique verbis ornatis & amplis, ea, quæ praua sentit, edisserere queat, statim illi adhæreāt. Ex quo fit, vt nunc huic, nunc illi sectæ se tradant, dum nihil apud eos stabile est, & diuturnum. Sed nec apud magistros eorum, sectarumque Principes, constans est quidquam & perpetuū: cùm quotannis & ritus, & dogmata sua varient. Est enim verissimum, quod scribit Hieronymus. Quòd semper fluctuant errantium pedes: nec sunt solida vestigia, quæ contra veritatem sunt, sed huc, illucque discurrunt, & omni doctrinæ vento circumferuntur: dum de falsitate transeunt, ad aliam falsitatem. Et alio loco explicans illud Esaiæ: Multiplicasti fornicationes tuas cum eis. Hoc de hæreticis possumus dicere, qui derelicto DEO suo, sequuntur errores, & putant se aliquid plus habere, cùm sequentes mendacia perdiderint veritatem, & multiplicauerunt fornicationem suam, non in vno dogmate, sed in pluribus.

Marginal notes: *2. Cor. 11.* — *Oseæ 2.* — *Sponsæ Christi sumus.* — *Psal. 46.* — *Sponsus noster.* — *1. Cor. 6.* — *1. Pet. 1.* — *Preciū hominis.* — *Psal. 21.* — *Vestis sponsi nostri qualis. Cap. 19. in Apoc.* — *Tit. 1.* — *Crucifixoribus crudeliores hæretici.* — *Lib. 6. Stromatum.* — *Hieron. lib. 5. in Ezechiel. cap. 16.* — *Hier. 6.* — *In scientia diuina qui errare non possunt?* — *Hier. 2.* — *Desertorum Ecclesiæ ingenium.* — *Hæreticorū dogmata non sunt diuturna.* — *Hieron. in 16. ca. Ezechielis.* — *In cap. Esai. 57.*

Obsecro

Obſecro vos, expendite diligenter, quę dicunt Hieremias, & Ezechiel, & Oſeas Prophetæ. Num ea non rectè quadrēt in vos. Nolo dicere, quod eſtis omnes adulteri, ſicut loquitur Hieremias, cùm certum ſit eſſe plurimos inter vos, quibus hæc tam grauis fratrum ſuorum fornicatio vehementer diſplicet, ac maiorē ex ea, quàm qui verbis vllis ſatis explicari queat, dolorem capiunt: ſed quin plures, quàm expediat, inter vos adulteros reperire liceat: id inficias quemquàm iturum eſſe non puto. Siquidem adulteri ſunt omnes: Ambroſio quoque teſte: Qui cupiunt adulterare fidei & ſapientię veritatem. An vos non deſponderunt vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto, ſanctiſsimi Patres illi noſtri, Adalbertus Gneſnenſis Archiepiſcopus: & Stanislaus Cracouienſis Epiſcopus? qui primi propemodum gentē hanc noſtram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis: qui quod prædicarunt Euangelium Chriſti, per longam Sacerdotum & Epiſcoporum ſucceſsionē ſibi per manus traditum, ſanguine ſuo ſignatum vobis reliquerunt? Eſtis autem vos adhuc illa caſta & incorrupta virgo, quam illi vos ita Chriſto, ſpirituali coniugio copularunt: vt ab eo nunquàm diuelleremini? Num in eo permanetis, quod ab illis initio didiciſtis? Num in qua fide vos illi Chriſto deſponſarunt, eam in hunc diem integram retinetis? Proh dolor, dolor ſuperans omnem dolorem. Quod metuebat Apoſtolus, id vobis, proh dolor, accidiſſe videmus. Sicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua: ita corrupti ſunt ſenſus veſtri, & exciderunt à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu.

Adulteri ſpirituales plurimi in Polonia.
Amb. ſuper Lucam. lib. 8. cap. 2.
Adalbertus & Staniſlaus Poloniæ Apoſtoli.
Iaco. 1.
2. Cor. 11.
Locus Gen. 3. tractatur.

Sed quomodo ſeduxit ſerpens Euam? Dixit ad mulierem, Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis ex omni ligno Paradiſi? Videte mendacem. Nunquam enim præceperat Deus: vt non comederent ex omni ligno Paradiſi. Cuius mēdacij tacitè traduxit etiam eum, cùm reſponderet mulier: De fructu, inquit, lignorum, quæ ſunt in Paradiſo veſcimur, de fructu verò ligni, quod eſt in medio Paradiſi, pręcepit nobis Deus, ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur. Quid autem ad hæc ſerpēs? Aſtutia vſus, inquit, Irenæus, decepit eam denuò per falſiloquium, dicēs, Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus: quòd in quacunq; die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut Dij, ſcientes bonū & malū. Cùm ipſe ſit mendax, mendacij Deū arguere, quin & inuidiæ ſuſpicionem illi conflare non eſt veritus: quaſi cauſa præcepti huius eſſet inuidia. Sic ille, cuius inuidia mors intrauit in hunc mundum, ex ſe metiebatur fontem illum totius benignitatis. Verùm audite quemadmodum tractet locum hunc ſcripturæ, qui fuit proximus Apoſtolorum temporibus, Irenæus Polycarpi diſcipulus. Docet is hæreticorum doctrinam: quod oculis etiam ipſi noſtris cernimus, ſibi non conſtare: propterea quòd quam Eccleſia firmam habet ab Apoſtolis traditionem, eam negligunt: Cùm Eccleſia, cui creditum eſt lumen Dei, veritatem vbique prædicet. Qui ergo relinquunt, inquit, Eccleſiæ præconium, imperitiam ſanctorum Presbyterorum arguunt: non contemplātes, quanto pluris ſit idiota religioſus, à blaſphemo & impudente Sophiſta. Tales ſunt autem omnes hæretici, qui ſe plus aliquid pręter veritatem inuenire putant, ſequentes ea, quæ prædicta ſunt variè & multiformiter, & imbecille facientes iter: de iiſdē non ſemper eaſdē ſententias habentes: velut cæci à cæcis circumducuntur: iuſtè cadent in ſublatentem ignorantiæ foueam, ſemper quærentes, & nunquàm verum inuenientes. Fugere igitur oportet ſententias ipſorum, & intentius obſeruare, ne coniurgemur ab ipſis: Confugere autem ad Eccleſiam, & eius ſinu educari, & Dominicis ſcripturis enutriri: Plantata eſt enim Eccleſiæ Paradiſus in hoc mundo. Ab omni ergo ligno Paradiſi eſcas māducabis, ait ſpiritus Dei, id eſt, ab omni ſcriptura dominica māducate. Super elato autem ſenſu, ne manducaueritis: neque tetigeritis vniuerſam hæreticam diſſenſionē. Ipſi enim confitentur ſemetipſos agnitionem habere, boni & mali, & ſuper Deum, qui fecit eos, iaculantur ſenſus ſuos impios. Supra igitur ſentiunt, quàm eſt menſura ſenſationis. Quapropter & Apoſtolus ait: Non plus ſapere, quàm oporteat, ſed ſapere ad prudentiam: vt non illorū manducantes agnitionem, eam quæ plus quàm oportet, ſapit, proiiciamur de Paradiſo vitæ: in quem Dominus inducit eos, qui obediunt præconio eius. Hactenus Irenęus. Non in ſolo pane viuit homo: ſed nec in ſolo fructu lignorum ſiue arborum, ſed in omni verbo, quod procedit ex ore Dei. Proinde pulchrè locum hunc accommodat Irenæus, ad eſcam ſpiritualem, hoc eſt ad ſcripturam dominicam. Ab omni, inquit, ſcriptura dominica manducate: ſuper elato autem ſenſu ne manducaueritis. Quominus vteretur, qui capax eſt ſolido ſcripturæ cibo, Dominus non prohibuit: ſed elatum ſcripturæ ſenſum, quem afflat ſerpens: dum vt eſſe velimus, ſicut Dij perſuadere conatur, hunc modis omnibus prohibuit: Et hoc eſt quod metuere ſe dixit Apoſtolus, ne ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua: ſic ſeducat Corinthios quoque ſuos. Ne corrumpantur, inquit ſenſus veſtri, & excidant à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Nihil magis pugnat cum ſimplicitate, quàm ſenſus elatus. Noli altum ſapere dicit alibi: ſed time: Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes.

Iren. lib. 5.
Sap. 2.
Vbi ſupra.
Irenæus Polycarpi diſcipulus.
Hæreticorū doctrina ſibi non conſtat.
Hæretici Sophiſtæ impudentes ſanctis imperitiā obiiciebant.
Lignū paradiſi interdictū, hæreticorū doctrina.
De ſenſu elato manducare prohibuit Deus.
2. Cor. 11.
Rom. 11.
Rom. 12.

Nunc vos videte cariſsimi, ſi per aſtutiam ſerpentis illius, qui ſeduxit primos parentes noſtros, non ſunt corrupti ſenſus veſtri: ſi non excidiſtis ab ea ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quæ fuit in ſanctis maioribus veſtris. Si nō manducaſtis de ſenſu elato, de quo ne manducaretis, Dominus præceperat: ſi non iſta potiſsimum cauſa fuit: quamobrem in has tantas abomi-

Polonorum ad ſuos maiores collatio.

abominationes incidistis, & in has tam fœdas fornicationes, quas exposuistis omni transeunti. Maiorum vestrorum sensus integri fuerunt, & incorrupti, fuit in illis ea simplicitas, quæ est in Christo Iesu: non manducauerunt de sensu elato: non est exaltatum cor eorum, non sunt elati oculi eorum: non ambulabant in magnis, neque in mirabilibus super se: Paulum recte monentem audiebant: Non plus sapere, quàm oportet sapere: sed sapere ad sobrietatem. Ille plus sapit, quàm oportet sapere, qui se sapientiorem, ac doctiorem esse persuasum habet, quàm Ecclesiam vniuersam: de qualibus dicit Apostolus, Dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Ille sapit ad sobrietatem, qui, qua par est animi submissione suum quacunque tandem de re iudicium Ecclesiæ iudicio libenter submittit, & ei præcipienti libenter paret. Quod quàm religiosè fuerit à sanctis maioribus vestris obseruatũ, quotquot estis natu grandiores, memoria tenere potestis. Quid autem vos? Num ab hac eorum simplicitate non excidistis, qui non modò, non imitandam eam vobis: verùm illos ob hanc ipsam causam plerique cachinnis esse prosequendos existimatis? vt rectè de vobis illud vsurpare possit Ecclesia: Nunc autem derident me iuniores tempore. Sed non temerè dixit Christus: Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Quibus enim lachrymis defleri satis possunt, quæ postea vobis acciderunt? Nam eius, quod scriptum est, obliti: Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: sic scrutator maiestatis opprimetur à gloria. Quodque dicit alia scriptura: Altiora te ne quæsieris: & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper: & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Nõ est enim tibi necessarium ea, quæ sunt abscondita videre oculis tuis. Harum salubrium admonitionum obliti, posuistis in cœlum os vestrum: & lingua vestra transiuit in terra. Sicut olim Caphernaitæ, cùm Christum de manducanda carne, deque bibendo sanguine suo verba facientem audiuissent: Quomodo, dicebant, potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum? sic & vos non minùs curiosè quærere cœpistis? Quomodo potest fieri, vt ex pane caro, & ex vino fiat sanguis Christi? Dumque rimari secreta cœlestia, dum altiora vobis quærere, & fortiora vobis scrutari, dum quæ sensum omnem, & intellectum humanum superant, & sola fide comprehendi possunt, ea ratione vestra, qua nihil est imbecillius, peruestigare conamini: Ecce quo tandem ad extremum estis prolapsi. Et Christum ex Eucharistiæ Sacramento amisistis: & adorandum sanctissimæ Trinitatis nomen blasphemari, iam æquis auribus ferre potestis: quin & duplici honore dignos iudicatis eos, qui tam horrenda patrare non dubitant. Animaduertitis ne, quomodo serpentis astutia, corrupti sunt sensus vestri, posteaquàm à simplicitate maiorum vestrorum excidistis: & sicut scribit Irenæus: sanctorum Presbyterorum imperitiam arguere cœpistis? Qui cùm scirent non in contentione sermonis Dei regnum esse, verùm in simplicitate fidei, de tã occultis illius mysteriis non disputandum, non ea discutienda, non esse quærendum, quomodo putauerunt. Sed cùm legissent: Iustum ex fide viuere: non ex argumentis aut rationibus, cœlestibus his mysteriis fidem adhibendo, nec ea curiosè scrutando, tandem ad fidei præmia peruenerunt, & illud consecuti sunt, quod scriptum legimus: Credite & intelligetis.

Psal.130. — *Plus sapere quid?* — *Sapere ad sobrietatem quid.* — *Iob 30.* — *Luc.6.* — *Prou.25.* — *Eccle.3.* — *Psal.72.* — *Ioan.6.* — *Fructus elati sensus.* — *Amb. de fide lib.1. cap.3.* — *Regnum Dei in quo consistit.* — *Abac.2.* — *Esa.7.*

Verùm libet hîc gradus describere, quibus ad supremum hoc impietatis fastigium peruenistis: quò magis astutia serpentis huius, oculis omnium subiecta esse queat: qui cùm sit callidior cunctis animantibus terræ, non festinando: sed, sicut fert ingenium eius, rependo perfecit, vt in hunc locum veniretis. Verum enim est illud, quod quidam scripsit: Nemo repentè fuit summus, ascendendo non volando apprehenditur summitas scalæ. Quod non magis de virtute, quàm de vitio rectè dici potest: sicut ille dixit: Nemo repentè fuit turpissimus. Quod etiam pulchra quadam similitudine Basilius expressit, Sicut tenebræ lucis præsentia superantur, & morbus sanitatis accessione, & ad virtutem progressio, à rebus minimis augmentum sumit: ita etiam prauitatis scaturigo, ab iis, quæ initio imbecilla, atque exilia erant, ad rem quæ sanari ac restitui amplius non potest, fertur. Ad eundem modum & Augustinus: Nec enim, inquit, ad tam turpem & miserabilem fornicationem, semel ab exordio prosiliret, sed sicut scriptum est: Qui modica spernit, paulatim decidet. Quomodo enim coluber non apertis passibus: sed squammarum minutissimis nisibus repit: sic lubricus deficiendi motus minutatim occupat.

Gradus quibus ad extremã impietatem ventum est. — *Genes.3.* — *Berna in serm.1. de Diuo Andrea.* — *Basil. in oratione de virtute et vitio, vna ex istis 24. quæ hoc anno Venetiis impressæ sunt.* — *Lib.12. de Tri. cap.10. & 11.*

Libet autem ea, quæ leguntur apud Chrysostomum adscribere: Veterator, inquit, malorum diabolus, cùm sit magna malitia, multa opera, ingenti studio, condescensioneque nonnulla ad perditionem hominum vtitur. A minimis enim plerunq; incipit, quod intueri hoc modo licet. Studebat in Pythonissæ derisionem Saul Regem detrudere: Verum quia nõ adhibuisset ille mentem, ad Pythonissas paulatim ipsum inducit. Nam quoniam Samuëli non obtemperauit, & holocausta offerri præparauit, illo absente accusatus, ait, necessitas hostium facta est maior. Cumq; flere oportuisset, quasi nihil mali fecisset, lætabatur. Iussit deinde nõnulla de maledictis Deus, ea quoque transgressus fuit: hinc aduersus Dauid illum insaniuit, ac sic paulatim labens non stetit, quousque ad ipsum perditionis barathrum seipsum immisit. Similiter etiam de Cain factum esse videmus. Non enim confestim cædem fratris illi suggessit, ne magnitudine rei commotus, tam scelestum facinus abominaretur: sed prius ei persuasit

Hom.87. in cap. 27. Matthæi. — *Sathan à minimis.* — *1. Reg.28.*

persuasit deteriora offerre, nullum esse id dicens peccatum: Deinde inuidiæ veneno succendit: nihil etiam mali hinc secuturum persuadendo. Ita sensim in eum illapsus ad cædem fratris, & ad negationem sceleris impulit, nec prius cessauit, quàm malorum omnium verticem imposuit. Repellenda igitur malorum initia sunt. Nam etiamsi ad maiora prima non progrederentur peccata, non esset tamen negligendum: nunc verò per istam incuriam gradatim semper ascendunt: quapropter omni studio atque opera funditùs principia peccatorum sunt euertenda. Non enim vim delicti solam consideres, nec quia paruum sit cogites: sed illud præcipuè tene: quia si radicem nõ euulseris, magnus inde labor succrescet. Mirabile quid atque inauditum dicere audeo. Solet mihi nõnunquam non tanto studio magna videri peccata esse euitanda, quantò parua & vilia: illa enim natura ipsa spontè auertitur: hæc autem hac ipsa re, quia parua sunt, desides reddunt: & dum contemnuntur, non potest ad expulsionem eorum animus generosè insurgere. Vnde citò ex paruis maxima fiunt negligentia nostra: hoc ipsum corporibus quoque accidere videbis. Sic in Iuda maximum proditionis malum coaluit: nisi enim putasset paruum esse, pecuniam inopum surripere, in tantam poteruitatem non deuenisset. Iudæi quoque nisi putassent inanis glorię delictum minimum esse, vsque ad cædem Christi lapsi non fuissent. Hac via omnia scelera fieri videbis. Nemo enim repentè ad extremam inprobitatem insiliit. Habet quippe insitum quendam anima pudorem atque innatum, quem subitò calcare, atque proiicere non potest: sed sensim atque paulatim ex negligentia perit: hoc pacto etiam Idolorum cultus aditum inuenit: cùm vltrà quàm oportet, viui ac defuncti honorarentur: hoc pacto simulacra & statuæ adoratæ sunt: hoc pacto denique fornicatio, & cætera vitia dominantur. Consideremus autem si nimium quidam, ac importunè risit, reprehẽsus à quopiam est: respondet aliis, nihil esse id mali. Quid enim est risus, aut quid vnquam ex risu mali sequetur? Orta tamen ex immoderato risu paulisper scurrilitas, à scurrilitate turpiloquium, à turpiloquio operatio turpis profecta. Cùm alius proximo ex incuria malediceret, reprehensusque esset, contempsit, dicens nihil esse mali huiusmodi verbis vti: sed hinc dissidia & odia nata sunt, inde inimicitiæ capitales, hinc contumeliæ, à contumeliis porrò pulsatio, ac inde cædes plærunque secuta est. Sic à minimis ad maxima diabolus gradatim ducit, & inde ad desperationem detrudit, & hanc viam priore non minorem adinuenit. Non enim tantos peccatum, quantos desperatio perdit. Nam qui deliquit, si seipsum per pœnitentiam excitabit, citò delicti remissionem impetrabit: qui autem pœnitentiam spernit: idcircò veniam impetrare non potest, quoniam medicinam pœnitentiæ non imponit.

Peccata maxima ex paruis fiunt, negligentia nostra.

Peccata magna interdum non tanto studio sunt vitanda, quanto parua & vilia.

Animæ pudor innatus quomodo perit.

Ex leui risu quis progressus ad peccatum.

A maledicentia ad cædem quis progressus.

Digna sunt animaduersione, quæ scribit Chrysostomus, quamuis Paradoxa videri possunt, quod non tanto studio magna peccata putat euitanda, quanto parua, cùm ab illis sponte sua natura mortalium abhorreat: hæc autem hoc ipso, quia parua sunt, desides reddunt, & dum contemnuntur, efficiunt, vt quandoquidem eis minus generosè resistitur, ex paruis maxima fiant. Nullum autem est peccatum hæresi grauius & schismate: vt alia omnia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe comparata. Quamobrem optandum fuerat: vt statim initiò prorupisset Satanas in hos tam fœdos errores, qui nunc sparguntur. Nam neque tulissent hoc aures mortalium, nondum assuetæ leuioribus etiam: sed statim è medio blasphemos istos sustulissent. Verùm intelligebat hoc ille, quamobrem non est illi visum, ab his exordiri: sed cùm animaduerteret, quo ad Papatus, (nam sic illi vocare libet Ecclesiam Catholicam,) aliqua esset auctoritas, frustrà se laboraturum, neque consilia sua, quem cupiebat, vel progressum habitura, vel exitum esse consecutura. Quamobrem, vt illum eleuaret, & in odium & contemptum apud vos adduceret, in id studium: toto pectore (quod aiunt) incubuit. Quò sic, posteaquam illi præcipienti non parẽre constitutiones etiam illius pro nihilo ducere consueuissetis: facilius in suam vos nassam petraheret. Sed nec hoc non videbat, honestiorem aliquem prætextum adferri oportere, quo posset, quàm plurimos alienos ab illa reddere, quàm qui non audisset eum tanquam Ethnicum & Publicanum haberi Christus voluit. Quis autem potuit prætextus honestior inueniri, quàm Euangelij, quàm DEI verbi? Quamobrem visum est illi, metu suæ graueolentiæ, sicut Athanasius loquitur, scripturarum voces vsurpare: vt illis obtectus asperso veneno suo simplices deciperet. Ita enim Euam decepit: ita etiam alios hæreticos in errorem abduxit. Prætexit igitur fraudi suæ nomen Euangelij, quod subinde crepabat, ac facinus minimè ferendum esse vociferabatur, humanis traditionibus DEI verbum obscurari, & priorem illarum rationem haberi. Vocatos esse nos in libertatem à Christo, nunc autem iterum subiici seruituti legis, & quidem humanæ, cuius iugum grauius etiam sit, quàm iugum legis Mosaicæ. Leges humanas esse ciborum delectum: dierum discrimen: Sacerdotum cœlibatum: orandi stata tempora, præscriptas etiam quasdem formulas: quas horas Canonicas vocant, & id genus alia quædam: Dirumpenda esse hæc vincula Papatus: Nam vbi scriptum est: quòd feria quarta potius: aut prosabbatho: aut in quadragesima, quàm aliis diebus ieiunandum: quòd à carnibus & ab ouis, quàm à piscibus magis abstinendum sit: quòd ab honorabili coniugio & immaculato

Hæresi nullum peccatũ grauius.

Satan hæreses à Papatus oppugnatione cur inceperit.

Papatus oppugnatio initium hæresum.

Matt. 18.

Satã venena sua scripturæ vocibus obtegit.

Prima fornicatio hæreticorum.

thoro Sacerdotes prohibendi sint? Hoc sibilo serpentis afflati multi, cùm quod ingratum auribus esse non potuit: laxari carni fræna viderent, minus iam Ecclesiæ tribuere, quin apertè, quæ sunt ab ea rectè constituta, flocci non facere cœperunt? vsque eò etiam: vt in despectum Papatus siue Ecclesiæ, non aliis diebus carnibus libentiùs vescerētur, quàm quibus vsum earum prohibitum esse sciebat. Neque Sacerdotes tantùm: verùm & ipsi Monachi contra iurisiurandi sui religionem, contra expressum DEI verbum, quo dicitur: Vouete & reddite Domino Deo vestro: Et iterum, Cùm voueris votum Domino Deo tuo, non tardabis reddere: se fœminis copularunt, quas eis vxores vocare visum est. Atque hæc prima fuit fornicatio vestra.

In despectũ Papæ omnia faciũt hæretici. Psal. 95. Deut. 23.

Secunda fornicatio.

Cumque sibi serpens non infœliciter initia cecidisse videret, prorepsit longiùs: accessit ad Sacramenta, quorum tamen vel numero, vel virtuti, vel dignitati, non statim fuit ausus quidquam detrahere: verùm de speciebus tantùm venerabilis Eucharistiæ Sacramenti contentionem iniecit: quiritans, quòd contra manifestum Dei verbum ventum esset: quandoquidem disertis verbis dixit Christus: Bibite ex hoc omnes: Non esse ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui sibi licere vellent ipsam etiam institutionem Christi, non modò violare, verùm & contrarium illi statuere. Sic ille transfigurans se in angelũ lucis, ac Euangelium, Deique verbũ obtendens, multò plures astutia sua seduxit. Sciebat ille, quòd etiam per membra sua Lutherum, Bucerum, Philippum Melanchthonẽ, & alios non semel est confessus, Christum de calice sumendo, nihil tanquam necessarium præcepisse: Sciebat verissimum esse, quod etiam à Patribus aliquando fuit decretum, siue sub vna, siue sub vtraq; specie quis communicet, proficere dignè communicantibus ad salutem: modò secundum ordinationem & obseruationem Ecclesiæ faciat. Itaque non eum offendit alterius tantùm speciei communio: sed cùm Christi corpus Ecclesiam id ordinasse videret, illius ordinationem infringere conatus est: quò sic adsuescerent homines, plus priuato suo, quàm Ecclesię iudicio tribuere, & illius sensui, suum in scripturis interpretandis sensum anteponere. Hanc igitur, vt erroris conuinceret, ac vt viam sibi muniret, qua persuadere posset, vt in aliis quoque scripturis interpretandis, similiter suum potius, quàm Ecclesiæ sensum sequerentur, hæc illi fuit causa potissima: quamobrem tanto studio calicem vrgendũ esse putaret. Qui cùm nihil aliud maiore studio contenderet, quàm vt inter fratres diuideret, quod est illi proprium, permultum se profecturum persuasum habebat, si per quod Sacramẽtum, vnum Christi corpus efficimur omnes, in eo diuisionis, vt esset initium perfecisset: Neque verò fefellit eum opinio sua: Nam simul vt persuasum est non paucis, contra tam expressum DEI verbum, per summam iniuriam, calicem esse laicis ereptum, idque Concilij generalis auctoritate: venit apud eos Ecclesia siue Papatus in tantum odium & contemptum, vt nihil habere cum eo commune vellent: vtque Zonarij, baiuli, pueri, puellæ, aniculę, hanc opinionem de se cõciperent: quòd scripturas multò meliùs, quàm Ecclesia siue Papatus vniuersus intelligeret, cuius vel cæcitatem, si tam clarum Dei verbum non videbat, vel impietatem, si sciens, prudensq; contra illud veniebat, mirari satis, ac detestari non potuerunt. Et fuit hæc iam secũda fornicatio.

Hæreticorum de vtraque specie sententia.

Satanæ propriũ inter fratres diuidere.

Tertia fornicatio hæreticorum.

Hic semitæ iræ Dei via facta est, ac magis indies atque magis dilatata. Paulò iam deinceps citatiore gradu repsit serpens vlterius. Videbat enim animos multorũ benè præparatos ad sibilum suum excipiendum. Persuasit igitur plurimis exangue corpus ad manducandum, neque viuum sanguinem: sed cruorem bibendum dari, quòd sub specie panis corpus tantùm sine sanguine, sub specie vini sanguis tantùm sit sine corpore: qua ratione perfecit, vt minùs iam reuerenter ad hoc Sacramentum accederetur. Quis enim ab eo vitam expectaret, in quo vita non esset? Paulò pòst iam non amplius eo voluit vti dicendi genere, quod obseruat Ecclesia, sub specie panis: verùm, nunc in pane, nunc sub pane, nũc cum pane, docuit esse corpus Christi: quod remaneret ibi substantia panis vnà cum substantia corporis Christi. Quę res risum Sacramentariis mouit, cùm quem nos incarnatum esse profitemur, eum illi credere Lutheranos dicerent, Christum impanatum: simul eis occasionem vlterius progrediendi dedit. Serpit posteà longiùs hæc bestia, neque tamen adhuc eò peruenit audaciæ: vt Christi præsentiam in hoc Sacramento negaret: sed viam tantùm ad eam rem sibi muniuit. Concessit esse Christum in Eucharistia præsentem, verùm non alio tempore, quàm quo sumeretur. Quasi verò non cùm accedit verbum: sed cùm accedunt dentes ad elementum, & confringunt illud, tum primùm fieret Sacramentum. Sed hoc ille tamen multis persuasit, ac si quis extra sumptionem Eucharistiam adorasset, eum Idololatriæ reum pronunciauit. Ac eò tandem perduxit miseros, vt & Sacerdotium & sacrificium abrogandum, ac omnem Christi beneficiorum memoriam obruendam censerent obliuione sempiterna summi præsertim illius & immensi beneficij, quo semetipsum Christus dedit redemptionem pro nobis, cuius in tremendo Missæ sacrificio fit repræsentatio. Quæ posteaquam ex animi sui sententia confecit omnia, tum primùm idoneum esse tempus existimauit, vt per nouum suum satellitem Zvvinglium, eò pertraheret hominem, vt diceret insipiens in corde suo, Non est Deus. Non est Deus in hoc Sacramento. Non est in eo corpus Christi. Merus est panis pistorius; cui diuinos honores tribuere, est Idololatriæ scelus commit-

Zuingliani Lutheranos credere dicunt Christum impanatum.

Zuinglius satelles diaboli. Blasphemiæ illius. Psal. 15. & 52.

committere. Cuius tanti criminis non dubitauit orbem Christianum vniuersum condemnare: qui totis mille quingentis annis panem pro Deo coluerit.

Sic ille, posteaquam tectum Ecclesiæ, siue Papatus per Lutherum demolitus est, parietes etiam per Zuinglium disiecit: ad ipsum quoque fundamentum euertendum aggressus, istos de quibus nunc agimus, excitauit, qui sanctissimam Trinitatem, quæ verè fundamentum est fidei nostræ, blasphemarent, qui Deum esse trinum & vnum negarent, neque tres personas, & vnam earum essentiam confiteri vellent, qui sancti Patris Athanasij symbolum (quod per mille trecentos annos ita fuit in Ecclesia receptum vniuersa, nullus vt auderet contrà mutire: nisi qui se manifestum hæreticum esse comprobare vellet, quod proximum à scripturis Canonicis locum hactenus obtinuit) blasphema lingua Satanasij symbolum appellaret. Nec illis defuerunt, proh dolor, qui tantas blasphemias has non modò ferrent æquis auribus, verumetiam tuerentur, atque defenderent.

Fundamentū fidei Trinitarij conuellunt.

Satanasii symbolum.

Videtis iam charissimi: quomodo vos astutia sua serpens iste seduxerit, à quibus initiis, per quos gradus, ab hoc extremæ fastigiū impietatis perduxerit. Quæ fuit initiò semita tantùm iræ Dei: quàm lata nunc via facta sit? Accidit vobis illud, quod accidisse populo suo multis cum lachrymis questus est Hieremias. Nam cùm dixisset, Omnes adulteri sunt, & cœtus præuaricatorum, subiunxit mox: Et extenderunt linguam suam, quasi arcum mendacij & non veritatis. Confortati sunt in terra. Re vera, confortati sunt in terra, quidam verè terrestres Nuncij: quia de malo in malum ingressi sunt: non cognouerunt me, dicit Dominus. Sicut sancti de virtute in virtutem, sic isti de malo in malum progressi sunt: Idolum Idolo mutarunt. Quid faciam patria mea dulcissima, in qua primùm lucem hanc aspexi (quam vtinam nunquam aspexissem potius, quàm in has tantas abominationes, in has tam fœdas fornicationes incidisse te viderem.) Sed quid faciam? Loquar an taceā? Loqui pudor prohibet: tacere dolor non permittit. Quinetiam grande fuerit scelus, tacere, quod loqui Deus præcepit, dicens: Notas fac Hierusalem abominationes suas. Quamuis te potiùs alloquar Pinzouia, quæ, quod sine lachrymis referre non possum: in patria mea plurimis pestiferum virus tuum afflauisti. Nam patriæ meæ tam ignominiosum nomen tribuere nolo: cùm sint multò plures in ea, qui vel maximè vestras istas abominationes execrantur. Confregisti Pinzouia iugum meum, dicit Dominus: Rupisti vincula mea, & dixisti, Non seruiam: Non seruiam Papatui: Non seruiā Ecclesię: Non audiam illam: Patres, Concilia, vetustatem, flocci non faciam. Quid ex eo consecutū est? Prosequitur Dominus. In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso, tu prosternebaris meretrix. Audin tu Pinzouia, quid factū sit de te, posteaquam cōfregisti iugum Ecclesiæ: rupisti vincula Papatus: nec ampliùs illi seruire voluisti, quem ex eo fructum tulisti? Facta es meretrix, dixit Dominus. Vbicunq; vidisti collem aliquem sublimem, aut lignum frondosum: ibi tu prosternebaris meretrix. Nihil nūc dicam de domesticis tuis amatoribus: deque finitimis Picardis: de iis tantum, qui longiùs à te dissiti fuerunt, verba faciam. Visus est aliquando tibi collis sublimis, & lignum frondosum Stancarus, de quo magnam opinionem scientiæ conceperas: statim in illo colle sublimi, & sub illo ligno frondoso tu prosternebaris meretrix: totam illius voluntati te permisisti: quicquid ab illo dicebatur, tanquam Dei verbum adorasti. Quid autem paulò post factum est? Queritur hoc ipse, qui se Paulo Apostolo æquiparat: quod sicut post Pauli discessum à recta fide Galatæ defecerunt: sic tu post ipsius discessum opera Pseudoeuangelicorum in Arrianismum, & Eutichianismum es retracta. Hoc est amatoris tui, sub quo te prostrauisti, de te iudicium. Constat autem ex historica narratione, quam ædendam tu Pinzouia curasti: quod cùm Stancarus publicam disputationem expeteret, de dogmate, quod in dubiū apud vos vocabatur: ministri tui cum suo Superintendente disputationem hanc refugerunt: quod se certos esse dicerent, ita rem habere, sicut ipsi docerent: quodque cùm esset ipsorum de mediatore sententia, ministrorum Ecclesiarum quarundam, adhærentium doctrinæ suæ, calculis approbata, Stancari verò reiecta: fas non esse putarent, reiectis eorum iudiciis, nouam disputationem ingredi. Cùm tamen intereà velint: vt quibus de Capitibus doctrinæ Christianæ totius orbis Christiani decreta intercesserunt: ea rursus in dubium reuocentur. Itaque condemnastis eum in auditum, libros eius Vulcano corrigendos tradidistis: fortassis idem de ipso factura eras: nisi maturè sibi fuga consuluisset. Scribit autem idem Stancarus, misisse vos pro consilio ad Tigurinos & Geneuenses, qui vobis Arrianā, Eutichianam, Appollinaristarū, Timotheianorum, Acephalorū, Theodosianorum, Gaianitarū, & Marcarianorū hæreses pro fide Catholica remiserunt, ipsi etiam inter se pugnantes. Corā his quoq; tu prosternebare meretrix. Venerunt ad te postea Blandrata, Lysmanimus Galli: quidam Georgius Niger, qui minorum esse Patre filium asserebat: In his quoque sublimibus collibus, sub his lignis frondosis tu prosternebaris meretrix. Venit postea Gentilis quidam personatus Eunomianus, qui gentilem vt te faceret, vel vt Iudaismum potius induceret, proximè secum trahentem inter cæteros comites Gentilismum siue Paganismum, Catholicam & Orthodoxam Ecclesiæ doctrinam de sanctissima Trinitate non est oppugnare veritus, atque vt Christum negares auctor tibi

Abominationes in Polonia grassantes deflentur.

Hiere. 9.

Ezec. 16.

Pinzouia.

Ad Pinzouiam Apostrophe.

Hiere. 2.

Pinzouiensium fornicatio.

Stancarus collis sublimis Pinzouiæ.

Gal. 1.

Hæretici de suorum iudiciis iudicare nolunt.

Stancari libri exusti Pinzouiæ.

Blandrata.
Lysmanimus.
Niger.

Gentilis.

tibi fuit. In hoc quoque colle sublimi, sub hoc ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Venit ad extremum Ochynus, nuper admodum ab Heluetiis pulsus, qui diuersa quidem ratione: sed minimè tamen à Gentile diuersa docuit. In hoc quoque colle sublimi, sub hoc ligno frondoso tu prosternebaris meretrix.

Ochynus.

Sed paulò plura de Ochyno dicere libet: vt qui vir sit iste: simul quã sit hæc turpis tua fornicatio, cognosci possit ab eis, qui fortè non satis adhuc habent eum perspectum. Vbi Psalmi locum illum enarrant Hieronymus & Augustinus. Vt destruas inimicum & defensorem, sic enim legit Augustinus. Inimicum & defensorem, siue vltorem, hæreticum intelligi volunt. Qui cum nequitia sua fidem & Ecclesiam Christianam oppugnet, defendere tamen eam assimulat. Ipsissimus hic est Ochynus. Est enim idẽ inimicus & defensor. Nec vllo tempore magis inimicus, quàm quo se maximè simulat esse defensorem. Vix vnquàm sana doctrina, quam Ecclesia Catholica profitetur, hostem sibi magis habuit infestum, quàm hunc, qui tamen interea sibi partes illius defendendas sumit vltrò: verùm ita defendit: vt facilè nequissimum præuaricatorem agnoscere liceat. Nihil est necesse recensere singula: foret enim id nimis longum: sed pauca tamen breuibus attingam. De Polygamia Dialogum quendam edidit, in quo, quibus potest fortissimis argumentis, quendam illam approbantem, se verò Ecclesiæ doctrinam tuentem inducit: Qua quidem in re, se talem defensorem præstat: vt ludere potiùs cùm aduersario, quàm seriò rem agere videatur. Haud aliter enim, quàm si victus esset, argumentorum illius vi: concedit ad extremum, quod ille vult: & vt id faciat, monet, ad quod eum Deus impellit. An autem magis fidum defensorem agit in eo dogmate tuendo, quod vnum est de præcipuis fidei nostræ capitibus, quo Sanctam Trinitatem & esse, & adorandam esse, Christumque natura Dei filium esse Catholica profitetur Ecclesia: ipsa præfatio, quam ei Dialogo præfixit, satis indicat, qua fide rem agere proposuerit. Narrat enim se propterea Dialogum hunc scripsisse: quod suspectum eum haberent nonnulli, quasi non crederet esse Trinitatem. Cæterùm ita suspicionem hanc diluit in isto suo Dialogo: vt si quis dubitasset antea, quod Sanctæ Trinitatis infestissimus hostis sit: lecta eius defensione dubitare deinceps non possit. Itaque cùm esset sibi conscius eius rei, pluribus verbis in præfatione purgat sese, si non tanta vi probatam à se, defensamque esse Trinitatem, quanta debuerit, si locos & argumenta, quæ contrà sunt adducta per se ieiunè refutata esse quisque dixerit. Secutus autem est is exemplum Lutheri. Nam sicut Lutherus de sacrificio Missæ Satanam secum disputantem ac multos locos, & argumenta proferentem inducit, quibus eam in contemptum adducat: & vt abrogetur persuadeat, sic & hic facit in dogmate de Sancta Trinitate, quam in Dialogo quodam, idem, qui Missæ sacrificium spiritus grauiter oppugnat: simul & Christi diuinitatem, & ex Orco reuocat omnia, quæcunque vel à Praxea, vel ab Arrio, vel ab Eunomio, vel ab aliis hæreticis pridem allata, non semel sunt in Oecumenicis Conciliis condemnata. Quorum præiudiciis cùm victum esse videret aduersarium, auctoritatem eorum, quin & sanctorum Patrum eleuat, nec his armis cum aduersario congrediendum esse censet, neque præter scripturarum auctoritatem valere quicquam vult: nec aliquid se præter illas, & Symbolum Apostolorum recipere profitetur. Cumque reliqui Sanctæ Trinitatis hostes Nicænum quoque Symbolum admittere se profiteantur, & hoc iste reiicere videtur. Itaque cùm ad pugnam ventum est: nihil aliud, quàm ludos quosdam agit, & quamuis aliud præ se ferat, oppugnare tamen potiùs Ecclesiæ dogma, quàm propugnare videtur. Neque verò contentus fuit in hoc dogmate talem se præstitisse, longius etiam progreditur. In penultimo Dialogo Philosophum quendam inducit, qui se religionis omnis expertem palam professus, non ille quidem prorsus Deum esse negat, quem primum esse motorem concedit, sed eum nec adorandum, nec ab eo præsidij quicquam expectandum esse docet. Scripturarum etiam, quas Canonicas vocamus, & quas esse diuina quædam oracula certò persuasum habemus, & veritatem & auctoritatem vehementer oppugnat. Cui contradicit quidem Ochynus in speciem: verùm si quis & hunc, & alios Dialogos omnes diligenter excutiat: quod à me non sine magna molestia factum est: non aliud eum credere videbit: quàm quòd spiritum & Philosophum loquentes inducit. An autem super hac impietate tanta, terra non inhorrescat? an cœlũ etiam ipsum non obstupescat?

Inimicus & defensor ecclesiæ Ochynus. Psal. 8.

Ochyniastus.

Lutheri simia Ochynus.

Victus Ochynus Conciliorũ auctoritate quo diuertit?

Nec adorandum Deum nec præsidium ab eo expectandũ, Ochynus credit in penultimo Dialogo.

Iámne vides ô Pinzouia, quorsum tibi res ad extremũ redierit. Euangelij tui perfectio & progressio Epicureismus est, & Atheismus. Dixit aliquãdo Protagoras, nõ liquere sibi num esset aliqua diuinitas: adeò visum est hoc Atheniẽsibus nõ ferendũ, vt & ipsum è suis finibus expelleret, & in concione libros eius, in quibus ista cõtinebantur, exureret: Tu verò Pinzouia, quẽ expulerunt hæretici, quẽ nec ipsi ferrent Ethnici: qui sacra ridet omnia, qui Christũ Deum filium, & adorandã Trinitatem habet ludibrio: qui Deum nullum prorsus credit & eum naso suspendit adunco: in isto colle sublimi, sub isto ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Fabricata es ô Pinzouia lupanar tuum in capite omnis viæ, & excelsum tuũ fecisti in omni platea. Nec facta es quasi meretrix fastidio augens preciũ: sed quasi mulier adultera, quæ super virũ suum inducit alienos. Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti

Regressio ad Apostrophe.

Pinzouia magis quàm Atheni impia.

Ezech. cap. 16. locus Pinzouiæ accommodatur.

disti mercedes cunctis amatoribus tuis, & donabas eis: vt intrarent ad te vndique ad fornicandum tecum. Factumq; est in te contra consuetudinem mulierũ in fornicationibus tuis. Et post te non erit fornicatio: hoc est, deinceps omnis fornicatio tui collatione leuior existimabitur. Nam & tulisti filios tuos, ait Dominus Deus: & immolasti dæmoniis ad deuorandum. Quid autem horum, quæ per Ezechiēlē dicit Dominus: non rectè quadrat in te Pinzouia? An tu nō ædificasti lupanar? An non abominabilem fecisti decorem tuum: & diuisisti pedes tuos omni transeunti: & multiplicasti fornicationes tuas? Nam non solùm fornicata es cum eiusdem gentis hominibus, de quibus hoc tempore nihil esse dicendũ putaui: verumetiam cum exteris, qui vel ex Italia, vel ex Gallia, vel ex Heluetia, vel ex Germania, vel ex Boëmia, vel ex Morauia pulsi nonnulli, proscriptique fuerunt, cùm Stancaris: cum Blandratis: cum Gentilibus: cum Lysmanninis: cum Statoriis: cum Georgiis: cum Ochynis: & nescio quibus aliis fœdissimis hominibus. Vt & illud impletũ sit in te, quod est apud Esaiam, Dilexisti dormientes tecum: & multiplicasti fornicationem tuam cum eis: & misisti legatos vltra terminos tuos: & humiliata es vsque ad inferos. Et quod est apud Ezechiēlem: Cùm immolarent filios suos Idolis suis, miserunt ad viros venientes de longè, ad quos nuncium miserant. Itaque ecce venerunt: Ecce venerunt Blandratæ, venerunt Gentiles, venerunt Lysmannini: venerunt Ochyni: ecce quomodo per eos humiliata es vsque ad inferos: posteaquam adorandam Trinitatem blasphemare & Christum naturâ filium Dei esse negare te docuerunt. Quid enim iam superest impietatis, quod ab illis non hauseris. Deinde verò si quæstum aliquem ex hac fornicatione tua fecisses, quamuis turpe, tolerabilius tamen id fuisset. Nunc autem, non fuit simplex hæc tua fornicatio: sed sicut mulier adultera: quando super virum suum inducit alienos, mercede conduxisti, qui tecum fornicarentur. Donabas eis, vt intrarent ad te, ex omnibus ferè partibus orbis terrarum, etiam ex ipsa Corcyra. In eo, quòd dedisti mercedes, & mercedes non accepisti: factum in te est contrarium. Propterea meretrix audi verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus, Quia effusum est æs tuum: & reuelata est ignominia tua in fornicatione tua, super amatores tuos, & super Idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis. Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commixta es, & omnes quos dilexisti cum vniuersis, quos oderas: Ecce congregabo eos super te vndiq;, & nudabo ignominiam tuam coram eis: & videbunt omnem turpitudinem tuã. Et iudicabo te iudiciis adulterarũ: & dabo te in sanguine furoris & zeli: & dabo te in manus eorum: & destruent lupanar tuum: & demolientur prostibulum tuum: & denudabunt te vestimentis tuis, & auferent vasa decoris tui: & derelinquent te nudam, plenamq; ignominia. Et adducent super te multitudinem: & lapidabũt te lapidibus: & truncabũt te gladiis suis, & comburent domos tuas igni: & facient in te iudicia in oculis mulierũ plurimarum: & desines fornicari: & mercedes vltra non dabis.

Externi fornicatores Pinzouiæ.

Esaiæ 57.

Ezec. 23.

Pinzouiæ pro insexplebili fornicationis studio pœna prædicitur.

His ego non meis, verùm Domini mei verbis Pinzouiam alloqui malui, quàm te Patria mea mihi charissima. Fecit enim hoc pietas erga te mea, & quam parenti meæ debeo reuerentiam, vt hoc te tam turpi nomine non esse compellandã existimarem. Sed quotus quisque est, extra Regnum hoc præsertim, cui Pinzouia nota sit, qui vel nomen illius vnquàm audiuerit? quod etiam in ipso regno satis est obscurum. At Poloniæ nomen fuit olim cum primis celebre, propter multa domi, forisque fortiter & præclarè gesta: præcipuè verò, quod posteaquàm per sanctos Apostolos tuos Adalbertum & Stanislaum, & qui eos præcesserunt, vni viro Christo desponsa es: semper illi te virginem castam exhibuisti: nec vnquàm serpentis astutia sensus tuos corrumpi passa es: nec à simplicitate tuorum maiorum excidisti: sed quam semel fidem ab illis tibi per manus traditam accepisti, in ea tuenda & conseruanda, cumprimis te fortem & constantem ostendisti: quinetiam vt aliæ quoque finitimæ gentes, in eadem qua tu fide, eidem vni viro Christo desponderentur: omni ope contendisti & elaborasti. Nondum enim intercesserunt anni ducenti, cùm longè, lateque patentes Lithuaniæ terras, Christo primùm copulasti, deinde tuo quoque Regno adiunxisti. Cuius magnum Ducem VVladislaum Iagellonem, aliis quidem virtutibus multis insignem, verùm Idololatriæ tamen deditum, & à CHRISTI fide prorsus alienum, ob hanc solam causam tibi Regem elegisti: vt ipsum vnà cum Ducatu illo maximo CHRISTO lucrifaceres. Huius igitur tantæ tuæ pietatis & religionis ergò, fuit olim nomen tuum in orbe toto Christiano longè celeberrimum. Fides tua annunciabatur in vniuerso mundo. Nunc propter istas tantas abominationes, tamque fœdas fornicationes, nihil est nomine tuo magis infame. Scio quòd magna tibi fit iniuria, cùm paucorum crimen ad nationem refertur vniuersam. Constat enim quòd multis partibus plures sint, in omnibus ordinibus Regni, qui cui semel desponsi sunt, castam adhuc se virginem exhibent CHRISTO: nec à simplicitate maiorum suorum exciderunt: quibus etiam est mortis instar, hæc audire, de fœdis fornicationibus istis, quæ toti genti tam turpem inurunt maculam. Sed quid vis patria mea dulcissima: Pinzouiæ nomen prorsus apud exteros obscurum, neque mas an fœmina sit, quisquam scire laborat. Quicquid abominationum & fornicationum est in eo lupanari: in Polonia id esse peruulgatur.

Quàm studiosa olim fuerit Polonia religionis & pietatis?

Pinzouiæ nomen obscurum.

Lithuania Christum recepit.

VVladisl. Iagello. Rex.

Rom. 1.

Poloniæ iniuria.

Polonorum ignominiæ apud exteros Pinzouia est causa.

uulgatur. Polonia dicitur à CHRISTI fide desciuisse: & à simplicitate maiorum suorum excidisse: Polonia modò cum hoc, modò cum illo fornicari, & quasi mulier adultera, super virum suum alienos inducere, ac suos amatores subinde mutare, palàm renuntiatur: Polonia legatos etiam suos ad viros de longè venientes mittere, & eis mercedē dare: vt intrent ad eam vndique ad fornicandum, affirmatur: denique Polonia sentina quædam & Asylum hæreticorum omnium, ab ipsis etiam hæreticis appellatur. Quòd si mihi non credis, lege præfationem, quam ad quosdam viros nobiles in hoc regno scribens, responsioni suæ contra Stancarum Simlerus Tigurinus, nescio quis, præfixit: quam etiam habes in maternam linguam conuersam. Quæ maior turpido? quæ potest esse maior infamia, quàm sit hæc?

Polonia sentina & asylum hæreticorum, etiam ab hæreticis appellatur.

Fuit ante triennium Posiaci conuentus habitus, in florentissimo quondam Galliæ regno, qui maiorem illi, quàm facilè credi queat calamitatem attulit. Nouo more quodam, & hactenus apud Catholicos inaudito, fuit actum in eo de causis ad religionem pertinentibus. Aderat ibi Theodorus Beza, qui, cùm præsens adesset Rex puer, & Regina mater, cum Episcopis ac Regni proceribus plurimis: ausus fuit blasphemam vocem hanc emittere: tam distare Christi corpus ab Eucharistia, quàm cœlum à terra. Quæ tanto cunctorum fremitu excepta fuit: vt is vehementer perculsus propemodum exanimaretur. Cùm ad alteram collationem, aliquot pòst diebus ventum fuisset, idem Beza, quò maiorem sibi conciliaret auctoritatem, fortassis etiam, vt auditorio, quod erat amplissimum, atque nobilissimum, terrorem aliquem incuteret, ibi se stare iactabat, nomine Heluetiorum, Germanorum, & Polonorum. Non dixit ille nomine Pinzouiensium, sed Polonorum. Cùm tamen si quod ea de re mandatum habuit, non à te patria mea carissima, sed à solis filiis desertoribus, à Pinzouiensibus habuit. Nam tu Posiacum illum conuentum, pro tali nunquam agnouisti, cuius te iudicio subiicere velles, quacunque tandem de re. Nam præter Pontificem & Regem tuum, nulli te mortalium debere subiectionem profiteris. Quod etiam palàm es testata, misso ad Oecumenicum Concilium, quod fuit auctoritate Pij Quarti Pontificis Romani, sub illud ipsum tempus Tridenti congregatum, Oratore, viro non magis maiorum suorum, quàm suis ipsius virtutibus illustri, Valentino Herborto Episcopo Præmisliensi, qui sic & Regis & Regni personam in eo loco sustinuit: vt amaretur ab omnibus & omnium calculo vehementer probatus inde discederet. Nunc vide quam hoc honestum tibi fuerit, in eo Regno, cui tu subiectionem debes nullam, quendam se iactasse, quod ibi nomine tuo staret. At, qui vir fuit ille? Sicut is qui missus est à te, cùm aliarum virtutum, tum continentiæ laude, præ cæteris est insignis: sic ille vitam suam omnem in lustris & ganeis, & in omni genere libidinis traduxisse, fide dignis testibus perhibetur. Ac indicat hoc etiam Epigrammatum liber, per eum editus ac typis mandatus, in quo Catullos, Tibullos & Martiales, lasciuia, petulantiaque sua, si non superare, saltem æquare videtur. Qui cùm in conuentu illo ea verba pronunciasset, quæ paulò antè commemoraui, tam distare Christi corpus ab Eucharistia, quàm cœlum à terra, lepidè quidam è sodalibus eius dixisse fertur: Quomodo credat esse Christi corpus in Eucharistia: qui vix in cælo Deum vllum esse credit? Cuius etiam nefarium facinus, ad aures tuas procul dubio peruenit, quemadmodum ducem illum fortissimum, & eundem pietate præstantem Guisium, qui dum prælia Domini præliabatur in Galliis, cum alia ratione vinci non posse videretur, summisso sicario, non magis nomine, quàm re ipsa Poltrono, per summum scelus, proditoriè confodiendum curauit. Nec satis habuit, hoc tantùm facinus patrasse: verumetiam edito libello parricidium hoc defendere, laudare, tituloque pietatis ornare veritus non est. Quin & insidiatoris illius, tam horrendum flagitium, cum facto Moysis qui Ægyptium, & Dauidis, qui Goliath interfecit, comparare: & cùm quod meritus erat supplicium, de scelerato sicario sumptum fuisset, Poltronum inter Martyres referre non dubitauit. Potest ne scelus aliquod atrocius cogitari? Sed maius etiam aliud audi. Non fuit ille contentus, tam immane factum parricidæ laudasse, verumetiam alios ad imitandum illud eius exemplo accendit: ac fas esse docet fallere fidem: heris insidiari, & eos quoquo modo tollere: iuxta illud, *Dolus an uirtus, quis in hoste requirat.* Sic ille quod nulli quamlibet barbari latrones fecerunt vnquam, inter perfidiam & stratagema, nihil vult interesse. Grande facinus est corrumpere seruum: subornare percussorem: & pacta mercede ad scelus impellere: & est res exempli pessimi, maximoque cum publico periculo coniuncta. Nam cuius vita poterit esse tuta, si necesse fuerit etiam à domesticorum insidiis metuere? Sed quantò grauius crimen est: tantum hoc latrocinium opinione religionis confirmare? Factum est hoc à Beza. Tamen hoc tale monstrum, tot stupris, adulteriis, sacrilegiis, paricidiis infame, stare se dixit in conuentu Posiaco Polonorum nomine. Quid ad existimationem tuam, patria mea carissima, tibi turpius accidere potuit? Talem à te procuratorem constitutum esse, qui coram eo Rege, cui subiecta non es, coram tot Regum & Principum oratoribus, coram flore totius Galliæ causam tuam ageret? An illud iam euenisse tibi non vides, quod per Ezechiëlem Prophetam Dominus fuerat comminatus? Congregabo omnes amatores

In conuentu Posiaco Beza ignominiam inussit Polonis immeritò.

Michaël Fabritius.

Blasphemia Bezæ

Valent. Herbortus Episco. Præmisl. Orator ad Concil. Trident.

Bezæ impietas.

Lepidè dictum in Bezam.

Guisius Dux interfectus Bezæ ministerio.

Poltronus à Beza inter Martyres relatus.

amatores tuos, quibus commixta es: & omnes quos dilexisti, cum vniuersis quos oderas: & congregabo eos super te vndique: & nudabo ignominiam tuam coram eis: & videbunt omnem turpitudinem tuam. An in illo celebri conuentu, vbi bona pars orbis totius Christiani præsens aderat, non fuerunt congregati amatores tui? non fuit nudata ignominia tua? non viderunt omnes turpitudinem tuam? Sat scio minimam eius rei culpam esse penes te, nam si fuit Patronus constitutus Beza, non à te, sed à paucis aliis nimirum Pinzouiensibus fuit procurator constitutus. Sed intereà tamē tua fuit ignominia, tua fuit hęc turpitudo. Polonorum Patronum esse palàm se iactabat monstrum illud tot flagitiis infame. Quo si Patrono fuit vsa Pinzouia, fuit revera dignum patella operculum. Nam tale Euangelium, alium habere Patronum non merebatur.

Concilia quorundam Polonorū à Tigurinis atque Geneuensibus petita ignominiæ totius Poloniæ causa.

Sed nec de nihilo tamen est, quod in tam celebri conuentu, tuum se esse Patronum iactabat Beza. Nam cùm quidam ex ordine equestri consulerent sub mole Beelzebub Deum Accaron: & nunc ad Tigurinos: nunc ad Geneuenses: nunc ad nescio quos alios nuncios mitterent, quasi non esset Deus in Israël, à quo rectius consilium peti potuerit, ferebātur ab illis responsa, quæ Magnificis, Generosis ac Nobilibus Dominis Polonis scribebantur: quæ simul vt lecta sunt: haud aliter quàm si diuina quædam essent oracula recipiebantur à multis: quinetiam typis in ipsa Regia, quæ caput est regni, ciuitate Cracouiensi mandabantur: Non ea modò lingua, qua scripta fuerunt, verumetiam in linguam vernaculam translata, ac longè, lateq; passim in orbe Christiano spargebantur: quæ cùm ab exteris quoq; legerentur: quantam infamiā nomini tuo attulerint: quàm turpem tibi fornicationis notam inusserint: etiam tacente me, coniicere facilè potes. Ea res animum addidit Bezæ: vt auderet in tam celebri conuentu, quod ibi nomine Polonorum staret, se iactare.

4. Regum 1.

Respōsa Geneuensium Cracouii typis excusa.

Quis autem est, qui non obstupescat, viros Nobiles, ab his populis consilia petere, quibus nulli magis vnquā infesti nobilitati fuerunt? Cuius, quę sit apud Heluetios ratio, & quemadmodum in ordinem omnes coëgerunt, extirpata nobilitate, non te fugit proculdubiò. Sed & Geneuæ, simul vt ibi regnum sibi Caluinus vsurpauit, Principis iugum excussum: Magistratus ciuitate pulsus: & de equestri ordine idem est, quod apud Heluetios constitutum, nullum vt inter Nobilem & Plebeum discrimen habeatur. Itidem cùm Lugdunum & Rothomagum occupasset secta hæc, Magistratus eiecit: iudiciorum subsellia fregit: tabulas incendit: curiæ nomen abrogauit: in eo seniores duodecim pro iudicibus sedere: & aliis legibus: alio ritu: alia veste: alio pileo iudicare voluit. Cabilloni verò, conuentu, quem appellare synodum visum illis fuit, habito, decretum ab illis est & cōstitutum: vt cùm primum liceret, vniuersi fratres coniunctis viribus ad tres orbis terrarum pestes siue quisquilias exterminandas concurrerent: nimirùm Pontificiam Ecclesiam, Nobilitatem, & Iuris disciplinam. Papisticum enim esse, & à pura religione penitus alienum: vt quidam in Repub. dignitatum gradus, personarumq; ordines, ac discrimina ponerentur: quandoquidem Deus cunctos homines: Rege vno dempto (hunc enim ad aliquod tempus excipiendum putauerunt) potestate pari & iure optimo esse voluisse. Itaque non ita multò pòst, in Matisconensi solo nonnullas nobilium virorum ædes, ipsi clientes eorum, huiusce Synodi opinione imbuti, diruerunt: & complures exusserunt. Et ab illis isti consilium in causa salutis petere malunt, quos infensissimos esse nobilitatis hostes exploratum habent: quàm ab his, quos, cùm ex eodem sint ordine, fratres suos appellant: propter paternam verò solicitudinem, in cuius partem vocati sunt: vt eorum tanquam librorum suorum saluti prospiciant: & vt peruigilent: quasi rationem pro animabus ipsorū reddituri, Patrum eos appellatione dignantur. Quibus etiam vt obedirent & subiacerent: & si quid oriretur ambiguitatis, ex eorum ore legem vt requirerent, à Deo præceptum est. Sed fortasse, parum eis idonei videntur, ad quos referant, quod esse minus exercitatos in lege diuina persuasum habeant. Atqui si vnquā anteà, nunc in isto Patrum ordine reperire non paucos licet in Polonia, viros doctrina, pietateq; præstantes, ad quos rectius, quàm ad illos filios alienos de dogmatibus referre potuissent.

Heluetiis nullum inter Nobilem et Plebeū discrimē. Nobilitas quibus in locis loco suo & ordine mota. Hæretici nobiliū ædes diruerūt & incenderunt.

Nobiles quidam Poloni ab hostibus nobilitatis consilia petunt. Hebr. 13.

Mala. 2.

Polonia doctis viris abundat.

Verùm demus hoc illis: quòd quantam ab eis ipsi requirunt, doctrina non abundent. At congregatum nuper Tridenti fuit Concilium Oecumenicum, ad quod ex orbe toto Christiano, quotquot in eo sunt viri sacrarum literarum doctissimi, vocati venerūt. Vocati sunt autem & hi, qui segregauerunt seipsos: data est illis fides publica, qualem expetiuerunt ipsi: nullum vt eis fuerit periculum pertimescendum. Res est admiratione digna: quòd cùm suos eò miserit Oratores Imperator: miserint Reges omnes Catholici, nullo prorsus excepto: miserint etiam Principes aliquot: à solis illis, quorum causa Concilium illud maximè fuerat congregatum: vt morbis eorum aliquam adferre medicinam posset: nemo prorsus missus comparuit. Quale autem est hoc per Deū immortalem, si quis de dogmate dubitet, ad fidem Catholicam pertinente, quod in hæreticorum angulo quopiam, de eo doceri malit, quàm in Oecumenico, (quod Catholicam Ecclesiam repræsentat,) Concilio: cùm tamē æquè vt nos, isti filij desertores Catholicam Ecclesiam, non Tigurinam, neq; Geneuensem in Symbolo, quod idem vtrique recitamus, credere se profiteantur? Sed non potest non esse verissimum, quod à veritate dictum est: Omnis, qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem: vt non

Concil. Trident. propter desertores ecclesiæ maximè congregatum.

Ioan. 3.

arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta. Fures tenebras quærunt, quales isti sunt, qui non corruptibilia aurum & argentum, verùm animas precioso Christi sanguine redemptas furantur, & à Christi ouili abductas mactant. Nolunt isti sapientiam audire, quæ miscuit vinum, & proposuit mensam suam palàm: & misit vt vocarent ad se transeuntes: sed se mulieri stultæ, & clamosæ, plenæq; illecebris, & nihil omninò scienti, (talem enim Salomon hæresim depingit) dicto potius audientes præbent, quæ sedet in foribus domus suæ: vt vocaret transeuntes per viam, & pergentes in itinere suo. Quis est paruulus? declinet ad me. Et vecordi locuta est, Aquæ furtiuæ dulciores sunt, & panis absconditus suauior. Quánam alia re magis, quàm sint vecordes, orbi planum facere potuerunt vniuerso, quàm quòd stultam hanc mulierem, clamosam, plenam illecebris, & nihil omninò scientem audire, ac apud eam aquas furtiuas, & panes obsconditos, tanquã dulciores & suauiores, nunc Tiguri, nunc Geneuæ bibere & manducare maluerunt, quam comedere panem illũ cœlestẽ, omne delectamentũ in se habentẽ, & bibere cum iocunditate vinum, quod sapientia Tridenti miscuit: missis ancillis suis: vt vocarent ad arcem, & ad mœnia Ciuitatis, vbi publicè mensam suã proposuit, & omnibus qui venerunt, fruendam dedit? Verùm est & hæc grauissima peccati pœna. Nam euenit illis, quod dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorũ: vt non videant oculis, & intelligant corde & conuertantur, & sanem eos. Nihil magis metuere videntur, extremè væcordes isti, quàm ne cõuertantur & sanentur, sic excæcauit malitia cor eorum. Itaq; confugere malunt ad Beelzebub, qui diuidit inter fratres: & ad ministros eius, quos opera Beelzebub inter se diuisos esse cõstat: quàm ad eos, qui, cùm Deũ pacis & dilectionis colant, nulla de re soliciti sunt magis, quàm vt seruent vnitatem spiritus in vinculo pacis. Hanc vnitatem velis, quod aiunt, remisq; fugiunt: hanc oderũt cane peius & angue: ad hanc ne quando reduci possunt: omni studio sibi cauendum esse, censent.

Hæretici perniciosi fures. *Prouerb. 9.* *Aquæ furtiuæ dulciores.* *Esaia 6.* *Quid imprimis desertores moderni timeant.*

Est autem & hoc manifestius: quàm vt inficias ire quisquam posit, quòd inter Tigurinos & Geneuenses, de nonnullis minimè leuibus dogmatibus, graues admodum sunt dissensiones. Nam blasphemias Caluini, qui mali siue peccati Deum facit auctorem & impulsorem, & qui docet absoluta necessitate fieri omnia, adeò sibi non ferendas esse Tigurini putauerunt, vt hos illius errores, exustis etiam libris eius quibus eos tuebatur, ante duos annos, publicè damnarent. Quod idem à Bernensibus quoq; factum esse scimus, quin & libellus, quem ediderat, posteaquam vstulatus ab eo fuit Seruetus, quo conatus est ostendere, hæreticos iure gladij coërcendos esse, quamuis nihil in hac doctrina sit, quod reprehendi meritò queat, ab vtrisque tamen similiter est reprobatus. Deniq; vt alia silentio prætercam, etiam de ipso venerabilis Eucharistiæ Sacramẽto, nõ satis inter Tigurinos & Caluinũ conuenit. Quamuis enim consentiant in hoc, quòd Christus in eo præsens non adsit: tamẽ quid oporteat credi de cœna Dominica: & qui sit sensus horum verborũ: Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus, minimè leuis est inter eos controuersia. Nam cùm inter Lutherum, qui in pane & sub pane corpus Christi substantialiter & realiter esse contendebat, & Zuingliũ, qui signum tantùm & figuram esse dicebat, ingens exorta fuisset disceptatio, vltrò sibi Caluinus hoc sumpsit: vt iudicem inter vtrunque se constitueret: nec magis Lutheri quàm Zuinglij sententiam damnauit, & suam quãdam attulit, nouam & à seculis inauditam. Docuit enim panem & vinũ in mensa proposita, nihil aliud esse, quàm arrabonem & sigillum, omnes promissiones à Christo nobis factas confirmans & stabiliens. Docuit autem sine scripturarum, sine Patrum, sine collegarum etiam suorum auctoritate. Cordis tamen sui visionem hanc, tanquam diuinum oraculum recipi contendebat: Qua quidem re non magis Lutherum, quàm ipsam etiã scholam Tigurinã offendit: quæ cùm Vlricum Zuingliũ, tanquam cœleste numen aliquod colat, minimè ferendũ illi visum est, quod eum reprehendere Caluinus, & præter omnẽ scripturarũ ac Patrum auctoritatẽ, nouã suam auderet opinionẽ adferre.

Tigurini & Geneuenses inter se dissident. *Libri Caluini à Tigurinis damnati & exusti.* *Tigurini cũ Caluino de Eucharistiæ Sacramento non conueniunt.* *Caluinus Lutheri & Zuinglii sententiam de Eucharist. Sacramento damnauit.* *Calui sententia de Eucharist. Sacramento.*

Talis igitur cùm sit inter istos discordia, quæ (malum) est hæc væcordia? qui stupor? quæ mentis cæcitas? quod Schola Pinzouiensis, ab illis potiùs varietatem opinionũ, quæ in ipsa exorta est, ac dissensiones tolli petit, qui non modò cum Ecclesia, verùm & inter se, quin & secum ipsi, non rarò pugnant, quàm à terra labij vnius, & eorundem sermonum: vbi multitudinis credentium fuit cor vnum & anima vna, hoc est à ciuitate Tridentina, cuius participatio fuit in idipsum. Certè quòd Catholicũ & Orthodoxum dici debet, non ab vna parte aliqua, nec in vno angulo aliquo: sed ab orbe Christiano cõprobari debet vniuerso, à quo si quis dissentit, Catholicus dici nulla ratione potest: sed nec dogma rectè vocatur Catholicũ, quod ab illo nõ est approbatũ. Nónne profitemur omnes in Symbolo, nos credere S. Ecclesiam Catholicã? Cur igitur isti, qui labiis tantùm idem nobiscum Symbolum profitentur: in angulos quosdam repere malunt: quàm Ecclesiæ Catholicæ, quam Concilium Oecumenicum repræsentat, iudicio suas controuersias cognoscendas permittere? Quid autem est aliud hæreticum esse, quàm vltrò per summum sacrilegium, ab Ecclesia Catholica se diuidere, nec illius iudicio stare, sed somnia sui capitis sequi malle, nouam aliquam opinionem eligere, quam pertinaciter etiam tuearis ac defendas, nec vllis ab ea rationibus dimoueri te pa-

Pinzouien. vecordia. *Ecclesia Catholica.* *Hæreticum esse quid sit.*

te pa-

te patiaris? Verùm hæc nunc hac quidem de re dicta sufficiant.

Magna fuit hæc ignominia patria mea charissima, magna totius gentis infamia, qua te filij desertores isti affecerunt, quæ meritò tibi dolenda venit. Sed vehementer metuo, ne sint hæc initia tantum dolorum, néve multò grauiora te maneant infortunia, quæ passim Dominus per suos Prophetas terribiliter denunciat, nisi reditum eò fuerit, vnde discessum est. Separationis consilia, quàm horrendum semper exitum habuerint: quantũ exitium attulerint: nemo est qui nesciat: cùm nullum peccatum fuerit vnquam designatum, quod grauiore supplicio Deus esse censuerit vindicandum. Documento sunt Core, Dathan, & Abyron, qui, quamuis eundem cum Aaron Sacerdote & Mose Deum nouissent, pariq; lege & religione viuentes, vnum & verum Deum, qui colendus atque inuocandus fuerat, inuocassent: ob hoc solum facinus, quod seorsum sacrificabant: quodq; loci sui ministerium transgressi, contra Sacerdotem Aaron & Mosen insurgentes, se ab illis segregauerant, hiatu terræ absorpti, ac deuorati, pœnam statim sacrilegæ audaciæ persoluerunt. Nec soli illi, sed & cæteri ducenti quinquaginta, qui eis comites ad audaciam fuerunt, protumpente à Domino igne, consumpti sunt. Documento sunt etiã decem Tribus illæ, quę à Tribu Iuda & Beniamin scissæ sunt, & relicto Rege, alterum sibi foris constituerant: Et indignatus est, inquit Dominus in omne semen Israël, & dimouit eos, & dedit eos in direptionem, donec abiiceret eos à facie sua: quia dissipatus est Israël à domo Dauid. Indignatum esse Dominum dicit scriptura: & eos in perditionem dedisse, quod ab vnitate dissipati essent. Et tanta indignatio Domini extitit aduersus illos, qui schisma fecerant, vt etiam cùm homo Dei ad Hieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atq; vltionem futuram prędiceret, panem quoq; apud illos edere, & aquam bibere vetaretur. Quod cùm non custodisset, & contra pręceptum Dei prandisset, statim diuinæ censuræ maiestate percussus est: vt inde regrediens, impetu ac morsu leonis in itinere necaretur. Ex eo facilè quiuis perspicere potest: quantopere Deus consilia separationis execretur, quantaq; digna censeat animaduersione, qui nec illum quidem impunè ferre voluerit, qui panem cum eiusmodi comederat. Sed quid opus est prisca commemorare, quasi recentiora nobis exempla desint? Quem in Germania: quem in Anglia, separationis consilia fructum attulerint, si minùs oculis ipsi vidimus: saltem auribus nostris audiuimus. Verùm si quibus & hæc minùs esse recentia videntur, quid proximis annis acciderit in Galliæ florentissimo quondam Regno, quis est, qui nesciat, aut siccis oculis cõmemorare queat? Posteaquam in eo quidam sacrilega separationis consilia sunt amplexi, quas Regnum illud calamitates non pertulit? quibus cladibus affectum non est? An terras illas videre non licuit, promiscuis innocentum cædibus redundantes? Vxores in virorum, virgines in matrum sinu constupratas, & iugulatas? infantes ab vberibus matrum ad cædem tractos? prægnãtes mulieres viuas incissas? honestissimos viros per summam crudelitatẽ interfectos: raptata cadauera, laniata, canibus obiecta, in flumen præcipitata? Quidam etiam catholici sacerdotes in crucem illam acti fuisse commemorantur, in qua simulachrum Christi crucifixi pendebat, vt vnus à dextris, alter à sinistris poneretur. Pater contra filium, filius contra patrem, particidialia sumpsit arma: vt in sua ipsorum viscera sæuire visi fuerint. Tantum sceleri datum est iuris: vt naturæ quoq; leges rumperentur, nec eis loci quidquam superesset. In ipsas etiam res inanimas crudelitatem suam exprompserunt. Testantur hoc templorum euersorum parietinæ, ossa Principum eruta, Sanctorum reliquiæ Martyrum, è sepulchris effossæ. Et illius inter cæteras, cuius in orbe toto Christiano cumprimis celebris est memoria, Martini Turonensis Episcopi ossa & cineres per summũ sacrilegium rapidis ludibria ventis proiecta: quibus barbarorum ferocitas olim pepercit. Vt impletum esse videatur, quod scriptum est apud Hieremiam: In tempore illo eiicient ossa Regis Iuda, & ossa Principum eius, & ossa Sacerdotum, & ossa Prophetarum, & ossa eorum qui habitauerũt Hierusalem è sepulchris. Atqui tanta fuit apud Ethnicos religio sepulchrorũ: horrendum vt sacrilegium id esse iudicarent ea violare. Nulli fuerunt vnquam barbari tam immanes, quos immanitate, crudelitateque sua non isti superauerint, qui suum hoc Euangeliũ, quod primus illius auctor præsago corde sitire sanguinem dicebat: per hanc viam propagare conabantur, quæ fuit longè ab ea diuersa, quin ei potiùs aduersa, qua incedebant duodecim illi Christi Apostoli, qui suum non alienum sanguinem fundendo, Christi Euangelium per totum orbem disseminarunt. An autem horrendi, ac modis omnibus abominandi non sunt huius noui fructus Euangelij?

Adhortatio Polonorum ad vnitatem religionis.

Separationis crimen grauißimo supplicio vindicatum semper.
Num. 16.

3. Reg. 12.

3. Reg. 13.

Fructus schismatis in Galliis qui fuerit.

Crudelitas nouatorũ in Gallia immanitatem barbarorum superans.

Sepulchra sanctorum ab hæreticis violata.
Hiere. 8.

Cap. 8.

Sepulchrorũ religio apud ethnicos. Apostoli suum, non alienũ sanguinem fundebant.

Quamobrem agite per Deum immortalem, fratres charissimi, quorum exitus perhorrescitis, eorum imitari factáne velitis: ne sitis paruuli fluctuantes, ne circumferamini omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. Quod semel à sanctis maioribus vestris, per manus vobis traditum accepistis: ab eo vos in aliud Euangelium transferri ne patiamini. Consistite firmi in lapide angulari Christo, in quo ædificati sumus in habitaculum Dei in Spiritu sancto. Sicut ille diuisus non est: sic nec vos diuidi velitis, & ab ipsius corpore separari. Continete vos in arca: ne pereatis regnante diluuio. Manete in Petri nauicula: ne fluctus vos absorbeant. Perseuerate in ouili Ecclesiæ, ne fiatis pręda lupis. Qui verò iam aberrastis à recta via; & serpentis astutia seducti, à simplicitate maiorum ve-

Dehortatio Polonorum à scißione in religione.
Ephe. 4.
Galat. 1.
Ephes. 2.

strorum

strorum excidistis, oramus vos & obsecramus, per viscera misericordiæ Dei, cùm Domini vocem audieritis: nolite obdurare corda vestra. Conuertimini ad me, ait Dominus: & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus præuaricati estis: & facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et quare moriemini domus Israël? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus, Reuertimini & viuite. Quid hac sponsi voce dulcius, quid esse potest suauius? Quibus autem verbis magis exprimere potuit mansuetudinem, benignitatem, clementiam & misericordiam suam ineffabilem? Est revera sponsus hic noster, à quo vos discessistis, benignus & misericors. Est patiens & multæ misericordiæ: Est præstabilis super malitia. Nihil faciet libentius: quàm vt omnium iniquitatum, omnium præuaricationum, abominationum, & fornicationum vestrarū obliuiscatur, simul vt reuersi fueritis. Nam hoc etiam

Ezech. 18. se facturum promittit apud eundem Prophetam: Si impius, inquit, egerit pœnitentiam, omnium impietatum eius, quas operatus est, non recordabor. Et apud alium Prophetam: Tu

Hiere. 3. fornicata es, inquit, cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me. Frons meretricis facta est tibi: noluisti erubescere, saltem amodo voca me. Pater meus, dux virginitatis meæ es tu. Nunquid irasceris in perpetuum: aut perseuerabis in finem? Reuertere auersatrix Israël, & non auertam faciem meam à vobis, quia misericors ego sum, dicit Dominus. Et non irascar in perpetuum. Conuertimini ad me filij vagi, dicit Dominus, quia ego vir vester, & assumam vos. Vtinam autem eiusdem Prophetæ verbis, quæ paulò pòst sequuntur, vos respondentes audiamus: Ecce nos venimus ad te. Tu enim es Dominus Deus noster. Verè mendaces erant colles, & multitudo montium, verè in Domino DEO nostro salus Israël. Quàm lætus ille nobis dies illucesceret, quo vos ita dicentes audire, simul vndè discessistis, eò reuersos videre nobis liceret: vel sola vox hæc ad iram Dei placandam, & ad illius gratiam recuperandam sufficere vobis posset: cùm præsertim tanta sit illius benignitas: vt pronior sit ad ignoscendum, quàm simus nos ad veniam ab illo, qua oportet fide, petendam.

Hæreticorū obiectio cōtra Papatū. Sed hîc quosdam ex vobis dicentes audire mihi videor. Quónam reuerti nos iubes? ad Papatum? Nónne vides, quæ sint in eo scelera, quales pastores habeat? quam sui gregis

Esaiæ 1. curam gerant? A planta pedis vsque ad verticem, non est in eo sanitas. A minimo vsque ad maximum omnes auaritiæ student. Omnes quæ sua sunt, quærunt: non quæ IESV CHRISTI. Vetus est hæc quærela. Atque vtinam non verius hæc dici possint hoc nostro sæculo, quàm quo dicta fuerunt. Sed hæc tamen iusta causa non est, quamobrem secessionem aliquis facere debeat. Etiam illi ipsi quorum hæc verba sunt, non se propterea

2. Tim. 2. segregauerunt ab illis, de quibus hæc scripserunt. Cognouit Dominus, qui sunt eius, dicit Paulus: Recedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen DOMINI. Non dixit, Recedat ab iniquorum & malorum communione: sed recedat ab iniustitia, recedat à peccatis eorum: quibus si per consensionem non communicauerit, etiam si societatem eorum corporaliter non deseruit, securus est, nec ei quidquam peccata præiudicant aliena. Præclarè

Clemēs li. 2. ca. 15. constit. Apost. scriptum est à Clemente: Vnusquisque de suis operibus rationem est redditurus. Nam neque Noë pro mundo pœnas pendit: neque Loth pro Sodomitis igne flagrauit: neque Raab pro Hyerichunte interfecta est: neque Israël pro Ægyptiis. Non enim, si cum ini-

Contra literas Petiliani lib. 3. cap. 3. quis habitent, ea res condemnat iustos: sed si consentientem cum illis voluntatem habeant. Quamobrem piè monet Augustinus, tollerandam potius propter bonos esse commixtionem malorum, quàm violandam propter malos charitatem bonorum. Nihil est charissimi,

Ephe. 5. quod in hac lachrymarum valle, gloriosam illam Ecclesiam exhiberi posse putetis, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata. Cœlestis illius Hierusalem hæc est gloria, non huius terrenæ, de qua nihil verius dicitur, quàm

Ecclesiæ militātis onus & officium. Psalm. 13. Eccle. 6. Ephe. 5. Philip. 3. 1. Pet. 2. Matth. 23. quod omnes declinauimus, & inutiles facti sumus: & in multis offendimus omnes. Quò libentiùs alter alterius onera portare debemus, vt sic adimpleamus legem Christi, supportantes inuicem in charitate. Quantò verò maior, & sublimior est potestas aliqua, tantò magis illius onera portanda sunt in charitate. Nam aliter Spiritus vnitas retineri non potest in vinculo pacis. Obedire Præpositis iubet Paulus: etiam discholis parēre præcipit Petrus. Et qui fuit Magister vtriusque CHRISTVS: Quæ dixerint vobis facite, ait, quæ autem faciunt ipsi, facere nolite: dicunt enim & non faciunt. Certum est, quod Satanæ tentationibus nulli sunt magis obnoxij, quàm qui cum summa potestate versantur, siue secularis ea sit, siue spiritualis. Cùm autem illorum opera fiat, vt Spiritus vnitas in vinculo pacis conseruetur, quam testamento nobis CHRISTVS legauit: atque vt quietam & tranquillam vitam agamus: tantò minùs grauatim ferre debemus, eorum onera: quandoquidem hoc ex illis tantum ad nos commodum redundat. Quinetiam non statim om-

Affinguntur plurima ab hæreticis. nibus est fides adhibenda, quæ narrantur. Affinguntur enim plurima: & sunt hac in parte minus fœlices ij, qui cum aliqua maiore potestate versantur: vt quantò locus eorum est, & fortuna sublimior, tantò minus omnibus satisfacere: tantò minùs multorum voculas

Picardorū doctrina contra Magistratus. effugere queant: vt non sine causa celebretur dictum illud: Regum est malè audire: etiam cùm benè fecerint. Picardorum hæc fuit doctrina, siue quis eos fratres VValdenses appellare

late malit: quod nullus est Dominus ciuilis: nullus est Prælatus: nullus est Episcopus: dum est in peccato mortali: sed eam tanquam seditiosam, quamuis à Ioanne VVicleff approbatam, non solùm in Ecclesia Catholica in Synodo Constanciensi congregata, verùm & ipsi nostri temporis hæretici condemnarunt. Sic enim ea de re scribit, qui primus fuit memoria nostra hæreseon Architectus: Hæc ideò, inquit, commemoro: ne Picardi nostri vicini hæretici, infœlix populus, qui fœtore Romano gauder, sicut Pharisæus super Publicanum, non autem compatitur: ne, inquam, illi nos crederent nescire vitia, & labes nostras: & immensum aduersus nostram miseriam superbirent: si nos ista tacere, & approbare videremur. Scimus heu nostram causam, & dolemus, non autem sicut hæretici fugimus: & semiuiuum transimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Quo furioso timore illi sic timent: vt non pudeat gloriari, sese ideò fugere, ne polluantur: tanta est charitas. Nos verò, quò miserius laborat Ecclesia, eò fidelius assistimus & accurrimus, flendo, orando, monendo, obsecrando. Sic enim Charitas iubet alterum alterius onera portare. Non sicut hæreticorum charitas facit, quæ solùm commoda quærit alterius: vt potius portetur, & nihil molesti sustineat à peccatis aliorum. O blasphematores Dei, & proditores Christi. Si Christus fecisset, sicut vos facitis, quis vnquam saluatus esset? Hæc de Piccardis Lutheri fuit sententia: quos vocat hæreticos, vocat infelicem populum, vocat blasphematores Dei & proditores Christi. Neque tamen desunt intereà meretrices, quæ sub his quoque lignis frondosis prosternantur.

Ioan. VVicleff.

De Picardis iudicium Lutheri in resolut. super propos. Solut. 80.

Sed audiamus eundem hac ipsa de re loquentem in alio quodam libro: Quòd Romana Ecclesia à Deo sit præ aliis omnibus honorata, non est dubium. Ibi enim sancti Petrus & Paulus, quadraginta sex Romani Pontifices, ac tot centena millia Martyrum sanguinem suum fuderunt: infernum & mortem vicerunt, vt vel palpari queat, quàm singularem habeat ad eam Ecclesiam respectum Deus. Quòd si nunc, proh dolor, res habet Romæ: vt expediret habere melius: attamen neque hæc, neque alia causa vlla tam grandis est: nec esse potest: vt ab Ecclesia illa separatio, aut discessio vlla fieri debeat. Imò quò peius res ibi habet, tantò magis accurrendum & adhærendum est. Per separationem enim, & contemptum non fit melius. Nec dimittendus est Deus propter diabolum, nec vitandi reliqui boni, propter turbam prauam: imò propter nullum peccatum aut malum, quodcunque excogitari aut nominari potest, debet rescindi charitas, nec spiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia potest: & vnitati nihil nimium graue est. Modica enim charitas & vnitas est, quæ finit se propter aliena peccata diuidi. Nec diuersum à Luthero sensit Ioannes quoque Caluinus, cùm scribit: Horrendæ sunt illæ descriptiones, quibus Esaias, Hieremias, Ioël, Abacuc, & alij, Ecclesiæ Hierosolymitanæ morbos deplorant. In plebe, in Magistratibus, omnia vsque adeò corrupta erant, vt clamet Esaias: à vertice capitis vsque ad calcem pedis, nihil esse illic sanum. Religio partim contempta, partim contaminata. In moribus partim referuntur furta, rapinæ, cædes, & similia scelera. Neque tamen propterea, aut nouas sibi Ecclesias erigebant, aut noua altaria extruebant Prophetæ, in quibus separata sacrificia haberent: sed qualescunque essent homines: quia tamen reputabant Dominum, apud eos verbum suum deposuisse, & cæremonias instituisse, quibus illic colebatur, in medio impiorum cœtu puras manus ad Deum extendebant. Certè si putassent aliquid inde se contagionis contrahere: centies potius mortui fuissent, quàm passi fuissent illuc se pertrahi. Nihil ergo eos retinebat, quominùs discessionem facerent: quàm seruandæ vnitatis studium. Quòd si religio sanctis Prophetis fuit, ob plurima & maxima scelera, non vnius aut alterius hominis, sed propemodum totius populi, se ab Ecclesia alienare: nimium nobis arrogamus, si protinus audemus ab Ecclesiæ communione deficere: vbi non omnium mores vel nostro iudicio, vel Christianæ etiam professioni satisfaciunt. Iam CHRISTI & Apostolorum seculum quale fuit? neque tamen impedire potuit desperata illa Pharisæorum impietas, & quæ tum passim regnabat, dissoluta viuendi licentia, quin iisdem sacris, cum populo vterentur, & in vnum cum reliquis templum, ad publica religionis exercitia conuenirent. Vnde id? Nisi quia sciebant, malorum societate minimè pollui: qui pura conscientia, iisdem sacris communicarent. Si quem parum mouent Prophetæ & Apostoli, ille saltem Christi auctoritati acquiescat. Hactenus Caluinus.

Lutheri de Rom. Eccles. opinio in declarat. quorundam articul.

Caluini opinio de Ecclesia Rom. in Symbolo, cap. 8. sect. 18.

Sunt hæc quidem ab vtroque valdè piè scripta: sed intereà tamen impiè factum est ab vtroque, quod seipsos tam sancta, tamque salubria monentes non audiuerunt: & ab Ecclesia Catholica per summum sacrilegium discessionem fecerunt: & aliis vt idem facerent auctores fuerunt: quæ res quantam orbi Christiano calamitatem attulerit: nullo sermone satis explicari potest. Nihil autem est eo verius, quod scribit Lutherus, nullam esse posse tam grandem causam: vt propter eam ab Ecclesia Romana separationem aut discessionem facere liceat. Quod etiam Augustinus contra Parmenianum scribens, plurimis verbis testatur. Cuius nonnulla libet adscribere. Cùm omnis, inquit, pia ratio & modus Ecclesiæ disciplinæ vnitatem spiritus in vinculo pacis maximè debeat intueri, quod Apostolus sufferendo inuicem præcipit custodiri, & quo non custodito, medicinæ vindicta non tantùm

Lutherus & Caluinus diuersum à sua doctrina faciunt.

August. contra Parmen. li. 3. ca. 1. In disciplina quod primũ Christianis propositum esse debeat.

tantùm superflua: sed etiam perniciosa, & propterea iam nec medicina esse conuincitur. Illi filij mali, qui non odio iniquitatum alienarum: sed studio contentionum suarum, infirmas plebes iactantia sui nominis irretitas, vel totas trahere, vel certè diuidere affectant, superbia tumidi, pertinacia væsani, calumniis insidiosi, seditionibus turbulenti: ne luce veritatis carere ostendantur, vmbram rigidæ seueritatis obtendunt: & quæ in scripturis sanctis, salua dilectionis syncerit ate, & custodita pacis vnitate, ad corrigenda fraterna vitia, moderatiori curatione fieri præcepta sunt, ad sacrilegium schismatis, & ad occasionem præcisionis vsurpant. Ac nonnullis interiectis: Cùm consilia separationis & inania & perniciosa & sacrilega esse dixisset: quia & inopia & superbia fiunt: & plus perturbant infirmos bonos, quàm corrigunt animosos malos, Cypriani proponit exemplum, qui quamuis pessimos Coëpiscoporum suorum descripsisset mores: quod cùm & hortamento esse cæteris deberent & exemplo, diuina procuratione contempta, procuratores rerum secularium fiebant, derelicta Cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias oberrantes, negociationis quæstuosæ nundinas aucupantur, esurientibus in Ecclesia fratribus, habere largiter argentum volebant: fundos insidiosis fraudibus rapiebant: vsuris multiplicantibus fœnus augebant. Tales cùm eos descripsisset, non se tamen separabat ab illis: verùm hæc illorum peccata deflebat: ac diuinæ censuræ, iudicioque permittebat. Quin & in Epistola quadam, cùm illa Pauli verba produxisset: In magna domo, non solùm vasa sunt aurea & argentea: sed & lignea & fictilia, & quædam quidem honorata, quædam verò inhonorata. Nos operam demus, inquit, & quantum possumus laboremus: vt vas aureum vel argenteum simus. Cæterùm fictilia vasa confringere, Domino soli concessum est, cui & virga ferrea data est. Esse non potest maior Domino suo seruus: nec quisquam sibi, quod soli filio patri tribuit, vendicare potest, vt putet aut ad aream ventilandam & purgandam, palàm ferre se iam posse, aut à frumento vniuersa zizania humano iudicio segregare. Superba est ista obstinatio, & sacrilega præsumptio, quam sibi furor prauus assumit. Et dum sibi semper quidam plus, quàm mitis iustitia deposcit, sumunt, de Ecclesia pereunt: & dum insolenter extollunt, ipso suo tumore cæcati, veritatis lumen amittunt. Hîc docet Cyprianus, perire de Ecclesia, lumenq; veritatis amittere, qui sibi superba quadam obstinatione plus assumunt, quàm deposcit mitis iustitia, & quod soli filio tributum est à patre, sibi vendicant: vt à tritico zizania suo iudicio segregent. Quamobrem optimum est hac in re consilium Augustini, vt misericorditer corripiat homo, quod potest: quod autem non potest, patienter ferat, & cum dilectione gemat, atque lugeat, dum aut Deus desuper emendet, & corrigat, aut vsq; ad messem differat eradicare zizaniam, & paleam ventilare. Vt tamen securi de salute sua, bonæ spei Christiani, inter desperatos, quos corripere non valent, in vnitate versentur, auferant malum à seipsis, id est, vt in ipsis non inueniantur, quod in moribus aliorum eis displicet. Diuinum est hoc sancti Patris Augustini cõsilium: à nobis ipsis malum vt auferamus: quandoquidem ab Ecclesia vniuersa mala tollere non possumus. Veniet suo tempore, qui & zizania eradicabit, & paleam ventilabit.

Cyprian. serm. 5. de lapsis.

1. Tim. 1. Mali tollerandi in Ecclesia.

Contra sceleratos consilium Augustin. li. 3. cap. 1. contra Parmen.

Sed nescio quomodo proniores sumus ad malũ ex aliis, quàm ex nobis ipsis auferendum: cùm qui ferre non possunt mala, quibus laborat Ecclesia, multò ipsi grauiora designant. Qui versatus est inter eos, qui Zuinglij verbũ, tanquã Dei verbũ adorãt, Erasmus Roterodamus, hoc illis tribuit elogiũ: Circunspice mihi sodalitatẽ istam Euangelicã, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot aliis vitiis infames. Et nonnullis interiectis: Dices, nihil tam felix vnquã fuit in rebus humanis: quin malorũ admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas, mihi adhuc neminẽ contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterùm paulò pòst: Euangelica pietas, à minimis initiis paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quisq; se illi iungebat: hanc doctrinã, non nisi leuissimus quisq; amplectitur. Et in alio quodã loco: adeò per hoc quod ipsi vocant Euangeliũ non corrigi scribit homines: vt potius videantur deteriores fieri: nec vt peccare desinãt, sed vt peccent impunitius. Hoc elogiũ nascentis Euangelij vestri Doctoribus, & eorũ discipulis tribuit Erasmus. Qui verò nuper ex Heluetia venit Ochynus, Nónne quendã inducit in Dialogis suis loquentẽ, quod quæsiuerit (non alibi proculdubiò, quàm apud Hæreticos) omnes: vt ipse loquitur: Christi reformatas Ecclesias, eo consilio, vt in omnium sanctissima, perfectissimaq; sedem sibi caperet, sed vsu venerit sibi, quòd columbæ illi, à Noë missæ, quæ nusquã nacta locum, vbi pedem figeret, in arcam reuersa est: sic & se reuerti domũ in Vngariam, vbi constituat intaminatam Ecclesiam. Cui respondet Ochynus, quærere ab omni vitio purgatam Ecclesiam: nihil aliud est, quàm cœlum in terra quærere. Quibus verbis non obscurè indicat, quàm sint etiam hæreticorũ Ecclesiæ contaminatæ.

Hæretici manticã alienam inspiciũt sua neglecta.

Erasmi Roterodami iudicium de Nouatoribus.

Cõtra Pseudoeuãgelicos.

Hyperaspeste secundo.

Verùm nihil est opus plura vestrorum testimonia proferre, quibus ipsi confitentur longè deteriores factos homines, & ad omne flagitiorum genus patrandum audaciores, posteaquàm nouum hoc vestrum Euangelium prædicari cœptum est, quàm vnquam anteà fuerant. Nam & longum foret ea recitare, & in moribus ac vita vestrorum, longè videntur apertius: quàm vt vllo stylo dilucidius explicari queant. Strenuè declamatum est à vestris,

Sub nono Euãgelio deteriores facti homines.

contra

contra cœlibatum nostrorum sacerdotum. Quem cùm plerique non ita colant, vt deberent, ob hanc potissimum causam, eos in summum odium & contemptum adducere conati sunt. Absit autem, vt nos turpitudinis aliquorum patroni esse velimus: quin omnibus pœnis, quæ sancitæ sunt in sacris Canonibus contra tales, eos dignos iudicamus. Verùm obsecro vos, an posteaquam vestri ministri fœminis copulari cœperunt: castiora sunt eorum, sicut ipsi vocari volunt, coniugia, quàm sit quorundam nostrorum sacerdotum cœlibatus? An minus apud eos adulteriorum est & stuprorum? Duas ac tres etiam habere superstites fœminas, quibus vxorũ nomen tribuunt, vsq; eò iam est apud illos vsitatũ: vt non modò non habeatur infame: verumetiam in laude propemodũ ponatur. Adeò non sufficit vna ministris vestris, vt incontinentiæ suæ mederi possent: Et incitamentum factũ est, quod vnicum illi remedium esse fornicationis iudicabant. *Ministrorum Matrimonia impura. Polygamiã quosdam desertorum colere.*

Ecce autem dum hæc scribuntur à me, nouum adfertur de morte Ioannis Caluini, deque successore illi designato, sancto illo viro Theodoro Beza. Quid autem? Si verum est, quod renunciatur, an super hoc successore cœlum etiam ipsum non obstupescit? Verùm talis decebat, vt esset pontifex vester, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & super cuius immanibus flagitiis, quæ superiùs commemorata sunt, ipsum etiam cœlum obstupesceret. Intereà vos Papatum nostrum ferre non potestis. Redite præuaricatores ad cor. Redite ad Papatum, hoc est, ad vnam sanctam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, à qua posteaquam vos præcidistis, in quot & quàm fœdas abominationes & fornicationes incideritis, vos ipsi iam videtis. Nam earum vix etiam numerum inire licet: Redite ad spõsum vestrum Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, qui nihil aliud maiore desiderio, quàm reditum hunc vestrum expectat: haud aliter quàm Euangelicus ille pater filium prodigum ad se reuertentem, sic ille vos venientes, obuiis, quod aiunt, vlnis excipiet. Eritque maius gaudium in cœlo coram Angelis Dei, super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanouem iustis. Nec est quod metuatis, ne vobis exprobret aliquando præteritas abominationes & fornicationes vestras. Pœniteat modò vos, & reuertamini, nunquam amplius eorum recordabitur. Quin futurum est per illius gratiam: vt iterum vos exhibeatis illi virginem castam, qualis tum eratis, cùm in lauacro regenerationis illi desponderemini. Permultum enim interest, inter DEI coniunctionem & hominum. Homo cùm vxorem acceperit, de virgine mulierem facit, hoc est, non virginem: DEVS, meretricibus etiam copulatus, eas mutat in virgines. Et hoc est, quod apud Hieremiam, cùm dixisset DOMINVS: Frons mulieris meretricis facta est tibi. Subiunxit mox, Ergo saltem amodò voca me. Pater meus dux virginitatis meæ es, tu. Similiter Apostolus: Post fornicationem & Idolorum cultum, credentibus Corinthiis loquens: Despondi vos vni viro virginem castam exhibere, CHRISTO. Quamobrem iterum atque iterum hortamur vos, oramus & obsecramus, nolite obturare corda vestra: sed nec aures vestras cùm Domini vocem audieritis, tam vos amanter inuitantis, ac dicentis: Quare moriemini domus Israël? Nolo mortem morientis. Reuertimini & viuite. Vtinam verò dies ille nobis illucescat aliquando, quo possimus epulari vobiscum, ac de vestra conuersatione gaudentes dicere: Fratres nostri mortui erant: & reuixerunt: perierant, & inuenti sunt: nihil nobis in vita nostra lætius, ac iucundius accidere posset. *Beza successor Caluini. Deus paratus suscipere relapsos. Lucæ 15. Ezech. 18. Deus ex meretricibus virgines facit. Hier. 2. 2. Corinth. 11. Ezech. cap. 18.*

Quoniam verò, sic demum id facilius, & celerius euenire posse spes est, si pastores officio suo diligentiùs, quàm in hunc vsque diem factum videmus, functi fuerint: oramus & vos, quibus gregem suum pascendum CHRISTVS commisit, oramus vos & obtestamur, per amaram passionem & mortem Domini nostri IESV CHRISTI, cuius memoriam celebratis, quoties illud idipsum corpus, quod pro nobis traditum, illum ipsum sanguinem, qui pro nobis in ara crucis fusus est, gratissimum Deo sacrificium offertis: ne cõmittatis: vt vnquã ex animis vestris excidat, quod hoc est preciũ illud, quo, quem fidei vestræ concredidit, gregem hunc suũ emit, vel redemit potius, Dominus noster Iesus Christus. Quamobrem quorum ille salutem tanti fecit, vt eam esse morte sua, & ea cum primis acerba & ignominiosa morte, repræsentandam existimaret, in eorũ salute tuenda, & conseruanda, quin & amissa recuperanda: ne tam segnes & remissi videri velitis, vt multis ansam suspicandi detis: quasi tantùm hoc precium contemnatis, & pro nihilo ducatis. Dolenter dico, verùm taceri non potest, quod grex iste perit, quem tanti Dominus noster Iesus Christus æstimauit, multùm maximã eius rei culpam penes pastores residere, quos non solùm officio suo non fungi: verumetiam ita plerosque vitam suam instituisse constat: vt his tantis abominationibus & fornicationibus, etsi non iustam, tamen magnã & grauem causam dedisse videantur. Memineritis per DEVM immortalem, esse vos quidem Præpositos, quibus vt obediret & subiaceret populus, à Spiritu sancto mandatum est: verùm intereà causa, cur obedire debeant, hæc adscribitur: Ipsi enim peruigilant, quasi rationem reddituri, pro animabus vestris. Appareat in pastoribus ea, quæ debetur ab illis in curando grege vigilantia, non requiretur ab ouibus ea, quæ vicissim ab illis deberetur, obedientia. Vnicuique pastorum de vnoquoque sibi subiecto dictum est: Custodi virum istum, qui *Ad Pastores Apostrophe. Præpositis obediendum cur. Hebr. 13. 3. Reg. 20.*

si lapsus fuerit: erit anima tua pro anima illius. Sanguinem impij de manu speculatoris requisiturũ se Dominus denunciat, si per eum steterit, quo minus auertatur de via sua impia. Veniet, veniet, dies ille Domini crudelis & indignatione plenus & iræ, furorisque, quando dicetur singulis pastoribus: Vbi est grex tuus, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices cùm visitauerit te? tu enim docuisti eos aduersum te, & erudisti in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? Quanquàm hæc verba Regi Ioachim dicta leguntur apud Hieremiam Prophetam: sed nihil impedit, quo minus & Rex pastor dicatur. Nam & Cyro dictum legimus apud Esaiam, Pastor meus es, & omnem voluntatem meam complebis.

Hiere.13. Esai.13. *Rex pastor. Cap.44.*

Ad Regem Apostrophe.

Quominus facere possum, vt silentio te prætereã Sigismunde Rex Auguste. Nam exigit hoc à me subiectionis meæ fides, qua tibi sum obstrictus. Tibi quoq;, quãuis diuersa ratione, pascendi gregis huius & pecoris inclyti curam Deus mandauit. Per te magna ex parte, maiorũ præsertim Ecclesiarũ, quas Cathedrales vocant, Pastores designãtur. Tu vide quales illis præficiendos cures. Nam & à te rationem exiget, si non ea, qua oportet cura, per eos in pascendo grege fuerit adhibita. Diuersum est illorũ officiũ à tuo, cùm illis animarũ, tibi corporum cura sit à Deo commissa. Pertinet ad illos ministerium verbi & Sacramentorum, ligandi, soluendique conscientias munus, iudicium de doctrina religionis: & vt impios, quorum nota est impietas, è cœtu piorum eiiciant, & ab Ecclesiæ communione prohibeãt: quæ posteà tui sunt muneris, qui & ipse Dei minister es, etiam tacente me, vel patriæ leges, in quas iurasti, satis te disertè docent. Regni tui infamia, tua est infamia. In hoc à Deo constitutus es: vt illius saluti, honori, & existimationi prospicias. Quod aliter à te præstari non potest, quàm si toto pectore, quod aiunt, in id studium incubueris: vt quam religionem per manus sanctorum maiorum tuorum tibi traditam accepisti, eam integram & inuiolatam conserues. Ne putes officio tuo te satis functum esse: si veram pietatem ipse colas, nec in aliud, nescio quod, Euangelium transferri te patiare. Sigismundo quidem satis hoc foret: verùm à Rege plus aliquid exigitur. Dixit Poëta quidam:

Qua in re officiũ Regum ab officio Episcoporum diuersum.

Regi non satis est ipsi esse pium.

Quidquid delirant Reges: *plectuntur Achiui.*

Sed vbi causa religionis agitur, quidquid delirant Achiui, plectuntur illi quidem: sed non soli plectuntur, & longè quidem grauius plectuntur etiam hi Reges, qui cùm possint, maturè tantis malis obuiam non eunt. Tremenda sunt illa scripturæ verba, quibus Reges alloquitur: Horrendè, inquit, & citò apparebit vobis, quoniam iudicium durissimum in his, qui præsunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem, potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, qui est omnium dominator: nec verebitur magnitudinem cuiusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Veniet, veniet dies illa, dies iræ, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris: quando tibi quoque dicetur, ô REX: Vbi est grex, qui datus est tibi, qui tuæ fidei concreditus est: Pecus inclytum tuum: verè pecus inclytum, quod est precioso Christi sanguine redemptum? Vbi nunc est Lithuania, de qua, cùm esset Idolorum cultui dedita, religiosissimus ille Rex VVladislaus Iagello, proauus tuus tam fuit solicitus: vt vni viro desponsa, virginem se castam exhiberet CHRISTO, vt apud rudem etiam & vilem plebeculam Doctoris & Apostoli munere fungi non indecorum sibi duceret: cùm Poloni Sacerdotes, quorum vtebatur opera, minus essent eius linguæ periti. An æquè nunc: vt ante annos paulò minus ducentos, castam se virginem exhibet CHRISTO? Ecce in quas abominationes: in quas fornicationes prolapsa est? Et propemodum in eundem statum recidit, in quo fuit ante proauum hunc tuum ad fidem Christianam conuersum. Quandoquidem etiam sanctissimam Trinitatem blasphemare didicit: & iam in ea circuncidi multi feruntur. An autem & nobis cùm Propheta dicere non licebit. Stupor & mirabilia facta sunt in terra. Fides Christiana peruenit ad Lithuanos ex Polonia: nunc quidquid est impietatis, quidquid blasphemiarum est in Christum & in adorandam Trinitatem, à Lithuanis deriuatur ad Polonos. An talem tibi diui Reges, proauus & auus & patrui tui, talem sanctus pater ille tuus Sigismundus, Regni Poloniæ, Magniq; Ducatus Lithuaniæ statum reliquerunt? Quid dices cùm visitauerit te Dominus? Tu enim doces eos aduersum te, & erudis in caput tuum? nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? Quam vereor, qui nolunt audire nunc: Vigilate pastores, ne posteà volentes, nolentes, citius opinione sua terribilem illam Domini vocem audire cogantur: Vlulate pastores & clamate, & aspergite vos cinere optimates gregis: quia completi sunt dies vestri. Nolo quæ sequuntur adiungere: sed in cuius manu corda sunt eorum, qui regunt, supplex Deum precor: vt huc ea inclinet, quò sui muneris memores, ac personæ, quam sustinent, sic se gerãt: vt illis ab hac auditione mala timere necesse non sit. Tu verò Sigismunde Rex Auguste, si plus hoc tempore præstare non potes, saltem ista flabella seditionum in regno tuo, qui se ministros vocant, & sunt reuera ministri Satanę, qui diuidit inter fratres, quorũ opera

Sap.cap.6. *Sopho.cap.1.* *VVladislai Iagellonis pietas.* *Lithuanien. facies* *Hiere.5.* *Hier.25.* *Ministri Satanæ è Polonia pellẽdi.*

ventos

ventos istos, ac tempestates excitatas vides: saltē hos procul è finibus tuis pelle. Multū hoc ad placandam iram Dei pertinebit, ac in plurimis ab istis abominationibus & fornicationibus auertēdis, minus erit negotij, cùm his fuerint destituti, qui sunt harū turpitudinū administri. Si qui verò fuerint, qui solos eos ex Regno, terrisq; potestati tuæ subiectis exterminandos esse censebūt, per quos adorāda Trinitas, nuper blasphemari cœpta est, eorū vocibus aures tuæ ne pateant: nihil enim tibi, Regnoq; tuo perniciosius accidere posset. Cùm æquè, vt isti, hæretici sint, alij quoq;, siue sint ij Confessionis Augustanæ, siue Tigurinę, siue Geneuensis, siue Picardorū, vel fratrum VValdensiū, vel quocunq; tandem alio nomine vocetur. Vnam tantū ex his velle profligare, quid hoc aliud esset, quàm reliquas omnes approbare. Quidquid extra vnam fidem est, perfidia est: Sicut Christus diuisus non est, ita neque fides: neque Christi corpus Ecclesia diuidi potest. Vna est fides, vna est religio, quam à sanctis maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti.

Non soli Trinitarii, sed omnes hæretici ex Polonia pellendi.

Quid si fuerunt Idololatræ: sicut impudenter isti mentiuntur, quid aliud faciendum nobis restabit, quàm vt iisdem verbis, ô Rex, vtamur apud te, quibus vsus aliquando fuit Sanctus ille Pontifex Athanasius. Cæterùm quò res melius perspici posit: ne molestè feras, si temporis illius historiam, quæ multum ad rem præsentem facit, paucissimis, quoad eius fieri poterit, explicabimus. Idem tum ferè fuit rerum status, qui nunc est. Quod non vno loco queritur Gregorius Nazanzenus, Omnes linguæ, omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Pastores & Doctores esse cupiebant. Et quamuis Concilium Nicænum de quibusdam fidei dogmatibus tum controuersis intercesisset, in quo sic omnia, quæ vocabantur in disceptationem discussa: sic veritas credendorum omnium est explicata, nihil vt amplius iam superesse videretur, de quo dubitari posset: non defuêre tamen malè feriati quidam, qui subinde nouas fides, vel vt nunc vocant: Confessiones conderent, quorum opera factum est: vt Arimini Concilium congregaretur. Quo cùm non pauci numero Patres conuenissent, Vrsatius, & Valens, & qui fuerunt eiusdem factionis, chartulam quandam exhibuerunt, in qua fidem suam ita conscripserant: vt quamuis nihil minus præ se ferrent, non aliud tamen habere propositum eos appareret: quàm vt abolerentur ea, quæ Nicææ gesta sunt. Quod cùm animaduertissent Patres, dixerunt ad eos, vt scribit Athanasius: Nos, non quia fide indigeremus huc conuenimus: habemus enim sanam fidem: sed vt eos, qui veritati contradicunt, & noua moliuntur, confunderemus. Si igitur vos, quasi nunc incipientes credere, ista scripsistis: nondum clerici haberi potestis, vt qui nunc rudimenta fidei cōdiscere incipiatis. Quòd si eo animo, quo nos, huc venistis, sit omniū concordia, & hæreses anathemate execremur, & quæ Patrum sunt, teneamus, ne posthac captatæ Conciliorum occasiones obuersentur, cùm semel illi, qui Nicææ conuenerunt, omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica fide. Quæ cùm dixissent: nihil aliud in eo Concilio fuit actum: quàm vt suis calculis Nicænam Synodum approbarent, & eam ad omnia sufficere iudicarent: & qui chartulam illam produxerāt, non dissimilem tabulis, vel vt quidam vocant, scalis, quæ nunc sparguntur à Trinitariis, eos hæreticos pronuntiarent. Qua de re literas etiam ad Imperatorem dederunt, in quibus rationem rei per se gestæ reddiderūt: qua reddita, sic Epistolam suam concluserunt. Quapropter supplicamus tuæ humanitati: vt benignis auribus & sereno vultu nostros Legatos intuearis, neq; ad contumeliam mortuorū, aliquid noui induci permittas: sed nos sinas in institutis, decretisq; maiorū permanere, quos magno ingenio, prudētia & spiritu sancto omnia fecisse asseuerauimus. Certè res nouę, quas isti moliūtur credētibus incredulitatē, incredulis crudelitatē inducunt. Laudans igitur Patres hos Athanasius: Quis, inquit, nō approbauerit piam prudentiā Episcoporū Arimini congregatorum, qui tantum itineris laborem, tantaq; maris pericula sustinuerunt: vt Arianicè sapientes ad Ecclesiam pertraherent: & Patrum traditiones integras conseruarent, sancta & canonica decreta facientes? Quisque enim eorum sibi persuadebat: si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris: vt quod ipsi egissent, rescinderetur. Quis autem quæso non vituperaret temeritatem Eudoxij & Achatij, qui honorem Patrum suorum, Ariomanitarum studio & gratiæ propinant & produnt? Quæ enim fides in eorum actis, si decreta maiorum suorum soluant, aut quomodo eos quibus successêre, Patres suos appellabunt, quorum sententias ipsi culpant? Ac paucis interiectis: Quid videlicet docebunt populos ab ipsis institutos? An patres suos lapsos esse? Aut quomodo ipsi veri apud discipulos suos habebuntur, quibus persuadent, pręceptoribus credendū non esse? Quibus porrò oculis intuebūtur monumenta patrum suorū, quos ipsi hæreticos nominant? aut quo iure ipsi Episcopi esse poterunt, si ab hæreticis, quos ipsi criminātur, constituti sunt? Quòd si illi malè senserūt, & scriptis suis orbem terrarū seduxerunt, cesset omninò eorū memoria, & scripta illorum abiiciātur. Ite ergo vos ipsi, & eruite eorū reliquias ex monumētis: vt ab omnib⁹ intelligatur & illos fuisse seductores, & vos parricidas esse. Certè B. Apostolus laudat Corinthios, quod vbiq; sui memores essent, & quod traditiones, quas tradidisset illis, retinerēt. Isti igitur cùm talia de suis antecessorib⁹ cogitēt, prorsus cōtraria ad populū nō verebuntur dicere: Non laudamus vos, quòd estis memores Patrū, sed eo potius nomine vos

Athanasii sententia huic tempori accōmodatur.

Fides nouæ.

Athanasius in epistola de synodis Arimini & Seleuciæ cōgregatis.

Scalæ Trinitariorum Polonorum.

Vbi supra.

Soluentes maiorū decreta, suā rescindant.

cõmendamus, quod eorũ traditiones non retinetis. Superest, vt ipsi ignobilitatẽ suã culpent, & dicãt se non ex piis, sed ex hæreticis originem trahere. Istiusmodi enim verba istis loqui decet ad Arianos, quibus, vt anteà admonui, Patrum suorum honorem, & suam salutem propinant: nec metuunt illud quod in Prouerbiis scriptum est: Mala soboles patrum execratur. Vos autem nihil tale committite, neque improbitatem illorum, veritatem putate. Nam & ipsi in mutuo se insurgunt, & à Patribus suis deficientes, non tuentur eandem sententiam: sed variis & multiplicibus iactationibus iactantur: & aduersus Nicænam Synodum contendentes multas Synodos instituerunt, in quarum singulis, nouam semper fidem edentes, in nulla earum perdurare possunt, neque vnquam aliter facient: quia malè quærendo, non inueniunt sapientiam, quam odêre. Hæc ego propterea transcribenda pluribus esse iudicaui, quod in his verbis, imago nostrorum temporum graphicè videtur esse depicta. Nam & nunc reperire non paucos licet, qui dum in Oecumenicorum Conciliorum decretis acquiescere nolunt, nouas subinde fides condunt, noua subinde conuenticula faciunt, quæ Colloquia vocant: in quibus, quantò frequentius conueniunt, tantò maior inter eos oritur discordia. Verùm vnde discesit eò redeat oratio.

Prouer. cap. 30.

Colloqniorum fructus.

Si verum est, quod Idololatræ fuerunt Patres nostri, sicut isti blasphemant, quod hîc ab Athanasio dictum est, idem & nos istis dicemus: Quibus oculis intuebimini monumenta Patrum vestrorum, quos ipsi Idololatras nominatis, quin ite potius, & eorum reliquias è monumentis eruite. Quo sic ab omnibus intelligatur & illos fuisse Idololatras, & vos esse parricidas. Quanta est autem hæc impietas, quàm horrendum sacrilegium, ita de sanctis Patribus iudicare: quasi non esset illis prædicatus Christus, quasi non accipissent Spiritum sanctum, quasi non recepissent Euangelium. Vnde autem vobis, ô filij desertores, vnde vobis Euangelium? vnde nomen Christianum? vnde Baptismus & alia Sacramenta? Num ab Idololatris? Verùm vnde liceret à legitima sobole semen adulteræ discernere, nisi talem affectum erga suos maiores ostenderent, seque verè malam sobolem esse, quæ suos parentes execratur, declarent: vt rectè illis dici queat: Semen Canaan, & non Iuda: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethea.

Maiores Polonorũ ab idololatriæ crimine vindicantur.

Cùm itaque non sit fides nisi vna, quidquid præter hanc vnam fidem est, perfidiam, ô Rex non fidem esse iudicato, atque procul à Regni tui finibus arceto. Quanto cum periculo duæ religiones tolerentur in vno Regno: recens exemplum capere potes, ex iis, quæ proximis annis superioribus in Galliis acta sunt. Qua de re fuit etiam hoc ipso anno scriptum quoddam editum Cracouiæ, quo respondet Regi suo conuentus trium ordinum Ducatus Burgundiæ, nuper in causa religionis factæ, quod à te pientissime REX, legi cuperem & expendi diligenter. Scio contrarium suasisse quendam, qui ante annos quatuor Gallica lingua scripsit ad Regis Galliæ Consiliarios, exhortationem, quæ tamen posteà Latina facta est, qua prætexit, se docere velle, quo pacto obuiam iri posit seditionibus, quæ ob religionis causam impendere videntur: sed quàm salubre fuerit consilium hoc illius, euentus rei docuit. Auctoris nomen adscriptum libello non est, verùm Theodorum Bezam fuisse, non obscuris argumentis colligi potest. Nam inter alia quibus quod vult, persuadere conatur: minas quoque regaliter addit, futurum vt in his, qui sunt suæ factionis, cuius tamen se esse disimulat, existant aliqui Scæuolæ, qui se putant sacrificium exhibere Deo, si vnius aut alterius eorum nece, qui contrarium suaserint, sociis suis parentauerint. Profert deinde Minardi casum, qui cùm, vt fuisse dicitur, vir magno quodam Catholicæ fidei tuendæ Zælo præditus, contra sectatores quosdam Caluini duriorem in consilio sententiam protulisset, egressus inde, statim fuit ex insidiis à quodã proditoriè trucidatus. Non dissimile quiddam Iuliano Imperatori scribit accidisse, quasi conferre cum Christo Caluinũ, cum Iuliano Apostata Regem suum velit. Similiter & Regi Galliarum Sigisberto, ac propemodum tale quid etiam accidisse Regi Macedonũ Alexandro. Ac ne videatur absq; scripturis rem agere, quò magis incitet homines, ad eiusmodi parricidia designãda, simul Magistratui terrorẽ incutiat, ne suæ sententiæ contradicere, deq; hæreticis suppliciũ sumere audeat, exemplũ etiã Petri Apostoli producit, quod is armis manũ admouerit, ad resistendũ Iudaici Magistratus ministris, qui ad capiendũ ipsius magistrũ venerant. Adfert etiã Assasinorũ siue Beduinorũ exemplũ, qui proposita sibi spe voluptatis Paradisi à se cõsequendæ, solenni voto spondebãt, se in Principes omnes sæuituros, qui sectæ ipsorum aduersarentur. Deinde Colam quendam Mantuanum, literarum Mediolani professorem, qui prædicabat, eos & in hac, & in futura vita forè beatissimos, quorum manibus aliqua tyrannis opprimeretur. Quę sententia, sic inhæserit animis quorundam Nobilium, vt conspiratione facta, Mediolani Ducem Ioannem Galeatium, in medio templo, frequenti populi conuentu, quamlibet multis stipatum, interficere non dubitarent. Et hos tales tu pientissime REX, talia docentes in Regno tuo ferendos, ac solos inde Trinitarios auferendos & exigendos esse putabis? Quin tu, si tuæ vis & Regni tui saluti, tranquillitatique consultum: sicut velle debes: eodem omnes loco habebis, tam eos, qui tectum deturbare, quàm eos, qui parietes disiicere, & qui fundamentũ Papatus, hoc est Ecclesię, prorsus euertere conãtur. Nihil diuersum ab eo Sacra-

Responsum trium ordinum Burgundiæ in causa religionis factæ Cracouiæ editum.

Bezæ libellus impiissimus.

Minardi casus.

Iulianus Impera.

Sigisbertus Rex Galliæ.

Assasini & Beduini.

Cola Mantuanus.

Ioan. Galeatius Mediolani Dux in templo interfectus.

Omnes Hæretici pellendi ex Polonia.

Sacramentariorũ conatus.

Sacramentarij cupiunt, quod tanto ſtudio Trinitarij contendunt, vt ſimulata magis inter eos, quàm vera pugna eſſe videatur. Vtrique fundamentum euerſum volunt. Sed cùm nondum eſſe tempus idoneum Sacramentarij iudicent: vt ad hunc extremum impietatis gradum veniatur, differri magis, quàm auferri blaſphemias iſtas contra adorandam Trinitatem cuperent. Ac ne quis mei capitis, hoc eſſe ſomnium exiſtimet, producam hîc verba Sacramentarij cuiuſdam, ex concione, quam habuit ineunte hoc anno Calendis Ianuariis, in celebri quodam loco, in quo eam habitam non oportuit, quam etiam typis mandari curauit. Producam autem ea lingua, qua dixit & ſcripſit ipſe.

Sacramẽtarii Poloni à Trinitariorum errore non abhorrent. 1564.

Mamy dzis ſwieto brzacia mila Obrzezania Panskiego / Gozie Bog kazal dziatkam mdloſci ich aze do oſmego dnia cierpiec / y dla tego ich nickazal zaraz po vrodzeniu obrzazowac / aby im tak bolu ku bolovi ſwiezemu nieprzydavano. Mieli tezij ci (Trinitarze) koniecznie miec na bacznoſci / aby bylis folgovali temu mdlemu dzieciatku / tei oblubienicy Kriſtuſovei / ktora tak przetko zaſme cili / y niepotrzebnie zakwilili.

Hoc eſt, Celebramus hodie feſtum Circuncisionis Domini. Mandauit autem Deus, vt infantium ætati teneriori propter imbecillitatem eorum parceretur, & octauus dies expectaretur. Cauſa autem cur nollet ſtatim, vt in lucem prodiiſſent eos circuncidi, fuit hæc, ne recens dolor, quem ſuſtinuerunt cùm ederentur, maiori dolore cumularetur. Debebant & hoc iſti ſecum reputare (de Trinitariis loquitur) vt parcerent huic infanti debiliori, huic ſponſæ Chriſti, quam ita celeriter cõtriſtarunt, & præter neceſsitatem tantùm ei luctum attulerunt. Quid aliud ſibi volunt hæc verba, quàm non hoc eis dolere, quod exorti ſint Trinitarij: ſed quòd tam repentè proruperint, quòd octauum diem non expectauerint, dum eorum ſecta plus aliquid virium acquireret, quàm adhuc imbecilliorem eſſe vident? Eſt enim hoc in confeſſo, quòd multò maxima pars Regni tui, neque coram Iſlebienſi, neque coram Tigurino, vel Geneuẽſi Baal genua curuauit adhuc: nec eſt apud illos hoc Baal quidquam abominabilius. Quin & illud conſtat, hanc inter iſtos exortam diſcordiam, effeciſſe, vt multi reſipiſcerent, & ad Papatum, hoc eſt ad Eccleſiam Catholicam redirent. Qua de re prodiit etiam hoc eodem anno libellus cuiuſdam conſolatorius, in quo, qui volet aniles illius hac de cauſa querimonias legere poterit. Hoc igitur malè Caluiniſtas habet, quòd cum ſuis blaſphemiis, minus multorum aures adhuc aſſueuerint, aliæ nouæ ſint exortæ, quibus fit: vt non pauci deteſtari ſuas iſtas fornicationes incipiant, deque reditu in gratiam cum ſponſo ſuo Chriſto, quem deſeruerant, cogitationem ſuſcipiant.

Præſtat nullam, quàm aliquã tantum hæreſim eiicere.

Galat. 5.

Quamobrem omnes ferre ſectas, quæ ſunt mirabiliter inter ſe diſſectæ, ſatius duxerim, vt mordentes & comedentes ſe inuicem ipſi conſumantur ab inuicem: quàm vt, ſi tantùm vna profligata fuerit, tantò plus virium reliquis accedat, quarum toleratio, ſpeciem quandam approbationis habere videbitur. Bellum hæreticorum pax eſt Eccleſiæ. Quod quanto fuerit implacabilius, tanto citius illos eò redituros ſpes eſt, vnde diſceſſerunt, ad vnam ſanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam. Nec hęc inter illos bella deſinent vnquam, niſi factum prius hoc fuerit. Enarrans illa Prophetæ verba Auguſtinus: Præcipita Domine, & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate. Qui ſe malè, inquit, extulerunt, expedit eis: vt ſubmergantur ſiue præcipitentur. Qui malè conſpirauerunt, expedit eis: vt eorum linguæ diuidantur. Ad bonum conſentiant, & concordent linguæ eorum. Ac mox, tractans illum locum, de turri Babel ædificata: Per ſuperbos, inquit, diuiſæ ſunt linguæ, per humiles Apoſtolos congregatæ ſunt linguæ. Spiritus ſuperbiæ diſperſit linguas. Spiritus ſanctus congregauit linguas. Quando enim Spiritus ſanctus venit ſuper diſcipulos omnium linguis locuti ſunt, ab omnibus intellecti ſunt: linguæ diſperſæ in vnum congregatæ ſunt. Ergo ſi adhuc ſæuiunt: expedit eis diuiſas habere linguas. Volunt vnam linguam: veniant ad Eccleſiam: Quia & in diuerſitate linguarum carnis, vna eſt lingua in fide cordis. Præclarè Auguſtinus, Volunt vnam linguam: veniant ad Eccleſiam. Nunquam inter eos pugnæ deſinent: quoad eò non redierint, vnde diſceſſerunt. Quamobrem veniant vel redeant potius ad Eccleſiam: ſi volunt habere linguam vnam. Nam in ea non diſſenſionis, ſed pacis & dilectionis Deus eſt: in ea non vertiginis, verùm charitatis ſpiritus eſt, per quam vnitas retinetur in vinculo pacis.

Auguſtin. in Pſal. 54. Præcipita Domine, diuide linguas eorum, &c. explicatur. Ibidem.

Ego verò procido venerabundus ante te, quæ nunc ab impiis iſtis blaſphemaris, ô adoranda Trinitas, ô veneranda vnitas: te Deum trinum in perſonis, vnum in ſubſtantia, te per quem creati ſumus vera æternitas, te per quem redempti ſumus, ô ſumma charitas, te qui pax noſtra es, qui facis vtraque vnum, te ſupplex oro: tolle maceriam, quæ pacem & concordiam inter nos dirimit, quæ te nobis adimit: tolle ſuperbiam, quam qui facit, non habitat in medio domus tuæ: quæ inter quos eſt, inter eos ſemper ſunt iurgia: ſicut nunc oculis ipſi noſtris cernimus: tolle ſenſum elatum, qui Cherub è cœlo detraxit ad infernum, in profundum laci, qui primos parentes noſtros è Paradiſo deturbauit: & concede propitius, vt ne ſimus alta ſapientes, néve dum ſuprà quàm ſcriptum eſt, vnus aduerſus alterum inflatur, velimus ſapere plus, quàm oportet ſapere: ſed in humilitate, ſuperiores nobis inuicem arbitrantes, lutum eſſe nos & vas figuli meminerimus; neque curioſius ea myſteria per-

Ad ſanctam & adorandam Trinitatem ſupplicatio.

perscrutemur, quæ nec ipsi sciunt Angeli: quorum recta confessio est scientiæ ignoratio: sed simus contenti sapere ad sobrietatem: & in his, quæ captum nostrum superant, piè potiùs ignorantiam nostram confiteamur, captiuantes intellectum nostrum in obsequium Christi corporis Ecclesiæ, quàm temerè scientiam nobis vendicemus: vt sic humilibus consentientes, pacem quam discessurus ex hoc mundo Christus nobis legauit, inter nos colamus. Ne patiaris: vt quos ille, cùm anteà dispersi fuissent, preciosa morte sua congregauit, eos iterum astutia serpentis dispersos, diutius videamus. Ne sit amplius inter nos Iudas & Israël: ne sit Roboam & Hieroboam: ne sit Hierusalem & Samaria: sed simus omnes vnà ciues illius Hierusalem, quæ ædificatur vt Ciuitas: simus terra vnius labij, & sermonum eorundem: sit inter nos multitudinis credentium cor vnum, & anima vna: sit vnum ouile: sit vnus pastor: vt sicut tu, quamuis trinus in personis, vnus tamen es Deus, non minus vnitate concordiæ, quàm vnitate substantiæ: sic & nos, vnum simus tecum, vnum simus inter nos. Ne simus amplius in parabolam gentibus, & commotio capitis in populis. Non despiciat manus oculum: nec oculus manum: non insurgant pedes contra caput: nec dicat caput pedibus, non estis mihi necessarij. Non velit oculus, aut lingua totum esse corpus. Vnumquodque membrum suum actum habeat, vt sic ordine seruato, pax & tranquillitas retineatur: vt quamuis multa membra, sumus tamen vnum corpus, vnus spiritus: sicut vocati sumus in vna spe vocationis nostræ. Sit inter nos vna fides, quam à Sanctis maioribus nostris, nobis traditam per manus accepimus. De qua non disputandum, sed sicut illi fecerunt, in ea, & pro ea, summa cum alacritate moriendum nobis esse: quoties id res postulauerit, certò deliberatum habemus. Vt sic vnam linguam habentes, idipsum dicentes, idipsum sentientes, idem sapientes, inuocemus nomen tuum, & seruiamus tibi sub iugo vno: sub illo charitatis iugo, de quo legimus in Euangelio: Iugum meum suaue est, atque vnanimes, vno ore, honorificemus te, ô adoranda Trinitas, ô veneranda Vnitas, Te Deum Patrem, te Deum Filium, te Deum Spiritum sanctum: te Deum trinum in personis, vnum in substantia: cui laus, honor, & gloria sit per infinita secula seculorum.

AMEN.

FINIS.

DE LOCO ET AVCTORITATE ROMANI PONTIFICIS IN ECCLESIA CHRISTI ET CONCILIIS, STANISLAI HOSII CARDINALIS VARMIEN. in Concilio Tridentino Præsidis, ad Stanislai Orechouij Epistolam præfixam responsio.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO, D. STANISLAO HOSIO, S. ROM. ECCLESIAE PRESBYTERO CARDINALI, ET CONCILIJ Tridentini Præsidi, ac Varmiensi Episcopo, Domino suo clementissimo, Stanislaus Orechouius Roxolanus, perpetuam exoptat felicitatem.



RIMVM omnium tibi, serò licèt, sed tamen aliquando, hanc celsissimam sedem dignitatis & honoris Cardinalitij, ita vt debeo gratulor: in qua tu ciuitatis Dei dignitatem & decus sustines. Quod cùm decorum tibi, tum honorificum nobis Polonis est, qui os de ossibus, & caro de carne tua sumus: quos tu, vt titulis insignibus, & pulcherrimis exornas: ita scriptis elegantissimis tuis ad omne pietatis munus informas: consequerisque vt Poloni, ἄμουσοι quondam, & ἄνομοι reliquos inter mortales habiti, nunc, te auctore, atque duce præstantissimo, ab omnibus & pij existimentur, & docti: ita te magistro, atque principe amplissimo nostræ ciuitatis, humanitate compensata est vetus illa gentis nostræ barbaries: qua inter reliquas christianas gentes olim fuimus infames, quam scripta tua inueteratam ex nostris moribus, disciplinaque funditus deleuerũt: tu enim extitisti in gente nostra primus, qui directum nobis iter ad ingenuas artes, & ad humanitatem dispositum demonstrares, quibus rebus, te monitore, atque præmonstratore, homines nostri capti, incensique, incredibili optimarum artium studio cœperunt flagrare: nihil sibi arduum ad capessendam virtutem, & ad vincendum, præstandumque rati. In quo tamen ipso ingeniorum æstu à recto tramite abreptos esse nostrûm quamplurimos, & in itinera deuia delatos, ingemiscendum est: multi enim ingenij præsidiis, atque doctrinæ fulti, ipsi patriæ, cuius & rem augere, & nomen, ornare debebant, maxima detrimenta intulerunt: conatique sunt, vt Polonia variata sectis, & opinionibus conuulsa, à religione Catholica ad priscam rediret idololatriam, vnde exortum est genus nostrũ. Quid enim quæso aliud sunt hæreticorum commenta, quàm idola? quæ ne sequamur, vetat Dei lex: vt tute aduersus Brentium, & in Confessionum libris, tum in libro de expresso Dei verbo, planè ac dilucidè demonstras. Hæc igitur idola, quoniam nostrates quidam, non rationibus (quæ enim ad errorem quadrabit vnquam ratio?) sed vi & armis tutantur: verendum est, ac maximopere pertimescendum, ne fluctibus hisce hæreticorum, referamur ad veterem illam Illyriorum idololatriam, è quibus orti sumus. Quod ne accidat, cùm cæteris Tridentinis Patribus, tum tibi eius Concilij Præsidi, imprimis est prouidendum: præsertim cùm te huc deriuare cogat curas & cogitationes tuas ipsa patria: quæ afflicta, nimiumq; sectis (vt tuo vtar verbo) dissecta, ne se deseras tanto in motu rerum, tuam fidem implorat: quæ, nisi istic Tridenti vos occurritis, præ libertate nimia, quæ ad licentiam iam excessit, citius quàm Germania, aut Gallia, motu conuelletur, corruetque suo.

Occurrendi porrò ratio non alia aptior est: vt mihi quidem videtur, quàm si ditionem Regis nostri amplissimam, latissimamque multifariam ritibus diuisam, communione religionis, & societate pietatis, in vnũ Dei populũ redigatis: vt sublato illo, vt prisco, ita calamitoso errore, quo in Polonia Latini aduersus Græcos: Græci aduersus Armenios, dum de ritibus disputant, inflammantur: vno Deo, vna fide, vno baptismo in vnum populum redigamur: & vnum simus, quasi vir vnus, in Domino. Vt ita tribus hisce præsidiis inter se coniunctis, munitam contra hæreses Poloniam vniuersam habeamus: quò facilius à nobis refutentur putridi, ac furiosi hæretici isti, dum non Latinam Ecclesiam tantùm, quam hæretici aspernantur: sed vniuersam Septentrionis, atque Orientis vicinitatem contra se facere nobiscum intelligent. Ac mea quidem sententia, alia ratio ad refellendum istos in Polonia: iustior nulla est: quam si fuerit Tridenti ex auctoritate Decretum, Roxolanos, atque Armenios itidẽ, vt Polonos, Christianos vobis videri. Nam nunc quidam nostrates hæretici, Roxolanos, atque Armenios secum facere, ac suarum partium esse, pugnant contra nos maxime. Quod si nos hoc illis damus, summam auctoritatem illis ad firmandum errorem dederimus. Eripiamus ergo tot gentes, atque nationes ex horum impiorum consortio, & cum illis nos con-

congregemus: conspiremusque ad auctoritatem, maiestatemque Catholicæ Ecclesiæ defendendam: quæ Catholicam fidem peræquè in disparibus ritibus, & vinum idem in variis hydriis, caste: integreq; conseruat. Neque vero intelligo: quidnam ad coalescendum in vnum Dei populum Latinis in Sarmatia cum Roxolanis, atque Armeniis obstent diuersi ritus. Nam Roxolani, Constantinopolitanam: Armenij, Antiochenam sequuntur Sedem, quæ ambæ Catholicæ, Apostolatu insignes sunt habitæ antiquitus in Ecclesia sedes. Quod si has nos, vt schismaticas spernimus, & pellimus Ecclesiâ, quid Ecclesia Catholica fiet? aut vbi nobis erit illud amplissimum Christi Regnum, quod daturum se pollicetur filio suo, in psalmo cœlestis Pater? Postula, inquit, à me, & dabo tibi gentes, hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Quod Regnum Oceano, atque astris terminatū, si Regi Christo damus, quomodo secundum Regem Christum, Patriarchas quatuor, Præsides huic imperio non dabimus? quos si more, institutoque veteri Regno Christi, quæ Ecclesia est, concesserimus: Roxolanos quoque atq; Armenios, Constantinopolitanæ, & Antiochenæ sedi subiectos, de corpore Christi esse germana mēbra agnoscamus: & illis locū in Regno Christi cum Latinis demus necesse est: aliter vniuersitas Ecclesiæ integra esse non potest, aut enim cum Patriachalibus sedibus, Roxolani atque Armenij in Ecclesia sunt retinendi, aut cum his pariter ex Ecclesia sunt à vobis expellendi.

Iam de Concilio hoc nostro Tridentino, quid tandem sentiemus? aut quomodo illud Oecumenicum esse defendemus, si illi adfuerint vt schismatici, Constantinopolitanus, Alexandrinus, atque Antiochenus Patriarchæ? Iudices vtique Oecumenici consensu Conciliorum omnium. Nam si vos tres vrbis Romæ Cardinales, quòd Concilio præsidetis Iudices vos esse dixeritis, id non admittit Canon vetus, qui Presbyteros ab vrbe Roma ad Conciliū missos τοποτήρητας Episcopi Romani: non autem ἄρχοντας, neque ἡγέμονας, aut aliquid eiusmodi appellat, itaque in Conciliis eiusmodi τοποτήρηται, infra omnes Patriarchas scribendo affuerunt, quod quàm verum sit: Conciliorum Oecumenicorum subscriptiones docent. Vnde apparet, nihil minus Oecumenicum dici, quàm Concilium, in quo Patriarchæ, aut illorum τοποτήρηται nulli fuerunt. Quamobrem, vt totum Christi perfectum sit corpus Tridenti, Patriarchæ ordine atque loco in Ecclesia Dei maneant suo: vt cum his vna eorum subiecti vniuersi, atque omnes, ritibus atque moribus differant licet inter se, in Ecclesia tamen Catholica, quasi in vno Christi corpore simul viuant.

Hæc me pluribus verbis, quàm volebam, tecum agere coëgit: Primùm liber Andreæ Fricij nuperrime in me editus: in quo impius ille, modis omnibus eleuat auctoritatem Concilij Tridentini: quòd illi tres Patriarchæ: absint: pro schismaticis à vobis Latinis condemnati, quorum auctoritate se pugnare ait velle cōtra Romanam Apostolicam sedem, sic enim execratur hæreticus ille Catholicam, & Apostolicam sedem: aduersus quem: quoniam accusationem paro, facile probabo, fundamentum Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ idem esse, extra quod, fundamentum aliud nemo potest ponere, nec enim est quicquam, quod ad rem magnopere attineat, apud Occidentales, quod idem non sit apud Orientales. De vxore & de fermento lis erat inter nos capitalis. Sed tamen, neque vxor salutis nostræ prora est, atque puppis: neque fermentum, salua panis substantia, variat Sacramentum, quæ, substantia, inquam, tota verbis sacratis, in Christi transit corpus: De calice quoque controuersiæ nihil plane nobis superest. Nam apud Roxolanos, Græcorum instar, qui sacrificio intersunt, sanis, ac valentibus vtraque datur species: illis vero qui absunt, & qui domi infirmi communicant, altera panis specie sunt contenti: tantumq; se isti credūt sumere sub vna specie domi, quantum illi sumunt in templo apud Aram, sub specie vtraq;. Quamobrē, cum hæc, & alia Sacramēta omnia numero, ordine, pōdere, æqualiter inter Grecos, & Latinos constent: facile Fricium, Deo duce, & conscientia illius teste, conuincam, illum cum Oriētali Ecclesia nihil habere commune, imò verò, vt Latinæ Ecclesiæ Fricius pro hæretico est cōdemnatus: ita quoque Orientali Ecclesiæ illum pro eodem ipso condemnatum videri. Sed hac in re, ille ingens inest scrupulus, quonam modo, absque Patriarchis Oecumenicis, Tridentinum Concilium Oecumenicum esse, Fricium, & cæteros, qui cœtum allatrant vestrum, poterimus docere: id nos à vobis Concilij præsidibus discamus necesse est.

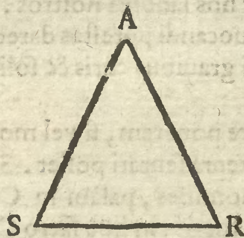
Nota.

Neque verò propter Fricium tantùm id ego ex te scire aueo: sed etiam propter auctoritatem librorum tuorum, quorum in nōnullis auctoritatem Græcorum eleuas: Roxolanosque nostros, totumque Illyricum genus: quod amplissimum, latissimumque sub Constantinopolitana sede est, pro schismaticis ducis: quæ sententia tua, perperàm fortasse intellecta, multos offendit. Minuit enim maiestatem Regni Christi: Ecclesiam in angustum redigit: Romanum Episcopum, Dominum, immo αὐτοκράτορα quendam cæteris Patriachis imponit: schisma parit: charitatem vulnerat, denique tunicam Christi in partes mille lacerat. Scio, & ita credo, Petrum Romanum (hoc enim nomine Papa apud me est, & semper erit) verticem, & os cæterorum omnium in Ecclesia Dei ministrorum esse, si munus illius Pastoricium respicias. Sed eundem tamen cæteris Patriarchis, Patriarchatu ipso parem esse dico. Petrus enim Romanus, non ab homine, neque per hominem vllum, sed à Domino Iesu summo

Pastore,

Pastore, atque Pontifice maximo, pascendi munus accepit, quo ille diis (vt ita dicam) hominibusque sine exceptione omnibus præstat maxime. Sed quod Romæ, Occidentalem plagam versus, iurisditionem suam Patriarchalem administrat, & non alibi gentium, id ille habet & à Patribus acceptum, quorum auctoritate reliquæ quoque Patriarchales sedes in principibus vrbibus sunt constitutæ, atq; in certas Dioceses descriptæ. Hæc est sentẽtia Conciliorum Oecumenicorum: in hoc etiam consentiunt Doctores veteres: vt hæc sentẽtia non sit aliud, quàm Plebiscitum quoddam Christianæ plebis: & consensus nationum omnium: aduersus hanc sententiam diuersum te, in scriptis tuis, sensisse miramur cuncti. Sed ego tamen malo ipse me tarditatis ingenij, quàm te erroris vllius condemnare: quem columẽ Ecclesiæ Dei nunc profitemur vniuersi. Quare, antequam Fricio respõdeo, abs te peto, pro tua pietate, doctrinaque præstanti, mentem vt nobis declares tuam, nodumque hunc dissoluas, quo valde distringor, ac plane, obligor. Nam, & ab auctoritate tua discedere fas mihi non est: & tibi me id dare, quod cum charitate pugnat maximè, ius vicissim non est.

Neque verò vitanda tibi est quæstionis à me propositæ disquisitio. Sic enim habeto, Dum tu & Cromerus Regno abestis, hæreticorũ in me vniuersam incubuisse manum, idq; adeò, vt cuncta in Polonia, Antagonistam alium, se habere æquè grauem hæretici negent, quàm autem id verè, viderint ipsi, sed tamen Deo duce resistimus istis: quantum possumus: & fidem, quam in baptismo professi sumus, nescio quàm splendidè, at fideliter certè quidem, ac fortiter contra furiosos istos tutamur. Ex qua concertatione nostra acri & vehementi, Chimæra nata est aduersus Stancarum, Nestorianum: & Fricius contra Fricium Arianum: & epistola cum conclusionibus ad Principem Radiuilum. Postremo, Dialogi lingua domestica, atque vernacula, In quibus triangulari forma Poloniam constare docemus, ita vt eius trianguli conum, Altare teneant: basim verò latere dextro, Sacerdos: Sinistro autem, Rex ipse sustineat: hoc modo.



In his Dialogis, si in tuas manus fortè venerit, caue putes quicquam datum esse à me cuiusquã auribus. Res demonstratione per ἀνάλυσιν tractatur certa, quæ in causas resoluta suas, à determinatis principiis, per determinata media ad determinatas conclusiones à nobis perducitur: vt nihil videatur contra posse afferri τὸ δὲ πρᾶγμα ἔλεγχον δώσει. Quapropter, quoniam me vides assiduum, acrem, atque acerbum singulari Dei munere hæreticorum in Polonia aduersarium esse, non illum Magnum Hosium, neque hunc doctum Cromerum, sed Orichouium rusticum, squaloris plenum, ac pulueris, quod aratorem decet, fac suppedites nobis ad hanc quæstionem de tuo: quo adiuti, facilius contra istos furiosos administremus indictum bellum, pro honore Dei, & pro salute Patriæ, quæ iamiam labascit, præcepsq; ruit. Amisimus Poloscum, accepta insigni plaga: Braslauium etiam nuper ad solum exustum est. In comitiis Petricouiæ actum est nihil: Iudiciorum noua forma, moribus & institutis nostris repugnans, est instituta: quorum iudiciorum, quidam Iudices, non crucem seruatoris signum, quod luce palàm execrantur, sed solem ipsum iurant. Ita signum illud filij hominis apud nos iam viluit, vt, Gentium ad morem, militiam cœli, iuremus: hoc est, in militiam cœli, non autem in Christum cruci affixum credamus. Quod enim quis iurat: in id vtique credit. Ita nos Poloni, (proh dolor) auersi ab Ecclesia Catholica, sensim in idololatriam priscam, è qua ante DC. annos nati sumus, ab integro delabimur. O Domine, saluas nos, perimus. Vxor & liberi mei te salutant, tibique se vna mecum commendant, teque orant, vt matrimonio nostro apud Patres, si vsus venerit, istic ne desis. Postremò, nos ita commendatos tibi habebis, vt habere soles eos, qui tecum cor sunt vnum, & anima vna. Bene vale. Datæ Peremisiæ oppido Roxolaniæ, XXIX. mensis May. Anno Christi Dei nostri, 1563.

Nota.

STANIS-

STANISLAVS HOSIVS CARDINALIS VARMIENSIS, STANISLAO ORECHOVIO S. D.

Sera gratulatio, quæ non reprehendit.



ERA gratulatio reprehendi non solet, sed ne serum videri debet, quidquid quocunque tandem tempore, ex amoris abundãtia proficiscitur. Cuius generis gratulationem hanc tuam esse, mihi persuadeo. Etsi quod mihi gratuleris, nihil est. Quid enim ex hoc loco, in quo me nunc Deus esse voluit, præter incredibiles quasdam curas, animique solicitudines, & non mediocres labores ad me redundat? vt interea taceam de multis aliis incommodis, quæ ferre necesse est, in hac specula positũ. Itaque consolationis magis egere videor, quam quod vlla sit iusta gratulandi causa. Sed ego nec molestias vllas, nec labores, nec pericula defugerim, nec mihi quicquam eorum graue futurum esset, etiamsi calix ille bibendus foret, quem prior amarissimum hausit pro salute nostra Dominus noster IESVS CHRISTVS: dummodò afflictis Ecclesiæ rebus, opera mea succurri posset. Intereà tamẽ, sic me ab omnibus his rebus, quibus id effici queat, imparatum agnosco, sic omni ferè facultate destitutum, vt nihil ad eam, præter egregiam quandam voluntatem, & eam cùm primis alacrem adferre queam. Quam largè vobis emetiri possum, cætera sunt ab aliis quærenda, quibus maior suppetit subueniendi facultas. Imprimis autem ab eo, sine quo, ne cogitare quidem aliquid idonei sumus ex nobis, tanquam ex nobis: Qui nisi domum ædificauerit, in vanum laborant qui ædificant eam: Nisi ciuitatem suam custodierit, frustrà vigilant qui custodiant eam. Est autem revera, vt scribis: ingemiscendum, sicut in magna reliqui orbis Christiani parte, sic in nostra quoque Polonia, quam plurimos ingeniorum æstu à recto tramite abreptos, & in deuia itinera delatos esse. Quos si per hos labores nostros, quos hîc maiores, quàm credi facilè queat, sustinemus, in viam reuocandi potestas daretur, næ ego præclarè operam hic meã collocasse me arbitrarer: etiamsi grauibus curis & solicitudinibus oppressus extremum spiritum exhalarem.

Pericula in quem finem subeunda.

2. Corinth. 3.

Psal. 126.

Ingeniorũ æstus quã periculosus.

In magna id fœlicitatis meæ parte ponerem, si vel morte mea, si minus reliquarum nationum, saltem patriæ nostræ salus repræsentari posset. Sed inuitos seruare, perquàm difficilè est. Audio deploratos istos homines, palàm in Comitiis Regni iactasse: quicquid quacunque tandem de re Decretum fuerit, in hoc sacro Concilio (quod illi tamen Concilij nomine non dignantur) id se ne pili quidem facturos esse. Quæ autem his medendi ratio poterit inueniri, qui medicinam omnem respuunt: & vltro, suo, quod aiunt, iumento, sibi mortem adsciscunt sempiternam? Aduenerunt huc ex omni ferè terrarum orbe, quam latè patet Ecclesia Catholica, Patres Ducenti Sexaginta, nullius rei magis, quàm liberorum suorum salutis auari: quorum languoribus tam periculosis adferre medicinam cupiunt. Et sunt in hac arte medendi, tam exercitati: vt aut ab illis, aut à nullo prætereà mortalium, salus sit expectanda. Sed quid facias his, qui tanta sunt insania correpti: tunc vt sibi sani maximè videantur, cùm eos in extremo mortis periculo versari constat? Rectè dici de illis posset illud Euangelicum: Si cæci essetis, peccatum non haberetis: Nunc autem: quia dicitis: videmus, peccatum vestrum manet, nec spes vlla reliqua sanitatis esse videtur. DEVS orandus, illius est auxilium implorandum, qui potest etiam ex lapidibus filios Abrahæ suscitare. Ab illo supplicibus votis petendum est, vt auferat hominibus istis cor lapideum, & donet cor carneum, & spiritum suum ponat in medio eorum, & faciat, vt in præceptis eius ambulent, & Iudicia eius custodiant, & habitent in terra, quam dedit Patribus eorum, & sint illi in populum, & ipse vicissim illis in DEVM, nec in veterem illam idololatriam, à qua semel DEI gratia liberati sumus, relabantur. Quam verò tu rationem ostendis occurrendi malis his: quibus Patria nostra miserandum in modum affligitur, eam hic nos obuiis, quod aiunt vlnis, amplecteremur, si per tuos istos Roxolanos, & Armenos liceret. Nam si tu putas, propter diuersos ritus, eos à nobis pro Catholicis non agnosci, toto cœlo, quod aiunt, erras. Non dubito, quin legeris acta Concilij Lateranensis, in quo præsentes adfuerunt Hierosolymitanus, & Constantinopolitanus Patriarchæ: Metropolitæ LXX. Episcopi, CCCCXII. Abbates, Priores, Conuentuales DCCC. Græci & Romani Imperij Legati: Regum verò Hierusalem, Franciæ, Hispaniæ, Angliæ, & Cypri Oratores. In his disertis verbis testatur sancta Synodus, quod Græcos ab obedientiam sedis Apostolicæ reuertentes, fouere, & honorare velit, mores & ritus eorum quantum cum DEO posit sustinendo: Nulla igitur nobis est cum Græcis de moribus ac ritibus disceptatio, de quibus ne in Florentino quidem Cõcilio tria verba commutata fuere. Nam qua vna de re disputatio fuit inita: num in fermentato consecrare liceret, facilè fuit ea sublata, permisso illis ritu suo, dum ne ipsi Latinorum ritum damnarent. Sed magnus fuit semper Græcorum tumor & arrogantia, posteaquam ab obedientia sedis Apostolicæ se subtraxerunt, & vsque eo Latinos abominari cœperunt, vt si quando

Frequentia & studium Patrum in Conc. Trident.

Græci à Catholica Ecclesia non reiiciuntur propter diuersos ritus.

Græcorũ tumor & arrogantia.

quando Sacerdos Latinus ad Altare Græcorum sacrificium obtulisset,non prius ipsi sacra in eodem altari facerent:quam altare,tãquam sacrificio Latinorum inquinatũ,lauissent. Quin & baptisatos ab illis rebaptizabant: quemadmodum in actis Concilij Lateranensis sub Innocentio III.celebrati videre licet. Non ignoras proculdubio,qui labores ab Eugenio IIII. suscepti fuerint,ante annos plus minus centum viginti,vt Græcos, & Armenos, ad Ecclesiæ corpus,vnde segregati fuerant,reduceret. Et cessit illi conatus hic non infeliciter. Sed quod bona tua venia dictum velim,nota est omnibus huius gentis leuitas & inconstantia. Quater decies ad Ecclesię corpus reuersi,totidem vicibus ab eadem se præciderunt. Quem autem præcisionis huius suæ fructum tulerint:nõ sine magno dolore cernimus. Quamobrem quod cupere te ostendis, idem & nos multò ardentius cupimus, vt in vnum nobiscum populum redigantur,vt multitudinis credentium sit cor vnum & anima vna, vt fiat vnus Pastor, & vnum ouile. Scis missum à Pontifice nuncium fuisse, qui Moscorum Principem, ad Concilium inuitaret:adeò nihil ab eo prætermissum est,quod ad coniungendos nobiscum Roxolanos pertinere videretur. Quod autem res non successerit: temporum iniquitati tribuẽdum est. Quid autem sibi volunt illa verba tua: Eripiamus tot gentes ex impiorum consortio, & vnà cum illis nos cõgregemus? Cur non illi potius nobiscum, quàm nos congregemus cum ipsis? de quibus rectè cum Cypriano dicere possumus,quòd non nos ab illis,sed illi discesserunt à nobis. Redeant vnde discesserunt,nihil impediet rituum diuersitas,quo minus omnes in vnum Dei populum coalescamus.

Græcorũ leuitas & inconstantia.

Moschus inuitatus ad Concilium

Græci ad Latinos nõ Latini ad græcos redire debẽt.

An autem & mihi non licebit illum versiculũ vsurpare contra te ποῖον σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων. Tune præsidere nomine Romani Pontificis Legatos illius negas? Quid autem aliud contendunt maioribus clamoribus hi,qui segregauerunt semetipsos,quos tu scriptis tuis grauiter admodum & eleganter insectaris, quibus cum hac in parte facere te, cum sis acerrimus Petri Romani propugnator, vt credam, adduci non possum. Falleris autem,si solos Legatos Oecumenici Concilij, cui præsident, Iudices esse putas. Iudicium enim Episcoporum est: Legatorum verò inter alia proprium est & hoc munus, quibus de rebus illis iudicandum sit proponere. Quod illi tamen minime faciunt, nisi communicato priùs cum Regum, & Principum Oratoribus Consilio,qui quod cuiusque regni, & prouinciæ rationibus expedire maxime videtur, id proponi per legatos postulant. Hi posteaquam ad Patres his de rebus retulerunt,eorum sententias audiunt: ac præcipuam eius rei curam habent, vt rectè atque ordine gerantur omnia:ne qua confusio, ne qua fiat perturbatio. Ipsi autem à sententiis dicendis abstinent, ne si priores dicant, alios in sententiam suam pertraxisse credantur, qui fuerint eorum auctoritatem secuti. Per vnum igitur & alterum mensem, inter solos Episcopos de rebus propositis disceptatur, inter quos posteaquam conuenit: tum primum confessus: vulgo sessionem appellant, in Ecclesia Cathedrali fit. Ibi de superiore loco leguntur omnia,quæcunque sunt vnanimi Patrum consensu Decreta: simul quæritur ab omnibus,num ea probent. Primo loco rogati sententiam legati,probari sibi dicunt,quod ordine suo deinceps itidem faciunt, quotquot præsentes adsunt in Concilio, Patriarchæ, Archiepiscopi, & Episcopi omnes. Sic itaque soli sunt Episcopi, qui magna conquisitione facta, de rebus propositis iudicant. A quibus quod vnanimiter Decretum est, id qui locum Romani Pontificis obtinent, primo loco suis quoque sententiis approbant.

Legatorum & Episcoporum officium in Cõciliis.

Sessio & in eadem dicendi sententias ordo.

Sed nec illud existimare debes,quamuis tres illi Patriarchæ præsentes hic non adsunt (solus enim adest Hierosolymitanus Patriarcha) abesse propterea Græcorum omnes Episcopos,sunt ex illis nonnulli nobiscum,quorum nomina in scheda descripta tibi mitto.

Græci Episcopi Concil. Tridenti interfuerunt.

Quod verò scribis,Legatos siue τοποτηρητάς,Romani Pontificis infra omnes Patriarchas subscribendo adfuisse, vellem vnum saltem Concilium Oecumenicum produxisses, in quo factum id esse constaret. A me quidem quæ typis excusa sunt, lecta sunt omnia diligenter: Non modò nihil tale,verum contraria potius in illis omnia videre mihi licuit.

Legati in Cõcilio Patriarchis superiores.

Primum illud, quod est longe celeberrimum, Nicænum, Legatos habuit Osium Corduben. Vitum & Vincentiũ Presbyteros,quos primo loco subscripsisse video. Quin & à Socrate,qui scripsit historiam Ecclesiasticam, primo loco recitantur, ante Alexandrinum, Antiochenum,& Hierosolymitanũ Patriarchas,qui præsentes tum adfuerunt. Et extat nihilominus in primo tomo Conciliorum Epistola Synodi Nicænæ ad Siluestrum Papam,in qua, quicquid constituerunt in illo Concilio, precantur oris ipsius consortio confirmari. Quod & factum est, quemadmodum ex responso Siluestri videre licet.

In Synodo Constantinopolitana prima, quæ secunda est Oecumenica, fateor quòd non reperio quemquam Romani Pontificis vicarium adfuisse: Lego tamen apud Theodoritum, à Patribus eiusdem Concilij quandam ad Papam Damasum Epistolam scriptam, qua se tanquam Pontificis illius membra, literis ipsius ad Romanam Synodum accersitos fuisse dicunt, simul indicant, nihil se libentius facturos fuisse,quàm vt ipsius desiderio, suis Ecclesiis derelictis, obtemperarent. Quoniam verò ad eiusdem Pontificis literas,post Concilium Aquileiensis missas iam Constantinopolim conuenerant, non se fuisse paratos, præterquam ad solam peregrinationem Constantinopolitanam (his enim illi verbis vtuntur) cùm non

priùs essent facti certiores de longiore profectione, quàm Constantinopolim venissent: Itaque temporis angustiis excludi se, quo minùs Romam venire possint: Mittere nihilominus quosdam collegas suos.

Ex hac Epistola facilè perspicere licet, quòd Synodus Constantinopolitana, Romani Pontificis auctoritate fuerit congregata: qui tamen postea, Romæ potius illam conuocandam esse putauit. Sed iam prioribus literis parentes, Aquileiensi Concilio peracto, Constantinopolim Patres fuerant profecti. Quin & ex respõso Damasi, & ex his, quæ scribit Ruffinus, non obscurè colligitur, quòd priùs Romæ fuit Apollinaris cum discipulo suo Timotheo condemnatus à Damaso Papa, & Petro Alexandrino: qui tum præsens ibidem aderat: quodque posteà Damasi sententiam secuti sunt Patres in Concilio Constantinopolitano. Quam etiam ob causam Theodosium Imperatorem edixisse scribit Zozomenus, vt cuncti populi sibi subditi, eam religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus Romanis initio tradidisset, ac tum Damasus Romanus Episcopus, & Petrus Alexandrinus custodirent, & vt illi soli, qui pari triadẽ honore colerent, Ecclesia Catholica nominarentur: reliqui verò contraria sentientes, hæretici vocarentur, & suppliciis afficerentur. Quod edictum in Iustiniani quoque codicem relatum esse non ignoras. Tanta fuit apud Imperatores illos Romanæ Synodi auctoritas, quæ sub illud ipsum tempus habita fuit, quo Constantinopolitana prima.

Apollinaris condemnatio.

Quod ad Synodum Oecumenicam tertiam attinet habitam Ephesi, per quam exiguum eius fragmẽtum habemus, nec in illo reperiuntur vllæ subscriptiones Episcoporũ. Sed Græcus auctor Euagrius testis est, quod in ea prẹsederit Cyrillus Alexandrinus. Cœlestini locum gerens. Et indicant hoc etiam acta Concilij Calcedonensis, in quæ multa transcripta reperiuntur ex actis Ephesinæ Synodi. In quorũ actorũ particula quadam Concilij Calcedonensis actis inserta, reperiuntur Patrũ subscriptiones: inter quas primo loco subscribit Cyrillus Alexandrinus, agens vices Sanctissimi ac Beatissimi Archiepiscopi Romanæ Ecclesiæ Cœlestini. Quì potuit autem is, locum tenere & agere vices Pontificis Romani, si quod tu velle videris, omnes Patriarchæ pari fuerunt potestate præditi? Menas autem in sua professione fidei, quam Vigilio misit, additos Cyrillo collegas fuisse scribit, Arcadiũ, & Proiectum Episcopos, & Philippum Presbyterum. Quo magis autem intelligas, quę tum quoq; fuerit Romani Pontificis auctoritas, in formula, qua Nestorius deponitur, scribit Euagrius, his verbis Concilij Patres vsos fuisse: Quod necessitate tam Canonum, quàm Epistolę Cœlestini Pontificis coacti, frequenter illachrimantes, ad hanc tam duram sententiã processerint. Nec dissimilia verba reperire licet in Epistola, quam eadem Synodus Ephesina scripsit ad Nestorium, quæ in primo tomo Conciliorũ habetur. Ex his perspicuũ cuiuis esse potest, quod hæc quoque Synodus, in condemnando Nestorio, Romani Pontificis auctoritatem fuerit secuta, qui prior Synodum eadem de causa Romæ cõgregasse videtur. Quod non obscurè Nicæphorus quoque in Ecclesiastica sua historia significat.

Nestorii condemnatio.

Quarta fuit Oecumenica Synodus Calcedonensis. In ea quin primo loco subscripserint Paschasius, Lucentius, & Bonifacius Presbyteri, habentes locũ Romani Archiepiscopi Senioris Romæ Leonis, dubium non est. Post hos verò, subscripserunt Anatolius Constantinopolitanus, Maximus Antiochenus, Iuuenalis Hierosolymitanus. Constat & hoc ex actis illius Concilij, quòd Legati Pontificis intercesserunt, cùm absentibus illis, primus post Romanũ Pontificem locus Constantinopolitano Patriarchæ fuisset attributus. Itaq; Decretum hoc induci petiuerunt, ac scire se velle dixerunt, quid Apostolico viro vniuersalis Ecclesiæ Papæ referre debeant, vt ipse vel de suæ Sedis iniuria, vel de Canonum euersione posset ferre sententiã. In hoc Calcedonensi Cõcilio, Leo Pontifex, nõ ipse sibi nomẽ Oecumenici Patriarchæ arrogauit, quemadmodũ Patriarchas Constantinopolitanos fecisse scimus, verùm hac eum appellatione Synodus vniuersalis est dignata. Qua longè antè dignatus est etiã Liberium Athanasius, vnà cum vniuersis Ægyptiorũ Episcopis, cum ad eum scribens diceret. Huius rei gratia, vniuersalis vobis à Christo commissa est Ecclesia, vt pro omnibus laboretis, & cunctis opem ferre non negligatis. Quin etiã cum illius Epistola legeretur, acclamatum fuit à cunctis, Omnes ita credimus. Papa Leo sic credit: Anathema ei, qui partit, & qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi. Petrus per Leonẽ locutus est, Apostoli ita docuerunt. Piè & verè Leo docuit. Omnes ita credimus. Sicut Leo, ita credimus. Et quamuis prẹsentes in eo Concilio Legati Pontificis adfuerunt, scriptis tamen ad eum literis, petiuit sancta Synodus, vt ipsius Decreta auctoritate sua confirmaret. Quod ille fecit quidẽ non inuitus, quantum ad fidei dogmata pertinet: Cæterùm vt approbaret, quæ reclamantibus ipsius Legatis de Patriarcha Constantinopolitano constituta fuerunt, proximum vt locum obtineret à Romano Pontifice, nullis vnquam rationibus adduci potuit.

Vniuersalis Episcopi nomen datum Romano Pontifici.

Adfuere nihilominus quidã ex Italia Episcopi, Sabinus, Epiphanius, Asterius, Leo, Rusticus, Theophanes, Pellagius, qui coadiutores Menę vocãtur: qui iuxta piũ iussum Imperatoris à dextra parte Menę Patriarchæ cõsidere iussi sunt: cũ fuissent à sede Apostolica nuper missi.

Quinta Synodus Oecumenica fuit, iterum Cõstantinopoli celebrata. Nullum in ea Pontificis Legatum adfuisse lego. Causam hanc fuisse puto, quod initio præsens in ea fuisse videtur

detur Pontifex Agapetus, per quem Anthimus Patriarcha Constantinopolitanus propter hæresim Eutychetis depositus, & Menas in eius locum fuit substitutus quemadmodum ex ipsa constitutione Iustiniani Imperatoris contra Anthimum Petrum, Senem & Soaram liquet. Fuit autem Agapetus paulò pòst quàm venerat Constantinopolim, ex hac vita sublatus. Venit eò posteà Vigilius: sed is, quamuis inuitatus, venire tamen ad Synodum recusauit: quemadmodum & ab Euagrio, & à Nicephoro memoriæ proditum est.

Cùm itaq; nec Vigilius Pontifex: nec qui cũ eo Constantinopolim venerãt Episcopi, Cõcilio vellet interesse, præsedit illi Menas Patriarcha. Sicut autem scribitur in actione prima, iuxta iussum Imperatoris, coadiutores consederunt à dextris: Sabinus, Epiphanius, Asterius, Leo, Rusticus, Theophanes, Pelagius, omnes ex Italica regione ab Apostolica Sede nuper missi. Postea verò sicut in prima actione eiusdem Synodi legitur, consentientes fuerunt Agapeto Papæ Antiquæ Romæ huc venienti. Hæc sunt ipsa verba, in actionis ipsius principio posita: Quæ repetuntur etiam initio secundæ, tertiæ, & quartæ actionis. Nisi quod in tribus his additur: consentientes sanctæ memoriæ Agapeto. Ex quibus verbis coniecturam facere licet, quod in actione prima fuerit adhuc superstes Agatho. De quo legitur in vetusto quoddam codice manu scripto, qui fuit inscriptus: Ordo Romanorum Pontificum, quod diuinæ incarnationis anno DXXIX. Iustiniani X. Constantinopolim ascendens, Synodum celebrauit, contra impium Seuerum, & Iulianum Halicanasensem, & cæteros Theopaschitas: inter quos & Anthimus, vt consentaneus eorum depositus, à throno proiectus est, cùm Episcopatum tenuisset vrbis Regiæ mensibus decem, & consecratur pro eo Menas ab Agapeto. Subscripserunt igitur in actione prima verbis his: Sabinus sequens definitionẽ sanctæ recordationis Papæ Hormisdæ, anathematisans Seuerũ, Petrũ, Zoaram, etc. Nullus eorum, quòd Pontificis alicuius locum tenuerint, meminit: nisi quod initio cuiusq; actionis dicitur: Ab Apostolica Sede missi. A quo verò Pontifice missi fuerint, non cõstat. Constat autem Agapetum præsentẽ adfuisse, priùs etiã, quã ille Constantinopolim Episcopi venisse videtur. Itaq; sequũtur Hormisdæ sententiã, qui prior eosdẽ hæreticos condẽnauerat. Cũ autẽ actiones essent reliquæ celebrandæ, prolatus est actus Synodalis Epistolæ, scriptæ à sanctæ memoriæ Agapeto, qua significat, Anthimũ à se depositũ, & in eius locũ esse Menã substitutũ: quem suis Agapetus ipse manibus ordinauerat. Quo lecto, vocatus est Anthimus ad causam dicendã. Qui cũ se nõ sisteret, à Synodo condẽnatus est. Ibi Latini omnes Epis. subscripserũt hac formula. Ego Sabinus definitionẽ sanctæ recordationis patris nostri Papæ Agapeti sequẽdo, de persona Anthimi subscripsi. Quin & Menas Patriarcha sententiã cõtra eundẽ ferẽs, respicere se fatetur ad ea, quæ à sanctæ memoriæ Papa Agapeto cõstituta fuẽre. Se enim Apostolicã Sedẽ sequi, & ei obedire: cõmunicatores ipsius, cõmunicatores habere: & condemnatos ab ipsa, se condẽnare. Petrus Hierosolym. & ipse profitetur in sua sentẽtia, quod sententia depositionis primũ ab Agathone fuerit lata, deinde à Mena cõfirmata, & ei se tanquã benẽ formatæ subscribere. Sic & de Seuero, & de Anthimo, nihil est in illa Synodo constitutũ, quod non anteà fuerit & ab Hormisda, & ab Agapeto declaratũ. Quæ omnia Vigilius quoque successor Agapeti, qui & ipse Cõstantinopolim sub illud tẽpus venerat, rata habuit. Cæterum Synodo trium Capitulorũ, quæ fuit posteà subsecuta, vt vel ipse, vel Episcoporũ, qui cum eo erant, quisque subscriberet, adduci nunquam potuerunt.

Hic illud accuratius tecum expende, quòd in hac quoq; Synodo nihil decretum est, quod non aliquanto antè & ab Hormisda, & ab Agapeto, & à Vigilio Põtificibus fuerit constitutum. Priùs enim omnes, qui sunt in illa Synodo reprobati, Põtificum horũ auctoritate fuerunt damnati, quorũ illa iudicium secuta videtur: præcipuè verò Vigilij Pontif. qui tum præsens aderat, certis tamen ex causis Concilio non interfuit, scripto cuidã niti videbatur. Tum & illud considera, si verum quod scribitur à te, Petrum Romanum (vtar enim verbo tuo) Patriarchatu cæteris Patriarchis esse parem, quam potestatem habuit Agapatus. Constantinopolitanum Patriarcham de gradu suo deturbandi, deque cœtu eiiciendi? Quodque magis etiam est stupendum, fauebat Anthimi partibus Imperator. *Rom. Pont. cæteris Patriarchis superior.*

Cumque libertate Pontificis offenderetur, grauibus comminationibus vsus fuit. Pontifex autem, sicut apud Zonaram legimus, risit, iugulumq; nudauit, ac se paratũ ostendit, omnia pro veritatis defensione pati: cùm nihil in votis haberet, quàm vt eum Imperator tali exitu ex hac vita dignaretur. Imperator verò cessit posteà Pontifici: nec impediuit, quo minus Anthimus loco suo moueretur. Cæterùm simul, vt ex hac vita discessit Agapetus, apud successorẽ eius Papam Silueriũ, vxoris consiliis adductus, iterum de restituendo Anthimo plurimũ laborauit. Quod enim facere Põtifex cùm recusasset: eum deportari iussit, ac Vigilium in eius locũ sufficiendum curauit: quod Augustæ spem fecisset, sancteq; promisisset, se simul vt esset Pontifex factus, Anthimũ in eum locũ ex quo deiectus fuerat ab Agapeto, restituturum, & tribus capitulis subscripturũ. Quod ille tamẽ promissum posteà nõ præstitit, atq; ob eam causam capi: & Constantinopolim duci iussus est: vbi extrema queq; prius pati voluit, quàm vt, quod malè promiserat, præstaret. Atq; hæc fuit causa, quamobrẽ ad Conciliũ illud vocatus, venire nunquam voluit: sed scriptam suam sententiam Imperatori se missurũ dixit. *Agapeti constãtia.* *Silueriũ.*

Quem ego libellum, ex Vaticana Bibliotheca descriptum, legi. In qua Synodo trium Capitulorũ apertè contradicit. Quamuis autẽ infestum sibi haberet Imperatorem Vigilius, quòd ad illius nutũ se conuertere nolebat: tamen in Menam quoq; Patriarchã, sua potestate vsus est: & eum à communione quatuor mẽsium exclusit. Quin & illud de eo scribit Gregorius: quod in eadem vrbe Regia constitus, contra Theodoram tunc Augustã, & Acephalos, damnationis promulgauit sententiam.

Est autẽ & illud animaduersione dignũ, quod in sexta Synodo generali narratur, Monothelitas, quò facilius opinionẽ suã probare possent, confinxisse quandã epistolã sub nomine Vigilij, ad Iustinianũ & Theodorã vxorẽ eius scriptam, de eo, quòd vna sit Christi volũtas.

Pont. Rom. auctoritate, etiam hæretici plurimũ tribuebant.

Tantum in sententia Romani Pontificis pondus esse iudicabãt. Quin & aliquot antè seculis, Constantius Imperator nihil non fecit, quo posset partim vi, partim etiam pollicitationibus munerum, sicut ipse scribit Athanasius, pertrahere Liberiũ, vt Athanasij damnationi subscriberet. Tam ardenti desiderio nitebatur, inquit Ammianus Marcellinus, auctoritate Episcopi æternæ vrbis, firmare, quod iam impletum esse sciebat. Intelligebat enim irrita fore omnia; quæcunque acta ab aliis fuissent, nisi Romani Pontificis consensus accessisset.

Sexta Synodus tertiùm fuit Constantinopoli congregata, in qua primo loco subscripsisse lego Theodorum & Georgiũ Presbyteros, & Ioannem Diaconum, locum gerentes Agatonis Beatissimi, ac vniuersalis Papæ Vrbis Romæ. Post eum Gregoriũ Constantinopolitanũ Patriarchã, & alios deinceps. In qua Synodo, cùm lecta fuisset Romani Pontificis Agatonis Epistola, statim, sicut anteà in Cõcil. Calcedonensis fuit ab omnibus acclamatum, seque sic omnes credere sunt professi, quòd quæ scripta fuerunt ab Agathone, tanquã à spiritu sancto dictata per os sancti ac Beati Principis Apostolorũ Petri sic ea reciperet ac reuerenter amplecterentur. Et in Prosphonetico sermone dictum fuit: Charta & atramentum videbatur: & per Agathonem Petrus loquebatur: Quos ille prior condemnauerat, eos illius iudicium secuta sancta Synodus, ipsa quoque sibi condemnandos esse putauit.

Rom. Pontificis dignitas.

Septima Synodus iterũ habita fuit Nicææ: statim in prima actione, primus locus tribuitur Petro Archipresbytero, & Petro Monacho, Vicariis Apostolicæ sedis, cui præerat sanctissimus, beatissimusq; Archiepiscopus veteris Romæ Adrianus Secundus, Tarasio Archiepiscopo Constantinopolitano, & aliis deinceps. Et scribit ad Michaëlem Imperatorem Nicolaus Pontifex: Secundo in Nicæa collectæ Synodo Apostolica nostra Sedes præsedit.

Qui locus etiam in subscribendo semper fuit seruatus. In hac quoq; Synodo cùm lectæ fuissent Epistolæ duæ Pontificis Adriani, ad Imperatorẽ vna, ad Patriarcham Tharasium altera, acclamauerũt Patres: Vniuersa sancta Synodus sic credit, & sic docet. Ac singuli posteà sic se credere, sic sentire, sic tenere, sic docere, sic ex toto corde confiteri professi sunt.

Octaua Synodus, quam ante annos plus minus decem in Ecclesia mea Varmiẽsi scriptam reperi, quartùm habita fuit Constantinopoli. Præsederũt in ea Donatus & Stephanus Episcopi, locum tenentes Adriani Pontificis Romani: & subscripserunt hac forma, Ego Donatus Dei gratia Episcopus Sanctæ Ostiensis Ecclesiæ: locum obtinens Domini mei Adriani, summi Pontificis & Vniuersalis Papæ, omnia, quæ superiùs leguntur, huic Sanctæ & Vniuersali Synodo præsidens, atq; ad voluntatẽ eximij Præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & eius duo collegæ sunt vsi. Hi legati Romani Pontificis, apertè se præsidere Concilio profitentur. Post illos Ignatius Cõstantinopolitanus Patriarcha subscripsit hac forma: Ignatius Episc. Cõstant. Sanctã hanc vniuersalem Synodũ suscipiens, & omnibus, quæ ab ea iudicata, & scripta sunt cõcordans & definiens, subscripsi. Quã eandem formam in subscribendo secuti sunt, Ioseph vices agens Patriarchæ Alexãdr. Thomas Antioch. Helias Hierosoly. Post hos, Imperatores. Fuit in ea Synodo depositus Photius Patriar. qui iam anteà per Nicolaũ Papã depositus fuerat, & in suum pristinũ locum Ignatius restitutus.

Photii depositio.

Hæ sunt octo Synodi generales, quas recenset Gratianus: in quibus, excepta secunda & quinta, Romani Pontificis Legati præsedisse, primoq; loco decretis Concilij subscripsisse videntur. Quas ego diligẽter omnes oculis ipse meis perlustraui. Quo magis illud miror: quo modo tibi venerit in mentẽ scribere, Legatos Pontif. infra omnes Patriarchas subscribendo adfuisse, quẽve sis auctorem in hac assertione tua secutus. Aut alios tu Conc. libros habuisti: quàm quos Coloniæ bis editos ipsi vidimus, aut errorẽ hunc, ex nouatorum libris hausisti.

Vidi quendã libellum Vigilij manu scriptũ, nec adhuc quod sciam in lucem editũ, in quo inserta est professio Menæ Patriarchæ Constãtinopolitani: in ea quatuor Synodis Oecumenicis enumeratis, sic loquitur Menas: In quibus iuxta tempora sua prædecessores sanctitatis vestræ beatissimi Papæ Senioris Romæ ipsis Synodis præsederũt. Quid apertius dici potuit ad probandũ, quod in Synodis Oecumenicis Romani Pontif. per suos Vicarios præsederint. In Chalcedonensi quoq; Synodo sic legitur Paschasius & Lucentius Reueren. Episcopi, & Bonifacius Presbyter, tenẽtes locũ Sedis Apostolicæ, quia missi Apostolici semper in Synodis prius loqui & confirmare soliti sunt, per Paschasium dixerunt. Ex his quoque verbis liquidò constare potest, quem locum in Synodis Vicarij Romani Pontificis tenuerint.

Quod verò Fricium eleuare scribis auctoritatem Concilij Tridentini, propterea quòd

illi tres

illi tres Patriarchæ præsentes non adsint, nihil est, quod scriptis illius moueare, quasi propterea Concilium hoc nõ sit Oecumenicum. Vnus tantùm est Oecumenicus Patriarcha Petrus Romanus, qui sicubi præsens adest in Episcoporũ Concilio, quod est ipsius auctoritate congregatum, etiamsi non omnes ad illud vocati veniant, non propterea non erit Conciliũ illud Oecumenicum. Vocati sunt Angli, Dani, Sueti, Germaniæ principes nonnulli: neque tamen cum suum ad illos Petrus Rom. nuntiũ ablegasset: vt inuitati venirent, adduci potuerũt. Num ideo Concilium hoc Oecumenicũ esse negabimus? Etiamsi Christi corpus hoc, ad pauciora membra, quod absit, redactũ esset, inter quæ numerari non possunt, nisi qui Christo parét, & eius Vicario Rom. Petro: non ideo tamen corpus in suo genere, nõ esse perfectũ diceretur. Vbicunq; Petrus Romanus: vel ipse præsens, adest vel suos habet Vicarios, quandoquidẽ solus ille verè dicitur & est Oecumenicus Patriarcha, quod Cõcil. ipsius est auctoritate congregatũ, id verè dicitur Oecumenicũ. Intereà tamen & illud latere te nolo, quod ad Alexãdrinum quoque Patriacham Pontifex misit, qui vel vt ipse veniret, vel vt suos huc vicarios mitteret, eum hortarentur. Cùm autem nihil hac legatione profectum sit, num tu Pontificis culpâ hanc esse dices? Quin illud animaduerterunt hi, qui missi fuêre; Patriarcham illum, totamq; gentem illam ipsi subiectam, hæresi Nestoriana grauiter admodum laborare. Sed ego non dubito, si quod asserere videris, Patriarchæ isti tui Catholici essent, quòd pridẽ citra dubitationem vllam Legatos huc suos misissent. Verũ, quòd de Alexandrino renunciauit is, qui missus ad eum fuerat, idẽ & de Constãtinopolitano, & de Antiocheno Patriarcha nobis existimare licet. Quamuis enim ante annos centũ viginti. Cõstantinopolitanus Concilij Florentini Decretis, in quo pręsens aderat, subscripserit, vna cum Imperatore & Episcopis, quos ad illud Conciliũ secum adduxerat: Patriarcha tamen mortuo, simul vt Gręci domũ rediêre, nihil eorum, quæ decreta fuerunt in illo Concilio, ratũ eos habuisse tu non ignoras. Et huius leuitatis atq; inconstantiæ suæ, posteaquam iterum atq; iterũ ab Ecclesia Romana se præcidit: graues admodum pœnas gẽs illa persoluit. Nam statim, vt fidem datã violauit, in Turcarum potestatem recidit, quorũ eam nunc grauissimo iugo premi, nõ sine magno animorũ nostrorũ dolorẽ conspicimus. Nec soli hoc illi contigit. Quotquot gentes aliæ suaue Christi iugum, per vicarium suum Petrum Romanum Ecclesiã gubernantis excusserũt: in easdem calamitates inciderũt. Adeò verũ est, quod à Propheta scriptũ legimus. Gens & Regnũ, quod non seruierit tibi, peribit. Vnus Pastor, vt sit, oportet, & vnum ouile. Vnum Pastorẽ hunc si Christũ esse dicis, libenter vna tecum. Vnum esse agnoscimus & profitemur: Sed cum ille nobiscum in terris versare desierit, nec eum amplius in humana forma cõtemplari nobis liceat, quæ est illius infinita bonitas. Noluit Ecclesiam suam omni sua præsentia esse destitutam, sed vnius vti ministerio voluit, per quem vnitas in Ecclesiã retineri possit.

Vnus tantũ Oecumenicus Patriar.

Absentibus & aliis Patriarchis fit verè Oecumenicũ Concilium.

Patriarcha Alex. ad Conciliũ vocatus.

Nestoriana hæresi infectus.

Concil. Florent. Decreta Græci repudiarunt.

Græci propter inconstantiam & discessionem ab Ecclesia Roma. graues pœnas patiuntur.

Christus noluit Ecclesiam esse destitutam omni sua præsentia.

Vnum in ea Petrũ loco suo constituit, cui suas oues pascendi munus commisit. Quem non solum in Occidente, verùm & in Oriente, summam in omnes Patriarchas & Episcopos auctoritatem & potestatem habere voluit: qua non semel illum in eos vsum fuisse legimus.

De Constantinopolitana Ecclesia scribit Gregorius ille Magnus: Quis eam dubitet Sedi Apostolicæ esse subiectam, quod & Dominus piissimus Imperator, & frater noster Euthichius, eiusdem Ciuitatis Episcopus assiduè profitentur? Paulus Constantinopolitanus, à Synodo quadam Ariana depositus, & ex Ecclesia sua fuit pulsus: Is Romam posteà confugit ad Iulium Pontificem, quo tempore venerũt in eandem Vrbem itidem è suis eiecti sedibus, Athanasius Alexandrinus, Asclepas Gazæ, Marcellus Ancyræ, Lucius Adrianopolitanus Episcopus. Excepit omnes Iulius perbenignè: & eos omnibus est humanitatis officiis prosequutus. Cumque causas eorum cognouisset, scriptis ad Orientem literis, suum cuique locum restituit: Et eius auctoritate factum esse scribit Zosomenus: vt suam quisque Sedem reciperet. Quamuis iussu Imperatoris Constantij, quo nihil fuit inconstantius, iterum paulò pòst inde pulsi fuerunt. Neque tamen propterea Iulius fractus animo conquieuit, sed Constantis Imperatoris, qui fuit frater Constantij, fidem implorauit. Cuius impulsu fecit Constantius inuitus, vt suis eorum quemq; Sedibus restitueret, Ioannes quoq; Cõstantinopolitanus Patriarcha, non temerè Chrysostomus appellatus, à Synodo quadam innocens damnatus, ad Innocentium Pontificem se recepit. Qui posteaquam causam illius cognouit, hominem absoluit, & eum Sedi suæ restituendum curauit. Cùm autem Arcadius & Honorius Imperatores, à Pontifice moniti, segnius Ioannis restitutionem procurarẽt, vtrumque vna cum Arsatio iam vita functo, & Attico Constantinopolitano, qui sedem eius occupauerant, & Theophilo Alexandrino: per quem eiectus fuerat, excommunicauit. Sicut à Nicephoro scriptum legimus: apud quem etiam extat Innocentij præclara quædam ea de re scripta Epistola. Proclus quoque Cælestini Pontificis beneficio, Constantinopolitanam Sedem adeptus esse legitur: Cui cum successisset Flauianus, confictis quibusdã criminibus: in Ephesina secunda Synodo fuit damnatus. Quamuis autẽ illa Synodus Oecumenica esse putaretur, ab ipsius tamẽ sententia, sicut scribit liberatus, ad Sedẽ Apostolicam appellauit: & est per Leonẽ Pont. absolutus, qui de restituendo illo Ecclesiæ suæ plurimum laborauit: quod cùm illo viuo perfici non potuisset, saltẽ vt mortui corpus ex Epheso Cõstantinopolim transferretur,

Rom. Pontifi. auctoritas in Ecclesiis Orietalibus.

Ioannes Chrysostomus ad Rom. Pont. confugit.

retur, ac religiosa, celebrique pompa inter adita templi Apostolorum conderetur, effecit. De Methodio quoque scribit Gregorius Pontifex. In Græcia persecutione feruente: hic apud beatum Petrum, & apud nos, vbi olim Athanasius, vbi Paulus, vbi plurimi cum illis & præter illos, vbi denique semper Catholicis subuenitur, consequuti sunt requiem: donec apprehenderet Olimpum certaminis, iam satiatus lacte huius matris omniũ, sanctæ videlicet Romanæ Ecclesiæ, Catholicum dogma defendere fuerit eruditus.

Patriarchas Orientales Rom. Pōtif. excōmunicat.

Ac talem quidem se gessit Petrus Romanus, erga probos & Sãctos Patriarchas Constantinopolitanos: quod si qui fuerunt eorum dissimiles: pro eo, vt ipsorũ peccata merebantur, grauissimis in eos animaduersionibus est vsus. Sic Arsacium, & Atticũ, sicut paulò ante commemorauimus, anathematis fulmine percussit Innocentius. Idem Acatio fecere Simplicius, Felix, & Gelasius, quorum hic, ne mortuo quidem Acatio pepercit. Idem de Nestorio fecit Cœlestinus, de Anthimo Agapetus: de Sergio, Pirro, Paulo, Petro, Agatho, & eum secutus Leo secundus: deq; Photio Nicolaus, & successor eius Adrianus. Nec soli fuere Constantinopolitani, in quos hac sua Potestate Petrus Romanus vsus est. Etiam Polychronium Hierosolymitanũ cum esset è Sede sua deturbatus, per Sixtũ Pontif. illi restitutũ esse legimus.

De auctoritate Rom. Pont. testimoniũ Hieroni.

Porrò Antiochena Ecclesia, cum adhuc viueret Hieronymus, quemadmodũ ipse scribit, in tres partes fuit scissa, quarũ vnaquæq; ipsum ad se rapere festinabat. Sed quid ad hæc Hieronymus? Ego interim, inquit, clamito: Si quis Cathedræ Petri iungitur, meus est: Meletius, Vitalis, & Paulinus, tibi hærere se dicunt: Possem credere: si hoc vnus assereret. Nunc autem duo mentiuntur, aut omnes. Et iterim: Non noui, inquit, Vitalem: Meletiũ respuo: ignoro Paulinũ. Quicunq; tecum non colligit, spargit. Qui Christi nõ est, Antichristi est. Sic ille ad Damasum scribens, negabat eum esse Christi, qui cũ Christi Vicario Rom. Petro non colligeret: Cum quo etiam ij colligere se nõ rarò simulabant: qui diuersam ab illius doctrina fidẽ sequebantur. Quod nõ solùm Latinus Hieronymus, verùm & Græcus ille Theodoritus in sua testatur historia. Tanta fuit Romanę Sedis auctoritas: vt solus ille Catholicus haberetur, qui Romano Petro Christi Vicario hæreret, atq; cum eo colligeret. Itaque Catholicos Episcopos & Hieronymus, & Ambrosius, Romanam Ecclesiam appellant. Vt autem ad Paulinum redeamus, Euagrius illi successisse legitur, inter quem & Flauianum eiusdem Ecclesiæ Antiochenæ Episcopum, grauis exorta fuit cõtrouersia. Extat Ambrosij Epistola, qua Theophilum Alexandrinum hortatur: vt ad Romanum Pontificem vtriusque causam remittendam curet. Qui deinde Presbytero suo ad Damasum misso: rem omnẽ composuit: ac vt Flauiano delictũ, quod iuramẽto violato admiserat, remitteretur, impetrauit: Quin & ipse Flauianus, Romam Oratores misit, ex Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, Antiochenis, qui lite, quæ decem & septem annos durauerat sopita, concordiam Ecclesiis conciliauerant, sicut in Ecclesiastica historia scriptum legimus. Ab Hormisda verò Papa, Seuerum & Petrum, itidem & à Felice depositos fuisse aliquanto ante, quàm Synodus Constantinopolitana congregata fuerat, ex actis eiusdem Synodi cognoscere licet.

Theodoritus.

Ambrosii.

Quòd autem ad Alexandrinos Patriarchas attinet, diximus iam de Athanasio, deq; successore illius Petro, quemadmodũ ij cum Sedibus suis pulsi fuissent: auctoritate Iulij Pontificis restituti sunt: deq; Theophilo Alexandrino, propter Ioannem Chrysostomum ex Ecclesia sua deturbatum, è cœtu piorum eiecto. Cyrillum quoque nouis quibusdam dignitatis insignibus ornatum à Cœlestino fuisse tradit Nicephorus. Idem Proterio quoque fecit Leo Pontifex: quemadmodum ex Epistola quadam ipsius ad eum scripta constare potest. Cyrum autem Alexandrinum Agatho Pontifex anathemate percussit.

Quatuor Patriarchas Orientales Rom. Pontif. præmiis ornauit & pœnis affecit. Prouinciales Synodi Rom. Pont. auctoritate approbantur.

Sic igitur quatuor istos Patriarchas, & ornauit bene merentes Petrus Romanus, & iustis pœnis affecit, quoties ab officij sui religione declinarent. Huius auctoritatem sequebantur omnes: quotquot Christiani, Catholici & Orthodoxi censeri volebãt. Huius Iudicio se scriptaque sua omnia subiiciebant: ac si quas prouinciales Synodus alicubi, quamlibet in remotis terris congregassent: ab hoc suas constitutiones approbari petiuerunt. Sic Mileuitanum, sic & Carthaginense Conciliũ fecisse: atque ab Innocentio, vt Concilij sui statutis, Apostolicæ Sedis adhiberet auctoritatẽ, petiuisse: testis est in suis Epistolis Augustin. Idẽ factum est ab Orientalibus Episcopis ad Symmachum scribentibus, & aliquanto ante ab his, qui cum Athanasio conuenerant Alexandriam, cùm ad Felicem Papam scriberent.

Hæretici etiam pro Synodalib. suis Decre. Rom. Pont. auctoritatẽ implorabant.

Nec à Catholicis modò fuit hoc ita factitatũ, verum & ab ipsis hæreticis. Eusebiũ, qui fuit Arrianæ factionis, vna cum sua Synodo Antiochena, ad Iulium Pontificem rescripsisse, vt ni Athanasij causa iudex esse vellet, simul, vt acta Synodi, iudicio suo cõprobaret: petiuisse, narrat Socrates. De Fortunato Pseudoepiscopo ab hæreticis constituto: deq; Basilide, quod ad Petri Cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprian. Fecit idem Petrus Abelardus, cum in suspicionẽ hæreseos à Bernardo vocatus fuisset. De Pelagio scribit Augustin. quòd is literas, quibus se purgaret, libellumq; fidei suæ, Romã ad Papã Innocentium miserit. Refert idẽ de Cœlestio, quòd is Beati Papæ Innoc. literis nõ est ausus obsistere, imò, quæ sedes illa damnauerat, se quoq; damnaturũ omnia promisit. Eutychen quoq; libellũ sibi misisse: deq; iniusta damnatione questũ esse, quodque sententiam illius per omnia secuturus esset: spopondisse:

ſpondiſſe ſibique,propemodum obrepſiſſe, non obſcurè Leo Pontifex indicat, ſcribens ad Theodoſium & ad Flauianũ. Flauianus verò,cur eum excommunicauerit,eidem Leoni rationem reddit:& approbat hoc illius factũ Leo, Proterius etiam Alexandrinus,cùm & ipſe veniſſet in ſuſpicionem quorundam errorum,apud eundem Leonem ſe purgat,de quo teſtimonium hoc,quòd eſſet Catholicus, Imperatori Martiano reddit Leo. De Anthimo legitur in ſententia Synodi Conſtantinopolitanæ ſecundæ:quòd is ad Patriarchas ſcripſerit, ſe per omnia ſequi Sedē Apoſtolicam. Quod ab eo tamē falſo fuit affirmatum. De Pirro Patriarcha Conſtantinopolitano narrat Zonaras,quòd cũ ad Sedem ſuam redire cuperet, libellum de fide ſua Papę obtulerit,quo ſe Monothelitarum hęreſim deſeruiſſe ſimulabat. Papa libellum approbauit,ſed poſteaquam comperit,eum Rauennam digreſſum,hæreſim ſuam cælare non potuiſſe,conuocatis Epiſcopis:eum penitùs condemnauit.

Hæc è multis pauca propterea nobis commemorare viſum eſt,vt ex his liquidò,dilucideque perſpicere liceret:quàm ſit illud verũ,quòd reliqui Patriarchę, Patriarchatu pares Petro Romano fuerint. Nam quod Petrus Romanus in omnes illos Patriarchas,à Deo ſibi tradita poteſtate ſit vſus,ex his,quæ recenſuimus,planum feciſſe videmur. Quod autem aliquis illorum Patriarcharum parem in Petrum Romanũ poteſtatem exercuerit, me nuſquam legere memini,nec aliquod exemplum eius rei abs te proferri poſſe puto. Nam ſi quid attuleris, vel de Dioſcoro,vel de Acatio hæreticis:priuatæ libidinis fuit hoc,& vſurpatæ cuiuſdã, non autem legitimæ poteſtatis:quã poteſtatem agnouerunt in Petro Romano,ſicut reliqui omnes Catholici & Orthodoxi,ita & quatuor illi Patriarchæ,ad eius fidem ſæpè confugerunt, eius Iudicio ſe,ſuaque omnia ſubiecerunt: quod nunquam ſimiliter à Romanis Pontificibus factum fuiſſe, docere potes. *Nullus Patriarcharũ Orientalium in Roman. Pont. parē poteſtatem exercuit.*

Sed quorſum attinet in his diutiùs immorari? Legiſti procul dubiò, cuius anteà memini, Lateranenſis acta Cōcilij,quod ante trecentos quinquaginta plus minus annos fuit congregatũ,quo nullum fuit vnquam Patrum numero frequentius? cùm in eo præſentes adfuerint etiam ipſi Patriarchæ Conſtantinopolitanus, & Hieroſolymitanus: quibus aſſentientibus, hæc fuit ſanctio conſtituta,quam ad verbum deſcribendam eſſe duximus. Antiqua Patriarchalium Sediũ priuilegia renouantes,ſacra vniuerſali Synodo approbante ſancimus, vt poſt Romanam Eccleſiam,quæ diſponente Domino,ſuper omnes alias ordinariæ poteſtatis obtinet principatũ,vtpotè mater vniuerſorum Chriſti fidelium,& magiſtra, Conſtantinopolitana primum, Alexandrina ſecundum, Antiochena tertium, Hieroſolymitana quartum locum obtineant,reſeruata cuilibet propria dignitate: ita quòd poſtquam eorum Antiſtites, à Romano Pontifice acceperint pallium, quod eſt plenitudinis Pontificalis inſigne, præſtito ſibi fidelitatis & obedientiæ iuramento,licenter & ipſi ſuis Suffraganeis pallium largiantur, recipientes pro ſe profeſsionem Canonicam,& pro Romana Eccleſia ſponſionem obedientiæ ab eiſdem. *Roman. Eccleſiæ præeminētia & Ordo Patriarcharum ex decreto Latheranen. Cōcilii.* *Pallium.*

Fuit autem & aliud Concilium Florentiæ celebratũ,ducenteſimo pòſt anno,in quo conſtitutum eſt, Romano Pontifici in beato Petro,paſcendi,regendi & gubernādi vniuerſalem Eccleſiam à Domino noſtro Ieſu Chriſto,plenam poteſtatem traditam eſſe. Præſens adfuit in eo Concilio non Patriarcha tãtum cum ſuis Metropolitanis, & Epiſcopis,verùm & Imperator ipſe Conſtantinopolitanus. *Cōc. Florentinũ. Rom. Pōt. poteſtas ex Decreto Florenti. Cōcil.*

Habes igitur quid ſit,qua de re nunc inter nos agitur,in duobus iſtis celeberrimis Conciliis conſtitutum. Audebis autem tu vel negare,vel in dubium reuocare,quod non Occidendentis tantum, verùm & Orientis Epiſcoporum tanto conſenſu receptũ eſſe vides? Audebis dicere,cæteris Patriarchis, Patriarchatu parem eſſe Petrũ Romanum, nec vllam in eos poteſtatē habere? Cùm ille poteſtatem hanc in omnes,non ab homine,neq; per hominem, ſed ab ipſo Domino acceperit: Qui cùm dixit Petro, Paſce oues meas:non Occidentis tantùm, aut Orientis,verùm orbis totius oues,vt paſceret præcepit. Inter quas,etiã Patriarchas iſtos tuos eſſe voluit,qui Paſtores quidem ſunt ſui gregis in Patriarchatu ſuo,& ſuam in eum iuriſdictionem exercent: Sed cum Petro collati,grex ſunt,& inter oues illius numerãtur. Aliter Eccleſia conſiſtere non poteſt: niſi vnus aliquis in ea ſumma cum poteſtate verſaretur. Cùm præclarè dictum ſit ab illo Sancto Martyre. Quod non aliundè nata ſunt ſchiſmata & hæreſes:quàm inde quod Sacerdoti Dei non obtemperatur: nec vnus in Eccleſia ad tempus Sacerdos & ad tempus iudex vice Chriſti cogitatur: Cui ſi ſecundum diuina magiſteria fraternitas obtemperaret vniuerſa,nemo diſsidio vnitatis, Chriſti ſcinderet Eccleſiam. *Nota.* *Poteſtatē Rom. Pont. non ab hominibus,ſed à Deo accepit.* *Hæreſum & ſchiſmatum præcipua cauſa.*

Putas autem tu, quod Græci tui, ſiue Roxolani, & Armeni, & quotquot alij ſub reliquis Patriarchis vitam degunt: ſic ipſi diſsiderent inter ſe, tamque multis & variis erroribus ſcaterent, ſi Romanum Petrum CHRISTI Vicarium, & vniuerſalis Eccleſiæ rectorem agnoſcerent? Idem de finitima nobis Germania dicere licet, quæ nunquam hoc infœlici noſtro ſæculo fuiſſet in tot ſectas iam diſſectas miſerandum in modum diſſecta: niſi prius ab obedientia Romani Petri diſceſsiſſet, verùm quid illis accidit: ſimul vt quam Papæ debent reuerentiam & obedientiam, ab ea ſe ſubduxerint, multos Papas nacti ſunt, atque tot in ea nunc fides exiſtunt, quot voluntates *Propter Papam contemptũ Græci variis erroribus ſcatent.* *Propter cōtemptum Papam Germania miſerè diſſecta.*

tot doctrinæ,quot mores. Et posteaquam recessum est ab ea fide, quæ sola est, dum plures fiunt,ad id cœperũt esse,ne vlla sit. Ac agnoscunt hoc ipsimet,mutuoq; sibi inuicẽ obiiciunt. Accusat Philippũ Illyricus,quod Papã agere velit in Saxonia,nec ab opinione sua quẽquam dissentire patiatur. Accusat vicissim Illyricũ & Gallũ Philippus,ac de vtroq; scribit his verbis: Cum hoc mirabiliũ hominum genere agi nihil potest,qui suo arbitratu damnant quidlibet neq; personis auditis,neq; diiudicatis rebus:cogunt Concilia,quãdo & vbi ipsis placet, atq; vendicãt sibi maiorẽ,magisque intolerabilem,& minus excusabilẽ auctoritatem ac potestatem: quàm Papa Romanus vnquã. Quæ quo tandem euasura videatur,cogitetur. Paulò autẽ antẽ scribit: quod hæc licentia quandam Anarchiam peperit. Vides vbi multi volunt esse Papæ: quemadmodum ipsi mutuò se ferre non possunt. Nec Illyricũ Philippus,nec Philippum fert Illyricus, vt interim de Caluino, deque reliquis pestibus nihil dicam.

Heretici multitudinẽ Paparũ inter se accusant et damnant.

Vtinã autem nulla nobis domestica succurrerẽt exempla,quæ proferre liceret. Verùm testatiora sunt multorũ oculis,quàm vellemus. Posteaquã apud nos quoq; plerique sibi desugiendã esse Rom. Pont.auctoritatem putauerunt, an sibi de vulgo quisque non maiorem, magisque intolerabilẽ, & minus excusabilem, quàm ille potestatem & auctoritatem sumit, dum arbitrio suo,vel damnat,vel statuit quidlibet,rebus non intellectis, nec personis auditis? Quorsum autẽ res euaserit,nihil opus est,quod ego scribam,cùm oculis ipse tuis cernas. An autem & anarchiam quoq; non vides? Vtinam ea nõ videretur. Quid autem anarchiam hanc nobis peperit? nisi multitudo Paparũ. Posteaquã omnes Sacerdotes, omnes Pontifices facti sunt: Reges quoq; facti sunt omnes. Neque maior est apud istos Regis, quàm Põtificis auctoritas, (prô dolor) vtramq; simul excussam ab his potestatem videmus, qui suaue Christi iugum, per Petrum Romanum Ecclesiam suam gubernantis excusserunt. Verùm hęc politica missa faciamus, & ad institutum redeamus.

Papæ contẽptus Polonis quãta incõmodis intulit.

Quod si vis, vt vna sit fides, vt vna sit Ecclesia, vt multitudinis credentium sit cor vnum, & anima vna, Pastor vnus, vnus in Ecclesia Patriarcha sit Oecumenicus oportet, à cuius dignitate salus pendet Ecclesiæ. Cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesiis efficientur schismata, quot Sacerdotes. Scripsit hoc quidã vir summa vitæ sanctimonia, & singulari doctrina præditus. Verùm nihil est necesse, vt hæc in libris legagamus, in factis nostrorum oculis ipsi nostris cernimus: nihil vt sit opus abire longius.

Vnitas in Ecclesia quo retinetur

Cyprianus.

Cùm itaq; satis tibi iam demõstrasse videar (sed quid ego dico me demonstrasse, cùm res ipsa clamet?) vnã fidem, vnam Ecclesiã esse non posse: nisi Pastor sit vnus, & vnus Oecumenicus Patriarcha, quem non aliũ esse, quàm Petrũ Romanum, tu quoq; non diffiteris: Vuladicas istos tuos & Metropolitas hortare, vt Petrũ hunc, in Pio Quarto ipsius legitimo successore, Pastorẽ suum vna nobiscũ agnoscant, atq; ad Sacrum Conciliũ hoc, ab ipso legitimè indictũ, veniant, & si de dogmate aliquo nõ satis inter nos & illos conuenit: illi diiudicandũ permittãt, illius Iudicio se submittãt. Quod si nulla dogmatũ fuerit inter nos controuersia: nihil faciemus libentius, quàm vt obuiis, quod aiunt, vlnis, eos ad Ecclesiæ gremiũ redeuntes, recipiamus. Nec impediet quicquã rituum diuersitas: quo minus in vnũ Dei populũ coalescamus omnes. Quod si perfectũ opera tua fuerit, maximam apud homines laudem tibi comparaueris: nec vllum Deo sacrificium gratius offerre poteris. Nihil autẽ est, quod illi de suis ritibus velint esse soliciti, facilè permittentur, dummodo nulla sit fidei discrepantia.

Vuladicæ et Metropolitæ Græcorum si venerint ad Conciliũ, de ritibus suis nihil timere debent.

Chimera tua multorum hic virorũ doctissimorũ teritur manibus: & eorum iudicio vehementer probatur. Quã & ego legi lubens, teq; de ista præclara voluntate tuendæ fidei Catholicæ cõtra Christi crucis inimicos, non possum nõ vehementer amare. Dialogos quoque tuos vernacula lingua cõscriptos legi, in quibus & dicẽdi vim, & orationis impetũ, & libertatem, imprimis autem Zelum istum tuum verè Christianum, valdè sum admiratus. Quod si par esset Zelus in his in quibus esse debebat, minus nunc laboraremus, minore versaretur in discrimine Patria nostra.

De libris Stanis. Orichouii Chimeræ & Dialogorũ Iudicium.

Quod autem nobis testimoniũ tribuis, vehementer metuo, si diligentius expẽsum fuerit: ne beneuolẽtiæ magis in me tuę, quàm Iudicij testimoniũ esse videatur. Nã quæ tu mihi plena manu tribuis, ea non agnosco: quin illud apertè profiteor, scribendi facultate multò te nobis esse superiorem. Nihil est autem triangulo tuo verius. Nam vbi non est Altare: neque Sacerdos: ibi neque Regem legitimum agnosci dubium non est: nec est quod quisquam existimet, in eiusmodi regno firmitatis aliquid esse posse. Nam vbi nullum est Sacerdotiũ: neque sacrificium: ibi nec Deus vllus esse creditur. Absque Deo verò, quî fieri potest: vt Regnum aliquod consistere diu queat?

Triangulus Orichouii.

Absque Sacerdotio nullũ Regnum subsistere potest.

Clades, quas in calce literarum tuarum commemoras: peccata nostra merentur. Sed hæ tamen maiorẽ animo meo cruciatum, quàm facilè credi possit attulerũt: quin illud metuo vehementer, ne folia sint hæc, quæ ciciderunt hactenus: néve paulò pòst cadãt etiam arbores. Vix enim ferre Deus diutiùs hęc tam impia poterit. Quem supplex precor, vt misereatur nostri: vt illuminet vultum suum super nos, vt conuertat nos, & auertat iram suam à nobis. Bene vale. Ex Tridento vltima mensis Augusti. Anno Domini 1563.

FINIS.

EPISTOLA D. STANISLAI HOSII CARDINALIS VVARMIEN.

AD ILLVSTRISS. BRVNSVICI DVCEM HENRICVM.



ILLVSTRISSIME Princeps & Domine, dedit ad me nõ ita pridẽ Augustã literas Dominus Ludolphus Haluerius Illustritatis vestrę Vicecãcellarius, quibus perhumaniter illius verbis me salutauit, simul à me petiuit, vt in quo statu res hîc versentur, Illustritati vestræ perscriberem. Quod ego tantò maiore cum alacritate faciendum esse mihi putaui, quantò plures causæ sunt, quibus Illustritati vestræ me plurimùm esse deuinctũ profiteor. Inter quas est illa quidem minimè vulgaris, quòd cùm sororem Serenissimi Regis mei, sibi matrimonio iunctam habeat, non possum illam hoc nomine non plurimùm obseruare. Sed est alia maior etiam, quòd cùm inter eos vitam degat, qui doctrinis variis & peregrinis abducti, in aliud nescio quod Euãgelium se transferri passi sunt, constanter nihilominùs in eo permanet Illustritas vestra, quod à puero didicit, & se verè Catholicum & Orthodoxum Principem esse declarat. Quo nomine meritò colitur à piis omnibus, & in oculis fertur. Ego verò quanti faciam hanc illius in fide Catholica constantiam, quanta in illam vel propter vnam hanc causam meæ voluntatis inclinatione propendeam, nulla satis oratione consequi possum. Itaque non solùm in hoc vulgari admodum officij genere lubens Illustritati vestrę gratificabor, verùm etiam si quod esse possit aliud obsequij seruitutis genus, quo magis animum erga illam meum testatum Illustritati vestræ facere possim, hoc certò de me sibi persuadeat, quòd nullum in me addictissimi seruitoris officium requiri vnquam patiar. Quamobrem de statu Concilij, quod hoc tempore scribam aliud non est, quàm apertum id esse XV. Calend. Februarii, quod Ecclesiæ suæ felix, faustum & fortunatum DEVS esse velit, & habitam esse primam sessionem ad IIII. Calend. Martij: Alteri sessioni diem esse dictam, XVII. Calend. Iunij. Quot verò hîc Oratores adsint & Episcopi, è scheda præsentibus inclusa Illustritas vestra cognoscet. Ac adferebantur huc gratissimi nobis rumores, etiam Illustrissimos Principes Electores Saxoniæ & Brandeburgensem, huc suos citò missuros, quibus vehementer fuimus exhilarati, nisi quòd ea de re certi nihil adhuc habemus. Deum autem precamur, vt & horum, & aliorum Principum mentes in hanc voluntatem impellat, quò suos Oratores mittere ne recusent, cùm causam recusandi nullam habeant. Nec enim aliud nos cupimus vehementius, nec aliam ob rem tam frequentes in hanc Germaniæ ciuitatem conuenimus, quàm vt quod infirmum est, consolidare, quod ægrotum sanare, quod confractum alligare, quod abiectum reducere, quod perierat, quærere possimus: non cum austeritate imperando, & potentia, sed in spiritu lenitatis omnes, qui voluerint instruendo, quò cognoscant, nihil à nobis præter salutem ipsorum quæsitum esse. Quem suæ discessionis à nobis fructum tulerint, non sine magno suo periculo multi iam in Germania didicerunt. Nam vt reliquas calamitates taceam, quibus per hos annos quadraginta grauiter afflicta fuit nobilissima hæc prouincia, quo auctore primùm ab Ecclesia DEI discessio facta est, is quemadmodum ipse Christum diuidere conatus est, sic & ipsum à suis quotidiana concisione diuidi videmus, vt vbicunq; doctrina ipsius recepta est, ibi tot fides, quot voluntates, tot esse doctrinas, quot mores, cernere liceat. Et quemadmodum præclarus quidam Ecclesiæ Doctor scripsit, posteaquam ita fides scribi cœptæ sunt, vti volumus, aut ita vti volumus intelligi, tandem eò res redacta est, vt vbi excessum est ab ea fide, quæ sola est, dum plures fiunt, ad id cœperint esse, ne vlla sit. Quod etiam ipsimet queruntur non vno loco, qui segregauerunt semetipsos, ad atheismum tandem apud plerosq; ventum esse. Vidimus hîc Ducum Vinariensium librũ, quo nouem, vidimus alium ministrorũ Mansfeldensiũ, quo sectæ sunt vndecim condemnatæ, quæ ferè omnes non aliundè, quàm à Luthero duxerunt originẽ. Ex his duobus libris cognouimus, Ienenses & Mansfeldenses ministros, non magis à nobis Christianis, quos per cõtumeliam, vt ipsis videtur, Papistas vocãt, abhorrêre, quàm à VVittembergensibus & Lipsensibus, quibus visum est in certis doctrinæ Christianæ capitibus, ab ipsis etiam Lutheri placitis non leuiter dissidere: nec illius sententiæ, quæ non alio loco, quàm quo Dei verbum à multis habetur, in omnibus subscribere. An autem non præstaret, si qua secta condemnanda est, vt id publicè totius orbis decreto fieret potiùs, quàm in aliquo Saxoniæ angulo? Certè quod Catholicum esse debet, de eo nihil nisi in Ecclesia Catholica, quàm Concilium Oecumenicum repræsentat, statuere fas est: alioqui Catholicum dici non poterit. Non est VVirtembergensis fides nostra, sed neque VVittembergensis, neque Ienensis, neque Tygurina, neque Geneuensis: sed est & vocatur Catholica fides, nusquam vt aliquid statuere de ea liceat, nisi in eo Concilio, quod propterea vocatur Oecumenicum, quòd ex vniuerso orbe Christiano

conuocantur ad id omnes, quotquot se Christianos esse profitentur, vt quod omnes tangit, ab omnibus approbetur. Vidimus & Flacci, & Galli, & Amsdorffij, & VVigādi, & Heshusij, & Matthæi cuiusdam iniquissimi, seditiosissimiq; Iudicis, (qui sceptro Magistratus potiùs coërcendus, quàm stylo refutandus esset) conuicia & maledicta: quibus grauissimis afficiũt non ministros tantùm, verùm & Principes Electores omnes, quamuis suppressis eorum nominibus: nec minùs illos, quam nos, pro condemnatis habent, & eorum communione, consuetudineq; suis interdicunt. Legimus & Philippi Melancthonis, (qui miser, cùm ei Lutherus in plerisq; non satisfaceret, iuit de virtute in virtutem, & ex Lutherano factus est ad extremũ Caluinianus,) graues querimonias de hoc mirabiliũ hominũ genere, qui suo arbitratu damnant quidlibet, neq; personis auditis, neq; rebus diiudicatis, cum quibus nihil agi posse dicit. Cogunt, inquit, Concilia, quando, & vbi ipsis placet, atq; vendicant sibi maiorem, magis intollerabilem, & minùs excusabilem auctoritatem ac potestatem, quàm Papa Romanus vnquam. Quę quo tandem euasura videantur, cogitetur, inquit. Paulò antè verò scribit, quòd in anarchiã euaserint. An autem id verum sit, scire meliùs possunt, quorũ res oculis est subiecta. Quanquam & ego mihi videor animaduertisse quibusdã in locis, vbi suaue Christi iugũ per ministrũ suum Pontificẽ Ecclesiã gubernãtis excussum est, etiã Principũ iugũ non ferè tolerari. Vidimus & Clebitij quendam libellũ, qui inscribitur, Victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici, contra Heshusiũ scriptũ, in quo Lutheranos ad synodũ, & ad disputationẽ de præsentia vel absentia potiùs, vt ille sentit, Christi corporis & sanguinis in Eucharistiæ Sacramento prouocat, ac easdẽ illis leges præscribit, quas ipsi nobis Christianis præscribere consuerunt. Quorsum autem res rediit per Deũ immortalẽ? Putauit Lutherus euersurum se Papatũ Romanũ, qui mille quingentis annis in Ecclesia Dei durauit, duraturus etiam iuxta Christi promissum, ad finẽ vsq; seculi: ecce autẽ ipsius Lutheri Papatũ, quem vix dum annos quadraginta durasse constat in Saxonia, saluo Romano, iam euersum priùs esse non temerè Sacramentarij gloriantur, cùm bona pars eorũ, qui Lutheri fidẽ fuerant amplexi, reiecta ea, Zuinglij siue Caluini doctrinã sit sequuta: Ac plurimos in Germania videre liceat, qui de præsentia Christi corporis in Eucharistia nõ solũ ab Ecclesia Dei, verũ ab ipsius etiam Lutheri placitis discesserũt: multoq; nunc latiùs Caluini doctrinã propagatam videre licet, quàm fuit vnquã Lutherana. Quo libẽtius adduci deberẽt hi, qui dici volũt Confessionis Augustanę, vt quibus de rebus inter se disceptant, de his iudiciũ penes hoc Oecumenicũ Conciliũ esse vellent. Et habituri hîc essent æquiores iudices opinione sua. Vidimus Flacci supplicatorios quosdã libellos, quibus instat & vrget mirabiliter, vt in Germania, vel potius in Saxonia Synodus cõgregetur: à qua tamẽ arceri vult primũ Christianos omnes, quos illi visum est vocare Papistas, deinde Seruetianos, Sueckfeldianos, Antinomos, Anabaptistas, & Osiandrinos: neq; sibi cũ aliis, quàm cũ Synergistis, Maioristis, & Adiaphoristis rẽ esse vult, ac miras tragœdias excitat de Confessione Augustana, quàm esse multis in locis mutatã ac deprauatã quiritatur: neq; dubitat alicubi falsi crimẽ impingere Philippo, quòd nõ magis Confessionẽ Augustanã, quàm ipsos etiã Lutheri libros plurimis in locis adulterauerit. Nec id sine causa. Nam cõtuli ego quoq; aliquot exemplaria Confessionis Augustanæ, & ita se rem habere cõperi: Nec vlla mihi visa est propiùs accedere ad eam, quæ fuit Augustæ oblata Christianissimo Imperatori Carolo, cuius memoria in benedictione est, quam ea, quę Flacci opera Ienæ typis est excusa, & extat in librorũ Lutheri tomo quarto. Cùm itaq; de Confessionis etiã ipsius Augustanę fide inter istos disceptetur, quã toties mutatã & deprauatã esse, non modò Zuingliani siue Caluiniani, verũ & ipsi vociferantur veri Lutherani, qui cothurnum quendam eam appellant, vtriq; pedi aptum, cùm auctor ipsius, qui suis eam conscripsit manibus, & in aliis multis, & in eo, quod præcipuum est Christianæ doctrinæ caput, de præsentia Christi corporis & sanguinis in Eucharistia, non ab Ecclesia modò, verùm & à seipso, à magistro suo Luthero diuersum sentiat, & cum Caluino consentiat, nónne satius foret, vt de hac Confessione, quid in ea rectè recipi posset, quid non, huic Oecumenico potiùs Concilio iudicandi potestatem isti permitterent, eique se subiicerent, quam vt vnius hominis arbitrio toties mutata tantam ipsis etiam Lutheranis de ea disceptãdi & altercandi materiam præberet? Mihi verò si cuiusquã alterius, certè Lutheranæ sectæ vel maximè videtur interesse, doctrinam vt suam siue Confessionem huic Oecumenico Concilio diiudicandam permittat: quandoquidẽ non solũ per Sacramẽtarios ea nonnullis locis vehemẽter oppugnatur, ac propemodũ expugnatur, verùm etiam ipsorũ Lutheranorũ inter se mutuis dissidiis extinguitur. Cuperet Flaccus hoc iudicium in Saxonia fieri: cur autem non ibi potiùs, vbi totus congregatur orbis Christianus? Scilicet, Saxonica fides condenda, & non Catholica potiùs nobis est retinenda. Certè magis ex vsu, magis etiam ex dignitate foret Principum istorum, vt controuersias istas ministrorum suorum, eorum iudicio potiùs disceptandas permitterent, quos pro legitimis iudicibus agnoscunt, & Dominus eorum Cęsarea Maiestas, & quotquot sunt alij per orbem vniuersum Christiani & Orthodoxi Reges, & Principes, quàm vt vel Flacco se, vel Gallo, vel qui sunt eiusdẽ farinæ, submitterent. Neq; dubitare debent, quin Patres hos multò essent æquiores habituri, quàm illos, nescio quos. Esset hîc non magis

Mutata Confessio Augustana ab ipso Melancthone.

magis cognoscendi, quàm ignoscendi locus, idq; tolerabilioribus cōditionibus, quàm quas præceptoribus suis proponit Flaccus. Et cùm in Symbolo profiteamur omnes, credere nos sanctam Ecclesiam Catholicam, nónne magis velle deberent Catholicam confessionem habere Principes isti, quàm vel Saxonicam, vel Augustanā, vel nescio quam aliam? Iam enim non modò prouinciæ, verū & ciuitates ferè singulæ, proprias & priuatas suas confessiones adferunt. Qua de re vbi statui potest melius, quàm in hoc Oecumenico, quod Catholicā Ecclesiam repræsentat, Concilio? Quamobrem quod sua sponte facturam Illustritatē vestram non dubito, maiorem in modū ab illa peto, vt instare velit apud Principes istos Germaniæ, & eis persuadere, quos præsertim habet aliqua sibi propinquitate, familiaritateq; cōiunctos, vt suos huc Oratores primo quoq; tempore mittāt. Audio, quòd non ita pridē Illustrissimi Domini Marchionis Brandenburgen. Electoris filia nupsit Illustritatis vestræ filio, quòd illi matrimoniū feliciter euenire cupio. Cùm autē is non alienus ab Ecclesia Catholica sit visus, promiserit etiam proximè superiori anno Nuncio Apostolico se suū huc Oratorē missurum, facilè perfecerit apud illum Illustritas vestra, auctoritate sua, vt præstet, quod promisit. Scio non defuturos, qui dehortentur Illustritatem eius ne faciat, vel hanc solam ob causam, quòd à Pontifice Romano Concilium hoc est indictū, cuius iugū excussum ab omnibus cuperēt: nec alia de re magis laborant, quàm vt nomen illius quàm maximè odiosum & inuisum reddant omnibus, quòd sublato gubernatore, faciliùs circa Ecclesiæ naufragiū grassari se posse persuasum habent. Sed quis tandem est, qui posset, præter hunc, Oecumenicū Conciliū conuocare? Nihil iam de eo dicam, quòd semper hæc fuerit Ecclesiastica regula, iam inde à mille trecentis & amplius annis, ne præter sententiam Romani Pontificis Concilium vllum celebrare liceret. Fingamus licere, vt alius quisquam indicet. Quis erit ille, qui possit hoc præstare? Num Imperatoria Maiestas? Est quidem is Regum omniū & Principum excellentissimus, verùm nec à Gallis, nec ab Hispanis, nec ab Anglis, nec à Polonis, nec à multis aliis eo loco habetur, vt ei tanquam superiori, dicto audientes esse velint, qui Regnorum horum, & aliorū, gubernacula tenent. Contrà verò, Pontifici Romano libēter hunc honorem habent, & ipsa Maiestas Imperatoria, & omnes Reges & Principes, quotquot Catholici & Orthodoxi censeri volunt, vt eum tanquam superiorem agnoscant, & ei debitam reuerentiam & obedientiam præstent, atq; ab eo vocati, vel ipsi veniant ad Conciliū, vel saltē suos Oratores mittant. Quod iam à plerisq; factum esse, ex ea, quam Illustritati vestrę mitto, scheda cognoscet. Cùm itaq; vel ipsa luce sit clariùs, quòd Oecumenicū Concilium nemo possit alius congregare præter Pontificem, cùm suos ad illud Oratores Imperatoria Maiestas iam ablegauerit, qui subiecti sunt illi Germaniæ Principes, cur id facere detrectent, quod ab Imperatore & Domino suo factum iam esse vident? Nihil honori suo detrahi persuasum habet Maiestas Imperatoria, quin aliqua potiùs illum accessione cumulari credit, si gloriam hanc Deo det, vt quem illi visum est suum in terris Vicarium constituere, debitam ei reuerentiam tribuat. Et certè nulla res est, in qua piorum Principū vel fides magis exerceatur, vel Christiana quædam humilitas, qua nihil Deo gratius est, clariùs enitescat, quàm cùm non hoc ab illis attenditur, quis ille sit, quem in Petri Cathedra Deus collocauit, cùm fieri quandoq; possit, vt eadem qua cæteri præditus infirmitate, nec vitæ prosus inculpatæ, nec omnibus his rebus, quibus libentius homines honorem quendam & venerationem tribuunt, sit satis instructus: verùm id solùm spectatur, quòd Christi Vicarius, quòd Petri legitimus successor est: vt honos omnis non ad hominē, qui & infirmus est, & suis ipse sępè vitiis non caret, verùm ad ipsum Deū referatur, per quem in ista Cathedra collocatus est. Nec in homine fiduciæ quicquam ponitur, quod qui facit, eum Propheta maledictū esse dicit, sed in solo Domino, qui potest per quamlibet indignum peccatorē, contra spem etiam, & expectationē multorū, ea præstare, quæ maximum ipsius Ecclesiæ fructum adferre queant: quò sic perspicuū fiat omnibus, non id hominis virtute contigisse, verùm excelsi dextra factum esse. Quam itaq; Deo gloriā dat Imperatoria Maiestas, & eius exemplo cęteri Reges & Principes Christiani, cùm eandem gloriam Deo non dent, etiam subiecti Maiestati illius Germaniæ Principes, vt ipsi per ministrum suum Pontificem ad Concilium eos vocanti pareant, & suos huc Oratores primo quoq; tempore mittant? Dicant illi quicquid volent, vnus vt Ecclesiæ præsit necesse est, si debet vnitas in ea retineri. Et quàm verum sit illud, quòd non aliundè schismata & hæreses obortæ sunt, quàm inde, quòd Sacerdoti Dei non obtemperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundā præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur, non iam in Cypriani tantū libris legimus, verùm etiam in his, quæ facta sunt in Germania, oculis ipsi nostri cernimus. Excussisse quidam sibi videntur iugum Pontificis: quid autem ex eo consequutum est? Tot fides, quot voluntates: & pro vno Papa, multos iam esse nacti videntur. Nolo iam dicere de his, qui Caluini verbum pro Dei verbo sunt amplexi, quemadmodum hi querantur de illis, qui Lutheri potiùs, quàm Caluini verbum tanquam Dei verbū adorare malunt, quòd non sustulerint, verùm ad se pertraxerint Papæ tyrānidem, proq; ligneo iugo Papæ collo excusso, ferreum ab illis impositū sit? Nihil itaq; dicant de Sacramentariis, quibus nihil est impurius: an autem

Papa propter quæ honorandus & obsequendus?

Schisma & hæresis vnde?

an autem ad eundem modum de se mutuò non queruntur Lutherani? Quàm grauiter ferat Philippus, quòd maiorem, magisq; intolerabilem & minùs excusalem auctoritatem ac potestatem, quàm Papa Romanus vnquam, sibi vendicent Flaccus & Gallus, paulò antè commemoraui. Nunc audiat Illustritas vestra, quid vicissim de Philippo præceptore suo, quamuis suppresso illius nomine, scribat Gallus.

Est verò id muneris & officij mei, haud secùs atque illorum, vt veritati patrociner, & ei contradicentes reprehēdam, qualescunq; demùm sint illi, etiamsi sit Angelus è cœlo. Adeoq; persuasum habeo, hoc ipso plus me eis honoris & beneficij deferre coram Deo, dum illos culpito, suorum errorum admoneo, atq; ad pœnitentiam eos inuito, quàm illos ipsos adulatores & palpones omnes, qui sua adulatione illos in erroribus confirmant, atq; in pœnitentia detinent. An verò persuasum habent eiusmodi se esse præceptores, vt ipsorum dictis omnibus necesse sit fidem commodare discipulos? aut id genus sanctos, qui errare non possint? Atqui sanè nec apud Ethnicos quidem nouum isthuc est, vt interim discipulo diuinitùs veritas patefacta sit, atq; etiamnum patefieri possit præ illius præceptore, in qua etiam non dubitet à suo dissentire Magistro. Vnde illa nata est sententia, Amicus Plato, amicus Socrates, magis amica veritas. Atque ante illos quidam insigni præditi sanctimonia errauêre, & in errorem alios induxêre. Tum quoq; necesse est Lutherum itidem, vt sinant adhuc esse præceptorem, & præceptorem omnium præceptorū Christum, à quibus ipsi defecerunt, quemadmodū in hoc omnis nostra superior disputatio acquiescit: Quibus ipsimet iam præceptoribus sese opponunt, planeq; ingratos declarant pro veritate manifestata. Pergunt interim, mittuntq; in errorem, & mittuntur, idq; sub Præceptorum titulo, perinde vt olim Iudæi sub legis, & Pontificij sub Ecclesiæ titulo.

Atque illi lepidam hanc & seriam collationem (à Doctore, tenebat tantummodò) accipiant, qui sic dicere solitus erat: estque sanè salutaris oratio, quam operæprecium sit non ignorare modò Christianos pro sui fida commonitione. Quemadmodum Iudæi, ait, clamabant, Templum Domini, Templum Domini: & Papistæ hactenus clamitarunt, & neque dum clamitare desinunt, Ecclesia, Ecclesia: ita nimirum etiam nostri iam crepitant Magistri & Scholastici VVittembergenses: neque ex ipso fundamento quicquam norunt aliud, nisi Præceptores, Præceptores. Interim præceptoris Christi, cui testimonium reddit Deus, Hic est filius meus, ipsum audite: tum quoque præceptoris Lutheri, cui & scripta & opera testimonium afferunt, diuinitùs illum ceu prostremum vltimi temporis huius Eliam Ecclesiæ & doctrinæ reformandæ excitatum: horum, inquam, præceptorum tum Papistas, tum Adiaphoristas magna cœpit obliuio.

Huc etiam illud pertinet, quòd nos nouos Pontifices siue Papas & Ecclesiæ reformatores criminantur. Atqui verò isthuc ipsum in illos equidem quadrare puto. Vt enim Romanus Pontifex id sibi arrogat, se errare non posse, se esse vniuersalem totius Ecclesiæ Episcopum, quicquid ipse dicat, & statuat, id valere oportere, & mera esse diuina oracula, de quibus nemini ambigere, nec cuiquam contradicere fas sit: idq; eò, quòd Cathedra Petri ipse hæres sit, aut esse velit: haud aliter profectò VVittembergenses sese cōparant, dum, Lutheri & spiritus eius ex sede hæredes esse volunt: cuius tamen spiritus, vt iam cœptum est, tantundem propemodum apud illos residêre videatur, quantum spiritus Petri Romæ apud Pontificem, Cardinales, Episcopos, & illorum gregem, &c.

Nec pauca eiusdem generis apud Flaccum & Amsdorfium reperire licet, nisi quòd omnia nunc in medium adferre, necesse non est. Hoc tantum ostendere volui, posteaquam Papæ iugum excussum est in Germania, multos ibi natos esse Papas, & eos magis intolerabiles, si quid Philippo credimus, quàm fuit vllus vnquam Papa Romanus. Inde sunt istæ sectæ tam inter se mirabiliter dissectæ, dum quisque se pro Papa gerit, dum quisque quod ipse docet, id tanquam Dei verbum ab omnibus adorari vult, vt iam tot habere Germania Deos videatur, quot habet nouæ doctrinæ magistros, dum vniuscuiusque eorum verbum, tanquam Dei verbum & Christi recipit Euangelium (sic enim doctrinam suam appellari volunt.) Nec erit sectarum istarum finis vllus, nisi priùs eò redeatur, vnde discessum est. Incidi nuper in libellum quendam Ioannis Spangembergij, quem edidit anno proximo superiore, cuius inscriptio hæc est:

Verax narratio beneficiorum per D. Martinum Lutherum, piæ memoriæ, præsertim Germaniæ diuinitùs præstitorum, & detestandæ ingratitudinis erga eiusmodi ingentia beneficia & munera, &c.

Inter alia Lutheri beneficia, numerat & hoc, quòd Antichristum reuelauerit. Quòd si nihil aliud fecisset, vel hoc solo nomine dignum eum fuisse scribit, cui summus honos haberetur. In fine verò libelli Prophetias quasdam (sic enim vocat) ex libris Lutheri congerit, inter quas ponit & hanc de fructibus reuelati Antichristi.

Vetus verbum est, & à multis doctoribus repetitum, quòd post reuelationem Antichristi tam erūt homines feri, quòd iam deinceps nollent Deum agnoscere, nec vllam illius rationem habere: sed iuxta suam quisq; voluntatē faciet, quicquid diabolus & caro suaserit. Hoc tempus iam impletum videmus. Posteaquā enim admirabili quadam & singulari Dei gratia

Antichristianismi, siue Papatus horrenda mendacia ac doli, deceptionesq; manifestatæ sunt, incipiunt iam homines nihil ampliùs credere: & posteaquam à vinculis Papatus se liberos esse vident, volunt etiam esse liberi & soluti ab Euangelio, & à Præceptis Dei: & volunt vt deinceps rectum sit & iustum, quicquid vnicuiq; visum fuerit.

Obsecro diligẽter Illustritas vestra secum expendat hæc verba. Nec enim verius fuit, quod Chayphas olim dixit, quàm quod nunc hic Pseudopropheta scribit. Quamuis enim falsò Papatum vocet Antichristianismũ, cùm hic status, qui nunc est in multis Germaniæ locis, multò sit hoc nomine dignior: hoc tamen verissimũ est, quòd posteaquam Christi suaue iugum per Papam Ecclesiam suam gubernantis excussum, & ipsum Papam Antichristum esse falsò persuasum est plurimis, & Christi iugum simul est excussum, ac eò res redacta (proh dolor) quòd qui diruperunt vincula Papatus, iidem illi nec Euangelij, nec Dei præceptorum vinculis vllis alligati iam esse volunt: ac diruptorum vinculorum fructum hunc ferunt, vt iam deinceps nihil credant, & faciat quisq;, quod sibi videtur. Qua de re queritur etiam Hieronymus Menczelius, cuius libellũ de pastoribus legi, eodem illo anno impressum Islebij, quam isti nouam Bethleem esse volunt, in qua nouus Christus natus sit, vel Antichristus potiùs. In cuius libri præfatione sunt hæc verba:

Posteaquàm per sanctum Euangelium à Papæ tyrannide, & potestate liberati sunt, & assueuerunt omnes illius cõstitutiones reiicere, progrediuntur vlterius, & volunt prorsus eandem consuetudinem in aliis quoq; rebus omnibus, siue sint bonæ, siue malæ, retinere. Volũt esse liberi, nec à quoquã prohiberi, quominùs arbitratu suo viuãt, haud aliter, quàm si Euangelium esset talis doctrina, quæ vnicuiq; concedat potestatem faciendi, quòd illi placet, quæ nullũ ordinem, nec vllam disciplinam ferre posit. Quòd si quis eis resistere fuerit ausus, eò veniunt audaciæ, vt non solùm odia suscipiant erga suos prædicatores, & eos cõtumeliis afficiant, verùm etiam pro virili sua tyrannicè persequantur. Ac si quem volunt ordinem prædicatores cõstituere, statim vim esse dicunt minimè Christianam, & nouationem quandam, & introductionem veteris Papatus, per quam prædicatores propriam suam potestatem & dominationem in commissum sibi gregem stabilire velint. Qui si pergant vrgêre exequutionem eorum, quæ constituerunt, non solùm conuiciis afficiuntur, verùm etiam ad extremum expelluntur.

Neq; dissimilia queritur Heshusius in eo libello, quem & ipse de pastoribus scripsit. Videt igitur Illustritas vestra, quo loco sit Germaniæ status, posteaquam ea multis in locis Papæ iugum excussit: quod commutatũ, non excussum esse videtur, cùm alio cuiusuis potius, quàm Christi, multò grauiore iugo, prematur. Accusat autem Spangembergius in eo libello, ex quo paulò antè nonnulla produxi, non Christianos, quos ipse vocat Papistas, verùm illosipsos accusat ingratitudinis, qui Lutheri verbum, tanquam Christi verbum quadraginta his & ampliùs annis adorarunt, VVittembergenses potissimùm, Lipsenses, & qui sunt sub Duce VVirtembergensi. Hos igitur grauiter accusat, quòd acceptorum à Luthero beneficiorum immemores, ausi fuerint in decem aut vndecim doctrinæ capitibus ab ipsius doctrina, quam purum Dei verbum esse persuasum omnes habere cupit, discedere, quodq; his eum elogiis ornauerint.

Vocant eum Philautum, id est, eiusmodi hominem, qui non nisi de se vno præclarè senserit, sibi vni plurimum tribuerit: cuique nihil arriserit, præterquam quod ipse dixisset & fecisset. Appellant item Philonicũ & Eristicum, id est, hominẽ vsq; adeò rixosum, vt semper suam tueatur sententiam tanquam æquam nemini quicquam concedere, nulli cædere velit, suam duntaxat aucupetur gloriam, nec quenquam præter se ferre sustineat. Itemq; Doctorem Hyperbolicũ, puta, qui ex culice posit efficere camelũ, qui mille iactitet, & vix quinq; cogitet: effutiat quicquid in buccam venerit, flocci pendens num vel verum, vel falsum sit quod dicit: deniq;, qui duplo plus asserat, quàm ipsa habeat rei veritas. Nuncupant etiã illum Polypragmenicum, qui se procaciter, & petulanter negociis omnibus immisceat, qui plura sibi expedienda sumat, quàm ipsius poscat prouincia, rebusq; omnibus, quæ tamen nihil ad illum pertineant sese ingerat. Tum quoq; ingenij ostentatorem eum nominãt, qui non nisi ingenij acumen præter necessitatem ostentare, seseq; venditare voluerit. Sed & Stoicum, durum capitonem, qui non nisi suo vixerit cerebro, atq; alios tyrannica continuerit, & presserit seruitute. Deniq; Somniatorem eum vocant, & proh dolor, miserãdum in modũ isthæc coquunt, atque permiscent, &c.

Philautis, cõuiciorũ quædã voces.

Quòd si discipulorum Lutheri tale de Luthero fuit iudicium, & certum est, non deesse quosdam etiam Principes, qui Melanchthonis doctrinã sibi potiùs amplectendam esse putãt, quàm Lutheri: ac rectè ab eo factum existimant, quòd non in omnibus cum Luthero consenserit, sed in quibusdam ad nos Christianos, in aliis verò nonnullis dogmatibus ad Zuinglianos, siue Caluinianos deflexerit, vel hæc ipsa res, calcar addere posset Germaniæ Principibus, vt ne vel Melanchthonis, vel Spangembergij, vel Illyrici iudicio de doctrina Lutheri stare, sed eam Oecumenico potiùs Concilio disceptandam permittere vellent. Sic enim & dissidia, quæ sunt inter ministros eorum, tolli faciliùs, & ipsi Principes ad agnitionem veritatis

tatis redire celeriùs possent. Sic autem in eodem illo libello de Luthero scribit Spangembergius, vt eum exæquare Christo videatur, nec alio ferè loco, quàm quo scripturas Canonicas, eius libros haberi velit. Accusant nos idololatriæ. Potéstne autem esse maior, ac manifestior idololatria, quàm sit hæc, vnius alicuius hominis verbum, in quo nec doctrina excellens, nec vlla est vitæ sanctimonia, tanquam Dei verbum recipere, & coram illo incuruari, ac si quis ab eo discesserit, eum è cœtu suo eiicere? vtinam vellent isti Principes memores esse verborum, quibus in Propheticis & Apostolicis literis idola fugere monentur, & cùm intelligant, nihil aliud esse, quàm mera quædam idola, Lutherum, Philippum, Flaccum, Brētium, remis, quod aiunt, & velis illa fugerent, deq; eo, quæ doctrina Verbum Dei censeri debeat, penes Ecclesiam Catholicam, quam Concilium Oecumenicum repręsentat, iudicium esse mallent, quàm penes Flaccum, vel Brentium, vel nescio quos alios Saxonicos ministros. Etiam extra Saxoniam leguntur & intelliguntur scripturæ, & rectiùs ibi iudicari potest, qui sit germanus scripturæ sensus, vbi totus orbis conuenit in Christi nomine, quàm in paucorum cōuenticulo. Quod Catholicū dogma censeri debet, in Ecclesia Catholica debet approbari: quàm frustrà se credere in symbolo profitentur, qui malunt vnius alicuius priuati hominis, aut etiā paucorum in angulo aliquo conuenientium, ac diuersum ab illa statuentium, quàm illius sententiam sequi. Sæpè iam periculum fecerunt, multa sunt inter eos colloquia, multa sunt habita conuenticula. Quid autem aliud lucrifecerunt, quàm quod magis ex illis incerti, quàm fuerant anteà, discesserunt, magis etiam inter se pugnantes? Huc itaq; suos mittant potiùs Principes: hic quæ doctrina cum verbo Dei consentiat, quæve cum illo pugnet, doceri velint. Nam sicut in ministrorum suorum conuenticulis, siue, vt ipsi vocant, colloquiis iam experimento didicerunt, quòd miscuit Deus in medio eorum spiritum vertiginis, vt errare facerent Ægyptū in omni opere suo: ita præsentem hîc adesse Spiritussancti gratiam cognoscent. Non erit hîc Deus ille dissensionis, qui regnat in his locis, vbi suaue Christi iugum, per ministrum suum Pontificem Ecclesiam gubernantis, excussum est: sed erit Deus pacis & dilectionis, qui faciet vtraq; vnum, & per diuersitatem linguarum cunctarum, gentes in vnitatem fidei congregabit. Quod vt ita eueniat, supplices misericordiam illius implorabimus. Hæc ego propterea pluribus Illustritati vestræ scribenda putaui, vt si visum illi fuerit cōmunicet cum Illustrissimo Principe Domino Ioachimo Electore Brandeburgensi, qui non alienus à nobis esse videtur: Quo nomine Illustritatem illius plurimùm obseruo: præcipuè cùm & ipse, serenissimi Regis & Domini mei sororem in matrimonio habeat, quàm constanter in fide Catholica perseuerare, non sine magna animi mei voluptate audio. Sed quòd ab ea defecisse, & in aliud nesciò quod Euangelium translatus esse dicitur filius eius Illustrissimus Dominus Archiepiscopus Magdeburgensis, ingentem ex eo dolorem accipio, neque possum tamen adhuc animum inducere, vt credam factum id ab eo fuisse. Quæso Illustritatem vestram, velit ea de re me certiorem reddere, & apud quoscunq; Germaniæ Principes aliquid auctoritate valet, præcipuè verò apud affinem suum Illustrissimum Dominum Marchionem Electorem, efficere conetur, vt suos huc Oratores primo quoq; tempore mittat. Nam quòd ipsa factura sit hoc Illustritas vestra, omni prorsus cunctatione semota, mihi quidem dubium non est. Præclarè merebitur de matre sua Ecclesia, si quàm plurimos in eandem voluntatem impulerit, & cùm apud homines laudem, tum apud Deum ingentem ex eo gratiam consequetur. Qui vt Illustritatem vestram pro Ecclesiæ suæ defensione, quàm diutissimè seruet incolumem & felicem, diuinam illius Maiestatem supplex oro, meq; gratiæ illius commendo.

Datum Tridenti XXIIII. die Martij,
Anno Domini M. D.
LXII.

Illustritatis vestræ
Seruitor deditissimus,
Stanislaus, Card. Varmien.

AD

AD REGEM, PROCERES, EQVITESQ. POLONOS, IN COMITIIS VARSHAVIENSIBVS CONGREGATOS,

EPISTOLA MARTINI CROMERI.



EM Virtute vestra dignam, & moribus maiorum vestrorum consentaneam facitis REX inclyte, & vos Proceres, Equitesq; Poloni, quòd vobis religionem Dei Opt. Max. cuius ope regnum hoc septum barbaris gentibus tam diu stat incolume, in primis curæ esse ostenditis. Qua in re quantum extiterit semper studium maiorum vestrorum dicerem, si vos ignorare existimarem. Ex eo quidem tempore, quo ij Christo Iesu Deo & Seruatori nostro populariter nomina dedêre, eiusq; sanctissimas leges atq; cæremonias à multis aliis populis longè ante susceptas, & eius ipsius numine per continuam multorum seculorũ successionem ab ipsis vsq; Apostolorum temporibus conseruatas, sibique ad extremum, cùm Deo placuit, non tam scriptis, quàm viuis vocibus quasi per manus traditas suscepêre: ex eo, inquam, tempore dimoueri se ab iis nunquam passi sunt. Quarum alias quasdam gentes minùs tenaces fuisse non ignoramus. Quò verò cæteris quoq; hominibus testatius facerent illi ipsi maiores nostri, omnia pro retinenda ac defendenda, quam semel suscepissent, religione se facere & pati paratos esse, stringere ij gladios, quibus præcingebantur, cùm Euangelium, quæ lex Christi est, publicè in templis legi inciperet, soliti esse memorantur. Nec id signis & verbis profitebãtur magis, quàm re præstabant. Vltrò enim & alacres arma sumebant cõtra barbaras gentes, sicubi eas, quamuis longè à se, nomini Christiano graues & infestas imminêre senserant. Itaq; & cum Prussis atq; Lithuanis & consanguineis suis Pomeranis olim, priusquam eæ gentes Christo nomina dedêre, multa gesserunt bella, non tam de imperio, quàm de religione: & regnãte apud se Vladislao Iagellone, cum Vitoudo Lithuanorum Duce in intimam Tartariam expeditionem susceperunt. Et verò eodem Iagellone & filiis eius Vladislao & Cazimiro regnãtibus, non modò in Valachiam & ad Brailouiam, Danubiumq;, verùm etiam in Thraciam vsque armati contra Turcas penetrarunt, vt Valachis, Rasciis, Bulgaris atq; Græcis laborantibus subuenirent. Quid igitur? An vos degenerastis ab hac virtute maiorum vestrorum? Minimè verò. Nam vt mittã recentiores quasdã expeditiones in Vngariã & Austriam, regnante nuper optimi & benignissimi huius Regis patre diuo Sigismundo, à vobis eodem studio & voluntate susceptas, istud certè studium vestrũ, quo sanctissima Christi instituta, infelici hac nostra atq; etiam superiori ætate cupidorũ & ambitiosorum hominum partim incuria, partim improbo studio vel cõtaminata, vel suppressa vindicare cupitis. (Neq; enim cum iis sentio, qui vel odia, vel inuidia, vel ambitione cuiusquã, & potentiæ, auctoritatisq; cõtentione hæc agi suspicantur:) istud igitur studiũ vestrũ eò maioris est pietatis, quò magis pernitiosa sunt religionibus praua & impia dogmata, quàm arma: propterea quòd hæc quidem corpus modò petunt in animũ, in quo sita est religio, nihil iuris habent: illa verò rectas de Deo, deq; cultu ac cæremoniis eius opiniones, quę Respub. quoq; maximè conseruant, tollunt ex animis, & pro iis barbaricam quandam feritatem ingenerant: qua fit, vt relaxatis semel audaciæ ac temeritatis habenis, sibi quisq; placeat, alterũ non modò contemnat, damnetq;, verumetiam pro inimico & hoste ducat. Atq; hinc existunt feralia inter homines dissidia, quę florentissimas etiam Respub. pessundant penitùs & euertunt longè faciliùs, quàm arma hostilia. Quod & pluribus verbis, & non obscuris exemplis demonstrari posset, nisi esset luce meridiana clarius. Iam verò sicut vtilius, ita difficilius est radicatas in animis multorum opiniones, pestilentes præsertim, eradicare, quàm hostem non modò ab alienis verumetiam à suis finibus arcere. Est igitur si non superior, certè par pietas ista vestra pietati maiorum vestrorum. Videte modò etiam atq; etiam, ne cui falsò pietatis prætextu imponatur, neu quis pro vera religione, pestem & religionis & Reipublicæ, superstitionem vel impietatem afferendam & vindicãdam suscipiat. Quod quidem iudicium, tot ac tam diuersis & inter se pugnantibus de religione opinionibus, longè est difficilimum. Fallit enim (vt rectè inquit sapiens quidam) vitiũ specie virtutis & vmbra, ita vt plurimi, cùm ad religionis dogmata & instituta disceptanda ventũ est, errare, non pauci scientes, volentesq; falsa pro veris affirmare, & ad augendas vel stabiliẽdas opes suas, tegendásve turpes cupiditates & flagitia sua sanctissimo religionis nomine apud imperitã multitudinẽ facilè abuti possint. Vt enim natura omniũ hominũ quamuis ferorum & barbarorũ mẽtibus quidam de diuino numine, eiusq; cultu sensus insitus est, ita certam & absolutam eius cognitionem assequi eæ per se ipsæ nequeunt. Idq; intelligẽs Deus Opt. Max. ipse cœlitùs certissimã sui notitiã, cultumq; primùm quidem Angelorum ministerio, vel secretiore quadam piorum & sibi charorum hominum inspiratione: deinde verò per filiũ suũ sapientia, bonitate, & potestate sibi parem in vno ferè populo informauit: Ad extremum verè per discipulos eius, eorumq; successores, non modò

SSS pietate

pietate & integritate vitæ conspicuos, verumetiam mirabilium, & vires humanas excedentium operũ patratores per omnes gentes atq; ætates, totumq; orbem terrarũ, nequicquam aduersantibus impiis dæmonibus, mirabiliter eam diffudit & propagauit. Et sedulò quidem conati sunt inuidi dæmones cùm ipsi per se, tum per satellites & administros suos tyrannos, errorumq; magistros, vel delêre penitùs, ex animis hominũ illam ipsam notitiam, cultumq; Dei, vel deprauare : sæpeq; ij conatus permissu & arcano quodam consilio Dei nonnullum successum habuêre. Nam & ipse Satanas, transformans se in Angelum lucis, vt inquit D. Paulus, sæpè multos in impias & absurdas de Deo opiniones induxit, vel cultum eius ad se traduxit, nefandisve ritibus & cæremoniis polluit, & ministri eius falsi Prophetæ, & magistri mendaces sub specie ministrorũ iustitiæ & veritatis fallentes, multos seduxerunt, partim derogando fidem veræ ac diuinitùs proditæ doctrinæ: partim nouis ac domi suæ natis interpretationibus, eam deprauando, & sua, dæmonúmve cõmenta pro ipsissimo Dei verbo venditando. Itaq; & in Hebræo populo fuerunt olim, qui dicerent: Hæc dicit Dominus, cùm ille eos non mitteret, & in Christiano, ipsa, quæ mentiri non potest, Veritas prædixit, multos in suo nomine venturos esse, dicturosq;: Ego sum Christus: aut, Ecce hîc, vel illic est Christus: & multos ab eis seductum iri. Quod quidem re ipsa etiam impletũ esse nemini dubium est. Iam inde enim à temporibus Apostolorum fuêre inter Christianos Hymenæus, Alexander, Menander, Ebion, Cherintus, ac deinde alij post alios magistri mendaces, segregãtes semetipsos, introducentes sectas perditionis, & speciem quidem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. Ne modò quidem desunt cùm alibi, tum apud nos eiuscemodi pestes: habentq; suos satellites tyrannicos, homines mente corruptos, qui cęteros minis, mulctis ac suppliciis vel inuitos à vera pietate in errorem secum abstrahunt, nonnulli quidem arbitrantes obsequium se præstare Deo, complures verò idem duntaxat simulantes, sed suum interim negotium agentes veriùs, quàm Dei. Quod quidem non tenui quadam coniectura, sed ipsa rei euidentia probari potest. Sed ego ita nunc agam, vt quasi in re dubia à qua parte stet veritas & pietas suũ cuiq; de omnibus iudiciũ saluum relinquã. Certè nõ idem omnes nunc sentiunt de doctrina, institutis & ritibus religionis. Non cõuenit, vt scitis, multis, magnisq; de rebus inter eos qui se Euangelicos vocant, & qui Papistæ appellantur. Inter eos autẽ, qui volunt esse medij, & ipsi ab vtrisq; dissentiunt, & in vtrisq; multa damnant. Quid verò isti ipsi Euangelici, quemadmodum videri volunt, verbi Dei siue illustratores, siue vindices? Idémne omnes sentiũt? Minimè gentiũ. Alioqui vnde quæso nata sunt nobis tam diuersa nomina, quibus illi inter se distinguuntur, vt alij quidem dici velint Protestantes vel Augustanę cõfessionis, alij Tigurinę, siue Geneuẽsis, quos etiã Zuinglianos & Caluinianos & Sacramentarios appellant: alij Picardi, Anabaptistæ alij vocitentur? Vnde autẽ est, quòd quidam quasi fastidiẽtes iã hæc vulgaria, partim Osiãdri, partim Serueti doctrina & nomine glorian tur? Mitto Russos, siue Bulgaros, & Boëmos, Calixtinos: qui quàm valdè dissentiant ab iis, quos iam enumeraui, non dico modò, certè ipsi sese ab omnibus segregant, & penes se solos veram & incorruptam religionem vigere contendunt: à cæteris autem ferè improbantur. Sunt & alij prætereà, nisi fallor, neque cum superioribus, neque inter se ipsi de rebus non parui momenti consentientes, sed nobis adhuc minùs cogniti. Et omnes quidem hi verbo Dei se niti per se, ferunt & asseuerant, sed non eodem id modo omnes intelligunt, aut interpretantur: verùm sua quisque vel à se excogitata, vel vndelibet arrepta opinione impensiùs, delectatus, alterius sensum vix, ac ne vix quidem fortasse cognitum, non tam superciliosè quàm hostiliter damnat. Atq; hinc sanè existunt vulgò neglectus & profanationes cultus diuini, cum diuini nominis contumelia coniunctæ, exultantibus & insultãtibus nobis atq; religioni Christianæ, quasi falsæ vel incertæ duntaxat, Iudæis & Mahometanis. Hinc offensiones mutuę & irritationes animorum, non solùm inter ciues, & eiusdem linguę, eiusdemque iuris homines, verumetiã inter cognatos & necessarios, citò in extremum florẽtissimi huius regni exitium, quod ipsi vos non obscurè cernitis, erupturæ, nisi celeriter Deus Opt. Max. & tua, Rex clementissime, ac vestra pariter Proceres, Equitesq; sapientia salutarem opem attulerit. Quid igitur facto opus est? Vos quidem id rectè sapienti consilio vestro expedietis: dicam tamẽ & ego, quod sentio: & dicã verè, & ex animo, pro mea in cõmunem patriam fide & officio: vos quæso benignè ac diligẽter attẽdite. Si de legibus & institutis Reipub. vestræ hæc esset cõtrouersia, rationibus & argumẽtis non cuilibet, sed iis modò, qui in hac Repub. multum, diuq; versati sunt, inter ipsos contendendum ac disceptandũ esse censerem auctore Platone clarissimo Philosopho, quæ nam esset recta, & moribus maiorum virorum consentanea, & vobis, liberis, posterisque vestris, ac toti Reipub. salutaris sententia: eamq; cum vestris omnium iudiciis & assensu publico esset comprobata, grauibus pœnis à vobis sanciendam esse iudicarem. Quòd si quis communi placito vestro temerè aduersaretur, intelligitis, opinor, quæ ibi vestræ, quæ Magistratuum essent partes. Quin si ego, aut quispiam alius videri vellet indulgentior, meritò metuere deberet, ne laxanda disciplina publica ad perniciem Reipub. hoc eius consilium spectare aliquatenus existimaretur, néve pro populari præuaricator, pro leni legum, patriæque hostis iudicaretur. Quamobrem, quia penes vos

est

est omne legum & institutorum ad hanc Rempub. pertinentium arbitrium, vos, quæ huic regno vtilia & salutaria esse iudicatis, prouidere, in cõmune consulere & statuere conuenit: me, meiq; similes non modò priuatos homines, verumetiam Magistratus publicos, capessere iussa ac decreta vestra, non meo, priuatíve cuiusquam vel paucorum commodo & arbitrio mutare, aut indulgenter prẹterire decet, ne si publicè quidẽ vtile id fore videretur: propterea quòd nunquam tantum boni Reipub. conciliari potest vnius alicuius, paucorúm ve salute, quantũ cõflatur mali, si Principis, & populi Maiestas iminuatur, legumq; auctoritas ac disciplina publica labefactetur & elanguescat. Etenim vtilitas indulgentiæ etiãsi in plures redundet, ad vnum quidem tempus pertinet, exemplũ verò præuaricationis non modò ad multos homines, sed ad omnes leges, & omne tempus. Itaq; de Zaleuco, Lycurgo, L. Bruto, Manlio Torquato, & aliis quibusdam Græcis, Latinis atq; barbaris legumlatoribus, aut alioqui Principibus & Sapiẽtibus viris cum sempiterna eorũ laude memoratur, quòd ij disciplinam publicã partim charissimorũ liberorũ suorum cædibus, partim etiam membrorum suorum mutilatione, exilioq; suo sanxerunt, pluris facientes stabilimentum legum, quo Rerumpub. salus continetur, quàm ea, quẹ mortales in hac vita ducunt charissima. Sed quorsum hẹc tam longè repetita? Nempè vt intelligatis, quod tamen per vos ipsi probè intelligitis, quẹ vestræ omniũ, quæve priuati alicuius, vel paucorũ essent partes, si de iis rebus esset cõtrouersia, quæ peculiariter ad Rempub. vestram pertinent. Quid igitur, cùm de religione, eiusq; ritibus ac cæremoniis disceptatur, idémne existimandũ est? Equidem si his de rebus, sicut de illis superioribus, placita vniuscuiusq; populi propria esse debere, aut omninò posse arbitrarer, idẽ de his, quod de illis, vobis faciendũ esse censerem. Sed alia longè est religionis, alia Reipu. ratio. Hæc sua est cuiq; genti, illa multis, atq; adeò toti terrarũ orbi communis. Illa ab hominibus constituitur, hominumq; iudicio diuersis pro ratione temporum legibus, & institutis temperatur: hæc verò diuinitùs constituta certas habet leges & immobiles, quas nulli, neq; homini, neque populo, ac ne omnibus quidẽ simul abrogare, antiquare, aut mutare licet. Quod si quis conetur modò, meritò impius & sacrilegus habeatur. An non faciunt hoc igitur Pontifices & Episcopi, dicet aliquis? Negant illi, tu ais. Quis igitur controuersiam hanc dirimet? Verbum Dei, inquies. Rectè sanè. Vnde autem id petes, Cœlitùs? At procul cœlum abest. Reuelationem ostende, si potes, verùm ita, vt nobis certum sit, eam diuinam esse. Ab auctore Christo? At is iampridem inter mortales loqui desiit. E scriptis Propheticis, Euangelicis, & Apostolicis? Non malè, quamuis non è solis fortasse, sed mitto id modò. Cæterùm scriptorum illorũ genuinus sensus & interpretatio, de qua est omnis ferè cõtrouersia, penes quem erit? Non penes Episcopos quidem, inquies. Cur obsecro magis penes te, tuiq; similes? At penes hos omnes. Vnde id probas? videris habere aliquid è sacris scripturis. Sed in easdem salebras nostra relabetur sermocinatio. Negabo enim ego eum esse, quem tu vis, illarum scripturarum sensum. Negas tu vicissim vllam esse in sensu earum percipiendo difficultatem. Cur igitur non conuenit inter nos? Cur non olim inter Arrium & Athanasium, Eunomium & Basilium, Iouinianum & Hieronymum, Donatistas & Augustinum? Cur autem scribit Petrus de Pauli Epistolis, quòd in iis sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, in suam ipsorum perditionem? Sed mitto disputatorem. Ad te Rex & vos Proceres, Equitesque sapientissimi redeo. Nullæ ne igitur vestræ sunt partes in componendo religionis dissidio. Sunt profectò, & magnẹ quidem. Sed tamen non arbitrandi & statuendi, quid sequi, quemque oporteat, ac ne illud quidem, quæ sit de quaque re congruentior verbo Dei sententia. De quibus duobus illud quidẽ iam dixi, nec vos aliter existimatis, ne omnium quidem populorũ, nedum vnius alicuius esse: hoc verò cuiúsnam sit, nondum dico. Sed vt sit vniuersi cœtus Christiani, quod quidam contendunt, vos certè, quamuis non viles animæ, vt quidam fortassis externi putant, nec in angustissimo & obscurissimo angulo terræ positi, soli tamen Germanis, Vngaris, Boëmis, Gallis, Anglis, Scotis, Hispanis, Græcis, Armenis, Moschis, Indis, Æthiopibus, & fortasse multis aliis nationibus, & populis Christianis præiudicare in eo non potestis, vt vel hîc, vel in nationali, quod ita vocant, Concilio statuatis, hoc esse consentaneum verbo Dei, hoc non esse. Quota enim pars Christianorum nos Poloni sumus? Addam etiam Prussos, Lithuanos, Russosque, si lubet. Alioqui iure illi populi, quos dudum enumeraui, vobiscum expostularét, sicut D. Paulus Apostolus cum Corinthiis: An à vobis verbum Dei processit, aut in vos solos peruenit? Taceo cæteram fratrum vestrorum Equitum honestissimorum, qui hinc absunt, multitudinem. Mitto mulieres, mitto etiam opificum turbam, & omninò oppidanos, & aratores, & pastores vestros: qui licèt nullam huius Reipub. partem capessant, cæterùm quod ad religionẽ attinet, sciunt in Christo Iesu nõ esse Iudæũ, neq; Grẹcũ, nõ seruũ, neq; liberũ, nõ masculũ, neq; fœminã, sed omnes nos vnũ esse. Nec vos ignoratis, stulta mundi elegisse Deũ, vt cõfunderet sapiẽtes: infirma, vt cõfunderet fortia: ignobilia & cõtemptibilia, & ea, quẹ nõ sunt, vt ea, quẹ sunt, destrueret. Ne his quidẽ igitur præiudicare hac in parte debetis, etiamsi possetis. Quod si facere pergitis, cur non itidem vestro exemplo Srodensis, vel Prossouiensis, aut si mauultis, totius Masouiæ generalis conuentus (quos honoris

1. Corinth. 14.

Galat. 3.
1. Corinth. 1.

causa nomino) vobis vniuersis ac totius Regni comitiis in constituenda Repub. prȩiudicet, legesq; condat, quibus cuncti teneamini? aut à suis & vestris maioribus, quamlibet rudibus & rerum imperitis, vt isti nouatores dictitant, conditas arbitratu suo mutet vel interpretetur? Aut si numerum spectatis, cur non oppidani & agricolæ vestri ex vniuerso Regno coëuntes idipsum faciant? Quales quidem fructus, proh dolor, istud, quod à nonnullis iactatur, Euangelium nostra memoria non nusquam germinauit. An hîc satis est multos esse, & non imperitos legum & rerum humanarum, addo & nobiles, si desit publica & legitima auctoritas? quam quidem vos, neque penes Senatum cum Rege, neq; penes vniuersum maiorum vel minorum Polonorum conuentum, etiam cum Palatinis ac cæteris Magistratibus, extra locum ac tempus comitiorum esse vultis. Cur autem non modò à terrestribus iudiciis, verumetiam à colloquiis ad te Rex, & ad comitia fiunt prouocationes? Vt enim priuatos prætercam, inter quos non desunt iuris & iustitiæ consulti, an non habent iudices, & Palatini, quique his assident Magistratus leges & constitutiones Regni? an eas non legunt? an non intelligunt? An, obsecro, facilior est cuilibet magis obuia rerum cœlestium, sacrorumq; mysteriorum, quæ verbo Dei continentur, ac mentium, nedum sensuum humanorum captum excedunt, intelligentia, quàm de iure villagiorum, vt verbis statuti vestri vtar, scultetorum, Golotarum, fugitiui cmetonis, ac cæterarum omnium legum vestrarum cognitio? aut magis cuiusquam refert in his, quàm in illis falli & errare? At id quidem vel lippis, quod aiunt, ac tonsoribus notum est, hîc exiguum quiddam agelli, vel fortunarum, vel iuris personalis, vel denique vitam hanc fluxam & momentaneam, illic animarum æternam salutem & beatitudinem periclitari: hæc non tam cogitatione, quàm sensu cuiusuis percipi, illa si humana, aut angelica mente comprehendi potuissent, non fuisse necesse Deum hominis naturam assumere, doctoremque veræ iustitiæ, quæ religione, cultuque Dei maximè continetur, nobis fieri. Ac nihil ille quidem vsquam scriptum reliquit: verbis modò enarrauit, quæ voluit, idq; partim promiscuæ multitudini, partim delectis à se Apostolis: quibus, ait, solis datum esse nosse mysteria regni Dei. Et tamen nec ij omnia (ne dicam nihil, quod certè alicubi Euangelista quidam dicere non veretur) tunc intellexerunt, donec ipsemet eis aperuit sensum, ac Spiritusancto eos impleuit. Quo magistro illi demùm & intellexerunt omnia, & cæteris hominibus partim viua voce, partim literis prodiderunt. Sed ita vtrumq; fecerunt, vt ad eorum dicta, scriptaq; penitus percipienda eodem nihilominus interprete Spiritu sancto nobis quoque opus sit: nisi fortè non dico vnius ex iis D. Petri scriptis, sed cōmunis omnium illorum iuxtà ac nostrûm præceptoris verbis fidem non habemus. At enim putamus, inquietis, quòd & nos spiritum Dei habeamus. Sit ita sanè: Verùm is, cùm & ipse sit Deus, non est dissensionis, sed pacis Deus. Contemnere autem aliorum iudicia, in re præsertim communi, & ad omnes ex æquo pertinente, non pacis est, verùm dissensionis: quæ ex Deo non est, sed ex diabolo, & inter opera carnis, quorum auctor & effector est diabolus, à diuo Paulo nominatur. Quid autem fiet, si iisdem de rebus diuersum à vobis apud se statuant vicini vestri Germani? quod quidem non semel his paucis annis fecerunt, cùm à vobis, & ab aliis populis, tum à se ipsi diuersa statuentes. Quid si Galli, aut Hispani idem faciant? Quid si vniuersi Christiani populi? Scilicet præponderabunt vestra omnium illorum iudiciis, aut desinet esse verbum Dei, quod vobis fuit anteà. Verumenimuerò, inquiunt quidam, non erit hæc nobis cum quoquam causa dissidij. Nam si quid ab vniuerso Christianorum cœtu in commune statuetur posteà, illud sequemur potiùs, repudiata priore nostra sententia: interim autem dum id fit, suo quisque, nos etiam nostro sensu abundemus, & aliquid hominum desideriis indulgeamus, quò eos in cæteris concordes in officio contineamus. Præclarè verò & sapienter. At quàm multa fuerint hac vna in re peccata? Primum omnium (ignoscite quæso in libera Repub. liberè in medium consulenti) arrogantia, ne dicam temeritas, in statuendo iis de rebus, quæ si non alieni, certè non solius vestri officij sunt, & iam pridem maturò longè plurium iudicio constitutæ sunt, & non vestro tantùm, aut vnius alicuius, & alterius populi, sed multorum, ne dicam omnium, publico & longo vsu approbatæ. Deinde vel pertinacia in retinendo contra sententiam aliarum gentium, vel certè leuitas in mutando, quod semel placuerit. Postremò frustratio eius, quem præ vobis fertis, euentus consilij vestri, atq; adeò longè diuersus & contrarius exitus. Quæ enim beneuolentia, aut concordia potest esse inter eos, qui non de leui aliqua re, sed de maximis, quamuis liberè, & sine vllo metu, dissentire se arbitrâtur? Religio est enim, quæ animos hominum non solùm cum Deo, sed inter ipsos etiam in primis consociat, & religat. Quæ vbi non eadem est, dissociat ea maximè dissidentium voluntates, & studia, tantùm abest, vt consociet. Possem hîc disertus esse, si illustrare hoc exemplis cùm veteribus, tum recentioribus vellem. Demonstrarem sanè ex huiusmodi dissensionibus, non dico de summa religionis, verùm de vno aliquo, aut altero eius capite, nec eo quidem grauissimo, aut euidentissimo, perniciosa dissidia & capitalia odia cùm inter diuersas gentes, tum inter eiusdem linguȩ Reipublicæ ciuitatis, familiæ, domusque: homines sæpè extitisse, & vix multo sanguine, multorumque, ne dicam vniuersorum, interitu restincta esse. Commemorarem ea tempora, quibus

Luc. 8. Luc. 18. Luc. 24. 2. Petri. 1. Ioan. 14. 1. Corinth. 7. 1. Corinth. 14. Galat. 5.

quibus furor Arianorum in Ægypto & Oriente, Manichæorum atq; Donatistarum in Africa, Monothelitharum & Iconomachorum in Græcia, Nouatianorũ iisdem & aliis in locis, Rusticorum nuper auctoribus Luthero, Munzero, Corolstadio & Zuinglio, in Germania grassatus est. Adderem de Rusiis nonnihil. Sed non est necesse diutiùs his immorari. Nolite autem putare statim sedaturos vos esse inquieta ingenia, si quid eis paululũ cõcesseritis aut indulseritis, accendetis magis: nec ea modò, quæ iam tumultuãtur, sed quæ adhuc quiescunt etiam: nec modò, vt quæ iam concupierunt, obtineant, sed quæ prætereà videbuntur, quoties libebit, si non impetrabunt, vt frustrà aduersantibus vobis, extorqueant. Quis enim statuet modũ laxatæ semel licentiæ? Cur autem non contendant, aut cur non ipsi sibi sumant quicquid collibuerit, recenti exemplo inuitati, cùm vos ipsis quædã nullo exemplo concesseritis? Quæ enim gens, quæ natio Christiana saltem, recteq; de religione sentiens, vnquam sibi sumpsit dogmatũ & rituum Ecclesiasticorum commutandorum arbitrium? Sumpsêre quodam tempore nonnullæ infectæ prauis opinionibus, eodem siue prætextu, siue consilio, pacandorum videlicet animorum, componendarumq; dissentionum inter homines. Nec tamen id sine Episcoporum auctoritate, quam in religionis negocio plurimùm valere intelligebant, nec isti Euangelici hodie diffitentur. Quale fuit, cùm propter ὁμοούσιον, hoc est, consubstantiale, sicut verterunt Latini Theologi, totus ferè tumultuaretur orbis terrarum, malebant nonnulli Principes & populi auctoribus Episcopis pro homousio homœousion, hoc est, æqui substantiale, vt ita dicam, contentiosis hominibus concedere, quàm de vno, (vt videbatur) verbo non magis verbis, quàm armis digladiari: Aut cum Boëmi Husso incentore efferati, diuina & humana omnia sursum ac deorsum miscerent, vsurparũt ij quidem vulgò, adstipulante Rochesano Pseudarchiepiscopo suo, sacrum calicem, quod inusitatum fuerat superioribus aliquot seculis, & indulserunt eis, qui Basileæ ad Conciliũ congregati erant Episcopi, cùm Boëmi in eo acquieturi, in cæterisq; cõcordes, & in officio futuri esse viderentur. Quid igitur? Conquieuerúntne tunc ea indulgentia motus illi vel apud Boëmos, vel apud Græcos? Imò efferbuerunt magis, exultantibus nouatoribus, se aliquid quasi iniustè à maioribus suppressum aut interuersum, vi veritatis expressisse, & in cæteris etiam institutis maiore deinceps confidentia damnantibus Ecclesiam Catholicam, quæ se ipsa iam in quibusdam damnasse videretur. Nam qui modus vel hæreseon, vel turbarum ac tumultuum posteà fuit apud vtrosque: Nónne Eunomiani, Aëriani, Macedoniani, Luciferiani, Nestoriani, Græciam, totumq; Orientem posteà miserè exercuere: Nónne Thaboritarũ & Orphanorũ, Picardorum, & Adamitarũ, & nescio quorum non monstrorum furor apud Boëmos posteà magis exarsit, ita vt ne calicis quidem communio quenquam ab eorum iniuriis, cędibus atq; direptionibus, aut regnum ab ædium publicarum & sacrarum, arcium, oppidorumq; vastationibus & incendiis vindicaret? Hodieq; Boëmi (de iis dico, qui se à veteris Ecclesię societate & institutis præciderunt) calicem quidem mordicùs retinent, cæterùm de præiudicatis opinionibus nihil remittunt, ac ne ea quidem præstant, quæ receperant: & quanquam suis ipsi viribus confecti, torpent magis, quàm quiescunt, non idem tamen omnes sentiunt: & qui dissident opinionibus, odiis quoque implacabilibus inter se nihilominùs certant. Quid autem aliud nobis quoque expectandum est, si quid nouarum rerum cupidis indulgendum esse duxeritis? Quid autem eis indulgebitis? Calicem? At quàm multi negant eo sanguinem Christi contineri? quàm multi (horreo dicere) calicem dæmoniorum eum esse autumant, nosque, qui verum ex eo Christi Dei & hominis sanguinem potari profitemur, non solùm stultitiæ aut insaniæ, sed idololatrię prorsus damnare non verentur? Sacra vernacula? At quàm multi sunt, qui hæc quoque contemnunt, imò execrantur, & id magis contendũt, vt nulla sint omninò sacra? Vxores sacerdotibus? At illi partim tollunt sacerdotium, seque omnes vna cum mulierculis & pueris ex æquo Sacerdotes esse asseuerant: partim referre sua negant, cœlibésne sint, an mariti Sacerdotes. Ecquid Germani Principes cum Christianissimo Imperatore Carolo eiusdem modi indulgentia, quod interim vulgò vocant, in Germania profecerunt? Ecquid acceptarũt id, quibus dabatur? Ecquid in cæteris conquieuerũt? Cur autem si ista vos quibusdam indulgetis, non eodem exemplo Stancarianis etiam promiscua, quamuis leui de causa, diuortia, & noua, quoties collibuerit, prioribus solutis, matrimonia, Osiandrinis derogationem meriti sacrosancti sanguinis Christi, Caluinianis & Sacramentariis sacramenti eius, quod est omnium præcipuum & saluberrimum, sanctissimi, inquam, corporis & sanguinis Christi profanationem. Seruetianis maiestatis, atque diuinitatis Christi filij Dei & Spiritussancti vel negationem vel immiñutionem, & neq; vos, neque maiores vestros, neque vllos prorsus populos iam inde ab Apostolorum temporibus Christianos fuisse, quibusdam aliis incarnati, vt ita dicam, verbi DEI negationem, Picardis & Anabaptistis non modò iterationem Baptismi, sed & omnium ciuilium Magistratuum sublationem, Lutheranis libertatem humani arbitrij tollentibus, omnium scelerum impunitatem, & legum solutionem: cur, inquam, his quoque hæc omnia, & si qua præterea contendunt vel deinceps contendent, pacis & concordiæ publicæ conseruandæ causa non concedatis? Exhorruistis horum commemoratione: nec iniuria profectò.

Nam quæ maior impietas, aut quæ præsentior pestis Rerumpub. excogitari potuit? Et tamē nihil hic fingo. Contendunt hæc illi, vt quæ maximè & faciliùs est licentiæ principiū, quàm exitum inuenire. Cur autem vos magis in his, quàm in calice, vxore sacerdotis, & sacris vernaculis religiosi sitis, & maiorum institutis, receptisq; antiquitùs moribus præiudicare vereamini? Certè his quoq; dogmatibus, non minùs, quàm illis, auctoritas verbi Dei prætexitur. Quàm verè, non dico modò: illud dico, Si vos huiusmodi controuersiarum disceptatores, & arbitros eorū institutorū, quæ ad religionē pertinent, semel cōstitueritis, non defuturos esse, qui ista quoq; recta esse, & verbo Dei consentanea subtiliter cōclusis, ratiunculis, adductisq; detortis scripturæ sacræ testimoniis, vel inuitis vobis extorqueant. Quod tunc ibi chaos, quę esset Babylonica Reipub. vestræ facies, vestro, quod omnē auertat Deus & liberorū vestrorum sanguine expianda? An putatis, quæ plus triginta annis Germaniam tam miserè diuexans nefanda, & impia, & inter se pugnantia dogmata, omnia simul extitisse? Erratis, si ita existimatis. A reprehendendo abusu Pontificiarum indulgentiarū orsus est Lutherus, cùm ei pinguis illa offa promulgandarū earū prærepta esset. Non tollebat initiò, imò asserebat etiam receptum antiquitus numerum & virtutē Sacramentorū, vsum & efficatiam sacrificij Christiani, merita bonorum operum, auctoritatem Episcoporum & Pontificis maximi, purgatorium, curam & preces pro mortuis: Boëmos propter hæc sublata, & propter vulgatū vsum calicis reprehendebat: Vxores non dabat Sacerdotibus & Monachis, quamuis impurum eorum cœlibatum exagitaret. Quæ in scriptis eius deprehendere cuiq; licet. Aliquantò posteriùs contentione & aura populari elatus, non hæc modò, sed multa alia Ecclesiæ & Apostolorum, ne dicam Christi ipsius instituta labefactauit. Quæ vbi viderūt eum secundo populo facere Corolstadius, Munzerus & Zuinglius, maiora ausi studuerunt eum impietate superare, & sectatores eius pro religiosulis & Papisticæ hypocriseos vel superstitionis non exortibus damnarunt. Posteà nullus fuit in ea natione, neq; est etiā nunc impietatis, contentionū, tumultuum, bellorumq; ciuiliū modus & finis. Quid in Boëmia superiori seculo? Statimne initiò sese omnis effudit impietas, & portentosa illa sectarum varietas, quæ quamuis coërcita posteà legū seueritate, adhuc tamen multis in locis cernitur? Modica fuerunt, & in speciem æqua & pia Hussi initia, ab indignitate quadam & odio sacerdotum indignorum eo nomine, honoreq; profecta. Non mutabat is sacrorum ritus, non dabat vxores sacerdotibus: ne calicem quidem vnquam porrexit populo, qui nunc tantoperè expetitur. Posteriùs infinita illa malorum lerna, & multiceps hæreseon hydra magno impetu cum summa rerum priuatarum atque publicarū perturbatione inuasit in Boëmiam, eamq; gentem aliquandiù miserè diuexauit. Quid igitur, inquiet aliquis? Damnásne tu vsum sacri calicis in populo? Ego verò neq; Sacerdotum coniugia, neq; sacra vernacula. Sed nego vestrum esse his de rebus statuere, maiorumq; instituta mutare. Cuiúsnam igitur: Dicerem Sacerdotum, nisi metuerem inuidiam, domoq; allata quorundam præiudicia: Et magnos certè, atque, vt ita dicam, irrefragabiles haberem sententiæ huius adstipulatores, vel auctores potiùs, non modò Malachiam & Mosen, & alios Prophetas Dei, verùm etiam ipsum Dei filium & Magistrum nostrum Christum Iesum, eiusq; sentētiæ peritos imprimis, atq; tenaces Apostolos, non vnum & alterum, sed simul vniuersos, perpetuumq; superiorum omnium seculorum consensum, &, si his adiungere fas est, istorum ipsorum, quos nunc nouos veteris scilicet religionis magistros multi sequuntur, indubitatam sententiam: qui & ipsi de sacrarum scripturarum sensu, totoq; religionis negotio Sacerdotum siue Episcoporum, quos ipsi ministros verbi vocant, proprium esse volunt iudicium. Sed mitto nunc Sacerdotes. Si totius Ecclesiæ id est, vt volunt quidā, certò non vnius alicuius duorúmve ordinū, sed omnium (quod ipsi quoq; fateri videntur, necesse quidē habent, si ipsi sibi cōstare volunt) non ordinū modò, & sexuū, & ætatū, verumetiā populorum. At enim priusquā omnes, qui Christiano censentur nomine, populi coëant, & has controuersias definiant, nos dissensionibus intestinis peribimus, inquiunt. Meliora, quæso, ominare. Itáne amice ex tuo ingenio Deum metiris: Itáne facilem, & expeditam rationem subueniendi populo suo, quem precioso carissimi filij sui sanguine sibi acquisiuit, excogitare eum non potuisse, aut noluisse arbitraris: Quin ipse eius filius, ipsissima eius dextera & sapientia, omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi secū suis fore promisit, ne quis modò ipse sese ab eo subtrahat. Subtrahit autem, quisquis pacem testamento eius relictam non seruat, rumpitq; mutuam cum cæteris hominibus concordiā & beneuolentiam, quod ille suorum symbolum esse voluit. Quis autem id facit? Iíne, qui Magistratibus à Deo constitutis obsecundant, & receptos à Christianis maioribus suis, multorumq; populorum & seculorū cōsensu, & vsu approbatos mores & instituta tuentur, an qui ea priuata auctoritate, ne dicam temeritate sua conuellunt, & multa nouare student? Hi certè dicere de illis superioribus rectè non possunt illud, quod est apud Ioānem in Epistola: E nobis prodierunt. Illi verò de his non hoc solùm, sed etiam, quæ sequuntur: Sed non fuerunt è nobis. Nam si fuissent è nobis omnes, mansissent vtiq; nobiscū. Certè his demùm triginta vel quadraginta annis in Germania Lutherus, Zuinglius, Munzerus, & quidā alij segregarunt sese damnato antiquissimo Christiani orbis consensu, à quo priùs non dissenserant.

Vultis igitur redintegrare inter dissidentes concordiam? Nolite qualescunque (nihil enim nunc refert) sed veteres tamen dominos in gratiam, nolo dicere inuasorum, sed litigatorum seu petitorum de possessione depellere. Reponite potiùs per vim eiectos, aut retinentes adhuc possessionẽ defendite; vel tantisper duntaxat, dum de re tota ab iis, ad quorum iudicium ea spectat, legitimè cognoscitur; si iusti & æqui amantes, si pacis & concordię studiosi, ac non partium fautores videri vultis. Alioqui si cuiusquam istorum agrum aut villam violentior quispiam vindicare volet, nihil prohibebit, quò minus in eo quodcunque ipse ediderit foro causa disceptetur, siue adeò amoto sine disceptatione iuris priore domino, concordiæ retinendæ causa ille alter in possessionem rei controuersæ mittatur, ac tum demùm eiectus per quæuis fora de proprietate litigare iubeatur. At hîc statim isti vociferarentur, Indignum facinus, leges, moresque violari, vel pereat mundus, dummodò fiat iustitia, cœlumque terræ miscerent. Cur igitur magis æqui sunt in re sua quisque, quàm in aliena? in propria, quàm in communi? in priuata, quàm in publica? & vt ne dicam in humana, quàm in diuina, certè in minoris momenti atque precij, quàm in ea, qua salus omnium & singulorũ, & publica tranquillitas cõtinetur? Cur autem tu REX sapientissime, vosq; grauissimi Senatores, & Equites honestissimi istorum contentionẽ eò vos impelli patimini, vt iuris cum omnibus ordinibus & populis Christianis vobis communis disceptationem inter dissidentes, nullo more, nullo probato exemplo, nullo denique operæ precio soli vsurpetis? vel non cognita etiam causa, ipsos in alienam per multas gentes, multaque sæcula consentientis Ecclesiæ possessionem immitatis? Cur hîc non valent leges concordiæ, charitatisque Christianæ, si fortè indignum cuiquam videtur teneri legibus Conciliorum & Canonibus Ecclesiasticis? Cur non interdictum illud, quod valet in priuatis causis apud omnes gentes, quæ non prorsus expertes sunt humanitatis, *uti possidetis, ita possideatis*? Hæ vestræ sunt partes in componendo hoc religionis dissidio, hoc vestrum officium. Hîc, hîc vos, inquam, Proceres & Equites vnà cum Rege mitissimo maiorum vestrorum virtutem & pietatem imitamini, eosque non adęquare modò, sed etiam superare contendite. Quid igitur ij fecerunt in simili causa? Ante centum annos, cùm tumultuaretur sectarum & religionis dissidio Boëmia, sicut nunc tumultuatur Germania, multumque opus haberent, ac vteretur etiam Boëmorum armis, & auxiliis maiores vestri contra vim & potentiam Teutonum Crucigerorum, Regnum hoc & Lithuaniam diuexantium, cumque multi nostrates nobiliores etiam & potentiores, eorum consuetudine (vt fit) deprauati, eadem dogmata profiterentur & propagare in hoc Regno conarentur: disputatúmne est in comitiis de cõtrouersis dogmatibus & ritibus? Nequaquam. Efflagitatúmne nationale, quod vocant, Concilium? Ne id quidem. Indultúmne quicquam nouarum rerum cupidis? Multò minùs. Imò ne Regnum quidem, ab illis ipsis Boëmis vltrò oblatum, acceptum est, non aliam ob causam, quàm propter diuersam religionem, quamuis id non tam vtilitas publica suaderet, quàm necessitas propemodum exigeret. Imò etiam bellum eis denunciatum est, ni resipiscerent, & ad Ecclesiæ Catholicæ societatem redirent. Et aduersus Boëmos quidem ita tunc se gessere maiores vestri. Quid aduersus ciues & indigenas? Lenioresne fuere? imò verò conuentu instituto, & cunctis Regni ordinibus adhibitis, summo consensu obstrinxerunt ij suam quisque fidem & honorem: *Si quis indigena Regni huius, habens in ipso Regno bona, hæreticales errores*, (agnoscite confœderationis verba) *facere aut promouere uellet.* De quibus autem hæresibus, & erroribus id intelligendũ est? Nempè de iis, qui tunc regnante Vladislao Iagellonis filio è Boëmia importabãtur. Præfatur enim lex: *consideratis nonnullis discordinationibus, quæ in ipso* Regno *Poloniæ suboriri cœperant.* Constat autem ex historia illius temporis, nullas alias, nec aliundè tunc subortas fuisse, quàm à quibusdam non obscuris hominibus, Boëmica labe infectis. Excludítne autem lex quempiam hominem, aut ordinem vllo priuilegio? Imò disertè addit, *cuiuscunque status, gradus, conditionis, & præeminentiæ fuerint*: Adiungit etiam, *siue spirituales, siue sæculares*. Quid igitur, si quis tale quid ausit? Negant se ei auxilio, consilio, vel fauore patrocinari velle. Et hoc quidem (adduntque) *etiamsi sanguine, affinitate, & quacunque propinquitate forent nobis aut alicui nostrûm coniuncti.* Sed prouehuntur etiam longiùs: *nec pro eis loqui uolumus aliquod uerbum,* inquiunt. Ac ne hoc quidem sátis est. Sed, *in eorum destructionem consurgere, eosq; & quemlibet talem punire* se velle promittũt *absq; dolo & fraude.* O pietatem illius temporis, ô disciplinam, ô consensum & constantiam maiorum vestrorum Proceres & Equites. Addam etiam, ô sapientiam. Intelligebant illi fundamentum esse rerum publicarum religionem, qua non dico, euersa aut mutata, sed labefacta duntaxat, aut in dubium reuocata, concidere illas necesse esset. Itaque nullo respectu priuatarum necessitudinum, nullo metu vel potentiæ cuiusquam vel dissidiorum, grauissimis pœnis, & suis ipse fide & honore, (quibus homini ingenuo nihil est antiquius,) religionis maiestatem sentiebant, & extirpare nascens malũ vel cum charissimorum suorũ periculo malebant, quàm indulgẽtia sua alere. Quid igitur? Eadémne nũc à vobis seueritas exigitur? Nõ peccaret, opinor, si quis diceret: Moribus antiquis stat res Polona, virisque, vosque ad maiorum vestrorum leges & instituta seruanda hortaretur, quorum vos perquam obseruantes esse subinde in aliis longè leuioribus causis ostenditis. Et causa qui-

sa quidem iustior etiam est vobis conseruandi, ac defendendi placita maiorum vestrorum, tantò cōsensu ac diligentia sancita, quàm illis sanciendi fuit, indulgēdi verò iustior illis fuit. Neque enim tantam impietatem tulere illa tempora, ad quantam nunc prouehuntur nonnulli, ita vt non multum à Iudaica ac Turcica abesse videantur. Sed fuerit illa seueritas illorum temporum, & priscæ grauitatis, aut si quis mauult simplicitatis. Non omnia omnibus temporibus, locis, hominibusque conueniunt. Sint sanè nunc iniquiora tempora, quàm tunc fuere, cùm non modò domi nobiles, & factiosi homines turbas ciebant, sed foris etiam Germania penè omnis à crucigeris Prussiensibus concitata grauis huic regno imminebat, Boëmique vel indulgendo ad societatem belli inuitandi, vel aduersando irritandi maioribus vestris erant. Habebant illi tunc arma in manibus, valebant viribus, reique militaris peritia, grauiter Silesios, Morauos, Austrios, Bauaros, Turingos & Saxones vicinos, atq; etiam Vngaros infestabant, & in finibus ferè huius Regni castra habebant. Sed maior sanè habeatur huius temporis nostri ratio, quàm illius tunc habenda fuit. Indulgeatur & hîc, vt in multis, hominum licentiæ, vel, si mauultis, alicuius ordinis libertati, atque prærogatiuis? quas tamen non intelligo quomodò à legibus separare possimus. Remittatur aliquid de seueritate legis illius, non Regia vel vnius alicuius ordinis constitutione, sed omnium confœderatione conditæ, & fide ac honore omnium sancitæ, dummodò ne penitus ex laxatis licētiæ frenis antiquetur, aut contraria lege abrogetur. Quānam autem indulgentia temperari ea debeat, tibi id REX clementissime vnà cum his cogitandum & æstimandum relinquam. Ego Deum huius Regni protectorem & conseruatorem precabor, vt eam vobis mentem inspiret, qua cōsilia vestra primùm ad ipsius laudem & gloriam, deinde ad Regni huius & Reip. salutem, postremò cùm ad Ordinis Equestris amplitudinem, tum ad omnium incolumitatem & mutuam inter ipsos atque etiam cum cæteris Christianis populis & nationibus concordiam, vel stabiliendam, vel redintegrandam dirigantur. Quod si fiet, tunc demum vobis, liberisque & posteris vestris rectè cōsuletis, & non modò veræ & constantis pietatis ac sapientiæ, verumetiam seruatæ patriæ laudem ac decus immortale apud omnes gentes vobis comparabitis, & ad longam posteritatem transmittetis. Sin aliter vobis videbitur, ferendū fortasse nobis erit id quicquid erit: sed vos cauete etiam atque etiam primum, ne & domi pro concordia maiorem discordiam propagetis, & foris cæterarum Christianarū gentium voluntates & studia, imò & auxilia, si quādo res postularit, à vobis alienetis: deinde ne breui quibus minimè speratis aut expectatis, colla subdatis, & qui nunc vestri ferè ordinis Episcopos, atq; Sacerdotes religionis, cultusq; diuini quales quales moderatores, dedignamini, profligatissimorum nescio, quorū Ziscarum, atq; adeò ex infima fece vulgi fabrorum, sutorum, & coriariorum arbitrio non tantùm in religione, verumetiam in Repu. leges duras & intolerabiles vobis imponi sentiatis. Quod in Boëmia quondam, & in Germania nuper, & aliâs alibi ex eiuscemodi initiis & indulgentia siue conniuentia magistratuum vsu venisse constat. Ad extremum, ne isthæc nouandi & mutandi dogmata & instituta Ecclesiastica licentia, sicut olim in Græcia, & vereor ne mox apud quosdam vicinos nostros, in Barbaricam & Mahometicam impietatem: aut fœdam seruitutem desinat. Sed me terra dehiscat potiùs, quàm aliquid eiusmodi vobis liberisque vestris & amplissimo huic Regno ac Reip. vnquam eueniat.

FINIS.

AMPLISSIMO, PRVDENTISSIMOQVE SENATVI, REIPVBLICAE COLONIENSIS SALVTEM PLVRIMAM, STANISLAVS HOSIVS CARDINALIS VARMIEN. in Concilio Trident. Præſes, exoptat.



EVERSVS ad nos iſthinc Eccleſiæ noſtræ Canonicus Iacobus Zymermannus, multa nobis narrauit de ſingulari veſtra cura & vigilantia, qua priſcam fidem & religionē in ciuitate veſtra tueri, & conſeruare ſtudetis: tum quales vos geſſeritis, cùm ingreſſum in eam, qui redibat Antuerpia, quendam Hæreticum cognouiſſetis, à quo meritò vobis metuendū exiſtimabatis, ne quod cùm Antuerpiæ, tum alibi factum audimus, & ingemiſcimus, apud vos quoq; noui motus aliqui per eum excitarentur. Credibile non eſt, quantā ex illius hoc ſermone voluptatem acceperimus. Etenim quo maiorem animo noſtro perturbationem attulit horrenda calamitas illa, qua pridem ſuperiorem, nuper autem admodum inferiorem quoque Germaniam grauiter afflictam eſſe renunciabatur, hoc magis recreati ſumus & exhilarati, poſteaquam Dei primùm benignitate, veſtra deinde prudentia, diligentia, vigilantia, perfectum eſſe cognouimus, vt is adhuc eſſet Ciuitatis veſtræ ſtatus, vt rectè de illa dici poſsit: Sicut Lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Verè amica Dei ciuitas, quę non temerè ſanctam ſe vocari nuper adeò demonſtrauit. *Colonia ſancta.* Nam cum ſpinis & vepribus hæreticorum vndique ſit circumſepta, nihil tamen earum aculeis offenditur, nec de ſtatu ſuo dimouetur: & quamlibet oppugnetur, non expugnatur tamen, quin fortior indies & robuſtior fit, ac quo ſemel eſt imbuta recens odore ſancti Euangelij, quod à D. Materno D. Petri diſcipulo, qui primus vobis odorem notitiæ Chriſti manifeſtauit, ſibi per manus traditū accepit, cùm mille iam quadringentis & amplius annis retinet, & cum vicinis ex omni parte veſtris Euangelium Chriſti haud aliter, quàm florentium vinearum odor ſerpentibus, factum ſit odor mortis in mortem: vobis nihilominus, quoniam quale fuit ab initio traditum, tale nunc etiam illud conſeruatis, nec in aliud cuiuſuis potius, quàm Chriſti Euangelium transferimini, ſicut ab origine ſemper fuit ſic & nunc eſt odor vitæ in vitam. *Colonienſium in religione conſtantia.* Sed nec virginem temerè ſe veſtra ciuitas eſſe gloriatur, *Colonia virgo.* quandoquidem non illorum tantùm, qui ſub aſpectum cadūt, hoſtium armis oppreſſa nunquam fuiſſe dicitur, ſed nec eorum eſt inſidiis expugnata, qui quantò ſunt hoſtes occultiores, & minus patent obtutibus hominum: tantò maius ab illis periculum impendere videtur, cùm præſertim contra Chriſtum, Chriſti ſignum portant, & contra Euangelium de ipſo Euangelio, quod non intelligunt, glorientur. Reverà vos eſtis illa virgo caſta, quam poſteaquam vni viro deſpondit exhibere Chriſto, cuius paulò antè meminimus, Apoſtolus ille veſter Petri diſcipulus Maternus, virginitatem veſtram integram & incorruptam ſemper ſeruaſtis, *2. Corinth. 11.* nec ab eo, cui ſemel ſpirituali coniugio per eum eſtis copulati, vos vnquam diuelli ſuſtinuiſtis, quod ab initio didiciſtis, in eo cōſtanter adhuc permanetis, in qua fide vos ille Chriſto virginem caſtam deſpondit, eam integram in hunc vſque diem & inuiolatam conſeruatis, ac ſumma cura prouidiſtis hactenus, ne ſicut Euam, & ſicut hoc noſtro ſæculo multos infelices Euæ filios aſtutia ſua ſeduxit Serpens: ita corrumperentur veſtri quoque ſenſus, & exciderent à ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quæ ſimplicitas fuit in ſanctis maioribus veſtris, qui non manducarunt de ſenſu ſcripturæ dato, quorum cor non fuit exaltatum, nec elati ſunt oculi eorum, nec ambularunt in magnis & mirabilibus ſuper ſe: Verùm Paulum dicentem audiuerunt: Non plus ſapere quàm oportet: ſed ſapere ad ſobrietatem. Eam ſimplicitatem vos hactenus retinuiſtis, nec vt exciderent ab ea ſenſus veſtri, deque ligno vetito ſcientiæ, quæ inflat, guſtaretis, vnquam adduci quamlibet callidi ſerpentis aſtutia potuiſtis: nunquam doctiores & ſapientiores, quàm Eccleſia ſit vniuerſa, videri voluiſtis, verùm illius iudicio quam in Symbolo credere nos profitemur, quotquot Chriſtianorum appellatione gaudemus, quæ mater eſt & magiſtra fidelium omnium, iudicium veſtrum ſumma cum animorum veſtrorum ſubmiſsione ſemper ſubiecistis, & eam, qua par erat pietate venerati illi vos permiſiſtis, illam audiuiſtis, illam ſecundum Deum ipſum reueriti: quandoquidem firmamentum & columna eſt veritatis, *1. Timoth. 3.* quæ de diuinis rebus ipſa ſentiret credenda, quæ de humanis præſcriberet facienda, quæ prohiberet, fugienda eſſe ſine vlla dubitatione, tanquam obedientes illius filij ſemper cenſuiſtis, & cùm ſciretis, quod Regnum Dei non eſt in contentione ſermonis, ſed in ſimplicitate fidei, de occultis fidei myſteriis non diſputandum, non ea diſcutienda, nec eſſe quærendum, quomodo iudicaſtis: verùm eius memores, quod ſcriptum eſt, Iuſtus ex fide viuit, non ex argumentis, aut rationibus: cœleſtibus miſteriis, quam ſanctiſsima noſtra parens Eccleſia docuit fidem adhibendo, nec ea curioſius perſcrutando: quandoquidem ſcrutator Maieſtatis opprimetur à gloria, non alta ſapientes, verum humili-

bus consentientes ad fidei præmia peruenistis, & eam estis in orbe toto Christiano laudem & gloriam consecuti, vt quod Philippensibus olim dixit Apostolus, id nunc non minus verè vobis dici queat, quod in medio nationis prauæ & peruersæ lucetis, sicut luminaria in mundo verbum vitæ continentes. Quãto magis autem terræ sunt illæ tenebræ, quibus estis vndequaque circumfusi, quibus finitimas vobis ex omni parte nationes grauiter oppressas non sine magno dolore nostro cernimus: tantò clarior lucis vestræ splendor effulget, ac sicut stellę, quantò fuerit nox obscurior, tantò splendidiores emicant: ac tantùm abest, vt earum splendori noctis caligo quicquam detrahat, magis etiam vt illustres per eam reddantur. Sic & vestræ fidei lux, quæ nunc annunciatur in vniuerso mundo, tanto clarior fit & illustrior, quantò lumen illius in his nationibus, quibus estis vndequaque cincti, magis est obscuratum: vt si minùs, lux mundi totius, certè lux & superioris & inferioris Germaniæ, verè dici possitis. Ac si quid adhuc superest luminis in Rheni prouincia, si plus adhuc in ea, quàm septem milia virorum à Deo relicta videre licet, quæ non curuârunt genua ante Baal vel Islebium, vel Tigurinum, vobis id acceptũ ferri meritò debet. In vos enim oculos multi coniectos habent, ad vos tanquam ad cynosuram respiciunt, & quo magis hoc luminare vestrum, quo lucetis in medio nationis prauæ & peruersæ, conspicuum esse cernunt, hoc ab istis plus, quàm Cymmeriis tenebris, quibus vicinas nationes immersas esse vident, magis abhorrent, & eas hoc amplius detestantur. Quàm est autem insignis per Deum immortalem, quàm vobis gloriosa lux hæc vestra? Quamlibet eam exosam habeant hæretici, nec fulgorem eius lippientes eorum oculi ferre queant: quidam tamẽ ex ipsis non postremi nostris ingenti quadam illius admiratione stupefactus, tenere se nõ potuit, quin eam in cœlum laudibus efferret. Nihil est necesse nomen illius ædere. Tenetis procul dubio memoria, quis ille fuerit, qui cùm Antuerpiæ non ita pridem religionis ergò motus esse factos accepisset, occasionem sibi datam esse ratus, qua Lutheranismum siue Satanismum suum in ea ciuitate propagare posset, eò profectus est, vbi cùm aliquandiu commoratus, nullum operæpretium fecisset: nam neque cum collega suo satis ei conueniebat, ad suos rediens in ciuitatem vestram diuertit, ac ad Magistratum venire iussus, & per eum quid haberet in ciuitate negotij rogatus, & qua de causa in eam se contulisset: cùm hospitem & peregrinum se esse respondisset, nec aliud quàm ad suos reditum cogitare, admonitus est, vt meminisset eam esse ciuitatem hanc, quam cùm semel despondisset vni viro virginem castam exhibere Christo D. Maternus D. Petri discipulus, nunquam se fornicationibus vllis polluerit, sed semel datam sponso suo Christo fidem in hunc vsque diem integram semper & illibatam conseruauerit. Quamobrem caueret sibi diligenter, ne quarum in ea ciuitate fornicationum esset auctor, hoc est, re quẽ doctrinis variis & peregrinis à sponso suo Christo abduceret, & in aliud cuiussuis potius, quàm Christi Euangelium traduceret, sed ex vrbe primo quoque tempore facesseret. Quod si quid secùs ab eo factũ senatus comperisset, certò sciret id impunè se nõ esse laturum. Cui dubium esse potest: quin hic illi sermo parum gratus acciderit? Intereà tamen ille (tanta fuit huius vestræ virtutis admiratio) facere non potuit, quin hanc vestrã in prisca fide religioneque tuenda & conseruãda curam & vigilantiam, pleno quod aiunt, ore laudaret. Inter alia prorupisse dicitur in hanc vocem: Atque vtinam, inquit, par studium in eadem causa cæteræ quoque Germaniæ ciuitates adhibuissent, plurimùm nobis malorum effugere licuisset, nec vnquam patriam nostram, tot & tantis procellis ac tempestatibus iactatam & agitatam, tamque grauibus istis calamitatibus miserandum in modum affectam vidissemus. Deum Immortalem, quanta est veritatis vis: vt etiam per hostium veritatis iugula nonnunquam vel inuitis illis erumpat? Quid enim dici potuit verius: quàm quod ab hoc dictum est hoste veritatis? Certè si par cura & solicitudo fuisset aliarum Germaniæ ciuitatum, in tuenda prisca religione, quam à Christo & Apostolis eius per longam successionem Episcoporum & Sacerdotum per manus nobis traditam accepimus, nec rusticos contra suos dominos incredibili non magis corporum, quàm animarum suarum iactura seditionem excitantes: nec Principes contra suum legitimum Imperatorem, verbique Dei fortissimum propugnatorem, parricidialia arma sumentes: nec Ægyptios contra Ægyptios concurrentes, ipsosque Principes mutuis vulneribus se concidentes, mutuis cædibus inuicem conficientes, nec virum contra fratrem & contra amicum suum pugnantem, nec tot infortuniis mactatam Germaniam vidissemus, vt si quamlibet potens ac truculentus hostis eam grandi cum exercitu peruasisset, maiorem ei cladem afferre non potuisset. Me verò factum hoc hominis huius hæretici sic affecit, vt quamlibet à vobis longo locorum interuallo sim disiunctus: nulla tamen ratione tenere me potuerim, quin & ipse tantum hoc studium vestrum conseruandæ priscæ religionis, tantumque Zælum & ardorem: quandoquidem coram non licet, saltem absens per literas vobis gratularer. Macti igitur estote hac virtute vestra, viri Clariss. confirmet hoc Deus, quod operatus est in vobis. Fortem hunc & constantem animum vestrum, tantam curam & prouidentiam, ac Zælum verè Christianis viris dignum sera posteritas magna cum laude vestra perpetuò celebrabit: nec vnquam est intermoritura vestri nominis gloriosa memoria; nec erit iniustus Deus, vt obliuiscatur operis huius vestri tam

boni.

boni, qui cùm in hoc seculo vos omni fœlicitatis genere cumulabit, tum in futuro ea vobis præmia largietur, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt. *Esa.64.* Hortarer autem vos ad perseuerantiam: vt quemadmodum cœpistis, ita deinceps etiam pergatis, & memores illius, quod scriptum est. Non, qui cœperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit, extrema cùm primis contexere studeatis: nisi vererer, ne quis in eam partem id acciperet, quasi virtuti vestrę diffiderem. Currentibus, quod aiunt, calcar addere nihil est necesse. A quibus, & quàm leuibus exordiis quorsum progressa res, & cùm error, quo nihil est fœcundius alius alium gigneret, ad quàm horrendas abominationes ventum sit ad extremũ, obscurum vobis procul dubiò nõ est. Quod suo sæculo quidam è S. Patribus euenisse queritur, vt quisq; lingua esset ad maledicendũ & blasphemandũ procacissima, ita præ cæteris eum idoneũ esse iudicatum, qui verbi ministerio fungeretur: hoc nũc etiam vsu venisse, magno cum animorum nostrorum cruciatu cernimus. An est vllum religionis nostræ dogma, quod à nostri temporis hæreticis conuulsum & labefactatum non sit? Sacramenta sublata, Sacerdotium, & sacrificium abrogatum, & ita Deum in ordinem quodammodo coactum esse videmus, dum nullus ei cultus peculiaris tribuitur, qui non sit cum eo communis, quē hominibus aliqua dignitate præcellentibus præstare solemus. Iã in his etiam locis, quorum ego sine lachrymis meminisse nequeo, sanctissima Trinitas non solùm impunè, verum etiam ingenti cum applausu blasphematur: iam Christus Deus esse, Deique filius apertè negatur: iam eo nonnullorum processit effrenata quædam audacia, atque amentia, vt dicat insipiens in corde suo: Nõ est Deus. Nam & libellos æditos vidimus, in quibus, num sit Deus? & num ei res mortaliũ curæ sint? per summũ sacrilegium in dubium reuocatur. Adeò autem non obscurè ferunt impietatem suam homines audaces, sibique placentes: vt non vereantur etiam gloriari, qui postremo loco sunt à nobis recensiti milites gloriosi, Lutherum tectum Papatus tantùm diruisse: Zuinglium parietes & viciniora fundamento membra disiecisse: se verò pro sua singulari animi magnitudine ad ipsum fundamentum, quod intactum illi reliquerant, subruẽdum aggressos esse. Fundamentũ autẽ Papatus, hoc est, Ecclesia Dei, vocant summũ salutis nostræ dogma, quo Deum trinum in personis, vnum in essentia colendum & adorandum esse profitemur. Quod fundamentum esse nostrum libenter agnoscimus. Quis autem vnquam existimasset, quæ tam fuit initiò modica scintilla, quod ea tam celeriter in tantam esset flammam eruptura? Quamobrẽ laudo vos quòd per omnia Materni vestri, qui fuit Petri discipulus, memores estis: & sicut ille tradidit vobis, eius præcepta tenetis, nec ea vel in minimo violari permittitis. Verùm, quæ Petrus per Maternum & per successores eius legitimos in hunc vsque diem credenda vobis & retinenda tradidit, omnia sarta tecta, quod aiunt, summo studio conseruare studetis, ac non solũ ab illis, qui parietes disiectos, aut fundamentum subreptum cupiunt, verùm & ab his, qui tectum Ecclesiæ Dei, quam ipsis Papatum vocare visum est, demoliri conantur: vobis diligenter cauetis, ac ne tegulam quidem vnam loco suo dimoueri, aut quamlibet exiguum in tecto foramen fieri permittitis. Quamdiu lapides benè compacti sunt, nec vacuum inter se locum habent vllum, firmum & inconuulsum perstat ædificium: sin autem vel foramen acus duntaxat, quod vtrinque penetrat vel scissuram, quæ capilli locum habeat, fieri contigerit, dissoluitur non ita multò pòst, & corruit. Idem etiam de domo Dei fit, quam isti Papatum vocant. Quandiu benè compacti sunt Ecclesiæ lapides, nihil est à Satana periculi: simul vt verò saltem in tecto vel minimum foramen effecerit, haud aliter atq; torrens aliquis, toto impetu infunditur, ex quo fit, vt opinione citius domus tua corruat. Itaque rectè quidam ex Patribus admonuit: quod initiis *Initiis obstãdum* tantùm opus est Diabolo, simul vt ille discessionis initium opera sua factum esse cognouerit, iam non dimidium habet facti; verùm rem totam confecisse videtur: nec enim conquiescit, nisi compaginem lapidum dissolutam viderit vniuersam: Oculis id nostris euenisse cernimus hoc infœlici seculo nostro. Non enim à tecto demoliendo; sicut isti dicunt, exorsus est Satanas per ministrum suum Lutherum: sed vt foramen tantùm in eo faceret, initiò laborauit: cuius voti sui simul, vt compos factus est, non solùm tectum, verùm & magnam parietum partem diruit, & quod reliquum fuit, per Zuinglium & Caluinum disiecit: Per hos verò gloriosos milites Triadoclastas, fidei nostræ fundamentis radicitus extirpatis, cum puluisculo (quod aiunt) quibusdam in locis omnia sustulit: vt ne vestigium quidem vllum doctrinæ de adorãda Trinitate superesse vellet. Non est quod quisquam existimet facturum Satanam: vt se statim, qualis est, prodat: vt cornua sua proferat, vt quò collimat, id in ipso statim ostendat initio. Nihil est hoc serpente calidius, qui non aliundè quàm ex fraude, dolis & fallaciis constare totus videtur. Itaque nunquam is aperto Marte congreditur: verùm quibus cum illi res est, eos ex insidiis adoritur. Plærunque se transfigurat in angelum lucis: nihil minus præ se ferens, quàm quod animo clausum gerit. Quare nunquam ab his orditur, quæ scit esse magis absurda, quàm vt fidelium animis non satis adhuc præparatis, facilè persuaderi possint, verbi gratia, Sacerdotium & sacrificium, quæ propriè Deo debita seruitus est, vt abrogetur: quod à veritate dictum est: Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus, vt verum esse negetur; adoranda Trinitas, vt blasphemetur; Christus vt non esse Deus credatur,

datur, & num ſit Deus cui curæ ſint res mortalium, in dubium reuocetur. Ab his callidiſſima beſtia nunquam orditur, ſed paulatim in animos hominum irrepens principio nō aliud magis laborat, quàm vt ſaltem in his, quæ natura ſua media, vel (vt Græci vocāt) Adiaphora ſunt: poſtquam autem Eccleſiæ præceptum acceſsit, eſſe media deſierunt, à communi ſenſu & conſenſu, receptaque conſuetudine totius Eccleſiæ diſceſsionis initium aliquod fiat. Quod ſimul vt perfecit, & foramen aliquod nactus eſt, vel rimam ſaltem, per quam influere poſſet, iam & in tecto diruendo, & in parietibus diſiiciendis, & in ipſo fundamento ſubuertendo, nullum eſt ei vel per exiguum negotium. Quamobrem iterum atque iterum laudo vos, quod ab his aſtuti ſerpentis fraudibus vobis tam diligenter cauetis, nec ei quamuis veſtimentis ouium induto, ac ſpeciem Dei verbi prætexenti, nec ſemel illud ingeminanti. Scriptum eſt enim, fidei quidquā habetis, quin quoties nouationem aliquam, & vt deorſum vos mittatis, hoc eſt vt ex illius ciuitatis, quæ ſupra mōtem poſita eſt, doctrina & traditione vos deiici patiamini, perſuadere conatur, nec aures illi, nec animum adhibetis, quin ipſis principiis ſtatim obſtatis, nec eius obliti, quod ſcriptum eſt: Qui modica ſpernit, paulatim decidit, vel in minimo vos ab inſtitutis Eccleſiæ matris noſtræ dimoueri patimini. Paradoxon id alicui videri poteſt, ſed affirmare tamen, quidam inſignis Eccleſiæ Doctor minimè dubitauit, non tanto ſtudio ſibi fugienda videri grauiora peccata, quanto quæ leuiora cenſeri queant, quod ab illis abhorret ipſa natura ſponte ſua: hæc verò dū contemnuntur, ex paruis maxima fiunt noſtra deſidia. Nam gradatim ſemper aſcenditur ad magis enormia, donec eueniat illud, impius cùm in profundum venerit, contemnet. Quod, proh dolor, multis in locis iam eueniſſe videmus. Idem in cauſa religionis obſeruate, nec magis vobis ab illis cauendum exiſtimate, qui parietes diſiicere, vel ab ipſis fundamentis domum euertere conantur, quàm ab his, qui vel exiguum aliquod foramen in tecto facere moliuntur. Hęc eſt optima tutiſsimaque ratio, qua fidem veſtram, ſicut hactenus magna cum nominis veſtri gloria feciſtis, inuiolatam, ſponſo veſtro Chriſto conſeruare, & ei perpetuò vos virginem caſtam exhibere poſsitis. Quam ad rem vt vobis gratiam ſuam impertiat, Chriſtum precor, & vt vos omni fœlicitatis genere cumulet. Datum ex CASTRO noſtro Heilspergenſi. Quinto Idus Iunij. Anno 1567.

Peccata leuiora quàm grauiora fugienda.

Stanislaus Card. Varmien.

SI quem offendit illa Chryſoſtomi ſententia, quæ eſt prope finem capitis. 36. quod ante crucem nuſquam prorſus extitit remiſsio peccatorum, is ita rem accipiat. Quod licet prius etiam, quàm Chriſtus pro nobis fuiſſet crucifixus, & mortuus, & ante legem per fidem in illum venturum, & ſub lege per circuncíſionem peccata remittebantur, non tamen illa fuit plena remiſsio. Nam culpa quidem condonabatur, at non pœna. Quamlibet iuſti fuerunt illi ſancti Patriarchæ, & Prophetæ, qui Chriſti mortem præceſſerunt, nulli tamen eorum ingreſſus, in illam cœleſtem Hieruſalem patebat, in quam nihil coinquinatum introibit, cùm omnes eorum iuſtitiæ, tanquam pannus menſtruatę fuerint, priuſquam lauiſſet eas Chriſtus in ſanguine ſuo. Quod ſimul, vt ab eo factum eſt, ſtatim recōciliatis illis & emundatis per crucem, & ſanguinem Chriſti, ianua Regni cœlorum eſt aperta. Quare veriſsimum eſt, quod à Chryſoſtomo dicitur, quod ante crucem nuſquam prorſus extitit plena remiſsio peccatorum, ſiquidem vbique hoc eſt non ſolum hoc tempore gratiæ, verumetiam & ante legem, & ſub lege Chriſti ſanguini deputatur, ante quem pro nobis crucifixū, & mortuum quotquot erant credentes in Chriſtum, ſpe ſalui facti ſunt, non re, nec eſt quiſquam eorum perennem illam gloriam, de qua canit Eccleſia, quod prēmium eſt mortis ſacræ, conſecutus, priuſquam illa mors ſacra interceſsiſſet, & in remiſsionem ac ablutionem peccatorum noſtrorum ſanguis profuſus fuiſſet, ita vt quotquot fuerunt, ſunt, & erunt, qui remiſsionem peccatorum & perennem gloriam conſecuti ſunt, vel deinceps etiam conſequentur, non alij quàm cruci Chriſti beneficium hoc acceptum ferre debeant.

Remiſsio peccatorum ante crucem nuſquam extitit Chriſti miſericordia exponitur.

Remiſsio plena peccatorum & pœnarum ante mortem Chriſti non erat.

FINIS.

SCRIPTVRAE SACRAE LOCA SPARSIM QVAE IN HAC CONFESSIONE CATHOLICA SVNT EXPLICATA.

Numerus absque litera positus priorem, B, posteriorem paginam denotat.

GENESIS.

11 Et Idcirco vocatum est nomen eius Babel, quia ibi confusum est labium vniuersæ terræ 25.b.200.b

EXODVS.

14 Credidit populus Deo & Moysi seruo eius 110.
20 Non habebis Deos alienos contra me. 154.b
20 Non concupisces 162.

DEVTERONOMIVM.

6 Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. 153.
13 Si surrexerit in medio tui Prophetes & prædixerit signum atque portentum, & cætera. 13.154.b

PRIMVS REGVM.

2 Non est sanctus vt est Dominus. 142.b
9 Ecce quod remansit pone ante te & comede 74.b
10 Mutaberis in virum alium 236.
15 Quasi peccatum ariolandi est repugnare & quasi scelus Idololatriæ nolle acquiescere 195.b

III. ET IIII. REGVM.

8 Conuertit Rex Salomon faciem suam & benedixit omni Ecclesiæ 18.b
19 Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid puerum meum 32.b

PARALIPOMENON.

26 Elatum est cor Oziæ 147.b

PSALTERIVM.

2 Ne pereatis de via Iusta 150.
Iudica me Dñe secundũ iustitiã meã. ibi.b
16 Propter verba labiorum meorũ ego custodiui vias duras 125.b
25 Odiui Ecclesiam malignantium. 13.b
30 In tua Iustitia libera me 130.b.142
30 Statuisti in loco spatioso pedes meos. 125.b
31 Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum 134.b
44 Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. 20.b
45 Vacate & videte quoniam ego sum Deus 156.b
50 Amplius laua me ab iniquitate mea. 77.
54 Pręcipita Dñe, diuide linguas eorũ. 149
65 Iubilate Deo omnis terra 25.
75 Vouete & reddite Dño Deo vestro. 94
78 Misericordia eius præueniet me 146.
88 Visitabo in virga iniquitates eorum & in verberibus peccata eorum, & cæt. 76.
109 Tu es Sacerdos in æternum secũdum ordinem Mechisedech 61.
118 Bonitatẽ fecisti cum seruo tuo Domine. 133.b
138 Non dominetur me omnis iniustitia. 163.b
138 Imperfectum meum viderunt oculi mei 152 b
142 Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine 145.b

PROVERBIA.

1 Audi fili mi disciplinam Patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. 158.
22 Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui 192.
24 Septies in die cadet iustus & resurget. 150.
31 Mulierem fortem quis inueniet? 119.b

ECCLESIASTICI.

10 Si momorderit serpẽs in silentio, non est amplius habenti linguam 72.b
34 Sacrificia impiorum execratio est Domino 168.

CANTIC.

1 Filij matris meæ pugnauerũt cõtra me. 9

ESAIAS.

2 Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt 154.b
28 Coangustatum est stratum ita vt alter decidat ibid.b
32 De Sion exibit lex, & verbum Domini de Hierusalem. 123.

IEREMIAS.

2 In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix 160 b
6 State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis 196.b

EZECHIEL.

16 Accepisti vestimenta varia & operuisti illa 160.b
16 De auro & de argento meo fecisti tibi imagines 154.b
20 In præceptis patrum vestrorum nolite incedere 191.b
28 Peccasti & ieci te de mõte Dei, & perdidi te ô Cherub 201.b
36 Faciam vt in iustificationibus meis ambuletis 126.

ABACVC.

2 Væ ei qui multiplicat non sua, vsque quo aggrauat cõtra se densum lutũ. 161.

MALACHIAS.

1 Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus nõ suscipiam de manibus vestris 56.

ZACHARIAS.

4 Exæquabit gratiam gratiæ 146.
6 Ab istis sumes argentum & aurum & facies coronas 140.

MATTHAEVS.

3 Facite fructus dignos pœnitentiæ 75.b
5 Non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua 93.b
6 Pater noster qui es in cœlis, & cæt. 157.b
6 Lucerna corporis tui oculus tuus. 185.b
7 Intrate per angustam portã, & cæt. 125.
10 Non enim vos estis qui loquimini. 139.b
10 Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet 32.
10 Quicunque potũm dederit vni ex minimis istis calicem aquæ, & cæt. 137.b
15 Quicunque dixerit patri aut matri munus quodcunque est ex me 192.b
15 Sine causa colunt me docentes doctrinas & præcepta hominum ibid.b
16 Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam 27.
16 Quodcũque solueris super terram erit solutum & in cœlo 73.b
19 Non omnes capiunt verbũ hoc. 95.160.b
19 Qui potest capere, capiat 160.b
19 Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te 98.
23 Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi 31.
24 Tunc si quis dixerit, ecce hic est Christus atque illic, & cæt. 196.b
24 Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur aquilæ 201.
26 Hoc est corpus meum 45.b

MARCVS.

6 Et egressi prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eiiciebant & vngebant oleo multos ægros 80.b
16 Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit 50.

LVCAS.

1 Aue Maria gratia plena Dñs tecũ. 120 b
6 Perfectus autem erit si sit sicut magister eius 151.b
10 Neminem salutaueritis in via 105.b
11 Vos cum sitis mali, nostis bona dare filiis vestris 145.
12 Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatem 206.b
21 Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. 158.b

IOANNES.

1 De plenitudine eius omnes accipimus gratiam 146.
3 Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto non potest introire in regnũ Dei 38.
4 Venit tempus, quando veri adoratores adorabunt Patrem, & cætera. 170.b
8 Ille erat homicida ab initio 159
8 Deus peccatores non exaudit 168
12 Propterea nõ potuerũt credere, &c. 160.b
14 Amen amen dico vobis, quia qui credit in me opera quæ ego facio & ipse faciet & maiora horum faciet. 108
14 Pater maior me est 11.
14 Iam mundi estis, propter sermonem meum. 34.b
16 Adhuc habeo multa vobis dicere, sed non potestis portare modò 193.
16 Mulier cum parit tristitiam habet 3.b
20 Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos 82.b

ACTVS APOSTOLORVM.

9 Saule Saule quid me persequeris. 78.
15 Conuenerunt Apostoli & Seniores videre, de verbo hoc 18.b

AD ROMANOS.

3 Arbitramur hominum iustificari sine operibus legis 121.b
4 Christus traditus est propter delicta nostra & surrexit propter iustificationem nostram 3.b
8 Propterea Deus misit filium suum in similitudinẽ carnis peccati vt quod legi pręstare fuit impossibile, posteaquã de peccato damnauit peccatum, & cæt. 153

8 Diligentibus omnia cooperantur in bonum 150.
6 Ne regnet peccatum in vestro mortali corpore 151.b
7 Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. 151.b
7 Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio ibi.b
10 Ignorantes Dei iustitiam, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti 130.
13 Qui resistit potestati Dei ordinationi renitit: qui autem resistunt ipsi sibi damnationem recipiunt 195.b
13 Qui diligit proximum legem impleuit 153.b
13 Induimini Dominum Iesum Christum 37.132.

PRIMA AD CORINTHIOS.

5 Iudicaui huiusmodi hominem tradere Satanæ in interitum carnis 33.b
6 Maledici Regnum Dei non consequētur 31.
7 Propter fornicationē autem, vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque virum suum 98.b
7 Melius est nubere quàm vri 102.b
7 Si nupserit virgo, non peccat ibid.
11 Laudo vos fratres, quod per omnia mei memores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea teneris 195.b
11 Oportet hæreses esse 155
11 Quod si nos ipsos iudicaremus, nō vtique indicaremur 8.b
11 Cætera cùm venero disponam. 28.b
13 Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum 122.b
14 Nam si orem lingua, spiritus meus orat mens autem mea sine fructu est 65.
15 Nō ego autem, sed gratia Dei mecū. 126.

SECVNDA AD CORINTHIOS.

4 Cum enim qui foris est noster homo corrumpitur, tum is qui intus est renouatur de die in diem 2.b
5 Scimus autem quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur quod ædificationem ex Deo habemus & cætera 114.b
5 Pro Christo legatione fungimur 82.b
5 Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit. 131.

AD GALATHAS.

1 Miror quod tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit 50.b
1 Si quis vobis euangelizauerit, præterquam quod accepistis, & cæt. 45.
2 Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus 151.
3 Quicūque baptizati estis, Christum induistis 132.
4 Dies obseruatis & menses & tempora, & cætera. 180.
5 Spiritu ambulate, & desideria carnis nō perficietis. 163.b
6 Mihi autem absit gloriari nisi cum cruce Domini nostri Iesu Christi. 7.b
6 In Christo Iesu neque circuncisio valet aliquid neque præputiū, sed noua creatura 130.

AD EPHESIOS.

2 Gratia saluati estis per fidē, & hoc non & cætera. 121.
4 Et ipse dedit quidem quosdam Apostolos, quosdam autem Prophetas: alios verò Euangelistas, & cæt. 91.b
4 Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est 129 b
4 Qui furabatur iam non furetur 75.
5 Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & cætera. 92.b

AD PHILIPPENSES.

2 Si qua consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, & cæt. 202.
2 Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu 206
2 Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi 96.
3 Ego me nondum existimo comprehendisse 151.a b

AD COLOSSENSES.

1 Adimpleo ea quæ desunt passionum Christi in carne mea 78.b

PRIMA AD THESSALONICENSES.

5 Sine intermissione orate. 178

SECVNDA AD THESSALONICENSES.

2 State & tenete traditiones, quas didicistis per sermonem, siue per epistolam nostram 28 b.191.b

PRIMA AD TIMOTHEVM.

1 Finis præcepti est charitas ex puro corde, & conscientia bona, & fide non ficta 129.b
1 Iusto non est lex posita 182.b
2 Vnus est mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus 110.b
2 Volo viros orare in omni loco 170.b
3 Oportet Episcopum esse vnius vxoris virum 101.b
5 Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni sunt 157.b

SECVNDA AD THIMOTHEVM.

2 Nam nisi commortui fuerimus, nō conuiuemus 2.b
2 Nouit Dominus qui sunt eius: & recedat ab iniustitia omnis qui inuocat nomen Domini 207.

AD TITVM.

3 Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, & cætera. 35.b

AD HEBRAEOS.

6 Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, & cætera. 50.
10 Vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos 50
11 Credere enim oportet accedentem ad Deum. 1.

IACOBI.

2 Fides sine operibus mortua est 121.b
2 Dæmones credunt & contremiscunt. 136.b
5 Confitemini alterutrum peccata vestra 73.
5 Infirmatur quis inter vos, inducat Presbyteros Ecclesiæ. 80.b

I. PETRI.

2 Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, & cætera. 84.b

PRIMA IOANNIS.

2 Charissimi filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus 132.
4 Nolite omni spiritui credere, sed probate si ex Deo spiritus sunt 201.
4 Omnis qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est 201
4 Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est. 153.b

APOCALYPSIS.

16 Commanducauerunt linguas suas. 26.b.
22 Qui iustus est, iustificetur adhuc. 132.

SCRIPTVRÆ LOCI IN LIBELLO DE EXPRESSO DEI verbo explicati.

Si surrexerit in medio tu Prophetes & prædixerit signum atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi eamus, & sequamur Deos alienos, & cætera. 327.b
Omnis homo mēdax, fugite eidola. 328.b
Forsitan ignoscet Deus delictis tuis. 314.
Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus, & relinquat post se benedictionem. 314
Si filius Dei es, mitte te deorsum. 316. 318.332.b
Attendite à falsis Prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium 327.
Si quis dixerit blasphemiam in Spiritum sanctum, non remittetur ei 328.b
Bibite ex hoc omnes. 321.
Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem & cætera. 322.
Nunquid à Galilæa venit Christus 316.
Cùm loquitur mēdacium ex propriis loquitur 316.
Pater maior me est 321.
Nos legem habemus 322.b
Arbitramur hominē iustificari per fidem sine operibus legis 317.
Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo stultus fiat 320.b
Scientia inflat, charitas ædificat ibidem.
Oportet hæreses esse 328.b
Pseudoapostoli operarij subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. 316.b
Miror quod sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocauit. 316.b
Si quis vobis euangelizauerit, præter id quod accepistis, anathema sit. 327.b
Hæreticum post vnam & secundam correctionem deuita. 317.b
In quibus sunt quædā difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant. 316.b.

SEQVI-

SEQVITVR INDEX EORVM OMNIVM QVAE IN HIS LIBRIS OBSERVATIONE SVNT DIGNA, COPIOSVS.

A.



Aronis Sacerdotium & sacrificiū quale, quando cessare debuit. 55. a.b

Ab Apostolorum temporibus semper nefas est habitum vt Sacerdotes vxores ducerent. 341.b

Ab Ecclesia Dei auulsi de sua salute se certos esse falso existimant. 314.b

Abelis sacrificij & Cain discrimen. 154.

Abraham, Isaac & Iacob, & cætera Patriarcharum nomina ab hominibus inuocata sunt 111.b

Abrenunciatio baptismum præcedere debet 41.b

Abrenunciatio antiquissimæ traditionis ibidem

Absolutio & cōfessio à Deo cōstituta.72.b

Absolutio quid sit, & quomodo à quibusdam intelligatur 73.b

Absolutio sine peccatorū confessione, nisi certa quadam ratione fieri nequit 72.b

Absolutio ignotorum peccatorum 72.b

Absolutio forma pœnitentiæ 70.b

Absolutio omnibus est necessaria 73.b

Absolutionem confert Sacerdos. ibidem

Absolutionis vis quæ 73 b

Absque literis fides discitur 344.b

Abstinentia virtuosa quæ 182

Abstinentia mater sanitatis 189.b

Abstinentia hæreticorum qualis 182

Abstinentia Christianorum, Iudæorum & Hæreticorum diuersa 181.b

Abstinentia primitiuæ Ecclesiæ quāta.296

Abstinentium sex genera 185.b

Acolithi, ceroferarij 87.b

Actuum humanorum regula, lex est charitatis diuinæ 154

Adelbertus & Stanislaus Poloniæ Apostoli 359

Adam veterem exuere & nouum induere oportet 70.a.b

Adeò nos doctos & non solum legis, aut scripturæ peritos esse oportet 320.b

Ad martyrium puerum mater secum trahit 127 b

Adimplere quæ desunt passionum Christi quid sit 78.b

Adoratio angelis & hominibus facta Dei gloriam nunquam obscurauit 108

Adoratio quid, & quotuplex 109

Ad obiecta Vergerij responsio 325 b

Ad solos fideles Christi Sacramentorum participatio pertinet 321.b

Ad solos Sacerdotes pertinet sub vtraque specie panis & vini vti in Eucharistiæ sacramento 322

Ad solos Sacerdotes spectat Christi institutio de Sacramēto Eucharistiæ 332

Aduentus tempus cur institutum, primaq; & secunda Dominica aduētus cuius rei admoneant 2. 4.b

Adulterij & stupri pœna capitalis 92.159

Adulterij nomen quam late pateat 92.b

Adulterij prohibitio non sancit matrimonium 93

Adulterium spirituale grauius quàm carnale 160.

Adulterium quomodo punitum olim, & eius nostro æuo impunitas 159

Aegrotis Eucharistiā dari prohibuit Caluinus 214.b

Agapeti constantia 372

Aequalitas duplex 140

Aequitas simulata duplex iniquitas 165

Aërii hæretici error 78

Aerius ieiunium Ecclesiæ reiecit 263

Aetas ieiunando obnoxia 187.b

Affectum Deus penset, non effectum 38.b

Affectus nomen operi imponit 185.b

Affricani Episcopi se Romano Pontifici subiecerunt 284

Agni paschatis immolatio apud Iudæos quid repræsentabat 55.a.b

Agnus paschatis figura Christi. ibid.a.b

Agnus quomodo ab origine mundi occisus dicatur 233

A Græcis ad Latinos fides Christiana propagata 345

Agonis extremi pulchrum exemplum. 144.a.b

Agricolarum pietas maior quàm ociosorum 188

Albati in primatiua Ecclesia 43

Albertus Magnus præceptor Thomæ de Aquino 141

Albertus Magnus 120

Alexandri Magni erga Pontificem Iudæorum reuerentia 227

Alia ratio sacra operantium, alia eorū qui sumunt Eucharistiā extra sacrificiū. 338

Altaria Deo in memoriam martyrum nō ipsis martyribus eriguntur 113 b. 173

Altaris sacramentum. Vide infra de Eucharistia

Altercando veritas amittitur 53.b.205

Ambrosii morientis verba 144

Ambrosii Episcopi constantia 226.b

Amicis benè faciendum 157.b

Amicitia christiana qualis esse debeat.286

Amor sui quàm perniciosus 106

Amor arguit cuius ciuitatis sumus 128

Amor Christi fortissimus 125.a.b.233

Amor mundi laboriosus ibidem

Amoris causa, visio 152.b

Anabaptistarum dogma de puerorum baptismo falsum 52.b

Anabaptistæ cur nolunt pueros baptizari ibidem.b

Anabaptistæ cuiuspiam ad Deum Patrem oratio 319

Anabaptistæ fiunt ante Lutherani,
Bernar. Rotman.
Henricus Rollius
Godef. Stralen. 216.b

Anabaptistæ reliquis hæreticis deteriores 216

Anabaptistæ reliquis paratiores ad quæuis perferenda 218.b

Anabaptistæ varii & nunc & Augustini tempore 216.b

Anabaptistæ vnde orti 216

Anabaptistarum auctor quis ibidem.b

Anabaptistas confutat Iustus Menius. 219

Anarchiam hæretici introducere moliuntur 235

Anastasius Papa temere hæreseos insimulatur 244.b

Andreæ Apostoli desiderium pro Christo patiendi 94.b

Angeli & Archangeli intersunt sacrificio Missæ 83

Angeli sciunt vota nostra 114

Angeli Deo preces nostras offerunt. ibi.b

Angeli in templis habitant 172.b

Anglicanæ Ecclesiæ caput nō Rex diu.305

Animæ sunt in purgatorio 78

Animæ vidēt facta nostra, & sciūt petitiones nostras 114

Animarum à corpore abstractarum perspicacia ibi. b

Animalia occidere licet 158.b

Animus rationalis virtutis habitaculum est 31.b

Anna typus Ecclesiæ 115.b

Annus cur in certa tempora distributus. 2

Anomei hæretici quando fuerūt & eorum opinio 121

Antichristi hæresiarchæ 328.b

Antinomi quales sint 222

Antiochenorum religio in obseruando quadragesimi ieiunio 182

Apollinaris condemnatio 371.b

Apostoli amanuenses spiritussancti 122

Apostoli quam legem sustulerunt 285

Apostoli Sacerdotes à Christo in vltima Cœna instituti 51

Apostoli suum non alienum sanguinem fundebant 364

Apostoli auctores ordinis Monastici. 165

Apostoli diuinis rebus intentissimi 151

Apostoli præ diuinarum rerum contemplatione quandoque vix sexto aut septimo die cibum capiebant ibidem

Apostoli Christum sequentes reliquerunt vxores 98

Apostoli non debere Presbyterū aut Episcopum reiicere propriam vxorem cur statuerint 159 b

Apostoli cur ante Christum mori non debuerint 233.b

Apostoli quędam Christi decreta mutauerunt 293

Apostoli quale fuerunt fundamentum.277

Apostoli sunt domini & serui. 225.b

Apostolica doctrina non scripto tantū verum & traditione constat 28

Apostolica Ecclesia quę, & vnde dicta.ibi.

Apostolicæ Ecclesiæ auctoritas 28.a.b

Apostolici quales hæretici 32.

Apostolici qui 212.

Apostolis solis dictum, bibite ex hoc omnes 268

Apostolorum Canones cur plærique in Conciliis emendati 232

Apostolorum pietas cum regum pietate in Polonia confertur 212.b

Apostolorum instituta in dubium reuocare grande nefas 10

Apostolorum & Episcoporū principatus sublimis 20.a.b

Applicatio sacrificii 168. b

Aqua in baptismo quid efficiat. 35.b & sequent.

Aqua Sacramento baptismi cur adhibita. 35.a.b.36.a.b

Aquæ furtiuæ dulciores 363.b

Aquæ furtiuæ doctrinę hęreticorū 101.a b

Aquæ benedictæ vsus 169 b

Aquilæ in Euangelio qui intelligēdi. 210

Aquo tempore Polonia recepit Christi Euangelium 52

Arca Noë figura Christi 40

Arcana fidei non statim omnibus prodenda 56.b

Arcę virtus quāta fuerit apud Iudęos.172.b

Archiepiscopi principes Episcoporū. 8 b

Archiepiscopo præfertur crux ibidem.b

Archiepiscoporū instituendorū ratio. 89.b

Arriana hæresis quam late serpserit 23

Arr. vocē homousios nō recipiebāt.12. 28 b

Arrii hæresis de Christo ibid.

Arrii in Christum blasphemia 321

Arriani noui 220.b

Arrius quadraginta scripturarū loca produxit ad suā hæresim constituendā. 319.

Armenii in mysterio aquam vino nō miscent 298

Articulos Louaniēses explicat Tapper. 214

Asoti qui sint 224.b
Articulus, credo sanctam Ecclesiam Catholicam discernit Catholicos & hæreticos 10.
Ascensio Christi cur in quadragesimam diem dilata à resurrectione 4 b
Ascensionis Christi vtilitas ibidem
Ascensionis Christi memoriæ cur externi iudicii mentionem Ecclesia adiunxerit ibidem b 5
A sexcentis annis quibus Polonia Christi fidem susceperit, non fuit in ea nisi sub vna specie communicatum 332.b
Aspides surdæ & obturantes aures suas dicuntur hæretici 344
Assasinorum & Beduinorum exemplum. 367.b
Athanasii laus 280.
Athanasii symbolum hæretici Sathanasii symbolum appellant 361.
Athanasii sententia huic tempori accommodatur 367.
Athanasius non admittit principes ad cognoscendas causas Ecclesiæ 258
Attilæ regis erga Leonem Papam reuerētia 227.
Augustana confesio de Episcoporum auctoritate & potestate citata 25.
Augustana confesio 224.324 b
Augustana confesio secum pugnat. ibidem &c.
Augustinensibus primum prædicandarum indulgentiarum munus fuit mādatum 214 b.& seq.
Augustini dictum de radicibus duabus. ibidem
Augustini sententia, an cogi quisquam ad fidem debeat 177.
Augustinus Valerio Episcopo non successit, sed accesit 88
Augustinus an errarit, & quomodo. 276 b
Augustinus Patrum testimoniis sua approbat 277.b
Aulici Dei, pauperes 172.
Aurelianus Cæsar noluit de Episcopis iudicare 258.b
Aures & nares baptizandis cur linian tur 41.
Aurium & linguarū pruritus in magistris & discipulis hoc tempore 135.
Austriacæ domus laus 259.
Auctoris huius libelli propositum 317.
Auctoritas Ecclesiæ facit, vt Euangelio credamus 11.a b
Auctoritas Ecclesiæ prior quàm scripturæ ibidem
Auctoritas Ecclesiæ mutare quædam interdum contra mandatum Dei potest. 51 b
Auctoritas Sedis Apostolicæ quanta. 28.b

B.

Babylon ab hæreticis extruitur, & quid significet 25.b.26.87.b
Babylonicam ciuitatem scripsit Lutherus 213.
Babylonis, hoc est, confusionis constructio ibidem
Balaam vt malediceret conductus, benedixit populum Dei 31.
Balsamum cur Chrismati miscetur 253.b
Balthasar Pacimontanus 221.b.349
Balthasar Pacimontanus auctor Anabaptistarum 216.
Balthasarus Anabaptista primus hoc æuo Donatistarum hæresim resuscitauit 198
Baptismi aqua prius consecranda 267.b
Baptismi quid significet immersio 291.
Baptismus an in tribus, an vna consistat immersione ibidem
Baptismus fidei Sacramentum, & ianua ad vitam intrantium 35.
Baptismus quorū nos admoneat. ibid.a.b
Baptismus Christianæ iustificationis visibile principium inter Sacramenta primum locum, quid conferat ibidem
Baptismus infirmitatem carnis non tollit, sed solum iniquitatem 36
Baptismus quomodo remissionem peccatorum tribuit ibid.& 162
Baptismus cur in nomine & non in nominibus tribuatur 35.b
Baptismus ianuam Regni cœlestis aperit. 36.b
Baptismus quomodo à diuo Cypriano definitur ibidem b
Baptismus omnibus ad salutē consequendam necessarius 37.
Baptismus paruulorum ibid.b
Baptismus aufert non radit peccata 36.
Baptismus Catholicis & hæreticis communis 39.b
Baptismus triplex 38.b
Baptismus extra Ecclesiā non prodest. 40
Baptismus apud veteres non porrigebatur nisi festis Paschæ & Pentecostes. 42.176.b
Baptismus Ioannis baptismo Iudæ inferior 40
Baptismus primum in solius Iesu nomine conferebatur, postea in nomine Patris, & Filii, & Spiritussancti 51.b
Baptismus redemptionis nostræ beneficium non obscurat 59.b
Baptismus laboriosus pœnitentia 74.
Baptismi signum & forma 35.
Baptismi ritus & cæremoniæ an sint necessariæ & cur adhibeantur 41.
Baptismi vicem implet passio 38.
Baptismi instrumentum ac minister est Sacerdos 38.b
Baptismi bonorum epilogus 37.b
Baptismi mira efficacia 132.a.b
In Baptismi adultorum propria fides & pœnitentia est necessaria 38.b
In Baptismo multa mutata sunt 51.b
Inter Baptismum & pœnitentiam discrimen 77.
Baptizādi potestas fœminis permissa. 38.b
Baptizādi forma à Christo præscripta, ab Apostolis immutata 51.b
Baptizandi an immergantur, an perfundantur nihil refert 52.
Baptizandi cur Chrismate vngātur. 255.b
Baptizandus cur non mox templum ingrediatur 41.
Baptizare quid sit 52.336.b
Baptizare in necessitate quilibet potest. 39
Baptizati ab hæreticis nō rebaptizādi. 40
Baptizati cur sint confirmandi 42.
Baptizatis cur remittantur peccata, & omne gratiarum genus infunditur. 35 b.36.b
Basilicæ cur sanctorum nominibus vocentur 173.
Basilii de statu ecclesiæ querimonia. 247.b
Basilii Magni laus 286.b
Basilii querela contra deprauatores veritatis 12.191.
Basilisci imperatoris circulares litteræ. 22.
Bellum hæreticorū pax Ecclesiæ est. 26.
Benedictio cum impositione manuū quid significet 41.b
Benedictio cur in ordinādis adhibetur. 81.
Benedictionis vis maior quàm naturæ. 45
Benedictionis vsus ab hostibus Ecclesiæ irridetur 9.b
Benignitatis ratio 157.b
Berengarij dogma hæreticum de Eucharistia 49
Berengarij error & pœnitentia 219
Bernardus Rothmannus disputationem cum Anabaptistis cur Monasterij refugerit 216.b
Bernardus Rothmānus primus Monasterij Lutheranā doctrinā prædicauit. ibi.
Bernardus Rothmannus Lutheranus fit Anabaptista ibidem
Beza Polonis ignominiam inussit immerito in conuentu Posnaco 362.b
Bezæ blasphemiæ ibid.
Bezæ impietas ibid.
In Bezam lepide dictum ibid.
Beza successor Caluini 366.
Bezæ libellus impiissimus 367.b
Bibite ex hoc omnes quomodo ab hæreticis accipiatur 321.
Bibite ex hoc calice omnes, quomodo est accipiendum 337
Bibite ex hoc omnes solis apostolis est dictum 50.b.51.
Bisantiorum religio in obseruando quadragesimę ieiunio 181.b
Blandrata 361
Blasphemia Phi. Melancth. dicentis Dauid adulterium esse opus Dei. 126.
Blasphemi & falsi doctores lapidandi. 18.
Blasphemi in Spiritum sanctū qui hodie sint 230
Boëmia & Morauia hęresibus infecta. 26
Boëmorum dissidium à Romana Ecclesia inexcusabile 207.b
Boëmi volūt esse omnes Sacerdotes. 322
Boëmorum error 337.b
Boëmiā quādo infecerit lepra Valdēsis. 212
Boëmiæ Regnum VVladislaus Vitoldus Poloniæ Reges possidere recusarunt ibi.a.b
Boëmi multi à Christiano orbe se præciderunt ibid.
Boëmorū & Polonorum lingua eadē. ibi.
Boëmorū partis Poloni esse noluerūt. ibi.
Bona opera quæ sint 75.a.b
Bona mala fiunt si non bene fiant. 105.b
Bonę leges non propter malos hominum mores abrogandæ 341.b
Boni Pastoris functio 324.
Boni natura omnibus se proponere 131.
Bonis mali permixti nihil nocent 207
Bonis semper mali permixti 247.b
Bonitati domini omnia adscribēda. 140.b
Ad bonū cogi à malo prohiberi sanctum est 177.
Bonum nullum Deus relinquit irremuneratum 77.b
Bonus vt quis dici posit 143.145
Boquinus 349
Bremenses damnantur à Caluino 216
Brentianæ doctrinæ auctor Lutherus. 212
Brentianæ doctrinæ quæ sint capita. ibid.
Brentij de verborum baptismi forma impia doctrina 214
Brentij impudentia 229
Brentij sententia de iudicandis apostolorum traditionibus 284
Brentij inconstantia 228
Brentij in Ecclesiæ præpositos probrū. 225.
Brentij liber Poloniæ Regi dicatus 214.
Brentij petulantia in Petrū à Soto. 224.b
Brentium instar numinis colit Vergerius 214.
Brentius Baptizandi formam mutare putat 214 263
Brentius principibus de doctrina religionis iudicium tribuit 355.b
Brentius fauens Arianis Concilio Nicæno detrahit 265
Brētius fauere videtur sacramētariis. 268.b
Brentius quàm corrupte citet Ireneū. 283.
Brētius Osiandri doctrinā probauit. 223.b
Brentius Patres erroris insimulat 276
Brētius imprudēs laudat catholicos. 303.b
Brētius Patres in Concilio lapsos ait. 258
Brētius quàm imprudenter vanus. 283.b
Brētius vult eundem & rei & iudicis personam sustinere debere 234 b
Buceri fraude Lutherus adductus male de Eucharistia docuit 214
Buceri & Lutheri Concordia 326
Bucerus Brentio contrarius de certitudine gratiæ 266.

Bucerus Lutheri imperium ferre non potuit 350.
Bucerus 352.b
Bucerus de Luthero 215
Bucerus & Lutherus alter alteri concessit 214.
Bucerus Luthero est doctrina non inferior, linguarum peritia superior 266
Bullas Lutherus incendit 213.

C

Cacangelorum blasphemia 124.135.
Cadauer exhumatũ cur alibi ab hæreticis cruci affixum 308.b
Calicem cur vrgeant Lutherani 263.
Calicem plebi adimere an sit contra institutum Christi 51.a.b
Calicis vsum non esse de necessitate salutis Lutherani fatentur 263.
Calicis vsus licet aliquãdo fuerit, nunquã tamen fuit vniuersalis 51.263
Calicis vsus cur laicis ablatus 285.b
Calix dominicus vinum aqua mixtum habere debet 296.b
Caluinus Papa Geneuæ 352.
Caluini fastus incredibilis 352.b
Caluinolatræ ibidem
Caluini de Luthero iudicium ibidem
Caluini de Luthero testimonium 213.b
Caluini impiè gesta ac scripta ibidem
Caluini iudicium de Lutheranis 216
Caluinus contra VVestphalum 349.
Caluini in VVestphalũ, & Buceri in Lutherum pugna 329
Caluini de Luthero conquestio ibidem
Caluini error circa Eucharistiam damnabilis. 44. & sequen.
Caluinus Eucharistiam dare vetuit ægrotis 214.b
Caluinus & Zuinglij & Lutheri sententiam condemnauit 213.b & sequen.
Caluinus in quibus sequatur Lutherum ibidem
Caluinus trinitarius 349.
Caluinus reicit
sacras vestes,
luminarium vsum,
campanarum pulsum. ibidem
Caluinus, Lutheri & Zuinglij sententiã de Eucharistia damnauit 363.b
Caluinus iactat suorum in patiendo alacritatem 219
Caluini opinio de Romana Ecclesia. 365.
Caluinus quantum tribuat Romanæ Ecclesiæ 242.
Caluinus quomodo certos nos velit esse salutis 218.b
Caluini sententia de Eucharistia 363.b
Calumnia hæreticorum aduersus Pontifices 31.
Calumnia Sacerdoti illata Christo infertur 89.b.90.a.b
Campanas an Ecclesia baptizet. 304.
Canales beneficiorum Christi 59.b
Candela ardens cur baptizato adhibetur. 42.
Canones Ecclesiastici non sine grauissimo scelere contemnuntur 266.b
Canones quidã Apostolorum cur à posterioribus conciliis emendati 232.
Canones sunt leges Ecclesiasticorũ. 231.
Canones Apostolorum à Clementi Petri successore conscripti 343.
Canonici cur instituti in cathedralibus Ecclesiis 89.
Canonicam scripturam vocari librum hæreticorum dicit Lutherus 219.b
Cantilenas vulgares quasdam canere Ecclesia nunquam prohibuit 65.b
Capillorum resectio in ordinandis quid significet 81.b
Capita scripturæ etiam præcipua egẽt explicatione 262.b
Capitis nomen hominibus tribuitur in scripturis 304.b
Capitis vnius in Ecclesia necessitas. 26.b
Captiuitatem Babylonicã Lutherus scripsit 213
Caput Ecclesiæ est Romanus etiam Pontifex 304
Carbonarij cuiusdam exemplum maximè morituris imitandum 261.b
Carcer purgatiorum 77.b
Cardinalis Augustini laus 225.
Cardo Lutheranæ doctrinæ quis 223.
Carnibus cur abstineant Catholici. 296.b
Carnibus vescentes in quadragesima ex contemptu, Sãtanæ mancipia 189.
Carnifices etiam nostri seculi apud hæreticos prædicant, consecrant, &c. 85.
Carnis opera 117.
Carnis bellũ cũ spiritu implacabile. 190.b
Carnis resurrectionẽ cur in symbolo profitemur 107.
Carnis nomine quid intelligendũ. ibid.
Carnium esus consideratio. 181.b 186.
Carnium esus quàm noxius 189.b
Caro, sanguis, anima & diuinitas in christo ab inuicem separari nequeunt. 318.b
Carolstadij à Luthero dissensio, eiusque causa 213.b
Carolstadii res gestæ 213.b
Carolstadio cur Lutherus sit præpositus. ibidem
Carolstadius, Zuinglius, Oecolãpadius, Caluinus M. Lutheri filii. 320.b
Carolstadius Luthero aduersus 198
Carolstadius à Melancthone vt describitur 214.
Carolstadius cur sacramentariorum hæresim excitarit ibid.
Carolstadius Lutheri amicus quãdiu. ibi.
Carolstadius
Missam abrogauit,
habitum religiosum iecit,
Imagines eiici fecit,
Eucharistiam profanis manibus attrectari fecit 213.b
Carolstadius primus duxit apud Germanos vxorem 213.b
Carolstadius primus in Eucharistia Christi corpus adesse negauit ibidem
Carolstad. sacramentariorum auctor. 344.b
A Carolostadio qua intentione cõtrouersia de cœna Domini mota ibi.
De Carolstadio iudicium Melancthonis ibidem
Caroli Quinti Imperatoris Catholici factum præclarum 22.b
Caroli Quinti laus 279.
Carolus Imperator defenditur cur hæreticos in initio non profligarit 279.
Castitatem seruari posse 93.b
Casuum reseruatio vnde originẽ habeat & quò referatur 87.
Carolus Imperator noluit de religione iudicare 259.
Catechismus quid 326.b
Catechumenus quomodo fiat 41.
Catenæ Pauli quanto fuerunt in honore Chrisostomo 172.b
Cathedra non deserenda ob malos Pastores 243.b
Cathedra pestilentiæ quæ sit 241.b
Cathedram Petri obtinens non destituitur assistentia Dei 243.b
Cathedræ Romanæ sanctitas non deserẽda propter culpatam vitam præsidis. 31.
Catholica Ecclesia cur & vnde dicatur, quàmque latè pateat. 13.b.14.197.
Catholica Ecclesia an sit illustris 197.
Catholica dictio, per Lutherum è symbolo sublata ibidem
Catholica doctrina quæ 229.230.b
Catholica fides in Polonia cur diu integra permanserit 212.
Catholicæ Ecclesiæ, lux sanæ intelligentię promissa 140.b
Catholicus nõ est, qui non est papista. 348
Catholici cum hęreticis non de scriptura, sed sensu scripturæ contendunt. 260.
Catholici ex verbo Dei docent 249.b
Catholici vox quibus rebus, & quibus non attribuitur 300.
Catholicorum consensus 314.b
Catholicorum & Orthodoxorum de scripturis intelligentia 321.
Catholicum quid dicatur 300.
Catholicus & Orthodoxus quis sit. 13.15.180.
Catholicus vt ab hæretico & schismatico possit dignosci 16.
Catholicus qua nota discernatur ab hæretico 304.
Catholicus quem in iudicando spiritum loquatur 237.
Catholicus quomodo se gerat ibid.
Causas fidei ne imperatores iudicent. 25.
Causæ grauiores ad Pontificem Romanum referuntur 87.
Cazimiri Regis Poloniæ abstinẽtia. 190.
Cædes non omnis mala 158.b
Cœlibatus Sacerdotum 165.b
Cœlibatus votum pium, deoq; gratum. 93.b
Cœlibatus non est cultus Dei, sed via ad seruiendum Deo expeditior 165.b
Cœlibes multi vitam suam egerunt. 159.b
Cœlum quomodo à nobis emi possit. 148.
Cœna Dominica in priuatis ædibus celebranda non est 171.b
Cœnobiorum auctores Apostoli. 166.
Colonia sancta 382.
Colonienſiũ in religione cõstantia 382.
Colonia Virgo ibid.
Cereorum vsus antiquissimus & probatissimus 169.
Cærei accensi cur Euangelij lectioni præferantur ibid.b
Cæremoniæ Ecclesiæ non contemnendæ 266.b
Cæremoniæ circa baptismum quæ, & cur fiant 41.
Cæremoniæ Natalis Domini quid significent 2.
Cæremonię missæ in quem finem sunt institutæ 6.2.8.b
Cæremoniæ Ecclesiæ & ritus quid indicent 8.b
Cæremoniæ externæ quatenus vtiles & fructuosæ 167.
Cæremoniæ cur institutæ, vnde sumantur, & ad quid prosint ibidem
Cæremoniarum instituendarũ causa. 165.
Censura concilij Constantiensis super Eucharistiæ Sacramento. 334.
Cẽturiatorum querelæ cõtra magistratus Pontificia sibi arrogantes 355.
Centuriatores pulsi ibid.
Centuriatores carbonario curru educti. 355.b
Centuriatores propter idololatriam pulsi. 356.
Cerofeſariorum officium 81.b
Certamen christianorum cũ diabolo. 42.
Certitudine quali scire possimus esse nos in gratia 218.b
Charitas Christiana quid exigat à nobis. 245.b
Charitas etiam sine scripturæ scientia salvat 269.b
Charitas lex crucifixi ibidem
Charitas quãtum habeat efficaciæ. 127.a.b
Charitas scopus traditionum & scripturæ 264.
Charitas summa & scopus totius scripturæ. 264.
Charitas scripturarum scopus 346.b
Charitas est vita fidei 122.
Charitas fidei & spei necessaria ibidem
Charitas fortior morte 127.
Charitas sola nos vnit Deo ibidem
Charitas conseruatur in humilitate, tenetur in vnitate. 206.b

Charitas via ad Deum, & Dei ad homines. ibidem
Charitas duplex 128.a b
Charitas à charitate, id est, Deo 204.
Charitas extra Ecclesiam nulla 128.
Charitas cum peccato mortali consistere nequit 67.b
Charitas Dei & nostra 127.b
Charitas iustificat & sanctificat 128.b
Charitas est anima fidei 122 b
Charitas quæ sit, cui perfectio tribuatur. 122 a.b 129.
Charitas finis præcepti 154.
Charitas operit multitudinem peccatorum 128.b.129
Charitas est Christianorũ iustitia 130
Charitas salutis precium 148.b
Charitas præfertur scientiæ 206.
Charitatem quis non habeat 219.
Charitati omnes leges subsunt 353.
Charitatis alia ratio quam fidei 123.
Charitatis laus 128.154.
Charitatis radix plantari nequit, nisi electa prius cupiditatis radice 164.b
Charitatis præceptũ vnum, sed duo continet 154.
Charitati omnia facilia 94.128.
Cherub plenus scientia 202.
Chiliastarum errorem renouant Anabaptistæ 216.b
Chore, Dathan & Abiron quomodo puniti 89.b 106.
Chrisma cur non ferant hæretici 253.
Chrisma in Baptismo adhibendũ. 266.b
Chrisma reuerenter habendum 253.b
Chrismatis multa mysteria ibidem.b
Chrismatis vsus quid significet 267.
Chrismatis antiquitas, consecratio & materia 42.b
Christiana indulgentia 183.
Christiana amicitia qualis esse debeat. 286.b
Christiani à Christo cur dicti 253.b
Christiani ante 40. annos omnes idẽ sentiebant. 212.
Christiani cur ab vno nomine vocari voluerint ibidem
Christiani nomine nihil gloriosius. ibi.
Christiani prima vox, credo 1.
Christiani nominis origo vnde, & qui primo dicti ita sint 182.203.
Christiani nõ omnes Sacerdotes. 84.a.b
Christiani sub malo pastore officium. 90.
Christiani qua iustitia iusti 130.
Christiani fiunt, non nascuntur 131.b
Christianismus quid 132
Christianismi finis ibidem
Christianorũ primorum abstinentia 182.b
Christiano credendum nõ disputandum. 49 a.b
Christianum esse quid 132.
Qui Christiani appellatione spreta alias appellationes suscipiunt ex Antichristi sunt Synagoga 354 b
Christiani nomine nihil gloriosius ibi.
Christianus tanto magis quisq; est, quãto magis Christi particeps est 132
Christi grauiores passiones fuere quam totius mundi peccata 78.b
Christi persequutionum nondum finis, ibidem.b
Christi sarcina leuis 94.
Christi nauicula dormiẽtis allegoria. 32.
Christi ineffabilis charitas in Eucharistia declaratur 43 b
Christi mors victoria Christianorum. 8.
Christi resurrectio, nostra est iustificatio. 4.
Christi morti contristari debemus. 3.a b
Christi diuinitas & humanitas probatur ibidem
Christi membra quomodo esse possumus 51.b
Non à Christo, sed ab aliquo alio nuncupari, hæreticum est 354.b
Christi passionibus communicare qui dicantur 2.b
Christi sermo operatorius 45.
Christi passionis mysterium summa omnium credendorum 7.
Christi auxilio omnia possumus 94.
Christi corporis veritas astruitur. 43.a.b
Christi corpus manet post consecrationẽ, etiam extra vsum 44.
Christi decreta mutarunt Apostoli 291.
Christi proprium quid 213.b
Christi ordinationem nõ violari cum altera tantum specierum sumitur à laicis. 333.b
Christi legẽ esse mille quingẽtis annis nec amplius duraturã quis docuerit. 220.b
Christi oblatio duplex 50.a.b
Christo commori non sufficit, sed cum eo resurgere oportet 2.b
Christum caput & Christi corpus qui relinquant 271.
Christum desperasse ac damnatum esse quis docuerit. 220.b
Christum extra sumptionem in Eucharistia non adesse neque adorari debere recte docuerit Lutherus 214.
Christũ induimus duobus modis 132.
Christum quis soluat 308 b
Christus cur sic dici voluerit 253.
Christus à chrismate dictus ibidem
Christus Luthero impanatus 213.b
Christus quando sequendus 206.
Christus cur mediator 1.
Christus quale fundamentum, 277.
Christus quare natus sit 213 b
Christus secundũ legẽ debebat mori. 233.
Christus vt fuerit mortis reus ibid b
Christus non minus sub vna, quàm sub vtraque specie manet integer 51.
Christus mediator Dei & hominum 1.
Christus duplici modo seipsum obtulit. 50.b 60.
Christus meretur in membris suis & quomodo 79.
Christus non tantum redemptor, sed & legislator 123.
Christus orare nos docuit 107.b
Christus quod proprium ei erat Sacerdotibus communicauit 56.
Christus in nobis operatur & nos in Christo 139.
Christus carnis suæ mundissimæ tactu, aquis vim purgatiuã ac regeneratiuam contulit 35.b
Christus vsque in finem seculi patitur in membris suis 78.b
Christus cur mortuus 347.b
Christo nihil detrahitur si Papa vnus Pastor dicitur, ostenditur à simili 348.
Christus legis finis 1.55.b.96.b
Christus Rex & Sacerdos 85.
Christus sub specie panis duobus discipulis in Emaus corpus & sanguinẽ suum dedit post resurrectionem 51.
Christus sub qualibet specie totus & integer 52.b
Christus Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & quando eo sacerdotio perfunctus sit 56.
Christus sacrificium Eucharistiæ in vltima cœna instituit 55.b
Christus venit quod imperfectũ erat perficere 84.b
Christus & Ecclesia duo sunt in carne vna 78.b
Christus Sacerdos secundum ordinem Aaron cum Sacerdotio finem imposuit 55 b
Christus neque scripsit, neq; scribere præcepit, sed prædicare 11.
Christus qualis causa iustificationis nostræ 131.b
Christus per Sacerdotem omnia facit in ministeriis ecclesiasticis 83.b
Christus in hũc mundum venit etiam, vt se nobis imitandum proponeret 1.1.
Christus quo precio nos emerit, de quo Paulus 1. corinth ait 160.
Christus quomodo à Paulo peccatũ nominetur 162.
Christus cur in mundum venit 164.b
Christus non ex sapientibus Iudæorum Apostolos elegit, sed ex turba 65.
Christus nostri causa esuriit 2.b
Christus quadragesimam ieiunando sacrauit ibidem
Christus vt caput non destituit sponsam 29 a.b
Christus quomodo solus sufficiat & quomodo non 119.b
Christus sponsus & sponsa quomodo. 47 b
Christus in missa quomodo dicitur immolari 39.b.58.63.b
Christus duplici modo oblatus 53.b
Christus inuisibiliter Sacramento salutem confert 53.b
Christus corpus suum quomodo nobis manducandum dederit 45.
Christus non nascendo sed moriendo à morte nos redemit 2.b
Christus scopus ad quem omnia referuntur 9.
Christus dies & sol dictus 119.
Christus offert per Ecclesiam & Ecclesia per Christum 55.
Christus quibus modis est in Eucharistia 47.
Ciborum delectus quomodo obseruandus 180.
Ciborum delectus qualis nunc apud Christianos, & qualis olim apud Iudæos fuit 181.
Cibus mortis & cibus vitæ quid sit. 67.a.b
Cicatrix peccati 77.
Circuncisio spiritualis 33.b
Circuncisio quale signum ibidem.b
Ciuiles functiones non cum Ecclesiasticis confundendæ 224.b
Claues Ecclesiæ quid sint 73.b
Claues duæ 275
Clauis triplex ibidem
Clauium potestas maior penes Episcopum quàm Sacerdotem 87.
Clementia Dei ingens 70.
Cleri vitia hæretici libenter commemorant 247.
Clerus non caruit vitiis etiam Pauli temporibus ibidem
Clinicorum aspersio efficax 52.
Coactio ad bonum salutis 177.
Cœlestes Prophetæ 326.b
Cœlibatum professi si nuptias celebrent adulteris deteriores 294.
Cœlibatus lex in casu solui potest. 294 b
Cognatio spiritualis contrahitur in baptismo 42.
Cognitio Dei homines à brutis discernit. In proœmio confessionis
Cola Mantuanus 367.b
Collatio Lutheranorum & Zuinglianorum 214.b
Collectæ Ecclesiæ docent nos fidem & omnem fiduciam in solum Christũ collocare 111.b
Colles sublimes mysticè sunt hæresiarchæ 278.
Colloquia de religione patribus improbata 247.b
Colloquiorum fructus 367.b
Colluctatio carnis & spiritus 117.
Comitiorum auctoritas quàm conciliorum maior esse non debet 53.
Commanducare linguas suas qui dicantur 26.b
Communicare passionibus Christi quomodo possumus 2.b
Communio sanctorum quæ 32.b

Communio

Communio bonorũ in Ecclesia. ibidem.
Communicandi vetus mos 51 b
Communionis alterius speciei vsus quando inoleuerit 52.
Communionis ratio 176.
Communio vtriusque vel alterius speciei triginta sex opinionibus pugnãtibus docetur 224.
Communio vtriusque speciei cur defendatur ab hæreticis 261.
Compati & commori Christo quid. 2 b
Compunctio pœnitentibus necessaria, & quæ sit eius vis 71 b
Concilia an possint errare 18 a b
Concilia legitima absq; Rom Pontificis sententia celebrari nequeunt 19 b
Concilia cur instituta 18.a b
Concil. quatuor Gregorius & Christiani oẽs tanq̃ quatuor Euãgelia recipiũt 18.
Concilia Episcoporum quomodo à Gratiano dicantur inualida. 19 b
Concilia nationalia ibidem.
Concilia œcumenica octo, & quid in eis actum 18.a b.
Concilia Episcoporum sunt 18.b
Concilia repræsentant vniuersam Ecclesiam ibidem b
A Conciliis definita non esse reuocanda in dubium 17.b
In Concil. Imperatorũ & Regũ officiũ 19.
In Concil. an locũ habeat laici docti 20.
In Concil. Principes non iudicant 21 b
In Concil. Imperatores interfuerũt 21.
In Conciliis iudices ibidem.b
In Conciliis subscriptiones 22 a b
Concilia cur celebrentur 232.
Cõcilia quãtoperè spreuerit Lutherus. 263
Concilia generalia ex traditione multa constituerunt 282.b
Concilia generalia à prouincialibus vt differant 249.
Concilia generalia in dubium reuocare quàm impium 230.b.231
Concilia in quibus possint errare 232.
Concilia legitima quæ non sunt. ibidem.
Cõcilia priora quomodo à posterioribus emendentur ibidem.
Concilia dicta velut aggeres hæresibus oppositi 325.
Concilij Basiliensis decretum de Eucharistiæ sacramento 322.
Conciliis Christus maximè præsens. 46.b
Cõciliis nõ acquiescunt hæretici 230 b
Conciliis parendum non eis quid præscribendum 345 b
Conciliũ Triden. propter desertores Ecclesiæ maximè celebratum 363.
Concilio Tridentino proximè celebrato quales interfuerint 20.b
In Tridentino Concilio frequentia & studium Patrum 370.b
Conciliorum definitioni standum 231.
Concilium an sine peccatoribus sit 271.
Concil. legitimũ an errare queat. 232.247.
Concilium Ecclesiam repræsentat 316.
Concilium Floren. 373.
Concilium quorum sit illegitimum. 271.
Cõcionatores hæretici ad vulgi libidinẽ, suas conciones accõmodant 275.b
Cõcionari verbũ dei ad quos pertineat. 86
Concordia quanta ante annos quadraginta 212.
Concordia in Sacramento Eucharistiæ spectanda 49.
Concordiæ vis quanta 9 b.25 b
Concors Episcoporum in synodis sententia, Dei sententia est. 318.
Concupiscentia carnis est pœna peccati originalis 35 b
Cõcupiscentia prohibita quomodo. 162.
Concupiscentia remanens post baptismũ non est peccatum ibidem.
Concupiscentia carnis quomodo in baptismo dimittatur 35 b
Non concupisces quõ intelligendũ 151 b
Concupiscere & velle differunt 162 b
Concupiscere facere est 163 b
Ex condigno merendi vitam æternam causæ octo 141.
Confessio & cõmunio in sacram passionis septimanam cur ordinata 2 b
Confessio soli Deo facta nõ sufficit 73.
Confessio institutionis diuinæ ibid. b
Cõfessio Augustana à quibus recepta. 224
Confessio Augustana mutata à Philip. Melancthone 375 b
Confessiones variæ hæreticorum. ibid.
Confessiones pestiferæ 324.b
Confessionistæ hæretici 222.
Confessor prudens eligendus 72.b
Confirmatio Sacramentũ est 35.42.b.
Cõfirmatio rectè Sacramen. dicitur. ibi b
Confirmatio pertinet ad baptismi perfectionem ibidem. b
Confirmatio à Christo quando & quomodo instituta 43.
Confirmatio necessaria 42.
Confirmatio perfectè tribuit Spiritum sanctum ibidem. b.
Confirmationis minister Episcopus antiquitas 43. 42 b
Confirmari Christo debemus, si cum illo regnare volumus 42 b
Confiteri soli Deo non sufficit 73.
Confusio aliquando bona 71.
Cõiugalis copulatio latebras quęrit. 97 b
Cõiugalis pudicitia, etiã donũ Dei est. 95.
Coniugibus castis Dei gratia præsto adest ibidem.
Coniugiũ fuit inter Ioseph & Mariã. 100.
Coniugium inire quibus non liceat. 284.
Coniugatis quæ liceant 160.
Cõsensus apud hæreticos nullus. ibid. b
Cõsensus doctorũ de sacrificio Missæ. 64.
Conscientia bona nisi aduigilemus, faciliimè superbiam gignit 147.b
Consciẽtia pro spe à Paulo posita 129 b
Consolatio nostra Christus 202.b
Cõstãtini magni Imperat. pietas & modestia, eius reuerẽtia erga sacerdotes. 32.
Constantini Imperatoris verba de condemnatione Arrianæ hæresis 318.
Continopolit. synodi quãdo & quot. 21.
Constinus Imperator quàm reuerenter senserit de Episcopis 255 b
Constantinus primus definitioni concilij subscripsit 22.
Cõstãtinus primus Imperatorũ synodo subscripsit ibidem.
Constantio Imperatore nouem fuerunt fides subscriptæ 225.b
Constituere suã iustitiam quid 130 b
Consuetudo obseruanda 193.b
Consuetudo Ecclesiastica pro lege diuina habenda 296 b
Consuetudo Eccles. pro lege habẽda. 334.
Contemptum sui aut suorum Deus grauissimè vlciscitur 91.a b
Contẽptus Ecclesiæ mortale peccatũ. 188.
Contentio est materia iracũdiæ. 205.214 b
Contentioso nunquam satisfit 342.
Continẽtia siue castitas hominũ cuiusque cõditionis sit, Dei donum est 95.
Continentiæ votum Deo gratum 94.
Continentis voluptas maior quàm incontinentis 95 b
Continẽtia impossibilis non est 94.a b
Continentia an possit seruari, & an sit contra naturam 159 b
Cõtineri nõ esse fati rẽ, sed Dei donũ. 94.b
Cõtrariç virtutes, hoc est, dęmones carminibus & prǽcãtationibus parent. 341.b
Contra præceptum Dei aliquando ab Ecclesia ventum est 51.b
Contritio quid, quomodo fieri debeat, eiusq; præceptum 71 a.b
Controuersia cum hæreticis nõ est de scriptura, sed de intellectu. 108 b
Controuersiis theologicis facilè dirimendis cooperantia 347.
Copulari matrimonio quid sit 100.b
Cornicum oculos configere quid 313.
Corpus & sanguis Christi quomodo in Missa offeratur 166.b
Corpus Christi quomodo sumendũ. 69.b
Corpus Christi in Eucharistia quomodo nobis datur 43.b
Corpus Christi duplex 82.
Corpus Christi in Eucharistia tribus modis 46 b
Corpus Christi in Eucharistia non figuratiuè sed essentialiter 44.
Corporis Christi veritas & figura 45.
Corporis Christi veritas post benedictionem etiam extra vsum manet 44.
Corpus Christi post resurrectionem non est corporale 47.
Corpus nostrum abluitur aqua in baptismo, spiritu sancto intus cooperãte. 35 b
Corpus nostrum est carcer, & hostis domesticus 190 b
Corporis ratio quàm minima habenda Christiano 191.
Corporis Ecclesiæ Christi dissipatio. 330.
Corpus Christi non potest sanguine destitutum esse 338.
Crapula multi pereunt 189.b
Credẽdi simplicitas nõ intelligẽdi viuacitas tutissimos reddit homines 332.
Credere commune est & Christianis & dæmonibus 136.b
Credere in sanctos quõ dicamur 110.
Credere quid & quõ oporteat 1 b.203
Credẽs in Iesum Christũ, eumq; crucifixũ & resuscitatũ & Ecclesiã catholicã cunctã ad salutem necessaria credit 10.
Christiano credendũ nõ disputandũ. 49.b
Credo, prima Christianorum vox 1.
Credo S. Ecclesiã cur dicatur, & non: credo sanctum Euangelium 158.b
Credo in sanctam Catholicam Ecclesiam rectè dici posse 110.
Cruce signandi mos antiquus & Apostolicus 6.
Crucem cur gestant Episcopi 8.b
Crucem Christi euacuant, qui operibus Christianorum derogant 142.
Ad crucem quæ pertinent hæreticorum oculi ferre non possunt 9.b
Per crucẽ in cœlũ ascẽdere debemus 288.
Crucem Christi vt adoremus 257.
Crucis signũ cur nobis imprimamus. 288.
Crucis & mortis Christi beneficium præ cæteris insigne 2 b
Crucis signo surgentes & cubitum euntes cur Christiani se munire debeãt 6.a b
Crucis Christi efficatia maxima, eaq; in omnibus actionibus adhibenda. ibid.
Crucis signum tribus digitis fieri debet, & cur 7.
Crucis signo omnia Christi beneficia exprimuntur ibid.
Crucis simulachrũ grauibus de causis ab Ecclesia erectum 6 b
Crucis signũ cur in baptismo fiat. 6.b.41.
Crucis vsus in omnibus sacramentis maximus 6.a.b
Crucis vexillo mors victa ibibem.
Crucifixi imago morituris cur ostendatur 8.
Crux facinorosis præfertur ibid.
Crux Archiepiscopo cur præfertur 8 b
Crux Christi & Sacramentum & exemplum 131.b
Crux cur in supplicationibus præferatur 7.b
Crux via ad gloriam 8.
Cruces quatuor in Missa quid designent 141.
Crux cur fronti imprimatur 267.
Cuiusdam Lutheristæ execranda in Deũ blasphemia 337 b
Culpæ culpis feriuntur 357.
Cultus Dei quibus absoluitur, in proœmio 53.b.170.a.b.185.b

Cultu externo quomodo homo Deum colere debet 185.b
Cultus præcipuus quem Deus requirit,& qui ei vel imprimis debetur 109.
Cultus Dei fine verbo Dei ibidem.
Cultus triplex 109.
Cultus diuinus sanctis non tribuitur.109.
Cùm frangitur hostia quid hac re desig. natur 339.
Cū Vergerius Papatū vniuersum è medio sublatū cupit,quid sibi velit 326.b
Cur infantes ab Eucharistiæ communione arcentur 321.b
Cur plerisq; interim religio constituta rata visa sit 326.
Cynosuræ ad Dei verbum venusta comparatio 330.
Cyprianus errauit & tamē martyr 276.
Cyprianus quando mortuus 252.
Cypr.locus excussus de virginib.lapsis.79
Cyrilli commendatio 131.

D

DÆmon à scientia dictus 114.201.b
Dęmoniaci hęretici cur sic dicti.220.b
Dæmones aliter credunt, aliter homines 136.b
Dęmones credunt,sed non saluantur.128.
Da quod iubes,& iube quod vis 66.
Damnatur nemo nisi merito malę voluntatis 137.
Damnanda hæreticorum persuasio 335.
Damnādis in extremo iudicio nō obiicietur,quod nō crediderunt, sed quod pietatis opera non exercuerunt 122.
Danielis & sociorū eius abstinentia. 189.b
Danielis locus de iugi sacrificio per Antichristum abolendo 56.
Dauid etiā mortuus suis profuit 33.
Dauid rex ter vnctus,& quid designet.80.
Dauid commisso adulterio non amisit fidem 122.b.& seq.
Dauid tertius & eius errores 220.b
Dauidis peccatum cur trāslatum legatur, cur tam grauiter sit punitum 76.b
De alba linea cuius vetus vsus est sacerdotibus in templis maximè contentiones inter Lutheristas 326.
Debita nostra cur dimitti nobis petamus 117.b
Debita nostra peccata intelliguntur.ibid.
Debitum vxori aut marito reddere quid sit 98.b
Decreta Conciliorū non sunt in dubium vocanda 17.b
De decretis maiorū nō iudicandum 53
Decretorum liber à quo scriptus 53.
Defunctorum memoria cur fiat in Missa 68.b
Defunctorum merita nobis adiumento sunt 79.107.b
De Deo loqui,quomodo intelligēdū.320.
Dei Prophetæ 313.b
Dei cognitio principiū veræ sciētiæ 320.b
Dei gloriam non quærit Lutherus 213.
Dei regnum in quo consistat. 212.
Dei cognitio omnium virtutum caput:in Proœmio confess.
Dei singulare beneficium in Eucharistia erga homines 63.b
Dei disciplina nunquam à lege Ecclesiæ dissidet 158.
Deificatio quid 132.b
Deo nos iuuāte nihil esse quod nobis aduersari possit 341.
Deo per charitatem inhæremus & ipse nobis 128.b
Deū ex toto corde quō diligimus 150.b
De processione sancti spiritus Orientaliū ab Occidētalibus fidei diuersitas. 341.b
Deprauatio scripturarum per M.Lutherum 317.b
De sacramētis ab Ecclesia receptis disputare non est literarū imperiti 332.
Deus est spiritus 129.b
Deus laudatur & honoratur in sanctis.109
Deus non præcepit impossibiliā 124.
Deus quomodo nobiscum vsq; ad cōsummationem seculi 193.
Deus quomodo operetur in nobis 126.b
Deus nisi deferatur deserit nullum 127.
Deus si nos deserit,fit culpa nostra ibid.
Deus quomodo in fidelibus habitet 128.b
Deus vbique & quomodo 129.
Deus vult & potest omnia 107.b
Deus quomodo clemens & bonus ibid.
Deus est forma animæ ratione prædictę,& quomodo imprimatur 153.b
Deus in nomine sicut Rex in imagine honorari debet ibidem.b
Deus considerat nō quid,sed propter quid faciamus 154.
Deus nō patitur sibi quicq; anteponi 134.b
Deus tanquam pater audiendus : Ecclesia tanquam mater 158.
Deus non locum sed mentē requirit quomodo intelligendum 170.
Deū vbiq; esse quomodo intelligendū.129.
Deus & si sit vbiq;, non tamen æqualiter vbique operatur 173.a.b
Deus sua beneficia per ministros nobis porrigit 83.b
Deus quomodo est in rebus creatis 129.
Deus paratus suscipere relapsos 366.
Deus ex meretricibus virgines facit. ibid.
Deus non est mali operator 126.
Deus non agnoscitur, vbi nullū est sacrificium vel sacerdotium 213.
Deus in quibus habitet 218.
Diaboli quid proprium 213.b
Diaboli vox qualis ibidem b
Diaboli & hæreticorū in citandis scripturis eadem vis & par auctoritas 315.b
Diabolum qui adorent 220.b
Diabolus docuit Luth. argumēta quibus Missam euerteret 113.
Diabolus Luthera. doctrinę ipso Luthero confitente auctor ibidem.
Diabolus quantoperè nitatur è cordibus hominum beneficiorū Dei memoriam abolere 299.
Diabolus qua re maximè offendatur. 310.
Diabolus quibus gradibus nunc orbem seducere conetur ibid.
Diabolus excogitator & inuentor hæresum 318.b
Diabolus etiam scripturam prætendit tentans 50.b
Diabolus vel solo auditu S.scripturæ etiā non intellectæ velut incantatur 65.
Diabolus nihil aduersus nos potest, nisi Deo permittente 118.
Diabolus post baptismū vehemētius quā anteā oppugnat 42.53.85.b.91.b
Diabolus ex ordine Cherubin deturbatus 201.b
Diabolus maximè hæreticos incitat contra Ecclesiæ caput,& cur 20.b.31
Diaconi qui sint quodq; eorū officiū 81.b
Diaconi Sacerdotibus Sacramenta non porrigant 62.b
Dies certi cur ab Ecclesia ad seruiendum Deo instituti 2.5.b.180.
Dies festi rectè obseruantur 298.
Dierum discrimen nullum nouit Ecclesia quomodo 6.
Difficultas quæ est in Paulinis Epistolis quomodo tolli possit 138.
Differentia inter deos alienos & sculptile 154.b
Dignitas Episcoporum æqualis, potestas verò inæqualis 87.
Dij alieni qui sint 154.b
Dij alieni extranei errores sunt ibid.
Dilectio proximi quid requirat 153.b
Dilectiōis genus aliquod in hac vita præstari nequit 150.
In disciplina quid primū Christianis propositum esse debeat 365.
Disciplina Ecclesiastica & ciuilis simul collapsa 136.
Discretio spirituum maximæ difficultatis 201.
Dispensatio indulgentiarum ad quē pertineat 79.
Disputatio de Sacramento Eucharistiæ fugienda 44.b
Disputationum pernicies 200
Distinctio ordinum in Ecclesia maximè necessaria 87.b
Distinctionum commoditas 167.
Dissimilitudo causa displicentiæ 70.
Diuini qui dicti 114.
Diuortium inter coniuges non permittitur 92.b
Doctores falsi à quibus declarandi 228.
Doctrina quę catholica,quę hęretic. 229.b
Doctrina in Sacerdotibus non vita spectanda 31.b.32
Doctrina prædicatorum recipienda, non mala vitia imitanda ibidem
Doctrinæ Ecclesiæ de bonis operibus. 138.b.139.
Doctrinā sanā hæretici nō sustinent 135.
Doctrinæ conseruandæ ratio 88.
Doctrina Luthe.à suis discip.credita præstātior & verior ea,quę D.Pauli est. 329.
Domesticorum ratio habēda,quiq; eo nomine intelligantur 157.b
Domi non tam benè oratur quàm in Ecclesia 86.170.b
Dominica prima & secunda Aduentus cuius nos admoneant 2.
Dominica in albis vnde dicta 42.
Dominicales processiōes quid designāt.4
Dominicæ diei beneficia ibidem
Dominicanis post Augustiniēses mandatū munus prędicādarū indulgentiarū.212.b
Dominico die Missam audire debent seculares 67.b.157.b
Dominico die nō ieiunādum.178.b.180.b
Dominicus dies vnde dictus & in quem finem institutus 4.156.
Dona virtutum & Dei sunt, & nostra sunt 139.b
Donatistæ seipsos occidebant 219.
Donum Dei est quicquid à nobis rectè geritur 95.
Dubia fidei ad quem referenda 29.87.
Dubitatio veterum de quibusdam scripturæ libris vtilis fuit posteris 260.b
Duæ causæ quare hæretici veteres ritus Ecclesiæ immutare cupiant 346.
Duæ rationes, quare nō veniunt intēdendæ quęstiones cum hæreticis 317.
Dulia sanctis debetur 69.109
Duo maximè fidelib.inculcat Ecclesia. 4.
Duodecim Apostoli tantum cum Christo discubuerunt in cœna 51.

E

EBrietas diaboli opus 96.b
Ecclesia vide à capite 13.fo.9.vsque ad caput 32.
Ecclesiam contemnendam esse docent hæretici 263.
Ecclesia catholica & cognoscit & ignoscit. 226.b
Ecclesiā Catholici quā dicat Bretius.267.b
Ecclesia Deo excitante suos semper habet propugnatores 263.b
Ecclesiam non ex electis tantum,sed vocatis constare 273.
Ecclesiæ salus ex vnius sacerdotis summi dignitate 355.
Ecclesiæ desertorum ingenium 358.b
Nihil facilius q̄ discedere ab Ecclesi.catholica,redire autē difficillimum est. 356.b
Ecclesia catholica 363.b
Ecclesiæ militātis onus & officium 364.b
In Ecclesia mali tolerandi 365.b
Contra sceleratos in Ecclesia consilium Augustini ibidem
Ecclesiæ Romanæ præeminentia & ordo Patriarcharum 374.
Ecclesiam suam Christus destitutā voluit omni sua præsentia 373.

Ecclesia

Ecclesia columna & firmamentum veritatis 321
Ecclesia corpus Christi mysticũ ab hæreticis in multas partes dissectum 323.
Ecclesia regitur spiritu veritatis 335.
Ecclesia non mutat institutionem Christi in sacramentorũ vsu, sed ordini tantum & modo expeditiori, præstátioríq; prouidet 338.b
Ecclesiam vt simul videamus & credamus 272.
Ecclesia est ad Episcopos alligata 305.
Ecclesia est visibilis 272.
Ecclesia non solùm constat electis 273.302.
Ecclesia non deserenda propter malos Prælatos 255.
Ecclesia num ex humana electione & successione constat 302.b
Ecclesia quid & cur Catholica dicta 300.
Ecclesia Ro. in dubiis fidei cõsulenda. 242.
Ecclesia tota, non eius mẽbra singula promissionem habet perpetuæ præsentiæ Christi 246.
Ecclesia vbi sit 241.
Ecclesia vetus qua praxi vsa fuerit in decernenda causa religionis 273.
Ecclesia viuum est Euangelium 280.b
Ecclesi. vt bonos ac malos contineat 273.
Ecclesia cur dicta Catholica 197.
Ecclesia nullum dierum discrimen nouit vniuersa 180.
Ecclesia antiquior quàm Noui & Veteris testamenti scriptura 11.198.b
Ecclesia triumphans qualis sit 171.
Eccles. Cathedralis à Cathedra dicta 91.
Ecclesia hic in terris est imago sempiternę gloriæ 171.
Ecclesia habet potestatem cogendi hæreticos 177.b
Ecclesia Occidentalis & Septentrionalis sacrificia lingua peragit Latina 65 b
Ecclesia plus gratulatur de resipiscẽtibus, quàm de illis qui nunquã ceciderũt. 177.
In Ecclesia docendi ratio quæ 137.b
Ecclesiæ traditiones expeditiorem reddũt viam ad salutem 194.b
Ecclesiæ notæ tres ex Augustino. 197.b
Ecclesiæ status à Basilio verè qualis nunc est descriptus 191.
Ecclesiæ desertores moderni quid imprimis timeant 363.b
Ecclesiæ oratio quàm efficax 170.
Ecclesiæ auctoritas pro ratione temporũ, aliqua etiam contra mandatũ Dei mutauit & mutare potest 51.b
Ecclesiæ doctrina de præceptis decalogi. 153.a.b
Eccles. cõtemptus ad Christũ redũdat 158.
Ecclesiæ bona non sunt alienanda 34.
Ecclesiæ cur, & vnde dictæ 197.
Ecclesiæ præcipua lumina fuerunt olim monachi 166.
Ecclesiæ merita supplent quod ministro deest 168.
Ecclesiæ vetus mos in solis ordinibus adhuc seruatur 176.
Eccles. cęremoniæ nõ cõtemnendæ 266.b
Ecclesiæ an scriptura & sacramentum administratio veræ sunt notæ 303.
Ecclesiæ Catholicæ nomen cur sibi hæretici arrogent 299.b
Ecclesiæ encomium 243.
Ecclesiæ etimologia 301.b
Ecclesiæ ministri sunt & politici & ecclesiastici Magistratus 249.b
Ecclesiæ pax & consensus ante Lutheranismum 235.
Eccles. Præpositis Brẽtius maledicit. 224.b
Ecclesiæ primitiuæ abstinentia 296.
Ecclesiæ rectè nos fidere & de ea gloriari 281.a b
Ecclesia non potest esse vna nisi habuerit pastorem vnum 348
Eccles. Ro. fides semper catholica fuit. 242.
Ecclesiæ Romanæ laus 241.b
Eccles. Ro. quid tribuatur à Caluino. 242.
Ecclesiæ simpliciter credendum 262.b
Ecclesiæ statum deplorat Basilius 247.b
Ecclesiæ status olim q̃ nunc deterior. ibid.
Ecclesiæ præcepta 224.b.234.
Ecclesiæ Catholicæ auctoritas 332.
Ecclesiæ veritas de sacramento Eucharistiæ 338.
Ecclesiæ typus Iacob 234.b
Ecclesiam tanquã matrem deserentes non possunt habere Deum patrem 158.
Ecclesiarũ Orientalium & Occidentalium altercatio de festo Paschatis 175 b
Ecclesiastica consuetudo seruanda 296 b
Ecclesiasticæ sanctiones nõn cõfundendæ cum ciuilibus 224 b
Ecclesiasticas causas Athanasius non permittit Principibus 258.
Ecclesiastici canones non sine peccato contemnuntur 266.b
Effrenata nostri temporis hæreticorũ audacia arrogantia, & sui obliuio 313.b
Effusus Christi sanguis nõ est alicubi extra corpus eius 339.
Ei qui quod probare contendit, obtinere cupit quid necessarium 342.
Electio alia Dei, alia hominum 302 b
Eleemosyna necessaria ad orationem 172.
Eleemosyna quæ fit ex rapina vel bonis pauperum Deo ingrata 161.
Eleemosyna est vita ieiunij 172.
Eleemosynæ temporariam vitam auertunt 70.a.b
Eleemosynarum vis 172.
Elementum & verbum cur in Sacramentis concurrant 34 b
Elementa in Sacramẽtis materiæ vini obtinent, formæ autem verbum Dei ibi.
Eleuationẽ in despectũ sacramẽtariorum Lutherus aliquamdiu retinuit 349.b
Eleuatio Eucharistiæ 65.
Eleuatio sacrificiorum in veteri lege. ibid.
Eleuatio sacrificij signũ certissimũ. 344.b
Elizei cadauer prophetauit 114.
Elizeus facta Giesi absens cognouit ibid.
Enceniorum festum à Machabæis institutum 192.b
Ephesinum Concilium ante mille annos institutum 333.
Ephrem commendatio 71.b
Epiphanij laus 291 b
Episcopalis benedictio quid sibi velit. 8 b. 20 b
Episcopi aliter quàm Presbyteri subscribunt in synodis 256.
Episcopi à quibus iudicandi 226.b
Episcopi etiam mali eliguntur à Deo 302 b
Episcopi Ecclesiæ oculi. 20 b
Episcopatum olim qui desiderabant martyrem fieri desiderabant 88.
Episcopi in œcumenico Concilio congregati totam repræsentant ecclesiam. 244.
Episcopi Principum implorant auxilium contra hæreticos 238.
Episcopi quàm necessarij Ecclesiæ 305.b
Episcopi qua ratione creentur apud Polonos 249.
Episcopi quomodo in Conciliis subscribant 256.
Episcopi sunt serui & domini. 26.225.b
Episcopi vt sint honorati à Constantino, 255 b
Episcopi cur propendentem de collo crucem gestent 8.b
Episcopi Poloniæ Conciliis & Constantiensi & Basiliensi interfuerunt 52.
Episcopi sunt oculi Ecclesiæ 20.b
Episcopi vnde dicti, à quo cõstituti, eorum munus 88.
Episcopi Patrum locum in Ecclesia tenent 18.b
Episcopi institutio penes Romanum Pontificem 88.b
Episcopi primò in suas diœceses intrantes cur obuios signo crucis salutent 6.b.7
Episcopi officia 87.
Episcopi cõtemptus hæresim generat. 89.
Episcopi sunt iudices fidei 19.21.89.
Episcopi iudicant de Principibus in causis Ecclesiasticis 23.
Episcopi, Archiepiscopi, Pontifices & Sacerdotes in quo differant 87
Episcopis honor & obedientia debetur. 28.b
Episcopis solis permissum est confirmare. 43
Episcopis quãtus habendus honor 227.
Episcoporum legitima successio vbi sit, ibi esse Apostolicam sedem 28.b
Episcoporum & Sacerdotũ corrupti mores nos ab eis separare non debent. 89.b.207.
Episcoporum iurisdictio secundum protestantes 88.b
Episcoporum ordo & series in Ecclesia Catholica 23.b
Episcoporum maior dignitas quàm Sacerdotum 356.b
Episcopatum desiderare olim erat velle fieri martyrem 88.b
Episcoporum in Polonia vigilantia 212.
Episcoporum quanta seruitus 225.b
Episcopos Aurelianus Imperator iudicare noluit 258.b
Episcopũ deserens, Ecclesiã deserit 89.b
Episcopus qualis esse debeat 88.
Episcopus si erret, quid faciendum 89.b
Episcopus est pastor 8.b.22
Episcopus cur maiorem soluendi potestatem habeat, quàm alij sacerdotes 87.
Episcopus sit vnius vxoris vir, quomodo intelligendum 101.
Episcopus non est nomen ordinis, sed honoris 87.
Erasmi testimonia de hæreticis nostri temporis 248.b
Erasmi. Roter. de Nouatoribus iudicium. 365.b
Erasmus Vitellius Epis. Plocensis. 190.b
Erasmus Roterodamus de vita & doctrina Lutheranorum 85.b.103.135.
Error errorem parit 95.b
Error de vnica Christi operatione damnatus 21.
Error vnius aut alterius non præiudicat Ecclesiæ 13
Error principij tandem longè à recto abducit 13.
Error vnius ex Patribus in interpretatione scripturarum reliquis non præiudicat 13.
Error vnus plures secum trahit 212.b
Errore permisso, errores non tolli 323.b
Errores Lutheranorum 197.b
Errores circa sacramentum Eucharistiæ damnantur 44 a.b. & sequent.
Erroris mater acceptio personarum 31.
Errorum causæ 13.
Esaiæ locus exponitur 262.b
Esau typus Iudæorum 234.b
Esse sempiternũ, Dei est proprium 133 b
Est pro significat exponi in verbis Christi nequit 46.b
Est sæpè olitor valde opportuna loquutus 332.b
Ethnicum esse quid sit 106.b
Euangelia quatuor noua 220.b
Euangelici 212
Euangelici cur Lutherani dicti 213.b
Euangelici nostri de suis flagitiis gloriantur 248.b
Euangelici nostri quàm sint flagitiis coopertí 248.
Euangelici sunt polygami 103.
Euangelici concionatores suos quomodo tractent 356.
Euangelici qua intentione Euangelium prædicent 95 b
Euangelici ordinẽ Eccles. turbant 191.b
Euangelici ex templis faciunt horrea. 191.

Euange-

Euangelici ministros suos subinde mutant 349.
Euangelici somnia sua typis mandant. 353.
Euangel. aliter interdum scribunt quàm credunt ibid.
Euangelicorum nomen qui primi arripuerint 354 b
Euangelicorum ministri quales 87
Euangelij noui fructus 135.173 b
Sub nouo Euangelio deteriores homines facti 365.b
Euangelij vox traditionis non scripturarum 11.
Euangelij summa quæ sit 271.b
Euangelij verbum & scriptura Euangelica vti differant 269.
Euangelio scripto quot annis caruerit Ecclesia primitiua 176.b
Euangelium omnia ad salutem necessaria quomodo contineat 193.
Euangelium ante scripturã omnẽ esse. 268.
Euangelium an ad salutem sufficiat 193.
Euangelium præcipit vt Ecclesiam audiamus 193.b
Euangelium quid significet 203.
Euangelium quando audiendum 171.
Euangelium non tantum annunciat remissionem peccatorum, sed & mandatorum obseruationem 123.a.b
Euangelium an extra Ecclesiam esse possit 203.
Euangeliũ à quo & de quo datum 212.
Euangelium Lutheri à paucis receptum. 215.b
Euangelium Lutheri vnde profectum. 213.
Euangelium quintũ quodnam sit, & quos afferat fructus 214.
Euangelium suum diabolus per Lutherũ orsus per Suencfeldium absoluit 220.
Euangelium viuum, est Ecclesia 280.b
Euangelium Catholicis & hæreticis commune 40.
Euangelium hæreticorum quale 328.
Eucharistia data aliquãdo infantibus 269.
Eucharistia quãtas inter Tigurinos & Cõfessionistas habeat contentiones. 268.b
Eucharistia charitatis est Sacramentum, & vires resumentium 44.b.53.b
Eucharistia symbolum vnitatis 44.
Eucharistia non est in vsu tantum 44.
Eucharistia cibus est ibid. quale corpus in Eucharistia 43.b
Eucharistia quomodo rem sacram in se contineat & quomodo alia sacramenta 43.b
Eucharistia Sacramentum Sacramentorum 53 b
Eucharistia quid sit ibidem
Eucharistia si solo cordis interiori motu sumatur, satis esse docent quidam 214.
Eucharistiæ Sacramentum panis & vini substantiam continere docuit Lutherus ibidem
Eucharistiæ Sacramentum viaticum dictum 44.
Eucharistiæ Sacramentũ rectè sacrificium dicitur 53.b
Eucharistiæ venerationem prohibuit Lutherus 214.b
Eucharistiæ appellationes. 53.
Eucharistiæ vtraque species à Christo non est præcepta tanquam saluti necessaria 51.
Eucharistię tantùm alteram speciem laicis dandam, sacerdotibus vtramq; figuræ veteris testamẽti apertè præ se ferũt. ibi.
Eucharistiæ olim vsus quotidianus fuit. 176.
Eucharistiæ altera species ex instituto Concilij Ephesini 52.
Eucharistiæ eleuatio cur ab antiquis instituta 65.a.b
Eucharistiæ Sacramentum quare nunc in azymo, nunc pane fermentato, confici à Patribus iussum 323.b
Eucharistiæ effectus qui 67.a.b
Eucharistiæ sacramenti efficatia 333.b
Eucharistiæ sumptio quomodo remittat peccata ibidem.
Eucharistiam participantes quomodo affectos esse deceat 67.b
Eucharistiam dari ægrotis vetuit Caluinus 214.b
Eucharistiam extra sumptionem non esse adorandam, an rectè docuerit Lutherus 214.
Eucharistiam profanis manibus attrectari fecit Carolstadius 213.b
Eucharistiam verum esse corpus Christi primus negauit hoc tempore Carolstadius 214.
Euticheræ siue Psaliani hæretici 178.
Eudaxia noua Iudith 19.
Eudoxij Episcopi de Patrum auctoritate vera sententia 280.
Eugenius quartus nõ fuit hæreticus. 245.b
Excõmunicatio quid sit in Ecclesia 35.b
Excommunicati qui & cur ibid.b
Excommunicati ab Ecclesia præcisi ibid.
Excuculatorum tyrannis 320.b
Ex diuinis officiis vernacula lingua decantatis, plus diminutũ pietatis quàm accessum 343.b
Exomologesis quid 71.
Exorcismus quid & cur ab ecclesia baptismo adhibetur 41.
Exorcistæ qui, & quo officio fungantur. 81.a b
Exorcistæ quæstuarij nihil suo nomine peragunt, sed Christi ibidem
Expressum Dei verbum quid. 321.
Expressum Dei verbum esse potest: & expressum diaboli verbũ sub diuerso sensu 330.
Expressum Dei verbum penes hæreticos esse non potest ibid.b
Expressum Dei verbum, quomodo verè agnoscatur. ibidem.b
Externa opera, signa sunt interioris cultus 187.
Extra Ecclesiam qui sint 33.
Extra Ecclesiam non est salus 346.b
Extremæ vnctionis consideratio 80.

F

Facere pro offerre vsurpatur 55.
Facinorosi & hęretici extra Ecclesiam sepeliendi 174 b
Falsi Prophetæ 313 b
Fas non est his, qui semel Christo se deuouerunt, vt cuiquam deinceps sui corporis potestatem faciant 341.
Felix neque fuit Pontifex neque hæreticus 244.
Feria quarta & sexta cur ieiuniis dicata. 4.
Feriæ quintæ in hebdomada sancta mysteria 2.b
Feriæ sextę abstinentia à carnibus 158.
Festa sanctorũ ieiuniis præueniẽda 157.
Festis an laborare liceat ibid.
Festorum dierum opera ibid.
Fide, spe, & charitate cultus Dei proprius absoluitur 185.b
Fidei quantus vbique consensus ante annos quadraginta 212.
Fidei pluralitas facit, ne vlla sit fides apud hæreticos 26.
Fidei ratio in quo sita 218.b
Fidei conditio duplex 17.b
Fidei varietas magna in vna familia 26.
Fidei Christianæ summa 1.
Fidei articuli omnes credendi 1.b
Fidei nostræ compẽdium signo crucis inclusum 7.
Fidei maximum stipendium 9.
Fidei nostræ scopus quis sit 9.
Fidei gradus 1.
Fidei sigillum baptismus 35.
Fidei, spei, charitatis diuersa ratio 121.b
Fidei obiectum 107.b
Fidei etiam profectus est in Ecclesia. 193.
Fidei arcana non statim omnibus prodenda 56.b
Fidei causæ maiores vbi & qualiter tractandæ 19.b.87.
Fidei & spei comparatio 107.b
Fide per charitatem operante, reparatur in nobis imago 130.
Fideles defuncti ad corpus Ecclesiæ pertinent 32.b
Fideles bonorum operum cõmunionem habent 32.b
Fideles omnes olim sancti vocati ibid.b
Fidem sine operibus sufficere ad salutem, falsò asserunt hæretici 316.b
Fidere quomodo debeamus bonis operibus 140.a.b
Fides fundamentum & initium Christianæ religionis 1.
Fides quæ hominibus necessaria 1.b
Fides Ecclesiæ omnia ad salutem necessaria includit 10.a.b
Fides saluatoris ante lapsum minimè necessaria 1.b
Fides Catholica non Polona, Lituana, vel Germana 203.b
Fides Romana est Catholica fides 30.b
Fides simplex magis saluat quàm anxia disputatio & arrogans scientia 65.
Fides Ecclesiæ non deserẽda propter præsides vitæ minus inculpatæ 31.
Fides omnibus fidelibus primò datur virtute Ecclesiæ 35.
Fides aliena quomodo adulto profit vel non 38.b
Fides aliena quomodo paruulis infantibus baptizandis sufficiat ibid.b
Fides Petri nunquam defecit, neque deficiet 31.a.b
Fides non sufficit ad vitam æternam 35.
Fides cùm ad omnes pertineat, num prætereà etiam iudicium de fide ad omnes pertinet. Vide caput. 24. per totum
Fides iustificans quę sit Paulo 128 b
Fides est in voluntate 121.b
Fides quolibet peccato mortali non amittitur 122.
Fides & spes inesse possunt illis etiam, qui non sunt in gratia 129.
Fides vna 25.b
Fides nouæ 367.
Fides prodesse nequit, nisi iungatur illi spes & charitas 129.a.b
Fides de Christo mediatore antiquissima 1.b
Fides potest esse sine charitate, sed non prodest 122.b
Fides mediatoris quandiu fuit tam diu etiam fuit Ecclesia 11.
Fides Catholica in Polonia cur integra diu permanserit 212.
Fides Catholica quæ 242.
Fides modis duobus approbanda 250.b
Fides & spes vti differant 217.
Fides hodie varia & multiplex 227.b
Fides qua quis certò sibi statuit peccata remissa, vana est 217.
Fides Satanã vincens cuiusmodi sit 261.
Fides simplicium in maiorum fide saluatur 235.b
Fides vnde tam multiplex in Germania. 229.
Fides Apostolorum necessaria nobis obtinenda si salui esse volumus 343.
Fides vera ea est, quæ per dilectionẽ operatur 317.
Fiducia Catholicorũ in qua re sita. 308.b
Fiducia inanis Euangeliorum quę mala peperit 266.
Fiducia Christianorum perpetuò in Christo locata 140.a.b
Fieri non potest, vt à sponso suo Christo spõsa discedat Ecclesia mater nostra 316
Figurę Iudaicarum cęremoniarum cessant in Euangelio 156.
Filij Dei qui sint 36 b

Filij Dei nominamur & sumus 132.
Filij iræ fiunt per Baptismum filij gratiæ 35.b
Filius Dei causa meritoria est salutis nostræ 25.
Flaccus Illyricus quinq; libros lingua Germanica scripsit cõtra Suencfeldiũ 219.b
Flacci de VVittẽbergensibus opinio 354.
Flaccianum nomen odiosum 354.b
Fœminis etiam in necessitatis articulo baptizare permissum 38.b
Fœminis ne loqui quidem in Ecclesia permissum 87.b
Fomes concupiscentiæ nobis inditus non est peccatum 35.b
Fomes manet post Baptismum ibid.
Fons Baptismatis 35.b
Fons aquæ vitalis in latere Christi apertus in passione, & quomodo eius fructum percipiamus 59.
Foris esse qui dicantur 33.b
Forma Sacramentorum omnium, est verbum Dei 34 b
Forma pœnitentię verbũ absolutionis. 70.
Fornicatio minoris est culpæ quam arrogantia 106.
Fornicatio quale crimen 159.b
Fornicatio vt castigetur 75.b
Fornicatio spiritualis 160.
Fratres sumus omnes homines 157.b
Fratris osor membrum Christi nõ est. 70.
Fraus Nestorij hæretici 323.b
Fructus hæreticorum 229.b
Fructus Eucharist. si dignè sumatur. 68 a b
Fructus pœnitentiæ digni satisfactio est vera 74.
Fructus digni pœnitentiæ qui 74.b
Fugiendi hæretici non minus quàm idolorum cultura 328.b
Functiones ciuiles & Ecclesiasticæ non confundendæ 224.b
Functio politica vt ab Ecclesiastica differat 228.b
Fundamentum idem scripturæ & traditionis 276 b
Fundamentum Christus, Apostoli 277.
Furti nomine quid intelligendum 161.
Furtum non dimittitur, nisi ablatum restituatur ibidem
Furtum perniciosissimum ibidem.b

G

GAlea salutis spes 107.b
Gedeonis vellus Mariam designauit 119.
Gehennæ addictis suffragia nostra non prosunt 78.
Generalis iudicij vsus 115.
Generatio casta & syncera fuisset, si non intercessisset transgressio 97.b
Geneuensium responsa Cracouiæ excusa 363.
Geneuensis & Gehennensis confessio idem 324 b
Gentilis trinitarius 361.
Genus electum regale sacerdotium qui dicantur 84.b
Germana idololatria 328.b
Germania quãdo Euangeliũ receperit. 52.
Germania propter hæreses in multa pericula incidit 279.
Germania propter contemptum Papam miserè dissecta 374.
Germania quãdo inceperit colere vites 52
Germania vnde in tot hæreses inciderit. 254 b
Germaniæ plus mali illatum ab hæreticis quàm à Turcis potuerit. 237.b
Germaniæ bellum rusticum vnde 85.b
Germani longo tempore in religione cõcordes fuerunt 212.
Germani quàm constantes olim in fide. ibidem.
Gersonis narratio de quodam fratre ieiunante 188.b
Gladius spiritualis excõmunicatio 33.b
Gladius flammeus ante Paradisum quid significat 78.
Gloria æterna, merces charitatis 148.b
Glorię cupiditas in Luthero quanta. 213.b
Gloriam & honorem suũ Deus nobiscum communicat 108.
Gloriatur Lutherus cum Satana plures salis modios commedisse 335.b
Gnostici 212.
Gradus quibus ad summam impietatem ventum est 359 b
Græci propter contemptũ Papam variis erroribus scatent 374.
Græci quaterdecies ab orthodoxa Ecclesia sese præciderunt 341.b
Græci à Catholica Ecclesia non reiiciuntur propter diuersos ritus. 370.b
Græcorum tumor & arrogantia ibid.
Græcorum leuitas 371.
Græci ad Latinos, non Latini ad Græcos redire debent ibid.
Græci Episcopi Concilio Trident. interfuerunt ibidem
Græci propter discessionem ab Eccl. Ro. pœnas patiuntur 373.
Gręci decreta conc. Flo repudiarunt. 373.
Græcorum cum Latinis cõuentus in Florentino concilio 321.b
Græcorum hęresis de communione sacramenti Eucharistiæ 336 b
Græcorum & Latinorum acerbitas. ibid.
Græcorum consuetudo in Episcoporum & Sacerdotum matrimonio 101.
Græcorum ausus temerarius 336.b
Græcorũ cõtrouersia circa corporis Christi confectionem ibidem
Gratia inuisibilis abundè nobis in Sacramentis datur 35.
Gratia renouationis an præcedat vel sequatur remissionẽ culpæ curiosè magis quàm fructuosè quæritur 136.
Gratia quæ in Sacramento nobis confertur multiplex: item quo ordine nobis conferatur 35.
Gratia gratis data quæ 142.146.
Gratia quid 146.b
Gratia sancti spiritus nobis non collata, quomodo æqualis sit gloriæ 140.
Gratia in aqua non ex natura aquæ, sed ex præsentia spiritussancti 35.b
Gratia charismatum officiis Ecclesiæ non meritis humanis indulgetur 274.b
Gratia Dei cùm insit nobis, vtiliter nos ignorare 266.
Gratia gratum faciens quæ 271.b
Gratiæ incrementum 142.
Gratiæ vasa, sacramenta dicuntur 35.b & sequent.
Gratiam triplicẽ diuinitus accipimus. 146.
Gratiam nos consecutos vt scire possimus 218.
Gratiam pro gratia quid 146.
Gratiam primam num quis mereri possit. 305.b
Gratiam pro gratia consequi vt intelligatur ibidem.
Gratiani Iocus de sacerdotum matrimonio excussus 100.b.104.b
Gratiani error, & erroris causa 244.b
Gratianus falso Anastasium hæreseos accusat ibidem.
Gratis qui boni sint, admodũ pauci. 96.b
Gratulatio sera non reprehenditur 370.b
Grauia peccata vt extinguantur 137 b
Gregorius Romanus Pontifex & monachus dirè à Luthero proscinditur. 136.b
Gregorius Papa quanti fecerit quatuor generalia concilia 211.b
Guisius Dux interfectus Bezæ ministerio 362.b

H

HAbere vxorem suam quid sit 98.b
Habitus & gestus orantis qualis esse debeatur 115.b
Hæreseos cõdemnat Luth. Leo Papa 213.
Præstat nullam quam aliquam tantum hæresim eiicere 368.
Hæreses obortæ contemptu & despicientia summi Pontificis 327.
Hæresum omnium fundamentum 347.b
Hæreses huius temporis vnde originem duxerunt 20.b.215.b
Hæresi nullum crimen grauius 352.b
Hæresis omnium peccatorum maximum. 357.360.
Hæresis & peccatum, & causa & pœna peccati ibidem.
Hęresum & schismatũ pręcipua causa. 374.
Hæreses quoties ortæ, semper à præclaris viris confutatæ 263.b
Hæreses in scriptura vocantur dij alieni. 237.
Hæreses vnde maximè obortæ 199.
Hæreses adulteræ dicuntur 160.b
Hæreses & errores quare patitur Deus. 248.b
Hæreses non sunt nouæ quibus hodie Ecclesia vexatur 200.
Hæresis Husi qualis 44.b
Hæresis peruersitas 317.
Hæresis de intelligentia & sensu non de scriptura fit 321.
Hæretica doctrina quæ 230.b
Hæretici à catholicis scripturas mutuantur 228.b
Hæretici Anarchiam introducere moliuntur 235.
Hæretici concionatores vulgo placere student 235.b
Hæretici corrigi nolunt 214.a.b
Hæretici cur defendant communionem vtriusque speciei 263.
Hæretici cur non ferant chrisma 253.
Hæretici cur sibi Ecclesiæ Cathol. nomen vendicent 300.
Hæretici cur solas scripturas vrgeant. 293.
Hæretici de sectis in sectas ruũt. 280.b.284.
Hæretici docent Ecclesiã contemnendam 263.
Hæretici dogmata sua velut idola adorari volunt 237.
Hæretici dum parua initio contemnunt, mox in grauissima scelera prolabũtur. 310.b
Hæretici Episcoporum labores augẽt plurimum 227.b
Hæretici libenter sacerdotum vitia in ore habent 247.
Hæretici militibus Christum crucifigentibus crudeliores 307.b.358.b
Hęretici mox initio vi cõprimendi 308.b
Hæretici neq; scripturis, neq; traditione conuincuntur 283.
Hæretici non acquiescunt conciliis. 230.b
Hæretici nostri temporis mutuò se accusant & condemnant 306.b
Hæretici nolunt reprehendi 214.
Hæretici nostri vt mutuò se persequantur 215.
Hæretici omnes in quo consentiant 228.
Hæretici peccant in spiritũ sanctum. 250.
Hæretici quàm impudenter scripta quædam diuina reiiciant 234.
Hæretici legum & Imperatorum minis potius quàm disputatione cõuertuntur 219.221.
Hæretici quantum sibi tribuant 231.b
Hæretici quantumuis peruersi, tamen conuersi sibi videntur 217.b
Hæretici qui brutorum more libidine se contaminarint 220.b
Hæretici quid præcipuè moliantur 234.b
Hæretici quomodo ex sentẽtia VVesphali tractari debeant 215.b
Hæretici quoq; docent hæreticos gladio rectè vindicari 279.
Hæretici à Prophetis dicũtur Sacerdotes excelsorum, Cęci, cęcorũ duces, Prophetę mẽdaces, Contemnẽtes legẽ, polluentes sanctuaria, Colles sublimes 278.

Hęre:

Hęretici scripturas iactant 229.
Hęretici scripturas sine sensu loquuntur 225.
Hęretici simul accusatores Iudices 306 b
Hęretici soluunt Christum 308.b
Hęretici verbo Dei scripto non tradito credunt 281.
Hæretici verbũ Dei falso iactitant 243.
Hæretici vt se in omni colle sublimi prosternant 278.
Hæretici vt in peius proficiant 222.b
Hæretici vt olim etiam Patrum auctoritatem eleuarint 279.b
Hæretici vt sibi nomẽ Ecclesiæ vendicent 299.b
Hæretici in angelos lucis trãsfigurati. 315.
Hæretici quales fures 161 b
Hæretici ad cõfirmanda sua dogmata testimoniis S. scripturæ vtuntur 315.
Hæretici quomodo scripturas recipiãt. 199.
Hæretici transfigurati in Apostolos Christi 315.b.
Hæretici soli inhærent nominibus 317.b
Hæretici cœlestes Prophetæ volunt dici. 320 b
Hæretici charitate vacui 323.
Hæretici volunt Deum in ordinem cogere 325.b
Hæretici non scripturarum auctoritati subiici, sed scripturas sibi subiicere cupiunt 327.b
Hæretici in aranearum morem, nihil diuinis scripturis sugunt, quàm exitiale venenum 330.
Hæretici id rectũ esse quod sibi videtur, quod verò Ecclesiæ videtur vniuersæ, non rectum putant. 337.
Hæretici pluris momenta rationum in disputãdo, quàm sanctorum Patrum auctoritates facere solent 340.b
Hæretici propter eam quam sibi indulserunt libertatem decies Sodomitis nequiores 341.
Hæretici & schismatici maledictis & probris Ecclesiam Dei incessunt 345.b
Hæretici bacchanalia seruant reiicientes ieiunia 180.
Hæretici in Ecclesiã non sepeliendi. 174.b
Hæretici scripturam & verbũ Dei prætexunt suis dogmatibus 49.b. 199.b
Hære. suas origenes ad Apostolos aut Ecclesiam Cathol. referre nequeunt. 200.b
Hæretici nobilium ædes diruerunt & incenderunt 363.
Hæretici ad scripturas prouocant 199.b
Hæretici quo meliores vitæ eo detestabiliores 90.
Hæretici moderni Deum auctorem mali faciunt 95.
Hæretici non possident scripturam 161.b
Hæretici ab errore retrahendi 177.
Hęretici periuri propter violatum votum 166.
Hęretici quomodo refellendi sint 200.
Hęretici etiam hęrere se Papę simulabant. 348.b
Hęreticum esse quid sit 347.b. 363.b
Hęretici diuinitatis nomẽ affectant 155.
Hęretici Patrum sententias oppugnant, quorum tamen, cùm visum fuerit, auctoritatibus vtũtur neglecto eorũ testimonio, quorũ hęreses tuentur. 200.a.b
Hęretici Papam sicut Philosophi Deum exterminare volunt 357.
Hęreticis omnibus deteriores sunt Anabaptistę 216.b
Hęreticorum axioma 310.
Hęreticos Caluinus igni & gladio coërcendos docuit 352.
Hęreticos puniendos Beza docuit ibid.
Puniendi hęretici ibid.
Mirabile genus hęretici 353.
Hæreticorum denominationes 354 b
Vulpes hæreticos significant ibid.
Hæretici qua in re verissimi 357.b
Hæreticis extremum iudicium durissimum ibidem.
Hæreticis locus accommodatus 358.
Cur hæretici non resipiscant vt resipiscãt quid facere debeant ibid.
Supplicatio qua vti oporteret hæreticos. 358.
Hæreticorum dogmata non sunt diuturna ibidem.
Hæreticorum doctrina sibi nõ cõstat. 359.
Hæretici sanctis imperitiam obiiciebant. ibidem.
Cur hæreses Satan cœperit à Papatus oppugnatione 360.
Hæretici omnia faciunt in despectum Papæ 360.b
Hæreticorum prima fornicatio 260.
Hæretic. secũda & tertia fornicatio 360.b
Hæreticorum de vtraque specie sententia. 360.b
Hæretici de suorum iudiciis iudicare nolunt 361.
Hæretici preciosi fures 363.
Hæreticorũ obiectio cõtra Papatũ. 364.b
Ab hæreticis plurima affinguntur ibid.
Hæretici manticam alienam inspiciunt sua neglecta 365.b
Hæreticorum doctrina est lignum Paradisi interdictum 359.
Hæreticorum optima vita nihil illis proderit ad salutem 208.
Hæreticorum successio 200.b
Hæreticorum sententia de Romani Pontificis auctoritate 30.
Hæreticorum dissentiones 26.
Hæreticorum rationes de ciborũ vel temporum delectu excutiuntur. 180.
Hæreticorum Ecclesiæ 29.b
Hæreticorum inter se diuisio fidem nostram confirmat 26.
Hæreticorum proprium nihil recipere, quod in scripturis non est 75.b
Hæreticorum dissidia 87.b
Hæreticorum confessiones variæ 224.
Hæreticorum dissidium quid coarguat. 221.
Hæreticorum in conciliis generalibus praxis 188.
Hæreticorũ mos ad solas scripturas prouocandi 260.
Hæreticorum mendacium 313 b
Hæreticorum doctrina quò tendat. 314 b
Hæreticorum conuenticula 315.b
Hæreticorum voces impiæ 314.b
Hæreticorũ voces pestilentissimæ 201.
Hæreticorum proprium 348.b
Hæreticorum inimicitiæ & dissentiones. 318.b
Hæreticorum aduersus orthodoxos congressus 317.
Hæreticorum superbia, arrogantia, mentis inflatio & tyrannis 320.b
Hæreticorum religio qualis 323.
Hæreticorum nostri temporis sacrilega audacia & impietas 326.
Hæreticorũ bella inter se intestina 328.b
Hæreticorum voces impiæ in despectum Papæ & Conciliorum 330.
Hęreticorum pro sua cuiusque Ecclesia conflictatio 154.b
Hęreticorum quò tendit intentio 155.
Hęreticos antiquos quos imitentur nostri 237.b
Hęreticos cur Carolus Quintus non profligarit 238.
Hęreticus Lutherus Papatui solùm obesse studet 213.
Hęreticus propriè quis sit 244.b
Hęreticus vnde nomen ducat ibid.
Hęreticus & schismaticus quis censendus 320.
Hebdomada Paschatis est ea, quę resurrectionem præcedit 180.
Hebdomada quot horas habeat 66.b
Hebdomadæ sanctæ obseruatio 180.
Hebræorũ pueri nõ intelligebãt quid agerẽt, cũ clamabãt, osanna filio Dauid 65.
Heluetiis n ullũ inter nobiles & plebeios discrimen 363.
Henriciani hæretici 62.b
Henricus Rex Angliæ scripsit contra Lutherum 237.b
Heshusii de VVittembergensibus opinio. 354.
Hieremias fuit mediator inter Deum & hominem 110.b
Hieremiæ locus exponitur 262.b
Hieronymus sacros libros in linguã Dalmatiam vertisse dicitur 344.
Hieronymus an digamiam omnem improbet 276.b
Hieronymus an Origenizet ibid.
Hilarij Episcopi constantia 226.
Hildesamẽses damnãtur à Caluino 216.
Hispaniarũ regni cõmendatio 274.b
Hoc facite, quid significet 338.b
Hoc sentite in vobis bonũ à religione maximè dignoscũtur, in prœm. cõfessionis.
Homicida laudatus, misericors punitus. 294.
Homicida quis 159.
Homicidium multiplex ibid.
Homicidium maximũ si quis vita sua contaminata corrumpat alios ibid.
Homicidium quodnam bonum 291.b
Homines à pecoribus religione maximè dignoscuntur, in prœmio confess.
Hominis precium 358.b
Hominibus capitis nomen vt tribuatur. 304.b
Homo quomodo ad imaginem Dei factus. 129.b
Homo in quo statu ante & post lapsum. ib.
Homo perfectus qui dicatur 153.b
Homo factus ad imaginẽ trinitatis 129.b
Homo vnde dictus 157.b
Homo homini consultum vt velit maximè omnium secundum naturam est, & è conuerso 158.b
Homo habet duas radices 154.
Homo non est capax omnium virtutum. 133.a.b.
Homousii vocẽ Arriani reiiciebant 11.
Honesta quædam prohibentur 105.b
Honoris æqualitas pacem turbat 91.b
Honor & Gloria quomodo Deo & quomodo hominibus detur 109.
Honor sanctis tributus Deo cõfertur. ibi.
Honor Dei & sanctorum 108.b
Honorius Papa ab hæresi vindicatur. 245.
Honos quid significet 157.b
Horæ canonicæ à Daniele seruatæ. 118.b
Horæ canonicæ mysteriũ trinitatis significant ibid.
Horæ Missæ in secularia & ridicula negotia insumendæ non sunt 66.b
Hosii auctoris in explicando concilij Nicæni canone error agnitus 251.b
Hosii pro Ecclesiæ tuitione labores & pericula suscepta 331.
Hosius auctor cur de hæresibus quædam præmittat 212.
Hosius auctor cur de certitudine salutis disputet 218.a.b
Hosius auctor Regis Poloniæ legatus ad Carolum Quintum 220.
Hostia in ara crucis oblata, eadẽ est cum ea, quæ in Missa offertur, differt tamen offerendi modo 58.
Hostia quæ immoletur 79.
Hostia vna Christianorũ non multæ. 50.b
Hostiæ omnes cessauerũt immolato agno Christo 79.
Hostiã offerre Deo placentẽ quid sit. 167.
Hugo suo seculo alter Augustinus dictus. 137.
Humana iustitia ad diuinam comparata est iniustitia 142 a.b
Humanæ constitutiones quatenus obligent 191.

Humanitas

Humanitas vnde dicta 157.b
Humilitas mater piorum 205

I.

IAcobelli peruersum dogma 333.b
Iacob typus Ecclesiæ 234.b
Iacobi Apostoli epistolæ scribendæ occasio 16
Ianitorum, clericorum officium 81.b
Ianua cœli baptizatis aperitur 36.b
Iagellonum regum Poloniæ pietas & abstinentia 190
Idem sapere quid sit 203.b
Idiotæ vt in negotio fidei gerere se debeant 246 b
Idola quid. 328
Idola dogmata cōtraria rectæ fidei 155
Idololatræ sunt hæretici 113.b.203
Idololatria quæ ibidem
Initiis obstandum 383
Ieiunandi causæ tres 187 b
Ieiunando ætas obnoxia ibid.b
Ieiunare qui non potest, quid facere debeat 189.b
Ieiunia reiicientes Catholici non sunt 3.180.a.b.
Ieiunia obseruamus non secundum Iudæorum obseruationem 178.b
Ieiunia cur ordinationes sacras præcedunt 81
Ieiunia temporariã pœnam auertũt. 78.b
Ieiunia ad satisfactionē pertinent. 179.187.
Ieiunij transgressio an sit punienda 187 b
Ieiunii sextæ feriæ ratio 158.
Ieiunii præceptum cur pœnale. 158.187.b
Ieiunii contemptor Aërius 263.b
Ieiunio quomodo remissio peccatorum tribuatur 187
Ieiunio præcipiendo Græci Latinis duriores ibidem.b
A ieiunio exempti ibidem.b
De ieiunio veterum orthodoxorum sententiæ 185 b
De ieiunio recentiorum sententiæ ibid.
Ieiuniorum instituendorum causa 182.b
Ieiuniorum variæ consuetudines & leges 183
Ieiunium quadragesimale quo consilio ab Ecclesiã institutum & quis eius autor 2.b.179
Ieiunium generale præfertur priuato. 180.b
Ieiunium virtuosum quod 185
Ieiunium quartæ & sextæ feriæ cur seruetur 296.
Ieiunium à cibis tantum an sit cultus Deo placens ibidem
Ieiunium non est corporalis exercitatio. 187
Ieiunium in Propheticis, Apostolicis, & Euangelicis literis præceptum. 178.b.187.b
Ieiunium est cultus Dei 184.b
Ieiunium vniuersale Deo gratum 180 b
Ieiunium quatuor temporum cur institutum 179
Ieiunium sabbati quo tempore cœperit eiusq; instituti rationes 178.b
Ieiunium quadragesimale tribus de causis in Ecclesia celebratur 179.187.b
Ieiunium & vigilias non prodesse nisi mores corrigantur 186.b
Ieiunium quartæ & sextæ feriæ cur seruetur 179
Iesu appellatio est totius trinitatis confessio 51.b
Iesum soluere quid sit 213.b
Ignorantia quali scientiæ præponenda. 235.b.&c.
Illa fides nobis senibus tenenda quam pueri didicimus 328.
Illyricus probris insectatur Adiaphoristas 221.b
Imagines Christi & sanctorum à quibus olim contemptæ 9.b 257
Imagines Christi & sanctorũ venerādę.ib.
Imagines ex templis eiecit Carolstadius 213.b
Imagines qui ex templis eiiciunt quam audierint à Luthero sententiam ibid.b
Imago Dei verbum 129.b
Imago Dei quomodo in homine restituatur 130
Imago verbi homo ibidem
Imago Dei in anima ibidem
Imago Dei post lapsum in homine planè deformata. ibidem.
Imitandi sancti quomodo 109 b
Immersio terna in baptismo quid significet 41.b
Imperatores etiam hæretici non vsurpant sibi iudicium de religione 257.b
Imperatores & Principes cur legatos mittant ad concilia 256
Imperatores in conciliis non nisi post omnes Episcopos subscribunt 256.b
Imperatores prisci de fidei causa non cognoscebant 240.b
Impiæ Ecclesiæ contra summum Pontificem 325.b
Impij Picardi Apologia 333 b
Impietas cuiusdam Iacobi Schelr. in despectum Papæ 326.b
Impossibile nihil Christianis precep. 124.
Impunitas multorũ causa errorum 220.b
Imputari quomodo à Dauide vsurpatum 134.b
Imputationis vox noua in sensu quo Lutherani vtuntur 134
Inanis gloria filia superbiæ 205
Inanis gloriæ cupiditas veritati inimica ibidem.
Incarnationis Christi memoria quomodo & quando cum gaudio à fidelibus celebretur 2.
Incontinentibus an post votum nubere liceat 97
Indignitas ministrorum sacramentis nihil derogat 167
Indocti & instabiles deprauant scripturas 316 b
Indocti est non de se aliquid, sed quæ à doctis didicerit vel audierit tantum proferre 332.b
Indulgentiæ vnde ortæ 79
Indulgentiæ valent ad impetrandam remissionem peccatorum ibid.
Indulgentiæ quomodo Latinè dicantur 212 b
Indulgentiarũ prædicandarũ munus Augustinensibus primũ mãdatum ibid.b
Indulgentiarum prædicandarũ munus Dominicanis, post Augustinēses mãdatum ibidem
Indulgentiarum vis quæ 79
Indulgentias quomodo Lutherus, & an pietate oppugnarit 212 b
Indurare cor alicuius quomodo Deus dicatur 357.b
Inedia Apostolorum præ contemplatione 182.b
In Ecclesia esse quid 106
In Ecclesię iudicio acquiescendum 155
Infantes quomodo credant 38.b
Infantes baptizandi 38
Infantes cur aliena fide intercedente baptizantur 38.b
Infantibus cur sal in os imponitur, & aures, naresq; sputo liniuntur 41
In fide maiorum salui fiunt minores 343
Infirmis in extremis constitutis proponenda 144
Ingeniorum æstus quàm periculosus. 370.b
Inimici crucis Christi iniustè sacrificium Missæ idololatriam vocant 50.b
In Morauia & Boëmia sex aut septem sectæ inter se dissectæ 324.b
Iniustus an persecutionē pati queat 219.b
Inobedientia non quælibet damnabilis 195.b
In Papatu veram scripturam esse fatetur Lutherus 326.b
Inscitia confidentiam parit 217.b
In scripturis sacris nullū est mendacium, sed in earum sensu, quem adfert falsus interpres 319.b
Insufflatio in baptismo quid significet 41
Integra Christi & nostra futura resurrectio 339
Intentio dirigit actus 185.b
Inte. matrimonij qualis esse debeat 93
Intentio opinionem imponit 137
Intentio imponit nomen operibus nostris 233 b
Intentio legislatorum potius, quàm verba spectanda 290.b
Intentionem vel affectum spectat Deus in operibus hominum 137
Inten. in voto factam Deus attendit 94
Interimistæ varij 221.a.b
Intermistæ æquè sacrilegi, vt alii Lutheristæ 324.b
Intercessio sanctorum efficax 32.b.107.b
Interna Deus considerat, eaq; vel punit vel coronat 137.162
Inuidiæ malum 106
Initio etiam facilia sunt difficilia 95.b
Inuocatione sanctorum non obscuratur gloria Christi 108.a.b
Inuocatio sanctorum non est inuocatio mortuorũ, neq; derogat gloriæ Christi 110.a.b
Inuocatio sanctorum in scripturis corroborata 109
Ioachimi VVesphali de hæreticis persequendis vera sententia 215
Ioannes VVicleff 365
Ioan. Campanus qualis in religiōe. 220.b
Ioannes Gerson de Berengario 219.
Ioannes Galeatius in templo interfectus 367.b
Ioannes Chrysostomus ad Rom. Pontificem confugit 373
Ioannes Patriarcha Alexandrinus cur dictus Eleemosynarius 176.b
Iannes Spangebergius 351
Iannes Hus sectator VVicleffi 333
Ioannes xxij an fuerit hæreticus 245.b
Inter Christianos & Arrianos discordia de vno iota tantum 325.b
Ioannis VVicleffi impietas 339.b
Ioannis Caluini in Eucharistiæ sacramento rabies 326
Ioannis locus exponitur 276.b
Ioan. Scoti de Miss. valore sentētia 239.b
Ioannis Gersonis professio fidei 142.b
Ioannis caput sextum nullam neq; calicis neq; vini mentionem facit 46.a.b
Iosias Rex Israël cur gentili gladio occisus 76.b
Ira & odium Lutheri in summum Pontificem 334.b
Iracundiæ materia est contentio. 205 212.b
Ira fallit & fallitur 212.b
Iræ proprium falli & fallere 205
Iræ quid proprium 205.212.b
Iracundus ferè nemo verax 205
Is qui de totius Ecclesiæ consensu dubitat, ambigere quoq; videtur, an Deus verax sit 321
Israël secundum spiritum, & Israël secundum carnem 61.b
Iteratio sacramenti altaris quam causam habeat 63.b
Iudæi nō omnes intelligebāt quò tendebāt ritus ac ceremoniæ sacrificiorũ. 65
Iudæis quomodo aliqua animalia interdicta 181
Iudæorum sacrificia qualia 56
Iudæorum testimonia de sacrificio noui testamenti 61
Iudæorum simulata religio 322.b
Iudæorũ sacerdotiũ vmbra erat 55.b.84.b
Iudicare seipsum quid sit 90.b.91
Iudicij generalis vsus 115.

Iudicij veritas penes iustos Pontif. 233.
Iudicium de causa fidei semper penes sacerdotes fuit. 240.b
Iudicium extremum cur in die ascensionis recolatur 4.b
Iudicium extremum ad quid futurum sit 71.b 144
Iudicium de doctrina ad Episcopum pertinet 88.
Iuge sacrificium quid 56.
Iulianus Imperator 367.b
Iulij Plugij laus 214.
Iurare quatenus liceat 155.b
Iuratio Dei incredulorũ est increpatio. 62
Iusiurandum quale prohibitum 155.b
Iusiurandum Dei de sacrificio æterno Melchisedech 61.
Ius canonicum incendit Lutherus 213.
Iuris diuini & humani discrimen 353.
Iustificari quid Paulo sit & Ecclesiæ. 4.130.b
Iustificatio hominis quæ secundum Augustinum & Græcos 130.b.131
Iustificationes 20. à confessionistis constituuntur 223.b
Iustificationis nostræ causa meritoria quæ 131.a b.&c.
Iustificationis nostræ causa exemplaris Christi 131.b
Iustiniani Imperatoris dictum de carnibus publice vendendis, ac edendis, in fame à Catholicis contemptũ diebus quadragesimæ 181.b
Iustitia nostra Deus est 128.a.b
Iustitia nostra charitas est ibid.
Iustitia absoluta est in fide, spe, & charitate 129.a.b
Iustitia Dei quare dicatur, & quomodo nostra nominetur 132.b
Iustitia imputatiua 134
Iustit. Dei & creaturarum diuersa 145.b
Iustitia Christi 37
Iustitia nostra ex participatione cum Christo est 145
Iustitia Dei, Christi & nostra quomodo dicatur 132.b
Iustitia Dei per filium in spiritu sancto transit ad omnes ibidem
Iustitia absoluta in quibus consistat. 129.a.b
Iustitia legis vniuersa est dilectio 132.b
Iustitia Christi non tantum imputatione, sed realiter nobis inhærente iusti sumus 133.b
Iustitia nostra non tantum remissione, sed interna mentis renouatione fit. 130.a.b.135.b
Iustitia fides est illa, quæ per charitatem operatur 128.a.b
Iustitia duplex 131.a.b.132.b.139
Iustitia nostra perfecta, & quomodo imperfecta 152
Iustitia imputatiua ab hæreticis sine scriptura asseritur 134
Iustitia nostra quæ 153
Iustitiæ nostræ omnes quasi pannus menstruatæ quatenus ex nobis 136.b 146.b
Iustitiæ nihil nos habere dicentes, mentimur 136.b
Iustitiæ nostræ vis 135.b
Iustitiæ perfectio 150
Iustitiam extra nos esse asserentes, errant 130.136.a.b
Iusti lapsus qualis 150
Iusti quomodo nos 130.a.b
Iusto non est lex posita quomodo intelligatur 182.b
Iusto quotidianus victus deesse non potest 117.b
Iustum esse quid sit, & quis dicatur iustus 131
Iustum se nemo iudicet 90.b
Iustus quomodo Deus 130.a.b
Iustus Menius confutat Anabaptistas 219
Iuuenes non debent in leges inquirere. 285.b
Iuuenes de lege non disputent 53

K

Κακαγγέλια multa & varia inueniuntur hodie 220.a.b
Κακαγγέλια quatuor præcipua Lutheri, Zuinglij, Munceri, Suenckfeldij ibi.b

L

Labor in iniquitate maior, quàm in Dei præceptis 125.b
Lachrymarum vis in pœnitente 71.b
Lachrymarum fructus ibid.
Laica communio vnde traxit nomen 52
Laici docti an in concil. locũ habeãt 20
Laici neque debent neque possunt determinare de fide 20
Laici etiam sanctissimi Prælatos suos vel improbos reuereri debent, non iudicare 257.b
Laici non tenentur vtramque speciem sumere 263
Laicis cur calicis vsus ablatus 285.b
Laicis sub vnáne an sub vtraque communicandum 50.b
Laicorum oblationes 100.b
Laicorum sacerdotium, baptismus est. 85.
Laicus populus quomodo gens sancta & regale sacerdotium ibidem
Lapsus iusti & peccatoris differunt 151.b
Latina lingua celebrãtur sacra in Occidẽtali & Septentrionali Ecclesia 65.b
Latro in cruce credens propter fidem saluatus 72
Latus Christi apertum fontem nobis salutificum effudit 59.b
Lectores qui & quod illorũ officiũ 81.b
Legati Christi qui sint 82.b
Legatorum & Episcoporum officium in Conciliis 371
Legati in cõcil. Patriarchis superiores. ib.
Legẽ apud Iudæos pauci intelligebãt. 65.
Legendo scripturas, charitas nos ædificat 330
Leges benẽ constitutas iuuenibus conuellere non licet 53
Legis nouæ & veteris discrimẽ. 11.162.194.
Legislator etiam noster Christus, non solum redemptor 123
Legum humanarum & diuinarum discrimen 162
Legum mutatio quid mali vehat 324.b
Leo decimus Lutherum hæreseos condemnauit 213
Leo Papa honoratur à Rege Attila. 227
Leo Papa beatissimus à Luthero dicitur 212.b
Leo Papa per triennium tolerauit Lutherum 213
Leuitarum ordo 82.b
Lex Euangelij an ad salutem sufficiat. 154
Lex quibus posita 154.b.189
Lex vniuersa quomodo ex duobus præceptis pendeat 153.b
Lex vetus & Euangelica quomodo differant 11
Lex crucifixi vno verbo cõtinetur 269.b
Liberari nos à malo cur petamus 118.
Liberij Pontificis constantia 225.b
Liberius Papa non fuit hæreticus 244.b
Libertatis Euangeliorum fructus qui 192
Libri scripturæ de quibus vnquam dubitatum, recitantur, & canonici probantur 299.
Libros legis Dei combustos Esdras restituit 158.b
Lingua locutio, quæ lingua sit 162.
Lingua etiam vernacula in templis cantari cantilenas suis locis & temporibus permittit Ecclesia 65.b
Linguæ detractricis malum 161.b
Linguarum dispersio & congregatio. 25.b.198.
Lipsicorum theologorum nouum interim 221.
Lysimamimus trinitarius 381
Litania quomodo ab Ecclesia cantatur. 110.b
Litaniæ formula antiqua & vsitata à patribus accepta ibidem
Litera vna quantam inter Catholicos & hæreticos olim turbam excitarit. 265.b
Lithuani quamdiu Christiani fuerint, & quàm constantes in religione 212.362
Liturgia quid 85 b
Loca Deus sibi elegit 172.b
Locorum hoc in libello contentorum compendiosa collectio 331.b
Locus & tempus diligenter vbique obseruanda 170.& seq.
Loquitur spiritus sanctus in sanctis, loquuntur & ipsi 139.b
Louanienses articulos explicauit Tapper 214
Luciferi superbia punita 106
Luminarium vsum reiecit Caluinus 214
Lupi rapaces qui 229
Lupi rapaces hæretici appellati 315.b 335.b
Lutherana dogmata de operibus 140
Lutheranæ doctrinæ auctor, Luthero etiam confitenti diabolus 212.b
Lutheranæ doctrinæ cardo 223
Lutherani omnes baptizatos esse sacerdotes, falso dicunt 85
Lutherani Domini scripturæ esse volunt. 199.b
Lutherani contra Imperatorem 85.b
Lutherani cur vrgeant calicem 263
Lutherani bacchanalia seruant, ieiunia reiiciunt 180
Lutherani fatentur calicis vsum non esse de necessitate salutis 51.b.263
Lutherani pauciores sunt, quàm Sacramentarij 214.
Lutherani quale iudicium à Caluino acceperint 216
Lutherani quot modis iudicati 307.b
Lutherani seditiosi & hoc nomine etiam Turcarum Principi detestabiles 235.b
Lutherani vbi cum Arrianis consentiant. 265.
Lutheranorum & Zuinglianorum consensio 328.b
Lutheranorum constitutiones quales 105.a.b
Lutheranorum rationes contra traditiones Apostolicas de ieiunio 180
Lutheranorum doctrinam non nisi leuissimus quisque amplectitur 135
Lutheranorum, Zuinglianorum, & Anabaptistarum schisma 316
Lutheranorum animi tumor 322.b
Lutheranismi progressus 351
Luther vas Satanæ electum 322
Lutheri sententia de vtraque specie sacramenti altaris ad Bohemios 51.b
Lutheri contra se testimonium de schismate 207.b
Lutheri scripta inter se pugnãt. 26.214.a.b
Lutheri superba verba 158.b.205.b
Lutheri maledicentia 197.b
Lutheri propositum ibidem.
Lutheri successio 200 b.& seq.
Lutheri doctrina homines fieri deteriores 135
Lutheri amicus quandiu fuerit Carolstadius 213.b
Lutheri auctoritas an Suenckfeldij auctoritate sit maior 220
Lutheri causa vnde nata sit 212.b
Lutheri de hæreticis vera sententia 213.b
Lutheri de sacramentis sententia 214
Lutheri de sua maleuolentia dictũ 214.b
Lutheri discipuli dicti Euangelici 213
Lutherus de libero & seruo arbit. 350.b
Lutherus à tecto Eccl. diruere cœpit ibi.
Lutherus diabolo præceptore vsus 351
Lutherus Satanã inuitatus in euertenda Ecclesia ibid.

Lutheri elogia atque cognomina 352.
Lutheri spiritus nihil reliquum VVittembergæ 353.b
Lutheri leuis ad summam impietatem progressio 357.b
Lutherus de Missa angulari diabolo se præceptore vsum fatetur ibid.
Lutherus Christum diuidere conatus ipse quoque diuisus est 354.
Lutheri spiritus sua sede pulsus ibid.
Lutherus & Caluinus diuersum à sua doctrina faciunt 365.
Lutheri discipuli quàm spirituales 245.b
Lutheri dogma initiò nõ oppressum quò impietatis progressum sit 220.b
Lutheri erga Papatum maleuolentia 213.
Lutheri erga Pontificem submissio 212.b
Lutheri & Carolstadij inimicitiæ 213.b
Lutheri ex verbo quanta subsecuta sit diuisio 234.
Lutheri fastus & arrogantia 214.b
An Lutherus fuerit Sacramẽtarius 349.
Lutheri libri contra cœlestes Prophetas. 213 b
Lutheri obitus qualis 213.
Lutheri quanta gloriæ cupiditas 213.b
Lutherus Sacramentarios sibi displicere scribit ad Argentoratenses 349.b
Lutheri scripta Sacramentariis occasionem dederunt 213.b
Lutheri iudicium contra Sacramentarios 349.
Lutheri testimoniũ verũ de Papatu 260.
Luteri verba, quibus non tam Zuinglianos quàm etiam se condemnat 215.
Lutheri præcepta 316.
Lutheri conatus 336.
Lutheri decretum 320.b
Lutheri tyrannis 326.b
Luthero Christus est impanatus 214.b
Lutherũ ad schisma quæ impulerint. 308.
Lutheri de Papatu iudicium 350.365.
Lutherũ in quibus sequitur Caluin. 214.b
Lutherus non liberum, sed seruum arbitrium docet 200.b
Lutherus Sacramentariorũ & Anabaptistarum dux, & sectarũ auctor 214.a.b
Lutherus pro Helia Propheta à suis habitus 329.
Lutheri in dicendo & scribendo propositum 349.b
Luth. omni Protheo mutabilior 338.b
Lutherus à diabolo inductus, sacerdotiũ, & sacrificiũ euertere est conatus 214.b
Lutherus ad qualem Deum sua retulerit. 212.b
Lutherus Anabaptistis Eccles. auctoritatẽ opponit, quam aliàs non curat 216.b
Lutherus Papatum primus cõdemnauit, sed non Christum 349.
Lutherus an benè docuerit Eucharistiam extra sumptionem non esse adorãdam. 214.
Lutheri consensus cum Papatu & cum Sacramentariis dissidium 349.b
Lutherus Anabap. erroris causa fuit. 216.
Lutherus architectus hæreseon 219.b
Lutherus à Pontifice impugnando sectã orditur 213.
Lutherus argumenta contra Missam producta didicit à diabolo 213.
Lutherus an sectarum auctor sit, & quarum 213.b
Luth. ad duos Plebanos de Anabap. 349.b
Lutherus auctor doctrinæ Brẽtianæ 214.
Lutherus Buceri fraude adductus male de Eucharistia docet 214.
Luth. cum Eccio disputans quibus verbis animi sui morbum ostenderit 212.b
Lutherus contra Carolstadium 349.
Lutherus cur Carolstadio præpositus. 213.b
Lutherus cur suos Euangelicos vocauerit ibidem.
Luth. de Missa angulari scripsit ibidem.
Lutherus & Bucerus sibi inuicem concedunt 214
Lutherus Eucharistiæ venerationem prohibuit 214
Lutherus gloriæ cupidissimus 213.b
Lutherus hęreticus declaratus nihil aliud conatur quàm vt Papatui incommodet. ibidem
Lutherus impudentiam suam & arrogantiam erga concilium generale quibus verbis declararit 214.b
Luth. in dies se ipso deterior, vnde. 212.b
Lutherus in sacramento Eucharistiæ panis & vini substantiam permanere docuit 213.b
Lutherus ius canonicum & bullas incendit 213
Lutherus quo fundamento vsus 347.b
Lutherus multarũ auctor sectarum 213.b
Lutherus multos contra Sacramentarios edidit libros 214
Lutherus non quærit Dei gloriã 212.b.213
Lutherus Pontificis auctoritatẽ primum infirmare conatus est 213
Luth qualis aduersus eos, qui imagines è templis eiiciunt 213.b
Lutheri odium in Papatum 349 b
Lutherus qualis erga Papatum suo testimonio docet 212.b.213
Lutherus quàm contemnat Papam & concilia 263
Lutherus quando in lucẽ prodierit 212.b
Lutherus quanti fecerit scripta Philippi 222.b
Lutherus qua occasione dissidia excitarit. 212.b
Lutherus quibus rebus paulatim factus deterior ibid.b
Lutherus quomodo indulgentias oppugnarit ibid.b
Lutherus Satanismi architectus 221.b
Lutherus scripsit captiuitatem Babylonicam 213.
Lutherus testatur suos esse Catholicis deteriores 213.b
Luth. dissentioni serendæ deditus 103
Lutherus vt affectus à Carolstadio in religione VVittembergæ multa vidẽs immutata ibidem.b
Lutherus vt docuerit ex contemptu peccare in Ecclesiam 290
Lux Christus est, lux & Apostoli 27
Lycurgus Laconum leges conscribi noluit 285.b.299.

M

Macedonij errores qui reuocẽt. 220.b
Magdeburgenses damnãtur à Caluino 216
Magister vnus 84
Magistratibus obediendum 195
Magistratibus licet occidere 159
Magistratum omnem hæretici profligatum cupiunt 134.b
Magistratus politici Ecclesiæ sunt ministri 23
Magistratus si sontes non punit, homicida est 159
Magistratus prophanus presbyteros eligere nequit nec debet 88
Magno se scelere obstringit qui consuetudini Ecclesiæ obluctatur 336
Maiora opera fecerunt Christi discipuli, quàm ipse Christus 108.b
Maiorum decreta soluentes sua rescindant 367
Mala quæ ex hæreticorum idololatria proficiscuntur. 318.b
Malachiæ prophetia de sacrificio Ecclesiæ quomodo à Patribus, & quomodo ab hæreticis intelligatur 56
A maledicẽtia ad cędẽ quis progressus. 360
Mali bonis permixti nihil nocent 207
Malorum fons inæqualitas 91.b
Mali bonis sunt permixti 207.247.b
Mali quãdiu Ecclesiæ sunt membra. 273.b
Malis præsidentibus quid agendũ 38.
Mandata omnia in vno charitatis mandato 153.b
Mandatorum Dei perfecta expletio quæ. ibidem.
Manducatio corporis, & bibitio sanguinis Christi, partim sacramentalis, partim spiritualis 68.b
Manducatio & potio corporis & sanguinis Domini duplex 51.
Mane orandum, orandum & vespere. 119.
Manichæi hæretici 200.b
Manichæi impiissimi hæretici 346.
Manuum impositio & Iudæorũ & Christianorum probata est cæremonia. 257.
Marcellinus Papa falsò arguitur hæreseos 244.
Marcellinus Papa thura adoleuit, sed post pœnitentiam egit 242.b
Marcionis error 200.b
Marcus quidam Ephesius implacabili odio flagrans in Latinos in concilio Florentino 336.b
Maria signũ magnũ apud Ioãnem. 212.b
Maria theotocos & non Christothocos appellari cur debeat 156
Maria mediatrix optima apud Deũ 119.b
Maria non Eua, mater reuiuiscentũ ibid.
Maria à sanctis Patribus summè honorata idid.
Maria multis indiciis & figuris præsignata ibid.
Maria spes, aduocata ab Ephrem appellata ibid.b
In Maria fuit clausa porta virginitatis. 119.
Maria Christipara appellari prohibita in concil. Ephesino, sed Deipara. 323.b.346
Mariæ & Euæ collatio 119.b
Mariæ Magdalenæ seruitus quomodo Christo grata 186.b
Mariæ honestè meminisse decet 120
Maria virgo Aaron & Gedeonis vellus niueum ibid.b
Maritum & sacerdotem esse quomodo concedat Ecclesia 97.b.98
Martyr extra Ecclesiam esse nequit 218.b
Martyrem quid faciat ibidem
Martyres pro nobis orant: ipsi verò nostris orationibus non indigent 69
Martyres quo cultu colant Cathol. 113.b
Martyrij desideriũ in muliere Ediss. 127.b
Martyrium interdum baptismi vicem supplet 38.
Martyrium solennia cur & quomodo celebrantur 68.b
Martyrum cõstantia diuersa à pertinacia hæreticorum 218.b
Martinus Luther sathanæ antesignanus. 316.
Martinus Luther eadem macera vsus qua Marcion quondam hæreticus 317.b
Marthini Luth. errores ibid.
Martini Lutheri pernicies 320.
Martinus Luth. de Papatu 326.b
Martinus Lutherus in fide constantia & contrarietas 335
Martini Luth. errores plusquam sexcenti à Catholicis animaduersi in sanctis Bibliis vertendis 344.b
Masouij in religione quales 212
Materia omnium sacramentorũ, signum vel elementum 34.
Materia duplex in pœnitentia 70.b
Mathias Flaccus contra Luth. & eius assectatores 329
Matres vt infantes suos tradiderint occidendos 220.b
Matrimonij mystica significatio 92.
Matrimonij significationum explicatio. ibidem.b
Matrimonij instituti causæ ibid.
Matrimonii impedimenta 93.b
Matrimonii tria bona 92 b
Matrimoniũ temperantiæ sacramentũ. 92.

Matrimonium sacramentum magnum, mysterium magnum ibid.
Matrimonium Christianorum sacramenti nomē ferè solùm obtinet, eius commoda ibidem.
In matrimonio sacramento gratia infunditur 92.b
Matrimonium & ordo quomodo conueniant, in quo aduersantur 97.b
Matrimonium suscipientes quomodo affectos esse oportet 93.
Matrimonium contrahere quibus liceat. 159.b
Matrimonium triplicis rei signum 92.b
Matrimonium quomodo violetur 160.
Matthaei loci exponuntur 226.
Mediator cur sit Christus 217.b
Mediator aliter de Christo & aliter de sanctis dicitur 111.
Mediatorem futurum quomodo oportuit credere in lege 1.a b
Mediatoris nomen aliter Christo, aliter Sacerdoti tribuitur. 239.
Medicina animae poenitentia 71.b
Medicus animarum solus est Christus. 34.b
Melancthon de Carolstadio 214.
Melancthon Ecclesiā visibilem facit. 272.
Melchisedech sacrificium, figurauit sacrificium Ecclesiae 55.b.61.
Melchisedech ante Leui & Aaron sacerdos fuit 56.b
Melchised. Christiani sacrificij typus. ibi.
Melchisedech sacerdos erat gentium. 61.
Membra Sathanae haeretici 339.
Menno Phrysius mundum & Angelos, iudicaturum se dixit 216.
Memoria passionis Christi quàm necessaria Christiano 63. ea vt retineatur signis opus habet ibid.
Memoria defunctorum in Missa ex Apostolica traditione 68.b
Memoria redemptionis nostrae in sacrificio Missae celebratur ibid.
Memoriae humanae labefactatio 129.b
Mendax filius diaboli 161.b
Mendacij tria genera ibid.b
Mendacium filia superbiae ibidem.
Mendacium quale peccatum ibid.
Mendici apud templa cur assideat, & quorum nos admonere debeant 171.b
Mendici vulnerū nostrorum Medici. 172.
Merces bonorum operum gloria aeterna. 140.b
Mercuriales statuae cur antiquitus ad biuia positae 8.
Mercurialib. statuis abrogatis crux Christi suffecta ibid.
Merita nostra vnde existant 126.a.b
Merita sanctorum nobis suffragantur. 79.
Merita operum quomodo sint in regene. 37.a.b.126.a.b
Merita alia paruuli, alia adulti 147.
Merita nostra nulla sunt ante fidem. 74.b.118.b
Merita duplicia 142.
Merita operum arrogantiam excludunt, non autem fiduciam 147.b
Merita operum 143.
Meriti profectio non tam operi quàm voluntati adscribitur 137.
Meritis sanctorū non est detrahendū. 79.
Meritorum ad praemium cōparatio. 136.b
Meritorum penuria periculosa paupertas 147.
Meriti ratio duplex 37.
Meritum non tollit scriptura, sed praesumptionem 139.147.
Meritum congrui & condigni quod. 138.b
Meritum passionis Christi abundantius omnibus totius mundi flagitiis 78.b
Merlini haeretici impietas 327
Michaël Seruetus in religione quas turbas excitarit 220.b
Michaëlis Epis. Mensburgensis conciones 65.b
Migrantibus è vita grauissimum instat certamen 91.b
Minardi casus 367.b
Ministri malitia non impedit bonum opus personae 168
Ministris etiam malis Deus vtitur 90.b
Ministri reconciliationis Presbyteri, non sacerdotes ab Apostolis vocati 346.
Ministrorum Ecclesiae differentia 91.b
Ministrorum matrimonia impura 366.
Ministri Satanae è Polonia pellendi. 366.b
Mira nec minus pia auct. vehemētia 325.
Mira Dei potentia 332.
Miracula apud haereticos nulla 198.b
Miracula in se facta vt testabantur olim antiqui 112.b
Misericordiae Domini neque tempus, neque mensura praefinienda 71.b
Misericordiam quibus praestet Christ. 217.b
Missa quibus argumentis euerti debeat, didicit Lutherus à diabolo 213
Missa Basilij & Chrysostomi 69.
Missa quàm aptè officium dicatur 86
Missa ab Euangelio non discrepat, sed omnia Christi beneficia nobis ob oculos ponit 63.b
Missa est sacrificium 64. & sequent.
Missa cur in Occidentalibus & Septētrionis Ecclesiis Latinè fiat 25.b
Missa quid 55.a.b
Missa cur post concionem audienda 66.
Missa mali Sacerdotis non est negligenda 167.
Missa sine necessitate in locis profanis fieri non debet 171.b
Missa omnis publica 176.b
Missa an sine communica. celebrari possit ibid.
Missa omni die audienda, vel ad minus dominica 67.
Missae sacrificium pro mortuis valet. 168.b
Missae sacrificio adstant Angeli 66.a.b
In Missae sacrificio congregantur tam qui cum Christo triumphant, quàm corporibus praesentes, & qui purgatione indigent 68.b
In Missae sacrificio quid vulgus agere, meditari ac precari debeat 66.b
Missae tremenda mysteria ibid.
Missae sacrificium à Christo institutum, & cur quotidie celebretur 54 b
Missae ad finem intermanendum statuto Agathensis & Aurelia. conciliorum cautum 67.157.
Missae priuatae non semper inuentae aut seruari coeptae sunt 170.b
Missam ex opere operato prodesse quomodo intelligendum 54.b.167.
Missam audire vtilius ne sit an concionem 65.b
Missam audire quomodo oporteat. 65.155.b 166.b
Missam Basilius & Chrysost. propter excellentiam liturgiam dixerunt 86.
Missam celebraturus quid facere debeat. 155.b
Missam exterminantes grauissimè contra primum praeceptum peccant 155
Missam abrogauit Corolstadius 213.b
Missam de spiritu sancto ridet Brent. 250.
Missam quam angularem vocat, libro oppugnat Lutherus 213
Mittere se deorsum quid 316.322.b
Mēchia spiritua. maior est adulterio. 358.b
Moechia spiritualis haereticos in istas absurditates abduxit 160
Moechiae nomen quàm latè patet. 159.a.b
Monachatus nō est cultus Dei, sed est via expeditior ad colendum Deum 165.b
Monachatus non est Idololatria 166.
Monachatus in colendo Deo nihil à reliquis Christanis differt 165.b
Monachi fides non est alia quàm coniugati Christiani ibid.b
Monachi prisci quàm dediti fuerint diuinis contemplationibus 151.b
Monachorum habitum primus Corolstadius abiecit 213.b
Monasteria charitatem praecipuè seruant. 294.b
Monasteria honestatis & sanctitatis loca, Semnia apud Eusebium dicta 170
Monasterij vt inter se haeretici pugnarint 216.b
Mons magnus apud Danielem Mariam praefigurauit 119.b
Morientibus maximè insidiatur Diabolus 80
Mors Christi quibus vtilis & quibus inutilis 217.
Mors Christi humanitatem eius declarauit 4.b
Mors Christi fidelibus lugubris esse debet 3.b
Mortis memoria in Missę sacrificio sacramento nobis relicta 54.
Mortui fideles ad Christi corpus pertinent 68.b
Mortuorū memoria in sacrificio ibid.
Mos peruersus inter pocula de diuinis sermonem habere 339.
Mos laudatissimus patrum nostrorum nunc planè intercidit 2.b.177.b
Moscus inuitatus ad Concilium 371.
Moses quot annis fuerit post primum hominem 281.
Moses primus verbum Dei scribere coepit ibidem
Moses fuit inter Deum & hominem mediator 110.b
Moses postquam prophetauit non amplius vxori coniunctus est 98.
Mosi diffidentia vt sit punita 76.
Moses rubus Mariam figurauit 119.b
Mulier fortis apud Salomonē quę. ibid.b
Mulieres in necessitate baptizare possunt 38.b
Mulieres haereticae quàm procaces 87.b
Mulierum officiū inter viros suos 92.
Mulierum nostri seculi audacia, simul & arrogantia, impudentiaque 344.b
Multa praecepta veteri & noua lege mutata vel non obseruata 336.b
Multae virtutes intra nos, nostri curam habentes 343.b
Multis de causis apud plerosque effectū, vt vernacula lingua sacra fierent 344
Multitudinis concordis oratio quàm efficax sit 66.
Munceri errores 219.b
Mutari in virum alium quid sit 136.
Mysteria vnde dicta 56.b
Mysteria non omnibus manifestāda. ibi.
Mysteria Chrismatis multa 253.b
Mysteria in silentio tradita 56.b
Mysterium Graecè, sacramentum Latinè. 92.

N

Natalis Christi caeremoniae 2.
Natiuitatis Christi vtilitas 36.b
Natura etiam ipsa benedictione mutatur 46.b
Nauis in qua Christus sedit typus Ecclesiae 32.
Nazareorum vita & continentia 187
Necessitas non habet legem, sed facit. 290.b
Negare Deum qui dicantur 324.
Nemo vnquam de salute securus dici potest 314.b
Nemo vnquam fidelium dicit de necessitate salutis esse, laicos vtriusque speciei particeps fieri 338.b
Nemo sibi de totius orbis iudicio iudicandi potestatem sumere debet 332.
Nero impurissimus neminem pudicum esse censebat 96.b

Nestoriani

Nestoriani noui 220.b
Nestorij arrogantia & Philautia 280.
Nestorij error de Eucharistiæ sacramento in concilio Ephesino condemnatus 334.
Nestorij condemnatio 371.b
Nicæno concilio canon exponitur 251.b
Nicæno concilio detrahit Brentius 265.
Nicænum concilium quomodo celebratum 255.b
Nicænum concilium quot habuerit Patres ibidem.
Niger trinitarius 361.
Nihil aliud credendum, quàm credit Ecclesia 346.b
Nihil nunc adferunt hæretici quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatum 318.b
Nihil tanquam necessarium de calicis vsu laicis à Christo præceptum 47.51.
Nihil commune cum hæreticis habendum 346.
Nihil perniciosius quàm separationis principium 346.
Nihil liber ab Illyrico editus 271.
Niniuitarum Regis pœnitentia 314.b
Nobilitas quibus in locis loco suo & ordine mota 363.
Nocturnæ preces non sunt negligendæ. 119.
Nolle obedire, & non obedire differunt. 195.b
Nomen Dei quomodo frustrà vsurpatur. 155 b
Nomẽ sanctum sine sanctis moribus non prodest 131.b
Nomen Athanasii in optimam partem semper cognitum 327.b
Nomine Christiano nihil gloriosius 212.
Nomine vno cur Christiani censeri voluerint ibidem
Non posse, id est, nolle 160 b
Non est scriptum, frequenter hæretici oc clamant 134.
Non disputandum de interpretatione scripturarũ, sed ea remittenda ad traditionem Ecclesiasticam 317.b
Non statim scripturarum adductarum testimonio acquiescendum 319.
Non in vsu Sacramentorum, sed in præcisione vnitatis Ecclesiast. vitiũ est. 322.b
Non multitudini aliquid petenti contra morem Ecclesiæ concedendum 321.b
Non potest corpus Christi conficere, cui eius conficiendi nulla data est potestas 325.
Non illicitus calicis vsus laicis dum modò publica totius Ecclesiæ auctoritas vsurpetur 325 b
Non de scriptura, sed de scripturæ sensu inter nos, & hæreticos solum controuersia est 340.
Nostri temporis pseudoprophetæ negant Deum operum nostrorum curam habere 314.b
Noua fides, vel fidei noua confessio, patribus semper inuisa & absurda fuit. 309.
Noua creatura quid sit 37.
Noua vita institui nequit, nisi veteris prius pœniteat 39.
Nouati error circa Pauli verba de iterando baptismo 50.
Nouati hæresis vnde 348.
Nouatores mãdata Dei non tantùm difficilia, sed & impossibilia faciunt 124.
Nouatores Deum auctorem malorum faciunt 126.
Nouatores omnem ordinem rerum confundunt 126 158.
Nouatorum cæcitas 140.
Nouatorum duriora vincula q̃ Papæ. 356.
Nouatorum crudelitas in Gallia 364.
Noui Euangelici Martyres delicati. 94.b
Nouum quoddam Prophetarum genus nostris temporibus emersum 319.b
Nulla ineunda cum hæreticis disputatiõ. 318.b
Nullum præceptum de calice necessario sumẽdo est laicis, nec si ab eo abstineāt contra Christi institutionẽ fieri 337.
Numisma nostrum charitas est. 148.
Nuptiæ quomodo bonæ, & quomodo non 97.b.98.
Nuptias vocat Hieronymus indulgentias 99.
Nuptiarum munus in Paradiso concessum, & earum vsus extra Paradisum sumpsit exordium 97.b

O

Obedientia vera quæ 293.
Oblatio duplex 57.b.58.b
Oblatio Ecclesiæ qualis 10.57.b
Oblatio munda in Ecclesia quæ 54.b.62
Oblationes Laicorum 100 b
Oblationes soli Deo fiunt non martyribus 69.
Oblationes variæ sunt 100.a.b
Oblationis nomen Diabolus ferre nequit 68.b
Ochini de Sacramentariis iudicum 350.
Ochini testimonium de Tigurinis 353.
Ochinus 361.b
Ochinus inimicus & defensor Eccle. ibid.
Ochiniastus ibidem
Ochinus victus conciliorum auctoritate, quò diuertit ibid.
Ochinus simia Lutheri ibid.
Ochinus nec adorandũ Deum credit, nec præsidium ab eo expectandum ibid.
Odium proximi, Dei amorem excludit. 153.b
Oecolampadius quid de Luthero sentiat. 215.
Offerendi vsus antiquissimus 101.
Offertoria in Missa fieri solita vnde. 100.b
Officium etiam aptè vocatur sacrificium. 86.
Officiantes etiam dicti Sacerdotes. ibid.b
Olei vnctione multos sanabant Apostoli. 80.b
Oleum in chrismate quid significet 43.
Omnia munda mũdis vt intelligatur. 189.
Omnia sibi volunt concedi nostri temporis hæretici 338.b
Omnis ex ecclesia sublatus ordo iam propemodum esse videtur 344 b
Opera nostra quatenus vitam mereamur æternam 300.b
Opera quomodo valeant 240.
Opera bona quatenus meritoria 148.b
Opera siue bona siue mala habebunt iudicium 122.a.b
Opera bona necessaria in Christiano. ib.b
Opera nostra opera Dei sunt, & quomodo nostra, quomodo Dei ibid. &. 74
Opera renatorum & infidelium differunt 37.b.138
Opera quæ fidem præcedũt dispositiones sunt ad gloriam 123.138.
Opera Deus exigit, non verba 155.b
Opera seruilia Sabbato prohibita, & quomodo licitè fieri possint 156.b
Opera sunt testimonia voluntatis internæ 122.b.162.
Opera fidei & charitatis quomodo ad remissionem peccatorum sufficiant. 49.a b.121.a.b.
Opera sunt meritoria si ex fide fiunt. 150.
Operum duplex genus quæ gratiam præcedunt, non sunt meritoria ibid.b
Opera quęnã sint meritoria. Vide meritũ.
Operum iustificationem præcedentium vis 139.
Operibus quomodo mundemur 240.
Operum bonorum qualis Catholica doctrina. 300.b
Opus operans & opus operatum quid vocent scholastici 239.b
Opus operans & opus operatum quid & quomodo differant 55.
Oportunitas vbiq; spectanda 56.b
Orandi, orandiq; modus 115 b
Orandi ratio 107.b
Orantium non multitudo, sed vnanimitas exauditur 252.b
Orare ad Orientem cur nos Apostoli voluerint 289.
Orate sine intermissione quomodo intelligendum 178.
Oratio multorum in Ecclesia efficax. 66.118.a.b.170. & sequen.
Oratio concionem præcedere & subsequi debet 66.
Oratio Ecclesiæ prodest fidelibus defunctis Purgatorio detentis 75.a.b.77.a.b
Oratio Sacerdotis plurimũ prodest 66.
Oratio fructuosa 118.b
Oratio Christiana spe & fide firmata esse debet 108.a.b
Oratio priuata efficax 66.115.b
Oratio qualis esse debet 107.b.115.b
Oratio dominica cæteris anteferenda. 115.b
Oratio dominica cur publica & communis 116.
Oratio dominica breuibus verbis collecta, sed multis spiritualibus bonis referta 116.
Oratio duas alas habet quibus ad cœlum perfertur 178.b
Orationem quomodo docuit Christus. 115.b
Orationes Ecclesiæ omnes per Iesum Christum concluduntur & patri offeruntur 110 b
Orationi magis quàm audiendo Euangelia templa dicata videntur 171.
Orationi quomodo mens præparanda. 117.b
Orationis dominicæ explicatio per Cyprianum facta, eiusq; efficacia, quodq; ea Deus præ omnibus aliis inuocari malit 107.b.115.a.b.& sequen.
Orationis anima est ieiunium 178.b
Orbis Christiani ante 40. annos consensus 212.
Ordinandis calix cur porrigatur 82.
Ordinatio sacerdotum præsente populo fieri debet, & cur 88.b
Ordinationes quibus temporibus celebrentur 176.
Ordinationes hæreticorum quales. 87.b
Ordines cur certo temporis interuallo conferantur 82.
Ordines post ieiunium cur conferantur. 165.b
Ordinis Episcopus est minister 87.
Ordinis sacramẽtum quatenus consistat in matrimonio 98.
Ordinis sacramentum non iterandum 81.
Ordinis in Ecclesia necessitas 240.b
Ordo Sacerdotalis sacramentũ est 86.b
Ordo in Ecclesia necessarius 9.80.
Ordo in Sacerdotibus, Episcopis & Pontificibus generalis est, sed dignitas, auctoritas & potestas specialis atque inæqualis 81.a.b
Ordo ministrorum institutionis diuinæ ibidem.
Ordo salubriter in Eccl. constitutus. 356.b
Ordinum sacrorũ conferendorum cæremoniæ 165.a.b
Origenes an sit hæreticus 276 b
Originalis peccati fomes 77.
Orthodoxorum constantia 326.
Osiander malè tractatus à Confessionistis 223.
Osiandri doctrina à VVittembergensibus damnata & approbata ibid.b
Osiandri de VVittemberg. iudicium 354.
Osiandri doctrinam approbauit Brentius ibidem.b
Osiandri dogma 223.b
Ostiarij qui & quod eorum officium. 81.b

Oues paſtoris ſui vita non debent offendi 158.
Ouibus paſtores iudicare non licet 356.b
Ozias Rex exemplo eſt Principibus, ne ſibi quæ Sacerdotum ſunt, vſurpent. 236.b

P

PAllium Pontificale 394.
Palpones 161.b
Panem & vinum cur Chriſtus voluerit retinere colorem & ſaporem ſuum. 44.a.b. & ſequent.
Panem noſtrum quotidianum cur petamus, & quomodo intelligendũ. 117.139.b
Panis & vinum verè tranſſubſtantiantur in Euchariſtia 44.& ſequ.
Papæ verum & proprium officium 348.
Papa vnde dictus 87.
Pro vno Papa multi nati ſunt 351.b
Papa ab hæreticis iniquè damnatus 353.
Papæ delicta toleranda & excuſabilia Philippi ſententia ibid.
Paparum Germanicorum iugum durius, quàm Papæ Romani ibid.
Papæ iugo excuſſo Germania facta eſt Babylonia 354.
Papa de dubiis fidei diſcernere debet. 30.b.& ſeq.
Papa caput Eccleſiæ quomodo 304.b
Papa legitimo reiecto multos fieri oportet 354.
Papæ ſeu Pontificis maximi eminentia. 30,31.32 87.
Papæ cur ſanctiſſimi dicantur 31.b
Paparum hæretici inter ſe multitudinem damnant 374.b
Papæ contemptus Polonis incommoda attulit 374.b
Papa propter quæ honorandus 373.b
Papam quàm contemnat Lutherus. 263.
In Papatu doctrinam Chriſtianam exploſam eſſe malè aſſerit Caluinus 348.b
Papatui incommodare ſolùm ſtudebat Lutherus 213.
Papatus Saxonicus 351 b
In Papatu omnia honeſtè fiunt 356.
Cur Papatus ſit inſtitutus ibid.
Papatus Eccleſiaſtica hierarchia 356.b
Papatum cupiuit tollere vt ipſe teſtis eſt Lutherus 213.
Papatus nullo modo relinquendus 208.
Papiſtarum nomen glorioſum 347.
Papatus eſt legitimus Eccleſiæ Cathol. Magiſtratus 347.b
Parentes cumprimis honorandi 158.b
Parentum nomine qui intelligendi. ibid.b.191 b
Paruuli in fide Eccleſiæ (quia non habent propriè acquiſitam) baptizantur. 38.b
Paruuli abſq; baptiſmo non ſaluantur. 38.b
Paſcha noſtrum Chriſtus 55.
Paſcha cur vno die Patres celebrari voluerint 285.b
Paſchæ controuerſiam ſuſtulit conſcribendo concilio Conſtantinus imperator 284.
Paſchæ celebratio ab Apoſtolis 156.
Paſchatis celebrandi vno, eodemq; die cauſæ 156.
De Paſchate controuerſia ibid.b
Paſſio Chriſti fuit verum ſacrificium. 57.b
Paſſio Chriſti abundè ſatisfecit 50.
Paſſiones Chriſti, paſſiones noſtræ. 139.b
Paſſionis Chriſti memoriam Chriſtiani ſedulò habere debent 63 b.74.b
Paſtor Eccleſiæ totius, vnus eſſe debet qui cæteris præſit 26.b
Paſtores Eccleſię cùm pro ſe, tum pro ouibus ſibi creditis reddere rationem Deo debent 344.b
Paſtor malus quatenus ferendus. 306.
Pater maior Chriſto, quomodo Eccleſia intelligit 12.
Pater cauſa principalis efficiens ſalutis noſtræ 35.
Pater ſpiritualis omnium eſt Deus, mater Eccleſia 158.
Pater carnalis eſt omnium Adam 157.b
Patibulum erectum vbi ſolebat fieri ſacrificium & crucis Chriſti recommemoratio 191.
Patrem cur appellamus Deum 116.
Patres docuerunt rectam fidem 12.b
Patres quomodo hæreticos confutarunt. ibidem.
Patres ſtilo quidem diuerſo, non autem diuerſa fide ſcripſerunt 199.b
Patres inſimulat erroris Brentius 276.
Patres noſtri ſemper recognoſcendi. 261.b
Patres priſci quomodo populum inſtituerunt 124 a.b.
Patriarcharum Orientalium nullus in Romanum Pontificem parem poteſtatem exercuit 374.
Patriarcha œcumenicus tantum vnus. 373.
Patriarchis aliis abſentibus, fit verè œcumenicum concilium ibid.
Patriarcha Alexan. ad Concilium vocatus ibidem
Patriarchas Orientales Rom. Pontifex excommunicat 373 b
Patriarchas quatuor Orientales Roman. Pontifex præmiis ornauit, & pœnis affecit 373 b
Patroni Eccleſiarum quid iuris habeant. 88.b
Patrum auctoritas in controuerſis dogmatibus 199.b
Patrum errores quales fuerint 13.195.b
Patrum orthodoxorum interpretationes non ſunt reiiciendæ 12.a.b
Patrum ſcripta quantum habeant auctoritatis 276.280.
Patrũ ſententias affert Auguſtinus. 277.b
Pauli loci exponuntur 217 b
Pauli tẽpore clerus nõ fuit ſine vitiis. 293.
Pauli ſudaria & ſemicinctia pleroſq; à dæmoniis liberarunt 108.b
Pauli amor in Chriſtum ꝗ vehemẽs. 151.
Paulus non reiicit bona opera 121 b
Paulus quomodo imperfectionem ſuam accuſet 151.
Paulus ſub ſua perſona de quouis homine nonnunquam loquitur ibid.
Paulus qualis ſeruus fuerit 225.b
Pauperes & calamitoſos à foribus tẽpli arcere conantes, meritò reprehẽdendi. 172.
Pax Eccleſię quibus modis reformari poſſit. 310.
Pax noſtra mutua cum Deo maximum ſacrificium 117 b
Peccare in ſpiritum ſanctũ quid 328.
Peccata maxima ex paruis fiunt noſtra negligentia 360.
Peccata magna interdum nõ tanto ſtudio vitanda ſunt quanto parua ibid.
Peccata noſtra oſtium regni cœlorũ claudunt 73.b
Peccata carnalia maioris ſunt infamię, ſed minoris culpæ quàm ſpiritualia 106.
Peccata Sacerdoti manifeſtanda 72.a.b
Peccata leuiora quàm grauiora fugienda 382.b
Peccarit grauiſſimè qui Deum mendacij teſtem producunt 155.b
Peccantes non omnes iuſtitiam amittunt. 150.
Peccantes cõtra primum præceptum, qui. 153.b. contra ſecundum, & ſic ex ordine omnia 155.a.b.
Peccati primorum parentum quanta vis. 134.
Peccatum non imputari quomodo intelligendum 134.b
Peccatum animi morbus grauiſſimus. 154.
Peccatum & cauſa, & pœna peccati 357.
Peccatum cur peccati pœna fiat ibib.
Peccati pœna 358.
Peccatum grauiſſima ſeruitus 157.
Peccatum nullum ſine voluntate 162.
Pelagianorum error circa paruulorum baptiſmum 38.
Peregrinationes Deo non ingratæ 172.b
Perfectio fidei quæ ſit 152.b
Perfectio duplex 150.
Perfectum vt ſe dixerit Paulus 151.b
Perfectus diſcipulus quis dicatur in Euangelio 151.b
Pericula in quem finem ſubeunda 370.b
Periurij pœna in veteri teſtamento qualis 161.b
Periurium grauiſſimũ crimen ibidem
Perſecutionẽ facere an iuſtus queat. 219.b
Perſona in Sacerdote non eſt ſpectãda. 31.
Perſonæ non ſuſcipiendæ, ſed nomina. ibidem.b.
Perſonarum acceptio erroris eſt mater. ibidem.
Peruerſa hæreticorum religio & conſcientia 346.
Petra Chriſti, fidem & Petrum Chriſtum confitentem ſignificat 27.
Petra vocatur, Chriſtus, Petrus Fides. ibi.
Petri à Soto encomion 224.b
Petri vmbra ægros ſanauit 112.
Petri locus exponitur 264.b
Petri ſedem obtinens, præſentem habet Chriſtum 244.
Petri Dreſdenſis hæreſis 334 b
Petrum à Soto, Brentius conuiciis aggreditur 224.
Petrus Apoſtolus qualis ſeruus fuerit. 225.b
Petrus à Soto cur aduerſus Brentij confeſſionem ſcripſerit 224.
Petrus humaniter admonet Ducem VVitbergenſem 224.b
Petrus à Soto quem in confutando Brentio ſequutus ſit ordinem 224.b
Petrus Chriſtum negans fidem non amiſit 122 b
Petrus totius Eccleſiæ figurã geſſit 25.
Petrus Lombardus immeritò reprehenditur 149.b
Petrus Vergerius hæreticus ſupra modum ſeditioſus, imò ad ſeditiones excitãdas natus 333.b
Pflugij laus 214.
Phariſæi ſcripturarum teſtimonio Chriſtum non eſſe Prophetam, & eſſe morte dignum concludebant. 95.
Philippi Melanct. blaſphemiæ. 339.b
Philippi de Suencfeldio ſententia 219.b
Philippus Melancth. in articulo iuſtificationis quaterdecies variauit 135.b
Philippus Melancthon Saxonicus Papa ſecundus 352.b
Philippus ab Illyrico condemnatus ibid.
De Philippo iudicium Gallorum 353.b
Philippus liberum arbitrium nunc negat, nunc aſſerit 222.
Philippus Melanct. queritur licere vnicuique monſtroſa dogmata fingere 347.
Philipp. libros ſuos variando condemnat 222.b
Philippus primus Chriſtianus Imperator quàm ſubditus Romano Pontifici. 215.b
Philip. ſe Manichæũ fuiſſe declarat 223.
Philippus Melancthon turpiter ſe ſeruiſſe Luthero conqueritur, eidemq; conuiciatur 329.
Philip Melanct. diſcipulus Martini Lutheri 336.
Phinees homicidum cur Deo gratum. 104.b 164.
Photij depoſitio 372.b
Pia auctoris ad Chriſtũ oratio, &c. 329 b
Piæ exhortationes 346 b

Picardorũ doctrina cõtra magistrat.364.b
De Picardis iudicium Lutheri 365
Picardi genus hæreticorum non solum Orthodoxorũ, sed hæreticorum etiam maxime inuisum 339.b
Picardorum Apologia 325
Pietas quid & vnde dicta. in proœmio confessionis
Pietas Dei cultus est 164.b
Pighij sententia de Sacerdotibus vxores ducentibus 103.b
Pighius immeritò à Melãc. reprehẽsus.ib.
Pinzouia magis quã Atheniẽ.impia. 361.b
Pinzouiæ locus Ezech.accõmodatur. ibi.
Pinzouiæ externi fornicatores 362.
Pinz. ob fornicationẽ pœna prædicitur.ib.
Pinzouiæ nomen obscurum ibid.
Pinzouia ignominiæ Polonorum apud exteros causa ibid.
Pinzouiensium fornicatio 361.
Pinzouiensium vecordia 363.b
Piscinæ probaticæ prærogatiua 172.b
Plurima scribere coactus fuit Lutherus cõtra animi sui sententiam impotentia quadam iræ atque odij 334.b
Platonis concilium in eligendo loco academiæ insalubri 190 b
Pœna ęterna sanctificatiõe Christi in cruce aboletur,tẽporaria verò nostra.74.a.b
Pœna nõ semper remittitur cum culpa 76
Pœnæ timore cogendi quidam ad rectam fidem 177
Pœnæ temporariæ pro æternis nonnunquam à Deo infliguntur 73.b
Pœnitentia duplex 3.
Pœnitẽtia interior index interioris. 75.b
Pœnitentia publica cur die cœnæ Dominicæ habeatur 3.
Pœnitentia tres actus, qui materiæ loco sunt,habet 70.b
Pœnitentia baptismus lachrymarũ,à Gregorio Nazianzeno dicitur 71.b
Pœnitentia laboriosus baptismus 74
Pœnitentia agenda 219
Per pœnitentiam non statim penitus culpa aboletur 77
Pœnitentiæ sacramentũ à Christo institutum,quæ illius materia & forma 70.b
Pœnitentiæ fructus 71.a.b
Pœnitentiæ partes 70.b
Pœnitentiæ nullũ tẽpus incommodũ. ibi.
Politica functio quomodo differat ab Ecclesiastica 228.b
In Plonia plurimi adulteri spirituales. 359
Polonia quandiu Christiana fit 89.b
Abominationes in Polonia grassantes deflentur 361
Polonia quam studiosa fuerit olim pietatis & religionis 362
Poloniæ iniuriæ ibidem
Polonia sentina & asylũ hęreticorum, etiã ab hæreticis appellatur 362.b
Poloniæ totius ignominię causa sunt concilia quorundã Polonorum à Tigurinis petita 363
Poloniæ Episcoporum vigilantia 212
Poloniæ Reges eligunt Episcopos 249
Poloniæ Reges fuerũt Vitoldus & VVladislaus fratres patrueles 212
Ex Polonia non solũ trinitarij sed omnes hæretici pellendi 367
Maiores Polonorũ ab Idolatriæ crimine vindicantur 367.b
Poloniæ Reges VVladislaus & Vitoldus, Poloniæ Regnum sibi oblatum,quibus verbis propter hæresim respuerint ibi.
Poloniæ Regi dicatus est liber Bretij. 214
Poloniæ Regũ pietas cum Apostolorum pietate confertur 212.b
Poloniæ doctis viris abundat 363
Polo.Rex qua voce incõuetũ vsus sit.212.b
Poloni studiosi linguæ latinæ 65.b
Poloni quidam nobiles ab hostibus nobilitatis consilia petunt 363
Poloni cõstãtes in religiõe à 600.an.202.b
Poloni Boëmorum partis nunquam esse voluerunt 212
Poloni quando Christiani facti 203.b
Polonorum fides cur diu integra permanserit 212.a.b
Poloni quandiu Christiani & quàm concordes semper fuerint. ibid.
Ad Polonos adhortatio pro vnitate religionis 364
Ad Polonos dehort. à scissione in reli.ib.
Polonorum religio 190.b
Polonorũ ad suos maiores cõparatio. 359
Polonorũ & Boëmorum lingua vna. 212
Poltronus à Beza inter mart. relatꝰ. 362.b
Polycarpi corpus quando venerabile habitum 113.b
Polygami Euangelici 248.b
Polygamiã approbãtes hæretici. 103 366
Põtifex Rom.semper pręfuit cõciliis.270.b
Põtif. summus quã necessarius ecclesię 305
Pontifices etiam improbi rectè sancti dicuntur 242.b
Pontifices calicis vsum non ademerunt. 51
Pontifices mali reuerẽter audiendi. 242 b
Põtif.decreto in rebus fidei assentiendũ.30
Pontificis Romani auctoritatẽ primò infirmare conatus est Lutherus 213.a.b
De Põtificis Rom. auctoritate testimoniũ Hieronymi 373 b
Pontifici Rom. datũ vniuersalis Episcopi nomen 371 b
Pontificis Roma. auctoritas in Ecclesiis Orientalibus 373
Pontificis non vitę meritum,sed officium spectandum 242.b
Pontifices politici 355
Pontifices à politicis magistratibus contẽni Euãgelici docuerũt suo malo. 355 b
Pontificum nouum genus ibid.
Pontificum Rom. potestatem non ab hominibus sed à Deo accepit 374
Pontifex Roma. nullus à fide Petri aberrauit 245.b
Pontifici honor exhibitus in Deum redundat 348
Pontificum Catholicorum successio veritatem Ecclesiæ testatur 25
Populi officium 234
Populus maxime deflendus quis 358
Portæ infero.contra Ecclesiam nõ possunt præualere, sed contra vnum aliquod Ecclesiæ membrum 273
Posse ꝑ velle sępe in script.vsurpatũ.160.b
Possibilia sunt credenti 150
Post cœnã non communicandũ,nisi infirmis,& alterius necessitatis causa 335
Potestatis Ecclesiast. & ciuilis collatio.227
Pręcepta Dei impossibilia nõ sunt. 124.150
Præcepta diuina duplicia 193.b
Præcepta Dei quõ & quibus grauia 127
Præcepta Ecclesiæ cum Dei pręceptis congruunt 275.b
Præcepta patrum seruanda 281
Præceptorum trium ratio 154
Præceptorum diuinorum qualia compẽdia nobis Deus dederit 152.b
Pręcepto cõcupisces, nõ prohibetur inclinatio mala seu fomes, qui nobis insitus est 167
Pręceptũ dilectionis expleri potest. 153 157
Præceptũ Domini lucidum,& tamẽ in scripturis multa obscura inueniuntur. 264
Præceptum dilectionis vnum videtur,sed duo continet 153.
Præceptum dilectionis diuinę tribus modis transgredimur 154.b
Præceptum non occides, quatenus se extendat 158.b
Prædicationis munus olim solis Presbyteris dabatur 86
Præfatio qua de re instituta 218
Prælati officiũ spectãdum nõ meritum.273
Prælati si sint mali an Ecclesia sit deserenda 255.
Pręlatis reuerentia præstanda & obedientia 229
Prælatos etiam non piè viuentes non debent subditi iudicare 257.b
Præmonstratensis Apostata qualis 220.b
Præpositis cur obediendum 366
Presbyteri vnde dicti, item cur nomẽ hoc præ Sacerdotum nomine Apostoli elegerint 85.b
Preces quę fiunt in templo sunt Deo gratiores 170
Presbyteri non in hoc ordinantur, vt sint ministri verbi 88.b
Princeps sibi vsurpãs iudicium religionis quàm immaniter peccet 236.b
Principes de doctrina religionis iudicare nefas est 237
Principes nõ debere sibi sumere quæ Sacerdotum sunt,exemplis probatur. 236.b
Principes immites nimiis vectigalibus suos subditos exugentes rei fiunt septimi præcepti 161
Principes executores decretorum ecclesiasticorum 22.b
Principibus duplex honos debetur. 157 b
Principibus non permittit Ecclesię causas Athanasius 258
Principũ Catholicorũ quod sit officiũ.230
Principum opem postulant Episcopi contra hæreticos 238
Prisci ritus Ecclesiæ non abrogandi. 346
Probati quomodo manifesti fiant. 328.b
Processio singulis diebus dominicis quare ab Ecclesia peragatur 4
Promissiones Dei vt nunquam irritæ fuerint 243.b
Promissiones veteris testamẽti quibus potissimum factæ ibi.b
Prophetas falsos cauendos,quomodo intelligendum 228
Prophetis non semper pręsto fuit spiritus sanctus 246.b
Prophetis etiam malis vtitur Deus 90.b
Prophetarum & Apostolica scripta quando optime intelliguntur 347.b
Pro reprobis habendi qui laudabili Ecclesiæ consuetudini obluctantur. 335
Proteruè agere contra ea quę à sanctis patribus tradita sunt blasphemia est in spiritum sanctum 328
Proximi odium odium Dei 153.b
Proximi contemptus Deo contumacem reddit 357
Proximi duo sunt 153.b
Proximis reconciliari debemus si corpore Christi inseri volumus 70
Prussi in religione quales 212
Psalliani siue Euchitæ 178
Psaphonis cuiusdam mira impostura. 155
Pseudoapostolorum in primitiua Ecclesia calliditas 316.b
PseudoEuãgelicorum sycophantia. 135.183
Pseudoprophetæ à quibus declarãdi.226.b
Publica & communia præferenda sunt priuatis 180.b
Pudenda patrum non deregenda 32
Pudor animæ innatus quõ perit 360
Pulcheriæ Augustæ prædicatio 256
Pulcheriæ nomen celebre 18.b
Purgatorium esse post vitam. 77.b

Q.

QVa de causa vsus vtriusque speciei in sacramento Eucharistiæ ab Ecclesia Catholica abrogatus fuerit. 333.b
Quadragesimæ ieiunium tribus de causis institutum 179
Quadragesimæ in vernum tempus institutæ ratio 179.b
Quadragesimæ tempus dies afflictionis, pœnæ,mœroris,&c. ibid. & seq.
Quad.violatores grauiter peccãt.179.189.b
Quadragesimę obseruatę exẽpla.2.b 179 b
Quadragesimæ ieiunium per vniuersum orbem adnunciatum teste Basilio 179.b
Quadragesimæ ieiunium à Deo potius quàm ab homine institutum 179

Quadragesimę vltima septimana qua pietate à veteribus obseruata 2.b
Quadraginta dies cur Christus à resurrectione cū discipulis suis conuersatus. 4.b
Quanta huius tēporis hæreticorū in Deū & eius Ecclesiam blasphemia 324.b
Quāta inest in hæretic. mētis cæcitas. 330.b
Quare Saxones nūquā à placitis magistri sui Lutheri discedendū duxerunt 326.
Quare in alicuius Euāgelistæ aut insignis doctoris recolitur memoria cani soleri, In medio Ecclesiæ aperuit os eius 320
Quare tanta caligo inter hæreticos. 329 b
Quare desitum est ab vtriusq; specie communione 333
Quare in hoc libro auctor de Vergerio mentionem fecerit 235
Quare sit orandum potius lingua latinà quàm vernacula 344.b
Quatuor esse Euāgelia vnde constet. 28.b
Quatuor tēporum ieiuniū institutū. 179
Quę per se licita sunt ea dispēsatione non egent 342.b
Quęstiones de fide quomodo facilè dirimi queant 262
Querelæ Basilij de statu Ecclesiæ 247.b
Quibus contenti esse debent simpliciores & indocti 332
Qui resistūt potestati, ipsi sibi damnationē acquirunt, quomodo intelligēdum. 195
Qui Ecclesiæ Catholicæ sensum & consensum sequitur nullo pacto errare potest 339.b
Qui se à Christi corpore separauit Christianus dici non debet 315.b
Qui se dicunt cōtinere non posse, nolunt potius, quàm non possint 340 b.
Qui sunt illi qui volūt sacrū ac reliqua diuina officiā lingua vernacula celebrari. 343.b
Quid sit credere penes hæreticos 315
Quid Satanas hæreticis polliciatur 316
Quid sit de suo loqui in diuinis script. 131
Quid sub idolorum nomine sancti patres significari voluerint 328
Quidnā hoc seculo sciētia inflati, omnia rident quæ maiores nostri coluerūt 334.b
Quis diuidat 206.b
Quid attulit nobis scripturarum in vulgarem linguam translatio, ne dicam prophanatio 343 b
Quinquaginta dies interiecti à Pascha ad Pentecostem, cur ieiunio liberi 4
Quo Dei timore perculsi sunt Luth. 322.b
Quò tandem productus est Lutheranismus ex paruo principio 325
Quò tendit Satanas cùm Papatum tanto studio euersum cupit 326 b
Quod legis sacræ exemplis diabolus ad fallandum vtatur 315.b
Quo tēpore habitum est Cōci. Latera. 345
Quod à Deo præceptum est indifferēs haberi non potest 336
Quod de Papatu conantur efficere hæretici idem de omni dominatu, & Regnis tollendis, quò hæreticorum spectāt consilia eos moliri censendum est 327
Quomodo intelligendum, bibite ex hoc omnes 321
Quō nō quęrēdum Christiano. 44.b. 49 b
Quomodo sit intelligendum, quod effusus sanguis Christi bibitur 321.b
Quorū Deus venter est, quō intellig. 186.
Quorundam huius seculi idiotarum præscriptum 314.b
Quotannis immutat dogmata sua Philippus Melanchthon 336

Radices bonarū & malarū rerum. 212
Rapina grauior quàm furtum 161
Ratio quare cum hostibus Euangelij non consentiendum 327.b
Rationis humanæ obtenebratio 129.b
Rationis signa in multis animantibus deprehenduntur. in procemio confess.
Reatus manet etiam in renatis remissa culpa 76.b
Rechabitæ vinū non biberunt etiam præcipiente Propheta Ieremia 187
Reconciliatio mortis Christi in Eucharistia nobis proposita 63.b
Recōciliatio quomodo cōtigerit nobis. 70
Reconciliationis ministeriū duplex. 83.b
Recordatio mortis Christi in Eucharistia nobis proposita 68.b
Reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo iuge sacrificium offerendo, pugnantia sunt 100
Reges nostro tempore Catholici qui sunt & qui non sint 228
Reges quomodo serui 225.b
Regnum cœleste ac terrestre 116.b
Regnum cœlorum quomodo vernale. 148
Regnum Dei cur aduenire petimus. 116.b
Regnum Dei in quo consistat. 1. 212. 359.b
Regula humanarū actionum quæ sit. 285
Regula omnium actuū humanorum lex est charitatis diuinæ 154
Regum Poloniæ religio quanta 331.b
Religio vnde dicta. in procem confess.
Relig. animorū imitatur rationē corp. 193
Religio vna 25.b. & deinde
Reliquiæ Sanctorum venerandæ ex antiquissima institutione 112.b. 173.b
Remedia fugiendæ libidinis 95.b
Remissio peccatorum extra ecclesiam nulla confertur 107
Remissio peccatorum sola non est iustitia nostra 130.a.b
Remissio peccatorum in Eucharistia quomodo datur 131
Remittere proximis nolentes ab Ecclesia excommunicantur 2.b
Renati ad graue certamen vocantur. 42
Renouatio nostra quando incipiat 130
Renouari quid sit ibid.
Rerum diuinarum & humanarum confusio ex conuulsione decre. Ecclesiæ. 334.b
Resipiscentiæ fructus qui 172
Responsium trium ordinum Bourgundiæ in causa religionis. &cæt. 367.b
Restitutio quæ sit 75.b
Resurrectionem carnis credens non est Christi 107
Resurrectionis Christi duplex vtilitas. 4.
Resurrectionis nostræ spes ibidem
Resurrectio Christi est iustificatio nostra. 107
Resurrectio Christi diuinitatem eius declarauit ibidem.b
Resurr. ex mortuis nostræ fidei basis. 107
Reū esse corporis Dñi quid significat. 183
Ex leui risu quis progressus ad peccatum 360
Rex pastor 366.b
Regi non satis est ipsi esse pium ibi.
Qua in re officium Regū ab officio Episcoporum diuersum ibidem
Ritus noui in Ecclesiam à priuato aliquo non inducendi 65.b
Ritus Eccle. qui cōtemnit schismat. est. 267
Ritus externi quid habeant. 221.a.b
Roffensis pro fide mortuus. 263.b
Roma regalissima vrbium 112.b
Romana Eccle nunquā à fide defecit. 245.
Romanæ Ecclesiæ commendatio 254.b
Romanæ Eccl. quid à Calui. tribuatur. 242
Romanæ sedis quantum priuilegium. 244
Romanus Pōtifex cæteris Patriarchis superior 372
Romano Pont. auctoritati, etiam hæretici plurimum tribuunt 372.b
Romano Pont. dignitas 372.b
Romani Pont. auctoritatem primum infirmare Lutherus studuit 215
Ruardus Tapper articulos Louanienses explicauit 214
Ruardus Tapper vir doctus 321.b
Rudis & indocti vulgi stultarumq; quarundam muliercularum superbia 336
Russi Catholici quales in religione. 212
Rusticorum bellum in Germania vnde ortum. 85.

S.

Sabbathi præceptum & ad cæremonias & ad mores pertinet 156
Sabbathi Iudaici triplex significatio. ibi.
Sabbathum æternum quando 156
Sabbathum ex Sabbatho ibid. & 157
Sabbat. cur dominicū diem vocitemus 156
Sacerdos futurus quid præ oculis habere debet 165.b
Sacerdos prudens & doctus eligendus cōfitenti 72.b
Sacerdos dum cōsecrat, duas sustinet personas 240
Sacerdos qui primus vxorem duxerit in Germania 213 b
Sacerdos quō sit minister reconciliat. 144
Sacerdos non suum, sed Christi opus applicat in missa 168.b
Sacerdos legatus Christi 82.b
Sacerd. minister recōciliationis. 82.b. 167.b
Sacerdos quomodo se ad missam reconciliare debeat 166.b
Sacerdos minister Christi capitis & Ecclesiæ corporis, quomodo 82.b
Sacerdos in omnibus officiis suis symb. tantum implent, Deus verò omnia per illos operatur 83.b
Sacerdotes quomodo peccata populi comedere dicantur 178 b
Sacerdotes cur Chrismate vtantur. ibid.
Sacer. etiā mali habēt spiritū sanctū. 242.b
Sacerd. Græci an iure ducant vxores. 284
Sacerdot. rectè dicuntur mediatores. 238.b
Sacerdotes Regibus excellentiores 236.b
Sacerdotibus solis ligandi soluendiq; potestas à Christo 72.b
Sacerdotibus nunquam licuit neque licebit vxores ducere 101.a.b
Sacerdotij dignitas 82.b
Absq; Sacerdotio nullum Regnum subsistere potest 374.b
Sacerdotis institutio non est penes magistratum profanū, sed penes Episcopū. 82
Sacerdotio quādo functus Christus 55.a.b
Sacerdotiū Eccl. Catho vnde cœperit. 254
Sacerdotium & sacrificiū vbi nullum est, ibi nec Deus agnoscitur. 213.b
Sacerdotium ob vitia Sacerdotum non est reprehendendum 236.b
Sacerd. & sacrificiū tollunt, qui Eucharistiā sola sumptiōe cōstare asserūt. 44.a b
Sacerd. Christi duplex secūdū ordinē Melchisedech, & secundū ordinē Aarō 55.a.b
Sacer. & sacrific ex Ecclesia tolli nequeūt: vno sublato alterum tollitur. 44.b
Sacerdotium vbi, ibi & sacrificium. 54.b
Sacerdotum officium 82 b
Sacerdotum & Monachorum propriū officium iuge sacrificium, iugesq; preces Deo offerre 178.b. & seq.
Sacerdotum improbitas non derogat efficaciæ Sacramentorum 240
Sacerd. præstantia & dignitas. 238 b. & seq
Sacramēta Eccl. cōmun sunt fidelium 33
Sacramenta Ecclesię sigilla sunt siue signa quibus Christiani à non Christian. dignoscuntur ibid.b
Sacramenta mysteria sunt 92
Sacramenta ad septem genera accommodantur 34.b
Sacramentarij qui 319
Sacramentarij & Anabaptistæ exorti à Luther. 326.b
Sacramētarij Luthero sunt Satanæ ministri, mendaces, ipsum mendaciū, fumus, Simulatio, Satanæ venenum 219
Sacram. plures sunt quàm Lutherani. 214
Sacramentarij habent iratum Deum & sui excæcationem 357.b
In Sacramentarios iræ diuinæ argumentum certissimum ibid.
Sacramentarij præcedunt Lutheranos doctrina, pietate, multitudine 214.b

Sacramentarij quidam in consecratione non dicunt: hoc est corpus meum: sed hoc est panis meus. 214
Sacramentariis dederunt occasionem Lutheri scripta ibid.b
Sacramentariorum error 339.b
Sacramentariorum conatus 367.b
Sacrament. de Lutheranis sententia 215
Sacramentariorum hęresim cur Corolstadius excitarit 213.b. & seq.
Luther. Sacramentariorũ hæresim detestabatur 349.b
Sacramẽtariorum hæresis vnde originem sumpserit 214.b
Sacramentarios in decẽ foramina scripturam lacerasse Luth. auctor est. 214.
Sacramentarios multos libris oppugnauit Luth. ibid.a.b
Sacramẽtarij mẽdacij Christũ arguũt. 349
Sacramẽti causa est cõmemora. Christi. 63
Sacramenti spiritualis virtus 167.a.b
Sacramentis vim præbet verbum Dei, & hoc ipsum sacramentorũ forma. 34.a.b
Sacramentorũ administratio an vera Ecclesiæ nota 304
Sacramentorum Anacephaleosis 91.b
Sacramẽtũ Euch. sacræ rei signũ quõ. ibi.
Sacramentũ Eucha. non in sumptione aut vsu, sed in verbis Christi vim suã habet ibidem.a.b
Sacramentum corporis Christi reliquis omnibus præstat 53.b
Sacramentũ Euch. cur sub speciebus panis & vini dare voluit Christ. 43.b.53.b.67.b
Sacramentum corporis Christi & sanguinis est sacrificium, diciturq; Eucharistia, synaxis, viaticum, & cætera 54.b
Sacramentum corporis Christi sacramentum sacramentorum est 53.b
Sacramẽtũ cor. Christi vitã pręstat. 67.a.b
Sacramentum corporis Christi sumere omnibus diebus licitum 176
Sacrificij & sacramenti vsus 59.b
Sacrifi. applicatio lõge vetustissima. 168.b
Sacrif. missę Deo pfecte adhæremus. 166.b
Sacrif. quotidiano quid tribuat Eccle. 59.b
In Sacrificio missæ præsentes quomodo affecti esse debeant 166.b
Sacrificiorum Christi Ecclesiæ Catholicę & Iudæorum discrimen 54.b
Sacrificiũ quotidianũ christus intulit. 54.b
Sacrificium Ecclesiæ visibile quod 54.b
Sacrificium duplex 55.b
Sacrificium signum est visibile rerum inuisibilium 166.b
Sacrificium secundum ordinem Melchisedech Ecclesia indies celebrat 55.59.b
Sacrificiũ Aaronis cessare debuit. 55.a.b.62
Sacrifi. vetus & nouũ quõ differant. 61.a.b
Sacrificiũ quotidianũ quantum valeat. 59
Sacrificium translatum non sublatum docet Paulus, & obseruat Ecclesia 84.b
Sacrificium Ecclesiæ habet testimonia scripturæ clara 55.b
Sacrificium durabit vsq; ad finẽ mundi. 56
Sacrificiũ nullo die intermittẽdum. 166.b
Sacrificium Christi in omni loco 62.b
Sacrificium temporibus Augustini oppunatum 62.b.168.b
Sacrificium verum quod 166.b
Sacrific. sine bono motu non valet 167
Sacrificium propiciatorium in missa applicatur 168.b
Sacrificiis non aliter fas est corpus Dominicũ conficere, offerre aut sumere, quàm sub vtraque specie 335.b
Saliua infantium ori cur imponatur 41
Salis aspersio quàm efficax 169.b
Salus nostra omnis in cruce Christi. 6.a.b
Salus nulli vnquam cõtigit nec cõtingere potest nisi per agni Chri. immolationẽ. 55
Salutatio Apostolis à Christo in via cur sit prohibita 105.b
Salutatio Angelica Dominicæ orationi subiungi debet 119.
Samsonis problema 347
Sancta cur dicatur Ecclesia 14
Sancti subiecti legibus 183.b
Sancti inuocantur non vt largitores, sed tanquam intercessores 110.
Sãcti & peccatoris lapsus quõ differãt. 150
Sãcti peccãtes nõ amittunt sanctitatẽ. ibi.
Sancti operibus suis non plane diffidebant sub tempus mortis 144.a.b
Sãc. patres ab humanis affecti, remoti. 200
Sancti viuunt 108
Sancti fideles spõte cruci subiecti. 127.a.b
Sancti quomodo imitandi, cur nobis ad imitandum propositi 109.b.110.a.b
Sancti sciunt petitiones nostras 114
Sancti quomodo dicantur castra Dei 14.b
Sancti vt inuocentur à Catholicis. 250.b
Sãctificari nomẽ Dei cur & quomodo petimus 116.b
Sanctificatio à quo sit 128.b
Sanctificationem, quæ eadem est & iustificatio tribuit Rupertus charit. ibi.
Sanctitas hæreticorum diabolica 220
Sãctorũ intercessio & inuocatio. 107.b.114
Sãctorum meritis nihil derogãdum. ibid.
Sanctorum merita & passiones ad remissionem valent 79
Sanctorum inuocatio non prohibetur primo præcepto 109.155
Sanctorum inuocatio non obscurat gloriam Christi 108
Sanctos quomodo inuocemus 108
In sanctos quomodo credimus 110
Sanctus nemo est sicut Dominus. 145.a.b
Sanctus, dictio cur magis Deo spiritui tribuatur quàm patri & filio 128.b
Sanæ intelligentiæ lux soli Ecclesiæ promissa 140.b
Sanguis ad Christi corpus resurgentis redijt, ac iunctus est diuinitati 339
Sapere ad sobrietatem quid? 359.b
Plus sapere quid? ibidem
Sapiens quis in Ecclesia Dei dicatur. 320.
Sapientia non est cum peccato 274
Sapientia quid ibid.
Sapientiæ liber est Canonicus ibid.
Sapientiã non intrare in maleuolam animam, quomodo intelligendum ibid.
Satan cur dicatur dæmon 261
Satan à minimis incipit 359.b
Satã venena sua scrip. vocibus obtegit. 360
Satanæ propriũ inter fratres diuidere. 360
Satanæ nerui 316
Satanæ integumentum ibi.b
Satanæ conatus ad Ecclesię ordinationem subruendam 322
Satanæ fraus atque calliditas quàm admirabilis 323
Satanę fraudes cuneo simillimę 324.b
Satanam ad disputationem an admittere debeamus 261
Satanas quid hæreticis polliceatur, & persuadeat 316
Satanas non minus Apostolos, quã Christum suis armis aggressus est ibi.b
Satanas aduersarius interpretatur 322.b
Satanismi vires 331.b
Satanismus qui regnat in Germania vnde sumpserit originem 212
Satanismus quibus gradibus Germaniam occuparit 222
Satanistæ qui 184
Satisfacere quomodo oporteat 75.b
Satisfactio quomodo fiat & quare 74
Satisfactio necessaria pro temporaria pœna auertenda 74.b
Satisfactio tertia pars pœnitentiæ ibid.
Satisfactio nostra satisfactioni Christi nõ derogat 75.b
Satisfactionem quõ Luth. reiiciant ibid.
Satisf. nostræ & Christi discrimẽ. 75.a.b
Satius fuerit mille mortibus occumbere quàm aliquid aduersus Ecclesiã concedere, aut pati, aut fieri 324
Saulis inobedientia quàm grauiter punita 104.b
Saxonicis theologis Caluinus quæ epitheta tribuat 216
Smalcaldicum fœdus quale 279
Schisma & hæretici vnde 373.b
Schisma quantum discrimen 106
Schismatis fructus in Gall. quis fuerit. 364
Schisma grauius quã idololatria crimen 106.
Schismata vnde maxime oriantur 106 207.b
Schismata fugienda 307
Schismata vnde nostro tẽpore orta 307
Schismatici vnde hodie dignoscãtur 247
Schismaticorum causa efficiens 357.b
Schismatis crimen quàm grauiter punitum olim 106.207.b
Schneppi, Merlini, Stigelij, Sarcerij, cõtra Philippum Melanch. bellum 329
Scholastici Theologi contra hæreticorũ calumnias defenduntur 239.b
Scholasticorum Theologorum sententia de meritis bonorum operum 143
Scholasticorum doctrina de opere operato 168
Scientia inflat, charitas ædificat 10.204
Scientia potest esse cum peccato 274
In sciẽt. diuina qui errare nõ possint. 359.b
Scientia diabolica 204.b
Scientia quænam in vita futura destruetur 262.267.269.b
Scopus diuinæ scripturæ dilectio 329.b
Scripta Lutheri referta calumniis 213.b
Scire & nescire Dei quid sit 31.b
Scriptura quomodo contineat omnia saluti necessaria 265
Scriptura sacra etiam non intellecta vtilissima 65
Scriptura plæraque habet intellectu difficilia 260.264.b
Scriptura an sit vera nota Ecclesiæ 303
Scriptura Euangelica & verbum Euangelij vti differant 269.
Scriptura sacra nihil certius nec verius. 11.b
Scriptura vnde habeat auctoritatem 269
Scriptura sacra non omnia continet 84
Scriptura quemadmodum ab hæreticis profertur verbum est diaboli 281
Scriptura vti recipiantur à Catholicis. 254.b
Scripturæ frustrà contra hæreticos proferuntur 234
Scripturæ possunt etiam ab impiis intelligi 271.b
Scripturæ sacræ non omnia continẽt. 268
Scripturæ auctoritas dependet ab Ecclesia 11.262
Scripturæ eo quo scriptæ sunt spiritu debent intelligi 11.b
Scripturarum interpretationes quæ sunt accipiendæ 199
Scripturam esse obscuram hæretici suis dissidiis probant 264.b
Scripturam rectè distingui à prædicatione Dei verbi 264.b
Scripturam per scripturam interpretari quatenus probandum 304
Scripturam sacram quã vocet Ecclesia. 260
Scripturarum possessio non competit hæreticis 161.b
Scripturarũ intelligẽtia vnde petenda. 267
Scripturas non esse legendas qui doceant 220
Scripturis plus Catholici quàm hæretici tribuunt 260.269
Scripturis vt se tegant hæretici 251
Secta Lutherana in tres sectas dissecta. 221
Sectæ quædam horrendę sub Luthero natæ 220.b
Sectarij quid venentur 224
Sectarij se scripturam per scripturam interpretari iactant 277.b
Sectariis non sine periculo creditur. 224
Secundum ordinationẽ seu obseruantiam Eccle. omnia fieri nostra debent 335.b

Segregatio ab Ecclesia summopere cauẽda 246
Semen arboris gratiæ spiritussancti comparatum 140
Semina virtuum nobis innata 152
Semitæ antiquæ quæ sunt 196.b
De sensu elato manducare vetuit Deus. 359
Sensus scripturæ genuinus non nisi in Ecclesia est etiam Caluino teste 243
Separationis crimen grauissimo semper supplicio vindicatum 364
Sepulchra sanctorũ ab hæret. violata. 364
Sepulchrorũ religio apud Ethnicos. ibid.
Seruetus flammis à Calui. exustus 349
Sessio & in eadem dicendi sententias ordo 371
Sontes qui in suppliciis tolluntur quomodo adhortandi 8
Spei definitio à Petro Lom. tradita, defensa 249
Spei ratio in quo posita 218
Species sacramenti non confert salutem neque damnationem 52
Spes quid sit 149
Spes nostra cuiusmodi esse debeat 218
Spes galeæ & ancoræ comparata 107.b
Spes Christianorum qualis esse debet. 123
Spes nostra vt ne inanis sit quid agendum ibidem
De speciebus sacramenti Eucharistiæ non contendendum 53.b
Contra speudoeuangelicos 365.b
Spiridionis Epis. præclarũ exemplũ. 188.b
Spiritũ sanctũ qui blasphement hodie. 230
Spiritus in nobis orat 65
Spiritussanctus cur quinquagesimo die post resurrectionem datus 4.b
Spiritussancti missionem cur proponat fidelibus Ecclesia 4.b
Spiritussanctus in baptismo datur in remissionem peccatorum, in confirmatione in robur contra hostes 42.b
Spirituss. causa efficiens vitæ æternæ 36
Spiritussanctus quomodo & quando nobis dari dicatur 65.128.b
Spiritussanctus quomodo in Apostolis loquitur 139.b
Spiritus sanctorum etiam absentium facta nouerunt 114
Spiritus quomodo probandi 201
Spiritus vertiginis inter hæreticos 135.b
Spiritus vbi vult spirat 241
Spiritus Dei etiã per malos diuinat 243.b
Spiritus hæreticorum vt probandus. 232.b
Spiritussanctus non hæreticis sed Ecclesię Catholicæ promissus 231.b
Spiritussanctus in quibus rebus nobis omnibus adsit, & in quibus non. 246.b
Spiritus Sapiẽtiæ & Scientiæ differũt. 274
Sponsæ Christi Christiani 160
Sponsi nostri vestis qualis 358.b
Sponsus & spõsa Christus quomodo. 47.b
Stancarus collis sublimis Pinzouiæ. 361
Stancarij libri exusti Pinzouiæ ibid.
Stanislai Episcopi Cracouiensis martyrium 227
De Stanis. Orchouij libris, Chimera & dialogis iudicium 374.b
Stanis. Orichouij triangulus ibid.
Stationum dies vnde dicti 175.b
Stephani Papæ verborum sensus de matrimonio 100.a.b
Subdiaconis olim non permittebantur vxores 100.b
Subdola cuiusdã hæretici cogitatio. 340.
Successio legitimæ sacerdotum quantum habeat momenti 242
Successor legitimus habendus etiam qui non imitatur eos, quibus successit. 242
Succinctorium Adæ 76
Suenckfeldiani describuntur 219
Suẽckfeldiani quibus vtãtur scripturis. 220
Suenckfeldiani sanctissimi videntur. ibi.
Suenckfeldij errores ibidem
Suenckfeldius vocatur à Melancthone Stenckfeldius ibid.
Suenckfeldius 349
Sumptio non facit sacramentum sed Dei verbum 44
Suo iudicio se damnatũ hæreseos esse vidit Lutherus 336
Superbia præcipuum inuestigandę veritatis obstaculum 329.b
Superbia mater contentionis & inanis gloriæ 205
Superbia in recte factis cauenda 147
Superbia quatuor species 141.b
Superbia hæreticorum diabolica 238
Superbiam odit Deus 147.171.205
Supplicatio qua vti oportet sectarios. 358
Sursum corda, dum cãtatur à sacerdote quid meditandum 166.b
Susurrones 161.b
Symbolum quid 9
Synagoga Ecclesiæ vmbra 234.b
Synaxis seu communio 54.b
Synodi prouinciales cur institutæ 89.b
Synodi prouinciales Rom. Pont. auctoritate probantur 373.b
Pro Synodalibus suis decretis hæretici Rom. Pont. auctoritatẽ implorabãt. ib.
Syrarum mulierum pudicitia. 163.

T.

TAbulę priores tria pręcepta quę. 154.b
Templa Christian. cur ad orientem spectent 290
Templa memoriæ martyrum ab Augustino dicuntur 173
Templa cur Ecclesia dicta 171
Templa sanctis non erigi. 173
Templa & cœmeteria etiam corporibus hominum sepeliendis consecrata 174
Templorum antiquitas & vsus. 170.171.b
Templi prærogatiua 171.b.172.b
Templum domus Dei 170
In templis angeli habitant 172
Tempora certa cur prisci mutarint 286
Tempora obseruãdi vel mutandi duplex causa 175.b
Temporum in Ecclesia primitiua diligens obseruatio 175.b
Tempus de quo prædixit Paul. 2. Tim. 4. venit 134.b
Tempus hoc vigilia magni illius festi, scilicet felicitatis æternæ 179
Terminos antiquos trãsgredi quid sit. 192
Tertulliani vetustissimi scriptoris de præscriptis aduersus hæreticos 317
Tertullianus Montanizat 276.b
Testamenti libros quosdam cur auctores plerique non esse Canonicos existimarint 260.b
Testis falsi pœna 161.b
Theodosius imperator an iudex inter Episcopos fuerit 255
Theologastrorum nostri temporis arrogantia 53
Thomæ Munceri errores 219.b
Thomas Muncerus Catholicè obiit. 217
Thomas Aquinas celebris inter scholasticos 141
Tigurina schola Caluino incensa 215.b
Tigurina & Laskana confessio 324.b
Tigurini de Luthero ibidem
Tigurini Suermeri 349
Tigur. libros Caluini exurũt. 357.b.363.b
Tigur. & Geneuẽses inter se dissidẽt. 363.b
Timanus Bremensis docet rectè puniri hæreticos 221
Timor qui pellatur à charitate 184
Timor etiam seruilis ad charitatem disponitur ibid.
Tonsura clericalis 81.b
Traditiones Apostolorum & patrum seruandæ 192
Tradit. Ecclesiasticæ non reddunt viam aut portam ad salutem angustiorem, sed expeditiorem 195.b
Traditiones Apostolicæ æquè ac scripturæ obseruandæ 275. & sequentia
Tradit. Apostolicæ vt cognoscamus. 283
Tradit. cum scriptura conferuntur. 287.b
Traditiones non scripturæ eandẽ ad pietatem vim habent, quàm scriptæ. 289
Traditiones num hodie ad scripturam exigendæ 270
Traditiones quãtam habeant vim ad pietatem 289
Traditiones quanti faciendæ 281
Tradit. quomodo mutari possint 285
Traditiones sunt viuum Euangeliũ. 288
Tradit. vt sint fidei fundamentum. 281.b
Traditiones quis iudicare possit 284.b
Traditioni credendum sine scriptura. 282
Traditionibus hæretici conuicti 28
Traditionibus pœnæ adiectæ 194.b
Traditionibus Ecclesiasticis non acquiescens ab Origene hæreticus pronunciatur 196
Traditionum Apostolicarum scopus. 286
Traditionum scopus charitas 284.b
Traditus est Christus multis modis. 232.b
Transformari in Deũ vt possimus 152.b
Transgressores legis humanæ ex cõtemptu grauiter peccant 195
Transmutatio seu transelementatio, aut transsubstantiatio in sacramento altaris 44
Tria quæ sibi postulant hæretici concedi in conciliis Poloniæ 340
Tridentini concilij decretum & describitur, & explicatur 218.b
Trinitas in homine quæ primi parentis vicio deformata, per Christum reparata 129.b
Ad sanctam & adorandam Trinitatem supplicatio 368
Trinitas soli comparata 132.b
Trinitas à Christianis cur creditur. 4.b.36
Trinitatis fides sine dono spiritussancti haberi nequit 4.b
Trinitas opera inseparabilia 4.b.36
Trinitatis festum cur mox spiritussancti missionem ab Ecclesia celebretur 4.b
Trinitatis operum distinctio. 36.129
Trinitarij errorem hauserunt à Luthero & Tigurinis 347.b
Trinitariorum hæresis in Polonia recens. 347.b
Trinitariorum doctrinę fundamentũ ibi.
Trinitarios plus vltrà processisse temere arguunt Sacramentarii 350
Trinitariorum ad Sacramentarios apostrophe ibid.
A Trinitariis progressus Satanismi describitur 350.b
Trinitarij fundamentum diruunt. 351.362
Trinitarij Ecclesiæ fundamentum diruerunt ibidem
Scalæ Trinitariorum Polonorum 367
Tunica Christi inconsutilis viritatem Ecclesiæ significat 160

V.

VAlentiani iniqua lex de duabus vxoribus ducendis 93.b
Valẽtiani imperatoris erga Episcopos reuerentia 258
Valentinus Herbortus Episcopus orator ad Concil. Tridentinum 362.b
Varietas doctrinæ inter hæreticos 135
Vasa sacra quo in honore haberi debeant 169
Velatæ virgines si nubant quo loco habendæ 294
Veneris die cur ieiunemus 282
Venusta similitudo luporũ & accipitrum ad Satanam & eius ministros 346
Vera Dei Ecclesia 331
Verbi Dei ministerium ad Episcopos propriæ pertinet 88
Verbi Dei prætextu se venditant hæretici 186.b.191
Verbis Christi sicut nihil detrahere, sic addere non oportet 338.b
Verbo Dei soli credẽdũ vt vere dicatur. 281

Verborum

Verborũ Pauli de Anathematizando hæretico cuiusdã Luther. expositio. 327.b
Verbum Christi Sacramentis omnibus vim præbet 34.b
Verbum Dei quod verè censendũ sit. ibid.
Verbum salutificans est charitas 323
Verbum Dei longius, quàm scriptura canonica 281
Verbum Dei non fuit scriptum vsque ad Moysem ibid.
Verbum Dei syncerũ quis recipiat, & quis non recipiat 303.b
Vergerij impudentia 250.a
Vergerij hæretici mẽs, & inconstãtia. 235
Vergerius Brẽt. instar numinis colit. 214
Vergerius Pontificis minister fuit 250
Veritas doctrinæ aut Sacramentorum nõ pendet à dignitate ministrorum 272
Veritas omnium vel multorum est, non vnius 232.319.b
Veritas promissionum Dei nulla hominũ iniustitia labefactari potest 233
Veritas multiplex esse nequit 26
Veritas vbi sit 232
Veritas non est priuata 205
Veritas credenda est 319.b
Veritas in sola Ecclesia Catholica. ibid.
Veritatis vis quanta ibid.
Verorum & falsorum prophetarum discrimen 313.b
Verũ vnum est, mendaciũ multiplex. 221.
Vesperi cur orandum 119
Vestes ouium quæ sunt 229.b
Vestigiis Christi baptizatos incedere oportet 42
Vestis cãdida quare baptizatis induitur. 42
Veteris & nouæ legis differentia 285
Vetus mos Satanæ 326.b
Via qua dissidium religionis commodè tolli possit 200
Viam fecit semitæ iræ suæ explicatur. 357
Viaticum est veteribus Eucharistia. 67.b
Vigiliæ nocturnæ quomodo obseruabantur olim à Christianis 176
Vigilanti error explosus de intercessione sanctorum 178.b
Vigilij Papæ memorabile dictum 243.b
Vincentius Lirinensis quando scripserit libellum suum 241
Vini vsus iã olim germaniæ incognitus. 52
Vinũ aqua mixtum offerre oportet. 297
Vinum aqua mixtum quid significet 298
Vir vnde dictus, dux mulieris 159.b
Virga Aaron Mariam figurauit 119
Virgines post votum nubẽtes fiunt adulteræ 97.295
Virgines Deo sacratas violare quàm sit impium 294
Virginitas libera est 293.b
Virginitas quàm sit Deo grata ibid.
Virginitatis votum quoq; Apostolorum tempore in vsu fuit 291.b
Viri sanguinum qui sint 230
Virtus & efficacia Sacramentorum solius Dei non Sacerdotum est 82.b
Virtus omnis absque Dei cognitione vana, in proœmio confessio.
Virtutes cœlestes nominum suorum appellatione delectatæ 343.b
Vis charitatis 154
Visum D. Bernardi in excessu mentis extremum iam spiritum trahentis 143.b
Visus magis mouet homines, quàm auditus 63.b
Vita æterna est in gratia sicut arbor in semine 140
Vita duplex gratiæ & gloriæ 67
Vita nosta bona, Dei gratia 146.b
Vita æterna finis regenerationis Chri. 36.
Vitæ æternæ promissio non calici sed pani facta 322
Viuere in Deo quid 126.b
Vltimus in Regno 142.b
Viuũ Christi corpus cum sanguine, anima & diuinitate sub sola panis specie sumitur 338 b
Vmbra & figura Euchar. Sacramẽti. 321.b
Vna ciuitas aut diœcesis duos Episcopos habere non debet 345
Vnctio extrema sacramentum perseuerantiæ, & ex hac vita migrantium 80
Vnctio baptizandis cur adhibetur 41.b
Vnctio Sacerdotũ quàm sit antiqua 253
Vnctio Chrismate in fronte quare cruce fit 41.b
Vnctio extrema rectè sacramentum dicitur 80
Vnde fiat hæresis 319.b
Vnitas Ecclesiastica prædicatur 307
Vnitas signum verum Ecclesiæ 307
Vnitas in Ecclesia quo retineatur. 25.374.b
Vnitas in orando apud Deum multum valet 116.171
Vnitas spiritus à quibus non seruetur. 303
Vnitas diabolo inimica 204
Vnitatis christianæ laus ibidem
Vocatio cuilibet expectanda 80.b
Voluntas à Deo iudicatur 162
Voluntas coronatur quæ non facultatem habet 38.b.137
Volũtas humana à Deo præparatur. 126.a.b
Voluntas charitatis maxima 127
Voluntas magna charitas est 126.a.b.137
Voluntas omnium factorũ meritorumq; mensura. 137
Voluntas mala suæ libertati permittenda non est 177
Volũtas nostra adsit oportet ad iustitiam Dei impetrandam 127.137
Voluntatem Dei fieri cur petimus & quæ sit eius voluntas 116.b
Vota præstringere quàm sit impium. 293
Vota seruanda diuini est præcepti 127
Votum temere non est faciendum 96.b
Votum cœlibatus an sit relaxandum. ibi.
Votum cœlibatus dispensationem non admittit 97
Votum facere pium est, Christianum & Deo gratum 93.b
Votum duplex solemne & priuatũ. 295.b
Vox viua magnam, habet energiam. 263.b
Vox Ecclesiæ, vox Dei 119 b
Vsus sub vtraque specie cõmunicandi à quo tẽpore in Ecclesia est prohibitus. 232
Vtriusque speciei cõmunio à Paulo tertio Põtifice maximo nõnullis cõcessa. 52
Vtrũ precationes quę in tẽplis fiunt publicè vernacula lingua fieri debeant. 343
VValadicæ & Metropolitæ Græcorum si venerint ad concilium de ritibus suis nihil timere debent 374.b
VValdenses fratres Anabaptistæ habentur 216
VValdensis lepra quando Boëmiam infecerit 212
VVestphalus damnatur à Caluino 216
VVicelii laus 248.b
VVittenbergẽses à Luthe. defecerũt. 351.b
VVittenbergæ promouendi quid iurare cogantur 223.b
VVladislai & Vitoldi regũ Poloniæ pietas cum Apostolorũ pietate confertur. 212
VVladislai Iagellonis Regis Poloniæ abstinentia 190
VVladislai Iagellonis pietas 366.b
VVladislaus & Vitoldus in fide quàm cõstantes 212
Vulgo minime permittendum de doctrina iudicium 230
Vulgo quæ nosse sufficit 236
Vulgo quantam licentiam hæretici attulerint 227.b
Vulgus quid sit 230
Vulpes hæreticos significant 26.b
Vxor Episcopi electi in Monasterium ingrediatur 98
Vxorẽ deserẽs sterilitatis gratia & fœcundã, suscipiens adulterium cõmittit. 92.b
Vxores qualiter habendæ 160

X

Xenia cur noui anni auspicio dantur 2.b
Xisti sententia de adulterio in matrimonio commisso 160.

Z

Zachæi publicani satisfactio 75.b
Zelus nõ omnis admitti debet. 224.b
Zuingliani Lutheranos credere dicunt Christum impanatum 360.b
Zuingliani sacramentarij 339.b
Zuinglianorũ in Lutheristas bellũ. 328.b
Zuinglianorum & Lutheranorum collatio 214.b
Zuinglii error circa Eucharistiam ab Ecclesia conuictus 11.b
Zuinglius & Oecolampadius hæretici. 198.b
Zuinglii hæresis iam pridem damnata 347.b
Zuinglius partes Ecclesiæ disiecit. 350.b
Zuinglius Papa 352
Zuinglii crudele dictum ibid.
Zuinglius in acie vitam fudit ibid.
Zuinglius satelles diaboli 360.b
Zuinglii blasphemiæ ibidem.

FINIS INDICIS.

Liber hic nihil habet S. Romanæ Ecclesiæ fidei contrarium aut Reipub. offensiuum, imò magno cum fructu Christianæ Religionis legi ab omnibus potest:

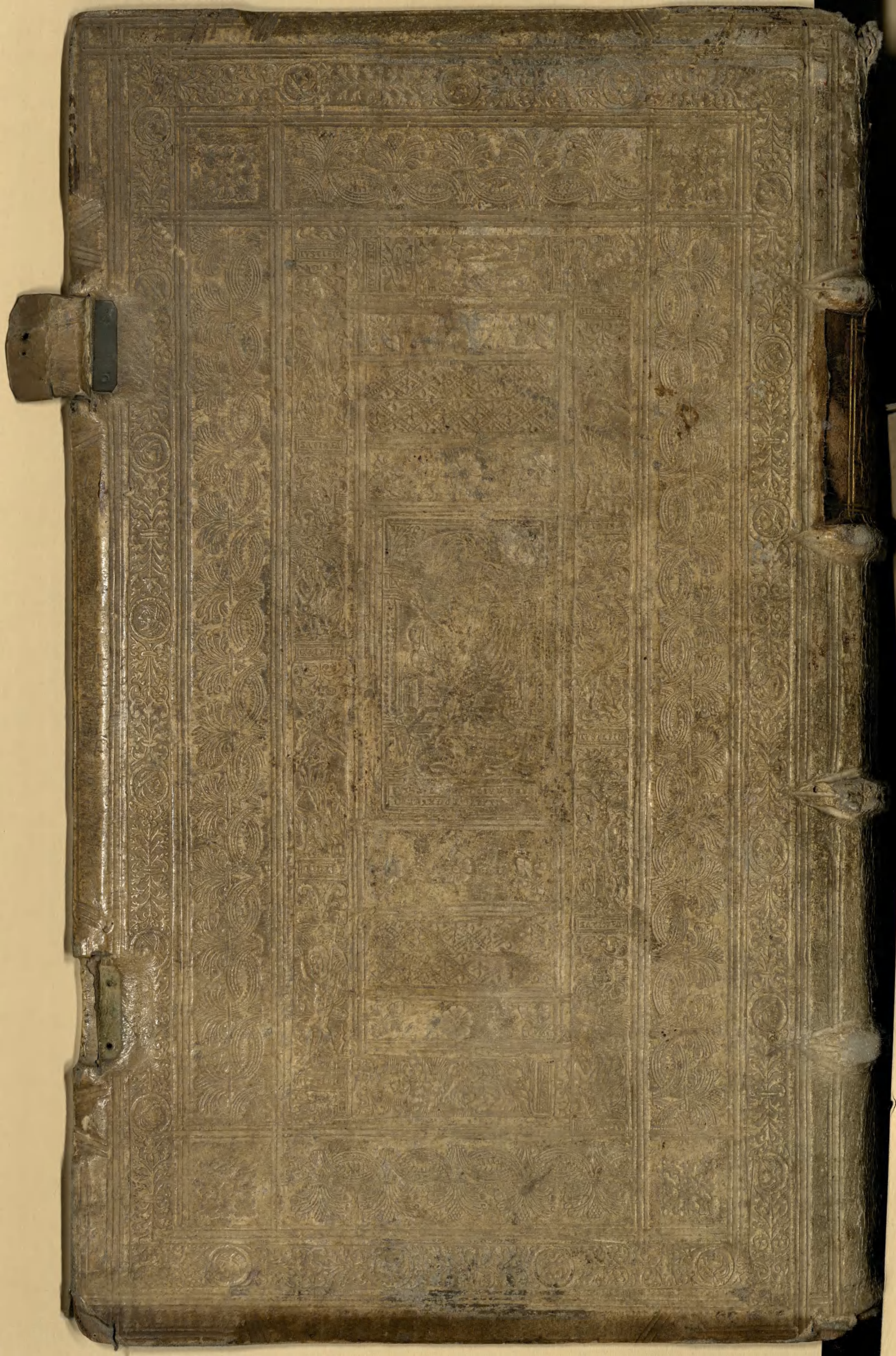
Sebastianus Baer insignis Cathed. Ecclesiæ S. Mariæ Antuerpien. Plebanus & Canonicus.

ANTVERPIÆ

Excudebat Theodorus Lyndanus, expensis Viduæ & Hæredum Ioannis Stelsij.

M. D. LXXI.


DOM
KSIĄŻKI



STANISLAI
HOSII
OPERA
III. III.